PATROLOGIÆ
CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI (ANNO 1545) PRO LATINIS ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT:

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR: CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA:

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLECTITUR, ET AD NOVEM ET CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR; UTRAQUE VIGESIMA QUARTA DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO APPARUERAT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM, 326 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272 PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEM VEL PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEBUS PATROLOGIÆ NONDUM EXCUSIS APPLICANTUR.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXI.

NICOLAUS CP., EUTYCHIUS ALEXANDRINUS, BASILIUS NEOPATRENSIS, BASILIUS CÆSARIENSIS, COGNOMENTO *MINIMUS*. ALII.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM, IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1863

Digitized by Google

BR60
P4
v.111

Digitized by Google

STANFORD LIBRARY

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM X, ANNI 925-956.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ,

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

NICOLAI,

CONSTANTINOPOLITANI ARCHIEPISCOPI,

EPISTOLÆ.

ACCEDUNT

EUTYCHII ALEXANDRINI, BASILII NEOPATRENSIS, BASILII CÆSARIENSIS,
COGNOMENTO MINIMI, MOSIS BAR-CEPHÆ,
THEODORI DAPHNOPATÆ, NICEPHORI PRESBYTERI CP.,

QUÆ SUPERSUNT;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,
Bibliothecæ Cleri universæ
SIVE
CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER*
NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1863

Digitized by Google

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM X, ANNI 925-956.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXI CONTINENTUR

NICOLAUS CP. PATRIARCHA.

Præfatio. Col. 9
Homilia de capta Thessalonica (fragmentum). 26
Nicolai Epistolæ CLXIII, Græce ex editione card. Ang. Maii, Latine ex interpretatione nostra. 29
Liber ad præpositum Sacri Montis, ut typus in ordine vitæ, *Græce tantum ap. Maium* 391

ANONYMUS.

Monitum. 406
Fragmentum historicum. 407

BASILIUS NEOPATRENSIS METROPOLITA.

Prologus interpretationis duodecim prophetarum minorum. 411

BASILIUS CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ EPISCOPUS, COGNOMENTO *MINIMUS*.

Commentaria ad S. Gregorii Nazianzeni orationes (*memorentur tantum utpote jam edita tom. XXXVI*). 417

GREGORIUS CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ PRESBYTER.

Vita S. Gregorii Nazianzeni (*vide tom. XXXV*). 418
In synodum Nicænam. 419

JOSEPHUS GENESIUS.

Chronographia Bysantina ((*vide inter Scriptores post Theophanem, tom. CIX*). 439

ANONYMUS.

Vita S. Lucæ Junioris. 441

LEO GRAMMATICUS.

Annales Byzantini (*vide tom. CIX*). 479

ANONYMUS.

Vita S. Clementis Bulgarorum episcopi (*exstat tom. CXXVI, in appendice ad Theophylactum, cui a nonnullis tribuitur*). 479

MOSES BAR-CEPHA, SYRUS.

Commentaria de Paradiso ex sermone Syriaco in Latinum translata ab Andrea Masio. 481

THEODORUS DAPHNOPATA.

Notitia. 607
Encomium S. Joannis Baptistæ (*Exstat inter opera Theodoreti, tom. LXXXIV*). 611
Oratio in translationem manus, S. Joannis Baptistæ Antiochia Constantinopolim. 611

NICEPHORUS PRESBYTER CP.

Vita S. Andreæ Sali seu Stulti, ex Actis SS. Bolland. Præmittitur Conradi Janninghi Commentarius. 621

EUTYCHIUS ALEXANDRINUS PATRIARCHA.

Annales, seu liber historicus a tempore Adami ad annos usque Hejiræ Islamiticæ, ex Arabico in Latinum sermonem translati. 907

GEORGIUS MONACHUS.

Historia Byzantina (*vide tom. CIX, in Scriptoribus post Theophanem*). 1155

Parisiis. — Ex Typis J.-P. Migne.

ANNO DOMINI CMXXV.

NICOLAUS

CONSTANTINOPOLITANUS PATRIARCHA

—

NOTITIA.

Auctore R. P. God. Henschenio in Actis SS. Bolland. Maii tom. III, die 15, pag. 509.

—

Leonis Sapientis seu Philosophi imperatoris Constantinopolitani mysticus fuerat S. Nicolaus, id est, non solum secretioris ejus consilii senator, sed ipsius senatus oculus seu præses; et ab hoc excellenti magistratu translatus est ad patriarchatum Constantinopolitanum, ac tandem plenus dierum ac meritorum migravit ad Christum hoc 15 Maii: ad quem diem, *sancti*, sive τοῦ ἐν ἁγίοις, *patriarchæ Constantinopolitani Nicolai depositio* inscripta est pervetusto Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod est Collegii Claromontani societatis Jesu Parisiis. Ejusdem patriarchæ Nicolai sacra memoria ad eumdem diem celebratur in Menæis mss. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, signatis littera O et n. 148, et in unis Menæis ducis Sabaudiæ: in alteris vero refertur ad diem sequentem 16 Maii, uti etiam in Parisiensibus cardinalis Mazarini. At pridie sive ad diem 14 Maii, in mss. Divionensibus Petri Francisci Chiffletii, dicitur S. Nicolaus patriarcha Constantinopolitanus in pace quievisse, adjungiturque hoc distichon:

'Ο Νικόλαος ἐκλιπὼν σκιὰν βίου,
Πρὸς ἄσκιον μετῆλθε φωτὸς χωρίον.

Umbram relinquens Nicolaus sæculi,
Translatus est in nescium umbrarum locum.

1. Inter uxores quas Leo Sapiens successive duxit, prima S. Theophano, quæ a Græcis refertur ad diem 16 Decembris; quarta Zoe fuit, quam in illa dignitate vixisse annum unum et menses octo, scribit Leo Grammaticus in Chronographia, hanc Zoen materteram suam appellans, adeo ut certior haberi nequeat auctor notitiæ de S. Nicolao postulatæ. Mortuo ergo S. Antonio Caulea patriarcha, cujus Acta illustravimus ad diem 12 Februarii, « in ejus locum Nicolaus imperatoris mysticus provectus est anno 895, quem creditum sapientia alios et prudentia anteire » ait Cedrenus: quæ vero deinde contigerunt, ita narrat Leo Grammaticus, pag. 481. « Tauromenium Siciliæ civitas ab Afris capta est, socordia aut verius proditione Eustathii classis Drungarii et Caramali, nec non Michaelis Characti, ibidem repertorum, quamplurimis Romanorum ea in clade cæsis. Reversi in urbem ab imperatore et patriarcha reprehensi, et a Michaele Characto proditionis convicti, morte condemnati sunt: patriarcha vero Nicolao apud imperatorem interpellante, mors condonata: verberibusque solummodo subjecti, bonis eorum publicatis, inter monachos detrusi sunt. » Et pag. 483: « E Zoe, inquit, quarta conjuge Constantinum filium Leo suscepit, qui festo Luminum a Nicolao patriarcha in Magna Ecclesia, suscipientibus puerum e fonte Alexandro imperatore, Samona patricio et proceribus cunctis, baptizatus est.... Eamdem vero Zoen declaravit Augustam imperator, quem eapropter Ecclesiæ liminibus patriarcha prohibuit: ut exinde pariter dextera ecclesiæ parte, via consueta penitus relicta, ad Mitatoricium usque pertransiret. Samonas deinde accubitor provectus est, quod ad omne facinus et pravitatem imperatori manum præberet auxiliarem, et adversus Ecclesiam cœperunt meditari. Vocatum quippe ad se Nicolaum patriarcham die primo Februarii, precibus instabant, ut in Ecclesiam reciperentur. Ut vero flectere non potuerunt, a convivio publico, ad quod vocatus fuerat, ejectum et per Bucoleontem ductum, lintrique impositum, in Hieriam trajecerunt: e qua pedes ad Galacrenos usque nive multa delibutus pervenit. In ejus locum Euthymius syncellus vir gravis et temperatissimus suffectus est, quem dicunt divina revelatione id muneris suscepisse. Volebat enim imperator hæresim et legem ponere, qua viro tres quatuorve uxores ducere liceret, pluribus doctissimis viris ad id opem conferentibus. » Hæc Leo agens de uxoribus successive ducendis, et consentit Cedrenus, cujus interpres perperam interposuit *simul* tres quatuorve uxores ut ducere liceret. De illa olim prohibitione lata consule Matthæi monachi quæstiones matrimoniales, libro VIII tomi primi Juris Græco-Romani, et quæ cardinalis Baronius Annalibus

Digitized by Google

inseruit ad annum nongentesimum primum, ubi allegat « promulgatam ab imperatore hoc Leone constitutionem, qua prohibuit tertium matrimonium, ut illud contrahentes pœna per sacros canones statuta plecterentur. Interim ille idem, qui hæc sanxit, post tertiam uxorem defunctam, adhuc quartam accepit. Cujus rei causa Nicolaus patriarcha ab ecclesia ejectus est, omnesque illæ turbæ sunt subsecutæ in ejus ejectione et Euthymii subrogatione, cum schismate divisa illa Ecclesia, Nicolao alii, alii vero Euthymio inhærerent. At quomodo se habuerit quadrigamia ista Leonis imperatoris in conjugum successione, ex Præambulis Constantini Porphyrogeniti ad edictum unionis ex libro II *Novellarum Juris Orientalis* » describit, ibidemque videri potest tomo I, pag. 105. Sed potius ad restituendum in sedem S. Nicolaum properemus : quo nos manuducens trahit Leo Grammaticus ita scribendo.

3. « Cum Leo imperator, gravi morbo jactatus, successorem suum fratrem Alexandrum designasset, essetque obtestatus ut Constantinum filium suum protegeret; diem extremum obiit undecimo die Maii : » quem etiam diem obitus assignat Cedrenus. Mensem Maium solum indicat Zonaras : at Curopalates Scilitza ait « 11 Junii mensis decessisse e vita. » Annus is erat nongentesimus undecimus. « Tum, inquit Leo Grammaticus, imperavit Alexander una cum Constantino Leonis filio annum unum dies viginti novem : missoque ad Nicolaum ad Galacrenas nuntio, Euthymium patriarcham deposuit, et Nicolaum secundo restituit. Habuit autem Alexander ad Magnauram silentium, et concilium celebravit, atque Euthymium ab Agatho advocavit : eumdemque cum Nicolao patriarcha sedere jusso, judicii assessores ejus depositioni vacabant attentius, cum dedecore venerandi et per omnia mirandi viri colendam barbam vellicantes, aliaque opprobria et injurias inferentes : quas quiete et mansuete honorabilis et sacer vir tolerabat. Ex quibus ad Agathi ædes vita functus, in proprio monasterio juxta Psamathium depositus est..... Alexander imperator mori se prævidens, Nicolao patriarcha, et Stephano Magistro, et Joanne magistro Elada, et Joanne rectore, et Euthymio, Basilitze et Gabrielopulo procuratoribus institutis, Constantino Leonis filio reliquit imperium.... Eo itaque palatii potestatem adepto, Nicolaus patriarcha rebus communibus providebat, curamque gerebat quotidianorum regni negotiorum....

4. « Mense porro Augusto Simeon Bulgariæ princeps, adversus Romanos comparato exercitu cum multitudine gravi Constantinopolim appulit; et vallo a Blachernis ad portam Chrysem vocatam circumducto, urbem obsedit : aliisque spei suæ in sublime elatus, subacturum omnino nullo labore promittebat. Probatis autem in adversum mœnium munimentis, urbisque, ex populi copia et machinis, securitate ac præsidio conspecto, spe deceptus, in locum Hebdomum dictum pacis oblaturus fœdera reversus est. Procuratoribus pacem oblatam libenter excipientibus, Simeon Theodorum magistrum de illa tractaturum misit. Nicolaus autem patriarcha, Stephanus et Joannes magister, imperatore secum ducto, Blachernas usque profecti filios Simeonis geminos induxerunt in urbem, qui in palatiis una cum imperatore convivati sunt Nicolao vero patriarchæ ad Simeonem accedenti, ipse Simeon caput inflexit. Patriarcha igitur super eum orationem fusurus, stemmatis vice proprium capitis tegumentum ejus imposuit capiti. Donis itaque immensis et quam maximis excepti Simeon et ejus filii in patriam reversi sunt, ad invicem discordes ob præfatæ pacis conditiones....

5. « Constantinus imperator revocatam a matre et ad se translatam imperii potestatem omnem declaravit, et Nicolaum patriarcham, Stephanumque magistrum in palatio sibi adesse mandavit.... Imperator et patriarcha Joannem Garidam ad se vocatum Scholarum Domesticum esse jusserunt, veriti ne Phocas in rebellionem deficeret.... Nicetas autem patricius, Romani consocer, in palatium profectus, Nicolaum patriarcham inde dejecit.... Sacrorum autem jejuniorum quinta hebdomade, mense Aprili, Helenæ Romani filiæ contractus nuptialis arrha a Constantino imperatore traditur, et tertia Paschatis feria, Galileæ dicta, benedicitur, et cum ea nuptialibus corollis redimitur a Nicolao patriarcha : et tunc Romanus imperatoris pater declaratur, et Romani vice Christophorus ejus filius hæteriarches instituitur.... Quarto vero supra vicesimum Septembris mensis, Cæsaris dignitate; Decembris autem mensis decimo septimo Christi Domini propinquum festo, imperii diademate a Constantino imperatore et Nicolao patriarcha Romanus ornatur : sanctorum deinde Luminum die Theodoram uxorem coronat. Mox Maii mensis die decimo septimo indictione quinta (*a*), Christophorus Romani filius imperator renuntiatur, et ejusdem mensis vicesimo sanctæ Pentecostes die festo a Constantino redimitur : istique duo soli ejusdem diei processu solemni per urbem progressi sunt. Porro Julio mense indictione octava (*b*) die Dominica, totius Ecclesiæ a Romano inita est concordia, cunctis metropolitis et clericis, qui a Nicolai et Euthymii partibus divisis steterant animis, in consensionem redeuntibus....

6. « Septembri vero mense indictione secunda (*c*), Simeon Bulgariæ princeps, copiis omnibus eductis, adversus Constantinopolim expeditionem parat. Inde Thraciam et Macedoniam depopulatur, incendia ubique spargit, evertit omnia, et ad arbores usque ex-

(*a*) Imo *nona*.
(*b*) Lege *decima*.

(*c*) Lege *undecima*.

Digitized by Google

scindit. Ad Blachernas præterea devectus, Nicolaum A patriarcham et procerum quosdam, ut de pace conferrent, ad se mitti postulavit. Datis igitur ex parte utraque obsidibus, convehcrunt prius quidem Nicolaus patriarcha, deinde Michael Patricius Stypiotes, et Joannes Mysticus, qui ab imperatore secundas tenebat. Et hi quidem cum Simeone de pace tractatum habebant : Simeon autem retro eos amandavit : ipsum vero imperatorem videre expetiit, a multis de ejus prudentia, fortitudine et solertia certior factus.... Imperator una cum patriarcha Nicolao ad Blachernas et sanctum loculum progressus, ad preces manus extendit : deinde pronus in terram cadens, sacrum lacrymis pavimentum irrigavit; Deiparam a labe immunem obtestatus, ut inflexum et rigidum superbi Simeo- B nis emolliret cor, et quæ sunt pacis inspiraret : sacroque scriniolo, quo veneranda sanctæ Deiparæ vestis reposita est, aperto, illam inde sublatam, ex fide qua in immaculatam Dei Genitricem pollebat, velut galeam capiti circumponens imperator, firmissimis armis munitus, classi viæ comite, clypeis et armis adornata, ad præfixum locum cum Simeone tractaturus accessit.... Simeon equo desiliens ad imperatorem accessit, dataque invicem salute, pacis tractatum moverunt.... Simeon imperatoris moderationem et sermones cum verecundia miratus, pacem componi annuit. Cum igitur sibi invicem valedixissent, a se mutuo disjuncti sunt....

7. « Decembris autem mensis die vicesimo quinto, C filios suos Stephanum et Constantinum Romanus imperii corona cinxit : sed et Theophylactum filium clericum totondit patriarcha, et subdiaconum ordinavit, tandemque Syncellum promovit, cum prius ad sanctum ingressum eum subdiaconis allectus processisset..., Mensis vero Maii die decimo quinto, indictione tertia (d), mortem obiit Nicolaus patriarcha, post secundam renuntiationem throno potitus annos tredecim : ejusque corpus in Galacrenarum monasterio ab eo condito depositum est. »

8. Hactenus Leo Grammaticus, auctor coævus et oculatus testis in sua Chronographia, quam indictionibus perperam definitis interturbavit incuriosus aliquis amanuensis. Nam sicut antea pag. 497, lin. 7, legebatur : *Indictio decima nona* cum sola *nona* esset collocanda, ita in jam transcriptis eadem *nona indictio* perperam vocatur *quinta*, anno scilicet 921, quo Christophorus Romani Lecapeni filius die 20 Maii festo Pentecostes est imperator coronatus. Eo scilicet anno cyclo lunæ 10, solis 6, littera Dominicali G, Pascha celebratum fuit ipsis Kalendis Aprilis, et festum Pentecostes dicto 20 Maii. Eodem errore dein *indictio octava* pro *decima*, *secunda* pro *undecima*, et *tertia* pro *decima tertia* notatur, atque ita apud Continuatorem 9 *indictionem* legi observat in Notis Combefis. Mortuus ergo est sanctus Nicolaus 15 Maii anni 925. Restitutus autem in sede ab Alexandro imperatore, anno 911, aut initio sequentis. Nam is solum anno uno et diebus viginti novem regnavit : atque ita hac secunda vice Ecclesiæ præfuit S. Nicolaus annis tredecim. Appellatus est idem Nicolaus Priscus, seu ejus nominis primus, respectu eorum qui postea successerunt, fueruntque Nicolaus Chrysoberges sub Basilio Romani Lecapeni filio post annum 980, et Nicolaus Grammaticus, sub Alexio Commeno seniore, sæculo XII. Exstat autem tomo I Juris Græco-Romani, lib. IV, inter Sententias synodales Constitutio sub titulo Nicolai Prisci, quod litteræ patriarchales gratis concedantur petentibus eas uti ibidem, pag. 249 legi potest.

(d) Lege *tertia decima*.

ANGELO MAI MONITUM.

(Spicil. Rom. X.)

1. Nicolaus noster sub Leone Sapiente imp. ad patriarchalem sedem evectus fuit anno 895, quadriennio post Photii obitum. Idem post novennium (aut post annos XI, ut dicitur apud Leunclavium in *Jure Gr. Rom.*, p. 501) a Leone prædicto, cui in quartarum nuptiarum negotio adversabatur, sede pulsus est, quam nonnisi anno 911 sub Alexandro Leonis demortui fratre recuperavit, donec anno 924 obiit, decursis in episcopatus regimine (subducta exsilii intercapedine) annis tribus supra viginti. Ab Ephræmio chronographo, v. 10,050, seqq., dicitur ante episcopatum monachus pius, sapiens, magna fama præditus, et Byzantina sede dignus, quam priusquam occuparet, officium mystici gesserat (quod ei cognominis instar inhæsit), id est, ut vulgo intelligitur, sanctiori consilio aulico a secretis fuerat. Ab eodem Ephræmio dicitur gente Italus, et a natura comparatus ad eloquentiam, ἐκφὺς Ἰταλῶν, εὐφυὴς περὶ λόγους. Nicolaum hunc sancti titulo donatum video a Baronio in Annalibus, et a Bollandianis, Cupero scilicet in patriarchis Constantinop., et Henschenio in Actis Sanctorum die XV Maii, qui postremus acta ejus, ex Leone præsertim Grammatico hausta, accurate scripsit. Ne quid dicam de laude sanctitatis in Nicolaum a Græcis pass m

Digitized by Google

cumulata, sane rigidum vitæ genus, cujus argumentum est tractatus ejus a nobis retro memoratus et editus, pastoralis insuper ejusdem zelus, constantia et eximia charitas, merito opinionem sanctitatis Nicolao conciliasse videntur. Nunc ei rei negotium facessere nonnulli haud absurde credent, quod in secunda ad principem Saracenum epistola honorifice Photium appellat. Verumtamen id more fortasse Græcorum fit, apud quos Photius insignem doctrinæ suæ memoriam reliquit : deinde eumdem multo ante obitum cum papa Joanne reconciliatum scimus : denique ut cum reverentia de Photio loqueretur, pietas quædam suasit, quia se presbyteralem ab eo recepisse consecrationem his verbis innuit : ὁ ἀοίδιμος Φώτιος, ὁ ἐμὸς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ πατήρ. Causa vero nominandi Photium hæc fuit, quod is cum patriarcha esset, singulari benivolentia cum Saraceni principis, cui Nicolaus scribit, patre devinctus fuisset. Cæteroqui sub Leone imp., quo tempore patriarcha fuit Nicolaus, pacem dogmaticam (excepta quartarum nuptiarum controversia disciplinari) inter Ecclesias Romanam ac Byzantinam fuisse, apparet passim in his epistolis, nominatimque in LXXV : *Exploratum tibi est, tempore domini Leonis papam et qui ei adhærebant, ad concordiam conjunctionemque cum Ecclesia nostra devenisse; cumque alta pax esset*, etc. Igitur dissidium ac prope schisma, quod haud semel in aliis epistolarum locis memoratur, inter ipsos sæpius vertitur Græcos, quorum pars quartis nuptiis, æque ac Romani, favebat. Interdum tamen cum Romanis quoque contenditur, præsertim in XXXII grandi epistola, qui Leoni imp. adversus suum patriarcham suppetias, legatione missa, tulerant ; sed de his infra.

II. Ob hanc brevem de Nicolao absolvendam notitiam, unum mihi nominandum superest documentum, cæteris biographis ignoratum propterea quod in ms. codice latet Vat. Ottob. CXLVII p. 132. seqq. hoc titulo : Ἐκφώνησις Λέοντι τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ ἐπὶ χειροτονίᾳ Νικολάου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου· ἐφωνήθη δὲ ὡς αὐτοσχεδιασθεῖσα. *Oratio ad Leonem religiosum imperatorem in ordinatione Nicolai sanctissimi patriarchæ. Habet autem formam dictionis extemporalis.* Sane nec elegans est hæc oratio, nec gravioris momenti, neque digna mihi visa est, quæ fieret comes disertarum atque elegantium Nicolai epistolarum. Collaudantur in ea Leo imp. et Nicolaus. Aliter tamen judicabam de fidei professione a Nicolao, dum ordinaretur, publice recitata, et prædicto sermoni adnexa, quæ religiosæ historiæ multo utilior est, tum quia Byzantinæ Ecclesiæ praxim in suorum antistitum inauguratione demonstrat, tum quia perspicua præcipuorum dogmatum expositio est. Utique Leunclavius, si ei comperta fuisset, hanc in Græcum jus transtulisset. Etenim illa quam habet p. 40 diversa omnino breviorque est. Vaticana inscribitur, Σύμβολον πίστεως ἐπιδοθὲν ἐπὶ τῇ τῆς ἐπισκοπῆς Νικολάου προχειρήσει. Post proœmium ad præsentes episcopos, profitetur Nicolaus fidem suam de Trinitate satis subtiliter et enucleate, nulla facta mentione de controversia cum Latinis circa Spiritus sancti processionem. Transit mox ad Domini incarnationem quam æque contra varios errores diligenter exponit. Postremo septem œcumenicarum, quas recenset, synodorum definitionibus adhærere se confitetur. De sexta quidem synodo hæc ait : Τῶν τὸ ἀνούστατον καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἀθέλητον, ἓν ἐπὶ τοῦ Θεανθρώπου θέλημα, Σεργίου καὶ Πύῤῥου καὶ Κύρου, ὅσους τε ἄλλους τὸ πονηρὸν συνεκρότησαν ἐργαστήριον ἀθετησάντων· *Assentior Patribus, qui stultum et orthodoxorum voluntati repugnans figmentum unius in Deo humanato voluntatis aboleverunt, Sergii, inquam et Pyrrhi ac Cyri, et aliorum quorumvis pravum errorem.* Animadvertat hic quisquis non partium sed veritatis studio ducitur, duos Nicolaum decessores suos patriarchas, tertium autem Alexandrinum inter damnatos hæreticos nominare, Honorii vero Romani nullam mentionem facere, de quo tamen reticere non poterat si reapse in actis authenticis sextæ synodi nomen ejus scriptum fuisset. Hanc Honorii omissionem n epistola quoque synodica S. Sophronii (quæ lecta fuit in sexto concilio) prorsus fieri, jam ego dixi in adnotatione ad Nicetæ Thesaurum Spicil. t. V, p. 465. Item in libello Græcorum synodico haud scribi cum prædictis Honorii nomen, dixi in adnot. ad Photianum syntagma canonum in Spicil. t. VII, p. 5. Quod si S. Germanus *De hær. et syn.* apud nos tomo eodem part. I, p. 52, Honorium quoque collocat cum damnatis Monothelitis, nonne vel ipse deceptus fuit, vel ejusdem fortasse scriptum interpolatum ? Et quidem Germani libellus privati scripti vim habet; at Sophronii epistola, et Nicolai professio, publicam Ecclesiæ auctoritatem præ se ferunt. Hæc scripsi haud fremens neque debacchans pro Romanæ sedis honore, ut de pontificiis scriptoribus ait Cavæus ad VI concilium, sed pacificæ veritatis ut spero viribus nixus et intimi sensus testimonio confirmatus. Sed jam ad Nicolai epistolas accedendum est.

III. Has invenimus centum et sexaginta tres in codice Vaticano, quarum (ut suis locis adnotamus) unam Græce et Latine non plenam Baronius ediderat ad an. 917, apud nos ep. 28 ; alias vero quatuor tantum Latine, et quidem mutilas nec satis bene in Latinam linguam conversas (quæ sunt apud nos epp. 49, 102, 139, 145.) Nam Baronianum fragmentum ad ducem Longobardiæ dissidet plane a nostra epistola 82 ; quare aliunde sumptum videtur. Denique apud eumdem Baronium ad an. 912 et 916, indeque in collectione Labbeana Conciliorum t. IX, p. 1264. seq., duæ illæ leguntur, item Latine tantum, ad papam, quæ sunt apud nos Græce epp. 32 et 53. Manebat itaque inedita hæc Nicolai epistolarum collectio; siquidem septem tantum, et quidem mutilæ, una videlicet Græce, sex Latine, lucem aspexerant. His dictis, sequitur ut editionis nostræ rationem exponamus. Decursis his celeri lectione epistolis, visum est valde utilem fore laborem, si de pluteorum denique claustris protraherentur, præsertim addita interpretatione Latina, non sine scholiis saltem historicis. Verumtamen Spicilegio meo jam præfinitum terminum attingente, meque ipso curis multis distento, id saltem non fuit negligendum, ut minutioribus Græcis typis cunctæ epistolæ imprimerentur ; ipsarum vero notitia proœmio aliquo, ut nunc facimus, lectoribus exhiberetur. Etsi igitur

Digitized by Google

prout eæ jacent in codice, ita in nostro volumine sine ulla ordinis restitutione apparent, rem tamen attente consideranti, septem fere classes epistolarum harum videntur. 1. Ad principes Saracenos. 2. Ad Bulgariæ principem et archiepiscopum. 3. Ad Rom. pontificem et ejus Ecclesiæ homines. 4. Ad imperatorem Byzantinum, et ad principes Armeniæ, Abasgiæ, Longobardiæ et Amalpheos. 5. Ad episcopos. 6. Ad magistratus civiles. 7. Ad sacra officia vel monachos, et ad privatos homines vel anonymos.

Classis prima.

IV. Duæ sunt ad Cretensem amiram, sive principem, epistolæ. Cretam insulam jam inde a Michaelis Balbi temporibus usque ad Nicolai patriarchæ et Constantini Porphyrogeniti ætatem, imo usque ad Nicephorum Phocam sub Saracenis amiris fuisse, testantur passim historici Byzantini, nominatimque Constantinus *De admin. imp.*, cap. 22; et scriptores post Theophanem ed. Paris. p. 185. Cyprum quoque insulam antiquius adhuc, id est trecentis fere ante se annis, stipendiariam factam Saracenis ait Nicolaus p. 163. Reapse sub Heraclio occupatam a Saracenis, deinde a Basilio imp. receptam, moxque iterum sub tributum Saracenorum redactam, narrat Constantinus in Thematibus. Sic tamen tum subditam Saracenis Cretensibus ait Cyprum Nicolaus p. 166, ut æque propemodum Græco imperio esset obnoxia. Causam vero Cypriæ recentis calamitatis dicit Damianum apostatam, qui revera factus Tyri amira, eo tempore obiit, ut narrat cum Nicolao etiam Cedrenus ed. Paris. t. II, p. 612. Jam Himerii præfecti maritimi, cujus item meminit Nicolaus, victoriam navalem de Saracenis memorat Zonaras lib. XVI, 14. Epistolarum Nicolai scopus est, ut Cretensem exoret amiram ne in Cyprios immerentes sæviat; atque ut captivorum libertatem, si fieri possit, impetret; quos inter illi præcipue, ut reor, intelliguntur, qui ob horrendum Thessalonicæ excidium in potestatem Saracenorum per id tempus venerant, uti legitur apud coævos historicos Joannem Lectorem, Joannem Cameniatam, et Demetrium Cydonium. Calamitatis ejus etiam in ep. 75 meminit Nicolaus. Tertia Nicolai epistola classis hujus (apud nos ep. 102) supremo Saracenorum califo scribitur, qui falso rumore audito, quod Saracenorum oratorium Constantinopoli fuisset dirutum, nonnullique e suis ad Islamismum deserendum coacti, injuriæ ulciscendæ cupidus, Christiana templa in Saracenico imperio propositis edictis, prosterni jusserat; dum crudeliter interim Christianos captivos Saraceni tractarent, ita ut et morte damnatos, non capite plecterent, sed more pecudum jugularent (o tempora! o mores!) vel ligno suspensos lapidum sagittarumve jactu per ludibrium perimerent. Negat igitur Nicolaus et delubrum ullum Mahumeticum apud Græcos fuisse deletum, et ullum hominem vi factum Christianum : imperatorum denique Christianorum clementiam, et perpetuam erga Saracenos captivos mansuetudinem prædicat. His et aliis ejus generis dictis mollire califi animum nititur.

Classis secunda.

V. Sequuntur prolixæ ad Simeonem principem Bulgarorum epistolæ viginti sex, quæ est pars collectionis hujus nobilior, in qua omnes Nicolaus Græcanicæ eloquentiæ, curæ pastoralis, ecclesiasticæ auctoritatis, zeli eximii, et charitatis Christianæ vires effundit. Simeon Bulgarorum princeps, Michaeli patri successit, qui ante baptismum fuerat Bogaris, et ad quem Photius præclaram illam scripsit epistolam, vel potius regiam et Christianam institutionem, quæ in libris exstat. Simeonis patrem falso dicit Vladimirum Cangius in *Famil. Sclav. Turc.* ed. Paris. p. 311, cui Maurini (*Art de vérif. les dates*) dubitanter assentiuntur. Nunc autem Simeonis patrem fuisse Bogarim, id est Michaelem primum, epistola 25 Nicolai dubitare non sinit, in qua Simeon dicitur secundus Bulgarorum Christianus princeps, fitque insignis prosopopœia parentis ejus qui Christianæ religionis fundator apud Bulgaros dicitur. Porro notissimum est Bogarim seu Michaelem, primum apud illos principem baptismo fuisse lustratum. Qui ergo apud Cangium et Maurinos interponuntur inter Bogarim et Simeonem principes; videlicet Præsiamus et Michael Vorizes, eorum nulla mentio fit vel ratio a Nicolao habetur : cujus rei causam, quæ multiplex esse potest, nunc inquirere nolo, ne a meo proposito longius aberrem. Primis igitur Constantini pueri cum Romano Lecapeno imperantis annis, cum Nicolaus præcipuus regii pueri tutor palatium et res publicas magnam partem administraret, secundum jam bellum Simeon Bulgarus adversus imperium gerebat, contra fœdus pacificum jam olim cum Leone initum, rapinis, cædibus, sacrilegiis, vastitati indulgens, quæ mala late describit lugetque summopere patriarcha, propterea quod Bulgari a Græcis non ita pridem baptismo suscepto (*epist.* 25, 26, 28), parricidiali veluti bello parentes suos fideique auctores persequebantur, Christianusque sanguis invicem fusus dæmonibus invidis litabatur. Causæ belli variæ erant (*epist.* 9 *init.*, 11, 12), sed ambitio Simeonis præcipua, qui, pueritiam Constantini contemnens, imperium affectabat (*epist.* 18, 20, 21, 25, 27); Romano insuper Lecapeno Simeon irascebatur, qui de tutore imperatorem se fecerat. Cum ergo mœnia ipsa Constantinopoleos Bulgarorum arma pulsarent, Nicolaus, et regio pupillo et imperio atque Ecclesiæ consulens, nullum non lapidem movit: scribendis tot epistolis, quibus non semel Simeon respondit (*epist.* 9, 10, 21, 22, 25, 27), mittendis sæpe legatis, offerendis utilibus conditionibus, veluti nuptiis cum familia domini Romani, pecunia, multa vestium vi, parte etiam aliqua territorii, pœna ecclesiastica, excommunicatione videlicet, non semel indicta (*epist.* 9 *fin.* 22), precibus denique, lacrymis, omnique genere affectuum et argumentorum exprompto, ipse postremo legatus accedens (*epist.* 27, 30), ut Simeonis ani-

Digitized by Google

mum, principis alioqui magnis dotibus præditi (4, 31), expugnaret; id quod denique impetravit: etenim scimus, Simeonem, omisso ad extremum bello, recessisse ab imperii quæ insidebat visceribus, et in Bulgariam suam remeasse. Magna certe libertate dicendi, non sine humilitate Christiana utitur in his epistolis Nicolaus: nam sic aperte Simeoni denuntiat: *Pater tuus ego sum, velis nolis, licet minimus episcopus, qui certe religionem Dei non negavi: etsi enim forte peccatores episcopi sunt, non idcirco vos judices habent; sed contra episcopi de vobis judicabunt. si certe Christi oves estis, neque ab ejus grege aberrantes.* Neque aliæ desunt in his epistolis notitiæ, veluti de tyrannis variis Byzantinis, de Chosroe Persa, de Boga Chersonis prætore, de Gaina Gotho et Chrysostomo de montis Olympi monacho qui per id tempus Abaris Christum prædicavit, de Abarorum exitio, de Patzinacis, de Leone Tripolita Thessalonicæ celebri eversore (*epist.* 23 *fin.*), et deinde apud Lemnum victo. Peculiari autem mentione digna videtur epistola 28, in qua de Romanis legatis sermo est, Theophylacto et Caro, cum litteris Romani pontificis (qui erat Joannes X ad aulam Byzantinam atque ad Simeonem proficiscentibus; quibus litteris pontifex injiciet at Bulgaro anathematis vinculum sibi reservatum, comminans quoque, ut in hodiernis adhuc constitutionibus fit, indignationem apostolorum Petri et Pauli, nisi ab impiis armis recederet. Quamobrem rursus Simeonem Nicolaus orat, ut si minus se, certe sanctissimum papam (quem sic per antonomasiam appellat hic et ep. 75) revereatur. Putamus autem nullam desiderari Nicolai ad Bulgarum epistolam; quandoquidem tricesimam primam (apud nos) fatetur ipse a se ultimam scribi: præterquam quod post illam in codice legitur *finis epistolarum ad Bulgarum.* Attamen de re Bulgarica non ad Simeonem tantummodo, verum etiam ad primarium ejus administrum scripsit Nicolaus (ep. 13), rogans ut domino suo pacem suaderet: itemque duas (ep. 4 et 12) ad Bulgariæ archiepiscopum. Vix autem dubito quin hic sit Simeon Debeltensis, qui synodo Photianæ anno 879 interfuerat. (Videsis Coletum *Illyr. sacr.* t. VIII, p. 207). Harum in prima de homine loquitur qui ad sacrum apud Græcos asylum confugerat (confer Photium ep. 4), quem repetenti Bulgaro tradit Nicolaus, sed cum districto mandato, ut impunis illæsusque sit. Altera epistola suasoria est, videlicet ut archiepiscopus omni ope contendat apud Simeonem, quo finem molestissimo bello imponat: digna sane lectu epistola propter graves de ecclesiastico officio sententias, et de sacra Eucharistia effatum: deplorat enim ecclesias bello pollutas', in quibus *herili præsentia residet sanctum illud et immaculatum corpus ac sanguis, quæ qui manducat et bibit, certam propriæ sanctificationis spem adipiscitur.*

Classis tertia.

VI. Prima occurrit luculentissima, atque instar tractatus, epistola (32) quam Nicolaus ad Romanam Ecclesiam vel sub Landone pontifice, ut putat Baronius, vel sub Anastasio tertio, ut censet Pagius, sed certe post Sergii tertii obitum scribit, qui tanquam beatus tum in hac tum in ep. 53 nominatur, neque de Sergio quidquam injuriosum scribit, quanquam ipse dispensationem ad quartas nuptias Leoni concesserat. Propositum epistolæ est expostulatio cæteroqui non æqua adversus Romanam Ecclesiam, quæ imperatori in causa nuptiarum missis etiam legatis faverat: ex quo evenerat, ut ipse contrariæ disciplinæ defensor, sede pulsus, substituto Euthymio, fuisset. Multa pro sua sententia dicit Nicolaus, nititurque nominatim canonibus vulgo apostolicis et Clementis constitutis, quæ scripta, ut jam notavit Baronius, apocrypha esse scimus: Græci autem opinionem illam serius exuerunt; nam et Photius in Amphilochianis quæstionibus nondum de illis dubitat. Curiosa hæc est insignisque epistola tum ob rei perspicuam narrationem, tum etiam ob ecclesiasticæ disciplinæ notitiam. Namque universa fere Orientalis Ecclesia quartis nuptiis interdicit. Ecce enim Armeniorum quoque patriarcha Sion, nedum quartas sed tertias etiam vetat nuptias canone XIII, apud nos *Script. vet.* t. X, part. II, p. 308. Et Severus Syrus patriarcha Antiochenus tertias nuptias improbat in sermone priore *de sancta Drosid*e, item apud nos op. cit. t. X, p. 753. Denique Abulpharagius, Jacobiticæ Ecclesiæ maphrianus seu primas, in Nomocanone a nobis edito *Script. vet.* t. X, part. II, p. 64, Græcorum severa statuta de tertiis quartisque nuptiis retinet. Et Nicolaus quidem primo contendebat, ne per indulgentiam quidem imperatori concedendas fuisse quartas nuptias: deinde vero in aliis ad papam Latinosque litteris, eo demum devenit, ut Leoni peculiares ob causas indulgendum fuisse dicat, cæteris nunquam. Postremo hæc controversia in Græca Ecclesia sub Leonis filio Constantino finita est in synodo περὶ ἑνώσεως, *de unione*, quæ coacta fuit ob conciliandum schisma inter ipsos Græcos, quorum pars Romanæ sententiæ, pars Græcæ favebat. Etenim constituto solemni tam ecclesiastico quam civili quartæ nuptiæ vetitæ fuerunt, uti videre est apud Leunclavium in *Jure Gr. Rom.* t. I. p. 103. Nihilo tamen minus Romana Ecclesia Pauli apostoli dicto auscultans I ad Cor. VII, 39: *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat*; libertatem hanc ab Apostolo manifeste concessam nullo limite constringendam putavit. Porro hæc controversia, ut quisque agnoscit, disciplinaris tota est, non dogmatica. Jam nec Nicolai querela de appellatione Leonis ad papam, et de Romanorum in hoc negotio interventu, justa est; quandoquidem ipse Romanæ Ecclesiæ primatum, ut æquum est, confitetur προνόμιον ἐκκλησιαστικῆς ὑπεροχῆς. Quod denique quartas nuptias Nicolaus πορνείαν, *fornicationem*, vel pejus quiddam, audet cum priscis aliquot appellare, id non aliter intelligo quam de impedimento, ut aiunt, dirimente, quod auctoritate ecclesiastica interpositum, nullas ipso facto reddit nuptias, quandiu

Digitized by Google

tenet; ideoque ipsarum usus a πορνείας labe non differt. Ad historiam vero duplicium Valentiniani imp. nuptiarum, quam Nicolaus attingit, Socratis sine dubio lib. IV, cap. 31 narratione fretus, nihil ego dicam post illa quæ prudentissime more suo disputavit Tillemontius in adn. 28 ad prædicti Cæsaris gesta. In duabus reliquis (53 et 56) ad Joannem papam epistolis eamdem quidem rem Nicolaus urget, sed tamen Ecclesiarum concordiam optare se dicit : quod idem ait etiam in epp. 54 et 55 ad Romanos homines scriptis; et papæ nomen in dissidio revulsum, reponendum in diptychis judicat : rursusque præteritæ indulgentiæ connivet, sed disciplinam suam in posterum firme tuetur. Epistola quoque 77 sine dubio ad papam scribitur vel Landonem vel potius Joannem X. In ea agitur de pace cum Romana Ecclesia, quam Nicolaus, post suum ab exsilio reditum, et sui cleri schisma sedatum, prorsus componere optat · *ut sit*, inquit, *sicuti a principio, ita et nunc pacis vinculum, et unio Romanæ Ecclesiæ cum Constantinopolitana.* Illud utiliter quoque in prima ad Rom. Ecclesiam epistola, adnotabunt eruditi, quod nempe filia Leonis quædam Franco principi desponsa fuisset. Ea quippe vera fuit hæc nomine Anna, quam Leo ex conjuge secunda susceperat, quamque adultam declaravit Augustam post matris obitum, ut palatinis conviviis præesset, teste Leone Grammatico in Leonis Sapientis Vita ed. Paris. p. 481.

Classis quarta.

VII. Prima hujus classis epistola (nobis 86) Ecclesiæ œconomum commendat imperatori, quem Romanum Lecapenum intelligo, nam Constantinus puer erat. In alia Romano Cæsari missa (95) monet de Bulgaris Lampsacum usque profectis. Tum quædam suggerit de scriniariis, de recta officiorum promotione, et de justitia : quo in loco quid vocabulum ῥῶγαι significet non definio, sed ex Lennepii Etymologico Gr. conjicere licet supplices fuisse libellos vel ipsorum taxam. Tertia epistola (156) consolatoria est ad eumdem Romanum imp. in obitu uxoris Augustæ Theodoræ anno 922. Utitur exemplis Æmilii Pauli et Anaxagoræ qui orbitatem fortiter pertulerunt. Pulchræ sunt tres epistolæ ad Georgium Abasgiorum principem, quarum in prima condolet ei de parentis egregii obitu. In eadem hac aliisque laudat magnopere Georgii virtutes, gratiasque agit ob impensam Alanorum finitimorum conversioni et baptismati curam, eique Alaniæ archiepiscopum impense commendat. Georgii hujus Abasgiæ principis, nec non ejus filii Pancratii, res gestas attingit Cedrenus ed. Paris t. II, p. 718, 770. Abasgiorum historiam et conversionem ad Christum videsis apud Zonaram lib. XV, 1 : apud quem deinde lib. XVI, 9 seq., Georgii clades sub Basilio secundo, et Pancratii filii vices varie narrantur. Circa epistolam (82) ad Landulphum hæc habeo quæ dicam. Primo quidem Constantinus in Thematibus perspicue docet, quid tum Longobardiæ nomine designaretur, nempe provincia circa Neapolim finitimasque urbes, quam appellationem a Longobardis dominis sortita erat. Constat præterea Leonem Sapientem misso exercitu Beneventum occupavisse Landulphus autem Constantinopolim a patre Atanulpho missus olim fuerat, et deinde evasit Benoventi dominus. Legatur Viventius *Hist. Neap.* ed. sec. t. I, p. 49, nec non Muratorius *Annal Ital.* ad an. 891 et 909; denique *Art de vérif. les dates* in principibus Beneventi. Docet autem nos Nicolai epistola Ursoleonem patricium quemdam in Longobardia pro imperatore præsidem a Landulpho fuisse interfectum, castris ejus occupatis; qua de re loquitur etiam in epistola ad episcopum Hydruntinum; imo illuc respicit etiam epistola ad Gædonem protospatharium. Nicolaus vero, etsi rem gestam valde improbat, veniæ tamen Landulpho spem injicit, imo etiam obtinendi Longobardiæ præfecturam, modo fidelis imperatori sit. Epistola quoque (85) ad clerum et optimates Longobardiæ in eodem negotio versatur : dederat enim operam Landulphus ut causam ipsius ageret clerus apud aulam Byzantinam, et se præsidem regionis postularet. Denique ad epistolam 145 quod attinet, scimus Amalphitanam civitatem temporibus illis extera dominatione liberam, per duces suos regi solitam, et Græcis quoque contra Italicos Saracenos opem tulisse. Nunc Nicolaus pro captivis Christianis ope ducis Amalphitani ex Barbarorum servitute vindicandis laborat, ob eamque rem pecuniam quoque submittit. Amalphitanum ducem Nicolaus spiritalem filium suum dicit.

VIII. Nicolai ad supremum Armeniorum principem epistola (139) peculiari declaratione ob ecclesiasticam ejus gentis historiam digna videtur. Ea scribitur ad Sembatum Asutii filium Bagratunium, quem cum titulo *principis principum* imperitasse Armeniæ inter sæculi noni finem ac decimi initium dicit Samuel Aniensis in Chronico non ignobili, quod nos interprete v. cl. Joanne Zohrabo Mediolani anno 1818 subtexuimus famosiori illi Eusebii Cæsariensis Chronico, quod ibidem æque edidimus ex genuino et authentico Haicanæ linguæ codice, quem ipse laudatus Zohrabus Constantinopoli Venetias deportaverat, atque in suum exemplar fideli prorsus collatione transfuderat. Epistolæ triplex veluti partitio est : etenim in prima prædicat Nicolaus recti dogmatis (εὐσεβείας) necessitatem, a quo nonnulli (Armenios intelligit) cum majorum suorum culpa descivissent, mordicus tamen avitæ traditioni adhærebant : quam rem alienam esse omni officio et prudentia, merito dicit. In altera sectione epistolæ narrat, mortuo nuper apud Armenios patriarcha, sive ut vulgo aiunt catholico (qui fuerat Mastosius) principem Armenium per suos apocrisarios significasse Cæsari Byzantino (qui erat Leo Philosophus) nec non Græcæ Ecclesiæ, cogitare se de mittendo Constantinopolim illo homine, quem novum patriarcham designaturus erat, ut ibi consecrationem reciperet, et cum Græco clero religiosa consilia misceret. Hanc principis voluntatem magnopere probat, atque ut sine mora in rem conferatur, Nicolaus hortatur : idque saluti

Digitized by Google

necessarium ait, propterea quod Armenii catenus ab orthodoxæ doctrinæ tramite aberraverant. Quo in loco Photii quoque decessoris sui legationem atque epistolam ad Zachariam Armeniorum patriarcham memorat pro concordia atque ad orthodoxiam reditu : etsi id tentamen ob temporum vicissitudines cassum evasisse ait. In postrema demum parte rem prædictam perorat Nicolaus, valde optans et urgens ut eligendus præsul sincera Ecclesiæ doctrina Constantinopoli imbuatur, quo in patriam reversus Armeniacum populum haud religione minus quam civili pace Græcis adjungat. Hactenus Nicolai epistola. Verumtamen res multo aliter accidit : patriarcha enim hoc tempore electus, Joannes sextus fuit, cognomento Historicus, qui sedem illam adiit anno 897. Is autem adeo ad concordiam dogmatum non accessit, ut se imo Chalcedonensis synodi hostem in Historia sua palam profiteatur : et sæpe quidem a Constantino imp., per Theodosium legatum, Constantinopolim fuisse invitatum ait, nunquam tamen illuc profectum, ne pacis initæ vel ineundæ cum Chalcedonensis synodi asseclis schismaticæ genti suæ suspicionem præberet.

Classis quinta.

IX. Episcoporum totius orbis Christiani plenam notitiam quandonam collectam habebimus? Orientalium quidem nomina aggressus est enumerare Lequinius in *Oriente Christiano;* verumtamen, unius hominis vires is labor excedebat. Nihilominus majore adhuc ausu cardinalis Garampius, dum Vaticano tabulario præerat, opus moliebatur inscriptum *Orbis Christianus*, cum infinita episcoporum congerie : verumtamen hæc quoque lucubratio in schedarum innumerarum acervo ms. jacet. Sed enim illarum quidem regionum, quæ peculiares episcopatuum suorum scriptores nactæ sunt, facile episcopos, etsi nondum omnes, nanciscimur. Aliarum vero, quæ plurimæ sunt, regionum episcopos nusquam melius quam in Labbei ad concilia apparatu cognoscimus, apud quem tam generalis quam geographicus episcoporum, qui in collectis ab eo conciliis nominantur, catalogus legitur. Attamen hic quoque numerus quantopere sit imperfectus, quotidie dignoscitur, primo quia nonnisi conciliis nititur, iterum quia concilia ipsa haud omnia neque tunc neque modo sunt cognita : ecce enim nos ipsi incomperta Labbeo duo nuper vulgavimus, cum episcoporum multorum subscriptionibus. Quorsum hæc dicimus? Nempe ut quintam epistolarum Nicolai classem hoc saltem titulo commendemus, quod Byzantini patriarchatus episcoporum nomina partim inaudita fortasse recitat, partim novo documento confirmata. Nam de singularum epistolarum argumentis brevitatis gratia vix loqui possumus. Cum de Bulgariæ archiepiscopo jam retro diximus, reliquos alphabetico ordine prosequemur, quorum si quam notitiam ex Labbeo vel aliunde hausimus, non reticebimus. Ep. 52, 118, 133, 134, 135 Alaniæ archiepiscopatus est in Leonis Sapientis schematismo apud Leunclavium t. I, p. 88. Alterius recentioris Alaniæ archiepiscopi scripta Græca haud pœnitenda mihi cognita sunt, quæ postea litterario orbi patefaciam. Ep. 65, Amisi Joannes. Ep. 113, Athenarum Nicetas interfuit concilio Constantinop. an. 870. Memoratur etiam ejus successor Sabas qui interfuit pseudo-synodo Photianæ an. 879. Ep. 115, Antiochiæ metropolita Euthymius; intellige Pisidiæ Antiochiam, quæ revera erat metropolis, Labb. ind. geogr. Ep. 114, 128, Chaldiæ Basilius; mendum videtur in concilio Constantinop. anni 870, ubi Basilius Chalcedonensis, fortasse pro Chaldiensis. Porro Chaldia fuit unum ex imperii thematibus in Pontica regione. Ep. 106, Chersonis archiepiscopus videtur ille Paulus qui hoc titulo subscripsit pseudo-synodo Photianæ an. 879. Ep. 157, Cyzici Demetrius. Ep. 50, 107, 130, 137, 138, Cyzici metropolita Ignatius. Ep. 93, 113, Claudiopolos Theoctistus. Ep. 39, 41, 42, 48, 89, 94, 124, 132, 151, 154, 160, Ephesi metropolita Gregorius scribitur in *Oriente Christiano*, t. I, p. 685, et apud Labb. Interfuit pseudo-synodo Photianæ. Ep. 132, Heracleæ Photius. Ep. 58, Iconii anonymus. Palladius quidem Iconii nominatur in epistola Leonis imp. apud Labb. t. IV, p. 1836. Stylianus et Theophylactus Iconii in synodo Constantinop. an. 870. Theophilus Iconii in pseudo-synodo Photiana. Ep. 83, Hydrunti anonymus, videtur Marcus Hydruntinus qui fuit in pseudo-synodo Photiana. Ep. 104, 158, Laodiceæ metropolita Constantinus. Ep. 116, Larissæ Philippus. Ep. 49, metropolitis extra communionem positis, ob schisma videlicet in causa tetragamiæ; a quibus queritur se derelictum, a filiis patrem. Ep. 71, 100, Nicææ Alexander in *Oriente Christ.* t. I, p. 648. Ep. 96, 97, Nicomediæ Ignatius. Ep. 43, 119, 123, Patrarum metropolita Andreas. Ep. 108, 110, Pissinuntis Eustratius in pseudo-synodo Photiana. Ep. 142, Sardium metropolita Antonius. Ep. 57, Synadis anonymus. Petrus Synnadensis in concilio Constantinop. anni 870. Nicolaus Synnadensis in pseudo-synodo Photiana anni 879. Ad hunc scribere Nicolaum patriarcham credendum est. Ep. 117, 129, Sylæi Leo. Ep. 122, Ambrosius episcopus. Ep. 98, anonymus episcopus.

In hujus quintæ classis epistolis agitur de ecclesiarum regimine, de schismate tetragamiæ causa, de variis circa eam ætatem personis vel negotiis, de ejusdem temporis calamitatibus. In ep. 94 attingitur immunitatis ecclesiasticæ jus. Aliquot denique epistolæ familiares sunt et officiosæ. Anonymarum quidem epistolarum nonnullæ absque dubio scribuntur ad episcopos.

Classis sexta.

X. Scribuntur hujus classis epistolæ ad civiles magistratus. Horum notitiam vix ullam aut ne vix quidem scribam, quia de personis longus sermo foret, officiorum autem tituli noti sunt ex libris de dignitatibus aulæ Byzantinæ, præfecturæ denique pleræque describuntur in Constantini imp. libro *De*

Digitized by Google

hematibus. Ergo epistola 146 scribitur Constantino protasecretis. Ep. 91, Coropo viro illustrissimo. Ep. 69, 70, Davidi Camuliano protospathario. Ep. 84, Gædoni protospathario imperatoris. Ep. 103, Godino imperatoris protospathario et præsidi. Ep. 121, Leoni patricio et prætori Anatolicorum. Ep. 127, Leoni spathario et judici Paphlagoniæ. Ep. 40, Malacino patricio. Ep. 140, Michaeli patricio et prætori Thessalonicæ. Ep. 144, Nicolao prætori Longobardiæ. Ep. 150, Philotheo patricio. Ep. 54, Helladis prætori. Ep. 161, Peloponnesi prætori. Ep. 35, Strymonis prætori. Ep. 149, Thracesiorum prætori. Ep. 44, prætori cuidam. Notabiliora in prædictis epistolis hæc fere sunt. In 34 sermo est de gravi discordia et schismate Thebani cleri. In 84 memoratur Longobardiæ tumultus. In 144 dicitur quies restituta Longobardiæ per Nicolaum prætorem. In 140 veritatem patriarcha a prætore exquirit sub anathematis pœna. In 146 intentat prætori anathema ob rejectum archiepiscopum Neapoleos a se destinatum, et obtrusum alium. In 150 admittit patriarcha querelam cleri Nicæni adversus prætorem suum, a quo ad militiam adigebatur. Dicit insuper Nicæam donatam fuisse honore metropolitico ob synodos in ea celebratas. In reliquis epistolis scribuntur sapientia monita, commendationes, et alia modo publica modo privata.

Classis septima.

XI. Omnium copiosior classis septima est. Ep. 47, Constantino. Ep. 136, Stephano, Michaeli et Constantino fratribus. Ep. 36, Curatori Strongylizontis. Hunc ecclesiasticum locum fuisse in themate Strymonis, apparet ex præc. ep. 35, qua commendatur ejus loci curator præsidi Strymonis. Constantinopoli quidem Στρόγγυλον castellum erat, itemque monasterium, ut videre est apud Bandurium *Imp. Orient.* t. II, p. 739. Ep. 37, Styliano diacono. Ep. 60, œconomo Magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Monachis autem scribuntur hæc. Ep. 33, 64, 120, 131, Tryphoni. Ep. 28, Phileto. Ep. 45, Arsenio. Ep. 62, Petro. Ep. 63, Epiphanio. Ep. 126, 143, Ignatio olim magistro, postea monacho. Ep. 141, hegumeno anonymo ad Aras solis. Ep. 148, Euthymio. Ep. 153, Theodosio (Θεοδ.) monacho et cubuclisio, id est cubiculario. Ep. 163, Antiocho. Ep. 78, monachis communiter. Denique anonymis hominibus epp. 59, 61, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 87, 88, 90, 92, 101, 105, 109, 111, 125, 147, 152, 155, 159. Ἀδήλῳ, id est *incerto*, ego inscripsi, cum nullum aderat in codice nomen: et quandoque quidem pro ἀδήλῳ videbatur ponendum τῷ αὐτῷ, *eidem*, relative scilicet ad præcedentis epistolæ inscriptionem; quandoque tamen secus. Materiam tot epistolarum sigillatim non persequar, veluti quod ep. 66 superstitiosi aliquot actus reprehenduntur, qui a Christianis fiebant per incensas pyras, et per animalium prope ethnicam immolationem; qui ritus in Armeniis quoque reprehensus fuit; cf. Spicil. t. VII, p. 171. Denique ep. 68 rerum Christianarum in Chazaria non contemnenda notitia traditur, etc.

XII. Aliud mihi in Vaticanis codicibus compertum est Nicolai Mystici scriptum ineditum, nempe ejus homilia ad populum Byzantinum, post auditum de Thessalonicæ excidio tristissimum nuntium, quæ dira calamitas anno Christi 904 contigit (qui erat pontificatus Nicolai annus nonus) duce apostata Leone Tripolita Saraceno. Superest hæc homilia in cod. Vat. 172, una cum Joannis Cameniatæ historia de prædicto Thessalonicæ casu, nec non Joannis Lectoris historia item ac monodia de postrema ejusdem urbis a Turcis captura. Utriusque Joannis scripta a Leone Allatio in *Symmictis* ex hoc eodem codice fuisse edita, exploratum fit ob opusculi secundi lacunas in editione relictas, quarum causa fuit ipse codex in superiore parte lacer, ut conferenti mihi evidenter patuit. Quia tamen Nicolai homilia pæne tota in eo versatur ut populum ad peccatorum detestationem permoveat, ob quæ et Thessalonica ceciderat, et parem pœnam Constantinopolis ipsa pertimescebat; ideoque parum quid habet historicum; et quia codex, ut dixi, lacer orationis seriem abrumpit; tenuem tantummodo particulam hic recitabo quæ historiam propius attingit. Titulus homiliæ hic: Νικολάου πατριάρχου ὁμιλία εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης, ῥηθεῖσα ἐν ἄμβωνι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας μετὰ τὴν εἴσοδον. Μικρῷ πρότερου ὑμῖν εἶπον, ἀγαπητοί, κ. τ. λ. *Nicolai patriarchæ homilia de capta Thessalonica, dicta in pulpito Magnæ Ecclesiæ post introitum. Paulo ante diximus vobis, charissimi*, etc. Circa vero orationem mediam sic. Νῦν ἐφ' ἡμᾶς ἐξεχύθη ἄκρατος ἡ ὀργὴ, καὶ ὁ παῤῥησιαζόμενος ἢ ἀναστέλλων οὐδείς. Ἐκενώθησαν πόλεις οἰκητόρων, ἄνδρες ἴσα βοσκήμασι κατεσφάγησαν, γυναῖκες διασπώμεναι τῶν ὁμοζύγων βιαίως, ἐλεεινὸν θέαμα, τοῖς ἀσελγεστάτοις ἐνασχημονούμεναι πρόκεινται. Τίς δώσει τοῖς ἐμοῖς ὀφθαλμοῖς δακρύων πηγὰς, καὶ κλαύσομαι ταῦτα καὶ τὰ τούτων ἐλεεινότερα; Ἐβεβηλ[ώθησαν παρ]θένοι ἀφιερωμέναι [οὐρανίῳ νυμ-]φῶνι πρὸς ὕβριν ἀπήχθ[ησαι], θυσιαστήρια τοῦ Θεοῦ τῇ τῶν ἀκαθάρτων ἐχράνθη ἀκαθαρσίᾳ, μονάζοντας καὶ ἱερεῖς ξίφος καὶ δουλεία μερίζεται. Οἴμοι τῶν ἐμῶν κακῶν τὸ βαρύτατον! τὰ πολύαθλα τῶν ἁγίων λείψανα παίζεται τοῖς βεβήλοις καὶ καταιχίζεται, καὶ μετὰ θάνατον δευτέρους ἄθλους ὑφίστανται. Ποῦ μοι, Δημήτριε μάρτυς, ἡ ἀήττητος συμμαχία; πῶς τὴν σὴν πόλιν ὑπερεῖδες πορθουμένην; πῶς ὑπὸ σοὶ πολιούχῳ ἡ ἐχθροῖς ἄβατος ἀφ' οὗ χρόνου ταύτην ἥλιος ἐθεάσατο, τοσούτων κακῶν εἰς πεῖραν ἐγένετο; πῶς τῆς τῶν δυσσεβούντων ὀφρύος ἠνέσχου κατορχουμένου τῆς ἱερᾶς προστασίας; πῶς ὑπέμεινες ταῦτα καὶ διεκαρτέρησας; κ. τ. λ. *Nunc nobis immensa ira incumbit, nemoque est qui resistere audeat. Vacuatæ sunt civibus urbes, viri pecudum instar trucidati, feminæ a maritis vi abstractæ, miserabile visu! impurissimis hostibus violandæ prostant. Quis meis oculis lacrymarum fontes suppeditabit, ut hæc et pejora his mala deplorem? Sacratæ cœlesti Sponso virgines dehonestatæ sunt atque ad ignominiam pertractæ: impurorum spurcitiis altaria Dei polluta fuerunt: monachi et sacerdotes partim ense consumpti, partim in*

servitutem abducti. Heu demum malorum meorum gravissimum! Sanctorum tot cruciatus olim perpessæ reliquiæ, profanorum ludibrio et injuriis en vexantur, et secundas pœnas post obitum sustinent. Ubinam tuum, Demetri martyr, invictum auxilium? cur civitatis tuæ excidium permisisti? quomodo urbs, ex quo eam sol conspicit, per tuum præsidium inexpugnabilis, tam gravi malo correpta est? cur impiorum superbiam pertulisti tutelæ tuæ insultantem? cur hæc, inquam, fieri passus es? etc.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

—

NICOLAI
ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI
EPISTOLÆ.

—

I. *Ad illustrissimum et clarissimum atque dilectum ameram Cretæ.*

A Omnis terrena potestas omnisque principatus, amice, ex superno principatu pendet atque potestate; nec ulla inter homines potestas, neque potens quisquam proprio ingenio potentiam in terris adipiscitur, quin concesserit Dominus in altissimis regnans solusque potens. Quare decet, si fieri potest, quotquot inter homines potentiam obtinuimus, etiamsi in nullo alio inter nos communicare daretur, sermonibus tamen, et quia potentiæ donum ab uno eodemque sumus consecuti, nullam prætermittere diem quominus et litteris et legatis communicemus negotiorum peritis; illos vero qui majores tractant magistratus, quo plus honore afficiuntur et tanquam fratres inter superextolluntur maximasque tenent potestates. Sed quid sibi volunt dicta? Duæ siquidem potestates omnem terrenam superant potestatem, fratres Saracenorum scilicet ac Romanorum, non secus ac illa B duo majora in firmamento luminaria: et propter id communiter et fraterne se ad invicem habere illos oportet; neque ideo quod moribus, vita et cultu discrepemus, alienos ad alterutrum esse nec cunctos nos litterarum commercio privare decet si convenire non datur; quod etiam tunc nobis sentiendum esset ac agendum, cum nulla ad id impelleret negotiorum necessitas.

Α. *Τῷ περιδόξῳ καὶ λαμπροτάτῳ ἀμηρᾷ τῆς Κρήτης καὶ ἠγαπημένῳ.*

A Πᾶσα ἐπίγειος ἐξουσία καὶ ἀρχὴ ἐκ τῆς ἄνωθεν ἤρτηται, ὦ φιλότης, ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ οὐκ ἔστιν ἐξουσία ἐν ἀνθρώποις, οὐδὲ δυνάστης ἐξ οἰκείας περινοίας ἐπὶ γῆς δυναστείαν κληρονομῶν, εἰ μὴ ὁ ἐν ὑψίστοις ἐξουσιαστὴς καὶ ἄρχων καὶ μόνος δυνάστης κατανεύσῃ τὴν κληρονομίαν. Διὰ τοῦτο προσῆκεν, εἰ δυνατὸν, πάντας τοὺς ἐν ἀνθρώποις δυναστείαν λαχόντας, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον ἦν τὸ πρὸς ἀλλήλους κοινωνεῖν ἐπιτρέπον, καὶ ποιεῖσθαι τὴν διὰ λόγων προσομιλίαν, δι' αὐτό γε τοῦτο, καθ' ὅτι τῶν ἐξουσιῶν τὴν δωρεὰν παρ' ἑνὸς ἐλάχομεν, μὴ διαλιμπάνειν ὅσαι ἡμέραι ποιεῖσθαι τὴν πρὸς ἀλλήλους κοινωνίαν, καὶ διὰ γραμμάτων καὶ δι' ἀποστόλων τῶν ἐξυπηρετούντων τοῖς πράγμασι. Τοσούτῳ δὲ πλέον τοὺς τὰς μεγάλας ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας διέποντας, ὅσῳ καὶ μᾶλλον διαφερόντως τετίμηνται, καὶ οἷον ἀδελφοί τινες τῶν ἄλλων ἀδελφῶν ὑπερέχοντες καὶ προκριθέντες, καὶ τὰς τῶν μεγί- B στων ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν διοικήσεις ἐπιτραπέντες. Τί βούλεται ἡμῖν τὸ εἰρημένον; Ὅτι δύο κυριότητες πάσης τῆς ἐν γῇ κυριότητος, ἥ τε τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων ὑπερανέχουσι καὶ διαλάμπουσιν, ὥσπερ οἱ δύο μεγάλοι ἐν τῷ στερεώματι φωστῆρες. Καὶ δεῖ κατ' αὐτό γε τοῦτο μόνον κοινωνικῶς ἔχειν καὶ ἀδελφικῶς, καὶ μηδ' ὅτι τοῖς βίοις καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ τῷ σεβάσματι κεχωρίσμεθα, παντάπασιν ἀλλοτρίως διακεῖσθαι καὶ ἀποστερεῖν ἑαυτοὺς τῆς διὰ τῶν γραμμάτων συνομιλίας παρὰ μέρος ἐντυχίας. Δεῖ μὲν οὖν οὕτω καὶ φρονεῖν ἡμᾶς καὶ ποιεῖν, κἂν μηδεμία τις ἄλλη πραγμάτων χρεία πρὸς τοῦτο προὐτρέπετο.

Digitized by Google

Νῦν δὲ μεθ' ἧς ἔφημεν εὐλόγου αἰτίας, καὶ πρά- A γματα συμβεβηκότα οἷα ὥστε πειθόμεθα, οὐδὲ τῇ σῇ ἀρέσκει μεγαλωσύνῃ, καὶ πρὸς τὸ γράφειν ἡμᾶς παρώρμησε, καὶ πρὸς τὴν ἀποστολὴν τῶν ἤδη πρὸς τὴν θεόσδοτον ὑμῶν ἐξουσίαν ἀπεσταλμένων. Ἀλλὰ πρό γε τῆς τῶν πραγμάτων ἐξηγήσεως, ἐκεῖνό φαμεν, ὡς πολλὰ μὲν ἔστιν, οἷς ὁ εἰς ἀρχὴν καταστὰς δίκαιος ἂν εἴη σπουδὴν ποιεῖσθαι τοῦ διαπρέπειν, εἴγε μὴ τῇ ἀναξίῳ τῆς ἀρχῆς εἶναι τοῦ ἔλεγχον διδόναι τοῦτο προκέκριται· καὶ ἀντὶ τοῦ παράδειγμα βίου πρὸς ἀρετὴν ὁρῶντος γίνεσθαι τοῖς ἀρχομένοις, καὶ θαῦμα γλυκὺ τῆς οἰκείας ἀρχῆς, καὶ πόθον παρέχειν αὐτοῖς, πρὸς μῖσος μᾶλλον καὶ ὕβριν διερεθίζει καὶ προσκαλεῖται. Τὸ δὲ οἷον κορυφὴ τῆς τοῦ ἄρχοντος ἀρετῆς, καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν κατορθωμάτων B δικαιοσύνη ἐστὶ, δι' οὗ αὐτός τε ἰσχὺν περιβάλλεται, καὶ τὸ ὑποχείριον ἀσφαλῶς πολιτεύεται, καὶ τὸ πολέμιον εἰς ἀντίστασιν οὐ ῥᾳδίως καθίσταται· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆς τοῦ ἄρχοντος ζωῆς πρὸς ἀρετὴν ἀποβλέποντα, ἐκεῖνον μὲν κοσμεῖ, καὶ ὥσπερ ἄνθη τινὰ ἐξωραΐζει· πρὸς δὲ τὸ ὑπήκοον, εἰ μὴ προαιρεσίς ἐστιν αὐτοῖς ἀγαθὴ ζηλοῦν καὶ ἀπομιμεῖσθαι τὴν τοῦ ἄρχοντος ἀρετὴν, οὐ μέγα τι συμβάλλεται. Δικαιοσύνη δὲ κοινή τις οὖσα σωτηρία, τόν τε ἄρχοντα δείκνυσιν ἀρχικώτερον, καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν ἐκείνου τεταγμένοις ἀρχὴν τὸ ἀσφαλὲς προμηθεύεται.

Nunc autem, quæ ostendun, quam justa de causa hæc fuerimus locuti, istiusmodi sunt quæ gesta fuerunt, nec tuæ magnitudini placent. Sed nos ad scribendum tibi epistolam impulerunt atque ad legationem mittendam quæ jam ad vestram a Deo datam potestatem missa fuerat. Sed antequam ad gestorum narrationem deveniamus, id dicimus, multa nempe esse in quibus ut præcellat illi cura est habenda qui principatu potitus est, nisi forte ostendere se indignum principatu esse, prius decreverit: sin minus, nedum subditis exemplar vitæ ad virtutem ordinatæ se præbeat, nedum suum imperium dulce et mirabile ostendat suique desiderium faciat, ad odium potius injuriasque eos concitabit provocabitque. Virtutis autem principis fastigium, ut ita dicam, summumque votum justitia est, qua ipse robur obtinet atque regnum administrat, hostesque prohibet ne facile obsistant. Namque cætera omnia quæ in vita principis ad virtutem tendunt, eum exornant ac velut flores venustate circumdant, parum autem subditis prosunt, nisi eis insit felix cupido imitandæ principis virtutis atque æmulandæ; justitia vero, quasi communis salus, principem efficit potentiorem et subditis securitatem ministrat.

Ἀλλ' ἐπεὶ ταῦτα εἴρηται, λέγωμεν ἤδη καὶ τὰς αἰτίας, δι' ἃς εἰς τούτους τοὺς λόγους κατέστημεν. Ἡ τῶν Κυπρίων νῆσος, ὦ μεγαλοδοξότατε τῶν C Σαρακηνῶν ἀρχηγὲ, ἀφ' οὗ χρόνου σπονδῶν εἰρηνικῶν πρὸς αὐτοὺς γεγενημένων ὑπόφοροι τῆς ὑμῶν κατέστησαν ἐξουσίας, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἐν τῇ τῶν συνθηκῶν ἀσφαλείᾳ διέζησαν, οὐδενὸς τῶν προπατόρων ὑμῶν, ὅσοι τὸ Σαρακηνῶν ἔθνος ἔλαχον διέπειν, οὔτε λύσαντος τὰς σπονδὰς, οὔτε κακοῦ τινος εἰς πεῖραν αὐτοὺς καταστήσαντος, ἀλλὰ κατὰ καιροὺς οἱ τῆς ἀρχῆς κληρονόμοι καλῶς καὶ δικαίως φρονοῦντες τὰ ἐπ' ἀρχῆς ἀρέσαντα τοῖς πατράσιν αὐτῶν, καὶ βεβαιώσει διησφαλισμένα ἐγγράφῳ, ἐτίμησάν τε καὶ διεσώσαντο, μηδέν τι καινοτομήσαντες μηδὲ φρονήσαντες ἕτερον, οὐδ' ὅτι πράξαντες παρὰ τὴν τῶν προγόνων προαίρεσιν. Νῦν δὲ τί ἐροῦμεν; Καίτοι ἔδει ὅσον ὁ χρόνος προέβη, καὶ ἡ ἀρχαιότης ἐκράτει τῶν συμπεφωνημένων, τοσοῦτον D εὐλαβῶς ἔχειν περὶ τὴν ἀθέτησιν αὐτῶν· ἀλλ' ὅμως πάντα ἠθέτηται καὶ καταπεπάτηται, καὶ βουλαὶ ἃς οἱ πατέρες ὑμῶν ἐβουλεύσαντο, καὶ γραφαὶ ἃς οἰκείαις χερσὶν ἔγραψαν, καὶ σπονδαὶ καὶ ὅρκοι, οὓς τότε πρὸς Κυπρίους Σαρακηνοὶ πίστιν αὐτοῖς παρεχόμενοι ἐποιήσαντο· καὶ ἀντὶ τῆς εἰρήνης, ἀντὶ σπονδῶν, ἀντὶ ὁρκίων, ξίφη καὶ πόλεμοι καὶ σφαγαὶ τοῖς ἀθλίοις ἐπέθεντο Κυπρίοις· οὓς ἔπρεπεν, εἰ καὶ ἄλλος τις ταῦτα εἰς αὐτοὺς ἐξειργάζετο, παρὰ τῶν Σαρακηνῶν βοηθείας τυχεῖν. Τοῦτο γὰρ κοινὸν δίκαιον παρὰ πᾶσιν, ὅσοι πόλεις ἢ ἔθνη κέκτηνται ὑποφόρους, τὸ πρὸς τοὺς κατ' αὐτῶν ἐπιόντας καὶ πόλεμον συνιστῶντας αὐτοὺς ἀντεπιέναι καὶ ῥύεσθαι τῆς ἐπιθέσεως, ὡς ἑαυτῶν οἰκείους τοὺς ὑποτελεῖς καθεστηκότας.

His prædictis, aperiamus nunc quas ob causas his sermonibus inhæserimus. Cypriorum insula, o clarissime Saracenorum dux, ex quo, pace inita, se vestræ dominationis tributarios constituerint, ad præsens tempus propter fœdus securi degerunt, cum majorum vestrorum, qui Saracenorum regnum obtinuerunt, nullus pacem solverit, neque mali quidquam in eos egerit, sed pro temporibus imperium adepti bene et juste secuti majorum suorum beneplacita scriptis confirmata, eos cohonestaverunt et servaverunt, nihil novi inferentes, nec quidquam sentientes aut agentes præter antecessorum voluntatem. Nunc autem quid dicemus? Sane oportebat, quanto tempore prævalebant fœdera, tantum ab eorum abrogatione abhorrere; attamen omnia sunt eversa et conculcata, consilia scilicet patrum vestrorum, et scripta propriis eorum manibus exarata, fœderaque et juramenta quæ tunc temporis Cypriis fidem facientes Saraceni dederunt; ac pro pace, pro fœderibus, pro juramentis, gladii, bella et cædes miseris Cypriis illata; cum e contra oportuit, si quis talia in eos egit, a Saracenis auxilium accipere. Ea enim omnibus lex communis, quicunque civitates seu gentes tributarias acceperint, obsistere iis qui contra ipsos bellum movent et ut proprios tributarios defendere.

Ἀλλὰ τοῦτο παρὰ πᾶσιν ἔθνεσι δίκαιον ὑπάρχον καὶ τοῖς οὐκ εἰδόσι νόμον, ἀνέστραπται παρὰ Σαρακη-

Quod autem gentibus omnibus etiam legem nescientibus, æquum est, illud violatum est a

Digitized by Google

Saracenis lege gubernatis, et insula quæ, trecentis fere abhinc annis, ex quo tributaria vobis effecta est, nunquam subditorum ordinem decernit, neque quidquam novi admisit circa tributa, sive quodcunque aliud servitium Saracenis tribuendum, neque ullam reprehensioni causam præ se ferens, sola amentia hominis qui Christianorum fidem negavit, cultum vero Saracenorum adulterat, deserta facta est ac periit, ejusque incolæ alii gladio cæsi, alii vero sedibus suis expulsi, istud tantum crimen habentes quod tanto tempore libenter vobis servierint, neque unquam fuerint in vestrum peccantes obsequium deprehensi, licet sæpius graviter in eos contra fœderum jura et quod æquum erat, fueritis invecti ; sed et si quando peccantes, ut hominibus par est, aliquid contra vestram voluntatem forte voluissent, non tamen oportebat eos armis ita aggredi nec statim in stragem et vulnera currere ; quod non solum Saracenis indignum, sed etiam quolibet populo humanæ administrationis et conversationis non inscio neque immemores ; sed prius reprehendere peccatum, injustam agendi rationem] convincere, eosque admonere ut resipiscerent nec justo exciderent, neque semel, sed bis et sæpius ; nisi vero ad bonum vellent redire, malæ voluntati inhærentes, tunc omni divina humanaque ultione arrepta, conaremini punire et reprimere amentiam eo provectam. Sed nihil horum factum est ; imo, ut dixi, homines innoxios culpaque vacuos, quique nihil antiquitus juratorum violaverunt, non secus ac hostes estis insecuti.

Quis talia audiens, sive eorum qui nunc sunt, sive futurorum, gestorum auctores magnæ injustitiæ non condemnabit ? nonne etiam majores vestri, qui fœdera cum Cypriis inierunt juramentisque confirmarunt, si quis defunctis remanet sensus eorum quæ hic quæruntur, contra vos gemebundi indignabuntur, vosque omnis condemnationis reos judicabunt, tanquam sontes non solum in Cypriorum insulam, sed etiam in ipsos, et ut parricidas omnibus vos maledictis onerabunt ? quod si quis in patrem adhuc viventem eo quo insurrexerit, notam parricidii non effugeret, nonne qui defuncti patris voluntatis contradicit, parricida erit ejusdemque pœnæ reus ? Ecquod enim inter hæc rebellionis respectu adest discrimen ? quin imo, si quis probe intelligere velit, pejus est in defunctum quam in vivum patrem insurgere, quo magis eorum interni qui ad futuram vitam pervenerunt honor a liberis habitus, memoriaque veneratione plena atque voluntatis observantia : homo vero ille (quomodo nominem nescio), qui Christianos non amat et Saracenorum res facit contemptibiles (Damianum dico), neque præsentia considerans neque futura attendens, sola sua amentia et irrationabili furore captus, impiam rem agit cunctis sæculis futuram

A νοῖς τοῖς νόμῳ πολιτευομένοις, καὶ νῆσος μικροῦ ἔτη τριακόσια ἐξ οὗ ὑπόφορος οὖσα ὑμῖν ἐγεγόνει, καὶ κατὰ μηδὲν ὀφθεῖσα τῆς ὑπηκόου τάξεως μεταβαλλομένη, μηδὲ καινοτομήσασά τι περὶ τοὺς φόρους, μηδὲ περὶ τὴν ἄλλην δουλείαν, ὅσην Σαρακηνοῖς δουλεύειν ἐχρῆν, μηδ' ὅλως τι τῶν ἔγκλησιν ἐπαγόντων αἰτίαν φέρουσα, ἐκ μόνης ἀπονοίας ἀνδρὸς, καὶ τὴν τῶν Χριστιανῶν ἀπηρνημένου πίστιν, καὶ τὸ Σαρακηνῶν σέβας νοθεύοντος, ἐξηρήμωται καὶ ἀπόλωλε. Καὶ οἱ ταύτης οἰκήτορες οἱ μὲν μαχαίρας ἔργον, οἱ δὲ ἀνάστατοι γεγόνασι, τοῦτο μόνον ἔχοντες ἔγκλημα, ὅτι ἐπὶ μακροτάτοις οὕτω χρόνοις ὑπέκειντο εὐγνωμόνως ὑμῖν, καὶ οὐδὲν ὤφθησαν τῶν εἰς ὑμετέραν ἐλλείψαντες θεραπείαν, πολλάκις ὑμῶν βαρέως ἐπενεχθέντων αὐτοῖς καὶ παρὰ B προσῆχον καὶ τὰ κοινὰ δίκαια τῶν συμφώνων. Καίτοι γε εἴπερ καὶ οἷα τὰ ἀνθρώπινα σφαλέντες ἐτύγχανον, καὶ ἀπεναντίας ἐφρόνησάν τι τοῦ ὑμετέρου φρονήματος, οὐδ' οὕτως ἐχρῆν ὅπλοις ἐπιέναι, οὐδ' αὐτίκα πρὸς αἵματα χωρεῖν καὶ σφαγάς· τοῦτο γὰρ οὐχ ὅτι Σαρακηνῶν ἄξιον, ἀλλ' οὐδέ τινος ἑτέρου ἔθνους ἀνθρωπίνην πολιτείαν καὶ βίον εἰδότος καὶ σώζοντος· ἀλλὰ πρότερον ἐγκαλεῖν περὶ τοῦ σφάλματος, ἐξελέγχειν ὡς οὐ δίκαια πράττουσι, παραινεῖν ἑαυτῶν γενέσθαι, καὶ μὴ ἐκφέρεσθαι τοῦ προσήκοντος, καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ πλέον. Καὶ εἴγε ἀνεπιστρόφως εἶχον, καὶ ἀντὶ τοῦ μεταμαθεῖν τὸ καλὸν τῇ χείρονι προσέκειντο γνώμῃ, τότε πᾶσαν ἀπεκδυσαμένους καὶ θείαν νέμεσιν καὶ ἀνθρωπίνην, C ἐπιχειρεῖν τὴν ἀπόνοιαν τῶν εἰς τοῦτο συνελασθέντων τιμωρεῖσθαι καὶ ἀνακρούειν. Ἐπράχθη δὲ τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλ', ὅπερ εἶπον, ἀνθρώπους ἀναιτίους μηδὲν ἠδικηκότας, μηδὲν τῶν ἐξ ἀρχῆς δοξάντων ἠθετηκότας, ἴσα καὶ πολεμίοις διεχειρίσασθε.

Τίς ἀκούων ταῦτα ἢ τῶν νῦν, ἢ τῶν μετέπειτα ἐσομένων οὐχὶ μεγάλην ἀδικίαν τῶν [ταῦτα καταγνώσεται διαπεπραγμένων ; Πῶς δὲ οἱ προπάτορες ὑμῶν οἱ τὰ σύμφωνα καὶ τοὺς ὅρκους θέμενοι πρὸς Κυπρίους, εἴ τις ἐστὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πραττομένων τοῖς ἀποιχομένοις συναίσθησις, οὐχὶ μεγάλως στενάξαιτο καθ' ὑμῶν, καὶ πάσης κατακρίσεως ἐνόχους καταψηφιοῦνται, οὐ μόνον ὡς ἐξαμαρτῶντας εἰς τὴν τῶν Κυπρίων νῆσον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους αὐτοὺς, καὶ ὡς πατραλοίας πάσαις ὑποβαλοῦσιν ἀραῖς ; Ἢ ἐὰν D τις κατὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς ἐν τῷ παρόντι βίῳ εἰς ἐπανάστασιν καταστῇ, τοῦ πατραλοίας εἶναι τὴν γραφὴν οὐκ ἐκφεύξεται, τῆς δὲ παρούσης ἀπελθόντος ζωῆς, ἐὰν τὰ ἐκείνῳ ἀνατρέψῃ δόξαντα, οὐκ ἔσται πατραλοίας, οὐδὲ τῆς αὐτῆς ἔνοχος καταδίκης ; Τί γὰρ τοῦτο ἐκείνου πρὸς ἐπανάστασιν διαφέρει ; Μᾶλλον δὲ εἴ τις ἀκριβῶς βούλεται συνιδεῖν, αὕτη μείζων τοῦ ζῶντι ἐπαναστῆναι τῷ πατρὶ ἐπανάστασις, ὅσῳ καὶ μᾶλλον πλέον ὀφείλεται τοῖς πρὸς τὴν μέλλουσαν μεταβεβηκόσι ζωὴν ἡ παρὰ τῶν τέκνων τιμὴ, καὶ ἡ σὺν εὐλαβείᾳ μνήμη, καὶ ἡ τῶν διατεταγμένων συντήρησις. Ὢ ὅπως εἴπω ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ μήτε τὰ Χριστιανῶν στέρξας, καὶ τὰ τῶν Σαρακηνῶν παρὰ φαῦλον θέμενος, Δαμιανὸν δὲ φησὶν ὁ λόγος, οὐδὲν λαβὼν ἐπὶ

Digitized by Google

A νοῦν οὔτε τὰ παρόντα, οὔτε τὰ ὕστερον ἐπιλογισάμενος, μόνῃ δὲ τῇ ἀπονοίᾳ καὶ τῷ ἀλόγῳ θυμῷ ἑαυτὸν ἐπιτρέψας, ἔπραξεν ἔργον ἀνόσιον, τῷ παντὶ αἰῶνι στήλην τῆς ἑαυτοῦ κακίας ἐσόμενον, πολυανθρωποτάτην νῆσον, ὅσον ἐπ' αὐτῷ ἦκεν, ἐκ γῆς ἐξαφανίσας, πανωλεθρίᾳ παραδεδομένων τῶν ταύτης οἰκητόρων.

Ναὶ, φησὶν, ἀλλ' ἐρεῖ τις· Ἦν αἰτία κινοῦσα πρὸς τοῦτο, καὶ διὰ τοῦτο κεκινημένος τὸ δοκοῦν ἀνόσιον διεπράξατο. Σαρακηνοὺς γὰρ ἐν τῇ νήσῳ λαβὼν Ἡμέριος διεχρήσατο, δέον κατὰ τὰ συμπεφωνημένα σώζεσθαι μᾶλλον αὐτοὺς παρὰ τῶν Κυπρίων, καὶ πρὸς τὸν ἴδιον τόπον ἀποκαθίστασθαι. Εἶτα οὐ λογίζῃ, ὦ ἄνθρωπε, μετὰ τῆς σῆς ἐγκλήσεως, καὶ τοῦ δικαίου λόγου τὸ βούλημα; οὐδ' ἐννοεῖς τίς ἐστι δίκαιος τὴν αἰτίαν ἣν προφέρεις ἀναδέχεσθαι; καὶ τίς ὀργίζεσθαι ἄξιον; Ἔστω δίκαιον τὸ ἔγκλημα ὃ προβάλῃ, καὶ ὑπὲρ τῶν τὰ χαλεπὰ πεπονθότων Σαρακηνῶν Κύπριοι δώσουσι δίκην, καὶ οὔπω φημὶ B ὅτι μηδὲ τότε ἄξιον διὰ τὴν Ἡμερίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἁμαρτίαν πάντας κολάζεσθαι, οὐδ' ὅλην τὴν ἐξ ὑμῶν ὀργὴν καὶ τὴν πικρίαν ὑφίστασθαι. Ὅμως ὅπερ εἶπον ἔστω, καὶ κολαζέσθωσαν Κύπριοι, διότι καὶ Ἡμέριος Κυπρίοις συνοικῶν ἐν τῇ νήσῳ χαλεπὸς ὤφθη Σαρακηνοῖς. Εἰ δὲ κατ' οὐδένα τρόπον Ἡμέριος τοῖς Κυπρίοις συντάσσεται, τί δι' ἐκεῖνον κινδυνεύουσιν οἱ μὴ δίκαιοι ὄντες ἢ τῆς ἐκείνου κληρονομεῖν κατηγορίας, ἢ διὰ τὰ πεπραγμένα τούτῳ τιμωρίαν ὑπέχειν; Ὁ μὲν γὰρ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ ἡγεμὼν ὑπάρξας, ὅποι δὴ γῆς ἠδύνατο τοὺς πολεμίους χειρούμενος, τὸν δοκοῦντα μετῄει τρόπον. Κύπριοι δὲ οὔτε πολεμίους ἡγοῦνται ὑμᾶς, οὔτε τι δεινὸν κατειργάσαντο, οὔτε δὲ πάλιν ἱκανοὶ C ἀντεπιέναι πρὸς τὸν Ἡμέριον, καὶ Σαρακηνοὺς ἐξαρπάζειν τῆς ἐκείνου χειρός. Οὐδὲ γὰρ ἔχεις εἰπεῖν, ὡς ἐξὸν τοῦτο ποιεῖν, οὐκ ἐποίησαν· ἢ ὅτι συνήραντο αὐτῷ καὶ συνηγωνίσαντο εἰς τὴν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν κάκωσιν.

Τί οὖν διὰ τοῦτο πολεμεῖς Κυπρίοις, καὶ κατ' αὐτῶν κενοῖς τὴν ὀργήν; Τί δὲ ἀντὶ τοῦ τῷ σε λυπήσαντι σπουδάζειν ἃ ἔδρασεν ἀνταποδοῦναι, τοῖς οὐδὲν λυπηρὸν ἐργασαμένοις τὰ τῆς σῆς λύπης ἀνταποδίδως; Ἢ καὶ διό τι πρὸς τὴν σὴν εἰσήλασε χώραν Ἡμέριος, καὶ τῆς Συρίας πολίσματά τινα ἐκπολεμήσας κεχείρωται, διὰ ταῦτα ὑποκείσονται Κύπριοι τιμωρίαις, καὶ κατ' αὐτῶν ἀγανακτεῖν εὐλόγως νομίσεις, καὶ ὅπλα κινήσεις, καὶ ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι D πρὸς Ἡμέριον, κατ' ἐκείνων συστήσεις τὸν πόλεμον; Ἀλλ' οὐκ ἔδοξεν οὕτως, οὔτε τοῖς σοῖς πατράσιν, οὔτε τοῖς ἐκείνων μέχρι σοῦ διαδόχοις. Διὰ τί; Ὅτι Κύπριοι μεθόριοι τῆς τε Ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς τῶν Σαρακηνῶν ἐξουσίας, καὶ οὔτε ὑμῖν ἀνταίρουσι χεῖρας, οὔτε Ῥωμαίοις, ἀλλ' ἐπ' ἴσης ἀνατέθεινται πρὸς δουλείαν τήν τε ὑμετέραν καὶ τὴν ἡμετέραν, μᾶλλον δὲ τὸ πλέον τῇ ὑμετέρᾳ δουλεύοντες. Ὡς οὖν ἄδικον καὶ ἀπάνθρωπον πολεμεῖν Κυπρίοις, διότι κατὰ τῆς ὑμετέρας ἐξεστράτευσε χώρας Ἡμέριος, οὕτω παράνομον καὶ πάσης ἄξιον κατηγορίας πολεμεῖν Κυπρίοις, διότι κατὰ τὴν νῆσόν τινας τῶν Σαρακηνῶν συνέβη ταῖς Ἡμερίου χερσὶ περιπεπτωκέναι. Σὺ δέ μοι δοκεῖς, ὁδῷ τοῦ πράγματος προϊόντος, καὶ κατὰ τῶν ἐν τῇ

suæ nequitiæ monumentum, insulam, plurimis hominibus frequentem, quod in se erat, a terris tollens, internecioni traditis ejus incolis.

Ita, inquies: sed aliquis tibi dicet: Causa erat ad id protrahens, eaque causa motus id agit quod impium videtur: nam Himerius quosdam Saracenos in insula cepit et interfecit; oportebat autem ex fœderibus eos a Cypriis potius salvari et in suo loco reponi. Sed, non cogitas, o homo, qui reprehendis, justitiæ leges? neque reputas quis in se debeat eam causam recipere quam profers, aut quis juste irasceretur? justum sit quod intentas crimen, et Cypriis pœnas dabunt propter eos qui male passi sunt Saracenos, neque jam dico non tunc etiam esse justum omnes propter Himerium ejusque socios pœna affici aut omnem vestrum iram et acerbitatem perpeti; sit tamen quod dixi, et castigentur Cyprii eo quod Himerius inter ipsos degens, in insula ipsorum gravem se Saracenis præbuit; quod si vero nullo modo Himerius cum Cypriis confundi debeat, cur propter illum periclitabuntur qui neque digni sunt qui ejus crimina participent, neque qui pœnas luant ob ejus male gesta? Ille etenim Romani exercitus cum esset dux, hostes ubicunque terrarum posset subigens, probatum morem servabat; Cyprii vero vos hostes non existimant, neque quidquam mali vobis intulerunt, neque insuper possunt Himerio se opponere nec Saracenos e manibus ejus extrahere: non potes igitur dicere eos, cum potuissent, non fecisse, neque se illi adjunxisse et auxiliatos esse ad inferenda Saracenis mala.

Quare ergo propter hoc Cypriis bellum infers et in eos iram tuam effundis? quare autem non illi qui te malis affecit tentas retribuere suorum mercedem, sed quæ passus es non noxiis, retribuere vis? aut quia in tuam regionem devenerit Himerius et Syriæ oppida aliqua expugnaverit, propterea Cyprii pœnis subjacebunt et eis irasci justum reputabis, arma quoque movebis et adversus eos bellum ibis præterito Himerio? sed neque majoribus neque eorum ad te successoribus ita visum: cur autem? quia Cyprii Romanis et Saracenorum imperio finitimi neque adversum vos, neque adversum Romanos manus attollunt, sed pariter vobis et nobis servierunt, magis autem vobis. Sicut igitur injustum et crudele est Cypriis bellum facere eo quod in vestram regionem arma intulit Himerius, ita illicitum et omnino flagitiosum est bellum contra Cyprios movere, quia quosdam Saracenorum in eorum insula accidit in manus Himerii incidere; tu autem mihi videris is esse qui, re longius progrediente, bellaturus sis contra Christianos in Syria degentes, eo quod, Christiani contra vos pugnant. Si autem ita agere omnem

Digitized by Google

homicidam transcendit, neque quod ad Cyprios attinet paris homicidii est innoxium; sed linquamus quæ ad convincendum injuriæ id bellum dicimus.

Considera autem divinam ultionem, qui prudentissimus es et intelligendi judicia divina solers; mihi reputa cœlestem iram injustissimo Damiano ob acta incumbentem, cujus argumentum interitus ipsius, et infirmitas quæ eum tenuit ex quo tempore Cypriorum terram injustis cædibus imbuit, eumque paulatim consumpsit justæ a Deo ob ejus injustitias allatæ pœnæ testimonium. Si autem placet considera quæ in mari classi vestræ acciderunt et ruinam navium vestrorum ipso in conspectu insulæ quam perdere scelestus ille constituerat. Probe equidem scio te sine nostris sermonibus illa intelligere et comprobare; quoniam tamen nihil prohibebat ne illa a nobis memorarentur, talia diximus: restat nunc ut divina vestra potentia non tantum intelligat, sed etiam malum jam actum corrigat, et miseris Cypriis veteres a patribus vestris concessa jura restituat, securitatemque et tranquillitatem, atque eos relinquere in antiqua pacis forma constituta solventes, tributa, Saracenis ut olim et usque dum servientes, ab omni oppressione et vi liberos quæ heri et nudius tertius sævus et crudelis, Damianus eis inflixit; ne majorum vestrorum præclara consilia ac fœdera violetis neque honore et gloria vobis justitia partis decidatis.

A Συρίᾳ Χριστιανῶν πόλεμον ἐπενεγκεῖν, διότι Χριστιανοὶ καθ' ὑμῶν ἐκστρατεύονται· εἰ δὲ τοῦτο πράττειν, πάσης ἐπέκεινα μιαιφονίας ἐστὶν, οὐδὲ τὰ τῶν Κυπρίων ἀπήλλακται τῆς ἴσης μιαιφονίας· ἀλλ' ἐάσθω τὰ παρ' ἡμῶν εἰς ἔλεγχον τοῦ παρανόμου πολέμου λεγόμενα.

Σκέψαι δὲ καὶ τὰ ἐκ τῆς θείας δίκης, καὶ ὢν συνετώτατος, καὶ συνιδεῖν ἱκανὸς θεῖα κρίματα· κατανόει μοι καὶ τὴν ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις τῷ παρανομωτάτῳ Δαμιανῷ ἀγανάκτησιν. Ὅ τε γὰρ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισμὸς αὐτοῦ τοῦτο διδάσκει, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ οὗ χρόνου σφαγαῖς ἀδίκοις τὴν γῆν ἔχρανε τῶν Κυπρίων, συσχοῦσα τοῦτον ἀῤῥωστία, καὶ κατὰ μικρὸν δαπανῶσα, μαρτύριόν ἐστι τῆς δικαίας παρὰ Θεοῦ τιμωρίας, ἀνθ' ὧν παρηνόμησεν. Εἰ
B βούλει δὲ καὶ ἃ διὰ θαλάττης ἀπήντησε τῷ ὑμετέρῳ στόλῳ, καὶ ἡ κατ' αὐτὴν τὴν νῆσον ἀπώλεια τῶν πλοίων ὑμῶν, ἣν ἀπολέσαι ὁ βδελυρὸς ἐκεῖνος διανενόηται. Οἶδα ὅτι χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων, ταῦτα συνίης καὶ συγγινώσκεις· ὅμως δὲ ἐπείπερ οὐδὲν ἦν κωλῦον, καὶ παρ' ἡμῶν ἐπισημανθῆναι ταῦτα προσείρηται· τὸ λοιπὸν ἔστι τῆς δεδομένης θεόθεν ὑμῖν ἐξουσίας, μὴ μόνον συνιδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπανορθώσασθαι τὸ γεγονὸς πταῖσμα, καὶ τοῖς ταπεινοῖς Κυπρίοις ἀποκαταστῆσαι τὰ ἐξ ἀρχῆς παρὰ τῶν πατέρων ὑμῶν αὐτοῖς παρεσχημένα δίκαια, καὶ τὸ ἀβλαβὲς καὶ ἀνεπηρέαστον, καταλιπεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου σχήματος τῆς εἰρήνης, παρέχοντας ὅσα νενόμισται ὑποτελεῖν, καὶ ὑπουργοῦντας τὴν ἄνωθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὑπουργίαν Σαρακηνοῖς, πάσης καὶ βαρύτητος καὶ βίας ἐλευθέρους διατε-
C λοῦντας, τῆς χθὲς καὶ πρώην ἐπιτεθειμένης αὐτοῖς ὑπὸ τῆς τοῦ Δαμιανοῦ σκαιότητος καὶ ἀπανθρωπίας· ἵνα μήτε τῶν πατέρων ὑμῶν ἀθετοῦντες ὀφθείητε τὰ καλῶς δόξαντα βουλεύματά τε καὶ σύμφωνα, μήτε ἀντὶ τῆς πρεπούσης ὑμῖν ἐπὶ τῇ δικαιοσύνῃ τιμῆς τε καὶ δόξης πρὸς τοὐναντίον εἴητε μεταπίπτοντες.

II. *Ad eumdem.*

Omnium bonorum quæ hominibus affert vita et quibus vitæ delicias obtinent homines, nihil ita bonum, nihil jucundius prudentibus quam amicitiæ acquisitio et ejus studium: ex inde enim illi quidem statuimus studio amicitiam velut fundare et plantare cum iis, quibus familiariter non utebantur, si autem amicitiam jamdiu natam sed postea temporis diuturnitate languidam student revirescentem moveri raro et per seipsos ad antiquam formam revocant, probi intelligentes et perfecta prudentia illius naturam perspicientes, id est omnibus vitæ bonis pretiosiorem et incundiorem esse amicitiæ voluptatem. Quæ sum præfatus, non quod ignoraverit vestra nobilitas, sed quasi ad scientem ipse sciens, et tanquam mutuum colloquium, de resumendo inter nos amicitiæ opere, quod non modo incipimus, sed potius ut paternam hæreditatem inquirimus et, ut antea dixi, studemus revirescere facere, cum temporis diuturnitate dissolvi, quo nescio modo periclitaretur.

Non etenim vestram prudentiam latet maximum inter Dei summos sacerdotes, venerabilem Pho-

Β'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ἁπάντων ὅσα τοῖς ἀνθρώποις ὁ βίος φέρει καλὰ, καὶ δι' ὧν ἀνθρωπίνη ζωὴ κέκτηται τὸ ἡδὺ, οὐδὲν οὕτω καλὸν, οὐδὲ ἡδύτερον τοῖς φρονήσει κεκοσμημένοις, ὡς κτῆσις φιλίας, καὶ ἡ περὶ ταύτην σπουδή. Ἐντεῦθεν ἄλλοι μὲν πρὸς οὓς οὐκ ἔσχον συνήθειαν διὰ φροντίδος ἔθεντο, οἷον ἀρχήν τινα καταβαλέσθαι, καὶ φυτεῦσαι φιλίαν· ἕτεροι δὲ πάλαι καὶ ἄνωθεν ἀναβλαστησάσης, εἶτα ὥσπερ ἀπομα-
D ρανθείσης τῷ χρόνῳ, δεῖξαι ἀναθάλλουσαν διεσπούδασαν, καὶ δι' ἑαυτῶν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανήγαγον, ὀρθῶς εἰδότες, καὶ συνέσει τελειοτάτῃ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος κατανοήσαντες, ὅτι τῶν ἐν τῷ βίῳ πάντων καὶ τιμιώτερον καὶ χαριέστερον τὸ τῆς φιλίας τερπνόν. Ταῦτα προοιμιάζομαι οὐχ ὡς ἀγνοούσης τῆς ὑμῶν εὐγενείας, ἀλλ' ὡς πρὸς εἰδότα καὶ αὐτὸς εἰδὼς καὶ οἷον κοινὴν συνομιλίαν περὶ τοῦ ἀμφοτέρους ἀναλαβέσθαι τὸ πρᾶγμα τῆς φιλίας, οὗπερ οὐ νῦν ἀρχόμεθα, ἀλλὰ μᾶλλον κλῆρον ὄντα πατρικὸν ἐπιζητοῦμεν, καὶ ὃ προέφημεν ἀναθάλλειν παρασκευάσαι σπουδάζομεν, οὐκ οἶδα ὅπως τῷ χρόνῳ κινδυνεύσασαν διαῤῥυῆναι.

Οὐ λανθάνει γὰρ τὴν ὑμετέραν σύνεσιν, ὅτι περ ὁ ἐν ἀρχιερεῦσι Θεοῦ μέγιστος καὶ ἀοίδιμος Φώτιος ὁ

Digitized by Google

ἐμὸς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ Πατὴρ πρὸς τὸν πατέρα τῆς ὑμῶν εὐγενείας οὕτως συνῆπτο τῇ τοῦ πόθου σχέσει, ὡς οὐδεὶς οὐδὲ τῶν ὁμοδόξων καὶ ὁμοφίλων φιλικῶς διετέθειντο πρὸς ὑμᾶς· ἄνθρωπος γὰρ ὢν τοῦ Θεοῦ, καὶ πολὺς τά τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα ᾔδει, ὅτι κἂν τὸ τοῦ σεβάσματος δίιστη διατείχισμα, ἀλλὰ τό γε τῆς φρονήσεως, τῆς ἀγχινοίας, τοῦ τρόπου εὐσταθὲς, τὸ τῆς φιλανθρωπίας, τὰ λοιπὰ ὅσα κοσμεῖ καὶ σεμνύνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν προσόντα, πόθον ἀναφλέγει τοῖς τὰ καλὰ φιλοῦσι τῶν οἷς πρόσεστι τὰ φιλούμενα. Διὰ τοῦτο κἀκεῖνος ἐφίλει τὸν σὸν πατέρα οἷς εἶπον κοσμούμενον, εἰ καὶ μεταξὺ τὸ διαφέρον τῆς πίστεως ἵστατο. Ἐκινήθημεν δὲ οὐ νῦν πρὸς τὴν προαίρεσιν ταύτην, ἀλλὰ πάλαι καὶ πρώην συνεκινούμεθα, καὶ περὶ πολλοῦ ἐποιούμεθα. Τοῦτο δὴ ὃ προέφην τὴν ζήτησιν τῆς πατρικῆς ἡμῶν φιλίας, παρέστηκε δὲ νῦν ὑπόθεσις τὸν σκοπὸν ἡμῶν πληροῦσα, ἣν ὡς ἀληθῶς ἔδει τοῦ τοιούτου πράγματος ἀρχὴν γενέσθαι· ἣ δέ ἐστιν ὡς ὁρᾷς συμπάθεια πρὸς τὸ ὁμοφυὲς, φιλανθρωπία, ἔλεος, ἡμερότης. Καὶ τί ἄλλο ἢ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγαθότητος μίμησις; ὃς διὰ πολλὴν χρηστότητα καὶ ἄπειρον ἔλεος, καὶ οὐκ ὄντας ὑπέστησεν, καὶ ὑποστάντα ἐκ πηλοῦ οἷα πατὴρ ἐφαπλῶν τὴν κηδεμονίαν τὰ σπλάγχνα περιέπει, τὴν ζωὴν συνέχει, πάντα χορηγεῖ, οἷς τὸ ἀνθρώπινον ἔχει τὴν διαμονήν. Τοιαύτη τις ἡ παροῦσα ὑπόθεσις, τούτων ὧν εἶπον καὶ αὐτὴ φέρουσα τὴν ἀπόλαυσιν· ἡ γὰρ τῶν δεσμίων ἐλευθερία, ἡ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνάκλησις, ἡ τῆς δουλείας ἀπολύτρωσις, ἡ πρὸς τοὺς οἰκείους, ἡ πρὸς τοὺς συγγενεῖς, ἡ πρὸς τοὺς φίλους ἐπάνοδος τῶν αἰχμαλώτων, ταῦτα ἔχει τὴν διαμονὴν τοῦ γένους, τὴν συνοχὴν τῆς φιλίας, τὴν γλυκεῖαν τῆς ζωῆς μέθεξιν.

Ἀλλ' ἐπεὶ ταῦτα ἔφημεν ἤδη καὶ ὡς φίλοι καὶ ὑπὲρ φίλου δόξης φροντίζοντες, τὴν συμβουλὴν καὶ τὴν πρὸς τὸ φιλάνθρωπον ἔργον τῆς τῶν δεσμίων ἐλευθερίας, παραίνεσιν συνεισάγομεν, καὶ πρόθυμόν σε πρὸς τοῦτο τυγχάνοντα ποιεῖν σπουδάζομεν προθυμότερον, ἵνα ἐπὶ τῶν σῶν ἡμερῶν τοιαύτης εἰς τοὺς αἰχμαλώτους γεγενημένης φιλανθρωπίας, αὐτός τε κλέος ἀείμνηστον ἕξῃς, καὶ ἡμεῖς ὡς φίλοι τοῦ φιλουμένου τῆς δόξης συναπολαύωμεν. Πολλαὶ, φίλων ἐμοὶ ἄριστε, τοῦ βίου περιστάσεις αἱ συνέχουσι καὶ στενοχωροῦσι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ βαρείας ἀπεργάζονται ἀλγηδόνας· οὐδὲ μία δὲ πρὸς αἰχμαλωσίαν συγκρίνεται, ἀλλ' ὅσα ἐάν τις εἴπῃ, κἄν τε πενίαν, κἄν τε ἀσθένειαν, ἢ μελῶν πηρώσεις, πάντα πρὸς ἐκείνην τὴν κάκωσιν καὶ ταλαιπωρίαν εὑρίσκονται ἀνεκτότερα. Τί γὰρ ἐπωδυνώτερον, γονεῖς ἐκ παίδων χωρισθῆναι συζύγων διατομὴν, ἀδελφῶν ἀποξένωσιν; Καὶ οὔπω φημὶ ὅσα λοιπὰ τοὺς αἰχμαλώτους συνέχει, ἃ καὶ ἡ σὴ εὐγένεια, καὶ πάντες ὅσοι νοῦ μετέχουσι συνεπίστανται. Διὰ τοῦτο ἐπὶ νοῦν ἀναληψάμενος τὰ κοινὰ πάθη τῶν τε ὑμῖν ὁμοπίστων, καὶ τῶν τῆς ἡμετέρας πίστεως, μὴ βουληθῇς πρὸς τὴν τελείωσιν τοῦ σωτηρίου πράγματος δυσχερὴς ὀφθῆναι, μὴ δὲ προφάσεις τινὰς δυσκολίαν φερούσας πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν τῆς αἰχμαλωσίας δεσμίων τῶν τε ὑμετέρων

tium patrem meum in Spiritu sancto, ita cum patre vestræ nobilitatis fuisse amicitiæ vinculo colligatum, ut nemo ejusdem opinionis atque gentis tam amanter ergo vos fuerit; vir enim Dei cum esset, divinorum pariter et humanorum peritus sciebat, non obstante cultus diversitate, prudentiam, solertiam, constantiam, humanitatem et quæcunque humanam naturam exornant et excolunt amorem eorum in quibus elucent iis qui bona diligunt accendere; ideoque tuum patrem prædictis ornatum diligebat, licet fidei interesset diversitas; nos autem in illum affectum non modo ferebamur, sed olim et magni faciebamus; illud igitur quod dixi me induxit ad quærendam paternam amicitiam, occasio autem, desiderium meum implens illud produxit; quam sane rei istius fundamentum esse oportebat: id est, ut videre est; indolis consensio, humanitas, misericordia, benignitas; quid autem id est nisi divinæ bonitatis æmulatio? qui propter nimiam bonitatem et infinitam misericordiam, qui non erant, creavit et viscera, ut pater suam sollicitudinem extendens, ex luto eis circumdat, vitam addit et omnia ad sustentandam humanam naturam necessaria præbet; præsens quoque occasio istiusmodi est ut aliquid eorum quæ sunt dicta efficiat fruendum; vinculorum etenim solutio, captivitatis liberatio, servitutis redemptio, captivorum ad suos, ad consanguineos, ad amicosque reditus, hæc omnia generis sunt stabilitas, amicitiæ cohærentia, vitæ commercii deliciæ.

Sed quoniam talia diximus, amicorum mente et ut amici laudi consulentes, consilium et exhortationem ad humanissimum opus captivorum liberationis adjicimus et te ad id jam pronum studemus propensiorem efficere, eo fine ut, tali misericordia in tuis diebus effecta, æterna tibi sit gloria, et nos laudis tuæ ut amici simus participes; multæ sunt, amicorum meorum optime, vitæ necessitates quæ homines constringunt et coarctant, quæque gravissimos gignunt dolores; nulla tamen captivitati exæquanda, sed quæcunque quis dinumerare posset, sive paupertas, sive ægrotationes, seu membrorum amputatio, malo isto atque ista calamitate tolerabiliora censebuntur: quid enim acerbius quam parentum a liberis separatio, conjugum, divulsio, fratrum sejunctio? neque jam memoro quot mala alia captivos teneant, quæ nec tuam nobilitatem, neque omnes sensu præditos fugiunt: itaque mente recolligens communia mala eorum qui tecum fide consentiunt et eorum qui nostram fidem tenent, noli difficilem in peragenda re salutari te præbere neque molestias prætendere prætextus contra vestrorum aut nostrorum liberationem captivorum; quin potius justitiæ sectatorem te demonstra æquique observatorem, non autem propriæ quidem utilitatis studiosum, Christianis

Digitized by Google

vero mala inferentem; nulla enim in injustitia utilitas, neque prodesse potest avaritia, sed extremum damnum atque detrimentum iis saltem qui, sicut tu ipse, agnoscendo quod decet sunt idonei. Hæc est maxima utilitas, hoc incomparabile lucrum, sub vestra ditione et administratione, in propriam patriam restitui populares, a parentibus recipi liberos, natos patribus denuo conjungi, viros uxoribus reddi, amicos familiaribus frui, uno verbo, eos qui huc usque a patria exsulabant omnibus gaudere bonis quæ tribuit patria; illa sunt, amicorum meorum optime, quæ amicitiæ nostræ principium esse volo, illa, quæ ad te scribo, ad quæ te hostes, quandoquidem ea facere te decet et nos ad dilectum scribere; cæterum te bene valere optamus et securum remanere ab omni vicissitudine et necessitate quæ mortali huic vitæ susdeque voluntati inesse solet.

A καὶ τῶν ἡμετέρων προβαλέσθαι· μᾶλλον μὲν οὖν ὡς δικαιοσύνην τιμῶν, πρὸς τὸ δίκαιον ἀφορῶν, καὶ μὴ ἀντεχόμενος κέρδους οἰκείου, καινοτομίαν δὲ Χριστιανοῖς ἐπιβάλλων· οὐκ ἔστι κέρδος τὸ ἄδικον, οὐδὲ ὠφελεῖν οἶδε τὸ πλεονεκτικὸν, ἀλλ' ἐσχάτη βλάβη καὶ καινοτομία τοῖς ὥσπερ σὺ οὖσιν ἱκανοῖς τὰ πρέποντα ἐκλογίζεσθαι. Τοῦτο μεγίστη ὠφέλεια, τοῦτο ἀσύγκριτον κέρδος τὸ ἐπὶ τῆς ὑμῶν ἀρχῆς καὶ διοικήσεως πρὸς τὴν οἰκείαν πατρίδα τοὺς ὁμοεθνεῖς ἀποκατασταθῆναι, τὸ γονεῖς ἀπολαβεῖν τὰ ἴδια τέκνα, τὸ τέκνα τοῖς πατράσι συναφθῆναι, τὸ γυναιξὶ τοὺς ὁμοζύγους ἀποδοθῆναι, τὸ φίλοις συγγενέσθαι τοὺς φίλους, καὶ ἁπλῶς ὅσα καλὰ δίδωσιν ἡ πατρὶς τὸ τούτων μετέχειν τοὺς ἄχρι καὶ νῦν τῆς πατρίδος ἀποξενωμένους. Ταῦτα, φίλων ἐμοὶ ἄριστε, καὶ ἀρ-
B χὴν ποιοῦμαι τῆς πρὸς σὲ φιλίας, καὶ γράφω καὶ παραινῶ, ἐπεὶ καὶ σοὶ πρέπον τοιαῦτα ποιεῖν, καὶ ἡμῖν τοιαῦτα πρὸς τὸν φιλούμενον γράφειν· τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥῶσθαί σε ἐπευχόμεθα ὑψηλότερον συντηρούμενον πάσης βιωτικῆς ἀνωμαλίας καὶ περιστάσεως, ὅση τῷ θνητῷ τούτῳ βίῳ ἄνω καὶ κάτω στρεφομένῳ οἶδεν ἐμπολιτεύεσθαι.

III. *Ad excellentem, clarissimum, spiritualem filium, Simeonem Bulgariæ principem.*

Aliquid forsan supervacanei facere videbimur, fili mi, cum te illo affectu volumus afficere qui, præter nostros sermones, in tua piissima mente insidet; quemcunque etenim hominem oportet compatienti esse animo erga reum quemque, sed eum maxime qui ad summam est evectus potentiam, siquidem a Deo omnium Domino principatum nulla alia de causa acceperint, nisi ut eum imitarentur qui eos honore prævenit et ad imperii summam provexit. Prudens igitur cum sis et maxime sapiens, Dei humanitatem et benignitatem et misericordiam non nescis; qui, quantum distat ortus ab occidente, longe facit a nobis iniquitates nostras; istud quoque scis probe eos qui imperio a Deo dato vere sunt digni, cum sint multa in quibus Deo servire debeant, non præstantiorem ei reddere cultum quam per humanitatem, ut dixi, et mansuetudinem, clementiam quoque ac misericordiam in subditos; non enim ideo cæteris sunt præfecti ut potestate sua ad iracundiam et hominum vexationem utantur, sed ut paternis visceribus delicta, etsi sæpius quis delinquat, corrigant; satis autem est illa fuisse me præfatum, nunc exponenda causa cur te exoramus.

Γ'. *Τῷ ὑπερφυεστάτῳ μεγαλοδόξῳ πνευματικῷ τέκνῳ Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.*

Ἴσως περιττόν τι ποιεῖν δοκοῦμεν, τέκνον ἡμῶν, δυσωπεῖν σε βουλόμενοι τοιαύτην δυσώπησιν, ἥτις καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων ἐν τῇ σῇ θεοφιλεῖ ψυχῇ ἐναπόκειται· παντὶ γὰρ ἀνθρώπῳ γνώμην συμπαθῆ φέρειν ὀφειλομένου τυγχάνοντος, μάλιστα χρέος ἐστὶν ἀπαραίτητον τοῖς ἀναβεβηκόσιν εἰς ἀρχῆς ὕψος, τοῦτο διασώζειν, ἐπεὶ καὶ παρὰ τοῦ
C πάντων ἄρχοντος Θεοῦ παρεσχέθη τοῖς ἄρχουσιν ἡ ἀρχὴ, οὐδενὸς ἄλλου χάριν, ἢ ἵνα πρὸς μίμησιν τοῦ τιμήσαντος, καὶ εἰς τὸ ἄρχειν ἀναβιβάσαντος ἀναφαίνωνται διαβιοῦντες. Πάντως δὲ νουνεχὴς ὢν καὶ συνετὸς ἐπίστασαι τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ τὴν χρηστότητα, καὶ τὸ συμπαθές· ὃς καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, τοσοῦτον ἡμῶν μακρύνει τὰς ἁμαρτίας ἀφ' ἡμῶν. Καὶ τοῦτο δὲ λίαν ἐπίστασαι, ὅτι οἵ γε ὡς ἀληθῶς ἄξιοι τῆς παρὰ Θεοῦ δεδομένης αὐτοῖς ἀρχῆς, πλείστων ὑπαρχόντων δι' ὧν ἔστιν αὐτοῖς θεραπεύειν Θεὸν, ταύτην μάλιστα τὴν ἐξαίρετον θεραπείαν προσφέρουσι, τὸ φιλάνθρωπον ὡς εἶπον καὶ τὸ ἀνεξίκακον, καὶ τὸ πρὸς τοὺς ὑποχειρίους ἀόργητόν τε καὶ συμπαθές.
D Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο τῶν λοιπῶν προεκρίθησαν, ἵνα τῇ ἐξουσίᾳ πρὸς θυμὸν ἀποχρῶνται καὶ κάκωσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἵνα σπλάγχνοις πατρικοῖς, κἂν πολλάκις τινὰ συμβῇ ἐξαμαρτῆσαι, τὸ ἁμάρτημα μεθοδεύωσιν. Ἀρκεῖ ἐπὶ τοσοῦτον προοιμιάζεσθαι, αὐτὴν σοι λοιπὸν ἐκτιθέμεθα τὴν ὑπόθεσιν, περὶ ἧς δυσωποῦμεν.

Homo quidam, nescio utrum dignus fuerit, pœnas dare, an humano more in calamitatem prolapsus, quoniam vestram reformidabat potestatem, ad Dei templum illud quod Christianus quisque universi orbis oculum esse confitetur, in quo nos, etsi inutiles, die ac nocte ministramus, confugit; qui, dum inexorabiliter e templo raperetur, sanctum propitiatorium invocabat, nec non et omnibus Christianis debitam Dei templis

Ἄνθρωπός τις οὐκ οἶδα δίκαιος ὢν ὑποσχεῖν τιμωρίαν, οὐκ οἶδα οἷα τὰ ἀνθρώπινα εἰς περίστασιν ἐμπεσὼν, ἕνεκεν τοῦ φοβεῖσθαι τὴν ὑμῶν ἐξουσίαν, τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, ὃν πᾶς ὁμολογεῖ Χριστιανὸς ὀφθαλμὸν εἶναι τῆς οἰκουμένης προσπέφευγεν, ἐν ᾧ ἡμεῖς, εἰ καὶ ἀχρεῖοι νύκτα καὶ ἡμέραν τὴν λατρείαν προσφέρομεν· οὗτος ἐπειδὴ ἀπαραιτήτως εἵλκετο τοῦ ναοῦ, πολλά τό τε ἅγιον ἱλαστήριον ἐπιβοώμενος, καὶ τὴν κοινῶς πᾶσι Χριστιανοῖς ὀφει-

Digitized by Google

λομένην τοῖς θείοις ἱεροῖς σεβασμιότητα, καὶ τὴν A τῶν ἐν αὐτοῖς προσφευγόντων ἀσυλίαν, ἐκίνησεν ἡμᾶς. Καὶ τί γὰρ ἄλλο ἔδει ποιεῖν λειτουργοὺς ὄντας, εἰ καὶ ἀναξίους, τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, εἰς τὸ μηδὲ τὴν ἀρχὴν συγχωρῆσαι τοῖς βουλομένοις αὐτὸν ἕλκειν; Τοῦτο παριδεῖν ἐκτελέσαι, καίτοι χαλεπαινόντων, καὶ σκληρῶς ἡμῖν διὰ τὴν σὴν χάριν προσφερομένων, ὅμως ἐπαγγελλομένων καὶ πᾶσι τρόποις βεβαιούντων ἡμᾶς, ὡς οὐδὲν δεινὸν ἀπεργάσῃ, τέκνον ἡμῶν, ἀλλὰ συγγνώμης ἀξιωθήσεται παρὰ σοὶ, καὶ τῆς ἐπὶ τῷ πταίσματι συγχωρήσεως, ἐξηγάγομεν αὐτὸν τοῦ ναοῦ καὶ ἀπεστείλαμεν, Θεὸν ἐπιμαρτυρόμενοι καὶ τὸ πανάγιον αὐτοῦ ἱλαστήριον καὶ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα, μὴ περιιδεῖν αὐτὸν ἀνεκδίκητον, εἴ τι λυπηρὸν αὐτῷ καὶ δυσχερὲς, ὅπερ μὴ γένοιτό σε, B τέκνον ἡμῶν, διαπράξασθαι, ἀπαντήσει. Μὴ νόμιζε οὖν τοῦτον ἐκ χειρὸς λαμβάνειν τῶν πρὸς σὲ παραγινομένων, ἀλλ' ἐμὲ λογίζου αὐτὸν παρεῖναι, ὃς τοῦτον ἐξείλκυσα τοῦ θείου ναοῦ, καὶ χειρὶ τῇ ἐμῇ τῇ σῇ παραδιδόναι χειρί. Σκόπει δὴ ὅπως καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ τιμήσῃς, καὶ διὰ τούτου πρὸς αὐτὸν τὴν τιμὴν ἀνενέγκῃς, καὶ σεαυτῷ τὴν ἄνωθεν αὐτοῦ εὐμένειαν ἐπισπάσῃ, καὶ τὴν ἡμῶν ταπεινότητα διὰ τῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον συμπαθείας ἕξῃς ὑπερευχομένην σοι τὰ ἀγαθὰ καὶ σωτήρια, ἀλλὰ μὴ καταβοῶσαν ἀντὶ τῆς εἰς τὸν θεῖον ναὸν ὕβρεως, εἴ τις, ὅπερ μὴ γένοιτο, τιμωρία καὶ κόλασις τὸν ἄνθρωπον ὑποδέξεται.

Χωρὶς δὲ τούτων ἀναμνήσθητι, τέκνον ἡμῶν, ὡς C καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῖς οἰκείοις πταίσμασι τῆς θεϊκῆς χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας χρῄζεις, ἧς οὐκ ἔστιν ἐπιτυχεῖν μὴ ἀφιέντα τοῖς ὀφείλουσι τὰ ὀφειλήματα. Καλὸν οὖν ὥσπερ τινὰ καταβολὴν δοῦναι Θεῷ τὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἔλεον, ἵνα καὶ αὐτὸς τύχῃς τῆς θεϊκῆς ἐλεημοσύνης· καὶ τοῦτο δὲ ἄξιόν σε συνιδεῖν, ὅτι καὶ φιλανθρώπῳ γενομένῳ σοι, καὶ ὅπερ μὴ συγχωρήσοι Θεὸς εἰς τὸ ἐναντίον τρεπομένῳ, πολλαπλάσιος ἔσται ἡ τῆς φιλανθρωπίας ἢ τῆς κολάσεως ἡ ἀντίδοσις. Οὐ γὰρ ἁπλοῦν, ὡς ὁρᾷς, πραχθήσεταί σοι τὸ ἁμάρτημα· ὅ τε γὰρ ναὸς ὑβρίζεται τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ τούτου ἀρχιερεὺς, εἰ καὶ ἐλάχιστος, καὶ δόγματα κατασφαλιζόμενα τὴν ἀσυλίαν τοῖς εἰς τὸ μέγα τοῦτο καταφύγιον καταφεύγουσιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ ἐκ τῆς τοῦ λόγου παραινέσεως ἡμῖν D προσείρηται· ὑπόλοιπον δὲ καὶ ἔτι δεσμῷ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰ εἰρημένα ἐπὶ πλέον ὀχυρῶσαι, καὶ σὲ, τέκνον ἡμῶν, εἰς τὸ μὴ ἀνάξιόν τι παθεῖν τῆς σῆς μεγαλοτίμου ἀρετῆς, μηδὲ ἐξαμαρτεῖν διασφαλίσασθαι· καὶ λοιπὸν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, παρ' οὗ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἐξουσία δέδοται δεσμεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ ψυχῆς τοὺς ἐν χρείᾳ τοῦ δεσμοῦ καθισταμένους, ἀπαγορεύομέν σοι μηδὲ μίαν κόλασιν ἢ τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν τῷ ἐκ τοῦ ἱεροῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ ληφθέντι, μηδ' εἰς πεῖράν τινος κακώσεως αὐτὸν καταστῆσαι, ἀλλ' οἰκτιρμῶν ἀξιῶσαι καὶ συγγνώμης, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς εὕροις ἐπὶ ταῖς σαῖς ἐξαιτήσεσι πειθόμενον τὸν πάντων ἄρχοντα καὶ Δεσπότην, ἀλλὰ μὴ ὀργιζόμε-

venerationem et incolumitatem omnium ad ea confugientium, atque sic nos movit; quid autem aliud ministros, licet indignos, sancti altaris facere oportebit? primum volentibus eum rapere acquiescerem, perficientes contemnerem; licet nos injuria affecerint, duriterque nobis contradixerint propter tuam gratiam, quia tamen nobis denuntiaverunt et omnibus modis nos certiores fecerunt eum nihil a te male passurum, sed veniam a te, fili mi, obtenturum et delicti remissionem, eduximus eum de templo et demisimus Deum testificantes et sanctissimum ejus propitiatorium ut inultus nec in hoc sæculo nec in futuro remaneat, si quid molesti aut odiosi, quod te facere absit, fili mi, ei accidat. Noli ergo existimare te eum ab his qui tibi aderunt recipere, sed me arbitrari ipsum adesse, qui eum a Dei templo avulsi et manu mea in tuam manum deposui; vide etiam quomodo Dei templum vereberis et per istum honorem rependes atque tibi supernam ejus benevolentiam conciliabis, necnon et nostram humilitatem propter tuam in hominem misericordiam, habebis tibi exorantem bona et salutaria, non autem clamantem contra injuriam Dei templo illatam, uti fieret si quod absit, hominem pœna aut multatio exciperet.

Præter hæc recordare, fili mi, te ipsum propter propria delicta, Dei bonitate et humanitate indigere, quam impetrare non possunt qui debitoribus debita non dimittunt; bonum est igitur Deo offerre, tanquam compensationem quamdam, misericordiam erga hominem, ut ipse Dei misericordiam obtineas; hoc quoque te intelligere decet, tibi humanitatem amplexato majorem humanitatis quam castigationis fore mercedem (quod Deus non concederet verso in contrariam partem); non enim simplex delictum a te, uti vides, admitteretur; templum siquidem Dei injuria afficietur, ejusque archisacerdos, licet minimus, atque dogmata securitatem iis qui ad hoc magnum refugium confugiunt asseverantia. Hæc dicta sunt ad te hortandum; restat nunc ut magis Spiritus sancti vinculo muniantur et tu, fili, nihil admittas indignum tua reverenda virtute et contra peccatum fulciaris; et tandem in Patre et Filio et Spiritu sancto, a quo nobis humilibus data est potestas ligandi propter animæ salutem eos qui vinculis indigent, vetamus ne ullam pœnam aut castigationem homini illi e templo Dei erepto immittas, neque vexatione ulla eum opprimas, sed venia et misericordia eum prævenias, ut ipse precibus tuis propitium invenias omnium Dominum et Regem non vero iratum et te illis verbis increpantem quæ minarum plena audivit servus ille qui, multorum debitorum accepta dimissione, immisericors in suum proximum fuerat.

Digitized by Google

νον, καὶ προτείνοντά σοι τοὺς λόγους ἐκείνους, οὓς ὁ τῶν πολλῶν ὀφλημάτων τῆς λύσεως οἰκέτης ἀξιωθεὶς, ἐπείπερ τῷ πλησίον ὤφθη ἀσυμπαθὴς, σὺν ἀπειλῇ ἀποφηναμένου τοῦ δεσπότου διήκουσεν.

IV. *Ad reverendissimum, Deoque dilectissimum, in sacerdotio fratrem nostrum, Bulgariæ archiepiscopum.*

ΛΔ'. *Τῷ τιμιωτάτῳ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ καὶ τέκνῳ ἡμῶν ἀρχιεπισκόπῳ Βουλγαρίας.*

Jam studiosus eram commercii quod per litteras cum tua sanctitate mihi erat; nunc autem quoniam superveniens necessarii negotii occasio me ad scribendum movit, meo simul desiderio indulgens et necessitate negotii compulsus, præsentem tibi epistolam exaro: sed id præsumendum de expositione negotii per partes, quod assumpsi ad assistendum sacro altari et ad intercedendum pro hominibus, qui in terra versamur, apud Dominum qui in cœlis est (o formidandum et omnem sermonem exsuperans donum et munificentiæ!) debemus enixe ordinem in quo sumus constituti considerare; et quia pro hominibus eorum quæ in Deum peccaverunt veniam B deposcimus, multo magis hominum in invicem delicta studiose diluere atque sæpe a punientibus sancitas pœnas deprecari, loquendi siquidem ad homines nobis est fiducia incomparabilis et rationabilis deprecatio: quid enim homo in hominem peccans? nonne multo minus eis quæ in Deum quotidie delinquuntur et pro quibus altaris ministri orant et deprecantur? Sed cujus rei gratia illa dixi? Ut tua piissima sanctitas, Bulgarorum gentis sacerdos constitutus, cum libertate tibi a Spiritu sancto concessa, principem vestrum, dilectissimum meum dico filium, cum humano more in aliquem fuerit indignatus, modo paterne cohortans, modo archipræsulis more increpans, in- C dignationem edoceas intra terminos continere, vel potius humanitate vincere, atque ultionem despicere; quippe qui sciat cuivis homini multo melius est veniam concedere quam pœnas repetere; præsertim vero iis qui principatum a Deo acceperunt, quos eo magis gloriosos et admirandos facit misericordia quod ulciscendi potestatem habentes, ultioni misericordiam prætulerint.

Καὶ ἄλλως ἡμῖν ἐπιθυμητῆς ὑπαρχούσης τῆς πρὸς τὴν σὴν ὁσιότητα διὰ τοῦ γράφειν συνομιλίας, νῦν ἐπειδὴ καὶ πράγματος ἀναγκαίου ὑπόθεσις προελθοῦσα πρὸς τὸ γράφειν ἐκίνησεν, ἅμα μὲν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν παρηγοροῦντες, καὶ τῷ ἀναγκαίῳ τοῦ πράγματος συγκινούμενοι, τὸ παρόν σοι γράμμα διαχαράττομεν. Ἀλλ' ἐκεῖνο προλαβεῖν δεήσει περὶ τῆς κατὰ μέρος τοῦ πράγματος διηγήσεως, ὅτι, καταξιωθέντες τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ παρίστασθαι καὶ μεσιτεύειν ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐν γῇ στρεφόμενοι πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην κατασταθέντες, ὢ τῆς φρικτῆς καὶ ὑπὲρ λόγον δωρεᾶς B καὶ φιλοτιμίας, ὀφείλομεν συντόνῳ λογισμῷ τὴν τάξιν, ἐφ' ἣν κατέστημεν ἐννοεῖν. Καὶ ἐπεὶ τὰ πρὸς Θεὸν ἁμαρτανόμενα τοῖς ἀνθρώποις παραιτούμεθα, πολλῷ πλέον τὰ εἰς ἀλλήλους πταίσματα τῶν ἀνθρώπων διαλύειν σπουδάζειν, καὶ τὰς πολλάκις ἐπαγομένας παρὰ τῶν ὑπερεχόντων παραιτεῖσθαι τιμωρίας, ἅτε δὴ καὶ ἀσυγκρίτου ἡμῖν τῆς πρὸς ἀνθρώπους παῤῥησίας ὑπαρχούσης, καὶ εὐλόγου παραιτήσεως. Τί γὰρ ἂν εἴη ἄνθρωπος ἐξημαρτηκὼς εἰς ἄνθρωπον, ὃ μὴ κατὰ πολὺ ἔλαττον ἀποφαίνεται τῶν πρὸς Θεὸν καθ' ἑκάστην ἁμαρτανομένων, ὧν οἱ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ παριστάμενοι πρέσβεις καὶ παραιτηταὶ καθεστήκασι; Διὰ τί ταῦτα εἶπον; Ἵνα καὶ ἡ σὴ θεοφιλὴς ὁσιότης, ἱερατεύειν λαχοῦσα τοῦ Βουλγάρων ἔθνους, τῇ δεδομένῃ σοι παρὰ C τοῦ ἁγίου Πνεύματος παῤῥησίᾳ τὸν τὴν ἀρχὴν ὑμῶν κεκτημένον, φημὶ δὴ τὸ ἠγαπημένον ἡμῶν τέκνον, ἐπειδὰν οἷα τὰ ἀνθρώπινα πρὸς ἀγανάκτησίν τινος ἐξαχθείη, τοῦτο μὲν πατρικῶς παραινῶν, τοῦτο δὲ καὶ ἀρχιερατικῶς παῤῥησιαζόμενος, ἀναδιδάσκῃς μέτρα εἰδέναι τῆς ἀγανακτήσεως, μᾶλλον δὲ τὰ πολλὰ νικᾷν τῷ φιλανθρώπῳ τὴν ἀγανάκτησιν, καὶ παρορᾷν τὴν τιμωρίαν, ὡς εἰδότα ὅτι παντὶ μὲν ἀνθρώπῳ κατὰ πολὺ κρεῖττόν ἐστι τοῦ λαβεῖν τιμωρίαν τὸ δοῦναι συγγνώμην, μάλιστα δὲ τοῖς ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν εἰληφόσι παρὰ Θεοῦ, οὓς τοσοῦτον ἀποφαίνει θαυμαστοὺς καὶ τιμίους τὸ συγγνωμονικὸν, ὅσον, ἐξουσίαν ἔχοντες κολάσαι, τὴν συγγνώμην προέκριναν τῆς κολάσεως.

Quibus dictis, age, occasionem propter quam epistolam exaravimus, nunc patefaciamus; homo quidam ad sanctissimam nostram confugit Ecclesiam, qui, ut dixit, neque Bulgarorum gentis est, neque Bulgarorum cujusquam nuncupatus servus; nunc autem tanquam profugus servus inquisitus: hunc ad templum Dei cum confugisset, venerunt quidam in gratiam principis a Deo constituti, volentes a templo eripere, quibus nos injuria afficientibus dureque in nos invectis noluimus acquiescere, neque veniam a templo extrahendi supplicis dare donec data certioratione eum nihil mali a principe esse passurum, a sanctissimo altare abstulerunt, attestantibus nos multis verbis Deum atque sanctum propitiato-

Ἀλλ' ἐπεὶ ταῦτα ὑπεμνήσαμεν, φέρε δηλώσωμεν D καὶ τὴν ὑπόθεσιν δι' ἣν τὸ γράμμα διατυποῦται. Ἄνθρωπός τις προσπέφευγε τῇ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ, ὥς φησιν, οὔτε τοῦ Βουλγάρων τυγχάνων γένους, οὔτε τινὸς τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ χρηματίσας οἰκέτης, καὶ νῦν ὡς δραπέτης οἰκέτης ἐπιζητούμενος· τοῦτον προσφυγόντα τῷ ἱερῷ τοῦ Θεοῦ πρὸς χάριν τοῦ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντος ἧκον ἀποσπάσαι βουλόμενοι τοῦ ναοῦ, οἷς ἡμεῖς πολλὰ χαλεπαίνουσι καὶ σκληρῶς προσφερομένοις πεισθῆναι οὐκ ἐβουλόμεθα, οὐδὲ συγχωρεῖν ἀποσπάσαι τοῦ ναοῦ τὸν ἱκέτην, ἕως οὗ, πληροφορίαν παρασχόντες ὡς οὐδὲν πείσεται δεινὸν παρὰ τοῦ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντος, τοῦ παναγίου ἔλαβον θυσιαστηρίου πολλὰ καὶ Θεὸν ἐπιμαρτυρομένων ἡμῶν, καὶ τὸ ἅγιον ἱλαστήριον, ὡς, εἰ κακόν τι ἀπαντήσει αὐτῷ,

Digitized by Google

οὐ μὴ ἀνήσωμεν ἕως ἂν ἐν ζῶσι στρεφώμεθα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ βίου ἀπαλλαγήν, εἴ τις ἡμῖν ἀχρείοις οὖσι παρασχεθείη τόπος ἐντεύξεως πρὸς Θεὸν, κατὰ τοῦ ὑβριστοῦ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου τὰς ἐντεύξεις ποιεῖσθαι καὶ τῆς τούτου τιμωρίας. Πάντως δὲ δῆλός ἐστιν ὁ ὑβριστής · οὐδεὶς γὰρ ἕτερος ἢ ὁ τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν ἐπενέγκαι τολμήσων, ὅπερ μὴ δοίη Θεὸς τῷ ἐκ τοῦ ναοῦ ληφθέντι ἀνθρώπῳ. Οἱ μὲν γὰρ πείσαντες ἡμᾶς ἐξαγαγεῖν αὐτὸν οὐκ ἂν εἴησαν ὑβρισταὶ, διότι μηδ' αὐτοὶ γίνονται τιμωροὶ, ἀλλὰ μᾶλλον χαριζόμενοι τῷ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντι τὴν τοιαύτην κατεβάλλοντο σπουδὴν, καὶ ἄξιοι χαριζόμενοι ὡς φίλῳ τυχεῖν χάριτος φιλικῆς, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τῆς ἐκείνου εἰς τὸν ἄνθρωπον τιμωρίας ἔνοχοι κατακρίσεως ὀφθῆναι, οἷς τε παρέπεισαν ἡμᾶς, καὶ οἷς τὸν προσπεφευγότα τῷ θυσιαστηρίῳ λαβόντες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτόν.

Ἐγὼ δὲ, εἴ τίς ἐστι νοερὰ διάβασις καὶ παρουσία ψυχῆς καὶ ἕνωσις ἀνθρώπου πρὸς ἀνθρώπους, καὶ τοῦτό σοι γράφω τῷ θεοτιμήτῳ ἡμῶν καὶ φιλαρέτῳ τέκνῳ προσειπεῖν, τέκνον ἐμὸν, αὐτόν με νόμιζε τοῖς σοῖς ὁρᾷν ὀφθαλμοῖς, καὶ τὸν ἄνθρωπον τῇ ἐμῇ χειρὶ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου ἐξαγαγόντα τῇ σῇ χειρὶ παρατίθεσθαι. Μηδείς σε παραπείσῃ, μὴ παραλογίσῃ, μήτε τὸν ἐν τῷ ἁγίῳ κατοικοῦντα ναῷ, ὃς τὸν οὐρανὸν πληροῖ καὶ τὴν γῆν, μήτε τὸν ἀχρεῖον τοῦ ναοῦ ἱερέα, μηδέ τι πράξῃς ἀνιαρὸν εἰς τὸν παρ' ἡμῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἐξενηνεγμένον καὶ σοι παραπεμφθέντα. Προμαρτύρομαί σοι ὡς οὐχὶ τοῦ Θεοῦ ἡ δίκη νυστάξει, ἀλλὰ πολλῷ βαρυτέραν ἀπαιτήσει τὴν δίκην, ἧς ἂν αὐτὸς ἐπιθήσῃς τῷ ταλαιπώρῳ ἀνθρώπῳ· καὶ τοῦτο δὲ τῇ σῇ ἀρχιερωσύνῃ μὴ γενέσθω ὑποστολὴ προσειπεῖν αὐτῷ, ὅτι μὴ μέγα τὸ ἀνελεῖν, μηδὲ τὸ τιμωρεῖσθαι · τοῦτο γὰρ καὶ τοῦ τυχόντος· λῃσταὶ γὰρ καὶ καταποντισταὶ καὶ τὸ ἄλλο μυρίον τῶν κακούργων γένος, εἰ βούλει δὲ καὶ ὄφεις καὶ λύκοι καὶ ἄρκτοι καὶ λέοντες, καὶ τὰ ἄλλα ἀνήμερα ζῶα δυνατὰ εἰς τὸ ἀνελεῖν καὶ λυπεῖν τὸ ἀνθρώπινον. Ἀλλ' ἐκεῖνο μέγα ὡς ἀληθῶς τὸ εὐεργέτην ὀφθῆναι, τὸ ψυχὴν παρασφαλεῖσαν ἐπανορθώσασθαι ἢ κεκακωμένην ἰάσασθαι · καὶ τούτου χρὴ πάντα μὲν τὸν μὴ ἀγνοοῦντα ὅτι κατ' εἰκόνα τετίμηται τοῦ Θεοῦ φροντίδα ποιεῖσθαι, μάλιστα δὲ τοὺς οὐ μόνον ἐκ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἄρχειν τῶν ὁμοδούλων πλέον τι φιλοτιμηθέντας, τὸ φέρειν τοῦ πλάσαντος τὴν ὁμοίωσιν. Πολλὰ εἴχομεν καὶ ἕτερα γράφειν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῆς σῆς ἀρχιερατικῆς τελειότητος ἱκανῆς οὔσης καὶ οἴκοθεν τὰ πρέποντα παραινεῖν, τοῦτο δὲ καὶ τοῦ λόγου φεύγοντος διὰ τὸ μῆκος τὸ ὀχληρὸν, τοῖς εἰρημένοις ἠρκέσθημεν, ἐκεῖνο μόνον προσεπιλέγοντες, ὡς παράσχοι Θεὸς μηδὲν ἐναντίον τῆς ἡμετέρας παρακλήσεως καὶ τῆς ἐλπίδος γενέσθαι· ἵνα μήτε τὸ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον ὁ ἐκ Θεοῦ ἄρχων ὑπόδικος αἰωνίου γένηται κρίματος, μήτε οἱ κοινωνήσαντες αὐτῷ τῆς βουλῆς καὶ τῆς πράξεως κοινωνοὶ καὶ τῆς κατακρίσεως γένωνται.

Ε'. *Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.*

Ἃ γράφομεν, τέκνον ἡμῶν, μὴ νόμιζε μέλανι, ἀλλὰ τοῖς ἡμῶν δάκρυσι γεγράφθαι· εἰς τοῦτο γὰρ, ὡς

rium, si quid mali ei advenerit, nunquam nos esse cessaturos, quandiu in terris degemus, neque pari vitæ finem, si quis nobis, etsi inutilibus, detur interpellationis ad Deum locus, contra sacri altaris violatorem et pro ejus ultione preces ad Deum deferre; plane autem manifestus violator : nemo siquidem alius nisi qui pœnas et ultionem constituere audebit, quod avertat Deus ab illo qui a templo fuit ereptus; qui autem nos persuaserunt de abducendo illo, non essent violatores, qui non ipsimet pœnas intulerint, sed potius in gratiam principis istiusmodi studium exhibuerint et digni fuerint qui, hac gratia tanquam amico præstita, amici gratiam consequerentur, non autem propter pœnas ab eo de illo homine sumptas, condemnationis rei fierent eo quod nos deceperint, aut eum qui ad ad altare confugerat, ad illum miserint.

Ego vero, si quis est intellectualis transitus et præsentia animæ et sensus hominis ad hominem id ad te scribo venerando et virtutis amanti nostro filio dicendum, fili mi, meipsum puta tuis oculis cernere hominem illum manu mea e templo educentem et in manus tuas dantem. Nemo te decipiat neque argumentis fallat, sed nec in sacro templo commorantem, qui cœlum terramque complet, nec inutilem templi sacerdotem, nihil quoque scelesti admittas contra eum qui e templo est eductus et ad te missus; attestor enim tibi quia Dei vindicta non dormiet, sed multo graviorem expostulabit ultionem ea quam infelici homini imponeres; ne autem timeat tuus archipresbyteratus ad eum dicere quod non est magnum quid rapere aut supplicio afficere : vulgi enim est : latrones quippe et piratæ atque innumerorum malefactorum genus, ac, si vis, serpentes, lupi, ursi et leones atque cæteræ feræ occidere et affligere homines possunt; illud vero sane magnum est beneficum se exhibere, mentem suam deceptam revocare, corruptamque sanare; quod quidem est cujuslibet non nescientis se Dei imagine decoratum, eorum autem præsertim qui, non solum propter creationem, sed et propter imperium in conservos majori honore sunt præventi, ideoque magis debent Conditoris præferre similitudinem. Multa alia haberem quæ scribere possim, sed quia tua pontificalis perfectio non est impar suggerendis ex seipsa quæ decent, et quia devitanda longioris sermonis molestia, satis sint jam dicta, hoc tantum addito : Faxit Deus nihil accidere nostræ exhortationi et spei contrarium, ne spiritualis meus filius ex Deo princeps, pœnæ æternæ reus fiat, neque pœnæ participes sint qui consilii et factorum ejus fuerint conscii.

V. *Ad Symeonem Bulgariæ principem.*

Quæ scribimus, fili, noli putare atramento, sed nostris lacrymis scriptum : ita namque nos circum-

Digitized by Google

dederunt iniquitates nostræ, ut ea de te audierimus quæ propter scribendæ huic nostræ epistolæ inserviunt lacrymæ. Parce nobis, Domine, Deus noster, et ne permittas in diebus nostræ humilitatis et indignitatis talia a maligno fieri quæ a sæculo non cessabunt odiosos et infames in universo orbe efficere tantorum facinorum auctores. Sed quo declinat sermo meus? aut cur tardat tibi aperte dicere famam illam Deo odibilem, hominibusque aversandam? Nuntiatum quippe nobis est prudentem, sapientem, christianissimumque, qui multum flevisti nefandam illam expeditionem adversus Christianos susceptam, pejori modo et Deo magis invisa te velle illam superare in animo scilicet habentem more tyrannorum invehi et irruere in infantem, in orphanum qui nulla te injuria affecit, qui te dolore minime læsit in infantulum regem; neque tyrannidis ratione considerata, quod scilicet apud Deum et homines sit scelesta: quem etenim fugit Deum odisse tyrannidem et homines semper calumniari tyrannos tanquam communes pestes? Sed neque illa in mente reposuisti, neque Patris orphanorum es recordatus qui injurias etiam cuicunque orphano illatas odit et exsecratur et impunitam non dimittit, nedum regi quem ipse sceptri suæ hæreditatis constituit principem et dominum, pœnis quas sancivit; neque communium pactionum habuisti rationem quibus ex quo ad baptismum accessistis, pax Romanos inter et Bulgaros intervenit, nec posteriorum quas a teipso factas sanctissimis juramentis munierunt et roboraverunt qui violatam perperam priorem pacem denuo stabiliverunt.

A ἔοικε, περιέστησαν ἡμᾶς αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἵνα τοιαῦτα περὶ σοῦ ἀκούσωμεν ἀγγελίας, αἳ τὸ ἡμέτερον πρὸς σὲ γράμμα τὰ δάκρυα ἕξουσιν ὑπουργοῦντα πρὸς τὴν γραφήν. Φεῖσαι ἡμῶν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ μὴ παραχωρήσῃς ἐν ἡμέραις τῆς ταπεινότητος ἡμῶν καὶ ἀναξιότητος τοῦ σοῦ θυσιαστηρίου τοιαῦτα ἐνεργηθῆναι ὑπὸ τοῦ πονηροῦ πράγματα, ἃ μὴ διαλείψει πάντα αἰῶνα μεμπτοὺς καὶ ἐπονειδίστους παντὶ τῷ κόσμῳ ποιεῖν τοὺς ταῦτα πράττειν ὁρμήσαντας. Ἀλλὰ μέχρι τίνος φεύγει ὁ λόγος καὶ ἀναβάλλεται τὴν πονηρὰν ἀγγελίαν, καὶ Θεῷ μισητὴν καὶ ἀνθρώποις ἀποτρόπαιον ἐμφανῶς σοι λέγειν; Ἀνήγγειλαν ἡμῖν, ὡς ὁ φρόνιμος, ὁ συνετώτατος, ὁ χριστιανικώτατος, ὁ πολλὰ μετακλαυσάμενος τὴν πονηρὰν ἐκείνην ἐκστρατείαν ἣν B ἐποιήσω κατὰ Χριστιανῶν, νῦν πάλιν χείρονι ἐκστρατείᾳ καὶ Θεῷ μισητοτέρᾳ ἐκείνην ἀποκρύπτειν ἐπιχειρεῖς, κινῆσαι βουλόμενος καὶ τυραννικῶς ἐπελθεῖν κατὰ τοῦ μηδὲν ἀδικήσαντος, κατὰ τοῦ μηδὲν ὅλως λυπήσαντος νηπίου καὶ ὀρφανοῦ, καὶ παιδὸς βασιλέως, οὔτε τῆς τυραννίδος ἔννοιαν λαβὼν, ὡς βδελυρὰ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ Θεὸς τυραννίδα μεμίσηκε, καὶ ἄνθρωποι τὸν αἰῶνα πάντα τοὺς τυράννους ὡς κοινοὺς ἀλάστορας διαβάλλουσιν; Ἀλλὰ γὰρ οὔτε ταῦτα εἰς ἔννοιαν ἔθου, οὔτε τὸν Πατέρα τῶν ὀρφανῶν ἐνεθυμήθης, ὃς καὶ τὴν κατὰ τοῦ τυχόντος ὀρφανοῦ ἀδικίαν δυσχεραίνει καὶ βδελύσσεται, καὶ ἀτιμώρητον οὐκ ἐᾷ, μὴ ὅτι γε τὴν κατὰ βασιλέως, ὃν αὐτὸς κρίμασιν οἷς ἐδικαίωσε, C τῶν σκήπτρων τῆς αὐτοῦ κληρονομίας κατέστησε δεσπότην καὶ κύριον. Ἀλλ' οὐδὲ τῶν κοινῶν συμφώνων ἐποιήσω λόγον, ἃ τὴν εἰρήνην ἐξ ἀρχῆς, ἀφ' οὗ τῷ βαπτίσματι προσεληλύθατε, Ῥωμαίοις ἐμεσίτευσαν καὶ Βουλγάροις· οὐδὲ πάλιν τῶν δευτέρων ἃ τῆς πρώτης κακῶς διαλελυμένης εἰρήνης, εἰς ἀνακαινισμὸν καθιστῶντες αὐτὴν ὑπὸ σοῦ αὐτοῦ γεγενημένα ὅρκοις φρικτοῖς κατησφαλίσθησάν τε καὶ ὠχυρώθησαν.

Quid est hoc, fili mi? ubi est nunc mea de te gloriatio? ubi præclara illa quæ de te nostras ad aures felix attulerat fama, te videlicet, tanquam a Deo principem, bonum, pium, justum, malum odisse, veritatem diligere, fraudi bellum inferre? Quare autem non omnibus dicerem quantum bona illa atque felix fama me fecerit tui causa gaudere, oblectari, gloriari quoque ac Deo gratias referre et omnium Regem et Dominum glorificare Deum quod talem virum Bulgarorum genti caput et regem dedisset? ubi nunc illa propter quæ nocte ac die pro te preces gaudio exsultans effundebam, humilis licet et inutilis altaris minister, ne unquam tuum semen Bulgarorum genti imperare cessaret neque præclararum tuarum dotium hæreditatem tui posteri amitterent? ubi illi pulchri et mirabiles sermones? unde autem hæc contraria, tristia, Deoque et hominibus odibilia, quæ me erubescere cogunt, quæ mihi lacrymas faciunt panem? quis etenim, ne dicam diligens, sicut ego, tuam virtutem, sed quivis justitiam attendens, talia de te audiret et animo non consternaretur, non tristitia perfunderetur,

Τί τοῦτο, τέκνον ἡμῶν; Ποῦ μοι τὸ περὶ σὲ καύχημα; Ποῦ ἐκεῖνα τὰ καλὰ, ὅσα ἡ ἀγαθὴ περὶ σοῦ φέρουσα ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν φήμη, ὡς ὁ ἐκ Θεοῦ ἄρχων, ἀγαθὸς, φιλόθεος, δίκαιος, μισοπόνηρος, ἐραστὴς ἀληθείας, πολέμιος ψεύδους; Καὶ τί μὴ δεῖ καθ' ἕκαστον λέγειν, ὅσα κομίζουσα ἡμῖν ἡ καλὴ ἐκείνη καὶ δεξιὰ φήμη ἐποίει χαίρειν ἐπὶ σοὶ, εὐ- D φραίνεσθαι, σεμνύνεσθαι, εὐχαριστίαν Θεῷ ἀναφέρειν, δοξάζειν τὸν τῶν ὅλων ἄρχοντα καὶ Θεὸν καὶ Δεσπότην, ὅτι τοιοῦτον ἄνδρα τῷ γένει τῶν Βουλγάρων κεφαλὴν καὶ ἄρχοντα ἔδωκε; ποῦ ταῦτα, δι' ὧν καὶ νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ χαίρων ἐπὶ σοὶ εὐχὰς ἀνέφερον, εἰ καὶ ταπεινὸς, εἰ καὶ ἀχρεῖος τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου παραστάτης, μὴ ἐπιλιπεῖν τὸ σὸν σπέρμα ποτὲ τοῦ ἄρχειν τῶν Βουλγάρων τοῦ ἔθνους, μηδὲ τῆς κληρονομίας τῶν σῶν κατορθωμάτων τὰ σὰ ἐκπεσεῖν τέκνα; Ποῦ μοι ἐκεῖνα τὰ καλὰ καὶ σεμνὰ διηγήματα; πόθεν δὲ ταῦτα τὰ ἐναντία, τὰ σκυθρωπὰ, τὰ μεμισημένα Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, τὰ εἰς αἰσχύνην ἀπάγοντα, τὰ ποιοῦντά μοι ἄρτον τὰ ἐμὰ δάκρυα; Τίς γὰρ μὴ ὅτι γε, ὡς ἐγὼ τὴν σὴν φιλήσας καὶ φιλῶν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ ἄλλος δίκαιο λογι-

Digitized by Google

ζόμενος, καὶ χωρὶς τοῦ σε φιλεῖν ἀκούων ταῦτα, οὐχὶ πλήττεται τὴν καρδίαν, οὐ σκυθρωπάζει, οὐκ ἀνιᾶται, οὐχ ὅλος γίνεται τῶν δακρύων; Τί γὰρ ἐπωδυνώτερον ἀνθρώποις; Τί δὲ μᾶλλον ἀξιώτερον θρηνεῖσθαι τοῦ ἄνθρωπον ἐν ἀρετῇ διανοητὸν ὄντα, καὶ ὀνόματος ἀειμνήστου τυχόντα, καὶ οἷον παράδειγμα καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς τρόπων καὶ βίου φιλοθέου γενόμενον, ἐξαίφνης τοῦτον μὲν ἐκπεσεῖν καὶ ἀλλοτριωθῆναι, πρὸς δὲ τὰ χείρω δέξασθαι τὴν μετάπτωσιν; Οἴμοι τῶν ἐμῶν συμφορῶν, τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας, τῶν ἐμῶν, ὡς ἔοικεν, ἀπείρων ἁμαρτιῶν! Φεῦ τῆς ἐπηρείας τοῦ ἐξ ἀρχῆς μισανθρώπου, τοῦ τοῖς καλοῖς ἀεὶ διαφθονοῦντος, τοῦ πᾶσαν σπουδὴν ποιουμένου ἐπὶ τὰ χείρω τοὺς ἀνθρώπους ἀπάγειν!

non augeretur, non in lacrymas totus effunderetur? Ecquid namque hominibus magis dolendum? quid siquidem fletu dignius quam virum virtuti addictum, nomine æterno gaudentem et exemplum piæ vitæ coætaneis et sequentibus generationibus effectum ruisse subito et immutatum esse in pejus? Eheu! o meas calamitates! o meos mœrores! o meas innumeras, ut videtur, iniquitates! o injuria homicidæ ab initio diaboli bonis semper infesti et omnia molientis ut homines in omne nefas detrudat!

Ἐγώ, τέκνον ἐμόν, τὸ σὸν ἑκάστη τε ἀναμανθάνων εὐγενὲς φρόνημα τῆς ψυχῆς, καὶ ὅτι μηδὲν ἕτερον οὕτω σοι διασπουδάζεται ὡς τὸ παραστῆσαι τὴν σὴν ἀρχὴν ἀκατάκριτον καὶ ἀνεύθυνον, οὐκ ὀλίγων καὶ πρὶν τὰ νῦν λεγόμενα φημιζόντων, λῆρον ἐποιούμην τοὺς λόγους, καὶ ἐχθροὺς ὑπελάμβανον τῆς σῆς ἀρετῆς, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα λογοποιεῖν, ἵνα σε μωμητὸν καταστήσωσι, καὶ πολλοῖς ἔλεγον, ὡς οὐδαμῶς ἔχει χώραν ἡ τοιαύτη κατηγορία κατὰ τοῦ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντος. Ἔλεγον γὰρ ὡς ἄνθρωπος τιμῶν εὐσέβειαν, ἀληθείᾳ χαίρων, δικαιοσύνην τιμῶν, ὀνόματος ἀγαθοῦ καὶ μνήμης ἐφιέμενος, οὐκ ἄν ποτε τυραννίδος ἐπιθυμίαν ἕξει. Ὁ γὰρ τύραννος, τούτων μὲν πάντων ἀλλότριος ὑπάρχων, πεπληρωμένος δὲ τῶν ἐναντίων τὴν ἀθλίαν ψυχήν, πρὸς ταύτην ἀναφλέγεται τὴν ἐπιθυμίαν. Καὶ γὰρ πᾶς τύραννος καὶ ἄπιστος, καὶ ψεύστης, καὶ παράνομος, καὶ ἄδικος, καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς κακίας, μὴ νομίζων εἶναι Θεοῦ πρόνοιαν, μήθ' ὑπὸ τῆς ἐκείνου κρίσεώς τε καὶ νεύσεως τὰ ἀνθρώπινα διοικεῖσθαι, καὶ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας διανέμεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ μόνῃ τεθάρρηκεν τῇ ἑαυτοῦ μανίᾳ καὶ ἀθεότητι καὶ ἀπονοίᾳ. Ἔλεγον δὲ πρὸς τοὺς σὲ διαβάλλοντας ὡς τυραννίδος ἐπιθυμεῖς, ἄνθρωποι, ἄλαλα ὑμῶν εἴη τὰ χείλη τὰ δόλια, τὰ λαλοῦντα κατὰ τοῦ ἐμοῦ θεοφιλοῦς τέκνου, κατὰ τοῦ εὐσεβεστάτου, κατὰ τοῦ πιστοτάτου, κατὰ τοῦ δικαίου ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν. Καὶ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ προστιθεὶς ταῦτα· « Ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προβάλλει τὰ πονηρά· ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προβάλλει τὰ ἀγαθά. » Τὸ ἐμὸν τέκνον ἀγαθότητι χαίρει· ἀληθινὸς γάρ, καὶ ψεῦδος πάσῃ δυνάμει ἐκ τοῦ οἰκείου ἔθνους διώκει καὶ ἀπελαύνει· καὶ πιστότατος δέ, ὅτι πάντως ἀκούω τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν πᾶσι τρόποις ἐν τῇ πίστει· ὅτι δὲ καὶ δικαιότατος, οὕτω πάντες κεκράγασιν· οὐδεὶς γὰρ ἄδικος τὴν ἐκείνου καυχήσεται μυκτηρίζειν δικαιοσύνην. Πῶς οὖν ἔχει λόγον τὸν ἀληθινὸν ἄνθρωπον, τὸν πιστότατον, τὸν δικαιότατον, τὸν ἄλλους ταῦτα παιδεύοντα, καὶ λόγοις καὶ ἔργοις αὐτὸν γενέσθαι ψεύστην, ἢ ἄπιστον, ἢ ἀδικώτατον; Οὐκ αἰσχυνθήσεται αὐτὸς ἑαυτὸν τοὺς μὲν ὑπηκόους ἀρετὴν ἐκπαιδεύων, αὐτὸς δὲ χάριτι Θεοῦ ἄρχων καθιστάμενος πρὸς κακίαν καὶ τότε μιαρω-

Cum quotidie magnanimos sensus tuos audivissem, fili mi, tibique nihil aliud esse curæ quam tuum imperium irreprehensibile et incontaminatum servare, non paucis jampridem præsentia narrantibus, delirium æstimabam eorum sermones, inimicosque tuæ virtutis eos conjectabam ideoque talia disseminantes ut te reprehensibilem statuerent; atque ad plurimos dicebam nunquam esse istiusmodi adversus principem a Deo constitutum criminationi locum; dicebam siquidem virum pietatis studiosum, veritatis amantem, justitiæ cultorem, boni nominis famæque cupidum non posse tyrannidem affectare: non enim tyrannus ea cupiditate accenditur, nisi quia ab illis prorsus alienus, contrariis sauciatam habet mentem: omnis scilicet tyrannus et infidelis, et perfidus, et perversus, et injustus, et, quod omnium caput est, Dei providentiam non agnoscit, neque humana ejus imperio et jussu regi aut distribui imperia et principatus æstimat, sed propriæ insaniæ et infidelitati et socordiæ tantum confidit; dicebam a l eos qui te calumniabantur tyrannidem affectare: utinam muta fierent perfida labia vestra, adversus piissimum meum filium, adversus Deo dilectum, adversus fidelissimum, adversus justum perversa et injusta loquentium; neque illa tantum, sed hæc addens: « Malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala; bonus vero homo de bono thesauro cordis sui profert bona [1]: » bonitati suæ confidit filius meus, veritatis enim amator est atque mendacium totis viribus e sua gente persecutus expellit. Fidelissimus quoque est, namque audio omnes ei subjectos omnimode in fide stare; justissimum etiam eum esse universi sic proclamant: nemo unquam injustus ejus deridere justitiam gloriabitur: quomodo ergo credendum esset virum veritatis amicissimum, fidelissimum, justissimum, quoque alios talia docentem ipsum verbis et actibus fieri mendacem, infidelem, injustissimum? nonne erubesceret, subditos virtutem docens, ipse vero, Dei gratia princeps, in malitiam ruere, et sane pessimam: quid enim tyrannide pejus? talia respondebam: non est ita, absit, quin sol, nedum eos illuminet quibus lucet, obscurare potius calumniose dicatur.

[1] Matth. xii, 36.

Digitized by Google

τάτην; Τί γὰρ μιαρώτερον τυραννίδος, ἀποκρίνων; Οὐκ ἔστι ταῦτα, μὴ γένηται· οὐ μᾶλλον ἢ ὁ ἥλιος ἀντὶ τοῦ φωτίζειν τοὺς ὑπ' αὐτοῦ λαμπομένους σκοτίζειν διαλοιδορούμενος.

Ita asseverabam, ita contra regem omnesque cæteros dicebam, fili mi, quotiescunque sermones de tua tyrannidis cupiditate et de tua tyrannide sermonem faciebam, nunc autem quid dicam? omnia etenim quæ prius de te affirmabam, quæ laudabam, quæ ad commendandam tuam virtutem statuebam, cum modo in contrariam partem vertunt, os mihi obturant, erubescere faciunt, neque me jam sinunt in eos respicere quibus pro tua virtute prius contradicebam: quid hoc, fili mi? quis malus dæmon, tuæ gloriæ invidens, ad hoc te impulit ut tyranni nomen obtineres? quam melius regem a Deo constitutum, quam tyrannum dici! quis serpens ad mei filii aures sibilavit? nonne Dei justitiam reformidavimus? nonne timuimus latrocinium facere excogitantes quam in terris magnificavit Christus potentiam? videsne quo feramur, fili? quo prorumpere in mente habuerimus? elevationes odit Deus, eos qui altas attollunt cogitationes dejicit; quod si ad tempus eos stantes videri sinit, brevi omnia demutat; nemo ex seipso aliquid accipere potest; prudensque cum sis, absque nostris sermonibus optime nosti plurimos inconsulte consilia ineuntes, pessime evasisse et pœnitentia esse affectos, sibique imprudentiam multum exprobrasse; et ut antedicta omittam, quis ita pervicax, quis propriis cupiditatibus ita exagitatus et ad audaciam propensus, cui exemplo non sit ille tyrannus qui heri et nudius tertius solio ipsi insedebat et qui brevi dignas dedit pœnas impietatis cordis sui, crudelitatis et audaciæ, neminem scilicet quidquam accipere, præcipue vero tam excellens donum, nisi desuper ei detur? ad hæc, nonne erubescimus quod aliis perjuria exprobrantes, ipsi simus injusti et impii? violationem autem formidandorum juramentorum quid esse dicemus? nonne fidei negationem? nonne pietatis evacuationem? nonne ipsius Christianorum plenitudinis eversio? qui enim formidanda Christianorum mysteria violaverit, quomodo Christianus jam vocabitur?

Sermonem protrahere cogit me nimius cordis mei dolor et ergo te amor fervidus qui ab initio in me est accensus et nunc quoque ardet; at simul inopinatus ille casus et crudelis dæmonis malitia tuam volentis labefactare majestatem, me dicere vetat, cum incredibili consilio stupefactum; non tamen nisi veteri narrata quadam historia tacebo. Persarum imperium non ignoras quanta sit potestate, atque divitiis florens, neque te fugit eos ab initio non cessasse contra Romanos bellum gerere; sed qui sine intermissione adversus Romanos arma movebant, postquam Arcadius, Romanorum rex, vita functus, regnum Theodosio filio suo, trium annorum infanti, reliquerat, injustum et inhumanum rati bellum gerere contra imperium cujus dominus, ob teneriorem ætatem, rerum humana-

A Οὕτως ἐγὼ διισχυριζόμην, οὕτω καὶ πρὸς βασιλέα καὶ πάντας ἀντέλεγον, ὁπότε, τέκνον, ἐμὸν περὶ σοῦ τυραννικὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τυραννίδος ὑπέβαλλον λόγους. Νῦν δὲ τί εἴπω; καὶ γὰρ ἐκεῖνα πάντα, ὅσα πρότερον ὑπὲρ σοῦ ἔλεγον, ὅσα ἐπῄνουν, ὅσα πρὸς σύστασιν τῆς σῆς διεβεβαιούμην ἀρετῆς, εἰς τὸ ἐναντίον με περιίστησιν, ἀποφράττει μοι τὸ στόμα, καταισχύνει, καὶ οὐδὲ βλέπειν μοι συγχωρεῖ πρὸς οὓς πρότερον ἀντέλεγον ὑπὲρ τῆς σῆς ἀρετῆς. Τί τοῦτο, τέκνον ἐμόν; Ποῖος πονηρὸς δαίμων τῇ σῇ δόξῃ φθονήσας εἰς τοῦτο κατέστησεν, ἵνα τυραννίδος ὄνομα κληρονομήσῃς; Πόσῳ ἄμεινον ἐκ Θεοῦ ἄρχοντα κεκλῆσθαι ἢ τύραννον; Ποῖος ὄφις ἠρεύξατο εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ ἐμοῦ τέκνου; Οὐ πεφρίκαμεν τὴν θείαν
B δικαιοσύνην; Οὐ φοβερὸν ποιούμεθα τὸ ἅρπαγμα νομίζειν ποιεῖσθαι, ἣν ὁ Χριστὸς ἐπὶ γῆς ἐμεγάλυνε βασιλείαν; Ὅρα, τέκνον ἐμὸν, ποῦ φερόμεθα; ποῦ ὁρμῆσαι διενοήθημεν; Μισεῖ τὰς ἐπάρσεις ὁ Θεὸς, καταβάλλει τοὺς ἐπαιρομένους τὰ ὑψηλὰ φρονήματα· εἰ καὶ πρὸς ὀλίγον συγχωρεῖ δοκεῖν ἵστασθαι, ἀλλὰ πάλιν ἀνατρέπει αὐτά. Οὐδεὶς δυνατὸς παρ' ἑαυτοῦ τι λαβεῖν· καὶ φρόνιμος ὢν οἶδας καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων ὡς πολλοὶ, πεισθέντες ἀβούλως, κακῶς ἀπήλλαξαν καὶ μετέγνωσαν, καὶ πολλὰ τῆς ἀβουλίας ἑαυτοὺς κατεμέμψαντο. Καὶ ἵνα πάντα ἐάσω τὰ προλαβόντα, τίς οὕτως φιλόνεικος, καὶ ὑπὸ τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας ἐξαγόμενος, καὶ πρὸς τόλμαν ἕτοιμος, ὃν οὐ διδάσκει ὁ χθὲς καὶ πρὸ τῆς ἐχθὲς ἐπιστὰς αὐτοῖς τοῖς βασιλείοις τύραννος, καὶ σύν-
C τομον εἰσπραχθεὶς δίκην τῆς δυσσεβεστάτης αὐτοῦ καρδίας ἐπαξίαν καὶ τοῦ θράσους καὶ τοῦ τολμήματος; Ὅτι οὐδεὶς λαμβάνει, καὶ μάλιστα τοιοῦτον ὑπερμέγεθες δώρημα, ἐὰν μὴ ᾖ αὐτῷ ἄνωθεν· εἶτα οὐκ αἰσχυνόμεθα ἑαυτοῖς ἄλλους ὅτι ψεύδονται τιμωρούμενοι, αὐτοὶ δὲ ἀδικοῦντες καὶ παράνομα πράττοντες; Τὴν δὲ παράβασιν τῶν φρικτῶν ὅρκων ποῦ θήσομεν; οὐκ ἔστι πίστεως ἄρνησις; οὐκ ἔστιν εὐσεβείας ἀλλοτρίωσις; οὐκ ἔστιν αὐτοῦ τοῦ Χριστιανῶν πληρώματος ἀνατροπή; Ὅταν γὰρ τὰ φρικτὰ τῶν Χριστιανῶν τις ἐνυβρίσῃ μυστήρια, πῶς ἔτι Χριστιανὸς ἐκεῖνος κεκλήσεται;

Ἀναγκάζομαι ὑπὸ τῆς σφοδροτάτης τῆς ψυχῆς ὀδύνης καὶ τοῦ περὶ σὲ διαπύρου φίλτρου, ὃ ἐξ ἀρχῆς ἀνεφλέχθη ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ καὶ ἔτι δὲ ἀναφλέ-
D γεται, μακρύνειν τὸν λόγον· πάλιν δὲ ὑπὸ τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης συμφορᾶς καὶ τῆς ἐπηρείας τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ὃς τῇ σῇ βούλεται λυμήνασθαι μεγαλειότητι, ἀνακόπτομαι τοῦ λέγειν, θαμβούμενος ἐπὶ τῷ παραλόγῳ τοῦ ἐγχειρήματος. Ὅμως ἔτι προσθεὶς παλαιάν τινα ἱστορίαν σιγήσομαι. Ἀκούεις τὴν Περσῶν βασιλείαν, ὅση μὲν τὴν δύναμιν, ὅση δὲ τὸν πλοῦτον, καὶ ὡς οὐ διέλιπον ἐξ ἀρχῆς Πέρσαι Ῥωμαίοις πολεμοῦντες· ἀλλ' οὗτοι οἱ διηνεκῶς τὰ ὅπλα πρὸς Ῥωμαίους ἐπαίροντες, ἐπειδὴ Ἀρκάδιος ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς τὸν βίον καταλιπὼν τῷ παιδὶ Θεοδοσίῳ τριετεῖ ὄντι κατέλιπε τὴν βασιλείαν, ἄδικον καὶ ἀπάνθρωπον εἶναι νομίσαντες βασιλείᾳ

Digitized by Google

πολεμεῖν, ἣν ὁ κατέχων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ διοικήσεων διὰ τὴν νηπιότητα ἦν ἀνεπαίσθητος, οὐ μόνον τὸν πόλεμον ἔπαυσαν, ὃν πρὸς Ἀρκάδιον ἐνήργουν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα τῆς συγκλήτου προέχοντας ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε τῶν Περσῶν. Χοσρόης δὲ ἦν ὁ πάντων Περσῶν ἐπὶ μιαιφονίᾳ διαβόητος· ἀλλὰ γὰρ οὗτος ἀπέστειλε πρὸς τοὺς τῆς συγκλήτου λογάδας, δηλῶν ὡς καὶ τὸν πόλεμον καταλύει, καὶ τοῦ νηπίου βασιλέως προστήσεται, καὶ εἴ τις ἀντᾶραι χεῖρας πολεμικὰς τολμήσει, πάσῃ ἀμυνεῖται δυνάμει, καὶ χωρήσει καὶ κατ' αὐτῆς τῆς πόλεως σὺν τῷ οἰκείῳ στρατῷ, καὶ πᾶσαν σπουδὴν θήσεται καὶ ἀγῶνα τοῦ καὶ τὰ θεμέλια ταύτης ἀναστρέψας εἰς θάλασσαν ἐμβαλεῖν.

Ἀκούεις βασιλέως βαρβάρου καὶ δυσσεβοῦς φιλανθρωπίαν; Ἀκούεις κρίσιν διανοίας κατά γε τοῦτο δικαιοτάτης; Καὶ γὰρ ὥσπερ ὁ ἐπιτρέχων ὀρφανοῦ παιδὸς πράγμασι λῃστής ἐστι καὶ ἅρπαξ, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἄδικος, οὕτω καὶ ὁ τυραννεῖν βουληθεὶς ὀρφανὸν βασιλέα καὶ νήπιον οὐ μόνον ἔργον τυράννου ποιεῖ, ἀλλὰ λῃστοῦ καὶ ἅρπαγος, καὶ πάντων ἀνθρώπων βιαιοτάτου· ὅπερ ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος συνιδὼν βασιλεύς, ὁ μὴ τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν γινώσκων, ᾐσχύνθη ἀντὶ τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ τιμῆς πρὸς ἅρπαγος καὶ λῃστοῦ ἀτιμίαν ἑαυτὸν ἐμβαλεῖν, λέγων τοῖς πρὸς τοῦτο διερεθίζουσιν αὐτὸν (καὶ γὰρ ἦσαν καὶ τότε πολλοὶ μιαροὶ καὶ λῃσταὶ ὄντως, πρὸς τοῦτο ὑποκινοῦντες, ὥσπερ καὶ νῦν εἰσιν οἳ τὴν σὴν σύνεσιν πρὸς τοῦτο ὑπάγειν σπουδάζονται), ἀλλ' ἐκεῖνος ἔλεγεν οὔτε δίκαια οὔτε συμφέροντα συμβουλεύειν αὐτῷ· τὸ μὲν γὰρ προσλαβεῖν τυχὸν πλοῦτον ἢ δυναστείαν ἐστὶ καὶ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων, τὸ δὲ ὄνομα ἔνδοξον κτήσασθαι, ἢ κτηθὲν διαφυλάξαι καὶ μὴ ἀπολέσαι, μόνων ἐστὶ φρονίμων καὶ ἀρετὴν τιμώντων, καὶ μνήμην ἀγαθὴν καταλιπεῖν τῷ βίῳ σπουδαζόντων. Τί λέγεις; Ἆρα καλῶς ἔχει σοι, τέκνον ἐμόν, δι' ἐπιθυμίαν τυραννίδος χείρω γενέσθαι Χριστιανὸν ὄντα καὶ τῆς ἐκείνου δόξης κληρονομίαν ἐλπίζοντα, ἀνδρὸς βαρβάρου καὶ ἀθέου καὶ πυρσολάτρου καὶ ἥλιον καὶ σελήνην θεοὺς νομίζοντος; Καὶ πῶς οὐκ ἄμεινον καταδῦναι εἰς γῆν τὸν οὕτω φρονοῦντα ἢ βλέπειν τὸν ἥλιον;

Ἐγώ, τέκνον ἐμόν, ὅπερ καὶ προλαβὼν εἶπον, ἐξ ὅλης σε φιλήσας ψυχῆς, φιλίαν τοῦ πνεύματος καθαράν, ὡς χριστιανικώτατον, ὡς δικαιότατον, ὡς συνετώτατον, ὡς κατὰ πάντα Θεοῦ θεράποντα, καὶ αὐτῷ ἀρέσκειν μελετῶντα μάλιστά γε καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀκούω ὅτι καὶ νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ οὐ λήγεις Θεοῦ δεόμενος ὑπὲρ τῆς προτέρας σου κατὰ Χριστιανῶν ἐκστρατείας, καὶ πᾶσι τρόποις ἐκείνης τῆς ἁμαρτίας ἑαυτὸν ἐκκαθαίρων νηστείαις καὶ δάκρυσι καὶ συντρίψει καρδίας. Ἀλλὰ γὰρ ταύτην τὴν καλήν σου προαίρεσιν μανθάνων, καὶ τὴν ἄλλην ἀρετήν, ὅσην διεξῆλθεν ὁ λόγος, ὁλοψύχως ἐφίλησα. Καὶ νῦν δὲ τὴν αὐτὴν πρὸς σὲ διασώζων φιλίαν, καὶ τὴν ἀπαίσιον καὶ πονηρὰν ταύτην ἀκούσας ἀγγελίαν, οὐκ ἤνεγκα σιωπῆσαι, ἀλλὰ δακρύων καὶ στενάζων τὸ γράμμα ἀπέστειλα· πρῶτον μὲν δεόμενος τοῦ Θεοῦ τῆς σῆς ἅψασθαι καρδίας, καὶ μεταστρέψαι αὐτὴν πρὸς τὸ εὐάρεστον αὐτοῦ καὶ σωτήριον, καὶ σὲ δεικνύον ἀκατάκριτον

A rum moderandarum imperitus, non solum a bello cessarunt quod cum Arcadio habebant, sed etiam ad senatus præfectos misit Persarum rex legatos; Chosroes autem erat rex ille, omnium Persarum crudelissimus habitus: misit tamen ipse ad senatum legatos qui dicerent bellum intermittere et infantulo regi patrocinaturum esse, ac si quis arma movere audebit, totis viribus suis ulturum cumque proprio exercitu contra illam urbem iturum atque omnem curam conatumque in id impensurum ut ejus eversa fundamenta in mare dejiciat.

Videsne barbari et impii regis humanitatem? audisne mentis in hoc saltem justissimæ judicium? B Sicut enim quis orphani res invadit, latro et raptor est, nec tantum injustus: ita qui regem orphanum et infantulum opprimere proposuit, non solum tyranni more se gerit, sed et latronis et prædatoris atque omnium violentissimi; quod sentiens barbarus ille rex!, Christum et Deum nostrum licet nesciens, erubuit seipsum in latronis et prædatoris infamiam, pro regio honore immittere, iis qui ad id eum excitabant (tunc enim erant etiam plurimi scelesti et vere latrones, ad id eum provocantes, sicut et modo sunt qui tuum animum ad hoc perpellunt) dicens eos sibi nec justa nec utilia suadere: namque divitias aut potestatem obtinere possunt et mali homines, nomen vero gloriosum sibi comparare, aut acquisitum servare nec abjicere C virorum tantum est prudentium et virtutem colentium atque curantium ut suæ vitæ bonam famam relinquant. Quid dicis? tibine pulchrum, fili mi, ob tyrannidis cupidinem, pejorem fieri, Christianus cum sis et Christianorum gloriæ possessionem speres, homine barbaro, sine Deo, ignis cultorem et solem atque lunam deos esse existimante? Nonne melius esset in terram descendere ita sentientem quam solem aspicere?

Ego, filimi, te, ut jam prædixi, toto corde diligebam, sancta secundum Spiritum dilectione, tanquam christianissimum, justissimum, sapientissi- D mum, in omnibus Deo servientem eique placendi studiosum; præsertim vero a plurimis audiens te nocte ac die non cessantem ad Deum preces fundere propter priorem illam tuam adversus Christianos expeditionem et omni modo, vigiliis, lacrymis et cordis contritione teipsum illo peccato expurgare; quam sciens bonam voluntatem tuam atque cæteras virtutes quas enarrabant, te toto corde diligebam; nunc autem, cum eamdem erga te dilectionem servarem, accepto infausto et malo illo nuntio, tacere non valui, sed flens et gemens hæc ad te scripsi:, primo quidem a Deo postulans ut cor tuum tangat et convertat ad consilium sibi placens et salutare, quod te irreprehensibilem et indemnem efficiat; deinde ut tuas aures aperiat,

Digitized by Google

ac quietem tibi a tumultibus et turbis exterioribus præstet ad audienda verba mea suadeatque talem fieri qualem speramus, nos potius audientem quam malos istos homines qui nos dolore afficiunt, ac quantum in ipsis est, magnæ tuæ famæ quod pulchrum et bonum est tollentes, sed nec tuam virtutem pudefacientem, neque in hoc sæculo neque in futuro te æternæ illi facientem obnoxium ignominiæ atque dedecori et ineluctabili pœnæ quæ magni nominis Christi et Dei contemptoribus debetur.

Minime autem negabis magni illius nominis contemptum esse pactorum et juramentorum contemptum et consilium rapiendi regni quod ad tuum genus nullo modo pertinet : ex omnibus dictis, tanquam spiritualis pater, minimus licet, tanquam sacerdos et sancti altaris minister, etsi indignus, tanquam a Spiritu sancto potestatem habens ligandi peccantes, quanquam peccatorum primus ego, te in Patre et Filio et Spiritu sancto ligamus, ut, si quid istiusmodi statueris et, ut advenit fama, tyrannidem in urbem affectes, tuum impetum refrenes et tua propria potestate sis contentus, pacem quoque præteritam serves, nec quidquam innovare audeas; sciens quippe te, si talia ageres, vinculis Spiritus sancti indissolubilibus per sæculum esse constringendum et sanctorum atque immaculatorum mysteriorum participatione arcendum; æterno quoque solio tecum astabo, testificans me, pro virili parte, non tacuisse, neque in talem prorumpentem insaniam te neglexisse, neque tuæ salutis curam abjecisse, sed omnes conatus impendisse in revocando te et a noxio mentis tuæ impetu avertendo, ne obnoxius fieres vinculo et inexorabili damnationi; ante omnia tamen indignas manus meas ad cœlum tendere jam non desinam, ad Deum preces fundens, donec justum judicet judicium inter tuam injuriam et injuste læsos.

A καὶ ἀκατάγνωστον θέλημα· Ἔπειτα δὲ διανοῖξαι καὶ τὰ ὦτα, καὶ ἠρεμίαν τῷ λογισμῷ παρασχεῖν ἐκ τῶν ἔξωθεν θορύβων καὶ ταραχῶν διακοῦσαι τῶν ἡμετέρων λόγων, καὶ πεῖσαι οἷον ἐλπίζομεν γενέσθαι, καὶ ἀκοῦσαι ἡμᾶς ἀντὶ τῶν νῦν πονηρῶν λόγων, καὶ ὀδύνην μὲν ἡμῖν ἐμποιησάντων, σὲ δὲ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς δόξης μεγάλης ζημιωσάντων τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα, καὶ μὴ αἰσχύνοντα τὴν σὴν ἀρετὴν, μήτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μήτε ἐν τῷ μέλλοντι ποιοῦντα ὑπόδικον αἰωνίου ἀδοξίας καὶ ἀτιμίας, καὶ ἀπαρηγορήτου κολάσεως, ἢ τοῖς ἀθετοῦσι τὸ μέγα ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐποφείλεται.

Πάντως δὲ οὐκ ἀμφιβάλλεις ὡς ἀθέτησίς ἐστι τοῦ μεγάλου ὀνόματος ἡ τῶν συμφώνων καὶ τῶν ὅρκων ἀθέτησις, καὶ τὸ βουληθῆναι ἁρπάσαι βασιλείαν τὴν
B κατὰ μηδὲν τῷ σῷ γένει προσήκουσαν. Ἐπὶ πᾶσι τοῖς εἰρημένοις καὶ ὡς πατὴρ κατὰ πνεῦμα, εἰ καὶ ἐλάχιστος, καὶ ὡς ἱερεὺς καὶ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου παραστάτης, εἰ καὶ ἀνάξιος, καὶ λαβὼν ἐξουσίαν παρὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος δεσμῷ ὑποβαλεῖν τοὺς ἐξαμαρτάνοντας, εἰ καὶ πάντων ἁμαρτωλῶν ἐγὼ πρῶτος, δεσμῷ ὑποβάλλομέν σε ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, ἵνα, εἴ τι τοιοῦτον βεβούλησαι, καὶ ὡς ἡ φήμη προέδραμεν, ἐπὶ τυραννίδι πρὸς τὴν πόλιν διέγνως, καταργήσῃς τὸ ὅρμημα, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐξουσίαν ὑποστρέψῃς, καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς εἰρήνην στέρξῃς, καὶ μηδὲν καινοτομῆσαι τολμήσῃς· γινώσκων ὡς, εἰ τοῦτο πράξεις, ἀλύτοις δεσμοῖς τὸν πάντα αἰῶνα τοῦ παναγίου Πνεύματος
C ὑποβεβλημένος ἔσῃ, καὶ τῶν ἱερῶν καὶ ἀχράντων μυστηρίων ἀκοινώνητος. Καὶ τῷ αἰωνίῳ βήματι μετὰ σοῦ παραστήσομαι, ἐξελέγχων σε, ὅτι ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ οὐκ ἐσίγησα, οὐδὲ πρὸς τοιαύτην φερόμενον ἀτοπίαν παρεῖδον, οὐδὲ τῆς σῆς ἠμέλησα σωτηρίας, ἀλλὰ σπουδὴν ἐθέμην καὶ ἀνενεγκεῖν σε καὶ ἀποστρέψαι τοῦ ἀσυμφόρου κινήματος τῆς ψυχῆς σου, καὶ τοῦ ὑπόδικον γενέσθαι καὶ τοῦ δεσμοῦ καὶ τοῦ ἀλύτου κατακρίματος. Πρὸ δὲ τούτων καὶ νῦν τὰς ἀναξίους μου χεῖρας οὐ κατασπάσω τοῦ οὐρανοῦ, δεόμενος τῆς θείας δυνάμεως, μέχρις ἂν δικάσῃ δικαίαν κρίσιν μεταξὺ τῆς τε σῆς ἐπηρείας καὶ τῶν ἀδίκως ἐπηρεαζομένων.

VI. *Ad eumdem*

Quæ prius scripsi, fili mi, communis Romanorum Bulgarorumque utilitatis gratia sunt scripta : et quæ nunc scribo ad ejusdem consilii atque studii rationem pertinent; me siquidem non fugit utrique potestati populisque subditis noxium esse, dissidere et bellum gerere; quod me multum movet, non solum quia sancti altaris sum, etsi indignus, minister, sed quia longo miseræ vitæ meæ spatio non parce didici ex antiquorum historiis et iis quæ nostris temporibus facta sunt quot mala dissidiis oriantur; quoniam igitur scio quam infamia et lamentabilia generi humano ex contentionibus et discordiis incumbant, ideo nunc scribo; durum etenim unius ad alterum contentio, et nisi pax cito contentiones conciliet, vel hic vel ille damnum patietur extremum; durius autem domus ad

Ϛ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Καὶ πρότερον ἃ ἐγράφη, τέκνον ἐμὸν, ὑπὲρ τοῦ
D κοινῇ συμφέροντος Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἐγράφη, καὶ νῦν δὲ τὰ γραφόμενα τῆς αὐτῆς ὑπάρχει προαιρέσεως καὶ σπουδῆς· εἰδότες γὰρ ἀσύμφορον ὑπάρχειν ἑκατέρᾳ ἐξουσίᾳ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῇ λαοῖς τὸ διαστασιάζειν καὶ τὸ ἀνειρήνευτον, καὶ σφόδρα τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῦτο συνεχόμενοι, οὐ μόνον ὅτι λειτουργοὶ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, εἰ καὶ τῆς τοιαύτης ἀνάξιοι λειτουργίας, ἀλλ' ὅτι καὶ τῷ μακρῷ χρόνῳ τῆς ταλαιπώρου ζωῆς ἡμῶν, οὐκ ὀλίγην συνελεξάμεθα ἔκ τε τῶν ἱστορημένων τοῖς παλαιοῖς, καὶ τῶν κατὰ τοὺς ἡμετέρους καιροὺς γεγονότων μάθησιν τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ στάσει χαλεπῶν. Ἀλλὰ γὰρ εἰδότες τὰ καταλαμβάνοντα τὸ ἀνθρώπινον ἐκ φιλονεικίας καὶ ἔριδος λυπηρὰ καὶ ἐπώδυνα πράγματα, καὶ νῦν γράφομεν· χαλεπὸν γὰρ καὶ ἑνὸς

Digitized by Google

ἀνδρὸς πρὸς ἕνα φιλονεικία. Καὶ γὰρ οὕτως ἐχόντων, εἰ μὴ φθάσασα εἰρήνη τὸ φιλόνεικον διαλύσῃ, κίνδυνος περιστῆναι ἢ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον εἰς ἐσχάτην βλάβην· χαλεπώτερον δὲ καὶ οἶκον πρὸς οἶκον, καὶ πόλιν πρὸς πόλιν οὕτω διακεῖσθαι· ἔθνος δὲ πρὸς ἔθνος φιλονείκως ἔχειν, καὶ μὴ ἐθέλειν καταλλάττεσθαι, πόσῳ χαλεπώτερον οὐκ ἔστιν ἐμὲ διδάσκειν; Ἀλλὰ πᾶς τις συνίησι, μὴ ὅτι γε ἡ σὴ ἐμφρονεστάτη καὶ τελεωτάτη σύνεσις. Οὐκ ἔχω τι πλέον εἰπεῖν, διότι καὶ πρότερον εἴρηται, καὶ ὅτι καὶ χωρὶς τοῦ ἐμὲ λέγειν ἱκανὸς εἶ, τέκνον ἐμὸν, καὶ ἄλλους περὶ τοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς εἰρήνης διδάσκειν, μὴ ὅτι γε σεαυτῷ ποιεῖσθαι παραίνεσιν.

A domum et civitatis ad civitatem; quod si gens ad versus gentem contentiose se habet, nec vult reconciliari, non meum est docere quanto funestius, sed quisque intelligit et a fortiori subtilissima atque perfectissima tua prudentia; non est quod dicam amplius, quia prius jam dictum est, et quia sufficiens es, quin dicam, fili mi, qui alios doceas et utilitatem et bonum et pacem, nedum teipsum admoneas.

Ἃ δὲ εἰς βουλὴν προήχθη καὶ οἷς διακονούμενοι τὴν πρὸς ὑμᾶς ἐστείλαντο πορείαν οἱ τὸ ἡμέτερον γράμμα κομίζοντες, διηγήσονται μὲν καὶ αὐτοὶ χείλεσιν ἰδίοις, ἀπαγγελεῖ δέ σοι καὶ τὸ ἡμέτερον γράμμα, ὥστε, εἰ ἀμεταθέτως ἔχεις τοῦ σοῦ φρονήματος, καὶ μὴ ἐπανελθεῖν ἐθέλῃς εἰς τὴν προτέραν τάξιν, ἔνορκον ἀσφάλειαν γενέσθαι τοῦ μὴ τοὺς Βουλγάρων ἀσύμφορόν τι πράττειν, καὶ τελεῖσθαι μὲν καθὼς ἐξ ἀρχῆς καὶ τὸ λεγόμενον κομβέντον, στέλλεσθαι δὲ καὶ τὰ ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας ὡς ἔθος πρὸς σὲ στελλόμενα μέχρι τῆς Δεβελτοῦ, ἐκεῖθέν τε διὰ τῶν ὑμετέρων ἀνθρώπων κομίζεσθαι πρὸς τὴν σὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀρκεῖσθαι τούτων οὕτω γινομένων, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν, μηδὲ τὴν τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων πρὸς σὲ ἄφιξίν τε καὶ προσκύνησιν. Τούτων οὕτω δοξάντων, ἐγράψαμεν καὶ ἡμεῖς παρακαλοῦντες καὶ δυσωποῦντες φείσασθαι μὲν τῆς καταλαμβανούσης ἀμφότερα τὰ γένη, Ῥωμαίους τέ φημι καὶ Βουλγάρους, συμφορᾶς, εἰ τὰ τῆς εἰρήνης, ὅπερ μὴ δοίη Θεὸς, ἐκποδὼν γένηται· φείσασθαι δὲ καὶ τῆς οἰκείας τιμῆς τε καὶ δόξης, καὶ μὴ τῷ βίῳ καταλιπεῖν ἀφορμὰς πρὸς διαβολήν τε καὶ μέμψιν τοῦ σοῦ περιδόξου ὀνόματος, μηδὲ ἀνθ' ὧν μέλλουσιν ὑποστῆναι συμφορῶν τὰ ἀμφότερα ἔθνη, ἀρὰς ἐπαφίεσθαι κατὰ σοῦ ὑπὸ τῶν περιπιπτόντων ταῖς συμφοραῖς. Ταῦτα δυσωπῶ, ταῦτα παραινῶ, καὶ ὡς πατὴρ τέκνον, καὶ ὡς λειτουργὸς, εἰ καὶ ἀνάξιος τῆς θείας δόξης παρὰ Θεοῦ σε δεδοξασμένον, καὶ μέλλοντα λόγον ὑφέξειν αὐτῷ, εἴ τι ἀνάξιον καὶ παρὰ τὸ ἐκείνου ἅγιον θέλημα ὀφθείης διαπραξάμενος.

In senatu quid sit factum et quo consilio ad te missi fuerint qui nostras litteras deferent, ipsi narrabunt proprio ore atque nostræ litteræ denuntiabunt: si ergo immutabilis consilii es nec vis ad B pristinum morem redire, juramento scilicet asserere nihil mali a Bulgaris esse agendum, sinere haberi ut a principio conventum, mittique usque ad develtum quæ ex more ab imperio Romano ad te mittuntur, atque inde ad tuam potentiam a tuis deferri rebus ita actis contentus esse nihilque amplius exigere, viros scilicet regios ad te venire et ad tuos pedes provolvi: si ita est, scribimus exhortantes et suadentes ut avertas calamitates quæ utramque gentem, Romanorum dico atque Bulgarorum, afficient, si, quod Deus avertat, pax prohibeatur, ut propriæ famæ parcas et gloriæ, ut nullum des locum calumniæ et vituperationi tui incliti nominis, ne, ob calamitates quæ utramque gentem sunt C invasuræ, maledictiones in te congeras omnium in infortunia delapsorum; quæ suadeo et exhortor tanquam pater filium et tanquam Dei minister, licet indignus, virum a Deo glorificatum et illi rationem redditurum, si quid indignum et illius sanctæ voluntati contrarium egisse deprehendaris.

Ἐπεὶ δὲ οἱ πρὸς σὲ μετὰ τοῦ ἡμετέρου γράμματος πρότερον καταλαβόντες, ὑποστρέψαντες, ἀπήγγειλαν πρὸς ἡμᾶς ὡς, εἰπόντων ἡμῶν ἐν τῷ γράμματι ὅτι ἀδύνατον χωρὶς χύσεως αἱμάτων τὴν σὴν ὁρμὴν γεγενῆσθαι, αὐτὸς ἀνθυπέφερε; ὡς τοῦτό φαμεν, ὅτι μετὰ τῆς τῶν αἱμάτων χύσεως δυνηθήσῃ ἐπιτελέσαι τὸ ἐπιχείρημα, μεγάλως μὲν ἐξεπλάγημεν, μεγάλως δὲ ἠνιάθημεν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ῥήμασι, καὶ ἐθαύμασα εἴ γε ἀληθῆ λέγουσιν, ἀλλὰ μὴ τὸ ὅλον ἐστὶ ψεῦδος καὶ ἀνάπλασμα τῆς τῶν εἰπόντων προαιρέσεως. Πῶς μὲν ἐνεθυμήθης τοιοῦτον; πῶς δὲ τὸ ῥῆμα προσήνεγκας; Ἡμεῖς γὰρ, πρὸς τὰς συμφορὰς ἀποσκοπήσαντες, ὅσαι καταλαμβάνουσι τοὺς μαχομένους καὶ στασιάζοντας, ἔφημεν ὡς ἀδύνατον μὴ οὐχὶ αἵματα χυθῆναι τῆς σῆς ἐξορμήσεως γινομένης, καὶ τῆς φιλονεικίας κρατούσης. Οὗτοι δὲ οὐκ οἶδα, εἴτε ἀφ' ἑαυτῶν, εἴτε τῆς σῆς ἀκούσαντες γλώσσης, ἀπεφθέγξαντο λόγον, ὃν οὐχ ὅτι γε ἡμεῖς πρεσβῦται ὄντες καὶ ἀρχιερεῖς, εἰ καὶ ἀνάξιοι, ἀλλ' οὐδ' ἂν παῖς φθέγξασθαι βουληθείη. Τίς γὰρ οὐκ

Postquam illi qui prius ad te iverunt nostras deferentes litteras reversi, retulerint, cum dixerimus nos in nostris litteris impossibile esse sine sanguinis effusione tuum impetum fuisse factum, te renuntiasse nos dixisse cum sanguinis effusione D te posse tuum implere consilium, tunc multum obstupui, multaque mœstitia sum affectus ob illa verba, atque apud meipsum inquirebam utrum vera dicerent an omnia mendacia essent ac narrantium fictiones quomodo talia excogitasti? quomodo illa verba protulisti? nos siquidem consideratis calamitatibus quæ pugnantes et dissentientes apprehendunt, sumus ita locuti impossibile esse sanguinem non fundi, te impetum faciente belloque vigente; illi autem, nescio quomodo sive ex scriptis, sive quoniam te dicentem audierint, verba protulerunt quæ, nedum nos qui senes sumus et archipresbyteri, licet indigni, neque puer vellet emisisse: quis enim ignorat, rixa inter quosdam exorta, vulnera sequi atque cædes? Non

Digitized by Google

autem omnino necesse est, scopum attingere propter quem sanguinis effusionis causa fuit aliquis; nonne vides bella quotidie gesta? isti quidem infesto exercitu exeant ut hostium res obtineant: illi vero adversus veniunt cum æquali cupiditate rerum hostium potiendi; mala autem quæ accidunt utrisque accidunt; utrisque autem non succedunt omnino res secundum spem, sed illi quidem falluntur et spe cadunt, isti vero plenam forsan ruinam et exitium incurrunt.

A οἶδεν ὅτι, στάσεως ἀναμεταξύ τινων γενομένης, ἀνάγκη καὶ πληγὰς ἀκολουθῆσαι καὶ φόνους; Οὐ πάντως δὲ ἀνάγκη καὶ τοῦ σκοποῦ τυχεῖν ἐκεῖνον, δι' ὃν κεκινημένος τις αἴτιος ὑπῆρξε τῆς τῶν αἱμάτων ἐκχύσεως. Ἢ οὐχ ὁρᾷς τοὺς καθ' ἑκάστην γινομένους πολέμους; Ἐκστρατεύονται μὲν γὰρ οὗτοι ἐπιθυμοῦντες τὰ τῶν πολεμίων προσκτήσασθαι· ἀντεπεξέρχονται δ' ἐκεῖνοι ὑπὸ τῆς ἴσης ἐπιθυμίας τοῦ τὰ τῶν πολεμίων λαβεῖν, καὶ συμβαίνουσι μὲν πάθη παρ' ἑκατέροις, οἷα συμβαίνουσιν, οὐ πάντως δὲ κατ' ἐλπίδας ἀμφοτέροις ἐκβαίνει τὰ πράγματα, ἀλλ' οἱ μὲν ἐψεύσθησαν καὶ διέπεσον τῶν ἐλπίδων, τοῖς δὲ τυχὸν συνέπεσε παντελὴς ὄλεθρος καὶ ἀπώλεια.

Verba igitur nostra ne tu, fili, adulteres; nec quisquam ad suos sensus ea detorquens existimet nos dicere quæ neque scimus, neque cogitavimus, neque diximus, quæ præsertim nemo diceret neque si miserrimo sensu laboraret; ut jam diximus, multo dolore perculsus sum ob loquentium vaniloquentiam; et utinam vaniloquentia tantum esset dictum illud, non autem æterno judicio obnoxium; si enim otiosum verbum ante Christi tribunal irreprehensibile non erit, quanto magis istiusmodi calumnia! Si vero qui dixerunt e suo corde talia protulerunt, non ita me affligunt, licet triste dictum; sensu siquidem imperfecto et obscuro, verisimile est errore plena et imperfecta cogitanda esse et dicenda; si vero tuæ sapientissimæ ac valde honorabilis majestatis est fœtus, nobis parcat Deus noster et a calumnia liberet, tibi autem sit benignus nunc et exinde, tibi dans ea cogitare, statuere et agere quæ te ab hominum reprehensionibus eximant et in æterno judicio indemnatum servent.

Μὴ οὖν τὸν ἡμέτερον λόγον μήτε σύ, τέκνον ἡμῶν, ἐπηρεάζῃς, μήτε τις ἄλλος, πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτὸν B διαστρέφων βούλημα, ὑπολαμβανέτω λέγειν ἡμᾶς ὃ μήτε ἴσμεν, μήτε διενοήθημεν, μήτε εἰρήκαμεν· μᾶλλον δὲ ὃ μηδ' ἂν ἕτερός τις εἴποι, μὴ δυστυχῶν ἐσχάτην δυστυχίαν εἰς φρένας. Ὡς οὖν προέφημεν, σφόδρα τὴν ψυχὴν ἐπλήγημεν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν εἰπόντων ματαιολογίᾳ· καὶ εἴθε μόνον ἦν τὸ εἰρημένον ματαιολογία, ἀλλὰ μὴ καὶ ὑπόδικον κρίματος αἰωνίου! Εἰ γὰρ λόγος ἀργὸς οὐκ ἀνεύθυνος παρὰ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, πόσῳ μᾶλλον τοιαύτη συκοφαντία; Ἀλλ' εἰ μὲν οἱ πρὸς ἡμᾶς εἰπόντες ἐκ τῆς ἑαυτῶν καρδίας τοῦτο ἠρεύξαντο, οὐ τοσοῦτον λυποῦσιν, εἰ καὶ λυπηρὸν τὸ ῥηθέν. Διότι, φρονήματος ἀτελοῦς καὶ ἐσφαλμένου τυγχάνοντος, εἰκὸς καὶ ἀτελῆ καὶ ἐσφαλμένα καὶ διανοεῖσθαι καὶ φθέγγεσθαι· εἰ δὲ τῆς σῆς ἐστι συνέσεως φιλούσης καὶ C μεγαλοτίμου ἐξουσίας τὸ γέννημα, ἡμῶν μὲν ὁ Θεὸς ἡμῶν φείσαιτο καὶ ῥύσαιτο ἀπὸ συκοφαντίας, σοὶ δὲ γένοιτο εὐμενὴς νῦν τε καὶ μετέπειτα, καὶ διδοὺς ἐκεῖνα καὶ φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι καὶ πράττειν, ἃ καὶ ἀνθρωπίνης μέμψεως ἐκτὸς δείξει, καὶ τῷ αἰωνίῳ κριτῇ ἀκατάκριτον παραστήσει.

VII. *Ad eumdem.*

Plaga crudelissima in corde sauciati sumus, fili mi dilectissime, funesto illo nuntio, et simul tui gratia atque tuæ gloriæ, simul quoque nostri causa illa tibi scripsimus quæ scripta sunt, paterna dilectione moti, te modo exhortantes, modo exprobrantes eo ipso modo quo sciunt erga filios facere parentum audacia atque commota viscera: itaque si priores nostras vidisti litteras, nostrum in te nimirum amorem nosti et quanto in te et pro tuo in terris honore et gloria et pro cœlesti salute et felicitate studio flagramus; quæ dico de prius scriptis, nunc autem litteris quas ad regem a Christo dilectum misisti de tua agendi ratione certiores facti gravissimum dimisimus mœrorem, et ad te eo fine scribimus, fili mi, ut si paterna nostra reprehensione prius es afflictus, dolorem excutias, probe videlicet sciens illam reprehensionem non ex odio natam sed potius ex nimia dilectione; non autem nimia tantum, sed vere paterna; et si præsens ipse fuissem, alio modo conatus essem tuum continere impetum: quomodo? arreptis manibus, capite circumplexo, oculis quoque et universis filii mei membris; quod si restitisses, pedes tuos fuis-

Ζ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ἐπλήγημεν τὴν καρδίαν πληγὴν ὀξυτάτην, τέκνον μου πολυέραστον, ὑπὸ δεινῆς ἀγγελίας, καὶ τοῦτο μὲν ὑπὲρ σοῦ καὶ τῆς σῆς δόξης, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐγράψαμεν ἃ προεγράψαμεν κινούμενοι πατρικῶς, καὶ νῦν μὲν παρακαλοῦντες, νῦν δὲ ἐπιτιμῶντες οἷα τὰ πατρικὰ σπλάγχνα θαῤῥοῦντα καὶ συγκινούμενα οἶδε πρὸς τὰ τέκνα ποιεῖν. Ὥστε, εἰ ἐνέτυχες τοῖς προλαβοῦσι γράμμασι, τέκνον ἡμῶν, D ἐγνώρισας πάντως νῦν ἐπὶ πλέον τὸ διάπυρον πρὸς σὲ φίλτρον ἡμῶν, καὶ ὅπως περικαιόμεθα σοῦ ἕνεκεν καὶ τῆς ἐν γῇ τιμῆς τε καὶ δόξης, καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς σωτηρίας καὶ ἀπολαύσεως. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπὲρ τῶν προγεγραμμένων, νῦν δὲ διὰ τοῦ πεμφθέντος γράμματος πρὸς τὸ τέκνον ἡμῶν τὸν φιλόχριστον βασιλέα τὰ διοικηθέντα μεμαθηκότες, τῆς προκατασχούσης ἡμᾶς βαρυτάτης ἀνείθημεν θλίψεως, καὶ γράφομεν ἵνα καὶ σύ, τέκνον ἡμῶν, εἴ τι ἐπὶ τῇ πατρικῇ ἐπιπλήξει λελύπησαι πρότερον, τὴν λύπην ἀποῤῥίψῃς· τοῦτο εἰδὼς ὅτι καὶ ἡ ἐπίπληξις οὐχ ἦν μίσους ἀλλὰ πολλῆς ἀγάπης, καὶ οὐ μόνον πολλῆς, ἀλλὰ καὶ πατρικῆς ἀληθῶς· καὶ εἰ μὲν παρήμην αὐτὸς ἐγώ, ἄλλως ἂν τὴν σὴν ἐπισχεῖν σπουδὴν ἐποιησάμην ὁρμήν. Πῶς; καὶ τίνα τρόπον;

Digitized by Google

Λαμβανόμενος τῶν χειρῶν, περιπτυσσόμενος κεφαλὴν καὶ τὰ ὄμματα καὶ τὰ μέλη πάντα τοῦ ἐμοῦ υἱοῦ· φιλονεικοῦντος δέ σου, πάντως ἂν ἡψάμην καὶ τῶν ποδῶν. Ἐπεὶ δὲ παρὼν αὐτὸς ἐγὼ κωλύειν οὐκ ἐδυνάμην, ἀνάγκη δὲ ἀπόντι μοι σπουδὴν ποιεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ ἐπισχεθῆναί σε τῆς ὁρμῆς, ἐδέησεν ἡμῖν καὶ πρὸς ἐπίπληξιν καταστῆναι οἷα δὴ πατρὶ, καὶ τῷ θαῤῥεῖν ἔχοντι ἐπιπλήττειν σοι, τέκνον ἡμῶν, οὐ μόνον διότι τέκνον ὑπάρχεις, ἀλλὰ διότι καὶ λίαν φιλεῖς· πεφύκασι γὰρ οἱ λίαν φιλοῦντες ἡδέως τὰς ἐπιπλήξεις τῶν φίλων φέρειν· πόσῳ δὲ μᾶλλον τέκνα πατέρων, καὶ τότε τῆς πλήξεως ὑπὲρ τιμῆς καὶ σωτηρίας γινομένης τῶν ἐπιπληττομένων; Ἔχει δὲ καὶ ἄλλως τῶν φρονίμων ἀνθρώπων οὕτως ἡ φύσις τὸ φέρειν ἡδέως τὰς ἐπιτιμήσεις τῶν φίλων· διὰ τί; Ὅτι τῶν μὲν ἐχθρῶν οὐδεὶς ἐπιτιμήσει κακῶς τινι πράττοντι, ἀλλὰ μᾶλλον, εἰ δύναιτο, καὶ πίστεως ἀξιοῖτο, αὐτὸς ὑποθήσει τὰ χείρω· λείπεται οὖν τοὺς φίλους ἐπιτιμᾷν· καὶ διὰ τοῦτο, καθὼς ἔφημεν, χαίρουσιν, οὐ λυποῦνται, ὅταν ἐπὶ τὰ χείρω φέρωνται οἱ παρὰ τῶν φίλων ἐπιτιμώμενοι. Εἴτε οὖν ὡς φιλοῦντος ἐπιτιμήσεις, εἴτε ὡς πατρὸς δεξάμενος, πάντως χαίρειν ὀφείλεις· πεποίθαμεν γὰρ ἐν Θεῷ τῷ πάντων Σωτῆρι καὶ ἄρχοντι καὶ Δεσπότῃ ὡς ὀνήσουσιν, οὐ βλάψουσι τὰ γραφέντα, καὶ τὴν ἐν γῇ εὐημερίαν δωρούμενα, εἰ προσέξειν αὐτοῖς ἐθελήσεις, καὶ τὴν οὐράνιον δόξαν, ἧστινος χωρὶς τὰ ἐν γῇ δοκοῦντα καλὰ καὶ δόξα καὶ ἀρχὴ καὶ πᾶσα ἐξουσία, χαλεπὰ καὶ ἐπώδυνα τῷ κτησαμένῳ γίνεται, καθ' ὅτι διὰ τούτων ἡ ἐκεῖθεν ἀπομειοῦται ἀπόλαυσις· ἧς γένοιτό σε μὴ ἐκπεσεῖν, καὶ ἣν παράσχοι σοι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πρεσβείαις τῆς παναγίας ἀχράντου Δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἐλπίδος τῶν Χριστιανῶν καὶ σωτηρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

A sem amplexatus; sed quoniam non potuerim præsens te continere, necesse vero mihi fuerit absenti conari ad continendum tuum impetum, oportuit reprehensione uti qualis decet patrem et eum cui audere licet reprehendere, non solum quia filius meus es, sed etiam quia multum me amas: quicunque etenim multum amant, amicorum reprehensiones libenter ferunt, quanto magis parentum filii, cum præsertim reprehensio fit in gratiam honoris et salutis eorum qui reprehenduntur? natura prudentes viri amicorum reprehensiones libenter ferunt !: quare? nisi quia nullus unquam inimicus reprehendet male agentem, sed potius, si possit et fidem obtineat, ipse ad pejora inducet; restat igitur ut amici tantum reprehendant; et propterea, ut B diximus, gaudent, non autem contristantur, qui ad pejora decurrunt, cum ab amicis reprehenduntur; sive igitur tanquam ab amico, sive tanquam a patre nostras reprehensiones accipias, omnino gaudere debes; persuasum etenim habemus in Deo omnium Salvatori, Regi et Domino, non tibi esse nocitura, sed utilitati fore quæ scripsimus, siquidem felicitatem his in terris, si obtemperare velis, tibi præbebunt et cœlestem gloriam, sine qua quæcunque hic bona videntur, gloria scilicet et potestas et imperium gravia et luctuosa fiunt, in quantum cœlestem felicitatem minuunt: qua utinam non decidas, quam tibi Dei Christus Deus noster suffragiis sanctissimæ et intactæ Dominæ nostræ quæ Christianorum et omnium sanctorum C spes est et salus.

Η'. Τῷ αὐτῷ.

Ἃ πολλάκις, τέκνον ἡμῶν, μετὰ συνοχῆς καρδίας, μετὰ δακρύων ἐγράψαμεν, ταῦτα καὶ νῦν σοι πενθοῦντες καὶ δακρύοντες γράφομεν. Πῶς γὰρ οὐχὶ πενθήσω; Πῶς δὲ οὐ δακρύσω καὶ κόψομαι ὁ ταπεινὸς ἐγὼ, καὶ ἀρχιερατεύειν Θεῷ δι' οὓς οἰκτιρμοὺς ἐκεῖνος οἶδε καταξιωθεὶς, ὁπότε καὶ ἄλλος ὁστισοῦν μὴ μόνον ἐν πόλει διατρίβων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων κεχωρισμένος, καὶ ἐν ὄρει δίαιταν ἔχων καὶ ἐρημίᾳ, τοιαῦτα πράγματα διακούων, οἷα ἐν τοῖς παροῦσι συμπέπτωκε καιροῖς, οὐ δύναται χωρὶς δακρύων τὴν ἀκοὴν ὑποδέξασθαι; πῶς οὐ δακρύσω, ὅταν λυπῇ μὲν τὰ πράγματα Θεὸν τὸν τῶν καλῶν αἴτιον, εὐφραίνῃ δὲ τὸν πατέρα τῆς κακίας, καὶ τὸν δημιουργὸν τῶν σκανδάλων διάβολον; Ἢ οὐκ ἔστι, τέκνον ἐμὸν, σκάνδαλον χαλεπώτατον ἡ νῦν γεγενημένη μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἀντὶ τῆς φιλίας, ἀντὶ τῆς εἰρήνης, ἀντὶ τῆς ἑνώσεως ἔχθρα καὶ διάστασις καὶ δυσμένεια; Ἦν ποτε καιρὸς ὅτε διΐσταντο Ῥωμαῖοι καὶ Βούλγαροι, ὅτε πρὸς ἀλλήλους μεθ' ὅπλων ἐπῄεσαν, διατειχίζοντος αὐτοὺς τοῦ μεσοτοίχου τῆς ἔχθρας, ὃ ἡ κατέχουσα ὑμᾶς ἀσέβεια ὑπέβαλεν· Θεοῦ δὲ τοῦ τὸν κόσμον ἀγαπήσαντος, τοῦ τὸ οἰκεῖον πλάσμα διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέ-

VIII. *Ad eumdem.*

Quæ sæpius, fili mi, cum cordis afflictione, cum lacrymis scripsimus, illa hodie gementes et flentes denuo scribimus. Quomodo namque non lugebo? Quomodo non lacrymabor nec affligar, humilis ille ego qui Deo ministrare, per quot gemitus scit ille, dignus sum habitus, cum nullus alius, non solum in urbe commoratus, sed etiam ab hominum societate discretus et in monte aut in deserto degens, auditis quæ hisce temporibus acciderunt, non pollet D sine lacrymis istiusmodi famam accipere? quomodo non flebo, cum quæ aguntur Deum bonorum omnium causam contristant, patrem autem malitiæ, scandalorumque artificem diabolum delectant? Nonne, quæso, fili, scandalorum pessimum est exorta inter Romanos et Bulgaros, loco amicitiæ, loco pacis, loco unionis, inimicitia, discordia atque odium? Tempus olim fuit cum disjungerentur Romani ac Bulgari, cumque armis congrederentur, illos separante pariete inimicitiæ quem interjecerat impietas qua detinebamini; postquam autem Deus mundum dilexerit, creaturamque suam cruce et morte Filii sui sibi reconciliaverit, atque vos illuminare lumine cognitionis suæ fuerit dignatus, solutoque inimicitiæ pariete, vos ad gloriæ suæ

Digitized by Google

lumen vocaverit ac cum Romanis, sicut fide, ita et charitate conjunxerit, amota est inimicitia, cessavit armorum congressio et discordiæ successit dilectio, unioque ac mutua necessitudo.

ψαντος, καὶ ὑμᾶς ἐλλαμφθῆναι τῷ φωτὶ τῆς ἐπιγνώσεως αὐτοῦ εὐδοκήσαντος, καὶ καταλύσαντος μὲν τὸ μεσότοιχον τῆς ἔχθρας, προσκεκληκότος δὲ ὑμᾶς εἰς τὸν φωτισμὸν τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ συνάψαντος Ῥωμαίοις ὥσπερ τῇ πίστει, οὕτως καὶ τῇ ἀγάπῃ, κατήργητο μὲν ἡ ἔχθρα, πέπαυτο δὲ τῶν ὅπλων ἡ κίνησις, καὶ τὴν διάστασιν ἡ ἀγάπη, καὶ ἡ ἕνωσις, καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους οἰκείωσις διεδέχετο.

Nunc autem quid? Eheu scelesti dæmonis malignitas! post tam longum temporis lapsum ex quo tantam accepistis gratiam, post tam diuturnam charitatem, post tam antiquam amicitiam, occasionem nactus nefarius dæmon, discordias denuo et inimicitiam pro amicitia et unione immisit nec veritus est, in quantum in eo fuit, sceleratissimus ille tantum Dei opus Romanorum scilicet Bulgarorumque unionem evertere; neque temporis diuturnitatem neque utriusque gentis, ut ita dicam, commistionem tam veterem erubuit, sed cupivit cupitque ad nihilum deducere, et insuper ad illam crudelitatem, qua delectatur, et cujus pater est Romanos ac Bulgaros ciens, felicem illam ac divinam dissolvere amicitiam: quæ omnia, fili mi, doloris quotidie causa mihi est; lacrymas mihi panem efficiunt; quapropter jam prius te hortabar, te reprehendebam, suadebamque tibi ut ad te ipsum revertereris et communes arceres calamitates quas necesse est Romanos atque Bulgaros ex istis inimicitiis atque discordiis invadere; et nunc eadem suadeo atque exhortor, fili mi; reminiscere Dominicæ exhortationis: « Qui scandalizaverit unum ex his pusillis, expedit ei ut mola asinaria collo ejus suspendatur et in mare dejiciatur [1]. » Accurate considera: si scandalizanti unum ex pusillis ita expedit, quid de tali ac tanto scandalo dicemus, quod non est ad unum, neque ad quinque, aut decem, aut centum, sed ad innumerabilem multitudinem? neque ad aliquem pusillum sed ad imperium omni terrestri potestate sublimiorem, quam unicam universorum, Rex in terra stabilivit; considera, fili mi, cujusnam sit sermo ille. Non angelus dixit, non aliquis hominum illorum qui Dei gratia locupletes sunt, non apostolus, non propheta, sed ille ipse qui omnem creaturam ad formidandum suum tribunal est coacturus; illam mihi reputa horam, cum præmissis his dictis, ingens illud scandalum in sua justitia examinabit; quid tunc dicemus? quæ erit defensio nostra? quam excusationem protendemus ad repellendam terrificam sententiam? præterea, si præmiserit et illud: « Quid prodest homini si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur [2]? » Quid faciemus? quæ sors nostra? quam deprecationem inveniemus? Ego, fili mi, ante illam horam, hæc dicens, totus terrore plenus sum, totus tremore concutior. Tu vero nescio cur non paves aut non trepidas, cum prudens sit atque sapiens; qui terrestrem gloriam hodie florentem,

Νῦν δὲ τί; Φεῦ τῆς τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐπηρείας! μετὰ τοσούτων χρόνων παρέλευσιν, ἀφ' οὗ τῆς τοιαύτης ἠξιώθητε χάριτος, μετὰ μακρὰν οὕτως ἀγάπην, μετὰ πολιὰν οὕτως φιλίαν, χώραν εὑρηκὼς ὁ πονηρὸς δαίμων, πάλιν διάστασιν, πάλιν ἔχθραν ἀντὶ τῆς φιλίας καὶ τῆς ἑνότητος ἐπεισήγαγε, καὶ οὐκ ἔφριξεν ὁ παμμίαρος ὅσον ἐπ' αὐτῷ τοσοῦτον ἔργον Θεοῦ τῆς Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἑνώσεως καταλύειν ἐπιχειρεῖν. Οὐδὲ τὸν χρόνον ἐδυσωπήθη, οὐδὲ τὴν ὥσπερ ἀνάκρασιν ἐκ τοσούτου χρόνου ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ἐφιλονείκησε καὶ φιλονεικεῖ ταῦτα μὲν παρ' οὐδὲν θέσθαι, πρὸς δὲ τὴν φίλην αὐτῷ δυσμένειαν, καὶ ἧς αὐτὸς ἐχρημάτισε πατήρ, Ῥωμαίους καὶ Βουλγάρους συγκρούων, τὴν μακαρίαν καὶ θεοποιὸν διαλύειν ἀγάπην. Ταῦτά μοι, τέκνον ἐμὸν, πένθους καθ' ἑκάστην ὑπόθεσις γίνεται· ταῦτά μοι ἄρτον τὰ δάκρυα ποιεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ πρότερον παρῄνουν, ἐδυσώπουν, παρεκάλουν σεαυτοῦ γενέσθαι, καὶ φείσασθαι δὲ καὶ τῶν κοινῶν συμφορῶν, ὅσας ἀνάγκη Ῥωμαίους καὶ Βουλγάρους ἐκ τῆς τοιαύτης ἔχθρας καὶ διαστάσεως συναντήσειν· καὶ νῦν δὲ τὰ ὅμοια καὶ παραινῶ καὶ δυσωπῶ, τέκνον ἐμόν· ἀναμνήσθητι τῆς τοῦ Κυρίου παραινέσεως, ἣν ἐκεῖνός φησι, « Συμφέρει τῷ σκανδαλίζοντι ἕνα τῶν μικρῶν, μύλον ὀνικὸν δεδέσθαι περὶ τὸν τράχηλον, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἐῤῥίφθαι. » Πρόσχες νουνεχῶς· εἰ τῷ σκανδαλίζοντι ἕνα τῶν μικρῶν τοῦτο συμφέρει, τί ἐροῦμεν περὶ τοσούτου σκανδάλου ὃ οὐ πρὸς ἕνα διαβαίνει, οὐδὲ πρὸς πέντε καὶ δέκα καὶ ἑκατὸν, ἀλλὰ τίς ἂν ἀριθμήσοι τὸ πλῆθος; οὐδὲ πρός τινα τῶν μικρῶν, ἀλλὰ πρὸς βασιλείαν τὴν ἐπάνω πάσης ἐπιγείου ἀρχῆς, ἣν μόνην ἐν γῇ ὁ τοῦ παντὸς ἔπηξε βασιλεύς. Ἐννόει, τέκνον ἡμῶν, τίνος ὁ λόγος· οὐκ ἄγγελος ταῦτα λέγει, οὐκ ἄνθρωπός τις τῶν χάριν θείαν πλουτούντων, οὐκ ἀπόστολος, οὐ προφήτης, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μέλλων πᾶν τὸ πλάσμα συναγαγεῖν, καὶ τῷ ἑαυτοῦ φρικτῷ βήματι παραστῆσαι. Ἐκείνην ἀναλογίζου μοι τὴν ὥραν, ὅτε τοὺς λόγους τούτους εἰς τὸ μέσον προενεγκὼν, τὸ μέγα τοῦτο σκάνδαλον τῇ ἑαυτοῦ δοκιμάσει δικαιοσύνῃ. Τί ἐροῦμεν τότε; Τί ἀπολογησόμεθα; Ποίαν ἀφορμὴν προβαλούμεθα εἰς ἀπολογίαν τῆς φρικτῆς κατακρίσεως; Εἶτα ἐὰν καὶ τοῦτο προενέγκῃ τὸ « Τί ὠφελήσει ἄνθρωπον ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; » τί ποιήσομεν; Τί γενοίμεθα; Τίνα παράκλησιν εὑρήσομεν; Ἐγὼ, τέκνον ἐμὸν, καὶ πρὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ταῦτα νῦν λέγων, ὅλος πληροῦμαι φρίκης, ὅλος ἔντρομός εἰμι. Σὺ δὲ οὐκ οἶδα εἰ μὴ φρίττεις καὶ τρέμεις συνετὸς ὢν καὶ φρόνιμος· καὶ ὅσον τῆς ἐπι-

[1] Matth. XVIII, 6. [2] Matth. XVI, 26.

Digitized by Google

γείου δόξης ὀρέγῃ τῆς νῦν μὲν ἀνθούσης, αὔριον δὲ μαραινομένης, πολλῷ πλέον τῆς ἐπουρανίου καὶ ἀμαράντου.

Ἀναγκάζομαι, τέκνον ἐμὸν, καὶ ὑπὸ τῆς συνεχούσης με ἀθυμίας καὶ ὑπὸ τῆς περὶ σὲ φιλίας ἐπιπλέον τὸν λόγον ἐκτείνειν· καὶ ἀνεπαχθῶς ἄκουε. Ἔθετο ἑκάστῳ ἔθνει ὁ Θεὸς ὥσπερ ὅριον οὕτως καὶ τιμὰς καὶ κλήσεις· καὶ ὅσοι μὲν ἐνέμειναν ταῖς παρ' αὐτοῦ δεδομέναις τιμαῖς, οὗτοι καὶ διήρκεσαν· ὅσοι δὲ τῶν μὲν θείων δωρεῶν καὶ τιμῶν ὥσπερ ἠλόγησαν, ἐφιλονείκησαν δὲ πλέον τι παρ' ἑαυτῶν προσλαβεῖν, οὗτοι, κἂν ἐπὶ μικρὸν ἔδοξαν εἰς αὔξησιν προελθεῖν, ἀλλ' οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ πάντων ἐξέπεσον. Καὶ, εἰ βούλει, ἔξεστιν ἡμῖν τοῦτο ἐκ τῶν οἰκείων συνορᾷν πραγμάτων· καὶ σκόπει ὃ λέγω. Εἴ τις τῶν ἡμετέρων ὑποχειρίων, τιμῆς τινος ἀξιωθεὶς παρ' ἡμῶν, μὴ ταύτην ἀγαπᾷ μηδὲ στέργει, ἀλλὰ καὶ φιλονεικεῖ πλέον τι ἑαυτῷ περιθέσθαι, οὐκ ἀγανακτήσομεν, οὐ μισήσομεν, οὐκ ὀργιούμεθα κατ' αὐτοῦ; Εἶτα ἡμεῖς μὲν, ἄνθρωποι ὄντες θνητοὶ καὶ ἐπίκηροι, ἣν ἂν τιμὴν δοίημεν ἀνθρώπῳ ἴσῳ τὴν φύσιν, ἐὰν μὴ ταύτην ἀγαπήσῃ, μηδὲ εὐχαρίστως ἐμμείνῃ τῇ δωρεᾷ, ἀλλὰ παρ' ἑαυτοῦ προσφιλονεικήσῃ, καὶ περιεργάσηται καινότερός τις εἶναι καὶ δοκεῖν, ἀγανακτήσομεν παντελῶς τὴν δεδομένην αὐτῷ παρ' ἡμῶν τιμὴν, καὶ ἄτιμον μᾶλλον ποιήσομεν· ἀνθ' ὧν ἐνόμισεν οἰκείᾳ περινοίᾳ πλέον τοῦ δέοντος ἑαυτὸν τιμᾷν· τὸν δὲ Θεὸν οὐχ οὕτως ὑποληψόμεθα τοῖς μὴ βουλομένοις ἐμμένειν τῇ παρ' αὐτοῦ δεδομένῃ τούτοις τιμῇ ἔξειν; οὐδ' ὀργιεῖσθαι ἂν τοὺς ὅρους ὑπερβαίνειν βουληθεῖεν τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς, οὓς αὐτὸς ἐδωρήσατο; Μὴ ὑπολάβῃς ταῦτα σοφιστικῶς γράφειν ἡμᾶς· οὔτε γὰρ σοφιστὴς ἐγὼ οὔτε πιθανολόγος, ἀλλ' εἰ καὶ ἀνάξιος τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου λειτουργὸς, καὶ τῆς πάντων σωτηρίας ὑπερευχόμενος· καὶ ὑπολαμβάνω ὡς, ἐμαυτὸν πείθω ἀληθῶς, ὅτι μὴ τοῖς τοιούτοις ἐπιχειρήμασιν ἀρέσκεται ὁ Θεός.

Χωρὶς δὲ τούτων κἀκεῖνό σε δεῖ, τέκνον ἡμῶν, διενθυμεῖσθαι, ὅτι πέρυσιν, εἰς ὄψιν ἀλλήλων καταστάντων ἡμῶν, ἐπηγγειλω πάντα εἰρηνικὰ, πάντα φιλίας καθαρᾶς· καὶ ὡς ἀπό γε τοῦ νῦν λυθήσεται μὲν πᾶσα ἔρις, πᾶσα πρόφασις σκανδάλων, παύσεται δὲ πᾶσα στάσις, καὶ βραβευθήσεται σὺν Θεῷ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων εἰρήνη ὄντως σταθηρὰ, καὶ οἵα οὔπω πρότερον γέγονεν, οὐδ' ἐπειράθησαν οἱ πρὸ ἡμῶν ἐν βίῳ γεγονότες. Ποῦ μοι, τέκνον ἐμὸν, ἡ τότε γλυκεῖα διάθεσις; Τί γέγονεν ἡ τῆς εἰρήνης ὑπόσχεσις; Ποῦ ἐκεῖνα τὰ ῥήματα οἷς ἔχαιρε μὲν Θεὸς, ἔχαιρον δὲ οἱ ἀκούοντες ἄνθρωποι; Ποῦ ἐχώρησαν αἱ χρησταὶ ἐλπίδες ἃς εἴχομεν ἀδιστάκτως, ὡς οὐκέτι μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἰσχύσει ὁ πονηρὸς δαίμων ὑποβαλεῖν σκάνδαλον, οὐδὲ συνταράξει τὴν καθαρὰν αὐτῶν ἀγάπην; Σκόπει φρόνιμος ὢν χάριτι Θεοῦ, καὶ ὀξὺς συνιδεῖν τὸ καλὸν, τὰς μεθοδείας τοῦ πονηροῦ· πολύτροπός ἐστι καὶ πάσῃ μηχανῇ κατὰ τῆς σωτηρίας τοῦ θείου πλάσματος ἀγωνίζεται· φθονεῖ μὲν παντὶ ἀνθρώπῳ, πλέον δὲ τοῖς μειζόνως χάριν λαβοῦσι παρὰ Θεοῦ. Εἰδὲν οὖν καὶ σὲ, τέκνον ἐμὸν, φρονήσει, συνέσει, χρηστότητι, ἐπιεικείᾳ, καὶ ἄλλοις πλείστοις καλοῖς

A cras autem marcescentem cupis, multo magis cœlestem et incorruptibilem.

Cogunt me, fili mi, qui urget me dolor atque erga te dilectio sermonem longius protrahere; placide audias quæso: unicuique genti attribuit Deus sicut terminos, ita honores et officia; qui ergo honoribus a Deo concessis sunt contenti perdurant; qui autem cœlestia dona honoresque aspernati cupiditate majora sibi comparandi tenentur, etiamsi aliquantisper videantur augeri, non multo elapso tempore omnia amittunt; quod nobis, si vis, licet propriis rebus perspicere; attende quid dicam: Si quis nostrorum mancipiorum, concesso a nobis honore non esset contentus, sed quidvis B amplius adipisci vellet, nonne indigne ferremus, nonne odio nobis esset, nonne in eum irasceremur? nos quidem, homines mortales, atque corruptibiles, si quis a nobis dato honore, homo æqualis natura, non sit contentus neque cum gratiarum actione nostro dono insistit, sed ambitione correptus homo novus et fieri et videri satagit illum honorem concessisse dolemus illoque hominem nudamus, propterea quod proprio sensu seipsum voluerit plus æquo honorare; Deum vero nonne supponemus ita fore affectum in eos qui honore ab ipso concesso contenti esse nolunt? nonnè irascitur si quis velit fines transire gloriæ et honoris quos ipse statuerit? Ne censeas nos sophistice ita scribere; non enim C ego sophistes, non verborum artifex persuasibilium, sed, licet indignus, sancti altaris minister, pro universorum salute intercessor; arbitror autem me probe censere Deo non esse placentia istiusmodi consilia.

Præterea illud te, fili mi, oportet considerare te superiori anno, cum ambo convenissemus, nonnisi pacifica et amicissima esse locutum, promisisseque deinceps sedandas esse omnes discordias, removendas scandalorum occasiones, cessatura cuncta dissidia, jurandam coram Deo vero firmam Romanos inter et Bulgaros pacem, futuraque qualia nondum fuissent unquam, nec majores nostri cognoD vissent: ubi nunc, fili mi, dulcis ille affectus? Quid illa pacis promissio? ubi verba illa quibus Deus gaudebat, quibus audientes homines gaudebant? Quo fugit spes illa felicissima atque indubitata qua sperabamus non jam amplius nefarium dæmonem inter Romanos ac Bulgaros scandala esse provocaturum neque purissimam eorum dilectionem perturbaturum? Considera, prudens cum Dei gratia sis satque ad bonum perspiciendum idoneus, maligni insidias; versutus namque est et innumeris machinationibus adversus Dei creaturarum salutem pugnat; cuivis homini invidet, magis autem iis qui majorem a Deo gratiam acceperint; scit igitur te, fili mi, prudentia, bonitate, modestia plurimisque aliis dotibus præclaris a Deo esse donatum, idcirco ma-

Digitized by Google

jori ergo te invidia accenditur, invidiamque suam omnibus artibus vult satiare; igitur in te lateant illius insidiæ, sed quo pluribus bonis ditescis, eo humilior sis, ut illius insidias devites; tibi a Deo hîs in terris data sunt honor et gloria, cura ut adjicias gloriam cœlestem: adjicies autem humilians teipsum, te in sublime non attollens, cordis elationem fugiens, supra modum te non elevans, fœdera et juramenta non violans, quæ inierunt olim et ante majores tui, quæ tu ipse heri et nudius tertius inisti; si quis per tuum nomen jurasset atque postea juramentum violare esset ausus, irrevocabili morte pœnam lueret, qui autem universorum Deum, Creatorem Dominumque juramento attestatus, juramenti fit violator, nonne sexcentarum mortium reus erit? Sed quid? quoniam non extemplo pœnam infligit propter humanitatem et inenarrabilem longanimitatem, an ideo contemnemus? Sed duriorem pœnam hoc ipsum in nos invehet, ut arbitror, et eo acerbiorem quo magis dilata fuerit.

A φιλοτιμηθέντα παρὰ Θεοῦ, καὶ πρὸς φθόνον ὀξύτερον κατὰ σοῦ ἀναφλέγεται, καὶ βούλεται πάσῃ μηχανῇ τὸν κατὰ σοῦ φθόνον πληροφορήσειν. Ἀλλὰ μὴ λανθανέτω σε ἡ ἐκείνου ἐπιβουλή, μᾶλλον δὲ ὅσῳ τοῖς καλοῖς πλουτεῖς, τοσούτῳ ταπεινότερος γίνου, ἵνα τὴν ἐκείνου ἐπιβουλὴν διαφύγῃς. Ἐδόθη σοι ἐπὶ γῆς τιμὴ καὶ δόξα παρὰ Θεοῦ, σπούδασον ἐπὶ ταύτῃ καὶ τὴν οὐράνιον προσλαβεῖν· προσλήψῃ δὲ ταπεινοφρονῶν, μὴ μετεωριζόμενος, μὴ τὴν καρδίαν ὑψούμενος, μὴ ὑπὲρ ὃ προσῆκεν ἐπαιρόμενος, μὴ σπονδὰς καὶ ὅρκια παραβαίνων. Ἃ ἔθεντο μὲν οἱ πατέρες σου πάλαι καὶ πρόπαλαι, ἔθου δὲ καὶ αὐτὸς χθὲς καὶ πρώην. Εἴ τις ὅρκον τὸ σὸν ὄνομα ποιήσαιτο, εἶτα παραβῆναι τὸν ὅρκον τολμήσας, ἀπαραιτήτως θάνατον ὑπέχει τὴν δίκην· ὁ δὲ τὸν B πάντων Θεὸν καὶ Δημιουργὸν καὶ Δεσπότην εἰς ὅρκον προθέμενος, εἶτα παραβάτης γινόμενος, οὐ μυρίων θανάτων ἔνοχος; Ἀλλὰ τί; Διότι μὴ παραυτίκα ὑπὸ φιλανθρωπίας καὶ ἀφάτου μακροθυμίας ἐπάγει τὴν δίκην, διὰ τοῦτο καταφρονήσωμεν; Ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, οἶμαι, χαλεπωτέραν ἡμῖν τὴν ποινὴν ἐποίσει· καὶ ὅσῳ πλέον μακροθυμεῖ, τοσοῦτον ἀλγεινοτέραν.

Scriptum vero forsan plus æquo extendi: itaque hoc tantum addito tacebo: non ego propheta, neque unus illorum qui prævidendorum futurorum gratiam acceperunt, sed tanquam immaculati altaris, etiamsi indignus, minister, et tanquam pater filii salutem curans, prænuntio atque prædico. Scandalorum causam rejice, tuum relinque consilium quo destruitur sancti Spiritus ordinatio, id est, pax et dilectio inter Romanos et Bulgaros tanto tempore exsistens; ad primos affectus redi quibus Dei gratia feliciter et sine lacrymis, sine calamitatibus gens utraque degebat: si etenim Dei non me latet resurrectio, in ultionem exsurget, nec erit qui de ejus manu eripiat.

Ἀλλὰ γὰρ ἴσως τὸ γράμμα πλέον ἐξέτεινα· διὰ τοῦτο, ἓν εἰπών, σιωπήσομαι. Οὐχ εἰμὶ προφήτης οὐδὲ τῶν προορᾶν τὰ μέλλοντα χάριν λαβόντων, ὡς δὲ λειτουργὸς τοῦ ἀχράντου θυσιαστηρίου, εἰ καὶ ἀνάξιος, καὶ ὡς πατὴρ τέκνου τὴν σωτηρίαν κηδόμενος, προασφαλίζομαι καὶ προλέγω. Ἔα τὴν τῶν σκανδάλων αἰτίαν· ἀπόστηθι τοῦ φρονήματος, δι' οὗ ἡ κατάλυσις ἐνεργεῖται τῆς οἰκοδομῆς τοῦ C ἁγίου Πνεύματος, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀναμεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον κατασχοῦσα εἰρήνη καὶ ἀγάπη· ἐπάνελθε πρὸς τοὺς ἐξ ἀρχῆς λογισμούς, μεθ' ὧν χάριτι Θεοῦ εὐδαιμόνως χωρὶς δακρύων καὶ συμφορῶν ἑκάτερον ἔθνος ἐπολιτεύετο· ἐπεί, εἴ τι ἐγὼ συνίημι τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγέρσεως, ἀναστήσεται εἰς ἐκδίκησιν, καὶ οὐδεὶς ἔσται ὁ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐξαιρούμενος.

IX. *Ad eumdem.*

Quosnam lacrymarum fontes inveniam? quales gemitus doloribus meis haud impares usurpabo? Tot sunt namque dolores mei quot populi Christi et Dei mei, sanctæ illius hæreditatis pro qua crucem et mortem subiit: quomodo ergo illos plangam? aut quam mœstitiæ cruciatuumque consolationem reperiam? O malignitatem illius ab initio homicidæ, qui contra manuum Dei opera acerba ardet invidia, quique indesinenter in ruinam et perniciem homines impellit! ab initio quippe, adversus hominum genus insaniens nefarius ille scelestissimusque, non cessat, usque hodie, imo vero donec in terris erunt homines, eos concutere et in invicem concitare; unde cum illi non liceat nobis aperti insidiari, nosmetipsi ad invicem insidias et machinationes instituimus: illo ab initio insanientis impulsu et fratres contra ejusdem seminis, ejusdemque ventris progeniem manus armans, et parentes natos interficiunt pro quibus et animam

Θ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Τίνας ποταμοὺς εὑρήσω δακρύων; Ποίους ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς πάθεσιν ἀναλάβωμαι θρήνους; Ἐμὰ γὰρ τὰ πάθη ὅσα τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μου κατέλαβε, τὴν ἁγίαν αὐτοῦ περιπόθητον κληρονο- D μίαν, δι' ἧς ὑπέμεινε τὸν σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον. Πῶς οὖν ἀποκλαύσωμαι ταῦτα; Ἢ τίνα εὕρω τῆς ἐμῆς ὀδύνης καὶ τῶν σπαραγμῶν τῆς καρδίας παράκλησιν; Ὢ τῆς κακίας τοῦ ἀπ' ἀρχῆς μισανθρώπου, τοῦ τὸν πικρὸν φθόνον κατὰ τοῦ τῆς θείας παλάμης πλάσματος ἐξοπλίσαντος, τοῦ ἀεὶ τὸν ἄνθρωπον πρὸς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν ἄγοντος! Ἀπ' ἀρχῆς γὰρ ὁ μιαρὸς, ὁ ἀρχέκακος, ἐκμανεὶς κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους οὐ παύεται μέχρι καὶ σήμερον, μᾶλλον δὲ μέχρις ἂν ἐπὶ γῆς πολιτεύηται ἄνθρωπος, ἀνασοβῶν καὶ κατ' ἀλλήλων ἀνεγείρων· ἵνα, ἐπεὶ αὐτὸς μὴ συγκεχώρηται προφανῶς ἐπιβουλεύειν ἡμῖν, αὐτοὶ δι' ἀλλήλων τὰς ἐπιβουλὰς καὶ τὴν ἀναίρεσιν διαπράττωμεν· ἐκ ταύτης τῆς ἀπ' ἀρχῆς μανιώδους αὐτοῦ προαιρέσεως καὶ ἀδελφοὶ ὥπλισαν

Digitized by Google

χεῖρας κατὰ τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος καὶ τῆς αὐτῆς προελθόντων γαστρός· καὶ πατέρες ἀπέκτειναν παῖδας, ὑπὲρ ὧν ηὔξαντο πολλάκις τὰς ψυχὰς προαφεῖναι, καὶ φίλοι φίλους ἠγνόησαν· ἐκείνου τοῦ ἀλάστορος οἴμοι δαίμονος καὶ τὰ νῦν ἐμὲ καταλαβόντα πάθη καὶ οἱ θρῆνοι, καὶ τὰ δάκρυα· ἐκείνου τῆς κακομηχανίας ἡ διάῤῥηξις τοῦ συνδέσμου τῆς ἀγάπης τῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μου τέκνων, τῆς τε Ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς Βουλγαρικῆς ἐξουσίας.

A ponere exoptaverant, et amici amicos repudiant. Eheu mihi! ex illo exsecrando dæmone mei etiam oriuntur dolores, gemitusque et lacrymæ; illius perfidis artificiis soluta sunt vincula dilectionis inter filios Christi et Dei mei, Romanæ scilicet atque Bulgaræ potestatis.

Ἀφ' οὗ γὰρ ὁ βραβεῦσαι βουληθεὶς εἰρήνην τῷ κόσμῳ διὰ τῆς ἐκ τῶν πατρικῶν κόλπων κενώσεως, τὸ τῶν Βουλγάρων γένος πρὸς ἑαυτὸν ᾠκειώσατο, καὶ εἰς ἀδελφότητα τῷ Ῥωμαϊκῷ γένει συνῆψε, καὶ τὴν αὐτὴν παρέσχε τιμὴν τῷ καλεῖσθαι τούτους Χριστιανούς, ὥσπερ καὶ ἡμῖν, οὐ φέρων τὴν τοσαύτην γεγενημένην εἰς ὑμᾶς εὐεργεσίαν ὁ ἀεὶ φθονῶν τοῖς καλοῖς, ἀκατάπαυστον δὲ ἀγῶνα ποιούμενος τοῦ ὅσον ἐπ' αὐτῷ λυπῆσαι μὲν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν τὸν κοινὸν εὐεργέτην, ζημιῶσαι δὲ τὸ Βουλγάρων γένος τῆς παρ' αὐτοῦ δεδομένης τιμῆς, εὗρεν, ὡς ἔοικεν, ὀψέ ποτε τὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιβουλῆς, καὶ εὑρὼν σκεύη, κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον, κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, ἃ μὲν ἐκ τοῦ ὑμετέρου γένους, ἃ δὲ ἐξ ἡμῶν, ἐνήργησε τὸ ἐλεεινὸν τοῦτο καὶ πολυδάκρυτον ἡμῖν τε καὶ ὑμῖν ἔργον, καὶ τοσοῦτον φόνον καὶ ὄλεθρον τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐξετέλεσε κληρονομίας, χειρῶν ἐργασαμένων τὸν φόνον, οὐχὶ ἀκαθάρτων, οὐδὲ τῇ ἀσεβείᾳ δουλεύειν ἐπισταμένων, ἀλλὰ τῶν κεκαθαρμένων τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι, καὶ πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα ἐπαιρομένων, καὶ τῷ τοῦ σταυροῦ σημείῳ ἑαυτοὺς κατασφαλιζομένων ἐκ τῆς τοῦ πονηροῦ ἐπηρείας. Τί γένωμαι πρὸς ταῦτα; τί διαπράξωμαι; τίνας ἀποκλαύσωμαι, τοὺς κατ' ἀλλήλων συγκινηθέντας, καὶ τῷ οἰκείῳ φόνῳ καὶ ταῖς σφαγαῖς μολύναντας μὲν τὴν γῆν, μολύναντας δὲ τὸν ἀέρα· σκυθρωπάσαι δὲ οὐ μόνον τοὺς ἀκούοντας ταῦτα Χριστιανοὺς ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ ποιήσαντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν οὐρανῷ ἀγγέλους· σκυθρωπάζουσι καὶ αὐτοὶ πάντως, καί, εἰ παρεῖχε δάκρυα ἡ φύσις, ἐθρήνησαν ἄν, τοῦ τῶν ὅλων Δεσπότου ἐπὶ τῷ γεγονότι ἀλγοῦντος. Εἰκάζεις γὰρ πάντως, τέκνον ἐμόν, οἷον τὸ ἄλγημα τοῦ μὴ βουλομένου τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν, ἐπὶ τοσούτοις θανάτοις, οὓς οὐδεὶς ἄλλος ἢ διάβολος ὁ τῆς ἁμαρτίας γεννήτωρ, καὶ οἱ ταύτην ἀγαπῶντες εἰργάσαντο.

Ex quo etenim qui volebat pacem in mundo firmare per suum e paterno sinu exitum, Bulgarorum genus sibi vindicaverit Romanorumque generi amicitia copulaverit et eamdem gloriam illis ac nobis Christiana appellatione dederit, indigne ferens tale vobis concessum beneficium, qui bonis semper invidet, indefessoque conatu tentans, quantum B in se erat contristare Christum et Deum benefactorem nostrum, honoreque ab illo concesso Bulgaros exuere, suarum insidiarum exitum sero tandem, ut videtur, invenit, atque repertis perditionis, ut ait Apostolus[4], vasis, tum e vestro genere, tum e nostro, illud miserandum atque et nobis et vobis tum lugendum suscitavit negotium, ac tantam stragem ruinamque in Christi hæreditate consummavit, manibus non infidelibus aut impietati servire consuetis, sed sancto baptismate sanctificatis et ad cœlestem Patrem attolli non ignaris, atque crucis signaculo contra maligni injurias capita munientibus. Quid agam? quid obtinebo? quos lugebo? qui in invicem concitati propinquorum cædibus ac strage terram contaminant atque aera, C et non solum Christianos in orbe universo audientes contristari, sed etiam in cœlis angelos; ipsi enim contristantur, et si lacrymas præstaret eorum natura, flerent, universorum etiam Domino dolente; conjectare siquidem facile potes, fili mi, qualis sit dolor ejus qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat[5], ob tot homicidia quæ nemo alius patravit quam diabolus peccati parens, et qui peccatum diligunt.

Ἀλλὰ μέχρι ποῦ ταῦτα θρηνῶ καὶ ἀποκλαίωμαι; Δέον τὰ μὲν γεγονότα χαλεπὰ λιπεῖν, ἐπείπερ ἀναβίωσις οὐκ ἔστι τῶν τεθνηκότων, πρὸς δὲ τὰ ἤδη ἀπό γε τοῦ νῦν πράγματα μεταφέρειν τὸν λόγον, τέκνον ἐμόν, σπλάγχνον ἐμόν. Εἰ γὰρ καὶ τὴν καρδίαν ἔπληξας, εἰ καὶ ὀδύνης ἐνέπλησας, δι' ὧν ἔπραξας, τὰ πατρικὰ σπλάγχνα συστρέφεται ἐπὶ σοί. Ἀρκέσθητι τοῖς εἰργασμένοις, μέχρι τούτου στήτω ἡ τοῦ πονηροῦ δαίμονος κατὰ τῆς κοινῆς τῶν Χριστιανῶν μιαιφονίας ἐνέργεια, μηδέ τι πλέον ἰσχύσῃ αὐτὸς μὲν ἐξορχεῖσθαι καὶ χαίρειν ἐπὶ τῇ κοινῇ συμφορᾷ, τῷ Χριστῷ δὲ καὶ Θεῷ ἡμῶν περιτιθεῖν τὸ σκυθρωπάζειν, καὶ τοῖς φιλανθρώποις ἀγγέλοις, καὶ πᾶσιν ὅσοι τὸ εὐσεβεῖν ἐκληρώσαντο·

D Usquequo vero illa flebo ac lugebo? quæ sunt peracta linquere oportet, cum non sit possibile mortuos suscitare, ad facienda deinceps convertendus sermo est, fili mi, viscera mea; si enim cor meum afflixeris tristitiaque tuis factis impleveris, viscera tamen paterna in te moventur: peractis sis contentus, hic stat scelesti dæmonis ad communem Christianorum internecionem impetus, nec amplius lætetur aut gaudeat communi calamitate, nec Christum ac Deum nostrum contristare valeat, neque hominum amatores angelos, neque omnes quicunque pietate sunt donati; bonum siquidem non initium capere malum opus neque hominem a recta via declinare, cum autem quid tale

[4] Rom. IX, 22. [5] Ezech. XVIII, 32.

Digitized by Google

evenerit, ut accidere necesse est in hac peccatorum errorumque referta vita, oportet, quia Dei consortes efficimur, delictum correctione emendare: miserandum jam et deplorandum inter Romanos et Bulgaros accidit dissidium: quod quæ temporis diuturnitas oblivione obruet, ac in sæcula commemoratum nobis perpetuo fit dedecori, cum pariter nos vosque deliquerimus? sed vestrum deliquium absque meis sermonibus agnoscitis: prudens enim quam maxime cum sis et propriam conscientiam judicem in te constituens culpam tuam ante mea verba agnosces.

A ἀγαθὸν μὲν γὰρ μηδόλως λαβεῖν ἀρχὴν ἔργον πονηρὸν, μηδὲ τοῦ πρέποντος ἀποσφαλῆναι τὸν ἄνθρωπον· ἐὰν δὲ ἄρα καὶ γένηταί τι τοιοῦτον, οἷα συμβαίνειν ἀνάγκη τῷ πολυαμαρτήτῳ καὶ πολυπλανεῖ βίῳ, ἀλλὰ πάλιν ὡς μοίρας Θεοῦ μίξιν ἔχουσιν, ὀφειλόμενόν ἐστι τῷ πταίσματι προσάγειν τὴν ἐπανόρθωσιν. Γέγονε τὸ ἤδη γεγονὸς ἐλεεινὸν καὶ πολυπενθὲς μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων πταῖσμα, ὃ τίς ἂν χρόνος δώσῃ λήθην καὶ μὴ πάντα τὸν αἰῶνα εἰς κοινὴν στήλην καὶ ὄνειδος εἴη διαμνημονευόμενον, τὸ μέν τι καὶ ἡμῶν πταισάντων, τὸ δὲ καὶ ὑμῶν; Ἀλλὰ τὸ μὲν ὑμέτερον καὶ χωρὶς τῶν ἐμῶν λόγων αὐτοὶ ἐπιγινώσκετε· πάντως γὰρ φρόνιμος ὤν, καὶ τὴν οἰκείαν συνείδησιν κριτὴν καθιστάνων, ἐπιγνώσῃ τὴν αἰτίαν καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων λόγων.

Nostri autem populi deliquium (o miseram malorum hominum potentiam!) non possum exquisite dicere quomodo evenerit, quoniam accuratam non habeo deliberationum notitiam: quæ etenim constituta paratаque fuerint (oportet enim reprehendentes juxta veritatem nos reprehendere et ab hic imperantibus incipere) non ego scivi, neque notum est quomodo illa tanta expeditio fuerit instituta; postquam autem quæ hic agerentur deprehenderim, res me non fugit; tanta siquidem collecta multitudine, si non a rerum ordinatoribus, ab aliis tamen cognovi causam cur congregaretur exercitus, scilicet adversus Bulgaros institui expeditionem, tunc in aulam regiam quæsito ingressu, obviam facti ducibus, ex eorum ore audire voluimus exercitus iter, atque, ut paraverat, exprobravimus et reprehendimus quod, cum essemus urbis episcopus, tanti negotii non fuerimus participes: quorum varia fuit apologia, sed eo tendebat ut quantum esset possibile se defenderent et reprehensionis causam removerent: dixerunt autem ad vos mitti exercitum, non belli causa, neque homicidiorum, neque sanguinis effusionis; sed quæ nota mihi fecerunt, tibi jam, fili mi, notum facio.

Τὸ δὲ τοῦ ἡμετέρου λαοῦ πταῖσμα, φεῦ τῆς τῶν B πονηρῶν ἀνθρώπων ἰσχύος! οὐκ οἶδα εἰπεῖν ἀκριβῶς, ὅπως ἀπήντησεν, ἐπεὶ οὐδ' ἔχω οὔτε τῶν βεβουλευμένων ἀκριβῆ τὴν εἴδησιν. Ἃ μὲν γὰρ προεμελετήθη καὶ προκατεσκευάσθη, δεῖ γὰρ κατηγορῆσαι, τὴν ἀλήθειαν τιμῶντας ἡμᾶς, καὶ τῶν ἐνταῦθα λαχόντων ἄρχειν, οὔτε συνέγνωμεν, οὔτε εἰς μάθησιν ἔσχομεν οὐδ' ὅπως ἡ κίνησις τῆς τοσαύτης ὑπῆρξε στρατιᾶς, ἐπεὶ δὲ τὰ ἐνταῦθα κατέλαβον ὡς εἰκὸς ἦν, οὐδ' ἡμᾶς τὸ πρᾶγμα διέλαθε, πῶς γὰρ τοσούτου πλήθους ἐνταῦθα συνειλεγμένου, ἀλλὰ τὸ τηνικαῦτα, εἰ καὶ μὴ παρὰ τῶν τὰ πράγματα διοικούντων, ἀλλὰ παρά γε τῶν ἄλλων τὴν αἰτίαν τῆς συλλογῆς τοῦ στρατοῦ ἐξεδιδασκόμεθα, ὡς ἕνεκα τῆς πρὸς Βουλγάρους ἐκστρατείας ἡ τοσαύτη γέγονε κίνησις, τότε δὴ, τότε, τὴν εἰς τὰ βασίλεια ζητήσαντες C εἴσοδον, ἐπείπερ τοῖς ἄρχουσιν ἐνετύχομεν, οἰκείᾳ γλώσσῃ μαθεῖν ἐζητοῦμεν τοῦ στρατοῦ τὴν συγκίνησιν, καὶ ὥσπερ ἐχρῆν καὶ ἐμεμψάμεθα καὶ ὠνειδίσαμεν τοσούτου πράγματος ἐπισκόπους ἡμᾶς ὄντας τῆς πόλεως μὴ λαβόντας κοινωνὸν τῆς βουλῆς· τῶν δὲ ἡ μὲν ἄλλη ἀπολογία προήρχετο μὲν ὡς ἦν δυνατὸν ἀπολογεῖσθαι αὐτοῖς, καὶ τὴν αἰτίαν διαλύειν τῆς μέμψεως· ἔλεγον δὲ πρὸς ὑμᾶς ἐκστρατεύειν οὐ πολέμου χάριν, οὐδὲ φόνων ἕνεκεν καὶ αἱμάτων ἐκχύσεως, ἀλλ' ἅπερ ἀπήγγελλον, ταῦτά σοι, τέκνον ἡμῶν, ἤδη γνωρίζομεν.

Nosti, pater ac domine, Macedoniæ et Thraciæ duces: illi igitur dixerunt, nec singulis diebus cessant scriptisque et suorum ore apocrisiariorum nos certos facere, affirmantes se vera dicere, neque ulla earum sermones comitatur ambiguitas, Bulgarorum scopum esse nostram regionem spoliandi atque deprædandi omnino; suis dictis fidem addebant, se non mentiri, sed vere Bulgaros ita esse paratos ut fœdera rumperent, quia non jam vellent conventionibus stare; insuper addebant: notum tibi est Bogam Chersone imperare, qui non cessat dementiare omnem in eo curam ponere Bulgaros ut Patzenacitas et si qua in illis in locis est gens, concitent ad expeditionem et bellum adversus Romanos; nec modo dicit modo tacet, sed indesinenter singulisque diebus iisdem litteris atque verbis aures nostras mentesque obturbat; præterea dixerunt apocrisiarios sexdecim a Patzenacitarum gente eadem nuntiatum venisse, apocrisia-

Ἐπίστασαι, πάτερ καὶ δέσποτα, τοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης στρατηγούς. Οὗτοι δὴ οὖν ἔλεγον, οὐ διαλείπουσι καθ' ἑκάστην τὰ μὲν γράμμασι δηλοῦντες, τὰ δὲ καὶ γλώσσῃ τῶν οἰκείων D ἀποκρισιαρίων, καὶ διαβεβαιούμενοι ὡς ἀληθῆ λέγοιεν, καὶ οὐδεμία τοῖς λόγοις πρόσεστιν ἀμφιβολία, ὅτι περ ὁ τῶν Βουλγάρων τοιοῦτος εἴη σκοπὸς, ὥστε τὴν ἡμετέραν χώραν σκυλεῦσαι παντελῶς καὶ λαφυραγωγῆσαι. Καὶ προσεπέφερον πίστιν τοῖς λόγοις αὐτῶν, ὅτι μὴ ψεύδονται, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς τοιαῦτα σκέπτονται Βούλγαροι ποιεῖν τὴν τῶν γεγενημένων συμφώνων ῥῖψιν, ἣν ἔλεγον ποιήσασθαι Βουλγάρους, ὡς οὐκέτι βουλομένων ἐμμένειν τοῖς ἤδη συμπεφωνημένοις. Εἶτα καὶ τούτοις προσετίθεσαν λέγοντες ἡμῖν, ὡς οὐδὲ τὸν Βωγᾶν ἀγνοεῖς, ὅτι τῆς Χερσῶνος τέτακται στρατηγεῖν. Οὗτος δὴ ὁ τῆς Χερσῶνος στρατηγὸς οὐ διαλιμπάνει διηνεκῶς ἀναφέρων ὡς πᾶσαν σπουδὴν τίθενται Βούλγαροι, καὶ Πατζινακίτας, καὶ εἴ τινα ἕτερα ἐν ἐκείνοις

Digitized by Google

A ἔστι τοῖς τόποις ἔθνη, προσλήψεσθαι εἰς τὴν κατὰ Ῥωμαίων ἔφοδόν τε καὶ τὸν πόλεμον. Καὶ οὐχὶ ταῦτα νῦν μὲν λέγει, νῦν δὲ σιγᾷ, ἀλλὰ διηνεκῶς καὶ καθ' ἑκάστην τοιούτοις γράμμασι καὶ ῥήμασι τὰς ἀκοὰς ἡμῶν καὶ τὰς καρδίας παρενοχλεῖ· ἐπὶ τούτοις καὶ ἀποκρισιαρίους ἔλεγον μέχρι τῶν ἑξκαίδεκα ἥκοντας τοῦ τῶν Πατζηνακιτῶν γένους τοιαῦτα προσαγγέλλειν, ὡς ἐξαπεστάλησαν πρὸς αὐτοὺς ἐκ Βουλγαρίας ἀποκρισιάριοι οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δὶς, ἀλλὰ καὶ πλειστάκις προσκαλούμενοι τούτους εἰς τὴν πρὸς ἑαυτοὺς ἕνωσιν· καὶ τοσοῦτον τὸ πρᾶγμα σπουδάζεται Βουλγάροις, ὥστε καὶ γάμου κοινωνίᾳ τῶν οἰκείων παίδων σπουδάζειν ἑνῶσαι καὶ συνδῆσαι τὴν πρὸς ἑαυτῶν συμμαχίαν Πατζηνακιτῶν. Ὡς οὖν τοιούτοις λόγοις διαταρασσόμενοι, ἐπειδήπερ προλαβόντες καὶ δηλώσεσιν ἐγγράφοις, καὶ μηνύμασιν ἀγράφοις σπουδὴν ἐποιησάμεθα τὸ εἰρηνικὸν φρόνημα μεταξὺ τρόπῳ Βουλγάρων καὶ ἡμῶν ῥιζῶσαι, οὐκ ἠδυνήθημεν δὲ, ἤλθομεν καὶ ἄκοντες εἰς τοιαύτην περίνοιαν, ὥστε στρατείαν κατ' αὐτῶν σχηματίσαι, καὶ πειραθῆναι τῷ τοιούτῳ Βουλγάρων τὴν ὁρμὴν ἐπισχεῖν, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς αἵματα καὶ σφαγὰς τὸν λαὸν χωρῆσαι, εἴ πως δοίη Θεὸς διὰ τῆς τοιαύτης περινοίας ἑλκύσαι ἡμᾶς πρὸς ἀγάπην αὐτοὺς, καὶ ἀσφαλῆ τὸν δεσμὸν ἐξεργάσασθαι τῆς φιλίας.

rios scilicet ad se a Bulgaris esse missos, non semel aut iterum, sed pluries ad fœdus concitantes, negotiumque tantum Bulgaris curæ esse ut matrimonio suorum liberorum firmaverint suam cum Patzenacitis societatem. Istis igitur sermonibus perturbati, primo quidem scriptis significationibus atque indiciis tentavimus pacem inter Romanos et Bulgaros stabilire; cum deinde non id potuissemus, venimus licet inviti ad id consilii ut expeditionem adversus eos præpararemus, ad continendum Bulgarorum impetum, si eo modo fieri posset, non autem ut populum ad cædes atque homicidia mitteremus, si forte donet Deus eo concilio eos ad amicitiam revocare et societatis vinculum solidare.

B Ἔχεις τὴν ἀπολογίαν, ὦ Πάτερ καὶ δέσποτα, καὶ μὴ ὀργίζου μηδὲ ἀγανάκτει. Ἐγὼ δὲ ἀπιστεῖν οὐκ εἶχον, πλὴν καὶ οὕτως ἐπετίμων, ἐπέπληττον, ἐξωνείδιζον, καὶ ὡς ἔδει ἔλεγον, καὶ ἔτι μηνῦσαι ταῦτα διὰ γραφῆς. Καὶ οἱ μὲν ἠξίουν ἐμὲ γράφειν, ἐγὼ δ' ὁ μάταιος, ὁμολογήσω γὰρ τὴν ἐμαυτοῦ ἁμαρτίαν, καὶ κατηγορήσω τῆς ἐμαυτοῦ ἀθλιότητος, οὐκ οἶδα πῶς ὀκνηρὸς ἐγενόμην πρὸς ταύτην τὴν διακονίαν, τὸ μέν τι, ὡς ἔοικε, τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν τὸν ὄκνον ἐμποιησαμένων, τὸ δὲ καὶ ὑπολαβόντων ἡμῶν, ὡς ἐπείπερ κατὰ τοὺς ἐκείνων λόγους εἰς σχῆμα μόνον καὶ φαντασίαν μάχης ἡ τοῦ λαοῦ συγκίνησις ἐπινενόηται, οὐ προκόψει πρὸς ἀληθῆ πόλεμον, οὐδὲ πρὸς σφαγὰς καὶ χύσεις αἱμάτων ἡ τοιαύτη ὁρμὴ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδ' ἡ τοῦ ἡμετέρου γράμματος ἀποστολὴ ἔδοξε περισπούδαστος. Ταῦτα τὴν ἐμὴν ἀνέσ- C τειλε γνώμην τοῦ πρὸς σὲ, τέκνον ἡμῶν, γράφειν πρὸ τῆς πολυωδύνου τοῦ πολέμου συμβάσεως. Ἀλλ' εἰπέ μοι καὶ σὺ, τέκνον ἡμῶν δυσωπῶ, ἀποῤῥίψας τὸν θυμὸν καὶ τῆς ψυχῆς τὴν πικρίαν, καὶ ὡς συνετὸς ὀρθῷ λογισμῷ κρῖνον ταῦτα· ὁπότε δὴ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης οἱ στρατηγοῦντες, καὶ Βωγᾶ, ἑτέρωθεν καὶ οἱ ἐκ Πατζηνακίας ἀποκρισιάριοι πάλιν διεβεβαιοῦντο, καὶ τοιούτοις ῥήμασι τὰς καρδίας αὐτῶν ἐσάλευον, τί φρονεῖν αὐτοὺς ἔδει καὶ ποιεῖν, τοιαύταις πονηραῖς ἀγγελίαις ἐκταρασσομένους; Οἶδα δὲ ὅτι κρίνειν πράγματα συνετὸς ὢν, πάντως ὁμολογήσεις, ὡς ἐκεῖνα φρονεῖν ἔδει καὶ ποιεῖν, ἃ ὑπὲρ σωτηρίας εἰκὸς ἦν διανοεῖσθαι.

Nostram habes defensionem, Pater ac domine; ne irascaris ergo, neque indigne feras. Ego vero incredulus esse non poteram, vituperavi tamen, exprobravi, reprehendi atque dixi oportere illa denuo scripto indicare, atque illi me ut scriberem rogaverunt. Ego autem, vanus homo, peccatum namque meum confitebor, miseriamque meam criminabor, nescio quo modo tardior sum effectus ad id munus, peccatis meis, ut videtur, me gravantibus, et quia supponebam illum populi motum in speciem tantum ac imaginem pugnæ, juxta eorum sermones, factum, non in verum bellum esse cessurum, neque ad cædes aut sanguinis effusionem venturam esse expeditionem, unde litterarum mearum utilitatem non videbam. Hæc sunt, fili mi, quæ meum ad te scribendi, ante hujus lugendi belli initium, studium compescuerunt. Sed dic mihi tu quoque, quæso, fili mi, ira excussa cordisque amaritudine, omnia recta cogitatione, qui prudens es, judica: cum Macedoniæ et Thraciæ duces et ex altera parte Bogas et Patzenaciæ apocrisarii semel et rursus asseverarent et talibus verbis corda istorum commoverent, quid illos sentire oportebat, quidve facere, funestis illis nuntiis perturbatos? Scio probe te in judicandis rebus sapientem, ideoque confiteberis sane illos ea oportuisse sentire et agere quæ pro salute essent excogitanda.

Τούτου ἕνεκεν, ὅσον ἐμὲ πεισθῆναι εἰκὸς ἦν ἐξ ὧν D διαβεβαιούμενοι ἐπληροφόρησαν, ἡ τοῦ στρατοῦ γέγονεν συλλογὴ καὶ συγκίνησις, καὶ ἡ πρὸς Πατζηνακίτας διάπεμψις, οὐχ ἵνα πόλεμον συγκροτήσωσιν, οὐδ' ἵνα τοῦ σοῦ λαοῦ σφαγὰς ἐνεργήσωσιν, ἀλλ' ὥστε τοῦτο μὲν ἑαυτοῖς περιποιήσασθαι τὸ ἀσφαλὲς, τοῦτο δὲ ὥστε ὑμῶν ἀνακόψαι τὴν ὁρμὴν μόνον, ὥς φασι, καὶ συστεῖλαι πρὸς τὸ μὴ ἐπιδραμεῖν τὴν Ῥωμαϊκὴν χώραν, καθὼς ἡ τῶν ἀθλίων ἐκείνων ἀνθρώπων τοῦ τε Βωγᾶ καὶ τῶν ἐκ Πατζηνάκων

Itaque, ut mihi jure persuasi, ex his quæ asseverabantur sine intermissione orta est illa exercitus collectio atque motus, necnon et ad Patzenacitas expeditio, non ad gerendum bellum, neque ad cædendos tuos populos, sed tum ut suæ securitati providerent, tum ut vestrum solummodo impetum cohiberent, ut aiunt, atque prohiberent ne in Romanas terras irrueretis, quemadmodum renuntiaverant miseri illi homines Bogasque et Patzenacitarum legati, quibus fidem conciliabant et sermones ducum

Digitized by Google

cæterorum. Hunc nobis dixerunt fuisse scopum exercitus congregationis, hanc quoque esse causam expeditionis ad Patzenacitas missæ; quibus ipse credidi, id apud me reputans, nempe talia esse hominibus sentire consuetum, quod nec tu ipse ignoras, fili. Cum enim liberi adversus parentes insurgunt, parentesque per seipsos non valent liberorum propriis conatibus rebellionem comprimere, tunc coguntur suo erga illos amore quosdam alienos in auxilium arcessere, per quos terrore incusso ad se etiam invitos liberos revocent; quæ ego erga vos arbitratus sum illos excogitasse. Orto siquidem per nefarium dæmonem inter Romanos et Bulgaros dissidio, quum non potuerint per seipsos ad se vos revocare qui parentes vestri facti fuerant, ideo excogitaverunt speciem tantum quamdam belli excitare, volentes vos, ut aiunt, conciliare et in ulnas excipere, minime vero bellum gerere verum, neque ad cædes et sanguinem devenire, uti affirmant: sed non senserunt se occasionem nefario dæmoni præbere tot mala, tot acerbos dolores omnibus Christianis inferendi; cum ille sæpius, nulla ab hominibus data occasione, ex seipso omnia mala elicit, sæpius quoque, vel minima accepta occasione, maxima propria malitia mala facit, ex quo magnum istud malum quo majus non est, inter Bulgaros et Romanos, proh mea peccata! natum est, cujus perficiendi locum invenit.

A ἀποσταλέντων, προσέτι καὶ τῶν ἄλλων στρατηγῶν οἱ λόγοι αὐτοῖς πίστιν παρείχοντο. Τοῦτον εἶπον ἡμῖν γενέσθαι σκοπὸν αὐτοῖς τῆς τοῦ στρατοῦ συναθροίσεως ταύτην αἰτίαν εἶναι τῆς πρὸς τοὺς Πατζηνακίτας διαπέμψεως· καὶ ἐγὼ τούτοις ἐπειθόμην, ἐκεῖνο ἐνθυμηθεὶς, ὅτι ἔστι τις καὶ τοιαύτη ἀνθρώποις ἐπίνοια· ἣν οὐδὲ αὐτὸς, τέκνον ἡμῶν, ἀγνοεῖς, ὡς ἐπειδὰν τέκνα πρὸς τοὺς γονεῖς διαστασιάζωσιν, εἶτα οἱ πατέρες πάντα δι' ἑαυτῶν πράττοντες, μὴ δύνανται ταῖς οἰκείαις σπουδαῖς καταλῦσαι τὴν στάσιν τῶν τέκνων, ἀναγκάζονται τῷ πρὸς αὐτοὺς ἐνίοτε πόθῳ, καὶ ἔξωθεν ἄλλους τινὰς προσλαμβάνεσθαι εἰς βοήθειαν, ὥστε δι' ἐκείνων φοβῆσαι, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἐπισπάσασθαι καὶ ἄκοντα τὰ τέκνα, ὅπερ κἀγὼ ὑπέλαβον καὶ τούτους πρὸς ὑμᾶς B ἐπινοῆσαι. Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ πονηροῦ δαίμονος διαστάσεως γεγενημένης Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων οὐκ ἠδύναντο πάλιν δι' ἑαυτῶν ἑλκύσαι πρὸς ἑαυτοὺς οἱ γεγονότες πατέρες, ἀλλ' οἱ μὲν οὕτως διενοήθησαν σχῆμα πολέμου ὑμῖν μόνον ἐπισεῖσαι, βουλόμενοι, ὥς φασιν, ἕνεκεν τοῦ προσλαβέσθαι καὶ ἐναγκαλίσασθαι, ἀλλ' οὐχὶ πόλεμον περιστῆσαι ἀληθῆ, οὐδὲ μέχρι σφαγῶν καὶ αἱμάτων χωρῆσαι, ὡς διατείνονται· ἔλαθον δὲ ἄρα τῷ πονηρῷ δαίμονι πρόφασιν παρασχόντες τοιαῦτα πάθη καὶ τοιαύτας πικρὰς ὀδύνας πᾶσι χριστιανοῖς ἀπεργάσασθαι· ὃς πολλάκις μὲν, καὶ μηδεμιᾶς προφάσεως ἐξ ἀνθρώπων οὔσης, αὐτὸς παγχάλεπα κατεργάζεται· πολλάκις δὲ, καὶ μικρᾶς τινος δραξάμενος ἀφορμῆς τῇ παρ' ἑαυτοῦ ἐπινοίᾳ, μέγιστα κακὰ ἐκτελεῖ, οὗ καὶ νῦν τὸ μέγα τοῦτο κακὸν καὶ οὐκ ἔχον ὑπερβολὴν μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων, ὦ τῶν ἐμῶν ἁμαρτημάτων! χώραν εὗρεν εἰς ἐξεργασίαν.

Scio quid sis dicturus, et jure dices, nisi alia aliqua via occurramus: si tantum simularent bellum, inquies, neque alius eorum esset scopus, quare tandem in terram Bulgarorum irruerunt et ante bellum hostium more se gesserunt? Ea ipsa, fili mi, ad eos dixi, ante tuam objectionem, et exprobravi, et objurgavi; sed ad hæc etiam non defuit illis defensio: quæ utrum vera sit, tu videas. Dixerunt igitur, Bulgaris contra Romanorum in Dyrrachium et in Thessalonicam regionem more hostili ingressis, et sibi datam esse occasionem Romanos exercitus in Bulgarorum terram immittendi, se autem illas non fecisse incursiones in bello fieri solitas; quæ si ita gesta fuerint, ego nescio; illi asseverant, atque tuum est scire et tuæ prudentis conscientiæ non negare factum; qualescunque fuerint, fili mi, eorum apologiæ, eas bonas non censui, ideoque eos vituperationibus, objurgationibus reprehensionibusque oneravi, nec facere desistam; te autem ea quæ præsens et amplexo capite, nunc deprecor; hic stent mala; nosmetipsos noscamus, nos Christi hæredes esse reputemus: si genere diversi, per fidem tamen unum corpus sumus, unumque caput habemus, Christum, alter alterius sumus membra, sed membra in se invicem assurgere non assolent; sed, secundum beatum apostolum, « Si quod membrum patitur, cuncta compatiuntur; » Christiani

C Οἶδα ὅτι ἐρεῖς, καὶ δίκαια πάντως ἐρεῖς, εἰ μὴ ἄλλη τις καὶ παρ' ἡμῶν ἀφορμὴ τῷ δικαίῳ τούτῳ ἐνστήσεται· φήσεις γὰρ πάντως, ὅτι περ, εἰ τὸν πόλεμον ἐσχημάτιζον, καὶ πρὸς τοῦτο ἔβλεπεν αὐτοῖς ὁ σκοπὸς, τί δήποτε εἰς τὴν Βουλγάρων εἰσήλασαν γῆν, καὶ πρὸ τοῦ πολέμου τὰ τῶν πολεμίων διεπράττοντο; Εἶπον αὐτοῖς καὶ ἐγὼ, τέκνον ἡμῶν, ταῦτα καὶ πρὸ τῆς τῶν σῶν λόγων ἀπαντήσεως, καὶ ἐμεμψάμην καὶ ἐπέπληξα. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα οὐκ ἠπόρησαν ἀπολογίας· εἰ δὲ ἀληθὴς ἡ ἀπολογία σὺ ἂν εἰδείης. Ἔφησαν γὰρ ὅτι τῶν Βουλγάρων πολέμου νόμου ἐξελασάντων κατὰ τῶν ἐν Δυῤῥαχίῳ Ῥωμαϊκῶν τόπων, καὶ κατὰ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ, γέγονεν ἀφορμὴ τοῦ πρὸς τὴν γῆν τῶν Βουλγάρων τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα εἰσελθεῖν· καὶ οὐδ' οὕτως D ἐπιδρομὰς, οἵας οἶδεν ὁ πόλεμος, ἔγνωσαν διαπράξασθαι· ταῦτα εἰ οὕτω γέγονεν, ἐγὼ μὲν οὐκ ἐπίσταμαι· οὗτοι δὲ διισχυρίζονται, σὸν δὲ ἐστιν εἰδέναι καὶ τῆς σῆς ἔμφρονος συνειδήσεως τὸ μὴ ἀπαρνεῖσθαι τὸ γεγονός. Ἀλλὰ, τέκνον ἡμῶν, ὁποῖαί ποτ' ἂν αἱ ἀπολογίαι τῶν ἐνταῦθα γεγόνασιν, οὐκ εὐλόγους αὐτὰς ἡγησάμην, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὀνειδισμοῖς, καὶ μέμψεσιν, καὶ ἐπιτιμήσεσιν ἠμυνάμην, καὶ ἔτι οὐ διαλείψομαι ἀμυνόμενος. Σὲ δὲ οἷα παρὼν καὶ τῷ σῷ τραχήλῳ περιχυθεὶς, ταῦτα παρακαλῶ· παυσάσθω ἕως τούτου τὰ χαλεπά· γνωρίσωμεν ἑαυτοὺς, ἀναλογιζώμεθα ὅτι Χριστοῦ ἐσμεν κληρονόμοι· καὶ εἰ καὶ τοῖς γένεσι διῃρήμεθα, ἀλλ'

Digitized by Google

ἓν σῶμα τῇ πίστει ἐσμὲν, καὶ μίαν κεφαλὴν κεκτήμεθα τὸν Χριστὸν, καὶ ἀλλήλων ἐσμὲν μέλη, καὶ οὐκ οἶδε τὰ μέλη καθ' ἑαυτῶν στασιάζειν· ἀλλὰ κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον, « Εἰ πάσχει ἓν μέλος, πάντα τὰ μέλη συμπάσχει. » Χριστιανοί ἐσμεν, μὴ ψευδώμεθα τὴν κλῆσιν· οἴμοι τῶν ἀφορήτων κακῶν! Τοὺς διδασκομένους εἰρήνην μετὰ πάντων διώκειν, ἐξεπολέμωσε καθ' ἑαυτοὺς ὁ διάβολος· τοὺς ὀφείλοντας πραεῖς εἶναι πρὸς πάντας ἀνθρώπους, κατ' ἀλλήλων ἐκμαίνεσθαι πεποίηκεν ὁ τῆς μανίας ἀρχηγός.

Πάλαι μὲν οἱ τὸν Χριστὸν ἐγνωκότες, οἱ τῷ ἐκείνου ἁγίῳ ὀνόματι ἐπικεκλημένοι, τὴν γῆν τοῖς οἰκείοις ἡγίασαν αἵμασι, τὸν ἀέρα εὐωδίας ἐπλήρωσαν, τὸν διάβολον σὺν τοῖς αὐτοῦ κατῄσχυναν δαίμοσι, τοῖς ἀγγέλοις χορεύειν ἐδίδοσαν καὶ σκιρτᾷν, τὸν Δεσπότην ταῖς οἰκείαις ἐδόξαζον σφαγαῖς· νῦν δὲ τί; Οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐπώνυμοι ἐμίαναν τὴν γῆν τοῖς B οἰκείοις αἵμασι, δυσωδίας ἐνέπλησαν τὸν ἀέρα, χορεύειν τοῖς δαίμοσιν ἔδωκαν, ὑπόθεσιν τοῦ σκυθρωπάζειν τοῖς ἀγγέλοις παρέσχον, τῷ Δεσπότῃ προεξένησαν ἄλγος, οἷον οὐδ' οἱ ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦτον σταυρώσαντες. Καὶ ὅτι ἀληθῆ λέγω, πρόσχες καὶ μάνθανε. Ἐκεῖ μὲν γὰρ εἰ καὶ ἤλγει διὰ τὰς πληγὰς, ἀλλ' ἔχαιρε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὑπὲρ ὧν αἱ πληγαί· ἐνταῦθα δὲ τὸ μὲν ὀδυνᾶσθαι πάρεστι, τὸ δὲ χαίρειν οὐδαμοῦ. Ἆρ' οὐκ εἰκότως ἀπ' ἀρχῆς ὁ λόγος ποταμοὺς ἐζήτει δακρύων, τοιούτων συμφορῶν τὴν ἐμὴν ἀθλίαν περιισταμένων ζωήν; Ὡς εἴθε προαπολώλειν, καὶ μὴ τοιούτοις ἀλγεινοῖς πράγμασιν ἡ ἐμὴ συνετετήρητο ζωή! Ἀλλ' εἴ τι σοι μέλει, τέκνον ἡμῶν, τοῦ ἄλυπον εἶναι τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν τὸν δι' ἡμᾶς ἐκ τῶν πατρικῶν κενωθέντα C κόλπων, τὸν ὑπομείναντα πάθη ἵνα παθῶν ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ· εἴ τίς σοι φροντὶς τοῦ μὴ σκυθρωπάζειν τοὺς φιλανθρώπους ἀγγέλους, τοῦ μὴ χαίρειν καὶ σκιρτᾷν τοὺς μισανθρώπους δαίμονας· προσθήσω δὲ καὶ τὸ ἐμόν· εἴ τι τῆς ἐμῆς τεταπεινωμένης εὐχῆς ὡς πατρὸς ἐν χρείᾳ καθίστασαι, μηκέτι διανοηθῇς ἐπηρεάσαι, μηδὲ πόλεμον ἀναλαβέσθαι κατὰ τοῦ σοῦ πνευματικοῦ Πατρὸς, τοῦ θεοστεφοῦς ἡμῶν βασιλέως· οὗ εἰ καὶ μὴ πεῖραν ἔλαβες τῆς ἀγάπης διά τε τὸ ἄωρον τῆς ἡλικίας, καὶ διὰ τὰ φθάσαντα παρεισελθεῖν ἐκ τοῦ πονηροῦ σκάνδαλα, ἀλλὰ λήψῃ πάντως βραβευούσης σὺν Θεῷ τῆς εἰρήνης, καὶ μαθήσῃ πείρᾳ, ὅτι ὥσπερ τῶν σκήπτρων γέγονε κληρονόμος τοῦ μακαρίου πατρός αὐτοῦ, οὕτω καὶ τῆς στοργῆς, καὶ ἀγάπης, καὶ τῆς γλυκείας πρὸς σὲ διαθέσεως.

Ἐπὶ πᾶσι δὲ, τέκνον ἡμῶν, οἷς παρεκαλέσαμεν, D καὶ ὅρα μὴ καταφρονήσῃς· τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν φωνή ἐστιν, « Ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· » οὗ, εἰ καὶ ἁμαρτωλὸς, τῷ θυσιαστηρίῳ παρέστηκα καὶ παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λύειν καὶ δεσμεῖν ἔλαβον ἐξουσίαν. Ὅρα οὖν, πάλιν φημὶ, καὶ μὴ καταφρονήσῃς, δεσμῷ σε καθυποβάλλομεν ἀλύτῳ καὶ ἀῤῥήτῳ ἐν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τοῦ μὴ τῆς σῆς ἔτι χώρας ἐξελάσαι, μήτε σὲ, μήτε τὸν σὸν λαὸν, μηδὲ βλάβην τινὰ ἢ ἐπήρειαν καὶ αἰχμαλωσίαν ἐπενεγκεῖν ταῖς χώραις ἢ τοῖς λαοῖς ὧν ἡ ἀποκλήρωσις καὶ ἐξουσία μέχρι τοῦ νῦν ὑπῆρχε τοῖς Χριστιανῶν σκήπτροις, ἀφ' οὗ χρόνου τοῖς Βουλγάροις ἐξεγένετο

A sumus, appellationem nostram mentiri ne faciamus; proh intolerabilia mala! eos, qui pacem ad omnes servare sunt jussi, in invicem concitavit diabolus ut bellum gererent; qui mites in omnes homines esse debent, in invicem furere fecit furoris magister.

Quondam qui Christum cognoverant ejusque nomine sancto appellabantur, proprio sanguine terram sanctificaverunt, suavissimis odoribus aera compleverunt, diabolum cum suis angelis confusione affecerunt, angelis locum exsultandi et gloriandi dederunt, suo interitu Dominum glorificaverunt; nunc autem quid? Christiani terram proximorum sanguine maculaverunt, teterrime odore aera infecerunt, exsultare diabolum fecerunt, angelos contristaverunt, Domino dolorem incusserunt, qualem nec ipsi qui eum crucifixerunt. Et quia vera dico, considera et agnosces. Si ibi etenim propter plagas patiebatur, gaudebat tamen ob salutem eorum pro quibus fuerat plagatus: hic vero pati est, non autem gaudere: nonne jure initio sermo meus lacrymarum rivos petebat, inter tot et tantas calamitates versante mea misera vita? Utinam periissem, nec tantis doloribus fuisset mea vita reservata! Sed si tibi curæ est, fili, non contristari Christum et Deum, qui pro nobis a Patris sinu prodiit, qui tanta passus est ut nos doloribus liberaret; si qua tibi sollicitudo non contristandi benignos angelos, non exsultare et gloriari faciendi homicidas dæmones; addam quoque quod ad me est: si humillimæ meæ supplicationis, tanquam patris, rationem habes, jam noli nocentia cogitare, neque bellum resumere adversus Patrem tuum spiritualem, imperatorem nostrum a Deo coronatum. Si enim ejus amicitiam nondum ob teneriorem ætatem expertus es et propter scandala maturius a maligno promota; experieris tamen postquam Deo auxiliante firmata fuerit pax, atque propria experientia disces illum sicut paterni sceptri hæredem, sic patris in te charitatis, dilectionis et benevolentiæ.

D Vide, fili mi, ne omnia quibus te hortati sumus despicias: Christi namque et Dei nostri illa vox est: « Qui vos spernit, me spernit; » illius licet peccator, altari assisto et a Spiritu sancto ligandi atque solvendi potestatem accepi. Vide ergo, rursum dico, ne asperneris: vinculo te ligamus indissolubili atque ineffabili in Patre, et Filio et Spiritu sancto, ne jam a tuo regno exeas, neque tu neque populus tuus; neve damnum aut detrimentum aut captivitatem inferas his regionibus vel populis quorum imperium usque modo Christiani principes obtinuerunt, ex quo per immaculatum baptisma Bulgaris contigit Christum et universorum Deum agnoscere,

Digitized by Google

atque fœdera inter Romanos et Bulgaros inita utriusque potestatis fines determinaverunt. Misimus autem ad te, fili, non ut donum, sed ut mediatorem atque vindicem, nostram exhortationem; Christi et Dei nostri divina eloquia ad cor tuum misimus prudens et, ut arbitror, mansuetum, etiamsi diaboli scandala illud exacerbaverint; quibus tanquam ob oculos habens illius salutares passiones sanguinemque sacrum pro mundi pace effusum, non dedignabere meos sermones, sed recipies, tanquam filius patrem honorans, nostras cohortationes, atque sæculo exemplum relinques in gloriam magni Dei et Salvatoris nostri, in laudem quoque tui, et, si vis, dicam mei, ac in gloriationis materiam mihi, quoniam filium habuerim docilem meæque senectutis veneratorem, qui scandalis funestis atque pessimis a diabolo forte evocatis accensoque inextinguibili incendio, nefario dæmoni non permisit incendio a se accenso diutius gloriari, sed senioris patris lacrymis gemitibusque et doloribus cedens, mansuetudini et moderationi de animi amaritudine victoriam concessit, atque cordis ignem exstinguens, belli et pugnæ mala in pacem, dilectionem et amicitiam commutavit. Faxit Deus, si usque modo (proh diaboli malignitas!) non sivit inviolatam fuisse eam pacem, amodo fore ab omni damno atque dissensione incolumem, dæmonisque invidiæ non obnoxiam, sed firmatam firmitate pacis illius quam reliquit Christus, Deus noster et Pater, iis qui ipsum Patrem confitentur et gloriam ejus atque hereditatem desiderant.

διὰ τοῦ παναχράντου βαπτίσματος τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν τῶν ὅλων ἐπιγνῶναι, καὶ τὰ γεγενημένα τότε σύμφωνα τῶν τε Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων τὴν ἐπικράτειαν διορίζοντα συμπεφώνηται. Ἀπεστείλαμεν δὲ οὐχ ὡς δῶρον, ἀλλ' ὡς μεσίτην καὶ οἰκειοῦντα τὴν ἡμῶν, τέκνον ἐμὸν, παραίνεσιν τῇ σῇ φρονίμῃ καὶ πραείᾳ, ὡς ἐγὼ πείθομαι, καρδίᾳ, εἰ καὶ τὰ τοῦ πονηροῦ σκάνδαλα ταύτην ἐξετράχυνε, τὰ θεῖα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μου λόγια· δι' ὧν ὥσπερ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχων τὰ ἐκείνου σωτήρια τῶν ἀνθρώπων πάθη, τὸ ἐκείνου κενωθὲν ἅγιον αἷμα ὑπὲρ εἰρήνης τοῦ κόσμου, μὴ τοὺς ἐμοὺς ἀτιμάσῃς λόγους, ἀλλὰ δέξαι ὡς τέκνον τιμᾷν πατέρα, εἰδὼς τὰς ἡμετέρας παραινέσεις, καὶ κατάλιπε τῷ βίῳ παράδειγμα εἰς δόξαν μὲν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, εἰς καύχημα δὲ σὸν, βούλει λέγω, καὶ τὸ ἐμὸν, καὶ εἰς σεμνολόγημα ἐμοὶ, ὅτι τοιοῦτον ἔσχον υἱὸν εὐπειθῆ καὶ τὴν ἐμὴν πολιὰν τιμῶντα, ὅς ποτε τοῦ πονηροῦ δαίμονος σκάνδαλα δεινὰ καὶ μέγιστα ἐμβαλόντος, καὶ τούτοις ὥσπερ πυρκαϊὰν ἀναφλέξαντος ἀκατάσβεστον, οὐκ ἔδωκεν χώραν τῷ πονηρῷ δαίμονι ἐπὶ πολὺ ἐγκαυχᾶσθαι τῇ παρ' αὐτοῦ ἐξαφθείσῃ πυρκαϊᾷ· ἀλλὰ γέροντος πατρὸς τοῖς δάκρυσι προσχὼν καὶ τοῖς ὀδυρμοῖς καὶ τοῖς ἀλγήμασι, τῷ πρᾴῳ καὶ ἐπιεικεῖ ἔδωκε νικῆσαι τῆς ψυχῆς τὴν πικρίαν, καὶ τὸ πῦρ ἀποσβέσας τοῦ θυμοῦ, τὰ τῆς μάχης χαλεπὰ καὶ τοῦ πολέμου, μετέβαλεν εἰς εἰρήνην καὶ ἀγάπην καὶ φιλίαν. Ἣν παράσχοι Θεὸς, εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν, φεῦ τῆς τοῦ πονηροῦ ἐπηρείας! οὐκ ἀφῆκεν ἀνεπηρέαστον, ἀλλ' ἀπό γε τοῦ παρόντος διατελέσαι ἀνωτέραν αὐτὴν πάσης βλάβης καὶ διχοστασίας, καὶ τοῦ φθόνου τοῦ δαίμονος κρείττονα διαμένουσαν, καὶ κατησφαλισμένην τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς εἰρήνης ἐκείνης, ἣν κατέλιπεν ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν, καὶ Πατὴρ, τοῖς ὁμολογοῦσιν αὐτὸν Πατέρα, καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπιποθοῦσι δόξαν καὶ κληρονομίαν.

Litteras qui portabit, ille tua benevolentia fruatur, et quidem ob suam virtutem: unus enim est ex Olympi ascetis, fidei tamen verbum inter Alanos in virtute Spiritus sancti disseminavit, atque a Deo accepit divinis apostolis haud impar ministerium; quæ satis sunt ad conciliandum eum atque uniendum venerandæ tuæ majestati; et si qua est nostri apud te ratio, esse autem non mihi dubium est, ob id quoque tua frui benevolentia dignus habeatur, atque citius ad nos revertatur. Bene valentem te servet Christus Deus noster et mente et corpore, tibique det ea cogitare, curare et agere quæ te in futuro sæculo illius gloriæ hæredem faciant, beatissimæ gloriæ, suavisque voluptatis, cum Deus inter eos qui sibi placuerint, medius stans, illis tanquam diis incorruptibiles delicias distribuet.

Ὁ δὲ τοῦ γράμματος ἀποκομιστὴς ἀπολαυσάτω τῆς σῆς ἐπιεικείας, τοῦτο μὲν διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν, καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπός ἐστι μὲν τῶν ἐν Ὀλύμπῳ ἀσκητῶν καθηγούμενος, οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον τῆς πίστεως ἐν Ἀλανοῖς οὗτος ἐν τῇ δυνάμει τοῦ παναγίου ἔσπειρε Πνεύματος, καὶ ἴσα τοῖς θείοις ἀποστόλοις λειτουργῆσαι παρὰ Θεοῦ ἀποκεκλήρωται. Ἔστι μὲν οὖν ταῦτα μέγιστα πρὸς τὸ συστῆσαι αὐτὸν καὶ οἰκειῶσαι, τέκνον ἡμῶν, τῇ σῇ θεοτιμήτῳ ἐξουσίᾳ· εἰ δέ τίς ἐστι, καὶ ἡμῶν παρὰ σοὶ λόγος, οὐκ ἀμφιβάλλω δὲ πάντως ὅτι ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἀξιωθήτω τῆς σῆς ἐπιεικείας ἀπολαῦσαι, καὶ διὰ τάχους τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπανέλευσιν ποιήσασθαι. Ἐῤῥωμένον σε φυλάξοι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ ψυχῇ καὶ σώματι, ἐκεῖνα καὶ φρονοῦντα καὶ μελετῶντα καὶ πράττοντα, ὅσα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς ἐκείνου κληρονόμον καταστήσοι δόξης, τῆς ὄντως μακαρίας δόξης καὶ τερπνῆς γλυκείας, ὅτε τῶν εὐαρεστησάντων αὐτῷ ἐν μέσῳ Θεὸς ὢν ὡς θεοῖς καθιστάμενος τὰς διανομὰς παρέξει τῶν ἀφθάρτων ἀπολαύσεων.

X. *Ad eumdem.*

Dictum illud ipsum quod in capite tuæ præclaræ atque sapientis epistolæ posuisti, ego quoque hic in capite pono, fili mi, si tamen filium nominare oportet, qui patrem injuria afficit; pater tamen tibi

Ι'. *Τῷ αὐτῷ.*

Αὐτὸ τοῦτο τῆς καλῆς καὶ φρονίμης ἐπιστολῆς σου τὸ προηγούμενον ῥῆμα, κἀγὼ προηγούμενον τίθημι, τέκνον ἡμῶν, εἴπερ δεῖ τέκνον καλεῖν τὸ ὑβρίζον πατέρα τέκνον, πατὴρ δὲ σὸς, ἄν τε βούλῃ

Digitized by Google

ἄν τε μὴ βούλῃ, ἐπίσκοπος εἶ καὶ ἐλάχιστος ὁ τὴν A εἰς Θεὸν μὴ ἀπηρνημένος εὐσέβειαν. Καὶ γὰρ εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ, ἀλλ' οὐχ ὑμᾶς ἐπίσκοποι κριτὰς ἔχουσιν· ὑμῶν δὲ κριταὶ τυγχάνουσιν οἱ ἐπίσκοποι, εἴ γε τῆς Χριστοῦ ἀγέλης ἐστὲ, καὶ μὴ τῆς ἐκείνου ποίμνης πλανώμενοι· ἀλλ' ἐμωράνθημεν, ὡς ἔφης ὁ φρόνιμος σύ· εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν τῷ χάριν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν εἰς τὸ ἔδαφος ἡμᾶς τῆς ὕβρεως ῥίψαντι. Ἀλλ' εἰπέ μοι, ὁ σοφὸς σὺ καὶ φρονιμώτατος, εἰ ἐγὼ μωρὸς ὁ γηραιὸς πατὴρ, καὶ δυσωπῶν παῖδα νεανίαν ὑπὲρ εἰρήνης, ὑπὲρ διαλλαγῆς, ὑπὲρ τοῦ λῆξαι κενούμενα Χριστιανῶν αἵματα, τίς ἂν εἴη νεανίας υἱὸς ὁ τὸν πατέρα εἰρηνικὰ δυσωποῦντα μωρὸν ἀποκαλῶν; Πρόσχες οἷα φρονεῖς, οἷα λέγεις, οἷα γράφεις. « Εἶδον, ἔλεγεν ὁ προφήτης, ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον (τὸ παραλειφθὲν ἡμῖν αἰδοῖ B τῇ πρὸς σὲ παραλέλειπται· σὺ δὲ οὐκ ἠγνόηκας), καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐζήτησα αὐτὸν, καὶ οὐχ εὑρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ. » Ἀλλὰ τοῦτο τὸ μέρος τοσοῦτον ἐχέτω τὸ γράμμα· τὰ δὲ ἐφεξῆς ἄκουε. Μὴ νόμιζε τὴν γεγενημένην ἧτταν τῶν σῶν ματαίων λογισμῶν ἐπὶ τελειώσει γεγενῆσθαι, μὴ τοῦτο ὑπολάμβανε· εἰ δ' ὑπολαμβάνεις, ὡς φλυαρίαν ἀποστράφηθι τὴν ὑπόληψιν. Ἀλλὰ νενίκηται ὁ πρὸς σὲ λαὸς ἐκστρατεύσας, πρῶτον μὲν κρίμασιν ἀποῤῥήτοις τοῦ ἐξ ἀποκρύφων ταμείων τὰς ἑαυτοῦ κρίσεις ὁπότε βούλοιτο προάγοντος· δεύτερον δὲ, ὅσον ἔστι καὶ ἀνθρώποις εἰδέναι, τῶν οἰκείων ἕνεκεν σφαλμάτων. Κακῶς ποιεῖς καὶ οὐ περιεσκεμμένως τὴν νίκην πρὸς τὴν ἰδίαν ἁρπάζων ἐπιθυμίαν, καὶ ὑπολογιζόμενος ὡς ἕνεκεν τοῦ σὲ τῶν Ῥωμαίων κατασχεῖν C ἐξουσίαν, τὸ γεγονὸς ἁμάρτημα τῷ Ῥωμαϊκῷ συνέβη λαῷ. Νέος εἶ· καὶ εἰ μὲν οὐκ ἤκουσας, μάνθανε· εἰ δὲ ἀκούσας ἐπιλέλησαι, ἀναμνήσθητι.

Πάλαι ποτὲ ἡ Περσικὴ στρατιὰ μέχρι τῶν ἐνταῦθα ηὐλίσατο, καὶ ἃς ἀπειλεῖς πυρκαϊὰς καὶ οἰκοδομημάτων καταστροφὰς διεπράξατο. Ἀλλ' οἱ μὲν ἀπώλοντο, καὶ ὅσον εἰς μνήμην ὀνόματος περιλείπονται· ἡ δὲ Ῥωμαϊκὴ βασιλεία ἐπὶ τῆς οἰκείας ἕστηκε κρηπῖδος. Ἀλλὰ καὶ ἄνω τούτων τὰ τῶν Ἀβάρων γένη, ὧν ὑμεῖς ἀποσπάδες (καὶ μηδέν σοι πρὸς βάρος ὁ λόγος), καὶ δοῦλοι καὶ δραπέται γεγόνατε, ἐπὶ πλεῖστον τὴν μεγάλην ταύτην καὶ ὑπὸ τῇ πάντων δεσποίνῃ καὶ κυρίᾳ στρατηγουμένῃ πόλει, μέχρι καὶ τῶν τειχῶν ἐπέδραμον· ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀπώλοντο, καὶ οὐδὲ λείψανον τοῦ γένους ὑφίσταται, D αὕτη δὲ σὺν τῇ λαχούσῃ αὐτῇ ἐξ ἀρχῆς καὶ δόξῃ καὶ βασιλείᾳ φαιδρύνεται. Βούλει σοι καὶ ἄλλην γράψωμεν τυραννικὴν ἔφοδον, καὶ οὐδ' ὅσον καὶ ἀξίαν συγκρίνεσθαι τῇ ὑμετέρᾳ ἐφόδῳ; Τὸ Σαρακηνῶν γένος ναυσὶ μὲν μυριάσιν, ἱππότῃ δὲ καὶ πεζῷ λαῷ ὑπερβάλλοντι, τὴν μεγάλην ταύτην καὶ ὡς ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ πόλιν ἐπὶ χρόνοις ἑπτὰ περιεκύκλωσαν, καὶ πάντας εἶδεν ἀπώλεια, καὶ παντελῶς ὀλίγοι πρὸς τὴν ἰδίαν πατρίδα ὑπέστρεψαν· αὕτη δὲ διαμένει καὶ διασώζεται τῆς ἐξ ἀρχῆς εὐδοκίας φρουρουμένη ταῖς πτέρυξιν. Ἠγάπησα καὶ ἀγαπῶ σε, τέκνον ἡμῶν, ὁ μωρανθεὶς, ὡς σὺ λέγεις, πατὴρ, καὶ συμ-

est, velis nolis, episcopus, quanquam minimus, qui in Deum pietatem non negavit. Etiamsi etenim peccaverint, vos judices non habent episcopi; judices e contra vestri sunt episcopi, si tamen e Christi grege estis, non autem longe ab ejus ovili errantes; sed insanimus, ut dicis tu sapiens: Deo gratias agimus, qui propter peccata nostra, ad imam injuriam prostravit. Sed dic mihi, tu sapiens et prudentissimus, si ego insanus senior pater, juniorem filium pro pace obsecrans, pro induciis, pro cessatione Christiani sanguinis effusionis, quid est junior filius patrem pro pace obsecrantem appellans insanum? Attendisne quæ sentias, quæ dicas, quæ scribas? « Vidi, inquit propheta, superexaltatum et elevatum (quod omisimus, ob tui reverentiam est omissum, non autem tu ignoras), transivi, et ecce non erat; quæsivi eum, et non est inventus locus ejus *. » Sed hic stet hæc litterarum pars; quod sequitur audi. Ne existimes eam quæ accidit cladem perficiendis vanis consiliis tuis esse profecturam, hoc noli supponere; et si supponis, tanquam nugas suppositionem tuam abjice. Victus est populus qui tecum dimicavit, primo quidem investigabili consilio ejus qui, quando vult, e secreto promptuario sua judicia educit; secundo autem, in quantum hominibus scire datur, ob propria delicta. Erras inconsulteque sentis, victoriam ad privatam tuam cupiditatem referens et putans cæsum esse ideo populum Romanum ut imperio eorum potireris. Junior es; itaque, si jam non audiisti, disce; si, postquam audiveris, fuisti oblitus, recordare.

Persicus olim exercitus huc usque pernoctavit, et quæ minaris incendia ædificiorumque eversiones peregit; sed perierunt, et nonnisi in nominis memoria supersunt; Romana vero potestas suis fundamentis constitit. Sed ante illos Avarorum gens, quorum vos ramus estis avulsus et (ne gravis tibi sit sermo meus) servi et fugitivi contra istam magnam urbem, illi omnium dominæ ac reginæ urbi subjectam, numerosissimi adusque mœnia irruerunt: at perierunt hi quoque, nec jam supersunt gentis reliquiæ; hæc vero gloria atque potentia sibi a principio datis splendet. Visne alium quoque tibi scribamus tyrannicum incursum non quod dignus sit qui cum vestro incursus comparetur? Saracenorum gens, cum innumerabilibus navibus, cum numerosiore equitatu ac peditatu per septem annos magnam illam et vere Dei urbem circumcinxit; omnesque perierunt, et paucissimi tantum in patriam sunt reversi. Hæc vero subsistit et conservatur, antiquæ Dei benevolentiæ protectione custodita. Te dilexi atque diligo, fili mi, insanus, ut ais, pater, tibique suadeo in sana, ut arbitraris, vere autem non insana: errorem relinque eorum qui te decipiunt; vanam spem abjice, contentus sis ea potestate quam a tuis majoribus

* Psal. xxxvi, 35.

Digitized by Google

acepisti, ne eos subjicere velis per quos didicisti universorum Dominum agnoscere; nemo, alterius servus, ab aliquo postea liberatus, si sana mente sit præditus, quærit dominari illi a quo e servitute liberatus fuit. Considera tu quoque, vos dæmoniorum servos fuisse atque eorum servitute liberatos ab his qui, Dei gratia, Romanum imperium regebant; nolite mente agitare eorum dominos fieri, a quibus libertate donati estis. Nolite usque eo ingrati esse, neque illam memoriam relinquas, fuisse quemdam Bulgarorum principem qui voluerit in servitutem redigere eos ipsos qui Bulgarorum gentem e diaboli servitute liberaverunt et liberatorum suorum fieri dominus. Hæc scripsi insanus ego, secundum tuam opinionem, ad te sapientem: sed non ignoras, utpote sapiens, si tamen sapiens istud: « Da occasionem sapienti, et sapientior erit [1]. »

A δουλεύω σοι, σὺ μὲν ὡς νομίζεις, μωρὰ, πάντως δὲ οὐ μωρά· κατάλιπε τῶν σε πλανησάντων τὴν πλάνην· ῥίψον τὰς ματαίας ἐλπίδας, ἀρκέσθητι τῇ ἐξουσίᾳ ἣν ἐκ τῶν σῶν πατέρων ἐκληρονόμησας, μὴ βούλου δεσπόζειν ὑφ' ὧν ἐδιδάχθης ἐπιγινώσκειν τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην· οὐδεὶς δοῦλος ὑπάρχων τινὸς, εἶτα ὑφ' ἑτέρου τῆς δουλείας ἀπηλλαγμένος, καὶ σωφρονῶν, ἐπιζητεῖ γενέσθαι δεσπότης τοῦ τῆς δουλείας αὐτὸν ἀπαλλάξαντος. Ἐνθυμήθητι καὶ σὺ, ὅτι δοῦλοι δαιμονίων ἦτε, καὶ τῆς ἐκείνων ἀπηλλάγητε δουλείας ὑπὸ τῶν Θεοῦ χάριτι διεπόντων τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν· μὴ διανοῆσθε τῶν ὑφ' ὧν τῆς ἐλευθερίας ἠξιώθητε, δεσπόται γενέσθαι· μὴ ἐπὶ τοσοῦτον ἀγνωμονήσητε, μηδὲ καταλίπῃς μνήμην τοιαύτην, ὡς γέγονέ τις Βουλγάρων B ἀρχηγὸς, ὃς ἐβουλήθη τοὺς ἐλευθερώσαντας τὸ Βουλγάρων γένος ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας, ὑφ' ἑαυτὸν δουλῶσαι, καὶ γενέσθαι τῶν ἐλευθερωσάντων δεσπότης. Ταῦτά σοι γέγραφα ὁ μωρὸς κατὰ τὴν σὴν δόξαν ὡς φρονίμῳ· σὺ δὲ οὐκ ἀγνοεῖς ὡς σοφὸς, εἴγε σοφὸς, τό· « Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται. »

XI. *Ad eumdem.*

Si possibile esset me ad te proficisci, fili mi, non id facere renuissem, sed neque itineris longitudinem neque hiemis duritiam magni penderme, et ad tuam gloriosissimam majestatem adire non tardarem. Nunc autem senectus me opprimit et vix lecto exire sinit: unde, licet invitus, ab illa profectione prohibeor; quam si facere potuissem non certe meo desiderio fraudatus fuissem. Non enim cessassem, modo verbis supplicans, caput, oculos, dilectum vultum manusque deosculans, modo quoque genua amplexatus et forsan pedes usquedum voti compos fuissem factus. Sed gravis me tenet senectus, valetudinisque inexorabilis tyrannis, unde scripto opus est. Sed primo considera, fili mi, cujus rei gratia scribam, et si forte propter mea peccata indignus sim qui et audiar, magnitudo tamen rei pro qua scribo tuum pium animum flectat; quod arbitror te quoque desiderare et quærere, licet obstacula ab hominibus oriri solita illud bonum desiderium compescant. Cur autem non citius dico mentis meæ votum et rem ipsam? Meæ supplicationi accessum præparo et quasi viam præstruo: supplicamus et obsecramus, fili mi, illam ad te precationem mittentes cujus apostolum et legatum Pater et Deus universorum Filium suum unigenitum in terras misit; misit siquidem e suo sinu immaculato æqualem sibi Filium, ut inimicitiarum parietem everteret pacemque inter eos qui bella gerebant firmaret. Supplicamus nos humiles qui sancto altari astamus, non propter aliquod meritum, sed propter incessabilem bonitatem ejus qui nos sancta gratia donavit: idipsum pium tuum animum rogamus quod Deum altari astantes, id est, pacis restitutionem.

ΙΑ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Εἰ μὲν δυνατὸν ἦν αὐτὸν ἐμὲ πρὸς σὲ, τέκνον ἡμῶν, παραγενέσθαι, οὐκ ἂν παρῃτησάμην τοῦτο ποιῆσαι· ἀλλὰ καὶ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, καὶ τοῦ χειμῶνος τὴν πικρίαν ἐν δευτέρῳ ἂν ἐθέμην, καὶ τὴν πρὸς τὴν μεγαλόδοξόν σου ἀρχὴν οὐκ ὤκνησα πορείαν ποιήσασθαι. Νῦν δὲ ὅτι καὶ τὸ γῆρας ἐπίκειται, καὶ ἡ τούτου βαρύτης μικροῦ καὶ τοῦ ἐκ τῆς κλίνης ἡμᾶς ἀνίστασθαι ἀπόρως διατίθησι, καὶ C ἄκοντες ἐπεχόμεθα τῆς τοιαύτης ὁρμῆς, ἣν οἶδα ὡς εἴπερ ἦν ἐνδείξασθαι, οὐκ ἂν ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ· οὐ γὰρ ἂν ἐπαυσάμην, τοῦτο μὲν ῥήμασι δυσωπῶν, τοῦτο δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ὄμματα, καὶ τὸ φίλον ἐμοὶ πρόσωπον, καὶ τὰς χεῖρας καταφιλῶν, τοῦτο δὲ καὶ γονάτων ἁπτόμενος, τυχὸν δὲ καὶ τῶν ποδῶν, ἕως ἂν τὸ σπουδαζόμενον κατεπραξάμην. Ἀλλ' ἐπέχει με τῆς τοιαύτης ὁρμῆς τὸ χαλεπὸν γῆρας, καὶ ἡ ἀπαραίτητος τυραννὶς τῆς ἀσθενείας· διὰ ταῦτα προσδεόμενα γράμματος. Ἀλλὰ πρῶτον κατανόησον, τέκνον ἡμῶν, ὑπὲρ τίνος ἡ πρεσβεία, καὶ εἰ τυχὸν ἐγὼ διὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας ἀνάξιος εἰσακούεσθαι, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος, ὑπὲρ οὗ πρεσβεύομεν, τὴν σὴν φιλόχριστον δυσωπησάτω ψυχὴν, ὅπερ, οἶμαι, καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖς D καὶ ζητεῖς, καὶ οἷα τὰ ἐξ ἀνθρώπων ἐναντιώματα τὴν καλὴν ταύτην ἀνακρούει ἐπιθυμίαν. Ἀλλὰ τί μὴ τάχιον λέγω τὸ βούλημα τῆς ψυχῆς καὶ τὸ πρᾶγμα; Προπαρασκευάζομαι δὲ καὶ οἷον προοδοποιῶ τὴν προσαγωγὴν τῇ ἱκετηρίᾳ· ἱκετεύομεν καὶ δεόμεθα, τέκνον ἡμῶν, ἐκείνην σοι τὴν δέησιν φέροντες, ἧς ὁ Πατὴρ καὶ Θεὸς τῶν ὅλων τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν ἀπόστολον καὶ πρέσβυν εἰς τὸν κόσμον ἀπέστειλεν· ἀπέστειλε γὰρ ἐκ τῶν ἀχράντων καὶ θείων κόλπων τὸν ὁμότιμον αὐτοῦ καὶ ὁμόδοξον Υἱὸν ἐπὶ τὸ καταλῦσαι μὲν τὸ μεσότοιχον τῆς ἔχθρας, βραβεῦσαι δὲ τὴν εἰρήνην τοῖς κατ' ἀλλήλων ἐκπεπολεμωμένοις. Δυσωποῦμεν ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ παρίστασθαι τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ καταξιωθέντες, οὐδὲ δι' ἓν ἡμέτερον κατόρθωμα, ἀλλὰ

[1] Prov. IX, 9.

Digitized by Google

διὰ τὴν ἄφατον ἀγαθότητα τοῦ ταύτης ἡμᾶς τῆς χάριτος καταξιώσαντος· ἀλλὰ δυσωποῦμέν σου τὴν φιλόχριστον ψυχὴν, ὅπερ καὶ Θεὸν τῷ θυσιαστηρίῳ παριστάμενοι δυσωποῦμεν, ὑπὲρ εἰρηνικῆς καταστάσεως.

Ἕως τίνος ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἐχθρὸς τοῦ πλάσματος τῆς A θεϊκῆς παλάμης ἐπευφρανθήσεται ταῖς ἡμῶν συμφοραῖς; Ἕως τίνος ἡ γῆ Χριστιανῶν αἵμασι μιαίνεται ὑπὸ Χριστιανῶν χειρῶν κενουμένοις; Ἔσφαξε Κάϊν Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν, καὶ ὅμως σφαγέντος ἑνὸς ἐβόα τὸ αἷμα πρὸς τὸν Θεόν. Τί λογίζῃ, τέκνον ἡμῶν; Τί διανοῇ τοσούτων αἱμάτων μέχρι τοῦ νῦν κενουμένων; Πόσην εἰκὸς τὴν βοὴν ἀναφέρεσθαι πρὸς τὸν Θεόν; Καὶ οὔπω λέγω περὶ τῶν ζώντων, τοὺς ὀρφανοὺς παῖδας, τὰς χηρευούσας γυναῖκας, τοὺς ἀδελφῶν ἐστερημένους, τοὺς τέκνων ἐρήμους, τὰ ἅγια θυσιαστήρια, τῶν μοναζόντων τὸν σκεδασμὸν, τῶν παρθένων τὴν διαφθορὰν, ὧν οἱ διηνεκεῖς στεναγμοὶ καὶ τὰ δάκρυα ἐντυγχάνουσι διὰ παντὸς τῷ Θεῷ. Οἶδα ὅτι καὶ χω- B ρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων φρόνιμος ὢν, καὶ εἴπερ τις ἀνθρώπων φρονιμώτατος, ἐνθυμῇ ταῦτα· ἀλλ' οἴμοι! δαίμονος ἐπηρείᾳ καὶ ἀνθρώπων κακοβουλίᾳ τῇ σῇ πραείᾳ ψυχῇ ἐμπεσοῦσα πικρία, ἄνθρωπον ὄντα διερεθίζει καὶ φιλονεικεῖ, μὴ συγχωρῆσαι γενέσθαι τῆς ἑαυτοῦ ἡμερότητος. Ἀλλὰ, τέκνον ἀγαπητὸν, εἴτε δαίμονος τὸ ἔργον, μὴ ἐπὶ πλέον παρασχῶμεν αὐτῷ κατορχεῖσθαι καθ' ἡμῶν· εἴτε ἀνθρώπων κακοβουλίαις ἀπήντησε τὰ ἐλεεινὰ ταῦτα καὶ δυσχερῆ πράγματα, ἀρκεσθῶμεν ταῖς κατ' ἀλλήλων ἐπιθέσεσιν· ἦρξαν τοῦ πονηροῦ ἐπιχειρήματος οἱ προκατάρξαντες, προελύπησαν τὴν σὴν ψυχὴν δι' ὧν κατὰ σοῦ προκεκίνηται. Ἔχεις ἱκανὴν τὴν τιμωρίαν· ἀναλόγισαι τὰ συμβεβηκότα πάθη, καὶ σβέσον τὸν θυμὸν τῆς ψυχῆς οἷς ἔπαθον οἱ σὲ κακῶς ποιήσειν ἐπιχειρήσαντες.

Ἔστιν ὁ νόμος οὗτος κρατῶν οὐ μόνον ἐν ἀνθρώ- C ποις, ἀλλὰ καὶ ἐν θηρίοις. Ἔστι γὰρ πολλάκις ἰδεῖν θηρία ὑπὸ θυμοῦ κατ' ἀλλήλων ἐφορμήσαντα· εἶτα τοῦ ἑνὸς ἐλαττωθέντος, τὸ ἕτερον καταπραΰνεται. Μὴ βουληθῶμεν ἡμεῖς καὶ θηρίων φύσιν παρεξελθεῖν, μηδ' ἄσβεστον ἔχειν θυμὸν, μηδὲ τὴν πικρίαν ἀκατάληκτον. Ἀλλ' ἐπὶ λογισμοὺς ἐλθὼν ἀνθρωπίνους, καὶ μάλιστα τῇ σῇ πρέποντας φρονήσει, ἐάσας τοὺς πολέμους, τὰς σφαγὰς καὶ τὰς τῶν αἱμάτων χύσεις, ἀπόβλεψον πρὸς τὸ μέγα πρᾶγμα τῆς εἰρήνης, τὴν ἀτίμητον κληρονομίαν, ἣν κατέλιπεν ἡμῖν ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν γενέσθαι καταξιώσας, ἵνα εἰρηνοποιήσας υἱοθετήσῃ ἡμᾶς τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Ἐκεῖνον, τέκνον, νόμισον ὁρᾷν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἑστῶτα, καὶ τὰ οἰκεῖα τραύματα ὑποδεικνύντα, τὴν σφαγὴν τῆς πλευρᾶς, τὰς D τρήσεις τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, τοιαῦτα λέγειν. Τί τοῦτο, τέκνα ἐμὰ, λαὸς ἐμὸς, κλῆρος ἠγαπημένος, ὃν μοι ἔδωκεν ὁ Πατὴρ ἀντὶ τῆς ἐμῆς ὑπακοῆς, καὶ τῆς μέχρι σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου συγκαταβάσεως; Τί τοῦτο; Πῶς ἐπελάθεσθε τῆς ἐμῆς ἐντολῆς; Πῶς ἀμνημονεῖτε τῶν ἐμῶν παραινέσεων; Ποῦ μοι ἀπώλετο ἡ ἀγάπη ἣν κατέλιπον ὑμῖν; Τί γέγονεν ἡ εἰρήνη, ἣν ἐδίδαξα ὑμᾶς; Πῶς ἐμὲ κεφαλὴν ὁμολογοῦντες, καὶ μέλη ἐμὰ φιλοῦντες κατονομάζεσθαι, καὶ ἀλλήλων ὁπλί-

A Quousque antiquus ille Dei creaturæ inimicus nostris gaudebit calamitatibus? Quousque terra sanguine Christianorum manibus Christianis effuso polluetur? Interfecit Caïn fratrem suum Abel, et, quamvis unus fuerit cæsus, ejus tamen ad Deum clamabat sanguis. Quid sentis, fili mi? quid putas, tanto usque modo sanguine effuso? Quantum clamorem ad Deum attolli necesse est! Nec jam viros memoro, orphanos infantes, viduatas mulieres, fratribus orbatos aut liberis; sancta altaria, monachorum dispersionem, virginum stuprationes: quorum omnium gemitus et lacrymæ indesinenter ad Deum feruntur. Me non latet te prudentem, imo hominum prudentissimum, ante meas litteras, B ea intelligere: sed, proh dolor! diaboli malignitate hominumque malevolentia mansuetum tuum animum invasit amaritudo, quæ te, homo cum sis, excitat et ambitione movet nec sinit propriæ mansuetudini indulgere. Sed, dilecte fili, sive diaboli sit hoc opus, nec jam illi adversus nos debacchari permittamus; sive ex hominum malevolentia nata sint miseranda et tristia illa, metam ponamus nostris in invicem invasionibus. Nefarii illius consilii auctores fuerunt qui primi inceperunt tuum animum dolore afficere suis contra te expeditionibus: sufficientes dederunt pœnas; mala quæ acciderunt computa unicuique tui iram exstingue malis quæ pertulerunt qui tibi nocere sunt aggressi.

C Lex est non solum inter homines, sed etiam inter feras vigens. Sæpe enim videre est feras furentes in invicem irruere, quarum una victa, altera ad mansuetudinem redit. Caveamus ne ferarum naturam superemus, ne inexstinguibili furori neque insuperabili iræ cedamus; sed ad humanos affectus præcipueque tuæ prudentiæ consonos rediens, bello, cædibus sanguinisque effusione dimissis, oculos converte ad magnum pacis bonum, ad inæstimabilem illam hæreditatem, quam nobis reliquit qui frater noster fieri dignatus est ut reconciliatos nos Patris et Dei filios efficeret; quem inter Romanos et Bulgaros medium stare puta atque sua ostendentem vulnera, latus perforatum, manuum et pedum foramina, ita dicere: Quid est hoc, filii mei, popule meus, hære- D ditas dilecta, quam mihi dedit Pater pro mea obedientia et usque ad crucem et mortem demissione? quid est hoc? quomodo præcepti mei estis obliti? quomodo meas suasiones non recordamini? quomodo periit illa dilectio quam vobis reliqui? ubi nunc pax illa quam vos docui? quomodo me caput confitentes membraque mea dici satagentes, in invicem bellum geritis? Non est id membrorum idem caput habentium, sed necesse est dividi et aliud caput quæri. Illa censeas dicere Christum Deum nostrum majori dolore affectum quam cum

Digitized by Google

cruci fuit affixus; quem sincere audientes, ejus verba vereamur, vulnera colamus, timeamusque eum affligere, et quia tempus est, nostra in invicem deliquia sanemus, atque illum omni dolore et tristitia liberemus, benignamque nobis faciamus Dei sententiam, ad pacem redeuntes, pristinamque dilectionem renovantes, neque expectemus de nostris bellis, imo furoribus, tum judicari cum defensio non admittetur; cum omnis excusatio inutilis erit, et irrevocabilis sententia.

A ζεσθε; Οὐκ ἔστι τοῦτο μελῶν τὴν αὐτὴν κεφαλὴν ἐχόντων, ἀλλ' ἀνάγκη χωρίζεσθαι καὶ ἑτέραν ζητεῖν κεφαλήν. Ταῦτά μοι νόμιζε τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν πλέον ὀδυνώμενον ἢ ὅτε τῷ σταυρῷ προσηλοῦτο λέγειν· οὗ ὡς ἀληθῶς ἀκούοντες δυσωπηθῶμεν τοὺς λόγους, αἰδεσθῶμεν τὰ τραύματα, φοβηθῶμεν τὴν λύπην αὐτῷ ἐμπαρέχειν, καὶ ὡς ἔστι καιρὸς θεραπεύσωμεν τὰ εἰς ἀλλήλους σφάλματα, ἀπαλλάξωμεν δὲ κἀκεῖνον τῆς ἐφ' ἡμᾶς ὀδύνης καὶ τοῦ ἀλγήματος, καταστήσωμεν εὐμενῆ τὴν θείαν δίκην, πάλιν πρὸς τὸ εἰρηνικὸν μεταβεβλημένοι, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἀγάπην ἀναλαβόμενοι, καὶ μὴ ἀναμείνωμεν ἐκεῖθεν ὑπὲρ ὧν εἰς ἀλλήλους ἐξεπολεμήθημεν, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ἐξεμάνημεν, κριθῆναι ὅτε καὶ ἡ ἀπολογία ἀπρόσδεκτος, καὶ πᾶσα πρόφασις ἀνενέργητος, καὶ ἡ κατάκρισις ἀσυγχώρητος.

Ne nos loquacitatis insimula quod sermonem longius protraxerimus. Communes enim dolores cordisque nostri cruciatus nos coegerunt: et si mihi daretur, juxta antiquum sermonem, pluribus uti linguis, gauderem, quoniam ita forsan satis lugerem et preces non tam malis impares ad Deum et ad generosam tuam majestatem dirigerem. Cum autem plurium mihi non est linguarum copia, lingua mihi a natura concessa utar, et, ut dixi, cordis dolore coactus, sermonem protraham. Cogita, fili mi, ante futurum judicium, antequam metuendo astes tribunali, neque principes neque pauperes de mundana gloria judicandos, sed solummodo de spiritualibus meritis; mente concipe priusquam mundus cogatur universus ante inexorabilem judicem, hujus vitæ facta, post nostram mortem, his qui in illa vita tunc erunt in memoria fore. Quis ergo, posterorum, auditis tot Christianorum cædibus, non conviciabitur, non maledicet, non omnibus improbis nominibus earum auctores obruet.

Μὴ καταγνῷς ἡμῶν ὡς ἀδολεσχούντων, εἰ πλέον τὸν λόγον ἐκτείνομεν· τὰ γὰρ κοινὰ πάθη, καὶ οἱ B σπαραγμοὶ τῆς καρδίας πρὸς τοῦτο βιάζονται. Καὶ εἴπερ ἦν μοι, κατὰ τὸν παλαιὸν λόγον, πλειόνων εὐπορῆσαι γλωσσῶν, τοῦτο ηὐξάμην ἄν, ἵνα ἴσως οὕτως ἱκανῶς ἀπεκλαυσάμην, καὶ τὰς δεήσεις μὴ πολὺ τῶν κακῶν λειπομένας καὶ πρὸς Θεὸν ἐποιησάμην, καὶ πρὸς τὴν σὴν μεγαλοφυῆ ἐξουσίαν. Ἀλλ' ἐπεὶ μὴ πλειόνων ἔστι μοι γλωσσῶν εὐπορία, τῇ δεδομένῃ τέως παρὰ τῆς φύσεως ἀποχρήσομαι, καὶ, ὥσπερ εἶπον, ὑπὸ τοῦ ἄλγους τῆς ψυχῆς βιαζόμενος, μακρότερον τὸν λόγον ποιήσομαι. Ἐνθυμήθητι, τέκνον ἐμὸν, πρὸ τοῦ μέλλοντος κριτηρίου, πρὸ τῆς φοβερᾶς ἐκεῖ παραστάσεως, ὅτι διάκρισις οὐκ ἔστιν ἀρχόντων καὶ πενήτων ἐκ τῆς κοσμικῆς ταύτης περιφανείας, ἀλλ' ἀπὸ μόνων τῶν ψυχικῶν κατορθωμάτων· λάβε μοι κατὰ νοῦν καὶ πρὸ τῆς παγκοσμίου ἐκείνης συνα- C γωγῆς ἐπὶ τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ, τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ μετὰ τὸν ἡμέτερον θάνατον ὑπὸ τῶν τότε στρεφομένων ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ, περὶ ἡμῶν εἰς μνήμην ἐσόμενα. Τίς γὰρ τῶν μετὰ ταῦτα τοσαύτην ἀκούσας Χριστιανῶν μιαιφονίαν οὐ λοιδορήσεται, οὐκ ἐπαράσεται, οὐ πᾶν εἴ τι πονηρὸν ὄνομα εἰς τοὺς τὰ τοιαῦτα πεπραχότας ἀναθήσει;

Fuerunt multoties ad invicem inimici, sed quicunque moderati, quicunque moribus humani finem inimicitiis posuerunt, neque omni temporis malo servierunt, sed probe scientes ab hominum natura esse alienum inimicitias gerere, eas in pacem mutaverunt. Non autem dico liberos erga parentes, fratres erga fratres, discipulos erga magistros, sic egisse, sed etiam qui longe a talibus connexionibus atque habitudinibus erant alieni. Vos autem quid? Liberi cum parentibus implacabiles exercetis inimicitias, fratres cum fratribus, discipuli cum magistris, et qualis disciplinæ! ejus scilicet quæ vobis mentis aperuit oculos, quæ vos ad lucem perduxit et a diaboli servitute exemit, atque quod omnia incomparabiliter superat, vos Dei filios effecit. Quis igitur posterorum, his cognitis, non omnes injurias, non omnes blasphemias in eos congeret qui tam immortales exercent inimicitias? Deinde quæ utilitas decoris, gloriæ auctoritatis atque potentiæ, cum hac vita functi scelestum nomen relinquemus? cum jam contumeliis afficimur, cum probris obruimur ab iis quibus odio est malitia? cum nobis maledicunt qui pacis bonum diligunt et cædes atque homicidia abominantur?

Ἐγένοντο πολλοὶ πλειστάκις ἐχθροὶ πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ὅσοι ἐπιεικέστεροι, ὅσοι τὸν τρόπον ἀνθρωπικώτεροι, ἔδωκαν ὅρον τῇ ἔχθρᾳ, οὐκ ἐνέμειναν διαπαντὸς τῷ κακῷ, ἀλλὰ συνειδότες ὡς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀλλότριον τὸ ἐχθραίνειν, μετέβαλον εἰς εἰρήνην τὴν ἔχθραν. Καὶ οὐ λέγω τέκνα πρὸς πατέρας, ἀδελφοὺς πρὸς ἀδελφοὺς τοῦτο ποιήσαντας, μαθητὰς πρὸς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς πόῤῥω τῆς τοιαύτης συναφείας καὶ σχέσεως. Τὸ δ' ὑμέτερον ποταπόν; Τέκνα πρὸς πατέρας ἔχθραν ἄσπονδον D ἔχετε, ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφοὺς, μαθηταὶ πρὸς διδασκάλους, καὶ τότε πηλίκης διδασκαλίας! ἥτις ὑμῶν ἀνέῳξε τὰ ὄμματα τῆς ψυχῆς, ὡδήγησε πρὸς τὸ φῶς, τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας ἐῤῥύσατο· καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις ἀσύγκριτον, υἱοὺς Θεοῦ ἀπειργάσατο. Τίς οὖν τῶν μεταγενεστέρων ταῦτα μέλλων ἀναμανθάνειν, οὐχὶ πάντα ὀνείδη, οὐχὶ πάσας βλασφημίας ἐπαφήσει κατὰ τῶν οὕτως ἀθάνατον ἔχθραν ἀραμένων. Εἶτα τί τὸ κέρδος τῆς ἐντεῦθεν περιφανείας, τῆς δόξης, τῆς ἀρχῆς, τῆς ἐξουσίας, ὅταν ἀπερχόμενοι τῆς ζωῆς ταύτης, ὄνομα πονηρὸν καταλείψωμεν, ὅταν ὑβριζώμεθα, ὅταν ἐξονειδιζώμεθα παρὰ τῶν μισούντων τὴν πονηρίαν, ὅταν ἐπαρῶνται ἡμῖν οἱ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν ἀγαπῶντες, καὶ

Digitized by Google

τὰς σφαγὰς καὶ τὰς μιαιφονίας βδελυσσόμενοι; Κρεῖσσον ἀγαθὸν ὄνομα, τέκνον ἐμόν, οὐ μόνον ὑπὲρ πλοῦτον πολύν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν δόξαν καὶ βιωτικὴν περιφάνειαν.

Ἐννόει μοι ταῦτα καὶ ὅπερ ἐκ παιδὸς ὄνομα καλὸν ἐπεπόθησας, μνήμην ἔντιμον καὶ λαμπράν. Ταύτην μὴ ἀπολέσωμεν διὰ φιλονεικίαν καὶ πικρίαν ψυχῆς· καλὸν ἐφόδιον πρὸς τὸν μέλλοντα βίον τὸ συναπάραι μετὰ τῶν τῆς ἀρετῆς ἐγκωμίων· καλὸν δὲ καὶ τὸ καταλιπεῖν τοῖς σοῖς χρηστοῦ πατρὸς τέκνα καλεῖσθαι, ἐπιεικοῦς, πράου, ἡμέρου, φιλανθρώπου, ἀλλὰ μὴ τὰ τούτων ἐναντία· μηδὲ γένοιτο, τέκνον ἐμόν, οὕτω τοὺς σοὺς υἱούς, τὰ ἐμὰ γλυκύτατα δυστυχῆσαι τέκνα, ὥστε ἀνθ' ὧν εἶπον καλῶν ὀνομάτων, κληρονομῆσαι τῶν ἐναντίων. Ἐκεῖνος ὁ κλῆρος τιμιώτερος τῆς μελλούσης αὐτοῖς παρὰ σοῦ καταλιμπάνεσθαι ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας· ὧν σὺ φροντίδα ποιούμενος, ὡς ὄντως παρὰ Θεοῦ τοῦ σοῦ ἔθνους ἄρχειν καταστάς. Καὶ προσέτι τῆς ἐξ ἀρχῆς σου ἐπιεικείας καὶ ἡμέρου ψυχῆς μὴ ἐξιστάμενος, ἄνοιξον ἡμῖν τὰ ὦτα, καὶ πρὸ τῶν ὤτων τὴν καρδίαν, καὶ πρόσχες τοῖς λεγομένοις ὡς παρὰ φίλου λεγομένοις καὶ [forte πατρὸς] πρὸς ἀγαπῶντος. Εἰ μὴ νομίζῃς ἀνάξιον τὸ καλεῖν πατέρα, εἰ καὶ ἁμαρτωλόν, ὅμως δὲ πρεσβύτην, καὶ ἐπισκόπου τάξιν λαχόντα, οὓς ὁ Χριστὸς ἡμῶν καὶ Θεὸς πνευματικοὺς ὑμῖν παρέσχε πατέρας, πολλῷ τῶν κατὰ σάρκα γνησιωτέρους· ἐπεὶ τὰ μὲν τῆς σαρκὸς λύεται, τὰ δὲ τοῦ πνεύματος ἄλυτα. Ἀλλ' εἰς εὐχὴν ὁ λόγος ἡμῶν τελευτάτω· καὶ τί ἕτερον ἢ τοῦτο φαμέν; Ὡς εἴη Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἐκκαθᾶραι τὰ σκάνδαλα, ἐξομαλίζων τὴν σὴν εὐγενῆ ψυχήν, καὶ εἴ τι σκάνδαλον ἐν αὐτῇ παραπέπτωκεν ἀνακαθαίρων, καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς τῆς θειοτάτης φῶς ἀγάπης, ὅπερ ἐσπούδασεν ὁ τοῦ σκότους πατὴρ ἀποσβέσαι, πάλιν ἐν ὑμῖν ἀνάπτων καὶ ποιῶν ἀναλάμπειν· ὁ τὴν ἔχθραν ἀποκτείνας ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, καὶ συνάψας τὰ διεστῶτα, ὁ εἰρηνοποιήσας τὰ πάντα διὰ τοῦ ἁγίου καὶ παναχράντου αἵματος, αὐτὸς καὶ νῦν πᾶσαν διχόνοιαν, πᾶσαν διάστασιν, πᾶσαν ἔχθραν ἐξορίσαι ἔκ τε Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων, καὶ πάλιν εἰς ἓν συνάψοι, καὶ ἐν ἀπολαύσει δοίη γενέσθαι τῶν τῆς εἰρήνης καλῶν, συντριβέντος ἐν τάχει τοῦ τῶν σκανδάλων σπορέως καὶ τῆς κακίας γεννήτορος.

melius est bonum nomen, fili mi, non solum divitiis multis, sed et omni gloria et mundano honore.

Mihi quoque tecum reputo quod ab infantia bonum nomen desiderasti, memoriamque honoratam atque illustrem; quam ne perdamus ambitione et animi acerbitate; bonum viaticum ad futuram vitam cum virtutis laude migrare: bonum quoque tuis liberis relinquere quo, nominentur patris filii optimi, moderati, mansueti, lenis, humani, non autem, contraria; absit, fili mi, tuos liberos, dulcissimos meos filios, ita miseros fore, ut, pro bonis nominibus quæ dixi, contraria obtineant; quæ hæreditas multum præstat potentiam atque auctoritatem quas eis es relicturus; quas curans, tanquam qui a Deo tuæ genti dominaris, atque prima moderatione et cordis mansuetudine non decidens, nobis aures tuas aperi atque ante aures cor tuum, et dictis attende tanquam ab amico et ex caritate dictis; nisi indignum ducas me vocare patrem, etiamsi peccatorem, seniorem tamen et episcopalem dignitatem sortitum; quos Christus Deus noster vobis spirituales dedit patres, multo carnalibus parentibus amantiores; carnis enim vincula solvuntur, spiritus autem indissolubilis; sed in obsecrationem desinat sermo noster; quid autem aliud dicemus quam istud? Utinam Christus, verus Deus noster, qui in mundum venit ad tollenda scandala, generosum tuum animum demulceat, et si quid in eum scandali incidit, tollat, ac divinæ charitatis lumen, quod exstinguere conatus est pater tenebrarum, sursum in te accendat atque illucescere faciat: qui inimicitias in sua carne solvit *, qui divisa copulavit, qui omnia sacro suo et immaculato sanguine pacificavit, ipse nunc quoque omnem dissensionem, omnes discordias, omnesque inimicitias a Romanis et Bulgaris avertat, eosque rursum in unum jungat et frui præstet bonis pacis, oppresso citius scandalorum disseminatore malitiæque parenti.

ΛΒ'. *Τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Βουλγαρίας.*

Ἐπιστάμεθα τὴν ὑμῶν ἀρχιερατικὴν τελειότητα περὶ τοῦ πράγματος οὗ γράφειν προήχθημεν, τὰ αὐτὰ φρονεῖν ἃ καὶ ἡμεῖς φρονοῦμεν, τὴν ἴσην ὀδύνην φέρειν ἐν τῇ καρδίᾳ, τοῖς ὁμοίως διαξαίνεσθαι σπαραγμοῖς. Καὶ διὰ τοῦτο γράφομεν οὐ παραίνεσιν οὐδὲ διδασκαλίαν, ἀλλ' οἷον συνομιλίαν καὶ ὅσα εἰ παρόντες ὁμοῦ καὶ συνδιατρίβοντες, κοινῶς ἂν διεσκεψάμεθα. Ταῦτα δὲ ἔστι περὶ τῶν καταλαβόντων κακῶν τὸν ἕνα μὲν Χριστοῦ λαόν, Ῥωμαίους φημὶ καὶ Βουλγάρους, διαμερισθέντας δὲ ἐξ ἀλλήλων ὑπὸ τοῦ ἐξ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ Θεοῦ διατεμόντος καὶ διαμερίσαντος τὸν λαόν. Ὑπὲρ ταύτης

XII. *Ad Bulgariæ archiepiscopum.*

Non ignoramus vestram archiepiscopalem perfectionem, de qua re scribere cogimur, de ea eadem ac nos sentire, æqualem in corde ferre dolorem, iisdem cruciatibus carminari; ideoque non exhortationem præceptave scribimus, sed quasi colloquium et qualia, si simul essemus ac viveremus, communiter investigaremus; hic porro agitur de malis quæ Christi populum invaserunt, Romanos et Bulgaros, ab invicem nunc separatos ab illo qui in principio hominem a Deo separavit et populum in partes divisit; de illa scribimus sollicitudine communi, quam nos indesinenter in corde

* Ephes. II, 14.

Digitized by Google

[illegible] lugemus et gemimus et quam scio te similiter ferre et pro qua lacrymæ tuæ tibi sunt panes: ac nostris etenim vestra novimus: quorum namque opus et ministerium sunt eadem, eorum decet eamdem esse et dolores atque labores; sed eamdem vobis ac nobis esse anxietatem atque dolorem satis est ita memoravisse.

Reliquum igitur est jam ut quasi colloquium et investigationem communem incipiamus: alii aliud acceperunt in præsenti vita ministerium, dico reges et civitatum principes, quique aliis præficiuntur negotiis, aut administrationis dispensatores constituuntur, quorum quisque, muneri suo intentus, proprium opus, si prudens est, accurate perficere studet; nos vero sacro altari astare jussi si aliis pluribus ministrare debemus, ante omnia tamen ad pacem promovendam atque ex medio tollenda scandala inimicitiasque assumpti sumus: tremenda siquidem sacrificii oblatio quam in illius memoriam facimus qui, ad solvendas æternas inimicitias et destruendum violentum hominum contra Deum furorem compescendum quem nulla spes erat in pacis studium esse convertendum, omnia quæ passus est pati voluit, sputa, alapas, sceleratorum mortem, nos admonet sine intermissione, omnibus viribus, omni mente, omnique sermone, pacis esse adjutores studiosos, inimicitiarum hostes et toto corde viam scandalis intercludere; siquidem tanquam ob oculos nobis magnum illud ministerii nostri mysterium ipsum ostendit Filium benignissimi Patris, qui sic dilexit mundum ut eum ad nos miserit: sed enim Unigenitum illum, dilectum Agnum Dei immolatum, propitiationem factum pro nostris in Deum et Patrem inimicitiis, quasi visibilem ante oculos nostros statuit sacrum illud mysterium, qui divinæ gloriæ factus hæres confusionem tantam atque ignominiam ab hominibus sibi subjectis inustum contempsit, ut abalienatos, inimicos, hostes, per suas passiones, per vulnera, per ignominiam liberaret, paci restitueret et Dei familiares efficeret: quid ergo, frater et coepiscope, nos facere oportet? quale cor habere, quamnam sollicitudinem et anxietatem, cum videamus quosdam in invicem insanientes et pro pace inimicitiarum studiosos? Et hæc dico de singulis et vicissim: quantam igitur adhibere debemus vigilantiam ad eos qui ita a diabolo sunt affecti conciliandos, revocandos ad pacem et persuadendos ut per charitatem ad unionem redeant? Sed cum non unus aut duo, aut decem, aut multo plures, domus tota, aut civitas, sed et gens tota contra totam gentem, imo ejusdem fidei, proh! meorum dolorum pondus! diaboli efficacia in istud malum impingunt, quid faciemus? quid excogitabimus? quid sapiemus? quæ dies aut quæ nox nos a tanta sollicitudine et anxietate requiescere faciet?

A γράφομεν τῆς κοινῆς φροντίδος, ἣν ὥσπερ ἡμεῖς ἀδιαλείπτως φέροντες στενάζομεν καὶ θρηνοῦμεν, οἶδα ὅτι καὶ αὐτὸς ὁμοίως φέρεις, καὶ ἄρτος σοι τὰ δάκρυα γίνεται· ἐκ τῶν ἡμετέρων γὰρ τὰ ὑμέτερα διδασκόμεθα· ὧν γὰρ τὸ ἔργον καὶ ἡ διακονία κοινή, τούτων εἰκὸς κοινὰ γίνεσθαι τὰ πάθη καὶ τοὺς καμάτους· ἀλλ' ὅτι μὲν ἡ αὐτὴ συνοχὴ καὶ τὰ ὅμοια κεντεῖ ἄλγη τὴν σὴν καρδίαν, οἷα καὶ ἡμᾶς, ἀρκεῖ τοσοῦτον ἐπιμνησθῆναι.

Λοιπὸν δὲ ἤδη τῆς οἷον συνομιλίας καὶ τῆς κοινῆς ἀπαρχόμεθα συνδιασκέψεως· ἄλλοι μὲν ἄλλαις ἀπετάγησαν διακονίαις ἐν τῇ παρούσῃ ταύτῃ ζωῇ, βασιλεῖς λέγω καὶ ἄρχοντας πόλεων, ἐπιστάτας πραγμάτων ἄλλων, οἰκονόμους τῆς διοικήσεως, ὧν ἕκαστος πρὸς ἣν ἔλαβε τάξιν ἀφορῶν, τὸ οἰκεῖον B ὅστις ἔμφρων σπουδάζει ἀμέμπτως ἔργον ἐπιτελεῖν· ἡμεῖς δὲ οἱ παρίστασθαι τῷ ἁγίῳ ἀποτεταγμένοι θυσιαστηρίῳ, εἰ καὶ πολλῶν ἄλλων χρεῶσται καθεστήκαμεν ἐπιτελεῖν τὴν διακονίαν, ἀλλά γε πρὸ παντὸς ἑτέρου τὸ τῆς εἰρήνης ἔργον καὶ τὸ διώκειν ἐκ μέσου τὰ σκάνδαλα καὶ τὴν ἔχθραν, εἰς ὑπουργίαν ἐλάβομεν. Ἡ γὰρ τῆς φρικτῆς ἱερουργία θυσίας, ἣν εἰς ἀνάμνησιν ἐπιτελοῦμεν τοῦ ἵνα καταλύσῃ τὴν αἰώνιον ἔχθραν, τὴν βιαίαν ἐκείνην πρὸς Θεὸν τῶν ἀνθρώπων μανίαν καὶ ἀνέλπιστον εἰς σπουδὰς εἰρήνης συμβῆναι ὑπομείναντος ὅσα ὑπέμεινε, τὰ ἐμπτύσματα, τὰ ῥαπίσματα, τὸν θάνατον τῶν κακούργων, τοῦτο ἡμῖν παρακελεύεται διὰ παντὸς τὸ πάσῃ δυνάμει, πάσῃ περινοίᾳ, παντὶ λόγῳ τῆς εἰ- C ρήνης εἶναι σπουδαίους συμμάχους, τῆς ἔχθρας πολεμίους, καὶ πάσῃ ψυχῇ ἀποκλείειν τὴν εἴσοδον τῶν σκανδάλων· ἐπείπερ οἷον ἐπ' ὄψιν ἡμῖν τοῦτο δὴ τὸ μέγα τῆς ἱερουργίας μυστήριον ὑποδεικνύουσιν, αὐτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ φιλανθρώπου Πατρὸς, ὃς τοσοῦτον ἠγάπησε τὸν κόσμον, ὥστε τοῦτον ἐξαποστεῖλαι πρὸς ἡμᾶς· ἀλλὰ γὰρ τὸν Μονογενῆ τοῦτον, τὸν ἀγαπητὸν, τὸν Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ θυόμενον καὶ ἐξίλασμα γινόμενον τῆς ἡμετέρας ἔχθρας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ὥσπερ ὁρώμενον τὸ πανάγιον τοῦτο μυστήριον παρίστησιν, ὃς κληρονόμος ὢν τῆς θεϊκῆς δόξης, κατεφρόνησεν αἰσχύνης τοσαύτης καὶ ἀδοξίας ὑπ' ἀνθρώπων ὑπ' αὐτῷ τολμηθείσης; Ἵνα τοὺς διεστῶτας, τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς πολεμίους διὰ τῶν οἰκείων D παθῶν, διὰ τῶν τραυμάτων, διὰ τῆς αἰσχύνης ἀπαλλάξῃ καὶ συνάψῃ τῇ εἰρήνῃ, καὶ οἰκείους ἀπεργάσηται τῷ Θεῷ. Τί οὖν, ἀδελφὲ καὶ συνιερεῦ, δεῖ πράττειν ἡμᾶς; Ποταπὴν ἔχειν καρδίαν, ὁποίαν μέριμναν, ἡλίκην ἀγωνίαν, ὅταν τινὰς ὁρῶμεν κατ' ἀλλήλων ἐκμαινομένους, καὶ τὴν ἔχθραν ἀντὶ τῆς ἀγάπης ἀλλασσομένους; Καὶ ταῦτά φημι περὶ τῶν καθ' ἕνα τέως καὶ ἀνὰ μέρος. Πόσην οὖν κεχρεωστήκαμεν πρόνοιαν φέρειν, ὥστε τοὺς οὕτω διατεθειμένους τὰς ψυχὰς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ συμβιβάσαι, καὶ εἰρηνοποιῆσαι, καὶ πεῖσαι πάλιν διὰ τῆς ἀγάπης εἰς ἑνότητα συνελθεῖν; Ὅταν δὲ οὐχ εἷς, οὐδὲ δύο, οὐ δέκα, οὐδὲ πολλῷ τούτων πλείους ὁλόκληρος οἰκία καὶ πόλις, ἀλλ' ἔθνος ὅλον πρὸς ὅλον ἔθνος καὶ τότε ὁμόπιστον, οἴμοι τῶν ἐμῶν παθῶν τὸ βαρύτατον,

Digitized by Google

ὑπὸ τῆς τοῦ δαίμονος ἐνεργείας εἰς τὸ κακὸν τοῦτο περιηνέχθησαν, τί ποιήσωμεν; τί διανοηθῶμεν; τί φρονήσωμεν; ποία ἡμέρα ἢ νὺξ ἀναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς τοιαύτης μερίμνης, ἢ τῆς συνοχῆς;

Προῆλθε μὲν ἄχρι τούτου ὁ λόγος, ὥσπερ προῆλθεν· ἄρτι δὲ ὥσπερ αὐτὰ τὰ πράγματα ἀναλαβόντα φωνὴν, τρανότερον φθέγγεται. Ἐκίνησεν ὁ τῆς κακίας πατὴρ διάβολος, ὁ τῆς εἰρήνης πολέμιος, μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ὅπλα καὶ ξίφη· ἐξέμηνεν αὐτοὺς κατ' ἀλλήλων, ἐνήργησεν ὅσα ἐνήργησεν μέχρι τῆς σήμερον· φεῦ τοῦ πλήθους τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν! Τίς δυσωπήσει; τίς γενήσεται μεσίτης; τίς Θεοῦ συναντιλαμβανομένου στήσει τὸν τοσοῦτον ὄλεθρον τῶν ἀνθρώπων; τίς μιαινομένην τὴν γῆν ἐξ αἱμάτων Χριστιανικῶν ἀποπαύσει; καὶ τίς ἕτερος; τοῦτο ἐμὸν καὶ σὸν τὸ χρεώστημα· ἀλλ' ἡμεῖς μὲν αὐτὸς, ᾧ παρίσταται πᾶσα καρδίας ἐνθύμησις, ἐξεπίσταται ὅτι καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπετρέψαμεν τὴν τοῦ πολέμου ἐγχείρησιν· καὶ τοῦ κακοῦ ἐκνικήσαντος παραινοῦντες οὐ διελείψαμεν, ὥστε ῥίψαι μὲν τὰ ὅπλα, ἀντιλαβέσθαι δὲ τῆς πρὸς Βουλγάρους εἰρήνης καὶ ἀγάπης, καὶ τῆς πατρικῆς πρὸς αὐτοὺς διαθέσεως· καὶ Θεοῦ τῶν καρδιῶν αὐτῶν ἁψαμένου, καὶ οἷς ἠπείθησαν πρότερον μετεφρόνησαν, καὶ οἷς μετὰ ταῦτα παρῃνέσαμεν, πρόθυμοι ποιεῖν τὰ παραινεθέντα γεγόνασι, καὶ ἐξ ἐκείνου καιροῦ καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὰ τῆς εἰρήνης ἐπιζητοῦσι, καὶ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης, καὶ τὰ τοῦ πρὸς ὑμᾶς πολέμου μεμισήκασι πράγματα. Ἀλλὰ τί εἴπω; Ὁ ἐξ ἀρχῆς φθονήσας τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, δριμὺν ἔσχε καὶ νῦν τὸν φθόνον κατὰ τῆς ἑνώσεως Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων, καὶ ὅτι ἔφθασεν ἀνάψαι τὴν πυρκαϊὰν τῆς ἔχθρας, χαίρει τῷ ψυχοφθόρῳ τούτῳ πυρὶ, καὶ πολὺν τὸν ἀγῶνα ποιεῖται τῆς τούτου ἀνάψεως, καὶ οὐ συγχωρεῖ τῷ καλῷ καὶ ἀγαπητῷ υἱῷ μου τῷ φρονιμωτάτῳ, τῷ δεσπόζειν Βουλγάρων λαχόντι, τῆς ἑαυτοῦ γενέσθαι καλοκαγαθίας, καὶ πρὸς τὸ καλὸν τῆς εἰρήνης ἐπιστραφῆναι, καὶ τῆς ἀρχαίας γενέσθαι γλυκύτητος· ἀλλ' ἀεί τι ὁ φθονερὸς, ὁ τῶν καλῶν διώκτης ὑποβάλλων πικρὸν ἐνθύμημα ἐν τῇ γλυκείᾳ τούτου ψυχῇ, σπουδάζει τὴν γλυκυτάτην διώκειν εἰρήνην.

A Usque modo, ut potuit, processit sermo noster: nunc vero rei ipsæ, quasi vocem usurpantes, vehementius clamant: malitiæ parens, pacisque inimicus, bella inter Romanos et Bulgaros excitavit gladiosque stringi fecit; illos in invicem furore implevit, quæ usque modo facta sunt, fecit; proh! delictorum meorum multitudo? quis erit populus? quis mediator exsistet? quis, adjuvante Deo, tantam hominum perniciem cessare faciet? quis terram prohibebit, ne ultra Christiano sanguine polluatur? Sed quis alius? meum ac tuum opus; nos vero, scit ipse cui cordis patent cogitationes, a principio belli susceptionem avertere conati sumus: et postquam fuerit exortum illud malum, non cessavi exhortari ad arma projicienda, resumendamque B cum Bulgaris pacem atque dilectionem, majoremque mentis affectum; Deus autem cum eorum corda tetigisset quæ prius abnuerunt senserunt, et parati fuerunt ad facienda quæcunque postea suasi, atque ex eo tempore ad usque nunc pacem desiderant charitatisque conjunctionem atque bella odio habent; sed quid dicam? qui a principio hominum generi invidit, ille violenta hodie effertur invidia contra Romanorum atque Bulgarorum unionem, et accenso primum inimicitiarum incendio pernicioso illo igne nunc gaudet ac maximis conatibus illius flammas excitat, nec sinit optimum et dilectum ac prudentissimum filium nostrum, Bulgarorum principem sua uti probitate et ad pacis C bonum se convertere, pristinamque bonitatem suam ostendere; sed semper invidus ille ac bonorum insecutor acerbos in lenem ejus mentem immittens, suavissimam pacem amovere molitur.

Ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ πονηροῦ δαίμονος τοιαῦτα. Ἡμεῖς δὲ Θεῷ πεποιθότες, καὶ τῇ τοῦ ποθεινοῦ υἱοῦ μου ἡμερότητι ὡς οὐκ ἀποτευξόμεθα τοῦ σκοποῦ, γράμμα πρὸς αὐτὸν ἐξεπέμψαμεν, ἐκεῖνα παρακαλοῦντες, ἐκεῖνα δυσωποῦντες, ὅσα τῆς αὐτοῦ φιλαγάθου ἐστὶ ψυχῆς οἰκεῖα, ὅσα τῆς ἐκείνου καρδίας. Καὶ γὰρ εἰ καὶ βραχὺν χρόνον, ἀλλ' ὅμως καὶ ἡμεῖς, ὅτε εἰς ὄψιν αὐτῷ κατέστημεν, ἐλάβομεν πεῖραν τῆς αὐτοῦ φύσεως· καὶ ἔγνωμεν τὴν σύνεσιν, τὴν πραότητα, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν χρηστότητα, καὶ ὡς πάσης ἀπηνείας καὶ ἰταμότητος ἀλλοτρία ἡ τούτου φύσις καθέστηκεν. Ἐγράψαμεν οὖν πρεσβεύοντες ὑπὲρ εἰρήνης, καὶ εὐέλπιδές ἐσμεν, ὡς δυσωπήσει μὲν πρῶτον τοῦτον ὁ δοὺς αὐτὸν Βουλγάρων δεσπόζειν Θεὸς, δυσωπήσει δὲ καὶ τὸ οἰκεῖον ἥμερον καὶ φιλάγαθον· δυσωπηθήσεται δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας παρακλήσεως. Τὸ μὲν ἡμέτερον τοιοῦτον, καὶ ἀποσαλεύομεν ἐν τοιαύταις ἐλπίσιν. Ἔστι δὲ καὶ τῆς ὑμῶν ἀρχιερωσύνης ἐπὶ τοῖς κοινοῖς πάθεσιν ἀλγυνομένης, ταῖς κοιναῖς συμφοραῖς, τῇ τοσαύτῃ τῶν κακῶν περιλύσει, καὶ ὡς οἴκοθεν κεκτη-

Illa nefarii dæmonis sunt opera; nos vero Deo confidentes et desiderabilis nostri filii mansuetudini nostrorum votorum compotes fore, litteras ad eum misimus, modo exhortantes, modo obsecrantes, secundum mentis ejus cordisque dispositiones proprias: brevi quidem tempore, sed tamen ejus na- D turam, cum in ejus præsentia essemus, probe sumus experti; agnovimus quippe ejus prudentiam, mansuetudinem, moderationem, bonitatem, alienamque prorsus ab omni crudelitate et impudentia naturam: pro pace igitur intercedentes scripsimus, et bona nobis est spes eum esse flectendum primo a Deo qui ei Bulgarorum dominationem concessit, deinde propria lenitate et benignitate: flectetur etiam nostris exhortationibus; talia fecimus et tali spe innitimur; vestri porro est archiepiscopatus, quia super communibus calamitatibus lugetis, communibusque doloribus, ac tanta malorum inundatione, et quia quasi proprium vobis est illud negotium, meam adjuvare legationem, placareque et suppliciter dilectum nostrum filium exorare.

Digitized by Google

μένης τὸ τοῦ πράγματος χρεώστημα, συνεπιλαβέσθαι τῇ ἡμετέρᾳ πρεσβείᾳ, ἐξευμενίσασθαι, καθικετεῦσαι τὸν ἠγαπημένον υἱὸν ἡμῶν.

Plurima sunt quæ tuam obsecrationem juvare possunt : primo quidem quod prius diximus, id est Christi et Dei nostri inconsolabilis dolor quod qui præclarum ejus nomen portant, quod ut nobis donaret sicut ovis ad occisionem ductus est *, in invicem belluina feritate efferantur, sancta quoque templa in quibus Deum implorat pro se ipso, pro conjuge, pro liberis et universa gente cujus constitutus est princeps, sacrum etiam et immaculatum corpus et sanguis, quæ manducans et bibens firmam spem habet sanctitatis fieri se participem ; tuis sermonibus ob illius oculos pone, quæ propriis oculis et ante tua dicta vidit nec ignorare potest, universam quam peragravit terram omnino desertam loco pristini ornatus, agrorum miserandam deformitatem ob segetes vineasque et arbores ; commemora sacrarum Deo ædium eversionem, quas piorum manus in Dei gloriam tanto labore ædificaverunt ; adde etiam ruinam venerabilium monasteriorum, in quibus monachi, in quibus virgines hymnos Deo sine intermissione canebant, quæque nunc jacentia relinquuntur. Adde quoque diversas hominum cædes, proh ! nimia dæmonis scelesti vis misera ! sanctorum monachorum, virginum mulierumque cadavera dispersa atque insepulta, canibusque et bestiis prædam objecta.

A Ἔχεις πολλὰς ἀφορμὰς συνεργούσας πρὸς τὴν ἐκείνου δυσώπησιν· πρῶτον μὲν, ὅσα ὁ λόγος προλαβὼν εἶπε, τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τὸ ἀπαραμύθητον ἄλγος, ἐφ' οἷς οἱ τὸ ἐκείνου τίμιον φέροντες ὄνομα ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθέντος, ἵνα τοῦτο ἡμῖν τὸ ὄνομα χαρίσηται, κατ' ἀλλήλων ἐξεθηριώθησαν, τοὺς ἱεροὺς ναοὺς ἐν οἷς πρὸς ἔντευξιν εἰσέρχεται τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὑπὲρ παίδων, καὶ ὅλου φημὶ τοῦ ἔθνους, οὗ δεσπόζειν κατέστη, τὸ ἅγιον καὶ πανάχραντον σῶμα καὶ αἷμα, ὧν ἐσθίων καὶ πίνων ἀδιστάκτους ἐλπίδας ἔχει ἁγιασμοῦ μέτοχος γίνεσθαι. Παράστησον αὐτῷ διὰ τῶν σῶν λόγων ἐν ὀφθαλμοῖς ὅσα ἐκεῖνος οἰκείαις ὄψεσι καὶ πρὸ τῶν σῶν λόγων τεθεαμένος οὐκ ἀγνοεῖ, τῆς γῆς ὅσην διῆλθε τὴν ἐρημίαν τὴν ἀντὶ τῆς ὁρωμένης B ἄχρι τοῦ νῦν ὡραιότητος, τῶν χωρῶν ὅση ἐκ τῶν σταχύων, ὅση ἐξ ἀμπέλων, ὅση ἐκ τῶν ἄλλων ἀκροδρύων ἐλεεινὴν ἀμορφίαν. Ἀνάμνησον αὐτὸν τῆς καταστροφῆς τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ οἴκων, οὓς εὐσεβῶν χεῖρες εἰς δόξαν Θεοῦ μετὰ πολλῶν καμάτων ἀνήγειραν. Πρόσθες τὴν ἀπώλειαν τῶν σεμνῶν διαιτημάτων, ἐν οἷς μονάζοντες, ἐν οἷς παρθένοι διὰ παντὸς ὕμνους ἀνέπεμπον τῷ Θεῷ, καὶ νῦν ἐν ἐρειπίοις λέλειπται κατακείμενα· πρόσθες ἐπὶ τούτοις τὰς πολυτρόπους τῶν ἀνθρώπων σφαγὰς, οἴμοι τῆς τοσαύτης τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἰσχύος, τῶν ἱερέων, τῶν μοναζόντων ἀνδρῶν, γυναικῶν ἐῤῥιμένα σώματα, καὶ μηδ' αὐτὸ τοῦτο ταφῆς ἠξιωμένα, ἀλλὰ κυσὶ καὶ θηρίοις εἰς βρῶσιν προτεθειμένα.

Quid autem ea dico ? Magnam habes et ineffabilem copiam in illa non audita tragœdia et potissimum in mansuetudine et perfectissima illius quem obsecrabis prudentia, unde adjuvetur intercessio : sed enim meis tuisque simul dolore et pro communi salute et pace permotus debita sollicitudine, ea etiam quæ ad eum pertinent demonstra : nostrum porro pro nobis officium eo modo imple quo nosmetipsi si adessemus : manus illius complectere, genua prehende, et, si opus est, etiam pedes, uno verbo, nihil aut dicere, aut facere omittas, usquedum ad pacis bonum superna mansuetudine inclinetur dulcis filii nostri animus, virique ab eo mittantur per quos renoventur pacis fœdera, evanescant belli inimicitiarumque mala, pellatur diabolus qui communibus Romanorum Bulgarorumque malis gaudet, redeant libere venerabilis dilectio præclaraque illius bona per quæ lætitia bonorumque copia utrique populo accedent ac crudelissimorum sensus malorum, vultus demissio atque mœstitia e medio tollentur.

Καὶ τί λέγω ταῦτα ; Ἔχεις πολλὴν καὶ ἀμύθητον C ἐκ τῆς ἀνιστορήτου ταύτης τραγῳδίας τὴν εὐπορίαν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν τοῦ δυσωπημένου ἡμερότητα, καὶ τὴν τελειοτάτην φρόνησιν εἰς τὸ συγκαταπράξασθαι τὴν πρεσβείαν· ἀλλὰ γὰρ κινούμενος ταῖς κοινῶς ἐμέ τε καὶ σὲ ἀπαραιτήτως συνεχούσαις ὀδύναις καὶ ταῖς ἐχούσαις ἡμᾶς ὀφειλέτας μερίμναις ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας καὶ εἰρήνης, ἐπίδειξαι μὲν καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ· πλήρωσον δὲ καὶ ἀνθ' ἡμῶν τὰ ἡμέτερα ὅσα εἰ παρόντες ἂν αὐτοὶ διεπραξάμεθα· χεῖρας περίπτυξαι, λαβοῦ γονάτων, εἰ δεήσει καὶ τῶν ποδῶν, καὶ ἁπλῶς λόγοις καὶ πράγμασι μὴ ἀπόσχῃ πάντα ποιῶν, ἕως ἂν τῇ ἄνωθεν εὐμενείᾳ πρὸς τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν ἡ γλυκεῖα τοῦ ἡμετέρου τέκνου συνέλθῃ ψυχὴ, καὶ ἄνθρωποι παρ' αὐτοῦ ἐξαποσταλῶσι, δι' ὧν ἀνακαινισθήσεται μὲν τὰ τῆς εἰρήνης, D καταργηθήσεται δὲ τὰ τῶν πολέμων καὶ τῆς ἔχθρας, ἀπελαθήσεται δὲ καὶ διάβολος ὁ ταῖς κοιναῖς συμφοραῖς Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων ἐπορχούμενος, παῤῥησιάσεται δὲ πάλιν ἡ τιμιωτάτη ἀγάπη, καὶ τὰ ἐκείνης τίμια πράγματα, ἐξ ὧν εὐφροσύνη καὶ τῶν καλῶν ἀπόλαυσις ἀμφοτέροις τοῖς λαοῖς προσγενήσεται, τῶν χαλεπωτάτων δὲ πραγμάτων ἡ πεῖρα καὶ ἡ κατήφεια καὶ ἡ σκυθρωπότης τῶν προσώπων ἀφανισθήσεται.

XIII. *Ad primum Simeonis hominem.*

Maximarum potentiarum ministri maximis virtutibus et meritis ornantur, fili mi, eoque magis quo

ΙΓ'. *Τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ τοῦ Συμεών.*

Τῶν μεγάλων ἐξουσιῶν οἱ ὑπηρέται μεγίσταις ἀρεταῖς, τέκνον ἡμῶν, κοσμοῦνται καὶ κατορθώ-

* Isa. LIII, 7.

Digitized by Google

μασι, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον καὶ οἰκειότεροι ὄντες γνωρίζονται. Τοιοῦτόν σε ὄντα ἐπιστάμενοι, καὶ τοῦτο συνεπιστάμεθα ὅτι καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων ἐκεῖνα διανοῇ, ὅσα τῷ μεγέθει πρέπει τῆς σῆς ἀρετῆς. Ἐπεὶ οὖν οὕτως ἔχομεν περὶ σοῦ, εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν τοῦ γράμματος ἐκινήθημεν μεγάλην τε οὖσαν, καὶ διὰ τῆς σῆς φρονήσεως κατορθωθῆναι ὀφείλουσαν. Ἔστι δὲ αὕτη περὶ τῆς εἰρήνης, ἣν ἔδωκεν ἡμῖν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, περὶ τοῦ παῦσαι τὰς σφαγὰς καὶ τὰς χύσεις τῶν αἱμάτων καὶ τῆς ἄλλης κακώσεως, ὅση ἐκ τῶν πολέμων γνωρίζεται· ὧν οὐδὲν μεῖζον, οὐδὲ φρονίμων ἀνθρώπων καὶ μέγιστον κλέος ἐχόντων ἔργον ἐστὶν ἰδεῖν οἰκειότερον. Περὶ τούτου ἐγράψαμεν καὶ τῷ μεγαλοδόξῳ καὶ πεποθημένῳ ἡμῶν υἱῷ, καὶ οὐκ ἀγνοοῦμεν, ὡς ἡ ἐκείνου φιλάγαθος ψυχὴ ἡ πραεῖα καὶ ἥμερος, εἰ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν ταύτῃ πικρίας ἐνέθηκε σπέρματα, προσέξει τοῖς ἡμετέροις λόγοις εὐμενῶς. Ὅμως καὶ σὲ κινοῦμεν διὰ τοῦ γράμματος συνεπιλαβέσθαι καὶ ὡς εὔνουν αὐτοῦ καὶ οἰκεῖον θεράποντα τὴν ὄντως μεγάλης δόξης αὐτῷ πρόξενον ὑπουργίαν ἐξυπηρετήσασθαι. Ἐν πολλοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις, ὡς καθαρὸν σώζων τὸ φίλτρον πρὸς αὐτὸν, ὡς τῆς αὐτοῦ ἐφιέμενος τιμῆς τε καὶ δόξης ἐξυπηρετεῖσθαι τούτῳ σπουδάζεις, ἀλλ' οὐδενὶ ἐπ' ἄλλῳ πράγματι, ὡς ἐν τούτῳ, γνωρισθήσῃ ἐξυπηρετούμενος τὰ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν αὐτῷ, οὐδὲ τὸ πρὸς αὐτὸν φίλτρον ἐπιδεικνύων καὶ τὸ τοῦ ἔρωτος διάπυρον πρὸς τὸν οἰκεῖον Δεσπότην.

Ἐνθυμήθητι γὰρ, τέκνον ἡμῶν, τὰ τοῦ πολέμου κακὰ, τὰ ἐκεῖθεν τοὺς ἀνθρώπους καταλαβόντα ἀλγεινὰ, καὶ πάλιν τὰ τῆς εἰρήνης καλὰ, καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐγγινομένην τοῖς ἀνθρώποις ἀπόλαυσιν. Καὶ ταῦτα συγκρίνων, σκέψαι πόσης αὐτῷ γενήσῃ πρόξενος τιμῆς καὶ δόξης, εἰ Θεοῦ συνεπιλαμβάνοντος ἀντὶ τῶν πολέμων, ἀντὶ τῶν σφαγῶν, ἀντὶ τῶν αἰχμαλωσιῶν, ἁπλῶς ἀντὶ τοῦ μεγάλου τῶν ἀνθρώπων ὀλέθρου, ἐξυπηρετήσεις αὐτῷ ταύτην τὴν ἔνθεον ὑπηρεσίαν, τὸ ἐπαινεῖσθαι διὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, καὶ δοξάζεσθαι, ἀλλὰ μὴ τὰ ἐναντία πορίζεσθαι διὰ τὰ ἐκ τῶν πολέμων κακά. Οὐ μὴ δεηθῇς λόγων πολλῶν, οὐδ' ἀποστραφήσεταί σου τὴν δέησιν ἡ καλὴ ἐκείνου καὶ φιλάρετος ψυχὴ, μόνον προθυμήθητι, μόνον δυσωπῆσαι βουλήθητι· καὶ πέπεισμαι ὡς ἕτοιμον ὄντα ὄψει τὴν θείαν εἰρήνην ἐπιζητοῦντα. Τοῦτο δὲ οὐχ ἁπλῶς λέγω, ἀλλὰ πεπεισμένος ἐξ ὧν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς εἰργάσατο· τοὺς γὰρ αἰτίους τοῦ πολέμου, καὶ τῆς τοσαύτης μιαιφονίας, κρίμασιν οἷς αὐτὸς οἶδε δικαίοις, ἐκ μέσου πεποίηκε, τὴν ἀξίαν δίκην καὶ ἁρμόζουσαν τῇ τοσαύτῃ αὐτῶν πονηρίᾳ ἐπιθείς. Διὰ τοῦτο οὐδ' ἡμεῖς πλέον ἐγνώκαμεν ἐκτείνειν τὸν λόγον, οὐδ' ἐνοχλεῖν σε τῷ μήκει τοῦ γράμματος, ἀλλὰ μόνην εὐχὴν προσεπιτιθέαμεν, ὡς εἴη Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν κἀκεῖνον τιμῶν καὶ δοξάζων καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐκ τοῦ τὴν εἰρήνην ἐπιτελέσαι, καὶ σὲ, τέκνον ἡμῶν, ἐπιπλέον οἰκεῖον δεικνὺς τῷ οἰκείῳ δεσπότῃ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπώμενον, καὶ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης προαιρέσεως καὶ σπουδῆς τῶν αἰωνίων καταξιῶν ἀγαθῶν.

plus ad eas appropinquant; te ejusmodi esse scientes, id quoque scimus, te videlicet ante nostras litteras ea sentire quæ tuæ virtutis decent præstantiam; ea de te sentientes venimus ad præsens scripti nostri objectum quod quidem maximum est et tua prudentia indiget: de pace res est, quam nobis donavit Christus Deus noster, de fine quoque cædium, sanguinis effusionis cæterarumque calamitatum quas ex bello nasci notum est: quo majus non est opus nec dignius consideratione virorum prudentium et illustrissimorum: de quo scripsimus jam ad gloriosum atque desiderabilem filium nostrum, nec desperamus quin illius optima, lenis et mansueta mens, licet peccatorum nostrorum multitudo ei amaritudinis semina injecerit, nostris sermonibus benigne attendat: te tamen hisce exhortamur litteris ad nos adjuvandum, et, tanquam benevolum et familiarem ministrum, operam ei præbendum quæ ei magnam sane gloriam conciliabit: si multis quippe aliis, ut qui integrum erga eum amorem servat illiusque honorem et gloriam desiderat, illi ministrare studes, in re autem nulla alia illius magis procurare honorem et gloriam videberis neque ostendere tuum erga eum amorem ardensque in Dominum studium.

Recogita siquidem, fili mi, belli mala doloresque homines invadentes et rursum pacis bona deliciasque ex ea hominibus natas; quibus perpensis, vide quanti honoris quantæque gloriæ illi auctor eris, si Deo adjuvante, pro bellis, pro cædibus, pro captivitatibus, uno verbo, pro maxima hominum pernicie, divinam ei operam naves ut ad pacis bona redeat gloriamque sibi conciliet, non autem quæ ex belli malis, infamiam: multis verbis non erit tibi opus, tuam non rejiciet deprecationem illius optima mens virtutisque amans; confidas tantum ac supplicare velis, et mihi persuasus sum illum fore paratum divinæque pacis cupidum; id autem non inconsulte dico, sed iis quæ fecit Deus clemens persuasus: auctores etenim belli et tam multorum homicidiorum, judicio, ut ipse novit, justo, e medio sustulit, æquam tantæque malitiæ consonam pœnam repetens; propterea sermonem non protrahere duximus ne longiore epistola tibi tædium afferamus, sed hanc solum addimus precationem: utinam Christus Deus noster illum ipsum honore et gloria, pro conciliata pace, in hac vita præsenti et in futura exornet, et te, fili mi, domino tuo charioren. et familiariorem faciat, et pro isto tuo studio atque diligentia, bonis donare dignetur sempiternis.

ΙΔ'. *Συμεὼν Βουλγάρῳ.*

Τέκνον ἡμῶν ποθεινότατον, καὶ φίλων ἀρχαίων καὶ νέων ὁ γλυκύτατος φίλος, ἄκουσον ὡς τέκνον

XIV. *Ad Simonem Bu.garum.*

Fili mi desideratissime, veterum atque novorum amicorum suavissime, ut filius et ut amicus, audi ver-

Digitized by Google

Patris qui te a principio dilexit et etiamnum diligit et geminam erga te charitatem in Spiritu sancto servat, iis quæ scribimus, attende, fili; in Deo enim persuasum habemus oblectantia et jucunda nos scripturos, factis amicitiæ nomen corroborantes: audi, rursum dico, ut vir Dei, ne plura dicam, nuntia divinam tuam mentem sanatura: si enim pro temporali potestate, excitatis a diabolo scandalis per eos qui contra tuum mihi dilectum decertavere caput, ira commotus fuisti, atque non juxta mea vota sentis, scio tamen evidenter te de Ecclesiæ malis, id est, dilaceratione et filiorum ejus dissidentia, contristatum quoque esse et nostrarum acerbarum mœstitiarum fuisse participem, in his etiam Christum honorantem Deum nostrum a quo tibi regnare et incolumis esse datum est, et in futuro sæculo dabitur salus et sine fine gloria, ut oramus et speramus.

Nuntiamus, fili mi, nuntia quæ audire omnium tibi gratissimum, nobisque nuntiare convenientissimum ac maxime proprium; unita est Dei Ecclesia, cessavit illius qui a principio eam conturbare maligne conatus est, procella, unita est quodammodo et cessavit procella: qui quidem se a nobis separaverant et sua separatione rationi valedixerant, eos suæ ambitionis pœnituit et Dei gratia ad nostrum sensum sunt reversi; quod petebat Ecclesia, id confessi sunt; et, ne plura dicam, suum peccatum confitentes in Ecclesiæ ulnas benigne apertas venerunt; occludebat enim usque modo suas ulnas Ecclesia humano more, quia illi humano etiam more senserant et qua nescio de causa contradicere amaverant; postquam autem illa omnia removeri Deo placitum fuerit, divina interveniente pace, in unum coaluimus et recepti sunt tanquam germani filii qui hucusque a nobis discesserant, illis quasi propriis membris adunati sumus et tandem Ecclesia Dei unum est caput, primo pontifice et Deo nostro et nobis indignis archiepiscopo tamen, congruenter quoque coagmentata et secure gubernata: præter paucos, qui, cum possent bona agendi ratione innotescere, ne vitam sine nomine transigerent, suadente sua malitia, non sunt veriti, sua separatione cupientes, quantum in ipsis esset, clarescere, Ecclesiæ unitatem labefactare; cæterum non omnino illis satis erit caput habere magnum Deum et summum pontificem nostrum, sed sive nunc sive postea suo capiti se adjungent; qui ni faciant, nihil inde: ipsi enim in loco quidem a se electo jacebunt; sancta vero Dei Ecclesia perturbationis suæ causa exempta, propria stabilitate gaudet Christo suo sponso gratias agens quod scandalis sit liberata suosque circum se liberos stantes conspiciat, quoscumque non potuit qui hominem a principio felici despoliavit amicitia, sacra nunc plenitudine abducere.

A καὶ φίλος ῥήματα πατρὸς ἐξ ἀρχῆς σε φιλήσαντος καὶ φιλοῦντος καὶ σώζοντος στοργὴν γνησίαν πρὸς σὲ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, πρόσχες, τέκνον ἐμόν, οἷς γράφομεν· πεποίθαμεν γὰρ ἐν Θεῷ ὅτι τὰ συνευφραίνοντα καὶ συνήδοντα γράφομεν, καὶ ἐπὶ τοῖς ἔργοις τὸ ὄνομα τῆς φιλίας βεβαιοῦντες. Ἄκουσον καὶ πάλιν φημὶ ὡς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος συντόμως εἰπεῖν, εὐαγγέλια ψυχὴν θεοφιλῆ θεραπεύοντα· εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σατανᾶ τὰ σκάνδαλα κεκινηκότος δι' ὧν κατὰ τῆς σῆς ἠγωνίσαντο τιμίας ἐμοὶ κεφαλῆς ἐξετραχύνθης, καὶ ἄλλως ἢ ὡς ἔστιν εὐχή μοι διατίθεσαι, ἀλλ' ἐπίσταμαι ἀκριβῶς ὅτι ἐπὶ τῷ πάθει τῆς Ἐκκλησίας, λέγω δὴ τῷ σπαραγμῷ καὶ τῇ διαστάσει τῶν τέκνων αὐτῆς, καὶ συνήλγεις, καὶ συνείχου μεθ' ἡμῶν πικραῖς ταῖς B ὀδύναις, τιμῶν καὶ ἐν τούτῳ Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, παρ' οὗ σοι καὶ τὸ ἄρχειν καὶ τὸ σώζεσθαι, καὶ ἡ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀποκείσεται σωτηρία, καὶ τιμὴ ἀτελεύτητος, ὥς γε εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομεν.

Εὐαγγελιζόμεθά σοι, τέκνον ἡμῶν, εὐαγγέλια, ὧν καὶ σοὶ τὸ ἀκοῦσαι πάντων ἥδιστον, καὶ ἡμῖν τὸ εὐαγγελίσασθαι πρεπωδέστατον πάντων καὶ οἰκειότατον. Ἥνωται ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, ἐπαύθη τοῦ ἐξ ἀρχῆς πονηρευσαμένου ταύτην ἐκταράσσειν ἡ καταιγίς, ἥνωται δὲ πῶς καὶ ἡ καταιγὶς πέπαυται. Οἱ μὲν ἐξ ἡμῶν κεχωρισμένοι καὶ τοῦ ἰδίου ἀντεχόμενοι χωρισμοῦ ἀπετάξαντο τῷ οἰκείῳ φρονήματι, μετέγνωσαν ἐφ' οἷς ἐφιλονείκουν, καὶ συνῆλθεν C χάριτι Θεοῦ τῷ ἡμετέρῳ φρονήματι· καὶ ὃ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐζητεῖτο, κοινῇ τούτοις συνωμολογήθη· καὶ συντόμως εἰπεῖν τὸ οἰκεῖον ὁμολογήσαντες πταῖσμα, ταῖς ἀγκάλαις προσῆλθον τῆς Ἐκκλησίας φιλανθρώπως ὑπανοιγείσαις αὐτοῖς. Ἀπέκλειε μὲν γὰρ μέχρι τοῦ παρόντος ἡ Ἐκκλησία τὰς ἀγκάλας, οἷα τὰ ἀνθρώπινα κἀκείνων ἀνθρωπίνως διακειμένων, καὶ οὐκ οἶδα ποίαις αἰτίαις ἀγαπώντων τοῦ ἀντιλέγειν. Ἐπεὶ δὲ πάντα ἐκεῖνα Θεοῦ εὐδοκίᾳ γέγονεν ἐκποδών, τῆς θείας μεσιτευσάσης εἰρήνης, συνήλθομεν εἰς ἑνότητα, καὶ προσελάβομεν τοὺς τέως ἐξ ἡμῶν διισταμένους ὡς οἰκεῖα τέκνα, καὶ ὡς μέλεσιν ἰδίοις συνήφθημεν, καὶ λοιπὸν ἔστιν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία μία κεφαλὴ τῷ πρώτῳ ἀρχιερεῖ D καὶ Θεῷ ἡμῶν, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις, ὅμως δ' οὖν ἀρχιερατεύειν ἠξιωμένοις, καὶ συναρμολογουμένη, καὶ ἀταράχως διευθυνομένη. Πλὴν ὀλίγων τινῶν, οἱ τὸ γνωρίζεσθαι ἔχοντες ἐξ ἀγαθοῦ τρόπου, ἵνα μὴ τὸν βίον ἀνώνυμον διαπερῶσιν, ἐκ τῆς ἑαυτῶν περινοούμενοι κακίας τὸ δῆλοι τυγχάνειν ὅσον ἐπ' αὐτοῖς τῷ οἰκείῳ μερισμῷ, λυπεῖν τὴν ἑνότητα οὐ διευλαβοῦνται τῆς Ἐκκλησίας· πλὴν καὶ οὗτοι πάντως εἰ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν εἰσι τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ ἀρχιερέως ἡμῶν, ἀγαπήσουσι τυχὸν μὲν νῦν, τυχὸν δὲ μετὰ τοῦτο συναρμοσθῆναι τῇ ἑαυτῶν κεφαλῇ· εἰ δὲ μή, πρᾶγμα οὐδέν· οἱ μὲν γὰρ κείσονται εἰς ἣν ἡ τούτων ἀπόνοια ἐξελέξατο χώραν· ἡ δὲ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τῆς ταραττούσης αὐτὴν αἰτίας ἀπηλλαγμένη, ἔχει τὴν ἰδίαν τάξιν εὐσταθῆ, εὐχαριστοῦσα Χριστῷ τῷ νυμφίῳ αὐτῆς, ὑπὲρ ὧν τε τῶν σκανδάλων ἀπήλλακται, καὶ ὑπὲρ ὧν τὰ οἰκεῖα κύκλῳ αὐτῆς παριστάμενα καθορᾷ τέκνα, ὅσους μὴ

Digitized by Google

ὁ ἐξ ἀρχῆς ἀποσυλήσας τὸν ἄνθρωπον τῆς μακαρίας οἰκειότητος καὶ νῦν ἀποσυλῆσαι τοῦ ἱερατικοῦ πληρώματος δεδύνηται.

Ταῦτά σοι, τέκνον ἡμῶν, τὰ εὐαγγέλια, οἷς πέπεισμαι τὴν σὴν εὐφρανθῆναι ψυχὴν ὅσον ἐπ' οὐδενὶ ἄλλῳ τῶν ἐν ἀνθρώποις παρέχειν εὐφροσύνην εἰδότων. Τὸ δ' ἀπὸ τούτου τίς μοι τῷ λόγῳ συνεπιλήψεται; Τίς συλλαλοῦντί μοι τῇ φιλανθρώπῳ καὶ γλυκυτάτῃ ψυχῇ συμπαρέσται κοινωνῶν τῷ λόγῳ; Καὶ ἀναμνήσομέν σε Θεοῦ διδόντος οὐ μὲν οὖν ἐπιλελησμένον τῆς οἰκείας ἡμερότητος, ἀλλ' ὑπὸ ἀνθρώπων οὐκ οἶδα τί περὶ αὐτῶν εἴπω, πλὴν ὅτι κακῶς διαθέσθαι τὰ Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων πράγματα διανοηθέντων, εἴτε οἴκοθεν, εἴτε ὑπὸ δαίμονος πονηροῦ πρὸς τοῦτο κεκινημένων, τέως παρεξελθεῖν βιασαμένων, καὶ εἰς πράγματα καταστῆσαι ἃ μηδέποτε οὔτε αὐτὸς ἤλπισας, υἱέ μου φιλανθρωπότατε, οὔτε ἡμεῖς, οὔτε τις ἄλλος τῶν τὴν σὴν γινωσκόντων ἢ ἀκουόντων φιλάνθρωπον καὶ ἡμερωτάτην ψυχήν. Τίς γὰρ τοῦτο ποτὲ πρὶν γενέσθαι προσεδόκησεν, ὅτι Συμεὼν ὁ διὰ φρόνησιν μεγάλην, ὁ διὰ τὸ θεοφιλὴς εἶναι εἰς μέγα δόξης τὸ Βουλγάρων ἔθνος ἀγαγών, ὁ πονηρίαν εἴ τίς ποτε ἀνθρώπων μισῶν, ὁ δικαιοσύνην τιμῶν, ὁ βδελυσσόμενος ἀδικίαν, ὁ κρείττων ἡδονῶν, ὁ τὴν γαστέρα κατάγχων οὐδὲν ἧττον οἷς ἐν ὄρεσιν ἡ ζωή, ὁ οἴνου ἄγευστος, ὁ κατ' οὐδὲν παραλλάσσων τῶν ἔξω τοῦ κόσμου ζῆν ἐπαγγελλομένων, ἢ ἐν μόνῃ τῇ κυβερνήσει τῆς παρὰ Θεοῦ δεδομένης αὐτῷ ἀρχῆς. Τίς ἂν οὖν προσδοκίαν ἔσχεν ὡς ὁ τοιοῦτος καὶ οὕτω θεοφιλὴς ἄνθρωπος εἰς τὰ νῦν καταλαβόντα χαλεπὰ Ῥωμαίους περιστήσει καὶ Βουλγάρους, καὶ τὴν ἄπειρον τῶν αἱμάτων χύσιν καὶ τὴν τοσαύτην ἐρημίαν, οἴμοι ἐρημίαν ἐκκλησιῶν Θεοῦ, διαιτημάτων παρθένων, αἳ πολλάκις καὶ τὸ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα ἐφείδοντο, μοναστηρίων ἀνδρῶν, οὗ νύκτα καὶ ἡμέραν Θεὸς ὑμνολογεῖτο καὶ ἐδοξάζετο.

Τί με δεῖ λέγειν πόλεων, χώρας ἄλλης, οἴκων, ὅσα τοῖς ἀνθρώποις εἰς παραμυθίαν σπουδάζεται τῆς ζωῆς, τὴν ἄλλην συμφοράν, ὅση τὸ ἀνθρώπινον συνέσχε, χηρείαν φημί, ὀρφανίαν, ἀδελφῶν ἀποστέρησιν, αἰχμαλωσίαν, δουλείαν, καὶ ἁπλῶς ἀντὶ τῆς πρώην Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων εὐζωίας, τὴν ἐλεεινὴν ταύτην μεταβολήν, εἰς ἣν ἐκ τῶν τοῦ πολέμου κακῶν περιέστησεν; Οὐκ ἐχθρῶν τοῦτο διαπραξαμένων, οὐ τῶν ἔξω τῆς μάνδρας τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, οὐ τῶν ἀλλοτρίων τῆς κληρονομίας τῆς πίστεως, ἀλλὰ τίνων; Αἲ, αἲ τῶν ἐμῶν βαρυτάτων παθῶν! φεῦ τοῦ ἐλεεινοῦ διηγήματος! πρὸς τοὺς ἐν Χριστῷ πατέρας ἐξεβαρβαρώθη τὰ τέκνα, καὶ τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ κατ' ἀλλήλων ἐξεθηριώθησαν, οἱ κληρονόμοι τῆς πίστεως καὶ συγκληρονόμοι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἑαυτοὺς ἐξεπολεμώθησαν. Τίς ἄν ποτε ἤλπισε καὶ πάλιν ἐρῶ τοιαῦτα πάθη, καὶ τοιούτων συμφορῶν πράγματα, πρὸ τοῦ ἐν ὄψει ταῦτα ἰδεῖν, Ῥωμαίους καὶ Βουλγάρους καταλαβεῖν; Ἀλλὰ γάρ, τέκνον ἡμῶν θεοφρούρητον, εἰ καὶ κατέλαβε τοιαῦτα, ὡς εἴθε μὴ ὤφελε, κατέλαβεν ἐξ ἐπηρείας τοῦ πονηροῦ δαίμονος, κατέλαβεν ἐκ φθόνου τοῦ πᾶσι μὲν ἀνθρώποις[1]

A Hæc sunt, fili mi, nuntia quibus mihi persuadeo magis oblectari tuam mentem quam quavis alia re quæ inter homines possit oblectationem afferre; sed exinde quis meo sermoni adjutor erit? Quis mihi tuam humanissimam suavissimamque mentem alloquenti aderit se consocians? Et te, donante Deo, commonefaciam, non quidem oblitum tuæ mansuetudinis, sed exacerbatum ab hominibus de quibus quid dicam nescio nisi eos cogitasse res Bulgarorum atque Romanorum male componere, sive ex se ipsis, sive a scelesto dæmone ad id motos, te usque eo progredi coegisse et ad facta impulisse quæ tu nunquam, humanissime fili, sperasses, neque nos, nec quivis alius inter eos qui humanam et dulcissimam tuam mentem norunt, aut de ea audierunt: quis B enim nunquam illa eventura esse existimasset? Simeonem, scilicet, illum, qui ob magnam suam prudentiam, ob pietatem, Bulgarorum gentem ad magnam gloriam evexit, qui malitiam, ut qui maxime, oderat, qui justitiam colebat, injustitiamque exsecrabatur, qui voluptates superabat, qui ventrem non minus coercebat quam qui in montibus degunt, qui vinum non gustabat, qui nihil differebat ab his qui extra mundum vivere prædicantur, nisi in administratione dignitatis tibi a Deo concessæ: quis ergo existimasset talem virum tam pium in præsentia mala Romanos et Bulgaros esse dejecturum, in enarrabilem sanguinis effusionem, in tantam vastationem, proh dolor! Dei ecclesiarum, monaste- C riorumque virginum, quarum vitæ sæpissime parcitum erat, monasteriorum quoque virorum, ubi die ac nocte ad Deum hymni et laudes decantabantur.

Quid me oportet dicere urbium, agrorum, domorum et omnium quæ homines ad vitæ consolationem curant, ruinam, viduitatem, scilicet, liberorum orbitatem, fratrum privationem, captivitatem, servitutem, uno verbo, pro pristina Bulgarorum et Romanorum felicitate, illam miserandam mutationem, ad quam belli malis devenerunt? Non autem ab hostibus ea facta sunt, nec ab iis qui extra ovile veri pastoris, Christi Dei nostri, sunt, aut ab hæreditate fidei extranei, sed a quibus? Eheu! Eheu! D gravissimos meos dolores! proh! miserabile verbum! Contra suos in Christo parentes barbari facti sunt filii, Christique oves in invicem belluina feritate efferati sunt, fidei hæredes, Christique gloriæ cohæredes ad invicem pugnaverunt: quis unquam, rursum dico, tot mala sperasset, totque calamitates, antequam coram oculis viderit, Romanos et Bulgaros esse deprehensuras existimasset? Sed, fili, Dei præsidio fulti, si illa, quæ utinam non accidere oportuisset, nos mala deprehenderunt, non deprehenderunt, nisi malitia nefarii dæmonis, nisi ejus invidia qui omnibus hominibus invidet, maxime vero Christianis: contra Christianos namque invidia

Digitized by Google

magis accenditur quod eos contra se bellum gerere novit, quod per Christianos universo orbe exterminatus est, et Christiani usque modo illius potestatem humiliant et quam perverse instituit tyrannidem quotidie evertunt; quæ propter in Christianos insanit et quantum in se est, omnibus modis studet eos contristare vicissim et malis obruere; ex diaboli quidem, ut dixi, malitia nata sunt mala ista, omne malum superantia: sed etiam ex hominibus sive illius malitiæ cooperantibus, sive mente captis, et sic bonos magis discerni facientibus; qui bellum contra suscitaverunt, sive nefario dæmoni cooperantes, sive mentis infortunio in id consilium acti, suavissimamque tuam mentem ad istam dispositionem redegerunt; ut sæpe etenim accidit minima scintilla accendi flammam inexstinguibilem, ita quoque ex istorum hominum stultitia decidens in cor tuum scintilla magnam illam flammam accendit usque modo inexstinguibilem.

A φθονοῦντος, μάλιστα δὲ Χριστιανοῖς· κατὰ χριστιανῶν γὰρ μᾶλλον πρὸς φθόνον ἐξάπτεται ὁ διάβολος, διότι τούτους οἶδε πολεμιωτάτους αὐτῷ, διότι παρὰ Χριστιανῶν ἐκ πάσης ἀπηλάθη τῆς οἰκουμένης, καὶ Χριστιανοὶ μέχρι καὶ σήμερον τὴν δυναστείαν αὐτοῦ ταπεινοῦσι, καὶ ἣν κακῶς ᾠκοδόμησε τυραννίδα, ταύτην διὰ παντὸς καταλύουσι. Διὰ ταῦτα μαίνεται κατὰ Χριστιανῶν, διὰ ταῦτα παντοῖος γίνεται εἰς τὸ καθ' ὅσον δύναται ἀντιλυπεῖν καὶ συμφοραῖς περιβάλλειν αὐτούς. Ἧκε μὲν οὖν, ὡς εἶπον, ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου κακίας τὰ δεινὰ ταῦτα καὶ πέρα δεινῶν· ἧκε δὲ καὶ ἐξ ἀνθρώπων, τοῦτο μὲν τῇ ἐκείνου κακίᾳ ὑπουργούντων, τοῦτο δὲ καὶ δυστυχούντων εἰς φρένας, καὶ τὴν ἐκλογὴν μᾶλλον τῶν καλῶν ποιουμένων· οἳ καὶ τὸν πρὸς σὲ ἀνήραντο πόλεμον, εἴτε B τῷ πονηρῷ δαίμονι συνεργοῦντες, εἴτε διὰ φρενῶν δυστυχίαν τοῦτο βουληθέντες, καὶ τὴν σὴν γλυκεῖαν ψυχὴν οὕτω διατεθεικότες. Ἐπεὶ καὶ πέφυκε πολλάκις καὶ μικρὸς σπινθὴρ ἄσβεστον φλόγα ἐξάπτειν, οὕτω καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ὁ ἐξ ἀφροσύνης ἐμπεσὼν σπινθὴρ εἰς τὴν σὴν καρδίαν ἀνῆψε τὴν μεγάλην ταύτην φλόγα, καὶ τέως ἄχρι τοῦ νῦν ἀκατάσβεστον.

Sed, fili mi desideratissime, ne sic vincant mala; neque vir talis, qualis es, non habens prudentia æqualem inter coætaneos et animi generositate incomparabilis, ab hominibus vulgaribus et vix unius oboli malitia vincaris, neque, eo quod istius modi homines te exacerbaverint, immortalem serves amaritudinem contra Romanum imperium a quo plurima et magna non nescis accepisse beneficia; quid enim ad Romanum imperium et ad ejus populos pertinet, si hic vel ille nullius pretii homuncio contra te audacter sit invectus? Quid ad regem nullius rei conscium, si quidam homines, res illius male gerentes, id consilii adversus te ceperint? Attamen contristatus es: sufficientem pœnam repetiisti ab his qui te contristaverant, imo vero æquum multo superantem; quum quis enim illi qui sibi injuriam inferre studet, æquali damno affecit, nisi acerbior sit, satis habet; quum autem minio majori, quis jam locus indignandi et volendi magis contristare a quo contristatus est? Non dico de aliquo mansueto, ut tu ipse, et humano, sed quicumque inhumanus et ferox amaritudinem omnem relinquet, furoris ignem comprimet, fœdusque cum eo qui insulse cœperat manus inferre injustas inibit: tu quoque igitur, fili mi, iram dimitte, ad propriam redi lenitatem, facque cessare homicidia cæterasque calamitates quæ a Christianis usque modo Christianos invaserunt.

Ἀλλὰ μήν, τέκνον μου ποθεινόν, μὴ οὕτω νικήσωσι τὰ κακά· μηδὲ θεοφιλὴς ἄνθρωπος ὁποῖος εἶ σύ, καὶ μὴ ἔχων ἐν φρονήσει παρισούμενον τῇ καθ' ἑαυτῶν γενεᾷ, καὶ εἰς ψυχῆς εὐγένειαν ἀσύγκριτος, ἀνθρώπων χυδαίων, καὶ τί ἄλλο ἢ μηδὲ ὀβολοῦ ἀξίων, ἡττηθῇς τῆς κακίας, μηδ' ὅτι ἐπίκραναν ἄνθρωποι τοιοῦτοι, διὰ τοῦτο βουληθῶμεν ἀθάνατον ἔχειν πικρίαν κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας, ἧς ἐπίστασαι πολλῶν καὶ μεγάλων εὐεργεσιῶν ἐν ἀποC λαύσει γενόμενος. Τί γὰρ πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν καὶ τὸν ὑποχείριον αὐτῆς λαόν, εἰ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα λόγου μηδενὸς ἀνθρωπάρια εἰς τὸ κατὰ σοῦ ἐξηνέχθησαν θράσος; Τί ταῦτα πρὸς τὸν βασιλέα τὸν μηδὲν συνειδότα, εἰ ἄνθρωποι τὰ ἐκείνου πράγματα κακῶς διοικοῦντες, τὴν αὐτὴν γνώμην περὶ σοῦ ἀνελάβοντο; Πλὴν ἐλυπήθης· ἔχεις ἱκανὴν τὴν δίκην κατὰ τῶν λυπησάντων, μᾶλλον δὲ πολὺ τοῦ ἱκανοῦ ὑπεραίρουσαν. Ὅταν γάρ τις τὸν ἀδικῆσαι μελετήσαντα κατὰ τὸ ἴσον ὑποβάλῃ τῆς ζημίας, μὴ λίαν πικρὸς ὤν, ἔχει τὸ ἱκανόν· ὅταν δὲ καὶ εἰς τὸ ἀπειροπλάσιον, πῶς ἔχει χώραν ἔτι χαλεπαίνειν καὶ πλέον λυπεῖν βούλεσθαι τὸν λυπήσαντα; Καὶ οὐ λέγω περί τινος τοῦ κατὰ σὲ ἡμέρου καὶ φιλανθρώπου, ἀλλ' οἷος ἂν ᾖ ἀφιλάνθρωπος καὶ ἀνήμερος D παύσεται πάντως τῆς πικρίας, καὶ κατασβέσει τὸ πῦρ τοῦ θυμοῦ, καὶ σπείσεται πρὸς τὸν ἄρξαι χειρῶν ἀδίκων ἀπονοηθέντα. Καὶ δή, τέκνον ἡμῶν, λῆξον καὶ αὐτὸς τῆς ὀργῆς, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἥμερον ἐπάνελθε, καὶ δὸς παῦσιν ταῖς ἀνθρωποφονίαις, καὶ ταῖς ἄλλαις συμφοραῖς, ὅσαι παρὰ Χριστιανῶν εἰς Χριστιανοὺς μέχρι τοῦ παρόντος γεγόνασι.

Hæc nunc, fili mi suavissime, per atramentum tibi dico; sed si Christus, Deus noster, pax exsuperans omnem sensum, sua exhortatione ita mentem tuam disponat ut nos coram te assistamus et proprio ore hæc et si quid aliud postulet res, loquamur, ad veniendum ad te prompti erimus, nec senectutem timebimus, sed neque infirmitatem neque itineris labores, dum tantummodo velit ad pacem

Λέγω σοι ταῦτα, τέκνον μου γλυκύτατον, νῦν μὲν διὰ μέλανος· εἰ δὲ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα εἰρήνη, διὰ τῆς αὐτοῦ παρακλήσεως τὴν σὴν ἐπὶ τούτῳ διαθήσει ψυχήν, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ κατὰ πρόσωπόν σοι ἐμφανισθῶμεν, καὶ οἰκείᾳ γλώσσῃ ταῦτά τε καὶ εἴ τι ἕτερον ἐπιζητήσει τὰ πράγματα εἴπωμεν, ἕτοιμοί ἐσμεν πρὸς σὲ ἥκειν. καὶ οὐ δειλιῶμεν τὸ γῆρας, οὔτε τὴν ἀσθε-

Digitized by Google

λεῖαν, οὔτε τὴν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ταλαιπωρίαν, ἂν μόνον πρὸς εἰρήνην ἐπινεύειν ἡ σὴ ἀγαπήσει ἀρετή. Δῆλου τοίνυν ἡμῖν, εἰ τοῦτο Θεὸς ἐπὶ νοῦν σοι τέθεικε τὸ μέγα καὶ σωτήριον πρᾶγμα Ῥωμαίοις καὶ Βουλγάροις πρὸς τὸ αὐτὸν ἐμὲ παραγενέσθαι, καθ' ὃν ἂν δυνατόν ἐστι γενέσθαι τόπον, καὶ θεάσασθαί σε τὸ ἐμοὶ ποθεινότατον θέαμα, καὶ συλλαλῆσαι τὰ πρόσφορα καὶ συμφέροντα περὶ τῆς ἐν Θεῷ ἀπό γε τοῦ νῦν εἰρήνης καὶ τῆς κοινῆς καταστάσεως· δήλου δὲ διὰ τοῦ ἀποστεῖλαι τοὺς κατασχεθέντας Ῥωμαϊκοὺς ἀποκρισιαρίους, καὶ τοῦ ἥκειν διὰ τῆς αὐτῶν γλώσσης σὺν τῷ γράμματί σου τὴν ἀπαγγελίαν τῆς φιλοθέου σου προαιρέσεως, ἵν' οὕτω μετὰ πληροφορίας ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες προθύμως, εἰ καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἡμῶν τὸ πρᾶγμα πρὸς τοὺς πόνους τῆς πορείας, εἴτε πρὸς τὴν μεσημβρίαν, ἢ ἄλλοθι οὗ ἂν ἀρέσῃ καταλάβωμεν. Καὶ ὅσα συμφέρει Ῥωμαίοις καὶ Βουλγάροις εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ῥηθήσεται, δι' ὧν λήξει μὲν τὰ τοῦ πολέμου, βραβευθήσεται δὲ εἰρήνη· ἐφ' ᾗ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς, καταισχυνθήσεται δὲ διάβολος καὶ οἱ τούτῳ ἐξυπηρετησάμενοι· μεγαλυνθήσεται δὲ καὶ τὸ σὸν ὄνομα ἔν τε τῷ παρόντι αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· καὶ βιώσουσιν ἐν ἀναπαύσει καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν κακῶν ὅ τε ὑπὸ τὴν σὴν χεῖρα δεδομένος λαὸς, καὶ οἱ τελοῦντες ὑπὸ τὴν βασιλείαν· ἥτις σὺν Θεῷ καὶ διδάσκαλός σοι καὶ ὁδηγὸς καὶ πρὸς σωτηρίαν ἐγένετο, καὶ τῶν ἀρχαίων ἐθῶν ἀναλαβομένη, πρὸς τὰ πολλῷ κρείττονα καὶ ὑπερέχοντα μετέστησε, καὶ τοῦ δοξάζεσθαι καὶ σεμνύνεσθαι, καὶ οὕτως τοῦ Χριστοῦ ἀρχικὴ μοῖρα γνωρίζεσθαι τὰς ἀφορμὰς ἐμπαρέσχετο.

tua virtus inclinari; ostende ergo mihi, utrum tibi in mentem immiserit Deus magnum illud et Romanis Bulgarisque salutare, ita ut te adeam, in quocunque loco possibile erit, atque desideratissimo conspectu fruar, et tecum de pace et de communi ejus institutione convenientia et utilia conferam; ostende autem retentos dimittendo Romanos apocrisiarios, ut eorum ore, una et manus tuæ litteris, illius tuæ piæ dispositionis veniat nuntium, et sic nosmetipsi, ex certiori fide, iter alacri animo suscipientes, etiamsi nostras vires excedat res ob itineris labores, sive ad meridiem, sive quocunque tibi placuerit, descendamus; dicentur ergo quæ Romanorum et Bulgarorum refert dici et audiri ut cesset bellum firmeturque pax, qua glorificabitur Deus, confundetur diabolus et ejus ministri; magnificabitur quoque nomen tuum in sæculo præsenti et in futuro; nec non et in tranquillitate et omnium malorum exemptione degent populus tibi in manus traditus et qui sub imperio: quod cum Deo magister et dux ad salutem tibi fuit et te a pristinis moribus avertit atque ad multo meliores et præstantiores convertit, ac tibi occasionem dedit teipsum glorificandi et extollendi, unde Christi pars primaria nuncuperis.

ΙΕ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Τὰ γράμματά σου, θεοτίμητε ἡμῶν υἱὲ, δεξάμενοι χαρᾶς ἀληθοῦς καὶ πνευματικῆς ἐπλήσθημεν ἡδονῆς, καὶ ἐπηυξάμεθα, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ, ἀνθ' ὧν οὕτω πρόθυμος ἐγένου εἰς πρόσωπον ἐλθεῖν τῆς ἐμῆς ταπεινότητος, ἀξιωθῆναί σε τοῦ προσώπου θεατὴν γενέσθαι μετ' εὐπαῤῥησιάστου συνειδήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἐρῇ τοῖς ἀξίοις τῆς μακαρίας ἐκείνης φωνῆς· « Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. » Τοῦτο μὲν ηὐξάμεθά σοι καὶ εὐχόμεθα, διότι ἐμφανισθῆναι αὐτίκα τῇ δηλώσει τῷ ἡμετέρῳ προεθυμήθης προσώπῳ· παράσχοι δὲ ὁ αὐτὸς Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη, ἡ ἀγάπη, ἡ ἀλήθεια, ἡ σωτηρία ἡμῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον προσεύξασθαι ὑμῖν διὰ βίου παντὸς ὅσαι τῆς ταπεινῆς ζωῆς ἡμῶν αἱ βραχεῖαι ἡμέραι, ὑπὲρ ὧν καὶ ἔτι πρόθυμος κατανεύειν ὀφθήσῃ τοῖς ἡμετέροις λόγοις, οὓς ἥκοντες πρὸς σὲ φθεγξόμεθα σὺν Θεῷ τῷ διδόντι λόγον συνέσεως ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐζωΐας καὶ ἀναπαύσεως τοῦ Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων γένους. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἡ ἀρχὴ τοῦ γράμματος, τέκνον ἡμῶν, ἐξ ἱερᾶς ἀπάρχεται ἡμῖν εὐχῆς· ὑπὲρ δὲ τῶν λοιπῶν, καὶ ἃ μεταξὺ τοῦ γράμματος ἐνεφέρετο, χάριν τοῦ μὴ ὀχληροὶ γενέσθαι τῷ μήκει τῶν λόγων, μάλιστα ὅτι ἐλπίζομεν Θεοῦ βουλομένου στόμα πρὸς στόμα λαλῆσαι, περιττὸν ἡγησάμεθα γράφειν.

Ἐκεῖνο δὲ μόνον ὡς ἀναγκαῖον γράφομεν, ἠγα-

XV. *Ad eumdem.*

Tuæ litteræ, fili mi, venerandæ veri et spiritualis gaudii me repleverunt, et oro, licet peccator, quoniam tam promptus fuisti ad veniendum ad humilitatem meam, te conspecturum esse cum purissima conscientia Dominum nostrum Jesum Christum, cum ad electos beatum illud dicet verbum: « Venite, benedicti Patris mei, accipite hæreditate regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi. » Hæc tibi precatus sum et precor, quoniam statim post manifestatum votum meum, ad me visendum promptus fueris; mihi præstet ipse Dominus noster Jesus Christus, qui est pax exsuperans omnem sensum, charitas, veritas et salus nostra, magis etiam, per omne tempus et quot sunt breves dies humilis vitæ meæ, pro te precari ut promptus adhuc videaris ad consentiendum sermonibus quos ad te venientes loquemur, adjuvante Deo qui dat verba prudentiæ, pro communi felicitate et tranquillitate Bulgarorum et Romanorum; id est litterarum nostrarum initium, fili mi, a sacra precatione ortum: de cæteris autem, quæ in mediis tuis legebantur litteris, ne importuni essemus sermonum diuturnitate, præcipue cum, Deo volente, speramus te os ad os alloqui, scribere supervacaneum fore duximus.

Hoc tantum utpote necessarium scribimus, di-

Digitized by Google

lectissime et honoratissime fili; senectutem retro abigimus, naturæ infirmitatem dimittimus, itineris labores et molestias, omnemque miseriam pro nihilo ducimus, si tantum nos certiores facis venerandam tuam mentem esse inflexam ad non contumelia afficiendum laborem meum, ad non repellendum inauditam et despectam qua apud te fungor legationem senior pater atque quassatus: legatione autem fungor, fili mi, tibi ipsi perutili et Romanis non omnino graviori aut intolerabili: si ergo, ut dixi, ita inflexus es, primum quidem a Deo, deinde tua ipsius prudentissima consideratione, postremo nostra, si qua tibi est humilitatis nostræ ratio, precatione: ad te veniam mente et corpore volans, omnium oblitus senescentem vitam meam gravantium.

Si vero, quod deprecamur, priora scandala, sed ne permittat Deus, in tua mente permanent, illæque voluntates ac consilia quæ miseros fecerunt Romanos et Bulgaros, si adhuc in Romanum imperium pristinas servas dispositiones, tibi prætendo ipsum mediatorem, ipsum Dei et Patris voluntatis angelum, quam annuntiavit iis qui a principio ab homicida dæmone vexabantur, et qua cessare fecit sempiternum bellum inimicitiarumque evertit parietem et in unitatem et pacem coalescere fecit genus humanum: prætendo tibi ad suasionem Dominum dominorum, Regem regum et super omni dominatione dominantem, ut nobis manifestam facias tuam voluntatem per litteras quas remittes: ne laborem frustra habeam, ne præsens vanos proferam sermones, in pudorem quidem mihi, in risum eorum qui sæpe amant nostra verbis mordacibus insectari atque deridere: scis autem, prudens cum Dei gratia sis, multos homines, proh humana miseria! ita esse dispositos; in condemnationem forsan quoque venerandæ tuæ animæ: nam frustra senem loco movere, debilitatum, archiepiscopum, licet indignum, in conspectum tuum adducere, et postea remittere vano exhausum labore et fatigatione, risum quoque dantem his qui nostra ridere amant, vide, fili mi dilecte, ne sit tibi in judicium: cæterum incolumem te servet Christus, Deus noster, ab omni malo visibili et invisibili, et in futuro sæculo suæ quietis et gloriæ participem efficiat.

A πημένε μου υἱὲ καὶ δεδοξασμένε, ὡς καὶ τὸ γῆρας ὀπίσω ῥίπτομεν, καὶ τὸ ἀσθενὲς παρεῶμεν τῆς φύσεως, καὶ τὰ ἐκ τῆς ὁδοῦ ἐπίπονα καὶ λυπηρὰ, καὶ τὴν ὅλην ταλαιπωρίαν οὐχ ὑπολογιζόμεθα, ἐὰν μόνον πληροφορίαν παράσχῃς ἡμῖν, ὅτι παρακέκληται ἡ σὴ τιμία ψυχὴ μὴ ἀτιμάσαι τὸν κόπον ἡμῶν, μηδὲ τὴν πρεσβείαν ἣν ποιεῖται πρὸς σὲ, τέκνον ἡμῶν, γηραιὸς πατὴρ καὶ συντετριμμένος, ἀνήκοον ἀποστρέψῃ καὶ παραλελογισμένην. Ποιήσομαι δὲ πάντως πρεσβείαν καὶ σοὶ, τέκνον ἡμῶν, ἐπωφελῆ, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις οὐ παντάπασιν ἐπιβαρῆ καὶ ἀφόρητον. Εἰ οὖν, ὡς εἶπον, πάντως οὕτως παρακέκλησαι, πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, δεύτερον δὲ ὑπὸ τῆς σῆς ἐμφρονεστάτης διασκέψεως, καὶ τρίτον, εἴ τίς σοι λόγος καὶ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, ὑπὸ τῆς ἡμετέρας B δεήσεως· ἐλεύσομαι πρὸς σὲ καὶ ψυχῇ πτερούμενος καὶ τῷ σώματι, τῶν βαρυνόντων πάντων τὴν ἐμὴν ζωὴν καὶ τὸ γῆρας ἐπιλελησμένος.

Εἰ δ' ὅπερ ἀπευχόμεθα, ἔτι κἀκεῖνα τὰ προλαβόντα σκάνδαλα (ἀλλὰ μὴ συγχωρήσοι Θεός!) ἐν τῇ σῇ διαμένουσι ψυχῇ, καὶ αἱ βουλαὶ καὶ σκέψεις αἳ ἀθλίους εἰργάσαντο Ῥωμαίους καὶ Βουλγάρους, καὶ ἔτι περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας τοὺς ἀρχαίους ἐν σεαυτῷ λογισμοὺς φέρεις, αὐτόν σοι προβάλλομαι μεσίτην, αὐτὸν ἄγγελον τὸν τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἣν τοῖς ὑπὸ τοῦ ἀνθρωποκτόνου δαίμονος ἐκπεπολεμωμένοις ἀπ' ἀρχῆς ἤγγειλε, καὶ τῇ φιλανθρώπῳ ἀγγελίᾳ ἔπαυσε μὲν τὸν αἰώνιον πόλεμον, ἐξεῖλε δὲ τὸ τῆς ἔχθρας μεσότοιχον, καὶ εἰς ἑνότητα καὶ εἰρήνην C συνήγαγε τὸ ἀνθρώπινον. Ἀλλ' αὐτόν σοι προβάλλομαι εἰς δυσώπησιν τὸν Κύριον τῶν κυρίων, τὸν Βασιλέα τῶν βασιλευόντων, καὶ ἐξουσιάζοντα πάσης ἐξουσίας, φανερὰν ἡμῖν τὴν σὴν ποιῆσαι προαίρεσιν δι' ὧν ἀντιπέμψεις γραμμάτων· ὥστε με μήτε κόπον ὑπομεῖναι διακενῆς, μήτε παραγεγονότα ματαίους φθέγξασθαι λόγους εἰς αἰσχύνην μὲν τὴν ἐμὴν, εἰς γέλωτα δὲ τῶν πολλάκις φιλούντων κατακερτομεῖν καὶ γελᾷν τὰ ἡμέτερα. Οἶδας δὲ, φρόνιμος ὢν Θεοῦ χάριτι, ὡς πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἴμοι τῆς ἀνθρωπίνης ἐλεεινότητος! τοιαύτης ὑπάρχουσι διαθέσεως· τυχὸν δὲ καὶ εἰς κατάκριμα τῆς σῆς τιμιωτάτης ψυχῆς. Τὸ γὰρ μάτην κινῆσαι ἄνθρωπον γέροντα, ἐξησθενημένον, ἀρχιερέα, εἰ καὶ ἀνάξιον, καὶ μέχρι τοῦ σοῦ προσώπου τοῦτον ἀγαγεῖν, εἶτα διακενῆς D ἀποστρέψαι μάταιον ὑπομεμενηκότα πόνον καὶ κάματον, γέλωτα δεδειγμένον τοῖς προαίρεσιν ἔχουσι καταγελᾷν ἡμῶν, σκέψαι, τέκνον μου ἠγαπημένον, μὴ οὐκ ἔστιν ἀκατάκριτον τῇ σῇ φιλοθέῳ ψυχῇ. Τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξοι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ νῦν μὲν ἀπὸ πάσης κακώσεως ὁρωμένης τε καὶ ἀοράτου ὑψηλότερον συντηρῶν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς ἑαυτοῦ ἀναπαύσεως καὶ δόξης τὴν κοινωνίαν παρεχόμενος.

XVI. *Ad eumdem.*

Ad rursus scribendum, fili mi venerande, motus sum, cum doloribus quotidie meam mentem pungentibus ob mala et calamitates Romanorum et Bulgarorum, tum propter formidandam illam pœnam quam incurreremus de tantis malis tacentes; custodes etenim constituti, licet indigni, hominum

ΙϚ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Πάλιν ἐπὶ τὸ γράφειν, υἱέ μου θεοφρούρητε, ἀναγκαίως κεκίνημαι, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων καθεκάστην νυττόμενος τὴν ψυχὴν, αἳ διὰ τὰ κοινὰ πάθη καὶ τὰς συμφορὰς Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων συνέχουσιν ἡμᾶς, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν ἐκεῖθεν φοβερὰν τιμωρίαν, ἐὰν ἐπὶ τοσούτοις κακοῖς σιγῶντες

Digitized by Google

ἐπιτελέσωμεν. Σκοποὶ γὰρ τεθέντες, εἰ καὶ ἀνάξιοι, τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, οὐ δυνάμεθα σιωπᾶν, ἵνα μὴ τὸ αἷμα τῆς σφαγῆς Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἐξ ἡμῶν ἀπαιτήσῃ ὁ κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς σκοπὸν καταστήσας ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο, εἰ καὶ πλειστάκι γράψαντες παρελογίσθημεν, ὅμως καὶ νῦν γράφομεν, δεόμενοι τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντων αἰτίου τῶν ἀγαθῶν, κἂν ἐν τῷ παρόντι προσχεῖν σοι δοῦναι τῷ λόγῳ ἡμῶν, ἀλλὰ μὴ ῥῖψαι τοῦτον εἰς παραλογισμὸν, οἷα ἐπὶ τῶν προλαβόντων συμβέβηκε. Γράφω δὲ, τέκνον ἡμῶν, οὐχ οἷα πρότερον μόνον περὶ εἰρήνης σε δυσωπῶν, ἀλλ' ἕτερόν τινα τρόπον ἀγωνιῶν καὶ πενθῶν ὑπὲρ τῶν μελλόντων κινεῖσθαι κακῶν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων. Πάλιν γὰρ, οἴμοι τῆς ἐπηρείας τοῦ πονηροῦ δαίμονος! στρατευμάτων παρασκευὴ καὶ πανταχόθεν συλλογὴ καὶ κίνησις μυριάνθρωπος, οἵαν οὐ δύναμαι παραστῆσαι τῷ λόγῳ. Καὶ διὰ τοῦτο στενάζω καὶ ὀδύρομαι προβλέπων καὶ κατανοῶν ὅσα ἐκ τῆς τοιαύτης κινήσεως τῶν στρατοπέδων μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων συμβήσεται χαλεπὰ, ὧν πάντως ἡ σύμβασις κοινὴ Χριστιανοῖς συμφορὰ, καὶ πικρὸν ἄλγος Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, τῷ περιποιησαμένῳ ἑαυτῷ εἰς κληρονομίαν τὸ τῶν Χριστιανῶν γένος διὰ τοῦ αἵματος τῆς ἁγίας πλευρᾶς αὐτοῦ. Εἴτε γὰρ τὸ Βουλγάρων ἔθνος ἀπολωλέναι γένοιτο, τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν περιγίνεται τὸ ἀλγεῖν· εἴτε ὁ Ῥωμαϊκὸς λαὸς, οἷα τὰ τοῦ πολέμου πράγματα, εἰς ὄλεθρον περιστῇ, καὶ οὕτως ἡ πάντων κεφαλὴ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπὶ τούτοις ὀδυνώμενος ἔσται. Εἶτα οἱ τῶν τοσούτων αἴτιοι συμφορῶν τίνα ἕξουσι προσδοκίαν; Ποίαν καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ζωὴν διανύσουσιν, εἴ γε τὸ ζῆν αὐτοῖς περιέσται; Καὶ ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ πορευόμενοι, μετὰ ποίας ἐλπίδος ἐκεῖ πορεύσονται; Πῶς τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ παραστήσονται; Πῶς τὴν ἐκδεχομένην ὑπομενοῦσιν αὐτοὺς τιμωρίαν; Τίνα εὑρήσουσιν ἀπολογίαν; Τίνα πρόφασιν προβαλοῦνται τῆς τοσαύτης τῶν Χριστιανῶν ἀπωλείας;

A salutis, tacere non possumus, ne a nobis requirat sanguinem trucidatorum Romanorum atque Bulgarorum, ille Deus, qui judiciis nescio quibus nos custodes constituit: itaque, etiamsi multoties scribentes despecti sumus, nunc tamen adhuc scribimus, a Deo, omnium bonorum auctore, postulantes ut tibi det hodie nostro sermoni attendere nec illum despicere, quemadmodum de præteritis accidit; scribo autem, fili mi, non, ut antea, solummodo ad te pro pace supplicandum, sed alio quodam modo, certans et lugens ob mala quæ Romanis et Bulgaris sunt ventura: denuo siquidem, proh malitia scelesti dæmonis! parantur exercitus et undique colliguntur hominum millia quot sermone repræsentare non est mihi possibile; ideoque ingemisco et lugeo

B prævidens et recogitans quot infortunia a tanta armatorum congerie Romanis et Bulgaris impendant, communis Christianis calamitas dolorque acerbus Christo Deo nostro, qui tibi in hæreditatem Christianum populum sacri sui lateris sanguine acquisivit: sive enim perire Bulgarorum gentem accidat, Christo Deo nostro dolor erit; sive Romanus populus in ruinam, ut fit in bello, delabatur, universorum caput, Christus Deus noster contristabitur; insuper, tot ac tantarum calamitatum auctores quid expectare oportebit? Qualem quoque in hoc sæculo vitam degebunt, si tamen eis vivere datur? Et cum ad futuram vitam transibunt, quanam cum spe eo devenient? Quomodo Dei vultui astabunt? Quomodo pœnam cui reservantur ferent? Quomodo defensionem invenient? Quam rationem prætendent tam crudelis Christianorum cædis?

Ταῦτά με συνέχει, τέκνον ἐμὸν, καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτί· διὰ ταῦτα σπαράσσομαι τὴν ψυχὴν, καὶ σιγᾷν μὴ δυνάμενος τὸ γράμμα σοι διαπέμπομαι. Ἀναλόγισαι, υἱέ μου, ἄξια ποιῶν τῆς σῆς μεγάλης συνέσεως, τὰς χύσεις τῶν αἱμάτων Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων, αἳ τὴν γῆν ἐμόλυναν, ὅτε ὁ παγχάλεπος ἐκεῖνος συνέστη πόλεμος μεταξὺ τῶν γενῶν ἑκατέρων. Ἐνθυμήθητι ὅση τότε συμφορὰ Βουλγάροις καὶ Ῥωμαίοις ἀπήντησεν, καὶ μὴ βουληθῇς ἔτι τοιαύτην ἡμέραν ἀποτρόπαιον ἐπιδεῖν. Μὴ τοῦτό σε δόξῃ ἐπαίρειν ὅτι Βούλγαροι μὲν, εἰ καὶ πλεῖστοι μαχαίρας ἔργον γεγόνασιν, ὅμως περιεγένοντο, Ῥωμαῖοι δὲ τὴν ἧτταν καὶ τὸ ἔλαττον ἀπηνέγκαντο· οὐ γὰρ ἀεὶ τοῦ πολέμου τεταγμένα τὰ ἔργα, ἀλλ' ἔχουσιν ἄδηλον τὴν ῥοπὴν, καὶ πολλὰς τὰς ἐφ' ἑκάτερα μεταβολάς. Μὴ πάλιν οἴου τὴν νίκην μετὰ σοῦ γενέσθαι. ἀλλ' ἄνθρωπος ὢν σκόπει καὶ τὰ ἀνθρώπινα. Διότι πολλοὶ ἑστῶτες, ὡς ἐνόμιζον, ἐπ' ἀσφαλείας, ἔπεσον πτῶμα ἐξαίσιον· καὶ πολλοὶ κείμενοι ἀνωρθώθησαν· πολλοὶ, νενικηκότες καὶ δόξαντες εἶναι ἀκαταμάχητοι, αὐθωρὸν ἡττηθέντες ἀπώλοντο. Οἶδα ὅτι καὶ χωρὶς τῶν ἐμῶν λόγων, τέλειος ἐν φρονήσει τυγχάνων, ταῦτα γινώσκεις· πλὴν καὶ ἡμεῖς γράφο-

C Hæc me, fili, die ac nocte occupatum tenent; casropter corde excrucior, nec tacere possum, unde litteras ad te mitto; considera, fili mi, pro magna tua prudentia, Romanorum atque Bulgarorum sanguinis effusionem qua polluta est terra, cum excitatum est miserrimum illud bellum inter utramque gentem; recogita quantæ calamitates Romanos et Bulgaros invaserint, nec velis tam lugendum diem denuo videre; ne te putes hoc posse superextolli quod Bulgari, etiamsi eorum plurimis gladio ceciderint, victores tamen fuerint; Romani autem victi et superati. Non semper etenim immutabiles belli eventus, sed incertum habent finem multasque hinc et inde vicissitudines; ne arbitreris tecum denuo fore victoriam, sed, homo cum sis,

D humana considera: namque plurimi securitate, ut erant rati, pollentes, turpi casu ceciderunt, jacentesque plurimi surrexerunt; plurimi qui vicerant et invincibiles videbantur, subito victi perierunt: scio sine nostris sermonibus te prudentia perfecta donatum illa novisse: scribimus tamen non immerito; præsta mihi, fili, intelligentes aures tuas, imo vero præ auribus, mentem sapientem mihique dilectam

Digitized by Google

præstabis autem, meis verbis attendendo, patris sermones audiendo, quibus paterne et perutiliter tibi suadet, ut in Deo rati sumus, et pro tua gloria tum in præsenti vita tum in futura, in qua præcipue amabilis est gloria iis qui vere glorificari exoptant; militum collectionem istam coram te ad pugnam instrui videre ne cupias, neque infinitam Romanorum et Bulgarorum stragem fieri, neque quasi renovationem videre illius belli calamitatum, nequando ad pœnitentiam deveniatur, cum forsan nihil ea proderit.

A μεν οὐκ ἔξω γράφοντες τοῦ εἰκότος. Δός μοι, τέκνον ἐμὸν, τὴν σὴν εὐσύνετον ἀκοὴν, μᾶλλον δὲ πρὸ τῆς ἀκοῆς τὴν σὴν φρονίμην καὶ φιλτάτην ἐμοὶ ψυχήν. Δώσεις δὲ προσέχων τοῖς ἐμοῖς ῥήμασιν, ἀκούων λόγους πατρὸς, καὶ πατρικῶς συμβουλεύοντος καὶ συμφερόντως, ὡς γε πεποίθαμεν ἐν Θεῷ, καὶ πρὸς σὴν δόξαν καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ, ἐν ᾗ μάλιστα ἡ δόξα ἐπέραστος τοῖς ὄντως ἐπιποθοῦσι τοῦ δοξάζεσθαι. Μὴ βουληθῇς τὴν συγκίνησιν τῶν νῦν στρατευμάτων εἰς παράταξίν σοι καθισταμένην ἰδεῖν, μηδὲ πάλιν πολυάνθρωπον σφαγὴν Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων γενέσθαι, μηδ' ὥσπερ ἀνακαινισμὸν ἰδεῖν ἐκείνου τοῦ πολέμου τῶν συμφορῶν, μή ποτε πρὸς μεταμέλειαν καταστῶμεν, ὅτε τυχὸν ἐξ αὐτῆς οὐδὲν ἀπαντήσεται ὄφελος.

Prudentium virorum est, præcipue eorum qui tales sunt qualis tu, prævidere mala eventura ac se contra illa præmunire, non autem se in ea quasi clausis oculis immittere; gloriam aves, fili mi, ac splendidum præclarumque nomen? potes meis obsequendo sermonibus tua cupiditate non decidere. Iis quæ dicimus attende; decretis quæ novit ipse Deus, ut ego arbitror, plane pernosceus, super solium imperii collocavit Romanum dominum: connubii cum eo societatem ini, sive filiam filio ejus jungens, sive filiæ filium: quo facto nulla tuarum cupiditatum frustraberis, sive quoad gloriam convenientem, sive quoad tranquillitatem tuam omnisque Bulgarorum gentis et populi tibi subditi. Cupiebas antea imperatori affinitate conjungi, tuaque cupiditas ab iis quibus facere placuit male cessit: nunc tibi licet illa affinitate decorari. Desiderabas matrimonio cum Romanorum imperatore conjungi; nunc se ultro offert tibi occasio. Nec illud tibi videatur adversari quod nuper ad solium sit evectus, sed res ipsas considera, quomodo, quasi manuductus a Deo, facile et ut nemo fere alius, imperator fuerit constitutus; paratior fias ad talem gentis utriusque societatem: multi exstiterunt imperatores, sed aliquid indigni secum ferebant, ille autem, ut dixi, quasi a Deo manuductus, ad hanc dignitatem pervenit.

Φρονίμων ἀνθρώπων ἐστὶ, καὶ μάλιστα ὁποῖος αὐ-
B τὸς εἶ, προορᾷν καὶ προασφαλίζεσθαι τῶν κακῶν τὴν ἐπέλευσιν, ἀλλὰ μὴ ἐπιῤῥίπτειν ἑαυτοὺς ὥσπερ μύουσιν ὀφθαλμοῖς εἰς τὴν πεῖραν αὐτῶν. Δόξης ἐπιθυμεῖς, τέκνον ἐμὸν, πλούτου καὶ λαμπροῦ ὀνόματος; ἔξεστί σοι πειθομένῳ τοῖς ἡμετέροις λόγοις μὴ τῆς ἐπιθυμίας ἀποτυχεῖν. Καὶ πρόσχες οἷς λέγομεν· κρίμασιν οἷς ἐξεπίσταται ὁ Θεὸς, εἰς τὸν θρόνον τῆς βασιλείας ἐνίδρυσεν, ὥς γε καὶ αὐτὸς, οἶμαι, διέγνως, τὸν κύριν Ῥωμανόν· συνάφθητι κατ' ἐπιγαμίαν αὐτῷ, εἴτε πρὸς ἄρσενα παῖδα ἐκείνου θυγατέρα προσαρμόζων, εἴτε πρὸς τὴν θυγατέρα ἐκείνου υἱὸν εἰς νυμφίον δεχόμενος. Καὶ τούτου γινομένου οὐδενὸς ἀποτεύξῃ τῶν καταθυμίων, ὅσα πρὸς δόξαν τὴν πρέπουσαν καὶ πρὸς τὴν σὴν ἀπόλαυσιν ἀφορᾷ, καὶ παντὶ τῷ Βουλγάρων γένει καὶ ὑπὸ σὲ τελοῦντι
C λαῷ. Ἐπεζήτεις πρὸ τούτου κηδεῦσαι βασιλεῖ, καὶ τὴν σὴν ἐξαίτησιν παρὰ φαῦλον ἐποιήσαντο οἷς ἔδοξε τοῦτο ποιεῖν· νῦν ἔξεστί σοι τῇ τοιαύτῃ κηδείᾳ σεμνύνεσθαι. Ἐπεθύμεις συγκηδεστὴς γενέσθαι Ῥωμαίων βασιλέως, νῦν τοῦτό σοι φέρων χαρίζεται ὁ καιρός. Καὶ μηδέν σοι δόξῃ ἐναντίον τὸ νεωστὶ τοῦτον πρὸς τὸ ὕψος τῆς βασιλείας ἀναδραμεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνο κατανοῶν διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι, ὥσπερ χειραγωγούμενος ὑπὸ Θεοῦ, εὐκόλως οὕτως καὶ ὡς οὐδεὶς ἄλλος σχεδὸν εἰπεῖν ἐπὶ τὸ βασιλεύειν κατέστη. Προθυμότερος γενοῦ πρὸς τὴν τοιαύτην τοῦ γένους συνάφειαν· γεγόνασι πολλοὶ βασιλεῖς, ἀλλ' ἔσχον τινὰ παρακολουθοῦντα τῆς βασιλείας ἀνάξια· οὗτος δὲ, καθὼς ἔφην, ὥσπερ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χειραγωγηθεὶς ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἦλθεν ἀρχήν.

Quod si mecum velis Ecclesiæ bonum statum considerare, magis Dei erga hunc virum benevolentiam videbis; novit enim perfectio tua quantum laboris susceperit. Leo imperator ejusque successores cum sui studii effectum viderint, quia non erat, ut videtur, Dei voluntas: isto autem ad res communes regendas constituto, diuturna cessaverunt scandala, Ecclesiæque magna procella atque perturbatio, quarum loco tranquillitasque et pax, ac sancti Spiritus gratia qui interpugnabant dissidentes ad unitatem sunt reversi; unde, nisi ex divina nobis succurrente Providentia, cui at his diebus fieri placuerit? Quæ adjecimus quo ipse scias non sine numine divino imperii sceptrum fuisse sumptum et talia sciens quam a principio cupiditatem concepe-

D Εἰ δέ μοι καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὴν κατάστασιν εἰς ἐνθύμησιν ἀναλαβεῖν βουληθῇς, πλέον γνώσῃ τὴν ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίαν. Οἶδε γάρ σου ἡ τελειότης ὅσον πόνον ὁ κύρις Λέων ὑπέστη ὁ βασιλεὺς, εἶτα καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου τὰ κοινὰ πράγματα διοικήσαντες, ἀλλ' οὐκ εἶδον τέλος τῆς ἑαυτῶν σπουδῆς, ὅτι μηδ' ἦν, ὡς ἔοικε, βούλημα τοῦ Θεοῦ· τούτου δὲ καταστάντος ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων τῆς διοικήσεως, ἐλύθη μὲν ἐκεῖνα τὰ πολυχρόνια σκάνδαλα, καὶ ὁ τῆς Ἐκκλησίας πολὺς κλύδων καὶ τάραχος, καὶ ἀντὶ τούτων ἐν γαλήνῃ καὶ εἰρήνῃ τὰ τῆς Ἐκκλησίας ὁρᾶται, καὶ οἱ μαχόμενοι διεστῶτες τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτι συνῆλθον πρὸς ἕνωσιν. Πόθεν ἑτέρωθεν ἢ πάντως τῆς θείας ἡμῖν συναραμένης Προνοίας, καὶ τοῦτο ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις εὐδοκησάσης κατα-

Digitized by Google

πραχθῆναι; Ταῦτα προστεθείκαμεν, ἵνα καὶ αὐτὸς εἰδῇς ὅτι μὴ ἀθεεὶ ἐγκεχείρισται τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας, καὶ ἵνα τοῦτο εἰδὼς, ἣν ἐξ ἀρχῆς εἶχες ἐπὶ τὸ κηδεῦσαι τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων ἔφεσιν, νῦν, εἰ βούλοιο, τελειουμένην ἴδῃς, καὶ καταστῇς ἀληθῶς εἰς ἕνωσιν τῇ Ῥωμαϊκῇ βασιλείᾳ. Καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἑνώσεως πάντα μὲν τὰ χαλεπὰ, πάντα δὲ τὰ ὀδυνηρὰ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἐκποδὼν γένηται· πᾶσα δὲ ἄνεσις καὶ ἀπόλαυσις, καὶ ὅση τὸν βίον τοῦτον ἡδονὴ φαιδρύνει, ἀμφοτέροις τοῖς γένεσιν ἐπιδαψιλευθήσεται. Καὶ γὰρ τῶν τέκνων ὑμῶν εἰς γάμον συναπτομένων, πεποίθησιν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεὸν, ὡς πᾶν εἴ τι καλὸν καὶ ἡδὺ καταλήψεται ὑμᾶς, εἴ τι δὲ ἐναντίον καὶ ἀνιαρὸν διαφεύξεται, μηκέτι χώραν ἔχοντος τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ἢ τῶν μιμουμένων τὴν ἐκείνου πονηρίαν ἀνθρώπων, τὰ οἰκεῖα πράττειν καὶ ἐνεργεῖν.

A ras cum Romanorum imperatore matrimonii societatis ineundæ, eam nunc, si velis, impletam videas, et Romano cum imperio vere uniaris; qua unione omnia mala, omnia lugenda Romanorum ac Bulgarorum evanescent: omnis vero quies atque felicitas et si quid est voluptatis quod hanc vitam illustret, utrique genti copiose contingent; liberis siquidem vestris matrimonio conjunctis, confidentiam in Deo habemus quodcunque bonum aut felix vobis eventurum esse, quodcunque vero contrarium aut triste avolaturum, non jam potestatem habente nefario dæmone, sed neque hominibus illius malitiæ imitatoribus mala sua opera patrandi consiliave exsequendi.

B

ΙΖ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Εἰ καὶ πολλάκις ἐγράψαμεν τὰς κοινὰς ἀποδυρόμενοι συμφορὰς, ὅσαι Βουλγάρους καὶ Ῥωμαίους συνέχουσιν, υἱέ μου ἠγαπημένε καὶ μεγαλόδοξε, εἰ καὶ πολλάκις ἐδυσωπήσαμεν, καὶ συχνὰς προσηνέγκαμεν παρακλήσεις, καὶ προσελθεῖν τῷ ὠτίῳ σου οὐκ ἐξεγένετο τοῖς λόγοις ἡμῶν· ἀλλὰ χαμαὶ τούτους ἀπέῤῥιψας, καὶ οὔτε ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ πατρὸς ἐδυσώπησέ σε τὸ γῆρας, οὔτε ἀρχαία φιλία, οὔτε τὸ τῆς ἱερωσύνης αἰδέσιμον, ἣν, εἰ καὶ ἀνάξιοι, κατηξιώθημεν φέρειν, οὔτε τὸ πάντων ἀναγκαιότατον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὑπὲρ οὗ πρεσβεύομεν, ὑπὲρ ἀγάπης, ὑπὲρ εἰρήνης, ὑπὲρ ἀνακοπῆς αἱμάτων Χριστιανικῶν λύσεως καὶ σφαγῆς· καίτοι, τέκνον ἡμῶν, C μετὰ τῆς ἄλλης σου ἀρετῆς, καὶ τὰ θεῖα λόγια μελετῶν, οὐκ ἀγνοεῖς ἃ πρὸς τοὺς μαθητὰς ὁ Κύριος ἔλεγεν· « Ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ, » ὧν ἡ διαδοχὴ ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι τοῦ νῦν εἰς ἡμᾶς κατέβη τοὺς ἀχρείους, οἷς κρίμασιν ἐπίσταται ὁ Θεός. Ἀλλὰ γὰρ, εἰ καὶ πλειστάκις ὑπὲρ οὕτω μεγάλου πράγματος καὶ σωτηριώδους Ῥωμαίοις τε καὶ Βουλγάροις εἰς κενὸν ἐδυσώπησα, τί ποιήσω; Πάλιν ἀναγκάζομαι δυσωπεῖν, ἐπεὶ ἐτέθην εἰς τοιαύτην τάξιν τοῦ μεσίτης εἰρήνης εἶναι, τοῦ πάσῃ δυνάμει τοὺς διεστῶτας συνάπτειν, τοῦ σκοπεῖν τὰ σκάνδαλα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ ἀπαγγέλλειν τοῖς ἐπιβουλευομένοις τὴν ἐκ τούτων προσγινομένην βλάβην.

XVII. *Ad eumdem.*

Si jam multoties scribimus calamitates illas ingentes quæ Bulgaros et Romanos obruunt, si multoties etiam, fili mi dilectissime et gloriosissime, supplicationes et constantes fecimus exhortationes, nec ad tuas aures pervenerunt sermones nostri, sed humi jacent rejecti, nec te flectere potuit humilis et peccatoris patris senectus, neque vetus amicitia, neque sacerdotii, quod licet indigni sortiti sumus, majestas, neque ipsum maximum negotium de quo legatione fungimur, id est, de charitate, de pace, de cessatione Christiani sanguinis effusionis atque stragis; attamen, fili, cum, prætermissis tuis cæteris virtutibus, divinorum studiosus es eloquiorum, non ignoras quæ ad suos discipulos dixerit Dominus: « Qui vos spernit, me spernit, » quæ ab ipso usque modo ad nos inutiles devenerunt, consilio quod novit Deus; sed enim, si multoties frustra supplicavi de re tanta et tam Romanis et Bulgaris salutari, quid faciam? Rursum supplicare cogor, quoniam ad hoc constitutus sum, ut pacis mediator exsistam, ut totis viribus dissentientes reconciliem, ut inimici scandala et insidias explorem et inde nascitura damna his quibus insidiatur denuntiem.

Οὐαὶ γάρ μοί ἐστιν ἐὰν μὴ οὕτω φρονῶ, ἐὰν μὴ D τοῦτο πράττω, ἐὰν μὴ φέρω ταύτην τὴν διηνεκῆ σπουδήν. Φρίττω τὴν ἀπειλὴν ἣν ἠπείλησεν ὁ Θεὸς καὶ πλάστης τοῖς ὑπ' αὐτοῦ τεθειμένοις εἰς τὴν ὑψηλὴν ταύτην σκοπιὰν, καὶ τῷ ὕψει ἀνάλογον ἐχούσῃ τὸν κίνδυνον. Δοκῶ μοι, τέκνον εὐσεβέστατον, κἂν τέως τῷ ἐπικήρῳ τούτῳ βίῳ συναναστρέφομαι, τῷ ἐκεῖθεν παρίστασθαι κριτηρίῳ, καὶ τοὺς λόγους ἐξαπαιτεῖσθαι τῆς διακονίας ἣν διακονεῖν προσετάχθημεν· καὶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην καταδίκην τρέμω καὶ ἀπαραίτητον, ἥτις ἐκδέχεται τοὺς ῥαθυμότερον πρὸς τὴν εἰρήνην συνάγοντας τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τοὺς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος εἰς τὸ ἐχθραίνειν ἀπενεχθέντας. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ὀδυρόμενος

Væ mihi etenim, si ita non sentiam, si ea non agam, si continua sollicitudine illa non tenear; timeo minas quibus minatus est Deus et Creator his qui ab ipso in illa excelsa constituti sunt custodia quæ celsitudini suæ non impar habet periculum; mihi videor, piissime fili, etiamsi adhuc in hac corruptibili vita degam, illi tribunali astare et rationem reddere de ministratione quam ministrare constitutus sum; illamque reformido timendam ac inexorabilem sententiam illis imminentem qui ad pacem Christi et Dei nostri remissius eos revocant qui a nefario dæmone ad inimicitias sunt concitati; idcirco et nunc flens scribo, precesque apud te iterum aggredior; namque, proh dolor! oculis

Digitized by Google

fere video mala Christianis denuo impendentia, totusque illo confundor lamentabili spectaculo et tristibus rebus, quas antequam videam, ex hac vita migrare oro; namque unius tantum hominis cædem cernere, quisquis sit interfectus, miserandum est spectaculum; quomodo etenim non quid est miserandum homo trucidatus ab homine ejusdem Creatoris opere, ejusdem naturæ participe, ex eodem limo ficto, eumdem habente Creatorem et præsentis vitæ ducem qui, quando placuerit, sua pariter opera ad futuram vitam congregabit? Cum autem trucidantes et trucidati non ea solum quam diximus communitate colliguntur, sed parentes sunt et liberi, fratresque et hæreditas Christi Dei nostri, qui per sancti lateris sui sanguinem incomparabilem nobis donavit hunc honorem, ut nos emeret et sibi hæreditatem afficeret, cum hujusmodi in invicem arma sumunt, cum terram propriasque manus cædibus inquinant, quid quis diceret? Quis Jeremias tantos dolores planget? Quis tam duræ calamitati ploratus adæquabit?

A γράφω, διὰ τοῦτο πάλιν τῆς πρὸς σὲ δεήσεως ἐπιλαμβάνομαι. Καὶ γὰρ, οἴμοι! τὰ μέλλοντα πάλιν Χριστιανοῖς ἀπαντᾷν μικροῦ τοῖς ὀφθαλμοῖς θεωρῶ, καὶ συγκέχυμαι ὅλος ὑπὸ τοῦ ἀπευκταίου ἐκείνου θεάματος καὶ τῶν σκυθρωπῶν πραγμάτων, ἃ εὔχομαι πρὶν ἰδεῖν, τῆς παρούσης ζωῆς ἐξελθεῖν. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ἑνὸς ἀνθρώπου μόνον σφαγὴν ἰδεῖν, ὅστις ἂν ᾖ ὁ ὑποπίπτων τῇ σφαγῇ, ἐλεεινὸν θέαμα. Πῶς γὰρ οὐκ ἐλεεινὸν ἄνθρωπος ὑπ' ἀνθρώπου σφαζόμενος; τοῦ τῆς αὐτῆς μετέχοντος πλάσεως, τοῦ τελοῦντος ὑπὸ αὐτὴν φύσιν, τοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ γεγονότος, τοῦ τὸν αὐτὸν κεκτημένου πλάστην καὶ χορηγὸν τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ συνάγοντα πάλιν, ὅταν ἐκείνῳ δοκῇ, ἐξ ἴσου τὸ πλάσμα πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ζωήν; B Ὅταν δὲ οἱ σφάζοντες καὶ σφαζόμενοι οὐ μόνον καθ' ὃν εἴπομεν λόγον ἔχουσι κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ πατέρες τυγχάνουσι καὶ τέκνα καὶ ἀδελφοὶ, ναὶ δὴ καὶ κληρονομία τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ τὸ αἷμα τῆς ἁγίας αὐτοῦ πλευρᾶς τὸ ἀσύγκριτον τοῦτο τίμημα δεδωκότος, ἵνα ἡμᾶς ἐξωνήσηται καὶ κλῆρον οἰκεῖον ἀποδείξῃ, ὅταν οὗτοι κατ' ἀλλήλων ὁπλίζωνται, ὅταν τὴν γῆν καὶ τὰς χεῖρας μιαίνωσι ταῖς σφαγαῖς, τί ἄν τις εἴποι; Ποῖος Ἱερεμίας θρηνήσει τὰ τοιαῦτα πάθη; Ποῖα ἐξισωθήσεται δάκρυα τῇ οὕτω χαλεπῇ συμφορᾷ·

Hæc sunt quæ, rursum dico, me movent ad scribendum et supplicandum, quia cruciatur cor meum, futura mala cum mente volvo; nec tacere possum, nec quieti indulgere; rursum namque moventur exercitus, undique expeditiones, et innumerabiles populi congregantur; quos nescio quæ regio capiet aut quis locus in unum conveniet; præterea, non alius dux est, qui ad tantam regendam multitudinem non sit aptus, sed imperator ipse cum omni suo satellitio: ipse enim dux belli, ipse militibus præerit, ipse arma sumit, et simul commilito est, ac adjutor et prælii dux: tanto igitur inito apparatu, tanta commotione facta, tam innumerabili exercitu proficiscente, quid nobis est cogitandum? qualem oportet esse mentem? Scio autem, fili mi, tuam non latere prudentiam incertum esse belli eventum, neque manifestum esse cujus erit victoria, sed in ambiguo manere finem; id autem non est obscurum nempe sive Romanorum gladio pereat Bulgarorum gens, sive a Bulgarorum ense Romani concidant, Christianum sanguinem a Christianis esse fundendum, terramque christiano cruore fœdandam, atque Christum et Deum nostrum, cujus populus peculiaris sumus nos et vos pariter, filii quoque et hæreditas, cæsorum interemptione contristandum; aut non arbitraris maximum Christo et Deo nostro fore dolorem sive Bulgari sive Romani ferro pereant? Quis nescit? quis non confitebitur Christianos in invicem insurgentes in media Salvatoris nostri viscera plagam infigere?

Ταῦτα καὶ, πάλιν φημὶ, κινεῖ με πρὸς τὸ γράφειν καὶ δυσωπεῖν, ὅτι σπαράσσομαι τὴν ψυχὴν, τῶν ἐσομένων πραγμάτων ἐνθυμούμενος τὴν ἀπάντησιν· καὶ οὐ δύναμαι σιωπᾷν, οὐδ' ἐν ἠρεμίᾳ διατελεῖν. Πάλιν γὰρ στρατοπέδων συγκίνησις, καὶ πανταχόθεν ἐκστρατεία, καὶ λαοῦ ἀναριθμήτου συνέλευσις· οὓς οὐκ οἶδα ποία ὑποδέξεται C χώρα, ἢ τίς χωρήσει τόπος εἰς ἓν συνεληλυθότας. Εἶτα ἐπὶ πᾶσι τούτοις οὐδεὶς ἄλλος ὁ στρατηγῶν, οὐκ ἐξηγούμενος τοῦ τοσούτου πλήθους, ἀλλ' αὐτὸς ὁ βασιλεὺς μετὰ πάσης τῆς ἑαυτοῦ δορυφορίας. Αὐτὸς γὰρ στρατηγὸς τοῦ πολέμου, αὐτὸς ἐξηγεῖται τῶν στρατοπέδων, αὐτὸς ἀναλαμβάνει τὰ ὅπλα καὶ συστρατιώτης ἅμα καὶ συναγωνιστὴς καὶ ἀγωνοθέτης καθίσταται. Τοιαύτης οὖν γιγνομένης τῆς παρασκευῆς, τοιαύτης τῆς συγκινήσεως, οὕτω μυριολέκτου στρατιᾶς ἀφορμώσης, τί δεῖ λογίζεσθαι ἡμᾶς; ποταπὴν ἔχειν τὴν ψυχήν; Οἶδα μὲν οὖν, τέκνον ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ σὴ ἐπίσταται σύνεσις, ὅτι οὐκ ἔστιν ὡρισμένος ὁ πόλεμος, οὐδ' ἐπίδηλόν ἐστι μεθ' ὧν ἡ νίκη γενήσεται, ἀλλ' ἐν ἀδήλοις κεῖται τὸ τέλος. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἄδηλον, κἄν τε ὑπὸ D Ῥωμαϊκῆς μαχαίρας τὸ Βουλγαρικὸν ἀναλωθήσεται, κἄν τε ὑπὸ τῆς τῶν Βουλγάρων Ῥωμαῖοι κατατμηθήσονται, Χριστιανικὰ αἵματα ὑπὸ Χριστιανῶν χέεται, καὶ γῆ τοῖς Χριστιανῶν αἵμασι μολύνεται, καὶ ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν, οὗ λαὸς ὑμεῖς τε καὶ οὗτοι περιούσιος καὶ τέκνα καὶ κληρονομία, ἐπὶ τῇ τῶν σφαζομένων ὀδυνήσεται ἀπωλείᾳ. Ἢ οὐ τοῦτο νομίζεις ὅτι μεγίστη ὀδύνη τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν, ἄν τε Βούλγαροι ἄν τε Ῥωμαῖοι ἔργον μαχαίρας γενήσωνται; Καὶ τίς ὅλως εἰς ἄγνοιαν τούτου καθίσταται; Τίς οὐχὶ συνομολογήσει τὴν κατ' ἀλλήλων ἐπανάστασιν τῶν Χριστιανῶν διὰ μέσου τῶν φιλανθρώπων σπλάγχνων τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν πληγὴν διελαύνειν;

Exemplum usurpemus patris cujusdam multos

Λάβωμεν εἰκόνα πατρὸς πολυπαιδίᾳ χαίροντος.

Digitized by Google

εἶτα ἐξαίφνης τῆς κατ' ἀλλήλων τῶν παίδων ἐπαναστάσεως. Πῶς οὕτω διάκειται, ὅταν, ἀντὶ τοῦ εἰρηνεύειν, ἀντὶ τοῦ ὁμονοεῖν τὰ ἑαυτοῦ τέκνα, βλέπῃ ἔχθραν ἀλλαξαμένους, καὶ κατὰ τῆς ἀλλήλων σφαγῆς τὰ ἑαυτῶν ξίφη βάπτοντας; Οὐ μεταβαλεῖ τὴν χαρὰν εἰς θρήνους; οὐχὶ κοπετὸν μὴ δυνάμενον ῥηθῆναι λόγῳ ποιήσεται; οὐ χανεῖν ἑαυτῷ τὴν γῆν εὔξεται μᾶλλον ἢ βλέπειν τὸν ἥλιον; Εἶτα πατέρες μὲν, οἳ μηδένα κόπον εἰς τὴν ἡμῶν κατεβάλοντο γένεσιν, ἃ εἶπον, ἐξ ἀνάγκης ὀφθήσονται πάσχοντες, ὅταν ὁρῶσι τὰ τέκνα πόλεμον πρὸς ἀλλήλους ἀραμένους, ὁ δὲ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν, ὅς, ἵνα κτήσηται ἡμᾶς, ἵνα υἱοποιήσῃ, τῶν πατρικῶν ἑαυτὸν ἐκένωσε κόλπων, καὶ σαρκὸς μετέσχε καὶ αἵματος παραπλησίως ἡμῖν, καὶ σταυρὸν ὑπέστη καὶ θάνατον, ἵνα υἱοὺς ἀπεργάσηται, ὁρῶν τὰ οἰκεῖα τέκνα, Βουλγάρους φημὶ καὶ Ῥωμαίους, οὕτω κατ' ἀλλήλων ἐκμεμηνότας, καὶ ἐπιλελησμένους μὲν τοῦ τοιούτου Πατρὸς καὶ τῆς υἱότητος, ἀντὶ δὲ τῆς ἀδελφικῆς σχέσεως εἰς θηριώδη καὶ ἀνήμερον διάθεσιν καταστάντας, οὐ μᾶλλον ἀσυγκρίτους ἔσται φέρων τὰς ὀδύνας; οὐ πολλῷ κεντεῖται δριμυτέρῳ ἀλγήματι; Ἔχει πολλὴν εὐπορίαν ὁ λόγος, υἱέ μου ποθεινότατε καὶ φίλε, καὶ εἴ τι ἄλλο οἰκειότερον ὄνομα καὶ γλυκύτερον ἐν ἀνθρώποις ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων προσφέρειν σοι τὴν παραίνεσιν, εἰς τὸ συνιδεῖν ὡς τοιαῦτα πράττομεν, κατ' ἀλλήλων τὰ ὅπλα κινοῦντες, οἷα πᾶς ἄνθρωπος τίθησιν εἰς ἀρὰν, καὶ τοὺς τῶν κακῶν τούτων ἐργάτας ἀλάστορας ἥγηνται. Τίς γὰρ φρονήσει κοσμούμενος, τίς ἐπιστάμενος τὴν φύσιν, τίς γνωρίζων τὸν Πλάστην, τίς ἁπλῶς ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπάρχων καὶ λογισμοὺς φέρων ἀνθρωπίνους, ὁρῶν τοὺς τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς πίστεως ὄντας, τὸν αὐτὸν Θεὸν σεβομένους, ὅπλα κατ' ἀλλήλων ἐπαίροντας, ἐῶ γὰρ νῦν λέγειν τέκνα πρὸς πατέρας, πατέρας πρὸς τέκνα, καὶ ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς πολεμοῦντας, οὐ σκυθρωπὴν ἀναλαμβάνει διάθεσιν, καὶ πάσας ἀρὰς ἀφίησι κατὰ τῶν οὕτως εἰς ἀπάνθρωπον προαίρεσιν ἐλασάντων

Ἔχει μὲν οὖν, ὡς εἶπον, ἐκ τῶν κάτω ἀνθρωπίνων πολλὴν ὁ λόγος παράκλησιν εἰς τὸ λῆξαι μὲν ὑμᾶς τῶν σφαγῶν καὶ τῶν πολέμων, ἐπιστραφῆναι δὲ πρὸς τὴν σωτήριον καὶ θείαν εἰρήνην. Ἀλλά σύ μοι, τέκνον ἐμὸν, κατάλειπε τὰ κάτω καὶ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὰς ἐκ τούτων παραινέσεις καὶ τοὺς λόγους, καὶ τὸ σὸν ὄμμα τῆς ὀπτικωτάτης ψυχῆς ἔπαρον πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ κατάστηθι πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἁγίων δυνάμεων, ὅσαι τῷ Χριστῷ παρεστήκασιν, ὅτι καὶ αὐταὶ σκυθρωπάζουσι, καὶ εἰκότως· ὁρῶσαι γὰρ τὸν Δεσπότην ὀδυνώμενον ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, λαὸς γὰρ ἐκείνου ὑμεῖς τε καὶ ἡμεῖς, ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν τέκνων καὶ ἀδελφῶν, καὶ ὡς πατὴρ τάξιν ἔθετο τέκνων, καὶ ὡς ἀδελφοὺς συγκληρονόμους παρέλαβεν, εἰς πεῖραν τοῦ τοιούτου πάθους καθίστανται. Τί λέγεις, οὕτω μέχρις οὐρανοῦ τῶν ἡμετέρων ἀναβαινόντων κακῶν, οἷς ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος διάβολος Ῥωμαίους ἐφιλονείκησε καὶ Βουλγάρους περιβαλεῖν; Οὐ λαμβάνομεν λογισμὸν τὸν πρέποντα Χριστιανοῖς; Οὐκ ἐπιστρεφόμεθα πρὸς ἑαυτούς; Οὐκ ἐννοοῦμεν τὴν τοῦ πονηροῦ κακομηχανίαν, δι' ἧς λυμαίνεται ἡμῖν, καὶ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν οἰκείων κακῶν ἀνανήφομεν;

A habentis filios subito in invicem insurgentes; quomodo afficietur, cum liberos, loco pacis et unionis, viderit inimicitiis discissos gladiosque suos in fraternum sanguinem immergentes? Nonne lætitiam in fletum mutabit? nonne ineffabilem planctum emittet? nonne terram sibi dehiscere exoptabit potius quam solem aspicere? Parentes igitur, qui in nobis gignendis nullum impenderunt laborem, ex necessitate quæ diximus, patiuntur cum natos in invicem bellum suscipientes viderint; Christus vero et Deus noster, qui, ut nos acquireret et sibi faceret filios, paterna reliquit viscera, carnique et sanguini nobiscum communicavit, atque crucem mortemque, ut nos filios efficeret, subiit, nonne suos videns filios, Romanos scilicet et Bulgaros, ita in invicem insa- B nientes, tantique Patris talisque filiationis immemores, ac, loco fraternæ dilectionis, belluino et feroci affectu captos, incomparabili dolore a fortiori cruciabitur? nonne multo acerbiori mœrore conficietur? Per quam facile mihi, fili desideratissime et si quid est aliud suavius inter homines nomen, exhortationem ex humanis rebus desumere, ut intelligas nos, cum arma in invicem sumimus, ea agere quæ homo quilibet maledictis insectatur, eorumque malorum auctores ut exsecrandos haberi? Ecquis etenim prudentia ornatus, quis naturæ non ignarus, quis Creatorem agnoscens, quis simpliciter naturæ humanæ consors cogitationesque humanas C concipiens, si viderit unius ejusdemque fidei discipulos, ejusdem Dei cultores, arma in invicem sumentes, dimitto enim hic dicere filios contra parentes, parentesque contra liberos, fratres contra fratres bellum gerere, tristitiam non concipiet maledictaque omnia non proferet adversus eos qui ad tantam inhumanitatem declinaverint.

Ex humanis rebus magnam, ut dixi, copiam exhortationis sumere possum quo cædibus et bellis finem imponatis et ad salutarem atque divinam pacem vos convertatis; sed dimitte, fili mi, terrena et humana, exhortationesque et sermones inde desumpta, oculos vero acutissimæ mentis ad cœlum tolle, potestatesque considera quæ Christo assistunt, quomodo contristantur et quam merito, cer- D nentes etenim Dominum de ruina populi sui lugentem, populus enim ejus vos et nos, de ruina filiorum et fratrum, namque ut pater nos in filios assumpsit et ut frater sibi cohæredes nos fecit, tanti doloris participes fiunt; quid dicis nostris malis usque ad cœlum ascendentibus quibus a principio homicida diabolus Romanos et Bulgaros percutere studuit? Nonne Christianis convenientem cogitatum sumimus? Nonne ad nos convertimur? Nonne malignitatem qua nobis nocet diabolus agnoscimus? Nonne ad nostrorum malorum curationem evigilamus?

Digitized by Google

Litteras longius protrahere in mente habebam; quia sermonum proceritate diuturniore cor mœrens ab opprimente pondere se sublevare et quasi recreare naturaliter amat; quoniam vero posuit sermo meus Romanorum Bulgarorumque calamitates ad cœlum usque pervenire, sermonis statui proceritatem inhibere: id solum dico, id suadeo, id oro, præbe mihi auditum quem ab initio præbere oportebat: non etenim accidissent tot ac tanta mala; si non autem prius, præbe nunc tandem, iterum dico, fili dilectissime, tuum auditum, patrisque humilis suasionem et consilia suscipe: in Deo mihi persuadeo non fore ut te hoc facientem pœniteat; suscipe humilis archiepiscopi supplicationem pro communi utilitate, quippe qui de memoria et nomine quo his in terris et in cœlis glorificeris curam habet; ne velis tam innumerabilem illum exercitum ad Bulgarorum fines rursum accedere, parentes adversus filios stringere gladios filiosque adversus parentes quos sanctissimus Spiritus talibus vinculis connexuit; ne velimus lamentabilem illam horam et diem videre in qua Christianorum sanguine terra denuo pollueretur; velut enim supra diximus, si in incerto versatur quorum erit victoria, id tamen non est incertum, permulto sanguine nempe contaminandam esse terram, lacrymarumque imbres ex oculis Romanorum et Bulgarorum oculis defluxuros. Ne, fili mi, humilis senis consilio obtempera, qui non magis Romanorum quam Bulgarorum salutem exoptat, nec minori zelo sollicitus est de felicitate et tranquillitate Bulgarorum, quam populi cujus archiepiscopus sumus et pro quo continuis sollicitudinibus vigilamus.

A Ἠβουλόμην ἐπὶ πλέον ἐκτεῖναι τὸ γράμμα· καὶ γὰρ πέφυκέ πως ὀδυνωμένη καρδία τῇ μακροτέρᾳ διεξόδῳ τῶν λόγων ὥσπερ ἀναπνεῖν καὶ κουφίζεσθαι τοῦ πιέζοντος βάρους· ἀλλὰ τοῦ λόγου παραστήσαντος ὡς καὶ μέχρι τῶν οὐρανῶν αἱ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἔφθασαν συμφοραί, ἔγνων τοῦ λόγου τὸ μῆκος ἐπισχεῖν. Τοῦτο μόνον φημί, τοῦτο παρακαλῶ, τοῦτο δυσωπῶ, δός μοι τὴν σὴν ἀκοήν, ἣν ἔδει καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἡμῖν παρασχεῖν· οὐ γὰρ ἂν συνέβη τὰ τοιαῦτα χαλεπά· ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλ' ἔν γε τῷ παρόντι δός μοι, καὶ πάλιν ἐρῶ, τὴν σήν, υἱέ μου ἐρασμιώτατε, ἀκοήν, καὶ δέξαι ταπεινοῦ πατρὸς βουλὴν καὶ εἰσήγησιν. Πεποίθαμεν ἐν Θεῷ ὡς οὐ μεταμεληθήσῃ τοῦτο ποιῶν· δέξαι ταπεινοῦ ἀρχιερέως δυσώπησιν ὑπὲρ τοῦ B κοινοῦ δυσωποῦσαν συμφέροντος, καὶ περὶ μνήμης καὶ ὀνόματος τοῦ σὲ δοξάζειν ἐν γῇ καὶ ἐν οὐρανῷ μέλλοντος τὴν σπουδὴν ποιουμένου. Μὴ τὴν ἀναρίθμητον ταύτην στρατιὰν πάλιν προσπελάσαι τοῖς τῶν Βουλγάρων βουληθῇς ὁρίοις, μηδὲ γυμνῶσαι τὰ ὅπλα πατέρας πρὸς τέκνα, καὶ τέκνα πρὸς πατέρας, οὓς τὸ πανάγιον Πνεῦμα τῇ τοιαύτῃ συνῆψε σχέσει· μηδὲ τὴν στυγητὴν ἐκείνην ἡμέραν καὶ ὥραν θελήσωμεν ἰδεῖν, ἐν ᾗ τοῖς Χριστιανῶν αἵμασι καὶ πάλιν ἡ γῆ μολυνθήσεται. Ὡς γὰρ ἄνωθεν εἴπομεν, εἰ γὰρ καὶ ἀμφιβάλλεται ἡ νίκη μεθ' ὧν στήσεται, ἀλλὰ τοῦτό γε οὐκ ἀμφίβολον, ὅτι αἵματι μυρίῳ ἡ γῆ φυραθήσεται, καὶ δάκρυα ὄμβρους νικῶντα Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων κατακλύσει τὰ πρόσωπα. Ναί, τέκνον ἡμῶν, πείσθητι C συμβουλῇ ταπεινοῦ γέροντος, οὐ μᾶλλον Ῥωμαίων ἢ Βουλγάρων τὴν σωτηρίαν ἐπιζητοῦντος, οὐδ' ἧττον φλεγομένου τὰ σπλάγχνα καὶ κηδομένου τῆς τῶν Βουλγάρων εὐζωΐας καὶ εὐπαθείας ἢ τοῦ λαοῦ ὧν ἀρχιερατεύειν ἐλάχομεν, καὶ ὑπὲρ ὧν ταῖς φροντίσιν ἀδιαλείπτως ἐπαγρυπνοῦμεν.

Hæc sunt a nobis dicta ad exhortandum et supplicandum tuam prudentissimam mentem ne arma moveas; confidimus autem in Deo a quo omnis potestas et omne imperium, a quo solvitur bellum æternum, a quo pax mundo data est, quod quæ desunt ad cor tibi loquetur et te per seipsum pacis bonum docebit suadebitque tibi ut ad pristinam redeas unionem, illamque vitam ames ad quam vos per sanctum baptisma et per regenerationem vocavit, Romanis tanquam filios patribus conjungens, scandala quoque maligni oderis et quæ ex illis scandalis oriuntur; vide quantum temporis Romanos ac Bulgaros pernicies vastet; id etiam postquam addidero, cessabo: facta, auxiliante Deo, pace, quid a Romanis, pro armorum depositione, velis, sive tributa, sive quid aliud, manifeste notum fac nobis: dummodo tolerabile sit, non autem nimis grave viresque superans; omnique legatione fungar, ad omnem deveniam supplicationem, omnia movebo machinamenta apud potestatem quæ Romanorum res gubernat, usquedum tuæ petitiones obtineant; Deus autem pacis qui suis laboribus inimicitiæ solvit parietem, qui ab æterno dissidentia

Ἀλλὰ τὰ μὲν παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ μὴ ὅπλα κινηθῆναι εἰς παράκλησιν καὶ δυσώπησιν τῆς σῆς ἐμφρονεστάτης εἰρημένα ψυχῆς τοσαῦτα. Πεποίθαμεν δὲ τῷ πάντων Βασιλεῖ καὶ Θεῷ, παρ' οὗ πᾶσα ἐξουσία καὶ ἀρχή, δι' οὗ ὁ αἰώνιος καταλέλυται πόλεμος, καὶ εἰρήνη τῷ κόσμῳ δεδώρηται, ὡς ἐκεῖνος τὰ λείποντα ἐν τῇ σῇ λαλήσει καρδίᾳ, καὶ αὐτός σε δι' ἑαυτοῦ τὸ καλὸν τῆς εἰρήνης ἀναδιδάξει, καὶ πείσει D πρὸς τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν ἐπανελθεῖν, καὶ ἀγαπῆσαι μὲν ἐκείνην τὴν ζωὴν ἐφ' ἧς ἡμᾶς κατέστησε διὰ τῆς ἁγίας κολυμβήθρας, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἀναγεννήσεως, ἑνώσας ὡς υἱοὺς πατράσι τῷ Ῥωμαίων γένει, μισῆσαι δὲ τὰ ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐπεισελθόντα σκάνδαλα, καὶ ὅσα ἐκ τῶν τοιούτων σκανδάλων. Ἰδοὺ χρόνος ὅσος ὀλεθρίους Ῥωμαίους καὶ Βουλγάρους διέθηκε· τοσοῦτον δὲ καὶ ἔτι προσθείς, ἀποπαύσομαι· ὡς, εἰρήνης σὺν Θεῷ γινομένης, ὃ ἂν βούλῃ Ῥωμαίους ἐπιζητεῖν ἀντὶ τῆς τῶν ὅπλων καταθέσεως, εἴτε φόρους εἴτε τι ἕτερον, δῆλον ἡμῖν ποίησον· μόνον φορητὸν ἔστω τὸ ζητούμενον, καὶ μὴ τῶν λίαν βαρυνόντων καὶ ὑπὲρ δύναμιν· καὶ πᾶσαν ποιήσομαι πρεσβείαν, πᾶσαν ἱκεσίαν, πᾶσαν μηχανὴν συγκινήσω πρὸς τὴν σὺν Θεῷ κυβερνῶσαν

Digitized by Google

τὰ Ῥωμαίων βασιλείαν τε καὶ ἐξουσίαν, μέχρις ἂν τὸ ζητούμενον παρ' ὑμῶν εἰς τέλος προέλθοι. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ τὸ μεσότοιχον τῆς ἔχθρας πόνοις καταλύσας οἰκείοις, ὁ τὰ διεστῶτα ἐξ αἰῶνος συνάψας, αὐτὸς καὶ νῦν τοὺς ἐπηρείᾳ δαίμονος ἐκπεπολεμωμένους εἰς εἰρήνην καταστήσοι, καὶ τὴν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ ἑνότητα· καὶ δοίη τῶν ἐκ ταύτης μὲν φυομένων ἀγαθῶν τε καὶ ἡδυνόντων τὴν ἀπόλαυσιν, ἀπαλλαγὴν δὲ τῶν ἐκ τῆς ἔχθρας καὶ τῶν σκανδάλων χαλεπῶν τε καὶ θλίψεων

A sociavit, ipse hodie eos in quos dæmonis malignitas insanivit, in pace et in unitate, quæ est in Spiritu sancto, stabiliat; donet quoque bonis atque gaudiis inde nascentibus frui, a malis autem ac calamitatibus ex inimicitia et scandalis orientibus liberari.

ΙΗ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ἧκε πρὸς ἡμᾶς, τέκνον ἡμῶν ἠγαπημένον, ἧκεν, εἰ καὶ βραδύτερον, ἡ πληροφορία τῆς σῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης· οὕτως γὰρ ἐπληροφόρησας τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν, ὅτι σώζεις ἔτι διάθεσιν υἱοπρεπῆ πρὸς ἀχρεῖον μὲν πατέρα, ποθήσαντα δὲ τὸν υἱὸν πόθῳ ἀληθινῷ καὶ πνευματικῷ. Ἐγὼ μὲν γὰρ ὑπελάμβανον ἐν τῷ βραδύνειν τὸν ἀποκρισιάριον ἡμῶν ὡς ἔθου παρὰ φαῦλον ἡμᾶς, καὶ οὐκέτι σώζονται παρὰ σοὶ ἡ θερμὴ ἐκείνη ἀγάπη καὶ τοῦ πνεύματος ἡ στοργή. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν, ἡμεῖς μὲν ἐπλανώμεθα, σὺ δὲ, τέκνον μου γλυκύτατον, ἐφύλαττες παρὰ σεαυτῷ ἄσβεστον τῆς ἀγάπης τὴν λαμπάδα, καὶ νῦν ἔδειξας ὅτι σώζεται διὰ τῆς τοῦ γράμματος καὶ τῆς τοῦ ἀποκρισιαρίου ἀποστολῆς, καὶ ἤλεγξας τὴν ἡμετέραν ὑπόνοιαν. Καὶ χάριν ὁμολογῶ τῷ Θεῷ, τέκνον μου ἠγαπημένον, ὅτι ἐγὼ μὲν ἠλέγχθην πεσὼν εἰς τοιαύτην ὑπόνοιαν, σὺ δὲ τὸ λαμπρὸν τῆς σῆς ἀγάπης, ὅτε Θεὸς τὴν σὴν ἐκίνησε καρδίαν, ὥσπερ πάντοτε, καὶ νῦν διέδειξας. Ἀλλ' ἡ τοῦ σοῦ γράμματος ὑποδοχὴ οὕτω, τέκνον μου ἀγαπητὸν, διέθηκεν ἡμᾶς, καὶ τοιαύτης γλυκύτητος κατέστησεν εἰς ἀπόλαυσιν.

Ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἀποκρύψομεν πρὸς σὲ, υἱέ μου ἀγαπητὲ, ὅτι παρεμίγη καὶ λύπη τις τῇ τοῦ γράμματος ἡδονῇ, καὶ οὐκ ἀφῆκε τὴν ψυχὴν ἡμῶν χαίρειν ἐπὶ τῷ γράμματι καθαρῶς. Διὰ τί; Ὅτι ἐγράψαμεν τὴν εἰρηνικήν σου παρακαλοῦντες καρδίαν, παυθῆναι μὲν τὰ σκάνδαλα τοῦ πονηροῦ, ἀνακαινισθῆναι δὲ τὴν ἐξ ἀρχῆς εἰρήνην Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων. Καὶ οὐχ ἁπλῶς οὕτως, ἀλλὰ δηλωθῆναι ἡμῖν παρὰ τῆς ὑμῶν θεοδωρήτου δόξης ἁπλῶς καὶ καθαρῶς τὰ πράγματα, δι' ὧν προβήσεται ἡ εἰρήνη, καὶ ὥστε μὴ ἀμήχανον καὶ ἀδύνατον εἶναι τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ τοιαύτην ἥτις καὶ Βουλγάρους ὠφελήσει, καὶ Ῥωμαίους οὐκ ἀπολέσει· σὺ δὲ, τέκνον ἡμῶν, καταλιπὼν τὰ περὶ τούτου γράφειν, ἔγραψας, τοῦ ἐμοῦ γήρους κατειρωνευόμενος, ὡς οὐκ ἀδύνατα ἐπιζητεῖς· οὐδὲ γὰρ τῶν τεθνηκότων Βουλγάρων τὴν ἀνάστασιν ἐπιζητεῖς, ἀλλὰ ζητεῖς πράγματα, ὧν ἐστι δυνατὸν τὴν τελείωσιν προελθεῖν. Καὶ ταῦτα λέγων ἐκεῖνο ὑπέφαινες, τὸ τὸν ἤδη παρὰ Θεοῦ εἰς τὸν θρόνον ἀνηγμένον τῆς βασιλείας ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖν. Καὶ τί τούτου ἀδυνατώτερον, τέκνον ἡμῶν; Πῶς ἔχει λόγον τὸν δικαιώμασιν οἷς οἶδεν ὁ Θεὸς τῆς μεγάλης αὐτοῦ κληρονομίας τὴν κυβέρνησιν λαχόντα, τοῦτον ἐκστῆναι τῆς κυβερνήσεως; Μὴ, τέκνον ἐμὸν, μὴ κατειρωνεύου τῆς ἐμῆς πολιᾶς· ἐπίσταται γὰρ καὶ χωρὶς τῶν ἐμῶν λόγων, ὅτι ἀδύνατος αὕτη ἡ ἐπιζήτησις. Κατάλιπε οὖν ταύτην,

XVIII. *Ad eumdem.*

Venit ad nos, fili mi dilectissime, venit, etiamsi tardius, tuæ erga nos dilectionis certioratio; cer-
B tiorem enim nostram humilitatem fecisti te affectum adhuc servare qui filium decet erga patrem inutilem quidem, filium tamen suum desiderantem desiderio sincero et spirituali; supponebam siquidem ego ex apocrisiarii mei mora a te nos despici neque servari fervidam illam dilectionem spiritualemve charitatem; sed, ut liquet, erravimus nos, tu vero, fili suavissime, inexstinguibilem in te servabas dilectionis flammam, et nunc servari ostendisse per litteras et missum apocrisiarium, nostramque stultitiam convicisti; gratias autem Deo ago quod, sim convictus, in illam illapsus stultitiam, tu vero tuæ dilectionis splendorem, postquam commovit Deus cor tuum, ut semper antea, ita et nunc ostenderis: sic nos affecerunt receptæ tuæ litteræ, fili carissime, et
C tanta suavitate nos perfuderunt.

Id autem te non celabo, fili mi dilectissime, tristitia nempe quadam gaudium a tuis litteris acceptum permistum fuisse neque plene gaudere de tuis litteris cordi nostro licuisse: quam ob rem? Quoniam scripsimus ad exhortandum pacificum cor tuum quo cessare faceres maligni scandala, renovaresque antiquam inter Romanos et Bulgaros pacem; neque ea duntaxat, sed quo plane et accurate nobis manifestares quibus conditionibus institueretur pax, ita tamen ut non esset quid impossibile aut difficilius petitio tua, sed quid Bulgaris utile, Romanis autem non lethale; tu autem, fili, de his scribere
D omittens, tuis litteris nostram senectutem cavillatus es, te non impossibilia postulare dicens: mortuorum nempe Bulgarorum resurrectionem non postulare, sed res quas perfici possibile est; talia dicens, subostendebas eum qui a Deo in trono imperii constitutus est, unde descendere oporteret; sed quid eo impossibilius, fili mi? Quomodo fieri potest ut qui consiliis quæ novit Deus, illius magnæ hæreditatis gubernationem sortitus est, ille gubernatione decidat? Ne, fili mi, ne canitiem meam ludibrio habeas: nosti etenim, et absque meis sermonibus impossibilem esse istam petitionem: omitte ergo eam, nec arbitreris tanquam possibilem esse implendam; non est enim possibile, non est certe, id fieri; ad alia te vertas postulata quæ impleri possint: exempli gra-

Digitized by Google

tia, auri quantitatem, vestiumque, imo forsan agri partem aliquam; ac si te verterit divinum pacis Christi desiderium, quid velis notum fac nobis: dico ego, fili mi, pro omni lucro, pro omni incremento esse sanguinis effusionem cessare velle: quid enim tanti apud hominem christianum et pium, ac presertim talem qualis es tu, fili mi, quam id obtinere, nempe cædium cessationem, belli finem, Christiani sanguinis effusionis quietem? Dentur tamen præter maximum illud et incomparabile lucrum, alia quædam superaddita lucra, ut jam dixi, auri scilicet pondus, vestes, agri quoque cujusdam partis concessio, quæ vobis forte utilis erit, sed nec Romanis quidquam intolerabilis damni afferet. Ne, fili mi et vir Dei, ad hanc pacem verte oculos, cogitatum transverte, et illas linque cogitationes quæ ad pacem minime prosunt, sed potius bella et cædes excitant.

A καὶ μὴ ὡς δυνατὴν ἐπιτελεσθῆναι λογίζου· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν οὐμενοῦν τοῦτο γενέσθαι· πρὸς ἄλλα δὲ μετάβηθι ἐξαιτήματα, ὅσα φύσιν ἔχει τὸ πέρας λαμβάνειν· οἷόν τι λέγω, χρυσοῦ ποσότητα, ἱματίων, τυχὸν δὲ καὶ γῆς τι μέρος. Τούτων, εἴ τίς σοι θεῖος λογισμὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ εἰρήνης ἐμπεριστρέφεται, ὃ βούλει δῆλον κατάστησον ἡμῖν. Ἐγὼ λέγω, τέκνον ἐμὸν, τοῦτο εἶναι ἀντὶ παντὸς κέρδους, τοῦτο ἀντὶ πάσης προσκτήσεως, τὸ βουληθῆναι τὰς τῶν αἱμάτων ἀναστεῖλαι χύσεις· τί γὰρ τοιοῦτον πρὸς ἄνθρωπον Χριστιανὸν καὶ θεοφιλῆ, καὶ μάλιστα οἷος σὺ τυγχάνεις, τέκνον ἐμόν; τὸ καταπράξασθαι τοῦτο, καὶ κερδῆσαι ἀνακοπὴν τῶν σφαγῶν, ἀπόπαυσιν τῶν πολέμων, λῆξιν χύσεως αἱμάτων Χριστιανικῶν. Πλὴν ἔστω μετὰ τοῦ μεγάλου τούτου κέρδους καὶ B ἀσυγκρίτου καὶ κέρδη ἕτερα προσγινόμενα, ὃ φθάσας εἶπον, χρυσίου ποσότητα, ἱματίων, ἢ καὶ γῆς τινος μέρους ἐπίδοσις, ὅση τυχὸν δυνατὴ καὶ ὑμᾶς ὠφελεῖν, καὶ Ῥωμαίοις μὴ ζημίαν ἐπάγειν ἀφόρητον. Ναὶ, τέκνον μου καὶ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, πρὸς τοιαύτην ἀπόβλεψον εἰρήνην, πρὸς τοιαύτην μετάθου γνώμην, καὶ ἄφες ἐκείνους τοὺς λογισμοὺς, οἳ μηδὲν συμβάλλονται πρὸς τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ μᾶλλον ἐρεθίζουσι τοὺς πολέμους καὶ τὰς σφαγάς.

Memorabant tuæ litteræ omnium causam esse eunuchos: manifestum est et omnibus notum. Sed quid nobis, fili, cum eunuchis? Illi quidem pessime sentientes conturbaverunt et perdiderunt, ut Romanorum res, ita et communem dilectionem consensionemque Romanorum et Bulgarorum; nos autem non fas est eorum malitiæ communicare, sed potius quæ sua imprudentia perdiderunt, tuam oportet prudentiam Romanorumque considerationem restaurare. Insanierunt illi? absit ut eorum imitemur insaniam: injusta adversum te moliti sunt? non te latet, fili mi, quomodo in capita eorum versa sit illa malitia; Dei judicio sis contentus, et quam in eos pœnam Deus portaverit, tu admittas, nec perseveres in contristando ob eorum dementiam aut, si vis, insaniam, eum qui te ultus est; aut non putas, fili mi, Christum Deum nostrum contristari tanta strage peculiaris ejus populi, hæreditatis ejus, Christianorum gentis, dico, Romanorum scilicet et Bulgarorum? aut non arbitraris lugere benignum Deum super tanta hominum destructione, tot civitatum, tot ecclesiarum, tot monasteriorum, super omnium istorum ruina? Certe scio, fili mi, nihil istorum te latere; optime igitur ages, Christi et Dei nostri imitationem, ut in tuis commemorasti litteris, præ te ferens hic etiam a te in honore habitam, et oblivione opprimens quidquid ab eunuchis fueris contristatus. Ad teipsum redi, et ad tuam mansuetudinem pacificamque dispositionem, et in luctum nefario dæmoni vertas quam a Romanorum Bulgarorumque calamitatibus lætitiam et exsultationem sumpsit; cesset bellum adversus fratres et parentes.

Ἐμνημόνευε τὸ γράμμα καὶ περὶ τῶν εὐνούχων ὡς ἐκεῖθεν ἡ τῶν κακῶν αἰτία· καὶ φανερὸν τοῦτο, καὶ πᾶσιν ἐγνωσμένον καθέστηκε. Καὶ τί, τέκνον μου, πρὸς ἡμᾶς τὰ τῶν εὐνούχων; Ἐκεῖνοι μὲν κακῶς πεφρονηκότες συνετάραξαν καὶ συνέχεαν, ὥσπερ τὰ κοινὰ Ῥωμαίων πράγματα, οὕτω καὶ τὴν κοινὴν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων. Ἀλλ' οὐ χρὴ κληρονόμους ἡμᾶς εἶναι τῆς ἐκείνων C κακίας, μᾶλλον δὲ ἃ κακῶς ἐξ ἀφροσύνης ἐκεῖνοι διέθηκαν, ταῦτα τήν τε σὴν φρόνησιν, καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων διάσκεψιν διορθώσασθαι. Ἐξεμάνησαν ἐκεῖνοι; Μὴ γένοιτο τὴν ἐκείνων μανίαν μιμεῖσθαι ἡμᾶς. Ἄδικα ἐκεῖνοι κατὰ σοῦ ἐμελέτησαν; Οὐκ ἀγνοεῖς, τέκνον ἡμῶν, ὡς ἐστράφη εἰς κεφαλὴν αὐτῶν ἡ ἀδικία αὐτῶν. Ἀρκέσθητι τῇ τοῦ Θεοῦ κρίσει, καὶ ἀπόδεξαι τὴν ἐκδίκησιν, ἣν ὁ Θεὸς ἐπ' αὐτοὺς κατεπράξατο, καὶ μὴ ἐπιμένῃς διὰ τὴν ἐκείνων ἄνοιαν ἢ μανίαν, εἰ βούλει, τὸν ἐκδικήσαντά σε παραλυπῶν. Ἢ οὐ νομίζεις, τέκνον ἡμῶν, παραλυπεῖν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν τοσούτου φόνου ἐνεργηθέντος τοῦ περιουσίου αὐτοῦ λαοῦ, τῆς κληρονομίας αὐτοῦ, τοῦ Χριστιανῶν λέγω γένους· τοῦ τε Βουλγαρικοῦ D καὶ Ῥωμαϊκοῦ; ἢ οὐ λογίζῃ ἀλγεῖν τὸν φιλάνθρωπον ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ τῶν ἀνθρώπων ἐρημίᾳ, ἐπὶ τοσούτων πόλεων, ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἐκκλησιῶν, ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν μοναστηρίων, ἐπὶ τῷ πάντων τούτων ἀφανισμῷ; Ναὶ οἶδα, τέκνον ἐμὸν, ὡς οὐδέν σε διαλανθάνει τούτων· καλῶς οὖν ποιῶν καὶ ὅπερ ἐν τῷ σῷ γράμματι ἀπεμνημόνευσας, τὴν μίμησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν δεῖξον καὶ ἐνταῦθα παρὰ σοῦ τιμωμένην, καὶ ῥίψον εἰς λήθην ὅσα παρὰ τῶν εὐνούχων λελύπησαι, καὶ γενοῦ σεαυτοῦ καὶ τῆς ἰδίας πραότητος καὶ τῆς εἰρηνικῆς καταστάσεως, καὶ στρέψον εἰς πένθος τῷ πονηρῷ δαίμονι, ὅσα ταῖς κοιναῖς δυστυχίαις Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἐπευφράνθη καὶ ἐξωρχήσατο· παυσάσθω τῶν ὅπλων ἡ κίνησις κατὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ πατέρων.

Si qua tibi desuper et a Christo et Deo nostro pacifico et invincibili voluntas et consilium pacis,

Εἴ τις οὖν ἔστι σοι λογισμὸς θεόθεν καὶ φρόνημα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ ἀμά-

Digitized by Google

χων περὶ τοῦ τὴν εἰρήνην, ἣν διεσπάραξεν ὁ τῆς ἔχθρας γεννήτωρ διάβολος, πάλιν ἀνακαινισθῆναι, γράψον ἡμῖν ἁπλᾶ καὶ σαφῆ τὰ πράγματα δι' ὧν ἡ εἰρήνη Θεοῦ βουλομένου εἰς ἑαυτὴν ἐπανήξει· καὶ μὴ γράψῃς οἷα γράφεις ἀμφίβολα καὶ ἀδύνατα, λέγω δὴ τὴν ἐκ τοῦ ὕψους τῆς βασιλείας κατάβασιν τοῦ παρὰ Θεοῦ πρὸς ταύτην ἀναβεβηκότος. Καὶ ἔτι, τέκνον ἡμῶν, ἄνθρωπον ἄξιον τῆς σῆς δόξης, ἀγαπῶντα εἰρήνην, ἀλήθειαν τιμῶντα ἐξαπόστειλον· δῆλον ὅτι καὶ ἐντεῦθεν ἀποστελλομένου ὁμοίου καὶ ἰσοτίμου ἀνδρὸς, δι' ὧν οἱ λόγοι τῆς εἰρήνης τρανῶς τῇ τε σῇ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ τοῖς τῶν Ῥωμαίων βασιλεῦσι παραστήσονται. Καὶ τότε Θεοῦ εὐμενοῦς γινομένου, ὥς γε, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ, ἐλπίζομεν, ἡ εἰρήνη προβήσεται· ἐπεὶ, ὥς γε νῦν λόγοι ἀσαφεῖς καὶ ἀμφίβολοι ἀλλήλους δέχονται, οὐδὲν σωτήριον οὐδὲ κοινωφελὲς γενήσεται. Ἀλλ' εἰ μὲν ὅλως ἐνθύμιον εἰρήνης ἐν τῇ σῇ καρδίᾳ στρέφεις, ἀγαπητέ μου υἱὲ, ἱκανὰ τὰ εἰρημένα· εἰ δ' ἅπαξ οὗτος ὁ λογισμὸς τὴν σὴν κατέχει καρδίαν, ὡς ἐν τῷ θρόνῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱδρυνθήσῃ βασιλείας, καὶ τοιαύτην ἔδοξας οὐκ οἶδα ὅθεν τὴν πληροφορίαν λαβεῖν, ὅτι τοῦτο ἔδοξε τῷ Θεῷ, καθὼς ἐκεῖνος οἶδε καὶ βούλεται ἀγαγεῖν εἰς πέρας, καὶ μὴ πολέμοις καὶ σφαγαῖς νόμιζε τυχεῖν τοῦ βουλήματος· ἃ γὰρ ὥρισται παρὰ Θεῷ, ἀμήχανον μὴ πρὸς πέρας ἐλθεῖν. Ἐκεῖνο οὖν προσδέχου ὅπερ νομίζεις παρ' αὐτοῦ ὡρίσθαι τὸ ὡρισμένον σοι παρασχεῖν. Καὶ τί χραίνεις αἵμασι τὴν γῆν καὶ τότε Χριστιανικοῖς; Τί πορθεῖς ἐκκλησίας Θεοῦ; Τί τἄλλα ἃ μηδὲ θέμις λέγειν ἡμᾶς, τέκνον ἡμῶν, ἐπιτελεῖσθαι ποιεῖς, δι' ὧν καὶ λύπην Θεῷ προξενεῖς, καὶ σεαυτὸν οὐκ ἔξω κρίματος καθιστᾷς; Τὸ ἐντεῦθεν προσκείσθω εὐχὴ τῶν διηνεκῶς ἡμῖν ἀναφερομένων Θεῷ· εἴης ἡμῖν ἐῤῥωμένος καὶ φρονῶν καὶ διανοούμενος, ὅσα πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπανάγει σε θείαν εἰρήνην, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος δεδομένην Ῥωμαίοις καὶ Βουλγάροις· καὶ ὅσα πρὸς πολέμους καὶ σφαγὰς ἐρεθίζει, ταῦτα σὺν τῷ πονηρῷ δαίμονι καὶ τούτων ἐργάτῃ τῆς σῆς ἀπελαύνων τιμίας καὶ φρονίμης ψυχῆς.

A quam inimicitiarum pater solvit diabolus, iterum instaurandæ, ad nos scribe sincere et manifeste quibus conditionibus pax, Deo adjuvante, renascetur; sed ne scribas, ut scripsisti dubia et impossibilia, nempe a trono descendere oportere qui Dei jussu illum conscendit: præterea, fili mi, virum tuæ existimationis dignum, pacis amatorem, veritatis cultorem mitte: hinc mittetur etiam vir aliquis illi similis eademque existimatione dignus; per quos de pace sermones ad tuam majestatem et ad Romanorum imperatores deferentur perspicue; Deoque tunc propitio, ut nos peccatores speramus, instituetur pax; quoniam usque modo verba obscura atque æquivoca sibi succedunt, nihil salutare, nihil communis utilitatis fiet: si autem pacis desiderium B vere in tuo corde volvis, fili mi dilectissime, satis sunt dicta: si vero semel cor tuum occupat ista cogitatio, te scilicet in solio Romani imperii esse collocandum, et si, unde nescio, illam certitudinem, ut videris, sumpsisti, id nempe Deo placere, eo quo scit et vult modo, non autem bello et cædibus puta implendum esse tuum desiderium: quæ enim a Deo statuta sunt, non possunt ad finem non pervenire; quod ergo ab eo censes esse statutum, exspecta donec ab eo tibi concedatur; quare autem terram sanguine perfundis, sanguine vero Christianorum? Quare Dei ecclesias vastas? Quare cætera omnia, quæ dicere non est fas, fili mi, perfici facis? Quibus et Deum contristas et teipsum judicio obno- C xium facis; quod superest, hic ponatur oratio quam sine intermissione ad Deum ferimus: incolumis esto, et ea cogita et senti quæ te ad pristinam pacem revocent, quæ per sacrum baptisma Romanis ac Bulgaris data est; et quæcunque ad bellum et cædes concitant'ia, cum nefario dæmone horum auctore ex tua veneranda et prudenti mente amoveas.

ΙΘ'. Τῷ αὐτῷ.

Τοῦ ἀποκρισιαρίου ἡμῶν, λέγομεν δὴ τοῦ ἀποσταλέντος μοναχοῦ παρὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, ἐπαναστρέψαντος, τέκνον ἡμῶν ἠγαπημένον, μετὰ τῶν σῶν γραμμάτων, εἰπόντος δὲ καὶ οἰκείᾳ γλώσσῃ, ὅσα ἡμῖν ἀπήγγειλεν, ἀντεγράφη πάλιν ὅσα καὶ οἱ λόγοι ἀπῄτουν, καὶ τὸ σὸν ἐπεζήτει γράμμα, καὶ ἀπεστάλη πρὸς τὴν ὑμῶν θεοτίμητον ἐξουσίαν διὰ τοῦ αὐτοῦ μοναχοῦ. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, ὡς νομίζομεν, τὴν Βουλγαρίαν κατέλαβε, καὶ ἔστι διάγων ἐκεῖ· σοῦ δὲ πρὸς τὰ μέρη ταῦτα ἐξεληλυθότος, οὐκ οἴδαμεν πότε γενήσεται ἀμφοτέροις ἑνωθῆναι καὶ μαθεῖν τὴν ὑμῶν θεοτίμητον ἐξουσίαν τὰ γραφέντα σοι παρ' ἡμῶν καὶ δι' αὐτοῦ κομιζόμενα. Διὰ τοῦτο ἐδεήθημεν τοῦ παρόντος γράμματος, καὶ γράφομεν, τέκνον ἡμῶν, τὴν σὴν ὥσπερ καὶ πρότερον παρακαλοῦντες φρονίμην ψυχὴν παυθῆναι τὰς τῶν αἱμάτων χύσεις, σβεσθῆναι τῆς ἔχθρας τὴν πυρκαϊὰν, ἣν ἀπ' ἀρχῆς

XIX. *Ad eumdem.*

Reverso cum tuis litteris apocrisario nostro, id est monacho a nostra humilitate ad te misso, dictisque D quorum erat nuntius rescripsimus, fili dilectissime, quæcunque sermone petieras et expostulabant tuæ litteræ, atque per eumdem monachum ad tuam majestatem sunt remissæ; ille vero, ut arbitramur, in Bulgaria sedem suam posuit ibique commorat; te autem ad illas regiones profecto, nescimus quando utrique nostrum dabitur convenire, tibique scripta a nobis delataque ab ipso novisse; itaque isto scripto opus fuit, ac scribimus, fili mi, tuam exhortantes, ut prius, prudentem animam, ad intermittendam sanguinis effusionem, exstinguendaque inimicitiarum incendia, quæ a principio accendit inimicitiarum parens diabolus, ad confirmandam inter Romanos et Bulgaros beatam pacem, quæ hæreditate reliquit Christianis Christus, Deus et Salvator

Digitized by Google

noster; et ad scribendum et aperiendum nobis, si tamen ad pacis renovationem pia inclinata est mens tua, non quæ jam ostendimus impossibilia esse, sed possibilia et quæ succedere non sit nefas.

ἀνῆψεν ὁ τῆς ἔχθρας γεννήτωρ διάβολος, καὶ βραβευθῆναι πάλιν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων τὴν μακαρίαν εἰρήνην, τὴν δοθεῖσαν κλῆρον Χριστιανοῖς παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν· καὶ γραφῆναι καὶ δηλωθῆναι ἡμῖν, εἴ γε παρακέκληταί σου ἡ θεοφιλὴς ψυχὴ πρὸς τὸν ἀνακαινισμὸν τῆς εἰρήνης, μὴ πάλιν ἐκεῖνα οἷα πρότερον ἐδηλοῦτο ἀδύνατα ὄντα καὶ ἀτέλεστα, ἀλλ' ὅσα δυνατὰ καὶ πρὸς τὸ τέλος ἐκβῆναι οὐκ ἀνεμπόδιστα.

Quid est igitur quod dico? Ne dicas imperium relinquere eum oportere qui ad imperii solium est evectus, impossibile namque est; ne dicas te regem et dominum accipere oportere imperii Romani principes et populos, impossibile namque est, nec quisquam eum sermonem auribus accipere feret; sed scribe auri pondus, vestes, aut etiam agri partis cujusdam concessionem, quæ Bulgaris quidem proderit, Romanis autem intolerabile damnum non afferet; næ, fili mi et vir Dei, ad hanc pacem oculos verte, ad istum cogitatum transfer mentem et cogitationes; omitte quæ ad pacem nihil inserviunt, sed potius ad bella et cædes concitant; cessent gemitus et lacrymæ quæ Romani et Bulgari usque modo emiserunt, proh nostri dolores! et etiam nunc emittunt; næ, fili mi dilectissime et amicorum amicissime; erubesce supplicationem a nobis a tanto tempore factam, cordis nostri verere cruciatum qui, quarto abhinc anno, nocte ac die, imo vero singulis horis nos carpere non intermittit.

Τί οὖν ἐστιν ὃ φημι; Μὴ δηλώσῃς, καταλιπέτω τὴν βασιλείαν ὁ πρὸς τὸν θρόνον ἀναβεβηκὼς τῆς βασιλείας, τοῦτο γὰρ ἀμήχανον· μὴ γράφε τοῦ δέξασθαί σε βασιλέα καὶ κύριον τοὺς ἄρχοντας τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας καὶ τὸν λαὸν, ἀμήχανον γὰρ τοῦτο γενέσθαι, καὶ οὐδεὶς τοῦτον τὸν λόγον ἀνέχεται ἀκοαῖς παραδέξασθαι· ἀλλὰ γράψον χρυσίου λαβεῖν ποσότητα, ἱματίων, ἢ καὶ γῆς ἐπίδοσιν μέρους, ὅση δυνατὴ καὶ Βουλγάροις ὠφελεῖν, καὶ Ῥωμαίοις μὴ ἐπάγειν ζημίαν ἀφόρητον. Ναὶ, τέκνον μου καὶ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, πρὸς τοιαύτην ἀπόβλεψον εἰρήνην, πρὸς τοιαύτην μετάθου γνώμην· καὶ ἄφες τοὺς λογισμοὺς οἳ μηδὲν συμβάλλονται πρὸς τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ μᾶλλον ἐρεθίζουσι πρὸς τοὺς πολέμους καὶ τὰς σφαγάς. Στήτωσαν οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ δάκρυα, ὅσα Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων μέχρι τοῦ παρόντος ἐξεκενώθη, οἴμοι τῶν ἐμῶν παθῶν! καὶ ἔτι διαμένει κενούμενα. Ναὶ, υἱέ μου ἠγαπημένε, καὶ τῶν φίλων ὁ φίλτατος· αἰδέσθητι τὴν διὰ χρόνου τοσούτου πρὸς σὲ γινομένην δέησιν ἡμῶν, δυσωπήθητι τὸν σπαραγμὸν τῆς καρδίας ἡμῶν, ὃς ἰδοὺ τέταρτον ἔτος νύκτα καὶ ἡμέραν, μᾶλλον δὲ πᾶσαν ὥραν, οὐκ ἀνίησι διαξαίνων ἡμᾶς.

Ea scribo, testis sit Deus, non minus sollicitus de Bulgarorum salute et de tua gloria quam Romanorum et eorum imperatorum; si ergo de salutari pace cogitas, fili mi, scribe perspicua et non dubia; et certe, si opus fuerit, ego ipse ad te veniam, venientem scilicet Heracleam aut Silymbria, et de pace colloquar, et ut Dei pace dicam, quæcunque possibilia petieris præstabo; rursumque renovabitur pax, et parentes erga filios et filii erga parentes ut decet sentient, dilectionis bonis fruentes, vitamque durissimis immunem degentes calamitatibus quos generavit inimicitiarum pater diabolus et perniciosissima illius scandalorum seminatio; quod superest, hic addatur a nobis oratio quam omni tempore, etiam te inscio, deferimus ad Deum: incolumis esto et supra maligni laqueos volitans, ut te ostendas hæredem æterni regni et felicitatis et securus terribili Christi et Dei nostri tribunali astare possis.

Γράφω ταῦτα, λάβε Θεὸν αὐτὸν μάρτυρα τῶν λεγομένων οὐκ ἔλαττον φροντίζων τῆς τῶν Βουλγάρων σωτηρίας καὶ τῆς σῆς τιμῆς ἢ Ῥωμαίων καὶ τῶν βασιλεύειν λαχόντων αὐτῶν. Εἴ τις οὖν ἐστι λογισμὸς τῆς σωτηρίου εἰρήνης, τέκνον ἡμῶν, γράψον ἡμῖν ἁπλᾶ καὶ ἀναμφίβολα· καὶ πάντως, εἰ τούτου δεήσει, αὐτὸς ἐγὼ ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς, δηλονότι πρὸς Ἡράκλειαν ἐρχομένου σου, ἢ πρὸς Σιλυμβρίαν, καὶ περὶ τῆς εἰρήνης κοινολογήσομαι, καὶ σὺν Θεῷ εἰπεῖν, ὅσα δυνατά ἐστι ζητούντων ὑμῶν παρασχεθήσονται. Καὶ πάλιν ἀνακαινισθήσεται ἡ εἰρήνη, καὶ οἱ πατέρες πρὸς τὰ τέκνα, καὶ τὰ τέκνα πρὸς τοὺς πατέρας, ὥσπερ ἐστὶν ὀφειλόμενον, διατεθήσονται, ἀπολαύοντες τῶν τῆς ἀγάπης καλῶν, καὶ ζωὴν ἀπηλλαγμένην ἔχοντες τῶν χαλεπωτάτων συμφορῶν, ἃς ἐξεγέννησεν ὁ τῆς ἔχθρας πατὴρ διάβολος, καὶ ἡ τῶν ἐκείνου σκανδάλων ὀλεθριωτάτη ἐπισπορά. Τὸ λοιπὸν εὐχὴ προσκείσθω ἡμῖν, ἣν προσφέρομεν διὰ παντὸς τῷ Θεῷ καὶ σοῦ ἀγνοοῦντος· εἴης ἡμῖν ἐῤῥωμένος, καὶ ὑπεράνω τῶν παγίδων τοῦ πονηροῦ διιπτάμενος, ὅσα κληρονόμον σε ἀναδείξει τῆς αἰωνίου καὶ βασιλείας καὶ ἀπολαύσεως, καὶ ἀκατάκριτον παραστήσει τῷ φρικτῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

XX. *Ad eumdem.*

Sperabam, fili mi gloriosissime, tuis acceptis litteris, recreationem invenire a dolore quo crucior, consolationemque mœstitiæ quæ me nocte ac die

Κ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ἤλπιζον, υἱέ μου δεδοξασμένε, τοῖς σοῖς γράμμασιν ἐντυγχάνων παραψυχὴν εὑρεῖν τοῦ σπαράσσοντος ἄλγους· ἀνέμενον ἥκειν μοι παραμύθιον τῆς

Digitized by Google

διαξαινούσης με νύκτα καὶ ἡμέραν ὀδύνης. Ἐνεθυ- A μούμην γὰρ ὅτι, καὶ εἰ μὴ πρότερον δι' ὧν ἐγράψαμεν πολλάκις παρεκλήθη σου ἡ ψυχὴ, ἀλλά γε νῦν δι' ὧν προεθυμήθην πρὸς σὲ παραγενέσθαι, καὶ γήρους καταφρονῶν, καὶ ἀσθενείας, καὶ πόνων τῶν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ὅτι παρακληθήσῃ καὶ προσδέξῃ με δυσωποῦντα, καὶ οὐχ ὑπομενεῖς ἀποστρέψαι διακενῆς τὴν πρὸς σὲ πεποιημένην πορείαν· γενήσεται δὲ μᾶλλον ἡ πρὸς σὲ ἄφιξις ἡμῶν, ἀπόπαυσις τῶν τοῦ πονηροῦ δαίμονος σκανδάλων, ἃ ἐφιλονείκησε Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων μεταξὺ ἐμβαλεῖν. Ταῦτα δὲ ἤλπιζον οὐχ ἁπλῶς οὕτως, ἀλλὰ καὶ προηγουμένης αἰτίας εὐλόγου· ἐνεθυμούμην γὰρ κατ' ἐμαυτὸν ὅτι ἀπελεύσομαι πρέσβυς καὶ τὴν ἱκεσίαν φέρων, οὐ πρὸς ἄνθρωπον οἷοι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ B πρὸς ἄνθρωπον ἐκ Θεοῦ λαβόντα ἔθνους ἐξουσιάζειν, καὶ διὰ τοῦτο πολὺν ἐν συνέσει, πολὺν ἐν διανοήσει, καὶ εἰδότα κρίνειν καὶ τὴν ἡμετέραν παρουσίαν ὅση τίς ἐστιν· ὅτι, καὶ εἰ ἁμαρτωλοὶ, ἀλλ' οὖν ἀρχιερεῖς οἵου καὶ ὅσου λαοῦ, ὁποίας πόλεως, τῆς ἀρχιερατεύεσθαι ὑφ' ἡμῖν λαχούσης, ἡλίκης ἐξουσίας πατὴρ, εἰ καὶ ἀνάξιος, προβέβλημαι, ἣν μόνην ἐπὶ γῆς ὁ Χριστὸς ἀντ' αὐτοῦ τῶν ἐπὶ γῆς ἔθετο ἐξουσιάζειν. Ἀλλ' ἐνενόουν ὅτι, πρὸς τοιοῦτον ἄνθρωπον μέλλων πρεσβεύειν, τελέσω τὴν πρεσβείαν, διαπράξομαι τὸ κοινῇ συμφέρον, καὶ ἀνασώσομαι τὴν εἰρήνην ἀπολωλυῖαν πρῶτον μὲν δαίμονος συσκευῇ, ἔπειτα δὲ καὶ ἀνθρώπων κακοβουλίᾳ, καὶ χαίρων ὑποστρέψω, φέρων μὲν τὴν εὐχαριστίαν Θεῷ, ἐκδιηγούμενος δὲ πᾶσι τὴν σὴν ἀρετὴν, καὶ μεγαλύνων τοῖς ἐπαίνοις C αὐτὴν, εἴπερ τίς ἐστι λόγος ταπεινοῦ γέροντος καὶ ἀρχιερέως τοὺς σοὺς διεξιόντος ἐπαίνους· φέρων δέ τι καὶ αὐτὸς ἐν μοίρᾳ κέρδους, ὃ πάντων κερδῶν ἐμοὶ τιμιώτατον, τὴν Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην.

A angit; arbitrabar siquidem, si prius non potui, tuum animum iis quæ a me multoties scripta sunt, flectere hodie tamen, eo quod te adire statuerim, contempta senectute, infirmitateque et itineris laboribus, te flectendum, suscepturumque meam supplicationem, nec passurum frustra initam esse a me ad te peregrinationem, sed potius eam fore cessatio nefarii dæmonis scandalorumque Romanos inter et Bulgaros suscitavit; ea sperabam non sine ratione, sed justa causa præmissa: apud me etenim cogitabam me legatum et supplicem venturum, non ad virum cæteris similem, sed ad virum qui a Deo accepit genti suæ imperare, ideoque magna gaudet prudentia, magna sapientia et optime novit quid sit nostra præsentia, discernere: namque si peccator, B archiepiscopus tamen, et qualis quantique populi, qualis civitatis, quantæ potestatis pater, etiamsi indignus, quam Christus solam, suimetipsius loco, in terris imperare voluit: existimabam igitur ad talem virum veniens legationem esse impleturus, commune bonum procuraturus, pacemque restituturus, dæmonis primum machinationibus, deinde hominum malitia perditam; postea quoque cum gaudio reversurus, Deo gratias agens, omnibusque prædicans tuam virtutem, laudibusque efferens, si quid valet sermo humilis senis et archiepiscopi tuas laudes decantantis, referens etiam ipse, pro mea parte, lucrum quod maximi pendo, Romanorum ac Bulgarorum ut a principio consensionem C et pacem.

Νῦν δὲ οὐχὶ ταῦτά μοι τὸ σὸν ὑπισχνεῖται γράμμα, ἀλλ' ὅσον ἐκ τῶν ῥημάτων ἄλλα διδάσκομαι, ὅτι ματαιοπονήσω, ὅτι οὐδὲν ἐκτελέσω τῶν δι' ἃ κοπιᾷν προαιροῦμαι, οὐδ' ἀπαντήσει μοι παρὰ σοῦ χάρις, οὐδὲ δυσωπηθήσῃ ὁ ἀγαπητός μου ὁ υἱὸς τὸ τοῦ πατρὸς γῆρας, οὐδὲ ταπεινοῦ ἀρχιερέως αἰδεσθήσῃ παρουσίαν, ἀλλ' ἡγήσῃ με τῶν ἄλλων ὅσοι πρὸς σὲ παραγεγόνασι πρέσβεις μηδὲν διαφέρειν. Εἶτα βουλόμενος οὕτω με δέχεσθαι, οὕτω με, τέκνον ἠγαπημένον, τὸν πατέρα, τὸν ἀρχιερέα, τὸν γέροντα τιμᾷν, προτρέπεις ἥκειν, παραθαῤῥύνεις καταφρονῆσαι γήρους D καὶ πόνων καὶ ταλαιπωρίας, ὅσα ἐκ τῆς ὁδοῦ ἡμῖν ἀπαντήσει; Τί πρὸς ταῦτα εἴπω; Τί διανοήσομαι; Τίς ποτε υἱὸς ὤφθη πρὸς πατέρα μηνύων Ἧκε πρὸς ἡμᾶς, ὦ πάτερ, ἵνα τοὺς σοὺς λόγους φαυλίσω; Ἐλθὲ, ἵνα μηδὲν ὧν ἐπιζητεῖς ἀνύσῃς, ἵνα πόνον ἀκερδῆ ὀφθείης ἀναδεξάμενος; Οὐκ ἤκουσα μέχρι καὶ σήμερον τοιούτους πέμποντα λόγους υἱόν. Καὶ πάλιν φημὶ, τέκνον ἡμῶν, ἄξια ταῦτα τῆς σῆς μεγαλονοίας, τῆς σῆς θαυμαζομένης φρονήσεως, μηνύειν τῷ πατρὶ ὅτι Ταλαιπωρίαν ματαίαν ἀναλαβοῦ, πάτερ, καὶ ἧκε πρὸς τὸν υἱὸν, ἵνα κενὸς ὑποστρέφων τῶν σῶν ἐλπίδων, ὄνειδος εἴης ἅπασι τοῖς ταῦτα μανθάνουσι; Ἀφίημι γὰρ τέως τὸ σὸν, τέκνον ἡμῶν, οἷα οἱ πανταχοῦ γῆς ἄνθρωποι περὶ σοῦ ἐροῦσιν, ὅταν εἰς ἀκοὴν

Nunc autem ea mihi non promittunt tuæ litteræ, sed quantum ex dictis intelligo, vanus erit labor meus, nihil obtinebo eorum pro quibus laborem suscipere statui, non mihi occurret tua gratia, nec flectetur dilectus filius meus patris senectute, nec verebitur humilis archiepiscopi conspectum, sed me nihil a cæteris legatis circumstantibus differre censebit: deinde me ita volens recipere, ita me, fili dilectissime, patrem tuum, archiepiscopum seniorem, honorare, me tamen ad veniendum invitas D exhortarisque ad contemnendam senectutem, laboresque et difficultates quæ nobis ex itinere oriri possint. Quid ad ea dicam? Quid cogitabo? Quis unquam visus est filius patri denuntians: Veni ad me, pater, ut tua verba despiciam? veni, ut nihil eorum quæ postulas perficiatur, ut frustra labores suscepisse videaris? Non audivi usque modo talia verba denuntiantem filium; iterum dico, fili: Dignumne tuo ingenti animo, tua admirabili prudentia, patri denuntiare: Vanos suscipe labores, pater, et ad filium veni, ut tua spe frustratus ludibrio sis omnibus audientibus? Omitto namque hic quod tuum erit, fili mi, quid scilicet sint dicturi universi terrarum orbis incolæ, quando talia audierint; sed quam admirabilis nimisque laudabilis sermo quo

Digitized by Google

nos advocas et ad suscipiendum iter excitas! dicis enim apostolos, quamvis pro incertis currerent eventusque ignari, tamen pro superna mercede cucurrisse et laborasse.

Illam exhortationem amo, fili mi dilectissime: iis enim quæ dicis, confiteris quod nos quoque, eorum instar, secundum Dei voluntatem laborare cupimus; quomodo namque aliter dabitur nobis merces, nisi secundum Dei voluntatem susceptus sit labor noster? quemadmodum enim eorum labor Deo placebat ideo quod secundum ejus voluntatem laborarent, mercedemque ab eo receperunt, ita omnino et noster labor, si propter illum a Deo mercedem accipiemus, uti sapienter fateris, secundum Dei voluntatem suscipitur: annon ergo nostrum vereris laborem quem Deus probat, qui secundum illius voluntatem suscipitur? Quomodo, nisi ita esset, mercedem pro eo redderet? non probas te, nec, ut decet, honoras, nec pro laboribus pacem concedis, sed frustra defatigatos nos dimittis; sed quomodo fas est Deum probare nostrum laborem et pro eo mercedem in sua charitate reddere, te autem, fili mi, qui pius es, Dei voluntati non concordare, sed contraria sentire? Et quem laborem, utpote pro se susceptum, sine mercede non relinquit te tanquam vilem despicere et nullius pretii habere? Considera utrum piæ mentis sit dignum, utrum non aliunde veniens quam ex vere prudenti sensu tuo: dixisti namque, et optime dixisti, apostolis laborantibus a Deo redditam esse mercedem, licet eos persuadere quandoque non potuerint ad quos ibant.

Quinam autem inobedientes fuerint, nobis etiam dic: omnes sane dices quicunque non sciebant secundum Dei voluntatem esse apostolorum labores, nec eos mercede dignos habebant, sed magis pœna et supplicio; ideoque eos persequebantur et castigabant: qui autem fatetur mercedem nos esse accepturos, confitetur prius nostros a Deo probari labores eaque de causa reddi mercedem; et quidem Deus nostras probat fatigationes et justo judicio mercede coronat, tu vero, homo cum sis, non probares? Cœli et terræ Dominus nostros non dedignatur labores; si enim dedignaretur, quomodo mercedem redderet? Tu vero, si populo tanto imperas quantus est qui tibi subjicitur, post breve tamen tempus ab omnibus hominibus segregatus coram universorum Domino astabis, nostras fatigationes parvipendes? Sed quomodo dignum istud tuo ingenio, tua pietate tuisque ubique prædicatis moribus? Quod non ad subvertendam tuam, fili mi, propositionem dicimus, sed ad commonefaciendum te et ad dandam tibi prudenti occasionem ut prudentior evadas; volo, fili mi dilectissime, sermoni adhuc attendas, et quemadmodum nobis præsentibus nostra dicta cordate audires, ita sermoni cor-

A ταῦτα λάβωσιν· ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος μεθ' οὗ ἡμᾶς προσκαλῇ, καὶ πρὸς τὴν ὁδὸν παρορμᾷς, ὡς θαυμαστὸς καὶ λίαν ἐπαινετός! Λέγεις γὰρ ὡς οἱ ἀπόστολοι, τρέχοντες ἐπ' ἀδήλοις, καὶ τὸ ἐκβησόμενον οὐκ εἰδότες, ὅμως ἔτρεχον καὶ ἐκοπίων διὰ τὴν ἄνωθεν μισθαποδοσίαν.

Ἀγαπῶ τὴν παραίνεσιν, τέκνον μου ἀγαπητόν· καὶ γὰρ ἐξ ὧν λέγεις συνομολογεῖς, ὅτι καὶ ἡμεῖς κατὰ βούλησιν Θεοῦ, ὥσπερ ἐκεῖνοι, προθυμούμεθα κοπιᾷν. Πῶς γὰρ ἄλλως ἀποκείσεται ἡμῖν ὁ μισθὸς, εἰ μὴ κατὰ Θεοῦ βούλησιν ὁ κόπος ἡμῶν; Ὥσπερ γὰρ ἐκείνοις ἦν ὁ κόπος ἀρέσκων Θεῷ, διότι κατὰ τὸ θέλημα τούτου ἐκοπίων, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανον τὸν μισθόν· οὕτω πάντως καὶ ὁ ἡμέτερος κόπος, εἰ μισθὸν ὑπὲρ αὐτοῦ λαμβάνομεν παρὰ Θεοῦ, B καθὼς εὖ φρονῶν ὁμολογεῖς, κατὰ βούλησιν γίνεται Θεοῦ. Εἶτα οὐ φοβῇ τὸν κόπον ἡμῶν, ὃν ὁ Θεὸς ἀποδέχεται, ὡς κατὰ τὸ αὐτοῦ γινόμενον θέλημα; πῶς γὰρ ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐδίδου μισθόν; μὴ ἀποδεχόμενος σὺ, μηδὲ τιμῶν, ὥσπερ ἐστὶ πρέπον, καὶ παρέχων συγκατάθεσιν εἰρήνης δι' ὧν κοπιῶμεν, ἀλλ' ἀποστρέφεις κοπιῶντας διακενῆς. Καὶ πῶς ἔχει λόγον, Θεὸν μὲν ἀποδέχεσθαι τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν, καὶ ἀντὶ ταύτης διδόναι δόσιν τῆς ἑαυτοῦ ἀγαθότητος, σὲ δὲ φιλόθεον ὑπάρχοντα, τέκνον ἡμῶν, μὴ τῷ θείῳ βουλήματι συντρέχειν, ἀλλὰ φρονεῖν ἐναντία; καὶ ὅνπερ ἐκεῖνος πόνον ἡμῶν, ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ γινόμενον, ἄμισθον οὐκ ἐᾷ, σὲ τοῦτον ὡς φαῦλον παρορᾷν, καὶ οὐδενὸς ἄξιον C λόγου νομίζειν; Σκέψαι εἰ ἄξιον τοῦτο φιλοθέου ψυχῆς, καὶ οὐχ ἑτέρωθεν τοῦτο συνάγεται ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν σῶν ἀληθῶς φρονίμων λόγων. Ἔφης γὰρ, καὶ καλῶς ἔφης, ὡς τοῖς ἀποστόλοις ἐκ Θεοῦ ὁ μισθὸς ἐδίδοτο κοπιῶσι, κἂν πρὸς οὓς ἀπῄεσαν ἐνίοτε μὴ πείθειν ἠδύναντο.

Ἀλλὰ τίνες οἱ μὴ πειθόμενοι, καὶ τοῦτο εἰπέ· πάντως ἐρεῖς, ὅτι ὅσοι μὴ ᾔδεισαν κατὰ Θεοῦ βούλησιν εἶναι τὸν κόπον τῶν ἀποστόλων, οὐδ' ἀξίους αὐτοὺς ἡγοῦντο μισθαποδοσίας, ἀλλὰ μᾶλλον κολάσεως καὶ τιμωρίας· διὰ τοῦτο ἐδίωκον καὶ ἐτιμωροῦντο αὐτούς· ὁ δὲ ὁμολογῶν λήψεσθαι μισθὸν πάντως πρότερον ὁμολογεῖ ὅτι ἀποδέχεται κοπιῶντας ἡμᾶς ὁ Θεὸς, καὶ τούτου χάριν δίδωσι τὸν μισθόν· καὶ Θεὸς μὲν ἀποδέχεται τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν, καὶ D ἀνταμείβεται τῆς δικαίας κρίσεως αὐτοῦ τῇ μισθαποδοσίᾳ, σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν οὐκ ἀποδέχῃ; Ὁ δεσπόζων οὐρανοῦ καὶ γῆς οὐκ ἀτιμάζει τὸν κόπον ἡμῶν· πῶς γὰρ, εἰ ἀτιμάζει, δίδωσι τὸν μισθόν; Σὺ δὲ, εἰ καὶ δεσπόζεις λαοῦ ὅσου ποτὲ καὶ δεσπόζεις, ἀλλά γε μετ' ὀλίγον γυμνὸς πάντων ἀνθρώπων παρίστασθαι μέλλων τῷ Δεσπότῃ τῶν ὅλων, παρ' οὐδὲν τίθης τὴν ἡμετέραν ταλαιπωρίαν; Καὶ ποῦ προσῆκον τοῦτό γε ἢ τῇ συνέσει σου, ἢ τῇ φιλοθείᾳ σου, ἢ τῇ ἄλλῃ βοωμένῃ τῶν τρόπων σου καταστάσει; Ταῦτα οὐκ ἀνατρέποντες λέγομεν τὸ σὸν πρόβλημα, τέκνον ἡμῶν, ἀλλ' ὑπομιμνήσκοντες καὶ διδόντες ἀφορμὴν φρονίμῳ Θεοῦ χάριτι ὄντι, φρονιμωτέρῳ γενέσθαι. Βούλομαί σε, υἱέ μου ἠγαπημένε, καὶ ἔτι τῷ λόγῳ προσαγαγεῖν σεαυτὸν, καὶ ὥσπερ

Digitized by Google

εἰ παρόντων ἡμῶν ἤκουες ἂν νουνεχῶς τῶν λεγομένων, οὕτω φυλάξαι τὸ νουνεχὲς τῷ λόγῳ. Πλὴν οὐκ ἀγνοεῖν οἰόμεθά σε, ἃ μέλλομεν γράφειν, μᾶλλον δὲ φέρομεν ὑπόληψιν ὡς ἐπίστασαι ταῦτα καὶ χωρὶς τῶν ἐμῶν λόγων, διότι σπουδαῖον ὄντα ὑπολαμβάνω, καὶ εἰς τὸ τὰς ἱστορίας ἀναλέγειν τῶν παλαιῶν τὴν αὐτὴν διασώζειν σπουδήν.

Ἀλλ' εἰ καὶ μὴ ἀγνοεῖς, ὅμως καὶ ταῦτα ὡς πρὸς εἰδότα ἐν ὑπομνήσεως τάξει προστίθημι. Ἐκράτει τῶν Ῥωμαϊκῶν σκήπτρων Ἀρκάδιος, καὶ πολὺς ἦν Γαϊνᾶς· ἐκεῖνος ἀπείρῳ πλήθει ταύτην δὴ τὴν γῆν πυρπολῶν καὶ αἰχμαλωτίζων, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς, πάντα τόπον οὗ ἂν ἐπίοι καλύπτων τῷ πλήθει, καὶ οὐχ ἦν χεῖρας πρὸς αὐτὸν ἀνταίρειν, οὐ μᾶλλον ἢ πρὸς τοὺς ἐξ οὐρανοῦ ἀφιεμένους σκηπτούς. Ὡς οὖν ἐν τοιούτοις πράγμασιν ἀπῄεσαν πρὸς αὐτὸν πρεσβεῖαι τοῦ βασιλέως, ἐκεῖνος ἀπέφραττε τὰ ὦτα, καὶ πρὸς πάντα λόγον ἀνένευεν, ἄκαμπτός τις ὢν καὶ ἀμείλικτος. Ἀντέπραττε γὰρ ἡ ἐπιθυμία ὑφ' ἧς ἐκινεῖτο, καὶ ἦν ἀκατάσχετος ἐν ταῖς σφαγαῖς καὶ τοῖς φόνοις, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς. Ἤλγει πρὸς ταῦτα ὁ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεύς, ἐσπαράσσετο τὴν ψυχήν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς οἱ ἀχρεῖοι καὶ ταπεινοί· οὗτος δὲ ἦν Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τὸ ἐπώνυμον. Ἀλγῶν οὖν διενοήθη πρᾶγμα γελώμενον τοῖς πολλοῖς· τὸ δὲ ἦν ἀντὶ πάντων ἑαυτὸν δοῦναι, καὶ πρὸς τὸν Γαϊνᾶν ἐπελθεῖν, καὶ τὴν ἀνήμερον ἐκείνου παρακαλέσαι ψυχήν, καὶ τοῦ θυμοῦ τὸ ἄσβεστον πῦρ τῶν λόγων αὐτοῦ τῇ δρόσῳ πειρᾶσθαι κατασβεννύειν. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀρχιερεὺς οὕτω διενοήθη· ἐγέλων δέ, ὥσπερ ἔφην, πολλοί. Τίς γὰρ ἤλπιζεν ἐπισχεθῆναι τοῦ Γαϊνᾶ τὴν ὁρμήν, τοῦ μυρίου ἐκείνου πλήθους τὴν κίνησιν, ὑπ' ἀνδρὸς γυμνοῦ, καὶ μηδὲν ἄλλο φέροντος πλὴν τὴν τῶν λόγων παραίνεσιν; Ὅμως παραγίνεται πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ μόνον περιπτύσσεται τοῦτον, ταῦτα λέγων· Ἀρκέσθητι, ἄνθρωπε, τοῖς μέχρι τοῦ παρόντος δεινοῖς, παῦσαι ἀνθρωπίνοις αἵμασι ποτίζων τὴν γῆν, ἐνθυμήθητι ὅτι οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τοῖς οἰκείοις ὑποδέξεταί σε κόλποις· ἄρχων λαοῦ κατέστης, οὐχ ἵνα πρὸς φόνους ἄγῃς, ἀλλ' ἵνα τῆς αὐτῶν προνοῇ σωτηρίας. Τί πρὸς ἀλλοτρίαν ἐλαύνεις χώραν; Ἀρκέσθητι τῇ παρὰ Θεοῦ δεδομένῃ σοι. Τί πλεονεκτεῖν ἐπιζητεῖς ἃ μὴ ἀσφαλῶς ἴσως ἕξεις; Κατάλιπε τοὺς Ῥωμαίων τόπους, τῆς ἀξίας τυχὼν φιλοφρονήσεως, καὶ πρὸς τὰ οἴκοι ἐπάνελθε. Εἶδε τὸν ἀρχιερέα ὁ Γαϊνᾶς, ἤκουσε τῶν αὐτοῦ λόγων, καὶ αὐτίκα δυσωπεῖται, καὶ καταλείπει μὲν τὸ ἄγριον καὶ ἀπάνθρωπον, γίνεται δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ἡμερότητος, παύει τὰς τῶν αἱμάτων χύσεις τοῖς προλαβοῦσι κακοῖς ἀρκεσθείς, καὶ συμβαίνει πρὸς εἰρήνην τῷ βασιλεῖ, λαβόμενος μὲν τῶν ποδῶν τοῦ ἀρχιερέως, φιλοφρονηθεὶς δὲ ὅσον ἦν ἄξιον, καὶ πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐπαναστραφείς.

Οἶδα ὅτι γινώσκεις ταῦτα, καὶ λυποῦμαι ὅτι πρὸς ἄνθρωπον εἰδότα, καὶ δύναμιν ἔχοντα διδάσκειν τὸ καλὸν ἑτέρους, ταῦτα φθέγγομαι. Πλὴν ἀναγκαῖον ἡγησάμην τὸ γράφειν, ἵνα καὶ ἀφ' ἧς γνώσεως σὺ φέρεις, καὶ ἀφ' ὧν ἡμεῖς λέγομεν, αὐτὸς κατὰ σεαυτὸν γενόμενος, καὶ τὸν Γαϊνᾶν ἐκεῖνον κατὰ διάνοιαν

A datam serves attentionem: te tamen non ignorare putamus quod scripturi sumus; imo vero certe suscimus te sine nostris sermonibus ea nosse, quia te studiosum scimus tuumque in legendas veterum historias studium ferre.

Licet ea non ignores, subjiciam tamen, tanquam ad scientem, commemorationis causa: Romanorum sceptrum tenebat Arcadius, Gainas vero ille innumerabili cum multitudine hanc ipsam terram, quam vos hodie, incendio vastabat et in servitutem redigebat, omnem regionem quocunque tenderet militum multitudine tegens, nec possibile
B magis erat et resistere quam delapsis a cœlo fulguribus; cum interea legationes a rege ad ipsum venissent, aures suas clauserat et ad omnia renuerat asper et inflexibilis; obsistebat enim qua flagrabat cupiditas, nec a cædibus et homicidiis coerceri poterat, veluti nec vos: de quibus dolebat Dei archiepiscopus, corde cruciabatur, sicut et nos inutiles et humiles; ille autem erat Joannes cognomine Chrysostomus; dolore cum premeretur, rem excogitat pluribus ridendam: semetipsum nempe pro omnibus tradere, ad Gainam venire, asperum ejus animum flectere, furorisque ignem insuperabilem suorum sermonum rore exstinguere; ea excogitaverat archiepiscopus; ridebant autem, ut dixi, eum plurimi: quis enim sperare poterat
C reprimendum esse Gainæ impetum, tantæque multitudinis incursionem a viro nudo nec aliud secum portante quam sermonum suorum eloquentiam? Virum tamen adit, nec aliud curat, nisi ut eum tantum complectatur, ita locutus: Contentus sis, homo, malis usque modo patratis, cessa terram humano sanguine potare, recogita post breve tempus te in ejus sinum esse recondendum; populi dux constitutus es, non ut ad homicidia eum perducas, sed ejus saluti consuleres; quid ad alienam terram venisti? Terra a Deo tibi data sis contentus; quid iis augeri cupis quas secure forsan non tenebis? linque Romanam regionem, justa animatus benevolentia, et ad propria revertere. Vidit archiepiscopum Gaina, ejus sermones audivit, cito flectitur
D ferocem et inhumanum sensum deponit, humanam mansuetudinem induit, sanguinis effusionem cessare facit, præteritis malis contentus, ac pro pace cum imperatore convenit, archiepiscopi pedes amplexus, tam benevolus factus quam par erat, et ad propria conversus.

Scio a te ista nosci, et affligor eo quod ad virum scientem et eum qui possit bonum alios docere, ita loqui debeam; necessarium tamen duxi scribere, quo propria tua scientia et nostris dictis ad te ipsum redeas, Gainamque illum ante oculos tibi ipse subjiciens videas utrum tuam gloriosam virtutem deceat

Digitized by Google

inferiorem te præbere; apud illum siquidem non fuit opus secunda legatione, sed statim alloquenti archiepiscopo obsecutus est, arma projecit, bellum omisit, non putans seipsum decere iræ indulgere aut belluæ instar proprio abripi impetu, sed potius perniciosum ardorem, quasi freno, archiepiscopi sermonibus compressit; nos vero te adituri, tot jam precibus præmissis, denuntiationem accepimus non amplius quidquam adepturos præsentes quam cum e longinquo precaremur: quid dicis, fili mi honoratissime, hominum acutissime? Qui gloriam, utque maxime, appetis, feresne a Gaïna moderatione et mansuetudine superari? patierisne eo inferiorem esse convinci? Ego pro te erubesco atque confundor; nonne insuper hominum vituperationes recogitas, quando tua majestas in judicium venerit, sive in vita tua, sive post mortem apud eos qui historias noverint? Quis enim Romanorum aut Bulgarorum temporibus venturis, audiens, scandalis inter Romanos et Bulgaros, archiepiscopum seniorem statuisse legationem suscipere, ad imponendum bello finem, utramque gentem ad pristinam pacem revocandam, Bulgarorum vero dominum non dignatum esse legationem recipere, quis audiens non te accusabit, quis non dicet quæ ego non dicerem? Ne permittat Deus; illi autem illa et plura dicerent finito timore de te loquendi quo quisque modo sentiat; quando quidem et hodie, non omnes dico, sed multi, ut ipsi audivimus, de tuo populo, de tuo genere, perpetuum bellum vituperant et de omnibus quæ facta sunt ingemiscant.

A παραστησάμενος, ἐννοήσῃς εἰ πρέπον τῇ σῇ μεγαλοδόξῳ ἀρετῇ ἐκείνου ὀφθῆναι λειπόμενον ἐν ταύτῃ τῇ ὑποθέσει. Ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἐδεήθη πρεσβείας δευτέρας, ἀλλ' ἅπαξ μόνον προσελθόντι ἐπείσθη τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ τὰ ὅπλα ῥίπτει, καὶ τοὺς πολέμους παύει, οὐχ ἡγησάμενος πρέπον αὐτῷ χαρίζεσθαι τῷ θυμῷ, οὐδ' ὥσπερ θηρίον μόνον ἀντέχεσθαι τῆς ἰδίας ὁρμῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπέσχεν ἐκεῖνο τὸ ψυχώλεθρον ὅρμημα οἱόν τινι χαλινῷ τοῖς εἰρηνικοῖς τοῦ ἀρχιερέως λόγοις· ἡμεῖς δὲ παραγενέσθαι πρὸς σὲ μέλλοντες μετὰ τοσαύτας προλαβούσας δεήσεις, ἀπόφασιν ἐδεξάμεθα μηδὲν πλέον ἕξειν παραγενόμενοι, ὧν καὶ ἀπόντες ὤφθημεν δεηθέντες. Τί λέγεις, υἱέ μου τετιμημένε, συνετώτατε ἀνθρώπων; Ὁ δόξης εἴπερ τις ἄλλος ἔφεσιν κεκτημένος, ὑπομένεις ἡττᾶσθαι τῆς τοῦ Γαϊνᾶ ἐπιεικείας καὶ ἡμερότητος; Ὅλως ἀνέχῃ δεύτερος ἐκείνου ἀπελέγχεσθαι; Ἐγὼ ἀντὶ σοῦ ἐρυθριῶ καὶ αἰσχύνομαι. Εἶτα οὐκ ἐνθυμῇ τὰς ἐκ τῶν ἀνθρώπων μέμψεις, ὅταν εἰς σύγκρισιν ἡ σὴ τιμιότης εἴτε τῷ βίῳ παρόντος σου, εἴτε καὶ τεθνηκότος, παρὰ τῶν εἰδότων τὰς ἱστορίας προάγησθε; Τίς γὰρ δὴ Ῥωμαίων ἢ Βουλγάρων ἐν τῷ μετέπειτα ἐσομένῳ καιρῷ, διηγήσεως τοιαύτης ἀκούων, ὅτι, σκανδάλων μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων γεγονότων, πρεσβύτης ἀρχιερεὺς ὡρμήθη πρεσβευτὴς γενέσθαι εἰς τὸ παῦσαι τοὺς κατ' ἀλλήλων πολέμους, συναγαγεῖν ἀμφότερα τὰ γένη πρὸς τὴν ἀρχαίαν εἰρήνην, ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων δεσπόζων οὐκ ἠξίωσε δέξασθαι τὴν πρεσβείαν, οὐ κατηγορήσει καὶ εἴποι κατὰ σοῦ, ὅσα ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν φαίην; μηδὲ συγχωρήσοι Θεός· ἐκεῖνοι δὲ πάντως ἐροῦσι καὶ πλείονα λυθέντος τοῦ φόβου τοῦ λέγειν ἕκαστον περὶ σοῦ, ὅπως ἔχει φρονήσεως· ὅπου γε καὶ νῦν, ἵνα μὴ λέγω πάντες, ἀλλὰ πολλοί, ὥς γε ἀκούομεν, τοῦ σοῦ λαοῦ, τοῦ σοῦ γένους, μέμφονται τοῦ ἀπαύστου πολέμου, καὶ τοῖς γινομένοις ἐπιστενάζουσιν.

B

C

Mihi conscius sum plus æquo dixisse; quid vero agam? Licet indignus, pacis mediator, pacis magister a Deo sum constitutus; et donec respirabo, mihi necesse est sine intermissione eadem loqui; præcipue autem nunc, quando quidem liberi in parentes, fratres in fratres insanientes se invicem mactant; quando unum corpus Christi et Dei nostri, quasi capitis quo adunatum est, oblitum in seipsum insurgit, insanosque imitatur qui sua membra devorant; næ, tui gratia veteris et novi amici mei et filii, etiamsi non persuaderem, etiamsi abjiciar, sermonem protraham: exopto te ea in præsenti vita agere quæ te omni vituperatione eximant et cum sanctis in beata illa vita connumerari faciant. Mentionem faciunt tuæ litteræ de commutatione: quem locum percurrens nimis flevi quod ita voluerit diabolus ut Christianos pro Christianis fecerit commutari: quasi hominis corpus unum, in se ipsum insurgens, propriorum membrorum fieri commutationen postularet; quid dicis? quomodo arbitraris nostrum caput Christum Deum nostrum de his omnibus affici? Ego reor magis cum præsentibus quam cruce cruciari.

Αἰσθάνομαι πλέον τοῦ δέοντος εἰπών· ἀλλὰ τί πράξω; Εἰς τοῦτο, εἰ καὶ ἀνάξιος, προκεχείρισμαι ὑπὸ Θεοῦ μεσίτης εἰρήνης, διδάσκαλος εἰρήνης. Καὶ μέχρις ἂν ἡ πνοὴ ἐπαρκῇ, ταῦτά μοι φθέγγεσθαι ἀνάγκη διὰ παντός, καὶ μάλιστα νῦν ὁπότε τέκνα πρὸς πατέρας, ἀδελφοὶ ἀδελφοὺς κατ' ἀλλήλων ἐκμανέντες ἀποσφάττουσιν· ὅτε τὸ ἓν σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ὥσπερ τῆς ἰδίας ἐπιλαθόμενον κεφαλῆς ἐφ' ᾗ συνηρμολογήθη, καθ' ἑαυτὸ στασιάζει, καὶ τὰ τῶν μαινομένων, οἳ τὰ οἰκεῖα κατεσθίουσι μέλη, ἐπιτελεῖ· ναὶ δὴ σοῦ χάριν τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου φίλου ἡμῶν καὶ υἱοῦ, κἂν μὴ πείθωμεν, κἂν εἰς τὸ μηδὲν ῥιπτώμεθα, τὸν λόγον ἐκτείνομεν· ὃν εὔχομαι καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἐκεῖνα πράττειν, ὅσα μέλλει πάσης ἐλεύθερόν σε μέμψεως ἀνακηρύττειν, καὶ ἐν τῇ μακαρίᾳ τῶν ἁγίων ζωῇ συναριθμηθῆναι. Ἔλεγε δὲ τὸ γράμμα τῆς ὑμῶν τιμιότητος καὶ περὶ ἀλλαγίου, καὶ διερχόμενος τὸν τόπον τοῦ γράμματος ἐπιπλέως ἐδάκρυσα, ὅτι τοσοῦτον ἴσχυσεν ὁ διάβολος ὥστε Χριστιανοὺς ποιῆσαι Χριστιανῶν ἀνταλλάττεσθαι· ὥσπερ εἰ τὸ ἓν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου αὐτὸ καθ' ἑαυτοῦ κεκινημένον τῶν ἑαυτοῦ μελῶν ἐπιζητεῖ ποιεῖ-

D

Digitized by Google

σθαι ἀνταλλαγήν· τί λέγεις; πῶς νομίζεις τὴν κεφαλὴν ἡμῶν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν ἐπὶ τούτοις ἔχειν; Ἐγὼ νομίζω πλέον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἢ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑπομένειν τὰς ὀδύνας.

Πλὴν ἐπεὶ τοιαῦτα ἐλεεινὰ καὶ δυστυχῆ Ῥωμαίους A καὶ Βουλγάρους κατέλαβε πράγματα, καὶ τοσοῦτο ὁ πονηρὸς κατέλαβε κράτος, καὶ ἔστιν ἄλλως εἰρήνης μεσιτευούσης ἕκαστον Βούλγαρον καὶ Ῥωμαῖον φιλικῶς καὶ ἀδελφοπρεπῶς εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπανελθεῖν, εἰ οὖν τοσοῦτο ὥσπερ εἶπον ἐκράτησε τὸ κακὸν καὶ ἀμήχανον διὰ τῆς φίλης καὶ γλυκυτάτης εἰρήνης πάντας ὅσους ἡ τοῦ πονηροῦ ἐπήρεια τῶν οἰκείων ἐποίησε ἀναστάτους, ἁπλῶς οὕτω καὶ ἀδελφικῇ ἀπολύσει. πρὸς τὰ οἰκεῖα πάλιν ἐπανατρέχειν. Ἀλλὰ τοιαύτης δεῖσθε ἀνταλλαγῆς, ἣν ἡ τῶν πολεμίων ἐπίσταται ψῆφος· φρίττοντες μὲν καὶ Θεὸν, αἰδούμενοι δὲ καὶ τοὺς μετέπειτα ἐσομένους ἀνθρώπους, ἡ Ῥωμαϊκὴ συγκαταβαίνει πολιτεία. Προβήσεται δὲ πάντως τὸ τοιοῦτον ἀλλάγιον, ὥσπερ ἔστι νόμος τῆς τῶν ἀλλαγίων καταστάσεως· οὐκοῦν δεήσει καὶ B ἐξ ὑμῶν τινας τὰ ἐνταῦθα καταλαβεῖν, καὶ πάλιν πρὸς ὑμᾶς παραγενέσθαι Ῥωμαίους, ὥστε κοινῆς γενομένης σκέψεως τοῦ πῶς δεῖ καταλλαγῆναι τοὺς μέλλοντας ὑπαλλάττεσθαι, κατὰ τὸ καλῶς ἔχον καὶ συμφέρον καὶ Βουλγάροις καὶ Ῥωμαίοις οὕτω γενέσθαι καὶ τὸ ἀλλάγιον.

Quoniam tamen tam miseranda et acerba Romanos ac Bulgaros mala occupavere, quoniam tantum valet diaboli potentia, nec fas est, alio modo, instituta pace, quemque Bulgarum aut Romanum amice fraterneque ad propria reverti, si tandem tantum, ut dixi, invaluit malum et impossibile est, per amicam et suavissimam pacem, omnes quoscunque diaboli nequitia domibus excitavit, simpliciter et fraterna pacificatione, ad sua redire, sed talem postulatis commutationem quam fert lex belli, Deum quidem timentes et posteros veriti, non renuit Romanus imperator; secundum autem commutationum leges fiet ista commutatio; unde necesse erit quosdam e vobis huc venire et Romanos quosdam ad vos se conferre, ut una spectato quomodo commutari debeant qui sunt commutandi ad æqui normam et pro Romanorum ac Bulgarorum utilitate talis fiat commutatio.

ΚΑ'. *Τῷ αὐτῷ.*

XXI. *Eidem.*

Πολλάκις ἐγράψαμεν, τέκνον ἡμῶν, καὶ πῶς εἴπω διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, οὐκ ἐγένετο ἡμῖν ἀπολαῦσαι τῆς ὠφελείας τῶν λόγων· πολλάκις ἐσπείραμεν εἰς τὴν γῆν τῆς καρδίας σου, υἱέ μου ποθεινότατε, καὶ πάλιν φημὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν οὐκ ἐθερίσαμεν οὓς ἐποθοῦμεν καρπούς· πλὴν ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο σιωπήσω ἀπελπίζων, ἀλλὰ γράφω καὶ C τῆς χρηστοτέρας ἐλπίδος γενόμενος, καὶ φέρων ἐπὶ Θεῷ τὴν πεποίθησιν ὡς καρπώσομαί τι τῶν σωτηρίων καὶ ὠφελίμων. Καὶ εἴη ὁ πάντων αἴτιος τῶν καλῶν, τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸ τέλος ἄγων, καὶ διδοὺς καὶ ἡμῖν ἀφ' ὧν γράφομεν ὠφεληθῆναι, καὶ τῷ πνευματικῷ μου υἱῷ ἐξ ὧν τοῖς τοῦ Πατρὸς γράμμασι προσομιλεῖ. Ἐκινήθημεν δὲ πρὸς τὸ γράφειν τῷ σῷ γράμματι ἐντυχόντες, καὶ εὐθὺς ἐκ προοιμίων εὑρόντες ἐπαγγελίαν, Θεοῦ ταπείνωσιν μιμουμένην· ἐξ ὧν ἔλεγες ὅτι, μιμούμενος Θεὸν, ἄνδρα ταπεινὸν καὶ εὐτελῆ οὐκ ἀπεστράφης, ἀλλὰ κατὰ πρόσωπον ἤγαγες, καὶ τῆς σῆς ἠξίωσας ὁμιλίας. Δι' οὗ καὶ τὸ γράμμα πρὸς τὰ ἐνταῦθα ἐπέστειλας· αὕτη γοῦν ἡ ἐπαγγελία τῆς ταπεινώσεως προετρέψατο ἡμᾶς γράφειν, ἐκεῖνο ἐνθυμηθέντας ὅτι ψυχὴ ἅπαξ D ταπεινὸν φρόνημα κτησαμένη, καὶ πρὸς Θεοῦ μίμησιν ἀποβλέπουσα, πᾶν ὅ τι καὶ προπέπονθε παρά τινος λυπηρὸν, τοῦτο ἐάσει, καὶ τὸ πικρὸν τῆς καρδίας κενώσει, καὶ τὸ φιλόνεικον ἀποθήσει, καὶ καταστήσεται μὲν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ πρὸς τοὺς πρέποντας λογισμοὺς, ἀκούσεται δὲ καὶ ἑτέρων εὐμενῶς τὰ ὠφέλιμα καὶ σωτήρια ὑποτιθεμένων.

Sæpius ad te, o fili, scripsi, et, culpa mea dicam, nullum mihi ex epistolis fructum percipere contigit; sæpius, o fili desideratissime, misso in terram cordis tui semine, exoptatam messem, mea culpa dicam, nequaquam collegi; non tamen ideo ex desperatione silebo, sed iterum spe meliore scribo, confidens me a Deo aliquid salutare et utile assumpturum. Succurrat autem omnis boni Auctor, spem ad finem ducens, utilitatem ex scriptis ferens, mihi et spirituali filio, de iis rebus quas epistolæ meæ paternæ contrectant. Epistola tua sum ad scribendum submotus, cito ex exordio hoc nuntiatum intelligens, te fuisse indulgentiam divinam imitatum; quippe qui dicis te, Dei ad exemplar, virum humilem et parvum non repulisse, sed cum illo coram admisso esse loqui dignatum, ideoque epistolam ad me misisse. Quo igitur indulgentiæ tuæ nuntio ad scribendum tibi conversus sum, illud mente volvens, quod animus tuus humiles cogitationes sumens, et ad Dei indulgentiam aspiciens, quodcumque graviter ab aliquo passus fuerit, remittet, omnique acerbitate et jurgio depositis, admissaque, ut decet, ratione, benigne sit auditurus utilia salutariaque proponentem.

Γράφομεν οὖν διὰ ταῦτα οἷα γράφομεν· καὶ εἰ μέν τις γένηται ὠφέλεια, εὐχαριστήσομεν τῷ τὴν ὑμετέραν φρονίμην ψυχὴν οὕτω διαθέντι, καὶ ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ ἀρχιερέως καὶ Πατρὸς πεί-

Itaque propter talia scribo. Si qua evenerit utilitas, gratias agam illi qui mentem tuam prudentem effecerit, induxeritque ut vilis peccatorisque archiepiscopi salutares hortationes acceperis; sin

Digitized by Google

minus, debito officio, quantum in me est, functus fuero. Quantum autem in te est, cave, ut vir prudens, ne ulla res tibi sit ante Deum damnata, et ante homines reprehensa. Hoc in epistolæ exordio pulchrum video, quod, divinam imitans indulgentiam, vilem hominem in conspectum tuum admiseris, et, non celso imperii gradu superbiens, dignatus fueris ore proprio colloqui cum illo quem tantum tua superat gloriosa celsitas. Quod sane laudabile. Congruenter quod in epistola sequitur eidem indulgentiæ assonat, Deique exemplo, ut dicis, adhæret. Reliquum vero neque indulgentiam neque convenientiam, sed animos longe alios exprimit. O scelestum dæmonem, qui, ab origine bonos osus pravitatem suam rectis mentibus ex invidia contendit miscere. Multas tua epistola, o fili, ambages continet, huc et illuc vertens se. Hoc enim diabolus propositum habet, ut rebus quæ a principio tibi fuerunt datæ non contentus maneas, alienasque mollaris invadere, scilicet proprias patrum qui genuerunt vos, neque satis sit istud regiæ potestatis privilegium, quo universus gentis tuæ populus pedibus tuis adjacet. Nulla tamen gens, ex quo Romanorum potentia innotuit, gloriari potuit non illius jugo collum submisisse.

A σαντι δέξασθαι σωτηριώδη παραίνεσιν· εἰ δὲ μὴ ὠφελήσωμεν, καὶ οὕτως εἴργασται τὸ ἡμέτερον, καὶ ὃ χρεωστοῦμεν πληροῦμεν. Τὸ δὲ σὸν, τέκνον ἡμῶν, ὡς φρόνιμος κατανόει, εἴ ἐστι καὶ παρὰ Θεῷ ἀνακάκριτον καὶ παρὰ ἀνθρώποις ἀνεπίμωμον· ἀλλὰ καλὴ τοῦ γράμματος ἡ ἀρχὴ, ταπείνωσιν μιμούμενος Θεοῦ, ἤγαγες κατὰ πρόσωπον ἄνθρωπον ταπεινὸν, καὶ οὐκ ἐπῆρέ σε τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, οὐδὲ σεαυτοῦ ἡγήσω ἀνάξιον ὁμιλῆσαι οἰκείῳ στόματι τῷ ἀσυγκρίτως ἀπολειπομένῳ τοῦ σοῦ μεγέθους τῆς δόξης. Τοῦτο ἐπαινετὸν, καὶ ἦν ἀκόλουθον καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ γράμματος τῇ αὐτῇ συνυφανθῆναι ταπεινότητι, καὶ μὴ παρεξελθεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ ὡς ἔφης μιμήσεως. Νῦν δὲ ἄλλον ἔχει χαρακτῆρα τὰ μετὰ ταῦτα τοῦ γράμματος· οὐ ταπεινότητος, οὐκ ἐπιεικ- B είας, οὐ φιλανθρωπίας, ἀλλά τινος ἑτέρας διαθέσεως. Φεῦ τοῦ πονηροῦ δαίμονος τοῦ τοῖς ἀγαθοῖς ἐξ ἀρχῆς διαφθονουμένου, καὶ ἀεὶ τὴν οἰκείαν κακίαν προσεπιμιγνύειν φιλονεικοῦντος τοῖς ἀγαθοῖς. Καὶ πολλὰς μὲν τὸ γράμμα, τέκνον ἡμῶν, περιπλοκὰς ἐδήλου ἡμῖν, καὶ νῦν μὲν ἐντεῦθεν στρέφεται, νῦν δὲ ἐκεῖθεν. Εἷς δὲ ὁ σκοπὸς αὐτῷ τὸ βούλεσθαι τὴν ὑμετέραν προαίρεσιν μὴ ἀρκεῖσθαι τοῖς ἰδίοις, μηδ' ἐμμένειν τοῖς ἐξ ἀρχῆς δεδομένοις ὑμῖν· ἀλλ' ἐπιπηδᾷν πράγμασιν ἀλλοτρίοις, καὶ τότε τίνων; Πατέρων τῶν γεννησάντων ὑμᾶς, καὶ προνομίῳ βασιλείας ἣ πᾶν ἔθνος ὑπὸ πόδας ἔθηκε· καὶ οὐδὲν ἔθνος ἐξ οὗ Ῥωμαίων κράτος ἐγνωρίσθη, καυχήσασθαι μὴ οὐχὶ τὸν αὐχένα κλῖναι αὐτῷ.

Pacem exoptas. Pulchre equidem dictum sed convenienter agere est. Pax enim neque aliena ambit, aut invadit, neque manus ad arma tollit, neque belli excusationes prætendit, neque sanguinis effusione gaudet, neque scit homines in captivitatem redigere. Si talem exoptes pacem, Christus, ille Deus qui sanguinem totum pro pace mundi effudit, voluntatem tuam, præsertim et communem Bulgarorum Romanorumque voluntatem adimpleat. Si vero ad hanc pacem non aspicias, quid verba proficiunt, cum omnia bellum spirent? Depone arma; cessent sanguinis effusiones, captivorumque calamitates; cessent orphanorum viduarumque lacrymæ, et ista plus habendi, dominandique in alios cupiditas. Ita sit, et tum vere pax Deo grata constituetur. Si vero dicas te patres, qui vos ex tenebrarum servitute post Deum redemerunt, in ditionem tuam velle redigere, quomodo erit pax? Nonne istud est infestissimi hostis, qui nunquam novit pacem?

Εἰρήνην ἐπιζητεῖς· καλὸς ὁ λόγος, δεῖξον καὶ τῷ ἔργῳ τὸν λόγον ἀκόλουθον. Ἡ εἰρήνη οὐ τῶν ἀλλο- C τρίων ἐφίεται, οὐ τοῖς μηδὲν προσήκουσιν ἐπιπηδᾷ, οὐ χεῖρας αἴρει πρὸς ὅπλα, οὐ παρέχει προφάσεις πολέμων, οὐ χαίρει χύσεσιν αἱμάτων, οὐκ οἶδεν αἰχμαλώτους ἀνθρώπους ποιεῖν. Εἰ τοιαύτην εἰρήνην ποθεῖς, εἴη Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ τὸ οἰκεῖον αἷμα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου κενώσας τὸ σὸν θέλημα, μᾶλλον δὲ τὸ κοινὸν καὶ Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων ἐκπληρῶν· εἰ δὲ πρὸς ταύτην οὐ βλέπεις τὴν εἰρήνην, τί τοῦ ῥήματος ὄφελος, ὅταν τὰ πράγματα τυγχάνῃ πολέμια; Κατάθες τὰ ὅπλα, παυέσθωσαν τῶν αἱμάτων αἱ χύσεις, τῶν αἰχμαλώτων αἱ συμφοραὶ, τῶν ὀρφανῶν, τῶν χηρῶν τὰ δάκρυα, ἡ ἐπιθυμία τοῦ πλεονεκτεῖν, τοῦ τῶν ἀλλοτρίων βούλεσθαι ἄρχειν. Ταῦτα γενέσθω, καὶ ὄντως εἰρήνη Θεῷ ἀρέ- D σκουσα βραβευθήσεται. Τὸ δὲ λέγειν τοὺς πατέρας τοὺς ἐκ τῆς δουλείας τοῦ σκότους μετά γε Θεὸν ἐλευθερώσαντας ὑμᾶς, τούτους ὑποχειρίους λαβεῖν, πῶς ἐστιν εἰρήνης; Ἀλλ' οὐχὶ τῶν πώποτε πολεμιωτάτων, καὶ μηδέποτε εἰρήνην εἰδότων;

Sed dicis, o fili, illud ex Dei voluntate esse. Usquequo mendaciis perfidorum tu prudens obsequeris? Quandiu illis favebis, qui ex inspiratione diaboli loqui amantes, in aures tuas nequitiam inducunt? Illud, o fili, non est verum quod vult non Deus, sed iste a principio homicida diabolus, dissensionibus, præliis, bellis, cædibus gaudens, et omni malo quod in vana hominum vita conspicitur. Ille est qui talia meditatur et perficit, a quo, proh dolor! istæ calamitates Bulgaros inter et

Ἀλλὰ λέγεις, τέκνον ἡμῶν, οὕτω βούλεσθαι τὸν Θεόν. Μέχρι τίνος τῶν ἀπατεώνων προσέξεις τοῖς λήροις φρόνιμος ὤν; Ἕως πότε παραχωρήσεις τοῖς ἀγαπῶσιν ἐκ τοῦ πονηροῦ φθέγγεσθαι πνεύματος, ταῖς σαῖς ἀκοαῖς τὴν πονηρίαν αὐτῶν ἐπαντλεῖν; Οὐκ ἔστι τοῦτο, τέκνον ἡμῶν, ἀληθὲς, οὐδὲ βούλεται τοῦτο Θεὸς, ἀλλ' ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος διάβολος, ὁ ἀεὶ χαίρων ταῖς στάσεσι, ταῖς μάχαις, τοῖς πολέμοις, ταῖς ἀνδροφονίαις, καὶ εἴ τι ἄλλο κακὸν ἐν τῷ ματαίῳ βίῳ τῶν ἀνθρώπων γνω-

Digitized by Google

ρίζεται. Οὗτός ἐστιν ὁ ταῦτα καὶ βουλόμενος καὶ διαπραττόμενος, ἐκεῖθεν ταῦτα, οἴμοι τῶν ἐμῶν παθῶν, ἐπεισῆλθε τὰ κακὰ μέσον Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων, μεταξὺ τῶν πατέρων καὶ τῶν τέκνων, οὓς οὐχ αἷμα καὶ σὰρξ, ἀλλὰ τὸ πανάγιον Πνεῦμα υἱοὺς καὶ πατέρας ἀπέδειξε. Θάνατον γὰρ ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἀπάτη δαίμονος καὶ ἐπιθυμία παραλόγως τῇ ἀπάτῃ ἐξακολουθήσατα, ἐξ ἧς καὶ τὰ νῦν συμβαίνοντα χαλεπὰ προῆλθεν εἰς γένεσιν. Εἰ μὴ γὰρ ἄνθρωποι διεφθαρμένοι, καὶ πλάνοι τὴν σὴν φρονίμην ψυχὴν ἐξηπάτησαν, καὶ τῆς ἐκ τῶν πατέρων συνηθείας τοῦ βίου καὶ τῆς διαγωγῆς ἀπέστησαν, οὐκ ἂν οὐδὲ πολεμεῖν πρὸς Χριστιανοὺς ἠγάπησας Χριστιανὸς ὤν· οὐδὲ εὐσεβεῖν χάριτι Θεοῦ ὁμολογῶν, εὐσεβεῖς εἷλκες αἰχμαλώτους· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν οὐκ ἂν εἰς ἐρημίαν κατέστησας οἴκους καὶ τόπους, ἐν οἷς τὸ τοῦ Χριστοῦ θεῖον ὄνομα ἐδοξάζετο, ἀλλ' ὅπερ ἔφην διαβόλου φθόνος καὶ τῶν ἐκείνου μιμουμένων τὴν κακίαν ἀνθρώπων τοῖς χαλεποῖς τούτοις ἔδωκαν προελθεῖν.

A Romanos suscitatæ, scilicet natos inter et parentes, quos neque sanguis, neque caro, sed sanctissimus Spiritus ita conjunxerat. Mortis auctor non est Deus, sed diaboli dolus, doloque absurde inserviens humana cupiditas, unde orta quæcunque pessima irruunt. Si enim homines corrupti et fallaces mentem tuam prudentem non decepissent, et a paternæ vitæ consuetudine disciplinaque avertissent, non juvaret Christianum adversus Christianos bellare, neque, qui, Dei gratia, charitatem profiteris, pios homines in captivitatem abduceres, aut vastares urbes et campos, in quibus divinum Christi nomen glorificabatur. Sed ex ea, ut dixi diaboli sequentiumque diabolicam malignitatem invidia istæ calamitates irrupere.

Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦτο ἐνεφέρετο ἐν τῷ γράμματι, ὡς ἀγαπῶν τὸ ὁμόψυχον καὶ τὸ εἰρηνεύειν, πάντα πράττεις ἃ πράττεις. Καὶ τὸ μὲν ὁμόψυχον καὶ τὸ εἰρηνεύειν ἔργον τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ δὲ πράττειν ἃ πράττεις, ἔργον τοῦ πονηροῦ. Οὐδεὶς εἰρήνην ἐπιζητῶν ἐπιβουλεύει ἐκείνου μεθ' οὗ εἰρηνεύειν ἐπιζητεῖ· οὐδεὶς ὁμόψυχον ἔχειν βουλόμενός τινα, τῇ σφαγῇ τούτου μιαίνει τὰς χεῖρας, ἀλλὰ θεραπεύει, ἀλλ' ἀγαπᾷ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ τὰ τῆς ἐκείνου ἀνέσεως ἐπιτελεῖν ἀγωνίζεται. Τὰ δὲ ὑμέτερα οὐ τοιαῦτα, οὐκοῦν οὐδὲ ὁμοψυχεῖν, οὐδὲ εἰρηνεύειν ἐπιζητούντων, ἀλλὰ τοὐναντίον μᾶλλον ἐχθραινόντων καὶ μαχομένων, καὶ μηδ' ὅτι τί ποτέ ἐστιν εἰρήνη συνιέντων. Καὶ ταῦτα γράφομεν, τέκνον ἡμῶν, οὐχὶ διδάσκοντες ὡς ἀγνοοῦντα, ἀλλ' ὅτι διὰ τῶν τοιούτων ῥημάτων, οὐκ οἶδα τίνας δοκεῖ τὸ γράμμα παραλογίζεσθαι. Ἐρωτῶμέν σε, καὶ ἀποκρίθητι. Εἴ τις ἢ ἀδελφὸς ἢ τῶν τέκνων αὐτῶν παρελθὼν, πάντα πράττοι ὥστε λαβεῖν τὴν σὴν κυριότητα καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔθνους, εἶτα λέγοι ὡς Πράττω ταῦτα καὶ ἀγωνίζομαι χάριν τοῦ εἶναι ὁμόψυχός σοι καὶ τοῦ εἰρηνεύειν, ἆρα τοῦτον ἀποδέξῃ τῆς τοιαύτης προαιρέσεως, ἢ ὡς ἐπίβουλον καὶ ἐχθρὸν παντὶ τρόπῳ καὶ τῆς ὅλης αὐτὸν ἐκδιώξεις χώρας; Καὶ τίς ἐστιν ὃς τοῦτο ἀγνόησε; Μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ ἐκ τοιούτου φρονήματος ὁμόψυχος εἶναι, μηδὲ ἐπιζητεῖν τοιαύτην εἰρήνην· τὸ γὰρ ἰδιοποιεῖσθαι τὰ ἀλλότρια, τὸ βούλεσθαι τῶν μὴ προσηκόντων ἐπιβαίνειν, τυραννίδος ἐστὶ καὶ μαχομένου τρόπου, ἀλλ' οὐχὶ ὁμοψυχίας, οὐδὲ εἰρηνικῆς καταστάσεως. Ἡ δὲ περὶ τῶν κοσσύφων καὶ τῶν πιθήκων καὶ τῶν κισσῶν χρεία οὐκ οἶδα εἰς τί σοι προβέβληται. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰκών ἐστι Θεοῦ, καὶ τὴν θείαν μιμούμενος ἀρετὴν, γίνεται κρείττων πάσης κακίας, καὶ ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν Θεὸς, καὶ διὰ τοῦτο παρὰ Θεοῦ δεδημιούργηται· ἃ δ' ἔφης ζῶα, εἰ καὶ μιμηλόν τι πρὸς ἄνθρωπον ἐπιδείκνυται, ἀλλ' οὐδὲν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα· οὔτε γὰρ ἀνθρώπου ἀρετὴν ἀναλαβεῖν ἱκανὰ, οὔτε ἄνθρωπος λέγεσθαι καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ὥσπερ ἐκ προκοπῆς ὁ ἄνθρωπος παρὰ Θεοῦ λαμβάνει τὸ καλεῖσθαι Θεός.

B Epistola autem in tua scripsisti te nihil nisi ex amore concordiæ et pacis facere. Opera boni Spiritus sunt concordia et pax; quæ vero agis mali spiritus sunt. Nemo pacem quærens insidiatur homini, quocum in pace manere exoptat. Nemo hominis quocum in concordia vult vivere, cæde manus suas cruentat, sed in eum officia, bona, amorem, gratiamque, quoquo modo conferre contendit. Non talia sunt quæ agitis, sed opera hominum qui, nedum concordiam et pacem quærant, odia et bella persequuntur, imo quid sit pax ignorant. Talia scribo, non ut ignorantem doceam, sed quia nescio quos epistola videatur decipere. Mihi autem interroganti responde. Si quis, aut C frater, aut filius, ita omni modo ageret, ut dominium tuum gentisque tuæ imperium subriperet, dicens se nihil aliud nisi pacem concordiamque tecum habendam velle, istiusne gratam haberes agendi rationem? nonne potius istum quasi insidiatorem hostemque ex tua regione expelleres? Ecquis ita egit? Non tu sane ex tali proposito concordiam et pacem velis quærere. Aliena enim occupare aut velle invadere tyrannidis est hostilisque rationis, non autem concordiæ pacificæque institutionis. Nescio cur merularum, simiorum, aut picarum mores affectaveris. Homo equidem imago Dei, divinamque imitans virtutem, supra omnem malitiam exsurgit, ipseque, quantum in D homine est, fit Deus, ad idipsum creatus; animalia vero de quibus loqueris, si quid ad hominem imitatione, actiones tamen humanas unquam referunt: quippe quæ humanæ virtuti imparia, homines vocari nulla ratione possunt, sicut homo, qui ab ipso Deo vocari Deus ex progressu accipit.

Πλὴν καὶ τοῦτο, τέκνον ἡμῶν, τὸ παράδειγμα εἰ

Itaque, o fili, exemplum, si ex prioribus dictis

Digitized by Google

colligere velis, similia suadet. Si in hoc Christiani noscuntur, quod apostolorum servant præcepta, pacemque amant, abjice arma, bellum cessa, manus sanguine Christiano fœdas purifica, revertere ad priscum statum, agnosce patres fratresque, rursus capiens sensus, quos communis in spiritu origo præcipit, mentemque deponens quam diaboli invidia hominumque nequitia instruxere. Hæc est verissima pax, quam non valet error auferre, scilicet finem bellis imponere, sanguinis effusionem inhibere, opibus honoribusque contentum vivere, quæ, Deo providente, ex potentia et a patribus accepisti, fines servare a patribus constitutos, pacemque Bulgaros inter et Romanos ictam, cum ad Christi Deique notionem venistis. Has si cogitationes acceperimus, non valebit diabolus cum toto exercitu pacem nostram diruere. Sed (inquies) Deus statuit nos Romanum imperium expugnaturos. Fallax ratiocinium, indecora cogitatio, incertusque finis propositus. Multi parum contenti præsentibus, amplioraque obtentantes, ea quæ prius possederant perdiderunt. Ita res humanæ, lubricæ, instabiles. Nisi Deus aliter voluerit, oportet hominem qui confidit se a Deo aliquid accepturum, Dei judicium exspectare. Ex eo solum sperata obtinebit, nedum in mactationes, cædes, sive alia quæ Deus oderit, prorumpat. Quosnam enim sic aggredereris? Non gentes Dei ignaras, a Christo alienas, vobis infestas, sed patres, fratres, homines qui vobis, quasi filiis suis, consulturi fuerunt positi. Tales adversus homines barbaro in modo bellum suscepistis, consilium arripientes standi in armis, et usurpandi imperium Christiani sanguinis effusione, impossibilia sic adorientes.

A βούλοιο συνορᾶν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις, ὅμοια παραινεῖ· εἰ γὰρ ἐν τούτῳ γνωρίζονται Χριστιανοί, ἐν τῷ φυλάττειν τῶν ἀποστόλων τὰς διατάξεις, ἐν τῷ ἀγαπᾶν εἰρήνην, ῥίψον τὰ ὅπλα, κατάθου τὸν πόλεμον, κάθαρον τὰς χεῖρας ἐκ τῶν Χριστιανικῶν αἱμάτων, ἐπάνηκε εἰς τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν, ἐπίγνωθι τοὺς πατέρας καὶ ἀδελφούς, ἀναλαβὼν διάθεσιν ἣν ἡ ἐκ τοῦ πνεύματος συγγένεια βούλεται, καὶ κατάλιπε τὴν γνώμην πρὸς ἣν βασκανία δαίμονος καὶ ἀνθρώπων πονηρία κατεσκεύασεν. Αὕτη ἐστὶν ὡς ἀληθῶς εἰρήνη, ἣν οὐκ ἰσχύει πλάνη ἐξᾶραι, τὸ παυθῆναι τοὺς πολέμους, τὸ ἀνακοπῆναι τὰς τῶν αἱμάτων χύσεις, τὸ ἀρκεῖσθαί σε τῇ παρὰ Θεοῦ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ τῶν πατέρων δεδομένῃ σοι ἐξουσίᾳ καὶ τιμῇ, τὸ μὴ ὑπερβαίνειν ὅρια ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες B σου, καὶ τὴν μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων, ὅτε τὸν Χριστὸν ἐπέγνωτε καὶ Θεόν, συμπεφωνημένην εἰρήνην. Εἰ οὕτως φρονοῦμεν, ὄντως οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς στρατιᾶς κεκινημένος παρατρέψαι τὴν πρὸς σὲ εἰρήνην ἡμῶν δυνήσεται. Ναί, ἀλλὰ βούλημα Θεοῦ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐξουσίαν ὑμᾶς λαβεῖν· ἐπισφαλεῖς οἱ λογισμοί, οὐκ εὐπρεπὴς ἡ ἐνθύμησις, ἄδηλον τὸ τέλος εἰς ὃ καταντήσεται. Πολλοὶ τοῖς τέως παροῦσι μὴ ἐπαρκούμενοι, ἀλλὰ πρὸς πλείονα ὑπερεκτείνοντες ἑαυτούς, καὶ ἃ τέως εἶχον προσαπώλεσαν. Οὕτως ἐστὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, οὕτως ἐπισφαλῆ καὶ ἀβέβαια· πλὴν εἰ βούλημα Θεοῦ, δεῖ τὸν οὕτω πεποιθότα ὡς λήψεταί τι παρὰ Θεοῦ, ἐκεῖνου περιμένειν τὴν κρίσιν, C ἐκεῖθεν ἐκδέχεσθαι τὴν ἀπόληψιν τῶν ἐλπιζομένων, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὰς σφαγάς, πρὸς τοὺς φόνους, πρὸς ἃ μεμίσηκεν ὁ Θεός, ἐφορμᾶν. Καὶ τότε πρὸς τίνας; Οὐ πρὸς ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα Θεόν, οὐ πρὸς λαὸν ἀλλότριον τοῦ Χριστοῦ, οὐ πρὸς ἀνθρώπους διακειμένους πολεμίως πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ πρὸς πατέρας, πρὸς ἀδελφούς, πρὸς τοιούτους ἀνθρώπους, οἳ ὡς τέκνων ὑμῶν ἐτίθεντο πρόνοιαν, πρὸς τοιούτους ἐξεβαρβαρώθητε, ἐξεπολεμώθητε, καὶ ἡγήσασθε τὸ ἐν τοῖς ὑμετέροις ὅπλοις κεῖσθαι, καὶ τῇ ἐκχύσει τῶν Χριστιανικῶν αἱμάτων παρελέσθαι τὴν ἀρχὴν καὶ βασιλείαν, ἀδυνάτοις μὲν ἐπιχειροῦντες.

In animo habueram singula quæque epistolæ tuæ perpendere; sed postquam illius verbositatem intellexi ad unum et idem tendere, quod tibi a principio usque adhuc proposuisti, non opportunum duxi singulatim epistolæ respondere, ne in loco epistolæ librum scribere viderer, nimia te verborum copia sine utilitate defatigans. Itaque, prolixius scribere desistens, hæc solummodo dicam: Memento, o fili, istius elapsi temporis, quo, Spiritus sancti vinculo astrictus, in amore patris et imperatoris, ut filius dilectus, vivebas; memento illius pacis sanctissimæ, quæ tanto cum honore Bulgaros inter et Romanos vigebat, cum sanctissimum Dei nomen ab utroque populo una mente glorificaretur, cum diabolus ejusque socii dæmones securitatem vestram, fraternum amorem, pios sanctosque mores gemerent et lamentarentur, cum Bulgaros, o fili, suam terram ingressos Romani cum gaudio et benignitate exciperent, vosque Romanis advenientibus cum lætitia et exsultatione oblectaremini.

Ἐβουλόμεθα καθέκαστον ἐπεξιέναι τῷ γράμματι, ἀλλ' ὅτι συνείδομεν τὴν τοῦ γράμματος ὑμῶν πολυλογίαν πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν συντείνουσαν, ὅνπερ ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀνεδέξασθε, οὐκ ἔδοξεν ἔχειν καλῶς πρὸς ἕκαστον ἀποκρίνεσθαι τῶν D γεγραμμένων, ἵνα μὴ ἀντὶ γραμμάτων βίβλον φανῶμεν γράφοντες, καὶ συγκόπτοντες μὲν σὲ τῇ πολυρρημοσύνῃ, μηδὲν δὲ ἴσως ὠφελοῦντες. Διὰ τοῦτο καταλιπόντες τὸ πλείονα γράφειν, τοῦτό σοι γράφομεν· Μνήσθητι, τέκνον ἡμῶν, ἡμερῶν ἀρχαίων ἐκείνων, ὅτε τῷ δεσμῷ τοῦ ἁγίου Πνεύματος συνδεδεμένος ἐτύγχανες τῇ τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ὡς υἱὸς ποθεινὸς ἀγάπῃ· μνήσθητι τῆς καλῆς ἐκείνης καὶ ἁγίας μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων εἰρήνης, τῆς γλυκείας συναναστροφῆς, τῆς ἀταράχου ζωῆς, ὅτε Θεὸς ἐδοξάζετο μιᾷ καὶ ψυχῇ καὶ γνώμῃ Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων τὸ πανάγιον ὄνομα δοξαζόντων, ὅτε διάβολος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δαίμονες ὁρῶντες τὴν ὑμῶν σωτηρίαν, τὸ φιλάδελφον, τὸν εὐσεβῆ καὶ ὅσιον τρόπον, ἐθρήνουν τε καὶ ὠδύροντο, ὅτε

Digitized by Google

Βουλγάρων πρὸς τὴν γῆν τῶν Ῥωμαίων εἰσιόντων, ὡς τέκνα, ὡς ἀδελφοὶ ὑποδεχόμενοι τούτους Ῥωμαῖοι ἔχαιρον καὶ εὐφραίνοντο, ὅτε πάλιν Ῥωμαίων πρὸς Βουλγάρους παραγινομένων ὑμεῖς τῆς ἴσης χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀπελαύετε.

A Ταῦτα ἐνθυμήθητι, τέκνον ἡμῶν, τὴν κοινὴν εὐφροσύνην, τὴν πνευματικὴν ἐκείνην καὶ μακαρίαν ἡδονήν, ἧς ἀπήλαυον οἱ τότε Ῥωμαῖοι καὶ Βούλγαροι, δι' ἣν ὁ διάβολος ἐξεμαίνετο, δι' ἣν ἐσκυθρώπαζε καὶ κατηφὴς καὶ ἀλύων ἐπορεύετο, καὶ πάντα τρόπον ἐμηχανᾶτο, πᾶσαν πορείαν ἠλαύνετο τοῦ συγχέαι καὶ συνταράξαι τὴν τριπόθητον ἐκείνην διαγωγήν, ὃ καὶ ἐξενίκησε, φεῦ τῆς ἀμάχου κακίας, ὡς ἐνόμισε καταπράξασθαι. Ἀλλὰ μὴ συγκεχωρήσθω τῷ πονηρῷ ἐπὶ πλέον ἐγκαυχᾶσθαι, μηδὲ ἐξορχεῖσθαι κατὰ τῆς Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων διαστάσεως· ἀλλ' ὡς νουνεχής, ὡς φρόνιμος, ἀφεὶς τοὺς συνέχοντας λογισμούς, ἀποφράξας τὰ ὦτα τοῖς ὑποβάλλουσι τὰ πονηρὰ βουλεύματα, γενοῦ σεαυτοῦ καὶ τῆς σοι πρεπούσης ἀρετῆς, ἐπάνελθε πρὸς τὴν ἀρχαίαν εἰρήνην, ἐπάνηκε πρὸς τὸ ἥμερον καὶ B ἐπιεικὲς τῆς ἔμφρονός σου ψυχῆς· ἀντιστραφήτωσαν οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ δάκρυα Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων, ἃ προσεξένησεν ὁ Σατανᾶς, ἐπ' ἐκεῖνον αὐτὸν τὸν εὑρετὴν τῆς κακίας, πορευέσθω πάλιν οἰμώζων καὶ κόπτων ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ πρὸς τὴν εἰρήνην συμβάσει καὶ θεοφιλεῖ ὁμοψυχίᾳ τῶν οὓς ἐξ ἀλλήλων διαστῆσαι κακομηχάνως δεδύνηται. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὸ ἐκεῖθεν κριτήριον, τέκνον ἡμῶν, καὶ τὸν φοβερὸν δικαστὴν ἀναλογιζώμεθα, καὶ τὴν κοινῶς μετὰ πάντων ἐπὶ τοῦ φρικτοῦ βήματος παράστασιν, ὅτε οὔτε βασιλεὺς οὐκ ἄρχων οὐκ ἰδιώτης διακρίνεται, ἀλλὰ πάντες γυμνοὶ καὶ τετραχηλισμένοι παραστησόμεθα, οὐ μόνον τὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὸ συνειδὸς εἰς ἔλεγχον παριστάμενα ἔχοντες, ὅταν καὶ αὐτὰς τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις τρόμος καὶ φρίκη καταλήψεται.

Ita recogita, o fili, mutuam scilicet benevolentiam, spiritualem faustumque gaudium, quo Bulgari et Romani fruebantur; unde diabolus furens, tristis, demisso vultu, amensque incedebat, omnia moliens, omnemque viam insectans istam ter desiderabilem miscendi turbandique vitæ rationem. In quo prævaluit, o summa nequitia! sicut decreverat. Sed utinam non scelestus diutius glorietur, neque Bulgarorum et Romanorum dissensionibus exsultet! Tu, ut animi compos, et prudens, illos repelle et ab auribus amove, qui ratiociniis prava præbent consilia; in te iterum tibique conveniente virtute ita, redux ad priscam pacem et ad honestam mentis mansuetudinem. Romanorum Bulgarorumque gemitus et lacrymæ, quæ suscitavit diabolus, in ipsum mali auctorem recidant. Eat ille lamentans et turbatus ex concordia Deo jucunda, quæ ad pacem concilat quos ipse malis artibus potuerat dividere. Judicium, quod cœlitus super ista omnia veniet, tremendumque judicem advertamus, et hanc cunctis communem ante horrendum tribunal sessionem, cum neque rex, neque magistratus, neque privatus discernitur, sed omnes nudi et in aperto stabimus, non modo de factis, sed etiam de cogitationibus conscientiaque judicandi, cum cœlestes ipsas potestates tremor et horror invadent.

C Ταῦτα ἐνθυμηθῶμεν, καὶ λήξωμεν τῶν ἔργων τῶν μέχρι τοῦ νῦν λυπούντων μὲν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, χαίρειν δὲ παρασκευαζόντων τοὺς φθονοῦντας τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν δαίμονας, καὶ εἰς ἐπανόρθωσιν καταστήσωμεν ἃ παρεσφάλημεν, μηδὲ βουληθῶμεν ἐπιμεῖναι, διότι συνηρπάσθημεν ἐπὶ τοῖς εἰργασμένοις κακοῖς, μὴ ἀναμείνωμεν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν, ὅτε καὶ βουλόμενοι χρηστόν τι φρονεῖν ἴσως, οὐδὲν δυνησόμεθα, περισπωμένης τῆς ψυχῆς καὶ πρὸς μόνην τὴν ἐκδημίαν ἀποβλεπούσης τοῦ σώματος, καὶ ἀγωνιώσης ἐφ' οἷς μέλλει ὑπὸ τῶν τότε παρισταμένων. Ὢ τοῦ φρικτοῦ θεάματος θείων ἀγγέλων καὶ πονηρῶν δαιμόνων διερευνᾶσθαι καὶ ἐξετάζεσθαι. Μὴ ἀπέλθωμεν οὕτως ἐκ τῆς παρούσης ζωῆς, ὅτι φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος· μηδὲ γένοιτο ἡμᾶς ἀκοῦσαι τῆς ὀδυνηρᾶς ἐπὶ τοῖς ἀδιορθώτως ἐφ' οἷς ἐπλημμελήσαμεν ἐκ τῆς παρούσης D ζωῆς ἀπιοῦσιν ἀποφάσεως, ὅτε οὐκέτι περιλείπεται προσδοκία μετανοίας, οὐκ ἐλέους τοῦ ἀπροσωπολήπτου κριτοῦ· οὐδ' ἔχει τέλος ἡ ἀπόφασις, ἀλλὰ ἀτέραντος διαμένει ἐλεεινῶς τὸν πάντα αἰῶνα τοὺς ὑπ' αὐτῇ πεσόντας κολάζουσα καὶ τιμωρουμένη.

Ista recogitemus, et opera cessemus, quibus usque ad hunc diem Christum Deumque nostrum contristantes dæmones lætificavimus saluti nostræ invisos, corrigamus quæ peccavimus; et, si ad malum ruerimus, nolimus perseverare. Ne exspectemus supremum diem, quo etiam volentes nihil boni cogitare poterimus, distracta anima, solumque corporis dissolutionem intuente, anxiaque de futuro propter illos qui tunc eam obsident. O horrendum spectaculum cœlestium angelorum malorumque dæmonum inquisitiones scrutationesque ferre! Ne sic e præsenti vita exeamus, quia horrendum est in manus Dei viventis incidere. Utinam non audiamus illam hominum qui malefacta non reparaverunt reprobationem, cum non jam locus erit exspectandi seu pœnitentiam seu judicis misericordiam nullam personarum rationem habentem. Ista enim reprobatio sine fine est, æternum stans, illosque misere castigans qui in eam inciderunt.

Ἐμνημόνευε δὲ τὸ γράμμα καὶ περὶ ἀποκρισιαρίων ἀποστολῆς. Καὶ ἦν μέν, τέκνον ἡμῶν, ἠγαπημένον, ἁπλοῦν καὶ ἀνυπονόητον τὸ τοὺς παρ' ὑμῶν

Monebat autem epistola de apocrisiariorum missione. Simplex, o fili, quem dilexi, suspicioneque vacuum erat illos quos retines remittere, et per illos

Digitized by Google

quæ in animo habes manifestare, nisi duos, alterum saltem cum viro quodam exstruis. Tum alii missi fuissent quos interrogare exoptas. Nunc vero illos retinere quos misimus non suadet alios mittere. Si vere pacis mediator Christus noster Deus tibi in mentem sancta de pace consilia induxit, remittantur quos retines, aut ex duobus unum cum aliquo ex potestate tua gloriosissima. Cum advenerint, rationesque sibi commissas protulerint, hinc mittentur, qui nostri a Deo coronati imperatoris, senatusque consilia nuntient.

A κατεχομένους ἀποστεῖλαι, καὶ δι' ἐκείνων δηλῶσαι τὰ δοκοῦντα· εἰ δὲ μὴ τοὺς δύο, τέως τὸν ἕτερον μετά τινος ἀνθρώπου ὑμῶν, καὶ τότε ἕτεροι ἂν ἀπεστάλησαν οὓς ἐπιζητεῖν ἐγνώκειτε. Νῦν δὲ τὸ κατέχεσθαι παρ' ὑμῶν τοὺς προαποσταλέντας, οὐ δίδωσι χώραν τὸ ἑτέρους ἐξαποστέλλεσθαι. Εἰ οὖν ἀληθῶς ὁ τῆς εἰρήνης μεσίτης Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν λογισμοὺς ἁγίους περὶ τῆς εἰρήνης ὑπέβαλεν ἐν τῇ σῇ ψυχῇ, ἀποσταλήτωσαν οἱ κατεχόμενοι, ἢ τῶν δύο ὁ ἕτερος μετὰ ἀνθρώπου τῆς σῆς μεγαλοδόξου ἀρχῆς, καὶ καταλαμβανόντων αὐτῶν, καὶ τοὺς λόγους ἀποκομιζόντων, οὓς ἂν ἐπιτρέψητε, ἐξαποσταλήσονται οἱ τὰ παρὰ τοῦ θεοστεφοῦς βασιλέως ἡμῶν καὶ τῆς συγκλήτου ἀπαγγελοῦντες.

B

XXII. *Eidem.*

Ex eo doluimus, desideratissime fili, quod a te nullam acceperimus epistolam; et, ut decet, reputavimus nos in contemptum tuum venisse, ideoque te nobis scribere noluisse. Quid enim aliud reputare potuissemus? Non in accepto est filium, qui patrem pio amore prosequitur, epistolæ quam ab eo acceperit nihil rescribere. Attamen, o fili, quamvis ad me non sis dignatus respondere, ego iterum scribo, nequaquam ex deceptione paternum erga te amorem mutans, salvos contra servans sensus animosque patri erga filium convenientes.

ΚΒ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ἐλυπήθημεν μὴ δεξάμενοι γράμμα τοῦ ἡμῖν πεποθημένου τέκνου, καὶ ὡς εἰκὸς ἐλογισάμεθα ὅτι ἐν καταπεφρονημένῃ μοίρᾳ κείμεθα παρὰ σοί, καὶ διὰ τοῦτο καὶ γράφειν πρὸς ἡμᾶς οὐκ ἠξίωσας. Τί γάρ με ἄλλο ἔδει λογίζεσθαι; Οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται υἱὸν ἀγαπῶντα πατέρα καὶ στοργὴν ἀποσώζοντα τὴν ὀφειλομένην, γράμματα παρὰ τοῦ πατρὸς δεχόμενον, μὴ πάλιν ἀντιπέμπειν τὰ παρ' ἑαυτοῦ γράμματα. Ὅμως οὖν, τέκνον ἡμῶν, εἰ καὶ σὺ γράψαι πρὸς ἡμᾶς οὐκ ἠξίωσας, ἡμεῖς καὶ πάλιν γράφομεν, οὐδέν τι διὰ τὸ παραλογισθῆναι τὴν πρὸς σὲ πατρικὴν στοργὴν ἀλλοιώσαντες, ἀλλ' ὑγιῆ σώζοντες τὴν σχέσιν ἡμῶν τὴν πρὸς σέ, καὶ τὴν πατρὶ ἐφ' υἱῷ πρέπουσαν διάθεσιν.

C Litteras regi scriptas ex fortuna legimus, bonamque intelleximus consilium quod, Deo probante, decrevit tua mens humana et mansueta, scilicet bellis cædibusque finem imponere, sanguini parcere, pacemque Romanos inter et Bulgaros renovare, quam a Christo Deoque nostro donatam diabolus ex invidia ruperat, ut ex ea hæreditate Bulgaros et Romanos eo præcipitaret, unde in præsente vita magnæ orirentur difficultates perniciesque, nunquam ad melius recessuræ. Gratias igitur agimus Deo, qui tale consilium egregiæ tuæ prudentiæ inspiravit, concessitque salutaribus pacis fructibus Romanos et Bulgaros congaudere, ad sui nominis gloriam, ad honorem tui, fili constante memoria dilectissime, et ad confusionem diaboli, qui sua malignitate per tot annos usque ad furorem concitavit Christianos adversus Christianos, amicos adversus amicos, uno verbo, fratres adversus fratres, filios adversus patres. Deum eximiamque tuam conscientiam rogamus, ista pacis consilia, ut nunc videntur exoriri, sic lumini cordis tui usque ad finem vim addere. Quoniam autem, o fili, tua significavit epistola missum fuisse hominem, per quem tibi notæ sint pacis conditiones, ut nihil in incerto nobis relinquatur, homo quem misimus unus est e nostris filiis, nobiscum a tenerrima ætate versatus, a nobis educatus, dignusque angelico vestimento judicatus, qui e nostra vili manu archipresbyteratum

Ἐνετύχομεν τοῖς βασιλικοῖς γράμμασι, καὶ κατενοήσαμεν ἐν αὐτοῖς τὴν σὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν, καὶ ὅτι Θεοῦ εὐδοκοῦντος φρόνημα κατέστη τοιοῦτο ἡ σὴ φιλάνθρωπος καὶ ἡμερωτάτη ψυχή· ὥστε παυθῆναι τοὺς πολέμους, λῆξαι τὰς σφαγάς, ἠρεμῆσαι τὰς τῶν αἱμάτων χύσεις, καὶ ἀνακαινισθῆναι πάλιν τὴν σὴν εἰρήνην μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων, ἣν ἔδωκεν μὲν ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν ὁ κοινὸς Πατήρ, ὁ πάντων Δεσπότης, ἐφιλονείκησε δὲ ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος διάβολος λῦσαι, καὶ ἀντὶ τῆς κληρονομίας ἐκείνης καταστῆσαι εἰς πράγματα Βουλγάρους καὶ Ῥωμαίους, δι' ὧν καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ πολλὴ ἀπήντησε χαλεπότης καὶ ἀπώλεια, μεταβολὴν εἰς τὸ κρεῖττον οὐκ ἔχουσα. Εὐχαριστοῦμεν οὖν τῷ Θεῷ τῷ λογισμὸν τοιοῦτον ἐν τῇ
D ἔμφρονί σου καὶ συνετωτάτῃ καρδίᾳ θεμένῳ, καὶ εὐχόμεθα, εἰ καὶ ἁμαρτωλοί, ἔτι καὶ ἔτι τῷ εἰρηνικῷ πνεύματι τὴν σὴν τιμίαν ψυχὴν ἐμπνέεσθαι, καὶ δοῦναι τῶν σωτηρίων καρπῶν τῆς εἰρήνης κοινῶς ἀπολαῦσαι Ῥωμαίους καὶ Βουλγάρους, εἰς δόξαν μὲν τοῦ οἰκείου ὀνόματος, εἰς δόξαν δὲ σήν, τέκνον μου ἠγαπημένον ἀείμνηστον, καὶ εἰς αἰσχύνην τοῦ δαίμονος ὃς τῇ ἑαυτοῦ κακοτροπίᾳ ἐπὶ τοσούτοις ἔτεσιν ἐξέμηνε κατ' ἀλλήλων, Χριστιανοὺς πρὸς Χριστιανούς, φίλους πρὸς φίλους, καὶ ἵνα συντόμως εἴπω, ἀδελφοὺς πρὸς ἀδελφούς, καὶ τέκνα πρὸς πατέρας. Ταῦτα εὐχόμεθα καὶ πεποίθαμεν καὶ Θεῷ καὶ τῇ σῇ ἀγαθῇ συνειδήσει, ὅτι οἱ τῆς εἰρήνης λογισμοὶ ἐν τῇ σῇ καρδίᾳ ὥσπερ νῦν φαίνονται

Digitized by Google

ἀνατέλλοντες, οὕτω καὶ τὸ οἰκεῖον φῶς τέλειον διαυ- A γάσουσιν. Ἐπειδὴ δὲ, τέκνον ἡμῶν, τὸ σὸν ἔλεγε γράμμα καὶ ἄνθρωπον ἀποσταλῆναι, δι' οὗ ὁ τρόπος τῆς εἰρήνης τελείως σοι γνωρισθήσεται, πρὸς τὸ μηδαμῶς ἔτι ἀμφιβολίαν τινὰ ὑπάρχειν ἡμῖν, ἀπεστείλαμεν ἄνθρωπον ὃς τέκνον ἡμῶν οἰκεῖον καθέστηκε· καὶ γὰρ καὶ ὀνύχων ἐξ ἁπαλῶν ἡμῖν συνεγένετο, καὶ παρ' ἡμῶν ἐκπεπαίδευται καὶ τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος ἠξίωται, καὶ τὸ εἶναι ἀρχιερεὺς ἐν ἁγίῳ Πνεύματι παρὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινῆς χειρὸς ἐδέξατο, καὶ ἁπλῶς τοιοῦτό ἐστι τέκνον ἡμῶν οἷον ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ πρὸ τῶν οἰκείων ἔχοντες ὀφθαλμῶν, τὴν ἐπ' αὐτῷ πνευματικὴν χαρὰν κεκτήμεθα.

accepit, quem sub oculis nostris gratia spirituali ornavimus.

Τοῦτον οὖν, ἐπειδὴ ἐπεζήτησας, ἄνθρωπον πιστὸν καὶ μηδὲν ἔξω τῆς ἀληθείας φθέγγεσθαι εἰδότα, ἀπεστείλαμεν, ἵνα πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ἁπλῶς καὶ ἀπανουργεύτως παρ' αὐτοῦ μάθῃς, ὅπως περὶ τῆς σὺν Θεῷ μελλούσης ἔσεσθε εἰρήνης οἵ τε λαχόντες τοῦ βασιλεύειν, καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος αὐτῶν, καὶ B βουλὴν ἔθεντο, καὶ τὴν βουλὴν εἰς ἔργον μέλλουσιν ἄγειν, εἰ μή τι αὐτὸς, τέκνον ἡμῶν, ὅπερ μὴ δοίη Θεὸς, ἄλλο τι διανοηθείη ἐμπόδιον τῇ εἰρήνῃ ἐσόμενον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐχ ἐπὶ τοσοῦτον. Αὐτὸν δὲ τὸν πάντων Κύριον καὶ Θεὸν καὶ βασιλέα ἐνορκίζομέν σε τοῦ μὴ κατασχεῖν αὐτὸν, μηδὲ λυπῆσαι τὸ γῆρας ἡμῶν ἐπὶ τῇ κατασχέσει αὐτοῦ, ἀλλὰ μέχρι πέντε καὶ δέκα ἡμερῶν ἃ βούλει περὶ τῆς εἰρήνης ἀνακοινώσασθαι αὐτῷ, καὶ, τῆς πεντεκαιδεκάτης ἡμέρας τὸ τέλος λαμβανούσης, ἀκωλύτως, ἀλύπως, ἀβλαβῶς, ἀποστεῖλαι αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς. Ναὶ, τέκνον μου, αὐτὸν δυσωπήθητι τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς Ποιητὴν, τὴν ἡμῶν τῶν ταπεινῶν πρὸς σὲ στοργήν. Προσθήσομεν εἰ βούλει καὶ τὴν λειτουργίαν, ἣν λειτουργοῦμεν παριστάμενοι τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ Θεοῦ· C ναὶ δὴ καὶ τὸ ταπεινὸν ἡμῶν γῆρας, καὶ μὴ λυπήσῃς ἡμᾶς· ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι τῇ τῶν ὅλων δημιουργῷ Τριάδι, δεσμὸν ἐπιβάλλομέν σοι· μηδὲ ποιήσῃς ἡμᾶς στενάζειν διὰ παντὸς κατὰ σοῦ καὶ προσεντυγχάνειν Θεῷ, μέχρις ἂν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἀναστρεφώμεθα, καὶ τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀναθεωροῦντες ὑπάρχωμεν.

Hunc igitur, quoniam postulasti, hominem fidum, nihilque nisi verum dicere scientem misimus, qui in tota veritate, sine dolo et simpliciter doceat, quomodo pacem cum Deo sitis habituri, et vos regnum sortiti, et senatus vester qui consilium acceptum ad perpetrationem estis ducturi, nisi homo ipse, o fili, quod Deus avertat! aliud quid reperiat futurum pacis impedimentum. Sed non res eo periculi venit. Per ipsum omnium Dominum Deum et regem deprecamur te, ne hunc retineas, neque retinendo senectutem meam contristes, sed ut perquindecim dies cum illo, ut placebit, de pace colloquaris, et quindecimo die elapso, eum liberum, injuriæque et detrimenti immunem ad nos remittas. Sane, o fili, ipsum reverearis cœli et terræ Creatorem, meique vilis erga te amorem. Offeremus, si volueris, (pro te) sacrum sacrificium quod ad altare Dei (quotidie) celebramus. Neque vilem nostram senectutem, neque nos contristes. In Patre et Filio et sancto Spiritu, Trinitate omnium Creatore, vinculum tibi injicimus. Ne cogas nos continuo propter te dolere, et ad Deum recurrere, quandiu in præsenti vita versabimur, vanitatem actionum humanarum considerantes.

ΚΓ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ἐγὼ καὶ πρότερον ἔγραφον τῇ τιμιότητί σου, τέκνον ἡμῶν, καὶ γράφων παρειχόμην πληροφορίαν τῇ συνέσει σου, ὅτι οὐχ ἕνεκεν τῆς τῶν Ῥωμαίων κακώσεως, ἀλλὰ χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων τοὺς λόγους ποιοῦμαι· καὶ τότε ἴσως ἐδόκουν ἄπιστα λέγειν ὑμῖν, καὶ νῦν δὲ γράφω τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ὑπάρχων, καὶ τὴν D αὐτὴν ἔχων κηδεμονίαν ὑπὲρ ἑκατέρου γένους, Βουλγάρων φημὶ καὶ Ῥωμαίων· ἵνα, εἰ δυνατὸν, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔδει γενέσθαι, ἐπηρείᾳ δὲ τοῦ δαίμονος οὐ γέγονε, κἂν νῦν δέξηται γένεσιν. Ποῖον δὴ τοῦτο; Φημὶ τῆς εἰρήνης τὸ μέγα πρᾶγμα, τὸ ἀγαπώμενον καὶ τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν, καὶ πρὸς συμφέρον ἐσόμενον τοῖς μέχρι τοῦ παρόντος ἐλεεινῶς καὶ ἀθλίως τὸν βίον διεξανύσασι, τὸ λῆξαι τῶν αἱμάτων τὰς χύσεις ὅσαι παρὰ Χριστιανῶν εἰς Χριστιανοὺς ἐνεργοῦνται. Καὶ ταῦτα ἔγραφον μὲν πρότερον, ὡς εἶπον, μετ' ὀδύνης καρδίας, καὶ νῦν ἐπιστέλλω μετὰ κέντρου τῆς ὀδύνης πληκτικωτέρου. Πόθεν δὲ τὸ αἴτιον τοῦ νῦν σφοδροτέρῳ πλήττεσθαι ἡμᾶς κέντρῳ, ἄκουέ μου, ἠγαπημένε· συγκίνησις δυνατωτάτη, ὅσον ἔστιν ἐμὲ ὑπολαβεῖν, ἐκ

XXIII. *Eidem.*

Primum ego excellentiæ tuæ scripsi, o fili, scribensque prudentiam tuam obtestabar, me non Romanæ malitiæ inservientem, sed communi Bulgarorum et Romanorum saluti verba facere. Tum forte dubia videbar dicere; nunc in eodem mens consilio est, eamdem duarum gentium Bulgarorum et Romanorum curam habens, ut, si quod a principio esse debebat, malignitate autem dæmonis fieri non potuit, illud saltem nunc exordium accipiat. Quale est illud? Magnum pacis negotium dico, Christo Deoque acceptissimum, et tantæ utilitati futurum illis qui usque ad hanc diem infaustam miseramque vitam degerunt: cessationes dico effusionum sanguinis, quæ a Christianis in Christianos sæviunt. Ista quidem primum scribebam, ut dixi, cum luctu cordis, et nunc rursus scribo cum acriore doloris acumine. Unde nunc vehementiore acumine transfigar audi a me, o fili dilecte. Validissima commotio, ex quo meditati sunt imperatores contra tuam gentisque tuæ potestatem, aut parata fuit, aut parabitur, Roxolanorum? Simulque Patzinacitarum, et Alanorum, occidenta-

Digitized by Google

liumque Turcorum, qui, idem sentientes, bellum adversus te paraverunt.

A τῆς βασιλικῆς σπουδῆς κατὰ τῆς ὑμετέρας ἐξουσίας καὶ τοῦ σοῦ γένους, ἢ παρεσκεύασται, ἢ παρασκευασθήσεται, τῶν τε Ῥῶς, καὶ σὺν ἐκείνοις τῶν Πατζηνακιτῶν, ἔτι δὲ καὶ Ἀλανῶν, καὶ τῶν ἐκ τῆς Δύσεως Τούρκων, πάντων ὁμοφρονησάντων, καὶ τὸν κατὰ σοῦ πόλεμον ἀραμένων.

Postquam ista ad aures meas pervenerunt, omnino conflictus sum, copiosas lacrymas effundens breves et malos vitæ meæ mihi dies exprobrans, quod usque ad talium rerum eventum, et ad dolorem ex iis cor invadentem vita mihi prolongata fuisset, priusque non mortuus fuissem, quam ista accidissent, et audiissem quæ de iis dicta sunt. Interea Christianis nostris imperatoribus quæ mihi condolens suadebat dicere non dubitavi, et ad te quæ scribere ardebam scribo. Quæ autem ad illos qui Deo volente imperium sortiuntur dixi, quæ supplicavi, quot feci adhortationes ad id fuerunt, ne illi diutius istas gentes adversus vos convenire tolerarent, quanquam a vobis gravia tulissent, ne acerbitate et indignatione animi ex fortuna averterentur ab hoc justo Bulgarorum genti præstando auxilio, caventes ne ab impiis nationibus frangerentur populi ex Christo Deoque cognominati, licet sibi inimici infestique perniciosis diaboli consiliis facti.

Ταῦτα ἐπειδὴ ταῖς ἐμαῖς ἀκοαῖς προσῆλθον, ὅλως συνεχύθην, καὶ πλήρης ἐγενόμην δακρύων, καὶ τὰς ὀλίγας καὶ πονηρὰς τῆς ἐμῆς ζωῆς ἐμεμψάμην ἡμέρας, ὅτι πρὸς σύμβασιν τοιούτων πραγμάτων, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀλγηδόνα τῆς ἐμῆς καρδίας παρέτεινεν ὁ βίος ἡμῶν, καὶ οὐ προαπολώλειν οὐδ' ἀπῆλθον ἐκ τῆς παρούσης ζωῆς πρὶν ἢ ταῦτα γενέσθαι, καὶ ταῖς ἐμαῖς ἀκοαῖς τοὺς περὶ αὐτῶν προσελθεῖν λόγους· οὕτως οὖν διατεθειμένος καὶ τοῖς φιλοχρίστοις ἡμῶν βασιλεῦσιν, ἃ τὸ ἄλγος τῆς ἐμῆς ἐπέτρεπε καρδίας B προσειπεῖν οὐκ ἀπώκνησα, καὶ πρὸς ὑμᾶς δὲ ἃ γράφειν προεθυμήθην γράφω. Ἃ μὲν οὖν πρὸς τοὺς ἐκ Θεοῦ λαχόντας τοῦ Ῥωμαίων βασιλεύειν γένους ἐφθεγξάμην, ἃ ἐδυσώπησα, ὅσην παραίνεσιν ἐποιησάμην, ταῦτά ἐστιν· ἐπισχεῖν τῶν ἐθνῶν ἐκείνων τὴν καθ' ὑμῶν συγκίνησιν μακροθυμῆσαι, καὶ ἔτι ἐπὶ πᾶσιν οἷς ὑπέστησαν παρ' ὑμῶν ἀνιαροῖς· μηδὲ τοσοῦτον κινηθῆναι πικρίᾳ ψυχῆς καὶ ἀγανακτήσει τυχὸν εὐλόγῳ τοῦ τοσαύτην ἄμυναν πρὸς τὸ Βουλγάρων ἐπιδείξασθαι γένος, ὥστε παντὶ τρόπῳ φέρειν σπουδὴν τοῦ ἔθνη ἀθείᾳ συζῶντα συγκόπτειν ἐπιτρέψαι τοὺς ὀνόματι μὲν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐπικεκλημένους, ἀδελφοὺς δὲ καὶ τέκνα ὑπάρχοντας, εἰ καὶ διαβόλου ἐπινοήμασιν ὀλεθρίοις εἰς ἐχθροὺς καὶ πολεμίους κατέστησαν.

Talia et alia, quæ in epistola conferre supervacuum, ad religiosos imperatores dixi, qui benigne et mansuete illico ad verba mea attenderunt, non mihi contradicentes de ferendo Bulgaris tantum Romanæ potestati adversantibus auxilio. At contra ad pacem imploratam omnino flecti visi sunt, et sic mihi responderunt: « O gregis Christiani pater et pastor, non mente excepit quam multa graviaque a Bulgarorum gente simus perpessi. Non tamen rationem habemus sanguinis nostri ab ea effusi, cæterarum cladium quantas ab ea incitante diabolo nostri accepere, aggressionum quibus a tanto tempore fuerimus lacessiti usque ad istarum quæ nunc illam oppugnant gentium motus, aut quæ per tot annos in posterum sint futuræ. Sed quoniam illius gratia nostram invocare imperatoriam potestatem in animo habuisti, ad regem, si velis, mitte, qui in loco belli et cædium pacem petant; nos autem preci tuæ, si illum persuasum habueris, non habebis contradicentes. » Ista sunt quæ benigne pulchreque pacis desiderio capti ad nostras preces responderunt. Cæterum hortationes ad te meas, o fili, addo; et, sicut a principio, hoc et nunc cum gemitu et planctu scribo: attende ad pacis bonum et ad tuæ gentis salutem; ne in pessima maneas invidia; ne cædibus, effusioni sanguinis, et sponsorum filiorumque stragi aut vastatis terris postponas præclara jucundissimaque bona, quæ Romanis et Bulgaris ex pace venient.

Τοιαῦτα καὶ ὅσα ἄλλα περιττόν ἐστι τῷ γράμ- C ματι συντάττειν, πρὸς τοὺς φιλοθέους ἡμῶν ἐφθεγξάμην βασιλεῖς, καὶ τό γε φιλάνθρωπον αὐτῶν καὶ ἐπιεικὲς αὐτίκα τῶν ἡμετέρων προσέσχε λόγων, καὶ οὐκ ἀντεῖπον οὐδ' ἐφιλονείκησαν πρὸς ἡμᾶς τοῦ ἄμυναν γενέσθαι· πρὸς Βουλγάρους τοὺς οὕτω κακώσαντας τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς παρ' αὐτῶν ἐπιζητουμένην εἰρήνην ὅλην τὴν προαίρεσιν ὤφθησαν ἐπικλίναντες, καὶ εἶπον τοιαῦτα πρὸς ἡμᾶς· « Ὦ πάτερ καὶ ποιμὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης, οὐκ ἐξέστημεν τῆς οἰκείας γνώμης, ὁπόσα δ' ἂν τὸ Βουλγάρων γένος εἰργάσατο εἰς ἡμᾶς χαλεπὰ, οὐδὲ λογιζόμεθα τὰ κεχυμένα παρ' αὐτῶν αἵματα τοῦ ἡμετέρου λαοῦ καὶ τὴν ἄλλην πανωλεθρίαν, ὅσην τῷ πονηρῷ δαίμονι ἐνεργούμενοι κατὰ τῶν ἡμετέρων εἰργάσαντο ὑπηκόων, οὐ μὴν D ἀλλ' οὐδὲ τὴν καινοτομίαν ὅσην ὑπέστημεν ὑπὸ χρόνοις τοσούτοις εἰς τὴν τῶν νῦν ἀποκεκινημένων ἐθνῶν ἀποκίνησιν, οὐδ' ὅσα ἔτη μέλλομεν καινοτομεῖσθαι, εἰς ἀριθμοῦ λόγον ποιούμεθα. Ἀλλ' ἐπεὶ ταῦτα τὴν ἡμῶν διενοήθης παρακαλεῖν βασιλείαν, ἐκείνῳ εἰ βούλει ἐπίστειλον, ἀντὶ τοῦ πολέμου καὶ τῶν σφαγῶν τὴν εἰρήνην ἐπιζητῆσαι, καὶ εἴ γε λάβοις αὐτὸν τοῖς σοῖς πειθόμενον λόγοις, ἡμᾶς ἔχεις τῇ σῇ παρακλήσει μὴ ἀντιλέγοντας. » Ταῦτα μὲν ἃ ἡ ἐκείνων χρηστότης, καὶ ἡ τοῦ καλοῦ πράγματος τῆς εἰρήνης ἔφεσις πρὸς τὴν ἡμετέραν ὑπεφθέγξατο δέησιν. Τὸ λοιπὸν ἐπὶ σὲ τέκνον ἡμῶν προβάλλομαι τὴν παράκλησιν, καὶ ὅπερ ἐξ ἀρχῆς, τοῦτο καὶ νῦν γράφω μετὰ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν· ἀπόβλεψον πρὸς τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν, ἀπόβλεψον πρὸς τὴν τοῦ σοῦ γένους σωτηρίαν, μηδ' ἐπιμείνῃς ἐπὶ τῇ κακίστῃ φιλονεικίᾳ, μηδὲ προτιμήσῃς τὰς σφαγὰς καὶ

Digitized by Google

τὰ αἵματα, τὰς χηρείας, τὰς ἀπαιδείας, ἁπλῶς τῆς γῆς τὴν ἐρημίαν, τῶν καλῶν πραγμάτων καὶ ἡδίστων ὅσα ἐκ τῆς εἰρήνης Ῥωμαίοις περιγίνεται καὶ Βουλγάροις.

Γίνωσκε γὰρ φημὶ καὶ πάλιν εἴ τι ἐγὼ τὰ τῆς A βασιλικῆς κινήσεως καθ' ὑμῶν κατενόησα πράγματα, πᾶν γένος οὐ μὴ λήξωσιν εἰς τὸν καθ' ὑμῶν ὄλεθρον συγκινοῦντες, οὔτε Τούρκους, οὔτε Ἀλανούς, οὔτε Πατζηνακίτας, οὔτε Ῥῶς, οὔτε τὰ ἄλλα Σκυθικὰ γένη, μέχρις ἂν τὸ τῶν Βουλγάρων εἰς τέλος ἐξαπολέσωσι γένος. Καὶ οὐκ ἔχω πῶς ἐπὶ τοῦτο ἀμφίβολον ἀναλήψομαι γνώμην, ὅτι μὴ πρὸς ἔργον ἡ καθ' ἑκάστην αὐτοῖς σπουδαζομένη μελέτη οὐκ ἀποβήσεται. Εἰ μὲν γὰρ ἑώρων τὰ σὰ πράγματα μετὰ τοῦ δικαίου τυγχάνοντα, καὶ πρὸς Θεοῦ ἀρέσκειαν προβαίνοντα, τάχα ἂν περὶ τῆς τῶν βασιλέων καθ' ὑμῶν σπουδῆς καὶ τῆς ἐπικρατείας ἔσχον λογισμοὺς ἀμφιβόλους παρέχοντας, ὡς τυχὸν οὔτε τῶν ἐθνῶν ἡ συγκίνησις, οὔτε τὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς B βασιλείας ἐπιμελὲς καὶ πεφροντισμένον ἰσχύσει κατὰ Βουλγάρων, τῆς δικαιοσύνης συστρατευομένης ὑμῖν, καὶ τῆς ἄλλης παρὰ Θεοῦ παρ' ὑμῶν θεραπευομένης ῥοπῆς. Ὅταν δὲ εἰς ἐνθύμησιν ἔλθω τῶν τοσούτων ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῆς καταστροφῆς, τῶν ἐπισκοπείων, τῶν μοναστηρίων, τοῦ φόνου τῶν ἱερέων, τῆς φθορᾶς τῶν παρθένων, τῶν μοναζόντων τῆς ὕβρεως, τίς ἐστι λογισμὸς, ὅτι ταῦτα παρόψεται ὁ Θεός; καὶ οὐχὶ τὴν μακροθυμίαν ἣν ἐπεδείξατο μέχρι τοῦ παρόντος, ὡς φιλάνθρωπος, ὡς ἀνεξίκακος ζητῶν ἡμῶν τὴν ἐπιστροφὴν, οὐχὶ πρὸς ὀργὴν καὶ θυμὸν τὸν κατὰ Βουλγάρων ἐπιστρέψει, καὶ τὴν ἐκδίκησιν τῆς τοσαύτης ἐπάξει μιαιφονίας; Ταῦτα, υἱέ μου ἀγαπητὲ, ὁ Θεὸς γὰρ οἶδεν ὅτι ἀγαπῶ ὑμᾶς, τὴν ταπεινήν μου σπαράσσει C ψυχὴν, καὶ ὅτι μανθάνω καὶ νῦν τὴν τοσαύτην συγκίνησιν τῶν καθ' ὑμῶν ἀποκεκινημένων ἐθνῶν· καὶ ἀλγῶ καθὼς ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, οὕτω καὶ ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, μή ποτε φιλονεικούντων ὑμῶν καὶ ἔτι καὶ πολέμους ἐπιζητούντων ἀναλωθῆτε, οἷα πολλάκις συνέβη ἐν πολλοῖς ἔθνεσιν, αὔξησιν μὲν κατὰ χρόνους λαβόντων, τῇ δὲ φιλοπολέμῳ προαιρέσει τελείαν δεξαμένων ἀπώλειαν.

A Nosce, iterum enim dico, si quid ego ex imperatorum contra vos inceptis intellexi, nullam cessaturam gentem a vestra pernicie paranda, neque Turcas, neque Alanos, neque Patzinacitas, neque Roxolanos? neque Scythicas alias tribus, donec Bulgarorum ruinam consummaverint. Nec mihi unde dubium sit illorum ardentius in dies incepti studium unquam mitius facturum. Siquidem te ex justitia et ad Dei voluntatem agentem procedentemque viderem, suscepta adversus vos imperatorum consilia viresque recogitans, in dubio haberem utrum futurum sit, nec ne, ut gentium conventus, meditataque imperatorum consilia contra Bulgaros valeant, justitia vobiscum pugnante, alioque Dei subveniente auxilio. Sed cum menti occur-B runt tot templa Dei, tot episcoporum domus et monasteria destructa, sacerdotes cæsi, violentiam virgines passæ, monachi injuria affecti, quanam sperarem ratione Deum ista obliturum, et non ex longanimitate, quam ex charitate patientique vestræ conversionis desiderio usque ad hanc diem protulit, in iracundiam adversus vos venturum, neque pœnas tot cædium repetiturum? Ista, fili dilecte, Deus enim scit vos a me diligi, humilem animam meam lacerant, et quia tantam audio contra vos agi commotionem gentium. Non solum propter Romanos, sed etiam propter Bulgaros crucior, ne, quæsitis bellis contentionibusque, pereatis, ut sæpe multis nationibus accidit, quæ ad tempus crescentes, C ad ultimum bellico ductæ studio perniciem invenerunt.

Τοιαῦτα μὲν πολλὰ καὶ πολλάκις κατὰ τοὺς ἰδίους συνέβη καιρούς. Νῦν δὲ ἀπευχόμενος μὴ τοῦτο καὶ ἐφ' ὑμῖν συμβῆναι, μηδὲ Χριστιανοὺς ὑμᾶς ὄντας πρὸς τοιοῦτον καταντῆσαι τέλος, ἐπὶ πᾶσιν οἷς προλαβὼν τὴν σὴν φρονίμην καὶ ἥμερον ψυχὴν ἐδυσώπησα, καὶ νῦν δυσωπῶ, καὶ ὡς παρὼν περιπτύσσομαι, καὶ ὡς υἱῷ ἠγαπημένῳ τὰ συμφέροντα παραινῶ· τέκνον ἡμῶν, ἀρκετὸς ὁ χρόνος, ὃν ἐξωρχήσατο D κατὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βουλγάρων ὁ κοινὸς ἐπίβουλος καὶ ἐχθρὸς, ἱκανὴ παρ' αὐτοῦ ἡ γενομένη ἐπήρεια, ἀρκεῖ τὰ μέχρι τοῦ παρόντος εἰς κοινὴν ἀπώλειαν γεγενημένα Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων, καὶ εἰς ἀλγηδόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν οὗ τινος καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Βούλγαροι σῶμα τυγχάνουσιν ὡς μιᾶς κεφαλῆς. Οἶδα ὅτι καθ' ἑκάστην τοῖς ζωοποιοῖς νάμασι τῆς διδασκαλίας τῶν τοῦ μακαρίου Ἀποστόλου τὴν σὴν καλὴν καταρδεύῃ ψυχήν· « Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν, ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. » Τί τοῦτο; πῶς ταῦτα μελετῶν; πῶς ἐκ

Plurima quidem et sæpe in nostris temporibus sic evenerunt. Nunc autem precor ne illud vobis, ne Christiani, ut estis, talem finem incurrant. De omnibus illis rebus, propter quas præveniens prudentem mitemque mentem tuam rogavi, nunc et rogo; te quasi præsens amplector, et ut dilectum filium quæ sunt convenientia admoneo. O D fili jam e longo satis tempore contra Romanos et Bulgaros exsultat communis insidiator et hostis; sat diu inter eos discordiam injecit; satis actum usque adhuc in Bulgarorum Romanorumque perniciem, et in contristationem Christi Dei nostri, cujus, ut unius capitis Romani et Bulgari corpus sunt. Scio te quotidie in vivificis doctrinæ beati Apostoli fontibus animam tuam lavare. « Noli vinci a malo; sed in bono vince malum[1], ne sol occidat super iram tuam[2]. » Quid est istud? Quare talem doctrinam curas? quare illa a puero fuisti nutritus? Scio animam tuam, quasi plantam in rivulis floridam, illa doctrina nutritam fuisse. Unde tanta

[1] Rom. XII, 21. [2] Ephes. IV, 26.

Digitized by Google

invaluit animi tui acerbitas? Unde adeo perstitit ira, et soli tam diu miseranda dedimus spectacula, quibus accidit ut Romanorum Bulgarorumque infesta invicem arma videret?

A παιδόθεν τούτοις ἐντραφείς; Οἶδα γὰρ ὅτι ὥσπερ φυτὸν ἐν διεξόδοις ὑδάτων εὐθαλὲς, οὕτω καὶ ἡ σὴ ἐν τούτοις ἀνετράφη ψυχή. Διὰ τί τοσοῦτον ἐκράτησεν ἡ τῆς ψυχῆς πικρία; διὰ τί ἐπὶ τοσοῦτον ἐξέτεινεν ἡ ὀργή, καὶ βλέπειν ἐδώκαμεν τῷ ἡλίῳ ἐπὶ τοσοῦτον μακρὸν χρόνον τὰ ἐλεεινὰ ταῦτα θεάματα, ὅσα τὰ κινούμενα ὅπλα μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων θεάσασθαι παρέσχεν αὐτῷ;

Sufficiunt quæ usque adhuc calamitosa tristiaque spectavit. Convertere, ut Christianum prudentemque virum decet. Revertere ad planam pacis semitam, viam belli asperam deserens, plenam spinis et homicidiis horridam, quam indicaverat invidus diabolus, iste ab origine scelestus homicida. Nunc etiam imperator Christicola prompte se tibi veluti filio aut fratri, vinculo pacis colligabit et in omni et qualibet occasione convenienti ratione et gratia imperio tuo succurret. Ne jam perniciosis velimus instare consiliis; neque, dum tot tantæque nationes aut se ipsas perdere, aut gentem Bulgaram abolere meditentur, anteferamus inter nos conflictus et bella permanere. In obscuro belli exitus; sed potius nos in obscuro, quantum licet ex humano ratiocinio advertentem Dei vindictam conjicere. Certiora attendamus, neque adversus illas gentes in discrimina, prælia stragesque irruamus, ne forte, postquam devicerimus, in rerum pericula incidas, unde vituperatio, ignominia et pœnitentia exorirentur. Nescio autem an etiamsi te pœnituerit, ab aliquo potente quamlibet malorum urgentium te consolationem sis obtenturus.

Ἀρκεῖ οὖν ὅσα μέχρι τοῦ νῦν ἐθεάσατο πονηρὰ καὶ χαλεπὰ πράγματα. Δεῖξον μεταβολὴν τὴν πρέπουσαν Χριστιανισμῷ καὶ τῇ σῇ φρονήσει· ἐπιστράφηθι πρὸς τὴν ὁμαλὴν τῆς εἰρήνης τρίβον· κατάλιπε τὴν τραχεῖαν τοῦ πολέμου ὁδὸν καὶ ἀκανθοφόρον, μᾶλλον δὲ ἀνθρωποφθόρον, ἣν ὁ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου καὶ πονηροῦ δαίμονος ὑπέδειξε φθόνος. Ἔτι καὶ νῦν ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς B ἕτοιμος τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης ὡς υἱῷ σοι καὶ ἀδελφῷ συνδεδέσθαι, καὶ πάντα χαρίζεσθαι καὶ πράττειν ὅσα μετὰ τοῦ πρέποντος λόγου τὴν ὑμετέραν οἶδε θεραπεύειν ἐξουσίαν. Μὴ βουληθῶμεν ἐπιμένειν ταῖς ἐπιβλαβέσιν ἐπινοίαις· μηδὲ πρὸς τοσούτων πλῆθος ἐθνῶν ἑτοίμων ὄντων, ἢ τὰς ἑαυτῶν ἀφεῖναι ψυχὰς, ἢ πανγενῇ ἐξολέσαι Βουλγάρους, προαιρεθῶμεν παρατάξεις συνιστᾷν καὶ πολέμους. Ἄδηλος ἡ τοῦ πολέμου ἔκβασις· μᾶλλον δὲ οὐκ ἄδηλος, ὅσον ἐστὶ καὶ ἀνθρωπίνως λογίζεσθαι, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δικαίαν νέμεσιν ἀφορῶντας ἐλπίζειν. Σκεψώμεθα τὸ ἀσφαλὲς, καὶ μὴ προπετῶς ἐμβῶμεν εἰς τὰς πρὸς ἐκείνους συμπλοκὰς καὶ τὰς μάχας καὶ τὰς σφαγὰς, μή ποτε μετ' ἐκείνων τῆς νίκης γενομένης περιπέσῃς κινδύνοις καὶ πράγμασιν, ἐξ ὧν ὕστερον ἀπαντήσεται μὲν βλάβη καὶ αἰσχύνη καὶ μεταμέλεια. Οὐκ οἶδα δὲ εἰ καὶ μεταμελόμενος ἐπιτεύξῃ τινὸς τῶν δυναμένων παραμυθίαν τινὰ τῶν περιστοιχιζόντων χαλεπῶν περιποιήσασθαι ὑμῖν.

Ista, o fili, scripsi flens et gemens, anxietateque ac metu perfusus, ne quoquo modo in ea mala gens Bulgara incurrat, in quæ tam multi, qui postquam ad tempus bona uti fortuna existimaverant, ad finem in pessimos casus inciderunt. Antiqua prætereo exempla quæ historiam legentes accepimus; sed recentia referam, quorum famam ad tuas aures pervenisse confido. Leo ille Tripolitanus, qui Thessalonicæ excidio culpa nostra tantum sibi nomen fecit, et eo superbiæ, quo nescio an alter, ascenderat, exercitum movit talia jactans: « Ego usque ad imperatoriam urbem progrediar, illamque ex fortuna expugnabo. Sin contra, satis gloriæ meæ erit quod usque ad urbem imperii romani caput pervenerim, telaque in ejus mœnia jaculatus fuerim. » Ille tamen, qui tanta somniaverat, tantumque se extollebat, progressus quidem est adeo usque quoad illum voluntas Dei compressit. Locus est insularis Lemnos nomine. Ille eo adveniens, talia, ut dixi, somnians, justam Dei remunerationem invenit. Et videas quamdiu Deus exspectans longanimisque est, o fili dilecte. Transgredi enim potuit usque ad septimum aut octavum et decimum annum; sed, post tantam temporis dilationem, non effugit Dei judicium, neque licen-

C Ταῦτα, τέκνον ἡμῶν, ἔγραψα δακρύων καὶ ὀδυρόμενος καὶ ἀγωνιῶν καὶ φόβῳ πολλῷ συνεχόμενος, μή πως καταλάβοι τὸ Βουλγάρων γένος τοιαῦτα πάθη οἷα πολλοὺς κατέλαβε, δόξαντας μὲν πρὸς καιρὸν εὐτυχίαν τινὰ περιβαλέσθαι, μετέπειτα δὲ τῇ ἐσχάτῃ δυστυχίᾳ περιπεσόντας. Ἀφίημι τὰ παλαιὰ, καὶ ὧν ἐξ ἱστορίας καὶ ἀναγνώσεως τὴν γνῶσιν κεκτήμεθα, ἀλλ' ὅπερ νῦν γέγονε, πάντως δὲ νομίζω καὶ μέχρι τῶν σῶν ἀκοῶν φθάσαι τὸν λόγον. Λέων ἐκεῖνος ὁ Τριπολίτης ὁ ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Θεσσαλονίκης (1) διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὄνομα κτησάμενος μέγα, καὶ ἀναβεβηκὼς πρὸς ὀφρῦν εἰς οἷαν οὐκ οἶδα εἴ τις ἄλλος ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐξεστράτευσε τοιαῦτα καυχησάμενος, ὡς « Μέχρι τῆς βασιλίδος ἀφίξομαι πόλεως, καὶ τυχὸν μὲν ἑλῶ D ταύτην· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἱκανόν μοι καυχήσασθαι ὅτι πρὸς τὴν βασιλίδα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας παρεγενόμην πόλιν, καὶ βέλη κατ' αὐτῆς ἐξεκένωσα. » Ἀλλὰ γὰρ οὗτος ὁ τοιαύτην λαβὼν φαντασίαν, ὁ οὕτως ἐπηρμένος, ἤλασε μὲν μέχρις οὗ τοῦτον ἡ τοῦ Θεοῦ συνήλασε ψῆφος. Ἔστι δ' ὁ τόπος νῆσος ἡ λεγομένη Λῆμνος· ἐκεῖ τοίνυν καταλαβὼν, καὶ φανταζόμενος οἷα ἐφαντάζετο, ἔτυχε τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δικαίας ἀνταποδόσεως. Καὶ ὅρα μοι ὅσος ὁ χρόνος τῆς τοῦ Θεοῦ ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας,

(1) De hoc Thessalonicæ excidio exstant Joh. Cameniatæ et Demetrii Cydonii historiæ lugubres.

Digitized by Google

τέκνον μου ἠγαπημένον· καὶ γὰρ ὑπερήλασεν ἔτος A που δέκατον καὶ ἐπὶ τοῦτο ἕβδομον ἢ ὄγδοον· ἀλλὰ γὰρ μετὰ τὴν τοσαύτην παρολκὴν τοῦ χρόνου, οὐκ ἐξέφυγε τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν, οὐδ' εἰς τέλος συνεχωρήθη τοῖς ματαίοις λογισμοῖς ἐγκαυχᾶσθαι. Πλοΐμου γὰρ στόλου νῦν ἐπ' αὐτὸν ἐξαποσταλέντος, ἀπήντησεν αὐτῷ τοιαύτη ἀπροσδόκητος καταστροφὴ καὶ ἀπώλεια· καὶ γὰρ ὁ μὲν ἐν τῇ ῥηθείσῃ νήσῳ διέτριβε πορθῶν καὶ ληϊζόμενος ἀδεῶς τὰ κατὰ τὴν χώραν ἅπαντα ὡς ἐνόμιζε. Τούτου δὲ οὕτως διὰ τὰς ἡμετέρας ἐντρυφῶντος ἁμαρτίας καὶ φαντασιοσκοποῦντος τὰ τῶν οἰκείων λογισμῶν, καταλαμβάνει ὁ πλόϊμος τῶν Ῥωμαίων στόλος, καὶ πάντας ἐκείνου καὶ πλοῖα καὶ μαχητὰς, καὶ ἁπλῶς τὴν ἀγαρηνὴν ἐκείνην δύναμιν μετὰ τῆς ἄνωθεν εὐμενείας καὶ δικαίας τοῦ Θεοῦ ἐπιβλέψεως τῷ ὀλέθρῳ παρέδωκαν.

Ὁρᾷς, υἱέ μου ἀγαπητὲ, μετὰ πόσου χρόνου διάβασιν τὸν ἀλαζόνα καὶ ὑπέροφρυν ἐταπείνωσεν ὁ Θεός; Τοιαύτη γὰρ ἡ θεία χρηστότης, ἡ φιλανθρωπία· οὐκ αὐτίκα τὴν αὐτοῦ ῥομφαίαν ἐπάγει κατὰ τῶν ἐπαιρομένων καὶ ἀλαζόνων, ἀλλὰ στίλβει B μὲν αὐτὴν, ἐπέχει δὲ τὴν ἐπιστροφὴν ἀναμένων καὶ τὴν ἐπὶ τὰ χρηστότερα μεταβολὴν τῶν τέως ἀγαπώντων τὰ πλημμελῆ πράττειν, καὶ τὰ ἐκεῖνον λυποῦντα. Μὴ γένοιτο δὲ, καὶ πρότερον ηὐχόμην καὶ νῦν εὔχομαι, καὶ διὰ παντὸς τὴν εὐχὴν ταύτην ποιήσομαι, τοιαῦτα ὑμᾶς καταλαβεῖν, ἀλλὰ παρασχεθῆναι μὲν ὑμῖν ὑπὸ Θεοῦ ἐπὶ λογισμὸν ἐλθεῖν τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ πόθου τῆς εἰρήνης, ναὶ Χριστὲ Σῶτερ ἡμῶν καὶ Θεὲ, καὶ σβεσθῆναι μὲν τὴν ἔχθραν, ἀπειλαθῆναι δὲ τὸν φιλοπόλεμον δαίμονα, καὶ διὰ τῆς ὑμετέρας ἐπιστροφῆς πρὸς τὰ καλὰ καὶ σωτήρια γενέσθαι ἀποστρόφους ἐκ τοῦ καθ' ὑμῶν πολέμου, τοὺς οὔπω συγκινηθέντας καὶ ἔτι συγκινεῖσθαι καθ' ὑμῶν μέλλοντας, καὶ ἀπειράτους συντηρηθῆναι ὑμᾶς πάσης βλάβης καὶ χαλεπότητος, ὅσην τοῦ πολέμου οἶδεν ἡ φύσις ἐπιφέρειν τοῖς ἐπὶ μοῖραν δυστυχεστέραν διὰ τῶν ὅπλων κατακλινομένοις.

tiam vanis cogitationibus gloriandi habuit usque ad finem. Classe enim contra eum missa, hæc illi occurrit præter exspectationem ruinosa destructio. Dictam insulam impune hic et illic vastabat ad libitum; sed dum culpa nostra triumpharet, vanisque mentis libidinibus indulgeret, ecce appulsa Romanorum classis illius naves, copias, uno verbo, totam potentiam, procurante cœlesti benignitate, justaque Dei miseratione, destruxit.

Videsne, o fili, quantam post temporis trajectionem Deus superbum et ovantem humiliaverit? Ea enim divina bonitas et benignitas. Non confestim superbis vanaque jactantibus gladium incutit, sed suspendit vibrans, exspectansque conversionem et ad meliora mutationem illorum qui pertinaciter male ordinata ipsumque contristantia agere amant. Jam dudum deprecati sumus et hodie deprecamur et omnimodo deprecabimur Christum Deum et Salvatorem nostrum, ne talia vobis accidant, sed ut potius mentes vestras ad amandam exoptandamque pacem inducat, odia exstinguat, dæmonem bellorum auctorem expellat, et, vos ad bona salutariaque convertendo, a bellis vobiscum agendis avertat populos qui sic una moti sunt ac movebuntur; ut demum vos servet ab omnibus calamitatibus, quas novit bellum incutere vi propria illis qui armorum fato in pejorem sortem incidunt.

ΚΔ'. *Τῷ αὐτῷ.* C

Πολλάκις ἔγραψα πρὸς υἱὸν ἀγαπώμενον, ὡς πατὴρ ἐβουλόμην εἰπεῖν ἀγαπώμενος, ἀλλ' οὐ δίδως μοι τοιαύτην ἀναλαβεῖν παῤῥησίαν, καὶ τοῦτο φθέγξασθαι, δι' ἄλλην οὐδεμίαν αἰτίαν ὡς ἔοικεν, ἢ διὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας. Γράφω καὶ νῦν τὴν αὐτὴν σώζων τῆς ἀγάπης πρὸς σὲ, τέκνον ἡμῶν, διάθεσιν, καὶ τὴν αὐτὴν φροντίδα ἔχων ἐν τῇ ἐμῇ ταπεινῇ ψυχῇ περὶ τῆς σῆς δόξης καὶ τῆς σωτηρίας τῆς κοινῆς τοῦ γένους τῶν Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων ἀνέσεως, καὶ τῶν κακῶν ἀποπαύσεως. Οὐ δύναμαι δὲ σιωπᾷν ἐπὶ κοινοῖς πάθεσι, δι' ὧν οὐ μόνον ἡ παροῦσα ζωὴ τοῦ κοινοῦ γένους ἀφανίζεται Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ ἡ μέλλουσα ζωὴ ἀλλοτρίους ἀποδείκνυσιν αὐτοὺς τῆς ἰδίας μετοχῆς, καὶ θάνατος καλύπτει οὐ- D δέποτε λύσιν δεχόμενος· ἡ γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας ἔκπτωσις καὶ τῆς γλυκείας αὐτοῦ ἀπολαύσεως ἀποστέρησις, καὶ ἡ πρὸς κόλασιν αἰώνιον κατάκρισις· οἶδας, τέκνον μου ἀγαπητὸν, ὅτι θάνατός ἐστιν ἁμαρτωλῶν πονηρός. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἐπὶ τὸ γράφειν κεκίνημαι, δεόμενος καὶ προσπίπτων, καὶ τῶν σῶν γονάτων ἁπτόμενος ἀκοῦσαι κἂν ὀψέ ποτε καὶ μὴ ἀτιμάσαι τὴν δέησιν ἡμῶν, ἀλλὰ παρασχεῖν Πατρὶ ταπεινῷ ἔτι παρόντι μοι ἐν τῷ βίῳ ἰδεῖν μεταξὺ

XXIV. *Eidem.*

Sæpius ad filium dilectum scripsi, juvaret dicere ut pater dilectus, sed tantam loquendi libertatem non arripui alia nisi culpæ meæ causa. Scribo hodie eumdem servans amoris erga te affectum, eamdemque in humili animo curam habens gloriæ tuæ communisque Bulgarorum et Romanorum salutis, malorumque remissionis ac cessationis. Non possum de communibus calamitatibus silere, quibus Romani et Bulgari, gloria in præsenti perdita, ab hæreditate sua in futuro exclusi videbuntur, et in morte æterna vanescent: quod scilicet est a regno Dei cecidisse, illius dulcem præsentiam perdidisse, et ad æternum damnari tormentum. Non enim te, o fili dilecte, fugit pessimam esse peccatorum mortem. Itaque ad scribendum tibi motus sum, provolutusque ante te et genua amplectens oro ut me, licet tardius, audias, neque meas despicias preces. Mihi concede patri humili pacem inter Romanos et Bulgaros videre et non deinceps Christianum sanguinem manu Christiana effundi. Ne velis, fili dilecte, me jam ad tumulum inclinatum e præsenti vita egredi dolente laceratoque corde propter tantam communis Christi et

Digitized by Google

Dei nostri populi calamitatem, tantasque, nescio unde irrepserint, pestes, quas dæmon nobis sine intolerabilis malitiæ satietate impingit.

A Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων εἰρήνην, ἰδεῖν τὴν ἀνακοπὴν τῶν χριστιανικῶν αἱμάτων τῆς ἐκχύσεως ὑπὸ χριστιανικῆς δεξιᾶς ἐνεργουμένην. Καὶ μὴ βουληθῇς, υἱέ μου ἀγαπητὲ, ἀπελθεῖν ἡμᾶς ἐκ τῆς παρούσης ζωῆς, ἤδη γὰρ εἰς τὸν τάφον προκύπτομεν, μετὰ τοῦ ἄλγους, μετὰ τοῦ σπαραγμοῦ τῆς ταπεινῆς ἡμῶν καρδίας, ὃν ἐπιφερόμεθα ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ κακώσει τοῦ κοινοῦ λαοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ οὐκ οἶδα πόθεν ποινηλασίᾳ· ἣν ὁ πονηρὸς δαίμων ἐμβαλὼν εἰς τὸ μέσον οὐ δύναται κόρον λαβεῖν τῆς ἀφορήτου κακώσεως.

Ne velis, iterum dico, nos humiles e præsenti vita exire graviter affectos, animaque dilacerata illis calamitatibus quæ, a quo tempore nosti, Romanos et Bulgaros dividunt. Hoc ad me spectat. Præterea autem fac ut de te sine tristitia sine, dolore loquar, et tu contra me loquentem non indigneris. Instabilis vita humana est, o fili, non modo cito morte corripiuntur qui, ut ego, sunt ætate provecti; sed etiam vigentissimi falce mortis ceciderunt, et in ipso flore ætatis quidquid florentissimum incisione periit. Quis novit quot et quales humani casus possint simul imperium tuum, a Deo antea honoratum, affligere. Imo spiritualem tuam salutem pacemque, quæ in futura vita manet reputans addam: « Quid prodest homini, si mundum totum lucretur, animam autem suam perdiderit [1]? » Quis dubitat, o fili, a Deo honorate, fratrem, qui fratrem occiderit, suimet ipsius animam occidisse? Reputa igitur fratres in Christo esse Bulgaros et Romanos, et quot fratres utriusque gentis fraterna manu fuerint trucidati.

Μὴ βουληθῇς, καὶ πάλιν φημὶ, τὸ ἀπελθεῖν ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς ἐκ τοῦ παρόντος βίου κεκακωμένους, καὶ τὴν ψυχὴν ὅλην διεσπαραγμένους ἐπὶ ταῖς κοιναῖς συμφοραῖς, αἳ, χρόνος ὁρᾷς ὅσος, Ῥωμαίους καὶ Βουλγάρους διαμερίζονται. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐμὸν τοιοῦτον· δὸς δέ μοι καὶ περὶ σοῦ εἰπεῖν ἀλύπως καὶ ἀνεπαχθῶς, καὶ μηδὲν ἐφ' οἷς λέγομεν ἀγανακτήσῃς. Ἀστάθμητός ἐστιν ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, τέκνον B ἡμῶν· οὐ μόνον οἱ γεγηρακότες οἷος ἐγὼ ὑπὸ τοῦ θανάτου ταχέως καταλαμβάνονται, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἀκμαζόντων ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τοῦ θανάτου τῷ δρεπάνῳ ὑπέπεσον, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας διεδέξατο τὸ ἀνθηρὸν ἡ τομή. Τίς οἶδεν εἴ γε οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἐπὶ τῆς ὑμῶν θεοτιμήτου ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας συμπεσεῖται; Εἶτα προσθήσω γὰρ καὶ τοῦτο τῆς σῆς ψυχικῆς φροντίζων καὶ σωτηρίας καὶ τῆς ἐν τῇ μελλούσῃ βιοτῇ ἀναπαύσεως· « Τί ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλως κερδήσῃ, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; » Τίς δὲ ἀμφιβάλλει, θεοτίμητέ μου υἱὲ, ὅτι ἀδελφὸς ἀδελφὸν ἀποκτείνας, οὐ ζημιοῦται τὴν οἰκείαν ψυχήν; Ἐνθυμήθητι οὖν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων, καὶ ὅσοι ἀδελφοὶ ἐξ ἑκατέρου γένους ὑπὸ ἀδελφικῆς ἐσφάγησαν δεξιᾶς.

Scio equidem quod te auctorem tot malorum esse negas, aliosque incusas. Vera loqueris, et fateor illorum imprudentiam hominum, quos interdum dæmon compulit, belli causam præbuisse. Sed illos divina justitia, cum voluit, judicavit, factorum pœnis affecit, tibi autem tribuit ut ab illis majora quam quæ passus fueras, repeteres. Satis sint tibi quæ in commune detrimentum usque ad hoc tempus consummata sunt. Non contra impios arma tollis, aut cruci Christi adversantes, non contra populos Dei nomen ignorantes, sed contra patres, uno verbo, fratres, cognationemque quam neque caro neque sanguis, sed sanctus Spiritus Dei conjunxit. Usquequo diabolo illiusque angelis exsultandi locum præbebimus? Non te fugit illum exsultationem fundare in bellis quæ inter se invicem Christiani gerunt, et in mutua illorum sanguinis effusione. Cætera prætereo dispersas Ecclesias, fugatos monachos, affectas violentia virgines et in templis sacris hymnorum doxologiarumque cantus exstinctos. Usquequo Christo Deo nostro, qui propter nostram salutem paupertatem, contemptum et crucem passus est, et illius misericordibus angelis præbebimus luctus et humiliationis causam? Num dubitas? sed te non dubitare scio, Christum Deum nostrum istis graviter, et ut ita dicam, gravius quam crucis clavis affici, angelicasque pote-

C Καὶ τούτων οἴδαμεν ὡς ἑαυτὸν ἔξω ποιεῖς αἰτίας, καὶ λέγεις ἄλλους ἄρξαι τῶν τοσούτων κακῶν· καὶ ἀληθῆ λέγεις καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, ὡς ἀνθρώπων ἀφροσύνη τῶν κατὰ καιροὺς εἰς τοῦτο συνελαθέντων ὑπὸ τοῦ δαίμονος παρέσχε τοῦ πολέμου τὴν αἰτίαν. Ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἡ θεία δίκη δικάσασα ὡς ἐβούλετο, τῶν πεπραγμένων ἀπῄτησε τὴν ποινὴν, σοὶ δὲ παρέσχετο πολλαπλασίονα ὧν ἔπαθες ἀντιδρᾶσαι αὐτούς. Ἀρκεσθῶμεν, τέκνον ἡμῶν, μέχρι τοῦ νῦν εἰς κοινὴν βλάβην διαπεπραγμένοις· οὐ κατὰ ἀσεβῶν ὁπλίζῃ, οὐ κατ' ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, οὐ κατ' ἐθνῶν μὴ εἰδότων τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κατὰ πατέρων, κατὰ ἀδελφῶν, ἁπλῶς, κατὰ συγγενείας, ἣν οὐ σὰρξ καὶ αἷμα, ἀλλὰ τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἥνωσε τοῦ Θεοῦ. Ἕως πότε χο- D ρεύειν τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ παρέξομεν δαίμοσιν; Οὐκ ἀγνοεῖς δὲ ὅτι χορείαν ἐκεῖνος συνίστησιν ἐπὶ τῇ τῶν Χριστιανῶν πρὸς ἀλλήλους ἐκπολεμώσει καὶ τῇ τῶν αἱμάτων αὐτῶν ὑπ' ἀλλήλων γινομένῃ χύσει. Καὶ σιγῶ τὰ λοιπὰ, τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν μοναζόντων τὸν σκεδασμὸν, τῶν παρθένων τὴν διαφθορὰν, τῶν γινομένων ὕμνων καὶ δοξολογιῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τὴν ἀπόσβεσιν. Ἕως πότε τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν τῷ διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν πτωχεύσαντι, τῷ ὑβρισθέντι, τῷ σταυρωθέντι, καὶ τοῖς φιλανθρώποις ἀγγέλοις αὐτοῦ ὑπόθεσιν λύπης καὶ κατηφείας δίδομεν; Ἢ ἀμφιβάλ-

[1] Matth. xvi, 26.

Digitized by Google

λεις, υἱέ μου, ἀλλ' οἶδα ὅτι οὐκ ἀμφιβάλλεις, ὡς A ἐπὶ τούτοις μεγάλην ὀδύνην, καὶ, ἵνα εἴπω, μείζονα τῶν ἐπὶ σταυροῦ ἥλων ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν ὑπομένει, καὶ σκυθρωπότης ἀσύγκριτος τὰς ἀγγελικὰς περιτρέχει δυνάμεις; Εἰ καὶ κρίμασιν οἷς εἶδε χρηστεύεται καὶ μακροθυμεῖ, καὶ τέως ἀνέχει τὴν τιμωρίαν, καὶ τὴν ἐστιλβωμένην αὐτοῦ ῥομφαίαν κατὰ τῶν λυπούντων οὐκ ἐπαφίησι.

states incomparabili horrore agitari? Attamen judicio, quod novit, se benignum et longanimem præbet, et adhuc pœnam retinet, suspensumque super ipsum contristantes gladium non demittit.

Τί με δεῖ πλέον πρὸς ἄνθρωπον χάριτι Θεοῦ πεπληρωμένον φρονήσεως γράφειν; Οὐκοῦν ἐνταῦθα πεπαύσομαι· καὶ γὰρ εἰ μόνον βουληθείης πρὸς τὸ σὸν ἥμερον καὶ φιλάνθρωπον ἐπανελθεῖν, οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ πολὺ ἀνθρωπινώτερα καὶ κρείττονα κατὰ σεαυτὸν καὶ ἀνασκέψῃ, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν ἀναθεωρήσεις. Διὰ τοῦτο προσκείσθω ἣν διὰ παντὸς ἀναφέρομεν εὐχὴν τῷ Θεῷ, καὶ πλέον οὐδέν· ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ B Χριστοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐξαποστείλας αὐτὸν ἵνα λύσῃ τὸ μεσότοιχον τῆς ἔχθρας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ εἰρηνοποιήσῃ τὰ πάντα, αὐτὸς καὶ νῦν βραβεύων εἰρήνην ἐν τῇ σῇ καρδίᾳ συντρίψοι τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ στρέψοι τὴν ἀπὸ τῶν σκανδάλων γενομένην κάκωσιν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων εἰς τὴν ἐκείνου κεφαλήν· καὶ δοίη πάλιν τῷ συνδέσμῳ τῆς γλυκείας εἰρήνης ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἑνωθῆναι ὑμᾶς· καὶ ἀποκαθιστῶν εἰς τὴν πρέπουσαν πατράσι καὶ τέκνοις καὶ ἀδελφοῖς ἀγάπην τε καὶ στοργήν, οὕτως ἡμᾶς μὲν τῆς ταλαιπώρου ταύτης ἐξάγων ζωῆς, ὑμῖν δὲ μετὰ τῆς εἰρήνης μακρότητα ἡμερῶν παρέχων, καὶ τῆς ἐκεῖθεν αἰωνίου ζωῆς τὴν ἀπόλαυσιν.

Quid plura viro dicam gratia Dei prudentissimo? Itaque hic tacuero. Si enim volueris ad tuam benignitatem mansuetudinemque reverti, non modo quæ dixi, sed humaniora melioraque per te ipsum perspicies, et quam utilia sint considerabis. Itaque solummodo precationem addiderim quam sine intermissione Deo offero. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui illum misit in mundum ut odii murum destrueret, cunctaque pacificaret, ipse, pacem cordi tuo imponens, Satanam sub pedibus tuis conterat, et in illius caput natam ex scandalis Romanos inter et Bulgaros pestem convertat; concedatque nos, ut in principio, dulcis vinculo pacis iterum colligari et in eo, qui patres nostros decet, amore restitui; nosque ab hac vita ærumnosa revocans, vobis hic longis diebus et in cœlo æterna felicitate frui tribuat.

ΚΕ'. *Τῷ αὐτῷ.*

XXV. *Eidem.*

Ὅπερ ἐν ταῖς κοιναῖς συντυχίαις ὁρῶ συμβαῖνον, C τέκνον μου θεοτίμητον, ὅταν πολλάκις θόρυβος προσπίπτων ταῖς ἀκοαῖς τὸν λόγον τοῦ προσομιλοῦντος οὐ συγχωρεῖ ἐξακούεσθαι, τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν γινόμενον κατανοῶ. Καὶ γὰρ καὶ νῦν ὡς ἔοικεν ὁ θόρυβος τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν ἀποκωλύει τοὺς λόγους ἡμῶν ταῖς σαῖς προσελθεῖν ἀκοαῖς, καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὴν ἥμερόν σου καὶ φιλάνθρωπον ψυχὴν διελθεῖν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, πῶς ἔχει λόγον τὰς τοσαύτας ἡμῶν δεήσεις ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ συμφέροντος Βουλγάροις καὶ Ῥωμαίοις ἀνηνύτους μέχρι καὶ σήμερον διαμεῖναι; Πλὴν καὶ οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, ἐπειδὴ ἀνάγκη μοι ἐπίκειται μὴ σιωπᾶν, οὐαὶ γάρ μοι ἐστὶν ἐὰν τὸ μεσιτεύειν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καταλείψω, καὶ πάλιν γράφω καὶ οὐ παύσομαι γράφειν, ὥσπερ οὐδὲ τοῦ δέεσθαι τοῦ Θεοῦ, μέχρις ἂν αἱ ὀλίγαι τῆς ζωῆς ἡμῶν ἡμέραι διατρίβειν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι βίῳ διδόασι.

Quod in communibus fortunæ casibus accidere video, fili chare Deo, illud mihi accidisse intelligo, scilicet tumultum sæpius obstare ne ad aures verba concionantis perveniant. Nunc enim, ut videtur, peccatorum meorum turba obstat quominus verba mea ad aures tuas, et per eas ad mentem mansuetam benignamque tuam pervenerint. Nisi quidem ita esset, qua ratione irritæ mansissent preces, quas de communi Bulgarorum et Romanorum utilitate protuli? Cum ita se res habeant, incumbatque loquendi necessitas, væ mihi, si pro pace intercedere cessaverim. Iterum scribo indesinenterque scribam nec non Deum precari desinam dum paucissimi mei in præsenti vita perstabunt.

Τέκνον ἐμόν, σπλάγχνον ἐμόν, υἱὲ ποθεινότατε, D μετὰ τῆς ἄλλης ἣν ἔχεις τῶν σῶν πράξεων ἀναθεωρήσεως, καὶ τοῦτο ἐπίσκεψαι, ὅτι ἀφ' οὗ τὸ Βουλγάρων γένος τὸν αὐχένα ὑπέκλινε τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν, δεύτερος σὺ τυγχάνεις ὁ τούτων δεσποτείαν ἐγκεχειρισμένος. Καὶ δίκαιόν ἐστιν ὥσπερ κληρονόμος γέγονας τῆς ἀρχῆς τοῦ σοῦ μακαρίου πατρός, οὕτω καὶ τῆς ἐκείνου κληρονόμον εἶναί σε εἰρηνικῆς ψυχῆς, καὶ τῆς ἄλλης χριστιανικῆς καταστάσεως. Ἐκεῖνος ἔπηξε σὺν Θεῷ τὸν θεμέλιον, σὲ πρέπον ἐστὶν οἰκοδομεῖν, ἀλλ' οὐχὶ καταλύειν, οὐδὲ τὸν θεμέλιον ἐξορύσσειν· ἐκεῖνος συνέδησε τὸν δεσμὸν τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἀγάπης, σὺ ὀφείλεις συσφίγγειν, ὅση δύναμις, ἀλλ' οὐχὶ διατέμνειν· ἐκεῖνος διὰ τῆς ἄνωθεν ἐπιπνοίας ἀπέστρεψε τὰ ὅπλα

O fili, mea viscera, fili desideratissime, illud etiam inter actiones tuas considera, quod tu ex quo gens Bulgara jugum Christi Dei nostri subiit, in secundo loco illius imperium tenueris. Æquum est te, ut patris illustris hæres factus es, ita illius mentis pacificæ virtutumque Christianarum esse hæredem. Ille favente Deo fundamentum posuit; te decet ædificium struere, non autem fundamentum diruere et dispergere. Ille cum Romanis amoris vinculum nexuit; oportet te illud stringere, non solvere. Ille, cœlo inspirante, arma a Christianorum strage dimovit; oportet te legitimum patris honorati filium, piorumque illius morum hæredem, illa omnino, quasi in tali opere inutilia, abjicere. Eadem te decet cogitare, omni externa considera-

Digitized by Google

tione amota, eademque agere, et non ista quæ nuper miserrima acta sunt. Te interrogo : fac responsum mansuetudine et benignitate tua dignum. Si in hac vita esset qui nunc cum sanctis in cœlo vivit, teque strages et bella uti agis, persequentem videret, quid ad te diceret? Quas illi in mente putas cogitationes orituras? Nonne lacrymas copiose effunderet? Nonne illum mœstitia et rubor invaderent? Nonne illi intolerabilis vita esset? Nonne capillos barbamque duabus manibus evellens lamentando exclamaret : Quid agis, o fili? Cur gloriam meam inquinas? Cur opus destruis, quod Deo adjuvante exsecutus sum, et de quo ego gensque mea gloriabamur? Cur luctationes, propter quas homines me et gentem meam beatificare debebant, vanas efficis, sicque damnum nobis et tibi infligis?

τῆς κατὰ Χριστιανῶν σφαγῆς, σὺ ὡς τιμῶν τὸν πατέρα, ὡς ἐκείνου ὑπάρχων γνήσιος υἱὸς καὶ κληρονόμος τοῦ φιλοθέου τρόπου, ὀφείλεις παντελῶς αὐτὰ ῥίπτειν ὡς ἀχρησίαν τῆς τοιαύτης ἐνεργείας. Τοῦτο προσῆκόν ἐστι φρονεῖν τῇ σῇ μεγαλοδόξῳ ἀρετῇ, τοῦτο ποιεῖν καὶ χωρὶς τῆς ἑτέρωθεν παρακλήσεως, ἀλλ' οὐχὶ τοιαῦτα οἷά περ νῦν ἐλεεινὰ πράγματα γίνεται. Ἐρωτῶ σε, τέκνον ἐμὸν, καὶ ἀποκρίθητι ἀξίως τῆς σῆς ἐπιεικείας καὶ ἀγαθότητος· εἰ τῷ βίῳ ἔτι παρῆν ὁ νῦν μετὰ τῶν ἁγίων ἐν οὐρανοῖς συνδιαιτώμενος, καὶ ταῦτα ἑώρα σε διαπραττόμενον, καὶ τὰς σφαγὰς καὶ τοὺς πολέμους ἐνεργοῦντα, τίνας ἂν ἔφη πρὸς σὲ λόγους; Πῶς οἴει τοῦτον διατεθεῖσθαι τὴν ψυχήν; Ἆρ' οὐκ ἂν ἐπληροῦτο δακρύων; Οὐχὶ σκυθρωπότητος ἐγεγόνει πλήρης καὶ κατηφείας, καὶ ἀβίωτον εἶχε τὸν βίον; οὐχὶ τὰς τιμίας τρίχας τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πώγωνος τίλλων ἀμφοτέραις χερσὶ μετὰ θρήνου τοιαῦτα ἐκέκραγε· Τί ποιεῖς, τέκνον ἐμόν; τί τὴν δόξαν ἡμῶν καθαιρεῖς; Τί τὸ ἔργον ὃ σὺν Θεῷ εἰργασάμην, καὶ ἐφ' ᾧ τὸ καύχημα ἦν ἐμοὶ καὶ σοὶ καὶ παντὶ τῷ ἡμετέρῳ γένει καταλύεις; Τί τοὺς ἡμετέρους ἀγῶνας δι' ὧν ὁ σύμπας τῶν ἀνθρώπων βίος ἔμελλε μακαρίζειν ἐμέ τε καὶ τὴν ἐμὴν γενεὰν κενοὺς ἀπεργάζῃ, καὶ ζημίαν οὕτως ἀσύγκριτον σεαυτῷ καὶ ἡμῖν ἐπάγεις;

Quid ergo? Si quidem hic esset, vivens cum hominibus, sic cogitaret, sic lamentando exclamaret. Nunc autem cum sanctis coram Deo stans, dignus copiosa remuneratione judicatus propter ea quæ, Deo præcedente, Bulgarorum gratia operatus est, propter fundamentum fidei, et inde quidem venerationem nactus, nonne cum cuncta his contraria perspiciat sensu, non jam dubitas, o fili, quin sancti in cœlo res quæ in terra fiunt cognoscant, ille, superiore vita vivens, multo graviore dolore dolebit, et simul ineffabili mœstitia videbitur confectus, modo opus suum recogitans, pro quo vitam posuerat, quanquam Deo protegente interfectores superaverit, modo sollicitus de te filio suo, Deumque precans ut tibi gloriam et virtutem concedat, donecque postea cœlestis gloriæ obtinere hæreditatem? Illum tibi ipsum adesse effinge, o fili, sic miseratione factum dignum, et non a me sed ab ipso dicta quæ tibi scribimus. Quis enim dubitet quin ille vir, qui ex Deo, ex rebus quæ nunc a te sunt factæ contristetur? Itaque, si fieri posset illum ex beata vita ad hanc miseram nostram vitam reverti, non solum ad te verba, qualia ego, sed multo plura dicens videretur, quippe qui magnopere valeat, vana mobilitate liberatus, suprema cum intelligentia conversans, lumineque plenus divino.

Τί οὖν; Εἰ μὲν ἐνταῦθα παρῆν καὶ σὺν ἀνθρώποις εἶχε τὴν διαγωγὴν, οὕτως ἂν διετέθη, καὶ τοιαῦτα θρηνῶν ἐκεκράγει· νῦν δὲ τοῖς ἁγίοις συνὼν καὶ Θεῷ παριστάμενος, καὶ πολλῆς ἀποδοχῆς ἠξιωμένος ἕνεκεν τοῦ ἔργου, ὃ μετὰ Θεὸν Βουλγάροις εἰργάσατο, καὶ τοῦ θεμελίου τῆς πίστεως, καὶ εἰκότως ἐπ' αὐτῷ σεμνυνόμενος, καὶ τῶν νῦν ἐναντίων πραγμάτων λαμβάνων τὴν αἴσθησιν, πάντως δὲ οὐκ ἀμφιβάλλεις, τέκνον ἐμὸν, ὡς ἔστι τοῖς ἐκεῖθεν βιοῦσιν ἁγίοις ἡ τῶν ἐν κόσμῳ γινομένων αἴσθησις, οὐ πολλῷ πλέον καί τοι λύπης ἁπάσης, ἀνωτέρας τῆς ἐκεῖθεν ζωῆς τυγχανούσης, ὀδυνήσεται, καὶ μεταξὺ τῆς ἀνεκδιηγήτου ἐκείνης φαιδρότητος σκυθρωπάζων ὀφθήσεται; Τοῦτο μὲν, καὶ τὸ οἰκεῖον ἔργον ὑπὲρ οὗ τὴν ψυχὴν αὐτὸς ἔθηκεν, εἰ καὶ διὰ τῆς θείας δυνάμεως ὑπέρτερος γέγονε τῶν φονευτῶν· τοῦτο δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ οἰκείου τέκνου, ὑπὲρ οὗ δυσωπεῖ τὸν Θεὸν, πᾶν, εἴ τι καλὸν καὶ ἀρετῆς ἔνδειξιν ἔχον, παρασχεθῆναί σοι, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τῆς ἄνω δόξης προσεπικτήσασθαι τὴν κληρονομίαν. Αὐτὸν παρεῖναί σοι νόμιζε, τέκνον ἐμὸν, οὕτως ἐλεεινῶς διατεθειμένον, καὶ ἃ γράφομεν μὴ λόγους ἡμετέρους εἶναι, ἀλλ' ἐκεῖνον ὡς ἀληθῶς ταῦτά σοι διαλέγεσθαι. Τίς γὰρ ὅλως ἀμφιβάλλει, ὡς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἐπὶ τοῖς σήμερον γινομένοις παρὰ σοῦ οὐ σφοδρῶς ἀνιᾶται; Καὶ εἴ γε δυνατὸν ἦν ἐκ τῆς ἐκεῖθεν μακαρίας ζωῆς πρὸς τὴν ἀθλίαν ταύτην καὶ ἡμετέραν παραγενέσθαι, ἧκεν ἂν οὐ μόνον τοιαῦτα πρὸς σὲ, οἷα ἔφημεν λέγων, ἀλλὰ καὶ πολὺ πλείω τούτων, ἅ τε καὶ πολλὴν ἔχων εὐπορίαν, ὡς ἀπηλλαγμένος τῆς ματαίας ταύτης περιστροφῆς, καὶ τῷ πρώτῳ νοΐ πλησιάζων, καὶ ὅλως τῆς ἐκεῖθεν πεπληρωμένος ἐλλάμψεως.

Tua, o fili, quem Deus honorat, magnum epistola Mosem allegabat, et quod scripsisti, illud ex ejus mentione scripsisti. Sed quid Moysi et nobis? quæ a Deo oracula accepisti? Ubi divinam contemplasti gloriam te ad talia agenda inducentem? Cujus

Προέφερεν, υἱέ μου θεοτίμητε, τὸ σὸν γράμμα τὸν μέγαν Μωσῆν, καὶ τῇ ἐκείνου μνήμῃ ἔγραψας, οἷα δὴ καὶ ἔγραψας. Καὶ τίνα πρὸς τὸν Μωσῆν ἔχει τὰ ἡμέτερα κοινωνίαν; Ποίους ἐδέξω παρὰ Θεοῦ χρησμούς; Ποῦ δὲ τὴν θείαν ἐθεάσω δόξαν τοιαῦτα

Digitized by Google

ποιεῖν προτρεπομένην οἷα πράττει;; Ποίας δουλείας, ποίας κακώσεως λυτρωτὴς ἀνεφάνης τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ; Ἐῶ γὰρ λέγειν, ἐπεὶ πολλάκις αὐτὰς ἐξετραγῳδήσαμεν, ὅσαι κακώσεις παρ' ὑμῶν καὶ κατέλαβον καὶ καταλαμβάνουσι καθ' ἑκάστην τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ· μὴ, τέκνον ἡμῶν, οὐκ ἔστι ταῦτα Θεοῦ προτροπῆς, οὐδ' ἀποστολῆς, ἀλλ' ἀνθρωπίνης οἴμοι πῶς εἴπω ἐπηρείας καὶ πράττειν ἀπεναντία τοῦ θεϊκοῦ θελήματος προαιρουμένης. Ἔλεγε δὲ καὶ τὸ γράμμα καὶ ὅτι τῶν προπατόρων καὶ πατέρων πεπονηκότων, ἡμεῖς ἀπολαύομεν τῶν ἐκείνων πόνων· καλῶς· καὶ ἦν ἁρμόδιον, τέκνον ἡμῶν, τοῦ σοῦ ἁγίου Πατρὸς ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πράγμασι τῆς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων πολλὰ καμόντος ἀπολαύειν ὑμᾶς ἀκολούθως τῶν ἐκείνου καμάτων, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς ἐναντίαν τρέπεσθαι γνώμην, οὐδ' ἐν ἐκείνοις στρέφεσθαι καὶ νομίζειν ἀπόλαυσιν ὑπὲρ ὧν ἐκεῖνος, ἵνα σὺν Θεῷ καταργηθῇ, μακροὺς ἐνεδείξατο πόνους.

A servitutis aut calamitatis liberator populo Dei apparuisti? Omitto enim dicere, quoniam sæpius de illis tragice disseruerimus, quot calamitates populus Dei a te passus sit et patiatur: quæ non ex divina incitatione et missione, sed ex humana litigatione contra Dei voluntatem agere eligente. In epistola scripsisti nos avorum patrumque tuorum laboribus frui. Sane scriptum; itaque conveniens erat, cum pater tuus sanctus tantum ad pacem Romanos inter et Bulgaros constituendam laboraverit, nos illius laboribus frui, neque in contrarium animos nostros vertere, aut illas res renovare felicesque existimare, quas ille, Deo juvante, abolere aggrediens tam longos labores sustinuit.

Εἴπον ταῦτα ἐκ τοῦ τὸ σὸν ἀναλέγεσθαι γράμμα, διδοὺς τὴν ἀπόκρισιν· λέγομεν δὲ πάλιν, ἃ καὶ πρότερον πολλάκις εἰρήκαμεν, Ῥίψον τὰ ὅπλα, τέκνον ἐμόν· παῦσον τοὺς πολέμους καὶ τὰς τῶν αἱμάτων χύσεις, ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτὴν μετὰ τοῦ μακαρίου προφήτου, εἰ καὶ ἀνάξιος παραινῶ, καὶ ἀντὶ ταύτης τῆς προαιρέσεως ἐπιζήτησον ἃ ἴσως καὶ σὲ δίκαιον λαβεῖν, καὶ Ῥωμαῖοι δώσουσι προθύμως. Χρυσὸν εἰ βούλει καὶ ἄργυρον, γῆς τὴν ἐνδεχομένην ἀπόμοιραν, ἄλλων τινῶν πραγμάτων δόσεις, ὅσα καὶ Βουλγάρους εὐφρανοῦσι, καὶ Ῥωμαίοις οὐκ ἔσται ἡ δόσις ἀφόρητος· γεγόνασι πλειστάκις καὶ Πέρσαις πόλεμοι πρὸς Ῥωμαίους, καὶ Βουλγάροις τοῖς ὑμῶν προγόνοις, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ χρόνοις νῦν μὲν πλείοσι νῦν δὲ ἐλάττοσιν· ἀλλὰ τέλος ἔλαβον, καὶ πρὸς σπονδὰς κατήντησαν εἰρηνικὰς, ὡρισμένων τελῶν χορηγουμένων, ποτὲ μὲν ἐξ ἐκείνων πρὸς Ῥωμαίους, ποτὲ δὲ Ῥωμαίων ὑποτελούντων ἐκείνοις. Καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοιαύτη ἐστὶ τῶν πολέμων ἡ φύσις. Τὸ δὲ φιλονεικεῖν παντελῶς ἀρχὴν λαβεῖν ἀλλοτρίαν, καὶ Κύριον αὐτὸν καταστῆσαι τοῦ ὅλου γένους καὶ τῆς ἐξουσίας, τοῦτο τῶν πάνυ δυσχερεστάτων, πρὸς δὲ τὴν Ῥωμαϊκὴν βασιλείαν καὶ παντελῶς ἀδύνατον. Ταῦτα ἐπειδὴ πλειστάκις ἐγράφη, ἴσως καὶ νῦν οὐκ ἔδει γραφῆναι, ἀλλ' ὅμως τὸ γράμμα διὰ βραχέων ἀπεμνημόνευσεν· ἓν δὲ προσθεὶς ἔτι τοῦ γράφειν πεπαύσομαι.

B Ea sunt quæ, perlecta tua epistola, respondens dixi; sed rursus, quæ sæpius antea, dico: Abjice arma, o fili; bella et sanguinis effusionem cessa; pacem inquire, eamque cum sancto Propheta persequere, licet indignæ sint hortationes meæ, infaustumque abnuens consilium, quæ jure tibi recipienda sunt pete: Romani alacri animo dabunt. Aurum si velis et argentum, convenientem terræ portionem, aut quæcumque in votis Bulgarorum esse possint, Romani libenter concedent. Sæpe bella Romani sustinuerant adversus Persas, aut Bulgaros proavos vestros, quæ, postquam pluribus aut paucioribus annis finem habuerunt, certoque tributo sive Romanis ab istis, sive istis a Romanis concesso, ad pacifica venerunt fœdera. C Ita enim est de bellis. Sed alienæ gentis imperium expugnare velle illiusque opum dominium occupare quid est nisi infestissimis hominis? Quod tamen nullo modo aliquis posset exsequi contra Romanos. Quanquam ista ad te sæpius scripserim, non scribenda tamen denuo erant, sed brevius in litteris commemoranda. Unum tamen proferam, antequam scribendi faciam finem.

Οὐδὲν οὕτως ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἴδιον, ὡς τὸ ἀτάραχον καὶ γαληναῖον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ καθάριον ἔν τε λόγοις καὶ πράξεσι. Διὰ τί οὖν, τέκνον ἡμῶν, ἀνάξια ποιῶν τῆς σῆς ἀρχῆς ὑβριστικῶς γράφεις πρὸς τοὺς ἐγκεχειρισμένους ὑπὸ τῆς ἄνωθεν ψήφου τὴν βασιλείαν, ἣν μόνην ὁ Θεὸς ἀκατάλυτον ἐπὶ γῆς ἔπηξεν; Εἰ καὶ κρίμασιν οἷς οἶδε παραχωρεῖ τοῖς νομίζουσιν ἐπιτίθεσθαι, μέχρις ἂν ὁ παρ' αὐτοῦ διωρισμένος καιρὸς ἐπιστῇ· καθ' ὃν πάντες καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες ὑποκλινοῦσι τὸν αὐχένα, καὶ τὴν αὐτῆς κυριότητα, καὶ ὁμολογήσουσι καὶ προσκυνήσουσι· γράφεις ὡς εἰκὸς ἃς οἱ πολέμιοι ἀντιλογίας προβάλλονται· γράφε ἀντιλέγων καὶ μὴ ὑβρίζων, ἀλλὰ φυλάττων τὴν ἐξ ἀρχῆς πρέπουσαν τοῖς ἄρχουσι μεγαλοπρέπειαν, καὶ μὴ καταβαίνης πρὸς τὸ εὐτελὲς καὶ ταπεινὸν τῆς σῆς ἐξουσίας ἀνάρμοστον. Εὐτελῶν γὰρ ἀνθρώπων ὑβρίζειν, καὶ ἵν' εἴπω

Nihil hominem principem potentemque magis decet, quam tranquillitas, serenitas sinceritasque D animi, seu loquatur, seu agat. Unde igitur, dignitate tua indigna injuriose scripsisti illis qui voluntate divina solum in terra indissolubile occupant imperium? Quanquam ex judiciis ab eo notis quosdam sinat aggressionibus usque ad tempus statutum prævalere, qui omnes ultro aut inviti collum submittent, Romanorumque dominium cum veneratione confitebuntur. Quædam jure scribis quæ hostes opponere solent. Scribe contraria, sed noli opprobria addere, servaque dignitatem regibus convenientem, non descendens ad ista consilia auctoritate tua indigna. Abjecti enim est ingenii et, ut ita dicam, urbanitatem ignorantis esse contumeliosum, non autem eminentis viri, cæterosque scientis ad honestum adducere. Ignorasne, o fili,

Digitized by Google

omnes non modo imperium sortitos, sed quotquot aliorum venerationem affectant, contumelias quasi spurcitiam repellere et abhorrere, curantes ne linguæ, verborum, imprimis mentis munditiam per spurcitias trahant?

A μὴ γνωριζόντων εὐσχημοσύνην, ἀλλ' οὐχὶ τῶν ἀναβεβηκότων καὶ εἰδότων ἑτέρως εὐσχήμονας ἀποτελεῖν. Ἢ ἀγνοεῖς, τέκνον ἡμῶν, ὅτι ὡς ἐπίπαν οὐ μόνον τῶν ἀρχειν λαχόντων, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων σεμνότητος ἀντιποιοῦνται, τὰς ὕβρεις ὥσπερ τι ῥύπασμα διωθοῦνται καὶ ἀποστρέφονται, καὶ φείδονται τὸ καθάριον τῆς γλώττης καὶ τῶν λόγων καὶ πρό γε τούτων τῆς γνώμης ἐν τῷ ῥυπάσματι περισύρειν τῶν ὕβρεων;

Quid refert veteres et recentes allegare, Persas, Agarenos, aliosque, quibus antea magistratus commissi? Qui, quum bella inter se gererent, res bellicas agebant, contumeliis vero pulchre ac regie sapientes abstinebant. Ita usque ad nos. Agareni, quotiescunque rerum discrimen turbet, debitam tamen reverentiam, debitum regiæ majestati honorem servant. Tu quoque, o fili, convenientem magnificentiæ tuæ mentem servans abstine contumeliis, quum scribis, quum præsertim ad te missæ imperatoriæ epistolæ nihil contumeliosum afferunt, debitumque tibi honorem tribuunt. Non enim te fugit illos qui Romanum imperium regunt, si quid ad te gravius scripserint, non a se ipsis motos fuisse, sed a te, qui illis aspere scribebas, et sic asperis scriptis tuis suas epistolas accommodare fuisse coactos: ita ut eorum asperitas e tuis contumeliis eruperit. Imperatorum autem animus, sibimet constans, te fratrem ac amicum appellat, quidquid amoris veri ac dilectionis observans, et, ut omnia dicam, te benigne quasi pater filium amplectitur.

Τί με δεῖ λέγειν ἀρχαίους τε καὶ νέους, Πέρσας, Ἀγαρηνούς, ἄλλους πρὸ τούτων, ὅσοι ἀρχὰς ἐπιστεύθησαν; Ὡς πολλάκις πολέμων ἀναμεταξὺ κινουμένων, τὰ μὲν τοῦ πολέμου ἐνήργουν, ὕβρεων δὲ καλῶς καὶ ἀρχικῶς φρονοῦντες ἀπείχοντο. Καὶ μέχρι τοῦ νῦν οὕτε ὁρᾶται γινόμενον. Γράφουσιν Ἀγαρηνοὶ τὰ μὲν ἄλλα ὅσα ὑποβάλλουσι τῶν πραγμάτων B αἱ ὑποθέσεις, τὴν ὀφειλομένην δὲ καὶ προσηγορίαν καὶ τιμὴν ἀποσώζοντες τῇ βασιλείᾳ. Οὕτω καὶ σύ, τέκνον ἡμῶν, τὸ πρέπον τῇ σῇ μεγαλοπρεπείᾳ σώζων, ἀπέχου τῶν ὕβρεων, ὅταν γράφῃς· μάλιστά γε καὶ τοῦ πρὸς σὲ στελλομένου βασιλικοῦ γράμματος μηδὲν ὑβριστικὸν ἔχοντος, ἀλλ' ἐπιεικῶς προσδιαλεγομένου, καὶ τὴν ὀφειλομένην σοι τιμὴν διαφυλάττοντος. Καὶ γὰρ οἶδας ὡς εἴ τι καὶ πολλάκις πρὸς σὲ τραχύτερον οἱ τὴν Ῥωμαϊκὴν βασιλείαν διέποντες σὺν Θεῷ ἔγραψαν, οὐ παρ' ἑαυτῶν εἰς τοῦτο κεκίνηνται, ἀλλὰ σοῦ γράψαντος ἃ μὴ προσῆκον ὑπῆρχε, καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸ τραχύτερον διατυπῶσαι τὸ γράμμα ἐξεβιάσθησαν· ὥστε ἡ μὲν τραχύτης ἐκ τῶν σῶν ὕβρεων λαμβάνει τὴν ἀφορμήν. Ἡ δὲ βασιλικὴ διάθεσις διασώζουσα τὸ οἰκεῖον, ἀδελφόν σε ὀνομάζει καὶ φίλον ἠγαπημένον, καὶ ὅσα στοργῆς καὶ ἀγάπης ἐστὶν ἀληθινῆς· καὶ ἵνα τὸ πᾶν εἴπω, ἀγκαλιζομένη φιλοφρόνως οἷα πατὴρ οἰκεῖον υἱόν.

Tibi igitur idem animus exhibendus est. De bello ut dixi, quæ volueris scribe; sed contumeliis abstine, eumdemque honorem in epistolis serva, quo te dignum ab imperatore judicandum prætendis. Hæc tibi, o fili, scribens, notum facio fore ut ego, quasi pater vere amans, tuæ gloriæ tuique honoris studiosus, tacere noluerim, si quid gloriæ tuæ contrarium inconveniensque audierim. Omni contra ratione, quantum in me erit, famam de te bonam firmare conabor. Deus autem gloriæ, vitæ præsentis auctor ac futuræ quodcunque ad dedecus rapit impediat, et ignominia afficiat dæmonem, qui ab origine usque adhuc non cessat honoratam Dei creaturam ad ignominiam trahere. Quin etiam concedat Deus nos e præsente vita, cum sancto illius decreto dies instabit, sine reprehensione migrare, et cum omnibus quos ab æternitate glorificat in incorruptibili splendore habitare.

C Χρὴ οὖν καὶ σὲ τὴν ὁμοίαν διάθεσιν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ὡς εἶπον τὰ μὲν ἄλλα τοῦ πολέμου γράφειν οἷα βούλει, τὰς δὲ ὕβρεις ἀφιέναι, καὶ προσάγειν τοιαύτην τιμὴν ἐν τῷ σῷ γράμματι, ὁποίας καὶ αὐτὸς παρὰ τοῦ βασιλέως ἀξιούμενος διαδείκνυσαι. Ταῦτά σοι γράφω, τέκνον ἐμόν, ἵνα καὶ διὰ τοῦτο γνῷς, ὅτι ὡς πατὴρ ἀληθῶς φιλῶν, καὶ τῆς σῆς δόξης καὶ τιμῆς κηδόμενος, ἐν οἷς τι κατανοῶ τῇ σῇ δόξῃ ἀπρεπὲς καὶ ἀνάρμοστον οὐ βούλομαι σιωπᾷν, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ ὅσον εἰς ἐμὴν ἧκεν δύναμιν πειρῶμαι τὴν ὑμετέραν συνιστᾷν εὐδοξίαν. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς δόξης ὁ τῆς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς χορηγός, αὐτὸς πᾶσαν πρᾶξιν ὅση πρὸς ἀδοξίαν ἀπάγει ποιήσειεν ἐκποδών, καὶ καταισχύνοι τὸν πονηρὸν δαίμονα, ὃς ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν D καταισχύνειν οὐκ ἐλλείπει διαγωνιζόμενος τὸ τετυγμένον τοῦ Θεοῦ πλάσμα· καὶ δοίη εὐδόξως ὑμᾶς καὶ τῆς παρούσης μετατστῆναι ζωῆς καὶ δόξης ὁπότε τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ βουλήματι παραστῇ, καὶ εἰς τὴν ἀμάραντον δόξαν κατασκηνῶσαι σὺν πᾶσι τοῖς ἀπ' αἰῶνος ὑπ' αὐτοῦ δοξαζομένοις.

XXVI. *Eidem.*

Quanquam sæpissime, o fili, de communi pace ac salute filiorum Christi Dei nostri scripserim, filii enim ejus sunt Romani et Bulgari, pretio sanguinis e latere effusi redempti, uterque populus ejus salvatione consecratus; quanquam sæpissime de communi utriusque nationis utilitate scripserim,

ΚϚ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Εἰ καὶ πλειστάκις ἔγραψα, τέκνον ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ σωτηρίας τῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τέκνων, τέκνα γὰρ ἐκείνου Ῥωμαῖοι καὶ Βούλγαροι, καὶ τῷ τιμίῳ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ αἵματι ἐξηγορασμένοι, καὶ λαὸς αὐτῷ περιούσιος ἀνατεθειμένος· ἀλλὰ γὰρ εἰ καὶ πλειστάκις ἔγραψα

Digitized by Google

A περὶ τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἑκατέρῳ γένει, καὶ εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη τὰ παρ' ἡμῶν γεγραμμένα, οὐκ ἀφίσταμαι τοῦ γράφειν, οὐδ' ἀποστήσομαι τὸ ἐμοὶ κεχρεωστημένον πληρῶν, καὶ ὅσον ἐμοὶ δυνατὸν τῆς ἀπειλῆς ἐκείνης ἔξω καθιστῶν ἐμαυτὸν τῆς ἀπειλούσης τῷ σκοπεῖν τεταγμένῳ, ὅταν μὴ τὴν ἐπερχομένην ῥομφαίαν ἀναγγείλῃ κατὰ τοῦ ταύτην δεχομένου, ἐξ αὐτοῦ τὸ αἷμα ζητεῖσθαι τοῦ διὰ τῆς ῥομφαίας ἀπολωλότος. Οὗτος ὁ φόβος καὶ πρότερον καὶ νῦν ποιεῖ, τέκνον μου ἠγαπημένον, μὴ σιωπᾷν· ἅμα δὲ καὶ λογισμός τις ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰσῆλθέ με, ὅτι εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλά γε νῦν ἡ σὴ καλὴ καὶ ἥμερος ψυχή, ὅσα ἐγὼ τὴν σὴν φύσιν ἐνόησα τὴν ὀλίγην ἐκείνην ὥραν ἐν ᾗ ἑνωθῆναι ὑπῆρξε, δέξεται πατρὸς τὸν υἱὸν ἀγαπῶντος παραίνεσιν, καὶ σβέσει B τὸ πῦρ καὶ τὴν φλόγα τὴν τέως ἀνάπτειν φιλονεικοῦσαν καὶ διαλυμαινομένην Ῥωμαίους καὶ Βουλγάρους. Πάλιν οὖν δυσωπῶ, πάλιν οὖν παραινῶ, πάλιν αἵματι δακρύω τὰ παρόντα γράμματα ἐπιστέλλων. Καὶ γὰρ εἰ δάκρυσιν ἀντὶ μέλανος δυνατὸν ὑπῆρχε γράψαι τὰ γράμματα, ἐθεάσω ἂν τὴν τῶν ἐμῶν δακρύων φύσιν ὡς οὐ παρὰ πολὺ αἵματος ἀποδέουσι. Καὶ πῶς γὰρ οὐ μέλλω τοιαῦτα δάκρυα φέρειν, ὅταν ἐπὶ νοῦν ἀνανήψωμαι τὰ πάθη καὶ τὰς συμφορὰς, τὴν οὐκ ἔχουσαν παράδειγμα τῶν κακῶν τραγῳδίαν, ἣν ἐφιλονείκησεν ὁ Σατανᾶς ἐξ αἱμάτων Χριστιανικῶν, καὶ σφαγῶν, καὶ ὀλέθρου τοσούτου ἐπισκοπείων, μοναστηρίων, ἰδιωτικῶν οἴκων, εἰς τὸν βίον εἰσαγαγεῖν, καὶ τῷ μετέπειτα γένει τὴν τοιαύτην παραπέμπει διήγησιν;

et quæ scripsi pro nihilo fuerint habita, neque scribere, scilicet debito fungi munere cessabo; et, quantum in me erit, comminationem effugiam illi qui vigilandi habet officium illatam, scilicet ipsum, cum gladium e manu tenentis erumpentem non indicaverit, sanguinis hominis qui perierit rationem redditurum. Quod metuens primum clamavi, o fili dilecte, et nunc clamo; simulque hæc me consideratio invasit, mentem tuam honestam et mansuetam, ut ejus naturam per exiguum tempus quo tecum contigit versari cognovi, hortationes, etsi prius non acceperit, patris filium diligentis accepturam esse, ignemque restincturam, qui Romanos ac Bulgaros misere aggreditur. Iterum supplico, iterum hortor, iterum sanguineas lacrymas effundo, præsentes litteras mittens. Si enim lacrymis loco atramenti scribendo uti possem, videres lacrymas meas haud multum atramenti natura dissimiles. Et quomodo tales lacrymas non effundam, cum in mentem revoco horrendos eventus, istam cujus non exemplum est calamitosam tragœdiam, quam Satanas Christiano sanguine, et cædibus, et tanta episcopalium domiciliorum, monasteriorum, privatarumque domorum destructione in vitam introducere conatus est, tristem sic futuræ generationi parans historiam?

C Διὰ τοῦτο, υἱέ μου ἠγαπημένε, ἃ πρὸς τοὺς θεοστεφεῖς ἡμῶν βασιλεῖς γλώσσῃ προσφθέγγομαι, ταῦτα καὶ σοὶ τῷ γράμματι διαλέγομαι. Ἀποβλέψατε πρὸς τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν, ἀποβλέψατε πρὸς τὴν τῶν ὑπηκόων σωτηρίαν, μὴ ἐπιμείνητε τῇ κακίστῃ φιλονεικίᾳ, μηδὲ προτιμήσητε τὰς σφαγὰς καὶ τὰ αἵματα, τὰς χηρείας, τὰς ἀπαιδείας· ἀναμνήσθητε τῶν καλῶν πραγμάτων καὶ ἡδίστων, ὅσα ἐκ τῆς εἰρήνης Ῥωμαίοις καὶ Βουλγάροις περιεγίνετο. Ἀλλ' οἱ μὲν τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖς φασιν ἕτοιμοι πειθαρχεῖν τῇ παραινέσει, καὶ δέχονται τὴν παράκλησιν, καὶ οὐ μνησικακοῦσιν οὐδ' ἐπιζητοῦσι τὸν πόλεμον ἔτι, κἂν δεινὰ παρὰ Βουλγάρων πεπόνθασι, κἂν ἐλπίδα φέρουσιν ἐξ ὧν ἀδίκως ὑπέστησαν παρ' ὑμῶν, καὶ ἐξ ὧν ἱκανοὶ μάλιστα μετὰ τῆς ἄνωθεν D δικαιοσύνης, ἀνακαλεῖσθαι τὴν ἑαυτῶν ὡς ὑμεῖς νομίζετε κάκωσιν. Σὲ δὲ πρὸς τὴν ὁμοίαν καταστῆναι γνώμην δυσωπῶ, καὶ ἀναλαβεῖν ὅμοιον φρόνημα, καὶ ἀρκεσθῆναι τοῖς φθάσασι χαλεποῖς. Ἱκανὸς γὰρ ὁ παρεληλυθὼς χρόνος, μᾶλλον δὲ καὶ πέρα τοῦ ἱκανοῦ τοσαύτας δημιουργήσας συμφορὰς ἀνεπιλήστους μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων. Ἐνθυμήθητι, τέκνον μου, τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπώλειαν, ὅσαι εἰς τάξιν ἐπισκοπείων, ὅσαι μοναστηρίων, τὸν φόνον τῶν ἱερέων, τὴν φθορὰν τῶν παρθένων, τῶν μοναζόντων τὴν ὕβριν. Μὴ ταῦτα παρόψεται ὁ Θεός; Οὐχὶ τὴν μακροθυμίαν ἣν ἐπεδείξατο μέχρι τοῦ παρόντος ὡς φιλάνθρωπος, ὡς ἀνεξίκακος τὴν ἐπιστροφὴν ἀναμένων, πρὸς ὀργὴν ἐκκαύσῃ; καὶ τὴν ἐκδίκησιν τῆς τοσαύτης

Itaque, fili dilecte, quæ cum imperatoribus nostris a Deo coronatis loquens profero, eadem nunc tecum epistolis. Respicite ad pacis bonum, respicite ad subditorum salutem, neque cædes, sanguinem, viduitates, orbitatesque anteponatis. Honestarum gratarumque rerum mementote, quæ ex pace Romanis ac Bulgaris contigere. Romani profitentur imperatores se hortationibus obtemperaturos, verba nostra accepturos, injurias oblituros, neque bellum diutius quæsituros, quanquam a vobis gravia passi sint, spemque habeant se ex iis rebus, quas a vobis injuste sunt experti, sufficientem, cœlesti imprimis justitia adjuvante, per illam ipsam quam pravam existimatis potentiam, vindictam sumpturos. Te autem supplico ut eadem mente stes, eamdem induas prudentiam, præteritaque damna satis habeas. Satis enim et plus quam satis præteritum tempus est, quo tot ista sunt discrimina Romanos inter et Bulgaros, quæ nemo sane obliviscetur. Reputa, o fili Ecclesiarum Dei, cum episcopalium, tum monasterialium eversionem, sacerdotum cædes, virginum stuprationes, illatasque monachis injurias. Num Deus ista prætermittet? Nonne, quam benignus patiensque, conversionem exspectando, ostendit, longanimitatem in iram accendet? Nonne ultionem tam cruentarum contaminationum persequetur? Quis de istis non consentiat, dummodo illi salvæ sint ratio et conscientia? Audi me, o Dei creatura, audi Patrem, qui te tuamque gentem diligit. Deus enim scit me tot

Digitized by Google

diligere, et, ut de Romanis, sic de Bulgaris dolere.

A ἐπάξει μιαιφονίας; Καὶ τίς ἂν λογικὴν σύνεσιν ἀποσώζων οὐ συνθήσεται; Ἐπάκουσον ἡμῶν, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἄκουσον Πατρὸς ἀγαπῶντός σε καὶ τὸ σὸν ἔθνος· ὁ Θεὸς γὰρ οἶδεν ὅτι ἀγαπῶ ὑμᾶς, καὶ ἀλγῶ καθὼς ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, οὕτως καὶ ὑπὲρ Βουλγάρων.

Attamen de Romanis bonam quamdam spem habeo, cum illos considero injusta patientes, sciens Deum injuste patientibus in auxilium venire, quando ex sapientissimo judicio placet, et quandoque diutius exspectare, ut revelentur patientium injuriæ. De Bulgaris vero nullam bonam, etsi consideratam, spem habeo. Undique enim vobis fortunam favere præsumitis. Quid autem res prosperæ sine justitiæ auxilio Asiæ fuere gentes, quæ prospere ad tempus res suas gerentes, dum incrementa nova sperarent, ipsis demum bellatoriis consiliis in ruinam sunt prolapsæ, et ne ipsarum quidem nomen notum hominibus reliquere, nisi qui historias, colligunt earum memoriam quandoque revocant. Scio te, o fili dilecte scientiæ veterumque librorum studiosum ea quæ scribimus non ignorare. Igitur cum metu deprecor, ne, dum cædibus bellisque incubueritis, nihil vota vestra profecerit, maleque sit vobis. Non ita sit, neque vobis talem in finem eveniat incurrere, sed contra e medio tollantur inimici scandala, seminataque ab illo zizania. Bulgarorum gens rursus Christi pacem amplectens, a Christo Deo nostro capite unico, cujus Romani et Bulgari corpus sunt, in benignitate servata et aucta beate vitam degat.

Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἔχω τινὰς ἐλπίδας χρηστοτέρας, ἀποβλέπων ὡς ἄδικα πάσχουσι, καὶ εἰδὼς ὅτι ἀεὶ τοῖς ἀδικουμένοις Θεὸς ὑπερέχει βοηθείας χεῖρα, ὁπότε παραστῇ τῇ τούτου ὑπερσόφῳ κρίσει. Καὶ ἐνίοτε ἀναβάλλεται τὴν ὑπομονὴν, ἐκκαλύπτειν βουλόμενος τῶν πασχόντων τὰ ἄδικα. Περὶ Βουλγάρων οὐκ ἔχω τινὰ χρηστοτέραν ἐλπίδα θεωρουμένην· ἐδόξατε γὰρ εὐτυχίαν τινὰ περιβαλέσθαι. Ἀλλὰ τί τὸ εὐτύχημα, ὅταν οὐκ ἔχει στρατηγοῦσαν τὴν δικαιοσύνην; Συνέβη καὶ ἄλλα ἔθνη κατὰ καιρούς τινας εὐτυχῆσαι, καὶ ὡς ἐνόμισαν αὔξησίν
B τινα προσλαβεῖν, ἀλλὰ τῇ φιλοπολέμῳ προαιρέσει κατέστησαν εἰς τελείαν ἀπώλειαν, καὶ οὐδ' ὄνομα περιλείπεται αὐτῶν τὰ νῦν ἐν ἀνθρώποις γινωσκόμενον, πλὴν ὅσα οἱ τὰς ἱστορίας ἀναλεγόμενοι τὴν μνήμην αὐτῶν περιφέρουσιν. Οἶδα ὅτι καὶ αὐτὸς, υἱέ μου ἠγαπημένε, φιλομαθὴς ὢν καὶ τῶν παλαιῶν διερχόμενος τὰς βίβλους ἐπιγινώσκεις ἃ γράφομεν. Ἀπεύχομαι τοίνυν, φοβοῦμαι δὲ μὴ, ἐπιμενόντων ὑμῶν ταῖς σφαγαῖς καὶ τοῖς πολέμοις, ἄπρακτος ἡ εὐχὴ καταστῇ, τοῦτο καὶ ἐφ' ὑμῖν συμβήσεται. Ἀλλὰ μὴ εἴη τοῦτο, μηδὲ γένηται, μηδ' ἀπαντήσῃ Χριστιανοῖς οὖσιν ὑμῖν πρὸς τοιοῦτον καταντῆσαι τέλος, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ μέσου γενέσθαι τὰ σκάνδαλα ἃ ὑπέβαλεν ὁ πονηρὸς, καὶ τῆς σπορᾶς ἐκείνου τὰ ζιζάνια· καὶ τὸ Βουλγάρων ἔθνος πάλιν τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰρήνην ἐπανελομένους ἐν εὐπαθείᾳ, ἐν εὐζωίᾳ διατελεῖν τῇ μιᾷ κεφαλῇ τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν, οὗτινος καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Βούλγαροι σῶμα τυγχάνουσι, καὶ φυλαττομένους καὶ αὐξανομένους.

C

XXVII. *Eidem.*

Quoties ad te, fili honorate, scribere aggredior, spes melior cor invadit benignitatem et humanitatem tuam epistola mea omnino flectendam, ad pacem inclinandam, meque finem deprecationis assecuturum. Dulci quodam sensu allicior, levato animæ dolore, qui me de communibus Romanos inter et Bulgaros ab infesto diabolo suscitatis discriminibus occupat : sicque anxietas et afflictio quasi evanescere videntur. Quando autem epistolam gloriosissimæ tuæ majestatis perlego, multiplex mihi anxietas, et in profundioribus desperationis tenebris animus curvatus. Ita sane est. Ut enim chirurgus, applicato plagæ medicamento, inflammatione autem crescente, desperat ac turbatur, sic et nos humiles, quando, consiliis Deo notis, remedium malis animarum applicantes, curas, quantas possumus, nihil proficere videmus, sed vulnera, hei mihi misero! quanta vulnera! in pejus cadere, tunc afflictione, tristitia et turba, magis quam dici potest, implemur, eo magis quod tuam, o fili a Deo honorate, præclaram intelligentiam non fama sed nostra experientia noscimus; tempus enim quo simul conversati sumus, licet breve, nobis tamen perfectum animum tuum notum fecit.

ΚΖ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ὁσάκις ἂν ὁρμήσω πρὸς σὲ, υἱέ μου θεοτίμητε, γράφειν, ἐλπίδες χρηστότεραι τὴν ἐμὴν περιλαμβάνουσι ψυχὴν, ὅτι πάντως τὴν σὴν ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν τὸ γράμμα παρακαλέσει, καὶ πρὸς εἰρήνην ἐκκαλέσεται, καὶ τὸ πέρας τῆς αἰτήσεως ἕξομεν, ὥσπερ τινὸς γλυκείας αἰσθάνομαι διαθέσεως, καὶ τὴν ψυχὴν ἐλαφρύνομαι τῆς ὀδύνης ἣν ἐπὶ ταῖς κοιναῖς συμφοραῖς Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων φέρω, ἃς ὁ μισάνθρωπος δαίμων εἰς μέσον αὐτῶν ἀπέρριψε, καὶ τὸ σκυθρωπὸν καὶ ἡ κατήφεια ἡ ἐπὶ τούτοις ὥσπερ δοκεῖ ἀναστέλλεσθαι. Ὅταν δὲ τὸ γράμμα τῆς σῆς μεγαλοδόξου ἀρχῆς ἀναγινώσκων διέρχωμαι, πολλαπλασιάζεταί μοι τὸ ἄλγος, καὶ βαθύτερος
D ὁ γνόφος τῆς ἀθυμίας τὴν ἐμὴν ἐπικάμπτει ψυχήν. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει. Ἐπεὶ καὶ ἰατρὸς φάρμακον ἐπιτιθεὶς κατὰ τραύματος, καὶ βλέπων τὴν φλεγμονὴν ἐπὶ πλέον ἀγριαινομένην, πληροῦται ἀθυμίας καὶ συγχύσεως· καὶ ἡμεῖς οὖν οἱ ταπεινοὶ, κρίμασιν οἷς ἐπίσταται ὁ Θεὸς, εἰς τὸ τὰ τῶν ψυχῶν πάθη θεραπεύειν κατασταθέντες, ἐπείπερ ὁρῶμεν τὴν κατὰ δύναμιν προσαγομένην θεραπείαν ὠφελοῦσαν οὐδὲν, ἀλλὰ τὸ τραῦμα, οἴμοι τῷ ἀθλίῳ, καὶ ἡλίκον τραῦμα, ἐπὶ τὸ χεῖρον προκόπτον, ὅλως κατηφείας καὶ σκυθρωπότητος καὶ συγχύσεως, οἴμενουν οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅσου πληρούμεθα· μάλιστα μὲν τὴν σὴν, υἱέ μου θεοτίμητε, μεγάλην φρόνησιν, οὐ φή-

Digitized by Google

μαις, ἀλλ' αὐτῇ πείρᾳ γινώσκοντες· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ἀλλήλοις πρὸς ὁμιλίαν συνήλθομεν, εἰ καὶ ὀλίγος ἦν, ἀλλ' οὖν ἱκανὴν παρέσχεν ἡμῖν γνῶσιν τῆς σῆς τελειοτάτης φρονήσεως.

Καὶ λαμβάνει μὲν ἡμᾶς ἔκπληξις, δριμυτάτη δὲ συνέχει ὀδύνη πῶς ἄνθρωπος τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος, οἷον ἐγὼ καταμαθεῖν ἔσχον, οὐ μόνον ὑπὸ τῆς οἰκείας φρονήσεως τοῦ πονηροῦ δαίμονος κατανοεῖς τὴν ἐπήρειαν, καὶ μετὰ τῆς ἄνωθεν δυνάμεως τὰ ἐκείνου καταπατεῖς μηχανήματα, καὶ τὰ σκάνδαλα εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀποῤῥίπτεις, καὶ γίνῃ τῆς σοι πρεπούσης ἀρετῆς καὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἁγίας εἰρήνης, ἣν διὰ τοῦ σοῦ ἁγίου Πατρὸς ὁ πάντων Πατὴρ καὶ Θεὸς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἐφύτευσεν. Ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν πολλάκις δυσωπησάντων, ἱκετευσάντων, ἢ καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, δακρύοις τὰ γράμματα γεγραφότων, εἰς τὸ μηδὲν ἐλογίσθη ὅσα μέχρι τοῦ παρόντος δυσωποῦντες ἐγράψαμεν. Καίτοι, τέκνον ἡμῶν, εἰ καί τινος τῶν ἄλλων μὲν Θεῷ ὑπουργούντων, ἐν γωνίᾳ δὲ καθημένων, τοσαύτη δυσώπησις ἐγεγόνει, οὐκ ἔστιν ἄξιον οὐδὲ πρέπον τῇ σῇ ἀρετῇ χριστιανικωτάτῃ οὔσῃ τὴν δέησιν παρὰ φαῦλον ποιεῖσθαι. Εἰ δὲ τοῦτο, σκέψαι τὸ ἡμέτερον, οὓς εἰ καὶ ἀχρείους ἔθηκεν ὁ Θεὸς λειτουργεῖν μὲν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, χρίειν δὲ καὶ λειτουργοὺς τῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας καὶ καταστάσεως. Ὡς εἶπον, ἔκπληξις ἡμᾶς ἐπὶ τούτοις κατέχει καὶ δριμυτάτη ὀδύνη.

A Equidem occupat nos stupor simulque dolor acerbissimus ex eo quod talis et tantus vir, qualem te novi, propria prudentia diaboli malignitatem non perspicias, ejus, cœlesti potentia adjuvante, machinationes non repellas, scandala non rejicias, neque refugias in dignam temetipso virtutem et in illam sanctam a principio pacem, quam per sanctum Patrem tuum Deus et Pater omnium inter Romanos et Bulgaros constituerat. Imo cum nos humiles supplicavimus et deprecati sumus, aut cum lacrymis, ut ita dicamus, ad te scripsimus, pro nihilo habita sunt quæ usque ad hunc diem supplices scripsimus. Certe quidem, se cujuslibet ex iis qui Deo serviunt et in deserto sedent, talis apud te supplicatio habita fuisset, neque dignum B fuisset, neque Christianæ virtuti congruens, ejus preces despicere. Cum res ita sint, respice ad nos, quos, licet inutiles, Deus posuit non solum sacra munera ad sanctum altare exercituros, sed etiam qui exercent uncturos. Occupat nos, ut dicimus, stupor ac dolor acerbissimus.

Ἀλλ', υἱέ μου ἠγαπημένε, φίλε πεποθημένε, στῆσον τὴν ἔκπληξιν, παῦσον τὴν ὀδύνην· δός μοι τὴν σὴν εὐσύνετον ἀκοὴν, δέξαι ῥήματα ταπεινοῦ τὰ ἀρχιερέως καὶ γέροντος Πατρὸς, καὶ ὑποτιθεμένου τὰ συμφέροντα, εἰσηγουμένου τὰ σωτήρια, καὶ ἃ δοξάσει καὶ μεγαλυνεῖ τὸ σὸν ὄνομα, καὶ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι μετὰ τῶν παρὰ Θεοῦ δοξαζομένων συναριθμήσει. Δός μοι τὴν σὴν ἡμερωτάτην ψυχήν· ἡμερωτάτη γάρ ἐστιν, ὅσον ἐγὼ ταύτην κατενόησα, καὶ εἰ πονηρὸς δαίμων ἐφιλονείκησεν ἀλλοιῶσαι ταύτης τὸ ἥμερον· δός μοι οὖν τὴν σὴν φιλάνθρωπον ψυχὴν, καὶ δέξαι τοὺς τῆς παρακλήσεως λόγους, οὓς ὑπὲρ Χριστοῦ παρακαλοῦντες προσάγομεν. Ὑπὲρ ἐκείνου δυσωποῦμεν, ὅτι ἐκείνου λαὸς καὶ κληρονομία Ῥωμαῖοι καὶ Βούλγαροι, καὶ τῷ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι ἐσφραγισμένοι τυγχάνουσιν, ὢ τῶν ἐμῶν παθημάτων· οἱ νῦν τῷ αἵματι τῆς κατ' ἀλλήλων σφαγῆς μολύνοντες ἑαυτούς· στῆσον τὸν ὄλεθρον ἑκατέρου γένους ἐν τῷ τὴν εἰρήνην ἀνακαινίσαι, ἣν ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος κατέλυσεν· ἀνακαινισθήσεται δὲ πάντως, υἱέ μου ποθεινότατε, τῶν προτάσεων τῶν βαρυτάτων ἃς προβάλλεις πρὸς τὸ ἐπιεικέστερον μεταβαλλομένων.

Verumenimvero, o fili dilecte, o amice desiderate, terrori et luctui finem impone: accipe verba pontificis humilis senisque utilia proponentis, salutariaque suadentis, et omnia quæ nomen tuum glorificatum et auctum nominibus a Deo tempore præsenti et futuro adjicient. Converte in me tuam C quam mansuetissimam, quantum in me fuit, animam cognovi, etsi pravus angelus mansuetudinem conatus fuerit adulterare. Converte in me humanissimam animam tuam, et accipe quæ supplicia ad te in nomine Christi verba proferimus, gementes quod Romani Bulgarique ejus populus et hæreditas, sanguinis ejus pretio sigillati, ipsi nunc stent sanguine mutuæ stragis inquinati. Per te cesset gentis utriusque pernicies, renovata pace quam homicida antiquus dissolvit. Omnino autem ex novo, o fili dilecte, ista pax fiet, mitigatis gravibus conditionibus quas inclementer proponis.

Οἶδας γὰρ φρόνιμος ὢν, ὅτι ἐπὶ πάντων τῶν πρὸς μάχην καὶ φιλονεικίαν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ διαστασιασάντων οὐκ ἔστιν ἄλλως τὴν ἔχθραν καὶ τὴν ἔριν καταπαυθῆναι, εἰ μὴ συγκαταβατικώτερον πρὸς ἑαυτοὺς συνέλθωσιν οἱ ὑπὸ τῆς ἔχθρας διαστασιάσαντες, ἐπεὶ τό γε ἀπὸ ἐξουσίας τὸ ἕτερον μέρος τοὺς οἰκείους λόγους προτείνειν καὶ τὰ αὐτῷ δοκοῦντα ζητεῖν, οὐκ οἶδεν εἰρήνην οὐδὲ ἀγάπην βραβεύειν. Φανερὸν γὰρ ὅτι ὁ ζητῶν ἀδύνατα οὐκ εἰρήνην ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἀκατάλυτον τῇ ἔχθρᾳ προνοεῖται. Καὶ σὺ οὖν, υἱέ μου ἀγαπητὲ, ὡς τῆς εἰρήνης υἱὸς, υἱὸς γὰρ εἶ τῆς εἰρήνης, ὅτι ἐν καιρῷ τῆς εἰρήνης ἀπεγεννήθης τῷ ἁγίῳ σου Πατρὶ, ὡς

D Non enim te fugit, qui prudens es, nullam esse odium et litigationes compescendi rationem inter homines, bello et discordia, instigante diabolo, adversantes, nisi inter se flexiore animo conveniant qui odio dissenserunt; altera enim ex duabus partibus, quæ ex voluntate opinionem suam solummodo prætendit, et sibi soli convenientia expetit, nescit pacem et amicitiam restituere. Qui impossibilia expetit non pacem quærit, sed potius incessabile odium mente præoccupat. Tu igitur, o fili dilecte, ut pacis filius, qui tempore pacis patri tuo natus, a Christo universæ pacis donatore, initium tui generis quodam modo cepisti,

Digitized by Google

si pacem exoptes propone pacifica, et damni quod a Romanis passus es compensationes repete, quales ego sane dixi, scilicet auri, argenti, aut aliarum rerum stipendium, aut fortasse fundi terrestris cessionem, at non impossibilia, ut protulisti. Neque enim concedetur urbis introitus, neque altera res quam petis. Totius occidentalis regionis dominium Romanorum est. Itaque ista mittens, quæ fieri possunt propone, et tibi utilitati erunt quæ Dei voluntate obtigerunt, nulli antea qui te præcesserunt neque tibi ipsi usque adhuc unquam a Romanis concessa. Concedent tamen imperatores et senatus libenter consilio unanimi; et, Deo favente, Romani ac Bulgari denuo vinculo pacis constringentur. In fugam Satanas vertetur; gaudebit Christus Deus noster et quotquot ejus partes tenent, priscaque fortuna ac felicitas Romanos inter et Bulgaros increscet.

παρὰ Χριστοῦ τοῦ τὴν εἰρήνην δωρησαμένου τῷ κόσμῳ τὴν ἀρχὴν τοῦ οἰκείου ἔθνους λαβών, τὰ τῆς εἰρήνης ἐπιζητῶν, εἰρηνικὰς προτείνου καὶ τὰς ὑπὲρ ὧν ἔπταισαν εἰς σὲ Ῥωμαῖοι ἀποτίσεις· λέγομεν δὲ οἷα καὶ πάλαι προεγράφη, χρυσίου συνεισφορὰν, ἀργύρου, χρημάτων ἄλλων, τυχὸν καὶ μέρους τινὸς γῆς ἀποκλήρωσιν, καὶ μὴ τοσαῦτα οἷα προβάλλεις ἀδύνατα. Καὶ γὰρ οὔτε ἡ εἰς τὴν πόλιν εἴσοδος ἀνεκτὴ, οὔτε τὸ ἕτερον ὅπερ λέγεις· τῆς πάσης Δύσεως ἡ κυριότης τῇ Ῥωμαϊκῇ βασιλείᾳ τυγχάνει. Ὥστε ταῦτα καταλιπὼν, τὰ δυνατὰ προβαλοῦ, καὶ ἃ σὺν Θεῷ καὶ σὲ θεραπεύσει, πάντως γὰρ θεραπεύσει, ἐκεῖνά σοι προσγενόμενα· ἃ μήτε οἱ πρὸ σοῦ τὴν Ῥωμαϊκὴν βασιλείαν ἔσχον ὑποτελοῦσαν, μήτε ὑμεῖς μέχρι τοῦ παρόντος καιροῦ τοιαῦτα κέρδη ἐγνωρίσατε. Παρέξουσι δὲ καὶ οἱ τὸ βασιλεύειν λαχόντες καὶ ἡ τούτων σύγκλητος χωρὶς βαρύτητος καὶ ὅλῃ προαιρέσει· καὶ σὺν Θεῷ τῆς ἁγίας εἰρήνης τὰ δεσμὰ πάλιν συνάψουσι Βούλγαροι καὶ Ῥωμαῖοι· καὶ γενήσεται ὁ Σατανᾶς μὲν ἐκποδὼν, εὐφρανθήσεται δὲ ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ὅσοι τῆς ἐκείνου μερίδος καὶ ἡ ἐξ ἀρχῆς εὐδαιμονία καὶ γλυκεῖα κατάστασις πάλιν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων πλατυνθήσεται.

In litteris nuper missis, et in illis quas prius scripsisti, petis quosdam mitti, qui tecum de pace consulant. Hoc proposito missus est, Dei gratia, vir quidam prudente valentique ingenio, custos supellectilium templi de Blachernis, in honorem Matris Dei et Dominæ nostræ erecti. Ei benigne excepto quæ velis significa; et, postquam reversus fuerit, si humanus mitisque tuus animus totus ad bona pacis respexerit, mittentur viri in Ecclesia et republica præcipui, per quos verba ad aliquid firmi certique adducentur. Christus autem, Deus noster, cui ut scio, servire semper in animo habes, cœlestis ejus gloriæ exoptans hæres fieri · nihil enim terrena gloria nisi flos herbaceus, meditationibus tuis pacifica inspiret et inducet. Christus enim propter pacem purum suum sanguinem effudit, cæteraque tormenta passus est, ut diaboli, qui odii pater est, imperium aboleret.

Περιεῖχε δὲ καὶ τὸ νῦν ἀποσταλὲν γράμμα σου, τέκνον ἡμῶν, καὶ πρὸ τούτου ἕτερα γράμματα, ὡς ἀποσταλῆναί τινας οἳ περὶ τῆς εἰρήνης συνομιλήσουσιν ὑμῖν· καὶ ἀπεστάλη ἐπὶ τούτῳ ἄνθρωπος θείᾳ χάριτι καὶ συζῶν εὐλαβείᾳ καὶ ἀρετῇ, καὶ τῆς Θεομήτορος καὶ Δεσποίνης ἡμῶν τοῦ ἐν Βλαχέρναις ναοῦ σκευοφύλαξ, ὃν ὑποδεχόμενος τὰ δοκοῦντά σοι γνώρισον· καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου ἐπαναστροφὴν, εἴ γε ἡ σὴ ἀγαθὴ καὶ ἥμερος ψυχὴ πρὸς τὸ καλὸν τῆς εἰρήνης ὅλῃ ψυχῇ ἀποβλέψει, ἀποσταλήσονται καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἄνθρωποι καὶ τῆς πολιτείας τῶν προκρίτων, δι' ὧν οἱ λόγοι τὸ βέβαιον καὶ πάγιον λήψονται. Εἴη δὲ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὃν οἶδα ὅτι θεραπεύειν γνώμην ἀδιάλειπτον ἔχεις, ὡς τῆς ἐκείνου δόξης ἐφιέμενος ἐκεῖθεν κληρονόμος γενέσθαι, ἡ γὰρ παροῦσα δόξα ἄνθος χόρτου, ἐκεῖνα ἐμπνέων, ἐκεῖνα εἰς λογισμούς σου φέρων, ὅσα τὴν εἰρήνην βραβεύσει· ὑπὲρ ἧς τὸ ἄχραντον αὐτοῦ αἷμα κἀκεῖνος ἐξέχεε, καὶ τὰ λοιπὰ ὑπέστη πάθη, δι' ὧν τὸν πατέρα τῆς ἔχθρας κατήργησε τὸν διάβολον.

XXVIII. *Eidem.*

Rursus ad filium dilectum scribimus, licet parum docilem. Amoris enim parentibus a natis debiti rationem habemus, tuæque erga nos despicientiæ ignoscimus. Scribimus autem tum proprio motu, tum et sanctissimi Papæ consilio, fratris et comministri nostri. Qui omnium in clamoribus propter miserum Bulgaros inter atque Romanos rerum statum sublatis, suis quidem oculis non vidit ingentes calamitates, captivitatem, incendia, ecclesiarum vastationem, virginum deflorationem, viduas, orphanos; sed vulnus acerbum in corde gerens, viros sauctos

ΚΗ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Πάλιν γράφομεν πρὸς υἱὸν ἀγαπώμενον παρ' ἡμῶν, εἰ καὶ παραλογιζόμεθα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ γράφομεν πρὸς τὴν ἀγάπην μᾶλλον τὴν κεχρεωστημένην τοῖς πατράσι πρὸς τὰ τέκνα ἀποβλέποντες, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν σὸν παραλογισμὸν, ὃν ποιῇ πρὸς ἡμᾶς· γράφομεν δὲ τὸ μέν τι κινούμενοι ἐξ ἑαυτῶν, τὸ δέ τι καὶ παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα (1) τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ. Οὗτος γὰρ, ἐπειδὴ πρὸς πᾶσαν ἐξηπλώθη τὴν γῆν καὶ πανταχοῦ λαλεῖται τὰ μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων ἐλεεινὰ πράγματα, καίτοι μὴ θεασάμενος τοῖς

(1) Erat hic Johannes X, papa. Exstat autem, non sine varietatibus, epistolæ hujus pars apud Baronium ad an. CMXVII, cui tradita fuit ex codice Lollini bellunensis episcopi, ubi hoc loco sequitur ᾧ ἀπειθεῖν ἀθέμιτον κρίνομεν, *cui minime obtemperare nefas est :* quæ verba cum recens codicis nostri scriptor schismaticus ferre non posset, substituit titulos *fratris et comministri nostri ;* qua fide, nemo non videt.

Digitized by Google

ὀφθαλμοῖς τὴν τοσαύτην συμφορὰν, τὴν αἰχμαλωσίαν, A τὴν πυρκαϊὰν, τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν διαφθορὰν τῶν παρθένων, τὴν χηρείαν, τὴν ὀρφανίαν, μὴ θεασάμενος ταῦτα, ἀλλ' ἀπὸ μόνης τῆς ἀκοῆς ὀξεῖαν φέρων ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν πληγὴν, καὶ μὴ δυνάμενος τὰς δριμείας ὑποφέρειν ὀδύνας, ἀπέστειλεν ἱεροὺς αὐτοῦ ἀνθρώπους ἀρχιερεῖς κατὰ πάντα Θεῷ εὐαρέστους, τὸν μὲν πρῶτον ὑπάρχοντα τῶν ἑαυτοῦ ἐπισκόπων. Θεοφύλακτος δὲ οὗτος καλεῖται· ἕτερον δὲ καὶ αὐτὸν ἐπίσκοπον οὐ πολὺ τῆς ἐκείνου λειπόμενον τάξεως, Κάρος καὶ οὗτος καλεῖται. Ἀλλὰ γὰρ τούτους ἐπέστειλε πρὸς σὲ γράμμα κομίζοντας, οὗ ὁ σκοπὸς καὶ ἡ σπουδὴ τὰ χαλεπὰ ταῦτα τὰ μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων ἐκ μέσου γενέσθαι, καὶ τὸν πατέρα τῶν κακῶν διάβολον καταισχυνθῆναι, εἰρήνην δὲ βραβευθῆναι, ἣν ἐχαρίσατο B τοῖς ἐπικεκλημένοις τῷ τοῦ Χριστοῦ ὀνόματι αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἡμῶν, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη, ὁ τῆς ἔχθρας καθαιρέτης καὶ τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης συνδεδεμένους εἶναι βουλόμενος, τοὺς ἐκεῖνον ὁμολογοῦντας Δεσπότην καὶ Κύριον. Ἀλλ' ὅπερ εἶπον οὕτως ἐκ μόνης τῆς ἀκοῆς πεπληγμένος τὴν καρδίαν, ὁ τῶν Ῥωμαίων ἁγιώτατος ἀρχιερεὺς, καὶ πάντες οἱ τελοῦντες ὑπ' αὐτὸν ὑποχείριοι, ἀπέστειλαν πρὸς ἡμᾶς γράψαντες καὶ ἡμῖν τούτους παντὶ τρόπῳ δι' ἡμῶν ἐκπεμφθῆναι πρὸς Βουλγαρίαν, ἐλπίζοντες ὡς πάντως πεισθήσῃ ἢ τῇ ἐκείνων παραινέσει, ἢ τῷ δεσμῷ. Παρεκελεύσατο γὰρ καὶ τοῦτο τοῖς ἑαυτοῦ ἀποστόλοις ὁ ἁγιώτατος Πάπας, ἵνα ἐάν περ πρὸς τὴν παραίνεσιν κλείσῃς τὰ ὦτα, δεσμῷ ἀλύτῳ σε τοῦ ἁγίου Πνεύ- C ματος συνδεσμήσωσι. Τούτους οὖν ἐπὶ τούτῳ πρὸς σὲ ἀπεσταλμένους, ἐβουλήθημεν καὶ ἡμεῖς πρὸς σὲ ἀποστεῖλαι· ἀλλ' ἐκεῖνο ἐνθυμηθέντες, ὡς οὐκ οἶδα πόθεν, τέκνον ἠγαπημένον, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ποιεῖν διέγνως οὐ καλῶς, τὸ τοὺς ἀποκρισιαρίους κατέχειν, ὅπερ ἐν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν οὐδ' ἐν τοῖς ἀπίστοις ὁρᾶται γινόμενον, ὑπεστάλημεν ὥστε μὴ τοὺς ἄνδρας μετὰ τῆς ἄλλης ταλαιπωρίας, ἣν ὑπέστησαν τοσοῦτον μῆκος ὁδοῦ ἐκπονήσαντες, καὶ εἰς τὴν παρὰ σοῦ στενοχωρίαν καὶ κάκωσιν ἐμπεσεῖν. Διὰ τοῦτο τὸ μὲν γραφὲν πρὸς σὲ γράμμα παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα ἐξεπέμφθη· τῶν δὲ ἀνθρώπων φεισάμενοι τῆς κακώσεως, ἵνα μὴ λέγω τοῦ θανάτου, τῆς πρὸς σὲ ἀφίξεως ἐπέσχομεν αὐ- D τούς. Τί οὖν φημι, τέκνον ἡμῶν; Σκόπει καὶ μὴ βουληθῇς ὥσπερ ἡμῶν καταφρονῆσαι, οὕτω καὶ τοῦ νῦν πρὸς σὲ γράψαντος τοῦ Ῥωμαίων ἀρχιερέως. Ἀλλ' εἰ καὶ ἡμᾶς ἐν οὐδενὶ ἔθου καὶ τὰς ἡμετέρας παραινέσεις, τίμησον ἐκείνου τὴν νουθεσίαν, μή ποτε ἀτιμαζομένου αὐτοῦ, οἰκείαν οἱ κορυφαῖοι ἀπόστολοι τὴν ἀτιμίαν ποιησάμενοι, ὡς ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ τούτοις ἐξυπηρετουμένου, δριμὺ ἐπιβλέψωσιν ἐπὶ σέ· καὶ οὐκ οἶδα εἰ δυνηθήσῃ τὴν δριμύτητα ὑποστῆναι. Ἀναλόγισαι Πέτρον, ὅπως Ἀνανίαν καὶ τὴν ἐκείνου σύζυγον τῷ θανάτῳ παρέδωκεν ἐκ μόνης ἀγανακτήσεως· ἐνθυμήθητι Παῦλον, ὅπως

A Deoque acceptos, inter quos episcoporum suorum principem, Theophylactum nomine, et Carum illi supparem quoad dignitatem, ad mala lenienda misit. Et delegavit quidem hos viros ad te cum litteris suasoriis ut dissidiis Bulgaros inter et Romanos finis imponeretur; omnium porro malorum pater, diabolus confunderetur; pax denique restitueretur, quam Christus ipse impertiit nomen sibi dantibus; pacem, inquam, quæ omnem rationem superat. Christus namque inimicitias destruendo eos qui ipsum Dominum confitentur amoris inter se vinculo usque adunari satagit. Sed, ut diximus, sanctissimus Romanorum episcopus et ei subditi presbyteri rebus hisce per solam famam perceptis, cum animi tristitia ad nos scripserunt monentes ut B illi viri ad Bulgaros mitterentur, id sperantes, te tum ipsorum exhortationi, tum amicitiæ intercedentis voci audientem fore. Id enim sanctissimus Papa legatis suis impertivit, ut te, ubi insinuationi aures non præbueris, Spiritus sancti indissolubili vinculo perstringerent. Hos eosdem itaque viros ad te quoque mittere nobis in animo fuit quamvis metueremus ne, rebus perperam judicatis, apocrisiarios minus bene tractes, id quod est plane contra jus gentium vel infidelium. Ægre enim prorsus ferremus, si dignis illis viris post iter difficulter effectum, rerum angustia pressis cruciatus subeundi forent. Hanc etiam ob causam epistola tibi ab ipso Papa missa fuit; viros C ipsos apud nos retinuimus metuentes ne injuriarum, imo mortis ipsius discrimen subirent. Quid plura? Id age, mi fili, ne Papam, ut nos, flocci facias. Quod si nos ipsos pro nihilo habes et exhortationes nostras tergiversaris, at illius saltem consiliis attende. Ubi enim Papæ auctoritas spernitur, metuendum est ne summi apostoli, Papæ nomine sese offensos arbitrantes, iniquis te oculis aspiciant, tuque ipse turpiter occumbas. Ante oculos pone[1] Petrum qui Ananiam ejusque uxorem, ira concitus, morte multavit. In mentem revoca Paulum[2] qui Elymæ magi oculos occæcavit, quod Apostolo infensus esse videbatur. Hæc quidem animo considera, mi fili, neque id committas, ut Papæ æque ac nostras admonitiones ventis tradas; quod D eo minus facies, quia ut didicimus, magni facis principes sanctos Apostolorum; quos si reapse veneraris, eum utique veneraberis, qui istorum sedem occupat. Hæc autem scribimus, et Romæ mentionem facimus ob legatos ad te mittendos. Probe etiam scimus per Dei gratiam, quod si ob quartas nuptias scandalum in Ecclesia surrexerit, viri sancti in omni humilitate anathemate id propulsarunt. Quodcunque enim sanatione opus habebat, sanatum fuit. Cæterum sacris operam damus mysteriis, et communionis eorum ac sanctificationis participamus, unde Romanæ quoque et Con-

[1] Act. v. [2] Act. XIII.

Digitized by Google

stantinopolitanæ Ecclesiæ unio speranda est. Hæc A ad te scripsimus, ut et ipse, sicut nos, de statu ecclesiarum gaudeas. Persuasum enim habemus, te utpote Christi fidelem de bono Ecclesiæ statu lætari, nulla habita ratione perturbationum quæ, diabolo operante, inter Bulgaros ac Romanos intercedunt.

Ἐλύμα τοῦ μάγου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἠμαύρωσεν, ἐπειδὴ μόνον ἔδοξεν ὁ ταλαίπωρος ἐκεῖνος πρὸς ἐναντιότητα φέρεσθαι τοῦ Ἀποστόλου. Ταῦτα οὖν ἐνθυμήθητι, τέκνον ἡμῶν, καὶ πάλιν φημὶ, καὶ φρίκην καὶ φόβον ἀναλαβοῦ εἰς τὸ καθὼς ἡμᾶς, οὕτω καὶ τοῦ Πάπα τὴν διδασκαλίαν παραλογίσασθαι· μάλιστα ὅτι καὶ αὐτὸς σὺ ὥς γε μανθάνομεν περὶ πολλοῦ ποιῇ τοῦ τιμᾷν τοὺς ἁγίους καὶ κορυφαίους τῶν μαθητῶν, οὓς εἰ ἀληθῶς τιμᾷς, πάντως οὐκ ἀτιμάσεις τὸν ἐν τῷ θρόνῳ τούτων καθήμενον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν γράφομεν περὶ τῶν Ῥωμαίων ἕνεκα τῆς πρὸς σὲ ἀποστολῆς. Γνωρίζομεν δέ σοι καὶ τοῦτο, ὅτι χάριτι Θεοῦ τὰ ἐνταῦθα καταλαβόντες, εἴ τι σκάνδαλον ἐκ τοῦ τετάρτου γάμου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συμβέβηκε, τοῦτο μετὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος τῷ ἀναθέματι παραδεδώκασι (1), καὶ πάντα ὅσα ἐδεῖτο θεραπείας, ἔτυχε τῆς ὀφειλομένης ἰάσεως, καὶ λοιπὸν κοινῇ τοῖς ἀχράντοις ὑπηρετήσαμεν μυστηρίοις, καὶ τῆς κοινωνίας αὐτῶν μετέσχομεν καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ, καὶ γέγονε λοιπὸν ἡ Ῥωμαίων καὶ ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησία μιᾶς συμπνοίας καὶ ὁμονοίας. Ἐγράψαμεν οὖν καὶ περὶ τούτου, τοῦ μὲν ἵνα καὶ αὐτὸς χαίρειν ἔχῃς, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς, ἐπὶ τῇ καταστάσει τῶν ἐκκλησιῶν. Οἶδα γὰρ ὅτι περ εἰ καὶ ὁ Σατανᾶς τὰ ἄλλα κακῶς διέθηκε μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων, ἀλλ' ὅμως ὡς τοῦ Χριστοῦ λατρευτὴς, χαίρεις ἐπὶ τῇ καταστάσει τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας (2).

Illud miror, o fili, quod tanta prudentia præ- B stans rem tua prudentia indignam facias. Recepta ab illis qui Dei providentia imperium tenent epistola, eis non respondes, sed senatui, quod sane insuetum, audituque indecorum, in te vituperium ne suscitaret. Quis enim homo inter omnes epistolam ab imperante accipiens, eum negligit, scribitque ad illos qui sub ejus potestate sunt? Quis unquam regem negligens cui potestas approbandi aut improbandi quæ dicta sunt, cum ministris ejus communicat, et ab illis opinionem sciscitare non dedignatur? Ubinam gentium illud factum fuisse audisti? Illud rationi sane absonum nusquam usque adhuc evenit, neque est qui audiens sic cogitantem non condemnet. Abjice ergo, o fili, tale propositum, quod jocantis est, non viri serii. Si C vero, Deo afflante, meditando ductus sis ad damnanda abhorrendaque ea quæ patrasti, scilicet cædes, urbium incendia, cæterasque vastationes, et ad bona pacis advertas, scribe ad eos qui a Deo tenent imperium populique curam; et, si videtur, locum indica in quem convenient qui de pace consulent.

Ἐκεῖνο δὲ θαυμάζω, τέκνον ἡμῶν, πῶς, τοσαύτῃ συνέσει διαπρέπων, πρᾶγμα ποιεῖς ἀνάξιον τῆς σῆς συνέσεως. Δεχόμενος γὰρ γράμμα παρὰ τῶν λαχόντων ἐκ Θεοῦ βασιλεύειν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, ἀντιγράφεις οὐ πρὸς ἐκείνους, ἀλλὰ πρὸς τὴν σύγκλητον, ὃ καὶ παράδοξον ἀκοῦσαι καὶ ἀπρεπὲς, καὶ σὲ εἰς μέμψιν ἐμβάλλον. Τίς γάρ ποτε τῶν πάντων ἀνθρώπων, ἐκ τοῦ λαχόντος ἄρχειν γράμμα δεχόμενος, ἐκεῖνον μὲν καταλείπει, γράφει δὲ πρὸς τοὺς ὑπὸ χεῖρα τελοῦντας; Τίς ποτε, τὸν δεσπότην ἀφεὶς, ὃς κύριος ὑπάρχει περὶ τῶν λεγομένων καὶ κατανεύειν καὶ μὴ, τοῖς δούλοις διαλέγεται, καὶ παρ' ἐκείνων ἀξιοῖ γνώμην λαμβάνειν; Ποῦ τοῦτο γινόμενον ἤκουσας ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις; Οὐ γέγονε μέχρι καὶ νῦν οὐδαμοῦ τὸ παράλογον τοῦτο, οὐδ' ἔστιν ὃς, τοῦτο ἀκούσας, οὐχὶ πολλὴν κατάγνωσιν κατὰ τοῦ τοιαῦτα φρονοῦντος ποιήσεται. Κατάλιπε οὖν, τέκνον ἡμῶν, τὴν τοιαύτην ἐπίνοιαν· οὐ γάρ ἐστι σπουδαζόντων, ἀλλὰ παιζόντων. Καὶ σὺ οὖν, εἴ γε λαβὼν θεόθεν διάνοιαν εἰς κατάγνωσιν ἦλθες καὶ μεταμέλειαν τῶν παρὰ σοῦ γενομένων, τῶν φόνων, τῶν πυρπολήσεων, τῆς ἄλλης ἐρημώσεως, καὶ τὰ τῆς εἰρήνης φρονεῖς ἀληθῶς, γράφε πρὸς τοὺς λαβόντας παρὰ Θεοῦ καὶ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· καὶ εἴ γε τοῦτο δοκεῖ, καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ συναφθήσονται οἱ τὰ τῆς εἰρήνης συνθησόμενοι.

Et si tu ipse convenire velis, declara. Et ego humilis, etsi senex ac debilis, nihilominus ad te congrediar cum proceribus quos nostri amantes D Christum imperatoris delegabunt. Sic age, si vere, bella et cædes oderis, si pacis desiderio teneari. Sin contra quæ scribis non viri vere solliciti sunt, neque pacem appetentis, sed vanæ allegationes et verba ad jocum expressa, potius est in silentio manere, nec talia scribere, neque nos ad vana vanis scriptis rescribenda provocare. Cæterum te validum Christus Deus noster custodiat, eoque

Καὶ εἰ μὲν αὐτὸς βούλει διὰ σεαυτοῦ παραγενέσθαι, καὶ τοῦτο ποίησον δῆλον· ὥστε καὶ ἐμὴν ταπεινότητα, εἰ καὶ γέρων καὶ ἀσθενὴς, ἀλλ' ὅμως ὑπεριδεῖν τούτων καὶ πρὸς σὲ παραγενέσθαι, μεθ' ὧν ἂν δοκιμάσωσι προκρίτων τῆς πολιτείας οἱ φιλόχριστοι βασιλεῖς ἡμῶν. Τοῦτο ποίησον, εἰ ἀληθῶς μεμίσηκας πολέμους καὶ τὰς σφαγὰς, καὶ τῆς εἰρήνης ἐν ἐπιθυμίᾳ κατέστης. Εἰ δ' ἃ γράφεις οὐκ ἔστι σπουδάζοντος, οὐδὲ τὴν εἰρήνην ἐπιζητοῦντος, ἀλλὰ προφάσεις καὶ λόγοι παιδιᾷ μεμιγμένοι, κρεῖττόν ἐστι σιωπὴν κτήσασθαι, καὶ μήτε γράφειν

(1) Deerant verba a τοῦτο ad παραδεδώκασι in exemplari quo usus fuit Baronius. Num hæc item sunt addita a librario Græco ut damnatas a Romana quoque Ecclesia quartas nuptias falso affirmaret?

(2) Hactenus apud Baronium.

Digitized by Google

τοιαῦτα, μήτε ἀντὶ ματαιολογίας παρ' ὑμῶν γραφομένης, ἀντιγράφεσθαί σοι ματαιολογίας ἐπιζητεῖν. Τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξοι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, πλέον ἐπεκτείνων τὴν χεῖρα εἰς βοήθειαν τοῦ καλῶς τὸν βίον περάσαι καὶ ἀκατακρίτως, ὅσῳ πλέον ὑμῖν τὸ φορτίον τῶν κοσμικῶν πραγμάτων ἐπέθηκε, καὶ μὴ συγχωρήσοι τῷ τούτων βάρει τοῦ νοῦ χαλασθῆναι τὸ ἔντονον, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἀπρεπῆ πράγματα ἐξενεχθῆναι, ὅπερ ὡς τὰ πολλὰ συμβαίνει τοῖς τὰς ἀρχὰς διέπουσι, καὶ δυναστείαν κοσμικὴν καὶ ἐξουσίαν ἐγκεχειρισμένοις.

A magis extendat, succurrendi causa, manum, quo gravius mundanorum negotiorum onus imposuit, neque permittat vim tui animi isto onere flecti, sicque ad indecora deferri, quod sæpius accidit illis qui imperiis præsunt, et quibus in hoc mundo potestas auctoritasque fuere commissæ.

ΚΘ'. Τῷ αὐτῷ.

Ἐσιωπήσαμεν, τέκνον ἡμῶν πεποθημένον, χρόνον ἱκανὸν, καὶ συνεστάλημεν τοῦ πρὸς ὑμᾶς γράφειν, τοῦτο μὲν βαρείᾳ πιεζόμενοι θλίψει, ὅτι ἐκ τῶν συχνῶν γραμμάτων, ὧν προεγράψαμεν οὐδεμίαν εἴδομεν ὠφέλειαν ἀπαντήσασαν, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ τὸν τῆς εἰρήνης αἴτιον καὶ χορηγὸν τὰς ταπεινὰς ἡμῶν δεήσεις ἀνατεθεικότες καὶ πρὸς μόνην τὴν παρ' ἐκείνου ἀφορῶντες εὐμένειαν, καὶ τὴν σωτηριώδη πρόνοιαν, ἥτις ἐπ' οὐδενὶ ἄλλῳ, ὅσον ἐπὶ τῇ τοῦ κόσμου θεραπεύεται εἰρήνῃ. Νῦν δὲ, τέκνον ἡμῶν, ἐπειδὴ ὥσπερ τὸ πολὺ βάρος ἐκεῖνο τῆς θλίψεως ἐκ τῆς καρδίας ἡμῶν ἀπογεγενημένον ᾐσθόμεθα, καὶ πρὸς ἐλπίδας ἀγαθὰς κατέστημεν, καὶ εἴη μὴ διαψευσθῆναι ἡμᾶς τῆς ἄνωθεν εὐδοκίας; τοῦτο προμηθουμένης, πάλιν ἐπὶ τὸ γράφειν πρὸς τὴν ὑμῶν μεγαλόδοξον ὡρμήσαμεν τιμιότητα, τέκνον ἡμῶν, υἱέ μου ἀγαπητέ· ἀγαπῶμεν γάρ σε, καὶ σὺ τὸν πατέρα οὐκ ἀγαπᾷς· εἰ γὰρ ἠγάπας, ἤκουσας ἂν παραινέσεως πατρικῆς. Ἀλλὰ, τέκνον μου ἠγαπημένον, μέχρι τίνος οὕτω διακεισόμεθα, λυποῦντες μὲν Θεὸν, ἐφ' οἷς ὄλεθρον προξενοῦμεν τῇ ἁγίᾳ τούτου κληρονομίᾳ, εἰς ὄνειδος δὲ ἑαυτῶν, ὅτι χρόνον ἐπὶ τοσοῦτον ταῖς κατ' ἀλλήλων σφαγαῖς Χριστιανοὶ μολύνονται, οὐκ ἐννοήσαμεν τὸ φοβερὸν κριτήριον τοῦ Θεοῦ;

XXIX. *Eidem.*

Satis siluimus, o fili desiderate, et a scribendo abstinuimus, gravius dolentes quod ex frequentibus quas ad te scripsimus litteris nullam B procedere utilitatem videremus, simulque ad Filium Dei, pacis auctorem et magistrum humiliter nostras preces extollentes respectu solo illius benevolentiæ, salutarisque providentiæ, quæ nihil æque ac pacem mundi curat. Nunc autem, o fili, quoniam majorem gravis oneris partem evanuisse sentimus, et ad spem bonam rediimus, utinam in errorem, cœlesti benignitate adjuvante, non simus inducti! Denuo ad magnificum tuum honorem scribere suscipimus, o fili, fili mi dilecte. Te enim diligimus, qui patrem non diligis. Si enim diligeres, paternas adhortationes audivisses. Sed, li mi dilecte, quousque tales erimus, Deum contristantes malis, quibus perniciem, cum nostro dedecore, sanctæ ejus hæreditati afferimus? Nos enim, C quanto ex tempore Christiani sese mutuis cædibus fœdant, ne judicium quidem Dei metuendum recogitavimus.

Οἶδα ὅτι, ἐὰν βούλῃ, οὐδενὸς τῶν ἐπὶ φρονήσει διαβοωμένων τὸ τοῦ Κριτοῦ γινώσκεις κατάκριμα. Ἕως πότε προστίθεμεν κακὰ τοῖς κακοῖς; Ἕως τίνος παραχωρήσομεν κατορχεῖσθαι τῷ διαβόλῳ ταῖς τῶν Χριστιανῶν κατ' ἀλλήλων σφαγαῖς; Ἐνθυμήθητι, τέκνον ἡμῶν, ὅτι τάχα καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν ὁ χρόνος παρήλασε, καὶ ἴσως οὐ μακρὰ προθεσμία τοῦ διαλυθῆναι τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος. Εἶτα μετὰ ποίας ἀπαίρομεν συνειδήσεως ἐκ τῆς παρούσης ζωῆς, ἐὰν τοῦτο συμβῇ οἷα τὰ ἀνθρώπινα; Κἂν ἐλπίδες ἀπατῶσι πολλάκις μάταιαι, ὅτι προσμενοῦμεν ἐπὶ πλεῖον τῇ παρούσῃ ζωῇ· τί ἐροῦμεν τότε; Τί διανοηθῶμεν, ὅτε στενὸς ὁ καιρὸς, καὶ οἱ τὴν ψυχὴν ἀπαιτοῦντες ἄγγελοι ἐφεστήκασιν, ὅτι οὐ μόνον ζῶντες ἐπράξαμεν, οἷα ἐπράξαμεν; Οἶδας δὲ πάντως οἷα ἐπράχθη, ὅση Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων ἀπώλεια, τῶν υἱοθετηθέντων Θεῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος· ὅση τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ἐρημία, καὶ τῆς ἐκείνου δοξολογίας καὶ τῶν τελουμένων μυστηρίων εἰς ἀποκάθαρσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οἴμοι τῶν ἐμῶν παθῶν τὸ βαρύτατον, ἀφανισμὸς καὶ ἀπόπαυσις. Ἀναλογίζου μοι τῶν μοναστηρίων τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἐπισκοπείων τὴν ἐξολόθρευσιν, τῶν

Concedo, si velis, te ullum ex consiliis quæ circa conscientiam tuam volutantur a supremo judice improbari ignoravisse. Sed quousque malis mala congeremus? Quousque diabolo dabimus mutuis Christianorum cædibus exsultare? Recogita, o fili, tempus vitæ nostræ celeriter effluere, ac non multum abesse diem quo statutum est animam nostram corpus relinquere. — Et tunc quali conscientia D ex hac vita cedemus, si res, ut solet, accidat, quanquam vana spe illudamur, nos dies longos vitæ habituros? Quid dicemus, quid mente volvemus, cum nos hora stringet, angelique animam reposcentes (non modo quæ viventes fecerimus exquirent, sed qualia*)? Sed non te fugit qualia facta fuerint, quanta Romanorum et Bulgarorum interemptio, quos Deus per baptisma adoptaverat, quæ ecclesiarum vastatio, hymni ipsum glorificantes suppressi, mysteriaque jam non in peccatorum nostrorum remissionem celebrata. Supputa mecum monasteria destructa, episcopales domos eversas, desolatasque alias, quotquot in regione stabant, ecclesias, atque exstinctum cultum, qui in illis ad gloriam Dei fuerat institutus. Alia præ-

Digitized by Google

termitto, scilicet virginum stuprationem, debitam monachis amotam reverentiam, sacrumque sacerdotum Dei ordinem captivitate, ut solet, humanæ institutionis instar, in contemptionem dejectum : Quæ omnia scandala quasi non satis fuissent ad contristandum Christum Deum nostrum, etiam, te mortuo, sine spe reparationis persistent. Juventus jam tua evasit : atqui ipsis juvenibus spes vivendi incerta. Sed, cum, juventute elapsa, ad sexagesimum annum accedimus, tu enim accedis, aut saltem non multum ab eo distas, quid est reputandum ? Ad septuagesimum rari perveniunt ; nam sæpissime videmus humanum genus citra vitæ terminos finire.

A ἄλλων ὅσαι κατὰ χώρας ὑπῆρχον ἐκκλησίαι, καὶ τῆς ἐν αὐταῖς γινομένης εἰς δόξαν Θεοῦ λατρείας τὴν ἐξερήμωσιν. Ἐῶ τὰ ἄλλα, τὴν φθορὰν τῶν παρθένων, τῆς ὀφειλομένης μονάζουσιν εὐλαβείας τὴν ἔκπτωσιν, τῶν ἱερέων τοῦ Θεοῦ τὴν, ὡς εἰκὸς διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, οἷα τὰ ἀνθρώπινα, τῆς ἱερατικῆς τάξεως καταφρόνησιν· καὶ τούτων πάντων, ὥσπερ οὐχ ἱκανῶν ὑπαρχόντων εἰς θλῖψιν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, πάλιν μετὰ τὴν σὴν ἀποβίωσιν ὑπὸ σοῦ καταλιμπανομένων σκανδάλων ἀνιάτων καὶ ἀθεραπεύτων. Ἤδη τὴν νεότητα ὑπερήλασας· ἄπιστος μὲν γὰρ νεότητι τὸ παραμένειν τῷ βίῳ ἡ ἐλπίς· ὁπότε δὲ τὴν νεότητα ὑπερβῶμεν, καὶ μάλιστα πρὸς ἑξ-
B ηκοστὸν καταντήσωμεν ἔτος, ᾧτινι καὶ σὺ τυχὸν ἢ πλησιάζεις ἢ οὐ πολὺ πόῤῥω ἀφέστηκας, τί δεῖ λογίζεσθαι; Πρὸς γὰρ τὸ ἑβδομηκοστὸν σπάνιοι τῶν ἀνθρώπων ἀναβαίνουσιν, ὡς ἐπὶ πλεῖστον δὲ ὁρῶμεν τὸ ἀνθρώπινον γένος κάτωθεν τούτου τὴν ζωὴν καταστρέφον.

Quid tibi prodest in istam descendere perniciem belli Romanos inter et Bulgaros perstantis? Quid aliud eveniet, nisi nos non modo propter ea quæ male, dum viveremus, fecerimus, apud supernum Dei judicium in causam simus venturi, sed etiam propter ea quæ alii post mortem nostram patraverint pœnas simus daturi. Itaque, fili mi, quasi præsens ante te, osculor os tuum, oculos et totum te; amplector genua, deprecans ut anima tua benignissima, quoniam rerum nequitia illam e peculiari natura excussit, ad pacem sese inclinet. Satis sint quæ jam funesta acciderunt ; cessent Christianorum bella et cædes ; neque relinquas miserandum exsecrandumque monumentum, quale Simeon ille, qui ex genere omni prudentiæ, judicii virtutisque laude perclarus, et quasi lux gentis Bulgaræ, pacem conculcavit, quæ ab ipsius patre icta fuerat, fœderaque, juramenta, et quodcunque pactum cum Romanis violavit, sic crudelior hostis factus quam majores qui Christum Deum nostrum non noscebant. Non modo talis visus est, dum viveret, sed etiam post mortem bellum implacabile reliquit, strictis Romanorum et Bulgarorum gladiis stragisque cruorem stillantibus gavisus.

Τίς οὖν ὠφέλεια ἐν τῷ σε καταβῆναι εἰς διαφθορὰν τοῦ κατ' ἀλλήλων πολέμου Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων τῆς παραμονῆς; Τί ἄλλο ἢ τὸ μὴ μόνον ἐν τῇ ζωῇ ἡμῶν τῶν κακῶς γεγενημένων ἐν τῷ ἐκεῖθεν τοῦ Θεοῦ κριτηρίῳ τὰς δίκας ὑποσχεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ θάνατον ἄλλοις πραττομένων ἡμᾶς ὑποστῆναι τὴν κόλασιν; Διὰ τοῦτο, τέκνον ἡμῶν, οἷα παρὼν προσπτύσσομαι, καταφιλῶ τὸ στόμα, τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πᾶν ἄλλο μέλος· ἐφάπτομαι τῶν γονάτων καὶ δυσωπῶ ἐπικαμφθῆναι τὴν σὴν ἡμερω-
C τάτην ψυχὴν, εἰ καὶ πραγμάτων κακία ταύτην ἐξέστησε τοῦ οἰκείου αὐτῆς ἰδιώματος, πρὸς τὴν εἰρήνην· ἀρκεσθῆναι τοῖς ἤδη γεγενημένοις ὀλεθρίοις πράγμασιν, ἀπολῆξαι τοὺς κατ' ἀλλήλων τῶν Χριστιανῶν πολέμους καὶ τὰς σφαγὰς, μηδὲ καταλιπεῖν μνημόσυνον ἐλεεινὸν καὶ κατάρας ἄξιον, ὅτι Συμεὼν ἐκεῖνος ὁ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γενεὰν ὅσα γε τὰ ἐκ φρονήσεως, τὰ ἐξ ὀρθῆς κρίσεως, τὰ ἐκ παντὸς εἴδους ἀρετῆς γενόμενος ὑπερθαύμαστος, καὶ οἷον φωστὴρ τοῦ Βουλγάρων γένους, οὕτως κατεπάτησε τὴν εἰρήνην τὴν ὑπὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς γενομένην, ἠθέτησεν οἰκεῖα σύμφωνα καὶ ὅρκους καὶ συμβάσεις πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ γέγονε πολέμιος ἀπηνέστερος τῶν προπατόρων αὐτοῦ, οἳ τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν οὐκ ἐγνώρισαν. Καὶ οὐ μόνον ἐν τοῖς ζῶσιν ὑπάρχων τοιοῦτος ὤφθη, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν ἑαυτοῦ θάνατον ἄσπονδον κατέλιπε πόλεμον, καὶ τὴν κατ' ἀλλήλων μάχαιραν Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων τοῦ τῆς σφαγῆς αἵματος ἀποστάζειν ἠγάπησε.

Ista tibi scripsi, o fili, lamentans dolensque, et super me, quia longior senectus mea rerum tam miserandarum fuit testis, et super te ac Romanos, propter ea quæ invicem bellantes patimini, et propter æternitatem, in qua nunquam cessaturis pœnis afficiemini, quippe qui pro nihilo habueritis Christi Dei nostri sanguinem, per quem salvi, et ejus populus facti sumus. Attamen nostri imperatores a Deo coronati, ut sæpe, ita et nunc pacem invocant, omnique modo mala a majoribus illata levare strenue enituntur. Quamobrem et nunc homines miserunt, qui de pace vobiscum colloquantur. Tuum igitur est tuæque perfectis-

D Ταῦτά σοι ἔγραψα, τέκνον ἡμῶν, θρηνῶν καὶ ὀδυρόμενος πρῶτον μὲν ἐμαυτὸν, ὅτι μέχρι τοσούτου παρέτεινε τὸ ἐμὸν ἄθλιον γῆρας, καὶ τοιούτων ἐλεεινῶν πραγμάτων ἐγενόμην ἐν ἱστορίᾳ· θρηνῶν δὲ καὶ ὑμᾶς, ναὶ δὴ καὶ τὸ Ῥωμαίων γένος, ὧν ἕνεκα καὶ νῦν κατ' ἀλλήλων κινούμενοι πάσχετε, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα, ὅτε τὰ πάθη οὐκ ἔχει ἀπόπαυσιν, πικραῖς ὑποβληθήσεσθε τιμωρίαις;, ὡς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, δι' οὗ ἠγοράσθημεν, καὶ λαὸς αὐτοῦ γεγενήμεθα, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι. Πλὴν οἱ θεοστεφεῖς ἡμῶν βασιλεῖς, καθὼς πολλάκις, οὕτω καὶ νῦν τὴν εἰρήνην ἐπιζητοῦσι, καὶ παντὶ τρόπῳ τὰ ἐκ τῶν προλαβόντων ἀνθρώπων

Digitized by Google

παρακολουθήσαντα σφάλματα θεραπευθῆναι σπουδάζουσι. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἀπέστειλαν ἀνθρώπους, οἳ περὶ τῆς εἰρήνης ὑμῖν συλλαλήσουσι· καί ἐστι σὸν καὶ τῆς σῆς τελειοτάτης συνέσεως εἰς τὰς πρεπούσας συμβάσεις καὶ Θεῷ εὐαρέστους, καὶ κοινῶς συμφερούσας Ῥωμαίοις καὶ Βουλγάροις συνελθεῖν· ἵνα καὶ ὁ Σατανᾶς ὁ τῶν σκανδάλων καὶ τῶν πολέμων αἴτιος καταισχυνθῇ, καὶ ὡς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐβράβευσε Θεὸς τὴν εἰρήνην μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων, πάλιν ἔχητε τὴν εἰρήνην. Καὶ ὑμεῖς μὲν ὡς τέκνα τοὺς πατέρας ἐπιγινώσκετε, παρ' ὧν ἐδέξασθε καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὴν χάριν, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὡς πατέρες τὰ οἰκεῖα ἐν Χριστῷ τέκνα τοὺς Βουλγάρους ἐπιγινώσκωσι, καὶ Θεὸς ἐπὶ τούτοις δοξάζηται, καὶ τὰ τοῦ κοινοῦ βίου καὶ τῆς ζωῆς πράγματα Ῥωμαίοις καὶ Βουλγάροις πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀποκατασταθῇ εὐκληρίαν τε καὶ ἀπόλαυσιν.

Ἐπὶ τούτοις ἐκεῖνο προστίθεμεν, ὡς ἀνάξια ποιεῖς τῆς σῆς μεγαλοδόξου ἀρχῆς, ὕβρεις γράφων καὶ παραλογισμῶν ῥήματα ἀντὶ τῶν εἰς σὲ γραφομένων φιλικῶν γραμμάτων καὶ τιμώντων τὴν ὑμετέραν ἐξουσίαν παρὰ τοῦ φιλοχρίστου καὶ εἰς εἰρήνην προκαλουμένου σε βασιλέως. Οἶμαι γάρ, τέκνον ἡμῶν, ὡς οὐκ ἀγνοεῖς ὅτι, εἰ καὶ ἄλλο φρόνημα τῶν ταπεινῶν καὶ χυδαίων ἀνθρώπων, αἱ ὕβρεις ἀνθρώπων εἰσὶν εὐτελῶν καὶ φρονήματος ἀπερριμμένων· ἀρχῆς δὲ οἱ λαβόντες παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀνάβασιν, ἐὰν συναισθάνωνται τῆς ἑαυτῶν δόξης, οὐδέποτε καταβαίνουσιν. Ὁρᾷς, τέκνον ἡμῶν, τὴν ἡμετέραν πρὸς σὲ ἀγάπην, ὅτι καὶ ἐν τούτοις, τῆς σῆς φροντίζοντες δόξης, ὡς πατέρες ἐπανορθούμεθα τὸ, οὐκ οἶδα πῶς, ἐπακολουθοῦν σοι πταῖσμα, καὶ τὴν σὴν κατευτελίζον μεγαλόδοξον ὑπεροχήν. Γράφε καὶ περὶ τῶν προκειμένων πραγμάτων οἷα δεῖ γράφειν ἄνθρωπον δεδοξασμένον, ἐπιζητῶν τὴν κατάστασιν, ἐπιζητῶν τὸ συμφέρον, ἐπιζητῶν τὴν εἰρήνην, ὡς παρὰ Θεοῦ λαβὼν τὸ ἄρχειν, ὡς Χριστιανὸς, ὡς μέλλων τῷ φοβερῷ τοῦ Θεοῦ κριτηρίῳ παραστῆναι, καὶ λόγον ἀποδώσειν ὑπὲρ τῆς σῆς ἀρχῆς, καὶ τῆς τῶν ὑποχειρίων διοικήσεως καὶ σωτηρίας. Καὶ μὴ γράφῃς εἰρωνείας, μηδὲ ὕβρεις καὶ ἀτιμίας, ἅτινα οὐκ ἀτιμάζουσιν ἐκείνους πρὸς οὓς γράφεις, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν ὑμετέραν, οὐκ ἤθελον εἰπεῖν αἰδοῖ τῆς πρὸς σὲ ἀγάπης, ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τῆς ἀληθείας κινούμενος λέγω, κατάγνωσιν ἐπαναστρέφουσιν.

simæ prudentiæ quæcunque sunt convenientia, Deo jucunda, utiliaque Romanis una et Bulgaris, inire: ita ut Satanam, scandalorum et bellorum auctorem, ignominia afficientes, istam quam ab origine Deus composuerat denuo habeatis, vosque Romanos, ut filii, patres agnoscatis, a quibus gratiam baptismatis accepistis; Romani autem, ut patres, Bulgaros suos in Christo filios agnoscant; Deus in istis glorificetur; resque vitæ communis Romanis simul ac Bulgaris in prisca felicitate veterique jucunditate restituantur.

Hoc unum addemus, scilicet te gloriosa dignitate tua indigna fecisse, cum verbis contumeliosis ac subdolis respondisti ad litteras amicitiam exprimentes, et dignitati tunc inservientes, quas tibi imperator Christo fidelis pacem precans scripsit. Existimo enim, o fili, te non ignorare, licet aliter miserandus vulgus sentiat, homines solummodo abjectos sensuque carentes ad contumelias se vertere; ad quas contra nunquam descendunt qui summum imperium tenent, si propriæ gloriæ sensum habeant. Vides, fili mi, meum erga te amorem, et quod ita in istis gloriæ tuæ curam habeo, ut quasi pater te jam cadentem quoquo modo erigam, ne, cadendo gloriosa tua dignitas in opprobrium veniat. De præsentibus rebus scribe, qualia honoribus decoratus, restaurationem rerum utilitatemque ac pacem exoptans, debet scribere, ut qui a Deo imperium acceperis, ut qui Christianus in formidandum Dei judicium sis venturus, rationemque potestatis, ac subditorum gubernationis et salutis redditurus. Ne scribas cavillationes, neque contumeliosa aut probrosa, quæ non modo illorum ad quos scribis honorem male afficiunt, sed etiam, licet me dicere prohibeat respectus mei in te amoris, veritate tamen motus dicam, in tuam condemnationem vertuntur.

Λ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Μὴ δεξάμενοι γράμμα παρὰ σοῦ, τέκνον ἡμῶν, αὐτοὶ γράφομεν ὑπὸ τῆς πολλάκις κινησάσης αἰτίας ἡμᾶς πρότερον, καὶ νῦν γράφειν κεκινημένοι· αὕτη δέ ἐστι τῆς μακαρίας καὶ ποθεινῆς εἰρήνης ἡ ἐπιζήτησις, ἣν ἀποσυλήσας ὁ ἀρχαῖος τῶν ἀνθρώπων ἐχθρὸς ὁ διάβολος, μεγίστων μὲν ἀγαθῶν ἐζημίωσε τὸ Βουλγάρων γένος καὶ Ῥωμαίων, πολὺ δὲ ἄλγημα τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν ἐνεποίησε, τὰ δὲ ἐκείνου ποίμνια εἰς τὸν κατ' ἀλλήλων ὄλεθρον ὁρμῆσαι παρεσκευασάμενος. Ὑπὲρ τούτου πολλάκις ἐγράψαμεν, καὶ νῦν γράφομεν δυσωποῦντες· καὶ μάλιστα τοὺς σοὺς γλυκεῖς λόγους ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἔχοντες, καὶ τούτους καθ' ἑκάστην μελετῶντες, ὅσους τε πρὸς ἡμᾶς ἡ σὴ φρονίμη ἐδέξατο γλῶσσα, καὶ ὅσους πρὸς τὸν φιλόχριστον ἡμῶν βασιλέα, ὃν οἶδα βεβαίως ὅτι

XXX. *Eidem.*

Quoniam a te, o fili, non accepi litteras, ipse eadem, quæ moverat me, causa et nunc motus scribo scilicet felicis ac desiderabilis pacis studio, quam tollens antiquus hominum inimicus diabolus, magno bonorum detrimento Bulgaros et Romanos, magno dolore Christum Deum nostrum affecit, ovibus ejus suadendo ut in mutuam perniciem contenderent. Qua de re sæpius scripsi et nunc supplex scribo, perceptis etiam nunc aure gratis tuis sermonibus, quos continuo meditor, quotquot lingua prudens tua non solum ad nos, sed ad imperatorem nostrum Deum amantem protulit, quem scio a te, ex quo illum vidisti illiusque benignitatem expertus es fuisse amatum et nunc amari. Etenim, fili mi, pacem ei promisisti et cædium finem

Digitized by Google

bellorumque, et quæcunque misera ex bellis oriuntur, atque iterum in priscam felicitatem Romanos et Bulgaros redintegrandos. Imo,' priusquam cum nostro Christiano imperatore convenires, ad me indignum e Bulgaria scripseras te rebus præsentibus incumbere, pacem fieri volens, cessareque, Deo adjuvante, bella et arma quæ Christiani alii in alios movebant.

A ἀφ' οὗ ἐθεάσω, καὶ πεῖραν τῆς ἐκείνου ἀγαθότητος ἔλαβες, ἐπόθησας καὶ ποθεῖς. Καὶ γὰρ καὶ πρὸς ἐκεῖνον, τέκνον ἡμῶν, ἐπαγγελίας παρέσχες εἰρήνης, καὶ ὅτι λήξουσιν αἱ σφαγαὶ, καὶ οἱ πόλεμοι, καὶ τὰ ἐκ τούτων δυστυχῆ πράγματα, καὶ πάλιν εἰς τὴν προτέραν εὐδαιμονίαν Ῥωμαῖοι καὶ Βούλγαροι καταστήσονται. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς συντυχίας τῆς πρὸς τὸν φιλόχριστον ἡμῶν βασιλέα, πρὸς τὴν ἡμῶν ἔγης ταπείνωσιν ἐκ Βουλγαρίας τὰ ἐνταῦθα καταλαβεῖν, εἰρήνην γενέσθαι βουλόμενος, καὶ ἀποπαῦσαι σὺν Θεῷ τὴν κατ' ἀλλήλων τῶν Χριστιανῶν μάχην καὶ τῶν ὅπλων τὴν κίνησιν.

Harum rerum indelebilem memoriam in corde habentes, noscentesque tuam veritatis reverentiam, præsentes scripsimus litteras, ut jam supplicavimus et nunc supplicantes. Præbe, o fili, finem verborum gloria tua dignum; promissa adimple, ut Deus glorificetur, nomen tuum immortale apud posteros fiat: grexque Christi duplex, Bulgari scilicet ac Romani, perniciem spiritualem et corporalem effugiens corporalem requiem cum spirituali salute obtineat. Minime enim te fugit Bulgaros et Romanos non modo corporalem vitam miserrimam habere, sed etiam, hei mihi infortunato! spirituali vita privari. Eam, fili mi, exstinguamus iræ flammam, quam sive scelestus diabolus, sive homines sensu carentes suscitaverunt. Ego et vidi animantia aliquando ira mota, alia in alia irruere et certare, quæ brevi iram furoresque sedabant et ad pacem revertebantur. Cum autem animalia ratione carentia iram continere, eique finem imponere sciant, et ad pacem convertantur, num homines, quos ratio regit, qui unum Deum confitentur, uno Christi Dei nostri nomine appellantur, quoniam arma in invicem moverint, semper movebunt, mutuis cædibus sine fine gloriantes, nunquam ratione quid sit ipsis utile existimabunt, neque aliquando, licet tardius sanguini parcent! Istudne natura humana dignum, ad imaginem Dei formata, cui ratio peculiare decus? Sed quid longiorem epistolam facio? Satis sint quæ scripta sunt. Ex Deo enim confido res ita futuras, ut dixisti loquens ad humilitatem meam et ad nostrum imperatorem Deo amatum, fratremque tibi dilectum et pro talibus meritis longos tibi a Deo exposcimus felicitatem in hac vita, et in futura illius hæreditatem gloriæ, quæ cunctos homines Deo gratos manet.

Τούτων ἔχοντες τὴν μνήμνην ἀνεπίληστον ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, καὶ γινώσκοντες τὴν παρὰ σοῦ τιμωμένην ἀλήθειαν, τὸ παρὸν ἐγράψαμεν γράμμα, οἷα πολλάκις ἱκετεύσαμεν, καὶ νῦν ἱκετεύοντες. Δεῖξον, B τέκνον ἡμῶν, τῶν σῶν ῥημάτων τὸ τέλος ἐπάξιον τῆς προσηκούσης σοι δόξης· πλήρωσον τὰς ὑποσχέσεις, ἵνα καὶ Θεὸς δοξασθῇ, καὶ τὸ σὸν ὄνομα γένηται ἀείμνηστον καὶ ἐν ταῖς ἔπειτα γενεαῖς, καὶ ἀμφότερα τὰ ποίμνια τοῦ Χριστοῦ, λέγω δὴ τό τε Βουλγάρων ἔθνος καὶ τὸ Ῥωμαίων γένος, ἀπαλλαγῶσι ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ ὀλέθρου, καὶ ἀπολαύσωσι καὶ σωματικῆς ἀνέσεως, καὶ ψυχικῆς σωτηρίας. Οἶδε γὰρ ἡ σὴ μεγάλη σύνεσις, ὅτι οὐ μόνον τὴν σωματικὴν ζωὴν ἐλεεινῶς ζημιοῦνται Ῥωμαῖοι καὶ Βούλγαροι ἀλλήλους ἀποσφάζοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς, οἴμοι τῷ ἀθλίῳ, ἀποστερίσκονται· Ναὶ, τέκνον μου, σβέσωμεν τοῦ θυμοῦ τὴν φλόγα, ἣν εἴτε πονηρὸς δαίμων, εἴτε ἄνθρωποι ἀνέφλεξαν C ἄφρονες. Ἐγὼ καὶ ἀλόγων γένη ἐθεασάμην ποτὲ ὑπὸ θυμοῦ κινηθέντα, καὶ κατ' ἀλλήλων ὁρμήσαντα καὶ μαχόμενα, ἀλλ' ἐπαύσαντο πάλιν τοῦ θυμοῦ καὶ τοῦ μάχεσθαι, καὶ κατέστησαν πρὸς τὸ ἥμερον. Εἶτα, τέκνον μου, τὰ μὲν ἄλογα μὴ κεκτημένα λόγον ἐπέχοντα τὸν θυμὸν, ἀλλ' ὑπὸ ἀλογίας ἀγόμενα ἐπίστανται τοῦ θυμοῦ ἀπόπαυσιν, καὶ τῆς κατ' ἀλλήλων ἀφίστανται μάχης, καὶ μεταβάλλονται πρὸς εἰρήνην· ἄνθρωποι δὲ λόγῳ κυβερνώμενοι, ἕνα Θεὸν ὁμολογοῦντες, ἑνὶ ὀνόματι τῷ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐπικεκλημένοι, διότι ἔφθασαν κατ' ἀλλήλων ὅπλα κινῆσαι, τούτοις χρήσονται διὰ παντὸς, καὶ ταῖς κατ' ἀλλήλων σφαγαῖς ὥσπερ ἐντρυφῶντες διατελέσουσιν, ἀλλ' οὐχὶ λογισμῷ κρινοῦσι τὰ πρέποντα, καὶ ὀψέ ποτε τῆς κατ' ἀλλήλων σφαγῆς ἀφέξονται; D Καὶ ποῦ τοῦτο ἄξιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τῆς κατ' εἰκόνα Θεοῦ διαπλασθείσης, καὶ λόγῳ τετιμημένης; Ἀλλὰ τί μακρύνω τὸ γράμμα; Ἀρκεσθῶμεν τοῖς εἰρημένοις· πέποιθα γὰρ ἐν Θεῷ, ὅτι ὥσπερ παρὼν ἐλάλησας πρὸς τὴν ἡμῶν ταπείνωσιν, καὶ πρὸς τὸν φιλόχριστον βασιλέα ἡμῶν τὸν σοὶ ποθούμενον ἀδελφὸν, οὕτω καὶ γενήσεται· ἀνθ' ὧν ἐπευχόμεθά σοι μακρότητα ἡμερῶν, καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν εὐετηρίαν, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ κληρονομίαν δόξης τῆς ἀποκειμένης πᾶσι τοῖς τῷ Θεῷ εὐαρεστήσασιν.

XXXI. *Eidem.*

Sæpe tibi quæ existimabam et nunc existimo utilia et convenientia, scripsi. Hodie de rebus quas jam tractavi, ultimam scribo epistolam, dolore cor meum urgente propter communia mala quibus populus Dei, seu Bulgarus, seu Romanus exhauritur. Gens enim Bulgarorum vere populus Dei est, qui illos proprio sanguine redemit, fratresque fecit per Spiritus sancti adoptionem, licet tu tibi populum arroges, qui, hodie imperium habens cras da-

ΛΑ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ἔγραψα πολλάκις, ὡς μὲν ἐγὼ ἐνόμιζον, ἀλλὰ καὶ ἔτι νομίζω, καὶ ὠφέλιμα καὶ συμφέροντα. Γράφω νῦν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς προέγραψα, τοῦτο δὴ τὸ ἔσχατον γράμμα, ἅμα μὲν κινούμενος ὑπὸ τῆς ἐν τῇ ἐμῇ καρδίᾳ ἐγκειμένης διὰ παντὸς ὀδύνης χάριν τῶν κοινῶν παθῶν τῶν καταδαπανώντων τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐν Βουλγάροις καὶ Ῥωμαίοις συναριθμούμενον. Ἐκείνου γάρ ἐστι λαὸς ἀληθῶς καὶ τὸ Βουλγάρων γένος τοῦ ἐξαγοράσαντος αὐτοὺς οἰκείῳ αἵματι, τοῦ

Digitized by Google

ἀδελφοὺς ποιησαμένου διὰ τῆς υἱοθεσίας τοῦ Πνεύ- (A) ματος· εἰ καὶ τοῦτον σὸν εἶναι σὺ νομίζεις λαὸν, ὁ σήμερον ἄρχων, καὶ αὔριον ὑπὸ σκωλήκων δαπανηθησόμενος. Ὑπὲρ τούτων οὖν ὀδυνώμενος γράφω καὶ ἔτι, ἐκ τῶν σῶν κινούμενος λόγων, οὓς ἐνταῦθα παραγεγονότος σου ἀπὸ τῆς σῆς γλώττης αἱ ἡμέτεραι ἀκοαὶ ἐνηνέχθησαν· ἦσαν γὰρ τὰ λεγόμενα παρ' ὑμῶν τοιαῦτα, ὅτι κεκινήμεθα ἐκ τῆς ἰδίας χώρας ἕνεκεν τοῦ καλοῦ καὶ μεγάλου πράγματος τῆς εἰρήνης.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἰδιαζόντως ἔλεγες πρὸς ἡμᾶς, ὅτε τὸ πρῶτον ἰδίως σοι πρὸς ὁμιλίαν κατέστημεν· ἔπειτα δὲ ὅτε μετὰ τοῦ θεοστεφοῦς ἡμῶν βασιλέως συνομιλῆσαι γέγονε, καὶ τῶν ἐξ ἐκείνου φιλοτιμιῶν ἐδέχου τὴν χορηγίαν, μέμνημαι τοιαῦτά τινα ῥήματα εἰπόντος σου, ὡς οὐκέτι τὰ τοῦ πολέμου ἡμῖν ἐνεργηθήσεται, οὐδὲ τοῦ πρὸς χρείαν ἐπιδιδομένου ἐν τοῖς πολέμοις χιτῶνος ἡμῖν ἔτι δεήσει, καὶ (B) ἄλλα ὅσα πρὸς παντελῆ τοῦ πολέμου κατάλυσιν καὶ τῆς εἰρήνης ἀποκατάστασιν. Ὧν ἐπὶ τοῦ συνειδότος ἔχεις τὴν μνήμην, τότε προσεῖπες· ταῦτά με κινεῖ πρὸς τὸ ἔσχατον τοῦτο γράμμα. Ποῦ τοίνυν, ὡς παρὼν σοι προσφθέγγομαι, τῶν σῶν λόγων αἱ ὑποσχέσεις; Τί γέγονεν ἡ μακαρία ἐκείνη ἐν τοῖς ῥήμασιν εἰρήνης, ἧς καὶ μόνον ἡ φήμη καὶ ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων χώρᾳ καὶ ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων διαχυθεῖσα, πᾶσαν γλῶσσαν εἰς Θεοῦ εὐχαριστίαν ἐκίνησε; Παντὶ μὲν ἀνθρώπῳ τρόπος ἀγαθὸς ἐν τούτῳ γνωρίζεται, ἐν τῷ τιμᾷν τὴν ἀλήθειαν· ἀρχῇ δὲ μάλιστα τῇ πρὸς μεγαλοπρέπειαν ἐξηρημένῃ, οὐδὲν οὕτως ἄλλο εἰς δόξαν συντελεῖ καὶ σεμνότητα τῆς ἀρχῆς, ὡς ἡ τῶν λόγων ἀλήθεια καὶ τῶν ἐπαγγελλομένων τὸ ἀδιάψευστον. Ὅρα οὖν εἰ δόξης ἀντιποιουμένῳ σοι καὶ μεγαλοπρεπείας ἁρμόζει τὸ παλίντροπον καὶ μεταπηδᾷν ἐκ λόγων εἰς λόγους μηδαμοῦ τὸ βάσιμον καὶ ἑδραῖον κεκτημένους.

Ἐβουλόμην σοι πολλὰ τοιαῦτα γράφειν, ἀλλὰ πρὸς (C) μῆκος ἴσως ἐπεκτεινόμενος ὁ λόγος ὀχληρὸς δόξει, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνα καταλιμπάνομεν. Ἀπὸ δὲ τῶν πρὸς ἡμᾶς ἐλέγχων καὶ ὀνειδισμῶν, οὓς κατενώπιον τοῦ θεοστεφοῦς ἡμῶν βασιλέως ἐλέγχων καὶ ὀνειδίζων καὶ τρόπον τινὰ φαυλίζων τὴν ἡμῶν ὑπερφθέγγου ἀθλιότητα, ἐκεῖθέν σοι τὸ ἀπὸ τοῦδε προσφθέγγομαι. Ἔλεγες γὰρ κατειρωνευόμενος ἡμῶν, ἐνεγκεῖν τὸν ἵππον, ὃς παρὰ τὸν πόλεμον ἀντὶ σοῦ τὴν πληγὴν ἐδέξατο· καὶ τοῦτο προσδιατύρων ἡμᾶς ἔλεγες τῆς ἡμετέρας εὐχῆς ἔργον γεγενῆσθαι· καὶ ἡμῶν ἀπολογουμένων, ὡς οὐδὲν τοιοῦτον ἑαυτοῖς σύνισμεν, οὔτε προτροπὴν πολέμου ποιησάμενοι, οὔτε τοιαύτην εὐξάμενοι· αὐτὸς ἀντέλεγες, ὡς ἡμῶν ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν ἀρχιερατικὸν ἱδρυμένων, ἦν ἰσχὺς κωλῦσαι τὸν πόλεμον· εἰ δὲ μὴ, τέως τῆς ἐκκλη- (D) σίας ἀπελαύνειν τοὺς μὴ πειθομένους ταῖς παραινέσεσι. Ταῦτα οἶδα ὅτι γνωρίσεις, κἂν βούλῃ, ὅτι τῆς σῆς ἐστιν εἰρωνείας καὶ κατηγορίας τῆς καθ' ἡμῶν τὰ ῥήματα. Ἄκουε οὖν καὶ περὶ τούτων οἷά σοι φθέγγομαι, καὶ μοὶ τέως τὸν ὄγκον τῆς ἀρχῆς σου ταπείνωσον, καὶ μετρίαις ἀκοαῖς ἄκουσον· φίλου παλαιοῦ καὶ ταπεινοῦ ἀρχιερέως λόγους κατανόησον.

Τί τοῦτο τὸ τὴν πληγὴν τοῦ ξίφους ἐνεχθῆναι κατὰ τοῦ ἵππου, σὲ δὲ περισωθῆναι; Ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι, καὶ ἤδη τῷ γήρᾳ τὰς φρένας ἐλαττωθεὶς, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἄνθρωπος ὢν φρονήσεως κατὰ πολὺ ἐνδεὴς, ὁμολογῶ γὰρ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν· πλὴν τοῦτο νοῶ ἐκ τοῦ μὴ τὴν πληγὴν εἰς σὲ ἐπενεχθῆναι, ἀλλὰ κατὰ τοῦ κτήνους.

beris præda vermibus. De his igitur dolens denuo scribo, rationibus istis incitatus quas a te ipso mecum loquente audivi; quales exposuisti, cum a regione mea ad te exivi de tanto tamque glorioso pacis negotio tractaturus.

Ista autem mihi, quando tecum ad privatum colloquium veni, et postea imperatori nostro a Deo coronato, quando colloqui cum illo evenit, et ab illo ludorum munus accepisti. Memini te tum dicere, non jam nobis bellum inferendum neque nos deinceps loricam in bellis ad defensionem induturos; aliaque ad significandum ultimum belli finem pacisque restaurationem. Verborum istorum tua conscientia meminit, quæ me ad hanc ultimam epistolam scribendam incitant. Ubi igitur, nam tibi velut præsens loquor, verborum tuorum promissiones? Ubi ista jactata sermonibus pax, cujus fama sola, cum in Bulgarorum Romanorumque regiones diffusa esset, tot gratiarum actiones sustulerat? Homo quilibet honesti ingenii noscitur, qui veritatem reveretur; in viro autem principe, qui magnanimitate excellere debet, nihil aliud ad gloriam reverentiamque auctoritatis proficit, nisi sermonum veritas, fidesque in promissis. Considera utrum, necne, te gloriam magnanimitatemque affectantem deceat fidei defectus, et ex sermone ad sermonem nihil stabile et certum proferentem conversio.

Multa talia statueram tibi scribere; sed forte importuna verba mea ex longioribus viderentur: itaque illa omitto. De iis autem, quibus coram imperatore meo probris, objurgationibus, et ut ita dicam, contemptionibus infortunium meum increpasti, de iis, inquam, respondeo. Dixisti enim equum tuum plaga per bellum in tuo loco vulneratum esse, idque jocans addidisti precibus meis effectum; et, cum responderem me nihil istud scire, neque unquam bellum aut provocando suscitavisse aut precando invocavisse instanter reposuisti me in throno episcopali sedentem potuisse bellum componere, aut saltem ab ecclesia expellere qui meis non obtemperavissent adhortationibus. Intelliges sane haud dubito, sed, si volueris, verba tua tantummodo ironicam exprobrationem significare. Audi igitur quæ tibi respondeo, et ante me potentiæ tuæ superbiam inclina, aure modesta accipiens.

Quid istud, equum tuum gladii ictu vulneratum fuisse, te autem salvum? Ego homo sum et jam minoris propter senectam animi cui non magna prudentia (infirmitatem meam confiteor), sed satis intelligens cur non te sed equum vulnus affecerit. Quæ dicam audi: fortasse enim prudenter intelligo et loquor. Ita sane fuit, quia te qui tunc temporis

Digitized by Google

imperabant contra rationem fuerant aggressi. Deus in te clemens fuit, et gladium iniqua et injusta aggressione agitatum a te in equum averti voluit, ut moneceris non victoria immodice gloriari, sed humanarum rerum meminisse, modestosque sensus habere, neque rebus quæ videntur prosperæ omnino occupari, sed etiam adversis quæ subito homines corripiunt intendere. Cave ne in bello quod ex voluntate in experis; gladius te, quod de precor, non equum animal insipiens, incutiat. Accurate lege quæ scripsi, et ex epistola ad veterum historias, quas scio te versare, retrocede; et reputa victoriam non semper tuam futuram, sed et cladem prope instare. Sic ad objurgationes respondeo.

A Πρόσχες οἷς λέγομεν, ἴσως γὰρ ἐν τούτῳ φρονίμως καὶ στοχαζόμεθα καὶ φθεγγόμεθα. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῶν πραγμάτων τὴν κυριότητα ἐγκεχειρισμένοι παραλόγως τὴν κατὰ σοῦ ἐποιήσαντο κίνησιν, ἔτυχες τῆς ἄνωθεν εὐμενείας, καὶ τὴν πληγὴν τοῦ ξίφους ἀπέστρεψεν ἀπὸ σοῦ ἡ τῶν κεκινημένων τότε παράλογος ὁρμὴ καὶ παρὰ τὸ δίκαιον, ἠνέχθη δὲ κατὰ τοῦ κτήνους ἡ πληγή· ἵνα πάλιν παιδευθῇς μὴ ἀλογίστῳ ἐπάρσει ἐντρυφᾷν τῇ νίκῃ, ἀλλὰ μεμνῆσθαι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ μετριοφρονεῖν· καὶ μὴ ὅλως γίνεσθαι τοῦ δοκοῦντος εὐτυχήματος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ συμβαίνοντα τοῖς ἀνθρώποις δυστυχήματα τὸν νοῦν ἐπιστρέφειν. B Σκέψαι δὴ μή ποτε τοῦ πολέμου νῦν μέλλοντος διὰ σὲ τὴν αἰτίαν λαμβάνειν, οὐκ ἐπὶ τὸν ἵππον, οὐκ ἐπὶ τὸ κτῆνος, ἀλλ' ἐπὶ σὲ, ὅπερ ἀπεύχομαι, ἡ πληγὴ φθάσει. Ἀνάγνωτον ἐπιμελῶς ἃ γέγραφα, καὶ ἐκ τούτων πρὸς τὰς παλαιοτέρας ἱστορίας· οἶδα γὰρ ὅτι καὶ ταύτας ἐν μελέτῃ ποιῇ, ἀνάβηθι· καὶ μὴ νόμιζε πάντοτε μετὰ σοῦ τὴν νίκην εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἧτταν λογίζου κατὰ πόδας ἀκολουθεῖν· ἀλλὰ τοσοῦτον μὲν περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς εἰρωνείας.

Jamjam autem ad te scribimus talia, qualibus coram pio ac religioso imperatore nostro illiusque senatu ipsum imperatorem de cæde populi sui et gentes Bulgarorum hortamur deprecamurque, ut patientiæ et longanimitate, Deo adjuvante, indulgeat, neque suos omnes ad aggrediendum Bulgaros moveat. Prædico Deum, illorum procurante patientia, cor regis Bulgarorum tacturum, qui mentem ad bona pacis convertet, priscoque rerum statu reddito gaudebit. Noster autem humanus, mansuetus benignissimusque imperator (verbis meis credes, qui tuo experimento illius ingenium benignum, mansuetum miteque novisti) hortationibus annuit; omnis vero senatus, omnisque civitas, sed quid dico, civitas? omnes imperii populi repugnant, negantes se diutius tantam Bulgarorum dementiam toleraturos, aut suorum propinquorumque ruinam, ac regionum suorum occupationem oblituros; dicuntque, quando quidem pereundum esset, se Bulgarorum superbiam attrituros. Cæterum pro certo habeas exercitus, omnesque quibus manus sat validæ, contra te, si tua in belli pernicie perstiterit voluntas, cum justo Dei auxilio processuros.

Τὰ δὲ ἐντεῦθεν τοιαῦτα πρὸς σὲ γράφομεν, οἷα καὶ πρὸς τὸν εὐσεβῆ καὶ φιλόχριστον ἡμῶν βασιλέα, καὶ πρὸς τὴν σύγκλητον αὐτοῦ καθ' ἑκάστην καὶ παραινοῦμεν καὶ ἱκετεύομεν τὸν φιλόχριστον ἡμῶν βασιλέα καὶ τῆς σφαγῆς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ τῆς σφαγῆς τοῦ Βουλγάρων γένους, καὶ δοῦναι καὶ ἔτι ἀνοχῇ καὶ μακροθυμίᾳ σὺν τῇ ἄνωθεν προνοίᾳ τὸ φιλάνθρωπον αὐτοῦ φρόνημα, καὶ μὴ πάνδημον ἐκστρατείαν ποιῆσαι κατὰ τοῦ Βουλγάρων ἔθνους. Τάχα διὰ τῆς ὑμῶν μακροθυμίας ἅψεται Θεὸς τῆς καρδίας τοῦ τῶν Βουλγάρων ἐξουσιάζοντος, καὶ ἀποβλέψει πρὸς τὸ καλὸν τῆς εἰρήνης, καὶ ἀγαπήσει C τὴν ἀρχαίαν ταύτης κατάστασιν. Καὶ ὅ γε φιλάνθρωπος καὶ ἐπιεικὴς καὶ ἀγαθὸς ἡμῶν βασιλεὺς, πάντως δὲ οὐχ ὑποπτεύεις ἃ λέγομεν· ἔγνως γὰρ καὶ αὐτὸς πείρᾳ ἰδίᾳ τὴν αὐτοῦ ἐπιείκειαν καὶ τὸ πρᾶον καὶ ἥμερον τῆς ψυχῆς, καὶ πείθεται καὶ ὑπείκει τοῖς λόγοις ἡμῶν. Ἀλλ' ἡ σύγκλητος ἅπασα, καὶ ὁμοῦ πᾶσα ἡ πόλις, καὶ τί λέγω τὴν πόλιν; ἅπαν τὸ ὑποχείριον τῆς αὐτοῦ βασιλείας κινούμενοι οὐκέτι λέγουσιν ὑπομένειν τὴν τοσαύτην τῶν Βουλγάρων ἀπόνοιαν, οὐδὲ καταφρονεῖν τῶν οἰκείων καὶ συγγενῶν τὴν ἀπώλειαν, οὐδὲ τῶν οἰκείων τόπων τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἀλλ' εἰ καὶ δεήσει πάντως ἀποθανεῖν, μᾶλλον τοῦτο ἀγαπητὸν, ἢ τὸ ὑπομένειν οὕτως τὴν τοῦ Βουλγάρου ἔπαρσιν. Καὶ λοιπὸν πεπεισμένος γενοῦ, ὡς ἅπαντα τὰ στρατεύματα, καὶ πάντες ὅσοι χεῖρα κινουμένην ἔχουσι μετὰ τῆς δικαίας τοῦ Θεοῦ συμμαχίας ἐπιστήσονται πρὸς ὑμᾶς, ἔτι ἐπιμένοντος σοῦ καὶ ἀγαπῶντος τὰ ἐκ τοῦ πολέμου κακά.

Verumenimvero quæ parantur tibi ad veritatem expressi, ut tu obsequaris homini seni, et nihil jam nisi sepulcrum spectanti; imo et, licet indigno, sacri altaris ministro, si quid verba mea tibi gratum habuerint. Considera quam longo abhinc tempore facti simus amici: accipe adhortationes quas accepturum se religiosus noster imperator pollicitus est, promissa servaturus, si eadem ac ille sentire velis. Pacem habeas in amore, bellum contra in odio. Pravi enim sunt qui adversus hostes externos geruntur. Sed quid dicam de illis, qui adversus patres, fratres, amicos, eamdem fidem habentes, eumdemque invocantes Deum, Dominum,

D Ἀλλὰ μετὰ πάσης ἀληθείας ἀνήγγειλά σοι τὰ ἐνταῦθα παρασκευαζόμενα· σὺ δὲ ὅτι πείθῃ πρῶτον μὲν ἀνθρώπῳ πρεσβύτῃ, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸν τάφον ὁρῶντι, ἔπειτα δὲ, εἰ καὶ ἀναξίῳ μὲν, ὅμως δὲ λειτουργῷ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, καὶ εἴ τι ἐν λόγῳ σοι γεγένηται τὸ ἡμέτερον φίλτρον, καὶ ὅρα πόσος ὁ χρόνος ἐξ οὗ φίλοι γεγόναμεν· δέξαι παραίνεσιν ἣν καὶ ὁ φιλόχριστος ἡμῶν βασιλεὺς δέχεσθαι ὑπέσχετο, καὶ οὐ ψεύσεται τὴν ὑπόσχεσιν, ἐὰν καὶ σὺ βουληθῇς τὰ ἴσα ἐκείνῳ φρονεῖν. Ἀγάπησον τὴν εἰρήνην, μίσησον τοὺς πολέμους· κακοὶ γὰρ καὶ οἱ πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἐχθροὺς πόλεμοι. Ὅσοι δὲ πρὸς πατέρας, πρὸς ἀδελφοὺς, πρὸς φίλους, πρὸς ὁμοπί-

Digitized by Google

A στους, πρὸς τοὺς ἕνα Θεὸν ἐπιγραφομένους, ἕνα Κύριον καὶ Δεσπότην καὶ Σωτῆρα. τί ἂν τις εἴποι; Οὐχ ὁρᾷς θηρία πολλάκις πρὸς ἑαυτὰ μαχόμενα καὶ πάλιν εἰρηνεύοντα; ἀπόβλεψον εἰς ταῦτα, καὶ ζήτησον εἰρήνην. Οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος· καὶ δίωξον αὐτήν, τουτέστι δράμε ὀπίσω ταύτης, κατάλαβε αὐτήν, καὶ στῆσον τὰ κοινὰ πάθη, καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τοὺς στεναγμούς, καὶ τὰς κατάρας ὅσας ἐπὶ σὲ πάντες ἄνθρωποι, καὶ Βούλγαροι καὶ Ῥωμαῖοι, πλούσιοι καὶ πένητες, μονάζοντες, καὶ ἱερεῖς, καὶ λαϊκοὶ καταπέμπουσιν. Ἐπὶ γὰρ τὸν εὐσεβῆ καὶ φιλόχριστον ἡμῶν βασιλέα οὐδεὶς ἔχει ἀναφέρειν αἰτίαν, ἐξ οὗ ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς βασιλείας ἐκάθισε, τὴν εἰρήνην ἐπιζητοῦντος, καὶ παρακαλοῦντος, καὶ ὑποκλινομένου δι' οὐδὲν ἕτερον, ἢ διὰ τὰ ἐκ τοῦ πολέμου κακά. B Καὶ γὰρ καὶ νίκης γενομένης τῷ ἑνὶ μέρει, οὐκ ἀκινδύνως τῷ νικήσαντι τὸ νικᾶν περιγίνεται· ἀνάγκη γὰρ καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ οἰκείους τῷ νικήσαντι ἀπολέσαι· τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ πολέμου ἀδιάκριτα καὶ συγκεχυμένα. Οἶδας ἃ λέγομεν, ἐξ ὧν καὶ αὐτὸς πέπονθας· καὶ γάρ, εἰ καὶ μετὰ σοῦ γέγονεν ἡ νίκη, ἀλλὰ πολλοὺς ἀπώλεσας τῶν φιλτάτων, ὧν ἔτι καὶ νῦν ἡ μνήμη διαξαίνει τὴν σὴν καρδίαν, καὶ οὐκ ἐῶσι καθαρῶς ἀπολαύειν τῆς νίκης αἱ δι' ἐκείνους ἀλγηδόνες.

Rectorem et Salvatorem? Nonne vides feras, postquam inter se decertaverunt, ad pacem reverti? Ad ea respice, et pacem quære. Verba hæc non sunt mea, sed Spiritus sancti. Pacem persequere, id est, pone illam curre; illam amplectere. Inhibe omnium mala, lacrymas, gemitus, et quæcunque omnes, Bulgari ac Romani, divites aut pauperes, monachi, sacerdotes aut laici in te imprecantur. Nulli enim ex illis in pium religiosumque imperatorem nostrum causa imprecandi est, ex quo in solio imperatorio sedet, qui pacem quærit et invocat, nihiloque nisi belli calamitatibus cedit. Illi qui victoriam retulerit, victoria non sine periculo est; necesse enim est illum cognatos amicosque suos perdidisse, ut in bello sine ullo discrimine præliantium fit. Ex eo quod ipse passus es novisti quæ dicimus. Quanquam tua fuerit victoria, multos charissimos perdidisti, quorum memoria cor tuum (quasi) carminatur. Luctus sane ex eorum morte factus non te sinit sine angore frui victoria.

Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ γράμματος τὸ τέλος μεταστῶμεν. Ὁ φιλόχριστος ἡμῶν βασιλεύς, εἰ καὶ ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ ὑπὸ πάσης τῆς πολιτείας καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων πρὸς τὴν καθ' ὑμῶν ἐκστρατείαν ἐκβιάζεται, ἀλλ' οὖν ὡς ἐπιεικὴς τῇ παραινέσει τῆς ἡμῶν ταπεινότητος C μᾶλλον ἑαυτὸν ἐνδιδούς, εἰς τοιούτους πρὸς ἡμᾶς κατέστη λόγους. Ὦ Πάτερ, ἔοικα ἐν μέσῳ τινὶ ἑστὼς καὶ διασπώμενος, τῆς μὲν πολιτείας ἑλκούσης ἑτέρωθεν, τῆς δὲ σῆς ἀρχιερωσύνης ἑλκούσης πρὸς ἑαυτήν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, τοῦτό σοι ἀποκρίνομαι· Γράψον πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ὡς καὶ χρυσίου ποσότητα ἐπιδιδόαμεν, ὅση δυνατὴ καὶ πρέπουσα, καὶ ἱματίων ἀριθμόν, ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἕτερον, εἰς ἐκείνου διαβαῖνον θεραπείαν, πρέπον ἐστὶν ἐμὲ παρασχεῖν· καὶ εἴ γε καὶ παρ' αὐτῷ ἀγαπητόν ἐστι τὸ εἰρηνεύειν, ἔχεις ἑτοίμους ἡμᾶς, καὶ οὐδὲν πρὸς τὴν σὴν παραίνεσιν ἀνανεύοντας.

Sed ad epistolæ finem veniamus. Religiosus noster imperator, etsi senatus, magistratus, duces ac consules ut bellum vobis inferat inclament, hortationibus humilitatis nostræ mansuetam mentem remittit, et sic ad nos locutus est: O Pater, videor in quodam medio stare ac distringi, quem illinc proceres, istinc tua episcopalis dignitas distrahit. Ad te, cum res ita fuit, respondeo: Scribe ad fratrem nostrum nos illi daturos quantum auri ac vestimentorum dari poterit aut decebit, imo quidquid alius ad illius utilitatem conferens decebit tribuere. Si illi pacem ferire libeat, nos in promptu habes, nihilque tibi hortanti negaturos.

Διὰ ταῦτα γράφομέν σοι, δεσμὸν ἐπιβάλλοντες ἐν Πατρί, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, δηλῶσαι ἡμῖν καὶ χρυσίου ποσότητα ὅσην ἐπιζητεῖς, καὶ ἱματίων ἀριθμὸν ὅσος σοι παρίσταται. Πάντως δὲ τὰ πρέποντα τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς ἀρχῆς σου καὶ τῇ συνέσει D καὶ συνδιασκέψῃ καὶ ζητήσεις· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἕτερον, ὃ καὶ σὲ πρέπον ἐπιζητεῖν, καὶ τὸν βασιλέα παρέχειν ἄξιον, κἀκεῖνο πρόσθες ἐπί τε τῇ τοῦ χρυσίου, καὶ τῇ τῶν ἱματίων δόσει, καὶ τεύξῃ κἀκείνου τῆς ἀπολαύσεως. Καὶ τούτων σοι παρεχομένων, γενοῦ τῆς εἰρήνης, γενοῦ τῆς ἀρχαίας ἀγάπης· γενέσθωσαν πάλιν Βούλγαροι καὶ Ῥωμαῖοι πρὸς μίαν ἀδελφικὴν σύμπνοιαν καὶ ὁμόνοιαν, καὶ καταργηθήτω μὲν ὁ ἐξ ἀρχῆς τῆς ἔχθρας δημιουργός· δοξασθήτω δὲ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ διὰ σταυροῦ αὐτοῦ καταλύσας τῆς ἔχθρας τὸ μεσότοιχον, καὶ εἰρηνεύσας τὸν κόσμον αὐτοῦ, ἀπολαμβανούσης μὲν τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας καὶ τὴν ἰδίαν κατάσχεσιν, ἐχούσης δὲ Βουλγαρικῆς ἐξουσίας ἀδεῶς τὰ οἰκεῖα καὶ ἀσφαλῆ, καὶ μηκέτι ἀφορμῆς ὑπολιμπα-

Itaque tibi scribo vinculum charitatis arripiens in Patre, et Filio, et Spiritu sancto, ut significes quantum auri postules quotque vestimenta tibi tribuenda videantur. Considera penitus quæ magnificentiam tuæ dignitatis prudentiamque tuam deceant, et postula; imo quidquid te deceat aliud postulare, et imperatore sit dignum concedere, adde auro et vestimentis: omnia tribuentur. His autem concessis ad pacem revertere, et ad priscam charitatem. Fiant denuo Bulgari et Romani unius fraternæ conspirationis consensionisque; et sternatur qui est ab origine inimicitiarum artifex. Glorificetur autem Christus Deus noster, qui per crucem murum inimicitiæ destruxit, mundumque suum pacificavit. Sic Romanum imperium ditiones suas recuperabit, suasque Bulgari sine timore aut cura possidebunt, omni jam occasione scandali sublata, pace firmata, et utraque gente beatam vitam obtinente. Quod tribuat Christus Deus noster, abolens dæmonis invidiam, illiusque alas

Digitized by Google

reducens; atque suam ab omni malo tueatur hæreditatem, in cujus pretium sanctum vivificumque sanguinem purissimi lateris sui donavit.

A ρομένη σκανδάλων, ἀλλὰ βεβαίας εἰρήνης, καὶ εὐζωΐας ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἔθνεσι διαμενούσης· ὃ παράσχοι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καταργῶν μὲν τὴν τοῦ διαβόλου ἐπήρειαν, ἐφαπλῶν δὲ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ, καὶ σκέπων ἐν ἀπαθείᾳ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, ἧς ἔδωκε τίμημα τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν αἷμα τῆς ἀχράντου πλευρᾶς αὐτοῦ.

XXXII. *Sanctissimo omni respectu papæ antiquæ Romæ, Nicolaus, Constantinopolitanus archiepiscopus, de quartis nuptiis perperam acceptis apud Romanos.*

Quid scribemus, fratres honoratissimi? Gememusne de malis quæ nostra passa est Ecclesia, an Deo gratias agemus pro beneficiis quæ ab illius misericordia sumus experti? Scribemusne glorificationis cantum et laudes, an illas contra nos machinatas vexationes? Reprehensionemne fraternam in vos, an justam accusationem malorum quæ adversus nos intentat in reprehensionem vos adducere? Ea enim varia discrimina, quorum causa in obscurum cessit, nobis adversata sunt. Sed gratiarum actiones, laudes glorificationisque cantus propter resolutas, quæ culpa nostra ecclesiam nostram corripuerant difficultates, proferemus. Res cæteræ causam habent malorum coagmentationem, quæ simul exorta gemitibus, doloribus, reprehensionibus et accusationibus, quasi vitiosis quibusdam surculis, oriendi locum dedere. Quorum singulorum expositio in necessitatem producendæ longius epistolæ nos adducet. Molestum istud scientes renuebamus; sed quoniam nos natura rerum cogit, ea quæ omittere non esset dignum scribo. Inde principium scribendi sumam unde nobis tot mala promanarunt.

Optimus et mihi charissimus imperator, vixdum tertiæ conjugis viduus factus, ad quartæ, præter jus experientiam venit. Quamvis, cum per trium uxorum mortem tristitia animi teneretur, ad tale consilium devenire haud debuerit; at vero cum malis fuit victoria, atque mala vicerunt; itaque totus illa insana cupiditate captus, quartam uxorem ducere in animum induxit, quod ante eum nemo, non dico regum, sed ne eorum quidem qui infimum in magistratu tenent locum aut simplicium palatinorum ullus fecit. Haud loquar nunc de divinorum canonum prohibitione aut de cæteris pœnis quæ contra tale conjugium abominandum summo cum rigore statuuntur. Verumenimvero cupiditatis vis prævaluit, et quarta uxor regem, de cætero honestum, sed hac in re male subactum ad se pellexit, prætexto sane infantis quem ex illo pepererat. Attamen facile erat infantem assumere, siquidem, humani quid passus, pueri amore tenebatur, matrem autem, quam nec ab initio more licito cognoverat, repudiare, quamvis eam quocunque modo vellet, sustentare posset: neque enim partus subsecutus illegitimam conjunctionem ratam efficit. Si enim consanguinitate conjunctissimi, quæ est hominum pravitas, ad liberos procreandos

(1) Ab hoc loco exstat Latine hæc epistola apud Baronium ad an. CMXII, nonnullis tamen omissis particulis.

ΛΒ'. *Τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Νικόλαος ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως περὶ τῆς παραλόγως δεχθείσης τετραγαμίας παρὰ Ῥωμαίοις.*

Τί γράψομεν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι; θρήνους ἐφ' οἷς πέπονθεν ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία, ἢ πρὸς Θεὸν εὐχαριστίαν οἷς ὑπ' αὐτοῦ ἠλεήθημεν; δοξολογίαν καὶ αἴνεσιν, ἢ τὴν καθ' ἡμῶν συσκευὴν καὶ ἐπήρειαν μέμψιν ἀδελφικὴν πρὸς ὑμᾶς, ἢ δικαίαν ἔγκλησιν τῶν καθ' ἡμῶν πονηρευσαμένων, καὶ ὑμᾶς εἰς τὰς B μέμψεις περιστησάντων; Τοιαῦτα γὰρ ἐξ ἐναντίων μικτὰ πράγματα, χωρεῖ δὲ πρὸς τὸ ἄδηλον ἡ αἰτία, συνήντησεν ἡμῖν. Ἀλλὰ τὴν μὲν εὐχαριστίαν καὶ τὴν αἴνεσιν καὶ τὴν δοξολογίαν τῆς καταλαβούσης διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν τὴν Ἐκκλησίαν σκυθρωπότητος διαλελυμένης προσφέρομεν· τὰ δὲ λοιπὰ αἰτίαν ἔχει τὴν σύστασιν τῶν κακῶν, ἃ παραχωρηθέντα γένεσιν λαβεῖν, τοῖς θρήνοις καὶ τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς μέμψεσι καὶ ταῖς ἐγκλήσεσι, ὥσπερ τισὶ παραβλαστήμασι πονηροῖς, ἔδωκε τὸ παραναβλαστεῖν· ὧν ἡ κατὰ μέρος ἐξήγησις εἰς μῆκος προελθεῖν ἀναγκάσει τὸ γράμμα· ὅπερ ὀχληρὸν εἰδότες ποιεῖν μὲν οὐκ ἐβουλόμεθα, τῆς δὲ φύσεως τῶν πραγμάτων ἀναγκαζούσης γράφομεν ἃ μὴ παριδεῖν ἄξιον. Ἄρξεται δὲ ἡμῖν, ὅθεν καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς τῶν κακῶν συστάσεως.

C

Ἄρτι δὴ τῷ καλῷ καὶ φιλτάτῳ μοι βασιλεῖ τρίτης χηρεύσαντι γυναικὸς ἐπῆλθεν, ὡς μή ποτε ὤφελε, καὶ τετάρτης πρὸς πεῖραν ἐλθεῖν. Καίτοι ἔδει αὐτὸν τριῶν γυναικῶν θανάτῳ τὴν ψυχὴν διεσπαραγμένον μηδόλως ἐπὶ τοιούτους ἐλθεῖν λογισμούς. Ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ἦν μετὰ χειρόνων ἡ νίκη, καὶ τὰ χείρω νενίκηκε· καὶ γεγονὼς ὅλος τῆς ἀτόπου ταύτης ἐπιθυμίας, ἐζήτει καὶ τετάρτην ἀγαγέσθαι γυναῖκα, ὃ μηδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ μὴ ὅτι γε βασιλέων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν εἰς ἐσχάτην τελούντων ἀρχῆς τάξιν, ἢ ἁπλῶς τῶν εἰς παλάτιον κατειλεγμένων. Ἐῶ νῦν τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν θείων κανόνων, καὶ τὴν ἄλλην κατάκρισιν ὅσην ἀπαραιτήτως κατὰ τῆς D βδελυρᾶς ταύτης ὁρίζουσι συναφείας· ἀλλὰ γὰρ ἐκράτει τῆς ἐπιθυμίας ἡ τυραννίς, καὶ ἡ τετάρτη γυνὴ πρὸς ἑαυτὴν ἐφείλκετο τὸν πάντα μὲν καλὸν, εἰς τοῦτο δὲ κακῶς ὑπαχθέντα βασιλέα. Καὶ πρόφασις ἐδόκει τὸ τεχθὲν παιδίον· καίτοι ῥᾴδιον ἦν τὸ μὲν παιδίον ἀναλαβεῖν, ἐπείπερ ἀνθρώπινόν τι παθὼν, ἔρωτα παιδὸς εἶχε· τὴν δὲ μητέρα μηδὲ τὴν ἀρχὴν εὐαγῶς ἐγνωσμένην αὐτῷ ἀποπέμψασθαι τῆς ἄλλης μὴ στερουμένην θεραπείας, ὅσην ἂν παρέχειν ἐβούλετο· ἐπείπερ οὐκ οἶδεν ἡ τεκνογονία (2) τὴν ἄθεσμον μίξιν ποιεῖν θεμιτήν· οὐδὲ γὰρ εἴ τινες τῶν ἔγγιστα συγγενῶν, οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα προσ-

(2) Hinc vides scribendum esse *partus* apud Baronium ubi mendose est *quartus*.

Digitized by Google

φθαρέντες ἀλλήλοις ἐτεκνοποίησαν. διὰ τοῦτο καὶ συνεζεῦχθαι συγχωρηθήσονται. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἀφορμῆς δραξάμενος τῆς τεκνογονίας, ἀπέῤῥιπτεν εἰ καὶ μὴ τρανοὺς λόγους καὶ περὶ τῆς γυναικός· ὡς δὲ πρὸς τοῦτο ἑώρα πᾶσαν τὴν καθ' ἡμᾶς ἐνισταμένην Ἐκκλησίαν· ἐφαίνετο γὰρ τὸ πρᾶγμα παντελῶς ἀλλότριον τῆς Χριστιανῶν πίστεως, καὶ μάλιστα ὅτε πρὸς τὸ τοῦ προσώπου μέγεθος ἴδοιεν, μικρὸν ὑπεδίδου, καὶ ὥσπερ ἐλπίδας ἐλαμβάνομεν τοῦ τὸ κακὸν μὴ νικήσειν.

Ἀλλὰ τοῦτο μὲν πρὸ τοῦ βαπτίσματος τοῦ παιδός· ἤρεσκε γὰρ πᾶσιν ἀρχιερεῦσι καὶ ἱερεῦσι μηδὲ βαπτίζειν ἡμᾶς τὸ παιδίον, καὶ μάλιστα ὡς ὁ πατὴρ ἐπεζήτει σὺν τιμῇ βασιλικῇ, μὴ πρότερον λαβόντας ὑπόσχεσιν, ὡς ἀποστήσεται τῆς γυναικός. Καὶ τούτου πολλάκις ῥηθέντος, κρύπτει τὸ βούλημα τῆς ψυχῆς, καὶ χείλεσι πληροφορίαν δοὺς ἔνορκον, ὡς ἀποβέβληκε τὴν γυναῖκα, τυγχάνει τῆς περὶ τὸν παῖδα ἐφέσεως, καὶ ὥσπερ ἦν ἀγαπητὸν αὐτῷ ἐβαπτίζετο. Ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τούτου ἀκούοιτε. Οὔπω τρίτη ἐκ τοῦ βαπτίσματος ἡμέρα διεληλύθει, καὶ ἡ μήτηρ ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσήγετο βασιλικῶς δορυφορουμένη, καὶ ὡς εἰκὸς τὴν βασιλέως γαμετήν, τῶν ὑποσχέσεων ἐκείνων καὶ τῶν ὅρκων οὓς ἐπεποίητο διαβεβαιούμενος ἀπηλλάχθαι αὐτῆς, εἰς ἀέρα διαλυθέντων, μᾶλλον δὲ εἰς μέγα κακὸν κορυφωθέντων. Ἤδη γὰρ οὐκέτι λόγοις, ἀλλ' ἔργοις τὰ περὶ τὴν γυναῖκα ἐκράτει, τελουμένου τοῦ βασιλικοῦ ὡς ἐνομίζετο γάμου. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ στέφους τῇ γυναικὶ παρατιθεμένου, μήθ' ἡμῶν τὴν νενομισμένην ἱερολογίαν ἐπιτελεσάντων, μήτ' ἄλλου τινὸς ἀρχιερέως, ἀλλ' αὐτοῦ βασιλέως χρηματίζοντος αὐτῇ, ὅσα ἐβούλετο καὶ νυμφίου καὶ ἀρχιερέως, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ στέφει ποιοῦντος ἱερολογίαν καὶ στέφοντος. Καὶ ταῦτα ἐγίνετο· καὶ πᾶσα ἡ πόλις, οὐ μόνον τὸ ἀρχιερατικὸν καὶ ἱερατικὸν πλῆθος, ὥσπερ ὅλης ἀνατετραμμένης τῆς πίστεως, συντετάρακτο.

Τί οὖν ἔδει με ποιεῖν; Ἠρεμεῖν καὶ καθεύδειν; ἢ ὅσα ἦν εἰκὸς τὸν φίλον, τὸν ὑπὲρ τῆς ἐκείνου τιμῆς, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως μεριμνῶντα, φρονεῖν τε καὶ πράττειν; Τοῦτο ἦν ἡμῖν ὁ ἀγὼν σὺν Θεῷ. Καὶ τοὺς μὲν παρῃνοῦμεν κυβερνήτας ὄντας μὴ τὰ τῶν ἀκυβερνήτων πάσχειν, ἀλλὰ μακροθύμως τὸ συνενεχθὲν φέρειν μετὰ τῆς ἀγαθῆς ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐλπίδος. Τοῦ δὲ τῶν γονάτων ἡπτόμην, ἀλλὰ καὶ τῶν ποδῶν, ἐδεόμην, παρῄνουν ὡς φίλον, ἐδυσώπουν ὡς βασιλέα, καὶ μὴ πάντα τῇ ἐξουσίᾳ ἔλεγον χαρίζεσθαι, ἀλλ' ἐννοεῖν ὅτι ἐστὶν ὁ ὑπεράνω τῆς δυναστείας αὐτοῦ καθήμενος, ὁ κενώσας ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἄχραντον αἷμα. Προσετίθουν καὶ ταῦτα. Ἔδει, τέκνον ἡμῶν, καὶ βασιλεῦ, φιλόθεόν σε ὄντα καὶ δεδοξασμένον ὑπὸ Θεοῦ μᾶλλον σοφίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ τοῖς τρισὶν ἀρκεσθῆναι γάμοις· τάχα γὰρ καὶ ὁ τρίτος ἀνάξιος ἦν τῆς σῆς βασιλείας· ἀλλ' ἐκεῖνος ἔχει συγγνώμην, ἴσως τὰ πρὸς τὸν Φράγκον σύμφωνα, διότι συμπεφωνημένον ἦν ὑπὸ σοῦ τὴν σὴν θυγατέρα ἣν μόνην ἐκέκτησο, νύμφην ἀποστέλλειν αὐτῷ. Ἦν δὲ ὁ τῆς Βέρτας ἀνεψιός, ᾧ συνέπεσε δυστυχῆσαι οἷα δεδυστύχηκε. Καὶ ἐπειδὴ συμπεφώνηται τὴν σὴν θυγατέρα πρὸς τὴν Φραγκίαν ἀπιέναι, δεῖ δὲ γυναῖκα τῷ

A coirent, non permittetur eis hac de causa matrimonio copulari. At ille (imperator) ubi liberos procreare sibi proposuit sermones disertos de uxore contempsit; ubi vero totam quæ nobis subest Ecclesiam vidit a nostris partibus stare (res enim omnino a Christianorum fide abhorrere videbatur), et præsertim ubi personæ auctoritatem advertit, non multum abfuit quin cederet, ita ut nos etiam speraremus fore ut malum non vincat.

Sed hæc quidem ante baptismum infantis contigere. Placuerat enim archiepiscopis et sacerdotibus denegare baptismum infantis, et præsertim, uti pater desiderabat, cum honore regio, nisi prius ipsis promissum foret ab illo, se uxorem dimissurum esse. Qua de re cum sæpius verba facta B essent, is, animi consilio abscondito, jurejurando interposito affirmat, se repudiasse uxorem, et quod de infante desideraverat obtinet, ut nimirum ad ejus mentem voluntatemque baptizaretur. Quid vero deinde acciderit percipite. Nondum tertio elapso die a baptismo, mater regio agmine stipata in regiam recepta est, et quo regis uxorem induci fas est honore, omnibus promissionibus et juribusjurandis, quibus illam se dimisisse obfirmaverat, aeri traditis, vel potius magni mali instar elevatis. Jam enim haud amplius verbis, sed etiam factis quæ ad uxorem pertinebant rata fecit, siquidem regias nuptias opinabatur esse legitimas. Ipse enim conjugi coronam imposuit, neque nobis, neque ullo de sacerdotibus ad legitimam consecra- C tionem adhibitis; nimirum qua rex omnia ex lubitu illi contulit, tanquam sponsus et sacerdos, et coronam consecravit atque imposuit. Quo facto, non solum ordo sacerdotum, sed etiam universa civitas, velut tota subversa fide, perturbata est.

Quid igitur facerem? Utrum quiescere et dormire, an amici instar et de illius honore, et et Ecclesiæ statu sollicitum esse ac strenue agere? En pugnam Dei auxilio conficiendam. Itaque illos quidem qui gubernacula tenebant obsecravi, ne ipsi quæ sine remis navigantibus accidere solent paterentur, sed patienter calamitatem ferrent, spe in Christo Domino nostro reposita. Hujus autem ad genua, imo ad pedes provolutus, tanquam amicum rogavi, tanquam regem obtestatus sum, D ne potentibus omnia pro lubitu perpetrare licere putaret, sed cogitaret supra reges constitutum esse eum qui sanguinem suum immaculatum pro Ecclesia effudisset. Tandem hæc ei dixit: Sane debuisses, fili noster ac rex, cum Dei amore præcellas et sapientia cæterisque virtutibus divinitus sis ornatus, tribus matrimoniis contentus esse, et quamvis vel tertium tuo imperio indignum esset, tamen in conventione cum Francorum rege inita excusationem habuit, siquidem filiam tuam unicam ei desponsare promiseras. Cæterum Berthæ avunculus fuit, cui mala quibus succubuit, acciderunt. Cum igitur tua filia, uti convenerat, in Franciam discederet, et mulier in palatio adesse

Digitized by Google

deberet et administrare res omnes quæ ministrorum tuorum conjugibus incumbunt, tertium potuit concedi matrimonium, siquidem filia in eo erat ut paternam domum relinqueret. Adde quod vel sacri canones non omnino prohibent tertias nuptias, sed indulgent, licet tanquam sordidum quid et Ecclesia indignum eas considerantes. De quarto autem matrimonio, quod etiam Agareni norunt, licet non quoad divisionem uxorum, quænam erit excusatio? Ad quemnam prætextum recurrere licebit, præsertim ubi scelus ad summam dignitatem qua gaudes comparatum fuerit? Rex dicitur esse lex non scripta, haud ut legem violet et quodcunque lubuerit faciat, sed factis suis quæ legis non scriptæ norma diriguntur, similis esse debet legi scriptæ. Etenim rex si legibus adversatur, quisnam reverebitur illas? Nonne consequitur necessario, quas leges princeps hostili modo infregerit, easdem etiam a subjectis nihili habitum iri, licet nemo ad id cogatur? Ubi vero necessitas quædam et impetus, præsertim naturæ, accedit, quomodo non ad eamdem sentiendi agendique rationem inclinabunt, cui principem summum indulgere vident?

His dictis perrexi hoc modo: Considera, quæso, solem ac stellas, quod ubi una ex his splendore privatur, res est nullius fere momenti; at ubi soli tali quid acciderit, necessario totus mundus caligine involvitur. Item, si corporis alia membra sordibus polluuntur, seu lateant sordes seu non lateant, id nihil fere pudoris habet; jam vero si forte os immunditie horret, fieri non potest quin summo pudore suffundamur. Noli igitur, cum magnæ divinæ hæreditatis os, imo caput exsistas, corpus Christi pudefacere, aut apud infideles quoque adeo confundere, ut a tua dignitate mali vituperii occasionem arripere queant. Præterea multa dixi quæ commemorare non est hujus loci. Uno verbo, peroravi, supplicavi, obsecravi. Cum autem his sermonibus illius voluntatem neutiquam flecti posse viderem, hoc modo eum adortus sum: O rex et fili, postquam majestati tuæ visum est quartam conjugem in matrimonium ducere, nulla indecori ratione habita, accipe jam a patre atque amico summo amoris affectu te diligente hocce consilium: Conjux privatim degat neque cum tua majestate commoretur, et advocentur veteris Romæ aliarumque pontificalium sedium præsules et alii qui episcopali dignitate eminent et muneri sacerdotali decus honoremque afferunt, quorum congregatorum judicio ac sententia, quoniam tibi sic videtur, fortasse illud quod petis ratum habebitur, si nimirum hac calamitate non inducatur alia multo gravior, Ecclesiæ scilicet perturbatio, quam hucusque summo cum vigore ac prudentia compescuit Ecclesiæ prædicatio, ita ut spes sit fore ut, post synodum habitam, interdictio illius pravi illegitimique matrimonii accipiatur. Sed omnia quæ dixi, irrita mansere, quia amoris im-

A παλατίῳ προσεῖναι τὴν διοικοῦσαν τὰ ἐπιβάλλοντα τῶν σῶν ἀρχόντων ταῖς γυναιξὶν, ἔστι συγχώρησις τῷ τρίτῳ, τῆς θυγατρὸς ἐκδίδοσθαι μελλούσης. Πλὴν ὅτι καὶ ἱεροὶ κανόνες τὸν τρίτον οὐκ ἀποβάλλουσι παντελῶς, ἀλλὰ συγχωροῦσιν, εἰ καὶ ὡς ῥύπον παρορῶντες τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ δὲ τοῦ τετάρτου καὶ ὃ τοῖς Ἀγαρηνοῖς γνώριμον, εἰ καὶ μὴ κατὰ διαίρεσιν γυναικῶν, τίς ἀπολογία; Ἐπὶ ποίαν δὲ καταφευξόμεθα πρόφασιν, μάλιστα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς σῆς δόξης τοῦ μιάσματος ἐξεταζομένου; Βασιλεὺς, φασὶν, ἄγραφος νόμος, οὐχ ἵνα παρανομῇ καὶ πράττῃ ἁπλῶς τὰ δοκοῦντα, ἀλλ' ὥστε τοιοῦτον εἶναι διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν ἀγράφων, οἷος ὁ νόμος ὁ ἔγγραφος. Εἰ γὰρ βασιλεὺς τῶν νόμων ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, τίς τοὺς νό-
B μους φοβήσεται; Ἢ οὐχὶ τοῦτο ἀκόλουθον τὸ πρὸς οὓς ἂν ὁ ἄρχων ἐχθρῶς ἔχῃ καὶ πολεμίως, πρὸς τούτους καὶ τὸ ὑποχείριον τὴν ὁμοίαν φυλάσσειν διάθεσιν, κἂν μηδεὶς ὁ βιαζόμενος ᾖ; Ὅτε δὲ καὶ βία, καὶ μάλιστα φύσεως, πῶς οὐχὶ πρὸς ἐκεῖνο τὸ φρόνημα ὑπενεχθήσονται, πρὸς ὃ καὶ ὁ ἄρχων τὴν ῥοπὴν ἔχει;

Ἔλεγον καὶ ταῦτα· Ἐννόει μοι τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ ὅτι ἀστέρι μὲν ὑποδραμόντος τινὸς σκιάσματος, οὐδὲν τὸ γινόμενον· ἡλίου δὲ τοῦτο παθόντος, σκυθρωπάζειν ἀνάγκη τὸν κόσμον. Προσετίθουν καὶ ὅτι τῶν λοιπῶν τοῦ σώματος μελῶν
C ῥυπανθέντων, ἢ λανθάνει ὁ ῥύπος, ἢ κἂν μὴ λανθάνῃ, οὐδὲν μέγα εἰς αἰσχύνην· τοῦ δὲ προσώπου ἐῤῥυπωμένου τυγχάνοντος, οὐδὲν εὑρίσκεται τῆς αἰσχύνης παραμύθιον. Πρόσωπον εἶ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ κληρονομίας, μᾶλλον δὲ κορυφή· μὴ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καταισχύνῃς, καὶ ποιήσῃς καὶ παρὰ τοῖς ἀπίστοις αἰσχύνεσθαι, διὰ τοῦ κατὰ τῆς σῆς δόξης καὶ σεμνότητος ἀφορμὴν αὐτοῖς παρασχεῖν πονηρᾶς ἐπιλήψεως. Ἔλεγον ταῦτα καὶ πλεῖστα ἕτερα, ὧν ἡ μνήμη καὶ πρόσθεσις περιττή· πλὴν ἔλεγον, ἐδυσώπουν, ἱκέτευον. Καὶ ἐπείπερ ἑώρων τοὺς λόγους τούτους ἡττωμένους τῆς ἐκείνου βουλήσεως, ἐστρεφόμην ἐφ' ἕτερα τοιαῦτα λέγων· Ἐπείπερ, ὦ βασιλεῦ καὶ τέκνον, ἅπαξ τῷ κράτει σου ἔδοξε καὶ τετάρτῃ γυναικὶ συνῆφθαι, καὶ οὐκ ἀναλογίζῃ τὸ
D ἄτοπον, δέξαι φίλου καὶ πατρὸς ὑπερφιλοῦντός σε τέως γοῦν ταύτην τὴν συμβουλήν· ἔστω ἡ γυνὴ ἰδίως διάγουσα καὶ μὴ συνοικοῦσα τῷ κράτει σου, καὶ προσκληθήτωσαν τῆς τε πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερατικῶν θρόνων ἄνδρες, καὶ ἀρχιερωσύνῃ τετιμημένοι, καὶ τοῖς ἄλλοις οἷς σεμνύνεται ἀρχιερωσύνη, καὶ σὺν αὐτοῖς ἑνουμένων κοινῇ ἐπικρίσει καὶ γνώμῃ, ἐπείπερ οὕτω σοι παρίσταται, ἴσως γίνεται τὸ ζητούμενον· εἰ τῷ κακῷ τούτῳ μὴ συνδράμῃ καὶ χεῖρον ἄλλο τῆς Ἐκκλησίας ὁ τάραχος. Ταῦτα δὲ τὸ σφοδρὸν τῆς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὁρμῆς ἀνακρούων ὁ λόγος, τέως διῳκονόμει, ἐλπίδος οὔσης ὡς πάντως τελουμένης συνόδου αἰδεσθήσεται ταύτης τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀτόπου καὶ ἀθέσμου συζεύξεως. Ἀλλ' ἦν πάντα κωφὰ τὰ

Digitized by Google

λαλούμενα, τὴν γὰρ ἀκοὴν ἀπέκλειτε πᾶσι, μᾶλλον A δὲ πρὸ τῆς ἀκοῆς τὴν καρδίαν ἡ πρὸς τὴν γυναῖκα ῥοπή, καὶ ταύτης ἔλεγε μὴ ὅτι γε μέχρι συνελεύσεως συνοδικῆς, ἀλλ' οὐδὲ μιᾷ διαχωρίζεσθαι ἡμέρᾳ, ἀλλ' εἶναι σὺν αὐτῷ ταύτην οἷα δὴ γαμετὴν γνησίαν καὶ τιμωμένην ὡς βασιλίδα, καὶ ἐπειδὰν ἡ σύνοδος τελεσθῇ κυρώσειν αὐτῷ τὰ δοκοῦντα.

Παρῆσαν οἱ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης μετὰ μῆνα ὄγδοον ἢ ἔννατον τῆς συναφείας τῆς γυναικός, καὶ τὸ πρᾶγμα ὑπέρδεινον πάσῃ τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Προπεφήμιστο γὰρ ὑπ' αὐτοῦ βασιλέως ὡς ἄγοι Ῥωμαίους ἐπιτρέψοντας αὐτῷ τὸν γάμον. Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλε βαρέως φέρειν ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία τούτων ὑπ' αὐτοῦ ἀπερικαλύπτως λεγομένων, ὡς τὰ μὲν ἡμέτερα παρ' οὐδὲν τίθεται, τὴν δ' ἡμῖν B ὀφειλομένην τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίας διοίκησιν κατὰ τὰς τεθειμένας ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἱερὰς διατάξεις ἑτέροις ἐπιτρέπει, καὶ τότε περὶ πράγματος ἀπηγορευμένου τοῖς κανόσιν ὑπάρχοντος καὶ κατακρίτου; Ποῦ γὰρ θεμιτὸν, ποῦ δὲ τῇ καταστάσει τῆς Ἐκκλησίας πρέπον, ἡμᾶς μὲν ἐξωθεῖσθαι τῆς παρὰ Θεοῦ δεδομένης ἐξουσίας, ἑτέρους δὲ διοικεῖν ἃ οὐδ' ἡμῖν δυνατὸν διὰ τὴν τῶν κανόνων ἀπαγόρευσιν ἐπιτελεῖν; Ἀλλ' ὁ μὲν ἔλεγεν ἥκειν ὑφ' ὧν δεήσει αὐτὸν λαβεῖν τὴν ἐπιθυμίαν, κἂν μηδαμόθεν ᾖ πρὸς τοῦτο κανονικὴ ἐπιτροπή. Οὐκ ἀγνοοῦμεν δὲ ὡς ἐλογοποιήθη καθ' ἡμῶν ὅτι μὴ βεβουλήμεθα ἐξ ὑπερηφάνου γνώμης πρὸς ὄψιν καταστῆναι, μηδ' εἰς λόγους συνελθεῖν τοῖς τότε παραγενομένοις Ῥωμαίοις· ἐγὼ δὲ ὑπὸ μάρτυρι φημὶ Θεῷ, παρ' ᾧ καὶ C νῦν ὁ λογοποιήσας παρέστηκε, καὶ ἡμεῖς τυχὸν μὲν σήμερον, τυχὸν δὲ αὔριον παραστήσομεν, ὡς ἔλεγον αὐτῷ δυσχεραίνειν τοὺς καθ' ἡμᾶς ἀρχιερεῖς τὴν ἐν τῷ κοινῷ τῶν Ῥωμαίων προσομιλίαν, καὶ παντελῶς ἀποτρέπειν προτεθορυβημένους ὄντας τοῖς ὑπὸ σοῦ πολλάκις εἰρημένοις, ὡς Ῥωμαῖοι δώσουσι τὸ ζητούμενόν σοι κἂν μηδεὶς ἄλλος ἐθέλοι διδόναι. Διὰ ταῦτα εἰσηγοῦμαί σοι τὴν ἐν τῷ παλατίῳ πρόσκλησιν ποιήσασθαι αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν, ὥστε κατενώπιόν σου ἑνωθέντας ἡμᾶς καὶ ἰδεῖν καὶ περιπτύξασθαι καὶ ἀκοῦσαι τὰ παρ' αὐτῶν.

Ἀλλ' ἦν ὁ ἄνθρωπος πρὸς ἓν μόνον ὁρῶν τὴν ἡμῶν ἐκδίωξιν, καὶ διὰ πάντων συνέλεγεν ἀφορμὰς ἑαυτῷ πρὸς τὸ τὴν καθ' ἡμῶν κενῶσαι πικρίαν. D Οὐδαμῶς οὖν οὐδ' ἐπὶ τούτῳ κατένευσεν, οὐδ' ἐβούλετο εἰσελθόντας ἡμᾶς τε κἀκείνους ἐν τῷ παλατίῳ ἀλλήλοις συνομιλῆσαι· καὶ ἦν οὕτως ἐν μετεώρῳ ἡ καθ' ἡμῶν αὐτῷ μελετωμένη ἐπιβουλή, ἐπεὶ τέως ἓν ἦν τῆς Ἐκκλησίας τὸ φρόνημα, καὶ μηδεὶς μήτε ἀρχιερεὺς μήτε ἱερεὺς πρὸς αὐτὸν ὑπῆκτο, μηδὲ τῆς ἐκείνου γεγόνει μοίρας. Ὡς δὲ κατ' ὀλίγον δώροις, ἐπαγγελίαις ἀξιωμάτων, ἐκείνων αὐτῶν τῶν ὑπαγομένων καὶ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων, ἡμῶν μὲν ἀπέσπασεν, ἑαυτῷ δὲ προσήνωσε τοὺς πεισθέντας, καὶ ὥσπερ δύναμίν τινα ἰδίαν προσεκτήσατο, τότε καὶ τὸ κρυφῇ μελετώμενον εἰς φῶς προάγει. Προσκαλεῖται τοίνυν ἡμᾶς ἐν τοῖς βασιλείοις, ὡς δῆθεν συνεορτάσοντας καὶ συνεστια-

petus aures, vel potius animum illius obstruxerat, quare dixit sese non solum non usque ad synodum habendum, sed ne unum quidem diem ab illa velle separari, imo jubere ut ea velut legitima conjux et regiis honoribus ornata cum ipso habitet: præterea synodo finita se confirmaturum quæ ipsi visa fuerint.

Octavo vel nono mense post initas illas nuptias quæ universam Ecclesiam nostram mœrore affecerant, veteris Romæ legati advenerunt. Rex autem publice divulgari jusserat se viros Romanos arcessivisse qui ipsius matrimonium approbarent. Jam vero quomodo haud ægre ferre debuit Ecclesia nostra, quod ista libere ab eo pronuntiarentur, nimirum se res nostras nihili facere, adeo ut etiam procurationem nobis ex antiquis et per Patres constitutis sanctionibus debitam aliis conferret, et hoc quidem in re canonice prohibita et condemnanda? Quomodo enim licitum, quomodo Ecclesiæ statui conveniens fuerit, ut nos a potestate divinitus concessa detruderemur, et alii id administrarent quod ne nobis quidem, ob canonum interdictionem, exsequi licuit? At ille venturos esse jactabat a quibus desiderii compos redderetur, etiamsi canones id vetarent. Cæterum haud ignoramus, sparsum falso fuisse rumorem, quasi nos, superbia elati, neque in conspectum neque in colloquium legatorum Romanorum venire voluerimus. Ego autem affirmo per Deum, coram quo jam astat ille rumoris sparsor, nos autem fortassis hodie vel cras astabimus, affirmo, inquam, me illi dixisse: Nostri sacerdotes ægre ferunt convenire Romanos publice et omnino recusant, perterrefacti sermonibus tuis iterum iterumque repetitis, nimirum Romanos tibi quod quæris daturos esse, etsi nemo alius dare voluerit; propterea igitur suadeo tibi illos atque nos in palatio convenire jubeas, ut coram te congregati et videre et salutare nos invicem possimus simulque quid illi velint audire.

Sed iste homo non nisi unam rem respiciebat, exsilium nostrum dico, omnemque occasionem bilis contra nos effundendæ cupide arripuit. Quapropter propositioni meæ neutiquam assensit, nec nos illosque in palatio convenire permisit. Sic rebus in medio suspensis, cum adhuc consensus in Ecclesia valeret, neque episcopus neque sacerdos ullus illius copiam nactus est, neque cum illo convenire potuit. Cum autem, brevi post, muneribus et pollicitationibus ambitiosis illectos cognatos et amicos a nobis separasset et ad suas partes attractos quasi peculiares copias conscripsisset, tunc quod adhuc clam animo volverat, in lucem produxit. Invitat igitur nos ut in regia cum ipso, more consueto, celebremus festum convivio: erat nimirum magni martyris Tryphonis solemnitas. Mediis autem in epulis, uti habebamus, in navem nos impo-

Digitized by Google

nit omnique famulitio orbatum in exsilium protrudit. Neque ullam vestem, aut stragulam, aut librum, aut hominem cujus solatio recrearer, mecum assumere permisit, exceptis duobus homuncionibus illiteratis et adeo incultis ut pene muti, imo sui ipsius haud conscii esse viderentur. Sic exsilio me tradidit. Quomodo reliqua enarrabo? Hiemis rigorem, omnium rerum egestatem, custodum violentiam? Enses enim et arcus et clypei velut hostes, non velut miserum circumdederunt pontificem, cui nec cœlum, nedum hominem intueri licebat, et qui super palea, omni stragula destitutus, somnum capere cogebatur. Nec vero nos soli, sed quicunque ex ordine sacerdotali saniora de Ecclesia sentiebant, vinculis, exsilio, fame sitique vexati, omni cognatorum amicorumque solatio orbati detinebantur, neque eis concessum fuit prospicere e carceribus quibus velut scelesti misere includebantur.

A σαμένους, ἦν γὰρ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος ἑορτὴ Τρύφωνος, ἥτις αὐτῷ ἐπανηγυρίζετο. Καὶ κοινῆς μετασχόντας τραπέζης ὡς εἶχεν εἰς πλοῖον ἐμβαλὼν ἐρήμου; θεραπείας πάσης ὑπερορίους καθίστησι, μήτε χιτωνίσκον, μήτε στρωμνῆς τι μέρος, μὴ βιβλίον, μηδένα τῶν εἰς παραμύθιον ἐσομένων συγχωρήσας ἀκολουθῆσαι ἄνθρωπον, πλὴν σὺν δυσὶν ἀγραμμάτοις ἀγλώττοις, μικροῦ μὴ δὲ ἑαυτῶν ἐπαισθανομένων, εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐκπέμψας. Πῶς ἂν τὰ λοιπὰ διηγήσωμαι; Τὴν πῆξιν τοῦ κρυμοῦ, τὴν στενοχωρίαν, τὴν τῶν φυλάκων βίαν; Ξίφη γὰρ καὶ τόξα καὶ θυρεοὶ ὡς πολεμίους, οὐχ ὡς ἄθλιον περιεστοίχιζον ἀρχιερέα, μὴ δ' ἀέρα συγχωρούμενον ὁρᾷν, μὴ ὅτι γε ἄνθρωπον ἐν μέσοις ἀχύροις κατακεκλιμένον τῇ ἀπορίᾳ τῆς στρωμνῆς. Οὐ μόB νον δὲ ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀρχιερατικὸν σύστημα τὰ βελτίω περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐφρόνουν, καὶ οὗτοι ἐν εἱρκταῖς, ἐν ὑπερορίαις, ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ, πάσης ἔρημοι παραμυθίας συγγενῶν, φίλων, συνείχοντο ταλαιπωρούμενοι, μηδὲ προκύψαι τῆς φρουρᾶς παραχωρούμενοι, ἐν ᾗ ταλαιπωρεῖσθαι ὡς ὑπεύθυνοι κατακέκριντο.

Interea qui ad rem componendam huc venerant Romani, non secus ac si Roma ad indicendum nobis bellum delegati essent, exsilio nostro calculum adjecerunt, neque nostra durantes, neque audire aliquid a nobis volentes, quamvis, si quis alius, ipsi certe hoc facere debuissent, ut ecclesiasticæ dignitatis prærogativam defenderent, præsertim cum in eo versarentur et ad vos profecti res quomodo evenerint enarraturi essent. Et si nos adire noluissent, saltem unum de iis qui nobiscum in eadem calamitate versabantur, interrogare ac scrupulose examinare debuissent, ut verum ad vos nuntium perferrent. Sed tantum abfuit ut episcopum, qui talia patiebatur et persecutioni expositus erat, quia fornicationis scelere Ecclesiam imo universum Christianorum cœtum contaminari vetabat, eoque jam devenerat ut vitæ mortem præferendam judicaret, defenderent eique assentientes a partibus justitiæ starent, ut iis qui tyrannice nos tractarant, astipularentur, et qui nobis vim intulerant consentirent, et, nescio qua de causa, crudelitatis contra nos exsertæ socii fierent. Nolo enim dicere, ipsos præpotenti auri tyrannide, imo ab hostibus oppressos mendaciorum fraudumque congeriem ad vos allaturos esse aut denuntiaturos de rebus quas nunquam evenisse neque exstitisse norunt, sed quæ non nisi pravæ auroque corruptæ mentis sunt figmenta. Jam vero concedamus, duos tresve viros in errorem induci, sive per malam fraudem, sive per linguam nulli legi subjectam quæque, ob potentiam vel ob aliam causam, omnia sibi licere opinatur: universam autem Ecclesiam sermonibus fallacibus nec nisi vanitati hujus mundi innixis decipi ac subigi, quis æquo animo ferret? Quis igitur unquam talem audivit sententiam, qualem Romana, ut aiunt, Ecclesia, nimirum illi qui Constantinopoli illam repræsentare videntur, his diebus contra nos, vel potius ignominiose contra seipsam tulit? Neque ægre feratis ea quæ dico: quæcunque enim haud bona

Καὶ οἱ πρὸς κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἀπεσταλμένοι Ῥωμαῖοι παρόντες ἐνταῦθα, ὥσπερ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἥκοντες ἐκ Ῥώμης τοῦ πόλεμον ἄρασθαι, καθ' ἡμῶν ἐκύρουν ἐξορίαν, μηδὲν μήτε πολυπραγμονήσαντες, μήτε μαθεῖν βουληθέντες παρ' ἡμῶν· καίτοι γε κἂν μηδεὶς ἄλλος, αὐτοὺς ἔδει τοῦτο ποιεῖν, ἀντεχομένους προνομίου, ἐκκλησιαστικῆς ὑπεροχῆς, καὶ μάλιστα μέλλοντας ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς ἀπαίρειν, καὶ τῶν πραγμάτων ἔσεσθαι ἀγγέλους, καὶ ὀφείλοντας διὰ τοῦτο καὶ ἰδεῖν εἰ καὶ μὴ C ἡμᾶς ἐβούλοντο, ἀλλὰ τινὰ τῶν μεθ' ἡμῶν συγκινδυνευόντων καὶ πυθέσθαι καὶ μαθεῖν ἀκριβῶς, ἵν' ἔχοιεν ἀκριβῆ καὶ τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγγελίαν ποιεῖσθαι. Ἀλλ' ὅμως τοιαῦτα πάσχοντος ἀρχιερέως δι' οὐδὲν ἕτερον ἢ ὅτι βδέλυγμα πορνείας μὴ συνεχώρει τὴν Ἐκκλησίαν, μᾶλλον δὲ τὸ κοινὸν πλήρωμα τῶν Χριστιανῶν καθυβρίζειν ἐκδιωχθέντος, καὶ τοσοῦτον ζωῆς ἀπολαύοντος, ὡς εἶναι τὸν θάνατον αὐτῷ ἢ τὸ ζῆν αἱρετώτερον, ἀντὶ τοῦ ἐκδικεῖν, ἀντὶ τοῦ προσθῆναι, ἀντὶ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἀντέχεσθαι, εἵλοντο συντυραννεῖν τοῖς τετυραννηκόσιν ἡμᾶς, καὶ μετὰ τῶν βιασαμένων συντετάχθαι. Καὶ συνεπιψηφίζονται τῇ καθ' ἡμῶν τυραννίδι, οὐκ οἶδα τί παθόντες· οὐ γὰρ βούλομαι εἰπεῖν ὅτι αὐτοὶ προτυραννηθέντες ὑπὸ τῆς κραταιᾶς τοῦ χρυσοῦ τυραννίδος, D καὶ οὐ τοσοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν συμφορήσαντες ψεύδους καὶ ἀπάτης ὄχλον πρὸς ὑμᾶς ἥκουσι κατήγοροι πραγμάτων ὄντες, ἃ ᾔδεσαν ἀσφαλῶς μήτε γεγονότα, μηδ' ὅλως ὄντα, μόνα δὲ ἀναπλάσματα πονηρᾶς καρδίας, καὶ τῷ χρυσῷ ἐξηνδραποδισμένης. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἴσως φορητὸν ἄνδρας δύο ἢ καὶ τρεῖς ἀπατηθῆναι, τυχὸν μὲν ὑπὸ λογοποιίας πονηρᾶς, ὑπὸ γλώσσης αὐτονόμου καὶ μὴ δειλιώσης πράττειν, ἀπ' ἐξουσίας, ἢ ὑπὸ ἄλλης τινὸς αἰτίας. Τὸ δὲ ὅλην Ἐκκλησίαν ὑπαχθῆναι ψευδέσι λόγοις, μηδὲν ἕτερον εἰς σύστασιν κεκτημένοις, ἢ τὴν κοσμικὴν ματαιότητα, πῶς ἄν τις οὐχ ὑπερεκπλαγείη; Τίς οὖν ἀκοὴ τοιαύτην παρέλαβε κρίσιν, ὁποία ἡ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησία ὥς φασιν, οἱ

Digitized by Google

ἐν Κωνσταντινουπόλει πλήρωμα δοκοῦντες Ἐκκλη- A σίας, ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐξήνεγκε καθ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ εἰς ἀφορμὴν μέμψεως καθ' ἑαυτῶν; Καὶ μὴ δόξῃ ἐπαχθὲς ὑμῖν τὸ εἰρημένον· μεμπτὰ γὰρ τὰ μὴ καλά, καὶ κἂν ὁ λόγος σιγήσῃ, τὰ πράγματα φέρει τὸν ἔλεγχον ἐξ αὐτῶν.

Ἀλλὰ πρῶτον τὰς καθ' ἡμῶν ψευδολογίας, καὶ οἷα ἐπ' αὐταῖς ἐκρίνατε, καλῶς ἔχει παραστῆσαι ὑμῖν, εἶτα ὅσα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τῇ αὐθεντικῇ ὑπουργήσατε οἰκονομίᾳ. Λίβελλοι καθ' ἡμῶν ἐκομίσθησαν, καὶ εἴτε ἀληθεῖς ἦσαν εἴτε ψευδεῖς λόγος οὐδείς· πῶς γὰρ λόγος, ὅτε ζήτησις ἀπολογίας τῶν κατηγορουμένων οὐκ ἦν; Καίτοι νενόμισται καὶ παρὰ βαρβάροις καὶ ἀνόμοις μηδένα κατακρίνειν τῶν κατηγορουμένων, εἰ μὴ πρότερον παραστὰς ὁ διωκόμενος τὴν ἀπολογίαν ὑφέξοι τῶν κατηγορημάτων. Ἀλλὰ καὶ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν φωνούντων κατ' αὐτοῦ τῶν παρανόμων Ἰουδαίων τὴν ἄνομον B ὑπέστη κατάκρισιν παραστὰς τῷ συνεδρίῳ, καὶ ἀπαιτηθεὶς ἀποκρίνασθαι. Ἡ δὲ παρ' ὑμῶν, ἀδελφοί, κρίσις καὶ ἐνταῦθα καὶ κατὰ τὴν ὑμετέραν ἀποφαίνεται Ῥώμην, καὶ ἄλλα διαπράττεται ὅσα ἐγὼ μὲν εἰπεῖν οὐ προαιροῦμαι, ὁ μέλλων δὲ οὐ σιγήσει ἀπαγγέλλων χρόνος, ἐπείπερ δυνατώτερος πάσης ἀνθρωπίνης καὶ περινοίας καὶ δυνάμεως.

Ὅμως τὸ ἡμέτερον παρὰ φαῦλον κείσθω. Τί γάρ, εἰ ἄνθρωπος ἐλεεινός, καὶ τυχὸν οὐδὲ ἀναπνεῖν ἄξιος τὸν ἀέρα, ἐκδιώκομαι θρόνου, καὶ ὑπερορίᾳ καταδικάζομαι, ἵνα τοὺς καθ' ἡμέραν ἀπολείπω θανάτους; Ἀλλὰ πῶς τὴν τιμὴν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν σεμνότητα τῆς πίστεως, τῶν ἱερῶν κανόνων τὸ σεβάσμιον, τὴν ἄνωθεν ἱερὰν παράδοσιν, πῶς οὐκ ἐδυ- C σωπήθητε; πῶς οὐκ ἐλογίσασθε; Ἀλλ' οὐκ οἶδα ποίᾳ χρώμενοι ἐξουσίᾳ, ἢ πόθεν αὐτὴν λαβόντες, πορνείαν εἰς τὰ τῶν Χριστιανῶν εἰσηγάγετε ἅγια, καὶ οὐκ ἠβουλήθητε λαβεῖν ἐπὶ νοῦν, ὡς εὐθέως καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ κηρύγματος τοῦτο τοῖς θείοις παρηγγύηται ἀποστόλοις, τὸ πορνείας ἀπέχεσθαι, ὅτε περὶ τοῦ πνικτοῦ καὶ εἰδωλοθύτου ἀπέστελλον. Καὶ τοῦ σκεύους δὲ τῆς ἐκλογῆς ὅσας ἐστὶ παρακελεύσεις λαβεῖν περὶ τοῦ μὴ πορνείᾳ συμφύρεσθαι, τίς ἠγνόηκε, μὴ ὅτι τῶν εἰς κλῆρον ἀριθμουμένων, ἀλλὰ καὶ τῆς λαϊκῆς πληθύος, εἰ μὴ ἄρα τις παντάπασιν ἀλλότριος Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἐκείνου λογίων ἀνήκοος; Διὰ τοῦτο οὐδὲ παρατίθημι τὰ περὶ πορνείας αὐτῷ εἰρημένα, ἵνα μὴ περιττὸς εἶναι δόξω, δηλῶν ἃ μηδ' ὄντινα D λέληθε. Πῶς οὖν τοῦ τῆς πορνείας ἄγους κατακεκριμένου παρὰ πάντων, Ῥωμαίοις ἔδοξε, διότι καὶ ἡμεῖς ἀκολουθοῦντες τῇ κρίσει τῶν ἀποστόλων, τῇ ψήφῳ τῶν ἁγίων Πατέρων, ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατάκρισιν τὸ πρᾶγμα πεποιήμεθα, νομίζειν ἡμᾶς ὑπευθύνους καὶ τοῦ ποιμνίου διώκεσθαι, καὶ πάσχειν τὰ τῶν κακούργων;

Ναί, φησίν· ἀλλὰ γάμος τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐ πορνεία. Γάμος, ὦ σεμνὲ νυμφαγωγέ, καὶ τιμῶν τὸν γάμον οὐχὶ κατὰ τὸν δοθέντα θεόθεν νόμον, ἀλλὰ κατὰ τὸν σὸν οὐκ οἶδα ποῦ γεγραμμένον νόμον; Γάμος ἡ πρὸς τετάρτην γυναῖκα δι' ὑπερβάλλοντα οἶστρον συνάφεια; Ποῦ τὸν γάμον τοῦτον εὑρὼν εἰσάγεις εἰς τὸ τῶν Χριστιανῶν ἅγιον ἔθνος, τὸ βασι-

A sunt, vituperari debent, siquidem quantumvis sermo taceant, facta ipsa vituperium gignunt.

Jam vero primum falsas contra nos prolatas accusationes et quomodo eas judicastis, recensere consentaneum est, deinde quantum gubernatione vestra feceritis contra Ecclesiam. Libelli contra nos circumferebantur qui utrum verum quid falsumve continuerint nemo scit: quomodo enim sciri potest, cum inquisitio ad defensionem accusatorum locum non habuerit? Attamen vel apud barbaros et exleges consuetudo invaluit, ut nemo accusatus condemnetur, nisi prius de iis quæ ipsi crimini dantur sese defenderit. Cæterum etiam B Christus Deus noster, cum improbi Judæi contra eum vociferarentur, priusquam pravam subiret sententiam, coram Sanhedrio constitutus, ut se defenderet rogatus est. Vestrum autem judicium, o fratres, quale hic et in veteri Roma apparet, alia procedit via quam ego nunc quidem dicere nolo, futurum autem tempus clara voce patefaciet, siquidem illud omnem humanam prudentiam ac potentiam longe superat.

Porro quæ nos concernunt nauci habeantur. Quid enim refert, ut ego, velut homunculus abjectus et vix dignus qui aerem respiret, e sede deturbatus in exsilium propellar, et quotidie, ut ita dicam, mortis supplicio afficiar? At vero quomodo fit, ut Ecclesiæ honorem, fidei dignitatem, C sacrorum canonum auctoritatem, concessam divinitus traditionem, neque consideretis neque revereamini? Ignoro scilicet quæ usi potestate aut unde eam nacti, fornicationem in Christianorum religionem subintroducatis, non animadvertentes, statim inter nascentis Evangelii primordia, cum de suffocato, et immolatitiis apostoli statuerent, fornicationem omnino esse interdictam. Vas autem electionis quoties edixerit ne quis fornicationis crimen incurrat, quis nescit non solum si sit ex ordine sacerdotali, sed etiam e turba laica, modo ne extra Ecclesiam versetur illiusque præcepta prorsus nesciat? Propterea noli hic recensere quæ de fornicatione scripsit, ne acta agere videar dum ea D profero quæ neminem latent. Quomodo igitur, cum fornicationis scelus ab omnibus condemnetur, Romanis placuit, sententiæ calculum addere quo nos a grege separati, maleficorum instar tractamur, propterea quod doctrinæ apostolorum et sententiæ sanctorum Patrum obsecuti eidem condemnationi fornicationem subjicimus?

Esto, aiunt; at non de fornicatione agitur jam, sed de matrimonio. Matrimonium hoccine dicis, o bone vir? At tu non secundum legem divinitus datam, sed secundum legem nescio ubi scriptam matrimonium concipis. Ergone conjunctionem quæ ob prægrandem amoris œstrum cum quarta fit muliere, matrimonium vocas? Ubinam invenimus

Digitized by Google

ejusmodi matrimonium, ut in sanctum Christianorum cœtum, in regiam hæreditatem inducas? Num in ullo Evangelio, aut Constitutione apostolica, aut traditione qualis ab initio christianæ religionis in Ecclesia auctoritatem obtinuit? Magnus Paulus ait: « Honorabile omnino connubium et torus impollutus [1]. » Jam si tuum matrimonium tale est, cur sacri canones ab Ecclesia ejiciunt illum qui hujuscemodi culpæ succubuit? Si illud vere est matrimonium, nec prorsus aliud quid cur talem conjunctionem luxuriam brutalem et a natura humana alienam appellant? Alias enim illicitus concubitus mero fornicationis nomine designatur, hic autem affectus brutalis et fines humanos supergressus dicitur.

Sed Romanis non ita videtur: concessum esse apud eos traditur. Sunt enim qui dicant (laudine id vobis, an vitio vertentes, non sat scio) apud vos quartam et quintam et super hanc aliam permitti, imo mortua sexta muliere aliam atque post hanc etiam aliam duci posse, ita ut ad sepulcri fauces inexhausta illa dispensatio, vel potius luxuria apud vos procedat. Cujus abominandæ luxuriæ causam ad magnum deducunt Apostolum qui dixit: « Satius est nubere quam uri [2]. » O miram sapientiam illorum qui ita ista verba intelligunt! Quam belle mentem Paulinam perscrutari callent? Nimirum universæ terræ doctor omnino carnis cupiditati satisfaciendum esse docet, dum ait: Transit habitus hujus mundi, ut qui uxores habent sint velut qui non habent, omnesque volo esse uti me. Quod autem ne ad secundas quidem nuptias convolare permittit viris, hæc ejus verba demonstrant: « Dico autem innuptis et viduis, bonum esse illis sic permanere: quod si continere nequeunt, nubant [3]; » viduis quidem permittit secundum connubium ob sexus imbecillitatem, viris autem viduis nullo modo, et nonnisi de iis qui matrimonii jugum nondum sunt experti, melius ait esse nubere quam uri.

Si igitur conjunctio cum quarta uxore est matrimonium, nec potius fornicatio, cum tamen pejus quid sit quam illa nimirum luxuria, uti divino Clementi videtur, permitte etiam concubitum: hoc autem permisso, ubi habebit locum illud: Melius est nubere quam uri? Jam vero audi quæ Clemens dicit, excellentissimi Petri discipulus et auditor, non inferior quis aut qui longo post illum intervallo inter homines conversatus sit: Monogamia naturæ ac legi consentanea est, siquidem divino nititur mandato, bigamia vero post promissionem illegitima, non ob conjunctionem, sed ob mendacium; trigamia intemperantiæ indicium; quæ autem trigamiam excedit, aperta fornicatio est et indubia incontinentia; tu vero eam matrimonii nomine honoras? Ecclesiæ lumina quorum lux et doctrina

[1] Hebr. XIII, 4. [2] Cor. VII, 9. [3] ibid.

A λειον ἱεράτευμα; Ποίων Εὐαγγελίων, ποίας ἀποστολικῆς διατάξεως, ποίας ἐξ ἀρχῆς ἀφ' οὗ τὸ τῶν Χριστιανῶν γένος ἐγνώρισται παραδόσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοιαύτης φανείσης; Παῦλος ὁ μέγας φησί· « Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. » Εἰ γάμος οὗτος ὁ σὸς γάμος, τί τῆς Ἐκκλησίας ἀπελαύνουσιν ἱεροὶ θεσμοὶ τὸν εἰς τοιοῦτον παραπεπτωκότα παρανόμημα; Εἰ γάμος τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐ πόῤῥω τῆς τοιαύτης κλήσεως, τί κτηνῶδες καὶ ἀλλότριον φύσεως ἀνθρωπίνης τὴν τοιαύτην ὀνομάζουσι μίξιν; Καίτοι γε τῆς ἄλλης ἐνεργουμένης πορνείας, τοῦτο αὐτὸ πορνείας ὀνομαζομένης, ἀλλ' οὐ κτηνώδους οὐδ' ἀνθρωπίνης φύσεως ἀλλοτρίου τοῦ πάθους δοκοῦντος.

B 'Αλλὰ Ῥωμαίοις οὐχ οὕτω δοκεῖ· συγκεχώρηται γὰρ, ὥς φησι, παρ' αὐτοῖς. Καὶ γὰρ τοῦτό εἰσιν οἱ λέγοντες (οὐκ οἶδα βουλόμενοι τιμᾷν ὑμᾶς ἢ ὑβρίζειν) ὡς οὐ μόνον τετάρτη ἀλλὰ καὶ πέμπτη καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἑτέρα· ναὶ δὴ καὶ τῆς ἕκτης τὸν βίον ἀπολιπούσης, πρὸς ἄλλον συμπλέκεσθαι γάμον τοιοῦτον, καὶ αὖθις ἐπ' ἄλλον, καὶ μέχρι τάφου πυλῶν ἡ ἄφθονος οἰκονομία, κρεῖττον δ' εἰπεῖν τῆς ἀσελγείας ἡ φιλοτιμία, προέρχεται παρ' ὑμῖν. Καὶ τῆς βδελυρᾶς ταύτης φιλοτιμίας τὸ αἴτιον εἰς τὸν μέγαν Ἀπόστολον ἀναφέρουσιν εἰπόντα κρεῖσσον γαμῆσαι, ἢ πυροῦσθαι. Καλή γε ἡ σοφία τῶν οὕτως ἐκλαμβανομένων τὸ λόγιον, πάνυ εὐστόχως τῆς Παύλου ἐφικνοῦνται διανοίας. Τοῦτο νομοθετεῖ ὁ τῆς οἰκουC μένης διδάσκαλος τὸ διὰ παντὸς χαρίζεσθαι τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς σαρκὸς, ὁ λέγων, Παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὦσιν ὡς μὴ ἔχοντες, καὶ θέλω πάντας εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν. Καὶ μὴ δ' ἐπὶ δεύτερον γάμον συνελθεῖν ἀνδράσι συγχωρεῖ τῷ φάναι, « Λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν ἐὰν μείνωσιν οὕτως· εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν· » γυναιξὶ μὲν χηρευούσαις ἐπιτρέπων δευτέραν συνάφειαν διὰ τὸ ἀσθενὲς, ἀνδράσι δὲ οὐδαμοῦ χηρεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς οὔπω συναφείας ἀφιγμένοις πρὸς πεῖραν, κρεῖσσον γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι.

Εἰ μὲν οὖν γάμος ἡ τετάρτη γυνὴ, ἀλλ' οὐχὶ πορνεία, μᾶλλον δὲ πορνείας πλέον καὶ ἀσέλγεια, καθὼς δοκεῖ τῷ θειοτάτῳ Κλήμεντι, ἐπίτρεπε καὶ D τὴν σύζευξιν. Εἰ δὲ τοῦτο, ποῦ χώραν ἔχει ἐνταῦθα τὸ Κρεῖσσον γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι; Καὶ ἄκουσον οἷά φησι Κλήμης ὁ τοῦ κορυφαίου Πέτρου μαθητὴς καὶ αὐτήκοος, ἀλλ' οὐχὶ τῶν κατωτέρω τις, καὶ μακρὰν τῆς ἐκείνου μετ' ἀνθρώπων βιοτῆς διεστώτων· Μονογαμία μὲν κατὰ νόμον γινομένη δικαία, ὡς ἂν κατὰ γνώμην ὑπάρχουσα Θεοῦ· διγαμία δὲ μετὰ ἐπαγγελίαν παράνομος, οὐ διὰ τὴν συνάφειαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ψεῦδος· τριγαμία δὲ ἀκρασίας σημεῖον· τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν τριγαμίαν, προφανὴς πορνεία καὶ ἀσέλγεια ἀναμφίβολος· καὶ σὺ τῷ τοῦ γάμου τιμᾷς προσρήματι; Ἀλλ' οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες, ὧν τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν πράξεων εἰς

Digitized by Google

A πᾶσαν ἐξέλαμψε τὴν οἰκουμένην, κτηνῶδες αὐτὸ καὶ τῆς φύσεως ἀλλότριον· ναὶ δὲ καὶ βίον καλοῦσι χοιρώδη, καὶ σὺ ἀποχρῆσθαι ὡς γάμῳ τοῖς ἀνθρώποις κελεύεις τῷ τοσούτῳ βδελύγματι; Ὡς θαυμαστὸς εἶ τῆς προνοίας τοῦ διδάσκειν ἐν σεμνότητι καὶ ἀξίως τῆς Χριστοῦ κλήσεως τοὺς ὑπὸ σοῦ διδασκομένους πολιτεύεσθαι; Ἄνθρωπε, οὐδεὶς ἁγιασμοῦ χωρὶς τὸν Κύριον ὄψεται· ἁγιασμὸς δὲ πῶς ἄν τις προσγένοιτο τῷ ἀκαθάρτῳ πορνείᾳ συμπεφυρμένῳ. Καὶ ἄλλος ἔφη· Μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα· τοῦτο δὲ τί ἄλλο βούλεται, ἢ τὸ φεύγειν τὰς τῆς πορνείας κηλῖδας;

Ἀλλὰ βασιλεὺς ὁ τὴν τετάρτην γυναῖκα ζητῶν, καὶ δεῖ παραχωρεῖν βασιλικῇ ἐπιθυμίᾳ. Καλῶς γε σὺ τιμᾷς τὸ στέφος τῆς βασιλείας, καλὴν αὐτῷ δόξαν χαρίζῃ. Ἢ διότι τῶν ἄλλων ὑπερκάθηται, διὰ τοῦτο B δεήσειεν αὐτὸν ῥυπωδέστερον εἶναι καὶ ἀτιμότερον; Σύ μοι δοκεῖς καὶ τῶν ποδῶν μᾶλλον ὥστε καθαροὺς εἶναι φροντίζειν, ἢ τοῦ προσώπου καὶ τοὺς μὲν μὴ προσεμβιβάζειν πηλῷ, τῆς δὲ κεφαλῆς μὴ φροντίζειν εἰ καταχέοιτο. Ἀλλ' ὑπολαμβάνω μὴ δόξειν ταῦτα τοῖς ὁρίζειν εἰδόσιν ὑψηλοτέρων πραγμάτων καὶ ταπεινοτέρων διαφοράν. Μέγα μὲν γὰρ τὸ τῆς βασιλείας πρᾶγμα, καὶ δέον πείθεσθαι βασιλεῦσι, μὴ δὲ τοῖς προστάγμασιν αὐτῶν ἀντιτείνειν. Ἀλλ' ἐν ἐκείνοις τοῖς προστάγμασιν ἐν οἷς διαφαίνεται τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα, προστάσσει δικαιοπραγεῖν· τοῦτο βασιλικὸν ἀληθῶς πρόσταγμα, καὶ δεῖ μὴ ἀντιλέγειν. Κελεύει κατ' ἐχθρῶν ὁπλίζεσθαι; Ἔδοξεν αὐτῷ συνεισφέρειν τι πρὸς τὴν τῶν κοινῶν λυσι- C τέλειαν; Τιμᾶν πάσῃ σπουδῇ τὸ δόγμα. Εἶπεν ἄλλο τι πράττειν τῶν σύστασιν φερόντων καὶ τιμὴν τῇ ἀρχῇ, καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα τελοῦσι, ποιεῖν ταχέως τὸ προσταττόμενον. Ταῦτα βασιλικὰ, καὶ ἀναγκαῖον, μᾶλλον δὲ ἀπαραίτητον, ἕτοιμον παρέχειν εἰς τὸ ἀκούειν τὸ οὖς. Κελεύει πάλιν, οἷα τὰ τοῦ διαβόλου πονηρὰ ὑποβλήματα, εἰς Θεὸν ἀσεβεῖν; Τοῦτο οὐ βασιλικόν· οὐκοῦν οὐδὲ πιστέον αὐτῷ, ἀλλ' ὡς ἀσεβοῦς ἀνδρὸς ἀσεβὲς πρόσταγμα παρὰ φαῦλον ποιητέον. Κελεύει συκοφαντεῖν, ἢ δόλῳ ἀναιρεῖν τινας, ἢ γάμους ὀρύσσειν ἀλλοτρίους, ἢ ἀδίκως ἀφελέσθαι τὰ ἀλλότρια πράγματα; Οὐδὲ τοῦτο βασιλικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ λωποδύτου καὶ συκοφάντου καὶ μοιχοῦ καὶ ἅρπαγος. Καὶ εἴ τις θεοφιλὴς, καὶ τὸ θεῖον τιμῶν, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ παρασχεθεῖσαν D ἐπὶ γῆς βασιλείαν, οὐκ ἂν πεισθείη τοιούτοις μιαροῖς ἐπιτάγμασιν, ἀλλὰ πρότερον ἕλοιτο ἂν τὴν ψυχὴν ἀφεῖναι, ἢ τοῦ κελεύοντος τὰ τοιαῦτα γενέσθαι ὑπηρέτης.

Εἰ καὶ οἴμοι τῆς ἀνθρωπίνης ῥοπῆς ἐπὶ τὰ χείρω πλείστους ἡ κακία ἔχει τῆς θεραπείας αὐτῆς ἐραστάς· ἀγνοεῖς ὅτι πέφυκε τὸ ἀρχόμενον οἷον πρὸς παράδειγμα τὸν ἄρχοντα βλέπειν; Καὶ τί τοῦτο λέγω; Ὅπου γε καὶ τοῦ ἄρχοντος πάσῃ κοσμιότητι βιοῦντος, ὅμως τὸ ἀρχόμενον ἐπὶ τὰ ἐναντία κέκτηται τὴν ἐπιφορὰν, διὰ τὴν ἀεὶ τρέχουσαν πρὸς τὰ κάτω καὶ τὴν ὕλην προαίρεσιν τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νόμοι τέθεινται, ὅτι μὴ δ' ἔστι τὸ παράδειγμα τοῦ ἀγαθοῦ ἄρχοντος ἱκανὸν βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ἂν τῷ φόβῳ τῶν νόμων

A et factis universam terram collustravit, brutale hoc et ab humana natura alienum, imo vitam porcinam vocaverunt; tu autem hominibus illud piaculum tanquam matrimonium commendas? Quam mira est doctrina tua, quæ ita a te institutis et edoctis præcipit, ut in honestate et uti Christianos decet, vitam transigant? Vir bone, nemo sine sanctitate Dominum videbit: at sanctitas quomodo erit ejus qui fornicationem sectatur impuram. Alius porro dixit: Qui oderunt tunicam a carne contaminatam; et quid hoc vult aliud dicere quam quod fornicationes sordes fugere debeamus?

Sed imperator est qui quartam uxorem quærit, ejusque desiderio obtemperandum. Scilicet mire honoras coronam regiam, præclarum ei splendo- B rem concedis. Ergo quia omnes dignitate supereminet, ideo etiam præ omnibus contaminatus et inhonoratus esse debet? Tu quidem id maxime curare mihi videris ut pedes puri sint, de capite autem polluto haud cogitare: Ego vero opinor illis qui magna atque parva probe inter se discernere norunt aliter videri. Præclarum sane quid dignitas regia. Necesse est regibus obediri neque mandatis eorum repugnari, mandatis dico quibus dignitas regia apparet rectumque facere jubet: hoc enim est mandatum vere regium neque licet refragari. Edicit contra hostes arma sumere? Videtur ei aliquid in reipublicæ commodum introducere? Summo studio quod ille præcipit exsequendum erit. C Aliud quid fieri edicit quo imperium populorumque salus promoveatur ac stabiliatur, confestim morem geremus. Hæc regem decent, et necessario, imo irrecusabiliter aurem præbere oportebit. At contra edicit quod prave a diabolo suggeritur, ut impie adversus Deum agamus? Hoc vero non regium, ideoque ei fides deneganda, et jussum tanquam ab impio homine profectum pro irrito habendum. Jubet calumniari, aut dolose interficere alios, aut nuptias alienas suffurari, aut injuste diripere quæ sunt aliorum? Neque hoc est regiæ dignitatis, sed potius furis et calumniatoris et adulteri et avari. Si quis igitur Deum diligit ac reveretur, et regiam potestatem divinitus concessam esse persuasum sibi habet, hujusmodi sordidis mandatis non ob- D temperabit, ac potius vitam amittere, quam talia jubenti aurem præbere volet.

Et si, proh dolor! quæ est humanæ naturæ ad pejora inclinatio, pravitas multos habet servos et asseclas, ignorasne subjectos ad principem tanquam ad exemplar suspicere? Quid dico? Vel tum quando rex in summa pietate vitam agit, subjecto contrario impetu abreptos videmus, siquidem voluntas humana semper ad materiam et quæ infra sunt fertur. Quia igitur ne boni quidem principis exemplum sufficit ad homines meliores reddendos ideo leges sunt latæ, ut regum reverentia a pravis studiis prohibiti, vel inviti ad probitatem dirigan-

Digitized by Google

tur. Provehit Deus aliquem ad magistratum, ad regnum, ad dignitatem qualemcunque, non ut, quia magis quam cæteri a Deo honoratus est, seipsum et eum qui honorem contulit, probro ac dedecore afficiat, aut divinum de ipso judicium quasi falsum erroneumque ostendat, sed ut virtute sua appareat dignus sententia divina, et dum Dei gloriam promovendam curat, sibi quoque laudem acquirat. Si vero quis quoniam a Deo majorem adeptus est honorem, ideo magis sibi licere putat divinarum legum honorem contemnere, nescius ad brutorum per satietatem lascivientium similitudinem delabitur. Pravum igitur opinari, pravissimum vero dicere : Quia rex, ideo licentia gaudet peccandi, quamvis hoc subditorum nemini concedatur. Potentes potenter examinabuntur, sapientium aliquis dixit. Si hoc ita est, ubi locum habebit vestra indulgentia? Vel militi gregario ac duci qui in una eademque re defecerunt, non eadem erit pœna, sed dux quidem secundum illum quem obtinuit ordinem, miles autem inferiori statui convenienter multabitur. Eodem modo calo et gubernator, atque, si vis, servus ac dominus, quamvis in eodem deliquerit, non eidem accusationi et condemnationi obnoxii erunt; sed dignitatis ratio habebitur.

At dispensationem in hoc Romanus præsul sancivit, nec fas est tali dispensationi refragari, sed sancita revereri. Quid dicis? Num licet Romanis sancire, ut qui leges infringit, pœnam haud solvat aut impuris manibus sacra contrectet? Licetne Romanis eos qui ob piaculum e divina æde ejecti sunt antequam illud emundatum sit, reducere eo unde jure meritoque exsularunt? Magnam scilicet nactus esses potestatem, qualem ne ille quidem qui mundi peccata tulit sibi arrogavit, ne dum quisquam sanctorum ejus discipulorum, aut ullus e doctoribus ecclesiasticis. Venit enim ut peccata ferret nostra, sed tunc demum si peccare desineremus. neque iis insisteremus aut omni abjecto pudore ea perpetrare pergeremus quæ ille abstulit. Audio enim eum dicentem homini quem sanaverat: Ecce sanus effectus es, ne amplius pecces. Animadverte quomodo interdicit, non autem permittit peccare eos qui ipsius misericordia digni sunt habiti. Eodem modo nec Petrus, nec Paulus, nec alius quis unquam peccato neglecto libertatem a responsabilitate promisit peccatori. Ubi tandem reperisti absurdam istam dispensationem quæ peccati gravitatem non imminuit, sed potius adauget? quæ non salutem parit, sed interitui tradit, quæ non depurgat, sed plus sordium adjicit? Quis usque ad hunc diem talem dispensationem novit? Dispensatio enim est salutaris condescensio. quæ peccatorem salvificat, manum auxiliatricem porrigit lapsumque a casu erigit, non autem quæ casu dejectum jacere sinit vel potius in foveam misere detrudit. Dispensatio est imitatio divinæ charitatis quæ ex faucibus bestiæ contra nos rugientis eripit eum qui in eo versatur ut ab

A ἀναστελλόμενοι τῆς πονηρᾶς προαιρέσεως, καὶ ἄκοντες μετὰ τοῦ βελτίονος γένοιντο. Ἀνάγει Θεὸς εἰς ἀρχὴν, εἴτουν εἰς βασιλείαν ἢ ἑτέραν, οὐχ ἵνα διότι πλέον τῶν ἄλλων δεδόξασται παρὰ Θεοῦ, αὐτὸς ἀτιμάζοι ἑαυτόν τε καὶ τὸν δοξάσαντα, οὐδ' ἵνα τὴν θείαν κρίσιν ὥσπερ ἐσφαλμένην ἐφ' ἑαυτῷ δείξῃ, ἀλλ' ἵνα δι' οἰκείας ἀρετῆς ἄξιος ὀφθῇ καὶ τῆς θεϊκῆς κρίσεως, καὶ δοξάζεσθαι μὲν Θεὸν παρασκευάσῃ, προσθήκην δὲ δόξης καὶ ἑαυτῷ περιποιήσηται. Εἰ δέ τις διότι πλέον εἴληχε παρὰ Θεοῦ τιμῆς, διὰ τοῦτο μᾶλλον οἴεται τὸ ἐξεῖναι αὐτῷ τῆς τιμῆς τῶν θείων νόμων καταφρονεῖν, λέληθεν ἑαυτὸν παραπλήσιος ὢν τοῖς διὰ κόρον ὑβρίζουσι κτήνεσι. Κακὸν οὖν δόγμα καὶ πάγκακον τὸ λέγειν, διότι βασιλεὺς, συγκεχώρηται ἁμαρτάνειν, ὃ μὴ τοῖς ὑπὸ χεῖρά τις B συγχωρήσειε. Δυνατοὶ δυνατῶς ἐτασθήσονται, λέγει που τῶν σωφρόνων ὁ λόγος· εἰ δὲ τοῦτο, ποῦ χώραν ἕξει τὸ ὑμέτερον συγχώρημα; Ἐγὼ καὶ στρατιώτῃ καὶ στρατηγῷ τὸ αὐτὸ πταίσασιν, οὐκ οἶδα τὴν ἴσην ἐπαγομένην ποινὴν, ἀλλ' ὁ μὲν στρατηγὸς ἀναλογοῦσαν ἕξει τῷ μεγέθει τῆς τιμῆς τὴν τιμωρίαν, ὁ δὲ στρατιώτης κατὰ τὸ μέτρον τῆς τάξεως. Ἀλλὰ καὶ ναύτῃ καὶ κυβερνήτῃ, εἰ βούλει δὲ καὶ δεσπότῃ καὶ οἰκέτῃ τῷ αὐτῷ σφάλματι περιπεπτωκόσιν οὐχ ἡ αὐτὴ ἀπαντήσει κατηγορία οὐδὲ κατάκρισις, ἀλλὰ τῇ διαφορᾷ τῶν προσώπων συνδιατιθεμένη.

Ἀλλ' οἰκονομίαν ἐπ' αὐτῷ ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐξουσία πεποίηται, καὶ δεῖ πρὸς τὸ οἰκονομηθὲν μὴ ἀντι- C λέγειν, ἀλλὰ τὰ ἡμῖν δεδογμένα τιμᾷν. Τί λέγεις; Καὶ ἔξεστι τοῦτο Ῥωμαίοις οἰκονομεῖν, ὥστε παρανομοῦντά τινα μὴ δίκην ὑπέχειν; καὶ ὥστε χερσὶν ἀκαθάρτοις τῶν ἁγίων ἐφάπτεσθαι, καὶ τοὺς ἐλαυνομένους τῶν θείων περιβόλων ἐπὶ μιάσματι, τούτους μὴ ἀποθεμένους τὸ μίασμα εἰσάγειν ὅθεν καλῶς καὶ ἐνδίκως ἀπελήλανται; Μεγάλης ἂν ἐξουσίας εἴης ἐπειλημμένος, καὶ ἧς οὐδ' αὐτὸς ὁ τὰς ἁμαρτίας αἴρων τοῦ κόσμου ἐπείληπται, μὴ ὅτι γε ἄλλος ἢ τῶν ἐκείνου ἱερῶν μαθητῶν, ἢ τῶν ἄλλων τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας διδασκάλων. Ἧκε μὲν γὰρ τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας βαστάσαι, ἀλλὰ δῆλον ὅτι τοῦ ἁμαρτάνειν ἡμῶν παυσαμένων, οὐκ ἐπιμενόντων δὲ, οὐδὲ πραττόντων ἀδεῶς ὧν ἐκεῖνος τὴν ἄρσιν ποιεῖται. Ἀκούω γὰρ τῷ τεθεραπευμένῳ τοῦ ὑπ' D αὐτοῦ δοθέντος παραγγέλματος, Ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε· πρόσχες, ὡς κωλύει, οὐκ ἐπιτρέπει τὸ ἁμαρτάνειν τοῖς τοῦ ἐλέους αὐτοῦ κατηξιωμένοις. Οὐμενοῦν οὐδὲ Πέτρος, ἀλλ' οὐδὲ Παῦλος, οὐδέ τις ἄλλος ποτὲ ὤφθη παρορῶν μὲν τὸ ἁμάρτημα, τῷ δὲ ἁμαρτάνοντι τὸ ἀνεύθυνον ἐπαγγελλόμενος. Ποῦ ταύτην τὴν ἄτοπον οἰκονομίαν ἐξεῦρες τὴν οὐκ ἐλαφρύνουσαν τὸ βάρος τοῦ ἁμαρτήματος ἀλλὰ βαρύτερον αὐτὸ ποιοῦσαν; τὴν μὴ σώζουσαν, ἀλλὰ τῇ ἀπωλείᾳ παραδιδοῦσαν; τὴν μὴ καθαίρουσαν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον τὸν ῥύπον προστιθεῖσαν; Τίς ποτε τοιαύτην οἰκονομίαν ἄχρι τοῦ νῦν ἔγνω; Οἰκονομία μὲν γὰρ σωτηριώδης ἐστὶ συγκατάβασις, σώζουσα τὸν ἡμαρτηκότα, χεῖρα βοηθείας ὀρέγουσα καὶ ἀνιστῶσα τοῦ πτώματος τὸν πεσόντα, οὐχὶ τῷ

Digitized by Google

πτώματι ἐπιτρέπουσα κεῖσθαι, μᾶλλον δὲ πρὸς ἐλεεινὸν βάραθρον συνωθοῦσα. Οἰκονομία ἐστὶ μίμησις τῆς θείας φιλανθρωπίας, ἁρπάζουσα ἐκ στόματος τοῦ καθ' ἡμῶν ὠρυομένου θηρὸς τὸν μέλλοντα τῷ ἐκείνου ὀλεθρίῳ καταπίνεσθαι στόματι. Ἁρπάζεται δὲ πάντως οὐχ ὁ πράττων τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ὁ ταύτης θείᾳ μεθόδῳ τῆς οἰκονομίας πόῤῥω καταστάς, καὶ τὴν δίωξιν αὐτῆς ἀποκλίνας.

Εἰ μὲν οὖν τὸ πρᾶγμα μή ἐστιν ἁμάρτημα, μηδὲ πορνεία ἡ τετραγαμία, μᾶλλον δὲ πλέον πορνείας, ἀλλὰ τὴν φύσιν ταύτης ἐνήλλαξας; Σὸν δ' ἂν εἴη καὶ τοῦτο τὸ τόλμημα, τὸ τὴν ἁμαρτίαν μὴ δοκεῖν ἁμαρτίαν νομίζειν· ἄλλος ἂν εἴη λόγος, ὃν ἡμεῖς οὔτε γινώσκομεν, οὔτε γνωσόμεθα· μὴ δὲ γὰρ γένοιτο τοιοῦτον ἡμᾶς πονηρὸν μάθημα γνῶναι, ὅτι τὸ ἁμαρτάνειν οὐκ ἔστιν ἁμαρτάνειν. Εἰ δ' ὡς ἔστι φύσεως, οὕτως καὶ διαμένει, καὶ οὐδεὶς αὐτὸ δύναται διαμείβειν τρόπος, οὐδὲ τὴν πορνείαν ποιεῖν μὴ εἶναι πορνείαν, καὶ τὴν ἀσέλγειαν, καὶ τὸν κτηνώδη καὶ τὸν χοιρώδη βίον, ἢ τοῦτο εἶναι ὅπερ ἐστὶ καὶ λέγεται, τίς ἡ παράδοξος, μᾶλλον δὲ ὀλέθριος οἰκονομία, ἥτις ᾠκονόμηταί σοι ἐπὶ τῇ σῇ μὲν καταγνώσει, ἐπὶ βαρυτέρῳ δὲ κατακρίματι τοῦ δοκοῦντος ἐπ' αὐτῷ διοικονομεῖσθαί σοι τὸ ἀσελγαίνειν; Κακὸν μὲν καὶ ἄλλως ἀπώλεια, κἂν ὑπ' ἀγνοίας εἰς ταύτην περιπίπτοιμεν· τὸ δὲ καὶ μετὰ τέχνης καὶ μετὰ σοφισμάτων πρὸς ταύτην ἑαυτὸν ὑπάγειν, πόσου ἄν τις κακοῦ ἀριθμήσεται; Ἐγὼ μὲν καὶ εἴ τις ἐμοὶ πείθοιτο, μᾶλλον δὲ τοῖς ἱεροῖς νόμοις, καὶ μετάνοιαν ἀποδέχομαι τῶν ἁμαρτανόντων, καὶ οἰκονομίαν ἐπὶ τούτοις κυρῶ, ἀλλὰ τὴν ἀπρακτεῖν ποιοῦσαν, οὐ τὴν ἐνεργεῖσθαι παρασκευάζουσαν τὴν ἁμαρτίαν. Ἀδύνατον γὰρ τῆς ἁμαρτίας ἐπιτελουμένης καὶ διηνεκῶς, οἰκονομεῖν τι πρὸς σωτηρίαν ὑπολαμβάνειν τὸν ἄδειαν αὐτῷ παρεχόμενον τῇ ἁμαρτίᾳ συζῆν· εἰρωνευομένου γὰρ τοῦτο μᾶλλον, οὐκ οἰκονομοῦντος, καὶ παίζοντος τὴν τῆς οἰκονομίας βοήθειαν.

Τί ἔτι ἐπὶ προλαβόντα λοιπὸν καὶ ἀρχαῖά τινα καταφεύγουσι πράγματα, ὧν ἀτόπων ὑπαρχόντων οἱ τότε παρόντες ἐν βίῳ ἠνέσχοντο; Ἐγὼ δὲ πρῶτόν φημι ὡς οὐκ ἀσφαλὲς αὐτοῖς ἐκεῖ καταφεύγειν, οὗ μήτε θείαν ψῆφον πολιτευομένην ὁρῶσι, μήτε κρίσιν ἐξ ἀνθρώπων ἐπαινουμένην· πῶς δ' ἂν εἴη Θεοῦ ψῆφος, ἢ γνώμη ἀνθρώπων ἐπὶ πράγμασι προξενοῦσιν αἰσχύνην, μέμψεως δὲ τοὺς ἐργάτας ἐξαιρεῖσθαι μὴ δυναμένοις; Δεύτερον δὲ ὅτι μὴ δ' ἄξιον εἴ τι πόῤῥω τοῦ πρέποντος τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐπράχθη, τοῦτο παράδειγμα ποιεῖσθαι τοὺς νεωτέρους· λήσομεν γὰρ ἑαυτούς, πολλὰ τῶν κολάσεως ἀξίων εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γενεὰν εἰσάγοντες· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο φιλοθέων ἀνδρῶν, οὐδὲ ζωὴν ἀγαπώντων θεοφιλῆ. Κακῶς οὖν καὶ τοῦτο λέγεται, τὸ πρὸς τὰ πρεσβύτερα τῶν ἁμαρτημάτων ὁρῶντας βούλεσθαι καὶ ἡμᾶς ἁμαρτάνειν· καὶ διότι μὴ εὐαγῶς ὁ δεῖνα, ἢ ὅτι ἄνθρωπος ὢν παρηνέχθη πρὸς φαύλην πρᾶξιν, διὰ τοῦτο καὶ ἡμᾶς, εἴ τι φαῦλον ἀνακύπτει, τοῦτο καταδέχεσθαι. Ἦν δὲ ἄμεινον καὶ πολλῷ ἄμεινον τοῦτο καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν ὡς ἐπειδὴ ἐκεῖνο κακῶς ἐπράχθη, δεῖ ταῦτα κατὰ τὸν προσήκοντα λόγον διαπεπρᾶχθαι· τοῦτο

A illis absorbeatur. Eripitur autem non qui peccato indulget, sed qui divinæ dispensationis beneficio procul aufugit et illius instantiam declinat.

Si res ista non est peccatum, si quartum connubium non fornicatio, imo plus quam fornicatio: tu ergo ejus indolem immutasti? In tuum autem caput recidat ausum istud quo peccatum non pro peccato habendum definis: fortasse aliud exsistit præceptum, quod nos nescimus semperque nesciemus: Deus enim avertat ut unquam doctrinam pravam addiscamus qua sancitur peccatum non esse peccatum. Si vero quæ est natura peccati,
B semper eadem erit neque ullo modo immutari potest, ita ut fornicationem non fornicationem esse nunquam dici queat, aut lasciviam, et vitam brutalem et suinam aliud quid quam quod vere est et vocatur: quænam paradoxa, imo perniciosa dispensatio est, quam facis in tuam damnationem, multo magis autem in condemnationem ejus qui dispensatione tua luxuriose vivere sibi jam putat licere? Perire semper mala res est, etiamsi per ignorantiam pereamus; sed adhibitis argutiis atque artificiis ad ruinam ferri, quantum esse malum reputabitur? Ego quoque, si quis mihi, vel potius sacris canonibus fidem adhibet, pœnitentiam peccatorum admitto, et dispensationem con-
C cedo, sed eam quæ a peccatis desistere jubet, non illis insistere permittit. Ubi enim peccatum perpetuo et sine intermissione locum habet, fieri nequit ut ille qui veniam in peccando pergendi concedit, ad salutem peccatoris aliquid conferat, siquidem potius illudere et deridere quam dispensare auxilium videtur.

Quomodo igitur ad antiqua quidam confugiunt et præterita quibus qui tunc vixere, quamvis absurdis, indulserunt? Dico igitur primum nullam existere causam justam cur illuc confugiant, ubi neque divinam inveniunt approbationem, neque laudabilem hominum assensionem: quomodo enim Deus faveat aut homines assentiantur rebus ignominiosis quibus qui student vituperium evitare
D nequeunt? Deinde indignum mihi videtur, si posteri id quod majores inhoneste fecerunt, velut exemplum imitandum sibi proponant: sic enim vel inscii multa quæ vituperari ac puniri debent, apud nos introduceremus: hoc autem neutiquam est hominum qui Deum diligunt et vitæ probæ operam navant. Improbandum ergo erit, si nos respicientes ad ea quæ majores male egerunt, et ipsi peccare nobis licere putaverimus; aut quia nonnulli qua homines ad mala facinora sese abripi passi sunt, ideo etiam nos malum, ubicunque apparuerit, sequi voluerimus. Imo si quid male actum est olim, multo melius erit cogitare ac dicere, quod hoc bene et uti decet facere nos oporteat, siquidem apud omnes de hoc constat, pejora nullatenus

Digitized by Google

esse imitanda, imo nostrum esse, pejoribus cognitis, ad hoc quantum in nobis est incumbere, ne eodem abripiamur, sed potius ad meliora inclinemus.

Quid igitur mihi commemoras Valentianum aut alium quemcunque? Si enim illius factum laude est dignum, imitari debemus, ut eadem laude dignos nos reddamus : si vero vituperandum est ac reprobandum, quid jubes me facere quæ tibi ac nobis simul in vituperium cedunt? At (inquis) sanctissimus Damasus admisit. Quodsi hanc opinionem toto animo suscipis eamque bene se habere existimas, quidni eo usque progrederis ut sancias licere duas uxores simul habere? Sed hoc dogma declinas neque sic tibi videtur. Si igitur eo usque non procedis, te rem ipsam rejicere et admissionem haud bonam esse opinari apparet. Aaron olim vitulos effinxit, et Deus hoc fieri sivit, siquidem ille pœnas haud solvit. Jam vero Aaronis impunitas illis qui postea vitulos efformavere nihil profuit quin hujus facinoris pœnas darent. Videsne eos quorum res male habent nil lucri inde capere si ad majorum peccata confugiant? Cui bono et civiles leges et divini canones ferrentur, si ea quæ olim obtinuerunt, prorsus impune imitari deberemus? Feruntur sane ideo, ne homines qui veteribus peccatis illabuntur, uti possint hac excusatione : Quod peccavi, hoc mihi cum aliquo majorum commune est.

Non absolvit igitur, o fratres, prætextus iste eos qui ad illud confugiunt et inde quartum connubium stabilire conantur, sed potius condemnat, quia non recta, sed obliqua via res ecclesiasticas, quæ semper rectissimæ esse debent, dispensare student. Porro si quis servorum tuorum, quando domum aut vestem polluit, ad alium qui idem prius fecerit sese referens dixerit : Quoniam alius quis conservorum meorum idem commisit, ideo etiam mihi hoc facere licuit, hanc excusationem non admittes, sed castigabis ac verberabis eo quod ad talem licentiam processerit, cum potius post conservi errorem a tali facinore sibi cavere debuerit. Quæ vero in Ecclesia male aguntur, majorum exemplo confirmanda et excusanda putas? Et aliter de rebus tuis ac domo tua judicas, et aliter de iis quæ ad Ecclesiam pertinent, et quia olim ejusmodi peccata condonata ac neglecta sunt, etiamnum negligi jubes? Quis autem mentis suæ compos te juste agere dixerit? Cæterum si qui sunt qui gratiam (Evangelii) cum antiquitate conferre et beatum Davidem allegare præsumant, haud video quid illis hoc prodesse possit, nisi etiam Jacobum cum duabus uxoribus iisque sororibus nobis adduxerint, aut, si lubet, etiam Samuelem, qui in sanguinem Agag ensem intinxit, et circumcisionem et victimas, et quæcunque apud antiquos in usu fuisse historia nobis retulit.

A γὰρ κοινῶς παρὰ πᾶσι κρατεῖ, τὸ μὴ πρὸς τὰ χείρω τὴν μίμησιν ποιεῖσθαι, ἀλλ' ὅση δύναμις ἐκ τῆς τῶν χειρόνων κατηγορίας ἀσφαλίζεσθαι ἡμᾶς αὐτοὺς, μὴ τοῖς ἴσοις περιπεσεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὰ βελτίονα φέρεσθαι.

Τί οὖν μοι τὸν Οὐαλεντιανὸν παράγεις, ἢ τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα; Εἰ μὲν ἡ τούτου πρᾶξις ἐπαινετὴ, μιμησώμεθα καὶ ἡμεῖς, ἵνα τῶν ἴσων ἐπαίνων κληρονομήσωμεν· εἰ δὲ μῶμον ἔχει καὶ διαβέβληται, τί με ποιεῖν προτρέπεις, ἃ καὶ σοὶ τὴν διαβολὴν καὶ ἡμῖν φέρει; Ἀλλ' ἐδέξατο Δάμασος ὁ ἁγιώτατος. Εἰ τὴν παραδοχὴν ὅλῃ ψυχῇ ἀποδέχῃ καὶ νομίζεις αὐτὴν καλῶς ἔχειν, τί καὶ σὺ μὴ θαῤῥῇς δυσὶ γυναιξὶ κατὰ τὸ αὐτὸ συνεῖναι δογματίζειν; Ἀλλὰ φεύγεις τὸ δόγμα, καὶ οὐκ ἄν σοι τοῦτο B δόξῃ. Οὐμενοῦν οὐκ ἂν ἀρνηθεὶς προτρέπειν, δῆλος εἶ καταγινώσκων τοῦ πράγματος, καὶ τὴν ἀποδοχὴν μὴ καλὴν οὖσαν ὑπολαμβάνειν. Ἐμοσχοποίησέ ποτε Ἀαρὼν, καὶ συνεχώρησε τοῦτο Θεός· οὐ γὰρ ὑπήχθη τῇ δίκῃ. ἀλλ' οὐκ ἤρκεσεν τοῖς μετὰ ταῦτα μοσχοποιοῦσι τὸ τοῦ Ἀαρὼν ἀκατάγνωστον εἰς τὸ μὴ δοῦναι δίκην τῆς μοσχοποιΐας. Ὁρᾷς πῶς οὐχ ἱκανὸν τοῖς μὴ καλῶς τὰ οἰκεῖα διατιθεμένοις πράγματα ἐπανατρέχειν εἰς προγενέστερα σφάλματα; Τίνος δὲ χάριν καὶ πολιτικοὶ νόμοι καὶ θεῖοι κανόνες ἐκτίθενται, εἰ τὰ προλαβόντα εἶχε τὴν μίμησιν ἀκατάκριτον; Ἀλλὰ σκοπὸς, ἵνα μὴ τοῖς προλαβοῦσιν ἁμαρτήμασι περιπίπτοντες ἄνθρωποι, καταφεύγοιεν εἰς ἀπολογίαν, ὡς τὸ ἡμαρτημένον ἐμοὶ, καὶ ἄλλῳ τινὶ προγενεστέρῳ ἐξείργασται.

C Οὐκ ἀπολύει οὖν, ἀδελφοὶ, οὐδ' ἡ πρόφασις αὕτη τοὺς καταφεύγοντας ἐπ' αὐτὴν, καὶ διὰ τοῦτο σύστασιν τῇ τετραγαμίᾳ παρεχομένους. Ἀλλὰ κατακρίνει μᾶλλον, ὅτι μὴ ἐκ τοῦ εὐθέος, ἀλλ' ἐκ τοῦ διεστραμμένου τὰ πολλῆς εὐθύτητος χρῄζοντα πράγματα τῆς Ἐκκλησίας ἐγνώκασι διοικεῖν. Εἶτα εἴ τις τῶν σῶν οἰκετῶν τὸν οἶκον ἢ τὸν χιτῶνα μολύνας, ἐπί τι πρόσωπον ἕτερον αὐτὸ τοῦτο προδιαπεπραγμένον ἀναφέρων ἐρεῖ, ὡς ἐπειδὴ προλαβών ἕτερός τις τῶν συνθεραπόντων τοῦτο ἐξήμαρτε, διὰ τοῦτο κἀμοὶ πράττειν οὕτως ἐπῆλθεν, οὐκ ἂν δέξῃ τὴν ἀπολογίαν, ἀλλὰ στρεβλώσεις καὶ μαστιγώσεις ὡς εἰς τοιαύτην ἥκοντα καταφρόνησιν, ὀφειλομένου ὄντος ἐκ τοῦ προημαρτημένου τῷ συν- D θεράποντι, τοῦτον τὴν πρᾶξιν φυλάξασθαι. Καὶ τὰ κακῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ συμπίπτοντα, ἐκ τῶν προλαβόντων ἀξιοῖς παραδέχεσθαι; Καὶ τὴν ἴσην οὐ τηρεῖς ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας γνώμην τοῖς περὶ σὲ καὶ τὴν σὴν οἰκίαν πραττομένοις, ἀλλὰ δικαιοῖς αὐτὰ παρορᾷν διὰ τὴν τῶν προλαβόντων σφαλμάτων παρόρασιν; Καὶ τίς ἂν εἴποι σε εἰκότα ποιεῖν, ὀρθὰ φρονεῖν ἐπιστάμενος; Τὸ δὲ καὶ πρὸς τὴν παλαιότητα συγκρίνειν τὴν χάριν καὶ τὸν μακάριον Δαβὶδ εἰς μέσον παράγειν, οὐκ οἶδα τί συναντιλαμβάνεται τοῖς τοῦτο προφέρουσιν· εἰ μὴ ἄρα καὶ τὸν Ἰακὼβ σὺν ταῖς δυσὶ γαμεταῖς αὐτοῦ ἀδελφαῖς οὔσαις ἡμῖν προσοίσουσιν· εἰ βούλει δὲ καὶ τὸν Σαμουὴλ κατὰ τῆς σφαγῆς τοῦ Ἄγαγ τὸ ξίφος βάπτοντα, καὶ τὴν περιτομὴν, καὶ τὰ σφάγια, καὶ ὅσα τῇ παλαιότητι πραττόμενα τέως ἐγνωρίζετο.

Digitized by Google

Ἀλλὰ γὰρ πολλῶν καὶ ἄλλων προσόντων, ἃ ῥηθῆναι ἡ ὑπόθεσις ἐπιζητεῖ, πλεῖστα οἶμαι καὶ ταῦτα διὰ τὸ μῆκος τοῦ γράμματος. Ἀφέντες οὖν τὸ πλέον τι λέγειν περὶ τούτων, ἐκεῖνό φαμεν· Ἐπιστράφητε πρὸς ἑαυτοὺς, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καὶ τῶν πραχθέντων τὸ παράλογον κατανοήσαντες, καὶ τῆς πρὸς χάριν ἀνθρωπίνης οἰκονομίας ὑμῶν ὡς ἀσχήμονος καταγνόντες, τὸ πρέπον καὶ ὑμῖν αὐτοῖς φρονήσατε, καὶ τὸ πρὸς τιμὴν διαβαῖνον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν σεμνότητος. Μὴ δὲ βουληθῆτε γενέσθαι διήγημα, ὡς Ῥωμαῖοι τετραγαμίαν προφάσει βασιλικῆς χάριτος εἰς τὸ τῶν Χριστιανῶν ἅγιον ἔθνος εἰσήγαγον· οἴδατε γὰρ ὡς ὀξεῖα τοῦ κακοῦ ἡ φορὰ, καὶ ἀρχὴν λαβοῦσα μάλιστα ἐκ δυνάμεως, καὶ τότε τοσαύτη· οὐ ῥᾳδίως ἀνακόπτεσθαι. Οὕτω καὶ τριγαμία ἐν ἀνθρώποις ἀρχὴν ἔλαβε πολιτεύεσθαι, συνεχωρήθη πρὸς χάριν ἑνὸς, καὶ δεύτερος ἦλθε εἰς μίμησιν, καὶ πάλιν ἄλλος, καὶ οὕτως ἐπὶ πλείστους διελθὼν εἰς πονηρὰν κατέστη τῷ βίῳ συνήθειαν. Μὴ οὖν ἀνάσχησθε, καίτοι γεγηρακυίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸν ξένον τοῦτον γάμον καὶ ἀλλότριον τοῦ γένους, διδάξαι αὐτήν· μὴ δὲ τοιούτου μικροῦ πράγματος, ὡς γεγόνατε διδάσκαλοι, τῷ βίῳ καταλίποιτε ὄνομα· ἀλλ' αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐπανορθώσατε. Οὐ γὰρ φέρει αἰσχύνην ἡ τῶν παρὰ τὸ δέον γεγενημένη ἐπανόρθωσις, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ σύνεσιν προσμαρτυρεῖ, καὶ ἀρετῆς ἔρωτα, καὶ τιμᾷ οὐχ ὑβρίζει τοὺς οὕτω πεφρονηκότας. Ὅπερ καὶ ὑμᾶς ἄξιον φρονῆσαι μάλιστα τῶν πραγμάτων ἐξ ἀπάτης καὶ κακουργίας τὴν ὕπαρξιν λαβόντων, ἣν ὑμᾶς ἀποκρυψάμενοι παρήνεγκαν ἐφ' ἃ μὴ ἔδει οἱ ταῦτα σκεψάμενοι. Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰ ἄνθρωποι ὄντες, δι' ἀπάτης ἐσφάλητε· ἀλλὰ τοῦτο θαυμαστὸν μᾶλλον, εἰ ἄλλους ἐπαγγελλόμενοι διορθοῦσθαι, μὴ τὰ ἐναγῶς ὑμῖν πεπραγμένα τῆς τοιαύτης προνοίας καταξιώσητε. Τοῦτο δὲ πάντως προνοηθήσεται ὑμῖν ἀθετουμένων καὶ ἀκυρουμένων, καὶ ἀναθέματι παραπεμπομένων τῶν προγεγονότων καὶ τῶν εἰσαγαγόντων τὴν τῶν σκανδάλων αἰτίαν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ ὑμᾶς πρὸς μέμψεις τηλικαύτας ἐλασάντων.

A Cum autem multa alia succurrant quæ ad rem faciunt, tamen ne scripsiuncula hæc justo longius extendatur, hic subsistendum videtur. Omissis igitur quæ adhuc dici possunt, nonnisi hoc addo: Attendite ad vos ipsos, fratres reverendissimi, et eorum quæ evenerunt absurditatem intelligentes, et ea quæ in gratiam potestatis humanæ illicite admisistis reprobantes, atque curate sedulo quæ vobis honorifica sunt, et Ecclesiæ ac religionis christianæ gloriam promovent. Nolite permittere ut omnium traducamini ore, quasi Romani ad captandum imperatoris favorem quartum connubium in sanctum Christianorum cœtum invexerint, siquidem bene nostis quanto impetu ac rapiditate malum feratur, atque postquam a potentioribus

B originem duxit, non facile supprimi queat. Sic etiam tertium connubium inter homines invalescere cœpit. Postquam in unius gratiam admissum fuerat, secundus primi exemplum imitatus est, et deinde alius, ita ut quasi per traducem propagaretur et jam in pravam consuetudinem abierit. Cavete igitur ne, quamvis natura humana ad hoc extraordinarium humanitateque indignum matrimonium inclinet, doctrina vestra illud commendetis, neque talem rem turpem vobis magistris originem debere a posteritate dici queat, sed ad meliora vos convertite. Hujusmodi enim conversio quæ ad justitiam fit, tantum abest ut nobis sit contumeliosa, ut etiam prudentes virtutisque amantes nos

C esse demonstret, siquidem eos qui sic sentiunt, non pudore sed honore afficit. Est autem eo magis, ut vos sic sentiatis, optandum, quo certius constat totam hanc rem a fraude et malevolentia originem duxisse, quandoquidem illi quibus hæc cordi fuere, vos inscios ad nefas pertraxerunt. Nec mirum, quod — qua homines estis — per fallacias in errorem cecidistis; magis autem mirum foret, si, dum alios in rectam viam dirigere promittitis, erga vos ipsos hoc officium negligeretis. Sed omnino fungemini hoc officio, si ea quæ acciderunt et hujusmodi scandali causam in Ecclesiam Dei injecerunt vosque ad talia facta vituperanda perduxerunt, tanquam irrita aboleveritis et anathemate percusseritis.

Τοῦτο δέ φαμεν οὐ περὶ τοῦ καλοῦ βασιλέως, μὴ γένοιτο! οὐδὲ περὶ τοῦ ὑμετέρου προέδρου Σεργίου, οὐδ' ἵνα ἐκεῖνοι τῷ ἀναθέματι παραπέμποιντο· ἤδη γὰρ χεῖρα ἐπορέξαντος Θεοῦ τῷ καλῷ βασιλεῖ, αὐτὸς πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς γεγονὼς, καὶ τοῦ κατακρίματος καὶ τοῦ ἀναθέματος, πεποίθαμεν τῇ θεϊκῇ εὐμενείᾳ, τὴν ψυχὴν ἑαυτῷ περιπεποίηται, τὸ μὲν οἰκεῖον ἁμάρτημα ἐπιγνοὺς, συγγνώμην δὲ καὶ λύσιν τῆς καταδίκης ἐξαιτησάμενος, ᾗ παρ' ἡμῶν ὑποβέβλητο, καὶ ἀποδοὺς καὶ ἡμῖν τὸ ποίμνιον ἐξ οὗπερ ἠλάθημεν, καὶ πάντα διοικῆσαι ἡμῖν ἐπιτρέψας, καθὼς συνορῶμεν καὶ Θεῷ ἀρέσκον, καὶ τοῖς θείοις ἱεροῖς κανόσιν ἁρμόδιον. Καὶ τοῦ ὑμετέρου δὲ προέδρου τὸν βίον λιπόντος, καὶ τῷ πρώτῳ καὶ μεγάλῳ τὸν λόγον τῆς αὐτοῦ οἰκονομίας ὑπέχοντος ἀρχιερεῖ, ἀπόχρη τούτῳ καὶ χωρὶς τῆς ἐνταῦθα καὶ ἀνθρωπί-

D Hoc autem non dicimus de probo imperatore — quod Deus avertat! — neque de vestro prædecessore Sergio, ut anathemate feriantur. Quod enim ad bonum imperatorem attinet, jam divinis ulnis receptus ad finem vitæ pervenit, et condemnatione et anathemate secundum Dei benignitatem, uti credere fas est, absolutus peccati sui sibi conscius factus est atque veniam solutionemque damnationis cui eum subjeceramus, precibus suis obtinuit. Etenim et cœtum a quo depulsi eramus, nobis reddidit, et omnia uti nos Deo placere et sacris canonibus convenire existimaremus, instituere atque administrare permisit. Vester autem prædecessor cum jam ex hac vita discesserit, primario ac summo pontifici administrationis suæ rationem redditurus, neutiquam opus est ut hæc multa humana ei in-

Digitized by Google

figatur. Uterque igitur eximendus, a reliquis autem qui etiamnum supersunt pœnam quam incurrerunt, expetite. Etenim non solum nos vobis scripsimus qua pravitate usi fuerunt, sed etiam summus Christique amans imperator ad vestram notitiam perferri jussit quæcunque dolose machinati sunt, ita ut nihil vos latere possit eorum quæ mendaci artificio peregerunt, cum illustris illius magister et quæ mala animo conceperiut, et quæ pejora etiam scriptis evulgaverint, vobis per litteras indicaverit. Quibus omnibus veritas adeo clare enituit, ut jam mendacia reprobare, et facta quæ evenire nunquam debebant, condemnare, atque antiquam vestram gloriam opinionemque restituere debeatis. Omni illa igitur in sceleratorum caput rejicite, siquidem, quantum penes ipsos fuit, majorem Romanæ quam nostræ Ecclesiæ labem asperserunt.

νης ὑποτιμήσεως. Ὥστε τούτους μὲν ἐξαιρετέον· τοὺς δ' ἄλλους καὶ τῷ βίῳ περιόντας, τῇ ὀφειλομένῃ παράδοτε καταδίκῃ· καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων μαθόντες ὅσα ἐπονηρεύσαντο, καὶ οἷς ὁ φιλόχριστος καὶ μέγας ἡμῶν βασιλεὺς πρόνοιαν ἔθετο γνῶναι ὑμᾶς τὰ ἐκείνοις δραματοποιηθέντα, καὶ μηδὲν λαθεῖν τῆς ψευδοῦς αὐτῶν συσκευῆς ἐν τῷ καταπράξασθαι, διὰ τοῦ περιβλέπτου αὐτοῦ μαγίστρου πρὸς ὑμᾶς κομισθέντα τὰ κακῶς μελετηθέντα, πολὺ δὲ χείρω καὶ γραφῆς ἀξιωθέντα. Δι' ὧν πάντων τῆς ἀληθείας ἐμφανιζομένης, ὑμέτερόν ἐστι καταγνῶναι τοῦ ψεύδους, καὶ ἃ μὴ ἔδει τὴν ἀρχὴν πραχθῆναι, ταῦτα εἰ καὶ διεπράχθη κατακρίναι, καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑμῶν δόξαν ἀνασώσασθαι. Πάντα ἐκεῖνα ῥίψαντας εἰς κεφαλὴν τῶν κακουργησάντων, καὶ ὅσον ἐπ' αὐτοὺς ἧκε, πλέον τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἢ τῇ ἐνταῦθα λυμηναμένων (1).

XXXIII. *Tryphoni monacho.*

Haud minor et nobis inest cupiditas tuæ sanctitati conversandi, præsentiaque et commercio fruendi, quam quo tu ipse, o homo Dei, teneris desiderio. Sed quoniam rerum concursus id corpore fieri non sinit, meliori quodam congressu satisfaciamus nostræ cupiditati, mente conversantes, et mentis oculis contemplatione potiti, hoc enim tuæ quoque sanctitati gratum fieri existimo. Quod autem morbo laboras, inde, præter cætera quæ propter peccata nostra indeficientibus doloribus feriunt animam nostram, accepimus et nunc doloris incrementum. Attamen supplices facti, in Deo Salvatore nostro confidimus, non post multum temporis tuum morbum curationem adepturum, dum modo tu velis, quemadmodum efflagitasti ut mitterentur adjumenta, quæ et misimus, ita utilitatis eorum experimentum facere sine mora. Patet enim omnis adversitatis in principio facile esse effugium; si quis autem illius vexationem neglexerit, viribus ex tempore acceptis, jam non pariter eos dimittere, qui, cum prius neglexerunt, posterius vexantis mali curationi incumbunt. Oportet igitur vestram sanctitatem, adjumentis a Deo susceptis minime segniter uti. Omnino enim in bona spe sumus, si eis accuratius usus fueris, redituram esse naturalem tuæ carnis restitutionem. Et hæc quidem hactenus. Tu vero qui nosti quanta nobis patienda sint talibus rerum tempestatibus jactatis quales haud scio utrum aliqua unquam excitaverit calamitas, in adjuvando me tuis sanctis precibus esto promptior et constantior.

ΛΓ'. *Τρύφωνι μονάζοντι.*

Οὐδὲν ἔλαττον καὶ ἡμῖν εἰς ἐπιθυμίαν καθέστηκε τῇ σῇ ὁσιότητι συγγενέσθαι, καὶ παρουσίας καὶ ὁμιλίας κοινωνῆσαι, ἢ ὅσον αὐτὸς, ὦ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπε, τῆς τοιαύτης ὑπάρχεις ἐφέσεως. Ἀλλ' ἐπεὶ τῶν πραγμάτων αἱ περιπτώσεις σωματικῶς γενέσθαι τοῦτο μὴ βούλονται, κρείττονί τινι κοινωνίᾳ θεραπεύωμεν τὴν ἐπιθυμίαν νοερῶς συγγινόμενοι, καὶ βλέμμασι τῆς ψυχῆς τὴν ἀπόλαυσιν ἔχοντες. Τοῦτο οἶδα καὶ τῇ σῇ ὁσιότητι τοῦ ἴσου πόθου παρεχόμενον ἀπολαύειν. Περὶ δὲ τῆς λυπούσης ἀσθενείας, ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀδιαλείπτοις ἀλγηδόσι βάλλει τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, ἐδεξάμεθα καὶ νῦν προσθήκην ἀλγηδόνος. Ὅμως οὖν ἀναφέροντες, ἐπὶ τῷ Σωτῆρι Θεῷ ἡμῶν τὴν ἐλπίδα προσδοκῶμεν τῆς ἐπὶ σοὶ ἀλγηδόνος, οὐκ εἰς μακρὰν εὑρεῖν τὴν θεραπείαν, ἐὰν μόνον σὺ βουληθῇς, ὥσπερ ᾐτήσω τὴν τῶν βοηθημάτων ἀποστολὴν, ἃ καὶ ἀπεστείλαμεν, οὕτω καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν πεῖραν λαβεῖν μὴ βραδέως. Διότι οὐκ ἄδηλον, ὅτι παντὸς ἐναντιώματος ἐν ἀρχῇ ῥᾳδία ἡ ἀποφυγὴ, ἡ δὲ τούτου παρενόχλησις ἐν καταφρονήσει τιθεμένη, δύναμιν ἀπὸ τοῦ χρόνου λαμβάνουσα, οὐκέτι ὁμοίως ἐθέλει ἀνιέναι τοὺς πρότερον καταφρονητὰς, ὕστερον δὲ πρὸς ἐπιμέλειαν καθισταμένους τῆς τοῦ παρενοχλοῦντος διώξεως. Δεῖ οὖν καὶ τὴν ὑμῶν τελειότητα τῶν βοηθημάτων καταλαμβανόντων σὺν Θεῷ, μὴ ῥαθύμως αὐτῶν τὴν χρῆσιν ποιήσασθαι. Πάντως γὰρ εὐέλπιδές ἐσμεν, ὡς εἰ σπουδαιότερον χρήσῃ αὐτοῖς, ἐπανελεύσεται ἡ φυσικὴ τοῦ σαρκίου κατάστασις. Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. Σὺ δὲ εἰδὼς οἷα εἰκὸς πάσχειν ἡμᾶς ἐν τοιαύταις καταιγίσι πραγμάτων στρεφομένους, οἵας οὐκ οἶδα, εἴ τίς ποτε πραγμάτων ἐπήγειρε βιαιότης, ταῖς ὁσίαις ἐπαμύνειν εὐχαῖς γενοῦ μοι καὶ προθυμότερος καὶ συντονώτερος.

XXXIV. *Duci Græciæ.*

Dilecte nobis fili, novimus, gratia Dei intellectu et prudentia ornatus cum sis, nec non et pietate, quanta ad honorem et bonum statum Ecclesiarum

ΛΔ'. *Στρατηγῷ Ἑλλάδος.*

Τέκνον ἡμῶν ἠγαπημένον, οἴδαμεν ὅτι χάριτι Θεοῦ φρονήσει κοσμούμενος καὶ συνέσει, καὶ θεοφιλὴς ὑπάρχων, ὅσα εἰς τιμὴν καὶ κατάστασιν τῶν

(1) Hactenus Nicolai magnifica epistola, seu tractatus, quamquam de re minime æqua, ut alibi diximus. Illa autem quæ latine extat apud Baronium epistola, nescio quo casu mutila atque informis est, neque græci exemplaris dignitatem satis retinet.

Digitized by Google

Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ταῦτα καὶ χωρὶς τῆς ἡμετέρας παραινέσεως, καὶ διανοῇ καὶ πράττεις. Πλὴν ἀλλ', ἐπεὶ ἡ ὅλη μέριμνα καὶ ἡ φροντὶς ἡμῖν ἐπίκειται τῶν Ἐκκλησιῶν, γράφομέν σοι καὶ ἡμεῖς, ἃ καὶ σοὶ μισθὸν οὐράνιον προξενεῖ, καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις εἰς συμφέρον ἐστίν· ἀλλὰ τέως μὲν περὶ τῶν ἄλλων σιγῶμεν. Ἐπεὶ δὲ περὶ τῆς τῶν Θηβῶν ἁγίας ἀνεμάθομεν Ἐκκλησίας, ὡς οἱ κληρικοὶ κατ' ἀλλήλων στασιάζοντες, ἀντὶ τοῦ τύπος εἶναι καταστάσεως τοῖς κοσμικοῖς, αὐτοὶ ἀταραξίας καὶ μάχας συνιστῶσι, καὶ τὸ ἐλεεινότατον καὶ πληγὰς ἐπιφέρουσιν ἀλλήλοις, ὁρίζομεν ἵνα τούτους εἰς ἓν ἡ σὴ προσκαλέσηται σύνεσις, καὶ λόγοις καὶ παραινέσεσι πείσῃ τῆς τοιαύτης ἀταξίας ἀποσχέσθαι· καὶ παραγγείλῃ τοὺς μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου συλλειτουργοῦντας, ἐκείνους τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν κατέχειν, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ ἐπιτελεῖν· τοὺς δὲ ἄλλους, οἳ τέως τῷ ἀρχιεπισκόπῳ οὔτε συνελειτούργησαν, οὔτε ἐκοινώνησαν, ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκκλησίαις συνάγεσθαι καθ' ἑαυτούς, ἵνα οὕτως ἀσύγχυτος ἡ ἱερατεία διαμείνῃ, μέχρις ἂν ὁ ἅγιος Θεὸς εὐδοκήσῃ τι οἰκοδομηθῆναι εἰς τὰ κατασχόντα πράγματα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν. Τούτου γὰρ γενομένου καὶ οἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ διατηρηθέντες ἄμεμπτοι ἐν τῇ ἱερουργίᾳ αὐτῶν, οὐ μὴ προσκόψωσιν· καὶ οἱ ἀνθρώπινόν τι παθόντες καὶ σφαλέντες, μετὰ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος ἔσονται ἀναμένοντες τὴν περὶ αὐτοὺς γενησομένην οἰκονομίαν, ὅταν ὁ μέγας ἡμῶν ἀρχιερεὺς καὶ Θεὸς τοῦτο εὐδοκήσῃ ἐπιτελεσθῆναι. Ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξαι ὁ Κύριος, τέκνον ἡμῶν ποθεινόν, ἐν πᾶσι καλοῖς προκόπτοντα καὶ εὐδοκιμοῦντα, καὶ ὄντα παντοίας ἐπηρείας ἀνώτερον.

A Dei, hocque etiam absque nostra exhortatione, et cogites et agas. Attamen cum ad nos pertineat omnis cura et sollicitudo Ecclesiarum, scribimus tibi et nos, quæ et tibi mercedem cœlestem conciliabunt, et Ecclesiis utilia sint; sed ad præsens quidem de cæteris taceamus. Quoniam vero sanctæ Thebarum Ecclesiæ audivimus clericos inter se dissentientes, nedum sint his qui de mundo sunt, virtutum exemplar, tumultus et pugnas concitare quodque miserrimum est, plagas sibi invicem inferre, id statuimus ut eos tua prudentia ad unitatem revoces, eisque et verbis et exhortationibus persuadeas ut istiusmodi tumultibus abstineant; et his qui archiepiscopo comministrant denunties ut ipsi catholicam Ecclesiam protegant, et, quæ in B ea est, Dei gloriam perficiant; cæteris autem qui hactenus archiepiscopo neque comministraverunt, neque communicaverunt, ut in reliquis Ecclesiis in unum coeant, ut ita sacerdotium inconfusum maneat, quoadusque Deo sancto visum fuerit quonam modo ædificetur sancta sua Ecclesia in his, quæ propter peccata nostra obtinuerunt, calamitatibus. Hoc enim facto, et hi, qui a Deo irreprehensibiles servati sunt in suo ministerio, non offendent, et hi qui humani aliquid passi sunt, et erraverunt, cum bona spe exspectabunt ordinationem de seipsis futuram, quando illud summo nostro sacerdoti et Deo perficere visum fuerit. Incolumem te servet Dominus, desideratissime noster fili, in omnibus C bonis proficientem et bene audientem et omni injuria superiorem.]

ΛΕ'. *Στρατηγῷ Στρυμόνος.*

Οἶδα, τέκνον ἡμῶν ἠγαπημένον, ὅτι καὶ φρονήσει καὶ συνέσει κοσμούμενος, ἐκεῖνα φρονεῖς περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ὅσα πρέπον ἐστὶν ἄνθρωπον θεοφιλῆ καὶ παρὰ Θεοῦ καὶ νῦν τιμηθέντα καὶ δοξασθέντα, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα δόξαν καὶ τιμὴν λαβεῖν παρ' αὐτοῦ ἐλπίζοντα· καὶ ἴσως περισσόν τι ποιοῦμεν τὴν σὴν διανοηθέντες παραινεῖν θεοφιλῆ ψυχὴν περὶ τοῦ προΐστασθαι τῶν πραγμάτων τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ καὶ ἐδοξάσθης παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν ταπεινῶν ἡμῶν χειρῶν τὴν ἐπὶ τῇ πατρικιότητι εὐλογίαν δεξάμενος· ἐν ᾗ πάντως καὶ τὰς ἐλπίδας ἔχεις, τουτέστιν εἰς τὴν ἐν αὐτῇ διὰ παντὸς κατοικοῦσαν χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ γράμμα ἐδεξάμεθα παρὰ τοῦ τῶν κτημάτων αὐτῆς προεστῶτος, λέγομεν δὴ τοῦ Στρογγυλίζοντος, ὑπόμνησιν ποιούμεθα τοῦ γράψαι πρὸς τὴν ὑμῶν μεγαλοπρέπειαν, ὥστε τῆς σῆς ἀντιληπτικῆς χειρὸς ἐν ἀπολαύσει αὐτόν τε τυγχάνειν, καὶ τοὺς καταπεπιστευμένους αὐτῷ τῆς Ἐκκλησίας τόπους, οὗ ἂν ἡ χρεία καλῇ, τὴν ἐκείνου πληροῦντες ὑπόμνησιν, ταῦτά σοι τὰ γράμματα διαπέμπομεν, καὶ ὥσπερ παρόντες δι' αὐτῶν προσομιλοῦμεν, καὶ παραινοῦμεν τοῦ μὴ περιορᾶν τοὺς βου-

XXXV. *Duci Strymonis.*

Novi, dilecte nobis fili, te et prudentia et intellectu ornatum hoc sentire de Dei Ecclesia quod decet hominem Dei amantem et a Deo jam honestatum et glorificatum, et sperantem se in sæculo futuro gloria et honore ab eo donandum. Et forte supervacuum aliquid facimus, arbitrati tuam Dei amantem exhortandam esse animam, ut rebus præsis magnæ Ecclesiæ Dei in qua glorificatus es a Spiritu sancto per impositionem humilium manuum mea- D rum, benedictione in patriciatu accepta, in qua omnino et spe frueris, gratiæ scilicet sanctissimi Spiritus quæ in ea indeficienter inhabitat. Attamen quoniam litteras accepimus ab eo qui rebus ejus præest, a præfecto Strongylizonte quæ memoriam faciunt scribundi ad tuam amplitudinem, eo fine ut tua prompta manu fruatur, tum ipse, tum hi Ecclesiæ loci qui ei committuntur, ubi opus fuerit, hanc monitionem exsecuti, has tibi litteras mittimus, et per ipsas te quasi præsentes alloquimur, et exhortamur ne despicias eos qui inordinato sensu et impetu, invadere tendunt in loca sancti templi magni Dei et Salvatoris nostri, et ut avellas quidem eos ex ejus ditione, in tuam autem propriam ditionem redigas. Sunt autem, ut audimus, hujus

Digitized by Google

sectæ funestæ non pauci qui, ut dicunt, cupiditate tantum ducti, divini templi opes diripere et sibi arrogare non dubitant, sacrorum scilicet violatores, et propter hoc sacratissimæ Ecclesiæ contemptores.

Et tales quidem sunt isti. Tu autem, fili mi, pro tua prudentia reputans quantum periculum immineat his qui talia audent et his qui tales ausus dissimulant, et qui cum vindicare possent, id non agunt, neque eos sines per hoc Ecclesiæ damnum sibi metipsis salutis animæ jacturam comparare, neque tu indulgendo eorum cupiditati, imo sacrorum violationi teipsum quasi reum constitues Dei sententiæ. Qui enim malum prohibere potest, nec id facit, non multum abest quin codemnationis reus sit. Et si qui Deo non offert de propriis, crimen incurrit et reprehensionem, quanto magis qui res Dei surripit! Quibus pro tua prudentia, fili mi, animadvertendis ostende qui decet tuam virtutem in Dei Ecclesiam zelum, et quam in ea habes fidem, ut et tibi gratiam non qualemcunque a Deo compares, et hi qui male invadunt res Ecclesiæ, a sua audacia cohibiti, non aliquid æqui obtinuisse videantur, nec in iis quæ non oportet, suam perversam mentem divagare sinant.

A λομένους ἐπιπηδᾷν ἀτάκτῳ γνώμῃ καὶ ὁρμῇ ἐν τοῖς τόποις τοῦ ἁγίου ναοῦ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ παρασπᾷν μὲν αὐτοὺς τῆς ἐκείνου δεσποτείας, ὑπὸ δὲ τὴν ἰδίαν δεσποτείαν ἄγειν. Εἰσὶ δὲ ὡς μανθάνομεν τοιαύτης προαιρέσεως μοχθηρᾶς οὐκ ὀλίγοι τινές, οἵ, ὥς φασι, μόνῃ πλεονεξίᾳ κινούμενοι, οὐ τρέμουσι τὰ τοῦ θείου ναοῦ ἀποσπαράσσειν καὶ οἰκεῖα ποιεῖσθαι· ἱερόσυλοι τινὲς ὄντες, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἱερωτάτης Ἐκκλησίας καταφρονοῦντες.

Ἀλλ' οἱ μὲν τοιοῦτοι. Σὺ δὲ, τέκνον ἐμὸν, ὡς φρόνιμος ἐννοῶν ὅσος ὁ κίνδυνος, καὶ τοῖς τολμῶσι ταῦτα, καὶ τοῖς παρορῶσι τὴν τόλμαν δυναμένοις διεκδικεῖν, τοῦτο μὴ πράττουσι, μήτε ἐκείνοις συγχωρεῖς διὰ τῆς τοιαύτης ζημίας τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοὺς ζημιοῦν ψυχικῆς σωτηρίας, μήτε σὺ διὰ τοῦ παρορᾷν τὴν πλεονεξίαν αὐτῶν, μᾶλλον δὲ τὴν ἱεροσυλίαν, B ὥσπερ ὑπόδικον σεαυτὸν καταστήσεις τῷ τοῦ Θεοῦ κατακρίματι. Ὁ γὰρ δυνάμενος κωλύειν τὴν πονηρίαν, εἶτα τοῦτο μὴ πράττων, οὐ πολὺ ἀπέχει τῆς κοινωνίας τῆς κατακρίσεως. Καὶ εἰ τὸ μὴ προσφέρειν Θεῷ ἐκ τῶν οἰκείων, μέμψιν ἔχει καὶ κατάγνωσιν, πόσῳ μᾶλλον τὸ ἁρπάζειν τὰ τοῦ Θεοῦ; Ἅπερ ὡς φρόνιμος, τέκνον μου, συνορῶν, δεῖξον τὸν πρέποντα τῇ σῇ ἀρετῇ ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ζῆλον, καὶ ἣν ἐν αὐτῇ πεποίθησιν ἔχεις, ἵνα καὶ σεαυτῷ χάριν οὐ τὴν τυχοῦσαν παρὰ Θεοῦ περιποιήσῃ, καὶ οἱ κακῶς ἐπιπηδῶντες εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ θράσους ἐπισχεθέντες, μὴ ἐν οἷς οὐ δεῖ, μηδ' εὔλογόν τι φαίνωνται κεκτημένοι, τὴν πονηρὰν αὐτῶν προαίρεσιν ἐπεκτείνωσιν.

XXXVI. *Curatoris Strongylizontis.*

Ex indicio litterarum quas misisti ad sacratissimum Dei hominem et œconomum magnæ Dei Ecclesiæ comperimus turbari te et ægre habere, tum propter negotiorum implicationes, tum ex eo quod litteras ab eo aliquanto ante accepisti objurgatorias. Et objurgationibus quidem illius minime audivimus te gravatum, quippe cum patris in filios reprehensiones et objurgationes, quæcunque sint, lætitiæ potius dent locum iis qui mentem sanam habent, quam tristitiæ et afflictionis. Quare? Quia ad scopum et finem reprehensionis respicere debet qui illa feritur, sed non verbis tantum attendere. Sive igitur reprehensionem immeritus accepisti, gaudere debes quod quasi quædam non peccandi præcautio facta sit reprehensio: sive lapsum te reprehendit; et tunc quoque magis lætandum esset, quia correctio et curatio lapsus ex reprehensione prodit. Bonum autem utrumque. Et in bonis rebus non oportuit te sapientem illud pati quod in malis et adversis sequitur. His enim solis affligi solet qui sapienter sentit. Proinde quam ex litteris œconomi accepisti tristitiam depone, et cogitationes mœstas dimitte, nec non et verba recusantia ministerium, propter quod te recte et toto corde ministrantem incomparabilis manet merces. Non enim ad præsentia tantum aspicis, vir prudens cum sis, et, ut suspicor, plus quam præsentis vitæ desiderium habens futuræ. Minime enim dubitas quin te

C ΛϚʹ. *Τῷ κουράτορι τοῦ Στρογγυλίζοντος.*

Δι' ὑποδείξεως γράμματος παρὰ σοῦ σταλέντος πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἱερώτατον ἄνθρωπον, καὶ οἰκονόμον τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἐμάθομεν ἀλύειν σε καὶ δυσφορεῖν, τοῦτο μὲν ἐπὶ ταῖς ὀχλήσεσι τῶν πραγμάτων, τοῦτο δὲ καὶ ὅτι γράμματα παρ' αὐτοῦ πρὸ χρόνου τινὸς ἐδέξω μέμψεις σοι φέροντα. Καὶ ὑπὲρ μὲν τῶν ἐκείνου μέμψεων οὐκ ἀποδεχόμεθά σε λυπούμενον. Αἱ γὰρ πατρικαὶ πρὸς τὰ τέκνα ἐπιτιμήσεις καὶ μέμψεις, ὁποῖαι ἂν ὦσιν, εὐφροσύνης μᾶλλόν εἰσι παρασκευαστικαὶ τοῖς νοῦν ἔχουσιν, ἀλλ' οὐχὶ λύπης καὶ θλίψεως. Διὰ τί; Ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μέμψεως καὶ τὸ τέλος ἀφορᾷν ὀφείλει ὁ ταύτῃ καθυποβεβλημένος, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς ῥήμασι D μόνοις προσέχειν. Εἴ τε οὖν μὴ σφαλόμενος ἐδέξω τὴν μέμψιν, χαίρειν ὀφείλεις, ὅτι ὑπὲρ τοῦ μὴ σφαλῆναι ὥσπερ τις προασφάλεια γέγονεν ἡ μέμψις· εἴτε σφαλομένῳ σοι ἐπετίμησε, καὶ οὕτω πλέον ἔδει χαίρειν, ὅτι διόρθωσις καὶ θεραπεία τοῦ πταίσματος ἐκ τῆς ἐπιτιμήσεως ἀπαντᾷ. Καλὰ δὲ ἀμφότερα. Καὶ ἐπὶ τοῖς καλοῖς οὐκ ἔδει σε φρόνιμον ὄντα ἐκεῖνο παθεῖν, ὅπερ ἐπὶ τοῖς κακοῖς καὶ ἀσυμφόροις ἀκολουθεῖ. Ταῦτα γὰρ μόνα λυπεῖν οἶδε τὸν λογιζόμενον ἐμφρόνως. Ὥστε τὴν ἐπὶ τοῖς γράμμασι τοῦ οἰκονόμου λύπην ἀπόθου, καὶ τοὺς λογισμοὺς ἄφες τῆς ἀκηδίας, καὶ τὰ παραιτούμενα ῥήματα τὴν διακονίαν, ἐξ ἧς σοι ὀρθῶς καὶ ὁλοψύχως διακονοῦντι ἀσύγκριτος ἀπόκειται ὁ μισθός. Μὴ γὰρ μόνον εἰς τὰ παρόντα βλέπεις ἄνθρωπος συνετὸς ὑπάρχων,

Digitized by Google

καὶ πλέον τῆς παρούσης ζωῆς ὥς γε ὑπολαμβάνω A ἐφιέμενος τῆς μελλούσης· πάντως δὲ οὐ διστάζεις ὅτι ἀπόκειταί σοι μισθὸς ἐκεῖθεν παρὰ Θεοῦ ὑπὲρ ὧν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας πονεῖς· ἢ σὺ ἐάν τις ἐν τοῖς σοῖς πόνον καὶ σπουδὴν ἐπιδείκνυται πράγμασιν, ὥστε ὠφέλειαν τινὰ τούτοις γενέσθαι τῆς ὀφειλομένης χάριτος οὐκ ἀποστερεῖς τὸν σπουδάζοντα, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ τὴν ἀμοιβὴν τῶν πόνων τούτου περισκοπεῖς; τὸν δὲ ἐπὶ πάντων Θεὸν λείπεσθαι τῆς σῆς προαιρέσεως ὑπολαμβάνεις; Ἀλλ' ἄτοπον τοῦτο, καὶ μή ποτε εἰς νοῦν ἀνθρώπινον ἔλθοι. Ὡς εἶπον, κατάβαλε τὴν ἐπὶ τῷ γράμματι ἀθυμίαν. Περὶ δὲ τῆς τῶν πραγμάτων περιστάσεως καὶ δυσκολίας ἐγράψαμεν τῷ στρατηγῷ, καὶ λογιζόμεθα τοῦτον μὴ ἐν παραλογισμῷ θέσθαι τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα, ἀλλὰ τὴν ἐνδεχομένην ἐπι- B χορηγηθῆναί σοι παρ' αὐτοῦ βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν. Ὥστε καὶ ἐν τούτοις εὐθυμότερος γενόμενος, σπουδαιότερον τῶν πραγμάτων ἀντέχου, καὶ συγγινόμενος τῷ στρατηγῷ, καὶ τὴν ἐκείνου γνώμην ἀπὸ τοῦ νῦν ἀναμανθάνων γράφε πρὸς ἡμᾶς, καὶ τῆς δυνατῆς οὐκ ἐν δευτέρῳ ποιησόμεθα βοηθείας σε μὴ ἀποτυγχάνειν, μηδὲ τῆς ὀφειλομένης προνοίας τε καὶ προστασίας.

hinc maneat merces a Deo propter ea quæ in negotiis Ecclesiæ ejus laboras. Num tu, si quis in tuis laborem et studium exhibet, ita ut quædam utilitas his inde contingat, laborantem debita gratia destituis, aut non potius omni modo justam laborum ejus retributionem circumspicis? Deum autem, qui est super omnes, inferiorem tua bona voluntate arbitraris? At insanum istud, nec unquam in mentem humanam intret. Quemadmodum jam dixi, abjice hanc animi tristitiam de litteris. De rerum deinde iniquo statu scripsimus duci, et hunc non arbitramur nihili facturum ea quæ a nobis scripta sunt, sed, quam potuerit, ab ipso præstandam fore opem et auxilium, ita ut in his fortior factus, studiosius ad res incumbas. Cum autem adfueris duci, ejusque mentem ex hoc nunc cognoveris, ad nos scribe, et, pro nostra potestate, id agemus ut non ope, nec debita providentia et protectione destituaris.

ΛΖ'. *Στυλιανῷ διακόνῳ.*

Προστάξεις καὶ διδασκαλίαι πράξεων ἐκείνοις ἀναγκαῖαι, ὅσοι μὴ τὸν οἰκεῖον νοῦν διδάσκαλον ἔχωσι. Τοῦτο ἡμεῖς οὐ λογιζόμεθα περὶ σοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ γράφειν σοι ὅπως δεῖ σε τὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας πράγματα διοικεῖν ἀπεσχόμεθα. Πείσαντες γὰρ ἅπαξ ἑαυτοὺς, ὅτι πρῶτον μὲν εἰς Θεὸν ὁρᾷς καὶ τὸ ἐκείνου κατάκριμα φρίττεις, ἔπειτα δὲ ὅτι καὶ τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν οἷς τὸ δέον γίνεται οὐχ C ὑστερεῖς, περιττὸν ἡγησάμεθα τοῦ προστιθέναι τι παρ' ἑαυτῶν πρὸς τὴν δέουσαν τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων διοίκησιν, ὅση τε ἐν τῇ καταστάσει τῶν ἱερέων, καὶ ὅση ἐν ἐπιμελείᾳ γεωργικῇ. Τοῦτο δὲ μόνον γράφομεν, ὅπερ ᾔτησας τοῦ ἀνοῖξαι μὲν τὸ σκευοφυλακεῖον, ἐξενεγκεῖν δὲ τὸ χαρτίον, ὃ πρὸς τὸ ἀνεπηρέαστον τῶν ἱερέων τῆς Ἐκκλησίας οἱ κατὰ καιροὺς ἔδωκαν βασιλεῖς, ἀλλὰ καὶ ὥστε τὰ ἱερὰ πάντα ἐπισκέψασθαι τὰ τῇ μητροπόλει προσόντα, καὶ τὴν τούτων παραγραφὴν ἀποστεῖλαι πρὸς ἡμᾶς. Τοῦτο ἐπιτελεσάμενος, καὶ τὰς ἡμῶν ἐλπίδας μὴ καταισχῦναι διὰ σπουδῆς ποιούμενος, ἔῤῥωσο.

XXXVII. *Styliano diacono.*

Præcepta et instructiones iis necessariæ sunt, qui propriam mentem magistram non habent. Illud autem de te non sentimus. Ideo et tibi scribere quomodo oporteat te Dei Ecclesiæ negotia administrare supersedemus. Cum enim semel persuasum habeamus primum quidem te in Deum aspicere, et ejus judicium reformidare, deinde et humanæ prudentiæ, in quibus opus est, non esse expertem, supervacuum duximus aliquid a nobis ipsis addi ad bonam negotiorum Ecclesiæ administrationem, sive quantum ad sacerdotum ordinationem, sive quantum ad agrorum curam. Illud autem solum scribimus, quod postulasti, nempe ut aperiatur chartophylacium et producatur charta quam de non insultandis sacerdotibus Ecclesiæ dederunt pro tempore imperatores: insuper et ut examinentur metropoleos reditus, et eorum mittatur nobis tabula. Quod cum perfeceris, et spes nostras minime confundi per tuum studium passus fueris. Valeas.

ΛΗ'. *Φιλητῷ μονάζοντι.*

Ἐγὼ, τέκνον ἐμὸν, τοῦτο εἰ καὶ ἁμαρτωλὸς εὔ- D χομαι πάντας ἐκείνην τὴν ὁδὸν βαδίζειν, ἥτις ἀφίστησι τῆς κοσμικῆς αὐτοὺς συγχύσεως, πρὸς δὲ τὴν σωτήριον ἀπάγει καὶ κατασκήνωσιν καὶ ἀνάπαυσιν. Καὶ εἴ γε δυνατὸν, οὐ μόνον τὴν αἴτησιν εἰς τέλος ἀγαγεῖν εἰμι πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ εἴ τι πλέον, μόνον εἰ ἐπηκολούθει τὸ σπουδαζόμενον τῇ προαιρέσει, ποιεῖν ἐβουλόμην. Οὐκ ἀγνοεῖς δὲ, τέκνον ἡμῶν, καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, καὶ ὡς οὐδέν ἐσμεν δυνατοὶ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν συμβαλεῖν, ἀλλ' ὁπόσα καὶ ἀγωνιεῖσθαι δόξομεν, ῥυήσεται διὰ κενῆς ὁ ἀγών. Τί οὖν φημι, ὡς ἐν τοιούτῳ καιρῷ, ἢ τὸ πᾶν ἀνατιθέναι Θεῷ; καὶ ὁ μὲν τῷ πόθῳ τοῦ Χριστοῦ ἀναφλεχθεὶς, εἴγε ἀληθῶς ἐπεπόθησεν αὐτὸν, πληρο-

XXXVIII. *Phileto monacho.*

Ego, fili mi, hoc, etsi peccator sum, precor, ut omnes hanc viam ingrediantur quæ eos e mundana eximat confusione, ad salutarem vero inducat et habitationem et quietem. Et, si fieri potest, non solum votum ad finem perducere in animo mihi est, sed aliquid amplius, dummodo conatus respondeat voluntati, id facere vellem. Non ignoras, fili noster, etiam absque nostris sermonibus, rerum statum, nosque nihil posse ad propositum conferre, sed quantumvis contendere duxerimus, in vanum desituram contentionem. Quid igitur dicam, in istius modi rerum statu, nisi omnia Deo committere? Et qui desiderio Christi inflammatus est, modo tamen illum veraciter desideret, compleat accensum desiderium, sequendo Christum Deum

Digitized by Google

nostrum, qui postulavit ut curam committat quis suæ administrationis alteri cuidam non solum libenti sed etiam tale munus recusanti, et ut illi ejusque indefessæ providentiæ relinquat impendentem sibi curam, tanquam idoneo, et ut suam cogitationem exsequatur utiliterque vitam degat et huic committat integrum negotium. Respicimus enim antiquas generationes, nec videmus depositam in Christo Deo nostro spem postea fuisse confusam. Hæc tibi, noster fili, quasi intelligenti et de divinis rebus occupato, et non quasi pro temporum difficultate aliquid humano modo tuis precibus concedentes scribimus. Tu autem, pro tua cœlesti benevolentia, eum qui ex hujus vitæ tempestate evadere gestit, exhortationibus et precibus inde deducas. Et confidimus in Christo Deo nostro, futurum esse ut ea quæ meditatur in bonum cedant. Quod super, est vale, nec pro nostra humilitate precari desine.

φορήσοι τὸν ἀναφθέντα πόθον διὰ τοῦ ἀκολουθῆσαι τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν, τῷ αἰτησαμένῳ καὶ ἄλλῳ τινὶ ἐπιτροπὴν λαβεῖν περὶ τῆς τῶν οἰκείων διοικήσεως, μὴ μόνον ἐπιτρέψαντι, ἀλλὰ καὶ τὴν τοιαύτην ἀπαγορεύσαντι μέριμναν, καὶ καταλιπεῖν ἐπ' ἐκείνῳ καὶ τῇ αὐτοῦ ἀκαμάτῳ προνοίᾳ τὴν ἐπικρεμαμένην αὐτῷ φροντίδα, ὡς ἐκείνου ἱκανοῦ ὄντος, καὶ ἃ φροντίζει ἀναδέξασθαι καὶ συμφερόντως διεξαγαγεῖν, καὶ τούτῳ προξενῆσαι τὸ ἀπερίσπαστον. Ἐπιβλέπομεν γὰρ εἰς ἀρχαίας γενεὰς, καὶ οὐχ ὁρῶμεν ἀνατεθειμένην ἐλπίδα πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, εἶτα καταισχυνθεῖσαν. Ταῦτά σοι, τέκνον ἡμῶν, καὶ ὡς συνετῷ, καὶ ὡς τὰ θεῖα μελετῶντι, καὶ ὡς ὑπὸ τῆς δυσκολίας τοῦ καιροῦ συμβαλέσθαι τι ἀνθρωπίνως τῇ σῇ ἐξαιτήσει μὴ συγχωρούμενοι γράφομεν. Σὺ δὲ μετὰ τῆς ἄνωθεν εὐμενείας τὸν ἐκ τοῦ βιωτικοῦ κλύδωνος ἐξελάσαι ποθοῦντα, καὶ παραινέσεσι καὶ εὐχαῖς ἐκεῖθεν ἐξάγαγε· καὶ πιστεύομεν τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν, ὡς καὶ περὶ ὧν φροντίζει, τούτων πρὸς τὸ συμφέρον γένηται ἡ διεξαγωγή. Τὰ δ' ἄλλα ἔῤῥωσό μοι, καὶ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος μὴ διαλιμπάνῃς ὑπερευχόμενος.

XXXIX. *Gregorio Ephesi metropolitæ.*

Forte supervacuum est id quod agimus. Scribimus enim quod ex labiis nostris audivisti. Et scribimus non temere sed cum tanta intentione, quantam vidisti cum audires nos loquentes. Attamen et hisce litteris tibi absenti proferimus quæ et præsenti diximus. Nos distrahi non patiuntur negotia. Quæ sint inter vos fama pervulgata, vos ipsiscitis. Quæ autem nos sive audimus sive clare percipimus, magnam habent nos contristandi vim. Talibus igitur cum detineamur, id tibi scribimus, nempe ne tuum negotium præponas, ne si quidem hoc tuum sit aliquid quod e juvare possit; sed communem Ecclesiæ disturbationem, quam celerrime poteris, nostri causa suscipi as, nec idem tibi contingat ac Cysici episcopo qui visus est omnino immemor et communium rerum et nostræ mediocritatis. O filiorum erga patres studium, et curæ et sollicitudines, quo tandem abiistis! Nunc enim in vita non In columini. Vale et precare pro nostra humilitate.

ΛΘ. *Γρηγορίῳ μητροπολίτῃ Ἐφέσου.*

Ἴσως περιττὸν ὃ ποιοῦμεν. Γράφομεν γὰρ ἃ χειλέων ἡμῶν ἤκουσας· οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἀπὸ σπουδῆς, ὅσην ἑώρας ἐν τῷ ἀκούειν ἃ ἐλέγομεν. Πλὴν ἰδοὺ σοι καὶ γράμματι ἀπόντι προσφθεγγόμεθα ὅσα καὶ παρόντι ἔφημεν. Οὐ συγχωρεῖ τὰ πράγματα τὴν διάστασιν ἡμῶν· τίνα μὲν γάρ ἐστι τὰ πρὸς ὑμᾶς διαβιβαζόμενα παρὰ τῆς φήμης, αὐτοὶ ἂν εἰδείητε. Ἃ δὲ ἡμεῖς, τοῦτο μὲν ἀκούομεν, τοῦτο δὲ καὶ μανθάνομεν ἐναργῶς, πολλὴν ἔχει δύναμιν τοῦ λυπεῖν ὑμᾶς. Ὡς οὖν τοιούτοις συνεχόμενοι, ἐκεῖνό σοι γράφομεν, μὴ τὸ σὸν ἐπίπροσθε ποιεῖν· εἴ γε καὶ ἔστι τοῦτο σόν τι καὶ σοὶ χαρίζεσθαι δυνάμενον, ἀλλὰ τὴν κοινὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀνωμαλίαν, καὶ σὺν τῷ δυνατῷ τάχει καταλαβεῖν πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ ταὐτὸν παθεῖν τῷ Κυζίκου, ὃς ἔοικε παντελῶς ἐκλελῆσθαι τῶν κοινῶν καὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ὦ τέκνων πρὸς πατέρας στοργὴ καὶ φροντίδες καὶ μέριμναι, ποῖ ποτε ἀπανέστητε! νῦν γὰρ ἐν βίῳ οὐ πολιτεύεσθε. Ἔῤῥωσό μοι, καὶ ὑπερεύχου τῆς ἡμῶν μετριότητος.

XL. *Malacino patricio.*

Non ægre tulimus exprobationes quas in nos profert epistola; quia hoc ipsum magnum aliquid ducimus, nos omnino dignos fuisse existimatos memoria, cum sumus homines propter peccata ne digni quidem qui aera spirent. Illud autem molestum nobis visum est, quod mente præditus homo et res judicandi peritus, abductus fuerit a rebus naturæ, nec rationi attenderit, sed ad solam suam aspexerit cupiditatem. Exprobrat quæ exprobrare non oportuit, et illud quidem cum compertam habeat ex præcedenti experientia nostram voluntatem, eo nempe tempore quo nulla erat producendi nostram sententiam difficultas. Si quid autem quia hic et ille aliquid obtinuerunt a nobis, illud mordet animum et ad reprehensiones stimulat, nec hoc

Μ' *Μαλακίνῳ πατρικίῳ*

Οὐκ ἠλγήσαμεν ἐπὶ τοῖς ὀνειδισμοῖς, οὓς καθ' ἡμῶν ἀποῤῥίπτει τὸ γράμμα, διότι καὶ τοῦτο μέγα νομίζομεν τὸ ἀξιοῦσθαι ὅλως μνήμης, ἄνθρωποι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, μηδὲ τὸν ἀέρα σπᾷν τυγχάνοντες. Ἀλλ' ἐκεῖνο ἡμῖν ἀλγεινὸν ἐφάνη, ὅτι νοῦν ἔχων ἄνθρωπος, καὶ πράγματα κρίνειν εἰδὼς ἀπήχθη τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως, καὶ οὐκ ἔδωκε σκέψιν τῷ λογισμῷ, ἀλλὰ πρὸς μόνην τὴν ἑαυτοῦ ἀπέβλεψεν ἐπιθυμίαν. Μέμφεται οἷς οὐκ ἔδει μέμφεσθαι, καί τοί γε εἰδὼς ἐκ προλαβούσης πείρας τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν, ὅτε καιρὸς ἦν μὴ δυσκολίαν ἐπάγων τοῦ πρὸς ἔργον τὴν ἡμετέραν ἐξιέναι γνώμην. Εἰ δ' ὅτι οὗτος κἀκεῖνος ἔτυχον τινὸς παρ' ἡμῶν ἔδακε τὴν καρδίαν τὸ πρᾶγμα, καὶ πρὸς τὰς μέμψεις ἠρέθισεν, οὐδὲ τοῦτο εὔλογον. Οὐκ ἀγνοεῖ γάρ

Digitized by Google

οὐδὲ τοῦτο φρόνιμος ἄνθρωπος, ὅτι μεγάλην ἔχει A ῥοπὴν ὁ καιρὸς, πολλὰ τῶν διοικημάτων οὐ κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ διοικοῦντος, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἀσχάλλοντος ἐπ' αὐτοῖς εἰς ὑπόστασιν ἄγει. Ταῦτα γινώσκων ὡς νουνεχὴς καὶ συνετὸς, ἄφες τὰς μέμψεις, καὶ τὰς μικρὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν εὔχου. χρεωστεῖς γὰρ τά τε ἄλλα, καὶ ὅτι φίλος ὑπὲρ φίλου τὴν εὐχὴν, εἰ μὴ παντάπασιν ἀπαρέσκῃ Θεῷ ἐκ τοῦ περιστοιχίζοντος βάρους τῶν θλίψεων ἀνέτους διαγαγεῖν.

decet. Non enim ignorat homo sapiens multum ponderis inesse occasioni, eamque multas actiones non ad mentem administrantis, sed aliquando in ejus dolorem deducere. Quæ cum probe scias tanquam prudens et intelligens, dimitte reprehensiones et pro paucis diebus vitæ nostræ precare. Debes enim et aliunde et tanquam amicus pro amico preces, si non omnino Deo placuerit incumbente tribulationum pondere nos expeditos vitam degere.

ΜΑ. *Γρηγορίῳ μητροπολίτῃ Ἐφέσου.*

Καὶ ἄλλως ἡμῖν λυπηρῶς καὶ ἀθύμως διακειμένοις, ἐφ' οἷς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐσμὲν συνεχόμενοι, τὰ γράμματα τῆς ὑμῶν ἀρχιερατικῆς τελειότητος ἀναλεγομένοις, ἐπὶ πλέον προσγέγονε τοῖς B εἰρημένοις κατασχεθῆναι, δι' ὧν ἐκεῖθεν ἐμανθάνομεν μετὰ τῆς ἄλλης ταλαιπωρίας, καὶ νόσῳ περιπεσεῖν ὑμᾶς· μάλιστα καὶ τὴν τοῦ καιροῦ ὑφορώμενος φλόγα, ἣν φασὶ τοῖς αὐτόθι ἐπιχωριάζειν. Τοῦτο ἡμᾶς ἠνίασε σφοδρότερον καὶ ἀνιᾷ, εἰ καὶ τῆς θείας εὐμενείας ἐλπὶς τὰ χρηστότερα ὑποφαίνουσα δίδωσιν ἡμῖν ἐκ τοῦ βάρους ὥσπερ ἀναφέρειν τῆς λύπης. Περὶ δὲ τῆς ἐνταῦθα καταλήψεως, οὐ χρὴ δυσφορεῖν. Ἀναγκαία μὲν γὰρ ἡ ὑμετέρα συναναστροφὴ τῇ παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐγκεχειρισμένῃ σοι ἐκκλησίᾳ. Πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ τὰ ἐνταῦθα πράγματα μετὰ τὴν ὑμετέραν ἔξοδον, (οὐς οἶδα δὲ τὸν τρόπον, ὅπως εἰς τοιοῦτον καθέστηκε σχῆμα), τὴν σὴν ἐπιζητεῖ παρουσίαν, δεύτερα χρὴ λογίζεσθαι τέως τὰ ἐν τοῖς αὐτόθι, καὶ μᾶλλον τῆς πρὸς ἡμᾶς C γενέσθαι φοιτήσεως. Οἶδας γὰρ ὡς κατὰ ῥοῦν φερομένων τῶνδε πραγμάτων, καὶ τὰ κατὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν ἀγαθὴν ἔχει τὴν κατάστασιν· τούτων δὲ ἀνωμάλως ἐχόντων, ἀνάγκη πολὺ χεῖρον τὰ ἔξω καθίστασθαι πράγματα. Μηδὲν οὖν σε τοῦτο ἀνιάτω, καθὼς εἴρηται, ἀλλὰ μᾶλλον Θεοῦ εὐμενῶς ἐπιβλέποντος, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ὥς γε πεποίθαμεν τῆς νόσου διδόντος, καὶ δίχα τῆς τῶν παρακελευομένων ἐπιτροπῆς μὴ βραδύνῃς καταλαβεῖν. Τὸ δὲ χαρτίον ὃ ὑπεσχόμεθα οὔτε ἀναβολῆς τινος ἢ μεταμελείας ἐγγενομένης μέχρι τοῦ νῦν τῶν σῶν ἀπελείφθη χειρῶν· καὶ γὰρ καὶ πρὸ τῆς ἱερᾶς πανηγύρεως τοῦ μεγάλου γέγονεν Ἀποστόλου. Ἀλλ' ὅτι λόγοι τοῖς ὠσὶν ἡμῶν προσῄεσαν τὴν σὴν ἀπαγγέλλοντες μετὰ τὴν πανήγυριν διὰ τάχους πρὸς τὴν πόλιν ἀνακομιδὴν, γέγονεν ἡ ὑστέρησις. Νῦν δέ σοι τοῦτο ἀπεστείλαμεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀπρεποῦς ὑπονοίας ἔξω διατελῶμεν. Ἔρρωσό μοι, τέκνον ἱερώτατον, μεμνημένος ἐν ταῖς ὁσίαις εὐχαῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος.

XLI. *Gregorio Ephesi metropolitæ.*

Jam et aliunde dolentibus et afflictis, de his quibus propter peccata nostra premimur accessit et amplius dolore affligi, perlectis vestræ pontificiæ sanctitatis litteris, ex quibus didicimus præter cæteras calamitates vos et in morbum incidisse : præsertim cum attendimus temporis incendio quod ibi versari ferunt. Illud nos vehementer afflixit et affligit, etsi divinæ clementiæ spes, meliora subjiciens, aliquid nos sinit ex doloris pondere auferre hæc autem apprehensio non est ægre ferenda. Necessarius enim est tuus ad commissam tibi a Spiritu sancto Ecclesiam reditus. Attamen cum res post tuum discessum (haud scio quomodo ad hanc devenerunt formam) tuam requirant præsentiam, attendendum est secundo rebus hujus loci potius, quam ad nos deveniendum. Scis enim rebus hic bene fluentibus, totius quoque Ecclesiæ bonum esse statum : his autem male habentibus, necesse est multo pejus se habere res exteriores. Nullam igitur illud tibi molestiam afferat, ut dictum est ; sed potius, Deo clementer respiciente, et remissionem, ut saltem confidimus, morbi concedente, etiam absque hortantium permissione suscipere munus ne differas. Charta autem quam promiseramus, nulla factum est procrastinatione aut animi mutatione ut hucusque absit a tuis manibus : nam ante festum magni Apostoli perfecta est. Sed cum ad nostras aures sermones pervenerint annuntiantes tuum post festum in urbem celerem reditum, inde facta est dilatio. Nunc autem hanc misimus ut et nos citra indecoram suspicionem degamus. Vale ergo, fili sacratissime, memor in tuis sanctis precibus nostræ humilitatis.

D

ΜΒ. *Τῷ αὐτῷ.*

Ὅτε τὸ γράμμα τῆς ὑμῶν ἀρχιερατικῆς τελειότητος χερσὶν ἐδεξάμεθα, τῶν συνεχόντων ὑμᾶς λυπηρῶν βραχεῖά τις ἄνεσις προσῆλθεν ἡμῶν τῇ ψυχῇ, τὸ μὲν ὅτι ποθουμένου τέκνου καὶ ἀδελφοῦ λόγοις ἐμέλλον ἐντυγχάνειν, τὸ δὲ ὅτι καὶ ἠλπίζομεν οὐ προσαγγέλλειν ἡμῖν τὸ γράμμα ἃ προσήγγειλε λυπηρὰ (Λυπηρὸν γὰρ ἡ τῶν τέκνων κάκωσις)· ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἡδύνοντα καὶ φέροντα ψυχαγωγίαν, ἣν ἐκ τοῦ διακομίζειν τὸ μήνυμα τῆς ὑμετέρας ὑγείας καὶ τῶν πραγμάτων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ἐν Χρισ-

XLII. *Eidem.*

Quando litteras vestræ pontificiæ sanctitatis in manus accepimus, molestiarum quæ nos tenent brevis quædam remissio animæ nostræ accessit, tum quia desideratissimi filii et fratris verbo eramus audituri, tum quia sperabamus non nobis afferre litteras illud quod attulerunt acerbum (triste enim quod filii male habeant) ; sed potius jucunda lætaque perferre, quippe quæ indicarent et vos valere, et res Ecclesiæ nostræ in Christo Deo nostro melius habere. Nunc vero quidem revelaverunt morbo de-

Digitized by Google

tineri vos; tum autem nec remissionem attulerunt nec consolationem dolorum meorum quæ est semper in precibus meis; etsi propter peccata nostra irritæ fuerunt preces nostræ pro bono Ecclesiarum ordine, hæc tamen quæ nostrum cor humile dilaniant, sive libentes sive inviti sustinebimus, usquedum investigabilia Dei judicia dignentur illa simul cum ærumnosa et infelici vita nostra dirigere. Tu autem, sacratissime noster fili, etsi corpus infirmitatibus laboravit, et forte adhuc laborat, sed gratia Dei anima donatus firmissima, ne desistas commissum tibi a sancto Spiritu gregem et verbo et opere et exemplis et hortationibus tuis ita pascere et dirigere et ducere, ut et Deus per te contentus sit; u. nos humiles, audita vestræ administrationis salutari providentia, onere allevemur desperationis. Et tu ipse, ut lucerna in mundo, verbum vitæ habens, et in præsenti vita opera tua lucis ostendes iis qui diligunt virtutem, et in sæculo venturo cum lucis hæredibus, quod futurum confidimus, annumeratus spectaberis. Cæterum autem in tuis sanctis precibus ne humilitatis nostræ meminisse obliviscaris.

A τῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν τὴν ἀμείνω κατάστασιν. Νῦν δὲ πρῶτον μὲν ἐδήλου κατέχεσθαι νόσῳ ὑμᾶς, ἔπειτα δὲ καὶ οὐδὲ εἰς ἄνεσιν φέρον καὶ παραμύθιον τῶν ἐμῶν ὀδυνῶν τῆς ἀεὶ δι' εὐχῆς ἡμῖν ὑπαρχούσης, εἰ καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀτέλεστος ἡ εὐχὴ ὑπὲρ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν εὐταξίας, ὅμως ταῦτα καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες τὴν ἡμῶν ταπεινὴν διαξαίνοντα καρδίαν· καὶ καρτερήσομεν, μέχρις ἂν τὰ ἀνεξιχνίαστα κρίματα τοῦ Θεοῦ ταῦτα κρίνῃ τῇ ταλαιπώρῳ καὶ δυστήνῳ ἡμῶν ζωῇ συμπολιτεύεσθαι. Σὺ δὲ, τέκνον ἡμῶν ἱερώτατον, εἰ καὶ τὸ σαρκίον πεπόνηκε ταῖς ἀσθενείαις, τυχὸν δὲ καὶ ἔτι πονεῖ, ἀλλὰ τήν γε ψυχὴν χάριτι Θεοῦ ὡς ἐῤῥωμένην κεκτημένος, μὴ διαλίποις τὸ ὑπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐγκεχειρισμένον σοι ποίμνιον ταῖς σαῖς καὶ διὰ τῶν λόγων B καὶ τῶν ἔργων ὁδηγίαις καὶ παραινέσεσιν οὕτω καταρτίζων οὕτως ἰθύνων καὶ ὁδηγῶν, ἵνα καὶ Θεὸς διὰ σοῦ εὐαρεστηθῇ, καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ μανθάνοντες τὴν σωτηριώδη πρόνοιαν τῆς καθ' ὑμᾶς ἐπαρχίας, ἐκ τοῦ βάρους ἀναφέρωμεν τῆς ἀθυμίας· καὶ αὐτὸς ὡς φωστὴρ ἐν κόσμῳ λόγον ἐπέχων ζωῆς, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ τὰ σὰ ἔργα, τοῦ φωτὸς ἐπιδείξεις τοῖς ἀγαπῶσιν ἀρετὴν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι μετὰ τῶν τοῦ φωτὸς κληρονόμων, ὅπερ πεποίθαμεν ὡς ἔσται, συντεταγμένος ὀφθείης. Τὰ δ' ἄλλα μὴ διαλίποις ἐν ταῖς ἁγίαις εὐχαῖς σου τῆς ἡμῶν μεμνημένος ταπεινότητος.

XLIII. *Andreæ Patrarum metropolitæ.*

Præsentem epistolam scribimus tibi, fili noster sacrate, non ignorantes, etiam absque nostris verbis, tuam intelligentiam apprime scire quid agere deceat. Attamen et nos secundum rationes quibus ducimur propriam sententiam notificamus, ut, si veritatem cum his quæ nobis nuntiata sunt congruentem deprehenderis, congruentem facias agendi rationem. Cum enim ille qui epistolam detulit, nobis annuntiavit mulierem quamdam viduam, mundanæ vitæ spiritalem disciplinam, quod est prudentis animi prætulisse, et sepulcro adhærescentem conjugis, cum aliis suis rebus propriam quoque vitam attulisse Christo Deo nostro, in monastica degentem disciplina; huic autem et hominum malitia, et invidia diaboli magnam suscitatam fuisse procellam; tu tuum illi præbebis subsidium, nec sines hunc episcopum, quicunque sit, ei nocere, sed potius ei complaudes ut in sua permanent dispositione, sive gubernationis obtinet gradum, sive in monasterio mavult utcunque permanere. Iniquum enim et nimis inhumanum esset, mulierem ita in pietate viventem loco depellere in quo viri reliquias condidit, et ubi omnem substantiam suam in salutem animæ suæ et in loci conservationem collocavit. Igitur sicut dictum est, gravem et avidam episcopi manum inde averte et illi suade ne aliorum appetat opes; sed, si inter Dei ministros connumerari velit, et ex propriis rebus et ex sibi provenientibus, juxta Spiritus mandatum, egenis subveniat.

ΜΓ' *Ἀνδρέᾳ μητροπολίτῃ Πατρῶν.*

Τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν γράφομέν σοι, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, εἰδότες ὡς καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων τὴν ἁρμόζουσαν πρᾶξιν ἡ σὴ ἐξεπίσταται σύ- C νεσις. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς καθ' οὓς ἐνήχθημεν λόγους, τὴν οἰκείαν σοι γνώμην ἐμφανίζομεν, ἵνα εἰ συμβαίνουσαν τὴν ἀλήθειαν τοῖς ἀπηγγελμένοις ἡμῖν εὕροις, τοιαύτην τινὰ ποιήσῃ καὶ τὴν διοίκησιν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τὸ γράμμα κομίζων ἀπήγγειλεν, ὡς γυνή τις ἀνδρὸς χηρωθεῖσα, ὅπερ ἐστὶ φρονίμης ψυχῆς, ἀντὶ τῆς κοσμικῆς ζωῆς τὴν πνευματικὴν προέκρινε πολιτείαν, καὶ τῷ τάφῳ προσκαρτεροῦσα τοῦ ὁμοζύγου, μετὰ τῶν ἄλλων αὐτῆς πραγμάτων καὶ τὴν οἰκείαν ζωὴν προσήνεγκε τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν ἐν μοναδικῇ διεξάγουσα πολιτείᾳ. Ταύτῃ δὲ, οἷα τὰ ἐξ ἀνθρώπων πονηρεύματα, καὶ ὁ τοῦ διαβόλου φθόνος ἐπήγειρε τρικυμίας, τὴν σὴν ἐπιχορηγήσεις βοήθειαν καὶ μὴ ἐάσῃς τὸν ἐπίσκοπον D ἐκεῖνον, ὅς τίς ποτέ ἐστιν, ἐπηρεάζειν αὐτὴν, ἀλλὰ μᾶλλον ταύτην συνεπικροτήσεις ἐν τῇ οἰκείᾳ διαμένειν τάξει, εἴτε ἡγουμενείας ἐπέχει βαθμὸν, εἴτε ἄλλως ἐν τῷ μοναστηρίῳ βούλεται διαμένειν καὶ προσκαρτερεῖν. Ἄδικον γὰρ καὶ λίαν ἀπάνθρωπον, οὕτως εὐλαβείᾳ τὴν γυναῖκα ζῶσαν ἐξελαύνειν τοῦ τόπου, ἐν ᾧ τὸ λείψανον τοῦ ἀνδρὸς κατέθηκε, καὶ οὗ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῇ προσήνεγκεν εἴς τε σωτηρίαν τῆς ἰδίας ψυχῆς, καὶ εἰς τὴν τοῦ τόπου διαμονήν τε καὶ σύστασιν. Ὡς οὖν εἴρηται, τὴν βαρεῖαν καὶ πλεονεκτικὴν τοῦ ἐπισκόπου χεῖρα ἐκεῖθεν ἀπόστρεψον, καὶ δίδαξον μὴ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν τὴν κτῆσιν, ἀλλ' εἴπερ ὅλως ἐν λειτουργοῖς Θεοῦ συναριθμεῖσθαι φιλεῖ, καὶ τῶν οἰκείων καὶ αὐτῷ προσόντων τοῖς δεομένοις δι' ἀπορίαν κατὰ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐντολὴν ἐπαρκεῖν.

Digitized by Google

ΜΔ'. *Πρὸς στρατηγόν.*

A

Καὶ νῦν, ὥσπερ ἀεὶ, χάριν ὁμολογοῦμεν τῷ ἁγίῳ Θεῷ, ἐφ' οἷς, τέκνον ἡμῶν ἠγαπημένον, καὶ τὴν ὑμετέραν διαφυλάττει ζωὴν καὶ τὴν κατευόδωσιν τῶν πραγμάτων ἐχορήγησε· καὶ πεποίθαμεν ὅτι καὶ ἔτι χορηγήσει εὐχόμενοι διὰ παντὸς καὶ ἔτι μείζοσι κατορθώμασι λαμπρύνεσθαι τὴν σὴν στρατηγικὴν ἀρετὴν, ὥστε διὰ τῶν σῶν ἀνδραγαθημάτων τὸ θεῖον ὄνομα μεγαλύνεσθαι, καὶ τὸ κοινὸν τῶν ὁμοδόξων γένος κοινῆς ἀπολαύειν εὐεργεσίας καὶ εὐφροσύνης· καὶ σὲ, τέκνον ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ καρποὺς τῶν ἰδίων πόνων τὰς μείζονας τιμὰς καὶ τὴν ἐπὶ πλέον αὔξησίν τε καὶ προκοπὴν ἀπολαβεῖν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς κοινῆς καταξιωθῆναι τῶν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν καὶ τῆς ἐκείνου δόξης ἀγωνιζομένων ἀντιδόσεως. B Τὰ δὲ ἀποσταλέντα ἡμῖν ἀπεδεξάμεθα, καὶ ἀπεστείλαμέν σοι εὐλογίας χάριν ἄλιπτα ἑκατὸν, ἐπευχόμενοι τὴν θείαν καὶ ἀμάραντον εὐωδίαν μηδέποτε τὴν σὴν ψυχὴν ἐπιλιπεῖν· ἀλλ' ἀεὶ ὑπ' αὐτῆς εὐωδιάζεσθαι, καὶ εἶναι πάσης ἀκηδίας [ἀηδίας] ἀνωτέραν καὶ καθαράν.

XLIV. *Ad ducem.*

Et nunc, sicut semper, gratias dicimus Deo sancto, quod, dilecte noster fili, et vestram conservat vitam, et rerum statum bene direxit, et confidimus adhuc directurum, indesinenter precantes majoribus bonis adhuc ditari tuam imperatoriam virtutem, ita ut per tua præclare facta divinum nomen magnificetur, et commune idem credentium genus communi fruatur beneficentia et lætitia, et tu, fili, et in præsenti vita fructus tuorum laborum, majores nempe honores et amplius incrementum et augmentum accipias, et in sæculo futuro dignus judiceris communi eorum qui pro Christo et Deo nostro ejusque gloria decertaverunt retributione. Quæ dein ad nos misisti accepimus et remittimus tibi, benedictionis gratia, centum alipta, precantes ut divina et immarcescibilis fragrantia nunquam tuam animam deficiat, sed semper per eam bene oleat, sitque pura et omni acedia superior.

ΜΕ'. *Ἀρσενίῳ μονάζοντι.*

Ἡμεῖς καὶ ἀπούσῃ τῇ σῇ ὁσιότητι, καὶ οὔπω ἡμῖν ἐγνωσμένῃ, μόνῃ φήμῃ τῇ ἀνακηρυττούσῃ τὴν σὴν ἀρετὴν, συνηπτόμεθα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι τῷ δεσμῷ τῆς αὐτοῦ ἀγαπήσεως· καὶ ἰδόντες σε καὶ πεῖραν λαβόντες ὅσην ἐλάβομεν, καὶ ἠγαπήσαμεν, καὶ τῇ πνευματικῇ ἑνώσει ἐπὶ πλέον συνήφθημεν. Εἰ δὲ μὴ παρέσχομεν ἀπόδειξιν τῆς τοιαύτης ἑνώσεως ἐκ πραγμάτων γνωριζομένην, C οἶμαι τῆς μέμψεως ἡμᾶς ἀπολύσει τὸ μηδὲν παρὰ τῆς ὑμῶν ὁσιότητος ἀναδιδαχθῆναι, ὧν ἡμεῖς μὲν ἐπιτελεῖν δυνατοὶ, σὺ δὲ ἐν χρείᾳ καθέστηκας. Οἶδας γὰρ ὡς οὐδὲν εἰς αἴτησιν προεβάλου, ὧν παρασχεῖν ἡμᾶς ἱκανοί. οὔτε προβαλλόμενος ἀπέτυχες τῆς πληρώσεως. Πλὴν εἰ καὶ οὕτως ἔχει, ἀγαπῶ τὸ ἔγκλημα· φίλων γὰρ πνευματικῶν πρὸς ὁμοίους φίλους ἡδέα καὶ ὠφέλιμα τὰ ἐγκλήματα. Ταῦτα μὲν περὶ ὧν ἐδόξαμεν ὑπ' αἰτίαν πεσεῖν, ὅτι παρορῶντες ὤφθημεν τὴν σὴν ὁσιότητα.

Περὶ δὲ τῆς κινουμένης φιλονεικίας, καὶ εἴθε πᾶσα φιλόνεικος διάθεσις ἀπώλετο ἐξ ἀνθρώπων, μάλιστα δὲ τῶν τὴν πνευματικὴν πολιτείαν ἐπανῃρημένων), ἐξαπεστάλη μετὰ ἐντάλματος, ὃς τῷ τὴν βασιλικὴν D δεχομένῳ κέλευσιν συνεπισκεπτόμενος τὰ πράγματα (παράσχοι δὲ ὁ ἅγιος Θεὸς τελείαν τὴν διάλυσιν δοῦναι) τῶν ἀμφιβόλων τὴν κρίσιν ποιήσεται. Τὰ δὲ ἄλλα τοῦ γράμματος ὧν τε ὁ κύρις Βάρδας ἐδίδου, καὶ ὧν εἰ παρεὶς ἐνταῦθα τοῦ κυροῦ Ἀλεξάνδρου περιόντος, πεφιλοτίμησο ἂν ἐξ αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν παρεχομένων παρὰ τοῦ κυροῦ Λέοντος, ἴσμεν καὶ χωρὶς τοῦ γράμματος, ὡς εἰ τῶν ἀγαπώντων ὑπῆρχες δεδέσθαι κοσμικαῖς ὕλαις, οὐκ ἂν οὐδὲ νῦν ἀπορήσῃς τοιούτου πλούτου, ἀλλὰ πάντως ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐτίμησας καὶ ἀντὶ παντὸς εἵλου ἀπόλαυσιν τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν κακοπάθειαν, ταύτην μακαριωτέραν ἡγῇ κτῆσιν τῶν πολλὰ πλέθρα κεκτημένων, καὶ πολυπλούτους περιουσίας, δι'

XLV. *Arsenio monacho.*

Nos absenti etiam tuæ sanctitati, necdum nobis cognitæ, sola virtutis tuæ moti fama, in Spiritu sancto, vinculo charitatis ejus, adhærebamus. Cum autem te vidimus et tui experimentum fecimus, dileximus et spiritali unione amplius adhæsimus. Quod si nondum demonstrationem hujusmodi unionis per facta perspectam fecimus, illud nos, reor, reprehensione absolvet, quod nihil vestra sanctitas indicaverit, quod nos quidem perficere possimus, cujus tu necessitatem constitueris. Scis enim te nullam nobis postulationem exhibuisse eorum quæ præstare nos possumus, nec, si exhibueris, voti compotem factum non fuisse. Si tamen ita se habet, reprehensio me juvat : amicorum enim spiritualium amicis ejusdem generis jucundæ et utiles reprehensiones. Et hæc quidem de his in quibus in crimen incidisse rati fuimus, quasi despexisse tuam sanctitatem videbamur.

De moto autem jurgio (et utinam omnis jurgii causa periret inter homines, inter illos præsertim quibus spiritalis administratio credita est !) cum mandato missus est qui, rebus una cum imperatoriam jurisdictionem obtinente perspectis (concedat autem Deus sanctus perfectam solutionem de his fieri), ambiguum decernat. De reliqua autem epistola, quod attinet tum ad ea quæ princeps Bardas dedit, tum ad ea quibus ab Alexandro principe adhuc vivo donatus es, sed et ad ea quæ tibi a Leone principe præstita sunt, novimus, etiam absque epistola, te, si tibi per amantes mundanis rebus alligari contigit, nullo modo tamen circa has divitias hærere, sed omnino quam ab initio æstimasti et omnibus prætulisti jucunditatem, cum Christo videlicet Deo nostro compassionem, hanc ducere possessionem feliciorem multis agrorum possessionibus ditissimisque substantiis, per quam

Digitized by Google

tristitiam. Apud nosmetipsos simus; et cedamus Dei judiciis, qui dedit et vitam, prout ipsi visum est, et convictum hujus suavissimæ sororis quantum conducere existimavit, illamque ad se recepit secundum suum profundum decretum et judicium. Melius ille quam quod nos volumus aut precamur, vere beneficus Pater nostra dirigit et deducit ad nostram utilitatem. Nos sola ducimur cupiditate, et ad ipsam existimamus utile conferendum: et si quidem res congruunt cupiditati, bene nobis currere vitam censemus: sin autem, quasi in intoleranda vita angustiamur. Hic autem non item, sed per ea quæ acerba et molesta videntur, plus commodi largitur quam quis crediderit ex jucundis utilitatem percipere. Transeamus igitur ad gratiarum actionem, ad laudem, ad benedictionem, gratias quidem agentes pro quanto tempore convictu illius usi sumus, gratias quoque nunc exhibentes quod de vana hac et molesta vereque multiplici luctu referta vita sublata soror, ad beatam pervenit vitam et quietem omni dolore et tristitia exemptam, et proinde digna non quæ lugeatur, sed cui potius invideatur, et cujus beatitudo celebretur.

A χρυα τὴν κατήφειαν. Γενώμεθα ἡμῶν αὐτῶν, καὶ παραχωρήσωμεν τοῖς κρίμασι τοῦ Θεοῦ, ὃς παρέσχε καὶ τὴν γένεσιν καθὼς αὐτὸς ἐδοκίμασε, καὶ συμβιοτεῦσαι ἡμῖν τὴν γλυκυτάτην ἀδελφὴν ὅσον ἔκρινε συμφέρειν, καὶ προσελάβετο ταύτην κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀπόῤῥητον βουλὴν καὶ κρίσιν. Πλεῖον ἐκεῖνος, ἢ ὅσον ἡμεῖς βουλόμεθα καὶ εὐχόμεθα, ὁ φιλόψυχος ὄντως Πατὴρ τὰ ἡμέτερα διευθετεῖ καὶ διεξάγει πρὸς τὸ συμφέρον. Ἡμεῖς μόνῃ τῇ ἐπιθυμίᾳ ἑλκόμεθα, καὶ πρὸς ταύτην νομίζομεν καὶ τὸ ὠφέλιμον συμβιβάζειν· κἂν μὲν συντρέχῃ τὰ πράγματα τῇ ἐπιθυμίᾳ, καλῶς ἡμῖν φέρεσθαι τὸν βίον ὑπολαμβάνομεν, εἰ δὲ μὴ, ὡς ἐπ' ἀσυμφόρῳ τῆς ζωῆς στενοχωρούμεθα. Ἐκεῖνος δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν λυπεῖν καὶ στύφειν δοκούντων, πλέον τὸ ὄφελος δίδωσιν, ἢ ὅσον
B ἄν τις ἡγήσαιτο διὰ τῶν ἡδυνόντων ὠφελεῖσθαι. ὥστε μεταβάλωμεν εἰς εὐχαριστίαν, εἰς αἶνον, εἰς δοξολογίαν χάριν μὲν εἰδότες ἐφ' ὅσον καιρὸν ἀπελαύσαμεν τῆς συμβιώσεως, χάριν δὲ νῦν ὁμολογοῦντες, ὅτι ἐκ τῆς ματαιότητος ταύτης καὶ τῆς ἐπωδύνου καὶ ὄντως πολυπενθοῦς ζωῆς ἀπάρασα ἡ ἀδελφὴ πρὸς τὴν μακαρίαν κατήντησε καὶ ζωὴν καὶ ἀπόλαυσιν, καὶ πάσης λύπης ἐλευθέραν καὶ κατηφείας· καὶ διὰ τοῦτο ἀξίας οὔσης οὐχὶ πενθεῖσθαι, ἀλλὰ ζηλοῦσθαι μᾶλλον καὶ μακαρίζεσθαι.

XLVIII. *Gregorio Ephesi metropolitæ.*

Præter mœrores multis doloribus laborantem animam nostram prementes, fili mi sacratissime, ita me affecerunt nuntiata per tuas litteras mala ut pene extra me positus sim, et præ multa angustia aliquid simile passus sim his qui, in vehementissima tempestate, hiscente mari deprehensi omnem dejiciunt spem salutis; nisi quia præbuit qui ubique adest auxiliator ad se redire, et fidem fecit iis quibus usque adhuc manum fortem porrigere non destitit, nec cessavit propter inenarrabilem bonitatem de innumeris et multiplicibus casibus Ecclesiam suam. Ita enim nobis animum recipientibus spes meliores conservare cœpit. Quæ utinam serventur, Christe Salvator meus, nec propter infinitam peccatorum meorum multitudinem mihi et sanctæ Ecclesiæ tuæ pereant! Hæc tibi, fili mi, habeo scribere. De cæteris, nempe quæ penes sunt hominem, auxiliis, scito nos in extrema angustia versari, neque ullam hic aut illic opem ferre posse. Potius igitur res exposcunt ut te cito ad nos recipias; illudque sine ulla mora faciendum est. Id enim, si quid aliud, rebus erit utilissimum, scilicet una esse, ut mente, ita et corpore: cætera autem prout magnæ et investigabili Christi Dei nostri sapientiæ disponere visum fuerit. Vale jam, fili mi sacratissime, ab omni calamitate tum visibili tum invisibili divinis alis obtectus.

ΜΗ'. *Γρηγορίῳ μητροπολίτῃ Ἐφέσου.*

Ἐπὶ τοῖς προκατειργασμένοις τὴν πολυώδυνον ἡμῶν ψυχὴν, τέκνον ἡμῶν ἱερώτατον, ἀλγήμασιν, οὕτω διέθηκε τὰ νῦν καταλαβόντα διὰ τῆς τῶν σῶν
C γραμμάτων ἀπαγγελίας ἀλγεινὰ, ὡς μικροῦ πρὸς ἔκστασιν ἑαυτῶν καταστῆναι, καὶ τῇ πολλῇ ἀμηχανίᾳ ὅμοιόν τι παθεῖν τοῖς ἐν χειμῶνι σφοδροτάτῳ ἀχανεῖ ἐναπειλημμένοις πελάγει, καὶ διὰ τοῦτο ῥίπτουσι πάσας τῆς σωτηρίας ἐλπίδας. Πλὴν ὅτι παρέσχεν ὁ πάντοτε παριστάμενος βοηθὸς, καὶ ἀνενεγκεῖν ἔδωκεν ἐπιλογίσασθαι οἷς μέχρι καὶ νῦν οὐ διέλιπε τὴν μεγάλην ἐπορέγων χεῖρα, καὶ ῥυόμενος δι' ἄφατον ἀγαθότητα τῶν πολυτρόπων καὶ πολυμηχάνων τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ περιστάσεων. Εἰς τοῦτο γὰρ ἀνενεγκοῦσιν ἡμῖν τὰς χρηστοτέρας ὑπῆρξε διασώζειν ἐλπίδας. Καὶ εἴησαν διασωζόμεναι, Χριστέ μου καὶ Σῶτερ, καὶ μὴ τῷ ἀπείρῳ τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν πλήθει ἡμῖν τε καὶ τῇ σῇ ἁγίᾳ διαπίπτουσαι ἐκκλησίᾳ. Ταῦτά σοι, τέκνον ἡμῶν, γράφειν ἔχω. Περὶ δὲ τῆς
D ἄλλης, ὅσα γε τὰ ἀνθρώπινα, βοηθείας ἴσθι ἐν ἐσχάτῃ ὄντας ἀπορίᾳ καὶ οὔτε τοῖς αὐτόθι ἐπαμῦναί τι, οὔτε τοῖς ἐνταῦθά ἐστιν ἰσχύς. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ σὲ τὰ πράγματα ἐπιζητεῖ διὰ τάχους καταλαβεῖν πρὸς ἡμᾶς, καὶ τοῦτο δίχα πάσης ἀναβολῆς δεῖ γενέσθαι. Τοῦτο γὰρ εἴπερ τι ἄλλο τοῖς πράγμασιν ὠφελιμώτατον, ἡνωμένους εἶναι ὥσπερ τῷ πνεύματι, οὕτω καὶ τῷ σώματι, καὶ τὸ ἑξῆς ὡς ἂν ἡ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν μεγάλη καὶ ἀνεξιχνίαστος διοικῆσαι βούληται σύνεσις. Ἔῤῥωσό μοι, τέκνον ἡμῶν ἱερώτατον, ταῖς θείαις πτέρυξι πάσης ἐπηρείας ὁρωμένης τε καὶ ἀοράτου φυλαττόμενος.

XLIX. *Episcopis extra communionem existentibus.*

Sane ita est, ut cœlesti illo ore Paulus affirmat,

ΜΘ'. Πρὸς τοὺς μητροπολίτας ἔσω τῆς Ἐκκλησίας ὄντας.

Ἀνθρώπους πείθομεν, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος,

Digitized by Google

Θεῷ δὲ πεφανερώμεθα· καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως ἢ A κατὰ τὴν μακαρίαν ἐκείνην γλῶσσαν, τὴν ἐξ οὐρανοῦ λαλοῦσαν, καὶ οὐχὶ λογισμῶν θνητῶν καὶ ἀνθρωπίνων· ὅρα δὴ οὖν καὶ σὺ, μᾶλλον δὲ ὁρᾶτε, οὓς οὐκ οἶδα πῶς συμπαθέστερον εἴπω, δυστυχῶς; ἐμαυτῷ καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἀπεγέννησα Ἐκκλησίᾳ· πῶς γὰρ οὐχὶ δυστυχῶς; οἳ ἐγεννήθητέ μοι, οὐχ ἵνα κατὰ τὸν πρέποντα τέκνοις πρὸς γονέα νόμον προασπίσητε, ὑπερμαχήσησθε, καὶ τυχὸν ἐν κινδύνοις ἡμῶν ὄντων συναντιλάβησθε, καὶ τοῦ κινδύνου ῥύσησθε τὸν πατέρα, κἂν ἴσως παρὰ δίκην. ἐπείπερ ἐστὶ παρὰ Θεῷ, καὶ τοιαύτης συμπαθείας ἀντίδοσις τῷ τάξαντι τιμῆς ὅρους πατράσι καὶ τέκνοις· ἀλλ' οὐχὶ τὸ ἡμέτερον τοιοῦτον· τοῦ γὰρ Κυρίου καὶ Θεοῦ μου οὐχ ὅτι πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ ἐξείργασταί τι ποτὲ παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ δι' ἄφατον ἀγαθότητα τέως εὐμενοῦς ἡμῖν τυγχάνοντος, καὶ οὐδὲν παρακεχωρηκότος τοιοῦτόν τι πεπραγμένον ἡμῖν ὀφθῆναι.

hominibus imponi potest, Deo autem revelantur omnia nostra atque innotescunt. Hæc pauca vobis sit satis dixisse, quos ego, ut mitissime dicam, infelici satis Ecclesiæ, mihique genui. Quidni enim vos sic appellem, qui me, quem etiam merito damnatum défendere debueratis, ut par erat filios parentem, nullius affinem culpæ, imo per summam injuriam solio ejectum, quasi parum fuisset deseruisse, prodidistis? Hæc animo revolvite, iram Domini scelerum ultricem exspectantes.

Ν'. *Ἰγνατίῳ μητροπολίτῃ Κυζίκου.* B

Εὐφράνθημεν, εἰ καὶ μὴ τελείαν εὐφροσύνην, τὸ σὸν γράμμα, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, δεξάμενοι. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ διὰ τοσοῦτον χρόνον, ἐξ οὗ ἀπ' ἀλλήλων διέστημεν, σαφῆ τινα λόγον μὴ μαθεῖν περὶ τῆς ὑμετέρας ζωῆς, νῦν διὰ τοῦ σοῦ γράμματος ὃ ἐποθοῦμεν μεμαθηκόσιν, ὑπόθεσις γέγονεν εὐφροσύνης. Δεόμεθα δὲ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἡμῶν καὶ τελεώτερον ἐπὶ σοὶ εὐφρανθῆναι, διὰ τῆς τελείας ἀπαλλαγῆς τοῦ κοινῶς ἡμᾶς λελυπηκότος καὶ σφόδρα λυποῦντος πάθους. Καὶ γένοιτο πληρωτὴς ὁ ἀγαθὸς τῆς αἰτήσεως, διδοὺς καὶ ἄλλοις ὀφθῆναι καὶ δοξάσαι οἷς ἀπελαύσαμεν τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα.

L. *Ignatio Cyzici metropolitæ.*

Gavisi sumus, etsi non perfecto gaudio, fili noster sacrate, acceptis abs te litteris. Id enim ipsum, cum ex longo tempore quo ab invicem distamus, nihil certi audierimus de vestra vita, nunc tandem audientibus quod optabamus, causa fuit gaudendi. Precamur autem beneficum Deum nostrum ut nos perfectius de te gaudeamus, ob perfectam illius quo nos simul laboravimus, et nunc vehementer laboramus, doloris liberationem. Bonus compleat nostram petitionem, detque suam bonitatem aliis conspici et celebrari quibus donati sumus.

ΝΑ'. *Τῷ περιδόξῳ ἐξουσιαστῇ Ἀβαστίας.*

Τὸ φιλόθεόν σου καὶ τὸ χρηστὸν τοῦ τρόπου ἐκί- C νησεν ἡμᾶς πρὸς τὴν σὴν ἀγάπην, ὦ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπε· καὶ ἰδοὺ πρῶτοι διὰ τοῦ γράμματος προσαγορεύομέν σε, καὶ ὡς τέκνον ἡμῶν οἷα παρόντες ἐναγκαλιζόμεθα, καὶ πατρικοῖς φιλήμασι περιπτυσσόμεθα. Καὶ γὰρ τοῦ μὲν φιλοθέου ἀπόδειξις ἡ ἔνθεός σου σπουδὴ, ἣν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ καὶ τῇ ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλανῶν ἐπεδείξω καὶ ἐπιδείκνυσαι. Ἀνεμάθομεν γὰρ ἐκ διαφόρων τῶν ἐπισταμένων τὰ σὰ κατορθώματα, ὡς μετά γε Θεὸν πολλὴν τὴν πρόνοιαν κατεβάλου εἴς τε τὸν φωτισμὸν τοῦ τῆς Ἀλανίας ἄρχοντος, καὶ εἰς τοὺς ὅσοι σὺν αὐτῷ κατηξιώθησαν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Τῆς δὲ χρηστότητος τῶν τρόπων καὶ τῆς εὐποιίας τίς ἄλλη περιφανεστέρα D ἔσται ἀπόδειξις; ἢ τίς ἂν ἄλλο ἐπιζητήσῃ μαρτύριον; ἀρκούσης τῆς ξενοδοχίας, τῆς θεραπείας, τῆς ἄλλης ἐν πᾶσι παραμυθίας, ὅση δυνατὴ χορηγεῖσθαι, ἣν εἰς τὸν θεοφιλέστατον ἀρχιεπίσκοπον τὸ τέκνον ἡμῶν, ὅλῃ προαιρέσει καὶ ὅλῃ ψυχῇ ὤφθης ἐπιδειξάμενος. Διὰ τοῦτο δεόμεθα τοῦ ἱκανοῦ πολλαπλασίους ἀντιδοῦναι τὰς ἀμοιβὰς ἔν τε τῷ παρόντι βίῳ, καὶ τῷ μέλλοντι αὐτὸν κατὰ τὸν πλοῦτον τοῦ ἐλέους αὐτοῦ ἀνταναπληρῶσαι τὰς χάριτας, νῦν μὲν ἐκ πάσης διατηροῦντά σε σκυθρωπότητος, καὶ τῆς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐναντιότητος, ἐν δὲ τῇ μελλούσῃ ζωῇ συναριθμοῦντά σε τοῖς ἠγαπημένοις αὐτῷ, καὶ οὓς ἡ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ ἔχει συναρίθμησις. Εἴ τινος δ' ἂν καὶ ἔτι δυνατοῦ σου ὄντος ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος ἐπιτεύξεται παραμυθίας τῆς σῆς, τέκνον ἡμῶν, ἀρετῆς, πάντως καὶ

LI. *Illustri Abasgæ regionis principi.*

Pietas tua et indolis bonitas ad amorem tui nos movit, o homo Dei. Et ecce primum per litteras alloquimur te, et ut filium quasi præsentes amplectimur et paternis osculis salutamus. Etenim tuæ pietatis argumentum est divinus ille zelus quem pro salvanda et in veritate instituenda Alanorum gente ostendisti et ostendis. Audivimus enim ex multis quibus innotescunt tua præclare facta, te multam secundum Deum curam contulisse, et in illuminationem Alanorum principis et omnium qui cum eo sancto baptismo donati sunt. Bonæ autem indolis et beneficentiæ quodnam clarius erit indicium, et quodnam aliud quærendum est testimonium, cum sufficiat hospitalitas, et cura, et alia in omnibus sollicitudo, quanta præstari potest, quam in Dei dilectissimum archiepiscopum filium nostrum, tota voluntate et tota anima ostendisse visus es? Propterea precamur eum qui retribuere potens est remunerationes, tum in præsenti tum in futura vita, ut secundum divitias suæ misericordiæ gratias suppleat, nunc quidem te ab omni malitia et humanarum rerum adversitate custodiendo, in futura autem vita annumerando te cum dilectis suis et cum eis quos continet servorum ejus cœtus. Si quod autem adhuc, pro tuo posse amicissimus Deo archiepiscopus obtinuerit solatium tuæ virtutis, fili mi, omnino et illud habebis tuis præcedentibus bonis additum, centuplum retributionis a munifico Deo nostro obtinens.

Digitized by Google

et maxime si ita inobedientes de primoribus sint populi, et non ex subjectis, sed ex imperium exercentibus. Nam in inferiores quidem forsan acrius et vehementius invehi tibi fas est. Qui autem multum potentes sunt adversus omnis populi salutem, necessario videndum est ne asperius nos in eos agentes, incauti eos denique exasperemus, cunctaque sursum deorsum vertamus.

LIII. *Joanni sanctissimo antiquæ Romæ Papæ.*

Quæ nobis acciderint, beatissime frater, propter peccata nostra (ita enim mihi loquendum est, et quævis alia causa inferior est culpa nostra) tuam sanctitatem fugere non arbitror, neque novissima quæ in nostra Ecclesia evenerunt scandala, parum abest quin dicam veteribus graviora, nec ullam fere solutionis spem, saltem quantum in homine est, præbentia. Igitur tanquam scienti satius duxi ea non scribere, quorum sine meis litteris non es nescius. Supervacuum enim, ne dicam vanum, cum docere qui non indiget ut doceatur. Hoc autem scribo tantum, scilicet tumultum Ecclesiæ nostræ jam quindecim abhinc annis, pax quæ exsuperat omnem sensum Dominus noster et Deus Jesus Christus in quietem dissolvit, et horridam tempestatem, insperatam sedationem sortitam (quis Dei judicia potest scrutari ?) in altam tranquillitatem subito convertit, nulla consequente ærumna, qualem sæpe res humanæ cogunt præter opinionem supervenire alicui eventui, neque ullo in experimentum posito tribulationis aut angustiæ, extraneæ inquam, propriorum spoliationis, illius scilicet alius miseriæ quæ dominari solet in rationem, et præter conscientiam cogit quempiam necessitati cedere. Sed gratia Dei, quasi ex una conventione (quid dico ex humana conventione ?), sed revera ex Dei nutu, in unam sententiam omnes convenerunt, et tenet apud nos sancta Ecclesia Dei in suo congregatos sinu.

Sed hæc quidem de nobis. Quoniam autem et vestram fraternam ab initio unitatem quærimus, quam, quibusdam ex nobis ad vos transeuntibus, nunc tantum disciderunt quæ in Ecclesia nostra evenerunt scandala, hujus rei causa notum vobis facimus, beatissime frater, ut et vos paci nostræ condelectantes, primum quidem, quod et absque verbis nostris consentaneum est, glorificetis eum qui reliquit nobis pacis hæreditatem et eam singulis diebus, quanquam malignus eam surripere conatur, conservat tamen iis qui diligunt illum : deinde, ut, scandalorum soluta causa, mutua ad invicem transmissio et colloquium renovationem accipiat ; nec non et sacri vestri nominis procla-

χεσθαι μακροθύμως, καὶ μάλιστα τῶν ἀπειθούντων τῆς ὑψηλοτέρας τάξεως τοῦ ἔθνους ὑπαρχόντων, καὶ οὐ τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ τῶν ἄρχειν λαχόντων. Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς ὑποχειρίους τυχὸν καὶ αὐστηρότερον καὶ ἐξουσιαστικώτερον δυνατόν σοι προσενεχθῆναι, καὶ τὸ ἀτόπημα μηδαμῶς καταδέξασθαι. Πρὸς δὲ τοὺς μέγα δυναμένους εἰς ἐναντίωσιν τῆς τοῦ παντὸς ἔθνους σωτηρίας ἀνάγκη λογίζεσθαι, μή πως τραχύτερον ἡμῶν πρὸς αὐτοὺς διατιθεμένων, λήσωμεν αὐτοὺς τέλεον ἐξαγριώσαντες, καὶ ἄνω καὶ κάτω τὸ πᾶν καταστήσαντες.

ΝΓ'. *Ἰωάννῃ τῷ ἁγιωτάτῳ Πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης* (1).

Ὅσα ἡμῖν ἀπήντησε, μακαριώτατε ἡμῶν ἀδελφὲ, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν (οὕτω γὰρ ἐμὲ δεῖ λέγειν, καὶ ὑποχωρείτω ἡ τῶν ἄλλων αἰτία τῆς καθ' ἡμῶν ἐπηρείας) τὴν σὴν ἁγιωσύνην ὑπολαμβάνω μὴ ἀγνοεῖν, οὐδὲ τὰ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ συμβεβηκότα νεώτερα μὲν σκάνδαλα, μικροῦ δὲ εἰπεῖν ἀποδέω τῶν παλαιῶν βιαιότερα, καὶ οὐκ ἄν ποτε λύσεως ἐλπίδα παρέχοντα, ὅσα γε τὰ ἀνθρώπινα. Ὡς οὖν πρὸς εἰδότα, παραλιπεῖν καλὸν ἡγησάμην τὸ γράφειν, ἃ καὶ τοῦ γράμματος χωρὶς οὐ λέληθεν ὑμᾶς. Περιττὸν γὰρ, ἵνα μὴ λέγω μάταιον, διδάσκειν τὸν ὃς οὐ δεῖται μανθάνειν τὸ δίδαγμα. Γράφομεν δὲ τοῦτο μόνον, ὡς τὸν τάραχον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ἰδοὺ πεντεκαιδέκατον ἔτος ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς, εἰς τὸ ἀτάραχον διελύσατο, καὶ τὴν δεινὴν καταιγίδα, καὶ πρὸς τὸ ἀνέλπιστον τὴν καταστόρεσιν κεκτημένην. (Τίς ἂν ἐξερευνῆσαι Θεοῦ κρίματα ;) πρὸς βαθεῖαν γαλήνην ἀθρόον μετήνεγκε, μηδενὸς παρακολουθήσαντος δυσχεροῦς, οἷα πολλάκις τὸ ἀνθρώπινον ἐκβιάζεται παρὰ γνώμην συνέρχεσθαι τῷ γινομένῳ, οὐδέ τινος καταστάντος εἰς πεῖραν θλίψεως ἢ στενοχωρίας, ὑπερορίας φημὶ, τῶν οἰκείων ἀποστερήσεως, ταλαιπωρίας ἄλλης, ὅση τυραννεῖν ἐξεπίσταται τὸν λογισμὸν, καὶ παρὰ συνείδησιν ἀναγκάζει τῷ δοκοῦντι τῇ ἀνάγκῃ συνέρχεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ χάριτι Θεοῦ, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς συνθήματος (τί λέγω ἀνθρωπίνου συνθήματος ;) ἀλλὰ τῷ ὄντι θείου νεύματος εἰς ἓν φρόνημα πάντες συνῆλθον, καὶ ἔχει ἅπαντας ἡ τοῦ Θεοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγία Ἐκκλησία ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτῆς συνηγμένους κόλποις.

Ἀλλὰ τὰ μὲν ἡμέτερα τοιαῦτα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν ὑμετέραν ἀδελφικὴν ἐξ ἀρχῆς ἕνωσιν ἐπιζητοῦμεν, καὶ τῶν ἐξ ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς παραγινομένων, ἣν τέως τὰ συμπεσόντα σκάνδαλα τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ διέκοψεν. Τούτου δὴ χάριν γνωρίζομέν σοι, μακαριώτατε ἡμῶν ἀδελφὲ, ἵνα καὶ ὑμεῖς τῇ ἡμῶν εἰρήνῃ συνευφραινόμενοι, πρῶτον μὲν ὃ καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων ἀκόλουθόν ἐστι, δοξάσητε τὸν καταλιπόντα τὸν τῆς εἰρήνης κλῆρον ἡμῖν, καὶ τοῦτον ὅσαι ἡμέραι, εἰ καὶ συλᾷν ὁ πονηρὸς ἀγωνίζεται, ὅμως ἐπανασώζοντα τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· ἔπειτα δὲ ἵνα καὶ τῆς τῶν σκανδάλων λελυμένης αἰτίας ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀποστολὴ καὶ συνομιλία τὴν ἀνακαίνισιν δέξηται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ

(1) Multo est hæc longior epistola, quam illa quæ Latine exstat breviuscula apud Baronium ad an. CMXVI.

Digitized by Google

τοῦ ἱεροῦ ὑμῶν ὀνόματος ἡ ἀνάῤῥησις μετὰ τῆς A ἡμῶν τεταπεινωμένης κλήσεως ἐν τοῖς ἱεροῖς συνάπτηται διπτύχοις. Τοῦτο δὲ πάντως γενήσεται, τῶν ἕνεκα τοῦ τετάρτου γάμου προαχθέντων, εἰς ὁμολογίαν καθισταμένων ὡς ἐπράχθη παρὰ τὸ δέον, εἰ καὶ τῆς βασιλικῆς ἕνεκεν συμπαθείας τὸ γεγονὸς ἔλαβε τὴν κατάνευσιν. Οἶδε γὰρ ἡ σὴ τελειότης, ὅτι περ οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα καινοτομίας τινὸς γινομένης, καὶ μὴ τὴν ὀφειλομένην λαμβανούσης θεραπείαν, ἀφορμή τις καὶ εἰς τὸ ἔπειτα γίνεται τοῖς βουλομένοις τοῦ δέοντος παρατρέπεσθαι, φέρειν τὴν ὁρμὴν ἀνεπίσχετον, προτρεπομένης αὐτοὺς ἐπὶ τούτῳ τῆς προλαβούσης καταφρονήσεως. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν δεῖ τὸ αἴτιον γεγονὸς τῶν σκανδάλων εἰς ὁμολογίαν προελθεῖν, ὅτι παρὰ τὸ δέον ἐπράχθη· ὥστε μηκέτι καθάπερ εἴς τι ἀρχέτυπον ὁρῶντας B τοὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὡρμημένους. Οὐ παύσεται δὲ πάντως τὸ ἀνθρώπινον τῆς τοιαύτης ὁρμῆς, ἕως ἂν τὸ γένος λαμβάνει τὴν πρόοδον ἐπαλείφεσθαι πρὸς τὴν μίμησιν.

matio cum nostra humili denominatione in sacris reponatur diptychis. Illud vero omnino fiet, dummodo de anteactis quartarum nuptiarum causa, inter nos conveniat illa contra jus facta fuisse, etsi, propter indulgentiam in imperatorem, quod factum est assensum accepit. Novit enim vestra sanctitas, persæpe in rebus humanis quadam innovatione interveniente nec debitam accipiente medelam, occasionem inde nasci his qui jus transgredi volunt, et impulsionem fieri jam invictam, cum ad id inducat anteacta transgressio. Propterea oportet id quod factum est scandalorum origo, contra jus factum fuisse, ut non in id aspiciant quasi in exemplar, qui ad pejora tendunt. Non desinet autem quidquid humani habet hæc impulsio, donec accipit præmium ad imitationem incitamentum.

Τοῦτο μὲν οἶδα, ὡς καὶ μὴ γραφόντων ἡμῶν ἡ σὴ ἀμώμητος καὶ ἐμφρονεστάτη ψυχὴ καὶ ἐπίσταται, καὶ τῆς εἰρημένης προνοήσεται ἀσφαλείας, ὅμως δὲ οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ ἡμᾶς περὶ τούτων ὑπόμνησιν φέρειν. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ φιλόχριστος ἡμῶν βασιλεὺς Βασίλειον τὸν εὐκλεέστατον πρωτοσπαθάριον καὶ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου μετὰ τοῦ οἰκείου ἐξαπέστειλε γράμματος, καὶ ἡμεῖς Εὐλόγιον τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον καὶ κουβουκλείσιον, καὶ ἄνθρωπον ἡμῶν μετὰ τοῦ ἡμετέρου γράμματος συνεξαπεστείλαμεν, ἐκεῖνα, καὶ σὺν τοῖς γράμμασι καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων οἰκείᾳ γλώσσῃ ἐπιτρέψαντες προσειπεῖν, C ὥστε τὰ κατατυπωθέντα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ καὶ εἰρηνικὴν λαβόντα κατάστασιν, οὕτω καὶ τὰ ἐν ὑμῖν τυπωθῆναι καὶ εἰς τὴν μεθ' ἡμῶν ἕνωσιν διὰ τοῦ τοιούτου καταστῆναι τύπου. Ταῦτα δέ ἐστιν οὐμενοῦν οὐδεμία τῶν πεπραχότων κατάκρισις, οὐδ' ἀπόῤῥιψις δυσφήμου λόγου κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον τοῦ τὰ γεγενημένα ἐπὶ τῷ τετάρτῳ γάμῳ διομολογηθῆναι πρὸς τὸ συμπαθὲς ὁρῶντα τῆς βασιλικῆς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἀξιώσεως γεγενῆσθαι (1), ἀλλ' οὐ κατὰ τὸ προσῆκον, οὐδὲ κατὰ θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας· ὃ καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων οἱ τότε τῷ βίῳ παρόντες, φημὶ δὲ Σέργιος (ὃν ἐν τοῖς μακαρίοις εὔχομαι συντετάχθαι ἀρχιερεῦσι), καὶ οἱ σὺν ἐκείνῳ, ἐν τοῖς οἰκείοις διωμολόγησαν γράμμασι. Καὶ ἵνα μὴ δόξωμεν τὰ μὴ ὄντα λέγειν, αὐτὰ ἐκεῖνά σοι τὰ διαπεμφθέντα παρ' αὐτῶν ἐξαπεστείλαμεν γράμματα (2).

Hoc quidem novi, etiam non scribentibus nobis, tuam irreprehensibilem et prudentissimam animam et callere et providere dictæ securitati. Attamen non abs re est et nos de his memoriam ad te perferre. Ideo et pius noster imperator Basilium illustrissimum protospatharium et aurei cubiculi præfectum cum propriis litteris misit, et nos Eulogium religiosissimum presbyterum et cubicularium et hominem nostrum cum epistola nostra simul misimus, cui mandavimus hæc tum cum litteris tum proprio ore dicere, ut quæ in nostra Ecclesia impressa vigent et pacificum statum adepta sunt, ea quoque apud vos sanciantur, et in mutuam inter nos unitatem eadem forma statuantur. Quæ quidem nullatenus sunt gestorum condemnatio, nec eorum repudiatio quæ de his infauste dicta sunt, sed tantum ut conveniat ea quæ circa quartas nuptias gesta sunt, respectu imperatoriæ dignitatis pro tempore cum indulgentia gesta fuisse, sed non rite aut secundum Ecclesiæ leges. Quod et absque nostris verbis ii qui tunc vita fruebantur, Sergius scilicet (quem beatis cupio annumerari pontificibus) et qui cum eo erant, in suis agnoverunt litteris. Et ne falsa dicere videamur, has ipsas ab illis datas ad te misimus litteras.

Ἀξίως οὖν καὶ τῆς σῆς πράττων ἀρχιερατικῆς D σεμνότητος, καὶ τῆς τελειοτάτης φρονήσεως, οὕτω βουλήθητι διαθέσθαι τὰ πράγματα, ὥστε καὶ τὸν ἀθάνατον καὶ πρῶτον ἀρχιερέα ἡμῶν ἐπὶ πλέον εὐφρανθῆναι ἐπὶ τῇ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας καταστάσει. Εὐφρανθήσεται δὲ μηδεμιᾶς ὑπολειπομένης ἀφορμῆς τοῖς ἀφορμὴν οἷα τὰ ἀνθρώπινα ζητοῦσιν εἰς τὸ τὴν γαλήνην ἐκταράττειν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν ὑμετέραν ἐν Κυρίῳ πρὸς ἡμᾶς ἕνωσιν, καὶ τοῦ ἱεροῦ ὑμῶν ὀνόματος τὴν ἐν τοῖς διπτύχοις ἀνα-

Digne igitur agens et tua pontificia gravitate et perfectissima sapientia, ita res statuere velis, ut et immortalis et summus Pontifex noster amplius gaudeat de nostræ Ecclesiæ constitutione (gaudebit autem si nulla remaneat occasio iis qui humano more occasionem quærunt tranquillitatis Ecclesiæ perturbandæ) et vestra in Domino nobiscum unio et vestri sacri nominis in diptychis denuntiatio plane et sine controversia fiat. Nullus enim jam poterit, ut diximus, ita agente vestra sanctitate,

(1) En ut hic Nicolaus satis retractat sententiam suam, in epistola XXXI, tantopere inculcatam, de dispensatione quartis Leonis imp. nuptiis non indulgenda. En ut tandem Romanæ quoque ecclesiæ Sergioque pontifici, qui contra se steterat, debitum honoris testimonium dat.

(2) Quærendum superest de his Rom. Pontificum epistolis.

Digitized by Google

ex his pontificibus ansam arripere tempestates in Ecclesia postea excitandi, propter vestram unionem. Quoniam autem semper aliquos malorum natura ad se trahit (liceat et hoc litteris addere), et sunt qui perturbationem præferentes, et Ecclesiæ tranquillitatem ægre ferentes, a nobis seipsos absciderunt, mandandum censemus vestris legatis, ut, spectatis quæ Ecclesiæ conducant, illud circa hos nobiscum et cum Ecclesia peragant; quod peragere æquum est homines qui pro ecclesiasticæ constitutionis utilitate, et vota faciunt et ut sua vota cum cœlesti misericordia bonum accipiant finem student. Mittantur autem digni vestra sanctitate legati, per quos, cum Dei ope, bene et convenienter res Ecclesiarum dirigantur et dixerim quidem, si fieri posset, Jacobus, Dei amantissimus episcopus; cum enim jam ad nos venerit, nobis per omnia dignus legatus sanctæ Romanorum Ecclesiæ visus est; aut alter quidem huic virtute similis.

κήρυξιν ὁμαλῶς καὶ ἀφιλονείκως γενέσθαι. Οὐδεὶς γὰρ ἔτι δυνήσεται, ὥσπερ ἔφημεν, τῆς ὑμῶν ἁγιότητος πραττούσης τῶν ἐνταῦθα ἀρχιερέων καὶ ἱερέων προφάσεως λαβέσθαι τοῦ ζάλην ἀνακινεῖν μετὰ ταῦτα τῇ Ἐκκλησίᾳ ἕνεκεν τῆς ὑμῶν ἑνώσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἀεί τινας ἡ τῶν χειρόνων φύσις ἕλκει πρὸς ἑαυτὴν (δεῖ καὶ τοῦτο προσθεῖναι τῷ γράμματι) καὶ εἰσί τινες οἱ προτιμῶντες τὴν ταραχὴν, καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ γαλήνῃ δυσχεραίνοντες, ἀπέῤῥηξαν ἑαυτοὺς ἐξ ἡμῶν, ἐντείλασθαι ἀξιοῦμεν τοῖς ὑμῶν ἀποστόλοις ὡς τὰ συμφέροντα τῇ Ἐκκλησίᾳ σκεψάμενοι, ἐκεῖνο καὶ περὶ αὐτῶν μεθ' ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας διαπράξωνται, ὃ πράττειν εἰκὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως, καὶ εὐχὴν ποιουμένους καὶ τὴν εὐχὴν σὺν τῇ ἄνωθεν εὐμενείᾳ λαβεῖν πέρας λυσιτελὲς διεσπουδακότας. Ἀπόστολοι δὲ ἄξιοι τῆς ὑμῶν ἁγιότητος ἀποσταλείσθωσαν, δι' ὧν μέλλει σὺν Θεῷ καλῶς καὶ πρεπόντως τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν διευθετηθῆναι. Λέγωμεν δὴ εἰ δυνατὸν Ἰάκωβος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος· καὶ γὰρ καὶ πρότερον πρὸς ἡμᾶς ἀνελθὼν κατὰ πάντα ἔδοξεν ἡμῖν ἄξια τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἀποστέλλων· καὶ ἕτερός τις ἐκείνῳ τὴν ἀρετὴν παραπλήσιος.

LIV. *Incerto.*

Etsi plena hominum vita molestiis est, habet tamen pro solatio amantium frequentem recordationem. Ubi autem istud abest, præsertim si jus consanguinitatis id postulat, tunc insuper dolores adduntur dolentibus. Porro tale quid nobis accidit. Cum enim multis circumveniamur singulis diebus quæ animum angunt, nullus (humano modo loquor); solatium ferens visus est. Et cæteros quidem omitto: consanguineos vero similem gerere animum, quomodo quis ignorare possit, nisi omnino rerum humanarum sensu careat? Hæc scribo non ut exprobrem, sed ut renovem, si libet, consanguinitatis illecebras et aliam amicitiæ rationem, quam haud scio quomodo nobis observare præsens tempus non siverit. Quantis enim angustiis comprehensi fuerimus non arbitror te, etiam nobis non scribentibus, ignorare. Te autem omnino decebat ut præsentem, cum nobis scribendi facultas non esset, Romam adire et sanctissimum Papam et fratrem nostrum certiorem facere de his quæ nobis evenerant (non enim quid te latebat nostrarum tentationum et ærumnarum) et Ecclesiæ perturbationem, notam ipsi facere, et suadere illi ut apocrisiarios mitteret ad fratrem injuriam patientem, et ut collaboraret ad Ecclesiam nostram congruenter sacro statui restituendam, et ex quartis nuptiis nata scandala corrigeret, propter quam correctionem, ejus nomen in sacris nostris diptychis rescribendum et cum nostra denominatione esset denuntiandum.

Sed quoniam hæc omnia jam præterierunt, et Christus Deus noster et magnus Pontifex investigabili sua sapientia multam hanc perturbationem

ΝΔ'. Ἀδήλῳ.

Εἰ καὶ πλήρης ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος τῶν λυπούντων ἐστὶν, ὅμως ἔχει παραμυθίαν τινὰ τὴν ἀπὸ τῶν φιλούντων πολλάκις μνήμην. Ὅταν δὲ τοῦτο μὴ παρῇ, καὶ μάλιστα τοῦ δικαίου τῆς συγγενείας ἀπαιτοῦντος, πλέον αὔξεται τοῖς λυπουμένοις τὰ λυπηρά. Τοιοῦτόν τι καὶ ἡμῖν ἀπήντησε. Πολλοῖς γὰρ καθ' ἑκάστην περιστοιχιζόμενοι τοῖς ἀλγύνουσι τὴν ψυχὴν, ὅσα γε τὰ ἀνθρώπινα οὐδεὶς ἡμῖν ὤφθη φέρων παραψυχήν. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἐῶ, τὸ δὲ καὶ συγγενεῖς τὴν ὁμοίαν φέρειν διάθεσιν, πῶς ἄν τις παρίδοι μὴ λίαν ὢν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀνεπαίσθητος; Γράφω ταῦτα οὐκ ἐξονειδίζων, ἀλλ' ἀνακαινίζων εἰ βούλει τὸ συγγενικὸν φίλτρον, καὶ τὴν ἄλλην σχέσιν τῆς φιλίας, ἣν οὐκ οἶδα πῶς δέον ἡμῖν κατανοεῖν ὁ παρὼν ἐκάλυψε χρόνος. Τὰ μὲν γὰρ ἡμέτερα οἵαις ἀνάγκαις συνειχόμεθα οὐχ ὑπολαμβάνω σε καὶ μὴ γραφόντων ἡμῶν ἀγνοεῖν. Σὲ δὲ πάντως ἔπρεπεν ἐν τοῖς αὐτόθι παρόντα, κἂν ἡμεῖς ἐκωλυόμεθα γράφειν, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην παραγενέσθαι, καὶ τὸν ἁγιώτατον Πάπαν καὶ ἀδελφὸν ἡμῶν ἀναδιδάξαι τὰ εἰς ἡμᾶς συμβεβηκότα (οὐ γάρ ἐλάνθανέ σέ τι τῶν καθ' ἡμῶν ἐπιβουλῶν), καὶ τῆς ἐπηρείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὴν ταραχὴν, ὅση τις ἦν γνωρίσαι αὐτῷ, καὶ πεῖσαι ἀποκρισιαρίους στεῖλαι πρὸς ἀδελφὸν ἠδικημένον, καὶ συναγωνίσασθαι πρός τε τὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν ἀποκατασταθῆναι ἀξίως τῆς ἱερᾶς καταστάσεως, καὶ τὰ ἐκ τοῦ τετάρτου γάμου ἀναφυέντα σκάνδαλα διορθώσασθαι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκείνου ὄνομα διὰ τῆς τοιαύτης διορθώσεως ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν διπτύχοις ἐγγραφῆναι καὶ μετὰ τῆς ἡμετέρας ἀνακηρύττεσθαι κλήσεως.

Ἀλλ' ἐπεὶ ταῦτα παρῆλθεν ἤδη, καὶ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς τῇ ἀνεξερευνήτῳ αὐτοῦ σοφίᾳ τὴν πολλὴν ἐκείνην τα-

Digitized by Google

ραχὴν καὶ ζάλην ἰδοὺ πεντεκαιδέκατον ἔτος κατ- A έπαυσε, καὶ πρὸς ἓν ἡ Ἐκκλησία συνῆλθε φρόνημα. Συνῆλθε γὰρ τῶν ὑπουργησάντων μὲν ἐπὶ τῷ τετάρτῳ γάμῳ τὸ οἰκεῖον πταῖσμα ἐξομολογησαμένων, ἡμῶν δὲ σὺν τῇ θείᾳ φιλανθρωπίᾳ τὴν συγχώρησιν αὐτοῖς παρασχόντων, καὶ μιᾷ γνώμῃ, καὶ μιᾷ γλώσσῃ ἐκείνων τε καὶ ἡμῶν τὸν τέταρτον ἀποκηρυξάντων γάμον, καὶ εἰς ἑνότητα καταστάντων μιᾶς Ἐκκλησίας, καὶ μιᾶς ποίμνης πάντων γενομένων, καὶ ὑφ' ἑνὶ ποιμένι τῇ ἐμῇ ταπεινότητι ποιμαινομένων. Ταῦτα μὲν Θεοῦ χάριτι οὕτως ἐνταῦθα ἐπράχθη. Ἐπιζητοῦμεν δὲ καθὼς ἀπ' ἀρχῆς καὶ τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα τοῦ ἀδελφοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν διπτύχοις τοῦ ὀνόματος τὴν ἀναφοράν, ἥ τις μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐκηρύσσετο διὰ τὸ ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τοῦ τετάρτου γάμου γενέσθαι B τὴν ὑπόστασιν. Νῦν οὖν ἐπειδὴ πάντα τὰ προλαβόντα οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Θεοῦ παρεχωρήσαμεν, τοῦτο μόνον δέον ἐστὶ γενέσθαι τὸ καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, καθὼς ἡ ἐνταῦθα ὁμολογῆσαι, ὡς ὁ τέταρτος γάμος εἰ καὶ διὰ τὴν βασιλικὴν ἀνάγκην συγκεχώρηται, ἀλλ' ἔξω τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νόμου συγκεχώρηται, καὶ τῆς πρεπούσης γαμικῆς καταστάσεως· ὡς ἂν διὰ τῆς τοιαύτης ὁμολογίας ἀπό γε τοῦ παρόντος ὁ τοιοῦτος γάμος, καὶ τοῦ Χριστιανῶν γένους ἀλλότριος ἐξασφαλισθῇ, καὶ μὴ χώραν λάβῃ εἰς ὄνειδος τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ τοῦ Χριστιανικοῦ γένους πολιτεύεσθαι. Ἐπίστασαι γάρ, τέκνον ἡμῶν, ὅτι ὅταν πρᾶγμα δέξηται ἀρχὴν ἐξ ἐνδόξου προσώπου καὶ περιφανοῦς, εἰ μὴ παντὶ τρόπῳ κωλυθῇ, πρὸς τὴν μίμησιν τούτου εὐκόλως οἱ ταπεινότεροι τῶν ἀνθρώπων ὑπάγονται.

et procellam jam a quindecim annis vigentem placavit, et in unam convenit Ecclesia sententiam; convenit enim cum hi qui quartis nuptiis subministraverant, suum errorem confessi sunt, et nos cum divina charitate veniam ipsis præstitimus, et una mente, una lingua et illi nos quartas nuptias detestati fuimus, et omnes steterunt in unitate unius Ecclesiæ; et fuerunt unius gregis, et ab uno pastore, humilitate mea, gubernati. Illa quidem Dei gratia peracta sunt : quærimus autem, quemadmodum ab initio, sanctissimi fratris papæ nominis in sacris nostris diptychis relationem, quæ huc usque non fiebat propter quartas nuptias apud Ecclesiam Romanam. Nunc autem cum cuncta præcedentia Dei miseratione et charitate concessimus, unum hoc stat, nempe Ecclesiam Romanam sicut et nostram confiteri quartas nuptias, etsi propter imperatoriam necessitatem permissæ fuerint extra tamen legem ecclesiasticam concessas fuisse, et extra rectam matrimonii constitutionem; ita ut per hanc confessionem ex hoc nunc tales nuptiæ a Christiano populo extraneæ affirmentur nec locum capiant in opprobrium Ecclesiarum Dei sive potius Christiani generis. Scis enim, fili noster, cum aliqua res initium sumit ab illustri et conspicua persona, nisi omni ratione prohibeatur, ad hujus imitationem facile humiliores homines deduci.

Διὰ ταῦτα καὶ Ἀδεοδάτῳ τῷ εὐλαβεστάτῳ κληρικῷ αὐτόθεν ἀναδραμόντι πάντως Θεοῦ βουληθέντος ἐνετύχομεν, καὶ μαθόντες παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς ἀναδρομῆς, καὶ ὡς πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα τὴν πορείαν ποιεῖται, τῆς πορείας ἐπέσχομεν αὐτόν, μάλιστα περὶ τῆς ὑμετέρας ἀρετῆς ἀπαγγείλαντος ἡμῖν ὅσα ἀπήγγειλε, καὶ προετρεψάμεθα αὐτὸν ἀποστρέψαι καὶ διακονῆσαι ταύτῃ ἡμῶν τῇ χρείᾳ· ὃν καὶ διὰ τοῦ γράμματος καὶ ἔτι συνιστῶμέν σοι, καὶ προτρεπόμεθα μὴ ὀκνῆσαι πρὸς τὴν Ῥώμην διαβῆναι, καὶ σπουδάσαι τέλος λαβεῖν, ἃ τῷ μακαριωτάτῳ Πάπᾳ καὶ ἀδελφῷ ἡμῶν ὅ τε φιλόχριστος βασιλεὺς ἡμῶν καὶ υἱός, καὶ ἡ ἡμετέρα ἔγραψε μετριότης.

C Propterea et Adeodato religiosissimo clerico inde redeunti Dei voluntate occurrimus; et cum ab eo didicerimus reditus causam et illum ad Jerosolymam pergere, ab itinere eum detinuimus, præsertim cum de vestra virtute annuntiavit quæ annuntiavit et hortati sumus a via deflectere, ad nobis inserviendum : eum adhuc per hanc epistolam tibi commendamus, et hortamur Romam sedulo adeas, et ad id incumbas ut finem accipiant quæ beatissimo Papæ et fratri nostro tum Christianissimus imperator noster et filius, tunc nostra scripsit humilitas.

ΝΕ'. Ἀδήλῳ.

D

Ἃ γράφομεν τῇ τιμιότητί σου, οἴδαμεν ὅτι συνέσει κοσμούμενος ἐν σεαυτῷ περιστρέφεις. Οὐδὲν γὰρ οὕτω συνέσεως γνώρισμα, ὡς τὸ ἀεὶ μελετᾷν ὅσα ἑκάστοτε καὶ καθ' ὅλην ἡμῶν διαπράττομεν. Ἡ γὰρ τοιαύτη μελέτη ἀσφαλεστέρους ἡμᾶς παρασκευάζει· καὶ ὧν μὲν εἴ τι παρὰ τὸ εἰκὸς ἐπράχθη, ἐπαναχθῇ πρὸς ἐπανόρθωσιν· εἴ τι δὲ χρηστόν, σπουδαιοτέρους πρὸς τὴν τούτου ἐργασίαν ποιοῖτο. Οἶδας ὃ λέγω, τέκνον ἐμόν, πλὴν καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος ἀναπτύξει αὐτό. Ἐγένετό τις ἐν τοῖς προλαβοῦσι καιροῖς ἐπήρεια καθ' ἡμῶν (αἰτιᾶσθαι μὲν οὐ βούλομαι τινάς, ἀλλὰ καὶ παραιτοῦμαι τὸν δίκαιον κριτήν, μηδ' αὐτὸν ἀπαιτῆσαι τὰς εὐθύνας

LV. *Incerto.*

Quæ tuæ scribimus reverentiæ scimus te, pro tua qua ornaris intelligentia, in te ipso volvere. Nihil enim est majus intelligentiæ indicium, quam ad ea omnia quæ agimus singulatim et per omne tempus attendere. Hæc enim animi attentio tutiores nos facit, et si quid contra rectum egerimus, ad corrigendum nos inducit : si quid autem bonum, studiosiores ad illius operationem reddit.

Novisti quæ dico, fili mi, sed illud nostra verba evolvent. Facta est quædam in præcedentibus temporibus adversum nos diffamatio (nec quemquam insimulare intendo; sed etiam justum judicem deprecor ne ratienes ipse exigat de diffamanti-

Digitized by Google

bus) facta est tamen tunc, et hinc accepta origine, tum et ex sancta Romanorum Ecclesia; et expulsi fuimus Ecclesia nostra, cum nihil deliquissemus sive contra Romanorum Ecclesiam, sive contra eos qui hic sunt, licet coram Deo indesinenter peccamus. Et ex hac causa prodierunt scandala, quæ secundum humanas spes omnem medelam excederent. Sed qui mirabilia operatur Deus, et nunc statim, et eo quo nullus sperabat modo, attulit scandalis solutionem et in tranquillitatem convertit procellam quæ nos jam a quindecim annis vehementer exagitabat. Et gratiam referimus et debitam gloriam benefactori de nostræ Ecclesiæ restauratione.

Desideramus autem et antiquam vobiscum unionem, et propterea vobis scribimus, tum de nostra constitutione fausta nuntiantes, tum trahentes vos ad fraternam dilectionem et societatem. Hoc autem facile fiet, modo velitis. Dicendum enim solummodo ea quæ nobis evenerunt circa quartas nuptias, propter compassionem ergá imperatorem facta fuisse, non autem secundum id quod decebat Ecclesiam et gravitatem Christiani regiminis. Non enim istud dignum Romanorum Ecclesia viam scilicet aperire quartis nuptiis, et licentiam præbere iis qui polygamia vitam pecuinam agere volunt. Igitur, ut dictum est, propter hanc causam, quartæ quidem nuptiæ damnantur; quod autem factum est, indulgentiæ imperatoris commendetur, et de cætero, Dei gratia conjungamur sicut a principio, nec amplius locus erit ulli ab invicem divisioni. Sed et apocrisiarii, juxta veterem morem, inde ad nos et hinc ad vos perpetuo transeuntes erunt, et debita dilectione et familiaritate fruemur, et præter hæc omnia sacri nominis sanctissimi Papæ pronuntiatio cum nostra humili vocatione in sacris diptychis perficietur; et simpliciter, uno sensu, una mente, uno spiritu, quod gratissimum est Deo, vivemus. Et hæc quidem nos, fili mi, scribimus, desiderantes in Deo vestram dilectionem sed nihil eorum quibus afflicti sumus de sancta Romanorum Ecclesia.

LVI. *Papæ antiquæ Romæ.*

Sæpe non tam per litteras quam per viros huc a vestra Roma devenientes sive monachos, sive clericos, sive etiam laicos, vos admonuimus, sacratissime frater, ut a vobis legati hic adessent, qui nobiscum et cum tota nostra Ecclesia, quæ in ea evenerunt (nescio quomodo dicam; satius enim silentio uti) dolenda scandala, partim hinc originem habentia, partim et ex his qui primis Romanorum Ecclesiæ sedibus præsunt, cum superno adjutorio de medio tollerent, et debitam stabilitatem et tranquillitatem ipsi providerent. Hæc autem sæpe notificata fuerunt. Ecce jam nonus annus est

A τῶν ἐπηρεασάντων· πλὴν ἐγίνετο), τὸ μέν τι ἐντεῦθεν λαβοῦσα τὴν ἀφορμὴν, τὸ δὲ καὶ ἐκ τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, καὶ ἀπηλάθημεν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, οὐδὲν οὔτε τῇ Ῥωμαίων πταίσαντες Ἐκκλησίᾳ, οὔτε τοῖς ἐνταῦθα, εἰ καὶ πρὸς τὸν Θεὸν διηνεκῶς ἁμαρτάνομεν. Καὶ συνέβη σκάνδαλα ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης, ὅσον εἰς ἀνθρώπων ὑπῆρχεν ἐλπίδας, πᾶσαν νικῶντα θεραπείαν. Ἀλλ' ὁ παράδοξα ποιῶν Θεὸς ἐκεῖνος καὶ νῦν ἀθρόον, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις ἤλπισεν ἐπήνεγκε τῶν σκανδάλων τὴν λύσιν, καὶ τὴν ταραχὴν μετήνεγκεν εἰς γαλήνην, ἰδοὺ πεντεκαιδέκατον ἔτος χαλεπῶς ἡμᾶς ἐκταράξασαν· καὶ χάριν μὲν ἀναφέρομεν τῷ εὐεργέτῃ καὶ τὴν ὀφειλομένην δόξαν ἐπὶ τῇ καταστάσει τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας.

B Ἐπιποθοῦμεν δὲ καὶ τὴν μεθ' ὑμῶν ἀρχαίαν ἕνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο γράφομεν ὑμῖν, ἅμα μὲν περὶ τῆς ἡμῶν καταστάσεως εὐαγγέλια, ἅμα δὲ καὶ ὑμᾶς ἕλκοντες πρὸς τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην τε καὶ συνάφειαν. Τοῦτο δὲ γενήσεται ῥᾳδίως βουλομένων ὑμῶν. Ἐξειπεῖν γὰρ δεῖ μόνον ὡς τὰ γεγενημένα ἡμῖν περὶ τοῦ τετάρτου γάμου, ἕνεκεν τῆς βασιλικῆς συμπαθείας ἐπράχθη, καὶ οὐ κατὰ τὸ προσῆκον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ σεμνότητι τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας. Οὐδὲ γὰρ ἄξιον τοῦτο τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας χώραν ὑπανοίγειν τῷ τετάρτῳ γάμῳ, καὶ παρέχειν ἐπιτροπὴν τοῖς βουλομένοις πολυγαμίᾳ πρὸς τὸν κτηνώδη βίον ὑπάγεσθαι. Ὡς οὖν εἴρηται, διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ὁ μὲν τέταρτος ἀποκηρυχθήτω C γάμος, τὸ δὲ πραχθὲν πρὸς τὴν βασιλικὴν ἀναφερέσθω συμπάθειαν, καὶ τὸ λοιπὸν Θεοῦ χάριτι συναπτώμεθα, καθὼς ἀπ' ἀρχῆς, καὶ οὐκέτι ἕξει χώραν ἡ ἐξ ἀλλήλων διάστασις. Ἀλλὰ καὶ ἀποκρισιάριοι κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος αὐτόθεν τε πρὸς ἡμᾶς, καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐκ τῶν ἐνταῦθα συνεχῶς διαβαίνοντες ἔσονται, καὶ τῆς ὀφειλομένης ἀγάπης καὶ ὁμιλίας ἐσόμεθα ἀπολαύοντες. Καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσι τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος ἡ ἀνακήρυξις τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα μετὰ τῆς ἡμῶν τεταπεινωμένης κλήσεως ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἐκτελεσθήσεται· καὶ ἁπλῶς ἑνὶ φρονήματι, καὶ μιᾷ γνώμῃ, καὶ ἑνὶ πνεύματι, ὅπερ ἐστὶ Θεῷ εὐάρεστον διαβιώσωμεν. Ἡμεῖς μὲν, τέκνον ἡμῶν, ταῦτα γράφομεν ἐν Κυρίῳ ὑμῶν ἐπιζητοῦντες ἀγάπην, μηδὲ τι ὧν ἐλυπήθημεν παρὰ τῆς D ἁγίας τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας.

ΝϚʹ. *Τῷ πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης.*

Πολλάκις, εἰ καὶ μὴ διὰ γραμμάτων, ἀλλὰ διὰ τῶν ἐκ τῆς ὑμετέρας Ῥώμης ἐνταῦθα καταλαβόντων ἀνδρῶν, τοῦτο μὲν καὶ μοναζόντων, τοῦτο δὲ καὶ ἱερατικῶν, καὶ δὴ καὶ τῆς λαϊκῆς τυγχανόντων τάξεως, ἐδηλώσαμεν, ἀδελφὲ ἡμῶν ἱερώτατε, ὥστε ἀποστόλους ὑμῶν ἐνταῦθα παραγενέσθαι, καὶ σὺν ἡμῖν καὶ τῆς ὅλης ἡμῶν Ἐκκλησίας, τὰ ἐν αὐτῇ (οὐκ οἶδα πῶς εἴπω, καλὸν γὰρ σιωπῇ δοῦναι) λυπηρὰ συμβεβηκότα σκάνδαλα, μέρος μέν τι ἀφορμὴν ἐντεῦθεν ἐσχηκότα, μέρος δέ τι καὶ ἐκ τῶν προηγησαμένων τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας προέδρων, μετὰ τῆς ἄνωθεν συναντιλήψεως ἐκποδὼν ποιῆσαι, καὶ τὴν

Digitized by Google

ὀφειλομένην εὐστάθειαν καὶ ἀταραξίαν αὐτῇ προμηθεύσασθαι. Ἀλλ' ἐδηλώθη μὲν ταῦτα πολλάκις. Ἰδοὺ χρόνος ἔννατος, ἐξ οὗ κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπανήλθομεν, ἐξ ἧς οὐκ ἐν δίκῃ ἀπηλάθημεν, καὶ οὐδὲν ὅλως ἡμῖν περὶ ταύτης ἐδηλώθη τῆς ὑποθέσεως. Πλὴν ἐῶμεν πάντα· τοῦτο δὲ τῇ σῇ μακαριότητι γνωρίζομεν, ὅτι ἐβράβευσεν ὁ πρῶτος ἀρχιερεὺς ἡμῶν καὶ Θεὸς εἰρήνην τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ, τῶν πάλαι σφαλέντων τὸ οἰκεῖον ἐξομολογησαμένων ἁμάρτημα, καὶ τυχόντων συγγνώμης, καὶ ὡς μέλεσιν ἡμῖν συναφθέντων, πλὴν ὀλίγων τινῶν, οἳ τῆς εἰρήνης τὸ στασιάζειν προτιμῶντες ἔτι φιλονεικοῦσι, τῷ ἰδίῳ χωρισμῷ τὴν ἐπὶ τῇ καταστάσει τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας συνταράττειν γαλήνην. Διὰ τοῦτο γράφομεν ἀποσταλῆναι πρὸς ἡμᾶς τῆς ὑμῶν μακαριότητος ἀποστόλους, οἳ καὶ ἔτι τὸ τῆς τετραγαμίας μῦσος σὺν ἡμῖν παντελῶς ἀποκηρύξουσι, καὶ τῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει κοινῷ δόγματι τὸ ἀσφαλὲς περιποιήσονται, ὥστε μηδαμῶς ἔτι τοιοῦτον βδελυρώτατον γάμον ἐκ Χριστιανοῖς πολιτεύεσθαι· καὶ εἴ τι μεταξὺ ταύτης τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων χάριν τοῦ τοιούτου γάμου ἐναντίον συμβέβηκε, καὶ τοῦτο διαλυθῆναι, καὶ εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς φρόνημα καὶ τὴν μίαν σύμπνοιαν καὶ ὁμόνοιαν τὴν ἀποκατάστασιν ἐγγεγονέναι.

A ex quo judiciis quæ novit Deus, ad Ecclesiam reduces sumus, ex qua injuste expulsi fueramus, et nihil omnino nobis circa hoc propositum ostensum est. Sed prætermittamus omnia. Hoc autem tuæ beatitudini notum facimus, quod concessit primus Pontifex noster et Deus pacem Ecclesiæ nostræ, cum ii qui quondam erraverant suum confessi fuerint errorem et veniam obtinuerint, et nobis tanquam membris adhæserint, paucis exceptis, qui paci seditionem præferentes, adhuc contendunt ut sanctæ Ecclesiæ tranquillitatem conturbent. Propterea scribimus ut mittantur ad nos vestræ beatitudinis legati qui et ipsi quartarum nuptiarum abominationem nobiscum omnino condemnent et Christianorum fidei communi suffragio firmitatem afferant, ita ut nunB quam illæ detestabiles nuptiæ apud Christianos vigeant; et si quid inter hanc et sanctam Romanorum Ecclesiam, harum nuptiarum causa, dissidii accidit, illud dirimatur, et prioris sententiæ concordia restauratio fiat.

ΝΖ'. Τῷ Συνάδων.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἐντυχεῖν τοῖς γράμμασι τῆς ὑμῶν ὁσιότητος, ἐγένετο ἡμῖν εἰς παραμύθιον τῶν λυπούντων, καὶ ἡδονῆς ἔσχομεν πνευματικῆς ἀπόλαυσιν· καὶ ἡ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου υἱοῦ ἡμῶν Ἰωάννου ἀπαγγελία περὶ τοῦ χάριτι Θεοῦ ἐν ὑγείᾳ διατελεῖν ὑμᾶς, εἰς πλείονα κατέστησεν εὐφροσύνην. Ἀνεπέμψαμεν οὖν τὴν συνήθη τῷ Θεῷ εὐχαριστίαν, καὶ εὐχόμεθα εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἀνώτερόν σε εἶναι πάσης πείρας ὅση καὶ σὲ λυπεῖ, καὶ τοὺς φιλοῦντας τῆς φήμης διαβαινούσης εἰς λύπην καθίστησιν. Ἃ δὲ περὶ τοῦ μοναστηρίου ἔγραψας διοικηθῆναι, ταῦτα καὶ ἡμῖν ἔδοξε καλῶς ἔχειν, εἰ μή τινες ἄλλοι ἀναχύψουσι λόγοι πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς οὔπω ἐλθόντες, καὶ ἴσως τοὺς φιλονεικοῦντας ἔτι διεγείρουσι πρὸς τὸ φιλόνεικον. Ἐγράψαμεν δὲ καὶ πρότερον, γράφομεν δὲ καὶ νῦν. Ἧκε πρὸς ἡμᾶς, οὓς μετ' ὀλίγον ἴσως καὶ βουλόμενος ἰδεῖν οὐκ ὄψει, τοῦ πέρατος τῆς ζωῆς, ὅσον κατ' ἐμὴν αἴσθησιν, κατὰ πόδας παρόντος.

LVII. *Episcopo Synadæ.*

Istud ipsum, perlegisse sanctitatis vestræ litteras, nobis solatio fuit eorum quibus affligimus, et spiritualis gaudii compotes fuimus. Et quod nobis per religiosissimum filium nostrum Joannem allatum est nuntium, vos scilicet Dei gratia valere, C nos in majori constituit lætitia. Extulimus igitur solitas ad Deum gratias, et precamur, quamvis peccatores, te esse omni adversitate superiorem, quæcunque et te affligit, et amantes te in afflictionem, fama grassante, inducit. Quod autem scripsisti, monasterium bene ordinari, hoc nobis quoque bene habere visum est, nisi quod alii quidem reviviscunt sermones qui ad vestras aures nondum pervenerunt, et jurgiorum amatores adhuc ad jurgia excitant. Scripsimus autem jam antea, scribimus vero et nunc: Veni ad nos quos post modicum forsan videre volens non videbis, cum vitæ terminus, quantum sentire possum, jam instet.

ΝΗ'. Τῷ Ἰκονίου.

Ἡ συνεισφορά, τέκνον ἡμῶν ἱερόν, ἡ ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ γινομένη, ἀλγεῖν σε παρασκευάζει, καὶ καλῶς ἀλγεῖς· ἴσθι δὲ ὅτι καὶ τὸ ἡμέτερον ἄλγος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ αἰχμαλωσίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ πολὺ πικρότερον καὶ ἀνιαρώτερον. Ἀλλὰ τί ποιήσωμεν; τοιαύτης ἀνάγκης διὰ τῆς ἡμῶν ἁμαρτίας καταλαβούσης, ὥστε κἂν μὴ θέλωμεν, τὴν ὀδύνην ταύτην ὑποίσομεν. Ἃ δὲ ὁ Καταφλώρων εἰς τὴν ὑμῶν ὁσιότητα ἐνεδείξατο, ταῦτα εἰ καὶ λυπηρά, σὲ μὲν ὠφελήσει πράως καὶ μακροθύμως τὴν ἐπήρειαν φέροντα, ἐκεῖνον δὲ πάντως τὸ θεῖον καὶ ἀπροσωπόληπτον ὄμμα, εἰ καὶ μὴ νῦν, ἀλλ' ἔστιν ὅτε βλοσυρῶς ὑποβλέψεται. Ὁ μὴ γενέσθαι ὡς ἀρχιερεὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς μεμαθη-

LVIII. *Iconii episcopo.*

D Tributa, fili mi sacrate, quæ de Ecclesiis Dei fiunt, affligunt te et multum doles. Scito autem et nostrum dolorem de tali servitute Ecclesiarum Dei multo amariorem et tristiorem. Sed quid faciamus? cum hæc angustia propter peccata nostra supervenerit, hanc afflictionem, etiamsi noluerimus, sustinebimus. Quæ autem Cataphloro contra vestram sanctitatem denuntiavit, hæc, etsi dolenda, in vestram quidem utilitatem cedent, cum placide et magno animo injuriam pertuleritis. Hunc autem Dei oculus qui non est personarum acceptor, si non nunc, saltem aliquando iratus aspiciet. Quod ne fiat, tu tanquam Dei pontifex, et qui didicisti persequentibus benedicere et pro tortoribus orare,

Digitized by Google

a nobis scriptum est ad eos qui idonei sunt scriptis perficiendi. Cæterum vale, nostræ humilitatis in tuis sanctis precibus memor.

γειλεν, ἡ δοκοῦσα πρέπειν ἐξηνέχθη διάστασις· καὶ λοιπὸν οὕτω γενήσεται καθὼς παρ' ἡμῶν ἐγράφη τοῖς κατὰ χώραν ἱκανοῖς οὖσι διοικεῖν τὰ γραφόμενα. Τὰ δ' ἄλλα ἔῤῥωσό μοι τῆς ἡμῶν ταπεινότητος ἐν ταῖς ὁσίαις εὐχαῖς σου μεμνημένος.

LXIV. *Tryphoni monacho.*

Gaudemus quod sanctitas vestra in tanta sollicitudine nos habeat; nam et hoc magnum est solatium obtritis, sicut et contrarium vehementer contristat eos qui talem invocant voluntatem. De quo et Scriptura dicit: « Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit; consolantes, et non inveni [1]. » In omnibus enim communicatio levius facit onus quibus illud ferendi necessitas incumbit. Igitur, ut dixi, hujusmodi gaudio fruimur et gratias Deo sancto agimus qui vos ita movit. Attamen procella quæ ob peccata nostra ab initio nobis instat nihilominus adhuc sævit, cum peccatorum nostrorum nubes magnopere concreverit, necdum solutionem a divina benevolentia acceperit; quam tu sanctis precibus flectas. Forte sero tandem serenitatem dabit nobis bonus Deus, et respirare concedet suam Ecclesiam ab ea qua tenetur angustia.

ΞΔ′. *Τρύφωνι μοναχῷ.*

Χαίρομεν ἐφ' οἷς ἡ ὁσιότης ὑμῶν οὕτω διὰ φροντίδος ἔχει πολλῆς τὰ ἡμέτερα· ἐπεὶ καὶ τοῦτο μέγα παραμύθιον τοῖς θλιβομένοις, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ ἐναντίον σφοδρῶς ἀνιᾷ τοὺς εἰς παράκλησιν τοιαύτης προαιρέσεως· περὶ οὗ καὶ τὸ Λόγιον φησὶ, « Καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον καὶ οὐχ ὑπῆρξε· καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὗρον. » Ἐν παντὶ γὰρ κοινωνία κουφότερον ποιεῖ τὸ βάρος τῶν ἀνάγκην ἐχόντων φέρειν αὐτό. Ὡς οὖν ἔφην χαρᾶς ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἀπολαύομεν, καὶ εὐχαριστοῦμεν τῷ ἁγίῳ Θεῷ τῷ τοῦτο ὑμᾶς συγκινοῦντι. Πλὴν ὁ χειμὼν ὁ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν ἐπιτεθειμένος, οὐδὲν ἔλαττον καὶ ἔτι χειμάζει, πάντως τοῦ νέφους τῶν ἡμετέρων σφαλμάτων πολλὴν τὴν πύκνωσιν κεκτημένου, καὶ οὔπω τῆς θεϊκῆς εὐμενείας λαβεῖν τὴν λύσιν ἐθέλοντος· ἣν ταῖς σαῖς ὁσίαις ἐξιλέου εὐχαῖς. Ἴσως ὀψέ ποτε δώσει αἰθρίαν ἡμῖν ὁ Φιλάνθρωπος, καὶ ἀναπνεῦσαι παράσχοι τὴν Ἐκκλησίαν τῆς συνεχούσης αὐτοῦ χαλεπότητος.

LXV. *Joanni episcopo Amisi.*

Tuæ sanctitatis litteræ duplicem nobis injecerunt sensum, ex opposita causa procedentem. Hinc enim lætitiam comparavit, quod vitæ vestræ notitiam nobis manifestavit; hinc autem dolendi locum fecit, quod didicimus te præ violentis et ambitiosis inferiorem discessisse, dum malam illi funestamque victoriam retulissent. Illud autem reputantes, quod Dei gratia nullum bonæ voluntatis et studii detrimentum passa est tua virtus; nec certe laborum quos per difficilem viam subiisti mercedem a Deo tibi abripuerunt qui victoriam retulisse sibi visi sunt, consolationem non modicam invenimus ne doleremus: quod et tuæ fiat virtuti quæ, Dei gratia, omnia materia libera est et ad sola in æternum reservata lucra intendit. Contumeliosos autem et derisores, quicunque sint, cum iisdem contumeliis et derisionibus ad nihilum reducamus, nullo modo curantes sive contumelias pluant, sive aliud quid excogitent contra nos. Cæterum valere te nobis concedat Deus sanctus, memorem nostræ humilitatis.

ΞΕ′. *Ἰωάννῃ ἐπισκόπῳ Ἀμίσου.*

Τὸ γράμμα τῆς ὑμῶν ὁσιότητος διπλῆν ἡμῖν ἐνεποίησε τὴν διάθεσιν ἐξ ἐναντίων προερχομένην τῶν ἀφορμῶν. Ἡ μὲν γὰρ παρεσκεύαζε χαίρειν, τῆς ὑμετέρας ζωῆς τὴν γνῶσιν ἡμῖν ἐμφανίζουσα· ἡ δὲ τὸ λυπεῖσθαι προεξένει· δι' ὧν ἐμανθάνομεν ὡς παρὰ τῶν βιαίων καὶ πρὸς μόνην τὴν πλεονεξίαν ὁρώντων, τὸ ἔλαττον αὐτὸς ἀπηνέγκω, κακὴν ὄντως καὶ ὀλέθριον νίκην ἐκείνων νενικηκότων· πλὴν ἐκεῖνο ἐνθυμηθέντες, ὅτι χάριτι Θεοῦ οὐδὲν ἐζημίωται ἡ σὴ ἀρετὴ, τῆς σῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ σπουδῆς. Ναὶ δὴ καὶ τοῦ πόνου καὶ τῶν καμάτων, οὓς διὰ τῆς χαλεπῆς ὑπέστης ὁδοιπορίας, οὐκ ἀπεστέρησαν τῆς παρὰ Θεοῦ μισθαποδοσίας οἱ δόξαντες ἀποφέρεσθαι τὴν νίκην, παραμύθιον οὐ μικρὸν εὕρομεν τοῦ μὴ λυπεῖσθαι, ὅπερ καὶ τῇ σῇ ἀρετῇ γενέσθω χάριτι Θεοῦ πάσης ὕλης ἐλευθέρᾳ τυγχανούσῃ, καὶ πρὸς μόνα τὰ ἀποκείμενα αἰωνίως κέρδη ἀτενιζούσῃ. Τοὺς δὲ ὑβριστὰς καὶ εἴρωνας οἵτινες ποτέ εἰσι μετὰ τῆς αὐτῆς δυσφημίας καὶ εἰρωνίας, εἰς τὸ μηδὲν ἀποῤῥίψωμεν, μηδεμίαν φροντίδα ποιούμενοι, εἴτε πλύνουσιν ὕβρεσιν, εἴτε τι ἕτερον εἰς ἐπίνοιαν φέρουσι τοῦ καθ' ἡμῶν ἐπιδείκνυσθαι. Τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥῶσθαί σε ἡμῖν παράσχοι ὁ ἅγιος Θεὸς, μεμνημένον τῆς ἡμῶν μετριότητος.

LXVI. *Incerto.*

Dilecte nobis fili; res evenit, ut quidam aiunt, minime digna ista urbe, in qua omnis ordo, disciplina Christiana et pietas regnat, et omne sapientiæ culmen et sacræ constitutionis sinceritas, neque Ecclesiam doloris aut reprehensionis immunem præstans. Talia enim dicuntur facta esse qualia

ΞϚ′. *Ἀδήλῳ.*

Τέκνον μου ἠγαπημένον· πρᾶγμα ἐγένετο ὥς λέγουσί τινες μήτε τῇ δόξῃ πρέπον τῆς πόλεως ταύτης ἐν ᾗ πᾶσα τάξις χριστιανικὴ καὶ πᾶσα εὐσέβεια πολιτεύεται, καὶ πᾶσα σοφίας ἀκρότης καὶ ἱερᾶς καταστάσεως ἀκρίβεια, μήτε τὸ ἄλυπον καὶ ἄμεμπτον τῇ Ἐκκλησίᾳ παρεχόμενον. Λέγουσι γὰρ

[1] Psal. LXVIII, 21.

Digitized by Google

τοιαῦτα γενέσθαι, οἷα ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν τοῖς Ἕλλησι πολιτεύεται. Αἱ γὰρ διὰ πυρκαϊᾶς καὶ διὰ σφαγῆς τῶν ζώων γενόμεναι συνθῆκαι οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ θυσία ἐθνική τε καὶ Ἑλληνική. Μὴ γὰρ μόνον πρὸς τὴν σφαγὴν ἁπλῶς οὕτω καὶ ὡς ἔτυχεν ἀποβλέψῃς, ἀλλὰ κατανόει ὅτι μυστικωτέρους τινὰς ἔχουσι λόγους κατὰ τὴν ἐκείνων ἀθεότητα. Ἐπεὶ διὰ τί μὴ ἁπλῶς τὰ τυχόντα ζῶα σφάζουσιν, ἀλλ' ἐκλέγονται βοῦς καὶ κύνας καὶ πρόβατα; Ὥσπερ οὖν ἡ φρικτὴ τῶν Χριστιανῶν θυσία ἐκλέγεται ἄρτον καὶ οἶνον, καὶ ταῦτα προσφέρει μυστικῶς ἁγιάζουσα τοὺς τελοῦντας, οὕτω καὶ ἐκεῖνα τὰ ζῶα κατὰ τὴν ἰδιότητα τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἐκλέγεται εἰς θυσίαν οἰκειοποιοῦντα τοὺς τελοῦντας τοῖς ὑπ' αὐτῶν λατρευομένοις δαίμοσι. Μὴ γὰρ ἀπατάτω ἡμᾶς τοῦτο τὸ παρ' αὐτῶν λεγόμενον, ὡς οὕτως χυθείη τὸ αἷμα· B ὅτι ψιλοί εἰσι λόγοι. Ἀλλὰ τοῦτο γινώσκειν ὀφείλομεν, ὅτι πρὸς μυστικήν τινα κατ' αὐτοὺς τὰ γινόμενα αἰτίαν ἔχουσιν τὴν ἀναφοράν· ἐπὶ τί ἐκώλυεν ἁπλῶς σχίσαι ξύλον καὶ εἰπεῖν, Οὕτω διατμηθείην; Τί ἐκώλυε στρουθίον θῦσαι καὶ εἰπεῖν, Οὕτω τὸ αἷμά μου χυθείη; Ἀλλὰ πυρκαϊᾶς ἅπτουσι, καὶ ἐκλογὴν ἰδίως ποιοῦνται κυνῶν, καὶ βοῶν, καὶ προβάτων.

Οὐκ ἔδει οὖν τοῦτο γενέσθαι· ἀπηγορευμένον γάρ ἐστι καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ τῇ Χριστιανῶν καταστάσει. Ὡς οὖν εἶπον οὐκ ἔδει γενέσθαι· ἐπεὶ δὲ ἐγένετο, δεύτερόν ἐστιν ἀκολουθῆσαι τὴν θεραπείαν, καὶ ὑποβληθῆναι ἐπιτιμίοις τοὺς εἰς τὸ πρᾶγμα τοῦτο παρατυχόντας, ἵνα μήτε σκάνδαλον τῇ Ἐκκλησίᾳ προσγένηται, καὶ ταραχὴ καὶ ζάλη ἐπιπλέον C αὐτὴν καταλάβῃ, μήτε μέμψις καὶ ἐν τῇ παρούσῃ γενεᾷ καὶ ἐν τῇ μετὰ ταῦτα ἡμῖν τε τοῖς ἁμαρτωλοῖς καὶ τῇ σῇ ἀρετῇ, τέκνον μου ἠγαπημένον, καὶ τοῖς λοιποῖς ἄρχουσι τῆς πολιτείας προστριβῇ. Ὁ γὰρ φιλόχριστος ἡμῶν βασιλεὺς, διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς ἡλικίας, καὶ παρὰ Θεῷ καὶ παρὰ ἀνθρώποις τὸ ἄμεμπτον ἕξει· ἡμεῖς δὲ, γίνωσκε, ὅταν δὲ λέγω ἡμεῖς, τὴν Ἐκκλησίαν λέγω, καὶ σὲ καὶ τοὺς λοιποὺς τῆς πολιτείας ἄρχοντας, καὶ παρὰ Θεῷ καὶ παρὰ ἀνθρώποις ἐν μέμψει καὶ φαυλισμῷ γενησόμεθα. Σπούδασον οὖν, τέκνον μου, τῇ παρὰ Θεοῦ σοι δεδομένῃ φρονήσει οὕτω διευθετῆσαι τὸ πρᾶγμα, ἵνα μὴ λάβωσιν ἀφορμὴν οἱ φιλόψογοι καὶ διασύρειν ἐπιμέλειαν ἔχοντες μέμψεως ἀφορμὴν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τὰ καλὰ πράγματα εἰς τὸ λοιδορεῖσθαι καὶ D τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ περιδόξῳ πολιτείᾳ, καὶ νῦν καὶ μετέπειτα· ἀλλὰ γνῶσιν ὅτι τὸ μὲν γεγονὸς δι' ἀνάγκην ἐγένετο, ἧς αἴτιοι οἱ τοὺς πολέμους ἀγαπῶντες καὶ τὰς σφαγὰς τῶν ἀνθρώπων, λέγω δὴ οἱ θεομίσητοι Βούλγαροι· ἡ δὲ θεραπεία ἐπηκολούθησεν ἐκ τῆς ὑμῶν εὐσεβοῦς καὶ εὐδιακρίτου φρονήσεως. Τὰ γὰρ κατ' ἀνάγκην γινόμενα συγγνώμης ἀξιοῦται καὶ παρὰ Θεῷ καὶ παρὰ ἀνθρώποις τοῖς εἰδόσι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Καὶ γὰρ πολλάκις διὰ λιμοῦ ἀνάγκην ἀπεγεύσατό τις τῶν ἀπηγορευμένων, εἶτα μετὰ τοῦτο τὴν ὀφείλουσαν θεραπείαν δεχόμενος, οὐδεμίαν ἔχει μέμψιν, ὅτι δι' ἀνάγκην ἀκαθάρτου τινὸς ἀπεγεύσατο. Οὕτως οὖν καὶ τοῦτο ἐὰν δέξηται θεραπείαν,

A inter gentiles et ethnicos fiunt. Quæ enim per holocausta et animalium immolationes fiunt fœdera, nihil aliud sunt nisi gentile et ethnicum sacrificium. Non enim tantum ad immolationem ita simpliciter et qualemcunque attendas, sed reputa eos mysticos quosdam sermones habere juxta suam impietatem. Quare enim non simpliciter qualiacunque animalia immolant, sed boves, et canes, et oves eligunt? Quemadmodum igitur tremendum Christianorum sacrificium eligit panem et vinum, et hæc quidem profert ad sanctificandos eos qui peragunt; ita illa animalia secundum ipsorum impietatem eliguntur ad immolandum, quæ offerentes asciscant dæmonibus qui ab ipsis coluntur. Ne enim nos decipiat dicentes quod ita fundatur sanguis. Nam verba mera sunt hæc. Sed sciendum nobis est oblationem eorum fieri ob mysticam quamdam causam. Quid enim impedit quin lignum scindant, et dicant: Sic discindar? Quid impedit quin passerem immolent et dicant: Ita meus effundatur sanguis? Sed rogos accendunt et cædem faciunt canum et boum et ovium.

Non ergo illud faciendum erat; prohibitum enim est sacris canonibus et Christianorum constitutione. Igitur, sicut dixi, non faciendum. Cum autem factum sit, consequens est ut sequatur medela et pœnis subjiciantur qui istiusmodi rei adfuerunt, ne scandalum Ecclesiæ superveniat, nec illam perturbatio et tempestas amplius invadat, nec reprehensio et in præsenti generatione et in futura, nobisque peccatoribus et tuæ virtuti, dilecte fili, et reliquis administrationis principibus imprimatur. Nam Christi amans imperator noster propter ætatis imperfectionem et coram Deo et coram hominibus crimine carebit. Nos autem, et quando nos dico, scito me Ecclesiam dicere et te et cæteros qui administrationi præsunt, et coram Deo et coram hominibus in reprehensione et contemptu erimus. Cura igitur, fili mi, ut ea quæ tibi a Deo data est prudentia sic rem dirigas ut non reprehensionis occasionem accipiant criminatores et calumniatores sæpe convertentes etiam bene gesta in occasionem Ecclesiæ Dei præclaræque administrationi maledicendi et nunc et in posterum; sed sciant quod evenit per necessitatem evenisse, cujus causa sunt qui bella amant et cædes hominum, Deo invisi, inquam, Bulgari; remedium autem secutum fuisse per vestram piam prudentiam. Quæ enim per necessitatem fiunt, venia digna sunt coram Deo et coram hominibus rerum humanarum peritis. Sæpe enim propter famis urgentiam gustavit quis res prohibitas; deinde debito remedio usus nullam incurrit reprehensionem quia propter necessitatem immundum quid gustavit. Sic igitur et hoc, si remedium accipiat, irreprehensibile est propter necessitatem, nec crimini obnoxium. Sin autem incuratum maneat, neque præsens generatio neque futura irreprehensibiles nos habebit et crimine carentes.

Digitized by Google

ἀδιάβλητον διὰ τὴν ἀνάγκην καὶ ἀκατάκριτον. Ἐὰν δὲ μείνῃ ἀθεράπευτον, οὔτε ἡ παροῦσα γενεὰ, οὔτε ἡ μετὰ ταῦτα ἐσομένη ἀδιαβλήτους ἡμᾶς καὶ ἀκατακρίτους ἐάσουσιν.

LVII. *Incerto.*

Dilecte fili, pro obsequio et reverentia quam erga Dei Ecclesiam habes et tu et cæteri illustres sacri palatii principes, precamur, licet peccatores, donari vobis æternam ejus gloriam et honorem, et misericordem Dominum nostrum Christum Deum esse omnibus vestris orationibus audientem, et implere salutares vestras postulationes. Et confide miserationibus ejus ita fore in vos ut et vos ipsi in sanctam ejus Ecclesiam dispositi fuistis. Qui enim dixit : « Quidquid uni ex istis minimis feceritis, mihi fecistis[1], » quomodo non vestram erga sanctam ejus Ecclesiam verecundiam et submissionem multo magis rependerit? Sed hæc quidem de vestra in Deum bona voluntate. Tres autem metropolitas, quia principum multitudo non sinit ut ad nos veniant, mittemus qui in sacro palatio, coram te, fili mi, et conspicuis principibus, quotquot inventi fuerint, definitam pœnam vobis significent. Illud autem et vos contristabit, non autem offendet, et iis qui contra Ecclesiam Dei insurgunt seditionum viam intercludet. Iterum autem dico : Deus qui propter salutem humani generis crucifigi se voluit, pro vestra benignitate et salutari illa humilitate exaltet et ad bonum exitum dirigat quidquid cogitatis, vultis, agitis.

A

ΞΖ'. Ἀδήλῳ.

Τέκνον μου ἠγαπημένον, ἀντὶ τῆς εὐπειθείας καὶ τῆς τιμῆς, ἣν πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἔχεις, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ λοιποὶ ἔνδοξοι τοῦ ἱεροῦ παλατίου ἄρχοντες, εὐχόμεθα εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ δοθῆναι ὑμῖν τὴν αἰώνιον δόξαν αὐτοῦ καὶ τιμὴν, καὶ εἶναι τὸν φιλάνθρωπον Δεσπότην Χριστὸν ἡμῶν, καὶ Θεὸν ἐν πάσαις ταῖς αἰτήσεσιν ὑμῶν εὐπειθῆ καὶ ἐκπληρωτὴν τῶν σωτηρίων ὑμῶν αἰτημάτων· καὶ πιστεύω τοῖς οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ, ὅτι οὕτως γενήσεται πρὸς ὑμᾶς, ὥσπερ καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν διετέθητε. Ὁ γὰρ εἰπὼν, « Ἐφ' ὅσον ἑνὶ τῶν ἐλαχίστων τούτων ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε, » πῶς οὐχὶ τὴν πρὸς τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν τιμὴν B ὑμῶν καὶ ὑποταγὴν ἀμείψεται πολλαπλασίως; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τῆς θεοφιλοῦς ὑμῶν προαιρέσεως· μητροπολίτας δὲ ἀποστελοῦμεν τρεῖς, ἐπεὶ πρὸς ἡμᾶς τὸ πλῆθος τῶν ἀρχόντων ἀνελθεῖν οὐκ ἐγχωρεῖ, ἵνα ἐκεῖνοι ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ κατενώπιόν σου, τέκνον ἡμῶν, καὶ τῶν περιβλέπτων ἀρχόντων, ὅσοι ἂν εὑρεθῶσι τὸ ὁρισθὲν ἐπιτίμιον γνωρίσωσιν ὑμῖν. Τοῦτο δὲ ἔσται καὶ ὑμᾶς λυποῦν, μηδὲ καὶ βαρῦνον, καὶ τοῖς πολλάκις κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἐφεδρεύουσι καὶ κινουμένοις ἀποκλεῖον τὴν κίνησιν· καὶ πάλιν δέ φημι· Εἴη ὁ Θεὸς ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων σταυρωθῆναι καταδεξάμενος ἀντὶ τῆς ἐπιεικείας ὑμῶν, καὶ τῆς σωτηρίου ταύτης ὑποκατακλίσεως ἀνυψῶν καὶ κατευοδῶν καὶ τὰ φρονήματα ὑμῶν καὶ τὰ βουλεύματα καὶ τὰ πράγματα.

LXVIII. *Incerto.*

Perlectis tuis litteris, fili noster, primum quidem de circumvenientibus vos angustiis vehementer animo doluimus. Quomodo enim non multum dolendum nobis fuisset audientibus in talibus molestiis te obrui, fili noster? Sed litterarum tuarum ultima verba nobis solamini fuerunt, cum nos certiores fecerint illa difficilia Dei gratia dirempta esse pericula, teque susceptum cum salute fuisse in Chersonitarum urbe. Et summe bonus Deus, quoniam nihil apud homines planum est nec vicissitudinis expers, sic tuam deducat vitam ut ultima tuarum litterarum verba nobis annuntiaverunt. Quod ad episcopum Chersonis attinet, meminit tua sapientia nos proprio ore dixisse, et per has litteras nunc etiam notum facimus, nos, cum huc a Chazaria devenerint episcopum petentes, qui ordinationem presbyterorum ibi perficeret, sed et de pura Christianorum fide susciperet ministerium, designatum Chersonis archiepiscopum misisse qui, Deo simul cooperante, Chazariam adiret et quæ ibi opus fuerint administraret, deinde ad sedem pro qua designatus erat reverteretur, id est, ad sedem Chersonis. Et tu omnino quasi Ecclesiæ filius toto animo incumbe ut concurras et ad opus Chazariæ et ad constitutionem collocationemque

C

ΞΗ'. Ἀδήλῳ.

Τὰ γράμματά σου, τέκνον ἡμῶν, ἀναγινώσκοντες, πρῶτον μὲν ἐπὶ ταῖς καταλαβούσαις ὑμᾶς χαλεπότησιν ὠδυνήθημεν σφοδρῶς τὴν καρδίαν. Πῶς γὰρ οὐκ ἐμέλλομεν σφοδρὰν δέχεσθαι τὴν ὀδύνην τοιούτοις πάθεσι μανθάνοντες ἐμπεπτωκέναι σε, τέκνον ἡμῶν; Ἀλλὰ τὰ τοῦ γράμματος ἔσχατα ἔδωκεν ἀναπνεῦσαι ἡμῖν διδάσκοντα Θεοῦ χάριτι τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους διαλελύσθαι κινδύνους, καὶ τὴν ὑμῶν μετὰ σωτηρίας κατάληψιν ἐν τῇ τῶν Χερσωνιτῶν πόλει· καὶ εἴη ὁ ὑπεράγαθος Θεὸς, ἐπεὶ οὐδὲν τῶν ἐν ἀνθρώποις ὁμαλὸν οὐδὲ χωρὶς περιστάσεως, οὕτως τὴν σὴν διεξάγων ζωὴν, ὥσπερ τὰ ἔσχατα τοῦ γράμματος ἡμᾶς ἀνεδίδαξε. Περὶ δὲ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Χερσῶνος μέμνηταί σου ἡ ἀγαθὴ σύνεσις, ὅτι D καὶ στόματι οἰκείῳ προσωμιλήσαμεν, καὶ νῦν δηλοῦμεν διὰ τοῦ γράμματος, ὅτι τῶν ἀπὸ Χαζαρίας πρὸς τὰ ἐνταῦθα καταλαβόντων ἐπίσκοπον ἐξαιτησαμένων, ὥστε χειροτονίας ἐκεῖσε πρεσβυτέρων ἐπιτελέσαι, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς καθαρᾶς τῶν Χριστιανῶν πίστεως ἀναδέξασθαι τὴν διακονίαν, τὸν ἐν τῇ Χερσῶνι προβληθέντα ἀρχιεπίσκοπον ἀπεστείλαμεν, ὥστε Θεοῦ συνεπιλαμβανομένου ἀπελθεῖν μὲν πρὸς τὴν Χαζαρίαν, καὶ ὅσα ἐκεῖ δεήσει ἐξυπηρετήσασθαι, εἶτα πρὸς ὃν προεβλήθη θρόνον ἐπανελθεῖν, τουτέστι πρὸς τὸν τῆς Χερσῶνος. Καὶ πάντως ὡς τῆς Ἐκ-

[1] Matth. xxv, 40.

Digitized by Google

κλητίας υἱὸς, οὕτω προθυμήθητι, καὶ τῷ πρὸς τὴν A Χαζαρίαν ἔργῳ συναγωνίσασθαι καὶ τῇ καταστάσει καὶ ἐνιδρύσει τοῦ ἀρχιεπισκόπου πρὸς τὸν οἰκεῖον θρόνον, ἐπειδὰν πρὸς τὴν Χαζαρίαν Θεοῦ συνεργοῦντος ἐκτελέσῃ. Εἴη δὲ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ αὐτόθι εὐδόκιμόν σε δεικνὺς, καὶ τὴν πρὸς τὰ ἐνταῦθα χαριζόμενός σοι μετὰ σωτηρίας ἀνακομιδήν.

archiepiscopi in sua sede, rebus Chazariæ cum Dei auxilio perfectis. Christus autem Deus noster et te ibi honorabilem reddat, et huc tibi concedat cum salute reditum.

ΞΘ'. *Δαβὶδ Καμουλιανῷ πρωτοσπαθαρίῳ.*

Ἃ ἔγραψας, τέκνον ἡμῶν ἠγαπημένον, περὶ τῶν, οὐκ οἶδα πῶς εἴπω, μανίᾳ ἢ μισανθρώπῳ δαίμονι πρὸς τὴν ἀπάνθρωπον πρᾶξιν συνελαθέντων, εἰς ὑπόμνησιν τοῦ βασιλικοῦ ἀνηνέχθη κράτους· πλὴν καὶ πρὸ τῆς ἡμετέρας ὑπομνήσεως δι' ἀναφορᾶς ὑμῶν ἡ τῶν πραχθέντων οὐ διελάνθανε τούτους γνῶσις. Παρεκελεύσαντο οὖν τῇ ἐντρεχεστάτῃ συνέσει σου, ὥς γε ὑπολαμβάνω σὺν τῷ θεοφιλεστάτῳ B τῆς Ἐφέσου ἀρχιεπισκόπῳ ποιήσασθαι τὴν τούτων ἐπίσκεψιν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Ἡμεῖς δὲ καὶ πρώην ἰδόντες τὴν σὴν τελειοτάτην φρόνησιν, καὶ νῦν αὐξάνουσαν ἔχοντες διὰ τῶν πράξεων ὑμῶν τὴν περὶ σοῦ γνῶσιν, εὐχόμεθα εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ διὰ παντός σε τῇ τοῦ Θεοῦ ὁδηγεῖσθαι δεξιᾷ ἐν πᾶσιν οἷς πορεύῃ, καὶ ὑπὸ τῆς ἄνωθεν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιπνοίας κινούμενον, ἐκεῖνα καὶ φρονεῖν καὶ πράττειν, ὅσα καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ παντὸς μώμου ἀνώτερον καθίστησι, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ τὴν αἰωνίαν σοι εὔκλειαν χαριεῖται.

LXIX. *Davidi Camuliano protospathario.*

Quæ scripsisti, dilecte fili, de iis qui, nescio an insania dicam an malo dæmone ad actus inhumanos impulsi sunt, ad aures imperatorias venerunt; præterquam quod et ante nostram admonitionem per vestram expositionem non eos latuit factorum notitia. Mandaverunt igitur summæ tuæ sapientiæ cum Dei amantissimo Ephesi archiepiscopo fieri istorum examinationem. Sed ita de his. Nos autem et nuper conspecta tua eximia prudentia, et nunc aucta in nobis per tuas actiones tui notitia, precamur, licet peccatores, te Dei dextra deduci in omnibus viis tuis, et superna sancti Spiritus inspiratione motum ea cogitare et agere quæ et in præsenti vita omni reprehensione superiorem constituant; et in futura æternam tibi gloriam comparent.

Ο'. *Δαβὶδ Καμουλιανῷ πρωτοσπαθαρίῳ.*

Ἃ μὲν ἔδει πρὸς Θεὸν ἀνενεγκεῖν, ὅτι τέκνου ἠγαπημένου γράμμασι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἐπεβάλλομεν, καὶ τῇ ἐπιβολῇ ταύτῃ ὥσπερ ἐν ὀφθαλμοῖς C ἔχειν τὸ τέκνον ἐνομίζομεν, ἀνηνέχθη. Ἃ δὲ τὸ γράμμα περὶ τῶν τὴν γλῶσσαν εὐκόλων εἰς μνήμην ἦγε, τί δεῖ, τέκνον μου, συνετὸν ὄντα σε Θεοῦ χάριτι πειρᾶσθαι διὰ τῶν ἡμετέρων λόγων, τοῦ τοιούτου τῶν ἀνθρώπων πάθους ἄγειν εἰς κατανόησιν; Οἶδα γὰρ ὅτι οὐδὲν οὕτως ἡδὺ τοῖς ἀνθρώποις οἷον τὸ διασύρειν τὰ τῶν πλησίον πράγματα καὶ τοὺς λόγους, ὁποῖά ποτε ἂν ὦσι. Καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ καὶ ἡμῖν συμβαίνει ἐκ τοῦ τοιούτου ἀνθρωπίνου πάθους κακολογεῖσθαι; Ὥστε τοὺς κακολογοῦντας ἔα χαίρειν, τέκνον ἐμὸν, σὺ δὲ τῆς σῆς ἀγαθῆς ἔχου συνειδήσεως, ἣν Θεῷ σπουδάζεις παραστῆσαι τῷ ἀπροσωπολήπτῳ κριτῇ ἀδιάβλητον· ἐπεὶ τά γε πρὸς ἀνθρώπους οὐδεὶς οὕτω κατωχυρωμένος ἐστὶν ἐξ ὀρθῆς συνειδήσεως, ᾧ μὴ πάντως ὁ μῶμος τὸν πικρὸν D ὀφθαλμὸν ἐπιβάλλει. Οἴδαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὅτι πρότερον πόνους ὑπέστης καὶ νῦν ὑπομένεις, οὐδὲν ἐξ ἀνθρώπων προξενήσαντας ὄφελος· καὶ Θεὸς αὐτὸς μάρτυς ὁ τὰς καρδίας ὑποπτεύων. Ἀλγυνόμεθα τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν πεφυρμένων τοῦ βίου πραγμάτων, πλὴν εἴ τι δεῖ πρὸς κρείττονας ὁρᾷν ἐλπίδας; Ἐκεῖνο ἐλπίζομεν, ὅτι καὶ ἡ σὴ ἀρετὴ τῆς ὀφειλομένης αὐτῇ μεθέξει τιμῆς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Ἃ δὲ ἀπέστειλας ἡμῖν περὶ τῶν εἰς ἐξέτασιν ὑποβληθέντων ἀνθρώπων, ἐφ' οἷς κακῶς διεπράξαντο, ταῦτα πρὸς τὴν βασιλικὴν ἐπίσκεψιν προσῆλθε, καὶ καθὼς ἐπεσκέψαντο τῇ σῇ τιμιότητι παρακέλευσιν ἐποιήσαντο, ὅπως δεήσει καὶ ἔτι τὰ περὶ τῶν ἀφρόνων ἐκείνων μετιέναι

LXX. *Davidi Camuliano protospathario.*

Quæ ad Deum offerre oportuit, cum filii dilecti litteris oculos injecimus, et hac injectione quasi ob oculos habere filium putabamus, oblata sunt. Quæ autem litteræ tuæ de loquacibus memorant, quid opus est ut meis sermonibus contendam te, qui Dei gratia intelligens es, ad notitiam perducere istiusmodi hominum indolis? Scis enim nihil tam hominibus suave quam proximi tum actus tum sermones, qualescunque sint, lacerare. Et quid mirum, si et nobis contingat juxta hunc humanum morem maledici? Omitte igitur maledicos, mi fili. Tu vero bonæ conscientiæ adhære, quam Deo, qui non est personarum acceptor judex, irreprehensibilem præbere studes; quoniam, erga homines nemo est ita recta conscientia munitus ut in eum nulla omnino reprehensio objiciatur. Scimus autem et nos te labores subiisse et nunc sustinere qui nullum tibi ab hominibus fructum comparaverunt: et Deus ipse testis qui corda inspicit. Animo de hoc dolemus: sed quid dici potest de turbatis vitæ rebus, nisi intendendum esse ad meliora? Illud speramus tuam virtutem debitæ ipsi gloriæ compotem fore. Sed hæc de istis rebus. Quæ autem nobis scripsisti de hominibus qui examini subjecti sunt, ob male facta, hæc ad imperatoriam inspectionem venerunt, et juxta hanc inspectionem, tuæ reverentiæ mandatum est quomodo et nunc oporteat quod ad hos insanos homines attinet remittere. Cæterum tuæ est summæ sapientiæ, quod adhuc deest justæ retributioni, his finem imponere qui mentis defectu, ne dicam insania, reos se istiusmodi constituerunt pœnæ. De cætero incolumem te

Digitized by Google

servet Deus, et superiorem omni visibili et invisibili calamitati et malo.

A ἀνθρώπων. Λοιπὸν ἔστιν ἀκόλουθον τῆς σῆς τελειοτάτης συνέσεως τὸ λεῖπον ἔτι τῆς δικαίας ἀνταποδόσεως ἐπενεγκεῖν τέλος τοῖς δι' ἐρημίαν φρενῶν, ἵνα μὴ λέγω μανίαν ὑποδίκους ἑαυτοὺς τῆς τοιαύτης πεποιηκόσι κολάσεως· τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥωμένον σε διαφυλάττοι ὁ Κύριος, καὶ ἀνώτερον ἐκ πάσης ὁρωμένης καὶ ἀοράτου ἐπηρείας καὶ κακότητος.

LXXI. *Alexandro Nicæno.*

Cum reputemus superfluum ut de his te admoneamus quæ ab Jacobo, cum aderit, edisces, omisimus enarrare quomodo administrata sint ea de quibus scripsisti. Hoc autem tibi notum facimus, quod Petrus, nisi rursus mendacium veritati præferat, tertiam hanc, quam quærimus, personam confessus est se revelasse. Quod si confirmet suam confessionem, nihil amplius pro illo facias; si vero eam retractare vult, ut expellatur necesse est, et utique repelletur. Jacobus autem ad conspectum imperatoris introductus est, et, prout nobis mandavit, imperatorem ad nostros adversarios valde inclinantem vidit. Quid ergo oportet facere, fili, cum res ita se habeant? Quid nisi philosophice vivere, et tempori cedere, quoniam nobis ecclesiarum Dei proditores ostendit. Cæteris quæ tibi nuntiabit Jacobus, hoc quoque novum adjiciet. Valeas, et nostræ humilitatis in piis tuis precibus memento.

ΟΑ'. *Ἀλεξάνδρῳ Νικαίας.*

Περιττὸν ἡγούμενοι, τέκνον ἡμῶν, τοῦ διὰ γραμμάτων ἡμετέρων διδάσκειν, ἃ τοῦ Ἰακώβου παρόντος παρ' αὐτοῦ μάθοις, παρείδομεν διεξιέναι τὴν τῶν παρὰ σοῦ γραφέντων δηλου διοίκησιν. Ἐκεῖνο δὲ γνωρίζομεν, ὡς ὁ Πέτρος, εἰ μὴ πάλιν προτιμήσῃ τὸ ψεῦδος τῆς ἀληθείας, τὸ ζητούμενον τρίτον πρόσωπον ὡμολόγησε παρασχεῖν· καὶ εἰ μὲν τιμήσῃ τὴν ἑαυτοῦ ὁμολογίαν, μηδὲν πλέον ἐπ'
B αὐτῷ πράξεις. Εἰ δὲ πρὸς ἀθέτησιν ταύτης ἴδοι, ἀνάγκη αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀπελαύνεσθαι, καὶ πάντως ἀπελαθήσεται. Ὁ δὲ Ἰάκωβος εἰσήχθη κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλεύοντος, καὶ ὡς ἐξηγήσατο ἡμῖν, πᾶσαν εἶδε τὴν ἐκείνου ῥοπὴν μετὰ τῶν ἀντιδίκων. Τί οὖν δεῖ πράττειν, τέκνον ἡμῶν, τῶν πραγμάτων οὕτως ἐχόντων; ἢ φιλοσόφως διαγενέσθαι, καὶ τῷ καιρῷ παρασχεῖν, ὅσον μὴ παντελῶς δείκνυσι προδότας τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ; Πλὴν μετὰ τῶν λοιπῶν ὅσα ὁ Ἰάκωβος ἀπαγγελεῖ, καὶ ταύτην προσθήσει τὴν ἀπαγγελίαν. Ἐῤῥωμένος ἡμῖν εἴης καὶ μεμνημένος ἐν ταῖς ὁσίαις εὐχαῖς τῆς ἡμῶν ταπεινότητος.

LXXII. *Incerto.*

Fili dilectissime, præter cæteras tuas virtutes, ostende etiam tuam bonam voluntatem in consolandis Dei clericis, qui laudes Domini indesinenter celebrant, et pro imperatoris salute et vita, tuaque et omnium subditorum preces fundunt; his granulis, quæ ab Ecclesiæ constitutione usque modo accipiebant, Magni Constantini diebus ne defraudentur, neque posteris istiusmodi historiam relinquas. Si enim ii qui ante te res perperam administravere, hæc reciderunt, tu eorum peccatum corrige, ad imperatoris gloriam et ad bonam tui nominis memoriam, cum tuæ pietatis causa, non tantam calamitatem subierit Ecclesia, neque confirmata fuerit impostura, quam isti homines admisere sed contra in diebus tuis honori habita fuerit Ecclesia. Libræ quidem illæ, mi fili, si non donatæ erunt, non augebitur ærarium, neque si erunt donatæ, aliquid novi ærario eveniet. Quanta autem sit apud Deum remuneratio et quanta sit damnatio considera. Si enim eum qui erga unum aliquem misericors fuerit, merces apud Deum manet, et rursum injuste in unum quemdam agentem pœna atque vindicta, quanto magis tanti populi, tot mulierum, miserorum, indigentium opitulatio tibi infinitam retributionem a Deo acquiret. Macte, fili dilectissime, Ecclesiam honora, ut et tu post terrestrem honorem æterno, quem utique prosequeris, possis perfrui. Utinam semper ea cogites et facias quæ ad sanctissimi Dei gloriam, ad tui ipsius honorem et salutem conducant! Te

ΟΒ'. *Ἀδήλῳ.*

Τέκνον μου ἠγαπημένον, μετὰ πάντων σου τῶν
C καλῶν δεῖξον καὶ τὴν ἀγαθήν σου προαίρεσιν ὑπὲρ τῆς παραμυθίας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ κλήρου τοῦ Θεοῦ, τῶν ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ κοπιώντων, καὶ προσευχομένων ὑπὲρ ζωῆς καὶ σωτηρίας τοῦ βασιλέως, καὶ τῆς σῆς, καὶ πάντων τῶν ὑπηκόων. Μὴ τὴν ῥῶγα, ἣν ἀφ' οὗ συνέστη ἡ Ἐκκλησία, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐλάμβανον ἀποστερηθῇ, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως τοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου, μηδὲ καταλίπῃς τῷ χρόνῳ ἱστορίαν τοιαύτην. Ἀλλ' εἰ καὶ ἀπέκοψαν αὐτὴν οἱ μὴ καλῶς πρὸ σοῦ διοικήσαντες τὰ κοινὰ πράγματα, σὺ διόρθωσαι τὸ ἐκείνων σφάλμα εἰς δόξαν μὲν τοῦ βασιλέως, εἰς μνημόσυνον δὲ ἀγαθὸν τοῦ ὀνόματός σου, ὅτι διὰ τῆς σῆς θεοσεβείας οὐχ ὑπέμεινεν
D Ἐκκλησία τὴν τοσαύτην ζημίαν, οὐδὲ ὁ παραλογισμὸς ἐβεβαιώθη ὃν παρελογίσαντο αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ἀλλὰ πάλιν ἐν ταῖς ἡμέραις σου τετίμηται ἡ Ἐκκλησία· ἕνεκεν μὲν λιτρῶν, τέκνον μου, οὔτε ἐὰν μὴ δοθῶσι τὸ ταμεῖον τοῦ βασιλέως αὐξηθήσεται, οὔτε ἐὰν δοθῶσι καινοτομία τις αὐτῷ προσγενήσεται. Τὸν δὲ μισθὸν σκόπει πόσος ἐστὶν, ὡσαύτως καὶ κατάκριμα. Ἐὰν δὲ ἑνὸς ἐλεουμένου μισθὸς ἀπόκειται παρὰ τῷ Θεῷ, ἢ πάλιν ἑνὸς ἀδικουμένου κόλασις μένει καὶ τιμωρία, πόσῳ μᾶλλον τοσούτου λαοῦ καὶ γυναικῶν ἀθλίων πτωχῶν ἠπορημένων ἡ ἐλεημοσύνη προξενήσει σοι ἄπειρον παρὰ Θεοῦ τὴν μισθαποδοσίαν; Ναὶ, τέκνον ἠγαπημένον, τίμησον τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα καὶ σὺ μετὰ τῆς ἐπιγείου τιμῆς καὶ τῆς αἰωνίου, ἣν πάντως οἶδα ὅτι ἐπιθυμεῖς,

Digitized by Google

ἀπολαύσῃς. Παράσχοι δὲ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος ὅσα εἰς δόξαν αὐτοῦ, ὅσα εἰς τὴν σὴν τιμὴν καὶ σωτηρίαν, ταῦτα καὶ διανοεῖσθαι καὶ πράττειν, ῥυόμενός σε ἀπὸ πάσης κακῶν περιστάσεως καὶ ὁρωμένης καὶ ἀοράτου.

A liberet Deus ab omnibus malis et visibilibus et invisibilibus

ΟΓ'. Ἀδήλῳ.

Γένους ὑπάρχων ἐξ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου, τέκνον ἡμῶν, οἴκοθεν ἔχεις τὸ ἀγαθὸν καρποφορεῖν καὶ τὸ δίκαιον. Διὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἢ μόνην τὴν ὑπόθεσιν γράφομεν. Ἐκεῖ γὰρ ἡ παραίνεσις χώραν ἔχει, οὗ ἔστιν ὑπόνοια μὴ παρ' ἑαυτοῦ κατηρτισμένον εἶναι τὸν παραινούμενον· ἡμεῖς δὲ πόῤῥω ταύτης τῆς ὑπονοίας ἐσμὲν περὶ σοῦ. Διὰ τοῦτο μόνον τὸ πρᾶγμα παριστῶμεν τὸ βαρὺ τοῦτο καὶ χαλεπὸν φορτίον· ὁ λεγόμενος κόκκος, ὥς φησιν ὁ τὸ γράμμα κομίζων, ἐξ ἀρχῆς μέχρι καὶ σήμερον οὐκ ἐπεφορτίσθη τῷ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου κτήματι, νῦν δὲ ὅπως οὐκ οἶδα κινδυνεύει τῷ ἄχθει τούτῳ καταβαρεῖσθαι. Σὸν οὖν ἐστι, τέκνον ἡμῶν, καὶ τῆς σῆς ἀρετῆς καὶ συνιδεῖν τὸ βάρος, καὶ τῷ μοναστηρίῳ, μᾶλλον δὲ τῷ μεγάλῳ μαθητῇ τοῦ Κυρίου, μὴ συγχωρῆσαι ἣν οὐκ ἔγνωκε μέχρι σοῦ βαρύτητα νυνὶ γνωρίσαι. Εἴης ἡμῖν ἐῤῥωμένος ἐν Κυρίῳ, καὶ πάσης ὁρωμένης τε καὶ ἀοράτου κακώσεως ὑπερκείμενος.

LXXIII. *Incerto.*

Cum genere optimo et justo ortus sis, fili mi, natura sortitus es ut fructus bonos et justos facias. Quapropter nihil nisi hoc tibi scribimus. Tunc enim hortationi locus est, cum eum quem hortamur suspicio est non esse per se ad bona comparatum. Hæc autem de te suspicio longe a mente nostra abest. Ideo rem ipsam solummodo tradimus grave et difficile onus. Qui dicitur κόκκος, ut B ait qui hasce fert litteras, nunquam hucusque sancti Apostoli possessione oneratus est; nunc vero jam in eo est ut hoc onere gravetur. Tuum igitur est, fili mi, et tuæ virtutis intelligere quantum sit onus, neque permittere ut monasterium imo vero magnus ille Domini discipulus gravamen incurrat quod usque modo non incurrit. Valeas in Domino, atque utinam omnia mala, sive visibilia sive invisibilia, effugere possis.

ΟΔ'. Ἀδήλῳ.

Καὶ οἰκείᾳ γλώσσῃ ἐνετειλάμεθα τῇ εὐλαβείᾳ σου τοὺς χορηγοῦντας τὸ ἐτήσιον τοῦ κηροῦ τέλος, μὴ πλέον τῆς δυνάμεως, μηδὲ πρὸς ἀδικίαν τῆς ῥοπῆς κλινούσης ἀπαιτεῖσθαι τὸ τέλεσμα· ἀλλ' ὅσον ἡ σὴ ὁρᾷ σύνεσις μήτε ἐκείνους τῆς ὀφειλομένης τῇ Ἐκκλησίᾳ ζημιοῦν χορηγίας, μήτε τὴν Ἐκκλησίαν ἀδίκως τι παρ' ἐκείνων κερδαίνειν. Ἐξ ἴσου γὰρ καὶ τὸ ἐκείνους τὴν Ἐκκλησίαν ἀποστερεῖν τῆς δικαίας χορηγίας, καὶ τὸ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνους πλεονεκτεῖσθαι, ἀποβεβλημένον ἡμῖν· ὥστε ὡς ἄνθρωπος φρόνιμος καὶ συνετὸς τὸ ἄλυπον ἑκατέρῳ μέρει περιποίησαι· τὸν δὲ ἐπίσκοπον, ὃς ἀτάκτως καὶ παρὰ κανόνα εἰς πράγματα ἑαυτὸν ἐπιδίδωσι, καὶ ἄλλους τὰ πράγματα κἀκεῖνον ὑπόδικον ποιοῦντα, εἰ μὲν πλησίον ἐστὶν οἰκείοις λόγοις ἀδελφικῶς παρακάλεσον, τὸ πρέπον συνιδεῖν καὶ ἐπισχεῖν ἑαυτὸν τῆς ἀτάκτου προαιρέσεως. Εἰ δὲ μὴ πλησιάζει, ὅσα ἡ διὰ γλώσσης παράκλησις ἔμελλε ποιεῖν, ταῦτα διὰ γράμματος ποίησον· καὶ εἰ μὲν ἀκούσει, Θεῷ χάρις, καὶ τὰ πράγματα τὴν οἰκείαν ἕξει κατάστασιν· εἰ δὲ μὴ ἀκούσει, αὐτὸς εὑρήσει τὰ ἐκ τῆς ἀνηκοΐας συναντήσοντα, καὶ σὺ ἕξεις τὸν ἐκ τῆς παρακλήσεως ἔπαινον. Καιροῦ δὲ τὴν ὁδὸν ἀνεμπόδιστον ποιοῦντος, τὸν ἀτάκτως τὴν τοῦ Χαλδίας μητρόπολιν ἐπίσκοπον μεταποιήσαντα πρὸς ἀρχιεπισκοπὴν, πρὸς τὰ ἐνταῦθα πάντως ἐξαπόστειλον, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς ἐκείνου γλώσσης μαθόντες τὰ παρακολουθήσαντα, τὸ πρέπον τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁρισώμεθα.

LXXIV. *Incerto.*

Et viva voce tuæ sollicitudini eos commendavimus qui annuum ceræ tributum solvunt, ne supra C vires a vergente ad injustitiam studio ab eis exigatur. Caveat autem tua prudentia ne et illi Ecclesiam debito tributo defraudent, neve Ecclesia injuste aliquid ex eis lucretur; ex æquo enim reprobamus et eos Ecclesiam debito privare et ab ecclesia male multari. Itaque ut vir prudens et sapiens ab omni molestia utramque partem vindica. Episcopum vero qui inordinate et contra canones negotiis se tradit quæ et alios et illum reum faciunt; si adsit, aptis verbis fraterne admoneas ut quod decet intelligat et a temeritate caveat. Si autem absit, ea quæ voce commendare debebas, per litteras commenda. Si audierit, Deo gratias, atque ita res in bono statu compositæ erunt; si vero non audierit, ea quæ ex inobedientia oriuntur D experietur, et tu ex tua hortatione laudem percipies. Cum autem tempus viam non impeditam præstiterit, eum episcopum qui Chaldiæ metropolim in archiepiscopalem Ecclesiam convertit, huc utique mittas, ut et nos ex ejus ore quæ secuta sint discentes, quod ad hanc attinet Ecclesiam ordinemus.

ΟΕ'. Ἀδήλῳ.

Τέκνον μου ἠγαπημένον· ἃ γράφομεν, τέκνον ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς σῆς τιμῆς καὶ σωτηρίας καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι γράφομεν, οὐχ ἵνα

LXXV. *Incerto.*

Fili dilectissime, quæ tibi scribimus, ad tuam gloriam et salutem per præsentem et futuram vitam scribimus, non autem ut aliquid momenta-

Digitized by Google

nei lucri faciamus, cum jam ad sepulcrum intendamus oculos, et hujus vitæ finem exspectemus. Quicunque his in terris potentiam a Deo accipiunt, nihil habent antiquius, si in Deum pro beneficiis grati sint, quam Dei gloriæ inservire. Glorificatur autem Deus, quando illi recte cum subditis agunt. Nihil terrestrium rerum, ne templorum quidem ædificatio, vel sacrificiorum oblatio, Deum ita glorificat et honorat, ut recta agendi ratio et vitæ puritas. Et tu igitur, fili, cum a Deo potentiam acceperis, et vir prudens sis et erga beneficium gratus, ea debes cogitare, per quæ homines digniorem et firmiorem et Deo placentem et naturæ humanæ non incongruam vitam agere possint. Quare hæc tibi scribo? Quia nobis heri dixisti Ecclesiæ inimicos dicere nos ideo securitatem Ecclesiæ per epistolam flagitare, quia timemus ne rursus aliquod imperatorium decretum talia vel pejora faciat, et rursum iisdem gravemur. Et inde, fili, ea surgit apologia eorum manifestam habens damnationem: quomodo enim sacerdotes a populo differre oportet nisi sacris legibus firmiter adhærendo?

A ἡμεῖς τι τῶν τοῦ βίου κερδήσωμεν· καὶ γὰρ ἤδη πρὸς τάφον ὁρῶμεν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ βίου τούτου ἀναχώρησιν. Ὅσοι τῶν ἀνθρώπων δυναστείαν ἐπὶ γῆς παρὰ Θεοῦ λαμβάνουσι, τοῦτο πρῶτον ἔχουσιν ἔργον, ὅταν εὐχάριστοι διαμένωσιν ἐπὶ ταῖς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίαις, τοῦ σπουδάζειν δοξάζεσθαι τὸν Θεόν. Δοξάζεται δὲ ὁ Θεὸς διὰ πολιτείας ἐναρέτου αὐτῶν τε καὶ τῶν ὑποχειρίων· ἐν οὐδενὶ γὰρ οὕτω Θεὸς τῶν ἐπιγείων πραγμάτων οὔτε δοξάζεται, οὔτε τιμᾶται ἢ ἐπὶ ναῶν οἰκοδομῇ, ἢ ἐπὶ προσενέξει τινῶν ἀναθημάτων, ὡς ἐπὶ πράξει ἀγαθῇ καὶ βίου καθαρότητι. Καὶ σὺ οὖν, τέκνον ἡμῶν, παρὰ Θεοῦ λαβὼν τὸ δύνασθαι, καὶ ἄνθρωπος φρόνιμος ὢν καὶ εὐχαριστεῖν εἰδὼς τῷ εὐεργετήσαντί σε, ὀφείλεις ἐκεῖνα φρονεῖν καὶ σπουδάζειν, δι' ὧν οἱ ἄνθρωποι B μέλλουσιν ἔσεσθαι βίου τιμιωτέρου καὶ ἀσφαλεστέρας ζωῆς, καὶ μήτε Θεὸν λυπούσης, μήτε τὸ ἀνθρώπινον ὑβριζούσης. Διὰ τί γράφω ταῦτα; Ἐπειδὴ χθὲς εἶπες πρὸς ἡμᾶς, ὅτι λέγουσιν οἱ ἀνθιστάμενοι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς διὰ τοῦτο παραιτούμεθα τὸ ἀσφαλὲς τῇ Ἐκκλησίᾳ ποιῆσαι διὰ τῆς ἐγγράφου ἀπαιτήσεως, ὅτι φοβούμεθα μήποτε πάλιν βασιλική τις ἐξουσία ἢ τοιαῦτα ἢ καὶ χείρονα ποιήσει, καὶ πάλιν ὑπαχθῶμεν τοῖς αὐτοῖς. Καὶ αὐτόθεν, τέκνον ἡμῶν, ἔστιν ἡ ἀπολογία αὐτῶν φανερὰν τὴν κατάκρισιν ἔχουσα· ἐν τίνι γὰρ ὀφείλουσιν οἱ ἱερεῖς διαφέρειν τοῦ λαοῦ, ἐὰν μὴ τῶν ἱερῶν ἀντέχωνται νόμων;

Deinde, fili, in militari ordine in quo nutritus et educatus es, a minima dignitate usque ad maximam, nonne multi suum locum timiditate deserunt, et ex acie fugiunt? Nonne, cum id singulis diebus accidat, legibus præpositos, instanter dissuaderi debent, si desertores illos et ex acie fugientes in militarem ordinem velis restituere? Nonne eos admones et hortaris ut jam id facere non audeant, neque a quo loco fugiant priusquam eos recipias? Sic humanæ militiæ firmitatem postulabis, spiritualis autem et sanctæ despicies? Homo Dei, quicunque est, cui dedit Deus imperare, quod Deo placet et ad subditorum salutem pertinet, debet et cogitare et facere; subditi vero, si obedierint, suam salutem invenient: sin minus condemnabuntur; dux autem non damnatus erit, quia, quod præcavere debuit, præcavit. Cur legislatores honorantur et felices sunt? Quia leges statuerunt, salutem hominum præmeditati. Qui autem leges transgrediuntur; miserabiles sunt. Neque ideo legum latores vel eorum opus vituperantur, quod leges statuerint quas plerique hominum, ut bene nosti fili mi, conculcant et negligunt.

Εἶτα, τέκνον ἡμῶν, ἐν παρατάξει πολεμικῇ ἐν ᾗ καὶ ἀνετράφης καὶ ἐπαιδεύθης ἀπὸ μικρᾶς ἀρχῆς καὶ ἕως τῆς μεγίστης, οὐχὶ πολλοὶ καταλιμπάνουσι τὴν C οἰκείαν τάξιν ὑπὸ δειλίας, καὶ φεύγουσιν ἐκ τῆς παρατάξεως; Μὴ οὖν ἐπειδὴ τοῦτο καθ' ἑκάστην συμβαίνει τοὺς κειμένους ἐπ' αὐτοῖς νόμοις καὶ ἀσφαλιζομένους παραιτήσασθαι ἔχεις, ἐὰν βουληθῇς τοὺς λειποτάκτας ἐκείνους καὶ φυγόντας τὴν παράταξιν πάλιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν δέξασθαι τάξιν; Ἀλλ' οὐχὶ πρῶτον σωφρονήσας αὐτοὺς, καὶ ἀσφαλισάμενος εἰς τὸ μηκέτι τοιοῦτον τολμῆσαι, μηδὲ ἀποφυγεῖν τῆς οἰκείας τάξεως, οὕτως αὐτοὺς παραδέξῃ; εἶτα ἐπὶ μὲν τῆς ἀνθρωπίνης στρατείας οὕτως ἐπιζητήσεις ἀσφάλειαν, ἐπὶ δὲ τῆς πνευματικῆς καὶ ἁγίας τοῦτο παραβλέψεις; Ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ὅστις ἂν ᾖ, καὶ ἄρχειν ὑπὸ Θεοῦ καταπεπιστευμένος, τὸ ἀρέσκον Θεῷ καὶ εἰς σωτηρίαν τῶν ὑποχειρίων ὑπάρχον, ὀφείλει καὶ φρονεῖν καὶ ποιεῖν. Οἱ δὲ ὑπο- D χείριοι, ἐὰν μὲν φυλάξωσιν, εὑρίσκουσι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν. Εἰ δὲ μὴ φυλάξωσιν, αὐτοὶ μὲν κατακεκριμένοι, ὁ δὲ ἄρχων ἀκατάκριτος, διότι ὅπερ ὤφειλεν ἐκεῖνος προενοήσατο. Διὰ τί καὶ οἱ νομοθέται τίμιοι καὶ μακάριοι; Ὅτι νόμους ἔθεντο προνοούμενοι τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων· οἱ δὲ παραβαίνοντες τοὺς νόμους, ἐλεεινοί· καὶ οὐ διὰ τοῦτο οἱ νομοθέται μεμπτοὶ, ἢ τὸ ἔργον αὐτῶν, ὅτι ἔθηκαν νόμους, οὓς οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων, ὡς καὶ αὐτὸς γινώσκεις, τέκνον ἡμῶν, καταπατοῦσι καὶ παρορῶσιν.

De iis autem qui dicunt res nostras male se habere quod Ecclesiæ non uniantur qui quartas nuptias acceperunt, eos affirmo nescire quid dicant, aut in quibus argumentis confidant. Primum quidem in omni re præcedit cura deinde exspectatur Dei

Περὶ δὲ τῶν λεγόντων, ὅτι διὰ τοῦτο δυστυχοῦσι τὰ πράγματα τῆς πολιτείας ἡμῶν, ἐπειδὴ μὴ συνήνωνται οἱ τὴν τετραγαμίαν δεξάμενοι τῇ Ἐκκλησίᾳ (1), ἐκεῖνο λέγω, ὅτι οὐδὲ τὸ τί λέγουσιν οἴδασιν, οὐδὲ περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται· διότι ἐν παντὶ πρά-

(1) Notabilis hic epistolæ tractus, de Græcorum adversus Romanos schismate, Nicolai patriarchæ ætate, quod tamen Græci ipsi religiosiores improbabant.

Digitized by Google

γματι πρῶτον μὲν προηγήσασθαι τὴν σπουδὴν, εἶτα περιμένειν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Οὐδεὶς ἀμελῶς σπείρας, θέρος πολὺ ἐγεώργησεν· οὐδεὶς μὴ ἐπιμελῶς θεμέλιον καταβαλόμενος, οἶκον ἀσφαλῆ δύναται οἰκοδομεῖν· ἀλλ' οὐδὲ πελάγη τις πλεῦσαι δύναται καὶ διασωθῆναι ῥαθυμῶν καὶ κοιμώμενος, εἰ μὴ περιποιουμένου τοῦ πλοίου τὰς ἐξαρτήσεις. Ὅμως, τέκνον ἡμῶν, ἐνθυμήθητι καὶ τοῦτο, ὅπερ καὶ οἰκείᾳ εἴπομεν γλώσσῃ, ὅτι κυροῦ Φωτίου τοῦ πατριάρχου καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς χειροτονίας ἀποδιωχθείσης διὰ σπουδῆς ἐπιμελοῦς καὶ συντόνου, ὁ πάππος τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου τὴν Τεφρικὴν ἐξηφάνισε, τὴν Βάριν ἐχειρώσατο, τὴν Λογγιβαρδίαν ὑποχείριον ἐποιήσατο, τὴν Τερεντῶ καὶ ἄλλα κάστρα ἐκ τῆς ἐπικρατείας τῶν Σαρακηνῶν ἐξήρπασεν. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ κυροῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ κυροῦ Φωτίου καὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ ἑνωθέντων, ἡ Συράκουσα ἠφανίσθη καὶ ἡ Σικελία πᾶσα. Διὰ τί; Διὰ τὴν ἀμέλειαν τοῦ τότε δρογγαρίου τοῦ πλωΐμου, λέγω δὴ τοῦ Ἀδριανοῦ. Πάλιν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ κυροῦ Λέοντος γινώσκεις ὅτι ὁ Πάπας συνῆλθε καὶ οἱ μετὰ τούτου ὄντες, καὶ ἡνώθησαν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ εἰρήνης βαθείας οὔσης ἀπῆλθεν ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ Ταυρομένιον. Διὰ τί; Ὅτι ἐνταῦθα ἀμέλειαν προηγήσαντο. Καὶ γὰρ ἐπιδεομένων βοηθείας τῶν Θεσσαλονικέων ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἀναβαλλόμενοι πρὸς τὸ ἀπολυθῆναι ἐκεῖ πλώϊμον, ἀπώλεσαν τὰ πράγματα. Τοῦτο, τέκνον ἡμῶν, καὶ φρόνει καὶ διανοοῦ, καὶ μετ' ἐπιμελείας τοῦ Θεοῦ ἐνισχύοντός σε ἀντέχου τῶν πραγμάτων, καὶ αὐτῇ μαθήσῃ τῇ πείρᾳ τὸ αἴτιον τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δυστυχίας τῆς πολιτείας ἡμῶν.

A auxilium. Qui negligenter seminat, non multam messem colligit; qui negligenter fundamentum jacit, non potest stabilem domum ædificare; sic nemo per maria potest navigare et salvari, si otietur et dormiat, nisi forte ipsa navis bonum statum curet. Quare, fili, hoc etiam considera, quod tibi et viva voce diximus: Postquam Photius, patriarcha noster cum iis omnibus, quos ordinaverat acri et perseveranti suffragio ejectus fuit, imperatoris nostri Constantini avus Tephricam delevit, Barim expugnavit, Longobardiam subjecit, Tarentum et alia castella e Saracenorum potestate eripuit. Mortuo autem Ignatio, atque Photio, simulque iis quos ordinaverat adunatis, Syracusæ et Sicilia omnis deleta est. Quare? Per incuriam drungarii Adriani. B Rursum diebus Augusti Leonis scis convenisse Papam et eos qui cum eo stabant adunatosque Ecclesiæ fuisse, et profunda pace vigente abiisse Thessalonicen et Tauromenium. Quare? Quia ibi otiari malebant. Thessalonicensibus enim auxilio indigentibus, distulerunt de die in diem naves mittere, ac res perdidere. Hoc, fili mi, cogita et meditare, et, opitulante Deo, diligenter rebus publicis operam dabis et experientia edoctus dices qua de causa felices et infelices sint cives.

Γράφω δὲ ταῦτα οὐκ ἀποβαλλόμενος οὐδὲ μισῶν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Μὴ οὕτω μανείην ποτὲ, μηδὲ συγχωρήσαι Θεὸς οὕτω με φρενῶν ἔξω γενέσθαι· ἀλλ' ἐπιζητῶ ἕνωσιν τὴν τιμῶσαν τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν χαριζομένην κατάστασιν τοῖς πράγμασι καὶ ἐν τῷ παρόντι καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ ἵνα μὴ ἐκ τοῦ βίου ἀπερχομένων ἡμῶν ἡ ἐρχομένη γενεὰ καταγνώσῃ ἡμῶν ὡς ἀφρόνων, ὡς ἀλόγων, ὡς καταφρονητῶν τῶν θείων κανόνων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡμᾶς τῷ ἀναθέματι παραπέμψωσιν· ὅπερ οἶδε συμβαίνειν, ὅταν οἱ τέως δυνατοὶ κατὰ τὸν βίον ἀπέλθωσι, καὶ ἄλλοι γεννηθῶσι καὶ φρονήσει, καὶ εὐσεβείᾳ, καὶ ἀρετῇ διαφέροντες.

C Hæc tibi scribo non reprobans, neque odio habens pacem et unitatem Ecclesiæ. Ne adeo sim insanus, neque sciat Deus me adeo dementem fieri, sed eam unitatem quæro quæ Deum honoret, eum statum qui rebus et nunc et postea faveat; absit ut vita defunctos ventura generatio nos ut amentes, irrationabiles, ut divinorum canonum contemptores damnet, nosque ideo et vos anathemati voveat; quod solet accidere cum ii qui per vitam potentes fuere, abeunt, et aliis nascuntur tum sapientia, tum pietate et virtute præstantes.

ΟϚ'. Ἀδήλῳ.

Τὸ γνήσιον τῆς στοργῆς, ὃ πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα ἡ σὴ εὐλάβεια κέκτηται, πάλαι καὶ διελέχθη καὶ γινώσκεται, οὐ δεῖται νῦν ἀποδείξεως, οὐδὲ τῆς ἐκ λόγων συστάσεως, ἱκανῆς οὔσης τῆς ἐκ τῶν ἔργων πληροφορίας· διότι καὶ ἡμεῖς οὐ μικρὰν εὑρίσκομεν ἐν ταῖς θλίψεσιν ἡμῶν παρηγορίαν ἐκ τῆς σῆς πρὸς ἡμᾶς πνευματικῆς διαθέσεως. Καὶ οὐδὲν χάριτι Θεοῦ ζημιούμεθα τῆς ἐκ τῆς σῆς ἀγάπης περιχεομένης ἡμῖν ἱερᾶς ἡδονῆς, ἕνεκεν τοῦ κωλύεσθαι ἀλλήλοις συνεῖναι, καὶ διὰ τῆς τῶν αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν θεωρίας, τοῦ βλέμματος τῆς διανοίας ἀκωλύτως καὶ ὁρῶντος καὶ νοερῶς ἡμᾶς συνάπτοντος. Οὕτω δὲ καὶ ἡ ὑμῶν ὁσιότης μηδὲν νομιζέτω διὰ τὴν σωματικὴν ἀπόστασιν τῆς κατὰ πνεῦμα συναφείας ἀποστερεῖσθαι. Ὅπου γὰρ ἀληθοῦς ἀγάπης ἕνωσις οὗ ἂν ὦσι διεστηκότες,

LXXVI. *Incerto.*

Sincerus amor, quem erga humilitatem nostram D tua reverentia exhibet, jamdudum notus est, nec demonstratione aut verborum copia eget, cum opera per se loquantur. Quapropter et nos non parvam in angustiis nostris consolationem ex tua in nos spirituali amicitia percipimus. Et, gratia Dei, nihil hujus voluptatis amisimus quæ de tua dilectione in nos redundat, licet una esse atque corporis oculis inter nos videre nequeamus. Sed mentis oculi, nemine obstante, et vident et spiritualiter nos invicem adunant. Ita et tua pietas minime putet se per corporalem separationem spirituali conjunctione privari; ubicunque enim est sinceri amoris unitas, quando ab invicem amici corporaliter separantur, ibi vere uniuntur; ita ut et nos illa divina conjunctione non hodie nec heri,

Digitized by Google

sed jamdudum adunati, locorum distantia minime disjungimur. Sed de his hactenus. De fratre autem tuo qui per ignorantiam lapsus est, illud quod ignoranter actum est, veniæ januam non claudere dicimus, siquidem hæ litteræ nobis annuntiaverunt eum corde contrito esse et acri dolore dilaceratum. Ideo tu, ipse præ oculis habens hominem et illius pœnitentiam et considerans animi ejus dolorem ut judicaveris, moderata animadversione culpam cura, ut et in alios agere soles, divina gratia ad id dispositus et eorum qui tibi subditi sunt peccata corrigens, condonationemque unicuique secundum pœnitentiæ mensuram dimetiens.

A συνηνωμένοι τυγχάνωσιν· ὥστε καὶ ἡμεῖς ταύτῃ τῇ θείᾳ ἑνώσει οὐ νῦν οὐδὲ χθὲς, ἀλλ' ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου συνημμένοι, τῇ τοπικῇ διαστάσει οὐδαμῶς χωριζόμεθα. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὕτως ἔχει. Περὶ δὲ τοῦ σφαλέντος ἀδελφοῦ δι' ἄγνοιαν, ἐκεῖνό φαμεν, ὡς οὐκ ἀποκλείει αὐτὸν συγγνώμης τὸ πεπραγμένον ἐξ ἀγνοίας, καὶ μάλιστα ὡς τὸ γράμμα διήγγειλε συντριβομένου τὴν καρδίαν, καὶ δριμείαις ἀλγηδόσι σπαραττομένου. Διὰ τοῦτο αὐτὸς ἐπ' ὀφθαλμοῖς ἔχων τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ τούτου σπουδὴν, καθορῶν καὶ τὸ ἄλγημα τῆς ψυχῆς ἐφ' ὅσον ἂν δοκιμάσῃς, ἐπιτιμήσει μετρίᾳ ἰάτρευσον τὸ ἁμάρτημα, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις οἰκονομεῖν εἴωθας· θείᾳ χάριτι κατασταθεὶς ἐπὶ τοῦτο καὶ τῶν ὑπὸ σοῦ κυβερνωμένων τὰ σφάλματα διορθούμενος, καὶ ἑκάστῳ κατὰ τὸ μέτρον τῆς μετανοίας καὶ τὴν συγχώρησιν ἐπιμετρῶν.

LXXVII. *Incerto.*

Per alias jam epistolas, et per eas, o beatissime, quas tua fraternitas misit, didici quæ improbi dæmonis insidiis in nostri temporis Ecclesiam supervenerunt mala, et mihi videtur parum necessarium, imo superfluum de his tibi rursus rescribere. Hoc tamen notum tibi facimus nos pridem tuæ beatitudini per clericos Adeodatum et Petrum scripsisse qui Romam patriam habet, noster vero factus est ex quo thronum recuperavimus prout rerum in Ecclesia nostra ordo voluit: sermo necessarius ut scias abolita esse omnino præcedentia scandala; scripsimus vero et protospathario, inter Romanam et Constantinopolitanam Ecclesias idem vinculum eamdemque unitatem esse ac ab initio. Sed imperatorum a Deo coronatorum filiorumque nostrorum mandata ad eum missa sunt ut ille tuam adeat sanctitatem eique tradat munera, si qua missa sunt, rationem reddens, et inde tuæ sanctitatis nuntii redeant et ad nos accurrant, ut communi consilio tuorum legatorum et nostræ humilitatis firmetur quod adhuc agitationis, præcedentium scandalorum causa, in Constantinopolitana Ecclesia superest.

B ΟΖ'. Ἀδήλῳ.

Ἐδηλώθη καὶ δι' ἑτέρων γραμμάτων καὶ τοῖς πρὸ ὑμῶν, ὦ μακαριώτατε, καὶ τῇ σῇ ἀδελφότητι τὰ ἐξ ἐπηρείας τοῦ πονηροῦ δαίμονος εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν συναντήσαντα χαλεπά· καὶ δοκεῖ μοι τὸ γράφειν περὶ τῶν αὐτῶν πάλιν ἔξω τοῦ δέοντος εἶναι καὶ περιττόν. Πλὴν τοῦτο γνωρίζομεν, ὅτι πρὸ τοῦ παρόντος γράμματος ἐγράψαμεν πρὸς τὴν ὑμῶν μακαριότητα διὰ τοῦ κληρικοῦ τοῦ Ἀδεοδάτου καὶ Πέτρου τοῦ πατρίδα μὲν ἐσχηκότος τὴν Ῥώμην, ἡμετέρου δὲ μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἡμῶν τὴν ἐν τῷ θρόνῳ χρηματίσαντος ἀνθρώπου, καθὼς ἡ τῶν πραγμάτων ἀκολουθία ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γέγονεν Ἐκκλησίᾳ· λόγος ἀναγκαῖος πρὸς τὸ καταργηθῆναι μὲν τέλεον τὰ προλαβόντα σκάνδαλα· εἶναι C δὲ ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς οὕτω καὶ νῦν τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς τε Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ Θεοῦ κυβερνωμένης. ἐγράψαμεν δὲ καὶ τῷ πρωτοσπαθαρίῳ. Ἀλλὰ καὶ τῶν θεοστεφῶν βασιλέων, καὶ τέκνων ἡμῶν, κέλευσις πρὸς αὐτὸν ἐξεπέμφθη, ὥστε καταλαβεῖν ἐκεῖνον πρὸς τὴν ὑμῶν ἁγιωσύνην καὶ ἀποδοῦναι εἴ τι ἐξεπέμφθη λόγον ἔχοντα ξενίων, καὶ ἀναλαβεῖν αὐτόθεν ἀποστόλους τῆς ὑμῶν ἁγιότητος, καὶ ἀναδραμεῖν πρὸς ἡμᾶς τοῦ κοινῇ συνέδρια τῶν τε ὑμετέρων ἀποστόλων καὶ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος εὐστάθειαν λαβεῖν εἴ τι καὶ ἔτι ὑπολείπεται ἕνεκεν τῶν προλαβόντων σκανδάλων ἐν τῇ Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίᾳ στασιαζόμενον.

Si igitur illi ad vos perveniant, adimplebuntur ea quæ a me scripta sunt per eorum cum tuis legatis reditum. Si minus, ut rebus humanis accidit, tibi adesse nequeant, ille certe qui hanc fert epistolam a nostra humilitate edoctus omnia tibi annuntiabit. Et cum, Deo volente, ad nos redibit, mediante etiam vestræ sanctitatis charitate, quam Christus et Deus noster nobis reliquit, cum eo accurrent legati, ut nihil jam eorum quæ correctione egent, incorrectum maneat atque Ecclesiam afficiat tristitia. Si enim non omnino, attamen gratia ejus qui æternum hominum dissidium in unitatem transmutavit, nostra Ecclesia jam unitatem recepit; nam necesse est ut si quid malitiosi dæmonis adhuc supersit, id aboleatur, et rursum in Ecclesia Dei

D Εἰ μὲν οὖν ἐκεῖνοι κατέλαβον πρὸς ὑμᾶς, πληρωθήσεται τὰ γεγραμμένα διὰ τῆς ἐκείνων ἀνόδου σὺν τοῖς ὑμετέροις ἀποστόλοις. Εἰ δὲ, οἷα τὰ ἀνθρώπινα, ἐκείνοις οὐκ ἐξεγένετο παραστῆναι ὑμῖν, ἀλλ' οὗτος ὁ τὸ παρὸν γράμμα ἐπικομιζόμενος, καθὼς παρὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος ἐνηχήθη, πάντως ἀπαραλείπτως ἀπαγγελεῖ πάντα, καὶ, Θεοῦ βουλομένου, τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ποιουμένου πρὸς τὰ ἐνταῦθα, τῆς ἀγάπης μεσιτευούσης ἣν κατέλιπεν ἡμῖν ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης, ἀναδραμοῦνται σὺν αὐτῷ οἱ ἀπόστολοι, ἵνα μηδὲν ἔτι παραλυπῇ τὴν Ἐκκλησίαν ἀδιόρθωτον ὂν τῶν δεομένων ἐπανορθώσεως. Εἰ γὰρ καὶ μὴ τὸ ὅλον, ἀλλὰ, χάριτι τοῦ τὴν αἰώνιον τῶν ἀνθρώπων διάστασιν εἰς ἕνωσιν μετασκευάσαντος, ἡ καθ' ἡμᾶς ἀπείληφεν

Digitized by Google

A Ἐκκλησία τὴν ἕνωσιν· καὶ δέον ἐστὶν εἴ τι καὶ ἔτι ἐξ ἐπηρείας τοῦ ἀεὶ στασιάζοντος δαίμονος ὑπολέλειπται, καὶ τοῦτο ἐκποδὼν γενέσθαι, καὶ τελείαν καὶ ἀπηρτισμένην ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τὴν ὁμόνοιαν διαπρέπειν. Πλειόνων λόγων οὐκ ἔστιν, οἶμαι, χρεία. Διὰ τοῦτο οὐδ' ἐκτείνομεν τὴν ἐπιστολήν. Οἴδαμεν γὰρ ἀναμφιβόλως, ὡς ἡ τελειοτάτη Θεοῦ χάριτι σύνεσις ὑμῶν καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων γραμμάτων πάντα διερευνῶσα καὶ ἐξετάζουσα, οὐδὲν ἔλαττον ἡμῶν ἐξεπίσταται τὰ συμπεσόντα ἡμῖν καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐξ οὗ χρόνου, εἰ καὶ ἀχρεῖοι καὶ ἀνάξιοι, εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν κατέστημεν τάξιν, καὶ μέχρι τῆς παρούσης ἡμέρας, εἰς ἣν οὐκ οἶδα ποίοις κρίμασι τοῦ Θεοῦ, ὅμως δ' οὖν ἡ ἐπώδυνος ἡμῶν ἐξέτεινε ζωή. Ἐρρωμένον σε διαφυλάττοι ὁ Κύριος ἡμῶν, μακαριώτατε ἡμῶν ἀδελφέ.

perfecta concordia inveniatur. Nihil amplius dicendum censeo. Ideo hanc epistolam brevem fecimus. Probe enim scimus perfectissimam esse Dei gratia, tuam mentem, et absque nostris litteris, omnia scrutantem et examinantem te non minus quam nosmetipsos ea noscere quæ nobis Ecclesiæque Dei acciderent ex quo, quamvis inutiles et indigni in archiepiscopatus solium ascendimus, et usque ad præsentem diem ad quam, nescii quibus Dei judiciis, doloribus afflictam vitam nostram extendimus. Bene valentem te servet Dominus noster, o frater beatissime.

B

ΟΗ'. *Τοῖς μονάζουσι.*

Καὶ ἐκ τοῦ γράμματος καὶ ἐκ τοῦ κομίζοντος αὐτὸ μοναχοῦ τὰ περὶ ὑμῶν, ὅσιοι τοῦ Θεοῦ θεράποντες, ἀναμεμαθηκότες τὴν ὀφειλομένην ἀνεπέμψαμεν εὐχαριστίαν τῷ ἐκλεξαμένῳ ὑμᾶς ἐκ τῆς τοῦ βίου ματαιότητος, καὶ δυναμώσαντι ζωὴν ἑλέσθαι τὴν τῶν ἀγγέλων, δι' ἧς καὶ τῆς ἐκείνου ἀξιωθήσεσθε συμπαραστάσεως καὶ δόξης, ὅτε τὰ παρόντα καὶ τοὺς ἀπατωμένους ἐφελκόμενα τὴν λύσιν λάβῃ, καὶ φανερωθῇ τῶν ἁγίων ἡ μακαρία διαγωγή. Ὄντως μακάριοί ἐστε, καὶ εἴ τις ἄλλος καθ' ὑμᾶς τοιοῦτον ἐκτήσατο φρόνημα, καὶ κατέλιπε τὴν ἄστατον ταύτην τοῦ βίου περιφορὰν, καὶ μόνην τὴν πρὸς Θεὸν ἐζήτησεν, ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν, ἐκ τῆς σαρκὸς ἐκδημίαν, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἕνωσιν, εἰ καὶ τὸ C παχὺ τοῦτο νέφος τοῦ σώματος οὐ συγχωρεῖ καθαρῶς ἑνωθῆναι τῷ ποθουμένῳ. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὑμέτερον τοιοῦτον· ἡμεῖς δὲ ἀντὶ παντὸς δώρου τὰς ὁσίας ὑμῶν εὐχὰς ἐξαιτούμεθα, ἃς καὶ ὑμῖν εὐπρεπὲς παρέχειν, καὶ ἡμῖν ἀναγκαῖον λαμβάνειν. Τί γὰρ τούτου δῶρον τερπνότερον ἢ ὠφελιμώτερον; Ταύτας οὖν μὴ λήγοιτε διδόντες· καὶ φυλάττοισθε ἡμῖν ἐρρωμένοι ἐν Κυρίῳ εὐοδούμενοι τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀεὶ προστιθέντες αὐτῇ, μέχρις ἂν, τῶν σαρκικῶν λυθέντων δεσμῶν, ἀναπτῆτε πρὸς τὴν οὐράνιον λῆξιν.

LXXVIII. *Monachis.*

Ex litteris tuis et ex monacho qui eas nobis attulit cum ea quæ ad vos spectant didicimus, fideles Dei famuli, debitas illi diximus gratias qui vos ex vitæ vanitate segregavit, vobisque addidit hujus vires quibus angelorum vitam eligere possitis, cujus beneficio illius conspectu et gloria digni evasuri estis quando præsentia errantesque decipientia dissolventur, et beata sanctorum conversatio manifestabitur. Vere beati estis, et quicunque eadem, qua vos, sapientia potitus est instabilemque hujus vitæ arenam reliquit, et solum Deum, in quantum fieri potest, et cum illo unionem quæsivit, etsi densa corporis nubes desiderato Deo uniri non sinat. Et hoc quidem ad vos attinet: nos vero pro omni dono pias vestras efflagitamus preces, quod et præstare vos decet, et necesse est ut nos accipiamus. Quod enim donum esse potest illo gratius aut utilius? Has igitur preces offerre ne desinatis. Nobis in Domino bene valete, prosperum virtutis iter habentes, eique continuo addentes, donec, solutis carnalibus vinculis, ad cœlestem paradisum ascendatis.

ΟΘ'. Ἀδήλοις.

Ἴσως καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων ὑμῖν τοῖς πνευματικοῖς ἡμῶν τέκνοις ἡ φήμη διεκόμισε τὰ περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τῆς θεϊκῶς εὐμενείας D διῳκημένα· πλὴν καὶ τὸ γράμμα ταῦτα εὐαγγελίζεται, ὅτι τῆς θείας ἀγαθότητος τὰς ἡμῶν παραβλεψαμένης ἁμαρτίας ἡ Ἐκκλησία τὴν πολλὴν ἐκείνην διέλαθεν ἐπήρειαν, καὶ τέως οἱ ταύτης ἐπηρεασταὶ τῆς βιαίας ἰσχύος ἀφῄρηνται, καὶ τῆς τυραννικῆς ἐπιθέσεως, ἡμῶν ἀπολαβόντων θείᾳ χάριτι τὴν ἰδίαν τάξιν, ἣν ὑπήρχομεν, εἰ καὶ ἀχρεῖοι λαχόντες, καὶ ἧς ἡ βίαιος ἀπήλασε χείρ· ἀλλὰ τὸ μὲν ἡμέτερον οὕτως εὐδοκίᾳ Θεοῦ τετέλεσται. Ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ καὶ τῶν θείων ἀποστόλων συγκοινωνοὶ τῶν καμάτων καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀνέσεως, οἱ δραμόντες τὸν μακάριον δρόμον, ὧν οἱ πόδες ὡραῖοι ὡς εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τὸ οἰκεῖον ἔργον ἔτι σπουδαιότερον διανύσατε, ἐλαύνοντες τὸ σκότος τῆς δυσ-

LXXIX. *Incertis.*

Forsitan et ante nostras litteras vobis spiritualibus filiis fama attulit quæ de Ecclesia, adjuvante Dei providentia, acta sint. Hæc tamen epistola vobis annuntiat Ecclesiam, remittente bonitate divina nostras culpas, ex his multis injuriis effugisse, atque interea illos qui injuriam faciebant violenta vi sua et insidiis detrusos esse, nobis divina gratia proprium ordinem recuperantibus quem, etsi inutiles, sortiti eramus et unde nos violenta manus expulerat. Et sic res nostræ Dei favore peractæ sunt. Vos autem, dilecti et divinorum apostolorum laboris ut et quietis participes, qui felicem cursum transigitis, quorum pedes pulchri, utpote qui pacem evangelizetis, proprium opus ferventius prosequamini, impietatis tenebras ex animis quos occupaverunt expellentes, et illis salutis lumen accendentes, ut, fide per vos roborata,

Digitized by Google

glorificetur Deus in illis, glorificemini et vos, præsenti sæculo et futuro, divina et immortali gloria.

σεβείας ἐκ τῶν ὑπ' ἐκείνου κατεχομένων ψυχῶν, καὶ ἀνατέλλοντες αὐτοῖς τῆς σωτηρίας τὸ φέγγος· ἵνα, δι' ὑμῶν τῆς πίστεως αὐτόθι κρατυνθείσης, δοξάζηται μὲν ὁ Θεὸς ἐν αὐτοῖς, δοξασθείητε δὲ καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τῇ θείᾳ καὶ ἀλύτῳ δόξῃ.

Vos multis detineri scio, multisque arctari sacram vestram vitam. Ego enim, ut justum est, loci solitudinem reputans, virorum quibuscum vivitis mores, et indolis diversitatem a vestro apocrisiario edoceor. Attamen ea quæ nunc sunt non sunt *condignæ ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis;* ad quam aspicientes laboremque et angustias secundo loco ponentes, beatificum vestrum opus perficite et omni conatu firmitatem recens compunctis addite, et eis relinquentes qui pro vobis ad securam viam eos doctrina dirigere debent eorumque salutem curare; tempore vos invitante simul ac inspiratione divina, ad nostram humilitatem accurrite, propriis verbis nostram adaugentes gratiam quam ex iis qui ad Christum per baptismum adducuntur possidemus, et Ecclesiæ lætitiæ participantes quam invocatur sibi ipsi sperantibus per se ipsum adhibuit qui est per seipsum Salvator noster et Deus.

Οἶδα μὲν ὅτι πολλὰ τὰ συνέχοντα ὑμᾶς, καὶ τὴν ἱερὰν ὑμῶν στενοχωροῦντα ζωήν· αὐτός τε ὡς εἰκὸς ἀναλογιζόμενος τοῦ τόπου τὴν ἐρημίαν, καὶ τῶν ἀνδρῶν οἷς συνδιάγετε τὸν τρόπον, καὶ τοῦ ἤθους τὸ ἀλλότριον καὶ παρὰ τοῦ ὑμῶν ἀποκρισιαρίου τοῦτο αὐτὸ διδαχθείς. Ὅμως οὐκ ἄξια τὰ παρὰ τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι ὑμῖν, πρὸς ἣν ἀφορῶντες καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν στενοχωρίαν ἐν δευτέρῳ τιθέμενοι, τὸ μακάριον ἔργον ὑμῶν τελειώσατε, καὶ πάσῃ δυνάμει τὸν στηριγμὸν τοῖς νεοπαγέσι περιποιήσασθε· καὶ καταλιμπάνοντες αὐτοῖς τοὺς ἀνθ' ὑμῶν μέλλοντας τῇ διδασκαλίᾳ πρὸς τὴν ἀπλανῆ ὁδὸν τούτους καθοδηγήσασθαι, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἀντιλαμβάνεσθαι, καιροῦ καλοῦντος μετὰ τῆς ἄνωθεν συνεπινεύσεως πρὸς τὴν ἡμῶν ἀναδράμετε μετριότητα, οἰκείοις τε λόγοις αὔξοντες ἡμῶν τὴν χάριν, ἣν ἐπὶ τοῖς προσαγομένοις Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν κεκτήμεθα διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ συνησθησόμενοι ἐπὶ τῇ εὐφροσύνῃ τῆς Ἐκκλησίας, ἣν παρακληθεὶς ὑφ' ἑαυτοῦ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ Θεὸς τοῖς ἐπ' αὐτῷ παρέσχεν ἐλπίζουσιν.

LXXX. *Incerto.*

Litteras tuas, mi fili, accepimus; et de castrorum vastatione, antequam inde exires, et te et alios audivimus; et scio te tunc vera dixisse et nunc dicere. Ea igitur scribere supersedens nobis scribe te, Deo adjuvante, rerum vastatarum restitutionem fecisse, omnia quæ priores duces negligentia sua perdiderant, te prudentia tua acquisivisse, et cura tua stabilisse. Ita enim major apparebit virtus tua, et magno nostro imperatori placebis dignamque ab eo mercede frueris. De impiis et atheis hostibus sciens non in populi multitudine esse robur, sed in justitia atque concordia, etiamsi paucos habeas milites, hoc eos doce, fortiter cum illis pugna, et Christo et Salvatori nostro innixi speramus te iis qui in populi magnitudine gloriantur felici successu regnaturum.

Π'. Ἀδήλῳ.

Τὰ γράμματά σου, τέκνον ἡμῶν, ἐδεξάμεθα, καὶ περὶ τῆς ἐρημώσεως τῶν κάστρων καὶ πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν σε τῶν ἐνταῦθα τοὺς λόγους ἠκούσαμεν καὶ παρὰ σοῦ, τέκνον ἡμῶν, καὶ παρ' ἑτέρων· καὶ οἶδα ὅτι καὶ τότε ἀληθῆ ἔλεγες, καὶ νῦν ἀληθῆ λέγεις. Καταλιπὼν οὖν ἐκεῖνα γράφειν, ἐκεῖνα, τοῦ Θεοῦ δυναμοῦντός σε, γράφε ἡμῖν, ὅτι τὴν διόρθωσιν ἐποιήσω τῶν ἐρημωθέντων, ὅτι ὅσα οἱ πρὸ σοῦ στρατηγήσαντες τῇ ἑαυτῶν ἀπώλεσαν ἀμελείᾳ, ταῦτα ἡ σὴ φρόνησις ἀνεκτήσατο, καὶ τῇ σῇ ἐπιμελείᾳ συνεστήσω. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ ἀρετή σου ἐπὶ μᾶλλον διαφανήσεται, καὶ τὸν μέγαν ἡμῶν θεραπεύσεις βασιλέα, καὶ τῆς ἀξίας παρ' αὐτοῦ ἀντιδόσεως ἀπολαύσεις. Περὶ δὲ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀθέων ἐχθρῶν τοῦτο γινώσκων, ὅτι οὐκ ἐν πλήθει λαοῦ ἡ δύναμις, ἀλλ' ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁμοψυχίᾳ, κἂν ὀλίγους ἔχῃς τοὺς ὑπὸ σὲ, ταῦτα παιδεύων αὐτοὺς, μετ' ἐκείνων ἀγωνίζου προθύμως, καὶ πεποίθαμεν Χριστῷ τῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν, ὅτι ὑπὲρ τοὺς ἐν πλήθει λαοῦ καυχωμένους εὐδοκιμήσεις.

LXXXI. *Incerto.*

Apud homines multa dicuntur, eorumque plurima (o homines ad pejora semper propensos), mendacii hæreditas sunt; nonnulla tamen novit et veritas. Dicunt, optime vir, odium in nos (quod dicere erubesco) te fovere. Quid enim sumus, quamvis nobis datus sit optatus a multis thronus, propter eas rationes quas ille novit, qui ut mihi daretur voluit? Sedenim non nos odio prosequeris, sed immaculatam et puro sanguine ornatam, Filii Dei sponsam. Et ideo quæcunque vertis contra teipsum vertis, excitas autem et alios ad certamen, ut quidem putas, adversus nos, sed revera contra

ΠΑ'. Ἀδήλῳ.

Λέγεται πολλὰ παρὰ ἀνθρώποις, καὶ τούτων τὰ μὲν πλεῖω (φεῦ τῆς ἐπὶ τὰ χείρω νεύσεως τῶν ἀνθρώπων!) τοῦ ψεύδους ἐστὶ κληρονομία, ἔστι δὲ ἃ γινώσκει καὶ ἡ ἀλήθεια. Λέγεται περὶ σοῦ, ἀγαθὲ καὶ καλὲ ἄνθρωπε, ὡς ἐχθραίνεις, αἰσχύνομαι λέγειν, πρὸς ἡμᾶς. Τί γάρ ἐσμεν, εἰ καὶ τὸν πολύποθον ἐγκεχειρίσμεθα θρόνον, δι' ἃς οἶδεν αἰτίας ὅπως εἴπω τοῦτον ἐγχειρισθῆναι κεκρικώς; Ἀλλὰ γὰρ ἐχθραίνεις οὐ πρὸς ἡμᾶς, πρὸς δὲ τὴν ἄχραντον καὶ ἡρμοσμένην αἵματι ἀχράντῳ νύμφην τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο στρέφεις μὲν κατὰ σεαυτὸν ἃ στρέφεις, συνιστᾷς δὲ καὶ ἄλλους, ὡς μὲν οἴει, τῷ

Digitized by Google

καθ' ἡμῶν συνασπισμῷ, τῷ δὲ ἀληθεῖ λόγῳ κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. Ἡμεῖς γὰρ καὶ χωρὶς τῆς ὑμετέρας συσκευῆς πάντως ἢ νῦν ἢ μετ' ὀλίγον κεισόμεθα ἐν τάφῳ λυόμενοι, ὅπερ ὑμῖν ἐστι διὰ σπουδῆς. Αὐτοὶ δὲ καὶ ἡμῶν ἀποιχομένων πείρᾳ μαθήσεσθε τοῦ συνασπισμοῦ τὸ κέρδος. Τοῦτο δέ φαμεν ὑπὸ μάρτυρι Θεῷ, καὶ μὴ ἀπιστήσῃς· ἀπαραλόγιστος γὰρ ὁ μάρτυς· οὔτε ἀνθρώπῳ ἐντευξόμεθα καθ' ὑμῶν οὔτε Θεῷ· ἐπείπερ οἶδα ὅτι μᾶλλον σιωπώντων ἡμῶν, ἡ ἀπροσωπόληπτος καὶ θεία ἐπόψεται δίκη τὴν ὑμετέραν προαίρεσιν.

ΠΒ'. *Τῷ περιφανεστάτῳ, ἠγαπημένῳ, πνευματικῷ τέκνῳ Λανδούλφῳ, ἀνθυπάτῳ, Νικόλαος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως.*

Τὸ γεγονὸς εἰς τὸν πατρίκιον καὶ στρατηγὸν Οὐρσολέοντα, καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων σου, τέκνον ἡμῶν, προλαβοῦσα ἡ φήμη ἐγνώρισεν ἡμῖν, καὶ ἐδεξάμεθα λύπην αὐτῆς ἡμῶν τῆς ψυχῆς ἁπτομένην, τὸ μὲν διὰ τὸν θάνατον ἐκείνου τε καὶ τῶν ὁμοίως ἀποθανόντων, τὸ πλέον δὲ ὅτι περὶ σοῦ, τέκνον ἡμῶν, πονηροὶ λόγοι θεοστεφῶν βασιλέων ἡμῶν προσήρχοντο, πᾶσαν τὴν πρόφασιν τῶν κακῶς ἀποθανόντων ἐπὶ σὲ φέροντες, καὶ κατηγοροῦντες ἐκ τῆς ὑψηλῆς καὶ μεγάλης βασιλείας, ἧς καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἀπέλαυσας, καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης, ὅση παρ' αὐτῆς σοι δεδώρηται. Ἐλυπούμεθα οὖν διὰ ταῦτα, τέκνον ἡμῶν, ὡς εἶπον, λύπην οὐ δεχομένην παράκλησιν, μάλιστα ἐννοοῦντες καὶ παραβάσεις ὅρκων οὓς ἐποιήσω πρὸς τὸν μακαριώτατον ἡμῶν βασιλέα τὸν κύριν Λέοντα· νῦν δὲ διὰ τῶν σῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐκ τῆς κοινότητος ἀναπεμφθέντων, ἕτερά τινα διδασκόμενοι, καὶ οὐχὶ τοιαῦτα ἀναίσχυντα οἷα προαπήγγειλεν ἡ φήμη, ὥσπερ τινὰ μικρὰν παραμυθίαν τῶν λυπούντων ἐσχήκαμεν· εἰ καὶ μὴ ἐλεύθεροι καὶ οὕτω δικαίας ἀναφαίνεσθε μέμψεώς τε καὶ κατακρίσεως. Ἔστω γὰρ ἀληθῆ πάντα ὅσα κατὰ τοῦ ἀποθανόντος πατρικίου καὶ στρατηγοῦ παρ' ὑμῶν ἐγράφη, ἀλλ' οὐκ ἔδει τοῦτον παρ' ὑμῶν τὴν τιμωρίαν δέξασθαι ἀλλὰ παρὰ τίνος; Παρὰ τῆς κοινῆς δεσποτείας καὶ βασιλείας, παρ' ἧς καὶ σὺ ἐδοξάσθης, καὶ εἰς τὸ στρατηγεῖν τοῦ τόπου ἐκεῖνος προβέβληται. Ἔπρεπε μετὰ τὰς παρακλήσεις, μετὰ τὰς προαιρέσεις, μετὰ τὰς ἄλλας φιλοφρονήσεις τὰς παρὰ σοῦ πρὸς αὐτὸν γεγενημένας, ἐπεὶ ἀπαράκλητος ἦν καὶ ἀδυσώπητος, καὶ πρὸς μόνην ἐφέρετο τὴν πονηρίαν, ἀνενεγκεῖν τῷ θεοστεφεῖ κράτει τῶν βασιλέων ἡμῶν, καὶ παρ' αὐτῶν ἐξαιτεῖσθαι τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶν, ἀλλ' οὐχὶ γενέσθαι ὑμᾶς αὐτοὺς φονεῖς μὲν τῶν ἀδελφῶν καὶ συνδούλων, ἐκδικηταὶ δὲ, ὡς λέγετε, τῶν κακῶς γενομένων. Τοῦτο ἦν, τέκνον ἡμῶν, τῇ εὐγενείᾳ σου πρέπον, τῇ φρονήσει, τῇ ὀρθῇ πίστει καὶ ἀγάπῃ, τῇ πρὸς τὴν βασιλείαν, τοῖς σοῖς ὅρκοις οὓς ἐποιήσω πρὸς τὴν σὲ δοξάσασαν βασιλείαν. Νῦν δὲ οὐ μόνον τοσοῦτον, ἀλλ', ὥς φασιν, ἐχειρώσω καὶ κάστρα τὰ μηδαμῶς πρὸς τὴν σὴν ἐξουσίαν ἀνήκοντα, καὶ ὑπὸ τὴν σὴν ἐποιήσω ἐπικράτειαν, ἃ μέχρι τοῦ παρόντος πρὸς τὴν σὴν οὐκ ἐγνώριζεν ἐπικράτειαν.

Ταῦτα, τέκνον ἡμῶν, εἰ ἀληθῶς διεπράξω, οὐχ

A ipsorum salutem. Nos enim, etiam absque vestro apparatu, omnino, sive statim, sive post breve tempus, in sepulcro jacebimus mortui, quod vos optatis. Vos vero, postquam abierimus, vestræ rebellionis lucrum experiemini. Hoc Deo teste affirmamus, neque dubites : est enim non mendax testis. Neque hominem, neque Deum contra vos compellimus, quoniam scio, divinam justitiam, quæ personarum acceptionem non facit, quo magis tacebimus, eo magis vestrum visuram esse studium.

LXXXII. *Illustrissimo, dilecto, spirituali filio, Landulpho, proconsuli, Nicolaus, Dei misericordia, Constantinopolitanus archiepiscopus.*

B Quod patricio et duci Ursoleonti contigit, etiam ante tuas litteras, fili, notum fecit nobis præpropera fama, et animo mœstitiam concepimus, primo quidem propter ejus et aliorum qui cum illo similiter perierunt mortem, præsertim vero quod de te, fili, malignæ a Deo coronatorum imperatorum voces nos adierint, omnem eorum mortis causam in te conjicientes, teque hujus regiæ majestatis nomine accusantes, cujus beneficiis fruitus es, et quæ te tanto honore et gloria circumdedit. Mœsti igitur sumus propterea, filiæ insolabili mœstitia, te juramenta violasse cogitantes quæ Augusto imperatori nostro Leoni præstiteras. Nunc autem cum per tuas litteras et alias e castris missas alia nonnulla neque tam fœda didicimus quam fama præ- C nuntiaverat, parvam aliquam affligentium rerum solationem accepimus : quanquam ne sic quidem exemptus videris a vituperatione aut damnatione. Etsi enim vera sint quæ in mortuum patricium et ducem a te scripta sunt, non tamen oportebat a te ei pœnam infligi. Sed a quo ? A communi dominatione et regia potestate, a qua et tu gloria circumdatus es et illo ad loci gubernationem missus est. Post hortationes, post consilia post alia benevolentiæ signa a te in eum collata, postquam neque hortationes admisit, sed impudens perstitit, et ad meram malitiam processit, decebat rem imperatorum nostrorum potestati deferre; et ab iis ut mala curarent flagitare, non autem temetipsum D fratrum et conservorum homicidam, et, ut dicis, malarum actionum ultorem fieri. Hoc erat, fili, quod tuam nobilitatem, tuam sapientiam, tuam erga regiam potestatem bonam fidem et charitatem, hæc denique juramenta decebat, quæ eidem te honore circumdanti (præstiteras). Nunc vero non id tantummodo, imo, ut aiunt, castris vim intulisti quæ tuæ potestatis non erant, atque ea occupasti quæ usque adhuc non erant tuæ dominationi subjecta.

Hæc, fili, si vere egeris, quænam inveniri poterit

Digitized by Google

defensio? Quæ ratio nobiscum stabit ut ostendamus te magnæ et excelsæ regiæ potestati debitam benevolentiam et obedientiam adhuc servare? Nos tamen allatam famam increduli accipientes, et recentibus litteris magis adhærentes, coronatos a Deo imperatores cum lacrymis exoravimus, ne suam erga te gratiam deponant, neque credant aliam te fidem et benevolentiam ac antea erga regiam potestatem alere; sed ut ante hæc mala tecum egerunt, ita nunc quoque tecum agant ea quæ temere facta sunt, despicientes; Ursoleontem quidem criminis auctorem, te vero contra voluntatem rerum considerando.

A οἴδα τίς εὑρεθήσεται ἀπολογία, τίς λόγος ἡμῖν συναγωνιεῖται πρὸς τὸ συστῆσαι, ὅτι σώζεις ἔτι τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν καὶ τὴν ὑποταγὴν πρὸς τὴν μεγάλην καὶ ὑψηλὴν βασιλείαν. Ὅμως ἡμεῖς ἀμφιβόλως διακείμενοι πρὸς τὴν προλαβοῦσαν φήμην, καὶ μᾶλλον τοῖς ἄρτι καταλαβοῦσι γράμμασι προστιθέμενοι, τοὺς θεοστεφεῖς ἡμῶν βασιλεῖς ἐδυσωπήσαμεν μὴ ἐκστῆναι τῆς πρὸς ὑμᾶς διαθέσεως, μηδὲ ἀλλοτρίους νομίζειν τὴν πίστιν καὶ εὔνοιαν διασωζόντων πρὸς τὴν βασιλείαν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἔτι, καθὼς καὶ πρὸ τῶν συμβεβηκότων τούτων κακῶν διέκειντο πρὸς ὑμᾶς, οὕτως ἔχειν περὶ ὑμῶν, παραβλέψαντες τὰ τολμηθέντα, εἴ τι καὶ γέγονεν· ὡς τὴν ἀφορμὴν μὲν δεδωκότος τοῦ Οὐρσολέοντος, ὑμῶν δὲ ἀνθρωπίνως συναρπασθέντων καὶ πραξάντων, ἃ μὴ ἔδει πραχθῆναι.

Ideo ut Longobardiæ prætor efficiaris apud imperatores preces adhibuimus, eorumque benevolentia præcedentia peccata remisit, neque omnino munus prætorii officii quod ambibas repulit; sed, ut æquum est, formæ tuæ et sinceræ et per totam vitam erga se submissionis et obsequii signa exspectat: quæ satisfactio tibi per honorificum mandatum revelata est, et nos præsentibus litteris eam tibi notam facimus. Jubet porro ante omnia te castra relinquere quæ nullo jure post contumaciam tuam tenere non desiisti; deinde quod altera decreti pars est, ea facere quæ de uxore et de secessu in Peloponneso mandata sunt. Si vero hoc facere non poteris, saltem ex tuis filiis alterum mittas, ut cum filio tuo qui jam hic est conversans regio honore et munere fruatur. Hæc si feceris, ut diximus, quasi non accidissent, quæ acciderunt crimina remittentes, precibus tuis effectum dantes te totius Longobardiæ prætorem declarabunt. Hæc a nobis pro te apud magnos et excelsos imperatores nostros facta sunt et quam in te benevolentiam, ac munificentiam habeant, per hasce litteras discis. Tuum est igitur sive iram eorum tibi attrahere, sive eorum benevolentia et bonitate, ut spero et cupio, frui.

B Διὰ τοῦτο καὶ περὶ τοῦ γενέσθαι σε στρατηγὸν Λογγιβαρδίας λόγους ἐποιησάμεθα πρὸς τὴν βασιλείαν αὐτῶν, καὶ ἥ γε τούτων εὐμένεια καὶ τὰ γεγονότα παρεῖδε σφάλματα καὶ τὸ κατανεῦσαι πρὸς τὴν στρατηγικὴν ὑμῶν προβολὴν οὐ παντελῶς ἀπηγόρευσεν, ἀλλὰ ζητεῖ, ὥσπερ ἐστὶν ἀκόλουθον, πληροφορίαν δέξασθαι παρ' ὑμῶν τῆς ἀσφαλοῦς καὶ ἀνοθεύτου πρὸς τὴν βασιλείαν αὐτῶν ἀγάπης, καὶ μέχρι βίου παντὸς ὑποταγῆς καὶ δουλώσεως. Ἡ δὲ πληροφορία καὶ διὰ τιμίας αὐτῶν κελεύσεως ἐδηλώθη σοι, καὶ ἡμεῖς δὲ τῷ παρόντι γράμματι ταύτην ἐνσημαινόμεθα, πρὸ παντὸς ἄλλου καταλιπεῖν τὰ κάστρα, ὧν μήπω πρότερον ἐξουσιάζων, νῦν ἰδιοποιήσω τὴν ἐξουσίαν μετὰ τὴν γενομένην ἀταξίαν. Δεύτερον δ' πάντως καὶ παρέξει τὴν ἐντελῆ πληρο- C φορίαν, ἃ περὶ τῆς γυναικὸς καὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ διαγωγῆς ἐκελεύσθη σοι. Εἰ δὲ τοῦτό σοι μὴ δυνατὸν, ἀλλά γε καὶ τὸν ἕτερον τῶν υἱῶν σου πρὸς τὰ ἐνταῦθα ἐξαποσταλῆναι, ἵνα μετὰ τοῦ ἐνταῦθα ὄντος παιδός σου συνὼν καὶ συνδιάγων τῆς βασιλικῆς τιμῆς καὶ ἀντιλήψεως ἀπολαύῃ. Τούτων παρὰ σοῦ γινομένων, ὥσπερ ἔφημεν, ὡς μηδὲ τὴν ἀρχὴν γενόμενα ἅπερ ἐγένετο σφάλματα παρορῶντες οἱ θεοστεφεῖς ἡμῶν βασιλεῖς τῇ σῇ αἰτήσει δώσουσι πέρας, καὶ στρατηγόν σε τῆς ὅλης Λογγιβαρδίας ἀναδείξουσιν· ἃ μὲν ἐσπουδάσθη παρ' ἡμῶν πρὸς τοὺς μεγάλους καὶ ὑψηλοὺς ἡμῶν βασιλεῖς ὑπὲρ σοῦ, καὶ ἣν ἔχουσι γνώμην πρὸς τὴν σὴν ἔτι εὐεργεσίαν καὶ ἀντίληψιν, ἰδοὺ διὰ τοῦ γράμματος μανθάνεις. Τὸ λοιπὸν σόν ἐστιν ἢ τὴν ὀργὴν αὐτῶν ἐπισπάσασθαι, ἢ τῆς εὐμενείας καὶ ἀγαθότητος, ὅπερ ἐλπίζω καὶ εὔχομαι, ἀπολαύσειν.

LXXXIII. *Idrontis episcopo.*

Quas quidem de divina et humana restituta in Ecclesia pace gratias agis, bene agis. Quando enim in re tam salutari nemo est, etiamsi non omni populo præsit qui de sacræ congregationis concordia Deo gratias non agat, quomodo non jussum sit nos, si fieri possit, non tantum lingua, sed et omnibus membris, gratias agere, quos, etsi indignos, sacri ministerii circulo præposuit Christus noster et Deus? Sed oportebat cum propria gratiarum actione te et huc omnia ad nos descendere, et communiter cum fratribus tum episcopis gratias agere auctori et arbitrio pacis et primo et magno Pontifici et Deo. Sed et nunc ne omittas facere, neque diutius ad nos transire differas. Hæc quidem de hac re. Quod

D

ΠΓ΄. *Τῷ τοῦ Ἰδροῦντος.*

Ἃ μὲν περὶ τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης βραβευθείσης εἰρήνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εὐχαριστεῖς, καλῶς εὐχαριστεῖς. Ὅπου γὰρ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ σωτηρίῳ πράγματι οὐδεὶς οὐδὲ τοῦ πληρώματος τοῦ λαοῦ καθέστηκεν, ὃς οὐχὶ τὴν εὐχαριστίαν δίδωσιν ἐπὶ τῇ ὁμονοίᾳ τοῦ ἱερατικοῦ πληρώματος τῷ Θεῷ, πῶς οὐκ ἄξιον, εἰ δυνατὸν, μὴ μόνον γλώσσῃ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις μέλεσιν ἡμᾶς ἐκπληροῦν τὴν εὐχαριστίαν, οὓς, εἰ καὶ ἀναξίους, κύκλῳ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου παρέστησεν ὁ Χριστὸς ἡμῶν καὶ Θεός; Ἀλλ' ἔδει μετὰ τῆς ἰδίας εὐχαριστίας τὰ ἐνταῦθα καταλαβεῖν σε, καὶ κοινῶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν σου καὶ συναρχιερέων εὐχαριστῆσαι τῷ αἰτίῳ καὶ βραβευτῇ τῆς εἰρήνης τῷ πρώτῳ καὶ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ

Digitized by Google

καὶ Θεῷ· πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο περιστάσεις πονηρῶν πραγμάτων ἐκώλυσαν, ἀλλ' ἀπό γε τοῦ νῦν μὴ ἐπιβάλλῃ ποιῆσαι, μηδ' εἰς ὑπέρθεσιν τὴν πρὸς τὰ ἐνταῦθα δώσεις πορείαν. Ταῦτα μὲν περὶ τούτου. Ἃ δὲ περὶ τοῦ πατρικίου Οὐρσολέοντος ἔγραψας, ταῦτα κοινῶς ἀνενεχθέντα καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἐνήχηνται οἱ μεγάλοι καὶ ὑψηλοὶ βασιλεῖς ἡμῶν, καὶ ἃς ἔδοξεν αὐτοῖς σωτηρίους καὶ συμφερούσας παρέσχοντο ἀποκρίσεις· πλὴν οὐδὲν κωλύει καὶ ὑμᾶς ταῦτα εἰδέναι. Ἀμνηστίαν ἐπηγγείλαντο τῶν τετολμημένων, εἰ τοῦ λοιποῦ εὖνοι καὶ ὑπήκοοι διαμενοῦσιν οἱ τὰ πονηρὰ τετολμηκότες. Περὶ δὲ τῶν πρὸς τὴν Ῥώμην ἀποσταλέντων, τὴν μὲν σὴν εἰς αὐτοὺς προαίρεσιν ἀπεδεξάμεθα, τὴν δ' ἐκείνων βραδύτητα καὶ ῥᾳθυμίαν ἐν οἷς ἔδει συντείνειν τὸν δρόμον, οὐκ ἔξω τίθεμεν μέμψεως· πλὴν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος, εἴ τις σοὶ δύναμις συναντιλαβέσθαι αὐτοῖς ὡς κοινωφελοῦς οὔσης τῆς συναντιλήψεως, πρόθυμος περὶ ταύτην γενοῦ· τὰ δ' ἄλλα...

A autem de patricio Ursoleonte scripsisti, hæc communiter afferuntur, et ab aliis accipiunt magni et excelsi imperatores nostri, et quas ipsis visum est, salutares et opportunas fecerunt responsiones. Nihil tamen impedit quin vos hæc sciatis. Admissorum facinorum oblivionem annuntiavere, si de cætero benevoli et obedientes permaneant qui illa admiserunt. De iis autem qui Romam missi sunt, tuum in illos studium accepimus, eorum autem lentum et mollem cursum quem velocem esse oportebat, non extra vituperationem ponimus. Attamen et exinde, si iis potes succurrere, ubi commune est auxilium, id sedulo facies. Cætera... (*Adde quæ sunt in clausula sequentis epistolæ.*)

ΠΔʹ. *Τῷ εὐκλεεστάτῳ, ἠγαπημένῳ, πνευματικῷ τέκνῳ Γαΐδωνι, βασιλέως πρωτοσπαθαρίῳ, Νικόλαος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως.*

Τῷ γράμματί σου, τέκνον ἡμῶν, ἐντυχόντες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις γράμμασιν ὅσα πρὸς ἡμᾶς ἐξεπέμφθη παρὰ τῶν οἰκητόρων τῆς αὐτόθι γῆς, ἀνεμάθομεν τὰ δυστυχῆ πράγματα, καὶ ὅσα ὁ πονηρὸς καὶ οἱ ἐκείνῳ συνεργοῦντες ἄνθρωποι κατειργάσαντο. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἤδη πραχθέντων δυστυχῶς οἱ μεγάλοι καὶ ὑψηλοὶ βασιλεῖς ἡμῶν συγγνώμην παρασχόντες τοῖς ὑπουργοῖς τῶν τοιούτων δυστυχημάτων ἐδήλωσαν διὰ κελεύσεως αὐτῶν οἷα ἐδήλωσαν. Δεῖ οὖν καὶ σὲ, τέκνον ἡμῶν, ὡς πιστὸν θεράποντα τῆς βασιλείας, ἐκεῖνα καὶ λέγειν καὶ ὑποτίθεσθαι, ὅσα πρὸς κατάστασιν καὶ ἀταραξίαν ὁρᾷ, οἷς ἂν C δύνῃ προσεντυγχάνειν καὶ λέγειν, καὶ ὅσα πρὸς ὑποταγὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ κυριότητος. Ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ὑμῶν συμβεβηκότων. Περὶ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων οὐκ ἔχω πλέον τι γράφειν παρὰ τὰ ἤδη γραφέντα σοι. Εἰ οὖν ἐστί σοι δύναμις τὴν Ῥώμην καταλαβεῖν καὶ κατὰ τὰ γραφέντα σοι διοικῆσαι, τοῦτο σπουδαίως ἐπιτέλεσον, εἰδὼς ὅτι τοῦ σοῦ καμάτου καὶ τῶν πόνων καὶ τὸν μισθὸν ἀπολήψῃ παρὰ Θεοῦ καὶ παρὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, καὶ εἴ τίς ἐστι καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀνταμοιβὴ, καὶ αὐτῆς προσεπιχορηγηθήσεται. Τὰ δ' ἄλλα διατηρήσει ὑμᾶς ὁ Θεὸς εὐαρεστοῦντας αὐτῷ καὶ κατὰ τὸ ἐκείνου ἀεὶ θέλημα καὶ ζῶντας καὶ πράττοντας.

B LXXXIV. *Gloriosissimo, dilecto spirituali filio Gedoni imperatoris protospathario, Nicolaus, Dei misericordia archiepiscopus Constantinopolitanus.*

Litteras tuas, fili, accepimus, sed et ex aliis quæ ad nos missæ sunt ab illa regione res calamitosas didicimus et quæcunque malus dæmon et istius consortes operati sunt. Porro excelsi imperatores nostri, tantorum malorum auctoribus veniam dantes, per mandatum ostenderunt qualia ostendere voluerunt. Oportet igitur te, mi fili, ut imperatoriæ potestatis fidelem ministrum, illa et dicere et revelare quæ ad rerum tranquillitatem pertinent; revelabis igitur quæ poteris, quæcunque spectant ad obedientiam erga imperatoriam potestatem et dominationem. Et hæc quidem de iis quæ apud vos acciderunt. De ecclesiasticis autem rebus nihil habeo quod scribam ultra ea quæ a te scripta sunt. Si ergo in tua potestate est Romam descendere, et juxta epistolam tuam res tuas componere, hoc diligenter perfice, memor laboris et ærumnarum mercedem te a Deo et regia potestate accepturum, et si qua est a nostra humilitate remuneratio, hanc quoque esse adjiciendam. Cæterum servabit vos Deus in favore suo si secundum ejus voluntatem vivitis et facitis.

ΠΕʹ. *Πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ ἱερεῖς, καὶ ἄρχοντας, καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος τοῦ λαοῦ Λογγιβαρδίας, Νικόλαος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος.*

Τὰ γραφέντα παρ' ὑμῶν, τέκνα μου ποθητὰ, ἐπιμελῶς ἀνέγνωμεν, καὶ τῇ διανοίᾳ ἐπιμελέστερον ἀνεσκεψάμεθα, καὶ ἃ μὲν συνέβη περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον οἱ μεγάλοι καὶ ὑψηλοὶ βασιλεῖς ἡμῶν τῷ ἐκεῖθεν παραπέμψαντες κριτηρίῳ, ἐν ᾧ λανθάνει οὐδὲν οὐχ ὅτι τῶν πραττομένων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν εἰς ἐνθύμησιν ἡκόντων, ἀφῆκαν ἔξω τῆς ἐτάσεως τῆς οἰκείας αὐτῶν ἐπισκέψεώς τε καὶ κρίσεως, ὥστε τούτου γε ἕνεκεν μηδένα φόβον οἱ πράξαντες τοῦ τι κακὸν παθεῖν παρὰ τῆς βασιλείας ὑφοράσθωσαν. Μόνον τοῦτο πάσῃ σπουδῇ καὶ εὐγνωμοσύνῃ διατη-

D LXXXV. *Antistitibus et sacerdotibus et magistratibus et cæteræ Longobardorum plebi, Nicolaus, Dei misericordia archiepiscopus.*

Quæ a vobis scripta sunt, filii dilectissimi, diligenter legimus, diligentiusque cogitatione revolvimus; quæ vero de illo homine acciderunt magni et excelsi imperatores nostri ad hoc tribunal transmittentes, in quo nihil latet non modo eorum quæ facta sunt, sed etiam eorum quæ in cogitationem venerunt, hæc omnia extra propriam sui examinis et judicii tribunal dimiserunt, ita ut rei nihil habeant quod hujus causa ab regia potestate timeant. Unum hoc omni cura et sollicite observent, ut dominationi quam a Deo acceperunt debitum amo-

Digitized by Google

rem et fidem præstent; vel potius studeant ut bonis operibus de facto homicidio accusationem repellant; se eadem fecisse ostendentes, etsi non oportuerit, quod improbitatem odissent; et malitiam persequerentur. Quod manifestum erit, si excelsorum et magnorum imperatorum nostrorum mandatis aurem docilem præbeant et ad se corrigendum parati sint. De electione autem Landulphi proconsulis in exercitus ducem, magni et excelsi imperatores nostri secundum datam sibi a Deo prudentiam deliberarunt suamque proconsuli opinionem denuntiavere, et si mandato sibi misso obedire velit, commune vestri et illius votum perficiatur. Quid amplius oportet scribere? Quicunque dono sive divino, sive humano judicatus est dignus, se illo dignum ostendit atque ita donante rursus accepit, quem donans dignum jam judicabat cum dono acciperet. Det autem Christus Deus noster ut imperantes et subditi ea cogitent et faciant quæ ad salutem utilitatemque et ad nostram pacem bonamque vivendi rationem spectent.

A ρείτωσαν, τὸ πρὸς τὴν οἰκείαν καὶ ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Θεοῦ δεσποτείαν τὴν ὀφειλομένην ἀγάπην καὶ πίστιν διαφυλάττειν ἀμετακίνητον· μᾶλλον δὲ σπουδάσαι διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τὴν ἐπὶ τῷ γενομένῳ φόνῳ ἀποτρίψασθαι κατηγορίαν, καὶ δεῖξαι ὅτι κἀκεῖνο ἔπραξαν, εἰ καὶ μὴ ἔδει, ἀλλ' οὖν διὰ τὸ μισοπόνηρον καὶ τὴν ἀποδίωξιν τῆς κακίας. Τοῦτο δὲ φανερὸν ἔσται, ἐὰν τοῖς κελευομένοις παρὰ τῶν ὑψηλῶν καὶ μεγάλων ἡμῶν βασιλέων εὐπειθῆ παρέχωσι τὴν ἀκοὴν, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἐκπλήρωσιν ἕτοιμοι γίνωνται. Περὶ δὲ τοῦ προχειρισθῆναι στρατηγὸν τὸν ἀνθύπατον Λανδοῦλφον οἱ μεγάλοι καὶ ὑψηλοὶ βασιλεῖς ἡμῶν κατὰ τὴν δεδομένην αὐτοῖς ἄνωθεν παρὰ Θεοῦ πρόνοιαν καὶ συνδιεσκέψαντο, καὶ τῷ ἀνθυπάτῳ τὴν οἰκείαν γνώμην ἐδήλωσαν,
B καὶ πάντως εἰ βουλήσεται πεισθῆναι τῇ πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένῃ κελεύσει, τὸ κοινὸν αἴτημα ὑμῶν τε κἀκείνου εἰς πέρας ἐκβήσεται. Τί δεῖ πλέον γράφειν; Πᾶς ὁ δωρεᾶς ἀξιούμενος, εἴτε θεϊκῆς εἴτε ἀνθρωπίνης, ταύτης ἄξιον ἑαυτὸν ἀποδείκνυσι, καὶ οὕτως παρὰ τοῦ διδόντος τυγχάνει, ὃν ὁ διδοὺς ἔκρινεν ἄξιον τὸν λαμβάνοντα τὰ δωρήματα. Εἴη δὲ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους ἐκεῖνα διδοὺς καὶ λογίζεσθαι, καὶ αἰτεῖσθαι, καὶ πράττειν ὅσα εἰς σωτηρίαν, ὅσα πρὸς τὸ συμφέρον ὁρᾷ καὶ τὴν ὑμῶν εἰρηνικὴν κατάστασιν καὶ εὐζωΐαν.

LXXXVI. *Imperatori pro Ecclesiæ œconomo.*

Domine et fili a Deo glorificate, qui te ad imperii fastigium evexit, tuam etiam mentem et tuas cogitationes excelsas fecit ita ut ejus bonitate tibi datum sit quidquid tuam decet regiam potestatem. Et ideo, ut pater, te hortor filium meum et dominum, uti secundum regiæ bonitatis magnitudinem erga subditos sis dispositus, non autem secundum multoties insanientium insipientiam, tuæ regiæ potestati ea quæ non oportet dicentium, et pro insipientia sua garrientium. Sufficit hæc admonitio nec pluribus opus est verbis. Œconomum autem arcessivimus, et quæcunque oportebat eum monuimus; quem arbitror honorandum tuum animum de cætero non contristaturum, ut prius contristavit, ea indecora dicens, atque, ut videbatur, tuam honorabilissimam majestatem probris persequens. Illum dimisimus; tu illi vultum benevolum ostende, pro tua bonitate viva voce quæ Deus sanctæ tuæ menti inspirabit, dicens, rursusque ei œconomi claviculas committens. Pro quibus Deus sanctus nostras humiles preces audiens ipse tibi precanti semper aures benevolas præbebit, et quidquid volueris adimplebit.

ΠϚ'. *Τῷ βασιλεῖ ὑπὲρ τοῦ οἰκονόμου τῆς Ἐκκλησίας.*

Δέσποτα καὶ τέκνον δεδοξασμένε ὑπὸ Θεοῦ, ὁ ἀναγαγών σε εἰς τὸ ὕψος τῆς βασιλείας ὕψωσε καὶ τὸν νοῦν σου καὶ τὰ φρονήματα, ὡς πιστευθῆναι μὲν
C τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι εἰς ὕψος τὸ ἁρμόζον τῇ βασιλείᾳ σου. Καὶ διὰ τοῦτο ὑπομιμνήσκω, ὡς πατὴρ, τὸ δεδοξασμένον μου τέκνον καὶ δεσπότην, ἵνα κατὰ τὸ ὕψος τῆς βασιλικῆς ἀγαθότητος καὶ πρὸς τοὺς ὑποχειρίους σου διατιθῇς, καὶ μὴ κατὰ τὴν ἀφροσύνην τῶν πολλάκις παραφρονούντων καὶ λεγόντων ἃ μὲν οὐ δεῖ λέγειν πρὸς τὴν βασιλείαν σου, ὅμως δὲ νικωμένων παρὰ τῆς ἀφροσύνης καὶ φλυαρούντων. Ἀρκεῖ αὕτη ἡ ὑπόμνησις, καὶ πλειόνων οὐ δεόμεθα λόγων. Περὶ δὲ τοῦ οἰκονόμου ἠγάγομεν αὐτὸν, καὶ ὅσα ἔδει παρῃνέσαμεν, καὶ νομίζω μηκέτι αὐτὸν τὴν σὴν τιμίαν λυπήσειν ψυχὴν, ὥσπερ πρότερον ἐλύπει, τὰ μὴ πρέποντα λέγων, καὶ, ὡς ἐδόκει, ἐξονειδίζων τὴν σὴν τιμιωτάτην βασιλείαν. Ἀπεστείλαμεν οὖν αὐτὸν, καὶ δεῖξον αὐτῷ πρόσωπον εὐμενὲς
D ἄξια ποιῶν τῆς σῆς ἀγαθότητος, καὶ οἰκείᾳ γλώσσῃ ἃ ὁ Θεὸς ἐμπνεύσει ἐν τῇ ἁγίᾳ σου ψυχῇ λέγων αὐτῷ, καὶ πάλιν ἐγχειρίζων τὰ κλειδία τοῦ οἰκονόμου. Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος ἀνθ' ὧν τῆς ἡμετέρας τεταπεινωμένης ἤκουσας δεήσεως, αὐτός σοι παρέξει εὐήκοον τὸ ἅγιον αὐτοῦ ὠτίον ἐν πάσῃ δεήσει σου, καὶ πληρωτὴς ὀφθείη πάντων σου τῶν θελημάτων.

LXXXVII. — *Incerto.*

Fili noster sancte, non puto sanam tuam intelligentiam ignorare qua natura sim aut qua sim sententia humilis ego tuus pater ad ea quæ humano more tam frequenter occurrunt offendicula, aut me quidquam tale in meo animo recondere, non modo erga filium meum tanquam propria viscera

ΠΖ'. Ἀδήλῳ

Τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, οὐ λογίζομαι ἀγνοεῖν τὴν σὴν ἔμφρονα σύνεσιν, οὔτε τὴν ἐμὴν φύσιν, οὔτε ὅπως ἔχω γνώμης ὁ ταπεινός σου πατὴρ πρὸς τὰ πολλάκις ἀνθρωπίνως γινόμενα προσκρούσματα, οὐδ' ὅτι οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐν τῇ ἐμῇ ἀποθησαυρίσω ψυχῇ, οὐχ ὅτι πρὸς τέκνον ἐμὸν, καὶ σπλάγχνον οἰκεῖον,

Digitized by Google

καὶ μέλος ὥσπερ εἶ σύ, χάριτι Θεοῦ ἐξ ἀρχῆς καὶ συγκοινωνὸν τῶν παθημάτων, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἕτερόν τινα. Μηδεὶς οὖν ὑποτρεχέτω λογισμὸς, τέκνον ἠγαπημένον, τὴν σὴν ψυχὴν, ὡς ἕνεκεν τῶν προλαβόντων ἀηδές τι ἐν τῇ ἐμῇ ἀποκείσεται ψυχῇ, οὐδ' ἀποστροφή τις καὶ ἐναντίωσις. Μὴ γένοιτο, τέκνον μου, μὴ οὕτως ποτὲ νικήσῃ τις ὑπεναντίως κινούμενος λογισμὸς, ὥστε τοιοῦτον ἐνθύμημα ἐν τῇ σῇ ἐμφυτευθῆναι ψυχῇ. Ἀλλ' ὄψει μᾶλλον πλέον ἢ πρόσθεν τὴν ἡμετέραν πρὸς σὲ καὶ διάθεσιν, καὶ γνώμην, καὶ στοργὴν ἐξηπλωμένην, καὶ τοσοῦτο πλέον ὅσον νῦν εἰς μέσον εἰσέρχομαι τῶν ἴσως διὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας μὴ καθαρῶς μηδὲ γνώμῃ ἀδιαστρόφῳ μεθ' ἡμῶν μελλόντων συναναστραφήσεσθαι. Καὶ πάλιν φημὶ, εἴ τις παρενοχλεῖ λογισμὸς ἕνεκεν τῆς μικρᾶς ταύτης γεγενημένης διαστάσεως, τοῦτον B ὅλῃ ψυχῇ ῥίψον ἀφ' ἑαυτοῦ, λαμβάνων πληροφορίαν, ὡς οὐδ' ἴχνος ὅλως τῶν γεγονότων μεταξὺ ἡμῶν τῇ ἐμῇ ψυχῇ, ἐν Θεῷ φαμεν, ἀποκείσεται.

A et membra, ut tu ipse es, et gratia Dei ab initio dolorum meorum participem, sed neque erga alium. Nullo igitur, mi fili, mentem tuam suspicio subeat in mea mente ex præcedentibus non nihil molesti vel aversionem et oppositionem residere. Absit, fili, ut unquam talis cogitatio in tua mente radices agat. Sed majorem quam prius nostram erga te dispositionem et sententiam et effusam dilectionem videbis, eoque magis quod nunc in medium eorum introeo, qui forsitan ob mea peccata neque simpliciter, neque mente sincera cogitatione nobiscum debent conversari. Et rursum dico, si qua te impedit suspicio, parvi illius quod accidit, dissidii causa, hanc toto animo longe a te abjice, certam fidem accipiens ne vestigium quidem eorum quæ inter B nos acciderunt, in Deo dicimus, nostra in mente permansurum.

ΠΗ'. Ἀδήλῳ.

Οἴδαμεν τὴν ἀγαθήν σου προαίρεσιν, τέκνον ἡμῶν, μὴ δεομένην τῆς ἡμῶν παραινέσεως. Οἱ γὰρ οἴκοθεν ἔχοντες τὸ συμπαθὲς οὐ χρῄζουσιν ἐπὶ τοῦτο τῆς ἐκτὸς παρακλήσεως. Διὰ τοῦτο οἱ τὸ γράμμα ἡμῶν ἐπιφερόμενοι μέχρι τοῦ νῦν τοιοῦτο οὐκ ἐκόμισαν γράμμα περὶ τοῦ μηδὲν ἐπιβαρεῖσθαι αὐτοὺς ἕνεκεν τῆς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν ἐλαφρυνούσης αὐτοὺς συνεισφορᾶς ἐν τῇ πατριαρχικῇ διοικήσει. Ἐλογιζόμεθα γὰρ ὅτι καὶ χωρὶς τοῦ ἡμετέρου γράμματος τούτους ἀφήσῃς τοῦ δημοσίου βάρους C ἀνέτους· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν (ὡς καὶ ἡ σὴ ἐξεπίσταται σύνεσις) τά τε πατριαρχείῳ ἐξ ἀρχῆς διορισθέντα συνεισφέρειν, καὶ ταῖς δημοσίαις ὑπηρεσίαις καταβαρύνεσθαι. Διὰ ταῦτα γράφομέν σοι, τέκνον ἡμῶν, εἰ δυνατὸν ἐᾶσαι πένητας ἄνδρας διὰ τὴν αὐτῶν ἀπορίαν μικρὰν συνεισφέροντας χρείαν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ μὴ βάρος αὐτοῖς ὑπὲρ τὴν δύναμιν ἐπιθεῖναι, ὃ καὶ τοῖς δημοσίοις πράγμασι λειτουργεῖν αὐτοὺς οὐ συγχωρήσει, καὶ τῆς μικρᾶς προσενέξεως τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἀποστερήσειν.

LXXXVIII. *Incerto.*

Scimus, mi fili, tuum bonum animum nostra adhortatione non egere. Qui enim ex se misericordiam habent, non ad hoc aliena invitatione indigent. Ideo qui nostras litteras ferunt, hucusque eas non reddidere, deprecantes ut nihil ultra onerentur ipsi qui ab initio et jamdudum per suas in patriarchali administratione contributiones sublevati fuerint. Reputabamus enim te etiam absque nostris litteris eos ab hoc publico onere liberos C remissurum esse. Non enim fieri potest (ut tu bene intelligis) et ea quæ patriarchali sedi ab initio sunt definita contribuere, et publicis muneribus insuper onerari. Ideo tibi scribimus, fili, ut, si fieri potest, homines inopes per suam inopiam nonnullam utilitatem Dei Ecclesiæ tribuentes molestare desistas. Neque eis novum onus imponas, quod non iis permittet ut publica obeant munera, Deique Ecclesiam certis privabit facultatibus.

ΠΘ'. Γρηγορίῳ Ἐφέσου.

Ἐπειδὴ τὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἀρχιερεὺς ἡμῶν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς οἰκονομηθῆναι παρέσχεν, ὃν τρό- D πον τῇ αὐτοῦ ἔδοξεν ἀγαθότητι (τίς γὰρ ἐπὶ νοῦν τολμήσοι λαβεῖν ὡς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον μὴ γεγονέναι σὺν τῇ ἐκείνου εὐδοκίᾳ;) ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ τὰ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ συναγωγῆς διῳκήθη, ὁρίζομεν τοὺς μὲν ἀρχαίους λειτουργοὺς τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου προτετάχθαι τῶν παρὰ τῆς σῆς ἀρχιερωσύνης ἐν τῷ νῦν καιρῷ εἰς λειτουργίαν προκεχειρισμένους· μετ' ἐκείνους δὲ τοὺς παρὰ σοῦ τὴν χειροθεσίαν λαβόντας· ἐσχάτους δὲ εἶναι τοὺς ἐν τῷ καιρῷ τῶν οὐκ οἶδα ποίοις κρίμασι Θεοῦ συγκεχωρημένων ἐπεισελθεῖν σκανδάλων τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ Κωνσταντίνου καὶ Ἰωάννου χειροθετηθέντας. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ μέρος τοιοῦτον ἔχει τὸν διορισμόν. Ἕτερον δὲ ὁρίζομεν (καὶ τοῦτο μενέτω πάντως ἀπαράτρεπτον), ὥστε τὸν

LXXXIX. *Gregorio Ephesi episcopo.*

Quoniam ea quæ sunt Ecclesiæ, magnus et primus sacerdotum princeps, Dominus et Deus noster D Jesus Christus administranda præbuit, eo modo quo ipsius bonitati visum est, (quis enim mente auderet concipere magnum hoc opus cum illius beneplacito non fieri!) Sed quoniam ipsius sacri cœtus res nobis commissæ sunt, definimus antiquos ministros sacris altaribus præfici debere ante eos qui nunc maxime a tuo summo sacerdotio ad ministerium designati sunt; deinde eos qui a te manuum impositionem receperunt; ultimos autem esse eos qui eo scandalorum tempore electi, (scandala) nescio quibus Dei judiciis, sub Constantino et Joanne Ecclesiam intrare potuerunt. Quæ quidem pars hanc habet explicationem. Alterum autem definimus, (et hoc certo certius erit) ut is qui a te in locum protopresbyteri et archidiaconi ordinatus

Digitized by Google

est, et eum qui in locum secundi, ut aiunt, suum ordinem et statum servet nunquam tentes in inferiorem ordinem deducere. Hæc tibi mandamus. Hæc nostra mandata servabis, nobis obediens, etsi peccatori, patri tamen tuo et summo sacerdoti.

A παρὰ σοῦ εἰς τάξιν πρωτοπρεσβυτέρου τεταγμένον καὶ ἀρχιδιακόνου, καὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ λεγομένου δευτερεύοντος, συντηρεῖσθαι τάξιν τε καὶ κατάστασιν, καὶ μηδαμῶς αὐτοὺς ἐν ὑποβεβηκυίᾳ τάξει δοκιμάσαι καταγαγεῖν. Ταῦτά σοι ἐντελλόμεθα, καὶ γενοῦ φύλαξ τῆς ἡμετέρας ἐντολῆς, ὡς ἑπόμενος, εἰ καὶ ἁμαρτωλῷ, ὅμως δ' οὖν πατρί σου καὶ ἀρχιερεῖ.

XC. *Incertis.*

Fratres mei, addam vero, et filii, nisi vobis displicet filios vocari peccatoris quidem, sed tamen patris, quod ne vos quidem negaretis, etsi..... esse apud omnes digni habemur; sed enim filii et fratres... pessimi dæmonis Ecclesiæ schisma, illius providentia qui semper et ab initio separata in unitatem reducit, præsertim quidem per seipsum, cum exinaniverit semetipsum pro omnium unitate, et pati voluerit quæcunque passus est; deinde vero et per eos qui eam humanitatis curam suscepere, apostolos scilicet eorumque successores, abstulit, ut putamus etsi peccatores, divinæ voluntati congruam inter Dei sacerdotes conjunctionem. Quod schisma si quis non animadvertit, meum non est illum convincere, cum, vel nobis tacentibus, res ad probandum sufficiant. Quæ vero accusationes sive a vobis sive ab aliis in meam humilitatem diriguntur, accusantium conatum non deprecor, quam longissime progrediendi. Etsi divina gratia illud discrimen non reformidemus, attamen, filii et fratres, si ego vobis oneri sum et displiceo, tali onere oneratos liberare paratus sum, et ea quæ ad me spectant juxta vestrum beneplacitum disponere, illi qui vobis placere poterit, ut vestrum caput fiat, concedens, dummodo ad corporis Ecclesiæ integritatem revertamini.

Ϟʹ. Ἀδήλοις.

Ἀδελφοί μου, προσθήσω δὲ καὶ τέκνα, εἰ μὴ λύπην ἡ προσθήκη ποιεῖ τοῦ τέκνα καλεῖσθαι ἁμαρτωλοῦ μὲν, ὅμως δ' οὖν πατρὸς, ὡς οὐδ' ἂν αὐτοὶ ἀρνηθείητε εἰ καὶ πλ... εἶναι παρὰ πᾶσιν ἄξιοι καθεστήκαμεν. Ἀλλὰ γὰρ τέκνα καὶ ἀδελφοί... πονηροῦ δαίμονος τῆς Ἐκκλησίας διαῤῥήξεις, προμηθείᾳ τοῦ ἀεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰ διεστῶτα εἰς ἕνωσιν B ἄγοντος, μάλιστα μὲν δι' ἑαυτοῦ οἷς ἐκένωσεν ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς πάντων ἑνώσεως καὶ παθεῖν ἠνέσχετο οἷα πέπονθεν. Ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τῶν εἰς τὴν ἐκείνου πρόνοιαν τῆς ἀνθρωπίνης εἰσεληλυθότων ἑνώσεως, ἀποστόλων φαμὲν καὶ τῶν ἐφεξῆς διαδόχων, ἀπείληφε τὴν, ὥς γε νομίζομεν, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ, θείῳ νεύματι πρέπουσαν ἱερεῦσι Θεοῦ σύναψιν· καὶ εἴ τις ταύτην οὐκ ἐν ἀποδοχῇ τίθεται, οὐκ ἔστιν ἐμὸν ἐλέγχειν, τῶν πραγμάτων ἀρκούντων εἰς ἔλεγχον, κἂν ἡμεῖς σιωπήσωμεν. Ἃ δὲ πρὸς τὴν ἐμὴν ταπείνωσιν εἴτε παρ' ὑμῶν, εἴτ' ἐπ' ἄλλων αἰτιάματα βλέπει, οὐ παραιτοῦμαι τὴν τῶν αἰτιωμένων προαίρεσιν, εἰς ὃ προελθεῖν ἀγαπῶσιν, κἂν θείᾳ χάριτι μὴ δειλιῶμεν τὴν τῶν αἰτιαμάτων διάλυσιν, C ὅμως οὖν, τέκνα καὶ ἀδελφοὶ, εἰ βαρὺς ἐγὼ καὶ ἀπαρέσκων, ἕτοιμός εἰμι καὶ τοῦ βάρους ἀπαλλάττειν τοὺς βαρυνομένους, καὶ πρὸς τὸ ἀρεστὸν ὑμῖν τὰ κατ' ἐμαυτὸν διατιθέναι, παραχωρῶν τῷ εἰς ἀρέσκειαν ἐσομένῳ τὸ εἶναι ὑμῶν κεφαλὴν, μόνον πρὸς τὴν ὁλότητα τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιστράφητε σώματος.

XCI. *Dilecto spirituali filio, illustrissimo Coropo.*

Scimus, fili, jam ante benevolentissimas tuas litteras rerum difficultatem prohibuisse quominus ad nos tua Excellentia mitteret. Hoc tamen te non lateat, nos etsi nulla a te admonitio facta fuisset, non negligere de tua felicitate et salute in nostris humilibus precibus memoriam facere. Suæ autem est intelligentiæ humiles preces nostras efficaces reddere illisque facultatem dare omnipotenti Deo appropinquandi. Fortes enim sunt ferventes justi preces. Si autem justorum oratio indiget vel eorum pro quibus fit auxilio, quanto magis peccatorum oratio, quales nos sumus! Omnino autem, fili, nostris humilibus precibus auxilium a te accedet, qui Deo digne vivis, ut debet quicunque humanæ naturæ est particeps imprimis vero ii qui a Deo imperium acceperunt, et, Deo similes, erga sibi subditos connaturales et conservos sunt. Quid igitur dico? Nempe te paterno more neque rigide imperantem subditis ut propriis filiis providentem, justitiam colentem, salutarem sub-

ϞΑʹ. *Τῷ ἠγαπημένῳ πνευματικῷ τέκνῳ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ Κορόπῳ.*

Οἴδαμεν, τέκνον ἡμῶν, καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τῆς σῆς τελειοτάτης συνέσεως, ὡς ἡ τῶν πραγμάτων δυσχέρεια τὴν ὑμετέραν ἀπεκώλυε τιμιότητα διαπέμπεσθαι πρὸς ἡμᾶς. Πλὴν τοῦτό σε μὴ λανθανέτω, ὅτι, κἂν μὴ πρὸς ἡμᾶς δήλωσίς τις ἐγίνετο παρ' ὑμῶν, οὐκ ἐτίθεμεν ἐν D παροράσει τὸ ἐν ταῖς τεταπεινωμέναις ἡμῶν εὐχαῖς μεμνῆσθαι τῆς ὑμῶν εὐζωΐας καὶ σωτηρίας. Τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος οὐ λήξομεν, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ, ποιοῦντες. Ἔστι δὲ τῆς σῆς συνέσεως τὴν ταπεινὴν εὐχὴν ἡμῶν ἐνεργῆ ποιῆσαι καὶ παῤῥησίαν λαβεῖν τοῦ προσιέναι τῷ πάντων Θεῷ. Ἰσχύει γὰρ δικαίου δέησις ἐνεργουμένη. Εἰ δὲ τῶν δικαίων εὐχὴ χρῄζει καὶ τῆς ὑπὲρ ὧν εὔχεται βοηθείας, πόσῳ μᾶλλον ἡ τῶν ἁμαρτωλῶν ὁποῖοι τυγχάνομεν ἡμεῖς; Πάντως δὲ, τέκνον ἡμῶν, γενήσεται ἡ παρὰ σοῦ βοήθεια τῇ ἡμῶν τεταπεινωμένῃ εὐχῇ, βιοῦντός σου θεοφιλῶς, ὅπερ ὀφείλει πᾶς μὲν ὁ ὑπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τελῶν, μάλιστα δὲ οἱ παρὰ Θεοῦ λαβόντες τὸ ἄρχειν τὰ ἴσα καὶ Θεῷ τοῖς ὁμο-

Digitized by Google

υἱέσι καὶ ὁμοδούλοις τοῖς ὑποτεταγμένοις ὄντε;. Τί οὖν φημι; Ὅτι πατρικῶς ἄρχων μᾶλλον οὐχὶ δεσποτικῶς, ὅτι προνοούμενος τῶν ὑπηκόων ὡς τέκνων οἰκείων, ὅτι δικαιοσύνην τιμῶν καὶ σωτηριώδη ποιούμενος πρόνοιαν τῶν ὑπὸ τῇ σῇ προνοίᾳ κειμένων, καὶ ἁπλῶς, ἵνα μὴ πλέον λέγω, ὅτι οὕτως ἄρχων τῶν ὑποχειρίων, ὡς παρὰ Θεοῦ τὸ ἄρχειν λαβὼν καὶ εἰκονίζων τὸν πάσης ἀρχῆς καὶ κυριότητος ἄρχοντα, τὴν ἡμετέραν ὑπὲρ σοῦ ἔμπρακτον καταστήσεις εὐχὴν, καὶ οὕτω καθὼς εὐχόμεθα, καὶ τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν διανύσεις ἐνδόξως, καὶ τῆς μελλούσης οὐκ ἀποτεύξῃ, πρὸς ἣν πᾶς ἄνθρωπος ἔρωτα τῆς κληρονομίας τῶν ἀγαθῶν κεκτημένος καὶ εὔχεται καὶ σπουδάζει καταστῆναι. Εἴη δὲ Θεὸς ὁ καὶ προαγαγὼν ἡμᾶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, καὶ εἰς ἄρχειν ἀφορίζων οὓς οἶδεν ἐκεῖνος κρίμασι τῶν ὁμοδούλων, ἐκ πάσης μὲν κακώσεως ὅση ὁρωμένη καὶ ἀόρατος διατηρῶν, πάσῃ δὲ ἀρετῇ σεμνύνων, ὅση τὸν κατὰ Θεὸν ἄρχοντα οἶδεν ἐξωραΐζειν.

A ditorum providentiam gerentem, utpote qui a Deo imperium acceperis et eum imiteris qui omni imperio et dominationi præest, nostram pro te efficacem orationem redditurum esse, atque, ita ut precamur, vitam in terra gloriose transacturum, futuram non amissurum, ad quam, quicunque bonorum suffragia habet pervenire cupit et conatur. Deus autem qui nos e nihilo ad exsistentiam produxit, et ad conservorum imperium quibus scit judiciis destinavit, ab omni malo visibili et invisibili nos protegat, omni autem virtute ornet quæ secundum Deum imperantem ornare potest.

ϞΒ'. Ἀδήλῳ.

Αἱ κοιναὶ περιστάσεις κοινὴν ἀπαιτοῦσι καὶ τὴν βοήθειαν· οὐ γάρ ἐστιν ἄλλως τὰς κοινὰς συμπτώσεις λαβεῖν ἐπανόρθωσιν, εἰ μὴ πάντες κατὰ τὸ δυνατὸν συνεπιλήψονται τῆς διορθώσεως. Διὰ τί ταῦτα λέγομεν; Πάντως καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων λόγων οὐκ ἠγνόηκεν ἡ σὴ θεοσέβεια, ὅμως ἀπαγγέλλομεν καὶ ἡμεῖς· ἡ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐκ τῆς βαρβάρου καὶ Βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως γεγενημένη τῶν πραγμάτων κατάπτωσις πολλῆς ἐπιμελείας δεῖται καὶ σπουδῆς, χεῖρα Θεοῦ ὑπερέχοντος εἰς τὸ τὴν ὀφειλομένην λαβεῖν ἐπανόρθωσιν. Ἡ πολλὴ δὲ αὕτη σπουδὴ πῶς ἂν γένοιτο, ἢ δηλονότι πάντων κατὰ δύναμιν, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ δύναμιν τὰ δέοντα συνεισφερόντων; Οὐκοῦν δεήσει τὴν σὴν τελειότητα, πράττουσαν μὲν ἑαυτῇ ἄξια τῆς φρονήσεως, ἀναγκαῖα δὲ τῇ κοινῇ καταστάσει, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας ποσότητα χρυσίου ὅση μηδὲ τὴν ὑμῶν καινοτομῇ καὶ καταβαρύνῃ καὶ τῷ κοινῷ προξενῇ τὴν ὠφέλειαν, προθύμῳ παρασχεῖν γνώμῃ, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ὑπὸ σὲ μοναστηρίων καὶ ἐπισκοπείων τελούντων τὸν ὅμοιον τρόπον καταπρᾶξαι τὴν συνεισφοράν. Εἰ γὰρ καὶ ἰδίᾳ στενοχωρουμένοις τισὶν ὀφείλομεν χορηγεῖν κατὰ δύναμιν πρὸς τὸ λῦσαι τὴν στενοχωρίαν τῶν ἀπορουμένων, πόσῳ μᾶλλον ἐν τῇ παγκοίνῳ ταύτῃ στενοχωρίᾳ τοῦτο πράττειν ὀφείλομεν; ἐκεῖνο καλῶς εἰδότες, ὅτι, σωζομένης τῆς κοινότητος, πάντως σώζεται καὶ τὸ ἴδιον ἑκάστῳ, τῶν δὲ κοινῶν παραπολωλότων, τίς ἔτι σωτηρία τοῦ ἰδιάζοντος ἀπολείπεται; Ὡς οὖν ἔφημεν, τέκνον ἡμῶν, καὶ τῆς ὑπὸ σὲ χάριτι Θεοῦ διεπομένης Ἐκκλησίας, καὶ τῶν μοναστηρίων, καὶ τῶν ἐπισκόπων ποσότητα χρυσίου συναγαγὼν, ὅσην ἡ σὴ ἔμφρων οἰκονομία ὁρᾷ, μήτε ὑμᾶς εἰς ἀφόρητον ἀπάγουσαν στενοχωρίαν, καὶ τῇ κοινῇ βοηθοῦσαν ἀπορίᾳ, εἴτε διὰ σεαυτοῦ ἧκε φέρων, εἴτε δι' ἀνθρώπου τοῦ σοι πιστοῦ τυγχάνοντος μέχρι τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἐξαπόστειλον.

Περιττόν τι ποιεῖν δοκοῦμεν τῇ σῇ τελειότητι δεσμὸν ὑποβάλλοντες· πλὴν οὕτω καταναγκαζούσης τῆς χρείας, ἐν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προστίθεμεν τὸν δεσμὸν, οὕτω τὴν εἴτε λειτουργίαν, εἴτε συνεισφορὰν χρὴ λέγειν ταύτην, ἐπιτελέσαι, ὥστε μήτε τοῦ δέοντος ἔλαττον τοῖς κοινοῖς πράγμασι

B

XCII. — *Incerto.*

Communes calamitates commune quoque exigunt auxilium; non enim aliter est possibile communes casus reparari, nisi omnes pro viribus una reparationi student. Cur hæc dicimus? Certe jam ante nostros sermones tua pietas non ignoravit; attamen annuntiamus. Qui per nostram culpam ex barbara et Bulgarica insurrectione factus est lapsus, multa cura eget et sollicitudine, Deo manum tendente, ut debitam restitutionem accipiat. Illa autem tanta cura quomodo fieri possit, nisi, ut manifestum est, omnes pro viribus, imo et supra vires quæ necessaria sunt una præstent? Oportebit igitur tuam perfectionem, digna sua mente, communi vero calamitati necessaria faciendo, primo C quidem de propria Ecclesia tantum auri quantum privatam utilitatem non gravabit, communi vero inserviet, generoso animo præstare; deinde etiam iis, quæ tibi subjecta sunt, monasteriis et domibus simili modo solventibus, sic contributionem perficere. Si enim quibusdam privatis in angustia versantibus pro viribus subvenire debemus, ut indigentium tollantur angustiæ, quanto magis in communibus illis angustiis? hoc optime scientes fore omnino, ut, communitate salva, salvetur unusquisque; omnibus autem pereuntibus, quæ adhuc privato salus relinquitur? Ut igitur, dicebamus, fili, et hujus Ecclesiæ quæ Dei gratia tibi obedit et monasteriorum et episcoporum summam auri colligens quanta tuæ sapienti œconomiæ videbitur, quæ D impediet quominus in extremas angustias feramur, et publicæ inopiæ opitulabitur. Veni ipse, illud aurum afferens, vel per hominem fidum mitte ante Martium mensem.

Modum excedere videmur sic tuæ perfectioni injicientes vincula; sed, cogente necessitate, in Patre et Filio et Spiritu sancto vinculum addimus, hortantes ut eam, sive sacrificium sive contributionem appellare oporteat, ita perficias ut neque minus quam necesse est publicis rebus

Digitized by Google

opituleris, neque plusquam decet Dei ecclesiæ pondus sustineant. Quod autem scire debet tua perfectio, hoc adjungatur nempe, si mora fiat et si nimis sordidi minus quam oportet in communem utilitatem conferatis, tum a rege missi vestram contumaciam perpendentes vel invitis vobis illam collectionem extorquebunt. Quæ autem vobis ex hac re molestia redundatura sit, non necesse est ut vos doceam; ipse enim ante nostros sermones quod futurum sit apprime nosti.

A τὴν βοήθειαν γενέσθαι, μήτε πλέον ἢ προσῆκε τὰς συνεισφερούσας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας τὸ βάρος ὑποστῆναι τῆς ζημίας. Ὅπερ δὲ ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰδέναι τὴν ὑμῶν τελειότητα, τοῦτο ἔτι προσκείσθω, ὅτιπερ, ἐάν τε ὑστέρησις γίνηται, ἐάν τε σμικρολογούμενοι ἔλαττον τοῦ δέοντος εἰς τὴν κοινὴν ταύτην χρείαν συνεισενέγκητε, τότε βασιλικοὶ ἐξαποσταλήσονται ἄνθρωποι, καὶ τὴν ὑμετέραν προαίρεσιν ἀκριβολογούμενοι, καὶ ἀκόντων ὑμῶν τὴν συλλογὴν ταύτην ἐπιτελέσοντες. Καὶ ὅση τις γενήσεται βαρύτης ὑμῖν ἐκ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, οὐκ ἐμὲ χρὴ διδάσκειν· αὐτὸς γὰρ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων λόγων τὸ γενησόμενον ἐξεπίστασαι.

XCIII. — *Theoctisto Claudiopoleos episcopo.*

Quæ scribimus, fili sancte, et libenter et inviti scribimus; libenter quidem quod is qui has litteras perfert, quacunque transibamus, sive in ecclesia, sive in palatiis, non cessavit nostras aures suis clamoribus percellere, donec nos permoverit ut litteras daremus. Clamat autem se multas ex justitia vires habentem e propriis a te expelli: quod neque credidimus, neque credimus. Nihilominus hæc clamitat, et ubicunque aerem suis vocibus implet, imprimis addens se, facto de his de quibus poscit examine, a diversis regiis viris justificum suffragium accepisse; quod nos movit ut ad te ultro scriberemus. Inviti autem scribimus quod audivimus Basilium protospatharium in vestram provinciam deputatum, mandatum e palatio ferre istius contra te appellantis causam examinandi. Si igitur tua virtus intelligit, ut sæpe fit, hunc hominem contra justitiæ normam pati quæcunque se pati affirmat, tuum est et tuæ conscientiæ neque regia, neque alterius sententia egere, sed tui ipsius fieri judicem, et æquitati subvenire. Si vero dementia et inhumanus ac sine conscientia sensus hunc hominem ad has contra te criminationes movet, justitiæ auxilio, quantum tibi opitulari potest, istic te protegens, ab omni contra te calumnia virum projice, huc arcessitum et eos qui pro litigante pugnare volunt te irreprehensibilem et nos ab omni negotio expeditos fac perficias.

ϞΓ'. *Θεοκτίστῳ Κλαυδιουπόλεως.*

B Ἃ γράφομεν, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, τῇ θεοσεβείᾳ σου καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες γράφομεν, ἑκόντες μὲν ὅτι ὁ κομίζων τὸ γράμμα ἐν πάσῃ προόδῳ ἡμῶν, ὅση ἐν ἐκκλησίᾳ, ὅση ἐν βασιλείοις, οὐ διέλιπεν ἡμῶν κόπτων τὴν ἀκοὴν ταῖς βοαῖς αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔπεισε δοῦναι τὸ γράμμα. Αἱ δὲ καταβοήσεις, ὅτι πολλὴν παρὰ τοῦ δικαίου ἔχων τὴν δύναμιν, ἐξελαύνεται παρ' ὑμῶν τῶν ἰδίων· ὅπερ οὔτε ἐπιστεύσαμεν, οὔτε πιστεύομεν. Πλὴν ὁ ἄνθρωπος ταῦτα κράζει, καὶ οὗ ἂν ἐμφανεῖς αὐτῷ καταστῶμεν, πληροῖ τὸν ἀέρα τῶν οἰκείων φωνῶν, μάλιστα προστιθεὶς ὅτι, καὶ γενομένης ἐπισκέψεως περὶ ἧς ἐγκαλεῖ ὑποθέσεως ἐκ διαφόρων βασιλικῶν ἀνθρώπων τὴν δικαιοῦσαν ἔλαβε ψῆφον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἑκόντας ἡμᾶς ἐκίνησεν εἰς τὸ γράφειν. Ἄκοντες δὲ γράφομεν διὰ τὸ ἀκηκοέναι ὡς Βασίλειος ὁ C πρωτοσπαθάριος ἐν τῷ καθ' ὑμᾶς θέματι ἐξαποσταλεὶς, διάταξιν ἐκ τῶν βασιλείων φέρει τὴν τοῦ ἐγκαλοῦντος καθ' ὑμῶν ἔγκλησιν ἐπισκέψασθαι. Εἰ μὲν οὖν συνορᾷ σου ἡ ἀρετὴ, οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα, παρὰ τὴν τοῦ δικαίου φύσιν πάσχειν τὸν ἄνθρωπον ἃ πάσχειν διατείνεται, σόν ἐστι καὶ τῆς σῆς εὐλαβοῦς συνειδήσεως μήτε βασιλικῆς δεηθῆναι κρίσεως μήτε ἄλλου τινὸς, ἀλλὰ σεαυτοῦ γενέσθαι κριτὴν, καὶ τῷ δικαίῳ συστῆναι. Εἰ δὲ τὸ ὅλον μανία καὶ γνώμη ἀπάνθρωπος καὶ ἀσυνείδητός ἐστιν ἡ κινοῦσα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς καθ' ὑμῶν ἐγκλήσεις, τὴν ἐκ τοῦ δικαίου βοήθειαν, ὅση ἐστὶ βοηθοῦσα ὑμῖν, ἢ αὐτόθι προβαλλόμενος τῆς κατὰ σοῦ ἀπόστησον συκοφαντίας τὸν ἄνθρωπον, ἢ πρὸς τὰ ἐνταῦθα καταπραττόμενος ἥκειν αὐτόν τε καὶ τοὺς μέλλοντας ὑπὲρ τοῦ ἀντιδικοῦντος ἀγωνίζεσθαι, τὸ ἄμεμπτον σεαυτῷ καὶ ἡμῖν τὸ ἀνενόχλητον περιποίησαι.

XCIV. — *Gregorio Ephesi episcopo.*

Quæ quidem, fili sancte, nobis auxiliante sanctissimi Spiritus superna efficacia, et ad tuam laudem et ad summi sacerdotis nostri et Dei gloriam et ad eorum salutem qui a nobis gubernantur et ad animi nostri doloribus oppressi consolationem facta sunt, hæc nos lætitia affecerunt. Et gratias egi Christo meo et Deo, et te perfectissimæ tuæ intelligentiæ causa et hujus quæ tuam decet virtutem sapientis curæ et studii, probavi tibique optavi quæcunque solet optare pater filio dilectissimo, qui et vice sua patrem non minus diligere existimatur. Quæ autem in fine epistolæ dicis lætitiam animæ nostræ mutaverunt, præsertim cum per eas didi-

D ϞΔ'. *Γρηγορίῳ Ἐφέσου.*

Ἃ μὲν, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, τῆς ἄνωθεν συνεργίας τοῦ παναγίου Πνεύματος συναντιλαμβανομένης ὑμῖν, ἐπράχθη πρός τε ὑμῶν αὐτῶν ἔπαινον καὶ τὴν τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως ἡμῶν καὶ Θεοῦ δόξαν καὶ σωτηρίαν τῶν ὑφ' ὑμῶν κυβερνωμένων καὶ παραμύθιον τῆς ἡμῶν πολυωδύνου ψυχῆς, ταῦτα εἰς εὐφροσύνην διέθηκε. Καὶ ηὐχαρίστησα τῷ Χριστῷ μου καὶ Θεῷ καὶ σὲ τῆς τελειοτάτης συνέσεως καὶ πρεπούσης τῇ σῇ ἀρετῇ ἔμφρονος ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς ἀπεδεξάμην καὶ ηὐξάμην, οἷα εἰκὸς εὔξασθαι πατέρα ὑπὲρ τέκνου ποθουμένου, καὶ ἀντιποθεῖν τὸν πατέρα οὐκ ἔλαττον ὑπολαμβανομένου. Τὰ δ' ἑξῆς τοῦ γράμματος ἠλλοίωσε τὴν ἡδονὴν ἡμῶν

Digitized by Google

τῆς ψυχῆς, καὶ μάλιστα ἐν οἷς διεξῆει τῇ τῶν μειζόνων προσλήψει τοὺς εὐτελεῖς ὑμᾶς καὶ μικροὺς παρὰ φαῦλον ἀποῤῥῖψαι· καὶ καινόν τι πεπόνθαμεν, λύπῃ καὶ θαύματι συνεχόμενοι. Ἐθαυμάζομεν γὰρ πῶς τοῦτο εἰς νοῦν ἦλθε τῆς ὑμῶν τελειότητος· συνειχόμεθα δὲ τῇ λύπῃ τοιοῦτοι δόξαντες, οἵους ὑπεζωγράφει τὸ γράμμα. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν, ἀνθρώπινα ταῦτα, καὶ δεῖ μὴ ἀκριβολογεῖν. Πλὴν ἵνα γνῷς, ὅτι ἐπλήγημεν τὴν καρδίαν, ἐγράψαμεν οἷα ἐγράψαμεν.

Τὸ δὲ πεμφθὲν πρὸς σὲ γράμμα, ὃ καὶ τῆς λυπηρᾶς ταύτης ὑποθέσεως γέγονεν ἀφορμή, οὐχ ἁπλῶς οὕτω πρὸς τὴν ὑμῶν ὁσιότητα προσετάγη πεμφθῆναι, ἀλλὰ φήμης ἀεὶ καταλαμβανούσης, ὡς ἀλογοῦσι τῆς ἐν κοινῇ συνόδῳ γεγενημένης ἀσφαλείας οἱ προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ χειροτονίας ἐπιτελοῦσιν ὃν ἂν αὐτοῖς τρόπον δοκῇ, διωρισάμεθα πρὸς πάντας, ὥσπερ ἀνάμνησίν τινα τῶν κοινῶς δοξάντων διὰ τοιούτου γενέσθαι τύπου τοῦ γράμματος, οὐ πρόσωπον σὸν ὀνομάσαντες, μὴ γένοιτο, ἀλλ' εἰπόντες πρὸς πάντας τοιαύτην ἐκπεμφθῆναι γραφήν. Καὶ τοῦτο γέγονεν αἴτιον, ἀλλ' οὐ φαύλη τις ἐνθύμησις, οὐ γνώμης ἀλλοτρίωσις, οὐδὲ τῆς ἀρχῆς στοργῆς καὶ τῆς ἡμῶν πρὸς σὲ τέκνον φιλίας ἀθέτησις. Ἀπολογούμεθα ταῦτα, καὶ τὴν σὴν ἅμα καὶ τὴν ἐμὴν θεραπεύοντες καρδίαν. Τὰ δ' ἀπὸ τούτου, ἵνα μὴ καὶ πάλιν πρόφασις θλίψεως, γράφομεν· ἔδοξε τοῖς ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων καθημένοις συνεισφορὰν ποιήσασθαι ἀπὸ πάσης Ἐκκλησίας, ὅση δυνατὴ γενέσθαι· καὶ βασιλικοὶ κατὰ πᾶσαν ἐξεπέμφθησαν ἐπαρχίαν. Ἡμεῖς δὲ νομίζοντές τι φρονεῖν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, μὴ χωρὶς τῆς τῶν ἐπισκόπων γνώμης διοικεῖν τοὺς βασιλικοὺς κατεπραξάμεθα. Δεῖ οὖν σε, τέκνον ἐμὸν, αὐτὸν τὰ τῆς οἰκείας ἐπαρχίας διασκέψασθαι, ἐπισκοπεῖά τέ φημι καὶ μοναστήρια, καὶ ὃ ἂν συνίδοις ἑκάστην Ἐκκλησίαν δυνατὴν οὖσαν συνενεγκεῖν, τοῦτο ἐπισυναθροῖσαι· καὶ εἴτε διὰ σεαυτοῦ, εἴτε δι' ἀνθρώπου τοῦ πιστοῦ πρὸς ταύτην ὄντος τὴν λειτουργίαν ἄχρι Μαρτίου μηνὸς τὸ συνηγμένον χρυσίον ὥστε πρὸς τὰ ἐνταῦθα κομισθῆναι διοικήσασθαι.

A cerimus te majorum rerum præsumptione simplices et parvas conditiones propemodum respuisse, quod nos singulari mœstitia afflixit. Mirabamur enim quomodo hoc in tuæ perfectionis mentem venerit; tristitia autem implebamur cogitantes de litteris tuis. Sed, ut videtur, humana hæc sunt, neque ea perpendere nos oportet. Attamen ut nos corde afflictos scias, scripsimus quæ scripsimus.

Missæ autem ad te litteræ, hujus deplorandæ rei declarativæ, non simpliciter scriptæ sunt ut ad tuam pietatem mitterentur, sed crescente magis ac magis fama prælatos Ecclesiarum eam negligere quæ in communi synodo facta est, securitatem, et ordinationes, prout ipsis videtur, facere,

B decrevimus ad omnes memoriale quoddam eorum quæ communiter decreta sunt per has litteras quasi per typum mitti, non personam tuam nominantes, absit, sed dicentes tales litteras ad omnes missas fuisse. Et hæc fuit causa mittendi, non autem vilis quidam pretextus, neque sensus mutatio, aut prioris ab initio dilectionis et nostræ erga te, fili, amicitiæ cessatio. His nos ipsos justificamus, tuum simul et nostrum animum respicientes. Ea autem quæ secuta sunt scribimus, ne forte dissidii prætextus sint. Visum est enim iis qui communibus rebus præsident ab omni Ecclesia contributionem fieri, quantum fieri potest.

C Hinc viri publici in omnem provinciam missi sunt. Nos autem cogitantes pro Ecclesia, curavimus ut viri regii non absque episcoporum suffragiis administrent. Oportet igitur te, fili, res propriæ provinciæ examinare, episcopales dico et monasticas, et quod videbis unamquamque ecclesiam contribuere posse, hoc colligere; et per teipsum, aut per hominem ad hocce ministerium fidelem usque ad Martium mensem curare ut collectum aurum ad nos mittatur.

ϞΕʹ. *Ῥωμανῷ Καίσαρι.*

Δέσποτα καὶ τέκνον μου εὐλογημένον· φήμην ἠκούσαμεν (παράσχοι δὲ Θεὸς ψευδῆ ταύτην εἶναι), ὅτι πρὸς τὴν Λάμψακον ἐπέρασαν Βούλγαροι, καὶ ἐποίησαν κακώσεις τινάς. Εἴτε οὖν ψευδής ἐστιν ἡ φήμη, μὴ καταφρονήσωμεν τῶν λεγομένων, ἀλλὰ μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἀσφάλεια γενέσθω εἰς τὸν τόπον· εἴτε ἀληθής ἐστι, καὶ ὡς οὕτω πλέον καὶ πλέον γενέσθω πρόνοια τοῦ μὴ συμβῆναι ἄλλο τι τοιοῦτον. Εἰ γὰρ ἐγένετο ἀρχὴ τοιαύτη, καὶ μικρόν τι ἀποθαῤῥήσωσι τοῦ περᾷν πρὸς τὰ μέρη τῆς Λαμψάκου, πολλῆς μετὰ ταῦτα δεησόμεθα σπουδῆς, ἵνα τὸ πρᾶγμα θεραπεύσωμεν. Νῦν οὖν γενέσθω ἡ πᾶσα φροντὶς καὶ ἐπιμέλεια, ἵνα Θεοῦ συνεργοῦντος μὴ ἀρχὴν λάβῃ τὸ τοιοῦτον κακὸν, εἴτε δι' ἐντοπίων χελανδίων, ἐὰν εἰσὶν, εἴτε μονηρέων ἐντεῦθεν κἂν δύο ἀποστελλομένων εἰς παρα-

XCV. — *Romano Cæsari.*

D Domine et fili benedicte, fama audivimus (faxit autem Deus ut sit fama mendax), ad Lampsacum penetravisse Bulgaros, et nonnulla damna fecisse. Quod si mendax est fama, ne quæ dicta sunt negligamus, sed cum Dei auxilio securitas loco huic addatur; sive est vera, major semper fiat cura ne quid simile accidat. Si enim fieret tale initium et paululum Lampsaci regionem invadere auderent, multo labore nobis opus erit ut res turbatas reconstituamus. Agitedum tota mente et cura incumbamus, ne, opitulante Deo, hoc malum initium capiat, sive chelandiis, si forte adsint, sive uniremibus duabus inde ad loci custodiam et salutem missis. Deus sanctus ipse quemadmodum te dignitatis sublimitate glorificavit, ita et successus altitudine et rerum publicarum prospe-

Digitized by Google

ritate glorificabit celebremque faciet tum in præsenti generatione, tum in futura. Scio enim omnium tuorum successuum causam fore tuam erga Deum justitiam; justitia enim gentem extollit; ex hoc te moneo, ut contrascriptores, et præsertim senes dignitatibus honorabiliores facias, omnibus de suarum dignitatum progressu contentis... et eos incites ut sint ad judicia attentiores, neque personarum rationem habentes. Hoc etiam adjicies: Postquam persuasum habui vos homines justos esse, vestras dignitates ampliores feci, ut et vos virtutem vestram augeatis, et non per dignitatem modo, sed etiam per virtutis augmentum, honorabiliores efficiamini.

A φυλακὴν τοῦ τόπου καὶ σωτηρίαν· ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος αὐτὸς ὥσπερ τῷ ὕψει τοῦ ἀξιώματος ἐδόξασεν, οὕτω καὶ τῷ ὕψει τῶν κατορθωμάτων καὶ τῆς εὐοδώσεως τῶν κοινῶν πραγμάτων δοξάσει, καὶ ὀνομαστὸν ποιήσει καὶ ἐν τῇ παρούσῃ γενεᾷ, καὶ ἐν τῷ μετὰ ταύτην ἀνθρώπων γένει. Ἐπειδὴ δὲ πάντων σου τῶν κατορθωμάτων μετὰ Θεὸν τὴν δικαιοσύνην οἶδα αἰτίαν γενήσεσθαι, δικαιοσύνη γὰρ ἔθνος ἀνυψοῖ, καὶ τοῦτο ὑπομιμνήσκω ἵνα τοὺς ἀντιγραφεῖς, καὶ μάλιστα τοὺς γέροντας τιμιωτέρους τοῖς ἀξιώμασι ποιήσῃς, πάντως ἀρκουμένων αὐτῶν ἐν τῇ προκοπῇ τῶν ἀξιωμάτων, καὶ μὴ προσθήκην ῥώγας ἐπιζητούντων, καὶ παραινέσεις αὐτοὺς σπουδαιοτέρους γενέσθαι εἰς τὰς κρίσεις, καὶ ἀπροσωπολήπτους· προστιθεὶς καὶ τοῦτο, ὅτι, ἐπειδὴ πληροφορίαν ἔλαβον περὶ ὑμῶν, ὡς ἄνθρωποι φιλοδίκαιοί ἐστε, διὰ τοῦτο προανεβίβασα τὰς ἀξίας ὑμῶν, ἵνα ἐπιπλέον καὶ αὐτοὶ τὴν ἀρετὴν ὑμῶν ἐπαυξήσητε, καὶ μὴ μόνον διὰ τοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπαυξήσεως τῆς ἀρετῆς ὑμῶν τιμιώτεροι γένησθε.

XCVI. — *Ignatio Nicomediæ episcopo.*

De monasteriis rationem reddi curavimus ac de eorum administratione Monomacho imperaverunt ut nobis rationem redderet. Quæ autem illius narratio referet, et ille qui cum monialibus ad te veniet clericus nuntiabit, et nos quoque tibi scribimus. Dixi enim quod, si quosdam locos ex permutationibus acquisierunt monasteria, vel quosdam in illis ministros insuper acceperunt, ii qui publicam servitutem subierunt digni sunt ut pro illis ministerium adimpleant. Quod si nulla talis causa sit, absurda certe monasteriorum servitus est quæ debitam pro eorum libertate constitutionem impedit. Hoc autem addemus: absque tua præsentia nihil amplius adimplebitur, neque si potentibus loquamur, neque si alio modo conemur, exitum noster conatus habebit; eo quod noster regius minister tuis laudibus firmatus, nunc ex contrariis verbis non modo firmatur, sed talis esse videtur qualem testificatus es, ac nihil nisi reprehensiones accipimus cum ejus administrationem obtrectamus. Quando igitur huc adveneris, tunc ipse ejus laudator, scis quid dicturus sis sive de laudatis, sive de vituperatis ejus negotiis. Vale.

B ϞϚ'. *Ἰγνατίῳ Νικομηδείας.*

Τὴν περὶ τῶν μοναστηρίων ὑπόμνησιν ἐποιησάμεθα, καὶ περὶ τῆς αὐτῶν διοικήσεως τῷ Μονομάχῳ ἐδήλωσαν ἡμῖν διατάξασθαι· ἃ δὲ τούτου ἡ διάταξις ἕξει, καὶ ὁ σὺν ταῖς μοναζούσαις καταλαβὼν κληρικὸς, πάντως ἀπαγγελεῖ, καὶ ἡμεῖς δὲ γράφομεν. Εἶπον γὰρ ὡς εἴ τινας τόπους ἐκ τῶν ἀλλαγῶν ἐκτήσαντο τὰ μοναστήρια, ἤ τινας τοὺς ὑπουργοῦντας ἐν αὐταῖς προσελάβοντο, τὴν ἀντ' ἐκείνων ὑπουργίαν ἄξιοι ποιεῖν τυγχάνουσιν οἱ καινοτομήσαντες τὴν τοῦ δημοσίου δουλείαν. Εἰ δὲ μή ἐστιν αἰτία τοιαύτη, παραλόγως ἡ δουλεία τῶν μοναστηρίων, τὴν ὀφειλομένην σύστασιν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν παρασχεῖν ἐλευθερίας· τὰ δὲ λοιπὰ τοῦ γράμματος, καθὼς καὶ προεγράψαμεν, χωρὶς τῆς ὑμῶν παρουσίας, οὔτε, κἂν C λέγωμεν τοῖς κρατοῦσιν, ἀνυσθήσεταί τι πλέον, οὔτε κἂν ἄλλα σπουδάσωμεν, ἡ σπουδὴ τὸ πέρας ἕξει, διότι ὁ κατὰ καιροὺς βασιλικὸς τοῖς σοῖς ἐπαίνοις ὀχυρωθεὶς, νῦν ἐκ τῶν ἐναντίων λόγων οὐχ ἁπλῶς ἀποχυροῦται, ἀλλὰ δοκεῖ τοιοῦτος εἶναι, ὁποῖος ἐμαρτυρήθη παρ' ὑμῶν, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ μέμψεις δεχόμεθα τὰ ἐκείνου πράγματα διασύροντες. Ὅταν οὖν τὰ ἐνταῦθα καταλάβῃς, τότε σὺ ὁ ἐπαινέτης οἶδας ὃ ἐρεῖς, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐπαινουμένων, καὶ ὑπὲρ τῶν ψεγομένων αὐτοῦ πραγμάτων. Τὰ δ' ἄλλα ἔρρωσο.

XCVII. — *Eidem.*

Quod de domino Theosterieto scripsisti, fili sancte, nempe a nobis factam esse declarationem datæ a vobis de illo sententiæ, non visum est habere congruentiam. Non enim convenit nec decet ea quæ ab aliis judicata sunt aliorum confirmari declarationibus; sed eam declarationem, sive quod dicitur decretorium vos oportet facere, qui tractastis ea quæ ab illo ad vestrum judicium delata sunt. Et hoc ita fiat, in vestra declaratione et decreto memorate res, postquam secundum nostram procurationem, definitæ fuerunt, vestro examini et vestræ sententiæ, subjectas fuisse: factum est hoc et illud, prout rerum ordo et successio processit.

ϞΖ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ὃ περὶ τοῦ κυροῦ Θεοστηρίκτου ἔγραψας, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, λέγω δὴ τὸ παρ' ἡμῶν γενέσθαι σημείωσιν τῆς γεγενημένης ἐπ' αὐτῷ κρίσεως παρ' D ὑμῶν, οὐκ ἔδοξεν ἔχειν ἀκολουθίαν. Οὐδὲ γὰρ προσῆκον οὐδ' εὐπρεπὲς τὰ παρ' ἑτέρων κρινόμενα σημειώσεσιν ἑτέρων ἐξοχυροῦσθαι· ἀλλὰ τὴν σημείωσιν ταύτην, εἴτε καὶ τὸ λεγόμενον κρίσιμον ὑμᾶς δεῖ ποιῆσαι τοὺς διοικήσαντας τὰ παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν ὑμετέραν κρίσιν ἀχθέντα. Καὶ τοῦτο οὕτως γενέσθω, δηλονότι μνημονεύσῃς τῆς σημειώσεως ὑμῶν ἢ καὶ τοῦ κρισίμου, ὅτι κατ' ἐπιτροπὴν ἡμετέραν τῶν πραγμάτων ὁρισθέντων τῆς ὑμετέρας τυχεῖν σκέψεώς τε καὶ κρίσεως· ἐπράχθη τὸ καὶ τὸ, καθὼς ἡ τῶν πραγμάτων προέβη τάξις, ἢ τούτων ἀποπεράτωσις.

Digitized by Google

ϞΗ'. *Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ.* A

Ὑπὲρ μὲν ὧν τοῖς καθ' ἑκάστην ἐνταλαιπωρεῖ κινδύνοις ἡ ἁγιότης ὑμῶν, εἰ καὶ μὴ τῶν κινδύνων ἐσμὲν κοινωνοὶ, ἀλλά γε τῶν θλίψεων καὶ τῶν σπαρασσόντων ὀδυνῶν τὴν καρδίαν, οὐκ ἐσμὲν ἀλλότριοι τῆς κοινωνίας, καὶ πάντως οὐκ ἀπιστήσεις. Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ παναγίου Πνεύματος τοὺς ταύτῃ δεσμίους καὶ ἡνωμένους οἶδε καὶ τοῖς συμβαίνουσι πράγμασιν ἑνοποιεῖν, καὶ κοινὰ τούτων ποιεῖσθαι καὶ τὰ ἡδέα καὶ τὰ ἀλγύνοντα. Ἔστι μὲν οὖν κοινὸν τὸ ἄλγος ἡμῖν, καθὼς ἔφημεν. Οἶδε δὲ πολλάκις καὶ μείζονα ποιεῖν τὴν ὀδύνην τῷ μὴ κοινωνοῦντι μέρει τῶν παθημάτων ἡ ὄντως εἰλικρινὴς ἀγάπη τοῦ Πνεύματος, διότι ἐν μὲν τῷ κοινωνεῖν τοῖς παθήμασι τοῦ φιλουμένου νομίζει τι κέρδος ὁ φιλῶν ἔχειν αὐτὸ τοῦτο τὸ μετασχεῖν τῶν ἴσων παθῶν. Ὅταν δὲ μὴ τοῦτο παρῇ, ὥσπερ ζημίαν ἡγούμενος τὸ μὴ τὰ ἴσα παθεῖν, πλέον φέρει τὸ ἄλγημα. Ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς ὀδύνης τοιαῦτα. Ἔχομεν δὲ καὶ παράκλησιν τὴν ἀποκειμένην ἐλπίδα, ὧν ἡτοίμασεν ἀγαθῶν τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχουσι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. Ἐνθυμούμενοι γὰρ τὴν ὑπὲρ τῶν ἐπικήρων τούτων πόνων αἰωνίαν ἑτοιμαζομένην ἀνάπαυσιν τῇ σῇ ἁγιότητι, μεγάλης ἀπολαύομεν παρακλήσεως καὶ χαρᾶς, ἧς οἶδα πάντως καὶ τὴν ὑμῶν ἱερὰν ψυχὴν, εἰ καὶ συνέχεται τῶν πειρασμῶν τῷ πυρὶ, καὶ ἀπολαύειν καὶ κρείττω γίνεσθαι τῆς ἐκ τῶν λυπούντων πυρώσεως.

XCVIII. — *Sanctissimo et beatissimo fratri et collegæ.*

Eorum periculorum quibus quotidie sanctitas vestra premitur si minus participes sumus, tamen pressuræ et lacerantium dolorum non sumus expertes, quod credere non recusabis. Sanctissimi enim Spiritus charitas scit eos qui hac ipsa charitate ligantur et adunantur, in iis quæ accidunt esse unanimes et communia facere sua sive læta, sive tristia. At communis est noster dolor, ut diximus. Solet autem majorem tristitiam facere ei qui dolorum non est particeps vere pura Spiritus sancti charitas, quod amans in malorum amati communitate nonnihil lucri inesse putat. Quando vero id B non adest, tanquam detrimentum existimans non pati similia, majori dolore affligitur. Hæc de doloribus. Consolationem vero habemus spem sitam ante nos bonorum quæ præparavit Christus Deus noster iis qui pro ipso patiuntur. Cogitantes enim tuæ sanctitati pro his caducis ærumnis æternam requiem præparatam, magna fruimur consolatione et lætitia; qua scio omnino vestrum sanctum animum, quanquam tentationum igne uratur, frui et majorem fieri purgatorio afflictionum.

Ἀλλὰ περὶ τούτων τέως, μηδὲν πλέον. Τὰ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἐπείπερ καὶ ταῦτα εἴπερ τι ἄλλο ἡδὺ προξενήσειν ὑπολαμβάνω τὸ ἡσθῆναι τῇ σῇ ἁγιότητι, εὐαγγελιζόμεθά σοι, ὡς ταῖς ὑμετέραις εὐπροσδέκτοις εὐχαῖς ἀπῆλθεν ἐκ μέσου τὰ πονηρὰ ἐκεῖνα σκάνδαλα τῆς διαστάσεως, ὅσα ὁ ἀποτρόπαιος γάμος, ὃν εἴθε μὴ ἔγνωμεν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ εἰσήγαγε, πάντων ὁμοῦ τῶν πρώην οἷα τὰ ἀνθρώπινα συναρπασθέντων ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τῇ τούτου παραδοχῇ μετὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀποκηρυξάντων αὐτὸν καὶ ἀλλότριον ἀποφηναμένων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, μάλιστα δὲ τῆς τῶν Χριστιανῶν πολιτείας. Καὶ λοιπόν ἐσμεν πάντες μιᾷ ψυχῇ, ἑνὶ πνεύματι καὶ φρονήματι τὸ ἱερὸν κυκλοῦντες θυσιαστήριον, ἐκείνων μὲν συγγνώμην ἐξαιτησαμένων, ἡμῶν δὲ ἄνωθεν εὐμενείᾳ τεθαῤῥηκότων καὶ τῇ ἐξαιτήσει τὸ πέρας ἀπονειμάντων καὶ εὐχαριστούντων τῷ συνάψαντι τὰ διεστῶτα Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, καὶ τὸ αἴτιον τῆς ἔχθρας καταλελυκότι μεσότοιχον. Ἐγράφη ταῦτα, ἵνα καὶ ἡ ὑμῶν ἁγιότης ἐπὶ τούτῳ συνηδομένη τὰς χαριστηρίους ἀναφέρῃ εὐχὰς, δεομένη καὶ ἔτι συντηρηθῆναι τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἐν εὐσταθείᾳ εἰρηνικῇ, καὶ πάσης καταιγίδος ἀπειράτῳ γαλήνῃ. Ταῦτα μὲν ἡμῖν, ὦ πατέρων καὶ ἀδελφῶν, ἐγράφη, τιμιώτατε. Σὺ δὲ ταῖς ὁσίαις ἡμᾶς ἀμείβου εὐχαῖς, ἐῤῥωμένος μοι συντηρούμενος ἐν Θεῷ, καὶ τῶν πειρατηρίων, ἐφ' ὅσον δυνατὸν, ὑπεράνω γινόμενος.

Sed hæc hactenus, nec quidquam amplius; C quod autem ad sanctam quæ apud nos est Ecclesiam attinet, quoniam et hoc lætitiam, si quid aliud, tuæ sanctitati præbiturum suspicor, tibi nuntiamus, tuis bene acceptis precibus de medio abiisse prava illa discordiæ scandala, quæ hæ detestandæ nuptiæ (quas utinam nesciverimus !) in Dei Ecclesiam introduxerunt, iis omnibus qui nuper, ut inter homines solet accidere, ad earum acceptationem licentia abrepti fuerant, eas cum nostra humilitate proscribentibus et ut ab humano genere, præsertim vero a Christianorum vita alienas notantibus. Et nunc omnes sumus spiritu et mente unanimes, sacrum altare circumstantes, illi quidem veniam implorantes, nos vero divinæ clementiæ confidentes, votorumque adimpletione precibus accepta, gratias agentes Deo nostro qui D separata coadunavit et causam inimicitiæ mediam dissolvit. Hæc scripta sunt ut et vestra sanctitas de hac re lætata eucharisticas preces ad Deum dirigat, orans ut sancta Dei Ecclesia in pacifico statu permaneat et in tranquillitate ab omni tempestate secura. Hæc quidem tibi scripsi, o patrum et fratrum honoratissime. Tu autem piis tuis precibus nos renumera, nobis in Deo valere non desinens, et tentationibus, quantum fieri potest, superior effectus.

ϞΘ'. *Ἀδελφῷ.*

Χαίρομεν οὐκ ἔλαττον ἢ σὺ, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, ἐφ' οἷς ἀπαγγέλλεις τοὺς σοὺς πολίτας καὶ τὸν εὐαγῆ

XCIX. — *Incerto.*

Lætamur non minus quam tu, fili sancte, quod nobis annuntias tuos concives sanctumque tuum

Digitized by Google

clerum summis Dei sacerdotibus et suo proprio Patri decentem venerationem et honorem distribuere. Debes et tu copiosius paterna ostendere viscera salutisque eorum curam, idque eo magis quod ipsi benevolentiam et obedientiam tibi præbent. Hæc autem tibi scribo, non ignorans te sine nostris verbis hoc facere, sed quia secundum nostram conscientiam esse visum est de hoc una tecum disputare. Deus autem et illos amplius ipsorum Patri et principio spiritualis charitatis vinculo coadunare velit, et te uberrimæ erga filios diligentiæ causa majori amore et honore dignum perficiat. Ne autem tuum ad nos adventum, postquam salutaris festivitatis dies adimpletus erit, in secundo loco ponas.

C. — *Ad metropolitam Nicææ.*

De omnibus quæ secundum tua vota Dei gratia successerunt, fili sancte, in Ecclesia debitas gratias dicimus Deo qui hunc rerum successum fecit. Quæ autem ad vestras aures de his quæ hic peraguntur, pervenerunt, scio, etiam sine tuis litteris, ea vaga esse; et quid revera aliud sunt nisi nugæ populares? Cum enim fieri non possit hic verbum sanum auribus attrahere, quod ipse non ignoras, quid cogitandum est de iis quæ inde usque ad vos pervolant verbis? Scripsimus nuper ut ad nos descendas; et singulis diebus tuum adventum avide exspectabamus; sed, ut videtur, litteræ datæ sunt homini ad id ministerium non apto; et ideo non ad te pervenerunt, ut a tabellario didicimus. Nunc igitur alteram de iisdem epistolam scribere nos oportet; optamus et nos tuum ad nos adventum; cupiunt et ii qui rerum potestate fruuntur, nobisque ut te ad id invitaremus commendaverunt. Quod discens, fili noster, ne differas Nicæam relinquere et ad nos venire.

A κλῆρον τὴν πρέπουσαν ἀρχιερεῦσι Θεοῦ καὶ οἰκείῳ πατρὶ ἀπονέμοντας αἰδῶ καὶ τιμήν. Ὀφειλόμενον δὲ καὶ ἡμῖν ἐστιν ἐπιπλέον τὰ πατρικὰ ἐπιδείκνυσθαι σπλάγχνα, καὶ τὴν πρόνοιαν τῆς σωτηρίας αὐτῶν, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον ἐκεῖνοι τὸ εὔνουν καὶ εὐπείθειαν διαδείκνυνται παρεχόμενοι. Γράφω δὲ ταῦτα οὐκ ἀγνοῶν ὅτι καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων τοῦτο ποιεῖς, ἀλλ' ὅτι καθὼς συνειδόμεθα τόδε ἡμῖν ἐφάνη καὶ τὸ κοινῇ περὶ τούτου συνδιασκέπτεσθαι. Εἴη δὲ Θεὸς κἀκείνους ἐπιπλέον τῷ δεσμῷ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης τῷ Πατρὶ καὶ ἀρχῇ αὐτῶν συνενῶν, καὶ σὲ πλουσιωτάτῃ στοργῇ τῇ πρὸς τὰ τέκνα καὶ ποθεινότερον καὶ τιμιώτερον ἀποτελῶν. Ἡ δὲ πρὸς ἡμᾶς ἄφιξις ἐπεὶ τὰ τῆς σωτηρίου ἑορτῆς ἐκτετέλεσταί σοι, μὴ ἐν δευτέρῳ εἴη κειμένη.

B

Ρ'. *Πρὸς τὸν Μητροπολίτην Νικαίας.*

Ὑπὲρ μὲν τῶν ἄλλων ὅσα κατὰ γνώμην τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐπακολουθεῖ, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν φέρομεν τῷ ποιουμένῳ Θεῷ τὴν διευθέτησιν τῶν πραγμάτων· ἃ δὲ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς ἀφικνεῖται περὶ τῶν ἐνταῦθα, οἶδα καὶ χωρὶς τοῦ δέξασθαι τὸ σὸν γράμμα, ὡς ἀστάθμητα. Καὶ τί ἄλλο, ἢ δημώδη φλυαρήματα; Ὁπότε γὰρ μηδ' ἐνταῦθα δυνατόν ἐστι λόγον ὑγιῆ ταῖς ἀκοαῖς ἑλκύσαι, ὅπερ οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς, τί δεῖ λογίζεσθαι περὶ τῶν ἐντεῦθεν μέχρις ὑμῶν διαπετωμένων ῥημάτων; Ἐγράψαμεν καὶ πρὸ βραχέος τοῦ καταλαβεῖν πρὸς ἡμᾶς, καὶ καθ' ἑκάστην ὥσπερ ἐν ὀφθαλμοῖς τὴν σὴν ἐβλέπο-
C μεν παρουσίαν· ἀλλ' ὡς ἔοικεν, οὐκ ἐδόθη ἀνθρώπῳ ἐπιτηδείῳ πρὸς τὴν διακονίαν τὸ γράμμα. Διὰ τοῦτο οὐδ' ἀφῖκται πρὸς σὲ καθὼς παρὰ τοῦ κομιστοῦ ἀνεμάθομεν. Νῦν οὖν δευτέρου γράμματος περὶ τῶν αὐτῶν ἐν χρείᾳ κατέστημεν· ζητοῦμεν καὶ ἡμεῖς καθ' ἑαυτοὺς τὴν σὴν ἄφιξιν, ζητοῦσι δὲ καὶ οἱ τῆς ἐξουσίας τῶν πραγμάτων ἐπειλημμένοι, καὶ προσεῖπον ἡμῖν, ὥστε μετάκλητόν σε γενέσθαι. Τοῦτο μαθὼν, τέκνον ἡμῶν, πάντως μὴ ἀναβάλῃ τὸ τὴν Νίκαιαν μὲν καταλιπεῖν, πρὸς ἡμᾶς δὲ παραγενέσθαι.

CI. — *Incerto.*

Amici benevoli et obsequiosi, si eodem modo benefactores suos colere velint ii qui beneficia obtinuerunt, diligenter curant eos remunerare. Quæ remuneratio in eo consistit quod se paratos præstent benefactorum exsequi voluntatem. Sane intelligis, mi fili; ab imperatore, quem coronavit Deus, tibi præstitum est beneficium, cujus magnitudinem, ne nos eam dicamus, non ignorasti. Reliquum igitur tibi est in omnibus paratum videri in quibus illius imperium tuum officium inquirit, ut et beneficiorum dignus vere appareas, et nos pro tali viro intervenire studeamus. Magnus vero et excelsus imperator noster lætatur quod tanto honore dignum te ostendas iis quibus beneficium agnoscis. Agnoscas igitur te ejus mandata adimplentem in honore constitui. Cæterum te benevolentem servet Dominus. Salutationis loco tibi vestimentum misi. Precibus vestris magnus et a Deo coronatus imperator docilem aurem præbens,

ΡΑ'. *Ἀδήλῳ.*

Φίλοι εὐγνώμονες καὶ θεράποντες, ὅταν τὸν αὐτὸν τρόπον τιμῶσιν εὐεργεσίας τυγχάνοντες, σπουδὴν ποιοῦνται τοὺς εὐεργέτας ἀμείβεσθαι. Ἡ δὲ ἀντάμειψις ἐν τῷ καθιστάναι αὐτοὺς εἰς ἐκπλήρωσιν
D ἑτοίμους τῆς τῶν εὐεργετῶν βουλήσεως. Συνορᾷς, τέκνον ἡμῶν, ἡ παρὰ τοῦ θεοστεφοῦς βασιλέως εὐεργεσία παρεσχέθη σοι, τὸ δὲ μέγεθος ταύτης, ἵνα μὴ λέγωμεν ἡμεῖς, πάντως οὐκ ἠγνόησας. Λοιπὸν οὖν σόν ἐστιν ἐν πᾶσι πρόθυμον ὀφθῆναι οἷς ἂν ἡ αὐτοῦ βασιλεία τὴν σὴν ὑπηρεσίαν ἐπιζητεῖ, ἵνα καὶ τῆς εὐεργεσίας ἄξιος ὄντως ἀναφανῇς, καὶ ἡμεῖς φιλοτιμώμεθα ὑπὲρ ἀνδρὸς τοιούτου τὴν μεσιτείαν πεποιημένοι. Καὶ ὁ μέγας καὶ ὑψηλὸς ἡμῶν χαίρει βασιλεὺς, ἄξιόν σε τιμῆς ὄντα τηλικαύτης, δι' ὧν ἐπιγινώσκεις τὸ εὐεργέτημα· ἐπιγινώσκων δὲ εἴης, ὅπερ ἔφην, τὰ τούτου ἐπιτάγματα ἐκπληρῶν ἐν τῇ τιμῇ καταστάς. Τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξοι ὁ Κύριος. Εὐλογίας δὲ χάριν ἀπέστειλά σοι ἱμάτιον·

Digitized by Google

τοῖς αἰτήμασιν ὑμῶν ὁ μέγας καὶ θεοστεφὴς βασιλεὺς εὐήκοον οὖς παρασχὼν, ἐπέθηκε τὴν τελείωσιν καὶ τὴν τιμὴν, ἣν ὁ τὴν ὑμετέραν ἀρχὴν πεπιστευμένος πολὺν εἶπε πόθον λαβεῖν, παρέσχεν αὐτῷ. Τὰ μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως τοιαῦτα γεγένηνται εἰς ὑμᾶς. Ἀναλογίζεσθαι δὲ ἄξιον τὴν ὑμετέραν τελειότητα τὸ εὐεργέτημα ὅσον, καὶ διὰ τοῦτο τὸν εὐεργέτην τιμᾷν. Τιμὴ δὲ τοῦ εὐεργέτου τίς ἂν ἄλλη, πλὴν τοῦ κατὰ πάντα εὔνοιαν αὐτῷ διασώζεσθαι παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων, καὶ πάντα τρόπον σπουδὴν ποιεῖσθαι τὰ τῆς ἐκείνου δόξης καὶ φρονεῖν καὶ ἐπιτελεῖν; Πλειόνων οὐ δεόμεθα λόγων· ἀρκεῖ γὰρ ταῦτα καὶ τὴν ὑμετέραν τελειότητα, καὶ τοῦ ἄρχειν ὑμῶν λαχόντος τὴν σύνεσιν, ἐν οἷς προέφημεν καὶ βεβαίους ἀποκαταστῆσαι φίλους, καὶ τὴν ὑμῶν εὐγνωμοσύνην καὶ νῦν καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς ἐμφανῆ ποιῆσαι, καὶ ὑπόδειγμα πίστεως ἀληθοῦς καταστῆσαι ὑμᾶς τῆς πρὸς τοὺς εὐεργέτας διαθέσεως τοὺς εὐεργετουμένους.

A perfectionem addidit eamque dignitatem ei cui vestrum imperium commissum est, ut valde optare se dicebat, præstitit. Hæc quidem erga vos ab imperatore facta sunt. Dignum igitur est vestram perfectionem quantum sit beneficium reputare, et propter hoc benefactorem honorare. Quid porro alius est benefactoris honos, quam si in omnibus ei benevolentia exhibeatur ab iis qui beneficia acceperunt, et omni modo diligentia adhibeatur in ejus gloria et cogitanda et perficienda? Pluribus opus non est verbis. Hæc enim sufficiunt ut et vestram perfectionem et ejus qui in vos imperium sortitus est intellectum, in iis quæ ante diximus stabiles amicos efficiant et vestram bonam mentem et nunc et B apud futuras generationes illustrem reddant, ac vos qui beneficia accepistis fidei erga benefactores sinceræ exemplum præstent.

ΓΒ'. *Τῷ ὑπερφυεστάτῳ, πανευγενεστάτῳ, μεγαλοδόξῳ φίλῳ ἡμῶν ὁδηγῷ τῷ κατὰ Θεὸν ψήφῳ τοῦ Σαρακηνῶν ἔθνους τὴν ἐπικράτειαν λαχόντι καὶ κυριότητα.*

Ὅσῳ πάντων τῶν σῶν ὁμοφύλων, ὦ εὐγενεστάτη τῶν Σαρακηνῶν κορυφὴ, παρὰ Θεοῦ ἔλαβες τὸ ὑπερέχειν, καὶ ὑπεράνω καθῆσθαι, τοσοῦτον καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ πάντων ὀφείλεις τὸ ἐξαίρετον ἔχειν. Καὶ λέγω ταῦτα, οὐχ ὅτι μὴ τοιοῦτόν σε ὑπάρχειν ὑπολαμβάνω· διδάσκει γὰρ ἡμᾶς ἡ ἀγαθὴ περὶ σοῦ φήμη ἅ γε διδάσκει, καὶ μανθάνομεν ἐκ ταύτης, ὅτι ὥσπερ κατὰ τὴν ἀρχὴν, οὕτω καὶ φρονήσει καὶ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ ἄλλῃ καλοκαγαθίᾳ τῶν τρόπων τῶν σῶν διαφέρει καὶ ὑποχειρίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ λόγος ἄτοπος καὶ παράδοξος ταῖς ἡμετέραις ἀκοαῖς προσῆλθεν ὡς κατὰ τῶν ὑποκειμένων ὑμῖν Χριστιανῶν εἰς φοβερὰν ὀργὴν ἐξηνέχθης, ἀπ' οὐδεμιᾶς ἀληθοῦς αἰτίας, ἀπὸ δὲ ψιλῆς μόνης συκοφαντίας, διὰ τοῦτο προοιμιαζόμεθα ταῦτα· ἀπήγγελλε γὰρ ὁ ἄτοπος ἐκεῖνος λόγος, ὡς τῆς ὑμῶν μεγαλοπρεπείας ἀκοὴν δεξαμένης οὐκ οἶδα πόθεν, ἐκ τοῦ διαβόλου τοῦ ἀπ' ἀρχῆς τὸ ψεῦδος τεκόντος, ὅτι τῶν Σαρακηνῶν εὐκτήριον, ὅπερ ἐνταῦθά ἐστι, παρὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς καταλέλυται βασιλείας, καὶ ὅτι καὶ Σαρακηνοὶ βίᾳ καὶ ἄκοντες, ἔξαρνοι μὲν τῆς ἰδίας καθίστανται πίστεως, πρὸς δὲ τὸ σέβας μεθίστανται τῶν Χριστιανῶν, καὶ διὰ ταῦτα ἐξηνέχθη παρ' ὑμῶν πρόσταγμα τοὺς ὑπὸ τὴν ὑμετέραν ἐξουσίαν ναοὺς τῶν Χριστιανῶν καταλύεσθαι.

CII. *Inclyto nobilissimoque genere oriundo, gloriosissimo amico nostro duci, qui, suffragante Deo, Saracenorum gentis principatum sortitus est et dominationem.*

Quantum super omnes contribules tuos, o nobilissime Saracenorum vertex, a Deo accepisti ut præemineres et excelse sederes, tantum cæteris virtutibus super omnes excellere debes. Hæc dico non quod an talis sis dubitem; novimus enim quidquid bona de te fama fert, ab eaque discimus C te, ut principatu, sic sapientia, justitia omnique probitate morum tuorum subditis tuis superiorem esse. Sed quia rumor absurdus et incredibilis ad aures nostras pervenit, quod scilicet adversus Christianos in vestra ditione degentes terribiliter succenses absque ulla legitima causa, futili vero calumniæ prætextu, propterea tale quid præmittimus. Etenim absurdus iste rumor annuntiavit, majestatem tuam, audientem nescio unde, ex diabolo sane, isto mendacii ab initio parente, Saracenorum oratorium hic exsistens imperatoris Romani jussu destructum fuisse, Saracenos per vim et invitos adactos ad propriam fidem abnegandam, et ad cultum Christianum amplexandum; edictum propterea emisisse de templis Christianorum sub D vestra ditione degentium evertendis.

Τοιαύτην ἀρχὴν τῷ γράμματι ἐπιτεθείκαμεν. Οὔτε γὰρ τὴν ἀρχὴν ἔδει τῇ πονηρᾷ ταύτῃ λογοποιίᾳ καὶ διαβόλῳ τὴν σὴν ἀκοὴν ὑποκλῖναι, οὔτε οἷα τὰ ἀνθρώπινα εἰ καὶ τὴν ἀκοὴν ὑπέσχει, πρόσταγμα τοιοῦτον ἐξενεγκεῖν· ἀλλ' ἐπιμελεῖ ἐξετάσει παραδοῦναι τὸν λόγον, καὶ διὰ ταύτης εἴτε ὀρθῶς, εἴτε διεστραμμένως μαθεῖν, καὶ μὴ πρὸς κατάγνωσιν τοσαύτην ῥίψαι τὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας φιλανθρωπίαν καὶ ἐπιείκειαν ἐκ τοῦ παρατυχόντος ἀκούσματος· ἀλλ' ὅσῳ μέγας ὢν καὶ ὑψηλὸς τὴν ἀρχὴν περὶ μεγάλης ἤκουες καὶ ἀρχῆς ὑψηλῆς παράδοξον φήμην, τοσοῦτον ἐχρῆν ἀσφαλεστέρας ἔχειν τὰς ἀκοὰς, καὶ

Tale initium litteris præmisimus. Neque enim primum oportebat te perversæ huic versutiæ et diabolo aurem præbere; neque, si, quod humanum est, auditionem admitteres, tam immane jussum ferre: sed conveniebat te de hoc rumore inquirere, et an veri aliquid seu fictitii afferret certiorem fieri; nequaquam vero, ex quovis obvio auditu, Romani imperii clementiam et æquitatem ita condemnare. Quanto immaniora tu, principatu magnus et excelsus, de magno et excelso principatu audiebas, tanto major de auditis quærenda erat certitudo, non autem vulgari fama seducendus eras

Digitized by Google

opituleris, neque plusquam decet Dei ecclesiæ pondus sustineant. Quod autem scire debet tua perfectio, hoc adjungatur nempe, si mora fiat et si nimis sordidi minus quam oportet in communem utilitatem conferatis, tum a rege missi vestram contumaciam perpendentes vel invitis vobis illam collectionem extorquebunt. Quæ autem vobis ex hac re molestia redundatura sit, non necesse est ut vos doceam; ipse enim ante nostros sermones quod futurum sit apprime nosti.

A τὴν βοήθειαν γενέσθαι, μήτε πλέον ἢ προσῆκε τὰς συνεισφερούσας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας τὸ βάρος ὑποστῆναι τῆς ζημίας. Ὅπερ δὲ ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰδέναι τὴν ὑμῶν τελειότητα, τοῦτο ἔτι προσκείσθω, ὅτιπερ, ἐάν τε ὑστέρησις γίνηται, ἐάν τε σμικρολογούμενοι ἔλαττον τοῦ δέοντος εἰς τὴν κοινὴν ταύτην χρείαν συνεισενέγκητε, τότε βασιλικοὶ ἐξαποσταλήσονται ἄνθρωποι, καὶ τὴν ὑμετέραν προαίρεσιν ἀκριβολογούμενοι, καὶ ἀκόντων ὑμῶν τὴν συλλογὴν ταύτην ἐπιτελέσοντες. Καὶ ὅση τις γενήσεται βαρύτης ὑμῖν ἐκ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, οὐκ ἐμὲ χρὴ διδάσκειν· αὐτὸς γὰρ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων λόγων τὸ γενησόμενον ἐξεπίστασαι.

XCIII. — *Theoctisto Claudiopoleos episcopo.*

Quæ scribimus, fili sancte, et libenter et inviti scribimus; libenter quidem quod is qui has litteras perfert, quacunque transibamus, sive in ecclesia, sive in palatiis, non cessavit nostras aures suis clamoribus percellere, donec nos permoverit ut litteras daremus. Clamat autem se multas ex justitia vires habentem e propriis a te expelli: quod neque credidimus, neque credimus. Nihilominus hæc clamitat, et ubicunque aerem suis vocibus implet, imprimis addens se, facto de his de quibus poscit examine, a diversis regiis viris justificum suffragium accepisse; quod nos movit ut ad te ultro scriberemus. Inviti autem scribimus quod audivimus Basilium protospatharium in vestram provinciam deputatum, mandatum e palatio ferre istius contra te appellantis causam examinandi. Si igitur tua virtus intelligit, ut sæpe fit, hunc hominem contra justitiæ normam pati quæcunque se pati affirmat, tuum est et tuæ conscientiæ neque regia, neque alterius sententia egere, sed tui ipsius fieri judicem, et æquitati subvenire. Si vero dementia et inhumanus ac sine conscientia sensus hunc hominem ad has contra te criminationes movet, justitiæ auxilio, quantum tibi opitulari potest, istic te protegens, ab omni contra te calumnia virum projice, huc arcessitum et eos qui pro litigante pugnare volunt te irreprehensibilem et nos ab omni negotio expeditos fac perficias.

ϞΓ'. *Θεοκτίστῳ Κλαυδιουπόλεως.*

B Ἃ γράφομεν, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, τῇ θεοσεβείᾳ σου καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες γράφομεν, ἑκόντες μὲν ὅτι ὁ κομίζων τὸ γράμμα ἐν πάσῃ προόδῳ ἡμῶν, ὅση ἐν ἐκκλησίᾳ, ὅση ἐν βασιλείοις, οὐ διέλιπεν ἡμῶν κόπτων τὴν ἀκοὴν ταῖς βοαῖς αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔπεισε δοῦναι τὸ γράμμα. Αἱ δὲ καταβοήσεις, ὅτι πολλὴν παρὰ τοῦ δικαίου ἔχων τὴν δύναμιν, ἐξελαύνεται παρ' ὑμῶν τῶν ἰδίων· ὅπερ οὔτε ἐπιστεύσαμεν, οὔτε πιστεύομεν. Πλὴν ὁ ἄνθρωπος ταῦτα κράζει, καὶ οὗ ἂν ἐμφανεῖς αὐτῷ καταστῶμεν, πληροῖ τὸν ἀέρα τῶν οἰκείων φωνῶν, μάλιστα προστιθεὶς ὅτι, καὶ γενομένης ἐπισκέψεως περὶ ἧς ἐγκαλεῖ ὑποθέσεως ἐκ διαφόρων βασιλικῶν ἀνθρώπων τὴν δικαιοῦσαν ἔλαβε ψῆφον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἑκόντας ἡμᾶς ἐκίνησεν εἰς τὸ γράφειν. Ἄκοντες δὲ γράφομεν διὰ τὸ ἀκηκοέναι ὡς Βασίλειος ὁ C πρωτοσπαθάριος ἐν τῷ καθ' ὑμᾶς θέματι ἐξαποσταλεὶς, διάταξιν ἐκ τῶν βασιλείων φέρει τὴν τοῦ ἐγκαλοῦντος καθ' ὑμῶν ἔγκλησιν ἐπισκέψασθαι. Εἰ μὲν οὖν συνορᾷ σου ἡ ἀρετὴ, οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα, παρὰ τὴν τοῦ δικαίου φύσιν πάσχειν τὸν ἄνθρωπον ἃ πάσχειν διατείνεται, σόν ἐστι καὶ τῆς σῆς εὐλαβοῦς συνειδήσεως μήτε βασιλικῆς δεηθῆναι κρίσεως μήτε ἄλλου τινὸς, ἀλλὰ σεαυτοῦ γενέσθαι κριτὴν, καὶ τῷ δικαίῳ συστῆναι. Εἰ δὲ τὸ ὅλον μανία καὶ γνώμη ἀπάνθρωπος καὶ ἀσυνείδητός ἐστιν ἡ κινοῦσα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς καθ' ὑμῶν ἐγκλήσεις, τὴν ἐκ τοῦ δικαίου βοήθειαν, ὅση ἐστὶ βοηθοῦσα ὑμῖν, ἡ αὐτόθι προβαλλόμενος τῆς κατὰ σοῦ ἀπόστησον συκοφαντίας τὸν ἄνθρωπον, ἢ πρὸς τὰ ἐνταῦθα καταπραττόμενος ἥκειν αὐτόν τε καὶ τοὺς μέλλοντας ὑπὲρ τοῦ ἀντιδικοῦντος ἀγωνίζεσθαι, τὸ ἄμεμπτον σεαυτῷ καὶ ἡμῖν τὸ ἀνενόχλητον περιποίησαι.

XCIV. — *Gregorio Ephesi episcopo.*

Quæ quidem, fili sancte, nobis auxiliante sanctissimi Spiritus superna efficacia, et ad tuam laudem et ad summi sacerdotis nostri et Dei gloriam et ad eorum salutem qui a nobis gubernantur et ad animi nostri doloribus oppressi consolationem facta sunt, hæc nos lætitia affecerunt. Et gratias egi Christo meo et Deo, et te perfectissimæ tuæ intelligentiæ causa et hujus quæ tuam decet virtutem sapientis curæ et studii, probavi tibique optavi quæcunque solet optare pater filio dilectissimo, qui et vice sua patrem non minus diligere existimatur. Quæ autem in fine epistolæ dicis lætitiam animæ nostræ imminuerunt, præsertim cum per eas didi-

D

ϞΔ'. *Γρηγορίῳ Ἐφέσου.*

Ἃ μὲν, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, τῆς ἄνωθεν συνεργίας τοῦ παναγίου Πνεύματος συναντιλαμβανομένης ὑμῖν, ἐπράχθη πρός τε ὑμῶν αὐτῶν ἔπαινον καὶ τὴν τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως ἡμῶν καὶ Θεοῦ δόξαν καὶ σωτηρίαν τῶν ὑφ' ὑμῶν κυβερνωμένων καὶ παραμύθιον τῆς ἡμῶν πολυωδύνου ψυχῆς, ταῦτα εἰς εὐφροσύνην διέθηκε. Καὶ ηὐχαρίστησα τῷ Χριστῷ μου καὶ Θεῷ καὶ σὲ τῆς τελειοτάτης συνέσεως καὶ πρεπούσης τῇ σῇ ἀρετῇ ἔμφρονος ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς ἀπεδεξάμην καὶ ηὐξάμην, οἷα εἰκὸς εὔξασθαι πατέρα ὑπὲρ τέκνου ποθουμένου, καὶ ἀντιποθεῖν τὸν πατέρα οὐκ ἔλαττον ὑπολαμβανομένου. Τὰ δ' ἑξῆς τοῦ γράμματος ἠλλοίωσε τὴν ἡδονὴν ἡμῶν

Digitized by Google

τῆς ψυχῆς, καὶ μάλιστα ἐν οἷς διεξῄει τῇ τῶν μειζόνων προσλήψει τοὺς εὐτελεῖς ὑμᾶς καὶ μικροὺς παρὰ φαῦλον ἀποῤῥίψαι· καὶ καινόν τι πεπόνθαμεν, λύπῃ καὶ θαύματι συνεχόμενοι. Ἐθαυμάζομεν γὰρ πῶς τοῦτο εἰς νοῦν ἦλθε τῆς ὑμῶν τελειότητος· συνειχόμεθα δὲ τῇ λύπῃ τοιοῦτοι δόξαντες, οἵους ὑπεζωγράφει τὸ γράμμα. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν, ἀνθρώπινα ταῦτα, καὶ δεῖ μὴ ἀκριβολογεῖν. Πλὴν ἵνα γνῷς, ὅτι ἐπλήγημεν τὴν καρδίαν, ἐγράψαμεν οἷα ἐγράψαμεν.

Τὸ δὲ πεμφθὲν πρὸς σὲ γράμμα, ὃ καὶ τῆς λυπηρᾶς ταύτης ὑποθέσεως γέγονεν ἀφορμή, οὐχ ἁπλῶς οὕτω πρὸς τὴν ὑμῶν ὁσιότητα προσετάγη πεμφθῆναι, ἀλλὰ φήμης ἀεὶ καταλαμβανούσης, ὡς ἀλογοῦσι τῆς ἐν κοινῇ συνόδῳ γεγενημένης ἀσφαλείας οἱ προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ χειροτονίας ἐπιτελοῦσιν ὃν ἂν αὐτοῖς τρόπον δοκῇ, διωρισάμεθα πρὸς πάντας, ὥσπερ ἀνάμνησίν τινα τῶν κοινῶς δοξάντων διὰ τοιούτου γενέσθαι τύπου τοῦ γράμματος, οὐ πρόσωπον σὸν ὀνομάσαντες, μὴ γένοιτο, ἀλλ' εἰπόντες πρὸς πάντας τοιαύτην ἐκπεμφθῆναι γραφήν. Καὶ τοῦτο γέγονεν αἴτιον, ἀλλ' οὐ φαύλη τις ἐνθύμησις, οὐ γνώμης ἀλλοτρίωσις, οὐδὲ τῆς ἀρχῆς στοργῆς καὶ τῆς ἡμῶν πρὸς σὲ τέκνον φιλίας ἀθέτησις. Ἀπολογούμεθα ταῦτα, καὶ τὴν σὴν ἅμα καὶ τὴν ἐμὴν θεραπεύοντες καρδίαν. Τὰ δ' ἀπὸ τούτου, ἵνα μὴ καὶ πάλιν πρόφασις θλίψεως, γράφομεν· ἔδοξε τοῖς ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων καθημένοις συνεισφορὰν ποιήσασθαι ἀπὸ πάσης Ἐκκλησίας, ὅση δυνατὴ γενέσθαι· καὶ βασιλικοὶ κατὰ πᾶσαν ἐξεπέμφθησαν ἐπαρχίαν. Ἡμεῖς δὲ νομίζοντές τι φρονεῖν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, μὴ χωρὶς τῆς τῶν ἐπισκόπων γνώμης διοικεῖν τοὺς βασιλικοὺς κατεπραξάμεθα. Δεῖ οὖν σε, τέκνον ἐμὸν, αὐτὸν τὰ τῆς οἰκείας ἐπαρχίας διασκέψασθαι, ἐπισκοπεῖά τε φημι καὶ μοναστήρια, καὶ ὃ ἂν συνίδοις ἑκάστην Ἐκκλησίαν δυνατὴν οὖσαν συνενεγκεῖν, τοῦτο ἐπισυναθροῖσαι· καὶ εἴτε διὰ σεαυτοῦ, εἴτε δι' ἀνθρώπου τοῦ πιστοῦ πρὸς ταύτην ὄντος τὴν λειτουργίαν ἄχρι Μαρτίου μηνὸς τὸ συνηγμένον χρυσίον ὥστε πρὸς τὰ ἐνταῦθα κομισθῆναι διοικήσασθαι.

cerimus te majorum rerum præsumptione simplices et parvas conditiones propemodum respuisse, quod nos singulari mœstitia afflixit. Mirabamur enim quomodo hoc in tuæ perfectionis mentem venerit; tristitia autem implebamur cogitantes de litteris tuis. Sed, ut videtur, humana hæc sunt, neque ea perpendere nos oportet. Attamen ut nos corde afflictos scias, scripsimus quæ scripsimus.

Missæ autem ad te litteræ, hujus deplorandæ rei declarativæ, non simpliciter scriptæ sunt ut ad tuam pietatem mitterentur, sed crescente magis ac magis fama prælatos Ecclesiarum eam negligere quæ in communi synodo facta est, securitatem, et ordinationes, prout ipsis videtur, facere, decrevimus ad omnes memoriale quoddam eorum quæ communiter decreta sunt per has litteras quasi per typum mitti, non personam tuam nominantes, absit, sed dicentes tales litteras ad omnes missas fuisse. Et hæc fuit causa mittendi, non autem vilis quidam pretextus, neque sensus mutatio, aut prioris ab initio dilectionis et nostræ erga te, fili, amicitiæ cessatio. His nos ipsos justificamus, tuum simul et nostrum animum respicientes. Ea autem quæ secuta sunt scribimus, ne forte dissidii prætextus sint. Visum est enim iis qui communibus rebus præsident ab omni Ecclesia contributionem fieri, quantum fieri potest. Hinc viri publici in omnem provinciam missi sunt. Nos autem cogitantes pro Ecclesia, curavimus ut viri regii non absque episcoporum suffragiis administrent. Oportet igitur te, fili, res propriæ provinciæ examinare, episcopales dico et monasticas, et quod videbis unamquamque ecclesiam contribuere posse, hoc colligere; et per teipsum, aut per hominem ad hocce ministerium fidelem usque ad Martium mensem curare ut collectum aurum ad nos mittatur.

ϞΕ'. *Ῥωμανῷ Καίσαρι.*

Δέσποτα καὶ τέκνον μου εὐλογημένον· φήμην ἠκούσαμεν (παράσχοι δὲ Θεὸς ψευδῆ ταύτην εἶναι), ὅτι πρὸς τὴν Λάμψακον ἐπέρασαν Βούλγαροι, καὶ ἐποίησαν κακώσεις τινάς. Εἴτε οὖν ψευδής ἐστιν ἡ φήμη, μὴ καταφρονήσωμεν τῶν λεγομένων, ἀλλὰ μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἀσφάλεια γενέσθω εἰς τὸν τόπον· εἴτε ἀληθής ἐστι, καὶ ὡς οὕτω πλέον καὶ πλέον γενέσθω πρόνοια τοῦ μὴ συμβῆναι ἄλλο τι τοιοῦτον. Εἰ γὰρ ἐγένετο ἀρχὴ τοιαύτη, καὶ μικρόν τι ἀποθαῤῥήσωσι τοῦ περᾶν πρὸς τὰ μέρη τῆς Λαμψάκου, πολλῆς μετὰ ταῦτα δεησόμεθα σπουδῆς, ἵνα τὸ πρᾶγμα θεραπεύσωμεν. Νῦν οὖν γενέσθω ἡ πᾶσα φροντὶς καὶ ἐπιμέλεια, ἵνα Θεοῦ συνεργοῦντος μὴ ἀρχὴν λάβῃ τὸ τοιοῦτον κακὸν, εἴτε δι' ἐντοπίων χελανδίων, ἐὰν εἰσὶν, εἴτε μονηρέων ἐντεῦθεν κἂν δύο ἀποστελλομένων εἰς παρα-

XCV. — *Romano Cæsari.*

Domine et fili benedicte, fama audivimus (faxit autem Deus ut sit fama mendax), ad Lampsacum penetravisse Bulgaros, et nonnulla damna fecisse. Quod si mendax est fama, ne quæ dicta sunt negligamus, sed cum Dei auxilio securitas loco huic addatur; sive est vera, major semper fiat cura ne quid simile accidat. Si enim fieret tale initium et paululum Lampsaci regionem invadere auderent, multo labore nobis opus erit ut res turbatas reconstituamus. Agitedum tota mente et cura incumbamus, ne, opitulante Deo, hoc malum initium capiat, sive chelandiis, si forte adsint, sive uniremibus duabus inde ad loci custodiam et salutem missis. Deus sanctus ipse quemadmodum te dignitatis sublimitate glorificavit, ita et successus altitudine et rerum publicarum prospe-

Digitized by Google

vitate glorificabit celebremque faciet tum in præsenti generatione, tum in futura. Scio enim omnium tuorum successuum causam fore tuam erga Deum justitiam; justitia enim gentem extollit; ex hoc te moneo, ut contrascriptores, et præsertim senes dignitatibus honorabiliores facias, omnibus de suarum dignitatum progressu contentis... et eos facies ut sint ad judicia attentiores, neque personarum rationem habentes. Hoc etiam adjicies: Postquam persuasum habui vos homines justos esse, vestras dignitates ampliores feci, ut et vos virtutem vestram augeatis, et non per dignitatem modo, sed etiam per virtutis augmentum, honorabiliores efficiamini.

A φυλακὴν τοῦ τόπου καὶ σωτηρίαν· ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος αὐτὸς ὥσπερ τῷ ὕψει τοῦ ἀξιώματος ἐδόξασεν, οὕτω καὶ τῷ ὕψει τῶν κατορθωμάτων καὶ τῆς εὐοδώσεως τῶν κοινῶν πραγμάτων δοξάσει, καὶ ὀνομαστὸν ποιήσει καὶ ἐν τῇ παρούσῃ γενεᾷ, καὶ ἐν τῷ μετὰ ταύτην ἀνθρώπων γένει. Ἐπειδὴ δὲ πάντων σου τῶν κατορθωμάτων μετὰ Θεὸν τὴν δικαιοσύνην οἶδα αἰτίαν γενήσεσθαι, δικαιοσύνη γὰρ ἔθνος ἀνυψοῖ, καὶ τοῦτο ὑπομιμνήσκω ἵνα τοὺς ἀντιγραφεῖς, καὶ μάλιστα τοὺς γέροντας τιμιωτέρους τοῖς ἀξιώμασι ποιήσῃς, πάντως ἀρκουμένων αὐτῶν ἐν τῇ προκοπῇ τῶν ἀξιωμάτων, καὶ μὴ προσθήκην ῥῶγας ἐπιζητούντων, καὶ παραινέσεις αὐτοὺς σπουδαιοτέρους γενέσθαι εἰς τὰς κρίσεις, καὶ ἀπροσωπολήπτου· προστιθεὶς καὶ τοῦτο, ὅτι, ἐπειδὴ πληροφορίαν ἔλαβον περὶ ὑμῶν, ὡς ἄνθρωποι φιλοδίκαιοί ἐστε, διὰ τοῦτο προανεβίβασα τὰς ἀξίας ὑμῶν, ἵνα ἐπιπλέον καὶ αὐτοὶ τὴν ἀρετὴν ὑμῶν ἐπαυξήσητε, καὶ μὴ μόνον διὰ τοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπαυξήσεως τῆς ἀρετῆς ὑμῶν τιμιώτεροι γένησθε.

XCVI. — *Ignatio Nicomediæ episcopo.*

De monasteriis rationem reddi curavimus ac de eorum administratione Monomacho imperaverunt ut nobis rationem redderet. Quæ autem illius narratio referet, et ille qui cum monialibus ad te veniet clericus nuntiabit, et nos quoque tibi scribimus. Dixi enim quod, si quosdam locos ex permutationibus acquisierunt monasteria, vel quosdam in illis ministros insuper acceperunt, ii qui publicam servitutem subierunt digni sunt ut pro illis ministerium adimpleant. Quod si nulla talis causa sit, absurda certe monasteriorum servitus est quæ debitam pro eorum libertate constitutionem impedit. Hoc autem addemus: absque tua præsentia nihil amplius adimplebitur, neque si potentibus loquamur, neque si alio modo conemur, exitum noster conatus habebit; eo quod noster regius minister tuis laudibus firmatus, nunc ex contrariis verbis non modo firmatur, sed talis esse videtur qualem testificatus es, ac nihil nisi reprehensiones accipimus cum ejus administrationem obtrectamus. Quando igitur huc adveneris, tunc ipse ejus laudator, scis quid dicturus sis sive de laudatis, sive de vituperatis ejus negotiis. Vale.

B

ϞϚʹ. *Ἰγνατίῳ Νικομηδείας.*

Τὴν περὶ τῶν μοναστηρίων ὑπόμνησιν ἐποιησάμεθα, καὶ περὶ τῆς αὐτῶν διοικήσεως τῷ Μονομάχῳ ἐδήλωσαν ἡμῖν διατάξασθαι· ἃ δὲ τούτου ἡ διάταξις ἕξει, καὶ ὁ σὺν ταῖς μοναζούσαις καταλαβὼν κληρικὸς, πάντως ἀπαγγελεῖ, καὶ ἡμεῖς δὲ γράφομεν. Εἶπον γὰρ ὡς εἴ τινας τόπους ἐκ τῶν ἀλλαγῶν ἐκτήσαντο τὰ μοναστήρια, ἤ τινας τοὺς ὑπουργοῦντας ἐν αὐταῖς προσελάβοντο, τὴν ἀντ' ἐκείνων ὑπουργίαν ἄξιοι ποιεῖν τυγχάνουσιν οἱ καινοτομήσαντες τὴν τοῦ δημοσίου δουλείαν. Εἰ δὲ μή ἐστιν αἰτία τοιαύτη, παραλόγως ἡ δουλεία τῶν μοναστηρίων, τὴν ὀφειλομένην σύστασιν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν παρασχεῖν ἐλευθερίας· τὰ δὲ λοιπὰ τοῦ γράμματος, καθὼς καὶ προεγράψαμεν, χωρὶς τῆς ὑμῶν παρουσίας, οὔτε, κἂν
C λέγωμεν τοῖς κρατοῦσιν, ἀνυσθήσεταί τι πλέον, οὔτε κἂν ἄλλα σπουδάσωμεν, ἡ σπουδὴ τὸ πέρας ἕξει, διότι ὁ κατὰ καιροὺς βασιλικὸς τοῖς σοῖς ἐπαίνοις ὀχυρωθεὶς, νῦν ἐκ τῶν ἐναντίων λόγων οὐχ ἁπλῶς ἀποχυροῦται, ἀλλὰ δοκεῖ τοιοῦτος εἶναι, ὁποῖος ἐμαρτυρήθη παρ' ὑμῶν, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ μέμψεις δεχόμεθα τὰ ἐκείνου πράγματα διασύροντες. Ὅταν οὖν τὰ ἐνταῦθα καταλάβῃς, τότε σὺ ὁ ἐπαινέτης οἶδας ὃ ἐρεῖς, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐπαινουμένων, καὶ ὑπὲρ τῶν ψεγομένων αὐτοῦ πραγμάτων. Τὰ δ' ἄλλα ἔῤῥωσο.

XCVII. — *Eidem.*

Quod de domno Theosterieto scripsisti, fili sancte, nempe a nobis factam esse declarationem datæ a vobis de illo sententiæ, non visum est habere congruentiam. Non enim convenit nec decet ea quæ ab aliis judicata sunt aliorum confirmari declarationibus; sed eam declarationem, sive quod dicitur decretorium vos oportet facere, qui tractastis ea quæ ab illo ad vestrum judicium delata sunt. Et hoc ita fiat, in vestra declaratione et decreto memorate res, postquam secundum nostram procurationem, definitæ fuerunt, vestro examini et vestræ sententiæ, subjectas fuisse: factum est hoc et illud, prout rerum ordo et successio processit.

ϞΖʹ. *Τῷ αὐτῷ.*

Ὃ περὶ τοῦ κυροῦ Θεοστηρίκτου ἔγραψας, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, λέγω δὴ τὸ παρ' ἡμῶν γενέσθαι ση-
D μείωσιν τῆς γεγενημένης ἐπ' αὐτῷ κρίσεως παρ' ὑμῶν, οὐκ ἔδοξεν ἔχειν ἀκολουθίαν. Οὐδὲ γὰρ προσῆκον οὐδ' εὐπρεπὲς τὰ παρ' ἑτέρων κρινόμενα σημειώσεσιν ἑτέρων ἐξοχυροῦσθαι· ἀλλὰ τὴν σημείωσιν ταύτην, εἴτε καὶ τὸ λεγόμενον κρίσιμον ὑμᾶς δεῖ ποιῆσαι τοὺς διοικήσαντας τὰ παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν ὑμετέραν κρίσιν ἀχθέντα. Καὶ τοῦτο οὕτως γενέσθω, δηλονότι μνημονεύσῃς τῆς σημειώσεως ὑμῶν ἢ καὶ τοῦ κρισίμου, ὅτι κατ' ἐπιτροπὴν ἡμετέραν τῶν πραγμάτων ὁρισθέντων τῆς ὑμετέρας τυχεῖν σκέψεώς τε καὶ κρίσεως· ἐπράχθη τὸ καὶ τὸ, καθὼς ἡ τῶν πραγμάτων προέβη τάξις, ἢ τούτων ἀποπεράτωσις.

Digitized by Google

ϞΗ'. *Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ.* A

Ὑπὲρ μὲν ὧν τοῖς καθ' ἑκάστην ἐνταλαιπωρεῖ κινδύνοις ἡ ἁγιότης ὑμῶν, εἰ καὶ μὴ τῶν κινδύνων ἐσμὲν κοινωνοὶ, ἀλλά γε τῶν θλίψεων καὶ τῶν σπαρασσόντων ὀδυνῶν τὴν καρδίαν, οὐκ ἐσμὲν ἀλλότριοι τῆς κοινωνίας, καὶ πάντως οὐκ ἀπιστήσεις. Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ παναγίου Πνεύματος τοὺς ταύτῃ δεσμίους καὶ ἡνωμένους οἶδε καὶ τοῖς συμβαίνουσι πράγμασιν ἑνοποιεῖν, καὶ κοινὰ τούτων ποιεῖσθαι καὶ τὰ ἡδέα καὶ τὰ ὀλγύνοντα. Ἔστι μὲν οὖν κοινὸν τὸ ἄλγος ἡμῖν, καθὼς ἔφημεν. Οἶδε δὲ πολλάκις καὶ μείζονα ποιεῖν τὴν ὀδύνην τῷ μὴ κοινωνοῦντι μέρει τῶν παθημάτων ἡ ὄντως εἰλικρινὴς ἀγάπη τοῦ Πνεύματος, διότι ἐν μὲν τῷ κοινωνεῖν τοῖς παθήμασι τοῦ B φιλουμένου νομίζει τι κέρδος ὁ φιλῶν ἔχειν αὐτὸ τοῦτο τὸ μετασχεῖν τῶν ἴσων παθῶν. Ὅταν δὲ μὴ τοῦτο παρῇ, ὥσπερ ζημίαν ἡγούμενος τὸ μὴ τὰ ἴσα παθεῖν, πλέον φέρει τὸ ἄλγημα. Ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς ὀδύνης τοιαῦτα. Ἔχομεν δὲ καὶ παράκλησιν τὴν ἀποκειμένην ἐλπίδα, ὧν ἡτοίμασεν ἀγαθῶν τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχουσι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. Ἐνθυμούμενοι γὰρ τὴν ὑπὲρ τῶν ἐπικήρων τούτων πόνων αἰωνίαν ἑτοιμαζομένην ἀνάπαυσιν τῇ σῇ ἁγιότητι, μεγάλης ἀπολαύομεν παρακλήσεως καὶ χαρᾶς, ἧς οἶδα πάντως καὶ τὴν ὑμῶν ἱερὰν ψυχὴν, εἰ καὶ συνέχεται τῶν πειρασμῶν τῷ πυρὶ, καὶ ἀπολαύειν καὶ κρείττω γίνεσθαι τῆς ἐκ τῶν λυπούντων πυρώσεως.

XCVIII. — *Sanctissimo et beatissimo fratri et collegæ.*

Eorum periculorum quibus quotidie sanctitas vestra premitur si minus participes sumus, tamen pressuræ et lacerantium dolorum non sumus expertes, quod credere non recusabis. Sanctissimi enim Spiritus charitas scit eos qui hac ipsa charitate ligantur et adunantur, in iis quæ accidunt esse unanimes et communia facere sua sive læta, sive tristia. At communis est noster dolor, ut diximus. Solet autem majorem tristitiam facere ei qui dolorum non est particeps vere pura Spiritus sancti charitas, quod amans in malorum amati communitate nonnihil lucri inesse putat. Quando vero id non adest, tanquam detrimentum existimans non pati similia, majori dolore afficitur. Hæc de doloribus. Consolationem vero habemus spem sitam ante nos bonorum quæ præparavit Christus Deus noster iis qui pro ipso patiuntur. Cogitantes enim tuæ sanctitati pro his caducis ærumnis æternam requiem præparatam, magna fruimur consolatione et lætitia; qua scio omnino vestrum sanctum animum, quanquam tentationum igne uratur, frui et majorem fieri purgatorio afflictionum.

Ἀλλὰ περὶ τούτων τέως, μηδὲν πλέον. Τὰ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἐπείπερ καὶ C ταῦτα εἴπερ τι ἄλλο ἡδὺ προξενήσειν ὑπολαμβάνω τὸ ἡσθῆναι τῇ σῇ ἁγιότητι, εὐαγγελιζόμεθά σοι, ὡς ταῖς ὑμετέραις εὐπροσδέκτοις εὐχαῖς ἀπῆλθεν ἐκ μέσου τὰ πονηρὰ ἐκεῖνα σκάνδαλα τῆς διαστάσεως, ὅσα ὁ ἀποτρόπαιος γάμος, ὃν εἴθε μὴ ἔγνωμεν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ εἰσήγαγε, πάντων ὁμοῦ τῶν πρώην οἷα τὰ ἀνθρώπινα συναρπασθέντων ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τῇ τούτου παραδοχῇ μετὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀποκηρυξάντων αὐτὸν καὶ ἀλλότριον ἀποφηναμένων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, μάλιστα δὲ τῆς τῶν Χριστιανῶν πολιτείας. Καὶ λοιπόν ἐσμεν πάντες μιᾷ ψυχῇ, ἑνὶ πνεύματι καὶ φρονήματι τὸ ἱερὸν κυκλοῦντες θυσιαστήριον, ἐκείνων μὲν συγγνώμην ἐξαιτησαμένων, ἡμῶν δὲ ἄνωθεν εὐμενείᾳ τεθαῤῥηκότων καὶ τῇ ἐξαιτήσει τὸ πέρας ἀπονειμάντων καὶ εὐχαριστούντων τῷ συνάψαντι τὰ διεστῶτα Χριστῷ D τῷ Θεῷ ἡμῶν, καὶ τὸ αἴτιον τῆς ἔχθρας καταλελυκότι μεσότοιχον. Ἐγράφη ταῦτα, ἵνα καὶ ἡ ὑμῶν ἁγιότης ἐπὶ τούτῳ συνηδομένη τὰς χαριστηρίους ἀναφέρῃ εὐχὰς, δεομένη καὶ ἔτι συντηρηθῆναι τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἐν εὐσταθείᾳ εἰρηνικῇ, καὶ πάσης καταιγίδος ἀπειράτῳ γαλήνῃ. Ταῦτα μὲν ἡμῖν, ὦ πατέρων καὶ ἀδελφῶν, ἐγράφη, τιμιώτατε. Σὺ δὲ ταῖς ὁσίαις ἡμᾶς ἀμείβου εὐχαῖς, ἐῤῥωμένος μοι συντηρούμενος ἐν Θεῷ, καὶ τῶν πειρατηρίων, ἐφ' ὅσον δυνατὸν, ὑπεράνω γινόμενος.

Sed hæc hactenus, nec quidquam amplius; quod autem ad sanctam quæ apud nos est Ecclesiam attinet, quoniam et hoc lætitiam, si quid aliud, tuæ sanctitati præbiturum suspicor, tibi nuntiamus, tuis bene acceptis precibus de medio abiisse prava illa discordiæ scandala, quæ hæ detestandæ nuptiæ (quas utinam nescriverimus!) in Dei Ecclesiam introduxerunt, iis omnibus qui nuper, ut inter homines solet accidere, ad earum acceptationem licentia abrepti fuerant, eas cum nostra humilitate proscribentibus et ut ab humano genere, præsertim vero a Christianorum vita alienas notantibus. Et nunc omnes sumus spiritu et mente unanimes, sacrum altare circumstantes, illi quidem veniam implorantes, nos vero divinæ clementiæ confidentes, votorumque adimpletione precibus accepta, gratias agentes Deo nostro qui separata coadunavit et causam inimicitiæ mediam dissolvit. Hæc scripta sunt ut et vestra sanctitas de hac re lætata eucharisticas preces ad Deum dirigat, orans ut sancta Dei Ecclesia in pacifico statu permaneat et in tranquillitate ab omni tempestate secura. Hæc quidem tibi scripsi, o patrum et fratrum honoratissime. Tu autem piis tuis precibus nos renumera, nobis in Deo valere non desinens, et tentationibus, quantum fieri potest, superior effectus.

ϞΘ'. Ἀδήλῳ.

Χαίρομεν οὐκ ἔλαττον ἢ σὺ, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, ἐφ' οἷς ἀπαγγέλλεις τοὺς σοὺς πολίτας καὶ τὸν εὐαγῆ

XCIX. — *Incerto.*

Lætamur non minus quam tu, fili sancte, quod nobis annuntias tuos concives sanctumque tuum

Digitized by Google

…terum summis Dei sacerdotibus et suo proprio Patri decentem venerationem et honorem distribuere. Debes et tu copiosius paterna ostendere viscera salutisque eorum curam, idque eo magis quod ipsi benevolentiam et obedientiam tibi præbent. Hæc autem tibi scribo, non ignorans te sine nostris verbis hoc facere, sed quia secundum nostram conscientiam esse visum est de hoc una tecum disputare. Deus autem et illos amplius ipsorum Patri et principio spiritualis charitatis vinculo coadunare velit, et te uberrimæ erga filios diligentiæ causa majori amore et honore dignum perficiat. Ne autem tuum ad nos adventum, postquam salutaris festivitatis dies adimpletus erit, in secundo loco ponas.

A κλῆρον τὴν πρέπουσαν ἀρχιερεῦσι Θεοῦ καὶ οἰκείῳ πατρὶ ἀπονέμοντας αἰδῶ καὶ τιμήν. Ὀφειλόμενον δὲ καὶ ἡμῖν ἐστιν ἐπιπλέον τὰ πατρικὰ ἐπιδείκνυσθαι σπλάγχνα, καὶ τὴν πρόνοιαν τῆς σωτηρίας αὐτῶν, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον ἐκεῖνοι τὸ εὔνουν καὶ εὐπείθειαν διαδείκνυνται παρεχόμενοι. Γράφω δὲ ταῦτα οὐκ ἀγνοῶν ὅτι καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων τοῦτο ποιεῖς, ἀλλ' ὅτι καθὼς συνειδόμεθα τόδε ἡμῖν ἐφάνη καὶ τὸ κοινῇ περὶ τούτου συνδιασκέπτεσθαι. Ε η δὲ Θεὸς κἀκείνους ἐπιπλέον τῷ δεσμῷ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης τῷ Πατρὶ καὶ ἀρχῇ αὐτῶν συνενῶν, καὶ σὲ πλουσιωτάτῃ στοργῇ τῇ πρὸς τὰ τέκνα καὶ ποθεινότερον καὶ τιμιώτερον ἀποτελῶν. Ἡ δὲ πρὸς ἡμᾶς ἄφιξις ἐπεὶ τὰ τῆς σωτηρίου ἑορτῆς ἐκτετέλεσταί σοι, μὴ ἐν δευτέρῳ εἴη κειμένη.

C. — *Ad metropolitam Nicææ.*

De omnibus quæ secundum tua vota Dei gratia successerunt, fili sancte, in Ecclesia debitas gratias dicimus Deo qui hunc rerum successum fecit. Quæ autem ad vestras aures de his quæ hic peraguntur, pervenerunt, scio, etiam sine tuis litteris, ea vaga esse; et quid revera aliud sunt nisi nugæ populares? Cum enim fieri non possit hic verbum sanum auribus attrahere, quod ipse non ignoras, quid cogitandum est de iis quæ inde usque ad vos pervolant verbis? Scripsimus nuper ut ad nos descendas; et singulis diebus tuum adventum avide exspectabamus; sed, ut videtur, litteræ datæ sunt homini ad id ministerium non apto; et ideo non ad te pervenerunt, ut a tabellario didicimus. Nunc igitur alteram de iisdem epistolam scribere nos oportet; optamus et nos tuum ad nos adventum; cupiunt et ii qui rerum potestate fruuntur, nobisque ut te ad id invitaremus commendaverunt. Quod discens, fili noster, ne differas Nicæam relinquere et ad nos venire.

B

Ρ'. *Πρὸς τὸν Μητροπολίτην Νικαίας.*

Ὑπὲρ μὲν τῶν ἄλλων ὅσα κατὰ γνώμην τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐπακολουθεῖ, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν φέρομεν τῷ ποιουμένῳ Θεῷ τὴν διευθέτησιν τῶν πραγμάτων· ἃ δὲ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς ἀφικνεῖται περὶ τῶν ἐνταῦθα, οἶδα καὶ χωρὶς τοῦ δέξασθαι τὸ σὸν γράμμα, ὡς ἀστάθμητα. Καὶ τί ἄλλο, ἢ δημώδη φλυαρήματα; Ὁπότε γὰρ μηδ' ἐνταῦθα δυνατόν ἐστι λόγον ὑγιῆ ταῖς ἀκοαῖς ἑλκύσαι, ὅπερ οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς, τί δεῖ λογίζεσθαι περὶ τῶν ἐντεῦθεν μέχρις ὑμῶν διαπετωμένων ῥημάτων; Ἐγράψαμεν καὶ πρὸ βραχέος τοῦ καταλαβεῖν πρὸς ἡμᾶς, καὶ καθ' ἑκάστην ὥσπερ ἐν ὀφθαλμοῖς τὴν σὴν ἐβλέπομεν παρουσίαν· ἀλλ' ὡς ἔοικεν, οὐκ ἐδόθη ἀνθρώπῳ

C ἐπιτηδείῳ πρὸς τὴν διακονίαν τὸ γράμμα. Διὰ τοῦτο οὐδ' ἀφῖκται πρὸς σὲ καθὼς παρὰ τοῦ κομιστοῦ ἀνεμάθομεν. Νῦν οὖν δευτέρου γράμματος περὶ τῶν αὐτῶν ἐν χρείᾳ κατέστημεν· ζητοῦμεν καὶ ἡμεῖς καθ' ἑαυτοὺς τὴν σὴν ἄφιξιν, ζητοῦσι δὲ καὶ οἱ τῆς ἐξουσίας τῶν πραγμάτων ἐπειλημμένοι, καὶ προσεῖπον ἡμῖν, ὥστε μετάκλητόν σε γενέσθαι. Τοῦτο μαθὼν, τέκνον ἡμῶν, πάντως μὴ ἀναβάλῃ τὸ τὴν Νίκαιαν μὲν καταλιπεῖν, πρὸς ἡμᾶς δὲ παραγενέσθαι.

CI. — *Incerto.*

Amici benevoli et obsequiosi, si eodem modo benefactores suos colere velint ii qui beneficia obtinuerunt, diligenter curant eos remunerare. Quæ remuneratio in eo consistit quod se paratos præstent benefactorum exsequi voluntatem. Sane intelligis, mi fili; ab imperatore, quem coronavit Deus, tibi præstitum est beneficium, cujus magnitudinem, ne nos eam dicamus, non ignorasti. Reliquum igitur tibi est in omnibus paratum videri in quibus illius imperium tuum officium inquirit, ut et beneficiorum dignus vere appareas, et nos pro tali viro intervenire studeamus. Magnus vero et excelsus imperator noster lætatur quod tanto honore dignum te ostendas iis quibus beneficium agnoscis. Agnoscas igitur te ejus mandata adimplentem in honore constitui. Cæterum te benevolentem servet Dominus. Salutationis loco tibi vestimentum misi. Precibus vestris magnus et a Deo coronatus imperator docilem aurem præbens,

ΡΑ'. *Ἀδήλῳ.*

Φίλοι εὐγνώμονες καὶ θεράποντες, ὅταν τὸν αὐτὸν τρόπον τιμῶσιν εὐεργεσίας τυγχάνοντες, σπουδὴν ποιοῦνται τοὺς εὐεργέτας ἀμείβεσθαι. Ἡ δὲ ἀντάμειψις ἐν τῷ καθιστάναι αὐτοὺς εἰς ἐκπλήρωσιν

D ἑτοίμους τῆς τῶν εὐεργετῶν βουλήσεως. Συνορᾷς, τέκνον ἡμῶν, ἡ παρὰ τοῦ θεοστεφοῦς βασιλέως εὐεργεσία παρεσχέθη σοι, τὸ δὲ μέγεθος ταύτης, ἵνα μὴ λέγωμεν ἡμεῖς, πάντως οὐκ ἠγνόησας. Λοιπὸν οὖν σόν ἐστιν ἐν πᾶσι πρόθυμον ὀφθῆναι οἷς ἂν ἡ αὐτοῦ βασιλεία τὴν σὴν ὑπηρεσίαν ἐπιζητεῖ, ἵνα καὶ τῆς εὐεργεσίας ἄξιος ὄντως ἀναφανῇς, καὶ ἡμεῖς φιλοτιμώμεθα ὑπὲρ ἀνδρὸς τοιούτου τὴν μεσιτείαν πεποιημένοι. Καὶ ὁ μέγας καὶ ὑψηλὸς ἡμῶν χαίρει βασιλεὺς, ἄξιόν σε τιμῆς ὄντα τηλικαύτης, δι' ὧν ἐπιγινώσκεις τὸ εὐεργέτημα· ἐπιγινώσκων δὲ εἴης, ὅπερ ἔφην, τὰ τούτου ἐπιτάγματα ἐκπληρῶν ἐν τῇ τιμῇ καταστάς. Τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξοι ὁ Κύριος. Εὐλογίας δὲ χάριν ἀπέστειλά σοι ἱμάτιον·

Digitized by Google

A τοῖς αἰτήμασιν ὑμῶν ὁ μέγας καὶ θεοστεφὴς βασιλεὺς εὐήκοον οὖς παρασχὼν, ἐπέθηκε τὴν τελείωσιν καὶ τὴν τιμὴν, ἣν ὁ τὴν ὑμετέραν ἀρχὴν πεπιστευμένος πολὺν εἶπε πόθον λαβεῖν, παρέσχεν αὐτῷ. Τὰ μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως τοιαῦτα γεγένηνται εἰς ὑμᾶς. Ἀναλογίζεσθαι δὲ ἄξιον τὴν ὑμετέραν τελειότητα τὸ εὐεργέτημα ὅσον, καὶ διὰ τοῦτο τὸν εὐεργέτην τιμᾷν. Τιμὴ δὲ τοῦ εὐεργέτου τίς ἂν ἄλλη, πλὴν τοῦ κατὰ πάντα εὔνοιαν αὐτῷ διασώζεσθαι παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων, καὶ πάντα τρόπον σπουδὴν ποιεῖσθαι τὰ τῆς ἐκείνου δόξης καὶ φρονεῖν καὶ ἐπιτελεῖν; Πλειόνων οὐ δεόμεθα λόγων· ἀρκεῖ γὰρ ταῦτα καὶ τὴν ὑμετέραν τελειότητα, καὶ τοῦ ἄρχειν ὑμῶν λαχόντος τὴν σύνεσιν, ἐν οἷς προέφημεν καὶ βεβαίους ἀποκαταστῆσαι φίλους, καὶ τὴν ὑμῶν εὐγνωμοσύνην καὶ νῦν καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς ἐμφανῆ ποιῆσαι, καὶ ὑπόδειγμα πίστεως ἀληθοῦς καταστῆσαι ὑμᾶς τῆς πρὸς τοὺς εὐεργέτας διαθέσεως τοὺς εὐεργετουμένους.

perfectionem addidit eamque dignitatem ei cui vestrum imperium commissum est, ut valde optare se dicebat, præstitit. Hæc quidem erga vos ab imperatore facta sunt. Dignum igitur est vestram perfectionem quantum sit beneficium reputare, et propter hoc benefactorem honorare. Quid porro alius est benefactoris honos, quam si in omnibus ei benevolentia exhibeatur ab iis qui beneficia acceperunt, et omni modo diligentia adhibeatur in ejus gloria et cogitanda et perficienda? Pluribus opus non est verbis. Hæc enim sufficiunt ut et vestram perfectionem et ejus qui in vos imperium sortitus est intellectum, in iis quæ ante diximus stabiles amicos efficiant et vestram bonam mentem et nunc et B apud futuras generationes illustrem reddant, ac vos qui beneficia accepistis fidei erga benefactores sinceræ exemplum præstent.

ΡΒ'. *Τῷ ὑπερφυεστάτῳ, πανευγενεστάτῳ, μεγαλοδόξῳ φίλῳ ἡμῶν ὁδηγῷ τῷ κατὰ Θεὸν ψήφῳ τοῦ Σαρακηνῶν ἔθνους τὴν ἐπικράτειαν λαχόντι καὶ κυριότητα.*

Ὅσῳ πάντων τῶν σῶν ὁμοφύλων, ὦ εὐγενεστάτη τῶν Σαρακηνῶν κορυφὴ, παρὰ Θεοῦ ἔλαβες τὸ ὑπερέχειν, καὶ ὑπεράνω καθῆσθαι, τοσοῦτον καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ πάντων ὀφείλεις τὸ ἐξαίρετον ἔχειν. Καὶ λέγω ταῦτα, οὐχ ὅτι μὴ τοιοῦτόν σε ὑπάρχειν ὑπολαμβάνω· διδάσκει γὰρ ἡμᾶς ἡ ἀγαθὴ περὶ σοῦ φήμη ἅ γε διδάσκει, καὶ μανθάνομεν ἐκ ταύτης, C ὅτι ὥσπερ κατὰ τὴν ἀρχὴν, οὕτω καὶ φρονήσει καὶ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ ἄλλῃ καλοκαγαθίᾳ τῶν τρόπων τῶν σῶν διαφέρει καὶ ὑποχειρίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ λόγος ἄτοπος καὶ παράδοξος ταῖς ἡμετέραις ἀκοαῖς προσῆλθεν ὡς κατὰ τῶν ὑποκειμένων ὑμῖν Χριστιανῶν εἰς φοβερὰν ὀργὴν ἐξηνέχθης, ἀπ' οὐδεμιᾶς ἀληθοῦς αἰτίας, ἀπὸ δὲ ψιλῆς μόνης συκοφαντίας, διὰ τοῦτο προοιμιαζόμεθα ταῦτα· ἀπήγγελλε γὰρ ὁ ἄτοπος ἐκεῖνος λόγος, ὡς τῆς ὑμῶν μεγαλοπρεπείας ἀκοὴν δεξαμένης οὐκ οἶδα πόθεν, ἐκ τοῦ διαβόλου τοῦ ἀπ' ἀρχῆς τὸ ψεῦδος τεκόντος, ὅτι τῶν Σαρακηνῶν εὐκτήριον, ὅπερ ἐνταῦθά ἐστι, παρὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς καταλέλυται βασιλείας, καὶ ὅτι καὶ Σαρακηνοὶ βίᾳ καὶ ἄκοντες, ἔξαρνοι μὲν τῆς ἰδίας καθίστανται πίστεως, πρὸς δὲ τὸ σέβας μεθίστανται τῶν D Χριστιανῶν, καὶ διὰ ταῦτα ἐξηνέχθη παρ' ὑμῶν πρόσταγμα τοὺς ὑπὸ τὴν ὑμετέραν ἐξουσίαν ναοὺς τῶν Χριστιανῶν καταλύεσθαι.

CII. *Inclyto nobilissimoque genere oriundo, gloriosissimo amico nostro duci, qui, suffragante Deo, Saracenorum gentis principatum sortitus est et dominationem.*

Quantum super omnes contribules tuos, o nobilissime Saracenorum vertex, a Deo accepisti ut præemineres et excelse sederes, tantum cæteris virtutibus super omnes excellere debes. Hæc dico non quod an talis sis dubitem; novimus enim quidquid bona de te fama fert, ab eaque discimus C te, ut principatu, sic sapientia, justitia omnique probitate morum tuorum subditis tuis superiorem esse. Sed quia rumor absurdus et incredibilis ad aures nostras pervenit, quod scilicet adversus Christianos in vestra ditione degentes terribiliter succenses absque ulla legitima causa, futili vero calumniæ prætextu, propterea tale quid præmittimus. Etenim absurdus iste rumor annuntiavit, majestatem tuam, audientem nescio unde, ex diabolo sane, isto mendacii ab initio parente, Saracenorum oratorium hic exsistens imperatoris Romani jussu destructum fuisse, Saracenos per vim et invitos adactos ad propriam fidem abnegandam, et ad cultum Christianum amplexandum; edictum propterea emisisse de templis Christianorum sub D vestra ditione degentium evertendis.

Τοιαύτην ἀρχὴν τῷ γράμματι ἐπιτεθείκαμεν. Οὔτε γὰρ τὴν ἀρχὴν ἔδει τῇ πονηρᾷ ταύτῃ λογοποιΐᾳ καὶ διαβόλῳ τὴν σὴν ἀκοὴν ὑποκλῖναι, οὔτε οἷα τὰ ἀνθρώπινα εἰ καὶ τὴν ἀκοὴν ὑπέσχει, πρόσταγμα τοιοῦτον ἐξενεγκεῖν· ἀλλ' ἐπιμελεῖ ἐξετάσει παραδοῦναι τὸν λόγον, καὶ διὰ ταύτης εἴτε ὀρθῶς, εἴτε διεστραμμένως μαθεῖν, καὶ μὴ πρὸς κατάγνωσιν τοσαύτην ῥίψαι τὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας φιλανθρωπίαν καὶ ἐπιείκειαν ἐκ τοῦ παρατυχόντος ἀκούσματος· ἀλλ' ὅσῳ μέγας ὢν καὶ ὑψηλὸς τὴν ἀρχὴν περὶ μεγάλης ἤκουες καὶ ἀρχῆς ὑψηλῆς παράδοξον φήμην, τοσοῦτον ἐχρῆν ἀσφαλεστέρας ἔχειν τὰς ἀκοὰς, καὶ

Tale initium litteris præmisimus. Neque enim primum oportebat te perversæ huic versutiæ et diabolo aurem præbere; neque, si, quod humanum est, auditionem admitteres, tam immane jussum ferre: sed conveniebat te de hoc rumore inquirere, et an veri aliquid seu fictitii afferret certiorem fieri; nequaquam vero, ex quovis obvio auditu, Romani imperii clementiam et æquitatem ita condemnare. Quanto immaniora tu, principatu magnus et excelsus, de magno et excelso principatu audiebas, tanto major de auditis quærenda erat certitudo, non autem vulgari fama seducendus eras

Digitized by Google

Namque, cum multa sint quibus honoratur Romanum genus, hoc unum eximium argumentum est clementiæ et æquitatis eorum. Et hujus rei testis non meus sermo, sed ex quo stabilitatem habuit in terra Romana potentia et quocunque orbis extensa fuit ejus dominatio, omnes homines per universam terram et omnis historia hoc testimonium præbent. Quomodo igitur verisimile erat, quorum philanthropiæ testimonium commune perhibent omnis lingua omnisque historia, quod ipse affirmares utpote sapiens et rerum humanarum experientia præditus tantam decente dignitatem in quam ascendisti, hos tam barbara facinora fuisse operatos? Non oportebat igitur vestram celsitudinem, et in principio et in sapientia, fidei regionem dimittere prædam calumniatricibus linguis, quæ nunquam desunt, quod scilicet Romani tantam admiserint atrocitatem.

Attamen, quoniam hoc evenit, et plenam per inde missos et huc advenientes veritatem exquiris, quæsito responsum accipies ab ipsis: quæ enim propriis oculis viderint et quorum veritatem propriis audierint auribus, ea vobis renuntiabunt. Quinimo vestræ tribus et fidei viri cum istis dimissi confessionem præbebunt rerum omnium quæ in hac regia civitate, a tempore captivitatis, evenerunt, quæ sibi obtigerunt quasque ipsi sunt experti. Et fortasse sufficiebat hoc fieri testimonium per os vestrorum contribulium, et vos de falso rumore qui sparsus est per eos edoceri quos nunc misistis: nihilominus scribimus et ipsi, cum simus, quamvis peccatores, quamvis indigni, populi Christiani Patres, et Christi Deique nostri exsistamus discipuli, nec unquam ejus veritatem abnegaverimus, absit! neque adeo decidamus ab ejus ductione et providentia.

Audi igitur, vir magne, Saracenorum gentis præses. Qui Romanorum ab initio regnaverunt ita de captivis statuerunt, ut, scientes quod usque ad belli compositionem, contra malitiam hostium pugnandum est, postquam pugnantes manu comprehenderunt, eos ut subditos curent, providentiam exerceant ne misera sit ipsis vita, nec aliud quid ipsis eveniat triste, præter patriæ, proximorum, amicorum et parentum orbitatem. Itaque habitationes eis tribuunt spatiosas et aeris purissimi fruitionem, et alia quæcunque ad humanam vitam concurrunt, quale videlicet hominibus ejusdem cum vobis generis, et fidei, et ritus, distinctum oratorium. Denique, quod supra dixi, Romanis imperatoribus ab initio visum est ut captivi vestri non pejus in re quacunque haberentur, quam Saraceni in sua patria et regione degentes, nisi in sola a cognatis amotione. Ilis propter philanthropiam ab initio præscriptis, qui in singulas generationes regiam tenuere potestatem idem propositum usque nunc servantes permanserunt. Nemo dicere posset, illæsa veritate, aliquam in pejus mutationem

A μὴ τοῖς φημιζομένοις ὑπάγεσθαι. Καὶ γὰρ πολλῶν ὑπαρχόντων οἷς τὸ Ῥωμαϊκὸν σεμνύνεται γένος, ἓν τοῦτο ὑπάρχει ἐξαίρετον τὸ τῆς φιλανθρωπίας αὐτῶν καὶ ἐπιεικείας. Καὶ τούτου μάρτυς οὐχ ὁ ἐμὸς λόγος, ἀλλ' ἀφ' οὗ πῆξιν ἔσχεν ἐπὶ γῆς ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐξουσία, καὶ πανταχοῦ γῆς ἐξετάθη ταύτης ἡ ἐπικράτεια, πάντες ἄνθρωποι κατὰ πᾶσαν γῆν, καὶ πᾶσα ἱστορία ταύτην παρέχονται τὴν μαρτυρίαν. Πῶς οὖν εἰκὸς ἦν ὧν παρὰ πάσης γλώσσης καὶ πάσης ἱστορίας κοιναὶ τῆς φιλανθρωπίας αἱ μαρτυρίαι, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς φαίης φρόνιμος τυγχάνων, καὶ πεῖραν πρέπουσαν ἀρχῇ τοσαύτῃ ἐφ' ἣν ἐπιβέβηκας τῶν ἀνθρωπίνων ἔχων πραγμάτων τοιαύτας ἐνεργηθῆναι πράξεις ἀφιλανθρώπους; Οὐκ ἔδει οὖν τὸ ὑμέτερον ὑψηλὸν ἔν τε ἀρχῇ καὶ συνέσει ὅλως B ἀπονεῖμαι πίστεως χώραν ταῖς διαβόλοις γλώσσαις, αἵτινές ποτέ εἰσιν, ὅτι Ῥωμαῖοι τοσαύτην ἐπεδείξαντο ἀπανθρωπίαν.

Πλὴν ἐπεὶ τοῦτο γέγονε, καὶ τὴν διὰ τῶν ἀποσταλέντων αὐτόθεν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἡκόντων πληροφορίαν ἐπιζητεῖς, λήψῃ καὶ παρ' αὐτῶν τὸ ζητούμενον· ἃ γὰρ οἰκείοις ὀφθαλμοῖς ἐθεάσαντο, καὶ ὧν τὴν ἀλήθειαν ἔχουσι ταῖς αὐτῶν ἀκοαῖς, ταῦτα προσαναγγέλλουσιν ὑμῖν. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ἀπεσταλμένοι τῆς ὑμετέρας φυλῆς καὶ πίστεως παρέξονται τὴν ὁμολογίαν, ὧν ἐν τῇ βασιλίδι ταύτῃ πόλει, ἀφ' οὗ χρόνου τῆς αἰχμαλωσίας ἐγένοντο, ἔτυχόν τε καὶ ἐν πείρᾳ κατέστησαν. Καὶ ἴσως ἤρκει τοῦτο μόνον γενέσθαι τὸ διὰ γλώσσης τῶν ὑμετέρων C ὁμοφύλων, καὶ τῶν νῦν παρ' ὑμῶν ἀποσταλέντων λαβεῖν τῆς γενομένης ψευδολογίας τὴν μάθησιν. Πλὴν ἀλλὰ γράφομεν καὶ ἡμεῖς, ἁμαρτωλοὶ μὲν ὄντες, τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ εἰ καὶ ἀνάξιοι Πατέρες ὄντες, καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τυγχάνοντες μαθηταί, καὶ τὴν ἐκείνου ἀλήθειαν οὐδέποτε, μὴ γένοιτο, μηδὲ τοσοῦτον καταληφθείημεν τῆς ἐκείνου ὁδηγίας καὶ προνοίας, ἐξαρνούμενοι.

Ἄκουε οὖν, τοῦ Σαρακηνῶν γένους ὁ μέγας καὶ ὑπερκείμενος ἄνθρωπος. Ῥωμαίων οἱ ἐξ ἀρχῆς βασιλεύσαντες, οὕτω τὰ περὶ τῶν αἰχμαλώτων διέταξαν, ὡς εἰδότες ὅτι μέχρι μὲν τῆς τοῦ πολέμου συστάσεως δεῖ πρὸς κάκωσιν τῶν πολεμίων ἀγωνίζεσθαι, ἐπειδὰν δὲ λάβωσιν ὑπὸ χεῖρα τοὺς πολεμοῦντας, ὡς ὑπεξουσίων κήδεσθαι, καὶ πρόνοιαν D ἐπιδείκνυσθαι τῆς αὐτῶν ἀταλαιπώρου ζωῆς, καὶ ὥστε μηδὲν αὐτοῖς λυπηρὸν ἕτερον ἐπιτρέχειν, ἢ μόνην τὴν ἀποστέρησιν τῆς πατρίδος καὶ τῶν οἰκείων καὶ φίλων, καὶ συγγενῶν. Διὰ τοῦτο καὶ οἰκήσεις ἀπένειμαν ἀστενοχωρήτους, καὶ ἀέρος καθαρωτάτου ἀπόλαυσιν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν συντελεῖ, οἷα τοῖς ὁμογενέσι καὶ ὁμοπίστοις, καὶ τοῖς τῆς ὑμετέρας θρησκείας ἀφωρισμένον εὐκτήριον. Καὶ ἁπλῶς ὅπερ προφθάσας εἶπον, ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ ἔδοξε τοῖς ἐξ ἀρχῆς βασιλεῦσι τῶν Ῥωμαίων ὑστερεῖσθαι τοὺς ὑμετέρους αἰχμαλώτους, τῶν ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι καὶ χώρᾳ διαγόντων Σαρακηνῶν, ἢ μόνον τῇ ἀποξενώσει τῶν οἰκείων συγγενῶν. Ταῦτα τῆς φιλανθρωπίας οὕτως ἀπ' ἀρχῆς διατεταγμένης, οἱ καθ' ἑκάστην γενεὰν

Digitized by Google

τὸ τῆς βασιλείας διαδεχόμενοι κράτος, ἔμειναν A τὴν αὐτὴν προαίρεσιν μέχρι καὶ σήμερον διασώζοντες. Καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν τὴν ἀλήθειαν τιμῶν, ὡς παραλλαγή τις ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἢ τῆς οἰκήσεως, ἢ τῆς ἄλλης διαγωγῆς τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀπονενεμημένης τοῖς τῶν Σαρακηνῶν γέγονεν αἰχμαλώτοις. Καίτοι γε τῶν παρ' ἡμῖν αἰχμαλώτων Χριστιανῶν, ὡς ἔστι παρὰ πάντων ἀκούειν, ἐν τοιαύτῃ στενοχωρίᾳ κειμένων, καὶ τοιαύτην ἀθλίαν ζωὴν ἐκμετρούντων, ὡς πολὺ κρείττονα εἶναι καὶ ποθούμενον αὐτοῖς μᾶλλον τὸν θάνατον, ἢ τὸ ζῶσιν ἐναριθμεῖσθαι.

seu habitationis seu instituti vitæ ab initio tributi fuisse Saracenorum captivis factam : et tamen captivi apud vos Christiani, ut audire est ab omnibus, in tantis angustiis et tam misere vivunt, ut multo potior sit ipsis mors et desiderabilior, quam inter vivos numerari.

Σκέψαι δὲ καὶ τοῦτο· διὰ τί ἔμελλον οἱ σήμερον λαχόντες βασιλεύειν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ γένους τοιαῦτα χαλεπὰ εἰς τοὺς ὁμοφύλους ὑμῶν διαπράξασθαι οἷα ἡ πονηρὰ λογοποιία ταῖς ὑμετέραις ἀνήγγειλεν ἀκοαῖς; Οὐ γὰρ ἂν εἴποιτε, ὅτι τῶν πρώην βεβασιλευκότων ἀπολείπονται τῆς φιλανθρωπίας. Πῶς B γὰρ ὁ τοιοῦτος λόγος, κἂν τις προαιρεθείη τοῦτον ἐξενεγκεῖν, χώραν εὑρήσει πίστεως; Εἰ μὲν γὰρ βάσανοί τινες νῦν ἐκαινοτομήθησαν, ἢ θανάτου τρόπος ἐπὶ τοῖς ὑμετέροις αἰχμαλώτοις, λεγέτω τις παρελθὼν ἐξ ὑμῶν, καὶ τότε καὶ ταύτην προφερέτω τὴν κατηγορίαν· καίτοι γε ὑμῶν πολλάκις θανάτους βιαίους καὶ ξένους τῆς ἀνθρωπίνης ἐπινοίας τοῖς τῶν Χριστιανῶν αἰχμαλώτοις ἐπαγόντων. Ὁπότε γὰρ ἀντὶ τοῦ ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀποτεμεῖν ὡς πρόβατα σφάζειν οὐκ ἰλιγγιᾶτε, οὐδ' αὐτὴν εὐλαβεῖσθε τὴν κοινὴν φύσιν· ὁπότε κρεμαννύντες ἐπὶ ξύλου τόξοις καὶ λίθοις βιαίως τὸν ἄνθρωπον τοῦ ζῇν ἀπελαύνετε (1), τί ἂν τις εἴποι; Ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα πραττόντων ὑμῶν, τὸ φιλάνθρωπον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ γένους οὐ μιμεῖται τὴν βιαιότητα, ἀλλ' C ὁπότε δεήσει τινὰ τῶν Σαρακηνῶν τῆς ζωῆς ἀποστερηθῆναι, ἁπλῷ τρόπῳ καὶ βίας καὶ χαλεπότητος ἀπεστερημένης, μόνῃ τῇ ἀποτομῇ τῆς κεφαλῆς τὸν ἄνθρωπον ὑπεξάγουσι τῆς ζωῆς. Πῶς οὖν τοὺς οὕτως ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐπιεικεῖς ὄντας καὶ φιλανθρώπους ἔπρεπεν ὑπολαμβάνειν νῦν βίαν τοσαύτην ἐπαγαγεῖν Σαρακηνοῖς, ὅσην οἱ λογοποιήσαντες εἰς πρόσταγμα τῆς ὑμετέρας ἐξουσίας ἀνάξιον τὴν σὴν προήγαγον ἡμερότητα; Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ἵνα μηδὲν εἴπω περὶ αὐτῶν ἐπαχθέστερον, δοκοῦσι τοιαῦτα ταῖς σαῖς ὑποβαλεῖν ἀκοαῖς δυσμενείᾳ τῇ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ αἰτοῦντες τὴν κατ' αὐτῶν ἐπιτεῖναι κάκωσιν, καὶ μίσει τῷ πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, ὅσον οὔτε τῷ βίῳ παρὼν, D οὔτε πρὸς τὴν οἰκείαν δόξαν ἀναδραμὼν, ἄμυναν κατά τινος ἐπεδείξατο τῶν ἐπανισταμένων αὐτῷ, τάξας ἐκείνην τὴν φοβερὰν ἡμέραν, ἐν ᾗ ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν πειρασθέντων τὴν ὑμετέραν ἐπιείκειαν εἰς ὀργὴν ἀνακαῦσαι τὴν κατὰ Χριστιανῶν, ἱκανὰ τὰ εἰρημένα.

Observa autem et istud. Quare qui hodie Romanæ gentis regnum sortiti sunt tam dure in vestros contribules egissent, quam vestris improba versutia nuntiavit auribus? Namque non diceretis eos ab illorum philanthropia qui prius regnarunt deficere : quomodo enim talis sermo, si quis illum auderet proferre, fidem inveniret? Nam si tormenta quædam præsenti tempore innovata sunt aut mortis genus erga vestros captivos, dicat aliquis transiens ex vobis, et tunc illam proferto accusationem : et vos tamen sæpe mortes violentas et a sensu humano alienas Christianorum captivis inducitis : quoties enim, non gladio caput abscidentes, eos ut oves jugulatis, non vertigine laboratis, neque præ metu reveremini communem naturam ; quoties, arbori suspendentes, sagittis et lapidibus violenter hominem e vita expellitis, quid diceret aliquis? At quamvis talia patretis, philanthropia Romanæ gentis crudelitatem hanc non imitatur, sed quando necesse erit ex Saracenis quemdam morte multari, simplici modo, amota violentia et crudelitate, sola capitis abscissione homo ille e vita ad mortem transit. Quomodo igitur de his qui huc usque clementes et humanos se præstiterant decebat suspicionem admittere quasi tantam in Saracenos exercuissent violentiam, quantam calumniatores in edictum vestra potestate indignum tuam mansuetudinem ad inducendum provocarunt? At illi quidem, ne quid molestius de eis dicam, videntur talia tuis subjicere auribus ob suam adversus Christianos malevolentiam, quærentes suam in eos extendere malitiam, et ob odium in Christum et Deum nostrum, quatenus neque in terra vivens, neque cum ad propriam gloriam reversus esset, ultionem excepit contra quemquam eorum qui ipsi insurrexerant, addixit autem tremiscendam diem illam in qua reddet unicuique secundum opera ejus. At hæc de iis qui tentaverunt vestram mansuetudinem in iram accendere contra Christianos, dicta sufficient.

Ἡμεῖς δὲ ὡς ἂν εἰ παρόντες ἐτύχομεν, καὶ οἰκείᾳ γλώσσῃ προσεφθεγγόμεθα, ταῦτα διὰ τοῦ παρόντος προσομιλοῦμέν σοι γράμματος. Οὐκ ἔστιν, ὦ τοῦ Σαρακηνῶν γένους ὁ παρὰ Θεοῦ τὴν ἐξουσίαν ἐγκεχειρισμένος, ἀληθὲς τὸ νῦν εἰς ὑμᾶς δια-

Nos autem quasi præsentes essemus et propria lingua alloqueremur, hæc tibi per præsens scriptum communicamus. Non est verum, o qui Saracenorum gentis a Deo accepisti dominationem, illud ad vos perlatum nuntium ab hominibus, quicunque

(1) Sævum hunc Turcarum morem tradit adhuc sua ætate vigentem A. Gratianus apud nos T. VIII, p. 201, nempe eos ligno suspensos seu adfixos sagittis conficiendi.

Digitized by Google

A sint, qui id effinxerunt, neque Deum timentes corda scrutantem, pro cujus oculis abscondita omni tegumento nudata adsunt, neque rationalem reverentes nobilitatem, neque veritatem, quæ magnam virtuti apud Deum et homines affert dignitatem, propositum sumentes, neque tuas aures, quibus nihil tam charum quam pura veritas (quid enim viro principi charius esset veritate, et præsertim principi tantæ gentis Saracenorum?), inquinare metuentes; sed simul contra omnia quæ memoravi processerunt, honorabilius habentes mendacium et calumniam in eos qui nullius omnino talis facti sibi conscii sunt; et talia falso dicere ausi sunt, quæ extemplo ut mendacia redarguenda erant.

δεδηκὸς προσάγγελμα, τῶν οἵτινές ποτέ εἰσιν οἱ τοῦτο διαπλάσαντες, μήτε Θεὸν φοβηθέντες τὸν ἐρευνῶντα καρδίας, οὗ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ κρύφια παντὸς περικαλύμματος γεγυμνωμένα παρέστηκε, μήτε τὴν λογικὴν αἰδεσθέντες εὐγένειαν, μήτε τὴν ἐπ' ἀρετὴν μέγα φέρουσαν παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἀξίωμα τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ λογισμὸν λαβόντες, μήτε τὰς σὰς ἀκοάς, αἷς οὐδὲν οὕτω φίλον ὡς τὸ καθαρὸν τῆς ἀληθείας· τί γὰρ ἂν γένοιτο φιλικώτερον ἀνδρὶ ἀρχικῷ τῆς ἀληθείας; καὶ μάλιστα τῷ ἄρχειν λαχόντι τοσούτου ἔθνους τῶν Σαρακηνῶν; ῥυπαίνειν ὑποδειλιάσαντες, ἀλλ' ὁμόσε κατὰ πάντων ὧν διεμνημονευσάμην ἐχώρησαν, προτιμότερον θέμενοι τὸ ψεῦδος καὶ τὴν συκοφαντίαν κατὰ τῶν οὐδὲν ὅλως τοιοῦτον ἑαυτοῖς συνειδότων· καὶ ἐθάῤῥησαν τοιαῦτα πλαστολογεῖν, ἃ ἔμελλεν ἐκ τοῦ παραυτίκα ὡς ἔστι ψευδῆ ἀπελέγχεσθαι.

B Nihil igitur ab iis dictorum verum, neque factum est; sed prorsus inexsistentia et in mendacii regionem rejicienda. Neque enim oratorium vestræ religionis, aut nunc, aut antea eversionem subiit, neque prohibiti sunt illud invisere Saraceni hic degentes; imo tantæ curæ est quanta foret si in vestra ditione staret et oratorium et illud curare cupientes. Verum nullus ad negandam suam fidem coactus est Saracenus regio jussu, aut violentia magnatum et principum, quicunque regibus appropinquant et illorum familiaritate gaudent, et eorum eloquia audiunt, et visu vultus eorum fruuntur. Si quidam autem infimorum et ignobilium regibusque ignotorum, prudentia vacui, consiliorum imperii exsortes, hoc facere præsumpserunt, non mihi C circa hæc fuse dicendum. Attamen oportet auctores facti hujus manifestari, et si regia potestas negotium hoc negligere neque juxta æquum ulcisci statueret, tunc forte vobis liceret et incusare et fortasse in eos sub manu vestra positos iram vertere: quanquam non solum hoc non suadet ratio justi, sed nec tuum justi studium, nec data ab initio per prophetam vestrum manui alienæ obnoxiis et sub vestra ditione jacentibus certitudo. Quid enim ego justus pati inique sub te persolverem, nihil contra tuam agens auctoritatem, quia alius minime tibi subditus, sed a tua liber dominatione, vellet tibi displicentia patrare?

Οὐκ ἔστιν οὖν οὐδὲν τῶν εἰρημένων παρ' αὐτῶν ἀληθὲς οὐδὲ γεγονός, ἀλλὰ παντελῶς ἀγένητα, καὶ εἰς τὴν τοῦ ψεύδους χώραν ἀποῤῥιπτόμενα. Οὔτε γὰρ εὐκτήριον τῶν ὁμοπίστων ὑμῶν, οὔτε νῦν, οὔτε πρότερον, κατάλυσιν ἔσχεν, οὔτε κεκωλυμένον ἐστὶν ἐπισκευάζεσθαι αὐτὸ παρὰ τῶν ἐνταῦθα Σαρακηνῶν, ἀλλὰ καὶ τοσαύτης ἐπιμελείας τυγχάνει, ὅσης ἂν ἔτυχεν εἰ παρὰ τῇ ὑμῶν ἐξουσίᾳ ἐτύγχανεν τό τε εὐκτήριον, καὶ οἱ τοῦτο θεραπεύειν βουλόμενοι. Ἀλλ' οὔτε Σαρακηνὸς ἠναγκάσθη τὴν ἰδίαν ἐξαρνήσασθαι πίστιν ἐκ βασιλικῆς προστάξεως, ἢ ἐξ ἐπηρείας τῶν μεγιστάνων καὶ ἀρχόντων, ὅσοι τοῖς βασιλεῦσι πλησιάζουσι, καὶ τῆς ἐκείνων ἀπολαύουσιν οἰκειότητος, καὶ κατήκοοι γίνονται τῶν λόγων, καὶ τῶν προσώπων ἔχουσι τὴν ἐποψίαν. Εἰ δέ τινες τῶν κάτω κειμένων καὶ ἀφανῶν καὶ μὴ ἐγνωσμένων τοῖς βασιλεῦσιν, ἐνδεεῖς μὲν ὄντες φρενῶν, καταστάσεως δὲ ἀρχικῆς ἀμοιροῦντες, τοῦτο πράττειν ἀπενοήθησαν, οὐκ ἔχω διατείνεσθαι περὶ τούτου. Πλὴν δεῖ τοὺς τοῦτο πράξαντας ἐπιδήλους γενέσθαι, καὶ εἴγε ὑπεριδεῖν τὸ πρᾶγμα καὶ μὴ κατὰ λόγον ὑπεξελθεῖν ἡ βασιλικὴ ἐξουσία διανοηθείη, τότε τάχα ἔξεστιν ὑμῖν καὶ μέμφεσθαι καὶ ἴσως καὶ κατὰ τῶν ὑποχειρίων ὑμῶν φέρειν τὴν ἀγανάκτησιν. Εἰ καὶ μηδὲ οὕτως ὁ τοῦ δικαίου λόγος ἐπιτρέπει, ἀλλ' οὔτε ἡ σὴ περὶ τὸ δίκαιον ἐπιμέλεια, οὔτε ἡ ἐξ ἀρχῆς παρὰ τοῦ προφήτου ὑμῶν δεδομένη τοῖς γεγενημένοις ὑποχειρίοις, καὶ ὑπὸ τὴν ὑμετέραν ἐξουσίαν κειμένοις ἀσφάλεια. Τί γὰρ ἐγὼ δίκαιος πάσχειν κακῶς ὑπὸ σὲ τελῶν, καὶ μηδὲν ἀπεναντίας τῇ σῇ πράττων ἐξουσίᾳ, ἂν ἄλλος ὁ κατὰ μηδὲν ὑποκείμενος, ἀλλὰ τῆς σῆς ἀπηλλαγμένος κυριότητος ἐθέλοι τὰ σοὶ μὴ δοκοῦντα πράττειν;

D Quid ergo? propterea Christiani cum suis templis digni erunt qui male afficiantur, qui omni modo tuis obediunt mandatis, nec manum, ut aiunt, movere te nolente audent: quia imperator Romanorum, ut hoc etiam concedamus, statuit quosdam sub ipso catenatos Saracenos ærumnis subjicere? Et hæc dicimus non quod ita factum est (nec factum est, nec fiet, neque Romana clementia seipsam oblita est nec obliviscetur unquam), sed hæc dicimus ut videas te ne sic quidem æqua agere Christianos ærumnis subjiciendo. Præterea vestri prophetæ abrogantur scriptæ securitates ab ipso datæ, et

Τί οὖν; διὰ ταῦτα Χριστιανοὶ καὶ οἱ τούτων ναοὶ ἄξιοι κακώσεις ὑπομένειν, οἳ κατὰ πάντα τρόπον τοῖς σοῖς ἐξυπηρετοῦνται προστάγμασι, καὶ οὐδὲ χεῖρα τὸ δὴ λεγόμενον κινῆσαι τολμῶσι μὴ σοῦ βουλομένου, ἐὰν βασιλεὺς ὁ Ῥωμαίων, ἵνα καὶ τοῦτο δῶμεν, προαιρεθῇ τοὺς ὑπ' αὐτὸν δεσμίους τῶν Σαρακηνῶν ταλαιπωρίαις ὑποβάλλειν; Καὶ ταῦτα λέγομεν οὐχ ὅτι γέγονεν οὕτως (οὐδὲ γὰρ γέγονεν οὐδὲ γενήσεται, οὐδ' ἡ Ῥωμαϊκὴ φιλανθρωπία ἠγνόησεν ἑαυτήν, οὐδ' ἀγνοήσει ποτέ), ἀλλὰ ταῦτά φαμεν, ἵνα εἰδῇς, ὅτι οὐδὲ οὕτως δίκαια ποιεῖς τοὺς ὑπὸ σὲ Χριστιανοὺς ὑποβάλλων ταλαιπωρίαις·

Digitized by Google

ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑμετέρου προφήτου ἔγγραφοι ἀθετοῦνται ὑπ' ἐκείνου δεδομέναι ἀσφάλειαι, καὶ τῆς σοὶ ὀφειλομένης τιμᾶσθαι δικαιοσύνης μεγάλη γίνεται ἡ ἀτιμία καὶ ἡ ἀθέτησις. Μὴ οὖν, ὦ τῶν Σαρακηνῶν δόξης καλλώπισμα, κατὰ τοῦτο τὸ μέρος εἰς ἀδοξίαν περιστῆσαι βουληθείης τὴν ὑμετέραν δόξαν. Τίς γὰρ τοῦτο μανθάνων, ὅτιπερ ὁ τῶν Σαρακηνῶν πρῶτος ἄνθρωπος καὶ τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν πεπιστευμένος, τοὺς ὑποχειρίους αὐτῷ Χριστιανοὺς εἰς θλίψεις ἐμβάλλει καὶ στενοχωρίας, μηδὲν ὅλως αὐτῷ πταίσαντας ἢ ἐναντιουμένους, οὐχὶ ἄδικα πράττειν ὑμᾶς λογιεῖται καὶ ἀνάξια τῆς ἐγκεχειρισμένης σοι παρὰ Θεοῦ ἐξουσίας; Ὥσπερ γὰρ ἄξιος ἕκαστος δι' οἰκείαν ἀρετὴν εὐεργετεῖσθαι, οὕτω καὶ τῶν ἰδίων σφαλμάτων ἕκαστος ὑπέχειν τὰς εὐθύνας ἐστὶ δίκαιος. Ἐπίσταται γὰρ πάντως ἡ σὴ μεγαλοπρεπεστάτη σύνεσις, ὅτι περ οὐδὲ υἱὸς πολλάκις πταίσαντος τοῦ πατρὸς κοινωνὸς γίνεται τῆς τιμωρίας, ἐὰν μὴ καὶ τοῦ πταίσματος· ἀλλ' οὐδὲ ἀδελφὸς ἀδελφοῦ πονηρόν τι πράξαντος σὺν αὐτῷ κατακρίνεται, εἰ μὴ καὶ τοῦ πονηροῦ ἔργου γέγονε συνεργάτης· καὶ ἁπλῶς οὐδὲ συγγενὴς ἄλλος τῷ ἑαυτοῦ συγγενεῖ, οὐδὲ φίλος τῷ ἰδίῳ φίλῳ ἐπί τινι πράγματι ἀξίῳ κολάσεως συγκολάζεται, εἰ μὴ καὶ τῆς πράξεως μετέχων ἀποφανθείη.

A hujus honoris tibi juste debiti magna fit despectio et abolitio. Noli igitur, o Saracenorum gloriæ ornamentum, in hac parte ingloriam statuere gloriam vestram. Quis enim hoc audiens, quod primus vir Saracenorum, et eis gubernandis præpositus, sibi submissos Christianos in ærumnas injicit et angustias, quamvis minime eum offendissent nec restitissent, non iniqua agere vos concludet et indigna hac tibi a Deo credita potestate? Quemadmodum enim dignus quisque propter propriam virtutem qui beneficia accipiat, sic et propriorum delictorum quisque qui pœnas subeat dignus est. Novit namque tuæ magnificentissima conscientia quod nec filius sæpe labentis patris particeps fit pœnarum, nisi et lapsuum: nec frater fratris quid mali perpetrantis cum eo condemnatur, nisi mali B operis fuerit cooperator: uno verbo nec alius consanguineus cum suo consanguineo, nec amicus cum privato amico ob negotium correctionis dignum corrigitur, nisi actionis particeps declaratus fuerit.

Σκέψαι οὖν ἐκ τούτου πόσῳ μᾶλλον εὐλογώτερον τοὺς ὑπὸ σὲ Χριστιανοὺς μηδὲν πάσχειν δεινὸν ἕνεκά γε βίας τῶν ἐνταῦθα Σαρακηνῶν, ἵνα καὶ τοῦτο δῶμεν καθὼς προφθάσαντες εἴπομεν, οἳ μηδὲν ὅλως μηδὲ καθ' οἱονδήποτε τρόπον τῆς προαιρέσεως ἢ τῆς βίας συμμετέχουσι τῶν ἐνταῦθα ἐξουσίαν ἐχόντων βιάζεσθαι. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο γέγονεν, οὐδὲ βία τις ἢ παρὰ βασιλέως, ἢ παρὰ τῶν ἐκείνου ἀξιουμένων τῆς ὁμιλίας, ἢ τῆς ἄλλης γνώσεως καὶ οἰκειότητος προσήχθη Σαρακηνοῖς· πλὴν εἰ μή που παρά τινος τῶν εἰς ἀφανῆ τάξιν κειμένων, οἵτινες τούτου διαγινωσκομένου, τῆς προσηκούσης ἐπιτεύξονται διορθώσεως. Καὶ ἵνα μὴ δόξωμεν διὰ τῶν ἡμετέρων λόγων τὴν περὶ τούτου πίστιν παρέχειν ὑμῖν, καὶ Σαρακηνοὶ ἐντεῦθεν ἐξαπεστάλησαν, καὶ γράμματα τῶν ἐνταῦθα δορυαλώτων, δι' ὧν ἐπιπλέον λήψεσθε τὴν πληροφορίαν, ὡς ἡ προσελθοῦσα ταῖς ἀκοαῖς ὑμῶν πονηρολογία ἀνθρώπων ἐστὶν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐμπνεομένων, καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἐκείνου διαφθονουμένων, καὶ μελέτην ποιουμένων καὶ τοὺς Σαρακηνοὺς εἰς διαβολὰς ἐμβαλεῖν, μᾶλλον δὲ τῇ δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ κατακρίσει, καὶ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς κακώσεις καὶ ταλαιπωρίας. Ἀλλὰ σὲ, ὦ μεγίστη κεφαλὴ τοῦ Σαρακηνῶν ἔθνους, ταῦτα μὴ λανθανέτω, μὴ δὲ λάθῃς λυμαιώνων ἀνθρώπων ὑπαγόμενος ψευδολογίαις, μηδὲ τῇ σῇ δόξῃ καὶ τῷ μεγάλῳ ὀνόματι προστρίβων ὄνειδος, μηδὲ μνήμην τῷ βίῳ καταλίπῃς, ὡς ἐπὶ σοῦ τὰ ἀλγεινὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἐπηύξηται· ἀλλ' εἴτι ἐμοὶ πείθῃ ἀγαπῶντι καὶ τὴν σὴν δόξαν καὶ σωτηρίαν, ὡς καὶ πάντων ἀνθρώπων, τοῦτο γὰρ ἡ ἐμὴ ἐξ ἀκονία καὶ ὑπὲρ τῆς πάντων εἰ καὶ ἁμαρτωλὸς νύκτα καὶ ἡμέραν εὔχομαι σωτηρίας, μᾶλλον κατάλιπε ὁπόταν ἐκ τοῦ βίου παρέλθῃς, μνημόσυνον φιλανθρωπίας, μνημόσυνον ἐπιεικείας καὶ δικαιοσύνης, καὶ ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σῆς ἀρχῆς φιλ-

Considera igitur exinde quanto magis rationi consentaneum sit Christianos tibi subditos nihil pati crudelitatis propter vim in Saracenos hic habitantes, ut hoc concedamus, sicut antea diximus, cum minime prorsus et nullum quemvis in modum voluntatis aut violentiæ participes fuerint horum hic vim inferendi potestatem habentium. C At neque hoc evenit, neque vis quæcunque, sive a rege sive ab his quos sua conversatione aut sua familiaritate et amicitia dignatur, Saracenis inflicta est: nisi forsan a quibusdam infimi ordinis, qui, re dijudicata, convenientem accipient reprehensionem. Et ne videamur per nostros sermones circa hæc fidem cogere vestram, et Saraceni hinc missi fuerunt, et litteræ horum qui hic captivi detinentur, per quas copiosius accipietis fidem certam, quod allata vestris auribus maledicentia hominum est a malo dæmone inspiratorum, et humano generi, ut ille fecit ab initio, invidorum, et cogitationem versantium Saracenos in calumnias impellendi, potius vero justo Dei judicio, D et Christianos in ærumnas et miserias injiciendi. At ne te, o maximum Saracenorum gentis caput, hæc lateant: neque te inscium patiaris exitiorum hominum abactum mendaciis; neque tuæ gloriæ magnoque nomini probrum imprimas; neque memoriam vitæ tuæ relinquas, te regnante molestias Christianis auctas fuisse: at si quam mihi fidem des amanti tuam gloriam et fidem, sicut et omnium hominum, ea enim mea mens, et pro omnium, quamvis peccator, noctem diemque salute precor, relinque potius, quando ex hac vita transibis, memoriale philanthropiæ, memoriale clementiæ et æquitatis, et quod in diebus tui regni clementiam tuam et justitiam plebs tua experta est, injustitiam vero nunquam passa est nec violentiam.

Digitized by Google

λανθρωπία καὶ δικαιοσύνη τοῖς ὑπηκόοις ἐμπολιτεύεται, ἀδικία δὲ πᾶσα καὶ βιαιότης ἀπελήλαται.

CIII. — *Codino, imperatoris protospathario et duci.*

Multorum hominum, ut decet, latentem virtutem tempus solet revelare, postquam rerum circumstantias illis motus humana vita adduxit. Aliquid tale tibi contigisse videmus. Si enim prius cogitationes et rerum peritia non plane occultæ fuere, tamen nunc manifestus factus es, et virtutem tuam ostendisti. Primo quidem maximum bonorum, charitatem servas incolumem; secundo benevolentiam et reverentiam erga benefactores. Præterea, ut bonus navis gubernator, in communi agitatione et tumultu, salutem omnibus una cum divino auxilio præstas. Ea enim quibus dissidentium malitiam impugnasti, quibusque valuisti, si minus eam de medio tollere, attamen ejus augmentum inhibere, et prohibere quo minus ultra progrederetur, testimonium sunt tuæ perfectissimæ virtutis. Ideo et Christi fideles imperatores nostri benevolentiam et veram charitatem approbantes, magis familiarem te sibi faciunt et fidelem amicum, et tuis studiis debitam mercedem reddunt; et nunc quidem tuarum petitionum adimpletionem præstiterunt.

Omnino autem et in futurum tua intelligentia res dirigente et apostasiam una cum divina virtute, ut dignum est, impugnante regionemque ad pacem et tranquillitatem reducente, multo meliores ditioresque remunerationes concedent. Tuum igitur est, fili, sicut hucusque, ita et in futurum imperatoribus videri studiosum et fidum amicum, et ea quæ ad eorum obsequium pertinent majori studio perficere, et largioribus ab iis donis et amicitiæ signis perfrui.

A ΡΓ'. *Γοδίνῳ βασιλέως πρωτοσπαθαρίῳ καὶ ἄρχοντι.*

Πολλῶν ἀνθρώπων, ὡς εἰκὸς, λανθάνουσαν ἀρετὴν εἴωθεν ὁ χρόνος ἀνακαλύπτειν, ἐπειδὰν περιστάσεις πραγμάτων ἡ ἐκείνου φορὰ ἐπαγάγῃ τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ. Τοιοῦτόν τι, τέκνον ἡμῶν, καὶ νῦν ὁρῶμεν ἐπὶ σοὶ γεγενημένον. Εἰ γὰρ καὶ μὴ πρότερον παντελῶς ἐλάνθανεν οἷος εἶ τὴν φρόνησιν, καὶ οἷος ἐν τῇ μεταχειρήσει τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅμως νῦν καταφανὴς ὑπῆρξας, καὶ τελείως τὴν σὴν διέδειξας ἀρετήν. Πρῶτον μὲν τὸ μέγα τῶν κατορθωμάτων τὴν ἀγάπην ὡς φυλάττεις ἀπαραποίητον· δεύτερον τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὸ μὴ ἐξυβρίζειν εἰς τοὺς εὐεργέτας· ἐπὶ τούτοις τὸ οἷόν τις ἀγαθὸς κυβερνήτης ἐν κλύδωνι καὶ ταραχῇ τῶν B πραγμάτων, σωτηρίαν αὐτοῖς μετά γε τῆς ἄνωθεν βοηθείας πορίζειν. Ταῦτα γὰρ δι' ὧν ἐσπούδασας τὴν τῶν ἀποστησάντων κακίαν, εἰ καὶ μὴ τέλεον ἐκ μέσου πεποίησαι, ἀλλὰ τέως ἐπισχεῖν τὴν αὔξησιν ταύτης, καὶ μὴ ἐπιπλέον ἐᾶσαι προβῆναι μαρτύριον ὑπάρχει τῆς ὑμῶν τελειοτάτης ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ φιλόχριστοι βασιλεῖς ἡμῶν καὶ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ὀρθῆς ἀγάπης ἀποδεχόμενοι, μᾶλλον οἰκεῖόν σε ποιοῦνται καὶ φίλον πιστὸν, καὶ τῆς σπουδῆς ἀποδώσουσι τὰς ὀφειλομένας ἀντιδόσεις. Καὶ νῦν μὲν τῶν σῶν αἰτήσεων παρέσχοντο τὰς πληρώσεις· πάντως δὲ καὶ εἰς τὸ ἔπειτα τῆς σῆς ἱκανότητος τὰ πράγματα διευθυνούσης, καὶ τὴν ἀποστασίαν σὺν τῇ θείᾳ δυνάμει καθὼς ἄξιον C μεταχειριζομένης, καὶ τὰ τῆς χώρας εἰς τὸ εἰρηναῖον ἀποκαθιστώσης, πολὺ κρείττονας καὶ πλουσιωτέρας παρέξονται τὰς ἀμοιβάς. Σὸν οὖν ἐστι, τέκνον ἡμῶν, ὥσπερ μέχρι τοῦ παρόντος, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν τοῖς βασιλεῦσιν ὀφθῆναι σπουδαῖον καὶ πιστὸν φίλον, καὶ τὰ εἰς τὴν θεραπείαν αὐτῶν ἔτι μᾶλλον διαπράξασθαι, καὶ ἀπολαῦσαι δαψιλεστέρων παρ' αὐτῶν τῶν φιλοτιμιῶν καὶ δεξιώσεων.

CIV. — *Constantino metropolitæ Laodiceæ.*

Accepi tuæ sanctitatis litteras, jam in ipsa mortis janua; nescio autem an nos inde evadendi copiam dabit ille qui nostram vitam dirigit et administrat nobisque utilia largitur, pro sua providentia. Ita quidem in mea infirmitate tuas litteras accepi; et tamen in tali constitutus desperatione, ut aliquam lætitiam sensi, gratias egi communi Domino et Deo et summo Sacerdoti. Scio te per totam vitam humiles fundere preces; attamen et ego has ad Deum mitto flagitans ut absque animi et corporis mœstitia moriar. Quod ad aliam litterarum partem attinet, forte non necesse erat ut vos interrogarem. Habemus enim magistrum docentem quomodo oporteat orare eum qui nos ad sui cognitionem adduxit et illuminavit, atque ea quæ orationis sunt, edocentem. Non igitur fieri potest ut is qui breve illud et salutare documentum orationis debita animi dispositione adimplet, promissa bona non obtineat. Habes autem et beatum Apostolum

ΡΔ'. *Κωνσταντίνῳ μητροπολίτῃ Λαοδικείας.*

Ἐδεξάμην τὸ γράμμα τῆς σῆς ὁσιότητος αὐταῖς ἤδη τοῦ θανάτου ταῖς πύλαις· οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἀποστρόφους ἐκεῖθεν ποιήσεται ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν χορηγὸς καὶ ταμίας καὶ οἰκονομῶν τὰ συμφέροντα, D ὡς ἡ ἐκείνου ἐξεπίσταται οἰκονομία. Ἀλλὰ γὰρ οὕτω διακείμενος ὑπὸ τῆς συνεχούσης ἀῤῥωστίας, ἐδεξάμην τὸ γράμμα, καὶ ὅμως ἐν τοιαύτῃ ἀπογνώσει τυγχάνων, ὥσπερ ᾐσθόμην τινὰ ψυχαγωγὸν ἡδονὴν, καὶ ηὐχαρίστησα τῷ κοινῷ Δεσπότῃ καὶ Θεῷ καὶ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ. Καὶ τὴν μὲν σὴν πορείαν οἶδα ὅτι χαμαίζηλος ἡ εὐχή· ὅμως οὖν ἀναπέμπω ταύτην, ἐξαιτούμενος ἀλύπῳ διαθέσει ψυχῆς καὶ σώματος διανυσθῆναι. Τὸ δ' ἄλλο μέρος τοῦ γράμματος ἴσως οὐκ ἀναγκαῖον ἦν παρ' ἡμῶν πυθέσθαι· ἔχομεν γὰρ διδάσκαλον ὅπως δεῖ προσεύχεσθαι τὸν ἀγαγόντα ἡμᾶς εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ καὶ φωτίσαντα, καὶ ὥσπερ τὰ λοιπὰ, τὸν καὶ τὰ τῆς προσευχῆς ἡμᾶς διδαξάμενον. Οὐκ ἔστιν οὖν, οὐκ ἔστιν, ὃς τὸ βραχὺ ἐκεῖνο καὶ σωτήριον παίδευμα τῆς προσευχῆς ἐκ-

Digitized by Google

τελῶν μεθ' οἵας προσῆκε ψυχικῆς καταστάσεως, οὐκ ἐπιτεύξεται τῶν ἐπαγγελλομένων ἀγαθῶν. Ἔχεις δὲ καὶ τὸν μακάριον Ἀπόστολον διδάσκοντα τρόπον τῆς προσευχῆς· ὡς παραινεῖ ἐπαίρειν ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν, διαλογισμῶν δηλονότι τῶν περισπώντων ἐπὶ τὴν τοῦ βίου ματαιότητα, καὶ τὰ ἐκείνης ἐπίπονα μὲν, ἀνόνητα δέ. Διὰ τοῦτο καὶ πληθυντικῇ λέξει τοῦτο ἐμνημόνευσεν. Ὁ γὰρ πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κεκτημένος τὴν ἔφεσιν, οὐ λογισμοῖς ἔνθεν κἀκεῖθεν περιστρέφεται, ἀλλ' ἕνα λογισμὸν ἀναλαμβάνει μονοειδῆ, καὶ τοῦτον διατηρῶν ἀπλανῆ, εὑρίσκει τοῦ μακαρίου ἐκείνου λογισμοῦ τὴν ὄντως ἐπωφελῆ κτῆσιν, καὶ ἀϊδίως αὐτῷ τὴν ἄνεσιν περιποιουμένην. Ἀπεκρινάμεθα οὖν ὡς ἐν τοιαύτῃ ἀπορίᾳ τὸ ἡμέτερον φρόνημα. Σὺ δὲ, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, τῷ χρίσαντί σε παναγίῳ Πνεύματι πεφωτισμένος ψυχὴν καὶ διάνοιαν ἀξίως τῆς σῆς ἀρετῆς ἐντυγχάνων, παρ' ἐκείνου μᾶλλον λήψῃ τοῦ ζητουμένου τὴν διδασκαλίαν. Τὰ δ' ἄλλα εἴης μὲν αὐτὸς ἐῤῥωμένος, ἀθορύβως καὶ ἀταράχως τὴν ἅλμην μὲν τοῦ βίου διαπερῶν, ἡμῶν δὲ μεμνημένος ἐν ταῖς ὁσίαις εὐχαῖς, τυχὸν μὲν ἔτι τῷ βίῳ στρεφομένων, ὅπερ ἀμφίβαλον, τυχὸν δὲ ἀπιόντων, ὃ καὶ μᾶλλον ἐναργέστερό μοι δοκεῖ παρίστασθαι τῆς τοῦ βίου ματαιότητος.

A modum orationis docentem; scis quomodo nos hortetur ut pias manus extollamus absque ira et ratiocinationibus, nos ad vitæ vanitatem et insanos labores pertrahentibus. Ideo plurali voce hoc commemoravit: qui enim ad regnum cœlorum viam ingreditur non hinc et inde rationibus circumvolvitur, sed unam rationem et uniformem suscipit, et hanc servans immutabilem, invenit beatæ illius rationis vere utilem possessionem, et perpetuo illi adjunctam quietem. Exposuimus igitur in ista perplexitate nostram mentem. Tu autem, fili sancte, ab illo qui unxit te sanctissimo Spiritu illuminatus animam et mentem, ut tuam decet virtutem, possidens, ab illo potius accipies quæsitæ rei doctrinam. Cæterum sic bene valeas, absque sollicitudine et agitatione hujus vitæ fluctus trajiciens, B nostri autem in tuis piis precibus memor, qui cum vita adhuc luctamur, quod ambiguum est, forte abibimus, quod mihi certius imminere videtur quam hujus vitæ vanitas.

ΡΕ'. Ἀδήλῳ.

Οἶδα παρόντος σου, τέκνον ἡμῶν, πρὸς ἡμᾶς τοιούτους πεποιημένου λόγους, ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ μακαρίου πατρός σου βούλει προσμένειν καὶ τοῖς ἐκεῖ μονάζουσι συνδιάγειν, οὐδενὸς ἄλλου ἐν χρείᾳ σου ὄντος, ἢ μόνου οἰκίσκου ἐν ᾧ τὴν διαμονὴν μέλλεις ἔχειν, καὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας τὸ σπουδαῖον καὶ ἐπιμελὲς ἐκδιδάσκεσθαι. Ταῦτα οὖν μέμνημαι παρὰ σοῦ ἀκηκοώς· καὶ διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ μοναστηρίου πρὸς ἡμᾶς ἀφικομένων μοναχῶν, αὐτοῖς τε προσείπομεν, καὶ σοὶ γράφομεν ἀπελθεῖν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ καθὼς ᾐτήσω τὴν ἐν αὐτῷ ποιεῖσθαι διαγωγήν. Ἐπεὶ δὲ περὶ τοῦ ἡγουμένου, καὶ παρὰ σοῦ φήμας οὐκ ἀγαθὰς, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀλλοτρίους μοναδικῆς εὐλαβείας ἐνηχήθημεν, καὶ παρὰ τῶν μοναχῶν τὰ παραπλήσια λεγόντων ἠκούσαμεν, ἐξαποσταλήσεται ἄνθρωπος ἔρευναν τῶν φημιζομένων ποιούμενος. Καὶ εἴ γε τοὺς λόγους ἀμετόχους εὕροι τοῦ ψεύδους, ἐκεῖνος μὲν ὡς ἄχρηστος πρὸς ἡγουμενείαν ἀποπαυθήσεται. Ἄλλος δὲ ὃν ἂν ἥ τε ἀδελφότης συνίδοι ἄξιον τῆς ἐπιστασίας αὐτῶν, καὶ ἡ ἡμῶν μετριότης ἐπίκρισιν ποιουμένη τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνδρὸς ἐπιγνῷ, οὗτος ἀναδέξεται τὴν τοῦ μοναστηρίου προστασίαν. Σὺ δὲ, τέκνον ἡμῶν, μὴ ἐπιλάθῃ τῆς ἐξ ἀρχῆς προαιρέσεως, μηδὲ κατασβέσῃς τὸ ζέον καὶ πρόθυμον τῆς σῆς καρδίας, ὅτε πρὸς τὸν μονήρη βίον κατέσπευδες. Ἀλλὰ μᾶλλον τῆς θείας δυναμούσης σε χάριτος προθυμότερος γίνου καὶ ἐντονώτερος, οἷον ἐπὶ κλίμακός τινος τὰς ἀναβάσεις ποιούμενο ἀεὶ ὅσον δυνατὸν προβαίνων ἐπὶ τὰ πρόσω, καὶ μὴ πρὸς τὰ ὀπίσω στρεφόμενος.

CV. — *Incerto.*

Scio, cum ipse, fili, id nobis dixeris, te in monasterio beati patris tui velle manere et cum his monachis vitam agere, nulla alia re indigens quam hoc cubiculo in quo mansionem debes habere et vitæ secundum Deum studium et curam C ediscere. Horum memini quia a te ipso audivi. Et ideo monachis, qui ex eo monasterio nos adierunt, diximus tibique scribimus ut in monasterium abeas, ibique, ut postulasti, mansionem facias. Quoniam autem de illo qui præest et a te famam non bonam, sed quæ solitariam dedeceat vitam accepimus, et a monachis audivimus qui his similia dicerent, mittetur qui relata investiget. Et si quidem hos sermones veros invenerit, ille, ut pravus, a præfectura revocabitur; alius vero quem fratres superiore loco dignum judicabunt quemque nostra humilitas examinando solertem agnoverit, regimen accipiet monasterii. Tu autem, fili, ne obliviscaris tui ab initio propositi, neque tui cordis ardorem et studium extinguas, quibus ad monasticam vitam D festinasti; sed potius divina gratia adjuvante, studiosior et intentior esto, tanquam per scalam ascendens, et semper quantum poteris ad ea quæ ante sunt procedens, non autem ad ea quæ sunt retro regrediens.

ΡϚ'. Τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Χερσῶνος.

Ἦν μὲν ἁρμόδιον, μᾶλλον δὲ ὀφειλόμενον τῇ τελειότητί σου καὶ κόπων καταφρονῆσαι καὶ φόβων τῶν ἐκ θαλάσσης, τῇ ἄνωθεν ἐλπίδι θρασυνόμενον πρὸς τὰ ἐνταῦθα καταλαβεῖν, τοῦ καὶ ἡμῖν καὶ ὅλῳ τῷ πληρώματι τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας συν-

CVI. — *Chersonis episcopo.*

Decebat, imo vero oportebat tuam perfectionem molestias contemnere et timores qui a mari oriuntur, in divina spe confidentem te usque ad nos perventurum ut nobiscum et cum universa Dei Ecclesiæ plenitudine congaudeas et læteris, et

Digitized by Google

decet, quemadmodum lætatur omnis animus Dei amicus pro tanta unitate et prioris dissidii cessatione. Quoniam autem maris formido, et navigationis labor vicerunt, ut sacra lætitia et tu, ad nos adventu careres; quod te de hoc detrimento solari potest, id facimus, et scribimus non reprehensionem eo quod formidasti, neque objurgationem de tua timiditate, sed veniam, et te certiorem facimus nullam perturbationem nostra in mente factam esse quod non volueris usque ad nos iter facere. Imo ea quæ erga gentem deceptam ac fere e pietatis sinu a perverso dæmone ereptam tanto ardore exsecutus es cum magna admiratione accepimus et te hortamur ut pro viribus de eorum salute curam et studium suscipias; ut omnino servetur Christo et Deo nostro eorum societas exempta metu ac labore et omni alia molestia quæ tali inhæret ministerio pro nihilo ducta ob speratam pro tantis laboribus mercedem. Si enim vel unius animæ ad Christum adductio incomparabilem habet remunerationem (qui enim educit dignum de indigno, inquit, ut os meum erit), quid tali dono compar invenietur? Videre oportet quanta tuam animam pro tali multitudine hominum qui ex indignis Deo digni facti sunt, te merces maneat. De futuro autem eorum præsule curam tibi demandamus. Accurato ex animo ad tale opus idoneum virum invenias, et ad nos mittas qui in sanctissimo spiritu in episcopatu ordinem manuum nostrarum impositione accipiat, atque ovilis usque adhuc pastore carentis pastor constituatur. Hæc apud tuam intelligentiam sufficiunt, cum habeas de hac re sollicitudinem innatam; quod præcedentibus studiis quæ suscepisti, abunde declarasti.

ησθῆναι, καὶ ἀπολαῦσαι, ὡς εἰκὸς, ὧν ἀπολαύει ψυχὴ θεοφιλὴς ἐπὶ τοσαύτῃ ἑνότητι καὶ ἀπαλλαγῇ τῆς πρὶν διαστάσεως. Ἐπεὶ δὲ τῆς θαλάσσης ἡ δειλία, καὶ τῆς πορείας ὁ κάματος ἐξενίκησε, καὶ τὸ ζημιωθῆναι τῆς ἐκ τοῦ πρὸς ἡμᾶς παραγενέσθαι ἱερᾶς ἡδονῆς ἐποίησεν, ὃ λοιπόν ἐστι παραμύθιον τῆς ζημίας, ἐκεῖνο ποιοῦμεν, καὶ γράφομεν οὐ μέμψιν ὑπερ ὧν ὤκνησας, οὐδ' ἐπιτίμησιν ὑπὲρ ὧν ἐδειλίασας, ἀλλὰ συγγνώμην, καὶ τὸ εἰδέναι σε, ὅτι μηδεὶς θόρυβος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ ἐκ τοῦ μὴ βουληθῆναί σε ἐπίδημον πρὸς ἡμᾶς γεγενῆσθαι. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἃ πρὸς τὸ ἐξηπατημένον ἔθνος καὶ μικροῦ συληθὲν ἐκ τῶν τῆς εὐσεβείας κόλπων ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος διεσπουδάσθη σοι ἐν μεγάλῃ ἀποδοχῇ πεποιήμεθα, καὶ παραινοῦμεν καὶ ἔτι ὅση δύναμις τὴν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας μέριμναν καὶ σπουδὴν ἀναδέξασθαι· ἵνα τέλεον ἀνασωθῇ τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν ἡ τούτων οἰκείωσις καὶ σωτηρία παντὸς ὄκνου καὶ καμάτου καὶ πάσης ἄλλης δυσχερείας, ὅση τῇ τοιαύτῃ ἐπανίσταται ὑπηρεσίᾳ, παρὰ φαῦλον τιθεμένης διὰ τὴν ἐλπιζομένην ὑπὲρ τῶν τοιούτων καμάτων ἀντίδοσιν καὶ ἀπόλαυσιν. Εἰ γὰρ καὶ μιᾶς ψυχῆς προσένεξις τῷ Χριστῷ ἀσύγκριτον ἔχει τὴν ἀντάμειψιν, ὁ ἐξάγων γὰρ ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου, φησὶν, ἔσται· τί δ' ἂν εὑρεθείη τῆς τοιαύτης ὁμότιμον δωρεᾶς; Σκοπεῖν χρὴ τὴν ὑμῶν σύνεσιν ὅση τις ὑπὲρ τοῦ τοσούτου πλήθους ἐξ ἀναξίων καθισταμένων ἀξίων Θεοῦ ἀποκείσεταί σοι χάρις· καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος δὲ ἀρχιερέως συνεῖναι αὐτοῖς, ὑμῖν ἀνατίθεμεν τὴν φροντίδα· ὥστε τῇ σῇ πεφροντισμένῃ διασκέψει τὸ ἱκανὸν πρὸς τὸ τοιοῦτον ἔργον εὑρεθῆναι, καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐξαποσταλῆναι τοῦ ἐν τῷ παναγίῳ Πνεύματι εἰς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς τάξιν προχειρισθῆναι, καὶ εἰς ποιμένα τοῦ τέως ἀπεστερημένου τοῦ ποιμαίνοντος ποιμνίου καταστῆναι. Ἀρκεῖ ταῦτα πρὸς τὴν ὑμῶν σύνεσιν, οἴκοθεν ἐχόντων ὑμῶν τὸ περὶ τούτου ἐπιμελὲς, ἐξ ὧν ἐκ τῶν προλαβόντων ὑπεδείξατε σπουδασμάτων.

CVII. — *In Cyzici episcopum.*

Nescio utrum malitia dæmonis humanam societatem perpetuo conturbantis, an hominum perversa voluntas miscere contenderit ea quæ ex præcedenti sententia de disceptatione inter vos et Blachernenses decreta sunt. Sed rursum, fili sancte, ad suum statum redierunt suffragia; et in futurum res, ut definitæ sunt, permaneant, tuoque patre et filio nostro, archiepiscopo ad nos veniente, siquidem inter vivos adhuc numerabimur, quod nobis communiter examinantibus visum erit et majore pace et absque mœstitia adimplebitur.

ΡΖʹ. *Εἰς τὸν Κυζικοῦ.*

Οὐκ οἶδα ἐπήρεια δαίμονος τοῦ ἀεὶ συνταράσσοντος τὸ ἀνθρώπινον, οὐκ οἶδα γνώμη κακοῦργος ἀνθρώπων φύρειν ἐφιλονείκησε τὰ ἐκ τῆς προλαβούσης κρίσεως ὁρισθέντα περὶ τῆς ὑμῶν ἀναμεταξὺ καὶ τῶν Βλαχερνῶν συζητήσεως. Ἀλλὰ πάλιν, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, εἰς τὴν ἑαυτῆς ἐπανῆκεν ἡ ψῆφος κατάστασιν· καὶ λοιπὸν ἔστω διαμένοντα ὡς ὡρίσθη τὰ πράγματα, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ τέκνου ἡμῶν, τοῦ ἀρχιεπισκόπου, εἴ γε μέχρι τότε μετὰ τῶν ζώντων διατελέσομεν ἀριθμούμενοι, τὰ ἐνταῦθα καταλαμβάνοντος, τότε πάλιν εἴ τι κοινῶς συνδιασκεπτομένων ἡμῶν δόξῃ καὶ εἰρηνικώτερον καὶ ἀλυπώτερον ἐκεῖνο γενήσεται.

CVIII. — *Ad Pissenun tium episcopum.*

Ecclesiarum Dei injurias quotidie et absque tuis litteris intuentes, animo dilaceramur. Nunc vero quod tuæ litteræ annuntiant in dies profundiorem dilacerationem facit; præsertim quia homo qui meditari deberet quamobrem suam despiciens salutem monasticam vitam pro militari commutavit, talia contra Ecclesiam agit, quam audacter et im-

ΡΗʹ. *Πρὸς τὸν Πισσηνούντων.*

Τὴν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ἐπήρειαν καθ' ἑκάστην ἀναμανθάνοντες, καὶ χωρὶς τῶν ὑμετέρων γραμμάτων, λίαν σπαρασσόμεθα τὴν ψυχήν. Νῦν δὲ καὶ τοῦ γράμματος ἡ ἀπαγγελία καθ' ἑκάστην βαθύτερον τὸν σπαραγμὸν ἀπειργάσατο, καὶ μάλιστα ὅτι ἄνθρωπος ὀφείλων ἐν ἐτασμοῖς εἶναι, ὑπὲρ ὧν τῆς ἑαυτοῦ καταφρονήσας σωτηρίας, τοῦ

Digitized by Google

μοναδικοῦ βίου τὸν στρατιωτικὸν ἀντηλλάξατο, τοιαῦτα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πράττει, καὶ οὕτω θρασέως καὶ ἀναιδῶς ἐπεμβαίνει αὐτήν· ὅμως κατὰ τὴν ἐξαίτησιν ὑμῶν καὶ βασιλικὴ ἐξεπέμφθη κέλευσις, καὶ ἡμέτερον γράμμα πρὸς ὃν ᾐτήσω· καὶ πάντως εἰ μελέτην ἔχει τιμᾷν τὸ Θεῖον, καὶ οἷα τέκνον τῆς Ἐκκλησίας τὴν ταύτης τιμὴν ἐν λόγῳ τίθεται, πληρώσει τὰ προσταχθέντα, καὶ τοῦ ταλαιπώρου ἐκείνου ἀνθρώπου ἐπικόπτων τὴν πρὸς τὴν κακίαν ὁρμὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦτο θλίψιν τῆς ὑμετέρας καρδίας, καὶ ἣν εὐλόγως περιφέρεις ἀποδιώκων. Τὸ δ' ἀποσταλὲν κτῆνος ἐκεῖ ἔδει παρεῖναι, οὗ πλέον ἡ τούτου χρεία. Οὐκ ἄδηλον δὲ ὅτι μᾶλλον ὑμεῖς τῆς χρείας ἐπιδεεῖς· πλὴν ἐδεξάμεθα ὁπότε Θεοῦ βουλομένου ὀφθείης ἡμῖν λόγον ἐξαπαιτήσοντές σε τῆς τοιαύτης δαπάνης, ἵν' εἰδῇς μὴ πρὸς ἀπόρους καὶ πένητας τοιοῦτον παμμέγεθες κτῆνος ἐκπέμπων, οὗ χορηγεῖν τὴν βρῶσιν ἀμηχανοῦμεν· ἀπεστάλη δέ σοι τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς καλυπτήριον. Ἔῤῥωσο, τέκνον ἡμῶν ἱερόν.

pudenter conculcat. Attamen juxta tuas preces regium mandatum missum est simul ac nostræ litteræ ad eum ad quem mitti postulasti. Igitur si curam habet Deum honorandi, et ut Ecclesiæ filius hujus honoris rationem habet, quæ mandata sunt adimplebit et infelicis hujus hominis ad malum proclivitatem præcidens, et cordis tui afflictionem quam tu quidem ostentas abjiciens. Missum vero auxilium ibi debebat adesse ubi major ejus utilitas. Clarum autem est plus vobis hoc subsidio opus esse. Accepimus tamen illud, quando, Deo volente, ad nos adveneris rationem postulaturus impensarum factarum ut intelligas non mittendum fuisse tantum subsidii ad inopes et pauperes. Missum est autem ad te sacri capitis operculum. Vale, fili sancte.

ΡΘ'. Ἀδήλῳ.

Ἤδη τῆς ἀῤῥωστίας προσομιλεῖν ἀρχομένης, ὁ τὸ γραμματεῖον ἐπιφερόμενος ἐπίσκοπος μήπω εἰς ὄψιν ἡμῶν καταστὰς, δι' ἑτέρων τινῶν ἐδήλου ἑαυτὸν ὅστις εἴη, καὶ οἷα τὰ μέχρι τοῦ παρόντος αὐτῷ διεπραγματεύθη. Καὶ τῶν μὲν προλαβόντων κατεγίνωσκε, καὶ πολλὰ ἑαυτὸν ᾐτιᾶτο τῆς ἀπάτης, ἣν ἄνθρωπος ὢν ὑπὸ τῶν πρὸς ταῦτα ἐπιτηδείων ὑπέστη. Νῦν δὲ ὅλῃ ψυχῇ ἐξομολογούμενος τὸ ἁμάρτημα καὶ ἀνακαλούμενος ἑαυτὸν ἐκ τοῦ σφάλματος, προσέδραμε τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, τὴν μὲν εἰρήνην καὶ τὸ ἕνα γνωρίζεσθαι τοῦτον τῆς ἱερᾶς τοῦ Θεοῦ ποίμνης πρόβατον εὐχῆς ἔργον ποιούμενος, συγγνώμην δὲ ἥνπερ εἴωθεν ἡ Ἐκκλησία νέμειν τοῖς ἐπιστρέφουσιν ἐξαιτούμενος. Ταῦτα μὲν ὥσπερ ἔφην ἀρχομένης ἤδη τῆς ἀῤῥωστίας, καὶ διὰ μέσου, ἐπεὶ, καθὼς καὶ πρώην ἐγράφη, ταῖς τοῦ θανάτου παρειστήκειμεν πύλαις, πλέον οὐδέν. Νῦν δὲ ὅτι πάλιν κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν Κύριος ὥσπερ ἐλπίδες ἀνέκυψαν. Τίς δὲ οἶδεν εἰ ἀληθεύσουσιν ὡς πάλιν ἐσόμεθα μετὰ τῶν ἐν βίῳ ζώντων, τὰ αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος κεκίνηκε ῥήματα, καὶ τὴν ἐξαίτησιν προκομίζεται· καὶ ἡμεῖς, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, μετὰ τῶν ἄλλων πάντων τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιζητοῦντες ὁλόκληρον, καὶ τὴν τῶν σκανδάλων ἐλευθερίαν· τούτου γὰρ καὶ ζῶσιν ἡμῖν, ὡς καὶ αὐτὸς ἐπίστασαι, εἴπερ τινὸς ἄλλου ἐμέλησε. Τοῦτο καὶ ἀπιόντες ἐντεῦθεν, ἐγκάρδιον φέρομεν μέριμναν, καὶ οὐ βούλεται ἀφίστασθαι ἡμῶν οὐδὲ νῦν ὁ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τοιοῦτος πόνος.

CIX. — *Incerto.*

Cum infirmitas jam nos vexaret, tuas afferens litteras episcopus qui nondum ad nos venerat, per alios indicavit quisnam esset et quæ ab ipso usque adhuc facta fuissent. Et quidem præcedentium et sui ipsius fuit accusator errorum in quos humana parum cavet natura. Nunc vero toto animo suum peccatum confitens et pœnitens ad Dei Ecclesiam accurrit, pacem sollicitans, et precibus efflagitans ut sacri Dei gregis ovis agnoscatur, veniam quam Ecclesia animo contritis concedere solet, petens. Hæc quidem facta sunt, incipiente morbo, et cum jam mortis portis adessemus, nihil amplius. Nunc autem cum rursus, quibus judiciis scit vitæ nostræ Dominus, spes quasi emerserunt (quis autem scit num vere dicant nos rursum cum viventibus futuros ?) eadem ille agitavit, et suam proponit supplicationem. Et nos, fili sancte, cum aliis omnibus Ecclesiæ integritatem requiremus et exemptionem a scandalis (hanc enim, ut probe scis si quam rem aliam et nos viventes curavimus), hanc et inde abeuntes intimam sollicitudinem ferimus, neque a nobis nunc recedet iste pro Ecclesia labor.

Τί οὖν φημι; Ἐπεὶ προσῆλθε τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων, ὡς οὐκ ἔστι δίκαιον ὑπεριδεῖν ἡμᾶς τὸν ἄνθρωπον, ἐπίσταταί σου ἡ τελειότης. Ποῦ γὰρ δίκαιον παριδεῖν τὸν ἐπὶ τοσούτοις πλανώμενον ἔτεσι, νυνὶ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν ἀγαπήσαντα; Μᾶλλον δὲ πῶς οὐχὶ τὸν πατέρα τὸν φιλάνθρωπον, τὸν εὐμενῆ μιμησόμεθα, ὃς οἶδας οἷα ἐπὶ τῇ τοῦ πεπλανημένου παιδὸς ἐπιστροφῇ ἐτέλεσε πράγματα; Οἶδα οὖν, ὅπερ ἔφην, ὅτι οὐ δεῖ σοι ῥημάτων ἐμῶν εἰς τὸ ἀνοῖξαι αὐτῷ τὰ σπλάγχνα, εἰς τὸ προσλαβεῖν, εἰς τὸ πάντα εἰς αὐτὸν ἐπιδείξασθαι ὅσα ὀφείλει ἐπιδεικνύειν ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ τῷ ὄντι ἀρχιερεὺς καὶ κατὰ μίμησιν τοῦ πρώτου ἀρχιερέως τὴν οἰκείαν

Quid igitur dico? Postquam ad Dei Ecclesiam accessit, et sine nostris verbis, non justum esse nos hunc hominem contemnere scit tua perfectio. Quomodo enim justum esset contemnere eum qui a tot annis errabat, nunc vero redire cupientem? Imo quidem misericordem, benevolum patrem imitaremur, qui, ut scis, tanta pro sui errantis filii reditu fecit. Scio igitur non meis tibi verbis opus esse, ut illi viscera misericordiæ pandas, ut illum excipias, illique ostendas quæcunque ostendere debet verus Dei sacerdos qui ad primi sacerdotis imitationem proprium sacerdotium adornare æmulatur. Est autem hominis postulatio neque molesta neque onerosa, neque consuetudini opposita;

Digitized by Google

quippe quæ a principio quod postulatur, fieri solet. Quid igitur? Propriam recuperet ecclesiam quam perverse omisit requirere, et is qui illius loco ibi præest, ab ea vacet, donec idoneus locus inveniatur qui eum ut episcopum accipiat. Hæc est quam homo proponit postulatio, eamque tibi notam fecimus. Cætera curet tua pietas, ecclesiamque ut decet, administret, accipiatque paternis visceribus episcopum ex longo errore redeuntem, sicque velis erga illum agere ut Deo grâtus tibique suo summo sacerdoti homo ille appareat. De eo autem qui nunc præest in requisita ecclesia providentiam agas, donec, ut dictum est, convenientem locum inveniens, in episcopatum eum constituas. Nos igitur hæc tibi nota facere voluimus. Totum autem illud tuæ adjudicationi subjicitur et tuæ secundum Deum amborum episcoporum providentiæ, cum ambo sub tua manu officio suo fungantur.

A ἀγωνιζόμενος κοσμεῖν ἀρχιερωσύνην. Ἔστι δὲ τοῦ ἀνθρώπου τὸ αἴτημα οὐ β?ρὺ οὐδὲ φορτικὸν, οὐδὲ τῆς συνηθείας ἀλλότριον, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς καὶ τοῦ μέχρι νῦν εἰωθὸς γίνεσθαι. Τί τοῦτο; τὴν οἰκείαν ἀπολαβεῖν ἣν κακῶς κατέλιπεν ἐπιζητεῖν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸν ἐκεῖ ἀντὶ τούτου τυγχάνοντα πρόεδρον σχολάσαι, μέχρις ἂν ὁ ἐπιτήδειος εὑρισκόμενος τόπος, αὐτὸν εἰς ἐφορείαν προσλήψεται. Ἣν μὲν ὁ ἄνθρωπος προσήγαγεν ἐξαίτησιν αὕτη ἐστὶ, καὶ ἡμεῖς ἐμφανῆ σοι καθιστῶμεν αὐτήν. Τὸ λοιπόν ἐστι τῆς ὑμῶν ὁσιότητος, καὶ τὸ πρέπον τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομῆσαι, καὶ τὸν ἐπίσκοπον πατρικοῖς σπλάγχνοις ἐκ τῆς μακρᾶς ἐκείνης ὑποδέξασθαι πλάνης, καὶ οὕτως περὶ αὐτοῦ διοικῆσαι ἵνα καὶ Θεῷ εὐχαριστῶν, καὶ σοὶ τῷ ἑαυτοῦ ἀρχιερεῖ ὁ ἄνθρωπος διαφαίνηται, καὶ περὶ B τοῦ νῦν προεδρεύοντος ἐν τῇ ἐπιζητουμένῃ Ἐκκλησίᾳ πρόνοιαν καταθεῖναι, μέχρις ἂν, ὡς εἴρηται, τόπου ἀναφανέντος τοῦ προσήκοντος, εἰς προεδρείαν πάλιν ἀποκαταστῇ. Ἡμεῖς μὲν οὖν ταῦτα ἐκρίναμεν, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, γνωρίσαι σοι· τὸ δὲ πᾶν ἐν τῇ σῇ κεῖται καὶ διασκέψει καὶ μετὰ Θεὸν συμφερούσῃ προνοίᾳ ἀμφοτέρων τῶν ἐπισκόπων, ὡς καὶ ὑπὸ τὴν σὴν χεῖρα τελούντων.

CX. — *Ad Pissenuntium episcopum.*

Tuam sanitatem et ex tuis litteris et ex ore ejus qui eas nobis attulit discentes gratias egimus bonorum auctori Christo Deo nostro. Qui utinam, fili sancte, et animam et corpus tuum sub alis bonitatis suæ procul ab omni malitiæ experimento conservet! Nos autem morbo comprehensi sumus propter peccata nos affligente quantum voluit peccatorum corrector nos tali flagello exercere. Nunc autem quia continuo exoratus est aliquantum relaxavit, quamvis me adhuc affligit, quod ex præcedenti malo remanet. Ad quemcunque terminum procedat humilis vita nostra, sit nomen magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, ut nunc est, benedictum. Cæterum ne cesses nostri in tuis precibus meminisse, sive tecum vivamus, sive ex hac scena recedamus.

ΡΙ'. *Πρὸς τὸν Πισσηνούντων.*

Ὑμῶν μὲν τὴν ῥῶσιν ἔκ τε τοῦ γράμματος καὶ τῆς τοῦ κεκομικότος αὐτὸ γλώσσης ἀναμαθόντες ηὐχαριστήσαμεν τῶν ἀγαθῶν τῷ δοτῆρι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὃς εἴη, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἐν πτέρυξι τῆς ἑαυτοῦ ἀγαθότητος διατηρῶν ἔξω πείρας ἁπάσης κακότητος. Ἡμεῖς δὲ συνεσχέθημεν νόσῳ μαστιζούσῃ μὲν διὰ τὰς ἁμαρτίας C ἡμῶν ἐφόσον ἐδοκίμασεν ὁ ἐπανορθωτὴς τῶν σφαλμάτων ἡμῶν τῇ τοιαύτῃ ἐτάζεσθαι μάστιγι. Νῦν δὲ ὅτι συνήθως παρακέκληται ὑπὸ τῶν ἰδίων οἰκτιρμῶν τέως ἀνῆκεν, εἰ καὶ παραλυπεῖ ἔτι τὰ ἐκ τῆς προλαβούσης ἐτάσεως· ἐφ' ὃ δ' ἂν ἀποβαίη τέλος τὸ τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ζωῆς, εἴη τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὥσπερ καὶ ἔστιν εὐλογημένον. Τὰ δ' ἄλλα μεμνῆσθαι ἡμῶν ἐν ταῖς ὁσίαις εὐχαῖς, εἴτε συμβιοτεύομεν ὑμῖν, εἴτε τῆς ἐντεῦθεν σκηνῆς ἀναχωρήσωμεν, μὴ διαλείψῃς.

CXI. *Incerto.*

Jucundæ fuerunt vestræ pietatis litteræ, quia ex dulci anima verba scaturiunt. Quid enim dulcius anima quæ spiritus charitate abundat, quam et vestra anima possidens tales eructat sermones? Attamen laudes omittentes pro nostra humilitate oretis; hoc enim nobis suavius, et hacce gratia si honorati simus contenti erimus. Ad alios enim laudibus dignos laudes pertinent; nos autem, cum nihil nobis laude dignum inesse conscii simus, sed magis precibus nobis opus sit, precibus sane pro nobis factis lætamur.

ΡΙΑ'. *Ἀδήλῳ.*

Ἰδοὺ τὸ γράμμα τῆς ὑμῶν ὁσιότητος, ὅτι ἐκ ψυχῆς γλυκείας οἱ λόγοι πηγάζουσι. Τί γὰρ γλυκύτερον ψυχῆς πλουτούσης τὴν ἀγάπην τοῦ Πνεύματος, D ἣν καὶ ἡ ὑμετέρα ψυχὴ κεκτημένη τοιούτους ἐξερεύγεται λόγους; Πλὴν τοὺς ἐπαίνους καταλιπὼν, μᾶλλον τῆς ἡμετέρας ὑπερεύχου ταπεινότητος. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν ἐρασμιώτερον, καὶ ταύτῃ ἀγαπῶμεν δεξιούμενοι τῇ χάριτι. Ἄλλων γὰρ οἱ ἔπαινοι τῶν ἐπαινεῖσθαι ἀξίων, ἡμεῖς δὲ μηδὲν ἐπαίνου ἄξιον ἑαυτοῖς συνειδότες, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχῶν ὄντες ἐπιδεεῖς, ταύταις καὶ δεξιούμενοι χαίρομεν.

CXII. — *Theoctisto Claudiopoleos episcopo.*

Quanta decet lætitia et gaudio frui patrem cum filiorum sanitatem et salutem audit, hac ipsi fruiti sumus, cum Deo dilectissimus consacerdos noster advenit, proprio ore nobis annuntians te divina gratia extra omnem mœstitiam perseverare. Et

ΡΙΒ'. *Θεοκτίστῳ Κλαυδιουπόλεως.*

Ὅσης ἐστὶν εἰκὸς ἐγγίνεσθαι χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀπολαύειν, πατρὶ ἀκουτιζομένῳ τέκνων ὑγείαν καὶ σωτηρίαν, ταύτης διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου συμπρεσβυτέρου ἡμῶν ἥκοντος ἀπελαύσαμεν, ἀναγγείλαντος ἡμῖν οἰκείᾳ γλώσσῃ τῇ σὲ θείᾳ χάριτι

Digitized by Google

ἀνώτερον πάσης λύπης διατελεῖν ἐπιθέσεως· καὶ A τῷ ἁγίῳ Θεῷ ἡ ἐπὶ τούτῳ εὐχαριστία ἡμῖν ἀποδέδοται, καὶ εὐχόμεθα πάντοτε τοιαύτης περὶ ὑμῶν ἀγγελίας τυγχάνειν ἀγγέλου. Ἐπειδὴ δὲ τῶν πραγμάτων αἱ περιστάσεις οὐκ ἐῶσιν ἡμᾶς ἀναπνεῖν, καὶ ὡς ἐν τοιούτοις περιστοιχιζόμενοι, δεόμεθα, ἄνθρωποι ταπεινοὶ ὄντες, καὶ τῆς ἐκ τῶν συνόντων παρηγορίας (οἶδας δὲ ὅτι οὐδὲν οὕτω παρηγορεῖ, ὡς ἡ τῶν τέκνων συνομιλία), ἐβουλόμεθα ἐν τοιούτῳ καιρῷ σὺν ἡμῖν εἶναι. Εἰ μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἀναγκαιότερα τὰ ἐν τοῖς αὐτόθι πράγματα πρὸς τὴν σὴν ἐπίσχεσιν, παραγενοῦ πρὸς ἡμᾶς. Εἰ δ' ἔστι τις ἀνάγκη δυνατωτέρα, τέως ἡμῖν ταῖς ὁσίαις εὐχαῖς ὅση δύναμις συνίστασο, καὶ ἡ παρουσία, ἐπεὶ μὴ νῦν συγχωρεῖται, πάντως ὅταν Θεὸς διδῷ γενήσεται. Τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥῶσθαί σε ἐπευχόμεθα, καὶ μεμνῆσθαι τῆς ἡμῶν μετριότητος.

sanctissimo Deo de hoc gratias egimus, et oramus omnino ut talem de te nuntium semper accipiamus. Quoniam vero rerum angustiæ nos non sinunt respirare, et illis quasi cincti indigemus, homines infirmi, assistentium consolatione (scis autem nihil ita consolari ut filiorum conversationem), optabamus ut nobiscum esses. Si igitur non necessario te res istic retinent, veni ad nos. Si urget necessitas, saltem quantum poteris nobis tuis precibus adesto. Ac tua præsentia, quoniam non nunc permittitur, fiet omnino quando Deus voluerit. Cæterum pro tua sanitate vota fundimus, et cupimus ut nostræ humilitatis memineris.

ΡΙΓʹ. *Νικήτᾳ Ἀθηνῶν.*

B

Καὶ κυβερνήτης ἄριστος τῶν βαπτιζόντων κυμάτων τὴν ἔκκλισιν ποιεῖται διὰ προνοίας, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς ἐκεῖνα συνωθεῖται δι' ὧν μέλλει πλέον καταβαπτίζεσθαι. Καὶ ἰατρὸς ᾧ γε δι' ἐπιμελείας ἐστὶν ἡ σωτηρία τοῦ κάμνοντος, σπουδὴν ἀναδέχεται, εἰ μὴ δυνατὸν παντελῶς θεραπεῦσαι, ἀλλά γε τέως ἐλαττῶσαι τὸ διενοχλοῦν ἀῤῥώστημα φάρμακα συντιθέναι. Συνίεις, οἶμαι, τοῦ προοιμίου τὸ βούλημα· εἰ μὴ ἑκόντες ἑαυτοὺς τῇ ἀγνοίᾳ παρέσχομεν, ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἐν τοσαύτῃ ζάλῃ καὶ τρικυμίᾳ καθέστηκε, καὶ τοσοῦτος καθ' ἡμῶν διὰ τῶν ἔσωθεν, καὶ διὰ τῶν ἔξωθεν ἐγείρεται κλύδων, ὡς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ὥραν, τὴν παντελῆ κατάδυσιν ἐλπίζειν· καὶ σὺ ἐπισκόπους τῶν Ἐκκλησιῶν ἐλαύνεις τοὺς ὑπ' ἐκείνων χειροτονηθέντας, C οὓς οὔπω ὑπὸ καθαίρεσιν προφανῆ πεποιήμεθα. Ἢ λέληθέ σε ὡς οὔτε Σάβας, ὁ πρὸ σοῦ τὸν θρόνον διέπων τῶν Ἀθηνῶν, οὔτε τις ἕτερος τῶν ὁμοταγῶν ἐκείνῳ ὑπὸ καθαίρεσιν γέγονε, πλὴν τῶν φθασάντων τεσσάρων καθῃρῆσθαι, τοῦ τε Δημητρίου φημὶ, καὶ Γαβριὴλ, καὶ Γρηγορίου, καὶ Κοσμᾶ, ὃς εἰ καὶ μὴ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τοῖς ἄλλοις τρισὶν, ἀλλά γε διὰ τὰς ἐν τῇ Ῥώμῃ ψευδολογίας, τῇ καθαιρέσει ὑποβέβληται; Πάντα καιρῷ ἰδίῳ διευθύνεται· τὸ δὲ παρὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν γινόμενον, ὥσπερ ἀτελές ἐστι· τὸ δὲ ἀτελὲς ἀνάγκη ἀποστερεῖσθαι καὶ διαμονῆς. Ἔδει οὖν σε τὸν καιρὸν κατανοήσαντα, καὶ τῶν πραγμάτων τὴν ἀνωμαλίαν, μηδὲν διαπράξασθαι οἷόν σοι διαπέπρακται. Ἐπεὶ δὲ οὐκ οἶδα D ὅπως εἰς τοῦτο προήχθης, πάντως εἴ τί σοι μέλει περὶ τοῦ μὴ ἐπὶ πλέον χειμάζεσθαι τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ περὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος τῆς καθόσον ἐγχωρεῖ ἀνέσεως, τὴν ἐπισκοπὴν ὁ ἄνθρωπος ἀπολαυέτω, καὶ διαμενέτω ἕως ἂν τὰ δοκοῦντα τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς πέρας ἔλθοι, καὶ ἡ περὶ τῶν πταισάντων ἀμφιβολία ἐναργῆ κατάκρισιν ἢ ἄλλην τινὰ δέξηται οἰκονομίαν. Ἐῤῥῶσθαί σε καὶ ψυχῇ καὶ σώματι ἐπευχόμεθα, καὶ τῆς ἡμῶν ὑπερεύχεσθαι μετριότητος.

CXIII. *Nicetæ Atheniensi.*

Optimus quisque gubernator prudenter intumescentes vitat fluctus, et ad illos navem non dirigit, quibus penitus obrueretur; sic medicus quoque, qui arte sua infirmorum curam suscipit, operam impendit, etsi ægrotantes plane reddere sanitati non possit, remedium adhibet, ut molestam minuat infirmitatem. Jam vides, uti puto, quo exordium tendat. Ni lubenter nosmetipsos ignorantiæ tradamus, videre est Ecclesiam Dei in tanta tempestate positam, tantis undecunque furentibus fluctibus: tantas enim circa vos volvitur intra et extra excitata vorago, ut per singulos dies, imo quavis hora ne funditus demergamur sit metuendum. Tu autem ex ecclesiis episcopos ab illis ordinatos, quos nondum publice deposuimus, amoves. An fugit te, nec Sabam, qui ante te sedem occupaverat Atheniensium, nec alium quemquam e sociis depositum fuisse præter quatuor anteriores, Demetrium dico, Gabrielem, Gregorium et Cosmam, qui quidem non ob eamdem, ac tres alii causam, sed propter calumnias Romæ propagatas a sede remotus est. Omnia et singula suo ordinantur tempore; quidquid autem convenienti tempore peractum non fuerit, erit imperfectum; imperfectum autem necessario non stabit. Quod si tempora ponderasses et rerum difficultates, nunquam fecisses quæ abs te sunt peracta. Equidem nescius sum, quomodo ad illa incitatus fueris. Si qua tibi cura est ne amplius turbetur Ecclesia, neque nostra vexetur humilitas, episcopatu fungatur vir et permaneat, donec placita Ecclesiæ manifestentur et malevolorum disceptatio cedat in damnationem, vel aliam conversionem habeat. Jubeo te valere anima et corpore, et humilitatem nostram precibus tuis commendamus.

ΡΙΔʹ. *Βασιλείῳ μητροπολίτῃ Χαλδίας.*

Ἡ μὲν ὑπόθεσις τοῦ γράμματος ἀναγκαία μὲν τῷ κομίζοντι τὸ γράμμα. Διὰ τοῦτο καὶ πληροῦντες τὴν δέησιν αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τοῦ γράφειν ἐσχήκαμεν. Ἡμῖν δὲ οὔτε πρότερον οὔτε νῦν

CXIV. *Basilio Chaldiæ metropolitæ.*

Hujus epistolæ materia tabellario necessaria est; cujus quidem postulationi satisfacientes scribendi ansam habuimus. Materia ipsa autem nobis nec antea nec hodiedum videtur necessaria. Nobis enim

Digitized by Google

nulla disquisitio est an pietas tua alicui causa doloris, jure aut immerito, esse voluerit; attamen fieri potest ut talis adsit causa, qualis facillime et sæpissime inter homines dolorem excitat. His in rebus si quod doloris lenimen apparet, ægrotans non dolebit; at si malum insanabile evaserit, ne tunc quidem tu dolenti doloris causa eris, sed mala ipsius rei natura. Sed rem exordiamur de qua scribere nobis proposuimus. Qui tibi epistolam defert, de vestra conqueritur reverentia, quod e monasterio fuerit expulsus, in quo plurimos degerat annos cum auctoritate aliqua, nullo facinore perpetrato ob quod jure relegari posset. Hac de re scito animam nostram multum afflictam fuisse. Quod si tibi cordi est dolore hoc me eripere, hominem redintegrabis in gradum pristinum, nihil reformidans eorum quæ suspicaris. Nemo enim monasterium e tua potestate eripiet, neque nos, neque alius quisquam, dum his in terris versamur.

A ἐδόκει ἀναγκαία ἡ ὑπόθεσις. Οὐ γὰρ κατέστημεν εἰς λογισμὸν, ὅτιπερ ἡ σὴ εὐλάβεια ὅλως τινὶ λύπης ἐθελήσει αἴτιος γενέσθαι, οὐχ ὅτι ἀναιτίῳ, ἀλλὰ καὶ κἂν τις ᾖ εὔλογος αἰτία οἷα τὰ ἀνθρώπινα λύπης πρόξενος ἀναφαινομένη· ἐπειδὴ καὶ τότε τῆς μὲν αἰτίας τὸ ἰάσιμον ἐπιδεχομένης, πάντως θεραπευόμενος οὐ λυπηθήσεται ὁ ταύτην παρασχών. Εἰ δὲ πρὸς τὸ ἀνίατον ἤλασε τὸ κακὸν, οὐδ' οὕτως ἔσται παρὰ σοῦ τῷ λυπουμένῳ ἡ λύπη, ἀλλὰ παρὰ τῆς κακίας τοῦ πράγματος. Ἀρκεῖ ταῦτα. Λοιπὸν ἐπὶ τὸ πρᾶγμα χωρῶμεν, περὶ οὗ γράψαι διενοήθημεν. Λελύπηται, ὥς φησι, παρὰ τῆς ὑμῶν ὁσιότητος ὁ κομίζων σοι τὴν ἐπιστολὴν, ὅτι μονῆς ἐξηλάθη ἐν ᾗ πλεῖστα ἔτη διατελέσας τὴν ἐπιστασίαν ἐγκεχείρισται, μηδὲν ἐργασάμενος τοιοῦτον, μηδὲ ἄξιον τῆς B ἐκεῖθεν ἐλάσεως. Τοῦτο ἡμῖν ἀπαγγελθὲν γνῶθι, ὅτι λίαν ἥψατο τῆς ψυχῆς. Εἴ τι οὖν σοι μέλει περὶ τοῦ ἐμὲ μὴ λυπεῖσθαι, ἀπόδος τὴν ἰδίαν τάξιν τῷ ἀνθρώπῳ, μηδὲν δειλιῶν ὅπερ ὑποπτεύεις. Οὐ γὰρ ἀφαιρήσεταί τις τὸ μοναστήριον τοῦ ὑπὸ τὴν σὴν τελείαν ἐξουσίαν, οὔτε ἡμεῖς, οὔτε ἄλλος, μέχρις ἂν ἐνταῦθα διάγωμεν.

CXV. *Euthymio Antiochæ metropolitæ.*

Nuntium audivimus acerbum, quod ut verum sit Deus avertat! Te morbo laborantem audivimus, ideoque facultate privatum ad nos revertendi. His auditis et ad veritatem inquirendam et sanitatem tibi augurandam misimus; faxit Deus ut quod solamen e litteris nostris accipias, ego quoque e tua sanitate recipiam. Scio enim solamine tibi quod propter locorum distantiam jam difficile est, imprimis opus esse. Det nobis Deus, ut te omni morbo et dolore liberatum, quam citissime recipiam et oculis complectar!

ΡΙΕʹ. *Εὐθυμίῳ μητροπολίτῃ Ἀντιοχείας.*

Ὀδυνηρὰν ἀγγελίαν ἀκούσαντες, ἣν εἴη Θεὸς πόῤῥω τῆς ἀληθείας ποιῶν! Ἠκούσαμεν γὰρ βεβλῆσθαί σε νόσῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπανόδου καθυστερεῖν. Ἀπεστείλαμεν ἅμα μὲν περὶ ὧν ἀκηκόαμεν ἐκμαθεῖν, ἅμα δὲ καί σοι καὶ ὑγιῶς διατελοῦντι, ὅπερ παράσχοι Θεὸς ἐγγενέσθαι, παρηγορίαν τινὰ τῇ τοῦ ἀποσταλέντος C πρὸς σὲ καταλήψει. Οἶδα μὲν γὰρ ὡς καὶ εἰ μηδὲν ἕτερον διοχλοῦν ἦν, ἀλλά γε αὐτὸ τοῦτο, ἡ ἐξ ἡμῶν διαχώρησις ἐν χρείᾳ σε παρηγορίας καθίστησι. Παράσχοι δὲ Θεὸς πάσης νόσου καὶ πάσης λύπης ἀπηλλαγμένον, θᾶττόν σε παραγενέσθαι καὶ ὀφθῆναι ἡμῖν.

CXVI. *Philippo Larissensi episcopo.*

E litteris tuis cordis tui afflictionem cognovi; simulque vidi te suspicione quadam circa humilitatem nostram agitari, quasi afflictionum tuarum causa essem. Nos quoque de cordis tui dolore valde affligimur: nobis non est animus ut tibi, filio dilectissimo, pontifici et familiarium optimo, simus dolori, cum nihil istius generis vel contra adversarios nostros moliamur. De suspicione tua dolemus eo magis quod illam nullo modo provocavimus. Nihil enim magis pectus afficit nostrum, quam quod te in vanam suspicionem incidisse animadvertit. Neutiquam homini principatui tuo invidenti quid commisimus, nec unquam cogitatio istiusmodi nobis inerit, neque Thebanorum archiepiscopo Ecclesiam, ad te pertinentem, consecrandam commendavimus; patriarchalibus autem privilegiis instructi, definivimus ejus esse templum, qui illud consecraverit. Tuam non vilipendimus virtutem, sed cum locorum distantia nobis non fuerit apprime nota, putavimus illi viam et mandati exsecutionem magis quam tibi esse commodam et expeditam hocce modo res utique peracta est. Ve-

ΡΙϚʹ. *Φιλίππῳ Λαρίσσης.*

Ἔγνωμεν ἐκ τοῦ γράμματος τῆς σῆς καρδίας τὸ ἄλγημα, ἔγνωμεν δὲ καὶ ὡς ὑπόνοιαν φέρεις περὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ὅτι ἐξ ἡμῶν σοι προσγέγονε τὸ ἀλγεῖν. Καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ὀδύνῃ τῆς καρδίας σου σφοδρῶς ἠνιάθημεν καὶ ἡμεῖς. Οὐ γὰρ μὴ ὅτι γέ σοι, τέκνῳ τυγχάνοντι καὶ ἀρχιερεῖ καὶ τῶν μελῶν οἰκειοτάτῳ, ἀλλ' οὐδενὶ ἑτέρῳ τῶν ἐναντίως πρὸς D ἡμᾶς ἐχόντων, τὸ διακεῖσθαι ὀδυνηρῶς βούλησίς ἐστιν ἡμῖν. Περὶ δὲ ὧν ὑπονοούμεθα, λελυπήμεθα μὲν ὅτι ὅλως ὁτῳδήποτε τρόπῳ τοιαῦτά σοι παρέσχομεν ὑπονοεῖν· πλὴν οὐ τοσοῦτον ἅπτεται τῆς καρδίας τὸ ἄλγος διὰ τὸ συνειδέναι μηδὲν τοιοῦτον, ὁποῖον εἰς αἰτίαν φέρεις, παρ' ἡμῶν προελθεῖν. Οὔτε γὰρ τῷ ἀτακτήσαντι περὶ τὴν σὴν ἐπαρχίαν τοῦτο ἐνετειλάμεθα, οὐδὲ ὅλως ἀναφερόμεθα εἰς ἔννοιαν τοιαύτης αὐτῷ ἐγχειρήσεως, οὔτε τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Θηβῶν ὑπὸ σὲ τελοῦσαν Ἐκκλησίαν ἐπεστείλαμεν ἱερῶσαι, ἀλλὰ διδαχθέντες ὡς τοῖς πατριαρχικοῖς προνομίοις, εἴ τίς ποτέ ἐστιν ἐκεῖνος ὁ ἐγκεκαινισμένας ναοὺς τελεῖ, τοῦτο διωρισάμεθα, οὐ τὴν σὴν ἀρετὴν ῥίπτοντες παρὰ φαῦλον, ἀλλὰ τὸ τῆς ὁδοῦ διάστημα μὴ μαθόντες ἀκριβῶς, λογισά-

Digitized by Google

μενοι ὅτι μᾶλλον ἐκείνῳ ἢ σοὶ ῥᾴδιος καὶ κουφοτέρα ἡ ὁδοιπορία καὶ τοῦ προστάγματος ἡ ἐκπλήρωσις. Τοῦτο μὲν οὕτω παρηκολούθησε· καὶ χρή σε τὸ ἀληθὲς διδαχθέντα, τὴν λύπην ἀποθέσθαι. Διά τί; Ὅτι καὶ ἀπό γε τοῦ νῦν ἐκ τῆς σῆς ἐπαρχίας ἐστὶν ὁ ἱερωθεὶς ναὸς, πάντως ὑπὸ σοὶ διατελέσει, καὶ οὐ ζημιωθήσῃ τοῦ σοὶ διαφέροντος πράγματος ἐκ τοῦ μὴ κατὰ λόγον προσγεγονότος.

ΡΙΖ'. Λέοντι Συλαίου.

Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ γράμματος τὴν διάθεσιν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς φανεράν σοι ποιοῦντες γράφομεν, ὅτι μετὰ σφοδρᾶς τῆς λύπης ἐπὶ τὸ γράφειν πρὸς σὲ κεκινήμεθα. Πῶς γὰρ οὐχὶ βαρεῖαν τὴν ἀλγηδόνα φέρομεν; ὁπότε λογισμοῖς ἀμείνοσι, καὶ πάντα λογιζομένοις δι' ὧν ἡμῖν ἔσται παραψυχὴ, δι' ὧν δοξασθήσεται μὲν Θεὸς, κλέος δὲ ἀείμνηστόν σοι περιγενήσεται, καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἐφορείαν τῶν βαρυνόντων ἄνεσις καὶ παράκλησις, ἡ σὴ ἐπὶ τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον τῆς αὐτόθι Ἐκκλησίας καταστήσεται προβολή· νῦν δὲ τῶν λογισμῶν ἐκείνων, φεῦ τῆς τοῦ δαίμονος ἐπηρείας, ὡς οἱ καθ' ἑκάστην ἡμῖν προσιόντες ἀπαγγέλλουσι, κατανοοῦμεν ἑαυτοὺς ἐκπεπτωκότες. Ὁρᾷς ἐξ οἵας συνοχῆς τῆς ἡμῶν ψυχῆς τὸ γράμμα σοι γράφεται. Οὐ γὰρ διαλείπουσι καθ' ἑκάστην νῦν μὲν μονάζοντες, νῦν δὲ τῆς λαϊκῆς τάξεως, νῦν δὲ καὶ τοῦ κλήρου, τὰς ἐγκλήσεις ποιούμενοι κατὰ σοῦ, ὡς τῶν οἰκείων ἀποδιωκόμενοι, καὶ ἀντὶ τοῦ ῥύεσθαι παρὰ τῆς σῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοὺς ἐκ χειρὸς ἄλλης στερεωτέρας, τῆς σῆς δεόμενοι παρὰ τῶν δυναμένων ἀντιλαβέσθαι ῥυσθῆναι.

Ἐῶ τὰ λοιπά· ἀλλὰ νῦν ὁ τοῦ βήματος καθηγούμενος τῆς μονῆς ἐπέστη πλήρης δακρύων, πλήρης ἀθυμίας καὶ συγχύσεως. Καὶ τὸ αἴτιον ὅτι σὺν αὐτοῖς μονάζουσι παρὰ τῆς ὑμῶν ἀπελαύνεται προαιρέσεως, οὐκ οἶδα πόθεν ἐπὶ τοῦτο κινηθέντος σου, ἢ τί δίκαιον προϊσχομένου τῆς τοσαύτης βιαίας ἐπιθέσεως. Καίτοι εἰ καὶ πᾶς δίκαιος λόγος παρῆν συναγωνιζόμενος, τοῦτο μόνον ἱκανὸν τέως ἦν ἐπισχεῖν τὸ τελεῖν ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν ἐξουσίαν, εἰς τὸ μηδὲν τοιοῦτον μὴ ὅτι πράττειν, ἀλλὰ μηδ' εἰς ἐνθύμιον φέρειν, ἕως ἂν πρὸς τὰ ἐνταῦθα παραγενομένου σου, καὶ τῆς ὑποθέσεως προβεβλημένης, τὸ δέον πραχθῆναι διέγνωστο. Μὴ, τέκνον ἡμῶν, εἴ τι σοι μέλει περὶ τῆς ἐμῆς πολυωδύνου ζωῆς· μὴ οὕτω καθίστασο τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἐπαρχίαν βαρὺς, μηδὲ ἀγαπῶμεν τὰς πάντων γλώσσας κινεῖν καθ' ἡμῶν, μηδὲ ἀντὶ τοῦ πρὸς εὐχαριστίαν Θεοῦ ἐφ' οἷς τῆς ἀπὸ σοῦ ἀπολαύουσιν ὠφελείας, διανίστασθαι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς λοιδορίας αὐτοὺς ἀνακινῶμεν, καὶ τὰς κατὰ τῆς ἐμῆς κεφαλῆς ἀράς. Οἶδας γὰρ ὅτι ὡς ἐπὶ πολὺ οἱ κακῶς πάσχοντες τῶν ἀρχομένων μετὰ τὸ διαβάλλειν τοὺς κακῶς διατιθέντας αὐτοὺς, καὶ τὰς ἀρὰς ἀπορρίπτουσιν εἰς τὰς τῶν αἰτίων γινομένων κεφαλάς. Ὅπερ, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, πάσῃ δυνάμει φυλαξώμεθα, μάλιστα τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος ἀπροσκόπους εἶναι οὐ μόνον ὁμοδόξοις, ἀλλὰ καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησιν.

Οὐκ ἀγνοοῦμεν οὖν, ὅτι καὶ τῇ σῇ συνέσει πλεῖστοι ἐπιτίθενται παραλόγως, καὶ πονηρευόμενοι ἀγῶνα

A rum audisti et propterea tibi abjiciendus est dolor; quare? quia si templum consecratum a tuo pendet principatu, nunc omnino sub tua erit jurisdictione, et nullam in re litigiosa jacturam facies, etsi contra jus evenerit.

CXVII. *Leoni Sylæi episcopo.*

Litterarum nostrarum initio statum animæ nostræ manifestum tibi facimus; nam ad tibi scribendum non sine maximo dolore movemur. Quo enim modo non acerbissimis cruciemur ærumnis? Optimæ aderant causæ et nobis omnia considerantibus certæ consolationes exsurgebant, quia glorificandus erat Deus et sempiternus honos tibi colligendus; B qui antea gravabantur dignitate tua erigendi erant et sublevandi, quod ad Ecclesiæ fulcimentum in pontificis thronum sublevatus fuisses. Eheu! quo illæ abierunt rationes! Infestus illas devoravit dæmon, uti quotidie intelligimus ex iis qui ad nos confugiunt miseris. Jam vides qua mentis commotione has ad te litteras scribimus. Quotidie et sine fine adveniunt modo monachi, modo laici, modo clerici ut querelas de te deferant, a quo e suis se expulsos dicunt; et cum tui esset, pontificis, illos a manu potenti liberare, opera tua destituuntur, et ad potentes potius confugiunt ut liberentur.

C Cætera omitto. Adest enim monasterii præses lacrymas fundens, fractus animo et rubore suffusus. Causa est quod te jubente ipse cum monachis suis sit expulsus. Unde ad hoc excitatus fueris nescio, nec quæ justi species ad istud te facinus moverit. Attamen si justa quædam adfuisset facinoris perpetrandi ratio, deferri debuisset ad patriarchalem potestatem, priusquam peracta fuisset; non ab irato tibi res tractandæ erant, sed ad hanc sedem profectus subjicere litem debebas, ut quidquid peragendum esset deliberaretur. Si vitam meam, fili, mœrore jam confectam curas, noli tanta duritia habere eos, qui sub potestate tua constituti sunt; cave omnium linguas contra nos D commovere; hoc enim modo ii qui, beneficiorum tuorum memores, Deo gratias egissent, ad injurias conversi caput meum dira prosequuntur exsecratione. Qui sorte sua non sunt contenti, uti nosti, quam sæpissime suos insectantur præpositos quasi exinde malum haberent, eorumque capita diris devovent: id, dilecte fili, pro viribus vitemus, Apostolo jubente, ut sine offensione simus non solum erga fideles, sed etiam erga Judæos et gentiles[a].

Non me fugit plurimos tibi male velle et maliliosam movere pugnam, ut Ecclesia tua detrimen-

[a] I Cor. x, 32.

tum capiat. Horum numerus utique magnus. Habendi cupidinem ubique regnantem conspicio; inter majores et minores difficile reperias, qui istam refrænet cupidinem. Veruntamen, si quid istiusmodi evenerit, tu eam, quæ sacerdoti summo convenit, intelligentiam et prudentiam adhibeas, ne forte injustitiam committas, aut jus tibi non debitum tibi vindices et legitimos possidentes spolies. Imo per teipsum vel per alium probum astabis legitimis locorum judicibus, et curabis ut damnati obediant sententiæ justi judicii. Ita fit ut injuste possidentes, suo orbati fœnore, adversus te latrare non possint, et nemo, quæ justitia fuerint decreta, tibi palam vitio vertat. Hæc jampridem tibi commendata cum vehementissimo rescribo dolore; quod si de dolente tuo quid curas patre, non postea in duram nos necessitudinem talia tibi scribendi conjicias. Te valentem et sibi in omnibus obsequiosum custodiat Dominus. Humilitatis autem nostræ nunquam non in precibus tuis memor esto.

ποιοῦνται τοῦ τὴν σὴν Ἐκκλησίαν ζημίᾳ περιβαλεῖν. Ἐπίσταμαι ὡς πολλοὶ τοιοῦτοι· καὶ γὰρ διὰ πάντων ὁρῶ κεχυμένην τὴν νόσον τῆς πλεονεξίας, καὶ σπάνιόν ἐστιν εὑρεῖν καὶ ἐν μείζοσι προσώποις καὶ ἐν ἐλάττοσι τὸν μὴ κεκρατημένον τῷ πάθει. Πλὴν, τέκνον ἡμῶν, ἐπειδάν τι τοιοῦτον ἀνακύψῃ, τῇ προσηκούσῃ συνέσει καὶ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ ἀρχιερωσύνῃ προσφέρου τοῖς διατιθεμένοις, καὶ μὴ σεαυτὸν ἐκδικεῖν, μηδὲ ὡς ἐξ αὐτονόμου ἐξουσίας σεαυτῷ τι περιποιεῖσθαι, καὶ ἀποστερεῖν τοὺς κατέχοντας τὸ ζητούμενον· ἀλλ' εἴτε διὰ σεαυτοῦ, εἴτε δι' ἑτέρου τῶν ἐπιτηδείων προσιέναι τοῖς κατὰ τόπον δικάζειν λαχοῦσι, καὶ τῷ ψηφιζομένῳ παρὰ τῆς δικαίας κρίσεως ἀγαπητῶς ἐμμένειν, ἵνα τοῦ καὶ οἱ πλεονεκτικῶς τι κατέχοντες ἀφαιρούμενοι τοῦ πλεονεκτήματος μὴ ἔχοιεν κατὰ σοῦ γογγύζειν, καὶ σοὶ τὸ περιγινόμενον παρὰ τῆς δικαιοσύνης μηδεμίαν ἐπιφέρῃ μέμψιν, μηδ' ὑπό τινος καταβόησιν. Ταῦτά σοι, καὶ πάλιν φημὶ, λίαν ἐγράψαμεν ὀδυνώμενοι· καὶ εἴ τι περὶ πατρὸς ὀδυνωμένου φροντίζεις, μηκέτι πρὸς ἀνάγκην ἡμᾶς καταστήσῃς τοιαῦτά σοι γράφειν. Ἐῤῥωμένον σε ὁ Κύριος διαφυλάξοι ἐν πᾶσιν εὐαρέστως αὐτῷ διαβιοῦντα, καὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος ὑπερευχόμενον.

CXVIII. — *Petro Alaniæ archiepiscopo.*

Vinculo spiritus conjunctos ab invicem corporalis non separat distantia; et si quid paradoxi dicendum foret, adderemus corporum disjunctione majorem fieri spirituum unionem, cum omne eo tendat studium, ut arctissime copulet animos et corporum unitorum more separari non permittat. Quod igitur corporibus distemus, animum noli dejicere, imo tecum reputes quod antea dixi, nos spiritu magis esse conjunctos; ideo tibi ea tenenda est animi contentio qua rectæ cohibetur rationis usus. Pro viribus obsta, qui donum sancti recepisti Spiritus, et sacerdotali plenus exsultatione ad pristinam mentem converte gaudium quod Christo et nobis humilibus ejus famulis et ad gloriam atque utilitatem factum est; animi deinde curas et mentis sollicitudines longe abjicies. Sæpe homines, terreno lucro permoti magna, itinera instituunt, quique parentibus, uxoribus et liberis orbati, non solum animum non dimittunt, sed quandoque hilariter distantiam a suis perferunt, quia lucri spes tristitiam convertit in gaudium; quid eos cogitare decet, qui tantum adipiscuntur quæstum, quantum ipsi angeli desiderent? Quod si memet videndi cupidus sis et fervido visendi desiderio flagret animus, et imprimis si hoc utile nobis fuerit, concedat misericors Dominus; sin possessionis gaudium resecet, atque aliud tribuat melius, illius nos commendamus benignitati, quam nec tempus separat, nec locus, nec alia rerum conditio, imo immarcessibilis exspectantibus reservatur lætitia. Adsit tibi, mi fili, Pater benignus et Deus noster perpetuo; te sustentet, qui evangelio ejus inservias; ipse liberet te tristitiæ tenebris et inexstinguibili donet hilaritate.

ΡΙΗ'. *Πέτρῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλανίας.*

Οὐκ οἶδε τοὺς πνευματικῶς ἡνωμένους σωματικὴ ἀπόστασις ἀλλήλων διαχωρίζειν, ἀλλ', εἰ χρή τι καὶ παράδοξον ἐρεῖν, ἡ τῶν σωμάτων διάζευξις πλέον τὴν ἕνωσιν ἀπεργάζεται, ὅλης, ὡς εἰπεῖν, τῆς σχέσεως εἰς τὴν τῶν ψυχῶν συνάφειαν καθαρῶς περιισταμένης, καὶ μὴ ἐθελούσης μερίζεσθαι, οἷς ὑποβάλλει τῶν σωμάτων ἡ ἕνωσις. Οὐ τοίνυν ἀθυμεῖν ἄξιον, ὅτι τοῖς σώμασι διεστήκαμεν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰδὼς, ὅπερ ἔφην, ὅτι πλέον τῷ πνεύματι συναπτόμεθα, ὑψηλότερος γενοῦ μοι τῆς ἐκεῖθεν περισπώσης τὸν λογισμὸν διοχλήσεως, καὶ τῆς ἐγκεχειρισμένης σοι παρὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος ὅλος ὢν ἱερωτάτης ἀγαλλιάσεως πλήρης, ἀντέχου· πρὸς ἐκείνην τὴν ψυχὴν περιστρέφων, καὶ τὴν ἐκεῖθεν φυομένην ἡδονὴν τῷ Σωτῆρι πάντων Χριστῷ καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς, καὶ τὴν σοὶ προσγινομένην δόξαν τε καὶ ὠφέλειαν, ὀπίσω ῥίψας τὴν ἀθυμίαν, καὶ τὰ ἐκείνης ἀηδῆ ἐνοχλήματα. Εἰ γὰρ ἕνεκεν γηΐνου κέρδους μακρὰς ὁδοιπορίας στελλόμενοι τινὲς, καὶ γονέων, καὶ γυναικὸς, καὶ παίδων ἀποστερούμενοι, οὐ μόνον οὐκ ἀθυμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ χαίροντες ἐνίοτε ἀναδέχονται τὴν διάστασιν, τῆς ἐκ τοῦ κέρδους ἐλπίδος τὸ χαίρειν ἀντὶ τοῦ ἀθυμεῖν χαριζομένης, τί δεῖ φρονεῖν τοὺς οἷον μέλλοντας κερδαίνειν ἃ καὶ ἀγγέλοις εἰς ἐπιθυμίαν, καὶ μόνης καθίσταται παρακύψεως; Ἀλλ' εἰκὸς ἐνθυμούμενον τὸ μὴ ἔτι πρὸς θέαν καταστῆναι ἀλλήλοις, κεντεῖσθαι τὴν καρδίαν ὑπὸ τοῦ θερμοῦ πρὸς ἡμᾶς πόθου, μάλιστα μὲν εἰ καὶ τοῦτο συμφέροι, παρέξει ὁ ἀγαθός. Εἰ δὲ ὑποτεμεῖται τὴν τοιαύτην ἀπόλαυσιν, ἀλλ' ἀντὶ ταύτης χαριεῖται, πεποίθαμεν τῇ ἐκείνου χρηστότητι τὴν ἀμείνω, ἣν οὔτε χρόνος διατέμνει, οὐ τόπος, οὐκ ἄλλη τις περίστασις ἔξωθεν, ἀλλ' ἀεὶ παραμένειν τοῖς συνοῦσιν ἀμάραντον παρεχομένη τὴν ἡδονήν. Ὁ δὲ φιλάνθρωπος ἡμῶν Πατὴρ καὶ Θεὸς αὐτὸς, τέκνον ἡμῶν, συνὼν ἀδιαστάτως εἴη καὶ συναντι-

Digitized by Google

λαμβανόμενος οἷς διακονεῖς τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ, καὶ λύων πάσης ἀκηδίας σκυθρωπότητα, καὶ τῆς ἀσβέστου σε φαιδρότητος καταξιῶν.

A

ΡΙΘ'. Ἀνδρέᾳ Πατρῶν.

Ὅσῃ στενοχωρίᾳ περιστοιχιζόμεθα, καὶ χωρὶς τοῦ ἡμᾶς διδάσκειν, οὐ λογιζόμεθά σε, τέκνον ἡμῶν, ἀγνοεῖν. Ἡ γὰρ τῶν πραγμάτων διάθεσις οὐκ ἔστιν οἵα λανθάνειν μὴ ὅτι γε ὑμᾶς, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλον τινὰ τὸν τυχόντα. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῖς ἐνταῦθα συνέχουσι κακοῖς, καὶ οἱ ἐξ ἑτέρων τόπων καθ' ἑκάστην ἀφικνούμενοι καὶ διοχλοῦντες, βαρυτέραν τὴν στενοχωρίαν ἡμῖν ἀπεργάζονται. Ἔδει οὖν, τέκνον ἐμὸν, ἐν παντὶ τρόπῳ προνοεῖσθαι τῶν αὐτόθεν ἀνερχομένων, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν σὴν χεῖρα τελούντων, μὴ ἐπιτίθεσθαι ἡμῖν τὰς διοχλήσεις, κἄν ποτε διὰ πταίσματα οἷα φιλεῖ τὰ ἀνθρώπινα ἀποκίνησιν τινὸς συμβαίη γενέσθαι τῆς ὑπ' αὐτῶν διοικουμένης διακονίας, ἄλλης τινὸς τυγχάνειν παραμυθίας, ἥτις B τούτους ὥσπερ ἐξιλαρυνεῖ, καὶ τὸ ἄτακτον πήδημα τῆς καρδίας συστεῖλαι παρασκευάσει. Νῦν δὲ πῶς εἴπω ὡς μὴ δυνάμενοι ἄλλως τὴν ἐπώδυνον ταύτην ἕλκειν ζωὴν, οὕτω κατατεινόμενοι ταῖς ὀδύναις καὶ τὴν ψυχὴν σπαρασσόμενοι πρὸς τὰ ἐνταῦθα παραγίνονται οἱ ἐκ τῶν οἰκείων παρακινούμενοι λειτουργιῶν. Τούτων ἐστὶ καὶ Γρηγόριος ὁ μοναχὸς, ὅς φησιν, ἀποδεδιῶχθαι μοναστηρίου, ἐν ᾧ ἀπεκείρατο, καὶ οὗ προτιμότερος ἦν καταπεπιστεῦσθαι τὴν διοίκησιν, ὡς ἄλλοις τε τρόποις διαφέρουσαν αὐτῷ καὶ τῇ κατὰ συγγένειαν τοῦ τὸ μοναστήριον συστησαμένου κληρονομίᾳ. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ταῦτα προστιθεὶ, ὅτι ξένος τις καὶ ἀλλότριος καὶ μηδὲν δίκαιον εἰς τὸ ἄρχειν τοῦ μοναστηρίου κεκτημένος, μὴ τρόπον, μὴ βίον, μὴ συγγενῆ τινα πρόφασιν, παρὰ σοῦ προε- C κρίθη εἰς τὴν τοιαύτην ἐπιστασίαν. Ἡμεῖς δὲ τοῦτό σοι γράφομεν, ὡς εἰ μὲν ὁ τὸ γράμμα ἡμῶν ἐπικομιζόμενος ἀληθῆ ἐδίδαξε, καὶ οὐκ ἔστι τις αἰτία κωλύουσα τοῦ μοναστηρίου ἄρχειν αὐτὸν, μὴ ἀποστερείσθω παρὰ τῆς ὑμῶν θεοφιλίας τῆς ἐπιβαλλούσης αὐτῷ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἡγουμενείας. Εἰ δέ τι ἐστιν ἐναντίωμα, δι' οὗ ἀνάξιος ἀναδείκνυται τῆς τοιαύτης ἀρχῆς, τέως τῆς ὀφειλομένης παραμυθίας καὶ τῆς ὅσον ἐστὶ δυνατὸν ἀστενοχωρήτου ζωῆς, εἴ τι σοὶ μέλει, τέκνον ἡμῶν, τῶν ἡμετέρων θλίψεων καὶ ὀδυνῶν, παντὶ τρόπῳ ὡς ἀρχιερεὺς Θεοῦ, καὶ ἀπαραιτήτως ὀφείλων τὸ φιλάνθρωπον ἐπιδείκνυσθαι, καταβαλοῦ τὴν περὶ αὐτὸν πρόνοιαν.

CXIX. — *Andreæ Patrensi episcopo.*

Quanta circumdemur angustia, etsi tibi non mandemus, mi fili, tamen ignorare non poteris. Tales enim sunt rerum conjuncturæ, ut nec te nec quempiam alium effugiant. Siquidem ad ea quæ nos opprimunt mala, alia quotidie ex aliis locis homines confluunt et nos gravatos magis coarctant. Propterea qui diversis præsunt locis omnem adhibere debebant sollicitudinem et maxime, tu, mi fili, erga subditos tuos, ne majoribus premeremur perturbationibus, ubi quid in utramque partem, quod inter homines solet, arrisisset, in ipsis locis quodnam mali solamen vel remedium fuisset ministrare; semper enim ejacentes erigere et inordinatos, animum addendo ad rationem reducere B nostrum est. Quid quod, cum vitam ærumnis perfractam trahere jam non possim, cum afflictionibus distendantur nervi et animus prosternitur, adveniant ex vestris, qui majores in me excitent ærumnas. Inter hos fuit Gregorius monachus, qui se monasterio expulsum dicit, in suo vota fecerat, et ob virtutes suas principatum obtinuerat; quæ dignitas ei conveniebat præsertim juxta familiæ suæ tributam hæreditatem. Addit quoque hospitem quemquam et alienigenam, qui ad monasterium regendum nullum jus habet, nec meliorem vivendi rationem, nec aliud ejusmodi familiare offerre possit, a te in monasterii regimen substitutum fuisse. Hoc tibi scribimus, ut si litteras nostras deferens allegaverit verum, et nulla adsit causa, quæ illum C a monasterio regendo removeat, charitas non privatura sit regimine quod ad illum jure et merito pertinet. Attamen si quid obstaret quominus illo munere dignus videretur, in quantum fieri potest, habeatur indulgentius, et vitam calamitosiorem ne ducat. Si quam de doloribus et afflictionibus curam habes nostris, mi fili, te ipsum omnibus modis præbeas pontificem Dei, nec unquam benignitatem erga ipsum e corde tuo ejicias.

ΡΚ'. Τρύφωνι μονάζοντι.

Καὶ τὸ δῶρον γλυκὺ, καὶ οἱ λόγοι οὐ μόνον γλυ- D κεῖς, ἀλλὰ καὶ φέροντες οὐ μετρίαν ἄνεσιν ἀπὸ τῶν συνεχόντων κακῶν τὴν ἡμετέραν ψυχήν. Προεθυμήθην οὖν προτρέψασθαι τὴν σὴν, Πάτερ, ὁσιότητα πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν ἱερῶν εὐχῶν παρηγορίαν καὶ διάλυσιν τῶν θλίψεων ἡμῶν. Ἀλλ' ἐκεῖνο ἐνθυμηθεὶς, ὡς οἱ λόγοι ἐκ τῆς γινομένης πράξεως ἐπὶ τῶν θείων ἀνδρῶν λαμβάνουσι τὴν φωνὴν, ἐπέσχον τῆς τροπῆς ἐμαυτόν. Σὺ δέ μοι καὶ χωρὶς τοῦ προτρέπεσθαι ἡμᾶς, τὰ τῶν φιλούντων καὶ συνοδυρομένων τοῖς φίλοις καὶ πράττων καὶ γράφων πάντως διατελέσεις, καὶ τῆς ἡμῶν ὑπερευχόμενος πῶς εἴπω πάντοθεν ἐπηρεαζομένης ἐκ τῶν ἔξωθεν, ἐκ τῶν ἔνδοθεν ἐπισταμένων ταλαιπώρου ζωῆς.

CXX. — *Tryphoni monacho.*

Munusculum quidem dulce, verba item non solum dulcia fuere, sed magnopere animam refoverunt nostram tantis malis circumdatam. Ad tuam ergo, pater, confugimus sanctitatem, ut per sanctas deprecationes tuas afflictionum solamen et solutionem inveniamus. Id enim mente revolvens, quod ex operibus procedentia verba per sanctos homines vim habeant ingentem, nihil ultra mutare sategi. Nam sine nostris precibus tu amicorum more dolores nostros et eorum qui una lugent amicorum mitigas; precibus autem tuis miserrimam intra extraque agitatam vitam sublevabis.

Digitized by Google

CXXI. *Leoni patricio et Anatolico duci.*

Quam ad nos, mi fili, misisti epistolam accepimus, et gratias egimus salvanti te Christo Domino nostro, qui, uti confidimus, insitam tibi virtutem contra omnia mala visibilia et invisibilia defendet. Hæc, mi fili, cum scias, cum sapiens et prudens sis, perpende, oculos Domini conversos esse in omnes homines, maxime autem in rectos corde; omnibus contende viribus ut per rectam incedas justitiæ viam, ita ut, ab oculo Dei assidue observatus, in omnibus cogitationibus, meditationibus, consiliis et actionibus ad majorem tendas utilitatem. Quam denique nobis notam fecisti petitionem, adimpleturi sumus, modo talis sit, qui virtutis tuæ testimonium recepit, et doctrina et vivendi ratione, ut neque confundamur ipsi, nec tu propter testimonium tuum coram Deo et hominibus exprobationem experiaris, nec qui testimonium recepit ad suam ipsius perniciem in tantum admittatur ministerium. Valeas et Dominus te custodiat; in hac prospere incedas vita et in futura, ubi bonis reservatis a Deo filiis suis et gloria usque fruaris.

A ΡΚΑ'. *Λέοντι πατρικίῳ καὶ στρατηγῷ τῶν Ἀνατολικῶν.*

Ἐδεξάμεθά σου, τέκνον ἡμῶν, τὸ διαπεμφθὲν πρὸς ἡμᾶς γράμμα, καὶ ηὐχαριστήσαμεν τῷ διαφυλάττοντί σε Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὃς πεποίθαμεν ὅτι καὶ ἔτι διὰ τὴν προσοῦσάν σοι ἀρετὴν ἐπὶ πλέον διατηρήσει πάσης μὲν ὁρωμένης, πάσης δὲ ἀοράτου ἐναντιότητος ὑψηλότερον. Ἀλλά μοι, τέκνον ἡμῶν, τοῦτο εἰδώς, οἷα δὴ φρόνιμος ὢν καὶ συνετός, ὅτι ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπιβλέπουσι μὲν ἐπὶ πάντας, μάλιστα δὲ ἐπὶ τοὺς εὐθεῖς τὴν καρδίαν, πάσῃ δυνάμει ἀντέχου τῆς εὐθύτητος τῆς δικαιοσύνης· ἵνα διὰ παντὸς τοῦ θείου ὀφθαλμοῦ πρὸς σὲ ἀτενίζοντος, καὶ μηδέ ποτέ σε καταλιμπάνοντος, ἐν C παντὶ καὶ διανοήματι καὶ πάσῃ μελέτῃ καὶ βουλῇ καὶ πράξει πρὸς τὸ συμφέρον εἴης καθοδηγούμενος. Περὶ δὲ ὧν ἔγραψας ἡμῖν, πληρώσομεν τὴν ἐξαίτησιν· μόνον τοιοῦτος ἔστω ὁ παρὰ τῆς σῆς μαρτυρούμενος ἀρετῆς καὶ κατὰ παίδευσιν, καὶ κατὰ τὴν ἄλλην τοῦ βίου αὐτοῦ κατάστασιν, ἵνα μήτε ἡμεῖς αἰσχυνθῶμεν, μήτε αὐτὸς ἐπὶ τῇ σῇ μαρτυρίᾳ καὶ παρὰ Θεῷ καὶ παρὰ ἀνθρώποις μέμψιν εὑρεθῇς ἀποφερόμενος, μήτε ὁ μαρτυρούμενος εἰς κατάκριμα ἴδιον εἰς τὴν τοιαύτην προσληφθῇ διακονίαν. Ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξοι ὁ Κύριος, καὶ ἐν τῷ παρόντι εὐοδούμενον βίῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τῆς ἑτοιμαζομένης τιμῆς καὶ ἀπολαύσεως τοῖς εὐαρεστοῦσιν αὐτῷ μὴ ἀποπίπτοντα.

CXXII. *Ambrosio episcopo.*

Ad communia quæ nos incommodant mala, privati accesserunt dolores ex litteris tuis, quibus didicimus te rursus in morbum incidisse, nec solum quia filiorum dolores nostri dolores fiunt, sed ob alias quoque causas quæ temporum vicissitudinibus oriuntur. Tua quidem, quæ gratia Dei summa est, intelligentia, ut justitiam decet, ministerium Dei provehit et sic vitam nostram mœroribus confectam non leviter adjuvat; adde quod sæpe corporis moles a servitii officiis avocat; inde fit ut, quo prius fruebamur officio jam ipsi privemur. Nihilominus in his sicut in cæteris convertamur ad communem Salvatorem et adjutorem, auxilium exinde sperantes; nunquam enim abjicienda spes, cum viscera misericordiæ ejus peccata nostra superent. Quid autem scribam de communibus Ecclesiæ ærumnis? Intentius tibi, et si quis alius fidelis et fortis divinorum munerum hæres est, instandum et petendum ut secundum magnam et perennem benignitatem suam nos suscipiat. Ex hominibus enim nec solamen nec solutionem invenire possumus in tantis ac tam ineffabilibus calamitatibus, quæ undique adversus Ecclesiam insurgunt, et propter peccata nostra magis magisque augentur et hodiedum ne tantillum quidem decrescunt.

ΡΚΒ'. *Ἀμβροσίῳ ἐπισκόπῳ.*

Ἐπὶ τοῖς συνέχουσι κοινῶς ἡμᾶς ἄλγεσι, καὶ B νῦν ἰδίως ἀλγήματι τὸ σὸν δεξάμενοι συνεσχέθημεν γράμμα, μεμαθηκότες πάλιν ἐπιτίθεσθαί σοι τὰς νόσους, οὐ μόνον ὅτι τὰ πάθη τῶν τέκνων ἴδια γίνεται, ἀλλ' ὅτι καὶ ταῖς ἀνακυπτούσαις χρείαις ἡ σὴ χάριτι Θεοῦ ἐξυπηρετουμένη σύνεσις, καθὼς ἐστι φίλον τῇ δικαιοσύνῃ, καὶ πρέπον Θεοῦ λειτουργοῖς, καὶ διὰ τοῦτο θεραπεύουσα οὐ μικρῶς τὴν πολυώδυνον ἡμῶν ψυχήν, ἐμπόδιον ἕξει τὴν ἐκ τῶν πόνων ὄχλησιν πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν, ἐξ οὗ συμβαίνει καὶ ἡμᾶς ἀποστερεῖσθαι, ἧς ἀπελαύομεν θεραπείας· ὅμως καὶ νῦν, ὥσπερ ἐν πᾶσι, πρὸς τὸν κοινὸν Σωτῆρα καὶ βοηθὸν ἀναφέροντες, ἐλπίζομεν τυχεῖν τῆς ἐκεῖθεν ἐπικουρίας· καὶ μὴ τῆς ἐλπίδος εἴη διαπεσεῖν, ὁ σπλάγχνοις φιλανθρωπίας τὰς ἡμῶν ὑπερβαίνων ἁμαρτίας. Περὶ δὲ C τῶν κοινῶν τῆς Ἐκκλησίας παθῶν τί γράφω; Στῆναι πρὸς Θεὸν συντονώτερον καὶ σὲ καὶ εἴ τις ἕτερος θεϊκῆς ἐστι παῤῥησίας κληρονόμος, καὶ πεῖσαι αὐτὸν συναντιλαβέσθαι κατὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστον σύνεσιν. Οὐ γάρ ἐστιν ἐξ ἀνθρώπων εὑρεῖν παραμύθιον οὐδὲ λύσιν τῆς τοσαύτης καὶ ἀνιστορήτου κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπαναστάσης ἐπηρείας τε καὶ κακώσεως, καὶ ἀεὶ μὲν αὐξομένης διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, συστολὴν δὲ μέχρι καὶ σήμερον οὐδὲ τὸ βραχύτατον ἐπιδεικνυούσης.

CXXIII. *Andreæ Patrensi episcopo.*

Quæ sanctis Dei Ecclesiis communia incubant mala, humilitatem nostram non laterent, etiamsi nullus de iis scriberet aut verbo mentionem face-

ΡΚΓ'. *Ἀνδρέᾳ Πατρῶν.*

Τὰ κοινῶς ἐπιτιθέμενα, τέκνον ἡμῶν, κακὰ ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις, κἂν μηδεὶς ὁ γράφων ᾖ, μη δὲ τῷ λόγῳ δῆλα ταῦτα ποιῶν, οὐ

Digitized by Google

λανθάνει τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν. Ἴσμεν γὰρ ὅτι λίαν αἱ βαρεῖαι χεῖρες νῦν ἐδράξαντο καιροῦ τοῦ τὴν οἰκείαν βαρύτητα ἐπιδείκνυσθαι. Ἀλλ' ὅσον ἐκεῖναι τὸ βάρος ἔχουσι, τοσοῦτον διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν πρὸς τὸ ἀμύνειν ἡμεῖς ἀποδέομεν, ὅσα γε τὰ ἀνθρώπινα. Τί οὖν δεῖ ποιεῖν; ἢ πρῶτον μὲν τὴν θείαν αἰτεῖσθαι βοήθειαν, καὶ τοῦ ἐκείνου ἅψασθαι τῆς καρδίας τῶν ἐπηρεαστῶν, ὡς ἂν οὕτω καὶ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν ἡ βλάβη ἀποδιώκοιτο, καὶ τῆς ἐκείνων σωτηρίας γίνοιτο ἡ ἐπιστροφή. Ἔπειτα δὲ καὶ ἡμᾶς χρὴ, ἐφ' ὅσον ἔστι δυνατὸν, πραότητι καὶ ἐπιεικείᾳ καὶ λόγοις παραινέσεως προσφέρεσθαι αὐτοῖς, καὶ οἷον κατεπᾴδειν τὰς καρδίας αὐτῶν, πληροφορίαν διδόντας, ὡς οὐ φροντίζομεν ἐπικρατείας ἁπλῶς, ἀλλὰ σωτηρίας καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς αὐτῶν ἀπωλείας κηδόμεθα· οἱ ἐν τῷ πορθεῖν τὰς ἐκκλησίας ἀγνοοῦσιν ἑαυτοὺς αἰχμαλώτους ποιοῦντες, καὶ τοῦ πλούτου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δόξης ἀλλοτριούμενοι, πρὸς δὲ τὸν ἀλάστορα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ὑπαγόμενοι, καὶ σὺν αὐτῷ τῇ αἰωνίῳ καταδίκῃ συναριθμούμενοι. Πλὴν καὶ πρὸς οὓς ἔφης τῶν μοναστηρίων ποιεῖσθαι τὴν κατάλυσιν, ὅσοι τοῖς αὐτόθι πάρεισιν, ἡμέτερα ἐξεπέμφθη γράμματα, τοῦτο μὲν παράκλησιν, τοῦτο δὲ καὶ ἐπιτίμησιν ἔχοντα, ἐὰν ἄρα ἀκούσωσι τῶν γεγραμμένων. Πρὸς δὲ τοὺς ἀναδραμόντας ἐνταῦθα, αὐτόν σε δεῖ παραγενέσθαι. Τάχα γὰρ οὕτως ἐν ἡμετέρᾳ ὄψει παρ' ὑμῶν γινομένων τῶν λόγων πρὸς τοὺς ἐπηρεάζοντας, ὄφελός τι γενήσεται. Τὸ δὲ μοναστήριον, ὅπερ ᾔτησας, οὕτω Θεοῦ πρόνοιαν σὺν Θεῷ φάναι εἰς ἐπίδοσιν καταστάσεως ἐλθεῖν, ὥστε μήτε ἡμᾶς μεταμεληθῆναι, μήτε σὲ πρὸς μέμψιν καταστῆναι ἐπὶ φαυλότερα τῶν τε πραγμάτων αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐκεῖ διαγόντων μοναχῶν διοικήσει.

A ret. Simus enim propriam tempori huic gravitatem per manus graves intolerabilem evasisse; sed quanta nobis incumbit gravitas, tanta, rebus humanis perspectis, indigemus ut peccata nostra expiemus. Quid igitur faciendum? Divinum primo imploremus auxilium et viscera misericordiæ ejus commoveamus, ut a sanctis ipsius Ecclesiis damnum avertat, omnes autem convertat ad salutem. Deinde, in quantum fieri potest, illos suavitate, benignitate et persuasibilibus adeamus verbis, quibus corda permulcere possimus. Danda etiam est satisfactio, quod non de regimine tantum, sed etiam de salute Ecclesiarum et de ipsorum perditione curemus. Devastando enim Ecclesias, ignorant ipsos captivos fieri, a divitiis autem et gloria Dei excidere, B ab inimico generis humani reduci et cum illo ad æternam damnationem prædestinari. Quoad monasteriorum solutionem, ut tu quidem dicis, ad eos qui ibidem sunt nostras misimus epistolas, modo hortatorias, modo invectivas si forte scripta meditentur. Ad illos vero qui huc confugerunt, tibi accedendum est; quæ enim sub auribus nostris a vobis proferentur verba citissime quamdam habebunt utilitatem. Quæ autem de monasterio requiris, in quem desideras statum perveniat et perfectionem, ita ut providentia Dei nobis non sit pœnitentiæ, neque tibi querelæ locus, nec bonorum administratio, nec monachorum ibidem degentium exsistentia in deterius abeant.

C

ΡΚΔ'. *Γρηγορίῳ Ἐφέσου.*

Οὔτε φιλονείκως ἔχοντες, οὔτε ὡς ἂν τις ὑπὲρ ἰδίας αἰσχύνης ἀγωνιζόμενοι ἴσως ταῦτά σοι γράφομεν. Καὶ τὸ φιλόνεικον γὰρ Θεοῦ χάριτι οὐ μεμελετήκαμεν, καὶ τῆς παρὰ ἀνθρώπων αἰσχύνης οὐ πεποιήμεθα λόγον· ἀλλὰ γράφομεν ταῦτα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ κινούμενοι τοῦ συνειδότος ἡμῶν, καὶ ὑπὸ τῶν δακρύων τοῦ χειροτονηθέντος ὑφ' ἡμῶν, ὡς ἡ τότε παρ' ὑμῶν γέγονε μαρτυρία μηδεμιᾶς προκειμένης ἀντιλογίας, καὶ ὑπὸ τοῦ νῦν πλήθους προσυπαντῶντος καὶ διισχυριζομένου, ἢ μὴν ἀληθῆ λέγειν, καὶ εἴ τι ψεῦδος ἀπελέγχοιτο, τοῦτο τιμωμένων θανάτου. Ταῦτα ἐκίνησεν ἡμᾶς γράψαι πρὸς τὴν ὑμῶν ἀρχιερατικὴν τελειότητα, οἷα γράφομεν καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος, παρ' οὗ κατέστης ἀρχιερεὺς, ἀσφαλῆ ὄντα ἐπὶ μᾶλλον διασφαλιζόμεθα. Καί φαμεν μὴ τὴν περὶ τοῦ ἀνδρὸς μαρτυρίαν, εἴτε τῶν χειρόνων, εἴτε τῶν ἀμεινόνων ἐστὶ παρέργως ἀκοῦσαι, μηδὲ παρὰ ἀνθρώπων τῶν ἐξ ἐπὶ πολλῆς αὐτὸν γινωσκόντων, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας, ἐν ᾗ καὶ τὴν γένεσιν ἔσχε καὶ ἀνατέθραπται, καὶ τῶν ἀκριβῶς εἰδότων τὴν ἐκείνου πολιτείαν καὶ βιοτήν. Οἶδας γὰρ οἷα τῶν θνητῶν ἐστι πραγμάτων ἡ φύσις, καὶ οὔτε μέγεθος ἀξιώματος, οὔτε σχῆμα νομιζόμενον

CXXIV. *Gregorio Ephesii episcopo.*

Etsi minime ambitiosus famæve sim cupidus, has tamen litteras tibi scribo. De contentionibus enim, auspice Deo, nobis cura non est, et hominum existimationis nullam habemus rationem. Has autem scribimus litteras, qui a nostra incitati sumus conscientia et lacrymis illius, cui manus imposuimus. Quod tempore illo dedisti testimonium, a nemine est impugnatum; veritatem enim astruit et corroborat, etsi quædam minus exacta, argueret. A mendacio enim veluti a morte fugiendum! His permoti rebus ad vestram dignitatem scribimus; dein et gratia Spiritus sancti, qua constitutus es pontifex omnia esse tuta confirmamus. D Dicimus autem testimonium de viro non temere admittendum, quod hominibus bonis aut malis exhibetur, qui virum a longo tempore cognitum habent; sed a contribulibus, quibus ejus familia atque studia vitæque institutum nota sunt; quæ enim rerum humanarum natura sit, tu probe nosti; reipsa autem neque dignitatis amplitudo, neque pietatis species sufficit ad fidem verbis adhibendam, ni facta concordent. Si enim nullo discrimine aures et laudibus et injuriis aperimus, nosmetipsos fallimus, nisi propria accedat conscientia et nos ipsos haud novi

Digitized by Google

mus: modo enim ad angelorum ascendimus ordinem, modo ad impuram descendimus dæmoniorum catervam. Hæ mortalium sunt miseriæ, in quibus, nunc inviti carnalibus inservimus cupiditatibus, nunc volentes cordis stimulis agitamur. Tu autem, o homo Dei, si judicium, quod de viro enuntias, cum conscientia tua congruit, periculum est ne te et alios decipias; adde quod judicium divinum te manet.

A εὐλαβείας ἱκανόν ἐστι πίστιν ἐπιθεῖναι τοῖς λόγοις, χωρὶς τῆς τῶν πραγμάτων συνομολογίας. Εἰ γὰρ ἁπλῶς τὰ ὦτα τοῖς ἐπαίνοις καὶ ταῖς λοιδορίαις διανοίξομεν, λήσομεν ἑαυτοὺς, εἰ μὴ τὸ οἰκεῖον προσίσταται συνειδὸς, μηδὲ ἑαυτοὺς γινώσκοντες. Ἀλλὰ νῦν μὲν εἰς τὴν τῶν ἀγγέλων ἀνάγοντες ἑαυτοὺς τάξιν, νῦν δὲ πρὸς τὴν μιαρῶν δαιμονίων καταβιβάζοντες. Τοιαῦτά ἐστι τὰ οἰκτρὰ τῶν ἀνθρώπων οἴμοι πῶς εἴπω εἴτε ἀκουσίως ἡμῶν ὑπὸ τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος, εἴθ' ἑκουσίως καταδουλουμένων καὶ φρονήματος καὶ σπουδάσματος. Ἀλλὰ σύ γε, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, εἴπερ ἄλλοτέ ποτε νῦν τῷ ἀκριβεῖ κριτηρίῳ τῆς σῆς συνέσεως τὴν περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀμφισβήτησιν διαιτήσας, καὶ ἡμᾶς καὶ σεαυτὸν ἀπαλλάξαι τυχὸν μὲν ἀνθρωπίνου μώμου, τυχὸν δὲ καὶ θεϊκοῦ κατακρίματος προνοήθητι.

CXXV. *Incerto.*

Quæ et quanta vestram piissimam animam affligant, haud ignoramus. Sed quid faciendum aliud quam patienter ferre et prudenter tempori cedere? Quando enim cum rebus difficilibus temporis quoque difficultates junguntur, nulla ratione pacem compones; quæ omnia a principio ad nostra usque tempora videris in rerum administratione occurrentia. Ita et tu, mi fili, obediendo communi et sæculari ordini, eventura patienter perferas, ea scilicet quæ astuta temporis malitia gignit. Itaque, favente Deo, brevi tempore, quo fieri potest modo illa corriges: præposteram vero haud suscipias correctionem, propter conamina et machinationes illorum, qui malitiam sectantur ne tibi molestias compares et rebus in deterius abeundi ansam præbeas. De his ad te scribimus materiis, experientia edocti, ut quædam animo tuo consideranda ministremus. Dat autem Deus rerum in melius conversionem, quæ te a doloribus liberet et ipsis congruat consiliis.

ΡΚΕ'. *Ἀδήλῳ.*

B Οὐκ ἀγνοοῦμεν ὅσα τὴν ὑμῶν θεοφιλῆ συνέχοντα θλίβει ψυχήν. Ἀλλὰ τί δεῖ ποιεῖν, ἢ πράως φέρειν, καὶ ὅσον δυνατὸν φρονίμως τοῖς πράγμασι συναρμόζεσθαι; Ὅταν γὰρ πράγματα χαλεπὰ ὄντα καὶ τὴν τοῦ καιροῦ προσλάβηται χαλεπότητα, ἀμήχανον ἐξ ἑτοίμου κατάστασιν αὐτὰ προσλαβεῖν. Καὶ τοῦτο ἴδοις ἂν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὁδῷ καταβαῖνον ἐν ταῖς διοικήσεσι τῶν πραγμάτων γινόμενον. Ὥστε καὶ σὺ, τέκνον ἡμῶν, πειθόμενος τῇ κοινῇ καὶ κοσμικῇ τάξει, πράως καὶ μακροθύμως καρτέρει τὰ συμπίπτοντα, μᾶλλον δὲ ὅσα ἡ προλαβοῦσα τοῦ χρόνου κακία κακῶς διέθηκε· καὶ σὺν Θεῷ κατὰ βραχὺ τὸν δυνατὸν ἐπανόρθου τρόπον αὐτὰ, καὶ μὴ ἀθρόον βουλόμενος τὴν ἐπανόρθωσιν δοῦναι, ὑπὸ τῆς ἀντικειμένης τῶν τὴν C πονηρίαν φιλούντων σπουδῆς τε καὶ μηχανῆς, καὶ σεαυτῷ λύπας προξενῇς, καὶ τοῖς πράγμασιν ἀντὶ ὠφελείας ἀφορμὴν παρέχῃς ἐπὶ τὰ χείρω προϊέναι. Ἀλλὰ ταῦτα γράφομεν ἐξ ὧν καὶ ἡμεῖς πεῖραν λαμβάνομεν τὴν σὴν ὑπομιμνήσκοντες σύνεσιν. Δοίη δὲ Θεὸς ἐπὶ τὸ ἄμεινον πάντα μετασκευασθῆναι, καὶ ὡς ἂν ᾖ σοί τε ἄλυπον καὶ τοῖς ἐκείνου εὐάρεστον κρίμασιν.

CXXVI. *Ignatio, qui, magister factus, in Magno Agro monasticam vitam degit.*

Et nunc et prius magnam semper percepimus consolationem ex litteris, quas ad nos peccatorum causa tribulatos reverentia vestra misit, et Deo bonorum omnium datori gratias referimus, quod veram, sinceram et spiritualem charitatem nobis servaverit. Homines enim fere omnes promissis suis non steterunt. Quod vero jam dixi, teipsum conservavit nobis Deus, qui et perfectissimæ virtutis exemplar proposuit, nobis autem magnum tribuit solatium in his rerum angustiis. Quæ porro de Ecclesia Dei peramanter tribuit, sagaciter et eleganter commemoras, hæc scito nobis jamdudum in votis et in cœptis esse; verumtamen, hic quoque contra me insurgunt semper peccata, et a proposito aberramus. Qui enim in Ecclesiam Dei peccaverunt, nedum propriam defleant miseriam et malorum profunditatem sentiant ob Ecclesiam male proditam, seipsos potius purgant diversa prætexentes, et non solum humilitatis colles non adeunt, sed in montes etiam superbiæ ascendunt. Illi autem, qui propter bonum Ecclesiæ statum multa passi

ΡΚϚ'. *Ἰγνατίῳ μαγίστρῳ γεγόνοτι, μονάσαντι δὲ ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἀγρῷ.*

Καὶ νῦν καὶ πρότερον μεγάλην εὑρηκότες παράκλησιν ἐκ τῶν γραμμάτων τῆς ὑμῶν ὁσιότητος τῶν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν συνεχόντων ἡμᾶς, εὐχαριστίαν τῷ δοτῆρι τῶν ἀγαθῶν Θεῷ ἀνεπέμψαμεν, ὅς τὴν ἀληθῶς εἰλικρινῆ καὶ πνευματικὴν ἀγάπην διατετήρηκεν ἡμῖν, σχεδὸν πάντων ὅσοι ταύτην ἐπηγγέλλοντο D πρὸς ἡμᾶς κεκτῆσθαι τῆς αὐτῶν ἐπιλανθανομένων ἐπαγγελίας. Ἀλλ' ὅπερ ἔφην, σὲ διεφύλαξεν ἡμῖν ὁ ἀγαθὸς, ἅμα μὲν τὴν τελειοτάτην ἀρετὴν τοῖς μιμεῖσθαι τὰ καλὰ βουλομένοις παράδειγμα προτιθεὶς, ἅμα δὲ καὶ ἡμῖν ἐν τοιούτῳ καιρῷ μέγα παραμύθιον χαρισαμένης τῶν περιστοιχισάντων ὀδυνηρῶν. Ἃ δὲ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καλῶς καὶ φρονίμως καὶ ἀξίως τῆς σῆς εὐλαβείας ὑπέμνησας, γίνωσκε ταῦτα ἡμῖν διὰ πολλῆς ἐφέσεως ἐξ ἀρχῆς καὶ σπουδῆς ὑπάρχειν. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν καὶ ἐνταῦθα κατὰ πρόσωπον ἀνθισταμένων μοι τῶν ἁμαρτιῶν, διαμαρτάνω τῆς ἐπιθυμίας. Τῶν μὲν γὰρ ἡμαρτηκότων εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἀντὶ τῆς ἐπὶ τῷ πταίσματι κατανύξεως, καὶ τῆς τῶν κακῶν συναισθήσεως, ὅσα

Digitized by Google

τὴν Ἐκκλησίαν κατέλαβε διὰ τοῦ προδοῦναι τούτου; τὴν τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν, μᾶλλον δικαίως νομίζουσι προτεινόντων, καὶ οὐ μόνον οὐ ταπεινουμένων, ἀλλὰ καὶ ὀφρὺν ἐπαιρόντων. Τῶν δὲ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας δεινὰ πεπονθότων, καὶ ἄλλως μὲν σκληρυνομένων, μάλιστα δὲ δι' ἣν ἔφην αἰτίαν εὐλόγως ἀποκλειόντων αὐτοῖς τὰ σπλάγχνα τῆς συμπαθείας, εἰς ἀπορίαν ἐσχάτην καθέστηκα, καὶ μεταξὺ ἐκείνων τε καὶ τούτων ὥσπερ ἐν ἀδιεξοδεύτῳ πελάγει χειμάζομαι, πρὸς μόνην ἀφορῶν τὴν θείαν πρόνοιάν τε καὶ κυβέρνησιν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναμένων βοήθειαν, ἅτε πάσης ἀνθρωπίνης περινοίας εἰς τὸ ἄπορον καθισταμένης. Τὸ γὰρ καταλιπεῖν τοὺς οἰκείους, καὶ μετὰ τῶν τέως ἐναντίων γενέσθαι, ἀμήχανον· καὶ μετὰ τοῦ ἀμηχάνου, παντελῶς ἄτοπον. Τὸ δὲ μὴ βούλεσθαι πάλιν τούτους τῷ ἡμετέρῳ πείθεσθαι λόγῳ, τῆς πρὸς ἐκείνους ἀπείργει καὶ μὴ βουλομένους ἑνότητος. Τί οὖν δεῖ ποιεῖν; Ἢ ἐκτενέστερον διὰ τῶν ὁσίων ὑμῶν εὐχῶν δυσωπῆσαι τὸν ἐπὶ τῷ ἰδίῳ αἵματι τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν θεμελιώσαντα συμβιβάσαι πάντας τῇ ἀνεξιχνιάστῳ αὐτοῦ καὶ ὑπερσόφῳ συνέσει, καὶ ὡς αὐτὸς ἐπίσταται τοῦ τοσούτου κακοῦ τὴν λύσιν παρασχεῖν, ὡς τά γε ἀνθρώπινα πάντα ὁρῶ ἡττώμενα τῆς αὐτῶν φιλονεικίας καὶ προαιρέσεως.

A sunt, et patiuntur dictæ rationis causa ad misericordiam moveri non possunt; sic ingentibus premor angustiis, hos inter et illos veluti in procelloso jactor mari, ad solam divinam intentus Providentiam et gubernationem supernumque humanii consili plane inops exspecto auxilium. Proprios enim derelinquere et ad adversarios transire non possumus; etsi res fieri posset, omnino tamen absurdum foret; illi enim nostris non aderent verbis, et cum aliis societatem inire recusarent. Quid igitur faciendum? Sanctis precibus vestris ferventius intentius illum adeamus, qui Ecclesiam suo sanguine fundavit, ut investigabili scientiæ et sapientiæ via omnes in unum compellat. Idem dare potest tantis e malis liberationem, contra quæ propter certamina et B rixas omnia hominum remedia vana video.

ΡΚΖ'. *Λέοντι σπαθαρίῳ καὶ κριτῇ Παφλαγονίας.*

Οὐδὲν οὕτω δῶρον ἡδὺ τοῖς ἡνωμένοις τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ, ὁποῖον τὸ τοὺς ἀγαπῶντας ἀναμαθεῖν τῶν ἀγαπωμένων τὴν εὐετηρίαν. Τούτῳ δὴ τῷ καλλίστῳ δώρῳ καὶ ἡδυτάτῳ, καὶ ἡδύνθημεν καὶ ἡδυνόμεθα, καὶ δεόμεθα τοῦ Θεοῦ μηδέποτε τὴν τοιαύτην ἡδονὴν ἐπιλείψειν ἡμᾶς. Ἡδέα δὲ ἡμῖν καὶ ἃ πλεονεκτῶν τὰ προβάτια δῶρα ἀπέστειλας, καὶ ταῦτα κριτὴς ὢν καὶ τὴν πλεονεξίαν ὀφείλων διώκειν. Ἢ οὐ δοκεῖ σοι πλεονεκτεῖν τὸ τοὺς ἄρνας τροφῆς ἀποστερεῖν, ἵνα μὴ μόνον σὺ τρυφᾷς, ἀλλὰ καὶ τοῖς φίλοις παρέχῃς συντρυφᾶν; Πλὴν ἀλλὰ σοῦ γε ἕνεκεν ἡδέως ἐδεξάμεθα· σὺ δὲ ὅρα ὅπως καὶ τὴν ἐκείνων πλεονεξίαν παραμυθήσῃ, καὶ τοὺς φίλους τοῖς τοιούτοις δώροις μὴ διαλείπῃς φιλοτιμούμενος.

CXXVII. *Leoni spathario et Paphlagoniæ judici.*

Dulcissimum id videtur munus illis qui divino charitatis vinculo junguntur, cujus venia amantes amatorum felicitatem experti sunt: hoc enim locupletati munere jucundamur invicem et Deum deprecamur, ne unquam illa a nobis recedat jucunditas. Quæ porro munificentia nobis misit munera ovilla, fuerunt æque dulcia. Annon nimia tibi C videtur benignitas oves fetu orbari, ut non tu solus deliciis affluas, sed et amicorum deliciis inservias? quod tamen non obstitit quin tui causa cum maxima voluptate acceperimus; tibi autem inquirendus est modus, quo avaritiam contegas et amicos similibus donis nunquam percolere desinas.

ΡΚΗ'. *Βασιλείῳ Χαλδίας.*

Καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς συμπαθείας, ἣν ὥστε μηδὲ θλίβουσαν ἀπαγγελίαν εἰς ἀκοὰς ἡμῶν ἐλθεῖν ἔθου διὰ προνοίας, ἐν μεγάλῳ μέρει ἀποδοχῆς πεποιήμεθα, καὶ τὰς ὑμετέρας δὲ ἀλγηδόνας, ἃς οὗτος ὁ πικρὸς καιρὸς καὶ πλήρης ὅλως τῶν θλίψεων ἡμῖν ἐπεγείρει, ἐν ὀδύνῃ καρδίας μεμαθηκότες ὑπέστημεν. Καὶ πολλῇ συσχεθέντες ἀμηχανίᾳ, ὡς ἐν ἀπόροις, πρῶτον μὲν τῷ κηδεμόνι καὶ Σωτῆρι τὴν κοινὴν ἀνηνέγκαμεν συνοχήν, καὶ αὐτὸν ἐξῃτησάμεθα, ἢ δοῦναι τῶν συνεχόντων τὴν λύσιν, ἢ εἰ μὴ τοῦτο βούλοιτο, οἷς ἐπίσταται δικαιώμασι, παρασχεῖν ὑπομονὴν φέρειν εὐχαρίστως, ὥστε μὴ μετὰ τοῦ πάσχειν οἷα πάσχομεν, καὶ τῶν τῆς ὑπομονῆς ἐκπεσεῖν ἀντιδόσεων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς τὸν φιλάνθρωπον Δεσπότην· ἔπειτα δὲ καὶ ὅσον ἡμῖν δυνατὸν ἐκ τῆς ἐν κόσμῳ βοηθείας ἄνεσιν ἐπινοήσασθαι ὑμῖν, οὐδὲ αὕτη ἐν ὀλιγωρίᾳ ἀπέῤῥιπται, ἀλλ' ἠτησάμεθα τῷ στρατηγῷ γραφῆναι τοὺς ἐπιτιθεμένους ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις ἀναστέλλειν τῆς ἐπιθέσεως, αἱ δὲ τῶν, ὡς ἔφης, αἱρετικῶν γλωσ-

CXXVIII. *Basilio Chaldiensi.*

Quod benigne nobis, et priusquam infausta nuntia ad aures nostras pervenerant, manifestasti amicitiæ indicia perquam gratum nobis fuit. Cum autem tuos adversitates didicimus, quos acerbum hoc et omnis generis tribulationibus refertum tem D pus producit, in cordis mœstitiam incidimus. Uti vero solemus facere in angustiis, communem ærumnam primo retulimus ad protectorem et Salvatorem omnium, ipsum deprecantes ut nos a malis liberet, vel, si nollet, juxta beneplacita et judicia sua, patientiam, ad mala cum gratiarum actione perferenda, nobis tribueret; ne forsan dum patimur, patientiæ remunerationem amitteremus. Deinde prout potuimus remissionem quamdam ex sæcularibus auxiliis comparare intendimus, haud spernendam, sed militum ducem rogavimus ut suis scriberet subjectis et superposita Dei Ecclesiis auferret. De perversis autem hæreticorum Linguis, uti mandas, non est dolendum, quia homo Dei es et ab initio legibus ipsius sedulo obediisti. Quare

Digitized by Google

dolcas? Perversæ illorum linguæ nullum nobis malum inferunt; econtra, magnam exinde, si volumus percipiemus utilitatem; etenim cum ille insultat, nos benedicimus; dum injurias evomit, nos preces fundimus. Itaque si patienter et philosophice maledicentium injurias ferimus, jam videmus quodnam exinde reportaturi sumus lucrum. Quomodo igitur mœstitia afficiamur ex quibus lucrum evidens apparet?

Ne igitur, mi fili, ob hæc sollicitus sis, aut doloribus afficiaris! Isti suo glorientur dedecore, tu autem ad honorem respice quem communicas cum Christo, qui contumeliis, sputis et verberibus affectus est; ut taceam de ipsius ignominiosa morte. Magnas igitur age gratiarum actiones, quod pro parva verborum jactatione tanta te maneat gloriæ divinæ fruitio! Perculsi episcopi et sacerdotes in quantum et tempus patitur hominum auxilia desiderant indicantibus nobis qui adjumento esse poteramus. De cætero vero ad sanctitatem tuam pertinet, ut non te solum, sed et illos consoleris et ad patientiam conducas, quia propter peccata nostra huc delapsi sumus. Sed et imperantium duritiem demulceamus nostra benignitate et morum sanctitate, Deo ipso auspice; etenim si obdurescimus, pervicaciora illorum evadent incepta. In omnibus sanctorum et beatorum Patrum nostrorum tormenta semper revocemus in memoriam: leviora videbuntur mala, dum nostras ad similia fratrum infortunia comparemus et ad Deum referamus. Ne unquam animum abjiciamus, memores quod sicut mundi sectatores se ad gaudia et delicias convertunt, sic Dei filii vitam suam in miseria et infortuniis transigunt. Quis volet ut de molestiis loquor, quibuscum diu noctuque luctor, ita ut præsentia non pro futurarum pœnarum initio habeant.

A σαλγίαι ἄνθρωπόν σε ὄντα Θεοῦ καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἐσπουδακότα τοῖς ἐκείνου ἄγεσθαι νόμοις, μηδὲν ἀλγυνέτωσαν. Διὰ τί; Ὅτι γλωσσαλγεῖν ἐκείνους οὐδὲν ἡμᾶς ζημιοῖ, ἀλλὰ τοὐναντίον μᾶλλον, εἰ βουλοίμεθα, καὶ μεγάλης ὠφελείας ἐν ἀπολαύσει γινόμεθα. Ὅταν γὰρ ὁ μὲν λοιδορῇ, ἡμεῖς δὲ εὐλογῶμεν, ὅταν ὁ μὲν ὑβρίζῃ, ἡμεῖς δὲ ὑπερευχώμεθα, πρᾴως καὶ φιλοσόφως ἀνεχόμενοι τῶν κακογλώσσων τῆς ὕβρεως, οὐ δεόμεθα μαθεῖν ὅσον ἡμῖν ἐκ τούτου περιγίνεται κερδαίνειν. Πῶς οὖν ἄξιον δυσχεραίνειν ἡμᾶς ὑπὲρ ὧν κερδαίνομεν;

Μὴ οὖν ἀθύμει διὰ ταῦτα, τέκνον ἱερὸν, μηδὲ λύπαις συνέχου· ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἔα ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν ἀσχημοσύνῃ ἐγκαλλωπίζεσθαι, σὺ δὲ πρὸς τὴν κοινωνίαν τῆς τιμῆς ἀποβλέπων τοῦ λοιδορη- **B** θέντος, τοῦ ἐμπτυσθέντος, τοῦ ῥαπισθέντος, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἵνα σιγήσω τὸν ἐπονείδιστον θάνατον, χάριν ἔχε καὶ εὐχαρίστει, ὅτι σοι ἑτοιμάζεται διὰ τῆς μικρᾶς τῶν λόγων φλυαρίας ἡ μεγάλη τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἀπόλαυσις. Οἱ δὲ τυφθέντες ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς, ὅσον μὲν δυνατὸν καὶ συνέρχεται ὁ καιρὸς, πάντως ἐπιτεύξονται καὶ τῆς ἐξ ἀνθρώπων βοηθείας, ὑπόμνησιν ἡμων ποιουμένων οἷς δέδοται τὸ βοηθεῖν· τὰ δὲ ἄλλα τῆς σῆς ἐστιν ἱερᾶς συνέσεως μὴ μόνον σεαυτὸν, ἀλλὰ κἀκείνους παρακαλεῖν καὶ μακροθύμως ἐπιφέρειν, ἐπείπερ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν εἰς τοῦτο παραδεδόμεθα. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἀρχόντων χαλεπότητα διὰ τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς τῶν τρόπων ἀγαθότητος, Θεοῦ πρὸς τοῦτο **C** συναίροντος, ἐξομαλίζειν πειρᾶσθαι, καὶ μὴ διὰ τοῦ τραχύνεσθαι ἡμᾶς τραχυτέραν τὴν ἐκείνων παρασκευάζειν προαίρεσιν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τὰ πάθη τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων ἡμῶν ἀεὶ φέροντες ἐπὶ μνήμης, αὐτοί τε τῆς βαρύτητος ἀνακουφιζόμεθα τῶν δεινῶν, καὶ τοὺς ταῖς ὁμοίαις συμφοραῖς ἐξεταζομένους ἀδελφοὺς ἡμῶν σὺν Θεῷ ἀναφέρομεν· καὶ μὴ τῇ ἀθυμίᾳ καταβαπτιζώμεθα, ἐκεῖνο γινώσκοντες ὅτι καθώς περ τοῖς φιλοκόσμοις τὸ διαχεῖσθαι καὶ τρυφᾷν οἰκεῖον, οὕτω καὶ τοῖς φιλοθέοις τὸ θλίψεσι καὶ τῇ τῶν ταλαιπωριῶν συνοχῇ τὸν βίον διεξανύειν. Τίς δέ μοι δοίη καὶ ὑπὲρ τῶν ἐμὲ νυκτὸς καὶ ἡμέρας διατηκόντων χαλεπῶν τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλὰ μὴ τῆς μελλούσης βασάνου προοίμιον ὑπάρχειν τὰ νῦν βασανίζοντα;

CXXIX. *Leoni Sylæi episcopo.*

Quæ prius mandavimus virtuti tuæ, fando perceperamus; eaque nostra mandavit epistola. Modo tuæ supervenerunt litteræ ex quibus cognita ipsius viri miseria, humanam deflemus fragilitatem, immensamque perniciem hujus miseri animæ illatam, siquidem in periculum se commisit. Te autem hortamur ut non indigneris; namque si tua a quibusdam falso accusata fuerit virtus, nobisque incubuerit necessitas acerbiora scribendi, tibi adfuit causa lætandi potius quam mœrendi: sic enim ad repellendam calumniam nactus es occasionem et cum aliis personis perniciosum casum illum sedulius investigasti. Nos quidem conscii sumus hominem istum novos moliturum esse motus dicendo se minus amice a te haberi; propterea recusabit quidquid ipse petieris, hujus nec gratia aliis viris

ΡΚΘ'. *Λέοντι Συλαίου.*

Ἃ μὲν πρότερον ἐγράφη τῇ ἀρετῇ σου, ἐγράφη **D** μαθόντων ἡμῶν ὁποῖά σοι τὸ γράμμα ἀπήγγειλε. Νυνὶ δὲ τὸ σὸν ἐπελθόντες γράμμα καὶ δι' αὐτοῦ γνόντες τὰ περὶ τοῦ ταλαιπώρου ἐκείνου, κατεστενάξαμεν μὲν καὶ τῆς ἀνθρωπίνης περιπτώσεως, κατεστενάξαμεν δὲ καὶ τῆς ἐκείνου ψυχοφθόρου βλάβης, εἴ γε οὕτως ἀθλίως διέθηκεν ἑαυτόν. Σὲ δὲ παραινοῦμεν μὴ ἀσχάλλειν, ἐπειδάν τινων καταψευδομένων τῆς σῆς ἀρετῆς, ἀνάγκην ἔχομεν δι' ἐκείνους λυπηρότερα γράφειν, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρειν, ὅτι διὰ τοῦ ἐλέγχου τῆς ψευδολογίας ἀφορμὴ σοι ἐπιτρέψαι ὥστε πάλιν ἀκριβέστερον μετά τινων ἑτέρων προσώπων ἐξερευνῆσαι τὸ ὀλέθριον ἐκεῖνο πταῖσμα. Ἀλλ' ἐπειδὴ συνείδομεν, ὡς δόξει πάλιν ἀντιλαμβάνεσθαι συστάσεώς τινος, τῷ λέγειν ἀπεχθῶς πρὸς αὐτὸν ἔχειν σε, καὶ διὰ τοῦτο παρ-

Digitized by Google

αἰτεῖσθαι, ἅπερ ἂν αὐτὸς διαιτήσῃς, τούτου χάριν ἑτέροις προσώποις τὴν τοιαύτην ἐπίσκεψιν παρεπέμψαμεν, ἵνα μηδ' ὅλως αὐτῷ ὑπολίποιτο πρόφασις ἀντιλογίας καὶ δικαιώσεως. Σὺ δὲ, τέκνον ἡμῶν, ἄν τε γράφωμεν, ἄν τε μὴ γράφωμεν, εἰδὼς ὅτι ἐν τῇ μυστικῇ παστάδι φωστὴρ ἐναπετέχθης ἐπέχων λόγον ζωῆς, οὕτω καὶ φρόνει καὶ πράττε, ὅπως τῶν ἔργων σου τῷ φωτὶ ὅσοις περιγίνηται βλέπειν, δοξάζωσι τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα ἡμῶν, καὶ σὲ διὰ τῶν ὀφειλομένων δικαίων φέρωσιν ἐπαίνων, εὐχαριστοῦντες ἐφ' οἷς τοιούτου ἀπολαύουσιν ἀρχιερέως.

A disquisitionem commisimus, ut nullus quidem homini relinquatur ceu contradictionis ceu justificationis prætextus. Tu autem, mi fili, utrum scribamus, necne, teipsum resciveris in mystico porticu luminis instar positum esse ad verbum vitæ annuntiandum. Sic igitur cogites et agas ut quicunque in lumine tuo tua opera viderint, Patrem nostrum in cœlis glorificent, debitas tibi tribuant laudes, et gratias rependant quod tam eximio sacerdote frui ipsis contigit.

ΡΛ'. *Ἰγνατίῳ Κυσικοῦ.*

Εἰ καὶ ὀψὲ καὶ μόλις, ὅμως τὰ σὰ δεξάμενοι γράμματα, δι' αὐτῶν τὰ περὶ σοῦ μαθόντες, ἄνεσίν τινα τῶν συνεχόντων περὶ σοῦ φροντίδων ἐσχήκαμεν. Χρόνου γὰρ τοσούτου παρῳχηκότος, καὶ μηδεμιᾶς μὴ διὰ λόγου, μὴ διὰ γράμματος, μὴ διὰ ψιλῆς φήμης ἀγγελίας τινὸς καταλαμβανούσης ἐν πολλῇ συνοχῇ· ἐπὶ πᾶσιν οἷς συνεχόμεθα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν διετελοῦμεν· μάλιστα ὑπόσχεσιν ἡμῖν παρασχομένης τῆς σῆς ὁσιότητος, ὡς μετὰ τὴν τοῦ παναγίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ὕψωσιν αὐτίκα τὰ ἐνταῦθα καταλείψειν. Πλὴν τῷ ἁγίῳ Θεῷ χάρις τῷ τέως ἐν τῷ παρόντι δεδωκότι τὰ περὶ τῆς ὑμῶν ἀρχιερωσύνης ἀναμαθεῖν. Τί με δεῖ πλέον γράφειν; Ἐκεῖνο μόνον ἐπισημαινόμεθα, ταχέως ἧκε, τὰς ἀναβολὰς καὶ ὑπερθέσεις καταλιπών. Οὐ γάρ ἐστι τοιαῦτα τὰ πράγματα οἷα τῆς ἔξω ὑμῶν διατριβῆς ἐθέλειν ἀνέχεσθαι, ἀλλ' ἀγαπητὸν εἰ καὶ παρόντων ὑμῶν ὁμαλότητός τινος ἐπιτεύξεται.

CXXX. *Ignatio Cyrici episcopo.*

Tarde quidem et non sine difficultate tuas recepimus litteras quæ de te rebusque tuis nos edocent B et anxietatem ob te conceptam dirimunt. Longum enim elapsum est tempus ex quo nihil nec voce neque scripto communicatum aut fama vulgatum de te audivimus, qui in tantis propter peccata nostra constituti sumus rerum angustiis! Tua autem nobis pollicita fuerat sanctitas post sanctæ Crucis Exaltationem te statim reversurum; attamen gratias nunc maxime Deo refero quod nuntium de vestro sacerdotio accepi quid amplius scribam. Unum adjiciam : quantocius et sine mora venias! Rerum enim is est status ut diutius conversatione tua carere nolim, sed æquis tecum conditionibus vivere cupiam

ΡΛΑ' *Τρυφῶνι μονάζοντι.*

Μεγάλην παράκλησιν ἐπὶ τῷ γράμματι τῆς ὑμῶν ὁσιότητος εὑρηκότες, χάριν ἀνηνέγκαμεν τῷ Θεῷ τῷ κηδεμόνι τῆς πολυωδύνου ζωῆς ἡμῶν, ὃς ἐκίνησεν ὑμᾶς ἐπὶ τὸ γράψαι καὶ παρακαλέσαι τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν. Ἀλλ' ὥσπερ τοῖς λόγοις, οὕτω καὶ τῇ σῇ παρουσίᾳ μὴ βραδύνῃς καὶ συγγενέσθαι ἡμῖν καὶ κοινωνήσειν, τοῦτο μὲν τῶν συνεχόντων, τοῦτο δὲ καὶ λόγον ὁμιλίας τοῦ Θεοῦ διδόντος οἰκείᾳ γλώσσῃ τὴν παράκλησιν προσφέρων ἡμῖν. Περὶ δὲ ὧν ἠξίου, ὅσον ἡ τῶν πραγμάτων συνεχώρει διοίκησις, ἐσόμεθα γὰρ, κἂν βουλώμεθα κἂν μὴ βουλώμεθα, τῇ τῶν πραγμάτων ἀνάγκῃ, τοσοῦτον καὶ διῳκησάμεθα. Τὰ ἄλλα ἐῤῥῶσθαί σε ἐπευχόμεθα, καὶ τῆς ἡμῶν μεμνῆσθαι μετριότητος.

C CXXXI. *Tryphoni monacho.*

Magno ex litteris sanctitatis vestræ solatio percepto, Deo, qui vitam nostram ærumnis afflictam protegit, gratias egimus quod humilitas nostra et scriptis vestris est refecta; tu porro epistolas mittendo nobis satisfacias; Deo auspice viva voce solatium nobis afferas. Quæ autem tibi videntur, tantum prosequemur quantum rerum conditio permiserit : nam, sive velimus sive nolimus, rerum necessitati subjicimur. De cæteris te bene valere precamur et humilitatis nostræ non oblivisci.

ΡΛΒ' *Γρηγορίῳ Ἐφέσου καὶ Φωτίῳ Ἡρακλείας οὖσιν ἐν ὑπερορίᾳ.*

Οὔτε ὑμᾶς, τέκνα ἐμὰ, τὸ πικρὸν ἄλγημα τῆς ἐμῆς ταπεινῆς διαλανθάνει καρδίας, οὔτε τῶν ὑμετέρων σπαραγμάτων καὶ ὀδυνῶν ἐν ἀγνοίᾳ ἡμεῖς καθεστήκαμεν. Ἡ γὰρ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἑνότης ἡ πρὸς ἓν φρόνημα καὶ μιᾶς κίνημα καρδίας ἡμᾶς διαθεμένη, αὐτὴ ὥσπερ εἰς τὸ συμπάσχειν συνῆψεν, οὕτω καὶ τὸ ἀκριβῶς εἰδέναι τὰ ἀλλήλων πάθη παρασκευάζει. Τί οὖν; Ἡ κοινὴ τὴν εὐχαριστίαν φέρειν δεῖ τῷ Θεῷ, ἐφ' οἷς διωκόμεθα μὲν, οὐ καταβαλλόμεθα δὲ Θεοῦ χάριτι, καὶ οἷς ὅσον ἐπὶ τοῖς ἐπηρεασταῖς ἀποθνήσκομεν, ζῶμεν δὲ ὑπὸ τοῦ ζωοποιοῦντος Θεοῦ συντηρούμενοι. Ἀληθῶς ἔστι καὶ νῦν ἰδεῖν θείων καὶ παραδόξων γένεσιν πραγμάτων,

D CXXXII. *Cregrorio Ephesi episcopo et Photio Heraclæoti peregrinantibus.*

Nec vos, filii charissimi, latet acerbus cordis mei dolor neque ipsi in ignorantia versamur circa mœrores et cruciatus vestros. Spiritus enim sancti unio quæ nos ad easdem cogitationes et animi affectus ducit ad mutuam conjunxit amicitiam, et ad mutuos cognoscendos dolores opprime comparavit. Quid igitur? Agite cuncti Deo gratias agamus quod persecutionibus, Deo favente, non succumbimus et quod minis opprobriisque mortificati, vivificante tamen Deo, salvi et incolumes vivimus. Profecto et hisce temporibus divina videre est et mirabilia opera : a ferarum enim faucibus liberat Deus servos suos et amanter incolumes servat per medium

Digitized by Google

ignem incedentes. Hæc dum mentem subeunt, magno mihi sunt solatio et animum reddunt. Hæc vos quoque, filii mei, vobiscum reputate: si graves forte inciderint tentationes, ad spem meliorem corda erigite, sicuti sacerdotali conditioni vestræ convenit; ita fortiter illas superabitis. Multas enim ex Deo habemus repromissiones, qui oculos suos, uti confido, avertet a peccatis meis, ad finem usque se benignum servatorem præstabit, nec unquam auxiliari cessabit. Sin peccatis meis contristatus paulisper castigat, nihilominus summa recipiet benignitate; eos autem qui malitia sua elati sunt, multo majore plectet dolore et tristitia, quam hodiedum gloriantur lætitia. Saluto vos in Domino et quasi præsens complector spiritu, nostramque precibus vestris commendo humilitatem.

A καὶ στομάτων θηρίων Θεοῦ ῥυομένου θεράποντας, καὶ καμίνου πυρὸς ἀβλαβεῖς τηρουμένου τοὺς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν τῇ ὑψίστῳ ἀναθεμένους προνοίᾳ. Ταῦτά μοι ἐπιόντα εἰς νοῦν, μεγάλη παράκλησις, καὶ τῆς ἀθυμίας ἀνάκτησις γίνεται. Ταῦτα καὶ ὑμεῖς, τέκνα ἐμὰ, καθ' ἑαυτοὺς λογιζόμενοι, εἰ καὶ βαρεῖς οἱ ἐπικείμενοι πειρασμοὶ μετὰ τῆς ἀμείνονος ἐλπίδος ὑψηλότερον τὸ φρόνημα καὶ πρέπον τῇ ὑμῶν ἀρχιερατικῇ τελειότητι· πάσης στενοχωρίας φέροντες διατελεῖτε· πλείστας ἔχομεν πληροφορίας τῆς θεϊκῆς ἀντιλήψεως, καὶ πέποιθα ὡς παρόψεται μὲν τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας, διαρκέσει δὲ μέχρι τέλους ὁ ἀγαθὸς ἀντιλαμβανόμενος, καὶ οὐ διατεμεῖ τὴν βοήθειαν. Εἰ δ' ἄρα δυσχεράνας ταῖς ἐμαῖς ἁμαρτίαις μικρὸν ὑπενδώσει, τυχὸν ἐμοὶ τὸ ἐκποδὼν οἰκονο- B μήσει γενέσθαι, ὑμῶν δὲ πάντως ἀντιλήψεται συνήθως, καὶ δείξει τοὺς ἐπὶ κακουργίᾳ ὠφρυωμένους πολλῷ πλέον ἢ ὅσον ἐπὶ ταύτῃ ἔδοξαν ἡσθῆναι, καὶ λυπουμένους καὶ σκυθρωπάζοντας. Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, καὶ ὡς παρὼν ἤδη τῷ πνεύματι περιφύομαι, καὶ τῆς ἡμῶν δυσωπῶ ὑπερεύχεσθαι ταπεινότητος.

CXXXIII. *Petro Alanorum archiepiscopo.*

Miserias quas ex litteris tuis didicimus et rerum status qui nunc est dolore animum nostrum affecerunt, non autem solatio omnino rejecto; etenim afflictionibus et tribulationibus spes intercedit, ad intimam animam penetrat et verbis suasilibus acerbitatem adimit. Rerum nos quidem conditionem ad quam a Spiritu sancto provectus es, ex longo tempore notam habentes, nec facilem judicamus nec laboribus liberam. Ex litteris vidimus tuis quæ tibi acciderunt, ibique nihil perspeximus improvisum, etsi tristes sint res; malum tamen nobis videtur tolerandum, quia habiturus es retributionem. Hoc autem dicimus non ad præsentes molestias denegandas. Illud vero nobis videtur haudquaquam tolerandum et lethalem plagam inflixit, quod suspicaris, ut per litteras tuas compertum habemus, te quasi ex corde nostro ejectum esse. Illud nunquam ne ab inimicis quidem nos audituros esse confidebamus nedum a filiis aut amicis! Quomodo enim nisi prius Dei et populi salutis oblitus, cujus tu constitutus es dux et salvator, secundus tamen a primo nostro Salvatore et Deo, in istius modi suspicionem inciderit? Quid enim miserius cogitari potest quam oblivisi Dei et hominum conversionis ad illum qui nos a tyrannica potestate diaboli liberat?

ΡΛΓ' *Πέτρῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλανίας.*

Τὰ μὲν ἄλλα τοῦ γράμματος, δι' ὧν τοὺς σοὺς ἀνεμανθάνομεν πόνους καὶ τὴν τῶν πραγμάτων περίστασιν, λύπην μὲν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἐνεποίει προσπίπτοντα, πλὴν οὐχ οὕτω δριμεῖαν οὐδὲ παρακλήσεως ἀποροῦσαν, διότι πάσης καὶ δυσχερείας καὶ θλίψεως ἐλπὶς προλαβοῦσα, καὶ οἷον ἐγγυμνάσασα τὴν ψυχὴν τῇ ἑαυτῆς ὁμιλίᾳ προαφαιρεῖται τὸ πολὺ C τῆς βαρύτητος, ἐπειδὰν καταλάβῃ τὰ δυσχερῆ. Καὶ ἡμεῖς οὖν προειδότες τὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ἐφ' ἣν ὑπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος προεχειρίσθης, ὡς οὐκ εὔλογος, οὐδὲ πόνων ἀπηλλαγμένη, νῦν τοῦ σοῦ γράμματος ἀναγγέλλοντος τὰ ὑμῖν συναντῶντα, ἐξ ὧν οὐδὲ πρὶν ἠγνοοῦμεν, εἰ καὶ ἀνιώμεθα, πλὴν τὸ πάθος φορητὸν μάλιστα καὶ πρὸς τὰς ἀντιδόσεις, τῷ λογισμῷ ὑπερκύπτοντες καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀπόλαυσιν, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν τοὺς παρόντας ἀποκρυπτούσας πόνους. Ἐκεῖνο δὲ ἀφόρητον ἐδόκει, καὶ τὴν πληγὴν καιρίαν ἔδωκε τὸ τοιαῦτα ὑπολαμβάνειν, καὶ μὴ μόνον ὑπολαβεῖν, ἀλλὰ καὶ φανερὰν τὴν ὑπόληψιν καταστῆσαι, δι' ὧν ἔγραψας, ὡς ἐκβέβλησαι τῆς ἡμῶν καρδίας, καὶ ἡ σὴ ἀπόλωλε μνήμη. Τοῦτο D οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν λεγόντων ἀκοῦσαι ἠλπίσαμεν, μὴ ὅτι γε τῶν τέκνων ἢ τῶν ἄλλως φιλούντων. Πῶς γὰρ εἰ μὴ πρότερον Θεοῦ μνήμης ἔρημοι, καὶ τῆς τοῦ λαοῦ σωτηρίας, οὗ σὺ ὁδηγὸς ἀπεστάλης καὶ σωτὴρ, μετά γε τὸν πρῶτον ἡμῶν Σωτῆρα καὶ Θεὸν, τοῦτο παθεῖν εἰκὸς τὸν ὑπονοοῦντα, ὅς τις δ' ἂν ᾖ ὁ ὑπολαμβάνων; Πῶς ἡμᾶς οὐκ εἰς ἐσχάτην ἀπάγει κατηγορίαν, καὶ ἧς οὐκ ἄν τις εὕροι βαρυτέραν; Τί γὰρ βαρύτερον τοῦ ἀμνημονεῖν Θεοῦ καὶ τῆς ἀνθρώπων ἐπιστροφῆς πρὸς αὐτὸν, καὶ τῆς ἐκ τοῦ διαβόλου τυραννικῆς χειρὸς ἀνακλήσεως.

Vides, mi fili, quanto mœrore tuæ litteræ afficiant præ omnibus malis quibus, peccatorum nostrorum causa, circumdamur? Attamen si tempus recordaris quod nobiscum ante iter tuum transegisti, te oblivioni datum esse nunquam invenies, relictis humano more infernis et eis qui ibi pejorem conditionem habent. Ab his recesserunt invidia, bellum et insidiæ quibus nos inde-

Ὁρᾷς, τέκνον, οἷα κεκακωμένους ἡμᾶς ἐπὶ πᾶσι τοῖς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν συνέχουσι τὸ σὸν διέθηκε γράμμα; Καί τοι πρὸς τὴν πορείαν στελλόμενος, ἐν οἷς κατέλιπες ἡμᾶς οὐκ ἔστι διανοηθῆναι ὡς ἐπιλέλησαι. Εἶτα καταλιπὼν ὅσα γε τὰ ἀνθρώπινα παροικοῦντας ἐν τῷ ᾅδῃ, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ἐκεῖ παροικούντων χαλεπώτερον διακειμένους οὐ γάρ ἐστι κατ' αὐτῶν ὁ φθόνος, οὐ πόλεμος, οὐκ ἐπι-

Digitized by Google

βουλή τις συνίσταται, ἡμᾶς δὲ μέχρι τοῦ νῦν ἀδιαλείπτως ταῦτα περιστοιχίζει· οὕτως οὖν ἔχοντας αἰτιᾷ ὡς τῆς ψυχῆς ἀπολείψαντας. Καὶ πῶς οὐκ ἄν τις σὲ μᾶλλον αἰτιάσεται δικαιότερον καὶ τοιαῦτα ἐγκαλέσει, ἢ τὸ οὖς ὑποσχεῖν ἀξιώσειεν ἐγκαλοῦντι; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὑπολαμβάνειν ἐχρῆν, ἢ καταστάντα εἰς ὑπόληψιν ἐπιστῆσαι ὀρθῷ διανοίας κριτηρίῳ καὶ ὡς ψευδομένην ἀπελάσαι τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ μὴ μέχρις ἡμῶν διὰ τῶν γραμμάτων δοῦναι καταλαβεῖν, καὶ ἀνθ' ἧς ἐμέλλομεν ἀπολαύειν ἡδονῆς ἐντυγχάνοντας αὐτοῖς οὐ μόνον ἀποστερεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀντ' ἐκείνης ἀνιαθῆναι. Ὅπερ γὰρ εἶπον ἐν τῷ σῷ προσώπῳ συνεισερχομένης καὶ ἄλλης βαρυτέρας κατηγορίας, ἀμήχανον μὴ οὐχὶ λίαν ἡμᾶς ἀνιᾶσθαι· ἀλλὰ τοῦτο μηκέτι μήθ' ὑπολάμβανε, μήτε γράφε. Τὴν γὰρ περὶ σοῦ μνήμην εἴπερ τινὸς οὐκ ἔστιν ὅπως τῆς ψυχῆς ἐξωθήσομεν, καὶ εἰ μὴ δι' ἕτερον, διά γε τὴν τοῦ νεοκλήτου πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἔθνους, καὶ τὴν περὶ τούτου συνέχουσαν μέριμναν, καὶ τὴν εἰς τελείωσιν ἐξιέναι τὸ σὸν ἔργον ἐπιθυμίαν ἰδεῖν τῆς θεϊκῆς συνεπιλαμβανομένης εὐδοκίας καὶ συμπράξεως. Εἰ δ' ὅτι μὴ γράμματα ἥκει πρὸς σὲ παρ' ἡμῶν, τοιοῦτος λογισμὸς ἐπεισέρχεται, πρῶτον ἐκεῖνό σε διανοεῖσθαι δέον, ὅτι τῶν κομιζόντων οὐκ εὐποροῦμεν. Ἐν τοιαύτῃ γὰρ ἐσμεν καταστάσει, ὥστε τοὺς πλείστους καὶ δεδιέναι ἡμῖν συναντᾷν. Ἔπειτα προσενθυμοῦ, καὶ ὅτι οὐδ' ἡμῖν ἀδεὲς τὸ γράφειν, μήποτε διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν οἱ συσκευάζειν ἀγωνιζόμενοι προσλήψωνται, ὡς οὐκ ἂν ἡμεῖς οἰηθῶμεν κἀντεῦθεν εἰς τό τι κατεργάσασθαι ῥοπήν.

Ἀρκεῖ ταῦτα· τοῦτο δὲ μόνον προστίθημι· τὸν καλὸν ἀγῶνα καὶ θείαν ὑπηρεσίαν εἰς ἣν καὶ ἐκλήθης ὑπὸ τῆς χάριτος ταύτην δυναμούμενος ὑπὸ Θεοῦ, τέκνον μου ἱερὸν, ἀγωνίζου πληροφορῆσαι, καὶ περὶ ἡμῶν ἄν τε ἥκει γράμματα, ἄν τε καὶ μὴ, μηδὲν ὑποπτεύσῃς· ἀλλ' ἔσο τοῦ φρονεῖν οὕτως ἀμετάπτωτος, ὅτι πλέον τῶν ὁρωμένων ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν καὶ μεριμνῶμεν περὶ σοῦ καὶ εὐχόμεθα μὴ ἐπιλείπειν σε τὴν ἀγαθοδότιν εὐμένειαν, μηδὲ τὴν σὴν βιοτὴν καὶ τὰ πράγματα. Περὶ δὲ τοῦ ἀθέσμου γάμου, εἰ μὲν οἷόν τε, παραινέσει καὶ διδασκαλίᾳ λῦσαι τὴν συζυγίαν, πᾶσα Θεῷ χάρις. Εἰ δ' ἀντιβαίνοι τοῦ πράγματος ἡ δύναμις, τέως μηκέτι προκόπτειν τὸ κακὸν, μηδ' ἀπὸ τοῦ νῦν ἐπιτρέψειν τοιούτοις γάμοις καταμολύνεσθαι τὸ γένος. Τοῦτο δὲ πράξεις συνήθως τῷ τε ἡγεμόνι τοῦ ἔθνους ὑποτιθέμενος καὶ τῷ ἀνδρὶ, ᾧ συγχωρεῖται τὸ συνοικεῖν διὰ τὴν ἤδη φθάσασαν σύναψιν. Ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, τῆς ἡμῶν μεμνημένος μετριότητος.

A sinenter affligimur. Tales tu tanquam vita defunctos accusas. Sed tu potius accusandus et non audiendus es hominibus qui te minime probabunt. Principatus tibi non erat suscipiendus, aut suscipiendus cum recto judicio, debebas falsas mentis suspiciones et sophismata repellere; profecto scribenda talia nobis non erant: quasdam ex te percipiendas fore delectationes putavimus et non solum delectationes defecerunt, sed et tædium supervenit. Hac contra te accusatione audita, qua gravior nulla esse potest, nosmetipsos a tædio cohibere non potuimus. Sed hæc dixisse sufficiat. Si cujus enim memoriam, haudquaquam tuam, ex anima expellere valemus, quia ad novam in pietate instituendam gentem missus es et in cujus gratiam B confectus es sollicitudinibus; nos autem in votis habemus ut opus tuum perficiatur, divinoque perfruatur favore et auxilio. Si porro nullæ a nobis ad te mittentur litteræ, scito primum nos tabellariis non abundare. In his enim vivimus rerum angustiis, ut plurimi inter homines metuant ne nos obvios habeant. Deinde et illud considera, quod si scribimus id non est sine periculo, ne forsan alios ad pugnam incitantes nostræ eos culpæ participes reddamus.

Hæc sufficiunt. Id solum addam: quod pulchrum suscepisti certamen et divinum servi- C tium perficias, mi fili, gratia Dei qua vocatus et confortandus es; de nobis autem aut mittentibus litteras aut non mittentibus nihil cures; sed persuasum habeas te cogitationibus meis præsentem esse. Magnam sane de te sollicitudinem habemus et precamur ne unquam a Numine beneficentissimo destituaris, in vitæ negotiis. Quod ad illegitima connubia pertinet, si hortationibus et præceptis cohabitatio solvi potest, Deo referendæ gratiæ; si difficultas obstiterit, hoc saltem efficias ne malum progrediatur et in posterum ejusmodi conjugiis homines procedere ne concedas. Ita assentieris duci gentis et viro cui licet initum continuare commercium non contraibis. Vale in Domino, et nostræ humilitatis memento.

D

ΡΛΔ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ἡ σωματικὴ διάστασις τῶν ἡνωμένων κατὰ τὸ πνεῦμα οὐδὲν ὑποτέμνεται τὴν ἐγγύτητα. Ἐπεὶ οὖν οὕτως ἔχει, τέκνον ἡμῶν, μηδὲν ἀνιῶ, διότι μὴ τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς τὸν Πατέρα ὁρᾷς· ἀλλ' εἰδὼς μηδενὶ μέσῳ διατειχιζομένην τὴν ἕνωσιν τῶν ἡνωμένων τῷ κατὰ Χριστὸν φρονήματι, τὸ μὲν ἀθυμεῖν, τῆς δὲ σῆς εὐθυμότερον μετὰ τῆς παναγίου Πνεύματος συνεργίας ἀντέχου διακονίας, δι' ἧς καὶ σεαυτῷ καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς μεγάλην ἐμποιήσεις τὴν ἡδονὴν, καὶ οὐ μόνον τῶν συμπαρόντων ἔλαττον ἔχων ἀναφανήσῃ, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον ψυχαγωγῶν

CXXXIV. *Eidem.*

Quos conjungit spiritus, non separat corporum distantia. Hæc cum ita sint, ne ægre feras, fili mi, quod corporalibus oculis non videas Patrem; sed scito nullis intermediis mœnibus unitatem illorum disjunctum iri quos secundum Christum affectio unit. Nec tamen animum despondeas, imo ferventius, Spiritus sancti gratia cooperante, tuum adimpleas ministerium. Ita tibimetipsi et nobis humilibus magnum comparabis gaudium, nec videberis minorem tenere partem quam astantes, imo multo majorem, quippe qui nostram erecturus

Digitized by Google

es animam, et beneficiis cumulaturus. Profecto magis nobis conjunctus eris quam qui nobiscum conversantur.

CXXXV. *Eidem.*

Circa res ærumnosas et molestas quæ undecunque tibi affluunt, mi fili, non litteris consolandus es, sed si fieri posset, invisendus esses et viva voce tibi prælibanda foret consolatio, quam nobis Christus Deus noster suggerit. Id cum fieri nequeat, ad alterum convertimur, et per litteras confabulamur. Multæ sunt, uti scribis, tribulationes, magnum malorum pondus, et quæ omnia qui non peregre imus sæpe ignoramus; hæc enim dicis, etsi litteræ de contrario convincant. Nos quidem, mi fili, si judiciis, quibus Deus sapientissimus vitam nostram dirigit, non voluit ut, peregrinantes ad exteros, ipsorum infortunia propriis oculis videremus, attamen non in angulo stertimus, sed in certo constituti sumus loco, etsi natura quam minime ad pernoscendas res exterorum idonei simus: sed iste locus copiam præbet exteros cognoscendi per mille peregrinantes, qui singulis diebus nobiscum conversantur. Hujus rei mentionem fecimus, ne putes tribulationes tuas nobis ignotas esse.

Hocce tibi secundo mandamus, quod principatum tuum haud ignoravimus et quod intelligentia tua non ad luxum, non ad delicias, non ad mundanam gloriam, neque ad vanos honores intendit, verum ad labores, ad sudores, ad ipsas angustias. Hæc autem, non quasi oblitus esses, tibi ante impositionem manus nostræ humilis prædiximus: tu autem professus es, divino cum auxilio, omne obstaculum, omne periculum a te ceu pro nihilo reputatum iri; et sic tibi peccatricem manum nostram imposuimus, et, Spiritus sancti virtute, te posuimus illuminatorem in mystico porticu verbique vitæ sospitatorem. Hæc autem commemoramus non quasi condemnantes neque tibi dolenti non condolentes, sed scientes principatum libenter a te susceptum fuisse propter pietatis et Evangelii pericula; sed in præsenti quoque tum prosequeris propositum, licet carnis fragilitas deprehendatur. Nec mirum: Dominus enim noster, virtus Dei et Patris, quam finxit naturam novit et suis discipulis dixit: « Spiritus quidem promptus, caro autem infirma[1]. » Quæ profecto non ad damnationem dicta sunt sed ut ipse resciveris nos nec propositi nostri neque tui oblitos fuisse. Qui semina sua, mi fili, agro committunt, laborant et vomere sæpe sæpius solum discindunt; labores autem et vomeris ictus sustentat messis et fructuum exspectatio; morti quandoque ditissimæ objiciuntur, qui freta transnatant; ast spe lucri omnia maris pericula e memoria et post tergum abjiciunt.

[1] Matth. xxiv, 41

A ἡμᾶς καὶ χαριζόμενος, καὶ μᾶλλον ἡμῖν ἢ οἱ συνομιλοῦντες ἑνούμενος.

ΡΛΕ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ἐπὶ τοῖς περιισταμένοις σε λυπηροῖς καὶ τῇ συνοχῇ τῶν ἀνιαρῶν, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, οὐχὶ γράμμασιν ἔδει παρακαλεῖν, ἀλλ' ᾗ πῶς οἷόν τε ἦν ἡμᾶς αὐτοὺς παρεῖναι, καὶ τὴν ἐξ οἰκείας γλώσσης ὅσον παρεῖχε Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν προσάγειν παράκλησιν. Ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο ἀμήχανον, ἐπὶ τὸ δεύτερον ἥκομεν, καὶ τῷ γράμματί σοι προσομιλοῦμεν. Πολλαὶ, γράφεις, αἱ θλίψεις, καὶ τῶν κακῶν ἡ συνοχὴ, καὶ ἐπεὶ ἄπειροι ξενιτείας ἡμεῖς, λανθάνει τὴν ἡμετέραν εἴδησιν. Τοῦτο γὰρ ἔφης, εἰ καὶ τὸ γράμμα τρανῶς B ὑπεστείλατο. Ἡμεῖς δὲ, τέκνον ἡμῶν, εἰ καὶ κρίμασιν, οἷς οἶδεν ὁ πάνσοφος τῆς ζωῆς ἡμῶν Οἰκονόμος, τὰ τῶν ξενιτευόντων ἰδίᾳ οὐκ ἐδιδάχθημεν ξενιτείᾳ, ὅμως οὐκ ἐσμὲν ἐν γωνίᾳ καθεύδοντες, ἀλλὰ ταχθέντες οἷς ἐτάχθημεν, εἰ καὶ πάντων ἦμεν τυχὸν ἀφυέστατοι πρὸς τὸ μαθεῖν τὰ τῶν ξενιτευόντων· ἀλλ' ἡ τάξις ἣν ἐλάχομεν παρέσχε τὴν γνῶσιν τῆς ξενιτείας μυρίων καθ' ἑκάστην προσομιλούντων, ὅσους ἡ ἐκ ταύτης συνέχει ταλαιπωρία. Τούτου πρότερον ἐμνήσθημεν ἵνα τοὺς λόγους ἀποῤῥίψῃς, ὡς ἀγνοοῦμεν τὰς περιστοιχιζούσας σε θλίψεις.

Δεύτερον δὲ τοῦτό σοι γράφομεν, ὅτι περ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἠγνόουν, ὡς οὐκ εἰς ἄνεσιν, οὐδ' εἰς τρυφὴν καὶ κοσμικήν τινα δόξαν τε καὶ τιμὴν ἡ σὴ στέλλεται C σύνεσις, ἀλλ' εἰς πόνους καὶ καμάτους καὶ στενοχωρίας. Καὶ ταῦτά σοι πρὸ τῆς ἐπιθέσεως τῆς ταπεινῆς ἡμῶν χειρὸς οὐμενουν οὐκ ἐπιλέλησαι, ὡς προέφημεν, οὐδ' ὅτι σοῦ πᾶσαν σὺν τῇ ἄνωθεν εὐμενείᾳ σαρκικὴν ἐναντίωσιν καὶ πάντα κίνδυνον παρ' οὐδὲν τίθεσθαι ἀνομολογοῦντος, οὕτω τὴν ἁμαρτωλὸν ἐπιτεθείκαμεν χεῖρα, καὶ φωστῆρα λόγον ἐπέχοντα ζωῆς ἐν τῇ μυστικῇ παστάδι τῇ τοῦ παναγίου Πνεύματος προβεβλήμεθα συνεργίᾳ. Καὶ ταῦτα φαμὲν οὐ καταγινώσκοντες, οὐδ' ὡς μὴ συναλγοῦντες ἐφ' οἷς ἀλγεῖς, ἀλλ' εἰδότες ὅτι καὶ τὴν ἀρχὴν πρόθυμος ἐγένου εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ εὐαγγελίου κινδύνους, καὶ νῦν οὐδὲν ἔλαττον σώζεις τὸ πρόθυμον, εἰ καὶ τῆς σαρκὸς ἐλέγχεται ἡ ἀσθένεια. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος D ἡμῶν ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δύναμις, εἰδὼς ἣν ἔπλασε φύσιν, ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς· Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. Οὐκ εἴρηται οὖν τὰ προειρημένα, μὴ γένοιτο, εἰς κατάγνωσιν, ἀλλ' ἵν' ἔχῃς εἰδέναι ὡς οὔτε τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ, οὔτε τῆς σῆς ἐπιλελήσμεθα προαιρέσεως. Πονοῦσι, τέκνον ἡμῶν, καὶ πήγνυνται πολλάκις τῷ κρυμῷ οἱ τὰ σπέρματα τῇ γῇ καταβάλλοντες, ἀλλὰ καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν ἐκ τοῦ κρυμοῦ πῆξιν ἡ προσδοκία τῆς συγκομιδῆς ὑπανίησι τῶν καρπῶν. Παραβάλλονται πρὸς θανάτους καὶ τότε χαλεπωτάτους οἱ διαπλέοντες τὰ πελάγη, ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι τοῦ κέρδους ὀπίσω ῥίπτουσι μνήμης τοὺς ἐκ τῆς θαλάσσης κινδύνους.

Digitized by Google

Οὐκ ἦν εἰκὸς ταῦτα γράφειν ἡμᾶς· θείᾳ γὰρ χάριτι διδάσκειν κατασταθεὶς ἑτέρους, καὶ μάλιστα παιδόθεν τοιούτοις διδάγμασιν ἐντεθραμμένος, οὐκ ἐν χρείᾳ τούτων καθέστηκας ἑτέρωθεν ἐπακούειν. Ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωμεν ὥσπερ ἀκίνητοι πρὸς τὰ γραφέντα, καὶ ταῦτα γέγραπται, καὶ ὀλίγα ἔτι προστεθήσεται. Ἀπόβλεψον πρὸς τοὺς μακαρίους τοῦ Εὐαγγελίου κήρυκας, ὧν σὺ κατηξιώθης τῷ καταλόγῳ συναριθμηθῆναι, καὶ τὰ ἐκείνων πάθη καὶ τοὺς καθ' ἡμέραν θανάτους καὶ τὴν χαρὰν ἣν ἐπὶ τούτοις ἔχαιρον, καὶ κατάλιπε τὸ θρηνεῖν καὶ τὸ ἀθυμεῖν, διότι μὴ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα κατὰ ῥοῦν ἡμῖν φέρεται. Ἐνθυμήθητι, μᾶλλον δὲ ἀεὶ τοῦτο φέρον ἐνθύμιον, ὡς χάρις ἐστὶ καὶ φιλοτιμία ἄνωθεν τὸ πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ. Σεμνύνου μετὰ τοῦ εἰπόντος θείου ἀποστόλου, καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐχαρίσθη ἀπὸ Θεοῦ τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχειν. Πολλοὶ τῶν σῶν παθῶν πόθον ἔχουσι κοινωνοὶ γενέσθαι καὶ τῆς κακώσεως καὶ τῆς στενοχωρίας, ἀλλὰ σοὶ τοῦτο ἐχαρίσθη εὐδοκίᾳ τοῦ πάντα καὶ πρὸ γνώσεως ἀφορίσαντος. Πρὸς τὴν χάριν ἀφόρα, καὶ μὴ πρὸς τὴν ἐπήρειαν τῶν τῇ χάριτι διαφθονουμένων. εἴτε δαίμονες εἶεν, εἴτε ἄνθρωποι δαιμόνων πρόσωπον ἐνδυόμενοι καὶ τῆς ἐκείνων κακίας τυγχάνοντες μιμηταί. Τί γὰρ εἴ τις παρὰ βασιλέως στρατηγὸς προβεβλημένος, εἶτα διαφθονούμενοί τινες αὐτῷ ἐπανίστανται καὶ λύπας αὐτῷ προσάγειν διανενόηνται, διὰ τοῦτο τῆς τιμῆς ὥσπερ ἐπιλήσεται, ἧς ἠξιώθη, καὶ πρὸς μόνους τοὺς ἐπηρεαστὰς ἀποβλέπων, ἀθυμῶν ἔσται καὶ ὀδυνώμενος, Ἢ μᾶλλον φρόνημα φέρων εὐγενὲς, τῶν μὲν ἀντ' οὐδενὸς ἡγήσεται τὴν ἐπήρειαν, τὴν δὲ τάξιν ἐννοούμενος, εἰς ἣν ἀνηνέχθη παρὰ τοῦ τάξαντος, παντὶ τρόπῳ σπουδὴν ἐπιδείξεται τῆς τῶν ἀντικειμένων ὁρᾶσθαι ὑψηλότερος ἐπηρείας; Ἀλλὰ τῶν μὲν τοιούτων παραδειγμάτων ἅλις. Ὁρᾷς οἷα καὶ πρὸ τῶν ἐκεῖθεν στεφάνων καὶ τῆς θεϊκῆς ἀντιδόσεως τὰ ἐνταῦθά σοι ἀπαντᾷ, ὁ παρὰ τῶν γνωρίμων ἔπαινος, ἡ παρὰ τῶν οὐκ εἰδότων, ἀλλὰ μόνῃ ἀκοῇ τὴν σὴν ἀρετὴν θαυμαζόντων εὐφημία, καὶ συνελόντως εἰπεῖν, ὁ παρὰ πάντων μακαρισμὸς ἕνεκεν τοῦ ἀποστολικοῦ δρόμου καὶ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς ἰσοτίμου ἐκείνοις λήξεως.

Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα. Λογίζου δέ μοι καὶ τὰ ἐκεῖθεν, ὁπότε ἀγαλλίασις ἀδιάλυτος ἀντὶ τῶν νῦν σε περιστήσεται θλίψεων, ἀντὶ τῆς γυμνότητος, ἀντὶ τῆς ἄλλης ἀπορίας πλοῦτος οὐ προσιέμενος λόγον εἰς ἔκφρασιν. Καὶ τί ταῦτα λέγω; Ὁ μετὰ τῶν φωστήρων τοῦ κόσμου τοῦ θείου φωτὸς ἐπιπλώμενος σταίης, καὶ ἅτε δὴ τοῖς ἐκείνων συμμεμορφωμένος παθήμασι τῇ θείᾳ δόξῃ ἀπαστράπτων ὀφθείης. Τί λέγεις; Πενθήσωμεν ἔτι καὶ τὰ τῶν ἀθυμούντων πεισόμεθα; Ἢ ῥίψωμεν πᾶσαν ἀθυμίαν, καὶ σὺν τῇ ἄνωθεν εὐμενείᾳ πάντων ὑπεράνω τῶν λυπούντων καταστησώμεθα; Καὶ πῶς ἄλλως ἐμὲ δέον ἐλπίζειν; Εἰ μὴ λῆρον ἡγήσῃ, ὅπερ ἀνάξιον τῆς σῆς συνέσεως τὰ μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν εἰρημένα.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἤδη παύομαι τοῦ πλέον τι λέγειν τοῦ σὲ τῆς κατεχούσης ἀκηδίας ἀναλαβεῖν. Ἐπ' ἄλλην δὲ τρέπομεν τὸν λόγον ὑπόθεσιν, καὶ παραινοῦντες προτρεπόμενοι τῆς προσούσης σοι πραότη-

Non decebat nos hæc scribere, quod gratia Dei positus sis ad alios edocendos, et quod ab incunabilis nutritus sis ejusmodi doctrinis, opus tibi non fuit alienis documentis. Verumtamen ne tardi videamur ad scribendum præsentia scripsimus modicum quid addituri. Ad beatissimos Evangelii præcones respicias, quorum catalogo adnumerari tu dignatus es: illorum martyria et mortes quotidianas consideres et gaudium quo inter dolores elati sunt; deinde a lamentationibus et ab animo desperante assurgas, si forte humana negotia non secundo flumine procedant. Tecum repules, seu potius in corde tuo semper revolvas gratiam esse et supernum favorem si quis pro Christo patiatur. Illud divi Apostoli præ oculis habeas: hoc quoque nobis a Deo concessum est ut pro Christo patiamur. Multi cupiunt pati quod tu pateris, et contumeliarum et angustiæ fieri participes: hoc autem tibi datum fuit beneplacito illius, qui omnia ante notionem decrevit. Ad gratiam respicias et non ad detrimentum quod gratiæ adversarii inferunt, sive dæmones sive homines sint qui speciem dæmoniorum induentes malitiam quoque imitantur. Quid? si quis a rege præficeretur copiis, et quidam forte invidiosi obstarent et molestias crearent numquid propter unum illud oblilurus erit honoris tributi, et ad solos respiciens importunos, animum dejiciet et mœrore conficietur? Nonne potius generosos evocabit sensus, molestias despiciet, ad quam evectus est dignitatem considerabit et omnem impendet sollicitudinem ut altius emineat quam qui obstant inimici? Sed jam sat multa hujusmodi exempla. Vides quæ futuram coronam et divinam retributionem præcedunt, vide quanta te hic maneant: Laus ab ore omnium qui te noverint, bona fama apud omnes qui te non viderint et tuam bona fide aurium mirati sint virtutem; ut uno verbo dicam, ab omnibus magni æstimaris propter apostolicos cursus, præconia, et tandem apostolicam sortem.

Hæc ad præteritam vitam spectant; futuram vero nunc reputa ubi indesinens erit exsultatio: pro tribulationibus, pro nuditate et miseriis, immensas possidebis divitias. Quid hæc dico? Cum mundi lu minibus stabis divina luce repletus: his enim transformatus passionibus, divina refulgebis gloria. Quid respondes? Num lugebimus adhuc et sortem illorum habebimus qui desponderunt animum? Nonne potius omnem animi desperationem abjiciemus, et divina juvante constantia, omnes superabimus dolores? Quid aliud mihi sperandum foret? An ea quæ diximus flocci facies et minime studio et ingenio tuo digna censebis?

Sed jam dicendi finem faciemus de his, et animum tuum recreaturi ad aliam materiam transimus. Innatam tibi hortamur ut dulcedinem et benignitatem et per Christum humilitatem nunc

Digitized by Google

maxime exseras ita ut inter virtutem vestram et pietatem filii nostri, Patrisque tui domini Euthymii zizania inserantur qualia vaferrimus ille consuevit. Ab initio enim Deum inter et creaturas malitiam interseminavit atque intulit inimicitias, et secreto fermenta, quibus et unitas in Deo et nostra perturbatur charitas. Tu autem cum sis homo Dei et omnium animos demulcere didicisti, in eo imprimis labores ut Euthymium lucri facias et omnes qui sunt cum illo, neque concedas unquam ut minimus distantiæ et separationis prætextus valeat. De cætero vir iste Deum amans est atque virtutum opifex : propterea omni reverentia et honore habendus, imprimis quod ante vos pietatis præco in gente ista surrexit et doctrinæ semina dispersit atque in præsenti ceu cooperator missus est qui auspice Deo et pondus Spiritus gratia laborum vestrorum operibus suis sublevavit. Gaudendum igitur et de his grates Deo agendæ, nedum crucieris neque patiaris quid charitate, præsertim Spiritus, indignum.

τος· καὶ ἐπιεικείας καὶ τῆς διὰ Χριστὸν ταπεινώσεως νῦν ἐπὶ πλέον ἀντιποιεῖσθαι, ὥστε μηδὲν μεταξὺ τῆς ὑμῶν ἀρετῆς καὶ τοῦ εὐλαβεστάτου υἱοῦ ἡμῶν, καὶ ἀδελφοῦ σου τοῦ κυροῦ Εὐθυμίου δυνηθῆναι τὸν πονηρὸν ἐπισπεῖραι ζιζάνια, μηδὲ οἷα φιλεῖ πολυμήχανος ὢν εἰς κακίαν καὶ ἀπ' ἀρχῆς μεταξὺ Θεοῦ καὶ τοῦ πλάσματος τὴν ἔχθραν ἐκβεβληκὼς λάθῃ τι παρεισενεγκὼν τῆς ἐν Κυρίῳ ἑνότητος καὶ ἀγάπης ὑμῶν ἐναντίωμα· ἀλλ' οἷα Θεοῦ ἄνθρωπος ἀληθῶς καὶ εἰδὼς πάντας κερδαίνειν, οὕτω περὶ πλείστην γνώμην ἀναλαβοῦ, ὥστε κἀκεῖνον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κερδᾶναι, καὶ μηδεμίαν ἐν μηδενὶ πρόφασιν παρεμπεσεῖν διαφορᾶς καὶ διαστάσεως· καὶ ἄλλως μὲν γὰρ ὁ ἀνὴρ θεοφιλὴς καὶ ἀρετῆς ἐργάτης. Καὶ δεῖ καὶ διὰ τοῦτο ἐν πάσῃ αἰδοῖ καὶ τιμῇ ἄγειν αὐτόν· μάλιστα δὲ ὅτι καὶ πρὸ ὑμῶν κήρυξ τῆς εὐσεβείας τῷ ἔθνει γέγονε, καὶ αὐτὸς τὸν σπόρον κατεβάλετο τῆς διδασκαλίας, καὶ νῦν ἐπὶ τοῦτο ἐστείλατο πρὸς ὑμᾶς τοῦ συνεργάτης γενέσθαι καὶ σὺν Θεῷ φάναι τῇ κοινωνίᾳ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἐπελαφρῦναί σοι τὸ βάρος τῶν πόνων. Χαίρειν οὖν ἐπὶ τοῦτο, χάριν ὁμολογεῖν δέον Θεῷ, οὐχὶ δὲ ἀνιαθῆναι, οὐδὲ παθεῖν τι ἀνάξιον ἀγάπης μάλιστα τῆς τοῦ Πνεύματος.

Hæc scribo non sperans tamen res tibi tales eventuras esse, sed versutam, maligni simultatem perhorrescens; etenim bonis favere non potest, sed perpetuum cum iis bellum gerit idque nunc maxime cum tantum ad hominum salutem fieri videt : ab initio enim nullam habuit satietatem hominum genus in perditionem projiciendi ; studio nunquam satisfactum esse putavit, nec unquam huic inimicitiæ finem imponet. Hujus artificiis cognitis, mi fili, et per quæ scripsimus atque tua ipsius experientia edoctus, illius machinationes videbis, teipsum autem honorem apud Deum tibi reservatum gustabis, apud homines autem æquos judices virtutis et studii indefessi, justos remuneratores jure et merito invenies.

Γράφω ταῦτα οὐχ οὕτως ἐλπίζων συμβήσεσθαι τὰ περὶ σὲ, ἀλλὰ τὴν πολύτροπον ὑφορώμενος τοῦ πονηροῦ δυσμένειαν, καὶ οἷος ἐκεῖνος οὐκ ἔχων ἐπὶ τοῖς καλοῖς ἠρεμεῖν, ἀλλὰ διὰ παντὸς ἀγῶνα ποιούμενος τοῦ λυμήνασθαι αὐτοῖς· μάλιστα δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὁπότε τοσοῦτον κατόρθωμα γινόμενον καθορᾷ καὶ σωτηρίαν τοῦ πλάσματος, ὅπερ ἐκεῖνος εἰς ἀπώλειαν ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἔσχε κόρον ἀνωθῶν, οὐδὲ πάσαις τέχναις καὶ περινοίαις τὸν μισάνθρωπον τοῦτον δρόμον τιθέμενος. Τούτου, τέκνον ἡμῶν, τὰ τεχνάσματα ἐπιστάμενος, καὶ δι' ὧν ἐγράψαμεν ὥσπερ ὑπομιμνήσκοντες, καὶ δι' ὧν αὐτὸς ἐπιγινώσκεις τῇ θεϊκῇ συναντιλήψει δυναμούμενος, τὸν μὲν ὀφλῆσαι γέλωτα παρασκεύασον, σεαυτὸν δὲ τιμῆς ἄξιον καὶ δόξης παρὰ Θεοῦ καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις κατορθώμασιν ὀφειλομένων ἐπαίνων καὶ τῆς ἀνακηρύξεως παρὰ τῶν ἐπαινεῖν εἰδότων τὴν ἀρετὴν καὶ ἀνακηρύττειν τὴν ταύτης λαμπρότητα.

CXXXVI. *Stephano, Michaeli et Constantino, fratribus.*

Homini conscientiam, maxime divinam reverenti, facillime adhibetur fides vel sine jurejurando; multos enim docet experientia datis juramentis, parum stetisse, atque decepta fiducia aliorum fidem penitus delerunt. Nos quidem, mi fili, te veracem judicamus a quo nunquam decepti. Novimus enim mores tuos et tuis verbis magis confidimus quam plerorumque assertionibus, quamvis cum jurejurando in medium prolatis. Itaque si non fallimur, gratias referimus Deo : sin res aliter se habeat, omnia longe projiciantur nec nisi in peccata mea transferatur culpa. Quod deinde pacis mentionem facis, hoc dico, non ad tibi suadendum nec cuilibet alii qui pacem amplecti visus fuerit, sed apertius ad illum loquar, cui omnia cordis secreta patent; tantum enim mihi inest desiderium Ecclesiam Dei pace fruentem videndi, ut si desiderio

ΡΛϚ'. *Στεφάνῳ, Μιχαὴλ καὶ Κωνσταντίνῳ, ἀδελφοῖς.*

Ἀνθρώπῳ σύνεσιν τιμῶντι καὶ μάλιστα θείαν, εὐσταθὴς τρόπος δίδωσι τὸ πιστεύεσθαι, οὐχ ἡ τῶν ὅρκων παράληψις. Πολλοὺς γὰρ ἤλεγξεν ἡ πεῖρα μετὰ τῶν ὅρκων χείρους ὀφθέντας, δι' ὧν ἔσχον κατὰ τῶν πιστευσάντων πλέον εἰς κακίαν ἐπιδείξασθαι, ἢ εἰ μὴ πεπιστευκότες ὤφθησαν. Ἡμεῖς οὖν, τέκνον ἡμῶν, εἰ μὴ ἐξηπατήμεθα οὐκ ἂν δὴ φαίην τῶν εὐσταθείᾳ τρόπου σεμνυνομένων εἰδότες ὑμᾶς, ὅτε τὰ ὑμέτερα ἐγινώσκομεν, ἐκείνῃ μᾶλλον τιθέμεθα τῇ περὶ ὑμῶν ὑπολήψει, ἢ τῇ ἐκ τῶν ὅρκων προβαλλομένῃ πληροφορίᾳ· καὶ εἰ μὲν οὐκ ἀπατώμεν τῷ Θεῷ χάρις. Εἰ δ' ἄλλως ἔχει, ἀλλ' ἐῤῥίφθω τοῦτο εἰς τρίβους ἀβάτους, καὶ οὕτως οὐδεὶς ἄλλος τὴν αἰτίαν ἕξει, ἀλλ' εἰς τὰς ἐμὰς ἀνωσθήσεται ἁμαρτίας. Ἐπεὶ δὲ εἰρήνης ἐμνήσθης, ἐκεῖνό φημι, οὐ σὲ πείθων, οὐδ' ἄλλον τὸν εἴ τις δοκεῖ ὀνομάζειν εἰρήνην, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνον φανερὰ λέγω, ᾧ πάντα

Digitized by Google

τὰ τῆς καρδίας ἡμῶν πεφανέρωται, ὡς τοσαύτη μοι ἔφεσις τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν εἰρηνεῦσαι ἰδεῖν τοῦ Θεοῦ, ὡς εἰ τοῦτο ἠκολούθει, μηδὲ τὴν εἰς γέενναν τοῦ πυρὸς παραιτήσασθαι ῥίψιν. Νῦν δὲ ἣν οἱ ἀπερισκέπτως ἐπιζητοῦσιν εἰρήνην, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ πρόσληψις τῶν μὴ συνόντων, καὶ ἀποβολὴ τῶν συνόντων. Τοῦτο δ' ἄν τις εἴποι ἕνωσιν καὶ εὐφροσύνην τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἀλλ' οὐ ῥῆξιν πολλῷ ἀλγεινοτέραν καὶ σκυθρωπότητα, οὐκ οἶδα ποίας ἐσχατιᾶς οὐκ οὖσαν ἐσχατωτέραν; Χρὴ δὲ φρονίμους ὄντας ὑμᾶς μὴ μόνον τὸ ἐξ ἐπιπολῆς ὁρᾶν φαινόμενον, ἀλλὰ καὶ ὅσα τοῖς φαινομένοις ἐξακολουθεῖ.

A meo satisfieret, ultimis me exponerem malis. Quam autem illi pacem inconsiderate perquirunt, nihil aliud est quam assumptio absentium et rejectio præsentium. Quis vero istiusmodi rem vocaturus sit unionem et prosperitatem Ecclesiæ Dei? Equidem nullam video rupturam illa perniciosiorem, nullam cujus finis sit miserabilior. Vobis prudentibus non solum apparentia, uti fit, consideranda sunt, sed et illa quæ ex apparentibus emanant.

ΡΛΖ'. Ἰγνατίῳ μητροπολίτῃ Κυζίκου.

Ἐπιστάμεθα τὴν ὑμετέραν τελειοτάτην σύνεσιν, καὶ χωρὶς τῆς ἡμετέρας προτροπῆς, οἴκοθεν κινουμένην συμπαθῶς ἔχειν πρὸς τὸν κατασχόντα τὴν ἐν Κυζίκῳ Ἐκκλησίαν πρὸ τῆς σῆς ὁσιότητος. Ὅμως δὲ ὅτι καὶ ἡμᾶς ἀξιῶσαι ὁ ἄνθρωπος διενοήθη ἕνεκεν τοῦ γράψαι πρὸς σὲ ὥστε ἀνεπηρέαστον αὐτῷ τὴν ζωὴν εἶναι ἐκ τῶν φιλούντων ἐπεμβαίνειν ταῖς ἀλλοτρίαις θλίψεσι, φεῦ τῆς καταδυναστευσάσης ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει κακίας! τὸ παρόν σοι διεπέμψαμεν γράμμα, ἐκεῖνα δι' αὐτοῦ προτρεπόμενοι ἃ προλαβόντες εἴπομεν καὶ φρονεῖς καὶ ποιεῖς, τῇ σῇ φιλανθρώπῳ κινούμενος διαθέσει. Ἔστι δὲ ἡ ἀξίωσις ἣν ἠξιώμεθα τοῦ καθίσαι αὐτὸν ἐν τῷ μοναστηρίῳ οὗ ἦν ὅτε τῆς μητροπόλεως ἀπεκεκίνητο καθεζόμενος· καὶ εἶναι αὐτῷ καὶ τοὺς ἐκεῖ προσεδρεύοντας τῇ ἐκείνου ἀνακειμένους θεραπείᾳ, καὶ κατὰ μηδεμίαν αἰτίαν αὐτῷ θλίψεως, ἢ στενοχωρίας ἀφορμὴν παρεχομένους, μάλιστα ἐπαγγελλομένου αὐτοῦ, ὅπερ καὶ πεπείσμεθα, τὸ ἐπιεικὲς τοῦ ἀνθρώπου ἐπιγινώσκοντες, ὡς οὐδὲν οὔτε ὑμῖν ἐπαχθὲς παρ' αὐτοῦ ἀπαντήσει, οὔτε τοῖς ἐν τῷ μοναστηρίῳ τὸ διάγειν λαχοῦσιν· ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοῖς περιγενήσεται πλέον, ἢ ὅσον νῦν ἀπολαύουσι ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ὠφελείας ἡ περιποίησις.

CXXXVII. *Ignatio Cyzicenorum metropolitæ.*

Summam vestram intelligentiam novimus quæ ex ipsamet, nobis non hortantibus, bene vult ei qui B ante vos Cyzicenorum Ecclesiam rexit; nihilominus id homo precatus est ut litteras ad te daremus ut vitam sibi vivere possit securam ab iis qui, propter congenitam hominum malitiam, in alienis offendendis delectantur. Præsentes igitur damus litteras licet, ut supra diximus, proprio voluntatis motu eum jam humanitate tua amplectaris. Precatur quoque ut per me ipsi copia fiat in monasterium redeundi quo vivebat, cum a metropoli amoveretur; petit ut qui monasterio et servitio præsunt, in nulla re ipsum lacessant aut offendiculorum occasionem suscitent; promittit (et confidimus qui benignam hominis naturam novimus), nec vobis, nec in monasterio degentibus incommodi quid sua culpa eventurum; C imo majores animæ et corporis commoditates, quam quibus in præsenti fruantur, accessuras esse.

ΡΛΗ'. Τῷ αὐτῷ.

Ἀνηνέχθη τῷ ἁγίῳ Θεῷ εὐχαριστία ἡμῖν, ὥσπερ ἔθος, ἐπὶ τῇ ὑμῶν σωτηρίᾳ καὶ συντηρήσει, τέκνον ἡμῶν ἱερὸν, καὶ εὐχόμεθα καὶ ἔτι σε διατηρεῖσθαι ὑπὸ ταῖς θείαις πτέρυξι φυλαττόμενον κακοῦ παντὸς ἀπαθῆ. Τὰ δὲ ἡμέτερα τί ἂν εἴπω; Πλὴν τοῦτό σοι γνωρίζω πρὸς μόνην τὴν ἄνω ἀποσαλεύομεν ἀγαθότητα, κρύπτειν δυναμένην τὰ πλήθη τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐξ ὧν καὶ ἡμῖν καὶ παντὶ τῷ κοινῷ ἐπεχύθη ὁ τοσοῦτος ζόφος τῶν θλίψεων· πρὸς ὃν ἀπαγορεύσαντες ζῶμεν οὐ ζῶντες, καὶ βαρυνόμεθα τὰς τοῦ ἡλίου ὁρῶντες ἀκτῖνας, καὶ μετὰ τῶν ἐν τάφοις ἀγαπῶμεν μᾶλλον συντάττεσθαι, ἢ τῶν ὑπὸ τῷ ἡλίῳ διαγόντων. Τὰ μὲν ἡμέτερα τοιαῦτα. Σὲ δὲ, ὃ καὶ φθάσας εἶπον, εἴη πάσης κακώσεως τῇ θείᾳ φρουρούμενον εὐμενείᾳ ὑπεράνω διατελεῖν.

CXXXVIII. *Eidem.*

Pro salute et conservatione vestra, mi fili, uti solemus, Deo sancto gratias egimus et ipsum adprecamur ut sub divinis alis protectum te custodiat ab omni malo incolumem. Quid de nostris dicam? Hoc unum tibi notum volo, nos in superna bonitate confidere, quæ sola multitudinem peccatorum nostrorum possit obtegere, unde nobis et toti societati tanta tribulationum procella immissa D est, in qua vivimus vitam non vitalem; gravati videmus radios solis et satius ducimus in sepulcris degentibus annumerari quam sub sole viventibus. En nostra sicuti sunt; te autem ab omni malitia liberatum, quemadmodum jam dixi, divina Providentia custodiat et protegat!

ΡΛΘ'. Τῷ ἄρχοντι τῶν ἀρχόντων.

Οὐδὲν εὐσεβείας περισπουδαστότερον, οὐδὲ τῷ παντὶ βίῳ τῶν ἀνθρώπων σωτηριωδέστερον· ταύτης γὰρ ἐμπολιτευομένης, οὐκ ἄδηλον ὡς θεραπεύεται Θεός. Θεοῦ δὲ θεραπεία πάντα μὲν χορηγεῖ τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα, πάντων δὲ τῶν ἀσυμφόρων ἀπελαύνει τὴν παρουσίαν. Οὕτως καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος μα-

CXXXIX. *Principi principum.*

Nil pietate sedulius exquirendum, nil humanæ vitæ salutarius. Ea in republica versante, manifestum fit quod Deus colitur: atqui Dei cultus omnia adducit bona commodaque, omnes autem amovet calamitates: hinc feliciter vivet et quisque privatim, et domus, et civitas, utique et gens quoque felici

Digitized by Google

vita et constitutione fruetur. Quæ cum ita sint, propriam plerique, tanquam vere piam, propugnant opinionem, præsertim cum iis præsumptio dominatur : terribilis enim præsumptio est, velle dogma in anima depositum cohibere, quamvis inter absurda et ad perditionem ducentia videretur. Etenim, quemadmodum videre est in pannis quibuscunque ad recipiendum colorem idoneis, ut e coloribus quibus prorsus imbuti sunt elui nequeant, et prius dilacerarentur quam tincturam deponerent : sic in humana natura videre est, ut multi, cum perversam primitus in mente receperunt opinionem, nolint eam dimittere, at cum ea potius vitam dissolvere malunt. Hoc autem est hominum sapientiæ divinæ exsortium, qui nolunt boni delectum experiri, sed in sua præsumptione permanere contendunt, aut qui omnino ignorant quæ opinanda existimarunt. Quicunque autem magni faciunt rectam de Deo opinionem habere, hi, quamvis primum decepti fuerint, non adhærent veteri suæ falsæ opinioni, nec in errore propugnando delectantur, recte vero, quasi luminis fulgore, verbo pietatis illuminati animas, viam amplexati sunt inde monstratam, et nebula eos nunc usque obscuranti exsilierunt.

Hæc tibi, fili noster, pro exordio dicit hoc scriptum propter tuorum apocrisiariorum narrationem. Ii enim dicunt quod, apud vos catholico e vita decesso, cogitatis, utpote magni nostri et a Deo coronati imperatoris fideles unanimesque amici, et idem cum eo in omnibus sentire studiosi, pontificem constituere vestrum aliquem ex hac nostra ecclesia, qui festinationem capere debet, et ex numero deligi sacrum cum nobis altare circumstantium. Quoniam igitur hæc tibi, cum cætero a Deo dato studio, gratia tributa est (novisti enim atque intelligis quantis divinis gavisus es beneficiis, quorum unum quoque est istud, te talem sententiam admittere, scilicet cum nostro a Deo custodito imperatore per omnia uniri); hoc reliquum est, ut huc mittatis virum qui Deo annuente, pontifex vester institui debet, ut dogma pietatis exactius accipiat, ac per quantam oportebit nobiscum commorationem, et quæ ad pietatem pertinent, et quæ ad ecclesiasticam constitutionem edoceatur, sicque, manuum impositione unctus, ad vestram splendidissimam nobilitatem plenitudinemque vestræ potestatis revertatur. Quemadmodum enim professione amicitiæ finitimus es nostro Christum amanti imperatori, et sanctissimæ apud nos Dei Ecclesiæ, sic necesse est te finitimum esse et fidei confessione et sensu orthodoxorum dogmatum : at non juxta quod usque nunc exstitit, tanto malo nescio quomodo superveniente, amicitia quidem nos videri conjunctos, fidei autem communione separatos. De quibus nostro, Photio inquam, sanctissimo patriarchæ non

νηρίω; βιώσεται, καὶ οἶκο; καὶ πόλις, καὶ δὴ καὶ ἔθνος μακαρίαν ἕξει τὴν διαγωγὴν καὶ τὴν κατάστασιν. Τούτου δὲ οὕτω; ἔχοντος, ἀντιποιοῦνται μὲν πλεῖστοι τῆς οἰκείας δόξης ὡς εὐσεβοῦς, καὶ μάλιστα ὅταν ὦσι προλήψει κεκρατημένοι· δεινὸν γὰρ ἡ πρόληψις κατέχειν τὸ παρατεθὲν ἐν τῇ ψυχῇ δόγμα, κἂν ᾖ τῶν ἀτοπωτάτων καὶ τῶν εἰς ἀπώλειαν ἀπαγόντων. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἔστιν ἰδεῖν, ὅσα βαφῆς ἐστι δεκτικὰ, ὅτι πολλὰ τῶν εἰς βάθος διαδύντων χρωμάτων ἀνέκπλυτα διαδείκνυνται, καὶ πρότερον διαῤῥήγνυνται μᾶλλον ἢ τὴν βαφὴν ἀποτίθενται, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἔστιν ἰδεῖν φύσεως, ὡς πολλοὶ δόξαν πονηρὰν ἐν τῇ ψυχῇ παραδεξάμενοι φθάσαντες, οὐκ ἐθέλουσι ταύτην ἀποβαλεῖν, οὐδὲ τοῦ ἀμείνονος γενέσθαι φρονήματος, ἀλλὰ μᾶλλον προαιροῦνται σὺν ἐκείνῃ τὴν ζωὴν καταλύειν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῶν θείας ἀμοιρούντων συνέσεως, καὶ μὴ βουλομένων δοκιμάζειν τὴν τοῦ καλοῦ ἐκλογὴν, ἀλλὰ φιλονεικούντων τῇ ἰδίᾳ προλήψει ἐμμένειν, ἢ παντελῶς μὴ γινωσκόντων ἃ δοξάζειν ἐγνώκασιν. Ὅσοι δὲ περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὴν ὀρθὴν περὶ Θεοῦ δόξαν ἔχειν, οὗτοι κἂν ὦσι προκατειλημμένοι οὐ πρόσκεινται τῇ ἀρχαίᾳ κακοδοξίᾳ, οὐδ' ἀγαπῶσιν ὑπερμάχεσθαι τῆς ἀπάτης, ἀλλ' εὐθέως καθάπερ φωτὸς αὐγῇ τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας καταυγασθέντες τὰς ψυχὰς, ἠγάπησαν τὴν ἐκεῖθεν ὁδηγίαν, καὶ τῆς τέως ἐπισκοτιζούσης αὐτοὺς ἀπεπήδησαν ἀχλύος.

Ταῦτά σοι, τέκνον ἡμῶν, προοιμιαζόμενον λέγει τὸ γράμμα διὰ τὴν τῶν σῶν ἀποκρισιαρίων ἀπαγγελίαν· φασὶ γὰρ ὡς τοῦ καθ' ὑμᾶς ἐκδημήσαντος καθολικοῦ τῆς ζωῆς διανοεῖσθε, οἷα δὴ τοῦ μεγάλου καὶ θεοστεφοῦς ἡμῶν βασιλέως γνήσιοι καὶ ὁμόψυχοι φίλοι, καὶ ὁμοφρονεῖν αὐτῷ ἐν πᾶσι σπουδάζοντες, ἐκ τῆς ἐνταῦθα ἐκκλησίας τὸν εἰς ἀρχιερέα ὑμῶν καταστήσεσθαι μέλλοντα λαβεῖν τὴν προχείρησιν, καὶ Θεοῦ εὐδοκίᾳ ἕνα τοῦτον γινώσκεσθαι τῶν σὺν ἡμῖν τὸ ἅγιον κυκλούντων θυσιαστήριον. Ἐπεὶ οὖν τοῦτό σοι μετὰ τῆς ἄλλης δεδομένης παρὰ Θεοῦ φιλοτιμίας, καὶ χάριτος παρεσχέθη (οἶδας γὰρ συνετὸς ὢν ὅσης ἀπήλαυσας τῆς παρὰ Θεοῦ εὐεργεσίας, ἧς καὶ τοῦτο τυγχάνει τὸ λογισμὸν τοιοῦτον ἀναλαβεῖν, ὥστε κατὰ πάντα ἡνωμένον γενέσθαι τῷ θεοφρουρήτῳ ἡμῶν βασιλεῖ) ἐκεῖνό ἐστιν ὑπόλοιπον τὸ στεῖλαι πρὸς τὰ ἐνταῦθα τὸν Θεοῦ κατανεύσει μέλλοντα εἰς ἀρχιερέα ὑμῶν καταστῆναι, ὥστε καὶ τὸ δόγμα τῆς εὐσεβείας παραλαβεῖν ἀκριβέστερον, καὶ διὰ τῆς σὺν ἡμῖν ὅσης δεήσει διατριβῆς τά τε πρὸς εὐσέβειαν συντείνοντα, καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐκπαιδευθῆναι κατάστασιν, καὶ οὕτω τῆς χειροθεσίας τυχόντα πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐπανελθεῖν λαμπροτάτην εὐγένειαν καὶ τὸ πλήρωμα τῆς ὑμετέρας ἐξουσίας (1). Ὥσπερ γὰρ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς φιλίας προσῳκειωμένος ὑπάρχεις τῷ τε φιλοχρίστῳ ἡμῶν βασιλεῖ, καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, οὕτω δέον ἐστὶ συνοικειούμενον εἶναι καὶ τῇ τῆς πίστεως ὁμολογίᾳ, καὶ τῷ φρονήματι τῶν ὀρθῶν δογμάτων. Ἀλλὰ μὴ καθάπερ μέχρι τοῦ νῦν οὐκ οἶδα ὅπως τοῦ τοιούτου κακοῦ παρεμπεσόντος τῇ

(1) Scriptum ἐκκλησίας, sed in margine emendatum ἐξουσίας.

Digitized by Google

μὲν φιλίᾳ δοκεῖν συνάπτεσθαι, τῇ δὲ κατὰ τὴν πίστιν κοινωνίᾳ διίστασθαι. Περὶ οὗ καὶ τῷ ἡμετέρῳ, φαμὲν δὴ Φωτίῳ, τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ οὐ μικρὸς ἀγὼν καταβέβληται, τοῦτο μὲν λόγοις, τοῦτο δὲ καὶ ἀποστολῇ ἀνδρῶν, εἰ καὶ τῶν πραγμάτων αἱ περιπέτειαι ἐπὶ τὸ τέλος ἐλθεῖν τὴν σπουδὴν ἀπεκώλυσαν ἢ τάχα, ὅπερ καὶ προλαβὼν ἄνωθεν εἶπον, τούτου κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ Θεὸς ἐν ταῖς σαῖς ἡμέραις τετηρημένου, ἵνα δειχθῇς καὶ ταύτῃ τῇ δωρεᾷ θεόθεν φιλοτιμούμενος.

A parvum incubuit certamen, nunc per sermones, nunc per hominum missionem, quamvis negotiorum peripetiæ quominus ad finem perveniret ejus diligentia impediverint. Vel forte, quod supra dixi præveniens, hoc judiciis quæ novit in tuis diebus Deus reservatum est, ut hoc quoque dono divinitus honoratus monstreris.

Διὰ ταῦτα καθὼς πρὸ βραχέος εἴρηται, τέκνον ἡμῶν ποθεινότατον, εἰς τοιαύτην ἔννοιαν ὑπὸ Θεοῦ καταστὰς, μὴ ἀναβάλῃ τὸν ὑπὸ τῆς σῆς τιμιότητος, καὶ τῶν τῆς καθ' ὑμᾶς Ἐκκλησίας προκρίτων εἰς τὴν τοιαύτην ἀρχιερωσύνην μαρτυρούμενον προβεβλῆσθαι τοῦ ἀποστεῖλαι, ἵνα καὶ αὐτῷ ὑπάρξῃ προσλαβεῖν ὧν οὐ θέμις ἐνδεῆ γινώσκεσθαι· καὶ ὑμῖν σὺν Θεῷ φάναι διὰ τῆς ἐκείνου ἀρχιερατικῆς ἐπιστασίας καὶ ἡ πρὸς Θεὸν οἰκειότης ἐγγένηται, οὐδὲν γὰρ εὐσεβείας πρὸς τὸ Θεῖον ἐγγύτερον, καὶ ἡ πρὸς τὸν ὑψηλὸν, καὶ μέγαν ἡμῶν βασιλέα κατὰ πάντα ἑνότης καὶ συνῳδεια ἀσφαλιζομένη, ὥσπερ τῇ ὑποταγῇ καὶ τῇ σχέσει, οὕτω καὶ τῇ τῶν εὐσεβῶν δογμάτων συμφωνίᾳ. Πάντως δὲ οὐκ ἀμφιβάλλεις, ὡς ἡ μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ τῶν Ἀρμενίων περὶ τῆς πίστεως διαφωνία πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀλλοτρία καθέστηκε τοῦ ὀρθοδόξου κηρύγματος, καὶ τῆς ἀποστολικῆς καὶ θείας διδασκαλίας. Εἴ τι οὖν μέλει τῇ σῇ συνέσει καὶ περὶ σεαυτοῦ καὶ περὶ τοῦ οἰκείου λαοῦ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἑνώσεως, καὶ κατὰ πάντα συμφωνίας, μὴ ἄλλως ποιήσῃς, μηδὲ βραδύνῃς πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ μέλλοντος χρηματίσειν ὑμῶν ἀρχιερέως, ψήφῳ τοῦ παναγίου Πνεύματος, καὶ τὴν καθ' ὑμᾶς ἁγίαν Ἐκκλησίαν κατακοσμήσειν. Ἐῤῥῶσθαί σε ἐν Κυρίῳ ἐπευχόμεθα, φρουρούμενον καὶ ὑπερκείμενον πάσης ἐπηρείας καὶ ἐναντιότητος, ὅση τε ὁρωμένων, καὶ ὅση ἐξ ἀοράτων ἐχθρῶν ἐπιτίθεται.

Propterea, sicut paulo ante dictum est, desideratissime fili noster, in tali sententia a Deo confirmatus, ne rejicias, quem tua excellentia et vestræ Ecclesiæ præpositi dignum testificati sunt qui in talem promoveretur pontificatum, eum mittere, ut et ipsi B contingat ea recipere quorum expertem eum sciri non æquum est, et vobis, Deo juvante, per ejus pontificialem præstantiam ad Deumque propinquitatem attingere (nihil enim magis Divinitati proximum quam pietas), necnon et firmatam cum excelso magnoque imperatore nostro unitatem et concordantiam, ut jam submissione statuque, sic et piorum dogmatum concentu. At prorsus non dubitas quin circa fidem dissonantia Ecclesiæ Armeniorum, usque ad diem hodiernam, cum sancta nostra Dei Ecclesia, aliena stet ab orthodoxa prædicatione apostolicaque et divina doctrina. Si ergo tuæ sapientiæ cura est de tua ipsius et populi tui cum nobis unitate et in omnibus concordia, ne aliter agas, neque moram C afferas ad eum mittendum qui vestri pontificis titulum sumere suffragio sanctissimi Spiritus et sanctæ vestræ Ecclesiæ decus esse debet. Te bene valere in Domino precamur, et omnis injuriæ et aggressionis, tam e visibilibus quam invisibilibus hostibus, servatum et superiorem evadere.

ΡΜ'. *Μιχαὴλ πατρικίῳ, καὶ στρατηγῷ Θεσσαλονίκης.*

Περὶ τῆς ὑποθέσεως, ἥτις γράφειν ἡμᾶς πρὸς σὲ, τέκνον ἡμῶν ἠγαπημένον, προετρέψατο, πεπείσμεθα ἐκεῖνα παρὰ τῆς σῆς μαθεῖν φιλοθέου ψυχῆς, ὅσα μήτε Θεοῦ ἀγανάκτησιν κινεῖ, μήτε τὴν ἡμῶν λυπεῖ μετριότητα, μήτε τὸν ἄνδρα, ὑπὲρ οὗ γράφομεν, ἀδίκως ὑπὸ κατάκριμα τίθησι. Γινώσκομεν γάρ σου χάριτι Θεοῦ τελειοτάτην ἐν πᾶσιν οὖσαν τὴν σύνεσιν, δι' ἣν ἐν τῷ παρόντι περίδοξος ὤφθης βίῳ, καὶ σὺν ταύτῃ τῇ τιμῇ ἐπιτεύξῃ, ὅπερ εὐχόμεθα, καὶ τῆς οὐ μόνον προσκαίρως ἐπιμειδιώσης, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰωνίως εὐφρανούσης σε δόξης. Μάνθανε οὖν τὴν ὑπόθεσιν καὶ δήλου ἡμῖν, δεσμὸν ἔχων ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ὅσα συνεπιμαρτυροῦσαν τὴν σὴν ἀληθῆ γνῶσιν περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐξεπίστασαι, καὶ μηδὲν μήτε πρὸς χάριν μήτε πρὸς ἐναντίωσιν ἔχοντα. Διαθρυλλοῦσί τινες περὶ Παύλου τοῦ θεοφιλεστάτου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου, ὡς παρὰ τῆς σῆς ἀκηκόασι γλώσσης, ὅτι περ μετὰ τὸ ἐπανελέσθαι τὴν μοναδικὴν πολιτείαν τῇ ποτε γενομένῃ συμβίῳ πεφώραται συνενούμενος, καὶ μὴ φυλάξας τὴν ἐξ αὐτῆς γινομένην διάστασιν καθα-

CXL. *Michaeli patricio et Thessalonicæ duci.*

Confidimus, fili dilectissime, ea in materia, quæ ad scribendum incitavit, nos ab anima tua id mutuatos esse, quod nec indignationem Dei moveat, neque nostram contristet humilitatem, neque hominem, de quo scribimus, ad injustam condemnationem perducat. Quantam enim in omnibus D habeas integritatem novimus, qua hoc in sæculo honoratam degis vitam et cum magno honore, uti precamur, non solum præsentem et subsequentem obtinges gloriam, sed et permansuram in futuro. Materiam igitur discas, et qui nobis vinculo conjunctus es in Patre et Filio et sancto Spiritu, notum facias in quantum dare possis et resciveris verum de homine testimonium, nihilque neque ira neque studio proferas. Quidam de Paulo maxime pio monacho et presbytero te dicentem se audisse asserunt, quod ille, post susceptam monasticam vitam, deprehensus fuerit in prius notæ mulieris commercio, quod factam cum ea separationem non sincere servaverit, neque promissis Deo datis fide iter steterit. Hæc dicta ubi ad aures nostras

Digitized by Google

pervenerunt, eo magis contristati et perturbati sumus, quod homo, testium fide, ad sacerdotium evectus et inter sanctuarii ministros admissus majori etiam inhiat dignitati. En quoad hominem nostrum. Tu igitur illa nobis rescribas, quæ ante terribile Christi tribunal, quo denudati omnes adstabimus, responsurus sis coram angelorum ordinibus et hominum concursu. De cætero valeas et custodiat te Dominus ab omni malo visibili et invisibili exemptum.

ρὰν, μηδὲ τὴν ἐπαγγελίαν διασωσάμενος πρὸς Θεὸν ἀψευδῆ καὶ ἀνόθευτον. Ταῦτα, ὡς εἴρηται, πρὸς τὰς ἡμετέρας ἀκοὰς ἐλθόντα οἷα εἰκὸς ἐλύπησέ τε καὶ συνετάραξεν, ὅτι τε ὁ ἄνθρωπος παρ' ἑτέρων προσώπων τὴν μαρτυρίαν παρασχόμενος πρεσβυτερίου ἠξιώθη, καὶ τῶν λειτουργούντων τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ εἰς χρηματίζει, καὶ πρὸς μείζονα ἔτι ἀφορᾷ λειτουργίαν. Ἔχεις μὲν παρ' ἡμῶν δεδηλωμένην τὴν περὶ τοῦ ἀνθρώπου φήμην. Σὺ δ' ἐκεῖνα γράψον ἡμῖν ἃ καὶ τῷ φρικτῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ὅτε πάντες αὐτῷ γυμνοὶ παραστησόμεθα, μέλλεις κατενώπιον πάσης τῆς ἀγγελικῆς τάξεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης παραστάσεως ἀποκρίνασθαι. Τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥωμένον σε φυλάξοι ὁ Κύριος πάσης ἐπηρείας ἀοράτου τε καὶ ὁρωμένης ἀνώτερον.

CXLI. *Solis aræ præposito.*

Etiamsi fama, chare fili, jamdiu de malitia mali adversus te dæmonis, per litteras divulgata, animam nostram haud leviter perculerit, attamen spe meliore inducti famam in regiones mendacii rejecimus et doloris solatium habuimus, de die in diem exspectantes, donec valetudo tua nobis confirmata sit. Quid autem in præsenti? Litteræ dolorem augentes supervenerunt et luculenter ostendunt, nos ea sperasse ac cupisse quæ longe a vero distabant; quo animo litteras legerimus, quod visceribus mediis acceperimus vulnus verbis haud possumus exprimere. Qui autem corda creavit et novit, ille cordis nostri vulnus et dolorem inspicit, quibus malis aliud invenire nequimus solatium nisi ut mali dæmonis insidias tibi structas patienter feramus; sic enim pro laboribus præsentibus et cruciatibus magna nos in futuro manet tranquillitas.

Malus dæmon ab initio novis semper insidiis prosequitur servos Dei: modo per cooperatores, malitiæ suæ consortes, suscitat persecutiones et per malitiam infert pugnam contra Deum amantes quos a vita beata cœloque repellit; modo absque hominibus ad malum perpetrandum conspirantibus et proprio Marte nunc occulte nunc apertius bellum infert, quemadmodum in præsentiarum virtutem tuam aggressus est. Interea vulnus intulit, quod, volente Deo, aut ad cicatricem aliquando abibit aut definitis judiciis in commodum percussoris mutabitur usque dum, non multum post, corruptibile hoc corpus in resurrectione justorum induat divinam incorruptionem. Maleficus autem patientia tua qua omnes Deum glorificant, vulnerabitur in æternum, suos solus portabit dolores, nec ullum dolorum solamen inveniet. Respice, mi fili, ad illos qui his in terris militant, quot et quantas ex hostibus plagas in membris recipiant; viri autem fortes animum nedum abjiciant quinimo extollunt et omnibus vulnera ex hostibus inflicta ostendunt. Tu in cœlestem militiam cooptatus, si ab adversario percussus fueris, ex ærumnis æstimationem tibi comparabis. Ideo animo esto forti, neque ob vulnus

ΡΜΑ'. *Τῷ ἡγουμένῳ τῶν ἡλίου βωμῶν.*

Εἰ καὶ προλαβοῦσα ἡ πονηρὰ φήμη τῆς περὶ σὲ, τέκνον ἡμῶν ὅσιον, τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐπηρείας τὴν τῶν γραμμάτων ἀπαγγελίαν, ἔπληξε τὴν ψυχὴν ἡμῶν οὐ μετρίως, ἀλλ' ὅμως ἐλπίσι χρηστοτέραις ὥσπερ ἀποπεμπόμενοι τὴν φήμην πρὸς τὴν χώραν τοῦ ψεύδους, εἴχομεν παραμύθιον τῆς ὀδύνης, ἀεὶ προσδοκῶντες τὴν ὑμῶν ὑγείαν ἐνωτισθῆναι. Νῦν δὲ τί; Ἧκε τὰ γράμματα τὸ ἄλγος ἐπαύξοντα, ἐκεῖνα φανερῶς ἀναδιδάσκοντα ὅσα τέως καὶ δι' ἐλπίδος, καὶ δι' εὐχῆς εἴχομεν τῆς ἀληθείας μακρύνεσθαι. Ὅπως μὲν οὖν διετέθημεν ἀναλεξάμενοι τὸ γράμμα, καὶ οἷον βέλος διὰ μέσων ἐδεξάμεθα τῶν σπλάγχνων, παραστῆσαι μὲν οὐκ ἔστιν ἱκανὸς ὁ λόγος· ὁ δὲ τὰς καρδίας καὶ πλάσας καὶ γινώσκων, ἐκεῖνος ὁρᾷ καὶ τὸ τραῦμα καὶ τὸ ἄλγημα τῆς καρδίας, ἐφ' ᾧ παραμύθιον οὐδὲν ἕτερον ἐξευρίσκομεν, πλὴν ἐκείνου μόνου ὡς ἀντὶ τῆς τοσαύτης τοῦ δαίμονος ἐπιβουλῆς τῆς ὑμῶν εὐχαρίστως τὸ συνενεχθὲν φερούσης, πολλὴ ἀντὶ τῶν παρόντων πόνων καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀνίας ἡ ἐκεῖθεν ἀποκείσεται ἄνεσις καὶ ἀνάπαυσις.

Ἀεὶ μὲν γὰρ ὁ τοῦ γένους ἐξ ἀρχῆς ἐπηρεαστὴς ταῖς κατὰ τῶν θεραπόντων τοῦ Θεοῦ ἐπιβουλαῖς ἐνσκευάζεται, καὶ καθ' ὧν μὲν συνεργοὺς προσλαμβάνεται, οὓς ἂν εὕροι τῇ αὐτοῦ κακίᾳ συντρέχοντας. Καὶ διὰ τούτων νῦν μὲν διωγμοὺς, νῦν δὲ κακώσεις ἄλλας ἐπιφέρων τοῖς εὐαρέστως Θεῷ διαβιοῦσιν ἀγῶνα ποιεῖται τῇ μακαρίᾳ ζωῇ τούτων ἐμποδίζειν. Νῦν δὲ καὶ χωρὶς προσλήψεως ἀνθρώπων συγκακουργούντων αὐτῷ, διὰ τῆς οἰκείας ἐπιθέσεως, τοῦτο μὲν ἀφανῶς, τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ προφανεῖ τὸν πόλεμον ἐπιδείκνυται, ὃ καὶ νῦν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀρετὴν κατειργάσατο. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐπήνεγκε τραῦμα, ὃ πάντως ἢ βουλομένου Θεοῦ τέλεον ἀποθεραπευθήσεται, ἢ κρίμασιν οἷς ἐπίσταται ἐπὶ κέρδει καὶ ὠφελείᾳ τοῦ τὸ τραῦμα φέροντος διαμείνῃ, ἀλλὰ πάντως μετ' οὐ πολὺ ἀπαλλαγήσεται τοῦ φθαρτοῦ σώματος ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων τὴν θεοειδῆ ἀφθαρσίαν ἀπολαμβάνοντος. Ἐκεῖνος δὲ διὰ τῆς ὑμῶν ὑπομονῆς, ἐν ᾗ πάντες τὸν Κύριον ἐλαμπρύνθησαν, τραυματισθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, πάντα φέρων τὰς ἐπ' αὐτῷ ἀλγηδόνας, καὶ μηδεμίαν εὑρεῖν δυνάμενος θεραπείαν τοῦ ἄλγους. Ἀποβλέψωμεν, τέκνον ἡμῶν, πρὸς τοὺς ἐν γῇ στρατευομένους ὡς ἐκ τῶν πολεμίων πληγὰς ἐν τῷ σώματι φέροντες, καὶ τῶν μελῶν πηρώσεις, οἵ γε ἀνδρεῖοι καὶ

Digitized by Google

εὐγενεῖς, οὐ μόνον οὐκ ἀθυμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ σεμνύνονται, καὶ τοῖς πολλοῖς ἐπιδείκνυνται, ὡς ταῦτα παρὰ τῶν πολεμίων ὑπέστησαν. Σὺ δὲ εἰς τὴν οὐράνιον στρατείαν στρατευόμενος, εἶτα πληγεὶς ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου, πόνῳ μᾶλλον ὀφείλεις σεμνύνεσθαι. Ἀλλὰ μὴ καταπίπτειν τὸ φρόνημα, μηδὲ ἀκηδιᾷν ἐπὶ τῇ πληγῇ. Γράφομεν ταῦτα οὐχ ἵνα σε ἀθυμοῦντα διεγείρωμεν, ἀλλ' εἰδότες σε θείᾳ χάριτι γενναίως τὸ συνενεχθὲν φέροντα, καὶ ὥσπερ μετὰ σοῦ τὴν τοῦ ἐχθροῦ δοκοῦσαν ἐπήρειαν διασύροντες. Παράσχοι δὲ ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ νῦν μὲν τὴν πονηρὰν αὐτοῦ ἐνέργειαν καταισχυνθῆναι, καὶ εἰς τὸ ἔπειτα τῇ θείᾳ δυνάμει κατῃσχυμμένον καὶ θρηνοῦντα τὴν ἰδίαν κατήφειαν, ἀπὸ πάσης τῆς ἡμῶν ἀπεληλαμένον εἶναι ζωῆς.

A eum adjicias. Hæc scribimus non ut dejectum te erigamus; scimus enim a te generose perferri quæcumque evenerint; sed ut gratia Dei et tua voluntatate apparens inimici maleficium depellamus. Concedat nobis omnipotens Deus ut in præsenti malam diaboli artem confundamus, ipse vero in futuro divina virtute confusus suam deploret turpitudinem et a nobis viventibus recedat!

ΡΜΒ'. Ἀντωνίῳ μητροπολίτῃ Σάρδεων.

Ἀλγοῦντες οὐ μικρῶς καὶ σπαρασσόμενοι τὴν ψυχὴν ἐπὶ ταῖς καταλαμβανούσαις ὡς ἡμᾶς φήμαις περὶ τῆς ὑμῶν ἁγιωσύνης (κατελάμβανον γὰρ ἀλλεπάλληλοι μηνύουσαι χαλεπῶς ὑπὸ ἀῤῥωστίας συνέχεσθαι)· ἀλγοῦντες οὖν ἐπὶ τούτοις λίαν, ηὐχαριστήσαμεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν τέκνου τοῦ Σάβα, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς νόσου ἀναμαθόντες, καὶ τὸ χάριτι Θεοῦ ἐν ὑγείᾳ σε τελειοτάτῃ διατελεῖν· ἣν καὶ ἔτι παράσχοι ὁ ἀγαθὸς ἀμιγῆ πάσης λυπηρᾶς διαθέσεως προσεῖναι τῇ σῇ ἀρχιερωσύνῃ, εἰς ὄφελος μὲν τῶν ὑπὸ σοὶ ποιμαίνεσθαι λαχόντων, εἰς εὐφροσύνην δὲ ἡμετέραν, καὶ εἰς θείαν δόξαν, οἷς διὰ τῶν εὐσεβῶς καὶ θεοφιλῶς πολιτεύεσθαι παιδευομένων διὰ τῆς ὑμῶν ὁσιότητος δοξάζεται ὁ Θεός. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἓν δὲ λοιπὸν ἔτι προσθήσω· Μὴ βραδύνῃς, εἰ δυνατὸν, πρὸς τὴν ἐπανέλευσιν, ὥστε ὀφθῆναι ἡμᾶς ἀλλήλοις, καὶ ἀπολαῦσαι καὶ συνουσίας καὶ ὁμιλίας πρὸ τοῦ τὴν ἡμῶν ταλαίπωρον ζωὴν ὑπὸ τῶν συνεχουσῶν θλίψεών τε καὶ κακώσεων ἀπαγορεῦσαι.

CXLII. *Antonio Sardium metropolitæ.*

B Haud leviter doluimus et anima contriti sumus, rumoribus de valetudine vestra auditis; alii enim super alios significabant te gravi morbo detineri, et nos summo dolore afficiebant. Gratias igitur Deo retulimus per filium nostrum Sabam, cum te morbo liberatum esse comperuimus et sanitati divina clementia restitutum; addat, quæsumus, summa benignitas ut vitæ tuæ sanctæ hujus temporis tribulationes non admisceantur: id enim conducit ad utilitatem eorum quos pascis, ad gaudium nostrum et ad gloriam Dei; cum enim pie et sancte vivendi regulas docentur homines, sane per reverentiam vestram glorificabitur Deus. Unum adjiciam: si fieri potest, in invisendis nobis ne tardes; ita nos invicem videbimus, præsentia et
C conversatione gavisuri et miseram vitam consolaturi in malis et tribulationibus quæ nobis undique obstrepunt.

ΡΜΓ'. Ἰγνατίῳ μαγίστρῳ μονάσαντι ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγρῷ.

Οἴδαμεν τὴν ὑμῶν ἔνθεον ἀρετὴν καὶ τὰ θεῖα φρονοῦσαν, καὶ ἀνθρώπων κακουργίαν βδελυσσομένην· καὶ διὰ τοῦτο οἷς ἔγραψας περὶ τῆς τοῦ ἐξάρχου πλημμελείας, χάριν τὴν μεγίστην ὁμολογοῦμεν. Πλὴν κατὰ πρόσωπον αὐτὸν ἐνεγκόντες, καὶ ὥσπερ ἀναιδευόμενον ἰδόντες (μεγάλης γὰρ συνειδήσεως τοῦ οἰκείου πταίσματος τὴν ὁμολογίαν δοῦναι), ἐκρίναμεν καὶ ἔτι βεβαιοτέραις ἀποδείξεσι τὴν ἑαυτοῦ ἔνστασιν, ὅτι μηδὲν σύνοιδε τῶν περὶ αὐτοῦ λεγομένων, καταισχυνθῆναι. Διὰ τοῦτο εἰ καὶ τοῖς σοῖς πεπληροφορήμεθα λόγοις, πῶς γὰρ οὐκ ἂν πληροφορηθείημεν ἀνδρὸς Θεοῦ χάριτι καὶ ἐν τῇ κοσμικῇ διαγωγῇ διαπρέψαντος ἐν τῇ ἀνωτάτω τιμῇ, καὶ ἐν τῇ τῶν μοναχῶν πολιτείᾳ μαρτύριον ἀποφερομένου τῆς εὐλαβείας, ὁποῖον προσῆκε Θεοῦ θεράποντας ἀποφέρεσθαι; Πλὴν ἀλλ' ἵνα μὴ δόξῃ ὥσπερ ἔφημεν ἀντιλογίας ἔτι κεκτῆσθαι χώραν, τανῦν ἀναβαλώμεθα τὴν περὶ αὐτοῦ καταδίκην ἐρευνῶντες· (πάντως δὲ οὐκ ἂν λάθῃ πονηρία) καὶ ἐξετάζοντες ἐπιμελέστερον, ἵνα πανταχόθεν κατὰ πρόσωπον αὐτῷ τῆς οἰκείας παρισταμένης ἁμαρτίας δέξηται τὴν κατάκρισιν· πρὸς ἣν κἂν βούληται, κἂν μὴ βούληται, καὶ αὐτὸς ὀφθείη συμψηφιζόμενος.

CXLIII. *Ignatio magistro in magno agro vitam monasticam obeunti.*

Insitam nobis novimus virtutem eximiam quæ divina cogitat et humanam malitiam abominatur; idcirco quas de præsidis erroribus scripsisti litteras, eæ magnæ apud nos gratitudinis causa fuerunt. Quum igitur in faciem ejus pervenissemus et ipsum imperturbatum conspexissemus (fortis enim conscientiæ est proprium confiteri peccatum, decrevimus animum
D ejus firmioribus confundendum esse argumentis, quod nulla ipsi objectorum conscientia remordebatur. Hanc ob causam tuis convicti sumus rationibus; quis enim fidem non habiturus sit homini qui gratia Dei et suis virtutibus ad supernos ascendit honores, et inter monachos illud pietatis testimonium obtinet, quo servos Dei gaudere convenit? Verumtamen, uti jam diximus, ne ad contradictionis regiones effugiat, rem procrastinantes delictum ejus denuo inquiremus (malitia non semper latebit), et diligentius scrutabimur ut propria culpa omni ex parte in medium prolata, damnationem subeat, et, velit nolit, ipse sententiæ videatur assentiri.

Digitized by Google

CXLIV. *Nicolao Longobardiæ duci.*

Gratias Deo egimus, mi fili, quod super hostes gloriandi tibi potestas sit attributa, eoque magis referimus, quod nostra humilis spes non irrita evaserit. Ante præsentia enim opera quam egregia futura essent tua facinora prævidimus et te invitum atque reluctantem ad illam tunc miseram nunc autem gratia Dei felicem regionem abire coegimus illud intendentes, alia edere facinora; hac in re nunquam ancipites hæsimus, sed firmiter speravimus honores et munera, quæ sciebat Deus, et cogitabat anima mea humilis. Quum autem inscrutabilibus judiciis res secus peractæ sint, quid aliud conferemus quam nostras humillimas preces? Adprecamur igitur ut divinum auxilium nunquam a te discedat, ut illa nunquam deficiat claritas, quæ totam illustrat hominum vitam, nomen et genus tuum extollat et cum illa æternam quoque et inextinguibilem obtineas claritatem.

A ### ΡΜΔ'. *Νικολάῳ στρατηγῷ Λογγιβαρδίας.*

Εὐχαριστήσαντες τῷ Θεῷ, τέκνον ἡμῶν, ἐπὶ τῇ δεδομένῃ σοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς δόξης αὐτοῦ δυνάμει, πλέον εὐχαριστοῦμεν ὅτι οὐ κατῃσχύνθησαν αἱ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν ἐλπίδες. Καὶ γὰρ καὶ πρὸ τῶν νῦν ἔργων ὥσπερ τὰ σὰ προεθεωροῦμεν ἀνδραγαθήματα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐξεβιασάμεθα καὶ ἄκοντά σε καὶ ἀνανεύοντα πρὸς τὴν ἄθλιον πρώην μὲν αὐτῶν χώραν, νῦν δὲ χάριτι Θεοῦ εὐδαίμονα ἀπεστείλαμεν, ἐνθυμούμενοι καὶ αὐτοὶ ἀνταμείψασθαι τὰ σὰ ἀνδραγαθήματα, ἃ οὐχὶ διστάζοντες, ἀλλὰ μετὰ βεβαιώσεως εἴχομεν, καὶ τιμαῖς καὶ δωρεαῖς ὅσαις ὁ Θεὸς οἶδε καὶ ἡ ἐμὴ ταπεινὴ ψυχὴ διενοεῖτο. Ἐπεὶ δὲ κρίμασιν ἀδήλοις ἀπήντησεν ἄλλως τὰ πράγματα, τίνι ἄλλῳ ἢ τῇ τεταπεινωμένῃ B δεξιούμεθα ἡμῶν εὐχῇ; καὶ ἐπευχόμεθά σοι μήτε τὴν τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν ἐπιλιπεῖν, μήτε πᾶσαν φαιδρότητα, ὅση τὸν ἀνθρώπινον βίον οἶδε φαιδρύνειν, τὸ σὸν ὄνομα καὶ τὸ σὸν γένος καταλιπεῖν, καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ τῆς αἰωνίου φαιδρότητος καὶ ἀσβέστου τυχεῖν.

CXLV. *Dilecto, spectatissimo spirituali filio illustri principi Amalphiæ.*

Amorem in nos tuum singularem, effusissimum in Ecclesiam, quæ nobis credita est, studium, et antea quidem fama ipsa tuas litteras prævertens nuntiarat, et nunc eæ ipsæ amantissime ad nos perscriptæ retulerunt. Plurimum igitur tibi hoc nomine debemus, soluturi nunquam nisi votis, quibus fausta tibi omnia precamur a Deo. Nam C quidquid nostræ evigilare curæ, aut eniti vires unquam poterunt, et perexiguum sane est, tibi antea ob præclara tua in nos beneficia obstrictum. Negotium tuum de redemptione captivorum explicuimus aliqua ex parte: totum conficí, quæ rerum ac temporum difficultas est, haud sane potuit. Aderit, ut speramus, brevi manus Domini, egregios istos conatus tuos promotura: quam neque Agarena immanitas, nec ulla omnino vis contra niti potest. Tu modo, quod facis, sedulo incumbe operi, et in id libram auri expende, quam tibi mittimus. Divinatione quadam præsagit animus brevi fore ut Deus nobis præbeat occasionem, liberatis fratribus, summas ei gratias agendi. Incolumem te Christus, tuosque omnes servet, illæsumque a D visibili et invisibili hoste.

ΡΜΕ'. *Τῷ ἠγαπημένῳ περιβλέπτῳ πνευματικῷ τέκνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἄρχοντι Ἀμάλφης.*

Τὸν πρὸς ἡμᾶς ἔνθεον ἔρωτα τῆς σῆς εὐγενείας, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς καταπιστευθείσης ἡμῖν εἰ καὶ ἀναξίοις ὑπὸ Θεοῦ Ἐκκλησίας σπουδαίαν προαίρεσιν, καὶ πρὶν μὲν προανήγγειλεν ἡ φήμη προφθάσασα, νῦν δὲ τελεώτερον ἀνεδιδάχθημεν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπηυξάμεθα ὑμῖν παρὰ τοῦ κενώσαντος τὸ πανάχραντον αἷμα ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀντιδοθῆναι ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἀγαθῆς σου προαιρέσεως τὴν παρὰ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ κατευόδωσιν ἐν τοῖς ὑμετέροις πράγμασι, καὶ μὴ ἐπιλιπεῖν ὑμᾶς τὴν ἄνωθεν χάριν συγκατορθοῦσαν τὰ συμφέροντα καὶ σπουδαζόμενα. Δεύτερον δὲ καὶ ἡμεῖς εἴ τι δυνατὸν παρ' ἑαυτῶν συμπράττειν ἐν ταῖς χρείαις τῶν ὑμετέρων πραγμάτων, ὡς ἔστιν ὀφειλόμενον ὑπὲρ τέκνων εὐνοούντων πατράσι συναγωνίζεσθαι οὐ διαλείψομεν, τὸν ἀγῶνα δεικνύντες. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ παρόντι, εἰ καὶ μὴ ὁλόκληρον πέρας ἡ αἴτησις ὑμῶν ἔλαβε περὶ τῶν αἰχμαλώτων, ἀλλ' ὅμως ἐφ' ὅσον ἐπείθετο τὰ πράγματα, σπουδὴν ἐποιησάμεθα περὶ τῆς ὑμῶν ἐξαιτήσεως καὶ θεραπείας· καὶ γέγονεν, εἰ καὶ μὴ τὸ πᾶν μηδ' ὅσον ἠβουλόμεθα, ἀλλ' ὅσον τέως τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ταῖς ἡμετέραις βουλαῖς τε καὶ εἰσηγήσεσιν ἐξεγένετο πεισθῆναι. Ἀπεστείλαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς εἰς ἀνάῤῥυσιν τῶν αἰχμαλώτων χρυσίου λύτραν μίαν, ἐπευχόμενοι τὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν παρὰ τῆς πάντα δυναμένης θείας χειρὸς, ἣν οἶδα καὶ πέπεισμαι ὅτι συνεπικουρήσει, καὶ τῆς ἀθέου τῶν Ἀγαρηνῶν τυραννίδος τοὺς δεσμίους ἀπολυτρώσεται, καὶ κοινῆς εὐχαριστίας ὑπόθεσιν παρέξει σοί τε καὶ ἡμῖν ἐπὶ τῇ τῶν αἰχμαλώτων ἀποκαταστάσει πρὸς τὰ οἰκεῖα, εὐχαριστούντων καὶ δοξαζόντων ἡμῶν τὸν Σωτῆρα καὶ ἐλευθερωτὴν, καὶ οὐκ ἐάσει ἐπὶ πολὺ τῇ τῶν ἀσεβῶν τυραννίδι κακουχεῖσθαι καὶ ταλαιπωρεῖσθαι τοὺς τῷ παναγίῳ αἵματι σεσημειωμένους, οὐδὲ τῆς μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων ζωῆς τε καὶ συνδιαγωγῆς μακρύνεσθαι. Ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξοι ὁ Κύριος ἐν πᾶσιν εὐοδῶν, πάντα τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα συγκατορθῶν καὶ διατηρῶν, σέ τε καὶ τὸν ὑπὸ χεῖρα λαὸν ἐκ πάσης ὁρωμένης τε καὶ ἀοράτου τῶν κακῶν συνοχῆς.

CXLVI. *Constantino protasecretis.*

Ad hominem, qui in verborum simplicitate acer-

ΡΜϚ'. *Κωνσταντίνῳ πρωτασηκρήτῃ.*

Ἁπλᾶ γράφω πρὸς ἄνθρωπον συνιδεῖν καὶ ἐν

Digitized by Google

ἰδιωτείᾳ λόγων ψυχῆς ἄλγημα σφοδρόν. Ἀκοὴν ἠκούσαμεν μετὰ τὴν τοῦ βασιλέως ἐξ ἡμῶν ἀναχώρησιν, ὡς ἀρχιεπίσκοπον παρὰ τῆς ἡμῶν χειροτονηθέντα ταπεινότητος (οὗτος δέ ἐστιν ὁ Νεαπόλεως), ἐκδιώκετε, καὶ πέμπετε ἄλλον ὃν ἐσφράγισε καὶ ἐξαπέστειλεν ἐκεῖ. ὁ καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν τῶν ταπεινῶν, καὶ πάντων ἀνθρώπων ἁμαρτωλοτέρων, ὅμως δὲ οἵοις οἶδε κρίμασιν ὁ συναρμόσας ἡμᾶς ταύτῃ Χριστός μου, καθὼς αὐτοὶ ἐπίστασθε, εἰσπηδήσας. Βλέπετε τί ποιεῖτε. Ὁρᾷς πῶς ἁπλᾶ γράφω ἀθῷός εἰμι τῆς αἰωνίου καταδίκης ὑμῶν· αἰωνίῳ γὰρ κατακρίματι τὸν τοῦτο ποιοῦντα ὑποβαλῶ, εἰ καὶ ἁμαρτωλός εἰμι, ἀρχιερεὺς ὢν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ συναρμοσθεὶς αὐτῇ οὐ βίᾳ, οὐ περιδρομαῖς ἐμαῖς, οὐ σπουδῇ ἀνθρωπίνῃ, ἀλλὰ λόγοις οἷς οἶδεν ὁ τὸ ἅγιον αἷμα ὑπὲρ αὐτῆς κενώσας· καὶ τῷ ἀλύτῳ ἐκείνῳ δεσμῷ ᾧ ἂν ὑποβαλοῦμεν τοὺς τοῦτο ἐπιχειροῦντας, παραστήσονται τῷ φοβερῷ βήματι, καὶ ἐγὼ σὺν αὐτοῖς, καὶ τότε γνωσόμεθα ἐνώπιον πάσης σαρκὸς καὶ τὸν ἴδιον ζῆλον, καὶ τὸ φρόνημα, καὶ τὴν ἐντρέχειαν καὶ τὴν φιλίαν καὶ τὰς πολλὰς περινοίας, ὅταν πᾶν στόμα ἐμφράσσηται, καὶ ἕκαστος κατὰ τὰ οἰκεῖα ἔργα λήψεται τὴν ἀνταπόδοσιν.

A bum animi dolorem perspicit. simpliciter scribo. Fando audivi,post regis a nobis discessum, archiepiscopum ab humilitate nostra ordinatum (Neapolitanum dico) a vobis expulsum fuisse et alium ab ipso signatum et eodem missum æque excidisse. Idem ad nos humiles confugit omnium maximos peccatores : attamen, quibus ipse resciverit Christus judiciis et a vobis haud ignotis cum Ecclesia illa nos conjunxit et gubernacula tribuit. Videte quid faciatis ! Me simpliciter scribentem perspicis : æternæ damnationis vestræ sum innocens; æterno tamen judicio illum subjicio tanquam reum. Licet enim peccator sim, nihilominus pontifex Ecclesiæ Christi incedo, et cum illa non vi, non circuitibus meis, non hominum studiis conjunctus sum, sed iis rationibus, quas noverit qui
B sanctum super illam effudit sanguinem. Hoc indissolubili vinculo vinciemus reos; stabunt ante tribunal horribile et cum illis ego : tunc coram omni creatura cognoscentur et mens et cogitationes et amicitiæ et simultates, cum omnium ora claudentur et unusquisque operum suorum retributionem accipiet.

ΡΜΖ'. Ἀδήλῳ.

Καὶ χωρὶς τῆς προσπεσούσης ὑποθέσεως ἡ περὶ τῆς ὑμῶν ὁσιότητος φήμη ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν φθάσασα, οἷα εἰκὸς ἐπιθυμητὴν ἐποίει τὴν σὴν ὁμιλίαν, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ τῆς παρούσης ὑποθέσεως συνῆλθεν, καὶ διὰ ταύτην ὡς ἀναγκαίαν οὖσαν, καὶ τὸ μέρος χαριζόμενοι τῇ ἐπιθυμίᾳ· ὅτι μὴ ἔξεστιν ἑτέρως, ἰδοὺ σοὶ προσομιλοῦμεν διὰ τοῦ γράμματος. Καλὸν μὲν καὶ Θεῷ ἀρέσκον ἔργον καὶ διενοήθη καὶ διεπράξατο ὁ θεοφιλὴς οὗτος ἄνθρωπος, ὃς ἥκει φέρων σοι τὸ γράμμα, τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ ἀράμενος, καὶ πάντα λιπὼν τὰ ἐν κόσμῳ καὶ ἄξιον ὡς ἀληθῶς τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς. Καλὸς δὲ καὶ αὐτὸς ὁδηγὸς αὐτῷ γέγονας καὶ τῆς πρὸς σωτηρίαν ὁδοῦ ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν, ὡς καὶ αὐτὸς εὐχαριστεῖ καθηγούμενος καὶ δεικνὺς διὰ τοῦ ὅλου ἐξηρτῆσθαι τῆς σῆς ὁσιότητος, καὶ μηδὲν ἀνέχεσθαι πράττειν σοῦ μὴ κελεύοντος, ὡς τοιούτῳ περιέτυχεν ἀλείπτῃ πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας οἵῳ πάντως ἐντυχεῖν ηὔχετο. Καὶ ἦν μὲν σωτήριον μηδὲν ἀπαντῆσαι παρὰ τοῦ φθόνῳ ἀεὶ κατὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν μαινομένου δαίμονος ἐναντίον, μηδὲ τραχὺ, μηδὲ προκόπτειν τὰ ἐκείνου διαβήματα πρὸς τὸν τῆς ἀσκήσεως δρόμον ἐμποιοῦν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ ἡμῶν καὶ Σωτῆρι καρτερῶν διετέλει, ἐν ᾧ τὴν ἀρχὴν κατήντησε τόπῳ, καὶ αὐτὸς ἔχων ἐγγύθεν τὸν μαθητὴν, ἀεὶ τὰ ἐπιβάλλοντα ἐξεπαίδευες. Ἐπεὶ δὲ, ὥς γε ἡμῖν ἐγνώσθη, ἀντὶ γαλήνης, ἀντὶ λιμένος εὐδίου, τρικυμίαι καὶ κλύδωνες αὐτῷ ἐπανίστανται, καὶ ἄνθρωποι εἴτε παρ' ἑαυτῶν ἠρεμεῖν οὐκ εἰδότες, εἴτε παρὰ τοῦ δαίμονος κεκινημένοι, καὶ ἑαυτοῖς καὶ τούτῳ βλάβης πρόξενοι γίνονται, τί δεῖ ποιεῖν, ἢ πάντως αὐτόθεν

CXLVII. *Incerto.*

Etsi præsens data non fuisset occasio, de reverentia tamen vestra ad aures nostras ea jam pervenerat fama, ut conversationis vestræ desiderium, o homo Dei, mentem subierit; cum autem præ-
C sens supervenerit occasio, et quidem necessaria, desiderio nostro indulgemus : aliter enim conversari tecum non licet nisi per epistolas. Bonum et Deo pergratum opus intendit homo et perfecit, qui hanc ad te epistolam defert : crucem Christi suscepit et mundum dereliquit virtuti soli addictus. Bonus tu ipse fias illi conductor in via salutis, qualis ab initio et ad nunc usque diem exstitisti; ille e contra sic adjutus,reverentiæ vestræ prorsus adhærebit, nihil suscipiet nisi tu jusseris felicem se æstimans quod talem ad pugnas spirituales adeptus sit præceptorem qualem desiderabat. Nam salutem consequi non potest propter invidiam diaboli, qui contra salutem nostram furit, difficultates suscitat et profectus in virtutum semita impedit. In quo
D autem fuit loco et principatum obtinuerat, cum gratiarum actione et perseverantia erga Salvatorem Deum perseveravit : hunc discipulum cum penes te habueris, convenientia docebas. Nobis enim notum est illi pro tranquillitate et portu tuto tempestates et turbines exsurgere, sive tollantur ab hominibus qui pacifice vivere nesciunt, sive a malo dæmone; profecto et sibimet ipsis et illi damnum inferre tentant. Quid faciendum ? Num obstinate reluctandum ? Ast non meum, sed Domini præceptum est : «Si vos in hac urbe persequuntur, fugite in aliam [a].» Hic autem, uti dicit, persecutionem ex illis experitur,qui pacem non amant,et persecu-

[a] Matth. x. 23.

Digitized by Google

tionis causa, invitus, ad alium locum transmigrare cogitur. Cum votis tuis impertire digneris ei viaticum et cum benedictione tua copiam abeundi facias; ita enim quietus, Deo gratam vitam aget; postea forsan inveniet locum, ubi oblata perfruiturus sit pace et inimici ab odio desistent, cum nullum prætextum habeant hominem suspicandi, ejusque inter ipsos vitam gravandi.

A ἀπαναστῆναι; Οὐχ ἐμός ἐστιν ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου· «Ἐὰν διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην.» Διώκεται καὶ οὗτος παρὰ τῶν μὴ ἀγαπώντων εἰρήνην, ὥς φησι, καὶ διωκόμενος ἀνάγκην ἔχει κἂν μὴ βούληται πρὸς ἄλλον τόπον μεθίστασθαι. Δὸς οὖν αὐτῷ ἐφόδιον τὰς σὰς εὐχὰς, καὶ εὐλογήσας ἀπόστειλον· ἵνα καὶ αὐτὸς ἐν ἡσυχίᾳ διατελῶν ἐνταῦθα, εὐαρέστως τῷ Θεῷ διαζήσῃ. Ἐπειδὴ γὰρ εὕρηται τόπος, οὗ τὴν ἐπιζητουμένην αὐτῷ εἰρήνην ἕξει, καὶ οἱ διώκοντες αὐτὸν ἀπαλλαγέντες τοῦ δοκοῦντος ἐπαχθοῦς, μηκέτι πρόφασιν ἔχωσι τῆς ἑαυτῶν ἀταξίας τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιβαρῆ ὡς νομίζουσι σὺν αὐτοῖς διατριβὴν καὶ κατοίκησιν.

CXLVIII. *Euthymio monacho.*

Quæ in Spiritu est charitas nullam distantiam novit, sed qui isto vinculo uniti sunt, etsi spatium intercedat, juncti permanent et beatifica fruuntur unitate. Nos ipsi a quo tempore in Spiritu sancto uniti sumus cum reverentia vestra, eo magis connectimur quo major interest personarum distantia: corporum enim relationes suam ex visibilibus characteribus subsistentiam habent, quibus solutis, ipsa relatio cito solvitur; spiritus autem nedum ob absentiam, amicorum desperans magis magisque connectitur: nos porro Deum precamur una vivendi copia detur et oculis atque ore invicem conversandi. Ita enim et separatis nobis et unitis glorificabitur Deus, qui nos vinculo Spiritus conjunxit. Vale. Nos quidem de rebus terrestribus nunquam non supplicamus; tu autem pro humilitate nostra preces fundes.

ΡΜΗ'. *Εὐθυμίῳ μονάζοντι.*

Ἡ τοῦ Πνεύματος ἀγάπη οὐκ οἶδε διάστασιν, ἀλλ' οἱ τῇ ἑνώσει ταύτης συναφθέντες, εἰ καὶ τόπος αὐτοὺς διΐστησι, μένουσιν ἡνωμένοι καὶ τῆς μακαB ρίας ἐκείνης ἑνώσεως ἀπολαύοντες. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν τῇ ὁσιότητί σου ἀφ' οὗπερ τῇ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι συνήφθημεν, μᾶλλον δὲ τοσοῦτον συναπτόμεθα πλέον, ὅσον ἡ σωματικὴ μεσιτεύει διάστασις. Ἡ μὲν γὰρ σωματικὴ σχέσις ἐκ τῶν ὁρωμένων χαρακτήρων ἔχει τὴν συνοχήν. Τούτων δὲ μὴ παρόντων, κατὰ βραχὺ λανθάνει διαλυομένη· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος, ἕτερον τρόπον τῇ τῶν σωματικῶν ὑπομνήσεων ἀναχωρήσει ἐπὶ πλέον συσφίγγεται· πλὴν εὐχόμεθα τῷ ἁγίῳ Θεῷ καὶ συγγενέσθαι ἀλλήλοις, καὶ θέας καὶ ὁμιλίας κοινῆς ἀπολαῦσαι· ἵνα μὴ μόνον διεσταμένων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ συνόντων δοξάζηται παρ' ἡμῶν ὁ συνάψας ἡμᾶς Θεὸς τῷ συνδέσμῳ τοῦ Πνεύματος. Εἴης ἡμῖν ἐῤῥωμένος· ἡ δ' εὐχὴ περὶ τοῦ C σαρκίου, καὶ τῆς ἡμῶν ὑπερευχόμενος μετριότητος.

CXLIX. *Thraciorum duci.*

Quæ tibi hisce litteris suademus, mi fili, ea te absque nostra admonitione scimus facturum fuisse; non enim contumeliis neque manu gravi humiliores inter subditos affligi permittit charitas tua, non ignara te a Deo constitutum et ad principatum evectum esse ut injustos reprimas et pauperes ad servitutem redactos contra dominos crudeles defendas. Hæc te curantem et operibus demonstrantem scimus, nemine aut litteris aut verbo exhortante, attamen quia hasce litteras deferens unus e notis est et multum efflagitavit ut litteras a me commendatitias excellentiæ tuæ exhiberet, petitione ejus audita litteras dedimus. Hunc igitur litteris nostris commendamus et te rogamus ut curam ipsi impendas, qua omnes fruuntur quos tu protegis; vivunt enim ab omni injuria liberi inter homines qui miseros offendere et lædere gaudent. Valeas, et sub custodia Domini negotia feliciter peragas, viam vitæ planam et illæsam ab invidiæ stimulis habeas.

ΡΜΘ'. *Στρατηγῷ τῶν Θρακησίων.*

Ἃ γράφομεν, τέκνον ἡμῶν, οἴδαμεν ὅτι καὶ χωρὶς τῆς ἡμετέρας ποιεῖς ὑπομνήσεως· οὐδὲ γὰρ ἐπήρειαν οὐδὲ χεῖρα βαρεῖαν τῶν ἐπιτιθεμένων τοῖς ταπεινοτέροις ἡ σὴ φιλοθεΐα συγχωρεῖ, γινώσκουσα ὡς εἰς τοῦτο παρὰ Θεοῦ προήχθης, καὶ ἄρχειν ἄλλων ἐτάχθης, ἵνα καὶ τοὺς ἀδικεῖν βουλομένους ἀναστέλλῃς, καὶ τοὺς εἰς τὸ καταπονεῖσθαι διὰ πενίαν ἑτοίμους, διὰ τῆς σῆς βοηθείας τῆς ἐκείνων βιαιότητος λελυτρωμένους ἀποφαίνῃς. Ταῦτα οἴδαμεν ὅτι καὶ μελετᾷς καὶ τὴν μελέτην εἰς ἔργον προάγεις, κἂν μηδείς ἐστιν ὁ γράφων ἢ παραίνεσιν ποιούμενος· ὅμως ἐπεὶ ὁ τὸ γράμμα κομίζων εἷς ὢν τῶν ἡμῖν D γνωριζομένων πολλαῖς ἐξεβιάσατο παρακλήσεσι πρὸς τὸ γράμμασιν ἡμετέροις ὥσπερ συστῆναι αὐτὸν πρὸς τὴν σὴν μεγαλόδοξον ὑπεροχὴν, πληροῦντες τὴν ἐξαίτησιν αὐτοῦ, τὸ γράμμα παρέσχομεν· ὁμοῦ τε διὰ τοῦ γράμματος τοῦτον συνιστῶντες, καὶ δεῖξαι καὶ εἰς αὐτὸν τὴν σὴν κηδεμονίαν παρακαλοῦντες, ἧς ἀπολαύουσι πάντες οἱ ταῖς σαῖς περιβαλλόμενοι πτέρυξι, καὶ ἀνεπηρέαστοι διασωζόμενοι τὰς τῶν ἐπηρεαζομένων ταλαιπωρίας. Ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξοι ὁ Κύριος εὐοδούμενον ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ ὁμαλῶς τὸν βίον διαπορευόμενον, παρὰ τῶν ποιουμένων ἀπόλαυσιν καὶ τρυφὴν ἰδίαν καὶ τοῦ φθόνου τῶν κέντρων ἄτρωτον διαμένοντα.

CL. *Philotheo patricio.*

Viri clerici Ecclesiæ metropolitanæ Nicænæ ad *nostram* humilitatem confugerunt; nullis, mi fili,

ΡΝ'. *Φιλοθέῳ πατρικίῳ.*

Κληρικοὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ μητροπόλεως κατέλαβον πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ χωρὶς τῶν λόγων

Digitized by Google

A ἀπ' αὐτῆς ὄψεως, τέκνον ἡμῶν, τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἐμφανίζοντες. Ἐπεὶ δὲ λέγειν ἀπήρξαντο, τοσοῦτον καὶ ἡ τῶν λόγων διάθεσις ἐτύγχανε παθητικὴ, ὅτι καὶ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν πρὸς τὴν αὐτὴν σύγχυσιν, καὶ τὴν ὀδύνην κατέστησεν, ἵνα μὴ τὸ πλέον λέγω, τῆς συνοχῆς. Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον, τέκνον ἐμὸν, τοιαῦτα πάσχειν, ὅτε λειτουργοὶ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου πρεσβύτεροι, φημὶ, καὶ διάκονοι, ὁποῖοι δ' ἂν καὶ ὦμεν, καὶ οἵαις ἁμαρτίαις ἐνεχόμεθα, πρὸς στρατείαν κοσμικὴν καταλέγονται; Φεῖσαι, Κύριε, τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου σου, καὶ μὴ οὕτω διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐξουδενώσῃς ἡμᾶς. Ἐγὼ, τέκνον ἐμὸν, ὅτε τοῖς ἐμοῖς ὠσὶ προσῆλθον οἱ λόγοι, οὕτως ὑπὸ τοῦ πάθους ἐπάγην, καὶ οὕτως ὅλος ἐγενόμην τῆς ἐκπλήξεως, ὥστε εἰς ἀμηχανίαν μὲν καταστῆναι τοῦ γράφειν, μηδὲν δὲ ἄλλο ποιεῖν B ἢ ταλανίζειν μὲν τὴν οἰκείαν ζωὴν, θρηνεῖν δὲ καὶ ὀδύρεσθαι τὸν παρόντα καιρὸν, ὃς τοιαύτην περιπέτειαν ἤνεγκε τῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ἐπεὶ τῶν κληρικῶν αἱ ὀλοφύρσεις ἀνακοπὴν οὐκ ἐδέχοντο, ὀψὲ καὶ μόλις ὥσπερ ἐμαυτοῦ ἐγενόμην, καὶ πρέπον ἡγησάμην γράμμα πρὸς τὴν σὴν μεγαλόνοιαν διαχαράξαι, δι' οὗ παρεγγυῶμαι, εἰ δυνατὸν, φείσασθαι τοῦ ἱερατείου, μᾶλλον δὲ τῆς θείας δοξολογίας, ἣν εἰ καὶ διηνεκῶς ἔχει προσφερομένην ἐν οὐρανοῖς ὁ Θεὸς, ὅμως βούλεται καὶ ἐπὶ γῆς ταύτην αὐτῷ ὑπὲρ ἀνθρώπων προσφέρεσθαι. Εἰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλοι τινὲς, καὶ μὴ τῶν τὸ ἅγιον κυκλούντων θυσιαστήριον ὑπῆρχον, οὐδ' οὕτως ἦν ἀνεκτόν· τὸ γὰρ ὅλως ἀφιέρωμα ἤδη τι γεγενημένον εἰς κοινὴν C χρῆσιν μεταφέρειν, οὐκ ἔστιν ἀκατάκριτον. Ὅταν δὲ οἱ τὰ ἅγια φέρειν καταξιωθέντες, ἐκεῖνοι πρὸς στρατιωτικὰς λειτουργίας ἀπάγωνται, τί ἄν τις ἐρεῖ; Σκόπει, τέκνον ἡμῶν, ὅτι οὔτε ὕφασμα, οὔτε ἄργυρον, οὔτε χαλκὸν, ἀλλ' οὔτε λίθον εἰς ναὸν ἀφωρισμένον Θεοῦ, ἔξεστι κοινοποιεῖν, οὐδ' εἴ τις τολμᾷ ταῦτα, καταδίκης ἀνώτερος. Εἰ δὴ οὖν οὕτως ἐστὶν, ὥσπερ καὶ ἔστι, σοὶ καταλείπω θείᾳ χάριτι τελειοτάτῳ τὴν σύνεσιν ὄντι, τὸ νῦν γινόμενον κρίνειν.

vocibus editis, solo aspectu confusionem et dolorem suum manifestantes: cum autem dicendi initium fecissent, rem adeo flebiliter pronuntiarunt ut animam nostram ad eamdem confusionem et dolorem et angorem moverint. Et quo modo, mi fili, commotus non fuerim, cum sanctuarii ministri, sacerdotes, dico, et diaconi, et qualescunque simus et quibuscumque detineamur peccatis, sæculari excercitui annumerentur? Parce, Domine, sanctuario tuo, et ne nos, propter peccata nostra, ad nihilum redigas. Istis rebus auditis, mi fili, adeo commotus et consternatus fui, ut manus scribendi officium recusaret et nihil aliud fecerim, quam miserrimam meam deplorare vitam, lacrymas et gemitus edere de tempore præsenti, turbarum pleno. Quia autem clericorum lamentationes non cessabant, sero et difficulter mei compos factus sum; tum opportunum esse duxi litteras ad excellentiam tuam scribere, parciturus, si fieri possit, clericis seu potius divinæ gloriæ. Deus enim licet honorem hymnis oblatum indesinenter in cœlis audiat, nihilominus vult ut homines in terris parem ipsi deferant. Quod si alii quam altaribus inservientes in causa essent, minus gravis res foret: quidquid enim consecratum fuerit, ad usum profanum transferri non licet. Cum autem qui ad sacra pertractanda ordinati sunt, ad militum ministeria coguntur, quid dicendum? Perpende, mi fili, quod nec vestem, nec argentum æsve, ne lapidem quidem profanare licet, quæ templo Dei addicta sunt, et si quis contrarium facere ausus fuerit, damnationem non aufugiet. Quod si res ita se habet, quomodo revera se habet, prudentiæ tuæ, quæ gratia Dei maxima est, factorum judicium relinquo.

Ἐβουλόμην τὸ γράμμα ἐκτείνειν καὶ διὰ πλειόνων τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος, καὶ τὸ ἡμέτερον ἄλγος ἐμφανίζειν. Ἀλλ' ἱκανὰ τὰ εἰρημένα πρὸς τὴν σὴν ἀρετὴν, ἥτις κἂν μηδεὶς ἕτερος λέγῃ, δυνατὴ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ συνιέναι καὶ ἄλλους περὶ τούτου διδάσκειν. Τοσοῦτον δὲ μόνον φημὶ, ὅτι ἐξ ἀρχῆς προνόμιον δέδοται παρὰ τῶν κοσμησάντων εὐσεβείᾳ τὸ στέφος μητροπόλει, χάριν τῶν ἐν D αὐτῇ κεκροτημένων ἱερῶν συνόδων. Καὶ ὅρα ὅσος ὁ χρόνος· ἀφ' οὗ γὰρ Χριστῷ ὑπετάγη τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ ἡ τῶν σκήπτρων ἐξουσία τοῦτο παρεσχέθη, μὴ νῦν ὀφθῇ περιυβριζόμενον μηδὲ καταπεφρονημένον. Οὐ γὰρ ἄξιον οὔτε πρὸς τιμὴν διαβαῖνον ἢ τῶν προσταττόντων ἢ τῶν πληρούντων τὸ πρόσταγμα. Τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξοι ὁ Κύριος ἐν πᾶσιν εὐαρεστοῦντα, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀποδοχῆς ἀξιούμενον.

In votis erat litteras hasce longiores reddere et fusius inopportunitatem hujus rei demonstrando nostrum ostendere dolorem; sed dicta hæc sufficiunt virtuti tuæ, quæ a semetipsa, etsi nullus indicaverit, rem intelligere et aliis explanare valet. Hoc unum additum volo quod qui ab initio cum pietate regnarunt, privilegio clerum metropolitanæ Ecclesiæ ornavere, in conciliorum quoque ibidem habitorum gratiam. Nunc autem perpende tempora: quæ Christo regi ac Deo potestas sæcularis attributa est ea nunc in contemptum ne abeat quod nec imperantibus nec obedientibus honori esset. De cætero te valentem custodiat Dominus; in omnibus ipsi complaceas, et ab eo recipi merearis.

ΡΝΑ'. *Γρηγορίῳ Ἐφέσου.*

Οὐκ οἶδα τί ἐρῶ ἐπὶ τοῖς οὐκ ἐθέλουσιν ἀνεῖναι σπαραγμοῖς τὴν ἐπώδυνον καρδίαν ἡμῶν. Οὐ γάρ ἐστιν ἰδεῖν ἡμέραν, ἐν ᾗ μὴ διαξαινόμεθα ταῖς ἐπι-

CLI. *Gregorio Ephesi episcopo.*

Quid dicam de perpetuis cordis nostri cruciatibus? nulla est dies quæ non novos afferat dolores et denuo nos affligat, ita ut credam in me adimple-

Digitized by Google

tum iri dictum : Semper mala cumulantur malis. Undique insidiantur vitæ meæ : malum nondum abiit et jam aliud pejus astat ; nescio quomodo dicam, si quidem assuetis et humanis locutionibus utendum ; illud autem scio, peccata nostra hujus intumescentis mali causam esse. Quod enim nemo alius eventurum prædicere auderet, hoc nobis evenit ; unde ? nonne defluit ex fonte modo indicato ? Conturbatur animus, mi fili, tuus, et dolori tuo noster additur. Rem planius discas. Qui huc advenit Dyrrachii metropolita, nescio qua causa a sinu Ecclesiæ recedere decrevit ; sæpe sæpius illum hortationibus, quæ de labiis meis humilibus prodire possunt, a pessimo incepto ad meliora reducere expertus sum ; sed verba mea irrita fuerunt. Propterea nobis visum est ut illum ad te mitteremus, confisi ita pervicaciam ejus in obsequium abituram esse. Illud vero quoque præ oculis fuit, quod ibi moraturus, quotidie, uti conjicere licet, eos videbit qui ab Ecclesia defecerunt, et ob id difficilius redibit in sinum Ecclesiæ. Ad vos autem missus si quam novam ab Ecclesia secedendi causam habuerit, eo facilius ab ea recedet, quando pontificatus vestri virtutes cognoscens, initam dudum familiaritatem et beneficia quæ in eum contuleris reminiscetur ; aliter enim ad Judæ laqueum abibit et pessimo exemplo a consortibus dato Ecclesiam deseruisse male jactabit.

A τιθεμέναις ἀλγηδόσι, καὶ πληροῦται ὡς ἔοικε τὸ εἰρημένον, ὥςτινι καὶ ἐῤῥήθη ἀεὶ τὰ κακὰ τοῖς κακοῖς ἐπισυναπτόμενα τὸν ἐμὸν περιστοιχίζει βίον· καὶ παρῆλθεν οὔπω τὸ χεῖρον, καὶ παρέστηκεν ἕτερον χεῖρον, οὐκ οἶδα τί πρὸς ταῦτα ἐρῶ, ἀλλ' εἰ καὶ τοῖς συνήθεσι καὶ ἀνθρωπίνοις ἐχρησάμην λόγοις· πλὴν οἶδα τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν εἶναι τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης τῶν χαλεπῶν ἐπιθέσεως. Τὸ γὰρ ἃ μηδ' ἄλλου τινὸς προλέγοντος ἐλπίσαι γενέσθαι, ταῦτα ἡμῖν ἀπαντᾷν, πόθεν ἄλλοθεν, ἢ ἐξ ἧς εἶπον αἰτίας ἔχει τὴν γένεσιν ; Θορυβῇ τὴν ψυχὴν ἴσως, τέκνον ἡμῶν ἱερώτατον, ὥσπερ ἐπικεκαλυμμένης προσιούσης σοι τῆς ἡμετέρας ἀλγηδόνος. Οὐκοῦν τὸ πρᾶγμα ἐκδηλότερον μάνθανε. Ὁ τοῦ Δυῤῥαχίου μητροπολίτης τὰ ἐνταῦθα καταλαβὼν, οὐκ οἶδα τί B παθὼν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτὸν ἀπομερίζειν ἠγάπησε· τοῦτον πλειστάκις παραινέσεσιν, ὅσαι τῶν ταπεινῶν χειλέων ἡμῶν ἰσχὺν ἔχουσι προϊέναι, τῆς ἀτόπου γνώμης μετενεγκεῖν ἐπειράθημεν, ἀλλ' εἰς κενὸν ὤφθημεν ῥαψῳδήσαντες. Διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ὑμῶν σύνεσιν ἐκπεμφθῆναι αὐτὸν καλὸν εἶναι κεκρίκαμεν, ἐλπίζοντες τὸ ἀπειθὲς αὐτοῦ εἰς εὐπείθειαν οὕτω μετενεχθῆναι· ἅμα δὲ καὶ τοῦτο ἐνθυμηθέντες, ὅτι ἐνταῦθα διατρίβων ὑπὸ τῶν ἀποστατησάντων τῆς Ἐκκλησίας οἷα εἰκὸς καθ' ἑκάστην εἰσηγήσεις λαμβάνων, ὕστερον ὀφθήσεται πρὸς τὸ τῇ Ἐκκλησίᾳ συναφθῆναι δυσπειθέστερος. Πρὸς ὑμᾶς δὲ στελλόμενος, καὶ εἴ τινα πρόληψιν ἔσχε τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστατεῖν, ῥᾳδίως ἀποθήσει τήν τε ἄλλην ἀρετὴν τῆς σῆς ἀρχιερωσύνης ἐξευλαβούμενος, καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς συνήθειαν, καὶ ὅσης εὐεργεσίας αὐτῷ πρόξενος ἐγένου ἀναλογιζόμενος, εἰ μὴ ἄρα πρὸς τὸν τοῦ Ἰούδα βρόχον, καὶ εἴ τις ἐκείνων παρόμοιος κατένευσε, καὶ διὰ τοῦτο φιλονεικήσει τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτὸν ἀποτεμεῖν σώματος.

CLII. *Incerto.*

Nihil aliud, mi fili, ad te scribo qui proprio ingenio ad omne bonum et Deo gratum duceris, nisi ut epistolæ hujus latores commendemus ac notum faciamus illos ab Ecclesia Dei propter servitutem, id est cymarum tributa amatos esse. Intelligentiæ tuæ negotium est re audita, illos ab omni publica servitute et vexatione liberatos tueri ; impossibile est, uti ipse nosti, vectigalia publica solvere et tributa conferre, ab Ecclesia imperata. De cætero, valeas, mi fili, et custodiat te Dominus sub umbra alarum suarum, ut asperam et duram vitæ viam perficere possis.

C PNB'. *Ἀδήλῳ.*

Οὐδὲν ἄλλο πρὸς τὴν ὑμῶν σύνεσιν, τέκνον ἡμῶν, αὐτοπαράκλητον οὖσαν πρὸς τὸ καλὸν καὶ θεάρεστον γράφομεν, ἢ μόνον ὅσον εἰς τὸ παραστῆσαι τοὺς ἐπικομιζομένους τὸ γράμμα, καὶ γνωρίσαι ὑμῖν ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ πρὸς τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἀποταχθεῖσαν ὑπηρεσίαν, λέγομεν δὴ τὴν τῆς κράμβης συντέλειαν, ἀφωρισμένοι τυγχάνουσι. Σὸν οὖν ἐστι καὶ τῆς σῆς ἔμφρονος γνώμης τοῦτο μαθόντι διατηρῆσαι αὐτοὺς ἀβαρεῖς τῆς ἄλλης τοῦ δημοσίου περιαγωγῆς καὶ περιστάσεως. Ἀδύνατον γὰρ, ὡς καὶ αὐτὸς ἐξεπίστασαι, ταῖς τε λειτουργίαις τοῦ δημοσίου ὑπάγεσθαι, καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀποταχθεῖσαν αὐτοῖς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτελεῖν συνεισφοράν. Τὰ δ' ἄλλα ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξοι ὁ Κύριος, τέκνον ἡμῶν, ὑπὸ τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων αὐτοῦ, τὴν ἀνώμαλον καὶ πολύπονον τοῦ βίου ὁδὸν ἐξανύοντα.

CLIII. *Theodosio monacho et cubiculario.*

Alia de monachis speraveramus, ac quæ nobis per litteras manifestata sunt : nempe eos non parvo fruentes beneficio per reverentiam vestram collato nunquam tuæ liberalitatis memoriam esse amissuros, sed per totam vitam merita meritis repensaturos et benefactorem pro viribus in honore habituros. Nunc autem quid dicam ? Dolore oppressus cum Propheta clamabo : « Salva me, Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam veritates imminutæ

D PNΓ'. *Θεοδοσίῳ μοναχῷ καὶ κουβουκλεισίῳ.*

Ἄλλας ἐτρέφομεν ἐλπίδας ἐπὶ τοῖς μονάζουσιν, ἢ ὁποίας νῦν διὰ τοῦ γράμματος ἔγνωμεν. Ὡς εἰκὸς γὰρ ἠλπίζομεν οὐκ ὀλίγης εὐεργεσίας ἀπολαύσαντας αὐτοὺς παρὰ τῆς ὑμῶν ὁσιότητος οὐ μόνον οὕτως ἐν βραχεῖ καιρῷ ἐπιλελῆσθαι τῆς σῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ τὸν πάντα βίον διατελέσειν εὐγνωμονοῦντας, καὶ τὸν εὐεργέτην ὅση δύναμις ἀντιδεξιοῦσθαι ταῖς θεραπείαις σπουδάζειν. Νῦν δὲ τί εἴπω ; Ἐξάγομαι γὰρ ὑπὸ τῆς λύπης,

Digitized by Google

καὶ φθέγγομαι σὺν τῷ Προφήτῃ· «Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι A ἐκλέλοιπεν ὅσιος, ὅτι ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι, ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός.» Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τῆς ἀχαριστίας, ἴσως καὶ νῦν τοῦ κέρδους αἰσθήσονται· πάντως δὲ εἰ καὶ μὴ νῦν, ἀλλ' ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι συντετάξονται τοῖς ἀγνωμονοῦσι. Σὺ δὲ, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀκηδίᾳ, μηδὲ τὸ ὑψηλὸν τῆς διανοίας τῷ πάθει καταβαπτίσῃς, ἀφορῶν πρὸς τὴν θείαν ἀντίληψιν, ἥτις οὐδέποτε καταλείπει τοὺς πρὸς αὐτὴν ἀφορῶντας. Ἀλλὰ τῶν μὲν ἀγνωμονησάντων ὑπερεύχου, οἰκτείρων τῆς κακίας αὐτοὺς ὡς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ· ἐπὶ δὲ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων πεποιθότι ἀνάβηθι λογισμῷ· πάντως γὰρ σὺν τῇ θείᾳ εὐμενείᾳ τῶν τέως λυπούντων τὴν ζωὴν ἔσται διάλυσις παρὰ τοῦ μηδέποτε καταισχύνοντος Θεοῦ τοὺς οἰκείους θεράποντας. B Περὶ δὲ τῆς ὑμῶν εἰσόδου ὅτι καὶ μέχρι τοῦ παρόντος οὐ γέγονεν, ἴσθι λελυπημένους ἡμᾶς ἐπὶ σοί. Οἶμαι γὰρ μὴ ἐπιλελῆσθαί σε, ὅτι προσείπωμεν ἐξιόντι σοι, τὴν Γέννησιν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, μὴ χωρὶς τῆς μεθ' ἡμῶν συνουσίας τελέσειν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὴ γέγονε, τέως ἣν νῦν ἐν τῷ γράμματι προθεσμίαν παρέθου μὴ διαψεύσῃ· ἀλλ' εἴ γε τῷ παρόντι βίῳ Θεῷ κεκριμένον ἐστὶ περιφέρεσθαι ἡμᾶς, τὴν τῶν Βαΐων ἑορτὴν ἧκε σὺν ἡμῖν ἑορτάσων. Ἃ δὲ περὶ τῆς δίκης τῶν μοναχῶν ὑπεσήμαινε τὸ γράμμα, δεῖ ἐκείνους παρεῖναι μεθ' ὧν ἔχουσι λόγων δικαίων· καὶ εἴτε ἡμῖν ἐντυχεῖν, εἴτε προσφωνῆσαι ταῖς βασιλικαῖς ἀκοαῖς τὰ τῆς ὑποθέσεως. Οὕτω γὰρ μᾶλλον ῥᾴδιος ἔσται ἡ τῶν πραγμάτων διοίκησις.

sunt a filiis hominum, et non est qui faciat bonum, non est usque ad unum [a]. » Illi autem et ingratitudinem et forsan lucrum præsens sentient; utique, si non in præsenti, profecto in futuro sæculo ingratis annumerabuntur. Tu vero, o homo Dei, nec acedia nec mœstitia animum tuum deprimas, ad divinam autem aspicias remunerationem, quæ expectantibus illam nunquam deficiet. Pro ingratis effundas preces et cum sis homo Dei, illorum malitiæ te misereat; confidenter ad spem meliorem cum fiducia refugias: divina enim benignitate fit ut qui hac in vita affliguntur, a malo liberentur a Deo qui servos suos confundi non sinit. Quod autem hucusque nos non inviseris, scito nos tibi subiratos esse; puto te haud oblitum esse, quod Nativitatem Christi Dei abeunti tibi dixi, non nisi te præsente celebratum iri. Quod cum factum non sit, cave ne quod de novo promittis falsum sit! Quod si Deo beneplacitum, fuerit ut in præsenti vita nos invicem amplexuri simus, Palmarum festivitatem nobiscum celebratum venias. Quod deinceps de monachorum litigio dicit epistola, illos convenire oportet quibuscum rem habent; tum enim aut ipsi rem tractabimus aut ad aures regias portabimus. Ita sane facilius componentur omnia.

ΡΝΔ'. Γρηγορίῳ Ἐφέσου.

C Καὶ πρότερον περὶ τῆς μελετηθείσης ὑπὸ τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν συσκευῆς (τί γάρ με δεῖ ἄλλους αἰτιᾶσθαι, προφανοῦς ἡμῖν τῆς αἰτίας οὔσης;) ἐγράψαμεν, τέκνον ἡμῶν ἱερώτατον, ὡς μέχρι τῆς ὁρμῆς καὶ μόνης τὸ κακὸν ἔστη, οὕτω τῆς ἄνωθεν ἀγαθότητος διοικονομησαμένης, καὶ πεῖρά τις οὐ προσήγγισε κακότητος. Νῦν δὲ εἴ γέ τι ἐν ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἄμεινον δεῖ λέγειν, τέως ἀποσαλεύομεν ἐν τοῖς ἀμείνοσι, περὶ δὲ τῶν ἐσομένων ἀπὸ τοῦδε πρὸς τὸ ἀστάθμητον ἀφορῶσι τῶν ματαίων τοῦ βίου πραγμάτων, οὐκ ἔστι λόγος. Πλὴν εὐχόμεθα εἰ καὶ ἀχρεῖοι τοῦ συνοίσοντος διὰ τῶν ἱερῶν ὑμῶν εὐχῶν τῇ ψυχῇ μὴ διαμαρτεῖν. Καὶ ἔστωσαν ὁποῖά ποτ' ἂν ᾖ, ὡς οὐδὲν ἡμῖν σὺν Θεῷ μελήσει περὶ τῆς τούτων διαθέσεως. Ἐῤῥωμένον σε διαφυλάξοι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν μεμνημένον, ἐν ταῖς ὁσίαις εὐχαῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος.

CLIV. *Gregorio Ephesi episcopo.*

Quæ prius de peccatis meis scripsimus (ut quid enim alios accusem, cum vera causa nobis pateat?) malum usque ad hanc diem, mi fili, longius non processit, divina sic disponente bonitate, et effectum nullum habuit. Nunc si quid melius de humana vita dicendum est, circa meliora quidem fluctuamur; in futuris autem nihil nisi incertum et vanum videmus. Unum rogamus etsi in vanum: ut per sanctas preces vestras anima mea damnum non capiat. Res sunto aliæ utcunque sunt; Deo permittente de iis non curamus. Valetudinem tibi conservet Christus Deus noster; tu in sanctis precibus tuis nostræ humilitatis memineris.

ΡΝΕ'. Ἀδήλῳ.

D Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τὸ νέφος τῆς ἐπὶ σοὶ λύπης ἡμῶν διασκεδάσας, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ καὶ πρὸ τοῦ γράμματος ἡ σκυθρωπὴ ἀγγελία τῆς σῆς ἀῤῥωστίας προσῆλθε ταῖς ἡμῶν ἀκοαῖς, δι' ἣν καὶ τῷ νέφει τῆς ἀθυμίας συνείχετο ἡμῶν ἡ ψυχή. Ἀλλὰ χάρις τῷ ἁγίῳ τῷ Θεῷ τῷ νῦν διὰ τῆς παρουσίας τῶν γραμμάτων τὰ χρηστότερα δόντι μαθεῖν, καὶ τῆς ἐπὶ σοὶ ἀπαλλάξαντι λύπης· ταῦτα μὲν περὶ τοῦ κατασχόντος νοσήματος. Περὶ δὲ τοῦ κουβουκλεισίου μηδεμίαν ἡ σὴ ὁσιότης φερέτω θλίψιν. Εἰ γὰρ καὶ γέγονε βασιλικὴ πρόσταξις τοῦ ἐξωσθῆ-

CLV. *Incerto.*

Benedictus Deus qui nubem doloris nostri ob te dissipavit; ante epistolam tuam, o homo Dei, triste nuntium morbi tui ad aures nostras pervenerat; quapropter anima nostra in mœstitiam incidit. Sed gratias Deo sancto, qui nobis meliora annuntiari et te ipsum sanitati restitutum voluit. Hæc quidem de valetudine. De cubiculario autem reverentia vestra ne sit sollicita; ut enim mandatum regium jusserit quosdam cubiculariorum pellendos, nihil istiusmodi in nostrum decretum est aut decernetur: in sua enim dignitate et munere perma-

[a] Psal. XI, 2.

Digitized by Google

nebit. Si hujus rei gratia affligeretur animus, noli sollicitus esse; imo, concedente Deo, te ab omni infirmitate liberatum esse nobis nuntiabis.

CLVI. *Romano imperatori.*

Domine et fili, glorificate in Deo. Sicut plaga magna et acerbum afferens dolorem fuit tua a nobis separatio. Attamen consideremus, quod et hic sicut in cæteris omnibus se benefactorem præbuerit Deus. Etenim si, quod dixi, necessitate contigit, cui potius separationis dolor ferendus erat: tibine, qui fortior in tolerandis miseriis, an illi quæ muliebri fragilitate omnino cadebat, et doloris gravitate imposita (quem utinam avertisset Deus!) de seipsa desperans et præ dolore in contumelias contra Deum et blasphemias prorupit? Hanc tibi Deus creator et connubii auctor conjunxerat: gratias agamus pro beneficiis quibus perfruimur juxta beneplacitum ipsius; curam habet vitæ nostræ et vitæ omnium credentium in ipsum, quorum tu etiam es, domine; ad utilitatem dirigit negotia. Abjiciamus ergo pravas cupiditates et tristitiam ne pro querelis nostris contra judicium divinum condemnemur. Quæ beatus propheta David de filio suo dixit, probe nosti, et de hoc scribere superfluum videtur; sed exterorum virorum magnanimitatem ob similitudinem citabo.

In Romanorum imperio, antequam Christus Deus suæ potestati subjecisset, quidam vixit Æmilius. Si hominis nomen et virtutem cognoscere vis, hic duobus filiis eodem die mortuis, animam dolore perfrangi non sivit, nec quid simile passus est quod experiuntur ii qui sese propter mortuos dilacerant. Quid igitur egit? « Gratias ago, dixit, quod per omne tempus quo Deus voluit ut viverent, de eo gavisus sim quod ex semine meo geniti essent. Sed ne nunc quidem ingratum me præbebo, quod illos mori decreverit. » Fuit et alius vir inter Græcos illustris cujus filius, in alia degens regione, mortis falce, sicuti flos, succisus est; venerunt quidam, cum tristi, ut putabant, nuntio; quum audisset pater magnanimus, nihil se indignum fecit, pectus non percussit, lacrymas non effudit, sed ad nuntios dixit: « Sciebam, amici, mortalem a me genitum fuisse. »

Ita tu quoque, domine, ea quam dedit Deus intelligentia stabis, nec quid indigni virtute tua committes; sciebas enim, quum conjungereris illi cum mortali te conjungi; ita enim ejus amore erga te summopere gaudebas. Ne igitur nunc te geras, ut homo a Deo injustitiam passus, mœstum et tri-

καί τινας τῶν κουβουκλεισίων, ἀλλ' εἰς τὴν οὖν καὶ ἡμέτερον οὐδὲν τοιοῦτον οὔτε γέγονεν, οὔτε γενήσεται. Ἔσται δὲ ὥσπερ πρὸ τούτου ἐν τῷ οἰκείῳ μένων ἀξιώματι, καὶ τῆς κατὰ πρόσωπον ἡμῶν μὴ ἀποστερούμενος παραστάσεως· ὥστε εἴ τι χάριν τούτου παρηνώχλει τῇ σῇ ψυχῇ λυπηρὸν, τοῦτο ἀπόθου, καὶ Θεοῦ κατανεύοντος τῆς τελείας ἀπαλλαγῆς τῆς ἀῤῥωστίας ἡκέτω τὰ εὐαγγέλια.

ΡΝϚ'. *Ῥωμανῷ βασιλεῖ.*

Δέσποτα καὶ τέκνον δεδοξασμένον ὑπὸ Θεοῦ, ὡς μὲν ἡ πληγὴ μεγάλη καὶ πικρὰν φέρουσα τὴν ὀδύνην ἡ ἐκείνην, ὅπερ καὶ γέγονεν ἐξ ἡμῶν χωρισθῆναι· σκεψώμεθα οὖν, ὅτι καὶ ἐν τούτῳ ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις εὐεργέτησεν ἡμᾶς ὁ Θεός. Εἰ γὰρ ὅπερ εἶπον ἀνάγκη συμβῆναι, τίνα μᾶλλον ἔδει τὴν ἐκ τοῦ διαχωρισμοῦ ὑπομεῖναι ὀδύνην, σὲ τὸν δυνάμενον μᾶλλον ὑποφέρειν τὸ ἄλγος, ἢ ἐκείνην τὴν διὰ τὴν γυναικείαν ἀσθένειαν μέλλουσαν παντελῶς ὀκλάζειν, καὶ πρὸς τὸ βάρος τῆς ὀδύνης εἴπερ συνέβη, ὃ μὴ βούληται ὁ Θεὸς συμβῆναι, παντελῶς ἑαυτῆς ἀπογινώσκειν, καὶ τυχὸν καὶ εἰς βλασφήμους λογισμοὺς καὶ λόγους ὑπὸ τοῦ πάθους ἐξάγεσθαι; Συνέζευξεν αὐτὴν ὁ Θεὸς ὁ πλάστης καὶ νυμφαγωγός. Εὐχαριστήσωμεν ὑπὲρ ὧν ἀπηλαύσαμεν τῇ ἐκείνου κρίσει· αὐτῷ μέλει περὶ τῆς ἡμῶν καὶ τῶν ἐπ' αὐτῷ πεποιθότων, ὧν, δέσποτα, καὶ αὐτὸς τυγχάνεις· πρὸς τὸ συμφέρον διεξάγει τὰ πράγματα. Ῥίψωμεν τὸ πάθος, ἀποβαλώμεθα τὴν κατήφειαν, ἵνα μὴ ὥσπερ γογγύζοντες κατακριθῶμεν κατὰ τῆς θείας κρίσεως. Τὰ μὲν τοῦ μακαρίου προφήτου Δαβὶδ ἐπὶ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, οἶδα ὅτι ἐπίστασαι, καὶ περιττόν ἐστι περὶ τούτου γράφειν ἡμᾶς. Ἀλλ' ἑτέρων τινῶν μεγαλοψύχων ἀνδρῶν ἐφ' ὁμοίοις πάθεσι μεγαλοψυχίαν διηγήσομαι.

Ἐγένετό τις ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ οὔπω τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τὰ Ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα τῇ ἑαυτοῦ ὑποτάξαντος ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ἐγένετό τις Αἰμίλιος, ὄνομα τῷ ἀνθρώπῳ, εἴ γε μαθεῖν καὶ τὴν κλῆσιν ἐπιθυμεῖς· καὶ δύο παίδων ἀῤῥένων κατὰ τὸ αὐτὸ τεθνηκότων, οὐκ ἐκλάσθη τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ πάθους, οὐκ ἔπαθέ τι τοιοῦτον οἷον πάσχουσιν οἱ κοπτόμενοι ἐπὶ τοῖς νεκροῖς· ἀλλὰ τί; Εὐχαριστῶ, ἔφη, ὅτι ἐφ' ὅσον χρόνον εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ἐπ' αὐτοῖς εὐφρανθῆναι, τὴν εὐφροσύνην ἔσχον ἐφ' οἷς ἐκ τοῦ σπέρματός μου ἐβλάστησαν· καὶ νῦν ὅτε ἔκρινε τούτους λαβεῖν, οὐκ ἔσομαι ἀχάριστος. Ἄλλος ἀνὴρ ἐπίσημος ἐν τοῖς Ἕλλησι. Τούτου παῖς ἀλλαχοῦ που διατρίβων τῇ τοῦ θανάτου δρεπάνῃ ὥσπερ τις ἐκόπη βλαστός. Καὶ ἧκόν τινες ὡς ἐνόμιζον ὀδυνηρὰν ἀπαγγελίαν κομίζοντες. Ἀλλ' ἀκούσας ὁ μεγαλόφρων πατὴρ, οὐδὲν ἔπαθεν ἀνάξιον τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς· οὐκ ἐκόψατο, οὐκ ἐθρήνησεν, ἀλλ' ἔφη πρὸς τοὺς ἀπαγγείλαντας· Ἠπιστάμην, ὦ οὗτοι, ὅτι θνητὸν ἐγέννησα.

Οὕτω καὶ σὺ, δέσποτα, τῇ παρὰ Θεοῦ δεδομένῃ σοι φρονήσει συνδιατιθέμενος, μηδὲν ἀνάξιον τῆς σῆς μεγαλοφροσύνης πάσχειν ὑπομείνῃς, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι ὅτε συνεζεύχθης αὐτῇ, θνητῇ συνεζεύχθης, μᾶλλον ὑπὲρ ὧν αὐτῇ συνέζησας χρόνων, καὶ ὧν ἀπήλαυσας τῆς ἐκείνης φιλανδρίας καὶ μὴ νῦν ὥσπερ

Digitized by Google

ἀδικίαν παρὰ Θεοῦ ὑποστάς, οὕτω φαίνου κατηφὴς καὶ σκυθρωπάζων. Καὶ γὰρ οἱ κατηφείᾳ καὶ σκυθρωπότητι συγκατεχόμενοι, πάντως διὰ ζημίας τινὰς καὶ βλάβας τὰ τοιαῦτα πάσχουσιν. Οὐκ ἔστιν οὖν φοβερὸν, δέσποτα καὶ τέκνον μου ἠγαπημένον, τὸ νομίζειν ἐζημιῶσθαι ἡμᾶς ὑπὸ Θεοῦ καὶ βλάβην τινὰ παρ' αὐτοῦ ὑπομεῖναι, τοῦ δοξάσαντός σε καὶ πρὸς τὸ ὕψος τῆς βασιλείας ἀναγαγόντος καὶ τῆς κληρονομίας αὐτοῦ τῆς ἁγίας δεσπότην καὶ κύριον καταστήσαντος; Μὴ, παρακαλῶ, μηκέτι θρηνῶμεν, μὴ ὀδυρώμεθα, μὴ τὴν κατήφειαν περιφέρωμεν· ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστῶμεν καὶ δοξάζωμεν ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσι, καὶ ἐν τούτῳ τὸν ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ παρόντος, τὸν σὸν φαιδρύναντα βίον καὶ εὐεργετήσαντα· καὶ ἔτι πεποίθαμεν τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι τὰς εὐεργεσίας ἐπαυξήσοντα, ἐὰν ἡμεῖς εὐαρεστεῖν αὐτῷ, καὶ κατὰ δύναμιν τὰ εἰς θεραπείαν πράττειν σπουδάσωμεν. Εἴη δὲ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ ταύτης ὑπεράνω τῆς λύπης τιθεὶς καὶ πάντων λυπηρῶν, ὅσα τῇ ὀδυνηρᾷ ταύτῃ παρακολουθεῖν οἶδε ζωῇ, καὶ τῆς αἰωνίου χαρᾶς καὶ φαιδρότητος παρεχόμενος τὴν κληρονομίαν.

A stem : etenim qui tristia et animi dejectione premuntur, semper detrimentum et damna patiuntur. Nonne res formidanda, o domine et fili dilectissime, si putares te damnum quoddam ex Deo habere qui te glorificavit, ad fastigium regni evexit et in hæreditate sancta sua dominum et herum constituit? Ne, quæso amplius ingemiscamus, nec de sorte queramur, neque tristitiam circumferamus; imo gratias et gloriam retribuamus in his sicut et in aliis Deo, qui ab initio usque ad hunc diem vitam tuam illustravit et beneficiis ornavit; confidamus adhuc beneficia bonitate ipsius in nos collatum iri, si complacuerimus ipsi et pro viribus coluerimus. Utinam Christus Deus noster, qui supereminet huic dolori omnibusque luctibus tristi huic vitæ inhærentibus, hæreditatem gaudii et hilaritatis æternæ concedat!

ΡΝΖ'. *Δημητρίῳ Κυζικοῦ.*

Ὥσπερ ἦν προσῆκον τέκνου ἡμῖν ποθουμένου ἀναμαθοῦσιν εὐετηρίαν, ἡ ὀφειλομένη τῷ Θεῷ ἀνηνέχθη εὐχαριστία. Εὐχόμεθα δὲ καὶ ἔτι παντὸς λυπεῖν εἰδότος ἐναντιώματος ἀνώτερον διατηρεῖσθαι, καὶ κατὰ μηδὲν τὴν ὑμῶν ἀρετὴν εἰς τὸ τὰ οἰκεῖα πράττειν ἀπείργεσθαι, ἀλλ' ὑπάρχειν ἀεὶ πρός τε τὴν θείαν εὐαρέστησιν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ποιμνίου κατάρτισιν ἀνεμπόδιστον. Ἃ δὲ περὶ τῶν κληρικῶν ἔγραψας, τῶν οὐκ οἶδα πῶς εἴπω ἐξ ἀσυνεσίας ἢ κακουργίας μὴ βουληθέντων ἀπαντῆσαι ἐν τῇ ὡρισμένῃ κρίσει, διὰ τὸ μὴ δόξαι ἡμᾶς οἷον πικρίᾳ τινὶ ἀντιφέρεσθαι πρὸς τὴν τούτων πλημμέλειαν, καλῶς ἔχει βραχύ τι προσυπομεῖναι καὶ προτρέψασθαι αὐτοὺς, καθὼς ἀπ' ἀρχῆς ὥρισται, ἐπὶ τοῦ τόπου παραγενέσθαι, καὶ τῷ δικαίῳ λόγῳ καταθέσθαι. Εἰ δὲ μὴ βούλοιντο, ἀλλ' ἔτι τῆς οἰκείας ἀντέχονται κακοτροπίας, τότε ὅπερ ἠξίωσας, ἔσται, καὶ γράμμα παρ' ἡμῶν ἐκπεμφθήσεται, ὥστε καὶ ἀπόντων αὐτῶν πέρας ἐπιτεθῆναι τοῖς κεκριμένοις. Καὶ ἡμῖν, ἀδελφὲ καὶ τέκνον τὸ μάλιστα ἠγαπημένον καὶ ἀγαπῶν, τὰ μὲν ἐκ τοῦ γήρως καὶ τῆς ἀσθενείας ὀδυνηρὰ ἐπέστη, ὡς οὐδὲν ἔλαττον, ἵνα μὴ λέγω μᾶλλον ἐπίκειται. Ἡ δὲ τῶν ἄλλων ὅσα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν προστιθέμενα τὴν ἄθλιον ζωὴν δαπανᾷ, πῶς ἄλλως εἴπω ἢ θεόθεν κάκωσις, οὐκ οἶδα εἰ μὴ προστασίας οἷς οἶδε κρίμασι λαχούσης ὁ τάξας εἰς τοῦτο Θεὸς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν ζῶσι συναναστροφῆς προτρέπεται φέρειν ἡμᾶς. Οὐκ ἐβουλόμην οὖν εἰσελθεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον πορρωτέρω καὶ πρὸς τὴν νῆσον ἀπιέναι. Τῆς δὲ ὁρμῆς ἐπεσχέθην, οὐ δυνηθεὶς ἀξίωσιν ἀδελφοῦ καὶ τέκνου μοι ποθουμένου εἰς κρίσιν τῆς ἐμῆς ἀποῤῥίψαι δευτέραν βουλήσεως. Εἰσελευσόμεθα οὖν ὡς ἐπέστειλας, ἅμα καὶ ὀψόμενοι καὶ Θεοῦ διδόντος, παράκλησιν ἐπὶ τοῖς συνέχουσι τῇ κοινῇ συνομιλίᾳ εὑρήσοντες, καὶ εἴ τι δεῖ περὶ τῆς τῶν πραγμάτων χαλεπότητος σοὶ τῷ χάριτι Θεοῦ μηδὲν προτιμῶντι τοῦ φρονεῖν ὀρθῶς συνδιασκεψόμενοι.

B

CLVII. *Demetrio Cyziceno.*

Uti decebat, audita filii dilectissimi conservatione, debitas Deo retulimus gratias, et insuper precamur ut ab omni afflictione servetur salvus et incolumis, neque unquam virtus vestra avertatur ad propria negotia, sed tota et semper ad servitium Dei atque ad gregis salutem intendatur. Quæ de clericis mandas, nescio utrum ignorantia resistant an malitia judicio indicato; ne videamur autem nimis acerbe eorum insequi errores, bonum est ut modicum adhuc exspectemus, et sicut a principio definitum est, illos adhortemur ut loco se teneant et justo judicio se submittant. Si noluerint et propriis persliterint agendi rationibus, tunc fiet quod requiris : mittentur litteræ a C nobis ita ut absentibus illis judicium finem suum habeat. Nobis autem, frater et fili perquam dilecte et diligens, senectutis et infirmitatis molestiæ non mediocriter incumbunt; quæ deinde veniunt a peccatis nostris, vexationibus vitam nostram replet; forsan munus, quod sibi notis judiciis tribuit Deus et inter homines conversatio ad vitam protrahendam conducunt. Igitur redire nolumus, sed multo magis procedere et ad insulam navigare in animo est : et nobis jam objicere non poteris me circa fratrem et filium charissimum decisionem mutasse. Veniemus igitur, quemadmodum mandasti; Deo volente nos invicem videbimus et in communi colloquio consolationem in ærumnis inveniemus; et si de rerum difficultate deliberandum est, tecum D deliberabo, qui nihil majoris existimas quam, auspice Deo, de rebus honestis cogitare.

ΡΝΗ'. *Κωνσταντίνῳ μητροπολίτῃ Λαοδικείας.*

Ἐλυπήσαμεν τὴν ὑμῶν ὁσιότητα οὐχὶ τοῦτο θέμενοι σκοπὸν, μὴ γένοιτο, οὐδ' ἄλλοθέν ποθεν παρακεκινημένοι, μὴ τοῦτο λογίζου, τέκνον ἡμῶν,

CLVIII. *Constantino Laodicensi metropolitæ.*

Reverentiam vestram contristavimus, minime volentes, absit a nobis! nec ab alio quopiam incitati, crede mihi, fili, imo te ipsum et nos do-

Digitized by Google

lore liberatos volebamus, quod quidam hinc et inde circumvagantes contra reverentiam vestram argutabantur et multorum aures offendebant. De hisce noli offendi et dolere. Quid mali? Gratia Dei illorum cavillatio virtuti tuæ nullam turpitudinis notam intulit, imo ipsi malam sibi notam inusserunt et quid simile perpessi sunt ei accidit, quod sæpissime in canibus, qui projectilia mittentem consectare non valentes, immissos mordent lapides; ita et illi suam ad alios causam deferentes non frustra perfectionem vestram latratu suo insecuti sunt. Si quid igitur hucusque perpessus es in anima tua, quod contra fas est, homo cum sis, projicias pravas cupiditates, si qua tibi refert ut animam nostram non contristes; iterum enim dico, ne istiusmodi suspicionem habeas: non a nobismet ipsis nec ab alio excitati sumus ad rem istam, verum satius duximus imprudentium illorum clericorum clamoribus finem imponere, ne hinc et inde circumeuntes et virtutis tuæ nescios forsan ad falsas opiniones de tua abrepturi essent reverentia. De cætero valeas, et quatenus homo Dei atque pontifex, major sis vulgi pusillanimitate.

ἀλλὰ μᾶλλον ὑπολαμβάνοντές σέ τε καὶ ἡμᾶς ἀπαλλάξειν λύπης, ἐφ' οἷς ἔνθεν κἀκεῖθεν περιτρέχοντες οἱ κατὰ τῆς σῆς ὁσιότητος φλυαροῦντες, πολλῶν ἀκοὰς παρηνώχλουν. Οὐ χρὴ οὖν τὴν σὴν ἐπὶ τούτῳ ἀρετὴν λυπεῖσθαι. Τί γὰρ καὶ ἀπήντησε χαλεπόν; οὐδὲ γὰρ χάριτι Θεοῦ ἡ ἐκείνων φλυαρία μῶμόν τινα τῇ σῇ ἀρετῇ προσετρίψατο, ἀλλ' αὐτοὶ μᾶλλον ὤφθησαν κατεγνωσμένοι, καὶ ὅμοιόν τι πάσχοντες, οἷον πολλάκις ἐν τοῖς κυσὶν ἔστιν ἰδεῖν, οἱ τῷ βάλλοντι προσψαῦσαι μὴ δυνάμενοι, τοὺς ἐπ' αὐτοὺς βαλλομένους δάκνουσι λίθους. Οὕτως οὖν κἀκεῖνοι πρὸς ἄλλους φέροντες τὴν αἰτίαν, οὐ κατὰ τῆς ὑμῶν τελειότητος εἰκῇ καὶ μάτην ὑλακτοῦντες ἠλέγχθησαν· ὥστε εἴ τι καὶ νῦν μέχρι τοῦ νῦν ἄνθρωπος ὢν ἔπαθες τὴν ψυχήν, ὡς οὐκ ἔδει, ῥῖψον τὸ πάθος, εἴ τί σοι πρόσεστι φίλτρον ἡμέτερον καὶ λόγος, περὶ τοῦ μὴ ἀλγεῖν τὴν ἡμετέραν ψυχήν. Καὶ πάλιν γάρ, φημί, μὴ τοῦτο εἰς ὑπόληψιν ἔχε· οὔτε οἴκοθεν, οὔτε παρ' ἄλλου τινὸς πρὸς τοῦτο ὑπήχθημεν, ἀλλὰ μᾶλλον βουλόμενοι τὰς τῶν ἀσυνέτων ἐκείνων κληρικῶν ἀποπαῦσαι κραυγάς, ἵνα μὴ ἐνταῦθα κἀκεῖ περιιόντες, τοὺς οὐκ εἰδότας ἴσως τὴν σὴν ἀρετὴν πρὸς ὑπολήψεις ἀναξίους καὶ ἀπρεπεῖς τῆς ὑμῶν ὁσιότητος συναρπάζωσι. Τὰ δ' ἄλλα ἐρρωμένος ἡμῖν εἴης, καὶ οἷα τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καὶ ἀρχιερεύς, τῆς τῶν πολλῶν μικροψυχίας ἀνώτερος.

CLIX. *Eidem.*

Quoad judicium vestrum de sacerdote, qui propria motus stultitia contra pontificem suum contumeliosum se gessit, cum nulla de facto adsit contradictio (canonum enim vi confirmatur), hoc unum additum volumus, ut nobis licitum sit benigniorem quamdam fovere cogitationem et commiserationem quamdam exhibere erga imprudentem, illumque rursus in locum suum restituere. Etenim peccata illa irremissibilia sunt, quæ sanctuario impietatis notam inurunt. Si autem ea quæ propter errantium pusillanimitatem ad nos spectant solos condonare voluerimus, divinam benignitatem puto nobis non iratam fore: nonne ipse est qui omni sacrificio misericordiam præfecit, dicendo: «Misericordiam volo et non sacrificium?» Præceptum hoc mihi videtur egregie inordinato illi adaptari et misericordiam ex animo vestro proventuram. His ego assentior; non enim erit, nisi viscera sua omnino claudens misericordiæ, qui proximo inopi auxilium recuset.

ΡΝΘ'. *Τῷ αὐτῷ.*

Ἐπὶ τοῖς κεκριμένοις ὑμῖν περὶ τοῦ ἱερέως, ὃν ἀφροσύνη διερεθίζουσα τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως ὑβριστὴν ἀπειργάσατο, οὐδεμιᾶς ἀπαντώσης τῇ κρίσει ἀντιλογίας (κανόνος γὰρ ἰσχύϊ διασφαλίζεται), τοῦτο μόνον φαμὲν, ὡς ἔξεστι βουλομένοις ἡμῖν ἐπιεικεστέραν τινὰ γνώμην συμπαθῶς κινουμένοις πρὸς τὸν ἀφρονευσάμενον ἐπιδείξασθαι, καὶ πάλιν ἐν τῷ οἰκείῳ ἀποκαταστῆσαι βαθμῷ, διότι τῶν ἁμαρτημάτων ἐκεῖνα παντελῶς ἀσύγγνωστα, ὅσα μῶμον τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ προστρίβεται· ἃ δὲ πρὸς ἡμᾶς ἐξ ἀνθρωπίνης μικροψυχίας τῶν πλημμελούντων μόνους ὁρᾷ, ταῦτα εἰ συγχωρεῖν βουλοίμεθα, οἶμαι τὴν τοῦ Θεοῦ εὐμένειαν μὴ νεμεσήσειν ἡμῖν. Πῶς γὰρ ὅς γε πάσης τῆς αὐτῷ προσφερομένης θυσίας ἐπίπροσθεν ποιεῖται τὸν ἔλεον· «Ἔλεον γάρ, φησί, θέλω καὶ οὐ θυσίαν;» Ἐμοὶ οὖν δοκεῖ καὶ τὴν παιδείαν καλῶς ἐπὶ τῷ ἀτακτήσαντι προελθεῖν, καὶ τὸ συμπαθὲς ἔτι κρεῖσσον ὑπὸ τῆς ὑμετέρας ἀρετῆς ἐπιδειχθῆναι, ὥστε καὶ ἡμῖν τοῦτο συνδοκεῖ, οὐκ ἔσται τις παρὰ τῶν μὴ παντάπασι τὰ σπλάγχνα κλειόντων μέμψις τοῖς δεομένοις ἀνθρώποις καὶ αὐτοῖς ὑπάρχουσι φιλανθρωπίας.

CLX. *Gregorio Ephesi episc.*

Afflictiones, mi fili, quibus Ecclesia Dei premitur, non sine animi dolore noveramus prius quam e litteris tuis cognovimus; casum et sæpe rem deplorantibus nobis unica obvenit causa probabilis, rerum publicarum fragilitas. Reliqua autem, quæ rumoribus circumlata animum tuum perturbarunt, aliquid in se veri habent et aliquid falsi, ut in rebus humanis evenire solet. Attamen in his mi-

ΡΞ'. *Γρηγορίῳ Ἐφέσου.*

Τὰ μὲν ἄλλα πάθη ὅσα, τέκνον ἡμῶν ἱερόν, τὰς τοῦ Θεοῦ συνέχει Ἐκκλησίας, οὐδὲ πρὶν ἠγνοοῦμεν· ἀλλ' εἶχεν ἡμᾶς ἡ πικρὰ τούτων γνῶσις, καὶ χωρὶς τῆς τοῦ γράμματος ἀπαγγελίας· καὶ πολλάκις ταῦτα ἐκτραγῳδούντων ἡμῶν μία τις ἀπαντᾷ, ὡς δοκεῖ, τοῖς ἀποκρινομένοις εὐπρόσωπος αἰτία ἡ τῶν κοινῶν πραγμάτων ἀσθένεια· τὰ δ' ἄλλα, ὅσα ἡ φήμη φέρουσα θόρυβον ὑμῖν ἐνεποίησεν, ἴσως ἔχει μὲν

Digitized by Google

τι καὶ ἀληθὲς, ἔχει δέ τι καὶ οἷα τὰ ἀνθρώπινα τὴν πρὸς τὸ ψεῦδος ἀναχώρησιν. Πλὴν οὐδὲν λυπηρότερον ἐν τῷ τέως τῇ ταλαιπωρίᾳ ἡμῶν προσήγγισε τῆς ἐκ τοῦ πονηροῦ δαίμονος μεθόδου διαλυθείσης, δι' ἧς ἐμηχανᾶτο καὶ τὰ τῆς βασιλείας καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας συνεκταράξαι, φανερωθείσης τῆς αὐτοῦ κακούργου μηχανῆς καὶ διαλελυμένης ὑπὸ τῆς θεϊκῆς ἀντιλήψεως. Ταῦτά σοι ὡς ἐν γράμματι δῆλα ποιοῦμεν· καὶ εἴης ἡμῖν ἐῤῥωμένος καὶ τῆς ἡμῶν ὑπερευχόμενος ταπεινότητος.

A seriis nihil est infelicius quam diaboli artificium, quo et regni et Ecclesiæ res confundere molitus est: quod artificium divina intercessione irritum evasit. Hæc tibi nunc scribimus; vale et pro nostra humilitate precare.

ΡΞΑ'. Τῷ στρατηγῷ Πελοποννήσου.

Ἴσως δόξομεν περιττόν τι ποιεῖν ἐπ' ἐκεῖνο παρακαλοῦντες τὴν ὑμῶν σύνεσιν, ὃ πράττεις αὐτὸς ἐμφύτῳ χρηστότητι καὶ χωρὶς τῆς ἔξωθεν παρακλήσεως. Τί δὲ τοῦτό ἐστι; Τὸ ἔλεων φημὶ, καὶ συμπαθές· τοῦτο γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν προσεῖναί σοι παρὰ πάντων σχεδὸν, ὅσοι τὸν σὸν οὐκ ἀγνοοῦσι τρόπον, ἐκδιδασκόμεθα. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἠγαπημένος ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συναρχιερεὺς ὁ τῆς Καισαρέων πρόεδρος ἐβουλήθη συμπρεσβευτὰς ἡμᾶς παραλαβεῖν, ὑπὲρ ἧς αὐτὸς ἔγραψεν ἐκδηλότερον ὑποθέσεως, οὐκ ἔχοντες ὅπως τὴν ἐκείνου παρὰ φαῦλον ἀξίωσιν θείημεν, πρὸς ταύτην ἤλθομεν τὴν παράκλησιν. Πλήρου, τέκνον ἡμῶν, καὶ τὰ σεαυτῷ συνήθη ποιῶν, καὶ τὸν παλαιὸν φίλον καὶ συμπατριώτην τιμῶν· εἰ βούλει δὲ καὶ τὸ ἡμέτερον μέρος ἐν λόγῳ τιθεὶς, τὴν κοινὴν πρεσβείαν ὑπὲρ ἀνθρώπου, ᾧ διὰ τὴν ἐσχάτην ἐκδημίαν, πάντως οὐκ ἄλλη τις ὑπολέλειπται χάρις· καὶ παράσχου τὴν ἐπάνοδον τῷ τέκνῳ πρὸς τὸν οἰκεῖον πατέρα, παραμύθιον τοῦτο κοινὸν αὐτῷ τε καὶ τῷ πατρὶ χαριζόμενος, τὸ προσιδεῖν ἀλλήλους καὶ τὰ τελευταῖα προσομιλῆσαι καὶ ἐπιτάφια. Ὁρᾷς ὡς τῇ σῇ πεποιθότες εὐμενεῖ ψυχῇ τὸ αὐτὸ παράκλητον ἔχούσῃ, πλειόνων οὐκ ἐδεήθημεν λόγων, ἢ ὅσον τὴν γνώμην ἐνδείξασθαι, ἣν κεκτήμεθα περὶ τοῦ πράγματος· ἀνθ' οὗ ὡς ἤδη πέρας λαβόντες ἐξαιτούμεθά σοι τὴν τῆς ἄνωθεν εὐμενείας ἀντίδοσιν, παρ' ἧς ἀμήχανον εἰπεῖν ὅσος τοῖς ἐλεημόνως πρὸς τοὺς πλησίον διατεθεῖσιν ὁ ἔλεος ἀντιδίδοται.

CLXI. Duci Peloponnesi.

Forsan aliquid superflui videmur agere, intelligentiam vestram ad illud peragendum hortantes, quod ipse congenita benignitate et nemine hortante facis: quidnam hoc est? Misericordia, et compassio: has enim, cum cæteris bonis, tibi B inesse fere ab omnibus edocemur, qui tuam vivendi rationem noverunt. Cum dilectissimus frater in pontificatu, Cæsariensis archiepiscopus in compresbyteri partes nos assumere vellet, idque litteris nobis notum fecisset, preces ipsius pro nihilo putare nolentes ei hortanti morem gessimus. Ideo, mi fili, pro more tuo agas, antiquum honorans amicum et popularem, et si aliquam nostri rationem habere volueris, nostræ tuam adde supplicationem pro homine, cui propter exsilium nulla omnino superest gratia; reditum ad patrem filio concedas, mutuam hanc illi consolationem tribuas et patri ut se invicem conspiciant et postremo commune sepulcrum occupent. Vides jam quanta fiducia tuum adimus animum, idem quod C nos desiderantem. Pluribus enim nobis opus non est verbis qui cogitationem nostram hac in re tibi ostendere volumus. Pro petitione tua, quasi jam exaudita sit, rogamus ut supernæ bonitatis retributionem accipias; quanta autem sit misericordia illa ad humanam in proximos comparata, verbis nunquam satis exprimi poterit.

ΡΞΒ'. Γρηγορίῳ ἐξουσιαστῇ Ἀβασγίας.

Τοῖς εὐγενέσιν ἀνθρώποις, καὶ μάλιστα ὅσοις τὸ ἄρχειν ἐδωρήσατο ὁ Θεὸς, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἔχουσι τὸ διαφέρειν, οὕτως ὀφειλόμενόν ἐστι καὶ τὸ ἐν ἀρετῇ διαπρέπειν, καὶ μὴ μόνον τῇ σαρκικῇ εὐγενείᾳ σεμνύνεσθαι, ἀλλὰ πολλῷ πλέον καὶ τῇ ψυχικῇ λαμπρότητι ἐξωραΐζεσθαι. Τοιοῦτον καὶ σὲ ἀκούομεν εἶναι, τέκνον ἡμῶν, καὶ ἀκούοντες χαίρομεν, καὶ ἐξαιτούμεθα παρὰ τοῦ πάντων αἰτίου τῶν καλῶν Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ πλέον σε τοῖς εὐγενέσι τούτοις τρόποις καλλωπίζεσθαι καὶ καλὸν ἀρχικῆς ἐξουσίας παράδειγμα καὶ νῦν διαφαίνεσθαι τῷ βίῳ παρόντα, καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ματαίας ταύτης ζωῆς ἀναχώρησιν δοῦναι τοῖς σοῖς τέως ἐπὶ τῆς σῆς ἀρχῆς καθισταμένοις πρὸς τὴν ὑμῶν ἀφορῶσι κατάστασιν ὀφθῆναι κατὰ μηδὲν λειπομένοις τῆς πατρικῆς ἀρετῆς καὶ μακαριότητος. Ἃ δὲ περὶ τῶν Βουλγάρων ἔγραψας, οὐκ οἶδα ποίοις κρίμασι τοῦ Θεοῦ, μένει τὸ κακὸν ἔτι τῆς ἔχθρας, καὶ τὸ καλὸν οὐκ ἐμεσίτευσε τῆς εἰρήνης. Σὺ οὖν, τέκνον ἡμῶν, κατὰ τὴν βασιλικὴν ἀξίωσίν τε καὶ δήλωσιν, τὸ καθαρὸν

CLXII. Georgio Abasgiæ despotæ.

Viri nobiles, imprimis ii quibus Deus imperium in alios concessit, ut differunt potentia, ita et virtute inter cæteros excellere debent. Non enim sola generis nobilitate debent præstare, sed multo magis spirituali illustratione decorare eos decet. Talem D te esse, mi fili, cum summo gaudio audivimus, et a Deo, qui bonorum omnium auctor est, petimus ut te nobilibus illis moribus magis ac magis cohonestet, ut te pulcherrimum regum exemplar in vita præsenti exhibeat, detque ut post exitum e vita hac vanissima, cives tui oculos suos ad regias tuas virtutes attollant, nec unquam a paterna virtute et felicitate deficiant. Quæ de Bulgaribus scripsisti nescio quibus ex causis malum inimicitiæ perseveret, nec bonum pacis intercedat. Tu autem, mi fili, qua rex constitutus sinceram conserva amicitiam, in teipso animum beneficum custodiendo, et ubi opus fuerit, generosus amicus officium perficias tuum, ita ut in his quoque tua virtus appareat et amicitia sincera.

Digitized by Google

τῆς φιλίας σώζων, φύλασσε παρὰ σεαυτῷ καὶ τὸ πρόθυμον τῆς συμμαχίας, καὶ εἴ γε χρεία καλέσοι, πάντως οἷα φίλος εὐγνώμων τὸ ζητούμενον ἐπιτελέσεις, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ἡ σὴ διαφαίνοιτο ἀρετὴ καὶ τὸ τῆς φιλίας ἀνόθευτον.

CLXIII. *Antiocho monacho.*

Nihil aliud de cubiculario litteras ad pietatem vestram deferente scribo, nisi quod ipsi facultatem do accusationes recusandi, id quod tuæ quoque virtuti convenit et justitiæ ordo postulat. Non igitur injuriam neque turpiorem actum in eum committas; id enim nec virtute vestra dignum foret nec conditione hominis: monachus et cubicularius non hesternus est, sed ab antiquo, et alia jam exercuit ministeria, ad quæ virtutibus insignes deputari solent. Si igitur humani quid admiserit, et justa animadverterit sententia, pœnam judicio irrogatam luet, et si quid abstulit reddet profecto; ultionem vero et alias pœnas quas sæpius ad quorumdam confusionem ostendit pietas vestra, noli in eum projicere: superfluæ enim forent, intelligentia tua indignæ et homini nullo modo adaptatæ. Si qua tibi cura est de honore tuo et de homine qui absque injuria præsentes defert litteras et de nostra exhortatione, te litteris nostris accommodabis.

A ΡΞΓ'. *Ἀντιόχῳ μονάζοντι.*

Οὐδὲν ἕτερον γράφομεν περὶ τοῦ κομίζοντος κουβουκλεισίου πρὸς τὴν ὑμῶν εὐλάβειαν τὸ γράμμα, ἢ μόνον τὸ δοῦναι λόγους αὐτῷ ἂν τοῦτο δεήσῃ πρὸς τοὺς τὰς ἐγκλήσεις ἐπιφέροντας, καθὼς ἐστι καὶ τῇ σῇ ἀρετῇ πρέπον, καὶ ἡ τοῦ δικαίου τάξις ἐπιζητεῖ. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ μηδὲν εἰς ὕβριν μηδ' εἰς ἀτιμοτέραν πρᾶξιν καθιστάμενον, ἐπαχθῆναι αὐτῷ παρ' ὑμῶν. Τοῦτο γὰρ οὐδὲ τῆς σῆς ἄξιον εὐλαβείας, ἴσως οὐδὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεως. Μονάζων γὰρ καὶ κουβουκλείσιος οὐ χθὲς οὐδὲ σήμερον, ἀλλὰ πάλαι καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ διακονίας ἑτέρας ἐγκεχειρισμένος, αἳ τοὺς κατὰ τὸν βίον διαφέροντας πρὸς ἑαυτοὺς ἐκκαλοῦνται. Εἴ τι οὖν οἷα τὰ ἀνθρώπινα παρεσφάλη, καὶ ἡ καταδικάζουσα ψῆφος τοῦτον ὁρᾷ, B τὴν μὲν ἀπὸ τῆς ψήφου ζημίαν ὑποστήτω, καὶ εἴ τινός τι ἀφείλετο, πάντως ἀποδιδότω. Τιμωρίαν δὲ ἄλλην καὶ ὕβριν, οἷα πολλάκις πρὸς αἰσχύνην τινῶν ἐπεδείξατο ὑμῶν ἡ εὐλάβεια, τούτῳ μὴ προστριψάτω. Περισσὸν γὰρ καὶ οὐδὲ τῆς σῆς ἄξιον συνέσεως, οὔτε τὸν ἄνθρωπον τοιαῦτα πάσχειν ὀφειλόμενον. Εἴ τι οὖν σοι μέλει καὶ περὶ τῆς σῆς εὐκοσμίας, καὶ περὶ τῆς ἀνυβρίστου πρὸς σὲ παραστάσεως τοῦ τὸ γράμμα κομίζοντος, προσθήσω δὲ καὶ τῆς ἡμῶν παραινέσεως, τοῖς γεγραμμένοις ὀρθῶς ἐπακολουθῶν.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΠΟΙΗΜΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ, ΩΣ ΤΥΠΙΚΟΝ ΔΙΑ ΣΤΟΙΧΟΥ.

—

NICOLAI

SANCTISSIMI PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI

OPUS

AD PRÆPOSITUM SACRI MONTIS, UT TYPUM IN ORDINE VITÆ.

(MAI Script. vet. tom. IX, p. 611.)

—

1. Sæpe me compulisti adegistique, fili, vel potius multum adhortatus et deprecatus es, ut tibi breves facilesque litteras scriberem, quibus ediscere posses quid tibi sit agendum quomodoque vita tua usque in finem recte degenda sit, ut ad dexteram stare consequaris. Rem vero reputans supra vires esse, non solum mihi sermonis ignaro omnisque actionis et theoriæ experti, sed et illis qui

C α'. Πολλάκις με ἐβίασας καὶ ἐξέθλιψας, τέκνον, μᾶλλον δὲ παρεκάλεσας καὶ ἠξίωσας πλεῖστα, εὐσύνοπτον καὶ σύντομον δέλτον μικράν σοι γράψαι, δι' ἧς δυνήσῃ τοῦ μαθεῖν τι ποιῆσαι ὀφείλεις, καὶ πῶς τὸν βίον σου καλῶς δείξεις ἕως τέλους, ἵνα καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως ἐπιτύχῃς. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἐννοῶν ὑπὲρ δύναμιν εἶναι, οὐ μόνον δὲ τὸ κατ' ἐμὲ ἰδιώτῃ τῷ λόγῳ καὶ ἀμετόχῳ πράξεως καὶ θεωρίας

Digitized by Google

πάσης, ἀλλὰ καὶ τοῖς γραμματικὴν καὶ πολλὴν πεῖραν σχοῦσιν, ἐμπράκτοις οὖσι τῶν καλῶν καὶ πάσης θεωρίας, καὶ ἔργον ἀδιάπαυστον σχοῦσι τοιαῦτα γράφειν· καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευδον τὸ βάρος ἀποῤῥίψαι ἀπ' ἐμαυτοῦ, ὡς εἴρηται, μὴ δυνάμενος τοῦτο. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἄρξομαι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἀρωγὸν προβαλλόμενος τῆς ἐμῆς ἀσθενείας, ἰδιωτείας, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῆς ἀγροικίας, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ Πατρὸς τὸν Δεσπότην Χριστόν μου, ὡσαύτως καὶ τὴν θεοτόκον δέσποιναν Μαρίαν, καὶ τοὺς ἁγίους ἅπαντας προσκαλούμενος πρέσβεις, ἀρχὴν ἔνθεν ποιούμενος, ὅθεν ἄρχεσθαι θέμις.

β'. Ὀφείλει πᾶς Χριστιανὸς τὸν θεμέλιον ἔχειν τὴν πίστιν τὴν ἀνόθευτον ἐκ καθαρᾶς καρδίας, ἀγάπην τε πρὸς τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, ἐξ ὅλης διανοίας τε καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς· ὡσαύτως καὶ πλησίον ὡς ἑαυτὸν οὕτως ἔχειν· « Ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἐντολαῖς, ὡς ἔφη ὁ Δεσπότης, ὅλος ὁ νόμος κρέμαται καὶ οἱ προφῆται πάντες· » — « Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, ἀλλ' οὐδὲ ἐπιορκήσεις, ἀληθῶς δὲ ὀμόσεις, ἀποδιδοὺς τοὺς ὅρκους σου Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου· ἀλλ' οὐδὲ κλέψεις ὅλως γε ἢ καὶ ἁπλῶς πορνεύσεις. » Ταῦτα ὁ παλαιὸς νόμος ἐντέλλεται καὶ γράφει.

γ'. Ὁ δὲ Χριστὸς καὶ Δεσπότης τῶν ὅλων, ὁ Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Κύριος Διαθήκης, πλεῖον τὴν ἀκρίβειαν ἔχειν ἡμᾶς διδάσκει τὸ μὴ ὀμνύναι ἀληθῶς ἤ τινα ὅρκον λέγειν. Ἔσται δὲ μόνον ἐν ἡμῖν τὸ Ναὶ, ναὶ, καὶ τὸ Οὒ, οὔ· τὸ δέ γε τούτων περισσὸν ἐστι τοῦ διαβόλου. Ὁ γὰρ νόμος ἐκόλασε τῶν πράξεων τὸ τέλος, ἀλλ' ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Χριστὸς τὰς ἀρχὰς μᾶλλον πλέον. « Ὁ γὰρ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ αὐτοῦ καρδίᾳ. » Ὅλως δὲ μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ διδάσκει· ἀλλ' ἀγγαρευόμενόν τινα μίλιον ἓν, δύο ὑπάγειν μετ' αὐτοῦ· μὴ ἀντιλέγειν ὅλως· τῷ πλήσσοντι τὴν δεξιὰν σιαγόνα ὀργίλως, ἡμέρως τε καὶ προσηνῶς καὶ τὴν ἄλλην παρέχειν· καὶ ἁπλῶς, εἴ τι οὖν ἕκαστος πάσχοιεν ἐκ τοῦ πέλας, ὕβρεις ὁμοῦ καὶ μάστιγας ὑπομένειν γενναίως· τῷ θέλοντι κριθῆναι δὲ καὶ λαβεῖν τὸν χιτῶνα, δοῦναι καὶ τὸ ἱμάτιον ὁ Δεσπότης κελεύει· καὶ εἴ τι πάθοι ἕτερος κακὸν ἐκ τοῦ πλησίον, εἶτα καὶ ὀργισθῇ αὐτῷ, εἰκῇ ὠργίσθη τούτῳ. Τῷ αἰτοῦντί σε διδόναι προστάττει ἀπραγμόνως· τὸν θέλοντα δανείσασθαι κενὸν μὴ ἀποστρέφειν. Ἀγαπᾷν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἐντέλλεται ὡς φίλους, καὶ ὑπερεύχεσθαι πάντων τῶν ἐπηρεαζόντων· καταρωμένους εὐλογεῖν, καλῶς ποιεῖν μισοῦντας. Καὶ πάλιν περὶ προσευχῆς οὕτως ἡμᾶς διδάσκει, ἵνα μὴ προσευχώμεθα, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ, μηδὲ μεθ' ὑποκρίσεως τὴν νηστείαν ποιοῦντες, καὶ σκυθρωποὶ γινόμενοι τὰ πρόσωπα μειοῦντες, τοῦ μὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἡμῖν θησαυροὺς θησαυρίζειν. Τῆς δὲ δεκάτης ἐντολῆς οὕτως ἔχει· Τινὰ μὴ κρίνειν, ἔφησεν, ἵνα μὴ κριθῶμεν. Εἶτα καὶ πρὸς τὸν θέλοντα εἰς τελειότητα φθάσαι πωλεῖν

A litterarum magnam habent experientiam, habilesque sunt ad omne bonum omnemque theoriam, ac indesinenter talia scribere solent, ideo onus, quod, ut dixi, portare nequibam, a me repellere nitebar. Cæterum jam nunc propositum aggrediar, in auxilium meæ debilitatis vel potius ignorantiæ multæque rusticitatis Verbum Dei Patris Christum Dominum meum accersiens, pariterque Dominam deiparam Mariam et omnes sanctos advocans adjutores initio unde justum erat incipi desumpto.

2. Debet quivis christianus habere pro fundamento fidem de corde puro sinceram, charitatemque erga Deum ex totis viribus, ex tota mente, ex B tota anima, et proximum tanquam seipsum habere: « In his enim mandatis, ut ait Dominus, tota lex pendet et omnes prophetæ [1]: » — « Non occides; Non mœchaberis; Non falsum dices testimonium; Non perjurabis, sed jurabis juxta veritatem, reddens Domino Deo tuo juramenta tua; Non furtum, neque ullam omnino fornicationem facies [2]. » Hæc lex antiqua jubet et præscribit.

3. Christus autem, omnium Dominus, cui paret Vetus Novumque Testamentum, majorem justitiam nobis exercendam, nec jurandum nec ullum juramentum faciendum docet. Erit tantum in nobis, Est, est, et, Non, non; quod autem his amplius est, C a diabolo est. Etenim Lex actionum finem corrigit, Christus autem Salvator noster multo magis exordia. — Nam « qui vidit mulierem ad concupiscendum eam jam mœchatus est cum ea in corde suo [3]. » Prorsus non resistendum malo docet [4], imo cum eo qui mille passus angariavit, alia duo subeunda [5], omnino non contradicendum; præ ira maxillam dextram percutiente, submisse et mansuete præbendam et alteram [6]; et si quis aliud quid a propinquo patiatur, injurias ac verbera patienter toleranda volenti contendere judicio et tunicam tollere, dare et pallium Dominus jubet [7]; etsi quid mali a proximo alter pertulerit, deindeque contra illum æstuaverit ira, frustra contra illum sit iratus; a te petenti, libenter dare statuit; et a te mutuari D volentem, non remittere vacuum [8]. Diligere nostros inimicos sicut amicos jubet et orare pro cunctis nos persequentibus; benedicere maledicentibus et iis qui nos oderunt benefacere [9]. Rursum et de oratione sic nos edocet, ut non oremus sicut hypocritæ, neque cum hypocrisi jejunemus, tristes facti, nostram contrahentes faciem [10]; neque super terram thesauros nobis thesaurizemus [11]. Decimum vero præceptum, neminem judicare nos monet, ut non judicemus [12]. Deinde volentem perfectionem attingere, omnia quæ possidet vendere docet, et cum omni zelo dare pauperibus; exindeque habi-

[1] Matth. XXII, 40. [2] Exod. XX, 13-16; Deut. V, 1 seqq.; Matth. V, 33 seqq. [3] ibid. V, 28. [4] ibid. 39. [5] ibid. 41. [6] ibid. 39. [7] ibid. 40. [8] ibid. 42. [9] ibid. 44 seqq. [10] Matth. VI, 5, 14. [11] ibid. 19-21. [12] Matth. VII, 1, 2.

Digitized by Google

turum in cœlis thesaurum et gloriam [13]; sicque suscipere crucem ejus sectatores. Hæc quidem Dominus in Evangeliis.

4. Divus Apostolus et magnus præco Paulus verum Christianum et fidelem in omnibus, qui possidet inhabitantem in se Spiritum sanctum, docuit sic vere prædicans : Fructus Spiritus est primo charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, mansuetudo, vera fides et in omnibus moderatio [14]. Et alibi rursum ait : « Nolite errare, fratres, neque adulteri, neque fornicatores, neque masculorum concubitores, neque raptores, neque maledici, neque molles, neque fures, neque ebrii, neque injusti, neque avari regnum Dei possidebunt [15].

5. Sed super his aliisque omnibus, hæc veneranda divini baptismatis confessio, de qua parvi et magni in sæculo futuro rationem sumus reddituri ; omnes enim diabolo, cunctisque operibus ejus, et omni servitio omnique pompæ ejus, trina confessione, abrenuntiamus. Et spiritualia quidem vitia sic numerantur : primo superbia, invidia, odium, iracundia, irrationalis ira, livor, inordinata desideria, inconvenientes ratiocinationes, injustitia, calumnia, zelus, avaritia, furtum, ebrietas, rapina, omnisque pigritia. Hæc sunt opera diaboli spiritualia. Carnalia autem pariter sic numerantur : mollities, fornicatio, adulterium, masculorum puerorumque vesana concupiscentia, triplex bestialitas ac volucrilitas, et cujuslibet impuritatis studia. Cultus vero Satanæ, ut ita dicam, est : Credere divinationes, recurrere ad magos, astrologos et necromanticos invocare, amuleta et phylacteria suscipere, vates, et hordeomantas, dæmonia habentes, augures, omniaque paganorum et infidelium studia admittere. Hæc omnia cultum diaboli constituunt. Dicendum ergo superest quæ sit pompa Satanæ : tragœdiæ et omne aliud organum luxuriæ, taurorum servorumque certamina, atque hippodromi. Hæc in divino lavacro abominati sumus unaque Satanam velut illorum magistrum, et Christo sumus obligati ad recte ipsi credendum, custodiendumque præcepta Dei et Salvatoris, quæ cum suis apostolis conversando docuit, abhorrendum quidem a malis velut operibus diaboli, atque inhærendum bonis ut Domini mandatis. Quid multa ? Huic vitæ divinitus statutæ conditioni addicti parvi et magni, episcopi et reges, monachi et plebeii, magnates et pauperes, omnisque fidelium multitudo rationem reddere debemus. Hæc autem quæ scripsi non sunt propria monachorum, sed omnium fidelium Christique gregis.

διδάσκει ἅπαντα τὰ ὑπάρχοντα τούτου, καὶ ἐπιδοῦναι τοῖς πτωχοῖς σὺν προθυμίᾳ πάσῃ· ἕξειν δ' ἐκ τούτου θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς καὶ δόξαν, καὶ οὕτως αἴρειν τὸν σταυρὸν αὐτῷ ἀκολουθοῦντας. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις.

δ'. Ὁ δὲ θεῖος Ἀπόστολος καὶ μέγας κήρυξ Παῦλος τὸν ἀληθῆ Χριστιανὸν καὶ πιστὸν κατὰ πάντα, τὸν ἐνοικοῦντα ἔχοντα τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐδίδαξεν ὡς ἀληθῶς φθεγξάμενος τοιάδε· Ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος πρώτη ἀγάπη πέλει, χαρὰ, εἰρήνη σὺν αὐτοῖς καὶ ἡ μακροθυμία, ὡσαύτως ἡ χρηστότης καὶ ἡ ἀγαθωσύνη, πραότης, πίστις ἀληθὴς καὶ ἐγκράτεια ἁπάντων. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν φησίν· « Ἀδελφοὶ, μὴ πλανᾶσθε· οὔτε μοιχοὶ, οὔτε πόρνοι, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὐχ ἅρπαγες, οὐ λοίδοροι, ἢ μαλακοὶ, ἢ κλέπται· οὐ μέθυσοι, οὐκ ἄδικοι, ἀλλ' οὐδὲ πλεονέκται, βασιλείαν τὴν τοῦ Θεοῦ οὐ μὴ κληρονομήσουσι. »

ε'. Ἀλλὰ πρὸ τούτων πάντων δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὴν τοῦ θείου βαπτίσματος φρικτὴν ὁμολογίαν, ἣν ἀπαιτεῖσθαι μέλλομεν μικροί τε καὶ μεγάλοι ἐν μέλλοντι αἰῶνι. Καὶ γὰρ ἀποτασσόμεθα τῷ διαβόλῳ πάντες, καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ πᾶσι, καὶ πάσῃ λατρείᾳ καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ τρισσῶς ὁμολογοῦντες. Καὶ τὰ μὲν ψυχικὰ πάθη ἀπαριθμοῦνται οὕτως· πρῶτον ὑπερηφανεία, φθόνος ὁμοῦ καὶ μῖσος, παράλογος, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ φθόνος, ἐπιθυμία ἄτοπος, θυμὸς, ὀργὴ ἀπρεπεῖς λογισμοί τε, λοιδορία, κατάκρισις, ζῆλος, πλεονεξία, κλεψία, μέθη, ἁρπαγὴ, καὶ ἀκηδία πᾶσα· ταῦτά εἰσι τὰ ψυχικὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. Ὡσαύτως τὰ σωματικὰ ἀπαριθμοῦνται οὕτως· μαλακία, πορνεία τε καὶ μοιχία σὺν τούτοις, ἡ ἀῤῥενομανία τε καὶ ἡ παιδοφθορία, κτηνοβατία τε τριπλῆ καὶ ἡ πτηνοβατία, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα πάσης ἀκαθαρσίας. Ἡ δὲ λατρεία τοῦ Σατανᾶ, ὡς εἰπεῖν, ἐστιν αὕτη· τὸ πιστεύειν μαντεύματα καὶ τοῖς μάγοις προστρέχειν, τοὺς ἀστρονόμους προσκαλεῖν καὶ τοὺς νεφοδιώκτας· τὸ φυλακτὰ προσδέχεσθαι καὶ τὰ περίαπτά τε, γοητείας παραδέχεσθαι καὶ τοὺς κριθαρομάντεις, τοὺς ἔχοντας τοὺς δαίμονας, καὶ τοὺς ὀρνεοσκόπους, καὶ ἅπαν ἐπιτήδευμα ἐθνικῶν καὶ ἀπίστων· ταῦτα λατρεία πέφυκε τοῦ διαβόλου πάντα. Λείπεται οὖν λοιπὸν εἰπεῖν τίς ἡ πομπὴ Σατανᾶ ὑπάρχει. Μάτζεφε τραγῳδήματα καὶ πᾶν ὄργανον ἄλλο, ταυλία καὶ ζατρίκια καὶ αἱ ἱπποδρομίαι· ταῦτα ἀπευξάμεθα ἐν τῷ λουτρῷ τῷ θείῳ, καὶ σὺν αὐτοῖς τὸν Σατανᾶν ὡς διδάσκαλον τούτων, καὶ συνετάγημεν Χριστῷ, ὀρθῶς αὐτῷ πιστεύειν, φυλάττειν τε πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος, ἅπερ ἐδίδασκε συνὼν τοῖς αὐτοῦ ἀποστόλοις, τῶν μὲν κακῶν ἀπέχεσθαι ὡς ἔργων διαβόλου, τῶν δὲ καλῶν ἀντέχεσθαι ὡς ἐντολῶν Κυρίου. Ταύτην λοιπὸν, ὡς εἴρηται, τὴν συνταγὴν τὴν θείαν προσαπαιτεῖσθαι μέλλομεν μικροί τε καὶ μεγάλοι, ἐπίσκοποι καὶ βασιλεῖς, μοναχοὶ καὶ μιγάδες, ἄρχοντές τε καὶ πένητες, καὶ πᾶς πιστῶν ὁ δῆμος. Ταῦτα δὲ ἅπερ ἔγραψα, οὐκ εἰσὶ μοναζόντων, ἀλλὰ πάντων τῶν πιστῶν καὶ Χριστοῦ τῆς μερίδος.

[13] Matth. XIX, 21. [14] Galat. V, 22. [15] I Cor. VI, 9.

Digitized by Google

ϛʹ. Τῶν μοναχῶν δὲ, ὡς ἔφην, ἄλλος ὑπάρχει βίος, διότι ἀπηρνήσαντο τὸν πάντα κόσμον οὗτοι, καὶ ἔχουσιν ἀκρίβειαν φοβερὰν καὶ μεγάλην. Καὶ γὰρ μετὰ τῶν ἄνωθεν γραφέντων ἐνταλμάτων πλείονα τὴν ἀκρίβειαν προσαπαιτοῦνται οὗτοι, ἀκτημοσύνην παντελῆ, παρθενίαν εἰς ἄκρον, ἐγκράτειάν τε τῶν παθῶν ὁμοῦ καὶ τῶν βρωμάτων, αἰσθήσεις χαλιναγωγεῖν, τῶν κακῶν τι μὴ πράττειν, ὅρασιν, ὄσφρησιν, ἀφὴν, ἀκοὴν, καὶ τὴν γεῦσιν· τὴν ψαλμῳδίαν ἄπαυστον καὶ πολλὴν ἀγρυπνίαν, χαμευνεῖν καὶ ξηροσιτεῖν καὶ ἀλουσίαν ἔχειν. Συνδιαιτᾶσθαι γυναιξὶν ἢ ὅλως σχεῖν φιλίαν ἀπαγορεύει ὁ κανὼν τοῖς μοναχοῖς τελείως, μᾶλλον δὲ καὶ προσομιλεῖν ἢ ὅλως συνοδεύειν, παιδία τε μὴ προσίεσθαι ἢ ὅλως συνδυάζειν, καταλαλεῖν ἢ λοιδορεῖν, ἢ ὅλως κατακρίνειν, πᾶσι πιστοῖς κεκώλυται· πόσῳ γε μᾶλλον τούτοις; Ὀμνύναι ἢ περιορκεῖν ἀπηγόρευται πάντη. Φιλάργυρον ἢ φίλαυτον οὐ δεῖ μοναχὸν εἶναι· καὶ ἵνα τί φιλολογῶν τὸν καιρὸν ἀναλίσκω; Εἰ βασιλείας οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν ἐθέλοις, ἀπόσχου πάντων τῶν κακῶν, καὶ τῶν καλῶν ἀντέχου· ἀδύνατον γὰρ πέφυκε καὶ δυσχερὲς εἰς ἅπαν φιλήδονον ὑπάρχοντα ἢ κενόδοξον ὅλως ἐπιτυχεῖν τῆς ἀληθοῦς ζωῆς τῆς αἰωνίου.

ζʹ. Καὶ ταῦτα μέν σοι ἔγραψα ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα. Σὺ γὰρ ἐπίστασαι καλῶς τὴν ἐμὴν ἀγροικίαν. Καὶ γὰρ πάλιν ἐπείγομαι εἰς ὑπόθεσιν ἄλλην, δηλοποιῆσαι ἀμυδρῶς πῶς ὀφείλεις διάγειν, εἰς εὐχὴν, εἰς ἐγκράτειαν καὶ ἀληθῆ νηστείαν, ἔτι δὲ δίαιταν, φημὶ, ἁπλῶς τοῦ ὅλου χρόνου, ἀρχὴν τοῦ λόγου θέμενος εἰς ἀρχὴν τῆς ἰνδείκτου· ὅθεν καὶ δεῖ σε φυλακὴν ἔχειν ἐν τῇ νηστείᾳ. Μὴ νηστείαν δὲ ποίαν φημὶ τῶν ἡμερῶν τῶν δύο, τετράδα καὶ παρασκευὴν, ὡς οἱ Πατέρες ἔφασκον, ἰχθύων τε ἀπέχεσθαι, ἐλαίου τε καὶ οἴνου, ξηροφαγίαν λύοντες ἅπαξ ἐν τῇ ἐνάτῃ· ἀλλά γε σὺ ὡς ἀσθενὴς οἴνῳ ὀλίγῳ χρήσῃ. Εἰ δὲ καὶ τούτου δυνηθῇς ἀπέχεσθαι τὴν χρῆσιν, πλείονα σχῇς ὠφέλειαν τὴν ἐντολὴν πληρώσας. Οἱ θεῖοι γὰρ ἀπόστολοι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, ἀλλά γε καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς θεοφόροι Πατέρες ἀκρίβειαν ὁρίζουσι φοβερὰν καὶ μεγάλην, ἄρτῳ καὶ μόνῳ τρέφεσθαι, ἁλί τε καὶ λαχάνοις, καὶ τὸ πόμα γε ὡσαύτως ὕδωρ καὶ μόνον ἔσται, εἰ μή που δι' ἀσθένειάν τις ἀδυνάτως ἔχει, οἴνῳ ὀλίγῳ χρώμενος διὰ τὴν ἀῤῥωστίαν. Τῶν δὲ λοιπῶν, ὡς γέγραφα, ἀπόσχου πάμπαν ὅλως, εἰ μή πού τις ἀσθένεια ἢ ἀφορμὴ ἐπέλθοι, ἀλλ' οὖν ἡ οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἀναγκαία πάνυ. Καὶ ταῦτα γέγραφα ἁπλῶς περὶ παντὸς τοῦ χρόνου. Αὕτη δὲ ἡ ἀκρίβεια τῶν νηστειῶν ἣν γράφω, οὐ πρὸς ἡμᾶς τοὺς μοναχοὺς ἐγράφησαν καὶ μόνον, ἀλλὰ πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς καὶ Χριστοῦ τῆς μερίδος. Πρὸς ἡμᾶς δὲ τοὺς μοναχοὺς οἱ ἅγιοι Πατέρες μονοσιτίαν γράφουσιν ἔχειν τὸ καθ' ἡμέραν, Σάββατα καὶ Κυριακῇ τοῦ μὴ νηστεύειν ὅλως. Νῦν οὖν λοιπὸν ἀπάρξομαι τοῦ γράφειν ὧδε πάλιν.

ηʹ. Τὰς ἑορτὰς ἃς λέγομεν Δεσποτικὰς οἱ πάντες καὶ λύομεν ἐν ἅπασι εἰς βρῶσίν τε καὶ πόσιν. Καὶ προτιθέσθω πρότερον γέννησις τῆς Παρθένου καὶ Θεοτόκου ἀληθῶς τῆς πανάγνου Δεσποίνης· ὡσαύτως

6. Monachorum vero sicut dixi, alius est vivendi modus, siquidem totum hi mundum repudiaverunt, et verendam ac magnam austeritatem exercent. Præter enim mandata desuper scripta, major ab ipsis perfectio requiretur, omnimoda paupertas, virginitas integra, passionum alimentorumque moderatio, sensuum refrenatio, visus, olfactus, tactus, auditus et gustus, a malis custodia; incessabilis psalmodia, vigiliæ multæ, humi cubatio, xerophagia, corpus illotum, cum mulieribus convivari vel omnino tenere amicitiam regula monachis prorsus interdicit, nedum frequentare, vel iter cum eis agere, puerosque apud se introducere aut omnino singulis cum singulis sociari, contradicere, conviciari vel censuris lacessere quibuslibet fidelibus vetatur: quanto magis illis? Jurare vel pejerare plane prohibetur. Argenti vel sui amantem esse monachum non licet. Sed utquid discurrendo tempus consumam? Si regnum cœlorum obtinere cupis, ab omnibus malis abstine, et cunctis inhære bonis. Prorsus enim est difficile vel impossibile voluptatis aut gloriæ cupidum veram æternamque vitam adipisci.

7. Hæc quidem ex multis pauca tibi scripsi: scis enim meam simplicitatem. Præterea ad aliud impellor propositum, aliquantisper demonstrare quomodo vitam instituere debeas, quoad orationem, temperantiam, verumque jejunium, atque etiam quolibet tempore observantiam, initium sermonis orsus de principio obligationis: unde te curam in jejunio ponere oportet, non de hoc jejunio loquor duarum dierum, quarta et parasceve, ut Patres dicebant, piscibus abstinendum esse oleoque ac vino, xerophagiam permittentes semel ad nonam. Tu tamen, ut debilis, pauco vino uteris. Si vero istius usui potes renuntiare, majorem utilitatem, servato præcepto, percipies. Divi enim apostoli in istis diebus, et post ipsos sanctissimi Patres, in hoc magnam venerandamque perfectionem sistunt, solo pane cum sale leguminibusque vesci, similiter pro potu solam aquam habere, nisi quis propter debilitatem non valeat; hic enim pauco vino propter infirmitatem utatur. Cæteris autem, ut scripsi, prorsus abstineas, nisi qua debilitas aut alia causa, non autem qualiscunque, sed omnino necessaria, superveniat. Hæc autem plane de quolibet tempore scripsi. Ista vero jejuniorum perfectio de qua loquor, non ad nos tantum monachos directa, est sed ad omnes Christi fideles. Nos autem monachos sancti Patres scribunt unam habere cœnam quotidie, non Sautem abbatis et Dominica jejunare. Cætera nunc incipiam memoriæ tradere.

8. Festivitates quas vocamus Dominicas, semper ad esum et potum habemus solutas. Præponatur primo Nativitas Virginis et vere Deiparæ, sanctissimæ Dominæ; similiter illius ad templum Domini

Digitized by Google

præsentatio; postea Domini mei Nativitas secundum carnem; rursus illius propter nos perditos baptismus, ad renovandum nos in Jordanis fluentis; ejusdem in sanctum templum præsentatio, quam omnes Occursum Domini vocamus. Adde super Thabor vultus illuminationem: sic enim Christi divinam transfigurationem dicimus. Immaculatæ Dei Matris secundum carnem Dormitio, illustris mirabilisque migratio, ante quam jejunium canonice consecratur. Principium et finem venerandæ divinæque Deiparæ Matrisque Domini festivitates sumpserunt: initium habet Nativitas, finem Dormitio. His adjungantur duo Præcursoris festa, ejus honorabilis illustrisque nativitas, atque iniqua capitis obtruncatio. Quibus adjicies festa divinorum apostolorum, Pauli præconis et coryphæi Petri: in his igitur festis, quibus occurrit quarta vel sexta dies, si relaxare libet, pulmentum oleumque solum adhibe. Si vis et caseum, me judice, quatuor tantum comedes festivitatibus, Nativitate Christi, Epiphania, Præsentatione, et Transfiguratione. In cæteris, piscibus et vino contentus esto. Non autem regulam aut legem statuimus, aut juxta tenorem Patrum loquor, sed secundum debilitatem nostram scribo.

A εἴσοδος αὐτῆς εἰς ναὸν τοῦ Κυρίου· λοιπὸν ἡ τοῦ Δεσπότου μου γέννησις κατὰ σάρκα· ἡ τούτου πάλιν βάπτισις δι' ἡμᾶς τοὺς φθαρέντας, ἀνακαινίσαι θέλοντος ἐν ῥείθροις Ἰορδάνου· ἡ τούτου εἰσένεξις εἰς ναόν τε τὸν θεῖον, ἣν πάντες ὀνομάζομεν Ὑπαπαντὴν Κυρίου· σὺν ταύταις ἡ ἐν τῷ Θαβὼρ ἔλλαμψις τοῦ προσώπου· Χριστοῦ γὰρ οὕτως λέγομεν μεταμόρφωσιν θείαν. Τῆς παναμώμου καὶ Μητρὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ σάρκα ἡ κοίμησις· ἡ ἔνδοξος καὶ ξένη ἐκδημία, ἐν ᾗ νηστεία πρὸ αὐτῆς κανονικῶς τελεῖται, ἀρχὴν καὶ τέλος εἰλήφασιν αἱ πάντιμοι καὶ θεῖαι τῆς Θεοτόκου ἑορταὶ καὶ Μητρὸς τοῦ Κυρίου· ἀρχὴν ἔσχεν ἡ γέννησις, ἡ κοίμησις τὸ τέλος. Προσκείσθωσαν αὐταῖς λοιπὸν αἱ δύο τοῦ Προδρόμου, ἡ γέννησις ἡ πάντιμος καὶ παράδοξος ὄντως, τῆς κεφαλῆς B ἡ ἐκτομὴ ἣν ὑπέστη ἀδίκως. Ἐπισυνάψεις σὺν αὐταῖς τῶν θείων ἀποστόλων, Παύλου φημὶ τοῦ κήρυκος, καὶ τοῦ κορυφαίου Πέτρου. Ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἑορταῖς εἰ μέλλεις καταλύειν, ἐν αἷς ὑπάρχει ἡ τετρὰς τῶν ἡμερῶν ἢ ἕκτη, ὀψάριον καὶ ἔλαιον κατάλυε καὶ μόνον. Εἰ δέ γε θέλεις καὶ τυρὸν, οὐδέν μοι διαφέρειν ἐν μόναις καὶ ταῖς τέσσαρσιν οὕτως ἑστιαθήσῃ· ἔν τε γεννήσει τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Θεοφανίων· καὶ μὴν καὶ τῇ Ὑπαπαντῇ σὺν τῇ μεταμορφώσει· καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρκέσθητι εἰς ἰχθύας καὶ οἶνον. Ἀλλ' ὡς οὐ κανονίζοντες, οὐδὲ νομοθετοῦντες, οὐδὲ πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τὴν τῶν Πατέρων λέγω, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν γράφω.

9. Cæteras autem festivitates in quibus otium est, horarum et operis, et quæ sint istæ, mihi jam est computandum: apostolorum augustorum et Christi consortium, admirabilis, honoranda divinaque duodecas, et fortium martyrum, quorum præcipua est memoria, unaque pontificum sacrorumque martyrum monachorum qui cæteris præcellunt, caterva: in his igitur festis solve jejunium; ad esum solum oleum, et vinum ad potum adhibe, sed nihil aliud in his diebus deliba, nisi sola Annuntiationis festivitate: venerandam autem honorandamque magnam hebdomadam, quæ Domini salutiferam passionem habet, velut nullam aliam, sic te oportet observare, semelque tantum in hac hebdomada relaxare, si in una dierum festivitate occurrit; festivitatem autem illam dico quæ caput omnium, in qua Virginis Deiparæ celebratur Annuntiatio; non tamen pisces, ut quidam, adhibendo, sed oleum et vinum. Cæteras autem dies supervacaneum est designare; vel potius, si potes, duabus simul adjunctis, parasceve et Sabbato absque cibo permaneas, usque dum sacra liturgia finem habeat et tunc vescere gratias agens Domino. Ecce supervenit dies adoranda, Christi resurrectio, fidelium lætitia: proculcans enim mortem ut Deus et Dominus, surrexit tertia die sicut olim prædixerat. Exue igitur et ipse lugubrem vestem et jejunium cessa: non est enim jejunium, sed exsultatio gaudiumque quod nunc monachis convenit.

θ'. Τὰς δὲ λοιπὰς τῶν ἑορτῶν αἷς ἐστιν ἀργία, ἀργίαν δὲ ποίαν φημὶ τῶν ὡρῶν καὶ τοῦ ἔργου· καὶ τίνες δὲ ὑπάρχουσιν, ἀπαριθμῶμαι ἤδη. Τῶν ἀποC στόλων τῶν σεπτῶν καὶ μυστῶν τοῦ Κυρίου, ἡ δωδεκὰς ἡ θαυμαστὴ καὶ πάντιμος καὶ θεία, καὶ τῶν μαρτύρων τῶν στεῤῥῶν, ὧν ἐξόχως αἱ μνῆμαι, σὺν τούτοις τῶν ἱεραρχῶν καὶ ἱερομαρτύρων ἀσκητῶν ἡ ὁμήγυρις προεχόντων τῶν ἄλλων. Ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἑορταῖς ἔκλυε τὴν νηστείαν· εἰς βρῶσιν μόνον ἔλαιον καὶ εἰς τὴν πόσιν οἶνον, ἄλλο δέ τι μὴ ἅψαι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, εἰ μὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τὴν ἑορτὴν καὶ μόνην. Τὴν δὲ σεπτὴν καὶ πάντιμον μεγάλην ἑβδομάδα, ὡς τοῦ Κυρίου ἔχουσαν τὸ σωτήριον πάθος, οὕτως σε δεῖ φυλάξασθαι ὡς οὐδεμίαν ἄλλην· ἅπαξ καὶ μόνον λῦσαι δεῖ τῇ ἑβδομάδι ταύτῃ, εἰ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἑορτῇ ἀπαντήσει. Ἑορτὴν δὲ ποίαν φημὶ, τὴν κεφαλὴν ἁπάντων, ἐν ᾗ ὁ εὐαγγεD λισμὸς τῆς Θεοτόκου Κόρης· ἀλλ' οὐκ ἰχθύας ὥς τινες, ἀλλ' ἔλαιον καὶ οἶνον. Τὰς δὲ λοιπὰς τῶν ἡμερῶν παρέλκον ἐστὶ γράφειν. Μᾶλλον μὲν οὖν, εἰ δύνασαι, τὰς δύο μοι συνάψας, παρασκευὴν καὶ Σάββατον ἄσιτος διαμείνῃς, ἕως τέλος δέξηται ἡ θεία λειτουργία, καὶ οὕτως ἑστιάθητι εὐχαριστῶν Κυρίῳ. Ἰδοὺ λοιπὸν ἐφέστηκεν ἡμέρα λατροφόρος, ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἀνάστασις, πιστῶν ἡ εὐφροσύνη· πατήσας γὰρ τὸν θάνατον ὡς Θεὸς καὶ Δεσπότης, ἐξανέστη τριήμερος, ὥσπερ πάλαι προεῖπεν. Ἀπόθου τοίνυν καὶ αὐτὸς τὸν πενθήρη χιτῶνα, καὶ τὴν νηστείαν σχόλασον. Οὐκ ἔστι γὰρ νηστεία, ἀλλ' εὐφροσύνη καὶ χαρὰ ὡς μοναχοῖς ἁρμόζει.

10. Hoc in loco aliquid ex sapientissimis aureisque Chrysostomi sermonibus excerpere volo: etsi

ι'. Ἐνταῦθα δὲ γενόμενος βούλομαί τι προσθεῖναι ἐκ τῶν πανσόφων καὶ χρυσῶν λόγων τοῦ Χρυσοστό-

Digitized by Google

μου. Ἐκεῖνος γὰρ ἐφθέγξατο εἰς ἕνα τούτων οὕτως· Εἰ καὶ παρῆλθεν ὁ καιρὸς τῆς παντίμου νηστείας, ἀλλ' ἡ αὐτῆς ὠφέλεια ἐν ἡμῖν ἀεὶ ἔστω· ὅθεν κἀγώ σοι παραινῶν ὧδέ πως γράφω· Εἰ τάχα καὶ παρῆλθεν ὁ τῆς νηστείας χρόνος, ἀλλὰ τῆς ἐγκρατείας γε παρέδραμεν οὐδ' ὅλως, καὶ δεῖ σε ταύτην ἀσφαλῶς ὡς τιθηνὸν κατέχειν· κἂν διέλθῃ ἡ ἑβδομὰς τῆς δι' ἀκινησίμου, μονοπροσώπως φύλαττε τετράδα καὶ τὴν ἕκτην. Τυροῦ ἀπέχου καὶ ὠοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν μηκέτι, ἀλλ' ἔσο νῦν ἐλεύθερος ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις· νηστεία γὰρ οὐ γέγραπται οὐδὲ γονυκλισία· ταύτας γὰρ τὰς πεντήκοντα οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀνακυκλοῦντες ἔφησαν ἡμέραν εἶναι μίαν. Περὶ τούτων δὲ λοιπὸν ἀρκέσθητι ἐνταῦθα. Ἀγὼν γάρ μοι ἐπίκειται πάλιν ἐντεῦθεν ἄλλος, αἱ δύο Τεσσαρακοσταὶ κατελείφθησαν οὕτως· μᾶλλον καὶ ἡ τὸν αὔγουστον τελουμένη νηστεία, ἣν πολλοὶ ἁβροδίαιτοι διαβάλλουσι πάμπαν· καὶ περὶ τούτων δεῖ εἰπεῖν ὡς δυνατὸν ὑπάρχει· καὶ πρότερον δηλώσωμεν περὶ τῶν Χριστοῦ γεννῶν. Παράδοσιν ἐλάβομεν ἐκ τῶν ἔκπαλαι χρόνων ἐν ταύτῃ τῇ τεσσαρακοστῇ μονοσιτίαν ἔχειν, ἀλλ' οὐδ' ἰχθύων ἅπτεσθαι ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις, δευτέραν, τρίτην. Λέγω δὴ σὺν αὐταῖς καὶ τὴν ε', τετράδα καὶ παρασκευήν, οὐκ ἔλαιον οὐκ οἶνον Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ λαμβάνειν πάντως. Καὶ ἅλις μὲν περὶ αὐτῆς· οὐ γὰρ δεῖ πλέον γράφειν.

ια'. Ἀνάγκη τοίνυν διελθεῖν περὶ τῶν τελευταίων. Συνήθεια κεκράτηκεν ἐν ταῖς νηστείαις ταύταις δὶς τῆς ἡμέρας ἐσθίειν, οὐκ οἶδ' ὅθεν λαμβάνοντες, οἶμαι δὲ διὰ τὸν καιρὸν ὄντα καυσώδη τότε. Ἀλλ' οὐ τῇ συνηθείᾳ δεῖ προσέχειν ἡμᾶς ὅλως, οὐδὲ τὸ πῶς καὶ διὰ τί πράττεται τόδε λέγειν, ἀλλ' ἐρευνᾷν καὶ ἀκριβοῦν τοὺς λόγους τῶν Πατέρων καὶ τοὺς κανόνας τῶν σοφῶν καὶ θείων ἀποστόλων, δι' ὧν καὶ τὸν ἡμέτερον οὕτως βίον ῥυθμίζειν. Ὅμως εἰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τούτων ἔχειν θέλεις, ζήτησον ὄπισθεν μικρὸν ἐν τῇ τῶν Χριστοῦ γεννῶν, κἀκεῖ εὑρήσεις ὃ ζητεῖς, καὶ ὅπερ βούλει, πρᾶττε.

ιβ'. Ἐνταῦθα ἐβουλόμην νῦν καταπαῦσαι τὸν λόγον, ἀλλὰ βία μοι πρόσεστι μικρά τινα προσθεῖναι. Δέδοικα δὲ μὴ φορτικὸς φανῶμαί σοι ἐν τούτοις· γονυκλισίας δεῖ ποιεῖν πάντα τὸν χρόνον ὅλον, εἰ μή που τύχοι ἑορτὴ νηστείας μὴ παρούσης ἐν ᾗ ἀργία γίνεται τῶν ὡρῶν καὶ τοῦ ἔργου. Μὴ φοβηθῇς τὸν ἀριθμόν, ὀλιγοστὸς ὑπάρχει. Δώδεκα μέλλεις ἀριθμεῖν ἐν ταῖς λιταῖς ἡμέραις· τὰς δέ γε τεσσαρακοστὰς ψηφίζειν δεκαπέντε ἐν τῇ τῶν Χριστοῦ γεννῶν καὶ τῶν δύο λοιπῶν σοι. Τὴν δ' ἄλλην τεσσαρακοστὴν ἧς ἡ κλῆσις μεγάλη διπλασιάζειν ταύτας γε, εἴπερ καὶ οὐκ ὀκλάζεις. Εἰ δὲ βαρύ σοι φαίνεται τοῦ ἐκμετρεῖν, κἂν τὰς εἴκοσι τέσσαρας πλήρωσον δίχα λόγου. Οὐ μὴν ἅπαξ ἢ δεύτερον τῆς ἡμέρας τελέσεις· ἀλλ' ὡς ἐδίδαξεν ἡμᾶς Δαβὶδ ὁ θεοπάτωρ Θεὸν αἰνεῖν προτρέπεται ἑπτάκις τῆς ἡμέρας. Ψηφίσας οὖν ὡς νουνεχὴς εὑρήσεις ὅπερ λέγω. Ἀπὸ φωτὸς ἀπάρξομαι, καὶ λήξω εἰς τὸ σκότος· ὄρθρος καὶ πρώτη τρίτη τε ἕκτη καὶ ἐνάτη, ἑσπερινὸν ἀπόδειπνον σὺν τῷ μεσονυκτίῳ.

A ad istorum unum clamabat : Venerandi jejunii tempus etsi præteriit, illius utilitas in nobis semper maneat. Unde et ego similiter adhortans tibi scribo : si forte præteriit jejunii tempus, attamen non omnino temperantiæ transiit : hanc te semper ut nutricem oportet conservare. Etsi abiit hebdomada jejunii in absoluto otio nihilominus quartam et sextam diem custodi : a caseo et ovo abstine, nec tamen a cæteris; nam in his diebus liber esto. Non enim jejunium nec genuflexio præscribitur : illas enim quinquaginta dies, in orbem reducentes, sancti Patres unam dixerun esse diem : cæterum super his satis jam diximus. Aliud enim propositum me manet, duæ Quadragesimæ quæ sic mihi superfuere, præsertim autem B consecratum in augusto jejunium, quod multi delicate viventes prorsus rejiciunt. De his etiam facultas attribuenda erit. Primum de Christi Natalibus argumentabimur. Ex priscis temporibus traditionem accepimus in hac Quadragesima unam habere cœnam, piscibus non vesci his tribus diebus, secunda, tertia et quinta; quibus adjungo quartam, sextamque diem; oleum et vinum Sabbato et Dominica prorsus non sumere. De hac autem satis : nihil enim jam scribendum restat.

11. Necesse igitur est ad extremam devenire Quadragesimam. In his jejuniis mos invaluit bis C in die vescendi, quem unde sumpserint nescio, puto quia tunc tempus fervidum est. Sed nobis prorsus non est consuetudini attendendum, nec quomodo aut cur istud agatur dicendum, bene vero scrutandum ac disquirendum documenta Patrum, necnon sapientum divorumque apostolorum canones, quibus vita nostra instituenda est. Attamen si vis illorum habere accuratam notionem, require paulo superius in jejunio Christi natalium, ibique quod quæris invenies, et quod vis age.

12. Hic volebam finire sermonem, sed necessitas me cogit pauca superadjicere. Timeo vero ne tibi videar in istis onerosus. Omni tempore genuflexiones oportet facere, nisi superveniat festivitas, semoto jejunio, qua fit horarum operisque cessa- D tio. Numerum ne formides, paucissimus est : in diebus simplicibus duodecim numerare debes, quindecim autem in Quadragesimis, in jejunio Christi natalium et duorum quæ tibi supersunt. In hac autem alia Quadragesima, cujus est magna destinatio, illas duplicare debes, etsi non genibus flexis maneas. Et si tibi videatur gravis computatio, eas viginti quatuor adimple sine hæsitatione, non tamen semel aut bis in die complebis; sed juxta quod nos docuit Deipater David qui Deum laudare septies in diem hortatur. Judicans ut prudens, invenies quod dico : A luce incipiam, et prosequar usque ad tenebras : aurora, prima, tertia, sexta, nona, vespera post cœnam et media nox.

Digitized by Google

13. Unum porro tandem adjiciam necessarium, et hoc posterius elucidasse me ne crimineris. Istam intendo hebdomadam aute carnem tollendam quam cognominamus Arteiborii hebdomadam: plerique morem jucunde epulandi contraxerunt, male putantes quod mundani carnem sumere, sicut monachi caseum, possunt, et ita facientes. Si de tribu quidem Armeniorum descenderent hæresimque Arteiborii tenerent, bene facerent omnem solventes suspicionem; qui autem ab avis sunt fideles orthodoxi, frustra quid prætexunt solventes jejunium. Illi enim tota hebdomada jejunant, solo pane cum aqua saleque vescentes: nos autem ab ipsa secunda die solvimus. Hoc ipso cæterum nos cum istis non communicare ostendimus; et frustra prætendunt hi Arteiborium

14. Cum autem nos quædam parvula quæstio latuit, ad eam dilucidandam hic venio. Casei hebdomada soluta manet, cum quarta necnon sexta die. Et unde hoc, forsan dicet aliquis, factum est manifestum? Jacobitæ, sicut dicunt, hanc hebdomadam ut sacrosanctam ac purissimam celebrant, solo pane et aqua utentes: et ideo vere honorabilis Nicephorus, Constantinopoleos magnus pontifex, his diebus solvendi canonice tradidit usum, ad evertenda dogmata duarum hæreseon, Jacobi, inquam, et Quadritarum. Exinde venit monasteriorum consuetudo, finita nona hymnoque vesperæ dicto, tunc demum ad communem mensam ad esum casei, piscium et potum vini conveniendi; nos vero quod quidem scriptum invenimus, scripsimus: si quis autem non recipit nec credit ista, sicut vult et sicut illi placet, abeat. Adjiciam tamen aliud circa alteram hebdomadam, quam omnium Sanctorum cognominamus quam quidam mala conjectura planaque ignorantia, non esse solutam existimant. Divi enim apostoli et legislatores omnium eam esse solutam scripserunt. Sed forte Gnosticorum aliquis contradicet, ubi hoc memoraverint discipuli verbi, deposcens; sedulo scrutetur et hoc certe inveniet: non possum enim cuncta speciatim explicare. Qui vero Scripturam impigre scrutantur, perfectam ex ea convictionem acquirunt.

15. Hæc igitur inter multa tibi pauca scripsi. Testificor autem et certiorem te volo, quod, si talium videaris custos, cautionem interpono, stare ad dexteram Salvatoris, et cum ipso unaque cum omnibus sanctis, hæreditare regnum cœlorum æternamque vitam obtinere. Ecce ergo, fili, petitionem tuam pro viribus et facultate mea complevi: tu scis enim me prorsus illiteratum et ad talia scribenda plane rudem. Si quod juxta vires fit, Deo gratum est, accipe et tu tanquam bonum solam intentionem. Hic tandem proposito sermonique finem imponimus. Si tibi sint hæc

A ιγ'. Ἔτι προσθήσω οὖν λοιπὸν σὺν τούτοις ἀναγκαῖον, καὶ μὴ μεμφθῶ ὡς ὕστερον τοῦτο διασαφήσας. Ἣν ἑβδομάδα λέγω οὖν τὴν πρὸ τῆς ἀποκρέου, τὴν καὶ ἐπονομάζομεν τὴν τοῦ Ἀρτζιβουρίου οἱ πλεῖστοι ἔθος ἔλαβον ἀδεῶς καταλύειν· τετράδα καὶ παρασκευὴν οἱ κοσμικοὶ τὸ κρέας. ὡσαύτως καὶ οἱ μοναχοὶ τυροῦ μεταλαμβάνειν, κακῶς νοοῦντες ἀληθῶς καὶ πράττοντες ὁμοίως. Εἰ μὲν φυλῆς κατάγονται ἐκ τῆς τῶν Ἀρμενίων, καὶ εἶχον καὶ τὴν αἵρεσιν τὴν τοῦ Ἀρτζιβουρίου, καλῶς ποιοῦσι λύοντες ἅπασαν ὑποψίαν· εἰ δὲ πιστοὶ ὀρθόδοξοί εἰσι καὶ ἐκ προγόνων, εἰς μάτην προφασίζονται λύοντες τὴν νηστείαν. Ἐκεῖνοι γὰρ νηστεύουσιν ὅλην τὴν ἑβδομάδα, ἄρτῳ μόνῳ τρεφόμενοι, ὕδατι ἅλατί τε· ἡμεῖς δὲ καταλύομεν ἀπ' αὐτῆς τῆς δευτέρας. Λοιπὸν ἐκ
B τούτου δείκνυμεν μὴ κοινωνοῦντες τοιούτοις· καὶ μάτην προφασίζονται οὗτοι τὸν Ἀρτζιβούριον.

ιδ'. Ἐπεὶ δὲ ἔλαθεν ἡμᾶς ὑπόθεσις μικρά τις, διασαφῆσαι ἔρχομαι καὶ περὶ ταύτης οὕτως. Τῆς τυρινῆς ἡ ἑβδομὰς λελυμένη ὑπάρχει, καὶ ἡ τετρὰς τῶν ἡμερῶν, ὡσαύτως καὶ ἡ ἕκτη. Καὶ πόθεν δῆλον πέφυκεν τοῦτο, εἴπῃ τις ἴσως; Ἰακωβῖται, ὥς φασι, τὴν ἑβδομάδα ταύτην ὁλόαγνον φυλάσσουσι καὶ καθαρὰν τελείως, ἄρτου μόνου γευόμενοι καὶ ὕδατος ὁμοίως· καὶ διὰ τοῦτο ὁ καλὸς τῷ ὄντι Νικηφόρος ὁ Κωνσταντινουπόλεως ὁ μέγας ἱεράρχης κανονικῶς παρέδωκε τοῦ καταλύειν ταύταις, ἀνατρέπων τὰ δόγματα αἱρέσεων τῶν δύο, τοῦ Ἰακώβου τε φημὶ σὺν καὶ τοῖς Τετραδίταις. Ὅθεν τὰ μοναστήρια οὕ-
C τως ἔχουσιν ἔθος, τὴν ἐννάτην πληρώσαντες καὶ ὕμνον τῆς ἑσπέρας, οὕτως εἰσέρχονται λοιπὸν ἐν τῇ κοινῇ τραπέζῃ, τυροῦ μεταλαμβάνοντες ἰχθύων τε καὶ οἴνου. Καὶ ἡμεῖς μὲν ἐγράψαμεν ὡς εὕρομεν ἐγγράφως· εἰ δέ τις οὐ προσίεται οὐδὲ πιστεύει ταῦτα, ὡς θέλει καὶ ὡς βούλεται, οὕτως καὶ πορευέσθω. Προσθήσω τοίνυν ἕτερον δι' ἄλλην ἑβδομάδα, ἣν καὶ ἐπονομάζομεν τὴν τῶν Ἁγίων πάντων· τινὲς ὑπολαμβάνοντες μὴ εἶναι λελυμένην, κακῶς ὑποτοπάζοντες καὶ ὅλως ἀγνοοῦντες. Οἱ θεῖοι γὰρ ἀπόστολοι καὶ νομοθέται πάντων καὶ περὶ ταύτης ἔγραψαν τοῦ εἶναι λελυμένην. Ἀλλ' ἴσως ἀντιφθέγξοιτό τις τῶν γνωστικωτέρων, καὶ Ποῦ ταύτης ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Λόγου; Ἐρευνησάτω ἀκριβῶς καὶ πάντως εὕρῃ τοῦτο· ἀδυνατῶ γὰρ ἐν
D λεπτῷ πάντα ἀναδιδάσκειν. Οἱ δὲ φιλοπονώτερον τὴν Γραφὴν ἐρευνῶντες πληροφορίαν λαβοῦσιν ἐξ αὐτῆς τὴν τελείαν.

ιε'. Ταῦτά σοι τοίνυν ἔγραψα ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα Ἀλλ' οὖν διαμαρτύρομαι καὶ βεβαιῶ σοι τοῦτο, εἰ τούτων φύλαξ τε φανῇς, ἐγγυῶμαί σοι ταῦτα, στάσεως τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ Σωτῆρος τυχεῖν σε, καὶ σὺν αὐτῷ κληρονομεῖν καὶ πᾶσι τοῖς ἁγίοις βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ζωὴν τὴν ἀγήρω. Ἰδοὺ τοίνυν πεπλήρωκα τὴν αἴτησίν σου, τέκνον, ὡς ἐφικτὸν ὑπῆρχέ μοι καὶ δυνάμεως εἶχον. Σὺ γὰρ καλῶς ἐπίστασαι τὸ πάμπαν ἄμουσόν μου καὶ ὅλως ἰδιωτικὸν πρὸς τὸ τοιαῦτα γράφειν. Εἰ δὲ τὸ κατὰ δύναμιν φίλον Θεῷ ὑπάρχει, δέξαι καὶ σὺ ὡς ἀγαθὸν τὴν προαίρεσιν μόνην. Ἐνταῦθα σταίημεν λοιπὸν τοῦ

Digitized by Google

σκοποῦ καὶ τοῦ λόγου. Εἰ μὲν ἀποδεκτέα σοι, Θεῷ χάρις ἐν τούτῳ· εἰ δὲ πολλάκις φορτικὰ, ὡς βούλει λοιπὸν πρᾶττε. Ὁ δὲ τῶν πάντων Κύριος καὶ Θεὸς καὶ Δεσπότης ὁ θέλων πάντας σώζεσθαι διὰ φιλανθρωπίαν, αὐτὸς καὶ σὲ στηρίξει ἐν ἀγαθοεργίᾳ τοῦ πληρωτὴν γενέσθαι σε τῶν αὐτοῦ ἐνταλμάτων, καὶ βασιλείας οὐρανῶν ὀφθῆναι κληρονόμον ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ μου, ᾧ ἡ δόξα καὶ κράτος εἰς αἰῶνας αἰώνων τε καὶ ἐπὶ αἰώνων. Ἀμήν.

A acceptabilia, in hoc Deo gratias : si vero sæpius onerosa, de cætero sicut vis age. Cunctorum autem Dominus et Deus omnipotens qui pro charitate sua vult omnes ad salutem venire, ipse te confirmabit in operatione boni ad exsequendum ipsius præcepta, ut fias regni cœlorum hæres in Christo Domino meo, cui gloria et potestas in sæcula sæculorum et ultra. Amen.

Ex codice Collegii Græcorum in alma urbe desumptum a me fuit præcedens opusculum. In alio autem ejusdem Collegii codice nonnulla analoga deprehendebam. Postquam enim de tribus jejuniis solemnibus actum fuit, ante Pascha, ante Deiparæ transitum, et ante Natalia Domini, sic pergit auctor anonymus :

Τὰ ὅμοια τούτου καὶ Ἰωάννης ὁ Νικαίας μητροπολίτης φησὶν ἐν τῇ πρὸς τὸν καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων γραφείσῃ ἐπιστολῇ. Ὁ δὲ ἁγιώτατος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κύριος Νικόλαος ἠρωτήθη, ἐπὶ συνόδου προκαθήμενος παρὰ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου ὄρους, εἰ χρὴ νηστεύειν νηστείαν πρὸ τῆς κοιμήσεως τῆς πανυμνήτου Θεοτόκου· καὶ ἐξέδωκεν οὕτως ἐγγράφως. Αὕτη ἦν νηστεία πρότερον ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τοῦ Αὐγούστου, μετετέθη δὲ διὰ τὸ παραπίπτειν ταῖς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον γινομέναις ἐθνικαῖς νηστείαις. Πλὴν καὶ ἔτι τὴν νηστείαν ταύτην φυλάσσομεν καὶ νηστεύομεν· ὥστε ἐκ τούτου δῆλόν ἐστι, καθὼς ἔφημεν, ὅτι μία ἦν ἡ πᾶσα νηστεία ἡ μετὰ τὴν μίαν τῆς ν' ἑβδομάδα ἄχρι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου· ὑπὸ δὲ τῶν ἁγίων Πατέρων διὰ οἰκονομίαν ἐξεκόπη. Ἐτυπώθη δὲ ἄχρι τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων νηστεύειν· εἶθ' οὕτως ἐπιλύειν· ἔπειτα ἀπ' ἀρχῆς Αὐγούστου νηστεύειν ἄχρι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ πάλιν διαλύειν. Τί οὖν ἐμέλλομεν ποιεῖν, εἰ ἀδιακόπως ταύτην ἐνηστεύομεν; Ἔχεις οὖν ὁ ἀμφιβάλλων περὶ τῶν τοιούτων νηστειῶν τὴν μαρτυρίαν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατριαρχικῶν παραδόσεων· καὶ λοιπὸν μὴ ἀμφίβαλε, ἵνα μὴ κατακριθῇς ὡς παραβάτης τῶν θείων διατάξεων (1).

Huic similia Joannes quoque Nicæus metropolita dixit in epistola ad concilium Armeniorum scripta. B Sanctissimus autem patriarcha Constantinopoleos dominus Nicolaus, synodo præsidens, interrogatus est a monachis Sacri montis num ante Dormitionem venerabilis Deiparæ sit jejunandum. Et sic tradidit scriptum : Hoc jejunium primum erat hoc Augusti tempore, sed propter gentilium jejunia hoc tempore occurrentia translatum est. Attamen hoc jejunium observamus adhuc et jejunamus ; unde manifestum apparet quod, ut diximus, unum erat prorsus jejunium post unam Pentecostes hebdomadam usque ad Dormitionem Deiparæ ; sed a sanctis Patribus per œconomiam resectum fuit : statutum tamen est usque ad festum Sanctorum Apostolorum jejunium ; deinde cessandum ; posthac jejunandum ab initio Augusti usque ad Deiparæ C Dormitionem, et denuo esse solvendum. Quid igitur facere debebamus si hoc non resecantes jejunabamus ? Ex apostolorum et patriarcharum traditionibus circa talia jejunia testimonium ponderare potes : cæterum non hæsita, ne sicut transgressor divinarum præscriptionum condemneris.

(1) Confer ea quæ habentur apud Cotelerium, *M. E. G.*, t. II, p. 495, et t. III, p. 431.

ANNO DOMINI CMXXIX.

ANONYMUS.

—

MONITUM.

(Ang. Mai in Spicil. Rom. tom. V, p. 598.)

In duobus bombycinis bibliothecæ Vaticanæ codicibus, Ottob. 77, f. 22, et Vat. 1435, f. item 23 (cujus recens apographum est in Vat. 7143, f. 330.) deprehendi Græcum pontificiæ historiæ fragmentum, cum eo perbrevi, quem scripsi, titulo Περὶ τῶν Πάπων ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ De Papis ex chronico. *Papæ quidem, et interdum antipapæ, hoc fragmento comprehenduntur tredecim, a Formoso ad obtrusum Joannem decimi successorem. (Videsis Bernardum Guidonis, p. 213-222.) Quodnam vero fuerit illud Græcum chronicon, unde hoc* ἀποσπασμάτιον *sumptum est, neuter codex demonstrat, quia nimirum in utroque miscella congeries est diversarum rerum, quæ ad dictum chronicon nullo modo pertinent. Reliquum igitur mihi erat, ut hoc fragmentum, bonum sane atque pretiosum, quia in obscura seu certe turbulenta pontificiæ historiæ parte versatur, hic lectoribus exhiberem.*

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΠΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΙΚΟΥ.

DE PAPIS EX CHRONICO.

Formosus episcopus primum fuit Portuensis, deinde factus est Papa, et occupavit thronum annos quinque, menses sex. Illo mortuo, vacavit Ecclesia diebus satis multis. Iste pictura renovavit totam ecclesiam beati Petri apostolorum principis. Iste olim per metum papæ Joannis fugiens episcopatum Portuensem dereliquit; et quando jussus redire noluit, anathematizatus est. Sed deinde in Galliam ad Papam cum ivisset, ad laicorum ordinem ab ejus tribunali dejectus est. Præterea juravit nunquam Romam intrare, neque ad suum episcopatum reverti. Deinde vero a Mariano Joannis successore prioris juramenti contraria adeptus, non solum Romam reversus est, sed Romæ ipsius summum pontificatum accepit: ideo illo mortuo magnus tumultus factus est, ut in sequentibus ostendetur.

Bonifacius papa regnavit dies 15; erat ille natione Tuscanus.

Hunc excipit Stephanus; summum pontificatum tenuit annum unum et menses tres. Illo mortuo vacavit Ecclesia diebus tribus; erat autem Romanus genere. Idem a Formoso papa episcopus ordinatus fuerat urbis Ananiæ, et Formosum papam persecutus est, et omnes ab eo institutas dignitates amoveri judicavit. Fertur etiam scriptum, illum corpus Formosi in concilio jacens pontificali stola exuisse, et laicali veste induisse, ac postquam manus ejus dexteræ duos digitos amputasset, in fluvium conjici jussisse.

Theodorus papa gente Romanus; ille contraria papæ Stephano sentiens, restituit omnes dignitates a Formoso creatas.

Joannes papa thronum obtinuit annos duos, dies quinque. Ille contra Romanos bellavit; et ad validiorem faciendam restaurationem dignitatum Formosi, synodum 74 episcoporum in urbe Ravenna congregavit, ubi synodum quam Stephanus papa contra Formosum fecerat, reprobavit.

A Φόρμοσος ἐπίσκοπος ἦν τὸ πρότερον Πορτουένσης, ὕστερον γέγονε πάπας, καὶ ἦν ἐγκρατὴς τοῦ θρόνου χρόνους ε', μῆνας ς'. Τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ ἐχήρευεν ἡ Ἐκκλησία ἡμέρας ἱκανάς. Οὗτος διὰ ζωγραφίας ἀνεκαίνισε τὴν ὅλην ἐκκλησίαν τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων. Οὗτός ποτε διὰ τὸν φόβον τοῦ πάπα Ἰωάννου φεύγων τὴν ἐπισκοπὴν Πορτουένσην κατέλιπε· καὶ ἐπεὶ ἀνακαλούμενος ἀνελθεῖν οὐκ ἠθέλησεν, ἀνεθεματίσθη· Ἀλλ' ὕστερον εἰς τὴν Γαλλίαν πρὸς τὸν πάπαν ἐλθὼν ἕως εἰς λαϊκὴν τάξιν ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ κατεβιβάσθη. Ἐπὶ τούτοις ὤμοσε μήτε τὴν Ῥώμην εἰσελθεῖν, μήτε εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπισκοπὴν ἐπαναδραμεῖν. Ὕστερον δὲ ἀπὸ Μαρίνου τοῦ διαδεξαμένου τὸν Ἰωάννην ἐναντία τοῦ προτέρου B ὅρκου διαπραξάμενος οὐ μόνον τῆς Ῥώμης ἐπέβη, ἀλλὰ καὶ Ῥώμης αὐτῆς τὴν ἀρχιερωσύνην ἐδέξατο. Διὸ τεθνεῶτος αὐτοῦ μεγάλη ὄχλησις γέγονεν, ὡς ἐν τοῖς ἑπομένοις δηλωθήσεται.

Βονιφάτιος πάπας ἦρξεν ἡμέρας ιε'· ἦν οὗτος τῷ γένει μὲν Τουσκάνος.

Διαδέχεται αὐτὸν Στέφανος· ἀρχιεράτευσε δὲ οὗτος χρόνον α καὶ μῆνας γ'. Αὐτοῦ δὲ τελευτήσαντος ἐχήρευσεν ἡ Ἐκκλησία ἡμέρας γ'· ἦν δὲ τῷ γένει Ῥωμαῖος (1). Οὗτος ἀπὸ Φορμόσου πάπα ἐπίσκοπος προεχειρίσθη πόλεως Ἀνανείας, καὶ τὸν Φόρμοσον πάπαν ἐδίωξε, καὶ πάσας τὰς παρ' αὐτοῦ προβιβασθείσας τάξεις διωχθῆναι διέκρινε. Φέρεται δὲ καὶ γεγραμμένον ὅτι αὐτὸς καὶ τὸ σῶμα Φορμόσου C ἐν τῷ συμβουλίῳ κείμενον τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν ἐξέδυσε, καὶ λαϊκὴν ἐνέδυσε, καὶ τοὺς β' δακτύλους τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ χειρὸς ἀποκόψας, ἐν τῷ ποταμῷ ῥιφῆναι προσέταξε.

Θεόδωρος πάπας τῷ γένει Ῥωμαῖος· οὗτος ἐναντία τῷ πάπᾳ Στεφάνῳ φρονῶν ἀποκατήλλαξε πάσας τὰς τάξεις τὰς ἀπὸ Φορμόσου.

Ἰωάννης πάπας κατέσχε τὸν θρόνον χρόνους β', ἡμέρας ε' (2). Οὗτος ἐμαχέσατο Ῥωμαίοις· καὶ πρὸς τὸ ποιῆσαι βεβαιοτέραν τὴν καταλλαγὴν τῶν ἀπὸ Φορμόσου τάξεων, σύνοδον οδ' ἐπισκόπων ἐν τῇ πόλει Ῥαβέννῃ συνήθροισεν, ὅπου τὴν σύνοδον, ἣν ὁ Στέφανος πάπας κατὰ Φορμόσου πεποίηκεν, ἀπεδοκίμασε.

(1) En ut Græcus chronographus, ex successore Stephani Romano (apud nos p. 214) patriam Stephani efficit, omisso Romano pontifice, qui est manifestus error. Cæteroqui in cæteris valde mireque congruit cum Latina Bernardi historia Græcus hic anonymus.

(2) Bernardus scribit XV, non V.

Digitized by Google

Βενέδικτος πάπας τῷ γένει Ῥωμαῖος ἐπισκοπεύει χρόνους γ', μῆνας β'· καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ χηρεύει ἡ Ἐκκλησία Ῥωμαίων ἡμέρας ς'.

Λέων ἡμέρας μ'· τοῦτον δὲ μετὰ τὰς εἰρημένας ἡμέρας ἀπὸ τῆς τάξεως αὐτοῦ Χριστοφόρος ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ ἀπωσάμενος εἰς φυλακὴν ἔβαλε, καὶ οὕτως ἥρπασε τὴν προεδρίαν. Ἀλλὰ καὶ οὗτος μετὰ ζ' μῆνας τῆς ἀρχῆς ὑπὸ Σεργίου ἐξώσθη τοῦ θρόνου, καὶ εἰς φυλακὴν παραδίδοται.

Χριστοφόρος μῆνας ζ'· οὗτος δὲ τοῦ θρόνου, ὡς εἴρηται, ἀπωσθεὶς γέγονε μοναχός (3).

Σέργιος ὁ καθελὼν Χριστοφόρον ἄρχει τῆς Ἐκκλησίας (χρόνους ζ') μῆνας γ', ἡμέρας κς'· ἐσχόλασε δὲ καὶ ὁ θρόνος ἡμέρας κε'. Τούτου τῷ καιρῷ ἡ ἐκκλησία τοῦ Λατεράνου διεφθάρη, ἣν πᾶσαν ἀπὸ θεμελίων ὁ εἰρημένος ἀνανεοῖ πάπας. Οὗτος ὁ Σέργιος διάκονος ὢν πάλαι καὶ ἐπίδοξος, ἐπὶ τὸ ἀρχιερατεῦσαι Ῥώμης, ὑπὸ Φορμόσου ἐκκρούεται, ἀντεισαχθέντος ἐκείνου. Μετὰ τὴν τελευτὴν ἐκείνου, τοῦ Χριστοφόρου τὸν θρόνον λαβόντος, οὗτος ἀπέδραμεν εἰς τοὺς Φράγγους, καὶ τῇ βοηθείᾳ ἐκείνων ὀχυρωθεὶς, καὶ τοῦ θρόνου ἐπειλημμένος, τὸν μὲν Χριστοφόρον ζῶντα τοῦ θρόνου καταγαγὼν φυλακῇ παραδίδωσιν· ἀμυνόμενος δὲ καὶ Φόρμοσον ἤδη τετελευτηκότα τῆς πάλαι διαφθορᾶς, καὶ ἐκδικῶν ἑαυτὸν τῆς ἐκπτώσεως, ἐξάγει τοῦ τάφου Φόρμοσον, καὶ ἐν θρόνῳ ἱερατικῷ ἱερατικῶς ἐνδεδυμένον ἀποκεφαλισθῆναι προσέταξε, καὶ εἰς τὸν Τίβεριν ἀποῤῥιφῆναι, καὶ πάσας τὰς ὑπ' αὐτοῦ καθεσταμένας τάξεις ἀποβληθῆναι. Λέγεται δὲ μετ' οὐ πολὺ παρὰ ἁλιέων εὑρημένον Φόρμοσον, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ μακαρίου Πέτρου τεθέντα, ὀφθῆναι εἰκόνας τινῶν ἁγίων προσκυνούσας καὶ ἐντίμως ὑπαγορευούσας αὐτὸν, καὶ τοῦτο δῆλον πολλοῖς γέγονε.

Μετὰ Σέργιον Ἀναστάσιος ἀρχιερατεύει, γένος μὲν Ῥωμαῖος, κρατεῖ δὲ τῆς Ἐκκλησίας χρόνους δύο καὶ μῆνας δύο, εἶτα τελευτᾷ· χηρεύει δὲ καὶ ὁ θρόνος ἡμέρας ἕξ.

Μετὰ Ἀναστάσιον Λοῦνδος γένει Ῥωμαῖος καὶ αὐτὸς πάπας γίνεται μῆνας ἕξ· σχολάζει δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἡμέρας κς'.

Μετὰ τοῦτον ἀρχιερατεύει Ἰωάννης χρόνους ιγ', μῆνας β', ἡμέρας γ'. Οὗτος υἱὸς Σεργίου πάπα καὶ ἐπίσκοπος Ῥαβέννης ὡς μέν τοι ἐπιβήτωρ τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖθεν καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ τοῦ ἐν Ῥαβέννῃ ἐκβάλλεται. Τούτου τῇ βουλῇ καὶ τῇ βοηθείᾳ οἱ Σαρακηνοὶ οἱ κυριεύοντες Ἰταλίας ἐγγὺς Ῥώμης ἡττῶνται. Εἶτα αὐτὸς ὁ πάπας Ἰωάννης μετὰ Μαρχίωνος Ἀλβερίκου εἰσελθόντες εἰς τὴν Ἀπουλίαν κατὰ Σαρακηνῶν παρὰ Γαριλιανὸν, καὶ συμβάλλοντες τοῖς Σαρακηνοῖς ἐνίκησαν καὶ πάλιν αὐτοὺς κατὰ κράτος. Εἶτα εἰσελθόντες ἐν τῇ Ῥώμῃ παρὰ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐν χαρᾷ καὶ τιμῇ προσεδέχθησαν· ἀλλ' ὕστερον διαφωνίας ἐπισυμβάσης ἐν ἀμφοτέροις, ὁ Μαρχίων ἐξωθεῖται τῆς πόλεως, καὶ καστέλλιόν τι ὄνομα Ὄρτα κρατήσας, ἐκεῖ ἑαυτὸν

A Benedictus papa genere Romanus pontificatum exercuit annos tres menses, duos; et post ejus mortem vacavit Romanorum Ecclesia diebus sex.

Leo dies quadraginta regnavit; et post dictos dies illum a dignitate Christophorus ejus presbyter amovens in custodiam injecit, et ita præsidentiam rapuit. Sed iste post menses septem regni a Sergio throno depulsus est et in carcerem inclusus.

Christophorus mensibus septem; ille autem throno, ut dictum est, depulsus monachus factus est.

Sergius Christophoro succedens gubernat Ecclesiam (annos septem) menses tres, dies sex et viginti. Vacavit autem sedes diebus quinque et B viginti. Illius tempore ecclesia Laterani destructa est, quam totam a fundamentis dictus Papa renovavit. Iste Sergius diaconus cum esset olim et illustris, ad obtinendum Romanum pontificatum, a Formoso removetur, ipso locum ejus subeunte. Post mortem Formosi, Christophoro thronum occupante, iste secessit ad Francos, et auxilio eorum adjutus et throno potitus, Christophorum quidem vivum e throno dejiciens in carcerem includit; Formosum autem jam mortuum de clade quam olim subierat puniens, et ipsum ob suam expulsionem condemnans, e sepulcro Formosum extrahit et in throno pontificali vestitum pontificaliter capite truncari jussit et in Tiberim projici, C omnesque ab eo constitutas dignitates amoveri. Dicitur vero non multo post a piscatoribus inventum Formosum et in ecclesia beati Petri depositum esse, tunc visas esse imagines aliquorum sanctorum adorantes illum et cum honore alloquentes, et hoc coram multis evenisse.

Post Sergium Anastasius summum pontificium adeptus est, genere Romanus, regitque Ecclesiam annos duos, et menses duos; deinde moritur, vacat autem thronus diebus sex.

Post Anastasium Lundus genere Romanus papa fit mensibus sex, vacat vero Ecclesia diebus sex et viginti.

Post eum pontificatum exercet Joannes annos tredecim, menses duos et dies tres. Iste filius D Sergii papæ et episcopus Ravennæ, ut Ecclesiæ hujus usurpator ab omni Ravennensi plebe ejicitur. Ejus consilio et ope Saraceni qui Italiam obtinebant circa Romam devicti sunt. Deinde ipse papa Joannes et marchio Albericus intrantes in Apuliam contra Saracenos juxta Garilianum, et cum eis manus committentes iterum eos totis cum viribus fuderunt. Postea Romam redeuntes ab omni populo in gaudio et honore excepti sunt; sed deinde discordia inter illos surgente, marchio ab urbe expellitur, et castello Orta nomine potitus, illic se detinet, mittit autem legatos ad Hungros, ut veniant et possideant Romanorum terras; qui

(3) Utramque narrationem de carcere et de monachatu Christophori refert etiam Bernardus.

Digitized by Google

venientes omnem Tusciam perlustrarunt, et pueros ac mulieres, et quidquid auferre poterant, capientes in Hungariam abduxerunt. Ideo Romani his permoti dictum marchionem occiderunt. Hungari igitur postea anno quoque per longum tempus latrociniis Romanos male tractabant. Joannes autem dictus papa a militibus comprehensus, et in custodiam injectus, ibi tandem mactatur.

Substituitur in ejus locum alter Joannes; cum vero male principatum obtinuit, mox dejectus est; ob eam rem in catalogo pontificum non apponitur.

A διανέπαυε· πέμπει δὲ καὶ πρέσβεις πρὸς Οὔγγρους, ἵνα ἔλθοιεν καὶ κτήσωνται τὴν γῆν Ῥωμαίων· οἱ ἐλθόντες πᾶσαν τὴν Τουσκίαν κατέδραμον, καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας, καὶ εἴ τι ἕτερον φέρειν ἠδύναντο, λαβόντες εἰς Οὐγγρίαν ἀπήγαγον. Διὸ οἱ Ῥωμαῖοι ταραχθέντες ἐπὶ τούτῳ τὸν εἰρημένον Μαρκίωνα διεχρήσαντο. Οἱ μέν τοι Οὔγγροι ὕστερον ἑκάστῳ ἔτει κατὰ πολλοὺς δὲ χρόνους λῃστεύοντες Ῥωμαίους κακῶς διέθεντο· Ἰωάννης δὲ ὁ εἰρημένος πάπας, ὑπὸ στρατιωτῶν συλληφθεὶς, καὶ εἰς φυλακὴν βληθεὶς, ἐκεῖ ὕστερον διαφθείρεται.

Ἀντεισάγεται δὲ εἰς τὸν τούτου τόπον ἕτερος Ἰωάννης· ἐπεὶ δὲ κακῶς τὴν ἀρχὴν εἰσῆλθεν, αὐτίκα δὲ καὶ ἐξεβλήθη· διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρχιερέων οὐ τίθεται.

ANNO DOMINI CMXXX.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΝΕΩΝ ΠΑΤΡΩΝ (1)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΙΒʹ ΠΡΟΦΗΤΩΝ (2).

—

BEATISSIMI BASILII

METROPOLITÆ NEOPATRENSIS

PROLOGUS INTERPRETATIONIS SANCTORUM XII PROPHETARUM.

(MAI Nova Bibl. Patr. tom. VII, p. 540.)

—

1. Quæ quidem divina gratia superne per divinum Spiritum effundens in hisce inspiratis a Deo et beatissimis prophetis præmanifestavit, ipsa autem rursus vere divina Dei in sancto Spiritu gratia nobis humilibus, illucens aperuit divina mysteria, non cessandum videtur clara interpretatione explicare. Quod enim simplici quantum in nobis est sermone, vel ut verius loquamur, quod operatione Christi Dei et boni Salvatoris nostri datum est nobis, cum gratitudine excipientes, hæc interpretati sumus et exposuimus, ad abundantiorem scientiam et cognitionem eorum qui circa nos legerint. Nam obscura cum sint et operta, velut cernentium male explanatæ cogitationes, et multis inintelligibilia simul et incomprehensibilia tanquam a divina potestate orta, ut verum omnino est quod dictum est, ita

B αʹ. Ἃ μὲν ἡ θεία χάρις ἄνωθεν φρυκτωροῦσα θείῳ Πνεύματι τοῖσδε ἐν τοῖς θεολήπτοις καὶ μακαριωτάτοις προὔφηνε προφήταις, αὐτὴ δὲ ἡ ὄντως καὶ αὖ θεία Θεοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι χάρις ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἐπιλάμψασα διεσάφησε θεῖα μυστήρια, οὐκ ὀκνητέον γέγονεν εἰς τοὐμφανὲς ἐνσημήνασθαι. Ὅσον γὰρ τὸ καθ' ἡμᾶς μετρίῳ λόγῳ, μᾶλλον δὲ τἀληθὲς εἰπεῖν, ὅσον τῇ συνεργείᾳ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαθοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐδόθη ἡμῖν, ἐν ἐπιγνώσει λαβόντες, ταῦτα καὶ ἡρμηνεύσαμεν καὶ τεθείκαμεν, εἰς περισσοτέραν εἴδησιν καὶ γνῶσιν τῶν καθ' ἡμᾶς ἐντευξομένων. Ἀσυμφανῆ γὰρ ὄντα καὶ ἀσαφῆ, ὡς λίαν δὲ δυστέκμαρτα τῶν βλεπόντων τὰ νοήματα, καὶ τοῖς πολλοῖς δύσληπτα ὅτε καὶ ἀχίχητα, ὥσπερ ὑπὸ θείας δυνάμεως, ὡς
C ἀτρεκὲς τὸ λεγόμενον, οὕτως ἐνηχηθέντες ἄνωθεν,

(1) Ante hunc prologum scribitur anonymi hoc Basilii Neopatrensis opus commendantis admonitio prævia, quæ incipit: Ὁ ὑπερούσιος καὶ ἀνενδεής.

(2) De hoc sanctissimo episcopo nondum nos quidquam liquide comperimus. Etenim neque a Lequinio Or. ch. T. II. p. 177, 178, in episcopis novarum Patrarum (Thessalicarum) ponitur; neque a Labbeo in primo apparatu Conciliorum inter Basilios episcopos recensetur. Veruntamen Lequinii Labbeique catalogi, quam sint imperfecti, quotidie cognoscimus, dum ex novis monumentis nova nomina passim elucent.

Digitized by Google

καὶ τῷ ὄντι εἰπεῖν νοερῶς ἐπιτραπέντες, καὶ ὁρισθέντες πρὸς Θεοῦ, ταῦτα εἰς προὖπτον λευκότερον ἐσαφηνίσαμεν. Οἱ γὰρ πρὸ ἡμῶν θειότατοι καὶ θεοφόροι Πατέρες, ἐν καταλήψει ταῦτ' ἔχοντες, οὐχ ἅπαντα διηρμήνευσαν, ἔστιν εἰπεῖν, ἢ ὅτι διὰ τὸ πολυπληθὲς τῶν νοημάτων τὰ πολλὰ παρεάσαντες, ἢ ὅτι θεία τις καὶ πρὸς τὸ τέρμα τοῦδε τοῦ κόσμου ταμιεύσασα τετήρηκε θεία χάρις, διὰ τὸ καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἤδη πέρας ἔχειν, καὶ πρὸς αἰῶνα νεύειν τὸν ἐπερχόμενον. Οὐδὲ γὰρ εἰκῇ τὸν τυχόντα πόνον καὶ ἱδρῶτα τόνδε τὸν ὀνησιφόρον κατεβαλόμεθα, εἰς ἀέρα μόνον τὸν νοῦν δέροντες.

β'. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἑωρῶμεν τοὺς ἀλιτηρίους Ἑβραίους μετὰ τοσαύτας παιδείας καὶ ἐξωκείλαντας τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἔτι τλησπαθοῦντας, καὶ πάνυ γε κερτομοῦντας, ἀθυροστόμους τε βρενθυομένους, καὶ εἴ που τύχοιεν τοὺς ἀφελεστέρους φενακίζοντας, καὶ δεινῶς διατεινομένους, καὶ ἀντιλέγοντας, ὡς οὔπω κατ' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς ἧκε, προσδεχομένους τε καὶ καραδοκοῦντας εἰς μάταια τὸν Ἀντίχριστον αὐτοῖς ἔσεσθαι τὸ δοκοῦν τὸν δυσσεβῆ καὶ πλάνον· πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα δεινότερα κατὰ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν πίστεως βλασφήμως ἐρεσχελοῦντας, καὶ εἰς κενὰς ἐλπίδας κεχηνότας τοὺς ἄφρονας, ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀσεβῶν αἱρετικῶν τὰ βλάσφημα στόματα μετ' αὐτῶν τῶν ὁμοίων τῇ Θεοῦ συνεργείᾳ ἐμφράξαι βουλόμενοι, καὶ δεῖξαι, καὶ πεῖσαι, ὡς ἧκε Χριστὸς καὶ ἔπαθε σαρκοφόρος γενόμενος, καὶ τέθνηκε καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη πρὸς τὸν Πατέρα εἰς οὐρανοὺς μετὰ σώματος, καὶ ἥξει πάλιν ὁ αὐτὸς ὡς θεάνθρωπος ὢν μετὰ τῆς ἀφθάρτου σαρκὸς αὐτοῦ· καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ὁ ἀΐδιος. Ταῦτα δεῖξαι βουλόμενοι εἰς κατάλυσιν τῶν ἀσεβῶν, καὶ εἰς ἀνακαίνισιν τῶν εὐσεβῶν, ὡς ἐν προφήταις ὁμοφώνως δηλούμενα, ταῦτα διεξήλθομεν, πᾶν νόημα τῆς ἁγίας Γραφῆς κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν ἀπόστολον ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀκουόντων εἰρημένον εἰς Χριστὸν αἰχμαλωτίζοντες.

γ'. Καί μοι τὸν νοῦν εὐσεβῶς ἐπιστήσατε ὅσοι τῆς μακαρίας ζωῆς ἐν μεθέξει γενέσθαι ἐφίεσθε, ἵν' ἴδητε πῶς οἶδεν ἐν ὀργάνῳ πενιχρῷ ταπεινῷ καὶ σμικρῷ ὁ Θεὸς λαλεῖν τὰ αὐτοῦ· μηδεὶς ἀντίλογος ἔστω, φιλόχριστοι· οὐχ ἡμέτερον τὸ δρᾶμα, τοῦ Θεοῦ γὰρ ἡ χάρις, ἵνα δείξῃ ὅτι τὰ ἐξουθενημένα καὶ τὰ ταπεινὰ ἐξελέξατο ὁ Θεὸς, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά. Τίς γὰρ ἐγὼ ὁ μικρὸς καὶ πτωχὸς καὶ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος, ἵνα τὰ αὐτὰ εἰς νοῦν λαβὼν τοῖς ἐμοῦ ἐξείποιμι κρείττοσιν; ὅθεν εἴσεσθε καὶ αὖθις, οὐκ ἐξ ἐμοῦ, ἀλλὰ Θεοῦ τὸ δῶρον. Μὴ οὖν διὰ τὸ ἐλλειπὲς καὶ οὐ πάντη καταληπτὸν τὴν ἀγαθὴν ταύτην εἴδησίν τις ἐκμυκτηριεῖ· Θεοῦ γάρ ἐστι μόνου τὸ πᾶν ἀπταίστως καταλαμβάνεσθαι. Διὸ δυσωπῶ, σκοπητέον ἔστω τοῖς φιλοθέοις, μὴ τοῖς ἐναντίοις τι τῶν καλῶν προέσθαι, ἀλλὰ νουνεχῶς τε καὶ ἐπιστημονικῶς ἐν ἀκριβείᾳ ταῦτα διαλέγεσθαι, μὴ παροδευτικῶς μηδὲ φιλονείκως, ἀφ' οὗ οὐδὲ λυσιτελὴς ἡ ὠφέλεια, ἀλλὰ φιλοθέως καὶ πνευματι-

[1] I Tim. III, 16. [2] I Cor. I, 27.

superne edocti et reipsa sapienter loqui confidentes, et ex Deo definientes, hæc in limpidiorem claritatem proposuimus. Qui enim ante nos sanctissimi et divini Patres horum intelligentiam habuerunt, non omnia interpretati sunt, id est, vel quia sententiarum multitudinem plerumque prætermiserunt, vel quia divina quædam in mundi ejus terminum seponens gratia reservavit, rebus quæ circa nos sunt finem mox habentibus, et ad futurum sæculum tendentibus. Non enim temere præsentem laborem et sudores istos salutares suscepimus, in aerem tantum mentem dissipantes.

2. Sed quoniam vidimus nefarios Hebræos post tam multas castigationes aversos a bono, et in ipsa adhuc pœna multum insultantes, linguaque effrenata superbientes, et si qui occurrerint modestiores pertinaciter obstinatos, contradicentes, quasi nondum Christus apud illos venerit, sperantes et exspectantes in vanum Antichristum illis futurum esse, quo videbitur impius et mendax; multa quoque alia truciora in nostram Christianorum incorruptam fidem cum blasphemiis cavillantes, et in spem inanem ut stultos hiantes, volumus impiorum inter illos et hæreticorum blasphemantia ora ipsismet similibus rationibus Deo adjuvante occludere, ostendere et persuadere, Christum jam venisse et passum esse in carne factum, mortuum esse, resurrexisse, ascendisse ad Patrem in cœlos cum corpore suo, et venturum esse iterum eumdem Deum simul et hominem cum sua incorruptibili carne, et hunc Deum esse æternum: hæc ostendere volentes in destructionem impiorum et renovationem piorum, ut apud prophetas unanimi consensu manifestata. Hæc exposuimus, omnem sanctæ Scripturæ sententiam juxta Paulum magnum Apostolum [1], ad utilitatem audientium prolatam in Christum captivantes.

3. Mihi igitur mentem pie adhibete, quotquot beatæ vitæ consortes fieri cupitis, ut videatis quomodo in organo debili, humili et parvo sciverit Deus sua eloqui; nullus contradicat, Christi amatores: non nostrum est opus; Dei enim gratia est, ut ostendatur contemptibilia et humilia a Deo electa esse ad confundendum fortia [2]. Qui enim ego sum, parvus et mendicus et peccator homo, ut eadem in mente perspiciens melioribus me enarrem? Quare sciatis iterum, id non ex me esse, sed Dei donum. Ne igitur propter defectum aut insufficientiam, bonam hanc doctrinam aliquis irrideat: Dei enim solius est totum infallibiliter comprehendere. Ideo rogo ut talis sit Dei amicis scopus, ne velut adversarii aliquid boni prætermittant, sed ut prudenter et sapienter cum diligentia hæc tractent; non properando neque æmulando, unde nulla salutaris utilitas oritur, sed cum Dei amore et in Spiritu cum modestia hæc accipite, et explorate, ut vos ma-

Digitized by Google

jus lucrum efficiatis, et qui docentur meliorem A utilitatem percipiant. Certe multum imprimis curam eximiam adhibentes, et quæ ex se interpretabilia sunt apud prophetas a Deo inspiratos, et quæ occasione rerum quarumlibet intellectu facili dicta verba in fundamento esse, ut decet, sinamus: quæ vero sunt difficilis intelligentiæ, multisque obscura et parum explanata, etiam autem et mysteria quæ tendunt ad divinam Christi Incarnationem, ut eorum obscuriorum intelligentiam illustraremus, multipliciter et multis modis in illa explananda solum incubuimus, multarum sententiarum vim congerentes, et in confirmationem dictorum propter invidentes et invidia contradicentes, testimonia e multis assumpta adducimus, stabilitas et pie obfirmatas interpretationes colligentes, et ex antiquo B Moyse, filio Nave, Job, David et Salomone, et ex apostolicis et evangelicis oraculis concordia testimonia proferentes.

κῶς ἐν ἐπιεικείᾳ ταῦτα διαλαμβάνετε, καὶ διεξέρχεσθε, εἰς τὸ καὶ ὑμᾶς τι πλέον κερδανεῖν, καὶ τοὺς μαθητευομένους καλῶς ὠφελεῖσθαι. Ἀμέλει περὶ πολλοῦ μάλιστα σπουδὴν ἀγαθὴν τιθέμενοι, ὅσα μὲν αὐθερμήνευτα τοῖς θεοσόφοις προφήταις· ὅσα δὲ εἴς τινων ἁπλῶς πραγμάτων ὄντα εὔληπτον πρόφασιν ῥήματα τῷ θεμελίῳ εἶναι ὡς προσῆκεν, ἐάσαμεν· ὅσα δὲ εἰς ἀσυμφανῆ τὴν διάγνωσιν, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀσαφῆ, καὶ δυστέκμαρτα ὄντα, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν κατὰ σάρκα θείαν οἰκονομίαν Χριστοῦ συντείνοντα μυστήρια, ἅτε δὴ ἅτε τῶν λαφυροτέρων τὴν ἔννοιαν ἐμφανίζοντες, πολυμερῶς τε καὶ πολυτρόπως ἐν τῇδε διασαφῆσαι μόνον ἐθέμεθα, πολλῶν νοημάτων ἀθροίσαντες δύναμιν, καὶ εἰς βεβαίωσιν τῶν λαλουμένων διὰ πολλοὺς τοὺς βασκαίνοντας καὶ ἀντιλέγοντας φθόνῳ, τὰς ἐκ πολλῶν μαρτυρίας χρησάμενοι προτεθείκαμεν, ἐρηρεισμένας καὶ εὐσεβῶς ἡδρασμένας τὰς ἑρμηνείας συντάξαντες, ἔκ τε τοῦ παλαιοῦ Μωϋσέως τε καὶ τοῦ Ναυῆ γόνου, Ἰὼβ τε, Δαβὶδ τε καὶ Σολομῶντος, ἀποστολικῶν τε καὶ εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων τὰς συμφώνους ὁμολογίας παρατιθέμενοι·

4. Hanc igitur aciem habentes, et, ut verius dicam, hanc defensionem, ne timeamus, dilectissimi, auribus impiorum intonare, eorum stultitiam confundamus, et nitamur eos monendo magis alloqui et ad Christum adducere. Ita enim qui innumeras gentes in servitutem redigunt strenui milites, instrumentis bellicis et gladiis usi, eos quidem capiunt, et spolia sumentes præmiis exornantur, subjectosque sibi servantes ad regem ducunt et laudibus C honorantur; adversantes autem, vel sæve et pertinaciter pugnantes cito destruunt. Idem et nos jam faciemus, bellum spirituale in adversarios geremus. Habemus arma ære divino fabricata, sexdecim sancta instrumenta bellica præter mille clypeos, scuta, gladios, lanceas, sagittas et tela, et contra illos pluribus aliis utemur, imprimis ter fulgentem et unicam lucem in auxilium habentes, illos captivos agemus: quos quidem mihi animo subjicientes se viderimus, his pareamus, neque per arrogantiam proculcemus, o fortissime Dei exercitus; sed capiamus vitam animæ dantibus verbis, et ad Christi universorum Regis pedes submittamus, ut ab eo honorificemur, et in eo salvemur. Quos autem D repugnantes viderimus, neque bene obedientes, destruamus, cædamus eos, ut Madianitas divino Spiritus gladio. Nitamur ergo quantum in nobis est, dilectissimi, capere pie prædam Deo jucundam et gratam animas eorum qui salvantur. Sin autem id ab aliis ut infructuosum despicitur, et non possibile est capere aliquid ex his qui nolunt in Deo salvari, attamen nos ipsos conservemus in fide divina loquendo, et pie et utiliter vivamus, ut æterna bona adipiscamur in Christo Jesu Domino nostro. Habet autem sic expositio. Textura omnis cum interpretatione 41: « Et dixit Dominus ad Osee: Sume tibi mulierem [a], » etc.

δ'. Τοσοῦτον οὖν ἔχοντες συνασπισμὸν, μᾶλλον δὲ τἀληθὲς εἰπεῖν ὑπερασπισμὸν, μὴ ὀκνήσωμεν, ἀγαπητοὶ, τῶν ἀσεβῶν καταβροντῆσαι τὰ ὦτα· πάσης εὐηθείας αὐτῶν καταγνῶμεν, καὶ σπεύσωμεν νουθετικώτερον αὐτοὺς διαλαβεῖν, καὶ εἰς Χριστὸν ἐπισπάσασθαι. Οὕτω γὰρ οἱ αἰχμαλωτίζοντες ἔθνη ἀλόγιστα ἀνδρεῖοι στρατηγοὶ ὄντες, ὀργάνοις ἀμυντηρίοις καὶ ξίφεσι χρώμενοι, καὶ οὓς μὲν λαφυραγωγοῦντες, σκῦλά τε λαμβάνοντες τοὺς ἄθλους ἐπικτῶνται, τοὺς ὑποκύπτοντας ἐφ' ἑαυτοὺς λαμβάνοντες, ἄγουσι τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐπαινετοὶ καθεστήκασι· τοὺς ἀντιστατοῦντας δὲ, ἢ καὶ κακῶς καὶ δεινῶς μαχομένους θᾶττον ἀναιροῦντες. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἤδη ποιήσομεν, πόλεμον πνευματικὸν τοῖς ἀντιδίκοις ἐπιδειξόμεθα. Ἔχομεν τὰ ὅπλα τὰ θεοχάλκευτα, ἓξ καὶ δέκα ἅγια ἀμυντήρια ὑπὲρ μυριάδας ἀσπίδας, καὶ θυρεοὺς φάσγανά τε καὶ δόρατα καὶ τόξα καὶ βέλη· καὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ ἄλλοις πλείοσι χρησόμεθα· μᾶλλον δὲ τὸ τριλαμπὲς καὶ ἑνιαῖον φῶς εἰς συμμαχίαν ἔχοντες, αὐτοὺς προνομεύσομεν· οὓς μὲν ἠπιογνώμως ὑποκύψαντας ἴδοιμεν, φεισώμεθα, μὴ ἀνελῶμεν ἀκρασίᾳ, ὦ ἀνδρειότατον θεῖον στράτευμα· λάβωμεν δὲ ζωοψυχοσώμως, καὶ Χριστῷ τῷ παμβασιλεῖ ἄξωμεν ὑπὸ πόδας, ἵνα καὶ δοξασθῶμεν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἐπ' αὐτῷ σωθησώμεθα. Οὓς δὲ ἀντιμαχοῦντας ἴδοιμεν, καὶ μὴ ὑπείκοντας καλῶς, ἀνέλωμεν, πατάξωμεν αὐτοὺς, ὡς καὶ τοὺς Μαδιαναίους τῇ θείᾳ παραξιφίδι τοῦ Πνεύματος. Σπουδάσωμεν οὖν τὸ μᾶλλον, ἀγαπητοὶ, τοῦ θηρεῦσαι θήραν εὐσεβῶς τῷ Θεῷ εὐάρεστον καὶ ἐράσμιον τὰς τῶν σωζομένων ψυχάς. Εἰ δέ γε τοῦτο ἀλυσιτελὲς ἄλλοις παροφθῇ, καὶ οὐχ οἷόν τέ ἐστι λαβεῖν τι τῶν μὴ βουλομένων σώζεσθαι ἐπὶ Θεῷ· κἂν ἑαυτοὺς γοῦν συντηρήσωμεν τῇ θείᾳ πίστει φραξάμενοι, καὶ εὐσεβῶς καὶ χρηστῶς πολιτευσώμεθα, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἔχει δὲ οὕτως ἡ δήλωσις. Τὸ ὕφος ἅπαν μετὰ ἑρμηνείας μα'. « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Ὡσηέ· Λάβε σεαυτῷ γυναῖκα, » κ. τ. λ.

[a] Osee i, 2.

ANNO DOMINI CMXXXI.

BASILIUS

CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ EPISCOPUS.

(De hoc Basilio, qui, ne cum S. Basilio Magno confunderetur, ἐλάχιστος, minimus, pro modestia sua nominari voluit, vide tomum nostrum XXXVI, col. 1073.)

—

BASILII MINIMI

COMMENTARIA

AD S. GREGORII NAZIANZENI ORATIONES STELITEUTICAS CONTRA JULIANUM IMP., AD EJUSDEM ENCOMIUM HERONIS PHILOSOPHI, ET AD ORATIONEM FUNEBREM IN CÆSARIUM FRATREM

QUIBUS PRÆMITTITUR

EPISTOLA NUNCUPATORIA AD CONSTANTINUM IMP.

(Vide jam dictum tomum nostrum XXXVI.)

ANNO DOMINI CMXL.

GREGORIUS PRESBYTER CÆSARIENSIS.

—

VITA

SANCTI GREGORII EPISCOPI NAZIANZENI

A Gregorio presbytero Græce conscripta.

(Vide tomum XXXV, col. 243 et col. 241, ubi de hoc Gregorio presbytero ab editore Benedictino inquiritur

Digitized by Google

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΟΣΙΟΥΣ ΤΙΗ' ΘΕΟΦΟΡΟΥΣ ΠΑΤΕΡΑΣ, ΚΑΙ ΕΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ.

—

GREGORII

PRESBYTERI CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ

ORATIO

***IN SANCTOS TRECENTOS DECEM ET OCTO DEIFEROS PATRES. ET IN CONSTANTINUM PIISSIMUM IMPERATOREM* (1).**

(Combefis. Auctar. nov. tom. II, p. 547.)

—

Præpositis obedire jussus monente Apostolo [1], o Theophile, ac meæ velut oblitus imbecillitatis, neglectaque dicendi elegantia, parui venerando Patri, proponenti, ut breviter de trecentorum decem et octo sanctorum Patrum apud Nicæam conventu scriberem, ejusque huic sanctæ Nicænæ Ecclesiæ, traderem: ut quorum meruit frui corporali præsentia, eorum quoque decertationis scriptas habeat narrationes. Ac a me quidem, pro meis viribus dicta, ut eorum magnitudinis ratio habeatur, quæ a Patribus recte et ex virtute gesta sunt, tenui ego rori cum marinis conserto fluctibus dicam similia. Fuerit autem illius perfectionis, ut non verborum qualitatem attendat, sed promptæ ac alacri ad obsequendum voluntati, ambitiosam compassionem rependat.

Cum Maximianus, Liciniusque, et Maxentius, qui Romæ impie imperarunt, et multos, qui erant Christianæ fidei, dæmonibus sacrificare recusantes, suppliciis et morte affecerunt, insano simulacrorum cultu dignum invenissent exitium, mirabiliter, ac spem vincente eventu, ab Occidente instar Luciferi

A Πείθεσθαι τοῖς ἡγουμένοις ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιτραπεὶς παραινέσεως, ὦ θεόφιλε, καὶ ὥσπερ τῆς οἰκείας ἐμαυτὸν ἐπιλαθόμενος ἀσθενείας, τό τε τοῦ λόγου ὑπεριδὼν ἀκαλλὲς, ὑπετάγην τιμίῳ Πατρὶ, προβαλλομένῳ μοι συγγράψαι διὰ βραχέων περὶ τῆς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Πατέρων κατὰ Νίκαιαν συνελεύσεως, ἐκδοῦναί τε τῇ κατ' αὐτὸν ἐν Νικαίᾳ ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ· ἵνα ὧν τῆς ἐν σώματι ἀπήλαυσε παρουσίας, τούτων καὶ τῆς πνευματικῆς ἀγωνίας ἀνάγραπτα φέροι τὰ διηγήματα. Καὶ τὰ μὲν ἐμοὶ κατὰ τὴν ἐμὴν εἰρημένα δύναμιν πρὸς τὸ τῆς ἐναρέτου τῶν Πατέρων πολιτείας ὑπέρογκον δρόσου λεπτότητι φαίην ἂν ἐοικέναι πελαγίοις ἁμιλλωμένῃ κύμασι· τῆς ἐκείνου δ' ἂν εἴη τελειότητος μὴ πηλικότητι τῶν ὀνομάτων

B προσανέχειν τὸν νοῦν, τῷ δὲ προθύμῳ τῆς ὑπακοῆς τὸ τῆς συμπαθείας ἀντιμετρῆσαι φιλότιμον.

Μαξιμιανοῦ καὶ Λικιννίου καὶ Μαξεντίου τῶν ἐν Ῥώμῃ δυσσεβῶς βεβασιλευκότων, καὶ πολλοὺς τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως θύειν ἀρνησαμένους τοῖς δαίμοσιν, αἰκισμοῖς καὶ θανάτῳ ὑποβαλόντων, ἀξίαν τε τῆς εἰδωλομανίας τὴν καταστροφὴν τοῦ βίου εὑραμένων, παραδόξως ἐκ τῶν Ἑσπερίων ἀνέ

[1] Hebr. XIII 17.

Fr. Combefisii notæ.

(1) Videtur Gregorius hic medii ævi scriptor, qui longe abfuerit a concilio Nicæno, rogatuque episcopi Nicæni, historicam hanc narrationem ex antiquis monumentis, circa forte Heraclii tempora, et ubi Persæ, quos videtur vocare Assyrios imperii Comani plerasque provincias devastassent, concinnaverit, eidemque Nicænæ Ecclesiæ, quam Patres præsentia illustrassent, cimelium præclarum tradiderit. Opus egregium Latine tantum hactenus editum; libuit ad justam aliquam quantitatem nostri in VI synodi acta voluminis, utraque submittere, cum aliis synodi Nicænæ actis anonymis, quibus gesta in primo illo œcumenico conventu, non nihil et ipsa illustrari possint. Latina componimus Græcis, in paucis secuti interpretem Lipomani, non satis in multis accuratum, cujus aliqua hisce notis perstringimus.

Digitized by Google

τειλε, δίκην Ἑωσφόρου, Κωνσταντῖνος ὁ φιλοχριστότατος, ὁ τῆς ὀρθοδόξου πολιτείας ἀρχηγὸς καὶ τῆς ἀμώμου πίστεως πρόβολος· ὃς ἅμα τῷ τὰ σκῆπτρα ἐκ τῶν Ἑσπερίων ἐπὶ τὴν Ἕω μεταποιῆσαι, τῷ θείῳ φωτὶ τὴν ψυχὴν καταυγάζεται· καὶ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν διάνοιαν ἀλειψάμενος πρῶτον ἀγῶνα πρὸς τὸν διάβολον ἐνίσταται· καὶ τίθησι κατὰ τόπον Χριστιανῶν ἐλευθερίας προγράμματα· λύει τὴν ἐκ τῶν ἀνόμων τοῖς πιστοῖς ἐπαχθεῖσαν κατήφειαν· καταβάλλει τῶν εἰδώλων τὰ σεβάσματα· θριαμβεύει τοῦ ψεύδους τὸ ἀνύπαρκτον· φανεροῖ τῆς ἀληθείας τὸ κήρυγμα· μεταδίδωσι τιμῆς καὶ παῤῥησίας τοῖς τετιμηκόσι τὸν Κύριον· ἀναῤῥώννυται σώματα πιστῶν κακωθέντα ταῖς μάστιξι· στρεβλώσει καὶ ἐξορίαις ὑποβάλλονται οἱ προσκείμενοι δαίμοσι. Καὶ ἦν ἰδεῖν τῶν τε πιστῶν ἐκ τοῦ διωγμοῦ τὴν ἀνάκλησιν, καὶ τῶν ἐκ τῆς δαιμονικῆς πλάνης τὴν ἀνάνηψιν, ὁμοίαν ἀγγελικῇ χοροστασίᾳ, πάντων ἐν παῤῥησίᾳ δοξολογούντων τὸν Κύριον.

Ἔχαιρεν οὖν ὁ πιστότατος βασιλεὺς ἐπὶ τῇ καθημέραν προσθήκῃ τῶν Χριστιανῶν, συμβάλλων ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ θείας εἶναι τὸ πᾶν ἐνεργείας, τῆς ἐν ὀλίγῳ τὸ ὑπήκοον αὐτῷ πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἑλκυσαμένης ἐπίγνωσιν. Πόθεν γὰρ κἀκεῖνο τοῖς φθάσασι συνέδραμε; Τῶν γὰρ παρακειμένων ἐθνῶν, ἅτε τὰ σπονδῶν [γρ. ἀσπόνδων, *vel ex Lip.* τὰ σπονδῶν μὴ ἐχόντων] τοῖς πρὸ αὐτοῦ βασιλεῦσι ἐπανισταμένων, καὶ τῶν ἐμφυλίων στάσεων ταῖς ἀλληλοφονίαις μὴ παρεχομένων αὐτοῖς τὴν ἀνάπαυσιν, ἡνίκα Κωνσταντῖνος διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὸ τῆς βασιλείας ἀνεδέξατο κράτος, εὐθὺς ὡς ἐκ προστάγματος, καὶ τὰ τῶν ἐθνῶν δεινὰ κατελώφησε, καὶ τὸ ὑπήκοον τὴν εἰρήνην ἠσπάσατο. Ὁ δὲ μισόκαλος ἐχθρὸς οὐδὲ ταύτην ἤνεγκε τὴν ἐπὶ τὰ κρείττονα τῶν ἀνθρώπων ἐπίγνωσιν· ἀλλ' ὥσπερ πάλαι τῷ πρωτοπλάστῳ τῆς ἀπόνου ζωῆς διεφθόνησε, καὶ διὰ τοῦ ὄφεως τῇ ἀκοῇ τὴν παρακοὴν τῆς ἐντολῆς ἐνέσπειρεν, οὕτω καὶ τότε σπαραχθεὶς ἐπὶ τῇ τῶν ἐξ εἰδωλολατρείας πρὸς Θεὸν ἐπιστροφῇ, ἐγείρει πνεῦμα Πύθωνος. Ἄρειος δὲ ἦν οὗτος· Χριστιανὸς μὲν τὴν προσηγορίαν, καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας καταλεγόμενος· τήν τε τῶν θείων Γραφῶν, ὡς οὐκ ὤφελον, πεπιστευμένος ὑφήγησιν· κενοδοξίᾳ τε καὶ φιλαργυρίᾳ, τοῖς ὅπλοις τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ διαβόλου, κατεχόμενος· ὃς θεασάμενος ὡς μετὰ Πέτρον τὸν ἐν μάρτυσι νικηφόρον, καὶ ἐν

A exortus est Christi amantissimus Constantinus imperator, orthodoxæ reipublicæ auctor ac princeps (2), et incorruptæ fidei propugnator: is simul atque sceptra ex Occidente in Orientem transtulit, divina luce animo perfunditur; instructusque pietate, primum adversus diabolum certamen instituit, atque publica pro Christianorum libertate edicta proponit. Quam impii molestiam ingesserant fidelibus, depellit; destruit idolorum cultum; inanem falsi consistentiam (3) traducit; veritatis prædicationem in palam facit; eos qui Domino honorem impenderant, honore ac libertate afficit. Instaurantur, ac vires recipiunt male verberibus afflictorum fidelium corpora: tormentis (4) et exsiliis subjiciuntur, qui dæmonibus devoti adhæ- B serant: ac videre erat, cum fideles a persecutione liberos effici, tum eos, qui errore dæmonum implicati fuissent, ad frugem meliorem reverti: quæ res angelicæ choreæ speciem quamdam præferre videbatur, cum Deum omnes libere glorificarent.

Itaque lætabatur fidelissimus imperator quotidiano Christianorum augmento, secum animo reputans, id totum divinæ operationis esse, quæ sic exiguo tempore, subjectos ad Domini Jesu Christi agnitionem traxisset. Etenim quid ejusmodi iis convenit, qui præcesserunt? Cum enim finitimæ gentes, velut perfidæ, adversus priores imperatores crebro rebellarent, nec seditionum civilium tumultus, alternis cædibus, requiem ullam præberent, C ubi mox Constantinus per Salvatoris nostri Jesu Christi gratiam imperium suscepit, seu jussione divina, tum mala cessarunt, si quæ erant a gentibus, subditique populi pacem amplexi sunt. Cæterum boni osor hostis, neque eam hominum provectionem ad meliorem cognitionem ferre potuit; quin [a] imo, velut olim primum condito homini vitam laborum vacuitate felicem invidit, ejusque per serpentem, ut ne præcepto obediret, auribus insevit [a]; sic quoque per id tempus, idololatrarum ad Deum conversione exulceratus, suscitat spiritum Pythonis. Fuit is Arius: Christianus quidem nomine, ac Ecclesiæ Alexandrinæ presbyteris allectus; cui Scripturarum divinarum interpretatio fuisset mandata, atque utinam non fuis- D set, inani homo gloria, ac avaritia, patris sui diaboli armis, possessus. Cum porro post Petrum inter martyres victoria illustrem, ac inter pontifices consertum apostolis, Achillamque ejus suc-

[a] Gen. III, 3.

Fr. Combefisii notæ.

(2) *Orthodoxæ reipublicæ auctor ac princeps.* Velut qui primus res Christianorum ac orthodoxorum, provexerit, ut jam respublica Christiana ac orthodoxa, libera religione, ac compressis erroribus, posset dici. Interpr. Lipom. *Orthodoxæ vitæ instituti princeps*, quod non placuit.

(3) *Inanem falsi consistentiam.* Quippe mendacium inconsistens est. Absono Lipomani inter. τὸ ἀνύπαρκτον ad sequens κήρυγμα refert: *Quæ consistere non poterat, efficit manifestam veritatis prædicationem.* Plane consistebat, ante Constantini felicia tempora, nec majori unquam vigore quam sub decessoribus tyrannis, prædicatio Christianæ veritatis, ac κήρυγμα nunquam ἀνύπαρκτον.

(4) *Tormentis.* Exaggeratione dictum, nec ad Constantini referendum tempora, siquidem est sermo de ethnicis, quibus interim multum erat, ut nefandis sacris prohiberentur, clauderentur templa, sive etiam, cum res ferebat, destruerentur.

Digitized by Google

cessorem, Alexandrum vidisset inter præsules castissimum, strenuumque apostolicorum dogmatum defensorem, Ecclesiæ Alexandrinæ præpositum, tanquam venenatus serpens, quod in cordis ejus penetralibus latebat virus evomuit. Enimvero non poterat adversus Alexandrum ipsum importuna se insolentia efferre. Etenim Alexander vita ac moribus irreprehensibilis erat, atque ab omni abstinens malo, juxta Domini de Jobo testimonium [a]. Quidnam ergo machinatur scelestus? Arma parat adversus viri sancti doctrinam, seu qua invadendi pateret aditus: sicque, « ponit os suum in cœlum, et loquitur iniquitatem adversus Altissimum [b]. » Nam cum sanctus Alexander Filium confiteretur, honore Patri æqualem, ac ejusdem essentiæ, ex adverso mente captus Arius, Filium creaturam ac facturam nugari cœpit: ac fuisse quando non erat, et quæ sunt his magis impia, digna profecto quæ oblivioni mandentur et æterno silentio.

Videns ergo divinus Alexander, malum hoc instar morbi sacri depascere (siquidem vicinas Ægyptum, Thebaidemque, et Libyam invaserat), veritus ne universum corriperet fidelium corpus, post multas coram monitiones efferato paterne adhibitas, post varias ex Scripturis divinis probationes, quibus Vetus pariter ac Novum Testamentum abundat, sciens impium erroris caligine adhuc implicatum, ad Dominum Jesum Christum, quem ille afficiebat contumelia, confugit, quo is Christianæ rei adversus impiam molitionem auxilio esset: jejunio, vigiliis, ac lacrymis eum invocat adjutorem, qui inspector est veritatis. Verum cum impius magis efferaretur et effervesceret, evocat Alexander plures futuros periculi socios, dirigitque litteras ad episcopos per ea constitutos loca, ac prodigiosos cordis Arii fetus adversus orthodoxam fidem, denuntiat. Quamobrem, præmunit quidem eorum aures, ut ne qui ab hiatu sensus Arii sinistre arriperentur; incitat vero, ut communi consilio citra moram de his optimum dominum certiorem facerent. Ubi porro victor ille inclytus hæc rescivisset, tanquam stimulo, profana obscurorum, molestaque inopinatorum auditione, animo perculsus, divinas protinus mittit litteras, per quas et magistratus (5), et eos qui possent, episcopos, Nicænam metropolim, ad ea examinanda, quæ ad eos spectarent, venire suadet, atque ad declarandam veram et inculpatam, fidem penitusque exscindendam ac abolendam male sentientium dæmoniacam hæresim.

ἀρχιερεῦσιν ἰσαπόστολον, καὶ Ἀχιλλᾶν τὸν τούτου διάδοχον, Ἀλέξανδρος ὁ ἐν προέδροις πάναγνος, καὶ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ὑπέρμαχος, τῆς Ἀλεξανδρέων προέστη Ἐκκλησίας, ὥσπερ τις ἰοβόλος δράκων τὸν ἐνδομυχοῦντα τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τῆς βασκανίας ἐξέμεσε. Καὶ κατὰ Ἀλεξάνδρου μὲν, οὐχ οἷός τε ἦν αὐθαδιάσαι· ἀνάλωτος γὰρ κατὰ τὸν βίον ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ πάσης κακίας ἀμέτοχος, κατὰ τὴν τοῦ Ἰὼβ ὑπὸ τοῦ Κυρίου μαρτυρίαν. Τί οὖν ὁ ἀλητήριος μηχανᾶται; Κατὰ τῶν δογμάτων τοῦ ὁσίου ὁπλίζεται, ὡς διὰ τούτων αὐτοῦ καθαψόμενος· καὶ οὕτω « τίθησιν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ λαλεῖ κατὰ τοῦ Ὑψίστου ἀδικίαν. » Τοῦ γὰρ ὁσίου Ἀλεξάνδρου ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ καθομολογοῦντος, ἄντικρυς ὁ φρενοβλαβὴς Ἄρειος κτίσμα καὶ ποίημα τὸν Υἱὸν ἐληρώδησε· καὶ ὅτι ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν, καὶ τὰ τούτων ἀσεβέστερα, ἅπερ σιωπῆς ὄντως καὶ λήθης βυθῶν εἰσιν ἄξια.

Ἰδὼν οὖν Ἀλέξανδρος ὁ θεσπέσιος ὡς δίκην ἱερᾶς νόσου ἐπινέμεται τὸ κακόν· ἥψατο γὰρ Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος καὶ Λιβύης τῶν ἔναγχος· καὶ δεδοικὼς μὴ τοῦ παντὸς τῶν πιστῶν περιδράξηται σώματος, μετὰ πολλὰς τὰς κατὰ πρόσωπον παραινέσεις, ἃς τῷ ἀτιθάσσῳ πατρικῶς προσήγαγε, μετὰ ποικίλους τοὺς διὰ τῶν θείων Γραφῶν ἐλέγχους οἷς ἥ τε Παλαιὰ ἥ τε Καινὴ ἐναβρύνεται· γνοὺς τὸν ἀσεβῆ ἔτι τῷ τῆς πλάνης ζόφῳ κατεχόμενον, ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν παρὰ ἐκείνου ὑβριζόμενον καταφεύγει, βοηθὸν αὐτὸν τῷ κοινῷ γενέσθαι κατὰ τῆς θεομάχου ἐγχειρήσεως· νηστείᾳ τε καὶ ἀγρυπνίᾳ καὶ δάκρυσι τὸν τῆς ἀληθείας ἐπόπτην ἐπικαλεῖται σύμμαχον. Τοῦ δὲ δυσσεβοῦς μᾶλλον ἀγριωμένου καὶ παφλάζοντος, κοινωνοὺς ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ κινδύνου προσκαλεῖται πλείονας, καὶ γράμμασι πρὸς τοὺς κατὰ τόπον ἐπισκόπους κέχρηται, καὶ μηνύει τὰ τερατώδη τῆς Ἀρείου καρδίας κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας κυήματα. Διὸ προασφαλίζεται μὲν αὐτῶν τὰς ἀκοὰς πρὸς τὸ μὴ παρασυρῆναί τινας ἀπὸ τῆς χαράδρας τῆς Ἀρείου φρονήσεως· παροτρύνει δὲ τῷ κοινῷ [ἴσ. κοινῶς] ἀμελλητὶ ταῦτα τῷ κρατίστῳ γνωρίσαι δεσπότῃ. Τούτων οὖν ὁ καλλίνικος ἐν γνώσει γενόμενος, ὥσπερ κέντρῳ τῇ βεβήλῳ τῶν ἀδήλων, τῇ τε ἀνιαρᾷ τῶν ἀδοκήτων ἀκοῇ πληγεὶς τὴν διάνοιαν, παραχρῆμα θείαις κέχρηται κεραίαις, δι' ὧν τούς τε ἐν τέλει καὶ τοὺς δυνατῶς ἔχοντας τῶν ἐπισκόπων τὴν Νίκαιαν τῶν Βιθυνῶν μητρόπολιν κατα λαμβάνειν [*λείπ.* προτρέπεται] πρὸς ἐξέτασιν τῶν εἰς αὐτοὺς ἡκόντων, καὶ φανέρωσιν μὲν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀμέμπτου πίστεως, ἐκτομὴν δὲ καὶ παντελῆ ἀφανισμὸν τῆς δαιμονιώδους τῶν κακοδόξων αἱρέσεως.

[a] Job I, 1. [b] Psal. LXXVII, 2.

Fr. Combefisii notæ.

(5) *Et magistratus.* Potuit Constantinus etiam primores laicos, qui præcipui essent inter Christianos, ac majori quadam auctoritate, ad concilium vocare, quibuscum ipse tantæ tractationi interesset, ut reipsa cum paucis quibusdam spectatoribus interfuit, non tanquam judex, sed velut præses defensorque, atque ut docendus ipse veritatem fidei, doctamque piis legibus sanciturus.

Digitized by Google

Τούτων οὖν οὕτω προβεβηκότων, τίνες εὑρέθησαν οἱ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τῇ προγνώσει τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος τηρηθέντες ἐπίσκοποι, καὶ ἐκ ποίας ἕκαστος τῶν συνελθόντων παροικίας ὥρμητο, ὁ παρ' αὐτῶν ἐκτεθεὶς τόμος συνοδικὸς παραστήσει, τοῖς φιλοπόνως ἐντυγχάνουσιν. Οἱ μὲν οὖν ἅγιοι Πατέρες, ἅτε μέλισσαί τινες ἐργάτιδες, ὥσπερ ἐκ πολυάνθων λειμώνων, τῶν οἰκείων ἕκαστος ἐκκλησιῶν ἀπαναστάντες Νίκαιαν τὸ συμβολοποιὸν τῆς ὀρθοδοξίας κατειλήφασι χωρίον. Ὁ δὲ θεῖος Κωνσταντῖνος, τὴν ἱερὰν καὶ ἀγγέλοις αἰδέσιμον τῶν ἁγίων Πατέρων ἥκειν ἀκούσας παρουσίαν, εὐθὺς ἐκ προπυλαίων, ταῖς πρεπούσαις ἐπιθαυμάζει τιμαῖς, καί τινας τῆς ἱερᾶς συγκλήτου προαποστείλας, διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος, καὶ τῇ καταλλήλῳ τῆς χρείας ἐπιδόσει, περιποιεῖται αὐτοὺς [γρ. αὐτοῖς· ἤ, αὐτῶν] τὸ ἀπερίσπαστον. Ἐπεὶ δὲ ἔγνω καλῶς ἔχειν αὐτῷ τὰ τῆς εἰς τοὺς Πατέρας προνοίας, τηνικαῦτα τὴν οἰκείαν τῇ Νικαίᾳ παρουσίαν δίδωσι, λογισμῷ νηφαλέῳ τῶν ἔξωθεν ἑαυτὸν ἀπαγαγὼν θορύβων, οἷάπερ περὶ θείου πράγματος, καὶ τῆς εἰς ψυχὴν ὁρώσης σωτηρίας, τῷ πρακτικῷ [Ἴσ. πνευματικῷ] τῶν ἁγίων Πατέρων ἐντευξάμενος συστήματι. Καὶ γὰρ ἦσάν τινες μὲν αὐτῶν ἀποστολικοῖς διαπρέποντες χαρίσμασιν, ἄλλοι δὲ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν περιφέροντες, ἐξ ὧν ὀλίγα παραθήσω πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων περὶ τοὺς ἁγίους πληροφορίαν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν. Ὁ μὲν οὖν ὅσιος Ἰάκωβος ὁ τῆς Νισσιβηνῶν πρόεδρος πολλοὺς μὲν ἠλευθέρωσε νοσημάτων· μαρτυρεῖται δὲ καὶ νεκροὺς ἀναστῆσαι· ὅ τε Νεοκαισαρείας τῆς Εὐφρατησίας ἐπίσκοπος ὅσιος Παῦλος τὰ γεννητικὰ τῶν μορίων διὰ πυρὸς ἀπεβάλετο, τῆς Λικινίου μανίας γενόμενος παίγνιον· Παφνούτιός τε ὁ Αἰγύπτιος, ἀνὴρ σημειοφόρος, καὶ ἕτεροι πλείονες τῶν ἁγίων τούτων, οἱ μὲν ὀφθαλμοὺς ἐκκέντηντο, ἄλλοι ἀγκύλας διετέτμηντο· ἕτεροι χεῖρας καὶ πόδας ὑπὸ δεσμῶν τῶν ἐξ ὠμῶν ἱμάντων ἐβλάβησαν. Ὁ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἀντίπαλος τὴν οὐράνιον ταύτην τῶν ἁγίων ἐπὶ γῆς θεασάμενος χορείαν, οὐ συνεχώρησε πάντη τῶν οἰκείων κέντρων μένειν ἀπείραστον· ἀλλ' ὥσπερ τὸν Ἰούδαν ἐν τοῖς ἀποστόλοις προδότην τοῦ Δεσπότου κατέστησεν, οὕτω καὶ τῷ

His ita provectis, quinam illo tempore inventi sint vivifici Spiritus præscientia conservati episcopi, nec non ex quanam quisque parœcia profectus sit, ostendet quem ediderunt tomus synodicus (6), ut quis studiose legere velit. Sancti ergo Patres, haud secus ac argumentosæ quædam apes, ex sua quisque Ecclesia, velut ex pratis floridis surgentes, Nicænam seu alvearium quoddam, rectæ fidei condendis favis, venerunt. Divinus vero Constantinus, ut sacram ac reverendam angelis audisset adesse sanctorum Patrum præsentiam, statim a primo vestibulo congruis eos honoribus prosequitur; ac præmissis quibusdam e sacro senatu, opportunitate ac rerum necessariarum convenienti suppeditatione, quietem eis procurat, ac ne habeant necesse sollicitudine distrahi. Cæterum, ubi cognovit, ea ejus opera recte fuisse Patribus provisum, tum ipse suam Nicææ offert præsentiam, sobria se mente ac prudenti consilio ab externis ac rerum sæcularium tumultibus abducens, utpote de divino negotio, ipsaque spiritali ac animi salute, gnavum rebus ejusmodi SS. Patrum allocuturus conventum. Quippe erant quidam ex ipsis, qui apostolicis gratiis ornati essent, alii qui Christi stigmata in corporibus suis circumferrent, ex quibus pauca repræsentabo, quo et lectoribus majorem de sanctis faciam fidem, conferamque aliquid ad animorum salutem. Sanctus itaque Jacobus Nisibenorum præsul, multos quidem a morbis liberavit; testantur vero, etiam mortuos suscitasse. Neocæsareæ item Euphratesiæ episcopus sanctus Paulus, genitalia membra igni amisit, Licinii insaniæ factus ludibrium : Paphnutius quoque Ægyptius vir signifer (7), ac Domini stigmata inustus, nec non alii plures ex iis sanctis, quorum aliis quidem fuerant suffossi oculis, aliis excisi poplites, ac aliis denique diris loreis vinculis vitiatæ manus ac pedes. Verum, qui bonis adversatur, cœlestem hanc choream in terra videns haud omnino aculeorum suorum permisit esse inexpertem : quemadmodum vero in apostolis Judam fecit Domini proditorem, sic etiam sanctorum illi sacro choro lupos Arabes (8), ovium pellibus tectos invexit;

Fr. Combefisii notæ.

(6) *Tomus synodicus*. Interpres Lip. *Decisio synodica.* Quo etiam modo in sequentibus : Est tomus proprie libellus dogmaticus, qualis passim vocatur Leonis Epistola ad Flavianum. Male idem reddit quod statim sequitur, καί τινας τῆς ἱερᾶς συγκλήτου προαποστείλας· *Quibusdam præmissis ex sacro conventu*, pro, *ex sacro senatu*. Illud item περιποιεῖται αὐτοῖς τὸ ἀπερίσπαστον· *Procurat, ne habeant necesse recedere*, pro *distrahi sollicitudine*.

(7) *Vir signifer*. Clara allusione ad illud Pauli Gal. *Ego enim stigmata Domini Jesu*, etc., quod sequentibus verbis magis expressit. Illa stigmata ac notas Christi confessorum in tribus ponit noster Gregorius, in effossione oculorum, nervorum succisione, qua manus ac pedes inutilia fierent, ac præcipue alter pedum ejus exciso poplite, quo adhuc vegeti pede altero ac manibus ad opera marmorum, aliaque hujusmodi, manerent, ac denique eorumdem membrorum luxatione, ex nimia distensione ac contorsione immanibus illis loris, quod ultimum male expressit interpres Lipom. *Aliis vero mutilati sunt pedes*, etc. forte ἐλωβήσαν· quod tamen ex subjecta materia fuisset exponendum eodem sensu ac nostrum ἐβλάβησαν. Plane distentio ejusmodi ac ditorsio, manus deformat aut pedes, læditque, ut non possint exsequi consueta munia, non vero discerpit ac amputat, ita ut sic discerptus possit vivere, ac Domini Jesu stigmata illa circumferre. Vidend. Galon.

(8) *Lupos Arabes*. Nihil crebrius apud Patres, de quo jam ad Amphil. ac auctorem Vitæ ejus, nobis hactenus Metaphrastem, sed Allatio anonymum longe illo antiquiorem, ex quo Metaphrastes pleraque mutuatus est, antiquissimo apud eum codice, ex quo nobis charissimus συνόμιλος R. P. Jacobus Goar exscripta illa Acta Roma detulit, ubi jam

Digitized by Google

nempe, Menophantem Ephesium, et Patrophilum Scythopolitanum, ac Theonam Marmaricanum, cum aliis paucis insaniæ Arii discipulis, de quibus dicturi sumus in sequentibus. Quoniam autem quod veritatem ferebat, eaque velut fetum erat, inquisitione egebat, aptusque locus dispiciebatur, quo fieret Patrum conventus, abscindens optimus imperator a palatio quod illic erat, domum maximam, imperialium cubiculorum [ut ita loquar] oculum quemdam, cujus decus ac magnificentia ad nostram usque ætatem Patrum tegumento conservata est, eamdem, seu illius primitias regiæ, sacro addixit concilio. Eo loco æquales numero Patrum sedes parari jussit, una rationem habens quietis senum, ac sacerdotium honore prosequens. Cum jam itaque ii appulsi essent, ipse quoque imperator ingreditur: neque vero arroganti et elato, regioque intuens vultu, sed contracto supercilio, et modesto incessu accedit, ac sanctos obviam factos amplectitur, blandeque et gratiose alloquitur; ac leni quodam risu, comitatis florem proferens, lætam animi constitutionem pro sanctorum statu cœtuque ostendit. Suam autem in Deum prodidit humilitatem, summamque in Patres submissionem, quod inter sedes episcopales suum submiserit subsellium.

Cum sancti ergo piusque imperator consedissent, Eustathius Antiochenus (ei enim annuit sancta synodus, ut verba faceret ad imperatorem): « Deo inquit, gratias agimus, optime imperator, qui terrenum tibi imperium dirigit: qui simulacrorum errorem per te abolevit, ac æquos fidelium animos in libertate collocavit. Cessavit dæmonum nidor: multiplici Dei cultu eversa est gentilium superstitio. Expelluntur tenebræ impietatis; illustratur orbis terrarum luce divinæ scientiæ. Pater glorificatur; Filius simul adoratur; annuntiatur Spiritus sanctus, Trinitas consubstantialis, una Divinitas in tribus personis et hypostasibus prædicatur. Per eam, imperator, munitur tuæ pietatis imperium; eam nobis serva inviolatam. Nullus hæreticus in Ecclesiam subintrans unum aliquid a Trinitate auferat, sine honore, affectumque ignominia relinquens, quod est reliquum. Arius nobis, qui a furore nomen accepit, orationis causa est et conventus, qui nescio quomodo, in Ecclesiæ Alexandrinæ presbyterium allectus, nescientibus nobis, alienus a doctrina beatissimorum prophetarum et apostolorum inventus fuit. Unigenitum enim Filium et Verbum Patris non veretur ejusdem cum Patre substantiæ consortio privare, et Creatorem, creaturæ cultor, contendit creatis accensere. Eum autem persuaseris, imperator, mutata sententia non repugnare apostolicis doctrinis; aut si

A θιάσῳ τῶν ἁγίων συνεισήνεγκε λύκους Ἄραβας δοραῖς προβάτων ἐγκεκρυμμένους· Μηνόφαντά φημι τὸν Ἐφέσιον, καὶ Πατρόφιλον τὸν ἀπὸ Σκυθοπόλεως, καὶ Θεωνᾶν τὸν ἐκ τῆς Μαρμαρικῆς σὺν ἑτέροις ὀλίγοις μαθηταῖς τῆς Ἀρείου ἀφροσύνης, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἑξῆς ῥηθήσεται. Ἐπεὶ δὲ τὸ κυῆσαν τὴν ἀλήθειαν ἐδεῖτο ζητήσεως, καὶ τόπος ἐσκοπεῖτο πρὸς συνέλευσιν ἐπιτήδειος, ἀποτεμὼν ὁ κράτιστος βασιλεὺς τοῦ ἐκεῖσε παλατίου οἶκον παμμεγέθη, τὸν ὀφθαλμὸν ὡς εἰπεῖν τῶν βασιλικῶν κοιτώνων, οὗ τὸ περικαλλὲς καὶ κόσμιον μέχρις ἡμῶν τῇ σκέπῃ τῶν ὁσίων Πατέρων τετήρηται, τοῦτον ὥσπερ ἀπαρχὴν τῶν βασιλείων τῇ ἁγίᾳ ἀπέθετο συνόδῳ, ἔνθα θώκους ἰσαρίθμους προτεθῆναι τοῖς Πατράσιν ἐκέλευσε· τοῦ τε γήρως τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ τῆς B ἱερωσύνης στέργων τὸ τίμιον. Προβαλοῦσι γοῦν αὐτοῖς ὁ κράτιστος ἐπεισέρχεται βασιλεύς· οὐ σοβαρῷ τινι καὶ ὑπερκειμένῳ καὶ βασιλικῷ βλέπων νεύματι, ἀλλ' ὀφρύϊ συνεσταλμένῃ, καὶ πράῳ τῷ βήματι πρόσεισι· καὶ τοὺς ἁγίους ὑπαντῶντας ἀσπάζεται, καὶ χαριέντως προσομιλεῖ· καὶ ἠρεμαίῳ τινὶ μειδιάματι τὸ τῆς ἐπιεικείας ἄνθος προβαλλόμενος, φαιδρὰν ἐπὶ τῇ τῶν ἁγίων συστάσει δείκνυσι τῆς ψυχῆς τὴν κατάστασιν. Δηλώσει δὲ τό τε πρὸς τοὺς Πατέρας τῆς συγκαταβάσεως ὑψηλὸν, τὸ μεταξὺ τῶν ἐπισκοπικῶν δίφρων ὑποβεβηκὸς ἐντεῦθεν αὐτῷ σκιμπόδιον.

Τῶν οὖν ὁσίων καὶ τοῦ θεοσεβοῦς βασιλέως ἱδρυμένων, Εὐστάθιος ὁ τῆς Ἀντιοχέων· τούτῳ γὰρ τοὺς πρὸς τὸν βασιλέα λόγους ποιεῖσθαι ἡ ἁγία C ἐπένευσε σύνοδος· « Εὐχαριστοῦμεν, ἔφη, Θεῷ, κράτιστε βασιλεῦ, τῷ τὴν ἐπίγειον συνιθύνοντί σοι βασιλείαν· τῷ τὴν πλάνην τῶν εἰδώλων διὰ σοῦ καταργήσαντι, καὶ τῶν πιστῶν καταστήσαντι ἐν παῤῥησίᾳ τὸ εὔθυμον. Πέπαυται κνίσσα δαιμόνων· καταλέλυται πολυθείας Ἑλληνικῆς τὰ σεβάσματα. Τὸ τῆς ἀγνωσίας ἀπελαύνεται σκότος· τῷ τῆς θεογνωσίας φωτὶ ἡ οἰκουμένη καταυγάζεται. Πατὴρ δοξολογεῖται· Υἱὸς συμπροσκυνεῖται· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καταγγέλλεται. Τριὰς ὁμοούσιος, μία θεότης ἐν τρισὶ προσώποις καὶ ὑποστάσεσι κηρύττεται. Ταύτῃ τειχίζεται, βασιλεῦ, τὸ τῆς εὐσεβείας σου κράτος· ταύτην ἡμῖν ἄσυλον διαφύλαττε. Μηδεὶς αἱρετικὸς ὑποδὺς τὴν Ἐκκλησίαν ἕν τι Τριάδος D ἀφαιρείτω, καταλιμπάνων τὸ λειπόμενον ἄτιμον. Ἄρειος ἡμῖν ὁ τῆς μανίας ἐπώνυμος, τοῦ λόγου καὶ τῆς συνελεύσεως αἴτιος· ὅς, ὡς οὐκ ἴσμεν ὅπως τῷ πρεσβυτερίῳ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐγκαταλεγεὶς Ἐκκλησίας, ἐλάνθανεν ἡμᾶς, τῆς τῶν τρισμακαρίων προφητῶν καὶ ἀποστόλων διδασκαλίας ὑπάρχων ἀλλότριος. Τὸν γὰρ μονογενῆ Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Πατρὸς ἀποστερεῖν τῆς ὁμοουσιότητος τοῦ Πατρὸς οὐκ ἐντρέπεται, καὶ τῇ κτίσει τὸν Κτίστην ὁ κτισολάτρης συναριθμεῖν ἐπείγεται. Τοῦτον ἂν πείσειας, αὐτοκράτορ, μεταφρονοῦντα, τοῖς ἀποστο-

Fr. Combefisii notæ.

eadem ex Regio, et ipso antiquo, edidissemus. Porro allusio est ad illud Habacuc I: *Velociores lupis vespertinis*, LXX: *Lupis Arabiæ*, sola nimirum in Hebræo punctorum mutatione.

Digitized by Google

λικοῖς μὴ ἀντιτείνειν διδάγμασιν, ἢ τοῖς ἐν οἷς ἑάλω κακοδοξίας ἐγκείμενον ἀσεβήμασιν, ἄρδην τῆς Χριστοῦ καὶ ἡμῶν ἀφανίσειας ἐπαύλεως, ὡς ἂν μὴ τῆς θολερᾶς αὐτοῦ λογοθωπείας, τὰς τῶν ἁπλουστέρων ψυχὰς ἐργάσηται θήραμα. »

Ὁ δὲ γαληνότατος Κωνσταντῖνος, τῷ τάχει τῆς συνελεύσεως αὐτῶν τὴν περὶ τὴν πίστιν θερμότητα συμβαλών, καὶ τοὺς τῆς ὁμονοίας λόγους, οἷα Πατράσιν υἱὸς φιλοπάτωρ προσαγαγών· « Ἅγιοι [γρ. ἄγετε,] Πατέρες, ἔφη, ὅπως πάσῃ σπουδῇ τε καὶ συντονίᾳ τὴν τῆς ἀληθείας ἐξίσωσίν τε καὶ κατάληψιν, διὰ τῶν προφητικῶν προῤῥήσεων καὶ ἀποστολικῶν ποιησώμεθα παραδόσεων, πάσης ἀπρεποῦς μισαδελφίας καὶ κενοδοξίας ἐκτός. Δεινὸν γὰρ εἰ τῆς πολυθέου καταλυθείσης ἀσεβείας, καὶ τῶν πολεμίων ἡμῖν ὑποταγέντων, πεπαυμένων δὲ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, οὐ ξίφεσιν ἀλλήλους οἱ πιστοί, ἀλλὰ δόγμασι βάλλομεν, καὶ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν ἁπλῆν οὖσαν καὶ ἄτεχνον, καὶ οὐκ ἐν λόγοις, ἔργοις δὲ τὴν δύναμιν ἔχουσαν, παιδευμάτων ἀδολεσχίᾳ, καὶ ποικιλίᾳ ῥημάτων παρατρέπειν πειρώμεθα. Τοίνυν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, καὶ τῷ μονογενεῖ Υἱῷ τοῦ Πατρὸς, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, τῶν νῦν ἡμῖν ἐταζομένων τὴν ἀποκάλυψιν ἐπιτρέποντες, ἐχώμεθα τῆς ζητήσεως. Καὶ γὰρ ἡμᾶς αὐτοὺς συμπαρεῖναι καὶ συμμετασχεῖν ὑμῖν τῶν ἀγώνων, μέχρις τῆς εἰς τέλος τῶν ἀληθῶν ἀποκαλύψεως, προθύμως παρέξομεν. Πιστεύομεν γάρ, καὶ τὴν τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος εὐτυχεῖν ἐπιφοίτησιν, δι' ἧς ἡ σωτήριος ἡμῶν πίστις ἕξει τὸ βέβαιον, πάσης αἱρετικῆς ὑπολήψεως ἄληπτος, καὶ πονηρᾶς πρὸς τὸ Θεῖον ἐννοίας ἀμέτοχος. »

Ἐντεῦθεν ἡ τῶν ἀοιδίμων Πατέρων πληθὺς, τῷ συνόντι ζωοποιῷ κρατυνομένη Πνεύματι, ὁμονοϊκῶς ἐπὶ τὴν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως χωροῦσι ζήτησίν τε καὶ σαφήνειαν· καὶ πολλαῖς τὸν Ἄρειον διὰ τῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ τε καὶ Νέᾳ Διαθήκῃ, περὶ τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ μαρτυρίαις, ἄκους ὀξύτητι βαλόντες, ἔξω τῆς ὑγιοῦς πίστεως, καὶ τῆς ἁγίας αὐτὸν ὁρίζουσιν Ἐκκλησίας, ἀναθέματι τοῦτον ὑποβαλόντες, σὺν τοῖς πονήμασιν αὐτοῦ καὶ τοῖς ῥήμασιν. Οὕτω τε τὴν τοῦ Θείου ὄντως συμβόλου, πάσῃ αἱρετικῇ κακονοίᾳ τὴν παρείσδυσιν ἀποκλείοντες, συνυφαίνουσιν ἔκθεσιν, δι' ἑκάστου ῥητοῦ τὸ παρ' ἑκάστης αἱρέσεως ἀντικείμενον καταργήσαντες φρόνημα· ὡς πᾶσιν εὔδηλον, ἐκ τῆς ἐν τῷ παλατίῳ τῶν πραχθέντων τῇ συνόδῳ ἐξηγήσεως.

in sinistræ opinionis, cujus est convictus, impietate persliterit, a Christi et nostro cœtu prorsus exterminaveris, ne simpliciorum animos, turbidis verborum suorum lenociniis deprædari contingat. »

Serenissimus autem Constantinus, ex eo, quod tam cito convenissent, eorum in fide ardorem conjiciens, ac tanquam Patribus filius Patrum amans, de concordia ac conspiranti consensu verba adducens: « Agite, inquit, Patres, ut studio omni ac animorum contentione, per propheticas prædictiones ac traditiones apostolicas, veritatem unam æqualibus muneribus eruamus ac assequamur, citra indecorum omne fraternum odium ac inanem gloriam. Grave enim fuerit, ut multorum deorum cultus impietate convulsa, ac hostibus nobis subjectis, sedatisque bellis civilibus, ipsi fideles, non nos ensibus, sed dogmatis mutuum feriamus; doctrinamque evangelicam, quæ simplex ac nullo artis fuco consistit, nec in verbis, sed in operibus vim habet, doctrinæ disceptatione et verborum varietate conemur evertere. Deo itaque et Patri, unigenitoque Patris Filio, ac vivifico Spiritui (9) eorum, quæ nunc exquirimus, revelationem committentes, quæstionis examini insistamus. Præstabimus enim, ut nos quoque prompto et alacri animo adsimus, ac vestri certaminis ac laboris simus participes, donec tandem revelata veritas declaretur. Credimus enim fore, ut nobis non desit Spiritus sancti adventus dives, per quem confirmanda sit nostra fides, nihil hæreticæ opinionis criminis habens, sinistræque de Deo intelligentiæ expers. »

Hinc præclarus ille Patrum cœtus, vivifici Spiritus præsentia roboratus, concordibus animis ad inquirendam ac declarandam orthodoxæ fidei veritatem, procedunt, multisque e Veteri et Novo Testamento testimoniis, asserenda Filii cum Patre consubstantialitate, ceu penetrabili jaculo (10) Arium ferientes, extra rectam fidem ac sanctam Ecclesiam eum esse decernunt, unaque cum elucubratis dictisque ab ipso, anathemati subjiciunt. Ita vero, caventes ne ad divinum illud vere symbolum ullus unquam hæreticæ pravitati pateret aditus, illius expositionem ea arte contexunt, ut dictis singulis singularum hæreseon aboleant sensum contrarium, quod utique ex actorum synodi expositione quæ servatur in palatio (11), palam omnibus fuerit.

Fr. Combefisii notæ.

9) *Vivifico Spiritu*. Imperite Surius, sive quisquis adjecit notas marg. τὸ *eorum*: ad priora refert, velut dicatur Patris et Filii, et Spiritus, cum palam sit, *eorum quæ*, etc., τῶν νῦν ἡμῖν ἐταζομένων· *eorum revelationem quæ nunc nobis in quæstione versantur*, ubi etiam male edita, *vobis*: se quippe imperator accenset Patribus, ac una cum eis collaturum se spondet operam inquirendæ veritati, socius ipse laborum futurus, quod solum dictum sit pro præsentia exhibita, consilio, ac favore, non velut ipse partes sibi judicis inter Patres usurpaverit.

(10) *Ceu penetrabili jaculo*. Pulchra metaphora, ut ea testimonia teli acutissimi vice fuerint feriendo Ario ac prosternendo.

(11) *Quæ servatur in palatio*. Ut significetur liber aliquis in palatio servatus ad quem remittat. Erant siquidem ii libri velut publico usui, quod indicat auctor Præfationis ad Indicem librorum palatii, ac quales habet egregios plurimos Christia-

Digitized by Google

A Quoniam autem videbatur superesse quæstio de dierum domina, celeberrimo, inquam, Paschatis die, cum a multis in illud usque tempus celebraretur, nullo certo præstituto tempore : adeoque, alii quidem essent in vestibulis sanctæ jejuniorum Quadragesimæ, alii medios abstinentiæ agones absolverent ; alii denique, ipsa jam salutaris resurrectionis celebrarent symbola : ac alii quidem in tristitia et lacrymarum profusione, ac abstinentia a cibis contabescerent, alii vero Dominicis triumphis exsultarent, quibus fractus est infernus, et deleta mors; quibus Adam surrexit, Satanque alligatus est : de hoc quoque vivifici Spiritus instinctu instructi deiferi Patres, una cum optimo principe Constantino, ut gens universa Christianorum uno eodemque die sacrum Resurrectionis diem Christi B Dei nostri celebrarent, sanxerunt; quo, orationis et abstinentiæ, lætitiæque ac choreæ communem domum, sibi ipsi universalem ubique Ecclesiam servarent. Aliarum item quæstionum ecclesiasticarum ac divinorum canonum editionem facientes, recte fidei tomum confecerunt. Cæterum ubi hoc gestum esset, censuit optimus imperator, ut uniuscujusque Patrum subscriptione sacer ejusmodi tomus confirmaretur. Post itaque illum expositum ac lectum publice, cum jam fere omnes subscripsissent, mirabile quiddam accidit, dignum quod memoriæ commendetur, ad fidelium quidem gloriam, infidelium autem pudorem. Quippe contigit sanctos duos episcopos, Chrysanthum et Musonium, cum necdum suas decisioni synodicæ adjecissent C subscriptiones, Dei providentia vivis excedere. Patres itaque deiferi, cum ad communem requietionis eorum locum accessissent, tanquam conviventes ac audientes quæ dicerentur, ita affantur : « *O Patres et fratres, bonum certamen nobiscum certastis, cursum consummastis, fidem servastis* [a]. *Si ergo quod factum est, Deo gratum esse judicastis (nunc enim purius cernitis), quid vetat ut ne vos quoque vestris nobiscum subscriptionibus decisionem muniatis?* » Hæc simul dixerunt, ac decisionem obsignatam sanctorum loculo imposuerunt, totam eam noctem insomni oratione ducunt. Die autem sequenti cum venissent ad loculum, salvaque exstarent quæ imposita erant, signacula, ubi sacrum D revolvissent tomum sanctorum episcoporum injectas ei subscriptiones invenerunt : adeo ut, citra omnem quisque dubitationem, qui etiam erant a Christiana alieni religione, confessum haberent, sacrum illum sanctorum Patrum chorum, sanctæ consubstantialis Trinitatis præsentia ac auxilio constare, ac benigne foveri.

Ἐπεὶ δὲ λειπόμενον αὐτοῖς τὸ τῆς κυρίας τῶν ἡμερῶν ἐφαίνετο ζήτημα, πολλοῖς μέχρις ἐκείνων τελουμένης ἀόριστα, ὡς ἐντεῦθεν τοὺς μὲν ἐν προθύροις εἶναι τῆς ἁγίας τῶν νηστειῶν τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας· τοὺς δὲ τὰ μέσα τῶν ἀγώνων τῆς ἐγκρατείας ἀνύειν· ἑτέρους δὲ αὐτά που τὰ τῆς σωτηριώδους ἀναστάσεως ἐπιτελεῖν σύμβολα· καὶ τοὺς μὲν ἐν κατηφείᾳ καὶ δακρύων ἐκχύσει, καὶ βρωμάτων ἀποχῇ κατεσκληκέναι, τοὺς δὲ ταῖς Δεσποτικαῖς ἐναβρύνεσθαι νίκαις, δι' ὧν καταλέλυται ᾅδης, καὶ κατήργηται θάνατος, Ἀδὰμ ἀνέστη, καὶ ὁ Σατανᾶς ἐδεσμεύθη· καὶ περὶ τούτου τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι καταρτισθέντες οἱ θεοφόροι Πατέρες, κοινὴν ἄγειν ἅπαντας τὴν ἁγίαν τῆς ἀναστάσεως ἡμέραν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, σὺν τῷ κρατίστῳ Κωνσταντίνῳ, τὸ τῶν Χριστιανῶν ἐθέσπισαν φῦλον· ἐφ' ᾧ, τῆς τε προσευχῆς καὶ ἐγκρατείας, τῆς τε φαιδρότητος, καὶ χορείας τὸν κοινὸν οἶκον τὴν ἁπανταχῇ καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἑαυτῇ περισώσαιεν. Ἑτέρων τε ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ θείων κανόνων ἔκδοσιν ποιησάμενοι, τὸν τῆς ὀρθοδοξίας συνεστήσαντο τόμον. Τούτου τοίνυν γεγονότος, συνεῖδεν ὁ κράτιστος βασιλεύς, ταῖς ἑκάστου τῶν Πατέρων ὑπογραφαῖς, τὸν ἅγιον κρατύνεσθαι τόμον. Μετὰ γοῦν τὴν ἔκθεσιν καὶ δημοσίαν ἀνάγνωσιν τοῦ τόμου, ἤδη πάντων σχεδὸν ὑπογραψάντων, θαυματοποιεῖταί τι μνήμης ἄξιον, εἰς καύχημα μὲν τῶν πιστευσάντων, πρὸς ἐντροπὴν δὲ τῶν ἀπιστούντων. Δύο γὰρ τῶν ὁσίων ἐπισκόπων, Χρυσάνθου καὶ Μουσωνίου, μήπω τῷ τόμῳ τὰς οἰκείας ὑπογραφὰς ἐνθεμένων, συνέβη προνοίᾳ Θεοῦ, τῶν ἀνθρωπίνων μεταστῆναι. Οἱ οὖν θεοφόροι Πατέρες, ἐλθόντες ἐπὶ τὸ κοινὸν τῆς κοιμήσεως αὐτῶν χωρίον, ὥσπερ συνοῦσιν αὐτοῖς, καὶ τοῖς λεγομένοις ὑπακούουσιν, « Ὦ Πατέρες, εἶπον, καὶ ἀδελφοὶ, τὸν καλὸν ἀγῶνα σὺν ἡμῖν ἠγωνίσασθε· τὸν δρόμον τετελεύκατε· τὴν πίστιν τετηρήκατε. Εἰ τοίνυν κεκρίκατε φίλον Θεῷ τὸ γενόμενον· νῦν γὰρ καθαρώτερον ἐποπτεύετε· μή τι κώλυμα γέγονε, τοῦ μὴ καὶ ὑμᾶς τῷ νόμῳ συνυποσημείνασθαι; » Ταῦτα ὁμοῦ τε ἔφασαν, καὶ τὸν τόμον ἐσφραγισμένον τῇ σορῷ τῶν ὁσίων παραθέμενοι, πᾶσαν ἐκείνην ἐν ἀγρύπνῳ προσευχῇ διατελοῦσι τὴν νύκτα· καὶ τῇ ἑξῆς μέχρι τῆς σοροῦ γενόμενοι, καὶ τῶν σφραγίδων ἐπικειμένων σώων ἀνελίξαντο τὸν ἅγιον τόμον, καὶ εὗρον τῶν ὁσίων ἐπισκόπων ἐνταγείσας αὐτῷ τὰς ὑπογραφάς· ὡς ἀδικάστως ὁμολογεῖσθαι παρ' ἑκάστῳ, καὶ τῶν ἔξωθεν, παρουσίᾳ καὶ συνεργίᾳ τῆς ὁμοουσίου Τριάδος, τὸν ἅγιον ἐκεῖνον τῶν ὁσίων Πατέρων συνεστάναι χορόν.

[a] II Tim. IV, 7.

Fr. Combefisii notæ.

nissimi regis Bibliotheca, longeque plures Christiano orbe celebratissima Romæ Vaticana. Servari adhuc magna religione eos palatii libros a Turcarum regibus, ac quales invenerunt capta Constantinopoli, fideli relatione accepi a charissimo fratre, rerumque Græcarum cum studiosissimo tum doctissimo R. P. Goar, qui audierit ex ore sacerdotis *Græci, qui ipse* instaurandis prælatorum librorum scriniis, iisdemque movendis e veteribus in nova scrinia, operarii specie, fabri indulgentia adfuisset. Faxit Deus, ut soluta tandem tyrannide in Christianorum redeant usus. Interpretes Lipom. : *Ex expositione eorum, quæ in concilio gesta sunt in palatio*, velut citet acta synodi in palatio : quod et ambiguum esset, nec Græca habent.

Digitized by Google

Ἀλλ' ὅπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παρελείπομεν, τῆς A Ἀρείου τοῦ θεομάχου βλασφημίας παρὰ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ θριαμβευομένης ἐπέβαλε τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας, φιλόσοφος· ἀντιποιούμενος δῆθεν φιλονείκως καὶ οὐ φιλαλήθως, τῆς Ἀρείου κακονοίας· ὅτε καὶ Μηνόφαντος, Πατρόφιλός τε καὶ Θεωνᾶς, καὶ ἕτεροι περὶ ὧν ἀνωτέρω εἴρηται, τοῖς συλλογισμοῖς τοῦ φιλοσόφου ἀναπτερωθέντες, ἀνεκάλυψαν τὸ δυσῶδες τραῦμα τῆς Ἀρείου βδελυρίας, καὶ τῷ φιλοσόφῳ προστίθενται κατὰ τῆς ἀληθείας θρασυνόμενοι. Ἀλλ' ὁ τῶν ἁλιέων ἁλιεὺς, καὶ τοῦ διώκτου Σωτὴρ, καινοποιεῖ τι κἀνταῦθα τῶν ἰδίων τεραστίων ἄξιον. Τοῦ γὰρ φιλοσόφου τῶν προτάσεων τὸ δύσερι τῇ τοῦ λόγου σιωπῇ καταλυθῆναι θαυματουργεῖ· καί τινα τῶν ἁγίων, οὐ τῇ τοῦ κόσμου B σοφίᾳ, ἀλλὰ τῇ ἀγγελικῇ πολιτείᾳ κεκοσμημένον, χειροτονεῖ, τῷ τῆς Ἑλληνικῆς ἀθεΐας καὶ αἱρετικῆς βλασφημίας συνηγόρῳ, ἀντίπαλον. Οὗτος, τὴν Δεσποτικὴν ἀπειλὴν μιμησάμενος, ᾗ κατὰ τῶν δαιμόνων καὶ τῆς θαλάσσης ὁ Κύριος φαίνεται χρησάμενος, ὁμοῦ τε προσάδει τῷ φιλοσόφῳ προσειπὼν, « Σιώπα, πεφίμωσο, » καὶ τῷ λόγῳ τὸν πολύλογον ἀπέδειξεν ἄλογον· ὡς παραυτίκα τὴν ἀφωνίαν αὐτὸν ὑπελθόντα, τρόμῳ καὶ δέει προσελθεῖν τῷ χορῷ τῶν ἁγίων, αἰτεῖν τε τοῦ δεσμοῦ τὴν λύσιν, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος δωρεάν. Οὕτως ὁ τῶν σημείων Κύριος πανοικὶ τὸν φιλόσοφον ἐπὶ τὴν σωτηρίαν ἐκάλεσε· καὶ τὸν χθὲς τῆς ὀρθοδοξίας κατήγορον, συνήγορον τῆς ἀληθείας ἀνέδειξε. Τούτῳ καὶ τοὺς περὶ Μηνόφαντα ἐκπλαγέντας τῷ θαύματι, λόγος C ἑκοντὶ δόξαι συναινεῖν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ἐπὶ τῷ ἀναθεματισμῷ τοῦ δυσσεβοῦς Ἀρείου, καὶ τῶν ἐκείνου δογμάτων· μετὰ δὲ ταῦτα, κατὰ τοὺς λυττῶντας τῶν κυνῶν, ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον ἀνακάμψαι.

Τῆς οὖν ἁγίας συνόδου τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων Πατέρων, πέρας ἐφ' ᾧ συνήθροιστο δεξαμένης, καὶ τοῦ χρόνου πρὸς τὴν ἐπάνοδον αὐτοὺς ἐπείγοντος, ὁ εὐσεβὴς Κωνσταντῖνος ὁμοτραπέζους ἀμοιβαδὸν αὐτοὺς ποιησάμενος, καὶ λόγοις παραινετικοῖς χρησάμενος, τότε τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν ἐνδεὲς θεραπεύσας, νοσοκομείων τε καὶ πτωχοτροφείων σιτηρέσεις ἑκασταχοῦ δωρησάμενος, τοῖς ἐξιτηρίοις τὸ κοινὸν αὐτῶν λόγοις ἐδεξιώσατο· « Ὁρᾶτε εἰπὼν, τὴν ἐμὴν περὶ τὸ Θεῖον ταῖς ὑμετέραις κατηχήσεσι λατρείαν, καὶ ὅπως ἐκθύμως D τὴν μὲν τῶν εἰδώλων κατάλυσιν εἴργασμαι, τὴν δὲ τῶν Χριστιανῶν πίστιν πανταχοῦ καταγγέλλεσθαι διεσπούδακα, ὡς μηδεμίαν ἑτερόδοξον θρησκείας ἰδέαν ἡμῖν ἀπολείπεσθαι, ἢ μόνους Χριστιανοὺς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα προσκυνεῖν τε καὶ ἀσπάζεσθαι. Ταύτην ὑμῖν σήμερον εἰλικρινῆ παραδίδωμι. Τῆς δὲ ὑμετέρας εὐχῆς εἴη καὶ μελέτης, πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος ἀναγωγὴν [ἴσ. ἀναγαγεῖν] καὶ ἐπαύξησιν. » Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ἐοικότα προσειπὼν, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ὀφθαλμοκόπους ἰδὼν, τινὰς δὲ χειρῶν ἀποναρκώσεις ὑπομείναντας, ἄλλους σπασμῷ τῶν νεύ-

Enimvero (quod omisimus in superioribus) cum sic Dei hostis Arii blasphemiam sancta synodus triumpho ageret, appetiit gentilis philosophus, qui nimirum, contentionis studio, non veritatis, perversam sententiam Arii defenderet, quando et Menophantes, Patrophilusque, Theonas, et alii, quorum antea meminimus, philosophi rationibus erecti, fœtidum vulnus abominationis Arii detegunt, seque eidem philosopho petulanter audaces adversus veritatem adjungunt. Verum qui piscatores piscatus est, ac Salvator est persecutoris, hic quoque novum aliquid molitur suis prodigiis dignum. Quippe nodos difficiles propositionum philosophi, sermonis silentio miraculose dissolvit, unumque aliquem e sanctis non mundana sapientia, sed angelica vita ornatum, gentilitiæ impietatis ac hæreticæ blasphemiæ patrono adversarium præficit. Hic minas Dominicas imitatus, quibus Dominus adversus dæmones ac mare cernitur usus, ut mox quodam velut carmine philosophum alloquens, ait: « *Tace, compescere*[*] », verbosum hominem verbo mutum effecit: adeo ut, cum ei statim vox defecisset, cum tremore ac metu ad sanctorum chorum accesserit, petieritque, cum vinculo absolvi, tum sacro baptismate donari. Sic signorum Dominus philosophum cum tota familia vocavit ad salutem; et eum, cui heri accusator erat orthodoxæ sententiæ, defensorem veritatis fecit. Hoc miraculo aiunt Menophantem cum suis obstupefactum, visum esse sua sponte sanctæ synodo consentire, feriendo anathemate impio Ario, ac ejus dogmatis; postea autem, haud secus ac canes rabidos, ad suum vomitum rediisse.

Cum itaque sancta synodus trecentorum decem et octo Patrum, finem cujus gratia congregata erat accepisset, jamque tempus ad reditum urgeret, ubi eos pius Constantinus vicissim mensa excepisset, verbisque adhortatoriis ad eos usus esset, ac providisset ecclesiarum inopiæ, alendisque ægrotis ac pauperibus ubique commeatum donasset, verbis ejuscemodi abeuntem eorum cœtum prosecutus est: « Videtis, inquit, vobis instruentibus, meam in Deum religionem, quamque ex animo evertenda idola curaverim, ac dederim operam ut Christianorum fides ubique annuntiaretur, adeo ut nulla nobis alienæ religionis species reliqua sit, nisi ut soli nos Christiani sanctum ac consubstantialem Trinitatem adoremus ac amplectamur. Hanc vobis hodie puram ac sinceram trado. Vestrarum autem fuerit precum et diligentiæ curare, ut Deo adjuvante, majoribus in dies incrementis promoveat. » Porro dum hæc atque iis consentanea dixisset, vidensque, aliis quidem effossos oculos, aliis autem gravi cruciatu obtorpuisse manus, aliis vero nervorum distentione incurvum corpus, aliis demum excisas agone partes genitales, sciensque, cum strenue pro

[*] Marc. IV, 39.

Digitized by Google

Christo in persecutionibus egissent, periculo confessionis illatarum sibi pœnarum reliquias quasdam, oculis conspicua hæc conservare dedecora, adorans reverebatur triumphatorum cicatrices, amplexabatur membrorum torpores, affectis membris quandoque sui corporis membra, quandoque vero imperatoriam purpuram applicans, iis se sanctificari credebat. Quin etiam effossis oculis suorum pupillas oculorum adhibebat, eo contractu animo illuminari exspectans. Sic porro amplexatus sanctos, novam Romam reversus est, rectæ fidei prædicatione exsultans.

A ρων συγκεκαμμένους, ἑτέρους τῶν γεννητικῶν μορίων ἀποτομαῖς ἐναθλήσαντας, καὶ μαθὼν ὡς ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμοῖς ἐγκαρτερήσαντες, τῷ κινδύνῳ τῆς ὁμολογίας λείψανα τῶν ἐπαχθέντων αὐτοῖς αἰκισμῶν τὰ ὁρώμενα σώζουσι, προσεκύνει τῶν ἀθλοφόρων τὰς ὠτειλάς· ἠσπάζετο τῶν μελῶν τὰς ἀποναρκώσεις· τοῖς πεπονθόσι μέλεσι, ποτὲ μὲν τὰ μέλη τοῦ οἰκείου σώματος, ποτὲ δὲ τὴν βασιλικὴν προσῆπτεν ἁλουργίδα, πιστεύων τούτοις αὐτὸν ἁγιάζεσθαι. Ὃς καὶ τοῖς ἐκκομμένοις ὀφθαλμοῖς τὰς κόρας τῶν ἰδίων ὄψεων παρετίθετο, ἐπέχων ἐκεῖθεν τὸν τῆς διανοίας αὐτοῦ φωτίζεσθαι ὀφθαλμόν· οὕτω τοὺς ἁγίους ἀσπασάμενος, ἐπὶ τὴν νέαν ἐπανέζευξε Ῥώμην, τῷ ὀρθῷ τῆς πίστεως ἐπαγγελόμενος [γρ. ἐπαγγελλόμενος] κηρύγματι.

Cæterum sanctissimi Patres, cum iis quibus par erat, grati animi significationibus ac benedictionibus optimo imperatori rependissent, quibus peterent pacis augmentum, imperii confirmationem, episcoporum concordiam (12), hostium subjectionem, solventes et ipsi Nicæa urbe, hospitalitatis munificentiam precibus sustentarunt ac roborarunt. Testatur vero, quod statim ea de causa contigit signum. Nam cum postridie Salvatorem universorum essent precaturi, pro suo domum reditu, et pro ea, quæ illos excepit, civitate, accidit ut, ea parte quæ μεσόμφαλος, id est, medius umbilicus dicitur, ingressus Orientalis, scaturirent fontes olei circa medium apsidis, circa quam constiterat sanctorum chorus. Quæ quidem, in hodiernum usque diem apparens, ostendit orationum, quæ tunc fusæ sunt, fructuosos effectus. Nunc vero apud eos omnes celebri nomine habetur Nicæa, apud quos trecentorum decem et octo Patrum honorata est synodus. Quantum autem ii pro ea laboraverint, ac quantam ejus curam gerant, conjicere licet ex eo quod nostra ætate, in ea mirabile factum est. Nam cum Assyrii, ingrata mente ac moribus homines, Romanum ipsum imperium, per quod eis salus parta fuerat, populati essent; nec alia quam plane barbarica insolentia consumerent omnia, permansit ipsa ab omni Babyloniorum immunis injuria, nullis in ea vel igni (13) aut gladio absumptis, virorum, aut mulierum, vel etiam infantium, tametsi eam sæpe clanculum ac aperte fuissent adorti. Ferunt autem eorum exercitus superbum tribunum, impudenti conatu violare aggressum eorumdem sanctorum templum, ac in eo exsecranda magiæ exercere piacula; verum nocturnæ visionis specie, ac soli

B Οἱ δὲ πανάγιοι Πατέρες, ὡς ἔδει, τὸν κράτιστον εὐχαριστίαις καὶ ταῖς εὐλογίαις ἀμειψάμενοι, δι' ὧν εἰρήνης αἰτεῖται πλατυσμὸς, καὶ βασιλείας κραταίωσις, τῶν ἐπισκόπων ἡ σύστασις, καὶ πολεμίων ὑπόπτωσις, ἀπάραντες καὶ αὐτοὶ τῆς Νικαίας, τὸ τῆς ξενίας φιλότιμον ταῖς προσευχαῖς ὑπήρεισάν τε καὶ ἐκραταίωσαν. Καὶ μαρτυρεῖ τὸ παραυτίκα γεγονὸς ἐπὶ τούτῳ σημεῖον. Μελλόντων γὰρ αὐτῶν τῇ ὑστεραίᾳ, τῷ Σωτῆρι τῶν ὅλων, ὑπέρ τε τῆς ἐπὶ τὰ οἴκοι πορείας, σωτηρίας τε τῆς ὑποδεξαμένης πόλεως ἀναπέμπειν εὐχὰς, συνέβη κατὰ τὸν λεγόμενον μεσόμφαλον τῆς ἀνατολικῆς εἰσόδου, ἐλαίου πηγὰς ἀναβλῦσαι περὶ τὸ τῆς ἀψῖδος μεσαίτατον, περὶ ὃν καὶ ὁ τῶν ἁγίων συνειστήκει χορός· ἥτις μέχρις ἡμῶν φαινομένη, δείκνυσι τῶν τότε προσ- C ευχῶν ἔγκαρπα τὰ ἀποτελέσματα. Καὶ νῦν παρὰ τοσούτοις ᾄδεται καὶ ὀνομάζεται Νίκαια, παρ' ὅσοις ἡ τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Πατέρων τετίμηται σύνοδος. Τεκμηριώσει δὲ τὴν ἐκείνων ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνίαν τε καὶ πρόνοιαν, καὶ τὸ κατὰ τὴν ἡμετέραν γενεὰν ἐπ' αὐτῆς γενόμενον παράδοξον. Τῶν γὰρ Ἀσσυρίων τρόπῳ χρησαμένων ἀγνώμονι, καὶ δι' ἧς ἐσώθησαν τῶν Ῥωμαίων βασιλείας, ταύτην λυμηναμένων, καὶ πάντα, τί γὰρ ἄλλο ἢ βαρβαρικῷ δαπανώντων φρυάγματι, αὕτη πάσης τετήρηται Βαβυλωνικῆς ἐπηρείας ἀπείραστος· οὐ διὰ πυρὸς ἢ μαχαίρας, ἀνδρῶν, ἢ γυναικῶν, ἢ νηπίων δεξαμένη ἅλωσιν, πολλάκις ἐφεστώτων αὐτῇ λάθρα καὶ κατὰ φανερόν. Λέγεται δὲ, καὶ τὸν ἀλα- D ζόνα τοῦ στρατοῦ αὐτῶν ταξίαρχον ἀναισχύντῳ φρονήματι κατατολμῆσαι τοῦ ναοῦ τῶν αὐτῶν ἁγίων· ὁρμῆσαι δὲ καὶ τῆς μαγείας ἐκεῖ τελέσαι τὰ βδελυκτὰ μιάσματα, καὶ ἀπειλεῖσθαι πικρῶς, διά τε νυκτερινῆς ὄψεως, καὶ τῶν μεθ' ἡμέραν αὐτῷ καὶ

Fr. Combefisii notæ.

(12) *Episcoporum concordiam.* Unum est ex votis Patrum, nec minoribus deputandum. Male interpres, *Episcoporum cœtus petit*, tota serie repugnante. Paulo inferius addimus ex Ms. *olei*. Ut non qualescunque fontes scaturierint, sed illius potissimum liquoris, qui misericordiæ ac beneficentiæ symbolum est.

(13) *Nullis in ea vel igni*, etc. Significat auctor, venisse quidem urbem Nicæam in potestatem hostium, sed nulla ejus direptione, aut strage civium. Valde mihi suspectum, ut legendum sit Ἀσσυρίων, non magis Ἀγαρηνῶν, vel Σαῤῥακηνῶν, quibus hic narrata facile aptari possunt : quorum etiam moribus congruit illa in sanctos ac loca sancta pietas, necdum in modernis Turcis omnino exstincta, quibus etiam nostrorum heroum ac virorum apostolicorum sepulcra sacra sunt, ac ossa, velut Smirnæ quod sancti Polycarpi sepulcrum existimant. Non itaque placet illa nota marg. *Nicæam expugnare non possunt Assyrii;* melius, *non depopulantur aut diripiunt, vel ullam civium stragem faciunt*, quam unam auctor videtur amoliri.

Digitized by Google

A μόνῳ δεικνυμένων δειμάτων· ὡς μεταβαλόντα τὸν ἀλητήριον, τὸν μὲν ναὸν, μᾶλλον δὲ τὸν οἰκήτορα τοῦ ναοῦ Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν τιμᾷν, καὶ λυχνικαῖς ἐξιλεώσασθαι· ἐξ ἐκείνου δὲ ἀποκλεῖσαι τὴν εἴσοδον παντὶ τῷ Βαβυλωνίῳ στρατῷ, τοῦ ἁγίου τεμένους· ξένην τε ἡμερότητα καὶ βαρβαρικῇ μὴ συναίνουσαν θρασύτητι τοῖς ἐν αὐτῇ διαιτωμένοις ἐπιδεῖξαι· ἣ τοῖς πολλοῖς καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν σωτηρίας ἐγένετο πρόξενος. Εἰ γάρ τις ἑάλω παρ' αὐτῶν, μόνον ἐν προσποιήσει Νικαίας εἶναι αὐχήσας, τὸν ὁπωσοῦν ἠρτημένον αὐτῷ παρ' αὐτῶν ἀπεῤῥίψατο κίνδυνον.

Ταῦτα τῶν Πατέρων τῆς ξενίας τὰ χαρίσματα, καὶ τοῖς ἐσομένοις αἰῶσι τὴν ὑπὲρ Νικαίας αὐτῶν B προμήθειαν παραστῆσαι δυνάμενα. Οὗτοι καθάπερ ποταμοὶ διαυγεῖς ἐκ μιᾶς κρήνης τῆς Νικαίας διαιρεθέντες, τὸ οἰκεῖον κατειλήφασι ποίμνιον· καρπὸν τῆς μακαρίας ἀποδημίας τὸ τοῦ κόσμου σωτήριον ἐπιφερόμενοι σύμβολον. Ἐν γήρει τε λιπαρῷ, καὶ τῇ προκοπῇ τῆς κατ' ἀρετὴν πολιτείας τὸν τῆς παροικίας καταλαμπρύναντες δόλιχον, τῆς μακαρίας ἠξιώθησαν λήξεως. Ὁ δὲ φιλάνθρωπος Θεὸς καὶ φιλόδουλος εὐεργέτης, « ὁ δοξάζων τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν, » τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀποκειμένων τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀξιώσας ἀπολαύσεων, οὐκ ἀφῆκεν αὐτῶν ἀγέραστα καὶ τὰ πάναγνα σώματα· ἀλλὰ παραδόξῳ θαύματι, καὶ διὰ τούτων, ὡς οἰκείους ἐτίμησε λειτουργούς. Τὸν γὰρ κοινὸν θάνατον, ὡς φυσικὸν αὐτοῖς ὕπνον ἐπήγαγεν· ὅθεν μεμενήκασι μέχρι τοῦδε C τὰ θεοδόχα τῶν Πατέρων τούτων σώματα, κατὰ τὴν ἑκάστου παροικίαν ἀδιάλυτα. Μάρτυρες δὲ τούτων, ἄλλοι πολλοὶ τυχὸν, κατὰ τόπους αὐτόπται τοῦ λεγομένου γενόμενοι, καὶ τῶν ἁγίων [Ἴσ. τοὺς ἁγίους] οἷον ὕπνῳ κατά τινα καιρὸν ἀνοιγομένων αὐτῶν σορῶν, αὐτοὺς ἐν αὐταῖς ἀσπασάμενοι. Καὶ ἡμεῖς δὲ, τοῦ τοιούτου θεάματος μάρτυρες ἀψευδεῖς. Τοῦ γὰρ ἰσαγγέλου Λεοντίου τοῦ τῆς Καισαρέων Ἐκκλησίας ἁγιωτάτου προέδρου, οὗ πολλοὶ μὲν καὶ πρὸ τῆς ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ παρουσίας ἱδρῶτες τῆς πίστεως ἕνεκα καταβέβληνται· πολλοὶ δὲ δι' αὐτοῦ μάρτυρές τε καὶ ἀθλοφόροι, τὸν ἀντίπαλον κατεπάλαισαν· πολλοί τε τῷ τούτου βίῳ διδασκαλίῳ χρησάμενοι, οὐρανοπολῖται γεγόνασι. D Τούτων γὰρ εἷς ἐστι καὶ Γρηγόριος ὁ μέγας ἐν ἀθλοφόροις, ὁ τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων μαρτύρων Ῥι-

illi interdiu occursantibus terriculamentis gravius a cœpto deterritum esse : ita sane, ut mutatis scelestus consiliis, templum quidem, seu potius templi habitatorem Christum verum Deum nostrum, honore prosequeretur, ac lucernis accensis placaret ; deincepsque, sacri loci ingressu universum Babylonicum exercitum prohiberet, novamque mansuetudinem ac ferociæ barbari minime respondentem, degentibus in urbe Nicæa ostenderet: quæ ipsa, non paucis alienigenis saluti fuit ; si quis enim ab eis captus fuisset, modo tantum nuda simulatione Nicænum se jactasset, omne mox ab eis impendens periculum depulit.

Hæ sunt gratiæ hospitalitatis in Patres, quæ etiam futuris temporibus, eorum pro Nicæa curam possint ostendere. Ii porro haud secus ac limpidi fluvii ex uno Nicææ fonte divisi, ad suum quisque gregem venerunt, beatæ peregrinationis fructum reportantes, mundo salutare fidei symbolum. Cumque in veneranda senectute, ac vitæ e virtutis ratione institutæ profectu incolatus sui illustrassent curriculum (14), beatam sortem consecuti sunt. Benignus autem et clemens Deus, servorumque suorum amator beneficus « qui eos glorificat, qui ipsum glorificant [7]. » cum animas felicitate in cœlis reposita donasset, nec ipsa eorum castissima corpora dimisit sine præmio sed novo ac insolito miraculo, per hæc quoque suos honoravit ministros. Communem enim mortem, somni instar naturalis, eis induxit : eoque factum, ut ad hæc usque tempora, horum Patrum, quæ Dei vasa fuissent (15), corpora, in uniuscujusque parœcia minime dissoluta permanserint. Horum autem fortasse sunt multi quoque alii testes, qui suis ipsi oculis per loca alia aliaque, rem ejusmodi spectaverint, ac sanctos ipsos, velut somno tenerentur, in eorum loculis cum aliqua quandoque occasione ii aperirentur, amplexi sint. Quin etiam sumus nos quoque ejusmodi spectaculi nihil falsi testes. Nam Leontii Cæsariensium Ecclesiæ sanctissimi præsulis, viri angelis paris (cujus multi quidem, priusquam etiam veniret ad synodum Nicænam, emanarunt sudores propter fidem ; per quem vero multi martyres ac victores athletæ adversarium prostraverunt), cujus item vitæ magisterio non pauci cœlestes cives evaserunt : (ex iis enim unus

[7] I Reg. II, 30.

Fr. Combefisii notæ.

(14) *Incolatus sui curriculum*. Interpres Lipom. *Suæ parœciæ curriculum*; sed videtur minus appositum, tametsi eo sensu postmodum usurpatur vox παροικία, cum dicuntur mansisse incorrupta Patrum corpora, κατὰ τὴν ἑκάστου παροικίαν· *in sua quique parœcia*. Quanquam nihil refert ut τὸ παροικίας, referat vel diœcesim quæ fuerit cuique Patrum loco stadii, vel mortalem vitam, quam decurrimus ceu stadium : ac ii quidem consummati in senectute bona δόλιχον habuerunt, longius protractis metis, siquidem δόλιχος· cursus erat plenus, et major diaulo, ac curriculum continens 12 stadia, vel juxta quosdam 24 : quod congruit ut παροικία, pro diœcesi propria uniuscujusque episcopi sumitur.

(15) *Quæ Dei vasa fuissent*. Male interpr. *Quæ hos Patres suscepere corpora*. Quanquam enim potest nonnihil Platonice admitti ea propositio, velut explicat sanctus Methodius l. *De resurr.*, *Nos*.. *animæ*, nihil hæc tamen ad mentem auctoris et propositum. Porro sunt nostra ipsa corpora θεοδόχα. *Suscipiunt Deum* ratione animæ, in qua per cognitionem et amorem peculiarissime inhabitat.

Digitized by Google

quoque est Gregorius, magnus inter victores athletas, qui invenit reliquias sanctarum martyrum Rhipsimes et Gaianæ, et impudicum Tiridatem prius quidem prostravit, tumque ad fidem deduxit [16]) hujus, inquam, præclari Leontii, pretiosas reliquias una nobiscum plures viderunt, quæ nec pilos abjecerant, nec ungues amiserant, sed omni unguentorum fragrantia plenæ erant. Ne cui vero hæc fidem superare videantur : quippe ejusmodi sunt, ac his majora dona gratiæ, ad fidelium exsultationem, ad laudem Ecclesiarum, ad Christi gloriam Dei nostri, cum quo Patri gloria, et vivifico Spiritui, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ψίμης καὶ Γαϊάνης εὑρετής, καὶ τοῦ ἀκολάστου Τηριδάτου καθαιρέτης μὲν τὸ πρότερον, ἀγωγεὺς δὲ πρὸς τὴν πίστιν τὸ δεύτερον. Τούτου τὸ τίμιον λείψανον πλείονες σὺν ἡμῖν ἑωράκασι, μήτε τὰς τρίχας ἀποῤῥιψάμενον, μήτε τοὺς ὄνυχας ἀποβαλόμενον· πάσης μὲν οὖν μύρων εὐωδίας ἀνάπλεων. Καὶ μή τινι ταῦτα τὴν ἀπιστίαν ἐμποιήσῃ. Τοιαῦτα γὰρ καὶ μείζονα τούτων, τῆς χάριτος τὰ δωρήματα, εἰς καύχημα τῶν πιστῶν, εἰς ἔπαινον τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς δόξαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Fr. Combefisii notæ.

16) *Ad fidem deduxit.* Ubi nihil æquivocum. Vitiose edita, *ad finem.* Sic refert fontes adire, quod toties inculcat magnus Hieronymus Porro grande hoc miraculum incorruptionis, qualem auctor describit Leontii, haud putem commune toti illi Patrum cœtui, quamvis possit fuisse non omnino propria solius Leontii. Baronius, ann. 325, ubi enarrat quæ spectant ad Nicænam synodum, ea retexens quæ de Leontio auctores constanter asserunt, nimirum interfuisse illum eidem synodo cum ageret Cæsareæ episcopus, lapsum memoria arbitratur magnum Basilium, qui dicat Hermogenem ejus successorem sedisse inter Patres in eo concilio. *Illud vero*, inquit, *monendum putamus : cum omnes affirment citati auctores, Leontium Cæsareæ in Cappadocia episcopum interfuisse Nicæno concilio, cui et subscriptus inter alios reperitur in calce, ut nulla de his possit suboriri dubitatio ; putatur sanctus Basilius* (*quod humanum est*) *memoria lapsus esse cum Leontii successorem Hermogenem sedisse ait cum Patribus in Nicæno concilio, sic dicens :* Hermogenes ex diametro hostis erat Arii improbatæ opinionis, quemadmodum manifestum est ex fide, quæ primum ab illo viro Nicææ pronuntiata est. *Alio loco idem Basilius nominat eumdem Hermogenem episcopum Cæsareæ Cappadociæ civitatis.* Primum epist. 82, alterum 74. Putatur itaque, sed puto male putantibus. Plane in aliis, ac tempore vel consuetudine remotioribus possit humanus ille lapsus irrepere, vel Basilio ; ut autem in Leontio cujus ipse discipulus fuerit ac successor, quanquam Hermogene et Eusebio intermediis, nemo sane probabili satis ratione, et ut velit sensate locutum Basilium, dixerit. Deinde esset illa probatio levior, ut ideo esset Hermogenes ex diametro oppositus errori Arii, quia sedisset inter Patres in concilio Nicæno, ac una cum aliis fidem pronuntiasset, siquidem non deerant inter illos fautores Arii ac veri Ariani, qui et ipsi inveniantur synodo subscripti. Aliud ergo peculiare voluit Basilius in decessore suo Hermogene integerrimæ ejus fidei ac omnino adversæ Ariano dogmati, certum revera indicium, quod nimirum de eo tradit epist. 319 ad Innocentium, dum ei successorem a Basilio petenti ceu a primate, in hunc modum satisfacit : Περιβλεψάμενος ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ πρεσβυτερίου τοῦ κατὰ τὴν πόλιν, ἐξελεξάμην, τὸ τιμιώτατον σκεῦος, τὸν ἔγγονον τοῦ μακαρίου Ἑρμογένους, τοῦ τὴν μεγάλην καὶ ἄῤῥηκτον πίστιν γράψαντος ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ· *Diligenter perspiciens in cœtu presbyterorum urbis, elegi vas pretiosissimum, nepotem scilicet B. Hermogenis, qui magnam illam ac firmissimam fidem in magna illa synodo conscripsit.* Hoc, inquam, voluit Hermogeni singulare, ut ei a synodo fuerint commissæ partes condendi symboli, quod ipsa, ab eo conditum, ac ipse in ea et per eam ἐξεφωνήσεις, claro præconio edidit : vel si adhuc in minoribus constitutus, haudquaquam inter Patres sedens, suamet illud voce extulit. Qua ergo ratione Alexander senex Athanasium diaconum jam dum strenuissimum fidei athletam, et certaminibus in ipsa synodo gloriosum comitem habuerit præclarissimus Leontius mirabilem Hermogenem tunc forte presbyterum, ac tantæ jam fama doctrinæ, sicque probata fide, ut id ei muneris a sancta illa synodo potuerit concredi, meruitque brevi post tanti Patris dignus successor ejus thronum suscipere, atque ad magnum ipsum Basilium, cui ceu ex oraculo post Leontinum ac Leontii successione, ut narrat Amphilochius, repositus esset, mediante Eusebio et ipso orthodoxo, transmittere : a qua tanta successione nec Helladius Basilii successor ac discipulus quidquam fuit alienus, vir ipse egregius, ac fidei strenuus defensor, cum eodem Amphilochio, Gregorio Nysseno, etc. Sic multa peccat Baronius exponendis auctoribus, quos deflorat, atque utinam sic deflorantem, aut etiam eorum integros exscribentem locos ac tractatus, Spondanus continuator imitatus esset.

ANNO DOMINI CXL.

JOSEPHI GENESII

CHRONOGRAPHIA

Exstat inter Scriptores Byzantinos qui post Theophanem scripserunt. Vide tomum CIX, col. 989

Digitized by Google

CIRCA MEDIUM SÆCULUM X.

ANONYMI

VITA SANCTI LUCÆ JUNIORIS.

(COMBEFIS. Auctar. noviss. II.

—

MONITUM.

Sunt certe ea Acta valde illustria, nec ecclesiasticæ historiæ eorum temporum inutilia, tametsi Baronius ipsum quoque nomen viri tanti ac Lucæ Junioris ignoraret. Sunt illa prolixiora, quam ut commodum videatur integra exscribere et dare. Operæ ergo pretium facturum putavi, ut præcipua ac selecta quæque illorum darem, ac quibus maxime vel historia ecclesiastica illustrari videatur, vel mores institui ac formari, omissis nonnullis miraculis, accisoque nonnunquam longo illo verborum fluxu, quo auctor res exaggerat exornatque : ut nulla non ejus, vel verbo tenus daturus sim ; sed non omnia ejus : etsi illa ipsa non pauca futura sunt, ac quibus, ipsi quoque avido lectori, non satis videatur factum.

ΒΙΟΣ ΚΑΤ' ΕΚΛΟΓΗΝ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ

ΛΟΥΚΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ

ΤΟΥ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΚΕΙΜΕΝΟΥ.

—

EXCERPTA VITÆ

S. P. N. AC MIRACULORUM PATRATORIS

LUCÆ JUNIORIS

IN HELLADE SEPULTI.

—

Ὁ καλὸς τὰ πάντα καὶ μέγας Λουκᾶς, αὐτὸς μὲν A
τῆς Ἑλλάδος ἐστὶ βλάστημα, κόσμημα δὲ μᾶλλον εἰπεῖν καὶ κομιδῇ ποθεινὸν ἐντρύφημα προσθήσω δὲ ὅτι καὶ στέφανος δόξης. Οὐ γὰρ ὤφθη περὶ τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀχάριστος· ἀλλὰ καὶ λίαν καλοῖς αὐτὴν ἠμείψατο καὶ περιβλέπτοις αὐχήμασιν.

Οἱ δέ γε τούτου πρόγονοι, ἐξ Αἰγίνης ὥρμηνται τῆς νήσου· Αἰγίνης, ἥτις περὶ τὸν Αἰγαῖον περίκειται κόλπον. Οἳ τὰς συνεχεῖς ἐφόδους τῶν ἐκ τῆς Ἄγαρ οὐ φορητὰς εἶναι νομίσαντες, αὐτοί τε καὶ

Bonus per omnia ac magnus Lucas, Helladis provinciæ germen est, seu potius ornamentum, admodumque desiderabiles deliciæ ; addam vero, etiam corona gloriæ. Neque enim visus est ingratus in patriam ; quin præclaris illi ac illustribus cumulis vicem rependit.

Ejus porro majores Ægina insula erant oriundi : Ægina, inquam, quæ est sita ad Ægæum sinum. Ii, continuas Agarenorum invasiones intolerandas rati, una ipsi ac reliqui omnes incolæ, charum

Digitized by Google

patriæ solum vis redimendæ causa relinquentes, transmigrant, ac per diversas singuli disperguntur urbes, matris loco adhibentes novercas: atque alii quidem Cecropis, alii Pelopis, Cadmi alii, aliasque alii regiones ac loca occupantes, in eis sedes figere cogebantur.

Divini itaque Lucæ avi, ad Phocidis, sive Chrysi provinciam commigrantes, ad maritimum quemdam montem, Joannis appellatum, sui incolatus tabernacula fixerunt. Quia tamen per id tempus, quibus is judiciis novit, cujus sunt « judicia abyssus multa [1], » Ismaelitæ mare infestantes, omnique sinu, portu, ac ora latrocinantes, jam quoque, proh dolor! eam partem incursabant; rursus loco cedere necesse habuerunt. Quemdam itaque portum Bathyn nomine auris commodum (1) ac tranquillum petentes, domicilium ponunt; ubi tempus non modicum commorati, admirabilis Lucæ patrem gignere promerentur: eumque, martyrum primi nomine honestantes, congrue utique nomini educandum curarunt. Verum hinc quoque, ad oppidum quoddam, Castorium nomine (2) commigrantes, illic habitarunt. Hic porro nonnullum errandi finem facientes, solatii aliquid pro eo exsilio, quo extra patriam vagati essent, percipere visi sunt. Utque id non tunc statim, haud tamen longiori temporis interposita mora evenit... Qui enim peregrinanti Jacob comes ac auxiliator fuit [2], atque divitem ex paupere fecit; quique eum, qui prius in baculo Jordanis fluenta transmisisset, boum armentis ac gregibus ovium locupletem reduxit: ipse plane horum quoque pecora ac substantiam reliquam palam benedicens, eo augmento donavit, ut nedum nulli substantiis deteriores viderentur, verum etiam iis indigenas non parum superarent.

Puer autem Stephanus puerili decursa ætate, ac juvenile adeptus robur, cum jam nuptiis opportunum accessisset tempus, ab iis mulieri Euphrosinæ nomine matrimonio locatur: eadem quidem oriundæ patria, eademque natalium ingenuitate. Ex ea septem Stephano oriuntur proles: prima Theodorus: ei proxima, Maria fuit; quarta porro Cale appellatur, manetque ista narrans, hactenusque monasticæ vitæ exercitia colit: quinta Epiphanius, qui et ipse monachi vitam agens, vitæque rationem professioni consentaneam instituens, ad eum migravit, quem dilexisset. Duæ reliquæ

A οἰκήτορες πάντες, τὸ φίλον τῆς πατρίδος ἔδαφος πρὸς βίαν ἀπολιπόντες, μετανάσται γίνονται καὶ πρὸς διαφόρους ἕκαστοι διασπείρονται πόλεις, καθάπερ ἀντὶ μητρὸς ἐκεῖνοι ταῖς μητρυιαῖς χρησάμενοι· καὶ οἱ μὲν τὴν Κέκροπος, οἱ δὲ τὴν τοῦ Πέλοπος, ἕτεροι τὴν τοῦ Κάδμου, καὶ ἄλλας ἄλλοι καταλαβόντες, ἐν αὐταῖς ἔχειν ἠναγκάζοντο τὰς οἰκήσεις.

Οἱ μέντοι τοῦ θείου Λουκᾶ πρόγονοι κατὰ τὴν τῆς Φωκίδος, εἴτουν τοῦ Χρυσοῦ μεταβάντες ἐπαρχίαν, πρός τι παράλιον ὄρος, Ἰωάννου καλούμενον, τὰς τῆς παροικίας σκηνὰς ἐπήξαντο. Ἀλλ' ἐπεὶ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ κρίμασιν οἷς οἶδεν, «οὗ ἄβυσσος τὰ κρίματα πολλή,» θαλασσοκρατοῦντες οἱ τοῦ Ἰσμαὴλ, καὶ πᾶσι κόλποις, αἰγιαλοῖς τε καὶ ἀκταῖς πειρα- B τεύοντες, ἤδη καὶ κατὰ τοῦτο, φεῦ! τὸ μέρος προσέβαλλον· ἀνάγκην εἶχον πάλιν ἀποχωρεῖν. Λιμένα γοῦν τινα Βαθὺν οὕτω καλούμενον, εὐαρῆ δὲ καὶ γαληνὸν ὄντα προσελθόντες οἰκοῦσιν. Ὧ καὶ χρόνον διατρίψαντες οὐ βραχὺν, τὸν τοῦ θείου Λουκᾶ πατέρα τεκεῖν ἀξιοῦνται· καὶ τοῦτον ὀνόματι τοῦ πρώτου τιμήσαντες τῶν μαρτύρων, ἀξίαν δηλαδὴ τοῦ ὀνόματος καὶ τὴν τοῦ παιδὸς ἀγωγὴν ἐποιοῦντο. Ἀλλὰ πάλιν ἐκεῖθεν μεταβάντες, ἐπί τινα κώμην Καστόριον οὕτω καλουμένην, τὰς οἰκήσεις ἔθεντο· τῆς ἄλης ἐνταῦθα μικρὸν παυσάμενοι, καὶ τοῦ ξενισμοῦ παραψυχὴν γοῦν τινα λαβεῖν οἰόμενοι. Ὅπερ εἰ καὶ μὴ τότε, ἀλλ' οὖν οὐ μετὰ πολὺν ἀπέβη τὸν χρόνον. Ὁ γὰρ τῷ Ἰακὼβ συγξενιτεύσας Θεὸς, καὶ πλού- C σιον ἀντὶ πένητος ἐργασάμενος· καὶ τὸν ἐν ῥάβδῳ πρότερον τὸ Ἰορδάνου ῥεῖθρον περαιωθέντα, πλήθει βοῶν καὶ ποιμνίων ὑποστρέψαι παρασκευάσας, αὐτὸς ἄρα καὶ τὰ θρέμματα τούτων καὶ τὴν ἄλλην οὐσίαν ἀτεχνῶς εὐλογήσας, οὕτως ἐπιδοῦναι πεποίηκεν, ὡς οὐ μόνον αὐτοὺς οὐδενὸς ὁρᾶσθαι καταδεεστέρους τὴν ὕπαρξιν· ἀλλὰ καὶ παρὰ πολὺ τοὺς αὐτόχθονας ὑπερβάλλειν.

Ὁ δὲ παῖς Στέφανος τὴν παιδικὴν ὑπερβὰς ἡλικίαν, καὶ πρὸς ἀκμὴν ἤδη ἐληλακὼς, ἐπεὶ καὶ πρὸς γάμου ὥραν ἀφίκετο, ζεύγνυται παρ' αὐτῶν γυναικὶ, τοὔνομα Εὐφροσύνῃ, τῆς αὐτῆς μὲν πατρίδος ὁρμωμένῃ, εὖ δὲ καὶ γένους ὁμοίως ἐχούσῃ· ἐξ ἧς τῷ Στεφάνῳ παῖδες ἑπτὰ γίνονται· ὧν ὁ μὲν πρῶτος D Θεόδωρος· ἡ δὲ μετ' ἐκεῖνον, Μαρία· Καλὴ δὲ καὶ ἡ τετάρτη καλεῖται, ἣ καὶ ταῦτα μένει διηγουμένη, καὶ μοναχικῶν εἰς ἔτι ἐπιμελεῖται σκαμμάτων· Ἐπιφάνιος δὲ ὁ πέμπτος, ὃς καὶ αὐτὸς τὸν μονήρη βίον ὑπελθὼν, καὶ συνᾴδουσαν τῷ ἐπαγγέλματι μετελθὼν πολιτείαν, μετέβη πρὸς ὃν ἠγάπησε. Τὰ

[1] Psal. xxxv, 7. [2] Gen. xxxii, 10.

Fr. Combefisii notæ.

(1) *Auris commodum.* Velut propitio Marte utentem, nec ullis ventis sævioribus agitatum. Vox est nihil dura aut incommoda, etsi lexicographis nostris ignorata. Hinc forte nomen *Bathys*, seu *profundum* accessit: quo tuta a ventis statio, protegente monte aliquo aut colle, ut in ejusmodi accidit, significaretur. Non est idem locus, quem Ortelius vel ex Niceta ponit, vel ex aliis.

(2) *Castorium nomine.* Videtur, quod Castaldus ponit in tabula Græciæ. Habet auctor, hunc modum auctos substantia Lucæ avos, ab indigenis passos invidiam, ac coactos adire imperatorem, a quo impetratis litteris, deinceps in pace egerint.

Digitized by Google

μέντοι ἕτερα δύο τῶν τέκνων, οὔπω τὴν ἄωρον παρ- A αλλάξαντα ἡλικίαν, τὸν τῇδε βίον μετήλλαξαν. Ὁ δὲ τρίτος ἐκεῖνος, οὗτός ἐστιν ὁ θειότατος τὰ πάντα Λουκᾶς.

Τὸ δὲ λοιπὸν, ἔρως αὐτὸν ὁ Θεοῦ καὶ τῆς ἡσυχίας αὖθις ἑλὼν, παρεσκεύασε πάντων ἐπιλαθόμενον, αὐτοῦ μόνου γενέσθαι· καὶ τῆς μητρὸς ἄρτι πρὸς τοῦτο μὴ ἀντειπούσης, καταλαμβάνει τὸ προῤῥηθὲν ὄρος ἐκεῖνο, ὃ παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἀγροίκως, οὕτως, Ἰωάννιτζα καλούμενον· οὗ τὸ πρὸς θάλασσαν μέρος περιελθὼν, ἔνθα καὶ σηκὸς τῶν θαυμαστῶν αὐταδέλφων Κωσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ· ἐν τούτῳ τὴν ἀσκητικὴν αὐτὸς σκηνὴν καταπήγνυσιν. Οἵους δὲ τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς πόνους ἐκεῖ, καὶ τὴν πρὸς γαστέρα καὶ ὕπνον διαμάχην, μᾶλλον δὲ πρὸς τοὺς δι' αὐτῶν πολεμοῦντας ἡμᾶς σκαιοὺς δαίμονας ἐπε- B δείξατο, οὔτε λέγειν ἀκριβῶς δυνατὸν, οὔτε λεγόντων ἀμφίλογος [Ἴσ. ἀναμφίβολος] ἀκολουθήσει πίστις, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πράγματος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς τοῦ θείου καὶ μεγάλου σχήματος τελειωτικῆς χάριτος οὔπωτε τετυχηκὼς ἦν, καὶ πολλὴν ὤδινεν αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν· ἀξιοῦται, καὶ τούτου κατὰ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πρόνοιαν. Ἀξιοῦται δὲ οὕτως. Μοναχοὶ δύο πολιᾷ κοσμούμενοι γήρως, ἀρετῇ δὲ μᾶλλον κοσμοῦντες καὶ τὴν πολιὰν, τὴν πρὸς τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην πορείαν ποιούμενοι, ὥσπερ ἐξ ἀποστολῆς τινος, καλῶς τε καὶ φιλοφρόνως ξενίσας, εἶτα καὶ τὰ τῆς γνώμης κοινοῦται, καὶ λίαν περὶ τοῦ πράγματος θερμῶς ἀξιοῖ. Οἱ δὲ, καὶ γὰρ ἄξιον τῆς τούτου ὑποδοχῆς τὸ σκεῦος ἑώρων, C οὐδὲν ἔμελλον, ἀλλὰ τὰ νενομισμένα κατὰ σπουδὴν ἐπ' αὐτῷ δράσαντες, τὸ ἀποστολικὸν αὐτὸν καὶ μακάριον ἐνδύουσι σχῆμα· καὶ τῆς στενῆς τε καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, εἴτουν τῆς πρὸς ζωὴν φερούσης, τὰ σύμβολα περιβάλλουσι· μᾶλλον δὲ, ὃ τοῖς ἔργοις ἐκεῖνος πρότερον ἦν, τοῦτο δὴ καὶ διὰ τοῦ σχήματος δεικνύουσιν ὕστερον.

Ἀλλ' ὃ καὶ περὶ τοὺς τοῦ εὐαγοῦς τούτου πράγματος τελεσιουργοὺς, τοὺς μοναχοὺς λέγω, θαυματουργεῖται, λέξω. Ἔστρεφον μὲν γὰρ ἐκεῖνοι· ἀλλὰ

A proles, cum necdum immaturam ætatem maturiori mutassent, hancce commutantes vitam, humanis excesserunt. Tertia denique, hic ille per omnia divinissimus Lucas est.

Cum tandem vero Dei ac quietis repetito capiens amor, omnibus oblivioni traditis, ejus unius totum fieri, effecisset, nec jam mater, rei contradiceret (3), ad montem præfatum, quem loci incolæ sic rusticana voce Joannitza vocitant, sese confert; ejusque partem, qua respicit mare, lustrans, ubi etiam germani fratres Cosmas et Damianus delubrum habent, in eo monasticæ exercitationis tabernaculum fixit. Qualia vero ac quanta illic certamina, laboresque nec non pugnam adversus ventrem ac somnum, seu magis adversus sævos B dæmones per ea nos impugnantes, exhibuerit, neque quis dicendo assequi possit, nec dicentibus indubitata fides ob rei exsuperantiam secutura sit.

Quia vero necdum divini ac majoris habitus consummantem gratiam consecutus erat, plurimumque ejus desiderium parturiebat, Dei tandem providentia, quæ ejus bonitas est, obtinet. Hunc autem res modum habuit. Monachi duo senii canis ornati, quin potius ornantes et ipsi virtute canos, seniorem Romam quadam velut legatione petebant. Is ubi bene ac humaniter hospitio excepisset, communicato postmodum consilio, voti compos fieri enixius postulat. Illi vero, quippe qui nossent C dignum esse vas quod susciperet, nihil morantur; sed legitima omnia circa ipsum propere exsequentes, apostolicum ac beatum habitum induunt; arctæque ac angustæ viæ, ejus nimirum quæ ducit ad vitam [a], symbola imponunt, seu potius, quod ille jam prius reipsa erat, hoc eum illi ex habitu quoque postmodum ostendunt.

Enimvero nec quod is miraculo circa sacræ hujus rei consummatores monachos efficit, silebo. Revertebantur illi: exceptis autem necessariis,

[a] Matth. vii, 14.

Fr. Combefisii notæ:

(3) *Nec jam mater rei contradiceret.* Omisi illa omnia, quæ ad Lucæ primordia spectant, in quibus D auctor, jejuniis iv ac vi feriæ, Nicolaum exhibet; pietate in pauperes, nudos, peregrinos, Abrahamum, Martinum, Franciscum: Ut item primum fugiens in Thessaliam animo induendi monachum, tanquam servus ac fugitivus a militibus præsidiariis captus, ac verberibus cæsus, agnitus tandem ad suos remissus sit. Ut etiam, duobus se monachis Roma redeuntibus, ac petentibus Hierosolymam, comitem dederit mentitus sui omnino juris esse, qua etiam fraude, ac tacens habere matrem viduam, monastico habitu Athenis donatus sit, cum eum comites, cuidam illic præposito commendantes reliquissent, iter cœptum prosecuturi. Ut denique, matre apud Deum interpellante, ac per visum sæpius a præposito filium repetente, monasterio ejectus sit, et ad eam remissus: eodem nihilominus concedente, ut in vicino aliquo monte, ac loco commodo seorsim ipse asceticam colere posset. Erant hæc plures impletura paginas; maluique ita perstringere. Sic ergo reversus, nec, ut videtur, habitu monastico exutus, ubi tempus aliquod matri obsecutus fuisset, priora tandem exercitia, annuente, repetit, ac serio monachum agere instituit. Donavit ille Athenis præpositus, inquit auctor, τέως γοῦν, τὸ τῶν εἰσαγομένων, ὃ καὶ μικρὸν οἶδε καλεῖν ἡ συνήθεια: *hactenus quidem, eorum habitu qui introducuntur*, ac ceu tyronum ac novitiorum, *quem consuetudo est appellare parvum habitum*: majorem diu postea accepit, a duobus senioribus monachis Romam item ad certa quædam negotia proficiscentibus. Reprobat magnum habitum, Sanctus Theodorus Studita in suo testamento, ut Patrum regulis adversum, ac uno omnes communi habitu in cœnobio suo contentos esse statuit in regulis, quas illic successori præposito tradit. Verum obtinet etiamnum ea magni habitus traditio, induuntque, non passim omnes, sed qui vitam austeriorem, ac mundo magis mortuam, profitentur, ac pecularius asceticæ sunt ac dicuntur.

Digitized by Google

nihil erat apud beatum Lucam, ejus dignum splendido animo ac voluntate, idque maxime in tantos convivas, ac eos qui boni tanti auctores fuissent. Quid ergo is qui locupletem dexteram aperit, et implet omne animal benedictione [a]? Sedent illi in littore, cum jam sol puros radios extendisset, atque oculis in marinos fluctus lenioribus auris excitatos intenti erant : cum magnus piscis, multum in aerem pennarum remigio sublatus, ante eorum pedes jacet, suavissime palpitans atque saliens, ac velut ad sui apparatum præsentes provocans ac ciens. Ii porro gratias agentes curatori ac annonæ præbitori Deo, providentiam ejus a mirabantur.

Ait vir magnus, universis audientibus : « Venit ad nos quispiam, magnum onus ac grave in humeros portans, multumque laborans. » Ait; brevique post cœtu relicto surgens, ingreditur montem, ac tenebras ponit latibulum suum [b]. Illis porro admirantibus, ac quænam vis sermonis foret considerantibus, qualisve esset hic onere pressus, ac quodnam onus ferret : putabant enim loqui de corporeæ molis pondere. En ipse tandem in universorum aspectum venit, solus, levis, expeditus, ne minimum quid oneris ferens; sanctum tamen ex nomine vocans, ejusque dicens habere necessariam opem. Sancti autem soror, ac comites, exspectare jubebant : « Abiit enim, inquit, ut vides, nec est modo nobiscum : ac siquidem ipsum visurus es, exspectare incumbit. » Cumque ille, non prius se discessurum affirmaret, quam alloqui liceret, præteriit dies septima, cum vix tandem, ceu ex quadam caligine, ex quietis ac solitudinis, Moses alter, prodit adytis. Mox autem ut hominem aspexit, oculos ad terrorem componens, vocem gravem, atque a solita lenitate abhorrentem, edit : « Quid tibi, inquit, cum hac inaccessa eremo? Ut quid relictis urbibus, ad montes concessisti? Ut quid pastores ac pastorum principes (4), quos Ecclesiæ habent, dimittens, ad rusticos homines ac litterarum rudes tete contulisti? Quomodo autem in conspectum quoque venire præsumpsisti, nec horruisti divinam ultionem, immanium adeo scelerum reus exsistens? » Ad hæc illo terrore correpto, rivosque lacrymarum e genis profundente, ac præ metu præpedita

A τοῖς ἀναγκαίοις παρὰ τῷ μεγάλῳ Λουκᾷ· οὐδὲν δὲ ὑπῆν ἄξιον τῆς αὐτοῦ φιλοτίμου γνώμης καὶ προαιρέσεως· καὶ μάλιστα πρὸς δαιτυμόνας τοιούτους, καὶ ἀγαθοῦ τοιούτου προξένους. Τί οὖν ὁ τὴν δεξιὰν ἀνοίγων πλουσίαν, καὶ πᾶν ζῶον πληρῶν εὐδοκίας; Κάθηνται μὲν οὗτοι πρὸς τῷ αἰγιαλῷ, τοῦ ἡλίου ἤδη τὴν ἀκτῖνα καθαρὰν διατείναντος, καὶ ταῖς πραείαις τῶν κυμάτων αὔραις ἠτένιζον· ἰχθὺς δὲ μέγας ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέρος ἀρθεὶς, πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν ἔκειτο, σπαίρων ἥδιστα καὶ ἀλλόμενος, καὶ ὡσπερεὶ τοὺς παρόντας εἰς τὴν ἑαυτοῦ παρασκευὴν ἐκκαλούμενος. Οἱ μὲν οὖν ηὐχαρίστουν τῷ κηδεμόνι, καὶ τῆς τροφῆς χορηγῷ, καὶ τῆς προνοίας αὐτὸν ἐθαύμαζον.

Εἰς ἐπήκοον πάντων ὁ μέγας· «Ἔρχεται, φησὶν,
B ἄνθρωπος ὡς ἡμᾶς, μέγα καὶ βαρὺ φορτίον ἠρμένος, καὶ πολὺν τὸν κάματον ὑπομένων.» Ἔφη· καὶ μετ' ὀλίγον ἀπ' αὐτῶν διαναστὰς, εἴσεισιν εἰς τὸ ὄρος, καὶ σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ τίθεται. Ἐκείνων δὲ θαυμαζόντων, καὶ διασκοπουμένων τίς ἡ τοῦ λογου δύναμις, καὶ ποῖος οὗτος ὁ ἀχθοφορῶν ἄνθρωπος, καὶ τί τὸ φορτίον · ἔδοξε γὰρ ἐκείνοις περὶ τοῦ σωματικοῦ βάρους εἰπεῖν· ἰδοὺ καὶ αὐτὸς ὑπ' ὄψιν ἔρχεται πάντων μόνος, λιτὸς, εὔζωνος· ἄχθος μὲν οὐδ' ὁτιοῦν ἐπαγόμενος, πρὸς ὄνομα δὲ τὸν ἅγιον ἐκκαλούμενος, καὶ τῆς αὐτοῦ λέγων ἀναγκαίας χρῄζειν ἐπικουρίας. Οἱ δὲ περὶ τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἁγίου, προσμένειν ἐκέλευον· « ᾤχετο γὰρ, φησὶν, ὡς ὁρᾷς, καὶ οὐκ ἔστι νῦν μεθ' ἡμῶν· καὶ εἴ σοι μέλλοι τοῦ ἐκεῖνον ἰδεῖν, περιμένειν δεῖ.» Καὶ ὡς διεβεβαίου μὴ
C πρότερον ἀποστῆναι, ἢ αὐτῷ ἐντυχεῖν· ἑβδόμη παρῆλθεν ἡμέρα, καὶ μόλις ποτὲ πρόεισιν ὡς ἔκ τινος γνόφου τῶν ἀδύτων τῆς ἡσυχίας, Μωσῆς ἕτερος. Ἅμα δὲ καὶ ἴδοι τὸν ἄνθρωπον, τὸ ὄμμα τε βλοσυρὸν ἐποίει, καὶ τὴν φωνὴν ἀπηχῆ, καὶ τῆς συνήθους ἀπᾴδουσαν, καὶ « Τί σοι, καὶ τῇ ἀβάτῳ ταύτῃ ἐρήμῳ; φησί. Τί τὰς πόλεις ἀφεὶς, τοῖς ὄρεσιν ἐπεδήμησας; Τί, ποιμένας καὶ ἀρχιποιμένας τοὺς ἐν Ἐκκλησίαις ἀπολιπὼν, ἀγροίκους ἄνδρας καὶ ἀμαθεῖς ἐπιζητῶν ἐλήλυθας; Πῶς δὲ καὶ εἰς ὄψιν ἐλθεῖν ἐθάρσησας, καὶ τὴν θείαν οὐκ ἔφριξας δίκην, ἀτοπήμασι τοιούτοις ἔνοχος ὤν; » Πρὸς ταῦτα ἐκείνου φρίκῃ ληφθέντος, καὶ δάκρυα τῶν παρειῶν καταχέοντος, φόβου τε δεσμοῖς τὴν γλῶτταν ὑπο-
D βληθέντος; προσθεὶς ὁ ἅγιος· « Ἄχρι τίνος σιωπᾷς, ἔφη, καὶ οὐ θριαμβεύεις ἐπὶ πάντων τὴν ἁμαρτίαν,

[a] Psal. CXLIV, 19. [b] Psal. XVII, 12.

Fr. Combefisii notæ.

(4) *Ut quid pastores, ac pastorum principes*, ποιμένας καὶ ἀρχιποιμένας. Minores ac majores sacerdotes, presbyteros et episcopos, quibus concessa a Christo potestate competit audire pœnitentium peccata, ac pro eis mulctam imponere, tandemque absolvere. Hæc autem confessio homini laico facta, tametsi sancto, ad consilium tantum fuit ac suffragium, uti et quam sancto Ephræm jubente Basilio fecit, quam Amphilocius pheminam refert in ejus vita, siquidem Ephræm solum diaconus fuit, ut multi tenent : nec non quam fecit dux Aquitaniæ Guilelmus cuidam eremitæ, a quo et ipse sua ἐπιτίμια accepit, longe iis graviora, quæ noster Lucas viro homicidæ imposuit. Utque eremita ille Guillelmum remissit ad Romanum pontificem, principum illum eximie pastorum, a quo is, absolutionis beneficium obtineret, ita ut Nicolaus haud dubie fecerit, tantumque hominem pœnitentiæ velut aptarit, quod quisque Dei donum habens, zelansque animas, etiam femina, præstare possit : præstititque egregia, cujus hodie, octava a natali die μετεόρτιον colimus, sancta Catharina Senensis, cujus monitis, tanta pœnitentium messe augebatur Ecclesia.

Digitized by Google

καὶ τὸν ἄδικον ἐκκαλύπτεις φόνον, ἵνα καὶ τὸ Θεῖον φύσει μισοπόνηρον ὄν, μικρὸν οὕτως ἐξιλεώσῃ, κατήγορος σεαυτοῦ γενόμενος; » Ὁ δὲ μόλις ἑαυτὸν ἀποδιασάμενος, συνεχεῖ καὶ διακεκομμένῳ τῷ ἄσθματι· «Τί παρ' ἡμῶν, λέγει, τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπε, μαθεῖν ἀπαιτεῖς, ἃ καὶ πρὸ ἡμῶν αὐτὸς ὑπὸ τῆς ἐνοικούσης σοι χάριτος ἐδιδάχθης. Οὐκ ἐκρύβη γὰρ ἀπὸ σοῦ ὃ πεποίηκα ἐν κρυφῇ. Πλὴν ἀλλὰ τῷ σῷ κελεύσματι εἴκω καὶ λέγω, καὶ θριαμβεύω τὸ κακῶς ἐργασθέν. » Οὕτως εἰπὼν, φανερῶς τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγορεύει, διελθὼν ἕκαστα, πῶς τε καὶ ποῦ, καὶ δι' ἣν αἰτίαν τὸν ἑαυτοῦ συνέκδημον ἀποκτείνειε. Εἶτα προσπίπτει τοῖς τοῦ ἁγίου ποσὶ, μὴ παροφθῆναι δεόμενος. Ὁ δὲ καὶ οἶκτον αὐτοῦ λαμβάνει, καὶ τὸ τάχος ἀνίστησι, νουθετεῖ τε καὶ παρακαλεῖ, καὶ κανόσιν ἀσφαλίζεται τοῖς αὐτῷ φορητοῖς, τοῦτο κατ' ἐξαίρετον ἐπισκήψας· εἰς τὸν τάφον οἴχεσθαι τοῦ πεφονευμένου· δάκρυά τε αὐτοῦ πολλὰ κατασπεῖσαι, καὶ τρίτα καὶ ἔννατα καὶ τεσσαρακοστὰ τούτου πολυτελῶς ἐκτελέσαι· γονάτων κλίσεις ἐκεῖ ποιησάμενον, εἰ δυνατὸν οὐκ ἐλάττους τῶν τρισχιλίων· μᾶλλον δὲ διὰ βίου τὴν ἁμαρτίαν θρηνεῖν, καὶ ἐνώπιον αὐτὴν ἔχειν, τοῖς πίναξι τῆς ψυχῆς ἐγγραψάμενον. Οὕτω παραγγείλας, ἀφίησιν οἴκαδε, καθαρὰν ἐπίγνωσιν αὐτῷ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας κατάγνωσιν ἐμβαλὼν, καὶ πολλὴν εἰσενεγκεῖν ἐπαγγειλάμενον τὴν μετάνοιαν.

lingua, hiscente; subdens sanctus: « Quandiu, inquit, siles, nec palam omnibus peccatum traducis, ac iniquam revelas cædem, quo te ipse accusans, divinum numen, cui a natura mali odium est, modicum aliquantum propitium facias ac places? » At ille, vix tandem vim faciens, continuo ac interciso anhelitu: « Quid, inquit, Dei homo, a nobis petis discere, quæ ipse, divina in te habitante gratia edocente, ante didicisti? Nec enim a te fuit occultatum, quod feci in occulto. Enimvero jubenti tibi morem gero, ac dico, quodque male gestum fuit, palam traduco. » Iis dictis, palam peccatum confitetur, edisserens singula, quomodo, ac ubi, quamobremque, itineris socium occidisset. Tum sancti pedibus advolvitur, rogans ut nolit despicere. Is autem, cum ejus miseretur, tum statim erigit, admonetque ac exhortatur, regulisque, pro eo ut ferendo videbatur, munit; id præcipue mandans, ut ad occisi sepulcrum vadens, lacrymarum illic copiam libaret, ejusque pro tertia, nona, ac quadragesima (5) splendide sacra celebraret; genuumque flexiones, haud tribus millibus pauciores, si res ferret, faceret; quin potius, reliquam vitam, peccatum defleret, atque animi tabulis inscriptum obversans perpetuo haberet. His ad eum datis mandatis, domum remittit, cum perspicuam boni agnitionem, ac peccati damnationem animo injecisset, isque multam se pœnitentiam illaturum promitteret.

Ἕβδομον ἔτος ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἰωαννίτζην ἐρήμῳ πληρώσας, ἄκων καὶ αὐτὸς μετανάστης γίνεται μετὰ πάντων. Συμεὼν γὰρ ὁ τοῦ Σκυθικοῦ ἔθνους ἄρχων (Βουλγάρους αὐτοὺς οἴδαμεν συνήθως καλεῖν), τὰς πρὸς Ῥωμαίους σπονδὰς ἀθετήσας, ἐχώρει, κατὰ πάσης ἠπείρου, τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας ἀξιόμαχον ὥσπερ χεῖρα περιζωσάμενος· ἐξανδραποδιζόμενός τε καὶ ληϊζόμενος, καὶ τοὺς μὲν ζωῆς, τοὺς δ' ἐλευθερίας ἀποστερῶν, καὶ ὑποφόρους ποιούμενος. Ἐντεῦθεν οἱ μὲν ὡς ἐν εἱρκταῖς ἢ φρουραῖς ταῖς πόλεσι κατεκλείοντο· οἱ δὲ πρὸς τὴν Εὔβοιάν τε καὶ τὴν τοῦ Πέλοπος ἀπεσώζοντο.

Τότε γοῦν καὶ οἱ περὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον χωρητικοὶ πρὸς τὰς ἐκ γειτόνων διεπορθμεύοντο νήσους· εἰ καὶ φθάσας ὁ φθόνος, ἀνέλπιστον αὐτοῖς ἐπάγει τὸν κίνδυνον. Αὐτῶν γὰρ σὺν τῷ δικαίῳ ἀσφαλῶς διάγειν οἰομένων, οἱ Βούλγαροι πρὸς αὐτοὺς διὰ πλοίου ὃ ἔτυχον ὑποκλέψαντες, αἰφνίδιον ἐπελθόντες, ὀλίγου δεῖν, πάντας ἀπώλεσαν, ὀλίγων τινῶν ἐκκολυμβησάντων, μεθ' ὧν καὶ ὁ μέγας ἦν, καὶ οὕτω τὰς χεῖρας αὐτῶν διαφυγεῖν δυνηθέντων. Εἶθ' οὕτως ἐπανελθόντων, πλοίου ἐπιτυχὼν ἐκεῖνος, σὺν ὅλῳ γένει καὶ τοῖς γνωστοῖς περαιοῦται εἰς Κό-

Cum septem jam annos in Joannitzis illa eremo implesset, quanquam invitus, una ipse ac reliqui coguntur migrare. Symeon enim Scytharum gentis princeps, Bulgaros appellare consuevimus, antiquato cum Romanis fœdere, totam continentem, ceu pugnæ idonea manu peccatis nostris accinctus, pervadebat, servituti mancipans ac deprædans, ac alios quidem vita, libertate alios privans, ac vectigales reddens. Quapropter alii quidem velut in carcere ac præsidiis, urbium ambitu continebantur; alii fuga in Eubœam et Peloponnesum, saluti consulebant.

Tunc ergo ejusdem quoque loci incolæ una cum viro Dei, in vicinas insulas transmisere: quanquam occupans invidia, inexspectatum illis periculum invexit. Cum enim ii tuto se cum justo agere existimarent, irruentes repente in eos Bulgari, navigio quod furati essent, omnes fere perdiderunt, paucis quibusdam enatantibus, in quibus vir quoque magnus, atque in eum modum manus eorum evadentibus. Tum vero, illis recedentibus, navigii facta copia, cum toto genere ac notis, Corinthum transmittit; cum jam barba

Fr. Combefisii notæ.

(5) *Pro tertia, nona, quadragesima.* Etiam Damascenus, seu quisquis auctor est sermonis illius inscripti *De iis qui in fide dormierunt*, τρίτα illa, ἔννατα, et τεσσαρακοστὰ commendat, ceu Ecclesiæ universalis constanti usu probata. Sanctus item Nicon libello *De erroribus Armeniorum*, tom. III *Bibl. PP.* eorum meminit. Gregor. Nazian. orat. in Satyrum fratrem τὰς δι' ἔτους μνήμας · *annuas pro defunctis memorias*, memorat. Perseverantque illa etiamnum in Ecclesia, apostolica ac sanctorum traditione fulta.

Digitized by Google

genas repleret, virtutisque speciem, flore juventæ recreantem haberet: quanquam autem nihil minus provecta ætate esset, agebat nihilominus disciplinarum amor, quo sibi ad Scripturarum lectionem aditum muniret.

Quamobrem ludum petens, sese studio dedit; verum modicum quid commodi inde percepturus erat. Videns enim pueros inhoneste agentes, quique disciplinas quidem caperent optime, nec probos tamen iis suscipiendis animos aptarent, haudquaquam rem ferens, citius recessit.

Exit itaque in oppidula rusticana, quodque apud Patras Achaiæ, sublimius vitæ genus sectans quis monachus Stylites audiretur, cogitavit se illuc conferre, ejusque se ministerio addicere. Cum autem hæc animo volveret, legatio ab Stylite Zemenensi ad eum destinatur, rogans ad ipsum venire, ac contubernium inire: utque non grave videatur, sub ipso agere, ac ministri curam suscipere. Is porro libens legationem admittit, quippe cui subesse, quam imperare acceptius esset, remque juveni magis conducere sciret. Alioqui vero, qui sublimis humilitatis præstantiam perspectam haberet, libens accedit, seque tota hilaritate ministerio subjicit: deincepsque nullum erat ministerii genus, quod non ipse per seipsum diligenter obiret, maximam perspicue jacturam, seu etiam ignominiam ratus, ut ullus obsequio addictior foret.

Cum ei quandoque quidam incontinenti lingua convitiaretur, ac probris exciperet, idcirco quia præsens erat, adeo graviter tulit, tantoque zelo, animo exarsit, ut silentii ac decoris, multæque illius verecundiæ ac tranquillitatis oblitus, cogeretur verba asperiora in impudentem illum ac conviciandi avidum usurpare; castigata lingua, ac quæ opportune moveretur, petulantem ac maledicam linguam castigans. Verum ille valde effrons, nec levior aut facili ad medelam morbo laborans, sed fortiori egens castigatione, confestim ostensus est. Non enim ferens reprehensionem, profana manu virum sanctum in genas cædit. Atenim affuit momento vindicta, Deusque « de cœlo auditum fecit judicium,» ac latens virtus in lucem profertur, virique improbitas præclare punitur. Vix enim per injuriam percusserat, cum ipse pœna longe graviori dæmoniaca percussus est: humique prostratus jactabatur, ac se discerpebat, ea misere patiens quæ solent obsessi a dæmone. Quidni autem dico quod horribilius est, ac pluribus deflendum lacrymis, potensque iis metum incutere, qui impotentiores linguæ non parcunt. Perseveravit in eum modum adusque finem « traditus Satanæ in interitum carnis, » quod ait Paulus[7], ut spiritus salvus fieret. Quid ita vero? Quia nimirum, quem magis decebat alios castigare insipienter habentes, quippe qui sacerdos esset, verboque ac vita ad-

A ρινθον, ἄρτι τὰς σιαγόνας γενείου πληρῶν, καὶ ἄνθει νεότητος, ἀρετῆς ὥραν ἐπιτρέπουσαν [*leg.* ἐπιτερπ.] ἔχων, καί τοι δὲ ἡλικίας ἐν τῷδε γενόμενον, ὅμως ἦγεν αὐτὸν μαθημάτων ἔρως, διὰ τὴν τῶν ἱερῶν λογίων ἀνάγνωσιν.

Ταύτῃ τοι καὶ διδασκαλίῳ φέρων ἑαυτὸν δίδωσιν· ἀλλ' ὀλίγα τῆς ἐκεῖθεν ὠφελείας ἔμελλε κοινωνεῖν. Τοὺς γὰρ παῖδας ἀκοσμοῦντας ἰδὼν, καὶ μαθήματα μὲν κάλλιστα παραδεχομένους, οὐ καλὰς δὲ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς εἰς τὴν τῶν τοιούτων ὑποδοχὴν εὐτρεπίζοντας, οὐδαμῶς ἤνεγκεν, ἀλλ' εὐθὺς ἀπέστη.

Ἔξεισι τοιγαροῦν πρὸς τὰς κωμοπόλεις, καὶ ἐπεὶ ἐν Πάτραις τῆς Ἀχαΐας Στυλίτης ἠκούετο βίου μεταποιούμενος ὑψηλοτέρου, λογισμὸς εἶχεν αὐτὸν ἐκεῖσε γενέσθαι, καὶ τούτῳ διακονεῖν. Ταῦτα δὲ B στρέφοντα διαπέμπεται πρὸς αὐτὸν πρεσβεία παρὰ τοῦ ἐν Ζημένᾳ στυλίτου, φοιτῆσαι παρ' αὐτὸν ἀξιοῦσα, σύνοικόν τε γενέσθαι· καὶ εἰ μὴ φορτικὸν, ὑπ' αὐτῷ τετάχθαι, καὶ τὸ διακονεῖν καταδέξασθαι. Ὁ δὲ τὴν πρεσβείαν ἡδέως δεξάμενος, ἐπεὶ καὶ ἄρχεσθαι μᾶλλον ἢ ἄρχειν ἐφίλει, ἅτε καὶ νέῳ τοῦτο λυσιτελέστερον εἶναι εἰδὼς, ἄλλως τε καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑψηλῆς ταπεινώσεως ὁποῖον οὐκ ἀγνοῶν, ἀσμένως ἔρχεται πρὸς αὐτὸν, καὶ τὴν λειτουργίαν κομιδῇ προθύμως ὑπέρχεται· καὶ τὸ ἐντεῦθεν, οὐδὲν ἦν ὑπουργίας εἶδος, ὃ μὴ αὐτὸς ἐκεῖνος δι' ἑαυτοῦ ποιεῖν ἔσπευδε, ζημίαν ἀτεχνῶς μεγίστην, ἢ καὶ ἀτιμίαν ἡγούμενος τὸ ἐκστῆναί τινι δουλείας.

Καί ποτε διαλοιδορουμένου τινὸς αὐτὸν ἀκολάστῳ C γλώσσῃ καὶ κωμῳδοῦντος, ἐπεὶ παρὼν ἔτυχεν, οὕτως ἤνεγκε βαρέως, καὶ τοσούτῳ ζήλῳ τὴν ψυχὴν διεκαύθη, ὡς τοῦ σιωπηλοῦ καὶ κοσμίου, καὶ τῆς πολλῆς ἐκείνης αἰδοῦς καὶ γαλήνης ἐπιλαθόμενον, ἀναγκασθῆναι, καὶ τραχυτέροις πρὸς τὸν ἀναιδῆ ἐκεῖνον καὶ φιλολοίδορον χρήσασθαι λόγοις· εὐπαιδεύτῳ γλώττῃ καὶ κατὰ καιρὸν κινουμένῃ, τὴν προπετῆ καὶ διάβολον σωφρονίζοντα. Ἀλλ' ἐκεῖνος λίαν ἰταμὸς ὢν, καὶ οὐ μικρὰ νοσῶν καὶ ἰάσιμα, ἀλλὰ παιδείας ἰσχυροτέρας δεόμενος, ἐδείκνυτο παραχρῆμα. Μὴ ἐνεγκὼν γὰρ τοὺς ἐλέγχους, παίει κατὰ τῆς σιαγόνος μιαρᾷ χειρὶ τὸν ἡγιασμένον. Ἀλλὰ κατὰ πόδας ἡ ἐκδικία, καὶ ὁ Θεὸς « ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠκούτιζε κρίσιν, » καὶ τὸ λανθάνον τῆς ἀρετῆς εἰς φῶς ἤγετο, καὶ ἡ μοχθηρία καλῶς ἐκολάζετο. Ἅμα D γὰρ ἔπληξεν ὁ ὑβριστὴς, καὶ αὐτὸς ἐπλήγη πολλῷ βαρύτερον πληγῇ δαιμονίᾳ· καὶ εἰς γῆν ἔκειτο κλονούμενός τε καὶ σπαρασσόμενος, καὶ τὰ τῶν δαιμονιώντων πάσχων ἀθλίως. Τί μὴ λέγω τὸ φρικωδέστερον, καὶ ὃ πολλῶν δακρύων ἄξιον, καὶ φοβῆσαι δυνατὸν τοὺς φειδὼ γλώττης μὴ ποιουμένους. Διέμεινεν οὕτως ἄχρι τέλους « τῷ Σατανᾷ παραδεδομένος εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, » ὅ φησι Παῦλος, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ. Καὶ ἡ αἰτία· ὅτι ὃν ἔδει μᾶλλον, καὶ ἄλλων ἀσυνέτως διακειμένων εἶναι σωφρονιστὴν· ἱερεὺς γὰρ ἦν· καὶ λόγῳ καὶ βίῳ τὰς παραινέσεις ποιούμενον· ὁ δὲ ἀσύνετος ἦν· ὡς καὶ

[6] Psal. LXXV, 7. [7] I Cor. v, 5.

Digitized by Google

ἑτέροις εἰς βλάβην κεῖσθαι καὶ φανερὰν αἰσχύνην A τοῦ ἀξιώματος.

Πάντως δὲ ἀλλότριον ἦν τοῦτο καὶ παντελῶς ἀπᾷδον τῆς τοῦ ἐχθροῦ βασκανίας, τὸ εἰς τέλος ἐᾶσαι τὸν θεῖον Λουκᾶν ὑπὸ τῷ Στυλίτῃ διακονεῖν· καὶ οὐχὶ μᾶλλον πάντα λίθον κινῆσαι, ὥστε τὴν καλὴν ἀπεῖρξαι ταύτην αὐτῷ πραγματείαν. Οὐκοῦν οὐδὲ ἀπέσχετο πάντα ποιῶν, ἕως ἤνυσε, καὶ ἀλλήλων αὐτοὺς διέστησεν, ὁ τοῖς ἀγαθοῖς ἀντικείμενος. Τίς δὲ καὶ ἡ τοῦ χωρισμοῦ πρόφασις καὶ τῆς διαστάσεως; Ὁ τὴν τῶν λιμένων ἐπιμέλειαν ἐπιτετραμμένος, καὶ τὰ πλοῖα μὴ ἐῶν ἐπὶ τὰ τῆς Ἑλλάδος διαπερᾷν ὅρια, διὰ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσεις, καταλαβὼν αὐτὸν ἐν πλοίῳ περαιοῦσθαι βουλόμενον, B ἀφορήτοις συγκόπτει πληγαῖς. Ἐντεῦθεν τοιγαροῦν ἔκρινεν ἰδιάζειν· καὶ τὸ λοιπὸν, τὸ τοῦ θείου μάρτυρος Προκοπίου εὐκτήριον εἶχεν αὐτὸν ὑπὸ Θεῷ ζῶντα, καὶ τῆς ἀεὶ φίλης περιεχόμενον ἡσυχίας. Ἀλλὰ κἀκεῖθεν ὑετὸς λάβρος καταῤῥαγεὶς, καὶ τὸν οἰκίσκον ἐν ᾧπερ ἦν καταστρέψας, ἀποστῆναι πάλιν ἐποίει καὶ μὴ βουλόμενον· τοῦ Θεοῦ ταῦτα λυσιτελῶς ἴσως οἰκονομοῦντος, ἵνα μὴ παρὰ πολὺ τῇ τοῦ Πέλοπος ἐμφιλοχωρῶν, ἀδικῇ τὴν πατρίδα, φυτοῦ τοιοῦδε ἀποστερῶν αὐτὴν καὶ βλαστήματος.

Οὐ γὰρ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ μὲν ἀλιτήριος Συμεὼν, καὶ πολλῶν αἱμάτων Χριστιανικῶν ἐκχύσεως αἴτιος, ἐξ ἀνθρώπων γίνεται· ἐκδέχεται δὲ τὴν τούτου ἀρχὴν Πέτρος, ὁ αὐτοῦ μὲν υἱὸς, οὐχ ὅπως C δὲ τῆς δόξης καὶ τῆς οὐσίας, οὕτω δὴ καὶ τῆς ὠμότητος καὶ μισανθρωπίας φανεὶς κληρονόμος· ἀλλὰ πολλῷ ταύτης ἀλλότριος· καὶ τό γε εἰς αὐτὸν ἧκον οὐδὲν ἔχων ἐκείνου τοῦ αἵματος καὶ τῆς συγγενείας. Ὃς εὐθὺς χαίρειν εἰπὼν αἵμασι καὶ πολέμοις, εἰρήνην τὴν μεθ' ἡμῶν ἠσπάσατο· ὅτε ῥομφαία καὶ δόρυ καὶ πᾶν ὅπλον σιδήρου πεποιημένον, εἰς δρέπανα καὶ σκέπαρνον προφητικῶς φάναι κατεσκευάζοντο· ἡνίκα καὶ πάντων ἐπὶ τὰς οἰκείας πόλεις τε καὶ κώμας, καὶ τὰς ἑστίας αὐτὰς ἀνασωζομένων, καὶ ὁ θεῖος Λουκᾶς εἰς τὴν κατὰ τὸν Ἰωαννίτζην περιπόθητον ἡσυχίαν ποθεινῶς ἐπανήει· πόνων μὲν ἐκεῖνος τῶν αὐτῶν ἢ καὶ μειζόνων τῆς ἀρετῆς ἐχόμενος· λύειν δὲ τοὺς ἑτέρων πόνους, καὶ μᾶλλόν γε τοὺς ἐξ ὁδοιπορίας διὰ τῆς φιλανθρώπου φιλο- D ξενίας ἐπιμελούμενος.

Ταύτῃ τοι καὶ ἀκούσας τὸν τῆς Κορίνθου πρόεδρον εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἀνιόντα, ἐκεῖ που πλησίον τοῦ τε πόνου λῆξαι, καὶ βραχύ τι διαναπαύεσθαι, προσῄει· οὐ κεναῖς χερσὶν, ἀλλὰ δῶρα φέρων· σμικρὰ μὲν, μεγάλῃ δὲ καὶ φιλοτίμῳ τῇ προαιρέσει, καθὸ τὰ μάλιστα ὧν εἶχε, προσῆγε, καὶ ὧν οὐδὲν κρεῖττον παρ' ἑαυτῷ ἀπελίμπανε· λάχανα τοῦ πονηθέντος αὐτῷ παραδείσου πολυειδῆ· αὐτῷ τε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ κληρικοῖς ἅμα καὶ ἄρχουσιν· ὑφ' ὧν καὶ διδαχθεὶς ὅστις εἴη, ποῦ τε διάγει, καὶ ποίαν ἄρα τὴν ἀγωγὴν μέτεισιν· ἀνδρὸς φιλαρέτου

A monere; ipse contra insipiens erat, ut et aliis in perniciem ac probrum ordinis manifestum positus esset.

Plane vero alienum hoc, omninoque ab hostis invidia abhorrens erat ut admirabilem Lucam in finem usque sub Stylita ministrare permitteret: nec potius omnem moveret lapidem, quo bona hac eum negotiatione prohiberet. Haud itaque destitit omnia moliens, donec perfecit, ambosque bonis ille adversarius ab invicem sejunxit. Quænam porro separationis ac sejunctionis occasio? Nimirum is cui littorum cura commissa erat, cum propter hostium incursiones, navigiis ad Helladis fines transmittere vetaret, in navigio transmittere paratum inveniens, plagis dirissimis concidit. B Idcirco igitur sibi privatim vivere decrevit: deinceps que sub Deo viventem, ac amicam semper amplectentem quietem, præclari martyris Procopii oratorium habebat. Sed et inde irruens copiosior imber, ac domunculam, qua degebat, evertens, vel invitum rursus abegit: Deo forte hæc utiliter dispensante, ut ne diutius in Peloponneso habitans, patriæ injuriam faceret, tali eam planta ac germine privans.

Haud enim longiori interjecto tempore, miser ille Symeon, quique fusi multi Christiani sanguinis auctor exstitisset, ab humanis migrat, ejusque C imperium capessit Petrus: sic quidem filius, ut tamen nequaquam, uti gloriæ ac substantiæ, ita quoque crudelitatis ac inhumanitatis hæres visus sit; sed plane, longe ab ea alienus; quippe, quod ad ipsum spectat, nihil illius sanguinis habens ac affinitatis. Is statim sanguines ac bella valere jubens, pacem cum Romanis init: quando, ut verbis prophetæ utar[a], gladius ac lancea, armaque omnia ferro confecta, in falcem ac ligonem conflabantur: quando item universis, in proprias urbes ac oppida, ipsosque lares cum salute remeantibus, divinus quoque Lucas, ad impensius desideratam Joannatzis solitudinem desideranter rediit: eos lem quidem ipse aut etiam majores consectans virtutis labores: ut tamen labores aliorum, ac cumprimis D ex itinere susceptos, benigna hospitalitate recreare studeret.

Quapropter etiam ubi Corinthi episcopum ad urbem regiam ascendentem, haud procul laboris inducias facere, ac paululum quiescere audisset, eum adiit, haud vacuis manibus, verum munera afferens, illa quidem exigua, magna tamen ac larga voluntate: siquidem ea maxime obtulit, quæ suppetebant, ac quibus nihil melius repositum haberet: nempe diversi generis olera, ex horto quem colebat, cum episcopo, tum comitibus clericis pariter ac viris nobilibus. A quibus etiam doctus ille, quisnam is esset, ac ubi ageret, quam-

[a] Isa. II, 4.

Digitized by Google

que vitæ rationem teneret, rem fecit viri studiosi, atque in divina amanter affecti. Fastum quippe ac dignitatis modum parvifaciens, plurimi æstimabat, ut viri pauperis, quanquam spiritualium ratione non erat pauper, tugurium viseret.

Veniens itaque, ejusque omnia lustrans, admirationi habebat, quæ reipsa admiratione digna erant : non divitias ac superbiam, sed voluntariam paupertatem ac ultro assumptam. Quapropter etiam alacris statuit, auro prosequi virum. Sic quippe moris est, ut nedum egentibus, sed et iis qui sublimiores sunt quam ut egeant, alacrius ac propensius largiamur. Jussit ergo unum aliquem erogare inter domesticos præcipuum. Verum ille accipere renuit : « Haudquaquam, inquit, domine, auri indigens accessi ; sed precum ac doctrinæ. Quid enim ad me aurum, qui sic elegerim vivere? Da ergo id quo egeo, ac cujus aeris me sitis habet, rudem me ac rusticum docens, qua oporteat ratione salutem comparare. »

Porro tristatus est valde pontifex pro doni repudiatione : non dati, sed sui potius spretionem ratus, quod ita gestum esset : ac tanquam is quidem haberet necessarium aurum, eo tamen datum repulisset, quod ejus dona displicerent. Idcirco gravi cordis dolore tactus : « Quorsum, inquit, ad eum modum, una cum dono, nos quoque repulisti ? Nam et ego fidelis sum, quanquam peccator ; episcopus, tametsi indignus. Qua ergo ratione qui in omnibus Christum imitari velis, ejus in hoc imitationem non admittis ? Nam et ille, ultro a piis volentibus oblata recipiebat, ejusque rei testes loculos habes. Omnino enim, tametsi ipse, datum munus necessarium non habeas ; at porriges indigentibus aliis. Nunc autem, quod ad te spectat, stultum quid ac irrationale fit beneficentiæ præceptum, sicque animi omnis religiosi, ac benignitate in proximos habentis, ingenuitatem lædis. Atque, ut verbo dicam, rem tollis, qua simul gravanti paupertati solatium adhiberi possit, multisque via pateat salutis. »

His auditis, haud ultra Dei homo muneris acceptionem repudiandam putavit, ut ne sibi ipse ostentationem, ac antistiti tristitiaæ immoderationem crearet. Accipit ergo unicum duntaxat nummum, ac precum divitias rependit.

Tum quæsivit ab archiepiscopo, sensu admodum contrito ac humili : « Amabo, inquit, o domine : qua nos ratione, qui propter multa peccata nostra montes colimus ac solitudines, qua, inquam, ratione, horrenda mysteria possimus percipere ? Vides enim ut nedum collecta, sed neque sacerdos suppetat. » Ille autem grate admodum percontationem accipiens : « Bene, inquit, Pater, deque bona re ac maxima interrogasti. Nam bonum quoque, ut aiunt, non bonum est, ut non bene fieri contingat. Primo igitur ac principaliter, sacerdotem adesse decet. Quod si ille necessaria omnino ratione absit, imponendum sacræ mensæ, præsanctificatorum

A καὶ πρὸς τὰ θεῖα ἐρωτικῶς ἔχοντος ἔργον ἐποίει. Κόμπον καὶ ἀξιώματος μέτρον φαῦλον εἶναι νομίσας, ἐν μεγάλῳ ἐτίθει, πένητος ἀνδρὸς, εἰ καὶ μὴ πένης ἦν τὰ πνευματικὰ, καλύβην ἰδεῖν.

Ἐλθὼν οὖν, καὶ ὄψει τὰ ἐκείνου περιλαβὼν, ἐθαύμαζεν ἃ θαυμάζειν ἀληθῶς ἄξιον· οὐ πλοῦτον καὶ περιφάνειαν, ἀλλὰ πενίαν ἐθελούσιον καὶ αὐθαίρετον· διὸ καὶ πρόθυμος κατέστη, χρυσῷ δεξιώσασθαι τὸν ἄνδρα. Καὶ γὰρ εἰώθαμεν, οὐ τοῖς δεομένοις μᾶλλον, ἀλλὰ τοῖς τοῦ δεῖσθαι ὑψηλοτέροις χαρίζεσθαι προθυμότερον. Ὁ μὲν οὖν ἐπέτρεπε δοῦναι τῷ οἰκειοτέρῳ τῶν ἀκολούθων. Ὁ δὲ τοῦτο λαβεῖν ἀνένευεν, « Οὐ χρυσίον λέγων, ὦ δέσποτα, δεόμενος προσῆλθον· ἀλλ' εὐχῶν καὶ διδασκαλίας. B Τί γὰρ πρὸς ἡμᾶς ὁ χρυσὸς, ὃς οὕτως εἱλόμην βιοῦν; Δὸς τοιγαροῦν οὗ δέομαι καὶ σφόδρα διψῶ, διδάξας τὸν ἀμαθῆ ἐμὲ καὶ ἄγροικον πῶς δεῖ με σωθῆναι. »

Ἐλυπήθη λίαν ἐπὶ τῷ ἀπαραδέκτῳ τῆς δωρεᾶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οὐ τοῦ διδομένου, ἀλλ' ἑαυτοῦ μᾶλλον ὑπεροψίαν τὸ πραχθὲν ἡγησάμενος· καὶ ὡς χρῄζων αὐτός· ἀλλ' ὡς τοῖς ἐκείνου μᾶλλον μὴ εὐδοκῶν, ἀπώσασθαι. Καὶ διὰ τοῦτο πάνυ τὴν καρδίαν περιαλγὴς ὢν, « Ἵνα τί, ἔφη, οὕτως ἀπώσω μετὰ τῆς δωρεᾶς καὶ ἡμᾶς; Πιστὸς γὰρ καὶ αὐτὸς, κἂν ἁμαρτωλός· ἐπίσκοπός τε, εἰ καὶ ἀνάξιος. Πῶς οὖν ἐν πᾶσι μιμητὴς ἐθέλων εἶναι Χριστοῦ, τὴν ἐν τούτῳ μίμησιν οὐ προσίῃ; Ἐδέχετο καὶ αὐτὸς τῶν C εὐσεβῶν βουλομένων τὰς προαιρέσεις, καὶ τούτου μαρτύριον ἀψευδὲς, τὸ γλωσσόκομον. Πάντως γὰρ, εἰ καὶ σὺ μηδενὶ [γρ. μὴ δέῃ] τοῦ διδομένου, ἀλλ' ἑτέροις τοῦτο δεομένοις ὀρέξεις. Νῦν δὲ τό γε σὸν, μάταιόν τι καὶ ἀλόγιστον τῆς εὐποιίας ἡ ἐντολή· καὶ πηροῖς οὕτως εὐγένειαν γνώμης, μετὰ τοῦ φιλοθέου καὶ τὸ φιλάνθρωπον ἔχουσαν. Καὶ συνελόντα φάναι, ὑπόθεσιν ἀναιρεῖς, ὁμοῦ τε παρακαλεῖν δυναμένην πενίας βαρύτητα, καὶ ὁδὸν πολλοῖς εἰς τὸ σώζεσθαι γινομένην. »

Τούτων ὡς ἤκουσεν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, οὐκ ἔγνω δεῖν ἐπὶ πλέον ἀπωθεῖσθαι τὴν λῆψιν, ἵνα μὴ οἴησιν ἑαυτῷ, καὶ τῷ προέδρῳ, λύπης ἀμετρίαν D ποιήσῃ. Λαμβάνει τοιγαροῦν οὐδὲν πλέον, ἢ νόμισμα, καὶ εὐχῶν ἀντιδίδωσι πλοῦτον.

Εἶτα ἤρετο τὸν ἀρχιεπίσκοπον· μεθ' ὅσης ἂν εἴποις τῆς συντριβῆς τοῦ φρονήματος· « Εἰπέ μοι, λέγων, ὦ δέσποτα, πῶς οἱ τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς ἐρημίαις ἡμεῖς διὰ πλῆθος ἁμαρτιῶν προσεδρεύοντες, πῶς ἂν τῶν θείων φρικτῶν μετέχοιμεν μυστηρίων; Ὁρᾷς γὰρ ὅτι μὴ συνάξεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱερέως ἀπόρως ἔχομεν. » Ὁ δὲ τῆς ζητήσεως αὐτὸν καὶ λίαν ἀποδεξάμενος· « Καλῶς, ἔφη, Πάτερ, καὶ περὶ καλοῦ καὶ μεγίστου πράγματος συζητεῖς. Τὸ γὰρ καλὸν, οὐ καλὸν, φασὶν, ὅταν μὴ καλῶς γίνοιτο. Δεῖ τοιγαροῦν προηγουμένως μὲν παρεῖναι τὸν ἱερέα· ἐκείνου δὲ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἀπόντος, ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης τιθέναι τῶν προηγιασμένων τὸ

Digitized by Google

σκεῦος, ἐὰν εὐκτήριον ᾖ· εἰ δὲ κελλίον, ἐπὶ σκάμνου τοῦ καθαρωτάτου. Εἶτα καλυμμάτιον ἐφαπλώσας, ἐν αὐτῷ προθήσεις τὰς ἁγίας μερίδας· καὶ θυμίαμα καύσας, τοὺς τῶν τυπικῶν ψαλμοὺς, ἢ τὸ τρισάγιον ἐπᾴσεις, μετὰ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως· καὶ τρὶς τὸ γόνυ κλίνας, τὰς μὲν χεῖρας συστελεῖς, μεθέξεις δὲ στόματι, τοῦ τιμίου σώματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, λέγων τὸ Ἀμήν. Ἀντὶ δὲ νάματος, ποτήριον οἴνου πιῇ. Τὸ μέντοι ποτήριον εἰς χρείαν ἑτέρου τὸ μετὰ ταῦτα, οὐ κοινωθήσεται. Αὖθις δὲ τῷ καλυμματίῳ τὰς ἐπιλοίπους συστελεῖς μερίδας ἐν τῷ σκεύει, πᾶσαν εἰσφέρων ἀσφάλειαν, ὥστε μὴ ἐκπεσεῖν μαργαρίτην, καὶ καταπατηθῆναι. » Ἤκουσεν ὁ μέγας, καὶ χάριν ἐπὶ τούτοις διωμολόγησεν· ὁ μὲν οὖν τῆς προκειμένης ὁδοῦ ὁ ἀρχιεπίσκοπος· ὁ δὲ τῶν εὐχῶν εἴχετο, καὶ τῆς ἡσυχίας.

Σύνηθες τῷ μεγάλῳ, κατὰ τὴν τῶν Βαΐων ἑορτὴν ἅμα φωτὶ, πρὸς τὴν ἀκρώρειαν ἀνιέναι τοῦ ὄρους, τὸ θεῖον τοῦ σταυροῦ ὅπλον μετὰ χεῖρας ἔχοντα, καὶ *Κύριε, ἐλέησον* ἐπιβοῶντα. Ποτὲ γοῦν ἀνιόντι, φθονήσας ὁ τοῖς ἀγαθοῖς ἀεί ποτε βασκαίνων ἐχθρὸς, καὶ τρόπον τινὰ βουληθεὶς ἐμποδίσαι τοῦτο τῆς φιλοθέου προθέσεως, ἔχιν παρασκευάζει τοῦ χηραμοῦ ἐξελθόντα, τοῦ ποδὸς αὐτοῦ τῷ δακτύλῳ ἐνάψαι. Καὶ ὁ μὲν πονηρὸς οὕτως· ὡς ὀργάνῳ τῷ ἑρπετῷ χρησάμενος. Ὁ δ' ἀγαθὸς πῶς; καὶ οἷα διὰ τῆς ἀγαθῆς ἐνήργει ψυχῆς, ἀγαθῷ καὶ θεοφιλεῖ προσήκοντα; προσκλιθεὶς γὰρ ὁ μέγας εὐθὺς, καὶ τοῦ ποδὸς ἅμα καὶ τοῦ θηρὸς ἀψάμενος· « Μήτε σὺ ἐμὲ ἀδικήσῃς, φησὶ, μήτ' ἐγὼ σέ. Πορευθῶμεν δὲ τὴν οἰκείαν ὁδὸν ἑκάτερος· ἐπεὶ καὶ ἑνὸς ἀμφότεροι δημιουργοῦ ποιήματα, οὐ κωλύοντος καὶ μὴ βουλομένου, οὐδὲν ὅλως ἡμεῖς ἐνεργεῖν δυνάμεθα. » Οὕτως

A vasculum, siquidem est oratorium : sin autem cella, scamno mundissimo. Tum explicans velum minus, propones in eo sacras particulas ; accensoque thymiamate, typicorum psalmos, aut hymnum ter Sanctus cantabis cum Symbolo fidei : trinaque genuum flexione adorans, manus quidem contrahes (6), ore autem, sacrum pretiosi Christi ac Dei nostri corpus sumes : dicendo Amen. Loco autem sacri laticis, vini poculum bibes. Nec vero ultra calicem, in alium usum communem assumes. Rursum vero reliquas particulas in vase linteolo colliges, omnem diligentiam adhibens, ut ne margarita decidat, ac conculcetur. » Audivit magnus ille, ac pro documento gratias habuit : ac archiepiscopus quidem propositum iter, sanctus vero preces ac solitudinis quieta repetivit.

B In more, magnus ille positum habebat, ut solemni Palmarum die, prima statim luce, in montis cacumen crucis arma in manus ferens, atque illud : *Domine, miserere*, inclamans, ascenderet. Quadam ergo die ascendenti invidens, qui bonis semper hostis invidet, volensque religiosæ mentis propositum ratione quadam prohibere, viperam e suo foramine egressam, ab ejus pedis digito suspendit. At quidem ita nequam ille, utens reptili tanquam instrumento. Bonus autem quomodo, ac qualia bono mentis proposito egit, bono ac religioso homini congrua ? Statim enim se Magnus inclinans, simulque pedem ac feram præhendens : « Nec tu me, inquit, læseris, nec ego te : pergamus quisque C viam suam : quando etiam unius ambo opificis creaturæ sumus : quo prohibente ac nolente, nihil possumus operari. » Iis dictis, statim quidem vipera a

Fr. Combefisii notæ.

(6) *Manus quidem contrahes*, etc. Ritus hic, ut ore ipso, non manu ori admovens quis Eucharistiam sumat, Latinorum, quam Græcorum magis videri possit. Græci enim antiqua ac constanti traditione, Eucharistiam in manus plebi communicanti dant, confirmante synodo in Trullo. Num Corinthiorum ille episcopus docuit, quod esset e ritu suæ Ecclesiæ; quæ quia Romanæ diœcesis, in hoc quoque Ecclesiam Romanam ut matrem sequeretur? Haud certe Corinthiorum episcopus, aut ullus alius Romanæ tunc diœcesis in Oriente Trullano conventui interfuit, aut subscripsit, uti nec patriarchæ alii, D quorum diœcesibus manserunt Trullani canones obscuri · τὸ νάμα, ac sacer latex, cujus loco vini haustum adhibendum decernit, est Dominicus sanguis cujus loco, ceu quadam pia fictione, et ad quamdam integri epuli, quale Dominus instituit, repræsentationem, vini ille haustus succedit. Sic ipsi adhibemus vi feria in Parasceve, qua una solemni ritu utimur præsanctificatis, infuso de more vino calici, haustoque : sicque ad nostra fere tempora, a sumpto Dominico corpore propinatum est vini aliquid ceu in memoriam Dominici sanguinis, ac subtracti laicis molita consuetudine mystici calicis; nec solum ad oris velut ablutionem. quomodo etiamnum, nonnullos vini sorbitiunculam a sacra communione accipere video. Sic nostro codice ms. in membranis, ubi post ritum ungendi infirmum, sacra communio congruentissimo ordine, præmissa item confessione, si necesse fuerit, exhibenda præscribitur, porrecto jam Dominico corpore sub illis verbis : *Corpus Domini nostri Jesu Christi, proficiat tibi ad salutem, et non ad judicium, sed ad remedium animæ tuæ, et perducat te in vitam æternam. Amen.* Statim sequitur : « Accepta communione dans ei vinum dicat : » *Sanguis Domini nostri Jesu Christi, ad salutem sit tibi, et non ad judicium animæ tuæ, et perducat te in vitam æternam. Amen.* Id plane de ipso vino in typum, ac ἀντὶ νάματος, ut auctor loquitur, propinato : ut et Rubricæ verba indicant, ac tempus suadet quo codex scriptus est. Nec enim adeo antiquus est, ut necdum tunc utriusque speciei ritus in laicorum communione abolitus esset; adde quod ille pro infirmis nunquam obtinuit, ac nec modo obtinet apud Græcos, qui solas particulas v feria in Cœna Domini consecratas infirmis reservant, levi tantum aspersione seu infusione calicis, tunc quando consecrantur, pro inolito more intingendi ac perfundendi mysticum panem, intinctas ac infusas, postmodumque siccatas : quæ siccitas, necessarium alium usum seu vini, seu aquæ inducit, ut nimirum liquore ejusmodi emollitæ, ab infirmo commode absorberi possint. Illud καλυμμάτιον linteolum est, veluti quod Latino ritu, corporale dicimus, in quod explicatum, vel in altari, vel in scamno mundissimo, docet episcopus effundenda e præsanctificatorum vase seu pyxide particulas, exque eodem sumpta pro communione hostia, iterum in idem refundendas, nullo interim præterquam oris immediato contactu, pro sacramenti reverentia, quam Latinus ritus majorem præfert.

Digitized by Google

[illegible]

B [illegible]

C [illegible]

[illegible] ἵνα μὴ τὴν πληγὴν δείξῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν θεραπείαν ὡς τάχος ὀρέξῃ· ἄπεισιν εὐθέως καὶ τὸ χρυσίον ὑπὸ πᾶσιν ὀφθαλμοῖς ὁρῶσι, πάλιν μετακομίζει.

Cum autem eo, loco multas, ab iis qui plures quotidie ventitabant, gratamque quietem ac tranquillitatem turbabant, molestias ferret, volebat quidem inde recedere, atque ad loca magis solitaria migrare, haud tamen iis se cogitationibus obsequentiorem præbebat, qui propriæ voluntati contradicere sciret, ac nunquam temere consentire. Operæ pretium ergo duxit, ut ministrantem monachum Germanum nomine, Corinthum mitteret, ad virum virtutis laude celeberrimum; sapientem, inquam, Theophylactum, qui profanæ sapientiæ doctor, nihilominus virtutem amantibus honesti, ab operibus traderet. Ad eum itaque mittens, quærebat doceri quid facto opus haberet? hic manere, inque eum modum, plurium molestias ferre; an loca multis invia, atque paucis hominum frequentia anteferre? At ille: « Tenendum, inquit, quod optime haberet, Arsenii consilium. » Is enim « Fugere, ait

Πολλὰς δὲ τὰς ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ φέρων ὀχλήσεις, διὰ τὸ καὶ πολλοὺς εἶναι τοὺς ὁσημέραι φοιτῶντας, καὶ τὸ φιλήσυχον αὐτῷ καὶ γαληνὸν ὑποφθείροντας· ἐβούλετο μὲν ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖν, καὶ πρὸς ἐρημικωτέρους μεταβῆναι τόπους· οὐ μὴν πειθόμενον ἑαυτὸν παρεῖχε τοῖς λογισμοῖς, ὅτι τῷ οἰκείῳ θελήματι ἀντιπίπτειν εἰδὼς, καὶ συμβαίνειν ἁπλῶς οὐδέποτε. Ταύτῃ τοι καὶ τὸν διακονούμενον αὐτῷ D μοναχὸν Γερμανὸν ὄνομα, εἰς Κόρινθον ἔγνω πέμπειν πρὸς τὸν τότε τὴν ἀρετὴν περιβόητον· Θεοφύλακτος οὗτος ἦν ὁ σοφὸς, ὃς τῆς θύραθεν σοφίας διδάσκαλος ὢν, οὐδὲν ἧττον ἀπὸ τῶν ἔργων καὶ τοῖς ἐρασταῖς τῶν καλῶν τὴν ἀρετὴν παρεδίδου. Πρὸς τοῦτον τοιγαροῦν ἐκπέμψας, τί ποιητέον ἐζήτει μαθεῖν· πότερον ἐνταῦθα μένειν καὶ οὕτω φέρειν ὑπὸ πολλῶν ὀχλούμενον· ἢ τοὺς ἀβάτους τοῖς πολλοῖς, καὶ ἀνθρώπων σπανίζοντας ἀνθελέσθαι τόπους. Ὁ δὲ, « Τὸ τοῦ θείου, ἔλεγεν, Ἀρσενίου, ἄριστα ἔχον,

Fr. Combefisii notæ.

(7) *Mittitur regius quidam.* Πέμπεταί τις βασιλικός. Vox est generalior, nec minus aut officium viri peculiare declarat. Ut quis viri proprium velit, haud multum refragabor. Fusius narrantur detectioni pecuniæ prævia, ac viri sancti vocatio, quæ malui brevitatis studio, haud ita necessaria, amputare.

Digitized by Google

κρατεῖν δεῖ· » φεύγειν γὰρ ἐκεῖνος τοὺς ἀνθρώπους ἔφη, καὶ σώζεσθαι· καὶ αὖθις, « Φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε. »

Τούτων ὁ θαυμάσιος ἀκούσας Λουκᾶς, τῶν τοῦ Ἰωαννίτζου μερῶν ἀφίσταται, καὶ πρός τι χωρίον Καλάβιον οὕτως ἐπιχωρίως καλούμενον, μεταβαίνει· ὃ μὴ μόνον εὖ ἔχον ἡσυχίας, ἀλλὰ καὶ ἀέρος ἐν καλῷ κείμενον, σφόδρα ἐκεῖσε ἠσπάσατο· ἐν αὐτῷ τε διάγων ἠγάλλετο τὴν ψυχήν.

Τρίτον ἔτος ἐνταῦθα διαγενέσθαι τῷ μακαρίῳ φασίν· εἶτα τοῦ ἔθνους τῶν Τούρκων τὴν Ἑλλάδα κατατρεχόντων, εἰς τὸ πλησιάζον νησίον σὺν ἅμα τοῖς κύκλῳ χωρίοις καὶ αὐτὸς εἰσέρχεται, ὅπερ Ἀμπελὼν μὲν λέγεται· ἔστι δὲ ἐσχάτως αὐχμηρόν τε καὶ ἄνυδρον. Γίνεται οὖν τοῦτο γυμνάσιον ἀρετῆς τῷ γενναίῳ, καὶ πρόξενον καρπῶν ἀγαθῶν. Ἀπιὼν γὰρ ἑκάστης, καὶ ὕδωρ μετακομίζων, ἐδίδου τοῖς ὄχλοις. Οὐχ ὕδατος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἴνου καὶ σιτίων ὅτε παρῆν αὐτοῖς ἐκοινώνει· ἔστι δ' ὅτε καὶ ἁλιεύων, ἰχθῦς προῖκα παρεῖχε. Τοῦ μέντοι λαοῦ περαιωθῆναι βουλομένου πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ὡς οὐκέτι τῆς Ἑλλάδος ἐλευθερίαν τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ὄψεσθαι προσδοκωμένης αὐτοῖς, ἀπεῖργεν ἐκεῖνος· « Ἐαρινὸν τὸ νέφος, ἀδελφοί, λέγων, καὶ ὅσον οὔπω διαλυθήσεται, καὶ ἡ αἰθρία φαιδρότερον ἡμῖν ἐπιλάμψει. Εἴγε δὴ καὶ μὴ τέλεον ἀνεθῇ τὰ Ἑσπέρια βαθείας ἀπώνασθαι τῆς γαλήνης, ἀλλὰ ταὐτὸν πείσετε τοῖς Ἰσραηλίταις· ὧν τὸ πρὸς κακίαν εὐχερὲς καὶ δυσκόλως ἰάσιμον, ἵνα μὴ λέγω καὶ παντελῶς ἀνίατον, ὁ πάντα εἰδὼς ἐπιστάμενος, οὐκ ἀφῆκε τὸν τοῦ Ναυῆ τὰ παρακείμενα τῇ Σιὼν ἔθνη παντάπασιν ἀπολέσαι, ἵν' ἔχοιεν ἁμαρτάνοντες ἐπὶ θύραις αὐτοῖς τοὺς σωφρονιστάς· οὐχ ὡς ἀποροῦντος ἄλλης τοῦ Θεοῦ παιδείας· ἀλλ' ὡς ἂν ἐπηρτημένην ἀεὶ τὴν μάστιγα θεωροῦντες, ἀσφαλέστερον διαζῶσιν. »

Ὁ μέντοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ἐπὶ τρισὶ πάλιν χρόνοις ἐν τῷ νησίῳ τούτῳ διαζῶν ἦν, οὐ τροφῆς πολλάκις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕδατος στέρησιν ὑπομένων. Εἴ ποτε γὰρ ἀνέμων ἀγρίων ἐπιπνευσάντων, ἄπλωτος ἡ θάλασσα ἦν, μὴ ἐφιεῖσα διελθεῖν αὐτῷ καὶ ὑδρεύσασθαι, διέμενεν οὕτως ἐπὶ πολὺ τῷ δίψει διατηκόμενος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλην ὁ ἐχθρὸς αὐτῷ πληγὴν ἐξευρίσκει· ἐν γὰρ τοῖς παιδογόνοις αὐτοῦ μορίοις κνισμὸν ἐπιβάλλει, οὕτω χαλεπόν τε καὶ ἄγριον, ὡς ὀλίγου δεῖν ἐκκοπῆναι ταῦτα παρασκευάσαι. Τίς οὖν ᾗ ἐκέχρητο πρὸς τὸ

A homines, et salvari. » Ac iterum : « Fuge, tace, quiesce. »

Hæc porro ubi admirabilis Lucas audisset, abscedit ab Joannitzis partibus, atque ad locum ab incolis appellatum Calabium transit, quem ille, nedum quieti commodum, sed et aeris temperie humanis aptum usibus, plurimum illic amplectebatur, inque eo agens, animo exsultabat.

Ferunt beatum virum tres illic annos egisse : tum vero Turcorum gente (8) incursante Atticam, in vicinam se recepit exiguam insulam dictam Ampelum, una cum iis qui locum circumfusi colebant. Porro ea insula extreme squalens est, ac aquis destituta. Fit ergo illa viro strenuo gymnasium virB tutis, ac fructuum bonorum occasio. Quotidie namque abiens, ac hauriens aquam, turbis dabat. Nec aqua solum, sed et vino, et cibis, si quando aderant, impertiebat : quandoque etiam piscatus, gratis pisces præbebat. Cum autem populus in Peloponnesum vellet trajicere, ut qui Atticam a gentibus liberam visuros se nunquam sperarent, prohibuit ille : « Verni, inquit, fratres, temporis nubes est, brevique dissipabitur, ac nobis serenitas clarius illucescet. Quod si vero Hesperiæ partes (9), haud permittantur profunda frui pace, idipsum nihilominus atque Israelitis vobis accidet. Qui enim omnia novit Deus, eorum in malum pronitatem difficilemque curatu, ut ne omnino quoque insanabilem dicam, morositaC tem perspectam habens, non sivit, ut filius Nave Sioni vicinas gentes funditus deleret, quo ii peccantes, in foribus haberent qui castigarent : non quasi alia puniendi ratio minus Deo suppeteret, sed ut imminens semper flagellum contemplantes, cautius viverent. »

Dei itaque homo ad tres rursum circiter annos in eo insulæ vivens angulo, nedum sæpius cibo, sed et aqua ad potum egebat. Siquando enim foris flantibus ventis exasperatum mare, innavigabile reddebatur, trajectum negans ac adaquationem, ad multum tempus ita manebat siti contabescens. Quin aliam quoque plagam in eum hostis machinatur; nimirum, in membris genitalibus, gravem adeo ac D dirum pruritum immittit, ut parum abest quin ad exscindenda impulerit. Quod ergo remedium tanto malo curando adhibuit? Utique continuas ad Deum

Fr. Combefisii notæ.

(8) *Tum vero Turcorum gente.* Narrat perinde Curopalates, Romano imperio infestos Turcos, quem Baronius refert ann. 958, ac imperante Constant. VIII, ac forte quam Lucas redituram brevi serenitatem prænuntiat, ipsa sit, quam idem Curopal. Bolesode eorum duce converso ac baptizato, subindeque Gyla, factam narrat. Videntur hi Turcæ alii ab iis qui postmodum parvis initiis immensum crescentes, imperium Romanum in Oriente penitus exstinxerunt, eidemque in Occidente horrendas intulerunt clades, toparcharum præsertim ac regum dissidiis, majoresque, quas avertat Deus, nihil iis concordioribus, minantur. Est velut commune nomen, iis quos nomades, ac armentarios vocant, quos præcipue modo agunt Tartari, atque in iis quos Polonia vicinos jugiter infestantes habet.

(9) *Hesperiæ partes.* Quanquam Ἑσπέρια, vel Italiæ videantur partes, vel Hispaniæ, quæ est ulterior Hesperia, ac respectu Italiæ, uti Italia respectu Græciæ : hic nihilominus auctor eo nomine Græciam ipsam intelligit, ut et Peloponnesum, ut satis exponit in sequentibus ubi de Crinito dato in præfectum illi provinciæ, quem, inquit, *Deus vellet adhuc* τῶν ἑσπερίων. Nimirum comparatione ad Asiam, ac Thema in ea Orientale.

Digitized by Google

preces, ac sanctum, cujus illic erat corpus sepultum. Is illi in somnis apparens, herbam ostendit, ac ita affatur: « Per hanc quidem, medelam invenies ejus quod affligit. Cæterum perspicue noveris, fore ut patientiæ præmio, ejus certaminis gratia debito, priveris. » Tum ille a somno excitatus, haud malum se arbitrum, ejus quod conducibile esset, electione ostendit; nec ejus quod molestiam faceret, ad modicum tempus remissionem, æternæ retributioni præposuit: quin elegit sic pati, donec is qui scientiarum Dominus, destinatæ soli voluntati actionis consummationem ascribit, cum plagam, qua novit ipse ratione, curavit, tum perfecta athletæ præmia in futurum reposuit.

Tempus vero est ut de ejus inde migratione in præsentiarum dicamus; atque ut is, relicta ea insula in locum transierit, qui et morientem vidit, ejusque mo o reliquias possidet. Qui sancto viro fugæ socii fuerant, ac multam ab eo in ea insula curationem officiaque perceperant, ii utique probe gnari, quam viri spectata virtus esset, ac propinquum habere volentes, ad eum accedunt. Quid autem vel non dicentes, vel præstare negligentes, eorum quibus animus assuetis delectari solitus ac moleste omnino locorum mutationes ferens, inflecti posse videretur, ad locum adducunt, hactenus quidem ejus tantum spectatorem futurum: ac nisi ex animo videretur, ad prioris iterum loci secreta reversurum. Tum virum circumstantes: « Quandiu, aiebant, habitabis in locis maritimis, multam a navibus multamque a prætereuntibus molestiam habiturus? Vides qualis locus sit in quo stas? Quali aeris temperie? Quam delectabilis, atque ab omni turba liber, vixque non hominibus invius? Accedit aquæ limpidissimæ copia quæ satis habeat, cum ad sitis usum, tum ad irriganda olera ac plantas. Nihil tuo desiderio vel non sufficiens, vel minus dignum invenies: sed et nos ad omne ministerii obsequium promptos ac alacres habiturus es. »

Libens itaque beatus Lucas cum eorum voluntatem habuit, tum loci situm tanquam ostensum a Deo, adamavit pariter, atque in eo deinceps habitare statuit. Adhæc, aquam obnubente silva nudans limpidiorem simul ac copiosiorem manare fecit. Per singulas autem horas locum colens ac mundans, omnique arborum genere conserens, tanquam hortum pulcherrimum, nedum gustui, sed et oculis egregie placentem, ostendit. Cellulam autem, non prope hortum ac fontem, sed magis longe procul, ac inter dumeta, ut ne facile multis cognita foret, erexit. Quippe animo constitutum erat, ut inanis semper gloriæ occasiones amputaret, utque mortuus potius quam vivus, iis quibuscum versaretur, esset pariter ac putaretur.

Pothus, quem norunt omnes, qui et Atticæ præfecturam, utpote prætor concreditam habuit; is *Thebis habitans*, conjugis et ipse facto, magni

A τοιόνδε κακὸν θεραπεία; εὐχὴ συνεχής, πρὸς Θεόν τε καὶ τὸν ἐκεῖσε σαρκικῶς ἅγιον κείμενον· ὃς ὄναρ αὐτῷ ἐπιφανεὶς, βοτάνην ὑποδεικνύει· « Διὰ ταύτης, λέγων, τοῦ μὲν λυποῦντος εὑρήσεις ἴασιν· πλὴν ἀλλ' ἴσθι σαφῶς ὅτι τοῦ ἐντεῦθεν ὀφειλομένου μισθοῦ τῆς ὑπομονῆς ἀποτεύξῃ. » Εἶτα διεγερθεὶς ἐκεῖνος, οὐ κακὸς ἐφάνη περὶ τὴν αἵρεσιν τοῦ λυσιτελοῦντος διαιτητής· οὐδ' ἄνεσιν τοῦ πρὸς μικρὸν αὐτῷ διοχλήσοντος, αἰωνίας προέκρινεν ἀντιδόσεως· ἀλλ' εἵλετο πάσχειν οὕτως, ἕως ὁ τῶν γνώσεων Κύριος, καὶ προθέσει μόνῃ πράξεως συντέλειαν ἐπιγράφων, καὶ τὴν πληγὴν, ὡς οἶδεν, ἰάσατο, καὶ τελείους τῷ ἀθλητῇ τοὺς μισθοὺς εἰς τὸ μέλλον ἐταμιεύσατο.

Ὥρα δὲ καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ μεταβάσεως νῦν εἰ-
B πεῖν· καὶ ὅπως τόδε τὸ νησίον ἀπολιπὼν, εἰς τὸν τόπον, ὃς καὶ θανόντα τοῦτον ἑώρακε, καὶ νῦν τὸ ἱερὸν αὐτοῦ πλουτεῖ λείψανον, μεταβαίνει. Οἱ τῷ ἁγίῳ τῆς φυγῆς κοινωνήσαντες, πολλῆς τε τῆς παρ' αὐτοῦ θεραπείας ἔν γε τῇ νήσῳ ταύτῃ μετεσχηκότες, οὗτοι δηλαδὴ μαθόντες οἷος ἐκεῖνος τὴν ἀρετὴν, καὶ βουλόμενοι τοῦτον ἐγγίζοντα ἔχειν, προσελθόντες, καὶ τί μὲν οὐκ εἰπόντες, τί δὲ οὐ δράσαντες τῶν πεῖσαι δυναμένων φιλοσυνήθη ψυχὴν, καὶ τὰς μεταβάσεις ἐπιεικῶς δυσχεραίνουσαν, ἀπάγουσι πρὸς τὸν τόπον, ὡς τό γε νῦν ἔχον, θεατὴν μόνον αὐτοῦ ἐσόμενον· καὶ εἰ μὴ κατὰ γνώμην δοκεῖ, πάλιν εἰς τὴν προτέραν ἐπανήξοντα παροικίαν. Εἶτα περιστάντες· « Μέχρι τίνος, ἔλεγον, ἐμφιλοχωρήσεις ταῖς
C παραλίοις, πολλοῖς μὲν τοῖς ἐκ τῶν πλοίων· πολλοῖς δὲ καὶ τῶν παραπορευομένων ὀχλούμενος τοῖς θορύβοις; Ὁρᾷς οἷος ὅδε χῶρος ἐφ' ὃν ἕστηκας; ὡς εὐκρατής, ὡς ἐπιτερπής, θορύβου τε παντὸς ἐλεύθερος, καὶ ἀνθρώποις σχεδὸν ἄβατος; Ἄλλως τε δὲ καὶ ὕδατος εὐπορῶν τοῦ καθαρωτάτου· ὁμοῦ πρός τε χρείαν δίψης, καὶ πρὸς ἀρδείαν λαχάνων καὶ φυτῶν ἱκανῶς ἔχοντος. Οὐδὲν τῆς σῆς ἐπιθυμίας ἐλλιπὲς εὑρήσεις ἢ ἀνάξιον· ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ἕξεις εὐπρόθυμόν σοι πᾶσαν ὑπηρετήσοντας λειτουργίαν.

Ἀποδεξάμενος γοῦν αὐτούς τε καὶ τῆς προθέσεως ὁ Λουκᾶς, καὶ τὸν χῶρον τῆς θέσεως ὑπὸ Θεοῦ δειχθέντα, ἠγάπησέ τε καὶ ἐν αὐτῷ παροικεῖν τὸ λοιπὸν ᾑρετίσατο. Ἔπειτα τὸ ὕδωρ τῆς παρακειμέ-
D νης ὕλης ἀπογυμνώσας, διαυγέστερον ὁμοῦ νάειν καὶ ἀφθονώτερον παρεσκεύασεν. Ὅσαι δὲ ὧραι φιλοκαλῶν καὶ καθαίρων, καὶ παντοῖα φυτεύων φυτὰ, παράδεισον οἷον ἀπέδειξεν ὡραιότατον, οὐ γεύσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀφθαλμοῖς χαριζόμενα [*ἴσ.* χαριζόμενον]. Τὸ μέντοι κελλίον, οὐ πλησίον τούτου καὶ τῆς πηγῆς· ὡς ποῤῥωτάτω δὲ μᾶλλον καὶ μεταξὺ τῶν θαμνωδῶν φυτῶν ἔστησεν· ὥστε μὴ ῥᾳδίως τοῖς πολλοῖς ἐπίδηλον εἶναι. Σκοπὸς γὰρ αὐτῷ τὰς τῆς κενῆς δόξης ἀφορμὰς ἀεὶ περικόπτειν, καὶ ὡς τεθνηκὼς μᾶλλον τοῖς παροῦσιν, ἢ ζῶν εἶναί τε καὶ νομίζεσθαι.

Πόθος, ὃν ἴσασι πάντες, ὃς καὶ τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀρχὴν οἷα στρατηγὸς ἔτυχε πιστευθείς· οὗτος ἐν Θήβαις τὰς διατριβὰς ἔχων, ἔργῳ καὶ αὐτὸς τῆς

Digitized by Google

συνοίκου τῷ μεγάλῳ [γρ. τοῦ μεγάλου] χάριτος ἐπειράθη. Ζάλης γὰρ οὐ μικρᾶς τὸ Βυζάντιον ἐχούσης, ἅτε δὴ τυραννίδος ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ τότε βασιλεύοντος· Κωνσταντῖνος οὗτος ἦν ὁ χρηστὸς, μελετηθείσης· ἅπαντας τοὺς ὑπόνοιαν καὶ μικρὰν ὑποσχόντας ἐκεῖ συνήθροιζον.

Μετάκλητος οὖν ὁ καὶ δηλωθεὶς Πόθος ὑπὸ τῶν τῆς συζύγου γραμμάτων γίνεται· « Τὸ μηδὲν πάντα τὰ ἐν χερσὶν ἡγησάμενον, τὴν βασιλεύουσαν ὡς τάχος καταλαβεῖν. Τῷ τε γὰρ βασιλεῖ, φησὶ, περισπούδαστος ἡ σὴ παρουσία, καὶ ὁ τοῦ φιλτάτου σου παιδὸς θάνατος. » Τὴν ἄνοδον ἐπισπεύδει· [Ἴσ. κἂν ταῦτα] κατασκυθρωπὸν ἐκεῖνον ποιοῦσι, καὶ πολλὴν αὐτῷ διαμάχην τοῖς λογισμοῖς ἐμβάλλουσιν. Εἷχε μὲν αὐτὸν ὁ τοῦ παιδὸς θάνατος, καὶ ἀνελθεῖν ἤπειγεν· ἐδεδίει δὲ τὸν καιρὸν, καὶ ὑπώπτευε μήποτε κινδύνοις ἀνελθὼν περιπέσοι· καὶ μάλιστα ὅτι πρὸς βασιλέως μὲν οὐδαμῶς, παρὰ δὲ τῆς γυναικὸς μόνης ἀνελθεῖν ἐπιτέτραπτο. Οὕτως οὖν ἐπαμφοτερίζοντι, καὶ ὑπὸ δύο παθῶν, πόθου τε καὶ φόβου μεριζομένῳ, προσελθών τις τῶν ἐν τέλει, καὶ μνήμην περὶ τοῦ θείου μὲν Λουκᾶ ποιησάμενος· « Ἀλλ' εἰ τούτῳ, φησὶν, ἔλθοις εἰς ὁμιλίαν, καὶ περὶ τῶν προκειμένων ἀνακοινωνήσῃ, οὐδέν σοι τὸ λοιπὸν ἀμφίδοξον ἔσται περὶ τοῦ τί δεῖ ποιεῖν, ἀλλὰ σαφῶς περὶ τοῦ λυσιτελοῦντος εἴσῃ. »

Τοῦτο ἀκούσας ὁ στρατηγὸς, οὐ χρόνῳ καὶ ἀναβολαῖς τὸ πρᾶγμα ἐδίδου, ἀλλὰ περὶ παντὸς ἐποιεῖτο τῷ ἁγίῳ πρὸς ὄψιν ἐλθεῖν· καὶ τυχὼν ἤκουσεν οὐ λοξὰ καὶ ἀμφήριστα κατὰ τοὺς πυθίους χρησμοὺς, ἀλλὰ τὸ συνοῖσον, ἐπιδήλως καὶ καθαρῶς. Ἔλεγε γὰρ μετὰ τοῦ προσήκοντος ἤθους καὶ παραστήματος, οὔτε πρὸς ἐπίδειξιν ἀφορῶν, οὔτ' αὖθις τὴν ἐκείνου ἀρχὴν ὥς τι μέγα καὶ θεσπέσιον ἐκπληττόμενος· « Ἄνελθε κύριος στρατηγὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀλύπως καὶ ἀδεῶς, καὶ πάντα σοι τὰ σκολιὰ, Κύριος εἰς εὐθέα μεταποιήσει· ὅ τε γὰρ βασιλεὺς εὐμενέσιν ὀφθαλμοῖς ὄψεταί σε· πρὸς δὲ καὶ τιμῆς ἀξιώσει σε· τό τε παιδίον ἐῤῥωμένον αὐτὸς ὄψει, καὶ πάθους παντὸς ἐλεύθερον. » Ταῦτα ὁ στρατηγὸς ὡς ἐκ προφητικῆς καὶ θεοπνεύστου γλώττης ἀκούσας, καὶ μηδὲν ἐφ' οἷς ἀκήκοεν ὅλως ἐνδοιάσας, ὁδοῦ εἴχετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ κατέλαβε, πάντα ἐκβεβηκότα ἰδὼν, οὐ σιωπῇ κρύπτει τὸ θαῦμα, ἀλλὰ καλὸν διήγημα πολλῶν ἀκοαῖς παραδίδωσι.

Τὸ δὲ κατὰ τὸν ἐπιφανῆ καὶ περίβλεπτον Κρινίτην, πῶς ἄν τις μὴ γραφῇ καὶ μνήμῃ παραδοὺς, ἢ φθόνου καὶ κακίας, ἢ ῥᾳθυμίας ἐκφύγῃ γραφήν. Καὶ αὐτὸς γὰρ ὁμοίως τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀρχὴν πιστευθεὶς, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπιὼν, ἐπεὶ τῇ Λαρίσσῃ προσήγγισε, τῶν περὶ τοῦ ἁγίου διηγημάτων, ἢ

A illius beneficium persensit. Cum enim tempestas non modica Byzantium haberet, velut nimirum tyrannidis aggressione (10) adversus imperatorem tentata, erat is Constantinus ille bonus, omnes vel minima suspicione laborantes, illuc congregabant.

Revocatus itaque præfatus quoque Pothus litteris conjugis: « Ut quidquid in manibus negotiorum habeat, nihili faciens, quam celeriter ad urbem regiam veniat: Est enim, inquit, adventus tuus, filiique tui charissimi mors, magno studio ac curæ imperatori. » Reditum maturat; quanquam illa tristem facerent, multamque ei cogitationum pugnam ingererent. Tenebat quidem audita mors filii, obque eam reverti festinabat; timebat vero B importunum tempus, ac suspicio erat, ne in pericula redeundo incideret; atque id maxime, quod non ab imperatore, sed ab uxore sola redire jussus esset. Cum sic ergo anceps animo, duplici affectione, desiderii ac timoris, dissecaretur, accedens nobilis quispiam, ac admirabilis Lucæ mentionem faciens: « At, inquit, modo tantum cum illo congressus fueris, eique proposita exposueris, nihil amplius dubitans, quid sit facto opus, scies liquido quod expedit. »

His prætor auditis, nihil tempori ac cunctationibus concedens, omni studio in sancti conspectum venire satagebat. Idque consecutus, audivit, non C qualia ludebant oracula Pythia, lubrica quædam ac dubia, sed liquido ac clare, quod conducens erat. Ait enim congrua morum honestate, ac audacia, neque ad ostentationem respiciens, neque rursum præfecturam qua ille pollebat, ut magnum aliquid ac divinum suspiciens: « Ascende, domine prætor, tristitia omni ac metu solutus, Constantinopolim, Dominusque omnia tibi lubrica, in recta convertet. Cum enim imperator oculis te placidis aspecturus est, tum ipse sanum filium es aspecturus, atque ab omni morbo liberum. » Hæc prætor, tanquam ex prophetæ atque a Deo afflata lingua audiens, nihilque prorsus super iis addubitans, sese itineri committit. Ubi autem veniens, omnia evenisse vidit, haud silentio occultat miraculum, sed pulchram D narrationem multorum auribus tradit.

Quod autem in viri clarissimi ac illustris Criniti persona contingit, quis non scripturæ ac memoriæ consignans, vel invidiæ ac improbæ mentis, vel pigritiæ notam effugerit? Nam et ille pariter Atticæ præfectura credita, adeundi causa iter faciens, ubi Larissæ proximasset, cum eorum narrationibus,

Fr. Combefisii notæ.

(10) *Tyrannidis aggressione.* Ea videtur, qua Romanus senior in consortium imperii a Constantino allectus, ac appellatus Augustus, jamque annos plures cum eo imperium moderatus, eidem præhaberi voluit, solusque tandem imperator fieri: qui tamen improbus conatus Deo vindice, male superbo ac ingrato homini cessit: qua de re videndus Curopal. et alii. Ubi autem talia geruntur in regia, haud tutus præfectis provinciarum ad eam accessus: quos minima tunc suspicio, vel innoxios in periculum sæpius vocet capitis.

Digitized by Google

quæ de sancti rebus gestis, seu mavis miraculis, fama ferebantur, aures plenas haberet, subiit amor illius videndi, ac sermonem cum eo miscendi. Ubi itaque jam circa Thebas esset, statim mittens, illum accersivit. Ille porro sine mora missum famulum secutus, hominem mensæ discumbentem invenit. Nam erat prandii tempus. Tum illo audiente ac jubente, ipse quoque ingreditur, ac unus fit convivarum, surgitque cum aliis, ac reverti incipit, cum ita casu ferente, ne minimum quid collocutus esset, qui tanto ardore vocasset. Ea res sanctum moleste habuit, non propter ipsum; quis enim eo amplius ingloriæ amans? sed propter illum, ac venerabilem monachorum habitum ac nomen, sic in eo contemptum. Egressus ergo ad unum quemdam prætoris famulum: « Ita, inquit, vita juvet ac salus; nihil penitus subtrahens ac celans hæcce annuntia prætori: Ut quid relicta mea cellula, huc me venire fecisti? Ut quid frustra tot mihi laborum auctor exstitisti? Cur vero solitudinis amantem, urbem ingredi coegisti? Non es dignatus me alloqui; non osculum dedisti; nihil prorsus eorum præstitisti quæ viro studioso, ac tantillum pietatem colenti, præstanda videbantur. »

Hæc magnus ille dicens, jubensque iterum cuncta prætori explicari, exit ad monasterium quod in suburbio erat ad Antonium monachum. Ubi itaque universa hæc annuntiata essent, quod revera vir modestus ac humilis esset, seque male officio defunctum intelligeret, multa se negligentia in iis usum agnoscit, quæ studio curanda habuisset. Festinat ergo celeri pœnitentia sanare quod per incuriam peccatum fuisset, moxque conscenso equo, ad sanctum se confert. Ac primum quidem, fervore ac diligenter excusans, cito quoque veniam obtinet. Tum vero jubens astantes recedere, solus cum solo colloquebantur, protracto ad usque vesperam sermone.

Quid porro inde efficitur? Tanto dilectionis fervore, sancto jungitur, ut ejus anima post eum conglutinata esset, ut illud David usurpem *, nec omnino ad modicum quoque tempus ejus libens absentiam ferret. Denique, ad ejus omnes necessarios usus ac obsequia promptissime inserviebat, ac conferebat sumptus, uti plane potissima contulit, excitando insignis victoria martyris Barbaræ sacro delubro.

Quia vero etiam Byzantium redire oportebat, utpote jam fere provincia defunctum, sanctum adiens, ejus preces viæ comites accipere rogabat, ac ne is post recessum oblivioni traderet, obsecrabat. Ad quem ille: « Enimvero, inquit, haudquaquam modo urbem regiam videbis. Adhuc enim te Deus Hesperiorum cupit. » Ita fatus est. Ille autem arrepto itinere, cum jam Larissam venisset, reflectens iter, fidem dictis haud dubiam fecit. Statim enim veniens imperiale scitum, militiæ

* *III Reg. xviii, 1.*

A θαυμάτων εἰπεῖν, τὰ ὦτα ὑποπλησθ.ἱς, εἰς ἔρωτα ἦλθε τῆς ἐκείνου θέας καὶ ὁμιλίας. Ὡς οὖν ἤδη περὶ τὰς Θήβας ἦν, αὐτίκα πρὸς αὐτὸν ἐκπέμψας, μετακαλεῖται· καὶ ὡς οὐδὲν ὑπερθέμενος, τῷ πεμφθέντι συνηκολούθει. Εὑρίσκει τοιγαροῦν ἐπὶ τραπέζης αὐτὸν ἀνακεκλιμένον· ἐπεὶ καὶ ἀρίστου καιρὸς ἦν. Εἶτα μαθόντος ἐκείνου καὶ ἐπιτρέψαντος, εἴσεισι καὶ αὐτὸς, καὶ εἷς τῶν ἑστιωμένων γίνεται, καὶ ἀναστᾶσιν συνανίσταται, καὶ ὑποστροφῆς ἅπτεται· μηδὲ λόγου βραχέως, οὕτω συμβὰν, παρὰ τοῦ θερμῶς λίαν καλέσαντος καταξιωθείς. Λύπη τὸν ἅγιον ἐν τούτῳ συνέσχεν· οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ· τίς γὰρ τούτου μᾶλλον ἐραστὴς ἀδοξίας; ἀλλ' ὑπὲρ ἐκείνου, καὶ τοῦ σεβασμίου τῶν μοναχῶν σχήματος καὶ ὀνόματος, οὕτως ἐπ' αὐτῷ περιφρονουμένου. B Ἐξιὼν τοίνυν πρός τινα τῶν τῷ στρατηγῷ διακονουμένων· « Οὕτως ὤναιο, φησὶ, ζωῆς τε καὶ σωτηρίας, μηδὲν ὅλως ὑποσταλεὶς ἀπάγγειλον τάδε τῷ στρατηγῷ· τί δήποτε τὸ κελλίον ἀπολιπόντα με τὸ ἐμὸν παρεσκεύασας ἐνταῦθα καταλαβεῖν; τί δέ μοι κόπων τοσούτων πρόξενος ἐπὶ ματαίῳ κατέστης, τί δὲ τὴν πόλιν ἐλθεῖν τὸν φιλέρημον κατηνάγκασας; Οὐ λόγου με κατηξίωσας οὐκ ἀσπασμοῦ μετέδωκας, οὐκ ἄλλο τι ἔδρασας, ὧν ἔδει φιλάρετον ἄνδρα, καὶ ποσῶς εὐλαβείας μεταποιούμενον δρᾷν. »

Ταῦτα ὁ μέγας εἰπὼν, ἐπισκήψας τε αὖθις διασαφῆσαι πάντα τῷ στρατηγῷ, εἰς τὸ τοῦ προάστεος ἔξεισι σεμνεῖον πρὸς τὸν μοναχὸν Ἀντώνιον. Ἐκείνων τοιγαροῦν πάντων ἀπαγγελθέντων, ἐπεὶ C ταῖς ἀληθείαις ἐπιεικὴς καὶ μέτριος ὁ ἀνὴρ, καὶ συνῆκε μὴ τὸ δέον πεποιηκὼς, πολλὴν ἑαυτῷ κατεγίνωσκε περὶ τὰ σπουδῆς ἄξια ῥαθυμίαν. Σπεύδει γοῦν ὀξύτητι μετανοίας, τὸ δι' ἀπροσεξίαν ἁμαρτηθὲν ἰάσασθαι· καὶ ἵππου εὐθὺς ἐπιβὰς, ἐπὶ τὸν ἅγιον ἔρχεται· καὶ πρῶτα μὲν τοῦ σφάλματος, θερμὴν καὶ πεπονημένην δοὺς τὴν ἀπολογίαν, ταχείας ἀξιοῦται καὶ τῆς συγγνώμης. Ἔπειτα τοὺς παρεστῶτας ἐκχωρεῖν ἐπιτρέψας, μόνος πρὸς μόνον διελέγετο, παρατείνας ἄχρις ἑσπέρας.

Τί οὖν ἐντεῦθεν γίνεται; Συνάπτεται τῷ ἁγίῳ πρὸς ἀγάπην οὕτω θερμὴν, ὡς κεκολλῆσθαι ὀπίσω αὐτῷ τὴν ψυχὴν, ἵνα τὸ τοῦ Δαβὶδ εἴποιμι, καὶ μηδὲ βραχύ τι καιροῦ χωρὶς αὐτοῦ τὸ παράπαν εἶναι βούλεσθαι. Ἀμέλει καὶ πρὸς πᾶσαν ἐκείνου D χρείαν δηλαδὴ, καὶ ὑπηρεσίαν προθυμότατα διακονῶν ὑπῆρχε καὶ δαπανῶν· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῇ ἀνεγέρσει τοῦ ναοῦ τῆς καλλινίκου μάρτυρος Βαρβάρας, τὰ καιριώτατα συνεβάλλετο.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνατρέχειν ἔδει πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἅτε καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ ἤδη πρὸς πέρας ἰούσης, προσελθὼν τῷ ἁγίῳ, εὐχάς τε ᾐτεῖτο τὰς ἐκείνου συνοδοιπόρους λαβεῖν, καὶ πρὸς τοῦ μὴ λήθῃ δοθῆναι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἠξίου. Ὁ δὲ, « Ἀλλὰ σύ γε, φησὶ, τὴν βασιλεύουσαν νῦν οὐκ ὄψει· ἔτι γάρ σε τῶν Ἑσπερίων ὁ Θεὸς βούλεται. » Ὁ μὲν εἴρηκεν· ὁ δὲ τῆς ὁδοῦ ἀρξάμενος, καὶ ἤδη περὶ τὴν Λάρισσαν ὤν, ἐπίστου τὰ εἰρημένα πάλιν ἐπανιών. Γράμμα γὰρ βασιλικὸν εὐθέως

Digitized by Google

καταλαβὼν, στρατηγεῖν αὐτὸν τὴν τοῦ Πέλοπος, καὶ ἄρχειν ἐχειροτόνει· ἄξια μὲν καὶ ταῦτα θαυμάζειν.

Ἡ δέ γε περὶ τῆς Κρήτης αὐτοῦ προαγόρευσις, οὐδὲ μακρὰν ἐστιν ἀπιστίας, καίτοι πολλὴν ἔχουσα τὴν μαρτυροῦσαν ἀλήθειαν. Σχεδὸν γὰρ εἴκοσι πρότερον χρόνοις προλέγει περὶ αὐτῆς, ὅτι τε ἁλώσεται, καὶ ἐπὶ τίνος ἡ ἅλωσις ἔσται, οὕτω καθαρῶς εἰπών· « Ῥωμανὸς Κρήτην χειροῦται. » Ἐπεὶ δὲ Ῥωμανὸς ἦν ὁ πρεσβύτερος τότε τὴν βασιλείαν διέπων, ὅτε ταυτα παρ' αὐτοῦ προηγόρευτο, πυθομένου τινὸς τῶν παρόντων· « Εἰ οὗτός ἐστιν ὁ νῦν βασιλεύων; Οὐχ οὗτος, εἶπεν, ἀλλ' ἕτερος. »

Εἴρηκέ μοι Παγκράτιος μοναχὸς ὅτι συνήθως τῷ Πατρὶ φωνῆς ἄνωθεν γινομένης ἐφόδου χάριν ἐθνῶν, ὥστε πρῶτον αὐτὸν πάντων ὑποχωροῦντα κρύπτεσθαι φειδοῖ τῆς τῶν πλησιοχώρων ἁλώσεως, καθὼς αὐτὸς ἐκεῖνος εἶπεν ἐρωτηθείς. Καὶ γὰρ ὡς προφήτῃ προσεῖχον ἅπαντες· καὶ εἰ μὴ πρῶτον αὐτὸν εἶδον εἰς φυγὴν κλίναντα, οὐδεὶς ὅλως τῶν ἔργων, ἢ τῆς οἰκίας ἀφίστατο· ἀλλὰ περιεφρόνουν ὡς ψευδῆ τὴν ἀγγελίαν, καὶ ὑγιὲς οὐδὲν ἔχουσαν.

Τῆς φωνῆς οὕτω γενομένης, καὶ φυγῇ ποτε χρησαμένων ἡμῶν, ἐμοῦ τε τῷ Πατρὶ συνόντος, καὶ σπήλαιόν τι ἀμφοτέρων ὑπελθόντων ὁμοῦ, γυναῖκες ἀλώμεναι δύο, πρὸς ἡμᾶς ἔρχονται, ἡλίου ἤδη κλίναντος πρὸς δυσμάς· ἃς ὁ Πατὴρ οἰκτείρας, ἐπεὶ πρὸς τῇ φυγῇ καὶ χειμὼν ἦν, οὐκ ἔγνω δεῖν ἀπωθεῖσθαι· ἀλλὰ μεθ' ἡμῶν εἰσεδέχθησαν, καὶ προνοίας κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἠξιώθησαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὕπνου καιρὸς ἦν, ἡμᾶς τῷ ἑνὶ μέρει δοὺς, ἑαυτὸν δὲ πρὸς θάτερον ἀνακλίνας, μέσον ἀπολειφθῆναι ταύτας διὰ τὸ ψῦχος ἐπέτρεψε· καὶ διῆλθεν οὕτως ὡς μητρὶ παῖς ἐγγίζων, ἢ ὡς λίθων τινῶν ἢ ξύλων παρακειμένων, μηδὲ λογισμοῦ τινὸς αὐτὸν σαρκικοῦ μηδόλως ὑποδραμόντος· παρὰ τοσοῦτον ἁπλότης τε καὶ ἀπάθεια, τὸν ἐπὶ γῆς ἄγγελον οἷα μήτηρ ἐνεκολπώσατο.

Φίλιππος ἦν αὐτάδελφος τῷ μοναχῷ Θεοδοσίῳ, ὃς καὶ τῶν τῷ ἁγίῳ συνόντων μοναχῶν ἦν. Οὗτος τοιγαροῦν ὁ Φίλιππος, κοσμικὸς ὢν, καὶ κοσμικῷ ἀξιώματι τιμώμενος· Σπαθαρίους αὐτοὺς συνήθως καλοῦμεν· εἰώθει τῷ μεγάλῳ πυκνότερον παραβάλλειν διὰ τὴν περὶ τὸν ἀδελφὸν γνησιότητα.

Ποτὲ γοῦν αὐτοῦ κατὰ τὸ σύνηθες ἐρχομένου, βλέψας αὐτὸν ὁ μέγας, οἷς ἐκεῖνον ἔβλεψεν ὀφθαλμοῖς· « Ἑτοίμασον πρὸς τὸν Θεοδόσιον, φησὶν χαριέντως, ὅσα δὴ πρὸς ὑποδοχήν· ὁ γὰρ ἀδελφὸς ὁ σὸς μεθ' ἡμῶν ἔρχεται δειπνήσων. » Οὕτω τοῦ Πατρὸς εἰπόντος, τὸν Θεοδόσιον εὐφροσύνη τε ὁμοῦ καὶ ἔκπληξις εἶχε· καὶ παραχρῆμα λεωφόροι καὶ ἀγυιαὶ καὶ ἄμφοδοι αὐτῷ ἐσκοποῦντο τῇ προσδοκίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἤδη δὲ οὔσης ἑσπέρας, ἐφίσταται

A ducem agere ac prætorem Peloponnesi decernit. Sunt plane hæc quoque digna admiratione.

Quod autem de Creta prædixit, parum abest ut quanquam veritatem multam contestantem habeat, ne amittat fidem. Fere enim viginti ante annis, tum capiendam prædixit, tum sub quo principe sit capienda, sic clare dicens : *Romanus Cretam subacturus est.* Quia vero Romanus senior interim, cum hæc ille prædixit, imperium administrabat, quodam astantium percontante : « Num hic ipse est, qui nunc imperat ? » respondit ille : « Non hic, sed alius (11). »

Hoc retulit Pancratius monachus, consuevisse B voce de cœlo lapsa moneri Patrem, ubi jam in procinctu gentium irruptio foret, quo primus ipse omnium recedens, ac sese occultans, vicinorum accolarum captioni caveret, uti ille ipse interrogatus confessus est. Omnes siquidem in eum ut prophetam intenti erant : ac nisi eum primum in fugam conversum vidissent, nullus omnino ab operibus aut domo absistebat, sed nuntium ut falsum spernebant, ac nihil sani habens.

Cum sic aliquando facta voce fugam arripuissemus, simulque ambo fugæ socii, ego et Pater, in speluncam quamdam clanculum ingressi fuissemus, errantes duæ feminæ ad nos penetrant, sole jam ad occasum vergente. Eas Pater miseratus, quod ad fugam, hiems quoque accederet, haud C putavit repellendas fore. Nobiscum ergo intra speluncam recepimus, eisque quam licuit curam impendimus. Ubi autem etiam somni tempus fuit, in una nos parte locans, ipseque se in altera reclinans, medias illas propter frigus relinqui præcepit : sicque transiit ac si filius matrem proprius adeat, aut tanquam lapides quidam aut stipites adjacerent, ne minima quidem subingressa carnali cogitatione : adeo nimirum simplicitas, ac summa quædam affectionum vacuitas, matris instar terrenum angelum insinuarat.

Philippus, Theodosii monachi frater erat, qui et ipse unus e monachis erat alumnis sancti. Hic itaque Philippus, cum sæcularis esset, ac sæculari polleret dignitate, spatharios moris est appellare, D haud raro magnum illum adire solebat, pro ea qua ad fratrem necessitudine habebat.

Quadam igitur die, cum is pro more veniret, videns eum magnus ille, quibus illum oculis vidisset : « Præpara, » inquit urbane ad Theodosium, « si qua sunt ad convivium necessaria ; venit enim frater tuus nobiscum cœnaturus. » Cum sic Pater dixisset, tenebant Theodosium lætitia pariter ac stupor ; actutumque, vias publicas, compita, bivia, fratris exspectatione cœpit observare. Jam itaque facto vespere, venit et ille quam magnum secum necessariorum

Fr. Combefisii notæ.

(11) *Non hic, sed alius.* Cretæ recuperationem sub Romano Juniore ac Phoca Cæsare perinde ponunt scriptores : sed ut ita clare Lucas prædixerit, argumento est spiritus in eo prophetici

Digitized by Google

apparatum ferens. Paratur itaque mensa, omnesque pariter cum sancto discumbunt. Tum vero, nihil erat mensæ appositum, quod non simili omnes ratione, ob excellens dilectionis bonum, manducandum sibi indulgerent. Ubi autem sic comedissent, eoque epulo secum invicem recreati essent : ad hæc quoque consuetum a cœna canonem absolvissent, cubitum abierunt. Ubi autem brevem degustassent somnum, statim Pater surgit. Ac alii quidem collectæ intererant : Philippum autem, frater ejus, ut qui stationis ejusmodi, laborisque, ac vigiliarum insuetum nosset, rursum se somno, ad usque absoluta cantica prooemiaca, ac versibus modulatam laudationem, quam vocant, dare jubet. Enimvero, ubi is iterum cubile repetisset, multis cogitationibus conflictari cœpit, atque ut Davidicum illud dicam : « Laborem parturire, ac parere iniquitatem[10], » edacem ac vini potatorem virum admirabilem arbitratus, quique simularet religionem. Atque id prima ratione ejus erat, qui clanculum mala semina nostris animis insevit, sed et illius modici ac ignobilis animi, qui absolute ab iis quæ parent, omnia dijudicaret, nec quidquam magnum ac sublimius cogitare posset ; nec perspiceret, eorum sumptionem quæ apposita essent, non gulositatis fuisse, sed impensioris dispensationis : partim quidem ob abundantiorem dilectionem, uti jam superius declaratum est, contempto nimirum quod deterius esset, majoris boni lucro. Quid enim ciborum abstinentia ad excellentem adeo charitatem? Partim vero, ut ab exsuperanti modestia talis videri posset, qualis illi reipsa ex multa ejus ruditate ac stultitia visus est. Quod enim hæc sic haberent, ac male Philippus conjectaret, plurimumque a veritate aberraret coram oblata visione ostendit, « testis in cœlo fidelis[11]. » Cum enim eas ille cogitationes versaret, iisque immoraretur, corripit eum somnus : atque in somnis, duos quosdam adolescentes videt. Tantus horum erat decor, ac qui ex facie splendor emicabat, qualem nec sermo explicare, nec oculi portare possint. Qui porro astabant, infenso ad eum vultu, ac amari animi indice : « Quid te ipse, inquiunt, cogitationibus conturbas? Quid in crimen insontem trahis? Tolle oculos, qui terram spectas, ac vide quantum hic promeruit honorem, qui tuo judicio seductor est, ac hypocrita, sacrumque monachorum habitum mentitur.

Tunc ille, ad eum oculos intendens, quem is ostendebat, magnum quid ac admirabile videt. Purpura quædam pretiosissima humi strata erat. Super eam autem stans magnus ille, mirabile quid ac ineffabile, cum ex forma tum ex habitu velut effulgebat, totusque reipsa lumen videbatur. Postquam autem Philippus somno solutus esset, tremore accedit ac vultu immutato, quo loco Patres collectam habebant : atque omnia explicans, tum quæ in vigilia lecto desidens animo ipse versasset, tum

[10] Psal vii, 15. [11] Psal. lxxxviii, 38.

A καὶ αὐτὸς χρειῶν ὅσην παρασκευὴν συγκεκομισμένος. Τράπεζα οὖν ἑτοιμάζεται, καὶ ὁμοῦ τῷ μεγάλῳ πάντες συναναχλίνονται. Εἶτα οὐδὲν ἦν τῶν παρακειμένων ἐκεῖ, ὃ μὴ πᾶσιν ὁμοίως βρώσιμον ἦν, διὰ τὸ τῆς ἀγάπης ἐξόχως καλόν. Φαγόντες δὲ οὕτω καὶ συμπαρακληθέντες ἀλλήλοις, πρὸς δὲ καὶ τὸν μετὰ δεῖπνον συνήθη κανόνα διατελέσαντες, πρὸς ὕπνον ἐχώρουν. Οὗπερ ὀλίγα μεταλαχόντας, ἀνίστησιν εὐθὺς ὁ Πατὴρ, καὶ τοὺς μὲν ἄλλους, ἡ σύναξις εἶχε· τῷ δέ γε Φιλίππῳ ὁ ἀδελφὸς, ἅτε δὴ γινώσκων ἀσυνήθη στάσεως τοιαύτης καὶ πόνου καὶ ἀγρυπνίας, κατακλιθῆναι αὖθις ἐπέτρεπεν, ἄχρι γοῦν καὶ τέλους τῶν προοιμιακῶν ὕμνων, καὶ τῆς οὕτω καλουμένης στιχολογίας. Πλὴν ἀλλὰ τοῦτον ἡ στρωμνὴ πάλιν λαβοῦσα, πολλοῖς ἐποίει λο-
B γισμοῖς παλαίειν· « Ὠδίνειν τε πόνον καὶ τίκτειν, τὸ τοῦ Δαβὶδ, ἀνομίαν· » φάγον εἶναι καὶ οἰνοπότην τὸν θεῖον ἄνδρα ὑπολαμβάνονται, καὶ τὸν εὐλαβῆ ὑποκρινόμενον· καὶ ἦν μὲν τοῦτο προηγουμένως, τοῦ λαθραίως τὰ πονηρὰ σπέρματα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν διασπείραντος· ἦν δὲ καὶ σμικρᾶς ἐκείνου καὶ ἀγεννοῦς διανοίας, ὑπὸ τῶν φαινομένων ἁπλῶς πάντα διακρινούσης, καὶ μηδὲν μέγα μηδὲ ὑψηλότερον λογίσασθαι δυναμένης· μηδ' ὅτι μὴ γαστριμαργίας ἦν μηδ' ὀψοφαγίας, ἀλλ' οἰκονομίας μείζονος ἡ τῶν παρατεθέντων αὐτῷ μετάληψις· τὸ μὲν δι' ἀγάπης περιουσίαν ὡς ἤδη φθάσαντες ἐδηλώσαμεν· ἐν τῷ κέρδει τοῦ μείζονος, τοῦ ἐλάττονος περιφρονουμένου. Τί γὰρ ἀποχὴ βρωμάτων πρὸς
C ἀγάπης τοιαύτην ὑπεροχήν; Τὸ δὲ ἵνα δόξῃ μᾶλλον τοιοῦτος διὰ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολὴν, οἷον αὐτὸν ἐκεῖνος ἐκ πολλῆς ἔδοξε παχύτητος καὶ φρενοβλαβείας. Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως εἶχε, καὶ κακῶς ἦν ὀνειροπολῶν ὁ Φίλιππος σφόδρα τῆς ἀληθείας ὑποπλανώμενος, αὐτοφασὶν ἔδειξε, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. » Οὕτω γὰρ στρέφοντα καὶ ἀδολεσχοῦντα τοῖς λογισμοῖς, ὕπνος ἐκεῖνον αἱρεῖ· καὶ ὄναρ, δύο τινὰς ὁρᾷ νεανίας. Τὸ κάλλος ἐκείνων, καὶ ἡ ἐκπίπτουσα τοῦ προσώπου μαρμαρυγὴ, οὔτε λόγῳ ῥητὴ, οὔτε ὀφθαλμοῖς φορητή· οἵγε παραστάντες αὐτῷ μορφῇ δυσμενεῖ καὶ ψυχῆς πικρίαν ἀπαγγελλούσῃ, « Τί σεαυτὸν, εἶπον, ἐκταράττεις τοῖς λογισμοῖς; Τί τὸν ἀναίτιον ὑποβάλλεις αἰτίαις;
D Ἆρον ὁ κάτω βλέπων τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἴδε ποίας οὗτος ἠξίωται τῆς τιμῆς, ὁ παρὰ σοί γε κριτῇ, πλάνος ὢν καὶ ὑποκριτὴς, καὶ τοῦ τῶν μοναχῶν ὁσίου καταψευδόμενος σχήματος. »

Εἶτα τὸν ὀφθαλμὸν διάρας ἐκεῖνος, πρὸς ὃν αὐτὸς ὑπεδείκνυ, μέγα τι καὶ θαυμάσιον καθορᾷ. Πορφύρα τις ὑπέρτιμος ὑπὸ γῆς ἥπλωτο. Ὑπεράνω δὲ ταύτης ὁ μέγας εἱστήκει, θαυμαστὸν οἷον καὶ ἄῤῥητον ἐκ τῆς μορφῆς ἅμα καὶ περιβολῆς ἀπολάμπων, καὶ ὅλος αὐτόχρημα φῶς ὁρώμενος. Ἐπεὶ δὲ τὸν Φίλιππον ὕπνος ἀνῆκε, σύντρομος πρόσεισι καὶ ἠλλοιωμένος, ἔνθα τὴν σύναξιν οἱ Πατέρες εἶχον· καὶ πάντα διασαφίσας ὅσα τε ὕπαρ αὐτὸς ἐπὶ τῆς στρωμνῆς ἔστρεφε· καὶ ὅσα ὄναρ ὑπερφυῶς

Digitized by Google

ἐθεάσατο, καὶ συγγνώμης τυχὼν, μένει τὸ θαῦμα κηρύττων εἰσέτι· ἑαυτοῦ τε καταγινώσκων καλῶς, ἐφ' οἷς τοῦ δικαίου λίαν κακῶς κατεγίνωσκεν.

Ἡνίκα ταῖς παραλίοις χαίρειν εἰπὼν ὁ θεσπέσιος, εἰς τὸν τοῦ Σωτηρίου κατέβαλε χῶρον, καὶ τὴν ἀσκητικὴν ἐν τούτῳ καλύβην ἐπήξατο, ἕβδομον ἐν αὐτῷ διανύσας ἔτος, προέγνω μὲν τὴν μακαρίαν αὐτοῦ τελευτὴν ἐπὶ θύραις οὖσαν· γνώριμον δὲ ταύτην κατέστησεν οὐδενί· ἀλλὰ προελθὼν κέλλης ὡς ἐπί τι τῶν ἀναγκαίων, καὶ πᾶσι φίλοις, γείτοσι καὶ γνωστοῖς παραβάλλων, συντασσόμενός τε καὶ ἀσπαζόμενος ἑκάστου χείλη, ὄμματα, πρόσωπον, « Εὔχεσθε, ἀδελφοὶ, ἔφασκε, ὑπὲρ ἐμοῦ, εὔχεσθε· ἄδηλον γὰρ τὸ λο πὸν, εἰ καὶ βλέψοιμεν ἀλλήλους. » Εἶτα πάντας οὕτω περιελθόντα, καὶ εἰς τὸ ἑαυτοῦ κελλίον B ἐπανελθόντα τὸν ὅσιον, τρεῖς ἐπιζήσαντα μῆνας, πρῶτα μὲν νόσος τις ὑπέδραμε μαλακή· σφοδροτέρου δὲ ἤδη τοῦ πυρετοῦ προσβάλλοντος, ἐπεὶ ὀγδόη παρῆλθεν ἡμέρα, δῆλος κατέστη πᾶσι τοῦ σώματος χωριζόμενος, καὶ πρὸς Θεὸν, ὃν ἠγάπησε, πορευόμενος. Ὅπερ μαθόντας τοὺς τὰς κύκλῳ κώμας οἰκοῦντας, καίτοι σφοδροῦ τοῦ χειμῶνος ὄντος, καὶ χιόνος ἀμυθήτου καταπεσούσης, ὡς σχεδὸν καὶ ὁδοὺς ἀβάτους, καὶ οἰκίας ἀνεπιβάτους γενέσθαι· ὅμως οὐδὲν ἐκείνους τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπέσχε πορείας· ἀλλὰ πανδημεὶ πάντες συνέῤῥεον, καὶ παρ' αὐτῷ μέχρι καὶ ἐννάτης ὥρας παρέμενον· οὔτε τροφῆς, οὔθ' ὑποστροφῆς ὅλως μνήμην ποιούμενοι· ἀλλ' ἵσταντο πάντες αὐτῷ προσχόντες, καὶ ὄψιν ἐκείνου C τὴν ἱλαρὰν βλέποντες, καὶ φωνῆς φιλτάτης ἀκούειν, καὶ λόγων ἐσχάτων, καὶ εὐχῆς μεταλαχεῖν ἐπιθυμοῦντες· καὶ ὑποστῆναι τὸν χωρισμὸν οὐ φέροντες· τοῦτον τέως φημὶ τὸν ἀπὸ τῆς κλίνης, ὥστε τοῦ ὁρᾷν αὐτὸν ἀφεμένους, ἐπανελθεῖν οἴκαδε· ἐπεί τοί γε τοῦ ἐσχάτου γε καὶ μετὰ θάνατον χωρισμοῦ, οἵαν ἐκεῖνοι τὴν πληγὴν ἐδέχοντο· ὅπως αὐτοῦ χάριν ἔπασχον τὰς ψυχὰς, ἐκ τῶν δακρύων ἅπερ ἀστακτὶ κατέῤῥεον, ὑπεσήμαινον· ἕως ἀσπασάμενος πάντας, ἐπευξάμενός τε τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἄκοντας ἀφῆκε γοερὸν στένοντας, καὶ βαρέως παθαινομένους.

Τοῦ πρεσβυτέρου μέντοι Γρηγορίου προσμένοντος, πυνθάνεται παρ' αὐτοῦ τὸν καιρὸν ὁ μέγας. Τοῦ δὲ πρὸς δυσμὰς εἰπόντος εἶναι τὸν ἥλιον, γνοὺς ἐκεῖνος καὶ ἑαυτὸν ἤδη τὸν καλὸν ἀστέρα καταδυόμενον· D « Ἀπελθὼν, λέγει, τὰς ἑσπερίους ὡς τάχος ἀπόδος εὐχάς· » Ὁ δὲ πληρώσας τὸ κελευσθέν· ἔπειτα δοκῶν περὶ τοῦ τῶν ἀναγκαίων πυνθάνεσθαι, ποῦ μετὰ θάνατον αὐτῷ ἠρώτα φίλον αὐτῷ κατατεθῆναι. Τὸν δὲ δυσχερῶς πρὸς τοῦτο διατεθέντα. « Τί δέ; οὐκ αἰσχύνη φάναι σαφῆς, ἀγνοοῦντα φαίνεσθαι περὶ τούτου, ὅτι δεῖ σχοινίων ἐκδήσαντα τῶν ποδῶν, εἴς τινά με τῶν φαράγγων καταβαλεῖν; εἰ πρὸς μηδὲν ἄλλο χρήσιμον, ἀλλ' οὖν βρῶμα τοῖς θηρίοις ἐσόμενον. » Τοῦ πρεσβυτέρου δὲ πρὸς ταῦτα μηδὲν ὑποδεδοικότος, ἀλλὰ περὶ τῆς ταφῆς καὶ αὖθις μαθεῖν ἀξιοῦντος μάλα θερμῶς, ὡς καὶ δάκρυα τοῖς λόγοις συμπροϊέναι· ἤθελε γὰρ μηδὲ μετὰ θάνατον παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην ποιεῖν ἐκεῖνος· « Τὸν τόπον ἐν ᾧ κατά-

A quæ in somnis mirabiliter aspectasset, ac veniam consecutus, hactenus manet miraculum prædicans, seque ipse merito damnans, pro eo atque immerito justum condemnasset.

A quo tempore vir mirabilis valedicens locis maritimis ad Soterii devenit locum, atque in eo monasticæ exercitationis tugurium fixit, septimo jam decurso anno, beatam suam mortem in januis proximam prænovit; nulli tamen eam indicavit, sed cella progrediens, seu necessaria quadam ratione, amicos omnes vicinosque ac notos conveniens: valedicens, ac cujusque exosculans labia, oculos, faciem: « Orate, fratres, pro me, aiebat, orate; jam quippe deinceps incertum est, an nos mutuo viseri simus. » Cum sic ergo omnes circumquaque adiisset, B atque in cellulam reversus esset, tresque postea menses vixisset, primum quidem lentus morbus invasit. Jam vero febri vehementius incessente, cum octava jam transisset dies, liquido noverunt omnes separari a corpore, atque ad Deum proficisci, quem dilexissent. Id ubi intellexissent qui oppida circumquaque posita incolebant, quanquam erat sæva hiems, nixque immensa deciderat, ut viæ pene inviæ ac domus inaccessæ factæ essent, nihil tamen ut ne ad eum pergerent potuit prohibere: quin universim omnes confluentes, ad usque nonam apud eum manebant, nihil prorsus aut cibi memores, aut ut ad sua redirent; sed stabant omnes in eum intenti, ejusque hilarem aspectantes vultum, charis- C simam audire vocem, supremaque verba ac preces excipere cupiebant: nec separari ferebant, hactenus, inquam, a lecto jacentis, et ut ejus relicto aspectu quisque domum reverterentur. Nam suprema illa ac a morte separatio, quantum illis vulnus inferret, quanquam ejus gratia animis afficerentur, juges illæ lacrymæ ab oculis profluentes monstrabant: donec tandem amplexatus omnes, ac bona adprecatus, etiam invitos dimisit lugubriter gementes, ac diro dolore affectos.

Cum autem Gregorius presbyter mansisset, percontabatur ex eo magnus ille, tempus. Cum autem dixisset, solem ad occasum vergere, sciens ille, se D jam quoque pulchrum sidus occidere: « Abiens, inquit, quam cito vespertinas persolve preces. » Facto quod jussus erat, postmodum putans necessarium aliquid quærere, interrogabat quonam loco post mortem sepeliri juberet. Is autem rem ægre ferens: « Quid vero, inquit? Nonne palam pudet, videri hoc nescire: ut nimirum ligatis e pedibus funibus, in voraginem aliquam projicere deceat? ut siquidem ad quodvis aliud sum inutilis, at certe in escam bestiis cedam. » Verum cum presbyter, nihil ea responsione territus adhuc quoque de sepultura desiderio multo scire rogaret, ut simul cum verbis profluerent lacrymæ. Volebat enim ne quidem a morte, secus ac ille voluisset facere: « Locum, inquit, in quo jaceo, fodiens, invenies coctos late-

Digitized by Google

res, quos tollens, ad locum honeste aliquantulum componens, cura pulverem pulveri reddere : tum vero lateres in terræ extrema facie appone. Quippe, ait, Deo cordi est, ut quibus ipse arcanis novit rationibus, ad mundi usque consummationem, locum clarificet, confluentibus huc fidelium populis, ac ejus divinum nomen glorificantibus.

His ita dictis, cumque osculatus, ac qui simul aderant, ac tandem tollens in cœlum oculos, eaque verba abunde pronuntians : « In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum [11]. » beatam emisit animam.

Mane autem accersens presbyter vicinos accolas, locum fodit, ac pro facultate, honeste componit; absolutoque consueto canone, sacrum ejus corpus, ceu thesaurum quemdam in eo deponit : non avare aut sordide, ut ei soli reconditus esset, sed ut Christi amantibus ad fruendum communis cederet. Tum denique locum desuper lateribus sternens, juxta quod jussus erat, discedit.

Ubi autem, menses sex a Patris dormitione fluxissent, monachus quidam eunuchus, Paphlagonum regione oriundus, Cosmas nomine, in Italiam proficiscens (12), cum jam ad Chrysi partes venisset, aliquantula quiete recreandum corpus putavit. Dum autem dormiret, divinum quoddam ei insomnium exhibitum est. Quod ille loci incolis narrans, audivit ab eis, esse illic sistendum iter : nimirum : Deo visum est, inquiunt, ut admirabili ac juniori Lucæ inservias, eamque ob causam fecit ut hoc iter susciperes.

Is vero nihil penitus dubitans, ceu divina quadam manu trahente, ad viri sancti cellulam dirigitur; atque ubi præsens venisset, ad locum delectabilem adeo, et ad quietem compositum agnovisset, grandi perfusus gaudio, illic deinceps habitaturum se promisit Deo. Statim ergo, invenuste ac incuriose sacri pignoris thecam habere videns, mediocrem interim componendæ curam impendit; elevat enim, ac sublimem a terra tollit : tum tabulis loci exornat, cancellisque per orbem positis, ac coronis, inaccessam, ac intrectabilem facit, exceptis duntaxat, ut qui fide, ac multa veneratione eam propius adire vellent.

Post alterum deinceps annum, ejus discipuli quidam cum sanitates, haud secus ac fontanos latices illic scaturire perspicerent, bom se Patris

[11] Luc. II, 46.

A κειμαι, φησὶν, ὀρύξας, πλίνθους ὀπτὰς εὑρήσει: ἃς διάρας, καὶ τὸν χῶρον μετρίως φιλοκαλήσας, ἀποδοῦναι τὸν χοῦν τῷ χοΐ φρόντισον· εἶτα τὰς πλίνθους τῇ ἐπιφανείᾳ παράθες τῆς γῆς· μέλει γὰρ τῷ Θεῷ, φησὶ, λόγοις οἷς αὐτὸς οἶδεν ἀῤῥήτοις, δοξάσαι τὸν τόπον, ἄχρι γοῦν καὶ τῆς συντελείας, πλήθους τῶν πιστῶν ἐνταῦθα συνερχομένων, καὶ τὸ ἐκείνου θεῖον ὄνομα δοξαζόντων.

Οὕτως εἰπὼν, καὶ ἀσπασάμενος αὐτόν τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ· καὶ τελευταῖον ὑψοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπάρας, καὶ « Εἰς χεῖράς σου, Κύριε, τὸ πνεῦμά μου παρατίθημι » ἐπειπὼν, τὴν μακαρίαν ἀφῆκε ψυχήν.

Ἕωθεν δὲ τοὺς ἐν γειτόνων χωρίτας μετακαλεσάμενος ὁ πρεσβύτερος, τὸν τόπον τε διορύττει, καὶ B ὡς οἷόν τε κοσμεῖ· τόν τε συνήθη κανόνα ἐπιτελέσας, τὸ ἱερὸν ἐν αὐτῷ κατατίθησι σῶμα, οἷόν τινα πλοῦτον· οὐ φειδωλῶς οὐδὲ μικρολόγως, ὡς ἑαυτῷ μόνῳ κεῖσθαι τὸν θησαυρόν· ἀλλ' ὥστε κοινὴν εἶναι τοῖς φιλοχρίστοις ἀπόλαυσιν. Εἶτα τοὺς πλίνθους [γρ. τοῖς πλίνθοις] ἄνωθεν ᾗ προσετάγη καταστρωσάμενος τὸ ἔδαφος, καταλείπει.

Ἐπεὶ δὲ μῆνες παρῆλθον ἓξ μετὰ τὴν τοῦ Πατρὸς κοίμησιν, μοναχός τις εὐνοῦχος, τῆς μὲν τῶν Παφλαγόνων ὁρμώμενος χώρας, Κοσμᾶς δὲ καλούμενος, καὶ πρὸς Ἰταλίαν τὴν πορείαν ποιούμενος, ὡς ἤδη τὰ τοῦ Χρυσοῦ κατείληφε μέρη, ἔγνω μικρὸν ἐκεῖ που τὸ σῶμα διαναπαῦσαι. Τούτῳ κοιμωμένῳ, θεῖός τις ἐφίσταται ὄνειρος, ὃς καὶ ἀπαγγείλας τοῖς ἐγ- C χωρίοις, ἤκουσε παρ' αὐτῶν. Ἐνταῦθα χρῆναί σε τὴν πορείαν στῆσαι, λεγόντων τῷ Θεῷ βούλημα, καί φησι, τῷ θείῳ σε καὶ νέῳ διαλειτουργῆσαι Λουκᾷ· πρὸς τοῦτό σε τὴν ὁδὸν ταύτην στείλασθαι παρεσκεύασεν.

Ὁ δὲ μηδὲν ὅλως ἐπιδοιάσας, ὥσπερ ὑπό τινος θείας χειρὸς ἑλκόμενος, πρὸς τὸ τοῦ ἁγίου ποδηγεῖται κελλίον, ἔνθα παραστὰς, καὶ τὸ ἐπιτερπὲς οἷον τοῦ τόπου, καὶ πρὸς ἡσυχίαν ἡρμοσμένον καταμαθὼν, καὶ λίαν ἡσθεὶς, τὸ λοιπὸν οἰκεῖν ἐκεῖσε τῷ Θεῷ ὑπέσχετο. Αὐτίκα γοῦν ἀκαλλῆ, καὶ ἀνεπιμέλητα τὰ περὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ θήκην ἰδὼν, μετρίως τέως ἀξιοῖ τῆς φροντίδος. Ὑψοῖ τε γὰρ αὐτὴν, καὶ τῆς γῆς ὑπερανέχειν παρασκευάζει· πλαξί τε ταῖς ἐγχωρίοις κοσμεῖ, καὶ κιγκλίδας κύκλῳ περιστήσας καὶ D στεφανώσας, ἄβατον οὕτως αὐτὴν καὶ ἄψαυστον εἶναι ποιεῖ, ὅτι μὴ μόνοις τοῖς πιστῶς ἐγγίζειν αὐτῇ βουλομένοις μετὰ πολλοῦ τοῦ σεβάσματος.

Δυσὶ δ' ὕστερον χρόνοις, ἔνιοι τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν, τὰς ἐκεῖ βλυζούσας ἰάσεις, ἴσα καὶ πηγαίοις νάμασι καθορῶντες, ἀγαθοῦ Πατρὸς οὐκ ἀγαθὰ τέκνα

Fr. Combefisii notæ.

(12) *In Italiam proficiscens.* Videatur Lucas hic totus Italus, ac Italis, seu Romanæ peculiarius sedi addictus fuisse, qui Italicorum peregrinorum, seu ab Italia, atque ut videtur, Roma redeuntium, consilio ac opera, monachum primo induerit, subindeque angelicum illum ac magnum habitum a senioribus in Italiam, ac Romam utique legatis, impetraverit, tandemque Italiam petentem monachum, tanquam Deo destinante, primum æditum ac mystam a morte, acceperit. ut vel eo titulo, Græco velut Itali sancti vita, sic excerpta, haud injucunda, Latinis nobis, ac quorum in Italia Ecclesiæ vertex residet, debet videri.

Digitized by Google

κρίναντες ἑαυτοὺς, εἰ μὴ καθάπερ τροφεῖα καὶ μετὰ τέλος ὀφθεῖεν ἀποδιδόντες αὐτῷ τὰ μετὰ τέλος προσήκοντα, παραχρῆμα πρὸς οἰκοδομὴν κελλίων, καὶ ναοῦ διανίστανται. Καὶ πρῶτα μὲν τὸν τῆς θείας μάρτυρος Βαρβάρας ναὸν ἀτέχνως ἔχοντα, σπουδῇ τελειοῦσι, κόσμον αὐτῷ περιθέντες τὸν κατὰ δύναμιν. Εἶτα καὶ οἰκίσκους ἱκανούς τε καὶ τὸ σχῆμα διαφόρους οἰκοδομοῦσι, πρός τε κοινὴν χρείαν, καὶ τῶν ἐπιξενουμένων ὑποδοχήν. Ἔπειτα καὶ αὐτὸ δὴ τὸ κελλίον, ἐν ᾧπερ ὁ τοῦ μεγάλου τάφος, τῆς προτέρας μεταβάλλουσιν ὄψεως, καὶ εἰς ἱερὸν εὐκτήριον ἐν σταυρικῷ τῷ σχήματι παγκάλως μεταποιοῦσιν· ὥστε πέρας λαβεῖν, τὸ ὑπὸ μακαρίου λεχθὲν, καὶ περὶ τοῦ τόπου δηλαδὴ τούτου, καὶ περὶ τῶν εἰς αὐτὸν εἰς πλῆθος συνερχομένων.

Γυνή τις ἀκινήτους εἶχε τὰς χεῖρας σὺν τοῖς ποσίν· ἅτινα τοῦ μὲν ὅλου σώματος ἀπηρτῆσθαι, καὶ τὴν οἰκείαν σώζειν ἐβλέπετο πῆξιν· ὅσον δὲ πρὸς ἐνέργειαν, ἀλλότρια ἦν, καὶ τὴν ἰδίαν ἕκαστον ἐξηρνεῖτο λειτουργίαν· ὥστε τὸ αὐτὰ ἦκον, θανεῖν ἐκείνην νομίζεσθαι καὶ μὴ ζῆν· καὶ τό γε εἰς προσθήκην τοῦ τοσοῦδε κακοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ λεχθέντος ἤδη βαρύτερον, ὅτι τὸν υἱὸν, ὃν εἰς ἀναψυχὴν ἔμελλεν ἔχειν καὶ τοῦ ἐνδέοντος ἀναπλήρωσιν, αὐτὸς οὗτος δαιμονῶν ὑπῆρχε, καὶ συνεχῶς εἰς γῆν κείμενός τε καὶ σπαραττόμενος.

Ταύτην οἱ προσήκοντες κατὰ γένος τῆς συμφορᾶς ἐλεήσαντες, καὶ οἱονεὶ φόρτον ἄψυχον ὄνῳ ἐπιβιβάσαντες καὶ περικρατοῦντες, πρὸς τὸν νέον Σιλωὰμ τὸν τοῦ μακαρίου Λουκᾶ φέρουσι τάφον, συνεπομένου δηλαδὴ ταύτῃ καὶ τοῦ υἱοῦ· ἔνθα καὶ καταλιπόντες αὐτοὺς, ἐπανήεσαν. Οἷα δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα! Ὑπερεῖδεν αὐτὴν ὁ ἅγιος, καὶ χρόνον ἤδη συχνὸν, τὴν ἴασιν ἀνεβάλλετο. Ἀμέλει καὶ ἡ γυνὴ καμοῦσα τῷ χρόνῳ, καὶ τὴν θεραπείαν ἀπαγορεύσασα, ὑποστρέφειν διενοεῖτο. Ἀλλ' ὢ τῆς ἀποῤῥήτου σου, Χριστὲ, χρηστότητος, καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἀῤῥήτου θαυματουργίας! Ὀλίγῳ πρότερον τῆς τοῦ ἁγίου θήκης πηγῇ παραπλησίως μύρον εὐῶδες ἀποβλυσάσης, ὃ νεωκόρος ἐπιμελὲς θέμενος, καὶ τοῦτο λαβὼν, εἰς μίαν τε τῶν φωταγωγῶν ἐμβαλὼν, τοῦ ἱεροῦ ταύτην ἀπήρτητε τάφου.

Τούτῳ οὖν προσεδρευούσης τῆς γυναικὸς, μεσούσης ἡμέρας, καὶ μηδενὸς ἄλλου, ὅτι μὴ τοῦ παιδὸς αὐτῇ συμπαρόντος· ἠρέμα πρὸς αὐτὴν ἐκεῖνος. Ἀλλ' ἐγὼ, φησὶν, ἀναστὰς, τὸ ἐν τῇ φωταγωγῷ ταύτῃ πιοῦμαι. Ἡ δέ γε μήτηρ ἀπεῖργε τοῦ ἐγχειρήματος, « Μὴ, τέκνον, ὀξὺς ὁ νεωκόρος, λέγουσα, καὶ μήποτε καὶ μαστίξας ἡμᾶς ἀπώσηται. » Οὔ, φησὶν, ἀλλὰ τὸ ἐνθύμημα περανῶ· καὶ ἅμα διανίστατο, καὶ τῆς φωταγωγοῦ δραξάμενος, ἐγχέει τῷ στόματι παραχρῆμα, καὶ τὸ λοιπὸν οὐδὲν ἕτερον ἦν· ἀλλ' ὁ παῖς εὐθὺς ἐκυλίετό τε καὶ ἐσπαράσσετο.

A non bonas arbitrati proles, nisi tanquam alumni, post mortem quoque, congrua a morte obsequia præstare viderentur, statim ad exstruendas cellulas ac templum excitantur. Ac primum quidem, divæ martyris Barbaræ templum minus elaboratum, cito consummant, ornatum adhibentes quam licuit maximum. Tum vero ædiculas sat multas, aliaque ac alia forma ædificant, cum ad fratrum communem usum, tum quibus hospites susciperent. Adhæc cellulam, qua magni illius sepulcrum positum erat, priori mutata specie, in sacrum oratorium in crucis efformant tum figuram pulcherrime commutant : quo finem acciperet, dictum illud a beato viro, de loco pariter, deque iis qui frequenti multitudine eo conventuri essent.

B Quædam femina manibus pariter ac pedibus immobilis erat, ut plane pendere illa a reliquo corpore, ac compagem propriam servare viderentur : quod tamen spectat ad actionem, aliena essent, suumque quodque eorum obsequium negaret : ut quod illorum erat, non vivens putaretur, sed mortua. Accedebat mali tanti cumulo, quin et illo malum gravius, ut quem illa indigentiæ supplementum ac refectionem filium habitura erat, is ipse dæmoniacus esset, ac continue allisus terræ discerperetur.

Ejus calamitatis miserti, qui genere contingebant, ac velut onus inanime imponentes asino, ac manibus tenentes, ad novum Siloe beati Lucæ C sepulcrum adducunt, sequente quoque eam filio : quos illic relinquentes, reversi sunt. Quanta vero Dei judicia? Despexit eam sanctus, atque ad longum satis tempus sanationem differebat. Denique mulier ipsa, mora fatiscens, ac spe curationis abjecta, reverti cogitabat. Enimvero, o arcanam tuam, Christe, bonitatem, ac miraculi in ea patrati ineffabilem præstantiam! Haud diu ante, viri sancti loculus fontis instar suaveolens unguentum (13) scaturierat : quod æditaus sollicite habens, ac accipiens, mittensque in unum quoddam lucernarium vasculum, sacro sepulcro appenderat.

Cum ergo mulier, ipso meridie, nemine præterquam filio præsente, eidem assisteret, ait ille D ad eam submissa voce : At ego surgens, bibam quod in hoc lucernario exsistit. Mater vero deterrebat, ne id ille attentaret : « Ne, inquiens, fili, iracundus est æditaus, ac ne nos forte plagis impositis amandaverit. » Haudquaquam, inquit, sed animi desiderium implebo ; moxque surgens, ac lucernarium capiens, statim ori infundit ; nec hactenus aliud quidquam fuit. Confestim autem cœpit volutari puer ac discerpi. Mater autem. Ac

Fr. Combefisii notæ.

(13) *Suaveolens unguentum*. Miraculum hoc, vice plurium sit. Nec enim ita unguentum manare solet, nisi monstrante Deo, esse ejusmodi sanctorum corpora, ceu fontes quosdam curationum, uti in Nicolao ac aliis μυροβλύτοις facile quisque perspexerit. Erant alia plura subnexa miracula, sed omitto causa brevitatis.

Digitized by Google

ne rogo miraculum levius aures afficiat, sed animo attenti simus, dicetur enim quod gratissimum est.

Mater itaque ceu valde dolens, ac charissimo filio opem ferre desiderio cupiens; O rem novam! O arcanum miraculum! nihil jam manus non habens, aut pedes, uti prius, sed utrisque valde efficax ac valens exhibetur. Nam saliebat pedibus, ac manibus filium fulciebat, erigebatque, jam et ipsum sobrium, atque a dæmonii dira vexatione liberum. Sic mulier duplex beneficium unius horæ momento mirabiliter consecuta, voluptate ac miraculo superantibus, haudquaquam quidnam fieret, quamve pro tanto beneficio gratiam rependeret, habebat. Quapropter alia se præstaturam desperans, ipsa a se domum se recepit.

A Ἡ δὲ μήτηρ καὶ μὴ δράμῃ τὸ θαῦμα τῆς ἀκοῆς, ἀλλὰ προσεκτέον, εἰρήσεται γὰρ ἤδη τὸ χαριέστατον.

Ἡ γοῦν μήτηρ οἷα πάντως ἀλγήσασα, καὶ τῷ φιλτάτῳ βοηθῆσαι προθυμουμένη· ὢ καινοῦ πράγματος, ὢ θαύματος ἀποῤῥήτου· οὐκέτι ἄχειρ, οὐδὲ ἄπους ἦν ὡς τὸ πρότερον, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐνεργὴς ἐδείκνυτο πρὸς ἀμφότερα· τοῖς τε γὰρ ποσὶ ἥλατο, καὶ ταῖς χερσὶν ὑπερείδει, καὶ διανίστη τὸν παῖδα, σώφρονα καὶ αὐτὸν ἤδη, καὶ τοῦ δεινῶς θλίβοντος ἐλεύθερον δαιμονίου. Οὕτω μεγάλης καὶ διπλῆς χάριτος ἡ γυνὴ, μιᾶς ὥρας ἀπολαύσασα παραδόξως, οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ γένοιτο, ἡδονῇ καὶ θαύματι νικωμένη, οὐδέ τινα προσαγαγεῖν εἶχε τοιαύτης χάριτος ἀμοιβήν. Διὸ τῶν ἄλλων ἀπογνοῦσα, οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτῆς ἀπεδίδου. B

ANNO DOMINI CMXLIX.

LEONIS GRAMMATICI

ANNALES.

(*Vide tomum CIX, col. 989, inter scriptores post Theophanem.*)

ANNO DOMINI CMLI.

ANONYMI

VITA S. CLEMENTIS BULGARORUM EPISCOPI.

Exstat in Appendice ad Theophylactum, tom. CXXVI.

CIRCA MEDIUM SÆCULUM X.

MOSES BAR-CEPHA

SYRUS

EPISCOPUS IN BETH-RAMAM ET BETH-CENO, AC CURATOR RERUM SACRARUM IN MOZAL HOC EST SELEUCIA PARTHORUM.

NOTITIA.

(Ex Eusebio Renaudotio in adnotatione ad Liturgiam Mosis Bar-Cepha.)

Mosis Bar-Cepha nomine Liturgia exstat in omnibus prope codicibus Syrorum Jacobitarum, inter quos celeberrima est illius memoria, tanquam insignis ex illorum Ecclesia theologi. Is est cujus opus de Paradiso

Digitized by Google

Latine interpretatus est vir doctissimus Andreas Masius, quæ versio primum typis Plantinianis edita, in Bibliothecam Patrum translata est. Sed quis fuerit aut quando vixerit Moses, neque docuit nos Masius, neque aliunde certo scire potuimus. Vixisse illum diu ante Dionysium Barsalibi perspicuum est cum is in Commentario suo ad quatuor Evangelia et alibi, illius testimonia frequenter referat : ut etiam juniorem fuisse Jacobo Edesseno, et altero Serugensi ex eo probatur, quod illorum sententias referat eodem in opere. Valde autem hallucinatus est Masius, dum illum non longe post Joannem Chrysostomum vixisse existimavit, cum Severum citet, Antiochenum scilicet Monophysitarum præcipuum. Sed gravius adhuc erravit Margarinus Binius, qui ad tempora Julii II et Pauli III illum reduxit, immani anachronismo, cum Moses ille alter Meredinensis fuerit, Mardenus a Masio ejus in Syriacis discipulo perperam appellatus. Nec meliora Possevinus. Sane eum Monophysitam fuisse constat, quales erant, quos honoris et testimonii causa appellat, Severus, Jacobus Edessenus, et alter Serugensis. Illum episcopum fuisse verisimile est, ex Liturgia quæ ipsi tribuitur : neque enim ab aliis quam ab episcopis aut patriarchis compositas aut saltem illis ascriptas liturgias Syri agnoscunt, ut ex Elencho illorum quas interpretati sumus manifestum est. Eum decimo sæculo vixisse scribit Naironus, sed nullam hujus conjecturæ suæ probationem offert.

LECTORI ANDREAS MASIUS.

Mosis hujus historiam plane me nescire fateor, nec de illo quidquam expiscari potuisse in ecclesiasticis, conciliorum, vel sanctorum narrationibus ; quibus ex fontibus, multa chronologis et historiarum scriptoribus non vulgaria haurire sæpe mihi usuvenit. Ac ne ex his quidem illius Commentariis, potui deprehendere vestigium ullum ætatis qua vixerit, nisi quod ut magnum Athanasium et Cyrillum Alexandrinum, ita et D. Chrysostomum, sine splendida ulla honoris Præfatione citat, nominatque *Joan. Monachum*, I lib. c. 1 et c. 10. *Dominum Joannem*, ejusdem libri, cap 7, et libri seu partis III, cap. 5, quibus locis meminit ejus orationum sive sermonum *de occasu mundi, de novo mundo, cur arbor vocata sit scientiæ boni et mali*, et *ad Sitigrium seu Stagirium* : et *contra eos qui putant mundum gubernari a dæmonibus*, 1 lib. cap. 22. Ac proinde his non multo posterior mihi videtur, forte non prorsum inani conjectura cum sæpius divum Mosen dicat, I part., cap. 28. Hos præterea citat scriptores ecclesiasticos et probatos auctores, ut appellat, ejusdem part., cap. 22.

D. Severi orat. 22, de Epithronio, 1 libri, cap, 7 et 11, et alteram ejusdem argumenti, 1 libr., 33. Ejusdem auctoris orat. contra Felicissimum, parte II.

D. Ephraim, sive Ephrem Syri, librum Geneseos sive de rerum ortu, sive Comment. in Genes. 1 lib., c. 1 et c. 9, quem opinor eum esse quo dominum Ephrem paradisi conditionem exsequi ait, 1 lib., cap. 7, et quem etiam quemdam illius commentarium appellat, 1 lib., c. 27.

D .Jacobum Orrohaitam, partis I cap. 14, et partis II c. 2.

D. Jacobi Sarugensis orationem de Adamo ejecto e paradiso, part. I, cap. 20, quam etiam Commentarium appellat, ejusdem partis c. 27. Ejusdem orationes de Christi passione et ascensu, non ita multum ante finem, 1 libri.

D. Jacobi Botnacensis orationem de Adamo ejecto extra paradisum, 1 lib., c. 22.

D. Julii commentarium in Evangelium Joannis.

Philoxeni Mabugæ episcopi sermonem de contemplatione arboris vitæ, I partis c. 8, 19, 22, etc. Ejusdem capitula contra Diodorum, parte III.

MOSIS BAR-CEPHA

EPISCOPI SYRI

COMMENTARIA DE PARADISO

AD IGNATIUM FRATREM.

(Interprete Andrea Masio. — *Critici sacri*, tom. II, p. 387 ed. Amstelodami.)

—

PROŒMIUM.

Posteaquam, sancte frater Ignati, absolvimus, non sine ope divina, Commentarium de sex diebus conditi orbis, minime perfectum quidem illum, neque omni ex parte absolutum, orationibus quinque :

Digitized by Google

accedimus ad tractandum de paradiso, tuæ pietatis voluntate persuasioneque inducti. In qua quidem tractatione ita quoque versabimur, ut et accurata et clara sit oratio : et singula capita inter se distincta particulatimque divisa habeantur, quo facilius lectores omnia intelligant, neque per oblivionem aliquid de sua memoria amittant : quatenus certe Deus verus qui *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* [1], conatus nostros adjuvaturus, nobisque præiturus est, et directurus dictionem nostram. Verba igitur quibus Moses propheta de paradiso dicere ortus est, hæc sunt : *Et plantaverat Dominus Deus paradisum in Eden ab initio : ibique posuit Adamum quem finxerat* [2]. Sed priusquam beati Mosis verba explicemus, pertractanda nobis sunt in hac prima Commentarii nostri parte, viginti septem argumentorum capita in quorum primo agetur : Sitne paradisus res corporata, an vero spiritalis. Secundo, ostendetur quis sit corporatus paradisus, et quis spiritalis. Tertio, probabitur consentaneum esse, ut libri Veteris Testamenti interpretentur non solum rebus ipsis, verum etiam mystice et figurate. Quarto, declarabitur, num de re ipsa corporata, an vero mystico modo paradisus primum sit explicandus. Quinto, dicetur, quo die inter illos sex dies quibus condidit Deus hanc machinam corporatam atque aspectabilem, sit conditus paradisus corporeus. Sexto, aperietur causa ob quam condidit Deus istum corporatum paradisum. Septimo, pervestigabitur, sitne paradisus in cœlo, an in terris. Octavo, expendetur, utrum paradisus sit in hoc terrarum tractu quem nos habemus, an in alio. Nono, probabitur eam terræ regionem in qua paradisus exstat, altiorem eminentioremque esse hac nostra. Decimo, agetur de regno cœlorum, in terrane sit an in cœlo. Undecimo, disseretur, qui differat regnum cœlorum a paradiso. Duodecimo, tractabitur utrum paradisus exsistat intra orbem terrarum habitabilem, an extra eum. Decimo tertio, in qua tandem regione sit paradisus. A Decimo quarto disceptabitur, quomodo homines transmiserint mare Oceanum, venerintque ex ea regione in qua paradisus est, ad hanc quam nos incolimus ; et utrum Adam habitarit apud Hierosolyma, an vero minime. Decimo quinto, disputabitur, quanta pateat paradisi amplitudo. Decimo sexto, quid sit Eden, et cur paradisus sit paradisi vocabulo appellatus. Decimo septimo, investigabitur num arbores et fructus paradisi similes fuerint iis qui in hoc nostro solo proveniunt, an vero ab his diversi. Decimo octavo, ostendetur quis sit modo paradisi usus vel quis etiam post resurrectionem mortuorum futurus. Decimo nono, declarabitur quæ fuerit arbor scientiæ et boni et mali, qua Adamo Deus interdixerat : et quamobrem appellata sit scientiæ boni et mali arbor. B Vicesimo, disputabitur quæ fuerit arbor vitæ, et cur sit vitæ dicta. Vicesimo primo, agetur de illo fluvio qui paradisum irrigabat, et de quatuor fluminibus in quæ ille scindebatur. Vicesimo secundo, dicetur quid futurum fuisset Adamo, si observasset mandatum. Vicesimo tertio, explicabitur quandiu mansissent in paradiso Adamus et Eva, priusquam illinc in regnum cœleste emigraturi fuissent, si obedivissent mandato. Vicesimo quarto, probabitur numero augendos fuisse in paradiso homines, si Adam et Eva obtemperassent legi, neque eos duos solos fuisse inibi mansuros. Vicesimo quinto, disceptabitur, an per venerem commistis corporibus prolem procreaturi fuissent tum Adam Evaque, tum istorum posteri : C an vero sine amplexibus. Vicesimo sexto, declarabitur quomodo voluptatem cepissent in paradiso Adam et Eva, ac reliqui ex ipsis nascituri. Vicesimo septimo agetur de serpente qui Evam adortus decepit. Vicesimo octavo denique, interpretabuntur ea verba, quæ beatus Moses scripta reliquit de paradiso et de iis quæ in paradiso acta sunt non quidem mystice, sed ita ut res ipsæ explicentur.

PARS PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Utrum sit paradisus res corporata, an vero ad intelligentiam mentis pertinens. — De paradiso, de quo B. Moses scripsit his verbis : *Plantaverat Dominus Deus paradisum in Eden ab initio*, scire laborant homines rerum cognitionis cupidi, sitne corporata res, an vero incorporea, atque spiritalis duntaxat, et sola intelligentia spectabilis. Et alii quidem ita ex corporibus constare aiunt, ut nihil habeat quod ad mentem spectet ; alii vero ita ad solam mentem pertinere putant, ut omnino incorporea res sit. Sunt etiam qui duos esse dicant paradisos, alterum corporatum, incorporeum alterum. Sed nos D adversum illos qui plane corporatum faciunt paradisum, tribus utendum rationibus putamus, quarum prima est : Si omnino corporeus est paradisus, corpus solum Adæ in ipso oblectabatur : anima vero non item. Nam corporata res non potest animum, qui spiritus est, afficere voluptate, quo fiet ut fraudis reus videri Deus possit, quippe qui quasi oblectandi Adæ gratia paradisum condiderit, et tamen non totum Adamum, sed alteram duntaxat ejus partem quæ corpore constabat, voluptate imbuerit ; alteram vero, animum scilicet voluptatis expertem reliquerit. Secunda ratio hæc est, si plane corporatus est paradisus, consequens est

[1] Joan. I, 9. [2] Gen. II, 8

Digitized by Google

ut sacra Veteris Testamenti scripta vacua sint mysticis sensis, id quod falsum esse capite tertio, volente Deo, commonstrabimus. Tertia ratio est, si paradisus nihil est nisi res corporea, conficitur eos sacrarum rerum doctores mentitos esse, qui incorporeæ ipsum etiam naturæ esse prodiderunt. Conficitur igitur ex iis quæ jam dicta sunt, paradisum haud ita corporatum esse, ut incorporei nihil habeat. Rursus eos qui ad mentis intelligentiam duntaxat pertinere aiunt paradisum, atque omnino incorporeum esse, sex istis oppugnamus argumentis. Primo, prorsus nullo affecisset voluptatis sensu Adæ corpus, sed solum animam, atque hac ratione nuper quoque usi sumus. Deinde falsa essent quæ de paradiso exstant Mosis dicta, rem corporatam notantia : cujusmodi sunt, quod plantaverat Dominus Deus paradisum in Eden ab initio; quod posuit illic Adamum quem finxerat, quod procreavit e terra omnem arborem visu expetibilem, atque in cibum idoneam, et arborem scientiæ boni et mali; quod sumpserint Adam et Eva folia ficulnea, fecerintque sibi subligacula; quod sese occultarint inter paradisi arbores, et quæ sunt alia hujus generis a Mose prodita de paradiso. Tertio, nisi habuisset paradisus res etiam corporatas in se, qui potuissent ex ipso affluere aquæ ad irrigandas terras, et ad usus humanos accommodæ? Quarto, ex iis quæ Moses Spiritu sancto afflatus scripta reliquit, certum est Adamum corpus habuisse ex luto compactum, idque collocatum fuisse a Deo in paradiso; erat ergo et locus ille in quo id corpus insistebat, corporeus. Quinto, necessum est corporatum esse paradisum, quod Enoch et Elias in eo manent, ut affirmat dominus Ephrem in eo opere, quod librum Geneseos, hoc est, de rerum ortu interpretatur, et in iis etiam sermonibus quos de paradiso conscripsit. Illi enim viri, cum corporati sint (ut qui vitæ hujus vinculis adhuc sunt colligati), consentaneum est ut in corporalibus quoque locis maneant. Sexto denique, exstat doctorum virorum auctoritas, fide dignissimorum, qua corporatum esse paradisum affirmatur. Recte igitur colligimus falsum esse illud, paradisum sub solam mentis intelligentiam cadere, atque plane ex earum rerum esse numero quæ incorporeæ sunt. Denique iis qui duos censent esse paradisos, alterum corporatum, incorporeum alterum, objicimus Mosen qui non in duobus paradisis, sed in uno collocatum Adamum; neque rursus e duobus, sed in uno ejectum a Deo scripsit. Ad hoc, Dominus noster Christus non duos paradisos, sed unicum promittebat latroni inquiens : *Hodie mecum eris in paradiso* [3]. Neque sane consentaneum est, ut ejuscemodi dictis, scriptisque oraculis fidem abrogemus; iis vero quæ neque dicta neque scripta exstant in sacris Libris, adhibeamus. Non igitur duo, sed unicus est paradisus. Atque hæc hactenus a nobis sunt contra tres illas hominum de paradiso diversas opiniones; nostra vero sententia est unum esse paradisum, non duos; cumque unum paradisum duplicis esse conditionis : corporeæ et incorporeæ, sive et ejus quæ sensu, et ejus quæ ratione intelligentiaque mentis percipitur; quæ quidem nostra sententia his argumentis potest demonstrari : Adam ex anima et corpore compositus erat, ergo et paradisum, qui pro illo oblectando conditus fuerat, duplicis item conditionis esse oportebat, ut qua esset corporeus, corpus : qua vero incorporeus, animum Adæ recrearet. Deinde beatum Ephrem duplici interpretatione exposuit librum Mosis prophetæ; quarum altera mystica est, atque arcana eruit sensa; altera res ipsas pertractat a Mose descriptas. Sed et divus Cyrillus, legales etiam cæremonias, etsi re ipsa celebrabantur, mysticum tamen quid atque arcanum continuisse testatus est. Præterea venerandi sacrarum rerum doctores partim de corporeo, alii de incorporeo paradiso sunt locuti; nec sane abs re alterutri, cum ille utriusque fuerit conditionis. Mystice enim de paradiso agit Gregorius Theologus in ea oratione quam de Christi Natalibus composuit, ubi Adamum ait colonum fuisse in paradiso, plantarum immortalium, nempe ipsarum divinarum notionum et simpliciorum et perfectorum; item arborem, fuisse meditationem animi, quantum ipse certe meditetur. Mystice item Gregorius Nyssenus in Commentario de homine, cap. 20 et 21. Similiter Philoxenus Mabugensis in sermone de meditatione quæ circa arborem vitæ versatur; ait enim arcana censa mentisque meditationes de paradiso haberi. Denique Dominus Jocobus Orrohaita eo sermone quem de Theologia edidit, ait Mosen figurate locutum esse de paradiso. Rursus de corporeo paradiso scripsit dominus Jeannes in oratione cui titulum fecit : *Cur arbor illa appellata sit arbor scientiæ boni et mali, et quid sibi velit illud Christi :* « Hodie mecum eris in paradiso, » multis enim illud astruit argumentis corporeum exstitisse paradisum : inter alia inquiens, Adami oculis aspectum, auribus auditum, animo denique observatum esse paradisum, et hujusmodi alia. Similiter dominus Severus oratione 22, de Epithronio, conficit corporeum fuisse paradisum, dum etiam ipse affirmat Adamum oculis illum intuitum esse, auribusque audivisse. Nam audivit, inquit, illa Dei ad se verba : *De omni arbore quæ in paradiso exstat, vesceris, præter arborem cognitionis boni et mali* [4] : et intueri igitur hanc potuit, vesci vero prohibebatur. Gregorius rursus Theologus, in oratione de patientia, ad hunc modum de paradiso corporeo loquitur : « Lignum adversus lignum; crucis, adversus lignum scientiæ boni et mali. » Est igitur consentaneum ut utrumque aut corporatum lignum fuerit, aut utrumque corporis expers, atque sub intelligentiam

[3] Luc. XXIII 43. [4] Gen. II, 16, 17.

Digitized by Google

Digitized by Google

quantur absurda necessum est. Primo enim Vetus Testamentum nihil nisi meras nudasque continebit historias : carebitque prorsus mysticis sancti Spiritus sensis, deinde obfirmabitur Manetis et Marcionis sententia, qui dicebant Vetus Testamentum nequaquam ab auctore Dei Christi Patre esse. Præterea nisi in illo recondita fuerint arcana sensa, unde potuere prisci patres, prophetæ, aliique sancti viri intelligere Christum olim venturum ; ex eaque re tanto affici gaudio? Denique si ita cum illis hæreticis sentimus, profecto in Judaismum incidimus ; quippe Judæi, ut qui Spiritus sancti expertes sunt, alia quam corporalia crassaque sensa nulla amplectuntur. Verum enimvero arcanis etiam modis atque mysticis explicandos esse sacros Libros, ex iis conficitur quæ modo subjicimus. Si enim quod capiendi Judæi, inque exsilium ducendi, quodque rursus liberandi reducendique in patriam essent ; quæ reipsa contingentes figuræ fuerunt : jussi sunt divini vates figuris atque typis quibusdam prædicere, quo videlicet Dei providentia jam tum agnosceretur : sicut apud Ezechielem de sumendo latere, de dividendis barbæ et capitis pilis et cubando in lateribus, videre est[6]; item apud Isaiam de amictu sacci, deque nudando corpore[7]; præterea apud Jeremiam de jugo et vinculis[8]; denique apud Oseam de ducenda uxore adultera et meretrice[9]; atque ita de aliis plurimis quæ nunc non est operæ pretium percensere : quanto magis consentaneum putabimus, in lege atque prophetis mystice figurateque illa admiranda atque præcellentissima neque unquam satis laudanda opera quæ Verbum Dei Christus, dum in carne versatur, patravit, quæque nobis in mundo illo sempiterno, cujus spe certissima fruimur, eventura promisit, esse prænuntiata! Ad hoc, tabernaculum illud exiguo duraturum tempore, quo ornatu corporeo esset exstruendum a Mose, non ante in ipso monte mysticis modis ipsi ostenderat Deus! Sane eo spectant verba illa quæ, postquam ille descendisset de monte, ad ipsum hic faciebat, inquiens : *Videto ac facito omnia ad id exemplar quod tibi in monte ostendi*[10]. Quid Gedeonis vellus[11]? Quid Elisæi hydria[12]? annon præter ipsas res quæ agebantur, alia etiam seclusa in ipsis erant sensa? quid triticum, palea, ventilabrum, quæ commemorat Joannes Baptista[13]? num pro ipsis rebus sunt accipienda, ac non potius arcanum quid per ea significare ille volebat? quin ipse etiam Dominus noster ait Abrahamum optavisse ut videret diem ipsius, ac vidisse gavisumque esse[14]; quem tamen aliter prospicere non potuit ille, quam per typum ac mysteria, quale illud fuit quod filium suum immolare jubebatur[15], ea enim victima Christi diem figurate ostendebat. Præterea Mosis serpentem æneum quem in deserto suspendit ob oculos populi[16], idem Christus interpretatur mystice de sua cruce, dum ait : *Quemadmodum in altum sustulit Moses serpentem in solitudine, ita exaltabitur Filius hominis*[17]. Rursum aquæ illæ de quibus cum Samaritana muliere colloquens ait : *Aquæ quas ego do ei, fient in ipso fontes scaturientes in vitam æternam*[18], nequaquam profecto corporatæ aquæ, sed mysticæ fuerunt. Denique Paulus quoque apostolus arcano sensu interpretatur duas Abrahæ uxores, Saram et Agarem, duorum inquiens testamentorum illas esse figuras[19]. Similiter petram illam quæ comitabatur Israelitas, profundebatque illis aquas in potum, figurate explicat quando ait[20], eam petram fuisse Christum. Ex his igitur omnibus colligere est, Veteris Testamenti libros non modo de rebus ipsis, verum etiam mystice ac figurate atque reconditioribus modis interpretari debere.

CAPUT IV.

Utra expositione mystica ne an historica sit primum interpretandus paradisus. — Igitur cum duplicis sit conditionis paradisus, consentaneum etiam est ut duplici modo interpretetur, mystice et corporate : hoc est, ut tum res ipsæ pertractentur, tum ex rebus notiones aliæ quasi per figuram intelligantur; cæterum illa interpretatio cum fundamento et parietibus recte conferatur. Cum igitur tunc demum muri immobiles consistant ubi fundamenta sunt firma, ac proinde hæc prius jacta esse quam illi exstruantur oporteat, tametsi parietes, eaque quæ paratus ædium forma, prius in animo atque cogitatione a nobis versentur quam fundamenta; congruum quoque est, ut de rebus ipsis interpretatio prior constituatur; quo, hac deinde ceu fundamento, mystica illa sustentetur nitaturque.

CAPUT V.

Quotidie inter illos sex dies quibus condidit Deus hanc aspectabilem machinam sit conditus atque consitus paradisus. — Cæterum Moses scribit, sex diebus creavisse Deum hanc machinam aspectabilem. Primo enim condidisse cœlum, terram, lucem; secundo, æthera sive firmamentum ; tertio, arbores, herbas, semina ; quarto, solem, lunam, stellasque cæteras; quinto, aves aera peragrantes, et pisces per mare natantes, ac humi quoque repentes animantes : sexto, feras, mansuetasque bestias, necnon Adamum et Evam. At paradisum esse quidem a Deo consitum commemorat, sed non quoto die : nos tamen tertio et conditum, et consitum esse ex iis verbis quæ de ipso apud Mosem habentur, intelligimus : ait enim dixisse Deum die tertio : Producat terra herbas germinantes, seminisque feraces in suo genere[21]. Nec non arbores

[6] Ezech. iv, 3. [7] Isa. xx, 2. [8] Jerem. xxvii, 2. [9] Osee i, 1. [10] Exod. xxv, 40. [11] Judic. vi, 37 seqq. [12] IV Reg. iv, 1 seqq. [13] Matth. iii, 12. [14] Joan. viii, 56. [15] Gen. xxii, 2. [16] Num xxi. 9. [17] Joan. iii, 14. [18] Joan. iv, 14. [19] Galat. iv, 24. [20] I Cor. x, 4. [21] Gen. i 11.

Digitized by Google

...sui quæque generis, etc. Paradisus A itaque ante Adamum conditus est et veluti sponso thalamus a Deo præparatus atque instructus. Nam quod Moses paradisi conditi mentionem post creatum Adamum facit, ideo fit, quod ad nondum satis explicatam de paradiso consito narrationem sibi revertendum, eamque absolvendam putavit, non autem quasi ille post conditum Adamum factus sit.

CAPUT VI.

Quam ob causam condiderit Deus paradisum compertum. — Neque vero dubium est quin et collocandi et voluptate alliciendi Adami gratia Deus paradisum condiderit, ut qui illum sibi majore cura studioque prosequendum duxit, quam ullam rerum cæterarum quæ super terram essent. B Igitur quemadmodum impensiore ipsum honore quam alias res a se creatas affecerat, sic suis ipse manibus, atque ad suam imaginem illum condere, et paradiso veluti domicilio præ cæteris honorare voluit. Itaque locum ei destinavit et consuevit ornatissimum, magnificentissimum, voluptuosissimum, et ob summam elegantiam pulchritudinemque maxime expetibilem, in quo ille versaretur habitaretque; neque permisit ut cæterorum more animantium, quæ ratione vacant, terram depasceret.

CAPUT VII.

De paradiso, super terram, an in cœlo exsistat. — Sunt qui in cœlo paradisum esse putent, eo quod divus Paulus apostolus de seipso dicat, C raptum se fuisse in tertium cœlum, et in paradisum [12]; neque enim hoc adjecturum fuisse, nisi in cœlo esset paradisus. Verum nos ad ea respondemus, duo fuisse visa illa in quæ Paulus raptus est; non unicum, cum ipsus dicat: *Veniam ad visa atque ad patefactiones Domini* [13]; non autem ad visum et ad patefactionem. Neque vero desunt etiam nobis Scripturæ loci quibus convincamus diversas fuisse duas illas patefactiones; et priore quidem in cœlum, altera vero in paradisum fuisse sublatum Paulum. Nos igitur super terram esse paradisum statuimus, idque his argumentis: *Consevit*, inquit, *Dominus Deus paradisum in Eden ab initio* [14]; sive pridem: Eden vero locum vo- D casse videtur, non qui supra cœlum esset, sed in terris. Præterea idem Moses affirmat quatuor flumina e paradiso profluxisse, Tigridem, Euphratem, Gihonem, et Phisonem: quæ si e cœlo delapsa essent, excavassent utique atque vasto hiatu ipsam terram aperuissent, quippe quæ sustinere nequivisset molem tantam, quanta aquæ ex loco tam sublimi præcipites (et quidem dies noctesque continuato cursu) absque ulla intermissione ipsam pressissent. quare e terra promanasse illa flumina necesse est, et proinde paradisum quoque terrestrem fuisse. Ad hæc Dominus noster ait ad latronem: Profecto dico tibi, *Hodie eris mecum in paradiso* [15]. Non autem dixit in cœlo, quia neque ipsa Domini anima (simul atque a corpore dissociata est) cœlum conscendit, sed die tertio rursum corpus subiit neque latro quoque eo die in cœlum potuit evadere, cum dicat Christus neminem conscendisse in cœlum præter eum qui descendisset de cœlo, Filium hominis, qui esset in cœlo [16]. Fuit igitur paradisus, non in cœlo, sed in terris. Insuper corporatæ arbores, quales revera in paradiso exstabant ex ligno concretæ, e terra satæ pullulant, non autem supra cœlum nascuntur. Denique Patrum auctoritate, cui fides negari non potest, satis comprobatur terrestrem fuisse paradisum. Nam dominus Joannes in ea oratione qua disserit cur arbor illa sit vocata scientiæ boni et mali, scribit in hanc sententiam: Si regnum cœli promisit nobis Dominus noster, latronem vero in paradisum modo subvexit, sane conficitur non satisfecisse ipsum latroni. Item dominus Severus, oratione 22, de Epitronio sic scribit: Ea quæ nobis promissa sunt, ipsum sunt cœli regnum; non autem quæ in paradiso percipiatur voluptas. Aliud igitur paradisum, aliud regnum cœleste esse, palam faciunt hi Patres. Postremo Ephrem, in eo libro, quo paradisi conditionem exsequitur, diserte asserit terrestrem esse. Igitur perspicuum est in terris esse paradisum, non in cœlo.

CAPUT VIII.

Utrum paradisus in hoc terrarum tractu quem nos incolimus exsisteret, an in alio quopiam. — Jam vero posteaquam ostendimus in terris fuisse paradisum, indagandum nobis superest, an in his terrarum regionibus quas nos mortales habemus, an in aliis quibusdam exstiterit. Cæterum statuimus terram unam omnino esse, atque unius universam ejusdemque naturæ; eamque terram in qua paradisus exsistebat, diversam quidem esse ab hac nostra, verum non natura ipsaque sui materia, sed raritate et densitudine. Dividamus igitur terram in duas maximas partes, quarum altera paradisi terra, altera extra paradisum vocetur: illa subtilis, sincera, pura, hæc quæ a nobis colitur, crassa, materiata, impura, confusa sit. Jam vero concipito animo tuo hasce quatuor res: cœlum superius illud spiritibus angelisque frequentatum; deinde quod illo inferius est, firmamentumque a nobis vocari solet; postea eam terram quæ paradisi est; demum eam terram quæ est extra paradisum: deinde ita existimata, quemadmodum id quod firmamentum vocari diximus, præcellentia quadam subtilitatis cœlo illi sublimiori spiritibusque dicato cedit; ac rursum eadem paradisum superat et crassiorem et magis materiatum; ita et paradisum dignitate puritateque inferiorem quidem esse firmamento; sed terra, quæ extra ipsum est, præstantiorem. Fit itaque ut cœlum

[12] II Cor. XII, 2. [13] ibid. 1. [14] Gen. II, 8. [15] Luc XXIII, 43. [16] Joan. III, 13.

Digitized by Google

illud beatorum spirituum domicilium præcellentius sit firmamento; firmamentum, paradiso; paradisus ea terra quam nos habitamus. Est igitur alia paradisi terra, alia hæc nostra; sed ita, ut non natura, verum materiæ subtilitate excellentiaque differant. Sed potest id etiam hoc argumento a rerum natura petito demonstrari. Conditus enim Adamus non in hoc crasso densæque pleno materiæ loco qui extra paradisum est, collocatus a Deo est, nondum enim deliquerat atque peccarat; neque rursus positus est in illis præcellentibus locis, cœlo vel firmamento, nihil enim adhuc boni patrarat : sed quod consentaneum erat, collocavit ipsum Deus in eo loco qui inter utrosque illos medio se habebat modo; hoc est, paradiso : hic enim ut non tam purus putusque est quam firmamentum, ita rursus non tam crassa coactaque materie constat, atque hæc nostra quæ extra paradisum est, terra. Et vero, eo consilio videtur ejusmodi medio loco ab opifice Deo ille positus esse, ut si morigerus observaret jussa, subveheretur in firmamentum locum præcellentiorem purioremque paradiso : sin autem mandatis non pareret, sed delinqueret, atque ab ea quam sibi suus effector imperavisset, lege deflecteret, conjiceretur in hanc exsecrabilem, crassam ac densam terram quam nos extra paradisum nunc habitamus. Quin paradisum fuisse medio loco testatur etiam Philoxenus Mabugæ episcopus in eo sermone quem de contemplatione arboris vitæ conscripsit his verbis : Sic consitus a Deo paradisus est, ut medium occupet locum; quidquid enim superius est, aut cœlum est aut cœlo consentaneum : rursum quidquid inferius, vel terra est vel ad terram pertinet. Quippe qualis erat conditio compositioque hominis, talem oportebat esse et locum in quo erat ille ponendus; illa vero ejus erat modi, ut in hominis esset posita arbitrio et boni et mali electio : jam vero qui sic se habet, is inter utrumque medius est, nec ex bono totus, nec rursum totus ex malo conflatus, sed pro suopte arbitrio ad utrumvis juxta se habens. At ea quidem erat Adæ conditio, eademque cognitio arboris boni et mali : quare et ejusmodi erat quoque paradisi ratio in medio scilicet collocati, ut supra ipsum essent corporaturæ materiæque expertes spiritus qui sola ratione intelliguntur, et quidquid extra omnem compositionem est : infra vero illum bestiæ et pecudes, cæteraque ratione carentia. Ipse vero paradisus inter hæc et illa medius maneret atque hac ratione cum hominis constitutione congrueret, qui et ipse ex anima simul et corpore constabat. Hactenus ille. Animadvertis igitur doctorem istum perspicua ratione ostendisse paradisum in medio esse positum; neque tam subtili tenuitate dotatum quam ea quæ supra ipsum exsistunt, neque rursus ea crassitudine materiæ qua illa composita sunt quæ infra ipsum habentur. Non ergo in hac quam nos habitamus terra paradisus exstitit, sed in alia; non quidem ipsa sua natura differente, sed tenuitate genuinaque puritate. Ait enim : Objiciat nobis hic aliquis fieri non posse (cum terra omnis unius ejusdemque naturæ sit atque essentiæ) ut altera ejus pars subtilis, pura, sincera; altera vero crassa, impura, mista, confusaque esse queat. Sed nos respondemus, fieri omnino id posse : quippe in aquis quæ sunt ejusdem essentiæ omnes, alias tamen limpidas, alias turbidas; quasdam dulces potuque suaves; alias amaras, atque in potum ineptas : item in aere, alium crassum densumque, alium liquidum, naturalique temperatum puritate; rursus alium salubri atque amœna temperie, alium noxia intemperie ingratoque odore experimur : denique ipsa etiam corporis nostri membra omnia quidem, unius atque ejusdem naturæ esse nemo negaverit; et tamen oculus lucidus est atque liquidus, manus vero crassa et materiata compage constat; itaque et in terræ partibus idem usu venit, ut scilicet altera esset pura puta et omnis excrementi vacua, ac tenuis subtilisque, qualis erat illa paradisi; altera vero crassa, mista, excrementosa, cujusmodi est hæc quæ extra paradisum a nobis habetur. Nam et in oleo hoc ipsum deprehendis et in vino : etsi enim unis etiam hæc constent essentiis, tamen partium aliæ liquidiores defecatioresque ac veluti magis percolatæ, quales sunt a fundo remotiores, aliæ rursus turbidiores, feculentioresque atque omnino impuriores esse cernuntur; eæ nempe quæ a fundo propius absunt.

CAPUT IX.

Eam terra in qua est paradisus hac nostra sublimiorem esse. — Illud insuper asserimus, eam terram in qua est paradisus altiorem multo sublimioremque exsistere hac quam nos colimus; id enim ita se habere, indicio sunt quatuor illa grandia flumina quæ, orta, in paradisi terra per hanc nostram ab illa diversam feruntur. Nisi enim illa terra altior exstaret, fieri non posset, ut ea flumina illinc præcipiti cursu sub mare magnum delata, tandem per hanc a nobis cultam regionem erumpentia spargerentur. Certum igitur est, ea flumina, quia e sublimi loco promanant, ipsa sua præcipiti fluxione coacta strictaque, et proinde cum impetu delata sub terram et magnum mare rapi, atque ob ipsum eum impetum, quo sunt delapsa, rursus prosilire in hac nostra terra, per eamque fluere. Nam quatuor illa flumina (Tigrim, inquam, Euphratem, Gihonem, et Phisonem) sub mare ferri, atque in hac demum quam nos habitamus terra prodire, testatur etiam dominus Ephræm Commentariis in Genesim; et cum eo alii. Clarum igitur ex his est, eam terram in qua situs est paradisus multo eminentiorem sublimioremque esse hac quam nos occupamus.

CAPUT X.

De regno cœlesti in quo justi voluptate afficientur, sitne in terris an supra cœlum. — Regnum porro cœleste illud quod justorum deliciis destinatum est

Digitized by Google

posteaquam revixerint mortales, ut ait Dominus noster, non esse in terris, sed supra cœlum (hoc est, supra firmamentum), quod proxime supra nos est, multis argumentis comprobatur. Primo enim ipsum vocabulum hoc arguit, quo cœleste regnum, non terrestre a Domino appellatum est : deinde idem ille Dominus dixit *Vado parare vobis locum* [27]. Et : *Ubi ego sum, illic et minister meus erit.* Jam vero dubium nullum est, quin Christus vere in cœlum conscenderit. Præterea divus Paulus scribit in hæc verba : *Vos autem accessistis ad montem Sion, et ad civitatem Dei vivi, ad Jerusalem quæ est in cœlo, et ad cœtus myriadum angelorum atque ad Ecclesiam primogenitorum qui scripti sunt in cœlo* [28]. Et alibi : *Scimus enim quod quamvis domus hæc nostra quæ in terris est*, corpus nempe, *dissolvatur, structuram tamen habeamus quæ a Deo est, domum non constructam manibus in cœlo sempiternam* [29]. Ad hoc Joannes monachus, sermone priore quem de mundo novo scripsit, sic ait : Enimvero regnum illud cœleste Christi, non erat sub firmamento, sed supra cœlum, ubi potestatum ordines exsistunt. Liquet igitur cœleste regnum in quo beati voluptate fruentur postquam revixerint, supra cœlum (hoc est firmamentum) id quod supra nos apparet, positum esse.

CAPUT XI.

Aliud esse regnum cœleste, aliud paradisum. — Est vero inter cœleste regnum et paradisum magna admodum differentia atque diversitas. Nam regnum cœleste supra cœli firmamentum est, at paradisus sub firmamento in terris : ad hoc, regnum cœleste spiritale est; paradisus vero et ad corpus et ad spiritum spectat, ut superius comprobavimus. Deinde cœlestis regni voluptas ea est quæ ex Deo cum beatis angelis capitur; paradisi vero deliciæ ex arboribus amœnis atque desiderabilibus, nec non ex ingenti illo flumine habentur. Præterea regnum cœleste *nec oculus vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis ascendit*, ut apostolorum princeps Paulus ait [30]; sed paradisus et Adæ et Evæ oculis aspectus est, auribusque auditus, et subiit in ipsorum animos. Insuper cum in lege, tum in Evangelio distinguuntur : in lege enim beatus Moses in eo libro quem Genesim (hoc est, *de rerum ortu*) vocamus, de paradiso locutus est, eumque suis notis descripsit; de cœli autem regno non verbum quidem fecit. Rursus in Evangelio Dominus noster, ejusque discipuli et Joannes Baptista concionantes, adhortati sunt mortales ad pœnitentiam, quia in propinquo esset regnum cœleste [31]; sed paradisum esse vicinum non dixere. Denique hoc quoque inter illa discrimen est, quod post resurrectionem conscensuri sint justi ad cœleste regnum, atque illic in summa voluptate acturi, juxta verax Domini promissum; in paradisum vero post resurrectionem nemo ingredietur, sed mansurus est ille cultoribus vacuus. Postremo diversa inter se esse regnum cœli et paradisum, affirmant etiam doctores, quos honoris causa nomino : dominus Joannes quidem in ea oratione, cui titulus est, Cur arbor illa scientiæ boni et mali appellata sit; et quid sibi velit illud Christi ad latronem, *Hodie mecum eris in paradiso* [32] : Severus vero, oratione 22 Epithronii, ut superius (2) ostendimus.

CAPUT XII.

Utrum in hoc terrarum orbe quem mortales habitant an extra eum sit paradisus. — Philosophorum profanorum, imo nonnullorum etiam ecclesiasticorum doctorum sententia est, elementa ipsa alterum in altero esse, atque alterum ab altero circumdari : terram enim ab ipsa aqua, aquam ab aere, aerem ab igne contineri (de qua re nos quoque dilucide egimus in eo libro quem de sex diebus conscripsimus), et proinde existimant mare Oceanum totam ambire terram, non secus atque coronam caput, aut cingulum lumbos; ita ut ab extrema Oceani parte nulla prorsus terra sit, sed aer ei oræ ex omni regione circumfusus. At alii opinantur, amplecti quidem mare Oceanum hunc habitabilem orbem, quantus est, ut corona caput, vel zona corpus cingit; et tamen ultra extremam illam Oceani oram superesse eam terram, in qua consitus fuit paradisus. Itaque putant hi paradisum extra hunc a mortalibus frequentatum orbem exstitisse; quod sane suis argumentis posse comprobari videtur. Nemo enim unquam regulorum eo profectus paradisum conspexit : qui si intra eam mundi partem quæ ab hominibus habitatur positus esset, procul dubio reges qui id facere potuissent visum eum ivissent : a qua re tamen omnes adhuc, ob eam ut videtur quam modo dixi causam, abstinuere. Ait enim, qui in hac sunt sententia, aiunt mare illud quod inter hanc nostram et illam terram interfluit, innavigabile esse, ideoque neminem regum illuc trajecisse. Alii vero illi qui elementa ambiri alterum ab altero, atque Oceani aquas universam omnino circumdare terram putant, ut nullum supersit solum ultra mare, paradisum intra mare quidem positum esse aiunt, verum ob montes difficillimos et penitus invios qui inter illum et nos exsistunt, neminem mortalium illuc accessisse. Conficitur itaque ex his, paradisum extra eum terræ orbem quem homines colimus, situm esse.

CAPUT XIII.

In qua mundi regione positus sit paradisus. — Sed quærat aliquis, in quanam mundi regione positus sit paradisus : versus Orientem, an Occidentem, ad Meridiem, an Septentrionem? Huic

[27] Joan. XIV, 2. [28] Hebr. XII, 22, 23. [29] II Cor. V, 1. [30] I Cor. II, 9. [31] Matth. III, 1. [32] Luc. XXIII, 43.

(2) *Supra cap.* 7 sub finem.

Digitized by Google

respondemus, Basilium quidem et ejus fratrem A Gregorium Nyssenum, atque præter hos dominum Severum, compluresque alios opinari paradisum ad Orientalem terræ regionem exstare. Basilius enim sermone super illud Pauli [33], *In omni re gratias agite*, ad hunc modum scribit : « Ideo ad Orientem versi inter orandum stetimus, ut oculos nostros ad contemplandum paradisum assuefaceremus, eoque locum nostrum pristinum requireremus. Gregorius vero Nyssenus, sermone quem in Orationem Dominicam composuit, sic ait : Convertimus nos ad Orientem, non ideo modo quod illic Deus sit aspectabilis, qui ubique est, neque ullo particulari loco omnino continetur cum omnem ex æquo occupet, sed quia locus noster pristinus in Oriente est : de ea vita loquor quam B in paradiso agitabamus, ex quo deinde excidimus ; conservat enim Deus paradisum in Eden, in Oriente. Cum igitur ad Orientem dirigimus oculorum nostrorum aciem, atque casum (3) nostrum quo ex beatissimis illis locis excidimus, revocamus in animos nostros, merito hanc tuam precationem tibi offerimus, etc. Denique dominus Severus, oratione qua disserit cur versi ad Orientem adoremus, hæc prodidit : Quia paradisus in Oriente est, et illinc sumus egressi, atque ad locum nostrum antiquum reverti speramus, etc. Sunt etiam qui hinc constare existiment, paradisum in Oriente esse, quia qui templa aut ædes construere volunt ad Orientem spectantia, ita describunt, ut ad solem in mense C Nisan Orientem obversa sit fabrica, nimirum quia illo mense sol supra paradisi locum oriatur. Et horum alii quidem diem decimum quintum mensis Nisan observant, quasi eo solis radii recte ex orientalibus fenestris prosiliant; alii vero quartum, eoque id fieri putant, quod sol eo sit die creatus, et cursum suum occeperit. Verum Ephræm dicit paradisum universam ambire terram, atque ultra Oceanum ita positum esse ut totum terrarum orbem ab omni circumdet regione, non aliter atque lunæ orbis lunam cingit. Sunt autem hæc ejus fere verba, quibus in ea sua disputatione utitur : Quia procul extra conspectum dissitus est paradisus, neque tam acuta inest oculis nostris acies, ut illum assequi possimus; si de ipso periculum D facere velis, facile contuleris cum circulo lunam ambiente, atque ita intellectu comprehenderis : nam ita ille et mare et terram intra se complectitur.

CAPUT XIV.

Quomodo trajecerint primi parentes ex paradisi terra in hanc terram. Et habitaritne Adamus in regione Hierosolymorum, annon. — Quidam eorum doctorum, qui censent paradisum ultra Oceanum esse positum, dixere primos homines ex illa paradiso affini terra in hanc nostram per vadosum mare pedibus commeasse, cum essent staturæ procerissimæ ; atque hoc tum ex Athanasio tum e Cyrillo comprobare nituntur, qui inter alia scribunt, habitationem primam post paradisum fuisse Adamo in Judæa : præterea ipsum, posteaquam per plurimas regiones vagatus in aliis atque aliis habitasset locis, tandem sub vitæ finem venisse in montem Jebus, ibique sepultum esse; certum est autem Jebus esse Jerusalem. Et vero dominus Jacobus Orrohaita tradit etiam Noam illic habitasse, atque in regione Sodomorum plantasse illas cedros ex quibus arcam construxit : quam arcam cum esset una cum liberis suis conscensurus impendente diluvio, secum in eam intulisse ossa Adami, eaque deinde post diluvium arca egressum, suis filiis distribuisse, prout orbem terrarum inter illos habitandum partiebatur. Verbi gratia : Calvariam Adami dedisse primogenito suo Sem, et terram assignasse ei Judæam, atque ita posteritatem Sem, cum ei Judæam ceu suam hæreditatem venisset, illam Adæ Calvariam quæ sibi illius ossibus ex paterna distributione obvenerat, in Adæ sepulcro quod alioqui jam tum illic exstabat, reposuisse. Sed alii existimant, inde ex quo deliquerat Adamus, eque paradiso fuerat eliminatus : usque ad diluvium, mortales omnes mansisse in ea terra quæ trans Oceanum circum paradisum exstabat : hanc vero quam nos jam habemus terram ad id usque tempus vacuam prorsus hominum fuisse desertamque ; illosque omnes diluvio obrutos propter vitæ impuritatem periisse, uno Noa viro justo cum tribus liberis atque conjugibus superstite, ut reliqui tum fuerint soli octo mortales. Cæterum Noam cedros in illa quæ ultra Oceanum est terra sevisse, atque ex illis arcam illic struxisse ; eaque vectos octo illos homines, cum a diluvio servati essent, ex illa paradisi regione in hanc nostram pervenisse : non autem pedibus maris vadum transmisisse. Qui hanc sententiam tuentur, Ephræm auctorem laudant, qui in suis Commentariis sic scriptum reliquit : « Et ejecit eum ex eo (paradisum intellige) assignavitque ipsi non procul ab eo. Benignitas atque gratia scopus est perpetuus Deo ; ejus etiam rei apud inferos vestigia exstant. Habitationem dederat ipsi in paradiso, sed prævaricatus est : rursus ergo extrusit paradiso, sed in propinquo collocavit. Sed et hic perditissimi homines deliquerunt, et qui juxta paradisum habitarent, indigni evaserunt : arcæ igitur imperavit, ea in Armeniam illos portavit. » Hactenus Ephræm. Quæ si sic se habent, verumque est, Adæ Calvariam in Jebus (hoc est, Jerusalem) sepultam, et Christi crucem in eam defixam fuisse : certum quoque erit, Noam asportasse ossa Adami ex altera illa terra, eum-

[33] I Thess. v, 18.

(3) Alias *exitum*.

que, ubi in hanc nostram trajecisset, filio suo primogenito Sem caput dedisse : hujusque posteritatem illud in Jebus (utpote sua ipsorum possessione) sepelivisse. Hæc igitur ab illis dicuntur qui opinantur paradisum ultra mare Oceanum exsistere ; at illorum qui putant paradisum intra Oceanum esse positum, neque nos mari sed inviis et haud penetrabilibus montibus ab illo prohiberi, partim dicunt Adæ nepotes pedibus ex illa regione in hanc nostram commeasse, partim vero oberrante arca illinc esse huc delatos.

CAPUT XV.

Quam sit amplum paradisi spatium. — Sive autem paradisus in regione modo Orientali positus est, ut dixere Basilius, Gregorius, Severus et complures alii, necessum est spatiosum admodum atque amplum fuisse ; ei enim rei fidem facit ingens illud flumen quo rigabatur. Nam si hoc, ubi paradisum satis abluit, in quatuor grandes fluvios dissecatur, qui magnam orbis hujus quem nos colimus partem suo cursu alluunt, maximum profecto, amplissimum atque profundissimum, ut sit consentaneum est, antequam in quatuor illos diductum atque dispertitum sit grandes fluvios. Jam vero ex fluminis magnitudine conficitur, paradisum qui illo rigatur amplissimum quoque esse. Sin vero (quæ Ephræmi sententia est) omnem undique terram nostram cum Oceano ambit paradisus, profecto nihil prorsus dubitationis reliquum est, quin sit amplissimus patentissimusque.

CAPUT XVI.

Quid sit Eden, et cur paradisus vocetur paradisus. — Eden Hebræis voluptatis significationem habet, et credibile est Græcos suam ἡδονὴ inde formasse. — Cæterum Eden locus est amplus ac spatiosus, sic dictus, quod delicatus, ac multis variisque arboribus exornatus sit. Paradisus vero appellatur paradisus quod locus sit cultus plurimis pulcherrimisque plantis, cum odoratu tum gustatu jucundis, planeque congruus, appositus, accommodatus, ut sit domicilium sedesque et amœnitas hominum ; nam hujuscemodi locum consueverunt mortales appellare paradisum. Quare beatus Moyses quoque Jordanis etiam regionem, quia amœna atque spectabilis esset id temporis, paradisum nominavit. Porro ut regio Eden cunctas reliquas præcellit terras ; ita et ea ejus pars, in qua situs est paradisus, cætera omnia quæ Eden complectitur loca superat : neque enim in Eden ullum est solum præstantius eo in quo paradisus est consitus.

CAPUT XVII.

An fuerint arbores fructusque paradisi quales hæc nostra terra fert, an his dissimiles. — Illud porro affirmamus quoque, neque arbores, neque

A fructus paradisi (etsi arbores fructusque appellentur) tales omnino fuisse, quales hic apud nos progignuntur ; sed longe his præcellentiores, elegantiores, majores. Nam ut ita statuamus, hisce inducimur rationibus. Primum illi fructus non fuere exsecrationi divinæ obnoxii neque damnati, ut hi nostri ; deinde si in hac nostra detestabili terra atque infelice, alia loca, aliis, præstantiores arbores et fructus meliores fuerunt ; quanto magis existimandum fuerit, arbores fructusque paradisi his nostris multo præcellentiores melioresque fuisse ! Et vero hanc nostram sententiam approbat etiam Philoxenus, ea oratione quam de arbore vitæ scriptam reliquit ; nam de paradiso, ejusque plantis verba faciens ait : Nequaquam subjectæ
B sunt exsecrationi atque damnationi ; hæ enim in eam modo terram pronuntiatæ sunt, quæ extra paradisum est, post violatam ab Adamo legem, ita ut ab ipsis paradisus maneret immunis, sicut in hanc usque diem quoque immunis liberque est, eoque et delicatissimæ et speciosissimæ arbores in ipso etiam exstant.

CAPUT XVIII.

Cui vel nunc, vel post resurrectionem usui serviat paradisus. — Sed solent quidam disciplinarum studiosi quærere, quis sit vel jam nunc paradisi usus, vel quis olim futurus, postquam mortales cum corporibus revixerint (1). His nos respondemus, eo fuisse creatum primo consitumque ab opifice
C Deo paradisum, ut Adam cum suis in ipso habitaret. Qui ubi contra Conditoris sui imperium peccassent, eliminati inde pulsique sunt. Ex illo porro tempore usque ad Christi adventum versati sunt in paradiso Enoch atque Elias ; at vero post Christi regis adventum, huic præterea rei servit ut in ipso habitent animæ hominum justorum piorumque, atque eorum qui per corporis sui cruciatus Christi fidem comprobarunt quique fideles Deum amarunt, exutæ corporibus usque ad resurrectionis diem : quod in eo sermone ostendimus, quem de anima fecimus. Nam latronis animam eo subvexit Dominus, dicebat enim ad ipsum : *Profecto dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Porro
D post diem resurrectionis, nullus prorsus ejus futurus est usus, sed supervacaneus manebit et vacuus. Jam vero ne quis per conjecturam hæc a nobis dicta putet, libet nonnullis id affirmare rationibus. Primo constat alia etiam spiritus dicata loca, cujusmodi sunt ea ex quibus diabolus cum suis copiis excidit, vacua adhuc manere atque supervacanea : ad hoc pars cœli dimidia ea quam justi post resurrectionem incolent, adhuc vacua est ; præterea ipse terrarum orbis universum tantisper dum linguæ dividerentur, desolatus per hominum infrequentiam manebat, præter unam Babyloniæ

(1) Cave auctorem istum errore Græcorum quorumdam implicitum, sanctorum animas ante judicii diem in terrestri paradiso detineri. Vide librum fratris Thomæ Mabiendæ, theologi, ordinis Prædicatorum, de paradiso, c. 9.

Digitized by Google

regionem in quam multi convenerant mortales : A insuper hacce etiam tempestate plurima sunt in orbe loca quæ neque ab hominibus neque ab angelis incoluntur, plurima item maria innavigabilia. Denique post resurrectionem nihil erit opus aut sole, aut luna, aut stellis cæteris, vel ullis omnino animantibus, serpentibus, avibus. Postremo post resurrectionem nullus justorum mansurus est in terris, quippe qui supra firmamentum conscendent, sed soli illic relinquentur et moraturi sunt impii. Ut ergo in his omnibus cum ita sese habeant, nihil absurdum aut dissentaneum, nihil mutilum aut hians esse dicimus : ita neque in eo, quod paradisus post resurrectionem nullis usibus serviet, quidquam deforme aut hiulcum inesse statueris. B Insuper reges sæpe maximis sumptibus magna extruunt ædificia, quæ postquam ipsorum usui fecere satis, vacua deinde relinquuntur, et tamen minime temere, aut inconsiderate illa structa existimantur : quis igitur Deum prudentissimum rerum dispensatorem inconsiderantiæ arguat, qui cum paradisum condidisset Adami gratia, eumque in illo collocasset, ut cum voluptate haberet, peccantem inde ejecit, vacuumque illum reliquit?

CAPUT XIX.

Cujusmodi fuerit arbor scientiæ boni et mali, quam interdixerat Adamo Deus, et quæ sit ratio ejus nominis. — Beatus Moses primo libro scripsit in hanc sententiam : C *Et præcepit Dominus Deus Adæ, dixitque ei : De omnibus arboribus paradisi edendo edes : ut de arbore scientiæ boni et mali ne edas ; nam quo die de hac edes, mortem oppetes* [34]. Et paulo post : *Et accepit mulier de fructibus arboris, editque, ac dedit etiam viro suo, qui et ipse edit* [35]. Hic tria se offerunt disquirenda, quorum primum est, cur arbor illa appellata sit scientiæ boni et mali ; alterum, quid sit bonum, et quid malum ; tertium, cujus generis fuerit illa arbor. Igitur quod ad primum attinet, hoc est, vocabuli rationem, dicimus minime appellatam esse arborem scientiæ boni et mali, quod ipsa esset prædita cognitione qua inter bonum et malum posset dijudicare, neque etiam quod ipsa ejus rei scientiam in Adamum contulerit. D Nam illiusmodi cognitionis expertem penitus fuisse arborem vel hinc intelligas, quod ne bruta quidem (necdum rationali) anima fuerit prædita : nam si bruta, mactanda primum fuisset ut cætera animantia, antequam de ea potuissent edere primi parentes ; rationali vero omnino caruisse certissimum est, cum nulla facultate rebus pro arbitrio utendi dotata fuerit, neque aliquam a Conditore legem acceperit, qualem iis ille imposuit quæ ratione donavit. Quare si per neutram dictarum animarum vivebat arbor illa, colligitur neque scientiam in se ullam habuisse qua bonum posset a malo discernere. Quod porro nullam ipsa cognitionem Adamo dederit, certum est, quandoquidem ille alioqui jam ante fuerat scientia boni malique ornatus : compositus enim erat ex anima rationali quæ boni malique judicio pollet. Ad hoc, lex imperabatur Adamo, qualis non nisi iis qui inter bonum et malum norunt discrimen, recte imponitur : nam alioqui (quod absit!) habuisset ille quod de Deo quereretur, qui legem sibi omnis prorsus judicii experti præscripsisset. Insuper nisi illiusmodi scientia jam tum fuisset imbutus Adam, qui potuisset nomina animantibus indere? qui agnoscere Evam uxorem suam, atque de ea dicere : *Hoc jam os ex ossibus meis, et caro de carne mea* [36], etc. Denique divinitatis desiderio tangebatur Adam, atque ejus adipiscendæ causa de arbore illa gustabat : quare necessum est boni malique cognitionem in ipso fuisse, qui divinitatis præstantiam dignitatemque intelligebat, eamque affectabat. Insuper considerat ipsum Deus ad imaginem similitudinemque suam, et omnium quæ viverent, absolutissimum fecerat. Eum vero qui talis a Deo fuerat conditus, quis negel, judicio (hoc est, boni malique cognitione) dotatum fuisse? Nam quod cacodæmonis fuit fraude seductus, non boni malique ignoratione evenit ; sed quia suæ ipsæ cupiditati, pellectus, indulsit. Nam etiam nunc qui peccant, nequaquam ut omnis cognitionis vacui peccant, cur enim tales condemnarentur? sed a suo ipsorum affectu seducuntur. Postremo fieri non potuit ut arbor eo Adamum imbueret, quo ipsa carebat. Perficitur ergo ex iis quæ adhuc dicta sunt, non ideo arborem scientiæ boni et mali vocatam esse, quod vel ullam ipsa boni a malo distinguendi peritiam habuerit ; vel Adamo de se edenti scientiam ejusmodi accommodaverit. Sed cur demum id nominis sortita sit prius quam expediamus, dicendum est ; quid boni, quidque mali vocabulis sit intelligendum. Bonum igitur, est ipsa obedientia ; malum vero, contrarium obedientiæ vitium, rebellio. Nam obedientiam bonum esse ostendunt illa legis verba : *Dilige Dominum Deum tuum* [37] ; ex amore enim atque charitate obedientia nascitur. Est igitur bonum obedientia. Rursus malum esse rebellionem probant illa Dei verba : *Duo mala fecit populus meus ; me dereliquerunt, fontem aquæ vivæ, et profecti foderunt sibi fossas effractas quæ non possunt continere in se aquas* [38]. Jam vero dicimus, arborem scientiæ boni et mali illam esse appellatam, quia per eam, reipsa facto periculo, Adamus agnovit bonum et malum. At enim dices, hinc colligi, Adamum fuisse cariturum boni et mali cognitione, nisi de illa arbore gustasset. Sed respondemus, scivisse quidem Adamum obedientiam bonum esse, et rebellionem malum, ut qui esset ad Dei similitudinem conditus, et ratione

[34] Gen. II, 16, 17. [35] Gen. III 6. [36] Gen. II, 2, 23. [37] Deut. VI, 5. [38] Jerem. II 13.

Digitized by Google

pollens, facultateque rerum quas animo concepisset dijudicandarum : verumtamen id ipsum post, per experientiam quoque rei didicisse, ubi contigisset atque gustasset vetitos fructus. Sicut et Cain non ignorabat quidem rem malam esse homicidium, priusquam id perpetrasset; verum deinde clarius hoc ipsum per experientiam rei didicit homicidio admisso, cum fugaci mobilitate esset multatus. Quin et nos quoque novimus ea quæ mala sunt, antequam mala designemus : verum ubi jam ipsa patravimus, tum reipsa intelligimus mala esse; et quidem multo certius, tum cum meritam ob illa pœnam pendimus. Denique quemadmodum malum esse morbum non nescimus longe antequam ægrotamus, et tamen facto periculo hoc ipsum propius penitusque agnoscimus cum morbo vexamur; et ut sanitatem omnes norunt bonam esse etiam quando ea carent, cæterum ubi fruuntur sanitate, jam cujusmodi et quantum bonum sit, per experientiam certius intelligunt : ita et Adamus sciebat quidem, antequam de vetita arbore gustasset, bonam esse obedientiam, malamque rebellionem; verum cum rebellasset, hoc ipsum experientia magistra rectius agnovit. Qua enim sententia de paradisi bonis dejectus, atque in hanc damnatam terram relegatus est, eamdem per periculum didicit quantum bonum esset obedientia, et quantum contra malum rebellio. Igitur vocata est arbor scientiæ boni et mali, quia Adamus per ipsam expertus est quid esset bonum et quid malum, atque reipsa agnovit obedientiam esse bonum, malum vero rebellionem. Sed enim, dicet aliquis, demus Adamum per illam arborem esse expertum quid bonum et quid malum esset, non proinde justa ratio ea videtur, ob quam arbor ipsa scientiæ boni et mali vocaretur, quæ scientiam in se nullam haberet. Respondemus eum esse morem sacrarum Litterarum, ut et locis et temporibus earum rerum accommodent nomina, quæ rebus ipsis in locis et temporibus illis evenientibus debentur. Sic puteum quemdam *jurgii* appellarunt, cum puteus non jurgasset sed de puteo ipso inter se contendissent pastores [39]. Et rursus alium *puteum juramenti*, non quasi ipse juratus esset, sed quia de ipso facta fuerant juramenta [40]. Similiter cumulum quemdam lapidum vocarunt *cumulum testimonii* [41], qui nullum potuit dicere testimonium, sed quia apud ipsum peracta fuerat contestatio inter Jacob et Labam. Denique Jacob Bethel nominavit *exercitum Dei* [42], cum locus ipse haud esset exercitus Dei, verum quia in eo loco exercitum Dei ille vidisset. Ad eumdem igitur modum arbor illa cognominata est scientiæ boni et mali, non quod ipsa vel in se talem scientiam habuerit aut eam in Adamo effecerit, qua hic jam ante pollebat, sed quia per eam arborem est ille reipsa expertus, atque (ut ita dicam) efficienter

A edoctus quid esset bonum et quid malum, quippe in ea arbore positum erat periculum et obedientiæ et rebellionis Adami, atque per eam clare agnovit ille boni malique rationem ipso rei effectu, didicitque quantum esset boni in observando Dei mandato positum, et quantum contra mali in prævaricando. Parere enim præcepto bonum; non parere, malum appellavit Scriptura. Hæc igitur de nominis ratione dicta satis sunto; jam reliquum est ut expendamus cujus illa generis arbor fuerit. Sunt quidam qui existiment non fuisse arborem id de quo gustavit Adam, sed venereum amplexum quo cum uxore ille corpus miscuit; eamque ob rem aiunt partum mulieris esse per Dei sententiam doloribus factum obnoxium; neque aliud voluisse
B illud præceptum, Ne edatis de illa arbore, quam, Non coeatis, sed sancte et absque omni Venere vivatis; et : Quo die de illa edetis, mortem moriemini, id esse quo die corpora miscebitis. Verum hanc sententiam minime veram esse vel id satis arguit quod integra virginitate pulsi sint illi paradiso. Censent ergo alii frumentum fuisse hanc arborem, atque ideo Christum quoque suum corpus in pane dedisse : ut qua re contractum esset debitum, eadem et exsolveretur. Rursus alii vitem fuisse contendunt, et idcirco sanguinem suum dedisse Christum in vino pro expianda primorum parentum noxa. Sed nos hæc vera non esse putamus; frumentum enim seges, non arbor dicitur,
C ut neque vitis. Igitur Philoxenus Mabugensis, oratione de arbore vitæ, et multi alii existimant ficum fuisse eam arborem, qua, cum esset Adamo interdictum, non abstinuit. Huic sententiæ nos quoque ut vero similiori subscribimus. Credibile enim est, simul atque de ea arbore edissent, pudore correptos, ex eo quod proxime ad manum erat, subligacula sibi comparavisse quibus sua obvelarent pudenda, ea vero ex ficulneis foliis fuisse facta testatur ipsa Scriptura [43]. Neque enim simile veri potest existimari, ipsos prætermissa ea arbore quæ proxima erat, ad aliam longiuscule dissitam festinasse; ex cujus foliis concinnatis subligaculis suam contegerent nuditatem. Et ergo ficus arbor illa scientiæ boni et mali; qua non vesci cum essent
D jussi, non paruerunt edicto. Sunt tamen qui velint haudquaquam ficum fuisse, sed potius arborem quampiam novi generis atque inusitati, longe reliquis præstantiorem; cujus fructibus interdictum fuerit Adamo : idque hac colligunt ratione, quia peccarit Adam edendo et multatus sit. Nam vulgari (inquiunt) fructu vescendo, neque peccavisset ille, neque pœnam commeruisset. Verum ad hæc respondemus : Cum res aliqua lege prohibita est, non rei vel præstantiam dignitatemque vel utilitatem atque indignitatem, dum aut editur aut omittitur quidquam, referre aut ad peccatum aut ad justitiam vel ad pœnam præmiumve, sed ipsam

[39] Gen. xiii, 7. [40] Gen. xxi, 29 32. [41] Gen. xxxi, 47. [42] Gen. xxxii, 30. [43] Gen. iii, 7.

Digitized by Google

solam hic spectari obedientiam et rebellionem. Verbi causa : Divi Machabæi cum a porcina carne sese abstinerent, eamque ob rem plurima tolerarent mala, non ipsam spectabant suillam carnem, eaque ceu vili et contemptibili cibo abstinebant : sed divinum versabant animo præceptum, quod modis omnibus sibi observandum, neque ullo pacto transiliendum statuebant [44]. Et martyres tormenta plurima sunt perpessi quia de hostiis deorum gustare recusabant; non quod cibi illius rationem haberent qui ex victimis parabatur, sed ne sua ipsorum adversus Deum conscientia pollueretur. Sic divus Paulus permittit nobis ut cibis nullo cum discrimine vescamur, tantisper dum quales sint ignoramus; verum conscios jubet abstinere, nimirum quia non in ipsis cibis, sed in eorum qui his vescuntur conscientia, res sita est [45]. Itaque Adam non ex arboris de qua gustavit pretio dignitateve agnovit delictum suum, sed ex ipsa sua rebellione; punitusque est plane non pro gustati cibi natura, sed propter violatam legem. Quippe in observanda aut violanda lege, omnis justitia consistit atque injustitia; non autem in ea re de qua lex ipsa lata est. Fuit igitur ficus arbor illa scientiæ boni et mali, de qua vescebatur Adamus. Hic rursus objiciet aliquis : Si mortem attulit Adæ gustata arbor, merito pro homicida habenda Deique hoste est; cum hic Adamum condiderit vitaque donarit, illa perdiderit et vitam eripuerit. Sed ad hoc facile respondetur, non arboren sed rebellionem attulisse mortem Adamo. Nam et in lege scribitur : *Qui maledictis usus fuerit in patrem aut matrem moriatur* [46]. Nemo tamen dixerit ipsa maledicta, ei qui ipsis parentem insectatur, mortem infligere, animamque ejus a corpore divellere : sed impietatem, illi esse mortis causam. Ad hoc, in Horeb, mors præstituebatur populo, quisquis oram montis Sinai contingeret [47] : haudquaquam tamen existimandum est, a monte Sinai quemquam occisum esse, sed potius a præcepto violato. Denique si rex aliquis, civitate hac aut illa, alicui sub supplicio capitali interdixerit, accidat porro ut is ea civitate non abstineat, ac proinde capite puniatur a rege : quis illum dixerit a civitate interfectum esse, ac non potius sua ipsum rebellione periisse? Neque vero manna Israelitarum, quod Sabbati nocte servatum non putrescebat, reliquis vero noctibus corrumpebatur; vel ipsa Sabbati nox servabat, vel cæteræ perdebant : sed ex observato violatoque præcepto res tota pendebat [48]. Non igitur Adamo vel arbor, vel gustatus fructus mortem peperit, sed ipsa rebellio.

Cæterum Philoxenus Mabugensis in ea est sententia, ut putet neque arborem illam fructumve gustatum attulisse mortem primis parentibus : si enim, inquit, esca sic illos enecasset, ut herbæ lethales solent interimere eos a quibus vorantur : soli illi, vel tum, cum vescebantur, vel post oppetivissent mortem. Neque rursus ob solam rebellionem illos mortem incurrisse : quandoquidem David tribus modis prævaricatus, per adulterium, per iram, per homicidium, non tamen punitus est, sed delictorum gratiam a Deo consecutus : verum divinitatis affectationem fuisse illis causam mortis. Simul atque enim (inquit) ad Evam dixisset serpens : *Eritis sicut dii, scientes boni et mali* [49], si de illa arbore gustaveritis, evestigio illa, maxima cum aviditate, accepto fructu vescebatur : quare existimandum non est, cibi illius sapore illectam Evam violasse imperium Dei, sed quod speraret se deam fore, divinitatemque affectaret, et ipsam edisse et viro porrexisse. Sed neque Adamum aut fructu ciboque illo inescatum transilivisse præceptum, cum essent in paradiso plurimæ arbores aliæ quibus sibi libidinem (si ea ipsum tanta tenuisset) exsatiare potuisset, aut omnino ullius escæ gratia, spreto atque neglecto Deo conditore suo, obtemperavisse insidioso dæmoni : sed perculsum etiam ipsum divinitatis ambitione prævaricatum esse, deque vetita arbore edisse. Nisi enim illa affectione perturbatum animum habuisset, inquit, facile hæc atque hujusmodi alia opposuisset uxori argumenta : Cur non serpens qui nobis divinitatem ex arbore gustata promittit, ipse prior edit, deusque evasit? Jam vero neque te, ut edisti, deam factam video : qui possim ergo ipse divinitatem sperare si edam? Et, qui valeat arbor, quæ etiam spiritu caret, deos efficere qui se vescantur? quasi vero suum ipsa superet effectorem! Verum nihil tale respondit ille uxori, neque cum ipsa est ea de re argumentatus : nimirum qui etiam ipse divinitatis cupidine victus per vecordiam tenebatur. Efficitur itaque, neque arborem arborisve fructum vel escam, neque rebellionem attulisse primis nostris parentibus exitium, sed ipsum eorum animum quo prævaricabantur, hoc est, ipsam divinitatis ambitionem. Nam eadem ambitione diabolus quoque cum suis copiis deliquit : dicebat enim : *Ponam sedem meam supra stellas Dei, et ero similis Altissimo* [50]; atque ob hoc ipsum peccatum cœlo deturbati præcipitatique sunt illi.

Hactenus Philoxenus. Sed nos dicimus, ipsam prævaricationem fuisse causam mortis Adamo, idque duabus rationibus comprobamus, quarum ex Dei verbo sumpta hæc est. Dicebat enim Deus Adamo : *Quo die comederis tu de arbore, mortem oppetes* [51]. Altera hæc est : Si divinitatis spe oblata, dæmon non quivisset Adamum atque Evam seducere, procul dubio immortalitate promissa impulisset ad prævaricandum; atque ita quovis tandem modo illi incidissent in mortem violato Dei imperio, quam ipse fuerat eis comminatus; fregisse ergo præceptum Dei, fuit ipsis exitii causa. Sed cur,

[44] II Mach. vi et vii; Levit. xi; Deut. xiv. [45] I Cor. x, 25 seqq. [46] Exod. xxi, 17. [47] Exod. xix, 12. [48] Exod. xvi, 14 seqq.; Num. xi, 7; Deut. viii, 16. [49] Gen. iii, 5. [50] Isa. xiv, 14. [51] Gen. ii, 17.

Digitized by Google

inquiunt, imposuit Deus Adamo legem, quam præsciebat ipsum non esse observaturum? Profecto nisi lex illi fuisset data, in multo majus malum incidisset, quam incidit Satan : præsertim cum in tam regali versaretur palatio, ipso paradiso omnibus deliciis affluente, imperata est ergo illi lex cui non erat obsecundaturus, ne in majus malum prolaberetur, quam data lege ruit. Sunt vero aliæ complures rationes præscribendæ illius legis : quas, volente Deo, post sumus explicaturi.

Verum enimvero quærat aliquis, cur Adami peccatum quod quidem non videbatur gravissimum durissima sit pœna consecuta, ipsa mors. Huic primo respondemus, magis illum admisisse flagitium, quam pependisse pœnam : multiplici enim noxarum genere rebellio illa constabat, inscientia, errore, superbia, incredulitate, calumnia, contemptu denique. Inscientia quidem, quia jumentis, bestiisque similis evasit, qui alioqui sapientia atque ratione pollebat. Errore vero, quippe insidiosi impostoris sui verbis seductus est. Superbia quoque, nam divinitatem affectabat. Insuper incredulitate, non credebat enim eventura ea quæ sibi suus conditor Deus erat interminatus. Calumniis denique, ut quibus ille suum est insectatus parentem. Postremo etiam contemptu; nam imperatam sibi legem vilipendit, sprevit, neglexit. Neque enim sceleris illius existimatione spectandus est cibus quem sumpsit, sed quod spreto suo effectore Deo, hujus jussa violarit : contra vero insidiosi hostis sui verba magni fecerit; id vero in rationem vocandum est, inde flagitium. Illud magnum fuit et gravissima pœna piandum non in Adæ caput solum, sed in omnem prorsus posteritatem propagata. Sicut et *Esau*, qui (ut ait Apostolus [81]) *non invenit locum pœnitentiæ ;* non sane, quia rem quampiam inusitatam comedisset (lentes enim modo ederat), sed quod esset suæ obsecundatus cupiditati, auctoremque suum Deum contempsisset.

CAPUT XX.

Quæ fuerit arbor illa vitæ in medio paradiso et cur vitæ arbor sit vocata. Scriptum est in libro Geneseos : *Et procreaverat Dominus Deus e terra omnem arborem visu appetibilem, et in cibum pulchram; ipsam etiam arborem vitæ in medio paradiso, et arborem scientiæ boni et mali* [82], etc. De arbore scientiæ boni et mali satis a nobis jam dictum est, superest igitur ut de arbore vitæ nunc disseramus, de qua duo hæc veniunt disquirenda : cur vitæ arbor vocetur, et cujusmodi arbor ipsa sit. Sunt autem qui ideo vitæ arborem appellatam putent quod ea esset ipsius conditio atque natura ut vitam immortalem iis conciliaret qui se vescerentur; enim vero hi arborem scientiæ boni et mali, pari quoque ratione dictam volunt, quia cognitionem boni malique iis pareret qui ipsam ederent, cibumque ex ea caperent; nam Deum, per eum cibum qui ex illa arbore esset, in animas eorum qui illo alerentur, vim quamdam efficaciamque indere divinam, a cæteris animæ viribus diversam; sicut carnis ac vini alia est in humano corpore efficientia, alia leguminum : quævis divina efficacitasque bonum a malo secernat. Eadem igitur etiam ratione arborem vitæ vocatam, quia vitam immortalem suppeditaret iis qui ex ipsa cibum nutrimentumque caperent; idque divina quapiam efficientia. Hanc sententiam firmat Numysius philosophus Christianus sic scribens : *En Adam evasit qualis unus e nobis ad cognoscendum bonum et malum; ne igitur extendat manum suam et sumat de arbore vitæ, vescaturque, et vivat perpetuo* [83]. Non hæc dicebat Deus per odium atque invidiam, sed quia indignus esset Adamus qui vitam sempiternam consequeretur, quippe contra quem jam ante lata fuerat sententia : *In pulverem reverteris* [84]. Semovit itaque illum ab arbore vitæ, ne de illa cibum sumeret : qui cibus divino decreto illi esset adversus. Hæc ille philosophus, quibus satis innuit existimare se, ejusmodi fuisse eam arborem ut vitam daret iis qui ipsam gustarent. Dominus vero Jacobus Sarugensis, oratione sua de ejecto Adamo ex paradiso, dicit fieri posse ut arbor illa vitam allatura fuerit immortalem Adamo si de ea edisset, propterea quod mysterium Christi in illa lateret, ac proinde occulta quadam efficientia ipsius fructus ramique pollerent, cum Christus ipse suapte natura vita sit, ac ubicunque ille adest in propinquo, illinc longe absit mors. Et vero hanc sententiam ait Philoxenus Mabugensis se nolle oppugnare, cum credat Deo omnia esse factu facilia. Cæterum alii doctores, quos nos libentius sequimur, aiunt, haud ideo quod vitam ipsa conciliaret vescentibus, vocatam esse vitæ arborem (perinde enim rudis ac stulti ingenii esse, existimare arborem ullam boni malique cognitionem largiri posse iis a quibus ederetur : et esse arborem, qua si vescare, evadas immortalis), sed ob id, hoc illi nomen a Deo datum esse, quo Adamus ad parendum præscriptæ sibi legi animaretur. Nam cum soleat quævis lex duabus fere muniri rebus, pœnæ scilicet denuntiatione, et præmii pollicitatione, quarum illa prævaricationem, hæc observationem comitetur (neque enim minus deberi videtur præmium iis qui obtemperant, quam multa iis qui rebellant) lataque a Deo lex esset, ne Adam de ea arbore quæ scientiæ boni et mali dicebatur, gustaret, et prævaricanti pœna prostituta ipsa mors : *Qua enim die*, inquit, *de illa ederis, mortem obibis;* reliquum erat, ut præmium etiam promitteretur observanti legem. Itaque Deus commonstrata alia arbore quæ in meditullio paradisi sata, magno exstabat insignis decore, vitæ eam appellavit, quasi diceret : Si ab illa arbore scientiæ boni et mali te continueris, legique meæ obtemperaveris, en tibi arborem vitæ de qua edes, vivesque in perpe

[81] Hebr. XII, 17. [82] Gen. II, 9. [83] Gen. III, 22. [84] ibid. 19.

Digitized by Google

tuum. Pro cohortando igitur Adamo ad obsequendum legi, vocata est arbor illa vitæ arbor, ut quantum mortis nomine a rebellando deterreretur, tantum vitæ vocabulo ad parendum impelleretur; eaque gratia præmium quoque plane ex adverso pœnæ responderet, et vita morti. Hanc sententiam probat etiam divus Severus, oratione 33, de epithronio, ubi de cruce Christi loquens ait : Altera vero illa (vitæ arborem dico) gloriam Adæ paritura erat, nisi ille intempestivi cupidine cibi victus, non paruisset edicto. etc. At enim quæret aliquis, cur non potius regnum, aut incorrupta immutabilisque conditio vitæ promissa sit Adæ, si foret morigerus. Sed respondemus capacem illum perfectæ disciplinæ, simul atque conditus erat, esse non potuisse (4*). Si enim post universam illam legis et prophetarum doctrinam, Judæorum quidam in Sadducæorum, ut vocant, sectam prolapsi sunt, mortuorumque resurrectionem et alia sana dogmata negarunt : quanto magis existimandum fuerit Adamum, in ipso statim creationis suæ rudimento, incapacem fuisse absolutæ illius doctrinæ qua persuaderi quivisset, manere aliquod sublime præmium eos qui Deum amarent, præceptorumque ejus observantes essent; ipsum nempe cœleste regnum? Profecto ut filios nostros quos tenellos ad ludum litterarium mittimus erudiendos, quia ingenio adhuc rudi sunt, et nondum absoluto, non hujuscemodi verbis prosequimur : I, da operam litteris, ut in virum prudentem atque doctum, et popularium tuorum primatem evadas : sed meris blanditiis ad frequentandum ludum discendasque litteras cohortamur, et inducimus : ita Adamo quoque Deus, recens a se conditio legem præscribebat, per quam se revereri disceret, eamque legem si transiliret, mortem denuntiabat : sin observaret, concessurum se ipsi promittebat arborem vitæ, de qua ubi gustasset, adeptus immortalitatem victurus esset vitam sempiternam. Non ergo rudi adhuc et indocili homini dicebat? Daturus sum tibi jussibus meis parenti cœleste regnum ; sed arborem veluti digito ostendebat amœna specie appetibilem, fructuque comptam suo, quam vitæ arborem vocabat, morigeroque illi promittebat fore ut ea vesceretur et evaderet immortalis. Neque est quod quis hæc miretur in Adamo, quando ipsis etiam Judæis post omnifaria legis præcepta atque instituta, non cœleste regnum a Deo promissum est, si dictis ejus obsecundarent, sed terra lacte melleque affluens, et arborum fructuumque ferax, quales sunt mali punicæ, oleæ, palmæ, etc. Quid igitur mirum si Adamo, cui nuper adeo legem imposuerat, edulem arborem ostendit, quam vitæ appellavit, ea promissione adjecta, ut si in obsequio

A duraret, hac gustata evaderet immortalis? Igitur ex iis quæ jam dicta sunt, clarum est, ideo vitæ nomen a Deo arbori illi esse inditum, ut eo non minus Adamum ad observandam jam tum præscriptam a se legem animaret atque propensum redderet, quam paulo ante mortis nomine a rebellando deterruerat. Sed hæc de nominis ratione satis sunto. Quod porro restat, cujus ea arbor generis fuerit, neminem adhuc doctorum omnium legimus qui qualis reipsa atque adeo corporis habitu fuerit, explicarit ; nam qui mystice interpretarentur invenimus complures, et nos quoque Deo freti, quando in operis hujus progressu paradisum figurare explicabimus, ea quæ ad arcana hujus arboris sensa spectant, exponemus. Ingenue igitur fatemur non-

B dum didicisse nos qualisnam arbor fuerit quæ vitæ vocabatur, interim corporatam revera exstitisse certo persuasi sumus, ipsumque vocabulum ex creationis libro didiscimus, quod pro incitando Adamo ad obedientiam datum illi esse jam demonstravimus : verum speciem ipsam, et fructus quales fuerint, quibusque compta fuerit frondibus, nondum discendo sumus assecuti.

CAPUT XXI.

De fluvio qui paradisum rigabat, et de quatuor fluviis qui ex illo diducebantur. — Porro de flumine quod paradisum irrigat, hæc scripta nobis reliquit divus Moses : *Et flumen egrediebatur ex Eden ad irrigandum paradisum, atque inde divisum evasit in quatuor capita*[34]. Est autem a nobis jam

C dictum capite 16. Eden esse regionem spatiosam, amplam, amœnam, variam. Paradisum vero locum esse, pulchris, fructuosis, præstantibus, laudabilibusque arboribus, præ quibusvis aliis in tota Eden locis ornatum : Paradisum enim ejus regionis quæ Eden dicitur, partem esse inter alias omnes præstantissimam, laudabilissimam, atque cultoribus suis commodissimam. Igitur illud flumen revera ingens, amplum, copiosum, insigne, ex terra Eden scaturiens atque promanans, in medium penetrat paradisum, eumque universum irrigat; quo perluto, finditur in quatuor deinde fluvios, et ipsos grandes, qui ab illo diducti, simul atque paradisum reliquere, sub ipsa maris Oceani vada dela-

D buntur; atque inde rursus in hac a nobis habitata emergunt terra. Neque vero hæc nobis ipsi fingimus sed tanquam Mosis prophetæ verbis consentanea pronuntiamus, quæ sancto Spiritu auctore scripta sunt. Nam flumen illud ex terra Eden originem ducere, atque profluere his verbis affirmat : *Flumen egrediebatur ex Eden.* Rursus quod paradisum perluat atque irriget, his : *Ad irrigandum paradisum.* Præterea derivationem illam quam ingentes fluvios fieri diximus, irrigato jam tum paradiso ;

[34] Gen. II, 10.

(4*) Fallitur Bar-Cepha. Nam vera theologia docet Adamum conditum a Deo in statu perfectarum scientiarum et cognitionum, tam naturalium quam supernaturalium, quæ principem et caput humani generis decebat S. Thom. I p. q. 94 art. 3.

Digitized by Google

hæc verba significant : *Et illinc funditur, et evadit in 4 capita :* denique cum addit Moses unius fluvii nomen esse Phison, eumque circuire universam terram Hevila ; alterius vero Gehon, qui pervadat totam regionem Æthiopiæ ; tertium porro Diclat appellari, eumque contra Attur ire ; denique quartum vocari Euphratem : satis indicat quatuor eos fluvios, posteaquam paradisum reliquerunt, sub terram delapsos, tandem in hoc a nobis culto orbe prorumpere, scaturireque. Ea igitur quæ tum de uno illo flumine, tum de quatuor aliis ab illo derivatis diximus cum Mosis divini hominis sententia congruunt. Sed urgebit aliquis : Qui possit fieri ut quatuor illi fluvii paradiso egressi præcipitentur sub Oceani vada, atque inde tandem in hac nostra terra erumpant? Huic primo respondemus, ea quæ a nobis fieri non posse existimantur, facilia esse Deo : illum vero quem diximus quatuor fluviorum cursum, atque ejus generis alia, divinum esse opus, non humanum. Deinde hoc quoque responsum volumus, paradisum multo sublimiore positum esse regione, atque hæc nostra exstet terra ; eoque fieri ut illinc per præcipitium delabantur fluvii tanto cum impetu, quantum verbis exprimere non possis, eoque impetu impulsi, pressique sub oceani vada rapiantur, unde rursus prosiliant ebulliantque in hoc a nobis culto orbe. Nam qui aquas in sublime ducere, atque ex altis erectisque canalibus veluti siphonibus profundere laborant, ii ex longo intervallo cataractam sive præcipitium ipsis quoddam alta devexitate abruptum atque difficile comparant, per quod deturbatæ magno cum impetu sub terram condantur : sub qua postquam coactæ, atque suo ipsarum impetu pressæ aliquousque fluxere, tandem per canales illos magna vi qua ex præcipiti illo casu urgentur, sursum emicant. Hæc ita se habere dominus etiam Ephræm, et cum eo doctores alii affirmant : quare nos quoque libenter assentimur. Cæterum quod ad saporem spectat, idemne illis aquis maneat apud nos, qui fuerat in paradiso, an minime : nos pronuntiare non dubitamus, in paradiso esse gustatu gratissimas suavissimasque, inde autem progressas, plurimum suavitatis amittere, acredinis vero contrahere, cum illud paradisi solum læta Dei precatione beatum et felix sit ; at hoc nostrum contra, exsecratione infelix et triste. Quantum igitur interest inter eum fontem cui benedicunt omnes, et eum quem nemo non detestatur ; tantum differt suavitate atque amœnitate, illorum fluviorum sapor quem in paradiso, ab eo quem apud nos obtinent. Nam si nostrates aquæ, unius ejusdemque naturæ cum sint, pro soli indole

A per quod fluunt, dulciores, amariores, insulsiores, salsiores evadunt, cur non existimabimus illos quoque fluvios tantisper dum per beatissimum ac felicissimum locum paradisum fluunt, jucundissimo atque suavissimo sapore esse ; in hoc vero exsecrabilis nostræ tractu terræ de illa suavitate plurimum remittere? Porro beatus Moses et nomina illorum quatuor fluviorum, et loca per quæ feruntur, aliaque eodem spectantia diserte explicavit, ut quæ illa ætate non ignota essent : ait enim : *Nomen unius Phison, qui perlabitur universam terram Havilæ, illic est aurum, et ejus regionis aurum præstans est ; illic Bedolach, gemmæque Berilli ;* quasi dicat : Unus illorum quatuor fluviorum Phison (5) vocatur, qui ubi ab ingenti illo

B flumine medium perluente paradisum derivatus est, atque in terram sub Oceani vade se recepit, rursus prosilit, emicat, scaturitque in Occidua mundi regione, unde Septentrionalem petens, totam Indorum ditionem alluit (hæc enim Havilæ nomine significatur), ac tandem in mare desinit. Græce Phison Diiobis vocatur. Ferunt autem pleramque ripæ hujus fluvii arenam atque etiam alvei præstante auro abundare, et gemmis pretiosis ; nam vox Hebræa, *Bedolah*, margaritas significat. Secundi fluvii nomen est Gehon. Is peragrat universam terram Chus, id. est, Æthiopiæ ; hic a nonnullis etiam Sichor (6) appellatur. Græci Nilum vocant : qui a magno flumine digressus, atque sub maris

C fundum delapsus, prosilit tandem ebullitque in plaga meridionali, atque universam Æthiopum regionem peragrans, demum in Adriam exoneratur (7) ; quod mare Ægypti fines alluit. Tertius fluvius Diclat, hoc est, Tigris, contra Attur (8) fluit. Quartus est Perath, id est, Euphrates. Et hi quoque duo, ab illo grandiore diducti, et sub mare mersi prodeunt tandem in medio hoc nostro orbe vicinis inter se fontibus perluitque Diclat orientalem Mesopotamiæ regionem ; quem, ut Perath tractu vicino aliquandiu comitatus est, labuntur ambo in magnum mare australæ Bosræ (9).

CAPUT XXII.

Tria loca pro Adamo condita a Deo — Solent quidam percontari, quid Adamo Evæque futurum

D fuisset, si impositam sibi a Deo legem in paradiso non fregissent. His respondemus, subvehendos fuisse ex paradiso supra hoc cœli firmamentum quod supra nos positum intuemur, atque in cœlesti regno voluptate incredibili et immortalitate prorsus beandos ; hoc enim præmii atque pretii pro observata lege dandum illis fuisse. Tria enim loca condiderat pro Adamo Deus : cœlum, paradi-

(5) Unde hoc nomen habeat nescire me fateor, infra autem habet *Dijabis*, cap. 28.

(6) Sichor vox est Hebraica significans *nigrum* ac *rubidum*. Quod autem Nilus etiam a veteribus μέλας dictus sit testatur Plutarchus libello *De fluminibus*.

(7) Melius, in Mediterraneum, cap. 28.

(8) Ascur, infra. Tigrin etiam hodie Syri *Diclat* vulgo vocant ; et Plinius affine vocabulo *Diglitum* appellatum memorat, qua lenior fluit, lib. VI, cap. 27.

(9) Bosram aiunt Syri urbem esse ad sinum Persicum, alioqui Amos II, in Idumea recensetur et apud Jeremiam, c. 48, in Moabitide.

Digitized by Google

sum, et hanc quæ extra paradisum est terram : idque hac justissima ratione scilicet ut illum a se effectum oblectaret in paradiso, simul et periculum faceret, morigerusne foret in observanda lege, an rebellis : et morigero quidem præmium culti præcepti daretur regnum cœleste, in quo ex paradiso sustolleretur, ut ibi omnis expers mortalitatis in summa voluptate vitam agitaret; rebellis vero atque prævaricator e paradiso in hanc maledictam terram detruderetur. Nam et angeli jussa peragunt, divinæque voluntati obsequentes sunt, non absque spe præmii quod ipsis dabitur post generalem mortalium resurrectionem (10) : igitur si angeli ea cum spe Dei cultum exsequuntur, Adam quoque atque Eva cum omni sua posteritate legi divinæ in paradiso hac spe paruissent, virtutemque excoluissent, quod inde ad cœli regnum essent evehendi. Efficitur ergo ut quemadmodum abjecti sunt in hanc detestabilem terram propter suum peccatum legemque Dei violatam, ita si legis observantes mansissent, futurum fuisse, ut cœleste regnum conscenderent, atque inibi in deliciis perpetuum degerent ævum. Hæc ita esse testatur Gregorius Theologus ea oratione quam scripsit in Dominicam novam, his verbis : Si mansissemus id quod eramus, legemque Dei observassemus, id facti essemus quod non fueramus, per accessum nimirum ad lignum vitæ post lignum scientiæ. Sed quid facti ? facti immortales, atque ad Deum propius admissi. Philoxenus præterea oratione de contemplatione ligni vitæ sic scribit : Deus non solum per naturæ instinctum et Scripturæ auctoritatem ducit nos in agnitionem mysteriorum crucis, sed per ipsum etiam quem conseruit paradisum, quæ prima fuit generis nostri habitatio. Nam ut angelorum sedes est cœlum, dæmonum vero post ipsorum casum aer (nimirum medio positus loco); insuper animantium brutorum et hominum post violatam legem, hæc terra in qua nunc versamur; denique piscium et natatilium omnium aquæ; postremo animæ corpus in quod primum est inspirata : sic quoque destinatus fuerat paradisus ut esset hominum, priusquam peccassent, domicilium. Cum porro in eo leve atque observatu facile mandatum accepisset Adamus, si cui paruisset, in cœlum illinc evehendus erat : illo spreto, Deique neglecto verbo, non modo caruit cœlo, quod sibi alioqui cum incorporeis illis copiis commune futurum fuisset; verum etiam paradiso, qui medius erat locus, per ignominiam dejectus est in hanc terram peccato obnoxiam, ut in ea cum brutis pecudibus versaretur. Præterea dominus Joannes oratione contra eos qui mundum gubernari a dæmonibus putant, scriptum reliquit in hanc sententiam : Si ejiciendus erat Adam de paradiso, cur ab initio donatus est a Deo paradiso ? nostra certe causa hæc ita evenire oportebat. Nam si primi illi

A parentes nostri cavissent sibi atque Dominum suum agnovissent, ejusque paruissent jussis, et animi modestiam humilitatemque retinuissent, nequaquam amisissent id quo præditi fuerant decus atque ornamentum. Denique dominus Jacobus Botnanensis, oratione de ejecto Adamo extra paradisum, hæc scripta reliquit : Condiderat Deus Adamum, non quo paradiso pelleret, sed ut paradisum veluti jure hæreditario possideret, in eoque dominaretur, eo hominem finxerat, quippe cujus gratia etiam mundum ipsum creaverat : quamobrem simul atque conditus est, incolere paradisum cœpit, quando adhuc nulla nuptiarum mentio erat. Tum mox subjicit : Et ut in paradiso, ita in cœlo quoque victuri erant in suavissima cum Deo consuetudine, atque

B familiaritate, etc. Colligitur itaque ex his sanctorum Patrum atque probatorum auctorum dictis, Adamum et Evam, si mandati divini observantes mansissent neque deliquissent sustollendos fuisse in cœleste regnum supra firmamentum, ubi prorsus immortalitate donati, in sempiterna vixissent voluptate. Quin hoc ipsum rationi æque certe consentaneum est; ut enim propter violatæ legis peccatum paradiso eliminati sunt, atque in hanc maledictam detrusi terram, ita si divinis jussis obtemperavissent, eoque justi effecti fuissent, hoc erant præmio afficiendi; scilicet ut ex paradiso in cœleste regnum emigrarent, quo inde ab orbe condito ipsis fuerat paratum, ut ait Dominus, ad Adæ et Evæ posteritatem.

C

CAPUT XXIII.

Quandiu in paradiso mansissent priusquam ad cœleste regnum traducendi fuissent, si non deliquissent primi parentes. — Sed jam quæstio oritur de temporis spatio quantisper scilicet in paradiso fuissent commoraturi primi nostri parentes, antequam ad cœleste regnum emigrassent, si paruissent divinæ legi. Tantisper sane dum pro divina benedictione : *Crescite et multiplicamini*, aucti prole atque multiplicati homines numerum æquassent Satanæ et earum copiarum quæ cum ipso exciderant cœlo. Eo enim numero expleto, qui numerus in Dei cognitione fuit definitus, elapsoque jam tum justo tempore; traducturus erat ipsos Deus in regnum cœleste. Ejus enim rei gratia tam

D spatiosum, amplum, capacem condiderat paradisum, ut universæ posteritati Adæ satis in ipso esset loci ad morandum. In hac etiam sententia est Gregorius Theologus dum ait mundum superiorem, expleri debere; vocat enim mundum superiorem, ipsas cœlestes copias, quarum numerum, diaboli et ejus sociorum casu diminutum, censet instaurandum esse atque supplendum, ascitis totidem in illorum qui excidere locum; hoc est, traductis in cœleste regnum hominibus. Gregorius quoque Nyssænus Commentario de compositione hominis, capit. 18, ad hunc modum scribit : Sed modus ille multipli-

(10) Caute lege : nihil enim præmii essentialis angelis obvenit aut accrescet post generalem hominum resurrectionem, nisi tantum accidentale Vide Sixtum lib. v, *Biblioth.*, annot. 126.

Digitized by Google

candi qui in angelorum natura est, in iis etiam qui paulum diminuti sunt ab angelis (hoc est, in hominibus) viam suam exercuisset ad multiplicandum genus humanum usque ad definitum Opificis consilio numerum.

CAPUT XXIV.

Adamum et Evam non solos in paradiso mansuros fuisse, sed sobole multa augendos, si mandatum Dei non violassent.—Solent porro hoc etiam quærere (11), qui rerum cognoscendarum desiderio tenentur; fuissent ne primi parentes soli in paradiso moraturi, si legem observassent; an vero sobole procreata nihilominus crevissent numero homines. Quibus responsum volumus generaturos, maximoque numero multiplicandos fuisse: idque vel ex ipsa benedictione qua ipsos prosecutus fuerat Deus constare, cum diceret: *Crescite et multiplicamini, terramque replete et eam subigite.* Ea enim verba cum simul cum fausta precatione mandatum contineant; quis ambigat, quin Dei et apprecatio et mandatum prorsus præstanda fuerint? Conficitur itaque, Adamum et Evam sobolem numerosam propagaturos fuisse; neque solus illos paradisum habitaturos, si obedientes mansissent.

CAPUT XXV.

Cæterum, quod quæri solet, per Venereumne complexum operam liberis gignendis daturi fuissent homines in paradiso, an absque nuptiis: dicimus, ut ipsa nostra natura arcano conditoris sui Dei consilio scite fecundatur, augetur, multiplicatur; ita universum quoque humanum genus fecundandum, augendum, multiplicandum fuisse, et quidem absque concubitu. Nam et angeli multi evaserunt quidem, sed absque nuptiis, et Adam atque Eva sine Venere nati fuerant; ad hoc, etiam nunc videre est multa animalium genera absque coitu propagari, quale est vermium genus, et culicum, aliaque complura. Hanc sententiam approbat quoque Gregorius Nyssæus, Commentariis de hominis compositione, capit. 18, inquiens: Aiunt quidam, si nullus fuisset in paradiso complexus, humanas animas in magno numero futuras non fuisse. Nos vero dicimus hominem ante peccatum admissum quasi angelum fuisse, sed per peccatum ruisse; ipsa enim resurrectio reditus est ad pristinam conditionem. Ergo si post resurrectionem erimus veluti angeli, consequitur tales quoque fuisse ante peccatum. Atqui angeli non junguntur amplexu; ergo neque homines juncti fuissent nisi peccassent: sed sicut angeli absque nuptiis millies mille sunt, et myriades myriadum numero superant, ita nos quoque, nisi angelicus ille status in nobis mutatus fuisset connubio ad nostri multiplicationem minime opus habuissemus,

A sed idem ille modus quo angelorum natura multiplicata est in humano genere quod *Paululum ab angelis minutum est* [87], efficax fuisset, ut ad eum augesceret numerum qui Dei consilio definitus erat. Quod si quis vero quærat procreandarum animarum absque nuptiis rationem modumque, is vicissim nobis dicat, quo sol sistant modo angeli, sic enim homines sine complexu fuissent multiplicati ut angeli. Idem Nyssæus, cap. 14. ejus operis, sic habet: Si me interrogaveris, qui potuissent tot hominum millia procreari, si concubitus nullus fuisset, ego mutuum ex te petam, qui sit prognatus Adam, qui Eva, quando nullæ intervenerat nuptiæ! Quid ergo? ad eumne modum, quo illi sunt effecti, nascituri erant deinceps omnes mortales? Sane genituræ
B modus talisne an alius fuerit futurus, id jam mihi non est explicandum: hoc enim modo quæritur, connubione opus fuisset Deo ad humanum genus multiplicandum in terris, an minime. Hactenus ex Nyssæo. Sed et dominus Jacobus de Botnam: Ex quibus (inquit) quæso nuptiis editus est Adam? quos passus ipse dolores ut Evam pareret? Millies angelorum millia stant coram Deo, nec tamen eorum ullus utero gestatus, aut gravida alvo cum doloribus in lucem editus est: multo ergo magis existimandum est opificem Deum homines absque nuptiis procreaturum fuisse, sicut primos quoque illos parentes, e quibus universa hæc generis humani posteritas nata est, procreavit. Et paulo in-
C ferius: Quid ergo, dicito mihi, Abrahamo profuitne concubitus ad procreandam sobolem? Minime sane: quippe qui tot annis operam frustra huic dedisset, hisce apud Deum verbis etiam tum usus est: *Domine, quid mihi daturus es qui liberis careo?* Igitur ut tunc ex mortuo effeti senis illius corpore edidit Deus tam multa hominum millia: ita si inde ab initio Dei præceptis acquievissent Adamus uxorque Eva, atque ab arbore appetenda se abstinuissent; non defuisset Deo fecundandi generis humani ratio. Conficitur ergo ex iis quæ adhuc dicta sunt, homines in paradiso absque ullo nuptiali complexu reipsa fetificaturos fuisse, sed eo modo quem solus opifex Deus novit.

CAPUT XXVI.

D Sicut autem absque concubitu fuissent prognati, auctique numero homines in paradiso, ita in vera voluptate, atque infinitis partibus majore quam est ea qua hodie mortales fruuntur maxima, illic ætatem agitassent, utpote omnis laboris, perturbationis, molestiæ, doloris, morbi denique atque ægritudinis expertes. Edissent enim de paradisi arboribus, et suavissimum ex maximo illo dulcissimoque paradisi flumine potum bibissent absque omni inter se dissidio rixave; qualem angeli ipsi, et qualem

[87] Psal. VIII, 5; Hebr. II, 7.

(11) Caute lege hoc caput, nam dissonat a communi sensu theologorum docentium in statu innocentiæ futuram fuisse hominum generationem per commistionem maris et femin. Vide S. Thom. I, p. q. 98, art. 2, ejusque interpretes Bannes, Cumel, Valentiam, Molinam, et Sixtum Senen. Jem. lib. V, *Bibl.* annot. 20.

Digitized by Google

Adamus cum Eva ante factam legem, vitam viventes in perfecta pace, charitate, concordia. Quippe his quibus jam mortales fruimur voluptatibus, sua cuique molestia cohæret, veluti cibo largiori cruditatis malum, potui copiosiori nausea, bonæ valetudini adversa, robori imbecillitas, bonæ formæ deformitas; atque in aliis quoque. At in paradiso nulla fuisset ejuscemodi rerum vicissitudo; mera enim illic voluptas fuisset, molestiæ vero prorsus nullæ, ut quæ post violatum Dei mandatum tandem enatæ sint. Majoribus ergo deliciis ex cibo potuque illic affecti fuissent, quam quibus hodie mortales demulcentur.

CAPUT XXVII.

De serpente qui Evam adortus decepit. — Porro de serpente sic locutus est divus Moses : *Et serpens callidior erat omnibus animantibus agri, quæ condiderat Dominus Deus ; dixitque serpens mulieri : Vere dixit Deus, ne vesceremini de omnibus paradisi* [58]. Hic decem nobis expendendæ atque examinandæ quæstiones occurrunt, quarum prima est fueritne corporatus serpens ita ut oculis esset aspectabilis qui cum muliere colloquebatur, an vero Satan corporati serpentis speciem præ se ferens, illam sit affatus; an denique Satan intra serpentem latens, verba illa ad mulierem fecerit. Sane dominus Ephræm quodam suo commentario ait corporatum serpentem fuisse, qui mulierem allocutus est : Satanam enim a Deo petivisse, ut serpenti sermonis facultatem concederet ad tentandum Adamum; sicut opes Jobi quoque sibi permitti postulavit, quo de ejus patientia faceret periculum. Ex quo consequitur, ita illi corporeo serpenti sermonis usum fuisse datum, ut asinæ Balaam; imo vero non solam elocutionem, verum etiam intellectum illi serpenti inditum fuisse affirmat Ephræm, cum Deus ipsum ut intelligentem sit affatus his maledictis perstringens : *Pulverem edes, et super ventrem tuum ambulabis* [59]. Cyrillus vero, oratione tertia adversus Julianum perfugam, ait ipsum Satanam se in serpente transformasse, atque ita cum muliere collocutum esse; ac proinde ipsum quoque sub serpentis persona divinis maledictis esse perculsum. Existimat enim Cyrillus, dæmonem posse pro arbitrio aut serpentis aut alius animalis speciem quam voluerit sumere. At dominus Jacobus Satugensis, commentario suo de pulso Adamo extra paradisum, dicit, Satanam se incorporatum atque aspectabilem anguem insinuasse, et inde cum muliere esse collocutum : quam opinionem nos etiam approbamus atque amplectimur. Hanc enim veram esse vel id arguit, quod paradisus duplex erat; corporeus et spiritalis, ut magnis rationibus est a nobis demonstratum : Adam item Evaque duplicis et compositæ fuere naturæ, quippe qui ex corpore constarent et anima; quare serpentem quoque duplicem fuisse existimandum est :

A corporeum quidem, si ipsum aspectabilem anguem; spiritalem vero, si sensum omnem effugientem Satanam qui intra illum latebat atque inde verba faciebat consideres. Altera quæstio est. Ex generene reptilium, an vero cæterorum animantium fuerit ille serpens, in quem se Satanam insinuasse, atque ita cum muliere collocutum diximus? Existimamus vero ex bestiarum non repentium numero fuisse, idque his ducti argumentis. Primo Moses ait serpentem fuisse astutiorem omnibus bestiis; non autem dixit, omnibus reptilibus. Et paulo post ipse Deus ad serpentem verba rursus faciens : *Maledictus* (inquit) *præ omni bestia agri, et præ omni animali, et præ omnibus reptilibus*, dictum non est. Ad hoc, Adamus in ipso initio nomina bestiis avibusque

B indiderat, ut testatur Scriptura, non etiam reptilibus : ac proinde Eva a viro edocta bestiarum nomine serpentem, quod ex bestiarum genere esset, *Hevio*; hoc est, bestiæ nomine appellavit; quod nomen ab Adamo didicerat scilicet. Erat igitur serpens ex bestiarum genere, non autem eorum animantium quæ reptilia dicuntur. Quæstio tertia est : An pedes habuerit serpens; et, si habuit pedes; bipesne, an vero quadrupes fuerit? Ad hanc quæstionem respondemus, quadrupedem fuisse, cum ex bestiarum genere (Mose teste) fuerit; easque animantes, quas bestias solemus vocare, quadrupedes esse videamus. Et vero dominus Ephræm dum hæc in suis Commentariis explicat, inter alia ait : Itane volebas, ut Adam amitteret gloriam

C suam; serpens vero ne pedibus quidem multaretur? Erat ergo quadrupes anguis : sed quia fuit Satanæ organum, et inhæsit ipsi divina exsecratio, ex bestia factus est reptile animal, et cum ante pedibus gradiretur, deinceps prono ventre prorepsit : sicut et Satan, quia prævaricatus fuerat, ex angelo evaserat dæmonium; et ut uxor Lot, quia respexit, ex muliere quæ ante erat, transformata est in statuam salis. Quarta quæstio est, si Satanas in anguem se insinuavit, atque ex eo ipse ad Evam verba fecit; cur id a Mose scriptum non sit, sed solius anguis facta mentio. Hic respondemus : Mosem rei gestæ scriptorem, non interpretem egisse : ac proinde qualis quæque res visa est, talem ab ipso esse de-

D scriptam, non item explicatum qui se revera haberet. Eva autem serpentem videbat, serpentem secum loquentem audiebat : hoc igitur ipsum Moses suo scripto prodidit, quemadmodum alibi tres illos quos videbat Abrahamus, viros appellavit, cum viri non essent. Ad hoc, si divus Paulus, qui tanto temporis intervallo Mosem secutus est, cum res jam tum explicatæ essent, serpenti non Satanæ imposturam attribuit, inquiens : *Vereor sicut serpens decepit Evam* [60], etc., cur non merito Moses, qui tam multis ætatibus Paulum præcessit, fraudem serpenti ascripsisse videatur? Scriptoris enim est, res gestas narrare; at interpretis munus, a scriptore

[58] Gen. III, 1. [59] Gen. III, 14. [60] II Cor. II, 3.

Digitized by Google

prodita explicare : ac proinde Moses, qui scriptor non interpres esse voluit, recte narravit serpentem cum Eva collocutum esse, non autem dixit Satanam intra serpentem fuisse occultatum. Quæstio quinta est, quamobrem Satanas Adamum cum uxore seduxerit. Nos existimamus causam Satanæ fuisse invidiam qua illos prosequebatur ; nam cum ille sublimi sua dignitate gloriaque excidisset, videretque porro Adamum ex luto conformatum, ad imaginem tamen similitudinemque Dei factum esse, atque omnium rerum quæ in terris essent imperio potitum ; præterea paradisum deliciis omnibus plenum incolentem, atque angelicarum copiarum fruentem societate, se vero contra deturbatum atque dejectum, maxima permotus adversus Adamum et Evam invidia, ipsos seduxit. Nimirum hujuscemodi cogitationibus exagitatus est : Ego qui spiritalis sum, exsulo ; at Adam qui corporeus est, intro est receptus : ego profligatus omnique gloria exutus ; ille gloria indutus vestitusque : ego in imo, ille in summo : ego apud bestias, ille apud angelos : ego in vasta solitudine, ille inter amœnissimas paradisi arbores versatur. Hujuscemodi, inquam, cogitationes ad prosequendos illos invidia fallendosque ipsum impulerunt : quippe intelligebat ex eo quod sibi acciderat, si peccaret Adam, futurum ut rueret sicut ipse prior ceciderat : atque ex peccato, horum plane alterum Adamo eventurum esse, ut vel moreretur, pro lata jam ante sententia, *Quo die comederis de illa, mortem oppetes* ; vel paradiso expelleretur, atque deinde sobole procreata multiplicaretur secundum faustam illam apprecationem qua Deus ad illos usus dixerat : *Crescite et multiplicamini* ; hoc vero si illi contingeret, tum fore ut ipse et in illum ipsum, et in illius omnem posteritatem imperium exerceret. Igitur ad illum fallendum percitus est mera invidia. Sexta quæstio est, cur non apparuerit Satan primis parentibus humana specie, vel divina (quali Dominus noster in monte), aut figura majorum bestiarum, quales sunt cameli, elephantes, et ejusce generis aliæ : aut denique cur non suo ipsius proprio atque nativo habitu, sed organo opus habuerit. Sane humana specie non apparuit, quod sciret Evam non ignorare alium, præter se suumque maritum hominem nullum esse ; neque vero Deus ipsi permittebat ut hominem simularet, ne justam haberet Eva erroris sui excusationem, conspicata hominem sibi similem a quo falleretur. Porro divina, vel majorum bestiarum figura non apparuit, quod hæ species nimio metu concussissent perturbassentque mulierem, nedum ad auscultandum verbis suis induxissent. Sua denique ipsius naturali specie non est illam adortus, quia magis etiam consternata ipsa fuisset si ejus qui videndi sensum falleret verba audisset ; eoque mi- A nus obsecuta fuisset dictis. Igitur, ut suæ fraudi locus esset verbisque fides, induit corporatum illud organum, serpentem, eoque habitu visendum se exhibuit. Septima quæstio est, cur præ cæteris bestiis anguem sibi Satanas in organum delegerit. Hujus rei causas multas esse dicimus Primo enim nullum erat angue animal ad fallendum astutius ; id quod divus Moses quoque his verbis significat : *Et serpens erat callidior omni bestia agri.* Nam et animantium alia vafritie excellunt, ut vulpes ; alia, rudi simplicitate sunt, ut oves. Deinde cum anguis lethali veneno plenum animal, consentaneum erat, ut vel propter naturæ congruentiam, mortiferum suum toxicum commisceret Satanas cum serpentis veneno. Tertio, ut idem usuveniret B Satanæ quod filio illi prodigo : is enim postquam summo honore excidisset, in eas redactus est vitæ miserias ut porcos pascere cogeretur [61] : sic scilicet Satan ex sua delapsus gloria, in anguem se insinuavit. Quarto, ut cum esset aliquando anguis super ventrem suum prorepturus ; id ipsum, humi serpere, diaboli qui in angue latuerat, nobis casum ob oculos poneret. Denique ita natura comparatum est serpentum genus, ut occulta quædam veluti fraterna indolis conjunctio ipsi cum dæmonibus intercedat (12), etsi ea nos lateat. Octava quæstio est, cur permiserit Deus Satanæ et serpenti in paradisum introire : imo vero Satanæ, Adamum cum uxore fallere. Ad hanc quæstionem respondemus, varias ob res permissa illa esse. Permisit enim, C dum Satanæ libertatem non impedivit quominus suopte arbitrio uteretur, sicut neque Oziam prohibuit a sanctissimis adytis, ne pro voluptate in ea penetraret. Præterea sivit Deus illa evenire, quo ostenderet, quemadmodum fieri potuit ut Adamum sui imaginem similitudinemque de terra aboleret ; ita rursus se huic ipsi permisisse ut posset per superbiam atque fastum affectare divinam majestatem. Insuper ut ne nihil esset cum quo Adami libertas arbitrii posset decertare : denique ut periculum fieret de Adamo observansne mandati divini esset, an minime. Erant igitur cum arbor ipsa, tum Satanas atque serpens ad explorandam Adæ arbitrii libertatem accommodata instrumenta. Nona D quæstio hujusmodi est : Cur angui maledixerit Deus, qui nullum scelus patrarat, Satanæ vero flagitii reo noxioque nihil mali imprecatus sit ? neque enim libero utebatur anguis arbitrio, ut posset se Satanæ pro instrumento non præstare. Ad hæc dicimus detestatum esse anguem ut hoc ipsum Satanæ molestum accideret, qui illo utebatur instrumento ; veluti si quis musicum instrumentum confringat, quo eum qui illo canebat excruciet : equum nimirum graviter prostravit, ut sessorem simul consterneret ; navemque subvertit, ut nau-

[61] Luc. xv, 11 seqq.

(12) Caute lege ; nam similitudo quædam indolis, non fraterna conjunctio inest colubro cum diabolo.

Digitized by Google

tam multaret. Serpentem ergo maledictis feriit A Deus, ut Satanam dolore angeret qui in serpente loquebatur; sicut et legionem afflixit perdendo porcos [60]: simul atque enim Satanas conspexit anguem amissis pedibus humi volutari, acerbo angore excruciatus est. Præterea ideo quoque maledixit serpenti, quod Adamo atque Evæ peccandi causa exstitisset; sicut jumentum lapidibus obruebatur cum quo corpus miscuerat homo [61], eo quod causa mali fuisset; scriptum est enim: *En malum venit, sed væ illi per quem venit* [62]. Ad hæc ita maledixit serpenti propter Satanam, ut terræ propter Adamum. Insuper hac etiam de causa maledixit serpenti, quo Adam Evaque (ubi viderent quantam sustineret serpens ex divina maledictione multam, pedibus orbus atque super ventrem proreptans) animadverterent B atque intelligerent in quam gravem incidissent errorem, quantumque flagitium admisissent serpenti obtemperantes: ac proinde in posterum magno metu continerentur. Sed juvet apud eos qui hanc movent quæstionem hac mutuum quæstione uti: Itane vos, serpentis vindicandi gratia quæritis cur exsecratione perstrictus sit qui arbitrio libero minime donatus mali nil patrarat? dicite, quæso, vicissim mihi, cur feræ, jumenta, volucres diluvio periere, quæ non deliquerunt? aut quid meruere oves, bovesque et aves quæ quotidie insontes ad sacrificia debebantur? Quid commiserant pecora Job, quæ innoxia cum essent, igni sunt tradita devoranda? Cur Christus legioni permisit porcos in C mari suffocandos, qui non peccarant? Cur sacrificabantur, offerebanturque columbæ ac turtures pro expiandis peccatis quorum ipsæ expertes erant? Cur ovis pro populi redemptione immolabatur, aut hœdus mactabatur pro ecclesiæ impietate, vel bos pro sacerdote improbo, cum neque ovis, neque hœdus, neque bos deliquissent? Cur contumeliis, imo etiam morte affecti sunt pro populo prophetæ innocentissimi? Quid Christus? nonne supplicium crucis sustinuit pro nostris peccatis? Cur ergo serpentis multam suggillatis? Numquid æquius esse duceretis si Adamum Deus maledictione multasset, serpentem vero interim ab omni noxa liberum atque impunem habuisset? Destituendusne tibi videbatur Adamus tanta gloria, tantoque honore, anguis D vero ne pedibus quidem mutilandus? Sed jam dicent: Cur saltem non etiam Satanam simul est exsecratus cum serpente? verum respondemus Deum idcirco non maledixisse Satanæ (13), ne Adamus Evaque animadverterent spiritum aliquem non aspectabilem esse, eoque in multo majores raperentur errores: neque enim adhuc sciebant aliquid esse præter Deum, quod oculis cerni posset: ad hæc propter Hebræorum quoque imbecillitatem noluit Moses spiritum intra anguem latentem prodere; ne scilicet illi adversariam Deo potestatem esse ullam opinarentur, quæ majoribus freta viribus posset aliquid invito agere Deo. Nam ideo etiam angelorum nulla est a Mose facta mentio ad Agaris usque ætatem, ne Judæi suspicarentur plures esse deos. Insuper quamvis non aperte maledixit Satanæ Deus, tamen occulte atque abscondite id ab illo maxime actum esse affirmamus. Dum enim expresse anguem exsecrabatur, tacite Satanam maledictis perstringebat; quod post probabimus, Deo juvante. Hanc enim Satanæ maledictionem clare arguunt illa Christi verba in Evangelio: *Quia princeps mundi hujus jam judicatus est* [63]. Et alibi: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.* Decima quæstio est cur Moses serpentem scripserit astutiorem fuisse bestiis agri, non autem prudentiorem. Ad hanc respondemus prudentiam virtuti affinem esse; astum vero, vitiis. Et sunt inter bestias aliæ hebetiores, aliæ callidiores; neque hic Moyses anguem, hominum comparatione, callidissimum pronuntiavit, sed cum cæteris collatum bestiis, hominibus vero propria sapientia prudentiaque tribui solet, qui alioqui non solum cæteras animantes, sed ipsos etiam angues astu atque solertia longe anteeunt.

CAPUT XXVIII.

(13*) Scripsit autem beatus Moses de paradiso ad hunc modum: *Et plantaverat Dominus Deus paradisum in Eden ab initio* [64]. Et si paradisus ante Adamum conditus esset tamen Moses creato jam Adamo agit de consito paradiso, nimirum quia revertitur ad superiorem historiam. Nam cum ab iis de quibus in sex diebus loquebatur, nondum perfecta narratione digressus fuerit, redit nunc ad absolvendam illam narrationem, eaque ratione agit hic, post creatum Adamum, de paradiso qui alioqui ante illum fuerat conditus. Jam vero quid sit paradisus, et cur a Deo consitus, quo item die, et ubi locorum, in terrane an in cœlo, et in qua tandem mundi regione positus, tum quæ huc spectant alia supra sunt a nobis suis disceptata rationibus. Cæterum Eden locus est amœnus atque omnis generis arboribus varius, in quo loco Deus paradisum consuevit atque disposuit. Hæc enim verba: *Et plantaverat Dominus Deus paradisum*, aperte ostendunt, nequaquam ab homine illum esse consitum dispositumque, perinde ac Noe vineam plantavit, aut ut jam conserunt mortales paradisos, hortosque; sed Deum ipsum, suo ipsius studio et mandato illum plantasse sicut ait Psaltes David de Deo verba faciens: *Et cedri Libani quas planta-*

[60] Matth. XIII, 31, 32. [61] Levit. XX, 15. [62] Matth. XVIII, 6. [63] Joan. XVI, 11. [64] Gen. II, 8.

(13) Temere ista astruit Bar-Cepha cum certum sit Adamum in paradiso excellenti quadam cognitione novisse substantias spiritales, id est Angelos S. Thom. 1 part. q. 94, art. 2 ad finem corporis art.

(13*) Hoc capite verba Mosis de paradiso, rebusque eo spectantibus: non mystico sensu, sed ipsis accommodata rebus explicantur.

Digitized by Google

sit [65]. Et vero hinc etiam constat, paradisum ab ipso Deo esse plantatum, quod Scriptura dicat, *ab initio*. Sequitur apud Mosen : *Et posuit illic Adamum quem finxerat*. Quod ait : *Et posuit illic Adamum*, argumentum est gloriæ quam Deus Adamo attribuit, dum ipsum collocaret in paradiso variis arboribus amœno, ut se inibi ipse oblectaret, neque sivit in terris, more cæterorum animantium quæ ratione carent, pabulum carpere. Quod porro additur : *Quem finxerat* (14), in hæc nos sensa ducit primo ex sola terra Deum non condidisse Adami corpus, sed ex quatuor elementis finxisse atque composuisse (certe figlina absque aqua non fit) deinde non ita solo verbo progenuisse Adami corpus ex terra, sicut ex hac solo suo jussu herbas produxerat, animaliaque cætera, atque ex aquis varia piscium genera; sed suis illud manibus finxisse atque conformasse, quæ res amplissima sane, hominem præ reliquis rebus, gloria a Deo ornatum ostendit. Præterea Adamum non utero conceptum partuque deinde editum esse, ut hodie homines procreari videmus; Dei manibus conditum exstitisse. Insuper ut jumentorum et ferarum, eorumque quæ volatu et quæ natatu utuntur animantium corpora simul et animas ex terra et aquis condiderat, quæ omnia ratione carent; non sic Adamum etiam effecisse, sed hujus corpus quidem ex humo composuisse, cæterum animam ex nihilo creavisse. Denique non eum fuisse ab initio hominum, populorum, nationum turbam in terra quam hodie videtis; sed Deum primo finxisse personam unam (ipsum dico Adamum) deinde ex illa formasse mulierem; atque ita deinceps per virum et feminam procreatum esse genus humanum : atque hæc omnia intelligimus ex verbo illo : *Finxerat*, quo usus est Moses.

Quo habitu Deus apparuerit Adamo et Evæ. — Sed enim operæ pretium fuerit cognoscere quo habitu apparuerit Deus Adamo, sive dum ipsius corpus fingeret, sive dum legem ipsi imponeret, sive quando ex ipsius costa ablata conderet Evam, sive denique ubi in paradiso obambulans suam illis vocem ingereret, inclinante die. Philoxeni Mabugensis sententia est, priusquam deliquisset Adam adversus Dei mandatum, Deum neque per angelum neque per rem aliquam corporatam illi apparuisse, sed ipsum sese illi repræsentasse; non quod corporis sui sensibus, Adam, apparentem Deum percipere posset, sed mentis intelligentia. Nam etsi habitabat quidem intra corpus Adami anima, tamen non secus atque incorporei angeli, ea cernere illam quivisse, quæ supra omne corpus materiemque corporatam feruntur : itaque cum integri etiam tum essent animæ Adami sensus, neque abs peccato contaminati, Deum se mentis illius oculis

A ingessisse, suamque vocem ipsius intelligentiæ repræsentasse, quando, ut dictum est, fieri non potuit, ut in corporis sensum aliquem, apparens Deus incurreret. Sed aliorum opinio est, Deum se corporis Adami sensibus corporaliter (ut sic dicam) obtulisse, eo quod, hac modo ratione, neque præterea alia ulla assequi ille mente posset divinas apparitiones easque intelligere : ipsum enim illius conditorem Deum, sese ad ejus humilitatem demisisse, ipsique ita apparuisse, cæteroquin immensum; unde consequens est, hi ut ulterius dicant, Deum humana eaque regia et prorsus augustissima specie se Adamo exhibuisse aspectabilem et quanquam neque manus habeat, neque pedes, aut vultum, vel os, tamen demittentem se quasi his omnibus

B esset præditus, ab Adamo visum esse, atque ita manibus suis illum formasse, quod (ut diximus) ad ejus qui formabatur gloriam dignitatemque spectat. Sed expendat suo judicio lector has duas opiniones; ac utram malit, altera omissa, retineat. Porro fuere ex hæreticis qui dicerent duos Adamos a Deo creatos fuisse; idque ex eo colligi, quod Moses duorum meminerit, dicens alterum die sexto conditum esse, alterum hic post diem sextum : ad illum enim spectare ea verba : *Et finxit Dominus Deus Adamum pulverem e terra*. At hunc, neque ex pulvere dicere Mosen, sed simpliciter, Adamum illic posuisse quem finxerat. Sed nos illis respondemus : Ex eo quod ante dixerat

C Moses Adamum die sexto esse creatum, deinde, omissa illa narratione, etiam tum imperfecta, transivit ad mentionem diei septimæ, unde rursus, ad absolvendam illam ante cœptam historiam, revertitur haudquaquam consentaneum esse ut existimemus duos a Deo effectos fuisse Adamos, sed unicum. Nam idem quoque de bestiis, de arboribus, de paradiso, et flumine hunc rigante fecit. Cum enim historiam illarum rerum nondum perfectam reliquisset, hic jam redit ad eam absolvendam. Præterea hoc quoque illis respondemus, neque Mosen, neque quemquam prophetarum, aut apostolorum, vel evangelistarum unquam memorasse, duos a Deo creatos effectosque fuisse Adamos, sed unum solum. Porro sciendum est, Vetus Testamentum pluribus

D translationibus ex Hebræa in Græcam linguam esse transpositum : Syrice vero redditum esse una quidem interpretatione ex ipso Hebræo, altera vero ex Græco. Cæterum quæ fuerit tam multarum translationum causa, et quæ inter ipsas cæteris probior existimari debeat, cum aliis ejus generis argumentis disseruimus in eo libro quem *De sex diebus* præmisimus. Igitur in ea Græca traductione quæ est Septuaginta interpretum, sic scripta exstant illa Mosis verba : *Et plantaverat Dominus Deus paradisum in Eden ab oriente, et posuit illic hominem*

[65] Psal. ciii, 16.

(14) Quod verti *finxerat*, est verbum *Cabal*, quod plane respondet Græco πλάττεις.

Digitized by Google

finxerat. Orientem igitur appellant illi interpretes, eam terrarum regionem ex qua sol oboritur; nam in illo tractu orientalis plantaverat collocaveratque paradisum, ut Basilius, et ejus frater Gregorius attestantur, et Dominus Severus quoque. Quod vero ad ipsum nomen attinet, quo illi LXX interpretes hic Adam vocant (vocant enim Bar-Noso [15]), tria sunt vocabula quibus fere Scriptura et hoc loco et superius utitur pro Adami appellatione; Noso, Bar-Noso, Adam. Et Noso quidem vocat, dum ait : *Faciamus Noso* (id est hominem) *ad imaginem nostram secundum similitudinem nostram*; Adam vero dum dicit : *Et creavit Deus Adam ad imaginem suam : Et posuit illic Adam quem formaverat*. Denique Bar-Noso, hic (sequamur LXX interpretum translationem). *Posuit illic Bar-Noso* (id est, filium hominis) *quem finxerat*. Atque hæc tria nomina inter se ita differunt, ut Noso proprie universum genus hominum ostendat; Bar-Noso vero eum qui ex homine prognatus sit, hoc est, filium hominis significet : et Noso quidem pluraliter, Bar-Noso vero singulariter (ut sic dicam) accipiantur, spectentque; Noso fere ad ipsam speciem, Bar-Noso vero ad individua. Porro de voce Adam dicunt apud nos Syros plerique appellationem esse particularem hominis, personamque unam repræsentare : verum alii existimant, apud Hebræos nomen esse specificum, et totum genus humanum sua notione amplecti, sicut antehac diximus in Commentario nostro de sex diebus. Rursus alii sunt, qui putant nomen Adam sumptum esse ex ipso hominis corpore, et ei proprie impositum esse eo quod ex terra quæ Adamotho dicitur confirmatum sit : Noso vero ad animam peculiariter spectare. Cæterum quid sibi velit illud terræ vocabulum, Adamotho, illic quoque a nobis est explicatum.

Dei 14 beneficia in Adamum. — Verum enimvero operæ pretium est ut expendas hic accurate apud animum tuum, quam multis modis cohonestaverit Deus Adamum. Primo enim cum in rerum natura prorsus non esset, procreavit, efficitque ipsum ex nihilo ut aliquid esset. Deinde ad suam ipsius imaginem et similitudinem condidit. Tertio, cum ipsius longe præstantior esset natura quam cui manus vocisque usus attribui deberet, tamen illum et manibus suis finxisse, et voce affatus esse dici voluit. Quarto, conditum ratione ornavit, qua cæteris animantibus illa carentibus præstaret. Quinto, sui cognitione ipsum dignatus est. Sexto, admisit ipsum veluti in suam familiaritatem, ut ea sese pro arbitrio oblectaret, meditationibus contemplationibusque divinis vacans atque indulgens. Septimo, immortalitatem promisit. Octavo, maxima ipsum sapientia imbuit. Nono, prophetiæ dona in ipsum contulit, propnetam enim fuisse Adam vel hinc constat quod per vaticinium dixerit : *Hæc jam caro de carne mea et os de osse meo, hæc vocabitur mulier*, etc. Decimo, auxit ipsum sacerdotii munere; nam fuisse sacerdotem, ex Davidis psalmistæ verbis cognoscitur, dum veluti loquentem Adamum cum Deo inducens ait : *Finxisti me et posuisti super manum tuam* [66]; sacerdotium enim manuum impositione confertur, sicut et baptismus. Undecimo, regia atque principali ipsum donatione amplificavit; ait enim : *Et dominamini piscibus maris, et volucribus cæli*. Duodecimo, ita ipsum comparavit, ut animo atque intelligentia sua angelis esset familiaris. Decimo tertio, condidit ipsum corpore levi atque expedito, non autem gravi quale demum evasit post violatam legem. Decimo quarto denique, posuit ipsum in paradiso, ut inibi oblectaretur neque cum cæteris animalibus mentis expertibus in terra nascendo reliquit : *Et enasci fecerat Dominus Deus e terra omnem arborem ipso aspectu expetendam, et pulchram ad vescendum*; die scilicet tertio produxerat Dominus eas arbores ex terra, cum diceret : *Producat terra herbam viridem semen fœtificans, et arborem fructiferam*, etc. Verum hic ad priorem illam narrationem regreditur, ipsam absoluturus quin ipse etiam paradisus die illo tertio consitus fuerat. Cæterum Deo attribuit Moses illa verba : *Et enasci fecerat arbores*, ut intelligeremus non ab homine satas fuisse, ut Noe vitem sevit, aut alias arbores, alii; sed ipsius Dei cura ac nutu præceptoque exstitisse, juxta illud Psalmistæ : *Et cedri Libani quas plantavit* [67]. Sed videri possunt verba potius ad hunc modum esse legenda : *Omnem arborem pulchram ad spectandum, et exspectandam ad vescendum*, pulchritudo enim ad videndi sensum pertinet, appetitus vero ad cibum spectat. Verum consuevit Scriptura appetentiam referre ad oculos, quale est illud Joannis evangelistæ in Epistola : *Omne quod est in mundo, concupiscentia corporis est, et concupiscentia oculorum* [68]. *Et arborem vitæ in medio paradiso, et arborem scientiæ boni et mali*. Duas ait Dominum enasci fecisse arbores in medio paradiso, alteram vitæ, alteram scientiæ. Videndum igitur qui fieri potuerit, ut duæ arbores in ipso exstarent paradisi meditullio : unam enim solam posse medium obtinere locum nemo negaverit, at duæ ut simul medio quopiam loco exsistant, non fas est. Sunt igitur qui dicant unicam fuisse in ipso medio consitam, eam quæ vitæ vocatur, alteram vero quæ appellatur scientiæ juxta illam vitæ exstitisse satam. Sed his objicimus ipsam Scripturam; quæ verba illa : *In medio paradiso*, ad utramque arborem accommodat, non autem ad eam quæ vitæ est, solam. Hoc enim inde

[66] Psal. CXXXVIII, 16. [67] Psal. CIII, 16. [68] I Joan. II, 16.

(15) Apud LXX in Græco est. ἀνθρώπου quod Sirus interpres, quem auctor sequitur, reddit illic *Barnoso*.

cognoscitur, quod Eva ad serpentem diceret : *De fructu arboris quæ est in medio paradiso, nolite comedere, ait Deus.* Erat enim arbor scientiæ, ea qua illis fuerat interdictum, non arbor vitæ. Conficitur ergo ad utramque arborem pertinere quod dicitur ; *In medio paradiso.* Igitur Gregorius Nyssenus dicit duas hasce arbores spiritales fuisse, solaque ratione potuisse intelligi, quales non duas modo, sed plurimas uno eodemque loco medio esse posse, nemo dubitaverit. Nam animi nostri vis facile ea conjungit quæ alioqui vel a plurimis simul comprehendi nequeant. At nos dicimus arbores illas corporatas exstitisse ; idque nuper ostendimus, atque utrasque in paradisi medio quidem fuisse positas sed non ut in uno eodemque particulari loco, qui locus fuerit paradisi meditullium. Nam id haud fieri potuit, et si in eo altera exstabat, alteram extra eum locum fuisse necessum est, cum profani etiam philosophi affirment impossibile esse ut duo corpora contineantur uno particulari loco simul : sed ita ambas fuisse in medio paradiso, ut quis utramvis dicere recte posset, respectu extremarum paradisi partium fuisse in medio paradiso. Medium igitur in contextu ita accipiendum est, non ut particularem aliquem locum significet, sed quasi dicat, cum paradisus frequentissimus esset variis arboribus atque plantis, hasce duas arbores non in ejus angulo quopiam satas fuisse, sed in medio paradiso inter alias arbores exstitisse. Sed et hoc scire operæ pretium fuerit, num duæ istæ arbores, altera juxta alteram positæ exstiterint, an seorsim : de hac re nos pronuntiamus, juxta positas fuisse. Neque enim dixit Scriptura de Adamo : Ne forte adeat arborem vitæ, capiatque de ea, ac vescatur, et vivat perpetuo ; sed habet ad hunc modum : *Ne forte extendat manum suam, et capiat.* Is vero qui manum suam ad rem quampiam protendit, necessum est ut ei rei proximus astet. Præterea hinc credibile est, ei loco, in quo Adamo certamen et lucta erat adversus arborem scientiæ, proximam exstitisse arborem vitæ, ceu victoriæ præmium : ut si vicisset per continentiam neque edisset de hac, mox permissa fuisset ipsi illa altera gustanda, quippe solet victori palma in promptu esse. Insuper illud quoque quæri potest, cur Deus produxerit duas illas arbores in medio paradiso, ac non potius in quopiam ejus angulo. Hic respondemus, ideo id factum esse quia in medio paradiso habitaturus erat Adam, accepto Dei imperio de edendis fructibus arboris scientiæ boni et mali. Cæterum qualisnam fuerit arbor vitæ, et cur sic sit dicta, deinde qualis arbor scientiæ boni et mali, et quamobrem eo nomine appellata, una cum aliis ejus generis rationibus supra a nobis satis explicatum : *Et fluvius egrediebatur ex Eden ut rigaret paradisum.* Et

A locus erat magnus atque amplus, cui id nominis dabatur, propterea quod amœnus et multarum arborum varietate spectabilis esset : hujus pars ea quæ cæteras omnes pulchritudine atque decore anteibat, paradisus dicebatur accommodatissimus ad habitationem oblectationemque hominum. Sed quanta fuerit hujus amplitudo, satis arguit fluvius ille magnus, qui ex ipso affluebat, et postquam elapsus esset dividebatur in quatuor flumina ; si enim fluvius ipse magnus erat, manifestum est paradisum quem rigabat, magnum spatiosumque fuisse : *Et illinc dividebatur, et evasit in quatuor capita.* Postquam is fluvius rigasset paradisum, diductus divisusque est in quatuor fluvios quos Moses (quia ipsius sæculo noti erant)
B suis et nominibus, et locis describit, inquiens : *Nomen unius Phison, is est qui circuit universam terram Havilæ.* Nomen igitur unius horum quatuor fluviorum est Phison ; sive, ut Græcus vocat, Dijabis : qui fluvius postquam avulsus ab illo majore et primario paradisum pelluente, in terramque demersus est, sub ipsis etiam Oceani vadis fluit, donec ebulliens prorumpat in occidentem, unde versus septentrionem regyrans delabitur per universam regionem Indorum (quam vocat Moses terram Havilæ), ac tandem desinit in mare Indicum. Sunt autem qui putent Phison appellatum esse a verbo *Phas* (16), propterea quod cesset a fluctu aspectabili, quippe qui sub multis pelagis majorem cursus sui partem peragat. *Et ibi est aurum, et aurum*
C *ejus terræ præstans est; ibi Bedolath, et lapides Berilli.* Ferunt in pleraque hujus fluminis arena atque in ipsa ripa, aurum probum admirandasque margaritas ubertim reperiri. Hebræum enim, Bedolath, *gemmas* vocat ; Berillos vero, lapides pretiosos. Alii, Bedolath, candidas uniones significare existimant ; Berillos vero, sardos, topazios, et cæteras id genus gemmas. *Et nomen fluvii secundi Gihon; is est qui circuit omnem terram Chus.* Secundus fluvius nomen habet Gihon. Græcus Nilum appellat : alii Sichor vocant. Et hic quoque fluvius, ut separatus est ab illo majore, sub Oceanum descendit, donec scaturigine evomitur in plaga Australi, atque gyrans perluit terram Chussiorum
D (Ethiopas vocamus) et Ægyptiorum, tandemque desinit in mare Adriaticum, quod est apud Ægyptum. Cæterum nomen Gihonis obtinuit a fluendo cum inundatione ; hac enim, ripa sua supergrediens, irrigat terras sibi circumjacentes. *Et nomen fluvii tertii Diklat, qui it adversus Assur. Quartus denique fluvius est Perath.* Diklat appellatus est tertius fluvius, quod impetuosus ac rapidus sursum deorsum feratur quasi homo violentus ac fervidus qui ad perrumpendas angustias aliquas nunc se subrigit, nunc demittit. Quartus denique fluvius dicitur Perath, quia fecundissimus est. Et hi quoque duo

(16) Phison, superius cap. 21, dixit Græce vocari *Dijabis* per quartam vocalem in secunda syllaba. Phas, *cessare* significat Syris.

Digitized by Google

fluvii simul atque derivati sunt ab illo principaliore A flumine : absorpti sub Oceanum, tandem prosiliunt in medio terrarum orbe, fontibus non procul inter se dissipatis ac prolapsi desinunt in mare Australe ipsius Bosræ. Porro Assur vocat regionem Attur et Ninevitarum ac Bethgarme, aliaque circumquaque his adjacentia loca. Sed enim quærunt hic homines, qui possit fieri ut hi quatuor fluvii veniant e paradiso, et absorpti sub Oceanum intra terræ viscera meent, ac tandem emergant, effundanturque in hac nostra terra! Verum hanc quæstionem, et ejus generis alias jam satis dissolvimus. Porro Moses, explicata narratione earum rerum quæ ad paradisi laudem magnificentiamque : item earum quæ ad flumen ingens quo ille rigatur : denique ad sedulitatem Dei conditoris illius atque satoris spectant : B transit ad dicendum de inducto Adamo in paradisum his verbis : *Et accepit Dominus Deus Adamum, et posuit ipsum in paradiso Eden*. Quo habitu apparuerit Deus Adamo, diximus nuper. Jam vero hoc videndum est, unde, et quo sustulerit ipsum quando Scriptura ait : *Et accepit Dominus Deus Adamum*. Igitur quidam putant ex Jerusalem sublatum transtulisse in paradisum : nam in Jerusalem formatum esse, ubi et mortem etiam obierit. Alii vero existimant, ex loco humiliore atque viliore sustulisse in locum sublimem magnificumque, et veluti creatum a se regem induxisse in regalem sedem. Sed quonam illum modo sustulit? Respondent nonnulli, id quod Scriptura ait : *Et accepit*, nihil aliud sibi velle quam Deum dixisse ad illum : Abi, ipsumque C continuo profectum esse. Sed his objiciunt alii, incertum fuisse Adamo, unde, et quo abire deberet. Quibus illi respondent, ipsi in mentem venisse unde et quo abeundum sibi, atque ubi habitandum esset, sicuti visa prophetis solent evenire. Verum alii malunt existimare, Deum Adamo humana specie apparuisse, ipsumque apprehensum transportasse in paradisum. Sed dices : sive per mentis visionem, sive per humanam figuram illi apparuerit; atque ita transtulerit, magno fuisse opus temporis spatio ad iter hoc conficiendum. Igitur nostra sententia est, Deum formasse Adamum extra paradisum, atque illinc arreptum sustulisse in paradisum, ibique dimisisse ; cæterum eo accepisse modo, quo et D Enoch, et Philippum. Nam ut de Enoch scriptum exstat : *Et tulit ipsum Deus* [69]; itemque Philippo : *Et Spiritus Domini rapuit ipsum* [70] : sic et dicimus Adamum esse a Deo raptum ex eo loco quo fuerat formatus, atque in paradisum transpositum. *Dimisitque ipsum in paradiso Eden, ut eum coleret et custodiret*. Eo quod dicit : *Et dimisit ipsum in paradiso*, declarat Deum sublato Adamo non ostendisse modo paradisi pulchritudinem magnificentiamque, et mox inde abripuisse, sed inibi relicto, facultatem manendi seque oblectandi permisisse ut in loco illius ipsius gratia condito concinnatoque : nam quod

illic haud diu mansit, sua, non Effectoris sui culpa evenit. Quod porro sequitur: *Ut eum coleret et custodiret*, quanam sententia erit accipiendum? Nunquid paradisus cultore egebat, in quo silvosa senticosaque materies non succrescebat? hæc enim postea per exsecrationem cœpit in ea terra, quæ extra paradisum erat, enasci. Præterea qui potuit cultore opus habere paradisus, omnis generis arboribus abundans? denique quomodo coluisset, quando neque sarcula, neque scopæ, aut alterius generis instrumenta culturæ facta erant. Similiter quorum habebat custodia opus paradisus, cum nulli usquam exsisterent egeni homines? Quid ergo sibi volunt illa verba: *Ut coleret et custodiret?* Respondemus non id significare fodiendas illi fuisse scrobes in quibus plantas consereret, ut Noe vineam, aut laboriosis ipsum instrumentis operando molestiam ullam subire debuisse, sed in eo positum fuisse cultum illum ut inibi locum sibi pro habitatione aptaret, viasque ac semitas quibus commode posset obambulare, complanaret, ne scilicet otiosus esset: quando ex otio plurima enascantur mala, juxta illud Sapientis cujusdam : Otium malum est, et fraudem parit pigritia. Et divus Paulus dicit : *Nisi aliud quam otium agentes* [71]. Et alibi ait, quasdam feminas non solum otiosas esse, verum etiam quarumdam malarum rerum occasionem dare [72]. Cæterum, quod de custodiendo paradiso dictum est, id ad arcendas inde bestias spectat; paradisi enim vineæ hortique alii quando ab hominibus deserti manent, conculcantur, opprimunturque a feris. Igitur et colere et custodire, ad curam habitationis Adami spectat; neque enim ad exiguum duntaxat tempus datum fuerat ei illud domicilium in quo maneret, sed ad diuturnum longumque. Insuper huc quoque cultus ille et custodia pertinent, ut esset Adamus vigil et cautus; agnosceretque parentem suum ex ipsis plantis fructibusque paradisi, ceu colonus plantarum immortalium : hoc est divinarum cogitationum, ut ait Gregorius Theologus. Denique illis colendi custodiendique verbis ostenditur etiam, longe aliter homines vitam suam instituere debere quam pecudes rationis expertes degant : hæ enim ad colendum custodiendumque paradisum minime sunt destinatæ; sed homo est illius cultor et custos designatus, eaque re plurimum iste ab illis differt, quod ipsum quoque dum hominem propriis manibus formaret Deus, ostendere voluit. Porro postquam de introducto in paradisum Adamo disseruit, et cur eum Deus illuc intulisset, explicavit, digreditur ad dicendum de lege illi imposita his verbis : *Et præcepit Dominus Deus Adamo, dixitque ipsi : De omnibus arboribus quæ sunt in paradiso, edendo edes; at de arbore scientiæ boni et mali non edes de ipsa*. Hoc igitur est præceptum, hæc lex quam Deus Adamo imposuit, ne ederet de arbore scientiæ. Sed jam in disquisitionem venit, quot modis dicatur

[69] Gen. v, 24. [70] Act. viii, 39. [71] II Thess. iii, 11. [72] I Tim. v, 13.

Digitized by Google

legis vocabulum, et cujusnam generis lex imperata A fuerit Adamo, denique cur ullam illi Deus legem statuerit. Dicimus igitur legem duobus dici modis, universaliter, et particulariter: verbi gratia, universalis lex est cognitio illa naturalis quæ nobis insita est, et vis ingenii qua judicamus bonum a malo: eam enim indidit Deus omnium hominum animis, laudans ipsos, si quod bonum est id operentur, et vicissim culpans damnansque si malum patrent, quantumvis occulte ea peragantur. Nam et in gentium, ut ait Paulus, *cordibus scripta lex est, et est ipsis sua conscientia testis* [73], etc. Ejus generis est illud Domini dictum: *Sicut vultis vos ut faciant vobis homines, sic facite etiam vos ipsis* [74]. Particularis lex autem est, qualis ea quam Deus præscribebat ipsis Noachitis, ne vescerentur sanguine [75]; B item qualis imposita erat Judæorum Nazaræis, de non bibendo vino, aut sicera, neque admovenda capiti novacula [76], quales denique Judæorum statutæ fuere sacerdotibus, de rebus, aliis omittendis, aliis agendis. Cum igitur legis vocabulo duobus utamur modis, et particulariter, et universaliter, respondemus ad alteram quæstionem, non fuisse legem universalem sed particularem illam; ne gustaret de arbore scientiæ; soli enim Adamo ejusque conjugi eam imperaverat Deus non etiam universo generi humano. Jam superest ut et hoc disquiramus, qua de causa dederit Deus Adamo legem. Censemus autem ob bene multas causas id factum a Deo esse. Primo enim, ut sciret se Dominum C conditoremque habere qui sibi eam legem imperavisset, nam dominorum est leges sancire, deinde ut se creatum effectumque agnosceret: quippe lex creaturis atque effectis statui solet, ut ait David: *Statue ipsis legislatorem, ut sciant gentes se homines esse* [76*]. Ad hoc, ut intelligeret libertatem sibi facultatemque arbitrii a Deo datam esse cum ab illo conderetur; neque enim legem ipsi imposuisset particularem et quæ ex voluntate penderet, ne de arbore ederet scientiæ, nisi ante libertate potestateque arbitrii proprii ipsum donasset, qua si vellet observaret legem, sin nollet, non observaret. Præterea legem ideo posuit Adamo Deus, ut libero ipsius arbitrio esset materies et veluti clibanus quo probaretur, sicut ait Gregorius Theologus (17): D Dedit (inquiens) legem, materiem libero arbitrio. Sicut enim per ligna periculum fit de arte fabri lignarii, an probe atque exacte eam teneat, an minime, item per aurum argentumque de aurifabri arte: ita per legem Adamo constitutam probatum est ipsius liberum arbitrium, compertumque libertatem ipsius remissam solutamque esse ac magis propendere ad prævaricandum peccandumque. Nam valuisset quidem observare legem, et tamen non observavit, qualis sane facultas brutis animantibus quæ ratione vacant, haudquaquam est concessa. Postremo ob hoc quoque lata est Adamo lex a Deo, ut ille sciret atque intelligeret, alterum Deo superesse sæculum in quo dignum pretium solvet utrisque et iis qui observant et iis qui violant leges. Sed pergunt quærere nonnulli ulterius, cur legem tulerit Deus Adamo quam præsciret ipsum non esse observaturum. Ad hoc primo respondemus non ideo conditorem Deum legem Adamo imperavisse, ut eam observaret, neque rursus, ut violaret (quo vestra hæc quæstio spectat cum dicitis: Cur, quam præsciret illum legem non præstituro, præceperit), sed eas ob causas quas nuper commemoravimus. Quippe aliud est observare, aliud non observare legem, et aliud scire se habere creatorem, seque esse creatum et præditum arbitrii libertate, hujusque generis cætera cognoscere. Præterea dicimus: Sicut præscivit illum non observaturum legem, ita præscivit quoque futurum ut postquam legem ille transilivisset et per peccatum cecidisset, ipse veniret, redimeret, sublevaret illum a casu peccati. Insuper legem ideo tulit (etsi violatam iri non ignoraret) quo intelligeretur, ipsum esse Dominum, qui condendarum legum haberet potestatem, Adamum vero creaturam, et eum qui merito legibus parere deberet. Præterea quo constaret liberum arbitrium eis peculiariter concessum esse rebus creatis quæ ratione pollent, ut penes ipsas esset vel servare vel frangere leges. Ad hæc sancivit legem Deus jam tum præsciens futurum ut violaretur, quo ea obsequiosi a rebellibus secernerentur, amicique ab hostibus, et legum cultores a prævaricatoribus, atque cum illorum virtus, tum horum vitiositas manifestaria fieret, cognosceretur que: sublata enim lege, nullum inter utrosque discrimen fuerit. Et vero hanc etiam ob rem lata a Deo lex est, quam tamen non nesciebat transiliendam, ne ut nesciremus ipsum merito jure iis qui legi parerent retribuere delicias mundi, contraque rebellibus ærumnas mundi. Præterea ut ii qui ratione utuntur, intelligerent quod alium ille habeat mundum in quo merita in quemque conferet præmia. Denique non alia ratione præscripsit illam Adamo legem, quam sciebat ipsum transgressurum, atque post aliis mortalibus fidei leges, non nescius plurimos fore incredulos.

Cur lex particularis præter naturalem Adamo posita sit. — Ulterius quærunt, cum esset Adamus naturali lege informatus quæ in conscientiæ judicio posita est bonum, a malo distinguente, cur hanc alteram particularem etiam Deus ipsi imperaverit, ne ederet de arbore scientiæ? Hic respondemus, id factum esse quo illustrior esset bonitas Creatoris Adami, ut qui non sivit ipsum rebus majoribus animum suum occupare: deinde ne per errorem

[73] Rom. II, 15. [74] Matth. VII, 12. [75] Gen. IX, 4. [76] Num. VI, 2. [76*] Psal. IX, 21.

(17) Oratione in Natali Christi.

Digitized by Google

ille existimaret, se rerum conditarum esse dominum, neque supra se dominum alium esse. Nam, verbi gratia, cum animadvertisset omnia illa quæ sub aspectum cadunt sua causa esse effecta a Deo, seque naturali præditum ab illo cognitione, atque omne genus delicias sibi absque ullo molesto labore in promptu esse, denique res aspectabiles sibi servientes quasi ancillas, et, ut semel dicam, cum vidisset omnia illa bona quibus absque molestia aut cura oblectabatur : facile ipsius animus ex his rebus per arrogantiam confidentiamque mutatus sibi persuasisset, res omnes quæ conditæ essent, ad se spectare, neque alius dominationi esse subjectas : nisi hanc alteram a Deo legem accepisset, de non gustanda arbore, quæ perpetuo ipsis observata oculis in memoriam mentemque ipsi revocaret servilem humilemque suam conditionem, seque habere Dominum a quo ejusmodi lex de arbore sibi esset imposita, atque eas ipsas creaturas quæ sibi serviunt, ad illum suum spectare Dominum. Nam si cum legem haberet naturalem, et insuper hanc de arbore, quæ veluti adjutrix illius esset, tamen deliquit suapte voluntate, atque seductus est : quanto magis peccasset lapsusque esset, si hæc de arbore lex posita ipsi non fuisset? Rursus, si præter illam naturalem legem non etiam hanc interdictæ arboris accepisset, musitassent morosi homines, cur non dedisset illi Deus legem aliam, eaque subsidium attulisset priusquam laberetur per peccatum? Recte igitur Deus Adamo, antequam peccaret, hanc legem de arbore scientiæ imposuit, licet præterea naturali lege informatus esset. Quin hoc insuper scire convenit, non jam tum inquinato Adamo positam esse a Deo legem, sed adhuc puro proboque et veluti ab omni vitiositate percolato; sic enim ipsum condiderat. Ad hæc illud etiam quæritur, cur Deus Adamo legem de arbore illa imperaverit, et non de alia re quavis. Respondemus autem : Quo cognosceretur illius amor erga suum parentem Deum. Omnis enim lex vel ad amorem in Deum, vel ad amorem adversus proximum spectat : jam vero nulli adhuc homines usquam erant, ut mandare Adamo posset ne occideret, aut ne committeret adulterium, vel ne furtum faceret, et quæ sunt hujus generis alia. Illiusmodi enim præceptis nullus tunc locus esse potuit, quando nulli erant alii homines, ideoque legem de arbore ferebat, qua observanda pietas Adami adversus suum Conditorem agnosceretur.

Cur de cibi concupiscentia lex Adamo posita sit. — Denique et illud solet quæri, cur Deus legem Adamo imperaverit, quæ ad cibi concupiscentiam spectaret, non ad aliam rem quampiam. Potuisset enim illi lata lege mandare ut quosdam nominatim præscriptos dies jejunus aut precibus vacans transigeret, vel se uno eodemque loco per eos immotus contineret, aut hujusmodi aliud quidpiam agendum omittendumve. Ad eam quæstionem respondemus, eam concupiscentiam quæ circa cibum versatur primum esse animi nostri affectum, eoque recte primam primo homini Adamo legem de illa esse impositam. Sed ut clarius evadat quod dicimus, multi et varii sunt affectus quibus nostra libertas impellitur, quorum omnium præcipua, et veluti radix est concupiscentia. Hæc porro trifariam dividitur : nam aut ad ventris ingluviem pertinet, aut ad opum pecuniarumque avaritiam, aut ad gloriæ ambitionem. His enim tribus affectionum generibus comprehensæ tenentur omnes pravæ cupiditates : et his adortus est quidem Satanas Dominum nostrum in deserto et in urbe; verum, succubuit. Cæterum ventris cupiditas, reliquis duabus violentior difficiliorque mortalibus incumbit : quod vel hinc constat, quia absque pecunia et gloria vivere homines possunt : at sine cibo non possunt sicut apud Jeremiam prophetam scriptum exstat : *Dederunt res suas pretiosas pro cibo, ut instaurarent animam suam* [77]. Neque enim adversum nos facit illud Domini nostri dictum : *Non in solo pane vivit homo* [78]. Igitur quoniam gula, prima est in nobis perturbatio animi, consentaneum erat, ut primæ legis Adamo primo homini ferendæ esset occasio. Et vero quia per ventris ingluviem, cibique appetentiam Satanas Adamum vicerat, idcirco et Christus inde victoriam suam adversus illum in deserto est auspicatus cum illi diceret, ut est apud divum Matthæum : *Si Filius Dei es, dicito ut lapides isti panes fiant* [79]. Porro sunt qui Deum culpent, quod Adamum condiderit cibi avidum ac voracem : et interim, lege lata, a cibo cohibuerit. Sed nos ad hæc dicimus, nullam hic in Deum creatorem posse culpam conferri, sed in ipsum Adamum justissime, cujus rationem audi : Cupidine quæ est in nobis, est quatenus libere uti permittitur, est etiam ubi coercenda cohibendaque est. Ea igitur pars illius quæ nostro usui permissa est, culpa vacat, neque lege inhibetur : qualis est, ut edamus, ut bibamus, ut dormiamus, atque hujus generis alia faciamus. Refrenanda vero coercendaque illa est, quam lex vetat exerceri; veluti si quis gulosus sit, aut ebriosus, vel scortator et hujusmodi aliis vitiis deditus. Conficitur ergo, Deum Adamo legem illam perscripsisse, non ut prorsus nihil ederet, sed ut de una illa arbore non ederet. Nam si nulla illi per eam legem re vesci licuisset, culpandus revera fuisset Deus legislator, qui illam ita condiderat ut edendo vitam sustinere deberet. At quando ab unica ipsum duntaxat arbore prohibuit, neque id vel per invidiam vel per odium ; sed ut ex ejus legis observatione causam haberet permittendi deinde ipsi gustare vitæ arborem, quo vita deinceps frui sempiterna posset : haud insons sane videri ille debet qui non satiaverit suam cupiditatem ab reliquis arboribus; neque unicam illam vitarit, qua

[77] Thren. I, 11. [78] Matth. IV, 4. [79] ibid. 3.

Digitized by Google

fuerat sibi interdictum. Nam ut cæteræ omnes vetitæ fuissent, solaque una concessa, nulla tamen ipsum subegisset necessitas de reliquarum una quapiam gustare, quanto minus cum omnes præter solam unam permissæ essent, ulla ipsum compulit vis eam unam arborem vetitam attingere. Certum igitur ex his evadit, culpam in Adamo inhærere, non in ipsius effectore Deo. Sed et illud disquirendum est: soline Adamo legem imperaverit Deus, an vero etiam cæteris rebus dum ipsas conderet, suas cuique leges dederit? Dicimus autem, omnibus rebus esse positas leges: ratione præditis, et rationis expertibus, mortalibus, et immortalibus; animatis, et inanimatis; quæ sensu percipiuntur, et quæ sensum omnem effugiunt. Nam, (verbi gratia), angelis primam legem dabat cum ipsos crearet, adversus quam prævaricatur Satan, cum suis copiis lapsus est; deinde alteram illis rursum dabat legem, ut res natura corporatas administrarent, atque hæc inferiora et cognoscerent et gubernarent; ipsa scilicet naturæ elementa et quæ ex elementis composita sunt corpora, ut ait Philoxenus sermone de arbore vitæ. Similiter et cœlo et terræ legem posuit, ut in rerum natura perdurarent, ut ait David: *Stabilivit terram supra fulcra sua* [90]. Rursus soli et lunæ cæterisque stellis suas præscripsit leges, quibus motus ipsorum æqualitas regitur, dum nunc accedunt propius, nunc recedunt; juxta illud ejusdem Davidis: *Statuit ipsam in sæculum sæculi, legem dedit, et non præteribit* [91]. Denique et mare suam a Deo legem accepit, ipsam arenam; ad quam dum inundans atque procurrens pertingit, sistitur neque ipsam præterit. Quin et herbis, seminibus, arboribus lex data est, ut pullulent, augescantque. Postremo animantia omnia quæ ratione carent, generali hac lege informavit, ut res sensu suo percipere et motu sese agitare queant. Cæterum leonibus particulariter audaciam pro lege dedit; leporibus, timiditatem; pantheris, unguenti amorem; vulpibus, fraudulentiam atque astuciam; agnis, puram simplicitatem; aquilis, sævam rapacitatem; columbis, innocentiam; atque ita de cæteris legibus particularibus quæ a Deo bestiarum, avium, reptilium denique naturis sunt impositæ, sicut prolixe antehac in eo libro quem de sex diebus fecimus, a nobis est ostensum. Denique interrogari solet, quibus in rebus differant eæ leges quas Deus imposuit animantibus rationis expertibus, rebusque aliis corporatis, quæ et anima et sensu carent, ab illis legibus quas hominibus præscripsit et aliis creaturis ratione præditis. Ad hoc respondemus, plurimis eas inter se modis differre. Nam legum quæ hominibus latæ sunt, in ipsa voluntate posita est observatio; earum vero legum custodia quæ nec anima nec sensu præditis rebus impositæ sunt, in ipsa earum natura est sita. Tum homines doctrina formantur ad præstandas leges quas debent; at ea quæ ratione et quæ anima carent, naturæ impetu atque efficientia ducuntur ut legibus suis obsequantur. Ad hæc: homines, si volunt, servant; si nolunt non servant suas leges: pendent enim ex libero hominum arbitrio. At aliter se habent earum rerum leges, quæ ratione et quæ sensu vacant; neque enim leo, et audax et timidus esse potest; neque lepus, pavidus et impavidus, sed una audacia leonum est, pavor vero solus leporum. Neque ut leo non sit audax, vel lepus non fugax fieri potest. Consentaneum igitur est, hæc si suis legibus pareant, non ideo digna esse præmio, quando nulla arbitrii libertate pollent, sed naturæ vinculis constricta tenentur: nos vero vel observare, vel violare leges nobis imperatas quimus. Postremo hoc etiam addendum huc duximus, nobis insuper esse inditas etiam leges, illis legibus creaturarum ratione et sensu carentium similes. Verbi gratia; oculis nostris insita est a Deo lex videndi, auribus, audiendi; palato, gustandi; naribus, odorandi; ventriculo, concoquendi; atque ita cæteris membris suas indidit rerum Opifex efficacitates pro legibus: *Quia quo die comedes de ea, morte morieris.* Hæc oratio minas terroremque continet, ut qua Deus Adamo, si prævaricaretur et de arbore illa ederet, obnuntiavit periculum. Sed quæritur, qua de causa illi sit interminans. Facilis est responsio, ut a violanda lege, illiusmodi minis, et pœnæ periculo cohiberetur, quam sibi delinquenti præsto adfuturam præsciret. Leges enim per tres causas fere observantur: aut per amorem quo legislatorem prosequimur, aut per præmii spem quod parentibus nobis propositum est, aut denique per metum pœnæ quæ peccantibus est præstituta. Huc igitur spectat illa comminatio qua usus Deus ait: *Quo die comedes de ea, morte morieris*; ut si ille prioribus duabus causis haud induceretur ad parendum, postrema saltem hæc (supplicii metu dico) in officio ipsum contineret. Nam et illud quoque intelligimus, ut pœnam minatus est peccanti Deus, ita et præmium esse pollicitum obsequenti, quamvis hoc neque dixerit neque scripserit divus Moses, sed contentus pœnæ meminisse, de præmio tacuerit. Promiserat enim, si positæ legi pareret, permissurum se illi ut de arbore vitæ ederet, atque ita vitam viveret sempiternam, immortalisque evaderet, idque hinc constat, quod ubi edisset Adamus de arbore scientiæ, dixerit Deus: *Ne forte extendat manum suam, et sumat de arbore vitæ, edatque ac vivat in perpetuo*: præterea, quod morte ut pœnæ opposita si ex adverso vita æterna quasi præmium, et mortali conditioni quam minabatur Deus immortalis, qua n promittebat. Porro, ubi de lege quam Adamo imperaverat Deus locutus est Moses, progreditur ad dicendum de concinnata formataque Eva, deque bestiarum et pecudum procreatione, et de nominibus quibus has appellavit Adam, inquiens: *Et ait Dominus Deus: Non est bonum Adamum esse solum,*

[90] Psal. CIII, 5. [91] Psal. CXLVIII, 6.

Digitized by Google

Cur Adamo creato non dixerit Deus bonum esse quod fecisset. — Sunt ex interpretibus qui dicant ea verba a Deo pronuntiata esse voce quæ in audiendi sensum caderet, ad erudiendum Adamum docendumque quod Deus creator sit, ipse vero cum uxore rebusque aliis quæ usquam essent, creaturæ. Cæterum cur cum finxisset Deus Adamum non dixerit, videre se id quod condidisset esse bonum, sicut de reliquis rebus a se effectis dixisse memoratur; duplicem existimamus esse causam: alteram, quia hic dicturus erat non esse bonum, parum enim illa duo inter se consentanea fuissent; alteram, quia in libertate arbitrii Adæ positum erat, ut aut bonus aut non bonus esset: *Non est*, inquit, *bonum, Adamum esse solum.* Quid igitur facto opus est ut faciat ei adjutorium? Nam si id quod non est bonum rejiciendum est, illud sane quod bonum est, plane ut constituatur convenit; negatio enim si falsa sit, affirmationem esse veram necessum est; sunt enim illa sibi inter se ex diametro opposita: *Faciam ipsi adjutorium qualis ipse est.* Nuper dicebat Deus: *Faciamus hominem*; hic vero dicit: *Faciam.* Nimirum illud nobis oraculum numero plurali prodit tres sacrosanctas personas, hoc vero, singulari, unam essentiam: ut ex his duobus oraculis intelligamus, Deum esse unam essentiam, et tres personas. Ad hoc, supra de formatione Adami agens dicebat: *Faciamus hominem ad imaginem nostram*, quo significaret per verbum numeri pluralis, consultationem quamdam deliberationemque, idque ad ejus, qui formandus erat, dignitatem spectabat, ut qui non conderetur absque verbo et consilio deliberationeque Dei, contra atque bestiæ rationis expertes quæ solo jussu exstiterunt: hic vero, ubi de formanda Eva tractatur, ait: *Faciam.* Et hæc variantia, complures habet rationes. Primo enim ostendit, unam esse viri feminæque naturam; deinde Dei studium adversus Adamum et Evam explicat clarius; ad hoc, prodit Evæ conditionem minime supervacaneam esse. Insuper docet Deo non tandem aliquando in mentem venisse de conformanda Eva, sed in ipso statim initio simul atque Adamum conderet. Et hæc quidem sensa ex verbo, *Faciam*, commentando elicere possumus. Porro cum adjutorii vocabulum variis usurpetur modis, illud quæritur, qua in re adjuvare debuerit Eva Adamum; hoc est femina virum. Statuimus autem in plurimis. Primo in procreandis liberis, hoc est, utero gestandis. Præterea in educanda prole prognata. Insuper ut ad virum spectat ea quibus opus est colligere comportareque aliunde domum, ita feminæ est, domi omnia ordinare, atque ut in promptu sint disponere administrareque. Adhæc, femina ut in lætis ita et in adversis ferendis sociam se viro præstare, unaque onera omnia subire debet. Denique et in reverendo, colendoque Numine, et in aliarum virtutum exercitio virum ipsa adjuvat: nam ut Paulus ait: *Christi salus, et viris et feminis ex æquo est communis* [24]. Quod porro addit: *Qualis ipse est*, perinde est ac si dicat, quæ eadem naturæ conditione cum viro prædita sit, non autem quæ ut bestia vel jumentum, operam illi præstet, quæ humana carent indole. Præterea paritatem quoque naturæ, illa verba, et consimilitudinem in utroque sexu ostendunt, ita ut neutrius, vel præstantior vel desertior existimari debeat. Denique cum tribus fere modis, eos qui alios adjuvant distinguere soleamus (aut enim major opem fert minori, aut minor majorem juvat, aut æqualis æquali operam commodat; verbi gratia, interdum rex opitulatur humilis conditionis viro, et etiam ubi pauper subsidio est diviti, sæpe quoque vir princeps principi viro, aut plebeius plebeio suppetias venit) possunt addita videri verba illa: *Qualis ipse est*, ut æqualem æquali auxilio esse intelligamus, dum Eva Adamum adjuvat. Quod si vero quis objiciat, Evam Adamo plus angustiarum quam opis attulisse: ei respondebimus, culpam ejus rei non in Evæ conditorem Deum, sed in ipsam Evam esse conferendam. Sicut hodie videmus multas feminas triste viris suis connubium reddere; sed id illarum ipsarum vitio fieri, non autem ipsarum opifici Deo hoc crimini posse verti. Nam et manus nostræ eo effectæ sunt, ut quæ proba sunt ea agant, jam si ipsis ad patranda mala utamur, erit sane nostra ea culpa, non conditoris illarum Dei: et oculos nostros formavit Deus ut viderent quæ recta sunt teste Davide, si tamen ad ea quæ impura sunt ipsos intendamus, quis id effectori Deo ac non potius nostræ vitiositati ascribat? *Et formaverat Dominus Deus e terra omnem volucrem cœli.* Non jam formasse Deum alios animantes, aliasque volucres post superiores affirmat, sed de illis ipsis prorsus hic agitur, atque ad eadem effecta, redit oratio, quod ideo sit, ut intelligamus Adamum solum et absque ullo adjutorio quod consimilis esset cum ipso naturæ, formatum primo fuisse, cum bestiæ, jumenta, aves gemino sexu simul condita essent. Cæterum formandi verbum hic non ita accipiendum est quasi ex terra sint coagmentata animantia, feræ, aves; hæc enim ipsa produxit natura, sicut et reptilia progenuere aquæ, ut ante est a Mose dictum: sed ideo formandi sive fingendi verbo utitur Scriptura, ut sciamus non solam terram illa procreavisse, quod Mosis verba: *Producat terra animam viventem, jumenta, et reptilia*, etc., videbantur sonare; sed ex terræ simul et aquarum coagulo enata esse, aut ex quatuor potius elementis. Nam ex his, ut Adami, ita cæterorum quoque animantium, ferarum, avium, reptilium corpora sunt composita; sed illius corpus, Dei ipsius est manibus informatum, horum

[24] Galat. III, 28.

Digitized by Google

vero corpora non manibus, sed solo jussu Dei coaluerunt. *Et duxit ea ad Adamum.* Unde adduxit feras, jumenta, aves, ad Adamum? nimirum e montibus, solitudinibus, aliisque locis passim collecta, solo nutu suo ad Adamum egit, sicut ad Noe quoque diluvii tempore. Nam ut hic, ita volente Deo, nihil sibi ab illorum feritate metuebat, ita neque Adamus, eo quod adhuc non deliquisset adversus Dei mandatum : imo vero ipsa Adamum reverebantur, pavebantque ac tremebant ad ipsius conspectum. Sed et hoc animadvertendum est, hic prorsus atque omnino effectum dari quod ante dixerat Deus ad homines. *Dominamini piscibus maris et volucribus cœli, omnique animanti terræ.* Et rursus : *Dominamini piscibus maris*, etc. Quod autem illa ad Adamum, non Adamus ad illa ducitur, amplificandæ dignitatis causa fit; quasi res possessæ transferantur ad possessorem, aut mancipia ducantur ad Dominum : ostenditur enim, illa obsequium debere Adamo, ejusque causa esse condita. *Ut videret quibus illa appellaret nominibus.* Non hæc eo dicuntur, quasi Deus illorum nomina ex Adamo discere opus habuerit, sed vulgari hominum more loquitur Moses; quippe solemus quæ alioqui nobis etiam perspectissima sunt, ea tamen proponere aliis ut ipsorum sententiam quoque de illis audiamus : Deus enim ab omni æternitate cuncta novit priusquam exsistant. *Et quodcumque appellaverit Adamus animam viventem, id erit ipsi nomen.* Cum dicit, *appellaverit*, ostendit nomina illis esse ab Adamo indita. Cum porro addit *Animam viventem*, arguit ea modo id temporis ad Adamum producta esse, quæ animali anima (ut sic dicam) fuere prædita. Denique cum dicit : *Id erit ipsi nomen*, demonstrat, ea singulorum esse nomina quæ ipsis sunt ab Adamo posita. Conficitur itaque, pisces, reptilia, arbores, semina, virgulta, herbas, cæteraque ex terra nascentia, et res præterea alias inanimas, non hoc loco neque hac vice nomina sua ab Adamo accepisse, sed alio post tempore, neque enim illa omnia potuere una cum feris, jumentis, volucribus ad Adamum adduci, atque hæc prima est de illis verbis doctorum sententia. Cæterum alii sic existimant, dicta illa Mosis non eo spectare quasi Adamus nomina jumentis, feris, volucribus posuerit, sed ad imperium Adami, quod ei ea simul universo generi humano in illa datum est, pertinere. Nam penes quos est rerum quarumdam dominium, ii quibus volunt nominibus res eas censent, sicut possesor ea quæ possidet. Quid enim alioqui profuisset, inquiunt, hanc aut illam bestiam volucremve hoc vel illo nomine nuncupasse, quod nomen neque ipsæ agnoscere quivissent, neque eo sæculo ullus mortalium ab Adamo discere? Ad hoc videmus singulas gentes sua quaque lingua sermoneque ac vocabulis propriis, animantes avesque nominare;

A non Adami autem lingua, nominibusque ab ipso datis uti : unde conficitur, illa Mosis verba ad imperium quod Adæ ejusque posteritati in feras, jumenta, volucres a Deo concessum fuerat, spectare; ut pro illo, quibus collibitum esset nominibus, ea appellare posset. Est et tertia sententia eorum, qui verba illa referunt ad ipsam rationem qua Deus humanum genus ornavit; ea enim dum homo utitur appositis, et feras, et volucres cæterasque res creatas, nominibus appellare potest : *Et imposuit Adam nomina omni animali, et omni volucri cœli, et omni bestiæ agri.* Quidam putant Adamum, voce quæ sensu percipi audirique posset pronuntiata, singulis animantium speciebus volucrumque nomina indidisse, cum editiore colliculo terræ pro paradiso B insidentem angustaque amictum majestate et splendore quem habitu præ se ferebat, et solis radios superantem; illa submissis capitibus prona, neque præ nimio decore quo ille splendebat, intueri ipsum audientia singulatim præterirent, suisque ab illo appellarentur ex ordine nominibus (nam neque Israelitæ quiverunt Mosis vultum inspicere ob fulgorem quo collucebat [53] neque nos valemus oculorum aciem intendere in solem propter resplendens jubar quo circumdatus est) veluti verbi gratia, cum taurum ille nomine cieret, audito nomine suo taurus transibat coram illo, capite demisso, neque obtueri ipsum potens : similiter nominatim citatus equus agnoscebat nomen, præteribatque dejecta C cervice, neque Adami conspectum sustinens : atque ita de nuncupato asino, aliisque singulis animalium et bestiarum volucrumque speciebus. Sed dicet aliquis : Unde didicerat Adamus, quo genus quodque nomine esset vocandum. Ad hoc respondent, quibus hæc interpretatio placet Spiritus sancti fretum gratia, instinctu, atque efficientia; illum propriis appellasse quæque vocabulis : quippe sicut apostoli impulsi sunt ad loquendum aliis linguis, pro eo ac Spiritus sanctus suggerebat ipsis ut loquerentur [53*], ita etiam Adamum ab ejusdem sancti Spiritus benignitate efficacitateque accepisse et scientiam et vocem et orationem, atque ita singulis animalium generibus sua attribuisse nomina. Porro iisdem illis ab Adamo positis nominibus usam esse D universam hominum posteritatem usque ad illud tempus quo sunt confusæ linguæ : et sicut ille feminam vocabat mulierem, et Evam, ita omnes illius sæculi feminas ad confusas linguas usque appellatas esse mulieres, et Evas; quando etiam hodie multi mortalium iis utuntur vocabulis, quæ sunt ab Adamo primum prodita. At alii interpretum, ut nuper ostensum a nobis est, dicere malunt, Mosen significare illis verbis, imperium Adamo ejusque posteritati concessum, pro quo nomina animantibus cunctis rebusque aliis imponere possint. Alii vero existimant, hæc ad ipsam rationem spectare, qua donati ab opifice Deo homines, suis res quasque

[53] Exod. XXXIV, 29. [53*] Act. II, 4.

Digitized by Google

vocabulis queunt appellare : *Et Adamo non inveniebatur adjutorium qualis ipsius erat.* Haudquaquam existimanda sunt hæc verba pro responso data esse cuipiam : quis enim interrogare potuisset num Adamus haberet subsidium sibi simile, quando præter illum etiam tum nemo erat hominum ? Verum spectant ad cognoscendum discrimen inter Adæ conditionem et cæterorum animantium ratione carentium in eo positum quod in his mas et femina pari ortu simul exstiterint ; in genere vero humano Adam solus conditus sit, et deinde ex ipso femina.

Qualis fuerit Adami somnus. — *Et immisit Dominus Deus in Adamum quietem, et obdormivit.* Notandum est, pro quiete in Græco ἔκστασιν : hoc est, mentis stuporem, esse scriptum ; in Hebræo vero somnum. Cæterum eo quod ait, Deum misisse in Adamum, quietem sive mentis stuporem, arguitur, non naturæ necessitudine somnum illum Adamo accessisse, sed Deo conciliante. Qualis vero fuerit illa quies, aut ἔκστασις, si quis quærat, respondemus haud similem consuetis illis fuisse quibus ut solemus, naturæ indulgentes. Primum enim eo sopore immisso, obduxit Deus Adami mentem a rebus omnibus quæ visu vel alio quovis sensu percipi possint, atque ita somno eo affecit ut illarum rerum prorsus nullam sentiret : nimirum ipsius cogitationes penitus ab occupationibus rerum mundanarum omnibus ita collegit ut alio mentem suam ille, quam in seipsum ac circa sese, non intenderet aut verteret : deinde revelationem ipsi indidit, qua veluti divina quapiam efficientia, sic ille comparabatur, ut per animæ suæ motus viresque, videret atque audiret cuncta quæ seipso ac circa se agebantur. Permisit enim ipsi ut non aliter apud animum suum versaret reputaretque ac certus redderetur quod costa sibi eximebatur atque in mulierem concinnabatur, quam si oculis auribusque corporeis usus rem ipsam vidisset et audivisset. Nam eo captu animi, qui videndi audiendique sensibus responderet, ideo ipsum infirmavit Deus quo penitus cordi ipsius fixa hæreret mentique certa constaret res illa quæ agebatur ; intelligeretque ille se non fantasia quapiam atque vana imaginatione seductum a vero esse, sed rem ipsam percepisse : non aliter atque nobis accidit, qui dum oculis aliquid cernimus auribusque audimus, vere nos quod res est didicisse scimus : sunt enim duo illi sensus (visum dico, auditumque) in omni re certissimi veritatis testes. Et vero ut hic cum Adamo, ita alias cum sanctis prophetis agebat quoque Deus quando ipsorum pectora divinis suis revelationibus illustrabat : ante omnia enim abducebat ipsorum mentes cogitationesque ab omnibus rebus spectabilibus aut in quemvis alium sensum cadentibus atque materiatis, et plane ab omni mundanarum rerum occupatione : quo, mentis agitationibus animique cogitationibus intente contemplarentur ea quæ apud se gerebantur : eaque non aliter intelligerent quam quæ oculis auribusque corporeis coram fieri viderent atque audirent, deinde radiis divinarum revelationum pectora ipsorum collustrabat : revelationum (inquam) earum rerum quæ aut eventuræ erant, aut jam tum acciderant. Verum illiusmodi revelationes divinæ et Spiritus sancti efficaces actiones, prophetis vigilantibus contingebant ; at Adamo dormienti obvenit sacra illa revelatiorei quæ circa illum agebatur in condenda ex ipso Eva. Fuit igitur ea sive quies sive ἔκστασις, qua Deus Adamum devinciebat quando ipsius detractam corpori conformabat Evam, illi similis sacræ visioni qua Abraham cernebat lampadem ignis incedentem inter frusta [84], qua Ezechiel invectos Cherubinos [85], qua Isaïas Deum sedentem in sede sublimi Seraphinosque stantes circum ipsum [86] ; denique qua Petrus descendens e cœlo velum contuebatur [87]. Atque hæc hactenus de quiete sive exstasi, quam Deus Adamo injiciebat, dicta a nobis sunto. Illud porro quod scribitur, *dormivisse Adamum*, ostendit ipsum adhuc ignarum quid rei esset somnus, se nudum humi abjecisse, atque stertuisse, sed indutum interim gloria, splendentemque solis in morem .Porro in disquisitionem autem hic venit, num per insomnium viderit costam quæ sibi subtrahebatur, atque conformabatur in feminam, an vero reipsa eam costam intuitus sit? Respondemus vero, cum minime costam ipsam revera aspexisse, cum dormierit : neque etiam per insomnium (quanquam non negandum sit esse quædam insomnia vera, cujusmodi fuere illa quæ Josepho evenerunt et Pharaoni, item Danieli et Nabuchodonosori, atque etiam Josepho Mariæ sponso, denique uxori Pilati, compluraque alia hujus generis) sed per divinam revelationem, cum somno tamen interim esset ipse occupatus. Cæterum divinæ revelationes non uno omnes modo hominibus offerri solent : sed partim repræsentatis rebus ipsis, aliæ per insomnia : denique nonnullæ etiam neque per res ipsas neque per insomnia, sed per animæ sensus, occlusis scilicet sensibus corporis : sicut nobis usuvenit,dum clausis oculis obturatisque auribus cogitationem nostram ita intendimus in rem quampiam remotam, ut neque audiamus illos qui nos ex propinquo alloquuntur, neque videamus. Sunt autem revelationes, quæ per res fiunt, cujusmodi fuit illud Mosis visum, quo ignem rubumque ipsum, et cætera videbat [88] ; eæ vero quæ per somnia, quales fuere, Josephi et Pharaonis [89], atque Danielis et Nabuchodonosoris [90]. Quæ neque reipsa, neque per insomnium accidunt, illius sunt generis cujus erant quas videbat Abraham, Isaac, Petrus, et hoc loco Adam.

Cur Adamo dormienti potius quam vigilanti erepta costa. — Solet et illud quæri, cur non vigilanti Adamo, sed dormienti costam Deus subtraxerit ? Atqui si vigilanti exemisset, horum ipsi evenisset

[84] Gen. xv, 17. [85] Ezech x, 1 [86] Isa. vi, 2. [87] Act. x, 11. [88] Exod. iii, 2. [89] Gen. xxxvii, et xli. [90] Dan. ii, 1.

Digitized by Google

alterutrum, ut aut doloris sensu aliquo afficeretur A in auferenda costa; aut nullo. Jam vero si doluisset, odium adversus conjugem suam Evam concepisset: sin nullo tactus fuisset dolore, existimasset falsam duntaxat imaginationem fuisse eam quæ de Evæ conditione suo animo obversabatur, neque reipsa et vere accedisse. Imbuit igitur illum somno Deus ne quid doloris sentiret dum costam amitteret: rursusque effecit ut intellectus sui motu, costam sibi adimi, inque Evam concinnari viderit: quo ea res ipsius animo impressa fixaque penitus mente hæreret, neque falsa rei imago existimaretur; hæc vero animi intelligentia atque notio ex divina est orta revelatione, et instinctu. Igitur non naturalem somnum et usitatum illum immisit Adamo Deus, quo effectum est ne sentiret B dolorem, ægreque haberet dum sibi costa demeretur: ex quo dolore subinde in memoriam sibi recurrente, hostis adversus eam mulierem fieri potuisset, quæ ab ipso Deo erat conformata, sed ea ipsum quiete, sive exstasi devinxit, in qua scire posset atque intelligere, illud rem ipsam esse, quod in se, et circum se agebatur a Deo, nullo tamen interim doloris sensu tactus. Ad hæc sciendum est, quod prophetis, cum imbuerentur divinis revelationibus dabatur simul mentis contemplativa vis quædam, qua sacras illas revelationes penitus intuerentur atque expenderent: qua contemplationis vi alioqui non semper sed solo illiusmodi revelationum tempore mens ipsorum illustrata ma- C nebat, auferebatur vero ea ab ipsis post revelationes sed remanente interim fixa in ipsorum mente, vera contemplativæ illius virtutis memoria, etiam posteaquam evanuissent ipsæ revelationes simul cum vi illa contemplativa. Ita enim accidit Abraham, exstasi correpto [91], Elisæo visum videnti [92], item Isaiæ cum cerneret Deum sedentem super solium [93]; præterea Ezechieli intuenti Cherubinos invectos [94], denique Petro contemplanti velum [95]. Igitur sic Adamus quoque affectus erat cum quietem sive exstasim ipsi immisisset Deus: apparuit enim ei Deus, dataque est ipsi simul vis ea mentis contemplativa qua cernebat eximi e suo corpore costam et feminam formari: sed postquam abscessit ab ipso revelatio, atque ablata simul D est mentis illa vis contemplativa, mansit tamen nihilominus firma in ipsius animo, rei de se gestæ vera recordatio.

Cur Eva non etiam ut Adamus ex pulvere formata sit. — Et accepit unam e costis ipsius, clausitque carne ejus locum. Cur ex ipso Adamo formaverit Deus Evam, et non ex terræ pulvere finxerit sicut ipsum Adamum variæ sunt causæ. Prima, ut una eademque radix, et nascendi principium esset omnibus hominibus ipse Adam. Altera ne dicerent contentiosi homines, alium fuisse Adami, alium Evæ conditorem, sed fateri cogerentur, ab uno eodemque Deo ambos esse formatos. Tertia, ut arctiore constringeret amore virum et feminam, eo quod hæc ex illo esset orta. Quarta, ut effectum redderetur quod Moses de Adamo dicit: *Masculum et feminam creavit ipsos.* Quinta denique ne femina principatum affectaret, qui viri est. Quæri porro potest, cur Deus Evam non sumpserit ex parte corporis Adami anteriore, aut infima, aut posteriore, aut denique suprema, sed ex medio corpore. Dicimus vero ex anteriore parte acceptam non esse, ne vellet potior haberi virumque imperio premere; neque rursus ex posteriore, ne viro esset contemptui: ex capite vero ablatam non esse, ne primas quæ viro debentur femina sibi vindicaret; et vero neque ex ultima parte corporis formatam esse, ne vir feminam multo se inferiorem humilioremque æstimaret; sed ex medio corpore, ut mediocri apud virum dignatione haberetur. Solet ulterius hoc etiam quæri, cur e sinistra potius corporis parte, quam dextra sit ablata; possumusque respondere, ideo e dextra parte sumptam non esse ne cum viro conferri æquarique se vellet; duas vero esse rationes, cur e sinistro latere sit formata: alteram, ut sit viro obsequiosa ejusque imperio obtemperans; alteram, ut sciatur infirmoris eam naturæ esse. Nam sinistrum latus dextro imbecillius est; neque enim sese potest absque dextri auxilio subrigere, ut neque femina se absque viro sustentare valet. Et vero sinistrum arguere imbecillitatem, vel ipsa animantium natura monstrat quorum omnium sinistra pars imbecillior est quam dextra. Est itaque in feminis temperamentum corporis frigidius, imbecillius, crudius, ut in parte animantium sinistra. Quin inter ipsos viros reperias cujus dextrum latus sit calidum, vegetumque sinistrum vero, frigidum ac flaccidum. Ad hæc masculus in dextro latere concipitur, femella in sinistro. At enim ex ipsa imbecillitate quam in sexu feminino palam cernimus, satis arguere liceat, Evam e sinistro Adami latere, ut minus valido, esse acceptam. Porro cur costam et non aliam corporis partem Adamo detraxerit Deus, quam concinnaret in feminam, plurimas habemus rationes; nam cum in costa et carnem et ossa, et nervos, et sanguinem invenire sit; ex ipsa, ut perfecto absolutoque membro, perfectam numerisque omnibus absolutam esse formatam feminam recte colligitur. Præterea eo etiam significatum est, ita feminam protectore viro opus habere sub cujus umbra tuta lateat, ut costæ brachiis contectæ proteguntur. Denique eodem spectat quoque mysterium perfossi lateris Domini nostri in cruce, ex quo profluxit sanguis et aqua, ut hac renascerentur fideles per baptismum, illo vero expiarentur. Ideo enim lancea Domini nostri latus pertusum est, ut lueret expiaretque feminæ illius scelus, quæ ex latere viri per costam fuerat enata. Porro ideo explevit carne locum exemptæ costæ, ne dolore afficeretur experrectus Adam, eo quod parte

[91] Gen. xv, 1 seqq. [92] IV Reg. vi, 17. [93] Isa. vi, 1 seqq. [94] Ezech. x, 4. [95] Act. x, 11.

Digitized by Google

ea corporis esset mutilus; simultatemque adversus detractam sibi partem conciperet. Et vero duo sunt, quæ expedite Deus peregit in Adami corpore : alterum quod costam absque dolore exemit, alterum quod pro costa carnem suffecit; et quidem neutrum horum sentiente Adamo, rem tamen ipsam intelligente atque cognoscente per divinam revelationem, quam mentis contemplatione intuebatur. *Et concinnavit Dominus Deus e costa quam sumpserat ex Adamo feminam.* Hæc non sunt a Deo tribus diversis peracta vicibus; neque id dicit Moses, sumpsisse Deum primo costam, post explevisse locum ejus carne, ac tunc demum concinnasse feminam : verum subito, et oculi brevissima nictatione exempta est costa, suffectaque caro, et conformata femina. Nam si intra oculi momentum resurget universum genus humanum, ut divus Paulus ait, [66], multo facilius intelligere possumus, simul illa tria apud Adamum a Deo peracta esse : verum quando non potuit Moses simul omnia hæc verbo uno complecti atque enuntiare et describere, coactus est ex ordine dicere Deum cepisse costam, et costæ loco carnem supposuisse, ac feminam concinnasse. Rursus quæritur, cur Moses de Adamo usurpet, *Gebal*, hoc est, fingendi sive subigendi verbum; at de Eva, *Tacan*, hoc est, concinnandi. Respondemus, fingendi subigendive vocabulum luto convenire, ex quo Adam formatus est; subigi enim lutum debet, ut quidpiam ex ipso fiat; at costa cum jam tum subacto ex luto formata exsisteret, sola concinnitudine opus habebat, ut in feminam evaderet.

Cur non dixerit Moses, inspiratam in faciem Evæ, animam, ut de Adamo dixit — Jam vero, hoc quoque interrogari potest, cur non sit dictum de Eva, quod insufflaverit Deus in ipsam animam, sicut de Adamo scriptum est : *Et insufflavit in faciem ipsius animam vitalem.* Respondemus nequaquam eo istud factum esse quod Eva non fuerit prædita rationali anima perinde ac Adamus aut non composita ex corpore et anima, ut ille, neque vero etiam quasi anima ex corpore nascatur, sicut os ex osse et caro ex carne : sed duabus de causis illud prætermissum in historia esse, quarum altera est, cum ante esset de Adamo explicatum, humanam naturam ex corpore et anima in ipsius faciem insufflata constare, minime erat necessarium idem de Eva hic repetere; altera, quia cum costam temperasset Deus rebus omnibus quibus opus erat conformassetque in feminam, dubium esse non potuit quin simul animam in ipsius faciem inspirasset, idque vel hinc intelligitur quod et si alio modo Adam alio Eva orti sunt (Adam enim ex luto factus est, Eva vero ex Adamo concinnata, atque Adam, non generatus exstitit; Eva vero ex Adamo est producta) tamen consimilis prorsus ambo sunt naturæ parique compositione naturali constant, quæ est corporis et animæ commistio. *Et adduxit ipsam ad Adamum.* Unde, et quo duxit illam? Sane non ex uno loco ad alterum : sed cum ante in rerum natura non fuisset, produxit in rerum naturam. Cæterum ideo dicitur ad Adamum ducta esse, quia ejus gratia ipsam condiderat, concinnaratque Deus; ait enim Scriptura : *Faciam ipsi adminiculum qualis ipse est.* Sed non est, ut ab ipso ablata fuerat rudis atque informis costa, ita et restituta; verum jam concinnata effectaque femina. *Et ait Adam : Hac vice os de ossibus meis, et caro de carne mea.* Hic vaticinantis Adami verba nobis prodit divus Moses; nam qui sopore atque quiete obrutus jacebat, animæ vero suæ interim agitationibus mentisque contemplatione rem ipsam quæ in eximenda costa concinnandaque Eva agebatur, considerabat; subito experrectus, cum eam ipsam mulierem quam per somnium conformari animadverterat, coram se stantem vigil inveniret : divina sancti Spiritus gratia impulsus vaticinabatur, inquiens : *Hac vice os de ossibus meis, et caro de carne mea.* Quod ait : *Hac vice,* ad illius temporis spectat discrimen, quo Deus bestias ac jumenta volucresque ad illum egerat, imponendorum nominum causa. Perinde ac si Deo dicat Adamus : Quam nunc ad me adduxisti mulierem, longe alia est atque fuere animantia illa quibus ad me actis nomina indidi; neque enim illa ex me sumpta, aut meæ fuerant naturæ; at hæc os est ex ossibus meis, et caro ex carne mea, hoc est, ex meipso accepta est, meæque est penitus naturæ particeps : una quippe eademque natura constamus ego illaque. Cæterum duabus id orationibus sciebat Adamus quod hic pronuntiabat, et mentis suæ contemplatione qua dormiens cernebat, et Spiritus sancti benigna efficientia qua intus, illustrabatur. Sed animadvertendum est Adamum quoque ex Evæ compositura suam ipsius intellexisse agnovisseque : cum enim per animi sui contemplationem intueretur Creatorem eum qui Evam condebat efficiebatque, agnoscebat simul et suam ipse conditionem et eum qui se creavisset (18) : sicut etiam angeli cum viderent animas Adami et Evæ a Deo creari præditas ratione et intelligentia, et immortales, hoc est, sibi similes, tunc demum intelligebant, qua ipsi essent conditione naturæ creati, et a quo opifice. Possumus etiam aliter verba illa : *Hac vice os*, etc., in sententiam interpretari : Hac duntaxat vice mulier ita formatur, ut sit os ex ossibus meis, et caro ex carne mea; in posterum vero non sic formabuntur mulieres, sed per maris cum femina connubium procreabuntur. *Hæc vocabitur mulier, quia e viro accepta est.* Videtur quidem hæc oratio hunc præ se ferre sensum, quod ideo dicta sit mulier quia ex viro sumpta est, cum tamen propter legi-

[66] I Cor. xv, 52.

(18) Errat plane Bar Cepha, nam plenissima rerum humanarum supernaturaliumque cognitione qua imbutus fuit Adam recte originem suæ novit. S. Thomas, I part. q. 99, art. 5.

Digitized by Google

timum cum viro conjugium mulier appellatur. Nam si inde quod sumpta sit ex viro, hoc nominis sortiatur plane aut cæteras mulieres omnes ex suis maritis acceptas fateri oportebit, aut earum nullam mulieris nomine dignam esse. Quod autem vocabulo feminas nuncupemus ob legitimas cum maribus nuptias, ipse nos usus docet quo eas consuevimus solas sic appellare quibus legitimum intercessit cum viris matrimonium. Quin divus Paulus quoque ubi virginem secernit a muliere, ostendit eam quæ non est secundum legem nupta viro mulierem vocari non oportere [17], sed eam quæ legitimis nuptiis cum viro sociata sit. Insuper, hanc esse illorum verborum sententiam, ipsius Adami quæ subsequuntur verba arguunt: *Propterea relinquet vir patrem suum et matrem, et adhærebit mulieri suæ.* Nam nisi legitimo nuptiarum vinculo conjuncta fuisset sibi sua femina, plane non vocasset eam suam mulierem sive uxorem. Denique sunt quidam interpretum, qui, *Itto*, hoc est, mulierem sive uxorem vocatam tradant illam hoc etymo; quasi ipsa ad maritum suum dixerit: *Atta Ta Zaedi*, hoc est, *tu accede ad me*, nimirum si velis mihi rite sociari, paterque liberorum fieri conservandi generis humani gratia. Conficitur itaque his omnibus, ideo Evam dictam esse *Itto*, hoc est, mulierem sive uxorem, quia lege viro conjuncta erat, omnesque ac solas feminas rite nuptas illo nomine dignas esse, atque in eam sententiam Adami verba illa esse explicanda, quantumvis aliam præ se ferant. Verumenimvero sunt qui dicant, duo ista nomina, viri et mulieris, inter se convenire in lingua Hebræa, quam Syra, aut Græca, aut Armeniaca, aut denique alia quavis. In illa enim virum, *Is;* mulierem, *Issa* enuntiari, quod perinde est ac si Syrus, ut virum, *Gabro*, ita mulierem *Gabirto* vocet (19), de qua re nos, volente Deo, dicturi sumus in eo Commentario, quem scribere constituimus in reliqua libri Geneseos capita, si vita superet, erit enim ejus tractandæ congruus locus ubi ad illa verba perventum fuerit: *Et erat omnis terra linguæ unius et sermonis ejusdem. Ideo relinquet vir patrem suum et matrem suam, et adhærebit uxori* (sive mulieri) *suæ.* Jam diximus, ex his verbis facile intelligi, mulieris nomen a legitima conjunctione qua viro sociatur, dictum esse. Nam eo spectat quod hic dicit, virum ita mulieri mutuum cohærere debere, ut patrem matremque sibi præ illa deserendos statuat. *Et erunt ambo caro una.* Multis modis vir et uxor una caro censentur: per conjugii necessitudinem, per sobolem ambobus communem; denique eo etiam quod parentis filiique ratio ex ipsa muliere pendeat atque ex ea constituatur, quantum ad ipsa corpora quæ progignuntur, pertinet. Ex connubio enim viri mulierisque fit ut concipiat pariatque mulier: jam vero per conceptum partumque parentes et filii efficiuntur. Porro certum est, Adamum hæc verba per vaticinium ex divinis revelationibus pronuntiasse. Nam illa ipsa Christus in Evangelio quasi ex Dei Patris persona dicta profert [18]: quandoquidem prophetarum verba, etsi ex ipsorum oribus emanarint, tamen ut ab ipso Deo pronuntiata accipimus; Dei enim ipsius organa, prophetæ habendi sunt. Cæterum quæri potest, cur de viro dicat Scriptura, quod relinquere debeat patrem matremque, et adhærere uxori: quando ipsæ potius mulieres, patre, ac matre, familiaque, ac rebus suis omnibus relictis, ad viros accedunt ipsisque adhærent. Ad hoc respondendum est, multis id rationibus fieri: et quia vir mulieris caput est, et quia ille per conjugium liber primum evadit solviturque patria potestate in qua tantisper erat dum uxorem duceret: ea enim ducta ipse fit paterfamilias. Et quia non parentem esse sed corpora miscere, tempore prius est; neque enim quia parentes sunt, venere utuntur, sed quia hac usi sunt parentes fiunt. Nam Adam et Eva priusquam mutuis amplexibus consociati essent, haudquaquam parentes dicebantur, verum ubi connubio cohæsissent filiosque procreassent, tum demum parentes sunt merito cognominati. Porro posteaquam de condita Eva locutus est Moses, procedit ad explicandum quomodo vitam agitaverint suam primi parentes his verbis; *Et erant ambo nudi, Adam et uxor ipsius, neque pudebat ipsos.* Sed cur non pudebat? Non profecto quia pueruli essent, aut quia rustica simplicitate atque imprudentia; fuere enim a Deo effecti ætate juvenili, non puerili, et prudentes, non stolidi aut inurbani; sed ideo pudore non afficiebantur de sua nuditate, quia adhuc non peccarant neque deliquerant, eoque nulla animum cogitatio subibat esse aliquam in nuditate culpam. Præterea amicti erant gloria, atque idcirco non verecundabantur: sicut enim Mosis faciem gloria contectam intueri non potuerunt Israelitæ [19], et ut in solem stola gloriæ vestitum mortales oculorum aciem intendere nequeunt; præterea ut corpus Domini coopertum gloria, solem ipsum fulgore candoreque superabat cum in montem se recepisset [1-20], denique ut ipsius divinitatis vestimentum spectabile non est; ita Adam Evaque quia vestiti erant gloria, nihil verecundabantur. Nam nuditas ea de qua hic Moses agit, ad vestem spectat non item ad gloriam qua etiam tum contecti erant. Insuper est ubi nuditas pudoris sensum generet; est etiam ubi nulla verecundiæ cogitatio animum ob nuditatem subeat. Illius exemplum habemus in Adamo atque Eva, qui posteaquam deliquissent, existimabant suam sibi nuditatem pudori esse debere; hujus vero in puerulis, quos nihil pudet esse nudos; idem accidit, cum res ipsa pudorem in se nullum habet, veluti cum quis secreto, et absque testibus, se vestibus exuit; fit hoc etiam longa consuetudine magistra, sicut iis evenit qui assidue in balneis nudi versantur. Denique ubi rei

[17] I Cor. VII, 1 seqq. [18] Matth. XIX, 4, 5. [19] Exod. XXXIV, 29. [1-20] Matth. XVII, 1 seqq.

(19) Vel si Latinus virum dicat hominem; mulierem vero, hominem.

Digitized by Google

A necessitas quædam incumbit, veluti si quis ulcere laboret in ea corporis parte quam alioqui absque pudore non retegat; ipsa tamen necessitate adactus, eam exuto pudore, medico aperit. Duas igitur ob res non verecundabantur Adam et Eva cum essent nudi; et quia amicti erant gloria, et quia adhuc non deliquerant. Nam et in futuro mundo sublatus erit omnis pudor ex hominibus, qui ex nuditate possit gigni; tum quia vestiti erunt gloria quali erat indutus Adamus atque ipsius uxor Eva inter arbores antequam violassent mandatum; tum quia ipsa pudoris causa, peccatum dissolutum erit irritumque. Cæterum divus Moses dum perseverat, Adamum Evamque nihil puduisse suæ nuditatis (20): confert id sæculum quo ea scribebat, cum B eo quo illi fuere procreati a Deo, quasi dicat: Non ut jam videtis homines ob nuditatem pudore affici, ita Adamo Evæque accidit; neque enim illos puduit ob duas quæ dictæ jam sunt rationes. Porro absoluto sermone de creato Adamo Evaque, et de vitæ ipsorum instituto, pergit divus Moses commemorare fraudem qua seducti sunt a recto, nimirum ut nos doceat ex quanta libertate in quam gravem delapsi servitutem per peccatum, inquiens: *Et serpens astutior erat omni bestia agri, quam effecerat Dominus Deus.* Num de corporato serpente hic agat divus Moses, an vero de Satana qui serpenti similis apparuerit; et, si Satanas in serpentis corpus se insinuerat, cujus generis fuerit is serpens; C præterea pedesne habuerit an minime ille serpens; et quæ huc spectant alia, pridem sunt a nobis diligenter pertractata. Commemoravimus etiam cur serpentem astutiorem dixerit, non prudentiorem cunctis bestiis agri. De his enim omnibus egimus, cap. 27, quæstionibus decem in medium propositis.

An Satanas audiverit Deum Adamo præcipientem ne comederet. — *Et ait serpens ad mulierem: Vere dixit Deus, ne comederetis de omnibus arboribus paradisi.* Dubitari potest, an audierit diabolus mandatum legemque, quæ Deus Adamo imperaverat: cumque minime ignoraret quod res erat, dixerit ad feminam: *Vere ait Deus, ne comederetis*, etc., an vero suspicans modo legem illi a Deo positam fuisse, mulierisque animum tentans, illa ad ipsam verba D fecerit Dominus. Ephrem, aliique interpretes complures censent Satanam audivisse mandatum quod Adamo dabatur: ejusque conscium accessisse interrogasseque feminam illis verbis: *Verene ait Deus*, etc., quo per eam interrogationem sibi caparet colloquendi ansam. Philoxenus vero et Theodorus Nestorianus multique cum his alii dicere malunt, Satanam non audiisse legem dum Adamo imponebatur, sed conjectura atque suspicione præscriptæ cujuspiam legis ductum, mulierem adortum esse ut ex ea interrogata disceret qualisnam lata lex esset, atque inde captato fallendi argumento adversus ipsam abuteretur. Nos porro putamus, cujusque harum duarum sectarum sententiam versari in tribus hisce quæstionibus: utrum condita sit Eva simul cum Adamo, an post; deinde, acceperitne una cum Adamo mandatum illud ab ipso Deo, an vero post ab Adamo: denique sitne per vocem quæ in sensum caderet, data lex ea a Deo, an vero absque voce menti impressa, cognoscibilisque reddita: ac proinde censemus has quæstiones accurate expendendas esse priusquam de illis sententiis recte possis existimare.

Historiæ Adami ordo. — Igitur Dominus Ephrem et qui cum ipso sentiunt interpretes alii ipso freti Scripturæ tenore serieque ducti, dicunt primo Adamum esse conditum extra paradisum, et deinde in paradisum introductum accepisse a Deo mandatum ne vesceretur arbore cognitionis, post indidisse nomina animantibus, ac tunc demum conformatam esse Evam ex ipsius corpore, atque de præcepto edoctam ab ipso Adamo voce ejusmodi quæ audiri posset, eamque vocem exaudisse Satanam cum ad uxorem loqueretur Adamus; itaque Satanam mandati minime ignarum, sed bene conscium aggressum esse Evam, eamque pacate interrogasse: *Verene dixit Deus; Ne comederetis de arboribus paradisi?* nimirum ut ea sibi interrogatione aditum ad colloquium pararet. Theodorus vero et ejus sectatores aiunt, simul Adamum esse conditum et Evam ipsi detractam eodem quo creatus erat loco, atque hanc una inde in paradisum cum illo esse subductam, unaque legem accepisse ab ipso Deo; non quidem voce quæ audiendi sensum moveret, latam, sed menti ipsorum impressam consignatamque quodam cognoscendi modo. Nam simul utrique legem hanc imperavisse Deum, vel inde se comprobare satis posse putant, quod scriptum sit: *Masculum et feminam creavit eos*; item: *Dominamini piscibus maris, et volucribus cœli*, quæ plurali numero dicta sunt. Præterea, quia Eva ob fractam legem magis etiam culpabatur quam Adam. Neque vero absurdum est, si hæc aut illa quæ ad Adamum modo locutus videri potest Deus, ea sub Adæ persona ad utrumque ipsorum dicta putemus. Nam quod scriptum est in Psalmo: *Beatus vir qui non ambulavit in via impiorum* [81]; profecto ad utrumque sexum sub solius viri nomine spectat. Et quæ in ecclesiasticis consiliis cœtibusque, de viris disceptamus constituimusque, sane ad feminas ex æquo pertinent. Cæterum quod non voce exaudiri posset, latam esse legem aiunt; sed quodam revelationis modo immissam in ipsorum animos, simile esse dicunt illis visis quæ prophetis apparent. Nam simul inditam fuisse illorum mentibus vim quamdam intelligendi ac veluti intuendi atque ita certo cognoscendi id

[81] Psal. I, 1.

(20) Caute lege, nam Adam non habuit corpus gloriosum ut beati in patria sed forsan intelligito bonum illud splendidum status innocentiæ, quo ex nuditate corporum nullus oriebatur rubor, quale quoque erit in patria.

Digitized by Google

A quod jubebantur, nulla intercedente voce quæ audiendi sensum moveret; cum serpens, quando de lege lata interrogabat, perperam ipsa legis verba retulerit, nimirum quia non legem ipsam auditam, cum ferretur, tenebat, sed suspiciens conjectabat modo, ut qui cum videret animantia passim capere pabulum, Adamum vero Evamque etsi corpore constarent, nondum tamen vesci, facile venerit in suspicionem, imperatam his esse legem quampiam qua vescendi modus aliquis esset præscriptus. His ergo inducuntur isti rationibus, ut putent dæmonem ignarum mandati, mulierem illa interrogatione esse adortum, quod ex ipsa legem disceret, eaque cognita, et iis quibus imperata erat et ipsi legislatori insultaret. Esto autem judicium penes B lectorem, utram harum duarum opinionem approbet; potest enim in utravis acquiescere. Cæterum Satanæ verba illa in ipso statim exordio, Dei verbis adversantur; mandarat enim Deus Adæ atque uxori ut de omnibus arboribus paradisi vescerentur (21), sed de sola arbore scientiæ boni et mali non vescerentur. At ille contra : *Vere* (inquit) *dixit Deus : Ne de arboribus paradisi vesceremini*, quæ oratio prorsus cum Dei oratione pugnat. Videtur vero in ipso sermonis initio dæmon ideo verba sua ad multas arbores extendisse, ut occasionem sibi compararet in progressu unam illam vetitam arborem calumniandi. Nam cujus studia in universum omnia improba sunt atque perversa, haud mirum est si ab improbitate auspicetur : *Et ait mulier ad* C *serpentem : De fructibus arborum paradisi omnium comedimus, de fructibus arboris quæ est in meditullio paradisi dixit Deus : Ne edatis de ea, neque tangatis eam, ne moriamini.* Non, inquit, o serpens, jussi sumus ab omnibus abstinere arboribus, ut tu dixisti, sed ab una sola quæ in paradisi medio exstat; interminatusque est nobis Deus futurum ut moriamur, si de hac ederimus. Cæterum existimandum est, mulierem non modo arborem in medio sitam paradiso apud serpentem nominasse, sed addidisse etiam, *scientiæ boni et mali*, tametsi hoc Moses prætererit; credibile enim est, ipsam mandati verba omnia recitasse, inter quæ etiam illa sunt : *Et ait serpens ad mulierem : Non mortem mo-* D *riemini, sed novit Deus quod quo die ederitis de ea, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii scientes boni et mali.* Cum ait serpens : *Non morte moriemini*, audet Dei verbum contemnere, falsique arguere : dixerat enim ille morituros nisi ab illa arbore abstinerent, et simul submovet metum mortis quo ab ea gustanda illi abstinebant. Cætera verba eo spectant, ut persuadeat Deum per invidiam ea illis arbore interdixisse; nempe ne dii fierent, qualis ipse esset.

Nimirum ut princeps solet non facile atque amice ferre æquales suos principes, ita neque Deum deos pati alios posse; præterea ut incitet ad vescendum vetito fructu, quasi dicat : Non modo non moriemini, verum etiam plurimum crescetis, quippe in deos evasuri qualis ille conditor vester est. Nam in ipso fructu, interque ramos illius arboris latet divinitatis vis, ita ut quisquis vescatur, ille pro deo fiat, bonique ac mali gnarus. Per oculos autem aperiendos, cognitionis acumen, perspicacitatem, atque boni malique experientiam pollicetur. Denique quod deos fore, numero multitudinis, promittit; hoc facit, ut ipsorum animis inserat opinionem, non maximum numen esse eum Deum qui ne de arbore illa ederent, interminatus fuerat, sed esse etiam deos alios illi pares. Præterea ut improbam illam existimationem, quam esset aliquando gentibus persuasurus, complures deos esse in orbe; ab ipso statim initio, primorum parentum auribus instillaret, atque ita ad omne malum genus humanum averteret. Quapropter recte admodum Satanas ille etiam diabolus (22) est appellatus. Satanas quidem, et quia ipse a Deo recessit, et quia mortales a Deo abducit ut sectentur eos qui iram pariant; diabolus vero, hoc est, calumniator, quia Deum per calumniam culpabat apud Adamum et Evam, quasi per causam invidiæ interminatum ne de arbore illa gustarent; et quia vicissim homines traducit apud Deum, ut de Job scriptum exstat. De hoc enim sic apud Deum verba faciebat : *Extende manum tuam, et tange carnem ipsius, num in faciem tuam maledicat tibi* [23] ? Denique quia persuadere mortalibus laborat Deo ipsos curæ non esse. Cum lex omnis aut ad prohibendum peccatum, aut ad promovendam justitiam pertineat; atque vel formidine pœnæ quæ rebellantibus, vel spe præmii quod parentibus præstitutum est, observetur. Serpens iste, hoc est diabolus, eo quod ait : *Non moriemini etiam si ederitis*, pœnæ metum submovere conatur, quo illi prohibebantur a transgrediendo legem Dei. Rursus dum addit : *Eritis sicut dii*, maximæ etiam mercedis spe lactat, si vescantur fructibus a Deo vetitis. Est vero existimandum Evam neque ita accepisse verba serpentis sive diaboli, tanquam quæ disputari possent; alioqui enim multis illi modis, aut uno saltem quopiam respondissent; neque rursus ceu dubia et ambigua, nam ita quoque non defuisset ipsi quod contra diceret; potuisset enim respondere : Unde tu nosti hoc mysterium? Sane qui arborem consevit, major te est. Præterea, quid sibi vult quod meos oculos apertum iri ais gustato fructu, quando etiam nunc neque lippiunt, neque clausi sunt? Nam nisi aperti

[23] Job 1, 11, 11.

(21) Superius auctor citat : *Ne de omnibus arboribus paradisi*, etc., cum signo universali, ut est in Hebræo.

(22) Verbum, *Sot* Syris et Chaldæis significat, *recedere, deflectere*, unde hic deducit Satanæ nomen, quod verius ab Hebræo *Satan* venit. Sane Syri, *Ochalcarzo*, eodem etymo vocant quo Græci, διαβολόν.

Digitized by Google

essent, qui possem ego te aspicere, serpentemque te agnoscere : tum illud, quod boni malique peritos fore nos asseveras, nisi ego jam nunc quid bonum et quid malum sit intelligam, qui possim scire consilium tuum esse probum, aut divinitatem bonam, mortem vero malam? Ad hæc, illud etiam objicere quivisset : Si vera narras, abi tu, et prior aufer de arbore illa ac vescere, ut aperiantur tibi oculi fiasque deus sciens boni et mali, tum deinde ego quoque accedens vescar. At cum horum nihil illi responderit, satis colligere est, neque ut disputabilia neque ut incerta serpentis verba ab Eva esse accepta : neque enim præ imprudentia aut infantia, hæc tacuit; quippe quæ ratione prudentiaque in ipso suo ortu prædita fuerat, et si parumper adversus illum argumentata fuisset, victrix evasisset : sed ita illius verba accepisse, tanquam quæ procul dubio vera essent. Nam per dæmonis nequitiam simul cum illis verbis : *Et eritis sicut dii*, injectum est ipsi desiderium arboris gustandæ, incensaque est cupidine divinitatis. Solet enim peccatum, mentem eorum qui ejus sunt studiosi, captivam sibi mancipare.

D. Mariæ et Evæ comparatio. — Tu vero, lector, hic mihi Mariam apud tuum animum contendito paulisper cum Eva; atque illius quidem fortitudinem, hujus vero socordiam ac ignaviam animadvertito. Maria enim quæ sæpissime audierat promissum esse a Deo patribus, nasciturum Christum, neque ignorabat quæ de ea re essent vaticinati prophetæ, cum ejus nuntii gratia ad ipsam venisset angelus specie humana, dixissetque : *Concipies et paries* [81]; nequaquam subito fidem illius verbis adhibuit, eo quod inauditum antea esset, virginem peperisse; sed cum ipso, disceptando rem expendere occœpit, dicens : *Quomodo fieri potest ut hoc eveniat, quando vir mihi notus non est?* sive, *virum non cognosco* [82]? ut alia habent exemplaria. Ad hoc, abiit visum etiam illud signum quod angelus dederat, quo de ipsius verbis inde certior fieret; gravidam scilicet Elisabetham, sterilem alioqui anum. At Eva quæ nunquam audierat, Deum invidia laborare, aut se diis pares futuros si de vetita arbore gustarent, simul atque loquebatur cum ipsa, non jam humana aliquis specie apparens sed serpens, nihil disputat de arbore, sed divinitatis ambitione incenditur, vilipenditque Dei mandatum, quare consentanee de ea dictum est a divo Mose : *Et vidit mulier quod pulchra esset arbor ad vescendum, et expetibilis oculis, atque desiderabilis spectatu.* Viderat quidem femina arborem illam etiam prius quam illam serpens adiisset, neque enim poterat lege inhiberi ipsi arbor non visa. Quod vero Moses jam ait, *vidisse mulierem quod pulchra esset arbor ad vescendum*, et quæ sequuntur alia, ostendit alio modo ante dæmonis accessum visam ab illa fuisse arborem, alio post. Ante enim

A simpliciter intuita ipsam fuerat; at posteaquam a serpente decepta est, atque ad fidem hujus verbis habendam inducta, tum demum vidit arborem esse pulchram ad vescendum, et spectatu expetibilem, quippe immoderato dissolutoque appetitu tunc arborem aspexerat; solet enim hujuscemodi cupidinis immoderatio, si quando animum invasit, ea in quæ intenditur, omnium pulcherrima gravissimaque ducere; sicuti evenire videmus iis qui improbo feminæ alicujus amore detinentur; ea enim, etiam si sæpe sit fœdissima deformissimaque, tamen bene pulchra ac venusta in illorum oculis habetur, adeo ut illorum cæcitas iis sit ostentui qui ab ea permotione animi adversus illam feminam vacui sunt. Igitur quia mulieri, cupido illius

B arboris per serpentis fraudem jam injecta erat, ait Moses, *ipsam vidisse arborem quod pulchra esset ad vescendum*, etc. Sed ut res magis illustretur, dicimus, tribus omnino vicibus alio atque alio modo Evam vidisse illam arborem. Primo quidem, quando lege eam velabat Deus; iterum a Satana in fraudem illiciebatur ipsa; tertio postquam de illa edisset. Et primo quidem simpliciter intuitam esse ut cæterarum arborum unam quamlibet. Secundo vero non simpliciter aspexisse, sed cum cupidine qua jam tum tenebatur, quaque censebat omnium pulcherrimam esse; sicut Thamar formosissima videbatur in oculis Ammonis amore ejus impediti. Tertio denique, simul atque gustasset, tum vero

C demum pro valde fœda diraque habuisse : sicuti etiam Ammon sororem suam Thamar, ut violaverat, invisam habebat; quamvis enim una eademque manebat ipsius Thamar forma ante et post admissum stuprum, tamen quam prius frater ob venustatem adamarat, postquam per peccatum esset abusus, odio prosequebatur [83]. Itaque arbor illa quæ pari pulchritudine fuit cum de ipsa ferretur lex et cum esset dæmoni fraudis materia, ac denique post decerptum gustatumque a muliere fructum; tamen primo neque pulchra neque fœda visa primis nostris parentibus est, mox vero pulcherrima, sed postremo plane detestabilis est habita postquam peccatum per ipsam admisere. Vidit igitur quod pulchra commodaque esset ad

D vescendum præ cæteris paradisi quibuslibet arboribus, eoque acriore in ipsam appetitu rapta est quam in cæterarum aliquam; non quod arbor ipsa, sed quia feminæ animus esset mutatus per serpentis fraudem, qui muliebri crudelitate atque effreni libidine ipsam agebat præcipitem ad eam arborem. Cæterum aptior videri possit verborum structura, si sic legatur : *Et vidit mulier quod pulchra esset arbor oculis, et expetibilis ad vescendum*; pulchritudo enim ad spectandi sensum pertinet, ut appetitus ad cibum. Sed hoc alibi jam a nobis est tractatum. Est vero et hoc animadvertendum ex illis verbis : *Et vidit mulier*, etc., colligi ipsam non

[81] Luc. I, 31. [82] Ibid. 34. [83] II Reg. XIII, 1 seqq.

Digitized by Google

subito ac propere de arbore gustasse, sed multa prius secum meditatam : atque cum illam, juxta insistens ob oculos haberet : aspectantem, alia atque alia animo voluisse : *Et accepit de fructibus ipsius et edit.*

Cur Eva ante vocatum Adamum gustaverit de arbore scientiæ. — Quærat aliquis, cur non vocarit Adamum, ut is prior ederet? nimirum transformari ipsa prior cupiebat in deum, virumque suum divinitate antevenire qui se humanitate præcesserat, quo hac ratione administrationem rerum præ illo atque imperium obtineret : existimabat enim simul atque gustaret, evestigio in deam se transformatum iri pro fallacis serpentis consilio. Rursum quæri potest, quamobrem non sunt aperti mulieris oculi, agnoveritque suam ipsa nuditatem B mox ubi edisset eum fructum, sicut accidit utrique postquam edissent ambo. Hujus rei hæc reddenda est ratio : si illa simul atque prior edisset, verecundiæ sensu fuisset perculsa, metuisset Adamus atque abstinuisset, neque tamen ea sibi abstinentia justitiæ laudem ullam meruisset, ut qui non divinæ legis reverentia et respectu sed per uxoris pudorem fuisset cohibitus. Igitur quando certamen ex æquo ad utrumque spectabat, faciendumque erat periculum de utriusque simul indole ac voluntate; distulit Deus Evæ verecundiam, effecitque ne ipsam simul cum gustato fructu puderet nuditatis. *Et dedit etiam viro suo secum, et comedit.* Existimandumne est hic mulierem simpliciter viro C porrexisse, virum vero edisse, cum neque illa verbum ullum ad ipsum faceret, neque ipse rursus apud illam de eo cibo disquireret? Sane nos censemus et virum de cibo disquisivisse, et mulierem ipsi tum ea verba retulisse quod serpens dæmon sibi dixerat, tum alia præterea ex suo ingenio adjecisse quæ ad persuadendum Adamum facere putaret : idque his rationibus demonstrari posse existimamus. Primo enim cum ante violatam legem, magnæ curæ fuerit utrique ne quid adversus Dei jussa committerent, non potuit profecto Eva porrigendo modo cibum vetitum neque verbum ullum addendo inducere Adamum ad vescendum, nihil prorsus de eo quod porrigebatur, disquirentem : deinde si simpliciter acceptum cibum edisset, D ignarus cæteroqui quamobrem ederet, a quo ante jussus fuerat abstinere, nulla meruisset culpa notari ob id quod simpliciter atque inscienter inconsiderateque fecisset : cum vero culpatum constet propterea quod edisset, facile intelligimus rem ipsam ante ab ipso atque uxore fuisse accurate expensam. Postremo si Eva mulier usa est verbis adversus serpentem, dixitque : *Lege Dei interdictum nobis est ea arbore*, quanto magis existimandum est Adamum curiose prius de cibo quem uxor porrigebat inquisivisse, quam gustaret : uxorem vero et ea respondisse quæ a serpente

A acceperat, futurum ut non solum non morerentur, verum etiam deorum similes evaderent, et alia insuper affinxisse quibus maritum ad vescendum pelliceret, atque ita utrumque edisse, facinusque pessimum admisisse. Quin dominus Ephrem scribit, Evam multa pollicitatione sollicitasse virum, atque ad vescendum induxisse, cæterum Mosen, quibus usa ipsa sit verbis, prætermisisse, cum esset contentus docuisse nos feminam viro causam violandæ legis fuisse, eo quod vetitos fructus ipsi edendos subministrarit, et simul animos edendi addiderit : serpentis vero verba litteris prodidisse, ut cum intelligeremus ipsum esse generis nostri communem hostem, eoque insidias improbitatemque ipsius, evitandi, major nobis cautio esset. Porro quæ fuerit arbor de qua ederunt Adam et Eva, et quemnam fructum gustarint, supra est a nobis pertractatum. Ad hæc illud etiam operæ pretium fuerit animadvertisse : cum quisquis re aliqua vescitur, aut famis necessitate impelli, aut rei ejus libidine effrenataque cupiditate; Adamum nulla fame cogente, sed libidine suadente, de illa arbore edisse, ac proinde ei concupiscentiæ cohæsisse peccatum. Nam ut apostolorum quidam ait : *Concupiscentia concipit et parit peccatum* [14]. Si enim non per libidinem, sed ut qui nutrimento opus haberet, edisset, de cæteris edisset arboribus sibi in pastum permissis, non de ea autem quæ sola sibi fuerat vetita : itaque fames extra noxam futura erat, cum concupiscentia cum peccato conjuncta sit; quippe hanc ciborum luxuries comitatur, qui vero ingluviei indulgent, ad venerem proni fiunt, utpote gulosi, ventri mancipati, projecti denique ad ebriositatem, quæ vitia atque maxima sunt. Veneris porro comites sunt scortari, adulterari, cum maribus corpus commiscere : quæ et ipsa flagitia sunt. *Et aperti sunt oculi amborum.*

Mosis et serpentis dicta de aperiendis primorum parentum oculis. — Sunt qui temere atque etiam impudenter dicant, jam nunc illud evenire quod serpens (hoc est Satanas) fore prædixerat; nempe si Adam Evaque ederent de illa arbore, apertum iri ipsorum oculos : id enim hic narrat Moses post gustatum cibum vetitum ipsis accidisse. Verum nos respondemus, aliter Mosen, aliter serpentem de aperiendis oculis esse locutos. Serpens enim volebat oculorum apertura significare futurum ut acri atque perspicaci essent ingenio, bonumque ac malum perinde ac dii possent dignoscere; at Moses apertis oculis nihil aliud vult, quam suæ ipsos nuditatis sibi conscios esse factos : hoc est, pudore verecundiaque affectos. *Et cognoverunt quod nudi essent :* hoc est, puduit ipsos suæ nuditatis. Cum enim peccatum detraxisset ipsis vestem gloriæ qua adhuc fuerant amicti, denudati sunt, puduitque illos violatæ legis, atque amissa omni fiducia qua ante pollebant peccatoque jam corpus ipsorum

[14] Jac. I, 15.

Digitized by Google

occupante, cœperunt erubescere ob nuditatem, A metuque concuti ac pavere. Nam ante admissum scelus, gustatamque arborem, nulla verecundia tenebantur ob nuditatem, idque duabus de causis: et quia amicti erant gloria, et quia nulla pudoris cogitatio animos ipsorum subibat priusquam peccassent. At postquam facinus commisere, Deus ipsos gloria illa exuit, et simul pudoris sensum indidit ut eo perstringeretur peccatum, ejusque impetus ac fervor restringeretur. Igitur quod ait: *Cognoverunt*, perinde est ac si dicat: *Pudore affecti sunt*. Porro si quærat aliquis, ad quænam corporis membra potissimum spectaverit iste pudor, dicimus ad genitalia membra; idque hanc ob rem, quia cum acrior vehementiorque sit iste cæteris omnibus affectibus (quippe qui in animantibus rationis exper- B tibus quoque dominetur) voluit rerum opifex Deus primum pudore effrenem illum atque indomitum fervorem cohibere. Insuper id quoque observatu dignum est, primos parentes antequam deliquissent, et animum ingenio et corpus gloria excultum comptumque habuisse, postea vero quam peccaverant, exutos quidem esse corporis gloria, cæterum animi intelligentiam retinuisse: nimirum ut per hanc agnoscerent suum peccatum, atque pœnitentia ducerentur; hinc enim evenit, ut simul atque facinus fecissent, agnoverint suam nuditatem, erubuerintque, ac horrore tremoreque correpti mortem expaverint, ante sibi per minas denuntiatam. Unde et Jacobus Sarugensis ad hunc modum C scribit: Peccatum initio supra modum placet; at in fine luctum parit patranti. Cum enim primi parentes cupiditate ferrentur in illam arborem, de ipsa edendi; et Deum ipsum et legem, præ illa parvi pendebant: ubi edissent, nudatique erubuissent, odio ipsam sunt prosecuti; memoresque illius præcepti: *Quo die ederitis morte moriemini*, pavore expalluerunt. *Et conglutinaverunt folia ficulnea, feceruntque sibi subligacula*. Nimirum folia foliis consociantes, cincti formam quamdam concinnabant; vestis genus parum decens atque infirmum etiam, utpote quod solis vi arefactum facile emarceret dilabereturque, et quo neque satis pro voluntate et commode neque diu multumque uti possent. Credibile est autem Evam ejusmodi D subligaculum priorem fecisse, suaque eo pudenda velasse, utpote quæ prior legem violaverat, Adamoque nuditatis causa fuerat; tum etiam illius consilio factum esse ut iste folia indueret, quia marito suo vestem olim ipsa contextura esset. Sed cur non aptarunt suis oculis velamen ex illis foliis, aut manicas manibus, vel caligas pedibus tegendis? aut denique cur non alio modo alia corporis membra affecerunt, sed solis genitalibus contegendis subligacula compararunt? Ad hoc facilis est responsio. Quia verecundiam primum his partibus indidit Deus, ideo consentaneum erat ut prima cinctis obducta contegerentur. Sed cur verecundia his partibus a Deo est insita, ac non potius auri, quæ serpentis consilium auscultavit; aut oculo, qui arboris pulchritudine, victus est; aut manibus, quæ fructus decerpsere; aut ori quod voravit, aut denique ventri, qui excepit? Hic respondemus; cum is affectus qui circa membra genitalia versatur, pertinacior difficiliorque sit cæteris omnibus animi perturbationibus quæ in nobis sunt, opus erat verecundia tanquam freno injecto quo peccatum ea in parte cohiberetur: et simul ut nos ipsi ad habendum odio peccatum induceremur, ut ex quo illiusmodi verecundia in nobis nata sit. Et vero cum arbitrii nostri libertas non satis valeret sola hunc affectum domare, atque ad se referendum adigere; adjunxit ei Deus verecundiam, quo saltem communi utriusque opera cohiberetur, excinderetur que: arbitrii quidem liberi judicio, in anima; verecundiæ vero frenis, in corpore. Quippe multos mortales pudor atque verecundia magis deterret prohibetque a patrando eo quod improbum est, quam legis aut judicii subeundi metus; estque ejus rei argumentum, quod bruta animantia quæ omni pudore vacant, prorsus non refrenant libidinis suæ impetum quo in feminas rapiuntur victa ab ingenita suæ ipsorum naturæ, cupiditate. At homines etiam si non minore atque illa libidinis vi urgeantur, tamen ab ea explenda, pudore quo apud alios homines verecundantur, revocari videmus, adeo ut ne legitimo quidem connubio propalam utantur sicut aliis rebus, sed latentes tectique. Conficitur itaque, verecundiæ affectum ideo ab rerum opifice Deo inditum esse genitalibus hominum potius quam aliis membris, ut peccatum in illis partibus moderetur; simulque id nobis invisum faciat, nosque ab ipso admittendo deterreat; ut ex quo ipsa verecundia in nostris animis orta.

Cur Deus siverit Adamum peccare. Arbitrii libertas. — Sunt qui hic interrogent, cur Deus Adamum a peccando non absterruerit? Nos respondemus id nequaquam eo factum esse quod ejus faciundi facultas Deo defuerit, sed ne vim afferret libertati arbitrii Adæ, eamve opprimeret. Deinde frustra legem illi præscripsisset si insuper a peccando coercuisset, veluti manu injecta. Præterea ideo etiam noluit illum a flagitio admittendo arcere, ut gratiam præmiumque demereri posset tanquam qui sua ipse voluntate a scelere patrando esset retentus, non autem per vim impeditus. Ad hæc quo imbecillitatem suam agnoscerent primi nostri parentes, neque per vanam gloriam elati præcipites ruerent, sicut Satanas. Nam quod scientes peccassent, conscios reddidit suæ ipsos infirmitatis, atque ut humiliter de se ipsi sentirent, effecit. Denique ut cum suapte sponte deliquissent, atque e paradiso excidissent in hunc mundum rebus adversis molestisque refertissimum, facta utriusque mundi inter se collatione, illum omnibus bonis et gaudio plenum apud mentem suam semper versarent: nam nisi experientia

Digitized by Google

cognitum hunc alterum habuissent, nunquam ille quantum huic præstet, exacte intellexissent. Postremo, ut dum subinde a peccato interpellaretur Adami Evæque voluntas, erudirentur ipsi ad peccati odium atque fugam, tanquam ejus a quo ingentes accepissent calamitates; atque ea doctrina ab illis ad nos usque propagaretur, quasi manu tradita. Enimvero quoties peccandi occasio sese nobis offert, præsto adsunt nobis leges quas Deus nobis imperavit ut ipsis coerceamur a patrando peccato. Quin legibus ipsis etiam subsidium addidit eam quæ doctorum verbis fit redargutionem, ut si quando flagitium admiserimus, tum latis legibus, tum ea etiam increpatione qua peccata verbis perstringuntur, indicamur ad pœnitentiam, dignique reddamur quibus fiat admissorum gratia. Sicut Paulus suum Timotheum scripto hortatur ut simul cum legibus jam tum positis redarguat etiam atque reprehendat peccatores, quo sua peccata agnoscant et pœnitudine ducantur [87]. Ad hunc etiam modum cum primis parentibus actum est. Cum enim ipsis obrepsisset peccatum, ipse Deus eos verbis reprehendit; cumque pœnitere se admissi flagitii ostenderent, quadantenus ignovit; quando non quo die ederunt de vetita arbore, eodem et vita defuncti sunt, sicut per minas ipsis obnuntiatum fuerat. Sed jam alia oboritur quæstio; cur non sit mortuus Adam quo die edit fructum vetitum sicut interminatus ipsi fuerat Deus? Sed priusquam ad hanc respondeamus, operæ pretium fuerit illorum hominum argutias dissolvere qui hoc loco aiunt serpentis (hoc est, Satanæ) verba rata fieri, quibus prædixerat non morituros etiamsi vescerentur prohibitis fructibus: Dei vero irrita falsaque qui eodem cum patrato facinore die morituros minatus fuerat. Atqui haudquaquam mentitus est Deus, sed præstitutam pœnam misericordia mitigavit. Solet enim ille maxima gravissimaque supplicia minari, ut sibi caveant mortales, verum deinde illa per suam misericordiam moderari, lenioraque sumere. Nam et Ninivitis cum interminatus esset exitium, illi vero ab inceptis revocati pœniterent, nulla ipsos multa affecit [88]. Ezechiæ quoque cum moriturum neque victurum pronuntiasset, eumque peccati sui pœnituisset, impendenti pœnæ jam addicto gratiam fecit [89]; et tamen nemo, ob hæc mendacii Deum accusaverit. Sic igitur etiam cum Adamo et Eva egit. Præmonuit enim ne de illa arbore ederent, simulque minas addidit fore ut nisi parerent, eodem die mortem oppeterent: cum porro jam præceptum violassent atque peccassent, miseratus ipsos est culpamque remisit, et supplicium ita est moderatus ut eo ipso die mortem non obierint quo impositam sibi legem fregerant. Imo vero adversus Ninivitas totum omnino supplicium reddidit irritum; at primos hosce nostros parentes parte duntaxat pœnæ absolvit, hoc est, ne eo ipso die morerentur; cæteroqui non sustulit prorsus mortem. Non est itaque falsi insimulandus Deus qui per illam misericordiam venia dignatus est nostros primos parentes, meritamque pœnam partim remisit, neque eo ipso quo dixerat die peremit. Sunt quidem qui Dei verba sic tutentur ut obiisse mortem illos contendant quo die deliquerunt: non quidem corporis mortem sed animi, quæ ex peccato nascatur. Verum frustra est hæc excusatio, quando non mortem animæ sed corporis, hoc est, quæ ipsam animam a corpore dissociaret, interminatus illis fuerat Deus. Jam vero illud restat dicere, cur non obierit Adam quo die edit fructum lege prohibitum, ut minæ futurum denuntiarunt, sed extenderit postea vitam suam ad novies centesimum et tricesimum annum. Hujus rei variæ sunt causæ. Potuit enim Deus illius misereri, commeritamque pœnam, si non omnem, at partim saltem remittere; qui magna quidem duraque minari, at minora mollioraque infligere solet ut nobis Ninivitæ exemplo fuere. Deinde si illi mox cum admisso peccato vita defuncti fuissent, nulla relinquebatur propagandi generis humani origo. Præterea illa Dei benedictio: *Crescite et multiplicamini*, præcesserat diras istas minas: *Quo die ederitis, mortem moriemini.* Insuper dilata est mors peccantis Adæ, ne si justo initio mors imperium suum auspicata esset in genus humanum, prorsus hoc indissolubile deinceps obtinuisset. Justum autem fuisset mortis imperii principium, si Adam, qui violata lege deliquerat, primus morte concidisset; at enim posteaquam ille primus est morte exstinctus qui præ cæteris mortalibus Deo placebat et omnino morte indignus erat, atque ita improbo principio mors suam occepit tyrannidem; merito ea tyrannis olim dissolvenda fuit per Christum qui suo illam adventu viribus cassam reddidit. Hinc dominus Ephrem in illud Dei dictum: *Sanguis Abel clamat ad me ex terra* [90], sicut scriptum reliquit: Ululat mors in suo initio ostendens quem sit habitura finem. Præterea etiam si non illico peccantem Adamum morte multaverit Deus, tamen mortalem esse, et a se olim perimendum jam tum ostendit his verbis: *Pulvis es, et in pulverem reverteris.* Denique cum ille gustata arbore vetita, pœna obnoxius factus esset, habuit ipsum Deus pro mortuo, etiamsi vivus esse videretur. Si enim divus Paulus apostolus eos qui mortui sunt, recte vocat dormientes propter certissimam resurrectionis spem, cur non Adamus posteaquam peccato mancipatus atque noxæ deditus esset, perinde atque ob noxam mortuus vocari debuit?

Adam quomodo mortuus eo die quo de arbore scientiæ gustavit. — Hinc est quod dominus Julius Commentario suo in Evangelium Joannis, ait:

[87] I Tim. I, 3 seqq. [88] Jonæ III, 2 seqq. [89] IV Reg. xx, 1 seqq. [90] Gen. IV, 10.

Digitized by Google

Adam itaque eo die mortem obiit, quo die de arbore prohibita edit, eo quo sic haberet sententia : *Quo die comederis de arbore, morieris.* Atqui vivebat etiam tum. Qui ergo potuit mortuus esse, sane per sententiam ipsam atque per patratum facinus, jam tum mortuus erat. Nam simul atque se quis subjectum culpæ fecit, supplicia quodammodo patitur, tametsi adhuc non reipsa ductus, sed per solam pronuntiatam sententiam judicatus est. Et dominus Ephrem ubi iterum tractat locum illum de Adamo vescente fructus vetitos, morienteque eo ipso die, scriptum reliquit in hanc sententiam : Sicut qui sanus est, priusquam incidat in morbum, bona fruitur valetudine quæ morbo potior est : verum ubi lethalis eum inivit ægritudo, jam in mortis potestate esse censetur etiamsi complures dies ægrotus transigat prius quam moriatur : ita et Adam felicem atque incolumem vitam agitabat in paradiso priusquam peccaret, at ubi admisisset peccatum, sententiæ obnoxius factus est, et proinde pro eo æstimatus qui mortis exsecrationi imperioque subjectus esset. Itaque multis pressus miseriis, tanquam perpetuo lethalem sustinens morbum, ad ipsam usque mortem perrexit. Rursus sicuti si quis alium mortifero vulnere sauciet, quantumvis ille post acceptam plagam multos superstes maneat dies, tamen perinde ac si mox ubi percussus fuerat obiisset, sic vindicant judices eam cædem : ita quo die vulnus excepit Adam, ab eo die censetur judicatus obiisse, ut qui inde usque dum moreretur, lethali morbo et ægritudine fuerit implicitus. Igitur etsi reipsa non oppetiverit mortem Adamus simul ut fructum edit, tamen pro mortuo habitus est eo quod capitali culpa se obstrinxisset, atque jam tum per sententiam noxæ deditus esset. Sed dices : Cur non prorsus abolevit Deus mortem quam pro maxima sua misericordia non intulerat eo die quo peccaverat Adamus? Atqui ejus rei multæ possunt reddi causæ. Abolita enim prorsus morte, hujus quoque mundi compositio frustra fuisset, imo sæculum etiam quod futurum vocamus. Ad hoc, sublata mors simul sustulisset adventum Filii Dei. Præterea peccatum Adami et Evæ atque omnis posteritatis, immortale futurum fuisset, ut est peccatum diaboli. Denique ideo reliqua mors fuit, ut primi parentes animum adverterent ad suum ipsorum facinus, et animi pœnitudine afficerentur : neque mortis securi et suis seducti erroribus peccata levia ducerent, atque ita omnibus flagitiis advescerent. Hanc enim ob rem Deus non simpliciter ad Adamum Evamque accedebat in paradiso, sed maximo cum terrore, ut ait Moses : *Et audiverunt vocem Domini Dei gradientis in paradiso, inclinante die.* Sæpe quidem alias apparuerat Deus Adæ et Evæ : primo cum Adamum conderet, conformaret, componeret, erigeret; secundo, cum lege imperata vetaret ne de arbore cognitionis ederet; tertio cum Evam illi

A detraheret, secundum sententiam quam dominum Ephrem et qui hunc sequuntur, pro Scripturæ tenore amplexos esse supra demonstravimus. Porro sive per contemplationem quamdam apparuerit tunc illis, ut Philoxenum existimare diximus, sive ita ut ipsos eorum sensus forma corporea moveret, ut illi volunt; sane cujuscunque hæc modi res fuerit, pacate ac blande illis vicibus apparuerat ipsis; at jam ita plane se repræsentat, ut suis illi sensibus percipiant, nimirum humana specie formidabilis, turbidus, difficilis, et quasi peregre adveniens, iraque tumens, furensque, et suo incessu concutiens terram, atque adeo ipsas paradisi arbores pressis vestigiis tremefaciens : hujusmodi, inquam, habitu hic nunc videtur ab illis; nimirum ut
B pavidi confiteantur sua delicta, atque illius misericordiam veniamque implorent : eo enim spectat quod ambulantis vocem audiisse dicuntur. Quippe voluit audiri ab ipsis suum incessum, et ipse ceu corporatus spectari humana forma, ut præ motu festinarent ad ejus gratiam ignoscentiamque. Cæterum diei inclinationem vocat Scriptura tempus illud diei quod circiter hora nona est post meridiem, sole ad occasum spectante. Sed enim Hebræos aiunt, pro inclinatione diei dicere spiritum sive ventum diei. Cæterum quod ad inclinatum usque diem distulit se exhibere, id eo fecit ut spatium haberent interea, quantum patrassent facinus animo secum agitandi. Sed et hoc disce-
C ptandum est, de quo hic die agat Moses.

Quo die Deus primos parentes paradiso eliminaverit. — Sunt autem qui dicant, die eo quo conditi fuere primi parentes; illo die enim et peccasse ipsos lege violata, qui dies erat sextus. Secundum hos, uno eodemque die creatus est Adam et conformata Eva, lataque lex et violata, atque primi parentes ob hoc tantum facinus objurgati et paradiso eliminati. Sed aliorum sententia est, alio die creatos illos esse, alio peccasse, hic vero, de eo loqui Mosen, quo peccarunt. Præter hos alii putant, hunc diem neque eum fuisse in quo fuerant formati Adam et Eva, neque eum in quo peccaverunt, sed post illos, alium; neque enim satis consentaneam esse ut hæc tanta uno accidisse die
D existimentur. Sed nos hæc inferius, Deo volente, explicabimus dilucidius. *Et occultabatur Adam et uxor ipsius a conspectu Domini Dei inter arbores paradisi.* Fugiebant igitur tum a Deo qui vocem incessus sui, ipsorum auribus ingesserat; tum ab arbore de qua improbe ederant, atque in locis densis frequentibusque multa variaque arbore abscondebant se, nimirum quia et peccati sibi conscii erant et nudi, hoc est, quia horrebant conspectum Dei, et quia verecundabantur. *Et vocabat Dominus Deus Adamum et dicebat ei : Ubi es Adam?* Jam diximus corporata atque humana figura Deum hic apparuisse primis parentibus, ipsosque voce quæ audiendi sensum movebat, compellasse. Solet autem dictum illud : *Ubi es*

Digitized by Google

multis usurpari modis; nam est, quando qui nescit ubi is sit quem vocat dicit, *Ubi es?* Est etiam cum qui alterum interrogat: *Ubi es?* Non nescit ubi locorum sit; veluti cum aliquem procul a nobis agentem, cujus opera indigemus, sic interpellamus: *Ubi es?* Denique utimur quoque ea interrogatione cum cuipiam suum errorem in memoriam adducere volumus; nam illud: *Ubi es?* perinde tunc valet ac si dicamus: Vide quo impietatis recideris! Postremo animos addere cuipiam, atque manum ad audendum porrigere volentes, dicimus: *Ubi es?* Ad hæc de re amissa quam quærimus, usurpamus quoque hoc dictum. Igitur dum Deus Adamum interrogaret, ubinam esset, non quidem id ignorabat; ut neque cum ex Cain quæreret: *Ubi est frater tuus* [61]? Neque cum ex Mose: *Quid hoc est quod manu tenes* [62]? Aut ex Jeremia: *Quid vides* [63]? aut denique ex Satana: *Unde venis* [64]? sed habent illiusmodi interrogationes suas causas, sicut et illæ Filii in Novo Testamento, dum ait ad discipulos suos: *Quot panes habetis* [65]! et rursus: *Quem dicunt homines esse Filium hominis* [66]? et: *Simon, reges terræ a quo capiunt tributum et censum* [67]? et ad Legionem: *Quid est nomen tuum* [68]? denique ad Judæos: *Ubi posuisti illum* [69]? Lazarum scilicet. Hæc enim et hujus generis alia quæ interrogavit Christus, non ignarus sed probe conscius interrogavit, utpote Deus qui omnia videt novitque: verum justis de causis, hisce et aliis interrogationibus usus est: Pater quidem, in Veteri; Filius vero in Novo Testamento. Quamvis enim dominus Severus, et Philoxenus multis in locis affirment Filium fuisse qui et in Veteri et Novo Testamento mortalibus apparuit seque exhibuit conspiciendum (Severus enim, in eo sermone quem de Genitrice Dei composuit, ait: Verbum enim Dei Patris erat quod super sublimem montem Sinai descendebat, ut ferret legem mundo, etc.; alii tamen probatæ doctrinæ magistri existimare malunt, Deum Patrem in Veteri (23), Filium vero in Novo apparuisse. Sed tua esto, lector, existimatio, utrum horum verius sit quodque magis probaveris, id amplectitor retinetoque quando utrumvis probabile est credibile: una est enim eademque Patris, et Filii et Spiritus sancti natura, ac voluntas una, unaque operatio; sed tres personæ distinctæ. Igitur ut eo unde digressi sumus, redeat oratio, non propter ignorationem, sed alias ob causas quærebat ex Adamo Deus, ubinam esset; nimirum ut ipsi suum errorem ob oculos poneret, perinde ac si diceret: Quomodo agis, Adame? apertosne oculos habes, ut te habiturum promisit serpens? an etiam num cæcus es contra atque ille est pollicitus? ubi es? Deinde: Locum jam obtines pro serpentis promis-

A sis, an sub imperio es quod ille tibi minime prædixit? Ubi es? magnæne fiducia pollens, apertam frontem sustollis, an pudore confusum vultum dejicis? Ubi es? cur me non, ut soles, aperte intueris, sed in latebras te a me subducis? Deinde ut ipsa interrogatione animum illi redderet ad colloquendum, atque ad pœnitentiam invitaret; ad hoc ut ostenderet se ita Adamum quærere, ut pater amissum filium, sollicite investigat. Atque hæc posteriora duo inde comprobantur, quod non quasi supplicium de illis sumpturus se jam ipsi exhibuerit in primo hoc congressu, alioqui enim non tam blande suo illum nomine nuncupasset. Est enim hæc illi Paulinæ similis interpellatio: *Saule, cur me persequeris* [70]? cur non perdendi ipsius causa se illi offerret Jesus,
B nomineque compellaret, sed ut ad sermonem excusationemque provocaret. Tum etiam si per causam perdendi illis apparuisset, utique perdidisset; vel aquis, ut prisca Noe sæcula [71], vel igne, ut Sodomitas [72], vel terra dehiscente, ut Dathanam et Abironem [73]; erant enim ejusmodi exitio primi parentes quoque jam tum digni, quippe qui salutari doctrina rejecta, perniciosam fuerant amplexi, et eam quæ cum Dei verbo prorsum pugnabat. Dixerat enim Deus: *Morte moriemini qua die ederitis de arbore;* ille vero alter: *Non moriemini.*

Dei expostulationes cum primis parentibus. — Neque vero multa Deo defuissent quæ adversus illos potuisset dicere, si expostulare tanquam cum
C hostibus libuisset, quale est illud: An non ego, improbe Adame, te condidi ex terra ad meam imaginem et similitudinem, meisque te manibus conformavi, et uxorem dedi vitæ tuæ subsidium? annon in paradiso te collocavi omnibus deliciis referto? annon caput imperatoremque te rerum omnium quæ in terris sunt, constitui? quid est ergo cur me criminareris, columniatorique aures præberes? Verum prorsus non infremuit, sed suaviter ac blande appellans: *Adame,* inquit, *ubi es?* nimirum ut colloquendi fiduciam ipsi faceret: ostenderetque se illum non jam insolito aspectu vocare. Quapropter ipsa etiam voce animatus Adamus respondit dicens: *Vocem tuam audivi in paradiso, et vidi quod nudus essem, atque occultavi me.* Duas
D reddit Adamus se occultandi rationes: alteram, quia timuerit: hoc enim sibi vult *vocem tuam,* id est, strepitum incessus tui, audivi in paradiso; alteram, quia puduerit illum nuditatis. Sed hæc Adæ apologia excusatione plane improbata est, cum et metus ille et ipsa nuditas ob violatam a se legem evenerint. *Et ait ad illum Dominus: Quis ostendit tibi quod nudus sis?* Neque hoc interrogat ut ignarus, sed ut per culpæ confessionem illum inducat ad reprehensionem libenter suaviterque admittendam. Quasi dicat: Fuisti quidem semper nudus, neque

[61] Gen. IV, 9. [62] Exod. IV, 2. [63] Jerem. I, 13. [64] Job I, 7. [65] Matth. XV, 34. [66] Matth. XVI, 13. [67] Matth. XVII, 24. [68] Marc. V, 9. [69] Joan. XI, 34. [70] Act. IX, 4. [71] Gen. 7, 1 seqq. [72] Gen. XIX, 24.25. [73] Num. XVI, 1 seqq.

(23) Christum Abrahæ visum et collocutum, Gen. XIII disputat Justinus martyr in colloquio cum Tryphone; Euseb. *Eccles. Hist.*, XI, lib. II de Vita Constantini; lib. III. 50 et 51, et plerique alii.

Digitized by Google

tamen te ejus puduit ante hac, quid est ergo quod nunc adeo erubescas, atque timeas? *Num de arbore de qua jusseram ne ederes, edisti?* Etiam nunc pergit pacate cum illo colloqui, quasi conjectura quapiam modo fretus illud dicat: *Num de arbore,* etc. Est autem hic animadvertendum ex ascriptis, aut duobus punctulis, aut uno solo, ad illud: *Ne ederes,* orationem hanc vel affirmative, per interrogationem efferri posse. Cæterum dominus Ephrem et qui cum ipso sentiunt, ex his et similibus verbis singulariter ad Adamum factis confici putant, soli Adamo imperatam a Deo legem esse, eamque ipsum deinde Evæ uxori retulisse; verum alii respondent, Deum sub Adæ persona cum Eva quoque colloqui, pro Scripturæ more: *Beatus vir* (inquit David) *qui non ambulavit per viam improborum* [74]. Quis vero non hic eam beatitudinem æque ad mulieres spectare dicat? nimirum ideo viri personа libentius utitur Scriptura, quod vir mulieris caput sit: *Et ait Adam: Mulier quam attribuisti mihi ipsa dedit mihi de arbore, et comedi.* Prorsus vana est et inanis etiam hæc Adami defensio; quippe qua minime præ se fert demissum humiliatumque animum, sed in ipsum quodammodo Deum culpam avertit, quasi dicat: Mulier quam tu apud me esse voluisti, ea mihi causa fuit transiliendi legem, illaque arbore vescendi. Sed adversus hæc, multa a Deo ad illum arguendum dici potuissent; verbi gratia: Non quia mulierem ego tibi adjunxi, justa tibi ratio erat ut ei auscultans, mea jussa violares. Tum si me accusas quia uxorem tibi dedi, cur non etiam, quia te condidi? nisi enim te creassem non peccasses, quia tibi oculos indidi sine quibus non eras arborem visurus? quia manus tibi apposui, sine quibus non decerpsisses vetitos fructus? quia os tibi dedi, sine quo non edisses? frustra igitur illa excusas, cum eam mulierem quam tibi sociam dedi, ita comparaverim ut tibi esset in manu, atque subjecta; non autem ut te tuasque actiones regeret, gubernaretque. His, inquam, atque hujusmodi aliis verbis expostulare cum illo potuisset jure Deus: verum omnibus abstinuit, quia non accusationibus perterrere hominem, sed patrati facinoris pœnitentia revocare cupiebat; quare mox quæstionem ad mulierem convertit; sic enim sequitur: *Et ait Dominus ad mulierem: Quid hoc est quod fecisti?* Rursus eum muliere quoque non acerbe atque iracunde, sed sedate et blande loquitur Deus, ac quasi nescius interrogat ob easdem rationes quas nuper de Adamo interrogato protulimus: *Et ait mulier: Serpens decepit me, et comedi.* Mulier enim omnia serpenti ascribit, non Satanæ, eo quod serpentem quidem qui se interpellaverat, nosceret, at Satanam intra serpentem occultatum, a quo omnis impostura processerat, ignoraret. *Et ait Dominus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus es præ omni animante, et præ omni bestia agri.*

Cur Deus serpentem non interrogaverit.—Nulla igitur apud serpentem, hoc est, Satanam, utitur interrogatione, qua ad se excusandum ille provocetur, ac ita tandem judicetur condemneturque, sicuti apud Adamum et Evam usus fuerat. Cujus hanc putamus reddi posse rationem; quia Adamo uxorique locus erat pœnitentiæ, ac in serpentis dæmonisque arbitrio non erat ut pœnitere posset. Porro multa hic quæri solent, cujusmodi sunt: Præditusne fandi facultate a Deo, serpens locutus sit, an Satanas intra serpentem latens, cum ille hunc suopte arbitrio subterfugere nequiret, ut non ipsi pro instrumento esset. Ad hoc, cur non exsecratus sit Deus Satanam, ut serpentem. Præterea, cur Moses, cum hunc librum multis post sæculis conscripserit, quando jam tum satis cognitus erat mortalibus Satanas, non clare dixerit Satanam fuisse qui intra serpentem loquebatur? sed non has et hujus generis alias quæstiones altius investigatas dissolvimus (cap. 27). Verum quando sunt qui illam: Cur non exsecratus sit Deus Satanam sicuti serpentem, iterum atque iterum urgent, nos præterea quæ ante respondimus hoc etiam addere hic voluimus, Deum non minus maledixisse Satanæ non aspectabili quam serpenti qui oculis cernebatur, atque perinde inhæsisse exsecrationem mystice arcanoque modo, illi ut huic aperte et in ipso corpore; quod cujusmodi sit velim te apud tuum animum pensitare. Habebat enim Deus serpentem veluti medium inter Satanam primosque parentes intervenientem; nam sicuti hi per serpentem seducti sunt, ita ille per serpentem exsecratione perstrictus est; et ut serpens fuit Satanæ instrumentum illiciendi primos parentes ad peccandum, ita personam quoque gessit sub qua Deus Satanam est detestatus. Utrique igitur, et Satanas et serpens divinam exsecrationem sunt passi. Nam ut ad serpentem dictum est: *Maledictus es præ omni bestia et animante, ex quorum numero tu es,* ita adversus Satanam pronuntiatum esse existimandum est: Maledictus es præ omnibus copiis spiritualibus atque angelicis ex quarum genere tu es. Animalium enim nomine vocari in Scriptura sacra copias angelicas, aperte arguunt ea animalia quæ vidit Ezechiel [75] et sæpe alibi Satanam animal appellatum esse in sacris Litteris notum est. Sed cur auspicatus est exsecrationem Deus a Satana? nimirum quia ille primus admisit peccatum prima est merito detestatione percussus. Cæterum serpentem ex animalium genere fuisse, non autem reptilium (quod quidem autumavere, cum dicat: *Maledictus præ omni animante* memoravimus etiam cap. XXII. *Et super ventrem tuum gradieris.* Quasi dicat: Amissurus es pedes tuos quibus ad pravitatem cucurristi, ambulabisque ac repes super ventrem tuum, quia ventrem primorum parentum inescasti. Pedibus igitur serpens ante exsecrationem incedebat, ut cætera animantium genera, post vero,

[74] Psal. I, 1. [75] Ezech. II, 15.

illis amissis, proserpere cœpit ac ventre promoveri. Et hæc quidem aperte ad ipsum spectant serpentem, cæterum Satanæ sic accommodetur eadem ista exsecratio: Quoniam spirituale munus tuum, quo fungebaris in cœlo una cum reliquis copiis angelicis quæ in sublimi versantur, deseruisti atque amisisti, adhoc primos parentes seduxisti, non erit tibi in cœlo ut ante habitatio sed humi incedes, prorepesque, malis studiis addictus: *Et pulverem comedes omnibus diebus vitæ tuæ*. Nempe, in pulverem redegisti primos parentes, pulvere igitur vesceris tota vita. Objiciunt quidam, qui possit illud consistere, quod ait: *Pulverem comedes*; quando videmus serpentes vermiculis in aqua degentibus pasci, atque passerculos quoque, columbasque, et hujus generis alia vorare. Sed etiam si hæc quoque devorant, interim absque pulvere vitam sustentare nequeunt. Et vero licet Adamo dictum sit: *In sudore faciei tuæ comedes panem tuum*, tamen carne vescitur etiam, et terræ frugibus, fructibusque aliis. Sed hæc ad ipsum serpentem pertinent, eademque vero possunt ad Satanam in hanc sententiam dicta videri: Priusquam delabereris, divinis oblectabare meditationibus, atque cœlestibus, sed postquam te præcipitem dedisti atque descendisti, totus terrenis humilibusque studiis deditus eris, atque ad perficiendam nequitiam tuam cogitationes tuas omnes exercebis. *Et inimicitias ponam inter te et mulierem, et inter semen tuum et semen ejus*. Quoniam, inquit, adversus mulierem fuisti amicus fraudulentus, atque inimicitias sevisti ei cum Deo, ego inter te et ipsam, interque tuum semen et ipsius semen, inimicitiæ quoque ut constent efficiam.

Serpentum inimicitiæ cum hominibus mystice quid. — Certe factos a Deo nobis inimicos serpentes, res ipsa docet; neque enim anguem ullum aspicere sustinemus, ut nobis non caveamus ab ipso, seu hoste nostro; nosque non comparemus ad pugnam ut illum perimamus, tanquam eum qui nos lædere cupiat. Hæc eadem ad Satanam sic transferantur: Te, Satana, adhuc ea cura studiumque exercuit, ut primos parentes una cum ipsorum posteritate amicos facere tu tibi posses: ego vero jam efficio, ut perpetuo hostilia omnia sint inter te atque illos. *Et ipsum conteret caput tuum*. Quia per superbiam elatum fuit caput tuum, et improbe locutum est, semen feminæ (hoc est, qui ex ea nascetur) conculcabit caput tuum, teque perdet. Præterea quia tu Adamum atque Evam de gradu dignitatis quem quasi principes obtinebant, dejecisti: semen posteritasque ipsorum, tuum caput vicissim conculcabit, et te interficiet. Sed cur caput illius præ reliquis membris attritum iri dicit? Nimirum quia contrito mortuoque capite in anguium genere, totum corpus exstinctum est. *Et tu illud feries in calce ipsius*. Quia calcibus suis properarunt primi parentes ad arborem prohibitam, tu seminis ipsorum calces feries. Sed et ideo dicit angues percussuros calces hominum, quia cum pedibus careant, et ventrem serpant, neque se subrigere dum cæduntur, aliasque superiores corporis partes invadere possunt, ipsa calcanea lancinant. Sed de Satana interpretari possunt verba ad hunc modum: Homines dum per virtutes vitam agant, facile discutiunt irritosque reddunt vafros tuos conatus, quos tu primarios atque insuperabiles esse putabas. Observabis tu quidem illorum calces, ut ipsos subvertere atque in peccata præcipitare possis: verum nihil efficies, nisi sua ipsi sponte atque suapte voluntate se tibi prodant. Sed et hoc sensu recte accipiantur ea verba: Tu, dæmon, observas calcanea hominum, hoc est, ipsorum dicta factaque, ut in peccata dejicere, atque a Deo procul ipsos abducere queas; verum Christus ubi advenit, nobis exemit hunc tui metum, secundum illa ipsius verba: *Dedi vobis potestatem calcandi serpentes, et scorpiones, omneque robur adversarium* [76]. Cæterum ex his verbis intelligere est, non ad solum corporatum serpentem, verum etiam ad Satanam pertinuisse divinam exsecrationem; quando non sola capita serpentum ferimus, dum perimere ipsos volumus, sed reliquum etiam corpus; neque rursus anguis solos calces hominum percutit, sed alias etiam quas potest corporis partes.

Deus Satanæ simul et serpenti maledixit. — Si vero quis denique quærat, cur Deus serpenti simul et Satanæ maledixerit, respondebimus: quia uterque exsecratione dignus erat, pro maximo, quod patrarant ambo, maleficio; deinde ut primi parentes, audita ea tam dura detestatione divina, ad pœnitudinem revocarentur; nam si pœnituissent veniamque implorassent, licet ea re neque mortem effugissent neque paradisum retinuissent, tamen diras illas Dei evitassent quas memorat Moses: *Per dolores atque angores parietis, per dolores et sudores faciei panes comedetis*. Postquam vero jam serpentem et Satanam maledictio perstrinxit, Deus convertit sermonem ad mulierem his verbis: *Et ad mulierem ait: Multiplicando multiplicabo dolores tuos, et conceptus tuos, et in angoribus paries filios*. Non jam dicit, eos fetus quos aut concipiet aut edet mulier, fore maledictos. Nam pridem bene precatus illis fuerat, dixeratque: *Crescite et multiplicamini*: Sed feres, inquit, uterum non sine dolore, producesque ipsos tuos fetus per ærumnas. Videre est enim feminas variis doloribus affici quando uterum gerunt, et rursus duris torqueri angoribus dum pariunt; id quod etiam memorat Dominus noster, dicens: *Mulier cum parit, dolorem habet* [77]. Neque enim quisquam mortalium satis existimare potest, quam difficiles durosque sustineat mulier dolores atque ærumnas in partu, præter ipsas feminas. Et quidem audivi mulierem cum diceret, earum quæ pariunt, pupillas oculorum præ nimio doloris sensu adeo obfuscari, ut nihil cernant. Et hæc quidem de ea anxietudine quam dum uterum gerunt, dumque pariunt, tolerant feminæ, dicta sunt: quod si vero universum illud tempus reputes

[76] Luc. x, 19. [77] Joan. xvi, 21.

Digitized by Google

quod a concepto fetu ad morientem usque hominem extenditur; tum sane intelligas, mulierem multis difficultatibus, doloribus, ærumnis subjectam esse pro ipsa Dei exsecratione; nam editum infantem laboriosissima cura excipit, deinde per summam molestiam atque angorem educat, ad postremum anxio ululatu morientem deflet. Igitur quia noluisti, inquit, o mulier, in paradiso liberos parere immortales absque omni dolore, jam ipsos paritura es per maximos cruciatus atque miserias, posteaquam peccatum admisisti. Et quia divino quodam modo deos edere cupivisti absque ullo doloris sensu, serpentis auscultans verbis; jam humano more homines procreabis per acerbissimum dolorem. *Et ad virum tuum respicies.*

Respectus mulieris ad virum — Quasi dicat: Quia cupivisti ut vir tuus te observaret atque ex te penderet perinde ac si in tua manu posita essent quibus ille ad vitæ usum opus haberet, eoque illum in fructu gustando antevenisti, ideo tu viri tui observans eris, ut tuis ipse necessitudinibus faciat satis. *Et ipse dominabitur tui :* Optavisti quidem caput esse viri tui, imperioque in illum potiri, atque ideo de arbore pro serpentis consilio edisti; at ille contra in te imperium exercebit, tibique pro capite erit. *Et ad Adam dixit : Quia auscultasti voci uxoris tuæ edisti de arbore de qua jussi tibi dixique ne ederes; maledicta terra propter te.* Dominus Ephrem cum suis vult idcirco legem Adamo revocari hic in memoriam, quia ei uni a Deo fuerat præscripta; ab ipso vero deinde, uxori exposita. Verum, ut jam aliquoties memoravimus, alii existimare malunt sub Adæ persona ad Evam quoque legis verba fieri. Igitur quia, inquit, non meæ voci sed feminæ auscultasti; maledicta terra propter te.

Cur Deus terram, non autem Adamum sit exsecratus. — Nimirum non est exsecratus Deus Adamum ipsum, quo suæ ipse imagini honorem conservaret: tum etiam quia ex Adamo nascituri erant multi mortales probi justique, ut prophetæ atque apostoli, ne per illum hi quoque exsecrabiles atque detestabiles haberentur : sed maledixit terræ propter illum, quippe ex qua ipse esset procreatus. Itaque conservata est humano generi illibata ex ea benedictio quæ ante peccatum facta fuerat, quamvis dolores atque calamitates plurimæ accesserint. *Per dolores comedes eam omnibus diebus vitæ tuæ.* Quia existimasti te deorum more in terra mansurum, perque quietem et otium vitam agitaturum : tu contra, per dolores, labores et ærumnas, perque culturam difficilem vesceris frugibus terræ. Nam ne reges quidem absque molestia et cultura, terræ muneribus frui possunt : atque hoc ipsum est quod Ecclesiastes ait : *Rex agrum colit* (24) : quippe si non suis, at aliorum certe manibus agros subigunt reges. Observandum porro est terræ vocabulum

A hic pro iis quæ ex terra nascuntur, acceptum esse : *Spinas et carduos proferet tibi :* quos, nisi tu peccasses, illa productura non fuerat. Conficitur ergo hæc post detestationem orta esse, vel fortasse spinas et carduos vocat laboriosum terræ cultum, quem ipsa flagitat; quasi dicat : Magnis durisque laboribus constabunt tibi terræ fructus. Vel hoc dicit, sæpe eventurum ut non ea quæ excepit semina, reddat, sed pro illis sentes tribulosque. *Et comedes herbas agri.* Pro gratissimis arborum paradisi fructibus quos tibi edendos concesseram, vesceris herbis pecudum more, eo quod adversus legem meam feceris : *Et cum sudore faciei tuæ comedes panem.* Tu qui deus esse voluisti, serpentis consilio auscultans, cum sudore faciei tuæ, hoc

B est, aspero et difficili labore duraque cultura quæres victum. Etsi enim quis rex sit aut alioqui opibus magnis pollens, dum alios in cultura exercet, ipse quoque non sine sudore faciei suæ vescitur pane. *Donec revertare in terram ex qua acceptus es, quia pulvis es, et in pulverem redibis.* Quasi dicat : Postquam ærumnosam laboriosamque toleraveris vitam, sicut prædixi, moriturus deinde es, atque in id dissolveris quod ante fueras. Animadvertendum hic est Adamum ante hoc oraculum : *Quia pulvis es,* nescivisse, ex pulvere se esse conformatum, genusque suum unde esset, ignorasse. Igitur hisce verbis multarum rerum commonefacit Adamum Deus. Primo enim docet

C ipsius corpus ex pulvere fictum esse; et simul redarguit etiam quasi dicat : Qui potuisti affectare divinitatem, ut plueres, ut fontes dispensares, ut pelagis imperares, totius ex pulvere compositus cum sis? Rursus sicut conditionem Adami mirifice extulerat dum ipsum crearet, ut quem se ad suam ipsius imaginem similitudinemque fingere diceret : ita, ut affectavit divinitatem pro fallacis serpentis consilio, illam eamdem ad terram usque deprimit, demonstrans ex pulvere constare. Præterea ostendit, quæ cum quibus ille commutarit. Insuper docet, quantis ipsum malis implicaverit peccatum, atque ideo hoc prosequendum odio esse fugiendumque merito. Denique monet si imperatam ille observasset legem, non obrumpendam fuisse ipsius

D vitam sed immortalitate donandam ex Dei liberalitate, sicut ait Gregorius Theologus (25) : Si perdurassemus, id quod non fueramus, facti fuissemus; nunc vero postquam legem transilivit, morti obnoxium esse factum dissolvendumque in terram unde traxit originem. *Et vocavit Adam, nomen uxoris suæ Evam, eo quod ipsa esset mater omnis viventis.* Observavit quidem divus Moses adhuc in rerum gestarum narratione, ordinem seriemque temporum quibus quæque actæ sunt; at quod hic jam narrat, num ordine suo narret dubitari potest. Quippe est, ubi res sui quasque

(24) Eccle. v, vers. 8, est ad verbum : *Rex agro servit,* sive, *agro servus est factus :* Vulgata tamen editio longe alio sensu legit : *insuper universæ terræ rex imperat servienti*, quod nisi de divina providentia dictum meo judicio, intelligi non potest.

(25) Hoc Gregorii dictum supra explicatius habes.

Digitized by Google

locis describat; est etiam ubi hoc illi modo curæ A est ut id quod gestum est, commemoret neque per silentium transmittat, cætero qui in tempore quo actum est, observando nihil sollicitus. Enimvero, aut quando costa sibi subtrahebatur atque in mulierem concinnabatur, appellabat Adamus uxorem per vaticinium duobus nominibus : *Itto*, scilicet (hoc est, mulierem, sive uxorem et Evam). Illo, quia viro cohæreret per legitimum connubium, ut ante est a nobis explicatum : hoc, quia mater esset futura omnis viventis. Aut hoc loco nomen Evæ ipsi eam ob causam indidit postquam a Deo prolapsa damnataque per sententiam esset dolorum in partu ferendorum, aut denique postquam ejecti sunt ambo e paradiso, Evam appellare cœpit quia viventium matrem videret. Jam vero si vel primo B vel postremo tempore hoc nomen ab Adamo datum est uxori, neglecta est a Mose temporis ratio; sin medio, accurate observata est. Cæterum, viventium vocabulo hic soli homines non etiam bruta animalia significantur, sicuti illic quoque : *Effundam spiritum meum super omnem carnem*[79]; de hominibus solis, non de pecudibus loquitur Scriptura. Sed enim sciendum est, vi quadam fatidica atque divino instinctu Adamum appellasse uxorem suam Evam, sed ea verba quæ subjiciuntur : *Eo quod ipsa esset mater omnis viventis*, non Adami sed Mosis esse, Evæ vocabulum ea interpretatione explicantis. Sed dices : Cur non perinde Adamum scripsit Moses esse patrem omnis viventis, sicut Evam prodidit esse matrem? Respondemus, quia C vir, dum rem cum muliere habet, semen injicit neque vita neque forma præditum, at femina, exceptum illud, postquam in suo utero infantis formam induit atque in humanam figuram conformatum est, tum demum non quale vir injecerat, sed vivens partu edit. Merito ergo mater omnis viventis Eva appellatur a Mose. Adhoc : Adam sumptus fuit, cum esset pulvis vitæ expers ac deinde divino statu vitam, animamque accepit; Eva quoque jam tum inanimis costa, detracta fuit Adamo; post vero dum a Deo concinnaretur, vitam est adepta atque animam : at mortales reliqui alio modo nascituri erant, nempe ex femina, et absoluti viventes. Recte igitur etiam ob hanc rem vocata est Eva mater omnis viventis. Sed et hoc quæri potest : Adamus, D quando morte damnatum se a Deo esse moriturumque intelligebat, cur augusto et felici illo nomine uxorem vocarit, quo mater omnis viventis futura significabatur, quod plane divinæ illi sententiæ adversum esse videri poterat? Ad hæc dicimus, Adamum illam adversum se prolatam mortis sententiam accepisse quidem per nota accusatoria sibi iniusta, sed interea Deum pro sua misericordia in illis mentem eam indidisse opinionem ut jam tum existimaret genus humanum in vita permansurum esse super terram, procreataque ex concubitu viri ac mulieris sobole auctum iri, et per hanc causam specioso illo nomine uxorem vocasse Evam, hoc est, omnis viventis matrem. Supra memoravimus tria esse nomina, quibus Adam in hoc libro appelletur *Noso*, hoc est vir, et *Bar-noso*, filius viri : ac denique *Adam*, quasi dicas, homo : ubi quantum ipsa inter se distent, etiam explicavimus. Jam vero Evam quoque duobus vocatam nominibus intelligimus; nempe *Itto* (hoc est, mulierem sive uxorem) et Evam : quorum illud, ad universam feminarum speciem accommodatur; hoc, unius personæ propria est appellatio. *Et fecit Dominus Deus Adamo atque uxori ipsius tunicas pelliceas, et vestivit ipsos.* Quinque sunt quæ se hic nobis explicanda offerunt : nempe cur induerit Deus Adamum et Evam, tunicas, deinde quales fuerint hæ tunicæ; tertium, unde comparatæ; quartum, cur sint appellatæ *Chutinitæ*; quod idem est ac si dicas, gossipinas sive xylinas vestes; quintum, cur opus habuerint veste, mortales.

Cur Deus vestierit primos parentes. — Cur igitur illos tunicis vestiret, dicimus summam Dei erga ipsos misericordiam in causa fuisse. Quippe cum Deus colloquium cum primis parentibus longius haberet, atque ad Adamum inter alia diceret : *Quis significavit tibi quod nudus esses?* similiter alia atque alia ad feminam et serpentem ver' faceret, interea arefacta ea quibus se illi contexerant, folia ficulnea defluere cœperunt. Cum itaque nudati jam tum illi pudore afficerentur, non erat consentaneum divinæ misericordiæ, nudos prorsus eliminare paradiso. Miseratus ergo ipsorum conditionem, pro sua clementia ipsis opem tulit, factisque tunicis nuditatem velavit. Præterea voluit ipsos vestibus indutos, a cæteris animantibus brutis segregare; denique nuditatem seu libidinis illecebram putavit tegendam.

Quales fuerint primorum parentum vestes.— Quod vero ad ipsas tunicas attinet, cujusnam modi res fuerint, Gregorius Theologus quodam loco fuisse ait cortices arborum, quo ipsis Deus in mentem miserit ceu idoneos ex quibus sibi vestis quamdam formam aptarent, eque ea amicirent, sicut ante ex foliis ficulneis fecerant subligacula. At idem, oratione quam scripsit de Natalibus Christi, dicit eas tunicas fuisse carnem crassiorem, ignavioremque qua sumus contecti. Gregorius vero Nyssænus scribit, tunicas eas fuisse libidinem; coitum, conceptum, partum, educationem qua minutatim augescimus, alimentum, morbum, iracundiam, mortem denique; his enim omnibus malis illos indutos esse simul atque donis Spiritus sancti sunt exspoliati. Huic Philoxenus Mabugensis fere subscribit, dum ait eas tunicas fuisse curas, corruptionem, morbos, dolores, anxietates, metum; et in summa, quæcunque primis parentibus post violatam legem acciderunt, cum ante iis non fuissent obnoxii, et a

[79] Joel II, 28.

Digitized by Google

quibus nos quoque post resurrectionem erimus immunes: quippe per has tunicas significari maximam illam mutationem quæ illorum evenit corporibus post admissum peccatum. At Athanasius, oratione de cruce, et dominus Ephrem ubi hunc locum interpretatur, aiunt has tunicas ex animantium pellibus confectas fuisse. Denique dominus Jacobus Sarugensis dicit vestis quoddam genus fuisse, quod quia tactu crassum densumque erat, tunicæ pelliceæ fuerit appellatum.

Unde sumpserit Deus primorum parentum vestes. — De tertio, unde fuerint tunicæ illæ comparatæ, Gregorius Theologus, et cum eo alii qui arborum cortices fuisse volunt; arbores deglubiisse Adamum et Evam dicunt: cæterum Mosem ideo factas esse a Deo dicere, quia hic illis in mentem immisit ut arborum corticibus se vestirent. At Gregorius Nyssænus et Philoxenus, quorum sententiam nuper recitavimus, aiunt ea mala primos parentes (quia peccati, a Deo damnati essent) invasisse; idque esse quod Moses scribit, Deum induisse illos eas tunicas. Denique Athanasius et dominus Ephrem, qui animalium pelles fuisse autumant, dicunt, mactatis eas pecudibus detraxisse primos parentes atque concinnasse in vestem Dei nutu. Postremo dominus Jacobus Sarugensis dicit, Deum ea indumenta ex nihilo creavisse. Scribit enim in hæc verba: Contexuit tunicas ex nihilo, et vestivit ipsos. Et rursus: Quia, inquit, tactu rudes et crassæ erant, appellavit pelles; attexuit autem ipsas paulatim corporibus ipsorum, suo nutu atque ita dum non sentiunt induuntur tunicis, sed eas jam vestiti vident tandem. Porro nos cum Athanasio, atque domino Ephrem censemus animalium pelles fuisse. Si vero id redarguere quis conetur, quia nullum animal jugulari adhuc potuerit, quando e singulis generibus par unicum conditum fuerat, eoque sine generis unius interitu nullum animal mactatum fuisset; negamus unicum duntaxat par in animalium generibus singulis fuisse effectum, neque enim hoc sacris Litteris proditum est. Enimvero Deus qui permisit Adami arbitrio ut peccare posset, opusque haberet indumento, creaverat complura animalia; cumque ille violata lege peccasset humana se specie primis parentibus ostendens, induit ipsos pelles, solo ejus nutu pecudibus detractas; atque verbo, in tunicas conformatas. Et vero dominus Ephrem ait fortasse coram illis jugulatas esse pecudes, ut earum carnes ipsi vescerentur, coriisque nuditatem suam cooperirent, denique ex ipsarum morte se quoque mortalia habere corpora intelligerent. Est porro et hoc notandum, esse ex interpretum numero qui dicat, inde ab Adamo et Eva cunctos mortales pellibus animantium vestitos fuisse ad inventam usque ab hominibus texendi artem. De quarto dicimus, eas vestes appellatas esse a Mose, *chutinitas* (26), quia ipsius ætate, hoc vocabulo hominum amicula significabantur, ut videre est de veste Job, Joseph, Thamar, denique Domini nostri Jesu Christi; usus est igitur sui sæculi vocabulo Moses. Quintum ac postremum erat, cur opus fuerit mortalibus veste, hic dicimus, ut augustiore atque elegantiore cultu essent, eoque a brutis animantibus differrent; tum etiam ut armati essent adversus frigora, et æstum; adhæc, ut laterent libidinis irritamenta. *Et ait Dominus Deus: En Adam factus est ut unus e nobis in cognoscendo bono et malo.* Contemptim et ironice hæc a Deo dicuntur de Adamo qui dæmonis fallacibus verbis auscultans captus fuerat; sicut David inducit Deum despicientem gentes quæ adversum se insurrexerant: *Qui sedet*, inquiens, *in cœlis deridebit, et Dominus illudet ipsis* [79]. Nam per illusionem, atque deridens, ait accidisse Adamo quidquid Satanas ipsi promiserat: ut qui jam similis deorum cuipiam factus sit; scilicet qui quæ bona malaque sunt, cognita habeat. Cæterum usurpat pluralem numerum, *ut unus e nobis*, inquiens, sive propter Trinitatis sacrosanctum mysterium, sive quia diabolus itidem plurali numero dixerat: *Eritis sicut dii, scientes boni et mali.* Possunt etiam hæc verba pro ea consuetudine dicta accipi, qua solent homines domini servos suos acerbe alloqui, si quando contumaces conferre se per temeritatem cum ipsis audent. Dicunt enim: En jam mihi par evasisti. Adversum enim jussa effectoris sui Dei Adamus fecerat, cupiveratque illi æqualis evadere. Tale etiam illud Christi est ad Judam proditorem: *Cujus rei causa venisti, socie mi* [80]*?* Possunt præterea in hanc quoque interpretari sententiam: Adam postquam edit de arbore vetita, ipsa rei experientia didicit quid bonum esset et quid malum, sicut et Deus illa cognita habet; non quidem hic per experientiam, sed ut is qui omnia novit, præterita, præsentia, futura. Adamus enim priusquam fructum quo sibi interdictum erat, gustasset, per solam cogitationem intelligebat quid bonum esset, quidque malum, post vero per ipsam etiam experientiam; sed Deus exactissime atque intime omnia cognoscit cum sit conditor effectorque omnium. Denique ita possumus intelligere dicta ista, ac si Deus ipse accuset voluntatem arbitriumque Adami qui affectaverit Deus esse, quod fieri prorsus nequiret; nam mortalium nemo per tantas virtutes vitam agere potest, ut Dei naturam assequatur. Erit itaque hic verborum sensus: En Adam cupivit quidem esse qualis unus nostrum, verum neque factus est, ac neque etiam ut fiat fas est. Itaque illud: *En factus est*, perinde erit ac si negative dicas: Non est factus ut unus nostrum. *Jam vero*,

[79] Psal. II, 40. [80] Matth. XXVI, 50.

(26) Syri vocant tunicam, *Cuthnitho*, ab Hebræo vocabulo, *Cetoneth*, sive *Cuttoneth*, a quo et Græcum χιτὼν natum est, ut ego certe conjicio.

Digitized by Google

fortassis extendat manum suam et sumat de arbore vitæ et edat ac vivat in æternum. Hic causa profertur, cur non sit relictus Adamus in paradiso postquam adversum legem Dei fecisset, deliquissetque; estque hic collatio arboris vitæ cum arbore scientiæ; quasi dicat Deus : Sicut protendit manum, sumpsitque de arbore scientiæ et comedit, qua interdixeram ei, protensurus est manum, sumpturusque etiam de arbore vitæ atque esurus, ac proinde victurus in perpetuum si in paradiso relinquatur. Nam si vetitam arborem tangere, vescique ausus est, quanto magis non vetitam contingere, edereque audebit? Porro illud : *Ne fortassis*, non accipiendum est quasi dubie dictum a Deo quem nihil omnium latet, sive præteritum, sive præsens, sive futurum : quippe enim ut rem certissimam affirmat sumpturum illum de arbore vitæ, comesturumque, atque perpetuo victurum nisi paradiso ejiciatur. Cæterum quænam fuerit illa vitæ arbor, et cur eo nomine appellata, ante commemoravimus; ubi illud quoque diximus qua de causa interdixerit Deus Adamo, arbore vitæ. *Et immisit ipsum Dominus Deus extra paradisum Eden, ut coleret terram ex qua sumptus fuerat.*

Adam ejectus e paradiso — Supra memoratum est, Dominum accepisse Adamum, atque in paradisum misisse, hic vero emisisse narratur extra paradisum : quasi dicat, eum quodam impetu abs se propulisse atque eliminasse, neque comitatum esse abeuntem, quippe ex jucundissima quiete, qualis intra paradisum fuerat amandabat ipsum ad colendam terram, asperam sane ac difficilem operam, ut quæ prorsus omni otio ac requie careat. Addit porro : *Ex qua sumptus fuerat*, quia de ea terra ad quam exercendum remittitur acceptus fuerat pulvis fingendo conformandoque Adæ corpori, ut ante est memoratum his verbis :*Et finxit Dominus Deus Adamum pulverem de terra.* Ac rursus : *Donec revertare in terram de qua sumptus es. Et eliminavit ipsum Dominus Deus* : nimirum extra paradisum, quem alioqui illius oblectandi gratia condiderat. Existimant nonnulli, Deum, quod Adamum prohibuit a gustanda vitæ arbore et paradiso ejecit, denique quod morti addixit, iratum fecisse : verum nos contra per Dei misericordiam atque curam illa facta esse dicimus; quamvis enim contraria inter se videantur, inducere in paradisum et ejicere, tamen utrumque juxta divinæ clementiæ opus et curam quam erga genus humanum gerebat fuisse, ex his cognoscas licet ; idcirco enim prohibitus est ab arbore vitæ ne quid inde quod cum divina sententia pugnaret, accideret, verbumque Dei falsum haberetur. Comminatus enim fuerat Deus moriturum illum quo degustaret de arbore scientiæ, igitur si post hanc gustatam, etiam de arbore vitæ edisset, aut falso nomine ista vitæ arbor appellata a Deo fuisset, aut mendaces fuissent illæ ejus minæ. Ad hoc, si ad arborem vitæ fuisset admissus, ut nec vitæ ita neque dolorum ærumnarumque quibus hæc fuisset plena, unquam finem assecutus fuisset ; jam enim pronuntiaverat Deus, cum doloribus anxietatibusque illum victurum : quare si æterna fuisset ea vita, fuissent et miseriæ immortales. Præterea ideo etiam ab arbore vitæ illum coercuit ne immortalitatem adeptus, per confidentiam agitaret omnem vitam, sed animum ad pœnitentiam induceret, hancque curam haberet donec tandem de vitæ arbore posset edere, ipso Christo qui vitæ arbor est mystico sensu. Denique ipsius pravitas perpetua esset, cujusmodi est diaboli.

Cur e paradiso ejectus Adam. — De hisce igitur causis prohibitus est Adam ab arbore vitæ. Cæterum aliæ sunt, cur paradiso sit eliminatus. Nempe æquum non erat ut locum obtineret sacrum, posteaquam illum lege violata, per peccatum profanasset, et erat illud tantum delictum, hoc exsilio dignum. Præterea erudiendus erat, perperam se, contemptis Dei jussis, obsecutum esse consilio fraudulenti hostis, atque edisse de vetita arbore. Insuper dum ille ejicitur, verbum Dei ratum fit, quo prædixerat ipsum ea die moriturum qua ederet de arbore scientiæ; contra vero mendacii arguitur dæmon qui spem illi atque fiduciam fecerat fore ut Deus evaderet si vesceretur ; quippe non modo non evasit in Deum, sed ipso etiam paradiso extorris factus est. Adhæc, si in paradiso mansisset suspectum fortassis invidiæ Deum habuisset, qui sibi vitæ arboris esca interdixisset. Denique dum solum vertit, intelligit tandem in quanta felicitate versatus sit priusquam peccaret; et rursus in quam multas miserias præcipitatus sit, eo quod adversum Dei legem fecerit. Postremo idcirco est paradiso ejectus, ut peccatum suum agnosceret, sedulamque operam pœnitentiæ daret, et supplex a Deo contenderet, ut se in pristinum restitueret locum. Conficitur itaque ex his quæ jam commemoravimus, nequaquam per iram prohibitum illum a Deo esse ab arbore vitæ neque paradiso ejectum, vel morti etiam addictum ; sed ex mera Dei misericordia, et sollicita ejus cura. Sed enim sint hæc, dicet aliquis, ita cum Adamo acta ab ipso Deo, ut illi prodessent; at labores, dolores, sudor faciei, in quæ mala illum conjecit paradiso pulsum, quas tandem commoditates, utilitatesve afferre illi potuere? Respondemus, Deum non frustra quietem illi nullam concessisse, ut est humanum ingenium ; nam si tantis condemnati malis non desinimus peccare, quid non patrassemus in otio deliciisque vitam agitare permissi? Certe hujus rei exempla nobis suppeditant homines, qui otiosi ac desides atque a labore et molestiis vacui molliter ac delicate agunt. Otium porro, desidiam, delicias mala esse, certissimis Scripturæ testimoniis comprobatur. Nam libro secundo (27) scriptum est : *Consedit populus ad eden-*

(27) Syri libros Mosis ex ordine numeris notant sæpius quam nominibus.

Digitized by Google

dum, et ad bibendum, surrexitque ad ludendum[81]. Et in libro quinto : *Pinguis factus est Israel, et calcitravit* [82]. Et quidam ex sapientibus scriptum reliquit : *Malum est otium, atque pigritia fraudem parit* [83]. Contra vero, labores, turbulentaque exercitia bona esse, attestatur David, cum de Israelitis loquens ait : *Cum occideret ipsos, quærebant eum, et convertebantur, atque maturabant ad ipsum* [84]. Et alibi : *Bene*, inquit, *mihi est, quod sim humiliatus, ut discam mandata tua* [85]. Et Deus per Jeremiam ad civitatem Jerusalem : *Per plagas*, inquit, *erudita es, o Jerusalem* [86]. Rursum Paulus : *Datus est*, ait, *mihi stimulus in carnem meam, angelus Satanæ, ne efferar* [87]. Conficitur itaque, homini ex usu fuisse quod doloribus, laboribusque, et sudoribus obnoxius est redditus a Deo, postquam eliminatus esset paradiso? *Et versari fecit ad orientem paradisi ipsius Eden, Cherub, et aciem gladii versatilis, ad custodiendum iter arboris vitæ*. In Hebræo est : *Et manere fecit ab oriente paradisi Cherubim*. Græcum vero habet : *Et collocavit Cherub, et gladium flammeum ad custodiendum iter arboris vitæ*. Significatur autem his verbis, custodiam Cherub et aciem gladii collocatam fuisse a Deo ad latus orientale duntaxat paradisi, quasi ex ea parte solum prohibere Adamum voluerit non item ab aliis lateribus. Quippe existimandum est, ab ortu solis portam fuisse aditumque patuisse in paradisum ; atque illac introductum, illacque rursus exactum Adamum esse ; inde etiam semitam fuisse ductam in medium paradisum ubi sita erat vitæ arbor, atque ideo ne rursus aliquando Adam, illac se intro reciperet, custodiam ibi esse collatam. Cæterum cur custodiendam vitæ arborem, arcendumque ab ea Adamum voluerit Deus, ante est a nobis dictum ; quo hoc etiam addendum putamus, eo quoque spectasse custodiam ut intelligeret Adamus prorsus præclusum sibi aditum esse per peccatum, eoque pertinaciore, hoc odio prosequeretur, majoreque cura vitandum sibi in posterum putaret quasi fontem tantorum malorum, in quæ mala ex vitæ ante peccatum actæ, cum ea in qua nunc versetur, comparatione facile intelligeret. Præterea magnifica illa custodia (Cherub dico, et aciem gladii versatilis) ob oculos nobis ponit præcellentem arboris vitæ dignitatem. Quod vero versatilem gladium dixit, perpetua cum agitatione huc illud vibratum esse significat, corusco fulgore inde emicante quo obtuentium oculi non sine horrore perstringeretur. Superest ut de Cherub et gladio videamus, cujusmodi res fuerint. Dominus Jacob Sarugensis ea oratione quam de Passione, et rursus ea quam de Ascensu scripsit ; et cum eo alii dicunt custodem paradisi Cherub fuisse unum quempiam ex cœlestibus angelis incorporeum ; aciem vero gladii versatilis fuisse figuram quamdam igneæ lanceæ quam Cherub manu tenens atque coruscans, proterrebat primos parentes a paradiso, arcebatque ab arbore vitæ. Cæterum lanceæ formam inde arguunt, quod eo mystice spectasse videatur lancea illa quam Christus suo latere excepit : quasi jam tum erepta esset de manu Cherub, illa lancea, patefactaque ad arborem vitæ via. Alii dicunt aciem gladii vocatam esse, non ferrum neque ignem, sed figuram quamdam ensis, quæ ignea specie collucere atque fulgere videbatur ; Cherub vero non cœlestem aliquem spiritum atque incorporeum angelorum fuisse, sed spectrum quoddam vehemens ; idque Cherub nomine vocatum esse, quia soleat Scriptura quæ magnis viribus magnaque vehementia pollent, ea hoc nomine vocitare quale est illud : *Qui equitavit super Cherubos, et volavit* [88], significat enim Deum magna vi advenisse, et veluti insidentem Cherubis apparuisse, hoc est, potenter exercuisse imperium. Secundum hos habent ista Mosis verba hunc sensum, quod Deus constituerit spectrum quoddam vehemens ac terribile pro foribus inque ipso aditu paradisi specie animantis cujuspiam, deterrendi coercendique Adami causa. Afferunt autem hi suæ sententiæ hanc rationem : Nomen, inquiunt, Cherub ad juvenile quoddam robur proprie spectat, ac proinde Cherubini spiritus Deo viciniores assistunt, nec ad terras demittuntur ; neque enim Scriptura iis procurationem aliquam in terris assignat, sed angeli sunt qui ad terram ablegantur, resque in ea administrant et dispensant. Verum priores illi, inter quos dominum Jacobum Sarugensem esse diximus, negant hanc esse nominis Cherub notionem ; imo ordinem quemdam cœlestium spirituum non aspectabilium significare hoc vocabulum aiunt ; quales apparuerunt Ezechieli [89], et quorum simulacra quædam erant in adytis tabernaculi posita, itaque geniorum cœlestium aliquem potius fuisse autumant ipsum Cherub, qui genii cœlestes dolent si quando peccent mortales (28), ac rursus gaudio afficiuntur cum illos delictorum pœnitet, ut ait Dominus. Erat igitur Cherub custos paradisi, cœlestium spirituum unus aliquis tenens lanceam igneam, eamque vibrans atque coruscans, et primos parentes deterrens ab excessu, ut sensit dominus Jacobus Sarugensis, et plerique cum eo ejusdem sectæ viri.

Sed jam et locus, et tempus postulant, ut disputando investigemus, unone eodemque die an pluribus hæc omnia gesta sint : creatus Adam, immissus in paradisum, lata lex, indita nomina bestiis et volucribus, condita Eva, decepti per serpentem primi parentes, violata lex, vindicatum in noxios

[81] Exod. XXXII, 6. [82] Deut. XXXII, 15. [83] Prov. XII, 11 ; XXVIII, 19. [84] Psal. LXXVII, 34. [85] Psal. CXVIII, 71. [86] Jer. VI, 8. [87] II Cor. XII, 7. [88] Psal. XVII, 11. [89] Ezech. I, 13 seqq.

(28) Caute lege ; nam angeli proprie non dolent aut tristantur de peccatis hominum, S. Thom. I part. quæst. 113, art. 7, sed tantum metaphorice cum universe salutem nostram cupiant.

Digitized by Google

ejectique denique illi extra paradisum. De hac re ita sentit Philoxenus, oratione quam scripsit de arbore vitæ, et dominus Ephrem Commentariis in Genesim, atque etiam dominus Jacobus Sarugensis, oratione de Passione, et cum his alii, omnia hæc eodem uno die qui sextus erat a condito cœlo terraque, acta atque confecta esse : ejusque rei, duo faciunt argumenta : alterum, quod adhuc nihil edissent Adam uxorque; nam si vescentes ante vidisset serpens, minime dixisset ad Evam : *Verene jussit Deus, ne ederetis de omni arbore paradisi ?* Jam vero si multo ante conditi fuissent, nequivissent adhuc absque fame et cibo vitam tolerare. Alterum petitum est ex iis quæ passus est Dominus noster Christus ; ea enim emendando Adami delicto, exacte tenore respondere aiunt. Verbi gratia : Sexto, inquiunt, die creatus est Adam, eodem excruciatus est Dominus noster, in ejus diei initio ille est ex luto compositus, hic item ad tribunal raptus ; hora illius diei tertia inductus est in paradisum, et Servator noster tertia hora extractus est ex urbe Jerusalem, humeris crucem suam bajulans ; et quo tempore Adam manus protendit ad decerpendos fructus negatos, eodem Christus suas distendit super lignum. Rursus a sexta ad nonam horam exutus est Adam sua gloria, noxæque deditus, itaque et ob crucem Christi. Sol a sexta ad nonam, amisso splendore obscuratus est, atque universa creatura luctu cooperata, quasi refricata pristini Adæ casus memoria. Elapsa deinde nona hora, dissipatæ atque abactæ sunt tenebræ; qua re significabatur soluta jam tum esse ea mala quæ genus humanum circumdederant, atque occuparant propter legem Dei ab Adamo violatam. Insuper quo tempore confossus Dominus noster lancea, eodem a Cherub custode paradisi et arboris vitæ ablata est lancea. Denique qua hora pulsus est paradiso Adamus a Deo, eadem prorsus a Christo immissa est in paradisum anima latronis (29) : ac proinde quo tempore dæmon videns ejectum paradiso Adamum gavisus est, eodem et doluit cum cerneret latronis animam in paradisum reductam. Quippe cum Christi anima in cruce esset a corpore separata, ipsa divinitas simpliciter, neque corpus neque animam deseruit, sed et una cum corpore sepulcrum subiit ; et simul cum anima inferos correxit, atque ad eas animas quæ inibi tenebantur concionem habuit sicut ait Petrus apostolus in sua epistola [80]. Itaque anima Christi eas animas quæ in se credebant, ab inferis sustulit, subvectaque induxit cum latronis anima in paradisum unde expulsus fuerat Adamus.

Adamum eodem die creatum et e paradiso ejectum non fuisse. — Verum sententia aliorum doctorum est, nequaquam uno die omnia illa esse peracta : non quia non potuerit Deus tam brevi ea spatio conficere, cujus potentia prorsus voluntati respondet, sed quia non satis consentaneum videtur ea sic acta esse. Et vero si Adam etiam tum nullum paradisi fructum gustasset præter vetitum illum, neque satis adhuc aut locum ipsum, aut ejus delicias expertus, solum vertisset : qui potuisset per comparationem ex ejus terræ unde exciderat felicitate, eam, in quam detrudebatur, duram, horridam, atque infelicem existimare? Sed dices : Audivere vocem Dei gradientis per paradisum die jam tum inclinato, pulsi ergo sunt eo die. Atqui Scriptura non dicit, eum fuisse diem quo conditus fuerat Adamus. Pari ergo confeceris ratione, eodem die et Joannem Baptistam et Christum venisse, quandoquidem historiæ series, eis diebus quibus apparuit ille, hujus diem subjungit. Sed neque illud satis firmum est argumentum, cur præpropera festinatione conturbemus rerum gestarum seriem, atque unius ejusdemque diei spatio tam multa concludamus, quod de Christi cruciatibus allatum est. Nam ut libentes fatemur, Christum die sexto emendasse atque expiasse quæ ab Adamo admissa fuerant, ita fieri potuisse contendimus ut Adamus, cum die conditi orbis sexto esset creatus atque eodem etiam deliquisset, alio die sexto, pro ea dierum serie quâ recurrentes recensentur, sui flagitii condemnatus a Deo sit atque eliminatus paradiso. Enimvero quis credat (cum amplissimum esset paradisi spatium) uno die Adamum esse egressum ad imponenda animantibus nomina, eodemque revertisse in medium paradisum, hoc est, multorum dierum iter confecisse? Eodem etiam exemptam ipsi costam esse, et in mulierem transformatam, eodem de vetita arbore ambos edisse paradisoque esse extrusos? Sane, et exire, et reverti, et præterea tantis aliis interesse rebus, haud est pro unius diei spatio; et quidem non integri sed a diluculo ad nonam duntaxat horam usque, ut illi aiunt. Denique dicimus, haud verisimile videri, eodem die et conditum esse Adamum et animantibus sua cum indidisse nomina. Nam si quo tempore sunt procreata animalia, eodem simul et nomina Adamus dedisset : profecto non memoraret Scriptura, Deum illa ad Adamum adduxisse. Neque enim ante eum diem quo creatus est Adam illa fuere orta, sed eo ipso quo Adamus, etiam illa sunt procreata ; quare parum congruenter ipsa dicantur eodem uno cum Adamo die in dissitis regionibus orta, et simul ad Adamum acta esse ; quamvis id in volucres quadrare possit, quippe quæ jam ante fuerant enatæ. Quod enim memorantur animalia ad Adamum a Deo esse adducta, significat variis alioqui locis illa procreata dispersaque agitasse. Verumenimvero liberum esto lectori, utram velit harum duarum inter se adversariarum opinionum amplecti atque retinere.

[80] I Petr. III, 19.

(29) Non in terrestrem paradisum immissa est latronis anima, sed in gloriam.

Digitized by Google

Nam certa earum rerum cognitio in futuro demum sæculo iis absolute continget, qui antea virtutis exercitiis se ipsi hic a peccati tenebris perpurgaverint.

Quanto tempore Adam vixerit in paradiso. — Jam vero hoc quoque expediamus: quanto tempore manserit Adam in paradiso. Hic quidam existimant triginta annos ibibi fuisse, nempe quot Dominus noster in mundo egit pro expiando illius scelere: ut quamdiu primi homines magnificentia paradisi sunt potiti, tamdiu iste mundi hujus humilitatem toleraverit. Alii putant, quadraginta diebus Adamum illic hæsisse; eoque Christum dies totidem jejunium duravisse, nimirum ut hujus jejunium remedio esset illorum ingluviei per quam admisere peccatum in paradiso. Sed dominus Ephrem, Philoxenus, et D. Jacobus Sarugensis aiunt, Adamum A in paradiso commoratum esse horas non amplius sex; a tertia scilicet, ad nonam usque diei sexti; idque tribus rationibus demonstrare nituntur: quarum prima est, quia multo facilius decipi potuit Adamus in ipso statim initio quam si longiore tempore paradisum incoluisset; altera, quoniam si diutius apud animum suum meditando expendisset imperatam sibi legem, cautior factus fuisset; verum quando exiguum ille temporis spatium egit, simul ut mandatum a Deo acceperat, fraudem etiam sibi facile fieri passus est. Tertia, credibile est, Deum, quem paradiso pulsurus erat, eum haud longo tempore tanta felicitate frui sivisse ne nimirum excruciaretur; sed mollius minusque ægre ferret, se tantis deliciis spoliari; solet enim B Deus clementer castigationem exercere. Atque hic finis esto primi commentarii.

PARS POSTERIOR.

—

PROŒMIUM.

Col. Superioris Commentarii, pie Ignati, primo capite, disserendo ostendimus, paradisum duplicis esse conditionis, corporeæ et spiritalis; atque ad id comprobandum adduximus argumenta firmissima: C tum ab ipsa rerum natura petita, tum eorum virorum auctoritate nixa qui fidem in iis rebus merentur. Prosecuti porro illic sumus corporatum paradisum, quæque eo cum spectarent, memoratu digna esse videbantur: explicantes, non modo res ipsas sed nomina etiam rerum, pro tenore eorum verborum quibus divus Moses in describendo paradiso usus est. Jam vero in hoc secundo Commentario constituimus, adjuvante operam nostram Spiritu sancto qui omnia perscrutatur etiam arcana atque intima Dei, de eodem paradiso disserere mystice, et, ut sic dicam, spiritualiter: ut quemadmodum ipse paradisus duplex est, ita a nobis duplici modo tractetur. Consentaneum porro est, ut in hujus quoque secundi sermonis principio, ipsa septem capita quibus totum opus a nobis absolvetur, summatim proponamus. Primo igitur capite ostenditur, D qua ratione inducti sint doctores Ecclesiæ, ut de paradiso mystice loquerentur; et quibus vocabulis appellaverint mysticum paradisum. Secundo capite explicabitur, quid sit paradisus mysticus. Tertio, quænam sit terra mystica. Quarto, quales fuerint arbores atque plantæ in hoc mystico paradiso. Quinto quæ fuerit arbor scientiæ boni et mali in hoc paradiso mystico sata. Sexto, quæ fuerit arbor vitæ in hoc paradiso mystico. Septimo, exponentur mystice verba Mosis quæ de paradiso scripta ille reliquit.

CAPUT PRIMUM.

Variæ sententiæ Doctorum Ecclesiasticorum de paradiso mystico. — Doctores Ecclesiæ sacræ, qui præcipui, certissimæque fidei habentur, alias atque alias opiniones habuere de paradiso mystico. Quidam enim ipsorum sacrosanctam Ecclesiam existimaverunt mysticum paradisum esse: atque hujus figuram mysticam fuisse olim corporatum illum paradisum in quo erat Adamus. Alii paradisum mysticum fecerunt eam Christi doctrinam quam baptizatus divulgabat, cujusmodi sunt illa: Ne irascaris tuo fratri gratuito: Ne intuearis feminam per cupidinem: *Si quis percusserit maxillam tuam, dexteram obverte ei alteram quoque: Vade, vende quidquid habes, et dato pauperibus*[*], et hujus generis alia. Rursum alii putant, mysticum paradisum esse animæ typum, arboresque in illo satas, animæ facinora per virtutem facta significare; hi, quatuor paradisi flumina ad quatuor animæ virtutes naturaliter accommodant: nempe ad eam quæ rationalis partis animæ propria est, et prudentia vocatur, et ad temperantiam: item ad eam quæ animosam sive irascibilem partem animæ spectat, atque nunc fortitudo, nunc lenitas mansuetudove appellatur, denique ad justitiam: hæc enim quatuor, cæteras animæ virtutes omnes veluti rigant, fovent, augent. Sunt præterea qui arbitrentur, mysticum paradisum esse sensus quosdam figuratos sive parabolicos (ut vocamus) aut anagogicos: ea enim quæ a Mose de paradiso dicta sunt, partim de rebus ipsis quæ vocabulis subjectæ sunt, accipienda esse: partim vero per similitudinem aliter accommodanda. Verbi gratia, quod ait Dominus

[*] Matth. v, 12, 27, 39; xix, 21.

Deum formasse Adamum, et quæ sunt hujus generis, de rebus ipsis esse intelligenda dicunt : illud vero, quod Dominus Deus conseverit paradisum in Eden ab initio, alio sensu esse accipiendum quam verba ipsa ostendunt ; nempe Deum comparuisse spiritualem quamdam atque felicem vivendi rationem, etc. Præter hos sunt qui velint, mysticum paradisum esse ipsum corporatum paradisum, dum cum animo contemplamur spirituali ratione. Postremo sunt alii doctores quorum sententiæ nos quoque subscribimus, qui ipsum paradisum duplicis conditionis esse aiunt, partim enim ex rebus corporatis, partim ex spiritualibus constare; sicut et ipse Adam cujus gratia ille conditus erat, ex corpore et anima sive spiritu fuerat compositus, corporatasque paradisi partes esse arbores, plantas, et ejuscemodi res alias, partes vero spirituales, vitam beatam atque secundum virtutem actam, etc., sicut prioris Commentarii secundo capite explicavimus.

CAPUT II.

Quæ res sit paradisus mysticus. — Paradisus spiritualis sive mysticus, vita est spiritualis quæ animo agitatur, plena summæ temperantiæ atque sanctitatis, et perpetuis meditationibus rerum divinarum earumque quæ sunt a Deo conditæ, addicta, atque omnino vita beata et angelica, procul ab omnibus animi perturbationibus, anxietatibus, suspiriis, luctu remota, atque cum gaudio, lætitia, exsultatione conjuncta, itaque pollens potensque ut radios atque splendorem divinarum notionum concipere queat, quippe qui in hoc paradiso versantur, in summa vivunt beatitudine, atque creatorem Deum ejusque creaturas, mente contemplantes oblectantur. Nam et supernæ copiæ angelicæ illic habitant, et Adam Evaque, antequam adversum Dei mandatum fecissent, ibidem morabantur.

CAPUT III.

Qualis fuerit terra mystici paradisi. — Terra mystici paradisi fuit animus et mens Adami, hoc est, hominis inibi agentis. Nam inde pullulant atque oriuntur meditationes non modo rerum spectabilium, sed et earum quoque quæ nullo sensu percipi queunt.

CAPUT IV.

Quales arbores et plantæ in paradiso. — Igitur hujusmodi cogitationes meditationesque ex animis et hominum et angelorum, quasi arbores e terra, procreatæ, arbores et plantæ paradisi mystici haud absurde dicuntur.

CAPUT V.

De arbore scientiæ boni et mali in paradiso mystico. — Quidam e numero doctorum Ecclesiæ dicunt, arborem scientiæ boni et mali mysticam et in mystico paradiso consitam, esse animi motum quemdam quo homo ceu peculiari mentis suæ indole inclinatur, eo enim sentiri, quæ inter malum bonumque est differentia : quantisper enim hæc Adæ animi vis sibi constabat, tota in unum suum Creatorem inventa, jugique contemplatione ei alligata, tantisper in solo bono ille versabatur, idque unum sentiebat, verum postquam illa inde mota est, sese que demisit, sensit etiam alterum illud, id est, ipsum malum. Alii autumant scientiæ boni et mali arborem fuisse typum legis Mosaicæ, ut et reliquas paradisi arbores, singulorum ejus legis præceptorum figuras, eo quod lex Mosaica inter bonum malumque dijudicet; eosque qui bene agunt, bonis, et qui male, malis afficiat; atque ideo hanc arborem juxta vitæ arborem sitam fuisse, ut nisi quis ipsam prius legem coluisset, hoc est, legis mandata observasset, ad vitæ arborem pertingere nequiret, id est ad eam libertatem quæ apud Christum est, quando ipse etiam Redemptor noster tantisper dum legem observabat, libertatem suæ vitæ genere minime præ se ferebat. At nos definimus arborem scientiæ boni et mali mysticam esse cognitionem et meditationem quæ circa Deum rerum omnium conditorem versatur ; scientiamque boni, esse eam cognitionem quæ unum solum Deum agnoscit atque profitetur : mali vero quæ multos esse deos putat, atque hac Adamum Evamque per dæmonis consilium fuisse distentos. Insuper hoc quoque dicimus, eam commentationem pro iis qui pollent atque exercitati sunt meditatione rerum divinarum, scientiam boni et vocari et esse, pro iis vero qui neque satis firmi sunt neque exercitati, et tamen audent de Deo altius commentari, appellandam esse scientiam mali.

CAPUT VI.

De arbore vitæ mystica. — Sunt inter doctores Ecclesiæ, qui arborem vitæ mystice dicant esse humanæ mentis proprietatem, quæ cum iis cogitationibus quæ circa unum suum effectorem versantur, alligata est, neque huc illuc circumagitur aut in alias res requirit, præterquam in solum Conditorem suum, sicut etiam sancti angeli solius Creatoris sui meditationibus distinentur. Horum sententia est, Adamum, simul atque creatus esset flatumque Conditoris sui excepisset, ad Deum rapi cœpisse a quo effectus fuerat, atque in hac una contemplatione totum fuisse mansisseque horas non amplius tres, tantisper scilicet dum legem imperatam transiliret, ita ut interea nullam de rebus aliis cogitationem cum illa miscuerit. Igitur hi meditationem eam mentis quæ de uno suo Parente Deo agitatur, proprietatem mentis vocant. Est itaque his arbor vitæ mystica, sacer ille gradus in quo per baptismum collocamur, matrem mysticam qua iterum gignimur ad vitam. Alii dicunt hanc arborem vitæ spiritualem, esse novum vitæ genus quod repræsentavit Dominus noster inde ex quo baptizatus fuit usque dum cruci esset affixus ; de quo genere vitæ dictum est : *Convertimini per pœnitentiam, propinquat regnum cœli* [24].

[24] Matth. III, 2.

Digitized by Google

Atque hanc vitam, inquiunt, agimus postquam per A baptismum, veterem exuimus hominem : estque ea ceu quædam figura ejus novæ vitæ quæ in regno cœli nobis est promissa. Alii porro vitæ arborem mysticam definiunt, immunitatem libertatemque quam dedit nobis Christus a constitutionibus et pœnis legis. Lex enim delinquentibus pœnam præstituerat, a qua nos asseruit Christus qui de hac libertate his verbis est concionatus : *Redite per pœnitentiam, propinquat regnum cœli.* Rursum alii aiunt, arborem vitæ esse hominem novum qui per baptismum natus est. Alii, hominem novum qui, observatis Dei jussis, exuit vitia quæ vocantur vetus homo, induitque virtutes quæ novus homo appellantur. Alii, mortem esse volunt spiritualem quæ nascitur ex securitate, observandis Dei mandatis B comparata. Alii meditationem quæ Christi personam contemplatur, quia per ea conditæ sunt omnes naturæ participes vitæ atque rationis. Alii crucem Christi putant arborem vitæ dici quia ex ea promanant omnia bona spiritualia, abolito peccato atque exsecratione. Alii sacram aram in qua administrantur divina sacramenta. Alii denique, corpus et sanguinem Christi Dei nostri arborem vitæ vocari putant. Sed enim non post has et inter has sententias, nostram quoque proferentes, statuimus arborem vitæ mysticam esse meditationem atque cognitionem qua profitemur sacrosanctam Trinitatem, hoc est, unum esse Deum, et tres personas sanctas, sive unitatem in Trinitate, C et Trinitatem in unitate. De hac porro arbore non comederunt Adam et Eva, neque ad eam accedere sive de ea cogitare quiverunt, ut qui adhuc non satis pollebant, potentesque ad id non erant : at nos Christiani, non quidem ipsi satis pollentes, sed per Christum, illustratum hoc arcanum et amplectimur et profitemur. Cæterum existimandum est multitudinem dissimilitudinemque harum inter se interpretationum quas de arbore vitæ adduximus, argumento esse quam sit res ipsa explicatu difficilis : alioqui enim tam multis variisque verbis ad eam enucleandam minime opus fuisset.

CAPUT VII.

Complectitur interpretationem mysticam verborum Mosis de paradiso. — Scripsit divus Moses de D paradiso in hæc verba : *Et plantavit Dominus Deus paradisum in Eden, ab initio.* In his verbis, paradiso vocabulo, vita significatur spiritualis, hoc est, quæ secundum animam agitur, et beata. Plantare vero idem est quod facere, sive instituere. Hoc itaque dicit Moses, Dominum Deum comparavisse vivendi modum secundum spiritum, ita ut ea vita esset plena sanctitatis et meditationis rerum divinarum et earum quæ a Deo conditæ sunt, felix et ab omnibus animi perturbationibus anxietatibusque remota, quam comitentur gaudium et exsultatio, quæque capax sit radiorum divinæ notionis. Illud vero quod ait : *Ab initio*, est, ac si dicat eam vitam spiritualem atque beatam ab ipso Deo institutam fuisse ante conditum hunc corporatum mundum, hoc est, ante eam machinam quæ ex cœlo terraque et iis quæ inter hæc media sunt, constat; atque in ea vita versatos oblectatosque fuisse angelos ante hanc mundi aspectabilem et corporatam molem creatos fuisse, etsi Syri hoc negent (30). Cæterum in translatione LXXII Interpretum habentur illa verba ad hunc modum : *Et plantaverat Dominus Deus paradisum in Eden ab oriente;* ubi, per orientem, lucem eam accipias licet quæ ratione sola intelligitur, proculque a rebus corporatis semota est. Hæ enim in occidente, hoc est, caligine versantur. Est igitur eorum verborum hæc sententia : Deum vitam felicem atque angelicam parasse in luce agitandam, quæ lux sola mente cernitur. *Et posuit illic Adamum quem finxerat.* Postquam, inquit, finxisset Adamum, induxit ipsum in eam spiritualem ac felicem vitam, lætum et mirifica affectum voluptate, per meditationes cogitationesque nulli perturbationi aut anxietati obnoxias, in morem angelorum et spiritualium copiarum, recipientemque radios divinarum notionum non aliter atque angeli capiunt. *Et fecit Dominus Deus e terra omnem arborem pulchram ad spectandum, et expetendam ad vescendum.* Hoc est : Ita comparavit Deus Adæ mentis sensum, ut procrearet atque expullulare faceret omnis generis probas cogitationes meditationesque tam de rebus quæ videndi sensu possunt percipi quam iis quæ eum sensum effugiunt. *Et arborem vitæ in medio paradiso, et arborem scientiæ boni et mali.* Hæ duæ arbores quando spirituali modo spectantur, ambæ in medio paradiso consistere queunt; hoc est, in medio animi sive mentis, ut altera alteram non angat aut trudat, sicut ait Gregorius Nyssenus. Sed supra a nobis, dum mystice accipiuntur, ubi multorum sententias in medium adduximus. *Et fluvius egrediebatur ex Eden ut rigaret paradisum, et illinc dividebatur, et evadebat in quatuor capita.* Priusquam violasset Adamus legem, promanabat fluvius, hoc est, deliciæ ex meditatione rerum spectabilium et non aspectabilium natæ : rigabatque, hoc est, oblectabat universum corporis temperamentum, quod ex quatuor constat humoribus, ex sanguine, pituita atque utraque bile. Nam et ex illiusmodi meditationibus, non minus quam de corporatis paradisi arboribus recreabatur Adamus animo. Sunt qui hoc quoque modo interpretentur ea verba : *Promanabat fluvius*, hoc est, deliciæ ex rebus conditis, iis quæ spectari queunt et iis quæ videri nequeunt, *et rigabat*, id est, oblectabat quatuor animæ virtutes, eam quæ rationi proprie attribuitur, hoc est, prudentiam, tum temperantiam, fortitudinemque et justitiam; ac proinde virtutes

(30) Caute lege, et vide notam ad I lib. *in Hexaemer.*, S. Anastasii Sinaitæ.

Digitized by Google

animæ cæteras quoque fovebat augebatque. Sunt A præterea, qui sic, ut per fluvium intelligatur Christus qui sua doctrina Ecclesiam rigabat; collegium dico apostolicum quod erat veluti paradisus, deinde evadebat sectus in quatuor capita, hoc est, ipsos quatuor evangelistas, Matthæum, Marcum, Lucam, Joannem, atque hi deinde universum orbem habitabilem proluebant. *Nomen unius Phison, is est qui circuit universum terram Havilæ: et ibi est aurum; et aurum ejus terræ bonum est; ibi bdellia, et lapides berylli.*

Phison mystice quid. — Per Phisonem fluvium intelligi potest flava bilis qui humor in corporis humani constitutione laudabilis est. Nam qui eo largius præditi sunt, ingenio pollent acri atque arcanorum Dei mysticorum cognitione, et rerum B conditarum scientia; hoc est, divinarum et humanarum rerum capace; quod profecto multo auro et margaritis, lapidibusque pretiosis anteferendum est, sicut ait Psaltes David: *Propterea amavi mandata tua multum supra aurum, et multum supra lapides pretiosos* [93]. Potest etiam per Phisonem accipi ea virtus animi quæ rationis propria est; prudentiam dico. Potest quoque Marcus evangelista Phisonis nomine signatus intelligi, ut in quo robur fortitudoque enituit res superas explicandi. *Et nomen fluvii secundi, Gihon, is est qui circuit omnem terram Chus: et nomen fluvii tertii, Diklat, qui it adversus Assur: et fluvius quartus est, Perath.* Gihonem vocat, humorem eum quem sanguinem dicimus; Diklat, eum quem pituitam vo- C camus; denique Perath, illum quem appellamus bilem atram, ut ait D. Jacobus Orrohaita. Possumus quoque per Gihonem intelligere eam animæ virtutem quæ temperantia dicitur; per Diklat, eam quæ ad partem animæ irascibilem sive animosam pertinet; hoc est, fortitudinem, et lenitatem; per Perath denique, justitiam. Rursus Gihon potest Matthæum significare evangelistam; Diklat, Lucam; Perath Joannem. *Et accepit Dominus Deus Adamum, et posuit ipsum in paradiso Eden.* Postquam condidisset Deus Adamum, sustulit ipsum illinc ubi creatus fuerat, et traduxit in paradisum spiritualem, hoc est, in vitam felicem, ut voluptatem caperet ex meditatione rerum conditarum, atque ex D divinæ notionis radiis quibus ipsius mens illustrabatur angelorum more, quemadmodum in ipso quoque corporato paradiso oblectabatur. Cum enim duplicis esset conditionis paradisus; quatenus spiritualis erat, delectabat Adæ animum contemplationibus; quatenus vero corporatus, arboribus fructibusque, illius corpus recreabat. *Ut eum coleret et custodiret.* Idcirco (inquit) traduxit illum in eum spiritualem et beatum vivendi modum, ut in ipso sese exerceret per probas cogitationes et rectas meditationes quæ circa res conditas versentur, ipsumque observaret omni proposito animi sui, seque eo uno oblectaret. *Et mandavit Dominus Deus Adamo, dixitque ipsi: De omnibus arboribus, quæ sunt in paradiso, edendo edes: ut de ipsa arbore scientiæ boni et mali, ne edas,* hoc est, exerce te cogitationibus de rebus omnibus tum aspectabilibus, tum quæ sola mentis intelligentia percipiuntur; apudque tuum animum meditare quisnam sit illarum effector et parens, et quomodo sint conditæ; totusque esto in meditando ea quæ sibi illis mystice latent; cumque ex rerum illarum pulchritudine raptus fueris in admirationem, tunc ipsarum Conditori gratias agito, eumque laudibus effert. Quod porro sequitur, ab arbore scientiæ boni et mali abstinendum esse, significat illum curiosius inquirere non debuisse in Deum ipsum, quid esset et quomodo exsisteret, et unicusne an plures essent dii; huc enim penitus procedendum illi non fuisse, propterea quod adhuc ad illius modi res capiendas non satis polleret illius mens. *Quia quo die comedes de ea, morte morieris;* ac si dicat: Quo die tecum ambigere cœperis unusne Deus sit an plures, atque in opinionem plurium incideris, mortem oppetes, et peccando et te, a me, subducendo alienandoque, qui sum verus Deus. Quippe id illi evenit, una cum uxore Eva diaboli fraude seducto: qui non modo escæ illecebris ipsos fefellit, sed persuasit etiam plures esse deos, dum diceret: *Si comederitis de ea arbore, eritis sicut dii.* Hic illud etiam observandum est: Adæ atque uxori, arbore tantum scientiæ interdictum esse ne ad eam accederent, nempe quia nondum ejus capaces erant; at de arbore vitæ nihil esse præceptum quidem lege, sed pro custodia ejus positum Cherub et aciem gladii, nimirum ut ea re significetur, eos mortales (sive pristini illius sive hujus temporis, qui non satis firmi sunt ad commentanda ea quæ ad sacrosanctam Trinitatem spectant; unum scilicet esse Deum, personas vero tres, atque ita Trinitatem esse in unitate, et rursum unitatem in Trinitate (hanc enim esse arborem vitæ, supra memoravimus): si conentur per temeritatem illo penetrare, deque arcanis illis et cogitare et loqui: eos, inquam, coerceri repellique quasi a custode Cherub et lancea quadam ignea fulgoribus micante ipsosque deterrente atque accessu prohibente. *Et formavit Dominus Deus e terra omnem bestiam agri, et omnem volucrem cœli.* Hæc verba, atque hæc oratio de rebus ipsis duntaxat interpretari possunt, non etiam ad spiritum accommodari. Igitur quæ commentario superiore de ipsis sunt a nobis dicta, sufficiant. *Et immisit Dominus Deus quietem* (aut, ut habet Hebræum, *somnum*) *in Adamum, et dormivit: et sustulit unam e costis ipsius, clausitque carne ejus locum, et concinnavit Dominus Deus ex costa quam sumpserat ex Adamo, feminam.* Quod ex Adamo sopore obruto sumpta est costa, atque ex hac facta Eva, sacramentum est sanguinis et aquæ ex Christi latere

[93] Psal. CXVIII, 72.

Digitized by Google

profluentium, postquam in cruce obdormivisset; quibus constituta est sacrosancta Ecclesia : tum, quod ex latere Adami excipiebatur Eva, typus fuit fodiendi olim lateris Christi, ex quo essent effluxuræ aquæ vitæ et vitales salutaresque; aquæ, inquam, sacri baptismi qui est mater mystica, ex qua una procreantur filii novi ad vitam spiritualem atque sempiternam : sicut Eva quoque quæ ex Adami latere prodiit, mater omnis viventis est appellata. *Et serpens astutior erat omnibus animalibus agri, quæ fecerat Dominus Deus.* Serpentem vocat diabolum; illum Deo rebellem, mendacii patrem, humanæ naturæ impostorem; nam etiam alibi in sacris Litteris, ille serpens appellatur : *Feci*, inquit Dominus, *vobis potestatem calcandi serpentes et scorpiones.* [94]. Et alibi scriptum est : *Occidit manus ipsius serpentem transfugam, sive fugitivum* [95]. Angelicæ vero virtutes appellantur animalia, quo nomine illas Scripturas apud Ezechielem [96] quoque vocat in ostento illo. Dicitur autem serpens astutior omnibus animalibus, quia angelicæ virtutes prorsus ab omni malitia atque astu vacuæ sunt; at diabolus vafer est et improbus prorsus : *Et ait serpens ad mulierem : Vere dixit Deus, ne comederetis de omnibus arboribus paradisi*, hoc est, plane dixit vobis Deus : Nolite meditando expendere rerum conditionem, sive aspectabilium, sive earum quæ in sensus non cadunt. *Et ait mulier ad serpentem : De fructibus arborum paradisi omnium comedemus; de fructibus arboris, quæ est in medio paradisi dixit Deus, ne edatis de ea neque tangatis eam, ne moriamini.* Jussit quidem Deus ut rerum omnium tam quæ cerni non possunt quam quæ possunt contemplatione nos exerceamus, atque ea nosmet oblectemus; at in se (est enim ipse, arbor illa spiritualis) noluit nos altius curiosiusque inquirere unicusne sit Deus an plures, ne dum ad ejuscemodi indagationem mens nostra parum pollens potensque est, per peccatum occidamus. *Et ait serpens ad mulierem : Non morte morituri estis.* En ut nihil pudet dæmonem plane Deo contradicere : ille mortem obnuntiat si quis altius in ipsum inquirat; hic prorsus mortis securos facit eos qui arcana Dei audeant scrutari. *Et vidit mulier quod pulchra esset arbor ad vescendum, et expetibilis oculis, atque desiderabilis arbor spectatu.* Quod mulierem dicit vidisse arborem, non ita accipiendum est quasi Deum illa viderit quem mystice per eam arborem significatum esse diximus; sed ipsam auscultasse consilio dæmonis, ejusque verbis persuasam curiosius in Deum inquirere conatam esse significat. *Et accepit de fructibus ipsius et edit, deditque etiam simul viro suo, et comedit.* Ipsa cum animo suo reputare atque disquirere cœpit de Deo unusne esset an plures, et quam ob causam sibi maritoque suo interdixisset escam arboris scientiæ atque simul Adamum maritum suum ut idem faceret hortata est, is vero uxoris dictis est assensus, atque in easdem cogitationes incubuit : *Aperti sunt oculi amborum et cognoverunt quod nudi essent.* Evestigio violata lege Dei, patefacti sunt ipsorum oculi : non quod in deos jam tum evasissent, in quam spem ipsos adduxerat dæmon, sed ita, ut animadverterent suam nuditatem; hoc est, ademta est ipsis prior illa cernendi facultas spiritualis atque angelica qua fuerant præditi, intellexeruntque, se jam felici illa Dei gratia esse spoliatos qua antequam adversus legem fecissent, sua ipsorum corpora veluti velata fuerant. *Et conglutinaverunt folia ficulnea, feceruntque sibi subligacula.* Folia ficulnea vocat ipsorum manus; referunt enim manus eorum foliorum figuram. Quasi dicat, cum se nudos esse animadverterent, manibus sua contexere pudenda; atque ita etiam nunc se mores mortalium habent. Neque enim aut amictum aut tunicas, sibi ipsos fecisse dicit, sed perizomata, hoc est, quæ sola genitalia membra tegerent. *Et audierunt vocem Domini Dei gradientis in paradiso, ad inclinationem diei.* Inclinatio diei moram temporis significat; quasi dicat, non simul atque mandatum transilivissent deliquissentque apparuisse ipsis Deum : sed interjecto temporis spatio, nimirum quo ipso apud animum suum sibi conscios puderet interim, pœniteretque admissi flagitii. Porro descensus et adventus Dei in paradisum, figura erat quæ descensurum atque venturum olim in mundum Dei Verbum significabat. Diei inclinatione vero mystice ostendebatur fore ut hoc Dei Verbum in fine temporum carnem indueret, sicut ait Paulus : *Cum venisset finis temporis, misit Deus Filium suum, et factus est ex muliere* [97]. Deinde gradientis Dei audita per paradisum vox portendebat Verbum Dei aliquando apud nos in carne versaturum ambulaturumque, quemadmodum de ipso prædixit vates : *Et super terram visus est, et apud homines versatus est* [98]. *Et abdebant se Adam et uxor ipsius a conspectu Domini Dei, inter arbores paradisi.* Abdebant quidem inter arbores paradisi sua corpora; verum conscientiam admissi facinoris tegere a conspectu Domini atque dissimulare, ipse prohibebat pudor. *Vocem tuam audivi in paradiso, et vidi quod nudus essem, et abdidi me.* Et quia, inquit, vocem tuam gradientis per paradisum audivi, et quia nudum me esse animadverti; ab ea maxima atque saluberrima gratia qua ante fueram indutus, ob has ego duas causas metu perculsus me occultavi, hoc est rem ipsam commissam, apud animum meum expendens timui : *Et ait ad illum Dominus : Quis significavit tibi quod nudus esses? num de arbore de qua jussi ne ederes, edisti?* Ac si dicat : En mei cogitationibus tete occupasti, qualibus abstinere te jusseram. *Et ait Adam : Mulier quam attribuisti mihi, ipsa dedit mihi, et comedi.* Mulier, inquit, quam mihi sociam fecisti, ea mihi medita-

[94] Luc. x, 19. [95] Apoc. xx, 2. [96] Ezech. i, 5. [97] Galat. iv, 4. [98] Baruch. iii, 38.

Digitized by Google

tionis de te instituendæ causa fuit. Nimirum facit Adam quod mortales omnes solent : si quando enim errant atque peccant homines, causas quasvis arripiunt quibus a culpa se et pœna vindicent. *Et ait Dominus ad serpentem : Quia fecisti hoc, maledictus es præ omni animali, et bestia agri.* Hoc dicit ad Satanam Dominus : quia Adamum et uxorem ipsius seduxisti, jumenta quidem bestiasque cæteras dignabor mea cura, id est, sufficiam ipsis cibum in tempore : at tu mea cura indignus habeberis. *Et super ventrem tuum gradieris.* Extorris enim a cœlesti republica, repes humi atque in terrenis rebus volutaberis. *Et pulverem comedes omnibus diebus vitæ tuæ* : homines perire (quod est veluti in pulverem reverti) tu tibi pro esca et cibo duces, propter summum tuum adversus illos odium. *Et inimicitias ponam inter te, et mulierem, et inter semen tuum et semen illius.* Id odium, inquit, quo tu gaudes, ponam ego inter te et illos, et inter semen humanum atque rebelles dæmonas tuos socios. *Et ipsa conteret caput tuum,* hoc est, irritum faciet tuarum astutiarum initium. *Et tu illud feries in calce ipsius,* hoc est, tu peccati vulnus ipsi infliges, ut perdere possis in extremo ejus vitæ actu. *Et ad mulierem ait : Multiplicando multiplicabo dolores tuos et conceptus tuos.* Hæc mysticum sensum non admittunt; cæterum rem ipsam supra pertractavimus. *Et fecit Dominus Deus Adamo, et uxori ipsius tunicas pelliceas, et vestivit ipsos.* Cum inquit, adempta illis esset vita illa spiritualis : beata, gaudiique plena, propter sua ipsorum errata inducti sunt in vitam hanc corpoream; ærumnosam atque anxiis rebus refertam. Cæterum tunicis pelliceis, maxima vitæ commutatio quæ ipsis violata lege accidit, significatur. Propter sua ipsorum igitur peccata eas pœnas dederunt, ut spiritualem cum corporea, hoc est, felicissimam cum infelicissima vita mutarent. Et ait Dominus : *En Adam factus est qualis unus nostrum in cognoscendo bono et malo.* Hæc supra abunde explicavimus. *Jam ne fortassis extendat manum suam, et sumat de arbore vitæ, et edat, ac vivat in æternum.* Posteaquam admisso flagitio excidisset genus humanum illo secundum animum vivendi modo illaque vita beata et angelica, indignum jam evaserat atque etiam invalidum ut cogitatione assequeretur agnosceretque unum Deum et tres personas, atque unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate; et ut Verbum Dei, olim carnem esse assumpturum nostræ salutis et redemptionis gratia, prospiceret : non satis, inquam, pollebat deinde genus humanum ad hujusmodi sublimes meditationes exercendas, tantisper dum flagitium illud et pravitas per Satanam sub serpentis specie (quo utebatur ceu instrumento) injecta delerentur atque abolerentur penitus. *Et misit ipsum Dominus Deus extra paradisum Eden, ut coleret terram, ex qua sumptus fuerat. Et eliminavit ipsum Dominus Deus.* Propter violatam legem multavit Adamum Deus felicissima illa vita in qua mentem suam ille omnem perpetua contemplatione rerum et quæ videndi sensui subjici et quæ non subjici possunt, ante pertractabat. Atque insuper a vitæ etiam arbore prohibuit; ait enim Moses : *Et versari fecit ad orientem paradisi Eden, ipsum Cherub et aciem gladii versatilis, ad custodiendum iter arboris vitæ.* Ad orientalem partem paradisi solam, non etiam ad reliquas collocata est custodia, quia Orientis regio præstituta erat ut esset olim locus adorandi Dei. Porro Cherub et gladius igneus terrificusque, custodiæ causa positi sunt inter Adæ ingenii captum et ipsam sacrosanctam Trinitatem : ne scilicet mens humana altius curiosiusque inquireret in tres personas Divinitatis quæ prorsus est incomprehensibilis. Sunt autem quæ hic a Mose scribuntur, pro nostris moribus dicta. Nos enim, si quam rem salvam cupimus, ei custodem sollicitum, sedulum, prudentem præficimus terribili aliqua lancea munitum, qui procul arceat accedentes. Huc animum attendant quoquot aut non satis firmi cum sint, aut non satis exercitati atque eruditi, aut denique nullum virtutis cum habeant usum : audent tamen per temeritatem subito prosilire in medium atque loqui, disceptareque de sacrosanctæ Trinitatis personis : et his Mosis dictis tantam suam audaciam refrenare discant, atque ita se in hac vita expurgent observandis Dei jussis ut in altera illa futuri sæculi donentur cognitione meditationeque rerum a Deo conditarum atque ipsius etiam summæ Trinitatis, quatenus certe hanc res creatæ atque externæ per virtutem omnipotentis Dei comprehendere poterunt. Et hic finis esto sermonis secundi.

PARS TERTIA.

PROŒMIUM.

Superiore proxima oratione, o pie et venerande frater noster, domine Ignati, egimus de paradiso et arboribus mysticis, pro serie atque tenore Scripturæ : at præsenti sermone dissolvemus, Deo manum nobis porrigente, hæreticorum calumnias quas adversum nostra dicta proferunt; ac simul nonnullas quæstiones a quibusdam aliis viris quæsitas explicabimus.

CAPUT I.

Contra calumnias Simonis Magi, de primi parentis peccato.

Objicit Simon Magus, inquiens : Deus ille qui Adamum condidit, impotens erat atque imbecillis:

Digitized by Google

neque enim efficere potuit ut maneret Adamus, A qualem esse volebat. Ad hæc respondemus, mansisse Adamum qualem ipsum et esse et manere volebat Deus conditor effectorque ipsius; volebat enim Deus ipsum pollere suopte arbitrio, atque liberum esse, non autem naturam habere vinctam et obnoxiam, qualem habent bruta animantia et eæ res quæ animæ expertes sunt. Atqui profecto si voluisset Deus Adamo liberum esse suum arbitrium, hic vero non obtinuisset arbitrium liberum, neque is fuisset quem esse volebat ejus parens Deus, sed prorsus alius, ac tum demum isti calumniæ locus fuisset. Sed instat Simon : Deus volebat ne ederet Adamus de illa arbore; at is edit, non ergo mansit qualem manere volebat Deus; conficitur ergo parum potentem fuisse Adæ Creatorem. B Imo vero id ipsum quod edit de arbore, argumento est mansisse qualem volebat Deus manere : ea enim erat Dei voluntas, ut constaret, Adamum esse liberum atque cum libero arbitrio conditum; idque certo ita se habere inde potissimum sciri potuit quod appareret in ipsius esse positum facultate et edere et non edere de illa arbore; legemque vel observare vel violare. Posteaquam igitur jussus abstinere non abstinuit, libero prorsus arbitrio se ostendit præditum esse, qualem ipsius effector Deus et esse et manere voluerat. Neque vero Adamus vescebatur ea arbore, victa superataque Conditoris Dei voluntate; sed Creatore ipsi permittente, ut quod arbitrii ejus libertas C dictaret id porro ageret, faceret, patraret. Præterea, nisi liberi arbitrii Adæ facultatem rebellio illa prodidisset, quare tandem perspici potuisset maxima præstantia obsequii quod postea ille amplexus erat, et per id rediturus ad pristinum suum ordinem, gradumque? quippe cum esset bonum quod ipse patraret, non solum Creatoris sui munus, verum etiam ipsius proprium opus. Porro amplius etiam urget Simon, aitque : Volebat Deus Adamum manere in paradiso; at ipse per suum flagitium inde excidit; erat ergo impotens Adæ effector Deus ut qui pro sua voluntate illum in paradiso retinere nequiverit. Sed respondemus Deum, ubi Adamum condidisset atque in paradiso posuisset, prorsus liberum ipsi fecisse ut vel ob- D servata lege inibi maneret, vel fracta inde exiret. Igitur cum ea illi voluntas fuisset ut imperatam legem transiliret, merito extrusus est paradiso et morte etiam damnatus, propter admissum peccatum scilicet; et simul ne ipsius pravitas foret immortalis, qualis est diaboli. Accedit huc, ut metu mortis cujus per sententiam reus erat, causam mortis peccatum vitaret, et huic contrariæ justitiæ operam daret : denique cum olim ex ipsius posteritate futuri essent martyres, lata est adversus illum mortis sententia, ut hi per mortem pro sua in Deum pietate atque reverentia obitam, coronas adipisci possent justitiæ. Sed revertamur unde paululum digressi sumus.

Si propterea, Simon Mage, Deum invalidum vocas quia Adamum cum libero arbitrio creavit, quo ille præditus, adversus edicta Creatoris sui facere posset, ut etiam hodie imbecillum Deum esse dicas, necesse fuerit; jussit enim ne homicidia, adulteriave committerent mortales, et tamen hæc atque alia adversum legem Dei patrant. Sed enim utare ut libet eo tuo argumento, Simon; at interim nobis respondeto : volentene Deo faciunt homines adversus legem ipsius, an nolente? Sane si nolente, consequens est, imbecillis eum etiam nunc viribus esse; quippe quo nolente, quæ præscripsit violantur. Sin volente, erit ipse sibi adversus ut qui ea verbis jusserit quæ reipsa fieri noluerit, et mortales voluntati illius paruisse dicentur qui contra mandata fecerint, quod profecto absurdum est. Rursus, libentene an invito Deo patrant homines quæ improba sunt? Si libente, erit ipse quoque improbus qui vitiis delectetur; sin invito, cur non impedit? At si coercere illos ab eo quod pravum est, designando non potest, conficitur certe, viribus ipsum etiam nunc non pollere : vel si non vult, rursum pravus ut ipsius sit consequitur, qui prava dissimulet. Est porro etiam aliud Simonis Magi argumentum quo Deum Adami conditorem, improbitatis atque invidiæ arcessere nititur. Nam interdixit, inquit, Adamo, arbore scientiæ boni et mali, qua gustata potuisset ille inter bonum malumque dijudicare, atque hoc fugere, illud persequi. Sed respondemus, Deum haud ideo vetuisse Adamum vesci fructu arboris scientiæ ne bonum amplecteretur, malumque vitaret, ut calumniatur Simon; ipsa enim res Simonis verba redarguit mendacii, nam edit quidem de arbore scientiæ Adamus : et quid bonum, quid malum esset, facto periculo didicit : et tamen non modo nullo inde commodo utilitateve auctus est, sed etiam magno damno multatus, quippe qui acerba pœna est condemnatus. Sed pergit impius ille Magus : At nisi, inquit, Creator ille Adæ edixisset ne ille ederet de ea arbore, haudquaquam judicium hoc pœnamque subivisset; inde enim hoc malum quod contra Dei edictum ille fecerat; Deus enim jusserat ne ederet, ipse vero edit. Sed respondemus Deum neque voluisse ut ille ederet de ea arbore. Nam si voluisset ut ederet, duo hæc absurda conficerentur : alterum, Deum verbotenus mandasse quod reipsa fieri noluisset, alterum, eum qui adversus Conditoris sui jussa propalam agebat, voluntati ipsius fecisse satis, quantumvis nescium atque imprudentem. Sin voluisset ne ederet, videri poterat imbecillus : ut cujus voluntati Adamus repugnare potuerit : sed huc spectasse Deum dum legem Adamo præscriberet, observaretne an violaret ille eam, non autem ederet an non ederet de illa arbore, atque ideo quoque de duabus illi habitationibus providisse, ut alteram si legi paruisset, alteram si non paruisset haberet. Idque ita esse vel hinc ostendatur quod duo hæc inter se

Digitized by Google

eo spectabat mandatum, ut de Adæ obsequio periculum in una arbore faceret; eoque si obtemperasset, summum pretium referret, nempe ut posset vesci arbore vitæ, atque immortalis fieri. Sed aliis præterea rationibus supra ostendimus, nihil horum per invidiam a Deo gestum esse.

Iterum instat Manetis secta, inquiens: Aut præsciebat Deus Adamum non obtemperaturum, aut non præsciebat cum legem ferret. Si hoc dederis; absurdum est: sin illud, vecordiæ est arguendus Deus. Nos vero respondemus quod nuper: præscivisse quidem Deum, non observatum iri mandatum ab Adamo, id tamen cur minus mandaret, nihil obstitisse. Quis enim stultum vocet Deum, quia legibus vetuit peccare, cum sciret plurimos fore qui essent peccaturi? Sane si nullas leges condidisset, aut nihil imperavisset, neque penes illum dominationem, neque penes nos arbitrii libertatem esse, rescitum esset. Verumenimvero ille cum præsciret cuncta quæ eventura essent, leges nobis dedit ceu liberis et libero arbitrio præditis, ut quod liberet id ageremus. Nos vero pro sua quisque voluntate et arbitrii libertate, erga leges, aut observando eas aut frangendo, nosmet gerimus. Neque aliter quoque cum Adamo actum est; penes illum enim erat et edere et non edere de arbore vetita; atque si non edisset, ex gratia immortalis evasisset; posteaquam vero edit, mortuus est. His itaque argumentis colligere est, neque male satam fuisse arborem scientiæ ab initio, neque Adamo invidiose illa interdictum esse: ne illo mittant linguas suas Manetis asseclæ, Dei hostes, dum pro duabus rerum causis astruendis contendentes (quarum altera bona, mala altera sit) istiusmodi argumentis nos lacessunt, qui unum Deum profitemur: si, inquientes, mala erat arbor, cur eam sevit Deus in paradiso, quæ Adamo ruinam esset illatura? Sin bona, prorsus per invidiam prohibuerit illum necesse est.

CAPUT III.

Contra Juliani Apostatæ, de arbore vitæ, calumnias.

Satius fuisset, ait Julianus, arborem illam vetitam, aut in angulo paradisi aut loco aliquo obscuriore exstare; ne dum perpetuo ob oculos esset, nimium sui desiderium in animis parentum nostrorum excitaret. Huic respondet D. Cyrillus, oratione tertia quam adversus eum conscripsit, in hanc sententiam: Studio Creatoris factum est, ne arbor illa in occulto haberetur; consentaneum enim fuit ut spectatores, ipsa arboris aspectione, mandatum Dei atque legem in memoriam revocarent, et simul Domini sui qui legem tulerat, recordarentur: quorum rerum oblivio ipsis facile potuisset obrepere si in angulo quopiam paradisi illa sata fuisset.

CAPUT IV.

Sequuntur quæstiones, quæ a multis quæri solent: ac primum, cur Deus creaverit Adamum, quem peccatorum præsciebat.

Quærunt nonnulli, cur creaverit Adamum Deus, A quem præsciebat peccaturum. Respondemus, minime conditum a Deo esse Adamum ut peccaret vel ut non peccaret, sive ut justus esset, aut ut injustus, sed neque ut legem observaret vel ut non observaret, nam si horum alicujus gratia illum condidisset, magna sane causa hoc ab illis quæreretur, sed pro sua bonitate, gratiaque mera illum effecit, hæcque prima Deo illius creandi causa fuit: cætera porro illa, secundaria existimanda sunt, ut quæ ex ipsius Adæ arbitrio pependerint, cum hoc penes solum Creatorem esset. Quapropter potius sic illi quærere debuerunt, cur creaverit Adamum Deus, ita enim responsum tulissent: propter suam ipsius probitatem. Nam reliqua illa peccare aut non peccare, et quæ addebantur cætera; ex Adæ libera pendebant B voluntate. Huc addimus etiam illud: Deum, ut præscivit peccaturum Adamum lapsurumque prius quam conderet; ita præscivisse quoque se olim venturum, redempturumque illum a peccato in quod incidisset, ipsiusque vetustatem instauraturum, atque collapsum sublevaturum; ut eo minus mirum videri debeat, si creavit quem paulo post peccaturum præsciret. Adhæc nisi creasset quod non nesciebat peccaturos, frustra creandi operam sumpsisset; quippe qui nec blasphemum in ventre matris suæ finxisset, neque hypocritæ permisisset ut aspiceret lumen. Denique eo luculentissime Dei probitas et gratia apparet, quod quos sibi non obtemperaturos novit, eos progignere non dedignatur. Nam solos morigeros, sua causa, hoc est, ut suæ C voluntati imperioque obsecundarent, et sibi gratum facerent, genuisse videri poterat: at quando jam pro sua bonitate, et bonos creat et malos, non ignarus, alteros per virtutem, per improbitatem, alteros ætatem acturos (quemadmodum etiam solis sui lumen, juxta bonis et malis impertit, et pluviam justis injustisque *) clarissima profecto evadit ipsius probitas atque benignitas quæ profuse defluens, universa amplectitur. Verum hanc quæstionem dissolvimus quoque in nostra interpretatione quam in divi Matthæi Evangelium fecimus.

CAPUT V.

Mortalis an immortalis creatus sit Adam.

Quærunt alii, mortalemne natura, an immortalem genuerit Deus Adamum. Sed principio expendenD dum hic est, quid sibi illud velit, Adamum natura mortalem esse ortum; spectetne ad universam ipsius compositionem: quasi dicas, naturæ Adæ inditum fuisse ut anima dissocietur a corpore, quæ disjunctio mors sit: an vero mortalitas ad corpus solum referatur, ut huic naturale fuisse statuatur, interire atque occidere. Respondemus igitur, nos corpus solum spectare, cum dicimus, Adamum natura mortalem fuisse creatum: hoc enim ita compositum fuit, ut suapte natura, passioni, corruptioni, morti denique esset subjectum atque opportunum. Interim a corpore ad totum hoc transfertur, dicimusque hominem natura mortalem

* Matth. v, 45.

Digitized by Google

esse natum; nam in rebus compositis ita fieri assolet ut quod partis est unius, toti attribuatur. Sunt tamen qui negent, Adamum natura mortalem esse procreatum; sunt etiam qui mortalem et immortalem natura effectum esse velint; sunt denique qui neque mortalem neque immortalem natura conditum affirment. Qui negant mortalem natura creatum a Deo esse, dicunt, morti obnoxium esse factum per divinam sententiam qua ob peccatum est morte damnatus: atque id peccatum illi mortis causam fuisse secundum illa Dei verba: *Quo die ederis de illa arbore, morte morieris.* Alteri, quos diximus mortalem atque immortalem natura illum facere: hoc ad animum, istud ad corpus referunt. Tertii denique qui utraque, et mortalitatem et immortalitatem, natura, illi ingenita fuisse negant, arbitrantur media conditione ortum fuisse, ut si corpori deditus vitam agitaret, mortalis: sin animæ suæ præclara studia sectaretur coleretque, immortalis evaderet. Nos vero statuimus, Adamum natura mortalem esse progenitum, idque his colligimus argumentis. Primo, compositus est ex pulvere ut materia; id vero quod ex pulvere conformatum fictumque est mortale esse suapte natura, certum est. Secundo, quia cum virilis ac muliebris sexus discrimine conditus est: quod mortalibus congruit, immortalibus nequaquam. Tertio, quia procreatus est cum oculis qui escam appeterent, et manibus quas illius sumendi gratia protenderet, denique cum vasis quæ alimentum exciperent continerentque: hæc enim iis modo quibus mortalis natura obtigit, usui esse possunt, immortalibus frustra dentur. Quarto, cæteræ res quas Adami gratia condidit Deus, satis arguunt illum natura mortalem esse factum. Quorsum enim terra opus erat? quorsum firmamento (ut vocant)? quorsum lucentibus in hoc stellis? quorsum piscibus volucribusque quæ mactantur? quorsum jumentis, aliisque animantibus quæ partim serviunt, alia eduntur? Sane hisce omnibus non utuntur qui vita fruuntur immortali: sed illi soli qui fluxam atque caducam sustinent. Quinto, ex lege quæ Adamo est a genitore Deo præscripta, conficitur illum mortali conditione ortum esse: vesci enim ac non vesci hac aut illa re, mortales jubentur, non immortales. Sexto, idem colligitur ex verbis Dei quæ ante mandatum ad Adamum faciebat inquiens: *Crescite et multiplicamini, et dominamini piscibus maris et volucribus cœli*, et: *Dedi vobis omne semen quod seminatur, et omnis arbor erit vobis pro cibo.* Septimo, nisi mortali statu effectus fuisset etiam ut legem fregisset non obivisset mortem, ut obiit; neque enim diabolus, quamvis peccavit, immortalitatem amisit quam in suo ortu acceperat. Octavo, compositus est Adam ex rebus diversis; id vero compositis omnibus peculiare est, ut in ea dissolubilia sint ex quibus colligata exsistunt. Nono, a nobis stant doctores classici, probatæque fidei. Nam dominus Joannes, ea oratione quam ad Stagrium monachum scripsit (31), sic habet: Nondum certam habebat Adamus immortalitatis spem. Et rursus oratione quam de arbore scientiæ boni et mali composuit: Anima, inquit, natura immortalis est, at mortale natura corpus. Ad ubi tria verba explicat qui in libro Job scripta exstant: *Qui servus est non fidelis* (32), sic ait: Si homo cum immortalitatem suapte natura non haberet, cervices jactavit, quid non fecisset, si illam habuisset? Athanasius quoque, oratione de ortu corporali, scribit fuisse hominem natura mortalem, ut qui ex rebus fluxis esset colligatus. Denique Cyrillus, oratione octava adversus impium Julianum, in hunc modum loquitur: Cum Adam contra Dei legem fecisset, morte est damnatus, qua re quod natura mortalis esset, arguebatur. Cæterum, dominus Jacobus Sarugensis, ea oratione qua disserit, fueritne Adam mortalis conditus an immortalis, scribit, Adamum mortalem et immortalem fuisse conditum, cum ipsius libero arbitrio permitteretur a Deo ut vel observata lege immortalis esset, vel fracta moreretur. At Philohenus, Capitulis quæ adversus Diodorum composuit: Temeraria, inquit, audacia est, Adamum immortalem dicere suapte natura, sive tum cum gignebatur, sive postquam resurrexerit. Qui potest enim ea natura immortalis haberi quæ ex nihilo creatur, perficiturque alterius jussu? Nam etiam si gratuito ipsi concessum fuisset, ut vitam sempiternam ageret, non ideo immortalis natura dicendus erat: quippe cujus vita in alterius esset potestate. Igitur et si in æternum non fuisset moriturus, mortalis tamen erat; nempe immortalitas ad solum Deum spectat; et si ulla sit natura quæ non dissolvitur nec ullo mortis fato perimitur, id ex gratia donatum sibi ab illo habet; quod autem alteri acceptum fertur, id rursus pro illius arbitrio adimi potest. Cæterum de Adamo clarum est, si mandato obtemperavisset, futurum fuisse ut non obiret mortem; non quod tali conditione esset genitus, sed pro Effectoris sui mera benignitate, rursus postquam resurrexit, deinceps quoque non moriturum, sed et id quoque per gratiam opificis Dei. Neque enim absque periculo, aut tum cum gigneret, aut cum suscitabit a mortuis, fecerit natura immortalem. Ex his omnibus conficitur, Adamum mortali conditione procreatum esse. Interim fatemur, immortalitate donandam a suo Genitore fuisse, non quidem naturali, sed gratuita si legi paruisset.

CAPUT VI.

Objectio Juliani Halicarnassei (33), *et ejus assectationis hominum.*

Julianus Halicarnasseus, et qui ejus sectæ sunt,

(31) Exstat locus hic apud Chrysostomum, lib. II, *De Provid.*

(32) *Dei ad Stagrium* Forte *ibi servus liber a Domino suo* (*Job* III, 19.)

(33) De Juliano Halicarnasseo vide Suidam pro hæc.

Digitized by Google

dicunt Adam natura conditum esse immortalem : A
sicut anima cum naturali immortalitate creata est, non autem gratuita; et nisi peccasset, mansurum fuisse, passionis, corruptionis, mortis exsortem : et quidem hæc omnia ex suapte natura, quippe qui in ea rursus dissolubilis non fuerit ex quibus erat coagmentatus. Porro quia adversus legem Dei fecit atque deliquit, ideo multatum esse tum animæ morte quæ est abalienatio a Deo per peccatum : tum corporis, quæ est dissociatio ab hac vita quæ ipsis corporeis sensibus percipitur. His nos respondemus : Si naturam Adamus cum procrearetur, accepisset immortalem ut vos dicitis : ea sane haud mutata esset in mortalem per peccatum, ut neque B
Satanæ immortalitas naturalis, cum mortalitate est commutata postquam adversus Deum deliquit. Rursus : si ut anima (quod vos affirmatis), ita et corpus natura immortale procreatum fuit, atque ipsum violare legem, non modo corpori, sed magis animæ cujus imperio illud regebatur imputandum fuit : cur patrato flagitio, corpus quidem mortalem naturam induit, anima vero suam sibi natura insitam immortalitatem retinuit? Sed dicetis etiam animam per peccatum obiisse mortem! Sed quid corpus? annon ipsum quoque per peccatum obiit? Si negatis, falsi estis; sin fatemini, cur cum pariter ambo natura essent immortalia pariterque peccarint, corpus duplici morte affectum est : animam vero ea sola quæ peccati mors dicitur, invasit? Profecto C
nihil hic illis reliqui est quod respondeant : verumenim vero conficite, aut ab ipsa natura, aut a ratione petitis argumentis, aut denique sanctorum Patrum testimoniis, nisi corpus sua natura factum esse immortale juxta ac animam, neque in ea dissolubile esse ex quibus colligatum est, et subscribemus libentes vestræ sententiæ neque contendemus amplius gratuita immortalitate donandum fuisse a suo Genitore, si præcepto paruisset.

Audent idem lanistæ lacessere eos qui carnem corruptibilem natura dicunt, quasi hi et ipsam carnem malam et carnis simul Opificem malum faciant. Nos vero adversus ista producimus doctores Ecclesiæ priscos gloria et laude dignos : qui et si carnem esse natura corruptibilem dixere, non tamen idcirco D
malam esse professi sunt. Gregorius enim, oratione quam de virtute scripsit, ad hunc loquitur modum : Corpus omni ex parte compositum est, quod autem compositum est, id nemo indissolubile esse dixerit; at quod dissolvi potest, corrumpi potest; est igitur caro corruptioni subjecta. Rursus Cyrillus, tomo tertio Commentarii in Epistolam ad Corinthios. Est quidem, ait, caro natura sua corruptioni obnoxia : sed tamen per virtutem Dei cui plane nihil est difficile, ipsam superasset naturam atque in vita sempiterna fuisset conservatus Adamus, si legem impie non violasset. Dominus Severus item, oratione quam adversus Felicissimum scripsit, hæc summatim habet : Suapte quidem natura mortale et corruptibile erat corpus, atque in ea dissolubile ex quibus fuerat conjunctum; verum nulla erat mortis in ipso efficientia; neque enim ut mortis laqueis subigeretur, conditus fuerat homo ab initio, sed neque rursus ut naturæ sortem superaret essetque immortalis, sed per gratiam atque benignitatem voluntatis divinæ servabatur ad vitam sempiternam et immortalem, voluntati autem divinæ, natura rerum obsistere nequit. Igitur et si natura ipsa quod coagmentatum est, rursus dissolvere cupiat, tamen in homine, hoc malum minime quivisset efficere, impedita per divinam voluntatem atque gratiam; ipsa enim mortalitas absorpta fuisset a vita, et naturam refrenasset divina gratia. At vero mortalitatis corruptricis corporis, quæ efficienter est consecuta, fons et origo fuit peccatum atque adversus legem admissum facinus. Tunc enim occepit mors ea, quæ quod compositum est dissolvit, vim suam atque efficacitatem in homine re ipsa exercere, quando anima per fractam legem necessario est a Deo abalienata atque perturbationibus variis affecta implicataque : ex quibus naturæ perturbationibus, ipsum etiam corpus (nam et in illo enatæ atque effectæ sunt) corruptibile esse intelligimus, et pronuntiamus. Concludimus ergo, mortis corruptionisque debitum ex violata lege natum atque contractum esse; non autem inde, quod corpus Adæ esset compositum, atque in ea ex quibus constabat, dissolubile. Neque enim difficile erat omnium rerum parenti Deo, ejus qui corruptioni subjectus fuit pro naturæ suæ conditione, vitam corruptionis fato eximere, atque in vita sempiterna tueri conservareque. Ad hunc igitur modum doctores carnem quidem suapte natura dissolubilem fuisse dicunt, nec tamen proinde aut ipsam aut corpus a malo effectore procreatum esse.

CAPUT VII.

Alia objectio Juliani impii.

Ridebat quidem impius Julianus quod Mosem, Ecclesiæ doctores dicerent hominem corruptibili natura prognatum fuisse, et tamen non fuisse mortuum, ita volente Deo. Sed ei respondet Cyrillus : Platoni, inquit, tuo licet dicere quasi ex Dei persona, ad solem, lunam cæterasque stellas : Quoniam orti estis, immortales vos quidem esse et indissolubiles non potestis, neutiquam tamen dissolvemini, nec vos ulla mortis fata periment, propter consilium nostrum quod majus est vinculum quam vis ulla quæ vobis accidat. Tu Platonem vis vera dicere, et nos Mosi non credemus, qui ait hominem non fuisse dissolvendum, ita volente Deo? Profecto haudquaquam difficile Deo fuisset, cum qui a corruptione occupabatur, quantum ad ipsam ejus naturam spectabat, prorsus a corruptione vindicare atque asserere in vitam sempiternam. Igitur nisi de arbore edisset, mortem non obivisset Adamus; et quia edit, obiit. Cæterum Plato haud recte ait, solem, lunam, stellas

Digitized by Google

cæteras immortales esse, quippe quæ anima vitaque careant.

CAPUT VIII.

Objectio Theodori et Nestorii, atque ejus factionis aliorum.

Aiunt Theodorus et Nestorius aliique qui hos sequuntur, mortem non ob peccatum legemve Dei violatam, invasisse genus humanum, sed mortali nos conditione a Deo genitos esse; neque quemquam ulla ratione mortis terminum quem ille nostro generi naturæque præstituerat, vivendo transgressurum fuisse, etiam si Adamus non deliquisset: multa enim absurda consequi, nisi id ita esse statuamus. Qui enim, inquiunt, conveniet dicere, Deum, cujus consilium erat nos efficere immortales, propter peccatum fecisse mortales? B deinde si propter Adæ peccatum nos occidit Deus, conficitur, et justos eum occidisse propter peccatores, et patrum supplicia ad filios extendisse, quorum utrumque improbum est; ait enim neque patres morituros pro filiis, neque filios pro patribus. Tum ut demus Adamum obiisse, quia de arbore gustavit, quam dicemus, Noe, Melchisedeco, Abrahamo mortis fuisse causam, profecto hodie nullum est scelus, aut grande aut leve, quod a patribus admissum in filiis vindicat: quis igitur existimet ob leve illud Adæ peccatum, quia de fructu vetito gustavisset, universam posteritatem morte multari? Et vero is Deo mos est ut malis ignoscat bonorum gratia, non autem ut probos C improborum causa perdat, atque ut pro sua misericordia, grandium flagitiorum gratiam hominibus faciat, tantum abest, ut leve piaculum gravissima pœna vindicet. Adhæc, si propter peccatum amandati sumus in hunc mundum dissolubilem, magnæ profecto gratiæ debeantur peccato, ut quod creandæ hujus mortalis machinæ causa fuerit. Præterea si Adamus occidit, qui peccavit, cur non occiderunt dæmones longe majoris flagitii rei? Si dicat quis, hos animo occidisse: atqui cur Adamus etiam corpore? Et his confecisse putant, Adamum, sive abstinuisset ab arbore qua sibi fuerat interdictum, sive non abstinuisset prorsus moriturum fuisse, cum esset natura mortali conditus. Cæterum in ejus Scripturæ verbis tropum esse, quæ ita loqui- D tur ac si Adam propter peccatum obivisset mortem, nimirum ut cum ille audiret peccatum sibi mortis causam fuisse, odio haberet, vitaretque peccatum: quemadmodum multis aliis locis tropo usa est Scriptura, ut cum habet: *Et tentavit Dominus Abrahamum* [3]; neque enim Deum facto periculo opus habere. Rursus ubi ait, Deum voluisse interficere Mosem, uxoris tamen opera placatum dimisisse illum impunem [4]. Et cum narrat, Christum Jesum inde a mane jejunum atque famelicum accessisse ad ficum arborem, alieno a ficis nascendis tempore [5]. Hæc enim,

A atque hujus generis alia, diversum quid ab eo significare quod verba audita præ se ferunt. Itaque per tropum similiter accipienda esse ea verba quæ nobis Adamum a Deo mortalem natura procreatum memorant, ac deinde legem ipsi impositam fuisse, ut si ederet de arbore illa, moreretur: nempe ut cum audiret Adamus se ob violatam legem atque rebellionem paradiso pulsum mortique deditum esse, odio haberet fugeretque peccatum rebellionemque. Sed nos ad hæc respondemus: Non ita profecto, viri, sacra Scriptura loquitur ut vos existimatis, quippe quam omnibus locis diserte pronuntiantem offendimus, peccatum Adami causam fuisse mortis, cum illi ipsi, tum universæ posteritati, secundum illud: *Quo die comederis de arbore, mortem oppetes.* Et rursus: *Quia auscultasti voci uxoris tuæ atque edisti de arbore qua tibi interdixeram, maledicta esto terra propter te.* Et apud divum Paulum legimus: *Sicut per unum hominem peccatum introivit in mundum, et per peccatum mors* [6], etc. Et alibi: *Nam absque lege peccatum erat mortuum; ego vero vivebam quondam absque lege* (hoc est, cum nihil mortale cogitarem), *porro cum venisset mandatum* (ipso scilicet violato) *revixit peccatum, ego vero mortuus sum, et inventum est mandatum quod ut vita esset, datum fuerat* (ei qui ipsi pareceret) *mihi* (qui fregi) *mortem afferre* [7]. Alia præterea plurima sacræ Scripturæ loca facile invenias, quæ cum his congruant, atque diserte mortem per peccatum nos invasisse testentur. At si hæc non recipitis, proferte nobis unum aliquem locum in quo Scriptura dicat, nos non mori propter peccatum, verum quando illiusmodi locus nusquam est, alterum illud verum sit necesse est. Neque enim consentaneum est ut eo repudiato quod sacris Litteris proditum invenimus, id amplectamur quod nusquam scriptum exstat. Nam ad ea duo quæ vos ceu absurda ex nostra illa sententia colligebatis, nempe Deum occidere justos propter injustos, et patrum scelera punire in filiis, dicimus ea haud inde consequi: neque enim Deum propter Adæ impietatem occidere ipsius posteros sive probos sive improbos, ut neque filios ob ea quæ patres patravere flagitia: sed fuerat Adamus natura quidem mortalis genitus, conservabatur tamen in immortalitate per Effectoris sui benignitatem et gratiam; sed ubi legem violasset atque deliquisset, removit ab ipso Deus suam immortalitatis gratiam, atque tum ille talis mansit qualis alioqui natura fuerat; hoc est, mortalis. Sed enim si ante amissam immortalitatis gratiam ille filios procreasset, tum vero dici potuisset, eos illius filios qui nihil peccassent, immortalitatis gratia merito destituendos non fuisse. Verum quando post adeptam sibi demum immortalitatis gratiam prolem gignere cœpit, id quod ipsius natura habe-

[3] Gen. XXII, 1. [4] Exod. IV, 24. [5] Marc. XI, 13. [6] Rom. V, 12. [7] Rom. VII, 8. 9.

Digitized by Google

bat, transmittebat in filios : id vero quod ante amiserat neque jam tum habebat, conferre in hos non potuit. Mortalis itaque mortales procreavit; atque hinc omnium nepotum mors consecuta est, non autem ex illius delicto. Imo vero si accurate sacras Litteras perlustretis, erit, ubi et quando Deum peremisse filios per patrum causam inveniatis. Nam apud Samuelem scriptum est : *Quia recordor ejus quod Amalec fecit Israeli exeunti Ægypto, vade tu, Saul, et pugnato adversus Agag populumque ipsius* [8], etc. Et alibi scriptum exstat, propter Davidis peccatum uxores ipsius constuprandas esse [9]. Et rursus in Gabaonitarum gratiarum peremptos esse suspendio a Davide filios Rephæ, filiæ Aiæ [10]; porro quod ceu absurdum colligitis, peccatum, creandi hujus mundi causam fuisse respondemus, id prorsus falsum esse atque abominandum. Interim hoc libenter fatemur, mundum esse hominis peccatoris causa conditum; idque hac ratione : nam Adam simulatque formatus erat, traductus est in paradisum, ceu locum medium, ut si pareret legi in cœleste regnum subveheretur, sin minus pareret detruderetur in hunc mundum, id quod alibi est a nobis explicatum. Est igitur hominis peccatoris gratia, non autem peccati, effectus iste mundus; vallis nempe lacrymarum et locus dolorum umbræque mortis

A non deliciarum, ut vos existimatis. Denique quod a dæmonibus collegistis argumentum, qui etsi deliquerunt etiam gravius, non tamen sunt morte multati, sic dissolvimus : dæmonas, quia sese extulissent atque per superbiam jactassent, ideo deturbatos esse : non autem ob peccatum mortuos, quia a rerum Parente Deo, natura immortali fuerant præditi tum cum gignebantur, prius nempe quam peccassent : Adamum vero mortuum esse, quia adempta ipsi erat immortalitatis gratia ob admissum peccatum. Neque vero iisdem omnibus rebus præditi sumus nos, dæmonesque; nos enim sua Deus gratia dignatur, illos vero minime, tametsi plurima ratione polleant. Igitur ex his omnibus dilucide conficitur, nos ob peccatum mori.
B Verumenimvero si propterea regnavit in nostra natura peccatum, quia Adam prævaricatus est contra legem Dei, quanto magis justificabimur et servabimur per vitam Christi, qui et mortem superavit et naturam nostram vicit, viamque nobis aperuit salutis cum de cœlo ad nos descenderet, qua pergentes perveniremus in beatas habitationes domus Patris illius : qui cum Patre et Spiritu sancto laudetur, gloriose prædicetur et adoretur pro tantis beneficiis quæ in humanum genus contulit, hinc usque in generationes generationum. Amen.

[8] I Reg. xv, 2. [9] II Reg. xii, 11. [10] II Reg. xxi, 8, 9.

ANNO DOMINI CMLVI

THEODORUS DAPHNOPATA

—

NOTITIA.

(Oudin De script. eccles., tom. II, p. 448.)

Theodorus Daphnopata, primus a secretis atque patricius apud Constantinopolim, claruit anno 956; cujus mentionem faciunt Joannes Scylitzes ac Georgius Cedrenus, uterque in Historiarum suarum *proœmiis*, atque inter eos qui Historiam Byzantinam sive Constantinopolitanam scripserunt, præcipuum ibi locum obtinet. Ætatem qua vixit indicat oratio ipsius *in manum S. Præcursoris Baptistæ*, quæ diu magnaque cura, inquit Cavus tomo II, seu parte II *Historiæ litterariæ*, ad annum 956, Antiochiæ in templo D. Petri custodita fuerat, quam tandem clam surripuit Jobus quidam diaconus Antiochenus, et urbe noctu egressus, Chalcedonem detulit, ubi imperatoriæ triremi ad hoc ipsum emissæ impositam illustriores senatores procedentes obviam, cum Polyeucto patriarcha et universo clero et populo, cum cereis, facibus et suffitibus, eam in palatium deduxerunt, anno circiter 956, referente hæc Cedreno *Historiæ Græco-Latinæ* pag. 640. Mox institutum hujus *Translationis* festum, et hac occasione anno sequenti, cum anniversaria istius festi rediret solemnitas, hanc orationem Theodorus habuit, uti numeris XVI, XVII, XVIII et XIX, ipse prolixe narrat. Hinc ejus ætas alioquin satis obscura clare deprehenditur. Hæc ex Laurentio Surio Cavus loco allegato. Scripsit quoque *Historiam* sive *Chronicon Byzantinum*, quod posteris invidit lapsus temporis omnium edacis. At alia nobis supersunt ejus opera, quæ famam Theodori posteris utcunque servant. Exstant ejusdem *Apanthismata* sive *Flosculi ex variis sancti Joannis Chrysostomi operibus excerpti* inter mss. codices bibliothecæ Bodleianæ codd. 2544 et 2545, in mss. Thomæ Bodleii codd. 251 et 255, quorum primus continet ejusmodi Eclogarum sermones 32, secundus

Digitized by Google

codex sermones 14 ex Chrysostomo excerptos per Theodorum magistrum Græce. Iidem et in Augustana bibliotheca codice 68 in sermones 36 distribuuntur, etc. Et in 33 capita divisi, mss. quidem in bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, codicibus mss. theologicis Græcis CLIII et CLIV, ut habet Lambecius tomo IV. Commentariorum hujus bibliothecæ, pag. 137 et 139, ad dictos codices his verbis : « *Theodori Daphnopatæ Apanthismata sive flosculi, ex variis sancti Joannis Chrysostomi operibus decerpti*, et in capita 33 divisi, ipsa tituli Græci verba sunt, Ἀπανθίσματα τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἀναθροισθέντα παρὰ κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Δαφνοπάτου. Exstant quidem hæc Apanthismata in operum sancti Joannis Chrysostomi editione Græca Saviliana tomo VII, pag. 663, et in editione Græco-Latina Frontoniana tomo VI, pag. 663; sed ordo et numerus utrobique discrepat ab hoc codice Cæsareo, ut conferenti mihi patuit. Insignitur auctor titulo *protosecretarii ac patricii*, et sine dubio ille ipse est, ὁ Δαφνοπάτης Θεόδωρος, qui a Joanne Scylitza et Georgio Cedreno in suarum Historiarum *Proœmiis* citatur, et inter eos qui Historiam Byzantinam sive CP. particulatim scripserunt, præcipuum ibi locum obtinet. Exstat quoque in eadem bibliotheca Cæsarea, ut testatur idem Lambecius tomo IV ejusdem Bibliothecæ, pag. 60, in codice ms. Theologico Græco CXI, num. 5, et quidem a fol. 87, pag. 1, usque ad fol. 98, pag. 2, *Theodori primi a secretis et Patricii, cognomento Daphnopatæ, oratio de manu S. Joannis Baptistæ, Antiochia Constantinopolim translata*, cujus titulus et principium, Θεοδώρου πρωτοασηκρήτου καὶ πατρικίου, τοῦ Δαφνοπάτου, λόγος εἰς τὴν ἐξ Ἀντιοχείας ἀνακομιδὴν τῆς σεμνῆς καὶ τιμίας χειρὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ. Incipit : Ἰδοὺ καὶ πάλιν ἡμῖν ὁ ἱερὸς τοῦ Χριστοῦ ἐπεδήμησε Πρόδρομος, τῶν αὐτοῦ χαρίτων ἀναδιδοὺς ἀφθόνως τὰ νάματα. Exstat quidem hæc oratio apud Laurentium Surium tomo IV *De probatis SS. Historiis* die 29 Augusti, sed Latine tantum et absque nomine auctoris sui *Theodori Daphnopatæ*, incipitque ab his verbis : *Ecce ad nos rursus venit sacrosanctus Christi Præcursor, abunde fluenta emittens suarum gratiarum*. Ejusdem orationis de translatione manus S. Joannis Baptistæ, meminit etiam Leo Allatius in Diatriba *De Symeonum scriptis*, pag. 96, ibidemque ea itidem ut in hoc codice ms. Cæsareo, attribuitur *Theodoro Daphnopatæ*. Idem Allatius ibidem pag. 87 aliam orationem Theodori Daphnopatæ profert *In Nativitatem Præcursoris*, εἰς τὸ γενέσιον τοῦ τιμίου Προδρόμου, quæ incipit Εἰ μὲν ὁ τοῦ Λόγου κήρυξ καὶ πρόδρομος, atque in codice 1074 Vaticano tribuitur Theodoreto Cyri episcopo, Θεοδορίτου ἐπισκόπου Κύρου, cujus inter Opera impressa Græce et Latine invenitur. Ad eumdem Theodorum Daphnopatam pertinet, *Encomium sancti Pauli apostoli ex diversis collectum*, cujus meminit Leo Allatius in Diatriba *De Symeonibus* pag. III. Ἐγκώμιον ἀπὸ διαφόρων λόγων τοῦ Χρυσοστόμου, εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Παῦλον sub nomine *Theodori magistri*, et incipit, Τῆς μὲν ἐπιγραφῆς τῶν ἀποστολικῶν πράξεων. Nam ut notat Savilius ad *Apanthismata* citata, illorum auctor in mss. codicibus Vaticano et Palatino, fertur *Theodorus magister*, qui in Cæsareo diserte *Daphnopata* appellatur. Atque etiam hoc *Encomium* reperitur inter *Apanthismata* varia hujus Theodori in editione Saviliana, Operum divi Chrysostomi. In Dissertatione *De Operibus sancti Joannis Chrysostomi editis*, cap. 9, Savilius refert *Florigeria XXXI ex Homiliis sancti Joannis Chrysostomi decerpta per Theodorum magistrum* de quo loquimur, quæ habet dictus Savilius tomo VII, pag. 665 editionis Græcæ Etonensis usque ad *Florilegia XLVIII*, additis nempe 5, 9, 11, 22, 28, 32, 33, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47 et 48. Verum ex his quam plurima excerpuntur ex illis homiliis quæ supersunt, atque adeo alibi habentur. De his autem ita Savilius in notis ad tomum VII, col. 919 editionis suæ Græcæ : *Apanthismatum numerus in manuscriptis fere 32, 33 vel 34, quibus si demas 9, 11, et 28, supersunt tantum capita 31, Eclogarum nomine jure censenda*. Plura de his in Dissertatione *De Operibus Chrysostomianis*, cap. 9, ad quod lectorem mittimus, omnibus ex Savilio acceptis. Hic Theodorus noster Daphnopata, postmodum aula imperatoris derelicta, pro more Græcorum multorum, elegisse monasticam vitam videtur, atque scripsisse *Encomium in sanctum Gregorium Nazianzenum et Constantinopoleos archiepiscopum*, uti habet Petrus Lambecius libro VI Commentariorum Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, parte I, ad codicem ms. juridicum Græcum num. 10, pag. 36 his verbis :

« Decimo et quidem a folio 221, pag. 1, usque ad folium 292, pag. 2, *Theodori Magistri oratio encomiastica in sanctum Gregorium Nazianzenum*, cujus titulus et principium : Λόγος ἐγκωμιαστικὸς πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικὸν διδάσκαλον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, συγγραφεὶς παρὰ τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς, σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ μαγίστρου. Οὐχ ὅπως οὐδ' ἂν εἷς οἶμαι τῶν πάντων, οὐδ' ὅπως τι οὖν ἐμοὶ νεμεσῆσαι, οὐδ' ἀπονοίας ἥστινος οὖν ἕλοι, καὶ θράσους, εἰ μηδὲν μήτε τὸ μέγεθος ὑπολογισάμενος τοῦ παρόντος ἀγῶνος, οὐδ' ὡς etc. Idem autem Lambecius libro V Commentariorum dictæ Bibliothecæ codice 266, num. 13, ascripserat ex conjecturis idem Encomium cuidam Symeoni Setho, pag. 201, his verbis. Decimo tertio et quidem a folio 167, pag. 1, usque ad folium 232, pag. 2. *Anonymi cujusdam Magistri* qui Symeon Sethus esse videtur (solet enim illi etiam in aliis nonnullis mss. codicibus Græcis, titulus Μαγίστρου καὶ Ῥήτορος antonomastice attribui) *Oratio encomiastica in sanctum Gregorium Nazianzenum Patriarcham Constantinopolitanum*, cujus titulus et principium : Τοῦ σοφωτάτου καὶ ῥητορικωτάτου Μαγίστρου λόγος ἐγκωμιαστικὸς πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν, καὶ οἰκουμενικὸν διδάσκαλον, ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, Γρηγόριον τὸν Θεολόγον. Οὐχ ὅπως οὐδ' ἂν εἷς οἶμαι τῶν πάντων, οὐδ' ὅπως τι οὖν ἐμοὶ νεμεσῆσαι, οὐδ' ἀπονοίας, » etc. Denique in bibliotheca Lugduno-Batava nostra in mss. codicibus Græcis

Digitized by Google

Isaaci Vossii, codice Græco 144, *Vita sancti Theodori Studitæ*, τοῦ τῶν Στουδίων ἡγουμένου, *a Theodoro magistro, qui vulgo* Δαφνοπάτης *dicitur*, conscripta. Et in Augustana bibliotheca codice 68, sub finem codicis, ut ex Catalogo constat. Petrus Lambecius libro IV Commentariorum bibliothecæ Vindobonensis codice 165, pag. 160, recenset hoc codice contineri *Expositionem Theodori Antiocheni in duodecim prophetas minores*, quem Petrus Lambecius fuisse Mopsuestiæ in Cilicia episcopum putat, qui anno 430 vel paulo ante obierit. Hujus titulus et principium, Θεοδώρου Ἀντιοχέως ἑρμηνεία εἰς τοὺς προφήτας. Ἑρμηνεία Ὠσηέ τοῦ Προφήτου, εἰς ἔλεγχον τῶν ἀβασανίστως ἐπιβάλλειν ταῖς προφητικαῖς ἐπιχειρούντων φωναῖς. Putat autem Lambecius ex Photii *Bibliotheca*, codice 38, ubi memoratur Θεοδώρου Ἀντιοχέως τοῦ Μοψουεστίας ἑρμηνεία τῆς κτίσεως, hoc opus ad eum spectare : ego autem longe recentioris ætatis, ex ipso illius initio hunc commentarium esse arbitror atque pertinere ad Theodorum Daphnopatam Antiochenum, qui ex divi Chrysostomi Antiocheni operibus *Apanthismata* excerpsit. Sententiam Lambecii secutus est Bernardus de Montfaucon, monachus Benedictinus congregationes S. Mauri in Gallia in *Diario Italico*, edito Parisiis in 4, anno 1702, apud Joannem Anisson, ubi de duobus aliis Commentarii hujus in Italia mss. codicibus loquitur his verbis cap. 3, ubi de mss. codicibus musæi Grimani agit pag. 59 : « *Theodori Antiocheni* in duodecim prophetas, cujus operis initium Εἰς ἔλεγχον τῶν ἀβασανίστως, etc. Liber nondum editus videtur, exstat quoque in bibliotheca Cæsarea Vindobonensi et in Vaticana. Nescio cujus Theodori sit, an Antiocheni, an Heracleotæ, an alterius ejusdem nominis, qui bene multi fuerunt. Hæc Commentaria bonæ notæ sunt, codex recens. » Et pag. 46, ubi de bibliotheca Meletii Typaldi ; archiepiscopi Philadelphiæ, Græcorum antistitis. » In alio codice *Theodori Antiocheni in duodecim prophetas*, idem opus, de quo supra in ædibus Grimanis agitur. In monito ad Commentarium Oseæ, hic Theodorus citat suum librum in *Psalmos*. Litteram vulgo explicat. Commentarius bonæ notæ. Non memini an vox Ἀντιοχέως *Antiocheni* in codice legatur, an a me ex opinione adjecta sit. « Hæc ego habui dicenda de Theodoro *Daphnopata*, quæ supeditarunt Gerardus Joannes Vossius lib. III. *De historicis Græcis*, pag. mihi 418 ; Leo Allatius in Diatriba *De Simeonibus*, pag. 96, 97 et 111, Petrus Lambecius, libro IV. Commentariorum Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, pag. 60, 137 et 139 ; Guillelmus Cavus tomo II, seu parte II *Historiæ litterariæ*, ad annum 956, quo illum affixit.

THEODORI DAPHNOPATÆ

ENCOMIUM

SANCTI JOANNIS BAPTISTÆ.

Exstat inter opera Theodoreti. Vide tom. LXXXIV, col. 33.

THEODORI DAPHNOPATÆ

ORATIO

IN TRANSLATIONEM MANUS S. PRÆCURSORIS ANTIOCHIA CONSTANTINOPOLIN.

(Apud Surium ad diem 29 Augusti.)

I. Ecce ad nos rursus venit sacrosanctus Christi Præcursor, abunde fluenta emittens suarum gratiarum : et rursus dies alius celebris redditur, qui majora et potentiora alia ostendit argumenta, quam quæ sunt in aliis ejus festis ; et eos, qui festis delectantur, evehit ad excelsiorem miraculorum considerationem. Ecce Solis justitiæ clarus et omni ex parte lucidus lucifer resplenduit, suis radiis illustrans totam Ecclesiæ plenitudinem, et A suum festum lætificans. Venit autem non ut prius per suam nativitatem, neque ut deinde, ab Herode factam ipsius capitis amputationem, neque ut postea, per arcanam ejusdem mirifici capitis revelationem, sed per manum, quæ fuit vel ipsis angelis venerabilis, quæ cœlesti lumine illustratur, et sancti Spiritus gratia adunbratur ; quæ quidquid erat quidem grave et terrenum, in terra deposuit, et ad incorruptionem traducta est per vitam continentem,

Digitized by Google

quæ erat supra hominem; quæ prius quidem ingratis Judæis ostendit Agnum Dei, et securem ad arborum radicem positam et excisionem minabatur peccatoribus.

II. Nunc autem cum illa ipsa apparuerit, et præstantiori quodam modo manus evaserit barbaricas, a quibus videbatur teneri, tanquam captiva, æquum est, ut in festi lætitiam pie et reverenter afficiatur cœtus eorum qui festum libenter celebrant; et nubes quidem, quæ interjectæ animam impediunt, ejus illa, quæ intelligentia percipitur, illuminatione discutiat et dissolvat; alacri autem pede et exsultante spiritu, ad ea quæ sunt vel ipsis angelis desiderabilia, mysteria festinet. Hoc est enim festum celebrare, paratos esse ad prompto et alacri animo occurrendum iis, quæ sunt venerabilia, et extrinsecus figuris et motibus fidei et affectionis internum ardorem ostendere. Hic ergo mihi adsit omnis ord eorum qui sunt honorifice in excelsis remoti a ma teria, et eorum qui sunt adhuc hoc circumdati pulvere: et communi contexta chorea, luminosum et perquam clarum constituamus theatrum, eo duce utentes, qui inter natos mulierum est maximus. Nam etsi humanæ naturæ superavit terminos per vitam a carne et corpore alienam, ut qui tamen nostrarum naturalium particeps fuit proprietatum, lætatur nostris de se laudibus et celebrationibus, et bonam accipiens voluntatem, copiosam remetitur remunerationem.

III. Cæterum ejus quidem conceptum et ortum, et vitam, quam egit in solitudine, et ejus ad Israelem ostensionem, et veridicum testimonium, per quod Dei agnum ostendit, et ipsum primum et postea venientem per divinam auctoritatem, et humanæ naturæ pronuntiavit susceptionem; et quemadmodum ex alto vocatus venit ad Jordanem, et cum purum, et ab omni labe alienum, et quavis purgatione superiorem baptizasset, illo contactu ostendit, fontem sanctificationis, et quæ de ipso Judæus is qui fuit ab ipso baptizatus, per arundinis et mollium vestium amictus similitudinem, ad ejus dixit commendationem; ejus vitæ a rerum superfluarum cura abhorrentem simplicitatem, et in virtute firmitatem et constantiam, et eum veteri Eliæ æqualem, et moribus similem tacite significans; et quæcunque sunt his consequentia, Evangeliorum quaternio ostendet apertius iis, qui hæc scrutantur diligentius.

IV. Quæ autem præsenti conveniunt celebritati, ea sunt enuntianda et docenda, ut cum argumento festi hic scopus congruat, nostrumque in hoc recte studium conferatur. Ille in Mosaicis educatus documentis, et assidue meditans in lege Domini, ejus custodiæ et observationi omnia postponebat: solum autem, ut in ejus perseveraret justificationibus, plurimum ponebat studii. Cum vero Herodes vir libidinosissimus, qui erat Galilææ tetrarcha, decreta legis transgrediens, fratris Philippi uxorem, cum sibi non liceret, propterea quod Philippus ex illa liberos susceperat, duxisset in matrimonium: et esset illud quidem scelus legis eversio, Dei autem contemptio, hominum vero ad deteriora adhortatio et inductio; tunc, tanquam fortis athleta Joannes, recte institutus, et in laboribus prius exercitatus, veritatis armis, et telis munitus, aciem quidem struit adversus tyrannum. Quænam vero ea erant: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui* (1). O libertatem, quæ non potest everti, O os divinum, et linguam, quæ a Deo movetur, quæ in ipsum cor reprehensionum infigens aculeos, fecit, ut ille superbus et insolens clypeum abjiceret et fugeret. O manum venerandam et sanctam, quæ ad sermonum mota elocutionem, reprehensionum quoque augebat asperitatem, et fiduciam ostendebat et audaciam. Mos est enim iis qui verbis contendunt, manum simul cum ore movere, et sermoni ejus quoque motum adhibere, et per utrumque ostendere, quam sit confidens et interritus is, qui loquitur. Hinc factum est, ut in carcerem, et in vincula conjiceretur, cum vesana mulier nefarium amatorem suum ad id compulisset.

V. Deinde dies festus natalis, potusque copiosus et immoderatus, cum nimium vinum eum, qui celebrabat convivium, devolvisset ad delirium. Potus autem quænam est delectatio? Saltatio filiæ, quæ erat instar meretricis, et petitio mercedis; et merces, prophetæ interfectio. Ex qua regis ficta tristitia propter œstrum, quod eum obsidebat intrinsecus; obtemperatio tamen, et submissio, et adversus justum prophetam prolatio sententiæ et paulo post caput in disco allatum, et libidinosæ et adulteræ mulieri traditum. Quid hac inhumana actione inhumanius, et magis nefarium? Quid hoc bellulno facinore magis insanum et belluinum, hominem ex ipso matris utero sanctitate circumdatum, qui temperantiam erat amplexus, castitatem asciverat, inedia se exercuerat, ab omni congressione hominum se separaverat, solitudinem tanquam civitatem habitaverat, qui simul cum agri bestiis versabatur, cameli pilis tegebatur, pellicea zona cingebatur, sicut aves id, quod sua sponte nascebatur, habebat alimentum, carebat nutrimento, carebat utensilibus, et plane carnis erat expers: qui totus quoque cernebatur remotus a materia, quod hæc materialis coagmentatio esset inedia attenuata et emortua, et ad materiæ vacuitatem traducta propter insignem continentiam; eum, inquam, pro justitia, pro veritate et ne lex in aliquo violaretur laborantem, dari mercedem mulieri adulteræ.

VI. Sed quonam modo hæc quidem permissa sunt ab eo qui omnia sapienter administrat, sciunt ii quibus datus est spiritus ad hæc aliqua ex parte cognoscenda. Hujus autem discipuli, cum corpus a capite divisum abstulissent, honoratæ mandarunt sepulturæ, ne si hoc quoque post decessum vide-

(1) Marc. VI, 18.

Digitized by Google

eo spectabat mandatum, ut de Adæ obsequio periculum in una arbore fieret; eoque si obtemperasset, summum pretium referret, nempe ut posset vesci arbore vitæ, atque immortalis fieri. Sed aliis præterea rationibus supra ostendimus, nihil horum per invidiam a Deo gestum esse.

Iterum instat Manetis secta, inquiens: Aut præsciebat Deus Adamum non obtemperaturum, aut non præsciebat cum legem ferret. Si hoc dederis; absurdum est: sin illud, vecordiæ est arguendus Deus. Nos vero respondemus quod nuper: præscivisse quidem Deum, non observatum iri mandatum ab Adamo, id tamen cur minus mandaret, nihil obstitisse. Quis enim stultum vocet Deum, quia legibus vetuit peccare, cum sciret plurimos fore qui essent peccaturi? Sane si nullas leges condidisset, aut nihil imperavisset, neque penes illum dominationem, neque penes nos arbitrii libertatem esse, rescitum esset. Verumenimvero ille cum præsciret cuncta quæ eventura essent, leges nobis dedit ceu liberis et libero arbitrio præditis, ut quod liberet id ageremus. Nos vero pro sua quisque voluntate et arbitrii libertate, erga leges, aut observando eas aut frangendo, nosmet gerimus. Neque aliter quoque cum Adamo actum est; penes illum enim erat et edere et non edere de arbore vetita; atque si non edisset, ex gratia immortalis evasisset; posteaquam vero edit, mortuus est. His itaque argumentis colligere est, neque male satam fuisse arborem scientiæ ab initio, neque Adamo invidiose illa interdictum esse: ne illo mittant linguas suas Manetis asseclæ, Dei hostes, dum pro duabus rerum causis astruendis contendentes (quarum altera bona, mala altera sit) istiusmodi argumentis nos lacessunt, qui unum Deum profitemur: si, inquientes, mala erat arbor, cur eam sevit Deus in paradiso, quæ Adamo ruinam esset illatura? Sin bona, prorsus per invidiam prohibuerit illum necesse est.

CAPUT III.

Contra Juliani Apostatæ, de arbore vitæ, calumnias.

Satius fuisset, ait Julianus, arborem illam vetitam, aut in angulo paradisi aut loco aliquo obscuriore exstare; ne dum perpetuo ob oculos esset, nimium sui desiderium in animis parentum nostrorum excitaret. Huic respondet D. Cyrillus, oratione tertia quam adversus eum conscripsit, in hanc sententiam: Studio Creatoris factum est, ne arbor illa in occulto haberetur; consentaneum enim fuit ut spectatores, ipsa arboris aspectione, mandatum Dei atque legem in memoriam revocarent, et simul Domini sui qui legem tulerat, recordarentur: quorum rerum oblivio ipsis facile potuisset obrepere si in angulo quopiam paradisi illa sata fuisset.

CAPUT IV.

Sequuntur quæstiones, quæ a multis quæri solent; ac primum, cur Deus creaverit Adamum, quem peccatorum præsciebat.

Quærunt nonnulli, cur creaverit Adamum Deus, A quem præsciebat peccaturum. Respondemus, minime conditum a Deo esse Adamum ut peccaret vel ut non peccaret, sive ut justus esset, aut ut injustus, sed neque ut legem observaret vel ut non observaret, nam si horum alicujus gratia illum condidisset, magna sane causa hoc ab illis quæreretur, sed pro sua bonitate, gratiaque mera illum effecit, hæcque prima Deo illius creandi causa fuit: cætera porro illa, secundaria existimanda sunt, ut quæ ex ipsius Adæ arbitrio pependerint, cum hoc penes solum Creatorem esset. Quapropter potius sic illi quærere debuerunt, cur creaverit Adamum Deus, ita enim responsum tulissent: propter suam ipsius probitatem. Nam reliqua illa peccare aut non peccare, et quæ addebantur cætera; ex Adæ libera pendebant B voluntate. Huc addimus etiam illud: Deum, ut præscivit peccaturum Adamum lapsurumque prius quam conderet; ita præscivisse quoque se olim venturum, redempturumque illum a peccato in quod incidisset, ipsiusque vetustatem instauraturum, atque collapsum sublevaturum; ut eo minus mirum videri debeat, si creavit quem paulo post peccaturum præsciret. Adhæc nisi creasset quod non nesciebat peccaturos, frustra creandi operam sumpsisset; quippe qui nec blasphemum in ventre matris suæ finxisset, neque hypocritæ permisisset ut aspiceret lumen. Denique eo luculentissime Dei probitas et gratia apparet, quod quos sibi non obtemperaturos novit, eos progignere non dedignatur. Nam solos morigeros, sua causa, hoc est, ut suæ C voluntati imperioque obsecundarent, et sibi gratum facerent, genuisse videri poterat: at quando jam pro sua bonitate, et bonos creat et malos, non ignarus, alteros per virtutem, per improbitatem, alteros ætatem acturos (quemadmodum etiam solis sui lumen, juxta bonis et malis impertit, et pluviam justis injustisque *) clarissima profecto evadit ipsius probitas atque benignitas quæ profuse defluens, universa amplectitur. Verum hanc quæstionem dissolvimus quoque in nostra interpretatione quam in divi Matthæi Evangelium fecimus.

CAPUT V.

Mortalis an immortalis creatus sit Adam.

Quærunt alii, mortalemne natura, an immortalem genuerit Deus Adamum. Sed principio expendendum hic est, quid sibi illud velit, Adamum natura D mortalem esse ortum; spectetne ad universam ipsius compositionem: quasi dicas, naturæ Adæ inditum fuisse ut anima dissocietur a corpore, quæ disjunctio mors sit: an vero mortalitas ad corpus solum referatur, ut huic naturale fuisse statuatur, interire atque occidere. Respondemus igitur, nos corpus solum spectare, cum dicimus, Adamum natura mortalem fuisse creatum: hoc enim ita compositum fuit, ut suapte natura, passioni, corruptioni, morti denique esset subjectum atque opportunum. Interim a corpore ad totum hoc transfertur, dicimusque hominem natura mortalem

* Matth. v, 45.

Digitized by Google

esse natum; nam in rebus compositis ita fieri assolet ut quod partis est unius, toti attribuatur. Sunt tamen qui negent, Adamum natura mortalem esse procreatum; sunt etiam qui mortalem et immortalem natura effectum esse velint; sunt denique qui neque mortalem neque immortalem natura conditum affirment. Qui negant mortalem natura creatum a Deo esse, dicunt, morti obnoxium esse factum per divinam sententiam qua ob peccatum est morte damnatus: atque id peccatum illi mortis causam fuisse secundum illa Dei verba: *Quo die ederis de illa arbore, morte morieris.* Alteri, quos diximus mortalem atque immortalem natura illum facere: hoc ad animum, istud ad corpus referunt. Tertii denique qui utraque, et mortalitatem et immortalitatem, natura, illi ingenita fuisse negant, arbitrantur media conditione ortum fuisse, ut si corpori deditus vitam agitaret, mortalis: sin animæ suæ præclara studia sectaretur coleretque, immortalis evaderet. Nos vero statuimus, Adamum natura mortalem esse progenitum, idque his colligimus argumentis. Primo, compositus est ex pulvere ut materia; id vero quod ex pulvere conformatum fictumque est mortale esse suapte natura, certum est. Secundo, quia cum virilis ac muliebris sexus discrimine conditus est: quod mortalibus congruit, immortalibus nequaquam. Tertio, quia procreatus est cum oculis qui escam appeterent, et manibus quas illius sumendi gratia protenderet, denique cum vasis quæ alimentum exciperent continerentque: hæc enim iis modo quibus mortalis natura obtigit, usui esse possunt, immortalibus frustra dentur. Quarto, cæteræ res quas Adami gratia condidit Deus, satis arguunt illum natura mortalem esse factum. Quorsum enim terra opus erat? quorsum firmamento (ut vocant)? quorsum lucentibus in hoc stellis? quorsum piscibus volucribusque quæ mactantur? quorsum jumentis, aliisque animantibus quæ partim serviunt, alia eduntur? Sane hisce omnibus non utuntur qui vita fruuntur immortali: sed illi soli qui fluxam atque caducam sustinent. Quinto, ex lege quæ Adamo est a genitore Deo præscripta, conficitur illum mortali conditione ortum esse: vesci enim ac non vesci hac aut illa re, mortales jubentur, non immortales. Sexto, idem colligitur ex verbis Dei quæ ante mandatum ad Adamum faciebat inquiens: *Crescite et multiplicamini, et dominamini piscibus maris et volucribus cœli*, et: *Dedi vobis omne semen quod seminatur, et omnis arbor erit vobis pro cibo.* Septimo, nisi mortali statu effectus fuisset etiam ut legem fregisset non obivisset mortem, ut obiit; neque enim diabolus, quamvis peccavit, immortalitatem amisit quam in suo ortu acceperat. Octavo, compositus est Adam ex rebus diversis; id vero compositis omnibus peculiare est, ut in ea dissolubilia sint ex quibus colligata exsistunt. Nono, a nobis stant doctores classici, probatæque fidei. Nam dominus Joannes, ea oratione quam ad Stagrium monachum scripsit (31), sic habet: Nondum certam habebat Adamus immortalitatis spem. Et rursus oratione quam de arbore scientiæ boni et mali composuit: Anima, inquit, natura immortalis est, at mortale natura corpus. Ad ubi tria verba explicat qui in libro Job scripta exstant: *Qui servus est non fidelis* (32), sic ait: Si homo cum immortalitatem suapte natura non haberet, cervices jactavit, quid non fecisset, si illam habuisset? Athanasius quoque, oratione de ortu corporali, scribit fuisse hominem natura mortalem, ut qui ex rebus fluxis esset colligatus. Denique Cyrillus, oratione octava adversus impium Julianum, in hunc modum loquitur: Cum Adam contra Dei legem fecisset, morte est damnatus, qua re quod natura mortalis esset, arguebatur. Cæterum, dominus Jacobus Sarugensis, ea oratione qua disserit, fueritne Adam mortalis conditus an immortalis, scribit, Adamum mortalem et immortalem fuisse conditum, cum ipsius libero arbitrio permitteretur a Deo ut vel observata lege immortalis esset, vel fracta moreretur. At Philohenus, Capitulis quæ adversus Diodorum composuit: Temeraria, inquit, audacia est, Adamum immortalem dicere suapte natura, sive tum cum gignebatur, sive postquam resurrexerit. Qui potest enim ea natura immortalis haberi quæ ex nihilo creatur, perficiturque alterius jussu? Nam etiam si gratuito ipsi concessum fuisset, ut vitam sempiternam ageret, non ideo immortalis natura dicendus erat: quippe cujus vita in alterius esset potestate. Igitur et si in æternum non fuisset moriturus, mortalis tamen erat; nempe immortalitas ad solum Deum spectat; et si ulla sit natura quæ non dissolvitur nec ullo mortis fato perimitur, id ex gratia donatum sibi ab illo habet; quod autem alteri acceptum fertur, id rursus pro illius arbitrio adimi potest. Cæterum de Adamo clarum est, si mandato obtemperavisset, futurum fuisse ut non obiret mortem; non quod tali conditione esset genitus, sed pro Effectoris sui mera benignitate, rursus postquam resurrexit, deinceps quoque non moriturum, sed et id quoque per gratiam opificis Dei. Neque enim absque periculo, aut tum cum gigneret, aut cum suscitabit a mortuis, fecerit natura immortalem. Ex his omnibus conficitur, Adamum mortali conditione procreatum esse. Interim fatemur, immortalitate donandam a suo Genitore fuisse, non quidem naturali, sed gratuita si legi paruisset.

CAPUT VI.

Objectio Juliani Halicarnassei (33), *et ejus assectationis hominum.*

Julianus Halicarnasseus, et qui ejus sectæ sunt,

(31) Exstat locus hic apud Chrysostomum, lib. II, *De Provid.*

(32) *Dei ad Stagrium* Forte *ibi servus liber a Domino suo* (*Job* III, 19.)

(33) De Juliano Halicarnasseo vide Suidam pro hac.

dicunt Adam natura conditum esse immortalem: sicut anima cum naturali immortalitate creata est, non autem gratuita; et nisi peccasset, mansurum fuisse, passionis, corruptionis, mortis exsortem: et quidem hæc omnia ex suapte natura, quippe qui in ea rursus dissolubilis non fuerit ex quibus erat coagmentatus. Porro quia adversus legem Dei fecit atque deliquit, ideo multatum esse tum animæ morte quæ est abalienatio a Deo per peccatum: tum corporis, quæ est dissociatio ab hac vita quæ ipsis corporeis sensibus percipitur. His nos respondemus: Si naturam Adamus cum procrearetur, accepisset immortalem ut vos dicitis: ea sane haud mutata esset in mortalem per peccatum, ut neque Satanæ immortalitas naturalis, cum mortalitate est commutata postquam adversus Deum deliquit. Rursus: si ut anima (quod vos affirmatis), ita et corpus natura immortale procreatum fuit, atque ipsum violare legem, non modo corpori, sed magis animæ cujus imperio illud regebatur imputandum fuit: cur patrato flagitio, corpus quidem mortalem naturam induit, anima vero suam sibi natura insitam immortalitatem retinuit? Sed dicetis etiam animam per peccatum obiisse mortem! Sed quid corpus? annon ipsum quoque per peccatum obiit? Si negatis, falsi estis; sin fatemini, cur cum pariter ambo natura essent immortalia pariterque peccarint, corpus duplici morte affectum est: animam vero ea sola quæ peccati mors dicitur, invasit? Profecto nihil hic illis reliqui est quod respondeant: verumenim vero conficite, aut ab ipsa natura, aut a ratione petitis argumentis, aut denique sanctorum Patrum testimoniis, nisi corpus sua natura factum esse immortale juxta ac animam, neque in ea dissolubile esse ex quibus colligatum est, et subscribemus libentes vestræ sententiæ neque contendemus amplius gratuita immortalitate donandum fuisse a suo Genitore, si præcepto paruisset.

Audent idem lanistæ lacessere eos qui carnem corruptibilem natura dicunt, quasi hi et ipsam carnem malam et carnis simul Opificem malum faciant. Nos vero adversus ista producimus doctores Ecclesiæ priscos gloria et laude dignos: qui et si carnem esse natura corruptibilem dixere, non tamen idcirco malam esse professi sunt. Gregorius enim, oratione quam de virtute scripsit, ad hunc loquitur modum: Corpus omni ex parte compositum est, quod autem compositum est, id nemo indissolubile esse dixerit; at quod dissolvi potest, corrumpi potest; est igitur caro corruptioni subjecta. Rursus Cyrillus, tomo tertio Commentarii in Epistolam ad Corinthios. Est quidem, ait, caro natura sua corruptioni obnoxia: sed tamen per virtutem Dei cui plane nihil est difficile, ipsam superasset naturam atque in vita sempiterna fuisset conservatus Adamus, si legem impie non violasset. Dominus Severus item, oratione quam adversus Felicissimum scripsit, hæc summatim habet: Suapte quidem natura mortale et corruptibile erat corpus, atque in ea dissolubile ex quibus fuerat conjunctum; verum nulla erat mortis in ipso efficientia; neque enim ut mortis laqueis subigeretur, conditus fuerat homo ab initio, sed neque rursus ut naturæ sortem superaret essetque immortalis, sed per gratiam atque benignitatem voluntatis divinæ servabatur ad vitam sempiternam et immortalem, voluntati autem divinæ, natura rerum obsistere nequit. Igitur et si natura ipsa quod coagmentatum est, rursus dissolvere cupiat, tamen in homine, hoc malum minime quivisset efficere, impedita per divinam voluntatem atque gratiam; ipsa enim mortalitas absorpta fuisset a vita, et naturam refrenasset divina gratia. At vero mortalitatis corruptricis corporis, quæ efficienter est consecuta, fons et origo fuit peccatum atque adversus legem admissum facinus. Tunc enim occepit mors ea, quæ quod compositum est dissolvit, vim suam atque efficacitatem in homine re ipsa exercere, quando anima per fractam legem necessario est a Deo abalienata atque perturbationibus variis affecta implicataque: ex quibus naturæ perturbationibus, ipsum etiam corpus (nam et in illo enatæ atque effectæ sunt) corruptibile esse intelligimus, et pronuntiamus. Concludimus ergo, mortis corruptionisque debitum ex violata lege natum atque contractum esse; non autem inde, quod corpus Adæ esset compositum, atque in ea ex quibus constabat, dissolubile. Neque enim difficile erat omnium rerum parenti Deo, ejus qui corruptioni subjectus fuit pro naturæ suæ conditione, vitam corruptionis fato eximere, atque in vita sempiterna tueri conservareque. Ad hunc igitur modum doctores carnem quidem suapte natura dissolubilem fuisse dicunt, nec tamen proinde aut ipsam aut corpus a malo effectore procreatum esse.

CAPUT VII.

Alia objectio Juliani impii.

Ridebat quidem impius Julianus quod Mosem, Ecclesiæ doctores dicerent hominem corruptibili natura prognatum fuisse, et tamen non fuisse mortuum, ita volente Deo. Sed ei respondet Cyrillus: Platoni, inquit, tuo licet dicere quasi ex Dei persona, ad solem, lunam cæterasque stellas: Quoniam orti estis, immortales vos quidem esse et indissolubiles non potestis, neutiquam tamen dissolvemini, nec vos ulla mortis fata periment, propter consilium nostrum quod majus est vinculum quam vis ulla quæ vobis accidat. Tu Platonem vis vera dicere, et nos Mosi non credemus, qui ait hominem non fuisse dissolvendum, ita volente Deo? Profecto haudquaquam difficile Deo fuisset, eum qui a corruptione occupabatur, quantum ad ipsam ejus naturam spectabat, prorsus a corruptione vindicare atque asserere in vitam sempiternam. Igitur nisi de arbore edisset, mortem non obivisset Adamus; et quia edit, obiit. Cæterum Plato haud recte ait, solem, lunam, stellas

Digitized by Google

cæteras immortales esse, quippe quæ anima vitaque careant.

CAPUT VIII.

Objectio Theodori et Nestorii, atque ejus factionis aliorum.

Aiunt Theodorus et Nestorius aliique qui hos sequuntur, mortem non ob peccatum legemve Dei violatam, invasisse genus humanum, sed mortali nos conditione a Deo genitos esse; neque quemquam ulla ratione mortis terminum quem ille nostro generi naturæque præstituerat, vivendo transgressurum fuisse, etiam si Adamus non deliquisset : multa enim absurda consequi, nisi id ita esse statuamus. Qui enim, inquiunt, conveniet dicere, Deum, cujus consilium erat nos efficere immortales, propter peccatum fecisse mortales? deinde si propter Adæ peccatum nos occidit Deus, conficitur, et justos eum occidisse propter peccatores, et patrum supplicia ad filios extendisse, quorum utrumque improbum est; ait enim neque patres morituros pro filiis, neque filios pro patribus. Tum ut demus Adamum obiisse, quia de arbore gustavit, quam dicemus, Noe, Melchisedeco, Abrahamo mortis fuisse causam, profecto hodie nullum est scelus, aut grande aut leve, quod a patribus admissum in filiis vindicat : quis igitur existimet ob leve illud Adæ peccatum, quia de fructu vetito gustavisset, universam posteritatem morte multari? Et vero is Deo mos est ut malis ignoscat bonorum gratia, non autem ut probos improborum causa perdat, atque ut pro sua misericordia, grandium flagitiorum gratiam hominibus faciat, tantum abest, ut leve piaculum gravissima pœna vindicet. Adhæc, si propter peccatum amandati sumus in hunc mundum dissolubilem, magnæ profecto gratiæ debeantur peccato, ut quod creandæ hujus mortalis machinæ causa fuerit. Præterea si Adamus occidit, qui peccavit, cur non occiderunt dæmones longe majoris flagitii rei? Si dicat quis, hos animo occidisse : atqui cur Adamus etiam corpore? Et his confecisse putant, Adamum, sive abstinuisset ab arbore qua sibi fuerat interdictum, sive non abstinuisset prorsus moriturum fuisse, cum esset natura mortali conditus. Cæterum in ejus Scripturæ verbis tropum esse, quæ ita loquitur ac si Adam propter peccatum obivisset mortem, nimirum ut cum ille audiret peccatum sibi mortis causam fuisse, odio haberet, vitaretque peccatum : quemadmodum multis aliis locis tropo usa est Scriptura, ut cum habet : *Et tentavit Dominus Abrahamum* [a]; neque enim Deum facto periculo opus habere. Rursus ubi ait, Deum voluisse interficere Mosem, uxoris tamen opera placatum dimisisse illum impunem [b]. Et cum narrat, Christum Jesum inde a mane jejunum atque famelicum accessisse ad ficum arborem, alieno a ficis nascendis tempore [c]. Hæc enim, atque hujus generis alia, diversum quid ab eo significare quod verba audita præ se ferunt. Itaque per tropum similiter accipienda esse ea verba quæ nobis Adamum a Deo mortalem natura procreatum memorant, ac deinde legem ipsi impositam fuisse, ut si ederet de arbore illa, moreretur : nempe ut cum audiret Adamus se ob violatam legem atque rebellionem paradiso pulsum mortique deditum esse, odio haberet fugeretque peccatum rebellionemque. Sed nos ad hæc respondemus : Non ita profecto, viri, sacra Scriptura loquitur ut vos existimatis, quippe quam omnibus locis diserte pronuntiantem offendimus, peccatum Adami causam fuisse mortis, cum illi ipsi, tum universæ posteritati, secundum illud : *Quo die comederis de arbore, mortem oppetes.* Et rursus : *Quia auscultasti voci uxoris tuæ atque edisti de arbore qua tibi interdixeram, maledicta esto terra propter te.* Et apud divum Paulum legimus : *Sicut per unum hominem peccatum introivit in mundum, et per peccatum mors* [d], etc. Et alibi : *Nam absque lege peccatum erat mortuum; ego vero vivebam quondam absque lege* (hoc est, cum nihil mortale cogitarem), *porro cum venisset mandatum* (ipso scilicet violato) *revixit peccatum, ego vero mortuus sum, et inventum est mandatum quod ut vita esset, datum fuerat* (ei qui ipsi parceret) *mihi* (qui fregi) *mortem afferre* [e]. Alia præterea plurima sacræ Scripturæ loca facile invenias, quæ cum his congruant, atque diserte mortem per peccatum nos invasisse testentur. At si hæc non recipitis, proferte nobis unum aliquem locum in quo Scriptura dicat, nos non mori propter peccatum, verum quando illiusmodi locus nusquam est, alterum illud verum sit necesse est. Neque enim consentaneum est ut eo repudiato quod sacris Litteris proditum invenimus, id amplectamur quod nusquam scriptum exstat. Nam ad ea duo quæ vos ceu absurda ex nostra illa sententia colligebatis, nempe Deum occidere justos propter injustos, et patrum scelera punire in filiis, dicimus ea haud inde consequi : neque enim Deum propter Adæ impietatem occidere ipsius posteros sive probos sive improbos, ut neque filios ob ea quæ patres patravere flagitia : sed fuerat Adamus natura quidem mortalis genitus, conservabatur tamen in immortalitate per Effectoris sui benignitatem et gratiam; sed ubi legem violasset atque deliquisset, removit ab ipso Deus suam immortalitatis gratiam, atque tum ille talis mansit qualis alioqui natura fuerat; hoc est, mortalis. Sed enim si ante amissam immortalitatis gratiam ille filios procreasset, tum vero dici potuisset, eos illius filios qui nihil peccassent, immortalitatis gratia merito destituendos non fuisse. Verum quando post adeptam sibi demum immortalitatis gratiam prolem gignere cœpit, id quod ipsius natura habe-

[a] Gen. XXII, 1. [b] Exod. IV, 24. [c] Marc. XI, 13. [d] Rom. V, 12. [e] Rom. VII, 8. 9.

Digitized by Google

Isaaci Vossii, codice Græco 144, *Vita sancti Theodori Studitæ*, τοῦ τῶν Στουδίων ἡγουμένου, *a Theodoro magistro, qui vulgo* Δαφνοπάτης *dicitur*, conscripta. Et in Augustana bibliotheca codice 68, sub finem codicis, ut ex Catalogo constat. Petrus Lambecius libro IV Commentariorum bibliothecæ Vindobonensis codice 163, pag. 160, recenset hoc codice contineri *Expositionem Theodori Antiocheni in duodecim prophetas minores*, quem Petrus Lambecius fuisse Mopsuestiæ in Cilicia episcopum putat, qui anno 430 vel paulo ante obierit. Hujus titulus et principium, Θεοδώρου Ἀντιοχέως ἑρμηνεία εἰς τοὺς προφήτας. Ἑρμηνεία Ὡσηὲ τοῦ Προφήτου, εἰς ἔλεγχον τῶν ἀβασανίστως ἐπιβάλλειν ταῖς προφητικαῖς ἐπιχειρούντων φωναῖς. Putat autem Lambecius ex Photii *Bibliotheca*, codice 38, ubi memoratur Θεοδώρου Ἀντιοχέως τοῦ Μοψουεστίας ἑρμηνεία τῆς κτίσεως, hoc opus ad eum spectare : ego autem longe recentioris ætatis, ex ipso illius initio hunc commentarium esse arbitror atque pertinere ad Theodorum Daphnopatam Antiochenum, qui ex divi Chrysostomi Antiocheni operibus *Apanthismata* excerpsit. Sententiam Lambecii secutus est Bernardus de Montfaucon, monachus Benedictinus congregationes S. Mauri in Gallia in *Diario Italico*, edito Parisiis in 4, anno 1702, apud Joannem Anisson, ubi de duobus aliis Commentarii hujus in Italia mss. codicibus loquitur his verbis cap. 3, ubi de mss. codicibus musæi Grimani agit pag. 39 : « *Theodori Antiocheni* in duodecim prophetas, cujus operis initium Εἰς ἔλεγχον τῶν ἀβασανίστως, etc. Liber nondum editus videtur, exstat quoque in bibliotheca Cæsarea Vindobonensi et in Vaticana. Nescio cujus Theodori sit, an Antiocheni, an Heracleotæ, an alterius ejusdem nominis, qui bene multi fuerunt. Hæc Commentaria bonæ notæ sunt, codex recens. » Et pag. 46, ubi de bibliotheca Meletii Typaldi; archiepiscopi Philadelphiæ, Græcorum antistitis.» In alio codice *Theodori Antiocheni in duodecim prophetas*, idem opus, de quo supra in ædibus Grimanis agitur. In monito ad Commentarium Oseæ, hic Theodorus citat suum librum in *Psalmos*. Litteram vulgo explicat. Commentarius bonæ notæ. Non memini an vox Ἀντιοχέως *Antiocheni* in codice legatur, an a me ex opinione adjecta sit. « Hæc ego habui dicenda de Theodoro Daphnopata, quæ supeditarunt Gerardus Joannes Vossius lib. III. *De historicis Græcis*, pag. mihi 418; Leo Allatius in Diatriba *De Simeonibus*, pag. 96, 97 et 111, Petrus Lambecius, libro IV. Commentariorum Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, pag. 60, 137 et 139; Guillelmus Cavus tomo II, seu parte II *Historiæ litterariæ*, ad annum 956, quo illum affixit.

THEODORI DAPHNOPATÆ

ENCOMIUM

SANCTI JOANNIS BAPTISTÆ.

Exstat inter opera Theodoreti. Vide tom. LXXXIV, col. 33.

THEODORI DAPHNOPATÆ

ORATIO

IN TRANSLATIONEM MANUS S. PRÆCURSORIS ANTIOCHIA CONSTANTINOPOLIN.

(Apud Surium ad diem 29 Augusti.)

—

I. Ecce ad nos rursus venit sacrosanctus Christi Præcursor, abunde fluenta emittens suarum gratiarum : et rursus dies alius celebris redditur, qui majora et potentiora alia ostendit argumenta, quam quæ sunt in aliis ejus festis; et eos, qui festis delectantur, evehit ad excelsiorem miraculorum considerationem. Ecce Solis justitiæ clarus et omni ex parte lucidus lucifer resplenduit, suis radiis illustrans totam Ecclesiæ plenitudinem, et suum festum lætificans. Venit autem non ut prius per suam nativitatem, neque ut deinde, ab Herode factam ipsius capitis amputationem, neque ut postea, per arcanam ejusdem mirifici capitis revelationem, sed per manum, quæ fuit vel ipsis angelis venerabilis, quæ cœlesti lumine illustratur, et sancti Spiritus gratia adunbratur; quæ quidquid erat quidem grave et terrenum, in terra deposuit, et ad incorruptionem traducta est per vitam continentem.

Digitized by Google

quæ erat supra hominem ; quæ prius quidem ingratis Judæis ostendit Agnum Dei, et securem ad arborum radicem positam et excisionem minabatur peccatoribus.

II. Nunc autem cum illa ipsa apparuerit, et præstantiori quodam modo manus evaserit barbaricas, a quibus videbatur teneri, tanquam captiva, æquum est, ut in festi lætitiam pie et reverenter afficiatur cœtus eorum qui festum libenter celebrant; et nubes quidem, quæ interjectæ animam impediunt, ejus illa, quæ intelligentia percipitur, illuminatione discutiat et dissolvat ; alacri autem pede et exsultante spiritu, ad ea quæ sunt vel ipsis angelis desiderabilia, mysteria festinet. Hoc est enim festum celebrare, paratos esse ad prompto et alacri animo occurrendum iis, quæ sunt venerabilia, et extrinsecus figuris et motibus fidei et affectionis internum ardorem ostendere. Hic ergo mihi adsit omnis ordo eorum qui sunt honorifice in excelsis remoti a materia, et eorum qui sunt adhuc hoc circumdati pulvere : et communi contexta chorea, luminosum et perquam clarum constituamus theatrum, eo duce utentes, qui inter natos mulierum est maximus. Nam etsi humanæ naturæ superavit terminos per vitam a carne et corpore alienam, ut qui tamen nostrarum naturalium particeps fuit proprietatum, lætatur nostris de se laudibus et celebrationibus, et bonam accipiens voluntatem, copiosam remetitur remunerationem.

III. Cæterum ejus quidem conceptum et ortum, et vitam, quam egit in solitudine, et ejus ad Israelem ostensionem, et veridicum testimonium, per quod Dei agnum ostendit, et ipsum primum et postea venientem per divinam auctoritatem, et humanæ naturæ pronuntiavit susceptionem ; et quemadmodum ex alto vocatus venit ad Jordanem, et cum purum, et ab omni labe alienum, et quavis purgatione superiorem baptizasset, illo contactu ostendit, fontem sanctificationis, et quæ de ipso Judæus is qui fuit ab ipso baptizatus, per arundinis et mollium vestium amictus similitudinem, ad ejus dixit commendationem; ejus vitæ a rerum superfluarum cura abhorrentem simplicitatem, et in virtute firmitatem et constantiam, et eum veteri Eliæ æqualem, et moribus similem tacite significans ; et quæcunque sunt his consequentia, Evangeliorum quaternio ostendet apertius iis, qui hæc scrutantur diligentius.

IV. Quæ autem præsenti conveniunt celebritati, ea sunt enuntianda et docenda, ut cum argumento festi hic scopus congruat, nostrumque in hoc recte studium conferatur. Ille in Mosaicis educatus documentis, et assidue meditans in lege Domini, ejus custodiæ et observationi omnia postponebat : solum autem, ut in ejus perseveraret justificationibus, plurimum ponebat studii. Cum vero Herodes vir libidinosissimus, qui erat Galilææ tetrarcha, decreta legis transgrediens, fratris Philippi uxorem, cum sibi non liceret, propterea quod Philippus ex illa liberos susceperat, duxisset in matrimonium : et esset illud quidem scelus legis eversio, Dei autem contemptio, hominum vero ad deteriora adhortatio et inductio; tunc, tanquam fortis athleta Joannes, recte institutus, et in laboribus prius exercitatus, veritatis armis, et telis munitus, aciem quidem struit adversus tyrannum. Quænam vero ea erant : *Non licet tibi habere uxorem fratris tui* (1). O libertatem, quæ non potest everti, O os divinum, et linguam, quæ a Deo movetur, quæ in ipsum cor reprehensionum infigens aculeos, fecit, ut ille superbus et insolens clypeum abjiceret et fugeret. O manum venerandam et sanctam, quæ ad sermonum mota elocutionem, reprehensionum quoque augebat asperitatem, et fiduciam ostendebat et audaciam. Mos est enim iis qui verbis contendunt, manum simul cum ore movere, et sermoni ejus quoque motum adhibere, et per utrumque ostendere, quam sit confidens et interritus is, qui loquitur. Hinc factum est, ut in carcerem, et in vincula conjiceretur, cum vesana mulier nefarium amatorem suum ad id compulisset.

V. Deinde dies festus natalis, potusque copiosus et immoderatus, cum nimium vinum eum, qui celebrabat convivium, devolvisset ad delirium. Potus autem quænam est delectatio? Saltatio filiæ, quæ erat instar meretricis, et petitio mercedis; et merces, prophetæ interfectio. Ex qua regis ficta tristitia propter œstrum, quod eum obsidebat intrinsecus; obtemperatio tamen, et submissio, et adversus justum prophetam prolatio sententiæ et paulo post caput in disco allatum, et libidinosæ et adulteræ mulieri traditum. Quid hac inhumana actione inhumanius, et magis nefarium? Quid hoc belluino facinore magis insanum et belluinum, hominem ex ipso matris utero sanctitate circumdatum, qui temperantiam erat amplexus, castitatem asciverat, inedia se exercuerat, ab omni congressione hominum se separaverat, solitudinem tanquam civitatem habitaverat, qui simul cum agri bestiis versabatur, cameli pilis tegebatur, pellicea zona cingebatur, sicut aves id, quod sua sponte nascebatur, habebat alimentum, carebat nutrimento, carebat utensilibus, et plane carnis erat expers : qui totus quoque cernebatur remotus a materia, quod hæc materialis coagmentatio esset inedia attenuata et emortua, et ad materiæ vacuitatem traducta propter insignem continentiam; eum, inquam, pro justitia, pro veritate et ne lex in aliquo violaretur laborantem, dari mercedem mulieri adulteræ.

VI. Sed quonam modo hæc quidem permissa sunt ab eo qui omnia sapienter administrat, sciunt ii quibus datus est spiritus ad hæc aliqua ex parte cognoscenda. Hujus autem discipuli, cum corpus a capite divisum abstulissent, honoratæ mandarunt sepulturæ, ne si hoc quoque post decessum vide-

(1) Marc. vi, 18.

Digitized by Google

retur a libidinosis et voluptuariis, esset major fomes invidiæ, et majoris sceleris materia intemperantibus. Sic ergo corpus quidem sepultum occultabatur, cum neque quisquam illud tunc perscrutari studuisset, neque ipse manifestasset. Sed quando quidem ad hunc locum perveni, volo de hoc prophetico tabernaculo, et de manu, quæ ei coaluerat, quiddam, quod e veteri pendet narratione, huic sacro theatro explanare, et quæ de his audivimus et cognovimus, et quæ veteres tradunt historiæ, explicare fusius, et undenam divina hæc gratia translata est Antiochiam, et ubinam fuit repositum translatum propheticum illud tabernaculum, et quisnam fuerit quidem modus hujus translationis, et quis rursus ablationis et exportationis.

VII. Herodes qui infantes occiderat, cum Judaicum multorum principatum traduxisset ad regnum, parebat quidem Romanis. Cum multis autem modis quæreret, ut eis videretur benevolus et fidelis, effecit quidem, ut Romani eum benignis aspicerent oculis, et nec fore, ut ab eis deficeret, ullam haberent suspicionem. Is, ut clarior esset sua in eos benevolentia, inter alia condidit etiam civitatem, sitam non procul ab Hierosolymis, sed distantem tantum itinere unius diei, eam vocans Sebasten, Latine Augustam, ut Augusti Cæsaris appellatione significaret suam in eum benevolentiam et servitutem. In ea, qui post illum obtinuit principatum, tetrarcha Herodes fixit regiam, in qua etiam fuit illud convivium, quo propheta fuit occisus, et juxta quam fuerat in vinculis hic sacer propheta in quodam tenebroso reorum domicilio. Cujus ex transverso referunt sepultum fuisse corpus præconis veritatis. Quo etiam in loco dicunt prius fuisse alterum sepulcrum prophetæ Elisæi, adeo ut duo loculi viderentur simul jacentes in uno et eodem loco. Ibi quoque; templum maximum olim exstructum fuerat, quod propter ea quæ in ipso fiebant, miracula et pulchritudinem, fuerat incomparabile. Cum ejus autem tectum tempore defluxisset, sub dio relicta sunt ejus ædificia, adeo ut una sola illæsa remanserit domuncula, quæ vocabatur sacrorum vasorum custodia in qua etiam inclusi loculi prophetarum conservabantur absque ullo detrimento.

VIII. Cum autem Lucas evangelista circumquaque omnes obiret regiones, ubi etiam obeundo venit Sebasten, Antiochiæ tactus desiderio, ut qui in ea esset natus, magno quidem tenebatur studio sacrum illud Præcursoris corpus tollendi integrum. Cum autem non posset, quoniam diligenter servabatur, ablata manu dextera, eam portavit in suam civitatem, loco alicujus alterius beneficii, et aliarum divitiarum ei, quæ ipsum aluerat, hanc reddens mercedem educationis. Ab illo ergo tempore sita erat manus illa apud Antiochenos, in magno honore habita, et jugis, quæ in ea habitat, gratiæ fidem faciens miraculis.

IX. Cum autem Julianus tyrannice clavum arripuisset imperii, quoniam eos, qui ipsum præcesserant, persecutores et Dei hostes contendebat superare sceleribus, et eorum, qui pro Christo decertarunt, quæcunque erant reliquiæ, aut integrum tabernaculum, aut aliquid aliud ex iis, quæ sunt puræ nostræ fidei signa, ea omnia igni mandabat et cineri; magno deinceps studio venit Antiochiam, simul quidem immunda peracturus mysteria in ara simulacrorum, quæ sita est ad Daphnen, et simul etiam perscrutaturus, et si sanctorum aliquid in ea invenisset repositum, id igni mandaturus. Cum hoc ergo sævum renuntiatum esset ejus decretum, qui erant Christianarum partium, sacram manum Præcursoris clam in quadam turre civitatis, quæ vocatur gonia, id est, angulus, studuerunt includere, ne capi posset ab idololatra. Qui autem pontificalem sedem tenebat Hierosolymis, cum auditione accepisset exsecrandum decretum, nec tyrannum omnino moraturum, quin ad sacra loca ascenderet, et quæ in eis erant pretiosissima corpora, igni consumenda mandaret, hoc diligenter curat, et magnum adhibet studium, ut e loculo sublatum Præcursoris tabernaculum, transmitteret servandum in civitate Alexandrina, alio quodam communi corpore pro eo repleta depositione.

X. Postquam autem Antiochiæ omnia perscrutatus ille impius, ea est aggressus, quæ fieri non poterant, cum absconsa manus nusquam compareret, eo ille sceleratus desiderio frustratus, et in reliquum propheticum corpus furore percitus, qui id scrutarentur, statim misit usque ad Hierosolyma, ut Præcursoris igni mandarent tabernaculum. Quod cum ad finem esset deductum, et commune, quod pro illo sepultum fuerat, corpus ab iis qui missi fuerant in cinerem esset redactum, illinc solvens duxit exercitum ad obsidendam Edessam, utpote quod qui in ea habitabant, planum esset eos stare a partibus Christianorum. Aiunt autem quemdam ex suis famulis, qui libere cum eo loquebatur, et erat ei valde conjunctus, ex animo vero res Christianorum colebat et honorabat, eum a cœpto prohibuisse, et ad bellum adversus Persas gerendum incitasse, civitatem cum vellet, in potestatem ejus venturam pollicens. Et sic consilio obtemperans, profectus est ad bellum contra Persas gerendum. In quo plaga divinitus immissa percussus, vitam finiit miserabiliter.

XI. Postquam autem ad fideles imperatores redierunt sceptra Romanorum, et reddita fuit libertas Christianis, nesciebatur quidem, ubinam esset pretiosa manus, ab iis qui Antiochenam habitabant civitatem. Sed haud ita diu post per diviniorem revelatum fuit visionem ubinam esset absconsa. Quam cum fideliter ex eo loco sustulissent, in ea honoranda erant insatiabiles. Cum autem non parum effluxisset temporis, imperator Justinianus inter alia, quæ pie gessit, fecit etiam tale quid. Hanc enim miraculorum effectricem Præcursoris dexteram, ex Antiochia, et Domini et Dei nostri tunicam, quæ erat, in civitate Maratsemere, et maxime venerandum caput, ex Emesa transtulit ad regiam civitatem, : quæ qui-

Digitized by Google

dem ostendebantur obsignata signacula sancti imperatoris Constantini, ad hoc, ut non amplius ex eis avelleretur ab iis qui amplecterentur. Ablatis ergo signaculis, cum templum Præcursoris, quod in Hebdomo est ab eo ædificatum, per Domini tunicam et ejusmodi sacras sanctificasset reliquias, rursus remisit suis obsignatas signaculis eo, unde venerant, solam dexteram propheticam relinquens non signatam, ut quæ ungeretur unguentis, et sustolleretur in festo Exaltationis.

XII. Et sic quidem de his relatum est a veteribus, aliis alia de manu narrantibus, conclusa tamen in unam et eamdem fidei notionem, et expellentia omnem incredulitatem, aberrante nemini procul a veritate. Quod si oportet etiam alicujus meminisse miraculi, Antiochia nobiscum ei, quod dicemus, feret testimonium : quod quidem auditione a nobis acceptum est ex quibusdam, qui illic sunt versati. In caverna delitescebat quidam draco in ejus finibus, quem, qui habitabant civitatem, in deos referentes, anniversario honorabant sacrificio. Id autem erat puella virgo, quæ paulo ante pervenerat ad pubertatem, et propter non pollutam virginitatem, conservabatur draconi sacrificium. Quis erat autem modus sacrificii

XIII. In eo ipso loco, in quo erat caverna draconis, Antiocheni publice confluentes, et frequens effecti theatrum, cum puellam circumduxissent, præbebant devorandam draconi. Is vero proserpens e caverna, et insperatum et incredibile apparens miraculum, serpens et repens suis pedibus, et naturali, qui est intus, spiritu incurvatus, et instar undæ tum factus, hianti ore et dilatato thorace accipiebat sacrificium, et lacerabat dentibus. Pro more autem sors obtigerat cuidam Christiano, ut suam daret filiam draconi sacrificandam, qui stimulis sauciatus naturalibus, ex corde suspirabat ad maximum Præcursorem. Et ut filia a morte servari possit, tale quid excogitat : Cum magnam vim auri apud se abscondisset, petit ut sibi permitteretur adorare manum sanctam ab eo, qui illam servabat. Is autem concessit postulatum. Cum vero is in his esset, et quod afferebat aurum latenter, tanquam sub prætextu adorandi, humi effudisset, recta processit ad adorandum. ÆditLuus autem, ut qui avidis oculis ad aurum aspiceret, cucurrit ad illud colligendum. Ille autem, qui petierat, ut sibi liceret adorare, cum se incurvasset, et totum se in loculum inclinasset, divino sauciatus desiderio, cum venerandæ dexteræ pollicem osculando, et labra admovendo mordicus dentibus abscidisset, et occultasset, a templo quam primum recessit. Cum autem jam dies adventasset sacrificii, et civium eorumque, qui circumhabitabant, collectum esset theatrum, accedit pater puellam adducens ad sacrificium. Et cum fuisset prope draconem, et eum vidisset vasto ore hiantem, et horrendis sibilis eos, qui audiebant, terrentem, et sacrificium desiderantem, sacrum illum et venerandum digitum in mediam gulam jaculatus, ejus jactu statim quoque mortem ei attulit.

XIV. His sic gestis, pater quidem vivam filiam domum reducit, et lacrymis simul et gaudio plenus, et admirabilem, et quæ præter opinionem acciderat, filiæ narrans redemptionem. Qui autem circumsistebat populus, insigni miraculo obstupefactus, ingentes Deo agebat gratias. Quo factum est, ut Præcursori templum illic construerent, ubi factum fuerat miraculum, quod nominarunt κρεμαστὸν, id est, suspensum, sive propterea, quod supra terram sit solum templi elevatum, sive quod ad tantam ædificiorum sublimitatem ejus sit extensa latitudo, ut conspicientibus prope videatur pendere in aere. In quo cum hunc sacrum et mirificum digitum deposuissent, eum festis honorant anniversariis, miraculum, quod factum fuerat, per commemorationem transmittentes ad posteros. Dicitur etiam aliud quoque mirum tale fieri signum. Hujus scilicet sanctæ manus aliquando quidem extendi digitos, aliquando vero contrahi, quorum extensione quidem significari fertilitatem fructuum, contractione autem inopiam et penuriam.

XV. Cum autem multi, qui ante nos fuerunt, imperatores hanc manum desiderassent quovis modo possidere, nec sinere, ut tantum bonum maneret apud barbaras gentes, quæ partes illas occuparant, captivum; augebatur quidem, ac vigebat ejus rei desiderium, sed modus, quo id possiderent, nullo modo inveniri poterat. Et cum eis aliquando visum esset, dando pecuniam, talem comparare thesaurum, aerem, ut est in proverbio, pugnis cædebant. Desiderabatur ergo ab omnibus, a quibus nomen Christi est invocatum : et quicunque in ejus rei versabatur cogitatione, Deum rogabat gemitibus inenarrabilibus, ut benignis oculis suum aspiceret populum, et ejus eum efficeret possessorem et spectatorem. Quoniam autem divinæ Providentiæ sunt omnia præfinita, ei qui omnia præscivit ante mundum conditum, despicienti tempora nostræ inscientiæ, placuit per multas suas miserationes, ut in hac quoque generatione revelaretur hoc magnum et insigne miraculum, in qua Constantinus et Romanus, qui digni sunt magnis laudibus, ab ipso ortu purpureis fasciis involuti, regebant habenas imperii. Id autem est venerandæ Præcursoris manus exportatio, et revocatio.

XVI. Modus autem revocationis, est valde mirabilis et præter opinionem. Nam vir quidam, qui erat relatus in sortem diaconorum Antiochiæ civitatis, Job nomine, superne inspiratus, et divino zelo repletus, apud se cogitabat, possetne Præcursoris suffuratus dexteram, eam donum desideratum largiri Christianis; atque adeo ad talem processit experientiam. Pulchrum templum et excelsum sub nomine Petri apostolorum principis positum est in ea civitate. In hujus vestibulo cum suam is fecisset habitationem, cum sacrorum, quæ illic erant, vasorum custode iniit amicitiam, ut ea de

Digitized by Google

causa tentaret cum ipso tota nocte venerandæ manus assidere loculo. Postquam autem petitioni non annuit is, cui credita fuerat custodia, inopinatum quid cogitans, ad aliam transit machinationem. Cum sumptuosa et lauta mensa eum exhilarasset, et amice eum ad bibendum invitando, ad profundum et morti similem somnum deduxisset; et per quamdam fenestram intempesta nocte se in templum demisisset, sensim et sine strepitu, sacro aperto loculo (o rem et factu et auditu terribilem!) accipit pretiosam, quæ desiderabatur, dexteram et summo silentio reversus, diligenter quidem apud se servat, quod furatus fuerat, ne cognosceretur ab aliquo barbarorum.

XVII. Hinc egreditur Antiochia, et iter iniit magno metu affectus, ne res fieret manifesta inimicis, ad exsequendum propositum multis sæpe utens precibus. Locum autem loco, et civitatem civitate commutans, festinabat ad exitum. Cumque lethiferas illas vias sic pervasisset, pervenit ad fines Romanos, magnum quidem illum metum excutiens, audacius autem et confidentius festinans ad regiam civitatem. Postquam vero fidelis imperator ejus rescivit adventum, et re admirabili fuit obstupefactus, Christo quidem non poterat agere gratias pro dignitate, ut quem insperatum impediret gaudium: eos autem, qui hoc sanctum cum hymnis, lampadibus et unguentis essent suscepturi, et ad ipsum allaturi, emisit: ut sicut ipse vox clamantis in deserto parare vias Domini, et semitas rectas facere, jussus erat; ita etiam ipsi Christianam ingredienti civitatem, et a qua ejus gratia non longe aberat, pararentur honesti et decori ingressus. Cum ergo appropinquaret Chalcedonem, navis quidem emissa est imperatoria, et pontifex cum sacerdotibus, et quicunque ex senatu erant clari et illustres simul, ut sacrum illum thesaurum inferrent in regiam, cum quibus fidelium quoque multitudo urbe egressa, mari ei navigarunt obviam, ut eum deducerent.

XVIII. Postquam autem fuit susceptus in manus pontificis, et ejus ferebatur ulnis, et in mare ascendit, licebat videre ipsam quoque aquæ naturam placidam et tranquillam, mollibus fluctibus ante navem exsilientem, et ad imperatores ejus cursum

A dirigentem. Porro autem aliquid quoque accidit aliis magis admirabile, et dignum manu veneranda Præcursoris. Aderat enim dies festus sanctorum Luminum, in quo vera illa Lux, Jordanis fluenta complectens, humanæ naturæ contritionem reformavit. Et quoniam præcedente die jejunio præpurgamur, accidit ut in ipsa hora vespertina, in qua mos est Christianis peragere sanctificationem, divina manus advenerit: quam cum Christi amantissimus imperator, tanquam cœleste donum et ab interitu alienum suscepisset, et amplexus esset, desideriique et fidei lacrymas effudisset, reponit in medio templorum regalium, adeo ut omnes crederent illum ipsum adesse Baptistam, etsi sub aspectum non caderet, et propositas aquas sua

B sanctificare dextera. Hinc canebantur hymnodiæ spiritus, illata lumina templum illuminabant, omnium oculi ad sacram capsam erant aperti, et aspectu hauriebant sanctificationem.

XIX. Sic quidem cum festum sanctorum Theophaniorum, et sic etiam sequens, in quo sacri Præcursoris memoria est altius nobis tradita, quippe qui divini baptismatis mysterio inservierit, peregissemus et celebravissemus, judicavimus par esse manus quoque honorare depositionem festis annuis, hac quoque connumerata aliis ejus festis, ut ex rebus illius nihil sit non gloriosum et admirabile. Et nunc ecce adest hoc festum clarum et insigne post circularem anni ambitum, distillans nobis imbres miraculorum, et ea afferens, quæ sunt fu-

C tura animis nostris conducibilia. Est ergo nobis proposita omni ex parte gloriosa et veneranda manus Baptistæ et Præcursoris, incorporeis circumdata virtutibus, quæ admirantur sancti Spiritus virtutem quæ in ea habitat. Quodnam ergo est hoc templum hodie pulchrius? Quænam ædes divina venerabilior et magnificentior hac, in qua hic sacer et divinus thesaurus repositus, innumerabilium luminum splendore cum cœlestibus contendit spectaculis? Sub quibus quæ superne descendunt gratiæ sancti Spiritus, dispensantur pro modo uniuscujusque fidei, eorum, qui laudant et celebrant, animabus: in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

Digitized by Google

ANNO DOMINI CML

NICEPHORI PRESBYTERI CP.

VITA S. ANDREÆ SALI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS CONR. JANNINGHI

S. J.

(Acta SS. Bolland., Maii die 28, t. VI.)

De S. Andreæ familiaribus, Epiphanio, postea patriarcha, et Nicephoro, scriptore Actorum, horumque stylo, et ætate ac cultu Sancti.

1. Sapientis profecto stultitiæ actorem in scenam A producimus sanctum Andream, cui ab ea quam egit persona, vivendique inter homines ratione, adhæsit cognomentum *Salus* seu *Stultus*. Theatrum habuit amplissimum Constantinopolim universam, spectaculum factus Deo, angelis et hominibus, sed alio atque alio modo : Deo quidem et angelis sapientissimi, hominibus vero stolidissimi personam sustinere visus. Neque tamen omnibus omnino hominibus ita visus est : fuere unus et alter præcipue, quibus institutum ipsius innotuerat ; videlicet ille ipse, qui Vitam conscripsit Nicephorus, Ecclesiæ S. Sophiæ presbyter ; et nobilis juvenis Epiphanius, postea monachus, ἀλλαγέντος καὶ τοῦ ὀνόματος ἐν σχήματι, ut dicitur num. 24, mutato cum veste nomine, et ex monacho patriarcha Constantinopolitanus ; uterque Andreæ arcto necessitudinis vinculo conjunctus. Et Nicephorus quidem auctor fuit Andreæ istiusmodi vitæ rationem amplectendi, ejusque in omnibus consiliarius et moderator ; qui proinde arcanorum conscius, nil mirum est, quod tam mirabiles ejus visiones et exstases rescire potuerit ac litteris mandare. Epiphanius vero, adolescens præclarus in primis, notitiam Andreæ divinitus assecutus, primo statim congressu ex ipso didicit, cathedram sibi Constantinopolitanam manere ; in eaque sententia deinde a morituro propediem confirmatus est. Qui et totum eidem animæ suæ statum detegens, in dubiis consiliarium, in periculis adjutorem habuit. Colloquia, inter utrumque habita, occurrunt frequenter admodum ; aliaque eximiæ virtutis exempla, ad Epiphanium præcipue spectantia, leguntur tam multa, ut, si ascriptus sanctis foret, et certo constaret quo nomine dictus patriarcha fuerit, non modica illius vita inde colligi posset.

2. Verum quando is assumptus ad patriarchatum fuerit, difficile est divinare : eo quod monachus, uti dictum est, factus, dimisso Epiphanii nomine, assumpserit aliud, juxta sancti prædictionem ; quale autem assumpserit nusquam hic exprimatur. Videamus tamen, num qua via possimus eo pertingere, ipsum quo Andreas vixit tempus indagando. Dicitur hic a Theognosto quodam, Orientalis militiæ duce, in servitutem emptus servus, « imperium moderante Christi amantissimo imperatore Leone, et additur τοῦ Μεγάλου, ut prima fronte videri possit ejus nominis primus, appellatus, passim a scriptoribus, Magnus, qui regnavit ab anno 457 ad 74 : annis autem 43 post Leonis B istius obitum, factus est patriarcha sanctus Epiphanius, 25 Augusti recolendus, et sedem tenuit annis 16. Itaque hæc non male convenire judicans scriptor alterius, cum quo Vitam contulimus, codicis, inter alia quæ abbreviando omisit, etiam de mutatione nominis tacuit. Sed præterquam quod Vitæ auctor Nicephorus eo utatur stylo, qui longe posteriorem ætatem sapiat ; dicitur Andreas, num. 15, illusisse mundo, « quemadmodum ille olim admirabilis Symeon, » utique et ipse « propter Christum stulti sapiens imitator, » qui colitur 1 Julii : hic autem stultitiam simulare cœpit imperante Mauritio ; annis ut minimum quinquaginta post Epiphanii patriarchæ mortem.

3. Quærendus ergo nobis est alius Leo, idemque Amantissimus Christi, atque ob res præclare C gestas Magnus cognominari dignus. Talis autem istius nominis nullus fuit ante eum, quem alii Sapientem, alii Philosophum appellare solent, Basilii Macedonis filium. Nam Leo Isauricus, ejusque nepos Copronymi filius Leo, Chazarus a materno genere dictus, ac denique Leo Armenus, Iconomachi omnes, non merentur hic commemorari. Regnavit autem Leo Philosophus ab anno 886 ad

Digitized by Google

911. Demus igitur natum Andream sub annum 880, emptum in servitutem fuisse an. circiter 898, cœpisse stultitiam simulare anno fere 910, amicitiam autem inivisse cum Epiphanio annos necdum viginti nato sub annum 950; obierit ipse, sextum supra sexagesimum ætatis annum agens, an. Christi circiter 946, sedem Constantinopolitanam tenente Theophylacto, Romani imperatoris filio; cui sub an. 962 vita functo, successerit hic noster Epiphanius, novo, quem cum habitu assumpserat nomine, dictus Polyeuctus: de quo Cedreni Epitome sic habet: « Exstincto Theophylacto... sufficitur Polyeuctus monachus, Constantinopolitanus, longoque tempore monastica vita cum laude functus: » Hæc omnia nostro ante monachatum Epiphanio quadrant; uti etiam quod idem Polyeuctus variis occasionibus imperatorum indignationem incurrerit, pro publico bono vel legibus ecclesiasticis decertans; quod etiam convenit jam dicto antea Epiphanio, quem S. Andreas prænuntiavit, num. 251, non solum patriarcham, sed et confessorem pro Christi nomine futurum. Nec obstat quod Polyeuctum Cedrenus dicat fuisse a parentibus castratum, noster vero Epiphanius legatur graves carnis tentationes passus: ab his enim liberos non esse eunuchos (quorum etiam inter principum filios ab olim Constantinopoli nimis quam multi fuerunt) docere nos poterit sanctus Joannes Chrysostomus hom. 65 in Matthæum asserens, eos qui castrati non sunt « haud ita ingentibus concupiscentiæ fluctibus jactari, » quam qui « aut a natura eunuchus est, aut ab hominibus eam injuriam passus. » Sedit autem Polyeuctus, inter multas quas fortiter sustinuit procellas Romanæ Ecclesiæ firmiter inhærens, æque ac sui eodem sæculo decessores successoresque, usque ad annum ab Incarnatione Domini 980 et ultra.

4. Porro completam fuisse sancti de futuro ejus patriarchatu prophetiam, quando scribebatur Vita, videtur indicare auctor, sic finiens: « Conscripsi mirabilem hanc et celebri fama vulgandam Vitam religiosissimi sanctissimique Patris Andreæ, ea in præsentem commentarium referens, quæ partim oculis meis vidi, partim didici ex Epiphanio, facto hic deinde reverendissimo archiepiscopo, secundum ipsius Sancti prædictionem. » At cujus ætatis tunc fuerit auctor, quem jam inde a principio simulantæ stultitiæ Andreas habuit arbitrum conscientiæ suæ, atque adeo haud multo minore quadragenario reperit? Fuisset is profecto jam fere centenarius, quando is de quo agitur patriarcha, quocumque appelles nomine, sedem conscendit. Quomodocunque enim chronologiam ordines, manebit, quod Nicephorus scriptor (qui sacerdos erat, quando Andreas adhuc juvenis stultum agere cœpit; eidemque defuncto post annos ætatis 66 supervixit) admodum grandævus esse debuerit, qui Epiphanium, moriente Andrea, non valde annosum, post plures in monasterio annos traductos, factum viderit patriarcham. Quapropter vereor ne, ut alia quædam, sic etiam locus iste, qui videtur meminisse prophetiæ impletæ, sit interpolatus. Ut autem hoc verear, facit primo, quod nulla ratione sit verosimile, dilatam fuisse tam mirabilis vitæ scriptionem annis tam multis, et non potius exaratam esse recenti adhuc utriusque tam Nicephori quam Epiphanii memoria. Secundo quod vix credibile sit, adeo jejunam mentionem faciendam fuisse suscepti ab Epiphanio ex Sancti prædictione monachatus, ac deinde patriarchatus; et illud quod is tunc gessit nomen silentio prætereundum, si prius quam ista fierent, Vita non fuisset conscripta. Quoniam autem utrumque ms. in eamdem consentit phrasim, dicendum esset, quod in ipso originali primo facta interpolatio sit, cum Vita illa esset in lucem efferenda diu post mortem Auctoris.

5. Hoc tamen posito minus certum manet, quod dictus in illa Vita Epiphanius, fuerit in ordine patriarcharum nuncupatus Polyeuctus, potius quam Antonius, qui post Polyeuctum et Basilium (monachum quidem et ipsum, sed Scamandria in Asia Minori oriundum) ex Constantinopolitano Studii monasterio assumptus, circa an. 980, deinde post sextum sui patriarchatus annum, suo munere abdicarit, Sclero Barda, duce exercitus, insurgente contra imperatores Basilium et Constantinum, et paulo post obiit. Tali vero casu solum opus esset, sub extremos Leonis Sapientis annos emptum Andream, cœpisse stultitiam simulare circa annum 920, obiisse vero circa 956; cum Nicephorus quidem jam esset septuagenarius aut eo major; Epiphanius vero, tunc necdum tricenarius annis postea ut minimum 20 in monasterio vixerit, antequam fieret patriarcha; in quo, si ipse Polyeuctus esset, solum vixisse potuisset annis 12 vel 14.

6. Cæterum ex tempore hoc vel illo, quo diximus obiisse Sanctum, facile est rationem reddere, cur in Græcorum Menæis ac Synaxariis, adeo ille ignotus sit, ut in unico dumtaxat, eoque recentiori Divionensi, hactenus repertus fuerit a magistris meis Henschenio et Papebrochio. Etenim quæcunque illi viderunt in membranis exarata, antiquiora fere sunt, aut saltem ex antiquioribus descripta, nec ullos habent illius ævi sanctos: si tamen, præter hunc occultum mundo, insignes aliquos sanctos habuit Græcia, Photiano schismate diu abjuncta ab unione catholica, et tunc quidem ad illam regressa pro tempore, non tamen ad pristinum religionis fervorem; unde eam denuo in idem schisma relabi contigit, multo quam ante deterius, auctore Sergio, sub annum millesimum facto patriarcha, ex genere impiissimi Photii. Illud autem in charta linea scriptum Synaxarium, quod Chiffletianum sæpe nominamus, ad hanc 28 Maii sic habet: Ὁ ἅγιος Ἀνδρέας, ὁ διὰ Χριστὸν σαλὸς, ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται. *S. Andreas, qui propter Chri-*

Digitized by Google

stum stultus fuit, in puce vitam finit. Tum more tere suo hoc subjicit distichon :

Παύλου τὸ ῥῆμα, καὶ μεταστὰς Ἀνδρέας,
Ἡμεῖς, διὰ Χριστόν γε μωροὶ, κραυγάζει.

Quod Paulus olim cecinit ; hinc Sanctus migrans,
Nos stulti amore Christi, et Andreas canit.

7. Prædictæ porro obscuritatis apud posteros potest etiam alia duplex causa assignari : tum quod ipso vivente paucissimis, uti dictum est, ejus agendi modus et occulta sanctitas innotuerit, a plerisque pro stulto et dæmoniaco habiti : tum quod post mortem, ablato divinitus corpore, nullæ ejus reliquiæ superfuerint. Ex priore factum est, ut nemini, præterquam familiaribus suis in æstimatione esset ; adeoque soli Nicephoro, spirituali ejus Patri, curæ fuerit ejus adnotare gesta quæ noverat, cum infinita cum laterent, nec raro talia, ut in admirationem raperent spectatores ; sed quod ab homine dæmoniaco proficisci putabantur, dæmonis potius quam divinæ ascribebantur virtuti. Ex posteriore patet, nullum sacrosanctis ejus reliquiis deferri cultum ac venerationem, nulla ad eas patrari miracula, nec admodum diu earum memoriam in animis hominum residere potuisse : si quidem quæ procul a conspectu nostro, etiam plerumque procul ab animo remota sunt. Relictus quidem post raptum corporis sancti divinus odor, primum pauperculæ cuidam mulieri, tum aliis plurimis eo accurrentibus, testimonium præbebat eatenus ignoratæ hominis sanctitati. Vitam tamen, licet statim a morte scriptam, crediderim de industria suppressam fuisse, et ab Epiphanio asservatam ; quoadu que hic factus patriarcha prædictionem Sancti de se factam implevit. Tum vero, mortuo verosimiliter jam pridem auctore, data in lucem sit ; patriarcha ipso affirmante vera, sibique certo cognita fuisse, quæcunque Nicephorus scripserat ; itaque initium aliquod datum cultui, per nominis inscriptionem in Synaxariis quibusdam ; quod tamen plerosque Synaxariorum transcriptores fugerit.

8. Ad Vitam ipsam quod attinet, duplex illius nacti sumus exemplar, quorum alterum descriptum nobis e bibliotheca Vaticana sub nota numeri 1574 cum hoc titulo, Βίος καὶ πολιτεία τοῦ μακαρίου Ἀνδρέου τοῦ Σαλοῦ, τοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον τῆς θεοφυλάκτου πόλεως ποιήσαντος ἑαυτὸν παραπαίοντα. *Vita et conversatio B. Andreæ Sali qui Byzantii, urbe divino præsidio tuta, seipse stultum simulavit.* Alterum e Bibliotheca eminentissimi cardinalis Mazarini commodavit nobis, tantisper cum ms. nostro conferendum et alterum ex altero corrigendum supplendumque, R. P. Jacobus Quetif, sub hoc titulo · Βίος καὶ πολιτεία τοῦ μακαρίου Ἀνδρέα, τοῦ διὰ Χριστὸν Σαλοῦ, συγγραφεὶς παρ' Νικηφόρου, ἱερέως τῆς τοῦ Θεοῦ ἁγιωτάτης μεγάλης Ἐκκλησίας. *Vita et conversatio B. Andreæ, qui propter Christum stultus fuit conscripta a Nicephoro, magnæ sanctissimæque Dei Ecclesiæ sacerdote.* Exstat eadem Vita ms. in bibliotheca Viennensi, ut legere est in Bibliotheca Gesneri aucta impressa Tiguri anno 1583, his verbis : « Nicephorus, de Vita Andreæ, liber vetus in quarto ms. bib. Imp. Viennæ. »

9. Ego, Patribus Henschenio et Papebrochio ad tempus aliquod datus adjutor, quemadmodum Vitam sancti Symeonis Stylitæ in monte Mirabili ejusque matris sanctæ Marthæ primus Latinitate donavi ; ita et hanc sancti Andreæ Latinam feci : sed non eadem cum facilitate. Illa enim Symeonis Vita Græca, uti liquida usitatisque passim vocibus et constructionibus conscripta erat sæculo vi exeunte, ita suaviter ad exitum deducta versio est. Hæc vero Andreæ, deficiente jam fere cum majestate imperii etiam linguæ cultura, barbaris ut moribus, sic vocabulis turmatim Constantinopolim se inferentibus, sæculo decimo exarata (ea præsertim quæ e bibliotheca Vaticana descripta est), non modo peregrinis et a veterum Græcorum usu remotis vocibus quam plurimis scatet ; verum etiam per socordiam, vel librarii nostri, vel illius qui Vaticanum exemplar curavit, frequentissimis obsita est scriptionis mendis, iisque sæpe tam absonis, ut sensum difficulter possem conjectando assequi, unde interpretari cupienti non levis sane molestia et mora diutina injecta est. Ut autem eo tempore multum a veteri Græcismo defecerat Romana, quam vocabant, id est Constantinopolitani populi lingua ; ita et grammaticæ ratio valde apparet alterata in ms. Vaticano, in quo constanter legere est, Δευσχήμων et Δευσχημονέω pro Λευχείμων et Λευχειμονέω, Δαιμονιοῦντα pro Δαιμονῶντα, Ἀχροούμενος pro Ἀχροώμενος, contrahendo αο in ου, quod et alias sæpe ; cum deberent vocales istæ contrahi in ω. Simili modo in tertia persona temporis imperfecti εε contrahitur fere semper in η pro ει v. g. Ἐποίη, Ἀπήχη, Ἠδολέσχη, Ἀπευχαρίσθη, pro Ἐποίει, Ἀπήχει Ἠδολέσχει, Ἀπευχαρίστει, sic et εο subinde contrahitur ibidem in η pro ου ; uti Ἠγνόην pro Ἠγνόουν. Frequentissime vero secunda persona præsentis passivi vel medii terminatur in εσαι loco ῃ : qualia hæc ἀναγκάζεσαι, ἀντιτάσσεσαι et alia, pro ἀναγκάζῃ, ἀντιτάσσῃ. Non minus frequentes ω in ο vertitur, dum constanter legitur Γονία et Ἐνοτίζομαι pro Γωνία et Ἐνωτίζομαι. Similiter Ἐμπέκτης, Ἐξέσιος, Ἐσθητήριον, pro Ἐμπαίκτης, Ἐξαίσιος, Αἰσθητήριον, et alia ejusmodi mutata αι in ε. Similes passim aliarum litterarum mutationes, additiones, transpositiones videre erat.

10. Horum pleraque ne perpetuo fere offendiculo essent Lectori, ad communis grammaticæ Græcæque orthographiæ formam reduxi, raro alias usitata in hoc opere licentia. Neque hoc tantum, sed facta utriusque ms. ad invicem collatione, multa in ms. Vaticano obscura ex Mazariniano illustravi, nec paucos in illo omissorum verborum

Digitized by Google

animadversos defectus ex eodem supplevi. Quidquid tamen ex secundo illo contextu sumpsi, vel ad integrandum sensum, vel ad reddendam clariorem periodum, his notis inclusum a contextu Vaticano Græco distinxi, et hujus genuina verba retuli ad adnotationes; æque ac illa quæ subinde exemi contextui, nullis aliis substitutis, quod in Mazariniano deessent, in Vaticano autem nihil magnopere viderentur conferre ad historiam, sed potius eam obscurare. E contrario, quoties in Latino contextu hæc signa videbis [], scito iis inclusa verba Græce haberi in solo Vaticano, in Mazariniano deesse. Est autem Mazarinianus contextus (quantum dijudicare possum) recentior quidem, sed a manu haud paulo observantiore grammaticæ veteris, et quæ prolixitatis tædio integras periodos quandoque omisit; phrasim autem sæpe mutavit eodem servato sensu: estque scriptus liber an. Christi 1286: sic enim ad calcem notatum invenitur: Ἐπληρώθη ὁ παρὼν βίος μηνὶ Μαρτίῳ ιδ' ἔτει ,ϛψϟδ': *Completa est præsens Vita mense Martio die* XIV, *anno* 6794, nempe mundi; qui æræ Christianæ vulgaris an. 1286 respondet. Completa autem seu ad finem deducta dicitur descriptio, non compositio prima: hanc enim sæculo X absolutam esse supra ostensum est.

11. Cæterum lecturos hanc Vitam, quamvis jucundam atque utilem, monitos velim, ut ne tam imitandi institutum viri hujus, quam Deum, vere mirabilem in sanctis suis, laudandi causa id faciant. Certe Andreas ipse famulum quemdam Epiphanii, aut potius parentis ejus, qui multa divinitus de viro sancto ejusque instituto cognoverat, deterruit ab imitatione sui; significans istiusmodi vitam, non nisi peculiari Dei instinctu, amplectendam esse. Quamvis autem id verum sit, poterunt tamen peculiares quædam virtutes cuique imitandæ decerpi, ac præcipue humilitas atque contemptus sui: cætera fere cum episcopo Montis-Pessulani admirare potius, quam imitare: de quo episcopo in eadem epistola prædictus Combefis sic loquitur: « Illustriss. ac reverendiss. Montis-Pessulani episcopus, vir singularis cum pietate eruditionis ac scriptis notus, Franciscus Boschetus, et ipse cum aliis sanctorum Vitis affectus, tanta vitæ Andreæ prodigia resque adeo singulares, cum ejus ei copiam fecissem, vehementius admiratus est. » Lege, et similia senties.

S. ANDREÆ SALI

VITA

AUCTORE NICEPHORO, SANCTI DIRECTORE ET CONFESSARIO.

Ex mss. Vaticano et Mazariniano, interprete Conrado Jamingo Societatis Jesu.

—

PROLOGUS

Cum Syllabo titulorum in solo ms. Vaticano repertorum.

Narraturo mihi vitam viri, multa virtute conspicui, adeste, quæso, charissimi, et arrectis auribus narrationem excipite; talis enim est, ut melleam quamdam fragrantiam et suavitatem voluptatis admodum mirabilem aspiret. Quamobrem oro atque obsecro vos, o filii, ut sedulo auscultantes tantæ voluptatis ac gaudii participes fiatis; quo et ego quoque ipse majori cum alacritate narrationem aggrediar, proponamque vobis præclara viri in vita spirituali facinora. [Habet itaque hunc in modum se principium orationis, de viro mirabili instituendæ.]

α'. Βίον τινὸς ἐναρέτου ἀνδρὸς, ὦ φίλτατοι, μέλλοντός μου διηγήσασθαι, συντείνατε ἑαυτοὺς παρακαλῶ, εἰς τὴν ἀκρόασιν. Ἔστι γὰρ τὸ πρᾶγμα μελλίρρυτον εὐωδίαν ἀποστάζον καὶ γλυκύτητα ἡδονῆς πολυθαύμαστον. Ὅθεν, ὦ τέκνα, ἑτοιμάσθητε μεγαλοψύχως πρὸς τὴν τοιαύτην ἀπόλαυσίν τε καὶ γεγήθησιν (1), δυσωπῶ, ἵνα πλειόνως καὶ αὐτὸς ἔγωγε ἐξαναστῶ πρὸς τὴν ἐγχείρησιν τοῦ πράγματος, καὶ παρατιθῶ ὑμῖν τὰ πνευματικὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀριστεύματα. Ἔχει δὲ οὕτω πῶς ὁ λόγος τὴν διήγησιν τῆς ἐνάρξεως τοῦ θαυμασίου ἀνδρός.

Hactenus Prologus in Vatic. qui ex Mazariniano ideo hic etiam exprimitur, ut styli utriusque diversitatem notans peritus lector, possit judicium formare de reliquo contextu.

Βίον θεάρεστον καὶ πολιτείαν ἄμεμπτον ἀνδρὸς ἐναρέτου, ὦ φίλτατοί μοι, βουλόμενος ὑμῖν διηγήσασθαι, νῦν συντείνατε εὐήκοον παρακαλῶ πρὸς τὴν τούτου ἀκρόασιν. Ἔστι γὰρ μελίρρυτον εὐωδίαν ἀποστάζον

(1) Deest vox γεγήθησις ms. Mazariniano: hic autem deinde num. 82 denuo recurrit. Quid illa facias? Si tollas reduplicationem, explicari posset *gaudium* a verbo γηθέω, *lætor, gaudeo*.

Digitized by Google

πνευματικῆς ἡδονῆς. Ὅθεν ἑτοιμάσθητε μεγαλοψύχως πρὸς τὴν τούτου ἀπόλαυσιν· κἀγὼ οὕτως ἐπὶ πλεῖον βιασθῶ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐγχείρησιν, καὶ παραδῶ ὑμῖν τὰ πνευματικὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀριστεύματα.

Ne quid porro ex antiquitate depereat, placet huic brevi Prologo subtexere eos titulos, quibus ms. Vaticanum distinguitur, indicato numero paragraphi, ad cujus initium illi notantur

Περὶ τῆς ὀπτασίας.	A De visione.	4
Περὶ τῆς τῶν νεωτεριστῶν ὕβρεως.	De juvenum insolentia.	10
Περὶ τῶν μιμάδων.	De meretricibus.	20
Περὶ τοῦ κνιποῦ.	De avaro.	23
Περὶ τῆς προγνώσεως τοῦ παιδός.	De prævia notitia adolescentis.	25
Περὶ τῆς βίας τοῦ χειμῶνος.	De violenta tempestate.	27
Περὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἁρπαγῆς.	De raptu in cœlos.	37
Περὶ τῆς μεταβλήσεως τοῦ διαβόλου.	De transformatione diaboli.	43
Περὶ Ἐπιφανίου καὶ τῶν φιλοσόφων.	De Epiphanio et philosophis.	46
Περὶ Ἐπιφανίου, καὶ τῆς συναντήσεως τοῦ διαβόλου.	De Epiphanio, et diaboli occursu.	48
Περὶ τοῦ ἑψήματος.	De edulio.	51
Περὶ τῆς προγνώσεως τοῦ εὐνούχου.	De prævia notitia eunuchi.	57
Περὶ τῶν οἰκετῶν Ἐπιφανίου.	De famulis Epiphanii.	65
Περὶ τῆς ἁμάξης.	De plaustro.	69
Περὶ τοῦ φλέγεσθαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ καύσωνος.	B Quomodo adustus calore fuerit.	70
Περὶ τῆς ἀνοίξεως τῶν πυλῶν.	Quomodo fores apertæ sint.	71
Περὶ τῆς συναντήσεως τοῦ διαβόλου.	De occursu diaboli.	78
Περὶ τοῦ νεανίου τοῦ κλέπτου.	De adolescente fure.	80
Περὶ τῆς θέας τοῦ πλουσίου.	De visione divitis.	82
Περὶ τῆς Ἐκκλησίας.	De Ecclesia.	90
Περὶ τῆς προγνώσεως τῶν ἁγίων.	De prævia sanctorum scientia.	96
Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ ἀναστῆλαι τὴν θνῆσιν.	De petitione ut mortalitas cessaret.	98
Περὶ τοῦ λωποδύτου.	De fure.	100
Περὶ τοῦ μοναχοῦ.	De monacho.	106
Περὶ τοῦ νεανίσκου.	De adolescente.	114
Περὶ τῆς γυναικός.	De muliere.	129
Περὶ τοῦ πειρασμοῦ.	De incendio.	135
Περὶ τῆς ὁράσεως τοῦ ἁγίου Δαβίδ.	De visione sancti David.	141
Περὶ τοῦ φειδωλοῦ.	C De avaro.	143
Περὶ τοῦ νεανίσκου Ῥαφαήλ.	De adolescente Raphael.	149
Περὶ τοῦ ἁμαρτήσαντος τὴν ἁγίαν Κυριακήν.	De peccante in sanctam Dominicam.	155
Περὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ.	De peccatore.	187
Περὶ τῆς θέας τοῦ ἁγίου Ἀκακίου	De visione sancti Acacii.	200
Περὶ τῆς θέας Παναγίας ἐν Βλαχέρναις.	De visione Sanctissimæ in Blachernis.	203
Περὶ τοῦ παγκακίστου πλουσίου.	De pessimo divite.	205
Ἐνταῦθα ἀρχὴ ὠδινῶν.	Hic de principio dolorum.	212
Ἐρώτησις περὶ τῆς ἁγίας Σοφίας.	Interrogatio de sancta Sophia.	221
Περὶ τῆς ἐσχάτης ὁμιλίας τοῦ ἁγίου πρὸς τὸν Ἐπιφάνιον.	De supremo colloquio Sancti cum Epiphanio.	225

CAPUT I.

Andreæ servitus et docilitas. Occasio vitæ sanctioris. Visio.

β'. Ἀνήρ τις ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως τοῦ Μεγάλου. Ὄνομα αὐτῷ Θεόγνωστος. Οὗτος ἦν τετιμημένος τῇ τοῦ πρωτοσπαθαρίου ἀξίᾳ παρὰ τοῦ εὐσε-

D 2. Imperium moderante amantissimo Christi imperatore Leone Magno (1), erat Constantinopoli vir quidam, Theognostus nomine, protospatharii (2) dignitate a pio imperatore honoratus, qui deinde

(1) Jam dixi Leonem Philosophum intelligi qui vel Magnus etiam sæculo IX dictus sit, vel interpolante textum librario hic pro illo suppositus, ut inveniretur aliquis Epiphanii patriarchatu anterior.

(2) Erat ea dignitas magni nominis apud Græcos, eoque præditi *illustres* et *gloriosi* appellabantur. Protospatharius porro, primus seu princeps est spathariorum, id est, custodum corporis imperatoris, ut loquitur Cedrenus : a *spatha*, quod fere spatiosus atque amplus gladius interpretatum legitur

Digitized by Google

in Oriente (3) copiis præesse jussus est. Quamvis autem plurima viro famulorum turba esset, alios nihilominus atque alios quotidie sibi pretio comparabat; quos inter is quoque numerabatur, cujus modo gesta tenuitati nostræ illustranda veniunt. Erat is natione Scytha; præstabat omnibus, quos dominus coemerat, docilitate ac ingenio; excellebat dignitate corporis tam eximia, ut domino suo placeret admodum, eique in oculis esset, atque ad usus necessarios minister adhiberetur. Posita igitur mora omni, mox traditur sacrarum Litterarum scientia imbuendus; etiam tum idiomatis Græci ignarus. At vero ut singulari pollebat ingenii perspicacitate, quascunque propositas a magistro rerum sacrarum disciplinas pervasit subito ac penetravit. Didicit quoque usitatum istic loci idioma, Græcum aio, ad stuporem magistri, tantam in discendo celeritatem admirantis. Hinc primus inter notarios evasit: translatus quippe e studiorum palestra ad notarii (4) munus, operam domino suo non inutilem præstitit: cui exinde omni qua poterat cura ac sedulitate serviens, conciliavit sibi animum amoremque illius, uti et dominæ, ac omnium domesticorum.

δοῦς βασιλέως· ὃς γε καὶ στρατηλάτης ἔσχατον ἐγένετο ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς μέρεσιν. Οὗτος ὁ ἀνὴρ πολλοὺς μὲν καὶ ἄλλους οἰκέτας ἐκέκτητο· ὠνήσατο δὲ καὶ ἑτέρους, ἐξ ὧν εἷς ὑπῆρχεν οὗτος, ὁ νυνὶ εὐφημίζεσθαι παρὰ τῆς ἡμετέρας εὐτελείας ἐπειγόμενος. Ἦν δὲ τῷ γένει Σκύθης. Ὁπηνίκα οὖν αὐτὸν ὠνήσατο ὁ κύριος αὐτοῦ σὺν τοῖς λοιποῖς, ὑπὲρ πάντας οὗτος παιδιώτερος ἐχρημάτιζεν. Ἦν δὲ καὶ περιδέξιος τῇ σωματικῇ ὁράσει σφόδρα, ὥστε ἀρεσθῆναι ἐν αὐτῷ πάνυ τὸν κύριον αὐτοῦ, καὶ εἰς ὄψιν αὐτοῦ εἶναι αὐτὸν, καὶ εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας ἐξυπηρετεῖν αὐτῷ. Παραχρῆμα οὖν μὴ μελλήσας, δίδωσιν αὐτὸν παιδεύεσθαι τὰ ἱερὰ Γράμματα [οὔπω Ἑλληνιστὶ ὁμιλεῖν εἰδότα]. Νηφάλεος δὲ ὢν τῇ διανοίᾳ ἑαυτοῦ ὁ παῖς, ἐν τάχει ἐξέμαθεν ἅπαντα τὰ παρατιθέμενα αὐτῷ παρὰ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ θεῖα μαθήματα. Ἔμαθεν δὲ καὶ τὴν αὐτόθεν γλῶσσαν, λέγω δὴ τὴν Ἑλλάδα, ὥστε ξενίζεσθαι αὐτοῦ τὸν διδάσκαλον τὴν ταχεῖαν τῆς μαθήσεως ἐπιστήμην. Καὶ ὅτι καὶ νοτάριος πρώτιστος ἐγένετο· λοιπὸν γὰρ ἐκεῖθεν ἀρθεὶς, φημὶ τοῦ διδασκαλείου αὐτοῦ, ἦν εἰς Νοτάριον χρησιμεύων τῷ κυρίῳ αὐτοῦ. Διηκόνει οὖν ποίῳ τρόπῳ ἔκτοτε ὁ παῖς τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ μετὰ πάσης ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς, ὥστε ἀγαπηθῆναι αὐτὸν παρὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ, καὶ τῆς δεσποίνης αὐτοῦ, ὁμοίως καὶ παρὰ πάντων τῶν ἐν οἴκῳ τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἀναστρεφομένων.

3. At vero plura etiam benevolentiæ signa ipsi exhibuit Theognostus, peculiarem ejus curam benevole gerendo, eique largiendo proprias quas deponebat vestes; ut subinde qui conspicabantur Andream, dicerent, elegantius famulum amiciri quam dominum. Frequentabat ecclesiam quoque, ut vere dicam, insatiabili cum desiderio ac assiduitate: delectabatur mirum in modum lectione certaminum quæ sancti martyres subierunt, ac præcipue Vitarum, quas viri Deum semper in oculis atque animo gerentes vixerunt; adeo ut toto corde inflammaretur, viso illorum ardenti amore ac desiderio; et necessario excitaretur ad imitandum. Statuens enim per se ipse sanctius vitæ institutum aggredi, tali modo famulatum Deo præstare exorsus est. Proripuerat se aliquando, sanctos imitatus, e lecto nocte intempesta, ac orationi vacabat; cum fraudulentus dæmon, livido intuitus oculo tam præclara adolescentis exordia, accessit propius; cœpitque obtensas domui, in qua morabatur, fores fragore vehementissimo pulsare: unde

γ'. Πλείονας δὲ φιλοτιμίας ἐδίδου αὐτῷ ὁ Θεόγνωστος ὡς εὐνοϊκῶς τὰ περὶ αὐτοῦ διακείμενος, καὶ τὰ ἀποφορέματα (5) αὐτοῦ παρεῖχεν αὐτῷ, ὥστε τοὺς βλέποντας αὐτὸν λέγειν, ὅτι Ὁ οἰκέτης ὑπὲρ τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην σεμνοτέροις χρᾶται τοῖς χιτῶσιν ἑαυτοῦ. Ἐσύχναζε δὲ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀληθῶς εἰπεῖν, ἀκόρεστος, καὶ ἠγάπα τοῦ ἀναγινώσκειν τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρια· μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς βίους τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν τοσοῦτον, ὥστε καίεσθαι τὴν καρδίαν αὐτοῦ εἰς τὴν τούτων φαιδρὰν ἀγάπην τε καὶ ἐπιπόθησιν, ἐξ ἀνάγκης καὶ εἰς μίμησιν αὐτῶν διεγείρεσθαι. Ἀφ' ἑαυτοῦ γὰρ βαλὼν ἑαυτῷ ἀρχὴν τῆς ἀγαθῆς πολιτείας, τοιῷδε τρόπῳ τῷ Θεῷ δουλεύειν ἀπήρξατο. Ἐν μιᾷ γὰρ νυκτὶ ἀναστὰς τῆς κλίνης αὐτοῦ, κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων, ἐν τῷ μεσονυκτίῳ προσεύξεσθαι· φθονήσας ὁ δόλιος δαίμων τὴν καλὴν τοῦ νέου ἀρχὴν, προσελθὼν ἤρξατο προσκρούειν δεινοτάτῳ πατάγῳ τὰς προσούσας θύρας τῷ οἰκήματι, ἐν ᾧ αὐτὸς κατέμενεν. Σπασθεὶς οὖν τῷ φόβῳ ὁ νέος, ἐάσας τὴν εὐχὴν, καὶ ταχέως τῇ κλίνῃ ἐπιβὰς, τοῖς αἰγιομάλλοις (6) αὐτοῦ κατεκρύ-

(3) Oriens respectu Constantinopolis fere intelligitur Asia Minor, vulgo Natolia, per apocopen initialis litteræ A nuncupata.

(4) « Notariorum, inquit Meursius in Gloss. hic, duo erant genera: hi ipsam artem factitabant; illi profitebantur et adolescentes docebant..... Eorum vero, qui artem factitabant, tria rursus erant genera: hi palatio inserviebant, isti militiæ, illi ecclesiæ. » Plura de his varii, quos vide in Glossario du Cange. Hic noster, si non fuerit παιδοδιδάσκαλος Theognosto, convenientius dicetur fuisse secundi generis, seu inservisse militiæ; et sic non inutilem operam præstitisse domino, utpote copiis in Oriente præfecto

(5) Ἀποφορέματα *vestes* expono: idque suadent tum mox sequentia de elegantioribus famuli quam domini vestimentis; tum etiam clarissime, quæ hoc loco habet ms. aliud ἄμφιον σχῆμα.

(6) *Αἰγιομάλλοις*. Eadem quoque vox in ms. Mazarin. est. Videtur ab αἶξ *capra* et μαλλὴ vel μαλλίον, quod Græco-barbare pro *lana* et *crinibus* usurpatur compositum: et 20 Januarii in Vita S. Euthymii num. 139, Μαλλὸς *lana* invenitur dicta. Atque hinc intelligi possit *stragulum* aut *vestis* e *lana caprina*. Verum ne de istiusmodi lana contentio sit, vocem magis universalem reponere malui.

Digitized by Google

πτετο· ὁ δὲ Σατανᾶς τοῦτο ἰδὼν ἐχάρη, ὁ μηδέποτε χάριν ἰδὼν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ· καί φησιν ὡς πρός τινα ὁμοιοτρόπον αὐτοῦ· Ἴδε ὁ τὰ σέλη (7) ἐσθίων, καὶ αὐτὸς ἤδη καθ' ἡμῶν ἀνδρεύεται! Καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἀνεχώρησεν.

δ'. Ἀπὸ τοῦ φόβου δὲ ὕπνῳ βαθυτάτῳ συσχεθεὶς ὁ μακάριος, ὁρᾷ καὶ ἰδοὺ ὅτι ὢν ἐν θεάτρῳ, καὶ ἦν ἐν τῷ ἑνὶ μέρει τοῦ θεάτρου πλῆθος Αἰθιόπων πολλῶν, συναγωγή τις ἀφόρητος (8), καὶ ἐν τῷ ἑτέρῳ πλῆθος λευσχημονούντων καὶ ἑτέρων ἀνδρῶν ἱεροπρεπεστάτων. Εἶχον δὲ τὰ ἑκάτερα μέρη συζήτησίν τινα πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους περὶ δρόμου καὶ πάλης· οἱ γὰρ Αἰθίοπες, Μαῦρόν τινα μέγιστον κεκτημένοι, ἐζήτουν τῇ συναγωγῇ τῶν λευσχημόνων, Ὁποῖός ἐστιν ὁ μέλλων τρέχειν καὶ παλαίειν μετὰ τοῦ Μαύρου ἐκείνου; οὐδεὶς γὰρ αὐτῷ ἀντέστη ἔλεγον πώποτε, κἂν τάχα μετὰ πολλῶν αὐτοῦ προσπαλαίσαντος ἀπ' αἰῶνος ὡς ἔφασκον· ἦν γὰρ χιλίαρχος τῆς πολλῆς ἐκείνης λεγεῶνος τοῦ Σατανᾶ. Ἐν ὅσῳ οὖν ἐκεῖνοι ταῦτα ἐκαυχῶντο, καὶ αὐτοῦ ἑστῶτος καὶ ἀκροωμένου, καὶ τῶν λασχημόνων ἐπαπορούντων, εἷς τις νεανίας ἐκ τῶν ἄνωθεν καταβὰς πάνυ ὡραῖος, κατεῖχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τρεῖς στεφάνους· ὧν ὁ μὲν εἷς πάνυ ἐξηνθισμένος, χρυσίῳ καθαρῷ καὶ βασιλικῷ ἐχρημάτιζεν· ὁ δὲ ἕτερος, ὥσπερ ἀστέρας τοὺς ἀτιμήτους λίθους τε καὶ μαργαρίτας κύκλωθεν καὶ ἑκατέρωθεν περιεῖχεν ἀστράπτοντας· ὁ δὲ τρίτος ἦν μεγεθέστερος ὑπὲρ τοὺς δύο, ἀπὸ πάσης ἀνθήσεως ῥόδων, καὶ κρίνων, καὶ φυτῶν, καὶ τανῶν τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ συμπεπλεγμένος, ὥστε εἶναι αὐτὸν καὶ ἀμαράντινον, καὶ τοσαύτην ἔχειν εὐοσμίαν, οἵαν νοῦς ἀνθρώπου παραστῆσαι οὐ δύναται.

ε'. Ἰδὼν οὖν ταῦτα ὁ Ἀνδρέας ἠνιᾶτο καὶ ἐγλίχετο, πῶς, ἢ ποίῳ τρόπῳ δυνήσεται κἂν ἕνα λαβεῖν, ἀπὸ τῶν στεφάνων ἐκείνων. Καὶ προσελθὼν λέγει τῷ εὐειδεῖ νεωτέρῳ ἐκείνῳ. Οὕτως ἔχοις τὸν Χριστὸν (9), | εἰπέ μοι, πιπράσκεις ταῦτα; τάχα γὰρ οὐκ ἀπορῶ αὐτὰ ἀγοράσαι· ἀλλ' εἰ μικρὸν συμπάθης μοι, πορευθεὶς μηνύσω τῷ κυρίῳ μου, καὶ αὐτὸς δίδωσίν σοι ὅσον βούλῃ χρυσίον, καὶ λαμβάνει αὐτά. Ἔφη αὐτῷ ὁ νεανίας μειδιῶν τῷ προσώπῳ· Πίστευσόν μοι, ἀγαπητὲ, ὅτι τοῦ κόσμου τὸ χρυσίον εἴ μοι ἐνέγκῃς ἓν τῶν ἀνθέων τρόπῳ τοιούτῳ οὐ παρέχω οὔτε σοὶ, οὔτε τινὶ ἑτέρῳ, ἀλλ' οὖν οὔτε τῷ νομιζομένῳ κυρίῳ σου. Οὐ γάρ εἰσι ταῦτα τοῦ ματαίου

juvenis, metu perterritus, relicta oratione, confestim in cubile se recepit, ac stragulis involutum abdidit. Quo viso, Satanas, cujus nunquam oculos quod rectum est recte afficit, summopere gavisus dicit cuidam ejusdem secum farinæ : Ecce ille etiam, qui fabis vescitur, quam præclare adversum nos rem gerit! Cumque hæc dixisset, inde abiit.

4. Beatus vero Andreas, remittente se metu, somno altissimo correptus, deprehendit se per visionem in theatro, cujus in altera parte plurimorum Æthiopum numerosa turba, in altera multitudo virorum, candidis indutorum vestibus, ac decore, et sanctimonia conspicuorum. Quæstionem de cursu et lucta movebant inter se utrobique Æthiopes, quos inter Maurus quidam versabatur mole corporis insigni : sciscitabantur e candidatorum turba, quisnam congredi cum illo seu cursu seu lucta auderet : nullus quippe unquam, dicebant, ipsi resistendo par fuit, tametsi cum pluribus a multo jam tempore congressus : erat enim chiliarcha numerosæ istius satanicæ legionis. Inter has illorum jactationes, quas in medio consistens audiebat Andreas, turba candidatorum animis pendente; descendit e loco superiore juvenis admodum formosus, tres manu coronas tenens : quarum una, nimium quantum radiabat auro purissimo et præstantissimo; altera circumquaque per ambitum distinguebatur gemmis inæstimabilibus ac margaritis, non aliter quam stellis cœli rutilantibus; tertia demum, prioribus duabus amplior, ex omni florum genere, rosis, liliis, surculis, herbisque variis paradisi cœlestis plexa, immarcescibilis erat, tantamque diffundebat odoris suavitatem, quantam sibi mens hominis imaginari difficile potest.

5. Conspicatus hæc Andreas discruciabatur animo, ardebatque scire, quo pacto vel unam istarum coronarum nancisci posset. Et propius accedens ad illum formæ eximiæ juvenem : Ita, inquit, propitius tibi Christus sit; dic age, utrum hæc venalia proponas : illico namque emere non dubitarem : verum si vel tantilla mei te tangat miseratio, abiens, quæso, indicabo domino meo, persoluturo tibi quantum exegeris pretii, ut illa auferat. Placido ad hæc vultu subridens ille, Credas mihi velim, ait, charissime, si quidquid in mundo divitiarum est comportaris obtulerisque, non tibi, non alteri cuivis, non tuo, quem memoras, domino vel unum ex hisce

(7) Ὁ *τὰ σέλη ἐσθίων*. Eadem recurrunt num. 78, sed nihilo clarior sensus cernitur. Cibi genus innui manifestum est : at cujus difficilis conjectura est, uti et alias sæpe erit. Ego, *qui fabis vescitur*, interpretor, non quod sic putem explicari recte, sed ne nihil ponendo morer Lectorem. Credibile tamen est, viliores quosdam cibos e leguminibus herbisve designari; qualibus initio ad subigendam gulam vesci solebant illi, qui ad serviendum Deo adjiciebant animum : quorum vestigiis insistentem Andream dæmon hic irridere videatur. Si autem velis τὸ σέλος cupedias significare, exprobrantis id fuerit quasi dicentis : Ecce hic etiam, qui delicatis e mensa domini sui cibis farcitur, nobiscum congredi non veretur.

(8) Ἀφόρητος intolerabilis quidem vertitur; verum hanc vocem non semper in propria significatione sumi, sed etiam pro *multus*, *ingens*, *singularis*, tum hoc loco, tum clarius etiam mox num. 6 constat, ubi ἐπὶ ἀφορήτας ὥρας et εὐωδία ἀφόρητος dicitur : pro quorum primo Maz. habet expresse ἐπὶ πολλὴν ὥραν.

(9) Ita Maz, aliquanto clarius quam habebat nostrum, Ὄντως σὺ ἔχεις Χριστόν.

Digitized by Google

flosculis addixero: ne ue enim vani hujusce mundi isthæc ornamenta sunt, ut suspicaris; verum thesauri cœlestes et coronæ Christi, quibus coronantur illi qui Mauros istos profligant. Si vero, non unam solummodo, sed omnes res reportare desideras; veni et accingere pugnæ, cum Æthiope isthoc nigra fuligine asperso committendæ: quod si superior fueris, non his modo tribus, sed quotquot volueris, et quidem longe speciosioribus, a me donaberis. Cum hæc audisset Andreas, posita in verbis illius fiducia: Crede mihi, inquit, exsequar quæcunque dixisti: solummodo id rogo, ut insidias et machinamenta Æthiopis me edoceas. Adhæc juvenis: Tune igitur hæc ignoras? audi. Neutiquam generosi sunt Æthiopes; sunt autem meticulosi, sunt imbelles, sunt viribus destituti. Neque te terreat ingens ipsius, quæ apparet statura: tam debilis quippe et fragilis est, quam caules et olera. His aliisque dictis, tironem suum quasi ungens et animans formosus ille juvenis, apprehendit ipsum et quodammodo colluctans, docuit, quo pacto Æthiopi resistendum esset: ac tandem dixit ei in aurem: Cum te sublatum [in gyrum] egerit (ita enim fore, mihi certum est) cave consterneris, sed confllige cum ipso in signo sanctæ crucis et videbis gloriam Dei.

6. Tunc igitur B. Andreas in medium processit cum Æthiope pugnæ aleam subiturus: exclamavitque voce magna: Prodi tandem, prodi teterrime, abjecte, commodorum nostrorum invide: age sis, nos duo simul in arenam descendamus. Postquam talia percepisset Æthiops; cuncta flatu dejiciens ac horrendum fremens, celerrime et ipse in medium procurrit, arreptumque Andream in gyrum vertit ad longum tempus; ita ut plauderent præ gaudio Æthiopes; candidati vero præ dolore ingemiscerent: videbatur namque tam valide a Mauro allidi solo, ut oculi ejus excuterentur. At vero dum Andreas in gyrum agitur, muniens sese sacrosancta cruce tanto impulsu dæmonem in terram dat, ut capite ad petram alliso dejectus statim disparuerit. Cum ecce candidatorum ingens plausus, et suavissimæ exsultantium voces insonuere, ac B. Andream supinis manibus suis in sublime extulerunt; exosculatique ad unum omnes, unguentis quibusdam spiritualibus ipsum inunxerunt. Tum vero dissipatis subito, quotquot aderant, non sine confusione Mauris, ipsi quoque evanuerunt. Juvenis porro iste, dignitate eximius, immarcescibiles coronas Andreæ dono dedit; quas portans multa perfundebatur voluptate, quia fragrantia inde manabat singularis. Denique amplexatus ipsum, Macte animo, inquit, ex hac hora nobis eris et ami-

A κόσμου τούτου, ὡς ὑπενόησας· ἀλλὰ τ...ά εἰσιν θησαυροὶ ἐπουράνιοι, καὶ στέμματα τοῦ Χριστοῦ, οἷσπερ καταστέφονται οἱ τοὺς Μαύρους ἐκείνους πατάσσοντες. Ἐὰν θέλῃς μὴ μόνον τὸν ἕνα, ἀλλὰ καὶ τοὺς τρεῖς λαβεῖν, προσελθὼν πάλαισον τὸν Αἰθίοπα ἐκεῖνον τὸν ἠσβολωμένον (10), καὶ ἐὰν ἡττήσῃς αὐτὸν, οὐ μόνον τούτους, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ὅσους ἂν βουληθῇς καὶ μάλα εὐειδεστέρους κομίσῃ παρ' ἐμοί. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀνδρέας ἐπὶ τῷ λόγῳ ἐθάρσησεν, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· Πίστευσόν μοι, ποιῶ τὰ λεγόμενα· μόνον δίδαξόν με τὰ μηχανήματα αὐτοῦ. Ἔφη ὁ νεανίας· Τί οὖν; οὐκ ἐπίστασαι ταῦτα; οὐχὶ γὰρ οἱ Αἰθίοπες θρασεῖς εἰσιν καὶ δειλοὶ, καὶ σεσαθρωμένοι καὶ ἀνίσχυροι. [Καὶ μή B σε θροήσῃ τὸ τῆς ὁράσεως αὐτοῦ μέγεθος· ὡς γὰρ λάχανον, οὕτως ὑπάρχει σαθρὸς καὶ ἀνίσχυρος.] Ταῦτα οὖν εἰπὼν καὶ ἄλλα τινὰ πλείονα πρὸς ὀλειφὴν τοῦ νέου, κρατήσας αὐτὸν ὁ εὐειδὴς ἐκεῖνος νεανίας, ὡς δῆθεν παλαίων μετ' αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτὸν τὸ, πῶς ἀντιστῇ τῷ Αἰθίοπι. Καὶ ἐπὶ τέλους λέγει αὐτῷ εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ, Ἡνίκα σε ἄρῃ εἰς γύρον, ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, σὺ μὴ θροηθῇς, ἀλλὰ [συμπλάκηθι αὐτῷ (11) σταυροειδῶς, καὶ ὄψῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

ϛ'. Ἐξῆλθεν οὖν μακάριος τότε πρὸς τὴν πάλην εἰς τὸ μέσον ἔναντι τοῦ Αἰθίοπος, καὶ λέγει μεγάλῃ τῇ φωνῇ· Δεῦρο λοιπὸν, ἠσβουλομένε, ταπεινὲ, C ἀνωφέλητε, ἵνα ἅμα οἱ δύο παλαίσωμεν. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Αἰθίοψ, τὸ τάχος ἔδραμεν, ἀποφυσῶν καὶ μεγάλα φρυαττόμενος, καὶ ἁρπάζει τὸν Ἀνδρέαν γύροις ἐπὶ ἀφορήτους ὥρας, ὥστε κροτεῖν τοὺς Αἰθίοπας χαρὰν, καὶ στεγνάζειν τοὺς λευσχήμονας· ἐδόκουν γὰρ ὅτι δίδωσιν αὐτὸν ὁ Μαῦρος εἰς τὴν γῆν, ὥστε ἐξωθεῖν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ. Γυροβολούμενος δὲ ὁ Ἀνδρέας, καὶ (12) [συμπλακεὶς αὐτῷ σταυροειδῶς, πατάσσει αὐτὸν εἰς τὴν γῆν], καὶ ὁ τοιοῦτος δαίμων ἔτυχον αὐτοῦ τὸ κράνιον εἰς πέτραν, καὶ κατενεχθεὶς παραυτὰ διεφάνησε. Κρότος δὲ μεγας τῶν λευσχημόνων, καὶ χαρὰ γλυκυτάτη τότε ἐγένετο, καὶ ἥρπασαν τὸν μακάριον ἐφ' ὑψηλοῦ ταῖς παλάμαις αὐτῶν ὑπτίαις, καὶ κατεφίλουν αὐτὸν ἅπαντες, χρίοντες μύροις πνευματικοῖς. D Τότε οὖν τῶν Μαύρων ἐκείνων πάντων σκορπισθέντων, μετὰ μεγάλης αἰσχύνης ἀνεχώρησαν· καὶ ἐδωρήσατο αὐτῷ ὁ εὐειδὴς ἐκεῖνος νεανίας τοὺς ἀχράντους στεφάνους, καὶ ἐτέρπετο μεγάλως φορῶν αὐτοὺς, ὅτι εὐωδία ἀφόρητος ἀπ' αὐτῶν ἐξεφέρετο. Τέλος ἀσπασάμενος αὐτὸν λέγει· Ὕπαγε καλῶς, ἀπὸ τῆς ἄρτι ἔσῃ ἡμέτερος καὶ φίλος καὶ ἀδελφὸς γλυκύτατος. Τρέχε οὖν τὸν καλὸν ἀγῶνα γυμνὸς, καὶ γενοῦ σαλὸς δι' ἐμὲ, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν δεσ-

(10) Ἠσβολουμένον. Quod modo dixi, hic quoque intelligi debet, eamdem ob causam relinqui a nobis hanc vocem, ut in ms. nostro hic et seq. num. constanter habetur. Cum alioqui recta scribendi ratio postularet ἠσβολημένον: ab ἀσβολάω, *fuligine inficio, polluo*, quod recte convenit nigro Mauro.

(11) Quod hujus loco ponebatur in ms. Vatic. κόνδυασον αὐτὸν, et infra δίδωσιν κόνδυν, peregrinum prorsus olet. Multo clarius et in Mazariniano, quod hic utrobique supposui.

(12) Pro his legebantur παραχθεὶς, δίδωσιν τὸν δαίμονα κόνδυν.

Digitized by Google

ποτης καθίσεις ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας μου (13). cus et frater suavissimus; decerta igitur generose oulatus omnibus, atque adeo fac stultus fias propter me; et multorum bonorum dominus in die regni mei considebis.

CAPUT II.

Stultitiam simulans vincitur, revelationibus illustratur, oppugnatur a dæmoniis et liberatur, ad serviendum Deo vocatur.

ζ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ μακάριος, ἀπὸ τοῦ βαθυτάτου ὕπνου ἐκείνου ἔξυπνος ἐγένετο, καὶ ἦν θαυμάζων τὸ γεγονὸς αὐτῷ τῆς εὐωδίας θέαμα· ἐμύριζεν γὰρ τὴν ὄψιν αὐτοῦ εὐωδία τις φρικτὴ, ἀόρατός τε καὶ ἀκατανόητος. Ἔρχεται οὖν πρός με πρωΐας τὸν ἀνάξιον, καὶ θαῤῥεῖ μοι τὸ πρᾶγμα ὡς ἦν. Καὶ ἐξέστην ἔγωγε τοῦ μακαρίου τὴν ἔκστασιν ἀκούσας, μάλιστα δὲ καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ ὁρῶν αἴγλην ἐκπέμπουσαν καὶ εὐωδίαν θεϊκὴν, φρικτὴν καὶ ἀσύγκριτον (15). Ἐσκεψάμεθα οὖν οἱ ἀμφότεροι τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐκρίναμεν τοῦ σχηματίσαι ἑαυτὸν εἰς τάξιν δαιμονῶντος καὶ μαινομένου (16) διὰ τὸν εἰπόντα αὐτῷ, ὅτι Γενοῦ σαλὸς δι' ἐμὲ, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν δεσπότης καθίσεις ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας μου. Ἄλλως γὰρ διαδρᾶσαι τοῦ σωματικοῦ δεσπότου οὐκ ἠδύνατο· διότι δυσκόλως τις τὸν ἑαυτοῦ οἰκέτην ζῶν ἀπολύσῃ (17) ἐλεύθερον, καὶ μάλιστα εἰς ἐργασίαν θεϊκὴν τοῦ διαβόλου ταῦτα ἀπὸ τοῦ φθόνου κωλύοντος.

7. Cum hæc insonuissent auribus B. Andreæ, e somno profundissimo experrectus est; ac mirabatur secum, quod oblatum senserat, plenum fragrantiæ spectaculum: delibuta quippe erat facies illius suavitate quadam odoris, sacra, invisibili, et quam assequi mens ulla hominis nequit. Venit igitur bene mane ad me indignum, et confidenter quod acciderat exponit. Obstupui ego, tali audita exstasi; idque vel maxime, cum faciem illius rutilare pulchro lumine viderem, et fragrantiam sentirem, divinam prorsus et singularem. Tum ambo rem maturius expendentes, judicavimus e re fore, si ipse in ordinem dæmoniacorum atque insanientium se transferret illius causa, qui dixerat, Fac stultus fias propter me, et multorum bonorum dominus in die regni mei considebis. Neque enim aliter effugere potuit, cui quoad corpus serviebat, dominum: propterea quod difficillime subducere se possit quispiam heri sui potestati, præsertim si pietatis operibus se addicere meditatur, diabolo istiusmodi consilium oræ invidia interturbante.

η'. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ, ὥρας οὔσης μεσονυκτίου, ἀναστὰς προσηύξατο· καὶ μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτὸν τὴν εὐχὴν αὐτοῦ, λαβὼν μάχαιραν, ἐπορεύθη εἰς τὸ φρέαρ τὸ πλησίον τοῦ κοιτῶνος τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Καὶ ἐκδυσάμενος ἅπερ ἐφόρει ἱμάτια, ἤρξατο λεπτοκοπᾷν ταῦτα τῇ προσούσῃ αὐτῷ μαχαίρᾳ, καὶ ὥσπερ σεληνιαζόμενος, ῥήματά τινα τοῦ φυρμοῦ προεβάλλετο λέγειν, ὃν τρόπον οἱ σεληνιαζόμενοι πράττουσιν. Ἐξύπνου δὲ γενομένου τοῦ κυρίου αὐτοῦ (18), ἤκουεν τὰς αὐτοῦ ὁμιλίας, καὶ ἐξενίζετο τὸ τί ἂν εἴη ταῦτα καὶ μάλιστα ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ. Ὑπέλαβεν οὖν, Δηλονότι πνεῦμα πονηρόν ἐστι τοῦ φρέατος, καὶ αὐτομολεῖ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ παρακροῦσαί τινα τὸν πρόχειρα εὑρίσκεσθαι, βουλόμενον. Ἡσύχαζεν οὖν τῷ τοιούτῳ τρόπῳ μέχρι πρωΐας, καὶ τῇ αὐγῇ ἀπῆλθεν ὁ μάγειρος αὐτοῦ τοῦ γεμῆσαι ὕδωρ, καὶ θεασάμενος τὸ γεγονὸς τῷ Ἀνδρέᾳ ἐξέστη. Ἐάσας οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτοῦ, ἀνήγγειλεν ταῦτα τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ἔτι ψάλλοντι τὰ ἑωθινά. Ἐξέστη οὖν ὁ κύριος αὐτοῦ ἀκούσας ταῦτα, καὶ ὅτι ὁ Ἀνδρέας φησὶν παρατραπεὶς, ἐν τῷ στομίῳ τοῦ φρέατος κάθηται. Κατῆλθεν οὖν εὐθέως ἐκεῖνος αὐτὸς τοῦ

8. Sequenti porro nocte, jam intempesta, consurgens e strato, precationi se dedit; qua persoluta, accepit gladium et abiit ad puteum, qui proxime a domini sui cubiculo aberat: ubi exutus suis vestibus, minutatim cœpit illas concidere gladio, quem comportarat; ac jacere in medium voces quasdam absonas absurdasque, ad eum prorsus modum quo lunatici consuevere. Quas cum experrectus dominus ejus percepisset, miratus est quid sibi illæ vellent, præsertim tali hora ac tempore: et suspicatus tandem, malum ipsius putei genium esse, qui tali hora discurreret circumventurus quem primum occupasset, quieti se reddidit ad usque diluculum: quo illucescente exiit coquus aquæ hauriendæ gratia, conspicatusque cum stupore, quod acciderat Andreæ; relicta hydria, domino suo, etiam tum matutinas preces persolventi, cuncta renuntiaturus, accedit. Obstupuit ille similiter audito coquo; Andream a statu mentis dejectum, considere ad os putei, referente; descenditque confestim, comitante familia tota, rem inspecturus. Et illorum quidem pars maior lugebant plurimum Andreæ

(13) Magis mihi placet quod in Mazar. legitur, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν μέτοχόν σε ποιήσω ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, « Et multorum te bonorum participem faciam in regno cœlorum. »

(14) Erat constructio hæc admodum mirabilis, solis casibus rectis cum verbo junctis: quare quod ponebatur ἡ ὄψιν αὐτοῦ, mutavi τὴν ὄψιν αὐτοῦ, aliquanto clariorem faciens sensum.

(15) Illa ex Maz. hic interjecta, videntur in nostro ms. paulo ante, aliquibus mutatis, relata: quia tamen hæc illis belle respondent, interserenda duxi.

(16) Ms. Vatic. habebat μὴ αὐτῷ παραδειγματίσαι· τέως δὲ ἐκεῖνον ἑαυτὸν εἰς τάξιν δαιμονιώντος μεταστῆσαι.

(17) Vitiosissime legebat Vaticanum, Δεσπότην ἐξαποστέλλῃ, pro οἰκέτην.

(18) Quæ hic aliquot versibus continuis de domino dicuntur, desunt alteri ms.

Digitized by Google

causa, rati, ita vere miserum in modum a dæmonibus affectum esse : dominus vero ipse, admodum tristis ob famuli sui casum infelicem, nullo penes se suosque reperto mali remedio, jussit ipsum in venerandum sanctæ martyris Anastasiæ templum, quod est in Macelæ tractu, deportari, Sanctæque catenis vinciri ; data ecclesiæ custodi pecunia, quo accuratior ipsius cura gereretur.

A ἰδεῖν αὐτὸν, καὶ πᾶς ὁ οἶκος αὐτοῦ ἅμα αὐτῷ συνεπέστη αὐτῷ. Καὶ οἱ πλείονες ἐθρήνουν ἐπ' αὐτῷ, εἰκάζοντες ὅτι ἐπ' ἀληθείας οὕτως ἀπὸ δαιμόνων παρεκρούσθη · ὁ δὲ κύριος αὐτοῦ πάνυ λυπηθεὶς ἐπὶ τὸ συμβεβηκὸς αὐτῷ, καὶ μήθ' ἓν εἰς τοῦτο ἰσχύων αὐτῷ ὠφελῆσαι, εἰς τὸν σεβάσμιον ναὸν τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἀναστασίας (19), εἰς τὰ δὴ Μακέλλου φημὶ ἐκεῖσε αὐτὸν ἀπενεχθῆναι προσέταξε, καὶ ἐν τῇ ἁλύσει τῆς ἁγίας βληθῆναι δεδήλωκεν, δοὺς ἀργύρια τῷ παραμονίτῃ (20) τῆς ἁγίας ἐκκλησίας πρὸς περισσοτέραν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ.

9. Toto itaque die B. Andreas, peregrina quædam verba in medium jaciens, videlicet uti stolidus, perstrepebat; noctu vero lacrymis precibusque vacans, inclamabat sanctam Christi martyrem Anastasiam, ut conspicuam sese offerens, ipsum consolaretur, significando an gratum Deo esset, quod acceperat vitæ institutum. Cumque moram lamentis precibusque aliquantam interponeret, ecce astiterunt conspicuæ mulieres quinque, et senex unus; qui multa gloria insignis, ac pedibus admodum formosis obambulabat in conspectu Andreæ. Porro circumeuntes singulos, qui istic detinebantur, infirmos visitabant; cumque obiissent omnes, ad Andream quoque deveniunt, constititque propius senex, et post ipsum comites ejus sanctæ mulieres. Post hæc intuitus ipsum senex oculo irretorto, leniter arridebat, videbaturque animo quiddam volvere utilitatis non modicæ. Conversus itaque ad matronam cæteris splendidiorem, facete admodum : Domina, inquit, Anastasia, non huic medicaris tandem aliquando? Cui illa : Domine magister, jam adfuit ipsi præsentior medicus, non indigenti posthac rei cujusvis : is enim qui dixit : Fac stultus fias propter me, et multorum bonorum dominus in die regni mei considebis ; idem tam præsto ipsi futurus est, ut altero deinceps medico non sit opus ; novit namque artem quam didicit, eamque non dimittet quoad spiritum duxerit : fiet autem Deo nostro vas electum, sanctificatum, dilectumque in Spiritu. Excepit senex : Noveram ego quoque isthæc, domina mea ; sed ex magno erga hunc affectu istum sermonem intuli.

θ'. Δι' ὅλης οὖν τῆς ἡμέρας ὁ μακάριος τὰ νόθα αὐτοῦ, ὡς δῆθεν παραφρονῶν, ῥήματα ὡμίλει · τῇ δὲ νυκτὶ ἐθρήνει καὶ προσηύχετο παρακαλῶν τῇ μάρτυρι τοῦ Χριστοῦ ὀφθῆναι αὐτῷ, καὶ παραμυθήσασθαι αὐτὸν, εἰ ἀρεστόν ἐστι Θεῷ τὸ ἐγχείρημα, ὃ ἤρξατο (21). Μικρὸν οὖν αὐτοῦ θρήνους καὶ τῆς εὐχῆς παυσαμένου, ἰδοὺ ὀφθαλμοφανῶς πέντε γυναῖκες τοῖς ἐκεῖσε ἐπέστησαν, καὶ εἷς τις γέρων, δόξῃ πολλῇ κλεϊζόμενος ἔμπροσθεν αὐτοῦ ὡραίοις ποσὶν περιπατῶν περιώδευεν. Περιερχόντες δὲ, καὶ τοὺς ἐκεῖσε ἀσθενεῖς ἐπεσκέπτοντο ἕνα καθ' ἕνα· καὶ διαβάντες τοὺς λοιποὺς ἔρχονται καὶ ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐν πρώτοις ἔστη ὁ γηραιὸς, καὶ ἀπ' αὐτοῦ αἱ ἅγιαι ἐκεῖναι γυναῖκες. Εἶτα θεωρῶν αὐτὸν ὁ γέρων ἐκεῖνος ἀνενδότῳ ὄμματι, γλυκύ τι ὑπεμειδία πρὸς αὐτὸν, τι ἀγαθὸν πάντως ἐν ἑαυτῷ στοχαζόμενος. Λέγει οὖν καὶ τῇ λαμπροτέρᾳ γυναικὶ ὥσπερ χαριεντιζόμενος· Κυρία Ἀναστασία, οὐκ ἰατρεύεις τί ποτε; Λέγει ἐκείνη αὐτῷ, Κύριε, ὁ Μαγίστωρ ἄλλος ἠρτυσεν, καὶ οὐκέτι δέεταί τινος· ὁ γὰρ εἰπὼν ταῦτα, Ὅτι γενοῦ σαλὸς δι' ἐμὲ, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν δεσπότης καθίσεις ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, ἐκεῖνος αὐτὸν ἰάτρευσεν, καὶ λοιπὸν ἰατροῦ χρείας οὐ δέεται. Εἶδε γὰρ τὴν τέχνην, ἣν ἔμαθεν, οὐκ ἐάσει αὐτὴν μέχρι τῆς ἐσχάτης αὐτοῦ ἀναπνοῆς, ἀλλὰ γενήσεται τῷ Θεῷ ἡμῶν σκεῦος ἐκλεκτὸν, ἅγιον, καὶ ἠγαπημένον ἐν Πνεύματι. Ἔφη ὁ γέρων· Εἴδειν κἀγὼ, κυρία μου, ταῦτα, ἀλλὰ μετριοπαθῶν πρὸς τοῦτο τὸν λόγον λελάληκα.

10. Talia inter se vidente Andrea locuti, pa-

ι'. Ταῦτα εἰρηκότες, βλέποντος τοῦ Ἀνδρέα, καὶ

(19) Idem pluribus explicat ms. Mazar. ὃν (ναὸν) ἐδείματο ὁ εὐσεβὴς Λέων ὁ Μακέλλης. Fuit autem Constantinopoli duplex ecclesia S. Anastasiæ; quarum altera ad Pelagum, varias vicissitudines passa, innuitur Novatianorum fuisse a Socrate lib. VII, cap. 39. Altera, primum in formam oratorii non magni accommodata a S. Gregorio Nazianzeno, deinde a variis aucta et instaurata est; in quam et reliquias S. Anastasiæ postea Sirmio translatas esse testatur Nicephorus Callisti, lib. XIV, cap. 10. Estque hæc Anastasia, quam φαρμακολύτριαν, veneficiorum solutricem appellant, unde etiam maniaci eidem curandi sistuntur et energumeni, sicut hinc discimus : agemus de ea 25 Decembris. Prædictus Nicephorus, uti et Menæa, templum illud in Porticibus Domnini collocant; cum hic εἰς τὰ Μακέλλου, uti habebat ms. pro Μακέλου, in Macelæ tractu fuisse dicatur. Sed non reperio tractum ipsius nominis apud Du Cange : habet tamen lib. IV, cap. 7, num. 5, ex Codino et *Originibus CP.* in eius sequentia : « Admirandum templum Sanctæ Resurrectionis (idem illud est cum S. Anastasiæ, de quo agimus) in Mauriani tractu ædificavit propriis sumptibus S. Martianus. « Addunt *Origines CP.* ineditæ : « Ex divitiis Asparis, qui a Leone interfectus fuerat. » Unde et factum dicit Baronius, sub finem anni 470 ut Leo ipse *Macelles*, nempe *interfector*, fuerit cognominatus. Papias quoque vocem *Macelare* interpretatur *Occidere*, verosimiliter eadem ratione, qua locus cædendorum animalium dicitur *Macellum*, et sic etiam hic scribitur per duplex λ.

(20) Παραμονίτης, alias παραμονάριος et προσμονάριος uti paulo inferius ; *Mansionarium* Latini appellant ; estque æditus seu custos et conservator ecclesiæ, reliquiarum, clavium etc. Omnium notio innuit, non procul a templo, sed conjunctum ei domicilium seu mansionem fuisse; uti etiam convenit.

(21) Nescio quid hoc loco sibi velit quod in nostro erat ms. ὥς γε πώς.

Digitized by Google

δόντες αὐτῷ τὴν εἰρήνην, ἔνδον τοῦ ναοῦ εἰσῆλθον χάριν τοῦ προσεύξασθαι· οὐκέτι δὲ τὸ λοιπὸν τὸ οἱονεὶ ἀπ' αὐτῶν ἢ ἐξελθόντα ἢ εἰσελθόντα καθεωράκει μέχρις ἂν ὁ ὄρθρος ἐπέστη, καὶ τὸ ξύλον ἔκρουσεν ὁ προσμονάριος. Ξενισθεὶς οὖν ὁ μακάριος τῷ πνεύματι ἐδόξασε τὸν Θεὸν, καὶ τῇ μεγαλομάρτυρι ἀπηυχαρίστησεν, τῇ ταχυτάτῃ ἐπὶ τὴν δέησιν αὐτοῦ. Καθεσθεὶς οὖν ἐν ὅλῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν τοῖς δεσμοῖς, οὐδενὸς ἐγεύσατο, ἀλλὰ τὰ νόθα αὐτοῦ ῥήματα ἐπεφθέγγετο. Καὶ δὴ τῆς νυκτὸς πάλιν κατὰ τὸ σύνηθες καταλαβούσης, καὶ ἀγρυπνοῦντος αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸ μεσονύκτιον πάλιν κατὰ τὸ σύνηθες δεήσεις καὶ ἱκεσίας λανθανόντως, ἐν τῷ κρυπτῷ ταμείῳ τῆς καρδίας αὐτοῦ, τῷ Θεῷ καὶ τῇ μάρτυρι προσφέροντος, ἄφνω ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ὁ διάβολος μετὰ πλήθους δαιμόνων, κατέχων ἀξίνην ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· κἀκεῖνοι δὲ, ἤγουν οἱ δαίμονες, οἱ μὲν μαχαίρας, οἱ δὲ ῥόπαλα, ἄλλοι σπάθας καὶ ῥομφαίας, ἕτεροι δὲ καὶ σχοινία· χιλίαρχος γὰρ ἦν ὁ δράκων ἐκεῖνος, διὰ τοῦτο πολλὰ δαιμόνια ἐληλύθει πρὸς αὐτὸν, τοῦ ἀνελεῖν τὸν μακάριον. Βρύξας οὖν μακρόθεν ὁ λυσσόγερος, τοιούτῳ γὰρ σχήματι ἐφαίνετο, ὥσπερ γέρων Αἰθίοψ, ὥρμησεν κατὰ τοῦ ἁγίου τοῦ πατάξαι αὐτὸν τῇ ἀξίνῃ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ συνδαίμονες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ

ια'. Καὶ τοῦ Μακαρίου τὰς χεῖρας πρὸς Κύριον μετὰ δακρύων πολλῶν ἀναπετάσαντος, καὶ τοῦτο μόνον εἰρηκότος, Ἅγιε Ἰωάννη Θεολόγε, βοήθει μου, εὐθέως βροντὴ γέγονεν ἀφ' ὕψους, καὶ ἦχός τις, ὡς ἀπὸ ὄχλου· καὶ ἰδού τις γέρων μέγας, μεγαλόφθαλμος, ὡς ἀναφάλα (22) μικρὸν, ἔχων τὸ πρόσωπον λαμπρὸν ὑπὲρ τὸν ἥλιον, καὶ πλῆθος πολὺ μετ' αὐτοῦ, λέγει τοῖς σὺν αὐτῷ μετὰ θυμοῦ· Ἀσφαλήσατε τὰς πύλας, καὶ μηδεὶς ἐξηλήσει τῶν χειρῶν ἡμῶν. Οἱ δὲ πλείους ἐκείνων ὄντες, τοῦτο διὰ τοῦ τάχους ἐποίησαν. Ὡς οὖν συνελήφθησαν ἅπαντες, λέγει εἷς Μαῦρος τῷ ἑταίρῳ αὐτοῦ ἐν μυστηρίῳ· Οὐαὶ ἡμῖν (23), ὅτι Ἰωάννης πικρός ἐστιν, καὶ δεινῶς ἔχει ἡμᾶς βασανίσαι. Κελεύει οὖν ὁ τίμιος γέρων ἐκεῖνος τοῖς σὺν αὐτῷ, καὶ ἐκβάλλουσιν τὴν ἅλυσιν τοῦ αὐχένος τοῦ μακαρίου Ἀνδρέου· ἣν καὶ λαβὼν καὶ πορευθεὶς πλησίον τῆς ἔξω πύλης, ἔστη καὶ λέγει τοῖς σὺν αὐτῷ· Ἕνα καθ' ἕνα μοι φέρετε. Ἤνεγκαν οὖν τὸν πρῶτον. Καὶ λέγει· Ἁπλώσατε αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ λαβὼν αὐτὸς ἰδίαις χερσὶν τὴν τοῦ Μακαρίου ἅλυσιν, ἐτρίπλωσεν αὐτὴν, καὶ οὕτως δέδωκεν αὐτῷ ὡσεὶ ἑκατὸν μάστιγας· ἔλεγεν δὲ ὥσπερ ἄνθρωπος, τὸ Ἐλέησον, ἐλέησον, ἐλέησον. Μετὰ τοῦτο πάλιν ἥπλωσαν ἕτερον, καὶ ἔλαβεν καὶ αὐτὸς τὰ αὐτά. Ἀκούων ὁ μακάριος Ἀνδρέας τὸ Ἐλέησον, θέλων κἂν μὴ θέλων τῷ γελοίῳ συνείχετο· ἐφαίνετο μὲν τῷ δικαίῳ, ὅτι ὥσπερ ἄνθρωποι, οἱ Αἰθίοπες συνεσχέθησαν, καὶ τύπτονται, καὶ ταῦτα αἰσθητῶς· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐπ' ἀληθείας τούτους ἔτυψεν τοιούτῳ δαρ-

cemque ei impertiti, ad interiora templi precationis causa se intulere: nec deprehensus est illorum aliquis aut egredi aut ingredi amplius, quoad illucesceret, lignumque pulsaret ecclesiæ custos. Miratus itaque B. Andreas in spiritu laudavit Deum, et gratias egit magnæ martyri Anastasiæ, quod tam celeriter ad preces suas adfuisset. Consedit porro die illo toto vinculis constrictus, nihil quidquam cibi gustans; solummodo peregrinas simulatasque voces suas effutiens. At vero recurrentibus, ut solent, tenebris, cum vigilans, circiter noctis medium, consuetas iterum Andreas preces atque vota Deo ac beatæ martyri, in penetrali cordis sui, clam offerret; aggreditur illum repente diabolus, dæmoniis pluribus stipatus, manum armatus ascia: dæmonum autem illorum alii machæris, alii fustibus, quidam gladiis et rhomphæis; reliqui funibus instructi, omnes draconi seu diabolo isti militabant qui chiliarcha erat, et ad quem frequentissimi confluxerant in perniciem B. Andreæ. Cum hisce itaque comitibus suis, sublato eminus ingenti fremitu, infestissimus ille, senem Æthiopem (ita namque apparebat) indutus, magno cum impetu in Sanctum irruit, percussurus ascia, quam manu tenebat.

11. Verum beato juvene manus cum multis lacrymis ad Dominum extollente, atque illud duntaxat precato, Sancte Joannes Theologe, opitulare mihi; illico e sublimi insonuit tonitru, et voces quædam veluti a turba emissæ. Atque ecce adest senex, magnitudine corporis et oculorum conspicuus, calvitio exiguo, facie supra solem rutilante, stipatus multitudine ingenti; quibus et dixit cum iracundia: Obfirmate portas, et nemo ullus evasurus est manus nostras. Illi vero, cum numero præstarent aliis, æque repente jussa capessiverunt. Atque hoc modo conclusis comprehensisque Mauris omnibus, illorum unus socio suo in aurem secreto insusurrat: Væ nobis, quia Joannes ille, ut vehemens imprimis est, gravissima nobis tormenta infliget. Et venerabilis ille senex cum ipso jubente socii e collo B. Andreæ tulissent catenam eique dedissent, procedens ad extimam portam constitit, ac dixit iisdem comitibus suis: Singulos Mauros afferte huc. Allatorumque primum jussit extendi solo, et arreptam propriis manibus Beati catenam triplicavit, sicque misero quasi centum verbera impegit; exclamantis instar hominis: Miserere, miserere, miserere. His peractis alterum extendi mandavit, qui et eodem prorsus modo exceptus est. Interea B. Andreas, audito illorum lamentabili, Miserere; vellet nollet, risu correptus est: videbantur autem ipsi dicti Æthiopes, more hominum constricti, sensibilem in modum flagra subire:

(22) Ms. Mazarinianum vero ἀνάφαλος, recalvaster: sic in *Chronico Alexandrino* Justinianus describitur Ἀναφαλᾶς, quæ omnia eodem recidunt, sed puriori lingua Ἀναφάλαντος dicitur.

(23) Pro isto ἡμῖν, ex Maz. huc translato habebat nostrum, τὴν ὥραν ταύτην καὶ ᾧ ἡμεῖς ἐπλανήθημεν.

Digitized by Google

sti? crede affirmanti, illarum, quæ penes me sunt, voluptatum illa omnium longe minima est. Quod si dictis meis acquiescis, quæcunque possideo ego tua sunt, et faciam te regni mei cohæredem. Atque hæc locutus abiit rex. Beatus vero Andreas e somno experrectus, conservabat omnia in corde suo, et mirabatur, quid tandem isthæc vellent.

A ὁ μακάριος, συνετήρει πάντα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἐξεπλήσσετο τί ἂν εἴη ταῦτα.

15. Jamque transacto quadrimestri, a quo in ecclesia S. Anastasiæ perduraverat, mirati ecclesiæ curatores, nihilo lenius, imo deterius etiam se Andream habere, totius rei dominum ejus commonefecerunt. Qui illis auditis, famulum suum in numerum insanorum ac dæmoniacorum jam referens, jussit vinculis eximi ac dimitti abiturum quo vellet. Ex illo autem tempore discurrens per urbis vicos ac plateas mundum illusit, seniorem illum Simeonem mirabilem (28) probe æmulatus. Cum vero deinde advesperasceret, ad me venit, homuncionem indignum, solum domi meæ decumbentem, cœpitque ridere et faciem suam venerandam lacrymis humectare, et mutuo amplexu in longum tempus innexi, salutavimus inter nos, et cubitum concessimus. Percontanti vero mihi de rerum ipsius statu, quomodo e vinculis, quibus tandiu detentus fuerat, evasisset, enarravit omnia summa cum modestia et mansuetudine: mecum namque solo, fratres et amici mei fidelissimi, sincere ac sine fuco agebat, cum aliis vero aut agebat ut motæ perturbatæque mentis homo, aut non agebat omnino.

ιε'. Μετὰ οὖν τὸ διαρκέσαι αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ τῆς μάρτυρος ὡσεὶ χρόνου τετραμηνιαίου, θεασάμενοι οἱ τῆς ἐκκλησίας ὅτι οὐκ ἰᾶται, ἀλλὰ χείρονα τρέπεται, δῆλα τὰ κατ' αὐτὸν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ πεποιήκασιν. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Θεόγνωστος, ἀπογραψάμενος αὐτὸν, ὡς ἤδη ἐξῆχον καὶ δαιμονῶντα, ἐκέλευσε ἅμα λυθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῶν δεσμῶν, καὶ ἀφεθῆναι πορεύεσθαι. Τρέχων δὲ ἔκτοτε ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως, ἦν παίζων κατὰ τὸν πάλαι Συμεὼν
B ἐκεῖνον τὸν θαυμαστόν. Ἑσπέρας δὲ γενομένης, ἔρχεται πρός με τὸν ἀνάξιον, ἐμοῦ μόνου ἔνδον τοῦ οἰκήματος καθεύδοντος, καὶ μειδιάσας ἤρξατο δάκρυσιν τὸ τίμιον αὐτοῦ πρόσωπον καταῤῥαίνειν· προσπλακέντες δὲ ἐπὶ πολλὴν ὥραν, καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ἐκαθευδήσαμεν. Ἐπηρώτων οὖν αὐτὸν τὰ περὶ αὐτοῦ, πῶς τὰς τοσαύτας ἡμέρας ἐν δεσμοῖς ὢν, ἀπελύθη· ὁ δὲ διηγήσατό μοι πάντα μετὰ πάσης ἐπιεικείας καὶ πραότητος· ἐμοὶ γὰρ μόνῳ, ἀδελφοί μου καὶ φίλοι πιστώτατοι, ὡμίλει ὀρθῶς καὶ ἀδόλως, τοῖς δὲ λοιποῖς φρενήρει διαθέσει, ἢ οὐδ' ὅλως προσωμίλει τινί.

CAPUT III.

Pro illusoribus suis orat: secreta et futura enuntiat: in lupanari a scortis ad libidinem frustra sollicitatur; abstinentia et raptibus in oratione excellit.

16. Postera die illucescente, impertitus mihi salutem Andreas exiit, brevi pallio amictus ad lucrum spirituale faciendum. Cumque venisset in locum ubi panes prostant, conspicati ita delirantem insolentes aliquot novarumque rerum studiosi adolescentes comprehensum trahunt secum in cauponam considentesque allato vino ventrem suum, Andreæ vero cervicem verberibus onerabant; ac verba illius, tanquam stulti, percipientes, missum facere ipsum noluerunt, nihil interea quidquam epularum, quas ipsi avide vorabant, porrigentes. Animadvertens autem vir sanctus, nihil minus ipsos velle quam sibi aliquid elargiri, meditabatur animo, quid faceret helluonibus ingratis; cumque unus aliquis posuisset forte scyphum in mensa generosissimo plenum vino, arreptum exhausit Andreas, et comminuto in caput illius scypho, fugam capessivit. Verum illi curriculo fugientem assecuti, retraxerunt adduxeruntque in cauponam, multis verberibus pulsatum: et considentes, ut prius, biberunt, nulla

C ιϛ'. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἀσπασάμενός με, ἐξῄει ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν· ἀνεδέδοτο δὲ μικρὸν περιβόλαιον. Καὶ δὴ γεγονότος αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀρτοπωλίοις, θεασάμενοι αὐτόν τινες νεωτερισταὶ οὕτως παραφρονοῦντα, λαβόμενοι αὐτὸν, εἰσίεσαν ἐν φουσκαρίῳ (29), καὶ καθεσθέντες οἶνον πριάμενοι ἔπινον, παίοντες τὸν αὐχένα αὐτοῦ· καὶ τὰ ῥήματα αὐτοῦ ὡς παράφρονος λογιζόμενοι (30) ἀπολῦσαι οὐκ ἠνέσχοντο, μηδὲ παρεχόμενοι ὧν εἰς ἑστίασιν ἐδεδρώκασιν. Ὁ δὲ δίκαιος, ὁρῶν αὐτοὺς ἀπροαιρέτους, διελογίσατο τί αὐτοὺς ἐργάσηται· εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν θεὶς τὸ ποτήριον ἐπὶ τῆς τραπέζης μεστὸν οἴνου καλλίστου, ἁρπάσας αὐτῷ ἔπιε, καὶ τὸ ποτήριον ἐν τῇ κορυφῇ αὐτοῦ συντρίψας, ἔλαβεν φυγὰς ἔξω. Δραμόντες δὲ, ἐκράτησαν αὐτὸν, καὶ σύραντες εἰσίε-
D σαν ἐν τῷ φουσκαρίῳ, τύπτοντες αὐτὸν, καὶ πάλιν καθεσθέντες ἔπινον, μηδὲν τῷ δικαίῳ διδόντες, ἀλλὰ μᾶλλον κόσσους κατὰ τοῦ αὐχένος μιμολογούμενοι ἔτυπτον. Ὅτε οὖν ἀπλείστως οἱ μωροὶ ἐκεῖνοι ἔπαιξαν, ἑσπέρας καταλαβούσης, ἠβουλήθησαν τοῦ

(28) Non illum, qui in monte Mirabili vitam transegit, atque vulgo mirabilis Simeon audit; cujus Acta, sane mirabilia, protulimus ad 24 hujusce mensis: sed alterum quemdam oportet intelligere Simeonem, qui similiter propter Christum stultitiam simulans, mirabili modo mundum illusit, *Martyrologio Rom.* ad 1 Julii ascriptus.

(29) Φουσκάριον pro *caupona* seu loco ipso, ubi potus venalis proponitur, sumi hic debet, nam φουσκάριος infra semel atque iterum occurret pro caupone ipso. Est autem φοῦσκα, Suetonio *pusca*, proprie potus ex vino et aqua mixtus, ad refocillandum: de qua voce multa erudite Cangius in Glossario.

(30) Obscurius hic ms. nostrum: Ὥσπερ μετέωρον τὰ παράφρονα αὐτοῦ ῥήματα κεκτημένοι.

Digitized by Google

ἐξελθεῖν τοῦ φουσκαρίου καὶ ἐᾶσαι αὐτόν· ἔφη αὐτοῖς ὁ Μακάριος· Μωροὶ, μωροὶ, τί ἔχω ποιῆσαι, ὅτι μέλλει ἡ βίγλα (31) συναντᾷν μοι, καὶ μάστιγας ἔχω λαβεῖν; Τοῦτο δὲ περὶ ἐκείνων ἔλεγεν· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν, ἀλλ' ἐάσαντες αὐτὸν, ἀνεχώρησαν· ᾔδει γὰρ ὁ Δίκαιος ὃ ἤμελλεν αὐτοῖς συμβαίνειν.

A re cum Sancto communicata; imo etiam crebros ictus ac verbera dorso ipsius infligebant cum sannis et illusionibus. Ubi igitur sanniones illi, irrisionibus saturari nescii, Andream illusissent; ingruente vespera, voluerunt se subducere e caupona, relicto illo. Qui vociferans: Sanniones, Sanniones, ait, quid faciam, quia circuitores (29) mihi occursuri sunt, ac male multaturi? Atque hæc dicta de suis ipsius illusoribus volebat Sanctus intelligi; gnarus quid ipsis eventurum esset: illi vero non intelligentes, relicto eo, abiverunt.

ιζ'. Καὶ δὴ βουλευσάμενοι, ἀπέρχονται εἰς τὰ μιμάρια τῶν ἀσέμνων (32) γυναίων, τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς καταχράναντες μέχρι δευτέρας φυλακῆς τῆς νυκτός· ὁ δὲ Μακάριος ἐκεῖθεν ἐξελθὼν, ἔῤῥιψεν ἑαυτὸν ἐν μιᾷ γωνίᾳ ὡς εἷς τῶν πενήτων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξιόντες, ἐβάδιζον πρὸς τὰς ἑαυτῶν οἰκίας, καὶ συναντᾷ αὐτοῖς τὸ Κέρκετον, καὶ συλλαβόμενοι αὐτοὺς ἔδησαν· καὶ ἐλθόντες ὅπου ἦν ὁ Μακάριος κείμενος, καὶ ἀποδύσαντες αὐτοὺς, ἐμαστίγωσαν σφόδρα. Ὁ δὲ Μακάριος θεασάμενος αὐτοὺς οὕτως πάσχοντας ἐλυπήθη μεγάλως καὶ συνεσχέθη τοῖς δάκρυσιν, καὶ τὸν Θεὸν ἱκέτευεν ὑπὲρ αὐτῶν, τοῦ μὴ ἐγκλεισθῆναι αὐτοὺς εἰς φυλακήν· παρακλήσει δὲ συγγενῶν καὶ δι' εὐχῆς τοῦ Μακαρίου ἀπολυθέντες, ἀπῄεσαν εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν. Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν λέγει· Καταργηθῇ ὁ σατανᾶς (33), ἀδελφοὶ, πῶς ταῦτα ὁ δαιμονιῶν ἡμῖν ἐκεῖνος προσεφθέγξατο συμβαίνειν εἰς αὐτὸν, ἅπερ εἰς ἡμᾶς ἐτελέσθησαν! Λέγει ὁ ἕτερος· Οὐκ οἶδας, ὅτι ὃ βούλεται ὁ δαίμων ποιῆσαί τινί τι πονηρὸν, γινώσκει αὐτό; τάχα γὰρ ὑπὲρ ἃ ἐπράξαμεν μετ' αὐτοῦ, ὁ δαίμων αὐτοῦ ἐποίησεν ἡμῖν ταῦτα. Ἔφη ὁ ἕτερος· Οὐχὶ, ἀλλ' ὡς εἰκάζω, ὑπὲρ ὃ ἐτύπτομεν αὐτὸν ἀνελεημόνως, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἀνταπέδωκεν ἡμῖν. Λέγει ὁ ἕτερος· Ναὶ, ἔξηχε, μέλει τῷ Θεῷ περὶ σαλοῦ· ἐκεῖνος γὰρ δαίμονα αὐτῷ δέδωκεν, καὶ ἡμεῖς αὐτὸν παιγνίως ἐτύψαμεν· οὐδὲν θαυμαστόν. Εἰ γὰρ ἅγιος, ἔπειθες ἄν με, ὅτι ἡ ἁμαρτία, ἣν ἐποιήσαμεν εἰς αὐτὸν, ἀνταπέδωκεν ἡμῖν ὁ Θεός· ἐπειδὴ δὲ ἔξηχός ἐστιν, τοῦτο οὐ μέλει τῷ Θεῷ.

17. Etenim consilio inito concesserunt ad turpium muliercularum prostibula, et animarum suarum pulchritudinem adusque vigiliam noctis secundam polluerunt: beatus vero Andreas inde similiter digressus, abjecit se, instar mendici, in angulum plateæ
B quempiam. Post hæc prodeuntes illi tendunt quisque domos suas, atque incidunt in urbis circuitores; a quibus comprehensi ligatique venerunt tandem ad locum, ubi Andreas jacebat; et exutis vestibus, virgis flagrisque insigniter excepti sunt. Spectator hujusce actionis vir sanctus, indoluit vehementer, et a lacrymis se non temperavit; oravitque Deum, ut ne in carcerem compingerentur: tandemque et intercessione propinquorum, et precibus sancti Andreæ missione impetrata, ad ædes suas reversi sunt. Dicit autem unus eorum: Male pereat dæmonium, sodales, quomodo quæ prædixit nobis dæmoniacus ille eventura sibi, in nobis completa sunt! Excipit alter: An putas, si quod malum inferre cuipiam parat dæmon, id innotescere dæmo-
C niaco? Fortassis quod tam inique tractavimus hominem, ita vicissim a dæmone tractati nos sumus. Subjicit tertius: Nequaquam; verum, ut ego suspicor, quia tam duriter atque immisericorditer verberibus in ipsum sæviimus, ista nobis retribuit æquus Dominus. Cui denique alter: Ut insanis! Deo nempe cura est de stulto. Ab ipso traditus est malo dæmoni torquendus, a nobis animi ac lusus causa pugnis pulsatus est: quid tum? At vero si sanctus esset, persuaderes mihi forte, peccatum, quod in ipsum commisimus, tale nobis a Deo accersisse supplicium: nunc autem, quoniam mente captus est, nullam ipsius curam gerit Deus.

ιη'. Ταῦτα αὐτῶν ὁμιλούντων καὶ ἄλλα τινὰ, ἃ σύνηθές ἐστιν τοῦ ὁμιλεῖν τὴν νεότητα· ὁ δὲ Μακάριος ἀναστὰς πρωῒ πάλιν τὸν δρόμον ἤνυε, μέσον τοῦ θορύβου ἀσχολούμενος, καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν μηδαμοῦ καθεζόμενος, νήστης αὐτὴν ὑπεξήρχετο. Ἑσπέρας δὲ γενομένης, ἦν πεζεύων τοὺς ἐμβόλους τῆς πόλεως, ἐπετήρει δὲ τόπον ποῦ ἄρα οἱ κύνες τὰς κοίτας ἔχουσιν, κἀκεῖ πορευόμενος ἕνα ἐκδιώκων ἐξ αὐτῶν ἀνέκειτο, ὡς ἐπὶ στιβάδος ἀναπαυόμενος,

18. Hæc illis et alia, quæ insolens juventus effutire consuevit, inter se loquentibus; surrexit bene mane Andreas, institutoque ut solebat cursu, mediis in turbis versatus, solidum istum diem nusquam sedendo, nihil manducando exegit. Ingruente autem vespera percursabat porticus civitatis, notabatque locum ubi sua canes latibula habebant; eoque concedens, expulso illorum uno aliquo, procumbebat, ac veluti in frondibus virgultisque somno se

(31) Gr. βίγλα, quod *excubias*, *circuitores* seu *circitores*, qui noctu obire civitatem consueverunt, significare ex num. seq. confirmatur; ubi dicitur iisdem juvenibus occurrisse τὸ κέρκετον, quod Græco-barbare idem sonat.

(32) Μιμάρια *prostibula*, *lupanaria* significare tum hoc loco, tum num. 20, 21 et 22 palam fit. Ac num. 20 quidem simul innotescit, καταγώγιον et μιμάριον pro eodem sumi: et illius quidem derivatio a καταγωγὴ *diversorium* obscura est, est vero hujus. Innotescit porro μιμὰς, de quo num. 21, meretricem notare, sicut hanc vocem etiam usurpat Theophanes. Nec difficile erit ex his colligere, quam notionem habeat μιμαρίσιον, quod est num. 22; cum ab eodem derivetur principio, et quidem per diminutionem.

(33) Ms. Maz. καταργηθείη, quod æque ac καταργηθῇ a καταργέομαι est, et hoc inter alia etiam *tollor*, *aboleor*, significat apud Scapulam.

Digitized by Google

dabat, et quidem nudus rerumque omnium indigus, non exiguæ storeæ, non sacculi, non parvi cujusdam straguli dominus; solummodo coopertus, de quo diximus, breviusculo pallio, quod plerumque gestabat. Postero die illucescente, rursum surgens e strato illo, ita sese allocutus est: Eccum, nullius numeri et stolide Andrea, velut canis cum canibus pernoctasti; age, rursus manum operi admoveamus, quoniam appropinquat mors: ne quis te seducat; quoniam nemo est qui opem tibi ferat in illa hora: omnis quippe homo laborum suorum fructus carpet, cum excedet e corpore suo; de cætero igitur curre alacriter, pro nihilo reputatus a sæculi hujusce hominibus expelli, ut a cœlesti rege laudem atque gloriam reportes.

19. Atque hæc dicens, conabatur B. Andreas, ut [1] Apostolus Paulus loquitur, oblivisci quæ retro sunt; ad ea vero, quæ sunt priora, extendere seipsum. Homines vero, ipsum intuentes dicebant, alii quidem: Ab adolescentia dæmoniacus est; et commiseratione ejus tangebantur; alii vero: Apage, nullus hic stulto locus; et scapulas ipsius alapis onerabant, conspuentesque exsecrabantur hominem, patienter ferentem omnia, etiam fame ac siti laborantem, adustumque frigore ac æstu. Interea ex intimo cordis penetrali sic promebat orationes, ut murmur labiorum ejus longe personaret: et quemadmodum olla, vehementer bulliens, densos vapores eructat, ita ex pectore Andreæ Spiritus sancti halitus erumpebat, adeo ut intuentes eum dicerent: Coarctatur cor ipsius a malo dæmone, hinc isti vapores. Sed plurimum fallebantur; non enim inde, sed a continua ac divina oratione excitabantur. Quare ut olim mutationem linguarum ebrietati tribuebant homines nullius experientiæ, ita hic quoque ratiocinabantur.

20. Cum die quodam Andreas prope lupanar, seu turpium muliercularum receptaculum, ludum suum luderet; earum una quæpiam ipsum intuita, apprehenso vili quod gestabat palliolo, intro ipsum attraxit. Ille autem, vere adamas et verus Satanæ derisor, secutus trahentem in diversorium introiit: accurrente mox reliqua meretricum turba, et circulo inclusum interrogante risus causa, qui id passus esset. Cumque vir beatus, leniter subridens, nihil responsi daret, colaphis ipsum verberabant, ac adigere conabantur virum continentem ad exsecrandum libidinis scelus committendum, aliis quæ tegi convenit membra ipsius leniter demulcentibus, aliis oscula figentibus, aliis: Scortare, inquientibus, stulte, et exple libidinem tuam. Ingens pro-

A γυμνὸς, ἄπορος, μηδὲ ψιαθίον ἔχων, μήτε κώλυκον ἢ κόμμα μικρόν τι (34) σαγίου, ἀλλὰ τοῦτο μόνον τὸ προῤῥηθὲν (35) μαλοτίσκον, ᾧ ἐφόρει. Πρωῒ δὲ πάλιν ἀνιστάμενος, πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα ἔλεγεν· Ἰδοὺ, ταπεινὲ ἔξηχε Ἀνδρέα, ὡσεὶ κύων μετὰ κυνῶν διατέλεσας ὕπνον· ἄγωμεν, πάλιν κάμωμεν, ὅτι ἐγγίζει ὁ θάνατος· μηδείς γάρ πλανήσει σε, ὅτι ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ βοηθῆσαι τίς ἔχει σοι; πᾶς γὰρ ἄνθρωπος τοὺς πόνους των καρπῶν αὐτοῦ φάγεται εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐκδημίας τοῦ σώματος αὐτοῦ· λοιπὸν οὖν δράμε μετὰ κόπου, ἐξουθενούμενος παρὰ τῶν ἀνθρώπων τούτων ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔπαινον καὶ δόξαν κομισώμεθα παρὰ τοῦ ἐπουρανίου Βασιλέως.

B ιθ'. Ταῦτα λέγων, ἔσπευδεν ὁ Μακάριος κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον τὸν λέγοντα, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι, τοῖς δὲ ὄπισθεν ἐπιλανθάνεσθαι. Οἱ δὲ ἄνθρωποι θεωροῦντες αὐτὸν, ἔλεγον· Ἐκ νέας δαιμονιάρης. Ἄλλοι ἔλεγον· Οὗτος ὁ τόπος παρὰ σαλῶν οὐκ ἔστιν. Καὶ οἱ μὲν συνεπάθουν αὐτῷ, οἱ δὲ κόσσους κατ' αὐχένας ἐδίδοσαν αὐτῷ, καὶ τῷ σιάλῳ πτύοντες ἐβδελύττοντο. Ὑπέμεινεν δὲ ταῦτα, πεινῶν, διψῶν, ῥιγῶν, καὶ καυσούμενος· εὐχὴν δὲ τοσαύτην ἀνελάβετο ἐν τῷ κρυπτῷ ταμείῳ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὥστε ὁ ψιθυρισμὸς τῶν χειλέων αὐτοῦ μακρόθεν ἀπήχει· καθάπερ λέβης βρασμῷ ἀπείρῳ ἀτμὸν δασύτερον προβάλλεται, οὕτως ἀπὸ τῶν ἔνδον αὐτοῦ ὁ ἀτμὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξεπορεύετο, ὥστε οἱ στοχαζόμενοι αὐτὸν ἔλεγον· Ἀγανακτοῦσα ἡ καρδία C αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ πνεύματος, τὸν ἀτμὸν ποιεῖ. Οὐκ ἦν δὲ οὕτως εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ εὐχὴ ἦν ἀκατάπαυστος καὶ θεάρεστος ἡ ταῦτα δεικνύουσα. Ὅθεν οἱ ἄπειροι ὥσπερ πάλαι τὴν ἐναλλαγὴν τῶν γλωσσῶν μέθην ἐφαντάσθησαν εἶναι, οὕτω καὶ ταῦτα διελογίζοντο.

κ'. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν πλησίον τῶν μιμαρίων, ἤτοι τῶν πορνικῶν καταγωγίων, ὡς ἐν παρόδῳ παίζοντος, μία τις τῶν πορνῶν αὐτὸν θεασαμένη, δραξαμένη τοῦ εὐτελοῦς αὐτοῦ μαλοτίσκου, ὃ περιβέβλητο, ἔσυρεν αὐτὸν ἔνδον. Ὁ δὲ ὄντως ἀδάμας καὶ ἀληθὴς ἐμπαίκτης τοῦ σατανᾶ, ἠκολούθησεν αὐτῇ. Εἰσελθόντος δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ καταγωγίῳ, ἐπισυνάγονται αὐτῷ καὶ αἱ λοιπαὶ πόρναι, καὶ γελοιωδῶς ἠρώτουν αὐτὸν, πῶς τοῦτο ἔπαθεν. Ὁ δὲ δίκαιος μειD διῶν, οὐδὲν ἀπεκρίνατο· κοσσίζουσαι δὲ αὐτὸν καὶ βιάζουσαι πρὸς τὸ ἔμμυσον ἔργον τῆς πορνείας, καὶ τὰ κρυπτὰ αὐτοῦ μέλη καταμαλάσσουσαι, ἕτεραι δὲ καταφιλοῦσαι, ἐδοκίμασαν πρὸς ἀναίδειαν τὸν σώφρονα· αἱ δὲ ἔλεγον, Πόρνευσον, σαλὲ, καὶ κόρεσον τῆς ψυχῆς σου τὸ ἐπιθύμημα. Θαῦμα γὰρ, ἀδελ-

[1] Philipp. III, 13.

(34) Σαγίον crediderim diminui a σάγος, *sagum*, sumique pro tegmine vel stragulo quovis; assentiente mihi Phænone in Cynosophio, cap. 48, μετὰ σαγίου σκεπάσας, ἄχρι οὗ ἱδρώσει: *Stragulo texit, donec sudaret.* Hinc vero infra num. 22 diminutive dicitur Σάγιστρον.

(35) Μαλοτίσκον. Quid si diminutivum esse vocis μηλωτὴ voluerit auctor, librariorum socordia vocalibus mutatis ita scribentium, pro μηλωτίσκον? Sed jam vidimus quod μαλὸς *lanam* significet. Ut ut est, et hic et num. 20, pro pallio, aut pelle, aut stragulo, quo se tegebat Sanctus, accipiendum constat. Ms. Maz. hic scribit μαλωτάριον ab eodem primitivo, et quidem propius.

Digitized by Google

φοί, φοβερὸν τὸ ἐπ' αὐτὸν τότε γενόμενον · ἐν A τοσούτοις γὰρ γαλισμοῖς οἷς ἐποίησαν ἐπ' αὐτὸν, οὐδαμῶς κινῆσαι ἢ ὀρέξαι αὐτὸν ἴσχυσαν πρὸς τὸ δυσῶδες πάθος. Ὅθεν μεταβαλλόμεναι, τὰ τοιαῦτα ἔλεγον · Οὗτος νεκρός ἐστιν, ἢ ξύλον ἀναίσθητον, ἢ λίθος ἀκίνητος. Λέγει δὲ μία ἐξ αὐτῶν · Θαυμάζω τὴν ἀναισθησίαν ὑμῶν, ὅτι ταῦτα λέγετε · σαλὸς γὰρ καὶ δαιμονιάρης, πεινῶν, διψῶν, ῥιγῶν, μὴ ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίναι, αὐτὸς ἐπιθυμεῖ ταῦτα; ἄφετε αὐτὸν πορεύεσθαι τὴν ἐξηχίαν αὐτοῦ.

κα'. Ἑώρα δὲ ὁ Δίκαιος τὸν τῆς πορνείας δαίμονα ἑστῶτα μέσον τῶν ἑταιρίδων· ἦν δὲ τῇ εἰδέᾳ Αἰθίοψ, χειλᾶς, ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας μὴ ἔχων, εἰ μὴ κόπρον κατὰ τέφρας μεμιγμένον, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἦν B ὡς ἀλώπεκος, καὶ οἰκτρὸν κόμμα ῥάκους ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ ἐπέκειτο· ἀποφορὰ δὲ καὶ δυσωδία ἐξήρχετο τρίλογος, σηπώδης, βορβορώδης, καὶ ὡς πτύελον ἀφυῶδες (36), ὥστε ἐκ τῆς δυσωδίας αὐτοῦ τῆς πικρᾶς ἀηδίζεσθαι τὸν Μακάριον, καὶ συνεχῶς πτύειν, καὶ τῷ περιβλέμματι ἀποφράττειν τὴν ὄσφρησιν αὐτοῦ. Θεωρῶν δὲ αὐτὸν ὁ δαίμων τῆς ἀσωτίας ἀηδιζόμενον, φωνὴν ἀφίησιν τοιάνδε · Ἐμὲ οἱ ἄνθρωποι ὥσπερ μέλι γλυκὺ ἔχουσιν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ οὗτος ὁ τὸν κόσμον ἐμπαίζων μυσαττόμενος ἐμπτύει μοι · οὔκουν σὺ περὶ ἀγαθοῦ σε αὐτὸν σαλὸν ἐποίησας, ἀλλὰ ἢ πάντως ἀποδρᾶσαί σε τῆς σωματικῆς δουλείας. Ὁ δὲ Μακάριος αἰσθητῶς αὐτὸν ἔβλεπεν · αἱ δὲ πόρναι τῆς μὲν φωνῆς ἤκουον, οὐδένα δὲ ἔβλεπον. Κατεγέλα δὲ ὁ Μακάριος C τῆς ἀσχημοσύνης, καὶ τῆς δυσωδίας αὐτοῦ, ὥστε λέγειν τὰς μιμάδας · Ἴδε πῶς συμμειδιᾷ τῷ δαίμονι αὐτοῦ.

κβ'. Μία δὲ ἐξ αὐτῶν ἔφη · Καλόν ἐστι τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ, δεῦτε ἄρωμεν αὐτὸ, καὶ πιπράσωμεν · τοῦτο γὰρ ἔχομεν ποιεῖν σήμερον. Παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσαι ἀπέδυσαν αὐτὸν, καὶ ἱστῶσι γυμνόν · τὸν δὲ χιτῶνα πιπράσκουσαι εἰς μιλιαρίσιον ἓν, ἐνείμαντο δὲ ἀνὰ δύο λεπτῶν. Λέγει ἡ πρώτη ταῖς ἑτέραις · Μὴ ἀπολύσωμεν αὐτὸν γυμνὸν, ἀλλὰ κἂν ψιάθιον πεπαλαιωμένον χαρισώμεθα αὐτῷ. Ἤνεγκαν οὖν ψιάθιον, καὶ σχίσασαι αὐτὸ μέσον, περιέβαλον αὐτόν · καὶ οὕτως καταγωγίου ἐξεβλήθη. Ἐλθὼν οὖν εἰς τὴν πλατεῖαν ἐφόρει αὐτὸ καὶ ἔτρεχεν παίζων. Οἱ D δὲ ὁρῶντες αὐτὸν ἔλεγον, Καλὸν σάγιστρον φορεῖ ὁ

A fecto miraculum tunc contigit, fratres; quippe in tanta mollitie, qua virum aggrediebantur, nequaquam aut movere ipsum, aut concupiscentiam injicere turpis flagitii potuerunt. Hinc et ipsæ mulieres mutatæ, dictitabant : Hic certe aut mortuus est, aut lignum sensu destitutum, aut saxum immobile. Sed una e numero : Admiror, inquit, ego stuporem vestrum, cum sic loquimini : quid enim? mente captus, insessusque a dæmone, fame ac siti pene enectus, frigore rigidus, quique ubi caput reponat quieturus non habet, talia concupiscat? dimittite hominem ut insaniat insaniam suam.

21. Interea Beatus conspiciebat stantem in medio meretricum impudicitiæ genium, specie Æthiopem, grandibus labiis conspicuum, cui caput depile B opertumque stercore cineribus misto, oculi vero persimiles vulpi; pendebat ex humero sordidum panni laceri fragmen, absistebatque exhalatio ac fœtor triplex, quasi ex sanie cœnoque et sputis spumantibus, isque adeo gravis, ut ferre illum nequiens Andreas necessum haberet perpetuo excreare, atque nares lacerna sibi obturare. Quem cum notaret dictus genius tantopere aversari sese, istiusmodi emittit vocem : Me homines pro melle dulcissimo hauriunt ac sinu suo condunt, et hic mundi illusor me despuit ac detestatur! tu vero non tam quod bonum est ut consequaris, quam ut corporis servitutem omnino subterfugeres, stultum induisti. Et Andreas quidem hæc loquentem videbat sensibiliter, non videbant vero scorta, C præter vocem nil percipientia; cumque ille derideret impudicum ac graveolentem dæmonem, dicebant istæ : Ecce quam blando risu dæmonem suum excipiat.

22. Tunc una mulicrcularum : Non contemnendus, ait, hic amictus ejus est : venite, ablatum vendamus; id nobis agendum est hodie. Atque illico consurgentes, exutum vestibus, nudum destituunt, quas venum portantes unum abstulere miliarisium (37), indeque distributæ sunt singulis (38) oboli duo Deinde præcipua omnium dicit cæteris : Ne dimittamus ipsum nudum, sed vel tegeticulam saltem vetustate attritam ei demus. Quam ubi attulerunt, mediam scindentes injecerunt illi : atque D ita domo expulerunt. Prodiit igitur Andreas in publicum cum illo gestamine, ludensque ludum suum

(36) Πτύον quidem scriptum erat, sed hoc significat ventilabrum, quo frumentum acceribus purgatur : ideoque substitui vicinum πτύελον : forlassis autem dicitur etiam πτῦον, sicut πτῦσις et πτῦσμα.

(37) *Miliarisium*. Lubet hic e Scholiaste Basilicorum adscribere locum, nummulos istos, quorum hic mentio fit, insigniter illustraturum. Eclog. 23 sic ait : « Nosse oportet, ceratium unum follibus valere duodecim sive miliarisio dimidio. Valent itaque ceratia duodecim nomismate medio : nam integrum nomisma continet miliarisia duodecim sive ceratia 24. » Colligo igitur, ex nominatis istic monetæ speciebus, minimi valoris esse follem; folles autem 12 constituere ceratium; ceratia vero bina seu folles 24 efficere miliarisium unum.

(38) Minutum, Gr. λεπτὸν, quod Lucæ xxi exponitur *æs minutum*, est infra ex mente auctoris nostri ejusdem cum folle et obolo valoris, quanquam aliquibus dimidia tantum parte valeat. Erat autem ferrea et minutissima apud Græcos moneta, teste Hesychio sic loquente : « Quemadmodum (dii isti) etiamnum Byzantii sunt in λεπτῷ nomismate, quo Byzantini ferreo et vilissimo utuntur. » Nunc quod ad illustrationem textus nostri attinet, patescit 1. vilissimum istum Andreæ amictum fuisse, tantillo venditum; 2. miliarisio uno contineri λεπτὰ seu minuta 24; 3. fuisse in prostibulo illo scorta 12. Porro quæ Græce hic λεπτὰ mox φολερὰ et etiam oboli dicuntur.

Digitized by Google

percursabat plateas; ac dicentibus sibi spectatoribus: Perpulchrum sane stragulum portas humeris tuis, stulte, respondebat: Imo vero, stulti, perpulchrum porto; patricium (39) namque me fecit Dominus. Nonnulli etiam e Christi fidelibus benevole porrigebant nihil petenti obolos, Christo ejus curam gerente: et quantumcumque aliqui darent, admittebat sic ut toto illo die viginti, imo triginta et amplius obolos auferret. Noverat autem locum secretiorem, ubi pauperes conveniebant, contulitque se eo, nummos manu tenens, veluti ludibundus, ne videlicet suus agendi modus innotesceret, ac medius inter mendicos considens illis ludebat; quod si quis inde vi rapere tentasset aliquid, hunc verberibus male multabat. Cumque socii sui injuriam reliqui statim mendici vindicaturi concurrerent, ac fustes in Andream expedirent; hic fugæ se committens cunctos obolos suos dispergebat, unde quilibet in rem suam rapiebat aliquid ac retinebat.

A ὠμός σου, ἔξηχε. Ὁ δὲ ἔλεγεν· Ναὶ, σαλοὶ, καλὸν σαγὴν φορῶ, πατρίκιον γὰρ ὁ Δεσπότης με ἐποίησεν. Τινὲς δὲ φιλόχριστοι παρεῖχον αὐτῷ κατὰ προαίρεσιν λεπτὰ, οὐ ζητῶν ταῦτα αὐτὸς, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐμερίμνα αὐτῷ· ὅσα δέ τινες ἐδίδουν αὐτῷ, ἐδέχετο· δι' ὅλης δὲ τῆς ἡμέρας εἴκοσι λεπτὰ καὶ τριάκοντα καὶ πλείονα ἐκράτει. Ἀπετήρει δὲ τόπον κρυπτὸν, ἐν ᾧ γίνεται συναγωγὴ πενήτων, καὶ ἀπήρχετο ἐκεῖ, ἐν τῇ χειρὶ κατέχων τὰ φολερὰ, ὡς δῆθεν παίζων, πρὸς τὸ μὴ γνωσθῆναι τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ. Καθεζόμενος δὲ μέσον τῶν πενήτων, τοῖς ὀβολοῖς ἐπαιγνίαζεν· ὅτε δὲ εἶχέν τις τῶν πτωχῶν τοῦ ἁρπᾶσαι, ἐδίδου αὐτῷ κόσσον· οἱ δὲ λοιποὶ πένητες διεκδικοῦντες τὸν συμπένητα, ταῖς ῥάβδοις αὐτὸν τύπτοντες ὑπεισέβαινον· αἰτίαν δὲ φυγῆς B χρώμενος πάντα τὰ φολερὰ ἐσκόρπιζεν, καὶ λοιπὸν ἕκαστος εἰς ἴδιον κέρδος ἥρπαζεν καὶ ἐκέκτητο.

23. Quodam die cum in antiforo (40) partes suas ageret, ingressus forte est œnopolium (41), ubi vinum myrrhatum (42) bibebatur. Cumque ingrederetur alius quoque bibendi causa, fixis in eum oculis attentius considerabat hominem Andreas. Quo animadverso intendens ille similiter in Andream, torvo aspectu dicit: Quid me tam fixo contemplaris obtutu, stulte? apage hinc foras. Cui Sanctus: Humerum tuum, inquit, dexterum insidet avarus dæmon, simiam referens non magnam, vinctumque te tenet, infelix; uti ursum millo: da mihi obolum. Reponit ille, ad insaniam tenax: Nullus mihi superat. Et Sanctus: Imo etiam, stulte et oblite tui; nummos septem extulisti domo, quorum unum impendisti oleribus, altero calida tibi comparasti, quinque reliquos habes in sinu tuo, adiguntque te dæmones ut illos in vinum absumas. Quibus dictis celeriter se inde proripuit: et obstupefactus homo ille tali sermone, ita rem se habere palam enarravit assidentibus sibi compotatoribus. Audiens hæc caupo: Quantum video, inquit, et vos insano isto nihilo saniores estis: non enim ille, sed quod circumfert dæmonium loquitur. Quid igitur admiramini? an dæmon ignoret, quis fornicetur, quis adulteretur, quis furetur, quis avaritia laboret, quot quis nummos domo efferat? cum nequam ille sequatur pone hominem, et ob-

κγ'. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἦν παίζων ὁ ὅσιος ἐν τῷ ἀντιφόρῳ· συνέβη δὲ αὐτὸν εἰσελθεῖν τῶν καθαροποτίων, ἔνθα ἐσμυρνισμένον οἶνον ἔπινον. Εἰσελθὼν δὲ ἄνθρωπος τοῦ πιεῖν, ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ὅσιος, ἀπεσκόπει εἰς αὐτόν· ἰδὼν δὲ ὁ ἄνθρωπος ὀξέως εἰς αὐτὸν ἀτενίζοντα, βλοσσυρῷ τῷ ὄμματι ἀπιδὼν λέγει· Τί μοι ἀτενίζεις, σαλέ; ὕπαγε ἔξω. Ἔφη ὁ Ὅσιος· Κνιπὸς δαίμων ὡς μικρὸν πιθήκιον ἐπὶ τὸν ὦμόν σου κάθηται τὸν δεξιὸν, καὶ ὥσπερ (43) ἄρχον τῷ κορκόμῳ ἔχει σε δεδεμένον, ἄθλιε· δός μοι C ὀβολόν. Ὁ δὲ μανεὶς λέγει· Οὐχ ὑπάρχει μοι. Ἔφη ὁ Ὅσιος· Ναὶ, πάρετε τῇ ψυχῇ, ἑπτὰ φόλλεις ἀπὸ τῆς οἰκίας ἔφερες, τὴν μίαν ἠγόρασας λάχανα, τὴν δὲ ἑτέραν θέρμια, καὶ τὰς πέντε φέρεις ἐν τῷ κόλπῳ σου, καὶ βιάζουσί σε οἱ δαίμονες τοῦ πιεῖν αὐτάς. Καὶ ταῦτα εἰπὼν δρομαίως ἐξῆλθεν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐπὶ τῷ ῥήματι ξενισθεὶς, ὅτι ἀληθές ἐστιν τοῖς σύνεγγυς καθημένοις καὶ πίνουσιν διεσάφησεν. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ φουσκάριος, λέγει πρὸς αὐτούς· Ὡς ὁρῶ, καὶ ὑμεῖς ἐξηχότεροι αὐτοῦ τυγχάνετε· οὐ γὰρ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ λαλῶν, ἀλλ' ὁ συμπεριφερόμενος αὐτῷ δαίμων. Τί οὖν ξενίζεσθε; ἢ οὐκ ᾔδει ὁ δαίμων τίς πορνεύει, ἢ τίς κλέπτει, ἢ τίς ἐστιν κνιπὸς, ἢ τίς πόσα φόλλεις ἐκ τῶν ἔνδον βαστάζει; ἐπεὶ ἀκολουθεῖ ὁ σατανᾶς ὄπισθεν τοῦ D ἀνθρώπου, δηλονότι κατοπτεύει τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, καὶ τὰς εἰσόδους, καὶ τὰς ἐξόδους· καὶ εἰ μὲν ἡ

(39) Ita Mazarinianum; in ms. Vaticano est, πατέρα κύων, vitiose. Quid si Πατέρα κυνῶν legatur, patrem canum? Esset hoc Sancti aliquid ridiculæ dignitatis sibi ex humilitate adscribentis, cui talis conveniat purpura.

(40) Alterumne alteri oppositum forum ita appellatum fuit, an aliud vult? Φόρος certe recentioribus forum significat.

(41) Gr. καθαροπότιον: quod, si etymologiam spectes, designabit locum ubi merum potatur; *œnopolium* vertere malui, quia notius.

(42) Quanquam myrrha perquam amara sit, non continuo existimare oportet, vinum quoque myrrhatum amaritudinem sapuisse: imo contrarium plane docet Plinius, *Natur. hist.* lib. XIV, cap. 13: « Lautissima, inquit apud priscos vina erant myrrhæ odore condita; » quo ex auctoribus dein probato, subjungit: « Quibus apparet, non inter vina modo myrrhinum, sed inter dulcia quoque nominatum. » Luculente etiam disserit in nostram sententiam hac super re Baronius ad annum 54, num. 95, ubi non modo non amarum fuisse vinum myrrhatum, sed suave, pretiosum, et præservasse ab ebrietate, pluribus ostendit. Ipsum adi.

(43) Ἄρχος pro Ἄρκτος usurpant paulo etiam vetustiores, recentiores fere semper: quod autem hic Κόρκομον dicitur capistrum, Achmeti, Zachariæ Papæ, in versione *Dialogorum* S. Gregorii, Κούρκουμον scribitur.

Digitized by Google

φίλος αὐτοῦ, πάντα σοι ἀναγγελεῖ, ὡς καὶ τὰ τῶν ἀλλοτρίων. Ταῦτα τοῦ φουσκαρίου φήσαντος, ἔπεισεν αὐτοὺς οὕτως ἔχειν.

κδ'. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν διερχόμενος Μακάριος ἐν τοῖς ἀρτοπωλίοις, συναργῷ τρισὶ νεανίσκοις ξανθοκόμοις, ὡραίοις καὶ ψυχῇ καὶ σώματι· εἶχον γὰρ ἀγαθὴν ἐργασίαν οἱ μείρακες, τοῦ πρεσβυτέρου ὁδηγοῦντος αὐτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν τοῦ Θεοῦ εὐαρέστησιν. Ὡς δὲ συνήντησαν τῷ Ὁσίῳ, ἔγνω ὁ πρῶτος τῶν σεμνῶν παίδων ἐκείνων τὰ περὶ τοῦ Μακαρίου, καὶ λέγει τοῖς ἑτέροις· Πιστεύσατέ μοι, ἀγαπητοί, ὑπονοῶ τὸν σαλὸν ἐκεῖνον δοῦλον τοῦ Θεοῦ ὑπάρχειν. Ἔφη ὁ ἕτερος· Παρακαλῶ σοι ἔν τινι τόπῳ μετ' αὐτοῦ συγκαθῆσαι ἡμᾶς. Λέγει ὁ πρῶτος· Εἰ θέλεις, τοῦτο ἐν τάχει ποιῶ. Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀδελφὲ, ἀγαπᾷς με, δεῦρο συγκάθησον μεθ' ἡμῶν, ὅτι ἐγὼ ἀγαπῶ σε, καὶ οἱ μετ' ἐμοῦ λίαν ποθοῦσίν σε. Ἰδὼν δὲ αὐτὸ ἐμειδίασεν, καὶ λέγει αὐτῷ ἐξ ὀνόματος· Σὺ εἶ Ἐπιφάνιος ὁ φίλος μου, καὶ σὺν τῷ λόγῳ ἠσπάσατο αὐτὸν, προβλεπτικῷ ὄμματι τὸ μέλλον προσημάνας γίνεσθαι ἐπ' αὐτόν· τῆς γὰρ βασιλίδος τῶν πόλεων ἐπίσκοπον γεγονέναι. Χειροκρατοῦντες δὲ ἀμφότεροι χεῖρα πρὸς χεῖρα, ἦλθον πρὸς τοὺς δύο παῖδας, καὶ διηγήσατο αὐτὸς ὁ Ἐπιφάνιος, πῶς ἐξ ὀνόματος ἐκάλεσεν αὐτόν. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτα, πλείονα τὸν πόθον καὶ τὴν πίστιν εἰς αὐτὸν ἀνατέθεικαν. Εἰσελθόντες οὖν ἐν ἑνὶ τῶν καθαροποτίων, ὠνήσαντο ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ἰχθὺν, καὶ παρέθηκαν εἰς ἑστίασιν. Ἰδὼν δὲ ὁ Ὅσιος τὴν πίστιν αὐτῶν, ἐχάρη χαρὰν μεγάλην, καὶ ἦν ὑποψιθυρίζων τῷ στόματι δι' εὐχῆς πρὸς τὸν Θεὸν τὴν προσαγωγὴν αὐτῶν ἀναθείς· εἶθ' οὕτως τῶν προτεθειμένων μετέσχεν, δοὺς καὶ τοῖς νέοις οἰκείαις χερσίν.

κε'. Ἀληθινὸν τὸ ῥῆμα, ἀγαπητοὶ, καὶ πιστὸν, ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ παξαματίου ἤσθιεν ὅλην τὴν ἡμέραν, ὅπερ καὶ τοῦτο πεποίηκεν βραχύ τι μετασχὼν ἐξ αὐτῶν, ἐάσας τὰ πλείονα ἐν τῇ τραπέζῃ· οἴνου δὲ ἡνίκα τις ἐδίδου αὐτῷ, πιεῖν οὐκ ἐφείδετο· ἀφ' ἑαυτοῦ γὰρ οὐκ ἔπινεν πώποτε, ἐὰν μή τις αὐτὸν τούτῳ ἐπότισεν. Δι' ὅλης δὲ τῆς ἑβδομάδος πολλάκις, ἢ διὰ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν, τινὸς οὐκ ἐγεύετο· ἐπειδὴ ὁ σατανᾶς τοὺς πλείονας ἐσκλήρυνε τοῦ μηκέτι παρέχειν τι αὐτῷ, αὐτὸς δὲ οὐκ ᾔτει, καὶ οὐδὲν ἐκομίζετο. Πολλάκις γὰρ ὑπὸ δίψης ἐφλέγετο, καὶ μὴ ἔχων τί εἰσπράξασθαι, εὑρίσκων πηλὸν, ὑδόστατον ἐπὶ τῆς λεωφόρου ὡς ἀπὸ ὑετοῦ γεγονότα, κλίνων τὸ γόνυ, ἐνεφύσα αὐτῷ σταυροειδῶς τρὶς, καὶ οὕτως αὐτὸ ἔπινεν, ὥστε θεωροῦντας τοὺς παρ-

A servet opera ejus, ingressum et egressum? quod si amicus ejus es, omnia tibi revelabit, etiam aliorum gesta. Atque hac oratione persuasit audientibus caupo, ita se rem habere.

24. Transiens quodam die Andreas per forum, ubi panes veneunt, obvios habuit tres adolescentes, capillis flavis insignes, tam anima quam corpore decoros: bonis quippe operibus assueverant sub instituto unius, qui erat provectioris ætatis, ad omne Dei bene placitum alios informantis. Ubi vero hi inter se occurrerunt, cognovit præcipuus ille, aliorum institutor, quæ circa B. Andream agebantur, dixitque sociis: Credite mihi, dilectissimi, suspicor stultum isthunc Dei famulum esse. Et alter: Quæso, inquit, concedamus aliquo sessuri cum ipso. Tum primus: Si libet, quam mox id effectum dedero; conversusque ad sanctum: B Frater, ait, si me amas, adesto huc et conside nobiscum, quia ego te diligo, et hi sodales mei tenentur desiderio tui. Intuitus invitantem Andreas, risit; ac nominatim ipsum compellans; Tu, inquit, Epiphanius es, amicus meus. Quo dicto amplexatus juvenem, id quod futurum erat prævidens, significavit fore, ut urbis, quæ inter alias uti regina eminet, episcopus crearetur. Et tenentes alter alterius manum accesserunt ad alios duos adolescentes, narravitque Epiphanius, quomodo ipsum suo nomine compellasset: quo audito illi, ardentiore inflammati desiderio hominis, majorem in C ipso fiduciam collocarunt. Ingredientes itaque œnopolium coemptis pane, vino ac piscibus, convivium pararunt, cumque fidem eorum cognosceret Andreas, ingenti perfusus gaudio, leni oris susurro fusis ad Deum precibus, profectum in virtute juvenum ei commendavit; deinde cibos appositos sumpsit, ac eis etiam porrexit propriis manibus.

25. Vera loquor et fide digna, dilectissimi; toto die non manducabat Andreas medium (44) paxamatium; idque faciebat, pauxillum aliquid ex appositis decerpendo, plerisque in mensa relictis. Cum quis ei vinum porrigebat, bibere non dubitabat: si nullus præberet, non bibebat unquam. Non raro binis ternisve diebus, nonnumquam hebdomada tota omni cibo abstinebat: cumque Satanas D plurimorum animis, ut ne quid erogarent illi amplius, obstinationem induxisset, ac ipse omnem petendi curam abjiceret; nihil quidquam ad sustentationem accipiebat. Hinc sæpissime siti æstuans, et quid consilii caperet ignorans, reperto forte in platea luto aqua pluvia subacto, curvabat genua; ac ternum crucis signum instando formans, inde

(44) Aliis *paximatium*, *paxamidium*, et *paxamas*; de quo Suidas. Bis coctus panis, qui apud Romanos, nempe Byzantinos, ut vult Lipsius dicitur paxamas. Plura de hac voce congessit Rosweidus in Onomastico ad Vitas Patrum. Arduam vero abstinentiam fuisse illam Andreæ, medio quotidie, non plus, paxamatio vescentis, patebit ex Ruffini lib. III, num. 31, ubi singularem Pioris abstinentiam insinuans. « Tantum unum, inquit, paximatium et quinque olivas in cibo accipiebat, » quotidie, ut reor. Hic autem Noster dimidio contentus erat: imo, uti mox subditur, biduum triduumve et hebdomadam aliquando totam jejunus transibat.

Digitized by Google

bibebat, ac spectatorum illac transeuntium indignationem, aliis quidem fustibus cum aggredientibus, aliis vero non sine comminatione dicentibus. Non decet, stulte, ita sordes haurire. Ille autem non respondens ulli verbo, confestim se inde proripiebat. Atque hæc, carissimi, victandi vivendique ratio, sane arcana, viro sancto fuit.

26. Accumbente igitur Andrea, quemadmodum supra meminimus, in œnopolio cum venerabilibus illis adolescentibus mensæ, forte auribus meis prætereuntis illac, hominum infimi, allapsa vox ejus est; et declinans tantisper a via, contuli me ad vestibulum, clam, quid ageretur, speculaturus. Igitur cum adolescentes salutato Andrea viam suam prosequerentur, accidit etiam cauponem, qui Christianus erat, cujusdam rei causa officina egredi, et Andream intus manere solum: qui huc atque illuc circumspiciens, ubi neminem deprehendit, extensis in cœlum manibus precari pro tribus memoratis adolescentibus cœpit, et (testis mihi Deus est, qui perdit loquentes mendacia) levatus e terra in aerem sublimis pependit, non sine admiratione ac horrore meo hominis impuri, talia videntis. Sed statim restitutus sibi exivit, in turbis more suo fabulam acturus. Atque illud nunc aperiam charitati vestræ.

A οὕτως ἀγανακτεῖν ἐπ' αὐτὸν, καὶ τοὺς μὲν δαίρειν αὐτὸν, τοὺς δὲ μετὰ ἀπειλῆς λέγειν αὐτῷ· Οὕτως οὐ πρέπει, σαλὲ, τῶν καλανίσκων ἀπογεύεσθαι. Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνατό τινι λόγον, ἀλλ' εὐθέως τῶν ἐκεῖ ἀνεχώρει. Αὕτη, ἀγαπητοὶ, τοῦ Μακαρίου ἡ δίαιτα καὶ ἡ ἀπόκρυφος πολιτεία.

κϛ'. Ὡς οὖν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, ὅτι ἐν τῷ καθαροποτείῳ μετὰ τῶν τιμίων ἐκείνων παίδων καθεζόμενος ἤσθιεν, ἔτυχεν ἐμοὶ τῷ ἐλαχίστῳ διερχομένῳ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκοῦσαι· ἐξένευσα δὲ, καὶ στὰς ἐν τῷ προθύρῳ ἐν κρυφῇ κατώπτευον τί πράττει; Ἐν δὲ τῷ ἀσπάσασθαι αὐτὸν τοὺς νέους καὶ ἀπελθεῖν τὴν ὁδὸν αὐτῶν, ἔτυχεν καὶ τὸν φουσκάριον, Χριστιανὸν ὄντα, ἕνεκά τινος ἐξελθεῖν τοῦ B ἐργαστηρίου, αὐτὸν δὲ μόνον μεῖναι ἔνδον. Βλέπει δὲ ὁ Ὅσιος ὧδε κἀκεῖσε, καὶ ὡς τινα οὐχ ἑώρακεν, ἐκτείνει εἰς ὕψος τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ποιῶν δέησιν ὑπὲρ τῶν τριῶν παίδων ἐκείνων, καὶ, ὡς ἐπὶ Θεοῦ τοῦ ἀπολλύντος τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος, ἤρθη ἀπὸ γῆς εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐκρέματο· ὡς φρικτὰ ἐμοὶ καὶ παράδοξα τῷ ἀσώτῳ ἐφάνη. φρίκη γάρ με κατέσχεν, βλέποντα ταῦτα, καὶ ἐξίστη μου ἡ διάνοια. Εὐθέως οὖν καταστὰς εἰς ἑαυτὸν ἐξῆλθεν ἔξω, μετὰ τοῦ πλήθους ἐργαζόμενος τὰ συνήθη· τοῦτο δὲ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ ἔκδηλον ποιήσομαι.

CAPUT IV.

Sæviente gravi tempestate, diutinam exstasin patitur, in cœlum raptus et varia conspicatus.

27. Tempestas aliquando sævissima invaluerat, acerrimo frigore tanta cum violentia aerem constringente, ut omne animalium genus obrigesceret. Opplebantur cuncta domicilia nivibus, quia valide sæviens Boreas, tegulas, ex humillimis etiam, non modo e sublimibus domibus, everterat. Ubique pauperes, miserandum in modum lamentantes gementesque, triste Væ! ingeminabant, ac præ inedia et frigoris asperitate contabescentes, ad mortis discrimen ultimum adducebantur: alii, mole nivis obruti similiter vitam finiebant; rumpebantur dolia; evellebantur radicitus arbores; volucres cœli interibant defectu alimenti. Ego vero excruciabar animo vehementer, famuli Dei Andreæ causa, veste omni ac domicilio destituti; non enim tunicam, non breve palliolum, non stoream, non vestem cilicinam, quæ indueret; non tuguriolum, quo se reciperet, habebat. Versabar igitur in luctu ac mœrore magno, anxie cogitans, quid factum ipso esset, aut qua in urbis parte lateret; suspicabar etiam subinde, jam vitam omnino cum morte commutasse. Tenuerat violenta hæc tempestas dies plures, cum elapsis septimanis duabus, cessantibus tandem ponentibusque ventis, progressa multum vespera, ad me intrat præclarus hic divinusque pugil. Obstupui, hominem intuitus; et illico surgens, cum osculo sancto et amplexu ipsum salutavi. Posteaquam vero multum temporis mutuo amori dedimus, dicit mihi ille: Consideamus, dilecte mi,

C κζ'. Χειμῶνος δὲ σφοδροτάτου γεγονότος, κρύους δριμυτάτου τὸν ἀέρα πιέζοντος, πᾶσα φύσις σωμάτων ἀπὸ τῆς βίας ἐπήγνυτο· τὰ καταγώγια πάντα μεστὰ χιόνος ὑπῆρχεν, διὰ τὸ πνέειν σφόδρα τὸν βοῤῥᾶν διαστρέφοντα τοὺς κεράμους καὶ αὐτῶν τῶν χαμαιγείων, μὴ ὅτι γε τῶν ὑψηλῶν καὶ μετεώρων δομημάτων. Πάντες δὲ οἱ πένητες, τὸ οὐαὶ θρηνοῦντες, ὀλοφυρόμενοι καὶ στένοντες ἐβόων, καὶ τῇ ἐνδείᾳ καὶ τῇ βίᾳ τοῦ κρύους τηκόμενοι τῷ θανάτῳ παρεπέμποντο· ἕτεροι δὲ ὑπὸ τῆς χιόνος καταχωννύμενοι, τὰ ὅμοια ἔπασχον· πίθοι διεῤῥάγησαν, δένδρα ἀπὸ ῥιζῶν ἀνεσπάσθησαν, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ διεφθάρησαν τῇ ἐνδείᾳ τῆς τροφῆς. Ἦν δέ μοι λύπη μεγάλη διὰ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ, διότι γυμνὸς ἦν τῷ σώματι παντελῶς καὶ ἀνέστιος, οὐ χιτῶνα ἔχων, D οὐ μαλοτίτκον, οὐ ψιάθιον, οὐ κιλίκιον, οὐ καλύβην· καὶ ὑπῆρχον ἐν θλίψει καὶ ὀδύνῃ μεγάλῃ, τί ἄρα εἰς αὐτὸν γέγονεν, ἢ ἐν ποίῳ ὑπάρχει τῆς πόλεως· εἴκαζον γὰρ ὅτι ἐκ παντὸς τετελεύτηκεν. Ἐκράτησεν οὖν ἡ βία τοῦ χειμῶνος ἐπὶ ἡμέρας πολλάς· μετὰ δὲ ἑβδομάδας δύο, τοῦ μεγίστου ἀνέμου παυσαμένου καὶ λοφήσαντος, ἑσπέρας οὔσης βαθείας, ἔρχεται πρός με ὁ ἀοίδιμος οὗτος καὶ τοῦ Θεοῦ θεράπων. Ἐγὼ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἐξέστην τῷ πνεύματι· ἀναστὰς οὖν περιεπλάκην αὐτῷ, ἀσπασάμενος τῷ ἁγίῳ φιλήματι. Ὡς δὲ ἐπὶ πολλὰς ὥρας τῇ ἀγάπῃ ἐνεκείμεθα, ἔφη μοι· Ἄφες, καθεσθῶμεν, ἀγαπητέ μου, παυσάμενος τῶν δακρύων, καὶ ἔχω σοί τι διηγήσασθαι. Καθεσθέντες δὲ, λέγει χαριεντιζόμενος· Θὲς

Digitized by Google

τράπεζαν, ὅπως εὐφρανθῶμεν. Ἐγὼ δὲ τὸ ῥῆμα A ἀκούσας, προσέταξα τοῦτο γενέσθαι.

κη'. Ἀσχολουμένου δὲ τοῦ παιδὸς περὶ τῆς διαταγῆς, λέγει μοι ὁ Δίκαιος· Ὄντως, κύρι ἀδελφέ μου γλυκύτατε, διατί οὕτως ἐπ' ἐμοὶ ἠγωνίας, νομίσας ἀπὸ τοῦ κρύους τεθνάναι με, ὡς ἅπαντας τοὺς ἀδελφούς μου καὶ συμπένητας, Οὐκ οἶσθα ὅτι φυλάσσει Κύριος τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν, καὶ ὅτι ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τῇ καρδίᾳ, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώζει; Οὐκ οἶσθα, ὅτι ὁ εἰπὼν τῇ ἐμῇ ἐλεεινότητι, Ὅτι ἐὰν ὁλοψύχως ἀγαπήσῃς με, γνώσει τὰς δωρεάς μου, καὶ τὴν πολλὴν παραμυθίαν τὴν ἐξ ἐμοῦ σοι γινομένην; Μὴ οὖν, B φίλε μου, ἀπὸ τοῦ νῦν τι τοιοῦτον περὶ ἐμοῦ ὑπολάμβανε τὸ σύνολον· μεγάλη γὰρ χαρὰ τοῖς ὁλοψύχως καὶ ὁλοτρόπως εἰς Θεὸν ἐλπίζουσιν, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ταῦτα ἐμοῦ ἀκούσαντος, ὑπέλαβον ἐν τῇ διανοίᾳ τι θαυματούργημα γεγονέναι εἰς αὐτὸν εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάγκην, καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ταῦτά μοι εἴρηκεν. Ἠρξάμην δὲ γλυκυτάτοις λόγοις ὁμαλίζειν καταφιλῶν, καὶ γνησίως ἐπερωτᾷν, λέγω πρὸς αὐτόν· Σὺ, κύριέ μου, πῶς διῆγες ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀνάγκης; ὁρκῶ τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, μὴ ἀποκρύψῃς με τὰ παράδοξα τὰ εἰς σὲ γεγονότα ἐκ Θεοῦ.

κθ'. Ὁ δὲ Μακάριος λέγει· Φίλε μου ἐν Κυρίῳ, ποῦ εἶχεν σαλὸς καὶ ἔξηχος διατρίβειν, ἢ μὴ ἐν τῇ ἐξηχίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἐμπαιζοσύναις αὐτοῦ, καθὼς C καὶ πάντοτε; Πλὴν, Ἀδελφέ μου, φλέγει με ἡ ἀγάπη σου, καὶ πολὺ πάθος ἕλκει με τοῦ ἐξομολογήσασθαί σοι· ὁρκῶ σοι δὲ τὸν Θεὸν τὸν ποιήσαντα ἐπὶ λόγῳ τὰ πάντα σὺν τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, μέχρις ἂν εἰμὶ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ, ἃ μέλλω λέγειν σοι μὴ ἀναγγείλῃς τινὶ τὸ σύνολον, καὶ δι' ἀγάπη (45) διαπύρῳ πρός σε ἀνακείμενος θαῤῥήσω σοι. Ὥρκωσα δὲ αὐτὸν ἐγὼ φρικωδεστάτοις ὅρκοις τοῦ φυλάττειν αὐτοῦ τὰ θεῖα παραγγέλματα. Τότε ἀνοίξας τὸ τίμιον αὐτοῦ στόμα, ἔφη μοι· Ὡς οἶδας, ἀγαπητὲ, τὴν σφοδροτάτην ἀνάγκην τοῦ κρύους, καὶ τοῦ μεγίστου ἀνέμου, πάνυ ἠπόρουν μὴ ἔχων τί διαπράξασθαι, γυμνοῦ μοῦ ὄντος, ἀσκεπάστου καὶ ἀνυποδέτου, μήτε κάλυμμα ἔχων, D ἢ ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι· ἀπηρχόμην οὖν πρὸς τοὺς ὁμοίους μου πένητας σωθῆναι, καὶ οὐκ ἐδέχοντό με, ἀλλ' ὡς κύνα ῥάβδοις με ἐξεδίωκον βδελυσσόμενοι καὶ λέγοντες· Αἶρε ἐντεῦθεν, κύων, καὶ ὑποχώρει. Μὴ εὑρίσκων δέ που σωθῆναι (46) λοιπὸν περιηγεῖτό μοι πᾶσα ζωῆς ἐλπίς. Ἔλεγον δὲ, Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς πάντως εἰ διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἀποθάνω, ξένον οὐδέν. Ἀλλ' ὁ Θεὸς οὐκ ἔστιν ἄδικος, ὃς ποιήσει σὺν τῷ κρυμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, ὑπομονὴν παρασχών μοι.

cessent lacrymæ, est quod tibi narrem. Ubi consedimus, blando vultu resumens: Jubeto, ait, mensam parari, ut exhilaremur; jussique ego ita fieri.

28. Porro dum jussa sedulus exsequitur puer, ita rursus mihi Sanctus: Domine mi, frater vere suavissime, quamobrem tantopere te afflixisti mea causa, ratus me quoque præ frigore obriguisse, quemadmodum cunctis fratribus meis pauperibus evenit? Utrum ignoras, custodire Dominum diligentes se, et prope abesse a contritis corde, et salvos facere humiles spiritu? Utrum ignoras illum dixisse misero mihi: Si toto corde dilexeris me, experieris dona mea, et multiplicem consolationem, quæ obveniet tibi tribuente me? Quæso itaque, dilecte mi, ne te istiusmodi posthac cura ulla mei angat: sperantibus quippe ex toto animo viribusque in Deo multiplex manet gaudium, tam in præsenti sæculo quam in futuro. Talibus auditis subiit animum cogitatio, grande quid ac admirabile evenisse viro, tempestate illa sæviente; ac propterea talem in modum loqui. Cœpi ergo blandis verbis, admiscendoque oscula, quasi viam sternere, ac ingenue percunctari: Domine mi, quo pacto tempus illud tempestuosum transegisti? per Deum cœli ac terræ Dominum, noli celare me miracula, quæ operatus est in te Deus.

29. Respondit vir beatus: Dilecte mihi in Domino, ubi versatus fuisset stultus atque amens nisi in stultitia et illusionibus suis, quemadmodum consuevit semper? Verum tamen, mi frater, inflammor amore tui, teneorque desiderio vehementi aperiendi tibi, quæ petiisti, sed adjuro te per Deum, qui cum unigenito Filio suo Domino nostro Jesu Christo, cumque sancto et vivifico Spiritu, suo universa condidit verbo unico, ut ne quandiu hac ego fruar vita, reveles ulli omnino quæ dicturus sum; et ex singulari amore, quo in te feror, fidenter aperiam. Cumque ego sancte jurejurando me obstrinxissem, habiturum secreta, quæ revelaret, Dei opera, aperto rursus venerando ore sic loqui perrexit: Quanta cum frigoris, nivis ventorumque violentia incubuerit tempestas, non te fugit, charissime; pendente me animi, ac quid consilii caperem ignaro; cum veste, calceis, tecto destitutus, ubi caput reclinarem, non haberem. Ad pauperes igitur mei similes abivi, salutem quæsiturus; sed tantum abfuit, ut admitterer, ut fustibus quoque, non secus atque canem, me abigerent, adjectisque exsecrationibus dicerent: Abi hinc, canis, in malam rem. Cum igitur ubi servarer, non reperirem, omni tandem vivendi diutius spe sublata: Benedictus, inquiebam, Dominus Deus cujus amore si mortem oppeto, nihil novi. Verum Deus non est injustus, qui frigori quoque huic terminum ponet, ac patientiam largietur mihi.

(45) Nota præpositionem διὰ cum dandi casu præter morem antiquorum.

(46) Ms. nostrum ἀπορήσας τὴν ζωὴν ἀπεγραψάμην· Εὐλογητὸς δὲ Κύριος πάντως διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, εἰ καὶ ἀποθάνω, ἀποθάνω, καὶ τί ἐμοί.

Digitized by Google

30. Concessi tandem ad quemdam porticus angulum, inventoque inde non procul catello, me illi admovi, spe percipiendi quidpiam caloris: at ille me jam prope absentem intuitus, surrexit ac fugam capessivit. Quamobrem ad me conversus sic aio: Viden', miser, quantus sis peccator? ipsi etiam canes societatem tuam refugiunt, nec te, tametsi sui similem, in suum recipiunt numerum. Homines te non secus atque cacodæmona aversantur, abominantur canes, exterminant pauperes; quid tandem agas? moreris, insane, moreris, nulla namque hic salutis tibi spes affulget. Quibus cum mœrore prolatis, tanta me invasit angustia, tanta constrinxit frigoris acerbitas, tantus occupavit tremor, ut lacrymis non temperarem, mentisque tantummodo aciem ad Deum levans, rigentibus membris omnibus, existimarem spiritum jamjam me redditurum: cum subito incalescere cœpi, apertisque oculis intueor adolescentem perquam decorum cujus facies non cedebat solis splendori; præferebat manu ramum aureum, rosis liliisque roscidis, non quales hic mundus profert (minime vero), sed alterius plane tum naturæ tum formæ, circumplexum. Tenens itaque speciosissimum illum ramum, et intuitus me: Quo, inquit, in loco es, Andrea? Respondeo ego: In tenebris et umbra mortis. Rursus ille: Qui sic? simulque florigero ramo faciem meam percutit, his verbis additis: Vitam recipiat insuperabile posthac corpus tuum. Et repente fragrantia istorum florum ad cor meum penetravit, ac per modum fulguris vitam mihi restituit. Post hæc audio vocem ita loquentis: Abducite illum in locum refrigerii, dum transeant hebdomades duæ, iisdem elapsis unde venit rediturum; volo namque ut certando amplius se mihi probet. Vix desierat audiri vox ista, dum alto eoque suavissimo somno correptus sum, nec quid deinceps factum sit, satis scio. Illo enim, quo Deo placitum fuit loco, transegi septimanas duas, non aliter quam si noctem integram suaviter dormivissem.

31. Deprehendens autem me ipse jucundo mirabilique in horto, obstupui spiritu; et cogitavi mecum, quid id rei foret: Novi, inquiens, domicilium mihi meum Constantinopoli esse; hic autem quid agam, plane nescio. Cum vero admirarer vehementer, quo pacto, id mihi evenisset, pendens animi, hunc in modum locutus sum: Næ ego revera mente captus sum; Deus enim bene mihi consuluit, eique propterea me gratias agere laudesque canere, par foret: interim hic segnis sedeo, tota mente inusitato hoc rerum prodigio intentus et me non aliter quam carnis expertem considero: non enim putabam carne me vestitum. Porro induebar tunicam fulgentem, niveam, gemmisque obsitam, pulchritudine sua oculos animumque meum mirum in modum oblectantem: hinc orna-

A λ'. Πορευθεὶς οὖν ἐν μιᾷ γωνίᾳ τοῦ ἐμβόλου, καὶ εὑρὼν κυνάριον, πλησίον αὐτοῦ ἐμαυτὸν ἀνέκλινα, προσδοκῶν θέρμης τινὸς ἀπολαῦσαι ἐξ αὐτοῦ· ἐκεῖνο δὲ ἰδών με πλησίον αὐτοῦ ἀναστὰς ὑπεχώρει. Λέγω οὖν ἐμαυτῷ· Ταλαίπωρε, ὁρᾷς πόσον εἶ ἁμαρτωλὸς, ὅτι καὶ οἱ κύνες δραπετεύουσιν, καὶ οὔτε κἂν ὡς ὅμοιον αὐτῶν κύνα σου δέχονται; οἱ ἄνθρωποι ὡς πονηρὸν δαίμονα ἀποστρέφονται, οἱ κύνες μυσάττονται, οἱ συμπένητες ἐλαύνουσιν· λοιπὸν τί ἔχεις εἰσπράξασθαι; ἀποθνήσκεις, ἄσωτε, ἀποθνήσκεις, ὧδε γὰρ σωτηρία σοι οὐκ ἔστιν. Ὡς δὲ ταῦτα ἐν ὀδύνῃ ἔλεγον ἦλθέ μοι κατάνυξις, καὶ σφιγγόμενος ὑπὸ τοῦ κρύους καὶ τοῦ μεγίστου τρόμου ἐκείνου ἔκλαιον, τοῖς νοεροῖς μόνον εἰς Θεὸν ἀποσκοπῶν ὄμμασι· ψυχρανθέντων δὲ πάντων μου B τῶν μελῶν, ἐνόμιζον παραυτίκα ἐκπνέειν με. Αἴφνης οὖν ᾐσθόμην θέρμης τινὸς, καὶ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς μου, ὁρῶ νεανίαν τινὰ ὡραῖον σφόδρα, ἀστράπτον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος· κατεῖχε δὲ ἐν τῇ χειρὶ κλάδον χρυσοῦν, πεπλεγμένον ῥόδοις καὶ κρίνοις ἐνδρόσοις, οὐχ ὡς τὰ τοῦ κόσμου τούτου, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ποικίλα τινὰ ἑτεροφυῆ καὶ ἑτερόθεα. Ὡς οὖν τὸν ὡραῖον ἐκεῖνον κλάδον ἐκράτει βλέψας με, λέγει μοι· Ἀνδρία, ποῦ ἦσθα; Λέγω αὐτῷ, Ἐν σκοτεινοῖς καὶ σκιᾷ θανάτου. Ὁ δὲ λέγει μοι· Πῶς; καὶ δίδωσίν μοι σὺν τῷ λόγῳ μετὰ (47) τοῦ ἀνθεοφόρου κλάδου ἐκείνου εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ λέγει μοι· Λαβέτω ζωὴν ἀκυρίευτον τὸ σῶμά σου. Παραχρῆμα δὲ ἡ εὐωδία τῶν ἀνθέων ἐκείνων C εἰς τὴν καρδίαν μου εἰσελήλυθεν, καὶ ὥσπερ ἀστραπῆς εἶδος τὴν ζωήν μοι ἐνέθηκεν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀκούω φωνῆς τάδε λεγούσης· Ἀπαγάγετε αὐτὸν εἰς παραμυθίαν ἕως ἑβδομαδῶν δύο, καὶ πάλιν ὑποστραφήσεται· ἔτι γὰρ αὐτὸν λέγω ἀγωνίζεσθαι. Καὶ σὺν τῷ λόγῳ ἤρθην εἰς βαθὺ καὶ ἥδύτατον ὕπνον, καὶ τί μοι γέγονεν οὐκ ᾔδειν. Ὥσπερ γὰρ δι' ὅλης νυκτὸς ἡδέως ὑπνώσας, οὕτως ταῖς δυσὶν ἑβδομάδαις ὑπῆρχον, ἔνθα ἡ τοῦ Θεοῦ βούλησις ἐκέλευσεν.

λα'. Βλέπων δὲ ἐμαυτὸν εἰς Παράδεισον τερπνὸν καὶ θαυμαστὸν λίαν, ἐξέστην τῷ πνεύματι· διελογισάμην δὲ τί ἄρα τοῦτό ἐστιν, Ἤδειν ὅτι ἡ κατοίκησίς D μου ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχει τί δὲ ἐνταῦθα ποιῶ οὐκ ἐπίσταμαι. Θαυμάζοντος δέ μου μεγάλως τὸ πρᾶγμα, πῶς ἄρα τοῦτο γέγονεν εἰς ἐμὲ, ἀπορίᾳ ληφθεὶς εἶπον· Ἴδε πῶς εἰμι μετὰ ἀληθείας ἔξηχος, ἀγαθὸν γάρ μοι ἐγένετο παρὰ Θεῷ, καὶ ὤφειλον δοξάζειν αὐτὸν καὶ εὐχαριστεῖν· νυνὶ δὲ καθεζόμενος πολυπραγμονῶ τὸ ἐξαίσιον τοῦτο τεράστειον, καὶ κατανοῶ ἐμαυτὸν ὥσπερ ἄσαρκον· οὐ γὰρ ἐνόμιζον σάρκα φορεῖν. Χιτὼν δέ μοι προσῆν ἀστραποΰφαντος ὡς χιονοειδὴς, διάλιθος· σφόδρα δὲ ἐτερπόμην ἐπὶ τῷ κάλλει αὐτοῦ· τὰ δὲ ἐπὶ τῆς κορυφῆς μου κατενόουν, κἂν ἦν ἐκ παντοίων ἀνθέων πεπλεγμένος μοι στέφανος· ἀλλὰ καὶ ὑποδήματα ἐπὶ τῶν ποδῶν

(47) Ms. nostrum hic præpositionem μετὰ cum accusativo jungebat, minus recte.

Digitized by Google

μου ἐμοὶ ἐνομίζετο· ζώνην δὲ ἤμην διεζωσμένος ὡς κόκκινον, φοβερόβαφον τὸ χρῶμα ἔχουσαν. Ἔστιλβε δὲ ὁ ἀὴρ τοῦ Παραδείσου ἐκείνου ἀῤῥήτου φωτὸς ἰδέᾳ, ὑποροδίζων ἀνθήμασι ποικίλοις, ἀκτινοβολοῦσι τοῖς χρώμασιν· εὐωδία δὲ ποικίλη διηνεκῶς παραλλασσομένη, ξενοπρεπῶς τοῖς αἰσθητηρίοις καὶ τῇ ὀσφρήσει μου ὑπήντα καθηδύνουσα. Πίστευσόν μοι, φρίττω καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν, ταῦτα λέγων σοι (48). Ὥσπερ δὲ βασιλεὺς κεκτημένος διάθεσιν οὕτως ἤμην διακινῶν ἐν τῷ κήπῳ ἐκείνῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐτερπόμην μεγάλως ἐν ἑαυτῷ, στοχαζόμενος τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον.

A tum capitis mei considerabam, quod erat sertum ex floribus omnis generis plexum: sed et pedes mei mihi contegi calceis videbantur: cingebarque zona coloris intensi, velut purpurei. Coruscabat aer illius horti inexplicabili luce, suaviter perfusus diversis floribus, solares radios colore imitantibus: varius autem odor, qui identidem permutabatur, olfactus mei organum insolita quadam jucunditate afficiebat. Crede mihi, exhorresco tota mente animoque, cum hæc refero. Quemadmodum igitur cum rege aliquo, cui quidquid desiderat in promptu est, ita mecum in divino isto horto agebatur, maximam capiente voluptatem ex consideratione rerum, virtute plusquam humana istic provenientium.

λβʹ. Φυτὰ δὲ ἐκεῖ πολλὰ, ἃ ὁ Θεὸς ἐξανέτειλεν, οὐχ ὡς τὰ τοῦ κόσμου τούτου, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ἀειθαλῆ καὶ ἑτεροφυῆ, εὐώδη, δασέα, μελισταγῆ, ὑψίκομα, τερπνὰ, κεκυφότα τοῖς κλάδοις καὶ κυμαινόμενα ἄλληλα πρὸς ἄλληλα, θέαν ἔχοντα ὡς τὸ κρύος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡδονὴν αἴσθησιν ὑπερβαίνουσαν. Ἧς ἡδονῆς καὶ ἀγαλλιάσεως δροσισμοῦ μακάριοι οἱ μετέχοντες, θέας τε καὶ εὐφροσύνης τὴν ψυχὴν ἐμπιπλάμενοι (49). Ξένον δὲ τοῦτο, ὅτι τοῖς μὲν ἦν ἑτέρα ἡ θέα, τοῖς δὲ παραφέρουσα ἡ εὐπρέπεια, καὶ τοῖς μὲν ἄνθη δεδώρηται ἀκατάπαυστα καὶ ἀμάραντα, τοῖς δὲ φύλλοις καὶ καρπῷ ποικίλῳ προσέταξε καλλωπίζεσθαι, τοῖς δὲ ἦν ἄνθος, καὶ φύλλα, καὶ τέρψις, καὶ θέα ξένη, καὶ καρπὸς τίμιος, περίβλεπτος καὶ ἀνείκαστος. Θαῦμα δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις μέγιστον, πετεινὰ γὰρ ἐπ' αὐτοῖς καὶ στρουθία καὶ τέττιγες, καὶ ἕτερα κατ' ὄνομα ὡραῖα, χρυσόπτερα καὶ χιονόπτερα, ποικίλα κατὰ ἓν φύλλον καθεζόμενα, ηὔλουν τε καὶ ἐξελάλουν, καὶ ἐτερποφώνουν, ὥστε τὸν κελαδισμὸν τῆς φωνῆς αὐτῶν τῆς ὡραίας καὶ ἐνηδόνου, ὥς γε νομίζω ἀκούειν εἰς ὕψος ἕως ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ· τὰ δὲ στρουθία ἐκεῖνα ᾤμην τοῦ στοχάζεσθαι, καὶ ἥρπαζε τὸν νοῦν μου ὡς εἰς ἔκστασιν ἡ θεωρία τῆς ποικιλίας αὐτῶν ἡ παράδοξος. Ὥσπερ γὰρ ῥόδα, ἢ κρίνα, ἢ ἕτερόν τι οὐκ ἔχω εἰπεῖν, εἶδος ἀνθέων πολυποικίλων, οὕτως ἦν τὰ κάλλη τῶν στρουθίων ἐκείνων, ὡς παράδοξα καὶ μετέωρα.

B 32. Abundabat enim locus pluribus, quas Deus enasci fecerat, plantis; non qualibus hic mundus gaudet (absit, absit); sed erant alterius omnino naturæ. Vernabant perpetuo; odorem exhalabant gratissimum; stillabant liquore melleo; erant densitate frondium, proceritate cacuminum, venusto quodam ramorum flexu conspicuæ, nutabant aliæ versus alias cum mira intuentium voluptate: denique speciem habebant, firmamento cœli non absimilem; tantamque afferebant delectationem, quanta sensibus capi non potest. Beati, qui voluptate illa et jucunditate perfruuntur, beata illa visione et lætitia saturi! Illud vero admirandum imprimis, quod quædam aliis atque aliis modis se conspicienda offerrent, quædam vero non uno delectarent ornatus C genere. Aliis siquidem florere tantum perpetuo, floribus nunquam languescentibus aut marcescentibus, datum est; aliæ, foliis fructibusque diversi generis exornari jussæ sunt; aliis denique erant simul et flores, et folia, et amœnitas sua, et species peregrina, et fructus pretiosi, conspicui, nullisque aliis comparandi. Nec illud stupendum minus, quod in memoratis arboribus volucres, passeres, cicadæ, aliæque nominatim aves diversæ, multa venustate insignes, aliæ fulgorem auri, aliæ candorem nivis referentibus alis decoræ, singulis foliis insidebant; canentes modulantesque tanta cum suavitate, ut putem pulcherrimum ac amœnissimum illarum concentum, sublime elatum, cœlum adusque supremum penetrasse. Cumque ego propius considerare volucres avebam, abalienavit animum meum a sensibus, raptum in exstasim, admirabilis tantæ varietatis illorum aspectus. Quemadmodum enim dictum est, rosas, lilia, aliaque florum genera, quæ enarrare non possum, multiformia fuisse, ita volucrum quoque illarum pulchritudo admirabilis plane ac singularis erat.

λγʹ. Πάλιν οὖν τοῦ πρώτου στρουθίου τὴν ὡραιότητα ἐκθαμβούμενος τῇ διανοίᾳ, καὶ τὸν λογισμὸν εἰς ἓν συνάγων, ἐστοχαζόμην ἄλλης δόξης καὶ θέας τὴν βαφὴν καὶ τὴν χροιὰν κεκτημένον. Πάλιν οὖν ἑώρων ἕτερόν τι καὶ ἐξαίρετον, ὅπερ ἦν ἐμοὶ θυμηδία μεγίστη· ἡ μελῳδία αὐτῶν ἡ ἀκατάπαυστος καὶ ἐνήδονος· καὶ τίς διηγήσηται τὰ ξένα καὶ φρικτὰ κάλλη τῶν ὁρωμένων ἐκεῖσε; Πάντα δὲ τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα

D 33. Rursum igitur conversus ad primam aviculam, venustatem ejus admiratus sum: collectisque in unum sensibus, ad aliam, multa coloris gratia et elegantia insignem, considerandam me contuli; et deprehendi rursus aliud atque aliud eximiæ venustatis, quod me mirum in modum recreabat. Cantus denique eorum sine intermissione continuatus suavissime resonabat. Verum quis explicet

(48) Idem solummodo hæc habebat: φρίττων οὖν καὶ διάνοιαν, admodum vitiose.

(49) Ibidem legitur, ἡδονὴν καὶ θέαν ὡς τὸ κρύος τοῦ οὐρανοῦ, ᾧ τοῖς μάκαρσιν ἔχρηται, ἥπερ ἡδονῆς καὶ ἀγαλλιάσεως δροσισμῷ θέας καὶ εὐφροσύνης τὴν ψυχήν. Quid hinc recte exponas?

Digitized by Google

A insolitam atque admirabilem pulchritudinem illarum rerum, quæ istic loci visebantur? Plantæ illæ formosæ, ordine quæque suo consitæ, oppositas inter se dextereque instructas acies referebant. O felicem manum, cujus hæc opera plantata sunt! Ubi vero in horti interiora penetravi, arbitratus sum, non amplius in tenebris hujusce mundi me versari: si enim quæ hic sunt cum bonis regionis istius compares, tenebræ videbuntur. Post hæc in planitiem descendenti mihi aperit sefluvius ingens, hortum medium permeans, et plantis omnibus, leni tractu alluendo radices, humorem sufficiens. Advolabant eo speciosæ, quas dixi, perpetuoque cantu gaudentes, volucres: circum explicabat se vitis, referentibus fulgorem auri foliis, palmitibus vero B luminis instar rutilantibus decora, quam ego primo lapidi assimilabam, propter illum qui dixit: « Ego sum vitis vera [1], » et summus angularis lapis [2]. Explicabat se porro vitis illa per universum hortum, maximis pulcherrimisque racemis onerata; et palmitum suorum complexu plantas reliquas in modum coronæ ambiens, decori eis erat.

φυτὰ συμμέτρως ἵσταντο ὡς παράταξις πρὸς παράταξιν. Ὢς μακαρία ἡ χείρ, ἡ ταῦτα φυτεύσασα! Πάλιν οὖν ἐπὶ τὰ ἔνδον τοῦ Παραδείσου χωροῦντός μου (ἐνόμιζον γὰρ ὅτι οὐκέτι ἴδω τὸ σκότος τοῦ κόσμου τούτου· πρὸς γὰρ τὰ ἐκεῖ σκότος μοι τὰ ἐνταῦθα)· ὡς δὲ ἐπορευόμην ἐν πλατυσμῷ βλέπω, καὶ ἰδοὺ ποταμὸς μέγας μέσον τοῦ Παραδείσου διώδευε, καὶ ἐπότιζε πάντα τὰ φυτὰ ἐκεῖνα ἐν γαληνότητι ταῖς ῥίζαις αὐτῶν προσκλυζόμενος· ἐπ' αὐτῷ δὲ τὰ ὡραῖα στρουθία ἐκεῖνα τὰ ἀκατάπαυστα κελαδοῦντα κατήρχοντο. Ἄμπελος δὲ ἐν κύκλῳ τοῦ ποταμοῦ ἐφαπλουμένη, χρυσοφαέσι μὲν τοῖς φύλλοις, εὐπρεπὴς δὲ εἰς τὰ κλήματα, ἃ λύχνῳ τινὶ ἐοικότα τῷ πρώτῳ λίθῳ εἴκαζον, διὰ τὸν εἰρηκότα· « Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, » καὶ ὁ ἀκρογωνιαῖος (50) λίθος καὶ ἀκρότομος. Ἐφήπλωτο δὲ ἐν ὅλῳ τῷ παραδείσῳ βρίθουσα μεγίστοις βότρυσιν εὐπρεπεστάτοις, ὥστε στεφάνων δίκην κατακοσμεῖσθαι τῇ περιπλοκῇ τῶν κλημάτων τὰ ἐκεῖσε φυτά.

31. Horum contemplatione detentus, perfundebar gaudio singulari, et ex gaudio in admirationem, ex admiratione in exstatim transferebar. Cumque starem multo tempore non satis mei compos, percipio venti sonum, ex parte orientali aspirantis; qui in arbores impingens leniter eas crispabat, et inexplicabilem odoris fragrantiam emittere faciebat: ego autem mirifice captus et obstupefactus rei novitate, putabam odorem illum ex thymiamate, quod C angeli in conspectu Dei incidunt, adesse. Ventus ille desierat, cum a parte mundi occidua alterius venti sonum inaudio, prorsus investigabilem jucunde admodum me afficientem, videbanturque mihi, qui inde absistebant vapores, nive candidiores esse. Jam vero concinnitas arborum earumque admirabilis fragrantia, omnia omnino, quæ terra hæc nostra producit, aromata longe superabat: ea autem eminus adventantibus aspirabatur tam placide, suaviter ac delectabiliter, ut me prope omnium, tum pretio tum novitate mirabilium, per quæ transiens voluptate perfundebar singulari, oblivio caperet. Quando autem inflammata sua lætitiæ cantica modulabantur ac dulci voce personabant aviculæ, D præ stupore non eram apud me: utrum tamen aviculæ, an angeli fuerint, Deus novit. Deinde alius rursum aliunde ventus ex septentrione aderat, isque satis vehemens, specie igneus, cujus radii erant, quemadmodum iris occidente sole consuevit: qui summa cum lenitate hortum perflans, herbas plantasque illas rutilantes placide motitabat, et suavissimum e rosis odorem agitatione eliciebat,

λδ'. Ταῦτα θεασάμενος, ἐτέρπετο ἡ καρδία μου, ἐκ φρίκης εἰς θαῦμα, καὶ ἐκ θαύματος εἰς ἔκστασιν τὴν ψυχὴν μεταφερόμενος. Ἐπὶ πολλὴν δὲ ὥραν ἑστὼς ἐννεὸς, ἀκούων ἤχου τινὸς ἐξ ἀνατολῶν ἀνέμου πνεύσαντος καὶ τοῖς δένδροις ἐπιπεσόντος, κυμαίνεσθαι ταῦτα ἐποίει, ἀποπέμποντα πνοὴν εὐωδίας ἄῤῥητον· ἐν οἷς ἡδέως ἔχων καὶ ἐκπληττόμενος, ἐνόμιζον ἀπὸ τοῦ θυμιάματος τοῦ Θεοῦ ταύτην εἶναι τὴν εὐωδίαν, ὅπερ (51) ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ θυμιῶσιν Ἄγγελοι. Παυσαμένου οὖν τοῦ ἀνέμου ἐκείνου, ἀκούω ἀπὸ δυσμῶν ἑτέρου τινὸς πνεύματος ἦχον, ἀνεξιχνίαστον τὴν ἡδύτητα ἐμποιοῦν μοι, ἧς ἡ ἐπίπνοια ἐν τῷ ἀτμίζειν ὡς χιόνος ὅρασις ἐχρημάτιζεν. Ἦν δὲ τῶν ἐκεῖσε δένδρων ἡ εὐπρέπεια ἐμπεπλησμένη εὐωδίας θαυμαστῆς ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα τῶν ἐπιγείων, πόῤῥωθεν ταύτην ἐκπέμποντα τὴν ὀσφρησιν, ὡς φοβερὸν καταθύμιον, ἐνιστάμενον, ὥστε ἐπιλαθέσθαι με ἐκεῖνα τὰ τίμια θαυμάσια, ἅπερ ὄπισθεν διοδεύσας ἀπήλαυσα μελίῤῥυτά τινα πέλοντα. Τὰ δὲ στρουθία ἐκεῖνα ἐν τῷ ᾄδειν αὐτὰ καὶ κελαδεῖν καὶ στρουθίζειν τὰ διάπυρα ᾄσματα τῆς ἀγαλλιάσεως, ἐξιστάμην τῇ διανοίᾳ μου· εἴτε στρουθία, εἴτε ἄγγελοι ὑπῆρχον, Κύριος ἐπίσταται. Ἀναδίδοται πάλιν ἀπὸ βοῤῥᾶ ἕτερος ἄνεμος ὑπερφυέστατος, πυῤῥάκης τῷ εἴδει, ὡς ἅτε ἴρις ἡλίου δύναντος αἱ ἀκτῖνες πεφύκασι· πνεύσαντος δὲ τούτου ἐν ἀπείρῳ γαληνότητι, γαληνομόρφως ἐκυμαίνετο τὰ λαμπρότατα ἐκεῖνα φυτὰ, ἔπνεε δὲ ταράσσων τὴν ἐν τοῖς ῥόδοις εὐοσμίαν, ὥστε ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἔννουν με γενόμενον τῷ φιλτάτῳ γλυκασμῷ τε καὶ ἔρωτι κατατέρπεσθαι,

[1] Joan. xv, 1. [2] Ephes. ii, 20.

(50) Desunt hæc in ms. Mazar. neque vero multum ad rem faciunt.
(51) Pauca hic et obscura habet ms. Vatican. Ἡδέως ἔχων τοῦ ἀνέμου ἐκείνου τὴν ἐπίπνοιαν τῆς εὐωδίας, ὥστε νομίζειν με ἀπὸ τοῦ θυμιάματος, ὥσπερ.

Digitized by Google

φοβερᾷ τε χαρᾷ συνεχόμενος ὑπῆρχον ἐκ τῆς ἡδυτάτης εὐωδίας ἐκείνης τοῦ πνεύματος.

CAPUT V.

Ejusdem exstasis et visorum continuata narratio.

λε'. Ἐν φρίκει καὶ δέει ἐξεστηκὼς τὸ παράδοξον τοῦ πράγματος, πῶς ἐπ' ἐμοὶ τὸ τοιοῦτον ἀγαθὸν συμβέβηκεν διενοούμην· ὑπεστάλη δὲ τὸ πνεῦμα τὸ τρίτον ἐκεῖνο, καὶ σιγὴ μεγίστη παρευθὺς ἐγένετο. Ὀδεύσας οὖν ὀλίγον τοῦ περάσαι με τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον, πρὸς τὸ πλάτος ἐχώρουν τοῦ κήπου τοῦ Θεοῦ, ἀναθεωρῶν τὸ ἄφραστον πλάτος ἐκείνου τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, τὸ πολυπλασίως τεθησαυρισμένον ἐκεῖσε. Οὐ γὰρ ἔχω πῶς αὐτὰ τὰ πλούτη τοῦ Δεσπότου, ἀνθρωπίνῳ στόματι διηγήσασθαι, ὃ σοι διηγήσομαι, φίλε καὶ ἀγαπητὲ ἐν Κυρίῳ. Ὡς οὖν εἴρηκα πρὸς τὸ πλάτος χωρεῖν με τοῦ κήπου ἐκείνου, καὶ ἀναθεωρεῖν μετὰ τῶν ἁγίων Ἅγια, ἰδοὺ πάλιν ὡς ἀπὸ τοῦ Ἀρκτῴου μέρους πνεῦμα ἔπνευσεν εὐωδεστάτην ἔχον ἡδύτητα, ὡς τὰ ῥόδα καὶ τὰ κρίνα, χρῶμα δὲ ἔχον πορφυροῦν ὡσεὶ ἴον εἰκαστέον· ἐκυμαίνετο δὲ τὰ φυτὰ ἐκεῖνα, ὑπὲρ μύρον καὶ μόσχον τὴν εὐωδίαν ἐκπέμποντα, ἥ τις ἔδυ εἰς τὴν καρδίαν μου· ὀφθαλμοὺς δὲ οἵους τε ἐκεκτήμην τῷ τότε, εἴτε σωματικοὺς, εἴτε πνευματικοὺς, ὁ Δεσπότης ἐπίσταται· ἐμοὶ δὲ παρεφαίνετο ὅτι μετὰ σώματος ἐκεῖ παρέδρευον. Ἔπειτα ἐν τῷ μὴ εἶναι βάρος ἐν τῷ σώματί μου, ἃ ἐπιθυμίαν τοῦ ἰδέσθαι τι, ἢ ἕτερον τὸ πρὸς ἦθος λαμβάνει τὸ τῇδε σκήνωμα, ἀνατρέπει με ὁ λογισμὸς ὡς ἐκ τοῦ σώματος τοῖς ἐκεῖ προσπεφυκέναι· εἰ μὴ γὰρ ὁ καρδιογνώστης καὶ Θεὸς ἐπίσταται. Ὡς οὖν τὰ πλήθη τῶν φυτῶν ἐκείνων τῇ ἐπιπνοίᾳ τοῦ τετάρτου ἀνέμου παραδόξως ἐκυμαίνετο, καὶ ἀπήχει, καὶ μέλος τερπνὸν προσεβάλοντο, πάλιν με ἡ εὐοσμία κατέπληττεν, καὶ ἡ ἡδύτης διὰ τῆς ὀσφρήσεώς μου εἰσπίπτουσα ἐξίστασθαί με ἐποίει· ἱστάμην οὖν ἐννεὸς ἐν ἀποῤῥήτῳ αἴγλῃ ἔχων τὸν νοῦν εἰσδυόμενον.

λς'. Ταῦτα τοίνυν ὁρῶν, εὐφραινόμην μεγάλως, καὶ ἠλάλαζεν ἡ καρδία μου, καὶ ἠγαλλιᾶτο τὸ πνεῦμά μου. Ἡσυχάσαντος δὲ καὶ τοῦ τετάρτου πνεύματος, θαῦμα φοβερὸν καὶ παράδοξον ἑώρων (52)· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ χρόνον ἐκεῖ μου διατρίβοντος, νὺξ οὐδαμῶς κατεφάνη μοι, ἀλλ' ἦν ἀδιάδοχον φῶς, καὶ χαρὰ καὶ ζωὴ, λαμπρότης καὶ πολλὴ ἀγαλλίασις, ἅ τινα ἔβλεπον ἐκεῖσε. Μετὰ ταῦτα ἔκστασίς μοι ἐπέπεσε, καὶ ἐννεοῦ μου γεγονότος ᾤμην ἑστάναι τῇ θεωρίᾳ ἐπάνω τοῦ στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ, καί τις (53) χλαινηφόρος νεανίας προῆγέν μου, οὗ τὸ πρόσωπον ὡς ἥλιος ἔλαμπεν· ἐνόμιζον δὲ τοῦτον

adeo ut ego, a sensibus fere alienus, longo tempore gratissima ejus dulcedine mirifice delectatus, gaudioque vehementi, præ jucunditate fragrantiæ e vento illo provenientis, correptus sim.

35. Interea dum, sacro cum horrore novitatem rei admirans, considero, quo pacto tanta mihi felicitas evenisset, cessavit is quoque tertius ventus, et summa repente tranquillitas exstitit. Paulum igitur progressus, ut fluvium transirem, ubi ad planitiem late diffusam divini istius horti perveni, amplitudinem ejus inexplicabilem, quam qui potest omnia Deus multiplici amœnitate ditaverat, consideravi. Et sane cupienti mihi divitias Domini enarrare charitati vestræ, in mentem non venit, quo id pacto humana lingua exsecutioni mandem. Deveniente me igitur, uti dictum est, ad planam aream illam, et Sancta sanctorum contemplante, ecce alius rursum ventus e plaga boreali aspiravit cum jucundissima fragrantia, qualem rosæ liliaque solent spargere, ac purpureo colore, qualis solet inesse violis. Hinc plantæ rursum crispari cœptæ, odorem exhalarunt, unguento muscoque præstantiorem, qui ad intima mea viscera penetrabat. Qualium autem oculorum beneficio isthæc assecutus sum, corporaliumne an vero spiritualium, Deus scit: mihi certe ipse videbar corporaliter istic versari. At postea cum in corpore meo non sensi pondus solitum, aut concupiscentiam videndi quidpiam, aut aliud quod solet in præsenti vita tabernaculum nostrum deprimere, alia mihi cogitatio in mentem venit, scilicet extra corpus me deliciis illis fruitum fuisse: quod an ita sit, novit Deus, qui perspicit interiora cordis. Cum igitur frequentes illæ plantæ allapsu quarti venti modo mirabili motarentur, sonumque ederent ac melos jucundissimum promerent; iterum odoris præstantia singularis me perculit, suavitasque mirabilis per olfactus mei organa illapsa animo stuporem induxit. Stabam itaque a sensibus alienus, intus autem arcana quadam luce perfusus.

36. Hisce fruitus lætitia replebar magna, gestiebam animo, et exsultabam spiritu. Cessante autem et quarto vento, prodigium maximum et admirabile observavi: toto enim quo istic versatus sum tempore, nulla incubuit nox, sed perpetua luxit sine vicissitudine dies, eratque quidquid videbam, gaudium et vita et splendor et exsultatio plurima. Post hæc a sensibus in exstatim abreptus, visus mihi sum supra firmamentum cœli consistere, putavique juvenem, delicata indutum penula, ac facie instar solis radiantem (quem ego quidem non alium opinabar esse, quam qui faciem meam ramo flo-

(52) Ms. Vaticanum ἔτι νὺξ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπάρχοντος, οὐδαμῶς κατεφάνη μοι. ἀλλὰ ἦν μοι χαρὰ καὶ ζωή.

(53) Χλαινηφόρος. Penulatus, a χλαῖνα penula; forsitan autem a χλαῖνα dicitur latinum læna, abjecta priori littera.

Digitized by Google

περιεξαπλουμένην ἤρθημεν οὖν καὶ διέβημεν, καὶ A ἔνδον τοῦ καταπετάσματος πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου αἰνούντων καὶ δοξολογούντων τὸν Θεόν· διέβημεν δὲ καὶ τὰ ἐκεῖ, καὶ ἰδοὺ πάλιν ἕτερον καταπέτασμα διὰ βύσσου καὶ πορφύρας ἀπόῤῥητον· καὶ κατηντήσαμεν ἐπὶ ἐνδοξοτάτῳ τόπῳ, καὶ ἦν ἐκεῖσε φοβερὸν καταπέτασμα ὡς ἤλεκτρος, ὑπέρλαμπρον, καὶ σφόδρα καθαρώτατον, ὅπερ ἀναποδίσασα χεὶρ πύρινος, διελθεῖν ἡμᾶς δι' αὐτῆς παρεσκεύασεν. Ἦν δὲ ἔνδον αὐτοῦ πλῆθος ἀναριθμήτων νεωτέρων, ὡραίων, πυρίνων, τὰς ὄψεις πλαυγεῖς ὑπὲρ τὸν ἥλιον· εἱστήκεισαν οὖν τάξει τινὶ καὶ κοσμιότητι ἐπὶ φοβεροῦ ὕψους ταῖς ἀΰλαις ἡλικίαις μετέωροι, σκῆπτρα φοβερὰ ἐν ταῖς χερσὶ κατέχοντες· λεγεῶνες ἐντεῦθεν, καὶ λεγεῶνες ἐκεῖθεν ἕτεραι, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Λέγει μοι ὁ ὁδηγῶν με, Ἰδοὺ, τούτου τοῦ B καταπετάσματος ἐπαιρουμένου, θεάσει τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθεζόμενον· πεσὸν οὖν προσκύνησον αὐτὸν, τὴν δὲ ἅπασαν θεωρίαν τῆς διανοίας σου πρὸς αὐτὸν ἀνάτεινον, καὶ ἄκουσον τί σοι λαληθήσεται παρ' αὐτοῦ. Ὡς οὖν ταῦτα ὁ ὁδηγῶν με ὑπετίθετο, βλέψας εἰς τὴν εὐπρέπειαν τοῦ καταπετάσματος ὁρῶ, καὶ ἰδοὺ περιστερὰ παμμεγέθης, ἄνωθεν καταπτᾶσα ἐπὶ τῷ καταπετάσματι· ἦν δὲ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς καθάπερ χρυσίον, τὸ στῆθος πορφυροῦν, αἱ πτέρυγες τηλαυγεῖς ὡσεὶ φλὸξ, οἱ πόδες ἀληθινοὶ, ἐκ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς ὡς ἀκτῖνες φωτὸς ἐξεπορεύοντο· ἐμοῦ δὲ στοχαζομένου τὴν ταύτης εὐπρέπειαν, εὐθέως ἀναστᾶσα ᾤχετο εἰς ὕψος.

C λθ'. Ἀρθέντος δὲ τοῦ καταπετάσματος, ἀναβλέψας εἰς τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο ὕψος τὸ καταπλῆττον πᾶσαν ἔννοιαν, ἴδον θρόνον φοβερὸν καὶ ἐπηρμένον, ὑπὸ τοῦ ἀέρος κρεμάμενον μηδενὸς αὐτὸ κατέχοντος· φλὸξ δὲ ἐξεπορεύετο ἐξ αὐτοῦ, οὐχ ὡς τοῦ πυρὸς, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς χιόνος ὑπεραιρομένη τῇ λευκότητι· ἐκάθητο δὲ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκείνου ὁ Κύριός μου Ἰησοῦς Χριστὸς, πορφύραν καὶ βύσσον ἐνδεδυμένος· ἅπαξ διὰ τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν συνεσταλμένης αὐτοῦ τῆς λαμπρότητος, ἐθεασάμην αὐτοῦ τὴν θεάνθρωπον εὐπρέπειάν τε καὶ ὡραιότητα, ὃν τρόπον τὸν ἥλιόν τις βλέπει, ἡνίκα ἐξ Ἀνατολῶν ταῖς ἀκτῖσιν αὐτοῦ φαιδρῶς ἐπιφαίνεται· μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι ἠδυνήθην αὐτὸν καθαρῶς θεάσασθαι. Ἀρθέντος οὖν τοῦ καταπετάσματος, πεσὼν ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ ἀέρος, D προσεκύνησα αὐτὸν τρίς· ἐπειρώμην δὲ ἑστάναι καὶ βλέπειν αὐτοῦ τὴν ὡραιότητα, ἀλλὰ καθάπερ προεῖπον, φρίκῃ ἀφάτῳ καὶ δέει ἀνεικάστῳ ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ φωτὸς τρόμῳ, καὶ χαρᾷ συνεχόμενος, οὐκέτι ἠδυνήθη ἀποσκοπῆσαί τι, ἢ ἐντρανίσαι τῇ πυροφεγγεῖ αἴγλῃ τῆς ἀπειροδυνάμου θεότητος αὐτοῦ. Ἐλήλυθεν δὲ ἡ φωνὴ ἐκ τοῦ φωτὸς πρός με κεκτημένη μέγιστον ἦχον, ὥστε συντρίβεσθαι τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον ἀέρα ἀπ' αὐτῆς. Ἡ δὲ φωνὴ αὐτοῦ ἦν μελισταγὴς, πραεῖα δὲ καὶ ἡδύλαλος· ἡ καὶ λελάληκε τρία ῥήματα θεῖα, καὶ συνιεὶς ἔγνων, καὶ εὐδύνθην τῇ ψυχῇ ὡς οὐκ ἄλλοτέ ποτε. Ἔπειτα μετ' ὀλίγον εἴρηκέν μοι ἕτερα ῥήματα τρία, καὶ ταῦτα ἡδυτάτως προσδεξαμένου μου, ἐπλήσθη χαρᾶς θεί-

A aera diffusi sublimi pensum; quo evecti ingressique, reperimus ibi ingentem cœlestium geniorum cœtum, laudantium et glorificantium Deum. Transivimus etiam porro; et aperuit se rursus aliud velum, ex bysso et purpura inexplicabilis venustatis. Hinc devenimus ad locum gloriæ plenissimum, ubi velum mirabile, quasi electrinum, quam fulgentissimum ac nitidissimum; quod reducens manus ignea, introitum nobis præparat. Ibi videre erat multitudinem innumerabilem juvenum, quos dignitas corporis, color igneus, faciei splendor solari præstans, plurimum commendabat: stabant autem in loco admodum sublimi, concinno ordine, ætatis incorporeæ vigore, insigne sceptrum manibus præferentes; hinc et inde legiones, quarum computari B non poterat numerus. Tunc me allocutus dux meus: Ecce, inquit, remoto hoc velamine, spectabis Filium hominis, sedentem ad dexteram Patris; quare procidens adorabis ipsum, totaque mente ad ipsum conversus, excipies arrectis auribus, quæ dicturus tibi est. Talibus a ductore meo præceptis instructus, intendi oculorum aciem in istud decorum velamen, et vidi columbam admodum grandem superne ad velum devolantem. Erat huic capitis color aureus, pectoris purpureus, alarum lucidus ut flammæ, pedum genuinus ac naturalis, procedebantque ex oculis radii luminis: cum autem decoram ejus formam contemplarer attentius, subito sublimis abiit.

C 39. Sublato ergo velamine, suspexi in immensam illam altitudinem cuilibet spectanti formidabilem; vidique thronum eximium ac sublimem, nemine sustinente suspensum in aere: a quo absistebat flamma, non qualis ab igne solet, sed quæ nivem longe præstabat candore. Sedebat in throno Dominus meus Jesus Christus, purpura byssoque indutus: qui cum exiguitatis et imbecillitatis meæ causa eximium splendorem suum semel contraxisset, intuitus sum divinæ humanitatis illius decus ac dignitatem eximiam; quemadmodum intueri quispiam solem consuevit, radios in primo ortu jucundissime spargentem: neque deinceps mihi licuit claro ipsius aspectu frui. Sublato itaque D velo, procidens in mirabilem illum aera, ter Dominum adoravi; tentavique persistere loco, ac intueri denuo dignitatem ejus: verum, ut supra memini, præ inexplicabili horrore ac metu incomparabili, quem lux illa, thronum ambiens immensa incutiebat, tremore ego pariter et gaudio correptus, non potui quidquam intueri ultra oculosque intendere in igneum potentissimæ illius divinitatis fulgorem. Vox deinde ex lumine tanto cum sonitu emissa, ut mirabilis illa regio aeris trepidaret, ad aures meas allapsa est: erat nihilominus suaviloquens, mitis, et melle dulcior; protulitque tria verba divina quæ et cognovi bellissime, et delectatus sum spiritu magis quam unquam alias. Non multo post alia similiter tria verba emissa sunt,

Digitized by Google

rigore percussit, quando præ frigore deficiebam) ducatum mihi præstare, et præcipere famulis suis, ut me alio transferrent. Ducatum igitur præstante mihi illo, ecce occurrit magnitudinis immensæ crux, instar iridis in nubibus apparentis, aspectu formosa, quatuor velis nubem lucidam referentibus circum obtensa : quorum bina ignei coloris non secus ac fulgur coruscabant, alia bina nivi nihil candore cedebant. Crucem cingebant musici formosi, statura proceri, splendidi quasi lux, fulgentissimos radios ex oculis evibrantes, promebantque concentum suavissimum in gratiam Crucifixi. Cumque penulatus dux meus illac transiret, exhibita reverentia salutavit crucem, mihique idem ut facerem nutu indicavit : fecique ita, secutus exemplum ducis, et continuo mellea quadam dulcedine impleri me sensi, talique odorum fragrantia recreari, qualem neque in ipso fragrantissimo horto olfeceram. Deinde oculos deflectens, deprehendi infra nos quasi maris abyssum, cœpique totis artubus contremiscere, ac vereri ne forte illuc præceps ruerem. Quamobrem inclamans ducem meum, dixi : Domine mi ductor, ecce veluti supra nubes ambulo, et metu correptus sum gravi : vereor sane tametsi leniter incedam, ne me portare non possint illæ, et casu præcipiti hinc in aquas subjectas ferat.

57. Ad hæc tale mihi responsum dedit dux meus : Ne quid timeas, quin altius adhuc nobis ascendendum est : simulque porrexit mihi manum, et supra alterum cœlum sublati sumus, cujus species erat nivea ; et conspexi hic quoque cruces binas, illi, quam in cœlo inferiori veneratus fueram, persimiles : cingebantur etiam, uti prior illa, sacra suaviter modulantium corona : et aer istic in modum ignis splendebat, quique illum incolebant locum formosi genii, quiete summa perfruebantur. Venerati sumus itaque et hasce cruces, uti priorem, singulari cum desiderio ac amore : quæ vero abs istebat inde fragrantia, plane divina erat, et explicari verbis nequit ; unde longe majori voluptate ac delectatione, quam ex altera cruce, perfundebar. Prospexi alio, et vidi universa inflammari ab igne : et incessit me tremor, opem ducis mei denuo implorantem ; qui porrecta ut ante manu : Adhuc altius, inquit, enitendum est. Et continuo inde sublati, supra tertium nos cœlum deprehendimus. Cœlum hoc non eo, quo quod nobis hic apparet, modo se habet; sed firmum solidumque est, ac planum habet late expansum, lamina putares aurea insterni. Reperimus hic iterum, primo statim in vestibulo, cruces ternas, lumen quale fulgur solet spargentes, omnibus, quas ante vidimus, tum magnitudine tum specie augustiores. Et dux quidem meus in medium ignem se ausus inferre, adoravit cruces : quod cum ego non valerem, eminus adoravi transivique.

58. Postquam multum processissemus, perventum est ad velum alterum more fulminis late per

εἶναι τὸν τύψαντά μου τὸ πρόσωπον τῷ ἀνθεσφόρῳ κλάδῳ ἐκείνῳ, ἡνίκα ἀπὸ τοῦ ψύχους ἐτελεύτων· καὶ αὐτὸς ἐκέλευσεν τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ τοῦ μετᾶραί με. Ὡς οὖν οὗτός μου προῆγε βλέπω, καὶ ἰδοὺ σταυρὸς μέγας, φοβερὸς καὶ ὡραῖος· τῇ θέᾳ καθάπερ τόξον ὅταν ᾖ ἐν τῇ νεφέλῃ ἐχρημάτιζεν, καὶ τέσσαρα καταπετάσματα κύκλῳ αὐτοῦ νεφέλῃ φωτεινῇ ἐοικότα, τὰ μὲν δύο πυῤῥάκη ὡς ἀστραπῆς εἶδος ἀστράπτοντα, τὰ δὲ ἄλλα λευκὰ ὡς χιών· κύκλῳ δὲ αὐτοῦ εἱστήκεισαν μελῳδισταὶ, ὡραῖοι, εὐμεγέθεις, καὶ λευκοὶ ὡς φῶς χρηματίζοντες, πυραυγεστάτοις ἀκτῖσιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπαστράπτοντες. Ὡς οὖν οὗτοι μέλος τι ἡδὺ ἕνεκεν τοῦ σταυρωθέντος ὑπέψαλλον, ὁ ὁδηγῶν με χλαινηφόρος διερχόμενος τὸν σταυρὸν, κατησπάσατο, ἔνευσεν δὲ κἀμοὶ τοῦτο ποιῆσαι· καὶ δὴ ἀκολουθῶν αὐτῷ, ἠσπασάμην αὐτόν. Ὡς οὖν ἠσπασάμην τὸ πυῤῥίζον ἐκεῖνο τίμιον ξύλον, πνεῦμά τι μέλιτος ἀνάπλεως γέγονα, καὶ εὐωδίας πλησθεὶς, οἵαν οὐδὲ ἐν τῷ Παραδείσῳ ὠσφράνθην. Ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου ἑώρων, καὶ ἰδοὺ ὑποκάτω ἡμῶν ὡσεὶ ἄβυσσος θαλάσσης, καὶ τρόμος ἀπελάβετό μου, καὶ ἐφοβήθην μή ποτ' ἐκεῖ ὀλισθήσωμαι· ἐκέκραξα οὖν πρὸς τὸν ὁδηγοῦντά με, καὶ εἶπον, Κύριέ μοι ὁδηγέ μου, ἰδοὺ ὡς ἐπὶ νεφέλης πορεύομαι, καὶ δειλίᾳ συνεσχέθην, πτοούμενος τὴν ἐντεῦθεν ἔκπτωσιν κοῦφος πορευόμενος, μήποτε οὐ βαστάσῃ με, καὶ ὑποσκελισθήσωμαι εἰς τὰ ὑποκάτω ἡμῶν ὕδατα.

λζ'. Ὁ δὲ λέγει μοι· Μὴ φοβοῦ, ἔτι ἀνωτέρω ὀφείλομεν ἀνελθεῖν ὑπεράνω. Καὶ δίδωσίν μοι χεῖρα, καὶ εὑρέθημεν ἐπάνω τοῦ δευτέρου στερεώματος, τὸ δὲ εἶδος αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιὼν ὑπῆρχεν. Θεωρῶ οὖν κἀκεῖ δύο σταυροὺς ὡς ὁμοίους τῷ ὑποκάτω, καὶ ἦν ἐπ' αὐτοῖς ἡ φρικτὴ ἐκείνη ἀκολουθία, οἵα καὶ ἐν τῷ κατωτέρῳ σταυρῷ ἐχρημάτιζεν· ἦν δὲ ἀὴρ τῶν ἐκεῖ πύρινος, καὶ ἀνάπαυσις μεγάλη τοῖς εὐμόρφοις νεανίσκοις. Ἠσπασάμεθα οὖν κἀκείνους τοὺς τιμίους σταυροὺς ἔρωτι καὶ πόθῳ θεϊκῷ, καθὼς καὶ τὸ πρότερον· ἦν δὲ ἡ εὐωδία αὐτῶν, ὡς εὐωδία Θεοῦ ἀνερμήνευτος ὑπὲρ τὴν κατωτέρω θυμηδίαν καὶ τερπνότητα. Ὁρῶ οὖν καὶ ἰδοὺ πῦρ φλέγον τὰ ἐκεῖσε ἅπαντα· καὶ τρόμῳ συσχεθεὶς, πάλιν τὸν ὁδηγὸν ἐκάλουν εἰς βοήθειαν. Ὁ δὲ δοὺς μοι χεῖρα, λέγει μοι· Ἔτι ἀνωτέρω πορευθῆναι ὀφείλομεν. Καὶ ἅμα τῷ λόγῳ ἤρθημεν τῶν ἐκεῖ, καὶ εὑρέθημεν ἐπάνω τοῦ τρίτου οὐρανοῦ. Οὗτος δὲ ὁ τρίτος οὐρανὸς, οὐχ ὡς φαινόμενος ἡμῖν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ περίεστιν, ἀλλ' ἀντὶ παγίου στερεώματος, τὴν δὲ διῤῥὴν ἐφαπλουμένην ὡς χρυσοῦν πέταλον κέκτηται. Εὕρομεν οὖν πάλιν ἐν τοῖς προθύροις σταυροὺς τρεῖς, ὡς ἀστραπὴν αὐγάζοντας, μεγίστους καὶ φοβεροὺς λίαν ὑπὲρ τοὺς δύο, καὶ ὑπὲρ τὸν ἕνα· καὶ ὁ μὲν ὁδηγῶν με ἐθάρσησεν, καὶ εἰσῆλθεν ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς, καὶ προσεκύνησεν αὐτούς· ἐγὼ δὲ, μηδὲν τοιοῦτον ἰσχύσας, μήκοθεν προσκυνήσας διῆλθον.

λη'. Ὡς οὖν ἱκανὸν ἐπεζεύσαμεν, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ δεύτερον καταπέτασμα, ὡς ἀστραπήν τινα ἐν τῷ

Digitized by Google

ἀέρι ἐφαπλουμένην· ἤρθημεν οὖν καὶ διέβημεν, καὶ A ἔνδον τοῦ καταπετάσματος πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου αἰνούντων καὶ δοξολογούντων τὸν Θεόν· διέβημεν δὲ καὶ τὰ ἐκεῖ, καὶ ἰδοὺ πάλιν ἕτερον καταπέτασμα διὰ βύσσου καὶ πορφύρας ἀπόῤῥητον· καὶ κατηντήσαμεν ἐπὶ ἐνδοξοτάτῳ τόπῳ, καὶ ἦν ἐκεῖσε φοβερὸν καταπέτασμα ὡς ἤλεκτρος, ὑπέρλαμπρον, καὶ σφόδρα καθαρώτατον, ὅπερ ἀναποδίσασα χεὶρ πύρινος, διελθεῖν ἡμᾶς δι' αὐτῆς παρεσκεύασεν. Ἦν δὲ ἔνδον αὐτοῦ πλῆθος ἀναριθμήτων νεωτέρων, ὡραίων, πυρίνων, τὰς ὄψεις τηλαυγεῖς ὑπὲρ τὸν ἥλιον· εἱστήκεισαν οὖν τάξει τινὶ καὶ κοσμιότητι ἐπὶ φοβεροῦ ὕψους ταῖς ἀΰλαις ἡλικίαις μετέωροι, σκῆπτρα φοβερὰ ἐν ταῖς χερσὶ κατέχοντες· λεγεῶνες ἐντεῦθεν, καὶ λεγεῶνες ἐκεῖθεν ἕτεραι, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Λέγει μοι ὁ ὁδηγῶν με, Ἰδοὺ, τούτου τοῦ B καταπετάσματος ἐπαιρουμένου, θεάσει τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθεζόμενον· πεσὼν οὖν προσκύνησον αὐτὸν, τὴν δὲ ἅπασαν θεωρίαν τῆς διανοίας σου πρὸς αὐτὸν ἀνάτεινον, καὶ ἄκουσον τί σοι λαληθήσεται παρ' αὐτοῦ. Ὡς οὖν ταῦτα ὁ ὁδηγῶν με ὑπετίθετο, βλέψας εἰς τὴν εὐπρέπειαν τοῦ καταπετάσματος ὁρῶ, καὶ ἰδοὺ περιστερὰ παμμεγέθης, ἄνωθεν καταπτᾶσα ἐπὶ τῷ καταπετάσματι· ἦν δὲ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς καθάπερ χρυσίον, τὸ στῆθος πορφυροῦν, αἱ πτέρυγες τηλαυγεῖς ὡσεὶ φλὸξ, οἱ πόδες ἀληθινοὶ, ἐκ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς ὡς ἀκτῖνες φωτὸς ἐξεπορεύοντο· ἐμοῦ δὲ στοχαζομένου τὴν ταύτης εὐπρέπειαν, εὐθέως ἀναστᾶσα ᾤχετο εἰς ὕψος.

C λθ'. Ἀρθέντος δὲ τοῦ καταπετάσματος, ἀναβλέψας εἰς τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο ὕψος τὸ καταπλῆττον πᾶσαν ἔννοιαν, ἴδον θρόνον φοβερὸν καὶ ἐπηρμένον, ὑπὸ τοῦ ἀέρος κρεμάμενον μηδενὸς αὐτὸ κατέχοντος· φλὸξ δὲ ἐξεπορεύετο ἐξ αὐτοῦ, οὐχ ὡς τοῦ πυρὸς, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς χιόνος ὑπεραιρομένη τῇ λευκότητι· ἐκάθητο δὲ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκείνου ὁ Κύριός μου Ἰησοῦς Χριστὸς, πορφύραν καὶ βύσσον ἐνδεδυμένος· ἅπαξ διὰ τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν συνεσταλμένης αὐτοῦ τῆς λαμπρότητος, ἐθεασάμην αὐτοῦ τὴν θεάνθρωπον εὐπρέπειάν τε καὶ ὡραιότητα, ὃν τρόπον τὸν ἥλιόν τις βλέπει, ἡνίκα ἐξ Ἀνατολῶν ταῖς ἀκτῖσιν αὐτοῦ φαιδρῶς ἐπιφαίνεται· μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι ἠδυνήθην αὐτὸν καθαρῶς θεάσασθαι. Ἀρθέντος οὖν τοῦ καταπετάσματος, πεσὼν ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ ἀέρος, D προσεκύνησα αὐτὸν τρίς· ἐπειρώμην δὲ ἑστάναι καὶ βλέπειν αὐτοῦ τὴν ὡραιότητα, ἀλλὰ καθάπερ προεῖπον, φρίκῃ ἀφάτῳ καὶ δέει ἀνεικάστῳ ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ φωτὸς τρόμῳ, καὶ χαρᾷ συνεχόμενος, οὐκέτι ἠδυνήθη ἀποσκοπῆσαί τι, ἢ ἐντρανίσαι τῇ πυροφεγγεῖ αἴγλῃ τῆς ἀπειροδυνάμου θεότητος αὐτοῦ. Ἐλήλυθεν δὲ ἡ φωνὴ ἐκ τοῦ φωτὸς πρός με κεκτημένη μέγιστον ἦχον, ὥστε συντρίβεσθαι τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον ἀέρα ἀπ' αὐτῆς. Ἡ δὲ φωνὴ αὐτοῦ ἦν μελισταγὴς, πραΐα δὲ καὶ ἡδύλαλος· ἣ καὶ λελάληκε τρία ῥήματα θεῖα, καὶ συνιεὶς ἔγνων, καὶ εὐδύνθην τῇ ψυχῇ ὡς οὐκ ἄλλοτέ ποτε. Ἔπειτα μετ' ὀλίγον εἴρηκέν μοι ἕτερα ῥήματα τρία, καὶ ταῦτα ἡδυτάτως προσδεξαμένου μου, ἐπλήσθη χαρᾶς θεί-

aera diffusi suspensum; quo evecti ingressique, reperimus ibi ingentem cœlestium geniorum cœtum, laudantium et glorificantium Deum. Transivimus etiam porro; et aperuit se rursus aliud velum, ex bysso et purpura inexplicabilis venustatis. Hinc devenimus ad locum gloriæ plenissimum, ubi velum mirabile, quasi electrinum, quam fulgentissimum ac nitidissimum; quod reducens manus ignea, introitum nobis præparat. Ibi videre erat multitudinem innumerabilem juvenum, quos dignitas corporis, color igneus, faciei splendor solari præstans, plurimum commendabat: stabant autem in loco admodum sublimi, concinno ordine, ætatis incorporeæ vigore, insigne sceptrum manibus præferentes; hinc et inde legiones, quarum computari non poterat numerus. Tunc me allocutus dux meus: Ecce, inquit, remoto hoc velamine, spectabis Filium hominis, sedentem ad dexteram Patris; quare procidens adorabis ipsum, totaque mente ad ipsum conversus, excipies arrectis auribus, quæ dicturus tibi est. Talibus a ductore meo præceptis instructus, intendi oculorum aciem in istud decorum velamen, et vidi columbam admodum grandem superne ad velum devolantem. Erat huic capitis color aureus, pectoris purpureus, alarum lucidus ut flammæ, pedum genuinus ac naturalis, procedebantque ex oculis radii luminis: cum autem decoram ejus formam contemplarer attentius, subito sublimis abiit.

39. Sublato ergo velamine, suspexi in immensam illam altitudinem cuilibet spectanti formidabilem; vidique thronum eximium ac sublimem, nemine sustinente suspensum in aere: a quo absistebat flamma, non qualis ab igne solet, sed quæ nivem longe præstabat candore. Sedebat in throno Dominus meus Jesus Christus, purpura byssoque indutus: qui cum exiguitatis et imbecillitatis meæ causa eximium splendorem suum semel contraxisset, intuitus sum divinæ humanitatis illius decus ac dignitatem eximiam; quemadmodum intueri quispiam solem consuevit, radios in primo ortu jucundissime spargentem: neque deinceps mihi licuit claro ipsius aspectu frui. Sublato itaque velo, procidens in mirabilem illum aera, ter Dominum adoravi; tentavique persistere loco, ac intueri denuo dignitatem ejus: verum, ut supra memini, præ inexplicabili horrore ac metu incomparabili, quem lux illa, thronum ambiens immensa incutiebat, tremore ego pariter et gaudio correptus, non potui quidquam intueri ultra oculosque intendere in igneum potentissimæ illius divinitatis fulgorem. Vox deinde ex lumine tanto cum sonitu emissa, ut mirabilis illa regio aeris trepidaret, ad aures meas allapsa est: erat nihilominus suaviloquens, mitis, et melle dulcior; protulitque tria verba divina quæ et cognovi bellissime, et delectatus sum spiritu magis quam unquam alias. Non multo post alia similiter tria verba emissa sunt,

Digitized by Google

quæ suavissime in animum meum illabentia, lætitia illum plusquam humana repleverunt. Interjecto tempore exiguo, personuerunt rursum alia tria verba : et continuo magna voce laudes cecinerunt Deo venerandi illi sanctorum angelorum exercitus : qui quamvis nunquam se temperent a laudibus Deo offerendis, cognovi tamen, re considerata, exquisitum illum gratumque concentum, propter me et singularem Domini Jesu Christi erga me providentiam, modulatos esse.

40. Auditis hisce inexplicabilibus verbis, confestim eodem quo ascenderam modo, etiam descendi ; meque, mihi omni ex parte redditum, illo loco, unde sublatus ante fueram, stare deprehendi, agitantem animo, quæ evenerunt mihi, ubi nunc essem, et ubi modo fuissem. Cumque mirarer plurimum, quo pacto ad planitiem divini istius horti rediissem, contemplatus quæ istic erant universa, cogitavi quæsivique ex me ipse, utrum alius quoque hominum hoc in loco, an ego solus versarer. Vidi interea locum campestrem in medio, plantis nullis consitum ; nihilominus pervenustum, graminosum, violis, liliis, rosis, aliisque floribus numero infinitis refertum : nec fontium illi decrat amœnitas, modicis intervallis scaturientium lacte ac melle, et exsilientium ad altitudinem cubiti unius ; tanta inde fragrantia odoris ac dulcedine egrediente, ut quid mel illud et lac fuisse dicam aut cui comparem, plane nesciam. Consideranti hujusce loci voluptatem viroremque aptum quieti, nec non stupenti mirabilia Dei opera, et ab alia ad aliam pulchritudinem animum transferenti mihi, obtulit se videndum vir quidam, fulgido circumdatus amictu, rutilans ut nubes lucida, crucem gestans : qui cum propius ad me accessisset : Crucifixus, inquit, Dominus noster Jesus Christus tecum sit. Beati stulti propter Christum, quoniam præcipua quadam sapientia excellunt. Etenim Deus quidem hic te constituit : verumtamen revertere ad mundum, ubi tribuli, echidnæ, serpentes et dracones sunt, tentationes et stimulos passurus. Sed et hoc insolitum miraculum educere tibi debeo, neminem unquam hominem hic versatum fuisse, nisi illum (55) qui plus ceteris laboravit in Evangelio, et te, qui ad altissimum perfectionis apicem enisus es, pervenistique propter summam paupertatem tuam ; proter illud, ingestum tibi a mendicis : Abi hinc, canis, in malam rem ; propter humilitatem tuam ; denique propterea quod nudus, adolescens, stultus in arenam descenderis cum principe mundi congressurus ; eumque singulari prælio superatum e summo deorsum dederis, throno ejus cum confusione multa confracto.

41. Contigit igitur tibi hic spectare mirabilia loci hujus, cognoscere veras delicias atque remunerationem justorum, lustrare paradisum Christi, hunc

A χῆς ἡ καρδία μου. Μετὰ τοῦτο τρισσεύσας εἴρηκέ μοι ἕτερα φρικτὰ ῥήματα τρία, καὶ ἐξαίφνης φωνὴν μεγάλην δοξολογίας ἀνέπεμψαν αὐτῷ τὰ τῶν ἁγίων Ἀγγέλων θεῖα στρατεύματα. Ἔγνων (54) γὰρ τοῦτο στοχασάμενος, ὡς δι' ἐμὲ ταῦτα, καὶ διὰ τὴν πρός με τοσαύτην οἰκονομίαν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, τὸ μέλος ἐκεῖνο τὸ νοερὸν καὶ ἐξαίσιον ἐκεκράγεισαν, καίπερ ἀκατάπαυστον ἀεὶ τὴν δοξολογίαν προσφέροντα.

μ'. Ταῦτα ἄῤῥητα καὶ θεῖα ῥήματα ἀκούσαντός μου, εὐθέως οἵῳ τρόπῳ ἀνῆλθον, τοιούτῳ καὶ κατῆλθον, εὐθυφορούμενος· καὶ ἤμην πάλιν ὅλως ἐν ἐμαυτῷ ἑστηκὼς ἐπὶ τοῦ τόπου, οὗ ἡρπάγην τὸ πρότερον. Μεγάλως οὖν τὰ συμβάντα μοι λογιζόμενος, ποῦ B ἤμην καὶ ποῦ εὑρέθην· ἐξισταμένου μου δὲ τὸ πῶς ἀπῆειν εἰς τὸ πλάτος τοῦ θείου κήπου ἐκείνου, ἀναθεωρῶν τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖ, διελογιζόμην καὶ ἔλεγον· Ἆρα ἐστὶν καὶ ἕτερος ὧδε, ἢ ἐγὼ μόνος ὑπάρχω; Ὡς οὖν ἐνόουν ταῦτα, βλέπω καὶ ἰδοὺ πεδιὰς μέσον, καὶ ἐν τῇ πεδιάδι μέσον φυτὰ οὐχ ὑπῆρχον, ἀλλ' ἦν ὅλον τὸ πεδίον ὡραῖον σφόδρα, χλορηφορίζον ἴα καὶ κρίνα καὶ ῥόδα, καὶ ἄνθη ποικίλα ἐν αὐτῷ ἐξήνθει ἐν ἀπείρῳ πυκνότητι· πηγαὶ δὲ ἦν ἐπ' αὐτῷ, καὶ αὗται μικρὸν πρὸς μικρὸν βρύουσαι γάλα καὶ μέλι, ἐκχυνόμενα εἰς ὕψος ὡς μίαν πῆχυν, καὶ εὐωδία μεγίστη ἐξήρχετο ἀπ' αὐτῶν καὶ γλυκύτης, ἵνα τί εἴπω ἢ τίνι προσαρμόσω τὸ μέλι καὶ τὸ γάλα ἐκεῖνο, οὐκ ἐπίσταμαι. Ὡς οὖν εἶδον τὴν τερπνότητα ἐκείνου τοῦ τόπου, καὶ τὴν C χλόην τῆς ἀναπαύσεως, ἠπόρουν ἐξιστάμενος τὰ τοῦ Κυρίου θαυμάσια, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν μεθιστάμενος. Θεωρῶ οὖν ἄνδρα ἀπαστράπτοντα, ἐνδεδυμένον ἔξαλλα ὥσπερ νεφέλη φωτεινὴ, κρατοῦντα σταυρόν· καὶ πλησίον μου γενόμενος λέγει μοι· Ἡ σταύρωσις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ σοῦ, πλὴν μακάριοι οἱ σαλοὶ, ὅτι πολλοί εἰσιν ἐν φρονήσει· καὶ γὰρ ὁ Θεός σε κατέταξεν ἐνθάδε, ἀλλ' ὕπαγε τέως εἰς τὰ τοῦ κόσμου πειρατήρια, καὶ εἰς τὰ κέντρα ὅπου οἱ τρίβολοι καὶ ἔχιδναι, καὶ οἱ ὄφεις, καὶ οἱ δράκοντες. Πλὴν καὶ τοῦτό σοι λέγω ξένον θαῦμα· οὐδεὶς γὰρ παρὼν ἐνταῦθα ἐπεδήμησεν, εἰ μὴ ὁ πλεῖον πάντων κοπιάσας ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ σὺ αὐτὸς, ὁ τοῦ κέρατος τῆς ἄκρας ταπεινοφροσύνης D δραξάμενος· ἀλλ' εὗρες πόθεν τοῦτο διὰ τὴν ἄπειρον πτωχίαν, διὰ τὸ, Αἶρε ἐντεῦθεν, κύων, διὰ τὴν ταπείνωσιν, καὶ ὅτι γυμνὸς, νέος, σαλὸς εἰς τὸ στάδιον τοῦ κοσμοκράτορος εἰσελθὼν, αὐτὸν ἐκεῖνον μονομαχήσας διέστρεψας ἄνωθεν κάτω, εἰς αἰσχύνην τὸν θρόνον αὐτοῦ καταῤῥαξάμενος.

μα'. Εἶδες οὖν τὰ ὧδε φρικτὰ, κατενόησας τὴν ἀληθινὴν τρυφὴν καὶ ἀνταπόδοσιν τῶν δικαίων, ἔγνως τοῦ Χριστοῦ τὸν Παράδεισον, εἶδες πῶς οὗτος περι-

(54) Nihil hic sensus formari poterat ex ms. Vaticano, sic habente : Ἐγὼ δὲ τοῦτο στοχασάμενος διὰ τὸ παρευθὺς κεκραγέναι αὐτὰ μέλος νοερὸν καὶ ἐξαίσιον.

(55) S. Paulum intelligit, raptum scilicet in tertium cœlum, dicentemque de seipso I Cor. xv : *Abundantius omnibus laboravi.*

Digitized by Google

ἐστιν. Οἶδα γὰρ ὅτι εἶδες, καὶ ἔφριξας. Ἄρα πῶς σοι ὁ μάταιος κόσμος πρὸς ταῦτα λογίζεται; τί λέγεις; Θεωρεῖς δόξαν; ναί. Ὁρᾷς εὐπρέπειαν; ναί. Ἴδε ταπεινὲ ποίας χαρᾶς οἱ ἁμαρτωλοὶ ἑαυτοὺς ἑκουσίως ἀποστεροῦσι. Τίς αὐτοῖς ταῦτα τὰ ἀγαθὰ ὑπέδειξεν; Ταῦτά μοι ὁμιλῶν ἐκεῖνος ὁ λαμπροφόρος ἀνὴρ ἐγήθησεν ὁρῶν με, καὶ ηὐφραίνετο. Ἔφη οὖν μοι πάλιν τάδε· Τί ὅτι ἡ τιμία καὶ ὑπέρλαμπρος τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων Βασίλισσα οὐ πάρεστιν; ἐν γὰρ τῷ ματαίῳ κόσμῳ περίεστιν εἰς ἀντίληψιν καὶ βοήθειαν, ἀκούσασα (56) τῶν ἀποδεχομένων τὸν μονογενῆ Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ· ἥρμοζεν οὖν μοι τοῦ ὑποδεῖξαί σοι τὸ οἰκητήριον τὸ ὑπέρλαμπρον, καὶ ἀνέκφραστον, ἀλλ' οὐκ ἄγει, φίλε, καιρός· μεταναστεῦσαι γὰρ ὀφείλεις ἐκεῖσε, ὅθεν ἐλήλυθας, ὁ Δεσπότης ἐκέλευσεν. Ταῦτά μοι ὁμιλοῦντος ὥσπερ εἰς ὕπνον ἡδὺν ἐτράπην, καὶ καθάπερ νύκτα ὁλόκληρον ὑπνώσας, ἀπὸ ἑσπέρας ἤδη ἕως πρωΐ, ἐνθάδε εὑρέθην ὡς ὁρᾷς. Νῦν οὖν, φίλε μου ἠγαπημένε, ὑπὸ Κυρίου εὐφράνθητι, καὶ ἀγωνιζόμεθα, σπουδάζοντες σωθῆναι καὶ εὑρεθῆναι ἐκεῖ εἰς κατάσχεσιν αἰωνίων. Ταῦτα πάντα πρός με τοῦ Μακαρίου διηγησαμένου, εἰς ἔκστασιν φρενῶν ἦγεν τὴν ψυχήν μου. Ὡς δὲ ταῦτά μοι ἔλεγεν, ἦν ἰδεῖν θαῦμα φοβερὸν καὶ παράδοξον· καθάπερ γὰρ ἄνθη κρίνων καὶ ῥόδων εὐωδιάζοντα κύκλῳ ἡμῶν, οὕτως ἀτμίς τις ἀνεδίδοτο· ὥς γε νομίζω, πάρεισιν ἅγιοι Ἄγγελοι, ἐπὶ τῇ θεϊκῇ ὁμιλίᾳ ἀοράτως θυμιώντων. Πολλὰ οὖν καθικέτευον αὐτὸν, ἓν ῥῆμα ἐκ τῶν λαληθέντων αὐτῷ παρὰ Κυρίου Ἰησοῦ ἀπαγγεῖλαί μοι, καὶ οὐκ ἔπεισα αὐτὸν, μελήσει τῷ Θεῷ, καὶ τῇ μακαρίᾳ αὐτοῦ ψυχῇ, τὸ ποίῳ τρόπῳ, ἢ διὰ ποίαν αἰτίαν οὐκ ᾔδειν.

A ipsum præsentem intueri. Constat enim mihi, te vidisse ac miratum esse. Nunc igitur quid ad hæc stultus dicit mundus? Quid ais? Vides gloriam? Imo vero. Contemplaris decorum? Etiam. Videsis itaque, abjecte homuncio, quantis se sua sponte gaudiis privent peccatores. At quis hæc eis bona monstravit unquam? Talia dicens meque intuens vir ille fulgentissimus, gestiebat lætitia non vulgari et cœptam orationem sic prosecutus est: Quid quod veneranda cunctisque cœlestibus splendidior Regina cœli non adest? versatur namque modo in miserabili mundo, opitulandi causa mortalibus, exanditis illorum precibus, qui receperunt unigenitum Filium et Verbum Dei. Quare non incongruum mihi videtur, si habitationem illius fulgen- B tiorem quam ut verbis explicari possit, tibi commonstrem: verum non patitur tempus, dilectissime, migrandum namque eo tibi est, unde advenisti: ita Dominus præcepit. Talia illo dicente, quasi somno suavi correptus ego, cum noctem integram, ut putabam, a vespertino ad matutinum usque tempus dormiendo transegissem, hic tandem me, uti vides, deprehendi. Quamobrem, amice, Deo dilecte, lætari te modo velim, et sedulo conari mecum, ut salutem consecuti, requiem illic æternam reperiamus. Ad talia Sancti verba, mea mihi mens in extatim rapta est, vidique spectaculum insolitum atque admirabile: nam uti circum nos fragrantia singularis liliorum et rosarum diffundebatur, ita et vapores quidam surgebant: aderantque, ut C ego quidem existimo, sancti angeli, qui colloquentibus nobis invisibiliter thymiama incendebant. Multis dein Sanctum rogavi supplex, ut vel unicum verbum, quod ex Domino Jesu inaudierat, mecum participaret. Sed nihil persuadere potui; quomodo autem vel qua ex causa, equidem nescio, et Deo atque beatæ illius menti curandum relinquo.

CAPUT VI.

Dæmonis sub specie humana calumnias illudit, absentia cognoscit. Epiphanii cum philosophis de SS. Trinitate sapiens disputatio.

μβ'. Οὕτως οὖν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ Κυρίου δι' ὅλης τῆς νυκτὸς πνευματικῶς εὐφρανθέντες, πρωΐας πάλιν ἐξῆλθεν ὁ Μακάριος, καὶ ἐν τοῖς ἐμβόλοις περιοδεύων, τὰ συνήθη ἔπραττεν ἀγωνιζόμενος, μᾶλλον δὲ τῶν πονηρῶν πνευμάτων καταπαίζων, καὶ κατασοφιζόμενος αὐτῶν. Ἔκτοτε οὖν ἄϋπνος διετέλει πάσας τὰς νύκτας, τὴν ἀκατάπαυστον δοξολογίαν προσφέρων Θεῷ· δι' ὅλης δὲ τῆς ἡμέρας ἦν ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου ἀσχολούμενος, μᾶλλον δὲ μέσον τοῦ πυρὸς δικαζόμενος, καὶ μὴ χωνευόμενος. Ἐποίει τε ἑαυτὸν μέσον τοῦ ὄχλου ὡς τὸν μεθύοντα, ὠθῶν καὶ ἀντωθούμενος, μᾶλλον δὲ ἐμπόδιον τοῖς παρερχομένοις γενόμενος· παρά τινων μὲν τυπτόμενος, παρ' ἑτέρων δὲ λακτιζόμενος· οἱ μὲν ῥάβδῳ τὴν κάραν συνέτριβον, ἄλλοι δὲ ἐκ τριχῶν σύροντες, κατὰ τοῦ αὐχένος ἔτυπτον, ἕτεροι δὲ πρὸς τὴν γῆν

42. Hac igitur ratione in bonis Domini per totam noctem spiritualiter lætantibus nobis, ubi primum illucesceret, egressus Andreas et in porticibus oberrans, consuetum jam sibi vivendi modum in agone Domini exercuit; aut potius dixe- D rim, pravos spiritus ludibrio habuit illusitque. Ex illo etiam tempore insomnes duxit quotquot recurrebant noctes, continentem Deo laudem concinendo: de die vero in mediis turbis exercitabatur, aut potius in mediis ignibus probabatur, neutiquam illis afflatus. Simulabat autem se inter turbas ebrium: trudebat alios et ab iis vicissim trudebatur, eratque omnibus obviam factis impedimento. Hinc aliorum in se manus experiebatur, aliorum calces: hi caput ejus baculis comminuebant, isti prehensis capillis ipsum trahebant, ac onerabant

(56) Utrumque ms. legebat ἤκουσας in adjunctisque nonnihil variabat. Utrobique sensus intellectu difficilis. Malui clariorem facere, reponendo ἀκούσασα, ut cum præcedenti Βασίλισσα concordaret.

verberibus : erant qui in terram datum, constrictis fune pedibus, per plateas raptarent, nullo timore Dei a scelere repressi ; nulla, quæ Christianum decet, erga proximum commiseratione tacti ; idque vel maxime diebus festis. Sanctus vero hæc omnia tolerabat summa cum patientia, propter spem justis propositam.

43. Hinc malus dæmon, invidia majore flagrans, cum aliud non valeret, in vetulam annosam se transformavit ; considensque propter viam, plangebat, lamentabatur, ingeminabat identidem : Hei mihi, ad hoc usque senium vivendo progressæ ! hei mihi, mendicæ ac inveteratæ ! quanta mihi damna vesanus ille dedit ! quam gravia mihi mala intulit ! quam acriter ipsum contra me exstimulavit cacodæmon ! crebro namque mihi gravis, respirandi otium nullum concedit. Quid agam peregrina, inops, vidua, ærumnosa ; quoniam me vesanus ille captivam tenet ? Quidam vero mulierem, cum ploratu ac lamentatione valida canos sibi evellentem, intuentes, sciscitabantur, non sine aliqua miserationis commonstratione, quamobrem adeo indulgeret lamentis. Quibus illa : Miseremini mei, viri boni, urbis hujusce incolæ ; ego hic advena et peregrina sum, quæ cum mihi lis intentaretur, relicta patria domoque huc adveni ; et cum reculis, quas attuleram, uti moris est, in theatro obambulans, ibidem pernoctata sum. Jamque vespera multum progressa erat, cum dæmoniacus aliquis et mente captus transiit ac rerum mearum parte surrepta, confestim in fugam se dedit. Similiter nocte sequenti accessit, parteque altera sublata, illico se proripuit. Tertio denique idem tentans, ubi a me comprehensus esset, relicta tantisper præda, huc et illuc me infelicem raptavit, canos evulsit; ventrem calce impetens, intolerabiles mihi dolores intulit, dentes, ætate labefactatos, impacto pugno penitus excussit fregitque. Nunc igitur, boni cives, indicate mihi, quid facto opus sit : ubi locorum scelus illud reperiam, saltem quæ furto mihi abstulit repetitura ?

44. Talia flebiliter lamentata anu, alii quidem, cum audissent, dæmoniaci pariter ac vesani mentionem factam esse, recesserunt inde continuo, alii vero : Da, inquiebant, nobis aliquid, nosque comitare, commonstraturos tibi quem quæris hominem. Cum vero multis multa interrogantibus operose purgaret sese anus, accidit in proximo versari Andream, negotiis suis Dei causa susceptis intentum. Hic cognita nequissimi dæmonis versutia, consurgens e vestigio illuc accessit, reperitque forma tenus anum sedentem solam, sciscitatoribus illis jam digressis omnibus : ac torvo in ipsam vultu, quasi per transennam, intuitus : Luge sane, inquit, et ingemisce, rabiosa, exsecrabilis, tenebricosa, putida anus, pondere delictorum tuorum jam pridem

A ἀπέῤῥιπτον, καὶ σχοινίῳ τοὺς πόδας δεσμοῦντες ἐπὶ τὴν λεωφόρον ἔσυρον, μήτε Θεὸν φοβούμενοι, μήτε ὡς Χριστιανοὶ πρὸς τὸ ὁμόφυλον συμπάθειαν ἔχοντες, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ἑορτασίμοις ἡμέραις. Ὁ δὲ Ὅσιος ταῦτα πάντα ὑπέμεινεν διὰ τὴν ἀποκειμένην τοῖς δικαίοις ἐλπίδα.

μγ'. Ὁ δὲ πονηρὸς διάβολος, τῷ φθόνῳ πριόμενος, μηδὲν ἰσχύων τι δρᾶσαι, μεταβαλὼν ἑαυτὸν εἰς γραΐδα πεπαλαιωμένην, ἐκαθέζετο ἐν τῇ ὁδῷ θρηνοῦσα, καὶ κοπτομένη, καὶ λέγουσα· Οἴμοι τὴν γεγηρακυῖαν, οἴμοι τὴν πτωχὴν καὶ πεπαλαιωμένην! ὅσα δεινά μοι ὁ (57) παρατετραμμένος εἰργάσατο! Ὅσα χαλεπά μοι ὁ πάρετος ἐνεδείξατο! ποῖος δαίμων πονηρὸς κατ' ἐμοῦ αὐτὸν παρώτρυνε! δεινὰ B γάρ μοι πολλὰ πεποίηκεν, καὶ ἄνεσις τῇ ζωῇ μου οὐκ ἔστιν. Τί ἄρα γε εἰσπράξομαι ἡ ξένη, ἡ πτωχή, ἡ χήρα, ἡ παραπολλυμένη, ἐπεὶ ὁ παρατετραμμένος με ᾐχμαλώτευσεν ; Τινὲς δὲ βλέποντες τὰς πολιὰς αὐτῆς κατατίλλουσαν μετὰ δακρύων καὶ μεγίστων οἰμωγῶν βοώσης ἐπυνθάνοντο, συμπάθειαν δεικνύντες παρ' αὐτῆς, δι' ἣν αἰτίαν καθεζομένη ὀλοφύρεται. Ἡ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀπεκρίνατο· Ἐλεήσατέ με, ἄνδρες, οἰκήτορες τῆσδε τῆς πόλεως, ἐγὼ ξένη εἰμὶ τῶν ἐντεῦθεν, δίκης δὲ προσούσης μοι ἀπάρασα τῶν οἰκείων, ἐνταῦθα παρεγενόμην, καὶ ὡς ἔθος μετὰ τῶν ἐπιφερομένων μοι ἐν τῷ θεάτρῳ περιπατοῦσα ηὐλήκευσα. Ἑσπέρας δὲ ἤδη βαθείας οὔσης, δαιμονῶν τις καὶ παρατετραμμένος διαβαίνων, μέρος τι ἀπὸ τῶν ἐμοὶ διαφερόντων συλήσας, φυγὰς C ᾤχετο· πάλιν οὖν τῇ ἑξῆς νυκτὶ παραγενόμενος, ἕτερον μέρος ἀφελών μου, ἀπέδρα· τρισσεύσας δὲ καὶ κατασχεθεὶς ὑπ' ἐμοῦ, ἐάσας τὴν τῶν κλεμμάτων ἐπάχθειαν, σύρας με ἔνθεν κἀκεῖθεν, τὰς πολιάς μου κατέτιλλεν, καὶ τὰ ἔγκατά μου λακτίσας (58), δυσυποίστους μοι ὀδύνας ἐποίησε, ἐν οἷς καὶ τοὺς παλαιούς μου ὀδόντας τῷ κρόνθῳ ἐκριζώσας κατέκλασεν. Τί οὖν ποιήσω, πολῖται, εἴπατέ μοι· ποῦ δὲ εὕρω αὐτόν, κἂν τὰ ἐμὰ ἀποσπάσω ἀπ' αὐτοῦ ;

μδ'. Ταῦτα τῆς γραΐδος μετὰ δακρύων λεγούσης, οἱ μὲν περὶ δαιμονῶντος ἀκούοντες καὶ παρατετραμμένου, ταχέως τῶν ἐκεῖ ὑπεχώρουν· οἱ δὲ ἔλεγον, D Δὸς ἡμῖν τι, καὶ δεῦρο μεθ' ἡμῶν, καὶ ὑποδείξομέν σοι αὐτόν. Πάντων δὲ ἀνερωτώντων αὐτὴν περὶ τοῦ πράγματος, καὶ αὐτῆς ἀπολογουμένης, ἦν ὁ Μακάριος ἐκεῖσε πλησίον, τὸν κατὰ Θεὸν σκοπὸν αὐτοῦ διανύων· ἔγνω τοῦ παμπονήρου δαίμονος τὸν τρόπον, καὶ εὐθέως ἀποστὰς τοῦ τόπου, δρομαίως τοῖς ἐκεῖ παρεγένετο, καὶ εὗρεν καθεζομένην μόνην τὴν δοκοῦσαν εἶναι γραῦν· οἱ γὰρ ἐπερωτῶντες αὐτήν, ἀνακεχωρηκότες ἦσαν. Ὁ δὲ Δίκαιος, ὡς ἐν παρόδῳ βλοσυρῷ τῷ ὄμματι ἀπιδὼν εἰς αὐτήν, ἔφη· Θρήνησον, οἴμωξον, λύσσα ἐβδελυγμένη, ἐσκοτισμένη κοπρίᾳ γραῦ, κεκυφυῖα ἀπὸ πλήθους τῶν ἀπ' αἰῶνος

(57) Παρατετραμμένος, id est *vesanus*, *mente captus*, *stultus*, uti deinde manifestius innotescit : sic dicimus *inverso cerebro* esse qui stulti sunt.

(58) Solummodo habebat ms. Vaticanus ἐκβλακεύ.

Digitized by Google

πλημμελημάτων σου χρῆσαι ταῖς μαγγανείαις σου, ψυχοανασπάστρια (59), καὶ ταῖς φαρμακείαις σου, ἀπηλλοτριωμένη τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων. Καὶ ταῦτα εἰπόντος, ἀπιδὼν εἰς τὴν γῆν δράσσεται πηλοῦ, καὶ ποιήσας ὡς λίθον, προσέῤῥιψεν τῇ ἀναιδεῖ αὐτῆς ὄψει, ἐμφυσήσας τε εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς σταυροειδῶς, παρευθὺς ἀπέβαλεν τοῦ ἀνθρωπίνου σχήματος τὴν θέαν. Ὄφις δὲ παμμεγέθης γενομένη, ἔν τινι οἰκήματι γυναικὸς εἰσῆλθεν συρομένη. Βλέψας δὲ ἡ γυνὴ τὸ θηρίον, τρόμῳ συσχεθεῖσα, ἔξω τοῦ οἰκήματος ἔφυγεν, φωνήσασα τοὺς γείτονας τοῦ ἀνελεῖν τὴν ὄφιν· ἱκανοὶ δὲ ἐσεπήδησαν, καὶ ἀνιχνεύσαντες τὸ οἴκημα, οὐδὲν εὑρεῖν ἠδυνήθησαν· ὁ γὰρ παμπόνηρος δαίμων ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ σχήματος τοῦ ὄφεως ἀλλοιωθεὶς εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν ᾤχετο.

με'. Ὁ δὲ μακάριος Ἀνδρέας πάλιν τὴν πορείαν ἐποιεῖτο· ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν αὐτὸν μετρίοις παιγνίοις χρώμενος, συναντᾷ τῷ καλλίστῳ νεανίᾳ ἐκείνῳ τῷ Ἐπιφανίῳ, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἡ διήγησις γέγονεν· ἦν δὲ ὁ παῖς τεταραγμένος ἐξ ἐπηρείας τοῦ διαβόλου· ὃν ἀσπασάμενος ὁ Ὅσιος, φησί· Μὴ φοβοῦ. Χειροκρατοῦντες δὲ ἐβάδιζον, ζητοῦντες τόπον ἥσυχον τοῦ καθεσθῆναι. Ὁδευόντων δὲ αὐτῶν, ἔφη ὁ Δίκαιος τῷ Ἐπιφανίῳ· Ἰδοὺ τὸ διεφθαρμένον δαιμόνιον, ὅταν θέλῃ ποιεῖ αὐτὸν γραῦν, καὶ ὅταν θέλῃ ποιεῖ αὐτὸν Ἀγαρηνὸν, σχῆμα ἔχων ἐνδεδυμένος μέλαν ἱμάτιον, καὶ συναντᾷ τῷ φιλτάτῳ μου τέκνῳ, ἐπιπλήσσων καὶ ἀπειλούμενος αὐτῷ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἐπιφάνιος ἐξέστη· πρὸ μικροῦ γὰρ ἦν ὁ πονηρὸς διάβολος, ὁ ἀεὶ πολεμῶν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἐν σχήματι Ἰσραηλίτου ἐμπόρου συναντήσας αὐτῷ καὶ τὰ ἔσχατα ἀπειλησάμενος. Ὁρῶν γὰρ τὴν ἐνάρετον τοῦ παιδὸς πολιτείαν καὶ τὴν κατὰ δύναμιν πάλην τὴν ἐν ταῖς τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίαις οὔπω διανύοντος αὐτοῦ ὀκτωδεκαιδεκαετῆ χρόνον, ἐν ᾧ μᾶλλον βράζει νεότης, οὕτω θεαρέστως ἀναστρεφομένου, ἔβρυξε κατ' αὐτοῦ. Ἦν γὰρ ὁ παῖς, ὡς ἀληθῶς (60), ὡραῖος τῷ εἴδει, γλυκὺς τὴν αἰδῶ, εὐφυὴς καὶ προσηνὴς, καὶ πραότατος, μελίῤῥυτος τῇ ὁμιλίᾳ, μειδιῶσαν ἔχων τὴν ὅρασιν, καὶ πολὺς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς (61). Ἐξίσταντο γὰρ πάντες οἱ ἐν σοφίᾳ καὶ γνώσει διάγοντες, ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ περί τε θεολογίας (62), καὶ ἀναγωγικῶν ῥημάτων, καὶ παροιμιακῶν ζητημάτων, περί τε δογμάτων καὶ περὶ ἀκαταλήπτου, περί τε μελέτης θανάτου καὶ ἄκρας ταπεινώσεως.

A commissorum incurva. Utere imposturis tuis, animarum turbatrix; utere maleficiis, procul a Deo sanctisque abalienata. Vix illa fuerat locutus, cum oculos humi deflectens, prehendit lutum: compactumque in modum lapidis jacit in faciem inverecundam vetulæ; in eamque insufflans in formam crucis, mox corporis humani speciem dissipavit, transformati in anguem inusitatæ magnitudinis, moxque in domum cujusdam mulieris sese inferentis. Mulier vero anguem conspicata, præ tremore se extra domum fuga proripit, implorans opem vicinorum, serpentis e medio tollendi causa; qui cum frequentes convenissent, ingressi domum, nihil minus quam serpentem reperire potuerunt. Nequissimus namque dæmon, exuta B colubri specie, suamque in naturam mutatus, inde abiverat.

45. Interim Andreas via currebat incepta: cumque reverteretur, illusionibus suis operam dans, obviam venit pulcherrimo illi adolescenti Epiphanio, de quo supra mentio incidit, consternato ob violentam dæmonis impressionem. Illum amplexatus Andreas, Noli timere, inquit. et prehensa manu, deduxit ad locum a turbis remotum, ut una considerent. Inter eundum vero ait illi: Ecce nequissimus dæmon, modo in anum, modo in Agarenum, pro ut libuerit, se transfigurat; indutusque amictum nigrum, occurrit filio meo dilectissimo, eumque percellit ac minis territat. Audiens Epiphanius sermonem illum, obstupuit: nam paulo ante neC quam diabolus, nunquam non infensus humano generi, assumpta Ismaelitæ mercatoris forma, obtulerat sese juveni, et extrema quæque intentaverat. Quia enim videbat præclaram adolescentis conversationem, omnibus, quæ objiciebantur, carnis illecebris et concupiscentiis viriliter resistentis; cum tamen duodevicesimum ætatis annum, quo tempore juventus æstuare et lascivire præsertim consuevit, nondum attigisset, contra ipsum tam religiose viventem multum fremebat. Erat enim revera adolescens aspectu formosus, moribus verecundus, generosus, blandus, mansuetus, in conversatione melleus, toto vultu hilaritatem præferens, denique in sacris Litteris apprime D versatus. Rapiebantur etiam in admirationem ii qui sapientiæ studio seipsos rerumque cognitioni totos addixerant, perspecta Epiphanii scientia, auditisque sapientibus responsis de theologia,

(59) Neque Ψυχοανασπάστρια, neque quod Mazar. legit ψυχουπατήτρια legere memini: videtur tamen utrumque ad originem certam revocari posse, alterum ad ἀνασπάζω perturbo, alterum ad ἀπατάω decipio, seduco: sic ut illud significet aliquam quæ turbat animas, hoc est, quæ seducit.

(60) Ms. vatic. multo obscurius et minus recte, sic legit: ἐπιφερόμενος, καὶ ἦν οὐ μικρῶς αὐτὸν ἀπειλούμενος, ὁρῶν τὴν ἐνάρετον αὐτοῦ πολιτείαν, ὡς αὐτῷ ἀντιστάμενον ἐν ταῖς τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίαις τὸ κατὰ δύναμιν ἀγωνιζόμενος· οὔπω διανύων ὀκτὼ καὶ δεκαετῆ χρόνον τῆς ὁρωμένης ἡλικίας θεοπρεπῶς καὶ θεαρέστως ἀναστρεφόμενος· ἦν δὲ ὁ παῖς.

(61) Ms. Vatic. prolixius hæc: ὁμιλούντων δὲ αὐτῶν τῶν θείων λόγων ὡς κηρίον μέλιτος αἰσθόμενοι, οἱ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ ἀκούοντες· « Qui autem de divinis rebus loquebantur ερ, tanquam degustato mellis favo delectabantur, audiendo verba illius. »

(62) Isthæc Πολλάκις γὰρ συνήρουν ὅρους σοφίας μετ' αὐτῶν in Ms. Mazar. desiderata, cum admodum obscura et vix intelligibilia sint, e nostro quoque textu exemi.

Digitized by Google

de vocibus anagogicis, de quæstionibus proverbialibus, de fidei dogmatibus, de incomprehensibili, de meditatione mortis, de humilitate perfecta: respondebat vero ad interrogata eorum summa cum modestia et humilitate. De hoc autem adolescente paucis agendum mihi modo est; deinde terriculamenta, quæ Satanas ei minatus est, descripturo.

A Ὁ δὲ γενόμενος ἐννεὸς πρὸς τὰς ἐπερωτήσεις αὐτῶν ταπεινοφρόνως ἀπεκρίνατο. Ἐρῶ δὲ περὶ αὐτοῦ ἕνα λόγον, καὶ εἶθ' οὕτως τὴν ἀπειλήν, ἣν ὁ Σατανᾶς ἠπείλησεν, ἀπογράψομαι.

46. Quodam die cum parentibus accumbebat mensæ Epiphanius, aderantque eodem vocati, philosophi aliquot, parentibus illius perquam familiares; haud ignari, quanta Epiphanius sapientia et disputandi copia præstaret: quamobrem avebant in primis disserere cum ipso, sed inhibebantur, quod probe novissent, quantopere ad disputandum præcipites ipse detestaretur, eosque aversans nullo dignaretur responso. Unus igitur illorum ad socios conversus, Quomodo, inquit, gignens Pater, et Filius genitus ejusdem naturæ et substantiæ sunt, idemque et intelligunt et volunt? Eo, ait alter, modo, quo mens et intellectus idem sunt, qui mutua conjunctione consentiunt, ut corporis membra omnia recte gubernentur. Tum philosophus: Quæstionem, homine grandævo dignam assumpsisti, eamque disertis verbis explicatam; verumtamen, quomodo medius inter illos est Spiritus? Respondit alter: Nimirum, uti cognitio intellectus, et apprehensio fantasiæ in unum concurrere sciunt, ut inspirent voluntatem. Quo laudato: Manifesta, inquit Philosophus, propositarum quæstionum ista solutio est. Attamen, Domine Epiphani, dicito nobis tu quoque, quales tibi istæ sententiæ videantur: age, mellifiue, profer in medium, quod verum putas. Respondet Epiphanius: Mea causa iste sermo institutus est, videmini namque experiri velle, quid ego canis vilissimus sciam. Nihilominus loquatur servus vester verbis paucis. Reponunt illi: Id ipsum nobis gratum, charissime, profer quædam ad instructionem nostram ex fonte sapientiæ tuæ. Tunc Epiphanius: Pater, ait, ac Filius, quoad illuminationem, judicium, voluntatem et essentiam unum sunt, quemadmodum bini oculi quoad eadem. Ad hæc unus e philosophis: Quo pacto horum medius et Spiritus? Cui Epiphanius: Quo res, quæ consideranda venit, in ambobus oculis per visionem. His auditis mirati sunt universi, uno etiam exclamante: Sancti Athanasii nobis ille sententiam explicavit.

μς'. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐν τῇ τραπέζῃ τῶν γονέων αὐτοῦ καθεζόμενος, ἦσαν καί (63) τινες τῶν φιλοσόφων ἐκεῖσε κεκλημένοι, φίλοι ὑπάρχοντες τῶν γονέων αὐτοῦ, καὶ γινώσκοντες τὸν Ἐπιφάνιον περιφανῆ εἶναι ἐν σοφίᾳ καὶ ταῖς συζητήσεσιν. Ἐγλίχοντο δὲ συνᾶραι λόγον μετ' αὐτοῦ (64), ἀλλὰ συνεστέλλοντο, εἰδότες ὡς τοὺς προπετεῖς ἐβδελύσσετο καὶ ἀπεστρέφετο, μὴ ἀπαξιῶν ἀποκρίσεως.
B Λέγει οὖν εἷς ἐξ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἑταίρους· Πηλίκο; ὁ γεννήτωρ Πατὴρ καὶ ὁ γεννητὸς Υἱὸς, ἄρα ὁμοφυεῖς καὶ κατ' ἄμφω ὁμοούσιοι πεφύκασι ἔν τε τελεύσμασιν και νευμασιν; Ἔφη ὁ ἕτερος· Ὃν τρόπον τὸ νοερὸν τῇ διανοίᾳ, ἑκατέρα κοινωνία συνδιακελευόμενα, τῆς τῶν μελῶν διοικήσεως ἕνεκα. Ἔφη ὁ φιλόσοφος· Γέροντος ἐρώτημα καὶ ἀπήχημα, ἅτε δὴ καὶ ὁ λόγος τρανὸς, μέσον δὲ αὐτῶν πῶς τὸ Πνεῦμα; Ἔφη αὐτῷ· Καθὼς ἡ γνῶσις τοῦ νοὸς καὶ τῆς διανοίας ὅρασιν συστυχὴν ἴσχουσιν εἰς ἕν, ἐὰν ἐπέπνοιαν. Ὁ δὲ ἐπαινέσας αὐτὸν, ἀντέφησε· Σαφὴς ἡ ἐπίλυσις τῶν ζητημάτων. Ὅμως, Κύρι Ἐπιφάνιε, λέξον ἡμῖν καὶ αὐτὸς, πηλίκα σοι τὰ τῆδε ἐφάνησαν φθέγματα, καὶ μελίῤῥυτε, φθέγξοιτο ἡ γλῶσσά σου τὸ ἐπαληθές. Ἔφη ὁ Ἐπιφάνιος· Ἕνε-
C κεν ἐμοῦ ἡ ῥῆσις παρατηρεῖ, πεῖραν γὰρ (65), ὡς ἔοικε, κυναρίου εὐτελεστάτου λαβεῖν ὑπειλήφατε· πλὴν ἂν καὶ ὁ οἰκέτης ὑμῶν ἓν σεμνολόγημα. Οἱ δὲ εἶπον· Ταυτὸ καὶ ἡμῖν ἐράσμιον, φίλτατε, φράσον τινὰ ἡμῖν νεμηθῆναι ἀπὸ τῆς πηγῆς τῆς σοφίας σου. Ἐπιφάνιος λέγει· Ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν φωτὶ, καὶ νεύσει, καὶ θελήμασι, καὶ οὐσίᾳ· ὥσπερ ἑκάτεροι ὀφθαλμοὶ τοῖς νεύσεσι, καὶ φωτίσμασι, καὶ θελήμασιν. Εἷς ἐκ τούτων ἔφη· Πῶς μεταξὺ αὐτῶν τὸ Πνεῦμα; Ἐπιφάνιος εἶπεν· Καθάπερ ἓν τὸ κατανοητέον ἐπ' ἀμφοτέροις δι' ὁράσεως. Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦτο, ἐξέστησαν· εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν ἔφη· Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἁγίοις ἠνοίξατο ἡμῖν τὸ ῥῆμα.

47. Rursum Epiphanius: Quoniam ita placitum vobis, corporali etiam modo explicabo. Quemadmodum dentes, labia et lingua, cum loquimur, inter se conjuncta sunt, ut vox formetur: ita et cum Patre et Filio et sancto Spiritu comparatum est. Mens Pater, Verbum Filius, Spiritus vero utrisque communis cogitatio, intellectio et contemplatio, ipsius plenitudinis summum ac subtilissimum. Sed aliud quoque proferamus: sol Patrem notat, radius Filium, fulgor lucidus consolatorem Spiritum. Con-

D μζ'. Ἐπιφάνιος λέγει· Πλὴν εἰ ἀρεστὸν ὑμῖν, σαρκικῶς φήσω. Ὥσπερ ὀδόντες, χείλη καὶ γλῶσσα, ἐν τῷ ὁμιλεῖν, ἀλλήλοις ληπτὰ καὶ σύνδεσμα περὶ τὴν φωνήν· οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, νοῦς ὁ Πατὴρ Λόγος ὁ Υἱὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα ἀεὶ ἐν ἑκατέροις ἐπιθέουσα ἔννοιά τε καὶ διαυγία καὶ θεωρία, τὸ ἐπ' ἄκρον τοῦ πληρώματος καὶ λεπτότατον. Εἴπωμεν δὲ καὶ ἑτέρως. Ἥλιος μὲν ὁ Πατὴρ, ἀκτὶς ὁ Υἱὸς, αἴγλη τηλαυγὴς τὸ παράκλητον Πνεῦμα. Βλέψατε τρισυπόστατον μίαν οὐσίαν ἐπὶ τῷ στοιχείῳ

(63) *Ἦσαν καί*, pro quo habebatur in ms. Vat. πρὸς ἦθος ἐκέκτητο, ἵνα εἰσί.
(64) Ms. Vat. vitiose: καὶ ἐδεδοίκει, καθ' ὅτι.
(65) Insertum hic erat ᾧ ἐοικὼς ἀλέλετο. Non capio. Habebat autem post duas has voculas ms. Mazar. ὡς ἔοικε. Recte, ideoque hoc ipsum huc transtuli.

Digitized by Google

καὶ θαυμάσατε· εἰκὼν Πατρὸς ἥλιος, ἀκτὶς ἡλίου A Υἱὸς, θέρμη τῆς ἀκτῖνος τὸ πανάγιον Πνεῦμα· καὶ ὁ μὲν ἥλιος οὐδέπω καταλείπει τὸν οὐρανὸν, ὡς υἱὸν δὲ τὰς ἀκτῖνας τοῖς ἐπὶ γῆς ἀποστέλλει, θέρμην ταῖς ἀκτῖσι τὸ πανάγιον Πνεῦμα εὐεργετεῖν καὶ θάλπειν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. Τοιούτῳ τρόπῳ καὶ ὁ Πατὴρ, παντοκράτωρ πεφυκὼς, ἐπὶ γῆς οὐ κατῆλθεν, ἀπέσταλεν δὲ τὸ ἀπαύγασμα, καὶ τὴν ἐν τῷ ἀπαυγάσματι θέρμην τοῦ παρακλήτου Πνεύματος, καὶ σέσωκεν τὴν τετραπέρατον. Ἄγε δή μοι ἐν τῷ μέσῳ, καὶ αὐτὸν ἄρτον, ὃν καθ' ἡμέραν ἐσθίομεν, ἀπὸ γὰρ σίτου, καὶ ὕδατος, καὶ πυρὸς τὴν ταυτότητα κέκτηται, εἷς καὶ αὐτὸς ἐκ τριῶν ὑποστάσεων γνωριζόμενος· τοιούτῳ τρόπῳ ὑποληπτέον περὶ τῆς τρισυποστάτου ἑνιαίας θεότητος. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ φιλόσοφοι, καὶ ἀντοφθαλ- B μῆσαι τῷ μείρακι μὴ ἰσχύοντες, καταπλαγέντες τὴν αὐτοῦ σοφίαν καὶ σύνεσιν, οὐκέτι περί τινος συζήτησιν ἐποιήσαντο, τὴν παρ' αὐτοῦ δεδιότες ἀντεπερώτησιν, μὴ καταισχυνθῶσι καθάπερ τινὰ σοφιστὴν ἐνώπιον δήμου κατῄσχυνεν, φήσας πρὸς αὐτόν· Θρύλαιον (66) πτερῶδες ἤργηται διὰ θέσιν, ἢ οὐχ ἤργηται; Τοῦδε γὰρ ὁ πολυμαθὴς ἐκεῖνος εὐήκοος γενόμενος, γελοῖον πάντων ἀπεδείκνυτο· τῶν γὰρ Ἀρείου λυκοχέρκων μυστῶν εἷς ἐχρημάτιζεν. Ἀναστάντες οὖν σιωπῇ τῆς τραπέζης, πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐχώρουν.

siderate hic trium personarum essentiam unam in principio suo, et admiramini. Imago Patris sol est, radius solis Filius, calor radii Spiritus sanctus: et sol quidem nunquam deserit cœlum; radios vero suos, tanquam filios, incolentibus terram demittit, calore suo, humanum genus recreaturos foturosque. Similiter etiam Pater, qui omnipotens est, non descendit in terram, misit autem splendorem suum, in eoque calorem Spiritus consolatoris, et salvos fecit quatuor fines orbis terræ. Age porro, proferte in medium illum ipsum panem quo quotidie vescimur; nonne ex frumento, ex aqua, et igne, substantiis tribus diversis, unus idemque panis cognoscitur in talem formam coaluisse. Neque aliter opinandum est de unius Deitatis triplicitate personarum. Postquam talia audissent philosophi, nihil quidquam reperientes quod adolescentis prudentibus effatis opponerent, admirati sunt vehementer præclaram illius sapientiam atque eruditionem, nullam ausi deinceps movere quæstionem præ timore, ne forte ipse vicissim quidpiam solvendum proponeret, unde confunderentur; quemadmodum nuper sophistam quempiam spectante populo insigniter confuderat, sic percunctatus: Trulla sitne ex proposito ansata, an non? Quæ verba cum sciolus iste audiret, omnium risui est expositus: erat namque ex Arianorum sacerdotibus unus. Quare philosophi, tacite relicta mensa surgentes, domum se suam quisque contulerunt.

CAPUT VII.

Epiphanius, Andreæ familiaris, obvium habet dæmonem, et tentatur: cui ab Andrea hujus artes aperiuntur et remedia suggeruntur.

μη'. Ὡς δὲ εἴρηται ἔμπροσθεν ὅτι χεῖρα πρὸς χεῖρα C κρατῶν τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν ὁ Ἐπιφάνιος, ζητοῦντες εὔκαιρον τόπον τοῦ ὁμιλῆσαι, οἱ συναντῶντες τῷ Ἐπιφανίῳ δικαζόμενοι ἔλεγον· Οὐκ ἐλεεῖς τὴν σεαυτοῦ νεότητα; μὴ τοίνυν, γλυκύτατε νεανία, τῷ δαιμονιαρίῳ τούτῳ καὶ σαλῷ συμπαρεδρεύων καὶ συνοδοιπορῶν αὐτῷ, μή ποτε ὁ πονηρὸς αὐτοῦ δαίμων ζηλώσῃ σου τὸ κάλλος, τὴν ὡραιότητα, καὶ ἐρωτικά σοι θέμενος παραχρούσῃ σου· ἱκαναὶ γάρ εἰσιν αἱ προφάσεις τοῦ δεινοῦ πολεμήτορος. Ὁ δὲ θεοφιλὴς νεανίας ἀνταπεκρίνατο αὐτοῖς· Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν ὄλεθρον τοῦτον ἐπ' αὐτὸν, προσφιλής μοι ὑπῆρχε λίαν, καὶ ἡ ἀγάπη, ἣν πρὸς ἀλλήλους εἴχομεν, ἀσύγκριτος ἦν· νῦν οὖν ὑπὲρ ὅσον ἔπαθεν, εὐχάριστόν ἐστιν μὴ προσέχειν με τοῦτον καὶ ἐλεεῖν· γέγραπται γὰρ ἐπὶ συνδέσμῳ D φιλίας, Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις θῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ταῦτα ἀνταπεκρίνατο τοῖς τὰ τοιαῦτα λέγουσιν· παραγγελίαν γὰρ εἶχεν ἐν νόμῳ ἀπὸ τοῦ δικαίου ἀνδρὸς, ἐκτὸς τοῖς νεανίσκοις τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, μὴ ἀπογυμνῶσαι τὴν πολιτείαν αὐτοῦ τινι.

48. Ambulantibus itaque, junctis inter se manibus, quemadmodum supra mentionem facere memini, sanctis Andrea et Epiphanio, quærentibusque opportunum conferendi inter se locum; qui obviam fiebant, arguebant Epiphanium, dicentes: Nullane juventutis miseratio te tuæ capit, adolescens suavissime? Noli, quæso, cum homine illo, tum a dæmone incesso, tum a statu mentis dejecto, aut consuetudinem aut societatem inire: ne forte nequam illius dæmonium, pulchritudinis dignitatisque tuæ invidum, amoris simulati specie circumveniat supplantetque te; plurimæ enim sunt gravissimi illius adversarii machinationes. Quibus ita Epiphanius respondit: Fratres Patresque, priusquam iste occuparetur a cacodæmone, perquam mihi familiaris exstitit; charitasque, qua inter nos diligebamus, tanta fuit, ut nihil supra: nunc igitur cum in calamitatem hanc incidit, num æquum putatis, nullam me misero operam navare, misericordiam exhibere nullam? Scriptum est enim de amicorum conjunctione: « Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis [a]. » Atque hæc responsio erat Epiphanii, qua suam cum Andrea familiaritatem in-

[a] Joan. xv, 13.

(66) Quid hic Τρούλλαιον? infra in Mazar. scribitur τρούλλιον, in Vaticano Ἐγχείριον. Utique vas manuale et rotundum, quale est *trulla*, quæ propter aptatas ei ansas πτερῶδες, quasi *alata*, fieri dicitur. Non tamen satis capio quid hic elenchi lateat adversus Arianos.

Digitized by Google

cusantibus, se purgabat. Præceptum namque viri sancti pro lege sibi inviolabili reputabat, scilicet ut nec qui ejus vivendi institutum, præterquam adolescentibus nonnullis, eumdem amantibus manifestaret.

49. Invento tandem loco opportuno, consederunt; cœpitque Epiphanius de occursu dæmonis, in via sibi facto, narrationem instituere. Simulabat, inquiens, aspersum canitie senem, præferebat habitum mercatoris Agareni, oculos habebat torvos ac feroces, quales fere (67) taurorum esse solent: induebatur vestimentum nigrum, et calceos purpurei coloris. Is ambulanti mihi obviam factus: Nonne tu, inquit, filius Joannis, quem homines aiunt pro nihilo habere diabolum? Hypocritam agis ratione mei: tendam ego tibi casses, et lacu effosso illaqueabo te, tuamque tibi ollam condiam, quod consiliis meis obnitaris. Talia blatterante malo dæmone, et minas injuriasque ingerente, pene exanimatus sum: admirans unde is mihi occurrerit, quocum nihil unquam sermonis contuli; aut quis ille intentator litis, ille terrificus, ille minitator fuerit, cum nec viderim ante, nec cognoverim unquam, plane me fugit. Atque illa cogitanti mihi animoque pendenti, tremor et consternatio incessit intolerabilis: donec huc accedens, obviam sanctitati tuæ factus sum, cuncta mihi, ut evenerunt, narranti. Tum orsus Andreas: Agarenus, inquit, dilectissime, quem memoras, centum dæmoniorum cohorti præest; industrius admodum ac strenuus, ut homines, in stadio amoris Dei alacriter progredientes, expugnet; eorumque animas leniter demulcendo, ad pravas cupiditates, ad titillationes carnis, ad lasciviam denique adducat. Quapropter, fili charissime, te obsecro, rerum tuarum ut satagas, operamque des, ne te lateant machinationes inimici. Circumspectus itaque et vigil et sobrius esto in omnibus, quoniam tenellus, et delicatulus, et suavissimus es: ideoque furore agitur adversum te superbus hostis, quia te sacratum Deo dicatumque voluisti, oblata ipsi pretiosissima corporis tui margarita. Invidet porro idem maledictus hostis tuum tibi ingenium, mansuetudinem, sapientiam erroribus non aspersam, et castimoniam: furiisque agitatus in tuam incumbit perniciem, propterea quod ex toto corde Deum diligis, ejusque sanctos honoras, qui Dei et vitæ æternæ ac interminabilis beatitudinis causa sanguinem suum profuderunt.

μβ'. Εὑρόντες τόπον, ἐκαθέσθησαν, καὶ διηγήσατο ὁ Ἐπιφάνιος, ὅπως αὐτῷ συνήντησεν ἐν τῇ ὁδῷ ὁ Σατανᾶς, ὡς γέρων πεπολιωμένος, Ἀγαρηνοῦ ἐμπόρου σχῆμα ἔχων, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἠγριωμένος κατὰ τὸν τοῦ βοὸς (67) τύπον, περιβεβλημένος ἱμάτιον μέλαν, ἐν ὀστρακίνοις ὑποδήμασιν τῇ χροιᾷ. Μεταξὺ οὖν τῶν διοδευόντων συναντήσας ἔφη μοι· Οὐχὶ σὺ ὁ υἱὸς Ἰωάννου, περὶ οὗ φασιν οἱ ἄνθρωποι, καταπεπατηκέναι σοι τὸν διάβολον; Ὑποκριτικῶς ἔχεις πρός με, ἐγώ σε πλέξω ἀμφίβληστρον, καὶ λάκκον ὀρύξας συμποδίσω σε, ἐγώ σοι ἀρτύσω κύθραν (68), ἐναντία ἐμοὶ διαπραττομένῳ. Ταῦτα τοῦ πονηροῦ φλυαροῦντος, ἐγὼ πρὸς τὰς αὐτοῦ ἀπειλὰς καὶ τὰς ὕβρεις ἐξιστάμην· πόθεν ἄρα μοι συνήντησεν, μήποτε συνάραντός μου λόγον μετ' αὐτοῦ, τίς δὲ καὶ ὑπάρχει οὐκ ἐπίσταμαι, ὁ δίκας μοι εἰσπραττόμενος ἐκφοβῶν με καὶ ἀπειλούμενος, ὁ ἐμοὶ ἀγνώριστος καὶ ἀθέατος. Ταῦτα διαλογιζομένου μου καὶ ἀπορτυμένου, κλόνος με περιέσχεν, καὶ τάραχος ἀφόρητο,· καὶ ὡς ἐνθάδε περιερχόμενος συνήντησα τῇ ἁγιωσύνῃ, τὸ πᾶν μοι ἀψευδῶς ἡ σὴ μακαριότης ἀπεγύμνωσεν. Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ Ὅσιος· Ὁ Ἀγαρηνὸς ἐκεῖνος, φίλτατέ μοι, ἑκατόνταρχος δαιμόνων χρηματίζει, ἔστιν δὲ δραξὴς (69), εἰς τὸ πολεμεῖν τοὺς ἀγωνιζομένους πρὸς Θεὸν, καὶ ὠθεῖν πρὸς ἀσελγείας τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, θέλγων αὐτὰς εἰς ἐπιθυμίας αἰσχρὰς καὶ γαργαλισμούς. Σὲ οὖν, τέκνον ἀγαπητὸν, παρακαλῶ, πρόσεχε σεαυτὸν, καὶ μὴ ἀγνόει αὐτοῦ τὰ μηχανήματα. Ὅρα δὲ, ἐγρηγορόθητι καὶ νῆφε ἐν πᾶσιν, ἐπειδὴ ἁπαλὸς καὶ τρυφερὸς εἶ, καὶ λίαν ἡδύτατος· καὶ ἕνεκεν τούτου μέμηνεν κατὰ σοῦ ὁ ὑπερήφανος, ἀνθ' ὧν τῷ Θεῷ σεαυτὸν ἀνέθηκας, προσαρμόσας αὐτοῦ τὸ μαργαρῶδες τοῦ σοῦ σώματος· καὶ φθονήσας σου τὴν σύνεσιν, τὴν πραότητα, τὴν καθαρωτάτην σοφίαν, τὴν ἁγνείαν, καὶ διαπρίεται μεμηνὼς κατὰ σοῦ ὁ κατάρατος, δι' ὃν ἐξ ὅλης καρδίας σου ἀγαπᾷς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους, τοὺς δι' αὐτὸν τὸ αἷμα ἐκχέοντας, διὰ ζωὴν τὴν αἰώνιον καὶ τὴν ἄπειρον μακαριότητα.

50. Disce igitur quam diligenter perscrutanda sit ei, qui in timore Dei et veritate ambulat, malevolentia pessimi dæmonis. Subige jejuniis corpus, et carnem lascivientem doma: indue humilitatem pro vestimento; prolixis gaude precibus; sensus corporis omnes puros et incontaminatos custodi.

ν'. Ὅρα πῶς ἀκριβολογεῖ τὴν τοῦ πονηροῦ κακόνοιαν μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ ἀληθείας πορευόμενος· ὑποπίαζέ σου τὸ σῶμα νηστείαις, καὶ τὰ τῆς σαρκὸς σκιρτήματα· περιβαλοῦ τὴν ταπεινοφροσύνην ὡς ἱμάτιον· ἐν ταῖς εὐχαῖς φαιδρύνου εὐφραινόμενος· φύλασσε πάσας τὰς αἰσθήσεις τοῦ σώματός σου κα-

(67) Ecgraphum nostrum habebat, κατὰ τὸ τοῦ βοὸς τόπον. Notus ex Codino, *Locus bovis* nuncupatus ubi fornax ædificata erat capacissima, præferens caput bovis. Sed quid hoc ad oculos? Ergo pro τόπον, scripsi τύπον, ut sensus sit, ad modum bovis.

(68) Ms. Vatic. ἀρτιῶ: Maz. ἀρτύω. Malui ἀρτύσω (id est condiam, unde et ἄρτυμα condimentum) ut cum præcedentibus concordaret. Κύθραν autem pro χύτραν ollam usurpari hic, manifestum fiet ex num. 51, ubi diminutive dicitur κυθρίδιον. Est ergo locutio proverbialis, qua quis diceret *offam tibi inferam*, vel quid simile, id est *pœnas mihi dabis*, vel, *rependam tibi vicem*.

(69) Δραξής, num δραστής, idem sonans quod δραστήρ, *strenuus, expeditus?* Ita sane videtur. Ms. Maz. legit ταχύς, *celer*. Recte.

Digitized by Google

A θαρὰς καὶ ἀρυπώτους· ἐπιθυμεῖ γὰρ ὁ παμπόνηρος μολῦναι τὴν καρδίαν σου, καὶ δοῦλον τῆς ἀκαθαρσίας ἀπεργάσασθαι, τῇ φοβερᾷ γεέννῃ τοῦ πυρὸς καταδικάσαι σπεύδων. Ὁ γὰρ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας· ἑκατέρας δὲ τῆς ἐργασίας δύο εἰσὶν οἱ ἐξάρχοντες, τῆς μὲν δικαιοσύνης ὁ Κύριος, τῆς δὲ ἁμαρτίας ὁ διάβολος. Σὺ οὖν, τέκνον φίλτατον, τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ μενοῦ τῆς δικαιοσύνης προσφιλὴς ἐργάτης, καὶ φυλάξει σε Κύριος, καὶ τηρήσει σε ὁ Ὕψιστος, καὶ ἡ βοήθεια αὐτοῦ ἔσται κύκλῳ σου, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσῃ ὁδῷ σου. Θάρσει οὖν καὶ μὴ φοβοῦ, μηδὲ δειλιάτω σου ἡ καρδία, αὐτὸν ἐπικαλούμενος. Ταῦτα ἀκούων ὁ σεμνὸς νεανίας, ὡς μαργαρώδεις ὄμβρους ἐκ τῶν ὀμμάτων αὐτοῦ δάκρυα ἐστάλαξε, βρέχων τὴν τιμίαν αὐτοῦ ὄψιν· ἔκστασις γὰρ περιεῖχεν αὐτὸν, ἐνωτιζόμενον B τὸ λαμπρότατον ἐκεῖνο διάγγελμα, καὶ τὴν μελίῤῥυτον διδασκαλίαν καὶ θεοπάροχον. Πάντα δὲ ὅσα ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ Δίκαιος, πρὸς τὸ οὖς ψιθυρίζων, ἐν ἀποκρύφῳ τόπῳ καθεζόμενος, λελάληκεν. Ὡς οὖν τὰ δέοντα ὡμίλησαν, ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ἐν ἁγίῳ φιλήματι, ἀνεχώρησαν· καὶ ὁ μὲν Δίκαιος εἰς τὸ ἐμπαίζειν τὸν κόσμον τὸν μάταιον καὶ τὸν διάβολον ᾤχετο· ὁ δὲ Ἐπιφάνιος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἄπεισι.

να'. Βούλομαι τοιγαροῦν καὶ ἕτερον μέγιστον τεράστιον τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ διηγήσασθαι, ὅπερ εἰς τὸν θεοφιλῆ Ἐπιφάνιον γέγονε· μαρτυροῦντος τοῦ Κυρίου C ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ παρ' αὐτοῦ εὐεργετούμενον, καὶ εἰς τὸ ἐμφανὲς παραστῆσαι τὰ εἰς αὐτὸν πραχθέντα. Οὗτος τοίνυν ὁ θεοφιλὴς νεανίας [ἐν ἐγκρατείᾳ καὶ προσευχῇ διανύων τὸν βίον αὐτοῦ (70)] ἔχων πρὸς ἦθος τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἄσιτος καὶ ἄποτος διαμένειν, καὶ μετὰ ταῦτα μεταλαμβάνων τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, καὶ εἶθ' οὕτως ἄρτου καὶ ὕδατος καί τινων ὀσπρίων τὴν ἀνάκτησιν ἐποιεῖτο τοῦ σώματος. Ἐν μιᾷ τοίνυν Τεσσαρακοστῇ μετὰ νηστείας ἐπιτελέσαντος τὴν προῤῥηθεῖσαν ἑβδομάδα, πρὸ τοῦ φθάσαι τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας, ἔνδον τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, αὐτὸς ἐκεῖνος ἕψηκεν ὄσπριον τὸ λεγόμενον Ὀροφάσουλον, μὴ ἐῶν τινα ἐκεῖσε θέρμης χάριν, D διὰ τὴν ψύξιν τὴν τότε ὑπάρχουσαν, εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ καθεζόμενος τῆς θέρμης ἐπηρείδετο, τοῦτο ἕψων ἐν μικρῷ κυθριδίῳ· καὶ δὴ τοῦ ξύλου κρούσαντος ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῆς ἐννάτης, ἀναστὰς ἐπορεύθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἐντειλάμενός τινι περὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ ἑψήματος. Ὡς οὖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἱστήκει, ὁ πάντοτε λογισμοῖς ἀθεμίτοις πολεμῶν τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων ὁ ἐπικατάρατος δαίμων, ἐνέσκηψε τῷ νέῳ λογισμοὺς ἀποστασίας, προφάσει τῆς τοῦ ἑψήματος ἐπιμελείας, τοῦ ἐξῶσαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸ τῆς ἀπολύσεως· ἄρχεται δὲ ὑποφέρειν κατὰ διάνοιαν τάδε· Ἰδοὺ δι' ὅλης τῆς

id enim studiosissime agit inimicus sceleratissimus, ut anima tua fœde conspurcata, incontinentiæ peccato subjectum te in terribilis gehennæ ignem quantocius præcipitet. Qui enim peccatum committit, servus est peccati: et quemadmodum duo sunt operum genera, sic et duo eorum principia; justitiæ quidem, supremus cœli terræque Dominus; iniquitatis vero, diabolus. Tu itaque, fili mi, fac in justitia Christi Domini ardenter et studiose te exerceas; et proteget te vicissim Dominus, et conservabit Altissimus; circumdabit te auxilio suo, et mandabit angelis suis de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Macte igitur virtute esto, timor omnis a corde exsulet, ac invoca Dominum. Isthæc Andreæ monita cum exciperet auribus illustris adolescens, profluxere oculis uberes lacrymarum imbres unionum instar venerandam ejus faciem irrigantes; corripiebat namque ipsum exstasis, excipientem animo pulcherrimam illam Andreæ adhortationem, suavissimaque et ad Deum ducentia documenta. Quæcunque vero Sanctus cum adolescente locutus est, in loco a turbis remoto assidenti sibi, insusurrando in aurem locutus est. Ubi autem, quæ e re erant, contulissent, salutantes inter se in osculo sancto, se quisque alio receperunt: Andreas quidem, ad illudendum more suo vanitatem mundi diabolumque; Epiphanius vero, in domum suam.

51. Sed et aliud summopere admirandum prodigium libido est enarrare vobis, fratres charissimi, in Epiphanio nostro, ardenti Deum amore prosequente, patratum, approbante Domino nostro Jesu Christo præclara ipsius opera, eaque publicam in lucem producente. Charus itaque Deo Epiphanius, ex beneplacito illius temperans erat, habebatque in more positum traducere primam sanctæ Quadragesimæ hebdomadam, cibi potusque expertem, dein suscipere immaculata Christi mysteria, tum denique pane, aqua et leguminibus nonnullis corpusculum recreare. Quadam vero Quadragesima, cum primam, quam diximus, septimanam jejunus transegisset, præveniens sacrosancti Missæ sacrificii tempus, paravit ipse intra cubiculi sui parietes edulium e leguminibus, Orophasulum vulgo appellatum, caloris causa non permittens quemquam, propter frigus quod tum temporis invalescebat, eo intrare. Assidens igitur foco, edulium suum coquere in lebete exiguo nitebatur; cum dato signo ad Nonam, propere surgens ad ecclesiam se contulit, nulli cura obsonii demandata. Ubi eo perventum est, maledictus dæmon, qui indecentibus ubique cogitatis hominum animos oppugnare non cessat, infestare juvenem cœpit variis de abitu e templo cogitationibus, prætexens pulmenti curam habendam esse, non alio fine, quam ut ipsum, finitis nondum precibus, ab ecclesia eliceret. Cogitationes autem injectæ, erant hujus modi: Ecce

(70) Ms. Vatic. minus clare: Κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἐγκρατεύετο.

Digitized by Google

per septimanam solidam miserandum in modum te affligens, cibo potuque abstinuisti, prostratus humi, duro solo decumbens, omni solatio destitutus; in iisque tam violenter perdurasti, ut prope abfueris a morte præ ardore nimio, a siti excitato: cum vero curæ tibi esse deberet pauxillum alimenti parare et sumere, illo ipso relicto abivisti incurius nulli cuiquam mandato curandi obsonii imposito: vade igitur, et inspice, num forte, adustum calore nimio, gravi domum nidore compleat; periculum enim nullum est, ne coactus hic fidelium cœtus dilabatur, priusquam omnia tu, quæ consuesti, orationum pensa persolveris.

52. Hæc atque alia, etiam efficaciora, utque videbantur æqua, suggerente superbo dæmone: machinationes ejus perspicue cognoscens Epiphanius, hunc in modum insidianti respondit: Deo curæ erit edullium meum, nutrienti quidquid vivit, ipse protector vitæ meæ. Talia impuro hosti, precantis animum in diversa trahere conato, mente objiciens, et crucis signo se muniens, ad finem usque Officii isthic perstitit. Tum ad se remeans, invenit cunctos in admirationem raptos ob suavissimam odoris fragrantiam, qua domus perfundebatur: auditque pendentes animis atque ignorantes, unde tandem suavitas illa aspiraret, tanquam de re inusitata interpellare sese, dicentes: Huc adsis, here noster dilecte, incomparabilem hanc fragrantiam olface, quæ unde prodeat rescire nullus potest. Cumque accessisset Epiphanius sensit et ipse suavitatem odoris mirabilem, et rei novitate perculsus est. Ingressus vero cubiculum, ubi foculus erat carbonibus plenus, et circumspectans, conspicit juvenem dignitatis eximiæ, proceritatis admirandæ, prorsus decenter compositum: coruscabat facies ejus clarius sole, et amiciebatur stola, quæ ipsam non dedeceret majestatem divinam, a collo quidem pectore tenus candida, auro intertexta, hinc vero per lumbos adusque genua, instar herbæ, viridis et citrini coloris nitente: caput rutilabat flavente coma, capillis aurum fulgore suo imitantibus. Timore perculsus ad hoc spectaculum Epiphanius, cernit faciem juvenis transformari diversimode, modo instar nivis candidam, modo instar ignis fulgurantem. Nudum protendebat brachium dextrum, quo apprehensa ansa lebetem sustinebat, non otiosus foculo astans.

53. Inter hæc ergo obstupefacto, ut dixi, Epiphanio, et in pulchrum illud spectaculum non sine horrore quodam intento, gratiosus ille coquus, obsonio degustato, illius quasi experimentum captu-

A ἑβδομάδος ἐταλαιπωρήθης, βρώματος καὶ πόσιως ὑστερούμενος, χαμεύνης, ξηροκοιτῶν, ἀπὸ πάντων ἀπαραμύθητος, καὶ ταῦτα βίᾳ ἐξυπηρετήσας, ὥστε ἀποψυγῆναι τῷ καύσωνι τῷ ἀπὸ δίψης ἐπιγεγονότι σοι· ὅτε οὖν ὤφειλες τὴν εὐτελῆ σου τροφὴν ἐπιμελήσασθαι τοῦ μετασχεῖν, ταύτην παρεάσας ἀνεχώρησας, τινὶ περὶ αὐτῆς μὴ ἐντειλάμενος. Ἔξελθε οὖν καὶ θέασαι, μή πως καύσων πεποίηκεν δυσωδίαν ἐπισπασάμενον· οὐ γὰρ μὴ ἀποδράσῃ ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ὧδε, μέχρις ἂν ἀποπληρώσῃς τὰ ἐξ ἔθους σοι.

νβ'. Ταῦτα τοῦ ἀλαζόνος (71), ὡς εὐλογοφανῆ δῆθεν ὑποτιθεμένου καὶ ἄλλα τινὰ δραστικώτερα, ὁ θεο-
B φιλής, νεανίας οὐκ ἠγνόησε τὰ τοῦ πονηροῦ μηχανήματα, πρὸς δὲ τὴν τούτου ὑποβολὴν ἀπεκρίνατο· Ἔστιν Θεὸς, ᾧ τινι τὰ περὶ τῆς ἐμῆς τροφῆς μεριμνήσει· καὶ γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ τρέφων πᾶσαν πνοὴν, καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου. Ταῦτα κατὰ νοῦν καὶ διάνοιαν τῷ μιαρῷ συμμεριστῇ ἀντειπὼν, καὶ κατασφραγισάμενος, ἵστατο μέχρις τῆς ἀπολύσεως. Ἐπανελθὼν οὖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, εὗρε πάντας ξενιζομένους ἐπὶ τῇ ἡδυτάτῃ εὐοσμίᾳ τῇ ἐκεῖσε οὔσῃ, ἠπόρουν τε ἅπαντες περὶ αὐτῆς, μὴ ἐπιστάμενοι τὸ πόθεν ἀναδίδοται, καὶ καθὰ περὶ παραδόξου τινὸς πράγματος τῷ Ἐπιφανίῳ ἔλεγον· Δεῦρο, φίλτατε ἡμῶν δέσποτα, καὶ ὀσφράνθητι εὐωδίας ἀσυγκρίτου, πόθεν ἐκφερομένης, τινὸς μὴ ἐπισταμένου. Ὡς οὖν πλησιέστερον ἐγένετο ὁ Ἐπιφά-
C νιος, ὠσφράνθη καὶ αὐτὸς τῆς ἡδυτάτης ἐκείνης εὐωδίας, καὶ κατεπλάγη τῷ θαύματι· εἰσελθόντος δὲ ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, ἔνθα ἦν (72) ἡ ἄρουλα πεπληρωμένη ἀνθράκων, καὶ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὁρᾷ νεανίαν εὐειδῆ, μήκει θαυμαστὸν, εὐπρεπείᾳ περιστοιχειούμενον, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ αὐγάζον ὑπὲρ ἥλιον, ἠμφιεσμένον στολὴν θεοπρεπῆ, ἀπὸ μὲν (73) τοῦ τένοντος μέχρι τοῦ στήθους αὐτοῦ, λευκὴν χρυσίῳ ἀναμεμιγμένην, ἀπὸ δὲ τοῦ στήθους ἕως τῆς ὀσφύος καὶ μέχρι τῶν γονάτων ὡς βοτάνης χλοερᾶς καὶ κήτρου (74) ἀπαστράπτουσαν· ξανθόκομος τὴν κεφαλὴν ἔχων τὰς τρίχας ὡς εἶδος χρυσίου. Θαμβηθεὶς οὖν ὁ νέος ἐπὶ τὸ ὁρώμενον, βλέπει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ μεταφέρον· καὶ ποτὲ μὲν ὑπῆρ-
D χεν ὡς χιὼν, ποτὲ δὲ ὡς πῦρ ἀπαστράπτον· εἶχεν δὲ ἀποκεκαλυμμένον τὸν βραχίονα αὐτοῦ τὸν δεξιὸν, ἐν τῷ κατέχειν αὐτὸν τὴν λαβὴν καὶ τῷ κυθριδίῳ ἐπερείδεσθαι· ἵστατο δὲ ἐν τῇ ἀρούλῃ ἀσχολούμενος.

νγ'. Ἐν τῷ οὖν ἐννεὸν ἑστάναι τὸν Ἐπιφάνιον, καὶ τὴν θέαν αὐτοῦ ἐκθαμβεῖσθαι, ὁ ἡδὺς ἐκεῖνος μάγειρος, γευσάμενος τοῦ ζωμοῦ ὡσανεὶ πεῖραν λαβεῖν πειρώμενος τοῦ ἑψήματος, ἐκβαλὼν ἐκ τοῦ κόλπου

(71) Ms. Vatic. solummodo: ἐπικλύζοντος.

(72) Ἄρουλα. Ms. Maz. ἄρουλλα. *Foculum* interpretor. Ita disco ex Scholiaste Aristophanis ad Acharnens. Ἐσχάραν, τὴν νῦν καλουμένην ἄρουλαν, focum, quem nunc arulam nuncupant.

(73) Ms. Mazar. τένοντος, *torquis*. Significat autem τένων *colli tendones* seu *nervos solidissimos*, sine quorum opera cervicis vertebræ collum nequirent sustinere: sed et τένας *collum* invenitur in Actis S. Theodori Ducis, unde τενάντιον, torques, apud Nicetam.

(74) Κήτρου. Ms. Maz. κίτρου quod malim. Latine *citrus*.

Digitized by Google

αὐτοῦ ἐγχείριον (75) μικρὸν, καὶ ἄρας τοῖς τρισὶ A δακτύλοις αὐτοῦ ἄρτυμά τι ἀπ' ἐκείνου, σταυροειδῶς τῷ κυθριδίῳ ἐνέβαλεν, καὶ τῷ παλλίῳ τὸν ἀποκεκαλυμμένον βραχίονα αὐτοῦ κατεκάλυψεν· ἐντρανίσας τε τῷ Ἐπιφανίῳ μειδιῶν τῷ προσώπῳ, κτησάμενος πτέρυγας πυῤῥάκεις, ἄρας ἑαυτὸν ἀπὸ γῆς, εἰς οὐρανοὺς ᾤχετο. Ἰλιγγιάσας δὲ τοῖς ὁρωμένοις ὁ νέος καὶ καταπλαγεὶς, ἐξέστη τῷ πνεύματι, καὶ στραφεὶς κατὰ Ἀνατολὰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ πετάσας πρὸς Κύριον, καὶ δάκρυσι συνεχόμενος ἔλεγεν· Οἴ μοι, Κύριέ μου, τίς εἰμι ἐγὼ ὁ κύων ὁ συντετριμμένος, ὅτι ἐξαπέστειλας τὸν φίλτατόν σου Ἄγγελον τοῦ ἐξυπηρετῆσαί μοι; Εὐχαριστῶ τῇ σῇ φιλανθρωπίᾳ, Κύριε, καὶ τὸ μέγεθος τῆς εὐσπλαγχνίας σου ἐκθειάζω, καθ' ὅτι κἀμὲ ἐπ' ἀνακρίσει κέκτησαι, ἐν τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει περιφέρεις, καὶ εἰς ἑνὸς B τόπον τῶν ἀγαπώντων σε ἔχεις κἀμέ. Εὐχαριστῶ σοι τῷ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ κηδεμόνι, καὶ προνοητῇ τῆς σωτηρίας μου.

νδ'. Ταῦτα μετὰ συντετριμμένης καρδίας προσανθομολογούμενος, ἀπῄει θεάσασθαι ὁποῖον αὐτῷ ὁ φανεὶς κατεσκεύασε τὸ ἕψημα· εὗρεν δὲ τοῦτο τοιαύτην ἔχον εὐωδίαν, οἵαν τις ἀριθμῆσαι, ἢ ἀπεικάσαι τῶν ἐπὶ γῆς οὐ δύναται. Θαυμάσας δὲ τὸ πρᾶγμα, καὶ μεγάλως εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ, ἐφθέγγετο· Δόξα σοι, δεδοξασμένε Κύριε, ὁ ἐν Τριάδι ὑμνούμενος καὶ προσκυνούμενος, ὅτι τὰ τῆς ἐμῆς εὐτελοῦς νεότητος ἀτυχέστατα ἔργα εἰς μέτρον ἔχεις, καὶ ταῖς ἀνεικάστοις εὐεργεσίαις σου τὴν ἐμὴν ἀνικανότητα παραμυθεῖς, καὶ κατηξίωσάς με τοῦ μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ C μέλιτος τῆς σῆς ἀγαθότητος. [Τί οὖν ἀνταποδώσω σοι τῷ Κυρίῳ μου;] Εὐχαριστῶ σοι τῷ παντοκράτορι, καὶ δοξολογῶ σοι τῷ φιλοικτείρμονι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, καὶ οὐ μὴ ἀποστῶ ἀπὸ τοῦ νῦν μέχρι τῆς ἐμῆς ἀποβιώσεως. Ταῦτα αὐτοῦ προσευξαμένου, καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ ὀσπρίου ἐκείνου μετέσχεν, καὶ ἀπείρῳ ἡδύτητι συσχεθεὶς, μετετράπη εὐθέως πάντα τὰ αἰσθητήρια αὐτοῦ εἰς διάθεσιν ἔνθεον, ὥστε ἐκπλήττεσθαι τὴν ἀθρόαν μεταβολὴν, καὶ τὴν φιλτάτην ἐναλλαγὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· ἐπὶ πλεῖον δὲ διὰ τὸ τεράστιον αὐτοῦ ἀνήφθη εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἀγάπην καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, καὶ οὖν εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Δεσπότου διὰ παντὸς πορευόμενος προθυμώτερον.

νε'. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἀναστὰς, πρὸς τὴν D ἐκκλησίαν ᾤχετο τοῦ προσευχὴν ποιῆσαι, ὡς πρὸς σύνηθες ἔχων· καὶ δὲ τῆς ἀκολουθίας τελειωθείσης, ἔνδον ἐληλυθὼς ἐκαθέζετο πρὸ τοῦ πυλῶνος τῶν γεννητόρων, παρατυχόντος ἐκεῖσε καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐν παρόδῳ τῆς δημοσίας ὁδοῦ παράγων ἦν καὶ ὁ μακάριος Ἀνδρέας, τὰ νόθα αὐτοῦ ἔργα εἰσπραττόμενος, γυμνὸς, ἄπορος, εὐτελεῖ ῥακίσκῳ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ κεκαλυμμένος. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἐπιφάνιος, καὶ οἰκτιρμοῖς κινηθεὶς φιλανθρώποις, ἠβουλήθη εἰσάξαι αὐτὸν ἔνδον τοῦ οἴκου αὐτοῦ· καὶ μὴ ἔχων πῶς εἰς τὸ φανερὸν ποιῆσαι γνώριμον τοῦτον διὰ τὸ ἐκεῖσε ὄντα τὸν πατέρα αὐ-

rus, protulit e sinu suo vasculum quoddam, tribusque inde digitis aliquid condimenti excipiens, formato crucis signo, in ollam injecit, nudumque brachium intra pallium abdidit: ac tum denique in Epiphanium ridente vultu intuitus, explicatis, quas habebat, rutilis alis elevans se a terra, sublimis in cœlos abiit. Ex qua visione caligans oculis Epiphanius, et stupefactus spiritu, conversus ad Orientem, protensis ad Dominum manibus lacrymisque genas rigantibus: Hei mihi, exclamat, Domine Deus meus, quis ego sum, canis contritus, quod angelum tibi dilectum miseris famulaturum mihi? Gratias ago benignitati tuæ, Domine, et magnitudinem misericordiæ tuæ religiose veneror, quod mei quoque in judiciis tuis reminisci, quod in potentiæ tuæ divinæ tutelam suscipere, quod aliquo inter amantes te loco numerare dignatus es. Gratias tibi ago, qui cuncta recte moderaris, et ad salutem meam vitamque æternam disponis.

54. Hoc modo gratiis contrito corde persolutis, abiit exploraturus, quale sibi, qui apparuerat angelus, edulium parasset, reperitque talem inde odoris fragrantiam absistere, ut quod ei assimilari possit, terra hæc contineat nihil. Quam rem miratus, in hasce gratiarum actiones iterum prorupit: Gloria tibi, glorificate Domine, quem in Trinitate laudamus et adoramus, quoniam mea vilissimi adolescentis opera, vere indignissima, aliquo loco habes, meamque insufficientiam singularibus prærogativis prævenire, et participem mellitæ bonitatis tuæ reddere non dedignaris. Quid retribuam tibi, Domine mi? Debitas tibi omnipotenti Deo, gratias persolvo, et amantissimo misericordiarum Patri gloriam tribuo, neutiquam cessaturus a momento hoc, cunctis diebus quoad vita superfuerit. Ita precatus, accipiens pauxillum obsonii, degustavit: et infinita dulcedine delibutus, tam subito in divinam affectionem conversos deprehendit sensus suos, ut cum stupore miraretur adeo repentinam mutationem et suavissimam animæ suæ alterationem, insuper et flagrare cœpit ardentiore in Deum sanctosque omnes charitate, et promptioribus animis in via mandatorum Domini ambulare.

55. Die quodam ad sacram ædem precandi causa abierat more suo, finitoque Officio regressus domum, sedebat pro foribus parentum suorum, adstante ipso etiam patre; cumque B. Andreas illac via publica iter haberet, artes suas exercens, nudus rerum omnium indigus, pannosa solum et vili veste circa lumbos tectus, vidit eum Epiphanius, motusque commiseratione magna, cupiebat ipsum introducere in domum suam. Ubi vero modus occurreret nullus, quo id homini publice noto beneficium propter præsentiam patris præstaret, nescio quid causæ prætexens, ita hunc alloquitur: Domine mi ac pater, hominem illum conspicis, nudo-

(75) Ms. Maz. τρούλλιον, a Latino *trulla*, diversa vasorum genera significante.

Digitized by Google

corpore plateas oberrantem? Suspicor ego, insaniam ipsi ab humani generis hoste injectam esse. Nunc autem, Domine mi ac pater dilectissime, ita filii tui dilectissimi Epiphanii mortem immaturam, ita passerculi tui mœrentem vultum nunquam aspicias, introducamus illum in domum nostram, et propter munificentiam Domini Dei nostri, honore ac divitiis ex bonitatis suæ thesauro te cumulantis, liceat mihi instruere illi mensam et fundere vinum ut mercedem animabus nostris recipiamus: illud namque solum in regno cœlorum inventuri sumus.

56. Ad hæc verba, pater divino quodam numine afflatus, benigno blandissimoque oculo filium intuitus, et faciem ejus suavissimam deosculatus: Unguentum, inquit, animæ, et lumen oculorum meorum, fili, illa super re meam exquirere voluntatem nil opus erat: vade, et quo animo collibitum tuo est, fac; mea quippe omnia, tua sunt. Cui Epiphanius: Omnino, pater dilectissime, ita opus fuit; quædam enim petenda mihi sunt: nam scriptum est: Filius, qui patri leges præscribit, morte morietur; et patre alicui rei intento, omne consilium filii dissipabitur. Quibus auditis, exsultavit gaudio pater, propter sapientiam et prudentes responsiones filii sui: qui propere accelerato gradu Andream insequens, domum usque progressum tandem assecutus est, prehensaque manu ejus, domum suam illum reduxit. Cumque simul eo pervenissent, non invento illic patre Epiphanii, intrare ostium recusavit Andreas, forisque consedit: quem vicini viatoresque conspicati, nudatum vestibus et insanientem, confluxere magno numero: aliis ingemiscentibus et incusantibus Satanam, quod tali modo hominem rebus omnibus spoliatum confunderet, aliis elargientibus obolum, aliis vinum propinantibus. At ille instituti sui tenax, a nemine quidpiam recipiebat, sed cunctos a se repellens, pro foribus ædium considebat humi.

A τοῦ, σχηματισάμενος λέγει τῷ πατρὶ αὐτοῦ· Κύριέ μου πάτερ, βλέπεις τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον πῶς περιέρχεται γεγυμνωμένος τῷ σώματι; ὡς εἰκάζω, ὅτι καὶ παρατετραμμένον εἶναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἐναντίου. Ἀλλά, κύριέ μου καὶ φίλτατε πάτερ, μὴ θεάσῃ τοῦ γλυκυτάτου σου τέκνου Ἐπιφανίου τὸν θάνατον, μὴ ἴδῃς τι λυπηρὸν ἐπὶ τὸ στρουθίον σου, εἰσαγάγωμεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον, καὶ διὰ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ σε τιμήσαντος καὶ πεπλουτηκότος Δεσπότου ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἡμῖν ἐδωρήσατο Κύριος, παραθῶ αὐτῷ τράπεζαν, καὶ ποτιῶ αὐτὸν οἶνον, εἰς μισθὸν ἡμετέρων ψυχῶν· καὶ γὰρ τοῦτο μόνον εὑρεῖν ἔχομεν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

νς'. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ ἔνθους γενόμενος, εὐμενεῖ αἰδοῖ καὶ γλυκυτάτῳ βλέμματι ἀπιδών, κατασφιλήσας B αὐτοῦ τὰ γλυκύτατα ὄμματα, ἔφη· Μύρον τῆς ἐμῆς ψυχῆς καὶ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως ἐρωτᾷν μὴ ὀφείλῃς, ἄπελθε καὶ ὡς κελεύεις ποίησον, τὰ γὰρ ἐμά, σά εἰσιν. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ναὶ πάτερ μου παμφίλτατε, ἀλλά τινα ἔχω ἐρωτῆσαι· γέγραπται γάρ (76), Υἱὸς πατρὶ δίκαια λέγων, θανάτῳ θανατωθήσεται, καὶ πατρὸς παρατυχόντος τινὶ πράγματι, πᾶσα Υἱοῦ πρόβλησις ῥαγήσεται. Τοῦτο ἀκούσας ὁ πατὴρ αὐτοῦ, εὐφραίνεται ἐπὶ τῇ συνέσει, καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ. Ὁ δὲ σεμνὸς Ἐπιφάνιος ταχινοῖς ποσὶ καταδιώξας τὸν Ὅσιον, πέφθακεν αὐτὸν ἔνδον τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ ἦλθε χειροκρατῶν, καὶ πρὸς τὰ ἴδια προτρεπόμενος· καὶ δὴ τῷ πυλῶνι ἐγγισάντων, καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐκεῖσε μὴ εὑρεθέντος, ὁ μακάριος Ἀν- C δρέας ἐν τῷ πυλῶνι οὐκ εἰσῆλθεν, ἔξωθεν δὲ καθίσας· οἱ οὖν γειτνιῶντες τῷ Ἐπιφανίῳ καὶ οἱ παροδῖται, βλέποντες ἄνθρωπον γεγυμνωμένον, καὶ παρατετραμμένον, συνηθροίζοντο πρὸς αὐτόν, καὶ οἱ μὲν στεναγμοῖς ᾤμωζον, τῷ διαβόλῳ καὶ τῷ Σατανᾷ καταρώμενοι, ὅτι τηλικοῦτον ἄνδρα πορθήσας (77) κατῄσχυνεν· οἱ δὲ ὀβολοὺς αὐτῷ ἐδίδουν, οἱ δὲ οἶνον. Αὐτὸς δὲ τῷ ἰδίῳ ἔθει κρατούμενος, παρ' οὐδενός τι ἐκομίζετο, πάντας ἀποκρουόμενος, πρὸ τοῦ πυλῶνος καθεζόμενος χαμαί.

CAPUT VIII.

Arcana cordium Andreæ revelata coram Epiphanio ejusque famulis, et uni horum indicata illius sanctitas.

57. Interea adest adolescens quidam, natura eunuchus, magnatis alicujus cubicularius. Vultus ei rubebat colore roseo, candebat corpus niveo, erat species decora, capilli flavi, mollities non vulgaris; multum eminus quoque muscum olebat, mollibus indutus vestimentis. Quia vero par erat Epiphanio ætate, et domicilio vicinus, mutuo inter sese amore prosequebantur. Habebat porro eunuchus ille penes se dactylos, instar ficuum aridarum, circiter triginta numero: et oculis in sanctum vestitu destitutum conversis, horrore perculsus

D νζ'. Ἔρχεταί τις νεανίσκος, τῇ φύσει εὐνοῦχος, μεγιστάνου τινὸς τυγχάνων κουβικουλάριος· ἦν δὲ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς τὸ ῥόδον, καὶ λευκὸς τῷ σώματι ὡς χιών, εὐειδής, ἐπίξανθος, βλαχείαν οὐ τὴν τυχοῦσαν κεκτημένος, μόσχου μήκοθεν ἀπόζων, μαλακοὺς περιβεβλημένος χιτῶνας· διὰ δὲ τὸ εἶναι τὸν Ἐπιφάνιον συνομήλικα αὐτοῦ καὶ γειτνιάζειν, μεταξὺ ἀλλήλων ἦν ἀγάπη πολλή. Κατεῖχεν οὖν ὁ Εὐνοῦχος ἐκεῖνος φοίνικας καθάπερ ἰσχάδας ὡς τριάκοντα· θεασάμενος οὖν τὸν Ὅσιον γεγυμνωμένον τῷ σώματι, καὶ τῷ δέει θληθείς, τὸ πρᾶγμα ἐξενίζετο, καὶ ἐπη-

(76) Ita consonat utrumque ms. Ubi vero id legerit auctor, ipse viderit: non putem in sacris Litteris.

(77) Ms. Vatic. peregrinam hic habebat vocem πανερέφυνεν.

Digitized by Google

ρώτα τὸν Ἐπιφάνιον λέγων· Φίλτατέ μου καὶ πεποθημένε Ἐπιφάνιε, τίς ἄρα οὗτός ἐστιν; τίνος χάριν παράγει γυμνὸς, κρύους ἀφορήτου καὶ χειμῶνος ὑπάρχοντος, καὶ ὥσπερ οἱ ἐν θαλάσσῃ κινδυνεύοντες, οὕτως καθέστηκεν; Ἐπιφάνιος εἶπεν· Γλυκύτατέ μου ἀδελφὲ, τί σοι ἔχω εἰπεῖν ὑπὲρ τοῦ φαινομένου, οὐκ ἐπίσταμαι· ἐπειδὴ ᾐχμαλώτευται ἡ διάνοια αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πνεύματος, καὶ περιάγει παρατραπεὶς ταῖς φρεσὶν ὥσπερ πασχικῶς πεφυρμένος· πάντες δὲ οἱ τοιοῦτοι διαῤῥήσσουσιν τὰς ἑαυτῶν χιτῶνας, καὶ ἀναισθητοῦντες τρέχουσιν. Λελάληκεν δὲ τοῦτο, μὴ βουλόμενος ἐκκαλύψαι τὴν ἀρετὴν τοῦ Ὁσίου. Ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος ἡσύχαζεν, καὶ ὥσπερ πένητα οἰκτείρας ἃς κατεῖχεν φοίνικας ἐδίδου τῷ Μακαρίῳ λέγων· Δέξαι τέως ταῦτα, ἐπειδὴ ἐνταῦθα οὐδὲν ἕτερον ἔχομεν. Ὁ δὲ Ὅσιος νοεροὺς ὀφθαλμοὺς κεκτημένος, ἔγνω τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ βλοσυρῷ τῷ ὄμματι ἀπιδὼν εἰς αὐτὸν ἔφη· Δῶρον κωλοφονίας οἱ σαλοὶ οὐκ ἐσθίουσιν. Ἀγνοήσας οὖν ἐκεῖνος τὸ λεχθὲν αὐτῷ, ἔφη· Παρατετραμμένε ἐπ' ἀληθείας, φοίνικας βλέπων, κωλοφονίας δοκεῖ σοι ταῦτα εἶναι.

νη'. Λέγει αὐτῷ ὁ Μακάριος· Δόλιε, ἄπελθε ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ κυρίου, καὶ ἐργάζου μετ' αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν τῶν Σοδομιτῶν, καὶ ἐπιδώσει σοι καὶ ἑτέρας φοίνικας· ταλαίπωρε, ὁ μὴ βλέπων τὰς ἀκτῖνας τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, ὁ μὴ ἰδὼν τῆς γεέννης τὴν ἀγριότητα τὴν δριμυτάτην, οὔτε κἂν τὸν ἄγγελον αἰσχύνῃ τὸν καθάπερ Χριστιανῷ ἀκολουθοῦντά σοι. Τί σοι δέει γενέσθαι, ἀκάθαρτε, ἐν ταῖς γωνίαις παρεδρεύων τὰ μὴ δέοντα ἐργαζόμενος, ἅπερ οὐδὲ οἱ κύνες, ἅπερ τὰ ἑρπετὰ καὶ ὄφεις, ἅπερ οὐδὲ οἱ χοῖροι πράττειν οὐκ ἴσασιν· πόθεν κατάρατε μεμαθηκὼς ταῦτα κατεργάζει; Οὐαὶ τῇ σῇ νεότητι, ἣν ὁ Σατανᾶς παρατρώσας εἰς φοβερὸν πυθμένα ᾅδου σφοδροτάτῃ τινὶ καὶ ἀπείρῳ ἰταμότητι κατεκρήμνισεν. Ὅρα καὶ μὴ πόῤῥωτέρω πρόβαινε (79), [μή ποτε δικαίως θεηλάτῳ πυρὶ καταναλωθεὶς πρόωρον ἀφαρπάζων σου τὴν νεότητα, καὶ ἐνταῦθα μὲν τοιούτῳ πρηστῆρι], ἐκεῖθεν δὲ γεέννης πυρὶ λυγρῷ ὁλοκαυτώσει σε. Ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος ἔφριξεν, ὡς πῦρ γεγονὼς πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ᾐσχύνθη μεγάλως· Λέγει οὖν Ἐπιφάνιος πρὸς αὐτόν· Τί σοι ἐγένετο, κύριέ μου γνήσιε φίλε, τίνος χάριν διετράπης, ὡς πῦρ γεγονὼς τὸ πρόσωπόν σου; Οὐκοῦν εἴρηκά σοι ταῦτα; ἐπειδὴ εἴ τι φθάσει, λαλεῖ ὁ παρατετραμμένος; Πλὴν, ἀγαπητέ μου ἐν Κυρίῳ, εἴπερ σύνοιδάς τι ἀπὸ τῶν ἤδη ὑπ' αὐτοῦ ῥηθέντων, πορευθεὶς ὕπαγε, καὶ σεαυτὸν εἰς διόρθωσιν ἄγε, καὶ μὴ ἀηδιάζου ἐπὶ τοῖς λόγοις· νέος γὰρ εἶ καὶ τρυφερὸς, καὶ

A et insolentis rei novitatem miratus, percunctabatur Epiphanium hoc modo: Dilectissime desideratissimeque Epiphani, quid isthoc tandem est hominis? quamobrem nudus procedit, frigore præsertim intolerabili et tempestate sævientibus? Nullum inter ipsum et periclitantes in mari discrimen intercedit. Cui Epiphanius: Jucundissime frater, quid tibi super his, quæ oculis patent, dicam, equidem ignoro: exagitante mentem illius spiritu, eamque a sede sua dejiciente, vagatur non aliter quam insessus a dæmone: homines autem istiusmodi lacerare vestimenta sua, et absque pudore aut verecundia cursitare solent. Ita Epiphanius, ut ne virtutem viri sancti in lucem proferret; quibus acquievit eunuchus, misertusque Andreæ, uti pauperis, B porrexit quos habebat dactylos, his additis verbis: Cum aliud mihi modo in promptu non sit, accipe hæc. At Sanctus, mentis oculis interiora cordis illius pervadens, torvoque in hominem vultu intuitus: Ficos, inquit, non comedunt insani. Cujus dicti energiam non assecutus alter (78): Revera, inquit, insanus es, qui cum dactylos vides, videre te ficos arbitraris.

58. Tum B. Andreas: Versipellis, apage hinc ad conclave domini tui, cum ipso sceleri Sodomitico operam daturus, et alios etiam tibi dactylos suppeditabit. O te miserum! qui ad fulgentissimam cœlestis regni lucem cæcutis, qui crudelissima gehennæ tormenta non cogitas, qui angeli te, utpote Christianum, comitantis reverentia non compesceC ris. Quid metuendum tibi est, sceleste, cum in angulos latebrasque te abdis, illa commissurus flagitia, quæ etiam canes, quæ serpentes et angues, quæ ipsi et porci patrare exhorrescunt? Quo isthæc præceptore didicisti? Væ adolescentiæ tuæ, quam Satanas misere vulneribus concisam in terribile inferni barathrum, vehementissimo cum impetu ac violentia, præcipitem dedit. Quamobrem consule rebus tuis, nec porro perge, ne forte divinitus superveniente igne consumptus, in juventutis flore auferaris, sicque hic igneo turbine, istic vero violentia inferni flamma misere comburaris. Audita hac salutari admonitione, totus inhorruit Eunuchus, et, excandescente in modum ignis facie, D maximopere confusus est. Quare ad ipsum Epiphanius: Quid tibi, domine et amice fidelis, evenit rei? Cur mutata facies tua inflammatur ut ignis? Nonne ita prædixi tibi, quod si quid assecutus sit mente captus insessusque a dæmone, id in medium proferat? Nunc igitur, carissime in Domino, si cujuspiam illorum, quæ ipse locutus est, conscius

(78) Nota est, neque hic fusius explicanda, licet satis ad rem pertinens, ambiguitas significationis, in voce Latina *ficus*, uti et in Græca συκῆ. Eamdem esse in voce κολοφωνία sive (ut hic argute scribitur) κωλοφονία, non habeo auctores quibus probem: sed quoniam ficus albas nigrasque novimus, vix dubito quin similis apud Græcos differentia fuerit; et sic Κολοφωνία, dicantur eæ, quæ colorem habent Colophoniæ resinæ seu picis, citharœdis notæ. Dixi autem commutatas vocales, ad ipsum quod arguitur vitium, et ficos seu mariscas illud consequentes exprimendum, scienti quod κῶλος *podex*, φόνιος *lethifer*, *mortalis* sit.

(79) Ms. Vatic. μήποτε δικαίως σε τῷ θείῳ χρήσητε θειλάτῳ τινὶ ποινῇ ἐξέλκουσα τῇ σῇ νεότητα καὶ ἔνθεν μὲν παριστῆρσιν.

Digitized by Google

tibi sis, vade, et ad frugem redi meliorem, nec ad ea quæ vere tibi objecta sunt, erubesce; juvenis quippe es, molliter educatus, diabolus contra infestus, nos circumveniens ad peccandum inducit, non aliam ob causam, quam ut ex nostra gehennæ ignibus ustulatorum societate qualemqualem ipse consolationem nanciscatur. Quibus auditis, abiit eunuchus.

A ὁ Σατανᾶς, ἀγαπητέ μου, χαλεπός ἐστιν καὶ ἀποπλανᾷ ἡμᾶς πράττειν τὴν ἁμαρτίαν, δι' οὐδ' ἕτερον, εἰ μὴ ἵνα κέκτηται ἡμᾶς εἰς παραμυθίαν ἑαυτοῦ, ἐν φλογὶ γεέννης κατακαιομένους αὐτῷ. Ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος ἀνεχώρησεν.

59. Venerandus autem juvenis Epiphanius allevatum Andream in conclave suum introduxit, ubi instructam reperientes mensam, discubuerunt, et Salvatoris nostri liberalibus donis delectati sunt: quorum ubi esu refecerant vires, his dictis aggreditur B. Andream Epiphanius: Quamobrem, domine et amicorum maxime, tam acribus incessisti dictis Eunuchum illum mihi intimum? Cui Sanctus: Vel ideo, inquit, quod intimus tibi est ac plurimum dilectus, scelera ipsi sua ob oculos ponere visum est: quod si minus tibi fuisset amicus, istiusmodi vox nulla prorsus elicita ex ore meo fuisset, neque enim illum mihi proposui scopum, ut arguam et castigem peccatores, sed ut ipse ea, quæ recta ad perfectionem ducit, decurram via. Tum Epiphanius: Id equidem novi, famule Dei, ait. Verum hic adolescens, servus est, cogiturque a domino suo: quid faciat? Reponit Sanctus: Nec me latet, servum esse illum, ne id putes: verum servus frugi ad obsequia ususque necessarios tantum præsto esse debet domino suo, qui se emit, non itidem ad opera diabolica et nequitias, nedum ad abominandum atque exsecrabile, quod dixi, flagitium. Quis enim homo non putet, sceleris illius fœditatem sibi aversandam esse, quod ipsa jumenta, ratione destituta, nunquam admiserint? Rursum Epiphanius: Si dominus ipsum suus ad se jusserit, sive ad obsequium corporale sive peccaminosum, seu spirituale præstandum: nec tamen illi morem gesserit, ut servum decet, ignoras non potes, quot misero illi maneant perferendæ injuriæ, intentæ minæ, sustinenda verbera, alia innumera subeunda. Hoc quidem, inquit Sanctus, martyrium est quod testificatur Christus Jesus, dicens: « Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum [a]. » Si qui itaque servi dominis suis, ad scelus abominabile Sodomiticæ immanitatis sollicitantibus, non succumbant, ii vero beati et beatissimi sunt, quia per supplicia, quæ memorabas modo, id consequentur, ut sanctis martyribus adnumerentur.

νθ'. Ὁ δὲ τίμιος Ἐπιφάνιος διεγείρας τὸν Ὅσιον, ἐπορεύθησαν ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, καὶ εὑρόντες τράπεζαν, καθεσθέντες εὐφράνθησαν ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς τοῦ Σωτῆρος· καὶ μετὰ τὸ μεταλαβεῖν αὐτούς, λέγει Ἐπιφάνιος πρὸς τὸν Μακάριον· Τίνι τρόπῳ, κύρι ὁ μέγας, οὕτως ἀποτόμοις ἐχρήσω ἐλεγμοῖς τῷ προσφιλεῖ μοι χρηματίζοντι; Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ Μακάριος· Ἐπειδὴ προσφιλής σοι καθέστηκεν καὶ ἀγαπητός, τούτου χάριν ἐποίησα πρὸς αὐτὸν τὸν B κατάλογον· ἐπεὶ οὐκ ἦν φίλος σου, τὸ οἱονοῦν ῥῆμα ἐξ ἐμοῦ οὐκ ἠχηκόει τὸ σύνολον· οὐ γὰρ ἐμοὶ σκοπὸς ὥστε ἐλέγχειν καὶ ἐπιτιμᾷν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, ἀλλὰ τρέχειν με τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τὴν ἐπὶ τὰ ἀμείνω ἀπάγουσαν. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Οἶδα, δοῦλε τοῦ Θεοῦ, κἀγώ, ἀλλ' οὗτος ὁ νεανίας οἰκέτης ἐστίν, καὶ βιαζόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου αὐτοῦ· τί ἕξει ποιῆσαι; Λέγει ὁ Ὅσιος· Οἶδα ὅτι οἰκέτης ὑπάρχει, οὐκ ἀγνοῶ τοῦτο, πλὴν εἰς τὰς σωματικὰς χρείας ὀφείλει ἐξυπηρετεῖν ὁ οἰκέτης τὸν ὠνησάμενον, οὐχὶ εἰς τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου, καὶ εἰς τὰς πράξεις τῆς ἀτιμίας, μάλιστα εἰς τὸ ἐπικατάρατον τοῦτο καὶ βδελυρὸν ἀτόπημα, ὅπερ οὐδὲ τὰ ἀναίσθητα κτήνη τοῦτο πράττειν οὐκ ἴσασιν. Ἄνθρωπος γάρ τίς ἐστιν, ὃς οὐκ αἴσθηται τῆς κόπρου ταύτης τὴν δυσωδίαν C ἀποδιδράσκειν; Ἐπιφάνιος λέγει· Ἐὰν ὁ κύριος αὐτοῦ προσκαλέσηται αὐτόν, εἴ τε εἰς σωματικὴν δουλείαν, εἴ τε εἰς ἐφάμαρτον, εἴτε εἰς πνευματικήν, ἐὰν μὴ ὑπακούσῃ ὡς δοῦλος, πάντως οἶδας πόσα πάσχει, ὑβριζόμενος, τυπτόμενος, ἀπειλούμενος, καὶ τὰ λοιπὰ κακὰ ἐκδεχόμενος. Ἔφη ὁ Ὅσιος· Τοῦτό ἐστιν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ μαρτύριον, ὅπερ αἰνιττόμενος ἔλεγεν· « Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Ἐὰν τοίνυν οἰκέται τοῖς δεσπόταις εἰς τὴν τῶν Σοδόμων μυσαρὰν καὶ βδελυκτὴν ἐπιθυμίαν οὐχ ὑποκύπτουσιν, οὗτοί εἰσιν μακάριοι καὶ τρισμακάριοι, ὅτι διὰ τῶν βασάνων ὧν λέγεις, σὺν τοῖς μάρτυσι λογισθήσονται.

60. Dum talibus inter se colloquiis vacant, quidam e domesticis Epiphanii, paternæ mensæ cibisque parandis inserviens, ubi suspicatus Sanctum ejusque (sed quomodo, solus Deus noverit) assecutus est mentis oculis vivendi rationem, procidit ad pedes illius, multis cum lacrymis supplicans, pro se ut intercederet apud Deum, impetraretque ut sibi quoque istiusmodi institutum sectari liceret. Sanctus autem, quid alter supplicibus obtinere precibus niteretur cognoscens, cupiensque

D ξ'. Ταῦτα αὐτῶν ὁμιλούντων εἷς τῶν οἰκετῶν Ἐπιφανίου, ὁ ἀφωρισμένος εἰς τὸ ὀψώνιον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, [πνευματικοῖς ὄμμασιν] ἐπιγνοὺς τὴν τοῦ Ὁσίου ἐργασίαν (πῶς δὲ ταῦτα ἐπέγνω Θεῷ μόνῳ γνωστόν) καθίσας πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, δάκρυσι καθικέτευε τὸν Ὅσιον, ὅπως παρακαλέσῃ τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ γενέσθαι αὐτὸν τοιαύτης ἐργασίας. Ἔγνω δὲ τῷ πνεύματι ὁ Δίκαιος τί ἐστιν ὅπερ ὁ παῖς ἐξελιπάρει κομίσασθαι, καὶ βουλόμενος κατ' ἰδίαν ὁμιλῆσαι αὐτῷ, τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύ-

[a] Matth. v, 10.

Digitized by Google

ματος μετέστρεψεν καὶ τὴν ὁμιλίαν τοῦ παιδὸς εἰς A τὴν τῶν διάλεκτον (80), καὶ καθεζόμενος ὁ Ὅσιος, ὡμίλει αὐτῷ Συριστὶ ὅσα ἐβούλετο. Ὁ δὲ παῖς ἔλεγεν, Ἐὰν οὐκ ἠδυνάμην, οὐκ ἂν παρεκάλουν σοι τοιοῦτος γενέσθαι ὁποῖος εἶς καὶ αὐτός. Ὁ δὲ Ὅσιος λέγει πρὸς αὐτόν· Οὐ δύνασαι ὑποφέρειν τοὺς ἱδρῶτας καὶ τὰ σκάμματα τῆς ἀρετῆς ταύτης, ἐπειδὴ βιαστή ἐστιν ἡ ὁδὸς, καὶ ἀπείρου πόνου καὶ μόχθου· μένε οὖν μᾶλλον καθὰ εἶ ἐν εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι, διδασκόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου σου Ἐπιφανίου τὰ κρείττονά σοι καὶ σωτηρίας ἐχόμενα, φεύγων πορνείαν, μνησικακίαν, καὶ τῶν λοιπῶν παθῶν τὸν κατάλογον· καὶ τί σοι χρεία ἀνάγκαις τοιαύταις σεαυτὸν καθυποβαλεῖν; Ὁ δὲ παῖς εἶπεν αὐτῷ· Εἰ οὖν βούλει τῆς ἐμῆς ἐλεεινότητος ὑπακοῦσαι, λέξαι μοι ὅτι οὐ δύνασαι τοῦτο ποιῆσαι. Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ B Ὅσιος ἡσύχαζεν.

seorsim cum solo colloqui, mutavit sancti Spiritus virtute vernaculam servi linguam in Syriacam; locutusque Syriace cum illo est, quæcunque vellet. Cum vero Andream compellans, famulus non se precari, diceret, ut in societatem vitæ illius admitteretur, si pares sibi vires non essent; negavit Andreas, posse ipsum sudores laboresque, ad tam sublime virtutis culmen enitentibus subeundos, superare: quoniam via, inquiebat, prærupta et acclivis, laboriosa et difficilis admodum est. Quare auctor tibi sum, ut in præsenti statu constanter pietati religionique operam des, et a Domino tuo Epiphanio diligenter discas, quæ ad virtutem salutemque tuam maxime conducunt: fornicationem fuge, injuriarum obliviscere, alias affectiones universas tempera: quæ enim talibus te subjiciendi necessitas urget? Ad hæc famulus; Si vis, inquit, miserrimæ meæ vilitati obsequi, dic, quod non potes id effectum dare. Quibus auditis obticuit Andreas.

ξα'. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος βλέπων τὴν ἀθρόαν μεταβολὴν τῆς γλώττης τοῦ παιδὸς, ὅτι ἃ μὴ μεμάθηκεν ἀπεφθέγγετο, ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ταῦτα συνέβαλεν καὶ λέγει· Βαβαὶ τοῦ θαύματος, πόσα οἱ Ἅγιοι δύνανται! Ὁ δὲ Μακάριος ἐδεήθη τοῦ Κυρίου περὶ τοῦ παιδὸς, χάριν τῆς ἐκείνου αἰτήσεως, τί ἄρα δεῖ γενέσθαι· καὶ ἦλθεν φωνὴ αὐτῷ λέγουσα· Οὐκ ἔστιν τοῦτο συμφέρον, ἄπαγε τοῦ ἐγχειρήματος· δεῖξον αὐτῷ πρᾶγμα ὁποῖόν ἐστιν, μὴ ὡς ἀδυνάτου σου, τοιαῦτα καταψηφίσηται. Ὁ οὖν Μακάριος ἔφησε τῷ Ἀγγέλῳ τῷ ἐφεστῶτι· Πλῆσον τὸ ποτήριον τῆς C θυμηδίας, ἀφ' ἧς ἡ χάρις τοῦ κατ' ἐμὲ χαρίσματος ἐπήνθησεν. Ἐποίησέν τε ὁ Ἄγγελος Κυρίου· καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Μακάριος· Ποτιεῖς ἐκεῖνον τὸν ἐπὶ τῶν ποδῶν μου καθήμενον. Ὁ δὲ εὐθέως ἀοράτως ἐπότισεν αὐτὸν, καὶ ἤρξατο ὁ παῖς παραπλήσια σχήματα πράττειν ἐοικότα τῷ θεοφόρῳ πατρὶ, ὅστις ὁρῶν αὐτὸν ἐμειδία εὐφραινόμενος. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ὁρῶν τὸ γεγονὸς ἐταράχθη, φοβηθεὶς μή ποτε ἐπαναδράμῃ πᾶσα ἀγανάκτησις τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ λέγει πρὸς τὸν Μακάριον· Δέομαί σου, δοῦλε τοῦ Θεοῦ, μὴ ποιήσῃς τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τῷ οἰκέτῃ τοῦ πατρός μου, μή ποτε καὶ αὐτὸς ἐξουδενωθείσῃ, καὶ ὁ Θεὸς ἀντὶ ἀγαθοῦ βλασφημηθήσεται, καὶ ἐμὲ μεμισημένον καὶ ἐπάρατον δείξῃς τῷ γεννήτορι, καὶ οὐχ ἔξω τοῦ ἐντεῦθεν εἰσαγαγέσθαι σε. Παρακαλῶ D οὖν καὶ δέομαι μὴ κενὴν ἀποπέμψῃς τὴν δέησίν μου, μέμνησο μιᾶς ἡμέρας ἀγάπην ἐμοῦ τοῦ οἰκέτου σου.

61. Interea vero Epiphanius, animadvertens, subita linguæ mutatione famulum suum, quæ nunquam didicerat, in medium proloqui, impensius rem animo perpendit exclamavitque: Papæ! quantum miraculum! quid Sancti non efficiant! Beato autem Andrea Dominum precibus pro famulo, qui eas enixe flagitarat, interrogante, quid tandem de illo futurum esset, allapsa vox est, ita inquiens: Neutiquam illud expedit, apage, cum isthoc consilio: ostende ipsi quanta res sit, impares ei vires esse ad talia aggrediendum. Andreas igitur ait Angelo adstanti sibi: Imple calicem hunc liquidæ voluptatis mero, cujus olim gustu divinæ gratiæ donis cumulatus sum. Parentique mox angelo: Da, inquit, illi ad pedes meos prostrato potandum. Quod factum continuo est modo invisibili; cœpitque famulus similes plane gestus exprimere deiferi patris Andreæ, qui illum conspiciens non se temperavit a risu. At Epiphanius rei novitate turbatus, veritusque, ne patri hinc suo commoveretur bilis, talibus Sanctum precibus adorsus est: Amabo te, famule Dei, ne tali modo patris mei famulum affici patiaris; ne forte et tu ipse malum tibi accersas, et Deus pro bonis blasphemias recipiat, et me patri meo odiosum atque exsecrandum reddas, neque audebo deinceps te huc introducere. Oro igitur atque obsecro, ut irritas ne velis esse preces meas, memor amoris et beneficii a me servo tuo tibi aliquando præstiti.

ξβ'. Ὁ δὲ Μακάριος μὴ θέλων τὸν Ἐπιφάνιον κενὸν ἀποπέμψαι, ὑπήκουσεν αὐτοῦ τῆς δεήσεως, καὶ προσέταξεν πάλιν τῷ ἀγγέλῳ τοῦ ἆραι ἀπ' αὐτοῦ τὸ καταχθὲν αὐτῷ δώρημα· καὶ πάλιν ἦλθεν ὁ παῖς εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν, καθὼς πρώην ἐχρημάτιζεν. Ἐν λύπῃ δὲ μεγίστῃ γενόμενος ὁ οἰκέτης, παρεκάλει τὸν Ὅσιον δοθῆναι αὐτῷ πάλιν τὸ δῶρον ἐκεῖνο. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεφθέγξατο· Λελάληκάς

62. Andreas hasce preces in ventum abire non ferens, Epiphanio morem gessit præcepitque rursum angelo, ut quod famulo allatum erat donum, protinus tolleret: et restitutus est ei pristinus oris corporisque habitus. Quamobrem non levi mœrore affectus, ad preces iterum confugit, Sanctumque ablatum donum repoposcit. Cui Sanctus: Dixisti modo mihi, non posse me rem tantam in te perfi-

(80) Mirum quod non potius in Scythicam, quæ Sancto materna erat. Sed et Syriacam didicisse aliqua occasione potuit, ut erat perquam docilis: et mox dicitur dono linguarum præditus, ut sua quemque lingua alloqui posset.

Digitized by Google

cere : nunc igitur vide, quo pro libitu meo in nomine Domini majora etiam in te possim : verum herus tuus Epiphanius porro perficiendæ rei obicem interposuit, nefas enim ducunt sacri canones, contra domini tui voluntatem quidquam agere. Cæterum alius e famulorum turba, ab Epiphanii patre ad id missus, hunc ad ministerium suum accivit. Jamque die in noctem vergente, compulit Epiphanius Andream, pernoctare secum : et hic compellenti morem gessit. Ecce autem sub tertiam noctis vigiliam famuli omnes, servitiis suis præstitis otium nacti, ad Epiphanium, qui cunctis in amore ac veneratione erat, ex more conveniunt, stantesque conjunctis manibus considere jussi sunt.

63. Considentibus itaque illis et Epiphanium corona cingentibus, vidit Andreas perspicaci mentis oculo, quid quisque operatus esset, quos errores delictave commisisset : cumque omnibus recte consultum vellet, exordio dicendi facto, parabolam quamdam in medium protulit. Illi vero ejus verba sensumque assequentes, pudore suffusi sunt, non secus quam si flamma ignis abstitisset a facie eorum, alii rigebant horrore, a sensibus fere abibant, alii metuebant ac trepidabant, nonnulli præ verecundia se subducebant : simplex enim et incompta viri sancti oratio universa eorum peccata præcise redarguebat, pandebatque quo modo et fine commissa essent. Qua in re illud in primis mirandum venit, quod cuilibet suum in sua lingua manifestaret peccatum, pensitantibus dicentibusque apud se : Hunc mea homo ille causa sermonem instituit.

64. Illis autem non minus timore quam tremore consternatis, dum minutim eorum delicta recensebat Sanctus, scelestissimus dæmon, animadvertens Epiphanii famulos edoceri peccata sua dedocerique, cum aliis ejusdem farinæ sociis suis ad vestibulum domus accessit, considensque elatum sustulit risum. Quo cognito, pari risu respondit Sanctus. Quod Epiphanius, quique aderant ipsi, videntes, rem insolitam arbitrabantur, et quæ risus causa esset discere in primis cupiebant : non enim perceperant malorum spirituum cachinnos, utpote tali visione non dignati. Qui desiderio illorum cognito, dixit a dexteris astanti sibi angelo, ut tolleret inde aliquod impedimentum : et continuo adapertæ sunt aures cordium illorum, perceperuntque quælibet dæmoniorum dicta et risus. Tum ad Epiphanium conversi famuli, sciscitabantur, quænam essent mulieres istæ, quæ foris astabant, libidinosæ, intemperantes, in risum effusæ? Quibus hæc Epiphanius : Dæmones, sunt, qui nos coram in os rident, quia animas nostras peccando commaculavimus. Quo audito, se suaque opera incusantes surrexere, et venerabili Epiphanio honore exhibito,

A μοι, οὐ δύνασθαί με τοιοῦτον ἐπιδείξασθαι ἐν σοί· θέασαι τοίνυν καὶ ἴδε ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου καὶ μείζονα, εἰ βούλομαι, ἐν σοὶ ἐπιδείκνυμι· πλὴν ὁ κύριός σου Ἐπιφάνιος κώλυμά σοι καθέστηκεν, παρὰ γνώμην γὰρ τοῦ κυρίου σου οἱ θεῖοι κανόνες πράττειν οὐκ ἐπιτρέπονται. Εἷς δὲ τῶν συνδούλων τοῦ παιδὸς, προστάξει τοῦ δεσπότου αὐτοῦ, κέκληκεν αὐτὸν εἰς διακονίαν. Ἑσπέρας δὲ ἤδη γενομένης, ἐβιάσατο ὁ Ἐπιφάνιος τὸν Ὅσιον τοῦ μεῖναι ἐκεῖσε, καὶ ὃς ὑπήκουσε. Περὶ δὲ τρίτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς εὐκαιρησάντων πάντων τῶν οἰκετῶν, συνήχθησαν κατ' ἔθος πρὸς τὸν Ἐπιφάνιον, ἀγάπῃ δὲ διαπύρῳ κρατούμενοι πρὸς αὐτὸν, ἦν γὰρ τοῖς πᾶσιν αἰδέσιμος καὶ ἐράσμιος· ἱσταμένων οὖν αὐτῶν χερσὶν ἐσφιγμέναις, προσέταξεν αὐτοὺς καθεσθῆναι.
B

ξγ'. Ὡς οὖν ἐκαθέσθησαν κύκλῳ αὐτοῦ, ὁ μακάριος Ἀνδρέας τῷ νοερῷ τῆς διανοίας ὄμματι ἑώρα ἑνὸς ἑκάστου τὰ ἔργα, καὶ ποίῳ σφάλματι ἕκαστος αὐτῶν προκατείληπτο· καὶ θέλων αὐτοὺς ὠφελῆσαι, τροπευσάμενος ὁμιλίαν ἤρξατο λέγειν, παραβολήν τινα ἐρευγόμενος. Αὐτοὶ δὲ ἐνωτιζόμενοι τοῦ Ὁσίου τὰ ῥήματα καὶ αἰσχυνόμενοι, ὡσεὶ φλόγα τῇ αἰδοῖ μετεφέροντο, οἱ δὲ φρίκῃ συνεσφίγγοντο, ἄλλοι ἰλιγγίουν καὶ ἐτρόματτον, ἕτεροι αἰσχυνόμενοι ἀνεχώρουν· ἡ γὰρ ἁπλῆ τοῦ Δικαίου ὁμιλία, πάντων τὰ ἁμαρτήματα ἀποτόμως ἤλεγχεν, ποίῳ τρόπῳ καὶ πῶς ταῦτα ἐξειργάσαντο. Καὶ δὴ τοῦτο θαυμαστότερον, ὅτι ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἑκάστῳ αὐτῶν ἤλεγχεν τὸ
C ἁμάρτημα· ἔλεγον δὲ ὑπολαμβάνοντες· Δι' ἐμὲ ταῦτα ὁμιλεῖ οὗτος ὁ ἄνθρωπος.

ξδ'. Φόβῳ δὲ βαλλομένων καὶ τρόμῳ ἐν τῷ αὐτὸν ἐκφαυλίζειν τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν, ὁρῶν ὁ παμμίαρος δαίμων τοὺς οἰκέτας Ἐπιφανίου ἐλεγχομένους τὰ παραπτώματα αὐτῶν, συνεγείρει μετ' αὐτοῦ καὶ ἄλλους ἀπὸ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, καὶ ἐν τῷ προαυλίῳ καθεζόμενοι ἐγελοίαζον· γνοὺς δὲ τοῦτο ὁ Μακάριος ἐμειδία, ἀκούων ταῦτα. Ὁ οὖν Ἐπιφάνιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἐνωτιζόμενοι τὸ τοῦ Δικαίου γέλοιον, ξένον τοῦτο ἡγοῦντο, καὶ δι' ἣν αἰτίαν τοῦτο εἰσπράττει μαθεῖν ἐβούλοντο· οὐ γὰρ ἤκουον ἐκεῖνοι τῶν πονηρῶν πνευμάτων τὸ γέλοιον, οὐκ ὄντες τῆς
D τοιαύτης διαβλέψεως ἄξιοι. Συνεὶς δὲ τοῦτο ὁ Δίκαιος (81) [λέγει τῷ τοῖς δεξιοῖς αὐτοῦ ἐφεστῶτι Ἀγγέλῳ]. Ἆρον τὸ τῇδε κάλυμμα· καὶ ἅμα τῷ ῥήματι ἀπεκαλύφθησαν αἱ ἀκοαὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καὶ ἤκουον τὰ παρὰ τῶν δαιμόνων λεγόμενά τε καὶ γελοιαζόμενα. Ἐπηρώτων δὲ τὸν Ἐπιφάνιον οἱ αὐτοῦ, λέγοντες· Κύριε, τίνες εἰσὶν αἱ ἄσωτοι αὗται γυναῖκες, αἱ ἔξω ἑστῶσαι, καὶ τῷ γελοίῳ κοπτόμεναι, καὶ ταῖς ἀναιδείαις ἐπιφερόμεναι; Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Ὅτι ἁμαρτωλῶν ἡμῶν ὄντων, γελῶσιν εἰς τὰ πρόσωπα ἡμῶν οἱ δαίμονες. Ταῦτα ἀκούσαντες, ἑαυτοῖς κατεμέμφοντο, καὶ εὐθὺς ἐξαναστάντες, καὶ τῷ τι-

(81) M. Vatic. τοῖς δεξιοῖς αὐτοῦ, ἔφη μετά τινος ἐξουσίας, « Stanti sibi a dextris inquit cum quadam auctoritate. »

Digitized by Google

μίῳ Ἐπιφανίῳ προσκυνήσαντες, ἐπορεύθησαν ἕκαστος ἐπὶ ταῖς κοίταις αὐτῶν. Ἀναχωρούντων δὲ αὐτῶν, ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον ἔλεγον· Ἐθεάσω πρᾶγμα παράδοξον, πῶς μοι ὁ πένης οὗτος λελάληκεν τὰ ἐμὰ πλημμελήματα; Λέγει ἕτερος· Ναὶ ἀδελφὲ, καὶ τὰ ἐμὰ πάντα διηγήσατο. Ἀπεκρίθη δὲ καὶ ἕτερος· Πιστεύσατέ μοι, ἀδελφοί, καὶ ἐμοὶ τὰ τῆς καρδίας μου κρυπτὰ ἀπεκάλυψεν. Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ἅγιός ἐστιν· οἱ δὲ ἔλεγον, Οὐχὶ, ἀλλὰ μάντις ἐστὶ, καὶ ἀπὸ τοῦ τῶν ζῴων στοχασμοῦ (82) ἀναγγέλλει ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν. Ἄλλοι ἔλεγον· Ἀπὸ δαιμονικῆς ἐνεργείας ταῦτα ἡμῖν ἀπεκάλυψεν.

ξε'. Ὑπνωσάντων οὖν πάντων τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ, τότε ὁ Ἐπιφάνιος, ὡς ἐξ ἔθους αὐτῷ ἦν, καταλιμπάνων τὴν κλίνην αὐτοῦ, τάπητα (83) τιθεὶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τοῦ ὕπνου μετελάμβανεν. Ὁ δὲ Ὅσιος σχηματισάμενος ἐν τῇ κλίνῃ ἦν τοῦ Ἐπιφανίου τοῦ ὑπνῶσαι· ὅτε δὲ ὕπνωσεν ὁ Ἐπιφάνιος, καταλιπὼν τὴν στρωμνὴν Ἐπιφανίου, κατελθὼν ἐν τῇ αὐλῇ, εὗρεν κοπρώδη τόπον, κἀκεῖσε διέμεινεν τῆς νυκτὸς τὸ ὑπόλοιπον. Πρωΐας δὲ γενομένης προπεμπόμενος ὑπὸ Ἐπιφανίου, ἐξῆλθεν εἰς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα αὐτοῦ. Τότε προσκαλεσάμενος ὁ Ἐπιφάνιος τὸν παῖδα, ὃν λελάληκεν ὁ Ἅγιος τῇ Σύρᾳ διαλέκτῳ, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτοῦ, Ποίῳ τρόπῳ τὰ μυστήρια ἐκεῖνα ἐν σοὶ διεπράχθησαν; Ὁ δὲ φίλτατος ὢν ἀεὶ εἰς αὐτὸν, ἅπαντα τὰ εἰς αὐτὸν γεγονότα ἀνελλιπῶς διηγήσατο.

ξϛ'. Ὅτε ἦλθεν, Κύριέ μου, ὁ Ὅσιος ἐν τῷ κοιτῶνί σου, ἐγενόμην εὐθέως ἐννεὸς, καὶ ἑώρων τὸ πρόσωπον τοῦ Ἁγίου ἐκείνου τὸν ἥλιον ἀπαστράπτον· ἐξισταμένου μου δὲ, ἐνωτίζομαι φωνῆς πόθεν οὐκ οἶδα, λεγούσης μοι· Πρόσχες καὶ ἴδε, ἡλίκον αὐτὸν ἡ διὰ τὸν Κύριον σαλία πεποίηκεν (84). Ἑώρουν οὖν καὶ ἰδοὺ ἀπὸ τῆς ἀκτῖνος τῆς οὔσης ἐπὶ τὸν Δίκαιον, μικρά τις ἀκτὶς μερικῶς χωρισθεῖσα προσεπέλαμψε τῇ ὄψει μου· καὶ εὐθέως ἠρξάμην ποιεῖν τὰ σχήματα αὐτοῦ ὅσην προθεσμίαν ἐτεθέασο· ἔπειτα ἀφείλασιν ταῦτα ἐξ ἐμοῦ, καὶ ὑπῆρχον καθὰ καὶ πρώην εἰς τὰ τοῦ κόσμου ὑπερειδόμενος ἤθεσιν. Ἰδοὺ, Κύριέ μου, ἀπὸ τοῦ νῦν αὐτὸς γενοῦ προνοητὴς τῆς σωτηρίας μου, ὁδηγῶν με ἐν τρίβῳ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν. Ταῦτα ἐνωτισθεὶς ὁ θαυμάσιος Ἐπιφάνιος καὶ ἰλιγγιάσας, ἐξέστη τῷ πνεύματι, καὶ περιπλακεὶς αὐτῷ δάκρυσιν, ἠσπάσατο τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὡς θεατὰς γενέσθαι τῶν τοιούτων μυστηρίων, καὶ ἔλεγεν· Ὁ παντοκράτωρ Κύριος, ὁ δείξας τὰ θαυμαστὰ μυστήρια ταῦτα, δυνατός ἐστιν σώσασθαι καὶ τὴν καλήν σου ψυχὴν, ἠγαπημένε ἀδελφέ μου· κἀγὼ ἀπὸ τῆς σήμερον ὡς φίλῳ μου γνησίῳ καὶ συναίμονι πνευματικῷ οὕτω τὰ περὶ σοῦ διαθήσομαι. Ἠγάπα τοίνυν ἔκτοτε τὸν παῖδα ὁ

ad sua se cubilia quisque contulere. Inter eundum
A vero alter alterum sic compellabant: Vidistin rem admirabilem, quomodo mendicus ille omnia mihi mea adversus Deum aperuerit commissa? Cui alius: Imo vero, frater; sed et mea non celavit. Et illis rursum tertius: Credite, inquit, mihi fratres, etiam occultissima quæque cordis mei in lucem protulit. Denique alii aiebant sanctum esse, negabant alii, haruspicinæ et conjecturæ e signis cœlestibus petitæ illam peccatorum declarationem attribuentes, quanquam alii diabolicis operationibus mallent.

65. Postquam soluti somno jacebant domestici omnes, proripuit se more suo Epiphanius e lecto, positoque humi stragulo, somno illic se dedit. Andreas vero, qui interea in Epiphanii lecto somnum
B simulabat, ubi sopori ipsum succubuisse animadvertit, relicto strato, descendit in curtem, inventoque sterquilinio, quod reliquum erat noctis in eo exegit. Illucescente autem die, dimissus ab Epiphanio, ad spirituale suum certamen exivit. Tum Epiphanius, accersito ad se famulo, quem pridie Sanctus lingua Syriaca fuerat allocutus, inquirebat, quo pacto mysteria illa in ipso peracta essent. Qui, ut erat Epiphanio in primis charus, nihil quidquam eorum, quæ sibi evenerant, ipsum celavit sic narrationem exordiens:

66. Simul atque in conclave tuum inferius ille
C pedem intulit, mi Domine, me stupor invasit, conspicantem illius faciem solaribus radiis fulgidam: voxque, nescio unde, auribus meis insonuit, dicens: Adverte animum et vide, quantum stultitia, quam Domini causa simulat, ipsum extulerit. Intendens igitur animum oculosque, vidi, ex multis qui Sanctum ambiebant radiis, parvum aliquem seorsim egredi et vultum meum illuminare, cœpique statim imitari gestus modumque agendi ipsius, quandiu radius ille mihi visus est, quo tandem sublato ad priorem rerum mundi hujus consuetudinem reductus sum. Ecce autem, Domine mi, ex momento hoc salutis meæ adjutor eris et dux, qui currentem in via mandatorum Dei dirigas. Talia inaudiens Epiphanius admirabilis adolescens, sensi-
D bus pene et spiritu deficientibus præ stupore, famulum manantibus ubertim lacrymis amplexus et oculos talium arcanorum testes spectatoresque exosculatus est, dicens: Dominus omnipotens, qui mirabilia hæc tibi mysteria revelare dignatus est, potest itidem, frater dilectissime, animam tibi tuam salvare: ego autem ab hodierna die res tuas, non secus ac amici fidelis et spirituali consanguinitate

(82) Στοχασμοῦ ex ms. Mazar. est: habebat Vatic. συνθέσεως· non male.

(83) Ms. Vat. erat ἐπεύχιον, significatque id quod substernitur alicui ad orandum, et in Euchologio Goar. pag. 832 invenies, τάπητα ἤγουν ἐπεύχιον, etiam pro stragulo sacræ mensæ usurpari.

(84) Vatic. ὅτι διὰ τὸν Κύριον ποιεῖ ἃ πεπόνηκεν, « Quod propter Dominum facit, quæ fecit. »

Digitized by Google

mo contingentis, cordi habeto. Stetitque sua dicti fides: Epiphanius siquidem famulum illum omni deinceps tempore prosecutus est amore singulari, eique in omnibus præsto fuit, tum quæ ad animæ, tum quæ ad corporis necessitatem spectarent.

A Ἐπιφάνιος, συνεργὸς αὐτῷ [γενόμενος εἴς τε τὰ ψυχικὰ καὶ σωματικά (85).]

CAPUT IX.

Post accepta verbera in fimeto obdormiscens, sub pertranseunte curru illæsus manet Sanctus, noctu autem deprehensus in ecclesia ultro reserata orare, miraculo efficit, ne revelari id posset.

67. Postquam Andreas, relictis Epiphanii ædibus, luci solique se reddidit, palæstram sibi deligens ignobiliora urbis loca vicosque, ubi nulli mortalium innotuerat, patiebatur frigus intolerabile, rigebat gelu, deficiebat inedia jejuniisque: tanto autem erat omnibus odio, ut pueri quoque ipsum verberandi raptandique modum non ponerent: cædebant colaphis, injecto in collum fune per vias publicas trahebant, stramentum ex carbonibus facientes, eoque vultum ipsius denigrantes. Ita habitus, inde transiit ad artopolium, seu forum ubi panes veneunt, vires corporis, præ nimia jejunii assiduitate exhausti, aliquantulum reparaturus. Eo loco quidam Christi fideles, videntes ipsum ærumnis fatiscentem, obolo impertiebantur, quodque longo tempore sibi conspectus non fuisset, interrogabant: Ubi terrarum latuisti in hunc usque diem, stulte? ubi elapsum tempus transegisti? Quibus Andreas: O vos insani, num ignoratis, stultorum me turbis immistum, cum stultis stultum dimicasse? vos ipsi, video, soli insani estis. Hinc illi, non assecuti dictorum sensum, in effusum prorupere risum: nomine stultorum quippe veniebant Andreæ nequissimi dæmones, quibuscum congrediebatur quotidie, pro regni cœlestis præmio decertans. Interea tamen largiebantur viro, alii unum obolum, duos alii, hi panem, illi caseum, nonnulli piscem, nec deerant qui calida, quique poma porrigerent, prout quisque hæc aut illa venalia habebant: quibus ille onustus, digrediens in œnopolium, pauperibus aliis distribuebat universa. Fiebat non raro, quosdam miseros magis clementes, Andreæ misertos, vestem illi aliquam gestandam dare: verum illam alii quidam mendici harpagones, utpote fures impudentes, noctu clam accedentes, auferebant, ipsoque nudo relicto, ut natus erat, fugiebant. Illi autem erant, qui a vulgo civium, sacerdotis (86) summi filii, indigitari consueverunt.

ξζ'. Ὁ δὲ μακάριος Ἀνδρέας, μετὰ τὸ ἀναχωρῆσαι τὸν οἶκον Ἐπιφανίου, ἠγωνίζετο ἐν τοῖς ἀποκρύφοις τόποις καὶ ῥύμαις τῆς πόλεως, ὅπου οὐδεὶς αὐτὸν ἐγίνωσκεν, ἀφορήτῳ παγετῷ ψυχούμενος, καὶ τῷ κρύει πηγνύμενος, νηστείαις ταλαιπωρούμενος, ὑπὸ πάντων μισούμενος, ὥστε καὶ οἱ παῖδες τῆς πόλεως, τύπτοντες, σύροντες, καὶ ῥαπίζοντες σφοδρῶς, καὶ B τῷ αὐχένι αὐτοῦ σχοινίον βάλλοντες, ἧλκον δημοσίως, μέλαν ἐξ ἀνθράκων ποιοῦντες, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ χρίοντες. Οὗτος κακουχούμενος μετανάστης ἐν τοῖς ἀρτοπωλείοις ἐγένετο, πρὸς τὸ ἀνακτήσασθαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκ τῆς ἄγαν νηστείας ταπεινωθέν. Ἐκεῖσε τοίνυν ὑπάρχοντος, τινὲς τῶν φιλοχρίστων ἐδίδωσαν αὐτῷ ὀβολούς, ὁρῶντες αὐτὸν καταπεπονημένον, καὶ ὡς ἱκανὸν χρόνον μὴ θεασάμενοι, ἔλεγον αὐτῷ· Ποῦ ὑπῆρχες ἕως τοῦ νῦν, ἔξηχε; ποῦ διῆγες τὰς τοσαύτας ἡμέρας; Ὁ δὲ Ὅσιος ἀπεκρίνατο· Ἔξηχοι, οὐκ οἴδατε ὅτι μωροῖς συμφυρόμενος, μωροῖς ὡς μωρὸς διεπάλαιον; καὶ αὐτοὶ ἔξηχοι μόνοι χρηματίζετε. Οἱ δὲ τῷ γελοίῳ ἐπαιρόμενοι οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα· μωρ.οὺς γὰρ ἐκάλει τοὺς ὀλεθρίους δαίμονας, μεθ' ὧν τὴν C πάλην ἑκάστοτε ἐποιεῖτο, διὰ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἀγωνιζόμενος. Καὶ οἱ μὲν ἐδίδοσαν αὐτῷ ὀβολὸν, οἱ δὲ καὶ δύο· οἱ μὲν ἄρτον, οἱ δὲ τυρὸν, ἄλλοι δὲ ἰχθὺν, οἱ δὲ θέρμια, καὶ ὀπώρας, ἐξ ὧν ἐπίπρασκεν ἕκαστος· εἰσερχόμενος δὲ ἐν καθαροποτίῳ, τοῖς ὁμοίοις πένησιν διένειμε ταῦτα. Καὶ πολλάκις τινὲς τῶν ἐλεημόνων, ἐλεοῦντες καὶ [οἰκτείροντες παρεῖχον αὐτῷ τοῦ φορέσαι ἱμάτιον· καί τινες δὲ πένητες ἅρπαγες, ὡς οἷα λησταὶ ἀναιδεῖς χρηματίζοντες, νυκτὸς αὐτῷ ἐπεμβαίνοντες, ἀφέντες αὐτὸν [ὡς ἐγενέθη] γυμνὸν, ἔφυγον. Οὗτοι δέ εἰσιν οὕσπερ οἱ τῆς πόλεως εἰώθασιν καλεῖν, τὰ τοῦ ἀρχιερέως παιδία.

68. Alio rursus die, cum post œnopolium exonerandæ alvi causa secedens, in transeuntium conspectu, pudoris et verecundiæ quasi oblitus sederet, nonnemo rem ad cauponem detulit: qui foras prodiens, vidensque quod nuntiatum erat, arrepto fuste tandiu verberibus in Sanctum sæviit, quoad vires ipsum deficerent sævientem. Sed et alius, insigniter impudens moribusque admodum agrestis, illac forte

D ξη'. Πάλιν μιᾷ τῶν ἡμερῶν τὴν σωματικὴν χρείαν ὄπισθεν καθαροποτίου ποιούμενος ἐνώπιον τῶν διερχομένων, θεασάμενός τις αὐτὸν οὕτως ἀδεῶς καὶ ἀνερυθριάστως καθήμενον, ἀνήγγειλε τῷ καθαροπότῃ· ὁ δὲ ἐξελθὼν, καὶ ἰδὼν τὸν Ὅσιον οὕτως, σπασάμενος ῥάβδον, τοσοῦτον ἔτυψεν αὐτὸν, ἕως ὅτε ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἠλάττωσεν· διερχόμενος δὲ καὶ ἕτερος ἀναιδὴς, ἀπηγριωμένον ἔχων ἦθος, χειριζόμενος

(85) Idem minus congrue: ἐν πᾶσι τοῖς τῷ κτίστῃ εὐαρεστοῦσιν γενόμενος, καὶ ταῖς σωματικαῖς χρείαις.

(86) Notat Cangius in Glossario, ad vocem *Kalendæ*, petulantiam laicorum quorumdam Græcorum, qui (sicut in Latina versione synodi 6, cap. 16, legitur) « per quædam indusia et vestimenta sacerdotalia videbantur gradum quasi sacerdotalem sumere, proprium etiam sibi patriarcham ascribentes, et quibusque divinis illudentes, » et tales scurræ fortassis hic intelliguntur.

Digitized by Google

βόσκεον ῥάβδον, καὶ ὡς ἐθεάσατο τὸν Ὅσιον τυπτόμενον, τρωθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου, δίδωσιν αὐτῷ μεθ' ἧς ἐκράτει ῥάβδου, ὡς ἠδύνατο, ὥστε ἀκουσθῆναι τὸν κτύπον πόῤῥωθεν. Ἀπιδὼν δὲ ὁ Ὅσιος πρὸς τὸν τύψαντα, πικρῶς ἀνεστέναξεν τῷ πόνῳ· ἀναστὰς δὲ ἐπορεύθη πλησίον, καὶ πεσὼν κατησπάζετο τοὺς πόδας αὐτοῦ, διαλείχων τῇ γλώττῃ, καὶ προσευχόμενος. Τινὲς δὲ ὁρῶντες αὐτὸν ἔλεγον· Θεάσασθε, φησὶν, πῶς ὁ δαιμονιῶν οὗτος καὶ παρατετραμμένος, καθάπερ κύων κατ' αὐτοῦ σταλέντι οὕτω τοὺς πόδας τοῦ τύψαντος αὐτὸν κατασπάζεται ἀναισθήτως, καθότι ὁ δαίμων αὐτοῦ ἔνδον ἐπιμαίνεται. Ὁ δὲ μακάριος Ἀνδρέας τὰς ἀνυποίστους δεχόμενος πληγὰς τῶν ἐκεῖ ὑπανεχώρησεν, καὶ εὑρὼν κοπρώδη τόπον ἐκεῖσε ἐκάθευδεν, ὕπνου βραχυτάτου ἐφαπτόμενος. Οἱ οὖν ἐκεῖ διερχόμενοι ὁρῶντες αὐτὸν ἐπὶ τῆς κοπρίας ἡσυχάζοντα, ἐκ βάθους στενάζοντες ἔλεγον· Πῦρ καὶ θεῖον ἐπὶ τὴν κορυφὴν τῆς εἰς σε ταῦτα ἐργασαμένης· ἔφασκον γὰρ, ὅτι ἀπὸ γυναικὸς περιεργασίᾳ σατανικῇ ἐπαρέτραπτο. Οἱ δὲ, Ἀπὸ ἐπιλήψεως συνέβη αὐτῷ τοῦτο τὸ πάθος. Θεὸς δὲ ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης, ὁ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γινώσκων, καὶ τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐφορῶν, εἶδη τοῦ δούλου αὐτοῦ τὴν ἐργασίαν, καὶ οἷς τρόποις ἔπραττεν ταῦτα.

ξθ'. Κειμένου οὖν τοῦ Ὁσίου, καθὰ προείρηται, ἐν τῷ κοπρώδει τόπῳ, συνέβη ἅμαξαν διέρχεσθαι ἐκεῖσε· ὁ δὲ βοηλάτης, πλείονι οἴνῳ συμπεφυρμένος, τραγῳδῶν ἐπορεύετο, οὐ μέντοι συνείδει τὰ κατὰ τὸν Ἅγιον. Παριόντες τοίνυν οἱ βόες, κατεπάτησαν τὸν Ὅσιον, ἑλκόμενοι δὲ καὶ οἱ τροχοὶ μέσον τῆς κοιλίας αὐτοῦ διῆλθον (87). Θεασάμενοι δὲ οἱ τὴν ὁδὸν πορευόμενοι, κατεκραύγασαν τοῦ βοηλάτου θυμούμενοι, καί τινες τύψαντες αὐτὸν σφοδρῶς ἔλεγον· Ἔστω ὅτι οὐκ αἰσθάνῃ, κἂν οὐκ ἔβλεπες πόθεν πορεύεται ἡ ἅμαξα; Ὁ δὲ τῷ πολλῷ οἴνῳ κεκαρωμένος, μόλις ἀπεκρίνατο· Τίς ἠνάγκαζεν αὐτὸν μέσον τῆς ὁδοῦ καθεσθῆναι, καὶ σκηνώσεις ποιῆσαι; Οἱ δὲ πρὸς αὐτόν· Δῴη σοι ὁ Θεὸς τὴν αὐτοῦ φρόνησιν καὶ τὸ πνεῦμα, ὅπερ αὐτὸν εἰς τηλικαύτην ἀπίει ἀναισθησίαν ἤλασεν. Ὁ δὲ Δίκαιος χάριτι τοῦ Χριστοῦ διέμεινεν ἀβλαβής. Καί τινες θαυμάζοντες, ἔλεγον· Τί εἴπωμεν, ἢ τί φθεγξώμεθα περὶ τοῦ πεφυρμένου τούτου; Ἐπαποροῦμεν, ἄρα ὑπὸ Θεοῦ ἐσκεπάσθη οὗτος, ἢ ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἐν οἷς κατατριβόμενος ὤλυται. Οἱ δὲ ἔλεγον· Εἰκάζομεν, ὅτι ὁ συμπεριφερόμενος αὐτῷ δαίμων, ἐπιποθῶν τοῦ συνεῖναι αὐτῷ, ὀξέως τῆς ἁμάξης τὸ βάρος ἐκούφισε, καὶ ἀβλαβὴς διέμεινεν. Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· Οὐχ, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐλεήμων ὑπάρχων, οἰκτειρήσας τὴν αὐτοῦ ἀτυχίαν, ἐσκέπασεν αὐτόν. Ταῦτα πάντα ἑκουσίως ἔπραττεν ὁ Μακάριος, μισήσας τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

transiens, ubi vidit Sanctum verberibus exceptum, impulsus a dæmone, eumdem pastorali pedo, quod manu gestabat, collectis viribus pulsabat tanto cum impetu, ut eminus verbera exaudirentur. Andreas vero oculos in verberantem intendens, amaros præ dolore gemitus ducebat, surgensque propius accessit homini, et ad genua procidens, amplexu constringebat pedes lingebatque lingua, durum pectus precibus mollire conatus. Quod conspicati nonnulli: Ecce, inquiebant, dæmoniacum illum, mente læsum, quomodo advolutus sævientis in se pedibus, tanquam canis præbenti sibi quidpiam, blandiatur insensibilis ad verbera. Nempe dæmon in visceribus ejus fuerit. Andreas autem, gravibus afflictus vulneribus, astantium oculis se subduxit, inventoque sterquilinio, brevissimo illic somno indulsit. Viatores autem illac iter habentes, conspecto supra fimum viro sancto, ex imo corde ingemiscentes, dicebant: Ignis et sulphur capiti illius, quæ isthæc operata est in te, nam fama erat, a muliere quapiam ope dæmonis illum ad insaniam fuisse adactum: quamvis alii in epilepsiam originem mali referendam sustinerent. At Deus qui arcana cordium perspicit, et alta a longe cognoscit, et cogitationes hominum considerat, non ignorabat, quæ famulus suus, et cur operaretur.

69. Jacente igitur Andrea in spurco sordidoque, ut dictum est, loco, contigit plaustrum illac transire, cujus agitator, multo vino madens, tragœdorum more ferebatur, ignarus dormientis in platea Andreæ: qui agitatorum boum ungulis calcatus, raptatarumque rotarum impetum medio ventre excipiens, transeuntis super se currus pondere pressus fuit. Hoc qui eadem iter habebant conspicati, cum indignatione increpuerunt aurigam, nonnulli etiam ad verbera progressi, dicebant: Nihil sentias tu ipse licet, ac saltem qua currus transeat prospiciendum tibi fuit. At ille, vino plurimo obrutus, vix id responsi dabat: Quis hominem in media coegit via quietem sibi dare et habitationis locum deligere? Cui rursum illi: Utinam in te transferat Deus passionem illius et spiritum, unde ad res tam insolitas et a ratione alienas impellitur! Sanctus interim, quæ gratia Christi fuit, mansit illæsus. Quamobrem mirantes aliqui dicebant: De insano isthoc quid sentiemus loquemurve? Dubium sane est, utrum a Deo, an a malis spiritibus, a quibus ad perniciem usque exagitatur, fuerit conservatus. Alii existimabant, incolam hominis tetrum dæmona, quod perdite desideraret eum porro incolere, confestim plaustri pondus alleviasse hincque sine læsione transivisse. Alii vero id negantes, attribuere Deo malebant, qui calamitatis Andreæ misertus, ipsum protexisset. Atque hæc omnia faciebat Sanctus animo lubenti, odio prosequens mundum et ea quæ in mundo sunt, ut potiretur aliquando regni cœlestis.

(87) Ita ms. Mazar. pro quo Vatican. hæc omnia habebat: Λωβήσαντες, σπασθέντες δὲ διέβησαν ἐπάνω αὐτοῦ.

Digitized by Google

70. Aliud quoque memoratu dignum, benignissimo Domino nostro vires sufficiente, operatus est. Illud æstatis tempus agebatur, quo æstus solis intolerabilis terram quodammodo ut clibanum succendit; cum Beatus ebrium se simulavit, ebriorum exprimendo gestus gressusque imitando, procedensque in locum maxime apricum, procubuit media via, nullo sibi potusve admisso solatio, et æstuantem illic solem diu toleravit. Prætereuntes vero, quod offendiculo sibi esset, a diabolo ad iracundiam instigati, pars baculis cædebant jacentem, pars impacto in ipsum calce transibant, alii blasphemantes conculcabant pedibus, nonnulli per pedes tractum in præceps rapiebant: unde ingruente nocte resurgens, conferebat se ad ecclesiarum vestibula, vacabatque, quanta quanta nox esset, orationi.

71. Cum sic aliquando circumiens suis vacaret exercitiis, contigit miraculum quoddam perfici in famulo Dei. Vestibula namque ecclesiarum, intempestæ noctis tempore, quo minus opera sua hominibus innotescerent, more suo visitabat orationis causa, cum forte ad ædem quoque gloriosissimæ Dei Genitricis, e sinistra fori (88) Constantiniani parte sitam, delatus est, acciditque sub idem tempus famulum quemdam a domino suo responsi cujuspiam petendi causa missum, illac transire. Hic igitur, ut contentiore incedebat gradu, conferentem se precandi ergo ad memoratum oratorium Andream assecutus est, ipso id non observante. Cum igitur ventum est propius ad templi vestibulum, volente Deo commonstrare, quantus famulus suus esset, ad signum venerandæ crucis, quod Sanctus extensa manu dextera formabat, continuo valvæ sua sponte patuerunt: qui ingressus, orationi secure vacabat, nullius magis nescius, quam quod ab aliquo pone secuto deprehensus esset. Deprehensor autem ille probe noverat Andream, sciebatque e numero insanorum esse unum: cui quando portas adaperiri conspicatus est, inhorruit, totisque artubus contremiscens, ita secum pensitabat: Ecce qualem quantumque Dei famulum ii qui vere insani sunt, vesanum appellitant! o quot Deo eximiæ sanctitatis cultores occulti sunt, quorum nulla nobis gesta aut indicia innotescunt!

72. Ubi talia, consistens pro foribus, volvisset animo, accessit propius, speculaturus quid rerum intus ageret: viditque ante ambonem in aere pendulum orare, flamma ignis circum emicante, et sentiebatur egredi ab ipso singularis odorum fragrantia, quæ ad portam usque pertingebat ecclesiæ ubi famulus spectandi causa stabat: qui tam insolito miraculo obstupefactus, inde pedem retulit mandata domini sui exsecuturus. Sanctus vero,

ο'. Ἕτερον δὲ πρᾶγμα ὁ Δίκαιος ἔπραττεν, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἐνδυναμοῦντος αὐτόν. Ἐν γὰρ ταῖς τοῦ θέρους ἡμέραις, ἡνίκα ὁ ἀφόρητος καύσων τοῦ ἡλίου ὑπῆρχεν, ὁ καὶ τὴν γῆν ὡς κάμινον ἐργαζόμενος· τότε ὁ Μακάριος σχηματιζόμενος ἐποίει αὐτὸν ὡς μεθύοντα, ἀφικόμενος ἐν τῷ καυσώδει τόπῳ, ἐκεῖσε ὑπέμενεν τὸν φλογερὸν καύσωνα, ἄβρωτος καὶ ἄποτος μέσον τῆς ὁδοῦ ἀνακείμενος. Οἱ οὖν διερχόμενοι συμποδιζόμενοι εἰς αὐτὸν, ἐκ διαβολικῆς ἐργασίας θυμούμενοι, οἱ μὲν ῥάβδοις ἔτυπτον, οἱ δὲ λακτίζοντες διέβαινον, ἕτεροι δὲ βλασφημοῦντες καὶ τοῖς ποσὶ καταπατοῦντες, ἄλλοι δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ λαβόμενοι εἰς τὸ κάταντες ἔσυρον. Ἡνίκα δὲ ἡ νὺξ κατέλαβεν, ἀνιστάμενος ἐκεῖθεν, ἤρχετο ἐν τοῖς προθύροις τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς ὑπῆρχεν ἀσχολούμενος ἐν προσευχαῖς καὶ δεήσεσιν.

οα'. Ἐν μιᾷ οὖν περιόδῳ τῆς αὐτοῦ ἐργασίας, συνέβη τι ἐπιτελεσθῆναι εἰς τὸν τοῦ Κυρίου θεράποντα. Κατὰ γὰρ τὸ εἰωθὸς πορευομένου αὐτοῦ ἐν ἀωρίᾳ, πρὸς τὸ μὴ γνωσθῆναί τινι τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἐν τοῖς προθύροις τῶν ἐκκλησιῶν χάριν εὐχῆς, συνέβη παραγενέσθαι αὐτὸν, καὶ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τῆς πανυμνήτου Θεοτόκου, τῷ ὄντι ἐν τῷ εὐωνύμῳ ἐμβόλῳ τοῦ φόρου Κωνσταντίνου. Ἔτυχεν δέ τινα παῖδα δι' ἐπιταγῆς τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐν τῇ λεωφόρῳ ἐπ' ἀποκρίσει διέρχεσθαι. Τοῦ οὖν Ὁσίου διερχομένου πρὸς τὸν εὐκτήριον οἶκον τοῦ προσεύξασθαι, ἐπεφθάκει αὐτὸν ὁ παῖς ὀξυτέροις βαδίζων ποσίν· ὁ δὲ Ὅσιον ἠγνόει τὸν βαδίζοντα ὄπισθεν. Ὡς δὲ πλησίον τῶν προθύρων ἐγένετο τοῦ ναοῦ, τοῦ Θεοῦ θέλοντος δειχθῆναι ὁποῖός ἐστιν, ἐκτείνας ὁ Ὅσιος τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα, καὶ σφραγίσας τὰς πύλας τῷ σημείῳ τοῦ τιμίου σταυροῦ, εὐθέως αὐτόματοι ἠνεῴχθησαν· εἰσελθὼν δὲ ἔνδον, ἀδεῶς τὴν προσευχὴν ἐποίει, μὴ ἐπιστάμενος ὅτι ὄπισθεν ὑπό τινος κατοπτεύεται. Ὁ οὖν παῖς, ὃς ὄπισθεν ἠκολούθει, εἶδ' αὐτὸν, καὶ ἐγίνωσκεν ἕνα τῶν παρατετραμμένων ὑπάρχειν, καὶ θεασάμενος τὰς πύλας ἀνεῳχθείσας, ἔφριξεν ἰλιγγιάσας, καὶ τρόμῳ συσχεθεὶς ἐλογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων· Ἴδε ποῖον δοῦλον τοῦ Θεοῦ οἱ κατὰ ἀλήθειαν παρατετραμμένοι ἠπιώτερον ὀνομάζουσιν! ὁποῖος Ἅγιος καθέστηκεν, καὶ ἠγνοοῦμεν ἡμεῖς! ὢ πόσους κρυπτοὺς δούλους ἔχει ὁ Θεὸς, καὶ οὐδεὶς ὁ συνιὼν ἢ γινώσκων τὰ κατ' αὐτούς!

οβ'. Ὡς δὲ ταῦτα διελογίζετο, ἑστὼς πρὸ τῶν πυλῶν, πορευθεὶς ἐγγύτερον, ἐσκόπευσεν τί ἔνδον ἐργάζεται, καὶ βλέπει αὐτὸν πρὸ τοῦ ἄμβωνος ἐπὶ τὸν ἀέρα κρεμάμενον καὶ προσευχόμενον· κύκλῳ δὲ αὐτοῦ φλὸξ πυρὸς ἐξεπορεύετο, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἐξήρχετο εὐωδία ἀσύγκριτος, μέχρι γε τῶν πυλῶν τοῦ ναοῦ, ὅπου γε ὁ παῖς θεωρίας ἕνεκα ἵστατο. Καταπλαγεὶς οὖν ὁ παῖς ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τούτῳ θαύματι, ἐκεῖθεν ἀνακεχώρηκεν, τὴν πρόσταξιν ἐκτελέσαι τοῦ κυρίου

(88) Est hæc apud Cangium, lib. iv *Constantinopolis Christianæ*, cap. 2, inter ædes, quas enumerat quinquaginta Deiparæ sacras, vicesima secunda, quam docet a Basilio Macedone vel exstructam primum vel restauratam fuisse, et a nonnullis simpliciter Εὐκτήριον φόρου appellari.

αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ὅσιος τὴν προσευχὴν πληρώσας ἐξίει· ἐν δὲ τῷ ἐξιέναι αὐτὸν, ἠσφαλίσατο αὖθις τὰς πύλας τῷ σημείῳ τοῦ τιμίου σταυροῦ. Ὡς δὲ ἐξίει τῆς ἐκκλησίας, ἐπέγνω τοῦ παρατηρησαμένου αὐτὸν παιδὸς, καὶ ἤσχαλλε λυπηθεὶς ἐπὶ τούτῳ· ἐπέγνω γὰρ τῷ πνεύματι ὅτι οἰκέτης τῶν πραχθέντων θεατὴς γέγονεν, καὶ παρετήρει τὴν τούτου ἐπιστροφὴν ἵνα παραγγείλῃ αὐτῷ, τοῦ μή τινι τὰ κατ' αὐτὸν δῆλα ποιῆσαι. Ἀνθυποστρέψαντος δὲ τοῦ παιδὸς, συνήντησεν αὐτῷ ὁ Δίκαιος καὶ λέγει αὐτῷ· Φύλαξον, τέκνον, τοῦ ἀναγγεῖλαί τινι τὰ ὁραθέντα σοι ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, καὶ ἔσται σοι ἔλεος παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ καὶ ῥῆμα ἐν δοκιμάσεις ἀπὸ τῶν θεαθέντων σοι ἀπαγγεῖλαί τινι, ἐντελοῦμαι πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ αὐθωρὸν (89) θρίαμβόν σε τῇ πόλει καταστήσει· ὅμως, μὰ τὸν Ἰησοῦν, ὁ φυλάσσων σε ἄγγελος οὐκ ἐάσει σε φθέγξασθαι· ἐντελοῦμαι γὰρ αὐτῷ περὶ τούτου, καὶ ἀφρόντιστος ἔσομαι.

ογ'. Ὁ δὲ μὴ βλέπων τὸν ὁμιλοῦντα αὐτῷ τίς ἐστιν, φόβῳ συσχεθεὶς ἔφη· Οὐχὶ, Κύριε. Πορευόμενος δὲ ἐξίστατο ἐν ἑαυτῷ λέγων· Βλέπε θαύματι πλέον θαῦμα· [οὐ γὰρ διέλαθεν αὐτὸν ἃ εἶδον·] ἰδοὺ ποταπὸς ἅγιός ἐστιν, καὶ ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν οἱ παραπεφυρμένοι ἐπ' ἀληθείας. Βαβαὶ τοῦ μυστηρίου! πόσους κρυπτοὺς δούλους ἔχει ὁ Θεὸς, καὶ ἀγαθῆς πολιτείας καὶ συνειδήσεως! καὶ ἅπερ ἐν τοῖς τῶν Ἁγίων βίοις ἠκούομεν, ταῦτα οἰκείοις ὀφθαλμοῖς ἑωράκαμεν. Πορευθεὶς οὖν πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ, [ἐβουλεύσατο καθ' ἑαυτὸν τοῦ ἀναγγεῖλαι] πάντα τὰ ὁραθέντα αὐτῷ, ὅπως κἀκεῖνος μεταλάβῃ τοῦ θαύματος. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν διᾶραι τὸ στόμα αὐτοῦ, ὠράθη αὐτῷ νεανίας τις ἑστὼς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ἀστραπῆς εἶδος ἔχων, καὶ ἐκφοβήσας αὐτὸν, εἶπεν· Παῦσον, ταπεινὲ, μὴ ληφθῇς πονηρῷ πνεύματι, καὶ δαιμόνων γενήσῃ παίγνιον. Ἰδὼν οὖν τὸν ὁραθέντα, ἐννεὸς ἐγένετο, καὶ τρόμος ἐπελάβετο αὐτόν. Βουλόμενος οὖν ἀνακράξαι ἀπὸ τοῦ φόβου, ὁ πυρινὸς ἐκεῖνος τῇ δεξιᾷ παλάμῃ τὸ στόμα αὐτοῦ ἐναπέφραξε, λέγων· Παῦσον. Καὶ εὐθέως σὺν τῷ λόγῳ ἄφαντος ἐγένετο. Φρίξας οὖν ὁ νέος εἰς τὰ ὁραθέντα αὐτῷ ἀπορῶν ἰλιγγία, καὶ τῷ θαύματι ἑκάστοτε ἐπ' αναμνῆσαι ἐκέκτητο· ἄκων γὰρ καὶ μὴ βουλόμενος διετήρει τὸ στόμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀναγγέλλειν τινὶ τὰ τοῦ δικαίου τεράστια.

A completa oratione templum egrediens, facto crucis signo valvas iterum obseravit : egressus autem cognovit spiritu, a famulo se observatum esse, omnium quæ gesta erant spectatore facto ; quamobrem et doluit admodum et ingemuit, præstolatusque est dum reverteretur, præcepturus monitturusque, ut ne cui res suas manifestaret. Tandem igitur viam relegenti processit obviam Sanctus, hisque eum verbis compellavit : Cave sis, fili, quæ tibi hic videre contigit, cuiquam reveles, et miserebitur tui Dominus ; si vero contra faxis, verbo vel unico indicato, præcipiam immundo spiritui, ut in triumphum te toti urbi spectabilem ducat. Sed et angelus tui custos, Dominum Jesum testor, neutiquam B patietur mentionem te facere hujusce rei, præcepto, quod ipsi ego imponam, obsecutus : sicque mihi cura libero hac super re licebit esse.

73. Famulus autem isthæc quidem audiens, nullum vero qui loqueretur videns, summopere territus : Domine, inquiebat, neutiquam revelabo. Transiens autem stupore plenus, ita secum loquitur : Ecce autem grandius priore miraculum ; non enim latent ipsum quæ ego vidi ; ecce quantus ille sanctus ! et nos, vere insensati, id ignoramus ! Papæ ! quantum mysterium ! quot occulti Deo servi sunt ! quam perfectæ conversationis, quam puræ conscientiæ ! Vere, quæ e sanctorum vitis sæpe audivimus, eadem ipsa nunc oculis nostris usurpavimus. Atque ita abiit : C abiens vero decernebat enarrare omnia domino suo, quæ per noctem illam conspexerat, quo et ipse miraculorum istorum certior fieret. Jamque os aperturus erat ad loquendum, cum se coram videndum obtulit quidam juvenis, fulguris in modum rutilans, ingentemque homini terrorem incutiens : Siste, inquiebat, infelix, ne a malo spiritu correptus, dæmonis ludibrio fias. Quo conspecto, vox sensusque deficere, et tremor invadere servum : cumque tandem metus clamorem ei expressurus videretur, fulgidus ille juvenis manu dextera os obturavit dicens : Conticesce ; simulque disparuit. Famulus autem ostentis hisce inhorrescens, anxio fluctuabat animo, visumque prius miraculum quotidie in memoriam revocabat ; non nisi invitus admodum et præter voluntatem D suam sibi uni scientiam prodigiorum Andreæ reservans.

CAPUT X.

Immaniter cæditur : occulta peccata aperit : pœnam secuturam prædicit : cum diabolo varie congreditur.

οδ'. Ἐν μιᾷ τοίνυν τῶν ἡμερῶν, τρύγης χρηματιζούσης (ἔθος ἐστὶν τοῖς τὰς ὀπώρας πιπράσκουσι τὰς καλλίστας ἐν ὑελίνοις σκεύεσι τιθέναι καὶ πωλεῖν), ἐν ἑνὶ τῶν ἐργαστηρίων προὔκειτο ἄγγος ὑέλινον, σύκων ἐπιλεκτῶν ὑπάρχον ἀνάπλεον. Ὁ οὖν Δίκαιος ἦν διατρίβων ἐκεῖσε, τινῶν δὲ γελοιαστῶν ἐκεῖσε ἑστώτων. Τοῦ οὖν πιπράσκοντος ὑπνώσαντος ὑπὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ, εἷς τῶν παρεστώτων γελοιαστῶν

74. Aliquando tempore autumnali (cum fructus maturi, uti usus passim obtinet, exponuntur ab eorum propolis ; et selectiores quidem in vasis vitreis, quo distrahantur facilius), prostabat in taberna quadam vas ejusmodi, selectis ficubus plenum, altum dormiente tabernario, capite in genua reclinato. Aderat ibidem vir sanctus, aderant et scurræ quidam otiosi ; quorum unus trudendo An-

(89) Ita etiam idem Mazar. pro αὔθηχρον, uti legebat Vaticanum.

Digitized by Google

dream propius ad poma admovit, ficuumque congerie digito monstrata: Esto, inquit, stulte, ac ventrem imple; copia tibi fortassis imposterum nulla erit. Ille autem, dicto audiens, ut prope astabat, manducare cœpit quam potuit avidissime: quod scurræ isti videntes, signis indicium faciebant ac hortabantur, ut porro pergeret seposito timore. Jamque exhaustum prope vas erat, cum evigilans propola intemperanter vorantem conspicit: prosiliensque e sede sua, rapto ex pluribus, qui ad manum erant, fuste uno, tandiu cecidit hominem, quam per vires licebat: sicque trusum, verberatum, calcibus impetitum procul inde abegit.

75. Ecce autem idem ille famulus, qui suspensum in aere Sanctum aliaque ejus miracula coram viderat, obviam fit: statimque ruens in amplexum, manus et os deosculatus est: conspicatus vero totum corpus ejus flagris lividum, interrogavit, a quonam adeo inclementer exceptus esset. Cui Sanctus: Comparavit illa mihi, o fili, illex hæc voracissima (90), voluptate ficuum inescata et delusa misere: quod si paucularum ego ficuum voluptate fruitus, tam gravia fustium verbera perpeti necessum habuerim, qualem putas pœnam irrogabit Deus iis qui operibus summæ nequitiæ indulgentes, nulla pœnitendi cura tanguntur? Tum alio vertens sermonem: Itane, inquit, oblitus eras servare præcepta mea? nisi enim ignea coruscantis juvenis manus os tibi obstruendo edicere prohibuisset, jam numerum dæmoniacorum ipse adauxisses. Quibus auditis totus inhorruit, propter Sancti prædictionem, prodigium illud maximopere stupendum in memoriam revocans. Nihilominus junctis inter se manibus porro ire perrexerunt.

76. At vero sceleratus dæmon, visa Andreæ benignitate ac amore erga famulum, quodque illi jam alias, quæ diximus, miracula exhibuisset, incitatus invidia, assumpto secum impurissimo Satana, obviam procedit Andreæ, cum eodem famulo in porticu quadam perquam obscura incedenti; iraque incensus maxima: Anne, inquit, insanis, illusor mundi fraudulente, qui subjectos mihi per peccata extorques e manibus meis? Non sufficiebat, Epiphaniique aliorum familias, itidem potestati meæ per peccatum subditas, sceleribus purgasse, nisi et hunc eripias mihi, et per pœnitentiam emundes? Simulque famuli peccata enumerare instituit. Verum Sanctus, torva minacique fronte in adversarium intendens: Hæc omnia, inquit, meæ divinæque prudentiæ committantur; quid tua illorum refert, scelestissime? Ego pro delictis hujusce pœnas luo; ego animam meam pro ipso oppignero, nullaque tibi pars cedet animæ illius. Quibus Andreæ dictis diabolus, et qui comitabatur impurissimus Satanas, in furorem acti, injiciebant manus in famulum, eo consilio ut ipsum violenter Sancto

ὠθήσας τὸν Ὅσιον πλησίον τῶν ὀπωρῶν ἀπήνεγκεν, δακτυλοδεικτήσας αὐτῷ τὴν τῶν σύκων παλάθην, καὶ λέγει αὐτῷ· Φάγε, ἔξηχε, καὶ ἐμπλήσον ψυχήν σου, μή πως εἰς τὸν ἐπιόντα χρόνον οὐ γενήσωνται. Ὁ δὲ ὑπακούσας, καθεσθεὶς πλησίον, ἤρξατο ἐσθίειν ὡς ἠδύνατο· βλέποντες δὲ αὐτὸν ἀναιδῶς ἐσθίοντα, διένευον αὐτῷ ἀφόβως ἐμπλήσκεσθαι. Ἐλαττωθέντος δὲ τοῦ ἄγγους διύπνισεν ὁ πιπράσκων, καὶ ὡς ἴδεν αὐτὸν ἀναιδῶς ἐσθίοντα, ἀναπηδήσας ἐκ τοῦ καθεσθῆναι καὶ ῥάβδου τινὸς τῶν παρισταμένων δραξάμενος, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτὸν ἔτυψεν, ἕως οὐκ ἦν ἰσχὺς ἐν ἑαυτῷ· οὕτως οὖν ὠθῶν, τύπτων, λακτίζων, πόῤῥω ἀπεδίωξεν.

οε'. Συναντᾷ οὖν αὐτῷ ὁ παῖς, ὁ ἰδὼν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἀέρος κρεμάμενον, ὁ καὶ βλέψας αὐτοῦ τὰ θαυμάσια, καὶ περιλαβὼν αὐτὸν, κατεφίλει αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον. Θεασάμενος δὲ αὐτοῦ ἅπαν τὸ σῶμα μεμελανομένον ἐπυνθάνετο, τίς ἄρα τὸ τοιοῦτον αὐτῷ κατηργάσατο. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Μακάριος· Ταῦτά μοι προσεξένησεν, ὦ τέκνον, ὁ πανλαίμαργος ἀγωγὸς οὗτος, ἡδονῇ σύκων δελεασθεὶς, ὁ ταλαίπωρος· εἰ τοίνυν ἐμὲ δι' εὐτελῶν σύκων ἡδονὴν τηλικαύτοις ῥάβδοις ἐχρήσαντο, τίνα ἐνδείξηται ὁ Θεὸς τοῖς ἐν ταῖς ἐσχάταις πράξεσιν ἡδυνομένοις, καὶ μὴ ἐπιδεικνυμένοις μετάνοιαν; Εἶτα λέγει ὁ Ὅσιος πρὸς τὸν παῖδα· Οὕτως ἐπιλαθόμενος, ἐτήρησας τὰς ἐπαγγελίας μου; ἐὰν μὴ ἡ πυρίνη χεὶρ τοῦ πυρφόρου νεανίου, ἡ τὸ σὸν στόμα ἐναποφράξασα, ἐκώλυσέ σε, ἔμελλες ἄρα εἷς τῶν δαιμονιζομένων χρηματίζειν. Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, ἔφριξεν ἐπὶ τὴν πρόῤῥησιν τοῦ Δικαίου, ἀναμνησθεὶς τοῦ φρικωδεστάτου τέρατος. Ὅμως χειροκρατοῦντες ἐπὶ τὰ πρόσω παρεπορεύοντο.

ϛ'. Ὁ δὲ κατάρατος δαίμων, ἰδὼν τὸν Δίκαιον φιληκηθέντα τὸν παῖδα, καὶ δι' ὧν δέδειχεν αὐτῷ τὰ προρρηθέντα θαυμάσια ὁ Δίκαιος, φθόνῳ συσχεθεὶς, συμπαραλαμβάνει μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν παμβέβηλον Σατᾶν, καὶ συναντῶσι τὸν Δίκαιον μετὰ τοῦ παιδὸς ὁδεύοντα ἔν τινι ἐμβόλῳ σκοτεινῷ, καὶ ἐξαφθεὶς μεγίστῳ θυμῷ, ἔφη· Μέμηνας, κόσμῳ ἐμπαῖκτα δόλιε, τοὺς ὑπευθύνους μοι τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπ' ἐμοῦ ἀφαρπάζων; οὐκ ἤρκει σοι Ἐπιφανίου ὁ οἶκος, καὶ τῶν λοιπῶν, οὕσπερ ὑπευθύνους μοι ὄντας τῇ ἁμαρτίᾳ ἐκάθηρας, καὶ τῷ Θεῷ σου προσήγαγες, ἀλλὰ βούλει καὶ τοῦτον ἆραι ἀπ' ἐμοῦ, καὶ καθᾶραι διὰ μετανοίας; καὶ εὐθέως ἤρξατο ἐξαγγέλλειν τοῦ παιδὸς τὰ ἁμαρτήματα. Ὁ δὲ Ὅσιος ἐμβριμώμενος, λέγει πρὸς αὐτόν· Ταῦτα πάντα οἰκονομείσθωσαν τῆς ἐμῆς σὺν Θεῷ ἐπιμελείας, καὶ τί δέει σοι πρὸς ταῦτα, παμμίαρε; ἐγὼ ὑπὲρ τῶν τούτου πλημμελημάτων τίνω τὰς δίκας· ἐγὼ τὴν ψυχήν μου τίθημι ὑπὲρ τούτου, καὶ σὺ αὐτὸς ἐν τῷ τέως οὐχ ἕξεις μερίδα ἐπὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ὅσιος, ἐμμανὴς γενόμενος ὁ διάβολος καὶ Σατᾶν ὁ παμβέβηλος ἐπέβαλον χεῖρας τῷ παιδὶ, ἐκσπάσαι τοῦτον

(90) Intellige, *gula*. Cum enim hæc diceret, videtur aut gulam aut gutur suum monstrasse: quia de alio esse sermo non potest.

Digitized by Google

τοῦ Ὁσίου σπεύδοντες (91)]. Ὁ δὲ Ὅσιος μεγάλως θυμωθεὶς, ἄρας λίθον ἐκ τοῦ ἐδάφους, κατὰ τῶν πονηρῶν ἐκείνων ἔβαλεν· καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα, χοίρων δίκην ἐπὶ τοῦ ἀέρος θρηνοῦντες ἠφαντώθησαν.

οζ'. Ὁ δὲ μακάριος ἔρχεται μετὰ τοῦ παιδὸς ἔν τινι καθαροποτίῳ, καὶ ὀνησάμενος ὁ παῖς ἄρτον καὶ οἶνον καθεσθέντες ἤσθιον. Παραγίνεται δέ τις νεανίας [ἄρτι ἐπανθοῦντα τὸν ἴουλον ἔχων (92)] μεθ' ἑτέρου νεανίου ὁμοίου, καὶ καθεσθέντες πλησίον τοῦ θεοφόρου ἀνδρὸς τοῖς ὁμοίοις ἐχρήσαντο. Ὁ δὲ Ὅσιος ἐπιγνοὺς τὰ αὐτῶν πλημμελήματα, ἀπεσκόπει εἰς αὐτοὺς, καὶ βουλόμενος εἰς ὑπόμνησιν τῶν ἡμαρτημένων αὐτοὺς ἀγαγεῖν, ἤρξατο τοῖς παιγνίοις κεχρῆσθαι. Πάντες οὖν οἱ ἐκεῖσε καθεζόμενοι, βλέποντες τὴν τούτου προσποίητον παροινίαν, τῷ γελοίῳ ηὐφραίνοντο· ἐκτείνας δὲ τὴν χεῖρα ὁ Ὅσιος, τὸ ἐξ ἑνὸς αὐτῶν κρατούμενον παξιμάτιον τοῦ ἐσθίειν ἥρπαζε. Ὁ δὲ ἀγανακτήσας, ἔφη τῷ Δικαίῳ· Οὐ καθεύδεις σιωπῶν, δαιμονιάριε καὶ παρατετραμμένε, ἀλλὰ ἀναιδῶς τὰ ἀλλότρια ἁρπάζεις. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Μακάριος· Κατὰ ἀλήθειαν, ἔξηχε, οὐχ ἡσυχάζεις ἐρημῶν, ἀλλά γε τοῦ Συμεὼν τὰ πράγματα σεσύληκας· καὶ ἐχόμενος τοῦ ῥήματος, δίδωσιν αὐτῷ ῥάπισμα ὡς ἦν δυνάμει πολλῇ, ὥστε ἡμιώριον ἠχεῖν τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ. Συνεὶς δὲ ὁ κλὼψ τὸ ἴδιον πταῖσμα, οὐκ ἐτόλμησέν τι ἀποκριθῆναι ἢ ἀνταμύνασθαι αὐτῷ· ἐξενίζετο δὲ τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ λέγων· Πόθεν οὗτος ἐπίσταται ταῦτα; Δίδωσιν οὖν καὶ τῷ ἑτέρῳ, καί φησιν· Καὶ σὺ, ἔξηχε, κλεψιμαῖα ἐσθίων οὐκ αἰδῇ; Ὁ δὲ φοβηθεὶς, ἠρνήσατο μὴ οὕτως εἶναι. Ὁ δὲ Μακάριος λέγει· Πίστευσον, ἐὰν προσθήσῃς ἔτι τοῦ κλέψαι, ἐξετασθήσῃ τῷ δαίμονι· καὶ ἐπιστραφεὶς, λέγει ὡς πρός τινα· Εἰ ἔτι ἅπαξ προσθήσῃ τοῦ κλέψαι, χρῆσαι αὐτὸν εἰς ἐξέτασιν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀνεχώρησεν.

οη'. Ὁδεύοντος δὲ τοῦ Μακαρίου μετὰ τοῦ παιδὸς, συνήντησεν αὐτῷ ὁ διάβολος μετὰ ὄχλου πολλοῦ δαιμόνων, καὶ ἐθορύβει μεγάλως τὸν Ὅσιον, ὑπέρ γε τοῦ παιδὸς, καὶ ὧν ἤλεγξεν κλεπτῶν τὰ παραπτώματα. Ὁ δὲ Ὅσιος, ἰδὼν τὸν δαίμονα θορυβούμενον, ἐμβριμησάμενος λέγει· Καὶ πάλιν τὴν ὀργήν σου ἧκας (93) ἐπᾶραι κατὰ τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον, δόλιε; μὰ τὸν Ἰησοῦν! κακή σου ὥρα ἐγένετο, αἶρε ἐντεῦθεν, ταλαίπωρε (94), οὐδὲν ἡμῖν ἀπάρτι ὑπολέλειπται ἀπὸ τῆς σῆς ματαιότητος. Ταῦτα τοῦ Δικαίου εἰπόντος, ἀνταπεκρίθη αὐτῷ ὁ διάβολος· Ἀδικεῖς με, Ἀνδρέα, μὰ τὸν ἀσάλευτον θρόνον, καὶ τὴν τούτου εὐπρέπειαν! πάντα κατὰ τυραννίδα τε-

extorquerent. Quamobrem magna ille commotus iracundia, sublatum humo saxum in nequam dæmonia jecit. Ecce autem, spectaculum lepidum! dæmones, porcorum more per aerem grunnientes, ab oculis evanuere.

77. Venit posthæc Andreas, comitante famulo, in œnopolium; cumque hic panem ac vinum emisset, considerentque simul et manducarent, ingressi eodem sunt adolescentes bini, quibus nuper prima barbæ lanugo excreverat, et prope a divino Andrea assidentes, similiter cibo reficiebant corpora. Ille vero, cognitis utriusque peccatis, in ipsos intuitus, cupiensque obliviosos in illorum cognitionem deducere, consueta sibi ludificatione uti instituit: unde quotquot aderant, solertiam fictamque debacchationem conspicati, in risum continuo soluti sunt universi. Etenim Sanctus extensa manu alterius paximatium, quod jamjam ori ingerendum tenebat, rapuit. Quare indignatus ille: Nentiquam dormis, insane energumene, inquit, etsi taces: sed aliena impudenter rapis. Cui ita occurrit Sanctus: Revera, stulte, tu non dormis cum solitarius es, sed Simeoni suffuraris quæ sua sunt. Vix dicta hæc protulerat, cum colaphum eidem vi tanta infringit, ut inde per mediam horam ipsi aures tinnirent. Ille autem, objecti furti sibi conscius, nec vindictam sumere nec responsum dare ausus fuit; solummodo miratus secum, unde hæc innotuissent Andreæ. Deinde ad alterum conversus, itidem inflicto ei colapho, Et tu, inquit, insane, quæ abstulisti furto, liguriendo consumere non vereris? At ille perterritus, factum negavit. Cui Sanctus: Credito, inquit, si deinceps furtum commiseris, extorquendus dæmonio traderis; et conversus, ac si quempiam alloqueretur: Si adhuc semel, ait, ad aliena manum extenderit, rape illum in quæstionem. Quibus dictis, abiit.

78. Incedentibus itaque pariter Andrea et famulo, objicit se iterum in via diabolus, multa dæmonum caterva comitatus; et magno cum tumultu in Sanctum irruit, tum quod famulum ad meliorem frugem adduxisset, tum quod dictos fures suorum scelerum coarguisset. Quem ubi Andreas tanto cum strepitu se inferentem conspexit, minitabundus sic illum aggreditur: Iterumne tuam in timentes Dominum effundere paras bilem, fraudulente? Jesum testor, inauspicato ades: facesse hinc, infelix. Talibus illius dictis ita respondit diabolus: Injuriam mihi facis, Andrea, per inconcussum thronum ejusque decorem et majestatem! in rebus omnibus,

(91) Pro illis paucis, inclusis, plura habet Ms. Vatic. turbam majorem dæmonum istic apparentium indicantia: quæ cum obscura sint, et ad rem non multum pertineant, huc rejicere malui. Sunt autem hæc: Τάραχοι πίλοντες δεινοὶ καὶ ἐπόλεθροι, τῶν ἐν τῇ μεγίστῃ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει παμπονήρως ἐνεδρεύοντες, καὶ πολεμοῦντες τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τὸ πράττειν ταύτης αἰσχύνης ἔργα, ὠθοῦν καὶ ἀντωθοῦντες ἐκραταιοῦντο τοῦ ἀποσπάσαι τὸν παῖδα ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Ὁσίου.

(92) Ms. Vatic. sic legit, ἐπανθοῦσαν τὴν οὐλὴν τῆς γενειάδος κεκτημένος.

(93) Isthæc e ms. Maz. correcta, sic legebantur in Vatic. Ἧκας, ἐπάρατε· τί τοίνυν ὧδε γέγονας, μάταιε καὶ δόλιε; πάλιν κατὰ τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον ἧκας.

(94) Adjicit ms. Vatic. isthæc: Οὐδὲν ἡμῖν ἀπάρτι ὑπολέλειπται ἀπὸ τῆς σῆς ματαιότητος.

Digitized by Google

quas agis, tyrannidem exerces. Nam cur opera tam A multis sua manifestas, quibus cognitis ad compunctionem et pœnitentiam adducuntur? Apage, procul a me abscede; in primis vero caveto, ne, qui per scelerum suorum nequitiam obstricti mihi sunt, hortatione tua ab iniquitate, qua nihil mihi charius est, declinent. An nescis, quod Moysen habeant et prophetas? illos audiant. An nescis quod Evangelia, Paulum, Vitasque sanctorum conscriptas habeant? hisce auscultent. Nonne illi ad vitam honestius agendam sufficiunt hortatores, nisi et tu te interponas? Quid mihi tecum rei est, irrisor mundi stolidissime? proripe te e conspectu meo, comestor fabarum: ni feceris, uti quondam Jobum, ita te modo ad pœnas deposcam.

79. Respondit insultanti B. Andreas: O nimis B maledicte, quantis flammis ustulatur modo cor tuum! qua quæso ratione effectum dabis, ut ego ab instituto desistam? quo modo tu mihi pœnas accerses a Deo? Pudeat te nugacitatis tuæ, nequissime; quo enim modo aut prætextu rem istiusmodi adversum me exsequeris? Non ratione auri, quod non possideo: non argenti, quod mihi nullum suppetit. An causa prædiorum? an famulorum? an quia mollibus induor? Age, si quid illorum penes me repereris, ne te ulla rerum mearum capiat misericordia; everte domuum substructiones; fac, si possis, ut blasphemus Deo fiam. Nunquid mutanda crebro vestimenta mihi sunt, quæ invidiam tibi moveant? nunquid splendidi calcei? nunquid C domicilium aliud quam plerisque pauperibus? Quænam illa, cedo, quibus me paras aggredi, impure, profane, mendax, canis nefande? Attendesis et vide num sordidum hoc lacerumque panni frustum, quo tegor, tibi arrideat: ecce lubens concedo. Neque vero citius hæc loqui desiit, quam pauperculum exutum palliolum in adversarii os impudens objecerit; sicque nudus inde abivit. Famulus vero, Andreæ comes, quod factum erat intuitus, sublato ipse pallio sese induit: quem et Sanctus mox amplexus, et multis ut a nocivis abstineret hortatus, domum dimisit. Ipse vero in mediis turbis consueto sibi modo agere pergens, cum progressu in rebus spiritualibus arduisque singulari, pessimas versuti D dæmonis artes illudebat; crebrisque jejuniis et vigiliis se macerans, quotidianoque per urbem cursu, fatigatione, sudore se exhauriens; injurias, sputa, verbera patiens, in instituta palæstra perseverabat.

80. Interim ille juvenis, quem obtestatus fuerat Andreas, ut ne furto deinceps sese astringeret, salutarium oblitus monitorum, ad ingenium redierat et consuetudinem furandi; quin imo in deteriora quotidie prolabebatur. Quare animadvertens Andreas, nihil agi longanimitate, delatus spiritu, adstitit in domicilio hominis illius; malorumque uni angelorum imperavit, ut pertinaciter adhærentem consuetudini pravæ invadens excruciaret, peccataque ejus omnia, suis ipsius verbis enuntiata, uni-

A λεῖς, ἅπερ πράττων καθέστηκας· διατί γὰρ φανεροῖς τοῖς πολλοῖς τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ βλέποντες ταῦτα ἔρχονται εἰς κατάνυξιν καὶ μετάνοιαν; ὕπαγε ἀπ' ἐμοῦ, ἀναχώρησον, φύλαττε δὲ ἐκ τῶν δι' ἁμαρτίας φαυλότητα ὑποκειμένων μοι, καὶ μὴ παραίνει αὐτοῖς τῆς ἐμοὶ φιλτάτης ἀνομίας ἀποδιδράσκειν· οὐκ οἶδας ὅτι ἔχουσιν Μωσέα, καὶ τοὺς Προφήτας; τούτων ἀκουσάτωσαν· οὐκ οἶδας ὅτι ἔχουσι τὰ Εὐαγγέλια, Παῦλον, τοὺς βίους τῶν Ἁγίων ἀναγράπτους; καὶ αὐτῶν ἀκουσάτωσαν· οὐκ ἀρκοῦσιν πρὸς νουθεσίαν, ἀλλὰ καὶ σύ μοι παρεμβέβληκας; τί δὲ ἐμοὶ καὶ σοί, παρατετραμμένε καὶ κοσμεμπαῖκτα; Ἀπόστηθι ἀπ' ἐμοῦ, ὁ τὰ σέλη ἐσθίων· εἰ δὲ μὴ, ὡς τὸν Ἰὼβ σε ἐξαιτήσομαι.

B οθ'. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Μακάριος λέγει· Ὢ ἐπικατάρατε, οἵοις πρηστῆρσι τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τιτρώσκεται ἡ καρδία σου! τίς δὲ ὁ τρόπος, δι' οὗ δυνήσῃ με ἀποστῆσαι τῆς προθέσεως, καί με παρὰ Κυρίου ἐξαιτήσασθαι; φεῦ τῆς σῆς ληρωδείας, παγκάκιστε, διὰ ποίαν πρόφασιν τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐπ' ἐμοὶ βούλει ποιῆσαι; μὴ γὰρ διὰ τὸ χρυσίον, ὅπερ οὐ κέκτημαι· μὴ γὰρ διὰ τὸ ἀργύριον, ὅπερ οὐχ ὑπάρχει μοι· διὰ τὰ προάστεια; διὰ τοὺς οἰκέτας; διότι εἰμὶ εἷς τῶν μαλακὰ ἠμφιεσμένων; [Εἰ ταῦτα ἐν ἐμοί,] μὴ ἐλεήσῃς τι τῆς ἐμῆς ὑποστάσεως, τῆς οἰκίας τὰ οἰκοδομήματα κατάστρεψον, ποίησαί με βλασφημῆσαι πρὸς Κύριον· μὴ τὰ ἀλλασσόμενά μοι σκεπάσματα ἐπὶ φθόνῳ σοι καθέστηκεν; μὴ τὰ C στίλβοντα ὑποδήματα; μὴ ἡ καλύβη, ἣν κέκτημαι ὡς πάντες οἱ πένητες; τίνα εἰσὶν ἃ ἔχεις κατ' ἐμοῦ ἐργάσασθαι, βέβηλε, μάταιε, καὶ ψευδῆ, κύων μιαρέ; πρόσσχες καὶ θέασαι μὴ τὸ ἐρρυπωμένον καὶ διερρωγός σοι [ἀρέσκει] τοῦτο ῥακίον ὃ περιβέβλημαι· ἰδοὺ δίδωμί σοι καὶ αὐτό· καὶ σὺν τῷ λόγῳ ἀποδυσάμενος τὸ πενιχρὸν ἐκεῖνο χιτώνιον, εἰς τὴν ἀπρόσωπον αὐτοῦ ὄψιν ἔρριψεν, καὶ γυμνὸς ἀπεχώρησεν. Ὁ δὲ παῖς θεασάμενος τοῦτο αὐτὸν ἐργασάμενον, ἦρεν καὶ ἐνέδυσεν ἑαυτόν. Ὁ δὲ μακάριος Ἀνδρέας ἀσπασάμενος τὸν παῖδα, καὶ πολλὰ παρεγγυήσας τῶν βλαβερῶν ἀπέχεσθαι, ἀπέλυσεν οἴκαδε· αὐτὸς δὲ μέσον τοῦ θορύβου ἐσχόλαζεν, ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἔργοις τε καὶ καμάτοις προκόπτων τε καὶ ὑπεραιρόμενος [τῶν τοῦ πονηροῦ τεχνασμάτων], νηστεύων, ἀγρυ- D πνῶν, κοπούμενος ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμέραν πόνου καὶ δρόμου καὶ ἱδρῶτος, ὑβριζόμενος, τυπτόμενος, ἐμπτυόμενος, ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγῶσι διημερεύων.

π'. Ὁ δὲ νεανίας ἐκεῖνος, ὃν παρήγγειλεν ὁ Δίκαιος τοῦ μηκέτι κλέπτειν, ἐπιλαθόμενος τῶν ῥημάτων τοῦ Ἁγίου, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐπορεύετο ἤθεσιν, καὶ μᾶλλον ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐληλάκει. Βλέψας δὲ ὁ Δίκαιος ὡς οὐδὲν ὠφελεῖ ἐπ' αὐτῷ ἡ μακροθυμία, ἐπιστὰς ἐκεῖσε τῷ πνεύματι, ὅπου ἐποίει τὴν οἴκησιν, ἐκέλευσεν ἑνὶ τῶν πονηρῶν ἀγγέλων ἐξετάσαι αὐτὸν, καὶ διὰ τῶν ἰδίων ῥημάτων πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ θρίαμβον τοῖς ἅπασι καταστῆσαι. Ὡς οὖν συνελήφθη τῷ πονηρῷ πνεύματι, συνῆκεν εὐθέως

Digitized by Google

τῇ ἐπαναμνήσει τοῦ κόσσου τοῦ ἀπὸ τοῦ Δικαίου, καὶ ὅπως ὡς αὐτῷ προειρήκει, ἐγένετο. Ἐν ἀδημονίᾳ οὖν ἐγένετο, καὶ καταφεύγει πρὸς εὐκτήριον οἶκον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὸν ἐπονομαζόμενον Μυρέλαιον (95), διὰ τὸ τὸν τίμιον αὐτῆς χαρακτῆρα βλύζειν τὸ μύρον ὡς ἔλαιον · ὡς δὲ ἐκεῖσε κατέφυγεν εἰς τὴν ἐπίσκεψιν ἐκείνην τὴν θαυματουργὸν, ἤρξατο δάκρυσιν εὐκατανύκτοις ἐκλιπαρεῖν τὴν βοηθὸν πάντων τῶν θλιβομένων γινομένην, καὶ μᾶλλον τοῖς πρὸς αὐτὴν θερμοτέρῳ καὶ ἀδιστάκτῳ πίστει προστρέχουσιν · λαβόμενος τοῦ θεοπαρόχου ἐλαίου, καὶ ἀλειψάμενος ἅπαν τὸ σῶμα, ἵστατο τὴν δέησιν ποιούμενος πρὸς τὴν προστάτιν τοῦ ἡμετέρου γένους.

πα'. Εὐχομένου δὲ αὐτοῦ, ἔκστασις ἐπίπνευσεν αὐτῷ, καὶ θεωρεῖ γυναῖκα ἑστῶσαν πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, βύσσου καὶ πορφύρας ἠμφιεσμένην · ἀπηύγαζεν δὲ τὸ πρόσωπον αὐτῆς καθάπερ ἥλιος · ἰταμῷ δὲ θυμῷ καὶ λοξῷ τῷ βλέμματι ἐπαπιδοῦσα τῷ δαίμονι, ἔφη · Μένεις ἀκμὴν, ῥαδιουργὲ καὶ μεμελανωμένε; ἔξελθε ἐκ τοῦ πλάσματος τοῦ Υἱοῦ μου [κατάρατε, ἐπεὶ πρός με πέφευγεν (97)]. Ὁ δὲ διὰ τῶν ὀργάνων τοῦ νέου ἀπεκρίνατο· Ὁ διὰ τὸν σὸν Υἱὸν τὰ παίγνια ἀπαναλαβόμενος Ἀνδρέας, αὐτός μοι τὴν τούτου ἐξέτασιν ἐνεχείρισεν. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεφθέγξατο· Ἔξελθε, καὶ μὴ φλυάρει, ἐπεὶ [κἀκεῖνός σοι τὴν ἀπόφασιν ἀπέστειλε] ἀπενέγκαι ποιήσομαι πρὸς τὸν λόγον τοῦτον (98). Πτήξας οὖν ὁ δαίμων, ἐξῆλθεν · αὐτῆς δὲ τῆς φανείσης ἔνδον τοῦ βήματος εἰσδυσάσης, εἰς ἑαυτὸν ὁ νέος ἐγένετο εὐθέως, καὶ ἐπέγνω ὅτι ἀπηλλάγη τοῦ πονηροῦ πνεύματος. Καὶ τὸν μὲν φιλάνθρωπον Κύριον ἐδόξασεν, μεγάλως δὲ τῇ παναγίᾳ Θεοτόκῳ ἐπευχαριστήσας, δέδωκεν ὅρκῳ μηκέτι κλέψαι, μήτε πορνεῦσαι, μήτε τοῖς μωροῖς καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσιν τὸ λοιπὸν συγγυμνάσαι, ἢ συναναφύρεσθαι. Ταῦτα ἐνώπιον τοῦ σεπτοῦ χαρακτῆρος τῆς Θεοτόκου συνθέμενος, καὶ ταῖς πρεσβείαις τῆς ἐγγυησαμένης αὐτὸν πεποιθὼς, εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἤλασεν, ὥστε ἐκπλήττεσθαι πάντας τὴν ἀθρόαν μεταβολὴν τῆς πολιτείας αὐτοῦ. Ὁπότε δὲ εἶχεν ἐν τῇ πλατείᾳ πορευόμενος, καὶ συνήντησεν τὸν Μακάριον παίζοντα, ἀπὸ τῆς δημοσίας ἐξέκλινεν, εἰς τὴν ῥύμην ἀχθησό-

A verso mundo perspicua et manifesta redderet. Vix insidebatur a malo genio, cum repente colaphi, ab Andrea inflicti, memoria ipsi recurrit comperienti, ut ille prædixerat, evenire omnia. Hinc animi anxius confugit ad sacrum sanctissimæ Dei Parentis oratorium, quod, quia ibidem sacrosancta illius effigies unguento, velut oleo, manat, Myrelæum cognominatur. Ubi igitur ad imaginem thaumaturgam venit, manantibus ubertim lacrymis contriti cordis indicibus, afflictorum omnium auxiliatricem, singulariter tamen propitiam iis qui cum ferventiore ac indubitata fide accurrunt, cœpit obsecrare, et oleo, quod divino munere istic affluebat, totum corpus inungens, perrexit benignam generis nostri patronam precibus interpel-
B lare.

81. Inter orandum vero raptus in exstasin, spectavit mulierem, pro sacri presbyterii (96) foribus consistentem, bysso et purpura vestitam, splendore faciei solis radios offuscantem : quæ vultu severo et oculis obliquis in dæmonem intuita, dicebat : Moraris etiamnum, vaferrime ac sordidissime? Exi ocius e creatura Filii mei, impurissime, quoniam ad me confugit. Cui diabolus, organo juvenis usus, ita respondit : Ille, qui Filii tui causmundum ludere aggressus est, Andreas, hominem istum mihi excruciandum commisit. At illa : Exi, præcisis nugis omnibus, quoniam et ipse sententiæ meæ subscribens te hinc amandat. Quibus dæ-
C mon terrefactus, inde abiit : ac muliere, quæ apparuerat, se intra bema recipiente, rediit adolescens ad se, cognovitque nequam spiritum corpore suo excessisse. Quapropter gloria benignissimo Domino tributa, gratiisque sanctissimæ Dei Genitrici persolutis, jurejurando se obstrinxit fore, ut nunquam furto quid auferret, ut abstineret libidinis peccato, ut cum impiis et peccatoribus deinceps commercium haberet nullum. Isthæc coram venerata Deiparæ imagine sancte pollicitus, ejusdemque precibus pro ipso intercedentis confisus, ad tam sublimem subito virtutis apicem evasit, ut repentinam adeo vitæ mutationem omnes cum stupore admirarentur. Idem ille, si quando obambulans plateam in sanctum Andream more suo ludentem incideret, e
D publica via in angiportum declinabat, cum gemitu

(95) De Myrelæo, sed monasterio, multa habet *Constantinopolis Christiana* viri eruditissimi D. du Cange lib. IV. Præter istud constat ex Codino, uti ibidem etiam notatur, alium fuisse ejusdem nominis locum. Codini verba hæc sunt : Εἰς τὰ δύο Μυρέλαια μύρα ἔῤῥεε, καὶ ἰάματα πολλὰ ἐγίνετο ὑπὸ τῆς Θεοτόκου. Καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν. « In duobus Myrelæis unguenta fluebant, fiebantque sanationes multæ, unde et nomen eis inditum. » Paulo accuratius hic noster originem nominis indicat, quod nempe unguentum profluens, oleo simile esset, sicque ex utraque voce μύρον et ἔλαιον compont Μυρέλαιον.

(96) Græce quidem non πρεσβυτερίου, sed θυσιαστηρίου θύραι dicuntur : sed cum primo obvia hujus vocis significatio sit *altare*, idque hic intelligi nequeat : alteram substitui quadantenus synonymam. Constat enim ex auctoribus, et ex paulo post hic dicendis, θυσιαστήριον non raro idem esse quod βῆμα, hoc autem ita interpretari solent auctores Latini, frequentique in usu est Anastasio Bibl., Ordini Romano aliisque. Ut autem capiatur facilius, quæ pars templi βῆμα seu θυσιαστήριον sit, putem reflecti oculos ad Choros nostrates posse, a reliquo templo parietibus cancellisque separatos, quo nulli olim laicorum etiam apud Latinos patebat aditus.

(97) Ms. Vatic. Ἐφ' ἣν ἐμαῖς ἀγκάλαις προσπέφηλεν.

(98) Ms. Vatic. Κἀκείνῳ σοι μὴν ἀπόφασιν ἀπενέγκαι ποιήσομαι πρὸς τὸν λόγον τοῦτον.

Digitized by Google

ac mœrore dicens: Domine Jesu Christe, verissime admodum justus hic est: et frequentissime ei gratias, quasi principio et causæ salutis suæ, agebat.

A μενος, καὶ λέγων· Μὰ τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ὄντως Δίκαιος! καὶ ἀπηυχαρίστει ἑκάστοτε, ὡς αἰτίῳ γεγονότι τῆς σωτηρίας αὐτοῦ.

CAPUT XI.

Mortui damnatio cognita, et prædictus Epiphanio patriarchatus.

82. Aliquando ad palæstram spiritualem egressus, fit obviam funeri, eminus venienti, primatis cujusdam admodum opulenti; multitudine innumerabili comitante, perstrepentibus elata voce cantoribus, lucentibus magno numero cereis, cœlum obnubilante plurimi incensi fumo, gemitu planctuque propinquorum late personante. Videns igitur Dei famulus, quæ procedentem exsequiarum pompam comitabantur, substitit: raptusque extra se per longum tempus conspicit ante candelabra ingentem procedere atrorum dæmonum catervam, qui multo contentiori voce quam cantores usi, lamentabile Væ ingeminabant. Omnis qui incendebatur suffitus, stercora redolebat; et tanquam ex utribus quos manibus tenebant, fuliginem ac cineres spargebant; effundebanturque in risum intemperantem, more turpium mulierculcularum et meretricium profligatæ inverecundiæ: et modo quidem latrabant ut canes, modo ut porci grunniebant; voluptatemque ex funebri hac pompa capiebant ac gestiendo indicabant singularem. Alii quoque circum feretrum cursitantes, lutulentam et sentina fœtentiorem aquam in demortui vultum effuse immittebant: ex ipso demum feretro eique imposito peccatoris cadavere tanta prodibat graveolentia, quanta cum exhauritur sentina consuevit. Nonnulli in faciem ejus caninas pelles aliasque ejusmodi odoris gravissimi sordes projiciebant: quidam et ingenti strepitu manibus pedibusque, nec non risu tumultuque intemperanti excitato, psallentibus officiebant, dicentes: Ne quis vestrum lucem aspiciat, stolidi Christiani, qui canem illum psalmis prosequimini, ejusque animæ sanctorum requiem precamini; quin etiam famulum Dei illum nuncupatis, qui mera iniquitas est.

πβ'. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐπὶ τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα μολοῦντος αὐτοῦ, συνήντησεν ἐξόδιον μήκοθεν πορευόμενον· ἦν δὲ μεγιστάνου τινὸς τῶν πάνυ εὐπόρων· πλῆθος δὲ ἀναρίθμητον περιεῖπεν αὐτῷ. βοή τε τῶν ψαλλόντων μεγίστη ἠκούετο, πλήθη δὲ κηρῶν καὶ θυμιαμάτων, θρῆνός τε καὶ κοπετὸς τῶν συγγενῶν ἐξήρχετο. Θεασάμενός τε ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων τὸ ἐξόδιον [συνεπόμενα, ἔστη (99)], καὶ ἔννεος γενό- B μενος ἐπὶ πολλὴν ὥραν βλέπει· καὶ ἰδοὺ ἔμπροσθεν τῶν μανουαλίων (1) πλῆθος Αἰθιόπων δαιμόνων ἐπορεύετο, σφοδρότερον τῶν ψαλλόντων κράζοντες τὸ Οὐαί· πάντα δὲ τὰ ἐκεῖ θυμιάματα ὡσεὶ κόπρος ἐδυσώδουν, καὶ ὥσπερ ἀσκοὺς ἐν ταῖς χερσὶν κατέχοντες ἀσβόλην καὶ σποδὸν ἔρραινον· ἐσαλεύοντο (2) δὲ τῷ γελοίῳ ἀναιδῶς, ὃν τρόπον ἄσεμναι γυναῖκες, πόρναι καὶ ἀδιάτροποι· καὶ ποτὲ μὲν ὡς κύνες ἰβάδιζον, ποτὲ δὲ ὡς χοῖροι ἐγρύλλιζον. καὶ ἦν αὐτοῖς τὸ ἐξόδιον εὐφροσύνη τις καὶ γεγήθησις· καὶ οἱ μὲν τῆς κλίνης ἐπορεύοντο κύκλῳ, βόρβορον καὶ καλανῶδες ὕδωρ τῷ προσώπῳ τοῦ τεθνεῶτος περιεπάσαντο, ἐξήρχετο δὲ πολλὴ δυσωδία ἐκ τῆς κλίνης καὶ τοῦ σώματος ἐκείνου τοῦ ἐφαμάρτου, ὃν τρόπον οἱ ἐξαντλοῦντες κάλανον· καὶ οἱ μὲν κυνέαν μετὰ C ἄλλων εἰδῶν δυσωδεστάτων ἐναπέρριπτον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· ἕτεροι δὲ ἠκολούθουν ὄπισθεν ἀσήμνως ὀρχούμενοι, κρότον καὶ ψόφον ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσὶν ἀπετέλουν, γελῶντες καὶ χυδιάζοντες ἀσώτως τοῖς ψάλλουσι καὶ φάσκοντες· Μὴ ἴδοι φῶς εἷς ἐξ ὑμῶν, μάταιοι Χριστιανοὶ, ψάλλοντες τὸν κύνα, Μετὰ τῶν Ἁγίων ἀνάπαυσον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀλλά γε καὶ δοῦλον Κυρίου τοῦτον ὀνομάζοντες, τὸν πάσης ἀλογίας ἀνάμεστον.

83. Terribili illa visione a beato viro conspecta, ecce tibi, malorum dæmonum princeps adest, vultu tam efferato ac terribili, ut horrorem incuteret intuenti. Ferebat manibus ignem, sulphur, picem; contendebatque velociter ad infelicis illius monumentum, cadaver, postquam sepulturæ traditum esset, in cineres redacturus. Cum vero transiisset funus, ecce tibi, juvenis illud pone sequebatur, pulchritudine insignis, dejecto humi vultu mœstus, planctuque magno præ calamitatis alicujus dolorisque sensu misere plangens. Accessit ad hunc propius Andreas, et ratus aliquem esse e familiari-

πγ'. Τοῦτο τὸ φοβερὸν ὅραμα τοῦ Δικαίου βλέποντος, καὶ ἰδοὺ ἄρχων τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἀπηγριωμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τρόμον ἐξ ἀηδίας τῷ D θεωροῦντι ἐμποιῶν· κατεῖχεν δὲ πῦρ εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ μετὰ θεάφου καὶ πίσσης, καὶ ἔσπευδεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον τοῦ δυστήνου νεκροῦ, ὥστε (3) πυρίκαυστον αὐτὸν ἀπεργάσασθαι μετὰ τὴν ταφήν. Μετὰ δὲ τὸ παρελθεῖν τὸ ἐξόδιον, ἰδοὺ ὄπισθεν ἠκολούθει νεανίας τις ὡραῖος, κατηφὴς, ἐκόπτετο δὲ κοπετῷ μεγάλῳ, ἀδημονίᾳ καὶ λύπῃ τινὶ συνεχόμενος· παράγοντος δὲ τοῦ Δικαίου, πλησίον ἐγένετο. Νομίσας δὲ ὅτι ἐστὶν ἀπὸ τῶν ἰδίων τοῦ τεθνεῶτος, καὶ τοῦτον

(99) Desunt hæc ms. Mazar.

(1) Μανουαλίων, *candelabrorum* expono, nixus illo Pentecostarii loco, ubi dicitur, Προπορευομένου ἑνὸς τῶν κληρικῶν μετὰ λαμπάδων καὶ μανουαλίων ἔμπροσθεν τοῦ ἱερέως. Quod sic explico: « Præcedente sacerdotem uno clericorum cum candelis et candelabris. »

(2) Quæ hic amplius habet ms. Vatic. quamquam ad rem facere possint, cum tamen obscuriora sint, malui extra textum hic apponere, nempe hæc: εἰς καθεὶς ἐξερχόμενοι τοῦ χοροῦ μετ' ὀρχήσεως.

(3) Ms. Vatic. hæc præterea habet θρίαμβον καταστῆσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ.

Digitized by Google

χάριν ὀλοφύρεται, ὥσπερ ἐπιλαθόμενος τῆς κατὰ Θεὸν ἐργασίας, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, καὶ κατασχὼν τὸν θρηνωδοῦντα νεανίαν παρακλήσει, ἔφη πρὸς αὐτόν· Τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ὁρκίζω σε τί σοι ἡ αἰτία, δι' ἣν τοσαῦτα δάκρυα προβάλλῃ ὀλοφυρόμενος; οὐδὲ γὰρ πώποτε τεθέαμαι τηλικοῦτον θρῆνον ἐπὶ νεκρῷ· σαφήνισόν μοι, παρακαλῶ, διὰ τί οὕτω. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· Ἡ αἰτία τοῦ θρήνους μου αὕτη ἐστὶν, ἐπεὶ κεκληρονόμηκεν αὐτὸν ὁ διάβολος, οὗ τινος τὸ ἐξόδιον ἑώρακας· αὐτός ἐστιν ἡ αἰτία τῆς θλίψεώς μου, καὶ τοῦ ὀλοφυρμοῦ, ὡς ἅτε ἀπωλέσας αὐτὸν οὕτως ἐποδύρομαι. Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ μακάριος· Ἀνάγγειλον δή μοι, φίλτατε, ἔγνων γὰρ τίς εἶ, τί ἄρα ἦσαν αὐτοῦ τὰ παραπτώματα; Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· Ἐπειδὴ αὐτὸς εἶ Ἀνδρέας ὁ τοῦ Θεοῦ ἐκλεκτὸς, καὶ αὐτὸς συνῆκα, καὶ ἐπειδὴ ἔξεστίν σοι μαθεῖν, πρόσσχες καὶ ἄκουσον· νυνὶ γάρ σου τὸ κάλλος τῆς ὡραιομόρφου ψυχῆς καθαρὸν καὶ στίλβον καὶ ὥσπερ χρυσίον θεασάμενος, ὀλίγον ἀνέθην τῆς λύπης μου.

πδ'. Οὗτος οὖν, ὦ σεβασμιώτατε, μεγιστάνος ὑπῆρχεν τοῦ βασιλέως, ἦν δὲ ἐφάμαρτος ἄνθρωπος, καὶ χαλεπὸς λίαν ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ· ὑπῆρχεν οὖν πόρνος καὶ μοιχὸς, ἀλαζὼν καὶ ὑπερήφανος, ἀρσενοκοίτης, φειδωλὸς, ἄσπλαγχνος, φιλάργυρος, ψεύστης, μνησίκακος, μισάνθρωπος, δωρολήπτης, ἐπίορκος, τοὺς οἰκέτας αὐτοῦ κατάγων τῇ πείνῃ, καὶ τῇ δίψῃ, καὶ ταῖς μάστιξιν, καὶ τῇ γυμνότητι, ἀχίτωνας καὶ ἀνυποδήτους ἐπαφίων ταῖς τοῦ χειμῶνος ἡμέραις, ἱκανούς τε καὶ τοῖς ῥοπάλοις ἀνεῖλεν, καὶ τοῖς σπονδύλοις τῶν ἀλόγων συνέχωσεν· τοιοῦτος δὲ ἦν εἰς τὴν μυσαρὰν καὶ πυρίκαυστον ἀρσενοκοιτίαν, εἴς τε τῶν παίδων καὶ τῶν εὐνούχων ἀσελγῆ καὶ θεομίσητον ἐπιθυμίαν, ὡς μιᾶναι αὐτῶν ὡσεὶ τριακοσίας ψυχὰς τὸν ἀριθμὸν αἱμοβόρῳ ἐπιμιξίᾳ τῆς βδελυρᾶς ταύτης καὶ αἰσχρᾶς ἁμαρτίας· λοιπὸν, φιλούμενε ὑπὸ Κυρίου, ἔφθασεν εἰς αὐτὸν ὁ θερισμὸς, καὶ παραγενόμενος ὁ θάνατος εὗρεν αὐτὸν ἀμετανόητον, ἐν ἀφάτοις ἁμαρτημάτων πλήθεσι συνεχόμενον· τὸ δὲ βέβηλον καὶ μιαρὸν αὐτοῦ σῶμα αὐτὸς καθεώρακας ὁποίας ἀτιμίας ὑπέστη, ὡς ἦν ἄξιον· καὶ νῦν ἀπάγεται κατακαῆναι. Ἕνεκεν δὲ τούτου, ὦ ἁγία καὶ θεοφιλὴς ψυχὴ, καὶ αὐτὸς ἐγὼ ἀσχάλλων ἀλοιοῦμαι (*sic*), διότι γέγονεν δαιμόνων παίγνιον, καὶ δυσωδίας μυσαρὸν καταγώγιον.

πε'. Ταῦτα τοῦ θειοτάτου ἀγγέλου λέγοντος, ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ μακάριος· Ἱκετεύω σε, φίλτατε, δέξασθαι ἀγαθὴν παραμυθίαν [καὶ μὴ οὕτω πενθεῖν, ἐπεὶ οὗτος βίου τὸ πέρας ἐδέξατο (1)]. Αὐτὸς δὲ, πυρίμορφε, μέγιστε, θυμηδίας ἀνάπλεε, ἐν ὀνόματι Κυρίου σαβαὼθ Θεοῦ παντοκράτορος, ἔσῃ ἐν ἀγαθοῖς κραταιούμενος ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐν τῇ τοιαύτῃ οὖν ὁμιλίᾳ ἀπ' αὐτοῦ ἐγένετο ὁ ἄγγελος ἀόρατος· οἱ δὲ τὴν ὁδὸν πορευόμενοι, ἐν ᾗ μετὰ τοῦ ἀγγέλου ὡμίλει ὁ Δίκαιος, βλέποντες μόνον ἑστῶτα καὶ φθεγγόμενον, τὸν γὰρ ἄγγελον οὐχ ἑώρουν ὡς

A bus defuncti (utpote quem latebat divini operis istud esse), protensa manu detinet lugentem : sed et eum consolaturus, inquit : Per Deum cœli terræque Dominum, adjuro te; dic age, quamobrem tantopere cum lacrymis gemituque lamenteris? non enim memini unquam me videre tantum excitari luctum alicujus defuncti ergo : indica mihi, quæso te, mœstitiæ causam. Cui angelus : Ille, cujus hic funus efferri vidisti, quod potestati dæmonum traditus sit, dolendi lamentandique mihi causa est : sic enim illum deploro, quasi perdidissem. Rursum Andreas : Narra, charissime, jam enim novi quis sis, quænam deliquerit homo ille. Respondet angelus : Quoniam Andreas tu es, a Deo electus mihique non ignotus, cui liceat hæc addi- B scere, aures arrige et ausculta : pars quippe doloris mei levata est, cum primum pulchritudinem speciosissimæ animæ tuæ mundissimam, fulgentem, aureo colore rutilantem conspexi.

84. Homo igitur ille, religiosissime Andrea, quam fuit magnus auctoritate apud imperatorem, tam fuit semper flagitiosæ atque intractabilis vitæ. Fuit enim scortator et mœchus, jactator superbus, masculorum concubitu infamis, tenax et immisericors, avarus, mendax, injuriarum vindex, osor aliorum, susceptor munerum, et perjurus : affligebat servos suos fame, siti, flagris, nuditate; dimittebat illos brumali tempore vestimento pariter et C calceis destitutos; plures fustibus male mulctatos e medio sustulit, cumque aridis brutorum ossibus contumulavit. Tanta autem ferebatur insania in exsecrabilem ignibusque castigatum masculorum concubitum, ut puerorum atque eunuchorum odiosa Deo cupidine succensus, trecentas facile animas abominabili turpique illo scelere commacularit. Tandem, dilecte Deo Andrea, matura ætate veniente, venit et mors; invenitque hominem, quam implicatum multis gravibusque sceleribus, tam parum pœnitentem. Quanta vero cum ignominia, ut meruit, sceleratum fœtumque cadaver elatum sit, ipse vidisti : jamque id ipsum flammis tradendum aufertur. Quapropter ego quoque ipse, quodque dæmoniorum ludibrium et detestandum omnis D fœtoris receptaculum factus sit infelix ille, mirum quanto dolore excrucior.

85. Ita disserente sancto angelo, excipiens Andreas : Amabo te, inquit, dilectissime, spem bonam concipe, et consolationem aliquam admitte, neque tantopere dolori, istius defuncti causa, indulge : tu enim, seraphice et liquida voluptate plenissime spiritus, in nomine Domini Sabaoth omnipotentis Dei, in bonis cœlestibus confirmatus eris deinceps in sempiternum. Talia loquente illo, disparuit angelus. Qui vero illac, angelo Sanctoque colloquentibus, transibant, et hunc solum videbant loquentem (illum enim cernere indigni erant), ita

(1) Sic illa legit ms. Vatic. ἐφ' ἣν τὸ πονηρὸν πέρας ἐδέξατο καθὰ οὖν ἔπευσεν.

Digitized by Google

ad se versi loquebantur : Ecce delirum caput, quomodo ad parietem nihil sentientem verba faciendo stulte occupetur! Et trudentes abigentesque ipsum, Quænam illa, inquiebant, stolide, de quibus cum pariete sermonem instituis? Ad quæ verba nugaciter effutita B. Andreas tacite subridens, irridensque eorum ignorantiam, inde discessit : et secretam urbis porticum adiens, quieti se dedit. Verum miserabilis istius, cujus modo pompam funebrem spectarat, recordatus, flevit amare, tantam lacrymarum copiam profundens, ut oculi multum intumescerent : talique demum prece divinam bonitatem pro mortuo interpellare aggressus est :

86. Deus qui nullis circumscriptus terminis terribilisque es : Pater, mundi Opifex idemque Dominus : tuque perfector sæculorum infinitorum et sapientiæ omnis ac scientiæ inventor, progenies incomparabilis, et gloriæ sanctitate promanantis decus maximum, qui ejusdem omnino naturæ es cum Patre dilectissimoque et omnipotente Spiritu, pari cum utroque gloria ac veneratione colendus; qui jam inde a principio e summi Patris mente genitus gignentis in sinu æternum permanes; eripe miserrimum infelicis illius corpus e picis sulphurisque tormento, moveantur sanctissima viscera tua ad preces inutilis servi tui : quia immundæ demortui animæ nihil reliquum est, cum quæ illius fuere omnia, vindicaverit sibi mors. Supplex igitur oro atque obsecro, ut corpus illius ab ignominia tali conservatum velis, quo infernalis ille et impurus draco non omni saltem ex parte perfectam capiat voluptatem, quod animam simul cum corpore deglutierit. Ita precatus Andreas, luce cœlitus allapsa circumfusus est, raptusque in exstasim, conspexit angelum Domini fulguris instar descendere, ac virga, quam manu tenebat, ignea expellere impuros, inde spiritus, qui subito ex oculis evanuerunt, cessaruntque corpus pice ac sulphure in cineres redigere. Talia cum vidisset Beatus, gratias ei persolvit, qui tam faciles precanti aures præbuisset, redditusque sibi post visionem, jam vespera tenebris involvente omnia, communivit se sacrosancto crucis signo : et abiens inde, obambulavit urbem tota nocte, nunquam orationem intermittens.

87. Ubi vero illuxit, contulit se mane ad ecclesiam sanctissimæ Dei Genitricis, in qua solitus erat preces fundere divinus Epiphanius : cumque in vestibulum intulisset pedem, aperti sunt huic interiores animæ oculi, convertenti se illico et conspicanti virum sanctum, modo lucidæ instar flammæ coruscantem, modo instar nivis candidum, vultu vero colore roseo rubicundum. Ex quo spectaculo stupor non mediocris invasit charissimum adolescentem : qui cum circumlatis oculis

A ἀνάξιοι. πρὸς ἑαυτοὺς ἐφθέγγοντο· Θεάσασθε τὸν πάρετον, πῶς ἀσχολεῖ τῷ τοίχῳ προσομιλῶν ἀναισθήτως. Ὠθήσαντες οὖν αὐτὸν καὶ ἀποδιώκοντες ἔλεγον· Τίνα εἰσὶν, παρατετραμμένε, ἃ παρεστίως τῷ τοίχῳ προσομιλεῖς; Ὁ δὲ μακάριος τούτων τῶν ῥημάτων ἀκούσας, παρ' αὐτοῖς φληναφουμένων μωκησάμενος, καὶ σιωπῇ προσμειδιάσας τὴν ἄγνοιαν τούτων, ἐκεῖθεν ἀνεχώρησεν, πορευθεὶς ἐν ἀποκρύφῳ ἐμβόλῳ τῆς πόλεως, κἀκεῖσε ἡσύχαζεν· καὶ ἐπιμνησθεὶς τοῦ ἐλεεινοῦ ἐκείνου, οὗ τινος τὸ ἐξόδιον ἐθεάσατο, ἔκλαυσεν πικρῶς, [ὥστε ἐκ πολλῶν δακρύων (5) ὀγκωθῆναι αὐτοῦ τὰ ὄμματα], εἶτα καὶ δέησιν ὑπὲρ αὐτοῦ προσήγαγε Κυρίῳ τῷ Θεῷ τήνδε

πϛʹ. Ὁ Θεὸς, ὁ ἀπερίγραπτος καὶ φοβερός· ὁ Πατὴρ
B δημιουργὸς καὶ Κύριος· ὁ τελετὴς τῶν ἀπεράντων αἰώνων καὶ ἐφευρετὴς τῆς σοφίας καὶ ἐπιστήμης, ἀσύγκριτον γέννημα, ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς δόξης τῆς ἁγιωσύνης, ὁ ὁλοφυὴς καὶ συμφυὴς καὶ ὁμότιμος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ φιλτάτῳ σου καὶ παντοκράτορι Πνεύματι, ὁ ἐκ νοῦ τοῦ μεγάλου τὸ καταρχὰς γεννηθεὶς, ἀεὶ πέλων ἐν τοῖς τοῦδε τοῦ φύσαντος κόλποις, ῥῦσαι ἐκείνου τοῦ τάλανος τὸ πανάθλιον σῶμα ἀπὸ τοῦ παραδειγματισθῆναι ἐν τῇ πίσσῃ καὶ τῇ θεάφῳ. κάμφθητι τὰ σπλάγχνα τὰ ἅγια πρὸς τὴν τοῦ εὐτελοῦς οἰκέτου σου δέησιν· ἐφ' ἣν γὰρ ἡ παμβέβηλος αὐτοῦ ψυχὴ οὐ κέκτηται, συνέκλεισεν γὰρ ὁ θάνατος τὰ κατ' αὐτόν. Ἱκετεύω δεόμενος καὶ ἀντιβολῶ, κἂν τὸ σκήνωμα αὐτοῦ διατηρηθείη ἀπὸ τῆς
C τοιαύτης αἰσχύνης, ὅπως μὴ ὁλοτελῶς εὐφρανθήσεται ἐπ' αὐτὸν ὁ βύθιος δράκων ὁ κατάρατος, καταπιὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σὺν τῷ σώματι. Ταῦτα τοῦ Δικαίου (6) προσευξαμένου, θεία τις ἔλλαμψις γέγονεν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐν ἐκστάσει γενόμενος, ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου κατέβη ὡσεὶ τάχος ἀστραπῆς, κρατῶν ῥάβδον πυρίνην ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἐνδιώκων τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα τὰ ὄντα ἐκεῖσε, καὶ ἠφάνησεν αὐτὰ, καὶ ἐπαύθη τοῦ κατακαίεσθαι τὸ σῶμα τῇ πίσσῃ καὶ τῇ θεάφῳ. Ταῦτα θεασάμενος ὁ Δίκαιος, εὐχαρίστησεν τῷ ταχύναντι εἰς τὴν δέησιν αὐτοῦ. Ἐφ' ἑαυτοῦ δὲ γενόμενος ἀπὸ τῆς θεωρίας, ἑσπέρας ἤδη οὔσης, κατασφραγισάμενος τῷ σημείῳ τοῦ τιμίου σταυροῦ, ἀνεχώρησεν τῶν ἐκεῖσε, καὶ
D περιῄει διὰ πάσης τῆς νυκτὸς προσευχόμενος.

πζʹ. Ὡς δὲ ὄρθρος ἐγένετο, ἐπορεύθη ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐν ᾧ πρὸς ἦθος εἶχεν τοῦ προσεύχεσθαι ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος. Ἐν τούτοις τοῖς προπύλοις τοῦ τεμένους γενόμενος ὁ Ὅσιος, διανοιχθέντες οἱ ἔνδον ὀφθαλμοὶ Ἐπιφανίου, καὶ ἐπιστραφεὶς, βλέπει τὸν δίκαιον ἄνδρα ποτὲ μὲν ὡς φλόγα πυρὸς φαινόμενον, ποτὲ δὲ ὡσεὶ χιόνα, τὸ δὲ πρόσωπον ῥοδινόπυρον ἔχοντα· καὶ ἦν ἔκστασις τῷ φιλτάτῳ παιδὶ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὁράσει. Ὡς δὲ οὐδένα τεθέακεν, πίπτει εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ λέγων· Εὐ-

(5) Ms. Vatic. pluribus sic : ὥστε ἀπὸ τῆς πλεμμύρας τῶν δακρύων ὀγκωθέντων αὐτοῦ τῶν ὀμμάτων ὥριας ὑφαιμῶν ὡς ἔδηθεν παραφαίνεσθαι.

(6) Omitto hic illa : καὶ λυπηθήσεται τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον, in ms. nostro posita.

Digitized by Google

λόγησον, πάτερ ἅγιε, τὸ πνευματικόν σου τέκνον. Ὁ δὲ Μακάριος θεασάμενος τὸν Ἐπιφάνιον ἐν ἀποῤῥήτῳ ταπεινώσει, ἔπεσεν αὐτὸς εἰς τοὺς πόδας Ἐπιφανίου, λέγων· Εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ αὐτὸς, ὦ δέσποτα, καὶ εὐλόγησόν με μᾶλλον σὺ, ἐπειδὴ τοῦτό σοι ἁρμόδιον. Τεθέαμαι γάρ σοι (7) πρὸ ταύτης τῆς ὥρας χαριέντως τὸ πρόσωπον ἔχοντα, ὡς ἵστασο ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ στολὴν ἱεραρχίας, καὶ τὸ ὠμοφόριον οὐρανόθεν κομιζόμενον ἐκ χειρὸς Κυρίου παντοκράτορος· ἐθεασάμην δύο φωστῆρας ὡραίους καὶ εὐμεγέθεις ἐν εὐπρεπείᾳ, καὶ αὐτοὶ λαβόμενοι τῆς στολῆς ταύτης, ἐκόσμουν ἐνδύσαντες τὴν σὴν ὡραιότητα· μειδιῶντες δὲ τῷ προσώπῳ, καὶ χαριεντιζόμενοι, πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον· Μὰ τὸν Δεσπότην Χριστὸν, εὐπρεπῆ αὐτὸν ἐποίησεν τοῦτο τὸ ὠμοφόριον! ἡ γὰρ σύνεσις αὐτοῦ καὶ μελίῤῥυτος [γλῶσσα τελείως (8) αὐτὸν σεσοφίκασι]. Καὶ ὁ μὲν εἷς, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τὸ σὸν μέτωπον ποιήσας, καὶ ἀσπασάμενός σου, ἀνεχώρησεν· ὁ δὲ ἕτερος πάντα σου τὰ μέλη σφραγίσας, καὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀσπασάμενος, ᾤχετο. Ταῦτα, γλυκύτατε Ἐπιφάνιε, εἰς σὲ διεπράχθησαν, καὶ αὐτὸς οὐχ ἑώρακας· καὶ πέπεισμαι ὅτι ἐμπιστεύσει σοι ἐνθάδε τοὺς οἴακας τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ ποιμανεῖς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν περιεποιήσατο ἰδίῳ αἵματι· καὶ ἕνεκεν τούτου εὐλόγησον δὴ καὶ αὐτὸς ἐμὲ, καὶ εὖξαι ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ σου Ἀνδρέου.

κη'. Ταῦτα εἰρηκότος τοῦ θεοφόρου ἀνδρὸς, ἀσπασάμενοι ἀλλήλους τῷ ἁγίῳ φιλήματι, ἐν ἀποκρύφῳ τόπῳ τοῦ νάρθηκος ἐκαθέσθησαν· καὶ ἤρξατο ὁ Μακάριος παραινεῖν τὸν Ἐπιφάνιον περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, λέγων· Ἐπίσταμαι, ὦ γλυκύτατε καὶ φίλτατε φίλε, καθ' ὅτι εὐπρεπῶς εἶ καὶ εὐθὺς ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου, ἐπασχολούμενος καὶ ἀγωνιζόμενος τοῦ σώζεσθαι· πλὴν ἱκετεύω ἵνα δέχῃ καὶ τὴν ἡμετέραν παραίνεσιν, καὶ ἐνωτίσῃ τὰ ῥήματά μου. Πρόσθες περισσότερα δάκρυα πρὸς καθαρισμὸν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς καρδίας σου, ἵνα γένῃ ἐν δικαιοσύνῃ ἡδύνατος, ἐν ἐλεημοσύνῃ φιλάγαθος. Πρόσθες ἐπὶ τῇ πραότητι, ἵνα γένῃ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ἵνα χρηματίσῃς Ὅσιος καὶ ἄκακος, καθὼς τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ἐντέλλεται, ὢ τὸ ἐμὸν φῶς, ἡ ἐμὴ χαρὰ, ἡ ἐμὴ εὐπρέπεια καὶ ἡδύτης, καὶ ἀγαλλίασις. Πρόσθες ἐν τῷ βίῳ σου κατάστασιν πλείονα, σεμνότητα, ἀγαθότητα, θαυμαστοτέραν σύνεσιν, προσευχὴν ἀδιάλειπτον, ἀγάπην ἀνυπόκριτον, σωφροσύνης κοσμιότητα. Πενοῦ συμπαθὴς, φιλόπτωχος, φιλομόναχος, φιλόθεος, καὶ φιλάρετος. Κατόρθωσον σιγὴν, καρτερίαν, ὑπομονὴν ἐν θλίψει, τὴν εὐσπλαγχνίαν, τὸ μὴ κρίνειν, τὸ μὴ λοιδορεῖν. Κτῆσαι τὸ ἀόργητον, τὸ ἀκενόδοξον, τὸ ἄτυφον, τὸ ἀνυπερήφανον, ἵνα μεγαλύνῃ σε ὁ μεγαλόδωρος, ἐνώπιον πάντων τῶν Ἁγίων καὶ τῶν ἀπείρων ἐκείνων δυνάμεων. Ὀξυ-

A arbitrum deprehendisset nullum, accidit ad pedes Andreæ, Pater sancte, inquiens, benedictione imperti filium tuum spiritualem. Andreas vero, conspecta Epiphanii demissione animi tam singulari, similiter et se ad illius pedes demisit, hisce additis verbis: Tu quoque, domine mi, precare pro me; tu me tua potius benedictione communi, quoniam id tibi convenit. Vidi quippe te paulo ante cum in ecclesia Dei consistebas, insigni spectabilem vultu, vidique patriarchatus stolam et humerale, e manibus omnipotentis Domini cœlitus allatum: vidi præterea duos genios, eximia venustate ac decore conspicuos, qui accepta stola te induentes pulchritudinem tuam non paulo magis commendabilem fecerunt, ac vultu subridenti facete admodum

B inter se loquentes: Per Dominum, inquiebant, Jesum, egregium illi decus addidit humerale isthoc! scientia namque et eloquentia Domini mellifluа perfecte ipsum erudivit. Et alter quidem signo crucis fronti tuæ impresso, amplexuque dato discessit: alter vero partes corporis tui omnes simili modo signavit, atque osculo ori impresso etiam abivit. Isthæc, suavissime Epiphani, circa te, nihil quidem illorum videntem, peracta sunt: et dubitare non potui, quin hic tibi Deus Ecclesiæ suæ gubernacula commissurus sit, ut populum, quem sanguine suo sibi acquisivit, regas ac gubernes. Quamobrem imperti tu me benedictione, et ora pro me dilecto tibi Andrea.

C 88. His dictis, amplexati inter se cum osculo sancto, in occulto narthecis loco consederunt: cœpitque B. Andreas Epiphanium monere multa quoad ecclesiasticum statum hoc modo: Non me fugit, suavissime dilectissimeque adolescens, quam decorum putes, viam mandatorum Domini recto tramite decurrere; toto conatu incumbens laboransque, ut beatam immortalitatem attingas aliquando. Quapropter obsecro te, hortationem nostram attentis auribus ut excipias. Uberioribus maneant oculi tui lacrymis, quo munditiem in animam, corpus, conscientiam inducas majorem, et in justitia exercenda suavissime, atque in eleemosyna eroganda benignissime occuperis. Sumat incrementum mansuetudo tua, ut cor mundum creetur in te, utque

D sanctus sis et expers sceleris, quemadmodum vas præcipit electionis Paulus: ita sane fiat, o lumen, o gaudium, o decor, dulcedo et exsultatio mea. Capesse in hac vita statum perfectiorem, sectare majorem morum gravitatem, bonitati tuæ cumulum adde, eluceat prudentia tua mirabilior, oratio continuetur prolixior, charitas simulare nesciat, temperantia splendidius ornetur. His accedat commiseratio erga afflictos, amor in egenos, monachos, Deum, virtutem; accedat silentium, tolerantia, patientia in adversis, sint tibi viscera misericordiæ, ne judices alios, ne convicieris: compara tibi,

(7) Rursum hic ista ms Vatic. ὡς ἐμοὶ τεθέαται, ἐγένετο χάριτι τοῦ δοξασομένου ἐν τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπ' αὐτόν.

(8) Ms. Vatic. paulo obscurius, γνῶσις γεγράμμιχαν αὐτὸν, ὁρμήσαντες αὐτοῦ τὴν ψυχήν.

Digitized by Google

quas iracundiæ, vanæ gloriæ, insolentiæ superbiæque oppositas nosti virtutes: ut coram omnibus sanctis cœtuque spirituum innumerabili, donorum omnium dator conspicuum te faciat ac illustrem. Quantocius virtutum omnis generis exercitia aggredere, quo Deus majori te affectu amoreque complexus exaltatum majori etiam honore ac gloriâ prosequatur. Ad eminentiorem dignitatem, statum, et perfectionem te excita, ut summi sacerdotii gradu, quo per gratiam Dei conscendendum tibi est, reperiaris dignus, et nulla ex parte confundaris. Hæc si servaveris secretaque habueris, Dominus tibi nusquam defuturus est.

A τέρως ἐπίβηθι τῇ πρακτικῇ τῶν ἀρετῶν ἐργασίᾳ, ἵνα ὁ Θεὸς πλειοτέρως σε ἐπιποθήσας, ὑψώσῃ, καὶ τιμήσῃ, καὶ δοξάσῃ σε. Ἀπάγαγε σαυτὸν εἰς περισσοτέραν τιμὴν καὶ κατάστασιν καὶ ἀκρίβειαν, ὅπως ἄξιος εὑρεθῇς τῆς ἀρχιερωσύνης, ἧς μέλλεις ἐπιβαίνειν Θεοῦ χάριτι, μηδαμόθεν καταισχυνόμενος. Φύλαττε οὖν ταῦτα, μηδενὶ ἀναγγέλλων, καὶ ἔσται ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

CAPUT XII.

Dæmones ab ecclesia pellit Andreas: hujus magnam perfectionem et destinatam in cœlo gloriam per visum docetur Epiphanius.

89. Ubi finem sermonis fecit Andreas, surgentes in ecclesiæ interiora sese receperunt, cumque lectioni sacræ factum jam exordium esset, Epiphanius scamnum quoddam sessurus occupavit, beatus vero Andreas, non secus quam unus pauperum, vili panno involutus, nuda se extendebat humo. Quem sic sedentem conspicati, qui aderant, dicebant intra se: Ecquid acciderit dæmoniaco huic, quod templum ingressus sit? Et alii: Fortassis vacationem aliquam nactus est a vexatione spiritus pessimi. Nonnulli etiam: Cum hac forte transiret, arbitratus ædem profanam esse, huc se intulerit; quoniam vero ecclesia esset, quod et ipse cognovit, concesserit illi Dominus, ut tali se istic modo gereret.

B πθ'. Ὡς οὖν ταῦτα εἰρήκει ὁ Δίκαιος, ἀναστάντες εἰσῆλθον ἔνδον τῆς ἐκκλησίας· καὶ δὴ τῆς ἀναγνώσεως προτεθείσης, ὁ μὲν Ἐπιφάνιος ἐν ἑνὶ τῶν σκάμνων ἐκαθέσθη, ὁ δὲ Μακάριος ὡς εἷς τῶν πενήτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔχων τὸ σῶμα ῥάκει εὐτελεῖ ἐνειλιμμένον. Ὡς οὖν χαμαὶ ἐκαθέσθη, βλέποντες αὐτὸν οἱ ἐκεῖσε, πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον· Τί ἄρα γέγονεν τῷ δαιμονιώδει τούτῳ, ὅτι ἐνταῦθα εἰσελήλυθεν; Καί τινες ἔλεγον· Ἴσως ἀνέθη βραχὺ ἀπὸ τοῦ ἐπηρεάζοντος αὐτὸν πονηροτάτου πνεύματος. Ἄλλοι ἔλεγον· Πάροδος αὐτοῦ ἐγεγόνει, καὶ ὡς ἅτε εἰς οἰκίαν σκοπήσας εἰσελήλυθεν· ἐπεὶ ποῦ ᾔδει αὐτὸς ὅτι ἐκκλησία ἐστὶ, δῴη Κύριος ταῦτα αὐτῷ ἐργασαμένῳ.

90. Sanctus itaque Andreas, in templo, uti dictum est, sedens, conspicuum habuit acediæ dæmonem, insidiis machinisque tentantem variis, ut quem expelleret e templo, sacro nondum persoluto officio: quem in finem varias variis curas atque occupationes suggerebat: Vade, inquiens, et ad opus tuum te accinge: cum enim necessario illud faciendum sit, nulli tibi vitio vertetur. Et vero his aliisque suggestionibus pietatis inimicus et perturbator diabolus plurimos inducebat, ut relicta, priusquam finiretur sacra cœna, egrederentur: etsi inclamet Dominus: « Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis aut quid induamini, sed quærite primum regnum Dei [a], » et quæ sequuntur. Spectabat ibidem oscitantiæ ac somnolentiæ dæmonem, nihilo segnius insidias struentem: quem et alius comitabatur spiritus, minister suus, sordidos humeris pannos gestans: quibus illos, qui sacræ lectioni intererant, et auribus arrectis oracula divina excipiebant, percutiens, inducere in somnum conabatur. Quæ pessimi dæmonis machinamenta conspicatus Andreas, indignatusque et zelo divino correptus, ita secum ipse loqui instituit: Malignissime ac perniciose spiritus, quomodo vanitatis tuæ tenebris latitans, animos nostros ab audi-

C ϟ'. Ἐθεώρει δὲ ὁ Δίκαιος τὸν τῆς ἀκηδίας δαίμονα ἐνεδρεύοντα, καὶ πειρώμενον μηχαναῖς τίνα ἐξώσῃ τῆς ἐκκλησίας, ὑποβάλλων αὐτοὺς φροντίσιν καὶ δουλείαις πρὸ τῆς ἀπολύσεως, λέγων· Ἔξελθε καὶ ποίησον τὸ ἔργον σου, ὅτ' ἂν γὰρ δουλεία σοι πρόκειται, ἁμαρτία οὐκ ἔστιν σοι. Ταῦτα ὑποβάλλων ὁ ἐμποδιστὴς τῆς δικαιοσύνης διάβολος, ἱκανοὺς πρὸ τῆς ἀπολύσεως ἐποίει ἐξιέναι τῆς θείας συνάξεως· καίτοι Κύριος βοᾷ, « Μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγετε, ἢ τί περιβάλεσθε, ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, » καὶ τὰ ἑξῆς. Ἔβλεπε δὲ καὶ τὸν τῆς χασμωδίας δαίμονα καὶ τοῦ νυσταγμοῦ ἐκεῖ παρεδρεύοντα· ἐπορεύετο δὲ σὺν αὐτῷ καὶ ἕτερον πνεῦμα ἐξυπηρετὸν τῷ χαλεπῷ ἐκείνῳ δαίμονι, D πεφορτωμένον ῥυπώδη πανία (9) ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, καὶ τοὺς καθεζομένους ἐν τῇ ἀναγνώσει, καὶ ἀκροωμένους τῶν θείων λογίων κρούοντα μετ' αὐτῶν καὶ ὑπνώττειν παρασκευάζοντα. Ὁρῶν δὲ ὁ Δίκαιος τὸ μηχανικὸν τοῦ παμπονήρου δαίμονος, ἐμμανὴς κατ' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔλεγεν· Παμπόνηρε καὶ ὀλέθριε δαίμων, πῶς τῇ σκοτομήνῃ τῆς ματαιότητος κεχοημένος, ἀλλοτρίους ἡμᾶς καθιστᾷς τῆς ἀκροάσεως τῶν θείων λογίων, καταβαπτίζων τῷ ὕπνῳ τῆς ῥᾳθυμίας; ἀλλὰ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ τῶν δυνάμεων, ἔκχεε ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργὴν

[a] Matth. vi, 31-33.

(9) Πανίον diminutivum a Latino pannus, vox passim in recentioribus obvia. Ms. Maz. ῥάκη legit.

Digitized by Google

σου, καὶ κατέλαβε τούτους. Καὶ ταῦτα εἰπόντος, A ὡς εἶδος ἀστραπῆς ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου ἐν φλογὶ πυρὸς καιομένου, καὶ κατέκαυσε τούτους· οἱ δὲ τῷ ὕπνῳ κατασχεθέντες ἀπὸ τῆς αὐτῶν ἐνεργίας, εὐθέως ἀνένηψαν ἀκροώμενοι τῆς ἀναγνώσεως.

κα'. Ὅτε δὲ ὁ ἑωθινὸς ὕμνος κατέπαυσεν, ἀσπασάμενος ὁ Ἐπιφάνιος τὸν Ὅσιον, εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἀνεχώρησεν· μεμνημένος δὲ τὴν νουθεσίαν τοῦ Δικαίου, διὰ πάσης ἡμέρας τὸ θαῦμα κατεπλήττετο, καὶ κατὰ μόνας ἡσύχαζεν ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, καὶ στεναγμοὺς βαθυτάτους ἐγκαρδίας (*sic*) κεχρημένος ἔλεγεν· Βαβαὶ! ἡλίκον φωστῆρα ἡ βασιλεύουσα κέκτηται, καὶ οὐκ αἰσθάνεται! ἐπ' B ἀληθείας γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος περὶ τῶν τοῖς γηΐνοις ἐπτοημένων, «Ὅτι βλέποντες βλέψητε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε.» Καὶ γὰρ ὅσα ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ διατρίβοντος ἐπὶ τῆς γῆς γεγόνασι σημεῖα καὶ τέρατα, παραπλήσια καὶ ἐπὶ τῷ θεράποντι αὐτοῦ ὁρῶμεν ἐπιτελούμενα. Τῇ νυκτὶ οὖν ἐκείνῃ ἱκέτευεν ὁ Ἐπιφάνιος τὸν Θεὸν φανερῶσαι αὐτῷ τὰ περὶ τοῦ Δικαίου, ὁποίαν αὐτοῦ λογίζεται τὴν ἀρετὴν ὁ Κύριος (10), καὶ οἷός ἐστιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Καὶ δὴ ὀλίγον ὑπνώσας, βλέπει καθ' ὕπνον τινὰ πεδιάδα, ἔχουσαν φυτὰ ἀνεξιχνίαστα· τὰ μὲν ξηρὰ πέλοντα, τὰ δὲ κεκαυμένα ὑπάρχοντα, τινὰ δὲ αὐτῶν ἀντὶ καρπῶν ἀκάνθας ἔφερον, τὰ δὲ εὔκαρπα γλυκὺν καρπὸν φέροντα, τὰ δὲ πικρὸν καὶ δυσώδη· C καὶ τὰ μὲν φύλλοις μόνον ἐκόμων, τὰ δὲ σαπρὰ φύλλα ἔφερον. Ἦν δὲ μεταξὺ αὐτῶν φυτὸν ὡραῖον, εὔκαρπον, ὑψηλὸν λίαν, καὶ ἡδὺν εἰς τὸ βλέπεσθαι· οἱ δὲ κλάδοι αὐτοῦ ποικίλοι λίαν· οἷαν γὰρ ὀπώραν τις ἐπεζήτει ἐξ αὐτοῦ λαβεῖν, ἐφεύρισκεν ἀδιάλειπτον καὶ ἡδύτατον λίαν. Τοιγαροῦν τῷ φυτῷ ἐκείνῳ γλιχόμενος, ἐπερείδετο ὁ πάνσεπτος νεανίας, ἔφριττεν καὶ ἰλιγγία, τὸ τί ἂν εἴη στοιχαζόμενος. Ἐγγίσας οὖν πλησίον αὐτοῦ, ὁρᾷ χελιδόνα σεμνοτάτην καθεζομένην ἐν τοῖς κλάδοις τοῦ φυτοῦ· οὐ μέντοι πλήρης (11) χελιδών· ἀπὸ γὰρ κεφαλῆς μέχρι τοῦ στήθους χελιδόνος εἶδος ἐκέκτητο, ἐπὶ δὲ τὰ πρόσω ἀηδόνος θέαν εἶχεν· ξένον τὸ θαῦμα! ποτὲ μὲν ὡς χελιδὼν ἐμελέτα λυρίζουσα, ποτὲ δὲ ὡς ἀηδὼν φθεγγομένη παράδοξα.

κβ'. Ὡς δὲ θαυμασιωτάτη ἐκείνη χελιδὼν μεταξὺ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου φυτοῦ ἐκαθέζετο, μελῳδοῦσα ἡδυφώνως, παρεῖσιν] πετεινὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὑπὲρ τοὺς ἀστέρας πλέον τὰ ἐκεῖσε ἀπτόμενα, καὶ ταῖς ἰδίαις φθογγαῖς ἐπιτέρποντα. Ἐξεπλήσσετο δὲ ὁ Ἐπιφάνιος ἐπὶ τὸ ὡραῖον φυτὸν, καὶ ἐπὶ τοῦ εὐπρεπεστάτου στρουθίου τὸν ἄπαυστον κελαδισμὸν, ὥστε ἀπὸ τῆς ἀνεκλαλήτου ἡδονῆς δακρύων σταλαγμοῖς καταβρέ-

A tione sermonis divini avertis, eos tem alto desidiæ sopore demergens! Verum tu, Jesu, virtutum Domine, effunde super dæmones hosce iracundiam tuam, et populum tuum protege. Quibus dictis, quædam fulguris species, in flamma comburentis ignis, ab altari prosiliens, cacodæmonas incendio suo involvit: qui vero illorum opera sopiti sedebant, continuo experrecti, ad sacram lectionem animum appulerunt.

91. Finitis precibus hymnisque matutinis, postquam salvere jussisset virum sanctum, domum se suam recepit Epiphanius: et recurrente identidem monitorum Andreæ memoria, quotidie miraculum illud obstupescebat, noctu vero in cubili suo quiescens, eductis ex imo corde suspiriis, Papæ! inquiebat, quam illustre sidus hæc habet regia civi- B tas, et ignoratur! Verissime enim dixit Dominus de illis, qui res terrenas attoniti admirantur: «Quia videntes videbitis, et non cognoscetis [7].» Etenim quæcunque Christus, cum versaretur in terris, fecit signa et prodigia, eadem fere in famulo quoque ejus completa videmus. Nocte igitur illa non cessavit Epiphanius supplicare Deo, statum omnem sibi rerum ad Andream spectantium ut aperiret, quam nempe faceret Dominus virtutem illius, et quo loco in regni cœlestis gloria foret. Et leviter indormiscens, conspicit quemdam campum, fructibus investigabilis naturæ obsitum, quorum alii aridi, adusti alii, nonnulli pro fructibus ferebant spinas, frugiferorum quidam sapidis fructibus, qui- C dam insipidis et male olentibus onerabantur, illis virentes solum frondes decori, dedecori istis marcescentes erant. Inter cæteros frutices eminebat arbor una, valde speciosa, frugifera, procera, visu jucunda: e cujus ramis, admodum diversis, quod cuivis arridebat maxime pomorum genus legere erat, saporis suavissimi, aliis post lecta illa non deficientibus. Inflammatus itaque desiderio istius arboris venerabilis adolescens Epiphanius, contendere eo conabatur, cum horrore ac trepidatione quadam perpendens, quid isthoc rei foret. Cumque abesset propius, cernit hirundinem insignem ramis illius insidentem, nec tamen omni ex parte hirundinem: a capite quippe ad usque pectus hirundinis, reliquo deinde corpore lusciniæ speciem præferebat. Insi- D tatum vero miraculum! aliquando instar hirundinis trinsabat, aliquando philomelæ cantum mirabiliter æmulabatur.

92. Sedente igitur hirundine illa admirabili, frondibus arboris admirabilis tecta, et suavi modulatione omnia circum complente, advolant eodem aliæ quoque volucres e cœlo delapsæ, stellis numero frequentiores, quæ et suo pariter concentu voluptatem afferebant liquidiorem. Considerans interim Epiphanius in arbore pulchritudinem, in avicula cantum perpetuum, tanta captus est admiratione,

[7] Matth. XIII, 14.

(10) Ms. Vatic. hic etiam illa habebat: καὶ ὁποίαν αὐτοῦ κέκτηται ἐν τῷδε τῷ αἰῶνι.

(11) In ms. Mazar. clarius aliquanto sic: τὸ σχῆμα ὅλον χελιδόνος ἔφερεν.

Digitized by Google

ut præ inexplicabili gaudio manantibus ubertim lacrymis vultus irrigaretur. Dum vero ita miratur arborem et aviculam, accedit eo vir grandævus, gravis, amictum candidum indutus, qui oculos in Epiphanium reflectens: Heus, inquit, adolescens, quis huc te introduxit, me non jubente? Et ille: Benignas, venerande Pater, servo tuo aures præbe: incedens via, quæ prorsum ducebat, huc tandem evasi, et tum arboris pulcherrimæ, contra nos stantis, cujus decus ex concinnitate ramorum et fructuum diversitate perspicue relucet, consideratione, tum suavissimo aviculæ cantu, quem tu quoque ipse percipis, detentus fui. Verum da veniam misero mihi: et scrutaturus vestimenta mea accede, si qua forte suspicio tibi suborta sit, me huc advenientem fructus tuos surripuisse. Cui senex: Ecce ingratum caput, quam audacter neget illa, quæ mihi probe nota sunt! Nonne ego te vidi avulsos inde fructus manducare, et quidem ad satietatem usque? Tum Epiphanius cœpit detestari et jurejurando affirmare, ne unum quidem illorum se tetigisse. Et rursum senex: Desine mentiri, adolescens, inquit; non enim, quod poma carpseris ederisque, te reprehendo: quin magis etiam lætor, quod videam esse, qui inde manducet, ut et ipsi lætitia affluat. Comitare me igitur, est aliud longe mirabilius quod tibi ostendam.

93. Secutus itaque ducem hunc Epiphanius præeuntem, vidit in dextera ejus sacrosanctum Evangelium, in sinistra vero volumen chartæ: cumque aliquot obiissent plateas, devenerunt ad septum quoddam repletum luce, in quo et palatia, e lumine solari excitata, nullius non voluptatis genere affluentia, visebantur: eoque, neminem poscentes veniam, introiverunt. Hic Epiphanius, tremore pariter ac horrore commotus, obstupuit propter pulchritudinem et majestatem sedentium isthic regum: ingressique sunt in unum istorum conclavium, ubi tanta relucebat elegantia, quantam assequi cogitatione non licet; et multa spectabantur arcana, nusquam alibi visa. Inter alia elevati pendebant throni admirabiles, ignem circumquaque ejaculantes; illorum vero unum, in summam altitudinem elatum, occupabat rex quidam tam admirandus, ut dici non possit: coruscabat uti sol, globus igneus procedebat ex facie illius, qui multa gloria sua, splendore, atque claritate ipsum æthera illuminabat: circum thronum astabant millia millium et decem millia millium ordinum et exercituum Cherubinorum, Seraphinorum, et Virtutum; qui, ut sic loquar, uti montes confertissimi, multum in sublime elati, apparebant. Huc igitur ingressi ceciderunt in terram et adorarunt. Epiphanius vero, præ timore ac tremore pronus jacens, oculos suos ad contemplandam visionem levare non sustinebat: donec

χειν τὸ πρόσωπον. Ὡς δὲ ἵστατο ἐνατενίζων παῖς τῷ φυτῷ καὶ τῷ στρουθίῳ, παραγίνεται πρὸς αὐτὸν πρεσβύτης τις ἐν εὐπρεπείᾳ λευκοῖς ἀμφίοις ἐστολισμένος· θεασάμενος δὲ τὸν Ἐπιφάνιον, εἶπεν· Σοὶ λέγω, νεανία, τίς σε παρέστησεν ἐνθάδε ἄνευ τῆς ἐμῆς κελεύσεως; Ὁ δὲ λέγει πρὸς αὐτόν· Ἀνεκτῶς ἄκουσον τοῦ σοῦ οἰκέτου, ὦ τίμιε Πάτερ· παροδεύων γὰρ τὴν ὁδὸν τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ἀνάγουσαν, ἐν ὅσῳ τοῖς ὧδε ἀπήντησα, καὶ ἐθεασάμην τὸ ὡραῖον τοῦτο φυτὸν, τὸ κατέναντι ἡμῶν ἱστάμενον, οὗ τὸ εὐπρεπὲς ταῖς ἁρμονίαις τῶν κλάδων καὶ τῇ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ποικιλίᾳ εὐόπτως ἐνοπτριζόμενον, καὶ ἥνπερ καὶ αὐτὸς ἐνωτίζῃ ἡδυτάτην τοῦ στρουθίου (12) φωνήν. Ἀλλὰ συγχώρησόν μοι τῷ ἐλεεινῷ, καὶ δεῦρο ψηλάφησόν με, εἰ ἄρα τινὰ ὑπόληψιν ἔχεις, καθ' ὅ τι σεσύληκα τοῦ καρποῦ αὐτοῦ. Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ πρεσβύτης· Βλέψον τὸν ἀχάριστον πῶς ἀπαρνεῖται, ἃ ἀκριβῶς ἐπίσταμαι (13). Οὐκ ἐγώ σε εἶδον, ὅτι ἦρες ἐκ τοῦ καρποῦ, καὶ ἔφαγες, ἀλλὰ καὶ εἰς κόρον τούτου ἀπήλαυσας; Ὁ δὲ καταναθεματίζων, ὤμνυε διισχυριζόμενος, μήτε ἕως ψήγματος ἅψασθαι αὐτοῦ. Εἶτα ἔφησεν ὁ πρεσβύτης· Παῦσον τοῦ ψεύδεσθαι, νεανία, οὐ γὰρ ἐγκαλῶ σοι περὶ τούτου, δι' ὧν ἦρες καὶ ἔφαγες· καὶ γὰρ κἀγὼ ἐν εὐφροσύνῃ εἰμὶ, ἀφορῶν ἵνα τις φάγῃ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ εὐφρανθήσεται· δεῦρο οὖν μετ' ἐμοῦ, καὶ ἔχω σοί τι καινότερον δεῖξαι.

ϞΓ'. Ἀπῄει τοίνυν ὁ Ἐπιφάνιος ὄπισθεν· βλέπων δὲ αὐτὸν ἔμπροσθεν βηματίζοντα, καὶ εὐαγγέλιον τῇ χειρὶ αὐτοῦ κατέχοντα τῇ δεξιᾷ, καὶ τόμον χάρτου ἐν τῇ εὐωνύμῳ αὐτοῦ. Ὡς οὖν διώδευον ἐν περιβόλοις τισὶ, καταλαμβάνουσι περίαυλον πλήρη φωτὸς, ἐν ᾧ δὲ καὶ παλάτια ἐξ αὐγῆς ἡλιακῆς ᾠκοδομημένα, πάσης θυμηδίας ἀνάπλεα πέλοντα, καὶ ἀνερωτήτως εἰσήλθοσαν ἐν αὐτοῖς. Θάμβῳ δὲ καὶ φρίκῃ βαλλόμενος ὁ Ἐπιφάνιος, κατεπλήττετο ἐπὶ τῷ κάλλει καὶ τῇ εὐπρεπείᾳ τῶν ἀνακτόρων· καὶ εἰσεληλύθασιν ἐν ἑνὶ τῶν παραδόξων θαλάμων· ξένα τε μυστήρια ἐν αὐτοῖς ἐχρημάτιζεν καὶ ἀκατανόητα κάλλη. Ὑπῆρχον δὲ ἐκεῖ θρόνοι φοβεροὶ πῦρ ἀπαστράπτοντες· ἐκαθέζετο δὲ ἐν τῷ ἑνὶ αὐτῶν εἰς ἄρρητον ὕψος φοβερός τις Βασιλεὺς καὶ ἀπόρρητος, ἀπαστράπτων ὡς ἥλιος, σφαῖρα δὲ πυρὸς ἐκ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐξεπορεύετο, ὥστε ἀπὸ πολλῆς δόξης καὶ λαμπρότητος, καὶ αἴγλης, καὶ αὐτὸν τὸν αἰθέρα καταλάμπεσθαι· κύκλῳ δὲ αὐτοῦ παρειστήκεισαν μύριαι μυριάδες καὶ χίλιαι χιλιάδες ταγμάτων καὶ στρατευμάτων Χερουβίμ τε καὶ Σεραφὶμ, καὶ αἱ Δυνάμεις, ἵν' οὕτως εἴπω, καθάπερ τινὰ δάση ὀρέων εἰς ὕψος λίαν ἐγηγερμένα. Ὡς οὖν ἔνδον ὑπεληλύθασιν, [πεσόντες εἰς γῆν προσεκύνησαν· φόβῳ δὲ καὶ τρόμῳ βαλλόμενος ὁ Ἐπιφάνιος πρηνὴς ἔκειτο, μὴ δυνάμενος αὐτοφθαλμεῖν τοῖς θεάμασιν· ὃν καὶ ἐξαναστήσας ὁ γηραιὸς, ἐπὶ πόδας ἵστησιν ἔντρομον, θαρρεῖν αὐτὸν διακελευσάμενος. Πρὸς ὃν ἔφη ὁ Βασιλεὺς ἐκεῖνος (14)·] Οὗτός ἐστιν ὁ παῖς, ὃς

(12) Στρουθίου. Ita correxi congruenter adjunctis et præcedentibus, pro σταυρωθέντος uti habebat ms. nostrum: in Maz. hæc desiderantur.

(13) Ms. Vatic. ἃ μὴ εἰδὼς ἀποφθέγγεσαι ἀρνούμενος.

(14) Ms. Vatic. minus concinne: φόβος καὶ τρό-

Digitized by Google

σαφέστερον ἡμῖν παρεκάλεσεν ἀποκαλυφθῆναι αὐτῷ περὶ τοῦ ἀοιδίμου καὶ προσφιλοῦς ἡμῶν Ἀνδρέου; Καὶ ὁ πρεσβύτης, ἀποκριθεὶς εἶπεν· Οὗτός ἐστι, ὦ Δέσποτα (15).

ΚΔʹ. Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεύς· Ἰδοὺ πᾶν τὸ φυτὸν, ὃ τεθέαται, ἐν ᾧ παντὸς εἴδους καρπὸς ἐπιφέρεται, ἡ εἰκὼν τοῦ σώματος τοῦ θεράποντός μου κεχρημάτικεν· καὶ γὰρ οὕτως [ἐμὲ ἡδύνει ἡ τοῖς πολλοῖς ἀγνοουμένου Ἀνδρέου διαγωγὴ (16)], καθάπερ αὐτῷ εἰς ἡδύτητα κατεφάνη τοῦ φυτοῦ τὸ ὡράϊσμα· τὸ δὲ στρουθίον, ὃ ἑώρακεν ὡς χελιδόνα καὶ ἀηδόνα, ἡ ψυχὴ τούτου τοῦ παιδός μου καθέστηκεν, καὶ τοῦ ἀγαπητοῦ μου τὸ πνεῦμα τὸ εὔθετον, ὅπερ ταῖς ἀκαταπαύστοις δοξολογίαις χρώμενον τὰ ἐμοὶ πρέποντα ᾄσματα ἐπανατίθησιν, ὥστε πάντα τῶν ἀσωμάτων ἀγγέλων μου θεῖα στρατεύματα ἐπ' αὐτῷ ἀνακεῖσθαί τε καὶ ἐπαναπαύεσθαι. Λελάληκεν δὲ οὗτος, ὅτι οὐκ ἔφαγεν ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ, μᾶλλον μὲν οὖν ὑπὲρ περισσοῦ ἐνεπλήσθη ἐξ αὐτοῦ, ἀφ' ἧς ἡμέρας προσέσχεν αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ ᾐτήσατο ἀκριβέστερον γνῶναι, ὁποῖός ἐστιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἆρον αὐτὸν καὶ ἄπαγε ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἁγίων, καὶ δεῖξον αὐτῷ ἅπαντα (17). Ἦρεν οὖν αὐτὸν ὁ γέρων ἐκεῖνος, καὶ ἀποφέρει εἰς θάλαμον, ὡς ἀστραπὴν χρηματίζοντα· καὶ ἰδοὺ ὡς ἐν εἰκόνι ὁ ἀοίδιμος Ἀνδρέας ἐξῆλθεν τῶν ἐκεῖ, σύμμορφον δόξαν κεκτημένος τοῦ βασιλικοῦ καὶ φρικτοῦ ὁμοιώματος, ὑπέρλαμπρον ἔχων τὸ πρόσωπον ὡς ὁ ἥλιος, αἱ χεῖρες αὐτοῦ ὡς εἶδος ἠλέκτρου, οἱ πόδες αὐτοῦ ἀστραπομόρφοις ὑποδήμασιν διαχρύσοις λώροις ἀναδεδεμένοι, τὰ ἱμάτια ποικίλα, ὡς ἀπὸ ἡλιακῆς ἀκτῖνος, ἢ ὡς ἀπὸ ἀστραπομόρφου ἀστραπῆς κατασκευασμένα. Ἦν δὲ (18) ὑποκάτω πάντων τῇ θέᾳ ὡς χιὼν τῇ λευκότητι, ὥσπερ ἄνθος ἁρπάζον τὸν ὀφθαλμὸν εἰς ἡδύτητα· τὸ δὲ ἀπ' αὐτοῦ ὡς οἴνου, οὐ μέντοι ὡσεὶ πορφύραν ἀλλ' ἀπαγλαΐζον τῷ χρώματι· τὸ δὲ τρίτον ἐπάνω τι ὡς εἶδος χλαίνης ὡραιοτάτης, καὶ δόξα Κυρίου ἐξ αὐτῆς ἐξεφέρετο, καὶ ἦν στέφανος ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ, καὶ λίθοι καὶ μαργαρῖται ὡς ἀστέρες οὐράνιοι, σταυρὸς δὲ ὁ τοῦ στέμματος τοῦ βασιλικοῦ ἐπάνω τοῦ μετώπου αὐτοῦ· κατεῖχεν δὲ σκῆπτρον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῇ εὐωνύμῳ, καὶ γέγραπτο ἀληθινὰ γράμματα, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος· καὶ σταυρὸς ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ.

ΚΕʹ. Ὅτε οὖν εἶδεν ὁ Ἐπιφάνιος, ἐξενίζετο ἐπὶ τοῖς θαυμασίοις τοῖς δειχθεῖσιν αὐτῷ. Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ γηραιὸς ἐκεῖνος, ταῦτα ὑποδείξας· Τί θαυμάζεις ὄναρ ἰδών; ὅταν δὲ ἴδῃς τὸ ἀληθὲς, τί ποιήσεις; Ἰδοὺ οὖν ἐν ἀληθείᾳ δέδεικταί σοι ἡ λαμπρότης τῶν δούλων Κυρίου, καὶ ὡς ᾔτησας, τὸ καταθύμιόν σου πέμος ἔλαβεν τὸν Ἐπιφάνιον· πεσόντες οὖν, προσεκύνησαν, εὐλαβούμενοι τῷ Βασιλεῖ ἐκείνῳ, ἐπὶ ἱκανῇ ὥρᾳ κείμενοι. Ἐξαναστάντες οὖν, ἔφησεν ὁ Βασιλεὺς τῷ σεβασμίῳ ἐκείνῳ πρεσβύτῃ.

A tandem ipsum senex erigens, pedibus suis adhuc trepidum consistere, et bono animo esse jussit: ad quem et conversus rex ille, Hiccine, ait, iste adolescens, qui precibus supplex institit ut revelaretur sibi, quo in statu sint res celeberrimi nostrique amicissimi Andreæ? Cui senex: Ipse est, Domine.

94. Tum iterum rex: Ecce, tota arbor, quam vidit, omnis generis fructum proferens, imago est corporis famuli mei. Etenim tam me delectat ignotum plerisque institutum Andreæ, quam suaviter sibi juvenis ille affici visus est, conspecta arboris venustate. Avicula vero, quam partim hirundinem, partim lusciniam referre vidit, ejusdem famuli mei dilectissimi animam ac spiritum repræsentat eximium, quo sine intermissione glorificans me,
B dignos meo nomine hymnos concinit, adeo ut cuncti angelorum meorum divini exercitus ad ipsum advolent et requiescant. Hic vero dixit non manducasse se ex fructu illo, cum tamen abunde illo repletus sit, ex quo tempore Andream cœpit audire. Quoniam vero summa contentione oravit, ut sibi revelaretur, quantus sit Andreas in regno cœlorum, age, sublatum hinc deduc in sanctorum gloriam, et duc per omnia, quæcunque illic sunt lustraturum. Sublatum igitur Epiphanium senex adducit in conclave, fulguris in modum lucens. Ecce autem prodit inde, velut in imagine, celebris Andreas, gloria relucens, illi simillima qua Rex ipse coruscabat: rutilabat caput, uti sol, manus electri speciem præferebant, pedes
C induebantur calceos, nihilo minorem claritatem quam fulgur emittentes, corrigiis inauratis constrictos; vestimenta, quæ multifaria erant, dixisses e radiis solaribus aut vibrationibus fulminis consarcinata. Inferior vestimenti totius pars apparebat nive candidior, alliciebatque suavissime oculos, ut amœni flosculi solent: ei proxima quasi vino tincta, non quidem purpureo, sed fulgenti decora erat colore: tertia pars, quæ et suprema, speciem habebat togæ venustissimæ, unde gloria Domini proveniebat: comam illius adornabat corona, gemmis margaritisque quasi stellis cœli distincta; frontem insigniebat crux coronæ regiæ: sinistra manus sceptrum, his vocibus, Sanctus,
D Sanctus, Sanctus, inscriptum, dextera vero crucem tenebat.

95. Tam mirabilia conspicatus ostenta Epiphanius, præ admiratione vix fuit apud se. Cui senex, visorum exhibitor: Quid, inquit, somnium admiraris? Quid ergo facies, ubi rem ipsam conspexeris? Ecce igitur jam vere exhibitus tibi est splendor et gloria famulorum Domini, et expletum

(15) Ms. Vatic. δέει κεχρημένος, ἀπελογήσατο, ἐκέλευσεν ὁ Δεσπότης μου, οὗτός ἐστιν.

(16) Ms. Vatic. ἐμοὶ προσανάκειται, nec verbum amplius.

(17) Præter alia quæ hinc inde mutata sunt, inserebantur hoc loco pro istis αὐτῷ ἅπαντα, quæ sequuntur, ὁμοιόσχημον εἰκόνα κατὰ τὴν τάξιν τῶν Ἁγίων, ὅτι οὔπω ἐκεῖσε ἐγένετο.

(18) Hinc usque ad num. 95, uti alias sæpe in descriptionibus, maxime ubi quædam obscuriora occurrunt, in ms. Maz. desiderantur.

Digitized by Google

est, uti petiisti, desiderium tuum: quapropter satage tu quoque, ut ne excidas spe regni cœlorum consequendi. Et his a sene commemoratis expergefactus est Epiphanius, eodem tempore quo ecclesiæ conventus ad canonis medium jam pervenerat. Et recolens animo universa, quæ viderat, non sine horrore ac admiratione, in hæc verba prorupit: O me miserum! qui in peccatis enutritus et e sordibus eductus, merui conspicuum oculis habere Dominum Jesum omnipotentem, quemadmodum et pulchritudinem famuli ejus gloriosi. Quibus dictis, surrexit abiitque in ecclesiam, canonem absoluturus, et adveniente die, ab hora prima ad usque tertiam, in conclavi suo multis cum lacrymis orationi vacans, gratias persolvit Deo, quod ipsi incerta et occulta sapientiæ suæ manifestasset. B Tum surgens ad mediocritatem meam accessit, renuntiavitque summo cum timore ac humilitate omnia, quæ jam narravi. Quare perculsus ego exclamavi subito: Quis magnus est uti Deus noster? tu facis mirabilia, Deus!

A πλήρωκεν· σπεῦσον οὖν καὶ αὐτὸς ὅπως μὴ στερηθῇς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο εἰρηκὼς ὁ πρεσβύτης, ἔξυπνος γέγονεν ὁ Ἐπιφάνιος· ἦν δὲ ἡ ἐκκλησία τὸν κανόνα μεσάσασα (19). Ἐν ἑαυτῷ δὲ ταῦτα ἀναμνησάμενος, εἰς φρίκην φοβερὰν μετηνέχθη, καὶ ἀποθαυμάζων τὴν ὅρασιν, ἔλεγεν· Ὦ τάλας ἐγώ! ὅτι ἄνθρωπος ἐν ἁμαρτίαις τεθραμμένος, καὶ λυγρῶς ταῖς ἀκαθαρσίαις ἀντλούμενος, τὸν παντοκράτορα Κύριον Ἰησοῦν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἠξιώθην θεάσασθαι, ἅτε δὴ καὶ τὴν ὡραιότητα τοῦ θεράποντος αὐτοῦ. Ταῦτα εἰρηκὼς, ἀναστὰς ἐπορεύθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν κανόνα τελέσαι· πρωΐας δὲ γενομένης, ἀπὸ πρώτης ὥρας μέχρι τρίτης, ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ μετὰ δακρύων πολλῶν προσευξάμενος, ἀπευχαρίστησεν τῷ Θεῷ, τῷ ἀποκαλύψαντι αὐτῷ τὰ ἄδηλα B καὶ κρύφια τῆς ἀποῤῥήτου σοφίας αὐτοῦ· καὶ ἀναστὰς πρὸς τὴν μετριότητα παρεγένετο πρός με, τὰ προῤῥηθέντα μοι ἅπαντα ἀναγγέλλων ἐν ἀφάτῳ δέει καὶ ταπεινότητι. Καὶ καταπλαγεὶς εὐθέως ἀνέκραξα· Τίς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν; σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν θαυμάσια.

CAPUT XIII.

Propheticus Andreæ spiritus in futuris occultisque rebus; pestis depulsa, peccata correpta.

96. Beatus interim Andreas, cum pro sua consuetudine solitis sese laboribus exercens a tempore vespertino in multam noctem urbem obiret solus, delatus forte est ad oratorium quoddam, sanctis apostolorum principibus Petro atque Paulo consecratum, quod natu grandiores incolæ a S. Constantino imperatore exædificatum memorant. Illac itaque, C tenebricosa sine luna nocte, nebulis stellas cœli obnubilantibus, iter habenti Andreæ occurrit via media puteus, sive ut receptaculum foret aquarum, sive alia de causa, quam Deus noverit, effossus; in quem Satanas, Æthiopis specie apparens, transeuntem prope virum sanctum, permittente benignissimo Deo, trudendo præcipitavit. Hic, luto pene obrutus uliginoso, confestim exclamavit: O qui quatuor orbis partes salutari doctrina vestra illuminastis, apostoli, vos luminaria mea lucidissima, suppetias ferte vilissimo servulo vestro, eripite me ex puteo hoc profundissimo! Cum illico emicans ex oratorio crux, in aere suspendi visa est, emittens fulgorem uti ignis immensum adversus D Sanctum in puteo: quam ut conspexit exclamavit denuo: Signetur super me lumen vultus tui, Domine. Et continuo apparuerunt viri duo pulchritudinis eximiæ per aerem delati, unus ab una, alter ab altera parte crucis, in aere pendentis et late omnia illuminantis: illorum vero alter dextera Sancti prehensa, alter sinistra, e lutoso puteo illum eduxerunt, in rectaque via restituerunt, genubus tenus cœno immersum; et statim ex oculis evanuerunt.

ϞϚʹ. Ὁ δὲ Μακάριος ἀφ' ἑσπέρας, ὡς ἦθος εἶχεν τοῦ ἀγωνίζεσθαι ἐν τοῖς ξιάροις, μόνου περιπατοῦντος ταῖς νυκτεριναῖς περιόδοις, συνέβη αὐτὸν πορευθῆναι πλησίον εὐκτηρίου τινὸς τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ὅπερ ἔφασκον οἱ παλαιοὶ τῆς πόλεως τὸν ἐν ἁγίοις Κωνσταντῖνον τὸν C βασιλέα οἰκοδομῆσαι. Παράγοντι οὖν ἐκεῖσε, ἀσελήνου οὔσης τῆς νυκτὸς, καὶ τῶν νεφελῶν ἀποκρυψάντων τοὺς ἐν τῷ στερεώματι ἀστέρας, ἔτυχεν εἶναι κατὰ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ βόθρον τινὰ ὀρύγματος, εἴτε διὰ νομὴν ὑδάτων, εἴτε δι' ἄλλον τινὰ τρόπον ἀνώρυξαν, ὁ Κύριος ἐπίσταται. Ὡς οὖν πλησίον ὁ μακάριος διώδευεν, παραχωρήσαντος τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ὡς Αἰθίοψ τις παραφανεὶς, συμποδίσαι αὐτὸν εἰς τὸν βόθρον παρενέπειρεν. Ἐκεῖσε τοίνυν τῷ ὑλώδει πηλῷ συγχωσθεὶς, παρευθὺς ἐξεβόησεν· Οἱ τὴν τετραπέρατον φωταγωγήσαντες πυρίναις διδαχαῖς ἀπόστολοι, φωστῆρές μου φαινότατοι, βοηθήσατε τῷ εὐτελεῖ οἰκέτῃ, ῥυόμενοί με ἐκ τοῦ βυθοτάτου (*sic*) ὀρύγματος! Καὶ εὐθέως ἐφάνη σταυρὸς ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου ἐπὶ τοῦ ἀέρος κρεμάμενος, D καὶ ἦν ὥσπερ πῦρ φλέγον μαρμαρυγὰς λαμπηδόνων ἐπὶ τοῦ λάκκου ἐκπέμπων πρὸς τὸν Μακάριον. Ὅνπερ θεασάμενος ἐβόησε· Σημειωθήτω ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε. Παραχρῆμα δὲ ἐφάνησαν δύο ἄνδρες ὡραῖοι σφόδρα ἐπὶ τοῦ αἰθέρος φερόμενοι, εἷς ἐντεῦθεν, καὶ εἷς ἐντεῦθεν ἐγένοντο τοῦ φωτοφόρου ἐκείνου σταυροῦ, ἐπὶ τοῦ ἀέρος ἑστῶτος καὶ φωτίζοντος· ὁ μὲν εἷς τῆς δεξιᾶς χειρὸς κρατήσας, ὁ δὲ ἕτερος τῆς εὐωνύμου, ἀπὸ τοῦ πηλοῦ καὶ τοῦ βόθρου ἀνήγαγον, καὶ ἐπὶ τῆς εὐθείας ὁδοῦ παρέστησαν· ἦν γὰρ κεχωσμένος ἕως τῶν γονάτων· καὶ εὐθέως ἄφαντοι ἐγένοντο.

(19) Hic item, quæ de Canone ecclesiastico in *duobus* locis, quæ de tempore, quæ de congressu Epiphanii cum scriptore Vitæ dicuntur, non inveniuntur in Ms. Mazar.

Digitized by Google

ϞΖ'. Ὁ (20) δὲ θαυμάσιος ἐκεῖνος σταυρὸς, προάγων ἔμπροσθεν τοῦ Ὁσίου ἐπὶ τοῦ ἀέρος, προπορευόμενος οὐ διέλιπεν, φωτίζων αὐτοῦ τὴν πάροδον ἕως οὗ εἰσίῃ εἰς τὸν ἔμβολον. Ἐπιστραφεὶς οὖν ἰδεῖν ἐκεῖνον τὸν θεῖον σταυρὸν ποῦ μετὰ ταῦτα ἀπελεύσεται, ἴδεν, καὶ ἰδοὺ καθάπερ πτέρυξιν διαχρύσοις εἰς ὕψος ἤρθη κατὰ τὸ μέσον τῆς πόλεως, καὶ τῇ ἀνόδῳ αὐτοῦ πυροειδεῖς ἀκτῖνας διὰ τοῦ ἀέρος ἀπέστειλεν. Καὶ ὅτε ὁ σταυρὸς ἀφανὴς ἐγένετο, σταθεὶς ἐν μέσῳ τοῦ ἐμβόλου ὁ Ὅσιος κατὰ τὴν ὁδὸν ἐκείνην ἴδεν, καὶ ἰδοὺ τὸ εὐκτήριον ἐκεῖνο τῶν κορυφαίων ἀποστόλων νεύσει Θεοῦ μετασκευασθὲν, πεντακόρυφος ναὸς σταυροειδῶς ἐγεγόνει, καὶ περικαλλὴς τῷ μεγέθει καὶ τῷ εἴδει ἀμίμητος. Ἴδεν οὖν τὸν Κύριον ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ ἐπὶ θρόνου καθήμενον, καὶ Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ κύκλῳ αὐτοῦ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ τῶν οὐρανίων δυνάμεων φόβῳ καὶ τρόμῳ παριστάμενα. Ὁ δὲ Ὅσιος ἐκτείνας τὰς χεῖρας πρὸς αὐτὸν, ἐβόησεν· Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐν ἐκστάσει γενόμενος, προεῖπεν περὶ τοῦ ναοῦ· Καιρῷ, φησὶν, προβαίνοντι ἀναστήσει αὐτὸν εὐσεβὴς βασιλεὺς, καθ' ὃν τρόπον ἐθεασάμην αὐτὸν, εὐσθενῆ καὶ περικαλλῆ τῷ μεγέθει, οἷον δὴ καὶ σχήματι ἐθεασάμην αὐτόν.

ϞΗ'. Τῷ δὲ καιρῷ τούτῳ γέγονεν θανατικὸν πολὺ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων· καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν μακάριον μέσον τῆς πλατείας, καὶ ἐν ῥύμαις καὶ τοῖς ἐμβόλοις καθεζόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ θρῆνον μετὰ ὀδυρμοῦ μέγαν ποιούμενον· καθικέτευε γὰρ τὸν φιλάνθρωπον Κύριον τοῦ φείσασθαι τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας, καὶ πράως ἐνέγκαι, σπλαγχνισθῆναι, καὶ παῦσαι τὸ δεινὸν θανατικόν. Οἱ οὖν διοδεύοντες, βλέποντες αὐτὸν οὕτω πράττοντα, ἔλεγον· Τὰ τῶν λήρων ἤδη ποιεῖ φληναφῶν, θεάσασθε πῶς θρηνῶν ἀποδύρεται τὴν ἑαυτοῦ μάμμην τεθνηκυῖαν ἄρτιον. Ἄλλοι ἔλεγον· Ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ ὡς παρατετραμμένος ὀδύρεται, ἔστι γὰρ καὶ ἀπὸ δαιμόνων ἐξάξαι ὀχετοὺς δακρύων, καθὼς φησιν ἡ Γραφή. Ἀλλ' εἴθε ἵνα τις Χριστιανῶν ἔσχε τοιαῦτα δάκρυα, καὶ κατεπόντιζεν τῶν ἑαυτοῦ πλημμελημάτων τὴν ἄβυσσον. Ἄλλοι ἔλεγον· Τίς οἶδεν εἰ ἄρα εἰς νῆψιν γενόμενος, τὴν ἑαυτοῦ ἀποδύρεται τύχην;

97. Crux vero mirabilis, in aere sublimis, Sanctum præcedens, nusquam eum destituit, sed viam illuminavit tamdiu, quoad ille porticum aliquam subiret. Hic vero conversus ad crucem, ut observaret quo deinde pcrrectura esset, vidit quasi alis inauratis per medium civitatis in altum efferri, qua ascendebat via, radios igneos per aerem spargentem. Erepta autem e conspectu cruce, consistens in media porticu Andreas, reflectebat oculos in viam illam, viditque oratorium principum apostolorum divino nutu converti in templum, crucis figuram exhibens, fastigiis quinque decorum, tantæ capacitatis ac pulchritudinis, ut imitari nullus possit: vidit quoque Dominum in throno templi medio considentem, circum astantibus cum metu ac tremore Cherubinis, Seraphinis, totoque militiæ cœlestis exercitu: et extensis eo manibus exclamavit: Memento mei, Domine, in regno tuo: eademque hora ecstasim adeptus, multa de templo illo vaticinatus est his verbis: Futuris temporibus excitabit illud pius ac religiosus imperator (21) ea qua oculis meis oblatum est forma, firmitate, magnitudine, venustateque visendum, tale omnino, quale modo conspexi.

98. Sub illud tempus cum in hac regina urbium grassari cœpisset mortalitas magna, spectabatur passim Andreas in plateis, in viis, in porticibus humi stratus, luctum ingentem cum lamentis excitans: precabatur interea et obsecrabat benignissimum Dominum, ut peccata nobis nostra condonare, ut clementer tolerare defectus, ut misereri, ut sistere grassantem immaniter pestem dignaretur. Quem talia agentem cum observarent illac prætereuntes, alii quidem: Videte, inquiebant, quomodo ille delirio suo delirans, lamentetur aviam suam pridem defunctam. Alii vero: Peccata sua, ut dæmoniacus et insanus, luget; nam et a dæmoniis effici, ut lacrymarum rivos quispiam profundat, sacræ paginæ testantur (22): verum utinam Christianus quilibet istiusmodi lacrymarum flumen produceret, quo infinita sua crimina demergeret! Alii denique: Quis noverit,

(20) Hinc usque ad medium hunc num. ubi σταθεὶς ἐν μέσῳ, et rursum ab illis κατὰ τὴν ὥραν, usque ad num. 98 absunt omnia a ms. Mazar.

(21) *Constantinopolis Christiana* Cangii, lib. IV, c. 5, inter Apostolein n. 26 recenset quamdam ecclesiam SS. Petri et Pauli in palatio Hormisdæ, Justiniani domo, antequam imperium obtineret ab eodem exstructam, juxta palatium majus ipsius Constantini, inter Hippodromum et Propontidem: sed ea structura ætatem Andreæ quatuor fere sæculis præcessit: Oratorium vero, de quo hic agitur, attribuebatur Constantino Magno. Intelligenda est ergo aliqua, obscurioris apud scriptores nominis, Cangioque ignoti situs ædicula, ac perquam vetusta: quæ (si Andreæ ætatem recte ordinavimus) futuris adhuc temporibus debeat in prædictam ab illo amplitudinem converti, cum Turcis Constantinopoli pulsis, ea ad Christianos imperatores redierit, quod cito futurum Cæsarei contra Mahometanos progressus sperare faciunt. Cæterum non diffitebor ex hoc et mox sequenti loco de S. Daniele Stylita, haud modice suspecta mihi hæc Acta reddi, ne vel interpolata licentius sint, vel ab auctore non tam fido ac certo quam præfertur edita: eoque magis probo consilium sumptum, de illis extra ordinem aliorum dandis. Non enim de Justiniani ædificio prophetasse potuit Andreas (si voluit auctor ipsum de eo prophetasse), nisi is sub Leone Magno, uno sæculo ante Justinianum, vixisse concipiatur, quo etiam tempore vivebat Daniel. Id tamen prohibent omnia, quæ pro longe minori ætate sancti in Comm. prævio deduximus: et iis addas licet omnium veterum de Andrea profundum silentium.

(22) Nullum Scripturæ locum novi qui huc referri possit.

Digitized by Google

aiebant, utrum mentis sanitati redditus fortunam suam non lamentetur? Quibus temere prolatis, quisque inde recedebat: famulo Dei modum nullum faciente lacrymas precesque fundendi, quoad exauditus a Domino, voti compos fieret ac plaga cessaret.

99. Contigit vero aliud quoque miraculum, quo Dominum ad misericordiam flexit Sanctus. Abreptus quippe aliquando per exstasim a corporis sensibus, delatum sese deprehendit ad famulum Dei Danielem (24) in Anaplo. Steterat is ibi aliquando super columnam sublimis in aere, et crebra admodum ad gloriam Dei patrans miracula, quem et imperator pius Leo cum Augusta adibat frequenter, preces illius pro se flagitandi causa. Illuc igitur per visionem delatum Andream aspiciens Daniel, visus est ei blando vultu dicere, Huc adsis, cursor et pugil egregie, qui in medio mundi hujus tumultu splendidior ipso sole refulges, supplices una deprecemur Dominum, quoniam misericors, longanimis, et multæ miserationis est, ut reginam hanc urbium pernicioso quo pessumit malo, liberatam velit. Cum suas igitur Domino preces obtulissent, visus est continuo descendere ignis e cœlo, inque caput Æthiopis, cujus multo sanguine imbutæ manus perniciem urbi afferebant, per aerem deferri, quo ambustus, et violenter ex regia civitate ejusque finibus exterminatus Æthiops est, statimque pestis grassari desiit.

100. Post dies aliquot obire contigit primicerii cujusdam filiam, virginitate ac totius vitæ innocentia in paucis insignem: quæ patrem suum jurejurando interposito astrinxerat, ut in sacello, in vinea ipsius sito, se terræ mandaret: quod et factum est. Grassabatur vero per id temporis fur quidam, mortuis sua, queis involvebantur, lintea surripere assuetus, qui postquam observatis sedulo libitinariis, quo funus condidissent loco didicisset, reversis omnibus domum amoliebatur terram, et mortuaria vestimenta auferebat. Is

A Ταῦτα λέγοντες, ἀπ' αὐτοῦ ἀνεχώρουν. Ὁ δὲ δοῦλος τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐπαύσατο μετὰ δακρύων ποιεῖσθαι τὴν αἴτησιν, μέχρις ἂν [ὁ Κύριος τῆς δεήσεως αὐτοῦ ἐπακούσας· (23)] τὴν θραῦσιν ἔπαυσεν.

ϟθ'. [Συμβὰν δὲ καὶ ἄλλο θαυμάσιον εἰς φιλανθρωπίαν τὸν Κύριον ἔκλινεν.] Ἴδε γὰρ ἑαυτὸν ἐν μιᾷ ὡς ἐν ἐκστάσει γενόμενον, ὅτι εὑρέθη πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Δανιὴλ ἐν τῷ Ἀνάπλῳ. Καὶ γὰρ ἦν καὶ αὐτὸς τῷ τηνικαῦτα αἴθριος, ἑστὼς ἐπὶ τοῦ στύλου ἠγωνίζετο, ἄπειρα θαύματα εἰς δόξαν Κυρίου ἐργαζόμενος· ἐν οἷς καὶ Λέων ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς σὺν τῇ Αὐγούστῃ ἀπίεσαν συχνῶς πρὸς αὐτὸν εὐχῆς χάριν. Ὡς οὖν ἐκεῖσε τῇ θεωρίᾳ ὁ Δίκαιος γέγονεν, βλέπων B αὐτὸν ὁ ὅσιος Δανιὴλ, ὡς ἄτε χαριεντιζόμενος ἔλεγεν· Δεῦρο ὁ καλὸς δρομεὺς, καὶ σεμνὸς σταδιάρχης, ὁ ἐν μέσῳ θορύβου ἀστράπτων ὑπὲρ τὸν ἥλιον, δεηθῶμεν ἀμφότεροι τοῦ Κυρίου, καθ' ὅ τι οἰκτίρμων ἐστὶ καὶ μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, ὅπως ῥύσηται τὴν βασιλίδα ταύτην τῶν πόλεων ἀπὸ τοῦ ὀλοθρεύοντος. Εἶδεν οὖν καθ' ὅ τι ἐδεήθησαν τοῦ Κυρίου, καὶ εὐθέως κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐπιβάλλεται τινος Αἰθίοπος, οὗτινος αἱ χεῖρες πλήρεις αἵματος μεμελανωμέναι ἀπέσταζον ὀλέθριον. Κατεσθίων οὖν αὐτὸν τὸ πῦρ ἐκεῖνο ἔθη διὰ τοῦ ἀέρος, καὶ βιάζων ἐξεδίωκεν ἐκ τῆς βασιλευούσης πόλεως, καὶ τῶν ὁρίων αὐτῆς, καὶ παραυτίκα ἐπαύθη ὁ ὄλεθρος.

C

ρ'. Μεθ' ἡμέρας οὖν τινα, ἐτελεύτησε θυγάτηρ τινὸς πριμικηρίου, [σεμνῶς δ' ἐξελθοῦσα τὸν ἑαυτῆς βίον· ὁρκίσασα τὸν αὐτῆς πατέρα ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, τῷ ὄντι ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ, ἐκεῖσε αὐτὴν θάψαι. Ὃ δὴ ἐποίησε (25)]. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἦν τις λωποδύτης, συλῶν τὰ ἐντάφια τῶν τεθνειώτων· ἱστάμενος δὲ παρετήρει τοὺς ἀποιχομένους, ποῦ μέλλουσιν θάψαι· καὶ μετὰ τὸ ἀναχωρῆσαι ἅπαντας, ἀνορύττων ἦρεν τὰ τούτων ἐνδύματα. Ὡς οὖν καὶ τῆς κόρης ταύτης τὸ ἐξόδιον ἐθεάσατο, ἐν ποίῳ τόπῳ κατετέθη τῆς τεθνεώσης τὸ λείψανον, ἠβουλήθη καὶ

(23) Hæc duo vicina loca, manifesta librarii socordia prætermissa supplentur ex Mazar.

(24) S. Daniel Stylita colitur 11 Decembris, ex cujus Vita prolixe descripta, quam Lipomanus et Surius Latinam dederunt, constat eum tempore Leonis Magni et Anatolii patriarchæ venisse ex Mesopotamia, victurum in columna, quomodo viderat vivere juxta Antiochiam Simeonem illum, cujus Acta illustravimus 24 Maii. Hinc Theophanes ad annum Leonis 8, qui est Christi 465: « His temporibus Daniel Stylita, vir plane mirandus, columnam in Anaplo positam conscendit; » distinctius autem Menæa: « Ex divina revelatione contulit se ad partes Thraciæ juxta Byzantium in Anaplo. » Stetit autem ibi usque ad tempora Euphemii patriarchæ; atque adeo usque ad annum 490 et ultra. Sed longe hæc absunt ab ea quam definivimus Andreæ ætate. Proinde, sicut hic in visione raptus in Anaplum fuit, ita non potuit Danielem, istic sepultum a quatuor fere sæculis, nisi in spiritu loquentem audivisse. Græcum ergo contextum eatenus obscurum, quatenus τῷ τηνικαῦτα præsens ut plurimum tempus significat ab eoque non recedit præteritum quod vocant imperfectum; ut videatur dici quod « tunc temporis stabat in D columna » Daniel, cum ad eum raptus Andreas est) flexi ad præteritum plusquam perfectum, et verti « aliquando ibi steterat in columna, » quem sensum etiam vox τηνικαῦτα recipit; reliqua autem sic retexui, ut istic ubi corpus jacebat S. Danielis, ibi is apparens Andreæ, locutus ipsi seu loqui visus intelligatur. His positis nihil miraberis quod, in Vita Danielis, tanto prius scripta quam Andreas nasceretur, nulla fiat mentio pestilentiæ, ab urbe Constantinopolitana ejus simul et Andreæ precibus depulsæ. Est autem Anaplus, suburbium Constantinopolitanum ad 4 p. m. versus os Ponti.

(25) Ms. Vatic. sic legit: Ἦν δὲ ἡ κόρη παρθενεύουσα σεμνῶς διάγουσα τὸν ἑαυτῆς βίον· κατέκρινεν δὲ τὸν πατέρα αὐτῆς, πρὸ τοῦ ἀστεως κτήματος αὐτῆς ὑπάρχοντος, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, τῷ ὄντι ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ ἐκεῖσε, αὐτὴν ἐνταφιασθῆναι. Ὡς ἐτελεύτησεν, ἄραντες ἀπῄεσαν εἰς ὃν κατέκριναν τόπον.

Digitized by Google

ἐπ' αὐτῷ τὰ ὅμοια κατεισπράξασθαι. Ἔτυχεν δὲ διαβαίνειν ἐκεῖσε Μακάριον, τὰ διὰ Χριστὸν ἔθη αὐτὸν ποιοῦντα· καὶ ὡς ἅτε βλέπων τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς, ἔγνω τῷ πνεύματι τὸν μοχθηρὸν ἐκείνου τοῦ δολίου σκοπὸν, καὶ βουλόμενος ἀναστεῖλαι τὴν τούτου ἐγχείρησιν (ἑώρα γὰρ οἷος ὄλεθρος μέλλει αὐτῷ συναντῆσαι) καὶ βλοσυρὸς ἀπιδὼν εἰς τὴν αὐτοῦ ὄψιν, ἔφη πρὸς αὐτόν· Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, σοὶ τῷ ἐσθίοντι τὰ ἀμφία τῶν ἐν μνημείοις κατατιθεμένων, οὐκ ἔτι ἴδῃς τὸν ἥλιον, οὐκέτι θεάσῃ ἡμέραν, οὐκέτι θεάσῃ μορφὴν ἀνθρώπου· κλεισθήσονται γὰρ οἱ πυλῶνες τοῦ οἴκου σου, καὶ οὐκέτι διανοιγήσονται, καὶ σκοτιάσει ἡ ἡμέρα, καὶ οὐ μὴ διαφαύσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.

ρα'. Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας, οὐ συνῆκε τὰ παρὰ τοῦ Δικαίου ῥηθέντα, καὶ μηδὲν μελλήσας ἐπορεύετο. Ὁ δὲ Ὅσιος ἀπιδὼν πρὸς αὐτὸν, ἀπεφθέγξατο· Ἄπιθι κλέψαι, μάταιε. Μὰ τὸν Ἰησοῦν οὐ μὴ θεάσῃ τὸν ἥλιον. Ὁ δὲ συνεὶς τελείως τὰ ῥηθέντα αὐτῷ, διεχλεύασε τὸν Ὅσιον, εἰπών· Ναὶ, παρατετραμμένε, ἄδηλα φήσεις, καὶ τοῦ φυρμοῦ τῶν δαιμόνων ἐφάμιλλα· ἐγὼ ἐκεῖ ἀπέρχομαι, καὶ βλέψω εἰ ἐνεργήσει σου τὰ ῥήματα. Ὁ δὲ Ὅσιος μετριοπαθῶν διέβη τὸν τόπον. Ἑσπέρας δὲ ἤδη γενομένης, ἄδειαν εὑρὼν ὁ ἀτυχέστατος, ἀπελθὼν καὶ ἀποκυλίσας τὸν λίθον τοῦ μνήματος, εἰσίει ἐν αὐτῷ· καὶ πρῶτον μὲν ἦρε τὸ σάβανον, καὶ τὸ μαφόριον κάλλιστα ὄντα (26). Ὅτε οὖν ταῦτα ἦρεν, ἐβουλεύσατο ἀναχωρῆσαι· ὁ δὲ μισάνθρωπος δαίμων ὑπέβαλλεν αὐτὸν ἆραι καὶ τὴν ὀθόνην, καὶ γυμνὸν τὸ σῶμα καταλιπεῖν· ὃ καὶ πεποίηκεν. Ὅτε οὖν ταύτην ἦρε, νεύσει Θεοῦ, ὡς ἀπόρρητόν ἐστι τὸ διήγημα! τὴν δεξιὰν αὐτῆς χεῖρα κουφίσασα, δίδωσιν αὐτῷ ῥάπισμα, καὶ παραυτὰ ἐτυφλώθησαν αὐτοῦ οἱ ὀφθαλμοί· συνέσχε δὲ αὐτὸν τρόμος φοβερὸς καὶ φόβος ἀσύγκριτος, ὥστε ἀπὸ τοῦ γενομένου αὐτῷ κλόνου τὰς σιαγόνας αὐτοῦ σὺν τοῖς ὀδοῦσι συντρίβεσθαι, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ γόνατα.

ρβ'. Ἀνοίξασα δὲ ἡ νεκρὰ κόρη τὸ στόμα αὐτῆς, τάδε πρὸς αὐτὸν ἀπεφθέγξατο· Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ἔστω, οὐκ ἐφοβήθης τὸν Θεὸν, οὔτε τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, κἂν ὡς εἷς τῶν ἀνθρώπων ἀπῃδέσθης τοῦ θεάσασθαι θηλείας σῶμα γεγυμνωμένον; Οὐκ ἠρκέσθης ἅπερ πρότερον ἔλαβες, κἂν τὴν εὐτελῆ ὀθόνην οὐκ ἐχαρίσω τῷ σώματι; Ἀλλ' ἐπεὶ ἀνηλεὴς καὶ ἀπάνθρωπος καὶ ὠμὸς κατ' ἐμὲ ἀπεφάνθης, καὶ ἐβουλεύθης γέλοιόν με ὀφθῆναι ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐλεύσει πάσαις ταῖς ἁγίαις παρθένοις· ἰδοὺ ἐγώ σοι δείξω μηκέτι κλέπτειν· ἔπειτα ἵνα γινώσκῃς Θεὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, καὶ ὅτι κρίσις ἐστὶ καὶ ἀνταπόδοσις, καὶ μετὰ θάνατον ζῶσι

(26) Ms. Maz. ὠμοφόριον, humerale: est autem Maphorium, muliebre pallium.

A igitur hujusce quoque puellæ cadaver ubi terræ mandatum esset speculatus, pari modo et illud spoliare induxerat animum: cum forte illac transire contigit B. Andream, solita opera sua Christi causa actitantem. Qui oculos mentis interiores intendens in hominem fraudulentum, cognovit nefarium ejus consilium, quod ut impense cupiebat mutatum (videbat enim quanta misero calamitas impenderet), torvo in illum intuitus vultu, ita loqui cœpit: Hæc dicit Spiritus sanctus tibi, qui vestes mortuis et terræ mandatis detractas abliguris, non amplius aspectu solis, non diei, non formæ humanæ fruiturus es, claudentur enim portæ domus tuæ, deinceps non aperiendæ; tenebris involvetur dies, et non illuminabitur in æternum.
B

101. Audiit quidem ille hæc Sancti effata, sed non intelligens, sine cunctatione digressus est. Quem oculis prosequens Andreas: Abi, inquit, abi, furare, sceleste. Jesum Christum testor, non amplius visurum te solem. Quæ tandem, quid sibi vellent, ille capiens, vaticinanti Sancto isthæc cum ludibrio ingessit: Næ tu, energumene, obscura loqueris; qualia dæmoniaci effutire consueverunt: ego vero illuc abeo, periculum facturus, num quod dictis tuis pondus insit. Posteaquam vero Sanctus, modice dolens, iter suum porro prosecutus esset, infelicissimus ille jam ingruente vespera, tuta omnia circumspiciens, ad monu-
C mentum accessit, revolutoque lapide introivit. Ac primo quidem sabanum et maphorium, vestes pulcherrimas, abstulit; quibuscum abire paranti aliud consilium suggessit cacodæmon, acerrimus humani generis hostis, videlicet interulam quoque ut tolleret, nudato cadavere relicto: quemadmodum et re ipsa facere aggressus est. Verum nefario in conatu, volente Deo, defuncta puella (quam inexplicabilis hæc res est!) sublata in altum dextera insignem violatori colaphum impegit; quo statim oculorum usu destitutus est, correptusque metu ac tremore tam vehementi, ut maxillæ ut dentes, ut genua inter se colliderentur.

102. Ad hæc et os suum aperiens defuncta, talibus illum dictis incessit: Miser ac miserande,
D esto sane, nec Deum nec angelos ejus reformides: at saltem, cum ipse homo sis, quo pacto reveritus non es femellæ corpus, vestibus suis spoliatum, intueri? Num explere avaritiam tuam non potuissent quæ primum surripueras, si hujus vilis interulæ gratiam corpori meo fecisses? Sed quoniam immisericordem et inhumanum et crudelem te mihi exhibuisti, qui me omnibus sanctis virginibus, in secundo Domini nostri adventu, risui ludibrioque exponere tentasti (27), omnem ego tibi deinceps furandi facultatem adimam, ut cognoscas,

(27) Quantum scilicet erat in ipso fure: neque enim tam stolidus erat scriptor, ut putaret vestem eam in extremo judicii die usui futuram defunctæ.

Digitized by Google

Christum verum esse ac viventem Deum, judicium et renumerationem instare, diligentes Deum, ubi ex hac vita excesserint, aliam ordiri multo lætiorem. Isthæc locuta, levavit se puella, receptamque interulam, nec non sabanum et maphorium induit, et Deum his verbis laudare instituit: Quoniam tu, Domine, singulariter in spe habitare fecisti me: et reclinata, in pace in idipsum dormivit.

καὶ εὐφραίνονται οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεόν. Ταῦτα εἰποῦσα ἡ κόρη, ἀνέστη. καὶ λαβοῦσα τὴν ὀθόνην ἐνεδύσατο, ὁμοίως καὶ τὸ σάβανον καὶ τὸ μαφόριον ἐνειλίσατο εἰποῦσα· Ὅτι σὺ, Κύριε, καταμόνας ἐπ' ἐλπίδι κατῴκισάς με· καὶ ἀναπεσοῦσα ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκοιμήθη.

103. Interea fur infelix, ægre tandem reperto exitu e vinea, ubi monumentum erat, in viam publicam invasit, palpansque parietes, ad urbis portas denique devenit. Percunctantibus autem cæcitatis causam, et quomodo id illi evenisset scire cupientibus, tunc quidem sese purgabat multis in defensionem adductis, deinde vero facti pœnitens, quod res erat, palam omnibus enarravit. Cum igitur ex illo tempore quotidianum sibi mendicando victum compararet, accidit non raro, considentem alicubi, ream agere gulam suam et sic affari: Male pereas, insatiabilis gula, quoniam tui et ventris deliciis implendi causa in hanc cæcitatis incidi calamitatem! Alias autem: Si quis, inquiebat, ventris sui fartor, furto se addixerit, parem meæ palmam exspectet. Hinc multi sub id tempus similis farinæ homines, severam illius punitionem edocti, Satanæ nuntium remiserunt, tam moribus quam operibus veros sese Christianos profitentes. Ille autem, qui pœnam subierat, memor vaticinii Andreæ, quomodo scilicet quæ propter flagitia sua sibi eventura erant, prænuntiasset, ingenti admiratione ac stupore completus fuit.

ργ'. Ὁ δὲ μάταιος ἐκεῖνος μόλις εὑρὼν δυνηθεὶς τροχιῶν τῶν ἀμπελώνων, ἐξῆλθεν· καὶ πλησίον οὔσης τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ψηλαφῶν τοῖχον πρὸς τοῖχον ἐν τῇ πρώτῃ ἐγένετο· καὶ τοῖς μανθάνουσι τὴν αἰτίαν τῆς τυφλώσεως αὐτοῦ, τὸ πῶς αὐτῷ ἐπῆλθε τοῦτο τὸ πρᾶγμα, ἄλλους ἀπελογεῖτο τότε· Ἔσχατον δὲ κατανυγεὶς, τὸ πᾶν τῆς ἀληθείας διηγήσατο· Ἀπὸ τότε οὖν ἐπῄτει καὶ οὕτω τὴν καθημερινὴν τροφὴν ἐπορίζετο· πολλάκις δὲ καθεζόμενος πρὸς τὴν γοῦλαν αὐτοῦ δικαζόμενος ἔλεγεν· Κατάθεμά σοι, ἀκόρεστε λαιμὲ, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὴν τῆς γαστρός μου ἀπόλαυσιν ταύτην τὴν τύφλωσιν ἔχω. Καὶ πάλιν ἔλεγεν· Εἴ τίς ἐστι γαστρὸς τρυφητὴς καὶ κλέπτης, οὕτω καὶ πομπεύει. Πολλοὶ οὖν τοιοῦτοι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀπετάξαντο τῷ Σατανᾷ πληροφορηθέντες τῷ πράγματι, καὶ γεγόνασι χρηστοὶ καὶ τοῖς ἤθεσι καὶ τοῖς πράγμασι. Μεμνημένος δὲ καὶ ταῖς τοῦ Ὁσίου προῤῥήσεσιν, ὅπως προεῖπε τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ἀποθαυμάζων ἐξεπλήσσετο.

104. Die quodam sanctæ Quadragesimæ, ad medium jam progressæ, ludebat more suo Sanctus in fori planitie, modo saltui, modo cursui operam impendens: cumque ad portam Curiæ majorem pervenisset, speculabatur istic exsistentes loripedes. Quem transeuntium quispiam tam fixo obtutu intentum cernens, gravi ictu percussit, hac addita increpatione: Quid hic contemplabundus consistis, stulte? Cui Sanctus: Ut idolorum opera contempler, hic consisto, stulte; etenim tu quoque loripedes inter versans, et serpens et genus viperarum mihi visus es, nam et cardines animæ tuæ, et pedes tui spiritus inversi divaricatique sunt, atque ecce prope abes ab orco, ut te in dies isthæc operantem absorbeat, immaniter biante. Ad quem sermonem homo ille non leviter terrefactus, intra se tacite dicebat: Deone isthæc, an dæmonio revelante cognoscit? certe viro insanienti unde talis notitia?

ρδ'. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν μεσούσης τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἦν ὁ Ὅσιος παίζων ἐν τῷ τοῦ φόρου πλακώματι, ὡς ἔθος εἶχε, ποτὲ μὲν σάσειν, ποτὲ δὲ τρέχειν· καὶ γενόμενος κατέναντι τῆς μεγάλης πύλης τοῦ Σενάτου (28), κατεσκόπει τοὺς ἐκεῖσε ὄντας λουρόποδας (29). Εἷς δέ τις τῶν διερχομένων ἰδὼν τὸν Ὅσιον τούτοις ἐνατενίζοντα, δίδωσιν αὐτῷ κατὰ τοῦ αὐχένος, λέγων· Τί αὐτὸ, σαλὲ, ἵστασαι βλέπων; Ὁ δὲ Μακάριος ἔφη πρὸς αὐτόν· Ἔξηχε τῷ νοΐ, τῶν εἰδώλων τοῖς αἰσθητοῖς ἐντρανίζων ἕστηκας· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς συνὼν τοῖς λωρίποις πέφηνας καὶ ὄφις καὶ γέννημα ἐχιδνῶν· οἱ γὰρ ἄξονες τῆς ψυχῆς σου, καὶ οἱ πόδες τοῦ πνεύματος διεστραμμένοι εἰσὶ, καὶ ἰδοὺ ἐγγίζει πρὸς τὸν χαίνοντα ᾅδην τοῦ καταπιεῖν σε, τάδε εἰσπράττοντα καθεκάστην ἡμέραν. Ὡς δὲ ἤκουσε ταῦτα ὁ ἄνθρωπος, φρίκῃ συσχεθεὶς ἐν αὐτῷ διελογίζετο λέγων· Ἆρα ἀπὸ Θεοῦ ταῦτα οἶδεν, ἢ ἀπὸ δαιμόνων; Ἀλλ' αὐτὸς πόθεν ἐπίσταται ἄνθρωπος ἔξηχος;

105. Transiens deinde Sanctus portam senatoriam, ad eum devenit locum, ubi mulieres, quæ

ρε'. Ὁ δὲ Ὅσιος, μεταβὰς τῆς πύλης, ἔρχεται ἐπὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ καθέζονται αἱ λεγόμεναι πάτριαι (30),

(28) Alias Σενάτον dicitur, *curiam* Latine appellaremus, in quam convenit senatus: duo autem *senata* CP. erexit Constantinus, de quibus Cangius lib. II, cap. 9.

(29) Mazar. Δωρόποδας; · videntur non homines indicari, sed statuæ, quales, Caryatidum instar et loco columnarum aliquid fulcientium, ad portas effinguntur, varia deformitate subinde spectabiles, aut, ut hæc, cruribus decussatis.

(30) An forte sicut a masculino ποιητής, poeta, femininum ποιήτρια, sic a πράτης, *venditor*, πράτρια, et euphoniæ causa πάτρια? Consultus de hac voce Cangius censet legendum πάστριαι vel παστρικαί· quod sane placet: πάστρα enim *concinnitas* et *cultus*, παστρεύειν polire exornare, παστρικὸς *mundus*, politus: ut illis a mercibus suis, appellatio fuerit.

Digitized by Google

πιπράσκονται τὸν πολυτελῆ κόσμον ἐκεῖνον· καὶ στὰς ἐκεῖσε ἔκραξεν· Βαβαὶ ἄχυρα καὶ κονιορτός! Ἤκουον δὲ αὐτοῦ οἱ ἐκεῖσε, καὶ ἀγνοοῦντες ἐγέλων· οἱ δὲ ἐκωμῴδουν, ἕτεροι δὲ ἐκόσιζον αὐτοῦ τὸν τένοντα. Ὡς οὖν εἱστήκει ὁ Δίκαιος, καὶ ἅπαν τὸ τοῦ φόρου ἐσκόπευε, τὶς γέρων διερχόμενος λέγει πρὸς αὐτόν· Εἰς τί ἀποβλέπων, σαλὲ, κράζεις ἄχυρα; ἐπεὶ γὰρ ἄχυρα πωλεῖς, πορεύου ἐν τῷ Ἀνεμοδουλείῳ (31). Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ Ὅσιος· Ὕπαγε καὶ σκόπησον, ποῖος τόπος σε ὑποδέξεται. Ἔφη πρὸς αὐτὸν νεώτερός τις· Τὸν Θεὸν τί ὁρᾷς; Ὁ δὲ λέγει· Ὄνειρον θεωρῶ, τέκνον. Σκιὰ γὰρ καὶ καπνὸς καὶ ὄναρ περίεστιν ὁ μάταιος βίος οὗτος· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς εἶπεν· Ὄναρ βλέπω· δίκην ἀχύρου καὶ σκυβάλων τὴν ἐν τῷ φόρῳ ἅπασαν περιουσίαν, τὴν ἀποκειμένην τοῖς ἅπασιν.

A vulgo patriæ appellantur, considentes, merces suas ad mundum muliebrem spectantes vænum exponunt, cœpitque altum exclamare: Papæ! quantum palearum ac cineris! Quæ cum audirentur ab omnibus, quid autem vellent, non caperetur, sublatus illico risus est, aliis ipsum ludibrio habentibus, plagis onerantibus aliis. Perstitit nihilominus in foro Andreas, cuncta quæ istic gerebantur curiose considerans, cum qui illac forte iter instituebat senex: Quorsum, inquit, circumspiciens omnia, vociferaris paleas, insane? si enim paleæ tibi venales sint, vade ad Anemodulium. Respondit Sanctus: Abi sis tu, et quis te locus excepturus sit, animo recole. Tum e junioribus quoque nonnemo Andreæ: Per Deum, ait, quid spectas? Cui Andreas: Somnium specto, fili. Nec B injuria, umbra quippe et fumus et somnium est vita hæc vana: ideoque id ille responsi dedit, Somnium specto. Velut paleas et stercora nempe reputabat illa, quæ tanta copia in foro prostant et unicuique in votis sunt.

CAPUT XIV.

Revelatur Andreæ status monachi, probi alias, sed avari: hic autem ab eo monitus sese corrigit.

ρς'. Μετὰ ταῦτα ἀπάρας ἐκεῖθεν, ἔρχεται δρομαίως ἐν τῷ Σταυρίῳ, καὶ εὑρίσκει μοναχόν τινα, ὡς ἐπὶ εὐλαβείᾳ διαφημιζόμενον, μεθ' ἑτέρου τινὸς, ὡς δῆθεν περὶ ὠφελείας ψυχῆς λόγον κινοῦντα· ἐπ' ἀληθείας δὲ ἐν τῇ βιώσει αὐτοῦ εὐλαβὴς ὑπῆρχε καὶ εὐσεβὴς, πάντα ἐργαζόμενος τὰ τοῖς μοναχοῖς εὐάρμοστα· ἐπὶ τούτοις δὲ ἔσφαλεν, ὢν φειδωλὸς καὶ φιλάργυρος. Τινὲς δὲ τῶν τῆς πόλεως ἐξαγορεύοντες τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, παρεῖχον αὐτῷ ἱκανὴν χρυσίου C ποσότητα, τοῦ διανέμειν αὐτὸν χάριν τῆς ἐξαγορεύσεως τοῖς πένησιν ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ψυχῆς αὐτῶν. Ὁ δὲ ἡττηθεὶς τῷ πάθει τῆς φιλαργυρίας, οὐδενὶ ἐξ αὐτῶν τι παρεῖχεν, ἀλλὰ πάντα εἰς τὸν κορβονᾶν ἐταμιεύετο· καὶ ὡς ἅτε τῷ βίῳ ζῶν, οὐ τῷ Χριστῷ, οὕτω τῇ φιλαργυρίᾳ μαινόμενος, βλέπων ἑαυτὸν πληθυνόμενον, ἠγάλλετο. Ὁ δὲ μακάριος Ἀνδρέας ἐκεῖσε διερχόμενος, τῷ διορατικῷ χαρίσματι κοσμούμενος, ἐθεάσατο δράκοντα φοβερὸν εἰλιγμένον περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, τρεῖς ἔχοντα κεφαλὰς, οὗ ἡ οὐρὰ ἐκρέματο μέχρι τῶν ποδῶν αὐτοῦ, αἱ δὲ κεφαλαὶ ὑπῆρχον μία μὲν τῆς φιλαργυρίας, ἡ δὲ ἑτέρα τῆς μανίας, καὶ ἡ τρίτη τῆς ἀσπλαγχνίας. Ὡς οὖν ταῦτα ἑώρα ὁ Ὅσιος ξενιζόμενος, πλησίον τοῦ μοναχοῦ ἐγγίσας, D κατενόει τὰ συνθήματα τοῦ δράκοντος, καὶ τὰ τούτου μορφώματα· δοκῶν δὲ ἐκεῖνος ὅτι εἷς τῶν πενήτων ὑπάρχει, καὶ ἐνεχίν τι λαβεῖν παρ' αὐτοῦ ἐκδεχόμενος, λέγει αὐτῷ· Ὁ Θεὸς ἐλεήσει σε. Ὁ δὲ Μακάριος ὀλίγον μακρυνθεὶς ἀπ' αὐτοῦ, εἶδε γραφὴν κύκλῳ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀέρος

106. Posteaquam sese inde proripuit Andreas, celeri cursu in Staurium deveniens (32) reperit monachum quemdam, religiosæ pietatis fama celeberrimum, qui cum altero quodam de animæ profectu colloquium miscebat: et sane religio pietasque eximia relucebat in omni ejus vita, nihil corum quæ monachis facienda incumbunt, unquam prætermittentis, interea tamen avaritia ac tenacitate turpiter delinquebat. Huic igitur nonnulli cives peccatis suis per exomologesin expiatis, magnam sæpe vim auri deferebant ratione confessionis, distribuendam ab ipso pauperibus in salutem animarum suarum. At ille, auri cupiditate captus, nulli quidquam erogans, in corbonam recondebat universa: tantoque furebat amore divitiarum, ut conspicatus cumulum illis addi quotidie, exsultaret tripudiaretque præ gaudio, quasi non Christo Domino, sed sæculo vitam duceret. Beatus itaque Andreas illac præteriens, ut erat occulta perspiciendi facultate præditus, deprehendit draconem terribilem, collo monachi circumvolutum, cujus tria erigebantur capita, cauda ad pedes usque dependente: capita porro erant hujusmodi: alterum avaritiæ, alterum insaniæ, tertium immisericordiæ. Quibus conspectis, admirabundus Andreas, propius ad hominem contendit, draconis compositionem et formam considerans. At ille Andream e pauperum turba esse unum, et stipis auferendæ causa exspectare, ratus:

(31) Ἀνεμοδουλεῖν in Mazar. Ἀνεμοδούριον, aliis Ἀνεμοδούλιον, explicatur a Cangio in *CP. Christiana*, lib. II, sect. 16, num. 13: « Quadrilaterum æneum sublime, cui insistebant duodecim ventorum statuæ: » de quo ipsum vide pluribus disserentem, deque adjuncto lupanari, ad quod forte hic mittitur Sanctus ab illusore.

(32) Staurium videtur fuisse locus seu forum, in cujus medio erecta stabat ad venerationem crux lapidea æneave, ut hic Antverpiæ ad Meram et Falcontinas spatiosiori loco. Cangius, lib. II, cap. 16, num. 65 agens de Philadelphio, urbis CP. tractu, describit crucem ibidem a Constantino M. erectam, aliasque alibi duas: sed necdum locum reperi, qui ab ipsa Cruce nomen ibidem haberet.

Digitized by Google

Deus, inquibat, miserebitur tui, bone vir. Et paulum retrocedens Andreas, circum ipsum in aere obscuris exaratam characteribus hanc sententiam legit : Avaritiæ dæmon, omnium malorum radix.

A γεγραμμένην σκοτεινοῖς γράμμασιν. Δράκων, φη.λ. τῆς φιλαργυρίας ἡ ῥίζα πασῶν τῶν ἀνομιῶν.

107. Post hæc alio reflectens oculos, videt pone monachum duos in speciem eunuchos, acriter inter se illius causa contendentes, quorum alter corpore oculisque niger, alter vero eximii candoris sicut cœlestis crystallus. Niger autem sic orsus : Mihi, inquiebat, primas in ipsum vindico, quia meo ex nutu et voluntate cuncta peragit; immisericors enim et avarus cum Deo partem non habet. Cui alter : Non ita, sed mihi potius primæ debent cedere, quia jejuniis, precibus, probitati, mansuetudini, humilitati, silentio addictus in primis est. B Cum talibus ultro citroque prolatis, nullus contendendi modus, pax nulla esset, hæc tandem pro se adduxit eunuchus niger : Agedum audiamus quid de his judex; num is dicit : Venite, avari, tenaces, immisericordes, aliorum voluntati non parentes? an misericordes, mites, miserantes calamitatem aliorum, et his similes ad se invitat? Ad hæc angelus : Age audiamus quid pronuntiet Dominus : « Super quem respiciam, nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos [8]? » Et alibi : « Beati pauperes spiritu, beati mites, beati mundo corde, » et alia his similia [9]. Tum niger : O spectaculum ! tremit ille scilicet ad hæc verba : « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. » Et rursus : « Estote misericordes, C sicut et Pater vester cœlestis misericors est [10]. » Et alibi : « Misericordiam volo et non sacrificium [11]. » Atque illud : « Frange esurienti panem tuum [12]. » Et alia plura divini Numinis mandata, quæ quod adversentur mihi, proferre non sustineo et inter abominationes repono. Quo igitur pacto primitias operum illius tibi vindicas? Respondit angelus lucis : Difficilis hodie nos inter lis orta est : neque acquiescam ego, quoad judicis veram super illa decisionem obtinuerimus.

ρζ'. Ἀπιδὼν δὲ ὄπισθεν αὐτοῦ, βλέπει δύο τινὰς τῇ φύσει εὐνούχους δι' αὐτὸν δικαζομένους· ἦν δὲ ὁ μὲν εἷς μέλας, ἐσκοτισμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς· ὁ δὲ ἕτερος ἦν λευκὸς, ὡς τὸ κρύος τοῦ οὐρανοῦ. Ἔλεγε δὲ ὁ μέλας, Ἐμά εἰσι τὰ προτέλεια αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἐμὸν θέλημα εἰσπράττεται· ἀνελεήμων γὰρ καὶ φιλάργυρος μετὰ Θεοῦ μερίδα οὐ κέκτηται· Πάλιν ὁ ἕτερος ἔλεγεν· Οὐχὶ, ἀλλὰ ἐμά εἰσιν αὐτοῦ τὰ προτέλεια, ἐπεὶ καὶ νηστεύει, καὶ εὔχεται, καὶ ἔστιν ἄκακος, πρᾶος, ταπεινὸς, καὶ ἡσύχιος. Ἐδικάζοντο οὖν οἱ δύο, καὶ οὐκ ἦν εἰρήνη μεταξὺ τῶν ἀμφοτέρων. Ἔφη ἔσχατον ὁ μέλας τάδε· Τί λέγει ὁ κριτής; Δεῦτε, τίνες οἱ φιλάργυροι, οἱ κνιποὶ, οἱ ἄσπλαγχνοι, οἱ ἀπροαίρετοι; ἢ τοὺς ἐλεήμονας προσκαλεῖται καὶ τοὺς συμπαθεῖς, καὶ τοὺς οἰκτίρμονας, καὶ τοὺς τούτων ὁμοίους; Ἔφη ὁ ἄγγελος· Καὶ τί λέγει ὁ Κύριος; « Ἐπὶ τίνα ἴδω ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶον καὶ ἥσυχον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; » Καὶ ὅτι « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, μακάριοι οἱ πραεῖς, μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, » καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια. Ἔφη ὁ μέλας· Θέαμα! τρέμει οὗτος ἐπὶ τῷ λόγῳ· ὅτι « Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται » Καὶ πάλιν· « Γίνεσθε οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστί. » Καὶ πάλιν· « Ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. » Καί· « Διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου. » Καὶ ἄλλα πλείονα παραγγέλματα τοῦ Θεοῦ, ἃ οὐ φέρω λέγειν βδέλυγμά μου ὑπάρχοντα, ὅτι ἐναντία μού εἰσιν. Πῶς οὖν τὰ προτέλεια ἐπέχειν βούλει; Ἀποκριθεὶς οὖν ὁ τοῦ φωτὸς ἐκεῖνος ὑπηρέτης, ἔφη· Δίκη μεγάλη σήμερον μεταξὺ ἡμῶν, καὶ οὐκ ἀφίσταμαι μέχρις ἂν τὸν κριτὴν τῆς ἀληθείας ἐρωτήσωμεν.

108. Auditis hisce, indignatus est niger eunuchus, dixitque candido : Quoniam a benignitate orditur benignus hominum amator Deus, et in benignitatem desinit, hinc astute satis ipsum appellas, a quo probe novi ablaturum te, cum damno meo, quod expetis : quapropter hanc ego conditionem D non accepto. Cui angelus Domini cum stomacho ita occurrit : Dolose machinator fraudis; qui legem constituit filiis hominum, quo jubentur recta ferre judicia, nil miserantes fortunam pauperis, nil respicientes personam divitis; ille idem, sapientiæ justitiæque terminus, tua sceleratissimi causa a judicii rectitudine modo deflectat? Adesdum igitur huc una mecum : et in judicio divino, aut persuadendo

ρη'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ μέλας, ἐδυσχέραινε, καί φησι πρὸς τὸν λευχείμονα· Ἐπειδὴ ἀπὸ φιλανθρωπίας ἄρχεται ὁ φιλάνθρωπος, καὶ λήγει εἰς ἀγαθότητα, τῆς αἰτίας ἕνεκεν πανούργως πρὸς τὸν Θεὸν κατέφυγες, καὶ οἶδα ὅτι κατ' ἐμοῦ ἔχεις ἐξενέγκαι τὴν ἀπόφασιν. [Διὸ καὶ ἀπαναίνομαι τὸν τοιοῦτον σκοπόν (34)]. Ὁ δὲ ἄγγελος Κυρίου ἔφη πρὸς αὐτόν· Δόλιε καὶ ἀπατεὼν, ὁ νομοθετῶν τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων κρίνειν δίκαια, καὶ μὴ ἐλεεῖν πτωχὸν ἐν κρίσει, καὶ μὴ λαμβάνειν πρόσωπον δυνάστου, αὐτὸς ὢν ὅρος σοφίας καὶ δικαιοσύνης, ἕνεκεν σοῦ τοῦ μιαρωτάτου ἀρτίως ἔχει παροιστρῆσαι ἐν κρίσει; Δεῦρο τοίνυν ἅμα ἐμοὶ, καὶ διὰ κρίματος Θεοῦ ἢ πεῖσον ἢ πείσθητι ταχέως. Τούτοις τοῖς ῥήμασι

[8] Isa. LXVI, 2. [9] Matth. v, 2-8. [10] Luc. VI, 36. [11] Osee VI, 12; Matth. IX, 13. [12] Isa. LVIII, 7.

(33) Ms. Vatic. hic : Ἀλλὰ γὰρ ὡς δευτέρᾳ εἰδωλολατρείᾳ σεμνυνόμενος ἐμοὶ ἐπήρκει καὶ ἐμοὶ δουλεύει, καὶ ὀφείλουσιν εἶναι καὶ τὰ προτέλεια ἐμά.

(34) Ibidem, καὶ ἀπονέμομαι τῷ τοιούτῳ σκοπῷ μὴ ἀρεσκόμενος.

Digitized by Google

θαῤῥήσας ὁ μέλας, ἐπένευσε (35) παρὰ Κυρίου τὸ κρίμα αὐτοῖς ἔσεσθαι. Καὶ στραφέντων κατὰ ἀνατολὰς ἠρώτησε τὸν Κύριον ὁ λαμπρὸς νεανίας ἐκεῖνος περὶ τῆς ὑποθέσεως· ὁ γὰρ μέλας, εἰ καὶ σὺν αὐτῷ ἐπεῖδε κατὰ ἀνατολὰς, ἀλλ' εὐθέως ἀπέστρεψεν τὸ βδελυρὸν αὐτοῦ πρόσωπον ἐπὶ δυσμάς. Ὡς οὖν ἠρώτησεν ὁ ἄγγελος Κυρίου, εὐθέως φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα· Ἐγὼ ἐνετειλάμην τοῖς ἀποστόλοις μου, λέγων· « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον, καὶ ὧντινων ἄφετε τὰς ἁμαρτίας, ἀφεθήσεται αὐτοῖς. » Ἐπεὶ οὐκ εἴρηκα τοῖς φίλοις μου λέγων, Λάβετε χρυσίον ἀντὶ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τότε συγχωρήσατε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα· οὐκοῦν οὐκ ἔστι σοι μερὶς ἐν αὐτῷ· ἐπεὶ τῶν ἐλεημόνων ἐστὶν ἡ ἀνάπαυσις καὶ οἰκητήριον ἡ ἐμὴ βασιλεία. Ταύτης τῆς φωνῆς γεγονυίας, παρεχώρησεν ὁ ἄγγελος Κυρίου τῷ ἐζοφωμένῳ ἐκείνῳ πνεύματι τὰ προτέλεια, καὶ αὐτὸς προσκυνήσας τῷ Κυρίῳ, ἄποθεν τοῦ μοναχοῦ ἐπορεύετο.

ρθ'. Τοῦτο θεασάμενος ὁ Μακάριος, ἐξέστη τῷ πνεύματι καὶ ἰλιγγίασεν, ὅτι ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος ἀπογραφῆς τὸν τοῦ φωτὸς ἄγγελον ἔπεισε, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀπεφθέγγετο· Ὢ τῆς τοῦ μιαροῦ κακοβουλίας! τοῖς ἡμετέροις ὅπλοις βαλλόμεθα· καὶ γὰρ οὗτος ὁ λυμεὼν καὶ λῃστὴς καὶ γραφεὺς ἔμπειρός ἐστιν. Τοῦτο εἰπὼν, προέλαβεν ἔν τινι ῥυμίδι, δι' ἧς ἤμελλεν ὁ μοναχὸς διέρχεσθαι, καὶ καθεσθεὶς ἐκεῖσε αὐτὸν ἐξεδέχετο. Ὅτε οὖν ἐθεάσατο αὐτὸν μονώτατον διερχόμενον, ἐχάρη· τοῦτο γὰρ προσηύξατο· καὶ ἀναστὰς, ἤρξατο ὡς εἰς συνάντησιν αὐτοῦ πορεύεσθαι. Ἔγνω οὖν ὁ διάβολος, ὃς εἰλήφει τοῦ μοναχοῦ τὰ προτέλεια, καθότι ἐπὶ τῇ διορθώσει αὐτοῦ ἀφίκετο ὁ Δίκαιος, καὶ θροηθεὶς ἤρξατο κράζειν· Πάλιν, Ἀνδρέα, κατ' ἐμοῦ ἥκεις; ἆρά γε ἐγὼ ἐξενιζόμην [ὁρῶν σε αὐτῷ ἐντρανίζοντα (36)]; Ἄδηλός μοι ἑστὼς, παρηκρόου τῆς δίκης μου, ἢ πάντως τι δεινόν μοι βουλόμενος ἐργάσασθαι· ἄπιθι ἀπὸ τῶν ὧδε, καὶ μὴ τυραννίσῃς ἀδίκως ἐνταῦθα· τί γάρ σοι καὶ τῷ ἀββᾷ τούτῳ; οὐ γὰρ προσφιλής σοί ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τῆς ἄρτι ὥρας αὐτὸν ἐθεάσω, συγγενής σου οὐκ ἔστι, διδασκαλίας καὶ οὐ δέεται· ἄπιθι τοίνυν ἀπὸ τῶν ἐνθάδε, καὶ μὴ ἀδικῶν με καθέστηκας. Ταῦτα τοῦ ἀλαζόνος φλυαροῦντος, ὁ Μακάριος ἐσιώπα, μηδὲν ἀποκρινόμενος. Ὡς δὲ πλησίον αὐτοῦ ὁ μοναχὸς ἐγένετο, ἐκτελέσας εὐχὴν ὁ Ὅσιος μετὰ δακρύων, καὶ περιβλεψάμενος ὧδε κἀκεῖσε, καί τινα μὴ ὁρῶν, κατέσχεν τὸν μοναχὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς αὐτοῦ, καὶ ἔφη πρὸς αὐτόν·

ρι'. Δέομαί σου, ἀνεκτὸς ἄκουσόν μου τοῦ οἰκέτου σου, καὶ ἵλεῳ προθέσει σου δέξαι τὰ εὐτελῆ μου ῥήμα-

A causam obtine, aut victus confestim cede. Quibus dictis confirmatus niger, annuit, ad Dominum, tanquam judicii arbitrum, causam deferri : simulque ambobus ad orientalem plagam conversis, cœpit fulgidus ille juvenis, seu angelus, Dominum proposita super re sollicitare (niger enim, tametsi prius una cum angelo respiceret orientem, averterat statim abominabilem vultum suum ad occidentem), et confestim insonuit de cœlo vox hæc . Ego apostolis meis ita præcepi : « Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittentur eis [13]; » Iisdem vero amicis meis non sic præcepi : Accipite aurum pro sancto Spiritu, et tunc dimittite hominibus peccata sua : nihil igitur tibi juris in monachum illum est. Illis quippe solis, qui miserentur B aliorum, requies et habitatio parata est in regno meo. Ubi hæc vox insonare desiit, desiit et angelus Domini contendere cum nigro spiritu, primasque in monachum ei cessit; et exhibita cum adoratione reverentia Domino, procul ab eo abiit.

109. Intererat huic spectaculo Andreas, cum animi sui stupore ingenti, quod malus ille dæmon adversus angelum lucis causam obtinuisset ; seseque ita alloquebatur : O scelerati dæmonis perversitatem ! armis ab ipso nostris expugnamur; ipso enim generis nostri pernicies, ipse latro et vafer scriba est. Hæc locutus, prævertit ad angiportum, qua monacho transeundum erat, consi- C densque præstolatus est : ubi vero solum sine arbitris venientem conspexit, ubi optaverat, præ gaudio vix se continuit; et consurgens, in occursum ejus tendere cœpit. Verum diabolus, qui in monachum modo primas acquisierat, cognoscens occurrere virum sanctum, ut aberrantem in rectam viam reduceret, ita cœpit consternatus exclamare : Iterum, Andrea, adversum me prodis? an non merito indignor, cum te hominem hunc attentius contemplantem cerno? Suspectus mihi es, ne sententiam pro me latam intervertas, aut omnino aliquid mihi grave moliaris. Abscede quantocius hinc : quid enim tibi cum isthoc monacho? non amicus tibi, non oculis tuis visus est in hunc usque diem, nullo te sanguine contingit, nulla D indiget instructione : quamobrem abscede hinc, et injurius mihi cave sis. Effutiente talia superbo ostentatore, conticuit Andreas, nullo ipsum responso dignatus : adveniente autem propius monacho, orationem ad Deum fudit cum lacrymis, atque huc illuc circumspectans ac neminem deprehendens, arripuit monachi dexteram, et sic loqui exorsus est :

110. Quæso te, benignas mihi servo tuo aures præbe ; animoque propitio verba mea, tametsi pau-

[13] Joan. xx, 22, 23.

(35) Idem adjicit, ἐπεὶ οὐ δυνατὸν οὔσης ἅμα ἐμοὶ ὡς ἐπί τινι.

(36) Ms. Vatic. καθότι πρὸ τῆς νενομισμένης ὥρας ἄδηλός σοι ἑστὼς, παρήκρου τῆς δίκης μου, ἢ πάντως τι δεινόν μοι βουλόμενος ἐργάσασθαι.

Digitized by Google

deris exigui sint, excipe: quia ingens tui causa me dolor occupavit, et præ animi ægritudine non me capio. Cur tandem, amicus Deo cum esses, turpiter transfugiens, amore auri, cacodæmonis te servitio mancipasti? Quomodo, cum instar Seraphim alis te in sublime sustolleres, eas quodammodo excisas radicitus dono Satanæ dedisti? Quo pacto, fulgure lucidius cum niteres, tenebrosa orci caligine te involvisti? Hei mihi! quod cum plenus oculorum esses, ut cœlestes illi in Scriptura spiritus, a nefando dracone excæcatus sis! quodque cum solem æmulareris tuo fulgore, in malignam obscuræ noctis lucem desieris! Cur animæ tuæ mortem intulisti? cum amicum tibi avaritiæ spiritum adoptasti? Nonne scis, qualis debeat esse monachus? Quid tibi, mi frater, cum auro? cur illud adeo accumulasti? cur illud comparasti tibi, et interitum accersisti? Quid tibi cum auro, quod ubi e vivis excedes, aut quibus minime volueris, aut inimicis etiam hæreditate possidendum relicturus es? Dic mihi, amabo te, nunquid illud, labore tuo comparatum, assorvas, ut tecum sepulturæ mandetur? Nunquid ligonibus e terra illud eruisti, quo liberes tuos alas? Nunquid operam tuam alicui forte locans, illam inde mercedem abstulisti? Alii fame, siti, frigore exstinguuntur; et tu pecuniam tuam considerando lætitia exsultas? Hæccine indicia pœnitentiæ? hæc monachorum regula? hæc paupertas? hæc fuga sæcularis vitæ? Itane Christum Dominum imitaris? ita renuntias sæculo? ita mundo crucifixus es et concupiscentiis ejus? ita abduxisti animum a fratribus cunctisque vanis sæculi hujus rebus, nihilo pluris quam palea æstimandis? floccifaciens verba Domini dicentis: « Nolite possidere aurum, neque argentum, neque peram, neque baculum, neque duas tunicas [13]. »

111. Attonitus hæreo, qui isthæc divina præcepta oblivioni tradideris. Ecce hodiernus crastinusve dies nobis supremus illucescet; et quæ parasti, cujus erunt? Nonne vides diabolum, qui nimium quam propinquus tibi astans, animam sibi tuam obtinuit; angelo, cui cura te custodiendi demandata est, eminus cum summi doloris testificatione respectante? Ecce draco, nefarius avaritiæ incentor, collo tuo, quamvis ignores, circumvolutus, molliter in te quiescit: ecce (ut rebus tuis consulam, loquor, humilis servus tuus) cum hac transirem, audivi vocem Domini Dei, reprobantis te ac dicentis: Misericordes regnum meum consequentur: illum autem et illi similes odit anima mea. Quapropter, audi me, obsecro; et indigentibus, viduis, orphanis, peregrinis, non habentibus ubi caput reclinent, distribue divitias

A τα· ἐπειδὴ θλῖψις μοι διὰ σὲ μεγάλη καθέστηκε, καὶ οὐχ ὑποφέρω ἀπὸ τῆς ὀδύνης. Τίνος χάριν, φίλος ὢν τοῦ Θεοῦ, [ἀπέδρασας; τοῦτόν διὰ τὰ χρήματα] καὶ ἐχρημάτισας ὑπηρέτης τοῦ διαβόλου; Ποίῳ δὲ τρόπῳ, πτέρυγας ἔχων ὡς τὰ Σεραφὶμ, τῷ Σατανᾷ ταύτας ῥιζοτομήσας, συνεχώρησας; Πῶς, ἀστραπόμορφος ὢν, γέγονας σκοτεινόμορφος; Οἴμοι! ὅτι ὀφθαλμοὺς ἔχων ὡς τὰ πολυόμματα, ἐτυφλώθης ὑπὸ τοῦ δράκοντος, καὶ ὡς ἥλιος ὑπάρχων ἔδυς ὡς νύκτα καχέσπερος; Τίνος χάριν, ἀδελφὲ, τὴν σὴν ψυχὴν ἐθανάτωσας; διατί ἐκτήσω φίλον τὸν τῆς φιλαργυρίας δράκοντα (37); Ἄρα οὐ συνιεῖς ποῖος ὀφείλει εἶναι ὁ μοναχός; Τί σοι θέλεις τὸ χρυσίον, ἀδελφέ; τίνος χάριν αὐτὸ ἐσώρευσας (38); ποίῳ τρόπῳ αὐτὸ ἐκτήσω, καὶ σεαυτῷ ἐπορίσω ἀπώλειαν; B Τί θέλεις τὸ χρυσίον, ὅπερ μετὰ θάνατόν σου, καὶ οἷς οὐ θέλεις ἢ καὶ ἐχθροῖς σου τούτοις, κληρονόμους ποιήσῃς; Εἰπέ μοι, παρακαλῶ, μὴ ἀπὸ κόπου σοῦ ἐστι, καὶ φυλάττεις τοῦ συνταφῆναί σοι; Μὴ τῇ δικέλλῃ σκάψας, τοῦτο ἐσώρευσας, ἵνα θρέψῃς τὰ τέκνα σου; Μὴ ἐργασίας ποιησάμενος τοῦτο ἐδέξω εἰς μίσθωμα; Ἄλλοι πεινῶσι, καὶ διψῶσι, καὶ ῥιγῶσι τελευτῶντες, καὶ αὐτὸς βλέπων τὴν τοῦ χρυσίου ποσότητα εὐφραίνει; Ταῦτά εἰσι τὰ ἴχνη τῆς μετανοίας; ταῦτα περίεστιν ἡ τάξις τῶν μοναζόντων, καὶ ἡ ἀκτημοσύνη, καὶ ἡ τοῦ ματαίου βίου ἀναχώρησις; Οὕτω ἐμιμήσω τὸν Κύριον; οὕτω ἠρνήσω τὸν κόσμον; οὕτως ἑαυτὸν ἐσταύρωσας τῷ κόσμῳ καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις; οὕτως ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθης C τοῖς ἀδελφοῖς σου καὶ πᾶσι τοῖς ματαίοις καὶ ἀχυρώδεσι πράγμασι τοῦ βίου; οὐκ ἤκουσας τοῦ Κυρίου λέγοντος· Μὴ κτήσασθε χρυσὸν ἢ ἄργυρον, μὴ πήραν, μὴ ῥάβδον, μὴ δύο χιτῶνας ἔχειν: » Nolite possidere aurum, neque argentum, ne-[13]. »

ρια'. Ἐκπλήττομαι ποίῳ τρόπῳ τὰς πραγματείας ταύτας λήθῃ παραδέδωκας. Ἰδοὺ σήμερον ἢ αὔριον τέλει τοῦ βίου χρησόμεθα, καὶ ἃ ἡτοίμασας, τίνι ἔσονται; Οὐ βλέπεις τὸν διάβολον ποῦ ἵσταται, κατέχων σου τῆς ψυχῆς τὰ προτέλεια; καὶ ὁ φυλάσσων σε ἄγγελος μακρόθεν ἵσταται ὀλοφυρόμενος. Ἰδοὺ δὴ, ὦ φίλε μου, ὁ πονηρὸς δράκων ὁ τῆς φιλαργυρίας τῷ σῷ τραχήλῳ ἐνείλικται, κἂν οὐχ ὁρᾷς, καὶ μεγάλην D ἔχει ἐν σοι τὴν ἀνάπαυσιν· ἰδοὺ δὴ ἵνα συντελῶν εἴπω σοι, ὁ ταπεινὸς οἰκέτης σου παράγων, ἤκουσα τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἀθετούσης σε, καὶ τάδε λεγούσης· Τῶν ἐλεημόνων ἐστὶν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, ἐπειδὴ καὶ τοῦτον καὶ τοὺς τοιούτους ἡ ψυχή μου μεμίσηκεν· ἀλλὰ παρακαλῶ, ἄκουσόν μου, καὶ σκόρπισον τὰ χρήματά σου τοῖς ἠναγκασμένοις, χήραις, ὀρφανοῖς, καὶ ξένοις, τοῖς μὴ ἔχουσι ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι, καὶ ἀγωνίζου φίλος Θεοῦ

[13] Matth. x, 10.

(37) Inferebatur itidem hæc: Διὰ ποίων ἔργων ἐκτείνω τοῦτο ἀνάπαυσιν; Ἀρά γε ἐπίστασαι τίνων εἰκὼν τὸ σχῆμά σου πρόσεστιν;

(38) Ita posui pro illo ἀποστυδάσας αὐτῷ ἐσώρισας, uti ms. Vatic. et illo ἀποστιβάσας αὐτὸ ἐσώρησας, uti Maz. legebant. Neutrum satis capio. Tum vero, quæ deinde sequuntur ad finem usque orationis hujus, imo et sub finem capitis, pene omnia per amplificationem extensa in ms. Vaticano, in Mazariniano paucis omnino perstringuntur.

Digitized by Google

γενέσθαι, ὡς διὰ πάντων καὶ διὰ τῆς ἀκτημοσύνης· τοῦτο γάρ ἐστι τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ μηδὲν ἔχειν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τὸ σύνολον. Μὴ φοβοῦ δὲ ὅτι λείψει σοι ἄρτος ἤ τι τοῖς εἰς χρείαν Κυρίῳ δουλεύουσιν· ἄπιστοι γὰρ παρ' αὐτοῦ δροσίζονται, καὶ πόρνοι, καὶ μοιχοὶ, καὶ ἀχάριστοι, καὶ πάντες τοιαῦτα ἐχθρωδῶς διακείμενοι διὰ τῆς ἁμαρτίας, πόσῳ μᾶλλον οἱ δουλεύοντες αὐτῷ τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν ἐμπλησθήσονται; Ὅρα, καὶ μὴ παρακούσῃς μου τῶν ῥημάτων· ἐγὼ γὰρ ἐν πρώτοις παρεκάλεσά σε, ἵνα μηκέτι ἀφορμὴν κέκτησαι· ἐπεὶ ἐὰν παρακούσῃς μου, μὰ τὸν Ἰησοῦν, μὰ τὸν βασιλέα Χριστὸν, ὁρᾷς τὸν διάβολον; ἴδε ἐκεῖνον κατὰ σοῦ ἀποστελῶ.

ριβ'. Τοῦ δὲ μοναχοῦ διανοιγέντων τῶν ἔνδον ὀφθαλμῶν, ἴδε τὸν διάβολον αἰθίοπα, μαῦρον, βλοσυρὸν, μηκόθεν ἱστάμενον φόβῳ τοῦ Ἁγίου, καὶ λέγει πρὸς τὸν Μακάριον· Θεωρῶ αὐτόν, λέγε· δοῦλε τοῦ Θεοῦ, τὰ εἰς σωτηρίαν ψυχῆς ἁρμόζοντα. Ἔφη πάλιν ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος· Πίστευσον, ἐὰν παρακούσῃς μου, τοῦτον κατά σου ἀποστελῶ ἐκταράξαι σε, ἵνα ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου σου ἀκουσθῇ οὐ μόνον ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τετραπέρατα τῆς οἰκουμένης. Ὅρα οὖν μὴ ἐπιλάθῃ, ἀλλὰ ποίησον καθὼς σοι ἐνετειλάμην. Ταῦτα ἀκούσας ὁ μοναχὸς ἔφριξε, καὶ ἐξέστη τῷ πνεύματι· τοὺς δὲ ἐξελθόντας λόγους ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Μακαρίου συνέθετο, ποιῆσαι ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ. Ὡς δὲ συνέθετο, ὁρᾷ ὁ Δίκαιος ὅτι ἦλθεν ἐξ ἀνατολῶν πνεῦμα κραταιὸν ὡς ἀστραπὴ, καὶ ἥψατο τοῦ δράκοντος, δαπανῶσα αὐτοῦ τὴν ἰσχύν· ὁ δὲ μὴ φέρων, μετασχηματισθεὶς εἰς κόρακα, ἄφαντος ἐγένετο τῶν ἐκεῖ· ἰδὼν δὲ ὁ ἕτερος μαῦρος τοῦ ἑτέρου τὴν καῦσιν, καὶ αὐτὸς ἀφανὴς ἐγένετο· εὐθέως δὲ ἀποκατεστάθη τῷ ἀγγέλῳ τοῦ Θεοῦ τὰ προτέλεια τῆς συστάσεως τοῦ ἀνδρός. Αὐτοῦ δὲ μέλλοντος ἀναχωρεῖν ἐξ αὐτοῦ, παρήγγειλεν αὐτῷ ὁ Ὅσιος λέγων· Ὅρα, μηδενὶ ποιήσῃς κατάδηλα τὰ περὶ ἐμοῦ ἤ τί σοι λελάληκα· καὶ εἰ ταῦτα φυλάξεις, πίστευσον ὅτι κἀγὼ, εἰ καὶ ἁμαρτωλὸς καὶ ἐλεεινὸς ὑπάρχω, μεμνῆσθαί σου ἔχων ἐν ταῖς δεήσεσί μου ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ὅπως ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εὐοδώσῃ τὴν ὁδόν σου εἰς ἀγαθόν.

ριγ'. Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας, συνέθετο τοῦ φυλάσσειν ἐπιμελῶς· καὶ ἀσπασάμενος τὸν Δίκαιον, ἀνεχώρησε, καὶ ἅπαν τὸ χρυσίον, ὃ ἐκέκτητο, θαυμαστῶς διένειμε τοῖς πενομένοις. Μετὰ ταῦτα πλείονος δόξης κατηξιώθη παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ πολλοὶ χρυσίον προσέφερον αὐτῷ νέμειν τοῖς πένησιν· ἐξ αὐτῶν δύο νομίσματα κρατῶν εἰς ἰδίαν χρείαν, τὰ λοιπὰ τοῖς δεομένοις ἐσκόρπιζε διὰ τῶν χειρῶν τῶν προσφερόντων, μεμνημένος τοῦ Μακαρίου τῶν παραινέσεων· Τί μοι τὸ ὄφελος ἀλλοτρίων ἀκανθῶν οἰκονόμον γίνεσθαι; οὗ γὰρ οὐ χρήζω λαμβάνω, καὶ τοῖς πένησι ταῦτα παρέχω· ἀλλὰ καὶ οἴησίς μοι ἐπέρχεται ἐμὸν εἶναι τὸν μισθὸν καὶ οὐχ ἕτερον· ὅθεν

tuas, et elabora ut amicus Dei, æque ac per alias virtutes, etiam per religiosam paupertatem, evadas: in eo namque professio monastica consistit, ut nihil omnino proprii possideatur in hac vita. Neque continuo timendum est, ne aut panis aut quid aliud, quo indigent famuli Dei, te deficiat. Cum enim infideles, scortatores, adulteros, ingratos, omnesque turpitudini et peccatis addictos, benignissime aspergat rore suo nutriatque Dominus; quanto potiori jure fideliter sibi servientes donis suis replebit? Cave sis igitur dictis meis aures occludas: jam enim a principio id mea spectat oratio, ut a possessione divitiarum te deterreat: quoniam, si me minus audieris, testor Jesum Christum Regem nostrum (viden' diabolum?), illum ego adversum te immittam.

112. Hic tandem apertis animi oculis, vidit monachus diabolum, Æthiopis forma, nigrum, torvumque, eminus tamen, quod proprium Andreæ congressum non ferret, consistentem; exclamavitque: Ipsum video, quem dicis; age, famule Dei, quid congruenter saluti animæ meæ faciendum sit, expone. Tum ille rursum excipiens: Credas velim, inquit, si non audieris me, dæmonem hunc, ut te exagitet, me immissurum, quo, cum vultus tui confusione, enormitas sceleris non modo in hac urbe regia innotescat, verum ad extremas quoque orbis plagas deferatur. Vide igitur, ne, quæ mandavi, obliviscaris, sed exsecutioni diligenter manda. His iterum auditis, inhorruit monachus et mente excidit: constituitque firmiter opere præstare, quæcunque Sanctus oratione sua imperaverat. Vix ita constituerat ille, cum Andreas spiritum, nihilo minus violentum quam fulgur, ab oriente advolantem cernit, qui ambusto dracone, totas ejus vires infregit: quod ille non ferens, transformatus in corvum, ex oculis evanuit: vidensque niger dæmon alterius ambustionem, ipse similiter se inde subduxit: et continuo restitutus est angelo Dei in monachum principatus. Cui etiam Sanctus jam abiturienti præcepit, ut ne cui rerum dictorumve suorum revelaret aliquid; et: Si mandata mea, inquibat, servaveris, certus esto, me quoque, tametsi misellus peccator sim, inter precandum memorem fore tui die noctuque, ut Dominus Jesus Christus curriculum vitæ tuæ fortunet.

113. Monachus auditis talibus, accurate omnia servare decrevit; ac salute viro sancto dicta recedens, quidquid corraserat auri, mirabiliter mutatus, distribuit in egenos: hinc et cumulatioribus continuo beneficiis a Deo auctus est, pluribus pecuniam suam, pauperum usibus impendendam, ad ipsum deferentibus; ex qua nonnisi duos nummulos propriæ necessitati retinens, jubebat reliqua omnia per manus offerentium in pauperes erogari, nunquam non memor monitorum beati Andreæ. Quid enim, inquiebat, mihi profuerit aliorum spinas tractare, ac divitiarum fieri dispensatorem? Illa namque, quorum usus mihi nullus est, accipio

Digitized by Google

et in egentes dispertior : sed et hoc incidit cogitare, mihi, utpote distributori, mercedem, non autem aliis distribuenda conferentibus manere : unde et consultius fuerit hos ipsos sua suis manibus erogare. Ita recte ac pie, nec secus quam religiosum decet viventi, adest per quietem visibili ridentique specie famulus Dei Andreas, indicans quodam in campo arborem perpulchram, floridam, fructibus onustam sapidissimis, et dicit : Multas equidem, magne Pater, gratias mihi debes, quod animam tuam arborem florigeram effeci; fac igitur pro viribus operam des, ut hi flores in suavissimos fructus, quod potes, convertantur. Hæc enim, quam cum voluptate spectas arbor, animæ tuæ statum, ab illo tempore, quo me primum vidisti et pecuniam erogasti, magis magisque florentem repræsentat. Experrectus hinc monachus, plurimum confirmatus in bene cœptis, quotidie in spiritu proficiebat, gratiasque persolvebat Deo ejusque famulo.

A καὶ τοῖς προσάγουσιν ἔπρεπεν ἰδιοχείρως ταῦτα νέμειν. Οὕτω καλῶς καὶ εὐσεβῶς, καθὸ πρέπον μοναχοῖς πολιτεύεσθαι, πολιτευομένου αὐτοῦ, φαίνεται αὐτῷ καθ' ὕπνους ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, μειδιῶν τῷ προσώπῳ, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ δένδρον φαιδρὸν ἐν πεδιάδι τινὶ ἀνθοφόρον, πλῆρες γλυκυτάτων καρπῶν καὶ ἔφη· Πολλάς μοι χάριτας ὀφείλεις, Κύρι ὁ μέγας, ὅτι πεποίηκα τὴν ψυχήν σου ἀνθοφόρον φυτόν· σπούδασον οὖν τὰ ἄνθη ταῦτα εἰς καρπὸν γλυκύτατον μετατραπῆναι ὡς δύνασαι· τὸ γὰρ φυτὸν, ὃ ὁρᾷς ἐν τερπνότητι, ἡ τῆς ψυχῆς σου ὑπάρχει κατάστασις, ἀφ' ἧς ἡμέρας εἶδές με, καὶ τὸ χρυσίον διένειμας. Ἔξυπνος δὲ γενόμενος, ἐπὶ πλεῖον ἐστηρίχθη, ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν προκόπτων, καὶ τὴν εὐχαριστίαν καθεκάστην προσ- B ἔφερε τῷ Θεῷ καὶ τῷ θεράποντι αὐτοῦ.

CAPUT XV.

Duo sodales Epiphanii, alter ob hypocrisim castigatus ab Andrea, alter ob animum libidinosum ab ipso Epiphanio correptus.

114. Adhærebat familiariter Epiphanio, cujus jampridem meminimus, adolescens quidam, fama virtutum ejus excitatus : quem ille, uti multos alios, sacrarum Litterarum scientia imbutum, in salutari timore Dei confirmare nitebatur : quamvis ille non se adjunxisset Epiphanio, ut virtutum evaderet emulator, sed ut inanem hominum captaret laudem, dicturorum de se, qualia de Epiphanio solebant, encomia. Qui autem de Epiphanio hominum sermones? Audi : explicabo. Transeunte illo per mediam sæpe urbem, quotquot famam virtutum ejus acceperant, indice in ipsum intento monstrantes : Ecce, inquiebant, quam præclare illi traducitur adolescentia, deliciis mundi moveri nescia, in mediis ignibus illæsa, voluptatum illecebris non corrupta. Atque etiam communi omnium ore de ipso dicebatur : Commercium cum femina nunquam habuit, sed castam atque inculpatam vitam perpetuo transegit; jejuniis, vigiliis precibusque vacando; omni virtutum genere animam exornando, corpus a quavis nequitia corporali abstinendo. Talibus itaque hominum encomiis captus, quem dixi, adolescens, quod paria sibi ardenter concupisceret, in Epiphanii familiaritatem sese insinuaverat.

ριδ'. Νεανίας τις προσεκολλήθη τῷ Ἐπιφανίῳ, οὗ πρώην ἐμνήσθημεν, ἀκούων τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ἐνουθέτει αὐτὸν ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν, ὡς καὶ ἄλλους πολλοὺς, βουλόμενος αὐτὸν στηρίξαι εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ· ἐκεῖνος δὲ οὐ διὰ τὸ ζηλῶσαι τοῦ τιμίου παιδὸς ἐκείνου τὴν ἀρετὴν τούτῳ προσεκολλήθη, ἀλλὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν C ἐπαίνου, ἵνα λέγωσι καὶ περὶ αὐτοῦ, ἅπερ διὰ Ἐπιφανίου ὁρῶντες ἐγκωμιάζοντες ἔλεγον. Τί δὲ ἔλεγον; ἐρῶ. Πολλάκις διερχομένου αὐτοῦ ἐπιμέσως ἀκούοντες ἅπαντες τὰς αὐτοῦ ἀρετὰς, δακτυλοδεικτοῦντες ἔλεγον· Ἴδε ποία νεότης ὡραία καὶ κατάτερπνος, μέσον τοῦ πυρὸς διερχομένη, καὶ μὴ καιομένη, μηδὲ βλαπτομένη τῶν ἡδονῶν τοῖς ὑπεκκαύμασιν· φησὶ γὰρ ἅπαντες δι' αὐτὸν, Καθό τι γὰρ γυναικὶ οὐχ ὡμίλησέ ποτε, ἀλλ' ἁγνὸς καὶ ἄμεμπτος τὸν βίον αὐτοῦ διεπορεύετο, νηστείαις, ἀγρυπνίαις, προσευχαῖς, καὶ δεήσεσι σχολάζων, καὶ ἀρεταῖς ἁπάσαις καθαίρων ἑαυτὸν, καὶ ἀποσμήχων ἀπὸ πάσης ὑλικῆς μοχθηρίας. Ταῦτα τῶν ἀνθρώπων λεγόντων, τούτων ἕνεκεν τοῦ προῤῥηθέντος νεανίσκου τὸν παρὰ ἀνθρώπων ἔπαινον θηράσαι D γλιχόμενος, προσεκολλήθη τῷ Ἐπιφανίῳ.

115. Accidit ergo aliquando, Epiphanium diluculo se proripere e strato, ut laudes Deo persolveret : proripuitque se etiam adolescens prædictus, et una precibus matutinis vacabat : cum, Deo ita disponente, eodem quoque advenit beatus Andreas, energumenum agens. Quem ubi conspexit Epiphanius, ob frequentiam populi veritus, ne ipsius agendi modus cuipiam innotesceret, nullum sensibile indicium fecit, sed solo spiritu advenientem salutavit. Ingressus autem Andreas, Epiphanio se adjunxit; stetitque longo tempore, verbum proferens nullum, obtutu duntaxat, eoque torvo ac

ριε'. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν, ὀρθρίσαντος τοῦ Ἐπιφανίου εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δοξολογίαν, συνηγέρθη αὐτῷ καὶ ὁ ῥηθεὶς νεανίας, καὶ σὺν αὐτῷ ἵστατο ψάλλων· νεύσει δὲ Θεοῦ ἔρχεται ἐκεῖσε ὁ μακάριος Ἀνδρέας ὡς εἷς τῶν παρατετραμμένων. Ἑωρακὼς δὲ αὐτὸν ὁ Ἐπιφάνιος, διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως μὴ γνωσθῆναι τοῦ Ὁσίου τὴν ἐργασίαν, οὐδὲν αἰσθητὸν πρὸς αὐτὸν ἐπεδείξατο, ἀλλὰ πνεύματι αὐτὸν ἠσπάσατο. Ὡς οὖν ἔνδον ἐγένετο, ἐλθὼν πλησίον αὐτοῦ, ἔστη ἐπὶ πολλὴν ὥραν σιωπῶν· ἀπιδὼν δὲ εἰς τὴν ὄψιν τοῦ νεανίσκου ἐκείνου βλοσυρῷ τῷ ὄμματι, δίδωσιν αὐτῷ κόσσον, ὡς ἠδύνατο, καί φησι πρὸς

Digitized by Google

αὐτόν· Ἀπόστηθι τοῦ παιδός· οὐ γὰρ εἶ ἄξιος ἑστάναι πλησίον αὐτοῦ· διότι κακῶς κέχρηται τῇ ψαλμῳδίᾳ, ἐξουθενημένον σε κεκτημένος ὁ Κύριος. Ὡς οὖν ἐῤῥάπισεν αὐτὸν ὁ Δίκαιος, ἐκεῖνος εὐθέως ἐμμανὴς ἐγένετο, καὶ ὥρμησε τοῦ δράξασθαι αὐτὸν ἀπὸ τῶν τριχῶν· δραμὼν δὲ ὁ Ἐπιφάνιος, ἐκώλυσεν αὐτὸν τοῦ ἐγχειρήματος, ὀνειδιστικῶς ἐπιπλήξας αὐτὸν καὶ λέγων·

ρις'. Οὕτως, ἔξηχε ἐπ' ἀληθείας, μεταξὺ τοῦ θείου χοροῦ ἱστάμενος, τοιαῦτα ἐπεχείρησας διαπράξασθαι; Οὕτως ἀναγινώσκεις, ὅτι «Κακὸν ἀντὶ κακοῦ μὴ ἀνταποδώσῃς;» Οὕτω λέγει Κύριος, «Ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην;» Αἰσχυνθήτω ὁ κατάρατος δαίμων, ὁ ταῦτα ὑποβάλλων. Τί λέγειν ἔχουσιν οἱ ἐνθάδε παρόντες; Οὐχὶ σκάνδαλον ὀφθῶμεν αὐτοῖς; Οὐχὶ ὁ Κύριος κατηγορεῖ ἡμῶν λέγων· «Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον γίνεται!» Εἰ οὖν βούλει μετ' ἐμοῦ συνδυάζειν, ἐγὼ τοιοῦτόν σε εἶναι οὐ βούλομαι· ἐὰν γὰρ ὀφείλῃς εἶναι σὺν ἐμοὶ, μακρὰν σεαυτὸν ποίησον ἔριδος, ὀργῆς, φθόνου, καὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ μὴ σπεύδῃς ἀποδοῦναί τινι ἀλλὰ μᾶλλον γίνου πτωχὸς τῷ πνεύματι, καὶ συντετριμμένος τῇ καρδίᾳ, πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων τὰ σεαυτοῦ πλημμελήματα, πρᾶος καὶ φιλήσυχος καθεσταμένος πάντοθεν, καὶ μὴ κλεπτόμενος ὑπὸ τῶν βλαβερῶν καὶ πονηρῶν κινημάτων τῆς ἁμαρτίας, ἐν οἰκτιρμοῖς διαπρέπων καὶ χρηστότησι, καὶ καλλωπισμένος τῇ γνώμῃ καὶ τῷ ἔθει, καὶ ταῖς σεμναῖς τῆς πνευματικῆς ἀρετῆς διαθέσεσιν· φεύγων βλακείαν, οἴησιν, ὑπερηφάνειαν, ὑψηλοφροσύνην· ἀπεχόμενος φειδωλίας, κνηπίας πορνείας, μοιχίας, ἀνδρομανίας, μαλακίας, γαστριμαργίας, καὶ τῆς βεβυθισμένης μέθης· διὰ ταῦτα γὰρ ἐπέρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας (39). Εἰ τοίνυν βούλει συνεῖναί μοι, ταῦτα πάντα φύλαττε. Διότι τὸ παριστάμενον λέγω σοι, πρόσεχε σεαυτῷ, ἵνα μὴ μολύνῃς σου τὴν νεότητα πορνείαις καὶ τοῖς γαργαλισμοῖς τῆς ἀσωτίας, [ἐν οὐδεμιᾷ γὰρ ἄλλῃ τοσοῦτον χαίρει ὁ Σατανᾶς ἁμαρτίᾳ, ὅσον ἐν ταύτῃ καὶ ταῖς ὁμοίαις αὐτῆς (40)]. Ἰδοὺ τοίνυν νέος εἶ, φίλε, καὶ μέγας σοι ἀγὼν καθέστηκε πρὸς τοὺς τέσσαρας δράκοντας τῆς ἁμαρτίας· καὶ εἰ βούλει ὀξέως τούτων περιγενέσθαι, σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ χαλεποῦ σου φρονήματος καὶ τῆς φιλυπαυχένου νεότητος, καὶ ταπεινώθητι ὑποκάτω τῶν τοῦ Σωτῆρος ἰχνῶν· ὅπως αὐτὸς ἀνταγωνισάμενος ὑπὲρ σοῦ, νικήσῃ τὸν φιλόσαρκον καὶ φιλοπόλεμον δαίμονα, καί σοι τὴν νίκην ἐπιγράψηται. Κύριος γὰρ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.

severo, in comitem illius defixo, cui et colaphum, quanta potuit violentia, impingens: Recede, inquit, ab isthoc adolescente, utpote indignus societate illius; quod enim abusus sis laudum divinarum hymnis, Dominus te pro reprobo habet. At ille, ob inflictum colaphum in furorem versus, irruit in virum sanctum, manus capillis injecturus: sed curriculo interveniens Epiphanius, facinus præpedivit; acribusque adolescentem verbis increpans:

116. Itane, inquit, mentis inops ac verissime stultis annumerande, in divino hoc cœtu tale facinus audere præsumas? Itane legis: «Noli malum pro malo reddere [14]?» Itane loquitur Dominus: «Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram [15]?» Age, confundatur impudens et maledictus dæmon, qui tibi talia suggerit. Qualiter, quæso, loquentur quotquot hic adsunt? Nonne scandalo ipsis erimus? Nonne arguit nos Dominus, cum ait: «Væ homini per quem scandalum venit [16]!» Si mea igitur frui cupis familiaritate, talibus te esse moribus per me non licet: verum danda opera est, ut a contentione, ab iracundia, ab invidia quam alienissimus sis, ut pro malo non coneris malum retribuere cuipiam. Quin etiam fac pauper spiritu fias et corde contritus; defle peccata tua; mansuetudinem et quietem ubique ama, nullis vitiorum pravis nocivisque affectionibus motus; præsta benignitate ac misericordia; contende ut scientia pariter et egregiis moribus necnon spirituali erga virtutem affectu excellas; mollitiem ac animi elationem superbiamque fuge; supra alios ne sapias; parcus nimium avarusque noli esse; fornicationes, adulteria, insanum masculorum amorem, gulam, quæque hominem in vitiorum omnium voraginem præcipitat, ebrietatem devita, propterea enim venit ira Dei super filios diffidentiæ. Hæc omnia, si me tibi familiarem cupis, sedulo cavenda sunt. Quapropter quod e re tua est, moneo, tibi ut consulas, nec fornicationibus aut cupiditatum titillationibus, adolescentiam tuam commacules, nullo namque alio ex peccato tantum Satanas voluptatem capit, quantum ex hoc et hujus similibus. Ecce in primo ætatis flore versaris, o amice, et periculosum tibi adversus quatuor dracones, peccatorum incentores, certamen paratum est, quibus si superior evadere expetis, ferocitas illa ingenii tui tibi refrenanda, et robur indomitæ juventutis conterendum est, necnon vestigiis Salvatoris nostri cum humilitate insistendum: ut pro te ipse decertans, spiritu libidinis bellique amante profligato, tibi victoriam reportet. Dominus quippe superbis resistit, humilibus autem dat gratiam [17].

[14] I Petr. III, 9. [15] Matth. v, 39. [16] Luc. XVIII, 7. [17] Jac. IV, 6.

(39) Ms. Vatic. τὰ τοιαῦτα πράσσοντας.

(40) Hæc ita legebantur in ms. Vatic. depravata: ὡς οὐδὲν χαίρει ὁ Σατανᾶς ἁμαρτίαν, ὅσον ταύτῃ καὶ ταῖς ὁμοίαις αὐτῆς.

Digitized by Google

117. Talia monente illustri Epiphanio, induratum est a malo dæmone cor adolescentis, usque adeo ut ægerrime hortantem tulerit, prostratusque quodammodo et mœstus abierit, ita loquens: Quando igitur licet, mundi me deliciis dabo, deinde ubi visum fuerit, illi nuntium remissurus. Neque deinceps in animum induxit convenire Epiphanium ut in spiritu erudiretur, et totum se voluptatibus addicens, nullumque scortandi ac adulterandi modum faciens, pulcherrimam animam suam miserabiliter conspurcavit. Verumtamen aliquanto post in tentationes et calamitates gravissimas incidit, quibus ad incitas redactus, quotidie panem suum mendicare necessum habuit. Hinc mœstus turbatusque Epiphanius, famulum Dei Andream adit oratque, ut miselli adolescentis misereatur. Cui Sanctus: Absit, fili mi, sed animæ illius capiat te potius miseratio quam corporis; ita porro se habeat, uti modo, id namque expedit. Veniet autem tempus, quo miseriam illius et humilitatem respiciente Domino, in pristinum statum restituetur. Tum Epiphanius: Obsecro te, inquit, famule Dei, ut exponas mihi, quamobrem adolescens ille tam subito dæmonum tentationi traditus sit. Nulla, reponit Andreas, alia de causa succensuit illi Dominus, nisi quod perjurus, mendax, præfidens ac tumidus esset, quamvis et alia forte, etiam graviora, in se scelera admiserit: sed non tantam propter hæc, quantam propter illa indignationem incurrit. Ita enim se res habet: Nisi olla igni imposita multum ferbuerit, nihil suavitatis habebit cibus, qui continetur: ita et nobiscum agitur misellis abjectisque peccatoribus, nisi multis calamitatibus pressi ac tentationibus exercitati fuerimus, aditus non patebit in regnum cœlorum. Tum Epiphanius: Si ita conducit ad salutem animæ illius, verbum non adjiciam deprecandi causa: modo videam, generose sustinentem adversa, ad spem bonis propositam, et aulam Domini cœlestem pervenire.

ριζ'. Ταῦτα τοῦ φωστῆρος Ἐπιφανίου τῷ νεωτέρῳ ἐκείνῳ νουθετοῦντος, ὑπὸ τοῦ πονηροῦ σκληρωθείσης αὐτοῦ τῆς καρδίας, βαρέως τὰ ῥήματα ἤνεγκε, καὶ ὀκλάσας πρὸς τὰ λεγόμενα, λυπηθεὶς, ἀνεχώρησεν εἰπών· Ὁπηνίκα ὀφείλω, ἀπολαύσω τὸν κόσμον, τότε αὐτοῦ ἀπόσχομαι. Οὐκέτι οὖν προσέθετο συνελθεῖν τῷ Ἐπιφανίῳ εἰς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ἐμφιλοχωρῶν ταῖς ἡδυπαθείαις, πορνείαις καὶ μοιχείαις, τῆς ἐλεεινῆς αὐτοῦ ψυχῆς τὸ κάλλος κατεμίανεν. Μετὰ ταῦτα περιέπεσε πειρασμοῖς καὶ θλίψεσι σφοδροτάταις, ὥστε καὶ εἰς μεγίστην πενίαν ἐλθεῖν, καὶ τὸν ἄρτον ζητεῖν καθημέραν. Ἐλυπήθη οὖν ἐπὶ τούτῳ ὁ Ἐπιφάνιος, καὶ παρεκάλει τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ποιῆσαι μετ' αὐτοῦ ἔλεος. Ὁ δὲ Ὅσιος ἔφη· Οὐχὶ, τέκνον, ἀλλὰ συμπάθησον αὐτοῦ μᾶλλον τῇ ψυχῇ, κάμνοντος τοῦ σώματος· ἔασον τοίνυν αὐτὸν οὕτως· ἁρμόδιον γὰρ τοῦτο αὐτῷ πάρεστιν. Ἐλεύσεται δὲ καιρὸς, ὁπηνίκα ὁ Κύριος θεασάμενος τῆς ταλαιπωρίας τὴν ταπείνωσιν, μετέπειτα ἐπὶ τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν ἀνακαλέσηται αὐτόν. Ἐπιφάνιος ἔφη· Παρακαλῶ σε, δοῦλε Κυρίου, γνώρισόν μοι διὰ ποίαν αἰτίαν οὕτως ὀξέως τοῖς πειρασμοῖς παρεδόθη. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐκ ὠργίσθη αὐτῷ ὁ Κύριος δι' οὐδὲν ἕτερον, εἰ μὴ ὅτι ἦν ἐπίορκος, καὶ ψεύστης, καὶ θρασὺς, καὶ ὑπερήφανος· κἂν τάχα γὰρ καὶ ἄλλα χείρονα διεπράξατο σωματικὰ πλημμελήματα· ἀλλ' οὖν οὐ τοσοῦτον διὰ ταῦτα, ὅσον δι' ἐκεῖνα. Οὕτω γάρ ἐστιν, ἐὰν γὰρ μὴ βράσῃ ἡ χύθρα ὑψουμένη ἰσχυρῶς, ἡδύτητα βρῶσις οὐκ ἔχει· οὕτω καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ταπεινοὶ, ἐὰν μὴ ἑψηθῶμεν διὰ πολλῶν θλίψεων καὶ πειρασμῶν, οὐ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Εἰ οὕτως ἐστὶ τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ σωτηρίας, οὐκέτι περὶ αὐτοῦ φθέγξομαι· μόνον ἴδω αὐτὸν ἐν ὑπομονῇ ἀνδρειούμενον, καὶ εἰς ἀγαθὰς ἐλπίδας καὶ ἐπαύλεις παρὰ Κυρίου βαδίζοντα.

118. Alius quoque adolescens, cui nomen Joannes, familiariter utebatur Epiphanio, eumque ut condiscipulum, quod simul sacrarum Litterarum studio vacassent, amabat: sed amabat tantum, non etiam æmulabatur virtutem. Contigit aliquando considentibus utroque in loco publico et colloquentibus, meretricem illac iter habere: quæ ubi adolescentes conspexit, primum gesticulari impura, deinde corpus modis indecoris movere, eo sua dirigens conanima, ut alterum saltem illorum in sui concupiscentiam pertraheret perniciosa. Interea faciem suam averterat Epiphanius, socioque subridens dicebat: Ecce vulpiculam inverecundam, quam blande aviculam tentet intercipere, juvenis, inquam, alicujus animam prædari. At vero Joannes, ut erat perditissimus, furtivo in illam obtutu conversus erat, clam, ut putabat, Epiphanio: qui perniciem animæ illius, revera libidinosi, et insano erga feminas amore succensi, uberibus prosequebatur lacrymis, et minaciter in meretricem in-

ριη'. Ἕτερος δέ τις νεανίας, ὀνόματι Ἰωάννης, ἐχρημάτιζε προσφιλὴς Ἐπιφανίῳ, καθότι καὶ τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἀμφότεροι τὰ μαθήματα ἐπαιδεύθησαν· ἠγάπα οὖν τὸν Ἐπιφάνιον συμφοιτητὴν, τὴν δὲ ἀρετὴν αὐτοῦ οὐκ ἐμιμεῖτο τὸ σύνολον. Μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν, συγκαθεζομένων τῶν ἀμφοτέρων παίδων ἐν τῷ δημοσίῳ, καὶ τὰ ῥήματα ὁμιλούντων, γυνή τις μιμὰς διερχομένη ἐν τοῖς ἐκεῖ, ὡς τοὺς ἀμφοτέρους παῖδας ἐθεάσατο, ἤρξατο ἡ ἀκάθαρτος σχήματα πράττειν, ἑξῆς καὶ κινήματα καὶ βλακεύματα, πειρωμένη ἡ γάγγραινα κἂν ἕνα συλῆσαι εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς. Ὡς δὲ ταῦτα διεπράττετο, ἀπέστρεψε τὴν ὄψιν αὐτοῦ ἰδὼν Ἐπιφάνιος ὑπομειδιάσας, καί φησιν· Βλέπε τὴν ἀλώπεκα τὴν ἀναίσχυντον, πῶς ὑποκυνεύεται ὄρνιν πειρωμένη λαβεῖν, φημὶ νεωτέρου τινὸς ψυχὴν τοῦ θηρεῦσαι. Ὁ δὲ Ἰωάννης, ὡς ὢν ἐξωλέστατος, κατεσκόπει κρυφίως, ὡς ὑπολανθάνων τῷ Ἐπιφανίῳ. Πορευθεὶς δὲ ὁ Ἐπιφάνιος, ἐλυπεῖτο ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· ἐπ' ἀληθείας γὰρ ἄσωτος ὤν, ἐμαίνετο εἰς τὰ σκωλη-

Digitized by Google

κόδρωτα πάχη τῶν γυναικῶν ὁ ταλαίπωρος. Ἐνεβριμήσατο οὖν ὁ Ἐπιφάνιος τῇ γυναικὶ ἐκείνῃ, καὶ εὐθέως ἀνεχώρησεν. Ἔφη δὲ Ἰωάννης πρὸς τὸν Ἐπιφάνιον· Ἐπιτιμήσεται αὐτὸν ὁ Θεὸς, ὅτι ἐσάλευσεν ἡ τάλαινα τὴν καρδίαν μου. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Μακάριόν ἐστιν ἵνα ἐσάλευσε καὶ μὴ ἥρπασεν· ὁ ἐμβλέψας γὰρ γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Νῦν οὖν ὡς οὐκ ἐπιθυμεῖς, πῶς ἐντρανίζεις ἡδέως τῇ πόρνῃ; Διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι μακάριόν ἐστιν, ἵνα σε παρεσάλευσε καὶ μὴ ἥρπασεν.

ριθ'. Ἔφη Ἰωάννης πρὸς αὐτόν· Καὶ μὴ ὁ διάβολος τὴν γυναῖκα ἐποίησεν; Πάντως ὁ Θεὸς, κἀκεῖνος ὥρισε τοιαῦτα γενέσθαι. Ἐὰν δὲ οὐκ ἤθελε ταῦτα γενέσθαι, ἵνα τί αὐτὴν εἰς τὸν κόσμον παρήγαγεν; B Αἴτιόν ἐστιν ὁ Θεὸς τοῦ τοιούτου πράγματος. Ἐπιφάνιος λέγει· Μὴ ἀπερισκέπτως τι φθέγγου, ἀδελφέ· στοχάζομαι γὰρ ὅτι οὐκ οἶδας τί φθέγγεσαι· εἰπὲ δέ μοι πρὸς τοῦτο· Εἰσήγαγεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, καὶ εἰς τὸν βίον τὸν ἡμέτερον μάχαιραν, διὰ ποίαν αἰτίαν; Πάντως, ἵνα τέμνωμέν τι τῶν προσδεομένων τῆς τομῆς αὐτῆς, οὐχ ἵνα σφάζωμεν ἀλλήλους. Ἐποίησεν ὁ Θεὸς σχοινίον, οὐχ ἵνα πνίγωμεν ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἵνα ἐν αὐτῷ στηριζώμεθα. Καὶ ἵνα τὰ πολλὰ παρεάσω, καὶ τοῦ ζητουμένου ἐπιμνησθῶ· ἐποίησεν ὁ Θεὸς καὶ τὴν γυναῖκα, ἵνα αὔξῃ ὁ κόσμος, καὶ ἵνα πᾶς ἄνθρωπος ὁ βουλόμενος ἔχειν γυναῖκα ἔχῃ αὐτὴν μετὰ συνειδήσεως Θεοῦ, μετὰ βουλῆς αὐτοῦ· τουτέστι κατὰ τὸν νόμον, τὸν πρὸ τούτου ἐκδοθέντα ὑπ' αὐτοῦ [καὶ ἐν τοῖς θείοις C Εὐαγγελίοις παραγγελλόμενον, « Ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν »]· ἵνα σκέψῃ ἐν τῇ νεότητί σου, καὶ ἴδῃς εἰ ἄρα δύνῃ παρθενεύειν χάριτι Κυρίου· εἰ δὲ οὐ δύνῃ, ἵνα εὑρήσῃς γύναιον σεμνὸν, ἀγαθὸν, καὶ ἐνάρετον, καὶ βουλῇ τῶν γονέων ἵνα ἄρῃς αὐτήν. Καὶ λοιπὸν οὔτε ἐκείνη, οὔτε σὺ ἕξετε ἐξουσίαν τοῦ ἑτέρωθεν ῥεμβεύεσθαι, καὶ ὀφείλετε εἶναι ὥσπερ ζεῦγος τρυγόνων, ἢ σεμνὰ καὶ τερπνὰ ἀδέλφια. Εἴ τις οὖν φυλάξει οὕτω τὴν μονογαμίαν, ὥσπερ εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι ἐν τῇ ἀναστάσει ἐπιγνώσονται οὗτοι ἀλλήλους ἐν χάριτι, οὐ μέντοι πάλαι ὥσπερ ἐζεύχθησαν, ἀλλ' ἔσονται ὡς ἄγγελοι Θεοῦ. Διὰ τοῦτο, ὁ Ἐπιφάνιος εἶπεν, ἡ γυνὴ κατὰ τὸν νόμον Κυρίου ζεύγνυται ἀνδρὶ, καὶ συνάπτεται χάριν παιδοποιίας οὐχὶ δὲ χάριν δαιμονολαγνείας. Ὅσοι οὖν πορνεύου- D σιν, ἢ μοιχεύουσιν, ἢ τὴν Σοδομικὴν ἐργασίαν ἐργάζονται, [οὗτοι γνώσονται ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου τί αὐτοῖς ἡτοίμασται (41)·] ἐπεὶ ἀρτίως παίζουσιν ὥσπερ τετυφλωμένα κτήνη καὶ ἀναίσθητα. Οἷον γὰρ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο πῦρ, ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὁ κλαυθμὸς ὁ ἀπαράκλητος, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, οἱ δήμιοι ἐκεῖνοι ἄγγελοι, οἱ τὰς πυρίνους ῥάβδους κατέχοντες, καὶ τύπτοντες τοὺς ἐμοὶ ὁμοίους ἁμαρτωλοὺς, τοὺς μέλλοντας εἰς τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον ἐμβιβάζεσθαι; Νῦν οὖν καὶ σὺ, εἰ οὐ δύνῃ

A surgens e vestigio se subduxit. Cui Joannes: Castigabit illam Deus, inquit, quod animum meum suis illecebris commovit misera. Et Epiphanius: Salva res est, inquit, si commovit tantum, non etiam rapuit; nam et qui viderit mulierem ad concupiscendum, jam mœchatus est eam in corde suo. Nunc igitur, si non concupiscis, cur oculos tam blande in scortum intendis? Ac propterea dixi: Salva res est, si commovit tantum, non etiam rapuit.

119. Excipiens rursus sermonem Joannes: Etenim, ait, numquid diabolus feminam effinxit? Minime vero, sed Deus, qui et constituit talia fieri: si enim fieri noluisset, cur ipsam produxisset in mundum? Deus igitur istiusmodi operum causa dicendus est. Noli, mi frater, subsumit Epiphanius, de Deo quidquam temere proloqui: reor hæc tibi minus animadvertenti excidisse. Responde, quæso, mihi ad hæc: Quam ob causam introduci voluit Deus cultros in mundum hunc? Utique ut illis scindamus, quæ ad usum nostrum scindi debent; non vero ut alteri necem inferamus. Funes quoque fecit Deus, non sane ut nos ipsi strangulemus, sed ut iis manus prehensis gressum firmemus. Atque ut plurima silentio præteriens, ad quæstionem propositam demum revertar, condidit quoque feminam Deus, ut accrescat humanum genus et multiplicetur, ut vir omnis, qui animum ad conjugium appulit, feminam sibi conjungat ex consensu ac voluntate divina, id est congruenter convenienterque legi, quam Deus jam pridem tulit, inque sacris Evangeliis posteritati reliquit, dicens: « Erunt duo in carne una [16], » ut consideres in juventute tua et circumspicias, an virginitatem colere illibatam possis per gratiam Dei, si vero non possis, pudicam, bonam, virtuti deditam virginem quæras, quam e consensu parentum uxorem tibi ducas. Denique nec illi, nec tibi fas erit ab altero separari, sed vivere debetis, uti par turturum, aut casti jucundique fratres. Quod si qui conjugium ita ex præcepto Domini servaverint, in resurrectione mortuorum cognoscent invicem in gratia, non quidem uti pridem conjugati, sed erunt sicut angeli Dei. Ac propterea dicebat Epiphanius, viro conjungi atque adhærere debere mulierem congruenter convenienterque legi divinæ, liberos procreandi, non immodicæ ac diabolicæ libidinis causa. Quicunque igitur scortantur, adulterantur, aut Sodomitico sceleri indulgent, cognoscent aliquando, cum mors supervenerit, quid sibi paratum sit: quia modo hanc vitam, uti occæcata sensuque destituta jumenta, ludendo transigunt. Qualis enim futurus est terribilis iste ignis? quis dentium stridor? quis ploratus, nullo

[16] Matth. xix, 5.

(41) Ms. Vatic., ὄψονται· ὁ γὰρ θάνατος, ὅταν ἔλθῃ ἐπ' αὐτοῖς, γνώσονται.

unquam consolatione fruendus? quales tenebræ istæ exteriores? quales angeli isti tortores, torribus armati, peccatoresque mei similes, in ignem illum inexstinguibilem præcipitandos, cædentes? Nunc igitur et tu, si nequeas castimoniam servare, ex divinæ legis præscripto matrimonium ini: ut pro ratione status hic caste vivens, in sæculo futuro amplam a munifica Dei manu mercedem consequaris.

καρτερεῖν ἐν ἁγνείᾳ, χρῆσον κατὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ ἐνταῦθα σεμνῶς βιώσῃς, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πολλῆς ἀπολαύσῃς τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως.

120. Ad hæc Joannes: Beatum, inquit, os, et labia tua, domine Epiphani, qui talia loqueris: verum ne putes, omnes tanta instructos a Deo sapientia, tali donatos sanctitate, tam certo ad salutem prælectos, quemadmodum te. Opto enim ego similis esse tui, sed fieri nequeo: cupio jejuniis macerare corpus, et totis diebus ac noctibus orationem continuare, sed nequeo: cupio eleemosynas erogare pauperibus, sed facultas non est, auro, argento, rebusque aliis deficientibus. Si in potestate mea foret, nollem succensere cuipiam, aut detrahere aut noxam inferre; nunc vero vel invitus cogor, tum a depravata natura, tum a dæmone, tum a pessima consuetudine, talia patrare.

ρκ'. Λέγει Ἰωάννης· Μακάριόν ἐστι τὸ στόμα σου καὶ τὰ χείλη σου, κύρι Ἐπιφάνιε, ὅτι ταῦτα φθέγγεσαι· πλὴν μὴ νομίσῃς ὅτι πάντας ὁ Θεὸς οὕτως ἐσόφισε, καὶ ἡγίασε, καὶ ἐξελέξατο ὥσπερ σέ· προαιροῦμαι γὰρ εἶναι ὡς σὺ, ἀλλ' οὐ δύναμαι γενέσθαι· ἤθελον νηστεύειν, καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς προσεύχεσθαι, ἀλλ' οὐ δύναμαι· ἤθελον διδόναι τοῖς πτωχοῖς, ἀλλ' οὐκ ἔχω χρυσίον, ἢ ἀργύριον, οὔτε τι ἕτερον εἰς πλησμονὴν ἀποκείμενον. Εἰ ἦν τὸ κατ' ἐμὲ, οὐκ ἐβουλόμην τινὶ ὀργίζεσθαι, ἢ τινα καταλαβεῖν, ἢ τι τῶν βλαβερῶν ποιεῖν· νῦν δὲ καὶ ἄκων ἀναγκάζομαι, τὰ μὲν ὑπὸ τῆς φύσεως, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ δαίμονος, ἄλλα δὲ ὑπὸ κακῆς συνηθείας πράττειν.

121. Hisce ita rursum occurrit Epiphanius: Næ tu, inquiens, speciose admodum illa nosti prætexere. Dixeras, te meæ similem sectari vitam percupere, sed non posse. Age igitur modo: quid eximium et inimitabile, uti dicis, in me deprehendis? Num quiete extra turbas agere non potes, uti ego? num sacram volvere Scripturam, templa frequentare sanctorum, omnes amore prosequi, corpus castigare jejuniis non potes? At illa inter necessaria ad salutem non reponit Dominus, nihil requirens aliud, quam ut ne gulæ ac ebrietati immoderatæ serviatur: neque enim manducare aut bibere, sed ventrem cibo potuque ad ebrietatem farcire aut aliter peccare vetat. Dixeras, te precibus vacare volentem non posse. At, quæso, cur non possis, adolescens cum sis et integris viribus? Istiusmodi defensionem si attuleris pro te in extremo judicii die, muliercula una aut anicula, virtutis studiosa, quamvis viribus destituta, convincet te ac condemnabit. Dicetur namque tibi: Ecce illam, nullarum virium afflictæque valetudinis feminam, ecce quomodo conatu toto in palæstra virtutis decertavit: et tu, cum robusta juventute præstes, ausis afferre talia? Ecce quomodo illa, propter amorem Dei, noctes diebus conjunxerit orationi vacans: et tu adolescens, parem aniculæ pietatis gradum attingere nequivisti? Utque supersedeam pluribus, hoc unum tibi modo inculcatum velim: videlicet ut probe intelligas, nihil quidquam in hoc mundo esse, quod tum temporis profuturum sit, nullum prætextum aut excusationem, defensionem nullam, cum liberum in nobis arbitrium insit. Quod si me sincere ames audiasque, fuge fornicationem, luxuriam, ebrietatem; cave qualibet diei hora in publicum procedas, flagitiosarum feminarum pulchritudinem per fenestras contemplaturus; labora salvare animam tuam, et misericordia gratiaque

ρκα'. Λέγει πρὸς αὐτὸν Ἐπιφάνιος· Προφάσεις ταῦτα· εἶπας οὖν ὅτι Ἤθελον εἶναι ὥσπερ καὶ σὺ, ἀλλ' οὐ δύναμαι. Καὶ νῦν τί ἄρα ἐν ἐμοὶ στοχάζῃ, ὡς ἔφησας; Μὴ οὐ δύνῃ ἡσυχάζειν ὡς ἐγώ; μὴ οὐ δύνῃ τὰς θείας Γραφὰς ἀναγινώσκειν; μὴ οὐ δύνῃ σχολάζειν τοῖς ναοῖς τῶν ἁγίων; μὴ οὐκ ἰσχύεις ἔχειν ἀγάπην μετὰ πάντων; οὐ δύνασαι νηστεύειν; Καὶ μὴ ὁ Κύριος ἐπ' ἀνάγκαις τοῦτο ἔχει, οὐδὲν ἕτερον ἐπιζητεῖ, εἰ μὴ τοῦ μὴ γαστριμαργίζεσθαι, καὶ τοῦ μὴ μεθύσκεσθαι. Μὴ εἶπεν· Μὴ φάγῃς, μὴ πίῃς· ἀλλ' εἶπεν· Μὴ γαστριμαργεῖν, μὴ μεθύειν καὶ ποιεῖν τὴν ἁμαρτίαν. Εἴρηκας, ὅτι θέλω προσεύχεσθαι, καὶ οὐ δύναμαι· διατί οὐ δύνῃ, νεώτερος ὢν, καὶ ῥῶσιν ἔχων σώματος; Εἰ ταύτην τὴν ἀπολογίαν δώσῃς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἓν γυναικάριον, γραΐδιον, ἐνάρετον, ἀδύνατον, ἔχει ἐκβαλεῖν, καὶ καταδικάσαι σε· ἐροῦσι γὰρ πρός σε· Θέασαι τὴν ἀδύνατον καὶ ταλαίπωρον τῷ σκηνώματι πῶς εὐψύχως ἠγωνίσατο· καὶ σὺ νέος ὢν τολμᾷς φθέγξασθαι τοιαῦτα; Πῶς διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ προσευχαῖς καὶ δεήσεσιν ἐσχόλαζεν; καὶ σὺ νέος ὢν, οὐδὲ κἂν ἴσην τῆς γραΐδος ἐπεδείξω εὐλάβειαν; Καὶ ἵνα παρεάσω τὰ πολλὰ, ἓν μόνον σοι λέγω· γίνωσκε ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς ὠφελήσει ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, οὐ πρόφασις, οὐκ ἀπολογία, ὄντος ἐν ἡμῖν τοῦ αὐτεξουσίου. Καὶ εἰ ὅλως ἀγαπᾷς με, καὶ ἐμοὶ πείθῃ, φεῦγε, ταπεινὲ, τὴν πορνείαν, καὶ τὴν βλακείαν, καὶ τὴν μέθην, καὶ τὸ ἑκάστῃ ὥρᾳ ἐπιμέσως προσέρχεσθαι, καὶ βλέπειν τὰς θυρίδας τοῦ καθοπτεῦσαι κάλλος μοχθηρόν· καὶ ἀγώνισαι σωθῆναι, καὶ εὑρεῖν ἔλεος καὶ χάριν παρὰ Κυρίου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· οὐδὲν γὰρ ἡμῖν ὠφελήσει, ὡς προείρηκα, εἰ μὴ μόνη ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἔργα ἡμῶν.

Digitized by Google

Domini potiri in judicii die: nihil quippe nobis, uti jam monui, solatio istic aut subsidio erit, prælerquam sola benigni Domini misericordia, et bona quæ fecerimus opera.

CAPUT XVI

Præfati juvenis damnatio ab Andrea præostensa Epiphanio, moxque secuta.

ρκβ'. Ὡς δὲ ταῦτα ὡμίλει ὁ Ἐπιφάνιος τῷ Ἰωάννῃ, A αἰφνιδίως εὑρέθη ὁ μακάριος Ἀνδρέας ἐκεῖσε διερχόμενος· καὶ ὡς ἐθεάσατο αὐτὸν ὁ Ἐπιφάνιος, ἀναστὰς ταχέως, καὶ ἀφεὶς τὸν Ἰωάννην, ἀπῄει πρὸς τὸν Μακάριον· καὶ γενόμενοι ἐν ἀποκρύφῳ τόπῳ, ἤρξαντό τινα θεόπνευστα ῥήματα ὁμιλεῖν τῶν Γραφῶν. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Μακάριος πρὸς τὸν Ἐπιφάνιον ἔφη· Οἶμαι, ὦ φίλτατέ μου καὶ μελίῤῥυτε, οἵους λόγους καὶ μυρίπνοα ῥήματα τῷ νέῳ ἐκείνῳ τῷ σύν σοι πρὸ τῆς ὥρας καθεσθέντι, εἰς μάτην κεκένωκας. Λέγει Ἐπιφάνιος· Εἰς μάτην; κατὰ τίνα τρόπον; Ἔφη ὁ Ὅσιος· Οὐκ εἰσακούσεταί σου εἰς τὸν αἰῶνα, ἐπεὶ σφόδρα ἐστὶν ἐξωλέστατος· ἐγὼ γὰρ ἤμην πρὸς ὑμᾶς τῷ πνεύματι, ὁπηνίκα πρὸς ἑαυτοὺς διεσκέπτεσθε. Πρόσεχε δὲ, τίνα εἰσὶν ἅπερ συμβήσεται αὐτῷ οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἀπὸ τῆς B προκειμένης ὥρας, δι' ὧν ἐστι πόρνος καὶ μοιχὸς καὶ ἀρσενοκοίτης τὸ βδελυρώτατον. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἔμελλεν ὁ Κύριος ἐξολοθρεῦσαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς, δι' ὧν θλίβει αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ταῖς ἀσωτίαις αὐτοῦ πορευόμενος. Ἠτήσατο δὲ τὸν Κύριον ὁ ἄγγελος, ὁ φυλάσσων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, δοθῆναι αὐτῷ ὅρον μετανοίας κἂν ἕνα καιρὸν, καὶ ἐπήκουσε Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ ἀγγέλου, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐνιαυτὸς ἡμερῶν, καθάπερ ᾐτήσατο ὁ ἄγγελος. Ἐνετείλατο δὲ ὁ δίκαιος κριτὴς τῷ τῆς λύμης ὀλοθρεύοντι ἀγρίῳ ἀγγέλῳ, Ἐὰν ἔνδοθεν τῆς ὁρισθείσης περιοπῆς μεταγνῷ, οὗ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μήγε, χρῆσαι αὐτῷ τῇ ἰδίᾳ τῆς σήψεώς ἀνάγκῃ, ἥτις καὶ διαλύσει τὰς ἁρμονίας αὐτοῦ, καὶ καταῤῥεῦσαι C ποιήσει τὰς σάρκας αὐτοῦ, καὶ οὕτω τὴν ἐλεεινὴν αὐτοῦ ψυχὴν εἰς τὸν ᾅδην παραπέμψει. Ἀλλ' οὗτος εἰς ἀνοήτους φληναφίας καὶ αὐτὸν τὸν καιρὸν κατεδαπάνησε, καὶ οὐδὲν ὠφελήσας τὴν ὀργὴν ἐπεσπάσατο. Καὶ οὐαὶ τῷ φιλοπόρνῳ, τῷ ἐλεεινῷ καὶ βεβήλῳ καὶ ταλαιπώρῳ! ἱκανὰ γὰρ μεταμεληθήσεται ἐν σκοτεινοῖς καὶ σκιᾷ θανάτου καθεζόμενος, καὶ τῶν λόγων σου τῶν θεοπνεύστων μεμνημένος.

122. Ita inter se colloquentibus Epiphanio et Joanne, subito illac præterivit beatus Andreas; quem ut vidit Epiphanius, dimisso Joanne, statim convenit: ac secedentes simul in locum a turbis remotum, cœperunt sermones de sacra Scriptura divinitus inspiratos miscere; sic primum compellante Epiphanium Andrea: Assequi me puto, dilectissime suavissimeque adolescens, qualem modo orationem, quam suavia ad juvenem, lateri tuo assidentem, verba feceris; sed in vanum. Quid, ait Epiphanius, in vanum? quamobrem? Quia, respondet Sanctus, insigniter lascivus est, non te audiet in æternum; ego namque vobis colloquentibus in spiritu adfui. Accipe vero, quæ misero isti obventura sunt non multo post, propterea quod scortator, adulter, masculorum concubitor sit nefandissimus. Paucis abhinc diebus sublaturus illum ac disperditurus erat a terra Dominus, quod perstans in turpitudine sua contristaret Spiritum sanctum: cum angelus, cui cura animæ illius servandæ demandata est, intercedens pro ipso apud Dominum, spatium pœnitendi annum saltem unicum petiit obtinuitque; exaudiente Domino et concedente, ut ex voto angeli annus unus adolescenti daretur. Præcepit quoque idem Dominus, judex justus, parato in perniciem nostram malo genio, ut si ante præscripti temporis decursum ad pœnitentiam adjiceret animum, salvus esset; sin autem, ut sibi illum vindicaret perniciei destinatum, ut membrorum compaginem dissolveret, carnem putrefactam diffluere faceret, sicque animam miserabilem ad orcum deduceret. Sed illud quoque tempus nugis inutilibus impendit perditque infelix, ac nihil omnino ad animæ suæ salutem proficiens, iram in caput suum divinam provocavit. Væ homini luxurioso, miserabili, impuro, misero; quam crebro, cum in tenebris et umbra mortis sedebit, pœnitentiam nequidquam ducetur, nunquam non memor admonitionum tuarum divinitus inspiratarum!

ρκγ'. Λέγει πρὸς αὐτὸν Ἐπιφάνιος· Κύριέ μου, εἰ κελεύεις, ἀναγγελῶ αὐτῷ ταῦτα, ἅπερ μοι λελάληκας· ἴσως εἰσελεύσεται εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ φόβος Κυρίου, καὶ μεταμεληθεὶς ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς. D Ἔφη ὁ Μακάριος· Εἰ ταῦτα ἐρεῖς αὐτῷ, γελάσεται· ὅλος γάρ ἐστι πεπωρωμένος τοῦ τῆς πορνείας δαίμονος. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ Κύριος τὰ τοιαῦτα λέγει τινὶ τοῦ ἐπιστρέφειν· οὐκ ἔστι γὰρ τοῦτο συμφέρον αὐτῷ· εἰ γὰρ ἦν συμφέρον, ὁ Θεὸς ἂν τοῖς ἅπασι τὴν ὥραν τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἡμέραν δι' ἀγγέλων ἐμήνυεν. Σὺ δὲ, ἀγαπητόν τέκνον μου, ἀγωνίζου, εἴ τι δύναται, ἵνα, ὅτ' ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος μεταστῆσαι ἡμᾶς ἐκ τῶν ὧδε, κληρονομήσωμεν

123. Tum vero Epiphanius: Domine mi, ait, si ita jubes, renuntiabo homini isti hæc dicta tua; quis scit an timor Domini occupaturus sit cor illius, pœnitentiam acturi et declinaturi a via in qua graditur pessima? Ad hæc beatus Andreas: Si talia ei renuntiaveris, ridebit te: totus quippe induruit per libidinis dæmonem. Verum neque Dominus ipse talia renuntiat cuipiam, ut se convertat; neque vero expedit: si enim expediret, cunctis hominibus aperiret per angelos diem ac horam mortis suæ. Tu vero, fili dilectissime, quantum potes, contende, ut cum venerit Dominus, hinc nos alio translaturus, bonorum illorum, quæ

Digitized by Google

oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, hæreditatem adeamus.

124. Exspiraverat jam tempus a Domino concessum Joanni, quo pœniteret atque ad frugem rediret meliorem: cum per visionem beatus Andreas Dei famulus apparuit Epiphanio, apprehensumque manu deduxit ad loca admodum profunda, visu horrida, densisque tenebris perfusa; quas lumine manu prælato discutiebat. Videbantur autem hæc Epiphanio intra terræ sinum geri: ubi et custodiæ, et claustra, et carceres deformes ac tenebrosi visebantur, quorum alii muribus, æluris, vulpeculis scatebant; in aliis serpentes, asini, echidnæ, aspides, cornices, corvi, et cæteræ volucres immundæ ac fetidæ, necnon feræ, canes, aliæque plurimæ animantes stabulabantur tanto numero, ut stellas cœli æquarent. His visis, ventum est tandem ad humile fetensque tugurium, ubi nihil quidquam videre erat præter hominum canumque excrementa. Tum Epiphanius Andreæ: Amabo te, cur huc venimus? Idne laboribus nostris obtinuimus, ut huc delati tam inamœna et miserabilia oculis nostris usurparemus? Et beatus Andreas: Nequaquam, fili mi, sed ut coram inspiceres locum, quem familiaris tibi Joannes sceleribus sibi suis paravit; quæ autem vides stercora, sunt nefanda illius crimina laboresque inutiles. Sed et scripturam istam respice. Respicienti autem oblata est tabula tenebrosa, medio in aere, cum hac inscriptione; Commoratio sempiterna et gravis pœna Joannis, filii Celeustioni; ita enim pater illius nuncupabatur.

125. Exclamavit ad hæc Epiphanius: Hei misero mihi peccatori! ne quis, oro, vel pessime de me meritus, huc deveniat mansurus. Verum quid hæc sibi volunt excrementa? Et respondens Andreas: Ecce, inquit, illi tam viri quam feminæ, qui paria cum Joanne patrant scelera, hic sentinam et stercora congerunt, ut cum e vivis excesserint, animas suas, catenis constrictas, sordibus illis exsatient, post resurrectionem corporum toti in ignem infernalem conjiciendi. Tum rursus interroganti Epiphanio de muribus, de canibus, de feris, de asinis, de mulis, de serpentibus, quos isto jam ante viderant loco degere; respondet Andreas, esse injustorum, luxuriosorum, aliter peccantium animas. Ad hæc rursus exclamanti Epiphanio: Heu me, domine, tam abjectas formas indutæ sint nobilissimæ hominum animæ! rursus occurrit Andreas: Minime vero, inquiens, dilectissime fili, sed nostra causa Deus tali sub schemate spectandas proposuit, et per cujusque speciem commonstraret, cui similes fiant, qui in hoc mundo versantur, per quamlibet turpem actionem. Aliæ siquidem homicidarum, adulterorum aliæ; illæ scortatorum, istæ Sodomitarum, reliquæ furum, cuclionum, hæreticorum, vanæ gloriæ studiosorum, et si quæ propter alia scelera damnantur, sunt animæ: suntque illorum omnes, qui comparati sunt jumentis insi-

A τὰ ἀγαθὰ, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.

ρκδ'. Πληρωθέντος δὲ τοῦ ὅρου τοῦ δοθέντος παρὰ Κυρίου τῷ Ἰωάννῃ λόγῳ μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς αὐτοῦ, εἶδεν ἐν ὁράματι ὁ Ἐπιφάνιος τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ, ὅτι παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἤγαγεν εἰς δυσβάτους τόπους, δυσειδεῖς καὶ λίαν ζοφώδεις, καὶ κατεῖχε λαμπάδα, καὶ δι' αὐτῆς ἐφώτιζε τὸν σκοτεινὸν ἐκεῖνον. Εἴκαζε δὲ ὅτι ὑποκάτω τῆς γῆς ἦν ταῦτα τὰ φαινόμενα. Ἑώρων οὖν ἐκεῖ φυλακὰς, καὶ κλεῖθρα, καὶ δεσμωτήρια ἀειδῆ καὶ ζοφερὰ, καὶ ἐν οὕτοις μύες πολλοὶ καὶ αἴλουροι, καὶ ἀλώπεκες ἐναπέκλειστο. Ἐν δὲ τοῖς ἑτέροις ὄφεις, καὶ ὄνοι, καὶ ἔχιδναι, καὶ ἀσπίδες, καὶ κορῶναι, καὶ κόρακες, καὶ πετεινὰ ἄλλα ἀκάθαρτα καὶ δυσώδη, καὶ θηρία, καὶ
B κύνες, καὶ ἄλλα πλεῖονα ἐφαίνετο ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ. Ὅτε οὖν πάντα ἐθεάσαντο, ἔσχατον ἦλθεν ἔν τινι δυσώδει οἰκίσκῳ, ἐν ᾧ οὐδὲν ἦν, εἰ μὴ κόπρια ἀνθρώπων καὶ κυνῶν. Ἔφη Ἐπιφάνιος τῷ Μακαρίῳ· Δέομαί σου, τί ὧδε ἤλθομεν; Εἰς τοῦτο ἦν ὁ ἀγὼν ἡμῶν, ἵνα ὧδε γενόμενοι τὰ ἐλεεινὰ ταῦτα ἴδωμεν; Λέγει ὁ Μακάριος· Οὐχὶ, τέκνον, ἀλλ' ἵνα ἴδῃς τὸν τόπον, ὃν ὁ φίλος σου ὁ Ἰωάννης ἑαυτῷ ἐπεκτήσατο· τὰ δὲ κόπρια, ἃ ὁρᾷς εἰσὶν αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ, καὶ ὁ κόπος, καὶ ὁ κάματος. Ἀλλὰ βλέψον τοῖς ὧδε, τί εἰσι τὰ γεγραμμένα. Βλέπει οὖν ὁ Ἐπιφάνιος, καὶ ἰδοὺ πίναξ σκοτώδης ἐπὶ τοῦ ἀέρος, καὶ ἐν αὐτῷ ἦν γεγραμμένον· Μονὴ αἰωνία, καὶ τιμωρία βίαιος Ἰωάννου υἱοῦ Κελευστιώνου· τοῦτο
C γὰρ ἦν ὄνομα τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

ρκε'. Ἔφη Ἐπιφάνιος· Οὐαί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ! ἐνταῦθα μηδὲ οἱ ἐχθρωδῶς πρός με διακείμενοι. Τί δέ εἰσι ταῦτα τὰ κόπρια; Ὁ Μακάριος ἔφη· Ἰδοὺ οὖν καὶ οἱ τούτῳ ὁμοίως ἐργαζόμενοι εἴτε ἄνδρες, εἴτε γυναῖκες, οὗτοι ὧδε στοιβάζουσι κάλαμον καὶ κόπρον, ἵνα, ὅταν τελευτήσωσι, χορτασθήσονται τούτων αἱ ψυχαὶ δεδεμέναι ἁλύσεσι, μετὰ δὲ τὴν ἐξανάστασιν τῶν σωμάτων, τότε πυρὶ φλογκλήρῳ παραδοθήσονται. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ἠρώτησε τὸν Μακάριον περὶ τῶν προθεαθέντων μυῶν, καὶ κυνῶν, καὶ κνωδάλων, καὶ ὄνων καὶ ἡμιόνων, καὶ ἑρπετῶν τῶν ἐκεῖσε ἠσφαλισμένων. Λέγει ὁ Δίκαιος· Ταῦτα
D πάντα εἰσὶ τῶν ἀνόμων καὶ ἁμαρτωλῶν καὶ ἀσώτων αἱ ψυχαί. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Οἴμοι, κύριέ μου, καὶ τοιαύτας ἰδέας αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων περιφέρουσιν! Ἔφη ὁ Ὅσιος· Οὐχὶ, τέκνον μου φίλτατον, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ὁ Θεὸς οὕτως αὐτὰς θεαθῆναι παρεσκεύασε, δείξας, ὅτι ἑκάστῃ ἀφομοιοῦνται ἐν τῷ κόσμῳ τῇ πολιτείᾳ καὶ ταῖς αἰσχίσταις πράξεσιν· αἱ μὲν γάρ εἰσι φονέων, αἱ δὲ μοιχῶν, αἱ δὲ πορνῶν, αἱ δὲ σοδομιτῶν, αἱ δὲ κλεπτῶν καὶ φιλαργύρων, καὶ αἱρετικῶν, καὶ κενοδόξων, καὶ τῶν τοῖς ὑπολοίποις πλημμελήμασι καταδεδικασμένων. Αὗταί εἰσιν αἱ ψυχαὶ, αἳ παρασυνεβλήθησαν τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθησαν αὐτοῖς· διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Κύριος τοιαύτῃ ὁράσει θεαθῆναι αὐτοὺς παρεσκεύασε, καὶ ὅπως ἡγεῖται αὐτούς.

Digitized by Google

pientibus et similes facti sunt illis. Et hæc est ratio, cur Dominus talibus sub speciebus nobis illas obtulerit videndas, simul ostendens quo easdem ipse loco habeat.

ρκς'. Τοὺς γὰρ φονεῖς ἡγεῖται ὡς σκορπίους, τοὺς εἰδωλολάτρας ὡς κίβδηλα, τοὺς μοιχοὺς ὥσπερ τοὺς τὸν νοῦν ἀπολέσαντας, τοὺς μάγους καὶ τοὺς φαρμακοὺς ὡς τοὺς ὄφεις, τοὺς κτηνοβάτας καὶ ἀρσενοκοίτας ὡς τὸν μῦν καὶ ὡς τὸν σκωληκόβρωτον κύνα τὸν ἐπὶ τῆς κόπρου ἐῤῥιμμένον, τοὺς πόρνους ὡς τοὺς χοίρους, τοὺς κλέπτας ὡς τοὺς λύκους, τοὺς δολεροὺς ὡς τὰς ἀλώπεκας, τοὺς φιλαργύρους ὡς τοὺς αἰλούρους, τοὺς ὀργίλους ὡς τὰ θηρία, τοὺς μνησικάκους ὡς ἐχίδνας, τοὺς ψεύστας ὡς τὸν ὄφιν, τοὺς λαιμάργους ὡς τὰ ἄλογα, τοὺς μεθύοντας ὡς τοὺς δαιμονῶντας, τοὺς αἱρετικοὺς ὡς τὴν κόπρον, τοὺς πορνοκαπήλους ὡς ὄνους, τοὺς προξενητὰς τῆς πορνείας, οἵτινες ὅρκοις καὶ ψεύσμασιν ἄνδρας εἰς γυναῖκας καὶ γυναῖκας εἰς ἄνδρας ἐπιμιξίᾳ βοθρίζουσι, καὶ κατεργάζονται αὐτοὺς ναὸν τοῦ διαβόλου, καὶ τῆς κοπρίας καταγώγια, ἡγεῖται ὡς τὸν ἐρχόμενον Ἀντίχριστον· τοὺς λοιδόρους ὡς κορώνην, τοὺς καταλάλους ὡς κόρακας, τοὺς κρίνοντας τὰ ἀλλότρια πταίσματα ἀναισθήτως ὡς μεμηνότα κυνάρια καὶ τὰς ἀνθρωπίνας σάρκας ἐσθίοντα, τοὺς τραγῳδοῦντας ὡς βατράχους, τοὺς κιθαρῳδοὺς ὡς τοῦ διαβόλου ὄργανα, τὰς ὀρχουμένας γυναῖκας ὡς τοὺς ἐρωδιούς, τὰς πόρνας ὡς τὰς αἶγας· καὶ τὰ παιδάρια ὡς τοῖς παιγνίοις, καὶ τοῖς γελοίοις, καὶ ταῖς μιμολογίαις, καὶ τῇ μέθῃ, καὶ τῇ παιδοφθορίᾳ συγκυλινδούμενα, ἡγεῖται ὡς ἀκάθαρτα ἑρπετὰ τῆς γῆς, καὶ ὡς τὰ κνώδαλα, καὶ ὡς τὰ τῶν ἐχιδνῶν γεννήματα.

ρκζ'. Ὡς δὲ ταῦτα ὡμίλει ὁ Ὅσιος τῷ Ἐπιφανίῳ, εὐθέως ἔξυπνος ἐγένετο ὁ Ἐπιφάνιος, ἐκπληττόμενος τοῖς δειχθεῖσιν αὐτῷ. Πρωΐας δὲ γενομένης, φάσις ἦλθε πρὸς αὐτοὺς Ὅτι Ἰωάννης ὁ φίλος σου τῷ τῆς λύμης κατεσχέθη νοσήματι, καὶ οὐκ ἀπέρχει τοῦ αὐτὸν ἐπισκέψασθαι; Ὁ δὲ ἀκούσας, σύνδακρυς γενόμενος, ἔφη· Ἀβάλε τῇ ἐμῇ ἀνικανότητι! ἴδε καὶ τὰ ὁραθέντα μοι. Ἀπάρας οὖν ἐπορεύθη εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀσθενοῦντος, καὶ ὡς αὐτὸν τῇ λυμικῇ νόσῳ τεθέακε ὀλλύμενον, ἔφη· Βαβαὶ τοῦ φρικωδεστάτου θαύματος! ἴδε τοῦ μακαριωτάτου Ἀνδρέου τὴν πρόῤῥησιν. Θεασάμενος δὲ αὐτὸν ὁ Ἰωάννης, καὶ ἐκ βάθους στενάξας, ἔφη· Εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἅγιε τοῦ Θεοῦ, ὅπως φείσηταί μου ὁ Θεός, καὶ συμπαθήσῃ μοι πρὸς τὸ παρὸν, καὶ μὴ χρήσωμαι τέλει τοῦ τῇδε βίου· στοχάζομαι γὰρ ταύτης τῆς κλίνης μὴ ἀνίστασθαι. Ὁ δὲ σεμνὸς Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ὁ Κύριος, ἀδελφὲ, τὸ δέον ποιήσει, αὐτὸς γὰρ γινώσκει τὰ συμφέροντα· ἐπεὶ αὐτός τί σε ὠφελῆσαι οὐκ ἔχω. Ἱκέτευσον οὖν τὸν Θεὸν, καὶ αὐτὸς τὰ δόξαντα τῇ αὐτοῦ ποιήσει ἀγαθότητι. Ἡμέρᾳ δὲ καὶ ἡμέρᾳ διελύθη ὁ ταλαίπωρος· καὶ ἔῤῥευσαν αἱ σάρκες αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ὡς ὕδωρ, καὶ ἠφανίσθη ἡ ὄψις αὐτοῦ ἅπασα· διεφθάρη δὲ καὶ ἐβδελύχθη τὰς ἁρμονίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε φοβηθῆναι πάντας τοὺς ὁρῶντας αὐτὸν, καὶ ἀναβοᾷν τὸ Κύριε ἐλέησον. Οὕτω τὸν βίον αὐτοῦ κατέστρεψε πολυωδύνως ὁ ταλαίπωρος, καὶ διεσκορπίσθη τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ παρὰ τὸν ᾅδην.

A 126. Habet vero homicidas, loco scorpionum; idolorum cultores, inter ambiguæ speciei hybridas; adulteros, inter mente captos, magos veneficosque inter serpentes, bestiarum incursores et masculorum concubitores, inter mures canesque putidos in sterquilinium abjectos reponit: scortatores porcis, fures lupis, fraudulentos vulpibus, avaros felibus, iracundos feris, injuriarum memores echidnis, mendaces anguibus, helluones brutis animantibus; ebriosos dæmoniacis, hæreticos stercori, leones asinis assimilat. Stupri arbitros et conciliatores qui viros in mulieres, et has in illos, commistionis causa, juramentis et mendaciis impellentes, ipsos delubra quædam diaboli omnisque fœditatis receptacula efficiunt, non secus quam venturum B Antichristum considerat. Jam vero qui facile conviciantur, cornices qui detrahunt alienæ famæ, corvos, qui gesta proximorum temere judicant, canes rabidos, humanis carnibus sese implentes, qui tragœdorum more se jactant, ranas, qui citharis vacantes, organa diaboli, quæ choreis indulgent mulieres, herodios, quæ libidini se dant, capras referre putandi sunt. Denique adolescentes, qui lusibus, risui, scurrilitati, temulentiæ, corruptioni puerorum se totos addicunt, in numero immundorum terræ serpentium, silvestrium ferarum, et geniminum viperinorum collocantur.

C 127. Ubi talia loquentem sibi Andream audivit Epiphanius, subito experrectus est, rerum sibi ostensarum novitatem cum stupore admirans. Affulgente vero posteræ diei luce, fama advolat, sic Epiphanium increpans: Joannes, intimus tuus pernicioso correptus morbo, periclitatur vita, et nondum abis ipsum invisurus? Quo audito, cum lacrymis: Heu me impotentem! exclamat. Hæc scilicet mihi modo visa portendebant. Et abiens ad visitandum infirmum, reperit illum exitiali morbo ad desperationem laborare, dixitque: Papæ, quam horrendum illud prodigium! ecce beatissimi Andreæ completum vaticinium. Ut venientem conspexit Joannes, ex imo corde ingemuit, dicens: Ora pro me, sancte, cui famulaD ris Deum, ut mihi parcens miseransque modo, non incidat vitæ meæ filum, puto enim ex hoc lectulo non surrecturum me amplius. Cui Epiphanius: Dominus, mi frater, aget quod agendum est, ipse quid e re tua sit, optime novit; quia nihil mihi suppetit, quo te juvem. Quare ad Deum supplex confuge, facturum quæcunque bonitati suæ visa sunt expedire. Sed in dies miselli hominis membra nervique dissolvi, caro in modum aquæ per terram diffluere, fugere totius faciei decor, tota denique corporis compages soluta contabescere, atque adeo horrenda videri, ut quotquot spectarent hominem, exhorrescerent illico, excla-

Digitized by Google

mærentque : Domine, miserere. Atque ita in summis animi corporisque doloribus vitam terminavit infelix : et dissipata sunt ossa ejus secus infernum.

128. Post dies aliquot Epiphanio in publica pla- A tea factus obviam Andreas, ei cuncta quæ per visionem oblata ei fuerant in memoriam revocat, non sine horrore quodam, ac stupore, sic inquiens : Nostine, fili, quomodo superiore nocte per caliginosas inferni plagas ambulaverimus uterque? Memorne es, qualia in subterraneo illo specu claustra carceresque sint? recordaris, quam caliginosa et tenebrosa sedes amicum tuum Joannem maneat? legistine feralis istius tabulæ inscriptionem? oculisne obversantur adhuc animæ, pridem ob peccata damnatæ, quomodo in tenebris et umbra mortis sedeant? Procul ab eorum societate remotos vivere nos jubeat Dominus Deus noster. Admirabilis adolescens Epiphanius, dum sic loquentem Andream audit, totis pene artubus tremore concus- B sus : Vidi, ait, venerande Pater, et videndo inhorrui : quapropter intercede pro filio tuo, ut ne ad illorum consortium pœnasque condemnetur : irruit namque timor super me, et tenebræ operuerunt me, et vereor ne princeps tenebrarum, illecebris peccatorum expugnatum, eo me detrahat. Ad hæc Beatus : Delectat me tuus iste timor; quare quotidie te adhortor, ut strenue decertes, quominus regni cœlestis hæreditate excidas; quin etiam oro atque obsecro te, benedicte fili, alacriter decurre pulcherrimum continentiæ stadium, ut ego quoque, profectum tuum spiritualem videns, in spiritu exsultem. Ubi talia collocuti essent, quibusdam forte eminus eo appropinquantibus, Andreas, occultandæ virtutis suæ stu- D dio priusquam propius adventarent, salvere jusso Epiphanio inde se subduxit.

A ρκη'. Μετὰ οὖν ἡμέρας τινὰς συναντᾷ ὁ θεσπέσιος Ἀνδρέας τῷ Ἐπιφανίῳ κατὰ τὴν πλατεῖαν τῆς λεωφόρου, καὶ τὰ ὁραθέντα αὐτοῦ ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς ἀναμνήσας αὐτὸν, εἰς φρίκην καὶ τρόμον ἐνέβαλεν λέγων· Οἶδας, τέκνον, τῇ προτέρᾳ νυκτὶ πῶς εἰ ἀμφότεροι ἐπορεύθημεν ἐν τοῖς ζοφεροῖς ταμιείοις τοῦ ᾅδου ; κατενόησας τὰ ἐκεῖ κλεῖθρα καὶ φυλακὰς τὰς ἐν τοῖς καταχθονίοις ; οἶδας τοῦ φίλου σου τὴν καχέσπερον καὶ ζοφερὰν κατάπαυσιν ; ἀνέγνως τὸν χαλεπὸν ἐκεῖνον πίνακα, καὶ ἅπερ ἐν αὐτῷ γέγραπτο ; κατενόησας τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁμαρτωλῶν τὰ πνεύματα, ὅπως ἐν σκοτεινοῖς καὶ σκιᾷ τοῦ θανάτου καθεύδουσιν ; Ἀφαιρεῖται ἡμᾶς τῶν ἐκεῖσε Κύριος ὁ Θεός. Ὁ δὲ θαυμάσιος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ ἀκηκοέναι αὐτὸν ταῦτα παρὰ τοῦ Δικαίου, ἰλιγγιάσας B ἔφριξε, καί φησι πρὸς αὐτόν· Τεθέαμαι, τίμιε Πάτερ, καὶ θεασάμενος τρόμῳ συνεσχέθην· δεήθητι οὖν ὑπὲρ τοῦ τέκνου σου, τοῦ μὴ κατακριθῆναί με ἐν τοῖς ἐκεῖσε· δέος γὰρ ἐγεγόνει ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐκάλυψέ με σκότος, καὶ φοβοῦμαι μή ποτε ὁ τοῦ σκότους ἄρχων κατασπάσῃ με, ταῖς τῶν πλημμελημάτων ἡδυπαθείαις κρατούμενον. Ἔφη ὁ Μακάριος· Καὶ ἐμοὶ οὕτως ἐστὶν ἐράσμιον τοῦ φοβηθῆναί σε· διὰ τοῦτο ἑκάστοτε παραινῶ σε τοῦ ἀγωνίζεσθαι, ἵνα κληρονόμος γενήσῃ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας· διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ ἱκετεύω, τέκνον εὐλογημένον, σπούδαζον ἑκάστοτε τρέχειν τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς ἐγκρατείας, ὅπως ὁρῶσά σε ἡ ψυχή μου ἐν τοῖς πνευματικοῖς προκόπτοντα, ἀγαλλιάσηται σὺν τῷ πνεύματι. Ὡς δὲ ταῦτα ὡμίλουν, τινῶν τῷ τόπῳ D προσεγγιζόντων, σκέπων τὴν αὐτοῦ ἀρετὴν ὁ Δίκαιος, πρὸ τοῦ ἐκείνους πλησιάσαι, ἀσπασάμενος τὸν Ἐπιφάνιον, ἀνεχώρησεν.

CAPUT XVII.

Mulieri a mago deceptæ, et diabolicis illusionibus subjectæ, succurrit Epiphanius.

129. Mulier quædam ad Portum (42) habitans, admodum religiosa, et timore Domini eximia, virum nacta erat dyscolum atque insigniter voluptuarium, qui quidquid erat rei familiaris dilapidabat in lupanaribus infelix. Uxor itaque, ut erat piissima, mœrens lugensque pendebat animi, quid facto foret opus, ut a pessimo vitæ instituto ad saniora consilia adduceret maritum : ac talia sæpe animo D versans, statuit tandem quærere hac super re virum quempiam, qui eam sibi effectum dare posset; qualem opportune statim suggerit mulier alia, videlicet Bigrinum quemdam, pollicentem omnia se mulieris vota expleturum. Quamobrem illico consurgens, hominem adivit, reperitque frequentem in domo ejus turbam, consulendi causa præstolantium. Ili cum votorum compotes ad se quique rediissent, tandem et hæc propius congreditur, ac sede prope virum occupata, cœpit ei doloris

ρκθ'. Γυνή τις ἐν τῷ Νεωρίῳ οἰκοῦσα, εὐλαβὴς καὶ φοβουμένη τὸν Κύριον, ἐκέκτητο ἄνδρα χαλεπὸν καὶ φιλήδονον σφόδρα, διασκορπίζων πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ, ἐν τοῖς πορνοκαπηλίοις ἀσχολούμενος ὁ ταλαίπωρος. Ἡ δὲ γυνὴ οὖσα εὐλαβεστάτη ἐλυπεῖτο λίαν, ἐπαπορούσα τὸ τί δέοι γενέσθαι καὶ καταργῆσαι τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τὸν πονηρότατον σκοπόν. Ὡς δὲ ταῦτα εἶχεν ἐν διανοίᾳ, ἀνίχνευε μαθεῖν περὶ ἀνδρὸς τοῦ τηλικαύτην δύναμιν κεκτημένου· ὑποβάλλει οὖν αὐτῇ γυνή τις Βιγρῖνον ἄνδρα τινὰ, ὃς ἔφασκε, δύνασθαι ποιεῖν πάντα αὐτῆς τὰ καταθύμια. Ἀναστᾶσα οὖν εὐθέως ἐπορεύθη πρὸς αὐτόν· εὗρε δὲ ἐκεῖ πλῆθος ἱκανόν. Ὡς δὲ πάντων ἐποίει τὰ καταθύμια καὶ ἀνεχώρουν, ἐπὶ τέλους ἦλθε καὶ αὐτή, καὶ ὡς ἐκαθέσθησαν, ἤρξατο ἡ γυνὴ τὸ κατώδυνον αὐτῆς ὁμιλεῖν αὐτῷ· ὡς ὅτι· Ὁ ἀνήρ μου ἐξέδοτο ἑαυτὸν ταῖς τοῦ μοχθηροῦ βίου ἀπάταις, καὶ ἐκ καταγωγίου εἰς καταγώγιον τῶν μιμάδων ἀφικό-

(42) Cangius lib. I *Constantinop. Christ.* cap. 17, Portus seu Navalia quatuor numerat, quorum præcipui Vetus ac Novus. De veteri ego hic agi censeo.

Digitized by Google

μενος πᾶσαν τὴν περιουσίαν μου κατηνάλωσε· νυνὶ A δὲ ἄσεμνόν τινα κόρην ἐπελάβετο, καὶ καθεκάστην πρὸς αὐτὴν εἰσπορεύεται, ἀποφέρων πᾶσάν μου τὴν οὐσίαν. Νῦν οὖν ἤκουσταί μοι τὰ κατὰ σὲ, ὅτι εἷς εἶ τῶν ἐναρέτων τῷ Κυρίῳ, καθότι πολλοὺς τῶν κινδύνων ἐξήρπασας, καὶ ἐν τούτῳ παρεγενόμην πρὸς σέ· εἴ τι δύνασαι, βοήθησόν μοι, καὶ παρέξω σοι ὅπερ μοι κατὰ δύναμιν πρόσεστιν.

sui causam aperire, sic orsa: Tradidit sese maritus meus flagitiosæ vitæ, fallaciis atque illudentibus deliciis, et ex alio in aliud lupanar se transferens, rei familiaris meæ dispendium fecit non leve; nunc vero deperit infamem nescio quam puellam, quam nullo non die conveniens, collatis quæ nobis reliqua sunt bonis locupletat. Nunc igitur cum innotuerit mihi, virum esse te ex iis unum qui magna coram Deo virtute polleas, et plurimos periculis suis eripueris, ideo et ego ad te venio ut si quomodo possis, auxilieris mihi, relaturus mercedem, quam reliquæ facultates meæ permittent.

ρλ'. Ταῦτα εἰποῦσα, ἔφη ἐκεῖνος πρὸς αὐτήν· Πάντα ὅσα θέλεις καὶ φιλεῖς, παρ' ἐμοὶ λήψῃ· ἐὰν γὰρ κελεύῃς, μαρανῶ τὴν αὐτοῦ ἐπιθυμίαν πρὸς τὸ μὴ χρᾶσθαι γυναικὸς συνουσίαν· εἰ δὲ βούλει ἐπι- B τρέψω, καὶ παραλήψεται αὐτὸν θάνατος· ἐὰν δὲ θέλῃς, παραδίδωμι αὐτὸν πνεύματι πονηρίας, καὶ ἔσται περιάγων καὶ δαιμονιζόμενος· σκέψαι οὖν, καὶ τὰ δοκοῦντά σοι δῆλα ποίησον. Ἔφη πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή· Οὐδὲν ἕτερον βούλομαι, κύριέ μου, ἢ τοῦ καταργηθῆναι ἀπὸ τῶν τοιούτων τὸν ἐμὸν σύζυγον, καὶ ἐμὲ μόνην ἀγαπᾷν καὶ φιλεῖν. Ὁ δὲ εἶπεν· Καθὰ ᾐτήσω, ποιήσω σοι. Ὡς δὲ ἐκαθέζοντο, ἐξεῖπεν αὐτῇ ὅσα ἂν ἔπραξεν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας· ἐξέστη δὲ ἡ γυνὴ ἀκούουσα, καὶ θαμβουμένη ἥσυχος ἐκάθητο. Ἐκεῖνος δὲ λέγει πρὸς αὐτήν· Ἀναστᾶσα πορεύθητι εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ ἑτοίμασόν μοι κανδῆλαν καὶ ἔλαιον, καὶ ἀπτρότουβον, καὶ ζώνην, καὶ πῦρ· καὶ τῇ τετράδι ἐκεῖσε παραγενόμενος, τὸ ποθούμενόν σοι ποιήσομαι. Ὁ δὲ παραγενόμενος τῇ C τετράδι, ἔλαβε τὸ ἔλαιον, ὑποψιθυρίζων δὲ καὶ ἐπικαλούμενος ἐν τῇ κανδήλῃ ἔβαλεν· καὶ ἀπάρας τὸ ἀπτρότουβον (43), ἧψεν αὐτὴν, καὶ τέθεικεν αὐτὴν ὅπου ὑπῆρχον αἱ εἰκόνες τῆς γυναικός· εἶτα λαβὼν καὶ τὴν ζώνην, καί τινα ῥήματα τῆς αὐτοῦ κακουργίας ὑποψιθυρίσας, καὶ δήσας τέσσαρας κόμβους, δέδωκεν αὐτῇ εἰπών· Περίζωσαι αὐτὴν ἐν τοῖς ὑποκάτω ἱματίοις· δὸς δέ μοι ἓν τριμήσιον (45) τοῦ διανεῖμαι τοῖς πένησιν ὑπὲρ ψυχικῆς σου σωτηρίας. Ἡ δὲ δέδωκεν αὐτῷ, ὑποσχομένη δοῦναι καὶ ἕτερα, ἐὰν εἰς πέρας γένηται ὃ θέλει. Ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς ἐμίσησε καὶ ὑπέσχετο ὅσα διεπράττετο, καὶ μόνην τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἠγάπα, καὶ ἠγωνίζετο εἰς τὰ τῆς οἰκίας αὐτοῦ

130. Abrumpente hic sermonem muliere: Quæcunque vis ac desideras, inquit alter, per me auferes. Quod si ita vis, concupiscentiam in illo omnem sic exstinguam, ut mulieris cujusvis concubitum deinceps appetiturus non sit. Si vis, mandabo, ut hinc eum mors tollat. Si vis, tradam eum spiritui nequam cruciandum, et efficietur vagus ac dæmoniacus. Considera igitur, et quod probatum tibi maxime fuerit, mihi significa. Respondet mulier: Aliud nihil in votis mihi est, mi domine, quam ut conjux meus, a prava aliarum consuetudine aversus, in me solam omnem amorem suum transferat. Cui alter: Ut petiisti, effectum dabo. Inter sedendum autem enuntiavit illi, quidquid a teneris annis fecerat, obstupescenti ad audita, trementi, et verbum non proferenti; tum ita pergit: Vade domum tuam et para mihi ellychnium, et oleum, et lampadem, et zonam, et ignem; quarto post die namque veniam, quæ desideras tibi præstiturus. Et vero adfuit die quarto: acceptoque oleo, nescio quid immurmurans atque invocans, in lampadem illud infudit, sursumque attracto ellychnio acceptam lampadem accendit, et collocavit eodem quo mulieris imagines (44) servabantur loco: deinde accepit quoque zonam, et nefariæ artis suæ arcana quædam verba proferens, in eaque nodos quatuor innectens, mulieri tradidit dicens: Intra vestes corpori tuo illam astringe, et mihi tremissem porrige pauperibus distribuendum pro salute animæ tuæ. Porrexitque illa, pollicitans daturam se plura, si quod optabat consequeretur. Ecce autem maritus ejus odisse ac detestari cœpit, quæ prius cupide operabatur, solamque uxorem suam amore prosequens, in curanda re familiari totus versabatur.

ρλα'. Μετὰ οὖν ἓξ ἡμέρας θεωρεῖ ἡ γυνὴ κατὰ τοὺς D

131. Verum diebus non amplius sex elapsis,

(43) Ἀπτρότουβον hoc ipso capite tertio scribitur: quanquam et ἀπρότουβον et αὐτότρουβον semel reperiatur. Ms. Mazar. constanter habet ἀπρότουβον. Goar in Euchologio fol. 428, in officio sacri Olei, tam ἄπτριον, quam τοῦβιν, *ellychnium* vertit, quare ex utroque compositam vocem idem significare censeo. Idonee autem ab ἅπτω accendo dicitur ἄπτριον, a *tubo* autem lampadis, cui inseritur ut promineat, τοῦβις. Cangius quoque suggerit, idem significantes voces hoc modo sæpe a Græcis jungi.

(44) Has imagines infra patebit fuisse eorum auctorum, quos mulier specialiter patronos colebat: atque ad hunc locum illustrandum præclare faciunt, quæ ante tomum I Maii post Ephemerides Græco-Moscas deducta leguntur, de Diptychis Triptychisque, qualia unusquisque fidelium apud Græcos habuisse videtur ad privatæ devotionis familiare exercitium.

(45) Τριμίσιον Theophani et Leoni Grammatico, quod Latinis *tremissis*, tertia pars aurei, cujus inventorem Alexandrum Severum facit Lampridius. Vide Dissertationem Cangii post Glossarium de inferioris ævi numismatibus, num. 84, pag. 57.

Digitized by Google

objicitur mulieri per quietem talis visio. Putabat, sibi sibi in planitie quadam consistenti accedere senem Æthiopem, qui per modum ludentis in amplexum ruere ac deosculari cœpit: Opportune, inquiens, in te incidi, domina mea, veni, amica mea, dormiamus simul ambo, quoniam nuper conjugati sumus: magno tui ego tenebar desiderio, modumque exquirebam quo te adducerem ad me. Nunc igitur, pulcherrima vitæ meæ socia, cubemus hic simul, quo et me tu fruaris, et ego venustatis tuæ admiratione gustuque exsatier. Talibus blandientem sibi loquentemque ad gratiam Æthiopem, exsecrari mulier, quamvis trepida et metu correpta, fugam circumspicere, dolore vehementi affici, abitum per quidquid sacrum est imperare infami, ita inquiens: Facesse hinc ocius; meus enim mihi conjux est, nunquam solitæ alieno cuilibet viro operam dare. Atque hoc modo per somnium vim sibi intentatam repellens, experrecta et magno veluti labore perfuncta, vix sibi reddita tandem est: cœpitque animo volvere, quid isthæc sibi ostenta vellent, ac unde diabolo, quem sub Æthiopis specie latere jam cognoverat, tantum in se liceret.

ὕπνους αὐτῆς ἑστάναι αὐτὴν ἐν πεδιάδι μόνην, καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὴν Αἰθίοψ γέρων, καὶ ἤρξατο ὡς ὑποπαιγνιάζων περιπλέκεσθαι καὶ καταφιλεῖν αὐτὴν, καὶ λέγειν· Καλῶς σε εὗρον, κυρία μου, δεῦρο φιλία μου, κοιμηθῶμεν ὁμοῦ οἱ δύο, καθότι νεωστὶ συνεζεύχθημεν· πολλά σου ἐγὼ ἐπεθύμουν, καὶ πρόφασιν ἐζήτουν ὅπως πρὸς ἐμαυτὸν συναγάγω σε· νῦν οὖν δεῦρο, ὡραία μου σύμβιε, κοιμηθῶμεν οἱ ἀμφότεροι, ὅπως καὶ σὺ ἐμοῦ ἀπολαύσῃς, κἀγὼ τοῦ κάλλους σου κορεσθήσομαι. Ὡς δὲ ταῦτα ἐκεῖνος ἐφθέγγετο αὐτῇ, εἰς τρόμον ἐμπεσοῦσα ἡ γυνὴ, ἤρξατο ἀναθεματίζειν αὐτὸν καὶ φεύγειν, καὶ ἀνιᾶσθαι, καὶ ἐξορκίζειν αὐτὸν τοῦ ἀποστῆναι ἐξ αὐτῆς, λέγουσα· Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, καθότι ἄνδρα κέκτημαι ἴδιον, καὶ ἑτέρῳ οὐ συνάπτομαι. Οὕτω δὲ ἡ γυνὴ βιαζομένη κατ' ὄναρ καὶ πολεμουμένη, ἔξυπνος ἐγένετο· καὶ ὡς ἀπὸ κόπου ῥυσθεῖσα, μόλις εἰς ἑαυτὴν ἐπανῆλθεν. Διελογίζετο δὲ τὰ ὁραθέντα αὐτῇ, τὸ τί ἂν εἴη ταῦτα, καὶ πόθεν ὁ διάβολος εὗρε τοσαύτην παῤῥησίαν κατ' ἐμοῦ· ἔγνω γὰρ ὅτι ὁ Αἰθίοψ ἐκεῖνος δαίμων ἦν πονηρός.

132. Tali occupata consideratione, rursus in somnum incidit, viditque inusitatæ magnitudinis canem, colore nigrum, summa cum impudentia sese amplexum, conjunctoque inter se ore instar hominis exosculantem. Spectaculo terrefacta, excusso somno, ita secum loqui incipit: Me miseram et peccatricem! cujus amore nequam spiritus exarsit, quamque infestare non desinit impurus! Quid consilii capiam, ignoro: qua de causa istiusmodi mihi spectra offerantur, rescire equidem non possum. Rursum alia nocte conspicit se ipsam in theatro hippodromi, amplexantem positas istic statuas stimulari a libidinosa concupiscentia, ut cum illis rem haberet: alias sese a cane celeriter fugiente auferri contemplata est: non raro videbatur sibi ranis, serpentibus, viperis, et his deterioribus vesci animantibus. Talibus itaque spectris excruciata misere, oculisque suis somnum rarissime videns, variis premebatur ærumnis, cumque inter homines nihil reperiret opis, ad orationem et jejunium se convertens, suppliciter Deum percunctata est, quid causæ demum foret miseriarum suarum, quidque facto opus esset ut affectionibus tam inordinatis liberaretur.

ρλβ'. Ὡς οὖν ταῦτα διελογίζετο, πάλιν εἰς ὕπνον ἐτράπη, καὶ ἰδοὺ κύων μέλας, μέγας, καὶ ἄχρωμος, περιπλεκόμενος αὐτῇ στόμα πρὸς στόμα κατεφίλει αὐτὴν ὥσπερ ἄνθρωπος. Σύντρομος δὲ γενομένη ἀφυπνίσθη, καὶ ἐν φόβῳ καθ' ἑαυτὴν ἔλεγεν· Οἴμοι τῇ ταλαίνῃ καὶ ἁμαρτωλῷ, ὅτι ἔρωτα τέθεικε κατ' ἐμοῦ ὁ πονηρὸς, καὶ οὐδ' ὅλως μοι ἀπαλλάσσεται! Τί ποιήσω οὐκ οἶδα· πόθεν μοι συνέβη οὐκ ἐπίσταμαι. Πάλιν οὖν ἑτέρᾳ νυκτὶ ὁρᾷ ἑαυτὴν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ ἱπποδρομίου ἑστῶσα καὶ ἀσπαζομένη τὰ ἐκεῖσε ἰνδάλματα, νυττομένη ὑπὸ πορνικῆς ἐπιθυμίας τοῦ συγγενέσθαι αὐτοῖς· πάλιν δὲ ὁρᾷ κύνα αἴροντα αὐτὴν καὶ φεύγοντα· καὶ πάλιν ὁρᾷ ἑαυτὴν ἐσθίουσαν βάτραχον, ποτὲ δὲ ὄφιν, ἢ ἑρπετὰ, καὶ τὰ τούτων χείρονα. Τούτοις ἡ ἐλεεινὴ ἐβασανίζετο, ἀγαθὸν ὕπνον μὴ ὑπνώσασά ποτε. Στενοχωρηθεῖσα οὖν καὶ μὴ ἔχουσα τί εἰσπράξασθαι, ἤρξατο προσευχαῖς καὶ νηστείαις σχολάζειν καὶ τὸν Θεὸν ἐξιλεοῦσθαι, πόθεν αὐτῇ συμβέβηκε ταῦτα, καὶ τί δέῃ ποιῆσαι, καὶ ἀπαλλαγῆναι τῶν τοιούτων ἀτοπημάτων.

133. Talibus operam dabat, cum in somnis videt imagines suas ad occidentem conversas, uti et seipsam, nec aliter quam deliram menteque captam orationi insistere: superveniitque adolescens quidam, hunc ipsam in modum alloquens: Propterea quod jejuniis demeruisti me, ecce adsum, postulatam toties causam, cur talia tibi evenerint, explicaturus, simulque icones commonstrans: Vidésis, ait, quid maledictus iste magus tibi contulerit. Et intendens illuc oculos mulier, videt humano stercore turpiter illitas, idque a summo vertice ad plantam pedum, ac sentit incomparabilem inde fœtorem absistere. Obstupuit animo ad tale spe-

ρλγ'. Ὡς δὲ οὕτως ἐσχόλαζεν, ὁρᾷ κατ' ὄναρ ὅτι ἵσταντο αἱ εἰκόνες αὐτῆς ἐπὶ δυσμὰς, καὶ αὐτὴ ὁμοίως, καὶ οὕτω προσευχομένη ὥσπερ τις πασχικὴ νομιζομένη καὶ πάρετος. Ὡς δὲ οὕτως ἠδολέσχει, ἔρχεταί τις νεώτερος πρὸς αὐτὴν καὶ λέγει· Ἐπειδὴ ἐθεράπευσάς με νηστεύουσα, ἰδοὺ ἐγὼ παραγενόμην τὴν αἰτίαν διδάσκων σε, δι' ἣν ταῦτα συμβέβηκεν· καὶ σὺν τῷ λόγῳ δείκνυσιν αὐτῇ τὰς εἰκόνας, καὶ φησιν· Ἴδε τί σοι ἐποίησεν ὁ μάγος ἐκεῖνος ὁ κατάρατος. Ἡ δὲ προσέσχεν καὶ ὁρᾷ, καὶ ἦσαν κεχρισμέναι ἀνθρωπίνῳ κόπρῳ ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω, καὶ δυσωδίαν ἀνείκαστον φέρουσαι. Ὡς οὖν ταῦτα ἐθεάσατο ἡ γυνὴ, ἐξέστη, καὶ στραφεῖσα

Digitized by Google

λέγει πρὸς τὸν νεώτερον. Δέομαί σου, τίς ταῦτα ἐτόλμησε ποιῆσαι, ἀνάγγειλόν μοι. Ὁ δὲ εἶπεν· Βιγρῖνος ὁ φαρμακὸς καὶ μάγος καὶ τοῦ Θεοῦ ἀλλότριος, σοῦ παρασχούσης αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν· νῦν οὖν οὐκ ἔστιν ἐν ταῖς εἰκόσι σου εἰ μὴ χρῶμα, καὶ ξύλον, καὶ κόπρος, καὶ δαιμόνων φαντάσματα· ἡ γὰρ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτῶν ἀνεχώρησεν, μὴ φέρουσα τὴν τῶν δαιμόνων δυσωδίαν καὶ μείωσιν. Ὡς δὲ ταῦτα ἔλεγεν, ὁρᾷ τὴν κανδῆλαν γέμουσαν οὔρου κυναίου, καὶ ἐν τῷ ἀπτροτούδῳ ἐγγεγραμμένον τοῦ Ἀντιχρίστου τὸ ὄνομα· ὑπεράνω δὲ ἐν τῷ ἀέρι ἐγγέγραπτο, Θυσία δαιμόνων.

ρλδ'. Τούτων τῇ γυναικὶ φανερουμένων, ὁ νεώτερος ἐκεῖνος ἀφανὴς, καὶ αὐτὴ ἔξυπνος ἐγένετο. Διανοηθεῖσα οὖν τὰ ὁραθέντα αὐτῇ ἐν τῷ ὕπνῳ, ἐξέστη καὶ ἔφριξε, καὶ ἑαυτὴν ἐμέμφετο λέγουσα· Οἴμοι τῇ ἁμαρτωλῷ! τί ἄρα πέπονθα! δοκοῦσα γὰρ εἰς ποιμένα ὑπάγειν, [λύκῳ ἡ ἀθλία ἐνέτυχον (46)·] δοκοῦσα σωτηρίαν εὑρίσκειν, εἰς χάος τῆς ἀπωλείας ἐμπέπτωκα. Τούτοις οὕτως ἀποκλαιομένη ἡ γυνὴ, ἐβουλεύετο τί δέῃ γενέσθαι, ἔχειν τὰς εἰκόνας, ἢ μὴ ἔχειν; ἢ τί αὐτὰς εἰσπράξηται, ἐπεὶ μεμιασμέναι ἐτύγχανον; Ἀποροῦσα δὲ περὶ τούτου, ἀνέρχεται ἐν τῷ λογισμῷ αὐτῆς τοῦ θαῤῥῆσαι τῷ Ἐπιφανίῳ τὸ γεγονός· καταμένουσα δὲ ἦν πλησίον τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ἠπίστατο δὲ καὶ τὸν παῖδα ἐνάρετον ὄντα. Ἀποτηρήσασα δὲ τακτὴν ὥραν, κατερχομένου αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἀπήντησεν αὐτῷ πρὸ τοῦ πυλῶνος, καὶ πίπτει εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἀπαγγέλλουσα αὐτῷ ἅπαντα τὰ γεγονότα. Ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μέγα στενάξας, καὶ δακρύσας ἔφη· Κατάθεμά σοι, διάβολε, ὅτι οὐ παύῃ ἐπιβουλεύων τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Εἶτα βουλευσάμενος καθ' ἑαυτὸν περὶ τούτου, εἶπεν τῇ γυναικί· Ὕπαγε καὶ τὴν ζώνην ἐκείνην πυρὶ κατάκαυσον, τὴν δὲ κανδῆλαν καὶ τὸν ἀπτρότουδον σύντριψον, καὶ τὰς εἰκόνας ἔνεγκέ μοι· καὶ εἴ τι κελεύει ὁ Θεὸς, οἶδα ὅτι ἐπ' ἐμοὶ γενήσονται αἱ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἀπειλαὶ καὶ φαντασίαι· ἀλλ' ἔχω τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν βοηθὸν, καὶ τὴν τιμίαν εὐχὴν καὶ ἀντίληψιν τοῦ φωστῆρός μου, οὐ φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι αὐτὸς πάντοτε μετ' ἐμοῦ ἐστιν.

ρλε'. Ἡ δὲ γυνὴ ὅσα διετάξατο αὐτῇ ὁ Ἐπιφάνιος ἐποίησε, καὶ τὰς εἰκόνας δέδωκεν αὐτῷ· τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ ὁρᾷ κατ' ὄναρ ἡ γυνὴ, ὅτι ἦλθεν Αἰθίοψ γυμνὸς πρὸς τὴν θύραν αὐτῆς κατακεκαυμένος, μὴ τολμῶν ἔνδοθεν εἰσελθεῖν, ἀλλ' ἱστάμενος ἔξω, καὶ ὀλοφυρόμενος. Ἕτερος δὲ Αἰθίοψ ἐρχόμενος ἐκεῖσε, ὡς εἶδεν αὐτὸν κεκαυμένον, ἠρώτησεν αὐτὸν, Ποῦ αἱ καῦστραι αὗται ἐν σοὶ ἐγενήθησαν; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐπιφάνιος ὁ πονηρὸς διεσάφησε τὴν τάλαιναν τοῦ καῦσαί με δεινῶς, καὶ οὐχ ὑποφέρω τὰ ἄλγη· τέσσαρσι γὰρ κόμβοις ἤμην δεδεμένος εἰς τὴν ζώνην

A ctaculum, et conversa ad juvenem : Oro te, inquit, ut edicas mihi, quis talia committere ausus sit. Et ille : Bigrinus iste veneficus et magus, a veri Dei cultu alienissimus, te facultatem id agendi faciente : nunc igitur icones tuæ præter colorem, lignum, stercus, dæmonumque illusiones, nihil sunt; gratia namque et virtus divina, qua præditæ erant, inde excessit, ferre nequiens graveolentem dæmonum fœtorem et injuriosam iconum tractationem. Dixerat hæc adolescens, cum cernit lampadem lotio canino plenam esse, et lampadi nomen Antichristi; supra vero in aere, Sacrificium dæmoniorum, inscriptum.

134. Postquam hæc mulieri ostensa forent, evanuit adolescens, ipsa vero expergefacta est : con-
B sideransque singula sibi per quietem oblata, stupore ac pavore incessente, in has querelas erupit : Hei mihi peccatrici! quæ quantaque modo passa sum! Putabam enim ad pastorem confugere me, et ecce in lupum incidi infelix; putabam rectam me salutis viam tenere, et in abyssum perditionis præcipitata jaceo. Taliter lamentans mulier, consultare instituit quid agendum foret, an retentura imagines, an non retentura, tum quid iis, utpote pollutis, factura esset. Ancipiti ergo dubitantique hac super re, venit in mentem, quidquid acciderat fidenter aperire Epiphanio, non procul inde in domo paterna commoranti, quem præclara instructum virtute non ignorabat. Quare constitu-
C tam observans horam, qua e sanctissima Sophiæ divinæ ecclesia consueverat redire, obviam procedens, ante ipsas templi valvas ad pedes ei accidit atque universa, uti facta erant, manifestavit. Quibus auditis, altum ingemiscens lacrymasque ubertim profundens : Maledictus sis, exclamabat, nequam diabole, qui non cessas filios hominum insidiis impetere. Deinde consilio secum inito, ad mulierem, Vade, inquit, ac zonam illam flammis trade, ellychnium vero et lampadem contere et imagines ad me affer, et siquidem permittat Deus, scio quod in me pessimi dæmones minas et spectra sua conversuri sint : verum auxiliante mihi Domino nostro Jesu Christo, et oratione ac divina virtute illuminatoris (47) mei protegente, non time-
D bo mala, quoniam ipse mecum est ubique.

135. Executa mulier quæcunque jusserat Epiphanius, traditis etiam ipsi imaginibus, visionem habuit nocte postera per quietem, in qua Æthiops nudus veniebat ad ostium domus, totus ambustus, pedemque intro inferre non ausus, foris consistebat multum lamentans. Adveniebat vero et alter Æthiops, qui priorem conspicatus, percunctabatur, quomodo stigmata ista omni ex parte adustus gereret. Cui ille : Epiphanius, inquit, adolescens pessimus, docuit miseram, quæ domum hanc incolit mulierem modum, quo me gravissimo incendio

(46) Ms. Vatic. εἰς βόθρον ἠνέχθην ἡ τάλαινα.

(47) Videtur Andream intelligere, potius quam angelum suum custodem : nomine autem ex composito abstinere.

torqueret, sumque modo doloribus impar: quatuor enim nodis zonæ ejus muliebri innexus eram, diris a mysta nostro exsecrationibus adjuratus, qui cum igne dissoluti essent, præceps inde fugi. At vero quid faciam Epiphanio, qui hanc mihi inferre injuriam et calamitatem ausus, a conjuge me mea separavit? Ecce, Epiphani, adversum te impostetum amarum imi pectoris mei furorem effundam, adversum te bellum implacabile suscipiam. Illucescente die postera, statim hæc visa renuntiavit Epiphanio mulier, qui illam blando ac ridenti vultu excipiens: Abeat sane, inquit, abeat in vineam Domini uvas furaturus, sed quandoquidem fugitivus (49) iste illius villicus est, quid fiet? Omnino vel tituli causa ipsam custodiet: novi quippe quanta sit illius, qui me conservat potentia.

A δι' ἐξορκισμοῦ τοῦ μύστου ἡμῶν· καυθείσης δὲ αὐτῆς ἀπελύθην διαδρὰς τῶν ἐκεῖθεν. Τίνα δὲ κατεργάσομαι τῷ Ἐπιφανίῳ, ἐπειδὴ αὐτός με ἠδίκησε, καὶ ταῦτά μοι προεξένησεν, ἀποχωρίσας με τῆς συμβίου μου; Βλέπε, Ἐπιφάνιε, κατὰ σοῦ ἔχω ἐκχέαι τὴν ἁλμυρὰν μανίαν τῆς φιάλεώς (48) μου, καὶ μετὰ σοῦ τὴν μάχην ποιήσομαι. Ἡ δὲ γυνὴ, πρωΐας γενομένης, τὰ ὁραθέντα αὐτῇ ἅπαντα ἀνήγγειλεν τῷ Ἐπιφανίῳ· ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα ἐμειδίασε, καί φησιν· Ναὶ, ναὶ, ἀπελθεῖν ἔχει εἰς τὸν ἀμπελῶνα Κυρίου τοῦ κλέψαι σταφυλὴν, ἀλλ' ὡς ὑπάρχει ὁ δραγάτης χωρικὸς, τί ἔχει γενέσθαι; Ἐν τῷ τίτλῳ πάντως αὐτὸν ἀσφαλίσεται αὐτόν· ἐπίσταμαι γὰρ καὶ τοῦ φυλάσσοντός με τὴν δύναμιν.

CAPUT XVIII.

Quæ circa mulierem et Epiphanium acta ab Andrea sciuntur et apte explicantur: alia quædam ejus obscura, sed sapientia responsa.

136. Nocte quadam, ita permittente Domino, assumpsit diabolus plurimam secum dæmonum rutilantium ab igne turmam, ac repente intempesta noctis hora adest Epiphanio dormienti: qui, aperiente ei aures Domino, percepit statim tumultuantem advenientium catervam, nihil tamen in se timoris motionisve persensit, utpote firma in Deum fiducia suffultus. Inceperunt itaque ignei, quos dixi, dæmones lascivas Epiphanio cogitationes injicere, et carni inhonestas libidinis faces admovere: quæ quanta cum patientia perferebat pudicissimus adolescens, tanta cum fiducia divinam opem præstolabatur. Apparebant autem ferocium belluarum formis dæmones, quidam in feras transformati terrorem incutere nitebantur, quidam assumpta draconis, lupi, scorpionis specie, magno cum impetu irruebant, quasi devoraturi, utque summatim dicam, nihil non agebant, quo perturbarent adolescentem. Qui conspecta malorum dæmonum insolentia: Quoniam, inquit, video vos in vanum laborare, affligite me, per me licet, ecce enim capio gladium quem Dominus mihi elargitus est, cumque in vos converto. Simul hæc dixit, simul ad Deum manus cum lacrymis tollens, Psalmum nonum exorsus est; cumque illuc: « Increpasti gentes, et periit impius, nomen ejus delesti, » et: « Inimici defecerunt frameæ in finem, » et: « Periit memoria ejus cum sonitu: » cum, inquam, illuc pervenisset, repente sonitus de cœlo auditus est, demissaque non segnius fulmine sagitta dissipavit universos, familiare suum, Væ, lamentabiliter repetentes. Atque ita machinamentis illorum liberatus Epiphanius, gloriam retribuit Deo, ad quem confugerat, et non est confusus.

B ρλϛʹ. Καὶ τῇ νυκτὶ, παραχωροῦντος τοῦ Κυρίου, παραλαμβάνει ὁ διάβολος μετ' αὐτοῦ πλῆθος τῶν φλεγομένων πυῤῥῶν δαιμόνων, καὶ ἐπιπίπτει τῷ Ἐπιφανίῳ καθεύδοντι ὥρᾳ μεσονυκτίου· διήνοιξε δὲ ὁ Θεὸς τὰς ἀκοὰς τοῦ παιδὸς, καὶ ἤκουσε τῆς ὀχλαγωγίας αὐτῶν, καὶ οὐδ' ὅλως παρεσαλεύθη· στεῤῥὸς γὰρ ἦν τῇ εἰς Θεὸν πεποιθήσει. Ἤρξαντο οὖν οἱ πύρακες δαίμονες εἰς αἰσχρὰς ἐννοίας καὶ τῆς σαρκὸς πύρωσιν καταφλέγειν αὐτόν. Ὁ δὲ σεμνότατος ἦν ὑπομένων, καὶ τὸν Θεὸν προσδεχόμενος. Ἐθεωροῦντο οὖν οἱ ἀλιτήριοι· οἱ μὲν ὡς θηρία μετασχηματισθέντες ἐφόβουν αὐτόν· ἄλλοι δὲ ὡς δράκοντες, καὶ λύκοι, καὶ σκορπίοι ὥρμων ἐπὶ τὸ καταφαγεῖν αὐτόν· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅσοι δυνάμει ἐκέχρηντο ἐξεφόβουν αὐτόν. Ἰδὼν δὲ τὴν ἀναίδειαν C αὐτῶν, ἔφη· Ἐπειδὴ ὁρῶ ὑμᾶς ὅτι ματαιοκοπούμενοι θλίβετέ με, ἰδοὺ ἁρπάζω τὸ ξίφος, ὅπερ μοι ὁ Κύριος ἐδωρήσατο, καὶ κινοῦμαι καθ' ὑμῶν· καὶ σὺν τῷ λόγῳ αἴρει τὰς χεῖρας αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ δακρύων, καὶ ἤρξατο τὸν ἔννατον ψαλμόν· καὶ ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ, « Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβὴς, τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας· » καὶ, « Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος· » καὶ, « Ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἤχου· » γίνεται ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος, καὶ ἰδοὺ σαγίτα (50) ὡς ἀστραπὴ, καὶ διεσκόρπισεν ἅπαντας κράζοντας τὸ οὐαί. Καὶ οὕτως ἀπαλλαγεὶς αὐτῶν Ἐπιφάνιος, ἐδόξασε τὸν Θεὸν, εἰς ὃν κατέφυγε, καὶ οὐ κατῃσχύνθη.

137. Diluculo statim ad B. Andream contendit Epiphanius, hac super re illius sensum exquisiturus, at in mulierem prædictam prius incidit, sic eum appellantem: Nunc vere scio, contrivisse Do-

D ρλζʹ. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἐπορεύετο ὁ Ἐπιφάνιος πρὸς τὸ ἀναζητῆσαι τὸν μακάριον Ἀνδρέαν, καὶ συναντᾷ αὐτῷ ἐκείνῳ τὸ γύναιον καί φησιν· Νῦν οἶδα ἀληθῶς, ὅτι διὰ σοῦ τοὺς ἐχθρούς μου πάντας ὁ

(48) Φιάλεως recurrit num. 157. Ms. Mazar. φιάλης *phialæ, poculi*: hic autem pro ira accipitur: quemadmodum sæpe in Apocalypsi cap. XV et deinceps nominantur septem phialæ iræ Dei.

(49) Fugitivus intelligitur ipse Andreas, qui mox infra eadem verba repetit, tanquam de se dicta ab Epiphanio.

(50) Σαγίτα posui ego, ut congruentius, pro σαγίνη, uti ms. Vatic., et σαγήνη, uti Maz. legunt: hæc enim est navigii genus.

Digitized by Google

Θεὸς ἐθανάτωσεν· καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὰ ὁραθέντα A αὐτῇ διὰ τῆς νυκτός. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ Ἐπιφάνιος· Ἡ πίστις σου ἡ ἀγαθὴ ταῦτα πάντα σοι ἐπορίσατο· ἐπεὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι ἁμαρτωλοί ἐσμεν, δεόμενοι τοῦ ἐλέους Κυρίου. Τοῦτο εἰρηκὼς ἀνεχώρησε, καὶ συναντᾷ τὸν μακάριον Ἀνδρέαν ἔμπροσθεν τῶν Χαλκοπρατείων (51) παίζοντα καὶ σάσοντα (52). Καὶ ὡς ἐθεάσατο τὸν Ἐπιφάνιον, ἦλθε πρὸς αὐτὸν μειδιῶν τῷ προσώπῳ καὶ εὐφραινόμενος. Ἐγγὺς δὲ γενόμενος, εἶπεν, Εἶδες τὸν δραγάτην πῶς φυλάσσει τὸν ἀμπελῶνα Κυρίου, καὶ πῶς ἐκδιώκει τὰς κορώνας καὶ τοὺς κόρακας; Λέγει ὁ Ἐπιφάνιος· Ἐθαμβήθην, Πάτερ, λίαν· ἀλλ' οἶδας πυῤῥῶν δαιμόνων τὸν καύσωνα, καὶ ὅσα δεινά μοι τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ σὺν τοῖς λοιποῖς ἐνεδείξαντο; Ὁ μακάριος ἔφη· Τὰ πλείω τούτων ὁ Κύριος ἠλάττωσεν· καίτοι εἰ μὴ B ταῦτα συνέβη γενέσθαι, πῶς ἂν ἡ γυνὴ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς ἀπηλλάσσετο; πῶς ἂν αἱ κορῶναι καὶ τὰ πετεινὰ ἀπενεκρώθησαν; πῶς ἂν ὁ Αἰθίοψ ἐκεῖνος ἀπεστρεβλοῦτο; καὶ ἵνα γινώσκῃς ποῖόν ἐστι τὸ ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν.

minum per te omnes inimicos meos: simulque aperuit, quæ nocte illa per visionem cognoverat. Cui Epiphanius: Præclara fides tua hæc tibi bona apportavit, nos enim miselli peccatores sumus, divinæ miserationis semper indigi. Nec plura addens, viam suam prosecutus est: moxque obvium habet B. Andream, ad ærarias officinas more suo ludentem et calcitrantem: qui ut venientem Epiphanium conspexit, leniter ridens gestiensque lætitia, propere accurrit, ac prope astans: Vidistine, inquit, fugitivum illum, quomodo custodiat vineam Domini, quomodo cornices atque corvos arceat? Respondet Epiphanius: Contremui vehementer, mi Pater: verum nostine igneorum dæmonum contra me conatum et gravissimas ferarum, serpentium, aliorumque in perniciem meam molitiones? Ad hæc sanctus: Plura his Dominus elisit; etenim nisi isthæc evenissent, quo pacto mulier discrimini, in quo versabatur, erepta? quo pacto cornices cæteræque volucres occisæ? quo pacto Æthiops ille tortus terræque allisus fuisset? denique illa evenerunt, ut tu experientia disceres, quanti momenti res sit, alterum alterius calamitates atque onera portare.

ρλη'. Ταῦτα εἰρηκότος τοῦ μακαρίου, λέγει ὁ Ἐπιφάνιος· Δέομαί σου, ἐπεὶ πάντα ἐπίστασαι, ἀνάγγειλόν μοι τί ἦν ἡ ζώνη, καὶ τί ἡ κανδῆλα, καὶ οἱ τέσσαρες κόμβοι τῆς ζώνης, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ ἔλαιον, καὶ τὸ ἀπτρότουβον, καὶ διατί διὰ τῶν τοιούτων ὁ μάταιος τοιαῦτα ἐνήργησεν εἰς τὴν γυναῖκα. Ὁ μακάριος εἶπεν· Εἰ θέλεις μαθεῖν, ἄκουσον· καὶ C γὰρ ὡς οὐδ' ὅλως σοι ἀπέκρυψά τι, οὐδὲ νῦν ἀποκρύψω. Ἔθος τῷ διαβόλῳ ἐστὶ πρῶτον διώκειν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τότε εἰσέρχεται ἀνεμποδίστως ἐν αὐτῷ· οὐχ ὅτι αὐτὸν φοβουμένη ἡ χάρις ἀποδιδράσκει, ἀλλὰ μισουμένη καὶ βδελυσσομένη τὴν δυσωδίαν τῆς ἁμαρτίας· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τυραννίδα ἀποφέρει εἰς ἁμαρτίαν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀπὸ προαιρέσεως· κολάζει γὰρ καὶ γαργαλίζει· καὶ οὕτω μὴ φέρων ἐκεῖνος τὴν ὄχλησιν, ἀπερχόμενος ἁμαρτάνει (53), καὶ ἔχει εὔλογον ὁ διάβολος ἀπ' αὐτῆς τῆς αἰτίας, ὅτι ἰδιοπροαιρέτως ἁμαρτάνει ὁ ἄνθρωπος· διὰ τοῦτο ἀφίσταται ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἀπ' αὐτοῦ.

138. Sermonem Andreas finierat, cum ordiens Epiphanius: Oro te, inquit, quoniam cuncta tibi innotuerunt, dic mihi, quid zona, quid ellychnium, quid nodi in zona quaterni, quid aqua, oleum, lampas sibi velint, tum etiam, cur tantos propter istiusmodi res adversus mulierem istam tumultus excitarit dæmonium. Cui sic respondit Andreas: Si ista penitius penetrare cupis, aures arrige; quemadmodum enim nihil quidquam rerum mearum te celavi unquam, ita neque committam modo ut hæc ignores. Iste diabolo mos est, ut primum quidem e cordibus hominum divinam expellat gratiam, quo deinde liberius illa ipse occupet: neque tamen fugam inde capessit gratia, quod ullo dæmonis timore expellatur, sed quod odio capitali prosequatur atque abominetur turpitudinem peccati. Neque tamen violenter in peccatum præcipitatur homo, sed sponte sua et annuente voluntate inducitur, dæmonis quippe blandientis carnemque titillantis tentationem non ferens, scelus admittit: atque ita ex pleno consensu peccantem occupat hominem diabolus, gratia per peccatum effugata.

ρλθ'. Οὕτως οὖν ἐποίησεν ὁ ἀλλότριος καὶ τὰ περὶ D τῆς γυναικός· ἔβλεπε γὰρ ἀεὶ αὐτὴν ἀγαπῶσαν ὁλοψύχως τὸν Θεὸν, καὶ πῶς αὐτὴν καταβαλεῖν οὐ δυνάμενος, διὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰς ταῦτα ἐνέπειρεν, ἰδιοπροαιρέτως ἀπελθοῦσαν εἰς τὸν πλάνον ἐκεῖνον. Αἰτούσης γὰρ αὐτῆς τὸ καταθύμιον γενέσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῆς ἀποβαλέσθαι, ὅρα τί ποιεῖ πρὸς τὸ ποιῆσαι τὴν ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς αὐτῆς, καὶ τοῦ κατοικεῖν ἐν αὐτῇ ὡς ἰδίᾳ προαιρέσει,

139. Et hoc modo cum muliere quoque prædicta egit inimicus dæmon. Animadvertens enim ex toto illam corde amantem colentemque Dei, aliter non posse ad peccandum adduci, specioso mariti sibi amorem conciliandi titulo illam tentare aggressus est, mox sua sponte venefico isti accedentem: a quo dum votis suis satisfieri postulat, projecta fere omni cura animæ, attendesis, quid fecerit dæmon ut animæ illius afferret interitum, in ca-

(51) De Chalcopratiis lege Cangium, lib. II, cap. 16, num. 22, et disce Judæorum illas officinas fuisse haud procul ab ecclesia S. Sophiæ.

(52) Ita lego quod alias per nominativum scribebatur, παίζων καὶ σάσων: ex numero autem 144 suspicor σάσειν poni pro *calcitrare*.

(53) Omitto hic illa, καὶ φέρειν τῆς ὑπομονῆς γενναίως ὑπομονήν, quæ in ms. Maz. sic leguntur: ἀνυπομόνητος ὤν.

Digitized by Google

que, consentiente et necessaria ad veneficium conferente, ultro admissus commoraretur. Jussit enim parari lampadem, oleum, ellychnium, zonam, et ignem, quo sacri baptismi gratia mulierem exueret; lampas quippe, pro sacra baptismali concha; aqua, pro aqua illius sancta; oleum, pro sacro oleo; ellychnium et ignis, pro cereis accensis; zona, pro illa qua in baptismate (54) cincta fuerat, deposcebantur. Hisce a muliere, per impiam hypocrisim acceptis, gratiam ex ea baptismalem expulit: eademque de causa dicebat Æthiops: Mea es mulier; id est, juris mei es, non Christi: imo et in imaginibus ejus similia operatus, gratiam ab iis fugavit, clam illas oblinendo arefacto stercore, et in lampadem conjiciendo: atque ita opus suum, uti oblationem in sacrificium offerens, pessimo dæmoni consecravit. Ad quaternos quod attinet zonæ nodos, vinctus iis astringebatur Satanas, nec poterat abire, nisi combusta zona; præceperat enim mulieri magus, illam intra vestes gestandam, quo scilicet ad lumbos circumferret dæmonem.

A τῷ λυμεῶνι τὰ ἐπιτήδεια εἰς μαγείαν παράξασα. Εἶπε γὰρ αὐτῇ ἑτοιμάσαι κανδήλαν, καὶ ἔλαιον, καὶ ἀπτρότουβον, καὶ ζώνην, καὶ πῦρ, ἀφανίσαι βουλόμενος τοῦ τιμίου βαπτίσματος τὴν χάριν ἀπ' αὐτῆς· ἡ μὲν γὰρ κανδήλα ἀντὶ τῆς ἁγίας κολυμβήθρας ἐξῃτήθη· τὸ δὲ ὕδωρ ἀντὶ τοῦ ἁγίου ὕδατος ἐκείνου· τὸ δὲ ἔλαιον ἀντὶ τοῦ ἁγίου ἐλαίου· τὸ δὲ ἀπτρότουβον καὶ τὸ πῦρ ἀντὶ τῶν λαμπάδων τῶν ἀναφθέντων· τὴν δὲ ζώνην ἀντὶ τῆς ζώνης, ἣν ἐν τῷ βαπτίσματι διεζώσθη. Ταῦτα πάντα λαβὼν ἀπ' αὐτῆς ὁ μάταιος ἐν ὑποκρίσει, τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος αὐτὴν ἀπέδυσε· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν αὐτῇ ὁ Αἰθίοψ, ὅτι Ἐμὴ τυγχάνεις γυνή, τουτέστιν, ἐμὴ ὑπάρχεις, καὶ οὐχὶ τοῦ Χριστοῦ. Ναὶ μὴν καὶ εἰς τὰς εἰκόνας αὐτῆς ἐνεδείξατο ταῦτα, καὶ ἀπ' αὐτῶν τὴν χάριν B ἐδίωξε, χρίσας λαθραίως κόπρον ξηρὰν καὶ ἐν τῇ κανδήλῃ βαλών· καὶ οὕτω τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀφιέρωσεν, ὡς ἰδίαν προσαγωγὴν εἰς θυσίαν, τῷ ὀλεθρίῳ δράκοντι. Περὶ δὲ τῶν τεσσάρων κόμβων τῆς ζώνης, ἐκεῖ ἦν δεδεμένος ὁ Σατανᾶς, καὶ μέχρις ὅτε ἐκείνη οὐκ ἠδύνατο ἀναχωρῆσαι· ὥρισε γὰρ αὐτὴν ὑποκάτω φορεῖν αὐτήν, ἵνα ἔχῃ τὸν Σατανᾶν εἰλημένον περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτῆς.

140. Post hæc Epiphanius: Mirabilis, inquit, in te Deus est, Andrea, qui nihil te ignorare patitur. At vero unde cognoscere magus et enarrare mulieri potuit, quæcumque a teneris annis eatenus gesserat? Cui B. Andreas: An ignoras, spiritus quosdam adesse Christianis, qui ab eorum lateribus non recedentes, quælibet eorum opera cognoscunt? Quando igitur ad magum procedit aliquis, solet hic comitem illius dæmonem percunctari, quid homo iste a pueritia ad illud usque tempus egerit: et dæmon, invidus hominis comes, opera ejus perspecta habens omnia, mago, non aliter quam socio dæmoni aut contubernali suo, totius vitæ seriem pandit. Quemadmodum enim multarum rerum nuntii ad nos a Deo destinantur angeli boni; ita et ad magos suos deferunt mali quæcunque norunt. Postquam Epiphanius e viro sancto didicisset vulgo tam ignota, magna defixus admiratione, et benignissimum in genus mortale Dominum laudibus prosecutus, salutato Andrea, ad alium se locum contulit.

ρμ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Θαυμαστός ἐστιν ὁ Θεὸς ἐπί σε, ὅτι οὐδέν σοι ἀπέκρυψεν. Πόθεν δὲ ἐγίνωσκεν ὁ μάγος, καὶ εἶπεν αὐτῇ, ὅσα ἐκ νεότητος ἔπραξεν; Ὁ μακάριος εἶπεν· Οὐκ οἶδας ὅτι τῶν Χριστιανῶν ἀχώριστοί εἰσιν οἱ δαίμονες; διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν γινώσκουσιν; Ὅταν γάρ τις ὑπάγῃ εἰς μάγον, C ἐρωτᾷ ὁ μάγος τὸν διάβολον τὸν ἀκολουθοῦντα τῷ ἐληλυθότι λέγων· Εἰπέ μοι, τί ἐποίησεν ἐκ νεότητος μέχρι τῆς δεῦρο. Ὁ δὲ ἀχώριστος αὐτοῦ ὢν καὶ πάντα θεασάμενος, ὡς ἰδίῳ αὐτοῦ συνδαίμονι καὶ συγκοινωνῷ ἅπαντα καταγγέλλει αὐτῷ. Ὥσπερ γὰρ οἱ ἄγγελοι ἡμῖν τοῦ Θεοῦ πολλὰ ἀπαγγέλλουσιν, οὕτω καὶ τούτοις οἱ δαίμονες ὅσα ἐπίστανται λέγουσιν. Ταῦτα τοῦ μακαρίου λαλήσαντος, θαυμάσας ὁ Ἐπιφάνιος, καὶ τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν ὑπερδοξάσας, ἀσπασάμενος τὸν ὅσιον, ἀνεχώρησεν.

141. Ad finem aliquando vergebat dierum quadraginta jejunium, et urbis Constantinopolitanæ habitatores ramis palmarum sacrisque hymnis Dominum Jesum Christum venerabantur; cum virum, multa canitie et formæ dignitate insignem, conspicit B. Andreas in sacro divinæ Sophiæ templo; comitante virum turba innumerabili, palmarum ramos et cruces, fulguris in modum coruscantes, tenente, et jucundissimum, suavissimum ac salutare melos promente: horum alii alios modeste ad progrediendum excitabant, donec ad ambonem perventum est: omnes autem pulchritudine faciei conspicui erant quam qui maxime. Senex vero ille, quam tenebat, citharam,

ρμα'. Ἐν μιᾷ τοίνυν τῶν ἡμερῶν πληρωθείσης τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, καὶ τοῦ πλήθους τῆς βα- D σιλευούσης πόλεως, βαΐοις καὶ ὕμνοις τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἀνευφημούντων, ἑώρα ὁ μακάριος Ἀνδρέας ἄνδρα πολιόν, καὶ πάνυ ὡραῖον ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ Σοφίᾳ, μετὰ πλήθους παραγεγονότα ἀναριθμήτου, κρατοῦντος βάϊα καὶ σταυρία, ἀστραπῆς διαύγειαν ἐκπέμποντα, καὶ ἐμελῴδουν μέλος τερπνὸν καὶ ἡδὺ καὶ σωτήριον· ἕτερος δὲ τῷ ἑτέρῳ ὑποκελευόμενοι προέβαινον, ὡς ἐπὶ τὸν ἄμβωνα πορευόμενοι, ὡραῖα τὰ πρόσωπα ἔχοντες. Ὁ δὲ πολιὸς ἐκεῖνος κατεῖχε κινύραν καὶ ἔκρουε τὰς χορδὰς ὑποφωνῶν τοῖς ψάλλουσιν, ὥστε ἐνηχηθέντα τὸν μακάριον μεγάλως καὶ τερφθέντα τῇ θεωρίᾳ, σκιρτῆσαί τε καὶ

(54) Hujus zonæ mentionem invenio in Euchologio Goar., pag. 37, ubi dicitur de recens baptizato: « Post dies septem iterum puerum deferunt in ecclesiam ut abluatur, linteisque eum solvit sacerdos, et zonam discingit.

Digitized by Google

εἰπεῖν· Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυῒδ, καὶ πάσης τῆς A πραότητος αὐτοῦ. Ἰδοὺ ἠκούσαμεν τὴν Κυρίαν, τὴν Κυριοπρεσβεύτριαν, καὶ εὕρομεν αὐτὴν, καὶ παρόμοιον τὴν Σοφίαν τὴν τερπνήν.

ρμβ'. Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, τινὲς τῶν σοφῶν ἐκεῖσε παρόντες, ἔλεγον αὐτῷ· Πῶς, ἔξηχε; ἰδοὺ οὐδὲ αὐτὰ ὤρθωσας. Ἄρα ἔχει τὸ ψαλτήριον ἐν τῇ τοῦ στίχου περιοχῇ τὴν Κυρὰν πρεσβεύουσαν, διὰ σὲ σεσημειωμένην; Τί οὖν εἰσιν ἃ λαλεῖς; Ἔφη πρὸς αὐτοὺς ὁ ὅσιος· Οἶκος καὶ οἶκος Θεοῦ ἀνάπαυσις. Οἱ δὲ τοῦτο ἀκούσαντες ἐξ ἀγνοίας ἐμώκισαν, καὶ γελοιάζοντες ἀνεχώρησαν. Ἔλεγε δὲ ταῦτα ὁ μακάριος, θεωρήσας τὸν Δαυῒδ μετὰ τῶν προφητῶν ἐκεῖσε παραγεγονότα· Ἴδε, φησὶν, κύριε ὁ Δαυῒδ, ὃν B ἐξ ἀρχαίων γενεῶν ἔλεγες, « Ἕως οὗ εὕρω τόπον τῷ Κυρίῳ, σκήνωμα τῷ Θεῷ Ἰακὼβ, » ἀνάπαυσιν καὶ κατοίκησιν, ἐν πρώτοις τὴν πρεσβεύουσαν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν μεγάλην [Δέσποιναν, ἔπειτα ταύτην τὴν μεγάλην] τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν· οἶκος γὰρ ἐκείνη Θεοῦ, καὶ οἶκος αὐτοῦ αὕτη. Ὁποῖα δὲ μελῳδεῖ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τὰ νοητὰ κιννυρίσματα, ἵνα ἐμβλέπητε. Τούτων δὲ θεαθέντων καὶ λεχθέντων παρὰ τοῦ δικαίου, ἀφεὶς εὐθέως τὴν ἐκκλησίαν, ἐξῄει ἔξω, καὶ περιῄει εἰς τὰς πλατείας, ψάλλων καὶ ὑποψιθυρίζων τοῖς χείλεσιν.

ρμγ'. Καὶ συναντᾷ πλουσίῳ τινὶ διερχομένῳ, καὶ λέγει αὐτῷ· Δός μοί τί ποτε. Ὁ δὲ ἔφη· Ἔξηχε, οὐκ ἔχω. Ἔφη ὁ δίκαιος· Καλῶς εἶπεν ὁ ἀκρογωνιαῖος C λίθος, ὅτι τρυμαλιὰ οὐ χωρεῖ σε. Λέγει ἐκεῖνος· Σαλὲ ἐπ' ἀληθείας, καὶ ἔστι τρυμαλιὰ, πάρεστε, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν βασιλείαν. Καὶ αὐτός· Παχὺς εἶ καὶ λιπαρός· καὶ οἱ πίονες τῆς γῆς δι' αὐτῆς οὐ μὴ εἰσελεύσονται· ὄνος γὰρ λακτίζων ἐπ' εὐθείας διὰ στενῆς ῥύμης οὐκέτι διελεύσεται. Ταῦτα ἀκούσας ὁ φειδωλὸς, ἐγέλασε, καί φησιν· Πίστευσον, κἂν ἔξηχος εἶ, καλῶς ἡμᾶς ὕβρισας. Λέγει αὐτῷ ὁ δίκαιος· Εἰς πλησμονὴν μέν εἰσιν αἱ μέλισσαι· ἀλλ' ἄλλαι μέν εἰσιν εἰς ἴασιν, ἄλλαι δὲ εἰς ἔξιασιν· ὡσαύτως δὲ καὶ μύρμηκες· ἀλλ' ὥσπερ ἡ θάλασσα, καὶ ὁ δράκων, καὶ ὁ ᾅδης ἀκόρεστοι καὶ ἄπληστοι τυγχάνουσιν, οὕτω καὶ οἱ πλούσιοί εἰσιν. [Οὐ δυνηθεὶς δὲ κερδᾶναι αὐτὸν, ἀποδυσπετήσας ἀνεχώρησε, λέγων πρὸς ἑαυτόν·] Ὢ τύφλωσις (55) ψυχῆς καὶ D πώρωσις! πῶς ἰσχύσωμεν ἰδεῖν ἡμεῖς οἱ ἀνελεήμονες Κυρίου τὸ πρόσωπον; Ὢ τῆς μιαρᾶς προαιρέσεως, καὶ ψυχρᾶς συνειδήσεως! Πῶς καθάπερ λίθοι ἄψυχοι τὰ πρὸς τὸν Θεὸν διακείμεθα, καὶ οὐ φροντίζομεν οἱ ἐλεεινοὶ, ὅτι ὧδε γινόμεθα, καὶ ἀλλαχοῦ ὑπάγομεν; Καὶ ποταπὴν ἀπολογίαν θέλομεν δοῦναι τῷ φοβερῷ ἐκείνῳ καὶ ἀπροσωπολήπτῳ Δικαστῇ; Ἀλλ' ἐπειχθῶμεν καὶ ἡμεῖς, ψυχή μου, πρὸς τὸ προκείμενον, καὶ πάλιν τῷ μύλωνι ἀλήθωμεν· οὐ

A tam apte congruenterque psallentium concentui pulsabat, ut auditione illius summopere delectatus Andreas, exsultaret præ gaudio diceretque: « Memento, Domine, David et omnis mansuetudinis ejus[19]: » ecce audivimus Dominam quæ intercedit apud Dominum, invenimusque et illam et pariter delectabilem Sophiam.

142. Talibus ab Andrea prolatis, nonnulli e sapientibus mundi hujus, qui forte aderant, dicebant illi: Quid hoc, stulte? neque isthæc recte nosti? Numquid Psalterium, in periodo versus, illud, Dominam intercedentem, uti tu vis, continet? Quid igitur loqueris? Quibus Andreas: Domus, inquit, et domus Dei requies. Quo illi audito, sed non intellecto, illudentes ipsum ac ridentes abierunt. Dicebat autem hæc B. Andreas, B cum videret illic Davidem cum prophetis: Ecce, domine David, de quo ab antiquis generationibus dicebas: « Donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob[20], » requiem scilicet et habitationem; ac primum quidem, intercedentem pro nobis magnam Dominam, deinde vero magnam hanc Ecclesiam Dei; illa namque Dei domus, sed et hæc est. Quam suaviter autem personat hac ipsa hora cantus citharæ, ut videatis. Atque his tum visis tum pronuntiatis, exiit vir sanctus confestim e templo, obivitque plateas psallens et labiis subsusurrans.

143. Contigit autem, ut diviti cuidam obviam fieret, cui et dixit: Porrige mihi tandem aliquid C stipis. At ille: Nihil mihi superat, stulte. Rursum Andreas: Recte pronuntiavit summus angularis lapis, quod foramen acus te non capit. Et alter: Tu vere stultus; et via, quæ ad cœlum ducit, foramen est. Tum sanctus: Tu vero crassus et obesus es; pingues autem terræ per dictum foramen non introibunt; asinus namque calcitrans in via plana per angiportum nequit transire. Cum hæc audisset dives, effuso cum risu: Profecto, inquit, licet insanus sis, probe convitiatus es nobis. Porro sanctus: Apes quidem admodum frequentes sunt, aliæ tamen ingrediuntur, exeunt aliæ, et simili modo cum formicis agitur. Verum uti mare, draco, et infernus insatiabiles atque inexplebiles sunt, ita et divites. Verum cum lu- D crari cum non posset, indoluit abiitque, ita secum loquens: O cæcitatem ac duritiem cordis! quo pacto nos immites et immisericordes faciem Domini videbimus? O consilium scelestum! o animæ frigus! Quo pacto non aliter quam lapides inanimati prosequimur quæ sancta ac divina sunt? Quomodo non melius rebus nostris consulimus miseri, cum modo hic exsistentes sciamus non alio tendere? Quid quæso causabimur coram terribili illo Judice, qui citra respectum personarum sententiam laturus

[19] Psal. cxxxi, 1. [20] ibid. 5.

(55) Ms. Vatic. hæc latius, sed et obscurius, ita: Πρὸς ταῦτα ἀφηνιάσας, μηδὲν δὲ κερδᾶναι ἰσχύσας, ὡς εἷς τῶν παρατετραμμένων ἀναχυδιάσας αὐτὸν ἀνεχώρησε, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν.

Digitized by Google

est? Verum accingamur et nos, anima mea, ad illa quæ instant, et manum operi admoveamus iterum: non enim multum superest temporis, cum illuc abeundum erit, ubi cibus gratissimus et potus melle dulcior invenitur: agatur stolidus corporis nostri asellus, quemadmodum pullus asini, qui Dominum portavit; eligamus operum sanctarum exercitium, ut cum aliud dimittendum, aliud recipiendum erit, conspiciamur a sanctis angelis in occursum Domini properare.

A μακρὰν γὰρ καὶ ἀπίομεν ἐκεῖθεν, ὅπου ἡ ταγὴ ἡ φιλτάτη, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ μελίῤῥυτον· ἄγωμεν ταπεινὸν παραπεφυρμένον ὀνάριον, ὡς τὸν Κύριον ὁ πῶλος· τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν ἑλώμεθα, ἵν' ὅταν τὸ μὲν ἀφίεται, τὸ δὲ παραλαμβάνεται, καταφθῶμεν εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου ἀπὸ τῶν ἁγίων ἀγγέλων.

144. Finito hoc sermone instituit cursitare et calcitrare: quod quibus foribus suis opificio intenti sedebant, quique illac transibant, conspicati, clamabant: Liga asinum, liga asinum; et sanctus similiter clamabat: Sepelite asinos, sepelite, quandoquidem emortui sunt; et ad clamantes conversus: Meus, inquiebat, asinus, tametsi calcitret, pie vivit; at vester jam nunc per peccatum mortuus et putrefactus, sepulcro condendus est, ne fœtore suo homines inficiat.

ρμδ'. Ταῦτα εἰρηκώς, ἔβαλε σάσειν καὶ τρέχειν· οἱ δὲ καθεζόμενοι ἐν ταῖς ἐργασίαις πρὸ τῶν θυρῶν αὐτῶν, καὶ οἱ διοδεύοντες, βλέποντες σάσοντα αὐτόν, ἔλεγον· Δῆσαι τὸν ὄνον, δῆσαι τὸν ὄνον. Ὁ δὲ μακάριος ἔλεγεν· Θάψατε τοὺς ὄνους, θάψατε, ἐπειδὴ τετελευτήκασιν. Ἔλεγε δὲ ὁ ὅσιος πρὸς αὐ- B τούς, ὅτιπερ Ὁ ἐμὸς ὄνος, κἂν λακτίζῃ, εὐσεβῶς ζῇ· ὁ δὲ ὑμέτερος ἤδη τέθνηκεν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ σέσηπται, καὶ πρὸς τὸ μὴ πνέειν (56) τοὺς ἀνθρώπους, ἐπιδέεται ταφῆς.

CAPUT XIX.

Epiphanius tentationes carnis superat: et diaconi impuri horrendum intuitus exitum, ejus peccata ab Andrea audit.

145. Contigit per illud tempus, impudicitiæ dæmonem erigere cornua contra Epiphanium, et magno furore actum, libidinis ei faces subjicere. Quamobrem castissimus adolescens dolore angi, animo consternari, ac metuere ne forte adolescentia sua fœdissimo sordidi peccati luto contaminaretur: hinc et jejuniis vigiliisque crebro se dabat, divinamque cum lacrymis invocabat opem, ut ne istiusmodi animæ suæ ruinam incurreret. Non tamen continuo minus infestus dæmon institit, ingerendo per carnis stimulos cogitata prava, quibus ipsum conabatur in libidinis cœnum miserabiliter immergere, et præclaram animæ pulchritudinem exstinguere; hinc et phantasmata ei varia objiciebat per quietem, videlicet cum mulieribus putidis ipsum rem habere et peccato consentire. At Epiphanius, quoties talibus imaginibus inflammabatur ad libidinem, uncias tres salis masticabat, gustus sensum excrucians, et salsedinem ægerrime ferens: cogitabatque interea cum timore, ne forte in isto bello inferior foret.

ρμε'. Συνέβη δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπᾶραι θράσος ὁ διάβολος κατὰ Ἐπιφανίου, καὶ ἐξέκαιεν αὐτὸν ὁ τῆς πορνείας δαίμων χαλεπῶς, μεγίστῃ μανίᾳ προσφερόμενος. Ἠνιᾶτο οὖν ὁ τερπνὸς νεανίας, καὶ ἤσχαλλε πτοούμενος μὴ μιανθῇ ἡ φιλτάτη νεότης αὐτοῦ τῷ βορβόρῳ τῆς κοπρώδους δυσωδίας· πολλὰ C μὲν καὶ ἐνήστευε, καὶ ἠγρύπνει, καὶ δάκρυσιν ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεόν, μὴ ἐμπεσεῖν εἰς τὴν τοιαύτην ἀπώλειαν. Καὶ οὐκ ἀπηλλάσσετο αὐτῷ ὁ κατάρατος, καὶ τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς διὰ τῆς πυρώσεως τῆς σαρκὸς ὑπαναγκάζων, εἷλκεν οἰκτρῶς ἐν τῷ τῆς λαγνείας (57) βορβόρῳ, καὶ τὸ τούτου ψυχικὸν κάλλος σβέσαι, ὥστε καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους ἐφάνταζεν αὐτὸν ἀναμίγνυσθαι γύναια δυσώδη, καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ συγγίνεσθαι. Ὁσάκις δὲ ἐφαντάζετο ἀνιστάμενος (58), τρεῖς ὀγκίας ἅλατος ἤσθιε, πικραίνων τὴν αἴσθησιν, καὶ δεινῶς ἔφερεν ὑπὸ τῆς ἅλμης· καὶ ἐν τούτῳ κατενόει τοῦ πολέμου ἐλαττούμενον.

146. Tum vero in somnis conspicuum habuit luxuriæ dæmonem, simillimum lutosæ sui, excrementis humanis oblitum; stabat autem, et graviter spirabat; illi vero ex opposito stabat et juvenis candidatus, qui, quod manu tenebat acerbissimum poculum, verberibus adigebat dæmonem ipsum evacuare. Dæmon vero, impos sui præ furore, interrogabat candidatum adolescentem, cur se ad hauriendum scyphum illum adigeret. Cui ita respondit ille: Quoniam tu famulum Domini Epiphanium salsedinis acrimonia coegisti excruciare viscera sua, examinato æqua justitiæ divinæ trutina

D ρμς'. Ἴδε δὲ κατὰ τὸν τῆς πορνείας δαίμονα ὡς ὅμοιον χοίρῳ βεβορβορωμένῳ, κεχρισμένον ἀνθρωπείας κόπρου, ἑστῶτα καὶ ἀποπνέοντα· νεανίας δέ τις λευχείμων ἠνάγκαζε πιεῖν· ὁ δὲ οὐδὲ τὸν θυμὸν ἠδύνατο φέρειν. Ἠρώτα δὲ ὁ μέλας τὸν λευχείμονα λέγων· Λέξον μοι δι' ἣν αἰτίαν βιάζεις με πιεῖν τὸ ποτήριον; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφη· Ἐπειδὴ σὺ ἐποίησας τὸν παῖδα Κυρίου Ἐπιφάνιον ἅλμην δριμύξασθαι τὰ ἐντὸς αὐτοῦ, τῇ δικαιοκρισίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐταζόμενος περὶ τούτου, δίκας νῦν ὀφείλεις εἰσπραχθῆναι. Εἶπε δὲ ὁ μέλας· Οὐαί μοι, Πάτερ καὶ προστάτα, ὅτι θέλων θεραπεῦσαί σε τούτοις τοῖς δεινοῖς;

(56) Ms. Mazar. ὄζειν.
(57) Inserebatur hic ἐνσθῆναι.
(58) Insertum erat, βράζων τὴν φύσιν. Quod autem continuo sequitur τρεῖς ὀγκίας, in Mazar. legitur τρεῖς οὐγγίας.

Digitized by Google

περιπέπτωκα! Ὢ βία, ὢ βία, ἀπὸ σοῦ, Ναζαρηνὲ, A καθότι τὰ ἐντός μου διέπρησας! Ταῦτα εἰρηκὼς, δεξάμενος τὸ ποτήριον, βίᾳ ἔπιεν· καὶ πλησθεὶς θυμοῦ καὶ ἀσυγκρίτου πικρίας, ὀδυνώμενος ἀνεχώρησεν. Ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ Ἐπιφάνιος ἀπὸ τῆς ὁράσεως, καὶ θαυμάσας εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ταχεῖαν ἀντίληψιν, ἐγέλασε τὸ πρόσωπον τοῦ παμπονήρου δαίμονος.

ρμζ΄. Μετὰ δέ τινας ἡμέρας συναντᾷ αὐτῷ ὁ μακάριος Ἀνδρέας ἔν τινι ἐμβόλῳ ἀπὸ τῆς συνάξεως ὑποστρέφων· καὶ θεασάμενος αὐτὸν, ὑπομειδιάσας, ἔφη· Πρόβατόν εἰμι τῆς λογικῆς σου ποίμνης, καὶ ἅλμην ἀγαπῶ καὶ ἐσθίω τὸ ἅλας. Ταῦτα ἀκούσας ὁ B Ἐπιφάνιος, μεγάλως ἐθαύμασεν ἐπὶ τῷ ῥήματι, καί φησιν· Οὐδὲ ταῦτά σε ἔλαθε, κύρι ὁ μέγας; Ἀλλὰ τί ὅτι οὕτω με κατέλιπες; καὶ [παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθη τὰ διαβήματά μου (59)]. Ἔφη ὁ ὅσιος· Καὶ πῶς φανῇ ἢ κληθῇ τις στρατιώτης, ἐὰν μὴ τοῖς πολεμίοις ἐφεδρεύει γενναίως, καὶ συγκρούει, καὶ νικᾷ, καὶ δοκιμάζεται; Πῶς δὲ καὶ [γνώσεται ὁ ἀντικείμενος ποίας ἰσχύος εἶ, ἐὰν μὴ συνάρῃ πόλεμον μετὰ σοῦ (60)], ἐὰν μή σε ἴδῃ συμβαλόντα; Καὶ πῶς λήψῃ μισθὸν, μὴ ὑπομείνας πειρασμὸν, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ματαίων; Πάντες οἱ ζῶντες ἀγωνίζονται ἕως ἐστὶν ὥρα, καὶ ἕως ἐστὶ καιρὸς, θλίβονται, πειράζονται, ἵνα σήμερον ἢ αὔριον τὸν σωματικὸν τοῦτον ἀποθανόντες θάνατον, συγκλείσωσί τι ἀγαθὸν, ἵνα ἔχωσιν ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Ὅσοι δὲ C εἰσι νεκροὶ, τυφλοὶ, ἀνωφέλητοι, ἐσκοτισμένοι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, οὗτοι ἡδέως ὑπνοῦσιν, τρώγοντες, πίνοντες, τὴν ἄνεσιν καταδιώκουσιν, πορνεύουσι, γαστριμαργοῦσι, τραγῳδοῦσι, κιθαρίζουσι, καὶ τὰ ἐπιθυμήματα τῆς σαρκὸς εὐκόλως εἰσπράττουσι, Θεοῦ μὴ μεμνημένοι, μηδὲ κρίσεως, μηδὲ ἀνταποδόσεως, μήτε βασιλείας οὐρανῶν· οὗτοι πάντοτε τῷ διαβόλῳ συνέρχονται εἰς τὰ θελήματα αὐτοῦ· κἀκεῖνος ὁρῶν ματαίαν χαρὰν κατὰ τόνδε τὸν κόσμον παρέχει ὡς ἰδίοις φίλοις καὶ ὑπηρέταις. Ἀλλ' οὐαὶ τῇ θλίψει τῇ μενούσῃ αὐτοῖς!

ρμη΄. Σὺ οὖν, τέκνον, αἱ βίαι, ἃς λέγεις, γλυκεῖαι ἡμῖν γενήσονται, ἐὰν ὑπομένωμεν· καὶ ὡς ἀναγκά- D ζεσαι εἰς τὴν κίνησιν καὶ πύρωσιν τῆς σαρκὸς, καὶ τῷ πονηρῷ ἀντιτάσσεσαι, καὶ γενναίως φέρεις, τοσοῦτοί σοι πλέκονται στέφανοι, καὶ ὁ μισθός σου αὔξει. Μὴ οὖν ὀλιγώρει, τέκνον, πρὸς ταῦτα, ἀλλὰ καρτέρει, ἵνα ἔχῃς μισθὸν καὶ γένῃ κληρονόμος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Σήμερον, αὔριον ὁ κόσμος οὗτος παρέρχεται ὡσεὶ ἐνύπνιον ἐξεγειρομένου, ὡς καπνὸς ἀφανίζεται, καὶ πάντα παρέρχονται, καὶ μόνον πλανώμεθα, ὑπομονὴν ἐν τοῖς πειρασμοῖς μηδ' ὅλως ἔχοντες. Ακούεις, ὅτι « Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος. » Οὐ συνεχῶς ψάλλεις, « Θλίψεις καὶ ὀδύναι εὕροσάν με,

A facto tuo, pœnas pendere meritas te oportet. Tum diabolus: Heu me, pater princepsque Satana, quia famulari tibi volui, in hasce calamitates incidi! o vim, o violentiam tuam, Nazarene! quia viscera mea flammis combussisti. Quæ cum dixisset, arreptum poculum violenter exhausit, repletusque furore et incomparabili amaritudine, lamentabundus se inde proripuit. Post hanc visionem evigilans Epiphanius, Dei benignitatem promptumque auxilium admiratus, nequam dæmonem derisit.

147. Post dies aliquot occurrit Epiphanio B. Andreas in porticu quadam, a sacro officio rediens; cumque illum vidisset: Ego, inquit, gregis tui ovis sum, salsedinem amo, et sale vescor. Audiit hæc Epiphanius, et audita miratus vehementer: B Neque illa, inquit, te latuerunt, magne domine? Verum quid causæ fuit, quod me ita deseruisti? propemodum commoti fuerunt gressus mei. Ad hæc ita suaviter sanctus: Etenim quo pacto appareat aut nominetur aliquis generosus miles, nisi et hostibus insidiari, et eosdem propulsare ac vincere, seque demum bello probare noverit? Quo pacto exploratum habebit adversarius, quanta polleas virtute, nisi tecum fuerit congressus? Quo denique pacto mercedem obtinere poteris, si tentationes non sustinueris, nec insidias dæmonum expertus fueris? Quotquot in mundo vivunt, dum tempus patitur certant, affliguntur, tentantur, ut si hodierna crastinave luce humanitus quiddam forte C acciderit, conclusa secum bona opera exportent, ne nihil inveniant in tremendo judicii die. Quicunque autem mortui, cæci, inutiles, tenebris involuti sunt quoad hominem internum, illi suaviter somnum capiunt, deliciis in cibo potuque fruuntur, sectantur otium: impudicitiæ, gulæ, comediis, musicæ operam dant; desideria carnis prompte exsequuntur, immemores Dei, judicii, retributionis, regni cœlorum. Hi sunt, qui diabolo adhærentes, ubique voluntati ejus obsequuntur: ille vero id probe cognoscens, vicissim favore suo vano atque inani illos, tanquam amicos famulosque suos, prævenit in hoc mundo. Verum væ, væ! propter calamitatem, quæ miseros illos manet.

148. Tu itaque macte animo, fili; violentia, de D qua loqueris, jucunda nobis erit, si patienter sustinuerimus; cum vero ad pravas motiones impelleris paterisque stimulos carnis, si restiteris fortiter inimico ac generose toleraveris insultus, totidem tibi plectuntur coronæ, et mercedi tuæ cumulus accedet immensus. Noli igitur, cum talibus impeteris, oscitari, sed perfer longanimis, ut reposita tibi præmia consequaris aliquando, hæres regni cœlestis factus. Serius ocius transit hic mundus, ut somnium expergiscentis, evanescit uti fumus, et cuncta quæ sunt, prætereunt: nos autem una solum re decipimur, cum in tentationibus atque adversis patientiam abjicimus. Audivisti sæpe istud Psalmi,

(59) Ms. Vatic. ἰδοὺ βιάσας με ὁ πονηρὸς δαίμων προσήγαγεν.

(60) Ms. Vatic. γνώσει, ἐὰν μή σε ἴδῃ συμβάλλοντα πόλεμον μετὰ τοῦ διαβόλου.

Digitized by Google

« Multæ tribulationes justorum, et ex omnibus A eripuit eos Dominus [21]. » Nonne psallis identidem: « Tribulatio et angustiæ invenerunt me, in mandatis tuis meditabor [22]? » Nonne scis luctatores a Deo constitutos nos esse in diebus nostris, ut diu noctuque vigilantes, prælium cum dæmoniis committamus? Oremus igitur certemusque præcepta Domini adimplere; neque erubescendum tibi est, fili mi, quod te impugnat diabolus, sed gaudendum potius et exsultandum, utpote probe scienti non posse nos gratum Deo panem fieri, nisi per tentationem belle subactos atque coctos: patientia enim nobis necessaria est, ut voluntatem Dei perficientes, immarcescibilem gloriæ coronam auferamus. Talia ubi Epiphanius a sancto dicta exceperat, gratiis Deo ipsique persolutis, viam suam relegit.

καὶ αἱ ἐντολαί σου μελέτη μού εἰσιν; » Οὐκ οἶδας ὅτι παλαισταὶ ἔθετο ὁ Θεὸς τὰς ἡμέρας ἡμῶν, ἵνα παλαίωμεν μετὰ τῶν δαιμόνων, ἵνα ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ γρηγορῶμεν; Προσευχώμεθα, ἀγωνιζώμεθα πληρῶσαι τοῦ Θεοῦ τὰ προστάγματα· εἰς τοῦτο οὖν, τέκνον μου, μὴ ἐρυθρία ὅτι πολεμεῖ σε ὁ διάβολος· χαῖρε δὲ μᾶλλον καὶ ἀγάλλου, εἰδὼς ὅτι ἐὰν μὴ ἑψηθῶμεν διὰ τῶν πειρασμῶν, Θεῷ ἥδυστος ἄρτος γενέσθαι οὐ δυνάμεθα· ὑπομονῆς γὰρ ἔχομεν χρείαν [ἵνα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομισώμεθα τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον]. Ταῦτα εἰρηκὼς ὁ ὅσιος πρὸς τὸν Ἐπιφάνιον, εὐχαριστήσας τῷ Κυρίῳ καὶ τῷ ὁσίῳ, εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἀνεχώρησεν.

149. Jamque domum suam ingressus fuerat, cum B ecce tibi adolescens aliquis propere accurrens, ita ipsum alloquitur: Domine mi Epiphani, perdilectus tibi Raphael in ægritudinem incidit, jubetque renuntiari tibi, ut se invisas: propera igitur, quia uti mihi persuadeo, superstitem vix reperturus es. Audito nuntio, confestim perfusus lacrymis, comitem se nuntianti adjunxit, domumque amici ingressus, prope lectum consedit. Animadverso autem, proxime ipsum a morte abesse, amoris, quo sodalem suum prosequebatur, jaculo saucius, diu multumque decumbentem lamentatus est, quoniam diligebat multum. Ubi vero paululum se remisit Epiphanii dolor, cœpit æger animam agere atque ejulare tam horrendum in modum, ut ingens domesticos omnes, non modo Epiphanium, terror occu- C paret. Interrogante autem hoc, cur tantopere turbaretur; respirans aliquantulum atque intuens interrogantem: Heu me! inquit, jucundissime amice, cuncta opera mea bona dæmones diripuerunt. Nam cum febri prostratus jacebam, vidi tum angelos Dei bonos, tum malos inferni, omnia seu recte seu perperam a me gesta bilance appendere, iniquis operibus subsidentibus et leviorem recte factorum lancem in altum extollentibus. Atque hinc in animum cogor inducere, nullam in sanctis justorum tabernaculis mihi sedem vacare, abituro in flammas exteriores. Vidi etenim, vidi angelos sanctos mœsto flebilique vultu hinc recedere, dicente mihi inter recedendum uno: Væ tibi, miser adolescens, quia D dato ad vivendum spatio abusus es. Ubi finem dictis suis imposuerat æger, furentis adversum se dæmonis impetum sensit, animam ipsius vehementer turbantis ac consternantis; jacuitque deinceps vellicans ac lacerans vultum, et insolentes quosdam sermones effutiens.

ρμθ'. Ὡς δὲ ἔνδον αὐτοῦ ἐγένετο, ἰδού τις νεανίσκος προσῆλθεν αὐτῷ λέγων· Κύριέ μου Ἐπιφάνιε, ὁ ἀγαπητός σου Ῥαφαὴλ ἐν ἀσθενείᾳ περιέπεσε, καὶ δηλοῖ σοι ὅπως παραγενόμενος ἐπισκέψῃ αὐτόν· σπούδασον οὖν, ὅτι, ὡς δοκῶ, οὐκέτι θεάσῃ αὐτόν. Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, εὐθέως σύνδακρυς ἐγένετο, καὶ τῷ δηλάτωρι ἐπακολουθήσας, σὺν αὐτῷ ἐπορεύθη· καὶ ἐλθὼν πλησίον αὐτοῦ ἐκαθέσθη, καὶ ἔγνω αὐτὸν πλησιάζειν τὸ τέλος, καὶ τῷ βέλει τρωθεὶς (61) τῆς ἀγάπης, ἧς πρὸς αὐτὸν ἐκέκτητο, ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐθρήνει αὐτὸν, ἐπειδὴ πάνυ ἐφίλει αὐτόν. Ὡς δὲ μικρὸν ἀνέθη τοῦ ὀδυρμοῦ, ἤρξατο ἐκεῖνος κεῖμενος δεινῶς ἀγωνιᾷν καὶ ὀλοφύρεσθαι, ὥστε φοβηθῆναι οὐ μόνον τὸν Ἐπιφάνιον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ διαφέροντας. Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ὁ Ἐπιφάνιος, τί παθὼν, τοῦτο διεταράχθη. Μικρὸν δ' ἔτι ἐν ἑαυτῷ γενόμενος, καὶ θεασάμενος τὸν Ἐπιφάνιον ἔφη· Οἴμοι! γλυκύτατέ μου ἀδελφὲ, ὅτι πάντα τὰ ἔργα τὰ πνευματικὰ καθήρπασαν οἱ δαίμονες· καθὼς γὰρ καταχθονίζομαι τῷ πυρετῷ βαλλόμενος, ἐθεασάμην τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς πονηροὺς δαίμονας, καθ' ὅτι ἐζυγοστάτησαν τὰ ἐμοὶ πεπραγμένα (62), καὶ ὑπερηκόντισαν τῶν ἀγαθῶν τὰ φαῦλα. Καὶ πέπεισμαι ὅτι οὐ μὴ κατασκηνώσω εἰς τὰς μακαρίας σκηνὰς τῶν δικαίων, ἀλλὰ ἀπελεύσομαι εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον· εἶδον γὰρ ἐγὼ ὅτι λυπηθέντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι ἀπ' ἐμοῦ ἀνεχώρησαν, ἐν δὲ τῷ αὐτοὺς ἐξέρχεσθαι, εἷς ἐξ αὐτῶν εἴρηκέ μοι· Οὐαί σοι! ταπεινὲ, ὅτι κακῶς ἐχρήσω τῷ βίῳ σου. Ὡς δὲ ταῦτα εἴρηκε, ἐμμανὴς γενόμενος κατ' αὐτοῦ ὁ διάβολος, ἐνεποίησεν ἐν τοῖς ἐγκάτοις αὐτοῦ θόρυβον πολὺν καὶ τάραχον· καὶ ἦν κείμενος λωβῶν καὶ σπαραττόμενος, καὶ ἀπρεπῆ τινα ληρωδούμενος.

150. Interea Epiphanius, summa commiseratione animæ illius tactus, in secreto cordis conclavi cum

ρν'. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος συμπαθήσας ἄγαν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, καθεζόμενος, εὐχὴν μετὰ δακρύων ἐν τῷ

[21] Psal. XXXIII, 20. [22] Psal. CXVIII, 143.

(61) In ms. Vatic. vitiosissime scriptura erat διεκληθείς.

(62) Hinc incipiendo magna lacuna est in ms. Mazarin. quæ producitur usque ad hæc verba numeri 151, Ἐπίσταμαι γάρ.

Digitized by Google

κρυπτῷ ταμείῳ ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ προσφερόμενος, ὅπως κἂν τοῦ παραδειγματισθῆναι αὐτῷ μὴ γένηται ἔφοδος. Ὁ δὲ Σατανᾶς μετὰ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ ἐκεῖσε ἐφεδρεύων, συνῆκε τὸν Ἐπιφάνιον προσευχόμενον· θράσος φοβερὸν ὁ κακομήχανος κεκτημένος, διὰ τὸ ἤδη τὸν ἀσθενοῦντα ὑπαίτιον αὐτὸν πεφηνέναι· καὶ ἐβουλεύσατο κατακρημνίσαι τὸν Ἐπιφάνιον ἐν ᾧ ἐκαθέζετο θρόνῳ, ἐν τῷ σύνεγγυς ὄντι καταῤῥάκτῃ τοῦ οἰκήματος. Γνοὺς δὲ τῷ πνεύματι ὁ παῖς, ταχέως ἀναστὰς ἀπρονόητον τὴν βουλὴν αὐτοῦ ἐποίησεν. Ἀποτυχὼν δὲ ὁ παμμίαρος τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ἤρξατο πάλιν τοῦ παραδειγματίζειν τὸν ἐλεεινὸν ἐκεῖνον· καὶ εὐθέως κείμενος, ἤρξατο τίλλειν τὸν ἑαυτοῦ πώγωνα, καὶ μετέπειτα ὥσπερ αἰγίδιον φωνάζων, καὶ πάλιν τὴν γλῶσσαν ἔξω ἐκβάλλων ἐσεληνίαζεν ἀσέμνως, καὶ πάλιν ὥσπερ κύων ποιμνίου βαρέως βαΰζων εἰς τοὺς παρεστῶτας, ὥστε φοβηθῆναι φόβον μέγαν πάντας τοὺς ὁρῶντας τὸν ἑαυτοῦ βαΰζοντα δαίμονα. Οἱ δὲ ἐκεῖσε εὑρεθέντες ἠρώτων τὸν Ἐπιφάνιον, πόθεν εἰς αὐτὸν τοιαύτην ἐξουσίαν ἔλαβεν ὁ διάβολος, ἵνα τοιαῦτα πράττῃ. Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἀδελφοί μου, ἐγὼ εἰς τοῦτο οὐδὲν ἐπίσταμαι φθέγξασθαι· πλὴν στοχάζομαι, ὅτι μεγάλῳ παραπτώματι ἦν συμπεποδισμένος, καὶ οὐδ' ὅλως ἀπέστη ἐξ αὐτοῦ μέχρι τῆς δεῦρο, ἢ οὐκ ἐξήγγειλεν, ἢ οὐ μετενόησε· διὰ τοῦτο τοὺς ἀμετανοήτους κληρονομεῖ ὁ διάβολος. Ἐν τῇ τοιαύτῃ οὖν ἐξετάσει ἐκεῖνος τὸν βίον κατέλυσεν.

ρνα'. Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ εὑρηκὼς ὁ Ἐπιφάνιος τὸν μακάριον Ἀνδρέαν, διηγήσατο αὐτῷ ἅπαντα, καὶ παρεκάλει μαθεῖν, δι' ἣν αἰτίαν οὗτος ὁ ταπεινὸς καθάπερ κύων ὑλακτῶν τετελεύτηκεν. Ἀπεκρίθη ὁ ὅσιος πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει· Ἐκεῖνος ὁ φίλος σου μοιχὸς ἦν καὶ μνησίκακος ἄνθρωπος· ἐῶν γὰρ τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον, τῇ θεραπαινίδι αὐτοῦ ἀδεῶς συνεμίγνυτο· διάκονός τε χρηματίζων, οὐκ ἔφριττε τὴν φοβερὰν δύναμιν τῆς ἀπροσίτου θεότητος ὁ ταλαίπωρος· καὶ εἰδὼς αὐτὸν ἁμαρτωλὸν οὐχ ἡσύχαζεν, ἀλλὰ μοιχεύων, φορῶν τὸ φελώνιον αὐτοῦ ἱεράτευεν, καταφρονῶν τῶν ζωοποιῶν ἐκείνων καὶ ἀθανάτων μυστηρίων· καὶ εἴκαζεν ὅτι λαθεῖν ἔχει Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν. Ἱερεὺς γὰρ πόρνος, καὶ διάκονος μοιχός τε πόρνος, ἐπικατάρατοι ἔσονται Κυρίῳ τῷ Θεῷ· πολὺ γὰρ ὀφείλει καθαρὸς εἶναι ὁ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ παριστάμενος. Σὺ γὰρ οἶδας, τέκνον, ὅτι ὁ Θεὸς ῥυπαροὺς ὑπηρέτας οὐ χρῄζει· μισεῖ γὰρ γενεὰν μοιχαλίδα καὶ ἁμαρτωλόν. Εἰκάζουσί τινες τῶν ἀνθρώπων, ὅτι μῦθός ἐστι τὰ τῶν Χριστιανῶν διαγγέλματα· ὅθεν τινὲς καὶ ἀηδίαν φαντάζονται, λίθοις βυθοῖς ἀμαυρούμενοι, καὶ ἐντεῦθεν ἀδεῶς ποιοῦσι τὰ καταθύμια καὶ οὐκ οἴδασι ποῖός ἐστιν ὁ δράκων ἄγριος καὶ πικρὸς, ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, φημὶ, ὁ ἀποστελλόμενος εἰς ἑνὸς ἑκάστου θάνατον τοῦ ἐρευνᾷν τὰ πονηρὰ ἔργα, καὶ δίκην λαμβάνειν μετὰ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ περὶ τῶν ἁμαρτησάντων ψυχῶν, ποῦ ἢ πῶς εὕρῃ τὴν ψυχὴν τὴν τὸ σκότος ἀγαπήσασαν, ὅπως κληρονομήσῃ αὐτήν.

lacrymis offerebat preces suas Domino, supplicans pro amico, ut ne incesseretur castigareturque tam immaniter a dæmonio. At vero ubi Satanas, cum reliqua dæmonum turba, in omnia sedulo intentus, deprehendit orantem Epiphanium (erat enim mali machinator insolentior audaciorque, quod illi jam nunc adjudicatus videretur æger) consilium iniit præcipitandi pium adolescentem cum sede sua in propinquam domui cataractam. Verum Epiphanius, præcognito machinatoris consilio, confestim surgendo irritum atque inane illud fecit. Dejectus itaque spe sua et intento nequissimus dæmon, rursum se ad ægrum divexandum convertit: qui mox evellere sibi barbam, tum clamore suo vocem caprarum imitari, alias exserta turpiter ex ore lingua lunaticum agere, alias denique instar pastoritii canis tam terribili in astantes latratu furere, ut magno omnes corriperentur metu, videntes dæmonem per os adolescentis latrare: percunctabantur autem ex Epiphanio, unde tantum liceret diabolo, tam terribilia patranti. Quibus Epiphanius: Nescio equidem, fratres mei, quid ad hæc responsi dem; nisi quod exsistimem, gravis cujusdam sceleris ipsum conscientia teneri, quod in hunc usque diem identidem admissum nec confitendo nec pœnitendo delevit; ac propterea, uti impœnitentes solent, in dæmonis transiit potestatem. Æger autem tales inter cruciatus ac tormenta vivendi finem fecit.

151. Epiphanius aliquanto post obviam factus B. Andreæ, narravit ei seriem totius rei, cupidus ex illo discere quamobrem infelix iste adolescens latrando in modum canis e vivis abiisset. Cui ita sanctus: Tuus iste sodalis, mœchus et injuriarum imprimis memor fuit. Sua namque conjuge repudiata, cum ancillula sua per summum scelus rem habuit; cumque diaconi fungeretur munere, non exhorruit tremendam inaccessibilis Deitatis potentiam infelix, sed peccatis quibus se immersum penitus non ignorabat, peccata addere non cessans atque adulteriis crebris se polluens, induto sacro pallio divinum munus obibat, nulla vivificorum atque immortalium mysteriorum reverentia: quin etiam opinabatur, clam Deo ac Domino nostro sua crimina esse. Sacerdos quippe scortator, et diaconus adulter atque fornicarius, maledicti erunt Domino Deo; oportet enim vitæ integrum purumque esse, qui sacris altaribus astant. Nosti quippe, fili, coinquinatos peccati sordibus ministros rejici a Deo, utpote progeniem adulteram et peccatricem odio capitali prosequente. Sunt tamen, qui opinantur sacra Christianorum Evangelia fabularum loco habenda; unde et morosis cogitationibus intenti, quasi subterraneo ædificio latitarent, posita verecundia ac timore, genio suo indulgent; ignari profecto, quantus sit quamque ferus et infestus draco, princeps, inquam, mundi hujus, qui mittitur ad unumquemque moribundum, ut discutiat iniqua opera et lite contendat cum sanctis

Digitized by Google

Dei angelis quoad animas peccatrices: adducturus utique in medium ubi et quomodo invenerit animam tenebras studiose sectatam, quo eam suæ vindicet potestati.

152. Plurimi igitur cum gaudio scortantur, plurimi donis muneribusque copiam adulterandi sibi comparant, animæ suæ substantiam exhaurientes: et nunquam serio recolunt, quale sibi post mortem incendium, quanta tribulatio, quantus dolor, amaritudo, horror, contritio maneant. Denique, propitius esto, Domine. Quis enim illa queat narratione prosequi, ad quorum memoriam angeli quoque ipsi præ horrore contremiscunt? Talis quippe ignis illius in comburendo vis est, ut ipsam quoque corporis expertem naturam, angelicam dico, qua spiritus cœlo deturbati constant, terribiliter et rigide pervadat excrucietque. Porro sodali isti tuo infelici neutiquam sufficiebat uxor sua, sed et ancillæ turpi captus amore, scelus diabolicum admisit, et animæ suæ debita ad mortem usque magis et magis cumulavit. Venit tandem supremus vitæ dies, adfuit draco infernalis, adfuere sancti e cœlo angeli; universa hominis acta judicio acri discusserunt; comperientes vero animam ejus omni ex parte pollutam, putidam, fœtentem, stercore et sulphure oblitam, inde abierunt; rapiente misellam diabolo, et pro libitu suo divexante. Sacerdos enim studiose admodum invigilare debet, ne peccato commaculatus in ecclesiam ingrediatur: nam tantum abest ut sic prodesse possit alicui, ut contra peccatum suum adaugeat: ipse enim in causa erit, quominus istic gratia sancti Spiritus descendat, quique congregati sunt illa privabuntur.

A ρνϐʹ. Πολλοὶ οὖν μετὰ χαρᾶς πορνεύουσι, καὶ μετὰ δώρων καὶ ξενίων· μοιχεύουσι, καὶ κατασήπουσι τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν, καὶ οὐκ οἴδασι ποῖος ἐμπρησμὸς τοῦ θανάτου καὶ θλίψις καὶ ὀδύνη αὐτοὺς περιμένει, καὶ πικρία, καὶ φρίκη, καὶ συντριμμός. Μετὰ δὲ ταῦτα, Κύριε, φεῖσαι. Τίς γὰρ ἐκεῖνα δύναται διηγήσασθαι ἅπερ καὶ οἱ ἄγγελοι ἐννοοῦντες φρίττουσι καὶ τρέμουσι; Τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ πῦρ ἐκεῖνο, καθ' ὅ τι καὶ αὐτῆς τῆς ἀσωμάτου φύσεως ἅπτεται φοβερῶς καὶ ἀποτόμως, τῆς ἀγγελικῆς, λέγω, ἡ παραπέσῃ, ἐξ ἧς καὶ οἱ δαίμονες. Οὐκ ἤρκει γὰρ αὐτῷ ἡ σύμβιος αὐτοῦ, ἣν εἶχεν ὁ πανάθλιος· ἀλλὰ καὶ τῆς δούλης ἐγλίχετο, τὴν αἰσχύνην τοῦ διαβόλου ἐργαζόμενος, ἀπεστοίβασε τὰ χρέη τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μέχρι τέλους. Ἦλθε τὸ τέλος, ἦλθεν ὁ δράB κων, ἦλθον καὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, ἐψηλάφησαν τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ εὑρόντες τὴν ἐλεεινὴν αὐτοῦ ψυχὴν μεμιασμένην καὶ σήπουσαν (63) καὶ ἀπόζουσαν καὶ ἠλειμμένην κόπρον καὶ θειάφιον, καὶ ἀπεστράφησαν, καὶ ἐπεσπάσατο αὐτὴν ὁ διάβολος, καὶ ὡς ἠγάπησεν παρεδειγμάτισεν αὐτόν. Ἱερεὺς γὰρ πολλὴν ἔχειν ἀκρίβειαν ὀφείλει, ὅπως μὴ ἐφάμαρτος εἰσέρχεται· οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ ἁμαρτίας προσθήκην δέχεται· δι' αὐτὸν γὰρ ἐκεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ κατέρχεται, καὶ ὑστεροῦνται οἱ ἐκεῖσε συνηγμένοι τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος.

CAPUT XX.

De anima et de mundi creatione rebusque divinis Epiphanium sublimiter docet Andreas.

153. Cum, quæ jam narrata sunt, edocebat Epiphanium Andreas, erat matutinum Dominicæ diei tempus; transiitque princeps quidam palatium versus, qui libidinis flamma succensus, cupiditatem suam cum muliere, quam deperibat, expleverat. Tendentem itaque illum ad palatium, jamque non procul a se distantem intuitus B. Andreas, cognovit quæ ab ipso die ista patrata essent dixitque: En hominem insanum, qui sanctam modo Domini diem profanare non veritus, adit palatium, ipsum quoque inquinaturus. Ut hæc audiit princeps ille, vehementer obstupuit; subridens tamen via sua perrexit. Deinde vero isthæc amicis suis enarrans, aliis admirationem peperit, apud alios fidem non invenit, ab aliis denique id responsi tulit, instinctu dæmonum Andream talia enuntiasse. Porro cum miraretur Epiphanius, unde aut quomodo ista cognovisset vir sanctus, sic loquentem audire meruit: Hac ipsa nocte mulierem conspexi, regio cultu coronaque, margaritis ac gemmis distincta insignem, quæ, quem modo prætereuntem vidimus, magnatem veluti in jus protrahens: Qua fronte, inquiebat, Dominicam conspurcare ausus es, infelix? num hebdomas integra explendæ

C ρνγʹ. Ταῦτα τοῦ δικαίου λέγοντος μετὰ Ἐπιφανίου, Κυριακὴ ἦν πρωῒ, καί τις ἄρχων διέβαινε πρὸς παλάτιον. Οὗτος παρενοχληθεὶς εἰς τὴν τῆς σαρκὸς πύρωσιν, εἰς ἐπιθυμίαν τῆς γυναικὸς, ὅθεν καὶ συνεγένετο μετ' αὐτῆς. Ὡς δὲ προήρχετο εἰς τὸ παλάτιον, καὶ πλησίον τοῦ δικαίου ἐγένετο, βλέψας εἰς αὐτὸν ὁ μακάριος, ἔγνω τὸ κατ' αὐτὸν τῇ ἁγίᾳ Κυριακῇ διαπραξάμενον, καί φησι πρὸς αὐτόν· Ἴδε ὁ ἔξηχος, ὃς ἐμίανε τὴν ἁγίαν Κυριακὴν, καὶ ἀπέρχεται μιᾶναι καὶ τὸ παλάτιον. Ἐκεῖνος δὲ ὡς ἤκουσεν, κατεπλάγη μεγάλως, καὶ ὑπομειδιάσας παρῆλθεν. Διηγήσατο δὲ τοῦτο τοῖς φίλοις αὐτοῦ, καὶ οἱ μὲν ἐθαύμαζον, οἱ δὲ ἠπίστουν, οἱ δὲ ἔλεγον ἀπὸ δαιμόνων λέγειν αὐτὸν ταῦτα. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ἐθαύμασεν ἐπὶ τῇ προγνώσει τοῦ δικαίου ἀνδρός. Ὁ δὲ D μακάριος λέγει πρὸς αὐτόν· Ταύτῃ τῇ νυκτὶ εἶδον γυναῖκα βασίλισσαν, φοροῦσαν στέμμα βασιλικὸν μαργαρῶδες καὶ διὰ λίθων, καὶ δικαζομένην τῷ παρελθόντι ἄρχοντι· Πῶς, φησὶν, ἐτόλμησας μιᾶναι τὴν Κυριακὴν, ἄθλιε; οὐ χορεῖ δι' ὅλης ἑβδομάδος ἀκορέστως ὑλακτεῖν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν σου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν μου τὴν ἁγίαν ἀπροσκέπτως εἰσπράττεις; Μὰ τὸν νυμφίον μου Χριστὸν, εἰ δευτερώσεις, οὐ τριτώσεις! Τοῦτο εἰποῦσα ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ.

(63) Ita correxi, pro σεσηπῶσαν, uti habebatur.

Digitized by Google

Ἐγὼ δὲ τοῦτο θεασάμενος, τέκνον μου, ὠδυνήθην τὴν καρδίαν μου, καὶ ὠνείδισα αὐτὸν, ἴσως σωφρονισθῇ. Εἰ δὲ δευτερώσεις, οὐ τριτώσεις, τουτέστιν, ἐξαιτήσομαι δρέπανον κατὰ σοῦ, καὶ θερίσω σε. Ἀφ' ἧς γὰρ ἀποθάνῃ ὁ ἄνθρωπος, οὐκέτι λοιπὸν ἁμαρτάνει, οὔτε δικαίως πράττει· λυθείσης γὰρ τῆς ψυχῆς τοῦ σώματος, καὶ κατάπαυσιν δεξάμενος.

libidini tuæ insatiabili non sufficit, ut sacram quoque mihi diem temere et inconsiderate violes? Per sponsum meum Christum tibi juro, si iterato id ausus fueris, faxo non adjicias tertium. Atque hæc locuta discessit. Ego autem, qui gestæ rei intereram, fili mi, gravem animo dolorem cepi, eaque modo ingessi homini, si forte resipisceret. Quod vero dicebat : Si iterare id ausus fueris, faxo non adjicias tertium, tantumdem est ac si dixisset : Exposcam contra te falcem, demetamque te. Posteaquam enim vitam cum morte commutavit homo, nihil est quod peccet deinceps, uti nec quod bene operetur : utpote qui ab omni cessat actione, simul atque anima corporis vinculis soluta fuerit.

ρνδ'. Ἔφη πρὸς αὐτὸν Ἐπιφάνιος· Δέομαί σου, εἰ εὗρον χάριν ἐναντίον σου, ἀπάγγειλόν μοι τὸ, ποταπή ἐστι ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπίσταμαι γὰρ αὐτὸς ἔγωγε μικρὸν τὰ περὶ αὐτῆς, ἀλλ' οὐ πληροφοροῦμαι ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς στοχασμοῖς, ὅσον ἔχω πληροφορηθῆναι ἐπὶ τοῖς παρὰ σοῦ μοι λεγομένοις θείοις ῥήμασιν. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ μακάριος· Τέκνον, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὸ πᾶν ἐκείνη περίεστι· τῆς γὰρ σαρκὸς ταύτης τοῦ σώματος ἡμῶν τοῦ πηλίνου αὕτη ἐστὶν, εἴτε ζωὴ, εἴτε καὶ θεὸς, ἵνα οὕτως εἴπω, καὶ ἄλλο τι. Ταύτῃ γὰρ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὴν δύναμιν ζωοποιεῖν αὐτὸ καὶ κυβερνᾷν, καὶ θάλπειν αὐτὸ, καὶ ἀναψύχειν διὰ τῆς θέρμης· ἄνευ γὰρ ταύτης τὰ σώματα ἡμῶν πηλὸς, καὶ κόνις, καὶ τέφρα καθέστηκεν.

154. Ad hæc : Obsecro te, inquit Epiphanius, edissere, si qua valeam apud te gratia, qualis sit hominis anima : cujus quamvis mihi natura non omnino incognita sit, est tamen cur meis ipse cogitatis atque considerationibus minus acquiescam, certitudinem acquisiturus majorem si accedat pondus verborum tuorum. Cui sic Andreas : Talis omnino est hominis anima, fili, ut corporis nostri carnalis et e luto compacti seu vita, sive (ut ita loquar) deus, seu aliud quidpiam non absimile, appellanda sit : illi certe talem Deus contulit virtutem, ut corpori vitam suppeditet, ut illud ratione gubernet, calore ut foveat, fovendo ut recreet atque conservet. Absque anima quippe foret, ut jam corpora nostra in lutum, in cineres, in sordes relaberentur.

ρνε'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ἐπίσταμαι τὰ τοιαῦτα καὶ αὐτός· ἀλλ' ἐρωτῶ τίς ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία, ποταπὴ δὲ ἡ ταύτης θεωρία ἀπὸ τοῦ ἐξελθεῖν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ σώματος [ποταπόν τε τὸ γνώρισμα τῆς τε δικαίας τῆς τε ἁμαρτωλοῦ (64)]. Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ μακάριος· Ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς νοερόν ἐστι πνεῦμα, ἐλαφρόν τε καὶ σοφώτατον σφόδρα, γαληνόν τε καὶ ἡδὺ, ἥσυχον καὶ πραότατον, τετορνευμένον εἰς ἀόρατά τινα μέλη, ὑπὲρ διήγησιν ὡραῖα καὶ ἥδιστα, πανευπρεπῆ καὶ καταθύμια λίαν Θεῷ καὶ ταῖς χορείαις τῶν ἁγίων ἀγγέλων χρηματίζοντα. Κατ' ἀρχὰς δὲ πάντες ἄνθρωποι ὑπὲρ τὸν ἥλιον τρανότερον ἀπαστράπτουσιν· αὐξανόμενοι δὲ, καὶ τῇ ἡλικίᾳ προβαίνοντες, οἵαις αὐταῖς χρησόμεθα. Οὐκ εἰσὶ δὲ πάντων τῶν ἐν ἀρετῇ βιούντων αἱ ψυχαὶ ἴσαι τῇ λαμπρότητι· ἀλλὰ καθὼς ἕκαστος ἔσπευσε λαμπρῦναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, δι' ἀγώνων θείων καὶ ἐναρέτων. Τέως δὲ, καθὼς εἴρηκα, πρὸς ὅ τις ἀγωνίζεται, φαιδρύνεται· καὶ ὅσον ἐγγίζει Θεῷ, ἀπαστράπτεται· ὅσον τις ὑπομένει θλίψεις καὶ πόνους διὰ Κύριον, ἀνάγεται πλησιάζειν Θεῷ, φωτίζεται, λαμπρύνεται, γίνεται τῇ μεθέξει θεὸς κατὰ χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

155. Resumens Epiphanius : Neque hæc ipsa me fugiunt, inquit; illud autem quærebam, quæ potissimum animæ substantia sit; qualis beatificata visio ejus, cum excesserit e corpore; quod denique discrimen, unde anima peccatrix, unde justa cognosci possit. Quæstionibus his sic occurrit Andreas : Substantia animæ, spiritus est rationabilis, moveri perfacilis, sapientia præditus singulari, quiete et tranquillitate gaudet, blandus et mitis est, et formatus quibusdam veluti e partibus, sub aspectum nostrum non cadentibus, attamen tam pulchris, jucundis, decentibus atque delectabilibus ut verbis explicare nemo possit, rapientibus etiam in admirationem sui Deum ipsum angelosque. Omnium autem hominum animæ principio fulgentiores longe sunt ipso sole; procedente vero ætate tales evadunt, quales ipsi operibus nostris fecerimus. Neque enim putandum est, omnium in virtutis stadio decurrentium animas pulchritudine pari nitere; nequaquam : sed prout quisque minori eam majorive studio excoluerit et exercuerit in operibus sanctis, ita et pulchritudinem illam auxerit minueritve. Quantum enim, ut modo dixi, laboravit aliquis, tanto cumulatur gaudio; quantum Deo appropinquat, tanto splendet lumine; quanto denique graviores labores ac tribulationes propter Dominum sustinet, tanto propius a Deo abest, tanto copiosiori lumine illustratur, et fit participatione gratiæ sancti Spiritus quodammodo ipse deus.

ρνς'. Ὥσπερ δέ ἐστιν ὁ σίδηρος μέλας καὶ ψυχρὸς, κείμενος δὲ ἔνδον τοῦ πυρὸς καὶ χρονίζων λαμπρύνεται πλεῖον· οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι. Πῦρ ἐστιν τὸ

156. Etenim sicuti ferrum, nigrum frigidumque, si in ignem conjiciatur et aliquamdiu maneat, magis magisque ignescit ac rutilat : ita et cum ho-

(64) Ms. Vatic. ποταπή γε ἡ ἁμαρτωλὸς καὶ εἰ ἔν. τῆς δικαίας ψυχῆς γνώρισμα.

Digitized by Google

mine agitur. Ignis Spiritum sanctum, ferrum nigrum nos homunciones adumbrat; quantum jejuniis, statione pervigili, oratione, temperantia, legum a Spiritu sancto latarum observantia proficimus, tantum accrescit gaudium, intenditur lumen, augescit gloria nostra. Eodem modo ratiocinari te velim, de animabus peccatorum: illæ namque initio, cum primum infunduntur in corpora materno adhuc utero clausorum infantium, Deus bone, quam venustæ, et ab omni macula remotæ sunt! Cum vero jam in vitam mortalem intraverint cœperintque peccare, subito dissimiles sui, tenebricosæ evadunt animæ: cum autem profundius se immergunt ac volutant in cœno peccatorum, tanta inficiuntur nigredine, ut fuligo ad illam candida queat dici. Memori isthæc repone animo, fili, passercule mihi dilectissime, ad salutem tibi profutura.

A Πνεῦμα τὸ ἅγιον· μέλας σίδηρος ἡμεῖς χρηματίζομεν· ὅσον ἐπιμείνομεν τῇ νηστείᾳ, τῇ παννύχῳ στάσει, τῇ προσευχῇ, τῇ δεήσει, τῇ ἐγκρατείᾳ, τοῖς νενομοθετημένοις ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοσοῦτον φαιδρυνόμεθα, φωτιζόμενοι, λαμπρυνόμενοι. Τὸ αὐτὸ δέ μοι νόει καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἁμαρτίαις ψυχῶν· τὸ κατ' ἀρχὰς οἵαν ὥραν δεδῶσιν ἐν τοῖς σκηνώμασι τῶν βασταζομένων βρεφῶν ἐν τῇ γαστρὶ τῶν ἰδίων μητέρων, ἄσπιλοι χρηματίζουσιν· ὅταν δὲ εἰς τὸν βίον ἀπολυθῶσι, καὶ ἄρξωνται ἁμαρτάνειν, σκοτίζονται· καὶ ὅσον εἰς τὸ βάθος κακῶν εἰσέρχονται ἐν τῷ βορβόρῳ τῆς ἁμαρτίας κυλινδούμενοι, μέλανες ὡσεὶ ἀσβόλη γίνονται. Νοητῶς ταῦτα ὑπολάμβανε, ὦ τέκνον, εἰς νουθεσίαν τῆς ψυχῆς σου, ἀνθ' ὧν εἶ φίλτατόν μου στρουθίον.

157. Post hæc Epiphanius, assumpto secum Andrea, ad S. Agathonicum (65) concessit, electaque prope phialam (66) sede, quod illa strepitu populi careret, sic socium alloquitur: Dic age, quodnam primum operum omnium fecit Deus? cupio id ex te, tanquam mellifluo lactifluoque fonte, modo discere. Cujus desiderio satisfacturus Andreas: Deus, inquit, cum Verbo suo sanctoque Spiritu perpetuo fuit; et priusquam aliquid illorum quæ modo conspiciuntur, exsisteret; silentio et placida tranquillitate gaudens in id ipsum Altissimus (non enim erat quocum colloqueretur) producebat sine tempore Verbum Deum, cum sancto Spiritu, ex mente sua atque ore ignifero. At tu quidem, fili mi, probe prudenterque hæc intellige, ut et aliis vicissim prodesse possis. Deinde statuit Altissimus et mundum producere, dixitque: Fiant sæcula, et continuo facta sunt. Primum itaque suum locutus est Verbum, et hoc genitum perfecit opus intentum a Patre. Atque hoc illud Verbum est, quod ante omnia sæcula citra corruptionem aut immutationem sui Pater progenuit: id quod generatio Dei Verbi appellatur. Cum igitur genitum esset ex Deo Patre Verbum, constitutum est primum rerum cæterarum principium, quod in seipso fundans sæcula nunquam terminanda, totum creationis opus ad finem perduxit. Est itaque fundamentum in Verbo, et Verbum apud Patrem; quod in fine tandem sæculorum salutis nostræ causa ex Maria Virgine humanam assumpsit naturam.

B ρνζ'. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος παραλαβὼν τὸν μακάριον, ἔρχεται εἰς τὸν ἅγιον Ἀγαθόνικον, καὶ πλησίον τῆς αὐτοῦ φιάλεως καθεσθέντες διὰ τὸ ἥσυχον τοῦ τόπου, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἐπιφάνιος· Εἰπέ μοι, ποῖον δημιούργημα πρὸ τῶν ἄλλων ὁ Θεὸς ἐποίησεν; ἐπεὶ ποθῶ ἀκούειν ἀπὸ σοῦ, ὡς ἀπὸ πηγῆς τῆς βρυούσης μέλι καὶ γάλα. Ἔφη ὁ ὅσιος· Ὁ μὲν Θεὸς ἀεὶ ἐχρημάτιζε σὺν τῷ Λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ Πνεύματι, καὶ τὸ οἱονεὶ πώποτε οὐκ ἐχρημάτιζε τῶν ἀρτίως χρηματιζόντων, ἦν τε ἐν σιγῇ καὶ γαλήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὁ Ὕψιστος· οὐ γὰρ ἦν ἕτερός τις πρὸς ὃν ὁμιλήσει, ἐξαγαγὼν τὸν Λόγον καὶ Θεὸν [σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀχρόνως ἀπὸ] τοῦ νοῦ καὶ πυρφόρου στόματος αὐτοῦ. Συνετῶς, τέκνον, ἄκουε, ἵνα καὶ αὐτὸς ἑτέρους ὠφελῆσαι δυνήσῃ. Εἶτα ἐνενόησεν ὁ C Ὕψιστος τοῦ συστήσασθαι τὸν κόσμον, καὶ ἐλάλησεν· Γενηθήτωσαν αἰῶνες· καὶ παραχρῆμα παρέστησαν. Πρῶτον εἶπε τὸν Λόγον, καὶ γεννηθεὶς, τὸ ἔργον ἐτελείωσεν· οὗτος δέ ἐστιν ὁ Λόγος, ὁ πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς ἀῤῥεύστως· τοῦτο δὲ λέγεται ἡ γέννησις τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ὅταν γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πρῶτον ἐτέθη θεμέλιον, καὶ τὸ τηνικαῦτα ἐφ' ἑαυτῷ τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας ἑδράσας, ἐτελειούργησεν. Κεῖται οὖν καὶ θεμέλιος, ἐν ᾧ καὶ πρὸς τὸν Πατέρα ὁ Λόγος οὗτος, ὁ ἐπ' ἐσχάτων δι' ἡμᾶς ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας γενόμενος ἄνθρωπος.

158. Rursum Epiphanius: Nunc velim, inquit, rudi saltem modo, edisseras quæ sæculorum substantia sit. Et Andreas: Est, inquit, nunquam terminanda extensio; puta perpetuitas temporum atque annorum infinita. Essentia vero illorum est spiritus unus, multiformis atque admirabilis, per septem signa decurrens; quæ mente intelligere datum est tam angelis quam hominibus. Et hi qui-

D ρνη'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Παχύτερόν μοι λέξον, τίς ἡ τῶν αἰώνων ὑπόστασις. Καὶ ὁ δίκαιος ἔφη· Τὸ μὴ ἐκλείπειν τοῦ εἶναι αὐτῶν τὴν παρέκτασιν· οἷον τὸ διηνεκὲς τῶν καιρῶν καὶ τῶν χρόνων τὸ ἄπειρον. Ἡ δὲ οὐσία αὐτῶν πνεῦμα ἓν, πολύμορφον καὶ θαυμαστότερον, ἑπτὰ σημείοις σταδιοδρομούμενον· ἐπὶ τούτοις ἔλαβον νοῒ οἵ τε ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι· καὶ οἱ μὲν τοῦ βαδίζειν τὴν ἀρχὴν ἔλαβον· ὁ γὰρ

(65) Agathonici ecclesia, Palatio vicina, eidem denique circa annum 580 inclusa fuit a Tiberio imperatore, de qua porro videri potest Cangius, lib. IV, cap. 6, n. 5.

(66) Quotannis semel, in die Epiphaniorum, Græci aquam benedictam conficiunt, in magno ad id præparato vase, instar fontis baptismalis; quod vas hic φιάλη, in Euchologio vero Goar, pag. 449 φιάλα nuncupatur.

Digitized by Google

Κύριος τὴν ζωὴν αὐτοῖς ἐχαρίσατο· προτρέπουσιν οὖν ἡμᾶς ὥστε εἰς ἐκείνους ἀνελλιπῶς βαδίζειν τε καὶ πορεύεσθαι. Ἡ δὲ ὁδὸς αὐτῶν καὶ πορεία ἀρχὴν κέκτηται, καὶ τέλος οὐ παραδέχεται εἰς τὸν αἰῶνα· ἐβάδισε γὰρ ὁ πρωτόπλαστος ἀρχὴν τῶν αἰώνων τὴν ὁδὸν τούτων, καὶ οὔπω ἠδυνήθη ὑπεξελθεῖν αὐτῷ δι' ἡμᾶς· ἐπειδήπερ ἡμεῖς κἀκεῖνος ἕν ἐσμεν διὰ τὴν γονὴν καὶ τὸ αἷμα· ἕως νῦν γὰρ οἱ ἑπτὰ αἰῶνες τοῦ κόσμου τούτου, οἱ χρόνοις μετρούμενοι, οὐ συνετελέσθησαν· μετὰ δὲ τὸ πλήρωμα αὐτῶν, τότε ἀρεῖ πνεῦμα φοβερὸν ὁ Θεὸς ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ συναχθήσονται τὰ ὀστᾶ τῶν ἀνθρώπων, ἕκαστον πρὸς τὴν ἁρμονίαν αὐτοῦ καὶ ἐφαρμώσουσι καὶ κολληθήσονται· καὶ ἀναβήσεται ἐπ' αὐτὰ νεῦρα καὶ σάρκες, καὶ δοθήσεται ἑκάστῳ τῷ σώματι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἄφθαρτος ἀπολυθεῖσα τῶν σκηνῶν, ἐφ' οἷς νῦν καὶ ἀποκέκλεισται. Καὶ τότε σαλπίσει ὁ ἄγγελος φωνῇ καὶ τρόμῳ, καὶ ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ. Καὶ καταβήσεται ὁ Κριτής, καὶ ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ τηνικαῦτα λοιπὸν ἀρχὴν δέχεται ὁ ὄγδοος αἰών, καὶ καθώς φησιν ὁ Σολομών· « Δὸς μερίδα τοῖς ἑπτὰ, καί γε τοῖς ὀκτώ. » Πλήρωμα δὲ οὗτος ὁ αἰὼν οὐ κέκτηται· ἄξει δὲ τοὺς δικαίους ἐν ἀσυγκρίτῳ εὐφροσύνῃ, καὶ κολάσει διηνεκῶς τοὺς ἁμαρτωλούς· οἱ γὰρ ἄνθρωποι ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι ἔσονται μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, διηνεκής τε ὁ παράδεισος, καὶ ἡ κόλασις ἀτελεύτητος, καὶ ὁ αἰὼν ἀσυντέλεστος καὶ ἀπέραντος· αἰὼν γὰρ ἑρμηνεύεται ἐκτεινόμενος ὢν ἀεὶ εἰς τὰς ἀπεράντους καὶ ἀπαροδεύτους κατοικήσεις, ἄκραν ἢ πλήρωμα μὴ κεκτημένος τὸ σύνολον.

A dem principium et facultatem gradiendi nacti sunt, Domino vitam eis tribuente; hortantur vero nos et excitant, ut per illa tendere ac progredi nunquam desinamus. Via autem sæculorum principium quidem habet, exitum non habitura in æternum. Gradi cœpit illa sæculorum via primus generis humani parens, sed hactenus exitum invenire nequivit propter nos: nos quippe cum ipso unum sumus, propter generationem et sanguinis conjunctionem. Ad hoc enim usque tempus septem sæcula mundi hujus, quæ per annos mensurantur, non sunt evoluta: cum vero expletus eorum cursus fuerit, tum suscitabit Dominus spiritum formidabilem super universam terram, et congregabuntur ossa hominum, in suam quoque sedem ac B ordinem coagmentanda et conjungenda, nec non nervis carnibusque contegenda: tum sua etiam cuique corpori restituetur anima, incorruptibilis postquam manens soluta fuit tabernaculo suo, in quo nunc inclusa detinetur. Tum et angelus tuba canet cum magno sonitu ac tremore, et resurgent in ictu oculi omnes mortui, et descendet e cœlo Judex redditurus unicuique secundum opera ejus. Tum vero tandem aliquando sæculi octavi principium aderit; quemadmodum et Salomon loquitur: » Da partem septem, nec non et octo [33]. » Hoc porro sæculum, nunquam complendum, transigetur a justis in gaudio incomparabili, a peccatoribus vero in pœnis indesinentibus. Homines quippe, post resurrectionem mortuorum generalem, mori aut C exstingui non poterunt: perennabit paradisus cœlestis, inferni tormenta non terminabuntur, sæculum ipsum in omnem æternitatem sine modo ac fine extendetur: αἰὼν quippe seu sæculum, Græcis explicetur ἀεὶ ὢν seu *semper exsistens*, utpote quod terminum nescit, quod indesinenter currit, quod ad summum pertingere aut compleri omnino nequit.

ρνθ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ποῖόν ἐστι δεύτερον δημιούργημα τοῦ Θεοῦ; Ὁ ὅσιος λέγει· Οἱ αἰῶνες πρῶτον αὐτοῦ κτίσμα πεφήνασιν· ἐπειδὴ γὰρ ἀσώματός ἐστιν ὁ Ὕψιστος, ἐν πρώτοις ἀσώματον, νοερόν τε καὶ ἄϋλον τὸν περὶ αὐτὸν ἐδημιούργησε κόσμον. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Αἱ τῶν οὐρανίων δυνάμεων στρατηγίαι ἐκ μιᾶς παρήχθησαν εἰς τὸν κόσμον εἶναι, ἢ ἓν καθ' ἕν, ὡς ἡ κτίσις; Ὁ ὅσιος εἶπεν· Ἠδύνατο καὶ ἑνὶ λόγῳ πάντας τοὺς ἄνω λεγεῶνας παραστῆσαι τῷ φοβερῷ θρόνῳ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ τῆς ἀστέκτου· ἀλλ' ὥσπερ τοῦ τῇδε κόσμου ὁρώμενα στοιχεῖα ἓν καθ' ἓν ἐδημιούργησεν, οὕτω καὶ τὰς ἄνω στρατηγίας τελεσιουργηθῆναι. Δημιουργήσας δὲ τὸ πολύμορφον πνεῦμα τῶν αἰώνων, ἀπ' αὐτοῦ ἔλαβεν, ὡς ἀπὸ γῆς τὸ σῶμα, καὶ τὰς ἀχράντους καὶ παναγίας δυνάμεις τῶν οὐρανίων δυνάμεων ἀποκαταστήσας ἐδημιούργησεν, ἐν πρώτοις τὰ Χερουβὶμ, ἔπειτα Σεραφὶμ, εἶτα τοὺς Θρόνους, τὰς Κυριότητας, τὰς Ἀρχὰς, τὰς Ἐξουσίας, τὰς Δυνάμεις, τοὺς Ἀγγέλους καὶ Ἀρχαγγέλους. Τῶν ἄνω ἀπείρων μυριάδων καὶ χιλιάδων τῶν οὐρανίων δυνάμεων, Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, Οὐριὴλ καὶ Ῥαφαὴλ, καὶ Σαμαὴλ, οἱ πρωτεύοντες τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων. Οὗτος ὁ Σαμαὴλ

159. Resumens Epiphanius: Quodnam alterum, ait, Dei opus? Respondet Andreas: Jam dixi primo loco sæcula producta esse; quia enim corporis expers est Altissimus, illam in primis partem mundi, quæ incorporea, intelligibilis, nullius materiæ admistione gravata, ipsique vicinior est, moliri cœpit. Et Epiphanio quærente, virtutumne cœlestium universus exercitus, pariter an divisim, ut reliquis creaturis factum, aliæ aliis succedentes, D in mundum introductus esset, ita disseruit B. Andreas: Potuit quidem Deus omnes omnino angelorum legiones, verbo unico productas, circum tremendum inaccessibilis gloriæ suæ thronum collocare simul: verumtamen, sicuti quæ videmus mundi hujus inferioris elementa atque principia successive molitus est, sic et spirituum angelicorum, qui cœlos incolunt, alios aliis successisse dicendum videtur. Condito autem illo, quem diximus, spiritu multiformi sæculorum, desumpsit inde (quemadmodum corpora formavit e terra) quo purissimos sanctissimosque cœlestium virtutum genios faceret; ac primo quidem loco Cherubinos, deinde Seraphinos, postea Thronos, tum Dominationes, Principatus,

[33] Eccle. XI 2.

Digitized by Google

Potestates, Virtutes, Angelos, Archangelosque. A Illorum vero numero infinitorum spirituum primas tenent Michael, Gabriel, Uriel, Raphael, nec non Samael, qui mox e cœlis dejectus, Satanas factus est; non quia adorare Adamum renuit, uti quidam fabulatores suspicati sunt, needum enim formatus erat homo : sed quod induxerit in animum, collocare in nubibus thronum suum, volueritque similis esse Altissimo, gloriam ei suam invidens; hinc Deus illum, cum toto ejusdem consilii exercitu, e summo in imum præcipitem dedit. Constituit igitur Deus ordines angelorum permagnos, quorum humano computandi modo numerus inveniri non potest, quemadmodum unigenitus Dei Filius passionis suæ tempore B. Petro dixit, posse se plusquam duodecim legiones angelorum exhibere. B Nunc vero unde spiritus illi superbi exciderunt, eo homines, qui salvantur, numerosi ascendunt, ut decimus angelorum chorus suppleatur. Manifestum itaque est, secundo loco productos esse spiritus cœlestes.

ὑπάρχει ὁ Σατὰν, ὁ ῥιφεὶς ἐκ τῶν οὐρανῶν· οὐκ ἐπειδὴ οὐ προσεκύνησε τὸν Ἀδὰμ, καθὼς τινες μυθολογοῦντες ὑπειλήφασιν (καὶ δὴ οὐκ ἦν ἄνθρωπος ἔτι πλασθεὶς), ἀλλὰ ὅτι ἐνενόησε στῆσαι τὸν θρόνον ἐν νεφέλαις, καὶ ἔσεσθαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ, ὥστε τὴν δόξαν Κυρίου περιεφθόνησε, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν Θεὸς κατεκρήμνισεν ἄνωθεν κάτω σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ, μεθ' ὧν ταῦτα ἐβουλεύσατο. Τάξεις οὖν μεγάλας ὁ Θεὸς ὑπεστήσατο, μέτρῳ ἀνθρωπίνῳ μὴ ἀριθμουμένας, καθὼς εἶπεν ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους αὐτοῦ, ὅτι Ἠδυνάμην πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας παραστῆσαι ἀγγέλων. Ὅθεν οὗτοι ἐξέπεσον, ἐκεῖθεν ὁ χορὸς τῶν σωζομένων ἀνάγεται, ὅπως ἀναπληρωθῇ τὸ δέκατον τάγμα τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. Δῆλον οὖν ὅτι δευτέρᾳ φορᾷ αἱ ἄνω στρατηγίαι ἐτελεσιουργήθησαν (67).

160. Quærenti iterum Epiphanio, quid porro Deus condidisset loco tertio : Erebum, respondit Andreas, et chaos, tenebras et aquam, ignem et nebulas, et cæcam inferorum regionem. Tunc aqua non stabat immota, sed fluctuabat et agitabatur : spiritus quippe Domini, ut loquitur Scriptura, ferebatur super aquas, rectoque procedens tramite illas undique fovebat. Neque tamen putes illum, de quo hic agimus, Spiritum fuisse sanctum, uti quorumdam fert sententia, sed et ipsum creatum ab eodem artifice, a quo venti producti sunt. C Denuo interroganti Epiphanio, quo pacto Pater, genitor, et Filius, genitus, et Spiritus sanctus esset : Id, inquit Andreas, ex compositione hominis bellissime datur intelligi. Mens siquidem nostra Patrem, ratio Filium, spirandi attrahendique aerem facultas Spiritum adumbrat; quemadmodum enim sua cuique mens, menti vero sua ratio et spiritualitas inest, ita unum cum corpore constituunt hominem. Anima quippe intellectualis, rationalis, et spiritualis est : et alia quidem animæ, alia mentis, alia rationis hypostasis, uti puto : at vero substantia, natura, operandi vis, atque voluntas, in iis una eademque deprehenditur extra corpus. Atque hæc ipsa cum divinis velim sedulo compares, reperturus utique spiritum pro Spiritu Dei D sancto, mentem vero pro Patre, rationem pro Filio ejus unigenito esse : per tres enim hypostases hasce unus et cognoscitur et prædicatur, ut par est, Deus.

ρξ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τρίτον ὁ Θεὸς τί ἐποίησεν; Ἔφη ὁ ὅσιος· Ἐποίησεν Ἔρεβος καὶ χάος, σκότος καὶ ὕδωρ, πῦρ καὶ ὁμίχλην, καὶ τὰ ἀφεγγῆ χωρία τῶν καταχθονίων. Τότε ὕδωρ οὐκ ἦν ἑστώς, ἀλλὰ κλυζόμενον καὶ κινούμενον· πνεῦμα γὰρ Θεοῦ ἐπεφέρετο, ὥς φησιν ἡ Γραφὴ, ἐπάνω τοῦ ὕδατος, καὶ εὐθυπόρως ἐπήγαγεν αὐτῷ εὐθέτως, καὶ περιέθαλπε τὸ πνεῦμα τοῦτο. Οὐχὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν, μὴ γένοιτο, ὥς τινες ὑπειλήφασιν· πνεῦμα δὲ ἦν καὶ αὐτὸ δημιουργηθὲν, ἀφ' οὗ οἱ ἄνεμοι ἐτελεσιουργήθησαν. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Πῶς ἐστιν ὁ γεννήτωρ Πατὴρ, καὶ ὁ γεννηθεὶς Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Ὁ ὅσιος εἶπεν· Ἐκ τῆς τοῦ ἀνθρώπου συνθέσεως ἔστι τὸ πᾶν κατοπτεῦσαι· νοῦς γὰρ ὁ Πατὴρ, λόγος ὁ Υἱὸς, Πνεῦμα ἐκείνη ἡ εὔπνοια, δι' ἧς τὸν αἰθέρα ἀναπνέομεν· καθάπερ γὰρ νοῦν τις ἴδιον κέκτηται, ὁ δὲ νοῦς λόγον καὶ πνεῦμα, συστοιχοῦσι δὲ εἰς ἕνα σὺν τῷ σώματι ἄνθρωπον· νοερὰ γὰρ ἡ ψυχὴ, καὶ λογικὴ, καὶ πνευματικὴ χρηματίζει· ἄλλη τε ἡ τῆς ψυχῆς ὑπόστασις, ἄλλη τε ἡ τοῦ νοὸς, ἑτέρα τε ἡ τοῦ λόγου, ὡς οἶμαι· ἀλλὰ μία τῶν ἑκατέρων ἡ οὐσία, ὡς πρόδηλον, καὶ μία ἡ φύσις, καὶ αὐτὴ καὶ ἐνέργεια, καὶ ἓν αὐτῶν τὸ θέλημα πάρεξ τοῦ σώματος. Καὶ ταῦτα ἐρεύνα καὶ τὰ περὶ τῆς Θεότητος, καὶ εὑρήσεις Πνεῦμα Θεοῦ, νοῦν Πατέρα, καὶ Λόγον τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν· διὰ γὰρ τῶν τριῶν τούτων ὑποστάσεων εἷς Θεὸς καὶ ὁρᾶται καὶ κηρύσσεται θεοπρεπῶς.

161. Dictis hisce Andreæ ita subjicit Epiphanius : An itaque Deus humanam habet formam? Cui Andreas : Nequaquam, fili mi, non enim humanam, quam ais, speciem, nec similitudinem creaturæ cujusvis habet : imo neque vidit illum quispiam

ρξα'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ἆρά γε τὸ Θεῖον ἀνθρωπόμορφόν ἐστιν (68); Ὁ μακάριος ἔφη· Μὴ γένοιτο τέκνον· οὐ γάρ ἐστιν, ὡς ἔφης, ἀνθρωπόμορφον, οὔτε ὁμοιοῖ τινι κτίσματι· ἀλλ' οὔτε ἑώρακεν αὐτόν τις ὡς ἔστι, ἵνα τὴν αὐτοῦ μορφὴν διηγήσηται. Ὁρᾶται

(76) Quanquam locus hic satis intelligi possit, libet tamen ex ms. Mazar. eumdem paulo variantem adferre, ut eligas, qui magis placet; habet autem sic : Δῆλον οὖν ὅτι δεύτερον ποίημα αἱ ἀνθρώπων στρατηγίαι εἰσίν.

(68) Tota hæc quæstio cum responsione sua desideratur in ms. Mazar.

Digitized by Google

δὲ Θεὸς πολλάκις τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ, σχηματίζων A ἑαυτὸν, ὡς ἡ δύναμις ἀπαιτεῖ τῶν βουλομένων ἰδεῖν αὐτόν. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Πῶς ἐστιν ὁ Χριστὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἔν τε θεότητι κἀν ἀνθρωπότητι κεκτημένος ὑπόστασιν; εἷς δὲ πάλιν Υἱὸς διπλαῖς ταῖς φύσεσι προσαγορεύεται; Ὁ Ὅσιος ἔφη· «Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἔφη Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,» οὐκ ἀλλοιωθεὶς τοῦ εἶναι Θεὸς, ἄπαγε· ἀλλ' ὢν Θεὸς οὗτος Λόγος καὶ ἄνθρωπος ἐν ἀληθείᾳ ἐγένετο, βροτείαν ἔχων φύσιν καὶ θέλησιν, μία τε ἦν ἡ τῶν ἑκατέρων ὑπόστασις, δύο τε οὐσίαι, ἕν τε πρόσωπον τῆς θεότητος· ἐπειδὴ ἐκ τοῦ θεϊκοῦ Λόγου ἐπάγει τὸ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ σεβάσμιον πρόσωπον. Εἷς δὲ Υἱὸς ὀνομάζεται, καθότι ἐκ μιᾶς ὑποστάσεως ἡ B ἀνθρωπότης αὐτοῦ καὶ ἡ θεότης χρηματίζουσιν. Καθάπερ πολλάκις καὶ ἡ ἁπαλὴ φύσις τοῦ ὕδατος πεπηγυῖα δύο προσηγορίας [δέχεται (69)]. Καὶ γὰρ ὅτε ἐστὶν ὕδωρ ἰδιάζον, μίαν ἔχει προσηγορίαν· ὅταν δὲ εἰς πάγος κατενεχθῇ, ἐπ' ἀνάγκαις καὶ ἄλλην προσηγορίαν προσλαμβάνει τοῦ καλεῖσθαι πάγος. Λοιπὸν τοιούτῳ τρόπῳ καὶ ὁ Θεὸς Λόγος· ἕως ὅτε οὐκ ἐσαρκώθη, ἤκουε Θεὸς μόνον· μετὰ δὲ τὸ σαρκωθῆναι, καὶ Θεὸς ὁ Λόγος, καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου ὀνομαζόμενος [εἷς Υἱὸς ἐκ δύο φύσεων (70)].

sicuti est, ut qualiter se habeat ejus forma, narrare possit : sed quando electis suis apparet, quod fit creberrime, assumpta forma alia, accommodat sese imbecillitati desiderantium aspectum suum. Quomodo autem, interrogat Epiphanius, Christus simul Deus est homo, in deitate vero et humanitate quomodo substantiam habet? Quomodo itidem unus duntaxat cum sit Filius, naturam habere duplicem asseritur? Quæ ita solvit sanctus Andreas : Verbum divinum, uti loquitur sanctus Joannes Theologus, caro factum est et habitavit in nobis [24], non amissa deitate, nullo modo ; sed illa retenta idem Verbum vere homo factum est, mortali assumpta et natura et voluntate ; utriusque autem una erat subsistentia, substantiæ binæ, una Deitatis persona : quoniam ex Verbo divino provenit veneranda persona humanitatis illius : nuncupatur autem Filius unus, propterea quod in una subsistentia humanitas divinitasque consistant. Sic non raro fluida aquæ natura, in glaciem durata, duplicem accipit nomenclaturam ; nam cum aqua simpliciter est, unico duntaxat appellatur nomine ; cum vero ipsam gelu conglaciat, necesse omnino est et aliam proferre nomenclationem, et glaciem vocare. Eodem plano modo se Deus Verbum habet ; quandiu incarnatum non fuit, audivit solummodo Deus : postquam vero incarnatum fuit, et Deus Verbum et Filius hominis appellari cœpit : unus Filius ex duabus naturis.

ρξβ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ὁ οὐρανὸς ὁ ὁρώμενος ἐπάνω αὐτοῦ τί ἔχει ἐπιστεγάζον; Ὁ Ὅσιος εἶπεν· Ὥσπερ ὑποκάτω τὰ νέφη τοῦτον καλύπτουσιν, C οὕτω καὶ ἐπάνω τῇ φορᾷ τῶν ὑδάτων ἐστέγασται. Λέγει γὰρ ὁ Δαυΐδ· «Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ (71).» Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ἆρα πόσοι οὐρανοὶ δοκοῦσιν εἶναι· εἷς κατὰ τὸν Μωϋσῆν, ἢ καὶ ἄλλοι; Ὁ Ὅσιος εἶπεν· Ὁ μὲν Μωϋσῆς τοῖς ἐν σκιᾷ καὶ τῷ λύχνῳ προσηλωμένοις Ἰουδαίοις ταῦτα ἔλεγεν, ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν φαινόμενον καὶ τὴν γῆν,» ἕνα οὐρανὸν σημαίνων. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος, καὶ αὐτὸς νομοθέτης ὢν τῆς νέας χάριτος, ἐκέκραγε λέγων· Ὁ Θεὸς οἶδεν ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἕως τρίτου οὐρανοῦ. Ἐκεῖνος λέγει ἕνα τὸν οὐρανὸν τὸν ὁρώμενον· ὁ δὲ Ἀπόστολος καὶ τὸν ὁρώμενον καὶ τοὺς μὴ βλεπομένους. Χρὴ οὖν πιστεύειν τῷ νέῳ νομοθέτῃ· τὰ γὰρ τῆς νέας χάριτος πληροφορίας ἀνάμεστα καὶ πάσης D ἀληθείας καὶ σεμνότητος.

162. Dic porro, ait Epiphanius, cœlum istud, quod oculis intuemur nostris, quid tandem habet quo superne tegatur? Et sanctus Andreas : Quemadmodum partem cœli inferiorem sæpe conspectui nostro eripiunt nubes, ita et pars ejus superior multa aquarum vi obtecta est ; testante propheta David : « Qui tegis aquis superiora ejus [25]. » Epiphanius rursum : Quot cœlos esse putas, unumne cum Moyse, an et plures? Ad quæ Sanctus : Moyses quidem Judæis, in ignorantiæ caligine versantibus minimamque ad lucem cæcutientibus, isthæc cecinit : « In principio creavit Deus cœlum visibile et terram, » cœlum unum significans. Beatus vero Paulus, qui et ipse in lege nova gratiæ legislator fuit, elata voce ita exclamavit : Deus novit hominem ejusmodi raptum usque ad tertium cœlum [26]. Ille de cœlo uno quod oculis patet, loquitur ; Apostolus autem, et illud et alios insuper cœlos, qui non videntur, asserit esse. Par itaque est, fidem habeamus recentiori potius legislatori : cum certitudine, veritate, auctoritate majori subnixa sint, quæ lege nova comprehenduntur.

ρξγ'. Ἐπιφάνιος ἔφη· Ἐν τῷ οὐρανῷ εἰσι τὰ νοερὰ θεῖα στρατεύματα, καὶ ἐπάνω τούτων ὁ Θεός ἐστιν· ὑπεράνω δὲ τοῦ Θεοῦ τί ἐστιν; ἀπάγγειλόν μοι, παρακαλῶ. Ὁ Ὅσιος λέγει· Μὰ τὸν Ἰησοῦν, ὑψηλὰ καὶ ἄνομα λέγεις ἐρωτῶν! πλὴν ἐρῶ σοι καὶ

163. Hic Epiphanius : In cœlo, inquit, sunt rationabilium spirituum exercitus, quos super Deus ipse eminet : id capio. Verum supra Deum quid tandem reperitur? id, amabo te, nunc declara. Et Andreas : Per Jesum, ait, sublimes tu quidem et

[24] Joan. I, 14. [25] Psal. CIII, 3. [26] II Cor. XII, 2.

(69) Addit ms. Vatic. ἢ λογισθήσεται.
(70) Ibidem legitur : πλουτοῦσα ὡς ἡ ἔνδειξις.
(71) Pluribus hæc dictum ms., sed obscurius : εἷς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ μοναδικὸν ταῖς ἐπαλλήλοις οὐσίαις ἓν ἐνυπόστατον.

Digitized by Google

portentosas ponis quæstiones! Verumtamen et illas tibi explicatas dabo. Sublimiori cunctis virtutibus intelligentia præditis loco residet Deus, cujus ad dexteram Christus Dominus admirabilem thronum, instar fulguris rutilantem, occupat: ex ipso autem tam vehementes procedunt luminis radii ut cœlestes spirituum ordines perstringantur. Supra Deum copiosus aer, electrum specie sua, candore nivem referens, in sublime extenditur; sed illo sublimior Deus: et rursus in altitudinem immensam et latitudinem, pelago vastissimo parem, aer ille diffunditur; sed et hic ubique Deus. Cæterum, fili mi, quamcunque in partem altitudinis istius conjeceris oculos, nullum usquam aeris terminum assequeris, uti nec ipsius Divinitatis. Abyssus enim abyssum invocat, videlicet admirabilis essentiæ ac fulgoris Deitatem, nulla oratione explicandam. Talia loquentem miratus Epiphanius: Unde tibi, inquit, rerum istarum tam prompta notitia et explicatio, quasi semper in iis cognoscendis versatus esses? Reponit vir sanctus: Cum oculos mentis interiores aperuerit atque illuminaverit cuipiam Deus, plurima ille et videt et cognoscit, et cognoscendo obstupescit.

A αὐτό. Ἐπάνω πάντων τῶν νοερῶν δυνάμεών ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ κάθηται ὁ Χριστὸς ἐπὶ θρόνου φοβεροῦ, ὡς ἀστραπῇ χρηματίζοντος· ἀποφορὰ δὲ φοβερὰ φοβεροῦ φωτὸς ἀπ' αὐτοῦ ἐκπορεύεται διαστρέφων τὰ οὐράνια τάγματα. Ὑπεράνω δὲ τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἀὴρ ὥσπερ ἤλεκτρος, λευκὸς ὡσεὶ χιὼν, καὶ αὐτὸς ὑπάγει εἰς ὕψος ἀπλήρωτον, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἡ Θεότης, καὶ πάλιν ὑπάγει εἰς ὕψος φοβερὸν καὶ ἀχανὲς πέλαγος ὁ ἀὴρ ἐκεῖνος, καὶ ἐν αὐτῷ ἡ Θεότης. Λοιπὸν, τέκνον, πλήρωμα οὐκ ἔστιν τοῦ ὕψους ἐκείνου, κἂν ἔνθεν ἴδῃς ἢ ἐκεῖθεν τὸ αὐτό· ἄκραν γάρ ποτε οὐχ εὑρήσεις τοῦ ἀέρος καὶ τῆς ἀοράτου θεότητος· ἄβυσσον (72) ἐπικαλεῖται τὴν τῆς Θεότητος φοβερὰν οὐσίαν τε καὶ ἀστραπὴν καὶ ἀπόῤῥητον θεότητα. Ἐπιφάνιος λέγει· Πόθεν ταῦτα B ἐπ' εὐθύτητι οὕτω γινώσκεις καὶ λέγεις, ὡς πάντοτε αὐτὰ ἐπιστάμενος; Ὁ Ὅσιος ἀπεκρίθη· Ὥτινι ὁ Θεὸς τοὺς νοεροὺς αὐτοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποκαλύψει καὶ φωτίσει, πολλὰ βλέπει καὶ ὁρᾷ, ἅπερ καὶ βλέπων ἐξίσταται (73).

CAPUT XXI.

Varias Scripturas naturæque phænomena explicat Epiphanio Andreas.

164. Hinc ad alia deflectens Epiphanius: Qui, ait, istud explicandum est, quod dicit Dominus: «Orate, ut non fiat fuga vestra in hieme vel Sabbato [67]?» Quoniam, inquit Andreas, perspicacissimus Dei oculus, qui tam sub aspectum cadentia, quam non cadentia, dudum ante cognoscit ac prospicit, illud quoque providebat, fore ut Jerusalem traderetur in manus Romanorum, ob incredulitatem suam funditus evertenda; hinc istud vaticinium protulit. Nam si fuga in Sabbatum aut hiemem incidisset, more suo jacentes per Sabbatum in grabatis Judæi, unde nec surgere ipsis nec fugam capessere fas est, hostium manus neutiquam evadere potuissent: ne autem in hiemem fuga incidat, ideo, putem, orare jubet, quod frigore tunc omnia rigeant et montes invii sint: quod si etiam fugerint, nullum ubi lateant recessum inventuri sint, prohibente id hieme in montibus inclementer sæviente. Exitus autem prædictionem Christi veram fuisse cumulate satis comprobavit; quod enim dixerat, lapidem super lapidem istic non reperiendum, ita patuit eventu: annis siquidem post aliquot, adveniens Roma Vespasianus cum filio Tito, universa, quæ vaticinatus erat Dominus, mala super eos induxit.

ρξδ'. Ἐπιφάνιος λέγει· Τίνα λύσιν ἔχει τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον· «Εὔχεσθε, ἵνα μὴ ἡ φυγὴ ὑμῶν γένηται χειμῶνος, μηδὲ Σαββάτῳ;» Ὁ Ἅγιος εἶπεν· Ἐπειδὴ εἴδῃ ὁ μέγας ὀφθαλμὸς ὁ προϊδὼν τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα ὡς προγνώστης, ὅτι μέλλει C Ἰερουσαλὴμ παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων εἰς ἄπειρον ἐξάλειψιν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, προείρηκεν αὐτοῖς ταῦτα· ὅτι ἐὰν γένηται ἡ φυγὴ αὐτῶν ἐν Σαββάτῳ, κατὰ τὸ ἔθος αὐτῶν ἐν τοῖς Σάββασιν ἐπὶ κράβατον κείμενοι, καὶ ἀναστῆναι πως μὴ ἔχοντες καὶ φυγεῖν, ἄρδην ἐμπεσοῦνται εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν· ἐν τῷ δὲ χειμῶνι, οἶμαι, διὰ τὸ κρύος καὶ διὰ τὸ ἄβατον τῶν ὀρέων, ὅτι εἰ καὶ φύγωσι, ποῦ ἔχουσι κρυβῆναι, βίας οὔσης πολλῆς τοῦ χειμῶνος ἐν τοῖς ὄρεσιν; Τὸ δὲ ἀληθὲς ἠνοίξατο, καθὼς αὐτοῖς προφητεύσας ἀπεφήνατο· εἶπε γὰρ, ὅτι *Λίθος ἐπὶ λίθον ἐνθάδε οὐχ εὑρεθήσεται*, καὶ ἐγένετο οὕτως. Μετά τινας γὰρ καιροὺς ἐλθὼν ἀπὸ Ῥώμης [Οὐεσπασιανὸς καὶ Τίτος ὁ τούτου υἱὸς (74)], κατὰ τὸ ῥῆμα Κυρίου πάντα αὐτοῖς τὰ δεινὰ ἐπετέ- D λεσεν, ὅσα αὐτοῖς ὁ Δημιουργὸς προεκηρύξατο.

165. Aliud iterum Epiphanius: Quid sibi vult illud Prophetæ: «Dies diei eructat verbum, et nox nocti annuntiat scientiam [67*]?» Respondet Andreas: Adi Jordanem, reperturus utique quæsiti tui solutionem. Dies enim Pater est, testimonium perhibens Filio; quemadmodum et Filius

ρξε'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τί εἶπεν ὁ Προφήτης, «Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν;» Ὁ Μακάριος ἔφη· Ἔγγισον τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ εὑρήσεις τὸ ζητούμενον. [Ἡμέρα γὰρ ὁ Πατὴρ μαρτυρῶν τῷ Υἱῷ (75)] καθὼς φῶς ὁ Υἱὸς ὁ βαπτιζόμενος· ῥῆμα τὸ ἐν μέσῳ, τὸ ἅγιον

[67] Matth. xxiv, 20. [67*] Psal. xviii, 3.

(72) Ibidem additur: Ἀπόκρισιν δὲ πάλιν διὰ τὴν ἐπίβασιν διδούς.

(73) Ms. Vatic. interjicit οὐδούλη: non capio.

(74) Ms. Vatic. per turpissimam, socordiam vocem, an exerrationem? habebat Ἀντίοχος. Rectius ms. Mazar.

(75) Idem: Εἰ μὲν γὰρ καθὼς φῶς ὁ Πατὴρ ἡμέρα.

Digitized by Google

Πνεῦμα, καθότι ἐν εἴδει περιστερᾶς ἐκεῖσε κατέβη. A Παῦλος γὰρ ὁ Ἀπόστολος λέγει περὶ τοῦ Πνεύματος, «Καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστιν ῥῆμα Θεοῦ.» Νὺξ δὲ ὁ Πρόδρομος πρὸς τὴν θεότητα συγκρινόμενος, νὺξ δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Γνῶσις δὲ, ἡ ἀναγγελλομένη παρὰ Ἰωάννου τοῖς Ἰουδαίοις, πίστις.

ρξς'. Ἐπιφάνιος λέγει· Ἆρα τὸ ὕδωρ, τὸ ἐκ τῶν νεφελῶν βροχητημένως (76) ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατερχόμενον ἀποῤῥέει, εἴπερ ἄλλοθεν ἐν ταῖς νεφέλαις ἀνάγεται; Ὁ Ἅγιος εἶπεν· «Τὸ τόξον μου τίθημι, φησὶν ὁ Θεὸς, ἐν ταῖς νεφέλαις.» Τοῦτο οὖν τὸ τόξον προστάξει Θεοῦ συνάγει ὕδατα θαλάσσης ὡς εἰς ἀσκὸν, καὶ τίθησιν ἐν τοῖς λαγόσι τῶν νεφελῶν· καὶ ὅτε νεύσει ὁ Θεὸς ὑετὸν δοθῆναι τῇ γῇ, B ἀναδίδοται πνεύματος ἦχος σφοδρὸς ἐκ τῆς γαστρὸς τοῦ τόξου, καὶ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο θρόηλόν ἐστι καὶ ταρακτικόν. Ὅτε οὖν τοῦτο προσέλθῃ (77), καὶ παγιώσῃ τὰ νέφη, καὶ διυγράνῃ αὐτὰ, τότε πάλιν ἀναδίδοται ἕτερον πνεῦμα ὑδατόῤῥυτον, βρύχον καὶ αὐτὸ βροντῶν, καὶ ἐμπίπλησι τὰς νεφέλας τοῦ ὕδατος· ὥσπερ γὰρ σπόγγον πληροῦν αὐτάς. Καὶ μετὰ τοῦτο ἀνοίγεται ἕτερος θησαυρὸς ἐκ τῶν τὸ ὕδωρ κατεχόντων, καὶ προσέρχεται τὸ πνεῦμα τὸ ἐξ αὐτοῦ μετὰ βροντῆς, ὁδὸν ποιοῦν τῷ ἐρχομένῳ ὕδατι ἐπὶ τὰς νεφέλας. Οὕτως οὖν ὁσάκις ἀνοίγεται θησαυρὸς ὑδατόῤῥυτος, καὶ βρονταὶ ἀκούονται· βροντὴ γὰρ προπορεύεται τοῦ ὕδατος· πολλάκις δὲ καὶ δίχα βροντῆς βρέχει. Οὐκ αὐτὰ δὲ ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ἀφ' ἑαυτῶν νάουσιν, C ἀλλ' ὁ Δεσπότης Θεὸς τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ διευθύνοντας κατεστήσατο, καθὼς καὶ ἐπὶ πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ οὐρανοῦ.

ρξζ'. Ἐπιφάνιος λέγει· Ὑπὲρ τί ὠνόμασεν ὁ Χριστὸς τὸν Θεολόγον βροντῆς υἱόν; Ὁ Ὅσιος εἶπεν· Οἶμαι διὰ τὸ ἀρύσασθαι αὐτὸν τὰ ἀπόῤῥητα ῥήματα τοῦ Εὐαγγελίου ἐκ τῆς ἀθανάτου πηγῆς· Κύριος γάρ ἐστιν ἡ ἀπόῤῥητος βροντή. Αὐτὸς γὰρ ἀνέβη τῷ πνεύματι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὡς ὁ Ἀπόστολος. Νοητοὶ γὰρ Κυρίου οὐρανοὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἐβρόντησε δι' αὐτῶν τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. Κύριος γάρ ἐστιν ἡ βροντὴ, υἱὸς δὲ βροντῆς ὁ Θεολόγος· φοβερώτερα γὰρ αὐτοῦ ἄλλος βροντῆσαι οὐκ ἴσχυσεν· Υἱὸς Θεοῦ κατ' ἐξαιρετωτέραν χάριν ἄλλος τις οὐκ ἔστιν. Βροντή ἐστι τὸ Πνεῦμα D τὸ ἅγιον, οὗ υἱὸς κατὰ χάριν ὁ Ἰωάννης. Καὶ τῇ ἁγίᾳ Θεοτόκῳ ὁ Κύριος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἔλεγε κρεμάμενος· «Γύναι, ἴδε ὁ υἱός σου.» Καὶ ἀνέβη πάλιν εἰς οὐρανοὺς ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἐξανάστασιν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τότε ἐβρόντησεν ἐν ἤχῳ σφοδρῷ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐξαποστείλας αὐτὸ ἐν εἴδει πυρί-

baptizatus, lux est: verbum, quod ibi inter utrumque mediat, Spiritus sanctus, qui in specie columbæ illuc descendit; quique ab apostolo Paulo appellatur: «Gladius spiritus, quod est verbum Dei [88].» Noctis porro nomine venit Prodromus, nox utique, si cum Divinitate comparetur; nox item et Judæi. Scientia denique, annuntiata Judæis a Joanne, fidem designat.

166. Tum Epiphanius: Num illa, quam e nubibus depluere aquam videmus, e cælo descendens huc allabitur, an aliunde in nubibus coacta? Quæ in hunc modum solvit Andreas: «Pono arcum meum in nube, dicit Dominus [88*].» Hic arcus, ita statuente Deo, cogit aquam maris veluti in utrem, reconditque in sinus et receptacula nubium; cumque ex nutu Dei pluvia terris immittenda est, ingentem sonum emittit spiritus ex arcu medio, violentus turbulentusque. Quando igitur prodiit ille, nubesque coegit ac madefecit: tunc rursum alius prodit spiritus, aqua pene diffluens, qui et ipse tonitru excitat, et nubes, non aliter quam spongiam, aqua replet. Post hæc aliud panditur aquarum receptaculum, proditque spiritus cum tonitru, viam faciens venientibus ad nubes aquis. Quoties autem aperitur hoc receptaculum, toties subsequitur pluvia et tonitru auditur: illud enim pluviam præcedit; quamvis tamen non negaverim, sæpe terram irrigari pluvia, illo non progresso. Neque vero elementa ista per se ipsa pluunt; sed Dominus Deus constituit angelos suos, qui uti cætera omnia cœli signa, sic et isthæc dirigunt atque gubernant.

167. Porro sciscitanti Epiphanio, cur Christus Dominus sanctum Joannem Theologum cognominaverit Tonitrui filium: Quia, respondet Andreas, ut mea quidem fert sententia, ex inexhausto fonte Domini, qui arcanum et ineffabile Tonitruum est, arcana Evangelii sui verba hausit. Ipse enim, æque ac apostolus Paulus, in cœlos raptus est. Apostoli namque, animati divinæ majestatis cœli sunt, per quos Evangelium intonuit auribus omnium creaturarum. Dominus certe Tonitruum, Theologus autem Tonitrui filius merito appellantur: siquidem nemo aliquis repertus sit, qui altius illo intonuerit; nemo, qui Filii Dei nomen propter gratiam eminentiorem meruerit justius. Adde quod sanctus quoque Spiritus tonitruum sit, cujus per gratiam filius Joannes. Sed et illud accedat, dixisse Dominum e cruce pendulum sanctissimæ Matri suæ: «Mulier, ecce filius tuus [89].» Nec omittendum, quod Dominus post suam a mortuis re-

[88] Ephes. vi, 17. [88*] Gen. ix, 13. [89] Joan. xix, 26.

(76) Ita ms. Mazar., pro quo Vatic. βροχῆς τι μόνος.

(77) Καὶ ὅσον ἔνδον διατρήσει τὰ νέφη ποιοῦν ἑτοιμασίαν τοῦ ὕδατος, καὶ διαχέει τοῦτο εἰς τὸ πλάτος τῆς νεφέλης, τῆς διδομένης, φημὶ, τὴν τρῆσιν ἐκείνην· διότι βρύσει τὰ νέφη εἰς ἑτοιμασίαν τοῦ ὑποδέξασθαι τὰ ὕδατα. Cum hæc obscuriora desiderentur in ms. Mazar., etiam ex textu nostro exempla huc transferre malui.

Digitized by Google

surrectionem conscensis cœlis ad dexteram Patris collocatus, cum tonitru et sono vehementi sanctum Spiritum in specie linguarum ignearum miserit super apostolos : caput autem evangelistarum reliquorum Joannes est, qui et Equus albus, et Filius tonitrui appellatur.

168. Fulgura deinde unde promicent, et quæ illorum substantia, cum quæreret Epiphanius, ita respondit B. Andreas : Siphones attrahunt tum marinam, tum fluviatilem, tum palustrem aquam ; repletique ascendunt ad capacissima receptacula, se ipsos illic evacuaturi : posteaquam vero impleverunt omnia, discedunt alio, ibique constanter permanent. Postea fulgur, quod receptaculis istis quodammodo præest et securitatem præstat, complectens in se omnem aquam, consumit quidquid illi forte ex mari salsuginis sordiumve permistum est. Tum angelus Domini descendens, sacrosanctæ crucis ostendit lignum, et dulcedinem in aquas illas inducit. Denique fulgur, quod dixi, præcedens tonitrua, desinit in conflictum nubium, illasque expurgat et præparat, et sicubi forte rariores reperit, in statum suum illas componit : creberrime vero etiam egreditur in aera, terrasque lumine suo ac splendore illustrat : non raro etiam, ubi accesserit vehementior impetus, fulmen ipsum ad terram pertingit, et quidquid obviam nactum fuerit, violentia ignis sui adustum, penitus consumit : vis enim illius comburendi multo acrior est quam ignis nostratis, fortassis et inexstinguibilis inferni. Nunc vero quod Deus istiusmodi fulmen, cum aquæ penuria laboratur, inducit, non ex meo cerebro promanat, fili mi, sed ex Prophetæ sensu dicentis : « Fulgura in pluviam fecit Deus [30], » et alterius, qui ait : « Fulminibus aquas dirigit, et tonitribus pluvias nubibusque imbres spargit [31]. » Cæterum substantia fulminis ex igne cœlesti constat : quemadmodum enim radios suos sol habet, quibus splendescit, ita fulgur ignis æterni, qui super firmamentum exsistit, splendor est. Denique velim cogites ignem illum cœlestem, quem Elias precibus suis super ligna parata, super holocaustum, super sacerdotes confusionis, et delatores Jezabel cœlitus accersit : istiusmodi enim ignis fulgor, materialis et vere exsistens, fulmen esse consuevit.

169. Facta mentione Eliæ : Num, inquit Epiphanius, vera narrant, qui Eliam in nubibus dicunt curru suo tonitrua et fulmina excitare, et prosequi draconem? Nequaquam, fili mi, reponit Andreas, quin imo extremæ dementiæ est istiusmodi narratiunculis aures præbere; homines namque mente capti talia cerebri sui deliria conscripserunt. Quale et illud, quod fabulantur nonnulli, Christum Dominum, inspectante Judæorum turba, e luto finxisse aviculas, easque, postquam vita inspirata esset, in aerem projectas avolasse ; atque istud, nivem pro farina habitam fuisse. Quem-

[30] Psal. CXXXIV, 7. [31] Job. XXXVI, 27.

A νων γλωσσῶν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους. Κεφάλαιον δέ ἐστι τῶν εὐαγγελιστῶν ὁ Θεολόγος, καὶ λευκὸς Ἵππος ὀνομάζεται, καὶ Υἱὸς βροντῆς.

ρξη'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Πόθεν ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ; καὶ τίς ἡ ταύτης οὐσία ; Ὁ Ὅσιος εἶπεν· Οἱ σίφωνες ἀνάγουσι καὶ θαλάσσης, καὶ ποταμῶν, καὶ λιμνῶν ὕδατα, καὶ γεμίζοντες ἑαυτοὺς ἀνέρχονται, καὶ κενοῦσιν ἑαυτοὺς εἰς τὰς τῶν θησαυρῶν ἀβύσσους· καὶ ὅταν γεμίσωσι πάντας, διΐστανται εἰς τὰς συστάσεις αὐτῶν, καὶ διαμένουσι πάγιοι. Ἔπειτα ἡ ἀστραπὴ ἀσφάλειά ἐστι τῶν θησαυρῶν ἐκείνων, καὶ συνέχει ἐν ἑαυτῇ ὅλον τὸ ὕδωρ, καὶ κατεσθίει αὐτοῦ B πᾶσαν τὴν ἅλμην καὶ τὸν ῥύπον, εἰ ἄρα ἐστὶ ἀπὸ θαλάσσης· καὶ κατέρχεται ἄγγελος Κυρίου, καὶ ἐμφαίνει τὸ ξύλον τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ καταγλυκαίνει τὰ ὕδατα ἐκεῖνα· καὶ λοιπὸν ἡ ἀστραπὴ ἐκείνη προπορεύεται τῆς βροντῆς, τελοῦσα εἰς ὁρμὴν τῶν ἐν νεφέλαις ἀγωγῶν, καὶ προκαθαίρει καὶ προετοιμάζει· καὶ εἰ λάχῃ ἀραίωμα νεφελῶν, συντίθησιν εἰς εὐθύτητα. Πλειστάκις δὲ καὶ ἔρχεται εἰς τὸν ἀέρα, ἐπὶ τῆς γῆς αὐγάζουσα καὶ φέγγουσα· πολλάκις δὲ εἰ ἔστιν πλούσιος ἡ ὁρμὴ αὐτῆς, φαίνουσα φθάνει καὶ μέχρι τῆς γῆς ἀστράπτουσα, καὶ πᾶν ὅ τι ἐπιλάβηται, δαπανᾷ καὶ ἐμπιπρᾷ. Καύσεως γὰρ δύναμιν ἔχει ἐν ἑαυτῇ ὑπερτέραν τοῦ ἐπιγείου πυρός· ἴσως φημὶ καὶ τῆς ἀσβέστου κολάσεως. Ὅτι δὲ ὁ Θεὸς καὶ ταύτην τὴν ἀστραπὴν διὰ χρείαν βροχῆς C παρήγαγεν, οὐχ ἐμὸς ὁ λόγος, τέκνον, ἀλλὰ τοῦ Προφήτου· « Ἀστραπὰς γάρ, » φησίν, « ὁ Θεὸς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν. » Καὶ ἕτερος προφήτης λέγει· « Ταῖς ἀστραπαῖς ὁ κατευθύνων τὰ ὕδατα, καὶ ταῖς ἐπιβροντήσεσιν ὁ κατασπείρων εἰς βρόχους, καὶ ταῖς νεφέλαις τὸ ὄμβρισμα. » Ἔστι δὲ τῆς ἀστραπῆς οὐσία ἐκ τοῦ οὐρανίου πυρός. Ὥσπερ δὲ ὁ ἥλιος ἔχει τὰς ἀκτῖνας ἀπαύγασμα αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ ἀστραπὴ ἀπαύγασμά ἐστι τοῦ αἰωνίου πυρὸς, ἤτοι τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος χρηματίζοντος. Οὐράνιον δὲ πῦρ ἐκεῖνό μοι νόει, ὅπερ Ἠλίας προσευχῇ κατήγαγεν ἐπὶ τὰς σχίδακας καὶ τὸ ὁλοκαύτωμα, καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης, καὶ τοὺς μηνυτὰς τῆς Ἰεζάβελ· τούτου τοῦ πυρὸς ἀπαύγασμα πέφυκεν ἡ ἀστραπὴ, ἔνυλόν τε καὶ ἐνυπόστατον.

D

ρξθ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ἆρα ἀληθεύουσιν οἱ λέγοντες, ὅτι ὁ προφήτης Ἠλίας ἐστὶν, ὁ τῷ ἅρματι βροντῶν καὶ ἀστράπτων ἐν ταῖς νεφέλαις, καὶ ὅτι δράκοντα διώκει ; Ὁ Ἅγιος λέγει· Μὴ γένοιτο, τέκνον μου· ἐσχάτης γὰρ ἀνοίας τοῦτό ἐστι καὶ ἀκοῇ παραδέξασθαι· ἄνθρωποι γὰρ φρενοβλαβῶς ἐξ οἰκείας διανοίας ταῦτα συνεγράψαντο· ὥσπερ καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ στρουθία ὁ Χριστὸς ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων ἐκ πηλοῦ διαπλάττων, εἰς τὸν ἀέρα ἀπέῤῥιπτεν, ἐμφυσῶν, καὶ ἐπέταντο· καὶ πάλιν ἡ χιὼν ἄλευρος ἐχρημάτιζεν. Ὥσπερ δὲ ταῦτά ἐστι ψεῦδος, οὕτω καὶ αὐτὰ ψεῦδος καθεστήκασιν, ὁπόσα οἱ

Digitized by Google

αἱρετικοὶ νοθεύσαντες ἐδογμάτισαν ἀλλόκοτα [καὶ χρὴ ταῦτα πάντα Χριστιανὸν μὴ παραδέχεσθαι (78)]. Ἠλίας οὖν εἰς οὐρανοὺς οὐκ ἀνέβη, μὴ γένοιτο, οὔτε ἐπὶ ἅρματος καθέζεται· χάριν δὲ ἔχει ἐπὶ τὸν ὑετὸν τοῦ παρακαλεῖν τὸν Θεὸν, ὅπως ἐν καιρῷ ἀνύδρῳ δίδωσι τῇ γῇ ὑετόν· ἐπεὶ « Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. » Οὗτος δὲ ζῇ ἐν σαρκὶ καὶ ἔστιν ἐπὶ γῆς, κἂν οὐδείς ἐστιν ὁ γνωρίζων αὐτόν. Ζῇ δὲ Ἐνὼχ, καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν ἀναστρέφεται, καὶ οὐδείς ἐστιν ὁ γινώσκων αὐτόν. Ζῇ δὲ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, καὶ ἔστιν εἰς τὸν κόσμον, ὥσπερ μαργαρίτης ἐν μέσῳ βορβόρου ἀφεθεὶς, τοῦ εἶναι ἐν σαρκὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀντιπρόσωπος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐξιλάσκεσθαι ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ ἀποστρέφειν τὴν δικαίαν ὀργὴν αὐτοῦ τὴν καθ' ἡμῶν, ὁπηνίκα πληθυνθῇ τὰ ἡμῶν πλημμελήματα τοῦ ἀπαλεῖψαι ἡμᾶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Πολλοὶ οὖν τῶν δικαίων ἐθεάσαντο αὐτὸν, ἀλλ' οὐκ ἐφανέρωσαν αὐτὸν διὰ τὸ ἄπιστον καὶ περίεργον τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας. Ὅθεν οἱ τρεῖς οὗτοι ζῶσι μέχρι τῆς συντελείας, καὶ τότε μετὰ τοῦ Ἀντιχρίστου παλαίσαντες, νικήσουσιν αὐτὸν, καὶ οὕτω τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδήσονται παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ

ρο'. Ταῦτα μὲν οὕτως. Περὶ δὲ τοῦ καίειν δράκοντα ἡ ἀστραπὴ, οὐκ ἀμφιβάλλω, ἀληθὲς γάρ ἐστιν· ἀλλ' οὐχ ὁ ἅγιος Ἠλίας ἀστράπτων ἐστὶν, ἀλλ' ὁ ἄγγελος Κυρίου, ὁ εἰς τοῦτο τεταγμένος. Δράκων δὲ ἐκεῖθεν γίνεται· θεωρεῖ ὁ δαίμων τοὺς ὄφεις, καὶ [εἰς οἷον ἀρέσθη (79)], ὅπου ἐστὶν, εἰσέρχεται, καὶ γίνεται σύμφυτος αὐτοῦ καὶ συνανάτροφος καὶ συγκακοῦργος· καὶ προβαίνοντος τοῦ καιροῦ, ἀπεργάζεται ὁ δαίμων τὸν ὄφιν φαντασμὸν μέγαν καὶ φοβερὸν καὶ θρασὺν, καὶ κακὸν σφόδρα, καὶ οὐ χωρίζεται αὐτοῦ τὸ σύνολον, ἀλλὰ μένει ἐν αὐτῷ βλάπτων μεγάλως. Ἐντεῦθεν ὁ ὄφις γίνεται δράκων, θηρίον πικρὸν καὶ ἐξωλέστατον [καὶ ἔστι μὲν καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ κακὸν (80)], ἀλλ' ἐνδύεται καὶ τὸν διάβολον, καὶ γίνεται διπλοῦν τὸ κακὸν κατὰ τὸν λέγοντα· Εὗρεν ὁ Σατανᾶς τὸν διάβολον. Ὅταν οὖν διανοηθῇ ὁ διάβολος, ὁ ἐν τῷ ὄφει, ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ φωλεοῦ αὐτοῦ τοῦ βλάψαι, ἢ ἀπολέσαι ἀνθρώπους, θεωρεῖ ὁ Θεὸς ἄνωθεν, καὶ μὴ θέλων γενέσθαι κακὸν, νεύει τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἀστραπῆς, καὶ εὐθέως ἄρχεται κατὰ τοῦ δράκοντος βροντᾷν, καὶ ἀποστέλλει τὸν σίφωνα τῆς ἀστραπῆς, καὶ κατακαίει αὐτόν. Ὁ δὲ διάβολος, ὁ ἐν τῷ ὄφει ὑπερασπιζόμενος αὐτὸν, αἴρει αὐτὸν ἐν τῷ ἀέρι, καὶ φεύγει ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ φόβου καὶ τρόμου τῆς ἀστραπῆς. Φεύγων δὲ ἀγωνίζεται εἰς ἄνθρωπον ἀποκρεμασθῆναι, ὅπως ὁ Θεὸς φειδόμενος τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθῇ κἀκεῖνος·

A admodum hæc autem splendide mentita, sic et ista a veritate alienissima sunt, et ab hæreticis prodigiose adulterata atque conficta, adeoque Christiano cuilibet neutiquam admittenda. Absit igitur, aut in cœlos invectum, aut in curru etiamnum sedere Eliam, dicamus: id verius, isthac apud Deum gaudere prærogativa, ut tempore siccitatis terram aridam pluvia impertiatur: « Nemo quippe in cœlum ascendit, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo [33]. » Elias vero, indutus carnem, vivit in terra; nemo est, qui ipsum cognoscit: vivit et Enoch, et multorum versatur in medio, quanquam omnibus ignotus: vivit denique etiam Joannes evangelista in mundo, sicuti margarita in medio luto, sic ut non appareat, B latitans, ut in carne ante faciem Jesu Christi deprecetur pro peccatis nostris, justamque ejus adversus nos iracundiam avertat, quando delictorum nostrorum completo numero deleturus nos in terram veniet. Multi quidem sanctorum intueri illum meruerunt, sed aliis propter infirmitatis humanæ incredulitatem curiositatemque non manifestarunt. Atque hi tres ad consummationem sæculi vivendo pertingent, quando prælium cum Antichristo committentes, victoria potituri, ac gloriosa martyrii corona a Christo Domino donandi sunt.

170. Atque illa quidem ita se habent, uti hactenus diximus: quoad draconem vero, quod fulmine ictus dare pœnas cogatur, nullus dubito; C est enim veritati consonum: attamen non Elia moderante et jaculante fulmina, sed angelo Domini ad hoc designato. Audi vero draconis originem. Conspectis dæmon serpentibus, quemcunque vult ingreditur, cum illoque unius quodammodo naturæ fit, cum illo malitiam suam communicat: procedente autem tempore, spectrum inde format immensum, terribile, audax atque vaferrimum, a quo nec ad latum unguem discedens constans incola, late vastitatem ac damnum circumfert. Hinc tandem serpens ille fit draco, fera immitis et maxime perniciosa, quæ quidem ex insita sibi natura satis noxia, per inhabitantem dæmonem duplo malitiosior fit, ex mente illius, qui dicit: D Reperit Satanas diabolum. Quando igitur visum est dæmoni, serpentem incolenti, prodire e latebris suis, hominibus nocendi ac interitum inferendi causa; id speculatus desuper Deus, non patiens ad exitum perduci nefaria machinatoris consilia, angelo fulmini præfecto, ea statim divino nutu indicat: is autem continuo contra draconem ciere tonitrua, emittere fulminis siphonem, et omni ex parte flammis ipsum infestare. Tum vero diabolus, serpentis incola, imminentem calamitatem propul-

[33] Joan. III, 13.

(78) Ms. Vatic. ἵνα ἐπίστασαι, , καὶ χρὴ πᾶς Χριστιανὸς τῶν τοιούτων ἀποστρέφεσθαι.

(79) Ibidem, ὅπου ἐστίν.
(80) Ibidem, οὐκ ἐν τῷ ὑπάρχειν αὐτῷ κακόν.

Digitized by Google

saturus, in sublime se tollit; ac per aerem fugiens, terribile ac violentum fulgur declinat : inter fugiendum vero, id studiose agit, ut alicubi ex homine suspensus maneat, quo, parcere cupiente Deo homini, ipsi quoque parcatur. Verum qui occultissima quæque perspicit Deus, cognito nefandissimi spiritus consilio, dat signum angelo prædicto, dicens : Tolle et amicum pariter et inimicum ; id est, quandoquidem apud hominem justum sibi asylum quæsierit nequissimus, utrumque crema : famulum ego meum dein consolatione dignabor copiosiore. Denique ubicunque deprehenderit draconem angelus, seu in arbore, sive in campo, in domo, in navigio, in homine; istic ipsum percutit, in cineres redigit, et naturam penitus disperdit; Satanam vero catenis solvi nesciis constrictum, ad extremum usque judicii diem igne fulmineo torquebit.

ἀλλ' εἰδὼς ὁ τὰ ἀπόῤῥητα ἐπιστάμενος Θεὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ματαίου, ἔδωκε σημεῖον τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἀστραπῆς φήσας· Ἆρον φίλον σὺν ἐχθρῷ· τουτέστιν, ὅτι κἂν εἰς ἅγιον προσφύγῃ, καῦσον αὐτὸν σὺν αὐτῷ, καὶ ἐγὼ τὸν δοῦλόν μου πλείονος παραμυθίας ἀξιώσομαι. Λοιπὸν ὅπου καταλάβῃ αὐτὸν, κἂν ἐπὶ δένδρον, κἂν ἐπὶ κάμπου, κἂν ἐν οἰκίᾳ, κἂν ἐν πλοίῳ, κἂν ἐπὶ ἀνθρώπῳ προσφεύγῃ, ἐκεῖ αὐτὸν πατάσσει καὶ τεφρόνει, καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ διαφθείρει· τὸν δὲ Σατανᾶν δεσμοῖς ἀλύτοις ὑποβάλλων, τῇ ἀστραπῇ κατακαίει μέχρι τῆς συντελείας τῆς πληρεστάτης ἀνταποδόσεως.

171. Interloquens iterum Epiphanius : Nix, ait, quam subinde e cœlo delabi conspicimus, unde albescit, aut unde concrescit in floccos? Respondet Andreas : In comperto est, aqua in nubibus residente, jussu Dei e firmamento prodire spiritum, laneum candorem præ se ferentem; eumque in nubes aqua refertas delapsum, albedinem suam cum illa communicare : eo fere modo, quo ros ceram dealbat. Jam vero aqua illa per aerem delabens', non tenuis et minutæ guttulæ, qualis post suum ex immensa cœli altitudine descensum in terra conspicitur, sed copiosa conjunctaque massa est; quæ inter cadendum multas in particulas divisa, tandem ad nos pervenit. Considera hic autem admirandam Dei potentiam ; quomodo, cum ipsi libuerit, faciat pluviam in rotunda densatam grana, quæ grandinem appellare consuevimus, decidere : quomodo, cum ipsi libuerit, eamdem pluviam formet in mollem nivem, quam lanæ similem descendere in terram conspicimus : quomodo denique, cum libuerit, jubeat aquam transire in glaciem, et hanc iterum in aquam. Mirabilis namque in his omnibus est Dominus.

ροα'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ὁ χιὼν ὁ φερόμενος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πόθεν λευκαίνεται, ἢ πόθεν πήσσεται εἰς χιόνα μεταπεμπόμενος; Ὁ Ἅγιος εἶπεν· Πρόδηλόν ἐστιν, ὅτι ἔτι τοῦ ὕδατος ἐν ταῖς νεφέλαις χρηματίζοντος, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στερεώματος τὸ πνεῦμα λευκὸν ὡσεὶ ἔριον, προστάξει Θεοῦ, καὶ αὐτὸ ἐπιπίπτει ταῖς νεφέλαις τοῦ ὕδατος ἀναμέστοις χρηματιζούσαις, καὶ λευκαίνει τὸ ὕδωρ ἄγαν, ὃν τρόπον καὶ τὸν κηρὸν (81) ἡ δρόσος. Κατερχόμενον δὲ τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ ἀέρος, οὐχ οἷον δὴ ἐπὶ τῆς γῆς θραύει λεπτότατον, τοιοῦτον ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου τοῦ φοβεροῦ ἐκ τοῦ ἀέρος κατέρχεται, ἀλλὰ μεγεθέστερον· κατερχόμενον δὲ εἰς πολλὰ τμήματα μερίζεται διαχεόμενον. Ὅρα δὲ Θεοῦ φρικτὴν δύναμιν, πῶς ὅταν δόξῃ αὐτῷ, ποιεῖ τὴν βροχὴν ὥσπερ κόκκον στρογγυλοειδῆ ἐπὶ τῆς γῆς κατέρχεσθαι, ὃ χάλαζαν καλεῖν εἰώθαμεν· ὅτε δὲ δόξῃ αὐτῷ, ποιεῖ αὐτὴν φύσιν ἁπαλὴν χιόνα ὥσπερ ἔριον, καὶ οὕτως αὐτὸ καταφέρει ἐπὶ τῆς γῆς. Πάλιν κελεύει, καὶ μετατρέπεται τὸ ὕδωρ εἰς πάγος, καὶ πάλιν τὸ πάγος εἰς ὕδωρ. Θαυμαστὸς γάρ ἐστιν εἰς ταῦτα ὁ Κύριος.

172. Et Epiphanius, mox aliam subjiciens quæstionem : Quomodo, inquit, interpretandum putas quod dicit Propheta : « Quia calix in manu Domini vini meri plenus misto. Et inclinavit ex hoc in hoc : verumtamen fæx ejus non est exinanita : bibent omnes peccatores terræ [83]? » Solutionem vero ita statim subdit Andreas : Dominus noster dixit : « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat [84]. » Calix igitur est Jesus Christus, verus Deus et homo. Calix humanitatem illius, vinum merum, simplex Deitatis Verbum adumbrat. Nam sicut vinum non tenetur nisi in vase; sic absque carne non posset Dei sapientia invisibilis cum hominibus visibiliter conversari. In manu itaque Patris est

ροβ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τί ἑρμηνεύει, « Ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου, οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος » καὶ ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο, πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη· πίονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς; » Ὁ Ἅγιος εἶπεν· Ὁ Κύριος ἡμῶν εἴρηκεν· « Ὁ διψῶν ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω. » [Ποτήριον οὖν ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος. Ποτήριον ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ· οἶνος ἄκρατος ὁ Λόγος τῆς θεότητος ἄδολος (82).] Ἄνευ γὰρ ἀγγείου ὁ οἶνος οὐ κατέχεται· οὕτως καὶ ἄνευ σαρκὸς ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία ἀνθρώποις προσομιλῆσαι ὁρατῶς (83) οὐκ ἠνέσχετο. Ἐν χειρὶ οὖν Πατρὸς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ εἶπεν· « Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου. »

[83] Psal. LXXIV, 9. [84] Joan. VII, 37.

(81) Ita mutavi, licet ms. Vatic. καιρὸν, Maz. σκληρῶν habeat.

(82) Prolixius hic ms. Vatic. Νοητὸν γάρ ἐστι τὸ νόημα· ποτήριόν ἐστιν, Ἰησοῦς ὁ Κύριος ὁ τέλειος ἄνθρωπος, οἶνος ἄκρατος ὁ Λόγος τῆς θεότητος· διπλοῦς γὰρ ἦν ὁ Λόγος τῆς θεότητος, καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος καὶ Κύριος Ἰησοῦς· ποτήριον ἦν ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ, οἶνος ἄκρατος ἄδολος ἡ θεότης αὐτοῦ.

(83) Ms. sensu contrario habet ἀοράτως.

Digitized by Google

Τὸ δὲ, «Πλῆρες κεράσματος,» ὅλη ἡ Θεότης, τὸ γλυκὺ κέρασμα, τὸ εὐφραῖνον τὰς καρδίας ἡμῶν τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν· πλήρης γὰρ Θεότητος ἀκράτου, ἤγουν ἀδόλου ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ.

ρογ'. Τὸ δὲ, «Ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο,» ἦλθε σαρκωθεὶς εἰς τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, ἵνα διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ γνωρίσῃ τὴν ἔνδον ἄκρατον θεότητα [δι' ἧς ἐποίησε σημεῖα καὶ τέρατα ἔμπροσθεν αὐτῶν· ἐκεῖνοι δὲ φθόνῳ βαλλόμενοι, ἔλεγον· Ἐκ μαγείας ποιεῖ αὐτά (84)]. Εἶτα ἰδὼν ὁ Πατὴρ ὅτι ἀπιστοῦσι τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ, καὶ ὅτι ἐθανάτωσαν αὐτόν· αὐτὸς ὁ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ ποτήριον κρατῶν, ἤγουν τὴν χάριν αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων ἦρε, καὶ Ῥωμαίοις παρέδωκεν. «Πλὴν ὁ τρυγίας [ἤγουν τὸ ἔσχατον τῆς ὀργῆς] αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη.» Ἔκλινε τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ ἐκ τῶν Ἰουδαίων εἰς τὰ θεοφόρητα ἔθνη, ὁμοίως τοὺς ἀποστόλους καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα· καὶ ἅπασαν τὴν χάριν καὶ γνῶσιν τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν ἐκένωσεν εἰς ἡμᾶς. Πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη· ὥσπερ ἡ τρυγία τοῦ οἴνου ἐν πίθῳ οὐκ ἐκκενοῦται, οὕτω τὸ γράμμα τὸ νομικὸν ἀνενέργητόν ἐστι καὶ ἀνωφέλητον. Τρυγία γὰρ ἡ ἐλπὶς τῶν Ἰουδαίων ἐστίν· ἔτι γὰρ πάσῃ τῇ γῇ σκορπισθέντες, πίνουσιν ἐν τῇ τρυγίᾳ τὴν πλάνην, προσδοκῶντες τὸν Ἀντίχριστον.

ροδ'. Ἐπιφάνιος λέγει· Εἰπέ μοι, παρακαλῶ, ποταπὴν ἑρμηνείαν βεβαίαν ἔχει καὶ τοῦτο, «Κτηνώδης ἐγενήθην παρά σοὶ, κἀγὼ διὰ παντὸς μετά σου;» Ὁ Μακάριος εἶπεν· Ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ λέγει ὁ Προφήτης, διὰ τὸ γενέσθαι ἄνθρωπον τὸν σὺν Πατρὶ ὄντα ἀΐδιον Λόγον καὶ Θεόν· ἄνθρωπος γὰρ ὀνομάζεται κτῆνος Θεοῦ λογικόν. Ἐπεὶ οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἄνθρωπος τέλειος, λέγει πρὸς τὸν Πατέρα, Εἰ καὶ ἄνθρωπος, φησὶν, ἐγενήθην παρὰ σοὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων, ἀλλὰ τῇ θεότητί εἰμι διαπαντὸς μετὰ σοῦ. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τίνα ἑρμηνείαν ἔχει τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, «Μὴ βαττολογήσητε ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν, ἀλλ' ὡς ἐδιδάχθητε, οὕτω προσεύχεσθε;» Ὁ Μακάριος λέγει· Βαττολογία ἐστὶν, ὅταν τις ἑστὼς ἐν τῇ προσευχῇ οὐ λέγει· Κύριε, ἥμαρτον, συγχώρησόν μοι, καὶ ἐλέησόν με, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· ἀλλ' ἀντὶ τούτων λέγει τῷ Θεῷ· Κύριε, μερίμνησόν μοι φαγεῖν καὶ πιεῖν καὶ πλουτεῖν, ἵνα χαίρωμαι εἰς τόνδε τὸν κόσμον, σωματικῶς ἀπολαύων τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς. Τοῦτό ἐστι βαττολογία, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἀγαπᾷ οὕτως ἡμᾶς προσεύχεσθαι, ἀλλὰ ζητεῖν πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ἡμῖν.

Filius hominis; ipso dicente: «Pater, in manus tuas commendo spiritum meum [35].» Quod autem dicitur: «Calix plenus misto,» intellige totam Deitatem, quæ suave mistum est, quod exhilarat corda hominum in Deum credentium: plena namque meræ ac simplicis Deitatis humanitas ejus est.

173. Quod deinde subjungitur: «Inclinavit ex hoc in hoc,» ita sonat: Venit per incarnationem ad gentem Judaicam, ut sic latentem intus meram divinitatem, per quam patrabat signa ac prodigia, coram ipsis notam faceret. At illi, invidia stimulati, arti magicæ hæc attribuenda dicebant. Postea cum animadverteret Pater, in infidelitate illos persistere, nolentes ullo modo fidem adhibere unigenito Filio suo, imo et mortem ei machinatos esse; quem manu tenebat calicem, gratiam, inquam, suam, a gente Judaica ablatam, transtulit ad Romanos. «Verumtamen fæx,» sive extremum iræ illius, «non est exinanita:» Evangelium quidem suum, uti et apostolos et Spiritum sanctum a Judæis ad gentes, illa accipere paratas, deferri voluit; omnemque gratiam et inspiratarum divinitus Scripturarum intelligentiam in nos effudit: verumtamen fæx ejus non est exinanita. Quemadmodum enim fæx quæ in cado est non exhauritur, sic legale verbum inutile ipsis et inefficax manet. Fæx quippe spes est Judæorum: nam in præsentia quoque per orbem universum dispersi, ex fæce illa errorem hauriunt crassissimum, quo adventum Antichristi anxie exspectant.

174. Quis autem, quærit porro Epiphanius, istius loci genuinus sensus est: «Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum [36]?» Personæ Christi, ait sanctus Andreas, istic loci mentionem facit Propheta: quia nempe ille, qui sempiternus cum Patre Deus divinumque Verbum est, humanam induit naturam: homo siquidem jumentum Dei, ratione præditum, appellatur. Cum igitur Filius Dei perfectus homo factus sit, ita quodammodo Patrem alloquitur: Tametsi extremis hisce temporibus homo factus sum coram te, nihilominus ratione divinitatis semper tecum sum. Iterum Epiphanius: Qui explicas, inquit, istam Domini sententiam: «Orantes autem nolite multum loqui; sed uti docti estis, ita orate [37]?» Multiloquium est, reponit Andreas, cum quis ad orandum paratus, non dicit: Domine, peccavi; dimitte delicta mea, et miserere mei, atque alia his similia; sed contra sic Deum alloquitur: Domine, curam gere mei, ut cibo, potu, divitiis abundem, ut vitam in hoc mundo læte transigam, ut carnis voluptatibus affluam. Ista et istorum similia multiloquium sunt. Deus sane non isto nos modo instituere orationem vult, sed primum quæri regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur nobis.

[35] Luc. XXIII, 46. [36] Psal. LXXII, 23. [37] Matth. VI, 7.

(84) Iterum ms. Vatic., ἐκεῖνοι ἠπίστησαν, ἐποίησε σημεῖα καὶ τέρατα ἔμπροσθεν αὐτῶν· ἐκεῖνοι ὑπέλαβον ἐκ μαγείας αὐτὸν ταῦτα πεποιηκέναι.

Digitized by Google

CAPUT XXII.

Cæteræ quæstiones ab Epiphanio propositæ, et ab Andrea apte solutæ.

A 175. Epiphanio rursum interroganti, plusne aliquid, ad naturam quod attinet, habeant dæmones, quam angeli beati, hunc in modum respondit beatus Andreas: Eadem quæ angelis, dæmonibus quoque est natura, hoc solo duntaxat discrimine intercedente, quod angeli, incontaminati purissimique, dæmones vero, luridi, atri, tenebricosi, peccatis sordidi ac maledicti sint: quod angeli multo lumine coruscent, dæmones autem tenebris circumfundantur: quod illi ipsum lumen, hi ipsæ tenebræ videantur. Quantum denique inter hominem justum et peccatorem, tantum inter angelum et dæmonem interest. Porro autem percunctanti Epiphanio, ubinam sanctorum animæ modo sint, respondit Andreas in paradiso esse, B contemplantes bona illa, quæ post terribilem illam corporum resurrectionem hæreditario jure possessuræ sunt: si enim non excitentur veneranda illorum corpora, animæ solæ non poterunt præparatis istic gaudiis integre frui.

ροε'. Ἐπιφάνιος λέγει· Τί περισσὸν κέκτηνται οἱ δαίμονες ἐν τῇ φύσει αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ; Ὁ Ὅσιος λέγει· Τοιαύτη καὶ τοῖς δαίμοσιν ὑπάρχει· ἓν δὲ μόνον χωρίζει αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὅτι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ εἰσιν ἄσπιλοι καὶ καθαροὶ, οἱ δὲ δαίμονες ἄγριοι, μαῦροι, ζοφώδεις, ἁμαρτωλοὶ, καὶ ἐπικατάρατοι· οἱ ἄγγελοι ἀστράπτουσιν, οἱ δαίμονες ζοφώζουσιν· ἐκεῖνοι φῶς, οὗτοι σκότος· εἴ τι δὲ διαφέρει ἁμαρτωλὸς δικαίου, τοῦτο διαφέρει καὶ δαίμων ἀγγέλου. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων ποῦ εἰσιν ἀρτίως; Ἔφη ὁ Ἅγιος· Αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων ἐν τῷ Παραδείσῳ εἰσὶν, καὶ βλέπουσιν ἃ μέλλουσιν ἀγαθὰ κληρονομεῖν μετὰ τὴν φρικτὴν ἐκείνην τῶν σωμάτων ἐξανάστασιν. Ἐὰν γὰρ μὴ ἐγερθῇ τὰ τίμια αὐτῶν σώματα, αἱ ψυχαὶ μόναι ἀπολαῦσαι οὐ δύνανται τῶν ἐκεῖ ἡτοιμασμένων αὐτοῖς ἀγαθῶν.

176. Epiphanius post hæc: Quæ notio subest, inquit, illi Salomonis effato: « Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua [38]? » Certe hic periit Arius, sustinens Filium Dei creaturam esse. Andreas respondit: Humana Filii Dei natura ita loquitur per os sapientissimi Salomonis, Dominum ac Deum vocans Patrem, qui ante initium rerum exstitit. Dicit namque: Dominus condidit me hominem in extremis temporibus, principium viarum novæ gratiæ et legislatorem. Christus enim per se principium est sa- C lutis, principium misericordiæ, principium charitatis, principium signorum novæ legis, principium doctrinarum, præceptorum, mansuetudinis et pacis. Ipse Dominus, vere Deus et homo exsistens, principium est continentiæ, virtutis omnis et honestatis. Nam quælibet virtus, quæ homines ad paradisum cœlestem adducit, via appellatur a sacra Scriptura: et Christus, quoad humanam naturam, omnis viæ, quæ per virtutem teritur, veluti caput est et summa; futurus etiam, quæ alibi est, caput Ecclesiæ: propterea quod ipse in primis viam omnem, quæ ad vitam ducit æternam, secuit paravitque, uti suavissimus ac pulcherrimus legislator. Atque illa quidem quoad effatum: « Dominus condidit me initium viarum suarum. »

ρος'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τί ἑρμηνείαν ἔχει, « Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ; » Ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ῥήσει ἀπώλετο Ἄρειος, κτίσμα εἶναι ὑπολαβὼν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἅγιος ἔφη· Ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦτο λέγει τῇ σοφίᾳ τοῦ Σολομῶντος [Κύριον καὶ Θεὸν αὐτὴ καλεῖ τὸν προάναρχον Πατέρα (85)]· Κύριος γὰρ, φησὶν, ἔκτισέ με εἰς ἄνθρωπον ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, ἀρχὴν ὁδῶν τῆς νέας χάριτος καὶ νομοθέτην. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀρχὴ σωτηρίας ὑπάρχει, ἀρχὴ ἐλεημοσύνης, ἀρχὴ ἀγάπης, ἀρχὴ σημείων τῶν ἐν τῇ νέᾳ χάριτι, ἀρχή τε διδαγμάτων, νομοθετημάτων, πραότητος καὶ εἰρήνης. Αὐτὸς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἄνθρωπος, ἀρχὴ ἐγκρατείας, καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ σεμνότητος· πᾶσα γὰρ ἀρετὴ (86), ὅση εἰσάγει εἰς τὸν παράδεισον τοὺς ἀνθρώπους, ὁδὸς ὀνομάζεται παρὰ τῆς θείας Γραφῆς· πάσης ὁδοῦ νοητῆς ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα πέφυκεν ὥσπερ κεφαλὴ, καὶ τῆς ἀλλαχοῦ Ἐκκλησίας ἑτοιμάζεται, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐν πρώτοις πᾶσαν ὁδὸν ἔτεμεν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸν παράδεισον, ὡς νομοθέτης ἡδὺς καὶ πανωραῖος. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ, « Ὁ Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ. »

D 177. Nunc vero illud, quod in eadem Scriptura mox subjicitur: « Ante sæcula fundavit me, » attentis auribus excipe. Æternam et ante sæcula fuisse generationem, istic significatur, cujus fundamentum Patris æterni Verbum est; primum quidem quia genitus est ex Patre suo Filius unigenitus Verbum divinum: eoque posito fundamento, im-

ροζ'. Τὸ δὲ, « Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, » πρόσεχε. Ἐνθάδε τὴν ἄχρονον γέννησιν ὑποσημαίνειν ἠνοίξατο, καὶ ὅτι πρὸ πάντων αἰώνων ἐκτίσθη. Ἔχει δὲ θεμέλιον τοῦ Πατρὸς τὸν Λόγον· πρῶτον μὲν ὅτι ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ὁ μονογενὴς καὶ Λόγος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐτέθη θεμέλιος, καὶ τότε αἰὼν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ ἐκτίσθη. Πρόδηλον ἦν, ὅτ

[38] Prov. VIII, 22.

(85) Hæc ita reddit ms. Vatic. Κύριον δὲ καλεῖ τὸν προάναρχον Πατέρα καὶ Θεόν φημι δι' ἑαυτοῦ καὶ μάλα.

(86) Hinc usque ad ultimum versum hujus numeri καὶ τοῦτο μὲν, desiderantur in ms. Mazar.

Digitized by Google

ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ τοὺς αἰῶνας συνέχει· εἰ μὴ γὰρ A αὐτὸς ἐτέθη θεμέλιος, οὐδαμοῦ εἶχον σύστασιν τὰ κτίσματα πάντα. Λέγει γὰρ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι « Ἐν αὐτῷ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ἐκτίσθη, καὶ δι' αὐτοῦ. » Τὸ μὲν, « ἐν αὐτῷ, » λέγει αὐτὸν θεμέλιον· τὸ δὲ, « δι' αὐτοῦ, » σημαίνει ὅτι ὁ Λόγος ὢν τοῦ Πατρὸς, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς ἐξήρχετο ἀῤῥεύστως, καὶ τῶν κτισμάτων τὴν ποίησιν εἰργάζετο· ὥστε αὐτὸς ἦν καὶ θεμέλιος, καὶ κτίζων ἐπὶ ἑαυτοῦ τὰ σύμπαντα· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ σύστασις τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων· διὰ τοῦτό φησι, « Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με· » καὶ ὁ Ἀπόστολός φησιν· « Ἕκαστος δὲ βλεπέτω πῶς ἐποικοδομεῖ, θεμέλιον γὰρ παρὰ τὸν κείμενον ἕτερον κτισθῆναι οὐ δύναται, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. »

positum deinde sæculum est. Manifestum est igitur, Verbum divinum omnia omnino sæcula complecti. Quod si ipsum rationem fundamenti non haberet, jam nec haberent creaturæ universæ, ubi consisterent. Dicit quippe apostolus Paulus : « In ipso et per ipsum creata sunt omnia [39]. » Ubi quod dicitur : « in ipso, » Verbum esse fundamentum, indicat ; illud autem : « per ipsum, » commonstrat quod, cum Verbum Patris sit, ex ipso Patre citra corruptionem exiverit, rerumque omnium creationem perfecerit; adeo ut ipsum sit et fundamentum et conditor universorum : cum ipsum tam quæ videntur, quam quæ non videntur sustentet omnia. Hinc dicitur : « Ante sæcula fundavit me. » Et Apostolus : « Unusquisque autem videat, ait, quomodo superædificet : fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, Jesus Christus [40]. »

ροη'. Ἐπιφάνιος λέγει· Πῶς καὶ ἐν τούτῳ Ἄρειος B κατεστράφη; Ὁ Ἅγιος εἶπεν· Ἀκούων ὁ ἄθλιος τὸ, « Ὁ Κύριος ἔκτισέ με, » οὐκ ἐνόησεν ὅτι περὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ λέγει, ἀλλ' ἐνόησεν ὅτι περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ τοῦτο ἐλέχθη· καὶ οἶμαι συναπαχθεὶς τῇ φρενοβλαβείᾳ τῶν δαιμόνων, εἰς ἄνοιαν ἐξέπεσεν· οὐ γὰρ ἐφρόνει τὸν Χριστὸν διπλοῦν εἶναι, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, ἀλλὰ μοναπλοῦν τοῦτον στοιχειώσας καὶ δεινὰ φαντασθεὶς, εἰς κτίσμα καὶ ποίημα τὸ Θεῖον κατήγαγεν.

178. Moxque Epiphanius : Quomodo autem per locum prædictum subversus est Arius? Et Andreas : Miser ille, cum audisset : « Dominus condidit me, » non animadvertens, de humana Filii Dei natura id intelligendum esse, deitati applicare voluit. Atque ego quidem mihi persuadeo, hominem diabolico furore correptum, in hanc dementiam incidisse, quia duplicem in Christo naturam, humanam scilicet ac divinam, admittere recusans, unam simplicemque duntaxat statuendam per gravem illusionem docuit, referendo Deitatem in ordinem creaturarum.

ροθ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τί λέγει, « Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ ὀνόματί σου σῶσόν με, καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου κρινεῖς με; » Ὁ μακάριος ἔφη· Ἡ κρίσις αὕτη καθολική ἐστι πάσης ἀνθρωπότητος, μᾶλλον δὲ τῆς C Ἐκκλησίας ὑπάρχει πρὸς τὸν Θεὸν ἡ παράκλησις· βοᾷ γὰρ αὕτη διὰ στόματος τοῦ Προφήτου πρὸς τὸν Ὕψιστον, λέγουσα· Ὁ Θεὸς, δίκην ἔχω μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν εἰδώλων αὐτοῦ· καταπονεῖ γὰρ τυραννῶν με τῇ πονηρίᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐλθὲ σαρκωθεὶς, ὀνομάσθητι Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ πιστεύσω· ἐν τῷ ὀνόματί σου σῶζόν με, πλήρωσόν σου πᾶσαν οἰκονομίαν, θανατώθητι δι' ἐμὲ, ἐγέρθητι, ἀναλήφθητι, κάθισον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, πέμψον μοι τὸν Παράκλητον διὰ τῶν ἀποστόλων σου, καὶ λύσεις τὴν δίκην μου, καταβαλεῖς τὰ εἴδωλα, συντρίψεις τοὺς βωμοὺς, κωλύσεις τὰς αἰσχρὰς θυσίας, ἀποδώσεις μοι τὰ ἔθνη τὰ ὑπουράνια, καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου κρινεῖς με, διακρινεῖς μοι ἀγαθὰ ἐν τῇ διακρίσει γινώσκειν σε, καὶ τὰς ἐντολάς σου τηρεῖν, D καὶ φυλάσσειν μετὰ σοῦ ζωκρὰ (87) προστάγματα.

179. Et Epiphanius : Quid sibi vult illud : « Deus, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua judica me [41]? » Andreas ait : Judicium hic generale, quod omnibus impendet hominibus, intelligas licet : nisi malis mecum dicere, precationem illam Ecclesiæ esse, ad Deum altissimum clamantis per os prophetæ : Viden', o Deus, quam anceps mihi cum diabolo, me oppressam tyrannide male multaturo, cumque idolis ejus certamen sit? Tu vero age, carnem indutus humanam huc adsis : dulcissimum Jesu Christi nomen, in quo fidem et fiduciam omnem reponam, assume. In nomine tuo salva me; quidquid in carne obiturus es, adimple ocius; pro me mortem obi, a mortuis resurge, ascende in cœlos, ad dexteram Patris conside, unde et Spiritu paracleto per apostolos tuos me imperti : ita tandem prælium nostrum dirimes, idola dejicies, aras comminues, turpia et profana sacrificia impedies, subdes mihi gentes quæ sub cœlo sunt, et in virtute tua judicabis me : judicio tuo mihi bona tribues, ut in judicio tuo cognoscam te, ut servem salutaria mandata tua, et exsequar omnes voluntates.

ρπ'. Ὄνομα οὖν Ἰησοῦς ὁ Χριστός· δύναμις, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ζητεῖ οὖν Ἐκκλησία πρὸς τὸν Πατέρα, λέγουσα· Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ

180. Nomen itaque est Jesus Christus; virtus vero, Spiritus sanctus. Sic appellat igitur Patrem æternum Ecclesia, dicens : O Deus, in Christo

[39] Rom. XI, 36. [40] I Cor. III, 10. [41] Psal. LIII, 3.

(87) Ζωκρὰ *salutaria* verti, quamvis vocem hanc alibi nusquam invenerim : nec enim aptiorem sensum dare ei potui : deest tamen in Mazar.

Digitized by Google

Jesu salvum me fac, et in sancto Spiritu tuo largire mihi discretionem. Discretio namque commonstrat homini omnem viam bonam, nec patitur ipsum a recto viæ tramite aberrare. Illa principem inter cæteras virtutes locum obtinet; utpote ex qua charitas, ex charitate vero misericordia nascitur. Illa denique omne opus bonum producit, ac in primis quidem benignitatem erga alios, tum aversionem ac detestationem scelerum, humilitatem quoque suos exaltantem, pacem denique et mansuetudinem. Illa ipsa discretio Spiritus sancti quasi mens est; quæ cum semel in animo hominis recepta, istic sibi sedem delegit, suavissime afficit facultates illius spirituales. Quid porro est discretio illa? attendesis. Expendit æqua lance cogitatum omne: quodque salubre comperit, et residere in animo et executioni mandari, permittit: quod vero noxium putidumque est, expellit ex animo, et tanquam funda jactum procul excutit.

σῶσόν με, καὶ τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ διάκρισίν μοι δώρησαι. Ἡ γὰρ διάκρισις δεικνύει τῷ ἀνθρώπῳ πᾶσαν ὁδὸν ἀγαθὴν, καὶ οὐκ ἐᾷ αὐτὸν ἐν ὁδῷ ὑποσκελίζεσθαι· πρωτεύει γὰρ πάντων τῶν ἀρετῶν αὕτη· ἐκ ταύτης γὰρ γεννᾶται ἡ ἀγάπη, ἐκ δὲ τῆς ἀγάπης ἡ ἐλεημοσύνη· ὥστε ἡ διάκρισις φυτεύει πᾶσαν ἀγαθοεργίαν, προχέουσα πρῶτον καρπὸν τὴν εὐποιίαν, ἔπειτα τὴν ἀκακίαν, καὶ τὴν ὑψοποιὸν ταπείνωσιν, τὴν εἰρήνην, τὴν πραότητα. Ἡ διάκρισις γὰρ νοῦς ἐστι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ὅταν χωρηθῇ εἰς διάνοιαν ἀνθρώπου τοῦ μένειν, ἡδυτέρως αὐτοῦ ποιεῖ τοῖς αἰσθητηρίοις τοῖς νοητοῖς διακεῖσθαι. Τί δέ ἐστι διάκρισις; [ἄκουσον· Διάκρισίς ἐστιν] ἡ ἅπαν νόημα ζυγοστατοῦσα, καὶ ὅσον ὑγιὲς εὕρῃ, δίδωσιν κατέχειν τὴν διάνοιαν καὶ ποιεῖν· ὅσον δὲ σαθρὸν, ἐκτρέπει τῆς διανοίας καὶ σφενδόνης δίκην μακρὰν ἀποῤῥίπτει.

181. Epiphanius autem interrogare pergens: Quid, inquit, sanctus Paulus assertum vult per illud: « Omne peccatum extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat[44]? » Et respondens Andreas: Omne aliud peccatum, ait, in anima versatur, excepta fornicatione, quæ ad corpus attinet: ex latere enim Adami formata est mulier, ut duo unum corpus forent. Omne igitur peccatum extra corpus est: seu, uti jam memini, non corpore, sed anima, sed mente, sed spiritu committitur. Etenim et mendax, et perjurus, et famæ alienæ qui detrahit, aut aliud quidpiam patrat sceleris, ex verbis suis aliquam capit voluptatem: solus fornicator corpore suo peccatum perficit. Quemadmodum autem sus, qui volutatur in cœno, non coinquinat interius carnem suam, sed exterius duntaxat pellem sordibus ac fœtore inficit: ita et fornicator, qui in cubilibus atque impudicitiis perpetuo versatur, corpus pariter et animam fœde commaculat: sicque dæmoniis invisibilibus ludibrium ac risus fit. Cæterum quando in corpus suum peccat, non suum tantummodo corpus, sed mulieris etiam quacum peccat, turpiter conspurcat. Viro qui uxorem, et mulieri quæ maritum habent, proprium corpus non est: viri quippe corpus arbitrio uxoris subest; et similiter mulieris corpus in potestate mariti est, ut non amplius duo sint, sed una caro. Si mulier itaque fornicatur, in corpus mariti peccat: si vero maritus, peccat in corpus suum, quod est uxor; sic et alter in alterius peccant corpora, quando non se ipsos, sed alienos adamant; utpote qui ambo maritalem torum turpi flagitio dehonestant. Hac igitur de causa, « Omne peccatum extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat; » ac sordescit corpus ejus, instar suis in stercore volutati, et anima instar dæmonis fœtere incipit: cumque cætera peccata tenebris quibusdam involvunt animam, fornicatio insuper turpe fœtidumque efficit corpus.

ρπα'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τί λέγει ὁ ἅγιος Παῦλος, ὅτι « Πᾶσα ἁμαρτία ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν· ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει; » Ἔφη ὁ Ὅσιος· Πᾶσα ἄλλη ἁμαρτία ψυχική ἐστιν· ἡ δὲ πορνεία σωματική ἐστιν· ἐκ γὰρ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ᾠκοδομήθη ἡ γυνὴ, ὥστε οἱ δύο ἓν σῶμά εἰσιν. Πᾶσα οὖν ἁμαρτία ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστι, τουτέστιν οὐ τῷ σώματι πράττει, ἀλλὰ τῇ ψυχῇ, καὶ τῷ νοΐ, καὶ τῷ πνεύματι, ὡς προέφην. Καὶ γὰρ ἐκ στόματος τὴν ἡδονὴν καρποῦται ὁ ψεύστης, ἢ ὁ ἐπίορκος, ἢ ὁ κατάλαλος, ἢ ὁ ἑτέραν τινὰ ἀνομίαν ἐργαζόμενος· μόνον δὲ ὁ πορνεύων τῷ ἰδίῳ σώματι συντελεῖ τὴν ἁμαρτίαν. Ὥσπερ ὁ χοῖρος, ὅταν κυλισθῇ ἐν βορβόρῳ, οὐ τὰ ἔνδον αὐτοῦ μολύνει, ἀλλὰ τὴν ἔξω αὐτοῦ πᾶσαν δορὰν σικχαντὴν καὶ βρωμώδη ἀπεργάζεται· οὕτω καὶ ὁ πορνεύων, κοίταις καὶ ἀσελγείαις ἑαυτὸν ἀναμιγνύων, σικχαντὸν αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπεργαζόμενος, οὕτος πορεύεται γέλοιον τοῖς ἀοράτοις δαίμοσιν ἀναφαινόμενος. Λοιπὸν εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει, μιαίνων αὐτό· οὐκ αὐτὸ δὲ μόνον, ἀλλά γε καὶ τὸ τῆς γυναικὸς εἰς ὃ περιπλέκεται. Ἀνὴρ γυναῖκα ἔχων, καὶ γυνὴ νόμιμον ἄνδρα ἔχουσα, οὐκ ἔχουσι τὰ ἑαυτῶν σώματα ἴδια· τοῦ ἀνδρὸς γὰρ τὸ σῶμά ἐστι τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς γυναικός ἐστι τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ἐὰν οὖν ἡ γυνὴ πορνεύσῃ, εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς ἁμαρτάνει· ἐὰν δὲ ὁ ἀνὴρ ἁμαρτήσῃ, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα τῆς γυναικὸς ἁμαρτάνει· οὕτως οὖν εἰς τὰ ἑαυτῶν σώματα ἁμαρτάνουσιν, ὁπηνίκα οὐχ ἑαυτῶν ἐρῶνται, ἀλλὰ τῶν ἀλλοτρίων, ὡς ἀμφότεροι τὴν ἰδίαν κοίτην μιαίνοντες. Διὰ τοῦτο γὰρ πᾶσα ἁμαρτία ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν· ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει, ὥσπερ χοῖρος ἐν κόπρῳ κυλινδούμενος, καὶ γίνεται αὐτοῦ τὸ σῶμα σικχαντὸν, καὶ ὀζομένη ψυχὴ αὐτοῦ, ὥσπερ δαίμονος· καὶ πᾶσα μὲν ἁμαρτία δεινῶς τὴν ψυχὴν ζοφώδη, ἡ δὲ πορνεία δυσώδες καὶ αἰσχρὸν τὸ σῶμα ἀπεργάζεται.

[44] I Cor. VI, 18.

Digitized by Google

ρπβ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τίνα λέγει τὸ Εὐαγγέλιον μαμωνᾶν; Ὁ Ἅγιος εἶπεν· Μαμωνᾶς ἐστιν ὁ ὢν τελώνης, καὶ ἅρπαξ, καὶ πλεονέκτης, ὁ κατεσθίων τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν ἀδίκως, κατὰ δυναστείαν τούτοις ἐπεμβαίνων· καὶ μαμωνᾶς λέγεται ὁ τῆς πλεονεξίας δαίμων, ὁ εἰς τὸ πάθος τοῦτο ὠθῶν. Ὁ Ἐπιφάνιος λέγει· Τί λέγει τὸ εἰρημένον· « Οἱ υἱοί σου ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς τραπέζης σου; » Ὁ Μακάριος εἶπεν· Βλέψον, ἀγαπητέ μου, εἰς τὰ ἅγια θυσιαστήρια ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς φρικτῆς λειτουργίας, καὶ θέασαι κύκλῳ τῆς τραπέζης τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ μετὰ λαμπάδων ἑστῶτας, ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν ἐν ἀμπελῶνι· τοὺς νεοφωτίστους λέγω ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἱερουργίας, ὥσπερ ὡραῖα φυτὰ μεταφυτευθέντα ἀπὸ σκότους εἰς φῶς. Τούτους γὰρ ἔχων ὁ Προφήτης κατὰ νοῦν, ταῦτα εἴρηκεν.

A 182. Epiphanio, post hæc interroganti, quis in Evangelio dicatur per mammona, respondet Andreas, eo nomine venire publicanos, rapaces, avaros, eosque omnes, qui viduarum ac orphanorum facultates injuste auferunt et absumunt, iisque sibi dignitates atque imperia comparant. Venit etiam eodem nomine dæmon avaritiæ, qui sordida divitiarum cupiditate homines inflammat. Rursum quærenti Epiphanio, quid esset intelligendum istud Psalmistæ oraculum : « Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ [63], » rursum tale responsum dedit beatus Andreas : Flecte oculos, charissime, cum sacrosanctum missæ sacrificium peragitur, ad sacrum altare; et respice in circuitu mensæ filios Dei, lampadibus instructos, uti novellas olivarum in vinea consistentes; eos, inquam, qui recenter per sacrum baptisma tempore sacrificii divini, instar plantarum pulcherrimarum translati fuerunt a tenebris ad lucem. Illi enim sunt, quos animo versabat Propheta, cum oraculum istud protulit.

ρπγ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τίνα ἑρμηνείαν ἔχει τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡσαΐου εἰρημένον· « Οἱ δὲ νεκροὶ ζωὴν οὐ μὴ ἴδωσιν, οὐδὲ ἰατροὶ οὐ μὴ ἀναστήσωσιν; » Ἰσχυρῶς γὰρ ἡμῖν πείθουσιν αἱρετικῶν παῖδες, λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν νεκρῶν. Ὁ Μακάριος λέγει· Ὁ Ζεὺς καὶ Ἀπόλλων, καὶ ὁ Ἑρμῆς, καὶ ὁ Κρόνος, ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἄρτεμις, καὶ πᾶς ὁ κατάλογος τῶν εἰδώλων, νεκροὶ ὀνομάζονται καὶ τυφλοί· τούτους γὰρ νεκροὺς ἀποκαλεῖ ὁ Προφήτης· λίθοι γὰρ καὶ χρυσὸς καὶ ἄργυρος οὔτε ἔζησαν, οὔτε ζήσονται τὸ σύνολον· ἄψυχα γὰρ ταῦτα καὶ νεκρὰ πεφύκασιν· διὸ καὶ οἱ Ἕλληνες ὡς ἰατροῖς οὖσι τὸ δοκεῖν, πλανώμενοι, τούτοις προσήρχοντο, θυσίας αὐτοῖς σπένδοντες. Αὐτῶν οὖν βλέπων ὁ Προφήτης τὸ ἄψυχόν φημι καὶ ἀναίσθητον τῶν εἰδώλων, ὡς ἰατροῖς προσεπέλαζον τὰ πλανώμενα ἔθνη, οὕτω πως περὶ αὐτῶν τροπωσάμενος ἔφη ὁ Προφήτης· Οἱ δὲ νεκροὶ ζωὴν οὐ μὴ ἴδωσιν, τουτέστιν, οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, οἱ λίθινοι καὶ ξύλινοι, ἀργυροῖ καὶ χρυσοῖ, καὶ ὀστράκινοι καὶ χαλκοῖ, ὕλη νεκρὰ ὄντες· οὔτε ἰατροί, οἱ αὐτῶν ζώδονες (88), ὑπὸ Χριστοῦ συντριβέντες, οὐκέτι ἀναστήσονται.

B 183. Iterum quærit Epiphanius : Quid tandem illud est, quod Isaias pronuntiavit : « Mortui autem vitam non videbunt, neque medici suscitabuntur [64]? » Vehementer enim conantur persuadere nobis hæreticorum sectatores non fore mortuorum resurrectionem. Atque iterum respondit quærenti beatus Andreas : Jupiter, Apollo, Mercurius, Saturnus, Juno, Diana, cæteraque falsorum deorum turba, mortui cæcique, uti sunt, sic et appellantur a propheta; lapides quippe et aurum et argentum, neque vixerunt unquam neque victura sunt omnino, cum et inanimata et vita prorsus destituta sint. Hinc et gentiles, quibus dii isti medicorum loco erant, turpiter decepti sunt, cum illos veneraturi et sacrificiis honoraturi accesserunt. Ad C hosce igitur vita sensuque carentes deos seu idola, quos deceptæ ac delusæ gentes cum veneratione adibant, respiciens propheta, ita pronuntiavit : Mortui autem, id est, dii gentium, lapidei, lignei, argentei, aurei, testacei atque ænei, cum materia spiritus expertes sint, vitam non videbunt : nec medici, dii scilicet iidem, quos ut vitæ datores colunt, a Christo contriti, ullo unquam tempore resuscitabuntur.

ρπδ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τί ἑρμηνεύει, « Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; » Ὁ Ἅγιος εἶπεν· Ὁ λίθος οὗτος ὁ Χριστός ἐστιν· ἀπεδοκιμάσθη δὲ ὑπὸ γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐγένετο κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐθνῶν, ἥτις λέγεται γωνία· γωνία δὲ λέγεται, ὅτι οὐ τὸ πᾶν τοῦ κόσμου εἰς τὸν Χριστὸν πεπίστευκεν, ἀλλὰ μόλις τὰ ἐπίσημα γωνίᾳ ἀπεικασμένα τῶν Ἑλλήνων ἐθνῶν, οἵτινές ἐσμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τί ἑρμηνεύει, « Ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαυΐδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου; » Ὁ Μακάριος λέ-

184. Porro cum diceret Epiphanius, Istum mihi locum interpretare : « Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli [65], » illam dedit interpretationem beatus Andreas : Lapis iste Christus est, qui reprobatus a Scribis et D senioribus populi Judaici, factus fuit caput Ecclesiæ gentium : quæ angulus appellatur, propterea quod non universus, qua patet, orbis, sed vix notabilis, si cum tota gentilitate compareter, pars, quæ ex nobis Christianis constituitur, in Christum crediderit. Tum istius quoque loci Psalmorum : « Ibi suscitabo cornu David, paravi lucer-

[63] Psal. CXXVII, 3. [64] Isa. XXVI, 14. [65] Psal. CXVII, 23.

(88) Similiter Ζώδονες, *vitæ datores*, dici conjecto.

Digitized by Google

nam Christo meo[66], » explicationem flagitante Epiphanio, hanc subjunxit beatus Andreas: Cornu quidem suscitavit Deus Davidi, nempe, ut perspicuum est, Christum ex beatissima Virgine. Lucernam vero paravit Pater misericordiarum Christo Filio suo, videlicet beatum Prodromum Joannem.

γει· Κέρας μὲν ὁ Θεὸς ἐξανέτειλε τῷ Δαυΐδ, πρόδηλον ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου τὸν Χριστόν· λύχνον δὲ ἡτοίμασεν ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν τῷ Χριστῷ καὶ Υἱῷ αὐτοῦ, τὸν μακάριον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον.

185. Denique rogat Epiphanius istius solutionem sententiæ: « Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis[67]. » Illamque in hunc modum dedit Andreas: Spiritus sanctus de Domino Jesu Christo testimonium perhibet, ita asseverante ipso Domino discipulis suis: « Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, ille testimonium perhibebit de me[68]. » Unde perspicue patet, quod dixi, testimonium Domini Spiritum sanctum esse. Idem bellissime indicat, quod in Jordane peractum est mysterium: istic enim, uti et in monte Thaboreo, idem sanctus Spiritus testimonium de Filio dixit. Quoniam itaque testimonium Domini vocatur Spiritus sanctus, licebit parvulorum nomine apostolos intelligere: qui prius quam sancti Spiritus gratia corroborati essent, mente ac virtute parvuli erant, utpote admodum imperfecti. At vero cum post gloriosum Domini ascensum in cœnaculo considerent apostoli, descendens Paracletus Spiritus reddidit homines, pridem illitteratos ac piscatores, omnibus rhetoricæ atque aliarum artium scientia quam excellentissimis longe sapientiores, nulla pro dato munere mercede recepta, præter sincerissimam fidem atque gloriæ divinæ desiderium. Potest quoque dicta sententia referri ad parvulos istos, qui ramis palmarum instructi occurrentes Domino, multis illum præconiis laudarunt atque extulerunt: nec enim sapientibus populi ac scribis illud agendi facultas fuit, quod isti nullius æstimationis parvuli, Spiritu sancto edocti, gloriose operati sunt.

ρπε'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Τίνα λύσιν ἔχει, « Ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστή, σοφίζουσα νήπια; » Ὁ Ἅγιος ἔφη· Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστι τὸ μαρτυροῦν περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· « Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρός μου, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. » Δηλονότι ἡ μαρτυρία Κυρίου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστιν. Τὸ αὐτὸ ἐνόησε καὶ τὸ ἐν Ἰορδάνῃ μυστήριον· ἐκεῖ γὰρ ὁ Παράκλητος τὸν Υἱὸν ἐμαρτύρησεν, ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ Θαβωρίῳ. Ἐπεὶ οὖν μαρτυρία Κυρίου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὀνομάζεται, ἔξεστι νοῆσαι νήπια τοὺς ἀποστόλους, οἵτινες πρὸ τοῦ δέξασθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον νήπιοι ταῖς φρεσὶν ἐτύγχανον, διὰ τὸ ἀτελεῖς τούτους ὑπάρχειν. Ὅτε οὖν ἐν τῷ ὑπερῴῳ μετὰ τὴν σωτήριον ἀνάληψιν ἐκαθέζοντο οἱ ἀπόστολοι, καὶ κατελθὼν ὁ Παράκλητος, τοὺς πρώην ἀγραμμάτους καὶ ἁλιεῖς ὑπάρχοντας σοφωτέρους ῥητόρων καὶ ἁπάντων τῶν ἐν φρονήσει θαυμαζομένων ἀπέδειξεν, οὐδὲν παρ' αὐτῶν εἰς ἀντιμισθίαν δεξάμενος, ἢ πίστιν εἰλικρινεστάτην καὶ πόθον. Δύναται δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ νήπια ἐκεῖνα ἀναφέρεσθαι, ἅπερ μετὰ βαΐων ὑπαντῶντα, τὸν Κύριον εὐφήμουν καὶ ἐδόξαζον· καὶ γὰρ οἱ σοφοὶ καὶ οἱ γραμματεῖς οὐ συνῆκαν ποιῆσαι τοῦτο, τῶν ἐλαχιστοτάτων νηπίων ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος σοφισθέντων.

186. Tam prolixo in multam noctem detenti colloquio Andreas atque Epiphanius, tandem alter ab altero discesserunt: et Epiphanius quidem domum se suam contulit, admirans cum stupore animi sapientiam atque intelligentiam, quæ processerat ex ore beati viri; atque ita reputabat secum ac loquebatur, fieri nullo modo posse, ut quis tam dextere ac congruenter veræ fidei, tam abstrusa in medium proferat, nisi præsenti ope Dei adjutus. Beatus vero Andreas consuetum sibi morem obtinens, exercitationibus, quas tempore nocturno obire solebat, sese accinxit.

ρπς'. Ταῦτα τοῦ μακαρίου Ἀνδρέου μετὰ Ἐπιφανίου ὁμιλήσαντος, ἑσπέρας ἤδη βαθείας οὔσης, ἀφ' ἑαυτῶν ἀνεχώρησαν· καὶ ὁ μὲν Ἐπιφάνιος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐπορεύθη, φρίττων καὶ ξενιζόμενος τὴν σοφίαν καὶ τὴν σύνεσιν τὴν ἐξελθοῦσαν ἐκ τῶν χειλέων τοῦ Μακαρίου· ἔλεγε γὰρ ὅτι Ἐπ' ἀληθείας οὐδεὶς δύναται ταῦτα οὕτως ἐν εὐθύτητι λαλεῖν, εἰ μὴ ᾖ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ· ὁ δὲ μακάριος Ἀνδρέας πάλιν κατὰ τὸ σύνηθες ἐν τοῖς τῆς νυκτὸς ἀγῶσιν ἐπησχολεῖτο, τὰ ἐξ ἔθους ἐργαζόμενος.

CAPUT XXIII.

Impurissimi peccatoris mors infelix præmonstrata Andreæ; et hujus eximia erga inimicos charitas piæ mulieri manifestata.

187. Beatissimus itaque Andreas, ludens aliquando more hominis non satis sui compotis, in ambulatione porticus publicæ, quæ appellatur Mau-

ρπζ'. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν τοῦ Μακαριωτάτου παίζοντος ἐν τῷ περιπάτῳ τοῦ δημοσίου ἐμβόλου τοῦ λεγομένου Μαυριανοῦ, ἔτυχε τοῦ γενέσθαι αὐτὸν

[66] Psal. CXXXI, 17. [67] Psal. XVIII, 8. [68] Joan. XV, 26; XIV, 17.

Digitized by Google

ἐπὶ τὴν λιθίνην πόρταν, ἐκνεύσαντα τῆς δημοσίας. A Ἦν δὲ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν τοῦ μεγάλου μάρτυρος Θύρσου ἡ διὰ Κύριον ἐπετελεῖτο ἄθλησις. Ὡς οὖν εἴρηται, πλησίον τῆς λιθίνης πόρτας γενέσθαι αὐτὸν, ὁρᾷ, καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπός τις ἐκ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου ὑποστρέφων, ἀπῄει εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ· ἦν δὲ ὅλος μέλας καὶ ζοφώδης· πλῆθός τε δαιμόνων ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ ὄπισθεν πορευομένων, καὶ κατεγέλων τραγῳδίαν τινὰ περὶ αὐτοῦ· ὀρχούμενοι δὲ ἔλεγον· Οὗτος τέως ἡμῶν ἐστιν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀνταποκρινόμενοι πρὸς τὴν κατάληξιν, ἔλεγον· Ἰδοὺ κερδάνομεν αὐτὸν ὁμόσωμον καὶ ὁμότροπον, καὶ οὐκ ἔστιν ἀντίῤῥησις περὶ αὐτοῦ οὐδενός· ὅλος γὰρ ἡμῶν ἐστιν. Ταῦτα μὲν ἔλεγον περὶ αὐτοῦ, καὶ ἄλλα πολλὰ, ἃ οὐκ ἐξὸν γράφειν, καὶ εἷλκον τὸν ἐλεεινὸν εὐφραινόμενοι· γνώσαντες γὰρ ἦσαν τῇ B αὔριον ἐκδημεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ διὰ τοῦτο ηὐφραίνοντο εἰς τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ.

A riani (89), atque inde deflectens, forte devenit ad portam Lapideam. Agebatur autem dies, quo magnus Christi martyr Thyrsus (90) consummaverat certamen martyrii. Illo igitur die ad portam, uti dictum est, Lapideam accedens Andreas, conspicit hominem quemdam, e memorati martyris templo egredientem, domum sese conferre, omni ex parte nigrum ac tenebricosum: ingens hominem turba dæmonum præcedebat, sequebatur ingens; eaque deridendo et saltitando non lætam sane tragœdiam agens exclamabat: Hic nostræ modo potestati subditus est. Quibus alii statim succinentes respondebant: Ecce illum, moribus ac fœditate nobis simillimum lucrifecimus: nec est qui nobiscum de ulla ipsius parte contendere ausit: B totus quippe, quantus quantus est, noster est. Atque hæc quidem, præter alia plurima, quæ hic describere nihil attinet, jactabant dæmones, raptabantque misellum hominem exsultabundi, quia noverant luce postera e corpore migraturum; sicque interitus hujus illorum gaudium fuit.

ρπη'. Ὁ δὲ Μακάριος ἑστὼς, ὡς εἶδε ταῦτα, ἐν λύπῃ ἐγένετο· ᾔδει γὰρ ὅτι ἅπαξ κερδάνωσιν αὐτὸν, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς νέας ἡλικίας πορνοκάπηλος ἦν, αἱμομιξίαις καὶ ἀσελγείαις σχολάζων· τὸ δὲ πάντων χεῖρον, ὅτι καὶ εἰς τὴν βδελυρὰν τῶν Σοδομιτῶν αἵρεσιν ὁ ἄθλιος ἐπεμαίνετο, ἀλλὰ μήτε ἐκκλησίαν γνωρίζων, εἴτε κοινωνίαν, εἴτε εὐχὴν πώποτε δεξάμενος, ἀλλ' οὔτε τι τῶν πνευματικῶν ἠπίστατο, ἀλλὰ πάντα σαρκικὰ, πάντα δαιμονικά· πάντα γὰρ τὰ αὐτοῦ ἄσωτα, καὶ δεινὰ, καὶ σατανικὰ ἐχρημά- C τιζεν, πάντα τὸν βίον αὐτοῦ μετὰ πορνῶν, καὶ μεθυόντων, καὶ κιθαρῳδῶν ἀνήλισκεν, τούτους τερπόμενος. Ὡς δὲ ἐπορεύετο ὁ ἐλεεινὸς ἐπὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, ἠκολούθησεν ὁ Δίκαιος ὄπισθεν, θέλων ἰδεῖν ποῦ μένει· καὶ ὡς ἔμαθε, τῇ ἐπαύριον ἦλθεν ἐν τῇ οἰκίᾳ, πόῤῥωθεν ἑστὼς, βουλόμενος ἰδεῖν τὰ συμβάντα αὐτῷ. Εὗρε δὲ αὐτὸν ἐν τῇ παγίδι τοῦ θανάτου ζωγρηθέντα καὶ κείμενον, καί τινα ἄσχημα ἔθη εἰσπράττοντα. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ πλεῖστοι τῶν ἰδίων, χάριν ἐπισκέψεως ἐληλυθότες, καὶ ἕτεροι πολλοὶ ἱστάμενοι, ἐθρήνουν αὐτόν. Ἐπεὶ δέ τινα δεινὰ ἐκεκράγει καὶ αἰσχρὰ, οὐκ αὐτὸς, ἀλλ' ὁ κερδήσας αὐτὸν διάβολος. Ἐθεώρει δὲ ὁ Δίκαιος τὸν Σατανᾶν ὥσπερ μῦς, ποτὲ δὲ ὡς ὄφις, ἢ ὡς ἔχιδνα ἐκχέειν, D καὶ ἐξῄει ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ κράζων διὰ τῶν ὀργάνων τοῦ ἐλεεινοῦ, ποτὲ μὲν ὡς γάττα, ποτὲ δὲ ὡς κύων, ἢ ὡς χοῖρος. Ἀφίει δὲ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀφεδρῶνι αὐτοῦ, τῆς κόπρου αὐτοῦ ἀπογευόμενος· ἀπὸ γὰρ τοῦ πολλοῦ κλόνου ἠρέμει ἐν τῇ τοῦ θανάτου προσεγγίζων τομῇ. Οὕτως οὖν ὁ ταλαίπωρος παραδειγματιζόμενος, καὶ αἰσχύνη τοῖς πᾶσι φανεὶς, πικρὸν τὸ τέλος ἀπηνέγκατο· καὶ γὰρ οὔτε ἐξέκλινεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ πώποτε, ἀλλ' ὀρθοβα-

188. Stans itaque Andreas et contemplatus triste spectaculum, magnam animo mœstitiam concepit: noverat enim, jam pridem potestati dæmonum traditum fuisse, quod jam inde a juvenili ætate in lupanari versans, fornicationibus atque incestuosis libidinibus finem nullum imposuisset; quodque detestandum magis, in nefandam Sodomitarum hæresim ac rabiem furore tam insano ferebatur miser, ut neque ecclesiam nec sacros C cœtus precationis causa unquam adiret, nec ullam rerum spiritualium, carnalium vero et diabolicarum omnium maximam haberet notitiam: omnia enim, quæ actitabat, libidinem, nequitiam, peccatum olebant; totam vitam cum scortis, cum temulentis, cum citharœdis, quorum consuetudine delectabatur, consumebat. Abeuntem igitur miserum hunc domum suam pone secutus est Andreas, observaturus quo in loco domicilium suum haberet: quod ubi didicisset, rediit eodem sequenti die; atque eminus consistens, quid obventurum esset contemplabatur. Reperit autem in primis ipsum, laqueo jam mortis constrictum, turpia quædam quibus assueverat exprimentem: reperit et frequentem tam propinquorum, qui visendi causa conflu- D xerant, quam aliorum turbam, omnes moribundum lamentis et planctibus prosequentes: reperit denique et Satanam, qui per ægroti organa terribilem atque absurdum clamorem ciebat, quique modo muris, modo anguis, modo viperæ specie per os exibat, ac multum vociferans, nunc felis, nunc canis, nunc porci vocem æmulabatur. Nonnunquam manum suam in secretas corporis partes immittens, extracta inde stercora ore degustabat:

(89) Ms. Vatic., τὰ Μαριανοῦ: male. Scribendum erat Μαυριανοῦ. Agit autem de hoc urbis tractu seu palatio Cangius, lib. II, cap. 16, de Domibus insignibus, n. 52.

(90) S. Thyrsus martyr colitur 14 vel 24 Decemb. a Græcis, a Latinis vero 28 Januarii, quando de eo egimus: ejus autem Martyrium Menæa collocant in Helenianis, quas ædes, vico toti nomen dantes, in foro Theodosii sitas fuisse docet Cangius, lib. II, cap. 5, n. 5.

Digitized by Google

jam enim præ vehementia concussionis tantæ con- A ticuerat, angustiis vicinæ mortis oppressus. Atque hoc modo miser ille, præsentibus omnibus exemplum confusionis propositus, acerbo tandem fine vitam terminavit, anima nusquam ad diverticula deflectente, sed recta properante ad barathrum inferni, ubi in sempiternis tenebris et vinculis indissolubilibus perennatura erat.

τοῦσα πρὸς τὸν πυθμένα τοῦ ᾅδου παρεγένετο, ἐν τῷ αἰωνίῳ σκότει ἐκεῖσε δεσμευθεῖσα ὀξύτατα.

189. Sepulto dein cadavere, convenerunt frequentes ad uxorem demortui, consolandi causa; cumque incideret sermo de perditis illius vita moribusque, aliis quidem dictitantibus tam effusæ ipsum petulantiæ fuisse, ut si quam forte mulierem, sive innuptam, seu prostitutam, seu matrimonio junctam conspicatus esset, non effugeret manus hominis libidinosi, quoad intemperantiam suam diabolicam explesset; aliis vero, nugatorem, loquacem et adulterum insignem fuisse contendentibus; tandem uxor ipsa narrare instituit, quomo- B do a matrimonii sui primordio nunquam pedem in ecclesiam intulisset, nunquam orationem fudisset, nunquam frontem cruce signasset, communicasset nunquam: quomodo denique apud scorta pernoctare consuevisset: Si quando autem inde revertentem ego, inquiebat, vel verbulo interpellarem, confestim expedito in caput meum infelix baculo, verberibus sævire non desinens, quidquid poterat molestiæ ac doloris inferebat. Cum interim sera actorum pœnitentia illum subiisset nudius tertius, venissetque ad me cubitum, jamque una dormituri decumberemus, solito mansuetiorem nacta, variis cœpi monitionibus urgere: tum interroganti, quid sibi faciendum mandarem, respondi: Ut luce crastina concedamus una ad sancti Thyrsi, cujus me- C moria solemnis agitur, ut istic sacrosancto missæ sacrificio intersimus, ut salutifera Christi mysteria communicemus, et gratia divina illustrati sanctius reliquam vitam transigamus, ut denique tandem aliquando vel unico die Christianum agas: fortassis benignus Dominus salutarem sui timorem animo tuo immissurus est, quo stimulatus, vitæ præteritæ delicta expiare, insuper et justitiæ opera exercere studeas; ut sic ambo ad vitam ingredi æternam mereamur. Hæc ille mea monita se opere completurum recepit.

ρπθ'. Ταφέντος οὖν τοῦ σώματος αὐτοῦ, καί τινων παραγενομένων πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ χάριν παραμυθίας, καθεζόμενοι ἐκίνουν λόγον περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ, ὁποῖος ἦν χαλεπός· καὶ οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ὅπου γυναῖκα ἐθεάσατο, εἴτε ἄγαμον, εἴτε παλλακίδα, εἴτε ὕπανδρον, εὐθέως οὐ διέδρα ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, μέχρις ἂν τοῦ διαβόλου τὴν ἐπιθυμίαν εἰργάσατο· ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι φλύαρος ἦν, καὶ γλωσσώδης, καὶ μοιχὸς σφόδρα. Ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ διηγήσατο περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἀφ' οὗ συνεζεύχθη αὐτῷ οὐδέποτε ἐκκλησίαν ἐγνώρισεν, οὔτε προσηύξατο, οὔτε σταυρὸν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐποίησεν, οὔτε ἐκοινώνησεν, ἀλλ' ἀεὶ διανυκτερεύων εἰς τὰ πορνεῖα· εἰ δὲ ἐνθάδε ἐγένετο, ἢ ἅπαξ τι ἐλάλησα, τὴν ῥάβδον ἐκ τοῦ ἀτυχεστάτου μου σώματος οὐδόλως κατέφερεν, ἀλλὰ πάντα δεινά μοι κατειργάζετο. Ἐν οἷς τῇ πρὸ χθὲς κατανυγέντος αὐτοῦ (91), καὶ ἐν τῇ κλίνῃ μου γεγονότος πρός με, ἡμερωθείσης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὡς ἐκαθεύδομεν, ἠρξάμην νουθετεῖν αὐτόν. Κἀκεῖνος ἔφη μοι, Καὶ τί θέλεις ποιήσω, εἰπέ μοι. Λέγω αὐτῷ· Θέλω ἵνα τῇ αὔριον ἀπέλθωμεν εἰς τὸν ἅγιον Θύρσον, καθότι ἐστὶν ἡ μνήμη αὐτοῦ, καὶ ἵνα μείνωμεν ἐκεῖσε τῇ ἁγίᾳ λειτουργίᾳ, ὅπως κοινωνήσαντες τῶν ζωοποιῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, καὶ φωτισθέντες ἁγιασθῶμεν, ταπεινέ, καὶ γένῃ Χριστιανὸς κἂν μίαν ἡμέραν· καὶ ἴσως Κύριος ὁ Θεὸς ἐμβαλεῖ εἰς σὲ τὸν φόβον αὐτοῦ, καὶ σπουδάσῃς ἀπαλλαγῆναι τῶν προημαρτημένων σου, ἐπικτίσῃς δὲ καὶ ἔργα δικαιοσύνης, καὶ οὕτω δυνησώμεθα εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωήν. Ὁ δὲ συνέθετό μοι οὕτω ποιῆσαι.

190. Ut ergo illuxit, sancti martyris Thyrsi templum adivimus, ingressique, ego mox orare institui, ille omnia irridere; non inclinatione capitis, quasi oraturus, sanctum martyrem dignari; non imaginem sancti salutare; sed remissis consistere D manibus, atque irridere, uti dictum est, alios, preces suas Deo offerentes. At ego, finita precatione mea, ad ipsum conversa: Quid hic astas, inquam, infelix, non aliter quam brutum animal? cur saltem Dominicæ crucis signum fronti tuæ non imprimis? Quid ita vanus ac profanus Judæorum te more in loco sacro geris? Si minus Deum times, homines saltem reverere; accede igitur, et, ut te monui, adora. Tum ille: Ostende, ait, quid adorem. Et ostendi ego venerandam sancti martyris iconem, dicens: Hanc adora. Quibus ille

ρϟ'. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἐπορεύθημεν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θύρσου, καὶ ὡς εἰσήλθομεν ἔνδον, ἐμοῦ προσευχομένης, ἵστατο μωκίζων, καὶ οὔτε τὴν κεφαλὴν ἔκλινεν εἰς τὸ γόνυ τοῦ προσκυνῆσαι τῷ ἁγίῳ μάρτυρι, ἀλλ' οὔτε τὴν σφραγῖδα τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἐν τῷ προσώπῳ ἐποίησεν, ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου ἀσπάσασθαι, ἀλλ' ἵστατο κεχαλασμένας ἔχων τὰς χεῖρας, καὶ μωκίζων τοὺς προσευχομένους Θεῷ. Ὡς δὲ ἐτέλεσα τὴν εὐχήν, στραφεῖσα λέγω πρὸς αὐτόν· Τί ἵστασαι ὥσπερ ζώδιον ἄψυχον, ταλαίπωρε, καὶ οὐ ποιεῖς κἂν τὴν σφραγῖδα τοῦ Δεσπότου Θεοῦ ἐν τῷ προσώπῳ σου, ἀλλὰ παντελῶς ἐματαιώθης, ἐλεεινέ, καὶ ἵστασο ὥσπερ Ἰουδαῖος; οὐ φοβεῖ σὺ τὸν Θεόν, κἂν τοὺς ἀνθρώπους αἰσχύνθητι, καὶ πορευθεὶς πρόσευξαι ὡς εἶπόν σοι. Λεγέι ἐκεῖνος· Τίνι προσεύξο-

(91) Ms. Vatic. interponit: Τῷ δικαίῳ αὐτοῦ καὶ νοερῷ ὄμματι φαινόμενος: quæ in ms. Maz. desiderantur: ubi tamen mox ingens hiatus occurrit post has voces, καὶ ὄπισθεν πορευομένων, usque ad medium num. 191 et hæc verba: Ἐν οἷς τῇ πρὸ χθὲς κατανυγέντος αὐτοῦ.

Digitized by Google

μαι, δεῖξόν μοι. Ἐγὼ δὲ ἔδειξα αὐτῷ τοῦ ἁγίου μάρτυρος τὴν τιμίαν εἰκόνα, φήσασα, Ἐνθάδε πρόσευξαι. Ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσεν, ἐβδελύξατο τὴν εἰκόνα, καί φησιν· Καὶ τίς ἡ ταύτης δύναμις περίεστιν, ἀψύχῳ οὔσῃ, καὶ ἀναισθήτῳ, ματαία πλάνη τῶν ἀναισθήτων; Τί γὰρ ὠφελεῖ αὕτη, Σοὶ λέγω, τοῖχε, βοήθησόν μοι; Τοῦτο εἰρηκὼς ὁ πανάθλιος καὶ θορηθεὶς, δρομαίως τῆς ἐκκλησίας ἐξῆει.

ρλα'. Ἐγὼ δὲ φοβηθεῖσα τὴν εἰς τὸν Ἅγιον βλασφημίαν, ἠρξάμην παρακαλεῖν τὸν Ἅγιον φείσασθαι τοῦ μιαρωτάτου τὴν ἀναισθησίαν, καὶ μὴ ἀποδοῦναι αὐτῷ τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ· καὶ αἴφνης ἁρπαγέντος τοῦ νοός μου ὡς πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ μάρτυρος, ἀκούω λεγούσης πρός με· Ἐγὼ μὲν συμπαθῶ, ἀλλ' ὁ Θεὸς ὠργίσθη αὐτῷ, καὶ οὐκ ἀνέχεται· αὔριον γὰρ ἐκέλευσε ῥιζοτομηθῆναι αὐτὸν, ἵνα ἐξολοθρευθῇ ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ, καὶ γνώσεται ἐν τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ, ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ δόξα τῶν τοῦ Θεοῦ γνησίων φίλων τε καὶ μαρτύρων. Μετὰ δὲ τὴν τῆς θείας λειτουργίας ἀπόλυσιν ἔνδον γενομένης μου, εὗρον αὐτὸν λάβρῳ πυρετῷ συνεχόμενον, καὶ ἐν τῇ κλίνῃ κείμενον, ὡς ἑωράκατε. Τοῦτο τῆς γυναικὸς αὐτοῦ εἰρηκυίας, τρόμος ἔλαβε πάντας τοὺς ἐκεῖσε εὑρεθέντας, καὶ ἔλεγον· Ὄντως Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· καὶ γὰρ ἀδιάψευστά εἰσιν αὐτοῦ τὰ δικαιώματα, καὶ τὰ κρίματα, καὶ αὐτὸς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ταῦτα μὲν, ἀγαπητοὶ, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ μακαρίου ἐκείνου στόματος τοῦ Δικαίου ἤκουσα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ ταλαιπώρου ἐκείνου. Καὶ γὰρ ὠφελείας χάριν, καὶ τοῦ ἕνεκεν τοῦ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον, καὶ φεύγειν ἀεὶ τὴν πορνείαν, καὶ τὴν μοιχείαν, καὶ τὴν μέθην, καὶ ζητεῖν ἐν νυκτί τε καὶ ἡμέρᾳ τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου βοήθειαν, καὶ μὴ καταφρονεῖν τῶν ἁγίων μαρτύρων, καὶ τῶν τιμίων λειψάνων αὐτῶν, καὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων.

ρλβ'. Ποτὲ δὲ περιπατοῦντος τοῦ Ὁσίου ἐν τῷ δημοσίῳ φόρῳ πλησίον τοῦ κίονος, ὃν ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ Κωνσταντῖνος ὁ ἐν ἁγίοις βασιλεὺς ἔστησεν, ἐν ᾧ φασι καὶ τοὺς τιμίους ἥλους, τοὺς ἐν τῷ ζωοποιῷ Χριστοῦ σώματι ἐμπαρέντας, ἐν τῷ ἐπάνω τούτου ἱσταμένῳ ἀνδριάντι ἐφαιδρύνατο, πρὸς δόξαν μὲν Θεοῦ, σκέπην τε καὶ φυλακτήριον τῆς βασιλευούσης πόλεως, καὶ ἰδοὺ γυνή τις, τιμίῳ Πνεύματι Θεοῦ φαιδρυνομένη, ἐν ἐκστάσει γενομένη, διανοιγέντων τῶν ψυχικῶν αὐτῆς ὀμμάτων, ὁρᾷ τὸν Μακάριον περιπατοῦντα μέσον τοῦ πλήθους, ὡς στῦλον πυρὸς ἐξαστράπτοντα, καὶ ὡς βολίδας πυρὸς εἰς τὸν ἀέρα ἐπαφιέντα καὶ αὐγάζοντα. Τινὲς δὲ μωροὶ ἐδίδοσαν αὐτῷ κόσσους, ἄλλοι δὲ κατὰ τοῦ αὐχένος ἔτυπτον· καὶ πολλοὶ βλέποντες αὐτὸν ἀηδιζόμενοι, ἔλεγον· Κύριε, μηδὲ ἐχθρὸν ἐὰν ἔχωμεν, ἵνα οὕτως αὐτῷ συμβέβηκεν. Τινὲς ζοφώδεις καὶ μέλανες δαίμονες ἐπακροώμενοι, ὄπισθεν περιπατοῦντες, ἔλεγον· Ναὶ ὁ Θεὸς εἰσακούσεται τῆς εὐχῆς ὑμῶν, καὶ μὴ

A auditis, exsecratus imaginem: Quæ, inquit, in illa virtus inest, quæ ipsa cum vita sensuque destituta sit, nihilo saniores vos turpiter decipit? Quid enim profuerit ipsi istud: Tibi dico, paries, adjuva me? Atque his dictis, consternatus animo confestim e templo se cursim recepit.

191. Ego vero, propter illam in sanctum martyrem blasphemiam exterrita, precibus ipsum placare institui, supplicans, ut parcitum insaniæ mariti vellet, et meritas pro blasphemia pœnas irrogare supersederet, cum subito, abrepta mente ad imaginem martyris, sic mecum loquentem audivi: Ego quidem commiseratione viri tui tangor, sed qui ipsi vehementer succensuit Deus, tantum scelus B non sinet impunitum: cras enim radicitus excidi jussit hominem impium, ut ne memoria quidem ejus superet in terris, tandemque in flamma inexstinguibili cognoscat, veris Dei amicis ac martyribus veram manere gloriam in cœlis. Post hæc finito sacrificio divino, domum regressa inveni maritum, febribus acerrimis correptum, in lecto; uti vos quoque eum vidistis. Talia narrante viri uxore, tremor invasit omnes, qui aderant, dicentes: Vere Deus non irridetur, cujus infallibiles sunt justificationes et judicia, redditurі unicuique secundum opera ejus. Atque isthæc, dilectissimi, non tantum ex beato sancti Andreæ ore, sed ex ipsa quoque hominis defuncti conjuge coram mihi C audita vobis enarravi, ut inde fructum aliquem capientes, in timore Dei vivere pergatis; ut fornicationem, adulterium, temulentiam ubivis locorum semper fugiatis, ut diu noctuque auxilium imploretis divinum, denique ut sanctos martyres eorumque venerandas reliquias et imagines non despiciatis.

192. Obambulabat aliquando Andreas in foro publico propter columnam, quam beatæ memoriæ Constantinus, imperator sanctissimus, sublimem erexit, impositamque columnæ statuam (92) venerandis clavis, quibus vivificum Christi corpus pertusum fuit, dicitur exornavisse, ad gloriam Dei defensionemque et conservationem regiæ civitatis. Ecce autem mulier quædam, a Spiritu divino in D exstasim rapta, apertis animæ oculis conspicit virum beatum per medias deambulare turbas, non aliter quam columnam igne coruscantem, et jacula ignita per aerem late emittentem. At insani quidam caput collumque ejus colaphis egregie onerabant; quod alii, tristes et indignantes, conspicati: Domine, inquiebant, non, si quem inimicum habemus, tam indignis cum ipso agatur modis. Quæ verba dæmones, qui pone ambulabant tenebrosi nigrique, audientes: Ita sane, inquiebant, exaudiet preces vestras Deus, non suscitaturus

(92) Cangius, lib. I, cap. 24, agens de majori ad palatium foro, quod ab Augusta matre Augustæum voluit Constantinus appellari, meminit erectæ ibidem columnæ porphyreticæ, et desuper impositæ statuæ ipsius Helenæ: cui crediderim inclusos clavos Dominicos fuisse, saltem ex vulg. traditione, quoad statua illa stetit.

Digitized by Google

alterum huic similem super terram in æternum : nemo unquam fuit, qui tanto adussit dolore corda nostra, quanto hic otiosus; qui domini sui se servituti subducens, stultum simulando, mundum illudit.

193. Atque hæc illi quidem. Mulier vero in illos, qui cædebant Andream, intuita, animadvertebat simul, istud eorum scelus a tenebricosis illis adnotari, dicentibus : Saltem isthoc solari nos potest judicium, quoniam contra jus fasque in illum verberibus sæviunt, sævientes vero non levi se scelere obstringunt : ex hoc enim capite accusandi omnino a nobis sunt in hora mortis, quod injuste electum Dei percusserunt; nec est quod salutem sperent. Audiens autem hæc divinitus Andreas, verbo unico omnem eorum fraudulentiam elusit, atque ita cum ipsis expostulavit : Non est vestrum isthoc cædentium me factum adnotare; ego enim rogavi Dominum meum admirabilem, ut ne statuat illis peccatum quod me verberant; et ignorantia eorum, in quem sæviant non cognoscentium, locum veniæ reliquit.

194. Hos viri sancti ad tenebricosa dæmonia institutos sermones cum percepisset prædicta mulier, sublatis in altum oculis, cernit portam cœli adaperiri, turbamque illac pulcherrimarum hirundinum effundi, quarum medium tenebat locum permagna et nive candidior columba : quæ cum hirundinibus ad beatum Andream delabens, olivæ ramum, aureis insignem floribus, portabat ore; et alloquens ipsum more hominum : Accipe, dicebat, hunc oleæ ramum, quem tibi omnipotens Pater et Dominus Sabaoth specimen paradisi sui mittit, non alia de causa, quam quod misericors et benignus sis, quemadmodum et ipse est : ecce igitur magis magisque in dies te glorificabit Dominus, et exaltabitur nomen ejus sanctum in te, quia judicasti, nulli illos peccato obnoxios esse, qui verberando quotidie de te pessime merentur. His dictis Andreæ capiti insedit columba, tota colore argenteo nitida, excepto dorso, quod auri fulgore coruscabat; oculi vero ut gemmæ pretiosæ rutilabant; pedes colore purpureo tincti erant; caput cruce florea insigniebatur; in circuitu denique hirundines modulabantur concentu vario.

195. Hic enimvero obstupuit vehementer devota illa mulier, tandemque a spectaculo sibi reddita, nihil eorum quæ viderat potuit enarrare aliis, secumque ita solummodo loquebatur : Deus immortalis, quot bonitas tua in terris luminaria, homines, inquam, sanctitate conspicuos, habet, quamvis passim ignoti lateant! Et conata sæpius visa sua communicare cum aliis, exponere nequivit, virtute quadam occulta prohibente, et trepidationem injiciente : unde deinceps, volens nolens, rem admiratione dignissimam involvere silentio com-

A ἐγείρῃ εἰς τὸν αἰῶνα ἄλλον τοιοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς· οὐδεὶς γὰρ κατέκαυσεν ἡμῶν τὰς καρδίας, ὡς ἀκαμάτης οὗτος· μὴ βουλόμενος γὰρ κάμνειν τὰ ἔργα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, μωρὸν ἑαυτὸν προφασισάμενος, παίζει τὸν κόσμον.

ρπγ'. Ταῦτα μὲν οὕτως ἔλεγον· ἑώρα δὲ ἡ γυνὴ τοὺς τύπτοντας τὸν Δίκαιον, ὅτι ἐσημειοῦντο οἱ ζοφώδεις ἐκεῖνοι, καὶ ἔλεγον· Κἂν τοῦτο τὸ κρίμα ἔχωμεν εἰς παραμυθίαν, ὅτι ἀδίκως αὐτὸν οὗτοι τύπτοντες ἔχουσιν ἁμαρτίαν· πάντως γὰρ αὐτοὺς τῆς τοιαύτης προφάσεως καταδικάζομεν αὐτοὺς ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου αὐτῶν, ὅτι ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ ἔτυπτον ἀδίκως, καὶ οὐκ ἔστι σωτηρία ἐν τούτοις. Ἀκούων δὲ ταῦτα ὁ Μακάριος πνεύματι θείῳ, [ἑνὶ λόγῳ τὰς πανουργίας αὐτῶν ἔλυε (93)] καὶ ἐδικάζετο αὐτοῖς B λέγων· Οὐκ ἔστιν ὑμῖν σημειοῦσθαι ταῦτα· ἐγὼ γὰρ παρεκάλεσα τῷ φοβερῷ Δεσπότῃ μου μὴ ἡγεῖσθαι αὐτοῖς εἰς ἁμαρτίαν τούτου ἕνεκα ὑπὲρ ὅσον με τύπτουσιν, καὶ ἡ ἄγνοια τόπον αὐτοῖς ἀπολογίας δίδωσιν.

ρπδ'. Ὡς οὖν ταῦτα ἤκουσεν ἡ γυνὴ ὁμιλοῦντα μετὰ τοῖς σκοτεινοῖς ἐκείνοις, ὁρᾷ εἰς ὕψος, καὶ ἰδοὺ ὥσπερ πύλη ἀνεῳγυῖα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξιὼν πλῆθος χελιδόνων τερπνῶν, μέσον δὲ αὐτῶν περιστερὰ ὡς χιών, μεγάλη σφόδρα, καὶ κατῄει ἅμα ταῖς χελιδόσιν ἐπὶ τὸν Μακάριον, κάρφος ἐλαίας χρυσίου στίλβον βαστάζουσα ἐν τῷ στόματι αὐτῆς, καὶ ἀνθρωπίνως διαλεγομένη τῷ Μακαρίῳ καὶ λέ- C γουσα· Δέξαι τοῦτο τὸ κάρφος, ὅτι ὁ παντοκράτωρ Πατὴρ καὶ Κύριος Σαβαὼθ σοι ἐκ τοῦ παραδείσου ἀπέστειλε γνώρισμα, διὰ τὸ εἶναί σε οἰκτίρμονα καὶ φιλάνθρωπον, ὃν τρόπον οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ἐκεῖνος καθέστηκεν· ἰδοὺ γὰρ δοξάσει σε ὁ Κύριος ἔτι καὶ ἔτι, καὶ ὑψωθήσεται τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ ἐπὶ σοί, ἀνθ' ὧν σὺ ἔκρινας τοῦ μὴ ἔχειν ἁμαρτίαν τοὺς καθεκάστην σε τύπτοντας. Ταῦτα εἰρηκυῖα ἐκαθέσθη ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἦν ὅλη περιηργυρωμένη, καὶ τὰ μετάφρενα αὐτῆς ἐν χλωρότητι χρυσίου· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς ὡς μαργαρῖται τίμιοι· οἱ δὲ πόδες αὐτῆς ὑπῆρχον βαφῇ βασιλικῇ βεβαμμένοι, καὶ σταυρὸν ἀπὸ ἀνθέων ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς· καὶ ἦν κύκλῳ αὐτῆς πολὺς τῶν χελιδό- D νων κελαδισμός.

ρπε'. Ταῦτα ὁρῶσα ἡ γυνὴ ἐκείνη ἡ θεοσεβής, ἐξεπλήσσετο σφόδρα· ἐν ἑαυτῇ δὲ γενομένη ἀπὸ τῆς θέας ἐκείνης, οὐκέτι ἠδυνήθη εἰπεῖν τινι, μόνον δὲ καθ' ἑαυτὴν ἔλεγε (94)· Βαβαί, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, οἵους φωστῆρας ἔχει ἐπὶ γῆς, καὶ οὐδεὶς αὐτοὺς ἐπίσταται! Πολλάκις οὖν ἠβουλήθη τὰ ὁραθέντα αὐτῇ τισι διηγήσασθαι, καὶ παραχρῆμά τις δύναμις ἐκώλυεν αὐτήν, εἰς τρόμον ἄγουσα, καὶ λοιπὸν ἑκοῦσα καὶ ἄκουσα τὸ θαῦμα ἀπέκρυβεν. Ὅθεν ἐν μιᾷ συναντᾷ αὐτῇ ὁ Δίκαιος καὶ λέγει αὐτῇ· Φύλαττέ μου τὸ μυστήριον ἐν τῷ τέως, Βαρβάρα,

(93) Ms. Vatic., ἔλυεν αὐτῶν τὰ σημειώματα δυνάμει Θεοῦ κραταιᾷ φερόμενος.

(94) Ibidem sic legitur : καὶ ἐκπληττομένη ἔλεγε.

Digitized by Google

τοῦτο γὰρ ὄνομα αὐτῇ, καὶ μηδενὶ αὐτὸ ἐξείπῃς, A ἕως οὗ διελεύσομαι ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπεν· Κακῶς οὐ θέλω· εἰ δὲ καὶ θελήσω τινὶ διηγήσασθαι, οὐ δύναμαι, τίμιε φωστὴρ καὶ ἐκλεκτὲ Κυρίου πανθαύμαστε· κωλύομαι γὰρ ἀοράτῳ δυνάμει, καὶ εἰσέρχεται τρόμος εἰς τὰ ὀστᾶ μου, καὶ ἐν ἐμοὶ ἡ ἰσχύς μου ταράττεται.

pulsa fuit. Cum autem illi vir sanctus obviam factus esset aliquando : Cave sis, ait, o Barbara (id enim mulieri nomen erat), ne cui quæ vidisti mysteria reveles, donec pervenero in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei. Cui vicissim Barbara : Malo meo edocta secretum servo, vir venerande, Deo electe, et supra modum admirabilis : quod si etiam libido sit revelandi, facultas non adest; prohibeor enim vi quadam invisibili, tremore quodam intima ossa mea subeunte, viribusque corporis deficientibus.

CAPUT XXIV.

Epiphanius a tentatione carnis liberatus : visa Deipara protegens populum : impuri hominis hypocrisis retecta.

ρϞϛʹ. Τούτοις τοῖς τεραστίοις τοῦ θαυμασίου Ἀν- B δρέου διαπρέποντος, συνέβη Ἐπιφανίῳ πόλεμος χαλεπὸς τῆς πορνείας· φθονήσας γὰρ αὐτῷ ὁ ἐπικατάρατος Σατανᾶς, ἑκατόνταρχον δαίμονα ἀπέστειλεν αὐτῷ, ὅπως τῇ λύπῃ ἀφανίσῃ, καὶ ἐξάρῃ ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ. Ὁ οὖν Ἐπιφάνιος ἄγαν διδαχθεὶς, ἀηδῶς εἶχε, πικρῶς συνεχόμενος, καὶ τί δρᾶσαι μὴ ἔχων, διὰ τὸ λίαν ἐπελθεῖν αὐτῷ καὶ συνταράσσειν, ἀναζητήσας, εὗρε τὸν μακάριον Ἀνδρέαν· καὶ ἅπαντα αὐτῷ ἀναθέμενος, παρεκάλει ἀπαλλαγῆναι τῆς πικρᾶς τυραννίδος τοῦ διαβόλου, καὶ μὴ παντελῶς παροραθῆναι τοῦ μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν· δεινῶς γὰρ ἔλεγε πάσχειν ἀπὸ τῆς τοῦ δαίμονος προσβολῆς.

196. Dum talibus aliisque prodigiis admirabilis Andreæ virtus magis in dies splendescit, grave bellum Epiphanio motum fuit ab intemperanti libidine. Maledictus namque Satanas, invidiæ stimulis actus, quemdam e dæmonibus suis centurionem adversus adolescentem immittit, ut immodica ejus animum tristitia lædat memoriamque e terris auferat. Hujus igitur expertus impetum Epiphanius, mœstitia et animi amaritudine conficiebatur; cumque nihil contra validas inimici aggressiones et terriculamenta haberet præsidii, reperit tandem, postquam diu quæsisset, B. Andream; quem et, aperto prius animæ totius statu, opem flagitat; videlicet ut acerba dæmonis tyrannide liberatus, non succumberet tentationi; neve despiceret se precantem, et gravissimos diaboli insultus sustinentem.

ρϞζʹ. Ὁ δὲ Μακάριος, ὄντως ἐν ἀληθείᾳ ἡδύς τε C καὶ συμπαθέστατος, οἰκτείρας αὐτὸν, ὡς ἅτε γνήσιον τέκνον, λέγει πρὸς αὐτόν· Τέκνον γλυκύτατον, ἔπαρσις ἡμῖν ἐγένετο, καὶ διὰ τοῦτο ἀπελύθη καθ' ἡμῶν ὁ δράκων, ὅπως γνωσόμεθα τὴν ἑαυτῶν εὐτέλειαν· καὶ ὅτι οὐδέν ἐστιν ἡ ἰσχὺς ἡμῶν πρὸς τὴν πονηρίαν τοῦ Σατανᾶ, ἀλλὰ τὸ πᾶν τοῦ φοβεροῦ Θεοῦ ἐστιν, εἴτε νίκη, εἴτε ἀνδρία, εἴτε προσευχὴ, εἴτε νηστεία, εἴτε ἕτερον εὑρεθῇ ἐν ἡμῖν, πάντα δωρεαὶ πεφύκασι [τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡμῖν· αὐτὸς γὰρ εἶπεν, ὅτι « Ἄνευ ἐμοῦ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν· » καὶ ὅτι « Πᾶσα δικαιοσύνη ἀνθρώπου ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης ἐνώπιον Κυρίου (95) »]. Νῦν οὖν, τέκνον μου, ἐγὼ διατάττομαί σοι, καὶ ἡ ὑπακοή μου ἔργον ἀνύσει· αὔριον γὰρ πορευθῶμεν ἐν τῷ ναῷ ἁγίου μάρτυρος Ἀκακίου ἐν τῷ Ἑπτασκάλῳ (96), ἐκεῖσε γὰρ ἐλεύσομαι D κἀγὼ πνεύματι πρὸς αὐτὸν, καὶ λοιπὸν ἀμφότεροι δεηθησόμεθα μετὰ πικρῶν δακρύων, ὅπως συντύχῃ περὶ τούτου τῷ φιλανθρώπῳ καὶ ἀγαθῷ Δεσπότῃ. Καὶ οἶδα ὅτι οὐκ ἀποτύχει ὁ μεγαλομάρτυς πρὸς τὸν Κύριον διὰ τὴν γενναίαν ἄθλησιν καὶ διὰ τὸ τίμιον αἷμα, ὃ ὑπὲρ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ προθύμως ἐξέχεε, καὶ γίνεται ἡμῶν τὸ καταθύμιον παρ' αὐτοῦ καὶ ἀνα-

197. Andreas autem, vere beatus, vere suavis et misericors, Epiphanium, non secus quam proprium filium miseratus, ita alloquitur : Charissime fili, propterea quod animo elati fuimus, erupit contra nos draco infernalis ut cognita exiguitate nostra, confiteamur, nullas esse vires nostras, si cum nequissimo Satana depugnandum sit, sed omnia admirabili Deo nostro accepta referri debere; sive enim vincamus hostem, seu resistamus viriliter, seu orationibus, jejuniis, aliisve piis operibus vacemus, omnia benignissimi Dei nostri munus sunt. Ipse enim dicit : « Sine me nihil potestis facere [89] ; » et, « Omnis justitia hominis ut pannus menstruatæ coram Domino est [90]. » Nunc igitur, fili mi, præcipio tibi, et obedientia tua effectum dabit, ut luce crastina ad sacram sancti Acacii martyris ædem in Heptascalo pergas, quo et ego in spiritu veniam, supplicabimusque ambo cum lacrymis sancto martyri, ut quod a me petis beneficium, ipse tibi ab optimo nostrique amantissimo Domino consequatur. Constat vero mihi, magnum hunc martyrem repulsam non ferre a Domino, quia generoso certamine pretiosum sanguinem suum

[89] Joan. xv, 5. [90] Isa. LXIV, 6.

(95) Ms. Vatic., καὶ ἡ προθυμία ἡμῶν.
(96) Colitur sanctus Acacius 7 Maii a Græcis, a Latinis 8 Maii : de cujus in ista ecclesia corpore vide quæ ad hunc diem diximus, et Cangium, lib. IV, cap. 6, n. 2. Heptascalon vero, alias voce corrupta Paschalon, erat in X urbis Regione, juxta Navale, uti habes lib. I, c. 17, num. 2.

Digitized by Google

amore illius profundere prompto animo non dubitavit: et evenient nobis quæ desideramus; et optatam quietem recuperabimus. Quando autem ad sanctum perveneris, noli multum verbis orare, sed spiritu contrito et corde humiliato, cum lacrymis productisque ex imo pectore suspiriis, et verbis afflictionem animi testantibus, instanter supplicabis; et statim, scio, videbis gloriam Dei. Sic igitur faciendum tibi est, fili mi; et evenient quæ prædixi omnia.

198. His auditis, abjicit se Epiphanius ad venerandos Andreæ pedes, et salutatum in osculo sancto abiens reliquit. Postera autem die illucescente, contulit se ad sancti Joannis Baptistæ (97), ibique sacrificio interfuit divino; tempore vero pomeridiano sub horam septimam abiit ad sancti Acacii, B reperiensque obseratas fores, tantisper consedit in narthece (98), orans cum lacrymis afflictionis indicibus sanctissimum martyrem, ut ne votis eum suis frustratum redire domum pateretur. Dato autem ad hymnos vespertinos signo, apertisque templi valvis, primus ipse intravit, gemens ploransque et lacrymas precibus commiscens. Ubi vero propius ad arcam sancti martyris accessisset, sic ipsum alloqui exorsus est: Sanctum Dei luminare, vir Domino dilectissime, sanctitatis fragrantissimo unguento delibute, martyr plurimum admirande, miserere mei, hominis infirmi sane ac miseri, qui propter delictorum suorum multitudinem male habet, et dæmoni rapina cessit: medicare ulcera, emunda vulnera, cura plagas, et verberum cica- C trices. Aspice canem istum, intuere serpentem, attendesis lupum, et leonem illum contra me miserum frementem, festinantemque ut in profundum libidinis me demergat: ne differas auxilium tuum, dulcissime; ne me rejicias, suavissime; ne lacrymas meas amarissimas asperneris, mellifluæ: repelle a me terribili intercessionis tuæ falce omnes inimicos meos; potes enim, admirabilis Christi miles, petentibus cuncta quæ desiderant a Deo impetrare.

199. Hanc ubi fudisset cum lacrymis orationem Epiphanius, Acacii pro veritate martyrio coronati opem implorans, conspicit repente ex ipsa sancti lipsanotheca speciem promicare fulguris seque circumdare: fulguri autem calor inerat summus, D quasi beneficentiæ quæ mox secutura erat prænuntius. Rursum eodem reflectit oculos, sentitque inde egredi fragrantiam liliorum ac rosarum et pretiosissimi unguenti; et insonuit auribus vox, Audivi, inquiens, orationem tuam, sed et priusquam tu me appellares, supplicavit mihi pro te vir ille, qui Dei causa stultum induit. Vade igitur, et ego rem tibi tuam a Domino Deo exorabo: preces enim meas, ad pedes ejus venerandos accidentis, fieri non potest ut rejiciat. Sicque vox illa audiri

A παυόμεθα. Ὅταν δὲ γένῃ πρὸς αὐτὸν, μὴ χρήσῃ τινὶ βαττολογίᾳ, ἀλλὰ πνεύματι συντετριμμένῳ καὶ τεταπεινωμένῃ καρδίᾳ, καὶ δάκρυσι, καὶ βαθέσι στεναγμοῖς καὶ λόγοις θλιβεροῖς αὐτὸν ἐξιλέωσαι· καὶ εὖ οἶδα ὅτι εὐθέως ἔψῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ναὶ τέκνον μου, οὕτω ποιήσεις, καὶ ἔσται σοι ὃν τρόπον εἴρηκα ἡ ἔκβασις.

ρλη'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἐπιφάνιος, πεσὼν εἰς τοὺς τιμίους αὐτοῦ πόδας, καὶ ἀσπασάμενος αὐτὸν τῷ ἁγίῳ φιλήματι ἀνεχώρησεν. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἐπορεύθη ὁ Ἐπιφάνιος ἐν τῷ ναῷ τοῦ τιμίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, κἀκεῖσε τὴν λειτουργίαν B ἐσχόλασεν· περὶ δὲ τὸ δειλινὸν ἀπῄει ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἀκακίου· ἦν δὲ ὥρα ἑβδόμη, καὶ αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ ὑπῆρχον ἠσφαλισμέναι, ἐν δὲ τῷ νάρθηκι προσεδρεύων δάκρυσι θλιβεροῖς ἠντιβόλει τὸν μάρτυρα μὴ κενὸν ἀποστραφῆναι. Τοῦ δὲ ξύλου κρούσαντος τοῦ ἑσπερινοῦ ὕμνου, καὶ τοῦ ναοῦ ἀνεῳχθέντος, πρῶτος εἰσῄει αὐτὸς στένων καὶ ὀδυρόμενος, καὶ τῇ δεήσει συγκιρνῶν τὰ δάκρυα. Ὡς δὲ ἤγγισε τῇ θήκῃ τοῦ μάρτυρος, τοιαῦτα πρὸς αὐτὸν τῷ πνεύματι ἀπεφθέγγετο· Φωστὴρ ἅγιε, ἀγαπητὲ τοῦ Κυρίου, ἡγιασμένε, μεμυρισμένε, μάρτυς Κυρίου πανθαύμαστε· ἐλέησόν με τὸν ἀσθενῆ καὶ ταλαίπωρον, κακῶς ἔχοντα ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν πταισμάτων, δράγματος Σατᾶν διαβόλου· θεράπευσον τὰ ἕλκη, ἀπόσμηξον τὰ τραύματα, ἴασαι τοὺς μώλω- C πας, καὶ τῶν πόνων τὰ στίγματα· ἴδε τὸν κύνα, θέασαι τὸν ὄφιν, πρόσσχες τῷ λύκῳ, τῷ λέοντι τῷ κατ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ φρυαττομένῳ [καὶ εἰς βυθὸν ἀσωτίας κατασπᾶσαί με σπεύδοντι (99)]. Μὴ βραδύνῃ, ὁ γλυκὺς, μὴ ἀναβάλῃς, ὁ ἡδὺς, μὴ παραβλέψῃς μου τὰ αἰσχρότατα δάκρυα, ὁ μελίῤῥυτος, ἀπ' ἐμοῦ ἀπέλασον τῇ φοβερᾷ τῆς πρεσβείας σου δρεπάνῃ· δύνασαι γὰρ, οἷα θαυμαστὸς στρατιώτης τοῦ Ἰησοῦ, τοῖς αἰτοῦσι παρέχειν τὰ καταθύμια.

ρλθ'. Ταῦτα εἰρηκὼς ὁ Ἐπιφάνιος μετὰ δακρύων πρὸς τὸν τῆς ἀληθείας μάρτυρα, εὐθέως ὁρᾷ ὡς εἶδος ἀστραπῆς ἐξελθοῦσαν ἀπὸ τῆς θήκης τοῦ Ἁγίου, καὶ αὐτὸν περικυκλώσασαν· ἦν δὲ τὸ εἶδος λίαν θερ- D μότατον, ἡ γὰρ θέρμη τοῦ ἀθλοφόρου ἡ πρὸς εὐεργεσίαν ἐπιφοιτήσασα. Ὁρᾷ οὖν πάλιν, καὶ ἰδοὺ ἐκ τῆς θήκης ἐξῄει εὐωδία, ὥσπερ κρίνων καὶ ῥόδων, καὶ ὡς μύρου πολυτίμου παραπλησία, καὶ φωνὴ γέγονεν αὐτῷ λέγουσα· Ἤκουσα τῆς δεήσεώς σου· καὶ γὰρ καὶ πρὸ σοῦ ὁ διὰ Κύριον παίζων διὰ σοῦ μοι ἐνέτυχεν. Ἄπιθι οὖν, κἀγὼ περὶ τούτου τῷ Δεσπότῃ καὶ Θεῷ δεηθήσομαι· ἅψομαι γὰρ τῶν τιμίων ἰχνῶν αὐτοῦ, καὶ ἴδω εἰ παραβλέψηταί μου τὴν δέησιν. Καὶ εὐθέως ἀπέστη ἡ φωνή. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος θαυμάσας τὴν τοῦ Ἁγίου ἐνέργειαν, ἱκέτευεν αὖθις

(97) Quatuordecim omnino ecclesias CP. S. Joannis Baptistæ Cangius enumerat. lib. IV, cap. 4, ut difficile sit divinare quænam hic designetur.

(98) Narthex, atrium ecclesiæ præliminare, de quo eruditum Commentarium scripsit Leo Allatius. De Narthece etiam agit Cangius, lib. III, cap. 18.

(9 … latic., ἐξαλείφειν ἅπαν τῇ βίᾳ τῆς φύσεως εἰ … ἐκτρέποντι.

Digitized by Google

αὐτὸν τοῦ ἐπιταχῦναι τὴν δέησιν. Θέλω γάρ, μεγαλομάρτυς τοῦ Χριστοῦ ἠγαπημένε, ἵνα τὸ πᾶν μέχρι μεσονυκτίου κατεργάσῃ τῷ δούλῳ σου, καὶ εἰδῶ σου τὸ γλυκύτατον πρόσωπον, κἂν ἐν ὁράσει τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἀντίληψιν κομίζων μοι. Ταῦτα εἰρηκὼς καὶ ἀσπασάμενος τὴν θήκην τοῦ μάρτυρος, ἀνεχώρησεν.

desiit : et Epiphanius singularem sancti martyris apud Deum potentiam admiratus, supplicabat ei denuo, ut votorum suorum compos fieret, dicens : Magne martyr et multum Christo dilecte, rogo te, ut pollicitationes tuas ante noctis medium solvas mihi famulo tuo, et dulcissimam faciem tuam videndam exhibeas, mihi saltem per visionem suppetias ferens. Atque hæc precatus, et sacram martyris capsam veneratus, e templo discessit.

σʹ. Ὡς δὲ εἰσῆει ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, ἐτέλεσε τὴν ἐννάτην ὥραν τῆς νυκτός, καὶ μικρὸν ἀφυπνώσαντος, ὁρᾷ εὐθέως ὄχλον τινὰ ἐπιστάντα αὐτῷ ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ λευκοφόρως, καὶ ἕτεροι ἀληθινὰ (1) φοροῦντες· μέσον δὲ αὐτῶν ὁ μάρτυς Ἀκάκιος, ὥσπερ μαργαρίτης ἀστράπτων, νέου φαιδρότητα ἔχοντα ἡλίκων, καὶ τὴν μὲν γενειάδα ἀρτίως καταστέφουσαν τὸν τίμιον πώγωνα, καί φησι πρὸς τὸν Ἐπιφάνιον· Ἤκουσα τῆς φωνῆς σου, καὶ εἶπον τῷ Δεσπότῃ περὶ οὗ ἐδεήθης μοι, καὶ εἴρηκέ μοι ποιῆσαι μετὰ σοῦ ὅσα ἂν βούλωμαι· καὶ δι' ἐμοῦ ὁ Κύριος βοήθειαν παρέχει σοι, καὶ πτήξει ὁ θλίβων σε δράκων. Ὁ δέ φησιν· Ναί, κύριέ μου. Καὶ εὐθέως ὁρᾷ σκεῦος χρυσοῦν προσενεχθὲν αὐτῷ, ἔχον εἰκόνας [τέσσαρας, μίαν μὲν] τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, ἄλλην τῆς Θεοτόκου, ἑκατέρωθεν δὲ Χερουβὶμ καὶ Σεραφίμ· ἔνδον ἐν τῷ σκεύει εἶδός τι ὡς πυῤῥαχίζον (2) εὐῶδες σφόδρα. Καὶ ὥσπερ ἐν ἁγιάσματι τοῦτο μίξας καὶ κλάσας, δέδωκε τῷ Ἐπιφανίῳ εἰρηκὼς αὐτῷ· Εἰρήνη σοι, καὶ ἀνεχώρησε σὺν πάσῃ τῇ συνοδίᾳ αὐτοῦ. Σπασθεὶς οὖν, ἔξυπνος ἐγένετο, καὶ κατανοήσας τὰ ὁραθέντα αὐτῷ, εὗρε τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς μέλι γλυκύ, καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ, ἀπευχαριστεῖ τῷ Θεῷ τῷ οἰκτίρμονι καὶ τῷ ἁγίῳ μάρτυρι

200. Ubi vero post hæc domum regressus, in cubili se composuisset, et nona persoluta, leniter indormisceret, conspexit illico astare lecto suo turbam geminam, aliam candidi, aliam flavi coloris vestes indutam : quorum medium sanctus Acacius obtinebat locum, instar unionis fulgentissimi, juvenili admodum florentique ætate conspicuus, quanquam genæ jam barba decora vestirentur. Et conversus ad Epiphanium : Audivi, aiebat, vocem tuam, et exposui Domino qualis esset postulatio tua : isque copiam mihi fecit præstandi quæcunque voluero beneficia tibi. Auxilium itaque Domini per me præsto tibi erit, et contremiscet ad memoriam tui draco ille infernalis, qui te hactenus consternavit. Cui Epiphanius : Ita, quæso, domine, ita fiat. Moxque videt vas aureum ad se deferri, quatuor imaginibus insignitum, una quidem Christum Dominum, altera ejus Matrem, aliis vero utrinque Cherubinum ac Seraphinum referentibus. In ipso vase nescio quid rufi coloris videbatur, odorem sane admirandum exhalans : quod sanctus Acacius comminuens et commiscens sanctificavit, deditque Epiphanio, et dixit : Pax tibi; et statim cum omni comitatu suo evanuit. Hinc excitatus e somno Epiphanius, cum perpenderet animo ostenta, comperit os suum mellea dulcedine infectum; et sublatis in cœlum manibus, gratias misericordi Deo et sancto martyri persolvit.

σαʹ. Οὕτω (3) δὲ ἀπαλλαγεὶς τοῦ πονηροῦ ἐκείνου πολέμου, τῇ ἐπαύριον ἀναστάς, αἴρει μεθ' ἑαυτοῦ ἕνα τῶν παίδων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπορεύθη ἐν τῷ σεβασμίῳ οἴκῳ τοῦ μάρτυρος. Καὶ δὴ ὡς εἰσῆει ἔνδον μετὰ ἐξομολογήσεως καὶ χύσεως δακρύων, αὖθις δὲ θεωρεῖ ὀφθαλμοφανῶς τὸν τοῦ Χριστοῦ ἀθλοφόρον, ἠμφιεσμένον χλαῖναν ἀληθινὴν καὶ καθυπαντῶντα, καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ προσαγόμενα δεχόμενον μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ προθυμίας λέγοντα αὐτῷ· Πάλιν ἐπεθύμουν σε βλέπειν ὧδε ἐρχόμενον, ὦ Ἐπιφάνιε, καθότι γλυκὺς ὁ πόθος τῶν θεοφόβων ἡμῖν τοῖς φίλοις Χριστοῦ ἄγαν καταφαίνεται· οὐ τοσοῦτον γὰρ τερπόμεθα προσευχῇ καὶ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ τῆς ὑμῶν διαθέσεως, ὅσον ἡ ἄγαν προαίρεσις. Διὸ θέλω ἵνα ἐπισυχνάζων ἐνθάδε ἔρχῃ, τῆς ἐμῆς μεμνημένος φιλίας· ἔσομαί σοι γὰρ βοηθός, καὶ συμπορεύσομαί σοι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἐν πνεύματι, καὶ

201. Hoc modo gravissima hostis pessimi tentatione liberatus, bene mane e lecto se proripiens, comitante uno e paternis famulis, ad augustam sancti martyris ædem abiit : quam in confessione laudis ubertim lacrymans ingressus, rursum conspicit oculari intuitu eumdem Christi martyrem, circumdata flavi coloris chlamyde : qui in occursum properans Epiphanii, et quæcunque is attulerat munera benigne acceptans, multo cum gaudio et animi alacritate in hæc verba prorupit : Impense cupiebam rursum te huc ingredientem videre, o Epiphani; quoniam desideria timentium Deum perquam jucunda accidunt nobis Christi amicis : neque enim tanta nobis voluptas ex oratione et cordis animique vestri explicatione, quanta ex ardenti desiderio et recta intentione promanat. Quamobrem volo, ut amicitiæ meæ nunquam immemor,

(1) Ἀληθινός *verus* quidem ac *genuinus* passim redditur; inter colores tamen, ut hic accipitur, videtur idem esse quod *flavus*. Certe apud Dioscoridem, lib. I, cap. 161, de Cydoneis seu Coloneis agentem, ἀληθινὰ μῆλα specialia quædam ejus generis poma dicuntur, non aliunde (ut arbitror) quam ab intensa plenaque flavedine, tanquam magis genuino eorum colore, quod hinc ad talis coloris vestes traduci per metaphoram potuit.

(2) Πυῤῥαχίζον per conjecturam verto *rufum*, cum ea vox alibi necdum inventa sit.

(3) Hinc incipiendo tota sequens narratio desideratur in ms. Mazar., usque ad num. 203.

Digitized by Google

amore illius profundere prompto animo non dubitavit: et evenient nobis quæ desideramus; et optatam quietem recuperabimus. Quando autem ad sanctum perveneris, noli multum verbis orare, sed spiritu contrito et corde humiliato, cum lacrymis productisque ex imo pectore suspiriis, et verbis afflictionem animi testantibus, instanter supplicabis; et statim, scio, videbis gloriam Dei. Sic igitur faciendum tibi est, fili mi; et evenient quæ prædixi omnia.

A παυόμεθα. Ὅταν δὲ γένῃ πρὸς αὐτὸν, μὴ χρήσῃ τινὶ βαττολογίᾳ, ἀλλὰ πνεύματι συντετριμμένῳ καὶ τεταπεινωμένῃ καρδίᾳ, καὶ δάκρυσι, καὶ βαθέσι στεναγμοῖς καὶ λόγοις θλιβεροῖς αὐτὸν ἐξιλέωσαι· καὶ εὖ οἶδα ὅτι εὐθέως ἔψῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ναὶ τέκνον μου, οὕτω ποιήσεις, καὶ ἔσται σοι ὃν τρόπον εἴρηκα ἡ ἔκβασις.

198. His auditis, abjicit se Epiphanius ad venerandos Andreæ pedes, et salutatum in osculo sancto abiens reliquit. Postera autem die illucescente, contulit se ad sancti Joannis Baptistæ (97), ibique sacrificio interfuit divino; tempore vero pomeridiano sub horam septimam abiit ad sancti Acacii, reperiensque obseratas fores, tantisper consedit in narthece (98), orans cum lacrymis afflictionis indicibus sanctissimum martyrem, ut ne votis eum suis frustratum redire domum pateretur. Dato autem ad hymnos vespertinos signo, apertisque templi valvis, primus ipse intravit, gemens ploransque et lacrymas precibus commiscens. Ubi vero propius ad arcam sancti martyris accessisset, sic ipsum alloqui exorsus est: Sanctum Dei luminare, vir Domino dilectissime, sanctitatis fragrantissimo unguento delibute, martyr plurimum admirande, miserere mei, hominis infirmi sane ac miseri, qui propter delictorum suorum multitudinem male habet, et dæmoni rapina cessit: medicare ulcera, emunda vulnera, cura plagas, et verberum cicatrices. Aspice canem istum, intuere serpentem, attendesis lupum, et leonem illum contra me miserum frementem, festinantemque ut in profundum libidinis me demergat: ne differas auxilium tuum, dulcissime; ne me rejicias, suavissime; ne lacrymas meas amarissimas asperneris, mellifluе: repelle a me terribili intercessionis tuæ falce omnes inimicos meos; potes enim, admirabilis Christi miles, petentibus cuncta quæ desiderant a Deo impetrare.

ρλη'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἐπιφάνιος, πεσὼν εἰς τοὺς τιμίους αὐτοῦ πόδας, καὶ ἀσπασάμενος αὐτὸν τῷ ἁγίῳ φιλήματι ἀνεχώρησεν. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἐπορεύθη ὁ Ἐπιφάνιος ἐν τῷ ναῷ τοῦ τιμίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, κἀκεῖσε τὴν λειτουργίαν B ἐσχόλασεν· περὶ δὲ τὸ δειλινὸν ἀπῄει ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἀκακίου· ἦν δὲ ὥρα ἑβδόμη, καὶ αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ ὑπῆρχον ἐσφαλισμέναι, ἐν δὲ τῷ νάρθηκι προσεδρεύων δάκρυσι θλιβεροῖς ἠντιβόλει τὸν μάρτυρα μὴ κενὸν ἀποστραφῆναι. Τοῦ δὲ ξύλου κρούσαντος τοῦ ἑσπερινοῦ ὕμνου, καὶ τοῦ ναοῦ ἀνεῳχθέντος, πρῶτος εἰσῄει αὐτὸς στένων καὶ ὀδυρόμενος, καὶ τῇ δεήσει συγκιρνῶν τὰ δάκρυα. Ὡς δὲ ἤγγισε τῇ θήκῃ τοῦ μάρτυρος, τοιαῦτα πρὸς αὐτὸν τῷ πνεύματι ἀπεφθέγγετο· Φωστὴρ ἅγιε, ἀγαπητὲ τοῦ Κυρίου, ἡγιασμένε, μεμυρισμένε, μάρτυς Κυρίου πανθαύμαστε· ἐλέησόν με τὸν ἀσθενῆ καὶ ταλαίπωρον, κακῶς ἔχοντα ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν πταισμάτων, δράγματος Σατᾶν διαβόλου· θεράπευσον τὰ ἕλκη, ἀπόσμηξον τὰ τραύματα, ἴασαι τοὺς μώλω- C πας, καὶ τῶν πόνων τὰ στίγματα· ἴδε τὸν κύνα, θέασαι τὸν ὄφιν, πρόσσχες τῷ λύκῳ, τῷ λέοντι τῷ κατ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ φρυαττομένῳ [καὶ εἰς βυθὸν ἀσωτίας κατασπᾶσαί με σπεύδοντι (99)]. Μὴ βραδύνῃ, ὁ γλυκὺς, μὴ ἀναβάλῃς, ὁ ἡδὺς, μὴ παραβλέψῃς μου τὰ αἰσχρότατα δάκρυα, ὁ μελίρρυτος, ἀπ' ἐμοῦ ἀπέλασον τῇ φοβερᾷ τῆς πρεσβείας σου δρεπάνῃ· δύνασαι γὰρ, οἷα θαυμαστὸς στρατιώτης τοῦ Ἰησοῦ, τοῖς αἰτοῦσι παρέχειν τὰ καταθύμια.

199. Hanc ubi fudisset cum lacrymis orationem Epiphanius, Acacii pro veritate martyrio coronati opem implorans, conspicit repente ex ipsa sancti lipsanotheca speciem promicare fulguris seque circumdare: fulguri autem calor inerat summus, quasi beneficentiæ quæ mox secutura erat prænuntius. Rursum eodem reflectit oculos, sentitque inde egredi fragrantiam liliorum ac rosarum et pretiosissimi unguenti; et insonuit auribus vox, Audivi, inquiens, orationem tuam, sed et priusquam tu me appellares, supplicavit mihi pro te vir ille, qui Dei causa stultum induit. Vade igitur, et ego rem tibi tuam a Domino Deo exorabo: preces enim meas, ad pedes ejus venerandos accidentis, fieri non potest ut rejiciat. Sicque vox illa audiri

ρλθ'. Ταῦτα εἰρηκὼς ὁ Ἐπιφάνιος μετὰ δακρύων πρὸς τὸν τῆς ἀληθείας μάρτυρα, εὐθέως ὁρᾷ ὡς εἶδος ἀστραπῆς ἐξελθοῦσαν ἀπὸ τῆς θήκης τοῦ Ἁγίου, καὶ αὐτὸν περικυκλώσασαν· ἦν δὲ τὸ εἶδος λίαν θερ- D μότατον, ἡ γὰρ θέρμη τοῦ ἀθλοφόρου ἡ πρὸς εὐεργεσίαν ἐπιφοιτήσασα. Ὁρᾷ οὖν πάλιν, καὶ ἰδοὺ ἐκ τῆς θήκης ἐξῄει εὐωδία, ὥσπερ κρίνων καὶ ῥόδων, καὶ ὡς μύρου πολυτίμου παραπλησία, καὶ φωνὴ γέγονεν αὐτῷ λέγουσα· Ἤκουσα τῆς δεήσεώς σου· καὶ γὰρ καὶ πρὸ σοῦ ὁ διὰ Κύριον παίζων διὰ σοῦ μοι ἐνέτυχεν. Ἄπιθι οὖν, κἀγὼ περὶ τούτου τῷ Δεσπότῃ καὶ Θεῷ δεηθήσομαι· ἅψομαι γὰρ τῶν τιμίων ἰχνῶν αὐτοῦ, καὶ ἴδω εἰ παραβλέψηταί μου τὴν δέησιν. Καὶ εὐθέως ἀπέστη ἡ φωνή. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος θαυμάσας τὴν τοῦ Ἁγίου ἐνέργειαν, ἱκέτευεν αὖθις

(97) Quatuordecim omnino ecclesias CP. S. Joannis Baptistæ Cangius enumerat, lib. IV, cap. 4, ut difficile sit divinare quænam hic designetur.

(98) Narthex, atrium ecclesiæ præliminare, de quo eruditum Commentarium scripsit Leo Allatius. De Narthece etiam agit Cangius, lib. III, cap. 18.

(99) Ms. Vatic., ἐξαλείφειν ἅπαν τῇ βίᾳ τῆς φύσεως εἰς παράφυσιν ἐκτρέποντι.

Digitized by Google

αὐτὸν τοῦ ἐπιταχῦναι τὴν δέησιν. Θέλω γὰρ, μεγαλομάρτυς τοῦ Χριστοῦ ἠγαπημένε, ἵνα τὸ πᾶν μέχρι μεσονυκτίου κατεργάσῃ τῷ δούλῳ σου, καὶ εἰδῶ σου τὸ γλυκύτατον πρόσωπον, κἂν ἐν ὁράσει τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἀντίληψιν κομίζων μοι. Ταῦτα εἰρηκὼς καὶ ἀσπασάμενος τὴν θήκην τοῦ μάρτυρος, ἀνεχώρησεν.

A desiit : et Epiphanius singularem sancti martyris apud Deum potentiam admiratus, supplicabat ei denuo, ut votorum suorum compos fieret, dicens : Magne martyr et multum Christo dilecte, rogo te, ut pollicitationes tuas ante noctis medium solvas mihi famulo tuo, et dulcissimam faciem tuam videndam exhibeas, mihi saltem per visionem suppetias ferens. Atque hæc precatus, et sacram martyris capsam veneratus, e templo discessit.

σʹ. Ὡς δὲ εἰσῆει ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, ἐτέλεσε τὴν ἐννάτην ὥραν τῆς νυκτὸς, καὶ μικρὸν ἀφυπνώσαντος, ὁρᾷ εὐθέως ὄχλον τινὰ ἐπιστάντα αὐτῷ ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ λευκοφόρους, καὶ ἕτεροι ἀληθινὰ (1) φοροῦντες· μέσον δὲ αὐτῶν ὁ μάρτυς Ἀκάκιος, ὥσπερ μαργαρίτης ἀστράπτων, νέου φαιδρότητα ἔχοντα ἡλίκων, καὶ τὴν μὲν γενειάδα ἀρτίως καταστέφουσαν τὸν τίμιον πώγωνα, καί φησι πρὸς τὸν Ἐπιφάνιον· Ἤκουσα τῆς φωνῆς σου, καὶ εἶπον τῷ Δεσπότῃ περὶ οὗ ἐδεήθης μοι, καὶ εἴρηκέ μοι ποιῆσαι μετὰ σοῦ ὅσα ἂν βούλωμαι· καὶ δι' ἐμοῦ ὁ Κύριος βοήθειαν παρέχει σοι, καὶ πτήξει ὁ θλίβων σε δράκων. Ὁ δέ φησιν· Ναὶ, κύριέ μου. Καὶ εὐθέως ὁρᾷ σκεῦος χρυσοῦν προσενεχθὲν αὐτῷ, ἔχον εἰκόνας [τέσσαρας, μίαν μὲν] τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, ἄλλην τῆς Θεοτόκου, ἑκατέρωθεν δὲ Χερουβὶμ καὶ Σεραφίμ· ἔνδον ἐν τῷ σκεύει εἶδός τι ὡς πυῤῥακίζον (2) εὐῶδες σφόδρα. Καὶ ὥσπερ ἐν ἁγιάσματι τοῦτο μίξας καὶ κλάσας, δέδωκε τῷ Ἐπιφανίῳ εἰρηκὼς αὐτῷ· Εἰρήνη σοι, καὶ ἀνεχώρησε σὺν πάσῃ τῇ συνοδίᾳ αὐτοῦ. Σπασθεὶς οὖν, ἔξυπνος ἐγένετο, καὶ κατανοήσας τὰ ὁραθέντα αὐτῷ, εὗρε τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς μέλι γλυκὺ, καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ, ἐπευχαριστεῖ τῷ Θεῷ τῷ οἰκτίρμονι καὶ τῷ ἁγίῳ μάρτυρι

200. Ubi vero post hæc domum regressus, in cubili se composuisset, et nona persoluta, leniter indormisceret, conspexit illico astare lecto suo turbam geminam, aliam candidi, aliam flavi coloris vestes indutam : quorum medium sanctus Acacius obtinebat locum, instar unionis fulgentissimi, B juvenili admodum florentique ætate conspicuus, quanquam genæ jam barba decora vestirentur. Et conversus ad Epiphanium : Audivi, aiebat, vocem tuam, et exposui Domino qualis esset postulatio tua : isque copiam mihi fecit præstandi quæcunque voluero beneficia tibi. Auxilium itaque Domini per me præsto tibi erit, et contremiscet ad memoriam tui draco ille infernalis, qui te hactenus consternavit. Cui Epiphanius : Ita, quæso, domine, ita fiat. Moxque videt vas aureum ad se deferri, quatuor imaginibus insignitum, una quidem Christum Dominum, altera ejus Matrem, aliis vero utrinque Cherubinum ac Seraphinum referentibus. In ipso vase nescio quid rufi coloris videbatur, odorem sane admirandum C exhalans : quod sanctus Acacius comminuens et commiscens sanctificavit, deditque Epiphanio, et dixit : Pax tibi; et statim cum omni comitatu suo evanuit. Hinc excitatus e somno Epiphanius, cum perpenderet animo ostenta, comperit os suum mellea dulcedine infectum; et sublatis in cœlum manibus, gratias misericordi Deo et sancto martyri persolvit.

σαʹ. Οὕτω (3) δὲ ἀπαλλαγεὶς τοῦ πονηροῦ ἐκείνου πολέμου, τῇ ἐπαύριον ἀναστὰς, αἴρει μεθ' ἑαυτοῦ ἕνα τῶν παίδων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπορεύθη ἐν τῷ σεβασμίῳ οἴκῳ τοῦ μάρτυρος. Καὶ δὴ ὡς εἰσῆει ἔνδον μετὰ ἐξομολογήσεως καὶ χύσεως δακρύων, αὖθις δὲ θεωρεῖ ὀφθαλμοφανῶς τὸν τοῦ Χριστοῦ ἀθλοφόρον, ἠμφιεσμένον χλαῖναν ἀληθινὴν καὶ καθυπαντῶντα, καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ προσαγόμενα δεχόμενον μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ προθυμίας λέγοντα αὐτῷ· Πάλιν ἐπεθύμουν σὲ βλέπειν ὧδε ἐρχόμενον, ὦ Ἐπιφάνιε, καθότι γλυκὺς ὁ πόθος τῶν θεοφόβων ἡμῖν τοῖς φίλοις Χριστοῦ ἄγαν καταφαίνεται· οὐ τοσοῦτον γὰρ τερπόμεθα προσευχῇ καὶ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ τῆς ὑμῶν διαθέσεως, ὅσον ἡ ἄγαν προαίρεσις. Διὸ θέλω ἵνα ἐπισυχνάζων ἐνθάδε ἔρχῃ, τῆς ἐμῆς μεμνημένος φιλίας· ἔσομαί σοι γὰρ βοηθὸς, καὶ συμπορεύσομαί σοι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἐν πνεύματι, καὶ

201. Hoc modo gravissima hostis pessimi tentatione liberatus, bene mane e lecto se proripiens, comitante uno e paternis famulis, ad augustam sancti martyris ædem abiit : quam in confessione laudis ubertim lacrymans ingressus, rursum conspicit oculari intuitu eumdem Christi martyrem, circumdata flavi coloris chlamyde : qui in occursum properans Epiphanii, et quæcunque is attulerat munera benigne acceptans, multo cum gaudio D et animi alacritate in hæc verba prorupit : Impense cupiebam rursum te huc ingredientem videre, o Epiphani; quoniam desideria timentium Deum perquam jucunda accidunt nobis Christi amicis : neque enim tanta nobis voluptas ex oratione et cordis animique vestri explicatione, quanta ex ardenti desiderio et recta intentione promanat. Quamobrem volo, ut amicitiæ meæ nunquam immemor,

(1) Ἀληθινός *verus* quidem ac *genuinus* passim redditur; inter colores tamen, ut hic accipitur, videtur idem esse quod *flavus*. Certe apud Dioscoridem, lib. I, cap. 161, de Cydoneis seu Cotoneis agentem, ἀληθινά μῆλα specialia quædam ejus generis poma dicuntur, non aliunde (ut arbitror) quam ab intensa plenaque flavedine, tanquam magis genuino eorum colore, quod hinc ad talis coloris vestes traduci per metaphoram potuit.

(2) Πυῤῥακίζον per conjecturam verto *rufum*, cum ea vox alibi necdum inventa sit.

(3) Hinc incipiendo tota sequens narratio desideratur in ms. Mazar., usque ad num. 203.

Digitized by Google

hoc templum studiose frequentes; et ero adjutor tibi, et comitabor te in spiritu, quocunque ieris, omnibus diebus vitæ tuæ; meus quippe eris tu semper, quia ego amavi te, et in numerum intimorum meorum te ascivi: hinc et nomen tuum hic ad sinistram sub ambone manu propria descripsi: Dominus enim curam mihi tui demandavit. Adesdum frequenter huc, ut deinceps porro amore dignum te præstes.

ἔσῃ ἐμὸς, ὅτι ἐγὼ πεφίληκά σε, καὶ ἐθέμην σε εἶναι ἴδιον ἐμοὶ πεφιλημένον· ὅθεν καὶ τὸ ὄνομά σου ἰδιοχείρως ἔγραψα ἐνθάδε ἐξ ἀριστερῶν ὑποκάτω τοῦ ἄμβωνος· ὁ γὰρ Κύριος παρέθετό σε ἐμοὶ τοῦ ἐπιμελεῖσθαί σου. Ἧκε οὖν συχνοτέρως, ὅπως ἀγαπηθῇς ἀλλεπάλληλα.

202. Tali audito sermone, astabat Epiphanius, quodammodo perculsus, fixo in sanctum martyrem obtutu intuens: quem considerans quispiam e ministris ecclesiæ, ante ambonem perstare immotum, in eumdemque locum irretortis oculis aspicere, emotæ mentis hominem se videre arbitrabatur, dicebatque non sine doloris sensu: Ecce quam formosus juvenis, quam immature a mentis sede dejectus est! Postquam vero e conspectu eripuit sese beatus martyr, cœpit Epiphanius obire templum, preces ad bonitatem divinam fundere non cessans: tum divino sacrificio celebrato divinisque mysteriis perceptis, multo repletus gaudio recessit inde, repente oblatum sancti martyris aspectum et præsens subsidium admirans. Sic igitur hostis pessimi machinationibus liberatus, intercedente efficaci mediatore, beato Andrea (is enim Epiphanium familiariter commendaverat sancto martyri), primum gratias persolvit Deo, tum sancto Acacio, denique fideli Salvatoris famulo Andreæ: et continuavit ex illo tempore crebro invisere venerandum martyris templum, desiderio affectuque magno intercessionem illius continenter implorans et obtinens.

σβ'. Ὡς δὲ ταῦτα ἤκουεν ὁρῶν ὁ Ἐπιφάνιος, ἵστατο ἐννεὸς, τρανῷ τῷ βλέμματι βλέπων τὸν μάρτυρα. Καί τις τῶν τῆς ἐκκλησίας ὁρῶν αὐτὸν ὀξέως ἐναποσκοποῦντα πρὸ τοῦ ἄμβωνος, ἔδοξεν ἐξηχον βλέπειν, καὶ ἐλυπεῖτο λέγων· Ἴδε ποία νεότης τοῦ ὡραίου, καὶ παρατρέπεται! Ὅτε οὖν ὁ μάρτυς ἀπέστη, αὐτὸς δὲ περιῄει κύκλῳ τοῦ ναοῦ προσευχόμενος, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος δεόμενος. Λειτουργηθεὶς οὖν ἐκεῖσε, καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν ἀπολαύσας, μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἀνεχώρησε, θαυμάζων τὴν ταχεῖαν σχέσιν καὶ ἀντίληψιν τοῦ μάρτυρος. Οὕτως οὖν ἀπαλλαγεὶς τοῦ πονηροῦ ἐκείνου πολέμου διὰ τῶν πρεσβειῶν τοῦ καλοῦ μεσίτου τοῦ μακαρίου Ἀνδρέου (καὶ γὰρ αὐτὸς ἦν αὐτῷ οἰκειωσάμενος παραθέσαι τῷ μάρτυρι), πρῶτον ηὐχαρίστει Θεῷ, ἔπειτα τῷ ἁγίῳ Ἀκακίῳ, καὶ οὕτω τῷ τοῦ Σωτῆρος θεράποντι Ἀνδρέᾳ. Ἔκτοτε οὖν ἐσύχναζεν ὁ Ἐπιφάνιος τῷ σεβασμίῳ τεμένει τοῦ μάρτυρος, σχέσει καὶ πόθῳ πολλῷ ἀπολαύων διηνεκῶς τῶν τιμίων αὐτοῦ πρεσβειῶν.

203. Matutinis aliquando finitis hymnis, ad sacram capsam (4) in Blachernis, contulit sese illuc beatus Andreas, per viam more suo ludens; aderat vero ibidem etiam Epiphanius, uno duntaxat famulo suo comitatus; et e consuetudine sua persistebat illic, prout alacritas animi vires suppeditabat, modo ad mediam noctem, modo ad sequentis diei diluculum. Jamque hora noctis quarta labebatur, cum perspicue intuetur oculis suis Andreas matronam, staturæ admodum proceræ, femineo in habitu a regia porta adventare, multo circumstrepente comitatu; quos inter venerabilis Prodromus et Tonitrui filius utrinque latus stipantes, manum tenebant: sanctorum albis indutorum vestibus alii viam præibant, alii hymnos et cantica spiritualia modulantes subsequebantur. Cum autem pervenisset hæc pompa usque ad ambonem, abiens ad Epiphanium Andreas: Viden', inquiebat, mundi Dominam et Reginam? Qui et respondebat: Video, Pater mi spiritualis.

σγ'. Ἀΰπνου δοξολογίας ποτὲ ἐπιτελουμένης ἐν τῇ ἁγίᾳ σορῷ τῇ οὔσῃ ἐν Βλαχέρναις, ἀπῄει ὁ μακάριος Ἀνδρέας ἐκεῖσε τὰ ἐξ ἔθους ποιῶν· παρῆν δὲ Ἐπιφάνιος, καὶ εἷς τῶν παίδων αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ· καὶ ἔχων ἦθος, ἵστατο, ὡς ἡ προθυμία τόνον ἐδίδου, ποτὲ μὲν μέχρι μεσονυκτίου, ποτὲ δὲ ἕως πρωΐ. Τετάρτης οὖν ὥρας ἤδη οὔσης τῆς νυκτὸς, ὁρᾷ ὁ μακάριος Ἀνδρέας ὀφθαλμοφανῶς μεγεθεστάτην σφόδρα, παραγενομένην ἐν γυναικείῳ τῷ σχήματι ἀπὸ τῶν βασιλικῶν μετὰ φοβεροῦ ὀψικίου, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ τίμιος Πρόδρομος, καὶ ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς, ἑκατέρωθεν χειροκρατοῦντες αὐτῆς, καὶ ἅγιοι πολλοὶ λευκοφόροι προεπορεύοντο αὐτῆς· οἱ δὲ ἐπηκολούθουν μετὰ ὑμνῳδίας καὶ ᾀσμάτων πνευματικῶν. Ὡς οὖν ἦλθε πλησίον τοῦ ἄμβωνος, ἀπῄει ὁ ὅσιος πρὸς τὸν Ἐπιφάνιον λέγων· Ὁρᾷς τὴν Κυρίαν καὶ Δέσποιναν τοῦ κόσμου; Ὁ δέ φησιν· Ναὶ, Πάτερ μου πνευματικέ.

204. Tum vero utroque vidente inclinavit poplites suos Domina, et prolixam sane orationem pertexuit, manantibus ubertim lacrymis per divinas et incontaminatas illius genas: oratione autem hac finita ad sacrosanctum accessit altare, pro populo, qui circumstabat, preces denuo fusura. Quibus rursus finitis, pulcherrimum pulcherrimi capitis sui

σδ'. Καὶ τούτων ὁρώντων, κλίνασα τὰ γόνατα αὐτῆς, ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσηύχετο, δάκρυσι ῥαίνουσα τὸ θεοειδὲς αὐτῆς καὶ ἄχραντον πρόσωπον. Μετὰ δὲ τὸ προσεύξασθαι, προσῆν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, δεομένη ἐκεῖσε ὑπὲρ τοῦ περιεστῶτος λαοῦ. Ὅτε οὖν ἀπηύξατο, τὸ μαφόριον αὐτῆς, ὅπερ ἐπὶ τῆς παναχράντου αὐτῆς κορυφῆς ἔφερεν, ὡς εἶδος

(4) Ea capsa condebatur sacra vestis Deiparæ, et festum agitur 2 Julii.

Digitized by Google

ἀστραπῆς ὑπάρχον, καὶ ἀποτυλίξασα ἐξ αὐτῆς τῇ A ὡραίᾳ σεμνότητι ταῖς παναχράντοις χερσὶν αὐτῆς λαβοῦσα, μέγα καὶ φοβερὸν ὑπάρχον, ἐπάνω παντὸς τοῦ ἐκεῖσε ἑστῶτος λαοῦ διεπέτασεν· ὅπερ ἐπὶ ἱκανὰς ὥρας ἑώρων οἱ θαυμάσιοι ὑπεράνω τοῦ λαοῦ ἐκτεταμένον καὶ αὐγάζον δόξαν Κυρίου ὡς ἤλεκτρον. Μέχρις οὖν ἦν ἐκεῖ ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος, ἐβλέπετο κἀκεῖνο· μετὰ δὲ τὸ ἀναχωρῆσαι αὐτὴν, οὐκέτι τεθέατο· πάντως γὰρ ἦρεν αὐτὸ μεθ' ἑαυτῆς, τὴν δὲ χάριν ἀφῆκεν τοῖς οὖσιν ἐκεῖ. Ταῦτα μὲν αὐτὸς εἶδε καὶ ἑώρακε μεσιτείαις τοῦ θεοφόρου Πατρός· αὐτὸς γὰρ παῤῥησίαν ἔχων, τῆς αὐτοῦ θεωρίας ἐχαρίζετο μεσιτεύων αὐτῷ, καὶ πανταχοῦ αὐτοῦ προϊστάμενος, δόξαν εὐκλεῆ αὐτῷ ἐναπετίθετο.

σε'. Ἄλλοτε δὲ πάλιν τοῦ μακαρίου ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ παίζοντος κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, καί τινα ἄθεσμα ὡς δῆθεν εἰσπράττοντος, οἱ λαοὶ βλέποντες, οἱ μὲν ἐθλίβοντο, οἱ δὲ μυσαττόμενοι ἀνεθεμάτιζον, καὶ κατηρῶντο αὐτῷ ὡς πικρὸν δαίμονα ἔχοντα. Εἷς δέ τις τῶν μεγάλων διερχόμενος, ἰδὼν αὐτὸν, ἐβδελύξατο αὐτὸν καὶ ἐνέπτυσεν. Ὁ δὲ θεράπων τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσέχων αὐτὸν, καὶ κατανοήσας τὰ αὐτοῦ, λέγει πρὸς αὐτόν· Δόλιε, μοιχὲ, ἐκκλησιεμπαῖκτα, ὁ ἀφορμῇ τῆς ἐκκλησίας, τῷ Σατανᾷ ὀρθρίζεις ἀπὸ μεσονυκτίου ἐγειρόμενος· οὐκ ἰδοὺ ἔφθασεν ἡ ῥόγα (5) σου, ἵνα λήψῃ καθὰ ἔπραξας, λαθεῖν νομίζων τῷ φοβερῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἐτάζοντος; Ταῦτα ἐκεῖνος ἀκούσας, πτερνίσας τὸν ἵππον, ἀνεχώρησεν· καὶ γὰρ χαρτουλάριος τῶν πλοΐμων ἐχρημάτιζεν, ἀπὸ Ἀμάστρων ὁρμώμενος. Μεθ' ἡμέρας C οὖν τινας νόσῳ δεινοτάτῃ συσχεθεὶς, κατὰ μικρὸν ἤρξατο ταλαιπωρεῖσθαι (8)· ἀπῄεσαν οὖν ἀπὸ ἐκκλησίας εἰς ἐκκλησίαν, καὶ ἀπὸ ἰατροῦ εἰς ἰατρὸν, καὶ οὐκ ἦν τὸ ζητούμενον

σς'. Νυκτὸς δὲ οὔσης, βλέπει ὁ ὅσιος πλησίον τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἄγγελον Κυρίου, ὡς ἀπὸ δυσμῶν παραγενόμενον διὰ τοῦ ἀέρος, ὃς ἦν πύρινος, ἀγρίους ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἡ ἰδέα τοῦ προσώπου αὐτοῦ ὡς πῦρ, καθὰ ἐν δρυμῷ φλέγον καὶ βρύχον τοῦ ἐξαλεῖψαι, κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ῥάβδον πύρινον, καὶ ἤρχετο ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ ἐλεεινοῦ ἐκείνου D ἀπειλούμενος ἐκριζοῦν καὶ τὰ θεμέλια. Ὅτε οὖν ἐπὶ τὸν ἀσθενοῦντα ἐγένετο, ἀκούει φωνῆς ὥσπερ ἐξ ὕψους λεγούσης· Δέρε τὸν ἐμπαίκτην, τὸν σοδομίτην, τὸν μοιχὸν, τὸν πόρνον, τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀλάστορα· ἕως οὗ τύπτῃς αὐτόν, οὕτω λέγε, Πορνεύεις; Ἀπήρξατο οὖν τύπτειν αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ· Πορνεύεις, μοιχεύεις, ὀρθρίζεις τῷ διαβόλῳ; Καὶ ἦν μὲν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεσθαι, τὸν δὲ ταύτην

velum, quod fulgur splendore anteibat, detractum sibi decenti cum gravitate explicuit; extensumque longe lateque nitidissimis manibus tenens, supra omnem populi istic congregati cœtum expandit: idque ita expansum, gloria Domini instar electri undique effulgente, conspexerunt viri admirabiles Epiphanius et Andreas; conspexerunt autem longo satis tempore, videlicet quandiu istic sanctissima Dei Genitrix adfuit: post cujus discessum velum quoque videri desiit, simul cum ipsa sublatum, relicta præsentibus omnibus gratia singulari. Atque hac dignatus est visione Epiphanius, intervenientibus divini Patris Andreæ precibus: hic enim ea apud superos pollebat gratia atque fiducia, ut et ipsum per intercessionem suam suarum visionum participem faceret, cujus ubique erat in auxilium promptus, et gloriam inclytam plurimum amplificabat.

205. Alias cum vir beatus hominis parum sani partes, ut solitus erat, in Hippodromo ageret, et aliqua minus decora committeret; præsentium alii excruciabantur animo, alii indignabantur atque exsecrabantur hominem, et maledictis incessabant, veluti a pessimo dæmone incessum. Transiit forte etiam unus aliquis e magnatibus, qui Andream intuitus, conviciis impetere, conspuere et exsecrari cœpit. Quem Christi famulus diutino tempore attente aspiciens, et interiora considerans, ita alloquitur: Fraudulente, adulter, ecclesiæ profane illusor, qui prætextu illam frequentandi, jam inde a media nocte experrectus, Satanæ vigilas; nonne vides? Verum attendesis, paratam mercedem tibi tuam esse, quam prout laborasti accipies, misere deceptus opinione tua, sperans posse opera tua perspicaces Judicis oculos latere. Hæc ille audiens, subditis equo calcaribus, e vestigio se inde proripuit; erat autem chartularius (6) navigationis, Amastris (7) oriundus. Non multi effluxerunt dies cum hic ipse in gravissimum incidens morbum, brevi tempore febri exustus ad extrema redactus est: itumque statim fuit ab ecclesia in ecclesiam, a medico ad medicum; nec tamen uspiam, quod quærebatur, inventum est remedium.

206. Jam nox ingruerat, cum sanctus Andreas, non procul a domo prædicti viri, conspicit angelum Domini ab occidente per aera advolare; erat autem angelus undique inflammatus, et torvo oculorum obtutu ac facie referens ignem, qualis vel silvam incendere, et cum crepitu in cineres posset redigere. Gestabat vero manu virgam ardentem, sicque ad miseri hominis deveniens domicilium, fundamenta ejus minabatur subruere funditus. Postquam autem ad infirmum ipsum perventum esset, audita hæc vox est, quasi cœlitus allapsa: Excoria derisorem istum, sodomitam, adulterum, scortatorem, religionis populique perniciem; quandiu autem ipsum percusseris, dic identidem: Fornicaris etiamnum? Et statim arreptis flagris cœpit

(5) Ῥόγα, *erogatio, stipendium*, de qua voce multa Meursius in Glossario; origo haud dubie Latina est.

(6) De chartulariis multa idem habet, et tria eorum distinguit genera; hic autem designatur aliquis vectigalium præfectus.

(7) Amastræ, urbs Paphlagoniæ.

(8) Ms. Vatic. πλανίζεσθαι.

Digitized by Google

percutere angelus, identidem istud ingerens: Etiamne fornicaris? etiamne adulteras? etiamne in gratiam Satanæ antelucanus es? Et hæc vox quidem percipiebatur, qui vero emittebat vocem, nusquam comparebat. Hinc vi et verberibus adactus infelix, vel invitus confitens exclamabat: Absit, absit! non admisero deinceps in æternum tale scelus; tu modo mei miserere. Atque ita tribus continuis diebus totidemque noctibus vapulando excruciatus, idem illud, non amplius s scortaturum ingeminabat, miseram interea animam efflans, pœnis torquendam sempiternis.

εἰσπράττοντα μη φαίνεσθαι. Βιαζόμενος δὲ ὁ ἐλεεινὸς, θέλων καὶ μὴ θέλων ὡμολόγει λέγων· Οὐ πορνεύω εἰς τὸν αἰῶνα, μόνον ἐλέησόν με. Οὕτως ἐπὶ τρία νυχθήμερα ἐβασανίζετο, λέγων τὸ, Οὐ πορνεύω, καὶ οὕτω τὴν ἐλεεινὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐναπέῤῥιψεν εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν.

207. Atque hæc sunt, dilectissimi, quæ a beato Andrea edoctus, ad emolumentum et salutarem timorem animabus vestris ingerendum, litteris mandavi; ut, cum nihil abscondi possit ab oculis Dei sanctorumque ejus, sollicite et caute in hoc mundo ambulemus. Cum enim e sancto viro quæsiissem, quo pacto alter iste infelix peccasset; respondit mihi, habuisse eunuchos duos, quorum opera ad peccandum utebatur; illi enim discurrentes hinc et inde, innuptas, nuptas, meretrices, et impudicas quaslibet mulierculas, adulteras et nefande incestas conquirebant. Tum ipse, nihil præter impudicitias istiusmodi somnians, ante gallicinium sese e lecto subducens, eo advolabat, ubi paratam sibi perniciem suam sciebat eunuchos asservare. Non raro autem sic e lecto abeuntem percunctanti uxori, quo tenderet horis tam intempestivis, respondebat: In ecclesiam. At primum sacrificabat diabolo per libidinis scelus; et tunc tandem ad templum se conferebat, tetrum ex pollutione fœtorem exhalans. Istic autem non raro astantem intuiti: Ecce, inquiebant, hominem sanctum: cum potius: Ecce occultum dæmonem, dictum oportuisset. Deus quippe istiusmodi facientes mirum quantum oderit atque exsecretur. Hæc igitur, o dilectissimi, ex viri sancti ore, ut modo dixi, excepta, vobiscum charissimis meis participare volui.

σζʹ. Ταῦτα, ὦ φίλοι, γεγράφηκα, μεμαθηκὼς παρ' τοῦ μακαρίου Ἀνδρέου, πρὸς ὠφέλειαν καὶ φόβον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ὅπως κόπῳ μὲν περιπατοῦμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· οὐδὲν γὰρ λανθάνει Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ. Ἐρωτήσαντος γάρ μου τὸν δίκαιον, ποίῳ τρόπῳ ἐποίει τὴν ἁμαρτίαν, εἶπέ μοι ὅτι εἶχε δύο εὐνούχους, οἷς ἐχρῆτο τῇ ἁμαρτίᾳ· αὐτοὶ γὰρ πορευόμενοι ὧδε κἀκεῖσε, ἀγάμους, πόρνας, ὑπάνδρους, ἀσέμνους γυναῖκας (9), μοιχαλίδας τε καὶ πορνευομένας ἀλόγιστα· λοιπὸν ἀμμέριμνος ἐν τούτοις ὑπάρχων πρὸ τοῦ ἀλεκτοροφωνῆσαι ἀνίστατο τοῦ ὑπάγειν ὅπου ἐτύγχανον οἱ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ ἑτοιμασταί. Πολλάκις γὰρ ἠρώτα αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ποῦ ἀπέρχεται τὴν ὥραν ταύτην· ὁ δὲ ἔλεγεν, Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Πορευόμενος οὖν, πρῶτον ἐποίει τὸ ἔργον τοῦ διαβόλου, καὶ οὕτω παρεγένετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὸν βρῶμον ἀπόζων μεμιασμένος. Πολλοὶ οὖν ὁρῶντες αὐτὸν ἀνιστάμενον, ταχέως ἔλεγον· Ἴδε ὁ ἅγιος ἄνθρωπος· ἐκεῖνος δὲ ἦν κρυπτὸς διάβολος. Καὶ ὁ Θεὸς πάνυ βδελύσσεται τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας. Ταῦτα, ὦ φίλοι, καθὼς προεῖπον, τοῦ φωστῆρος ἐμοὶ διηγησαμένου, κἀγὼ ὑμῖν ὡς ἀγαπητοῖς μου διεθέμην διηγησάμενος.

CAPUT XXV.

De initio dolorum Antichristi adventum prægressuro; et variis regibus, ultimo isto sæculo Constantinopoli futuris (10).

208. Cum otium aliquando nacti essent Andreas et Epiphanius, hic illum in domum suam intro-

σηʹ. Ποτὲ εὐκαιρήσαντος Ἐπιφανίου καὶ τοῦ μακαρίου Ἀνδρέου, ἔλαβεν αὐτὸν ὁ Ἐπιφάνιος εἰς τὸν

(9) Idem, ἀσεβεστρίας: quod ab ἀσεβής, *impius*, derivatur.

(10) Priusquam ad sequentia capita progrediare, lector, neve ex antegressis remaneat scrupulus, hic te meminisse opto illius Parergi, quod ad diem 25 Maii legitur inter utramque Vitam sanctæ Mariæ Magdalenæ de Pazzis, de sanctorum exstaticorum dictis factisque, non facile ad historicarum quæstionum decisionem trahendis, propter fallacitatem præhabitarum specierum, juxta quas sæpe loquuntur aguntурque etiam in exstasi positi. Si enim propter ejusmodi species illis potest erroris aliquid etiam tunc obrepere, quanto magis dictis Andreæ hujus, licet intelligentiæ ac prophetiæ spiritu donati, ex eoque plurima sæpe mirabiliter prolocuti, non tamen semper et in omnibus? Etenim notitiæ divinitus impertitæ, adeoque certissimæ, relinquunt post se, æque ac aliæ naturales et incertæ, memorativas (ut vocant) species; quæ deinde permistæ aliis varieque combinatæ, notitias novas pureque naturales nec semper veras causant, cum adhæsione tamen intellectus subinde tam firma, ut quod a proprio spiritu est, a divino esse existimetur. Quod experientia cognitum habentes sancti, et quomodo etiam Satanas iis ingerere se possit in angelum lucis transformatus, semper solliciti sunt (uti in sancta Maria Magdalena de Pazzis nominatim vidimus), ne in suis exstasibus raptibusve illusioni alicui, non solum naturali atque innoxiæ, sed etiam diabolicæ et cum periculo conjunctæ, subjaceant. Et tale quid omnino dicendum est huic, sancto licet, Andreæ obvenisse; quando ex opinione, receptissima Constantinopoli, inter religiosiores personas, maximamque fiduciam in Deipara repositam habentes, tam asseveranter asserit num. 209, urbem quidem a gentilibus obsidendam, nunquam tamen intercipiendam. Fallax nempe apparuit hujusmodi persuasio anno 1453, quando urbs, aliquoties antea frustra obsessa a Turcis, tandem in eorum venit potestatem, quibus in hodiernum diem adhuc servit. Quæ ergo deinceps sequuntur, de futuris extremo sæculo regibus, uti volet, sic lector accipiat: ego tamen existimo ea non proferri a sancto ut sibi soli privatim nota,

Digitized by Google

οἶκον αὐτοῦ, ποιῆσαι ἐν ἀνέσει κἂν τὴν μίαν ταύτην ἑβδομάδα. Καὶ δὴ καθεζομένων αὐτῶν κατεμόνας, ἤρξατο ἐρωτᾷν ὁ Ἐπιφάνιος τὸν μακάριον λέγων· Εἰπέ μοι, παρακαλῶ, πῶς τὸ τέλος τοῦ κόσμου τούτου; καὶ πότε, καὶ τί εἰσιν ἀρχαὶ ὠδίνων; καὶ πῶς γνώσονται οἱ ἄνθρωποι ἐγγύς εἶναι ἐπὶ θύραις; ἀπὸ ποίων δὲ σημείων ἀπόδειξις τῆς συντελείας ἔσται; καὶ ποῦ παρελεύσεται ἡ πόλις αὕτη ἡ νέα Ἱερουσαλὴμ, καὶ οἱ ἐνθάδε ὄντες ναοὶ ἅγιοι τί γενήσονται, καὶ αἱ τίμιαι εἰκόνες, καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων, καὶ αἱ βίβλοι; Ἀνάγγειλόν μοι, παρακαλῶ· οἶδα γὰρ ὅτι περὶ σοῦ καὶ τῶν ὁμοίων σου εἶπεν ὁ Θεὸς, « Ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν [81]· » πόσῳ μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ κόσμου;

σθ'. Ὁ μακάριος εἶπεν· Περὶ τῆς πόλεως ἡμῶν γίνωσκε, ὅτι μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τὸ οἱονοῦν ἔθνος οὐδαμῶς φοβηθήσεται· οὐ γὰρ μὴ παγιδεύσει αὐτὴν τις, ἢ παραλήψεται, μὴ γένοιτο· κεχάρισται γὰρ αὐτὴν τῇ Θεοτόκῳ, καὶ οὐδεὶς ἁρπάσει αὐτὴν ἀπὸ τῶν τιμίων χειρῶν αὐτῆς. Ἔθνη γὰρ πολλὰ δώσουσι τὰ τείχη αὐτῆς, καὶ τὰ κέρατα αὐτῶν συντρίψωσιν ἐν αἰσχύνῃ ἀναχωροῦντα, δόματα δὲ καὶ πλοῦτον πολὺν παρ' αὐτῆς κομιζόμεθα. Ἄκουσον δὲ περὶ ἀρχῆς ὠδίνων, καὶ περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου καὶ τῶν λοιπῶν. Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς βασιλέα ἀπὸ πενίας, καὶ πορεύσεται ἐν δικαιοσύνῃ πολλῇ, καὶ πάντα πόλεμον παύσει, καὶ τοὺς πένητας πλουτίσει, καὶ ἔσται ὡς ἐπὶ τῷ Νῶε τὰ ἔτη· οὐ μέντοι κατὰ τὰς ἐκείνων πονηρίας, ἀλλὰ κατὰ τῆς ἀνέσεως οὕτω παρεικάσαι. Ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ πλούσιοι σφόδρα, καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀπείρῳ, τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες, καὶ ἐν ἀφοβίᾳ πολέμου πορευόμενοι, καὶ ἀμερίμνως τοῖς γηΐνοις ἐπαναπαυόμενοι, καὶ ἐν τῷ μὴ εἶναι πόλεμον συγκόψουσι τὰς σπάθας αὐτῶν εἰς δρέπανα, [καὶ τὰ βέλη εἰς κοντοὺς, καὶ τὰς ζιβύνας (11)] εἰς ἐργαλεῖα γεηπονικὰ, δι' ὧν τὴν γῆν ἐργάζονται.

duxit, ut liberius agerent saltem per septimanam unam. Cumque sederent soli, sciscitatus est beatum Epiphanius, dicens : Dic mihi, amabo te; qualem hic mundus exitum sortietur, et quando? quod est principium dolorum? et quomodo cognoscent homines, illos prope esse in januis? quæ signa imminentem mundi ruinam prænuntiabunt? denique, quo transibit hæc urbs, nova quædam Jerusalem? quid exsistentibus in ea sacris ædibus, quid venerandis imaginibus, quid sanctorum reliquiis, quid libris futurum est? Oro te atque obsecro, ut illa explices; scio enim de te tuique similibus dixisse Deum : « Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum [81]; » quanto igitur magis mundi hujus inferioris?

209. Cui morem gerens Andreas, sic inbit : De hac quidem urbe nostra sic habe, quod usque ad sæculi consummationem nulla ipsi formidabilis unquam futura sit natio; nullus quippe hostis ipsam in laqueos suos unquam pertrahet, nullus intercipiet, nullus certe, sanctissimæ enim Dei Parenti illa donata et commissa est, nec erit qui illam eripiat e manibus ejus, a qua et munera et divitias copiosas consecuturi sumus. Tentabunt quidem gentes urbem muro valloque circumdare, sed confringent cornua sua, et cum confusione recedere cogentur. Nunc de principio dolorum, deque mundi et omnium rerum interitu loquentem audi. Postremis temporibus suscitabit Deus regem e paupertate, et ambulabit in multa justitia : omnem coercebit hostem, et locupletabit pauperes; et fluent tempora qualia sub Noe fuerunt, non quidem quoad maleficia et iniquitates, sed quoad otium et animi relaxationem. Homines quippe rege isto imperante divitiis affluent, in altissima pace securi manducantes et bibentes, nubentes et nuptui tradentes, citra belli metum viventes, citra sollicitudinem res terrenas possidentes : cumque nihil minus quam bellum metuendum fuerit, gladios suos convertent in falces, et jacula in contos, et lanceas in instrumenta rustica, quibus terra colitur.

[81] Matth. xiii, 11.

sed aliunde cognita : quia n. 215, de Æthiope agens, qui annis duodecim regnaturus sit, addit, ὥς φασιν, ut aiunt, et eadem phrasi deinde sæpius utitur. Quare, licet aliquando dubitaverim, an non præstaret talia omittere, tandem tamen judicavi ad fidelitatem, quam hoc opere profitemur, spectare, si totum exhiberem, quo lectori magis integrum sit judicare de re universa. Sic etiam, modo animum adverterit quis ad singula, facile etiam in prægressis notaverit aliqua, rigidioribus theologis vix aut ne vix quidem probanda : ut cum num. 157 de sæculorum creatione sic discurrit, ac si essent substantia aliqua spiritualis, omni alia creatura prior; cumque num. 170 de draconibus agens, qui sint serpentes a diabolis assumpti deque eorum fulminatoribus angelis, ea dicit quæ eruditorum aures difficulter cum patientia suscipient, aliaque nonnulla. Taceo quod de sancto Joanne evangelista, num. 167, pro certo affirmat, eum non mortuum, sed translatum adhuc vivere, et cum Elia atque Enoch appariturum tempore Antichristi, sicut iterum intra num. 227 inculcat.

Hæc enim sententia magnis utrinque rationibus et auctoritatibus ventilatur, uti videre est apud Joannem de la Haye, in Prolegomenis ad Apocalypsim quæst. 18, et Georgius Trapezuntius, circa an. 1450 florens Romæ, ex Græcorum sui ævi receptiori sensu, integrum pro affirmativa parte tractatum composuit. Denique eruditissimus Florentinius, exerc. 3, super Indiculo apostolorum, ante suum vetustissimum Maryrologium, quod passim Hieronymianum appellamus, de Joannis apostoli assumptione ex professo agens, ostendit, neque novam, neque solis Græcis Patribus ascribendam esse opinionem, quam plures etiam Latini iique perantiqui tenuerint. Nolim tamen ejus opinionis veritatem tueri, nedum ipsam divinitus revelatam Andreæ credere; sed negativam, communiter prælatam, cum communi teneo ut probabiliorem.

(11) Ita corrigendum putavi pro eo, quod habebat ms. Vatic., καὶ τὰ βέλη καὶ τοὺς κοντοὺς εἰς ζιβύνας καὶ, et ms. Maz. καὶ τὰ βέλη αὐτῶν εἰς ζιβύνας καί.

Digitized by Google

210. Post hæc convertet rex faciem suam ad Orientem, humiliaturus filios Agar (12) : succensebit namque illis Dominus ira vehementi propter blasphemias et fructus quos proferent, acerbiores Sodomitarum et Gomorrhæorum; et stimulis quibusdam suscitabit regem Romanorum, penitus excisurum gentem impiam, et filios eorum aboliturum igni; ipsi vero traditi in manus ejus, violentissimis flammis absumentur. Illyrico autem restituto imperio Romano, et Ægypto apportante tributa sua, ponet rex idem super mare dexteram suam, et nationes flavas mansuefaciet, et inimicos sub manibus suis humiliabit : et durabit imperium illius annos triginta duos. Duodecimo autem anno regni census et munera nulla accipiet, sed excitabit sacras ædes, et altaria confracta restaurabit; nullus tunc tribunalium usus erit, cum qui inferat aut patiatur injuriam nemo futurus sit : filios quippe hominum timore sui injecto ad meliora quævis impellet, et magnates, qui contra jus fasque agunt omnia, humiliatos adjudicabit morti.

A σι'. Καὶ μετὰ ταῦτα δώσει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ Ἀνατολάς, καὶ ταπεινώσει τοὺς υἱοὺς Ἀγάρ· ὀργισθήσεται γὰρ ὁ Κύριος διὰ τὴν βλασφημίαν αὐτῶν, καὶ διὰ τὸ εἶναι τὸν καρπὸν αὐτῶν χολὴν Σοδόμων, καὶ πικρίας Γομόῤῥων· καὶ διὰ τοῦτο νύξας ἐγερεῖ τὸν βασιλέα Ῥωμαίων ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐξολοθρεύσει αὐτούς, καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν πυρὶ ἀναλώσει· καὶ αὐτοὶ οἱ παραδεδομένοι εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐμπρησμῷ βιαιοτάτῳ παραδοθήσονται· καὶ ἀποκατασταθήσεται πάλιν τὸ Ἰλλυρικὸν τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων· κομίσει δὲ καὶ ἡ Αἴγυπτος τὰ πάκτα αὐτῆς (13). Καὶ θήσει τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν δεξιὰν ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ἡμερώσει τὰ ξανθὰ γένη, καὶ ταπεινώσει τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ ἔσται τριάκοντα δύο ἔτη· τῷ δωδεκάτῳ B ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ κῆνσον καὶ δόματα οὐ λήψεται, ἀλλ' ἀναστήσει ναοὺς ἁγίους, καὶ ἀνοικοδομήσει συντετριμμένα θυσιαστήρια, καὶ δίκη οὐκέτι ἔσται, οὐδὲ ὁ ἀδικῶν, οὔτε ὁ ἀδικούμενος· φόβον γὰρ ποιήσει τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων σωφρονεῖν, καὶ τοὺς παρανομοῦντας τῶν μεγιστάνων ταπεινώσει, καὶ θανάτῳ παραδώσει.

211. Iisdem porro temporibus, rege illo imperante, quidquid modo auri quovis in loco absconditum latet, divino nutu eruetur; et tanquam ventilabro dispergetur per omnes ejus subditos : unde et cumulabuntur divitiis magnates ejus, ipsis regibus quasi nihilo inferiores futuri; et qui præ inopia tantum non peribant, ad principum gloriam atque opulentiam elevabuntur. Zelus ejusdem regis ardentissimus erit, quo Judæos ubique gentium persequetur, et in tota hac urbe nullus Ismaelita invenietur : eamdem quoque tanto sui timore implebit, ut nemo, qui lyræ, citharæ, comœdiæve, aut alteri cuivis rei minus decoræ operam det, reperiendus sit : quotquot enim talibus addicti sunt, odio prosequetur capitali et ejiciet ex urbe Domini. Tunc vero gaudium ubique et exsultatio videbitur, tum copia rerum omnium maxima tam a terra quam mari exorietur, tunc denique referentur tempora Noetica, quando vivebant sine cura et lætabantur cuncti, donec superveniret diluvium.

σια'. Ἐν τοῖς καιροῖς γὰρ ἐκείνοις πᾶς χρυσός, ὅς ἐστιν ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ κρυπτόμενος, νεύσει Θεοῦ ἀποκαλυφθήσεται τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ [καὶ πτύῳ αὐτὸν σκορπίσει πάσῃ τῇ πολιτείᾳ αὐτοῦ], καὶ πλουτήσουσι πάντες οἱ μεγιστᾶνες αὐτοῦ, καὶ ἔσονται ὡς βασιλεῖς, καὶ οἱ πένητες ἔσονται ὡς οἱ ἄρχοντες. Καὶ ἔσται αὐτῷ ζῆλος μέγας, καὶ τοὺς Ἰουδαίους C καταδιώξει, καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἰσμαηλίτης οὐχ εὑρεθήσεται· καὶ αὐτὸς φοβήσει μεγάλως τὴν πόλιν, καὶ οὐκ ἔσται ὁ λυρίζων, ἢ κιθαρίζων, ἢ ὁ τραγῳδῶν, ἤ τις αἰσχρὸν πρᾶγμα ἐργαζόμενος· πάντας γὰρ τοὺς τοιούτους μισήσει, καὶ ἐξολοθρεύσει ἐκ πόλεως Κυρίου. Καὶ ἔσται πολλὴ χαρὰ τότε καὶ ἀγαλλίασις, καὶ ἀγαθὰ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνατελεῖ πλούσια, καὶ ἔσται ὃν τρόπον ἦσαν ἐπὶ τοῦ Νῶε ἐν ἀμεριμνίᾳ εὐφραινόμενοι μέχρις οὗ ἦλθεν ὁ κατακλυσμός.

212. Cum transierit sceptrum regni istius, in januis erit principium dolorum. Tunc enim filius iniquitatis suscitabitur, qui dominaturus est in civitate hac annos tres cum dimidio : tantamque introducet vivendi licentiam, quanta ab exordio mundi audita non fuit nec audietur deinceps; talia quippe doctrinæ suæ placita pronuntiabit : Pater filiæ, filius matri, frater sorori commisceantor; si quis recusaverit, morte punitor. At is cum pro-

σιβ'. Παρελθόντος δὲ τοῦ σκήπτρου ἐκείνου, ἀναστήσονται ἀρχαὶ ὠδινῶν. Τότε ἀναστήσεται ὁ υἱὸς τῆς ἀνομίας, καὶ βασιλεύσει ἐν τῇ πόλει ἔτη τρία D ἥμισυ, καὶ ποιήσει ἀνομίαν γενέσθαι, οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, οὐδὲ μὴ γενήσεται· καθεσθεὶς γὰρ δογματίσει τοιαῦτα, ὅπως μίγνυται πατὴρ θυγατρί, καὶ υἱὸς μητρί, καὶ ἀδελφὸς ἀδελφῇ· εἰ δὲ μή, ὁ ἀνταίρων θανάτῳ ἀποθανέτω. Καὶ ὁ τοιοῦτος σὺν τῷ Προδρόμῳ Ἰωάννῃ κατασταθήσεται (14) ἐν τῇ

(12) Hoc nomine non solum Sarracenos (qui proprie ex Arabibus, posteris Ismael, procreati dicuntur filii Agar), sed omnes Mahometanos, præsertim Turcos intelligo; licet hi videantur e Scythia originem trahere : Mahomed enim, cujus legem profitentur, Agarenus fuit. Quæ autem hic dicuntur de Romanorum rege, Agarenos exterminaturo, videntur ex parte compleri in Leopoldo Augusto; cui omnes boni optant, ut recuperata ipsa etiam Constantinopoli, atque Europa tota a sordibus Mahometicis repurgata, Ægyptum quoque et Asiam, hactenus a Turcis insessam, sibi faciat tributariam. Certe, secundum oracula illa, quæ sub Leonis Magni nomine excusa habentur, Constantinopolitanum Turcorum imperium, quod in Mahomete primo cœpit, finem speratur habiturum in quarto hujus nominis.

(13) Πάκτα, non tantum ex Latinæ originis proprietate dicuntur *fœdera*, sed etiam *tributa* ex fœdere debita; unde apud Meursium in Glossario, πακτιῶται, *tributarii*.

(14) In utroque ms. est καταταγήσεται.

Digitized by Google

ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Τότε ζεύξει μοναχοὺς ταῖς μοναστρίαις, καὶ ἱερεῖς ὁμοίως, καὶ γενήσεται ἡ ἀνομοία τῆς μίξεως χεῖρον φόνου· καὶ αὐτὸς πορνεύσει μητέρα καὶ θυγατέρα. Καὶ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διὰ τὴν κατάρατον ἀκολασίαν λύσιν λαβόντες οἱ μωροὶ ἀσώτως ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς ἐπιχρεμετίσουσιν.

A dromo Joanne collocabitur in die judicii. Rex iste monachos nec non et sacerdotes cum consecratis Deo virginibus conjugabit, et commistio fiet abominanda magis quam homicidium : neque vero ipsemet a matre sua atque filia se abstinebit. Eodem tempore effrenis intemperantiæ libidinisque causa, vinculis suis et metu soluti, amentes ac stulti proprias sorores suas invadere non formidabunt.

σιγ'. Καὶ ἀναβήσεται ἡ σαπρία καὶ ὁ βρῶμος ὡς βδέλυγμα ἐνώπιον Κυρίου, καὶ πικρῶς ὀργισθήσεται Κύριος ὁ Θεὸς, καὶ τῷ θυμῷ μεγάλῳ ἐπιβλέψει ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἐντελεῖται τῇ βροντῇ αὐτοῦ ἄνωθεν καὶ ταῖς ἀστραπαῖς, καὶ ἄρξονται ἀκρατῶς φρίκῃ πολλῇ καταφέρεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πολλαὶ πόλεις πυρίκαυστοι γενήσονται, καὶ ἄνθρωποι ἐκ B τοῦ πατάγου τῶν φοβερῶν ἐκείνων βροντῶν θροϊσμῷ μεγάλῳ παραλυθήσονται, καὶ κακῶς ἀποθάνωσιν, καὶ πολλοὶ ἀστραπόκαυστοι γενήσονται. Οὐαὶ δὲ τότε τῇ γῇ ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς τοῦ Παντοκράτορος, καὶ τῆς ἀπείρου ὀργῆς τε καὶ θυμοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἤδη ἐπερχομένου εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην! Παταχθήσεται γὰρ τοῦτο τὸ σκῆπτρον τῆς ἀνομίας, καὶ ἐν τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ ληφθήσεται. Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν Ῥώμῃ, ἢ ἐν Ἀρμενοπέτρᾳ, ἢ ἐν Στροβύλῳ, ἢ ἐν Καριοπόλει· ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι καὶ τόποις ἀναπαύσονται. Τὰ γὰρ ἄλλα πάντα πόλεμοι καὶ ταραχαὶ καὶ θόρυβοι πολλοὶ γενήσονται, κατὰ τὸν εἰπόντα, ὅτι « Μελλήσετε ἀκούειν πολέμους, καὶ ἀκοὰς πολέμων, » καὶ τὰ ἑξῆς.

213. Verum enim vero corruptio illa et peccatorum fœtor, uti abominatio, ascendet in conspectu Domini, maxima succendendi iracundia, et universam terram magno cum furore lustraturi, daturique in mandatis tonitruo suo ac fulmini, ut terribili cum strepitu in terram delata, tremore magno repleant universa. Hinc vero mox urbes plurimæ absumentur igni, et homines præ nimio terribilium tonitruorum fragore exanimati, totis artubus dissolventur et male peribunt : nec pauci eorum tacti fulmine vitæ exitum sortientur. Væ terræ tunc temporis a minaci vultu, ab ira implacabili et furore Omnipotentis, universum orbem terrarum pessumdaturi! conterendum quippe tunc est sceptrum iniquitatis, et igni non exstinguendo tradendum. Beati autem illi qui in diebus illis morabuntur vel Romæ, vel Rizæ (15), vel Armenopetræ (16), vel Strobyli (17), vel Cariopoli (18), quibus in urbibus locisque tranquillitas summa erit : reliqua vero omnia bellis, tumultibus, turbis variis concutientur, e sententia illius qui dicit : C « Audietis bella et opiniones bellorum [88]; » et quæ sequuntur.

σιδ'. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐγερθήσεται βασιλεία ἑτέρα ἐπὶ τὴν πόλιν ταύτην, καὶ αὐτὸς βλοσυρὸς ὄνος καὶ ἔξαρνος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναγνώσας τῶν Ἑλλήνων γραφὰς μετατραπήσεται εἰς Ἑλληνισμὸν, καὶ ποιήσει πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων (19)· [καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον] ἀπὸ τὸν Σατανᾶν ὁ διάβολος. Μετὰ γὰρ ὀλίγας ἡμέρας τοῦ κρατῆσαι αὐτὸν, [πάντα τὰ ἱερὰ σκεύη πυρίκαυστα (20)] ποιήσει, καὶ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν φούρκαν ὀνομάσει, καὶ ποιήσει τὸ ἱερατεῖον εἰς πτῶσιν [καὶ κατακοπὴν λαοῦ τῆς μέσεως (21) ποιήσει κατὰ τὰς δημοσίας

214. His transactis excitabitur regnum aliud in civitate hac, cujus rex asinus erit bardus, qui nuntio Jesu Christo cum negatione remisso, perlectis gentilium scriptis ad gentilismum adjiciet animum, bellum sanctis movebit; et uti scriptum est, erit ex Satana diabolus. Paucis siquidem elapsis imperii diebus, omnia sacra vasa igne jubebit comburi, venerandam et vivificam crucem appellabit furcam, atque sacrarium funditus destruet, et concidet dimidiam partem populi in publicis plateis : tum vero etiam amici amicos, vicini vicinos, ger-

[88] Marc. XIII, 7.

(15) Riza nulla usquam est : suspicor ego legendum Pisa, quæ urbs est ad mare Hetruscum, præcipui tunc nominis et potentiæ : conveniunt quidem ms. in litteram Ῥῶ, sed in hanc facile potuit degenerare affinis littera Π, quando pes ultimus litteræ (ut sæpe solet) solum dimidius pingitur, hoc modo Π.

(16) Armenopetra nusquam nunc nominata invenitur, nec facile est divinare quo locus hic nominatus spectet. Quid si legatur ἢ ἐν Ἀριμίνῳ πέρα, *aut Arimini trans mare*, quod ultimum vocabulum respiciat jam dictas tres Italiæ urbes.

(17) Fortasse Strongylus, insula una Æoliarum, Siciliæ subjecta, vulgo Strombyli.

(18) Quæ in ms. Mazariniano Καριόπολις est, in Vaticano Καρυλώπολις scribitur : priorem autem, licet recentiorem lectionem prætuli, quia revera Cariopolis in Caria Asiæ minoris regione D invenitur, Turcis hodie Clarioboli dicta. Quod si supradicta Strobylus, respectu Constantinopoleos cis mare inveniretur in Dalmatia vel Istria : vix dubitarem Carnopolim seu Carnorum-urbem legere, et intelligere Julium Carnicum, vel aliam præcipuam in Carnis seu foro Julii civitatem; ut sensus sit, securos fore qui Italiam aut Italiæ conterminas ad Adriaticum seu Veneticum mare regiones incolent.

(19) Ms. Vatic. hanc constructionem simpliciter sic legebat : Καὶ ποιήσει πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων ἀπὸ τὸν σατανᾶν ὁ διάβολος. Corrigerem ἀπὸ τοῦ σατανᾶ nisi utrobique aliter legeretur. Sed nescio, quod dicit ms. Mazar. ubi illud scriptum sit.

(20) Ms. Vatic. solum : ἥλους πυρικαύστους.

(21) Μέσις recentioribus Græcis medietas est. Cangius suggerit legendum λαοῦ ἡμίσεως.

Digitized by Google

mani fratres germanos suos, pater filium, et contra filius parentem morte perimendos tradent. Nec tamen deerunt quam plurimi etiam, qui zelo Domini succensi, ipsum libere confessuri sunt; et hi ipso exitu beatissimi erunt, utpote cum Christo in sempiternum regnaturi. Tunc qui in insulis sunt, quique in speluncis juxta et infra Thraciam, compungentes seipsos incident in desolationem, facti spelæa dæmonum et in sibilum serpentium atque reptilium. Iisdem quoque temporibus fragores in cœlo audientur terribiles, quassabitur terra vehementer, multæ civitates ruinis tristibus involventur: exsurget enim gens contra gentem, et reges adversus reges: compungetur vehementer omnis terra, et filii hominum præ tribulatione atque anxietate contabescent. Tunc videbitur in cœlo ignis quasi fulmineus, qui incubabit omni terræ superficiei, late vastitatem minitans: videbuntur etiam multi conflictus volucrum et noxiorum serpentium: et scatebit terra bestiis insectisque, mordentibus homines adorantes delicta sua. Atque hæc omnia principium dolorum sunt.

215. Hujus iterum impii regis finito imperio, aderit a primo cornu (25) Æthiops, quem annos duodecim aiunt imperii gubernacula moderaturum. Hic uti probus erit, sic et regnabit in pace; sanctorum delubra pridem collapsa rursum eriget; atque ut eximius virtutum cultor, in amoribus erit omni populo. Expandetur etiam gratia dilectionis Dei super ipsum, et gaudium atque exsultatio erit in universo terrarum orbe. Sed et hoc imperium terminabitur, succedente mox altero ex Arabia, per annum, ut aiunt (26), unum. Et eo regnante colligentur in unum, Dei invisibilis nutu, veneranda vivifici ligni fragmenta, dabunturque imperatori. Ipse vero rex progressus Hierosolymas, ad locum ubi steterunt pedes Jesu Christi veri Dei nostri, tradet propriis manibus suis Domino Deo nostro regium diadema; imponensque illud venerando sacrosanctæ crucis ligno, animam ei suam offeret consecrabitque.

216. Post hæc exsurgent in hac urbe adolescentes terni, impudentes, fatui, perniciosi, dies centum et quinquaginta sceptrum imperii pacifice tenturi. Quibus elapsis, diabolico instinctu invicem sibi irati, grave bellum inter se gerent. Et primus

A στράτας (22)]. Καὶ τότε προδώσουσι φίλοι φίλους εἰς θάνατον, καὶ ἀδελφοὶ ἀδελφούς, καὶ γείτονας γείτονας, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ τέκνον πατέρα· καὶ πολλοὶ ζήλῳ Κυρίου ὁμολογήσουσιν, ὧν τὸ τέλος μακάριον· οὗτοι γὰρ σὺν Χριστῷ βασιλεύσουσιν. [Τότε οἱ ἐν ταῖς νήσοις, καὶ οἱ ἐν ταῖς κοιλάσι ταῖς πρὸς Θράκην (23) τε καὶ ταῖς κάτω, ἄκοντας αὐτοὺς πεσοῦνται εἰς ἐρήμωσιν, σπήλαια δαιμόνων γενόμενοι, καὶ κνωδάλων καὶ ἑρπετῶν βαττολογία (24).] Ἔσονται δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ κτύποι ἐν τῷ οὐρανῷ φοβερώτατοι, καὶ σεισμοὶ μεγάλοι, καὶ συμπτώματα πόλεων μεγάλων· ἀναστήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεῖς ἐπὶ βασιλεῖς, καὶ ἔσται συντριμμὸς φοβερὸς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θλῖψις, καὶ στενοχωρία ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· τότε φανήσεται πῦρ ἀπ' B οὐρανοῦ ὡσεὶ ἀστραπῆς τάχος ἀπειλοῦν, ἐπισκιάζον πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς [καὶ πετεινῶν συνοχαὶ πολλαί, καὶ ὄφεων πονηρῶν. Τότε πλησθήσεται ἡ γῆ δακνόντων τοὺς ἀνθρώπους τοὺς σεβομένους τοῖς παραπτώμασιν]. Πάντα γὰρ ταῦτα ἀρχὴ ὠδινῶν καθεστήκασιν.

σιε'. Τελευτήσαντος δὲ τούτου τοῦ ἀθέου σκήπτρου, τότε ἔρχεται ὁ Αἰθιοπίας ἀπὸ τοῦ πρώτου κέρατος, ὃν φασιν ἔτη δώδεκα κατέχειν τῆς βασιλείας τοὺς οἴακας. Οὗτος ἀγαθὸς καὶ βασιλεύσει ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἁγίων οἴκους οἰκοδομήσει τοὺς πρὸ αὐτοῦ συμπτωθέντας, καὶ ὡς ἀγαθὸς ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ· καὶ ἐφαπλωθήσεται ἡ ἀγάπη Κυρίου ἐπ' αὐτόν, καὶ C ἔσται χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ. Παρελεύσεται δὲ καὶ αὐτὸ τὸ σκῆπτρον. Ἐλεύσεται γὰρ σκῆπτρον ἕτερον τὸ ἀπὸ Ἀραβίας [ὥς φασι χρόνον. Καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἑνωθήσεται τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ ξύλου τὰ ἅγια τμήματα, εἰς ἐμπνευσιν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, καὶ δοθήσεται τῷ βασιλεῖ]. Καὶ αὐτὸς γενόμενος ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἔστησαν οἱ πόδες Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, οἰκείαις χερσί, τὸ τῆς βασιλείας διάδημα Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐπιθεὶς ἐπὶ τὸ τίμιον ξύλον, ἅμα δὲ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ (27).

σις'. Καὶ τότε ἀναστήσονται ἐν τῇ πόλει ταύτῃ νεώτεροι τρεῖς, ἀναιδεῖς, μωροί, καὶ ἀνωφέλητοι, καὶ κρατήσουσιν ἐν εἰρήνῃ ἡμέρας ἑκατὸν πεντήκοντα· D καὶ μετὰ ταῦτα ἐπεισαγωγῇ διαβόλου ὀργισθέντες ἑαυτούς, διώσουσιν ἀλλήλοις πόλεμον καθ' ἑαυτούς

(22) Malacus in Hist. patriarch. apud Meursium in Glossario, *στράτας* sæpius appellat *plateas*: quem auctorem eo allego libentius, ut indicem impressum haberi in Turco-Græcia Cransii; sunt enim qui, visis lucubrationibus P. Papebrochii de Hierosolymitanis patriarchis, similem cupiant de aliis quoque Orientalis Ecclesiæ patriarchatibus. Est alioquin vox illa recentioribus usitatissima.

(23) Hæc vitiosius scripta præsumpsi per conjecturam corrigere; sic enim legebatur in ms. Vatic., ἐν ταῖς κοιλάδες τὴν πρὸς Θράκην καὶ κάτω: accusativum autem absolutum pro genitivo, ut ἄκοντας αὐτούς, fateor hic primum a me legi, si tamen sincera lectio est.

(24) Κνώδαλα quid sint, non intelligerem, nisi conjungerentur ἑρπετά; βαττολογία autem, quæ propria est hominum stultiloquorum, hic transfertur ad insectorum istiusmodi voces, seu potius stridores, significandos. Desunt interim hæc, et quidquid hoc capite [ ] inclusi includamque in ms. Mazar.

(25) Quod istud *primum cornu*? An primum Nili ostium? Discam libenter.

(26) Hinc apparet hæc omnia, non ut revelata a Sancto referri, sed ut lecta vel audita aliunde.

(27) Ms. Vatic. minus clare: Οἰκείαις χερσὶν αὐτοῦ παραθήσει ἐπὶ τὸ τίμιον ξύλον, καὶ τὸ τῆς βασιλείας διάδημα παραδώσει Κυρίῳ τῷ Θεῷ σὺν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

Digitized by Google

ἰσχυρόν. Καὶ ἐπάρας ὁ πρῶτος πορεύσεται εἰς Θεσσαλονίκην, λέγων αὐτῇ· Θεσσαλονίκη, σὺ νικήσεις τοὺς ἐχθρούς σου· καύχημα γὰρ ἁγίων σὺ εἶ, καὶ ἡγίασέ σε ὁ Ὕψιστος. Καὶ τότε στρατεύσει τοὺς λαοὺς αὐτῆς ἀπὸ ἑπταετοῦς καὶ ἐπάνω, καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς μονάζοντας· φορέσει ἅρματα πολεμικὰ, καὶ ποιήσει πλοῖα μεγάλα, καὶ ἐλεύσεται ἐν Ῥώμῃ, καὶ στὰς πρὸ τῆς πύλης αὐτῆς, ἐρεῖ αὐτῇ· Χαίροις, Ῥώμη τρίῤῥωμε, ἡ μάχαιρά σου ὀξεῖα, τὰ βέλη σου πυκνὰ, ἔντιμος εἶ σὺ, κρατήσεις τὴν πίστιν σου, καὶ μὴ ἐκπέσῃ ἐκ σοῦ· μακάριοι γὰρ οἱ κατοικοῦντες ἐν σοί. Τότε στρατεύσει τὰ ξανθὰ γένη, καὶ ποιήσει ναῦς, καὶ εἰσελεύσεται ἀναμέσον δήλου καὶ ἀδήλου, καὶ ἐκδέξεται τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ.

σιζʹ. Ὁ δὲ δεύτερος μεῖραξ ἐκστρατεύσει καὶ αὐτὸς τὴν Μεσοποταμίαν, τὰς κυκλάδας (30) τῶν νήσων, καὶ στρατεύσει τοὺς ἱερεῖς, καὶ τοὺς μονάζοντας, μανίᾳ δεινῇ κατὰ τῶν ἄλλων κινούμενος. Καὶ ἐπάρας ἐλεύσεται κατὰ τὸν ὀμφαλὸν τῆς κτίσεως· τινὲς δέ φασιν ἐπὶ Ἀλεξάνδρειαν· κἀκεῖσε ἐκδέξεται τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ, μεθ' ὧν ὀφείλει μάχεσθαι. Καὶ ὁ τρίτος ἐξελεύσεται, καὶ στρατοπεδεύσει Φρυγίαν, Καρίαν, Γαλατίαν, καὶ τὴν Ἀσίαν, Ἀρμενίαν καὶ Ἀραβίαν, καὶ εἰσελεύσεται ἐν Συλαίῳ· τὸ δὲ λεγόμενον Σύλαιον κληθήσεται, καὶ οὐ συλληφθήσεται, οὐδὲ παραληφθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα (33). Καὶ ἐλεύσεται καὶ αὐτὸς ἐν λαῷ ἀσυνθέτῳ, τουτέστι μὴ ὄντος ὑποκάτω αὐτοῦ, ἢ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ.

σιηʹ. Μετὰ οὖν τὸ συναχθῆναι αὐτοὺς κατέναντι ἀλλήλων, τότε κροτήσουσι πόλεμον μέγαν καὶ φοβερὸν καθ' ἑαυτοὺς, καὶ συγκόψουσιν ἀλλήλους μεληδὸν, ὥσπερ ἐν μακέλλῳ τὰ πρόβατα· καὶ ἀποκτανθήσονται οἱ τρεῖς βασιλεῖς, καὶ γενομένης κοπῆς χυθήσεται αἷμα Ῥωμαίων ὡς ἀφόρητος βροχὴ, καὶ ἐξ αὐτῶν οὐ καταλειφθήσεται οὐδείς. Τότε συγκερασθήσεται ἡ θάλασσα ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἐκ τοῦ αἵματος αὐτῶν σταδίους δώδεκα. Καὶ λοιπὸν πᾶσα γυνὴ χήρα, ὥστε ἑπτὰ γυναῖκες ζητήσουσιν ἕνα ἄνδρα ἔχειν, καὶ οὐχ εὑρήσουσι, μέχρις ἂν ἀπὸ ἀλλοδαπῆς χώρας ἀκούσαντες ἥξουσιν. Καὶ οἱ νεανίσκοι οἱ καταλειφθέντες ἀνήλικοι ἀνδρυνθήσονται, καὶ ἔσονται ὡς χοῖροι ἀπὸ πολλῆς ἀσωτίας μὴ αἰσθανόμενοι. Τότε μακάριοι καὶ τρισμακάριοι οἱ ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες, ὅτι τὰ δημοσίως κακὰ γινόμενα οὐ θεάσονται, ἀλλ' ἔσονται ἰδίως

A quidem Thessalonicam profectus, ita ipsam alloquetur: Thessalonica, tu subiges hostes tuos, quia gloria sanctorum es, et sanctimonia te replevit Altissimus. Tum viros illius, qui septimum (28) excedunt ætatis annum, nec non sacerdotes et monachos in arma coget; educet in campum currus bellicos, parabit classem permagnam, et iter Romam versus arripiet, stansque pro portis ejus: Lætare, inquiet, potentissima Roma; gladius tuus acutus, et jacula tua crebra sunt; clara es in primis tu, tenebis fidem tuam, et non labasces: beati enim sunt, qui te inhabitant. Tum et gentes (29) flavas armabit, et naves instruet; et medio inter lucem ac tenebras tempore ingredietur, sociosque suos excipiet.

B 217. Alter adolescens suscipiet expeditionem in Mesopotamiam et ambitus insularum, sacerdotesque et monachos capere arma jubebit, contra alios gravi furore commotus. Atque elatus veniet ad umbilicum (31) terræ (alii vero dicunt adversus Alexandriam), ibique exspectabit socios suos, quibuscum belli aleam tentaturus est. Tertius denique adolescens, debellata Phrygia, Caria, Galatia, Asia, Armenia, et Arabia, Sylæum (32) infestis armis petet; et hoc quidem postulabitur ad deditionem, sed non capietur in æternum. Atque hinc etiam ipse iter ingredietur versus populum incompositum, id est, qui neque ipsi, neque sociis ipsius subjectus est.

C 218. Conscriptis itaque suis exercitibus coibunt adversus invicem, bellum internecinum gesturi, concisurique alter alterum membratim; quemadmodum autem oves in macello mactari solent, ita tres illi reges peribunt: e cæde vero Romanorum tam copiosus fluet sanguis, ut pluisse videri potuerit, ne uno quidem illorum pugnæ superfuturo. Tunc quo pugna commissa loco, ex admisto sanguine decolor fiet mare ad stadia duodecim. Deinde vero septem mulieres, cunctis nempe ad viduitatem redactis, virum sibi unum quærentes, non invenient, quoad aliunde hac fama evocati, illuc accesserint. Qui autem admodum juvenes atque imbelles matribus relicti fuerint, ad maturiorem perducti ætatem, voluptatibus quasi D sues fœde immersi, nullum humani sensus vestigium retinebunt. O beatos ac beatissimos illos,

(28) Quid si legatur, *decimum septimum?*

(29) Gentes flavæ intelliguntur in primis Galli, tum Britanni, Germani, et quidquid trans Alpes versus Septentrionem est nationum, de quibus vide nostrum Ludovicum de la Cerda aliosque, commentantes super hunc versum Virgilii, Gallos describentis, *Æn.* VIII:

Aurea cæsaries ollis, ... lactea colla.

(30) Ita ms. Mazar. Κυκλάδες· in Vaticano Κοιλάδες τῶν νήσων, *cavernæ insularum*. Puto autem, quod κυκλάδες aptius appellative accipiantur, et reddantur *ambitus insularum*, quam ut proprie sumatur nomen pro sic dictis Archipelago insulis; et sic etiam infra num. 226 utrumque ms. habet Κυκλάδας τῶν νήσων.

(31) Umbilicum terræ Sophocles in Œdipo creditur nominare oraculi Delphici locum in monte Parnasso, quod is sit totius Græciæ medius, ut videre est apud Commentatores. Strabo autem lib. IX fabulam quoque narrat, ibidem in lapideo umbilico expressam, et a Pindaro decantatam, qua veteres significatum voluerunt, locum istum « in medio totius terrarum orbis jacere. »

(32) Zyllæus Pamphyliæ urbs, apud Constantinum Porphyrogennetam in Novellis.

(33) Καὶ ταῦτα εἰρηκὼς habebat hic ms. Vatic., adeo ut videantur post συλληφθήσεται, excidisse verba aliqua, referenda ad ipsum regem, qui in recessu dixerit, nec in æternum capiendam urbem. Et mox quod hic ponit ἀσυνθέτῳ, in ms. Mazar scribitur dempta littera privativa συνθέτῳ.

Digitized by Google

qui tunc temporis in montibus et speluncis famulatui divino consecrati latebunt! quia publicæ calamitatis spectatores non facti, intra claustra sua seorsim misericordiam Domini magnam præstolabuntur: illi nempe suavissimi agni, qui a nequissimo dæmone Antechristo Christi causa mactandi sunt.

A ἐπὶ θύραις ἐκδεχόμενοι τὸ μέγα ἔλεος· οἱ γλυκύτατοι ἄρνες, οἱ μέλλοντες θύεσθαι διὰ Χριστὸν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος τοῦ Ἀντιχρίστου.

219. Tum vero, nullo amplius viro illustri superstite, sed omnibus internecione deletis, efferet sese e Ponto muliercula turpis, Mondium dicta, quæ imperium in civitate hac occupatura est: filia illa erit diaboli furiosa, magicis artibus addicta, et virorum feminarumque amoribus efflictim æstuans. Regnante illa, mutuis invicem insidiis impetent; patrabuntur cædes in vicis et domibus; pater filio, et filius patri; mater filiæ, et hæc illi: frater fratri, amicus amico necem molientur; nullus erit malitiæ, nullus odii modus in civitate hac. Intra ecclesiarum parietes, intemperantiæ, libidines, incesta grassabuntur; citharæ, tripudia, tragœdiæ diabolicæ, cavillationes, et nugæ scurriles, qualia nec vidit nec visurus est ante tempus illud quispiam, late perstrepent.

σιθ'. Τότε δὲ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἄνδρα ἐπίσημον, ἀλλὰ ἅπαντας τῆς ἀπωλείας, ἀναστήσεται γύναιον αἰσχρὸν Μόνδιον ἐκ τοῦ Πόντου, καὶ βασιλεύσει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, καὶ αὐτὴ βακχεύτρια, τοῦ διαβόλου θυγάτηρ, μάγισσα καὶ ὀῤῥενοθηλυμανής. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύτης ἔσονται ἀλληλοεπιβουλίαι καὶ σφαγμοὶ κατὰ ῥύμην καὶ κατὰ οἰκίαν, καὶ σφάξουσιν υἱὸς πατέρα, καὶ πατὴρ υἱὸν, καὶ μήτηρ θυγατέρα, καὶ θυγάτηρ μητέρα, καὶ ἀδελφὸς ἀδελφὸν, καὶ φίλος φίλον· καὶ
B ἔσται κακία πολλὴ καὶ μῖσος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἔσονται ἀσέλγειαι καὶ ἀσωτίαι, καὶ αἱμομιξίαι, καὶ κιθάραι καὶ ὀρχήσεις, καὶ τραγῳδίαι σατανικαὶ, καὶ χλευασμοὶ καὶ παίγνια, ἅπερ ἄνθρωπος οὔτε εἶδεν, οὔτε ἰδεῖν δυνήσεται ἕως τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

220. Regina quippe illa impurissima, pro dea se ipsam reputans, Deum lacessere, atque adeo impetere bello, et ad pugnam provocare, non dubitabit. Illa sordibus asperget sacra altaria, illa populum omnem turpitudine sua et sceleribus inficiet; avertens faciem suam pessima, spoliabit templa vasis omnibus; conquiret undique venerandas sanctorum imagines, sacrosanctas cruces, sacra Evangelia, omnes apostolorum effigies, scriptos denique libros universos; ea vero in unum congesta cumulum, subjecto igne, in cineres et favillas rediget; ecclesias quoque ipsas evertet; indagabit etiam sanctorum reliquias, similiter perdendas, sed non reperiet, transferente illas Deo virtute invisibili ex hac urbe. Subruet deinde sacram magnæ ædis Sanctæ Sophiæ mensam, temploque ipso everso, convertet sese ad Orientem, multum fremens, et Altissimum sic compellans: Nihil morata sum, o quisquis es qui Deus diceris, delere memoriam tuam a facie terræ, ecce quam injuria et iniqua tibi fuerim, et nequivisti vel pilum capitis mei lædere: morare etiamnum paulisper, reserabo firmamentum et cœlos conscendam, expertura, uter nostrum potentior altero fortiorque sit Deus. Talibus atque aliis ubi insultaverit putida illa mulier, sputa lapidesque in cœlum mittet insana, quoad in graviores etiam blasphemias erumpat.

σκ'. Καὶ γὰρ ἡ βασιλὶς ἐκείνη ἀκάθαρτος, θεὰν ἑαυτὴν πράτουσα, καὶ Θεῷ μαχομένη καὶ προαιρουμένη μετ' αὐτοῦ παλαίσασθαι· καὶ γὰρ τότε κόπρῳ μιανεῖ τὰ ἅγια θυσιαστήρια, καὶ τῆς αἰσχύνης αὐτῆς ἅπαντι μιάσματι μιανεῖ πάντα τὸν λαὸν, καὶ στρέψει τὸ πρόσωπον αὐτῆς κακὰ, καὶ ἁρπάσει πᾶν σκεῦος ἐκ τοῦ ναοῦ, καὶ συναθροίσει τὰς τιμίας μορφώ-
C σεις τῶν ἁγίων, καὶ τοὺς τιμίους σταυροὺς, καὶ τὰ ἅγια Εὐαγγέλια, καὶ ἅπαντα ἀπόστολον, καὶ ἅπαν ἔγγραφον βιβλίον, καὶ ποιήσει σωρὸν μεγάλην, καὶ βαλοῦσα πῦρ κατατεφρώσει πάντα, καὶ τὰς ἐκκλησίας καταστρέψει, καὶ ζητήσει λείψανα ἁγίων τοῦ ἀπαλεῖψαι, καὶ οὐχ εὑρήσει· ὁ γὰρ Θεὸς ἀοράτῳ δυνάμει μετάξει αὐτὰ ἀπὸ τῆσδε τῆς πόλεως. Τότε ἡ τάλαινα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας καταστρέψει τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὸ πᾶν τοῦ ναοῦ διαθρύψασα, στήσεται κατὰ Ἀνατολὰς φρυαττομένη, καὶ ἐρεῖ πρὸς τὸν Ὕψιστον λέγουσα· Μὴ κατώκνησα, ὦ λεγόμενε Θεὲ, ἀπαλεῖψαί σου τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῆς γῆς· ἰδού σοι τί ἔκαμον, καὶ οὐκ ἠδυνήθης κἂν τριχός μου ἅψασθαι· καὶ ἰδοὺ ἔκδεξαι μικρὸν, καὶ χαλῶν τὸ στερέωμα, καὶ ἀνέρχομαι πρὸς
D σὲ, καὶ θεάσομαι τίς ὁ δυνατώτερος, καὶ ὄψομαι τίς ὁ ἰσχυρότερος ἐν θεοῖς. Καὶ ταῦτα λαλήσει ἡ γάγγραινα, ἢ καὶ πλείω· καὶ δράσει εἰς ὕψος ἐμπτύουσα, καὶ λίθους πέμπουσα, ἕως λέγειν αὐτῆς τὰ δεινότερα.

221. Illo autem tempore intendet Dominus Deus omnipotens arcum suum, et exacuet vehementer iram suam, et cum terribili potentia fortitudinis suæ extendet dexteram suam super urbem hanc; et apprehendet eam in fortitudine, et falce potentiæ suæ succidet fundamenta ejus; et imperabit aquis, ut quam perpetuo sustinuerant, tunc temporis penitus demergant atque absorbeant. Aquæ autem dicto audientes, citissimo mox cursu sonituque maximo erumpent, convulsisque e terra

σκα'. Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ κλινεῖ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ τὸ τόξον αὐτοῦ καὶ τὸν ἄκρατον θυμὸν αὐτοῦ, καὶ φοβερᾷ δυνάμει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἐκτενεῖ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πόλιν ταύτην· καὶ δράξεται αὐτῆς ἐν ἰσχύϊ, καὶ τῷ δρεπάνῳ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ὑποτεμεῖ τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῆς πόλεως· καὶ ἐρεῖ τοῖς ὕδασιν, τοῖς ἀπ' αἰῶνος βαστάζουσιν αὐτὴν, τοῦ καταπιεῖν αὐτήν· ἅπερ φοβερῶς ὑπακούσαντα τάχει σφοδρῷ καὶ ἤχῳ φοβερωτάτῳ ἀναβρύσουσιν αὐτὴν, καὶ τὸ ὑποκάτω αὐτῆς ἀνα-

Digitized by Google

σπάσει ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀρεῖ αὐτὴν εἰς ὕψος ὡς μύλον γυροβολούμενον, ὥστε τοὺς ἐν μέσῳ τῆς πόλεως ἐν φρίκῃ πολλῇ βοᾷν τὸ, Οὐαί! · καὶ πάλιν ταχέως κατενεχθείσης αὐτῆς κάτωθεν, καὶ τὰ ἀναβρύσαντα ὕδατα σφοδρῶς κατακλύσαντα, καὶ κατακαλύψαντα τῷ φοβερῷ καὶ ἀχανεῖ πελάγει τῆς ἀβύσσου παραπέμψαντα. Οὕτως οὖν, τέκνον μου, Ἐπιφάνιε, ἡ πόλις ἡμῶν συντελεσθήσεται, καὶ ἅπερ σοι εἴρηκα ὄπισθεν τί μέλλουσι τῷ κόσμῳ δεινὰ συμβαίνειν, ἐκεῖνά εἰσιν, ἅπερ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἴρηκεν ἀρχὴν εἶναι ὀδυνῶν.

A fundamentis, sublatam in altum urbem instar molæ in orbem gyrabunt, adeo ut qui mediam incolunt, vehementi metu correpti tristissimum clamorem emissuri sint : delatam vero mox deorsum ad locum suum urbem invadentes aquæ vehementi cum impetu demergent, et receptam in terribili atque immensa pelagi abysso occultabunt. Atque iste tandem, fili mi Epiphani, exitus urbis nostræ futurus est; quæ vero modo narravi eventura mundo, principium dolorum sunt, quod Dominus Jesus Christus dixit.

CAPUT XXVI.

De Judæis et Antichristo, ejusque tyrannide ac mundi fine.

σκβ'. Εἶτα μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς πόλεως τὸ B τηνικαῦτα τὰ τῆς βασιλείας συνίσταται. Τινές φασιν, ὅτι μετὰ τὸ πλήρωμα τῆς τῶν ἐθνῶν βασιλείας, μελλήσεται ὁ Θεὸς τὰ θεόσκηπτρα Ἰσραὴλ ἀναστῆσαι πρὸς τὸ βασιλεῦσαι τὸ λοιπὸν πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, φέροντες εἰς μαρτυρίαν τὸ ὑπὸ Ἡσαΐου εἰρημένον · « Καὶ ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, φησὶν, ἀρεῖ Κύριος ὁ Θεὸς σημεῖον ἐν τῇ συμπληρώσει τῶν ἐθνῶν ἐπὶ πάντα τὰ πρόβατα Ἰούδα, τὰ διεσκορπισμένα ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ συνάξει τοὺς ἀπωσμένους Ἰσραὴλ τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἔσται τῷ Ἰσραὴλ, ὡς τῇ ἡμέρᾳ, ᾗ ἐξῆλθεν ἐκ γῆς Αἰγύπτου. » Καὶ μὴν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Ἀποστόλου εἰρημένον, « Ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν ἥξει, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται. » Καὶ οὗτοι μὲν οὕτω λέγουσι καὶ ἰσοφωνοῦσιν. Ἱππόλυτος C δὲ ὁ μακάριος ἔφησεν, ὅτι ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Ἀντιχρίστου πρῶτοι Ἰουδαῖοι πλανηθήσονται · καὶ ὁ Χριστὸς ἐπιμαρτυρούμενος αὐτῷ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν ὅτι « Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρός μου, καὶ οὐ λαμβάνετέ με · ἄλλος ἐλεύσεται ἐν τῷ ἰδίῳ ὀνόματι, κἀκεῖνον λήψεσθε · ὅτι ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. »

222. Post interitum deinde urbis novum imperium constituetur. Sunt qui asseverent, quod finito gentium regno, excitaturus sit Deus divinum Israelis imperium, regnaturi deinceps usque ad finem sæculi septimi : utque fidem dictis suis astruant proferunt Isaiæ testimonium, dicentis : « In novissimis diebus levabit Dominus Deus signum in consummationem gentium super omnes oves Juda, quæ in gentibus dispersæ sunt, et congregabit perditos Israel in sancta civitate Jerusalem, et erit Israel sicut dies, quando egressus est ex terra Ægypti (34) [53]. » Tum illud quoque Apostoli allegant : « Quando plenitudo gentium veniet, tunc omnis Israel salvus erit [54]. » Ita quidem illi non incongruenter loquuntur. Beatus vero Hippolytus scriptum reliquit, per adventum Antichristi primos in errorem inducendos esse Judæos; quocum et Christi testimonium consentit, in hunc modum Judæos appellantis : « Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me; alius veniet in nomine suo, et illum accipietis; quia in peccatis vestris moriemini [55]. »

σκγ'. Ὅτι μὲν οὖν συνάξει αὐτοὺς ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὰ αὐτῶν αὐτοῖς ἀνταποδώσει [. . . . .] ὅπως τοῦ διασκορπισμοῦ [εἶπον τὴν ἀπώλειαν, εἰ τοῦτο πάλαι ἐποίησεν, ἀποκαταστατήσας τὰ ἡμῶν (35)], πάλαι ἂν ἐπιστεύσαμεν τῷ Χριστῷ, τὴν ἀφορμὴν τοῦ φόνου ἐξώσαντες, τοῦ ἕνεκεν προτιμηθῆναι τὰ ἔθνη ὑπὲρ ἡμᾶς. Τοῦτο οὐκ ἐποίησεν · νῦν δὲ συναχθέντες καὶ τὰ αὐτῶν ἀπολαβόντες D ἐν τῇ αὐτῇ ἀπιστίᾳ μείναντες, πῶς σωθήσονται, εὐθέως τοῦ Ἀντιχρίστου ἐρχομένου ἐν μέσῳ αὐτῶν; ᾧ καὶ πιστεύειν μέλλουσι, κατὰ τὴν φοβερὰν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ · Θεὸς γὰρ οὐ ψεύδεται, ὁ μονογενὴς, ὁ εἰπών · « Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια. » Τέως καὶ ἐν τῷ συνάξαι αὐτοὺς, ἐν πρώτοις τῆς ἀπολογίας ταύτης αὐτοὺς ἀποστερήσει · καὶ γὰρ ὁ Παῦλος σωθη-

223. Quando videlicet congregabit ipsos in civitate Jerusalem et digna meritis mercede remunerabitur. [Videntes enim ab illo restauratam suæ dispersionis perniciem] in dispersione ac interitu suo dicturi sunt : Si isthoc pridem fecisset Christus, nostraque restituisset nobis, jam pridem credidissemus in illum, nec ei necem intulissemus, causa ex eo sumpta quod nobis anteponebantur gentes. Illud autem Dominus non fecit : quo pacto igitur nunc congregati, res suas sibi habentes et in infidelitate persistentes, salvabuntur? quandoquidem in Antichristum mox adfuturum credituri sunt, ut memorata Filii Dei sententia terribilis testatur : Filius quippe Dei unigenitus non mentitur, utpote qui dicit : « Ego sum veritas [56]. » Quando autem

[53] Isa. xi, 12. [54] Rom. xi, 26. [55] Joan. v, 43. [56] Joan. xiv, 16.

(34) Apud Isaiam cap. ii, v. 12, hæc solum habentur : « Et levabit signum in nationes, et congregabit perditos Israel, et dispersos Juda colliget. » Deinde v. 16 subditur : « Et erit ipsi Israel, sicut dies quando egressus est de terra Ægypti. »

(35) In utroque ms. mutilus sensus, his vel similibus verbis integrandus erat : magis autem mutilus est in Vatic. ubi solum legitur : Ὅπως τοῦ διασκορπισμοῦ τὴν ἐπαπωλίαν τὰ ἡμῶν ἡμῖν εἰ ἀποκατέστησα.

Digitized by Google

coegerit ipsos in unum, istius excusationis copiam reis neutiquam relinquet. Etenim cum Paulus dixit, salvos eos esse, non voluit innuere ab æternis cruciatibus salvandos (36) : sed fore ut non oberrent vagi e loco in locum, ut non sint opprobrio gentibus, et earum confusione inexplicabili liberentur : quia cum modo, in tali necessitate et ludibrio exsistentes, a gentibus illudantur, iisque cogantur servire, servitutum jugo hoc liberabuntur, quando congregati in sua urbe fuerint, quamvis cruciatibus sempiternis, uti dictum est, non liberandi ; quibus enim persuadere nequivit afflictio, ut vivifico et unigenito Dei Filio crederent, quo illos pacto id persuadebit gratia, quæ esse putatur? et cætera.

A ναι αὐτοὺς εἴρηκεν οὐκ ἐκ τῆς αἰωνίου κολάσεως, [ἀλλὰ τῆς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον περιπλανήσεως (37)], καὶ τοῦ ὀνειδισμοῦ τῶν ἐθνῶν, καὶ τῆς ἀφάτου αἰσχύνης, ὅτι ἐν τοσαύτῃ ἀνάγκῃ, καὶ ἐν τοσούτῳ χλευασμῷ (38) [νῦν ὄντες, καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν κωμῳδούμενοι, καὶ τούτοις δουλεύοντες, σωθήσονται τοῦ τῆς δουλείας ζυγοῦ, συναχθέντες εἰς τὰ ἴδια,] οὐ μέντοι, ὡς προεῖπον, τῆς αἰωνίου κολάσεως· οὓς γὰρ ἡ θλῖψις οὐκ ἔπεισε πιστεῦσαι τῷ ζωοποιῷ καὶ μονογενεῖ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, πῶς πείσει αὐτοὺς ἡ νομιζομένη χάρις; καὶ τὰ ἑξῆς.

224. Hic tandem iterum Epiphanius : Missa nunc, quæso, fac illa, Pater dilectissime, inquit; ac illud potius me edoce, quod aiunt nonnulli, magnam sanctamque Dei Sophiam una cum hac urbe aquis hauriendam non esse; sed fore ut invisibili virtute pendula maneat in medio aere. Quæstioni sic respondit beatus Andreas : Quid loqueris, fili mi? tota civitate aquarum voragine absorpta, Sancta Sophia qui maneat? quid illa opus erit? Neque enim Deus noster is est, qui templa manu facta inhabitat. Non tamen omnino a veritate abhorret sermo tuus; columna quippe in foro posita, quod infixos sibi sacrosanctos clavos habeat, superfutura est, ipsa sola integra et sine noxa persistet, ut appulsas huc naves suas, injectis in illam funibus, revincientes firmantesque nautæ, defleant et planctu prosequantur Babylonem hanc, dicentes : Væ nobis, quia civitas nostra magna mari hausta est, quam olim frequentare et ubi feliciter negotiari consuevimus. Tenebit autem luctus et squalor ejus dies quadraginta, quibus elapsis transferetur imperium Romam, Sylæum, et Thessalonicam : quibus etiam haud ita procul a fine distantibus, in pejus omnia et ruinam et extremam calamitatem tendent.

σκδ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ἄφες ταῦτα, Πάτερ μου
B φίλτατε, τοῦτό μοι ἀνάγγειλον, ὅτι τινές φασι, μὴ συμποτίζεσθαι τῇ πόλει τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ ἁγίαν Σοφίαν, ἀλλὰ ἀοράτῳ δυνάμει κρεμασθῆναι αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ἀέρος. Ὁ δίκαιος ἔφη· Τί λέγεις, τέκνον; Πάσης τῆς πόλεως βυθιζομένης, αὕτη πῶς μενεῖ; τίς γὰρ ὁ ταύτης δεόμενος; μὴ γὰρ Θεὸς ὁ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικῶν. Οὐ μέντοι πάντως ψευδής ὁ λόγος, μενεῖ δὲ μόνος ὁ ἐν τῷ φόρῳ στῦλος, καθότι κέκτηται τοὺς τιμίους ἥλους· αὐτὸς γὰρ μόνος μενεῖ καὶ σωθήσεται· ὥστε παραγενόμενα τὰ πλοῖα, καὶ ἐν τούτῳ τοὺς σχοίνους αὐτῶν ἀποδήσαντες, κλαύσωσι, καὶ θρηνήσωσι τὴν Βαβυλῶνα ταύτην, λέγοντες· Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι ἡ πόλις ἡμῶν ἡ μεγάλη βεβύθισται, ἐν ᾗ εἰσιόντες τὰς πραγματείας ἐποιοῦμεν καλῶς ἐν ταύτῃ. Ἔσται δὲ τὸ πένθος αὐ-
C τῆς ἡμέρας τεσσαράκοντα, καὶ ἀπὸ πόνου τῶν ἡμερῶν ἐκείνων δοθήσεται τὸ βασίλειον τῇ Ῥώμῃ, καὶ τῷ Συλαίῳ, καὶ τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ τούτων ἤδη πρὸς τὸ τέλος ἐγγισάντων, καὶ λοιπὸν ἄτονα τὰ πράγματα γενήσονται καὶ δεινότερα καὶ ὀλεθριώτερα

225. Nam tempore illo veniente, revellet Dominus Deus portas, quibus Indiam inclusit Alexander Macedo (39) : et egredientur inde regna septuaginta duo cum populis suis, sordidissimis et omni spurcitie et fœtore exsecrabilissimis : qui per omnem, quæ sub cœlo est, plagam dispersi, carnes vorabunt humanas, et quidem adhuc palpantes viventesque, potabunt sanguinem : canes, mures, ranas,

σκε'. Τὸ γὰρ ἔτος ἐκεῖνο, ἀποφράξει Κύριος ὁ Θεὸς τὰς πύλας τὰς ἐν Ἰνδίᾳ, ἃς ἔκλεισεν Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων, καὶ ἐξελεύσονται βασιλεῖαι ἑβδομήκοντα δύο ἅμα τῷ λαῷ αὐτῶν, τὰ λεγόμενα ῥυπαρὰ ἔθνη, τὰ βδελυρώτατα πάσης αἰ-
D χασίας καὶ δυσωδίας, καὶ διασκορπισθήσονται ἐν πάσῃ τῇ γῇ τῇ ὑπ' οὐρανὸν, σάρκας ἀνθρώπων ζώσας ἐσθίοντες, καὶ τὸ αἷμα πίνοντες, κύνας, καὶ

(36) Imo de salute non temporali, sed æterna (eadem scilicet ipsa, ad quam prius intraverit plenitudo gentium) agere Paulum, manifestum videtur ex toto contextu, qui talis est : « Nolo vos ignorare, fratres, mysterium hoc : quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est : Veniet ex Sion qui eripiat et evertat impietatem a Jacob. » Et paulo post : « Sicut aliquando et vos non credidistis in Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis, propter incredulitatem eorum : ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut et ipsi misericordiam consequantur, » utique similem ei quam nos priores consecuti fuimus. Et hic est communis sensus Patrum ac theologorum, licet aliqui ab illa gratia tribum Dan excipiant, quia in Apocalypsi sola non numeratur. Non tamen propterea Christi dictum evertitur : bene enim potest utrumque consistere, ut Judæi universi, primum quidem Antichristo tanquam vero suo Messiæ adhæreant ob causam prænotatam; postea vero, ad prædicationem Eliæ et Enoch, vel etiam ad horrendas plagas, quas Antichristi sectatoribus comminatur Apocalypsis, convertantur ad pœnitentiam vel omnes vel plerique.

(37) Idem ἀλλὰ τῆς τῶν τοσούτων ἐτῶν περιπλανήσεως τῆς ἐπαλλοτρίας.

(38) Idem ἔθνη ὑπὸ ἐθνῶν κωμῳδούμενοι χρηματίζοντες, σωθήσονται τῆς δουλείας καὶ τοῦ ζυγοῦ, ὡς συναχθέντες εἰς τὰ ἴδια.

(39) Angustiæ Caucasi montis hæ sunt, *Demircapi*, id est *Portæ ferreæ*, a Turcis dictæ, propter naturam loci munitissimi.

Digitized by Google

μῦας, καὶ βατράχους δαπανῶντες, καὶ πᾶσαν ῥυπαρίαν τοῦ κόσμου ἐν ἡδονῇ. Καὶ οὐαὶ τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ, ἐν ᾗ οὗτοι πορεύσονται· τὰς γὰρ ἡμέρας ἐκείνας μὴ ἔστω Χριστιανὸς, Κύριε, εἰ δυνατόν· ἀλλ' οἶδα ὅτι ἔσονται. Τότε αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι σκοτισθήσονται, δίκην θρηνοῦσαι τῷ ἀέρι διὰ τὸ μῖσος, ὅπερ τὰ βδελυρὰ ἔθνη ἐκεῖνα ἐργάσονται· ὁ ἥλιος ὡς αἷμα γενήσεται, βλέπων τὰ βδελύγματα ἐπὶ τῆς γῆς ἁμιλλώμενα· ἡ σελήνη καὶ πάντα τὰ στοιχεῖα σκοτισθήσονται· φάγονται γὰρ καὶ τὸν χοῦν τῆς γῆς, τὰ θυσιαστήρια κόπρου οἶκον ἐργάσονται. Τότε οἱ κατοικοῦντες Ἀσίαν φευγέτωσαν εἰς τὰς κυκλάδας τῶν νήσων· οὐ γὰρ πορεύσονται ἐν αὐταῖς οἱ λαοὶ, ἀλλ' ἔσονται πενθοῦντες ἡμέρας ἑξακοσίας ἑξήκοντα.

B

σκς'. Τότε ἐγερθήσεται ὁ Σατανᾶς ὁ Ἀντίχριστος ἐκ φυλῆς τοῦ Δὰν, οὐ μέντοι ἰδίᾳ δυνάμει ἄνθρωπος γενόμενος, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ πλάσει αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς σκεῦος αἰσχρὸν καὶ ῥυπαρόν· ὅπως πληρωθῇ ἐν αὐτῷ τὰ τῶν προφητῶν· καὶ ἀπολυθήσεται ἐκ τῶν τοῦ ᾅδου δεσμῶν, ἐν οἷς αὐτὸν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐκεῖσε γενόμενος ἔδησε, καὶ εἰσελεύσεται εἰς τὸ σκεῦος τὸ πλασθὲν αὐτῷ. Καὶ γεννηθέντος αὐτοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀνδρυνθέντος, καὶ βασιλεύσαντος, τότε ἄρξεται ἐπιδεικνύειν τὴν πλάνην αὐτοῦ, καθά φησι περὶ αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὃς καὶ ἐγερεῖ πόλεμον ἐπὶ τὰς κυκλάδας τῶν νήσων· νῆσοι δὲ, φησὶν Ἡσαΐας, αἱ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαι εἰσίν· Ἠλιοῦ δὲ καὶ Ἐνὼχ, καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς βροντῆς ἐξελθόντων καὶ προκηρυξάντων τὴν αὐτοῦ ἀποπλάνησιν, C τήν τε τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ δευτέραν ἔλευσιν· πικρῶς δὲ ταπεινώσει τοὺς τότε Χριστιανοὺς μέχρι τῆς ἐσχάτης αὐτῶν ἀναπνοῆς, θλίβων καὶ ἐλέγχων αὐτοὺς ὁ μάταιος ἄγαν.

σκζ'. Τότε εἴ τις οὐ πλανηθῇ, μέγας καὶ φοβερὸς φίλος Χριστοῦ ἀποφανθείη· μακάριοι γὰρ πάντες οἱ ἅγιοι· ἀλλά γε πλείω οἱ ἐπὶ τοῦ Ἀντιχρίστου μαρτυρήσαντες, ἢ οἱ μέλλοντες μαρτυρεῖν, μακάριοι καὶ τρισμακάριοι· μεγίστη γὰρ δόξα αὐτοὺς διαδέξεται εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Πρῶτον ἀποκτενεῖ τὸν Ἠλίαν, εἶτα τὸν Ἐνὼχ, μετέπειτα τὸν τῆς βροντῆς υἱὸν, καὶ τότε τοὺς μὴ πιστεύοντας εἰς αὐτὸν θανάτῳ πικρῷ παραδώσει. Τότε ἔσται μεταξὺ αὐ-

A et quidquid ubique est sordium cum voluptate absument. Væ terris omnibus, ad quas isti pervenerint! Ne, quæso, Domine Deus, ne sit in diebus illis Christianus quispiam, si fieri possit : sed fieri non posse, probe novi. Dies certe tenebris involventur, quasi plangentes obscuro aere scelera, quæ ab exsecrandis gentibus istis committentur : sol vertetur in sanguinem, ad aspectum enormium, quæ certatim in terris patrabuntur, scelerum ; luna et astra omnia obscurabuntur : adeo ut homines vescantur luto terræ, et altaria in sterquilinium convertantur. Tunc fugiant ad ambitus insularum habitatores Asiæ ; eo namque non transibunt gentes illæ, sexcentos et sexaginta dies perpetuo in luctu versaturæ.

226. Post hæc proveniet e tribu Dan Satanas ille Antichristus, non quidem virtute sua naturam indutus humanam, nullo modo, sed a Domino Deo formatus in vas tetrum ac sordidum, ut compleantur in eo quæ per prophetas prædicta sunt : et exsolvetur vinculis, queis eum Christus Dominus adstrinxit apud inferos, cum eo descendit ; et ingredietur in corpus (40), quod ei præparatum est : sicque primum factus homo, tum ad ætatem virilem et regni solium progressus, tandem incipiet erroneam suam invehere doctrinam, quemadmodum de illo Joannes Theologus testatur : et concitabit bellum contra ambitus insularum ; insulæ autem sunt, teste Isaia, gentium Ecclesiæ. Porro Elia, et Enoch, et tonitrui Filio (41) prodeuntibus et promulgantibus secundum Domini Jesu adventum, post refutatos Antichristi errores, humiliabit hic vehementer Christianos, et ad extremum usque spiritum persequetur, affligendo disperdendoque miserum in modum.

227. Si quis tum temporis in errorem non inducatur, magna certe ac singulari apud Deum gratia valuerit : quamvis enim beati appellandi sint sancti omnes, longe tamen illi beatiores, qui temporibus Antichristi veritatem fidei suo sanguine testificaturi sunt : beatiores, inquam, illi et beatissimi, utpote quos gloria maxima per interminabilem æternitatem manet. Et primum quidem necem inferet Eliæ, deinde Enocho, tum tonitrui

(40) Hæc doctrina de Satana incarnando, ut fiat Antichristus homo-dæmon, conjunctis in unius personæ hypostasi naturis duabus, sicut confitemur de Christo, peregrina haud dubie theologis accidet, purum hominem futurum Antichristum existimantibus : magis tamen absonum a communi sensu videtur esse, quod Hippolytus martyr in Orat. de Christo et Antichristo sic habet : « Cum Salvator mundi genus humanum salvare decrevisset, ex immaculata Virgine Maria natus est ; ad eumdem modum etiam diabolus, ex impura muliere prodibit super terram ; sed falso nascetur. Quia diabolus, licet carnem assumat, hoc opinione tantum : qui enim carnem ferret, quam ipse non condidit? Hinc opinor, dilecti, carnis suæ substantiam phantasticam assumet organi vice. Propterea ede- D tur ex virgine, veluti spurius, qui quidem tunc reliquis apparebit caro. Nam virginem peperisse solam sanctissimam novimus, quæ carnigerum vere genuit Salvatorem : hostis autem nequaquam, sed quemadmodum non aperiet vulvam, ita nec carnem veram assumet, aut circumcidetur vere, ut circumcisus est Christus. » Ex quibus sequeretur, verum hominem non futurum Antichristum, qui tamen Paulo dicitur, *Homo peccati*. Minus igitur hæc sententia Scripturis convenit, quam illa quæ dæmonem vere incarnandum diceret, et hunc futurum Antichristum.

(41) Idem Hippolytus : « Prior, inquit, adventus Christi præcursorem habuit Joannem Baptistam ; posterior autem, quo venturus est in gloria, Enoch, Eliam et Joannem Theologum exhibebit. »

Digitized by Google

Filio (42), denique nolentibus in se credere omnibus. Tunc inter ipsum et Dominum nostrum Jesum Christum erit bellum terribile; et quoniam denique palam fiet ipsum immani furore rapi, cœloque se opponere, fulmina eliciendo, ciendo tonitrua, tantumque fragorem faciendo, ut quotquot incolunt terrarum orbem universum percussurus terribiliter et exanimaturus sit. Ecquis tum temporis non contremiscet, quis non pavebit, fili mi? Beati, qui tunc in Domino nostro Jesu Christo, vero Deo, non scandalizabuntur! beati, qui non separabuntur a sanctæ Virginis Mariæ Filio! beati, qui amoris ipsius causa mortem obibunt, draconem ipsum infernalem et errores ejus in faciem arguere nihil veriti! beati denique omnes qui contra eumdem viriliter depugnabunt, ejusque immanitatem generose reprehendent; illi nempe luminaria quædam terræ, illi pugiles decori, illi uniones pretiosi, illi suaves, jucundæ ac melle dulciores animæ: uti et omnes qui in Patrem et Filium et sanctum Spiritum, sanctam et consubstantialem Trinitatem, quæ vitam tribuit omnibus, credituri sunt.

228. Sedebat beatus Andreas cum isthæc loqueretur: Epiphanius vero audiens, quæ eventura erant universo mundo, plorabat ac graviter ingemiscebat, uti sæpius dictum est, multa commiseratione tactus. Deinde sic Andream affatur: Edissere, quæso, mihi, amabo te, quo pacto universum genus humanum e terris tollendum, atque ita deinde resurrecturum sit. Cui Sanctus: Alios quidem nefandæ, quos dixi, gentes conficient; alios in obscuris locis et bellis necabunt: cæteros Christi fideles mactabit Antichristus: in hujus vero asseclas et sectatores immittet Dominus animalia volantia, de quibus Ezechiel, habentia in caudis suis boum stimulos veneno infectos (43): a quibus, quotquot salutare et verum Christi signum in frontibus suis non habuerint, puncti venenoque infecti, acerbissima nece peribunt. Quod si qui etiam sanctorum, Antichristo præteriti, in solitudinibus inventi fuerint, illi omnes divini Spiritus virtute in sanctam civitatem Sion congregabuntur: et hi sunt, qui in beatam immortalitatem transcribentur.

229. Antichristus vero jam percussus, cumque dæmoniis suis comprehensus, et ab ignitis angelis in vincula custodiamque raptus, ad Judicis divini tribunal protrahetur, et animarum, quas in perniciem impulit, rationem postulabitur. Tunc et tuba clanget, et mortui resurgent incorrupti: deinde illi, qui vivunt, ut loquitur D. Paulus [87], quique in adventum Domini relicti sunt, in ictu oculi a corruptione in incorruptionem mutati, simul rapien-

A τοῦ καὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ πόλεμος φοβερὸν, ἐπὰν γνώσῃ πρὸ τέλους μανίαν δεινὴν ἔχειν, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀντιπράξεται ἀστράπτων, καὶ βροντῶν καὶ κτύπους ποιῶν, ὥστε τῷ ἤχῳ τῆς βοῆς τὴν ὑπ' οὐρανὸν δονῆσαι καὶ περιηχεῖσθαι φοβερῶς. Καὶ τίς τότε οὐ θαμβηθήσεται καὶ πτήξει, τέκνον γλυκύτατον; Μακάριοι τότε οἵτινες οὐ σκανδαλισθήσονται ἐν τῷ Δεσπότῃ ἡμῶν Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν. Μακάριοι τότε οἵτινες οὐκ ἀποσχοινίσουσι τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας. Μακάριοι οἵτινες διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἀποθανοῦσι, καὶ ἐλέγξουσι κατὰ πρόσωπον τὸν δράκοντα καὶ τὴν αὐτοῦ ἀποπλάνησιν. Μακάριοι ὅσοι κατὰ τοῦ δράκοντος ἀνδρυνθήσονται, καὶ γενναίως τὰ δεινὰ αὐτοῦ ἐλέγξουσιν· οἱ φωστῆρες, οἱ ὡραῖοι, οἱ φίλτατοι
B μαργαρῖται, αἱ γλυκεῖαι καρδίαι, καὶ τερπναὶ καὶ μελίρρυτοι, καὶ ὅσοι εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα τὴν ζωοποιὸν, πιστεύσωσιν.

σκη'. Ταῦτα τοῦ μακαρίου καθεζομένου καὶ λέγοντος, Ἐπιφανίου δὲ ἀκούοντος τὰ μέλλοντα γενέσθαι κατὰ τὴν οἰκουμένην, ἐθρήνει ἐκ βαθέων στεναγμῶν, καθὼς πολλάκις εἴρηται, ἄγαν συμπαθὴς ἐχρημάτιζεν. Εἶτα λέγει πρὸς τὸν ὅσιον· Δέομαί σου, εἰπέ μοι, πῶς μέλλει ἀπὸ τῆς γῆς ἀπαλειφθῆναι ἡ ἀνθρωπότης, καὶ οὕτω γενέσθαι ἡ ἀνάστασις; Ἔφη ὁ ὅσιος· Τοὺς μὲν τὰ μυσαρὰ ἔθνη ἤκουσιν ἀναλῶσαι, τοὺς δὲ
B ἐν τοῖς πυκνοτάτοις τόποις καὶ πολέμοις θανατώσουσι, τοὺς δὲ ὑπολοίπους πιστοὺς ὁ Ἀντίχριστος ἐν Κυρίῳ ἀναλώσει· ὅσοι δὲ τῷ Ἀντιχρίστῳ πιστεύσωσιν, ἀποστελεῖ Κύριος ὁ Θεὸς θηρία πετόμενα, κατὰ τὸν Ἰεζεκιὴλ, ἔχοντα ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν βούκεντρα ἰοῦ μεμεστωμένα· καὶ ὅσοι οὐχ ἕξουσι τὸ σημεῖον τῆς γραφίδος τοῦ Χριστοῦ σῶον καὶ ἀκέραιον ἐν τοῖς μετώποις αὐτῶν, ὑπὸ τῶν θηρίων κεντούμενοι καὶ ἰῷ χαλεπαινόμενοι, θανάτῳ πικρῷ τελευτήσουσιν. Τότε εἴ τις τῶν ἁγίων λαθὼν τῷ Ἀντιχρίστῳ, εὑρεθήσεται ἐν ἐρημίαις· καὶ ἅπαντας ὁ Κύριος πνεύματι δυνάμεως αὐτοῦ ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει Σιὼν ἀθροίσει· οὗτοί εἰσιν οἱ γραφέντες εἰς ζωήν.

σκθ'. Τοῦ Ἀντιχρίστου δὲ ἤδη παταχθέντος, καὶ
D σὺν τοῖς δαίμοσιν αὐτοῦ συλληφθέντος, καὶ ὑπὸ πυρίνων ἀγγέλων δεσμευθέντος καὶ φυλασσομένου, τῷ κριτηρίῳ παρίστασθαι καὶ ἀπαιτεῖσθαι δίκας περὶ τῶν ψυχῶν, ὧν ἀπώλεσε, τότε οὖν ἡ σάλπιγξ ἠχήσει, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἄφθαρτοι· ἔπειτα οἱ ζῶντες, καθὼς εἶπεν ὁ Παῦλος, εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου οἱ περιλειφθέντες, ἀλλαγέντες ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἀπὸ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν ἅμα σὺν αὐτοῖς

[87] I Cor. xv, 52.

(42) Hoc si fiat, implebitur ad litteram, quod, non solum Jacobo, sed etiam Joanni communiter prædixit Christus, calicem ejus bibituros, id est martyrium passuros. Nam quod ferventis olei dolio immissus Joannes est, martyrem cum vere non fecit, qui illæsus exivit; licet, propter promptam voluntatem, martyrii laureolam forte promeritus tunc fuerit.

(43) Nihil hujusmodi in Ezechiele invenio.

Digitized by Google

ἁρπαγήσονται ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου A εἰς ἀέρα. Ὅταν οὖν ἴδῃ τις τὰ βδελυρὰ ἔθνη εἰς τὸν κόσμον ἐληλυθότα, τέκνον, τότε γινωσκέτω ὅτι ἐπὶ θύραις πάντα, καὶ μετὰ μικρὸν ὁ Κριτὴς ἐπελεύσεται. Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Μακάριος τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ τῷ Ἐπιφανίῳ, ἀγρυπνούντων αὐτῶν καὶ τῆς ἐμῆς ταπεινότητος. Τοῦ δὲ ξύλου τῆς ἐκκλησίας κρούσαντος, ἐπορεύθη ὁ Ἐπιφάνιος ἐκεῖσε· ὁ δὲ Μακάριος ἐν τῷ οἴκῳ καθ' ἑαυτὸν προσηύχετο.

tur cum illis in nubibus obviam Christo in aera. Cum quis ergo viderit, fili mi, exsecrandas gentes illas irrupisse in mundum, sciat is, prope esse in januis, quæ dixi, omnia; et brevi Judicem adfuturum. Atque hi fuere sermones, quos ad Epiphanium habuit Andreas nocte illa, tum ipsis, tum mihi quoque sine somno transacta; donec datum signum ad ecclesiam convocaret, quo Epiphanius quidem sese contulit, Andreas vero domi seorsim orationi se dedit.

CAPUT XXVII.

Occasione cœlestis fragrantiæ, sub sacra lectione perceptæ, narratur historia Theodori ab angelis inter tormenta confortati.

σλ'. Πρωΐας δὲ γενομένης, πάλιν [ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθόντες καὶ] καθεσθέντες ὡμίλουν τὰ τοῦ πνεύματος· B καὶ δὴ βίβλου ἐκεῖσε κειμένης τοῦ μεγάλου Βασιλείου, προτρέψατο ὁ Ὅσιος τῷ Ἐπιφανίῳ τοῦ λαβεῖν καὶ ἀναγινώσκειν· ἦν δὲ ὁ λόγος προτρεπτικὸς, ὁμιλία εἰς τὸ βάπτισμα, Ὁ μὲν σοφὸς Σολομών. Τούτου δὲ ἀναγινωσκομένου, ἡδέως ἠκροᾶτο ὁ Μακάριος, μειδιῶν τῷ προσώπῳ καὶ εὐφραινόμενος· ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ἔχεε δάκρυα τῇ βίβλῳ, καὶ στεναγμοὺς ἐκ βαθέων ἀνέπεμπεν. Ἔφη δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Μακάριος· Τέκνον μου, τί δακρύεις; εὐφραίνου δὲ μᾶλλον κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον τὸν λέγοντα· «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε·» καὶ ὅσοι τὰ τοῦ Πνεύματος πράττουσι, χρὴ αὐτοὺς σκιρτᾷν καὶ εὐφραίνεσθαι· ὅσοι δὲ πάλιν ποιοῦσι τοῦ διαβόλου τὰ θελήματα, σκυθρωπαζέτωσαν, καθότι τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ ἐλήλυ- C θεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς. Ἔφη Ἐπιφάνιος· Οὐκ οὖν κἀγὼ ἁμαρτωλὸς, καὶ θρηνῶ μου τὰς πράξεις τὰς πονηρὰς, πῶς ἀπολογίζομαι; Λέγει γάρ μοι ὁ Ἅγιος οὗτος· Πότε, φησὶν, οἰκειωθήσῃ τῷ Θεῷ, καὶ πότε σὲ γνωρίσομεν ὡς ἡμέτερον; Ταῦτα ἀκούων τὰ ὀνείδη, μὴ θρηνήσω τὴν δεινὴν ἀπολογίαν μου; πῶς ἀνέχοιτο, κῦρι ὁ μέγας; Ἔφη ὁ Ὅσιος· Οὗτος ὁ λόγος, τέκνον μου, μὴ γὰρ οἶδας, τοῖς ὅτι ἀμυήτοις οὖσι τοῦ θείου βαπτίσματος ὀνειδίζων ἔλεγεν. Ἐπιφάνιος λέγει· Ναὶ τίμιε Πάτερ, κἀγὼ οἶδα· πλὴν ὁ λόγος οὗτος, ὃν φασιν οἱ τῶν ἀγροίκων αἰνιγματώδεις, ὅτι Σοὶ, ὦ νύμφη, ὁμιλῶ, ἵνα καὶ αὐτὴ ἡ πενθερὰ ἐνωτίζῃ.

230. Illucescente postera die, eodem convenientes denuo sedentesque, de rebus ad spiritum pertinentibus conferre cœperunt, cumque forte istic ad manum esset magni Basilii volumen quodpiam, hortatus est Epiphanium Andreas, ut illud acciperet legeretque. Erat autem oratio protreptica, homilia (44) videlicet de baptismo, quæ sic orditur; Sapiens quidem Salomon. Legente igitur Epiphanio, suavi cum delectatione auscultabat vir sanctus, vultu ad risum et lætitiam composito: Epiphanius vero, lacrymis librum irrigans, continenter ex imo pectore suspiria ducebat. Cui Sanctus: Quorsum istæ lacrymæ, fili mi? quin potius tu te hilarem præbe, ex mente beati Pauli dicentis: « Gaudete in Domino semper [88]. » Et sane qui quæ sunt Spiritus agunt, illos gaudio et lætitia exsultare convenit: illi contra dejecto in terram tristique incedant vultu, qui voluntatem exsequuntur diaboli; quoniam lux divina venit in mundum, et dilexerunt homines tenebras magis quam lucem. Tum Epiphanius: Atqui hæc ipsa causa est, cur ego, qui peccator sum, perperam a me gesta lamenter, cum, quo me purgem, nihil supersit. Dicit namque mihi sanctus hic Basilius: Aliquando in Dei familiaritatem admitteris, aliquando te uti nostrum cognoscemus. Quam ego cum exprobrationem audiam, quomodo a lacrymis temperem, domine mi magne, quo minus difficilem adeo mihi defensionem defleam? Cui sanctus: Oratio illa, fili mi, quod ignorare videris, in illos invehitur, qui sacra baptismatis unda abluti nondum sunt. Et Epiphanius: Enimvero, Pater venerande, id novi probe; verumtamen oratio illa similis est isti, qua ænigmatice dicunt rustici: Tibi loquor, o sponsa, ut ipsa quoque socrus audiat.

σλα'. Ταῦτα τοῦ Ἐπιφανίου λαλήσαντος, ὑπομειδιάσας ὁ Μακάριος, ἐπέστρεψεν αὐτὸν πάλιν τοῦ D ἀναγινώσκειν. Ἀναγινώσκοντος δὲ αὐτοῦ, αἴφνης διεδόθη ταῖς φρεσὶν αὐτῶν εὐωδία τις ὡς τιμίων ἀρωμάτων, ὥστε φρίττειν τὸν Ἐπιφάνιον ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν καὶ ξενίζεσθαι. Ἑώρα δὲ ὁ Μακάριος τὸν τὴν εὐωδίαν κομίζοντα ἀεννάως. Ὅτε δὲ τὸν λόγον κατέπαυσεν, εὐθέως καὶ ἡ εὐωδία ἀπέστη. Θαυμάσας

231. Isthæc reponentem Epiphanium subridens Andreas hortatus est, ut denuo legeret. Quo obtemperante, allapsa est suavissima odorum fragrantia, quasi pretiosorum aromatum, ad animam usque penetrans, adeo ut perculsus Epiphanius ad longum tempus præ stupore vix esset apud se: vidente interea beato Andrea illum, qui memoratam fragrantiam incessanter spargebat. Ubi au-

[88] Philipp. IV, 4.

(44) Est hæc inter varias Basilii conciones, apud Cornarium, concio 13.

Digitized by Google

tem legere desiit, desiit et fragrantia sentiri. Quod miratus admodum Epiphanius, interrogavit sanctum Andream, dicens : Oro te atque obsecro, magne domine, quæ illa, quam modo prælegente me percepimus, fragrantia? Cui vir sanctus : « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo [**]! » Hic vero non tam de corporali, quam de spirituali ore atque faucibus sermonem fieri intelligendum est. Post hæc dicenti rursus Epiphanio : Missa fac ista, et si quid visionis oblatum tibi sit, edissere; illorum quippe notitiam per preces tuas assecutus sum : respondit Andreas : Quid edisseram, charissime? Quamdiu legisti, frequentes hic adfuere angeli, quorum unus, sancti Spiritus verba, quia suavitas et lætitia sunt, honorare volens, adolebat hilari cum vultu suffitum Deo dignum.

232. At, inferente Epiphanio, Unde angeli suffitum sibi, unde thuribulum, unde carbones comparant, quandoquidem ipsis immaterialibus nulla cum rebus materiatis conjunctio sit? tunc intuens in eum vir beatus, et manum extendens : Miranda, inquit, in medium affers, mi homo. Verum quis tibi, angelos perceptibilia sensibus thuribula, quis mundi hujus suffitum, aut carbones adhibere dixit? Qui spiritu solo constant, spiritualia, qui ex materia compacti, materiata tractant. Angeli vero cum incensum oblaturi sunt Altissimo, aliud non suffiunt, quam thronum illum, omnem intelligendi vim superantem : illam, aio, suavissimam fragrantiam, quæ ex tremenda et inaccessibili Deitate procedit. Nam astantes terribili Omnipotentis throno, excipiunt, quæ inde multo cum fulgore absistit, odorum fragrantiam, humano sermone inexplicabilem, eamque jugiter suffiunt. Quando igitur volunt, suavissimum Deitatis illius odorem cum aliquo participare, consistentes ante ipsum, quantum volunt odoris in faciem ejus effundunt; quem ille continuo percipiens olfactu, dubius hæret unde tanta fragrantia affletur. Alias quoque iidem angeli allatos e paradiso flores invisibili modo hominis admovent naribus, easque suavi odore complent. Triplici namque ratione possunt sancti angeli illos, quibuscum sibi familiaritas et morum conjunctio intercedit, odore perfundere. Et primum quidem id præstant, cum librorum sacrorum lectioni opera datur : circumstant quippe tum, quamvis aciem nostram fugiant, audire cupidi jucundissima sancti Spiritus verba. Rursum id præstant, cum quis orationi vacans cum Deo colloquitur : denique cum laboriosis operibus propter eumdem se discruciat, cumque in corpus suum flagellis animadvertit : tunc enim præclaro pugili suo præsto sunt, eumque variis modis deliniunt, recreant animantque.

A δὲ ὁ Ἐπιφάνιος πῶς τῇ καταπαύσει τοῦ λόγου καὶ ἡ μυρίπνοος εὐωδία ἀπέστη, ἠρώτησε τὸν Δίκαιον λέγων· Δέομαί σου, κύρι ὁ μέγας, τίς ἦν ἡ εὐωδία ἡ πρὸ τῆς ὥρας ἡμῖν γενομένη, ὁπηνίκα τὸν λόγον διεξηρχόμην; Ἔφη ὁ Μακάριος. « Ὡς γλυκεῖα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου! » Νοητὸν δὲ χρὴ γινώσκειν τὸ στόματι καὶ, τὸ λάρυγγι, περὶ τοῦ ψυχικοῦ λάρυγγος καὶ στόματος εἴρηκεν. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ἄφες ταῦτα, καὶ εἰπέ μοι εἰ ἔχεις τι ἀπὸ θεωρίας· οἶδα γὰρ κἀγὼ διὰ τῶν τιμίων σου δεήσεων ταῦτα. Ὁ Μακάριος ἔφη· Τί σοι θέλω εἰπεῖν, φίλτατέ μου; Ἄγγελοι γὰρ Κυρίου ἦσαν ἱκανοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς ἀνεγίνωσκες· εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, δοξάζων τὰ ῥήματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καθότι εὐφρασία ἐστὶν ἡδύνουσα, ἐθυμίαζε θεοπρε-
B πῶς ἀγαλλόμενος.

σλβ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Καὶ ποῦ οἱ τοῦ Σωτῆρος ἄγγελοι, τό τε θυμίαμα, καὶ τὸ θυμιατήριον, τούς τε ἄνθρακας εὑρίσκουσιν, ἄϋλοι ὄντες, καὶ ὑλικοῖς μὴ συγχρώμενοι; Ὁ δὲ Μακάριος ἀτενίσας εἰς αὐτὸν, καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἀνατείνας, λέγει· Θαυμαστὰ ὡμίλησας, ἄνθρωπε. Τίς γάρ σοι εἶπεν, ὅτι αἰσθητὰ θυμιατήρια οἱ ἄγγελοι κέκτηνται, ἢ κοσμικὰ θυμιάματα ἔχουσιν, ἢ τὸν τοῦ κόσμου ἄνθρακα ἐπιδέονται; Οἱ γὰρ πνευματικοὶ πνευματικὰ, καὶ οἱ ἔνυλοι ἔνυλα κέκτηνται. Ἄγγελοι δὲ ἡνίκα θυμιάσαι βούλονται, οὐδὲν ἄλλο θυμιῶσιν ἔμπροσθεν τοῦ Ὑψίστου, ἢ τὸν θρόνον ἐκεῖνον τὸν πάντα νοῦν
C ὑπερβαίνοντα, φημὶ τὴν εὐωδίαν, τὴν ἡδυτάτην ἐκείνην τὴν ἐξερχομένην ἐκ τῆς φοβερᾶς καὶ ἀπροσίτου θεότητος. Ὡς γὰρ παρίστανται τῷ φοβερῷ θρόνῳ τοῦ Παντοκράτορος, δέχονται τῆς ἐκεῖθεν ἐκπηδώσης ἀστραπῆς τὴν εὐοσμίαν, καὶ ἀδιαλείπτως ἔκτοτε μυρίζουσιν ἀποῤῥήτῳ εὐωδίᾳ τῆς θεότητος. Ὅταν οὖν ὀφείλωσιν (45), βούλονται ὅπως μετάσχῃ τῆς ἡδύτητος αὐτῆς, καὶ αὐτοὶ οἱ ἱστάμενοι ἔμπροσθεν αὐτοῦ, τύπτουσιν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον τῇ εὐοσμίᾳ τῇ θεϊκῇ ὅσῳ μέτρῳ βούλονται· καὶ λοιπὸν ὀσφραινόμενος ἐκεῖνος ἐπαπορεῖ τῇ ἡδυτάτῃ γλυκύτητι εὐφραινόμενος. Εὐωδιάζουσι δὲ καὶ ἄλλῳ πῶς ἐκ τῶν ἀνθέων τοῦ παραδείσου κομιζόμενοι, καὶ ἀοράτῳ παραστάσει τὴν ὄσφρησιν τοῦ ἀνθρώπου ἐμπιπλῶσιν. Κατὰ γὰρ τρεῖς τρόπους ἔχουσιν ἐξουσίαν θυμιᾷν οἱ ἅγιοι
D ἄγγελοι τοῖς ἐχομένοις αὐτοῖς φιλίᾳ καὶ σεμνότητι. Ἐν πρώτοις ὅταν τὰς ἱερὰς βίβλους ἀναγινώσκουσιν· περικυκλοῦσιν γὰρ ἐκεῖνοι τότε ἀοράτως, ἀκοῦσαι θέλοντες τὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος θεότερπνα ῥήματα· πάλιν ἡνίκα τις προσεύχεται, καὶ ὁμιλεῖ τῷ Θεῷ· καὶ ὅτε κόπῳ, ἢ πόνῳ, ἢ μάστιγι καρτερεῖ τι; διὰ Θεόν· τότε γὰρ ἴδιον ἔχουσιν ἀλείφειν τε καὶ εὐωδιάζειν, καὶ προθυμοποιεῖν τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνιζόμενον.

[**] Psal. CXVIII, 103.

(45) Ὅταν οὖν, etc. Hinc usque ad illa, κατὰ γὰρ τρεῖς, desiderantur in ms. Mazar. suntque fere obscuriora, uti et pleraque sequentia : ac in primis istud ὀφείλωσιν, quid sibi vult?

Digitized by Google

σλγ'. Γέγραπται γὰρ ὅτι ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ἀπιόντος πρὸς τοὺς Πέρσας, ἔδοξεν αὐτὸν καταβῆναι πρὸς τὸν Πύθιον δαίμονα, τὸν ἐν τῇ Δάφνῃ, ὅπως ἀποκαλύψῃ αὐτὸν περὶ οὗ ἠπείγῃ πολέμου, κἄν τε νικήσῃ, κἄν τε ἡττηθῇ. Θυσιάσαντος οὖν τῷ Πυθίῳ ξοάνῳ, ἐνεφάνισεν αὐτῷ ἐκείνῳ, μὴ δύνασθαι ἐνεργεῖν κατὰ τὰς ἡμέρας, διὰ τὸ ἐκεῖσε κεῖσθαι τὸν ἅγιον καὶ ἀοίδιμον Βαβυλᾶν μετὰ τῶν τριῶν νηπίων, τὰ καρτερικώτατα καὶ θεάρεστα λείψανα. Τότε ὁ δυσσεβὴς Παραβάτης ἐκέλευσεν τοῖς Ἀντιοχεῦσιν αὐτοῦ ἀτρόμως καὶ ἀφόβως μετακομίσαι αὐτὰ τῶν ἐκεῖσε, καὶ ὅπου δ' ἂν βούλωνται καταθέσθαι αὐτὰ, ἄνεσιν παραποιούμενος τῷ ὀφθέντι αὐτῷ πονηροτάτῳ πνεύματι. Ὅτε οὖν πλῆθος τῆς πόλεως ἐξῆλθον μετὰ κηρῶν καὶ ὕμνων καὶ λιτανίας, ἦραν τὴν σορὸν τῶν Ἁγίων, καὶ ἐπορεύοντο ψάλλοντες· « Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν. » Ὁ οὖν θεομίσητος βασιλεὺς ἀκούσας ταῦτα, ὀργισθεὶς, ἐκέλευσε τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως κρατῆσαι πάντας τοὺς τῇ λιτῇ παρακολουθοῦντας.

233. Proditum quippe est memoriæ Julianum Apostatam, Persis bellum inferre meditantem, ad Pythium dæmonem, qui in Daphne responsa consulentibus dabat, descendere voluisse, ut ex illo de belli quod suscipiebat eventu disceret, superiorne an inferior futurus esset. Cum itaque simulacro Apollinis thus adoleret, ostensum est a dæmone, frustra se responsa posci per illud tempus, propterea quod sacræ istic loci reliquiæ sancti ac celebris Babylæ, triumque puerorum fortiter passorum conderentur. Tunc impius Apostata, liberiorem pessimo dæmoni, qui se videndum obtulerat, locum facturus, præcepit Antiochenis, ut nihil trepidantes metuentesve, reliquias inde ablatas libere, quocunque collibitum esset, transportarent reponerentque. Egressi itaque civitatem frequentes admodum cives cum cereis, hymnis et litaniis, sustulerunt sanctorum arcas, et revertentes canebant : « Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, qui gloriantur in simulacris suis [89]. » Sed et alia quædam haud levia addebant, nihil formidantes. Quibus perlatis ad aures imperatoris, divinum nomen odio acerbo prosequentis, exarsit iracundia, jussitque urbis præfectum capere universos, qui interfuerant supplicationi.

σλδ'. Καταδραμὼν οὖν ὁ ἔπαρχος τῆς λεωφόρου, ἐκράτησεν ἱκανοὺς, καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἐνέκλεισεν· ἐν οἷς καὶ παῖδά τινα τῶν πρώτων τῆς πόλεως, ὡσεὶ ἐτῶν πεντεκαίδεκα, ὡραῖον τῷ κάλλει καὶ ἀμώμητον σφόδρα, ὀνόματι Θεόδωρον· ὃν καὶ προσήνεγκαν τῷ ἡγεμόνι λέγοντες μεγάλῃ τῇ φωνῇ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὀνομάζοντα, καὶ δοῦλον Χριστοῦ εἶναι. Τοῦτον πολλὰ παραινέσας ὁ ἔπαρχος ἀποστῆναι τῆς ἀληθείας οὐκ ἔπεισεν. Ὡς δὲ ἀπειθοῦντα ἑώρα, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου ἀναρτηθῆναι, καὶ ξέεσθαι καὶ αἰκίζεσθαι· πολλὰ οὖν δεινὰ ὑπομείνας ἐπὶ τοῦ ξύλου κρεμάμενος, πρὸς ἑσπέραν δὲ κατενεχθεὶς ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἐβλήθη εἰς φυλακήν. Ποιήσας οὖν ἡμέρας μετὰ πάντων τῶν τότε κατασχεθέντων ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ τοῦ παρανόμου ἐκείνου βασιλέως ἐν τῷ πολέμῳ ἀναιρεθέντος, ἀπελύθη μετὰ πάντων τῶν ἐν δεσμοῖς καθειρχθέντων καὶ ὁ σεβάσμιος οὗτος παῖς. Ὡς οὖν εἰς τὰ οἰκεῖα ἐγένετο, ἠρώτων αὐτὸν οἵ τε φίλοι, καὶ οἱ συγγενεῖς, καὶ οἱ ὁμήλικοι αὐτοῦ μετὰ τῶν γονέων, καταφιλοῦντες τὰ τραύματα αὐτοῦ καὶ λέγοντες αὐτῷ· Τί ᾐσθάνου, κύρι Θεόδωρε, ἡνίκα ἐν τῷ ξύλῳ ἐκρέμασο, καὶ τὰς ἁγίας ταύτας σάρκας τοῖς ὄνυξι διεσπαράττου; Ὁ δὲ ἀνένευσε τοῦ διηγήσασθαι· πολλά τε παρακληθεὶς, μόλις αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα διηγήσατο λέγων·

234. Præfectus itaque ad forum contendens publicum, comprehensos quam plurimos carceri mancipavit : quos inter numerabatur præcipuæ nobilitatis puer annorum circiter quindecim, Theodorus nomine, forma insigni et vita omnino inculpata. Hunc cum lictores, magna voce exclamantes Christianum esse et Christi famulum se appellare, ad præfectum adduxissent, multis hic suadere conatus est, ut a veritate descisceret; sed nihil persuasit. Jussit itaque constantem in fide puerum in ligno extendi, lacerari et verberibus multis cædi; cumque sic pendulus multa pertulisset, sub vesperam deponi et in carcerem conjici. Latuerat istic aliquanto tempore venerabilis puer cum aliis captivis, quando nuntiata scelestissimi imperatoris in bello cæsi morte, omnes e carcere dimissi et in libertatem restituti sunt (46). Veniente domum suam Theodoro nostro, mox advolant sodales, amici, consanguinei, parentes; deosculantur vulnera, percunctantur : Quid dolorum sensisti, domine Theodore, cum sacræ in eculeo suspensi carnes tuæ ungulis laniabantur? Sed renuit ille quæ gesta erant enarrare; donec multis instanter rogatus, vix tandem ita proloqui cœpit :

σλε'. Ἐγὼ ὅτε ἐν τῷ ξύλῳ ἀνηρτήθην καὶ [τῶν σαρκῶν μου οἱ ὄνυχες] ἀπήρξαντο ἅπτεσθαι, τὸ κατ' ἀρχὰς βιαίως ἔφερον, καὶ ἐμαυτὸν παραμυθούμε-

233. Principio cum e ligno suspensum durius tractare ac laniare ungulis incipiebant, permoleste equidem dolores tuli, meque ipse sic alloquens

[89] Psal. xcvi, 7.

(46) Hactenus fere Socrates lib. III, cap. 19; Sozomenus, lib. V, cap. 19 et 20; Theodoretus, lib. III, cap. 10 et 11, et Nicephorus Callistus, lib. X, cap. 28. — Omnes vero dicunt, ipsummet Julianum suasu præfecti dimitti omnes vinctos jussisse, ne eorum constantia majus probrum sibi conciliaret. Quidni tamen Theodorus, tanquam aliis nocentior, retentus in carcere fuerit? Certe scriptores illi solam habent historiæ epitomen, quæ hic prolixius multo describitur, cum elogio ex prædictis auctoribus sumpto, quod sic concluditur : « His peractis, impius quidem Julianus funesto morte vitam apud Persas finivit, sanctus vero Theodorus in Domino requiescens gavisus est. »

Digitized by Google

tem legere desiit, desiit et fragrantia sentiri. Quod miratus admodum Epiphanius, interrogavit sanctum Andream, dicens : Oro te atque obsecro, magne domine, quæ illa, quam modo prælegente me percepimus, fragrantia? Cui vir sanctus : « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo [88]! » Hic vero non tam de corporali, quam de spirituali ore atque faucibus sermonem fieri intelligendum est. Post hæc dicenti rursus Epiphanio : Missa fac ista, et si quid visionis oblatum tibi sit, edissere; illorum quippe notitiam per preces tuas assecutus sum : respondit Andreas : Quid edisseram, charissime? Quamdiu legisti, frequentes hic adfuere angeli, quorum unus, sancti Spiritus verba, quia suavitas et lætitia sunt, honorare volens, adolebat hilari cum vultu suffitum Deo dignum.

232. At, inferente Epiphanio, Unde angeli suffitum sibi, unde thuribulum, unde carbones comparant, quandoquidem ipsis immaterialibus nulla cum rebus materiatis conjunctio sit? tunc intuens in eum vir beatus, et manum extendens : Miranda, inquit, in medium affers, mi homo. Verum quis tibi, angelos perceptibilia sensibus thuribula, quis mundi hujus suffitum, aut carbones adhibere dixit? Qui spiritu solo constant, spiritualia, qui ex materia compacti, materiata tractant. Angeli vero cum incensum oblaturi sunt Altissimo, aliud non suffiunt, quam thronum illum, omnem intelligendi vim superantem : illam, aio, suavissimam fragrantiam, quæ ex tremenda et inaccessibili Deitate procedit. Nam astantes terribili Omnipotentis throno, excipiunt, quæ inde multo cum fulgore absistit, odorum fragrantiam, humano sermone inexplicabilem, eamque jugiter suffiunt. Quando igitur volunt, suavissimum Deitatis illius odorem cum aliquo participare, consistentes ante ipsum, quantum volunt odoris in faciem ejus effundunt; quem ille continuo percipiens olfactu, dubius hæret unde tanta fragrantia afficiatur. Alias quoque iidem angeli allatos e paradiso flores invisibili modo hominis admovent naribus, easque suavi odore complent. Triplici namque ratione possunt sancti angeli illos, quibuscum sibi familiaritas et morum conjunctio intercedit, odore perfundere. Et primum quidem id præstant, cum librorum sacrorum lectioni opera datur : circumstant quippe tum, quamvis aciem nostram fugiant, audire cupidi jucundissima sancti Spiritus verba. Rursum id præstant, cum quis orationi vacans cum Deo colloquitur : denique cum laboriosis operibus propter eumdem se discruciat, cumque in corpus suum flagellis animadvertit : tunc enim præclaro pugili suo præsto sunt, eumque variis modis deliniunt, recreant animantque.

A δὲ ὁ Ἐπιφάνιος πῶς τῇ καταπαύσει τοῦ λόγου καὶ ἡ μυρίπνοος εὐωδία ἀπέστη, ἠρώτησε τὸν Δίκαιον λέγων· Δέομαί σου, κύρι ὁ μέγας, τίς ἦν ἡ εὐωδία ἡ πρὸ τῆς ὥρας ἡμῖν γενομένη, ὁπηνίκα τὸν λόγον διεξηρχόμην; Ἔφη ὁ Μακάριος. « Ὡς γλυκεῖα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου! » Νοητὸν δὲ χρὴ γινώσκειν τὸ στόματι καὶ, τὸ λάρυγγι, περὶ τοῦ ψυχικοῦ λάρυγγος καὶ στόματος εἴρηκεν. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ἄφες ταῦτα, καὶ εἰπέ μοι εἰ ἔχεις τι ἀπὸ θεωρίας· οἶδα γὰρ κἀγὼ διὰ τῶν τιμίων σου δεήσεων ταῦτα. Ὁ Μακάριος ἔφη· Τί σοι θέλω εἰπεῖν, φίλτατέ μου; Ἄγγελοι γὰρ Κυρίου ἦσαν ἱκανοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς ἀνεγίνωσκες· εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, δοξάζων τὰ ῥήματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καθότι εὐφρασία ἐστὶν ἡδύνουσα, ἐθυμίαζε θεοπρε-
B πῶς ἀγαλλόμενος.

σλβ'. Ἐπιφάνιος εἶπεν· Καὶ ποῦ οἱ τοῦ Σωτῆρος ἄγγελοι, τό τε θυμίαμα, καὶ τὸ θυμιατήριον, τούς τε ἄνθρακας εὑρίσκουσιν, ἄϋλοι ὄντες, καὶ ὑλικοῖς μὴ συγχρώμενοι; Ὁ δὲ Μακάριος ἀτενίσας εἰς αὐτὸν, καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἀνατείνας, λέγει· Θαυμαστὰ ὡμίλησας, ἄνθρωπε. Τίς γάρ σοι εἶπεν, ὅτι αἰσθητὰ θυμιατήρια οἱ ἄγγελοι κέκτηνται, ἢ κοσμικὰ θυμιάματα ἔχουσιν, ἢ τὸν τοῦ κόσμου ἄνθρακα ἐπιδέονται; Οἱ γὰρ πνευματικοὶ πνευματικὰ, καὶ οἱ ἔνυλοι ἔνυλα κέκτηνται. Ἄγγελοι δὲ ἡνίκα θυμιᾶσαι βούλονται, οὐδὲν ἄλλο θυμιῶσιν ἔμπροσθεν τοῦ Ὑψίστου, ἢ τὸν θρόνον ἐκεῖνον τὸν πάντα νοῦν
C ὑπερβαίνοντα, φημὶ τὴν εὐωδίαν, τὴν ἡδυτάτην ἐκείνην τὴν ἐξερχομένην ἐκ τῆς φοβερᾶς καὶ ἀπροσίτου θεότητος. Ὡς γὰρ παρίστανται τῷ φοβερῷ θρόνῳ τοῦ Παντοκράτορος, δέχονται τῆς ἐκεῖθεν ἐκπηδώσης ἀστραπῆς τὴν εὐοσμίαν, καὶ ἀδιαλείπτως ἔκτοτε μυρίζουσιν ἀποῤῥήτῳ εὐωδίᾳ τῆς θεότητος. Ὅταν οὖν ὀφείλωσιν (45), βούλονται ὅπως μετάσχῃ τῆς ἡδύτητος αὐτῆς, καὶ αὐτοὶ οἱ ἱστάμενοι ἔμπροσθεν αὐτοῦ, τύπτουσιν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον τῇ εὐοσμίᾳ τῇ θείκῃ ὅσῳ μέτρῳ βούλονται· καὶ λοιπὸν ὀσφραινόμενος ἐκεῖνος ἐπαπορεῖ τῇ ἡδυτάτῃ γλυκύτητι εὐφραινόμενος. Εὐωδιάζουσι δὲ καὶ ἄλλῳ πῶς ἐκ τῶν ἀνθέων τοῦ παραδείσου κομιζόμενοι, καὶ ἀοράτῳ παραστάσει τὴν ὄσφρησιν τοῦ ἀνθρώπου ἐμπιπλῶσιν. Κατὰ γὰρ τρεῖς τρόπους ἔχουσιν ἐξουσίαν θυμιᾷν οἱ ἅγιοι
D ἄγγελοι τοῖς ἐχομένοις αὐτοῖς φιλίᾳ καὶ σεμνότητι. Ἐν πρώτοις ὅταν τὰς ἱερὰς βίβλους ἀναγινώσκουσιν· περικυκλοῦσιν γὰρ ἐκεῖνοι τότε ἀοράτως, ἀκοῦσαι θέλοντες τὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος θεότερπνα ῥήματα· πάλιν ἡνίκα τις προσεύχεται, καὶ ὁμιλεῖ τῷ Θεῷ· καὶ ὅτε κόπῳ, ἢ πόνῳ, ἢ μάστιγι καρτερεῖ τις διὰ Θεόν· τότε γὰρ ἀΐδιον ἔχουσιν ἀλείφειν τε καὶ εὐωδιάζειν, καὶ προθυμοποιεῖν τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνιζόμενον.

[88] Psal. cxviii, 103.

(45) Ὅταν οὖν, etc. Hinc usque ad illa, κατὰ γὰρ τρεῖς, desiderantur in ms. Mazar. suntque fere obscuriora, uti et pleraque sequentia : ac in primis istud ὀφείλωσιν, quid sibi vult?

Digitized by Google

σλγ'. Γέγραπται γὰρ ὅτι ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ἀπιόντος πρὸς τοὺς Πέρσας, ἔδοξεν αὐτὸν καταβῆναι πρὸς τὸν Πύθιον δαίμονα, τὸν ἐν τῇ Δάφνῃ, ὅπως ἀποκαλύψῃ αὐτὸν περὶ οὗ ἠπείγῃ πολέμου, κἄν τε νικήσῃ, κἄν τε ἡττηθῇ. Θυσιάσαντος οὖν τῷ Πυθίῳ ξοάνῳ, ἐνεφάνισεν αὐτῷ ἐκείνῳ, μὴ δύνασθαι ἐνεργεῖν κατὰ τὰς ἡμέρας, διὰ τὸ ἐκεῖσε κεῖσθαι τὸν ἅγιον καὶ ἀοίδιμον Βαβυλᾶν μετὰ τῶν τριῶν νηπίων, τὰ καρτερικώτατα καὶ θεάρεστα λείψανα. Τότε ὁ δυσσεβὴς Παραβάτης ἐκέλευσεν τοῖς Ἀντιοχεῦσιν αὐτοῦ ἀτρόμως καὶ ἀφόβως μετακομίσαι αὐτὰ τῶν ἐκεῖσε, καὶ ὅπου δ' ἂν βούλωνται καταθέσθαι αὐτὰ, ἄνεσιν παραποιούμενος τῷ ὀφθέντι αὐτῷ πονηροτάτῳ πνεύματι. Ὅτε οὖν πλῆθος τῆς πόλεως ἐξῆλθον μετὰ κηρῶν καὶ ὕμνων καὶ λιτανίας, ἦραν τὴν σορὸν τῶν Ἁγίων, καὶ ἐπορεύοντο ψάλλοντες· « Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν. » Ὁ οὖν θεομίσητος βασιλεὺς ἀκούσας ταῦτα, ὀργισθεὶς, ἐκέλευσε τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως κρατῆσαι πάντας τοὺς τῇ λιτῇ παρακολουθοῦντας.

A 233. Proditum quippe est memoriæ Julianum Apostatam, Persis bellum inferre meditantem, ad Pythium dæmonem, qui in Daphne responsa consulentibus dabat, descendere voluisse, ut ex illo de belli quod suscipiebat eventu disceret, superiorne an inferior futurus esset. Cum itaque simulacro Apollinis thus adoleret, ostensum est a dæmone, frustra se responsa posci per illud tempus, propterea quod sacræ istic loci reliquiæ sancti ac celebris Babylæ, triumque puerorum fortiter passorum conderentur. Tunc impius Apostata, liberiorem pessimo dæmoni, qui se videndum obtulerat, locum facturus, præcepit Antiochenis, ut nihil trepidantes metuentesve, reliquias inde ablatas libere, quocunque collibitum esset, transportarent B reponerentque. Egressi itaque civitatem frequentes admodum cives cum cereis, hymnis et litaniis, sustulerunt sanctorum arcas, et revertentes canebant : « Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, qui gloriantur in simulacris suis [85]. » Sed et alia quædam haud levia addebant, nihil formidantes. Quibus perlatis ad aures imperatoris, divinum nomen odio acerbo prosequentis, exarsit iracundia, jussitque urbis præfectum capere universos, qui interfuerant supplicationi.

σλδ'. Καταδραμὼν οὖν ὁ ἔπαρχος τῆς λεωφόρου, ἐκράτησεν ἱκανοὺς, καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἐνέκλεισεν· ἐν οἷς καὶ παῖδά τινα τῶν πρώτων τῆς πόλεως, ὡσεὶ ἐτῶν πεντεκαίδεκα, ὡραῖον τῷ κάλλει καὶ ἀμώμητον σφόδρα, ὀνόματι Θεόδωρον· ὃν καὶ προσήνεγκαν τῷ ἡγεμόνι λέγοντες μεγάλῃ τῇ φωνῇ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὀνομάζοντα, καὶ δοῦλον Χριστοῦ εἶναι. Τοῦτον πολλὰ παραινέσας ὁ ἔπαρχος ἀποστῆναι τῆς ἀληθείας οὐκ ἔπεισεν. Ὡς δὲ ἀπειθοῦντα ἑώρα, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου ἀναρτηθῆναι, καὶ ξέεσθαι καὶ αἰκίζεσθαι· πολλὰ οὖν δεινὰ ὑπομείνας ἐπὶ τοῦ ξύλου κρεμάμενος, πρὸς ἑσπέραν δὲ κατενεχθεὶς ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἐβλήθη εἰς φυλακήν. Ποιήσας οὖν ἡμέρας μετὰ πάντων τῶν τότε κατασχεθέντων ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ τοῦ παρανόμου ἐκείνου βασιλέως ἐν τῷ πολέμῳ ἀναιρεθέντος, ἀπελύθη μετὰ πάντων τῶν ἐν δεσμοῖς καθειρχθέντων καὶ ὁ σεβάσμιος οὗτος παῖς. Ὡς οὖν εἰς τὰ οἰκεῖα ἐγένετο, ἠρώτων αὐτὸν οἵ τε φίλοι, καὶ οἱ συγγενεῖς, καὶ οἱ ὁμήλικοι αὐτοῦ μετὰ τῶν γονέων, καταφιλοῦντες τὰ τραύματα αὐτοῦ καὶ λέγοντες αὐτῷ· Τί ᾐσθάνου, κύρι Θεόδωρε, ἡνίκα ἐν τῷ ξύλῳ ἐκρέμασο, καὶ τὰς ἁγίας ταύτας σάρκας τοῖς ὄνυξι διεσπαράττου; Ὁ δὲ ἀνένευσε τοῦ διηγήσασθαι· πολλά τε παρακληθεὶς, μόλις αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα διηγήσατο λέγων·

234. Præfectus itaque ad forum contendens publicum, comprehensos quam plurimos carceri mancipavit : quos inter numerabatur præcipuæ nobilitatis puer annorum circiter quindecim, Theodorus nomine, forma insigni et vita omnino inculpata. Hunc cum lictores, magna voce exclamantes C Christianum esse et Christi famulum se appellare, ad præfectum adduxissent, multis hic suadere conatus est, ut a veritate desisceret; sed nihil persuasit. Jussit itaque constantem in fide puerum in ligno extendi, lacerari et verberibus multis cædi; cumque sic pendulus multa pertulisset, sub vesperam deponi et in carcerem conjici. Latuerat istic aliquanto tempore venerabilis puer cum aliis captivis, quando nuntiata scelestissimi imperatoris in bello cæsi morte, omnes e carcere dimissi et in libertatem restituti sunt (46). Veniente domum suam Theodoro nostro, mox advolant sodales, amici, consanguinei, parentes; deosculantur vulnera, percunctantur : Quid dolorum sensisti, domine Theodore, cum sacræ in eculeo suspensi carnes tuæ un- D gulis laniabantur? Sed renuit ille quæ gesta erant enarrare; donec multis instanter rogatus, vix tandem ita proloqui cœpit :

σλε'. Ἐγὼ ὅτε ἐν τῷ ξύλῳ ἀνηρτήθην καὶ [τῶν σαρκῶν μου οἱ ὄνυχες] ἀπήρξαντο ἅπτεσθαι, τὸ κατ' ἀρχὰς βιαίως ἔφερον, καὶ ἐμαυτὸν παραμυθούμε-

235. Principio cum e ligno suspensum durius tractare ac laniare ungulis incipiebant, permoleste equidem dolores tuli, meque ipse sic alloquens

[85] Psal. xcvi, 7.

(46) Hactenus fere Socrates lib. iii, cap. 19; Sozomenus, lib. v, cap. 19 et 20; Theodoretus, lib. iii, cap. 10 et 11, et Nicephorus Callistus, lib. x, cap. 28. — Omnes vero dicunt, ipsummet Julianum suasu præfecti dimitti omnes vinctos jussisse, ne eorum constantia majus probrum sibi conciliaret. Quidni tamen Theodorus, tanquam aliis nocentior, retentus in carcere fuerit? Certe scriptores illi solam habent historiæ epitomen, quæ hic prolixius multo describitur, cum elogio ex prædictis auctoribus sumpto, quod sic concluditur : « His peractis, impius quidem Julianus funesta morte vitam apud Persas finivit, sanctus vero Theodorus in Domino requiescens gavisus est. »

Digitized by Google

solabar : Sustine fortiter, o Theodore, tuæ nil immemor vilitatis, et tormentorum acerbitatem animo generoso perfer : quoniam si absque his fores, ignis te maneret sempiternus. Hæc dixeram, cum se mihi quatuor in conspectum dant eunuchi (48), venusta specie, vultu ardentes ut rosæ, candentes vestibus ut nix. Eorum unus pelvim quamdam præferebat candidam, tanto perstringentem oculos fulgore, ut eam intuentes in admirationem et stuporem raperentur. Alter pyxidem portabat, deauratam refertamque divino unguento, non dissimili illius quod e rosis distillat. Duo reliqui gestabant manibus supinis nivea lintea, in plicas quatuor composita.

236. Posteaquam illi sic in conspectum venerant, dixit unus tenenti splendidam, quam memoravi, pelvim : Affer illam huc ; cumque allata esset, dixit et alteri, deauratam portanti pyxidem : Unguentum tuum huc effunde ; quod ubi similiter effusum fuit, instar fulminis cujusdam oculos meos invadens, viscera membraque omnia penetravit ; tanta comitante unguenti fragrantia, ut omnium dolorum et cruciatuum sensus exstingueretur. Tum alius, quod in manibus habebat linteum in pelvi madefaciens, capiti meo imposuit, longoque satis tempore reliquit : unde jucundissima perfusus voluptate, omnium, ut modo dixi, cruciatuum oblitus fui. Rursus autem isthoc suum auferente linteum et faciem meam denudante, præsto erat alius ut suum injiceret ; sicque alternantes continuabant, quoad carnifices verberandi modum facerent, meque e ligno deponerent. Quod ubi factum est, recedentes continuo angeli, tam liquida me voluptate privatum, perquam tristem reliquerunt, optantemque etiam amplius sic cruciari. Deum quippe testor, tam admirabile id fuisse quod contigit, ut assequi mens humana cogitando non possit. Solummodo principium et aspectus tormentorum aliquid timoris incutiunt ; progressu vero tam uberi gratia Dei roboramur, ut nihil omnino dolorum persentiscatur.

237. Atque hæc ita, mi Epiphani, uti peracta sunt, narrare tibi volui, ut intelligas quomodo sancti angeli pro Christo certantibus cum suffitu gratisque odoribus præsto sint. Insolitam adeo narrationem ut audiit Epiphanius, sacro quodam horrore iterum perculsus est, secundum istud, Abyssus abyssum, et chaos chaos (51), et quæ sequuntur. Sæpe enim ad animum suum cogitationes revocans,

A νος ἔλεγον· Ταπεινὲ Θεόδωρε, φέρε γενναίως, καὶ ὑπόμεινον τὴν πικρίαν ταύτην· ὅτι ἄνευ (47) αὐτῆς τὸ αἰώνιον πῦρ μέλλει σε καταλαβεῖν. Ὡς δὲ ταῦτα ἔλεγον, θεωρῶ καὶ ἰδοὺ τέσσαρες εὐνοῦχοι ὡραῖοι, τὰ πρόσωπα ἔχοντες ὡς ῥόδον, καὶ αἱ στολαὶ αὐτῶν λευκαὶ ὡς χιών. Καὶ ὁ μὲν εἷς ἐκράτει ὡς λεκάνης εἶδος, ἥτις ἦν λευκὴ καὶ λαμπροτάτη καὶ καταπλήττουσα τῇ θεωρίᾳ ὄψιν ἀνθρώπου, καὶ εἰς ἔκστασιν φέρουσα. Ὁ δὲ ἕτερος ἐκράτει βησίριον διάχρυσον (49), μύρου θεϊκοῦ μεμεστωμένον ὡς ῥοδοστάγματος. Οἱ δὲ ἄλλοι δύο ὀθόνας λευκὰς ὡς χιών, δεδιπλωμένας εἰς τέσσαρα, ἐκράτουν ἐν ταῖς ὑπτίαις χερσὶν αὐτῶν

B σλς'. Ὡς δὲ ἐπ' ὄψεσί μου ἐγένοντο, λέγει εἷς τῷ τὴν φαιδρὰν ἐκείνην λεκάνην κατέχοντι, Φέρε ἐνταῦθα· καὶ ὡς ἤνεγκε, λέγει τῷ κατέχοντι τὸ βησίριον τὸ διάχρυσον, Βάλε ἐνταῦθα. Ὡς οὖν ἔβαλεν, ἐξήρχετο τὸ μύρον ἐκεῖνο, ὡς εἶδος ἀστραπῆς ἐρχόμενον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ διὰ τῶν ἐνδοσθίων μου εἰς πάντα μου τὰ μέλη σκορπιζόμενον, ὥστε ἡ εὐωδία τοῦ μύρου ἐκείνου ἐνίκα, καὶ περιεγένετο τῶν φοβερῶν ἐκείνων πόνων τῶν ἐκ τῶν αἰκισμῶν προσαγομένων μοι. Εἷς οὖν τὸ πανίον ἐκεῖνο, ὃ κατεῖχε, βρέχων ἐν τῇ λεκάνῃ, ἐπετίθει τῇ ὄψει μου, καὶ ἐκράτει ἐπὶ πολλὴν ὥραν, ὥστε ἐκ τῆς ἡδονῆς ἐκείνης τῆς ἡδυτάτης, καθὼς προεῖπον, ἐπιλανθάνεσθαι τῶν πόνων μου. Πάλιν οὖν τούτου αἴροντος τὸ πανίον ἐκεῖνο ἐκ τῆς ὄψεώς μου ἄλλος εἱστήκει C ἕτοιμος τοῦ ἐπιθεῖναι· καὶ οὕτω διήρκεσαν ποιοῦντες, μέχρις οὗ οἱ τύπτοντές με ἐπαύσαντο, καὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου κατήγαγον. Καὶ εὐθέως ὡς τοῦτο ἐγένετο, ἀπέστησαν οἱ ἄγγελοι ἀπ' ἐμοῦ, καὶ στερηθεὶς ἀπὸ τῆς ἡδονῆς ἐκείνης τῆς ἡδυτάτης πάνυ ἐλυπήθην· ἤθελον γὰρ ἔτι βασανίζεσθαι· πληροφορεῖ γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς, ὅτι τοιοῦτόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, οἷον νοῦς ἀνθρώπου ἀπεικάσαι οὐ δύναται. Μόνον ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ θέα (50) [τῶν βασάνων ἔχει τὸν φόβον·] ἡ δὲ προσβολὴ, δυναμουμένη τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, τῶν προσαγομένων ἀλγηδόνων οὐκ αἰσθάνεται.

σλζ'. Ταῦτα, Ἐπιφάνιέ μου, οὕτως ἐτελέσθησαν· διηγησάμην σοι δὲ ταῦτα, ἵνα γνῷς πῶς θυμιῶσιν τοὺς ἀγωνιζομένους διὰ Κύριον ἅγιοι ἄγγελοι. Τοῦτο D τὸ παράδοξον ἀκούσας ἐκεῖνος, ἔφριττε πάλιν, καθ' ὃ ἄβυσσος ἄβυσσον, καὶ χάος χάος, καὶ ἐπέκεινα· πολλάκις γὰρ κατῆλθεν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διαλογιζόμενος, περὶ τοῦ Δικαίου ἔλεγεν· Ἴδε ῥήματα θεῖα ἀνθρώπου νομιζομένου σαλοῦ, καὶ

(47) Ἄνευ reposui, pro μέσον.

(48) Prædicti auctores solum unius meminerunt, qui sudorem abstergeret, et animum, quandiu torquebatur, confortans exhilararet.

(49) Ita Vatic., at Mazar. βικίον : neutrum antiqui usus vocabulum est, uti nec βῆσα, nec βησίον (unde βασσίριον) idem recentioribus significantia. Antiquioribus, Xenophonti, Athenæo, et aliis βίκος (unde βικίον) est vas vel urna ansata seu etiam doliolum.

(50) Ms. Vatic., τὸ δόκιμον ἔχει τὸ πρᾶγμα.

(51) Videtur alludi ad illud Psalm. XLI, 8 : « Abyssus abyssum invocat, » etc., quod posset explicari : Abyssus humanæ ignorantiæ invocat abyssum divinæ scientiæ; nisi id malis ad Epiphanii compunctionem revocare, ut abyssus peccati dicatur invocare abyssum misericordiæ ; estque hæc una ex octo explicationibus, quas huic loco aptat noster Thomas le Blanc in *Analysi Psalmorum*. Aliæ, magis fortassis litterales, minus huc faciunt. In ms. Mazar. verba hæc, ut obscuriora, omittuntur : certe sensui servire volens, pro κάτω, *subtus*, quod erat in ms. καθ' ὃ ponendum putavi.

Digitized by Google

οἱ ἐπ' ἀληθείας σαλοὶ, οἱ θεωροῦντες αὐτὸν, ὥσπερ A κύνα σεσηπότα ἀποβδελύσσονται. Βαβαί! ἄλλος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τοιοῦτος φρόνιμος οὐχ εὑρεθήσεται φωστὴρ, ἢ τηλικοῦτος ἅγιος.

ita secum de viro sancto disserebat : Ecce verba divina hominis, qui passim e stolidorum numero habetur unus : at illi vere stolidi, qui quoties ipsum vident, non minus quam olidum canem exsecrantur. Profecto alius in civitate hac tantæ prudentiæ, tantæ gloriæ, tantæ sanctimoniæ reperietur nemo.

CAPUT XXVIII.

Extremum Andreæ cum Epiphanio et auctore colloquium : discessus, obitus, sanctitas cœlesti odore indicata.

σλη'. Ταῦτα τοῦ Ἐπιφανίου διαλογιζομένου, ἐγένετο συμφθάσαι τὸν καιρὸν τῆς θείας λειτουργίας, καὶ ἀναστὰς, ἐπορεύθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἔθος γὰρ ἦν αὐτῷ πάντοτε ἐν ταῖς συνάξεσι τῆς ἁγίας ἐκκλησίας πόθῳ πολλῷ σχολάζειν, καὶ μεταχειρίζεσθαι τὰς ἱερὰς βίβλους πρὸς ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. B Ὅτε οὖν ὑπέστρεψεν, τεθείσης τῆς τραπέζης, τῶν δωρεῶν Κυρίου ἀπήλαυσαν ἀμφότεροι· παρήμην γὰρ κἀγὼ ὁ τάλας ἐκεῖσε, μέσον ἁγίων Ὑψίστου, ὡς κύων ἀσχολούμενος, καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ὁμιλιῶν ἀπολαύων. Καὶ γὰρ ἐκ Πνεύματος ἁγίου γλώσσας ἀλλογενῶν ἡρμήνευεν οἵαν τις ἤθελεν, οὔτε τῶν ἀποῤῥήτων τῆς Γραφῆς τι ἐλάνθανεν· ἦν γὰρ αὐτὴν ἄκρως πεπαιδευμένος. Ἦν δὲ καὶ ἁγνὸς, καὶ εὔγλωττος γλώσσῃ, καὶ γνῶσιν ἔχων ἀσυνείκαστον, ὥστε τὰ εἴκοσι τέσσαρα στοιχεῖα τῶν γραμμάτων, οὕτως τὰ νοερά τε καὶ αἰσθητὰ, ἀπὸ φοβερᾶς θεωρίας Πνεύματος ἁγίου ἐγίνωσκεν. Ἀλλ' ὅτι μόνῳ ἐμοί τε καὶ Ἐπιφανίῳ ὡμίλει, ἡνίκα πρός με ἐγένετο, ἢ πάλαι πρὸς τοῦτον ἐπεδήμησεν· ἑτέρῳ δέ τινι οὔτε κἂν ψιλὸν λόγον περὶ Γραφῆς. C

238. Talia secum volvente Epiphanio, sacræ liturgiæ tempus adest, quare surgens in ecclesiam abiit. Consuetudo namque ipsi jam pridem invaluerat, ut sacris in templo cœtibus magno cum fervore semper interesset, sacrosque ad animæ suæ emolumentum libros manibus tereret. Ubi postea revertit e templo, apposita mensa est, divinisque una cum Andrea donis sese recreavit. Aderam et ego quoque ipse, miserrimus omnium, inter sanctos Dei famulos uti canis versans, divinisque eorum colloquiis me recreans. Etenim qualemcunque explicandam aliquis obtulisset peregrinam linguam, sancti Spiritus instinctu expedite interpretabatur, nec minus erat versatus in obscurissimis quibusque locis sacræ Scripturæ exponendis, utpote perfectissimam illius intelligentiam nactus. Erat præterea insignis castimonia, erat facundus lingua, erat præditus scientia tam singulari, ut viginti quatuor litterarum elementa, tam quæ sub intellectum, quam quæ sub sensum cadunt, mirabili Spiritus sancti illustratione penitus pervaderet. Verumtamen scientiam illam mecum solummodo et cum Epiphanio, quando alterutrum convenisset, communicare solebat : apud alium vero quemlibet de sacra Scriptura ne verbum quidem.

σλθ'. Εἶτα καθεζομένων ἡμῶν καὶ ἐσθιόντων, ἔφη Ἐπιφάνιος τῷ Ὁσίῳ· Πάτερ μου, τί ἑρμηνεύει ἄρτος; Ὁ Δίκαιος ἔφη· Τὸ δέκατον καὶ τὸ διακοσιοστὸν ὁ σοφὸς ὑποκλέψας, ὤφειλε καλέσαι αὐτὸν ἄριστον, καὶ ἐκάλεσεν ἄρτον. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος μειδιάσας ἐπὶ τούτῳ, πάλιν περὶ ἀκαταλήπτου θεότητος φόβῳ πολλῷ ὡμίλουν διαλεγόμενοι ἀμφότεροι· ὅτι πνεῦμά ἐστιν ἡ θεότης, ὑπὲρ πάντα αὐτοῦ τὰ ποιητὰ πνεύματα ἀποκρυφώτερόν τε καὶ ἀδηλότερον καὶ ἀθέατον, γλυκὺ σφόδρα καὶ ἀκόρεστον τῇ ἡδονῇ, λεπτότατον, ὑπεράπειρον καὶ φρικτὸν, πολλὰ μὲν νοούμενον, ἐπεὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἀπερίγραπτος, ὅσον D ἐστὶν καὶ θεωρεῖν οὐ δύναται, διὰ τὸ τὸν νοῦν μὴ χωρεῖν τὸν ἀνθρώπινον. Ὅταν οὖν ἀνοίξῃ καὶ ὀφθήσεται, ᾧ βούλεται, χέεται τὸ μέλι τῆς ἀστραπῆς ἐν καρδίᾳ γλυκύτερον, καὶ ἁρπάζει φοβερῶς, καὶ οὐχ ἵσταται· μάλα δὲ γαληνόν ἐστι καὶ εὐμενὲς, καὶ ἀπόῤῥητον, τινὶ μὴ παρεικαζόμενον τὸ σύνολον.

239. Postea, accumbentibus nobis vescentibusque, interrogans Andream Epiphanius : Mi Pater, inquit, quomodo interpretandus est ἄρτος seu *panis?* Cui Andreas : Subtractis, et quæ decem et quæ ducenta valent elementis (52), appellavit sapiens ἄρτον seu *panem*, quod ἄριστον seu *optimum* appellare debuerat. Excepit responsum Epiphanius suavi cum risu : tum ad sublimiorem de incomprehensibili Deo sermonem, sacro quodam cum horrore, se converterunt ambo, aientes, Deum esse spiritum, omnibus quas condidit rebus spiritualibus longe excellentiorem, longe magis arcanum, longe a cognitione et oculis nostris remotiorem ; esse spiritum apprime suavem, infinite jucundum, simplicissimum, nullis comprehensum terminis, majestate verendum ; esse spiritum, de quo multa quidem mente concipimus, quia vero essentia ejus terminis circumscribi non potest, quantus sit, intelligere nequimus, humana mente ad tam abstrusa capienda se non extendente. Quando autem se ipse cui vult exhibuerit videndum, effundit in cor ejus melleam quamdam splendoris sui dulcedinem, et rapit eum ad se vehementius, moræ impatiens. Esse denique spiritum valde tranquillum, benevolum, verbis inexplicabilem, quique nulla omnino cum re comparari potest.

σμ'. Οὕτως οὖν τὸ ἐπάνω τοῦ στερεώματος τοῦ οὐ-

240. Ita fere quod supra firmamentum cœli est,

(52) Græcorum numerales litteræ sic procedunt ut ι' 10, σ' 200 valeant; quibus subtractis ex ἄριστος, manet ἄρτος.

Digitized by Google

aer, inquam, adeo extenditur in sublime, ut cogitatione assequi non liceat : nam quantum cogitatione ascenderis, tanto minus reperietur; abyssus quippe illud est. An putas fortassis te posse abyssi summum mente attingere? quid igitur ultra concipis exsistere? utique, credo, immensam extensionem et vastissimum pelagus, quod oculis circumspici et terminis comprehendi nullis omnino potest. Dimitte autem isthæc, et vide infra terram : aqua ibi sub aqua est (53), vorago sub voragine, chaos sub chao alteraque vorago, sub inferno abyssus, sub abysso erebus, sub erebo aer obscurus et neutiquam perspicuus; rursum vero subtus illa abyssus abyssorum. Sæpius enim illuc in contemplatione descendi, ut viderem finem ejus quæ sub terra est profunditatis, et non reperi : deinde etiam inferius perrexi, nec tamen reperi. Postmodum intellectualiter me præcipitavi, et instar fulguris celerrimi transivi per caliginosam abyssorum abyssum, ingressusque sum chaos abyssale, pelagus immensum et visu impermeabile : cumque mihi non occurreret aut nebula instar muri, aut aliud crassioris corporis ulteriorem conspectum prohibens, ægre tamen mentis oculos per imaginaria isthæc solique contemplationi accessa circumferebam. Ascendens vero inde perrexi versus Orientem, et per virtutem Domini Sabaoth acutissime perspexi, et vidi superficiem terræ ibidem fundatæ : et rursus latitudinem Orientis pertransii, et inveni fluvium cui incumbens cœlum insistit, et terræ faciem intra se claudit. Et ecce ab inde supra cœlum ac terram, secundum Orientem, multæ erant aquæ, lucidæ, candidæ atque ineffabiles. Rursum vero evectus sursum, ægre emergere potui ex aquarum illarum rapacitate.

A ρανοῦ, τουτέστιν ὁ ἀὴρ, ὑπάγει εἰς ὕψος, ὅσον τις νοῆσαι οὐ δύναται· ὅσον γὰρ ἀναβῇς τῇ θεωρίᾳ, τοσοῦτον κάτω εὑρίσκεται· ἄβυσσος γάρ ἐστι τὸ πρᾶγμα· ἴσως γὰρ ὅτι εὑρίσκεις ἀβύσσου ἄκραν; καὶ πάλιν τὴν ἄνω τί ἄρα ὑπολαμβάνεις ὑπάρχειν; πάντως, ὅτι ἔκταμα φοβερὸν, ἔπειτα πέλαγος ἀχανὲς καὶ ἀπερίβλεπτον καὶ ἀπεριόριστον. Καὶ ἀφίης τὰ ἐκεῖ, καὶ βλέψον ὑποκάτω τοῦ χάσματος χάος, ὑποκάτω τοῦ χάους ἕτερον χάσμα, ὑποκάτω τοῦ ᾅδου ἄβυσσος, ὑποκάτω τῆς ἀβύσσου ἔρεβος, ὁ ἀὴρ σκοτεινὸς καὶ ἀπερίβλεπτος, πάλιν κάτω ἄβυσσος ἀβύσσων, καὶ χάους χάος ἐπέκεινα. Πολλάκις γὰρ κατῆλθον ἐκεῖ τῇ θεωρίᾳ, ὅπως θεάσωμαι τέλος τοῦ ὑποκάτω τῆς γῆς κρημνοῦ, καὶ οὐχ εὗρον· ἔπειτα κατωτέρω κατῆλθον καὶ οὐχ εὗρον· ἔπειτα ἔῤῥιψα B ἐμαυτὸν τῷ νοερῷ, καὶ ἄπειμι ὡς τάχος ἀστραπῆς διὰ ζοφερᾶς ἀβύσσου τῶν ἀβύσσων, καὶ εἰσδὺς εἰς χάος ἀβύσσου, πέλαγος ἀχανές τε καὶ ἀπερίβλεπτον· καὶ ἐν τῷ μὴ συναντῆσαί μοι ἢ τεῖχος νεφέλης, ἢ πλήρωμα τὸ οἱονοῦν, μόλις ἐμαυτῷ τῶν ἐκεῖ νοερῶν τε καὶ θεωρητικῶν τοῦ πνεύματος ὄμμα ἀνήνεγκα· καὶ ἐν τῷ ἀναβῆναί με τῶν ἐκεῖ, ἐπορεύθην κατὰ ἀνατολὰς, καὶ ἐπέβλεψα δυνάμει Κυρίου Σαβαὼθ καὶ ὀξέα σφόδρα, καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὸ ἐπ' ἄκρον τῆς γῆς ἐν αὐτῷ· καὶ πάλιν ἦλθον τὸ πλάτος τῆς ἀνατολῆς, καὶ εὗρον ποταμὸν, ἐν ᾧ ὁ οὐρανὸς ἐπικείμενος ἵστατο, καὶ ἀποκλείει τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἔνδοθεν· καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὴν ἄνω ἐκεῖθεν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς κατὰ ἀνατολὰς πολλὰ ὕδατα, φωτεινὰ καὶ λευκὰ καὶ ἀπόῤῥητα· πάλιν δέ- C δωκα τὴν ἄνω, καὶ μόλις ἠδυνήθην ὑπεξελθεῖν τὴν ὁλκὴν τοῦ ὕδατος.

241. Deinde sic perrexit Epiphanium Andreas alloqui : Ecce, fili mi dilectissime, supremus hic mihi tecum congressus et colloquium est; non enim deinceps me visurus es, aut vivum aut mortuum, nisi forte in spiritu. Nunc igitur quæ eventura tibi deinde sunt, manifeste edisseram omnia, ut nunquam te mei meorumque verborum oblivio capiat. Patre tuo vita functo, monasticum indueris habitum; susceptoque in statu laudabiliter vivens, uberibus misericordiæ et gratiarum donis ab unigenito Dei Filio cumulaberis, cum propagatione famæ de te admodum præclaræ. Quando autem [cum habitu mutaveris nomen tuum (54)], et sancta hæc Ecclesia episcopo suo viduata fuerit, te excitabit Dominus luminare, ducem et pastorem expertissimum errantium animarum. Dices quoque pro Christi nomine testimonium præclarus cen-

σμα'. Εἶτα λέγει αὐτῷ ὁ Ἅγιος· Ἰδοὺ, τέκνον μου γλυκύτατον, αὕτη μου ἡ ἐσχάτη ὁμιλία πρός σε· οὐκέτι γὰρ ὄψει με οὐδὲ θεάσει με ζῶντα ἢ τεθνεῶτα, εἰ μὴ τῷ πνεύματι. Ἐρῶ δέ σοι καθαρῶς πάντα τὰ ἐπ' ἐσχάτων ἀποβησόμενα εἰς σὲ, ἵνα μου μέμνησαι διὰ παντὸς, καὶ τὰ ῥήματά μου ἔχεις διηνεκῶς. Μέλλεις γὰρ, τοῦ πατρός σου ἀποβιώσαντος, ἐνδύσασθαι τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ διαπρέψαι καλῶς ἐν ἐλέει καὶ χάριτι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξελεύσεται φήμη περὶ σοῦ [ἀλλαγέντος D καὶ τοῦ ὀνόματός σου ἐν τῷ σχήματι]. Τῆς δὲ ἁγίας ταύτης χηρευσάσης ἐκκλησίας, σὲ ἐγερεῖ Κύριος φωστῆρα καὶ ὁδηγὸν καὶ ποιμένα τῶν πεπλανημένων ψυχῶν ἐμπειρότατον. Μέλλεις καὶ εἰς ὁμολογίαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἔρχεσθαι, καὶ σὺν τοῖς ἁγίοις γενήσεται ὁ κλῆρός σου. Σὺ δὲ, τέκνον, ἔχε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἀγάπα

(53) Videntur Græci, quorum disciplinis imbutus Andreas ante conversionem fuerat, tunc adhuc ignorasse mundi ubique habitabilis rotunditatem; sed eam, sicut ætate Augustini concipiebant antiqui, imaginantes sibi esse instar eversæ navis aquæ innatantis, ac subtus quidem immensitatem abyssi, desuper vero aerem similiter immensum; ex lateribus etiam aquas, unde cœlum emergat, concepisse : et secundum has species, animo alte impressas, agi sanctum etiam in contemplationibus suis sinebat Deus : quia veræ illæ an falsæ essent, nil faciebat ad fructum spiritualem inde percipiendum, ut jam alibi monui.

(54) Perquam incommode hæc verba absunt a ms. Mazar. : eximunt enim lectorem sollicitudine alias necessaria, quærendi inter patriarchas CP. Epiphanium aliquem : qui solum unicus inventus est hactenus, isque ad sæculum VI spectans, adeo-

Digitized by Google

αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σοῦ, καὶ προσεύχου αὐτῷ συχνῶς μετὰ πολλῶν δακρύων· μέμνησο δέ μου πάντοτε ἐν ταῖς ἱεραῖς σου ἀναφοραῖς, ἡνίκα λειτουργῶν τῷ Κυρίῳ παρίστασαι πολλῇ τῇ αἰδοῖ καὶ καταστάσει τῆς ταπεινοφροσύνης· καὶ ἰδοὺ Κύριος ὁ Θεὸς ὑπεράνω ὑπερασπίσει σου, ὑπὲρ πάσης καταστάσεως προμυθούμενος. Ἰδοὺ ἡ ὑπερευλογημένη καὶ δεδοξασμένη Θεογεννήτειρα, αὕτη κυβέρνησις καὶ ἀντίληψίς σοι γενήσεται. Δεῦρο οὖν, τέκνον, καὶ κλίνωμεν γόνυ οἱ ἀμφότεροι Κυρίῳ τῷ Θεῷ, καὶ τὸ τελευταῖον προσευξώμεθα. Καὶ κλινάντων γόνυ, ἤρξατο προσεύχεσθαι ὁ Ὅσιος οὕτως·

σμβ'. Ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, Τριὰς ἡ ζωοποιὸς καὶ ὁμοούσιος καὶ σύνθρονος καὶ ἀμέριστος, παρακαλοῦμέν σε οἱ πένητες, καὶ ξένοι, καὶ πτωχοὶ, καὶ γυμνοὶ, καὶ μὴ ἔχοντες τὴν κεφαλὴν ποῦ κλῖναι· ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου κλίνομεν τὸ γόνυ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ δεόμεθά σου καὶ παρακαλοῦμεν, καὶ ἱκετεύομέν σε, ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς τὸ φοβερὸν ὄνομα Σαβαὼθ, ἀγαθὲ καὶ ἅγιε Δέσποτα, πλαστουργὲ ποιητὰ παντοκράτωρ, κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ εὐμενῶς πρόσδεξαι τὴν ἱκετηρίαν ἡμῶν τῶν ταπεινῶν ἔντευξιν καὶ δέησιν, καὶ καταξίωσον ἡμᾶς ἁγιασθῆναι ἐν τῇ δυνάμει σου καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου, οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμε καὶ πολυέλεε Κύριε. Ἐλθὲ, Πατὴρ, Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἐλθὲ, ἡ φοβερὰ ἀστραπὴ τῆς θεότητος· ἐλθὲ, τὸ κράτος τὸ φοβερόν· ἐλθὲ, τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, συμπαθῶν τὰ παραπτώματα ἡμῶν, ἅπερ ἡμάρτομεν ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ, ἢ ἐν ἐνθυμήσει, ἢ ἐν διανοίᾳ. Δεόμεθα, πάριδε, ἄνες, ἄφες, ἀγαθὲ, εὔσπλαγχνε, ἐλεῆμον, πολυέλεε· καὶ μὴ καταισχύνῃς ἡμᾶς, μηδὲ ἀποῤῥίψῃς ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, ὁ ἡδονῇ καὶ φίλτρῳ ἔρωτος γλυκυτάτου καμπτόμενος ἐπὶ ταῖς ἐντεύξεσι τῶν ἀγαπώντων σε. Παρακαλῶ σε, Δέσποτα, τὸ τέκνον μου τοῦτο τὸ ὄπισθεν τῆς ἐμῆς ἀνικανότητος τὸ γόνυ κλῖναν, φώτισον αὐτοῦ τὰ ὄμματα τῇ ἀστραπῇ τῆς σῆς θεότητος· ἁγίασον αὐτοῦ τὰ νοερὰ αἰσθητήρια τῷ ἁγίῳ σου Πνεύματι· φαίδρυνον αὐτοῦ τοὺς τῆς ψυχῆς διαλογισμοὺς τῇ ἀφάτῳ εὐωδίᾳ τῆς ἀειζώου σου χάριτος· ἔμπνευσον αὐτῷ πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα ἀγάπης καὶ εἰρήνης, πνεῦμα πραότητος, πνεῦμα δακρύων ῥοητικὸν, ἵνα εὐοδούμενος καὶ κυβερνώμενος παρὰ τῆς ἀῤῥήτου σου δεξιᾶς, ποιήσῃ πάντα τὰ εὐάρεστά σου ἐν τῇ δυνάμει σου σωζόμενος.

σμγ'. Ταῦτα εὐξάμενος ὁ Ὅσιος, ἀναστὰς, καὶ κατασπασάμενος αὐτοῦ τὰ ὄμματα, καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τὸ στῆθος, καὶ τὰς χεῖρας, καὶ εἰρήνην ἄγειν αὐτὸν ἐντειλάμενος ἔνδον τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ,

A fessor (55), et sors tua cum sanctis futura est. Tu vero, fili, videsis, ut nunquam animo tuo elabatur timor Domini; ex toto corde tuo dilige illum, et crebro multis cum lacrymis precare. Quotiescunque sacrificaturus astabis coram Domino, multa cum reverentia et humilitate, memento semper mei in sanctis oblationibus tuis; et Dominus Deus, quocunque in statu fueris, te propugnabit. Ecce, quæ supra modum benedicta et glorificata est, sancta Dei Genitrix te tuaque gubernabit rectissime ac defendet. Huc ades, fili; flectamus simul genua nostra Domino Deo, supremam orationem simul fusuri; illisque flexis, ita oratum est a viro sancto:

242. Pater, Fili, et Spiritus sancte, Trinitas B vivifica, in substantia eadem, in gloria æqualis, in partibus individua; nos pauperes, peregrini, mendici ac nudi, qui ubi caput reponamus non habemus, imploramus opem tuam, inclinantes propter nomen tuum tam animæ quam corporis, tam cordis quam spiritus nostri genua, et oramus atque obsecramus nec non et supplicamus tibi, o Deus, Deus, cujus terribile nomen Sabaoth, optime et sanctissime Domine, effector et creator omnipotens, ut aurem tuam nobis inclinans, benigne suscipias humilium famulorum tuorum supplicem orationem, utque in virtute ac nomine tuo nos sanctos efficere digneris, misericors et miserator, longanimis et multæ miserationis Deus. Adsis nobis Pater, Fili, et Spiritus sancte, adsis splendor in- C finitæ claritatis Deus, adsit potentia tua mirabilis, atque in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti quæcunque vel opere, vel verbo, vel concupiscentia, vel cogitatione admisimus delicta, misericorditer nobis dimitte; dimitte, inquam, condona, et oblittera, piissime Domine, cujus misericordiæ et miserationes multæ sunt; ne confundas nos, neve projicias a facie tua, qui voluptate et illicio quodam amoris suavissimi, converteris ad orationem diligentium te. Obsecro te, Domine, ut oculos hujus, pone me flectentis genua, filii mei, divinæ claritatis tuæ splendore illumines; ut omnes animæ facultates Spiritu tuo sanctifices; ut mentis cogitationes inenarrabili semper vigentis gratiæ tuæ fragrantia condita exhilares; ut inspires illi spiri- D tum sapientiæ, spiritum fortitudinis, spiritum intelligentiæ, spiritum dilectionis et pacis, spiritum mansuetudinis, spiritum denique salutares lacrymas elicientem: quo recta incedens via, dirigente infallibili dextera tua gubernetur; et quælibet ex voluntate tua placitoque operans, in virtute tua vitam consequatur æternam.

243. Ita precatus Andreas, surrexit; tum osculatus Epiphanii oculos, vultum, pectus et manus, hortatusque, ut in suo se conclavi pacifice contineret, acerbe dolentem ac lamentantem relinquens

que minime hic idoneus nobis: diximus autem videri assumpsisse, cum monachus fieret, atque in patriarchatu retinuisse, nomen Antonii vel Polyeucti.

(55) Magis hoc Polyeucto convenire etiam initio diximus.

Digitized by Google

discessit. Perveniens hinc ad ambulationes, quæ sub porticibus sunt, totam noctem pro periclitantibus, pro afflictis, pro necessitate aliqua pressis, pro carcere detentis, pro omnibus denique mundi incolis orando transegit. Atque ita evocatus e terris, videns universum sanctorum agmen, veluti familiarem suum invisentium, hilari ridentique vultu spiritum emisit.

244. Interea paupercula quædam mulier, quæ ibidem in tuguriolo quopiam morabatur, copiosam unguenti fragrantiam ac thymiamatis suaviter olentis, cum nullo altero comparandi, et captum omnem hominum supergredientis, odorem percipiens, prosiliit subito; petitoque lumine, secuta odorem, ad locum unde promanabat devenit; reperitque istic beatum Andream vita functum, et deprehendit divinum istum odorem magis magisque fragrantem aspirare, et unguentorum scaturiginem instar fluminis mirabiliter e reliquiis egredi. Qua de causa ad alios quosdam festine accurrens, quod acciderat miraculum, Deo ipso in testem vocato, jurata narravit. Hinc excitati plures, ad locum designatum concurrerunt: quo appropinquantes, nullum omnino viderunt hominem, sed solam unguenti et incensi fragrantiam perceperunt, mirantes vehementer, nullas uspiam viri sancti reliquias deprehendi: transtulerat enim illas Dominus alio ex judicio suo divino, quod illum non latet, qui arcana quælibet illius facinora habet perspecta.

245. Beatus itaque Andreas, sol iste absconditus, et columna ad cœlum usque pertingens, qui et pauper et peregrinus et stultus et omnium peripsema factus fuerat propter Dominum, vitam hanc duodetrigesima die Maii conclusit, sexto et sexagesimo ætatis suæ anno, occulte suum agonem consummans et Deo soli cognitus. Ego autem Nicephorus, per misericordiam omnipotentis Dei, in numerum presbyterorum Magnæ ecclesiæ, quæ in hac urbium regina Dei Sophia cognominatur, ascitus, mirabilem hancce et celebris famæ futuram religiosissimi sanctissimique Patris Andreæ Vitam conscripsi, ea in commentarium præsentem referens, quæ partim oculis meis ipse vidi, partim didici ex Epiphanio, facto hic deinde reverendissimo archiepiscopo secundum prædictionem ipsius sancti: cujus precibus mereamur consequi misericordiam in die judicii, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre sanctoque Spiritu gloria, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

A οὕτω πικρῶς θρηνοῦντα ἀφεὶς, ἀνεχώρησε. Καταλαβὼν δὲ ἐν τοῖς περιπάτοις τόποις τοῖς ὑποκάτω οὖσιν ἐμβόλοις, καὶ διὰ πάσης νυκτὸς προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν ἐν κινδύνοις καὶ θλίψεσι, καὶ ἀνάγκαις, καὶ ἐν αἰχμαλωσίαις, καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου, οὕτως ἐπὶ γῆς ἀνακληθεὶς, καὶ ὁρῶν ἅπαντας τοὺς ἁγίους ὥσπερ φίλους πρὸς αὐτὸν παραγενομένους, μειδιῶν τῷ προσώπῳ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα.

σμδʹ. Ἐν οἷς γύναιον πενιχρὸν τῶν ἐκεῖσε, ἐπὶ καλύβης τὴν κατοίκησιν ἔχον, τὴν πολυτελῆ τοῦ μύρου εὐωδίαν καὶ θυμιαμάτων ἐκείνων, τῶν ἡδυπνόων καὶ ἀσυγκρίτων, καὶ πάντα νοῦν ὑπερβαινόντων κατοσφρανθεῖσα, σπουδῇ ἀναστᾶσα, καὶ φῶτα αἰτησαμένη, καὶ ἐξακολουθήσασα τὴν εὐωδίαν τῷ τόπῳ ἐπέστη· εὗρε δὲ τὸν Μακάριον τέλει τοῦ βίου B χρησάμενον, καὶ τὴν θεϊκὴν ἐκείνην εὐωδίαν πολλῷ μεῖζον ἀναδιδομένην, καὶ μύρων ἔκβλυσιν παραδόξως ἐκ τοῦ λειψάνου ἐξερχομένην ποταμηδόν. Ἔδραμεν οὖν καί τισι τὸ θαῦμα ἀπήγγειλε σὺν ὅρκῳ, μάρτυρα τὸν Θεὸν προσκαλουμένη. Καὶ δὴ πολλῶν συνδεδραμηκότων, ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο, οὐκέτι τινὰ ἑωράκασιν, εἰ μὴ ὑπὸ τῆς εὐοσμίας τοῦ μύρου καὶ τῶν θυμιαμάτων κατεπλήττοντο λίαν, οὐδαμῶς εὑρεῖν δυνηθέντες τοῦ Ἁγίου τὸ λείψανον. Μετέθηκε γὰρ αὐτὸ ὁ Κύριος, κρίμασιν ἰδίοις οἷς ἐκεῖνος ἐπίσταται, ὁ καὶ τὰ ἀπόκρυφα αὐτοῦ κατορθώματα ἐπιστάμενος.

C σμεʹ. Ἐτελειώθη δὲ ὁ κρυπτὸς ἥλιος καὶ οὐρανομήκης στῦλος πυρὸς, ὁ μακάριος Ἀνδρέας, ὁ διὰ Κύριον πένης καὶ ξένος καὶ καταπεφρονημένος, καὶ ὑπὸ πάντων ἐξουθενημένος, μηνὶ Μαΐῳ εἰκάδι ὀγδόῃ, ἑξηκοστῷ ἕκτῳ ἔτει τὸν ἀγῶνα κρυπτὸς διηγωνισμένος, Θεῷ δὲ διεγνωσμένος, ὡς καλῶς ἀγωνισάμενος. Ἐγὼ δὲ Νικηφόρος, ἐλέει τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ ὑπάρχων κατηριθμημένος ἐν τοῖς ἱερεῦσι ταύτης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων τῆς ἐπωνύμου Θεοῦ Σοφίας, συνεγραψάμην τὸν θαυμαστὸν τουτον βίον καὶ πολυθρύλλητον τοῦ σεβασμίου Πατρὸς τοῦ ἐν ἁγίοις Ἀνδρέου, ἃ καὶ οἰκείοις ὀφθαλμοῖς ἑώρακα, καὶ παρὰ τοῦ Ἐπιφανίου τοῦ ἀοιδίμου, τοῦ γεγονότος ἐνθάδε ἀρχιερέως μεμάθηκα, καὶ τῷδε τῷ συγγράμματι συνέταξα, D χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ μετὰ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

—

Digitized by Google

CIRCA MEDIUM SÆCULUM X.

CONTEXTIO GEMMARUM

SIVE

EUTYCHII PATRIARCHÆ ALEXANDRINI

ANNALES

Illustriss. Joanne Seldeno chorago; interprete Edwardo Pocockio, linguarum Hebraicæ et Arabicæ in Academia Oxoniensi professore publico.

(Oxoniæ: Impensis *Humphredi Robinson*, in Cœmeterio Divi *Pauli*, ad insigne trium Columbarum, 1658)

EX PRÆFATIONE

JOANNIS SELDENI

AD

EUTYCHII ORIGINES ECCLESIÆ ALEXANDRINÆ,

In qua de auctoris nomine, patria, natalibus, ævo, scriptis, adeoque eis unde Origines istæ sumptæ.

Patriarchæ huic a natalibus nomen erat Said cum adjectione patronymica *Ibn Batrik*, id est, *Saidus Filius Batrici* seu *Patricii*, aut *Batricides*. Cum autem patriarcha factus est, maluit sibi nomen אפתישיש, quod et exaratur subinde אותישיש et אוטישיש pro eo quod e Græco est *Eutyches* aut *Eutychius*. Vocabulum illud e Græco sic in Arabica elementa deformatum legi quidem olim, sed non sine errore, *Aphthysius*; uti et, juxta mecum, vir summus Thomas Erpenius Orientalium linguarum, maxime Arabicæ, in Occidente parens, dum vixit, colendissimus. Id quod ex ejusdem annotatiuncula de auctore hoc, codicum quibus utor alteri, sua manu, dum aliquandiu consuetudine ejus Londini annis abhinc amplius viginti fruebar, adjecta liquet. Et lectionum ejusmodi satis ferunt ipsa vocabuli elementa. Sed tandem vidi *Eutychis* et *Eutychii* nomina ab ipso Saido eisdem litteris designari, unde et eumdem *Eutychium* aut *Eutychen* dicendum minime dubitavi. Nec tam novum ita sumpsit nomen Saidus, quam pristini interpretationem, aut alia ex lingua synonymum. Nam *Said* idem Arabice significat quod Græce *Eutychius* aut *Eutyches*, aut Latine *Fortunatus*.

Patria erat Ægyptus. Natalium locus (ut testatur ipse in Chalifatu *Kahiri Billa*) Fustatum, de quo vide, si placet, geographiam Nubiensem in parte III climatis 3 præter Leunclavium in *Pandectis Turcicis* cap. 61 et 212. Tempus natalium ejus fuit annus octavus Mutemadis Billa Ibn Metwachal Chaliphæ in Syria, Achmede Ibn Tolon Chaliphatum obtinente Ægypti; dies vero Dominicus et 27 mensis Dilhuggiæ, anni hegiræ 263, ut expressim in codicum quibus utor ejusdem altero, sive ab ipso Eutychio, sive a nescio quo alio traditur. De anno verba sunt: *Atque hoc evenit anno 263 lunari. Et ab hegira ad natales ejus anni sunt solares* 254. Dum vero numeratur ibi annus a Christi incarnatione, fit ille 868; qui plane idem est qui nobis in chronologia receptissima habetur 876. Nimirum Eutychius passim in chronologia sua Christi natales octennio facit recentiores quam in æra vulgari. Adeoque ex ea ratione hegiram ab anno Christi 614 auspicatur, quam unanimes tribuunt chronologi nostri anno vulgari Christi 622. Atque ex 622 et 254 annis solaribus conficitur annus ille 876. Dies autem 27 Dilhuggiæ in anno Hegiræ 265, respondet diei 8 Septembris in anno 876 Juliano. Accepi vero, et beneficium libentissime agnosco, ab viro litteris optimis ac virtute ornatissimo Edwardo Pocockio,

Digitized by Google

Oxonii linguæ Arabicæ professore dignissimo, vitam ms. Eutychii nostri ob Ibn Abi Osaibea Mahumedano, inter Vitas Arabum qui medicina (nam et medicus erat insignis Eutychius) claruere scriptam. In ea idem dies, mensis, ac feria eadem, natalibus ejus tribuitur. Annus vero interim ibi est 223 *Hegiræ*. Sed librarii error est manifestus. Et pro עשרין *vicesimus*, plane שתין *sexagesimus* legendum. Auctor ille alias dicitur Abu Elaighbas Achmed Ben Casem, quem eumdem existimo esse cum Ben Casem virorum illustrium Vitarum auctore aliquoties citato a Gabriele et Joanne Maronitis in tractatu de rebus Orientalibus Geographiæ Nubiensi subnexo. Floruit hic sub annum hegiræ 610, seu annum Christi 1212. Anno nempe ætatis suæ 37 mortuus est, anno hegiræ 616, qui Christi est 1220. Igitur natus est Eutychius Carolo Calvo Occidentis, Basilio Orientis imperatoribus, et Alfredo rege Angliæ, patriarcha Alexandrino tunc Michaele. Dum autem temporis hunc qualemcunque calculum ex Arabismo afferimus, subit in mentem illud Landulphi Sagacis de summa atque inaudita numerandi inscitia, quam Arabibus, auctore Græculo aliquo, imputat. Ait nempe, libro 20 Ulid, seu Walid *Chalifam Syriæ prohibuisse scribi Græce publicos logothesii codices, sed in Arabicis annotari sine computo: quoniam*, sic ille, *impossibile est illorum lingua monadem, vel dualitatem, aut trinitatem, aut octo et dimidium, aut tria scribi, propter quod et usque hodie sunt notarii Christiani*. Ita in rebus Justiniani Rhinotmeti seu sub annum Christi 700 Landulphus. Sed mirari satis nequeo, undenam hoc commentum primo natum. Manifestius nihil est quam non solum in Arabum lingua Walide hoc vetustiore, utpote etiam in Alcoranica, numerandi rationem pariter, ut linguis in aliis, exprimi, verum etiam ipsas, quibus utimur Europæi, figuras numerales operationibus arithmeticis adeo accommodas, quas barbaricas appellitamus, ab eis olim mutuo Europæos accepisse, nec ita multo aliter a nobis etiamnum quam ab illis formatas. Et Guilielmus Malmesburiensis lib. II *De Gestis regum Angliæ*, cap. 10, ubi Gerberti, postea Silvestri papæ (quem tamen ille Joannem XV perperam facit) historiam intertexit, cum ait *primum a Saracenis Abacum rapientem, regulas dedisse quæ a sudantibus abacistis vix intelliguntur*. Sed hæc obiter.

Dignitas Eutychii nostri cernitur tum in artis medicinæ singulari qua claruit fama, tum in rebus et historicis et theologicis quibus admodum polluit, adeoque in fastigio ad quod evectus est patriarchali. Medicum quidem ipse se in scriptis suis non ita raro appellat, adjecto nomini suo, quod, juxta Orientalium morem, subinde inserit, vocabulo *medicus*. Et Achmed Ben Casem in Vita ejus : *Et medicus fuit insignis, tum theoricæ tum practicæ ejusdem partis gnarus, ac tempore suo præcellens* ; quemadmodum item erat frater ejus Isi Ibn Batrik dictus. Scientiam ejus historicam scimus ex Annalibus ejus, de quibus mox. Theologum autem subinde in Annalibus illis agit acutum, dum in Arianos, Nestorianos, id genus alios, tam obiter, sed breviuscule, disputare vult quam res eorum narrare. In dignitatem patriarchalem evectus est, post obitum Christoduli patriarchæ Alexandrini, annos natus solares circa quinquaginta octo. Nimirum anno hegiræ 321, seu primo Chalifatus Kahiri Billa, factus est patriarcha, die 8 mensis Tzephari, ut expressim tum Ben Casem, tum Eutychius ipse. Sed altero in exemplari Eutychii (nam binis usi sumus, ut statim dicemus) manifesta est in numeris hac de re depravatio. In calculo Juliano respondet annus Christi 933 ac dies Februarii octavus. Sedit annis lunaribus 7 præter 6 menses, quod testatur tam Georgius Elmacinus, aut adnotatio ei adjecta l. III, c. 1, quam Vitæ ejus auctor jam ante dictus. Macarius erat tunc temporis Jacobitarum seu Eutychianorum ibi patriarcha, uti hic *Orthodoxorum*. Sic enim in urbe illa, seditionibus deditissima, diu etiam antea obtinuerat, ut tam hæreticis quam orthodoxis suus esset ibi episcopus. Vide Nicephorum *Hist.* XV, c. 16. Et Breviculum historiæ Eutychianistarum, seu *Gesta de nomine Acacii*, cum pontificum Romanorum epistolis aliquot ab Jacobo Sirmondo dudum edita, pag. 16 : *Mortuo principe Marciano, collectis turbis hæreticorum, Timotheus et Petrus veniunt Alexandriam, et ordinatur ab hæreticis Timotheus episcopus, duo igitur apud Alexandriam episcopi esse cœperunt*. Orthodoxorum tunc erat Proterius. Tam vero Georgius Elmacinus quam Ben Casem ait dissidia viguisse non levia inter Eutychium et plebem suam. Diarrhæa tandem laborantem Alexandriæ eum obiisse anno hegiræ 328, die lunæ qui postremus erat mensis Ragebi. Initium anni illius erat 18 Octobris anni Christi 939, feria sexta seu die Veneris. Ita in calculo Juliano mortuus est die Maii duodecimo, anni Christi 940, postquam annos 63 aut circiter vixisset. Caliphatum Syriæ tenente Arade Billa : Romano Orientis, Ottone Magno Occidentis imperatoribus, atque Athelstano rege Angliæ. Coævos ita habuit Abi Hali Ben Mucla, qui primus elegantioris apud Arabas scribendi generis auctor exstitit, atque Albatenium seu Albategnium, id est Mahumedem Aracensem, Aratensem Copernico aliisque dictum et subinde Aracensem, celeberrimum illum astronomum de quo legitur in Tzemach David : *Is invenit simul et instauravit calculum exactum et tabulas astronomis, quibus utuntur ipsi usque in hunc diem in motu vero supputando*. Sic David ille part. II. anno chiliadis quintæ 635, seu Christi 875. Alphonsinas, ut videtur, vult ex Albatenii libro de Scientiis stellarum (quem ex Arabico vertit olim Plato Tiburtinus) constructas. Coætaneus item Eutychio erat Photius archiepiscopus Constantinopolitanus, atque, uti volunt aliqui, Theophylactus Bulgariæ, et Vitellio Opticus. Libri ab Eutychio scripti sunt quatuor : *Liber de medicina* ; *Liber Disputationis inter hæreticum et Christianum*, *Ordinatio* aut *Ordinata dispositio Gemmæ*, seu *Ordinatio* aut *Ordinata dispositio* aut *Syntagma substantiæ* (ut pariter fert vox Arabica) seu *Syntagma compendiosum* ; quasi *Medul-*

Digitized by Google

tam historicam nuncupasset. Neque enim eodem vocabulo pro gemma ac substantia (scilicet *Giauhar*) solum utuntur Arabes; verumetiam ideo utuntur, quia ut gemmæ inter reliqua bona, ita substantiæ inter cætera prædicamenta dignitas est eminentissima. Nam inde nominis hæc communio, ut expressim Averroes in Epitome in libros Metaphysices, tractatu primo. Quartus liber Eutychio tributus, est *de rebus Siciliæ postquam a Saracenis capta est*, qui in Catalogo Bibliothecæ Orientalis viri præstantissimi Thomæ Erpenii, annexus esse dicitur Historiæ ejus ecclesiasticæ, id est, *Medullæ* quam diximus *historicæ*. Librorum quos memoravimus tres priores meminit Achmed Ben Casem ille. Etiam in illorum tertio, seu Medulla historica, secundum memorat ipse Eutychius. Tertius autem Annales complectitur a rerum conditu usque in sua tempora deductos; in quibus quamplurima ad historiam tum sacram tum profanam attinentia occurrunt notatu dignissima, quæ nullibi omnino apud scriptores qui prostant, aliosve, quos mihi videre contigit, sive Græcos, sive Latinos, sive Hebraicos, sive Arabicos lecta. Conscripti sunt illi ad Isi Ibn Batrik fratrem suum. Citantur multoties a Georgio Elmacino in Historia Saracenica. Et recensentur proculdubio inter codices Arabicos Orientis res complexos, quibus olim Guilielmum archiepiscopum Tyrium instruxit Almaricus rex Hierosolymitanus, ut inde opus de principibus Orientalibus conficeret; nec ut vulgares, sed primarii. *Seith filius Patricii* et *vir venerabilis* vocatur huic Tyrio; nec alibi apud scriptores Europæ veteres, quantum observavi, memoratur. Almarico rege, inquit Tyrius, in prologo ad Historiam, *Arabica exemplaria ministrante aliam historiam, a tempore seductoris Mahumeth usque in hunc annum, qui est nobis ab incarnatione Domini* 1184, *per annos quingentos septuaginta currentem conscripsimus: auctorem maxime secuti virum venerabilem Seith fil. Patrici Alexandrinum patriarcham.* Quod vero ait se maxime hunc secutum plane intelligendum est de tempore duntaxat annum Christi 937 seu hegiræ 326 antevertente. Tunc enim suos claudit Annales Eutychius circa biennium post mortuus.

LECTORI PATROLOGIÆ EDITOR.

—

Eutychii nostri periocham ex ejus Annalibus (p. 328) excerptam seorsim anno 1642 ediderat Joannes Seldenus, cum magno commentariorum apparatu, sub titulo : *Eutychii Ægyptii, patriarchæ orthodoxorum Alexandrini....... Ecclesiæ suæ Origines.* Seldeni placita de ordine hieratico confutanda in se suscepit Pater Abraham Echellensis in suo *Eutychio vindicato*, Romæ anno 1661 typis S. Congreg. de propaganda fide edito. Præfationem operis recudimus in qua Pater Abraham periocham eamdem nova interpretatione donatam exhibet, ut monstret, Eutychium non lubentem, sed invitum ac reluctantem per os Seldeni locutum fuisse.

ABRAHAMI ECHELLENSIS PRÆFATIO.

Docuerat olim Aerius, uti refert D. Augustinus, Epiphanius, Patres alii, et ecclesiastici scriptores, presbyterum et episcopum paris esse ordinis, dignitatis atque potestatis. Sententiam hanc sacrorum conciliorum damnatam decretis, sanctorum Patrum in tartara detrusam auctoritate, ac merita demum oblivione sepultam, infausto, nescio quo carmine, avorum nostrorum memoria in mortalium inde revocarunt lucem Lutherus et Calvinus; eamque deinceps aut suo foverunt sinu, aut suis perodiose refricuerunt scriptis illi qui in ipsorum jurarunt verba. Acrius tamen ac virulentiori calamo quæstionem exagitavit hanc nuper Claudius Salmasius, præcipitatæ eruditionis homo Calvinista, in opere quod *De fenore trapezitico* inscripserat. Quamprimum tam detestabili ac perniciosæ pesti ex adverso occurrit doctissimus Dionysius Petavius, ex sacra Societatis Jesu religione, opere inscripto : *Dissertationes ecclesiasticæ de episcoporum dignitate et jurisdictione*; ac malam bestiam eo, unde prodierat, retrudere obnisus est veteranus ac acerrimus fidei catholicæ propugnator.

Ad tantum rumorem ac quæstionis recrudescentis famam ex ultima excitus Britannia Joannes Seldenus eo accurrit opem ferens symmystæ ac suppetias. Animadvertens vero suas sodalisque copias Occidentales longe et numero et viribus impares esse, Eutychium patriarcham Alexandrinum, ceu militem auxiliarem, et Arabicis instructum armis ad hanc pugnam ab ipso Oriente suo conduxit ære. Operis vexillum hoc specioso exornavit titulo : *Eutychii Ægyptii patriarchæ orthodoxorum Alexandrini, scriptoris ut in Oriente admodum vetusti ac illustris, ita in Occidente tum paucissimis visi, tum perraro auditi, Ecclesiæ suæ Origines.* Auctorem porro ex dignitate, antiquitate, patria, raritate operis, et exemplarium, materiæ, qua de agitur, claritate, aliisque ornamentis sic apud suos lectores in sua commendat præfatione : *Jam vero*, inquit, *cum de ordinis hierarchici in Ecclesia Alexandrina, id est de presbyterorum, et*

Digitized by Google

episcoporum etiam et de ipsissimo hoc, quem memorat Hieronymus more testimonium multo luculentius explicatiusque, habetur apud scriptorem satis vetustum, Arabicum, Ægyptium, eumque ejusdem Ecclesiæ patriarcham orthodoxorum (nam alius erat ibi non raro Jacobitarum) *nec dum typis editum, et perpaucissimis, nisi fallor nimium, aut lectum aut visum.*

Equidem ex tam fastoso titulo, ex tam immoderatis laudibus, atque præconiis, tandemque ex tanta operis et exemplarium raritate aliquid multo majoris ponderis et momenti apud me conceperam olim, dum de hisce Originibus me per litteras consuluit vir doctissimus, et de catholica Ecclesia optime meritus Bartholdus Nihusius; nec aliter mihi in hoc accidit, quam illi qui ex bullato nomine chamæleontem adhuc sibi non visum elephante longe mole grandiorem existimaverat; aut illi, qui ex voce asinum et cicadam. Verumenimvero cum ejus operis mihi copia facta esset ante menses aliquot, continuo tota desiit admiratio; imo plurimum admiratus sum tituli vanitatem futilitatemque, cum viderem tam vile pharmacum ac vulgare, omniumque tritum manibus, tantis vendi in Calvinistico foro vociferationibus Quandoquidem Chronicon illud Eutychii, ex quo periocham hanc de Ecclesiæ Alexandrinæ originibus excerpsit, seu potius extorsit Seldenus, nullis fere non exstat in celebrioribus aut Italiæ, aut Galliæ bibliothecis: nemini, qui Arabicas litteras vel primoribus degustavit labiis, tritum non est, nedum duplici superlativo *perpaucissimis aut visum, aut lectum*, ut suis protestantibus venditat bonus Seldenus. Ad rem autem ipsam quod attinet, Eutychii hanc periocham cum Seldeni versione et commentariis statim atque percurri, hominis admiratus sum modestiam, sed parem in illo desideravi fidem. Quandoquidem suæ factionis et partium abreptus studiis Eutychium non lubentem, sed invitum, ac nimium reluctantem in suorum conduxit castra, et sub modestiæ ornamentis mortiferum miscuisse videtur venenum. Imo, si penitius perspiciendum est, nequaquam Eutychium Alexandrinum, sed personatum Anglum sub Eutychii nomine et larva in scenam prodeuntem comperies. Etenim præcipuos locos, ex quibus controversiæ hujus pendet momentum, aut versione adulteravit Seldenus, aut commentariis verum sensum et lucem eis eripere conatus est. Quam quidem periocham sic ab eo corruptam et vitiatam, *Eutychii Ægyptii patriarchæ orthodoxorum Alexandrini*, etc., *Ecclesiæ suæ Origines*, appellare ei placuit, ad captandos in ipso exordio lectorum animos, quasi vero Eutychius tractatum aliquem insignem, ac peculiarem, et ex professo ea de materia scripsisset, cum eam quasi præteriens tetigerit tantummodo. Quæ omnia profecto sine stomacho nemo veritatis studiosus, et linguarum, ac rerum dogmatumque Orientalium peritus percurrere potest. Hinc patriæ, muneris, avitæ religionis, sed veritatis potissimum inducti ratione et stimulis, singula catholica fide, nempe sincerissime sine fuco, sine larvis, sine adulteratione, sine mutilatione auctoritatum, aut corruptione examinare decrevimus. In quo quidem præstando lydius lapis nobis erit ipsum Eutychii Chronicon, ipsissima periocha, antiquissima Ecclesiæ Alexandrinæ monumenta, aliorumque Orientalium mirus consensus. Observabimus præterea imprimis illud Auli Persii Flacci, quod pro lemmate sui operis fronti ac limini affixit Seldenus, nimirum

. . . . Non si quid turbida Roma
Elevet, accedas, examenve improba in illa
Castiges trutina . . . .

Non, non accedemus, Seldene, Romana defensuri vitia, sed fidem, quæ omni caruit atque caret vitio, a vitiis, quæ illi falsissime cum tuis imponis sodalibus, vindicaturi. Eam nempe fidem de qua ad ipsos Romanos sic Apostolus : *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.*

An dices forsitan, hanc fidem mutatam esse? Sed D. Hieronymus mutari non posse lib. III Apolog. contra Rufinum affirmat : *Scito*, inquit, *Romanam fidem apostolica voce laudatam ejusmodi præstigias non accipere. Etiamsi angelus* (quidni si Anglus?) *aliter annuntiet, quam semel prædicatum est, Pauli auctoritate munitam non posse mutari.* Et ante Hieronymum, D. Cyprianus lib. I, epist. 3, *Romanos esse*, inquit, *ad quos perfidia habere non possit accessum.*

Hoc idem inviti fatentur adversarii, et quidem adversariorum coryphæus Martinus Lutherus tom. 1 Germ. Wit. fol. 561, ubi : *Ecclesia*, inquit, *nec debet nec potest mentiri, nec falsum docere, ne in unico quidem capite.* Hujus Ecclesiæ infallibilitatis rationem ibidem ita reddit : *Cum Dei os sit os Ecclesiæ, Deus certe mentiri non potest, ergo nec Ecclesia.*

Posita autem hac propositione, quæ verissima est, etsi per os Balaam prolata, rectissime sequitur : ergo Ecclesia Romana est vera Ecclesia, et Romana fides nequaquam mutata est, aut mutari potuit; sed eadem nunc prorsus est, qualis apostolica voce fuit laudata.

Quod vero ea Ecclesia, quæ non debet, nec potest mentiri, nec falsum docere, nec in unico quidem capite, sit Ecclesia Romana, ex ipsis quoque adversariis evincitur. Lutherus, tom. IV, edit. Witember. fol. 225 : *Nos fatemur*, inquit, *sub papatu multa esse bona Christiana, imo omne bonum Christianum, atque inde etiam ad nos provenisse.* Et paulo post : *Imo dico in papatu veram esse Christianitatem, imo verum nucleum Christianitatis.* Rursus : *In papatu scilicet esse Dei Verbum, apostolatum, nosque sacram Scripturam, baptismum, sacramenta, et prædicandi officium ab ipsis sumpsisse.* Bucerus in Præparatione ad concilium : *Plane profitemur, inter priscos Ecclesiæ Patres convenire, primatum habuisse Romanam*

Digitized by Google

Ecclesiam super reliquas Ecclesias. Jacobus in rationibus desumptis ex Verbo Dei, pag. 24, relatus a R. P. Henrico Fitz Simon in Britannomachia ministrorum lib. 1, cap. 10, pag. 3 : *Nullum esse*, inquit, *in toto mundo locum tam probabiliter, ac Romam totius regiminis catholicæ Ecclesiæ fontem ac originem.* Jacobus rex Britanniæ in domo parlamentaria præcise in medio litteræ D. : *Ego Romanam Ecclesiam profiteor esse nostram matricem Ecclesiam.* Et in colloquiis Hampt. *Hæc mea est constans ac fixa persuasio, nullam debere Ecclesiam remotius a Romana Ecclesia secedere, quam ipsa a se ipsa florente digressa sit.*

Si itaque Ecclesia Romana fuit aliquando per adversarios matrix omnium Ecclesiarum, fons et origo totius regiminis catholicæ Ecclesiæ, unde omne bonum Christianum in alias promanavit Ecclesias ; in eaque fuit vera Christianitas, imo verus nucleus Christianitatis, Dei Verbum, apostolatus, sacra Scriptura, baptismus, sacramenta, et prædicandi officium, ita ut non licuerit ab ea remotius secedere, quam ipsa a se ipsa florente digressa sit : si nec debet, nec potest ejusmodi Ecclesia mentiri, nec falsum docere, nec in unico quidem capite, cum Dei os sit os hujus Ecclesiæ, qui mentiri non potest ; quis tam manifestæ impudentiæ, et exsecrandi stuporis erit, qui affirmare audebit, Romanam fidem Apostoli munitam auctoritate mutatam fuisse?

At objiciet hic forte adversariorum nonnemo ; Hæc infallibilitas tribuenda est Ecclesiæ universali, cui id promissum est, non autem alicui singulari.

Ad hanc objectionem respondeat adversariis unus ex adversariorum grege Witakerus, contr. 2, quæst. 4 cap. 3, pag. 489, ubi : *Nihil est*, inquit, *universali Ecclesiæ promissum, quod non similiter singularibus Ecclesiis promittitur.*

Fac ita sit, demus modo hoc Witakero et symmystis (quamvis erroneum), quod scilicet nihil fuit promissum Ecclesiæ universali, quod singularibus Ecclesiis non fuerit promissum. Jure ergo ex hac doctrina inferre licet ad hominem, Ecclesiam Romanam nunquam succubuisse, neque succumbere potuisse, quia aliquando fuit vera Ecclesia per ipsos adversarios, et os Dei, vel qua universalis, vel qua singularis, cum nihil per ipsos sit promissum Ecclesiæ universali, quod singularibus non fuerit promissum. Qua igitur fronte eam insimulare audent erroris et lapsus? Suis se confodiunt armis, dum incurrunt cæco impetu in Romanam Ecclesiam, ejusque causam in lucem veritatis inviti proferunt, ac suis se implicant paralogismis. Nemo enim sanæ mentis facile concedit, quod ipsi, nimirum nihil Ecclesiæ universali promissum fuisse, quod singularibus Ecclesiis non fuerit promissum ; cum certissimum sit, Ecclesiæ universali promissam fuisse infallibilitatem, singularibus vero non item. De infallibilitate universalis Ecclesiæ dictum est : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* (*Matth.* XVI, 18). Nec non : *Quæ est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.* (*I Tim.* III, 15). Unde præclare Stapletonus, controv. 4, quæst. 2, articulo unico : *Ecclesia*, inquit, *in conclusione fidei semper est certissima et infallibilis.* Singulares Ecclesias de facto defecisse, atque succubuisse evidentissime constat. Nam quis nescit, Constantinopolitanam succubuisse aliquando in Macedonio, et Nestorio ; Alexandrinam in Dioscoro ; in Macario Antiochenam, et sic de aliis? Restat ergo, ut dicamus, infallibilitatem necessario residere penes Ecclesiam universalem, cujus caput est Romanus pontifex, cui in Petro, cujus est successor, ab ore Veritatis dictum fuit : *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua* (*Luc.* XXII, 32). Quod vero statim subjungitur : *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (*ibid.*), de singularibus Ecclesiis intelligendum est, quæ in fide dirigendæ, et confirmandæ sunt a Petri successore, in quem confirmandi fratres auctoritas derivata est. Apud Romanam igitur Ecclesiam residet hæc infallibilitas. Quanquam haud me latet, Witakerum, more omnium hæreticorum a se ipso desciscere, atque alibi asserere, tam Ecclesiam universalem, quam singulares Ecclesias errare posse. Ex quo plane patet hos in Deum ipsum blasphemos esse, quia si os Ecclesiæ, quod per ipsos est Dei os, mentiri, et errare potest, sequitur inde necessario, Deum et mentiri, et errare posse, quod vel verbis proferre, aut mente concipere ad horum convincendam pervicacitatem, animus horret luctuque refugit.

Tu autem, Seldene, hæc interea reliqui versus in Romanos usurpati attento perpendito animo.

.... *Nec te quæsiveris extra.*

Tecum habita, te nosce, nec de Romana religione ita temere pronunties, cum prorsus ipse nescias, quæ sit hodie in tua vere plusquam turbidissima Anglia religio, nec quæ sit cras futura, non omnium, inquam, sed singulorum ; tot enim apud vos sunt religiones, quot capita. Res ipsa in foris et plateis proclamat. Decreta vestri senatus, seu parlamenti ante quatuor ferme annos edita de religione statuenda a vestris theologis et ministris hoc satis superque testantur. Jamdudum hac de re gravibus conquestus est verbis Theodorus Beza in Epist. Theolog. epist. 1, ad Andream Duditium : *Exercuerunt me diu, et multum illæ ipsæ, quas describis cogitationes, scilicet nostros palantes omni doctrinæ vento, et in altum sublatos, modo ad hanc, modo ad illam partem deferri. Horum quæ sit hodie de religione sententia, scire fortasse possis, sed quæ cras de eadem futura sit opinio, neque certo affirmare queas. In quo tandem religionis capite congruunt inter se Ecclesiæ, quæ Romano Pontifici bellum indixerunt? A capite ad calcem si percurras omnia, nihil propemodum reperias ab uno affirmari, quod alter statim non impium

esse clamitet. Sed audiatur etiam Lutherus in Epist. ad Antverpienses : *Tot inter nos religiones sunt, quot homines, neque asinorum quisquam est tam hebes, et væcors, qui insomnia proprii capitis, et propriam opinionem pro instinctu Spiritus sancti, et se ipsum prophetam haberi nolit.*

Velim, nunc regrediantur ex inferis Beza ille, et Lutherus, ut quænam de una sola Anglia eorum sit modo sententia, dicant. Nam si tunc in dies singulorum mutabatur de religione opinio, nunc sane in horas, et momenta. Turbida quidem est omnium Protestantium ubique terrarum synagoga ; sed omnium turbidissima est, quam Anglicanam vocant. In densissimis, et plusquam Ægyptiacis jacet hæc tenebris, ubi eam palpando ex senatus decreto quæritant ministri ac theologi, et nequaquam invenire hactenus potuerunt, sed confusa vera veræ Ecclesiæ lingua, lapides, ut aiunt, pro cæmento, et hoc pro lapidibus in turri hac Anglicana alter alteri porrigit. Quamobrem mi Seldene

.... *Nec te quæsiveris extra.*

Nam : *Si potuit evadere quisquam,* inquit D. Cyprianus *De unit. Eccles.* libro, *qui extra arcam Noe fuit, et qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadit ; stare tu* (Seldene) *et vivere putas posse de Ecclesia recedentem, sedes tibi alias, et diversa domicilia condentem ?*

Porro quinam adversariorum scopus est, dum de presbyterorum et episcoporum æqualitate, aut inæqualitate, vel discrimine nobiscum digladiantur ? et quorsum collimant ? fortasse percontabitur hic nonnemo ; cum ipsi nec presbyteros habeant, nec episcopos, æquales, vel inæquales, aut secundum quamcunque aliam figuram geometricam.

Sane nullus alius scopus illis esse videtur, aut ratio, quam ipsa insania, et libido illa Ecclesiæ Romanæ impugnandorum dogmatum. Nec puduit Lutherum hoc aperte fateri tom. V edit. Wittem., ann. 1551, fol. 475 : *Doctor Martinus Luther vult sic habere, et dicit papistam et asinum esse rem unam. Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.* Aliam quoque affert rei hujus causam tomo IV edit. Ien. fol. 243, tam de se, quam de suis loquens : *Nos a diabolo,* inquit, *captivos teneri, veluti a principe ; ac Deo nostro, ut cogamur facere quidquid ipse vult, nobisque inspirat.* Et qui sanctorum, ac bonorum angelorum invocationem ut idololatricam habuit, eoque nomine illam e fidelium memoria, et mente evellere omnibus contendit nervis, in suis tamen colloquiis fol. 5, 18, et 124, exclamare non horruit : *Sancte Satan, ora pro nobis : minime tamen contra te peccavimus, clementissime diabole.*

Jacobi Zaborovii alius fuit scopus, dum in Responsione ad Nodum Gordium Martini Smiglecii Societatis Jesu probare nititur, presbyterum et episcopum jure divino eumdem esse, solumque consuetudine Ecclesiæ inductum esse, ut ordinatio pertineret ad episcopum. Quod quidem contendit ad suorum ministrorum legitimam missionem demonstrandam ; quia cum presbyter rite ordinatus esset Luther, ut ait, alios quoque ministros jure ordinare poterat, atque mittere. Idem sentiunt plures alii Protestantes. Sed quam feliciter, et vere id probant, doctissime ostendit mox laudatus Smiglecius totis duobus libris de ministrorum notis contra Zaborovii Responsionem ad Nodum Gordium, et præsertim lib. I, cap. 9, pag. 66.

Convenire tamen videntur omnes, cujusque generis et farinæ Protestantes, qui Ecclesiarum bonis, et facultatibus lupino inhiarunt semper ore, fortem alligandum prius esse, tum vasa domus ejus diripienda. Quinam autem sit fortis iste, qui in specula Ecclesiæ Christi positus invigilat gregi, declarat nobis doctrinæ apostolicæ Syrus interpres, quisquis ille fuit, exponens hæc Ezechielis cap. XXXIII vers. 2, 3, verba : *Terra, cum induxero super eam gladium, et tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis, et constituerit eum super se speculatorem,* etc.

Gladius itaque est judicium, Buccina autem Evangelium, Speculator vero Episcopus, qui præponitur Ecclesiæ. Hinc satis apposite tam in laudata Doctrina Apostolica, quam alibi passim appellitatur Syris episcopus *Rab Baito,* scilicet, *Magister præpositus et præfectus domus, œconomus, dispensator* et ejusmodi. Chaldæi Orientaliores vocare solent episcopum *Ghizabra,* nempe *Custos Thesauri, Præfectus ærarii.* Hunc itaque magistrum, præpositum et præfectum domus ; hunc œconomum et dispensatorem ; hunc custodem thesauri ; hunc præfectum ærarii alligandum, expellendum, ejiciendum, exterminandum censent religionis nuperi reformatores (sic enim dici amant ; sed verius deformatores), ut ad bona Ecclesiarum facilius diripienda pateat illis aditus.

Claudius Salmasius in suo *Apparatu ad primatu papæ,* hanc herbam, nempe episcopatum, evellendam radicitus vellet, quod ex illa pullulat papatus, qui ut Christianæ ac catholicæ religionis, dignitatisque summus est apex et auctoritas, ita invadentibus lupis fortissimus obex.

Porro quod miseratione, imo uberrimis lacrymis dignum est, si quid ambiguum, vel paulo obscurius apud Patres et scriptores occurrit, id sibi asciscunt adversarii, ac suis paralogismis in Ecclesiam catholicam illud intorquent et abutuntur, ipsum vero auctorem ad astra usque efferunt laudibus. Eumdem vero, cum ita clare ac plane loquitur, ut eorum recta et valide feriat commenta, nec ejus testimonia possint ad libidinem extorquere, deserunt statim, ignorantiæ insimulare audent et contrariam occinunt cantilenam. Semel scriptum reliquit D. Hieronymus in Epistola ad Evagrium, quæ est 85 : *Quid enim facit, excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat ?* Quæ verba etsi clare ostendant illa exceptione utriusque ordinis distinctionem, nihilominus ansam arripuerunt inde adversarii,

Digitized by Google

integra conficiendi volumina, quibus probare adnituntur, episcopum non esse presbytero superiorem. Loquentem vero eumdem Hieronymum clarissime de hoc discrimine et successionum episcopalium seriem cum aliis Patribus ab ipso apostolorum ævo repetentem sic excipit Salmasius, in *Apparatu de primatu papæ*, pag. 35, eosque summæ et crassæ insimulat ignorantiæ : *Quis non videt*, inquit, *Patres dum sua tempora sola respiciunt, quibus episcopi in singulis urbibus regnabant presbyterio superiores, putasse a principio rem ita fuisse? Ipse Hieronymus aliquando errore isto communi abreptus deprehenditur successionum episcopalium ab apostolorum tempore repetendarum....* De ipso vero Seldeni Eutychio, deque Patribus Græcis et Latinis, sic pag. 87 : *Quod Eutychius nescivit, cui idem usu venit, quod omnibus ferme scriptoribus ecclesiasticis Græcis, Latinisque, ut dum more sui temporis spectant, a principio sic semper fuisse existimarent. Inde successiones et origines episcoporum repetitæ a temporibus apostolorum.*

Vide, sodes, quantam fidem, quantamque auctoritatem tribuunt adversarii Patribus et scriptoribus et quo eos habent in pretio, quoties suis testimoniis eorum infringunt commenta et libidini non assentiuntur. Hic satis apposite quadrat Salmasio illud D. Augustini lib. II, *Contra Faustum: Tu es ergo regula veritatis : quidquid contra te fuerit non est verum?* Et id aliud lib. XXXII, cap. 19, contra eumdem, omnibus Protestantibus : *Videtis ergo, id vos agere, ut omnis de medio Scripturarum auferatur auctoritas et cuique animus auctor sit, quid in unaquaque Scriptura probet : id est, ut non auctoritati Scripturarum subjiciatur ad fidem ; sed sibi Scripturas ipse subjiciat, non ut ideo illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptum legitur, sed ideo recte scriptum videatur, quia hoc illi placuit. Quo te committis, anima misera?*

At si Patres et Hieronymus ipse sua spectarunt sola tempora, adeoque existimarunt a principio sic semper fuisse, qua fronte Patres tam Græcos, quam Latinos et Hieronymum ipsum a suis stare partibus pro episcoporum et presbyterorum æqualitate affirmant adversarii ? Certe hoc affirmari nequit, nisi protestantica impudentia et audacia. Potius itaque, ac verissime dicendnm est, Salmasium sua sola spectasse tempora et solam profanam Protestantium synagogam, in qua nec episcopi sunt ulli, nec presbyteri æquales, vel inæquales. Sed profecto non existimavit, rem ita fuisse semper a principio. Unde enim id sciri potest, nisi auctoritate illorum qui proxime temporibus apostolorum vixerunt et ecclesiasticas reliquerunt nobis historias? Et unde Salmasio tanta oculorum acies, ut omnia perlustraverit usque ad apostolorum ævum et ex septemdecim sæculorum obscuritate et involucris tantam veritatem orbi Christiano tam strenue exseruerit? Sed profecto non aliunde id provenit, nisi ex Calvinistico pharmaco, quo eos infectos fascinatosque habet, ut sibi videre videatur quod revera non videt.

Porro Seldenum quod attinet, non sic suum excipit Eutychium, sed omni fide dignum eum habendum vult ; illique est veluti alius Beda plane Ægyptius. Sic enim in calce suæ Præfationis de illo loquitur : *Sed vero si Eutychio fidem hic parum habendam ideo forsan quis morosius existimaverit, quod ævi fuerit ipse adeo rebus, quas tradit recentioris (nam sæculo, ut vides, floruit decimo), certe necesse est ut is, si parili in paribus utatur ratione, nec Josepho, Livio, Halicarnassæo, Plutarcho, Eusebio, Zonaræ, origines et res gestas Judaicas, Romanas, Græcas, Punicas, Christianas tandiu sæculum suum antevertentes narrantibus, nec id genus aliis credat, imo ut pro fide dignis habeat historiis (præter Sacras Litteras) duntaxat ipsa archivorum penetralia, conciliorum acta ipsa, Thucydides, Polybios, Sallustios, Cæsares, Tacitos, Guicciardinos, Comminæos. Mihi sane Eutychius in hisce est veluti Beda plane Ægyptius.*

Bene quidem, Seldene, ultro ac libenter tibi admittimus Eutychium omni fide esse dignum, imo dignissimum et omnem illi habendam fidem, atque ei veluti Bedæ plane Ægyptio, non solum in hisce, sed in omnibus quoque articulis, de quibus controversia nobis est vobiscum, standum esse. Quamobrem ingenue ac prisce proferas rogo, quid sentit Beda iste de numero sacramentorum tam in Chronico tantopere a te laudato, quam in aliis ejus opusculis? quid de sacrificio missæ? quid de corporis Christi realitate, ac ipsa transsubstantiatione? quid de sanctorum reliquiis, invocatione, ac intercessione? quid de sacris imaginibus? quid de ciborum delectu, de jejuniis, de cælibatu, et virginitate, de monachatu, de bonis operibus, de votis, de altaribus, de signo crucis, de traditionibus, de Romana sede, ac Romanis pontificibus, et an sanctus Petrus Romam sit profectus, ibique cruci inversus affixus, an Romanam fundaverit sedem, an Romani pontifices ejus sint successores ; demumque de aliis ejusmodi sexcentis, quæ Protestantica impudentia Romanorum pontificum esse commenta asserere non verentur vestri? At de his fuse in consensu Orientalium tam inter se, quam cum Ecclesia Romana, Deo favente dicemus.

Porro ad rem ipsam jam veniamus, expendamusque eos Bedæ hujus Ægyptii locos, ex quibus sua astruere conatur contra nos argumenta Seldenus. Et ut res melius a lectoribus nostris intelligatur, præmittenda est Eutychii Arabica Periocha cum Latina Seldeni interpretatione, quam nostra sequetur. Errores vero et mendas, quæ ad ipsam controversiam non pertinent (quas plures et graves commisit tam in Periocha, quam in Commentariis), ad calcem Operis castigandas esse commodius, duximus. Nostra autem dicta non modo ex Eutychio ipso et antiquissimis Ecclesiæ Alexandrinæ monumentis firmabimus ; sed etiam ex aliorum Orientalium testimoniis et auctoritatibus. Sic enim facile videbunt adversarii, quænam sit Eutychii mens et sensus et quam mirus omnium Orientalium sit consensus.

Digitized by Google

At isthæc meditantem interpellavit nonnemo dicens : Heus, Abraham! ad quid vanos impendis labores? si Moysen et prophetas, quos habent, non audiunt, putasne, illos audituros, aut credituros, si tuum miseris ad eos Orientalem Lazarum, aut ex tuis mortuis quempiam alium? Huic ego : Quid sint facturi, amice, prorsus ignoro; at quid meæ postulant partes, habeo ex D. Jacobo Syro in carmine de amore et studio veritatis ita scribente : *Loquere, loquere tu, cui loquendum est, audiant te, vel non audiant, ne cesses loqui.* Æquum tamen, ac par est credere, eos audituros, cessurosque illorum auctoritati, ad quos provocarunt. Quamobrem votum secundet qui potest nostrum, Deus.

EUTYCHII PATRIARCHÆ PERIOCHA

Cum versione Seldeni.

A

Annus agebatur Claudii Cæsaris nonus, cum Marcus evangelista in urbe versatus est Alexandriæ, ut inde propagaretur apud homines fides in Christo Domino nostro. Dum autem per urbem incedit, diffringitur calcei ejus corrigia : quem ut reficeret, ad sutorem se contulit nomine Hananiam, qui subula ad perforandum calceum sumpta, digitum suum perforavit, adeo ut multum efflueret sanguinis, nec sine dolore ingenti. Submurmuranti igitur in Marcum, dixit ei ille, Si credideris in Jesum Christum Filium Dei, digitus tuus sanabitur. Prehenso igitur digito ejus dixit : In nomine Jesu Christi sanus sit digitus tuus; qui eodem momento in sanitatem restitutus est, sanguine amplius non effluente. Et credidit ab eo

B

tempore Hananias in Christum, unde baptizavit eum Marcus et constituit eum patriarcham Alexandriæ. Scilicet is primus erat Alexandriæ patriarcha constitutus. Constituit item Marcus evangelista duodecim presbyteros cum Hanania; qui nempe manerent cum patriarcha, adeo ut cum vacaret patriarchatus, eligerent unum e duodecim presbyteris cujus capiti reliqui undecim manus imponerent eumque benedicerent et patriarcham eum crearent, et dein virum aliquem insignem eligerent eumque presbyterum secum constituerent loco ejus qui sic factus est patriarcha, ut ita semper exstarent duodecim. Neque desiit

C

Alexandriæ institutum hoc de presbyteris, ut scilicet patriarchas crearent ex presbyteris duodecim, usque ad tempora Alexandri patriarchæ Alexandrini qui fuit ex numero illo 318. Is autem vetuit ne deinceps patriarcham presbyteri crearent. Et decrevit ut mortuo patriarcha convenirent episcopi qui patriarcham ordinarent. Decrevit item ut vacante patriarchatu, eligerent sive ex quacunque regione sive ex duodecim illis presbyteris sive aliis, ut res ferebat, virum aliquem eximium, eumque patriarcham crearent. Atque ita evanuit institutum illud antiquius, quo creari solitus a presbyteris patriarcha; et successit in locum ejus decretum de patriarcha ab episcopis creando. Is etiam petiit ab eis ne patriarcha Alexandrinus papa vocitaretur, quod significat avum. Sed vero

D

ab Hanania quem constituit Marcus evangelista patriarcham Alexandriæ, usque in tempora Demetrii patriarchæ ibidem (is patriarcha fuit Alexandri-

Cum versione nova ad verbum.

Anno nono imperii Claudii Cæsaris erat Marcus evangelista in urbe Alexandriæ convocans homines ad fidem in Christum Dominum nostrum. Dum autem per urbem incedebat Marcus, dirupta est corrigia calceamenti ejus : hinc sedit apud hominem sutorem dictum Hananiam, ut reficeret calceum suum. Cumque accepisset Hananias subulam ad perforandum calceum, ea digitum suum perforavit, effluxitque ex illo multum sanguinis, et maximo affecit illum dolore, quamobrem plurimum de Marco conquestus est. Et dixit ei Marcus : Si credas in Jesum Christum Filium Dei, sanabitur digitus tuus. Atque apprehenso digito Hananiæ dixit Marcus : In nomine Jesu Christi sanetur digitus tuus; et statim sanatus est digitus ejus, et constitit sanguis. Hananias autem sine ulla mora credidit in Christum, baptizavitque illum Marcus, et constituit eum patriarcham Alexandriæ, et est primus patriarcha Alexandriæ constitutus. Constituit etiam Marcus evangelista cum Hanania patriarcha duodecim presbyteros, qui adessent patriarchæ, ut decedente patriarcha, eligerent unum ex duodecim presbyteris, et imponerent reliqui undecim presbyteri manus suas capiti ejus, et benedicerent eum, et constituerent eum patriarcham. Dein eligerent virum aliquem virtutibus præstantem, illumque sufficerent presbyterum secum loco ejus, qui patriarcha suffectus est, ut essent perpetuo duodecim. Neque desiit mos ille presbyterorum Alexandriæ constituendi patriarcham ex iis duodecim presbyteris usque ad tempus Alexandri patriarchæ Alexandriæ, qui erat ex numero trecentorum octodecim (*Patrum Nicææ congregatorum*); is enim vetuit, ne presbyteri constituerent patriarcham. Præcepit quoque, ut mortuo patriarcha, convenirent episcopi et patriarcham constituerent. Præcepit etiam, ut defuncto patriarcha, eligerent ex quacunque regione virum aliquem virtutibus præcellentem, sive aliquem ex illis duodecim presbyteris, sive aliis, cujus placeat conditio, et illum constituerent patriarcham, cessavitque antiquus mos constituendi patriarcham a presbyteris, factaque est potestas penes episcopos constituendi patriarcham. Si qui vero percunctati fuerint, Cur patriarcha Alexandrinus vocatur papa? Papa autem avum significat, hoc quidem ideo, quia a tempore Hananiæ, quem Mar-

Digitized by Google

nus undecimus) nullus erat in provinciis Ægypti episcopus; nec patriarchæ ante eum crearunt episcopos. Ille autem factus patriarcha tres constituit episcopos. Et primus fuit hic patriarcha Alexandrinus, qui episcopos fecit. Mortuo Demetrio suffectus est Heraclas patriarcha Alexandrinus, qui episcopos constituit viginti. Ex his unus erat, Ammonius dictus, religionis desertor. De quo simul ac ad Heraclam delata est fama, congregavit is synodum episcoporum, et in urbem Ammonii perrexit, ubi re satis cognita et perspecta, eum ad veritatem reduxit. Cum vero homines audierant episcopos vocitare patriarcham abba seu patrem, inter se dixere : Nos episcopum quemlibet. Abba seu patrem appellamus; et appellant episcopi patriarcham abba. Unde sane oportet ut vocemus nos patriarcham papam, id est avum, cum sit Pater Patrum. Ita a tempore Heraclæ, patriarcha Alexandrinus dictus est papa, id est avus. Postquam autem Hananias patriarcha Alexandrinus quem Marcus evangelista in sede sua constituit, annos sedisset 22, mortuus est. Et profectus est Marcus evangelista in Barcam, ut propagaretur apud homines fides in Christum Filium Dei. Obiit dein Claudius Cæsar imperator, et imperavit Romæ post eum filius ejus Nero Cæsar annis tredecim, qui primus fuit gravissimorum in Christianos malorum auctor, homo utpote in consilii et vitæ instituendæ ratione improbissimus. Et tempore Neronis Cæsaris scripsit Petrus, apostolorum princeps, Evangelium Marci, cum Marco, lingua Romana, in urbe Romæ, sed attribuit illud Marco. Etiam tempore hujus imperatoris scripsit Lucas Evangelium suum græce ad virum nobilem ex sapientibus Romanis, cui nomen Theophilus, ad quem item scripsit Acta seu discipulorum, historiam. Erat autem Lucas evangelista comes Pauli apostoli, quocum per tempus aliquod mansit. Unde est quod Paulus apostolus in quadam Epistola sua dicit : *Lucas medicus vos salutat.* (*Coloss.*, IV, 14.) Prehensum vero Petrum Nero Cæsar cruci affigit, corpore scilicet inverso, atque ita morte eum affecit. Nam et dixerat ei Petrus : Si vis ut ego cruci affigar, corpore me inverso affige cruci, ne mors mihi inflicta similis sit ei quæ infligebatur Domino meo Christo, qui cruci affixus est, corpore erecto. Sed gladio trucidavit Paulum. Occisus autem est Petrus sub annum 22 post Dominum nostrum Christum. Erat vero post Petrum, Linus patriarcha Romæ, qua functus dignitate 12 annos obiit. Et hic primus erat patriarcha Romanus. Atque erat Marcus Evangelii auctor, in Alexandria et Barca (ut scilicet propagaretur apud homines fides in Christum Filium Dei) annis septem. Et anno imperii Neronis Cæsaris jam dicti primo occisus est Marcus Alexandriæ, et corpus ejus igne est crematum.

A cus evangelista patriarcham constituit Alexandriæ, usque ad tempora Demetrii patriarchæ Alexandrini, et est undecimus patriarcha Alexandrinus, nullus erat in territorio Ægypti episcopus; nec patriarchæ, qui ante eum erant, constituerant (*ibi*) episcopum. Cum itaque factus est Demetrius patriarcha, tres constituit episcopos, et est primus patriarcha, qui in Alexandria fecit episcopos. Eo autem defuncto, suffectus est post illum Heraclas patriarcha Alexandriæ, qui viginti constituit episcopos. Unus autem ex his episcopis nomine Eumenius, in legem prævaricatus est. Cum autem ejus fama ad Heraclam patriarcham delata esset, congregavit Heraclas patriarcha synodum episcoporum, perrexitque ad urbem Eumenii, et ejus statu satis cognito, atque

B perspecto negotio illius, eum ad veritatem reduxit. Plebs vero audiens episcopos patriarcham appellantes patrem, dixit apud se : Si nos episcopum appellamus patrem, et episcopus patriarcham patrem appellat, oportet, ut nos patriarcham appellemus *papam*, id est avum, cum ille sit pater patrum. Appellatus itaque est a diebus Heraclæ patriarcha Alexandrinus *papa*, id est avus. Porro Hananias patriarcha Alexandriæ, quem constituerat Marcus evangelista in ea sede patriarcham, sedit annos viginti duos, et mortuus est. Marcus vero evangelista egressus est ad Barcam homines convocans ad fidem in Christum Filium Dei. Et mortuus est Claudius Cæsar imperator, imperavitque post illum filius ejus Neron Cæsar Romæ tredecim annis, et est primus, qui

C concitavit in Christianos malum, et persecutionem. Erat quippe homo pessimus ac improbissimis moribus. Tempore autem Neronis Cæsaris scripsit Petrus apostolorum princeps Evangelium Marci, Marco excipiente, lingua Romana in urbe Romæ, et attribuit illud Marco. Hujus quoque imperatoris tempore scripsit Evangelium suum Lucas Græca lingua ad virum quemdam nobilem de sapientibus Romanorum, cui nomen Theophilus. Inscripsit eidem præterea Acta, quæ sunt historiæ discipulorum. Lucas quippe Paulum apostolum comitatus erat, ac per aliquod tempus manserat cum illo; nam Paulus apostolus in quadam sua epistola dicit : *Lucas medicus vos salutat.* Nero autem Cæsar captum Petrum cruci affixit in-

D versum, atque illum occidit, quia dixerat ei Petrus : Si vis me cruci affigere, quæso, affigito me inversum, ne similis fiam Domino meo Christo, qui rectus cruci affixus est. Pauli vero collum gladio trucidavit. Occisus autem est Petrus viginti duobus elapsis post Christum Dominum annis; et suffectus est Petro Linus patriarcha Romæ, seditque annis duodecim, et mortuus est, et fuit primus, qui Romæ patriarcha suffectus est. Marcus autem auctor Evangelii erat in Alexandria et Barca, convocans homines ad fidem in Christum Filium Dei per spatium annorum septem. Anno autem primo hujus Neronis Cæsaris occisus est Marcus Alexandriæ, et corpus ejus igne crematum est.

Digitized by Google

IN NOMINE DEI, UNIUS, ÆTERNI, IMMUTABILIS, IMMORTALIS, A QUO ET AUXILIUM PETIMUS.

LIBER HISTORIÆ

JUXTA ACCURATAM VERI RATIONEM COLLECTUS OPERA PATRIARCHÆ EUTYCHII, QUI COGNOMINATUS EST SAID EBN BATRIK. QUEM SCRIPSIT AD FRATREM SUUM ISAM, DE COGNITIONE HISTORIARUM UNIVERSALIUM A TEMPORE ADAMI USQUE AD ANNOS HEIRÆ ISLAMITICÆ.

SEU

EUTYCHII PATRIARCHÆ ALEXANDRINI ANNALES.

—

A Inspiret tibi Deus, mi frater, rerum pulchrarum optimas et commodissimas, et avertat a te, earum quæ tristitiam afferunt, malarum maximas et nocentissimas : operiat te protectionis velo quam latissime expanso, et continuet tibi potentiam amplissimam ; largiatur tibi in utroque sæculo portionem, et in utroque statu sortem : intelligere **1-4** te faciat omnia, quæ ipsi placent ; neque separet te a vicinio suo cum illis quæ longe amovet. Intellexi quid describi tibi jusseris (beet te Deus amictu virtutum, et mundum te conservet, ne sordidas vitiorum vestes induas) in cognitione Historiæ universalis a tempore Adami usque ad annos Hegiræ Islamiticæ ; atque illud demonstravi juxta seriem mensium, sæculorum, et annorum, ut in ejus cognitione sit quod abunde tibi sufficiat, ne opus B habeas quemlibet e potioribus aut vulgo interrogare ; descripsique tibi (indicet tibi Deus viam ad felicitatem maxime expeditam, et notam tibi perpetuo faciat scientiam, et utilitatem præcipuam) typum, exemplar, et normam ; quæ constitui compendiosa et utilia, prout judicavi competere animi tui præclari celsitudini, et conforme esse acumini ingenii tui præstantis et sublimis, succincte et summatim tradi ea quæ e lege et Evangeljo, cæterisque libris veteribus et novis collecta complexus sum libro hoc meo quem composui, quod ad methodum, rebus investigandis præstantissimum, quod ad doctrinam, verissimum ; cum in ipso assecutus terminum qui prudenti gratus sit, et intellectu prædito sufficiat, eaque tibi et fratribus tuis evidentia (res) explicui, C quæ nobis tibique præmii et boni consequendi causa sit.

5-7 Sic, ait Said Ebn Batrik medicus, initium capiemus a laude Domini nostri et Creatoris qui nos condidit, et in vitam perduxit, cujus fama gloriosa est, cum ipsius laus (sanctificetur ejus nomen) clavis sit omnium librorum et tractatuum. Ipsum (potentissimum et gloriosissimum) rogantes, ut opem nobis conferat ad illud præstandum, pro bonitate sua consueta. Gloria ergo Deo, qui gloria dignus est ejusque Dominus, et ob quam gratias exspectat a servis suis, qui res decrevit antequam essent, easque gubernat postquam productæ sunt ; qui misericordiam et justitiam e viis veritatis constitutas præcepit ; nequitiam autem et injustitiam e viis falsi vetuit : qui non cogit servos ad faciendum quidquam quod vires ipsorum excedit ; neque præstituit creaturis suis opera quibus impares sunt vires ipsarum, verum ipsas actionum suarum arbitras, operumque suorum moderatrices, ac rerum suarum administras constituit ; atque ad hoc illas instruxit excellentia judicii et consilii, ac bonitate deliberationis et scientiæ, ope ejus quem indidit ipsis, de natura intellectus ; quem fecit causam impellentem ad confirmandum contra ipsos argumentum, et viam quæ ipsos compotes directionis faceret, quod ipsis commodum est eligens, et misericordia erga ipsos propendens. Laus ergo Deo qui individuus est ratione unitatis suæ, quique (potentissimus **8** et gloriosissimus) ob essentiam suam, sapientiam, et vitam æternas, dignus est laude et celebratione, mereturque gloriam et exaltationem ; qui nihil in lege sua posuit ambiguum, quod dubitandi ansam præberet, neque in præceptis suis incertum, quod dissensionem pare-

Digitized by Google

ret; sed ipsa constituit perspicua et manifesta populis, non obstante nationum et regionum discrepantia, et scientiam claram omnibus gentibus, quantumlibet sermone et dialectis invicem distinctis, per revelationem prophetis suis et apostolis [factam] et quæ misit ad ipsos miracula signaque tremenda ad cultum suum invitans; et benignum aspectum ei qui ipsi crediderit promittens, exitum vero pessimum ei, qui ab ipso se averterit ipsumque negaverit, minatus. [Celebretur, inquam] laude quæ majorem ipsius beneficentiam provocet et accessum ad ipsum præstet. Ipsum rogo, ipsi supplico, ut sinceras reddat intentiones nostras ad amplectendum quod ipsi gratum sit, et convertat intimos affectus nostros ad illud quod obsequium ipsi præstandum promoveat, et consequi nos faciat gradum sibi propinquum.

Hæc hactenus. Quicunque non habuerit notitiam fundamenti alicujus scientiæ, de qua sermonem instituere velit, ut inde deducat quas ipsi visum fuerit consequentias, quarum etiam cognitioni,
9-11 cum sit propago ejusdem scientiæ, non subest aliud aliquod fundamentum ad quod subinde recurratur, erunt sermo et ratio concludendi ipsius vana et futilis, laborque et studium ei rei impensum frustranea et ridicula. Parabola autem, quam edidit Dominus et Servator noster in Evangelio suo sancto, dicens: *Si quis domum suam super arenam struxerit vel tenuissimus ventus pertransiens ipsam dejiciet, et minimus aquæ torrens ipsam diruet; quod si eam super petram ædificaverit, neque a ventis dejici, neque a torrente subverti poterit* [1], regula est et exemplum intelligenti. Quisquis enim locutus fuerit de aliqua scientia sine fundamento ad quod respiciat cuique innitatur, subito incassum cedet, et quam citissime deficiet, instar ædificantis domum suam super arenam; at si quis de scientia aliqua, percognito prius ipsius fundamento, loquatur, futurus est sermo ipsius verus, luculentus, perspicuus, firmus, quoniam locutus est substrato fundamento, quod respiciat, cuique innitatur, ut cum quis domum suam petræ superstruxerit. Porro in hanc sententiam multa dixerunt Plato et Aristoteles in libris dialecticis, aliisque, de fundamentis scientiarum earumque definitionibus, et arithmetices fundamentis ac definitionibus, et quam rationem tenere debeat studiosus, cum peritiam cujusvis tandem scientiæ acquirere velit, fuse quæ huc spectant explicantes 12 et exponentes, quæ, non opus est nobis (ne longior evadat liber iste noster) repetere. Cum autem, his in præfatione libri mei præmissis, dixerim oportere quemlibet qui loqui velit de cognitione alicujus scientiæ, ejusdem fundamenta callere; cum (inquam) hæc ita se habeant, necesse est ut substernamus ei quod postulasti fundamentum ad quod recurratur; cuique innitaris. Manifesto certe et plurimum inter se discrepant homines in historia, quod autem mihi hac in re post disquisitionem longam et laborem multum, compertum est, illud est quod ex iis quæ in lege cæterisque indubitatæ fidei libris exhibitum, explicatione justa et sufficienti explicaturus sum, adjunctis ei narrationibus succinctis, compendiosis, quo sit tibi liber iste meus per se sufficiens, faciatque ne opus sit ad quemvis alium, rei alicujus in historia cognoscendæ gratia, recurrere. Propositum autem est ordiri ab initio, quo Deus Adamum condidit usque ad tempus hoc nostrum, ut sit ejus cognitio tibi manifesta. In Deo autem est auxilium et vires et potentia, quæ opem nobis ferant ad omnia quæ quæruntur percipienda, et directio ad illud, quo prosperentur res nostræ, obsequium ipsi præstandum et beneplacitum ipsius adimplendum, cum ipse sit omnipotens. Laus ergo Deo, Domino creaturarum.

13-15 Creavit Deus, potentissimus, gloriosissimus, mundum cum iis quæ in eo sunt, nec non Adamum et Evam, sex diebus. Creatus est autem Adam die sexto, benedixitque Deus diei septimo, quoniam in eo opus creationis absolvit. Adamo autem et Evæ in paradisum intromissis præcepit, ut de omnibus arboribus comederent, excepta arbore scientiæ, de ea vero ne comederent. Tentante autem Evam diabolo, transgressa est illa mandatum Dei, et comedit de arbore ista, ac comedendum de ea præbuit Adamo. Cum ergo in Dominum suum rebellassent, expulit ipsos e paradiso, hora nona diei Veneris, in quemdam e montibus Indiæ, collocatosque in terra jussit sobolem procreare, quo multiplicarentur, et implerent terram. Congressus ergo est Adam cum Eva, quæ, cum concepisset, peperit puerum et puellam; puerum appellavit Kain, puellam Azrun. Tum rursus concipiente Eva, ac puerum et puellam enixa, puero nomen imposuit Abel, puellæ Owain, quæ Græce Laphura. Cumque jam provectiores facti essent pueri, dixit Adam Evæ: Ducat Kain Owain, quæ una cum Abele nata est, Abel autem Azrun, quæ cum Kaino nata. Dixit autem Kain matri suæ: Ducam ego sororem meam, et ducat Abel sororem suam. Quippe pulchrior erat Azrun Owaina. Quod cum audisset Adam, male admodum ipsum habuit,
16 dixitque: Hoc est contra præceptum, ut sororem tuam gemellam ducas. Et fuit Cain agricola, Abel pastor ovium. Dixitque illis Adam: Accipite de fructibus terræ, et de fetu ovium, et conscenso montis hujus sacri fastigio offerte munera vestra, deinde uxores vestras accipietis. Attulit ergo Kain de fructibus terræ in oblationem Deo, optimos, selectissimos; Abel e primogenitis ovium suarum optimas et selectissimas. Interea autem dum cacumen montis ascenderent, indidit Satanas (in mentem) Kaino, ut fratrem suum Abelem occideret, sororis suæ Azrun gratia. Cumque offerrent obla-

[1] Matth. VII, 24-27.

tiones suas, acceptam habuit Deus oblationem Abelis, non autem Kaini. Quare magis in Abelem ira et æstu commotus Kain, invidit fratri suo, cumque de monte descendissent, in ipsum irruens, ac lapide caput ejus feriens, ipsum interfecit. Summo ergo mœrore affecti Adam et Eva centum annos Abelem lugebant. Maledixit autem Deus Kaino et soboli ipsius; fuitque Kain pavidus, trepidus ac errabundus omnibus vitæ suæ diebus. Et expulit ipsum Deus, dum adhuc cælebs esset, in (regionem) Nud. Cepit ergo Kain secum sororem suam Azrun ibique habitavit. Inde congresso Adamo cum Eva, concepit illa, cum Adamo anni essent ducenti triginta, peperitque puerum quem Sethum appellavit. Fuitque Seth pulchra facie, fortis, statura perfecta instar patris sui, ipseque pater gigantum qui ante diluvium fuerunt. **17-19** Cumque Setho dedisset Adam in uxorem Owain, Abelis sororem, natus est ipsi ex illa Enosh; natusque est Enosho, Kainan, nec non Adamo postmodum liberi complures.

Adamus antea, appropinquante jam morte ipsius, convocatis filio suo Setho, Sethique Enosho, Enoshi Kainano, et Kainani Mahlaliele, præcepit, dicens ipsis: Sit hoc mandatum omnibus filiis vestris. Ubi mortuus fuero, corpus meum myrrha, thure et cassia conditum reponite in spelunca Alcanuz: et quicunque fuerit e filiis vestris eo tempore cum e confiniis paradisi abeundum vobis sit, corpus meum secum sublatum ponat in medio terræ, quoniam inde futura est salus mea, et salus omnium filiorum meorum. Totum autem vitæ Adami spatium erat nongentorum triginta annorum, ac mortuus est die Veneris, luna decima quarta, sexto Nisan (qui est Barmudah) hora nona diei Veneris; qua etiam hora e paradiso pulsus est. Mortuum ergo Adamum pollinxit, juxta ipsius mandatum, filius ejus Seth, corpusque ejus ad fastigium montis sublatum in spelunca Alcanuz sepelivit: ipsumque centum quadraginta dies planxerunt.

Setho, cum ducentorum et quinque annorum esset, natus est Enosh. Post mortem autem Adami subduxit se familia Sethi a familia Kaini maledicti. Seth ergo, assumptis secum filio primogenito Enosho, et Kainano Enoshi filio et Mahlaliele Kainani, una **20** cum uxoribus et liberis ipsorum, traduxit in montis fastigium, ubi sepultus est Adam, Kain vero, omnesque ipsius filii infra substiterunt in valle ubi occisus est Abel.

Coluerunt autem filii Sethi in isto monte puritatem et sanctimoniam, vocem angelorum, a quibus prope aberant, audientes, unaque cum ipsis Deum laudantes et celebrantes; appellatique sunt ipsi cum uxoribus et liberis suis, filii Dei. Neque erat ipsis opificium, nec seges, nec messis; sed victum præbebant arborum fructus: nec ullus apud ipsos locus invidiæ, injustitiæ, aut mendacio; juramentum ipsorum erat: Non, per sanguinem Abeli. Quotidie autem fastigium montis

A sancti conscendentes, proni Deum adorabant, et corpus Adami (visendo) benedictionem captabant. Cumque jam appropinquaret Sethi mors, filios suos per Abelis sanguinem adjuravit, neminem ex ipsis de monte isto sancto descensurum, nec permissuros se ut quispiam e liberis suis ad Kaino maledicto prognatos migraret. Totum ergo quod vixit Sethus erat annorum nongentorum et duodecim. Enosho, cum annorum esset centum et nonaginta, natus est Kainan; cujus tempore conficiebant filii Kaini maledicti tympana, cymbala, barbita et instrumenta musica, primique ferrum et æs elaborabant, quæque ex ipsis conficiuntur omnia tabernacula **21-23** etiam fixerunt in quibus degerent. Porro anno vitæ Enoshi trecente-
B simo occisus est Kain maledictus, Adami filius, qui fratrem suum Abelem interfecit. Septimus enim e posteris Kaini, nomine Lamech, qui pastor fuit, sagitta, quam inter ludendum jecit, corde avi sui Kaini transfixo, ipsum interfecit; Kain scilicet in nemore circumvagabatur, utpote qui consternatus uno in loco non consisteret. Mortuus est ergo Kain maledictus cum annos septingentos et triginta vixisset. Totum autem vitæ Enoshi spatium erat annorum nongentorum et quinque. Kainano vero cum annorum esset centum et septuaginta, natus est Mahlaliel. Kainan ergo, appropinquante jam morte, accersitum Mahlalielem adjuravit per Abelis sanguinem, non permissurum
C se ut e liberis suis quispiam, de monte ad Kaini maledicti posteros descenderet. Tota autem Kainani ætas annorum erat nongentorum et decem. Mahlalieli jam annorum centum sexaginta quinque natus est Jared, annoque centesimo tricesimo quinto ætatis Mahlalielis, mortuus est Kainan et sepultus in spelunca Canuz. Mahlaliel autem appropinquante jam morte ipsius filium suum Jaredum accersitum per sanguinem Abelis adjuravit, ne permitteret ut e natis ipsius quispiam de monte ad posteros Kaini maledicti homicidæ descenderet. Totum ergo quod vixit **24** Mahlaliel, spatium annorum erat octingentorum nonaginta quinque. Jaredo, cum annorum esset centum sexaginta duorum, natus est Enoch. Quod ad posteros autem
D Kaini homicidæ, adhinniebant viri mulieribus instar equorum, eodemque modo absque pudore viris feminæ, scortantes, aliique cum aliis turpia patrantes, palamque congredientes, eadem cum femina viris duobus aut tribus rem habentibus, erantque vetulæ juvenibus salaciores; patres cum filiabus, juvenes cum matribus suis venere promiscua utebantur, adeo ut nec liberi patres suos nec patres liberos dignoscerent, omnibus interim instrumentis musicis utebantur, adeo ut clamoris et lusus ipsorum sonus ad fastigium montis sancti ascenderet; quem cum audivissent Sethi posteri, convenerunt ex ipsis centum viri ut e monte ad posteros Kaini maledicti descenderent, quos juramento per sanguinem Abelis obstrinxerat Jared,

Digitized by Google

ne de monte sancto descenderent. Ipsi tamen, A dictum ejus nihil morati, descenderunt; cumque descendissent filias Kaini maledicti specie pulchras et sine pudore nudas conspicientes, cupidine exarserunt: eos similiter conspicientes Kaini filiæ, viros specie pulchra, statura gigantea, ipsos ferarum instar insilientes corpora eorum inquinarunt, atque ita cum filiabus Kaini scortando perierunt filii Sethi. Pepererunt autem **25-27** filiæ Kaini maledicti filiis Sethi gigantes. In lege siquidem ait: *Filios Dei* (Bani Elohim appellatos) *cum conspexissent filias Kaihi pulchras, ad ipsas descendisse, atque ex ipsis prognatos gigantes* [1].

Qui autem errant, neque sciunt quid dicant, aiunt angelos descendisse ad filias hominum, cum (intelligendi) sint filii Sethi qui a monte sancto B ad filias Kaini maledicti descenderunt. Sethiadæ enim ob sanctitatem suam, et quod montem sanctum incolerent, appellati sunt *Bani Elohim*, id est, *Filii Dei*. Errant ergo, qui dicunt angelos descendisse ad filias hominum, cum substantia angelorum substantia simplex sit, nec competat naturæ ipsorum veneris usus, homo autem substantiæ compositæ sit, cujus naturæ ejus usus competat, pariterque omnia animantia. Quod si angeli (cum mulieribus) congrederentur, nullam uspiam e filiabus hominum virginem, incorruptam reliquissent. Cum autem vellent filii Sethi, qui e monte ad filias Kaini maledicti descenderant, in montem sanctum ascendere, facti sunt lapides C montis ignis, ita ut nullo modo pateret ipsis in montem reditus. Deinde cœperunt alii post alios de monte sancto descendere ad Kaini maledicti filias. Cum ergo jam appropinquaret Jaredi mors, convocatis filio suo Enocho, Enochi Mathushalecho, Mathushalechi Lamecho, et Lamechi Noaho, dixit: **28** Cavete ne descendat vestrum quis de monte hoc sancto. Filii enim vestri lapsi sunt et perierunt. Novi autem Deum potentem et gloriosum non relicturum vos in hoc monte sancto. Quisquis ergo vestrum ex hoc loco discesserit, tollat secum corpus Adami, una cum oblationibus istis, ipsumque condat ubicunque dixerit ipsi Dominus. Totum autem vitæ Jaredi spatium annorum erat nongentorum sexaginta duorum. Enocho vero cum anno- D rum esset centum sexaginta quinque, natus est Mathushalech; annoque Enochi vicesimo obiit Seth die Martis, hora diei nona, vicesimo septimo mensis Ab (qui est Meshri) cum vixisset annos duodecim ultra nongentos, ipsumque myrrha, thure, et cassia pollinctum sepeliit filius ipsius Enosh in spelunca Alcanuz juxta Adamum, planxeruntque ipsum quadraginta dies. Mathushalecho, exactis annis centum octoginta septem, natus est Lamech; totum autem quod vixit Mathushalech anni sunt nongenti sexaginta novem. Porro anno quinquagesimo tertio vitæ Mathushalechi obiit Enosh, die Sabbati occidente jam sole, tertio Tishrin prioris, qui idem est ac Babah, cum vixisset annos quinque ultra nongentos: quem myrrha, thure, et cassia pollinctum sepeliit filius ipsius Kainan in spelunca Alcanuz: planxeruntque ipsum quadraginta dies. Lamecho exactis annis centum octoginta duobus, natus est Noah; totum ergo **29 31** quod vixit Lamechus spatium annorum fuit septingentorum septuaginta septem: anno autem vitæ Lamechi decimo tertio, Enochum electum ad se sustulit Dominus (Arabes vero ipsum Edris vocant), habuitque Enochus, quando ipsum ad se recepit Dominus, annos tercentum sexaginta quinque. Sublatoque jam Enocho, Kaini maledicti posteri, cum illis Sethi filiis qui ad ipsos descenderant, unusquisque quod ipsi placeret, aut ad quod inclinaret, propenderetque animus ipsius, coluerunt.

Anno autem vitæ Lamechi sexagesimo primo obiit Kainan, die Mercurii circa meridiem decimo tertio Hazirani, qui est Baunab; quem myrrha, thure et cassia pollinctum sepeliit filius ipsius Mahlaliel in spelunca Alcanuz; ipsumque quadraginta dies planxerunt. Vixitque Kainan annos decem ultra nongentos. Noaho, cum annorum esset quingentorum, nati sunt tres filii, quorum majorem appellavit Semum, secundum Hamum, tertium Japhetum. Totum autem vitæ Noah spatium fuit annorum nongentorum quinquaginta, annoque tricesimo quarto vitæ Noahi obiit Mahlaliel, die solis, hora diei tertia exacto Nisani (qui idem est ac Barmudah) secundo, quem myrrha, thure et cassia pollinctum, sepeliit filius ipsius Jared in spelunca Alcanuz, ipsumque quadraginta dies planxerunt. Vixit autem Mahlaliel annos octingentos nonaginta quinque. Porro anno vitæ Noahi **32** sexagesimo sexto, obiit Jared, die Veneris, occidente sole, Adari (qui est Bormahat) decimo tertio; quem pollinctum sepelierunt, filius ipsius Mathushalech, Lamech et Noah, in spelunca Alcanuz; ipsumque quadraginta dies planxerunt; vixitque Jared annos nongentos sexaginta duos. Porro anno vitæ Noahi quingentesimo nonagesimo quinto obiit pater ipsius Lamech. Lamech autem ante mortem suam, Noaho filio suo accersito, dixit: Non sinet te Deus potens, gloriosus, in monte isto; cum ergo descendes, tollas tecum Adami corpus unaque tres oblationes, scilicet aurum, myrrham, et thus deferas, filioque tuo præcipe ut mox a morte tua corpus Adami sublatum in medio terræ ponat, ibique ad serviendum e filiis suis quemdam constituat, qui sit per totam vitam suam religiosus, cælebs, neque sanguinem fundat, neque in sacrificium offerat vel volucrem vel feram, sed panem tantum et vinum; quoniam ab isto loco erit Adami salus; induaturque pellibus ferinis, nec crines radat, nec ungues præsecet, solusque permaneat: vocabitur enim sacerdos Domini; innuens Melchi-

[1] Gen. VI, 4.

Digitized by Google

Sederhum. Cum ergo præcepisset (ista) Lamech filio suo Nohoa, mortuus est, die Dominico sub occasum solis, Adari (qui est Bormahat) decimo nono; ipsumque pollinctum sepellit Noah in spelunca Alcanuz, planxeruntque ipsum dies quadraginta. **33 35** Fuit autem vita Lamechi annorum septingentorum septuaginta septem. Porro anno vitæ Noæ sexcentesimo mortuus est Mathushalech, die Veneris circa meridiem, vicesimo primo Ilul, qui est Thut: quem pollinctum sepelierunt Noah et Sem in spelunca Alcanuz, ipsumque quadraginta dies planxerunt. Fuit autem vita Mathushalechi annorum nongentorum sexaginta novem. Neque jam quis superfuit in monte sancto præter solum Noahum ipsiusque uxorem (cui nomen erat Haical) filiam Namusæ filii Enochi, cum tribus ipsorum filiis Semo, Hamo, et Japheto, tribusque eorum conjugibus quæ e filiabus Mathushalechi fuere: uxori Semi nomen Salit: Hami, Nahlat; Japheti, Arisisah.

Ingravescente autem in terra iniquitate, cum Sethi posteri, Kaini maledicti posteris permisti, scelera committerent, turpia patrantes, et ad ludicra conversi, indicavit Deus per revelationem Noaho: Missurus sum in terram diluvium, et omnia quæ super ea reperientur perditurus. Ipsique de monte sancto, una cum filiis et uxore, filiorumque uxoribus, descendere jusso, præcepit ut e lignis quadratis navim exstrueret (juxta nonnullos e lignis platani Indicæ) cujus longitudo esset cubitorum ter centum, latitudo quinquaginta, altitudo triginta; eamque interius et exterius pice ac bitumine oblitam in tres contignationes **36** distingueret, quarum infima, feris esset et jumentis; media, volucribus; suprema, ipsi et filiis suis; essetque porta navis in latere ipsius ad partem orientalem, fierentque in ipsa loci aquæ recipiendæ, ac locus cibo. Ingressus ergo Noah speluncam Alcanuz, et Sethi, Enochi, Kainani, Mahlalielis, Jaredi, Mathushalechi, et Lamechi corpora deosculatus, corpus Adami unaque oblationes sustulit, ferente Semo aurum, Hamo myrrham, Japheto thus. Egressi igitur ut e monte sancto descenderent, sublatis ad paradisum oculis, flevere dicentes: Vale, paradise sancte: lapidesque deosculati, ac arbores amplexi de monte sancto descenderunt; fabricatusque est Noah navim. Cui indicavit etiam Dominus ut campanam e ligno platani Indicæ conficeret tres cubitos longam, latitudine sesquicubitalem, cujus etiam malleus ex eadem esset materia; quam ter quotidie pulsaret; mane, quo ad ipsum congregarentur operæ, deinde ad meridiem, tempore prandii; ac rursus vesperi, cum discedendum esset; dixitque ipsi: Cum audientes te campanam pulsantem, dixerint tibi: Quid hoc rei est quod facis? responde ipsis: Immissurus est Dominus diluvium. Fecit ergo Noah omnia quæ jussit ipsum Dominus. Misitque ad eum Dominus ex omni animantium genere, scilicet pecudibus, volu-

A cribus, feris, reptilibus, dicens: Introducas tecum ex illis **37-39** quæ inter hæc munda fuerint septem paria, mares septem, et femellas totidem: ex immundis autem bina, marem scilicet et feminam. Ingressus ergo Noah navim cum uxore, filiis, filiorumque uxoribus, corpus Adami in navim importatum in ejus medio collocavit, impositis ipsi oblationibus. Fueruntque Noah et filii ejus ad partem navis orientalem; uxor vero ipsius et filiorum uxores ad occidentalem, ne viri ad feminas, aut feminæ ad viros accederent. Cumque omnia quæ inferri jusserat Deus secum intulisset, aperiente Domino aquarum fontes, scaturivit terra, commista sunt maria, pluviamque Deus e cœlo demisit. Fuitque diluvium cum Noah annorum esset
B sexcentorum, filius vero ipsius Sem centum. Prorumpente autem e terra aqua, pluviaque de cœlo, quadraginta dies noctesque continuos usque adeo invaluit aqua super terram, ut altissimum qui in terra (sunt) montium quindecim cubitis superaret, terræque superficiem centum et quinquaginta dies operiret, donec non superesset in terra animal vel planta quin perderetur. Jam ab Adamo ad diluvium anni erant bis mille ducenti quinquaginta sex. Post dies vero a diluvio centum et quinquaginta, mittente Deo ventum qui super terram flaret, adeo ut quiesceret aqua, cessarent fontes, et coerceretur pluvia, cœpit aqua continue **40** subsidere et decrescere usque ad mensem septimum. Mensis autem septimi, scilicet mensis Ilul (qui
C idem est Thut) die decimo septimo resedit navis super monte dicto Ararat, qui est mons Alluda in Musal, in regione Diarrabiæ, in vico appellato Korda; vocatur autem hodie terra Thamanin, et insula Bani Omar. Cumque non cessaret aqua decrescere et subsidere usque ad mensem decimum, primo die mensis decimi apparuere montium juga, deinde post quadraginta dies, aperta navis porta, emisit Noah corvum ad explorandum num exsiccata esset aqua a superficie terræ, qui abiens reversus non est. Misit ergo columbam, quæ sine mora reversa est pedibus aqua madentibus, unde cognovit Noah adhuc esse aquam super terram. At post septem dies cum mitteret rursus columbam,
D ea ad ipsum vesperi, in ore folium olivæ gerens, reversa est. Tum ubi septem adhuc dies exspectasset, columbam iterum emisit, quæ ad ipsum non rediit. Cum ergo post hæc septem dies moratus, navis portam aperuisset, prospexit, et ecce terra herbam viridem produxerat, et ab ipsa recesserant aquæ. Egressus est ergo Noah e nave cum filiis suis, Semo, Hamo et Japheto, suaque et filiorum uxoribus, omnibusque quæ in navi cum ipso fuere animantibus, post duos ultra annum menses, die decimo septimo **41-43** mensis secundi, Nisani scilicet qui et idem Barmudah. Cumque egressi essent urbem exstruxerunt, quam Thamanin appellarunt, juxta numerum suum quasi dicat: Nos octo sumus. Dixitque Dominus

Digitized by Google

potens, gloriosus, Noaho : Non futurum est posthac unquam diluvium.

Quin et posuit Dominus Noaho fœdus, scilicet arcum in nubibus apparentem, dicens ipsi : Ubi conspexeris arcum istum, erit ipse tibi signum fœderis. Plantaruntque filii Noæ vineam, e qua cum vinum recens expressum patri suo Noaho præbuissent, bibens ipse inebriatus est, adeo ut inter obdormiendum retegeretur turpitudo ipsius; quod videns Hamus, risit, ac fratribus suis indicavit. Acceptam ergo vestem Sem et Japhet sibi injicientes, aversique euntes, ne pudorem patris sui conspicerent, patris pudorem obtexerunt. Experrectus autem e somno suo Noah, narrante ipsi quid gestum fuerat, uxore, Hamo suo filio iratus maledixit, dicens : Maledictus sit Ham, et servus fratribus suis. Post hæc, cum accepisset sibi Ham omnia instrumenta ludicra, hac etiam ex parte maledictum est ipsi, factusque est servus fratribus suis; ipse scilicet ac posteri ipsius, qui sunt Ægyptii, Nigritæ, Æthiopes, et (ut dicitur) Barbari. Duobus autem post diluvium annis natus est Semo Arphachshad, Semo jam centum et duos annos nato. Vixitque Noah **44** post diluvium annos tercentum et quinquaginta.

Morti autem jam vicinus præcepit Noah Semo filio suo, clam ipsi dicens : Fac ut corpore Adami e navi, nemine conscio, sublato, acceptisque tecum in viaticum pane ac vino, et ascito Melchisedecho Phaleki filio, proficiscamini, donec ibi ipsum deponatis ubi indicaturus est angelus Domini. Et Melchisedecho præcipiens jubeas ipsum eo loci sedes figere, uxorem non ducere, sed pietati per totam vitam se addicere; quoniam ipsum elegit Dominus ut cultui ejus inserviat. Nec ergo domum sibi exstruat; nec sanguinem ibi loci fundat, vel bestiæ, vel volucris, vel animalis cujusvis; neque aliam ibi offerat oblationem quam panem et vinum, quæ Domino offeret, sitque e pellibus leoninis indumentum ipsius; nec crines tondeat, nec ungues præcidat, solusque permaneat, quippe qui Dei altissimi sacerdos est. Præibit autem vobis angelus Domini donec ad locum ubi sepulturi estis Adami corpus perveniatis; scias autem locum istum terræ medium esse. Hæc cum Semo præcepisset, mortuus est Noah, die Mercurii, hora diei secunda, secundo mensis Ayar, qui idem est ac Bashnes; fuitque vita Noahi annorum nongentorum quinquaginta. Contigit autem hoc anno ætatis Semi quadringentesimo quinquagesimo. Pollinctum ergo ipsum sepelierunt **45-47** filii ipsius Sem, Ham, et Japhet, ac quadraginta dies planxerunt. Totùm autem quod vixit Sem, annorum erat sexcentorum; quorum centum ante diluvium, post diluvium quingenti. Arphachshado, post annos centum triginta quinque, natus est Kainan; totum autem quod vixit Arphachshad erat annorum quadringentorum sexaginta quinque. Kainano post annos centum et triginta natus est Shalech; to-

A tum autem vitæ Kainani anni quadringenti et triginta. Shalecho post annos centum et triginta natus est Eber; totumque quod vixit Shalech quadringenti et sexaginta, Eber autem Hebræorum pater est, quem Arabes Hud appellant. Ebero post annos centum triginta quatuor natus est Phalek; qui ideo hoc nomine appellatus est quod ipsius tempore divisa esset terra.

Porro Ebero, post Phalekum, natus est Kahtan, qui Arabum pater. Ejus tempore cujusvis vel fortitudine, vel formæ præstantia insignis, vel consilio præstantis, vel fama illustris imaginem depictam colebant homines. Causa enim cultus imaginibus præstiti hæc fuit, quod olim cum moreretur

B ex ipsis vir aliquis prudentia et consilio sive fortitudine præstans, effigiem ipsius in concessibus depingerent; deinde cum quid grati ipsis accideret de quo captandum esset consilium, apud imaginem istam convenientes **48** consultarent, quasi adesset ipsis inter consultandum imago ista, ne deesset ipsis in consilio alicujus antecessorum imago : quod cum facere perseverarent, ad imaginum cultum delapsi sunt. A tempore autem diluvii ad nativitatem Phaleki (intercesserunt) anni quingenti triginta et unus. Ab Adamo ad Phalekum natum anni bis mille septingenti octoginta septem. Natus est autem Phaleko Melchisedek sacerdos. Fecit ergo Sem sicut præceperat ipsi pater ejus, Noah; et navim noctu ingressus inde corpus

C Adami, nemine facti conscio, sustulit; deinde convocatis fratribus, dixit : In mandatis mihi sub morte sua dedit pater, ut in terra progrederer usque dum ad mare pertingerem, viderem que quomodo se haberet terra ejusque fluvii ac valles, tum ad vos reverterer. Uxorem ergo ac liberos meos apud vos relinquo, quos servetis velim usque dum ad vos revertar; Phaleko autem dixit : Cede mihi filium tuum Melchisedekum qui mihi auxilio sit in via. Cum ergo, assumptis secum Adami corpore et Melchisedecho, profectus esset Sem, occurrit ipsis angelus Domini, nec ab ipsis discessit, donec eis ad medium terræ perductis locum ostendisset; cui cum corpus Adami imposuissent, sponte sua dehiscebat : deinde

D deposito in ipso corpore, rursum occlusus est. Nomen autem loci istius est Jaljalah, **49-51** id est, cranium.

Tum præcepit Sem Melchisedeko omnia quæ jusserat ipsum Noah, dicens illi : Hic manens sis Domino sacerdos, quoniam elegit te Dominus ad cultum sibi præstandum; atque angelus iste Domini ad te continue descendet. Deinde ad fratres suos reversus, interroganti Phaleko, ubinam esset Melchisedek puer? respondit, se ipsum in via mortuum sepeliisse; magna ergo ob ipsum tristitia affecti sunt. Anno autem vitæ Eberi septuagesimo mortuus est Arphachshad, mense Nisan (qui est Barmudah); fuitque vita ipsius annorum quadringentorum sexaginta quinque. Anno vero vitæ Eberi

Digitized by Google

centesimo tertio mortuus est Sem, Noahi filius, die Veneris, mense Ilul (qui est Thut) cum annos sexcentos vixisset. Totumque quod vixit Eber annorum erat quadringentorum sexaginta quatuor. Fuit tunc temporis lingua hominum una, sermo unus: lingua scilicet juxta nonnullos Syriaca, juxta alios Hebraica, juxta alios Græca; quorum sententia mihi verisimilis videtur, quod lingua Græca, Syriaca et Hebraica firmius fundata, latiorque sit ac amplior. Congregati ergo ex ipsis viri septuaginta duo dixerunt: Condamus urbem, eamque arce muniamus in qua turrim exstruamus quæ ad cœlum pertingat, ut si forte contingat aliquando diluvium, ab eo liberemur. Tres ergo annos lateribus conficiendis et coquendis insumpserunt; **52** quorum singuli tredecim cubitos longi, decem lati, ac quinque alti essent; urbemque inter Tyrum et Babelem exstruxerunt orgyas longam tercentum et tredecim, latam centum quinquaginta unam: cujus muri alti ogyras quinquies mille quingentas triginta tres; lati triginta tres; turris autem orgyas decies mille alta: quibus exstruendis quadraginta annos insumpserunt. Adhuc autem ædificantibus ipsis ecce immisit Deus angelum e cœlo qui linguas ipsorum confunderet, et dialectos mutaret, adeo ut cum quis loqueretur non intelligeret alius quid diceret. Inde appellatus est locus iste Babel, quod ibi confusæ essent linguæ: atque ita dispersi fuerunt in terra; idque anno a Phaleko nato quadragesimo sexto. Ex illis autem septuaginta et duobus viris, erant e filiis Semi viginti quinque, qui ab Euphrate et Musal ad extremum usque Orientem habitarunt: e quibus sunt Syri, incolæ Diyar Rabiæ et Mesopotamiæ, Jarmakani, Chaldæi (incolæ scilicet Babelis) et (populi) Persiæ, et Chorasan, et Pharganah, et Sindiæ, et Indiæ, et insulæ Sin, et Hebræi, et (incolæ) Yaman, et Al-Payef, et Al-Yamamah, et Al-Bahrain, et diversa Arabum genera; suntque ipsis scripturæ genera octo; scilicet Hebraica, Syriaca, Persica, Indica, Chaldæa (quæ et Babylonica) Sinensis, Hamyarensis; **53-55** Arabica: suntque Semo fluvii majores Euphrates et fluvius Balch.

E filiis autem Hami viri triginta duo, qui incoluerunt Syriam, quæ et terra Chanaanæa dicta est (quod esset Hamo filius cui nomen Chanaan) usque ad extremos Occidentis terminos: suntque ex ipsis Chananæi, Philistæi, incolæ Ægypti, Kophtitæ, Marisii, diversa Nigritarum genera, Æthiopes, Nubienses, Al-Bajaitæ, Al-Zenii, Al-Zotti, Karrani, Samaritæ, Al-Zabeii, Al-Mogrebini, Barbari. Suntque illis insulæ viginti sex, e quibus Sardinia, Malta, Creta, et pars insulæ Cypri, cum aliis; scripturæ autem (genera) sex: scilicet Ægyptiaca, Nubiensis, Æthiopica, Francica, Punica, Kankelica. Porro Hamo e fluviis grandioribus Nilus. Eorum denique e filiis Japhet viri quindecim, qui habitarunt a Tigri usque ad extremas Septentrionis partes; suntque ex ipsis Turcæ, Al-Baitac, Al-

A Togargar, Al-Tobt, Yajui et Majui, Al-Chozar, Al-Lan, Al-Anchaz, Al Sanarebah, Jarzan, Armenia major et minor, Hauran, Antiochia, Al-Chalediah, Aphlaguniah, Cappadocia, Charshenah, Græci, Romani, Byzantium, Rutheni, Al-Dilam, Bolgari, Sclavi, Al-Ancirdah, Franci, Al-Ialfatini, Hispani. Suntque ipsis insulæ duodecim, e quibus Rhodus, Sicilia, Cyprus, Samos, etc.; et scripturæ (genera) sex, scilicet Græca, Romana, Armeniaca, Hispanica, Francica, Darbanica; et Japheto e fluviis **56** grandioribus Tigris. Porro a diluvio usque ad ædificationem turris et linguarum confusionem anni sunt quingenti octoginta septem; ab Adamo autem ad turrim conditam anni bis mille octingenti triginta quatuor. Phaleko post annos centum B triginta natus est Ragu; anno autem vitæ Phaleki tricesimo sexto obiit Kainan, mense Ab (qui et Meshri est) fuitque vita ipsius annorum quadringentorum et triginta. Totumque quod vixit Phalek anni tercentum triginta novem. Ragu, post annos centum triginta duos, natus est Sharua, cujus temporibus coluerunt homines idola, unoquoque quod sibi alliberet colente et adorante. Fuerunt ergo ex ipsis alii qui cœlum, alii qui solem, alii qui lunam, alii qui stellas, alii qui volucres, alii qui terram, alii qui feras, alii qui fluvios, alii qui arbores, alii qui montes colerent; alii qui ad similitudinem patris aut matris sui, aut ejus quem ex sibi charis honore prosequerentur, cum mortuus esset, imaginem conflarent quam colerent, ac sibi in Deum C assumerent; alii qui imaginem ex auro, argento, lapide, aut ligno conficerent. Primi autem hoc fecerunt Ægyptii, Babylonii, Franci, et locorum maritimorum incolæ. Dicitur etiam cultus idolorum originem hanc fuisse, quod cum moreretur apud illos quispiam imaginem ad ejus similitudinem **57-59** conflatam tumulo ipsius imponerent, quo minus oblivioni traderetur memoria ipsius, (qua ratione) impleta est terra idolis: virorum scilicet, feminarum et puerorum simulacris.

Eodem tempore cum mortuus esset vir quidam dives, filius ipsius statuam sibi, ad patris sui similitudinem confectam, tumulo ipsius imposuit, collocato etiam ibi servo qui ipsam custodiret. Cum D advenientes deinde fures quidquid filio domi suæ fuit subripuissent, profectus ille ad patris sui tumulum flere et conqueri apud statuam istam auream, quasi apud patrem suum. Allocutus ergo ipsum diabolus e ventre statuæ: Ne fleas, inquit, abi tantum, et allato filio tuo natu minimo ipsum mihi in sacrificium mactans sanguine ejus calenti te abluas, ita (fiet ut) ego omnia tibi quæ perdideris restituam. Cum ergo ille filium suum allatum coram idolo mactasset, ejusque sanguine se abluisset, egressus ex idolo diabolus, hominemque illum ingressus, ipsum præstigias et incantamenta edocuit: atque hinc cœperunt homines filios suos diabolis mactare, et præstigiis (uti) didicerunt.

Porro diebus Ragu multos annos regnavit regina

Digitized by Google

Sabæ, ea quæ urbem Sabam condidit. Post quàm urbi Sabæ, usque ad regnum Salomonis filii Davidis, continue imperarunt **60** feminæ. Diebus etiam Ragu regnavit Karon qui urbem Ukinin condidit. Fertur autem ipsum lateribus ex auro fuso conflatis urbem Ukinin exstruxisse. Anno vitæ Ragu sexagesimo sexto mortuus est Shalech, mense Adar (qui est Bormahut,) cum vixisset annos quadringentos et sexaginta. Totum autem quod vixit Ragu annorum erat tercentum triginta novem. Sarugo, post annos centum et triginta, natus est Nachor; anno autem vitæ Sarugi sexagesimo octavo obiit Eber mense Canun secundo, (qui et Tubah audit) cum vixisset annos quadringentos sexaginta quatuor. Annoque vitæ Sarugi septuagesimo septimo, obiit Phalech, mense Ilul (qui et Thut) cum vixisset annos trecentos triginta novem. Totum autem quod vixit Sarug anni sunt trecenti et triginta. Nachoro post annos septuaginta novem natus est Tharech; ejusque diebus multiplicati sunt gigantes. Fuitque Aad filius Arami, filius Semi, filius Noæ : sub eodem institutæ sunt mensuræ et pondera. Ejus etiam tempore accidit terræmotus insignis, vehemens, cum nullus antea terræmotus fuisset, idque quod ubi multiplicati essent idololatræ qui filios suos et filias dæmoniis immolarent, immitteret in ipsos ventum procellosum, essetque turbo qui idola omnia contingeret, eorumque delubra dirueret; **61-63** adeo ut pulveris tumulis obruerentur; qui etiamnum exsistunt.

Anno autem vitæ Nachori septuagesimo septimo mortuus est Ragu, mense Nisan (qui idem est Barmudah) cum annos trecentos triginta novem vixisset. Ejusdem tempore floruit vir quidam (origine) Persa, nomine Zorodasht, qui religionis Sabiorum auctor fuit, regnante in Persia rege Tachmurt appellato. Autumant vero nonnulli primum religionis Sabiorum auctorem fuisse Græcum quemdam nomine Junan, Jearakliusi filium, cujus sedes fuit Alyas : at juxta alios fuit ex urbe Al-Zaitunah, quæ condita est in Athenarum (regione.) Græci autem primi hanc sententiam amplexi sunt, deque astrorum scientia, ac orbium cœlestium motu libros multos conscripserunt. Fertur etiam illum qui primus Sabiorum religionem instituit ex eorum numero fuisse qui turri Babelis exstruendæ adfuerunt. Totum autem quod vixit Nachor, annorum fuit ducentorum et octo. Tharecho post annos septuaginta natus est Abraham. Hujus tempore fuit Nimrod gigas, rex Babelis, ubi primus omnium regnasse fertur; cumque in cœlo coronæ formam e nube vidisset, accersito [metallorum] fusore coronam sibi conflasse, quam capiti imponeret, unde factum ut dicerent homines coronam ipsi e cœlo delapsam esse. Dicitur **64** et hunc primum ignem coluisse, quod scilicet ad ignem, quem procul in Oriente e terra prodeuntem conspexisset, videndum

A accedens, ipsum adoraverit : ibique quemdam statuerit qui igni inserviret, eique thus injiceret : atque ex eo tempore cœperunt magi ignem colere, eumque adorare. Fuit autem viri, quem ad igni famulandum constituit Nimrod, nomen Andeshan; cui, e medio ignis ipsum allocutus, diabolus dixit: Non potest quis igni inservire, aut religionem meam addiscere, nisi prius cum matre sua, sororeque et filia rem habuerit. Fecit ergo Andeshan sicut dixit ipsi diabolus; atque exinde (soliti sunt) magorum sacerdotes cum matribus, sororibus, et filiabus suis rem habere. Primus autem hujus sententiæ auctor fuit Andeshan iste. Porro exstruxit Nimrod, Aderbijan, Babelem, Nineven, Rasen, urbesque quam plurimas. Totum autem quod vixit

B Tharech anni sunt ducenti sexaginta quinque, deinde obiit. Jam a Phaleko ad Abrahamum anni sunt quingenti quadraginta et unus; a diluvio ad Abrahamum mille septuaginta duo; ab Adamo ad Abrahamum ter mille ter centum viginti octo. Abrahamo, cum annorum esset septuaginta quinque, præcepit Deus ut e terra patria Harran egressus in terra Chananæa (quæ Alsham est) habitaret. Accepit ergo Abraham uxorem **65-67** suam Saram, quæ et ipsi ex patre soror erat; Tharech enim Abrahami pater, mortua Yuana, Abrahami matre, aliam duxit uxorem nomine Tohwait, ex qua nata est ipsi Sarah, quam duxit Abraham; atque hanc ob causam dixit Abraham : *Soror mea est, patris mei, at non matris meæ filia* [1]. Assumpsit etiam

C Lothum, fratris sui filium, et in terram Al-Manariensium Amorræorum profectus est, ubi cum egressi contra ipsum nonnulli Lothum captivum abduxissent, insecutus ipsos Abraham, Lothum e manibus ipsorum liberavit. Reverso autem ad montes Jebusæorum occurrit Melchisedek, qui pacis rex, Dei celsissimi sacerdos, audit. Quem e longinquo conspectum adoravit Abraham, deinde ipsum complexus atque deosculatus, benedictionem ab ipso petiit. Benedixit ergo ipsi Melchisedek, panemque et vinum ipsi obtulit; dedit autem Abraham Melchisedeko omnium quæ habuit decimas. Tum per revelationem dixit Deus Abrahamo : *Ab hoc tempore magnus evades, benedicam enim tibi, et semen*

D *tuum multiplicabo.* Cumque jam innotuisset Melchisedek, qui de eo audivissent reges, ad ipsum congregati sunt; e quibus erat Abimelech rex Gerar, Markal rex Zoar, Ariush rex Destar, Jardaomer rex Ilan, Targali rex Zaglai, Baaz rex Gailath, Yaez rex Sodomi, Barsha rex Gomorrhæ, Sebaath **68** rex Edom, Banbu rex Damasci, Baktar rex Al-Rabah, Samaan rex Amorhæorum : reges isti duodecim ad Melchisedekum, qui et rex pacis audit, accedentes, ubi ipsum conspexissent, et ipsius sermones audiissent, ab illo ut una cum ipsis abiret rogarunt, qui respondit : Non possum ego ab hoc loco discedere. Consilium ergo inter se de exstruenda

[1] Gen. xx, 12.

Digitized by Google

ipsi urbe ceperunt, dicentes : Revera hic totius A terræ rex est, regumque omnium pater. Exstructa ergo ipsi urbe, regem in ea ipsum constituerunt. Appellavit autem Melchisedek nomen urbis istius Jerusalem. Porro cum de regno Melchisedeki pervenisset fama ad Machulum Al-Taimani regem, accedens ille ad ipsum conspiciendum atque alloquendum, magnam ipsi opum copiam dedit. Fuitque Melchisedek apud omnes reges in honore dum ipsum regum patrem appellarent. Jam qui dicunt Melchisedeko nec initium dierum, nec vitæ finem fuisse, adducto ad hoc confirmandum Pauli apostoli dicto, ubi ait : *Cujus diebus nec initium fuit, nec vitæ ipsius terminus* [a], locum Pauli apostoli non intelligunt. Nam cum Sem, Noahi filius, Melchisedekum B assumptum a parentibus suis abduxerit, non inscriptum est libro [sacro] quot annos natus esset, quando ex Oriente proficisceretur, nec quot annos natus diem obierit. Cumque Melchisedek **69-71** filius esset Phaleki, filii Eberi, filii Shalechi, filii Kainani, filii Arphachshadi, filii Semi, filii Noahi, nullus horum patrum, ipsius pater vocatur. Dicit enim Paulus : *Nemo de ipsius genere templo servivit* [b]; neque patrem ipsi inter tribus ascripserunt. Matthæus enim et Lucas evangelistæ, principes tantum tribuum descripserunt; ideoque nec patris nec matris ipsius nomen ascripsit Paulus apostolus. Non autem dicit Paulus non fuisse ipsi patrem; verum, non ascriptum fuisse ipsum inter tribus. Porro, anno vitæ Abrahami quinquagesimo primo C mortuus est Sarug, mense Adar (qui est Bormahat) cum annos trecentos et triginta vixisset. Abrahami etiam tempore scelera patrarunt qui cum Lotho Arani filio erant, urbium scilicet Sodomi et Gomorrhæ incolæ. Perdidit ergo ipsos Dominus servato Lotho. Cum autem sterilis esset Sarah Abrahami uxor ita ut non conciperet, Abraham vero opum dives, tradidit Sarah Abrahamo ancillam nomine Hagar, quæ gravida ex Abrahamo facta peperit ipsi filium, quem Ismaelem nominavit, nato tum Abrahamo annos octoginta sex. Cumque jam annos nonaginta novem attingeret Abraham circumcisus est, filiumque suum Ismaelem, annorum jam tredecim, circumcidit. Cum autem plene jam cen- D tenarius esset Abraham, peperit ipsi uxor **72** Sarah puerum quem Isaacum appellavit, Sarah tum nonagenaria. Et circumcisus est Isaac die a partu octavo. Sarah autem cum jam Isaacum peperisset, dixit Abrahamo : Ejice e conspectu meo Hagar cum filio Ismaele. Abraham ergo filium suum Ismaelem opibus et viatico instructum una cum matre sua expulit in terram Yathreb et Yaman, ubi habitavit et, uxore ducta, filios genuit. Totum autem quod vixit Ismael annorum erat centum triginta septem. Porro, tempore Abrahami fuit in Oriente rex nomine Cyrus, illi qui Somalsat, Claudiam et Al-Irak condidit : ejus etiam diebus regnavit Chabib, uxor Sini sacerdotis montis, quæ Nisibin et Roham exstruxit muroque cinxit : quin et templum magnum in Harrano condidit, conflato ex auro idolo cui nomen Sin indidit, ipsumque in medio templi positum omnes Harrani incolæ adorare jussit. Non desierunt ergo Harranenses per annos quinquaginta idolum colere. Postea vero Baal Samin, Al-Iraki rege, Talbin, Thamuræ regis Musal uxorem, depereunte, fugiens eum ipsa Harrano ignem injecit quo arsit, unaque et templum et idolum. Anno vitæ Abrahami quinquagesimo nono, mortuus est Nachor mense Tamuz (qui est Abib) cum annos ducentos et octo vixisset. Anno etiam vitæ **73-75** Abrahami centesimo tricesimo septimo jussit ipsum Deus filium Isaacum mactatum in holocaustum igne assumendum tradere, annos tum triginta septem natum.

Quod si dixerit quis: Quomodo probatur Isaacum annos triginta septem habuisse cum ipsum mactare in animo habuit pater ipsius? regeretur illi, peperisse ipsum matrem Saram jam nonagenariam, ipsam autem audito Abrahamum Isaacum filium suum assumptum in montem sustulisse, ut eum immolaret, magna affectam tristitia, et præ doloris quem concepit vehementia in morbum incidisse, ex quo mortua est, annos nata centum viginti septem; necesse est ergo fuisse tunc temporis Isaaco annos triginta septem. Assumptum ergo Isaacum filium suum cum in montem adduxisset Abraham, lignis et igne ipsi impositis, ac fune colligatum et super ligna collocatum, procumbere fecisset ut ipsum mactaret, inclamavit e cœlo angelus: Heus Abraham, filium tuum ne jugules: patientiam enim et obedientiam tuam experti, intimosque animi affectus explorati, ipsum, tui miserti redemimus. Ariete ergo magno Isaacum redemit Dominus. Sara autem, audito Abrahamum, Isaacum assumptum in montem mactandum abduxisse, exclamans, atque ejulans, præ summa, qua affecta est, tristitia morbo **76** correpta, eodem anno mortua est, cum annos centum viginti septem vixisset. Duxitque Abraham, post mortem Saræ, mulierem nomine Keturah, Bactari regis Rabbæ filiam; quæ ipsi filios plures peperit, quos viatico instructos ab Isaaci præsentia abegit. Totum autem quod vixit Abraham, anni sunt centum septuaginta quinque. Porro anno vitæ Isaaci tricesimo quinto mortuus est Tarah mense Ilul, (qui est Tut,) cum annos ducentos et quinque vixisset, et in Harran sepultus. Isaac autem quadragenarius uxorem duxit, cui nomen Rebecca, filiam Bathuelis, filii Nachoris, fratris Abrahami. Anno vero vitæ Isaaci sexagesimo gravidata uxor ipsius Rebecca, angustiisque et dolore pressa cum Melchisedechum adiisset, comprecatus ipsi, dixit ille: Duo sunt in utero tuo populi, duasque paritura es tribus, major autem minori subjicietur. Peperit ergo Rebecca uno partu

[a] Hebr. VII, 3. [b] ibid. 6.

Digitized by Google

gemellos; quorum primum appellavit Isaac Esaum; secundum, Jacobum, cui ideo Jacobi nomen indidit quod cum ex utero materno prodiret, manu Esaui calcaneum teneret. Porro Isaac Esaum amavit, Rebecca vero Jacobum. Fuit autem Esau hirsutus, pilosus, subolidus. Ætate vero jam provectus Isaac filio suo Esauo accersito dixit: Armis tuis assumptis, in campum progressus **77-79** venare mihi prædam e qua cibum mihi pares quem comedens, tibi antequam moriar benedicam. Quod cum audivisset Rebecca, acceptum Jacobum Esaui vestibus induit, hædique pelle prehensa partem ejus pectori, humeris, et brachiis ipsius superimposuit paratoque cibo dixit ipsi: Ad patrem tuum Isaacum ingressus dicas: Ego sum Esau filius tuus, quo tibi ante mortem suam benedicat.

Ingresso ergo ad Isaacum Jacobo, dixit ipsi Isaac: Accedas ad me. Accedentémque cum contrectasset dixit: Sermo certe Jacobi sermo est, at contactus Esaui contactus. Comedens ergo Isaac Jacobo benedixit, eumque fratri suo principem constituit. Tum reversus Esau a venatu paravit etiam cibum quem patri suo Isaaco obtulit. Cui dixit pater ipsius: Quis est qui te prævenit ut benedictionem acciperet? Flens ergo Esau: O mi pater, inquit, annon est tibi præter unam benedictionem? Dixit Isaac: Eum tibi principem constitui, et quid tibi faciam? Accedente autem Esauo, benedixit ipsi Isaac, at Jacobum ipsi principem constituit; quare animo statuit Esau Jacobum interficere. Aufugit ergo Jacobus a fratre suo Esauo Harranum, ad avunculum suum Labanum. Porro tempore Isaaci, condita est Jericho, exstruentibus ipsam septem regibus quorum unusquisque **80** murum illi exstruxit. Anno autem vitæ Isaaci septuagesimo quinto mortuus est Abraham mense Nisan (qui est Barmudah) [at in alio exemplari legitur, mense Adar, qui est Bormahat] cum vixisset annos centum septuaginta quinque. Anno vitæ Isaaci centesimo vicesimo tertio mortuus est Ismael, mense Nisan (qui est Barmudah) cum vixisset annos centum triginta septem. Totum autem quod vixit Isaac anni sunt centum et octoginta. Esau annos natus quadraginta uxorem duxit e filiabus patrui sui Ismaelis, nomine Nabalat, quæ filios ipsi quamplures peperit. Duxit etiam e filiabus Canaan feminam nomine Ada, filiam Elon Hittæi: nec non e filiabus Græcorum unde illi inter ipsos progenies. Progenies autem est illi copiosior quam ut numerari possit. Sunt e stirpe ejus Amalekitæ et Koræi. Totumque quod vixit Esau annorum erat centum viginti novem. Jacob vero ad avunculum suum Laban Harranum pervenit, cui binæ erant filiæ, quarum natu majori nomen fuit Leah (eaque oculis lippa), minori Rachel. Amavit autem Jacob Rachelem, eamque ab avunculo suo in uxorem petiit; cui ille: Si mihi, inquit, septem annos inserviveris, Rachelem tibi uxorem dabo; at cum septem annos ipsi serviisset noctu ad ipsum Leam, Rachelis sororem introduxit. **81-**

A **83** Mane ergo dixit Jacob avunculo suo: Septem annos tibi servivi ut mihi Rachelem in uxorem dares; quomodo ergo ad me sororem ejus Leam intromisisti? Respondit illi Laban: Si mihi annos septem alios inserviveris, etiam Rachelem tibi dabo. Septem ergo annos alios cum ipsi serviisset, Rachelem ipsi uxorem dedit, atque ita duas duxit sorores.

Peperit autem Lea Jacobo, Rubenem, Simeonem, Levim, Judam, Issacharum, Zabulonem, cum nondum peperisset Rachel. Dixit ergo Rachel Jacobo: Accipias ancillam meam Bilham, ut, illa ex te gravida facta, sit mihi proles. Peperit igitur Billa Rachelis ancilla Jacobo pueros duos, Dan et Naphtalim; tum dixit Lea Jacobo: Cape etiam ancillam meam ut illa ex te concipiente sint mihi ultra natos meos nati. B Peperit ergo etiam Zilpha ancilla Leæ duos Jacobo filios, Gad et Asher. Posthæc gravidata Rachel peperit Josephum et Benjaminum. Suntque isti duodecim Jacobi filii, e quibus orti sunt omnes filii Israelis. Tum reversus est Jacob in terram Chanaan; Israelem autem ipsum appellavit Deus. Anno Jacobi octogesimo septimo peperit Lea Levim, tertium ipsius filium. Porro descriptum est tempus nati Levi præ cæteris fratribus, eo quod ex ipsius stirpe fuerit Moses. Prosecutus est autem Jacob Josephum amore vehementi, **84** eumque fratribus suis prætulit, unde illi invidia in ipsum commoti de ipso e medio tollendo cogitarunt. Dum igitur ipsi oves suas et camelos pascerent, ecce C transiit juxta ipsos mercatorum Madayenitarum (qui Ismaelitæ sunt, et Arabes), quorum merces erant nuces pineæ, terebinthinæ, et oleum, in Ægyptum tendentium caterva, quibus prehensum Josephum vendiderunt fratres ipsius viginti nummis, annos natum septemdecim. Tum accepto Josephi indusio manicisque ejus sanguine impletis, dixerunt Jacobo: Devoravit Josephum lupus. Josephum autem in Ægyptum a mercatoribus abductum ab illis emit Pharaonis servus, satellitum princeps: cujus uxor cum illum deperiret, ab ea se cohibuit; quare illa de ipso apud maritum suum mentita cum diceret: Puer iste Hebræus me petiit, conjecit ille ipsum in carcerem. Anno Jacobi centesimo vicesimo obiit Isaac mense Aiyar (qui est Bashnes) D cum annos centum et octoginta vixisset. Anno autem vitæ Jacobi centesimo vicesimo nono mortuus est Esau, mense Tishrin primo (qui et Babah), annos natus centum viginti novem. Porro in carcerem una cum Josepho, conjecit Pharaoh pistorum et pocillatorum principes, ubi dormientium more, vidit qui a poculis erat se quasi manibus tenentem uvarum racemum, e quo **85 87** succum exprimens Pharaoni bibendum præberet; cui Josephus: Ita (inquit) erit sicut vidisti; mei autem apud dominum tuum memoriam facias. Vidit etiam pistor quasi canistrum panis super capite suo, e quo comederent volucres: cui Josephus: Cruci, inquit, affigeris, comedentque carnem tuam volucres: quod et factum est.

Digitized by Google

Deinde cum vidisset etiam Pharaoh insomnium, dixit illi qui a poculis ipsi erat, esse in carcere puerum Hebræum qui somnia interpretaretur; cui ergo adduci jusso dixit Pharaoh, vidisse se septem vaccas, pingues e mari prodeuntes, et post eas septem macilentas, quæ pingues devorarent: tum etiam vidisse se septem spicas crassas e terra prodeuntes deinde septem graciles, aridas, quæ crassas illas deglutirent; dixit ergo illi Joseph: Futuri sunt in regno tuo septem anni feraces, deinde post eos septem anni quibus erit annonæ penuria et fames insignis. Tum imposuit Pharaon Josepho regni sui administrandi curam, tradito ipsi annulo suo. Condidit ergo Josephus septem annis uberibus frumentum in spicis suis, donec implerentur quæ numerum superant granaria. Anni tunc erant Josepho triginta, qui uxorem duxit nomine Asinath urbis Einshemes sacerdotis filiam, quæ binos ipsi peperit filios, quorum majorem, primogenitum scilicet, Manassen **88** appellavit, alterum Ephraimum. Porro exstruxit Josephus columnas mensorias, quibus aquæ, crescente Nilo, mensura capitur in Ægypto, loco quem Memphin vocant. Sinum etiam effodit, qui Menha audit; quin et lapides viarum indices erexit. Natus est autem Levi, Jacobi filio, post quadraginta annos Kahat, in terra Chananitica, tribus antequam Ægyptum ingrederentur annis. Illis diebus accidit in Ægypto et Syria fames insignis; coemerunt ergo a Josepho Ægyptii frumentum, donec ipsis non superesset nummus aureus vel argenteus, quod deinde agris, jumentis et ædibus suis emerunt; ac postea, cum nihil ipsis reliquum esset, dixerunt Josepho: Nos ipsos Pharaoni in servos vendemus, modo nobis frumentum ad comedendum et serendum largiatur. Emit ergo Josephus Pharaoni a seipsis Ægyptios, dato illis frumento, quod ederunt et terræ mandarunt, accipiente ab ipsis Josepho decimam partem, quod ad hoc usque tempus in legem abiit, factique sunt Ægyptii Pharaoni servi. Ejus diebus floruit Job ille justus, scilicet Job filius Amosi, filii Zarachi, filii Raguelis, filii Esaui, filii Isaaki, filii Abrahami, opum dives, quique affligente ipsum Domino, gratias egit et patienter se gessit, quare amota ab ipso afflictione restituit ipsi Deus opes suas.

Accidit etiam in regione Syriæ fames **89-91** gravis, adeo ut diceret Jacobus filiis suis: Profecti in Ægyptum emite nobis frumentum: Venerunt ergo in Ægyptum Josephi fratres, quos visos statim cognovit Josephus, ipse ab illis incognitus, non autem fuit cum ipsis frater ejus uterinus Benjamin: dixit ergo ipsis Josephus: Quinam estis vos? unde venistis? et quid vultis? Cui illi: Sumus nos Jacobi filii; duodecim ipsi cum nati essemus, unum comedit lupus, cujus etiam frater uterinus apud patrem suum est; pater enim noster, cum senex admodum sit, noctu atque interdiu filium suum a lupo devoratum luget. Respondit illis Joseph: Non estis vos alii quam exploratores. Et jurantibus ipsi illis,

A dixit: Si veraces sitis nec exploratores, relicto apud me vestrum uno, ad patrem vestrum revertimini, ac fratrem vestrum minimum, cujus fratrem devoravit lupus, adducite, quo dictorum vestrorum veritatem perspectam habeam.

Cum ergo fratrem ipsorum Simeonem apud ipsum reliquissent, sacci ipsorum Josephi jussu frumento impleti sunt, uniuscujusque pecunia in sacco suo reposita. Cum igitur ad patrem suum Jacobum pervenientes, ac quid [accidisset] narrantes pecuniam suam in saccis reperissent, ad frumentum ex Ægypto coemendum reversi, pecuniam istam, ac summas istas acceperunt, unaque Benjaminum, **92** Josephi fratrem uterinum, adduxerunt. B Quo viso honorifice ipsos tractari jussit Joseph misericordia erga ipsos commotus. Impleta sunt ergo vasa ipsorum frumento, et uniuscujusque vasi pecunia ipsius imposita; at vasi fratris sui Benjamini poculum aureum, quod Pharaonis fuerat, imposuit. Cumque a Josepho egressi essent, Syriam versus tendentes, insecuti ipsos Josephi servi dixerunt ipsis: Omnimode bene vobis fecit dominus noster, vos vero omnimode male, poculum regis aureum furati. Responderunt ipsis: Apud quemcunque ipsum repereritis, abducite illum ut sit domino vestro servus. Saccos ergo ipsorum perscrutati, poculum in Benjamini sacco invenerunt: quem ergo prehensum ad Josephum reduxerunt, redeuntibus una fratribus ipsius, qui C Josepho dixerunt: Domine, pater noster senex est ætate provectus, hujus autem fratrem a lupo, uti tibi narravimus, devoratum hoc usque tempus deflet; si ergo hunc a nobis abstuleris, nequaquam nobis est ad patrem redeundum, utpote qui, nisi nobiscum adfuerit puer, dolore moriturus est: dimisso ergo ipso ut ad patrem redeat, e nobis quemcunque volueris tibi in servum habeas. Respondit Joseph: Absit ut alium quam eum apud quem res nostras invenerimus detineamus. Tum ipsorum misertus: Ego, inquit, **93-95** frater sum vester Joseph, ne male vos habeat, neque timeatis.

Missis ergo ad Jacobum tentoriis et plaustris, ipsum cum tota progenie sua a terra Chanaan in Ægyptum traduxit. Ingressusque est Jacob D Ægyptum anno famis secundo [vel juxta aliud exemplar, tertio], unaque cum ipso nati ipsius, et nepotes ex ipsius lumbis prognati, præter filiorum uxores ab ipso non prognatas, cum Josepho ac duobus ipsius filiis homines septuaginta, Jacobo tunc temporis annos centum et triginta nato. Substitit autem Jacob in Ægypto annos septemdecim; ubi anno vitæ Levi octogesimo diem obiit: unde in terram Chanaan reportatum sepelierunt Joseph cæterique ejus filii juxta Isaacum patrem suum. Totum autem quod vixit Jacob anni sunt centum quadraginta septem. Kahato post sexaginta annos natus est in Ægypto Amram. Anno autem vitæ Kahati decimo quinto, obiit Joseph, quem arcæ impositum sepelierunt fratres ipsius in Ægypto,

Digitized by Google

cum annos centum et decem vixisset. Ferunt alii Josephi corpus arcæ marmoreæ impositum in Nilum projectum fuisse. Porro Amrano post annos septuaginta tres natus est Miriam; post septuaginta septem Ahron: post octoginta Moses, cui pax. Vixit autem in totum Amran annos centum triginta sex. Anno vitæ Amrani tricesimo septimo mortuus est **96** Levi, cum annos centum triginta septem vixisset. Anno vitæ ejusdem sexagesimo septimo obiit Kahat, annos natus centum viginti septem. Mortuis autem Josepho et fratribus ipsius cæterisque ejus sæculi omnibus, cum multiplicati essent filii Israelis filiosque genuissent quibus impleretur terra Ægypti, præfectus Ægypto rex qui Josephum non norat, dixit consiliariis suis: Multi evaserunt Israelitæ, neque securi esse possumus, quin si prodeat in nos rebellis aliquis opem ipsi laturi sint ad nos ex Ægypto pellendos. Præfecit ergo ipsis Ægyptios qui ipsos in servitutem redigentes, dure servire coegerunt circa lutum, lateres, et lapides montesque excavandos, cavernas [effodiendas] et terram colendam: quin et mandatum obstetricibus dedit omnes qui Israelitis nascerentur mares e medio tollendi, atque in fluvium projiciendi: adeo ut occisi et in fluvio submersi fuerint infantes qui numerum excedant.

Cum ergo natus esset Moses, metuens mater ipsius ne e medio tolleretur, ipsum tribus mensibus abscondit: deinde sibi metuens (nomen ipsi erat Jochabad) arcam e juncis confecit (in lege, e lignis pineis confecta dicitur) ac pice intus, atque extra oblevit, cui puerum impositum in brevia ad Nili littus projecit, in urbe Dhan appellata, ditionis Ægyptiacæ, quo sublatus fluctibus, ipsa non vidente submergeretur. **97-99** Sedit autem Miriam soror Mosis e longinquo ut quid de puero fieret videret. Descendens ergo Pharaonis filia, nomine Siyun, ut se in Nilo ablueret, audito pueri in arca vagitu, et misericordia, teneroque affectu erga ipsum commota, ipsum ad se recepit, jubens quæri nutricem quæ ipsum lactaret atque educaret. Accurrens ergo ad ipsum Miriam, Mosis soror, dixit, quæsituram se nutricem ex Israelitis quæ ipsi ubera præberet et foveret. Abiensque matrem suam (quæ Mosis etiam mater) adduxit, nesciente Pharaonis filia ipsam matrem ejus fuisse, quæ puerum ipsi lactandum atque educandum tradidit.

Cum autem ad ætatem jam virilem pervenisset Moses, conspecto Israelita quodam qui cum Ægyptio contenderet, ipse Ægyptium inflicto ictu occidit, atque in arena sepelivit; atque aliquot post diebus, cum inter se certantibus Israelitis duobus sequestrum se ingereret, dixerunt illi: Forsan et nostrum alterum interfecturus es uti heri Ægyptium interfecisti. Quare metuens sibi Moses in re-

A gionem Hejazi aufugit, ubi in urbe Madyan habitavit, ibique uxorem duxit, nomine Siphuram filiam Jethro (quem Arabes Shoaib appellant), Ismaele, Abrahami filio, oriundi, templi in urbe Madyan sacerdotis. Peperitque Siphurah Mosis duos filios, Gersom et Elyazer. Dum autem pasceret **100** Moses oves soceri sui Jethro, ecce conspexit in monte rubum igne, medio die, flammantem, arbore igne non consumpta. Quod ut videret accedentem, inclamavit Dominus e rubo: Ne timeas, Moses, ego siquidem Dominus sum. Ad Pharaonem abiens jubeas ipsum filios Israelis dimittere quo mihi serviant. Abiit ergo Moses ad Pharaonem, annos, quo tempore allocutus est ipsum Dominus, natus octoginta, Ahrone octoginta tres

B nato, Miriama sorore ipsorum octoginta septem. Porro anno vitæ Mosis quinquagesimo sexto mortuus est pater ipsius Amran, cujus vita erat annorum centum triginta sex. Prophetarunt autem in Ægypto in Israelitis Zarach, e filiis Judæ, Zamri, Abiathar, Haiman, Halcuc, Darda, et deinde Moses. Fuit numerus filiorum Israel cum Ægyptum ingrederentur hominum septuaginta, habitaruntque in Ægypto annos ducentos et septemdecim, a Pharaonibus sibi invicem succedentibus in servitutem redacti. Quod si dixerit quis, scriptum esse in lege, filios Abrahami in servitute detentum iri annos quadringentos, [in alio exemplari, filios Israelis] quomodo ergo dicas ipsos serviisse annos ducentos

C et septemdecim? respondemus ipsi, nescire ipsum a quo tempore supputare debeat ut annorum quadringentorum spatium conficiat. Scias libro legis primo **101-103** Deum (cujus laus celebranda) dixisse Abrahamo: *Aspice cœlum et stellas, si poteris, enumeres, ita enim se habebit semen tuum*. Dixit etiam ipsi Dominus: *Ego sum Dominus qui te eduxi e Karra Chaldæorum in hanc, quam tibi in hæreditatem dedi terram*. Et dicenti Abrahamo, *Domine mi, quomodo sciam me eam hæreditaturum?* dixit Dominus: *Acceptis, juvenco, ariete, et capra triennibus, unaque turture et columba, ipsisque æqualiter divisis, omnia ipsorum membra e regione parium suorum statuas, avibus tantum non divisis* [a]. Quod cum fecisset Abraham, prope

D aberat ut involarent aves in partes ita divisas, quas cum vocasset Abraham, illæ ad ipsum venerunt. Factum est hoc ad occasum solis; occupavit autem Abrahamum quies, et timor magnus, operientibus ipsum tenebris spissis. Dixitque Dominus Abrahamo: *Certo scias semen tuum habitaturum in terra peregrina, in qua laborabunt in servitutem redacti annis quadringentis. Ego vero judicaturus sum gentem quæ eos in servitutem rediget exibuntque tandem in hunc locum cum opibus magnis. Tu autem ad patres tuos in pace translatus, senectute bene acta sepelieris* [b]. Jam ab isto tempore quo dixit Dominus Abrahamo, *Semen tuum servire facient an*

[a] Gen. xv, 5-9. [b] ibid. 13, 15.

Digitized by Google

tutem redegisse Jabinum Chanaani regem; præsis A ergo Israelitis eosque e manu ipsius eripias. Deborah ergo assumptum Barakum, Abi-Noami **121-123** filium, e tribu Nephtalim, populo [juxta aliud exemplar, exercitui] regendo præfecit. Barak ergo ascitis sibi decies mille Israelitis, e filiis Nephtalim et Zabulon, comitante Deborah montem Tabor conscendit, quorum cum ad Siseram Jabini vicarium pervenisset fama, ille ad ipsos movit; ad quem e monte descendentes victoria in ipsum donati sunt, adeo ut qui cum Sisera Jabini vicario essent omnes, occidione delerentur; ipse vero fugiens ingrederetur tentorium Jaelis uxoris Heberi Kenæi (id est eposteris Kaini, qui socer fuit Mosis, alias Jethro appellatus) quæ ipsum, apud se absconditum, quod biberet petentem, lacte potavit, ad ipsum probandum, utque perspiceret num sano esset intellectu, necne: quod ille epotum aquam esse existimavit. Cum ergo ipsum decumbere fecisset, tempora ipsi paxillo tentorii transfixit adeo ut paxillus terræ figeretur, ipseque moreretur; illum ergo mortuum cum reperisset Deborah, ipsa ac Barac ad Jabinum Chanaani regem profecti, illum superatum una cum asseclis ipsius omnibus interfecerunt. Præfuit autem populo Deborah annos quadraginta.

Qua mortua reversos ad idololatriam Israelitas, in potestatem suam redegerunt Madianitæ Oreb et Zeb, qui illos septem annis dure et crudeliter rexerunt, ab ipsis pecora, **124** boves et opes accipientes. Contra quos egressus Gideon Joasi filius, e tribu Manassis, assumptis secum noctu e servis suis decem viris, Baelis idoli templum diruit, quod cum Madianitis innotuit, ab ipsis fugæ se proripuit; deinde congregatis ex Israelitis viris trecentis illos noctu accedens, ubi ad Madianitarum exercitum pervenisset, viris suis circum exercitum dispersis, tympana pulsavit, tubisque clanxit (quo pacto) fracti Madianitæ, aliisque alios cædentes coram Israelitis fugerunt. Scripsit autem Gideon ad Israelitas e tribu Ephraim, qui in partibus Jordani adjacentibus degerent, ut egressi Madianitis, utpote in fugam conversis, occurrerent: qui egressi magna illos strage peremerunt, captisque Orebo et Zeibo, Madianitarum regibus, Oreb in ripa Oreb, Zeib in area Zeibi occisorum capita ad Gideonem ad urbem Shuccut miserunt; cujus [incolas] ut exercitui suo cibum præberent eosque hospitio exciperent cum rogaret, responderunt illi: Imo si essent tecum capita Zabai et Salmanai regum Madianitarum, tum exercitum tuum cibo et commeatu reficeremus. Relictis ergo illis contra Zabaum et Salmanaum, Madianitarum reges profectus: qui cum quinquies mille bello idoneis fuerunt, et in ipsos victoria potitus, ipsos cum asseclis suis interemit. Deinde ad Shuccut reversus eam, omnibus qui **125-127** in ipsa erant e medio sublatis, delevit. Fuerunt autem Gideoni filii septuaginta; fuit etiam ipsi concubina ex [urbe] Nabeles quæ peperit ipsi filium, quem Abimelechum appellavit. Postquam ergo populum quadraginta annis rexisset Gideon, mortuus est, ac juxta sepulcrum patris sui Joash in Ophra Azariæ sepultus.

Mortuo autem Gideone cum reversi essent Israelitæ ad cultum idolorum Baalim et Ashtaroth et Bael, profectus Abimelech Nabelesum, ad avunculos suos, dixit ipsis: Fratres mei septuaginta populo imperare cupiunt, vos autem vestrum auxilium mihi præbete, quo solus illis imperem, unus enim melius quam septuaginta populum reget. Cum ergo septuaginta talenta argenti ipsi e domo idoli Bael tradidissent, acceptis ille secum viris, et ad domum patris sui Ophra profectus, septuaginta B fratres suos interfecit, uno tantum ex ipsis evadente, omnium minimo, cui nomen Jotham, qui Beeram fugiens ibi permansit. Cum imperasset autem Abimelech tribus annis, insurgentes in ipsum incolæ Nabeles ipsum pellere voluerunt. Ille ergo collectis sociis suis magna ipsos strage interemit, egressusque ex urbe congestis circa eam lignis ignem ipsi injecit, adeo ut, una cum omnibus qui in ipsa essent, conflagraret. Tum ad montem *Nabelesi* egressus ipsum obsidione cinxit, cujus arx grandis **128** admodum fuit, a cujus fastigio mulier quædam lapidem dejecit, qui in Abimelechi caput decidit. Ille autem ubi mortem [ingruentem] sensit, puero qui ipsi prope astitit dixit: Jugulum mihi gladio ferito quo moriar, ne dicatur occidisse me mulierem; qui ipsum gladio percussum interfecit.

C Ipso mortuo populo imperavit Joas filius Phudæ, filii Halat e tribu Isachar, annos viginti tres; qui deinde mortuus in Samir sepultus est. Post ipsum populo præfuit Jair Algadi filius e tribu Manassis annos viginti duos; cui filii erant triginta duo qui ipsum equis vecti sequebantur; deinde mortuus in Kamara sepultus est. Illo mortuo cum reversi essent Israelitæ ad cultum idolorum Baalim, et Ashtaroth et Bael, nec non deorum Syriæ, Sidonis, Moab, Ammon, et Palæstinæ, prævalentes populo Ammonitæ, ipsis cum tristitia, duritie et crudelitate annis octodecim imperarunt: quin et Jordanem transierunt od oppugnandos Israelitas, Judæ nempe et Benjaminis filios, qui ob ipsos magno metu consternati sunt. Cum ergo usque Gileadi urbem D pervenissent Ammonitæ, congregati principes populi, dixerunt: Si quis Ammonitas pugna aggredietur erit nobis in principem. Fuit autem Jephtah Gileadi filius, e tribu Manassis, vir fortis et robore præstans; quemque cum filius esset mulieris furacis, repulerunt fratres **129-131** ipsius abdicatumque ad hæreditatem non admiserunt, adeo ut in terram Tob ab ipsis fugeret. Ad illum congregati viri pauperes Ammonitas oppugnarunt.

Quare egressi ad Jephtahum primores urbis Gilead, ipsum rogarunt ut manu sua firmata cum Ammonitis pugnaret, ipsisque princeps ac dux esset. Quibus annuens ille, collectis copiis profectus est ad bellum cum Ammonitis gerendum, voto

Digitized by Google

se interim Deo obstringens, cum ipsi in illos victo- A riam concederet Dominus, primum se qui ipsi e domo sua occurreret in victimam Deo oblaturum. Victoriam autem concessit ipsi Dominus, adeo ut Ammonitas strage magna afficeret, et viginti ab ipsis urbes eriperet : quo audito egressa ipsius filia ad portam cum omnibus lusus instrumentis [velut] tympanis et cymbalis, in occursum patris sui stetit, adeo ut primo ipsi ad domus suæ portam obviam fieret filia ipsius, præter quam nulla ipsi proles fuit. Visa ergo illa, vestes suas scidit, ingenti affectus dolore. Illa autem : Ne doleas, inquit, o pater, sed quod vovisti facias; dimitte me tantum, ut, congregatis puellis meis virginibus, cum ipsis montem conscendens meipsam lugeam, et juventutem meam defleam. In monte ergo seipsam B plangens duos menses permansit. Jephtahi interim amici ipsi consilium dederunt, ut Phineasum prophetam, **132** filium Eleazari, filii Ahronis, ipsum consulturus adiret, qui ipsi forsan responsum daret quo liberaretur ipsius filia. Movit autem ipsum majestas regia ne illum adiret, et Phineasum dignitas prophetica ne ad ipsum accederet. Post duos ergo menses constituens Jephtah Judæis festum magnum, eodem die filiam suam immolavit, festumque illud festum planctus appellavit. Tum ad Jephtah congregati Ephraimitæ in urbe Sekim, dixerunt illi : Quare ad bellum contra Ammonitas profectus es nobis inconsultis, nec e nobis quempiam tecum assumpsisti ? Nos igitur te domumque C tuam igne comburemus. Quare pugna ipsos aggressus Jephtah et victoria in ipsos potitus, quadraginta duo millia ipsorum interfecit. Jephtah autem, cum populo sex annos imperasset, mortuus, sepultus est in Gilead. Eodem tempore accidit in regione Græcorum fames magna, ex qua mortui sunt homines adeo ut mortuis implerentur viæ et plateæ, iisque vescerentur canes. At cum frequenter hoc fieret, fossis sepulcris mortuos terræ mandarunt, ac tum primum fossa sunt sepulcra.

Mortuo Jephtaho, populo septem annis præfuit Ephsan e tribu Judæ Bethlaemita, cui triginta erant filii, triginta filiæ, et uxores triginta; quique, cum mortuus esset, in Bethlehem sepultus est. Ipsi in imperio successit Eblan Zabulonites, decem D annis : **133-135** qui cum obiisset, in Zabulon sepultus est. Post ipsum rexit populum Abdon filius Hillelis, e tribu Ephraim, octo annos ; cui filii fuerunt quadraginta, nepotes triginta, qui equis vecti ipsum sequebantur ; qui et mortuus, sepultus est in Parathon, e regione Ephraim, in montibus Amalekitarum.

Illo mortuo, cum ad idololatriam reversi essent Israelitæ, populo prævaluerunt alienigenarum tribus, quæ ipsis quadraginta annis imperarunt. Fuit autem e tribu Dan vir cui nomen Manoah, ex urbe Soraah, cujus uxor sterilis erat, ad quam accedens in somno angelus, parituram ipsam prænuntiavit. Gràvidata ergo filium peperit, cui nomen imposuerunt Samson. Hic jam grandior factus, ad urbem Themnanam profectus, quamdam ex tribuum alienigenarum filiabus conspexit, quam sibi uxorem duxit, et apud ipsam aliquo temporis spatio permansit. Deinde relicta ea, ad Askelonis partes profectus, ibi latrocinium exercuit : transeuntes ergo illac viros triginta, cum vi aggressus vestibus spoliasset, ad uxoris suæ domum Themnanam se contulit. Illum vero ab ipsa cohibuit pater ipsius, dicens : Illam alii in uxorem dedi, est vero ipsi soror natu minor, quam, si libuerit, tibi dabo. Ira igitur commotus Samson, profectus vulpes ter centum cepit, quarum caudis cum faces alligasset, ipsas in segetem **136** dimisit, atque ita igne absumpta est omnis tribuum alienigenarum seges usque ad arbores ipsarum. Ubi innotuisset autem tribubus istis quid fecisset Samson, profectæ illæ ad uxoris ipsius ædes, eas unaque ipsam igne combusserunt. Deinde congregati profecti sunt ad bellum filiis Judæ inferendum, qui ab ipsis timuerunt. Samsone autem in rupe Eitam sedente, dixerunt ipsis : Si nobis Samsonem tradideritis, revertemur neque vos bello lacessemus. Accesserunt ergo ad Samsonem usque Eitam, e Juda viri ter mille, quibus dixit ille : Promittite mihi vos me non interfecturos, neque alienigenarum tribubus tradituros. Quod cum promisissent, fraude tamen captum, tribubus alienigenarum vinctum tradiderunt. At ille, solutis vinculis, maxilla asini quam invenit mortui arrepta, viros plus quam mille ex alienigenarum tribubus interfecit; deinde sitiens Dominum precatus est, qui ipsi ex asini maxilla aquam scaturire fecit quam biberet. Tum devictis alienigenarum tribubus, populo viginti annis imperavit. Deinde mulieris e Gazæ incolis, amore captus, Gazam profectus est, cujus incolæ ab ipso timuerunt. Ille vero media nocte portam arcis ejus adiens, ipsam loco revulsam humeris suis gestavit, donec eam in fastigio montis prope Hebronem relinqueret, et mulierem abduxit. Deinde aliam **137-139** quam deperiit mulierem, ex incolis Sechairæ, duxit, nomine Dalilam; cui dixerunt tribuum alienigenarum principes : Decipe ipsum, ut tibi indicet qua parte corporis situm sit ipsius robur.

Illa ergo Samsoni : Dic mihi, inquit, si me ames, qua parte corporis tui sitæ sint vires tuæ. Cui ille : Si me (inquit) septem nervis recentibus, quæ necdum aruerint, ligaverint, infirmus reddar. Attulerunt ergo septem nervos recentes, quibus cum ipsa illum ligasset, ille iis incumbens dirupit eos. Tum illa : Non me amas, inquit ; si enim me amares, dixisses mihi qua corporis parte situm esset robur tuum. Dixit ergo illi : Si me septem funibus cannabaceis novis ligaverint, infirmus ero. Quod cum illa ipsi fecisset, ipse funes instar fili dirupit. Dixit ergo illa : Non me amas, certe enim si me amasses, indicasses qua in parte corporis tui esset robur tuum. Tum ille : Si septem, inquit, capilla-

Digitized by Google

menti mei cincinnos spithamæ longitudine licio A texueris, infirmus fiam. Quod tamen cum ipsa illi fecisset, [facile] excussit. Quare illa : Nequaquam (inquit) me amas, si enim amasses, certe mihi indicasses qua in parte corporis fortitudo tua consisteret. Tum ille tædio adactus : Mihi, inquit, ab utero matris annuntiatum est ne potestatem in caput meum haberet ferrum; si ergo radatur mihi caput, infirmabuntur vires **140** meæ : deinde in gremio ejus obdormivit. Illa vero in gremio suo dormienti, septem crinium cincinnos rasit. Cum ergo e somno experrectus esset, viribus imbecillis fuit. Illa autem ad tribuum principes misit, qui Samsoni capto oculos eruerunt, ipsumque catena ærea vinctum, et Gazam asportatum, carceri incluserunt, ubi renasci cœperunt capilli capitis ipsius. Convenientes B autem tribuum alienigenarum principes, ad hostias Dagon deo suo immolandas, Samsonem eduxerunt, ut ipsi illudentes deinde mortem inferrent. Impletumque est Dagonis templum hominibus, qua viris qua feminis, una cum tecto ipsius, adeo confertim, ut non superesset locus quo stare quis posset, quo Samsonem conspicerent et quid de illo fieret. Dixit ergo Samson puero ipsum ducenti : Dirige manum meam ad columnam quæ templum sustinet, extensaque dextra unam apprehendens columnam, læva alteram, eas ita attraxit ut utræque una cum templo deciderent; mortuique sunt Samson omnesque qui in templo fuerant viri et mulieres; pluresque fuerunt occisi quos morte sua C occidit Samson, quam quos in vita sua occiderat. Ipsum vero sublatum sepelierunt sui inter Saara et Eshtaol cum patre suo Manoah. Mortuo Samsone, rexerunt Israelitæ alii alios in tranquillitate et pace annis quadraginta.

141-143 Deinde præfuit populo Eli sacerdos, annos viginti. Eo tempore fuit sacrarium in Shilumo. Fueruntque Eli sacerdoti filii duo, quorum uni nomen Hophne, alteri Phineas. Fuit etiam ejusdem tempore propheta e Ramayain nomine Helkana, filius Jeroboami de tribu Levi, cui binæ erant conjuges, quarum uni nomen Hannah (quæ sterilis fuit), alteri Henana, cui filii erant. Profecta autem Hannah ad sacrarium Shilumi, precata est Dominum rogans ut ipsi filium largiretur, pollici- D taque Domino se ipsum ministrum templo dicaturam. Gravidata ergo Samuelem prophetam peperit; quem, cum jam tres annos natus esset, abduxerunt pater ipsius Helkanah et mater Hannah ad sacrarium Shilumum, immolatisque Domino hostiis, filium suum Samuelem Eli sacerdoti tradiderunt. Ministrabat ergo Samuel in sacrario. Cum autem congregatæ alienigenarum tribus ad bellum Israelitis inferendum, eorum viros quater mille in prælio cecidissent, dixerunt populi Israelitici principes : Deportemus nobiscum arcam fœderis a Shilumo, ut in medio nostri sit inter præliandum, quo ejus ope eripiat nos Dominus e manu hostium nostrorum. Arcam ergo a Shilumo sustulerunt, quam comitati sunt Eli sacerdotis filii, Hophni et Phineas. Egressæ autem contra ipsos alienigenarum tribus **144** ipsos in fugam dederunt : cæsique sunt ex Israelitis tricies mille. Fugientibus qui fugerunt qua poterant. Cæsi sunt etiam Eli filii Hophni et Phineas; arcamque captam ad Yazdodo Gazam portaverunt tribus alienigenarum, ibique in templo Dagonis idoli statuerunt. Dum ergo sederet Eli sacerdos ad ostium sacrarii in Shilunte, ecce accessit vir quidam e fuga, vultu denigrato, vestibus scissis; cui Eli sacerdos : Quid, inquit, rei tecum est? Respondit ille : In fugam conversi sunt Israelitæ, cæsis eorum quamplurimis, unaque duobus filiis tuis, captaque est arca. Ubi autem audivisset Eli sacerdos captam esse arcam, pronus in faciem cadens illico mortuus est, annos natus nonaginta. Die autem crastino accedentes Gazæ incolæ ad templum Dagonis, ad videndam arcam, idolum Dagon in faciem suam coram arcam prostratum invenerunt. Accidit etiam in urbe Gaza plaga mortifera, ipsis hæmorrhæa correptis, impletaque est regio ipsorum muscis et stellionibus. Substitit autem apud ipsos arca quatuor menses [vel juxta aliud exemplar, septem menses]. Dixerunt ergo Gazæi : Non accidit nobis hæmorrhæa ista, neque muscis et stellionibus vexamur nisi ob arcam istam : dimittamus ergo a nobis arcam; secus enim perivimus. Dixerunt autem quidam ex ipsis : Hoc probabimus, **145-147** si acceptis juvencis duobus qui nunquam jugum tulerunt, illis plaustrum novum imponamus, eique arcam, unaque cum arca cistam ponamus, in qua sit muscarum et stellionum ex auro atque argento effigies, muneris instar, ab unaquaque urbe, a Gaza, ab Askelon, a Raphah, ab Yazdodo, ab Ephron. Si enim recta tendant juvenci in regionem Israeliticam, arcam dimittemus, scientes dysenteriam istam, necnon muscas et stelliones, arcæ causa obtigisse; sin minus in terram Israeliticam profecti fuerint, sciemus hoc accidens fuisse, e vitio aeris et pestilentia ortum.

Hoc igitur cum fecissent, recta abierunt juvenci in Israelitarum regionem; ipsique dysenteria, qua affecti fuerant, liberati sunt; recedentibus etiam ab ipsis stellionibus et muscis. Cum autem pervenissent juvenci ad Beith Shemes, cujus incolæ eo tempore metebant in agro Usiæ, illi recepta arca plaustrum confregerunt, et juvencos immolatos in sacrificium obtulerunt; capsulam etiam in qua fuerunt muscarum et stellionum effigies aureæ et argenteæ, acceperunt. Arcam autem receptam introduxerunt incolæ vici qui Kiriat Anab audit, in domum Abinadabi patris Gazai; eamque in loco dicto Gabaa, qui arx erat, repositam Gazao et Ahnoo custodiendam tradiderunt.

Mortuo Eli sacerdote, populum rexit Samuel **148** propheta annis viginti. Cum autem Israelitæ, relictis idolis, ad cultum Domini reversi essent, timuerunt ipsos tribus alienigenæ; a quibus abstu-

Digitized by Google

lerunt Israelitæ omnes quas superassent urbes ad Ephron usque Raphach. Fuerunt autem Samueli filii duo, quorum natu majori nomen Joel, minori Abia, qui populum tranquille et pacifice rexerunt in Beersheba.

At cum senuisset Samuel, congregati ad ipsum Israelitæ in Ramah dixerunt : Constitue nobis regem qui nos regat, sicut reliquæ gentes reges habent. Dixit ergo illis Samuel propheta : Cum regem vobis præfeceritis, ille, vobis in servitutem redactis, in opes vestras potestatem sibi sumet, et omnium quæ possidetis decimas accipiet. Respondentibus illis : Hoc nobis placet, dixit Samuel : Novi ego virum e tribu Benjamin nomine Cis, Anbielis filium, cui filius est nomine Saul, vir facie decora, procerus, fortitudine insignis ; illum vobis regem constituam. Cum deperditi autem essent Ciso, Saulis patri, asini, dixit ille filio suo Sauli : Assumpto tecum e servis tuis aliquo, ad quærendos asinos proficiscaris. Profectus ergo ille cum a vico ad vicum ad quærendos asinos transisset, dixit ipsi puer ejus : Ad urbem Samuelis prophetæ accedamus, ille siquidem quo loco sint asini nobis indicabit. Ad Samuelem ergo profecti sunt, qui iis cibum potumque **149-151** apposuit ; deinde, accepto cornu quod oleo impletum fuerat, illud Saulis capiti affundens, ipsumque eo inungens, dixit : Deus te hodie regem in Israelitas constituit, cujus rei signum, quod ad patrem tuum reversus ipsum asinos invenisse reperies ; fuitque sicut dixit Samuel propheta ; regnavit ergo Saul in Israelitas, qui primus ipsorum rex fuit.

Congregati autem viri urbium Jabin et Galaad ad Maheshum Ammonitam, noluerunt regnare Saulem. Exiit ergo Mahesh ad oppugnandum Saulem cum magna hominum multitudine ; contra quem auxilium a Deo consecutus Saul, Ammonitas strage magna interfecit. Tum Samuel propheta, assumptis secum Saule et e senioribus Israelitarum cœtu, profectus Galgal, acceptoque cornu olei pleno, Saulem iterum coram populo in Galgal oleo inunxit. Lætatique homines ob regnum Saulis, victimas multas Domino immolarunt. Elegitque Saul ex Israelitis viros ter mille qui cum illo essent. Fuit autem Sauli filius nomine Jonathan, qui assumptis eorum mille viris Nasimo, qui in Yumnu fuerat, pugnam inferens, ipsum multosque e tribubus alienigenis occidit. Cum ergo audissent tribus istæ quid fecisset Jonathan, convenientes ex ipsis pedites tricies mille equitumque sex millia, ad pugnam contra Israelitas in Galgal prodierunt ; quorum timore perculsi **152** Israelitæ in montes, valles et deserta confugerunt. Fuitque Saul in Galgal ; Jonatham vero, assumpta Israelitarum cohorte, ad exercitum alienigenarum profectus est, et eorum coram ipso fugientium magnam admodum stragem edidit. Quo audito, Saul in tribuum istarum exercitus noctu irruens, eos interfecit, adeo ut ne unus quidem evaderet. Deinde

A dixit Samuel propheta Sauli regi : Ad Amalekitarum urbem profectus, ipsam, cæsis qui in ea sunt omnibus viris, feminis, pueris, animalibus, exscindas. Saul ergo, assumptis secum e Galgal viris quatuor mille, Israelitisque e tribu Judæ ter mille, contra Amalekum profectus, Amalekitas ab urbe Hiula usque urbem Sur cædens, Aagum ipsorum regem vivum cepit ; agros autem et vineas ipsorum non vastavit, neque bestias aliquas peremit, dum pecudes, boves et jumenta eorum prædarentur comites ipsius. Cum ergo a bello Galgalum rediisset, dixit illi Samuel propheta : Annon jussi te pecora, boves, et jumenta eorum cædere, terramque vastare ? quod cum non feceris ungam ego in Israelitas regem a te alium. Tum apprehensum
B Aagum, Amalekitarum regem, decollavit Samuel propheta ; deinde Ramam reversus est ; Saul autem domum suam in Gibea adiit. Aliquot post diebus profectus Samuel Bethlehemum, apprehensum Davidem filium Jesse oleo unxit in regem Israelitarum, **153-155** cum juvenis adhuc esset.

Postea collectæ rursus alienigenarum tribus Saulem bello lacessere, contra quas ad pugnam egressus est cum suis Saul, quem in bellum comitati sunt Davidis fratres. Jesse ergo, accercito filio suo Davide, ipsum commeatu instructum ad fratres suos in exercitum misit ; ad quos cum pervenisset, remittente tum pugna, conspexit virum e tribubus alienigenarum, nomine Goliathum, qui inclamaret ; Heus, Israelitæ, estne qui [ad certa-
C men] prodeat ? Dixit igitur David fratribus suis : Ego virum istum interficiam. Increparunt autem ipsum fratres sui ; at cum hoc audivisset Saul ipse, accersito Davide, lorica indutum gladioque accinctum, in occursum Goliathi prodire jussit. David autem, cum inter acies esset, exutis lorica et armis, abjectoque gladio, fundam quam secum habuit arripiens, ei lapidem imposuit, quo excusso cum Goliathi frontem percussisset, ipse in terram decidit, quem David prehenso ipsius gladio interfecit ; alienigenarum autem exercitus in fugam conversus est, strage ipsorum insigni facta. Constituit ergo Saul Davidem in exercitu suo mille ducum præfectum, eumque ad prælium tribubus
D alienigenis inferendum misit. Egressus ergo David, cæsis eorum centum præputia ipsis præcisa Sauli attulit, qui filiam suam Michol ipsi in uxorem dedit, cui **156** præputia ista dos erant. Nunquam autem misit Saul Davidem ad prælium quin victoria potiretur. Quod videns Saul timuit ne et ipsi regnum eriperet ; quare cum ab illo metueret, ipsum e medio tollere studuit. Fugit ergo David, et ad ipsum congregati sunt viri quadringenti. Mortuus autem est Samuel propheta, domique suæ in Ramah sepultus. Deinde egressus Saul ad præliandum cum alienigenis, in fugam versus et vulneribus confossus, cum in terram prolapsus esset, puero suo, qui armiger ipsius fuit, dixit : Jugulum mihi ferias ne me vivum capiant hostes mei : quod

Digitized by Google

cum ille non faceret, ipse, prehenso gladio, mortem sibi conscivit, quo viso, se etiam interfecit puer ipsius. Cæsi sunt etiam in prælio Israelitæ strage ingenti, occisis insuper Jonathane, Abinadamo et Melhisho Sauli filiis. Die autem crastino, cum lustrarent tribus alienigenæ cæsos, sublata Saulis filiorumque ipsius capita in patriam suam miserunt, corporibus ipsorum super arce Baniasi suspensis. Quod cum audivissent populares ipsius, profecti corpora ipsorum accepta Baniasi sepelierunt. Fuit autem David in Siklaa, ad quem cum accessisset quidam vultu squalido, vestibus scissis, dixit ipsi David: Quid tibi accidit infortunii? Respondit ille: Occisus est in prælio Saul, una cum filiis ipsius Jonathane, Abinadamo, **157-159** et Melhisho, atque ego sum qui ipsos interfeci. Sciderunt ergo David et comites ipsius vestes suas, tribusque diebus subsistentes panem non gustarunt præ tristitia, ob Saulem et qui cum eo cæsi sunt, Israelitas. Tum accersito viro qui nuntium ipsi attulit, cervicem præcidit, in præmium testimonii de cæde patrata, quod contra se perhibuerat. Fuit autem regnum Saulis annorum viginti, cui in regno successit David filius Jesse. Jam ad regnum Davidis ab exitu Israelitarum ex Ægypto anni sunt sexcenti sex; ab Abrahamo mille centum et tredecim; a Phaleko mille sexcenti quinquaginta quatuor, a diluvio bis mille centum octoginta quinque, ab Adamo quatuor mille quadringenti quadraginta unus.

Regnum autem obtinuit David filius Jesse in omnes Israelitarum tribus annos natus triginta, regnavitque annos quadraginta, menses sex, septem scilicet annos cum sex mensibus Hebroni, triginta tres Hierosolymis. Præfectus autem exercitus Saulis erat Abner filius Ner; qui cum Ashaelem, Joabi fratrem, interfecisset, profectus contra ipsum cum copiis Joab, e comitibus ipsius viros tercentum sexaginta neci dedit; deinde fratrem suum Ashaelem Bethlehemi sepelit. Porro cum interfectus esset Saul, Abner acceptum Ishbosheth, Saulis filium, regem in Gilead super Ephraim, et **160** super Israelitas constituit; fuitque Ishbosheth annorum quadraginta quo tempore rex constitutus est. Multa autem inter exercitum filii Saulis, atque exercitum Davidis acciderunt prælia, cæsique sunt multi. Fuit autem Sauli concubina nomine Risphah, quam cum acciperet Abner, prohibuit ipsum Ishbosheth Saulis filius; quamobrem iratus Abner ad Davidem, ejus fidei se committens, transiit, quem veste indutum David libere demisit. At Joab, Serviæ filius, exercitus Davidis præfectus, prehenso Abnero caput abstulit propter Ashaelem fratrem suum. Quam ob causam iratus David totum exercitum, vestibus scissis, Abnerum, quem Hebroni sepeliit, deflere jussit. Porro fuerunt e ducibus Saulis fratres duo, quorum uni nomen Rechab, alteri Baana, e Rimmon, Benjamitæ, qui interfecto jam Abnero noctu ad Ishbosheth, Saulis filium, accedentes, facibusque igne accensis, ingressi ipsius interfecti caput sublatum ad Davidem tulerunt; David vero ipsos, manibus pedibusque truncatos ac decollatos, suspendit; at Ishbosheth, Saulis filii, caput in sepulcro Abneri sepelivit. Porro condidit David urbem Usha, quam Davidis civitatem appellavit; estque eadem Sihon. Cum autem audirent alienigenarum reges Davidem regno potitum esse, congregati sunt ad bellum ipsi inferendum, contra quos ipse cum exercitu **161-163** suo profectus, eos internecione delevit; itaque tranquillum factum est regnum ipsius; fuitque consiliarii ipsius nomen Joshaphat, Achliei filius. Porro dono ipsi misit Hiram, Siri rex, ligna cedrina et abiegna quibus domum ædificavit David.

Omnes autem Israelitarum principes domum Abinadabi profecti, sublatam inde arcam, plaustroque impositam, gestarunt; Uzza et Ahiu, Abinadabi filiis, e posteris Kahati filii Levi, plaustrum agentibus, cum non liceret Israelitæ cuipiam præter filios Levi arcam ferre. Arcam autem, dum ipsam in plaustro ferrent, vestibus operierunt, relicto inter ipsam ac populum cubitorum bis millium spatio. Dumque ipsam in plaustro deducerent Uzza et Ahiu [factum est] ut labantibus juvencorum pedibus, prope esset ut corrueret arca; quam retinens Uzza, mortuus procidit. Extimescens ergo David, arcam in Obededom Hittæi domum introduxit, ubi tribus mensibus permansit. Deinde eamdem e domo Obededomi abduxit David, septem buccinis, tibiis, omnibusque musices speciebus canentium ordinibus cinctam; ipse David, vestibus diversicoloribus indutus, coram arca saltabat et tripudiabat. Arcam ergo in medium tabernaculi quod fixerat David in Sihon introduxerunt, immolante Davide magnam juvencorum atque arietum copiam. Erat autem arca e lignis cedrinis, **164** longitudine, latitudine et crassitudine sesquicubitalis, auro cooperta. Tum egresso contra Davidem ad bellum ipsi inferendum rege Sobæ nomine Hadad Ezer, Rehobi filio, profectus ipsi in occursum David et victoria in ipsum potitus, e comitibus ejus equites septingentos, pedites vicies mille interfecit. Quin et profecto Suraso rege Damasci ad auxilium Hadad Ezero ferendum, interfecit David e comitibus ipsius viginti duo millia; factusque est Suras Damasci rex Davidi instar servi; transtulitque David Hierosolyma omnes, quæ comitibus Hadadezeri fuerunt, zonas aureas, atque argenteas, cum ornamentis perquam multis, quæ abstulit Sisak Ægypti rex, quando Hierosolyma venit, regnante Rheoboamo Salomonis filio. Attulit etiam David e prælio Hierosolyma magnam æris copiam, e quo confecit Salomon columnas, bases et portas, quo tempore templum exstruxit. Post hæc David mulierem nomine Bersebam, Eliah filiam, Uriæ uxorem, feminam pulchram et formosam, conspectam deperiit, cumque eadem accersita rem habuit, adeo ut ex eo gravida fieret, marito ejus Uria, cum Joabo in bello con-

Digitized by Google

tra alienigenas tunc absente. Cum ergo eam ex se concepisse nosset, Uriam, missis qui illum ad ipsum adducerent, ea nocte domi suæ dormire jussit; Uria autem ea nocte domum suam non concessit, verum cum **165-167** janitoribus in palatio dormivit. Mane ergo ad exercitum eum remisit David, ipsum domi suæ obdormiisse ratus; quod eo fine facere ipsum voluit David ut ita cum uxore sua concumberet; quo, cum gravida facta esset, nihil haberet cujus ipsum incusaret. At cum domi suæ non dormivisset, scripsit ad Joabum David ut Uriam ante arcam in prælio collocaret. Quod cum fecisset, interfectus est Uria coram arca in prælio.

Illo ergo occiso, duxit David ejus conjugem Barshebam, quæ filium ipsi peperit. Veniens autem ad ipsum Nathan propheta, dixit: Duo erant viri in urbe, quorum unus dives, cui pecudum et boum magna erat copia; alter vero pauper, cui præter ovem unam non erat, cujus lac ac lana victum ipsi præbebant; adveniente autem ad divitem hospite quodam, ille prehensa pauperis ove eam jugulatam hospiti suo apposuit. Dixit David: Pessime fecit, quadruplum illi pro ove reddet. Increpans ergo ipsum Nathan propheta: Tu (inquit) es vir ille. Scissis ergo statim vestibus suis ac cilicio indutus, septem diebus jejunavit, Dominum suum rogans ut puerum morte afficeret; at die septimo mortuus est puer. Post hæc rursus e Davide gravidata Uriæ uxor, Salomonem ipsi peperit. Fuerunt autem Davidi liberi viginti quatuor. Deinde Amnon Davidis filius, liberorum ipsius natu maximus, **168** sororem suam ex parte patris, cui nomen Thamar, conspectam deperiens, cum ipsa congressus est; quam ob rem iratus frater ejus uterinus, cui nomen Abishalomus, Davidis filius, fratrem suum Amnon interfecit; deinde ad Thalmani, Amiudi filium, Geshuri regem fugit, ubi cum congregati essent ad ipsum ex Israelitis viri ducenti, contra patrem suum rebellis, profectus Hebronem occupavit. Audito ergo ipsum Hebronem occupasse, metuens ab ipso David, ab Hierosolymis urbe deserta fugit; quo perveniens filius ipsius, urbemque ingressus, prehensis patris sui concubinis cum ipsis quod turpe est commisit: deinde ad patrem suum Davidem quærendum profectus est, qui ab ipso fuga se proripiens Jordanem transiit; at Joab Davidis deputatus, collecta suorum multitudine, contra Abishalomum Davidis filium perrexit, commissumque est inter ipsos prælium in Ephraimi finibus, in quo occisi sunt e duobus exercitibus vicies mille, cum conflictus inter ipsos vehemens esset. Abishalomo autem mulo vecto, cum capilli capitis ipsius terebinthi ramo cuidam implexi essent, confracta est cervix; Joab etiam tria tela, quibus ipsum percussit, cordi ipsius infixit, unusque e Jobi comitibus gladio percussum interfecit. At cum allatum esset ad Davidem nuntium, ingenti ille mœrore affectus ad urbem

A Hierosolyma reversus est. **169-171** Fuit autem Abshalomo, Davidis filio, cæsaries copiosa admodum, adeo ut quoties capillitium suum a tempore ad tempus retonderet, siclos ducentos penderet. Porro prophetarunt tempore Davidis, Nathan, Gad, Achia Shilonita, Asaph, Haiman et Yaduthun Levita, et Joab Serviæ, sororis Davidis filius, qui et ipsius vicarius fuit.

Numerarunt autem David et vicarius ipsius Joab Israelitarum tribus. Numerus autem Israelitarum quem supputarunt David et Joab, erat quadragies millies mille et centum mille. [At juxta aliud exemplar, quater millies mille et centum mille.] Quorum e filiis Judæ quadringenta et septuaginta millia, Benjamitæ autem et Levitæ non numera-

B bantur. Numerus autem rejectaneorum qui e stirpe Jacobi non erant, mille fuit. Dixit ergo Dominus Gado prophetæ: Displicet mihi quod David Israelitas numeraverit; profectus ergo ad ipsum jubeas ipsum unum e tribus istis eligere, vel ut sit per totum ipsius regnum septem annorum fames; vel ut, prævalentibus ipsi hostibus, tribus mensibus vincatur; vel ut, ad triduum in universo ipsius regno grassetur pestis. Eligente ergo Davide pestem, mortui sunt ad sextam diei horam septuagies mille. Quare opem a Gado petiit David, qui cum simul ad Deum preces fudissent, misertus ipse eorum, pestem **172** abstulit. Fuerunt autem tempore Davidis sacerdotes summi Abiathar, Abimalechi filius, Eli sacerdotis affinis

C et Sadok. Cum autem jam consenuisset David, Salomoni filio suo præcipiens, quidquid in regno suo habuit opum gemmarum, auri et argenti ipsi tradidit. Mortuus est ergo David propheta, annos natus septuaginta, quorum quadraginta regnavit. Post ipsum regnum obtinuit filius ipsius Salomon annos natus duodecim, regnavitque post patrem suum annos quadraginta: a quo metuens Joab, Davidis vicarius, in templum Domini confugit. Misit ergo Salomon Benayam, Jehoiadai filium, qui ipsum gladio interfecit et in deserto sepeliit. Confirmatumque est regnum Salomonis adeo ut timerent ipsum omnes qui circa ipsum essent reges, missisque ad eum muneribus cum ipso fœdus

D inirent. Porro Salomon Hierosolyma muro cinxit; annoque regni sui duodecimo aggressus est templi structuram. Multa autem ipsi dona misit Hiram, Tyri rex, multaque ligna cedrina, pinea, abiegna, quin et opes multas quæ ipsi ad templum exstruendum adjumento essent, donante ipsi vicissim Salomone quotannis coros tritici vicies mille, uvarumque passarum totidem. Porro dicitur Hiram, Tyri regem, primum regum purpuram induisse, cujus rei causa fuit, quod cum opilionis **173-175** cujusdam canis, qui ipsum die quodam quo oves in maris littore pasceret, comitatus est; muricem coloris purpurei in littore reptantem offendens, ipsum ederet, adeo ut sanguine muricis os ipsius impleretur; eo viso, pastor, accepta lana,

Digitized by Google

canis os abstersit, e qua cum confectam corollam capiti suo imposuisset, factum est ut quisquis ipsum in sole ambulantem conspiceret, e capite ipsius ignis fulgorem prodir existimaret: quo audito, Hiram Tyri rex, missis qui pastorem accerserent, cum corollam conspexisset, coloris pulchritudinem miratus, tinctores similem sibi tingere jussit: qui ad littus profecti, quæsitisque ac repertis muricibus, purpuram illi tinxerunt. Atque hæc inventæ purpuræ ratio fuit.

Fuit autem templi quod struxit Salomon Davidis filius, longitudo cubitorum sexaginta, latitudo viginti, altitudo centum, cujus partem interiorem totam auro obduxit; quin et intra templum sacrarium e lignis abiegnis struxit, cubitos viginti longum, viginti latum, ac totidem altum; quod tam intus quam foris auro obduxit, facta super eo cherubinorum forma, quorum uterque decem erat cubitos longus, ac quinque latus, ex auro, unus ad sacrarii latus dextrum, alter ad sinistrum, et utrique sex alæ, quibus super eo extensis ipsum obtegebant. Dein arcam e civitate **176** Sibon deductam in domo ista posuit. Quin et ante templum istud duas columnas æneas ingentes statuit, quarum utraque triginta cubitos longa fuit, quinque lata; quibus velum coccineum quod fecerat diversis gemmarum speciebus consertum e regione templi appendit. Mensam etiam æneam fecit in qua poneretur panis oblationis; cujus longitudo viginti erat cubitorum, ac totidem latitudo, crassities decem; quam et auro gemmisque obduxit. Omnia etiam vasa aurea, argentea et gemmis confecta in templum importavit. Struxit etiam sibi palatium, quod auro, argentoque oblevit; cujus in medio prætorium exstruxit, cubitos centum longum, quinquaginta latum, altum triginta; interius quasi ambientibus quatuor columnarum cedrinarum auro obductarum ordinibus, super quibus erant quatuor tecta auro ornata. Fecit etiam thronum magnum eburneum, auro variegatum, gemmisque distinctum, quod in hujus prætorii medio statuit, cui insideret ipse, cum de hominum rebus cognosceret. Templi autem et palatii structuram septem annis absolvit. Jam a regno Davidis ad fabricam templi absolutam anni sunt undesexaginta. Fuitque census annuus Salomonis, filii Davidis, talentorum auri sexcenties sexagies sexies mille, ultra ea quæ mercatura acquirebantur. Dimensum **177-179** ejus quotidianum, similæ cori triginta, farinæ cori sexaginta, juvenci decem, boves viginti duo, oves centum, præter cervos, capreolos et volucres. Fuerunt etiam in palatio Salomonis centum mensæ aureæ et in earum singulis centum paropsides, nec non trecenta vasaria, in quorum singulis trecenta erant pocula aurea.

Salomonem autem die quodam in prætorio sedentem accesserunt feminæ duæ quibuscum erat puer recens natus, quarum una dixit: Heri cum A peperissemus ego et mulier ista in eadem domo, ac mortuus esset noctu filius ipsius, me dormiente illa filium suum mortuum prehensum pectori meo admovens, ad se filium istum meum recepit. Altera autem: Hic (inquit) puer, meus est filius; ejus autem, mortuus. Salomon ergo gladium sibi afferri jubens, puerumque manu sua prehendens: Dividam, inquit, in duas partes puerum, quarum unam utrique vestrum tradam. Tum mater pueri, Domine mi, inquit, ne dividas ipsum, sed ei [totum] tradas; dicente altera: [Quin] dividas, ut nec mihi sit, nec illi. Dedit ergo Salomon puerum ei quæ ne divideretur petiit, perspectum habens ipsam matrem ejus esse, ex eo qui apparuit erga illum affectu ipsius. Miratique sunt homines judicium B ipsius. Fuerunt autem Salomonis uxores ingenuæ septingentæ, et ter centum **180** concubinæ. Duxit etiam Salomon Pharaonis, Ægypti regis, cui nomen Shisak, filiam, eamque Hierosolyma adduxit. Post quæ profectus Pharao, Ægypti rex, urbem Aazar expugnatam igne succendit. Igne etiam Chanaanitis Maraab incolentibus immisso, opes eorum quas diripuit ad filiam suam Salomonis conjugem misit. Regina etiam Sabæ, audito regnare Salomonem, ad ipsum multis cum muneribus accedens, dedit ipsi auri talenta centum triginta. Cumque ei vicissim dedisset Salomon quodcunque petiisset, ab ipso reversa est. Duxit quin etiam Salomon, Davidis filius, tribuum alienigenarum filias, viz. Ammoni- C tarum, Amalekitarum, Moabitarum, aliarumque; quas cum amaret, præ amoris quo ipsas complexus est vehementia, ipsum impulerunt sibi templum condere, in quo idola quæ colerent, quibusque sacrificarent, reposuit. Atque hanc ob causam dejectus est Salomon, Davidis filius de gradu prophetico. Porro fuerunt in exercitu ipsius equitum, qui equas conscenderent, quadragies mille, qui equos vicies mille. Fuit Salomoni servus nomine Reboam, Nabâti filius, e tribu Ephraim, cujus matri, quæ mulier erat furax, nomen Sisera, quem cum præfecisset Salomon tribui Joseph, ipse urbem Sair in Ephraimi limitibus condidit, fuitque fortis, robore pollens. Illi occurrens Ahia **181-183** propheta, vestemque suam arreptam in duodecim partes cum D scidisset, Rabaamo Nabati filio decem earum tradens, dixit: Regnaturus es tu in decem Israelitarum tribus. In animo autem Salomoni fuit Rabaamum morte afficere. Ille ergo ab ipso fuga se ad Shishakum, Ægypti Pharaonem, proripiens, apud ipsum mansit; qui in uxorem ei conjugis suæ sororem dedit, cui nomen Atu, quæque filium ipsi peperit, quem nomine patris sui appellavit. Prophetarunt tempore Salomonis, Nathan et Achia Shilonita, fuitque sacerdos summus Sadoc. Eodem tempore in Græcia floruit Homerus poeta Græcus.

Obiit autem Salomon cum annos quadraginta regnasset, et in Davidis domo sepultus est. Ipsi in regno successit filius ipsius Rehoboam, annos natus sexdecim, qui Hierosolymis annos septemde-

Digitized by Google

cim regnavit. Porro audiens Jeroboam, Nabati A filius, mortuum esse Salomonem, ex Ægypto ad urbem Sair ascendit. Israelitæ autem ad Rehoboamum Salomonis filium congregati, dixerunt : Pater tuus male admodum nos gubernavit, tu autem si bene nos gubernaveris servi tibi futuri sumus. Quibus ille : Abite (inquit) et postriduum vobis responsum reddam. Cum ergo e suis aliquot consuluisset, dixerunt illi : Dicas illis : Si mala vos ratione rexit pater meus, ego vos optima ac pulcherrima, quæque vobis levissima futura sit 184
et placidissima, recturus sum. Quod cum audire nollet, ad mulieres suas ingressus idem illis dixit, quæ consilium ipsi dederunt ut hoc modo Israelitis responderet : Si male vos rexit pater meus, ego vos ita regam ut conventus vestros dissipem, et B cœtus vestros dispergam ; hoc (dixerunt) illis dicas ne te pro puero habeant, et ipsorum de te præsumptio confirmetur. Quarum consilium secutus, ea Israelitis dixit quæ ipsæ illi suggesserant. Illi ergo, auditis ejus verbis, a præsentia ipsius egressi, tumultuati sunt. Egressus ergo ad ipsos Rehoboam, misit ad ipsos Adoniramum tributorum præfectum, quem illi adeo ut moreretur lapidarunt, fugiente ab ipsis Rehoboamo Hierosolyma. Congregati ergo Israelitæ regem sibi constituerunt Jeroboamum, Nabati filium, atque ita divisum est regnum. Regnavitque Jeroboam, Nabati filius, in decem tribus ; et Nables, in qua et habitavit, condidit, necnon Phanuel. Regnavit autem Rehoboam, C Salomonis filius, in tribum Judæ et Benjamin. Fueruntque Rehoboamo, Salomonis filio, bellatores centies vicies mille, multasque possedit urbes, e quibus Bethlehem, Batshur, Ziph, Lahish, Gath, et Azika, cum omnibus terræ Judaicæ et Benjamiticæ urbibus. Fuit matri ipsius nomen Nanak, e filiabus Ammonitarum, quæ ipsum ad idola colenda incitavit. At Jeroboam, Nabati filius, timens 185-
187 ne Israelitæ, si cum victimis Hierosolyma ad domum Domini ascenderent, cum templum viderent, in ipsum rebellarent, Rehoboamoque, Salomonis filio, Judæ regi traderent, duos vitulos aureos confecit, quorum unum in Bethel, alterum in Banias posuit, iisdemque sacerdotes e Levitis constituit, dicens ipsis : Hi sunt dii vestri qui vos e manu D Pharaonis liberarunt, colite ergo ipsos, cum non sit opus ut Hierosolyma ascendatis ; quin et festum magnum illis instituit, sicut in terra Judæ fieri solebat.

Porro cum anno Rehoboami, Salomonis filii, quinto, ascenderet Shisak Pharao Ægyptiacus Hierosolyma cum viris vicies et bis mille (quorum septies mille equites erant) fugiente ab ipso Rehoboamo, cepit Shishak omnes auri et argenti thesauros qui in domo Domini fuerunt ; necnon scuta aurea et argentea, quæ in arce regia, quorum loco alia ex ære confecit Rehoboam, Salomonis filius. Multa autem acciderunt inter Rehoboamum, Salomonis filium, et Jeroboamum, Nabati filium, bella, quamdiu in vivis esset Rehoboam. Porro duxit Rehoboam Salomonis filius uxores octodecim, multosque genuit liberos. Duxit etiam Macham, Absolomis filiam, quæ ipsi Abiam fratresque ejus peperit : fuerunt insuper ipsi concubinæ triginta ; omnes autem ipsius liberi tam mares quam feminæ fuerunt viginti octo. 188 Prophetarunt tempore Rehoboami Salomonis filii Semaiah Machlamita, et Achia Shilonita, prophetante etiam Obedo Beitheli fissum est altare. Cum obiisset autem Rehoboam, Salomonis filius, cum patre suo in domo Davidis sepultus est, post ipsum regnante in Judam et Hierosolyma filio ipsius Abia sex annis, idque anno decimo octavo regni Jeroboami, Nabati filii, regis Israelis. Acciderunt etiam inter Abiam regem Judæ, et Jeroboam Israelis regem bella multa, ipsum in fugam convertente Abia rege Judæ, occisisque Israelitarum quingenties mille, adeo ut ab Abia rege Judæ timeret Roboam Israelis rex. Mortuus autem Abia Judæ rex sepultus est in urbe Davidica ; regnante post ipsum in Juda et Hierosolymis filio ipsius Asa annis quadraginta et uno, idque anno regni Jeroboami, Nabati filii regis Israelis, vicesimo quarto. Matri autem Asæ regis Judæ nomen erat Naemah Abshalomi filia. Porro mortuus est Jeroboam Nabati filius, Israelis rex, postquam annos viginti quatuor regnasset, post quem regno Israelis potitus est filius ipsius Nabat annis duobus, idque anno regni Asæ regis Judæ secundo. Nabatum autem adortus Baasha, Abiæ filius, Gibbethoni ipsum interfecit, omnemque una Jeroboami, Nabati filii, progeniem. Regnavitque Baasha Abiæ filius, in Israelem in Tirsa annos viginti quatuor ; idque anno regni Asæ regis Judæ tertio. Porro, multa 189 191 inter Asam Judæ regem, et Baasham Israelis regem acciderunt bella.

Invadente autem Baasha Israelis rege terram Judæ, urbemque Rama exstruente, multa misit Asa ad Hadad, Jazaelis filium, Damasci regem, munera, omnesque quos domi suæ habuit auri, argenti, ac gemmarum thesauros, opem ab ipso contra Baasham, Israelis regem petens ; quare misit ipsi Hadad Jazaelis filius, exercitum magnum in auxilium ; quocum egressus urbem fontium et Bal, omniaque repositoria terramque Naphtalim universam devastavit. Quod cum audiisset Baasha, Israelis rex, ab ædificanda Rama desistens Tirsam reversus est ; Asa autem Judæ rex, comportatis lapidibus et lignis quibus Ramam exstruere voluerat Baasha, Israelis rex, iis omnes arces ac castella in terra Benjamitica exstruxit. Contraque ipsum cum egressus esset Zarah, Cushæorum (qui sunt Nigritæ) rex, cum militibus millies mille, occurrens ipsi Asa Judæ rex cum trecentis de Juda militibus, et de Benjamine quinquaginta duobus millibus, Nigritas in fugam convertit, magna ipsorum strage edita, captisque quæ secum attulerat omnibus. Mortuus autem Baasha, Israelis rex, in Tirsa sepultus est. Post quem in Israelitas duobus annis in Tirsa regnavit filius ipsius Ela, idque anno Asæ, regis

Digitized by Google

Judæ, vicesimo sexto. Elæ autem **192** exercitus princeps fuit Omri, qui Elam adortus ipsum interfecit, unaque totam Baashæ, regis Israelis, prosapiam. Erant [tunc temporis] Israelitæ congregati in Gibethon ad bellum alienigenis [inferendum], quorum, cum de cæde Elæ regis sui nuntium accepissent, voluerunt aliqui ut regno præficerent ipsis Omri; alii Tibni, Gainathi filium, sibi ad breve temporis spatium præfecerunt: post quod, mortuo Tibni, regnavit in Israelem Omri annos duodecim, idque anno regni Asæ, regis Judæ, vicesimo septimo; quorum sex in Tirsa regnavit, [quibus] et urbem condidit quam appellavit Omri, in monte Samer; sex in Samaria. Deinde mortuus, Samariæ sepultus est. Post ipsum in Israelem, in Samaria, regnavit filius ipsius Ahab, annos viginti unum, idque anno regni Asæ regis Judæ tricesimo octavo. Affectus est autem Asa, cum senuisset, podagra; nec desiit in tranquillitate et pace regnare. Ejus tempore prophetarunt Hanani, et filius ipsius Jehu, necnon Azaria, Obedi filius, prophetæ. Cum obiisset autem Asa, Judæ rex, in urbe Davidis sepultus est. Post ipsum in Judam Hierosolymis regnavit filius Joshaphat annos natus triginta quinque; regnavitque annos viginti quinque; idque anno regni Ahabi, regis Israelis, quarto. Inclytus autem evasit rex Joshaphat, opibusque et exercitu pollens. **193-195** Ejus tempore prophetarunt Micha Elæ, Jehu Hanani, Eliazar Dudayæ filius; Obadia, Elia (qui Al-Chadr est), et ipsius discipulus Elisha. Fuit eodem tempore etiam pseudopropheta nomine Sedekia, Chanaanæ filius. Ahab autem, Israelis rex, uxorem duxit nomine Izbelem, Thalmani, regis Sidonis, filiam; struxit etiam in Samaria templum, in quo positum idolum Baal coluit.

Porro Ahabi regis Israelis tempore, Israelita quidam fuit, nomine Naboth, cui hortus admodum elegans fuit, quem cum cuperet rex Ahab, ad Nabothum mittens, ut sibi illum venderet petiit, utpote ædibus suis vicinum. Negante Nabotho, ac dicente: Hortus iste mihi hæreditario jure a patribus atque avis obvenit, ideoque ipsum neque vendam, neque dono dabo. Cum ægre hoc ferret Ahab adeo ut ira et dolore afficeretur, ingressa ad ipsum Izbel uxor dixit: Quid hoc rei est quod te mœstum ac tristem conspiciam? Respondente illo: Cum a Nabotho petierim ut mihi hortum venderet, atque ille negaverit, hoc me male habet quod me repulerit, neque quod volui præstiterit. Egressa ergo Izbel ab Ahabo rege, Israelitarum quibusdam, qui ipsi contradicere nescirent, convocatis, dixit: Testimonium mihi contra Nabothum perhibete, ipsum Deum abnegasse, et Mosi convicium esse; quod cum illi in **196** ipsum testati essent, jussu Izbelis lapidatus est, adeo ut moreretur. Tum ingressa ad Ahabum, regem Israelis, Izebel: Ne angaris (inquit), occidi siquidem Nabothum; accipe ergo hortum. Accedens ergo ad

A Ahabum, regem Israelis, Elias propheta, ipsum increpans: Cave (inquit) Nabothi hortum accipias, aut ad ipsum appropinques. Iratus scilicet est tibi Dominus, tum quod idola colas, tum quod Izebel uxor tua Nabothum injuste occiderit; potestatem ergo concedet Dominus in te, et in Izebelem, [alii] qui et te et ipsam interficiet. Ahab igitur rex, audito Eliæ sermone, perterritus, hortum deseruit, nec ad ipsum accessit. At Izebel, audito Eliam prophetam regem impediise ne hortum acciperet, misit post eum qui ipsum occiderent. Metuens ergo ab ipsa Elias Dominum supplex rogavit ne in terram pluviam dimitteret; ipse autem per Jordanis confinia in montem Horeb (qui est

B mons Sina) fugiens, ibi in fontis fissura habitavit, e qua et aquam bibit, corvo ipsi quotidie mane panem, vesperi carnem quam ederet afferente. Fuit autem Elias propheta filius Arbæ, Gileadites: Arabes ipsum Alchadr appellant. Cum autem post dies aliquot deficeret e clivo aqua, profectus Elias propheta ad urbem Sarephtah, Sidonis, viduæ cuidam ligna colligenti occurrit; a qua cum ut ipsi cibum potumque **197-199** præberet petiisset, ipsa illum domum suam deduxit ubi ipsi farinæ atque olei aliquantulum fuit, e quo cum ipsi panem subcineritium parasset, illi unaque filiis suis edendum præbuit. Benedicente ergo Elia farinæ oleique vasis, impletum est farinæ vas farina, olei oleo. Ægrotante deinde viduæ filio adeo

C ut a morte prope abesset, cum supplicaret Elia Domino, salutem illi concessit Deus ut viveret.

Exactis postea tribus annis et sex mensibus profectus Elia propheta Ahabum regem Israelis petiit, quo toto temporis spatio non demiserat cœlum pluviam, adeo ut præ famis et sitis vehementia morerentur homines. Dum igitur Obadia, Ahabi deputatus, ad quærendam aquam valles circuiret, ecce occurrit ipsi Elia, quem cum ad Ahabum deduxisset, dixit ipsi Ahab rex: Tune cœlum cohibuisti ne per totum hoc temporis spatium plueret? Cui respondit Elia propheta: Tu cœlum ne plueret cohibuisti idola colendo, et cæde immerita, qua uxor tua Izebel Nabothum sustulit, nec non pseudoprophetarum sermonem amplectendo.

D Convocavit igitur Ahab rex omnes Israelitas, unaque omnes pseudoprophetas. Fuerunt autem idoli Baelis prophetæ quadringenti quinquaginta vel [juxta aliud exemplar, quadringenti octoginta] et prophetæ Asteræ (quæ palma erat quam colebant) **200** quadringenti. Dixit ergo Elia pseudoprophetis: Binos sumamus juvencos, quorum primum vos vobis eligentes mactatum in oblationem diis vestris afferte, quem si e cœlo delapsus ignis consumpserit, sciemus veros esse deos vestros; sin minus, ego solus hoc faciam, quo cognoscatis vos in errore esse, me veritatem sequi. Prehensum ergo juvencum cum mactassent, deosque suos Baelem cæterosque a mane ad vesperam usque invocassent, nihil omnino factum

Digitized by Google

est. Elia ergo acceptis duodecim lapidibus altare A exstruxit, circa quod fossam effodit, deinde ligna lapidibus imponens, et juvencum mactatum super lapidibus et lignis parans, eidemque duodecim aquæ hydrias superfundens, impleta etiam fossa quæ circum altare aqua, Dominum suum cum invocasset, descendens e cœlo ignis carnem, lapides, et aquam devoravit, adeo ut ingentem etiam in terra fossam cavaret; quod Israelitas in stuporem egit. Interfecitque Elia pseudoprophetas gladio, in torrente Kison. Deinde Dominum invocavit, quo in ipsos pluviam demittente, sublata est pestis. Izebel autem, Ahabi regis Israelis uxor, audito quid pseudoprophetis fecisset Elia, misit ad ipsum, cædem illi interminans; qui ergo ab illa metuens aufugit. Occurrente interim ipsi Elisha Joshaphati filio, qui bobus suis **201-203** quas pascebat relictis, Eliam secutus, factus est ipsi discipulus.

Tum Ebn Hadad, Damasci rex, congregatis subditis suis, regibusque triginta duobus in auxilium vocatis, cum ingenti, quique numerum excederet, exercitu profectus et ad bellum Ahabo, Israelis regi, inferendum egressus, misit ad eum [dicens]: Quidquid possides auri atque argenti meum est, servi etiam tui, ancillæque ac mulieres, totum quod possides meum est. Metuens ergo ab ipso Ahab totum quod postulavit illi annuit. Interea autem dum inter ipsos ultro citroque cursitarent legati, ecce egressi pueri quidam e filiis ducum Syrorum exercitum circumire, quos conspicientes Syrorum exercitus suspicati sunt Israelitas ipsos adortos fuisse, adeo ut in fugam conversi alii alios opprimerent, seque mutuo occiderent. Cujus rei fama cum ad Ahabum regem Israelis pervenisset, ipse cum suis eos insecutus, castra eorum, tentoria, jumenta et quidquid ipsis esset, diripuit. Ebn Hadad autem Damasci rex, solus ad urbem Damascum evasit, ubi ad ipsum congregati sunt e comitibus ejus quicunque evaserant. Collectis ergo copiis egressus est ob hoc quod sibi acciderat ultionem sumpturus. Obviam autem illi profectus Ahab, Israelis rex, ipso in fugam dato e comitibus ipsius viros vicies septies mille interfecit, evadente Ebn Hadado solo Damascum usque. **204** Consulentes autem ipsi et sociis ipsius nonnulli dixerunt: rex Israelis misericors est; accedentes ergo ipsum rogabimus ut a nobis discedat, alias enim periimus. Vestibus ergo laceris induti, Ahabum, Israelis regem adeuntes dixerunt: Dicit servus tuus Ebn Hadad, ne mihi succenseas ob illud quod tibi intuli. Quibus respondit Ahab, rex Israelis: Non est ille alius quam frater meus. Tum illi: Si frater tuus sit, inquiunt, fœdus cum illo de Damasco pangas, sitque inter te et ipsum pax. Cui ille annuit. Tribus post annis, descendente Joshaphato, Judæ rege, ad Ahabum, Israelis regem, salutandum, obviam illi factus Ahab apud se hospitio excepit. Junxitque Joshaphat connubio filium suum Joramum Ataliæ, Ahabi regis sorori.

Dixit autem Ahab Josaphato, regi Judæ: Urbem Ramoth Gilead, quæ nostra fuit, abstulit nobis rex Syriæ, a quo, si tu ipse mihi auxilium tuleris, illam auferre poterimus. Annuente Joshaphato ei quod petiit, collectis viris suis Ramoth Gilead profecti sunt. Quo audito rex Syriæ suis etiam congregatis ad ipsos egressus est. Dixit ergo Joshaphato Ahab: Mutatis ornamentis tuis vestes meas induas ne in prælio dignoscaris. Quod et fecit. Rex autem Syriæ suis ut regem Israelis in prælio peterent præcipiens, ipsis vestitum ejus descripserat. Illi ergo, conspectis Josaphati vestibus, ipsum, Ahabum, Israelis regem rati, petentes **205-207** circumdederunt; quos ille inclamans ab ipsis evasit. Ahabum autem regem Israeliticum cum percussisset sagitta, in fugam coram rege Syriæ conversi sunt, redeunte Hierosolyma Joshaphato, Ahabo jam vulnerato in locum suum reverso.

Mortuus autem Ahab vulnere quod illi inflictum est, Samariæ sepultus est. Post ipsum in Samaria duobus annis regnavit filius ipsius Ahazia, idque anno regni Joshaphati regis Judæ decimo nono. Fuitque conversatio ipsius ejusmodi quæ et patris ipsius quod ad nequitiam, et idolorum, una cum matre Izebele quæ Nabothum occiderat, cultum. Cum autem morbo gravi laboraret Ahazia, Israelis rex, adeo ut sibi timeret, nuntium misit ad idolorum sacerdotes qui ab illis, morbo suo convaliturus esset necne, sciscitarentur; cui obviam factus Elia propheta dixit: Dicas regi: Certo morieris. Reversus ergo nuntius cum hoc regi notum fecisset: Describas mihi, inquit rex, virum qui tibi obviam factus est. Quo dicente: Vir erat hirsutus zona pellicea circumcinctus. Hic, inquit rex, Elia est propheta. Ducem ergo quinquaginta viris comitatum ad ipsum misit, sedente Elia in vertice montis Carmel: Cui dux: Heus! propheta Dei, descende, accersit te rex. Respondit Elia: Si sim ego propheta Dei descendat e cœlo ignis, qui te, eosque qui tecum sunt devoret. Descendens ergo ignis ipsos consumpsit. **208** Tum rex ducem alium cum quinquaginta viris misit, qui et dixit: Heus! propheta Dei, descendas; accersit enim te rex. Cui Elia: Si sim ego propheta Dei, delapsus cœlo ignis te et qui tecum sunt consumat; quod et factum est. Tum ducem tertium misit quinquaginta etiam viris comitatum; quem cum eodem modo allocutus esset propheta quo priores allocutus est, idem ei quod illis, iisque qui cum ipso fuerunt contigit. Tum profecto ad ipsum regem descendens Elia dixit: Nequaquam a morbo tuo convalesces, sed moriturus es quod idola colueris, et quod malum est coram Deo omnipotenti feceris. Porro diebus Ahaziæ regis Israelis et Joshaphat regis Judæ, sublatus est Elia quasi in cœlum. Mortuus autem Ahazia rex Israelis morbo suo una cum patre suo sepultus est, regnante post ipsum fratre ipsius Joramo Ahabi filio in Israelitas in Samaria annos duodecim. Idque anno regni Joshaphati regis

Digitized by Google

Judæ vicesimo secundo. Profectis deinde contra Joshaphatum Judæ regem Ammonitis et Amalekitis cum magna hominum multitudine, metu eorum perculsus est Joshaphat, ut suborto in Ammonitarum Amalekitarum exercitu clamore, alii alios occidentes in fugam coram ipso conversi sunt. Cum ergo Joshaphati comites tribus diebus ad castra eorum, tentoria et vasa diripienda, substitissent, ipse Hierosolyma **209-211** reversus est. Postea egresso rege Moabi contra Joramum Israelis regem, mittens ille ad Joshaphatum Judæ regem, opem ab ipso contra Moabi regem petiit. Misit etiam ad Romæorum regem qui tunc temporis in Sharah fuit, ipsum in auxilium vocatum. Congregati ergo tres reges ac contra regem Moab profecti viam deserti tenuerunt quo ipsum adorirentur, at cum septem dierum iter in deserto confecissent defuit ipsis aqua quam biberent, adeo ut parum abesset quin siti perirent. Fuit autem cum ipsis Elisha propheta, qui dixit ipsis : Mane implebitur vallis ista torrentibus, vobisque victoriam in hostes concessurus est Deus. Factumque est uti prædixit propheta, Deo ipsis in hostes victoriam concedente, adeo ut regis Moabitici comitum magna edita sit strages. Victum ergo se cum vidisset rex Moab arcem ingressus, filium suum natu maximum prehensum ac super arcem Moabi jugulatum in sacrificium obtulit. Cujus horrore perculsi Israelitæ bellum ipsi inferre cessantes reversi sunt.

Mortuus autem Joshaphat Judæ rex in urbe Davidis sepultus est, cui in regno successit filius ipsius Joram, annos natus triginta tres. Qui in Judam Hierosolymis octo annos regnavit; idque anno quinto regni Jorami filii Ahabi regis Israelis. Ipsius tempore prophetarunt Elisha discipulus Eliæ, et Obadia. Porro egressus Benhadad **212** Syriæ rex cum copiis suis Joramum Israelis regem in Samaria bello aggressus est. A quo cum metueret Joram, dixit ipsi Elisha : Ne timeas, sed se tantum in urbe tua munias; Deus enim tibi victoriam in hostem tuum concessurus est. Ille ergo cum se in urbe munivisset, accedentes Syrorum copiæ instar arenæ maris, Jorami urbem, universamque Samariæ regionem cinxerunt. Cumque tribus annis obsidione [inclusi] perstitissent Israelitæ, facta est in Samaria fames magna, adeo ut ad cadavera edenda adigerentur homines, nec non stercus columbinum comederent, venderetur que caput asini mortui octoginta drachmis, stercorisque columbini cabus quinque drachmis. Dum ergo super urbis munimine incederet Joram, Israelis rex, ecce occurrit ipsi mulier quæ aliam tenens mulierem opem a rege petiit, dicens : Dixit mihi mulier ista, hodie filium tuum mactes quo vescamur, ne fame moriamur, cras ego meum mactabo, ut et ipso vescamur. Ego igitur filium meum heri jugulavi, quem edimus; illa autem hodie filium suum prehensum abscondit. Tremefactus rex his auditis, vestibus suis scissis, pulvereque capiti superim-

A posito, ad Elisham prophetam mittens, dixit ipsi : Annon dixisti Dominum me victoria in hostem meum donaturum, **213-215** quandiu ergo erit hoc? Respondit Elisha propheta nuntio : Dicas regi, cras hac circiter hora, victoriam tibi in hostem tuum concessurus est Dominus, et ad portam urbis Samariæ similæ modius, hordei duo modii drachma vendentur. Dicente nuntio Elishæ prophetæ : Hoc fieri non potest, respondit Elisha : Futurum est hoc, te vidente, at de eo nequaquam comedente.

Fuerunt ergo ad extremam muri partem quatuor viri Israelitæ lepra affecti, qui alii aliis dixerunt : Adveniente nocte nos de muro demittentes ad Syrorum castra tendamus, qui nos vel interfecturi
B sunt, vel panem nobis præbituri. Quod et fecerunt. At cum ad castra pervenissent, tentoria et tabercula viris prorsus vacua invenere, idque quod oborto, nocte ista, in exercitu Syrorum rumore, convenisse Ægypti, Israelis et Judæ reges, cæterosque omnes quo ipsos noctu adorirentur, in fugam conversi tabernacula et tentoria cum impedimentis, sarcinis, quæque habebant omnibus reliquerunt. Reversi igitur leprosi, cum hoc regi Israelis nuntiassent, misit ille post ipsos, viros qui eorum vestigia sectarentur, qui cum Jordanem usque pervenissent, nec ullum eorum vestigium invenissent, aperit rex urbis portam, egressique homines omnia quæ in Syrorum castris erant, diripuerunt, adeo ut statim similæ modius, **216**
C hordei modii duo drachma venirent. Nuntius autem qui Elisham prophetam mendacii arguit, hoc quidem vidit, at in urbis porta præ magna turbæ compressione mortuus est. Posthæc egressus Joram rex Judæ ad Romæos, qui in Sharah erant magnam eorum stragem edidit. Mortuus autem est Joram Judæ rex, et in urbe Davidis sepultus, regnante post ipsum annum unum in Judam Hierosolymis, filio ipsius Ahazia, annos nato viginti duos; idque regni Jorami Ahabi filii, regis Israelis duodecimo. Mater ejus nomine Athalia Ahabi, regis Israelis, Omri filii soror. Ejus tempore prophetarunt Elisha et Obadiah. Profectus autem Joram Israelis rex, Ramam cum Hazaele tribuum rege ad bellum cum Syris gerendum, cum in prælio vulne-
D ratus esset ad urbem Jezreelem reversus est ut ibi sanaretur, quo salutatum eum profectus est Ahazia Jorami filius. Elisha autem propheta discipulo suo Jonæ Mittæi filio (qui idem est Dul Nun, id est *Dominus piscis*, quem deglutivit piscis) prehenso, cornu in quo erat oleum, tradens : Profectus, inquit, ad urbem Ramot Gilead, cum ibi e ducibus quemdam nomine Jehu, Nimshi filium, inveneris, ipsum oleo isto ungas in regem Israelis. Abiens ergo Jonas Elishæ discipulus quod ipsi mandatum fuerat fecit, quod cum sociis suis **217-219** retulisset Jehu, ipsis congregatis ad urbem Jezraelem, Joramum Israelis regem quæsitum profectus est. Cumque obviam ipsi procederent, Joram, Israelis, et Achazia Judæ rex, Jehu sagitta

Digitized by Google

regis cor percussit, interfectoque caput abstulit; A fugiente Achazia Judæ rege, quem etiam insecutus Jehu vulneribus confodit : qui tamen ab ipso evadens, urbem Mageddo ingressus, ibi mortuus est.

Mortuus ergo Achazia Judæ rex, a servis suis Hierosolyma translatus, in civitate David sepultus est; imperavitque Judæ Hierosolymis Achaziæ mater, nomine Athalia, annis septem. Scripsit autem Jehu ad optimates Samariæ : Si mihi obsequentes fueritis, præficite vobis e filiis Ahabi, regis Israelis, regem. Rescribentibus ipsis : Non est nobis præter te rex, scripsit : Omnes ergo filios Ahabi, regis Israelis, e medio tollite. Fuerunt autem Ahabi filii et nepotes viri septuaginta, quorum interfectorum capita ad Jehu miserunt. Profectus ergo Jehu Samariam, neminem ex Ahabi stirpe B reliquum fecit, quem non interficeret. Occurrens autem in via viris quadraginta duobus, quinam essent interrogavit, dicentesque : Nos Achaziæ regis Judæ fratres, jugulavit. Baelis autem idoli templum in Samaria diruit, sacerdotesque ac principes neci dedit; regnavitque in Israelitas annos viginti octo. **220** Egressamque Ahabi uxorem Izebelem, quæ se in Jehu occursum ornaverat, interfecit, quam, cum diebus aliquot projecta jacuisset, comederunt canes. Deinde corporis ejus reliquias sepeliri jussit. Porro Athalia, cum post filium in Judam Hierosolymis regnaret, filii sui Achaziæ liberos interfecit, familiam Davidicam quærens ut ipsos e medio tolleret, quod ipsa genus C ducens ab Achabo Israelis rege, totam stirpem Davidicam exstinctam cuperet. Erat autem ipsi filia; Achaziæ soror, nomine Jehoshuba, Jehoiadæ principis sacerdotum uxor, quæ subreptum a matre ipsius filium Achaziæ cui nomen Joash, septem annis apud se abscondit. Prophetarunt sub ipsa Elisha et Obadia. Athalia autem Hierosolyma scortatione inquinavit. Jussit enim feminas publice absque metu scortari, necnon viros stuprum cum feminis nemine increpante committere. Ubi autem adolevisset Joash Achaziæ filius, Jehoiada sacerdos convocatis Judæ principibus ad illos Joashum ipsum Achaziæ filium produxit, quem illi regem sibi constituerunt. Quo audito, Athalia, scissis vestibus ad ipsum conspiciendum egressa, D gladio interempta est. Regnavit ergo Joash Achaziæ filius Hierosolymis in Judam quadraginta annos; regno autem præfectus est annos natus septem; idque anno regni Jehu regis Israelis septimo. Matri Joashi nomen **221-223** erat Sebia Birsebaitis. Ejus tempore prophetarunt Elisha, Uria, et Zacharia Jehoiadæ sacerdotis filius. Neque destitit bene se in Juda gerere, donec moreretur Jehoiada sacerdos, qui annorum centum erat et triginta. Cepit deinde Joash rex sibi idola quæ coleret, quod cum facere ipsum vetaret Zacharia propheta Jehoiadæ filius, jubente ipso lapidatus interiit. Hoc scilicet præmium retribuit Joash Jehoiadæ sacerdoti; regnum ipsius ope adeptus, filium ejus Zachariam interfecit. Egressus autem contra ipsum Hazael, Syriæ rex, urbem Gat ei abstulit, ipso apud illam devicto; deinde Hierosolyma ascendere in animo habuit. Magnopere igitur ab ipso metuens Joash omnes thesauros qui in templo fuere, quos reposuerant patres ipsius Joshaphat, Joram et Achazia, quosque ipse contulerat, acceptos, ad Hazaelem, Syriæ regem, misit, qui ab ipso reversus est.

Mortuus autem Jehu Israelis rex Samariæ sepultus est, regnante post ipsum filio ipsius Achazo Samariæ annos septemdecim, idque anno regni Joashi Judæ regis vicesimo tertio. Hic idola sibi accepta coluit. Prævalentes autem Israeli Hazael Syriæ rex, et Hadad Hazaeliis filius, viros Israeliticos bello absumpserunt, adeo ut non essent reliqui Achazo Israelis regi in bello præter pedites decies mille, et **224** equites quinquaginta. Porro, mortuus est Elisha propheta. Mortuus etiam Hazael, Syriæ rex, cui in regno successit filius ipsius Hadad. Reversus deinde Achaz Israelis rex Hadado Hasaelis filio rege Syriæ devicto, urbes, quibus captis imperaverat pater ipsius, illi abstulit. Mortuus deinde Ahaz, Israelis rex, Samariæ sepultus est, regnante post ipsum in Israelem Samariæ annos sexdecim filio ipsius Joash : idque regni Joashi regis Judæ tricesimo nono. Ille pejus se gessit patre suo, atque idola coluit. Joashum autem Judæ regem adorti servi ipsius interfecerunt, quo in civitate Davidis sepulto imperavit, Judæ Hierosolymis annos viginti novem filius ipsius Amasia. Idque anno regni Joashi regis Israelis secundo. Hic captos servos qui patrem ipsius interfecerant jugulavit. Sub eo prophetavit Amos propheta Davidicus. Ascendente autem Joasho Israelis rege Hierosolyma, Amasia Judæ rex metu ejus Beitshemsum fugiens, urbem vacuam reliquit. Diruit ergo Joash e muro urbis Hierosolymitanæ cubitos quadringentos, acceptumque auri, argenti et gemmarum quidquid in templo, necnon quidquid auri atque argenti in palatio regis Amasiæ fuit, Samariam asportavit. Mortuo deinde Joasho Israelis rege, atque Samariæ sepulto, post ipsum Samariæ **225-227** in Israelem regnavit annos quadraginta unum filius ipsius Jeroboam, idque anno regni Amaziæ regis Judæ decimo quinto. Mortuo Joash Israelis rege, Amazia Judæ rex a Beitshemes Hierosolyma reversus est. Post aliquod autem temporis spatium Jeroboamus Israelis rex collectis copiis suis Hierosolyma ascendit; a quo cum Amazia Judæ rex, ad urbem Lachisch fugisset, mittens ille post eum Lachishum, ibi ipsum interfecit; qui Hierosolyma a servis suis reportatus in civitate Davidis sepultus est. Regnavit post ipsum in Judam Hierosolymis annos quinquaginta duo, filius ipsius Uzzia, annos sexdecim natus, idque anno regni Jeroboami regis Israel decimo quinto. Ejus tempore prophetarunt Amos, ejusque filius Isaiah e familia David, Joshua Jehadi, filius Rubenita, Jonas Mataliæ filius e Gathhaphar.

Digitized by Google

regis Musal rumore, aliisque alios cædentibus egressus Ezekias, rex Judæ, interfecit ex ipsis virorum centies octogies quinquies mille. Sennacheribum vero regem Musal, cum fugisset Nineven, filii ejus duo, quorum alteri nomen Anzar Malach, alteri Sareser, in ipsum irruentes, gladio interfecerunt; deinde in terram Korda, quæ est terra Al-Musal, fugerunt. Iste Ezekia rex, ille erat cujus vitæ addidit Dominus annos quindecim, quod, scilicet, propinqua morte cum nullus ipsi filius esset, conversa parietem facie amare fleret coram Domino. Misertus ergo ipsius Dominus clementissimus, misso ad ipsum angelo, notum ipsi fecit se quindecim annos vitæ ipsius adjecisse. Natus est ergo ipsi filius quem Manassem appellavit. Porro, dicitur illum qui ipsi a Deo dixerit: Addidit Deus vitæ tuæ quindecim annos, fuisse Isaiam prophetam; atque hoc verum est. Regnavit autem in Musal Filius Sennacheribi nomine Asarhaddon. Tempore autem Ezekiæ regis Judæ, imperavit Romanis rex nomine Romæus, qui urbem condens; ipsi Romam, appellatione a nomine suo desumpta, nomen imposuit; ab eodem etiam denominati sunt **237-239** Romani: ab eo usque tempore urbs Roma regni [caput] fuit. Regnavit autem Romæus annos triginta octo.

Mortuus autem Ezekia Judæ rex in domo Davidis sepultus est. Post ipsum Hierosolymis in Judam regnavit filius ipsius Manasse annos quinquaginta quinque, annos natus duodecim; qui tertio regni sui anno idola confecit, ad quorum cultum Israelitas adegit, ob quod cum ab Isaia propheta increpatus esset, ipsum interfectum serraque medium inter duos asseres dissectum igne combussit. Fertur autem Isaiæ, cum ante mortem sitiens Dominum invocasset, apertum fuisse fontem e quo bibit; estque ille fons Silwan, cujus nominis interpretatio est, Missa. Fertur etiam cum postea gentes Hierosolyma incolerent, exsiccatum esse fontem illum; at cum Israelitæ, aqua fluxisse. Coluerunt autem Israelitæ idola annis quinquaginta quatuor. Deinde Babelis rex captum Manassen Judæ regem vituli ærei, cui ignem supposuit, alvo inclusit. Oranti igitur Manasse Judæ regi dum in simulacri alvo exsisteret, et ob ea quæ fecerat pœnitentiam agenti precesque ad Dominum fundenti, cum peccatum ille remisisset, et ipsius misertus esset, diruptum est simulacrum, ita ut exiret; misitque Dominus ipsi angelum qui sublatum Hierosolyma reportavit. Mortuus autem Manasse in horto **240** Uzzæ sepultus est; regnavitque post ipsum biennio filius ipsius Amon; annos natus viginti duos, qui in colendis idolis patrem suum imitatus est. Illum autem adorti servi ipsius domi suæ morte affectum cum patre suo in Uzzæ horto sepelierunt; regnante post ipsum Hierosolymis in Judam, annos triginta unum filio ipsius Josia, octenni. Ille autem anno regni sui secundo idola confracta, omniaque idolorum templa in Samaria, quæ exstruxerant Israelis reges, diruta

A igne combussit; occisis insuper et igne crematis idolorum sacerdotibus, nec non ossa mortuorum qui idola coluerant collecta flammis tradidit. Porro anno regni sui decimo octavo Pascha celebravit quale nemo unquam celebraverat a tempore Josue filii Nun. Sacerdos tunc erat Hilkia Jeremiæ prophetæ pater; qui, reperto in templo libro legis, cum illum legisset, Pascha juxta quod in illo [scriptum] erat, instituit. Sub ipso prophetarunt Chalda uxor Salum custodis vestium templi, Jeremias et Sophonias prophetæ: Jeremias autem acceptam arcam in media petra abscondit: fuit etiam ibi pseudopropheta quidam nomine Hanania. Tempore Josiæ regis Judæ ascendens Pharaoh Nabu (quod est Claudus) Ægypti rex, contra regem B Musal, illum bello lacessitum superatumque in fugam dedit, donec Euphratem perveniret: cumque rediret **241-243** obviam ipsi profectus est Josia rex Judæ multis cum muneribus, at ipse visum eum interfecit, quem ergo reportatum a Megiddo (quæ Menbai est) Hierosolyma, ibi ipsum sepelierunt servi ipsius, annos natum triginta novem. Post ipsum Hierosolymis in Judam regnavit tribus mensibus filius ipsius Jochaz, annos natus viginti tres. Ascendens autem Pharaoh Nabu Hierosolyma Jochazum Judæ regem captum et vinctum una cum Judæorum multitudine Ægyptum deportavit. Imposuit etiam Pharaoh Nabu omnibus qui Hierosolymis erant tributum, quod ipsis sibi quotannis offerendum injunxit, auri talenta centum, C et argenti totidem. Deinde in Ægyptum reversus est.

Mortuo autem Jochazo Judæ rege in Ægypto, regnavit post ipsum Hierosolymis in Judam undecim annos Eliakim Josiæ filius (qui et Joakim dictus est) annos natus viginti quinque. Ejus tempore prophetarunt Jeremias propheta, Uria Semaiæ filius ex oppido Aanab, et Buzi Ezekielis pater. Portavit autem Joakim Judæ rex, quotannis ad Pharaonem Nabu Ægypti regem, pro se et pro regione sua, in tributum centum auri ac totidem argenti talenta. Anno autem quarto regni Joakimi regis Judæ imperavit Bochtanasser Babeli, cui, et sub ipso, Hierosolyma ascendenti obviam factus Joakim Judæ rex, ipsi instar servi factus **244** est D ad triennium. Reversus est ergo Bochtanasser Babelem mittente ad ipsum quotannis Joakimo eam quam ad Pharaonem Nabu mittere solebat, auri atque argenti summam; imperium enim tenuit Bochtanasser a Babele usque ad urbem Raphak. Postea pactum irritum reddens Joakim nihil ad ipsum misit. Mortuus autem Joakim, rex Judæ, in ædibus Davidis sepultus est. Regnavitque post ipsum filius ipsius Joachim, qui et Abia dictus est, Hierosolymis, tribus mensibus, annos natus octodecim; qui cum tributum non mitteret, accedens Bochtanasser cum exercitu suo Hierosolyma obsedit; ad quem egresso Joachimo Judæ rege, una cum matre, servisque, et Israelitarum principibus, urbem ei aperuerunt; quam ingressus Bochtanasser

Digitized by Google

quidquid in templo erat vasorum, auri, argenti, et gemmarum, nec non quidquid in arce regia fuit gemmarum, auri, et argenti, Babelem asportavit; Joakimum insuper Judæ regem vinctum, una cum comitibus ipsius septies mille secum Babelem traduxit, nec non Israelitarum quotquot viribus pollerent. Inter captivos erant Daniel adhuc puer, et tres pueri, Hananiah, Azaria et Misael, qui in fornacem ignis conjecti sunt. Neque in urbe relictus est vel unus quis, infirmis et pauperibus exceptis. Præfecit autem Bochtanasser Hierosolymis, Joakimi regis Judæ fratrem, **245-247** Josiæ filium, nomine Mataniam, quem Zedekiam appellavit Joakimi regis Judæ patruum; qui undecim annis Hierosolymis regnavit, annos natus viginti et unum. Ejus tempore prophetarunt Jeremias, Habacuc, et Buzi. Porro anno nono detinuit Zedekia Judæ rex, aurum atque argentum quod ad Bochtanasserum mittere solitus fuerat: quare iratus Bochtanasser ducem e suis quemdam, nomine Nabuzaradanum, spiculatorum principem, Hierosolyma misit, qui cum urbem triennio obsideret, maxima hominum pars fame absumpta est. Zedekia autem, Judæ rex, fuga noctu contendit ad speluncam quam paraverat, Speluncam Canum appellatam: quod cum animadvertisset Nabuzaradan, illum Jerechunti assecutus, apprehensum ad Bochtanasserum, Antiochiam misit: quem prehensum oculis privavit Bochtanasser, filiis ipsius gladio jugulatis: interfecitque Nabuzaradan magnam Judæorum multitudinem, templumque dirutum incendit, ut et urbem Hierosolyma vastatam incendit, et quidquid in templo fuit, auri, argenti et æris, Babelem asportavit, Judæorum autem cum alii Ægyptum, alii in deserta et valles fugissent, quotquot reliqui erant, ille Babelem captivos abduxit, adeo ut desolata manerent Hierosolyma, nemine ipsa incolente. Habacuc autem propheta in terram **248** Ismaelitarum fuga se recepit, deinde in Ægyptum descendit. Jeremia propheta Ægyptum fugit, idque anno regni Bochtanasseris, decimo nono.

Porro ad captivitatem Babylonicam et destructionem templi, a regno Davidis, anni sunt quadringenti septuaginta septem. Ab exitu Israelitarum ex Ægypto, mille octoginta tres. Ab Abrahamo, mille quingenti nonaginta. A Phaleko, bis mille centum triginta et unus. A diluvio bis mille sexcenti sexaginta duo. Ab Adamo, quater mille nongenti et octodecim. Porro, Bochtanasser anno regni sui decimo octavo, eo nempe qui destructionem templi proxime antecessit statuam ex auro conflavit cubitos altam sexaginta, latam sex; quam cum in medio urbis Babel statuisset, omnes imperio suo subditos ipsam adorare jussit: quod si quis facere recusaret in fornace ignis comburendus erat. Selegerat autem sibi Bochtanasser ex Israelitis pueros tres, quorum unum appellavit Sidrach, alterum Misach, tertium Abd-Nagu. Tres pueri isti cum idolum non adorarent, jussu ipsius in

A fornacem ignis conjecti sunt. Misit vero Deus ad ipsos e cœlo angelum qui ignem ita exstinxit, ut frigus ipsis et incolumitas esset: quod videns Bochtanasser ipsos e fornace eduxit, cumque eos scrutatus nullum ignis vestigium, nec in ipsis nec in vestibus ipsorum deprehendisset, valde miratus, metuque perculsus **249-251** ipsos honore affectos, et gradu sublimi collocatos principes in palatio suo constituit. Porro anno post excidium Hierosolymorum quarto, cum vidisset Bochtanasser insomnia, congregatis onirocritis et astrologis dixit: Visiones quas vidi una cum ipsarum interpretationibus mihi narretis: sin minus, capite vos plectam. Responderunt illi: Non est nobis visionum scientia, nisi ipse nobis indices quid

B videris, ut illud tibi explicemus. Iratus ergo Bochtanasser in animo habuit colla ipsis præcidere. Danielem autem prophetam, qui tempore captivitatis adolescens fuit, assumptum sibi Bochtanasser domi suæ educaverat et præfecerat; ille ergo ipsi dixit: Ego tibi in somnium quod vidisti narrabo, ipsumque tibi interpretabor. Vidit siquidem rex imaginem magnam, aspectu terribilem, cui caput ex auro, manus ex argento, venter et femora ex ære, crura e ferro, pedes e testa; vidit deinde rex petram grandem e monte sine alicujus ope excisam, quæ imaginem istam confractam comminuit, adeo ut nullum ipsius vestigium perciperetur; petra autem mons magnus evasit, terramque im-

C plevit: hoc est quod vidit rex. Interpretatio ejus hæc: Tu, o rex, caput es imaginis istius aureum; post te regnaturus rex te inferior, argentum est; post ipsum ipso inferior, æs; **252** post illum eo inferior, ferrum; post quem denique et ipso inferior regnaturus, testa est: at post ipsum regnaturus est rex magnus cujus regnum nunquam desinet: et quemadmodum vidisti petram e monte sine alicujus ope excisam quæ imaginem confregit, terramque implevit, ita erit ille rex iste toti terræ dominetur usque in sæculum. Bochtanasser ergo Danielem veste indutum honore affecit, omnibusque Babelis doctis præfecit, domusque suæ principem constituit; nomine Beltasar ipsi indito. Porro anno captivitatis Babylonicæ quinto post destructa

D Hierosolyma, prophetarunt Babeli ex Israelitis, Ezekiel filius Buzi, loco dicto Carmela; Baruch Neriæ filius, frater ejus Saras, Daniel e prosapia Davidica, Mordechai, Benjamita, Hacai, Zacharia filius Barachiæ, Malachias, Ezra, et Nahum. Fueruntque Ægypto prophetæ Habacuc, Simeonita, et Jeremia. Coluerunt autem Israelitæ in Babele idola, ob quod cum ipsos increparet Ezekiel propheta, in eum irruentes Israelitarum primores morte ipsum multarunt. Porro Bochtanasser anno regni sui vicesimo quinto Ægyptum profectus reges ejus interfecit; imperavitque Ægypto, Syriæ, terræque Judæ, Romæorum, Græcorum, Persiæ, Babelis et Al-Musal. Totum regni ejus spatium annorum erat quadraginta quinque, quorum novemdecim exci-

Digitized by Google

dium **253-255** Hierosolymorum et captivitatem Israelitarum antecesserunt; viginti sex secuti sunt.

Mortuo Bochtanassero rege, post ipsum regnavit filius ipsius Evil-Mardoch annos viginti tres. Hic Joachim, Israelitarum regem, e carcere eductum, veste induit, beneque tractavit, nec non Israelitas quotquot in carcere erant dimisit. Jeremia autem propheta in Ægypto lapidatione e medio sublatus est, lapidibus petitus usque dum moreretur, [ibique] sepultus. Ferunt Alexandrum cum Ægyptum ingressus esset, Jeremiæ prophetæ corpus Alexandriam translatum ibi sepeliisse. Mortuo Evil Marducho post ipsum triennio regnavit filius ipsius Beltasar, deinde interfectus est. Quippe, cum instructo convivio una cum comitibus suis ederet ac biberet, B ebrius jam factus afferri jussit vasa templi aurea et argentea quæ Hierosolymis abduxisset avus ipsius Bochtanasser, in quibus cum bibisset et sociis suis bibendum præbuisset, interea dum in loco suo dormiret, vidit ecce volam manus in pariete, cujus digiti [aliquid] scriberent. Magno igitur metu consternatus omnes Babyloniorum doctos convocavit ut scripturam istam legerent atque interpretarentur. Quod cum illi facere non possent, dixerunt regi: Est hic ex Israelitis quidam, nomine Daniel, quem ad honorem evexit, et magni fecit avus tuus Bochtanasser; ille **256** tibi scripturam hanc et leget et interpretabitur. Accersivit ergo rex Danielem, qui illud quod scriptum fuit ipsi legit. Erat autem, *Mani, Thecel, Pharas.* Dixit ergo; C Interpretatio Mani, est, Deus regnum tuum perfecit et ad magnitudinem perduxit. Interpretatio Thecel, regnum ubi perfectum fuerit, deficere. Interpretatio Pharas, regnum tuum Medis et Persis distributum iri. Rex ergo Danielem veste et torque aureo induit. Ista autem nocte interfectus est rex Beltasar, Regnumque post ipsum occupavit Darius Asriri filius, Medus, e Madanensium sc. stirpe, anno uno. Hic autem assumptum Danielem exercitui suo præfecit, quam ob causam invidia erga ipsum commoti, duces ejus, ipsum apud regem incusarunt dicentes: Danieli in animo est in regem rebellare atque ipsum interficere. Conjecit ergo rex Danielem in lacum leonibus truculentis plenum. Deinde pœnitentia motus est. D Die ergo crastino e lacu extractus est Daniel a feris intactus. Metuens ergo rex duces istos qui Danielem accusassent in speluncam conjecit, quos devorarunt feræ. Danielem autem præfecturæ exercitus et dynastiæ restituit.

Ubi autem periisset Darius Persarum rex, primus qui Persis imperavit, fuit Cyrus Persa, qui etiam Danielem exercitui suo præfecit. Fuit autem Babeli idolum æreum ingens cui nomen Bel, cujus dimensum **257-259** quotidianum erat duodecim modii similæ puræ, oves quadraginta, et vini sextarii sex, quod cum quotidie adequitans rex adoraret, vetuit eum hoc facere Daniel, dicens: Qui inserviunt idolo, ipsi ejus dimensum comedunt. Cum ergo rex convocatis famulis istis minatus es-A set, rem illi confessi sunt; quare et idolum confregit, et famulos morte affecit. Fuit etiam Babeli draco prægrandis, quem cum Babelis incolæ colerent, Daniel regi: Si mihi in ipsum potestatem concesseris, ego ipsum interficiam. Acceptis ergo adipe, pice et pilis, iisque subactis cum draconem cibasset ipse illico mortuus est. Viso ergo quid fecisset Daniel invidia erga eum moti Babylonii, ipsum apud regem deferebant, dicentes: Daniel cædem tuam molitur. Iratus ergo rex ipsum in speluncam feris noxiis plenam conjecit, ubi sex diebus substitit; feris istis dimensum singulis diebus erat boves bini, cum ovibus binis: at sex istis diebus nihil omnino carnis conjectum fuit. Habacuc autem prophetam qui in terra Judæ, loco B quodam dicto Tekoa, fuit, dum lentes coqueret, et panem intritum paropsidi inderet, quo messores cibaret, e cœlo inclamavit angelus: Heus Habacuc, illud quod apud te est, ad Danielem, Babelem, feras; ille siquidem jam sex diebus, quibus in spelunca ferarum fuit, nihil comedit. Habacucum ergo prophetam **260** capillo capitis prehensum, una cum cibo qui in manibus ejus fuit, Babelem portavit, et super lacum in quo erat Daniel posuit; qui ergo ipsum inclamans dixit: O Daniel, me Habacucum misit ad te Dominus cum cibo quo vescaris. Ascendens ergo Daniel e lacu comedit, Deumque celebravit, ac rursum in lacum descendit. Habacucum autem sublatum in terram Judæ repor-C tavit angelus. Deinde rex pœnitentia motus ob illud quod Danieli fecerat, ipsum e specu a feris intactum eduxit; quod miratus rex ipsum præfecturæ exercitus restituit. Cyrus autem Persa, cum triennio regnasset, mortuus est, regnante post ipsum Achashavirosho annos duodecim. Post quem filius ipsius Cyrus, cognominatus Darius, annos triginta imperavit. Cujus regni anno primo mox diem obiit Daniel propheta. Anno autem regni sui secundo Israelitas Hierosolyma redire, urbemque ac templum ædificare jussit. Cujus causa fuit quod Cyrus Persa, Israelitidem quamdam nomine Malchat, Zerobabelis sororem, uxorem ducens, ipsam Persarum more reginam constituerit. Quæ cum ipsam amaret Cyrus, petiit ab illo ut Zorobabelis D fratris sui gratia Israelitas Hierosolyma remitteret. Jussit ergo Cyrus Zorobabelem Hierosolymis imperare. Sub ipso prophetarunt Aggæus, et Zacharias. Porro fuit Cyro œconomus **261-263** ex Israelitis nomine Nahthania, Hajaliæ filius, qui et captivitatis princeps fuit. Ille templi struendi curam suscepit, quocum una fuerunt Ezra Seraiæ filius sacerdos, et Israelitarum multitudo.

Jam a captivitate Babylonica ad templum conditum anni fuerunt septuaginta. Annis autem quatuor perfecta est structura; structuræ ejus præfuit Zerobabel filius Salatielis, filii Achiæ, qui cognominatus est Joachim, Judæ regis, quem captivum abductum in carcerem conjecit Bochtanasser. Regnavit autem Zorobabel Hierosolymis in Israelitas.

Digitized by Google

A Porro uno post urbem conditam anno diem obiit Ezra sacerdos, qui, ante Josuæ filii Josadaci sacerdotis adventum, sacerdotis munus obiit : qui cum Judæos in multis circa legem errasse offendisset, librum legis ipsis descripsit, eum nempe qui hodie in manibus ipsorum est. Resque ad legem ipsorum spectantes ipsis renovavit, et jura docuit. Mortuo Cyro Dario, Babelis rege, post ipsum imperavit filius ipsius Kamysus annos novem : post quem Samardius magus annum unum. Hic magus cognominatus est quod ipsius tempore floruerit Persa quidam nomine Zoradasht, qui magorum religionem condidit ædibus igni dedicatis. Post ipsum regnavit Dara primus, annos viginti. Post illum Artachshast Longimanus **264** cognominatus, B annos viginti quatuor, cujus tempore floruit in Græcorum regione, in urbe Coo, Hippocrates sapiens artis medicæ auctor. Dicit Said Patricii filius, medicus : Hujus rei indicium est quod refert Galenus in sua juramenti et mandati Hippocratis explicatione, scilicet regem Persarum ad Hippocratem misisse, ac magna pecuniæ summa oblata [invitasse] ut ad ipsum accederet ; voto autem ejus non annuisse Hippocratem, neque ipsum adiisse, cum nequaquam ipsi æquo consentaneum videretur Persas qui Græcorum hostes essent sanare. Refert autem Honain Isaaki filius, in sua libri hujus e lingua Græca in Arabicam versione, meminisse Galenum, Hippocratem non adiisse Artachshastum Longimanum appellatum, quod regnante ipso contigisse C feratur Persis morbum dictum Al-Mawarek (vel juxta aliud exemplar, pestem). Misisse ergo ipsum ad urbis Ko præfectum quem rogavit, ut Hippocrati centum auri talenta traderet, ipsumque ad se, honorifice tractatum, adduceret, quo Persas a morbo qui ipsis contigisset, sanaret ; abnuisse autem Hippocratem, cum non æquum judicaret Græcorum hostibus opem ferre, eosque sanare.

Mortuo Artachshashto Longimano, post ipsum imperavit Artachshasht Magnus, annos triginta et unum. Post eum Saadianus annos tres. Post ipsum Dara secundus, **265-267** qui cognominatus est Al-Naceth annos septemdecim. Post eum Artachshasht, e filiis fratris Cyri secundi, annos viginti D duos. Ejus tempore floruerunt in Græcia sapientes et philosophi, Hercules, Malus, Pythagoras, Socrates, Solon legislator, Zenon, et Empedocles. Post ipsum regnavit annos viginti filius ejus Artachshasht, qui cognominatus est Achus. Hic copiis suis collectis Ægyptum petiit, quam rege ipsius devicto occupavit. Rex autem Ægypti (cui nomen Pharao Shanak) devictus, timens ne si in manus Achusi, Persarum regis incideret, male ab ipso multaretur, rasis capite et barba, ac mutatis vestibus Macedoniam urbem profugit. Achus vero Persarum rex Fustati, Ægypti arcem, condidit, quæ hodie Kasrolshamaa audit : in qua et templum magnum exstruxit, igni dedicatum, quod hodie ecclesia Sancti Theodori appellatur. Fuitque Macedoniæ rex Philippus Alexandri pater. Mortuo Achuso Persarum rege, post ipsum regnavit filius ipsius Arses, qui cognominatus est Nacet, annos undecim. Ejus tempore floruerunt in urbe Athenarum et Græcorum regione philosophi sapientes, Plato, Censalon [Xenophon], Democritus, Apollonius, et Socrates. Mortuo Arseso Persarum rege, post ipsum regnavit filius ipsius Darius annos septem, quem interfecit Alexander. Regnum tenuerunt **268** reges isti in Musal, Babylonem, Persiam et Amedum. Causa autem cur interficeret Alexander Darium hæc erat, quod cum mortuo patre Philippo successisset in Macedoniæ regno Alexander annos sexdecim natus, atque Dario Persiæ regi nuntiatum esset Alexandrum post patrem suum Græcis imperare, ille ipsius [subjugandi] cupidus, litteras ad ipsum conscripserit, quarum hoc exemplar est : « Nuntiatum est mihi te injussu meo in Græcos regnum occupasse. Quod si eadem qua pater tuus via incessisses in consilio capiendo, et quod ego te jussissem fecisses, hoc tibi melius fuisset, et prosperitatem tuam diutius continuasses. Verum ad hoc te impulit pueritiæ deceptio pro tua et tuorum ignorantia. Recede ergo ab eo quo jam es [loco,] et pro teipso, et patria tua redemptionis pretium afferens, culpam tuam confitere, atque hoc cito omni mora deposita facias. Sin minus ad te cum Persarum viris profectus, patriam tuam eorum pedibus conculcabo, viros tuos occidam, teque prosperitate tua exuam. Misi interim tibi illud quod si numerare possis, numerare etiam viros et comites meos poteris. Vale. »

Miserat autem ad ipsum per legatum sesamorum excorticatorum modium. Accedens ergo Darii legatus ad Alexandrum, ipsi litteras et sesama obtulit. Alexander igitur congregatis **269-271** comitum suorum præcipuis ac Darii litteris audientibus prælectis, dixit : Si uno animo fueritis ipsum vincetis, sin ab invicem separati, vobis inhiabit. Cui responderunt singuli prout ipsis tunc visum fuerat. Quibus Alexander : Ominatur mihi animus victoriam in Darium (cujus mihi indicium inde est quod comites suos sesamo assimilarit, quod cibus est pinguis, et sine molestia editur), nosque regno ipsius potituros. Dixerunt ipsi socii ipsius : Ita faciat Deus. Respondit ergo Alexander Dario litteris scriptis quarum hoc exemplar est : Ab eo qui a Deo rex constitutus est, Alexandro servo Dei, et Græcorum rege ad Darium præcelsum. Intellexi litteras tuas, et quomodo me ut in mandatum tuum rebellem indigitaveris, et quid mihi comminatus fueris. Videlicet si a gradu meo non recessero, et differam illud afferre quod scripto tuo jussisti me tibi afferre, profecturum te contra me cum viris Persarum. Certe dictat tibi animus tuus quæ non assequetur manus tua, nec apprehendit cogitatio tua. Ego autem ad te revera proficiscar cum leonibus Græcorum, et quomodo se res habeat docebo te ubi obviam tibi factus fuero. Misi interim tibi quo dignoscere possis quanto acriores **272** viris

Digitized by Google

tuis fuerint viri mei. Vale. Misit autem ad ipsum saccum sinapis. Reversus ergo ad ipsum legatus ipsius, quid fecisset Alexander ipsi nuntiavit. Alexander autem, convocatis patriciis ac viris primariis, sic illos allocutus est : O popule, tribus proprietatibus perficiuntur res, videlicet consilio bono, viribus ad idem [exsequendum], deinde hæc utraque in actum intentione sincera perducendo. Quisquis ita comparatus fuerit, idoneus est ad ea quæ cupit assequenda ; si quis ergo vestrum his instructus fuerit, mihi se adjungat, et quicunque secus se habuerit, a me recedat. Responderunt illi : Proprietates istas in rege conjunctas, in nobis discretas posuit Deus, nec cessabit e nobis quispiam ultimum quod penes ipsum fuerit [præstare]. Quod ipsorum responsum cum probasset Alexander, paratis statim copiis ad bellum Dario inferendum profectus est.

Qui cum in Mesopotamia concurrissent, fuit inter ipsos quadraginta dierum spatio bellum. Darius vero quinque confectis fossis in singulis ducem cum duodecim virorum millibus collocaverat, quorum nulli nisi quinto quolibet die pugnandi vices obtigerunt. Suis etiam injunxerat singulis diebus duorum [sibi] Græcorum capita [afferre]. Allata sunt ergo illi quotidie duorum vel unius saltem Græcorum capita. Ob quod magna animi tristitia **273-275** affectus, iraque quanta fieri potuit exæstuans Alexander misit ad Darium qui ipsi diceret : Parum abest ne mutuo consumamur ; visum est autem mihi quod saluti nostræ simul et vestræ consulatur, nimirum ut cum instruendæ sint acies, spatium relinquant nobis comites tui quo ordines tuos ad ditionis tuæ limitem pertranseam, deinde ad patriam meam revertar. Neque enim animus nobis est certamen detrectare ; esset hoc opprobrium quod elui, macula quæ mundari, flagitium cui ignosci, non posset. Respondit Darius : Non visum est nobis ullo modo quod petiisti concedere. Quod cum vidisset Alexander, [homines] ad aliquid contra caput ipsius machinandum incitavit dicens : Heus ! Græci, est hoc imbecillitas, et opis indigentia. Estne e vobis aut e Persis qui aliquid mihi hoc in negotio comminiscatur, quo me a tristitia ista exsolvat, [hac mercede] ut sit ipsi regnorum Persiæ et Græciæ, nec non omnium quæ in gazophylaciis fuerint, dimidium? Quæ Alexandri verba cum audissent Chesnesph et Adarshist Adarbachti filii, qui satellitibus Darii [vel, juxta aliud exemplar, exercitibus] præerant, commissa jam pugna Darium adorti gladiis confoderunt, adeo ut pronus decideret. Persæ autem in fugam conversi sunt magna ipsorum strage edita. Alexander vero ubi ad Darium eo modo se habentem pervenisset, **276** equo descendens Darii caput gremio suo imposuit, abstersaque facie et vulnere alligato, ipsum osculatus et in lacrymas profusus dixit : Laus Deo, qui te interfici noluit a comitum meorum aliquo ; erat hoc, quod videmus, præscientia Dei [determi-

A natum] : pete autem a me quod tibi visum fuerit. Tria tibi a me impetrare licebit, tu unum mihi tantum concedas. Dixit ergo illi Darius : Hoc a te peto, ne familiis apud Persas illustribus satos, et nobiles perdas, sed liberos dimittas ; peto etiam, ne Ignium ædes diruas, earumque æditous bene tractari jubeas ; denique ut me de interfectore meo ulciscaris, ipsumque mihi adjungas : nam si superstes manserit, tuorum etiam beneficiorum immemor erit, ut erga me antea se ingratum præstitit. Promisit ergo Alexander præstiturum se quod petierat. Dixit deinde Alexander : Quod a te vellem est, ut filiam tuam Rushtac mihi in uxorem concedas, illud enim te sciente ac consentiente fieri vellem. Respondit illi Darius : Illam tibi

B in uxorem trado hac conditione, ut post te regnum progeniei tuæ ab ipsa oriundæ relinquas. Quod cum annuisset ipsi Alexander illam uxorem duxit.

Mortuum autem pretiosissimis quæ apud regem erant linteis involvi curavit ; deinde Græcorum Persarumque exercitus, feretrum armatos comitari jubens, ipse etiam cum comitum suorum **277-279** præcipuis idem secutus est donec ipsum terræ mandasset. Dixit ergo Alexander : Etiamsi præstiterim Dario quod vidistis, usquequaque tamen hostis mihi fuit, ac certe magnam rem tentavit qui me hoc negotio expedivit, cui mercedem rependere necesse habeo ; libellum ergo suum mihi porrigat ; sancte enim per Deum juro ipsum exaltatum iri et a me supra omnes socios meos

C evehendum. Statim ergo se illi offerentes Cheshnesph et Adarshist, Adarbachti filii, dixerunt : Nos Darii comites sumus, et qui negotium hoc tibi expedivimus : præsta igitur nobis quod pollicitus es. Jussit ergo ipsos super duabus trabibus sublimibus suspendi ; dixitque : Certe hi duo meriti sunt hoc quod ipsis fieri jussi, ob suam erga dominum suum infidelitatem ac fraudem ; qui enim domino suo fidem non præstiterunt, nec alteri præstabunt. Ego interim quod ipsis pollicitus sum exhibui : ipsos supra omnes socios meos evehendo. Tum in Darii matrem uxorem et filiam donaria ac vestes conferri jussit, ipsasque honore affecit : duces etiam ac viros Persarum primarios, muneribus,

D vestibus, honorariis, rebusque ad victum necessariis donari jubens, ipsos in iisdem quibus erant dignitatum gradibus confirmavit : quare ipsum amore prosecuti sunt, ac consuetudinem cum ipso habuerunt. Invitavit etiam eorum quos libuit ad Indiam **280** invadendam, qui ergo ipsi operam alacres ac læti præstiterunt. Ita in septem climata regno potitus est Alexander.

Jam a captivitate Babylonica ad regnum Alexandri anni sunt ducenti sexaginta tres. A regno Davidis, septingenti quadraginta. Ab exitu Israelitarum ex Ægypto, mille trecenti quadraginta sex. Ab Abrahamo, mille octingenti quinquaginta tres. A Phaleko, bis mille trecenti nonaginta quatuor. A diluvio, bis mille nongenti viginti quinque. Ab

Digitized by Google

A Adamo, quinquies mille centum octoginta unus. Alexandri præceptor fuit Aristoteles philosophus. Fuit etiam Athenis sapiens nomine Diogenes. Devicit ergo Alexander regiones, suberantque ipsi Græcorum reges tredecim, tredecim etiam urbes condidit, quarum aliæ in Occidente, aliæ in Oriente. Bella etiam gessit, ac victorias reportavit quales regum [præter ipsum] nemo. Urbem etiam condidit quam de nomine suo Alexandriam appellavit; ad quam a Macedonia imperium transtulit. Pharum etiam Alexandriæ exstruxit, quam omnibus navigantibus in signum, quo ad Alexandriam dirigerentur, posuit. Postquam autem devictis regibus et subjugato mundo Babelem pervenisset, venenum illi bibendum dederunt, quo mortuus
B est. Cujus causa fuit, quod cum mater ipsius Olympias litteras ad ipsum scripsisset, in quibus illum quem Macedoniæ præfecerat accusaverat, **281-283** iratus Alexander morte illum afficere in animo haberet; quo intellecto vir ille filium suum cum muneribus pulchris mittens, tradidit etiam ipsi venenum mortiferum, jubens aliquo uti commento quo ipsum veneno perimeret. Profectus igitur juvenis, cum quæ secum habuit munera obtulisset, inter reliquos in Alexandri pocillatorem incidit, cui, quod non ita pridem iratus Alexander ipsum percusserat, pectus ira æstuabat; hic ergo proposito ipsius favit: conspirante etiam cum ipsis quodam ex Alexandri familiaribus. Contigit autem
C ut Alexander comitibus suis convivium instrueret, quibus edentibus ac bibentibus, ipse cum familiaribus ac convivis suis consedit, hilaritate ac colloquio indulgens. Cum ergo vino victus esset, venenum illud regis poculo immiscens pocillator, regi porrexit; quo epoto, confestim mortem [ingruentem] sensit; quare accersito scriba suo, ipsi ad matrem suam epistolam dictavit, cujus hoc exemplar: « Ab Alexandro servo Dei, qui heri omnium terræ « finium dominus, hodie ejusdem depositum est, « ad Olympiadem matrem suam benignam, mise« ricordem, qua propius frui non licet. Pax tibi « integra, optima. Viam quam calco ego, ea est « quam calcarunt qui præcesserunt priores. Tu, « cæterique qui mihi superstites sunt, vestigiis **284**
D « [nostris insistitis]. Siquidem illud cui in hoc mundo « similes sumus, est dies hodiernus, qui præceden« tem pellit. Ne autem ob mundum hunc contri« steris, cum suos fallere soleat. Exemplum hujus « rei habes in eo quod tibi notum est de rege Phi« lippo, qui nullo modo obtinere potuit, ut vel te« cum permaneret, vel mihi superstes esset: præ« cinge igitur te patientia, et impatientiam pelle, « teque a turba subducens, jubeas ne ad te ingre« diatur quis, nisi cui infortunium aliquod acci« derit, quo quid sit illud scire poteris, et statum « tuum melius percipias. Tu res tuas age, illud « autem ad quod ego tendo, melius est, ac faci« lius eo quo fui [statu]. Bene autem mihi, tibi« que ipsi facias consolationem et patientiam admit« tendo, ne dominetur tibi tristitia. Scriptæ sunt « ad te litteræ istæ meæ, die hujus mundi ultimo, « futuri primo: hac spe ut tibi ad consolationem « inservituræ sint, gratæque futuræ. Ne autem « contra ac opinor facias, neque spiritum meum « contristes. Vale. »

Tum signari litteras, atque ad matrem suam secreto mitti jussit: ac cum Philemoni consiliario suo, ut mortem suam celaret, et citissime Alexandriam iret, præceperat, diem obiit. Fertur autem Alexandrum, cum Komosum pervenisset, in morbum gravem incidisse, quo continue laboravit, crescente in dies **285-287** ægritudine: narratumque ipsi a matre fuisse astrologos cum primo nasceretur dixisse, Moriturum ipsum in loco cujus cœlum, aurum esset, terra ferrum: ipsum ergo ita se habentem perrexisse usque dum ad Shahrazur perveniret; at inter eundum cum ingravescente morbo descenderet, suppositæ sunt ipsi tabulæ binæ, superimposita lorica ferrea, cui insedit, tegente ipsum quodam clypeo deaurato: quo conspecto ejus quod narraverat ipsi mater, recordatum, accersito qui ipsi a consiliis erat, litteras ad matrem dictasse, ac tum diem obiisse. At ubi ad matrem ipsius pervenissent litteræ, ipsa epulum sibi instituì jussit, ad quod deinde homines convocavit, præficiens portis qui neminem introire sinerent, nisi cui nullum accidisset infortunium. Janitores ergo, omnes qui accederent interrogantes, cum aliquem infortunium aliquod passum fuisse reperissent, introire non sinebant, adeo ut omnes, nemine relicto, redirent. Quod cum vidisset, consolatione admissa patientiam induit, pro comperto habens viam esse hanc [omnibus communem]. Porro Philemon consiliarius Alexandri corpus honoris causa arcæ aureæ imposuit. In alio exemplari legitur ipsum illud melle implevisse, morte ejus celata, exercitus et thesauros Alexandriam deduxisse; eo autem cum pervenisset, mortem ejus notam hominibus **288** fecisse, arca in medium prolata, eaque in pavimento deposita, sapientes jussisse unumquemque Epicedium canere quod amicis solandis, omnibus instituendis, inserviret. Dixit ergo Philemon sapiens: Magnum hic dies exemplum exhibet. Præcessit malum ejus, quod a tergo erat; et retro abiit bonum ejus, quod præcesserat; Quicunque autem eum cujus abiit regnum, deflere velit, defleat. Plato sapiens: Heus! qui per vim [omnia] agebas, collegisti quod te decepit, et a te recessit; ita ut tibi adhæreat reatus ejus, utilitas autem ad alium redierit. Aristoteles sapiens: Abiit a nobis Alexander loquens, reversus est ad nos silens. Naren sapiens: Dic gregi Alexandri, Hic est dies in quo custodit grex pastorem suum. Nilon: An consolabitur nos, ob regem nostrum, nisi qui infortunium passus solatium accepit? Dixit alius: Hæc est via, qua necesse eundum est. Eodem ergo affectu quod duraturum est quærite, quo peritura quæritis. Alius:

Digitized by Google

Sufficit hoc in exemplum : heri fuit aurum Alexandro thesaurus, hodie Alexander in auro reconditus. Alius : Sequetur te qui morte tua gaudet, quemadmodum tu secutus es eum cujus morte gavisus es. Dixit Lotas philosophus : Ne miremini eum, qui cum in vita sua nos non instituerit, nobis tandem se morte sua monitorem præbuit. Dixit Metron sapiens : Heri, heus tu! **289-291** audire potuimus, non autem loqui [coram te], nunc vero num audis quæ loquimur? Dixit Sis sapiens : Hic multos morte affecit ne moreretur, at mortuus est; quomodo non potuit a se mortem morte repellere? Dixit alius : Non ita erudivit nos Alexander sermone suo, ac silentio suo nos erudit. Dixit Demetrius sapiens : Heus tu! cujus ira mors fuit, cur non ipsi morti iratus es? Dixit alius : Timent jam arces tuæ, o rex, et securæ sunt arces te timentium. Dixit alius : Quam caute jam a te abstinent homines, o rex, et quam avide arcæ tuæ inhiant! Dixit alius : Quam veraciter agit mors cum suis, nisi quod illi oculos suos claudant, et aures obturent! Dixit Philokaton sapiens : Quod ad mundum, cujus hoc est ultimum, certe nobis satius fuisset a primo ejus abstinuisse. Dixit alius : Heus! homines, ne defleatis illum qui flere desiit, sed seipsum unusquisque vestrum defleat. Dixit alius : Rogo mihi dicas, qui animum regionum amplitudine latiorem gessisti, quomodo jam pati potes locum tam angustum? Dixit alius : Si non defleatur de morte nisi novitas ejus, certe quotidie mors nova accidit. Dixit alius : Si elatus fuisti, jam humilis es, et si invidendus fueras, jam certe miserandus es. Dixit alius : Quid est? o tu cujus ira formidanda erat, et latus munitum, **292** cur non iratus es, ut a te discederet mors? aut, cur non te protexisti, ut a te impotentiam repelleres? Dixit alius : Sufficit vulgo in exemplum mors regum; et sufficit regibus in commonitionem, mors vulgi. Dixit alius : Non aliud edidit Alexander documentum illustrius, morte sua. Dixit alius : Fuit vox tua terribilis, et regnum tuum præcelsum; jam vero defecit vox tua, et regnum tuum depressum est. Dixit alius : Fuit tibi copia benefaciendi, non autem mihi loquendi; jam vero est mihi copia loquendi, non autem tibi benefaciendi. Dixit alius : Si heri a te non fuit quisquam securus, hodie certe non timet te quisquam. Dixit alius : Heri sollicitus fuit pastor ob gregem, hodie grex ob pastorem suum. Dixit alius : Pervenisti jam ad illum cui debitor eras, ob debitum quod necesse est ut solvas, atque utinam scirem qua patientia uteris in debito quo teneris solvendo? Dixit alius : Si antea ea fuisset tibi gravitas, et temperies quæ hodie est, certe prudens fuisses. Cumque loquendi jam finem fecissent philosophi, surgens Rushtac, Darii regis Persarum filia, Alexandri uxor, quæ omnium Alexandro charissima fuit, manu arcæ imposita dixit : Non putaveram, o rex, cum Darium vinceres, regnum tuum devictum iri. Tum dixit philosophis : Si vestri de Alexandro sermones illudendi **293-295** gratia fuerunt, reliquit poculum quod ebibit, vobiscum, de quo videndum est vobis omnibus quid sentiatis. Sin ad consolationem et luctus signum, parate vos ad respondendum, et argumenta conquirite, siquidem gustaturi estis quod ille degustavit. Sint ergo opera vestra dictis vestris consentanea, neque enim in securitate positi estis. Tum egressa Alexandri mater gena sua arcæ admota dixit : Abunde nos consolati estis. Certe quod timueram Alexandro, jam illi accidit, neque reliquum est illi vel contra illum regnum; valde ergo a mundo abstineatis, et quod a vobis debitum est præstate. Accepi consolationem vestram, ipsumque sepeliri jubeo.

Regnavit autem Alexander annos sedecim : vixit in totum triginta duos. Porro præfecerat Alexander unicuique regioni servum [at juxta aliud exemplar, præfectum], vetans ne ad quem in provincia cui præerat, mitterentur litteræ ab alio qui ipso potestate major esset. Ab omnibus autem ad se dari litteras jubens, nec quem etiam se excepto, regem appellari. Mortuo igitur Alexandro unusquisque provinciam suam occupavit. Et divisum est Barbarorum imperium, Persiæ et Ahwazi regno penes Ashaganidas manente, qui tribuum reges audierunt. In Alexandriam autem et Ægyptum post Alexandrum septem annos regnavit frater ipsius **296** nomine Philippus, qui Ptolomæus Aridæus cognominatus est [vel juxta aliud exemplar, annos quadraginta]. Post ipsum Ptolomæus, cui nomen Alexander, cognomen Galeb-Vzr, annos viginti septem [aliud exemplar viginti unum habet]. Hic anno regni sui vicesimo Hierosolyma mittens, inde septuaginta viros e Judæis Alexandriam adduci curavit, quos sibi legem librosque propheticos e lingua Hebraica in Græcam transferre jussit, ipsorum singulis seorsim ab aliis in domo sibi propria collocatis, ut ita quomodo se habitura esset uniuscujusque interpretatio videret. Cum ergo postquam libros istos transtulissent, interpretationes ipsorum inspexisset, uniusmodi erat versio, nulla prorsus discrepantia. Libros igitur in unum collectos, et annulo suo signatos in templo idoli, Serapidis dicti, reposuit. Erat e septuaginta istorum numero, vir quidam nomine Simeon justus, qui Dominum nostrum Christum e templo suscepit. Hic dum legem et libros prophetarum e lingua Hebraica in Græcam transferret, quotiescunque comma aliquod in quo prophetia esset de Domino Christo interpretaretur, illi corde suo non assentiens, dixerat, Hoc fieri non potest : Deus ergo vitæ terminum ipsi auxit, adeo ut annos trecentos quinquaginta viveret, donec Christum Dominum videret; **297-299** quem ubi vidisset, *Nunc*, inquit, *dimitte, o Domine, servum tuum secundum verbum tuum in pace; jam enim viderunt oculi mei salutem quam parasti coram omnibus gentibus* [*].

Mortuo Ptolemæo Galebvro, regnavit post ipsum

[*] Luc. II, 9 seq.

Digitized by Google

annos viginti novem Ptolomæus cognominatus Lepus. Hic Alexandriæ Hippodromum magnum ad equorum certamen exstruxit, qui tempore Zenonis regis igne periit. Post illum annos viginti sex regnavit filius ipsius, Philadelphus cognominatus. Deinde annos viginti quinque Ptolomæus, cognominatus Evergetes. Et post ipsum annos septemdecim Ptolomæus cognominatus Philopator. Deinde annos viginti quatuor Ptolomæus cognominatus Illustris. Post illum annos viginti Ptolomæus Philometor. Ejus tempore Antiochus, Græcorum rex, devictis Syria et Judæa, Judæos e Syria expulit, omniaque illis mala, et cruciatuum genera intulit. Post illum regnavit frater ipsius Ptolomæus, Evergetes etiam dictus, annos viginti tres. Eo regnante condidit Antiochus, Græcorum rex, Antiochiam, cui de nomine suo appellationem indidit qua vocata est. Post ipsum regnavit Ptolomæus, Liberator dictus, annos viginti, cujus tempore exstructa est urbs Seleucia. Deinde Ptolomæus, cui etiam cognomen Liberator, annos quindecim. Deinde Ptolomæus nomine Alexander, cognomine Jasphis Philopator, annos decem [vel juxta aliud exemplar, duodecim]. Deinde Ptolomæus **300** cognominatus Phosas, octodecim dies [vel secundum aliud exemplar, octo annos]. Post ipsum Ptolomæus Dionysius annos viginti novem. Post quem filia ipsius Cleopatra (cujus nominis significatus est *petram deflens*), annos viginti duos. Hæc Alexandriæ multa exstruxit ædificia magna, et miranda; fecitque opera tessellata. Exstruxit etiam templum magnum, quod Saturni templum appellavit, quod sub Christianismo in ecclesiam conversum, Sancti Michaelis ecclesiam nominarunt; quæ eadem Alkaisariah appellata est, ac igne periit quo tempore ingressi sunt Occidentales Alexandriam cum domino nostro Almansore Abikalem, qui Abdallah audit, et Habbasa Chalifa tunc Al Moktadaro Jaafaro, et servo ejus Tacino Ægypti, et Alexandriæ præfecto. Exstruxit eadem in urbe Achmim columnam mensoriam, qua Nili incrementum percipitur: nec non in urbe Ansena aliam. Porro anno regni ejus quarto urbi Romæ imperavit rex nomine Caius Cæsar annos quatuor. Deinde post ipsum Augustus Cæsar monarchi filius, idque anno regni Cleopatræ undecimo. Hic devictis regibus orbi imperavit, cujus fama cum ad Cleopatram pervenisset, illa ab ipso metuens regnum suum munivit, exstructo scilicet a parte orientali ad Nili ripam, muro a Nubia regione **301-303** Pharmam usque, nec non alio a Nubia, Alexandriam usque a parte occidentali: qui hodie Hayet Ol Ajuz, *Murus vetulæ* appellatur.

Cleopatra autem Alexandriæ habitavit, fuitque ipsi in Ægyptum deputatus nomine Antonius. Porro Augustus audita ejus fama, ipsi inhiavit. Nuntiatum est autem Augusto Judæos in urbe Hierosolymorum obsequium ipsi non præstare. Ablatum autem jam fuerat regnum Judæo-

A rum a familia Davidica, ex quo captivi abducti sunt a Bochtanassero. Neque enim in hunc usque diem præficiunt sibi Judæi regem nisi e Davidis stirpe. Sacerdos vero fuit stirpe Davidica oriundus, nomine Aristobulus, qui regio more Judæos rexit. Misit ergo Augustus ducem e suis quemdam nomine Pætum qui Hierosolyma obsessa cum cepisset, Aristobulum Judæorum sacerdotem, compedibus vinctum, cum multis e sociis ipsius Romam misit, tributoque Judæis imposito ab illis discessit. Magna vero miseria Judæos invasit. Sacerdos autem Aristobuli loco factus est frater ipsius, cui nomen Arkan. Arkano isti cum viro quodam nomine Antipatro, Askalonita, intercessit amicitia, qui idolii cujusdam ædituus fuit, idemque

B Herodis pater, genus e Cypro ducens. Constituit autem Arkan sacerdos Herodem viarum præfectum contra latrones, cum vir ingenii ferocis esset. Invadentes **304** autem Hierosolyma quidam ex Al Gauri incolis Arkanum sacerdotem captivum abduxerunt, Antipatro, Herodis patre, interfecto: itaque relicta est urbs sine præfecto aut principe. Herodes ergo Romanos qui Hierosolymis substiterunt demulcens multaque ipsis collata pecunia, urbi ut princeps præfuit. Auditoque Augustum Ægyptum tendere quæsitum Cleopatram, Ramlæ ipsi obviam factus, multis ipsi muneribus oblatis, ipsius sibi amicitiam conciliavit. Augustus vero cum Ægyptum pervenisset, cæso Antonio, Cleopatræ

C deputato, Alexandriam ipsam quæsitum tetendit, quo captam ignominiæ exponeret Romanis ostensam. Cleopatra ergo audito cæsum esse ab Augusto Cæsare deputatum suum Antonium, et captam Ægyptum, ne ludibrio haberetur timens, mortem prætulit; et ne in manus ipsius incidens, ignominiæ exponeretur, necem sibi conscivit; hoc nempe pacto: duas ancillas, quarum alteri nomen Abra, quæ ipsam pectere et ornare, alteri Matra, quæ ipsi ungues præcidere ac vestes induere solebat, accersitas, jussit in hortum quemdam profectas viperam quæ aspis appellatur, sibi afferre: quam inde allatam cum in ipsis primum experta fuisset, illæ confestim mortuæ sunt. Videns ergo serpentem mortem subitam inferre, coronam

D suam prehensam **305-307** capiti imponens, seque mundo suo universo ornans, auro scilicet, argento, unionibus, hyacinthis ac smaragdis, ac deinde vestes regales induta, acceptam viperam mamillæ sinistræ (scilicet regione illa situm esse cor noverat) admovit, statimque mortua est. Visa illa Augustus tum ipsam tum factum ipsius miratus est, quod mortem servituti et ignominiæ prætulisset. Ferunt autem Augustum Cæsarem regem ingressum offendisse ipsam coronam suam manu sinistra, ne de capite decideret, tenentem, quo ipsam in regno suo sedentem inveniret. Ferunt alii ipsam, cum mortem sibi consciscere vellet, brachio suo cultro prius inciso adeo ut egrederetur sanguis, virus deinde, quod penes ipsam esset,

Digitized by Google

viperarum, vulneri injecisse, quo statim mortua est.

Anno autem imperii Augusti Cæsaris duodecimo abolitum est Cleopatræ regnum. Porro a regno Alexandri ad finem regni Cleopatræ anni sunt ducenti octoginta novem. Redeunti deinde ex Ægypto Romam Augusto Cæsari, rursum obviam Ramlæ factus Herodes, multa obtulit donaria; quare, ipsum Judææ universæ cum ipsius ditionibus et regione Galilææ montanæ præficiens, Augustus capiti ipsius diadema regium imposuit. At cum Hierosolyma rex jam factus reversus esset, noluerunt Judæi ipsum in eos regnare. Ille ergo tyrannidem in ipsos exercens, multos eorum **308** morte affecit. Dirutis etiam urbis propugnaculo ac templo, libros Judæorum, quos restituerat ipsis Ezra, de tribuum genealogiis ipsorumque prosapia, ablatos, omnes combussit, ne quis ex ipsis cujusnam esset tribus, aut quo patre satus dignosceret : omnia etiam sacerdotii instrumenta ablata vendidit, vestesque sacerdotum annulo suo signavit; quin et ipsum sacerdotium venale habuit, adeo ut cum ipsorum quis sacerdotem se fieri vellet, non nisi magna pecuniæ summa prius accepta munus illud in ipsum conferret : pessimeque ac inique se in regno suo gessit.

Porro anno imperii Augusti Cæsaris quadragesimo prodiit ab ipso edictum ut omnium regno ipsius per totum orbem [subditorum] describerentur nomina, virorum (inquam) cum uxoribus suis (quales olim census condebantur), ut eorum numerum recenseret. Misit ergo cum scribis ducem e suis quemdam nomine Cyrenium, quem Syriæ ac Judææ præfecit. Anno autem imperii ipsius quadragesimo primo allatum est Dominæ Mariæ Virgini puræ illibatæ nuntium de Domino Messia: annoque imperii Augusti Cæsaris quadragesimo secundo, et regni Herodis, Antipatri filii, in Syriam tricesimo tertio [vel juxta aliud exemplar, in terram Israeliticam], natus est Dominus noster Christus die Canun primi vicesimo **309-311** quinto, Cabaci vicesimo nono. Ad Christum autem natum a fine regni Cleopatræ anni sunt triginta. A regno Alexandri trecenti undeviginti. A tempore quo Israelitæ per Bochtanasserem captivi Babelem abducti sunt, quingenti octoginta duo. A regno Davidis, mille quinquaginta novem. Ab exitu Israelitarum ex Egypto mille sexcenti sexaginta quinque. Ab Abrahamo bis mille centum septuaginta duo. A Phaleko bis mille septingenti tredecim. A diluvio ter mille ducenti quadraginta quatuor. Ab Adamo quinquies mille quingenti.

Porro anno imperii Augusti Cæsaris quadragesimo quarto, Herodis, filii Antipatri, tricesimo quinto, venientes tres Magi ab Oriente in Judæam, quæsiverunt ubi natus esset Rex iste magnus. Metu ergo perculso Herode, ac tota Judæorum regione ob eorum verba perturbata, accersitos Magos ro-

A gavit Herodes, de eo quod narraverant : qui ipsi responderunt : Stellam magnam in Oriente conspeximus quæ indicavit nobis natum esse Regem magnum, quem adoratum venimus; neque desiit stella nobis præire, ac se viæ ducem præbere, donec, ubi ad hunc locum pervenimus, se nobis subduxerit. Rogavit ergo Herodes Judæos dicens : Ubi nasci debet Christus? qui ipsi dixerunt : In Bethlehem Judææ. Tum Herodes, clam vocatis Magis, exquisivit ab ipsis quo **312** temporis spatio apparuisset illis stella; respondentibus illis, A biennio nobis in Oriente apparuit; dixit ipsis, Profecti quærite Regem hunc recens natum, quem inventum ubi adoraveritis, reversi mihi indicate, ut et ipse profectus eum adorem. Egressis ergo

B ab Herode Magis apparens stella ipsis Bethlehemum præivit, usque ad locum in quo fuit Dominus noster Christus una cum Domina nostra Maria ipsius matre. Adorarunt igitur ipsum ac munera ipsi obtulerunt, aurum, myrrham et thus. Præceptum autem est ipsis in somno, ut in patriam suam per aliam viam regressi ad Herodem non reverterentur. Porro ex quo apparuit Magis stella usquedum adorato Domino nostro Christo in patriam suam reversi sunt, fluxit biennium. Josephus autem Mariæ sponsus admonitus in somno fuit, ut acceptis puerulo et matre ipsius, cum ipsis in Ægyptum fugeret : quod et fecit Josephus. Tardantibus autem Magis, Herodes, ubi se

C ab illis illusum sensit, ira valde excandescens omnes in Bethlehemo pueros a bimulis et inferioribus interimi jussit. Interfecti sunt ergo infantes, ne uno superstite relicto. Deus autem in Herodem iram atque indignationem suam effudit, adeo ut in morbum gravem incideret, quo cruciari non desiit donec moreretur, cum annos triginta septem regnasset. **313-315** Filios quatuor reliquit, quorum unus nomine Archelaus, secundus Herodes, tertius Philippus, quartus Lusanius, qui regno inter se diviso unusquisque quartam regionis Judaicæ partem sibi assumpsit. In sortem autem Archelao acciderunt Bethlehem et Hierosolyma. Josephus ergo, audito mortuum esse Herodem, ex Ægypto cum Domino nostro Christo et

D matre ipsius egressus est, Domino Christo annos tunc quatuor nato. Timens autem Bethlehemi habitare, ob Archelaum, Nazarethi sedem fixit, ideoque Nazarenus audiit. Porro, anno Archelai octavo, Dominus Christus, annos tunc natus duodecim, in templo, in medio doctorum sedens, doctos docebat. Deinde mortuus est Josephus qui Christum educaverat; mortuus etiam Archelaus cum annos novem regnasset, nullo regni hærede relicto. Obiit etiam Augustus Cæsar, postquam annos quinquaginta sex et sex menses imperasset; cui in imperio Romanæ successit filius ipsius Tiberius, Domino nostro Christo annos tunc quindecim nato. Fuit autem Tiberio regi amicus nomine Pilatus, ex insula quadam in mari Romæ vicina, quæ Ponta

Digitized by Google

vocatur (unde ille Pilatus Pontius denominatus), quem Judææ Archelai loco præfecit.

Porro anno regni Tiberii Cæsaris decimo quinto apparuit Joannes Zachariæ filius Baptista, qui
316 Judæos in Jordane in peccatorum ipsis remissionem baptizavit; ad quem cum accessisset Dominus noster, et ipsum in Jordane baptizavit, annos tum natum triginta. Herodes autem, Herodis filii Antipatri filius, dimissa uxore sua nomine Areta, regis Arabum [vel, juxta aliud exemplar, Al Gauri] filia, uxorem fratris sui Philippi, nomine Herodiadem, ipso adhuc vivo, vi ablatam duxit. Dixit ergo illi Joannes: Non licet tibi uxorem fratris tui ipso vivente ducere. Quare ipsum in carcerem conjici jussit. Cum deinde comitibus suis convivium instruxisset Herodes, comedentibus illis et bibentibus, saltans Herodiadis filia in medio cœtus ipsi placuit: cui ille: Pete a me, inquit, quidquid tibi libuerit. Illa ergo petiit ut sibi Joannis caput in patina daret; quare ille, Joanne decollari jusso, caput ipsius ei tradidit. Uxor autem ipsius Areta ad patrem suum abiit, qui proinde ira commotus, copiis suis collectis contra Herodem profectus, belloque ipsum aggressus, sociorum ipsius multos occidit, (alios) captivos cepit, oppidis eorum incensis, idque anno imperii Tiberii Cæsaris decimo octavo.

Anno autem regni Herodis, filii Herodis, filii Antipatri, vicesimo nono, crucifixus est Dominus noster Christus die Veneris mensis Adar vicesimo tertio, Bormahati vicesimo septimo, 317-319 idque hoc pacto: Domino nostro Christo Pascha cum discipulis suis celebrante, ad noctem diei Veneris, qui dies Paschatis fuit, abiens e discipulis ipsius quidam nomine Judas Iscariotes dixit Judæis: Quid mihi dabitis, ut ubi sit ille vobis indicem? cumque illi triginta argenteos ipsi dedissent, ille noctu illos in locum ubi Jesus cum discipulis suis fuit, adduxit. Illi ergo ipsum prehensum ad principes suos Annam et Caipham sacerdotes abduxerunt, qui ipsum custoditum die crastino Pilato Pontio præfecto tradiderunt. Qui cum nihil contra ipsum probatum inveniret, dixit illis: Quid de hoc viro dicitis, hoc, inquam, rege Judæorum? Responderunt: Non est nobis rex præter Cæsarem. Dixit illis: Quid ergo huic faciam? Dixerunt illi: Crucifige eum; siquidem religionem nostram corrupit ac legem nostram solvit, se Dei Filium esse prætexens. Metuens ergo hoc [audito] Pilatus, manibus suis aqua ablutis, se a sanguine ipsius innoxium pronuntiavit, inclamantibus Judæis sanguinem ejus super ipsos ipsorumque liberos futurum. Tum crucifigi ipsum jussit; unaque crucifixi sunt duo latrones, unus ad dextram ipsius, alter ad sinistram, hora sexta diei Veneris; tenebræ autem crassæ instar noctis terram totam obtexerunt, obscuratus fuit sol, 320 apparuerunt stellæ, fissæ sunt petræ, mortuique complures e sepulcris suis resurrexerunt. Mortuo vero Domino nostro Christo in cruce, latus ipsius hasta transfixerunt, unde effluxit cum sanguine aqua. Post mortem ipsius accedens vir quidam nomine Josephus, cum dari sibi ipsum a Pilato petiisset, e cruce depositum, linteisque involutum in monumento novo quod sibi effoderat, sepelivit, lapide ostium ejus obstruens. Die crastino congregati apud Pilatum Judæi, dixerunt illis: Timemus ne noctu accedentes discipuli ejus, corpus ipsius suffurentur, dicantque hominibus ipsum in vivis esse. Jube ergo obsignari lapidem qui ad sepulcri ostium est. Respondit ipsis Pilatus: Abite, facite quod vobis visum fuerit. Illi ergo speculatores quosdam adhibitos ad sepulcrum custodiendum collocarunt, obsignatoque lapide reversi sunt. Media deinde nocte die primo, cum accederent mulieres quædam aromata et thymiamata secum afferentes quibus sepulcrum suffirent, ecce angelus de cœlo descendens lapide a monumenti ostio devoluto, ipsi insidebat; qui ipsis dixit: Ne timete, surrexit. Dicite autem discipulis ejus ut in montem Galilææ proficiscantur, ibi enim ipsum convenient. Profectæ ergo mulieres ad discipulos, hæc ipsis renuntiarunt. 321-323 Satellites autem qui monumentum custodierunt, in faciem suam, mortuorum instar, conspecto angelo et quid faceret, prociderunt. Ac mane profecti Judæis, quid ipsis accidisset, annuntiarunt; qui illis data pecunia dixerunt: Si quis de hoc vos interrogaverit, dicite ipsi, discipulos ipsius ipsum furto abstulisse. Discipuli vero in Galilææ montana profecti, ibi Dominum nostrum Christum convenerunt, qui ipsis benedicens in mundum misit, ut homines ad fidem in Patrem, Filium, et Spiritum sanctum invitarent. Tum post quadraginta dies in cœlum ascendit, annos habens triginta tres. Deinde post decem dies congregatis discipulis in cœnaculo Sihonis descendit in ipsos Spiritus sanctus, adeo ut omnibus loquerentur linguis. Discipuli autem quotidie sepulcrum et locum crucis adibant. At Judæi viso quid fecerunt discipuli, dixerunt, Locus iste non occultabitur, futurumque est ut in ipso [erigatur] ædificium; pulvere ergo obrutum obtegamus, ne quis ipsum conspiciat, aut ullum ipsi vestigium supersit; quandiu enim homines sepulcrum vacuum conspexerint, credituri sunt, ac fidem adhibituri, quo pacto abrogabitur nobis religio nostra. Locum ergo pulvere obtexerunt, adeo ut magnum fieret sterquilinium.

Porro Pilatus Tiberium regem de rebus ad Dominum nostrum Christum spectantibus per litteras
324 certiorem fecit, nec non de discipulis ipsius, multisque quæ ab ipsis patrarentur miraculis, ægrotos sanando, mortuos resuscitando; qui propterea in Christum Dominum nostrum credere voluit, ac religionem Christianam publicare; at sequi in hoc ipsum noluerunt comites ipsius. Herodi autem iratus est, quod Joannem, Herodiadis fratris sui uxoris gratia, interfecisset, et cum ipsa, illi vi ablata, stuprum commisisset, quodque de Christo

Digitized by Google

crucifixo gavisus esset; quare Romam accersitum in Hispaniam relegavit, præfectura ipsius in Pilatum collata. Eo regnante condita est urbs Tiberias, ita de nomine Tiberii imperatoris appellata. Obiit deinde Tiberius Cæsar, postquam annos viginti duos, ac mensem unum regnasset: regnante post ipsum Caio Cæsare, annos quatuor cum tribus mensibus, viro moribus feris, superbo, ac valde nequam. Hic Pilatum Romam accersitum morte multavit. Prolapsi autem Judæi ad majorem quam qua antea fuerant nequitiam, cum in ipsos irruerent Romani, magnam eorum stragem ediderunt; cujus cum ad Caium Cæsarem imperatorem pervenisset fama, ille suorum quemdam, nomine Irudum Aristobuli filium, qui et Agrianus appellatus est, Hierosolymis præfecit, additis etiam quatuor provinciis quas Herodis, filii Antipatri, filii inter se partiti **325-327** fuerant. Fuit Agrianus iste pravæ conversationis, ac multæ malitiæ vir, in discipulos crudelitatem [exercens]. Ille erat, qui Stephanum martyrem et diaconorum principem ac primum lapidibus obrutum interfecit; quique Jacobum Joannis fratrem Zebedæi filium gladio sustulit; Petrumque in carcerem conjectum e medio tollere in animo habuit, quem tamen ope sua Deus e manibus ejus eripuit; qui ab ipso Antiochiam fugiens, Arcadium Antiochiæ patriarcham constituit, cui annos viginti septem præfuit. Atque hic primus in urbe Antiochiæ patriarcha factus est. Profectus est deinde Petrus Romam, quod anno regni Caii Cæsaris secundo contigit. Incidit autem Agrianus in morbum gravem, quo consumpta carne ipsius, atque exsiccato corpore, mortuus est. Audito ergo Agrianum mortuum esse, alium in locum ejus suffecit Caius imperator, nomine etiam Agrianum, quem Hierosolyma misit.

Porro anno regni ipsius secundo factus est Jacobus Josephi filius, qui et frater Domini nostri appellatur, episcopus Hierosolymitanus, qui primus huic muneri Hierosolymis præfectus est, quo annos viginti octo functus est. Gravia autem valde a Judæis et Romanis passi sunt discipuli, multis ipsorum morte affectis. Mortuo autem Caio Cæsare, Romæ post ipsum imperavit **328** Claudius Cæsar annos quatuordecim, quo imperante fames magna et gravis per totum orbem fuit, cujus vehementia, et peste mortui sunt homines. Ejusdem Claudii tempore scripsit Matthæus Evangelium suum Hierosolymis, lingua Hebraica, quod Græce vertit Joannes evangelista. Porro Judæi pejores quam fuerant et sceleratiores evaserunt, adeo ut alii alios in plateis et campis, qua erant nequitia et malitia, occiderent. Agrianus ergo Hierosolymorum regimini quemdam nomine Festum præficiens, se ab ipsis Romam fuga proripuit, quo cum pervenisset, Claudio Cæsari imperatori, quænam exercerent scelera Judæi, narravit. Qui ergo, exercitu magno Hierosolyma misso, Judæorum, una cum ipsorum uxoribus et liberis, multos interfecit; alios etiam

A Antiochiam, alios Romam captivos abducens.

Porro anno Claudii Cæsaris nono, evangelista Marcus in urbe Alexandriæ homines ad fidem in Christum Dominum nostrum invitavit: qui dum urbem perambularet diffracta est ipsi calcei corrigia; quare ad sutorem nomine Hananiam se contulit, qui calceum ipsius reficeret. Ille subula ad perforandum calceum sumpta, cum digitum suum perforasset, adeo ut multum efflueret sanguinis nec sine dolore ingenti, in Marcum submurmuravit: cui ergo Marcus: Si credideris, **329-331** inquit, in Jesum Christum Filium Dei, sanabitur digitus tuus: ac prehenso ipsius digito, dixit: In nomine Jesu Christi sanetur digitus tuus; qui ergo eodem momento in sanitatem restitutus est, sanguine amplius non effluente. Credidit ergo ab eo tempore Hananias in Christum, unde baptizavit eum Marcus et Alexandriæ patriarcham constituit. Fuitque is patriarcharum qui Alexandriæ prælecti sunt primus. Constituit autem evangelista Marcus, una cum Hanania patriarcha, duodecim presbyteros, qui nempe cum patriarcha manerent, adeo ut cum vacaret patriarchatus, unum e duodecim presbyteris eligerent, cujus capiti reliqui undecim manus imponentes ipsi benedicerent et patriarcham crearent; deinde virum aliquem insignem eligerent quem secum presbyterum constituerent loco ejus qui factus est patriarcha, ut ita semper exstarent duodecim. Neque desiit Alexandriæ institutum hoc de presbyteris, ut scilicet patriarchas crearent ex presbyteris duodecim, usque ad tempora Alexandri patriarchæ Alexandrini, qui fuit ex numero illo trecentorum et octodecim. Is autem vetuit ne deinceps patriarcham presbyteri crearent. Et decrevit ut mortuo patriarcha convenirent episcopi qui patriarcham ordinarent. Decrevit item ut, vacante **332** patriarchatu, eligerent ex quacunque tandem regione, sive ex duodecim illis presbyteris, sive aliis, virum aliquem eximium, perspectæ probitatis, eumque patriarcham crearent. Atque ita evanuit institutum illud antiquius, quo creari solitus a presbyteris patriarcha, et successit in locum ejus decretum de patriarcha ab episcopis creando. Quod autem quærunt [nonnulli], Quare patriarcha Alexandrinus vocetur Papa (cujus nominis significatus est, avus)? [sciendum est] ab Hanania, quem constituit Marcus evangelista patriarcham Alexandriæ, usque in tempora Demetrii patriarchæ ibidem (is patriarcha fuit Alexandrinus undecimus) nullum fuisse in provinciis Ægypti episcopum; nec patriarchæ ante eum crearunt episcopos. Ille autem factus patriarcha tres constituit episcopos. Et primus fuit hic patriarcha Alexandrinus qui episcopos fecit.

Mortuo Demetrio suffectus est Heraclas patriarcha Alexandrinus, qui episcopos constituit viginti. Ex his unus erat, Ammonius dictus, religionis desertor. De quo simul ac ad Heraclam delata est fama, congregavit is synodum episcoporum, et in

Digitized by Google

urbem Ammonii perrexit, ubi re satis cognita et perspecta eum ad veritatem reduxit. Cum vero homines audierant episcopos vocitare patriarcham, Abba seu Patrem, **333-335** inter se dixere: Nos episcopum quemlibet Abba, seu Patrem, appellamus. et appellant episcopi patriarcham Abba. Unde sane oportet ut vocemus nos patriarcham Papam, id est, Avum; cum sit Pater patrum. Ita a tempore Heraclæ, patriarcha Alexandrinus dictus est Papa, id est, Avus. Postquam autem Hananias patriarcha Alexandrinus, quem Marcus evangelista in sede sua constituit, annos sederat viginti duo, mortuus est. Et profectus est Marcus evangelista in Barcam, ut homines ad fidem in Christum Filium Dei invitaret. Obiit dein Claudius Cæsar, imperator, et imperavit Romæ post eum filius ejus Nero Cæsar annis tredecim, qui primus fuit gravissimorum in Christianos malorum auctor, homo utpote in consilii et vitæ instituendæ ratione improbissimus. Et tempore Neronis Cæsaris, scripsit Petrus, apostolorum princeps, Evangelium Marci, dictante Marco, lingua Romana, in urbe Romæ; sed attribuit illud Marco. Etiam tempore hujus imperatoris scripsit Lucas Evangelium suum Græce, ad virum nobilem ex sapientibus Romanis, cui nomen Theophilus, ad quem item scripsit Acta seu discipulorum historiam. Erat autem Lucas evangelista comes Pauli apostoli, quocum per tempus aliquod mansit. Unde est quod Paulus apostolus **336** in quadam Epistola sua dicit, « Lucas medicus vos salutat. » Prehensum vero Petrum Nero Cæsar cruci affigit, corpore scilicet inverso, atque ita morte eum affecit: nam et dixerat ei Petrus: Si vis ut ego cruci affigar, corpore me inverso affige cruci, ne mors mihi afflicta similis sit ei quæ infligebatur Domino meo Christo, qui cruci affixus est corpore erecto. Sed gladio trucidavit Paulum. Occisus autem est Petrus sub annum vicesimum secundum post Dominum nostrum Christum. Erat vero post Petrum, Linus patriarcha Romæ, qua functus dignitate duodecim annos obiit. Et hic primus erat patriarcha Romanus. Erat autem Marcus Evangelii auctor, in Alexandria et Barca homines ad fidem in Christum Filium Dei invitans annis septem. Et anno imperii Neronis Cæsaris jam dicti primo, occisus est Marcus Alexandriæ, et corpus ejus igne est crematum.

Porro anno imperii Neronis Cæsaris duodecimo constitutus est Ignatius patriarcha Antiochiæ, qui cum annos triginta duos præfuisset, morte affectus est. Mortuo autem Festo, Hierosolymorum præfecto, relictaque urbe sine principe qui eam moderaretur, concitati Judæi Jacobum Josephi filium, qui Domini frater audit, lapidibus donec moreretur impetitum interfecerunt, multosque **337-339** discipulorum cruciatibus male multatos urbe ejecerunt. Ex urbe igitur fuga prolapsi Christiani, Jordanem transeuntes, loca ista incoluerunt. His auditis Nero Cæsar ad præfectum qui in A Oriente fuerat, nomine Vespasianum, misit, ut collectis copiis Judææ regionem aggressus, populum universum (ne uno superstite) internecione deleret, domosque ipsorum vastaret. Quo audito congregati Judæi, ditioribus sumptus ministrantibus circa Hierosolyma tres struxerunt muros, quibus turribus munitis ac firmatis sese tutarentur. Profectus ergo in Judæam Vespasianus nullam in Galilæa urbem reliquit quam non dirutam incenderet: contra Hierosolyma vero, quod adeo munita esset, cum ad aliquid moliendum imparatus esset, quo tutius res ageret, ipsa anno integro obsedit, Judæis interim clam noctu erumpentibus Romanosque cædentibus.

Porro, tempore Neronis floruit medicus quidam B nomine Andromachus, qui Neroni theriacam præstantissimam confecit. (Arabes eam Dheriacam appellant.) Occisus est autem Nero imperator, Romæ. Vespasianus igitur audito interfectum esse regem, Hierosolymorum obsidione soluta, Cæsaream reversus ibi substitit. Imperavit autem post ipsum Galba septem menses, deinde interfectus est; imperante post ipsum Othone tres menses. **340** Eo pulso cum imperasset Vitellius octo menses, interfectus est. Tum commota est valde universa Romanorum ditio, concitatis undique in eos gentibus; at post contentionem gravem, et commotionem magnam, ducibus, præfectis ac scribis, quotquot cum in Romanorum terra tum in Oriente fuerunt, omni- C bus visum est Vespasianum, qui Hierosolymis obsidendis occupatus fuerat, imperio præficere. Qui ergo cum Cæsarea Romam profectus eo pervenisset, irruentes qui Romæ erant duces in ducem quemdam nomine Artitinum, qui imperium sibi occupare statuerat, ipsum interemerunt. Urbe deinde egressi, Vespasiano obviam euntes, capiti ipsius diadema imposuerunt; qui ubi urbem ingressus solio regio insedisset, sceleratum ac rebellem quemque inter Romanos morte multavit, adeo ut sub ipso in statum optimum et tranquillum redacta sit Romanorum terra. Duo autem ipsi fuerunt filii, quorum uni nomen Titus, alteri Domitianus; quorum Domitianum copiis magnis instructum ad gentes barbaras misit, quas ille occidit, diripuit, D delevit: Titum vero, exercitu etiam frequenti instructum, Hierosolymam misit, quam biennio obsedit; morientibus qui in urbe erant fame, adeo ut præ fame, mortuorum ac natorum suorum carnes comederent: qua deinde capta omnes **341-343** qui in ipsa fuerant tam mares quam feminas interfecit, proscindentibus [militibus] prægnantium uteros, et infantes saxis allidentibus. Urbem etiam et templum vastata incendit. Numerati deinde qui ipsius jussu occisi sunt, ter millies mille reperti sunt, cum alii Syriam, alii Ægyptum, alii in terram Al Gaur, profugissent. Jam a Christo nato ad Hierosolymorum per Titum excidium anni sunt septuaginta. Ab Alexandro, trecenti octoginta novem. A Captivitate Babylonica, sexcenti quinqua-

Digitized by Google

ginta duo. A regno Davidis, mille centum viginti novem. Ab exitu Israelitarum ex Ægypto, mille septingenti triginta quinque. Ab Abrahamo, bis mille ducenti quadraginta duo. A Phaleko, bis mille septingenti octoginta tres. A Diluvio, ter mille trecenti quatuordecim. Ab Adamo, quinquies mille quingenti septuaginta.

Christiani autem, qui Judæos fugientes, Jordanem trajecerant, et in istis locis sedes fixerant, audito Titum urbem destruxisse interfectis Judæis, Hierosolymam jam desolatam reversi, ipsam incoluerunt, **344** structaque sibi inibi ecclesia, episcopum secundum ipsi præfecerunt nomine Simonem, Cleopæ filium. Cleopas iste frater fuit Josephi qui Dominum nostrum Christum educavit; fuitque hoc, anno imperii Vespasiani quarto: illum autem, postquam annos viginti sex munere isto functus fuisset, interfecit Trajanus imperator. Porro anno imperii ipsius tertio patriarcha Romæ constitutus est Dacletius, et cum biennio sedisset mortuus est. Anno imperii ipsius quinto præfectus est Romæ Clemens, qui scriptor fuit, cumque annos novem sedisset mortuus est. Anno imperii ejus nono Alexandriæ patriarcha constitutus Philetius, qui cum annos tredecim sedisset, diem obiit. Vespasianus autem postquam cum honore et potentia annos novem et septem menses imperasset, mortuus est. Imperavit post ipsum filius ipsius Titus annos tres et duos menses, dein mortuus est. Post ipsum imperavit frater ejus Domitianus annos quindecim. Magnam hic in Judæos crudelitatem exercuit, adeo ut ejus tempore nullus appareret Judæus. Quin et in animo habuit reges eorumque filios e medio tollere, ut non esset in terra præter ipsum rex. Nepotes ergo etiam regum sustulit, multosque reges interfecit. Cumque nuntiatum ipsi esset asserere Christianos **345-347** Christum regem suum esse, regnumque ipsius æternum, esseque ipsos exercitum copiosum, magnamque hominum multitudinem, vehementer ira excanduit, jussitque e medio tolli Christianos, nec ullum in regno ipsius relinqui Christianum. Fuit tum Joannes evangelista in Neso, qui hoc audito metuens, Ephesum fugit. Mittens autem imperator Hierosolyma, Judæ, filii Josephi, discipulorum unius, filios prehendit, quos vinctos Romamque advectos de Christo ac ipsius regno interrogavit. Responderunt illi, regnum ipsius cœleste esse, non terrenum, ipsumque ultimis temporibus cum gloria magna, et splendore, venturum ad judicandos et vivos et mortuos, ac unumquemque juxta opera sua remuneraturum. Quibus ille auditis perterritus liberos eos dimisit, necnon honore affici Christianos jussit, ipsisque se opponere desiit.

Porro, anno imperii ipsius secundo constitutus est Evaristus patriarcha Romæ, ubi cum octo annos sedisset mortuus est. Anno imperii ejusdem decimo patriarcha Romæ factus est Alexander, qui ibi decem annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejus quinto constitutus Cordius Alexandriæ patriarcha, postquam decem annos sedisset diem obiit. Anno ejusdem decimo quinto Alexandriæ patriarcha constitutus est Barmius, qui **348** annos duodecim sedit, dein mortuus est. Mortuo autem Domitiano Cæsare imperatore, post ipsum Romæ imperavit Nerva Cæsar qui et Barastius Cæsar audit, annum unum et quinque menses, dein obiit, succedente ipsi Trajano Cæsare, qui et Adrianus Cæsar appellatus est, qui Romæ annos novemdecim imperavit. Imperator iste magna in Christianos mala excitavit, ac diuturnæ ipsis tristitiæ, ac doloris vehementis auctor fuit, dum multos martyres neci dedit, interfecto Romæ Ignatio qui patriarcha Antiochenus fuerat, necnon Simeone Cleopæ filio episcopo Hierosolymitano, quem cruci affixit, annos natum centum viginti. In servitutem redigi etiam jussit Christianos, utpote quibus, ex ipsius sententia, nulla esset religio aut lex. Præ dura autem quam passi sunt Christiani servitute, et gravibus, quibus sublati sunt, cædibus, misericordia erga ipsos affecti sunt Romani, ac testati apud imperatorem ipsius consiliarii ac duces esse Christianis religionem firmam, ac legem bonam, neque oportere ipsos illos in servitutem redigere. Jussit ergo ne amplius servi fierent, et a malo ipsis inferendo abstinuit.

Porro tempore Trajani Cæsaris imperatoris scripsit Joannes Evangelium suum Græce, in insula Patmo appellata, e terra Asiæ, quæ Romæorum terra est. Ejusdem tempore **349-351** philosophus quidam fuit e Romanorum magnatibus, nomine Commodus. Anno imperii ejusdem sexto constitutus est Judas episcopus Hierosolymitanus, ubi cum septem annos sedisset mortuus est.

Anno ejusdem decimo quarto Zacchæus episcopus Hierosolymitanus constitutus, cum septem annos sedisset diem obiit. Anno ejusdem sexto constitutus est Jeron patriarcha Antiochenus, qui cum annos viginti sedisset mortuus est. Anno imperii ejus quarto, Xystus patriarcha Romæ constitutus, annos decem sedet, dein moritur. Anno ejusdem decimo quarto Romæ patriarcha factus est Telesphorus, qui cum annos undecim sedisset diem obiit. Anno imperii ejus undecimo constitutus Justus patriarcha Alexandrinus, ubi decem annos sedit, dein mortuus est. Eo tempore reversi Judæi Hierosolyma, cum multiplicati essent adeo ut impleretur ipsis urbs, regem sibi præficere constituerunt; quod cum Trajano renuntiatum esset, misso ille Hierosolyma duce cum ingentibus copiis innumeros interfecit Judæos. Contra Trajanum istum prodiit Babeli rebellis quidam, contra quem profecto Trajano inita est inter ipsos pugna acerrima, in qua multi ex utroque exercitu cæsi sunt, ipseque Trajanus in prælio interfectus Post quem imperavit Ælius Adrianus **352** Cæsar annos viginti. Hic contra rebellem istum Babelem profectus ipsum profligavit. Dein Ægyptum contendit.

Digitized by Google

Gravia autem valde ab eo passi sunt Ægyptii dum homines ad idolorum cultum adigeret, quam ob causam multos etiam e Christianis, morte affecit: inter cæteros Mar Astatium cum uxore et duobus filiis; quibus scilicet ollæ æneæ inclusis aquam superfundens, ignem deinde supposuit, donec coquerentur. Gravis autem Ælio Adriano in corpore suo morbus accidit; quare dum varias peragraret regiones ad remedium corpori et morbo suo quærendum, Hierosolyma ipsi laudarunt, quo cum pervenisset ipsaque vastata inveniret, adeo ut nullum ibi [ædificium] præter Christianorum ecclesiam esset, exstrui jussit urbem circa templum, muroque forti cingi: quod cum audirent Judæi, ex omni provincia, omnique urbe confluere, adeo ut brevi temporis spatio impleretur ipsis urbs. Cumque multi numero evasissent, regem illis nomine Barjuzium præfecerunt. Quod cum Ælio Adriano renuntiatum esset, misit ille ducem e suis quemdam magnis instructum copiis, qui urbem obsideret. Mortui ergo sunt qui in ea erant fame et siti. Ea deinde capta magnam Judæorum stragem edidit, urbemque diruit adeo ut desertam relinqueret. Atque hoc ultimum **353-355** est Hierosolymorum excidium. Fuerunt autem e Judæis, qui Ægyptum fugerent, alii qui Syriam et in montes, et regionem Algaur. Jussit vero rex, ne quis Judæus urbem incoleret, verum interfici ipsos totamque eorum stirpem deleri; urbem autem a Græcis habitari et de imperatoris nomine Æliam appellari: quare ab eo tempore hunc usque diem Ælia vocatur: quam incoluerunt Græci, et ad portam templi quæ Al-Baha [pulchra] audit, arcem struxerunt, super qua tabulam magnam posuerunt, imperatoris nomine Ælio inscriptam, idque anno imperii ipsius octavo. Arx ista hodie ad portam Hierosolymorum sita Davidis sacrarium appellatur. Jam ab excidio primo per Titum facto ad hoc alterum anni sunt quinquaginta tres. Impleta autem sunt Hierosolyma Græcis, qui cum Christianos fimetum, istud sub quo erat Sepulcrum, et Cranium adire, atque ibi preces fundere viderent, eos hoc facere prohibentes super fimeto templum Veneri dicatum struxerunt.

Anno imperii ejus sexto constitutus est Eugenius patriarcha Romanus, qui cum annos quatuor sedisset mortuus est. Anno ejusdem decimo constitutus est Marcus patriarcha Romanus, qui annos quindecim sedit, dein mortuus est. Anno nono imperii ejus factus est Cornelius patriarcha Antiochenus, ubi cum annos **356** sexdecim sedisset diem obiit. Anno imperii ejus secundo creatus est Eumenius patriarcha Alexandrinus, qui cum annos duodecim sedisset mortuus est. Anno ejusdem decimo quarto constitutus est Marcianus patriarcha Alexandrinus, qui postquam annos decem sedisset mortuus est. Anno imperii ejus quarto constitutus est Tobias episcopus Hierosolymitanus, ubi cum tres annos sedisset mortuus est. Anno ejusdem septimo factus est Benjamin episcopus Hierosolymitanus, qui postquam annos tres sedisset mortuus est. Anno ejusdem decimo, factus est Joannes episcopus Hierosolymitanus, qui cum annos duos sedisset mortuus est. Anno ejusdem decimo tertio factus est Matathæus episcopus Hierosolymitanus, qui et duos annos sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem decimo quinto constitutus est Philippus episcopus Hierosolymitanus, qui cum annos etiam duos sedisset mortuus est. Anno ejusdem decimo septimo factus est Seneca episcopus Hierosolymitanus, qui annum unum sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem decimo octavo creatus est Justus episcopus Hierosolymitanus, ubi cum annos quinque sedisset, e vivis excessit. Mortuo autem Ælio imperatore, post ipsum Romæ annos viginti duos imperavit Antoninus Cæsar: cujus imperii anno quinto factus est Anicetus patriarcha **357-359** Romanus: sedit annos undecim, dein mortuus est. Anno ejusdem decimo sexto factus est Sotericbus patriarcha Romanus: sedit annos octo, dein mortuus est. Anno imperii ipsius quarto constitutus est Clarius patriarcha Alexandrinus, sedit annos undecim, dein mortuus est. Anno ejusdem decimo quinto constitutus est Agrabius patriarcha Alexandrinus, qui annos duodecim sedit, dein mortuus est. Anno imperii ipsius tertio creatus est Erus patriarcha Antiochenus, sedit annis tredecim, dein obiit. Anno ejusdem decimo sexto creatus est Theophilus patriarcha Antiochenus, qui cum annos viginti unum sedisset mortuus est. Anno imperii ipsius primo constitutus est Levi episcopus Hierosolymitanus; sedit annos quinque, dein mortuus est. Anno ejusdem sexto constitutus est Ephrem episcopus Hierosolymitanus; sedit annos duos, dein mortuus est. Anno ejusdem octavo factus est Arsanius episcopus Hierosolymitanus, qui cum annos tres sedisset mortuus est. Anno ejusdem undecimo constitutus Juda episcopus Hierosolymitanus, duobus annis sedit, dein obiit. Jam vero a Jacobo episcopo Hierosolymitano primo, usque ad Judam istum ejusdem loci episcopum, fuerunt episcopi, qui sedi isti præficiebantur, circumcisi. Anno imperii Antonini decimo tertio constitutus est **360** Marcus episcopus Hierosolymitanus, ubi annos octo sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem vicesimo primo creatus est Cassianus episcopus Hierosolymitanus, qui cum annos quinque sedisset diem obiit.

Mortuo Antonino Cæsare, ipsi in imperio successit Marcus, qui Aurelius Cæsar, nec non Antonius et Verus appellatus est, qui cum annos novemdecim imperasset e vivis excessit. Magnæ hic calamitatis, et tristitiæ diuturnæ Christianis auctor fuit, multis sub ipso martyrium passis. Ejus tempore magna fuit fames, siccitasque, et pestis, dum per biennium non plueret, adeo ut parum abesset quin et rex et populus imperio ipsius subditus fame et peste perirent: qui ergo Christianos rogarunt ut precibus a Domino suo pluviam impetrarent. Illis igitur

Digitized by Google

preces ad Dominum fundentibus, magnam pluviæ copiam demisit, quo pacto sublata est et fames et pestis. Sub ipso in Græcia floruit Magnius sapiens. Anno imperii ejusdem secundo constitutus est Eleutherius patriarcha Romanus, qui postquam annos quindecim sedisset, mortuus est. Imperii ejusdem anno decimo septimo factus Victor Romæ patriarcha decem annos sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem quinto constitutus est Julianus patriarcha Alexandrinus annosque decem sedit, dein mortuus est. Anno decimo **361-363** quinto constitutus est Demetrius patriarcha Alexandrinus, qui annos quadraginta tres sedit, dein mortuus est. Primus ille patriarcharum episcopos in Ægypti ditione ordinavit. Anno imperii ejusdem decimo quinto creatus est Maximus patriarcha Antiochenus, ubi novem annos sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem quarto factus est Eusebius episcopus Hierosolymitanus, qui cum annos duos sedisset mortuus est. Anno ejus sexto creatus est Julius patriarcha Hierosolymitanus, qui cum annos duos sedisset mortuus est. Anno ejusdem decimo factus est Maximus episcopus Hierosolymitanus, qui annos quatuor sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem decimo quinto ibidem constitutus est episcopus Julianus, qui cum duos annos sedisset mortuus est: anno autem decimo septimo Gabius, qui tres annos sedit, dein mortuus est. Eo tempore scripsit Demetrius patriarcha Alexandrinus ad Gabium episcopum Hierosolymitanum, Maximum patriarcham Antiochenum, et Victorem patriarcham Romanum de ratione computi Paschalis et jejunii Christianorum, et quomodo a Paschate Judæorum deducatur; de qua re multos exararunt libros et epistolas, donec eo qui jam observatur modo Christianorum Pascha constituerent; idque quia Christiani post ascensum Domini **364** Christi in cœlos, ubi festum baptismi celebrassent, die crastino jejunium quadraginta dierum incipere solebant, quod deinde solvebant, sicut fecit Dominus Christus, utpote qui postquam baptizatus in Jordane fuisset in desertum abiit, ubi quadraginta dies jejunus mansit. Iidem cum Judæi Pascha celebrarent idem observarunt festum. Ita ergo statuerunt patriarchæ isti Paschalis computum, ut jejunarent Christiani quadraginta dies, deinde die Paschatis jejunium solverent.

Obiit autem Marcus Cæsar imperator, imperante post ipsum Romæ Commodo Cæsare, Antonini filio, annos duodecim. Ejus tempore floruit in Græcorum ditione, urbe Pergamo, Galenus sapiens, artis medicæ auctor. Porro meminit Galenus in librorum suorum indice, se Commodo imperatori educando [quod ad sanitatem] præfectum fuisse. Meminit etiam sermone primo libri qui *De animi moribus* inscribitur, fuisse tempore Commodi imperatoris, virum, nomine Perennium, qui cum ad necem a Commodo quæsitus, fugisset, atque imperator duos qui illi fuerant servos verberaret, quo

A ubi esset ipsorum dominus ipsi indicarent, illi, præ animi generositate ac domini sui servandi desiderio, illud facere recusarunt: et ab Alexandro ad Perennium annos fuisse quingentos et sedecim: idque anno imperii Commodi Cæsaris **365-367** nono. Hæc Galenus.

Floruit etiam ejusdem tempore Democrates sapiens. Anno imperii ipsius octavo creatus est Zephirinus patriarcha Romanus, qui annos octodecim sedit, dein mortuus est. Anno ejus quinto constitutus est Serapion patriarcha Antiochenus, qui cum decem annos sedisset, mortuus est. Anno ejusdem primo constitutus est Symmachus episcopus Hierosolymitanus, ubi cum duos annos sedisset

B mortuus est. Anno ejus tertio factus est Gabianus episcopus Hierosolymitanus, qui cum tres annos sedisset, mortuus est. Anno ejus sexto factus est Julianus episcopus Hierosolymitanus, qui cum quatuor annos sedisset mortuus est. Anno ejusdem undecimo constitutus est Elias episcopus Hierosolymitanus, qui duos annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ipsius decimo, exorti Persæ Babelem, Amidum, et Persiam occuparunt, [duce] nempe Azdashiro filio Babeci, filii Sasani, Estochrita, qui primus regum, denuo in Persiam regnavit, litteris ad omnes tum sibi vicinos Persiæ reges, tum qui longius in aliis aberant provinciis, tribuum reges, datis, quibus ipsos ad sibi assentiendum et opem ferendam invitavit, monens ne ipsi adversos se

C præberent, mortem et pœnas si id facerent minatus. Ad quos ergo ubi pervenissent litteræ et epistolæ, valde illi timere; alii ultro **368** obsecuti, ipsique ad opem illi ferendam profecti sunt, alii donec ad ipsos accederet manentes, tum vel illi sponte obsequebantur, vel inviti servire cogebantur, alii moram traxerunt donec cædem et interitum paterentur. Nemo autem illi obsequium maturius præstitit, quem non beneficentia sua remuneravit, ipsique dignitatem auxit, titulo solum regis excepto, quo neminem, ipso excepto, insigniri permissum. Neque a ditione ad ditionem, a regno ad regnum, a regione ad regionem transire destitit, donec ad urbem Saturni, quæ est e regione Mascen, pervenisset, quæ et Arx appellatur, in qua se muni-

D verat rex Alsawadi. Illam diuturna obsidione cinctam cum nullam capiendi rationem inveniret Azdashir, arcem ascendens regis (Alsawadi scilicet) filia ad Azdashiri copias perlustrandas, cum Azdashiri conspecti forma ipsi placeret, amore ejus capta est. Prehensæ igitur sagittæ cum hæc inscripsisset: *Si mihi promiseris te uxorem me ducturum, indicabo tibi locum quo urbem hanc capere possis*, eam Azdashirum versus jecit; cui cum placeret quod scripserat, sagittam hoc inscripto responso: *Præstiturus sum tibi quod petiisti*[1] ad ipsam remisit. Quod cum legisset illa, rescripsit. Est urbi huic porta parva lateri uni superstructa, in loco tali: addita loci descriptione. Azdashir ergo conversa **369-371** ad locum istum exercitus sui parte,

Digitized by Google

ex parte alia illos pugna occupatos detinuit, atque ita aperto loco ab urbis incolis neglecto regem ipsius interfecerunt, omniaque quæ in ipsa erant occuparunt. Tum præstitit Azdashir [juxta alios Ardshir] filiæ regis quod illi pollicitus fuerat, se eam scilicet uxorem ducturum. Nocte autem quadam decumbens ipsa in lecto, de loco in quo jaceret questa, tota nocte insomnis permansit. Quærente ergo illo [quid esset], ecce sub linteo ipsius in lecto folium fuit oleagineum, quod vestigium cuti ejus impresserat. Rogavit ergo illam, quo cibo ipsam pascere solitus esset pater; respondente illa: Illa quibus præcipue vescebar erant flos lactis, favus, et medulla; dixit Azdashir: Non scio quomodo quis patrem tuum, in te amando, et honore afficiendo, æquet; cum ergo non aliud ipsi pro magnis ipsius in te meritis quam cædem rependeris, merita certe es ipsa ne in terra superstes sinaris, atque ego illi jura sua rependam: cum enim obcæcaverit amor oculos tuos, et intellectum turbaverit adeo ut meritorum patris tui oblita fueris, non possum ego hac ex parte a te securus esse. Tum jussit capillis caudæ equi ferocioris alligatam raptari: quod et factum donec tota ipsi corporis compages membratim discerperetur.

372 Mortuo Commodo Cæsare, Romanorum imperatore, successit ipsi Pertinax Cæsar Romanorum imperator, qui, cum tribus mensibus regnasset, interfectus est; imperante post ipsum Romanis Juliano Cæsare, duobus mensibus, post quos interfectus etiam est. Regnavit post ipsum Romæ in Romanos Severus Cæsar annos septemdecim, idque anno quarto regni Azdashiri Ebn Babeci. Fuitque imperator iste Severus, vir nequam, magnarum Christianis calamitatum multorumque cruciatuum auctor, cujus tempore martyrium ubique subierunt Christiani quamplurimi. Tum et Ægyptum profectus, omnes qui ibi et Alexandriæ essent Christianos interemit, et ecclesias diruit, exstructo Alexandriæ templo, quod Deorum templum vocitatum est. Anno imperii ipsius decimoquarto factus est Calixtus patriarcha Romanus, qui cum sex annos sedisset mortuus est.

Anno ejusdem tertio constitutus est Asclepiades patriarcha Antiochenus, qui annos novem sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem duodecimo constitutus est Philemon patriarcha Antiochenus, qui cum tredecim annos sedisset, mortuus est. Anno imperii ipsius primo factus est Capiton episcopus Hierosolymitanus, ubi cum quatuor annos sedisset mortuus est. Anno **373-375** ejusdem sexto factus est Maximus episcopus Hierosolymitanus, ubi cum quatuor annos sedisset mortuus est. Anno ejusdem decimo constitutus est Antonius episcopus Hierosolymitanus, qui quinque annos sedit, dein mortuus est. Azdashir vero Babeci filius, Persarum rex, quanta fieri potuit cum justitia inter homines versatus est; sex etiam urbes condidit, videlicet urbem Jaur, urbem Azdashir Achorha, quæ utræque in Persia sunt. Bahman-Azdashir, quæ est Euphratæ Basoræ, Astarabad, quæ est Coreh-Bisan, sita inter vicos Tigris, et urbem Suk Il-Ahwaz, unamque trium urbium quæ sunt in Al-Sawad: præter tres urbes quarum una est Alchat, quæ ad occidentem sita est regionis transfluvialis, alia Babar Samer in Caramania, tertia urbs Al-Ayela. Obiit deinde Azdashir postquam annos quatuordecim et sex menses regnasset. Regnavit post ipsum filius ipsius Sabur Ebn Azdashir, annos triginta, mensem unum; idque anno imperii Severi Cæsaris, imperatoris Romani, duodecimo. Mortuo Severo Cæsare, Romæ post ipsum sex annos regnavit Antonius Cæsar Caracalla (quod est, Calvus). Anno imperii ejus tertio factus est Aurianus patriarcha Romanus, qui quatuor annos sedit, dein mortuus. Anno ipsius **376** primo creatus est Valens episcopus Hierosolymitanus, qui cum tres annos sedisset, mortuus est.

Anno ejusdem quinto constitutus est Delitianus episcopus Hierosolymitanus, qui annos quatuor sedit, dein mortuus est. Quod ad Saburem, Persarum regem, summa ille cum justitia inter homines versatus est: cœpitque provincias visere, et regiones colendas curare. Annoque regni sui undecimo exacto, cum copiis suis urbem Nisibin, in qua copiæ ex Antonini Caracallæ imperatoris Romani exercitu non paucæ erant, profectus, eam obsidione ad tempus cinxit, capere vero non potuit. Cum ergo se eam expugnare non posse cerneret, jussit prope ipsam propugnaculum altum, amplum, una cum turre exstrui, in quod, ubi finitum esset, ascendens ipse cum exercitus sui præcipuis, quæcunque intra urbem essent inde prospexit, nec sagittis eos petere destiterunt, adeo ut non auderet ex ipsis quispiam foras egredi. Urbem igitur illi dedere in animo habuerunt, at delato ad ipsum nuntio hostem quemdam subditos ipsius ex parte Chorasani invasisse, ille ad Nisebensium magnates mittens eligendum ipsis proposuit, utrum relinqueret apud ipsos qui illos bello, usque dum ipse reverteretur, lacesserent, an cum ipso **377 379** fœdus pangere vellent ne propugnaculo ante ipsius reditum manus admoverent. Illi ergo fœdus et pactum cum ipso inierunt nihil se de propugnaculo mutaturos. Cum autem ab ipsis recessisset, Nisibenses muris urbis manum admoventes, ipsis a parte arci proxima dirutis, illam urbe suæ additam muro forti cinxerunt. Mortuo vero Antonino Cæsare Romanorum imperatore, post ipsum in illos regnavit Marcianus Cæsar annum et duos menses. Dein illo interfecto imperavit Antonius Cæsar alter annos tres et menses novem, idque anno regni Saporis regis Persarum decimoquarto. Misit hic Nisibim exercitum magnum qui ipsam propugnaret et defenderet.

Porro anno imperii Antonini Cæsaris primo constitutus est Bitianus patriarcha Romanus, qui annos quinque sedit, dein mortuus est. Anno ejus-

Digitized by Google

dem secundo constitutus est Rabunas patriarcha Antiochenus, qui postquam annos novem sedisset, mortuus est. Sapores vero Azdashiri filius, Persarum rex Nisibin reversus cum vidisset quid propugnaculo fecissent, fraudis illos incusans, Fraudulenter (inquit) et dolose egistis ; ipsosque [denuo] obsedit. Cum autem post multum temporis ibi insumptum urbem expugnare nequivisset, ægre hoc ipsum habuit. Dixit ergo comitibus suis : Num reperire potestis in exercitu nostro quempiam, **380** qui non illo quod nos patimur angatur? Inquisitione ergo facta duos invenerunt viros vino et cantui indulgentes; quibus ille : Apparet, inquit, parum vobis cordi esse res nostras, cum ita vos geratis ac si nihil ad vos spectarent quæ agimus. Responderunt illi : Si te male habeat, o rex, urbis hujus status, speramus ea, nos eam quam tibi indicaturi sumus ratione capturos. Dicente illo, Quænam ergo illa? responderunt, ut progressus ipse cum copiis tuis manibus junctis preces ad Dominum fundatis quo vobis ut urbem expugnetis concedat. Quod cum fecisset Sapores, nec quidquam prodesse videret, dixit ipsis : Consilium vestrum secuti, nihili subesse efficaciæ videmus, quid ergo jam dicitis? Responderunt: Metuimus ne vilipenderint homines consilium nostrum; quod si curaveris ut sinceris affectibus omnes instar unius preces fundant, voti tui compos eris. Sapores ergo convocatis comitibus suis rogavit ut sinceris affectibus et pura mente [agerent]. Asserunt ergo non prius ipsos binas concepisse preculas quam a summo ad imum fisso urbis muro apertum sit spatium quo intrare possent homines; quo valde territi urbis incolæ : Hic, inquiunt, fraudis nostræ finis est. Ingressus ergo urbem Sapores interfecit quicunque in manus ipsius pervenerunt viros bello idoneos, reliquos ejus incolas **381-383** captivos abduxit, magnamque in eo opum vim reperit. Locum autem qui in muro fissus est ea modo relinqui jussit, ut eo conspecto homines exemplum caperent. Dein varias in Syria urbes cepit, multis cæsis, multisque captivis factis. Terram etiam Græcorum ingressus magnam eorum stragem edidit, captis Kalonia et Cappadocia.

Mortuo Antonino Cæsare, Romæ post ipsum in Romanos regnavit Alexander Cæsar annos tredecim, idque anno regni Saporis filii Azdashiri regis Persarum decimo-septimo. Sub eo pace et incolumitate gavisi sunt Christiani. Mater enim ipsius, nomine Mama, magno in Christianos amore propendit. Anno imperii ipsius primo constitutus est Heraclius patriarcha Alexandrinus, ubi cum annos tredecim sedisset, mortuus est. Ejus tempore appellatus est patriarcha Alexandrinus Baba, id est avus. Anno imperii ejus tertio creatus est Anterus patriarcha Romanus, qui annos duodecim sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem octavo factus Babila patriarcha Antiochenus, annos octo sedit, dein mortuus est. Anno imperii ipsius secundo

A constitutus est Narcissus episcopus Hierosolymitanus, qui postquam annos duodecim sedisset, fugit. Mortuo Alexandro Cæsare, Romæ, Romanis imperavit Maximinus Cæsar **384** tres annos : idque anno regni Saporis Azdashiri filii Persarum regis tricesimo. Maximinus imperator iste magnarum Christianis calamitatum et tristitiæ diuturnæ auctor fuit, Christianorum strage edita hominibusque ad idolorum, quæ ipse pro diis habuit, cultum prolapsis, episcopisque non paucis e medio sublatis, inter quos Babila Antiochiæ patriarcha : Narcissus ergo episcopus Hierosolymitanus audito interfectum esse Babilam patriarcham Antiochenum, fuga prolapsus cathedram deseruit. Anno igitur imperii ipsius secundo factus Dius episcopus Hierosolymitanus, vice Narcissi, annos tres sedit, dein mortuus est. B Anno imperii ejus tertio creatus est Flavianus patriarcha Romanus, ubi postquam annos tredecim sedisset, occisus est. Anno ipsius secundo factus Dionysius patriarcha Alexandrinus, qui scriptor fuit, annos septemdecim sedit, dein mortuus est. Anno etiam secundo imperii ipsius mortuus est Sapores Azdashiri filius rex Persarum, post quem regnavit Hormoz Saporis filius (qui est Hormoz Al-Horri) annum unum et menses decem, post quos mortuus est. Anno tertio imperii Maximini Cæsaris regnum in Persas obtinuit Bahram Hormozi filius, qui annos tres cum tribus mensibus regnavit. Anno tertio Bahrami regis Persarum C **385-387** obiit Maximinus Cæsar, Romanorum imperator; post quem regnavit Pupienus Cæsar, qui et Julianus appellatus est, tres menses, dein occisus est; imperante post ipsum Romæ Romanis Gordiano Cæsare annos quatuor. Cujus imperii anno primo constitutus est Flavianus patriarcha Antiochenus, qui annos undecim sedit, dein mortuus est. Anno imperii ipsius secundo factus est Germanus episcopus Hierosolymitanus, qui cum annos quatuor sedisset, mortuus est. Anno ejusdem tertio mortuus est Bahram Hormozi filius, rex Persarum; post quem regnavit Bahram Bahrami filius in Persas, annos septemdecim. Cujus tempore prodiens quidam origine Persa, nomine Mani, Manichæorum religionis auctor fuit, asserens se prophetam esse, quem prehensum medium di- D visit Bahram, Bahrami filius, captis insuper ex ipsius asseclis et qui ejus sententiam amplecterentur viris ducentis, quos capitibus immersis luto infixit donec morerentur, dicens: Hortum quem feci hominibus vice arborum plantavi. Appellati autem sunt religionem ipsius professi, et sententiam amplexi, Manichæi, titulo a nomine ipsius Mani desumpto.

Porro anno regni Bahrami filii Bahrami tertio mortuus est Gordianus Cæsar Romanorum imperator, imperante post ipsum Romæ Romanis Philippo Cæsare, **388** annos septem, qui in Dominum Christum credidit. Anno imperii ipsius primo constitutus est Gordianus episcopus Hierosolymitanus,

Digitized by Google

ubi cum quinque annos sedisset mortuus est. Anno A ipsius quarto reversus Narcissus episcopus Hierosolymitanus qui fugerat, annum sedit cum Gordiano, quo deinde mortuo, sedit post ipsum Narcissus annos decem, dein mortuus est, annos natus centum et sexdecim. In Philippum autem Cæsarem imperatorem insiliens dux quidam, nomine Decius, ipso interfecto imperium occupavit, regnavitque Romæ in Romanos annos duos, idque anno regni Bahrami filii Bahrami regis Persarum decimo. A Decio isto persecutionem gravem malaque magna passi sunt Christiani, dum ex iis innumeros interfecerit. Martyrium sub ipso subierunt quamplurimi, inter quos morte affectus est Flavianus Romæ patriarcha. Deinde Carthagine urbem B Ephesum profectus in ipsius medio templum magnum exstruxit in quo idola statuit, jussis hominibus illis cultum præstare, et sacrificia offerre, illis qui id facere recusarent mortem inferens: quamobrem neci data est magna Christianorum multitudo, quos super Ephesi muro patibulis affixit. Decius etiam imperator assumptos **389-391** e magnatum Ephesi filiis pueros septem, ipsos rei vestiariæ suæ præfecit; quorum nomina sunt Maximianus, Amlichus, Dianus, Martinus, Dionysius, Antonius, Joannes. Septem isti juvenes cum idola non colerent, notum factum est hoc regi per delatores: quare iratus ipse illos in carcerem conjici jussit, deinde ad exercitum profectus illos donec reverteretur dimisit. Imperatore ergo urbe pro- C fecto, omnibus quæ habebant in eleemosynam distributis ad montem magnum, Chaos appellatum, ad partem Ephesi orientalem profecti, in specu quodam magno qui in ipso fuit se abdiderunt, unde unus aliquis ex ipsis quotidie urbem personatus ingrediebatur, ut quid de ipsis dicerent homines audiret, victumque ipsis comparatum reversus illis indicaret. Reverso igitur imperatori ac de ipsis roganti cum nuntiatum esset, fuisse ipsos in monte in spelunca, jussit ipse obstrui speluncæ aditum, ut ibi morerentur. Deus autem septem juvenibus istis somnum immisit, quo instar mortuorum dormierunt. Quidam ergo ex ipsius præfectis sumpta lamina plumbea historiam ipsorum, et quid ipsis cum imperatore Decio contigisset, D inscripsit; quam deinde arcæ æneæ inclusit, qua in specu relicta januam ipsius obstruxit.

392 Mortuo Decio Cæsare imperatore post ipsum Romæ in Romanos imperium obtinuerunt annos duos, imperatores duo Gallus et Julianus, Cæsares; idque anno regni Bahrami filii Bahrami, Persarum regis, duodecimo. Anno imperii ipsorum primo Cornelius Romæ patriarcha constitutus duos annos sedit, dein mortuus est. Eodem anno factus est Demetrius patriarcha Antiochenus, qui octo annos sedit, dein mortuus est. Mortuus est autem Julianus imperator, et octodecim post diebus interfectus Gallus, imperii consors, imperante post ipsos Romanis Gallieno Cæsare, qui et Aliemanus A Cæsar audit, annos quindecim, idque anno regni Bahrami filii Bahrami Persarum regis decimo quarto. Anno imperii ipsius primo constitutus est Maximus patriarcha Alexandrinus, qui annos octodecim sedit, dein mortuus est. Eodem anno factus est et Lucius patriarcha Romanus, qui cum octo menses sedisset mortuus est. Post eum factus Estatius ibidem patriarcha, sex annos sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem octavo constitutus est Xystus patriarcha ibidem, qui cum novem annos sedisset mortuus est. Eodem anno constitutus est Dominus Antiochiæ patriarcha qui cum tres annos sedisset mortuus est. Anno ejusdem duodecimo **393-395** creatus est Timotheus ibidem patriarcha, qui et postquam tres annos sedisset mortuus B est. Anno imperii ipsius quinto factus est Alexander episcopus Hierosolymitanus, quem cum septem annos sedisset, morte affecit imperator iste in urbe Cæsarea, idque anno imperii sui undecimo. Anno ejusdem decimo quarto constitutus est Marzaban episcopus Hierosolymitanus, qui annos viginti unum sedit, dein mortuus est. Anno septimo imperii Galieni Cæsaris interfectus est Cyprianus martyr in oppido dicto Arsagena. Crudelis autem fuit Galitenus [Galienus] Cæsar in Christianos, magnorum illis malorum auctor. Ejus filium, qui ad bellum cum Persis gerendum profectus est, captum Persæ ad Bahramum filium Bahrami Persarum regem miserunt, qui capite ipsum truncavit, quo audito C magna tristitia affectus est Galitenus Cæsar, et a malo Christianis inferendo cessavit. Anno imperii ipsius quinto mortuus est Bahram, filius Bahrami, Persarum rex: post quem regnavit Bahram, etiam Bahrami filius, qui et Shahan Shah audit, menses quatuor, dein mortuus est, succedente ipsi fratre ipsius Narsa filio Bahrami, filii Saporis, filii Ardashiri, filii Babec, filii Sasani; qui in Persas annos novem regnavit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem (videlicet Galieni Cæsaris) decimo quarto, **396** regnum in Persas obtinuit Hormuz, Narsæ filius, annis septem et quinque mensibus, dein mortuus est.

Mortuo autem Galieno Cæsare, Romanorum imperatore, imperavit post ipsum Romæ Claudius D Cæsar, annum unum, idque anno regni Hormuz Persarum regis tertio. Anno imperii Claudii Cæsaris primo constitutus est Paulus patriarcha Antiochenus, qui cum annos octo sedisset mortuus est. Cognominatus est autem Paulus Samosatenus, quod ex incolis Samosatæ esset, fuitque idem auctor hæreseos Paulicianorum. Qui eamdem cum ipso fidem professi sunt, eamdemque sententiam amplexi, a nomine ipsius Pauli, Pauliciani. Sententia autem Pauli Samosateni hæc erat: Dominum Christum hominem fuisse a Deitate creatum, ejusdem cum nostrum aliquo substantiæ, et principium Filii a Maria fuisse, ipsumque electum fuisse ut esset Salvator substantiæ humanæ, comitante ipsum gratia divina et in ipso habitante per amorem et

Digitized by Google

voluntatem, ideoque vocatum esse Filium Dei. Dixit etiam Deum unam esse substantiam, unamque personam, neque in Verbum credebat, neque in Spiritum sanctum. Post mortem igitur ipsius congregati sunt episcopi tredecim in urbe Antiochena, qui in ipsius factum et sententiam inquisiverunt, et cum ipsum, et quotquot sententiam ejus amplecterentur anathemate devovissent reversi sunt.

397-399 Mortuo Claudio Cæsare Romanorum imperatore, post ipsum Romanis Romæ imperavit Aurelius Cæsar annos quinque, idque anno regni Hormozi filii Narzæ regis Persarum quarto. Anno imperii Aurelii Cæsaris primo constitutus est Dionysius patriarcha Romanus, qui octo annos sedit, dein mortuus est. Anno quarto imperii ipsius creatus est Neron patriarcha Alexandrinus, ubi novemdecim annos sedit, dein mortuus est. Christiani autem Alexandrini in speluncis et domibus clam orabant, metu Romanorum, ne ipsos trucidarent, neque manifesto se exhibebat patriarcha in Alexandria; at cum patriarcha crearetur Neron, ille se manifesto exhibuit, neque destitit Romanos demulcere, donec Alexandriæ ecclesiam Dominæ Mariæ sacram exstrueret. Anno imperii ejus quinto, mortuus est Hormoz Narzæ filius, rex Persarum, cui nullus erat, quem successorem sibi constitueret, filius. Erat tamen ex uxoribus ipsius quædam gravida, quam cum rogasset populus, sciret necne utrum in utero puerum an puellam gestaret, respondit illa : Motum embryonis ad latus dextrum sentio, cum gestaminis levitate, quod indicium est fetum masculum esse. Gavisi ergo illi diadema utero mulieris istius alligarunt, cumque filium peperisset, Sabur appellatus est. **400** Estque ille idem qui Dul-Ectaf [Scapularum Dominus] cognominatus est; inde scilicet quod cum regem aliquem vinceret, scapulam illi luxaret. Magna autem, ipsius causa, lætitia affecti sunt Persæ.

Mortuo Aurelio Cæsare Romanorum imperatore, post ipsum regnarunt Tacitus et Kurianus novem menses, dein occisi sunt. Imperante post ipsos Maruno Cæsare annos sex; idque anno regni Saporis filii Hormozi Persarum regis tertio. Anno imperii Maruni tertio creatus est Philetus patriarcha Romanus, ubi cum annos quinque sedisset mortuus est. Anno ejusdem secundo constitutus est Cyrillus patriarcha Antiochenus, qui annos quindecim sedit, dein mortuus est. Mortuo Maruno Cæsare Romanorum imperatore regnavit post ipsum Carus Cæsar, unaque bini ipsius filii Carius et Numerianus, annos duos, idque anno regni Saboris Hormozi filii nono. Crudelem hic se erga Christianos exhibuit; idemque est qui Kozmum et Damianum fratres, martyres morte affecit. Mortuo Caro Cæsare, ac interfectis filiis ipsius, Romæ in Romanos imperio potitus est Diocletianus Cæsar.

Jam ad imperium Diocletiani ab Hierosolyma per

A Titum vastata anni sunt ducenti sex. Ad idem a Christo nato, ducenti septuaginta sex. Ad idem a regno Alexandri, **401-403** quingenti nonaginta quinque. Ad idem a captivitate Babylonica, octingenti quinquaginta octo. Ad idem a Davide, mille treccnti triginta quinque. Ad idem ab exitu Israelitarum ex Ægypto, mille nongenti quadraginta unus. Ad idem ab Abrahamo, bis mille quadringenti quadraginta octo. Ad idem a Phaleko, bis mille nongenti octoginta novem. Ad idem a diluvio, ter mille quingenti viginti. Ad idem ab Adamo, quinquies mille septingenti septuaginta sex.

Imperare autem [cœpit] Diocletianus anno regni Saporis, filii Hormozi, Persarum regis, undecimo, B una cum ipso imperante Maximiano, qui et Curius appellatus est; potitusque est in Romanos imperio annis viginti uno. Magnarum illi Christianis calamitatum, et tristitiæ diuturnæ, cruciatuumque gravium ac persecutionis duræ auctores fuerunt, adeo ut majora sint quam quæ exprimi possunt mala, quæ illis intulerunt, qua cæde, qua bonorum publicatione; interfectis ex ipsis quorum a nemine, excepto Deo, numerus iniri potest, ac martyrium eorum tempore passis millenis martyrum millibus. Iidem sanctum Georgium variis suppliciorum generibus cruciatum in Palæstina, morte affecerunt : qui sanctus a Cappadocia genus duxit. Interfecerunt etiam sanctum Minam, **404** necnon C sanctum Victorem, Phicinitum, Abimachum et Mercurium. Anno imperii ipsorum decimo constitutus est Petrus patriarcha Alexandrinus, seditque annos decem : dein anno eorumdem vicesimo Alexandriæ gladio caput ipsi amputatum est. Anno imperii ipsorum primo constitutus est Eutychius patriarcha Romanus, qui cum annos octo sedisset mortuus est. Anno eorumdem nono factus est Gabius [Caius] patriarcha ibidem, qui duodecim annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii eorumdem decimo constitutus est Euris patriarcha Antiochenus, qui undecim annos sedit, dein mortuus est. Anno eorumdem quinto constitutus est Mamunes episcopus Hierosolymitanus, ubi cum tredecim annos sedisset mortuus est. Anno eorum- D dem decimo octavo creatus est Zebedæus episcopus Hierosolymitanus, qui decem annos sedit, dein mortuus est. Fuerunt autem Petro patriarchæ Alexandrino discipuli duo, quorum uni nomen Achillas, alteri Alexander. Fuitque Alexandriæ infidelis quidam nomine Arius, qui Patrem solum Deum esse asseruit, Filium autem creatum, conditum; ac fuisse Patrem cum non esset Filius. Dixit ergo Petrus discipulis suis : Dominus Christus Ario isti maledixit, cavete igitur ne ipsum, aut ipsius dictum **405-407** recipiatis. Videns enim in somno Christum vestibus scissis, cum rogassem ipsum : Domine, quis vestes tuas laceravit? respondit mihi, Arius. Cavete ergo ne ipsum in Ecclesiam vobiscum admittatis.

Digitized by Google

A Quinto autem post Petrum patriarcham interfectum anno, constitutus est Achillas, discipulus ipsius, patriarcha Alexandrinus; ubi sex annos sedit, dein mortuus est. Arius autem amicorum suorum ope contra Achillam implorata ipsi simulavit rediisse se ab ista sententia impia, istaque infidelitate; quare ipsum et in Ecclesiam admisit Achillas et presbyterum constituit. Diocletianus vero rex Christianos undique conquisitos morte affecit: quos dum quærere pergeret, cum ad locum Dalmitiam dictum pervenisset, Deus in ipsum vindictam suam effudit, adeo ut soluto corpore in morbum gravem incideret, plagasque graves contraheret, adeo ut vermes produceret corpus ipsius qui a carne ipsius in terram deciderent, linguaque ex ore deflueret, itaque mortuus sit. Maximianus

B vero, qui Alcurius appellatus est, in morbum incidit, quo adustum est corpus ipsius, adeo ut carbonis instar esset; Tarsique mortuus est, imperante post ipsos Maxentio, Maximiani filio, unaque Maximiano altero, qui et Galerianus audiit, annos novem: idque anno **408** regni Saporis filii Hormozi Persæ tricesimo secundo. Diviserunt hi imperium adeo ut Maximianus, qui Galerius appellatus est, in Orientem et Syriam, terramque Romanorum regnaret; Maxentius vero Romæ et in ipsius territoria. Fuerunt autem in Christianos instar leonum sævientium, et malorum exsiliorumque illis auctores quæ describere nemo potest, qualiaque haud fecerat quis ex iis qui antecesserant regibus. Im-

C peravit una cum ipsis Byzantio, partibusque ipsi adjacentibus Constans, Constantini pater, vir sedatus, religiosus, idolorum osor, Christianis amicus. Hic in partes Mesopotamiæ ac Rohæ, profectus, dum in oppido quodam Rohæ Caphar Phacar [vico figuli] dicto subsisteret, vidit ibi mulierem pulchram, formosam, nomine Helenam, quæ a Barsica episcopo Rohensi ad fidem Christianam conversa fuerat, nec non legere didicerat: quam cum a patre petitam in uxorem sibi duxisset, ea ab ipso gravida facta est; reverso deinde Constante Byzantium, peperit Helena filium pulchrum, mansuetum, intellectu præditum, mali fugientem, sapientiæ amantem, videlicet Constantinum, qui Rohæ educatus Græcorum sapientiam addidicit. Maximianus

D autem, qui Galerius dictus est, vir fuit asper, audax, Christianis valde infensus, quique multos **409-411** ipsorum neci daret; mulierosus, adeo ut non relinqueret Christianis filiam aliquam virginem quam non prehensam ac vitiatam interficeret; eodemque modo tractarunt comites ipsius virgines Christianorum; ipsosque opibus spoliatos trucidarunt, adeo ut male admodum ab ipsis esset Christianis. Ad eumdem pervenerat fama Constantini, scilicet, esse eum puerum mansuetum, mali fugientem, multæque scientiæ, quemque magno fruiturum imperio annuntiaverant qui cum ipso erant astrologi; quare morte illum afficere studuit: quod cum Constantino notum factum esset, ipse Roha fugiens, ac Byzantium profectus, patrem suum adiit, qui regnum ipsi tradidit.

Aliquanto post mortuus est Constans, Constantini pater. Deus autem in Maximianum imperatorem morbos graves immisit, adeo ut caro ipsius deflueret, et in terram projectus maneret, nec quis ad ipsum accederet vel accedere posset. Mirati sunt ergo socii ipsius illud quod ipsi contigerat, quin et ipsi inimici miserti sunt ejus ob ea quæ passus est. Ipse vero ad se reversus, Hoc forsan quod patior (inquit) inde mihi accidit, quod Christianos interfecerim. Litteras ergo in omnes provincias suas dedit, ut Christianos, quicunque in carceribus essent, dimitterent, eosque honore afficerent, nec ullum iis damnum **412** inferrent; rogarent autem ut inter precandum pro imperatore vota funderent. Orantibus ergo pro imperatore Christianis ac preces fundentibus, Deus ipsi sanitatem restituit, adeo ut viribus et sanitate melius quam antea gauderet. Ille vero ubi sanitati restitutus convaluisset, ad majorem impietatis gradum quam antea prolapsus, in omnes ditiones suas scribens, Christianos occidi jussit, et ne professionis ejus quispiam in imperio ipsius relinqueretur, neve urbem aut oppidum incolere sinerentur, sed penitus exstirparentur. Interfecti sunt ergo e Christianis, qua viri, qua feminæ, qua pueri, plures quam qui numerari possint, adeo ut præ occisorum multitudine plaustris delati in mare, et in deserta projicerentur. Morte tum affecti sunt Sergius et Bacchus in urbe Cappadociæ, cujus incolæ erant. Interfecta est et sancta Barbara. Anno secundo imperii Maximiani factus est Vitellius patriarcha Antiochenus, ubi cum sex annos sedisset mortuus est. Anno imperii ejus tertio creatus est Marcellus patriarcha Romanus, qui annos duos sedit, dein mortuus est. Porro Sapores Hormozi filius Persarum rex, cum jam grandior factus ad ætatem juvenilem pervenisset, recteque constitutum esset regnum ipsius, audita Maximiani imperatoris **413-415** Romanorum fama, et quid Christianis faceret: comitibus suis, Volo (inquit) ego Romanorum regionem solus ingredi, ut regum ipsorum atque exercituum statum, et regionum situm perspectum habeam, dein, ubi quod volui perfecero, in regnum meum reversurus sum, ut post, experientia edoctus, eos aggrediar. Cavere ergo ipsum jusserunt comites ipsius, quid inde ipsi eventurum timerent indicantes. Ille vero consulentibus ipsis auscultare noluit, sed dissimulato habitu profectus est donec in Romanorum regionem pervenisset, ubi ad tempus mansit, huc illuc circumiens.

Dumque ita se haberet, ecce audivit Maximiani filium convivium instruere; ac jussisse patrem ipsius ut accedentes hominum etiam infimi convivio ejus, postquam comedendi finem fecissent nobiles, adessent. Profectus est ergo Sapores habitu mendici indutus, ut cœtui huic interesset. Dum

Digitized by Google

autem ipse mensæ accumberet, ecce Maximianus A imperator vas quoddam e vasis Saporis, cui insculpta erat ipsius imago, protulit, in quo bibendum imperatori præbuerunt servi ejus, nec non iis qui circa ipsum essent proceribus, donec perlato tandem poculo ad quemdam e sapientibus ipsorum qui et astrologiæ et physiognomoniæ deditus fuit, ille inspecta imagine, cum et antea **416** Saporis in consessu sedentis vultum conspexisset: Video (inquit) inter discumbentes quemdam qui imaginem et figuram istam poculo huic insculptam refert; quod si ipse Sapores non sit, non est in terra quispiam ipsi similior. Rogante ergo Maximiano imperatore quisnam ille esset; ille: Video (inquit) in hoc poculo Saporis imaginem, atque hic ille est: prehensaque Saporis manu ipsum ad B regem adduxit, qui ipsum quisnam esset rogavit? cui Sapores: Sum ego pauper quidam e Persiæ incolis. Suspicatus vero Maximianus illud quod in ipso animadverterat, ipsumque haud vera dicere percipiens, vehementius ipsum interrogavit. Dixit igitur ipsis Sapores: Quoniam quod verum est vultis, sum ego e Persiæ ducibus, cujus pater cum in regem graviter deliquisset, ille ipsum interfecit, opibus ipsius ablatis. Ego ergo, mihi metuens ad vos me contuli, sperans me in regione vestra securum fore. Ad pauperiem autem redactus, et necessitate impulsus, huc veni præ ea qua urgebar fame, indigentia ac paupertate. Miserti ergo ipsius, vera ipsum dixisse rati, eum dimittere in C animo habuerunt. Vetuit autem illos doctus ille, dicens: Sciatis hunc ipsummet Saporem esse: vehementius ergo ipsi instate donec verum de se vobis indicet. Imminebat **417-419** ergo ipsi Maximianus imperator, cædem minatus atque hac solum conditione securitatem pollicitus, si vere, quis esset, indicaret. Dixit Sapores: Mirum est quod putetis Saporem inopiam et paupertatem in regione vestra electurum, potius quam ut in regno suo subsisteret. Illi vero hoc ab eo responsum non acceperunt, donec se revera Saporem esse confessus esset. Jussu ergo Maximiani imperatoris vaccæ figuræ cavæ e coriis bovinis confectæ, impositus est, qua deinde occlusa vigiles ipsi et custodes præfecit.

Tum Persiæ regionem aggressus Maximianus, D magna tribus ipsorum strage, urbes ruina vastavit: nec non arbores palmasque amputavit, Sapore interim ipsum quocunque iret comitante. Neque ita se habere desiit donec ad Jondi-Sabur pervenisset, in qua munierant se Persarum primores, cujus et dimidium machinis in eam directis dejecerat nisi quod ipsam ingredi non posset. Rebus autem ita se habentibus nocte quadam custodes Sapore negligentius habito portam, per quam in figuram injici solebat cibus, non obseraverant. Erat autem nox Oshanan, (juxta aliud exemplar, nox festa) fueruntque circa ipsum ex incolis Abvazi, quos Romani captivos ceperant, multi, quorum sermone audito linguam ipsorum intellexit Sapores. **420** Erant autem ipsis utres oleo pleni. Horum igitur cuidam noctu ad se vocato dixit: Ex his utrem aliquem acceptum in me effundas, quod cum ille fecerat madefactum est lorum quo constrictus est. Egressus ergo, instar bestiæ incessit donec urbis portæ propior factus exclamaret. Inclamantibusque ipsum custodibus nomen suum indicavit, qui voce ejus agnita, portam urbis ipsi aperuerunt. Quamprimum autem urbem ingressus est, magno illi gaudio perfusi vocem sustulerunt Deum laudantes ac celebrantes. Experrecti igitur Maximiani socii suppetias ipsis a tergo advenisse rati sunt. Dixit autem Sapores illis qui in arce erant: Parate vos, ut cum campanæ sonum audieritis in ipsos irruatis. Quod cum fecissent, in fugam coram ipsis conversi sunt Romani: quos gladio insecuti, magnam ipsorum stragem ediderunt, direptis quæ ipsis erant opibus et thesauris. Deinde Sapores Romanorum regionem ingressus magnam eorum stragem edidit, multasque vastavit urbes, multis inde captivis abductis. Grassata est autem in Romanorum regione fames gravis, pestisque et plaga, adeo ut mortuos præ multitudine ipsorum sepelire nequirent. Itaque bello Saporis, fame, pestilentia et morte a Christianis interficiendis detenti sunt. Porro Maxentius, Romanorum **421-423** imperator, omnibus qui ante ipsum imperaverant pejor fuit, omnes qui Romæ erant, præcipue Christianos, in servitutem redigens, opibus ipsorum direptis, mulieribus et pueris interfectis.

Cum ergo audirent Romæ incolæ, imperare Constantinum, ipsumque mali osorem, boni amantem esse, atque imperio ipsius subditos tranquillitate ac pace sub ipso frui, litteras ad ipsum scripserunt eorum primores, quibus ipsum rogarunt ac petierunt, ut ipsos a Maxentii servitute liberaret. Lectis ille ipsorum litteris magna cum afficeretur tristitia, dubius hæsit, quid faceret nescius. Dum autem hæc animo volveret, ecce apparuit illi ipso meridie, crux e stellis fulgens, circa quam scriptum erat, *Hoc signo vinces*. Egressus ergo sociis suis dixit: Vidistisne quod ego vidi? responderunt illi: Etiam. Ex eo ergo tempore religionem christianam amplexus est. Fuitque hoc, anno ab obitu patris ipsius Constantii sexto. Constantinus ergo instructus copiis omnibusque ad Maxentium Romanorum imperatorem oppugnandum paratis, crucem magnam confecit, qua vexillo superimposita profectus est Maxentium aggressurus. Maxentius vero audito Constantinum ad bellum ipsi inferendum accedere, se et ipse paravit, fluvioque qui Romæ adjacet ponte strato, copias suas omnes educens, cum Constantino **424** prælio contendit. Constantino autem victoria potito, magnaque sociorum Maxentii strage edita, fugit ille cum exiguis eorum reliquiis ad Urbem contendens. Eliso vero sub ipsis ponte, submersus est cum suis Maxentius, adeo ut qua mersis qua cæsis implere-

Digitized by Google

tur fluvius. Egressi ergo Romani cum coronis aureis, diversisque ludicrorum et lusus generibus, Constantino occurrerunt, magna ob ipsius adventum lætitia affecti. Ille ubi urbem ingressus esset, martyrum christianorum crucique affixorum, corpora sepeliri jussit. Iique qui fuga se subduxerant, et quos exsulare jusserat Maxentius, in patriam et locum suum reversi sunt. Quod si cui quid ereptum fuisset, illud ipsi restituit. Septem ergo diebus in regis et crucis honorem festum celebrarunt, edentes, bibentes et lætitia perfusi. Hæc cum audisset Maximinus, Galerius appellatus,. magna ille ira exæstuans, collectis copiis suis profectus est Constantinum bello aggressurus. Quo audito Constantinus etiam instructis copiis rebusque paratis, ipsi obviam ivit. Maximini autem comites, visa super vexillo cruce, in fugam coram ipso conversi sunt, quos gladio insecutus magnam ipsorum stragem edidit, aliis etiam captivis factis, aliis ipsius fidem implorantibus, adeo ut Maximinus nudus fugiens, non cessaret **425-427** a loco ad locum se subducere, donec ad urbem suam perveniret, ubi deorum suorum sacrificulos, præstigiatoresque et sciolos, in quos amore propensus, et a quibus consilium capere solitus fuerat, congregatos capite truncavit, ne si in manus Constantini inciderent illorum ope uteretur.

Deus autem Maximiano ignem in ventrem immisit, qui eum adeo torruit, ut rumperentur ipsi, præ calore quem intus sensit, viscera : quin et excidentes ipsi oculi in terram deciderunt, adustaque caro ab ossibus separata est, ita ut morte pessima periret. Omnibus ergo Romanorum ditionibus tranquille et in pace imperavit Constantinus, idque anno imperii Saporis, Hormozi filii, Persarum regis quadragesimo primo. Erat autem Constantinus, filius Constantii, filii Valentii, filii Arsisi, filii Decii, filii Claudii imperatoris qui Romæ floruit tempore apostolorum. Erat vero Constantino dux quem amavit, et ad honores evexit, nomine Licinius; quemque, data ipsi in uxorem sorore sua Constantinia, Romæ præfecit; jubens ipsum christianos honore afficere, magnique facere, nec ipsorum ulli nocere. Licinius autem imperium adeptus ad idolorum cultum reversus, ad mortem duci jussit christianos. Martyrium ergo sub ipso passi sunt Theodorus miles, metropolita **428** Barkensis, cum martyribus quadraginta, qui ex urbe Sebastia Cappadociæ erant. Fuit autem ipsi in Sebastia præfectus nomine Agricola, qui quadraginta martyres Cappadoces prehensos in piscinam aquæ nudos abjecit, cum esset nix vehemens, unde frigore mortui sunt. Unus tantum ex ipsis in balneum, quod ad lacus ripam fuerat, egressus est ut ibi se calefaceret, quem decidens in ipsum balneum interfecit. Præfectus autem, qui satellitibus a quibus custodiebantur præerat, cum quadraginta e luce coronas cœlitus in martyrum istorum capita descendisse cerneret, unam autem vacuam mansisse, ipse exutis vestibus in lacum se projiciens in Christum credidit, istamque e luce coronam accepit. Tum e piscina extractos dum plaustro asportandos imponerent, repertus est inter ipsos juvenis quidam nondum mortuus, quem ideo relictum, astans mater ipsius sustulit ut in plaustrum una cum mortuis conjiceret, quod cum eam facere prohiberent, quia adhuc viveret, ille in humeris ipsius mortuus est. Quare et ipsum in plaustrum injecit una cum martyribus, quos extra urbem Sebasten eductos concremarunt. Cum autem hæc audisset Constantinus, litterisque ipsi facti sui turpitudinem exprobrasset, neque ille tamen desineret, qu **429-431** potius collectis copiis ad bellum Constantino inferendum proficisceretur, misit Constantinus exercitum qui cum ipso in Bithynia prælio conflixit, a quo cum profligatus esset, captus etiam est et ad Constantinum perductus, qui ipsum in urbem Thessalonicam relegavit : cui præfectus cum conaretur, copiis e Thessalonicensibus collectis, Constantinum iterum bello lacessere, misit ipse qui caput illi amputaret. Christianismum autem amplexus est Constantinus in urbe dicta Nicomedia, idque anno imperii sui duodecimo : jussitque in omnibus regionibus exstrui ecclesias, erogatis e vectigalium suorum fisco nummis ad ecclesiarum vasa conficienda.

Primo imperii ipsius anno constitutus Eusebius patriarcha Romanus sex annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem septimo factus est Meletianus patriarcha Romanus, qui cum annos quatuor sedisset mortuus est. Anno vero undecimo ibidem patriarcha constitutus Silvester, annos viginti octo sedit, dein mortuus est. Anno principatus ejus nono celebratum est concilium in urbe Nicæa. Anno etiam imperii Constantini tertio creatus est Philonicus patriarcha Antiochenus, qui quinque annos sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem nono constitutus est Apollonius patriarcha Antiochenus, qui **432** cum quinque annos sedisset, mortuus est. Anno ejusdem decimo quinto factus est ibidem patriarcha Eustathius, qui octo annos sedit, dein mortuus est. Cujus principatus anno quinto fuit concilium Nicænum. Anno etiam imperii Constantini primo constitutus est Ason episcopus Hierosolymitanus, qui novem annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem decimo, constitutus est Macarius ibidem episcopus, qui novemdecim annos sedit, dein mortuus est. Anno principatus ejus decimo celebratum est concilium Nicænum. Anno etiam imperii Constantini quinto factus est Alexander patriarcha Alexandrinus. Hic Petri martyris patriarchæ Alexandrini, qui occisus est, discipulus, idemque socius Achillæ patriarchæ Alexandrini, annos sedecim sedit, dein mortuus est. Anno principatus ipsius decimo quinto celebratum est concilium Nicænum. Alexander siquidem patriarcha Alexandrinus Arium ecclesiam ingredi vetuit, eique maledixit, dicens :

Digitized by Google

Maledictus est Arius; dixit enim nobis Petrus patriarcha antequam martyrium subiret: Maledixit Deus Ario, ne ergo ipsum recipiatis, neque vobiscum in Ecclesiam admittatis. Præerat autem urbi Asyuto e ditione Ægypti episcopus nomine Meletius, qui Arii sententiam amplexus **433-435** est; eidem ergo etiam maledixit Alexander patriarcha. Porro fuit Alexandriæ templum magnum quod exstruxit Cleopatra regina nomini Saturni dedicatum, in quo idolum æreum magnum erat quod Michael appellatus est, cui Alexandriæ et Ægypti incolæ die mensis Heturi, qui Tishrin posterior est, festum magnum celebrabant, multas eidem hostias immolantes. Cum ergo Alexandriæ patriarcha factus esset Alexander, ibique obtinuerit fides christiana, voluit ille confringi idolum et tolli sacrificia, cumque obsisterent ipsi Alexandrini, ille astutia ipsos aggressus: Idolum (inquit) istud nulli omnino rei utile est; quod si festum illud Michaeli angelo celebraveritis, eique hostias istas constitueritis, ipse pro vobis apud Deum intercedet majorisque vobis boni causa, quam idolum istud futurus est. Annuentibus ergo illis, ex idolo confracto crucem confecit; templum vero, Michaelis ecclesiam appellavit (estque illa ecclesia quæ Cæsarea vocata est; et igne periit cum Occidentales Alexandriam ingressi eam vastarunt); consecrataque sunt festum et victimæ Michaeli angelo; unde et adhuc Cophtitæ in Ægypto et Alexandria eo die festum Michaeli angelo celebrant, et victimas quamplurimas cædunt.

436 Cum ergo Alexander patriarcha Alexandrinus, Arium Ecclesiam ingredi prohiberet, eique malediceret, profectus ille ad Constantinum imperatorem opem ab ipso contra Alexandrum patriarcham petiit. Comites autem se Ario præbuerunt episcopi duo, quorum unus nomine Eumenius [*al.* Eusebius], Nicomediæ episc., alter Eusebius Philæ episcopus, opem a Constantino implorantes. Dicente Ario: Alexander patriarcha injuria me affecit, et Ecclesia immerito expulit, et imperatorem rogante ut illum accerseret, quo coram imperatore cum ipso disputaret. Constantinus ergo imperator misso Alexandriam nuntio illum accersivit, Ariumque convenire fecit quo cum ipso disputationem haberet. Jussit igitur Constantinus Arium sententiam suam explicare. Tum Arius: Dico, inquit, Patrem fuisse cum non esset Filius; deinde ipsum de novo produxisse Filium qui fuit illi Verbum, nisi quod de novo productus et creatus fuerit. Deinde tradidit Pater Filio, qui Verbum ipsius appellatur, imperium, fuitque ille cœlorum et terræ, et omnium quæ inter ea sunt conditor, sicut in Evangelio sancto testatur, dicens: *Data est mihi omnis potestas in cœlos et in terram* [a]: fuit ergo ille eorum conditor ea quæ ipsi data esl [potestate.] Deinde **437-439** Verbum illud postea ex Maria virgine

A corpus assumpsisse, et e Spiritu sancto; factumque est illud Christus unus. Christus ergo duos comprehendit significatus, Verbum et corpus; quæ tamen utraque creata sunt. Tum respondens illi Alexander: Dic mihi (inquit) quem putas teneri nos potius colere, illumne qui nos creavit, an qui nos non creavit? Respondente Ario, illum qui nos creavit; dixit Alexander: Si ergo creavit nos Filius, uti dixisti, sitque idem creatus, tum Filium qui creatus est, magis colere tenemur, quam Patrem increatum; imo futurus est cultus Patris creatoris infidelitas, cultus vero Filii creati fides; quod absurdorum absurdissimum est. Placuit ergo imperatori, et qui aderant cæteris, Alexandri sententia, Arii autem absurda visa est. Aliæ etiam quæstio-
B nes multæ inter eos agitatæ sunt. Jussit ergo Constantinus Alexandrum patriarcham Ario omnibusque qui eamdem amplecterentur sententiam maledicere. Dixit autem Alexander Constantino imperatori: Haud ita; quin potius mittens rex patriarchas et episcopos accersat, ut sit nobis concilium, in quo rem definiamus, Arioque maledicamus, et veram fidem exponamus, omnibusque notam faciamus.

Mittens ergo Constantinus rex in omnes passim regiones, patriarchas et episcopos **440** convocavit, adeo ut post annum et duos menses Niceæ convenirent bis mille quadraginta octo episcopi, sententiis et religionibus inter se discrepantes. Erant ex illis qui affirmarent Christum et Matrem ipsius duos esse deos præter Deum [summum:] erant
C hi Barbari, et Marianitæ audierunt. Erant qui dicerent Christum a Patre esse, instar flammæ ignis quæ ab igne flammante dependeret, nec priorem diminuere posterioris ab ipso derivationem. Eratque hæc Sabellii et asseclarum ipsius sententia. Asserebant alii Virginem Mariam haudquaquam ipsum novem mensibus in utero gestasse, verum ipsum per uterum ipsius instar aquæ per canalem transiisse; Verbum siquidem per aurem ipsius ingressum ibi statim exiisse ubi egredi solet infans: quæ sententia Eliani et sequacium ipsius fuit. Alii Christum hominem fuisse a divinitate creatum, ejusdem cum nostrum aliquo substantiæ, filiique principium a Maria fuisse, ipsumque electum qui substantiæ humanæ liberator esset, comitante
D ipsum gratia divina, et in ipso per amorem et voluntatem habitante, ideoque appellatum fuisse Filium Dei. Dicentes etiam Deum substantiam unam esse, et personam unam, quæ tribus nominibus appellatur, nec in Verbum, nec in Spiritum sanctum credentes: erat **441-443** hæc sententia Pauli Samosateni patriarchæ Antiocheni, ejusque sectatorum qui Pauliciani audiunt. Erant et qui assererent, tres esse deos, qui non aliter se habeant quam ut bonus, et malus, et qui medii sit inter eos temperamenti; quæ Marcionis maledicti et sociorum ipsius sententia: qui et affirmarunt Marcionem

[a] Matth. XXVIII, 18.

Digitized by Google

principem apostolorum esse, Petro apostolo rejecto. Alii [denique] asseruerunt divinitatem Christi; quæ Pauli apostoli sententia est, nec non episcoporum trecentorum et octodecim.

Auditis ipsorum sententiis miratus est Constantinus rex hanc discrepantiam, domoque ipsis seposita in qua loca ipsis paravit, disputationes ipsos habere jussit, ut perspecto apud quem vera esset fides, ipsum sequeretur. Illi ergo tercentum et octodecim in unam fidem, unamque sententiam consenserunt disputantes, illis argumentis suis superiores evaserunt, fidemque veram declararunt; reliqui autem episcopi sententiis et religionibus inter se diversi fuerunt. Rex ergo trecentis et octodecim episcopis istis loco quodam proprio et amplo parato ipse in eorum medio consedit, acceptaque annulum, gladium et sceptrum suum ipsis tradidit, dicens ipsis: Vobis hodie in imperium meum potestatem concessi, ut in eo **444** faciatis quidquid facere vobis expedit eorum quæ ad religionem rite stabiliendam et fidelium commodum spectant. Illi, regi benedicentes et ipsum gladio suo cinxerunt, dicentes: Fidem christianam publice profitearis, eamque propugnes. Composuerunt etiam ipsi libros quadraginta, qui constitutiones et leges continerent: quarum aliæ quid regi scire et facere expediret [docuerunt,] aliæ quid ab episcopis, ex iis quæ in ipsis comprehensa essent, fieri deceret. Concilii princeps et præses erat Alexander patriarcha Alexandrinus, et [cum eo] Eustathius patriarcha Antiochenus, et Macarius episcopus Hierosolymitanus, Sylvester patriarcha Romanus nomine suo duos misit sacerdotes, unum nomine Victorem, alterum Vicentium, qui in Arii sociorumque ipsius excommunicationem consenserunt; ipsisque, ac omnibus qui eamdem profiterentur sententiam, maledixerunt. Fidei etiam confessionem ediderunt, statuentes, Filium a Patre ante omnia sæcula genitum fuisse; eumdemque ejusdem cum Patre naturæ, increatum. Porro, urbi Constantinopoli patriarcham præfecerunt Metrophanem. Inter eos etiam convenit Pascha christianorum die Dominico post Judæorum Pascha celebrandum, neque eodem die concurrere debere Judæorum et christianorum Pascha. Confirmarunt **445-447** etiam calculum Paschatis et jejunii a Demetrio patriarcha Alexandrino, Gaiano episcopo Hierosolymitano, Maximo patriarcha Antiocheno, et Victore patriarcha Romano constitutum; foreque jejunii apud christianos solutionem eodem die quo Pascha ipsorum, scilicet Dominico Judæorum Pascha proxime sequente. Inquit Said Patricii filius, medicinæ studiosus: Scire aveo quo die septimanæ natus sit Dominus noster Jesus Christus, item, quo die crucifixus sit, et quot fuerint dies isti; in hanc igitur rem ut inquirerem annos revolvens, reperi ipsum duodecimo cycli solaris natum fuisse **, numeri cycli lunaris, fuisseque tum epactum solis unum, Lunæ vero **, primum Canuni prioris diem Sabbatum, Cihaci feriam tertiam. Natus est ergo Dominus noster Jesus Christus vicesimo quinto die Canuni prioris, Cihaci vicesimo nono, fuitque dies ejus natalis feria tertia. Diem vero baptismi ipsius reperi fuisse cycli solaris decimo quarto; cycli lunaris decimo nono, cum esset epacte solis tres et dimidium et una quarta, lunæ vero **: ac primus Canuni posterioris dies, feria quinta, mensis Tubabi Sabbatum. Fuit ergo baptisma ipsius illustre die Martis, sexto Canuni posterioris, Tubabi undecimo. Dies autem crucifixionis ipsius salutiferæ **448** incidit in decimum nonum cycli solaris, cycli vero lunaris decimumquartum, cum esset epacte solis septem cum dimidio, lunæ vero **: et primus mensis Adar, feria quinta, primus autem mensis Bormahat feria prima, et Judæorum Pascha die Jovis, Adari vicesimo secundo, qui Bormahati erat vicesimus sextus. Atque hoc indicat Dominum Jesum Pascha cum discipulis suis comedisse die Jovis; crucifixum fuisse die Veneris, Adari vicesimo tertio, Bormahati vicesimo septimo; ac resurrexisse die solis, Adari vicesimo quinto, Bormahati vicesimo nono. Christianis vero, uti jam diximus, in more erat, postquam Epiphaniæ festum celebrassent die crastino, quadraginta dies jejunare, dein jejunium solvere, cumque Judæi Pascha celebrarent idem festum una celebrare, quod dies Paschatis cum jejunii solutione erat. Vetarunt autem ipsos Patres trecenti octodecim hoc facere, jubentes Pascha Christianorum celebrari die Dominico, Pascha Judæorum proxime sequente: prohibentesque vel una cum Judæis, vel ante ipsos festum hoc agere, verum curare ut semper Pascha Christianorum Judæorum Pascha sequeretur.

Statuerunt etiam ne episcopus quis uxorem haberet. A tempore enim apostolorum, usque ad concilium trecentorum octodecim uxores ipsis erant, adeo ut si quis qui uxorem duxerat **449-451** episcopus constitueretur, maneret ipsa cum illo, neque ab eo recederet, exceptis patriarchis. Illis enim uxores non erant, neque conjugatum quemquam ad munus illud provehebant. Porro Alexander, Achillam socium suum, qui ante ipsum patriarcha Alexandrinus fuerat, de gradu patriarchali dejecit, quia Ario recepto contra Petri patriarchæ Alexandrini mandatum fecerat. Illi vero trecenti octodecim ad loca sua honore affecti redierunt; idque anno Constantini regis decimo nono. Tria autem decreta edidit Constantinus. Primum, ut confractis idolis omnes eorum cultores e medio tollerentur. Secundum, ne quis notarii forensis officio fungeretur præter Christianorum liberos, iidemque præfectus et duces essent. Tertium, ut die Passionis, et ipsum sequente die Veneris, ab omni opere abstinerent homines, neve in iisdem prælium ullum committeretur. In mandatis etiam dedit Constantinus imperator Macario episcopo Hierosolymitano, ut sepulcri et crucis

Digitized by Google

loca perquireret, et ecclesias strueret. Dixit quinetiam Helena Constantini mater: Vovi ego ituram me Hierosolyma ut perquisitis locis sanctis ipsa ædificiis ornem. Cum ergo magnam ipsi opum copiam largitus esset, profecta est **452** ipsa, una cum Macario episcopo, Hierosolyma ad crucem quærendam, ubi convocatis Judæorum Hierosolyma et montem Galilææ incolentium centum viris, cum ex illis decem elegisset, deinde ex ipsis tres, quorum uni nomen Judas, rogavit ut ipsi loca sancta indicarent; illi vero abnuerunt, dicentes sibi locum notum non esse; quare ipsos in puteum aqua vacuum conjecit, ubi cum septem dies permansissent nihil edentes vel bibentes, dixit tertius ille nomine Judas sociis suis: Pater meus loca illa, quæ inquirit mulier ista, mihi indicavit, eaque patri suo ab avo indicata fuisse. Exclamantes ergo reliqui duo, cum e puteo extracti fuissent, Helenæ narrarunt, quid ipsis narraverat Judas. Quem cum flagris cædi jussisset, confessus est ille se locum nosse; profectusque donec ad loca ubi essent sepulcrum et cranium pervenissent, (fuit autem locus fimetum magnum) ibique preces fundens dixit: Domine, si fuerit in loco isto sepulcrum, fac ut tremente hic terra exeat fumus, quo credam. Tremente ergo loco exiente inde fumo suaveolente, credidit. Cumque jussisset Helena locum pulvere nudari, apparuerunt sepulcrum et cranium: at tribus ibi crucibus repertis, Quomodo (inquit Helena) dignoscemus quænam ipsarum crux Christi fuerit? Prope autem **453-455** ipsis adfuit quidam morbo admodum gravi laborans adeo ut nulla salutis spes ipsi superesset, cui impositæ cruces prima et secunda nihil profuerunt; quamprimum autem tertia ipsi admota fuit, surrexit ægrotus morbo suo penitus liberatus, ac sanitati restitutus. Unde novit Helena eam Domini nostri Christi, non sine veneratione memorandi, crucem fuisse. Quam ergo thecæ aureæ impositam secum asportavit; et quodcunque Domino nostro Christo reconditum fuerat ad filium suum Constantinum abduxit. Exstructisque ecclesia Resurrectionis, et cranio et ecclesia Constantini reversa est, jusso Macario episcopo Hierosolymitano reliquas ecclesias exstruere.

Factum est hoc anno imperii Constantini vicesimo secundo. Porro a nato Domino Christo ad inventionem crucis anni fuerunt trecenti viginti octo. Anno autem imperii Constantini vicesimo primo constitutus est Athanasius patriarcha Alexandrinus, qui scriptor fuit: annos quadraginta sex sedit. Anno imperii ipsius vicesimo tertio constitutus est Valerius patriarcha Antiochenus, qui annos undecim sedit, deinde mortuus est: Arianus fuit. Anno ejusdem vicesimo nono factus est Maximianus episcopus Hierosolymitanus, vir humilis, et cui oculus dexter tempore seditionis

A perierat: annos viginti tres sedit, dein mortuus est. Anno **456** imperii ejusdem vicesimo tertio mortuus est Metrophanes patriarcha Constantinopolitanus cum tres annos cathedram occupasset, factusque est post ipsum Alexander patriarcha Constantinopolitanus, qui octo annos sedit, dein mortuus est. Porro Eusebius Nicomediæ episcopus et socius ipsius, quibus una cum Ario maledixerunt trecenti et octodecim, ad Constantinum accedentes opem ipsius implorarunt, rogantes ut receptis ipsis maledictionem irritam faceret: se siquidem Ario ejusque sententiam amplexis maledicere, eamdemque quam trecenti octodecim illi fidem profiteri. Receptis ergo ipsis rex maledictionem sustulit, et Eusebium Nicomediensem assum-

B ptum patriarcham Constantinopoli præfecit. Helena autem misso duce quodam multis instructo opibus, ecclesiam Rohæ exstruxit, cui, ut et ecclesiis Hierosolymis exstructis, cum finem imposuissent, consecrari eas voluit imperator, quem in finem Eusebium patriarcham Constantinopolitanum Hierosolyma proficisci jussit, ibique episcoporum concilium indicere ut locorum consecrationi interessent. Scripsitque Constantinus imperator ad Athanasium patriarcham Alexandrinum ut et ipse dedicationi isti interesset, ut dicto suo obsequeretur, nec ei **457-459** immorigerum se præberet, monens. Nepoti etiam suo, cui nomen Delmatinus, in mandatis dedit, ut concilium illud adiret, atque

C in urbe Tyro maneret.

Cum ergo de consecratione inter ipsos convenisset, Hierosolyma tendentes, in urbe Tyro congregati sunt; ubi adfuerunt Maximianus Monoculus episcopus Hierosolymitanus, Athanasius patriarcha Alexandrinus, Valerius patriarcha Antiochenus cum episcopis compluribus magnaque hominum multitudine. Fuit ibidem in concilio quidam nomine Eumenius, unaque cum ipso plures qui Arii sententiam amplectebantur. Subinnuit ergo Eusebius patriarcha Constantinopolitanus Eumenio ut quæstionem Athanasio patriarchæ Alexandrino moveret. Eusebius siquidem, etsi ad regem reversus professus esset se Ario contrarium, idem tamen cum illo sentiebat, atque asserebat. Dixit ergo

D Eumenius: Non affirmavit Arius Christum res creasse, verum, per ipsum res fuisse creatas: ipsum enim Verbum esse Dei quo creata sunt cœlum et terra: creasse enim Deum res per Verbum suum, at Verbum ejus res istas non creasse: et sicut dixit Dominus Christus in Evangelio, *Et omnia per ipsum fuerunt, et sine ipso non fuit quidquam, eorum quæ fuerunt.* Dixitque: *Per ipsum fuit vita et vita lux erat hominum.* Item: *In mundo fuit, et mundus* **460** *per ipsum factus est* [7]. Retulit ergo res per ipsum factas fuisse, non autem *ab* ipso factas esse: Hæc, inquit, erat Arii sententia, verum trecenti octodecim illi, inique cum ipso agen-

[7] Joan. I, 3 sqq.

Digitized by Google

tes, injuria illum atque immerito excommunicarunt. Cui respondit Athanasius patriarcha Alexandrinus: Ario nihil falso impegerunt episcopi trecenti octodecim, nec injuria ipsum affecerunt. Affirmavit enim ipse: Filium absque Patre res creasse. Quod si res a Filio creatæ fuerint, ita ut Pater ipsarum creator non sit, sequetur ipsum nihil omnino earum creasse, quod falsi crimen intentat illi quod in Evangelio dictum est: *Pater meus creat, et ego creo* [8]: Dixitque: *Si non faciam ego opera Patris mei, ne mihi credatis* [9]. Nec non: *Sicut Pater vivificat quem vult, et morte afficit; ita et Filius vivificat quem vult, et morte afficit* [10]: quo ostendit, se et vivificare et morte afficere, et creare: atque hinc mendacii arguitur quisquis ipsum creatorem esse negaverit, ac res *per* ipsum creatas fuisse, ita ut ipse earum creator non fuerit. Quod autem dicis, res per ipsum factas fuisse, nos non dubitamus, cum fierent, Christum dixisse, easque factas fuisse, quod innuit dicto suo: *Ego facio, et Pater facit*, creaturas et vitam. Dictum enim tuum, *Per* ipsum factæ sunt res, eo redit ut significet ipsum eas **461-463** creasse, easque per ipsum creatas fuisse: secus enim, horum dictorum alterum alteri contradiceret. Præterea respondit Athanasius Eumenio, dicens: Quod ad eorum ex Arii asseclis sententiam qui dicunt Patrem voluisse aliquid, Filium autem illud creasse; ut si voluntas Patris, creatio Filii, falsa est et illa; Filium enim creatum esse autumat; unde [sequitur] partes creati in creatione potiores esse partibus creatoris; cum ille et voluerit et fecerit; hic voluerit, at non fecerit. Illius igitur partes, in eo quod fecerit, potiores erunt quam hujus. Quin et necesse est ut eadem sit illius ratio in eo quod voluerit hic, perficiendo quæ cujuslibet agentis e creaturis in illo quod ab ipso fieri voluerit creator faciendo: eodemque modo se habent respectu coactionis et arbitrii libertatis. Quod si coactus egerit, nullæ erunt ejus in actione partes; sin libere, fieri potest ut vel obsequatur, vel immorigerum se præbeat, et ut vel præmio afficiatur, vel pœna: quæ dicere absurdum est. Aliter etiam eidem respondit: Si Creator creaturas suas per Creatum creaverit, erit sine dubio Creatus alius a Creatore; autumatis ergo Creatorem per alium agere; qui autem per alium agit perficiente isto opus habet quo per illum agat cum sine illo non perficiatur ipsi **464** opus; qui autem alio opus habet, imperfectus est, quod absit ut de Creatore dicatur. Cum ergo profligasset Athanasius Alexandriæ patriarcha, contradicentium argumenta, adeo ut omnibus qui aderant appareret falsitas eorum quæ dicerent, conturbati illi et pudore suffusi in Athanasium irruentes ictibus male multatum pene enecarunt. Qui ergo e manibus ipsorum a Dalmateno nepote imperatoris ereptus Hierosolyma fuga elapsus pe-

A iit, ubi oleo chrismatis confecto, nullo episcoporum præsente, Ecclesias consecratas oleo isto unxit, deinde ad imperatorem se conferens ipsi quid fecisset annuntiavit, qui honore affectum Alexandriam remisit. Ira autem commotus est imperator in Eusebium patriarcham Constantinopolitanum, pœnituitque ipsum quod eum ad patriarchatum evexerat. Profecti deinde cæteri, qui in urbe Tyro congregati fuerant, episcopi Hierosolyma, invenerunt Athanasium [patriarcham] ipsos prævenisse ecclesias consecrando. Festum ergo magnum celebrantes ob ecclesiarum dedicationem, lætitiaque ingenti perfusi, reversi sunt.

Factum est hoc anno imperii Constantini tricesimo. Mortuus est autem Eusebius patriarcha Con-B stantinopolitanus, cum duos annos sedisset, ipsique maledictum esset, substitutusque est in locum ipsius **465-467** Constantinopoli Paulus patriarcha, qui cum quatuor annos sedisset ab imperatore Constantino relegatus est. Porro vetuit Constantinus imperator, ne quis Judæus Hierosolyma incoleret, aut per ea transiret; morte etiam affici jussit omnes qui religionem Christianam non amplecterentur. Christi ergo nomen professi sunt e gentibus ac Judæis quamplurimi, ac passim obtinuit christianismus. Nuntiatum est autem Constantino imperatori Judæos metu mortis Christi quidem religionem profiteri, at suam interim retinere. Rogante ergo imperatore: Quomodo hoc certo sciemus? respondit Paulus patriarcha Constanti-C nopolitanus: Caro porcina lege vetita est, quam non comedunt Judæi; jube ergo mactari porcos, ac coqui eorum carnem, quæ sectæ huic gustanda præbeatur; si quis enim eam non comederit, scies ipsum in judaismo adhuc perstare. Cui Constantinus imperator: Si (inquit) caro porcina lege vetita sit, quomodo nobis ea vesci, aliisque eamdem comedendam præbere licebit? Respondit Paulus patriarcha: Dominus noster Christus [ejusmodi] omnia quæ in lege sunt abrogavit, nova nobis lege lata, videlicet Evangelio. Dixit ergo in sacrosancto Evangelio, *Quodcunque os ingreditur hominem non polluit*, scilicet quidquid comeditur; *hominem vero* **468** *polluit quidquid ex ore egre-D ditur* [11], scilicet stultitia et infidelitas, et id genus alia. Dictum etiam est a Paulo apostolo in priore ad urbis Corinthi incolas Epistola: *Cibus ventri et venter cibo, Deus autem utrumque abolebit* [12]. Scriptum etiam in Actis apostolorum, Petro apostolorum principi, cum in urbe Joppensi esset, domi viri cujusdam coriarii, nomine Simonis, atque ædium tectum hora diei sexta orandi gratia ascendisset, incidisse somnum, ipsumque cœlum apertum conspexisse, atque ecce descendisse e cœlo linteum magnum donec terram pertingeret, in quo erant quævis quadrupedia et feræ, ac reptilia, ac volucres cœli, unaque vocem audiisse quæ ipsi diceret: *Heus, Petre, surgens macta et vescere;* et di-

[8] Joan. v, 7. [9] Joan. x, 37. [10] Joan. v, 21. [11] Matth. xv, 11. [12] I Cor. vi, 13.

Digitized by Google

cente Petro: *Domine, nunquam ego immundum quid edi*, vocem ad eum secundo venisse: *Quidquid Deus purgavit, ne tu polluito*[13], ac ter hoc illi repetiisse vocem, dein rursum in cœlum sublatum fuisse linteum: miratum ergo fuisse Petrum, atque apud se perplexum hæsisse. Hoc ergo viso, eoque quod in Evangelio suo sancto dixit Dominus noster Christus, præceperunt nobis Petrus et Paulus omni carne cujusvis tandem quadrupedis vesci, quare et porcus et cætera quæcunque animalia nobis permissa sunt. Jussit ergo imperator mactari porcos, **469-471** eorumque carnes coctas in frusta concidi et ad ecclesiarum portas per totum ipsius regnum Dominico Paschatis statui, quo cuivis ex ecclesia egredienti buccella carnis porcinæ porrigeretur, et quisquis eam non ederet morte afficeretur, quo pacto interfecta est magna hominum multitudo.

Byzantium etiam muro cinctum Constantinus imperator Constantinopolin appellavit, anno imperii sui tricesimo. Porro mortua est Helena Constantini mater jam octogenaria. Imperavit autem Constantinus annos triginta duos, dein obiit, cum annos sexaginta quinque vixisset, tribus relictis filiis, quorum natu maximum sibi cognominem Constantinum appellavit, secundum de patris sui nomine Constantem, tertium vero Constantium; quorum Constantinum, Constantinopoli; Constantem, Antiochiæ Syriæ Damascenæ, et Ægypto; Constantem, urbi Romæ præfecit. Sapores vero Hormozi filius, Persarum rex, urbem Susis exstructam, Choat-Sabur appellavit, aliam in regione Sawad, Phiruz-Sabur; urbes etiam in Sindia et Sejestan condidit, nec non multos effodit fluvios, fornicesque, et pontes exstruxit. Senio autem jam confecto labefactæ sunt vires, et caligavit visus, superciliis in oculos prominentibus: quare legato ad Indorum regem misso, medicum ab ipso petiit. Qui ergo ejus artis **472** peritum quemdam nomine Georgium remisit, qui ipsum sanitati restituit, adeo ut confirmarentur ipsi nervi, reddereturque visus, et equum conscendere valeret. Jussit ergo illum urbem quam sibi vellet incolendam eligere. Ille urbe Choat-Sabur, quæ et Corch appellatur, estque urbs Susa, ibi usque dum e vivis excederet habitavit.

Totum autem quod vixit Sabur spatium, annorum erat septuaginta duorum; quibus exactis mortuus est. Regnavit post ipsum in Persas filius ipsius Ardshir Saburi filius annos quatuor, dein mortuus est: idque anno imperii Constantini filii Constantini Rumæorum imperatoris primo. Post ipsum in Persas regnavit frater ipsius Sapor Sapori filius annos quinquaginta duo et menses quatuor, idque anno regni Constantini, filii Constantini Rumæorum imperatoris, quinto. Anno imperii ejusdem quinto in fratrem ipsius Constantium Romæ irruens præfectus quidam nomine Maxentius ipsum occidit. Quo audito Constantinus Constantini filius misso exercitu magno A Maxentium, omnesque qui cum illo in fratris sui cædem conspirarant, e medio sustulit, Romæque virum quemdam nomine suo præfecit. Anno imperii ejusdem septimo, factus est Marcus patriarcha Romanus, qui cum annos duos sedisset, mortuus est. Anno ejusdem nono constitutus **473-475** est Julius patriarcha Romanus, qui annos quindecim sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem vicesimo quarto constitutus Linarius patriarcha Romanus, sex annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejus vicesimo constitutus est Cyrillus episcopus Hierosolymitanus, ubi cum annos quinque sedisset, fugit. Eo tempore congregati Arii asseclæ, cum omnibus ejus sententiam amplexis, apud B imperatorem Constantium, de fide et sententia sua optima quæque prædicantes, trecentos et octodecim illos qui Nicææ convenerant, errasse, et a vero in sententia sua deviasse, dum Filium ejusdem esse substantiæ cum Patre assererent, dixerunt: Vetes ergo (inquiunt) hoc dici, cum error sit; quod et facere statuit imperator. Eo autem tempore super cranii [loco,] qui est Golgotha, medio die apparuit crux e luce, a terra cœlum usque pertingens et ad montem Olivarum protensa, cujus lucis splendore occultata est lux solis. Eam omnes, qui in urbe Hierosolymitana aderant, tam magni quam parvi conspexerunt, præsente etiam Cyrillo episcopo Hierosolymitano; qui ergo litteris statim scriptis imperatorem rei certiorem C faciens, dixit: Sub patre tuo, beatæ memoriæ imperatore, apparuit crux Domini Christi stellis [effigiata] medio die in cœlo, ac jam te regnante (imperator felix) **476** apparuit super Cranii [loco] crux e luce cujus splendor solis splendorem ipso meridie superat. Litterisque suis ipsi suasit ne Arii ipsiusque sequacium sententiam amplecteretur, utpote qui a vero deviantes ad infidelitatem prolapsi essent, quibus maledixerat trecentorum et octodecim episcoporum concilium, omnibusque qui idem cum ipsis assererent. Imperator ergo acceptis Cyrilli litteris magna, ob illa quæ ad ipsum scripserat, lætitia affectus est, et ad verum reversus vetuit admitti Arii sententiam.

Eo tempore Constantinopoli, Antiochiæ, Babeli, D et Alexandriæ, prævaluit Arii sententia, cujus fidem et sententiam qui amplecterentur, nomine ab ipsius nomine, Ario, deducto Ariani vocitati sunt. Anno imperii Constantii filii Constantini secundo constitutus est Cyprianus patriarcha Antiochenus, qui Arianus erat, et cum biennium sedisset, mortuus est. Anno imperii ejus quarto factus est Blasius patriarcha Antiochenus, qui annos quatuor sedit, dein mortuus est. Hic etiam Arianus fuit. Anno ejusdem octavo factus est Eustatius patriarcha Antiochenus, qui annos quinque sedit, dein mortuus est: qui etiam Arianus. Anno ejusdem decimo tertio creatus est Leo patriarcha Antiochenus, ipse etiam Arianus, ubi novem annos sedit,

[13] Act. x, 15 sqq.

Digitized by Google

dein mortuus est. Imperator **477-479** autem misso Eudoxio, urbis Jermanæ episcopo, ipsum Antiochiæ patriarcham præfecit. Manichæus hic erat; eumdem cum biennium Antiochiæ sedisset, imperator Constantinopolin transtulit, ubi decem annis munere patriarchali functus est, dein mortuus. Anno vicesimo secundo imperii ipsius constitutus est Athanasius patriarcha Antiochenus, qui et Manichæus fuit; ubi cum quatuor annos sedisset, mortuus est. Idem rex anno imperii sui primo, Paulo patriarcha Constantinopolitano in exsilium misso, vice ejus Eusebium, etiam Manichæum, patriarcham ibidem constituit; qui cum tres annos sedisset, mortuus est.

Quo ergo mortuo, imperator Paulum patriarcham, a se pridem relegatum, cathedræ suæ restituit, quam tres annos occupavit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem decimo constitutus est Macedonius patriarcha Constantinopolitanus, qui Spiritum sanctum creatum esse asseruit; decem annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii sui vicesimo primo imperator Eudoxium patriarcham Antiochenum, Constantinopolin translatum, ibidem patriarcham constituit: fuit hic Manichæus; decem annos sedit, dein mortuus est. Porro, Ægyptii atque Alexandrini, cum plerique Ariani et Manichæi essent, Ægypti atque Alexandriæ ecclesias occupantes **480** eas tenuerunt, nec non in Athanasium patriarcham Alexandrinum, ipsum trucidandi animo, irruerunt, ille vero fuga ab ipsis dilapsus delituit, cum jam munere patriarchali decem annis functus fuisset; constitutusque est Gregorius, qui Manichæus fuit, patriarcha Alexandrinus, qui annos decem sedit, dein mortuus est. Illo mortuo, Athanasius patriarcha Alexandrinus in locum suum reversus, tres annos sedit. Eodem tempore Constantinopoli Alexandriam veniens præfectus quidam nomine Syrianus, qui Arianus fuit, Athanasium patriarcham in locum quemdam Tiberiada dictum relegavit, patriarcha Alexandriæ constituto Georgio, qui Arianus fuit, annosque sex sedit. Dein abiit Syrianus præfectus Constantinopolin petiturus; quo Alexandria profecto urbis ejus incolæ Melchiani Georgium patriarcham adorti, ipsum interfectum igne cremarunt, reversusque est in locum suum Athanasius. Eodem tempore procellis agitatum mare multa Alexandriæ loca, nec non ecclesias, aqua obruit. Obiit autem imperator Constantius Constantini filius cum imperium annos viginti quatuor occupasset.

Post quem in Romanos duos annos regnavit Julianus imperator qui fidem abnegavit, idque anno regni Saporis filii Saporis Persarum regis vicesimo primo. Imperator iste Julianus, fide **481-483** Christiana abnegata, homines ad idolorum cultum reducere studuit, magnamque martyrum multitudinem morte affecit. Anno imperii ejus primo, ex incolis Hierosolymorum, qui Arii partes sequebantur, Cyrillum episcopum Hierosolymitanum,

A ipsum trucidandi animo, adorti sunt. Qui cum fuga se ab ipsis eripuisset, illi Heraclium Hierosolymis episcopum præfecerunt, fuit is Arianus, tres annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem secundo creatus est Meletianus patriarcha Antiochenus, qui orthodoxus fuit; annos viginti quinque sedit, cujus præfecturæ anno vicesimo primo celebratum est Constantinopoli concilium secundum. Sub hoc imperatore patriarcha Alexandrinus fuit Athanasius; Constantinopolitanus, Eudoxius Manichæus; Romanus, Linarius. Eodem imperante floruit Basilius Cæsareæ Cappadociæ, quæ in Romanorum ditione est, episcopus; nec non Gregorius, Naziazu episcopus: urbis autem istius Naziazu incolæ omnes Sabii erant. Cum B ergo Gregorius episcopus Nazianzenus orationem haberet in Natali Christi Domini nostri, cujus initio diceret: Natus est Christus, glorificate; Christus de cœlo, excipite; Christus in terra, exaltate; eamque coram ipsis recitasset, ii illudentes ipsum irridere cœperunt. Cum ergo advenissent Epiphania aliam etiam **484** orationem composuit, in qua Sabiorum religionem traduxit, ipsosque probris affecit, eam scilicet sub cujus initium dicit: Rursum Jesus meus, et rursum mysterium. Tempore etiam Juliani apostatæ floruit Anba Antonius, qui primus erat monachorum Ægypti desertum incolentium, ubi monasteriis exstructis monachos congregavit. Nec non Anba C Flavius in Syria qui primus erat monachorum Jordanis desertum incolentium et in ipso monachos collegit, et monasteria locaque quamplurima exstruxit. Nuntiatum autem est Juliano apostatæ imperatori statuisse Saporem Saporis filium Persarum regem, ipsum bello aggredi. Paratis ergo copiis profectus est Julianus ipsi in occursum. Pravæ autem conversationis ipsius, fideique ac intentionis malæ gratia, quodque homines ad idololatriam impellere studeret, factum est ut ipsum prælio devictum interficeret Sapores Persarum rex, magnamque sequacium ipsius stragem ederet. Memoriæ autem prodidit Basilius Cæsareæ Cappadociæ episcopus, se loco suo sedentem ante oculos tabulam habuisse in qua depicta erat Mercurii D martyris effigies; dum vero tabulam inspiceret disparuisse martyris effigiem: quod dum ille miraretur, post modicum temporis spatium eamdem in tabulam rediisse, atque **485-487** in mucrone lanceæ quæ in prædicti martyris manu depicta fuit, sanguini quid simile fuit. Quo majori admiratione percussus, Basilius episcopus confusus hæsit, donec ipsi nuntiaretur Julianum apostatam eadem hora in prælio occidisse; unde Basilius notum habuit ipsum, ob magnum quo christianos prosecutus est odium, quemque promovere conatus est idolorum cultum, a Mercurio martyre interfectum.

Occiso Juliano imperatore apostata, post ipsum Romanis annum unum imperavit Jovianus; idque

Digitized by Google

anno regni Saporis filii Saporis Persarum regis A vicesimo primo. Fuit Jovianus fide orthodoxus, religionis christianæ propugnator; at profecto contra ipsum rebelli quodam, ipse ad bellum illi inferendum progressus mortuus est in via, loco quodam Dades dicto. Regnavit post ipsum in Romanos Valens annos duodecim : idque anno regni Saporis filii Saporis Persarum regis vicesimo quarto. Anno imperii ejus tertio constitutus est Damasius patriarcha Romanus, qui annos viginti octo sedit, dein mortuus est : cujus præfecturæ anno decimo septimo celebratum est concilium secundum Constantinopolitanum. Anno quarto imperii Valentii constitutus est Democlius patriarcha Constantinopolitanus, qui Manichæus fuit, annos B undecim sedit, dein mortuus **488** est. Anno imperii ipsius primo constitutus est Arvis episcopus Hierosolymitanus, qui et Manichæus fuit, et cum annos quinque sedisset, mortuus est. Anno imperii ejusdem septimo factus est Hilarius episcopus Hierosolymitanus, qui Arianus erat; annos quatuor sedit, dein mortuus est. Eo mortuo rediit Cyrillus episcopus Hierosolymitanus, qui ab Arianis fugerat, in locum suum, ubi annos sedecim sedit, dein mortuus est. Totum ergo temporis spatium quo episcopatu functus est Cyrillus annorum erat triginta trium. Episcopatus ipsius anno vicesimo septimo fuit concilium Constantinopolitanum secundum. Quin et Alexandrini Athanasium patriarcham animo ipsum trucidandi adorti sunt, C ille vero fuga prolapsus delituit. Lucium ergo Arianum, ad patriarchalem Alexandriæ dignitatem evexerunt. Quinque autem elapsis mensibus convenientes episcopi nonnulli una cum christianorum Melchitarum multitudine Lucio patriarchæ maledixerunt, ipsum in exsilium pepulerunt, reversusque Athanasius patriarcha in sedem suam, ipsam donec moreretur occupavit. Patriarchatu autem functus est annos quadraginta sex. Anno imperii Valentii octavo constitutus est Petrus patriarcha Alexandrinus, quem cum animo ipsum occidendi adorti essent Ariani ipse fuga se proripuit **489-491**. Deinde sedi suæ redditus cum eam sex annos occupasset mortuus est. D

Concitavit autem quidam contra Valentium rebellionem in Occidente, contra quem ille cum copiis suis profectus in bello occidit, imperante post ipsum Romanis fratre ipsius Valente annos tres, idque anno regni Saporis, filii Saporis Persarum regis, tricesimo sexto. Porro tempore Valentis imperatoris, Alexandriæ fuit vir quidam nomine Theodorus qui Melchitarum sententiam disputando tuebatur, Arianorum autem refutabat : quem ergo captum Arii maledicti asseclæ, vinctis manibus, equorum pedibus alligarunt, quos deinde in campo ad cursum incitarunt, donec discerptis membrorum compagibus martyrium passus sit. Anno imperii Valentis Romanorum imperatoris secundo constitutus est Timotheus patriarcha Alexandrinus, qui Petri patriarchæ Alexandrini antecessoris sui frater fuit; septem annos sedit, dein mortuus est. Anno autem præfecturæ ipsius sexto habitum est concilium Constantinopolitanum secundum Exstruxit autem Timotheus patriarcha Alexandriæ ecclesias complures, et monumenta non pauca. Multos etiam ab Arii sententia ad Melchitarum doctrinam convertit. Anno imperii ejusdem Valentis Romanorum imperatoris secundo, constitutus est Evagrius patriarcha **492** Constantinopolitanus : fidem hic Melchitarum professus, cum duos menses sedisset in exsilium pulsus est. Valens ergo imperator accersito Gregorio Nazianzeno, ipsum sedis Constantinopolitanæ curam suscipere jussit, cujus ergo res quatuor annos administravit, dein mortuus est. Sub eodem Valente Romanorum imperatore natus est sanctus Euthymius. Concitavit autem quidam in Occidente contra Valentem rebellionem, adversus quem cum ipse exercitum duxisset, commisso inter ipsos pluribus diebus prælio, loco quodam Taraka dicto, in fugam conversus Valens imperator ad vicum quemdam in ditione Adrianopolitana confugit, ubi ipsum una cum vico igne immisso combusserunt. Successit ipsi filius Valentianus, quocum una Romanis imperavit Gratianus tres annos.

Mortuo deinde Gratiano imperatore, nec non paucis post ipsum diebus imperatore etiam Valentiano, orta est inter Romanos magna de imperio [conferendo] dissensio, dicentibus quibusdam : Imperium in nos teneat unus e filiis Valentiani imperatoris magni; aliis: Ne imperet nobis nisi aliquis a nobis probatus, qui fidem christianam propugnet. Quin et discrepantes fuerunt christianorum opiniones, et divisæ sententiæ, quibus tandem prævaluit Arianorum, et Macedonianorum sententia. **493-495** Sex ergo mensibus conturbati manserunt absque imperatore. Neque ullus eo tempore Constantinopoli præfuit patriarcha. Nam a morte Gregorii episcopi Nazianzeni, qui sedis Constantinopolitanæ curam gesserat, vacua remansit cathedra nullo suffecto patriarcha. Convenientes ergo senatores et duces quemdam ex episcopis nomine Cyrum, virum probum et egregium : Te (inquiunt) acceptum habemus, et quodcunque tibi de nobis statuere visum fuerit; tibi ergo optionem permittimus, ut virum cujus tibi mores probati fuerint nobis regem constituas : si enim absque rege permanserimus a Persis aliisque timemus, ne regionem nostram invadentes nobis, præ opinionum multitudine et differentiarum magnitudine, prævalentes, nos perdant. Respondit ipsis episcopus : Si ego virum aliquem electum vobis regem præfecero, vereor ne dum aliis placuerit, aliis vero non, bella inter vos et cædes oriantur. Verum quæ mihi in mentem venit sententia vobis explicabo, quam si amplexi fueritis et mihi et vobis utilior est futura. Quænam (inquiunt) ista est? Respondit episcopus : Ut per totam urbem Constantinopolitanam, præco-

Digitized by Google

nis voce edicatur, ne sit qui ad solis occasum in ecclesia non conveniat, ubi totam noctem precibus impendentes, **496** dein sacra celebrantes Deum et Dominum nostrum Jesum Christum rogemus ut nobis regem eligat, et quemcunque ipse elegerit nobis regem præficiamus. In cujus sententiam descenderunt. Fuerunt autem Constantinopoli, viri duo pauperes, tenuis sortis, amicitia inter se conjuncti, quorum unus nomine Theodosius, vir barbæ raræ, annos triginta natus; alter Theophilus sapiens et philosophus, annos natus viginti quinque. Illi quotidie simul Constantinopoli mane egressi ligna colligebant, quæ capitibus suis gestata vendentes, dimidiam pretii partem pauperibus distribuebant, altera victum et reliqua sibi necessaria comparabant, nec quidquam ipsos præter noctem dirimebat, utroque domum suam abeunte, dein ad pensum suum redeunte. Eo igitur die Theophilus bene mane ad Theodosium accedens ut ipsum e somno excitaret quo lignatum proficiscerentur, evocatus ipse egressus: Frater mi (inquit) in somnio modo, quod mihi valde mirum visum est, detentus sum donec te inclamante experrectus sum metu perculsus; quod si invenirem qui mihi interpretaretur, darem illi quidquid tota hac septimana lucraturus sum, ea qua sum paupertate cum nihil aliud suppetat quam quod lignis vendendis acquiram. Cui Theophilus: Mihi, inquit, somniorum interpretandorum **497-499** peritia est. Tu ergo si tuum mihi narraveris, ego, volente Domino Christo, ipsum tibi explicaturus sum, ne opus habeas quidquam illi qui ipsum tibi interpretabitur impendere. Tum Theodosius: Inter dormiendum (inquit) audivi vocem magnam, (qua expergefactus metu consternatus sum), mihi dicens: *Pervenerunt exercitus Persarum Constantinopolim*, quare accelerato gressu in viam progressus, ibi nec quemquam vidi, nec quidquam audivi. In cubile ergo reversus dormivi vidique me quasi in deserto loco atque admodum amplo constitutum, eoque arietibus, ovibus, bobus, jumentis, feris, volucribus, atque animalibus omnigenis, arboribusque prægrandibus referto, nec non acervis frumenti ingentibus quamplurimis. Dixi ergo apud me: Utinam mihi frumenti hujus aliquid esset cum pauper sim. Interea autem dum animalia, arbores et frumentum oculis perlustro, ecce accessit ad me vir cubitos quinquaginta altus, corpore auri instar obrysi fulgido, dextra gladium ancipitem tenens, erantque gladio quatuor impressa sigilla instar auri micantia; sinistra autem scutum aureum. Quem cum ad me accedentem viderem, metu consternatus in faciem procidi. Ille autem manu mea prehensa me erigens: Ne metuas, inquit. **500** Quid est quod ex [omnibus in] hoc deserto optares? Tum ego: Domine mi, non optarem ego aliud quam frumenti parum. Respondit: Quidquid in hoc deserto vides, ab hoc tempore tuum est, tuaque in potestate. Deinde dixit mihi:

A Sequere me. Secutus ergo ipsum dum una cum ipso proficiscerer, vidi arietes, oves, boves, jumenta et volucres, se mihi incurvare, arbores etiam mihi honorem capitibus inclinatis deferre, leones autem in me rugire, a quibus cum magnopere metuerem: Ne metuas, inquit, sed gladium istum et clypeum prehende, iis tibi in manum sumptis (erat autem gladius anceps, quatuor habens sigilla). Quos ergo ab ipso acceptos cum tenerem, feræ, illis in manu mea conspectis, statim in terram procidentes me adorarunt. Tum me ad mare perduxit, ubi columnam ex luce, e mari prodeuntem vidi. Vir autem ille manu sua extensa columnam apprehendens ea me induit. Divisa autem est columna ista in tres stellas, quarum prima quæ B unionis instar erat, me pectus usque circumdedit; secunda, quæ instar smaragdi, femora usque; tertia vero, quæ instar hyacinthi rubicantis, pedes usque. Deinde me manu prehensum cum ad desertum istud magnum reduxisset: Tolle, inquit, in cœlum oculos tuos. Sublatis **501-503** ergo oculis, stellam magnam fulguris instar conspexi quæ in duas partes divisa mihi in caput decidit: tum ad latus deserti me deduxit, ubi multi crescebant sentes, et inter medios sentes arbores infrugiferæ. Dein ad tentorium magnum et pulchrum me perduxit, cujus partem interiorem dum perlustrarem, ecce in ipsius medio agnus erat, et fons aquæ lactis instar albicantis. Agnus autem iste quasi in flammam C ignis conversus in cœlum una cum aqua ista ascendebat. Egressus ergo tentorio vidi in manu viri istius clavem cubiti longitudine, eademque latitudine, quam cum mihi tradidisset, dixi: Domine mi, quomodo una clypeum, ensem, et hanc clavem ferre possum? Respondit ille: Hoc est quod tibi in mandatis datum est. Dum autem cui clavem traderem cogitabundus substiti, te ad dextram mihi adstantem vidi, pallio candido pulchro indutum, caputque tiara cinctum habentem; tibi ergo clavem tradidi. Tum discedente a me viro isto, ego una et tu domum nostram petituri abivimus; obviam autem murum offendimus, qui viam nobis interclusit, cubitos ducentos longum. Dixi ergo: Quomodo D fiet ut murum hunc transire possimus? his dum occupati fuimus, ecce lucem fulguris instar e cœlo descendentem vidi, quæ cum **504** murum illum dejecisset, transivimus; tum te inclamante experrectus sum.

Dixit illi Theophilus: Si vere visum tuum mihi retuleris, futurum est ut tu rex eligaris; somnium ergo tibi interpretabor. Desertum illud amplum mundus est; arietes et oves, homines sunt, tam boni quam mali, qui mundum incolunt; jumenta, Græci; volucres, urbes et oppida universim; arbores consiliarii et duces. Hi omnes te in regno tuo colent. Leones vero regni hostes sunt: gladius anceps, lex cæterique Veteris et Novi Testamenti libri; quatuor sigilla gladio impressa, quatuor Evangelia: acervi frumenti, magnam opum copiam

Digitized by Google

in regno tuo denotant : columna lucis qua indutus es, Dei in te gratiam, qua sæculo tuo florebis : tres stellæ quæ te cinxerunt, baptisma quo tinctus es in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Stella quæ e cœlo in caput tuum descendit, corona tua regia est, quam ut vidisti in duas partes dividi, ita futurum est ut sint tibi dum regnas filii duo. Sentes et arbores infrugiferæ, gentes sunt quæ in Dominum Christum non credunt. Tentorium, Ecclesia est : agnus quem in ejus medio vidisti, Eucharistia : aqua lacti similis, baptisma, et quemadmodum vidisti agnum instar flammæ ignis cum aqua in cœlum ascendere, ita eo ascendit Eucharistia. **505-507** Clavis, potestas est tibi data ad præfectum Ecclesiæ mandato tuo constituendum. Tu autem mihi clavem tradidisti, id est me patriarcham constitues. Murus autem, pax est et tranquillitas in regno tuo futura. Hæc visi tui interpretatio est. Respondet Theodosius : Quam belle (mi frater) interpretatus es ! Ego enim ut sim rex, tu patriarcha, illud est quod nunquam fieri potest. Verum surge ut una ad opus nostrum proficiscamur. Progressi autem cum homines ad ecclesiam itantes cernerent rogarunt : Quænam esset iste dies? a quibus responsum tulerunt, Ecclesiam petimus ut videamus quem nobis regem electurus sit Deus. Dixit ergo Theophilus Theodosio, Eamus et nos una cum reliquis ad ecclesiam : forsan verum futurum est insomnium tuum. Cum autem ecclesiam ingressi orassent, dixit Theophilo Theodosius, Vestes sunt nobis squalidæ et tritæ, pone ergo homines consistamus, ut quid futurum sit videamus. Cum ergo finitis sacris, cessassent homines, ecce avis magna ore suo coronam ex luce tenens, in quam cum duas horas oculos intendissent homines : Miserere, o Domine, ingeminantes, advolans illa coronam istam lucidam Theodosii capiti imposuit, cujus ergo statim ad altare gestati, vestibusque tritis squalidis exuti, atque indumento regio amicti, capiti diadema regium **508** cum imposuisset, ipsique benedixisset episcopus, equo e regiis quodam vectus est, nondum hæc quæ sibi evenissent credens, cingentibus ipsum consiliariis et ducibus donec ad Dar-il Balat, id est palatium regium, ipsum deduxissent, deinde redeuntibus.

Imperavit ergo Theodosius Romanis, qui et Theodosius Magnus appellatus est, annos septemdecim, idque anno regni Saporis, filii Saporis Persarum regis, quadragesimo secundo. Tum Theodosium regem convenientes consiliarii et præfecti dixerunt ipsi : Corruptæ sunt hominum sententiæ, prævalente apud ipsos Arii et Macedonii doctrina ; hoc ergo ut cures, fidemque Christianam defensam explices, litteris ad omnes patriarchas et episcopos datis, convenire eos jubeas, ut de hac re dispiciant, fidemque christianam explicatam dent. Theodosius ergo rex scriptis ad Timotheum patriarcham Alexandrinum, Meletium patriarcham Antiochenum, Damasum patriarcham Romanum, et Cyrillum episcopum Hierosolymitanum, litteris, ipsos una cum episcopis suis Constantinopoli adesse jussit, ut de fide christiana disquirerent, eamque explicatam hominibus darent. Convenerunt ergo patriarchæ cum episcopis suis Constantinopolim, uno excepto Damaso patriarcha Romano, qui ipse non venit, at ad Theodosium veram fidem, eamque explicatam **509-511** et expositam, scripsit. Congregati sunt ergo Constantinopoli episcopi centum quinquaginta. Concilii præsides erant Timotheus, patriarcha Alexandrinus, Meletius Antiochenus, et Cyrillus Hierosolymorum episcopus ; quibus tradidit Theodosius imperator litteras Damasi patriarchæ Romani, in quibus fidem veram descripserat atque explicaverat : quibus lectis et expositis, in eamdem, quam ipse scripserat, fidei confessionem consenserunt. Deinde Macedonii opinionem ad examen revocarunt, cujus doctrina fuit, Spiritum sanctum non esse Deum, verum creatum, factum. Dixit ergo Timotheus, patriarcha Alexandrinus : Non aliud apud nos significat Spiritus sanctus quam Spiritum Dei ; non est autem Spiritus Dei, aliud quam vita ipsius ; si ergo dixerimus Spiritum sanctum creatum esse, asserimus Spiritum Dei creatum esse ; sin Spiritum Dei creatum esse, vitam etiam ipsius creatam esse ; quod si vitam ipsius creatam affirmaverimus, autumaremus ipsum vita carere ; atque hoc asserentes penitus ipsum abnegabimus : qui autem Deum negat maledictione dignus est. Consentientes ergo in Macedonii maledictionem, ipsum cum asseclis suis devoverunt, nec non patriarchas ipsi succedentes, qui idem cum ipso docuerunt. Maledixerunt etiam Sabellio Libyæ **512** episcopo ejusque asseclis, quod assereret Patrem, Filium, et Spiritum sanctum unam esse personam ; necnon Apollinario ejusque sequacibus, quod affirmaret corpus Christi intellectus expers esse. Porro definierunt Spiritum sanctum creatorem esse et increatum, Deum verum, ejusdem cum Patre et Filio naturæ, substantiam unam, naturam unam ; addentes fidei Symbolo quod composuerunt trecenti octodecim episcopi, qui Nicææ convenerant : *Et in Spiritum sanctum Dominum vivificantem, qui ex Patre procedit, qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur.* Idque quod trecenti octodecim isti in fidei quam ediderunt confessione dixissent tantum : *Et in Spiritum sanctum.* Statuerunt etiam Patrem, Filium et Spiritum sanctum, tres esse personas, tres hypostases, et tres proprietates, unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate, essentiam unam in personis tribus, Deum unum, substantiam unam, naturam unam ; necnon corpus Domini Christi anima intelligenti rationali præditum. Porro quemdam ex satellitibus regiis nomine Victorium, patriarcham Constantinopolitanum constituerunt ; statuerunt etiam patriarcham Romanum ordine primum fore : Constantinopolitanum, secundum ; Alexandrinum, tertium ; Antiochenum vero quartum Episco

Digitized by Google

pum etiam Hierosolymitanum titulo patriarchæ A
513-515 ornarunt, cum prius episcopus esset, nec quis ante illud tempus patriarcha Hierosolymis præfuisset; eique locum quintum assignarunt, atque [his peractis] discesserunt.

Jam a concilio primo episcoporum trecentorum octodecim, qui in urbe Nicæna convenerunt, ad secundum hoc in quo Constantinopoli congregati sunt episcopi centum quinquaginta, qui Macedonio ejusque sequacibus maledixerunt, anni sunt quinquaginta octo. Porro Timotheus patriarcha Alexandrinus patriarchis, episcopis et monachis carne, festis Dominicis, vesci permisit, Manichæorum qui Sadikeni appellati sunt causa, ut ita dignosci posset e patriarchis et episcopis quisnam Manichæus esset; ut hoc pacto carnium esu irrita redderetur ipso- B rum religio et solverentur leges. Manichæi enim nec mactare animal licitum ducunt, nec carne, vel alio quopiam quod ab animante provenit, ullatenus vescuntur. Metropolitæ autem et episcopi Ægyptii plerique Manichæi erant. Patriarchæ ergo orthodoxi, cum episcopis et monachis, carne suis, festis Dominicis, vescebantur; Manichæorum autem metropolitæ, cum episcopis et monachis suis, iis abstinebant, atque earum vice piscibus vescebantur, eos carnis loco ponentes, cum pisces in animantium numero sint. Hoc observabatur tempore Manis 516 hæretici infidelis. Ipso vero et ejus asseclis e medio sublatis, reversi sunt patriarchæ orthodoxi, cum episcopis et monachis C suis, ad institutum suum antiquum et a carnium esu festis Dominicis abstinebant. Inquit Said Ebn Batrik medicinæ studiosus, non permisit Timotheus patriarcha Alexandrinus ideo carnibus vesci festis Dominicis, quod Manichæi appellati Sadikæi earum vice piscibus utantur, verum quod carnium esu immolatum innuebat; pisces autem pro immolato non habentur. Alia vero Manichæorum secta quæ Sammacun, id est piscarii appellantur, pisces comedebant, quod ii pro immolato non habeantur; at ab esu carnis, quod immolata fuerit abstinent. Verum errant etiam Manichæi appellati Sadikæi, qui pisces loco carnis habent, cum Dominus Christus carnes comederit; unde necessario omnibus qui fidem christianam profitentur D incumbit, ut carne vescantur, Domini nostri Christi exemplo, uno saltem quotannis die, quo ab animis suis scrupulum amoveant, atque omnibus notum faciant contrarios ire se improbæ Manichæorum sectæ. In Actis vero scriptum est[16], Petrum, cum in urbe Joppe esset domi coriarii cujusdam, cui nomen Simon, atque ædium tectum hora diei sexta oratum conscendisset, somno gravi correptum dormivisse, atque 517-519 interea cœlum apertum vidisse, unde descendit linteum quod ad terram usque pertingeret, in quo cujusvis quadrupedium generis quæ in terra sunt aliqua erant, ferarumque et reptilium et volucrium, unaque vocem audiisse dicentem, *Heus, Petre surge, macta et vescere*. Dicente illo: *Nequaquam, Domine, nihil enim unquam immundum aut impurum comedi* [16]. Vocem secundo ad ipsum venisse: *Quidquid purgaverit Deus, tu ne polluito*: ac cum hoc illi ter a voce repetitum fuisset, rursum in cœlum sublatum fuisse linteum. Confirmat autem hoc a Petro dictum, cum unus e primariis apostolis et fidei columnis fuerit, cujus [dicta] recipere et amplecti decet, illud Domini Christi factum, quod mactato vesceretur et quævis animalia esu licita esse. Quare suspicioni obnoxius fit quicunque carnis esum aversatus fuerit et alienum se a Domini nostri Christi instituto ostendit et a Petro apostolorum coryphæo; adeo ut sententia nostra, quisquis mactato non vescatur, religioni christianæ contradicat et Manichæorum sectam astruat, exceptis patriarchis et episcopis et qui vitam monasticam professi fuerint; cum hi carnis esum non respuant quod eum illicitum putent, sed abstinentiæ et reverentiæ gratia. Quin et Græci res suas aqua 520 abluere noluerunt, cum plerique ipsorum Manichæi essent: Manichæi autem lotionem aqua peragendam non probant. Atque his longo temporis decursu confirmatis, adhuc instituti sui tenaces manent, ne aquam ad lavandum adhibeant. Ab aqua autem ad lavandum adhibenda eos abstinere dicunt nonnulli, ob intensum regionis suæ, unaque aquæ in ea frigus, adeo ut ipsis frigida se abluere, hyeme præsertim, haudquaquam expediat, ideoque nec ipsam ob frigoris vehementiam contrectant.

Manichæorum vero duo sunt, uti jam dictum est, genera, alii Samakini (id est) piscarii; alii Sadikini. Samakini præstitutis aliquot singulorum mensium diebus jejunant; Sadikini autem per totam vitam jejunant, nihil prorsus aliud quam quod produxerit terra comedentes. Cum ergo fidei christianæ professionem in se susciperent Sadikini, metuentes ne si a carnium esu abstinerent, quinam essent perspecto, morte afficerentur, sibi ipsis jejunia constituentes, ob festa Nativitatis et B. Virginis et apostolorum jejunarunt, a piscium esu istis jejuniis se continentes, quod ideo fecerunt ut dies anni jejunantes absolverent, neque aliam ob causam piscium esu inter jejunandum abstinebant quam ne dignoscerentur. Successu deinde temporis diuturno 521-523 evenit ut ipsorum factum hoc imitarentur Nestoriani, Jacobitæ et Maronitæ, apud quos hoc in morem abiit. Tum et Græcorum Melchitarum nonnulli hoc probantes, idem etiam ipsi eorum exemplo fecerunt, piscium esum jejuniorum istorum quæ recensuimus tempore omittentes; illi præcipue eorum qui in regionibus degunt in quibus Mohammedis religio floret: quod tamen nec e consuetudinibus traditione acceptis, nec e rebus mandato aliquo stabilitis apud ipsos est. Græci enim Melchitæ piscium esu duobus diebus insignibus, videlicet Mercurii et Veneris, per totum anni decursum abstinent, ut et die παραμονῆς [*vigiliæ*] quo ante

[16] Act. x, 13 sq

Digitized by Google

Natalem jejunant, nec non die παραμονῆς qui Epiphaniam præcedit; quibus diebus inter jejunandum piscibus haud vescuntur, quia die s istos eo dem loco habent quo jejunium magnum. Quibus ergo e Græcis visum est Natalis B. Virginis, atque apostolorum gratia jejunare, tria ista jejunia observant, pisces interim comedentes, quorum esu Mercurii cui tantum et Veneris diebus abstinent. Eodem modo, si cui visum est diebus Mercurii et Veneris per totum annum jejunare, illi permissum est etiam ad nonam jejunare et piscibus abstinere. Neque enim hoc necesse est, nec cuipiam permissum **524** ut jejunia observans piscium esum inter jejunandum abnuat, nisi diebus Mercurii et Veneris [uti jam dictum est] et in jejunio magno, nec non binis vigiliis quæ festa Natalis et Epiphaniæ præcedunt. At nonnulli Græcorum Melchitarum in jejuniis, etiam B. Virginis gratia observandis, a piscium esu se continent. Quem morem hauserunt e typico sancti Mar Sabæ; nec est in eorum abstinentia ista peccatum. Qui alias statuit ipse peccat, legique contradicit et mandatum solvit. Ut autem ad historiam de Theodosio et Theophilo, in qua enarranda fuimus, revertamur. Theophilus Theodosii regis amicus ad portam ipsius integrum annum moratus ipsum haud convenerat: quamvis enim quotidie ad portam regis accedens janitores rogaret atque precaretur ut ab ipso ad regem chartam deferrent, ab illis repulsus ac prohibitus fuerat. Anno autem elapso ecce imperator Theodosius inter orandum vocem audivit quæ ipsi diceret: O Theodosi, amici et socii tui Theophili oblitus es. Dicenteque Theodosio: Domine mi, tu quis es? ipsi responderet: Ego vir sum qui tecum in deserto fui: et quemadmodum te regem constitui, ita et Theophilum patriarcham constituo. Statim ergo misit Theodosius accersitum Theophilum, quem in præsentiam suam admissum postquam **525-527** ipsum salutasset, ita affatus est rex: Crede mihi, mi frater, me tui oblitum fuisse, teque mihi e memoria penitus excidisse, donec heri inter orandum, ecce, me inclamans, vir ille quem in somno vidi te mihi in memoriam revocavit. Respondit Theophilus: Ego etiam heri in somnio vidi quemdam qui mihi diceret: Sicut Theodosium regem constitui, ita et te patriarcham constituo. Ecce autem colloquentibus ipsis, ingressus janitor regi nuntiavit, advenisse Alexandriæ incolas, qui dicerent mortuum esse Timotheum patriarcham, ac virum peterent quem patriarcham constituerent: rex ergo statim Theophilum patriarcham constituens ipsum Alexandriam misit, qui ibi annos viginti octo sedit, dein mortuus est. Theophilus autem ubi Alexandriam pervenisset, idola quotquot in ea fuerunt, confregit. Fuitque Alexandriæ pavimentum magnum marmoreum cui inscripta erant tria Theta Θ Θ Θ et in circuitu ascriptum: Qui tria hæc Theta interpretatus fuerit, quod sub iis est acci-

A piat. Dixit ergo Theophilus: Ego illa interpretabor. Theta primum est Θεὸς quod est Deus; secundum, Theodosius rex; tertium, Theophilus patriarcha. Tum sublato pavimento magnam sub eo pecuniæ vim reperit, cujus cum per litteras Theodosium regem certiorem fecisset, rescripsit ille: Pecunia ista ecclesias exstrue. **528** Exstruxit ergo Theophilus patriarcha ecclesiam magnam nomine Theodosii regis, quam totam auro obducto ornavit, quin et alias multas Alexandriæ ecclesias struxit, e quarum numero sunt ecclesia Sanctæ Mariæ et ecclesia Sancti Joannis.

Porro nati sunt Theodosio imperatori duo filii, quorum natu majori nomen indidit Arcadium; minori, Honorium: quibus, cum adolevissent,
B quæsivit qui ipsos litteras doceret. Cum ergo Romam misisset quæsitum virum sapientem qui liberos suos institueret, ibi philosophum quemdam nomine Arsanem repererunt, quem ad ipsum miserunt, qui ergo filiis regis erudiendis incubuit. Rex autem die quodam, cum Arsanem inter docendum stare, filiis ipsius sedentibus, conspexisset, illud improbans: Ne (inquit) hoc facias: respondente Arsane: Ita decet (o rex) me filios tuos docere; jussit rex ipsum sedere, illique ut coram ipso starent facere. Cum autem jam quantum opus videretur litteris imbuti essent, Arsanes Arcadium verberibus durius excepit, adeo ut ipsorum vestigium cuti ipsius imprimeret; ob quod Arcadius erga ipsum iram animo concepit. Ideo autem pla-
C gis ipsum afficere voluit Arsanes, ut, cum post patrem suum imperio potiretur, si alicui verbera infligi vellet, verberum dolor ipsi monitoris vice esset. Porro anno imperii Theodosii **529 531** Magni octavo, apparuerunt pueri illi qui, a Dacio rege fuga se proripientes, in spelunca in urbe Epheso delituerant: idque quod longo temporis intervallo cum pastores inter transeundum lateres, quibus speluncæ aditus obstructus fuerat, loco movere soliti essent, facta esset instar ostii apertus. Experrecti ergo pueri, se unam tantum noctem dormivisse putantes, socio suo, qui cibum ipsis emere solebat: Profectus, inquiunt, cibum nobis compara, et quid agat imperator Dacius in-
D quire. Ille ad portam speluncæ egressus ubi ædificii ibi constructi ruinas cerneret, quid hoc esset ignoravit; surgens tamen profectus est usque dum ad urbis Ephesi portam pervenisset, supra quam crucem magnam collocatam conspicatus, hoc etiam apud se improbans: Me, inquit, dormire puto; oculos ergo tergere cœpit ac dextrorsum et sinistrorsum circumspicere, num aliquid sibi notum videre posset, quale cum nihil cerneret, confusus substitit, hæc apud se animo reputans: Forsitan a via aberravi, vel forsitan non est urbs ista Ephesus. Urbem vero ingressus nummum quem habuit pistori tradidit quo panem emeret, pistor virum habitu peregrino conspicatus pavidum metuque consternatum, nummos habentem quibus Dacii im-

Digitized by Google

peratoris effigies insculpta esset, quid hoc esset nescius, suspicatus illum **532** thesaurum invenisse, Unde, inquit, tibi est nummus iste? Quo nihil respondente, homines inclamavit, quorum magno apud ipsum cœtu congregato, ipsumque alloquente, cum ille nullum ipsis responsum redderet, illi eum ad patricium urbi præfectum nomine Antipatrum abduxerunt, qui eum etiam allocutus, ipsique minatus est. Ille tamen nihil respondit. Accessit etiam ad ipsum Marcus urbis episcopus, qui ipsum affatus, nec ullum tulit responsum. Ille ergo, quo ipsum terreret, Nisi, inquit, nos alloquaris, ac unde tibi fuerit nummus iste edicas, morte te multabimus. Necdum tamen respondit, loqui scilicet abnuens metu Dacii imperatoris, quasi ipse adhuc viveret (adhuc enim ipsum in vivis superesse putabat). Plagis ergo ipsum affecerunt, quarum dolorem ubi sensit, Ubi, inquit, est Dacius rex? Respondentibus illis Dacium imperatorem mortuum esse, multosque post ipsum imperio potitos reges, Christique fidem obtinuisse, et qui jam imperaret Theodosium Magnum esse, tum sublato metu omnia quæ sibi accidissent narravit. Illum ergo ad speluncam comitati ibi socios ipsius conspexerunt, nec non arcam æneam repererunt eique inclusam laminam plumbeam in qua descripta erat ipsorum historia, et quid ipsis cum imperatore **533-535** Dacio contigisset, litteris mandante Tadduso Dacii imperatoris patricio. His in summam admirationem rapti ad Theodosium regem litteras scripserunt quibus eum harum rerum certiorem reddiderunt. Qui ergo conscenso veredo urbem Ephesum petens ibi illos et vidit et collocutus est. At tribus post diebus, cum ad ipsos in speluncam introiret, ipsos jam mortuos invenit. Jussit ergo ne inde educerentur, sed in ipsa spelunca sepeliri, et super ipsos ecclesiam struxit quæ ipsorum nomine insignita est, ac festum in ipsorum gratiam institutum eo die quotannis celebratur: dein Constantinopolim reversus est Theodosius rex.

Jam a tempore, quo a Dacio imperatore fugerunt pueri isti in speluncam atque in ea dormierunt, ad tempus quo rursum apparuerunt ac mortui sunt, juxta illud quod in historia martyrii ipsorum legimus, anni sunt tercentum septuaginta duo. Porro anno imperii Theodosii Magni decimo tertio constitutus est Siricius patriarcha Romanus, qui duodecim annos sedit, dein mortuus est. Ejusdem imperii anno decimo septimo mortuus est Nektarius patriarcha Constantinopolitanus, qui ibidem munere patriarchali functus fuerat annos sexdecim. Post quem patriarcha Constantinopolitanus constitutus est Joannes Chrysostomus, qui cum ibi quinque annos et decem menses **536** substitisset in exsilium pulsus in eodem mortuus est. Anno imperii ejusdem sexto creatus est Flavianus patriarcha Antiochenus, qui cum sex annos sedisset mortuus est. Anno ejusdem duodecimo factus est Barku-

A nus patriarcha Antiochenus, qui decem annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem octavo constitutus est Joannes patriarcha Hierosolymitanus, ubi annos sexdecim sedit, dein mortuus est. Tempore item Theodosii regis floruit Epiphanius Cypri episcopus. Struxit etiam Theodosius rex Hierosolymis ecclesiam Jesmaniah in qua sepulcrum erat sanctæ Mariæ, quam diruerunt Persæ quo tempore Hierosolyma usque profecti ecclesias Hierosolymitanas destruxerunt, adeo ut in hunc usque diem vastatæ maneant.

Porro anno imperii Theodosii regis decimo mortuus est Sabur Saburi filius rex Persarum; post quem regnavit Bahram Saburi filius rex Persarum annos undecim, a quo tempore fruebatur Theodo-
B sii regnum tranquillitate et pace, dein mortuus est. Mortuus est etiam Theodosius rex succedentibus ipsi imperio filiis ipsius Arcadio et Honorio. Imperavit autem Arcadius Romanis Constantinopoli annos tredecim; frater vero ipsius Honorius urbi Romæ annos undecim; idque anno regni Bahrami filii Saporis Persarum regis septimo. Arcadius autem rex præceptorem **537-539** suum Arsanem ad necem quæsivit præ eo quod erga ipsum in animo gerebat odio. Cujus rei certior factus Arsanes Alexandriam fugiens monachatum professus est in monasterio quodam quod in valle Hobaib, juxta Tarnut, situm est, et Askit appellatum. Arcadius deinde nato sibi filio, cui Theodosii nomen indi-
C dit, Arsanem præceptorem suum rogavit ut et filium suum doceret; cumque ipsi nuntiatum esset ipsum in Ægyptum fuga elapsum vitam monasticam ibi in monasterio Askit profiteri, misit post ipsum qui et vitæ securum esse juberet. Renuens autem Arsanes [venire] nuntio blanditus est adeo ut ab ipso discederet. Deinde metuens ne mitteret [rex] qui vi ipsum abducerent, Saidum Ægypti profectus ibi in monte Mokattam e regione vici dicti Tora habitavit, ubi postquam tres annos substitisset mortuus est. Tum vero alium nuntium misit Arcadius rex qui eum vi adduceret, cui cum ad monasterium Askit pervenisset nuntiatum est, Arsanem jam in monte Mokattam e vivis excessisse. Reversus ergo nuntius illud regi narravit. Rex igi-
D tur misso monacho cui nomen Trasius, eoque opibus instructo, Vade (inquit) et super Arsanis tumulo monasterium exstrue quod ipsius nomine appelletur. Profectus ergo Trasius Ægyptum super Arsanis **540** sepulcro monasterium exstruxit, quod in monte Mokattam situm est et Dic Alkasir usque ad hunc diem appellatur.

Porro in Ægypto episcopus quidam moriens tres filios reliquit qui vitam monasticam professi Askiti sederunt, quorum unum adscitum Theophilus patriarcha Alexandrinus episcopum in aliquot Ægypti urbes constituit, reliquos duos diaconos sibique discipulos; qui ergo Theophilo patriarchæ Alexandrino inservierunt: at elapso triennio iterum Askitum reverti cupientes, cum ipsos id facere veta-

Digitized by Google

ret Theophilus, sine ipsius permissu abierunt; quam ob causam ipsis Eucharistia ad tres annos interdixit. Illi ergo Joannem Chrysostomum adeuntes ipsum rogarunt ut ad Theophilum patriarcham Alexandrinum litteras scriberet quibus ab illo peteret ut ipsis Eucharistiæ copiam faceret. Joannes ergo Chrysostomus missis per ipsos litteris ad Theophilum patriarcham Alexandrinum rogavit illum ut cum ipsis in gratiam rediret. Quod cum ille facere nollet, reversi iterum sunt ad Joannem Chrysostomum, qui ipsos ad Eucharistiam accedere jussit. Orta est ergo inter Theophilum patriarcham Alexandrinum et Joannem Chrysostomum simultas. Porro fuit tempore Arcadii Romanorum imperatoris, vir quidam nomine Theognostes, opibus abundans, cui invidentes **541-543** nonnulli contra ipsum apud regem testimonium tulere ipsum fidem abnegasse, regique conviciatum fuisse: quam ob causam rex ipso in exsilium pulso bona ejus diripuit. Ejusdem uxori vinea fuit per quam transiens Eudoxia regina, ob ipsius pulchritudinem concupivit. Cujus esset ergo cum rogasset, dictum est ipsi uxoris esse cujusdam a rege in exsilium pulsi. Tum illa: Quam vellem (inquit) ut mihi esset, quo in ipsam me oblectationis causa reciperem! Responderunt e præfectis nonnulli: Regii juris est ut quodcunque calcaverit pes regius, illud ipsi sit. Quibus auditis vineam sibi occupavit regina. Mulier autem ista a Joanne Chrysostomo opem petiit, qui ad reginam mittens jussit ut vineam dominæ suæ redderet, illa vero noluit; cumque de ea re ipsam alloqueretur haudquaquam respondit. Tum Dei timorem ipsi incutiens: Cave (inquit) ne tibi accidat quod Izebeli Ahabi regis Israelis uxori contigit; at illa nulla horum ratione habita Joannem palatio suo pelli jussit. Joannes ergo tristis reversus, diaconos jussit, cum accederet regina ecclesiam introitura, portas ipsi occludere; quod cum fecissent, rediit regina ira commota. [Eo tempore] erat Epiphanius, Cypri episcopus, Constantinopoli, negotiorum aliquot apud regem **544** perficiendorum gratia. Ipsi ergo accersito dixit regina: Joannes Chrysostomus veritati contradicit, rebusque nihil ad ipsum spectantibus se immiscuit, de cathedra ergo ipsum dejicite. Respondit illi Epiphanius, Si ita ut tu dicis se res habeat, ad pœnitentiam ipsum hortabor; quod si redierit, [bene;] sin minus, ipsum dignitate sua amovebimus. Dixit regina: Nisi ipsum abdicaveritis apertura sum idolorum templa, hominesque ad ea colenda adigam. Adegit deinde ex episcopis et diaconis nonnullos ut ad regem accedentes, coram ipso contra Joannem testimonium perhiberent, ipsum legi contradicere, ipsumque moleste ferre urbis incolas, atque odio prosequi. Episcopi autem, Joanni ob magnam ipsius scientiam inviderunt, feceruntque quod ipsis innuit regina. Rex ergo Arcadius Joannem a cathedra patriarchali amoveri jussit. Joannes autem Chrysostomus ad Epiphanium Cypri episcopum scribens: Tu, (inquit) Epiphani, in exsilium meum consensisti ac contrariam mihi operam navasti, dicens de me quod minime te decuit. Scias ergo te nequaquam ad provinciam tuam perventurum antequam e mundo excesseris. Cui hoc responsum reddidit Epiphanius: O Joannes, nihil aliud quam omnia bona de te dixi, ac totam operam meam, quantum potui maximam **545-547** tibi impendi et ad malum a te avertendum diligentiam adhibui, quæ tamen frustra fuit. Qui autem præsens est videt quæ non videt absens. Quemadmodum autem tu mihi impingis ea quæ nec novi, nec dixi, ita scias te non perventurum ad locum exsilii tui quo relegatus es, antequam e vivis discesseris. Jam vero Epiphanius Cyprum tendens in navi mortuus est, dimidio diei, antequam eo perveniret, spatio. Joannes autem Chrysostomus antequam eo ubi exsulare jussus est, pertingeret, etiam diem obiit. Porro fuit Constantinopoli terræ motus ingens, nec non tonitru grave cum fulgure, fulminibus, et pluvia. Dixit ergo rex: Ideo hæc omnia eveniunt quod Joannem Chrysostomum in exsilium misimus. Jussitque corpus ipsius Constantinopolim afferri, ibique sepeliri; idque anno sexto regni Arcadii. Ideo autem appellatus est Joannes, Chrysostomus, quod mulier quædam ipsum cum mortuus esset plangens, dixerit: O Joannes, o os aureum, hinc Oris aurei cognomen habuit.

Post ipsum constitutus est alius quidam Joannes patriarcha Constant. qui cum annum ibi sedisset mortuus est. Ipsi etiam successit Gennadius in patriarchæ Constant. munere qui tres annos sedit, dein mortuus est. Post ipsum factus est Atticus patriarcha Constantinopolitanus qui annos quindecim sedit, dein mortuus est. **548** Idque anno regni Arcadii duodecimo. Anno imperii ejusdem octavo constitutus est Anastasius patriarcha Romanus qui tribus annis sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem undecimo factus est Innocentius Patr. Romanus, qui cum quindecim annos sedisset, mortuus est. Anno imperii ipsius octavo constitutus est Berillus patriarcha Hierosolymitanus, annos duodecim sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem quinto factus est Paulinus patriarcha Antiochenus, qui annos quatuor sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem nono constitutus est Evagrius patriarcha Antiochenus, annis quinque sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem quarto, Arcadii nempe Romanorum imperatoris, regno potitus est Yazdejerdus Bahrami filius, Al Aitham cognominatus, in Persas, annos viginti. Porro Theophilus patriarcha Alexandrinus ecclesiam magnam Alexandriæ struxit, Arcadii Romanorum imperatoris nomini dicatam. Obiitque Arcadius Romanorum rex cum imperium annos tredecim occupasset; regnante post ipsum filio ipsius Theodosio, qui Theodosius junior appellatus est, in Romanos, annos quadraginta duos, idque anno Yazdejerdi Bahrami filii Persarum re-

Digitized by Google

gis undecimo. Anno imperii ipsius nono invadente ipsum Yazdejerdo Bahrami filio bellum inter eos grave commissum est, magnæque strages editæ, adeo ut utrique tandem alter ab altero in fugam verterentur. Anno imperii ejusdem decimo tertio
549-551 constitutus est Zosimus patriarcha Romanus, qui cum annum unum sedisset mortuus est, ad eam dignitatem post ipsum evecto Bonifacio, qui tres annos sedit, dein mortuus est. Factusque est post ipsum patriarcha ibidem Celestinus, qui annos decem sedit, dein mortuus est. Ejus præfecturæ anno quinto fuit concilium tertium contra Nestorium, Ephesi. Anno imperii ejusdem, videlicet Theodosii Junioris, primo, constitutus est Cyrillus patriarcha Alexandrinus; annos triginta tres sedit, dein mortuus est. Anno præfecturæ ipsius vicesimo primo, celebratum est concilium tertium, contra Nestorium. Anno etiam primo imperii Theodosii Junioris constitutus est Alexander patriarcha Antiochenus, qui cum annis quatuor sedisset, mortuus est. Post quem factus est ibidem patriarcha Barodotus (Theodotus) qui sex annos sedit, dein mortuus est. Post ipsum patriarcha Antiochiæ præfectus Joannes, septemdecim annos sedit, dein mortuus est. Anno episcopatus ejus undecimo fuit concilium tertium contra Nestorium. Anno septimo imperii Theodosii Junioris constitutus est Flavius patriarcha Hierosolymitanus, qui annos triginta octo sedit, dein mortuus est. Anno præfecturæ ejus decimo quarto fuit concilium tertium contra Nestorium; necnon anno præfecturæ ejusdem tricesimo septimo concilium quartum Chalcedone contra Dioscorum.

1-4 (a) Anno Theodosii Junioris decimo quarto constitutus est Sisinius patriarcha Constantinopolitanus, qui tres annos sedit, dein mortuus est: fuitque post ipsum patriarcha Constantinopoli Nestorius, qui cum quatuor annis ac duobus mensibus sedisset, anathemate devotus ac loco abdicatus est. Asserebat siquidem Nestorius Mariam virginem revera Deiparam non fuisse; esse duos filios, quorum alter sit Deus, eumque a Patre genitum, alter autem homo, qui a Maria natus fuit: atque hominem istum qui se Christum dixerit, amore unitum esse cum filio, Deumque appellari et Filium Dei, non revera, sed per concessionem, et nominum communionem, et honoris causa, sicut unus ex prophetis. Quæ Nestorii sententia cum ad Cyrillum patriarcham Alexandrinum pervenisset, ipse eam improbans ad eum litteras scripsit, in quibus factum ejus ut turpe incusavit, ac sententiam coarguit ipsique viæ suæ perversitatem ostendit, rogans ut ad veritatem rediret. Cumque multæ inter ipsos litteræ intercesserant, nec a sententia sua reverteretur Nestorius, scripsit Cyrillus patriarcha Alexandriæ ad Joannem patriarcham Antiochenum, ipsum etiam rogans ut litteris ad Nestorium datis illum sententiæ suæ fœditatis et absurditatis mo- A neret, atque ut ad veritatem **5-7** rediret hortaretur. Scripsit ergo Joannes patriarcha Antiochenus ad Nestorium, se, nisi ad veritatem rediret, conventuros, ipsique maledicturos. Intercesserunt etiam inter eos epistolæ non paucæ; Nestorius vero a sententia sua haudquaquam recessit, sed in errore suo, cæcitateque ac opinionis pravitate permansit. Joannes ergo patriarcha Antiochenus scriptis ad Cyrillum Alexandrinum litteris certiorem ipsum fecit Nestorium in sententiæ suæ pravitate perseverare. Scripsit igitur Cyrillus ad Cœlestinum patriarcham Romanum, et ad Bu-Flavium patriarcham Hierosolymitanum, nec non Joannem patriarcham Antiochenum, rogans ut in urbe Epheso ad dispiciendum de sententia Nestorii convenirent, si B forsan redire vellet; sin minus, se ab eo subducentes, ipsi maledicerent, atque loco moverent. Convenerunt ergo in urbe Epheso episcopi ducenti. Concilii præsides erant Cyrillus patriarcha Alexandrinus, Cœlestinus patriarcha Romanus, et Bu-Flavius patriarcha Hierosolymitanus. Promisit ipsis Joannes se adfuturum, at cum moram trahens non veniret, haud ulterius ipsum exspectans Cyrillus patriarcha Alexandrinus, convocatis, qui aderant, episcopis, ad Nestorium misit ut se una sisteret, qui Ephesi tunc erat. Renuente autem Nestorio accedere, cum ter ad ipsum **8** misisset, nec ille tamen veniret, sententiam ipsius ad examen revocarunt, ipsumque maledictione dignum judicantes, C anathemate devoverunt, ac loco moverunt, statueruntque Mariam virginem Dei Matrem esse, Christumque Deum verum atque hominem duabus constantem naturis, at persona unum esse, quod diversum est ab amore. Nestorius enim asserebat unitatem esse duarum personarum consensum; cum unitas vera sit ut sit persona una duabus naturis [constans]. Cum autem jam Nestorio maledixissent, accessit Joannes patriarcha Antiochenus, qui cum jam illos ante adventum suum Nestorio maledixisse comperisset, ira commotus: Injuria, inquit, Nestorium affecistis, ipsumque maledictionibus immerito devovistis. Nestorioque se adjungens, convocatis qui cum ipso erant episcopis, Cyrillum patriarcham Alexandrinum, nec non Simonem episcopum Ephesinum, excommuni- D cavit. Cum ergo viderent socii Cyrilli absurditatem eorum quæ patravit Joannes, orto inter ipsos dissidio Epheso discesserunt. Factique sunt socii Cyrilli, et Orientales partes duæ, inter quas intercesserunt rixæ.

At non destitit Theodosius rex donec inter illos pacem conciliaret. Scripserunt ergo Orientales libellum in quo asserebant sanctam Mariam Virginem Deum et Dominum nostrum Jesum **9-11** Christum peperisse, qui ejusdem est cum Patre suo naturæ, ejusdemque cum hominibus quoad humanitatem naturæ; duas etiam naturas confessi sunt, et hypostasin unam, unamque personam, et anathema in Nestorium denuntiarunt. Eumque libellum per

(a) Hic in editione Oxoniensi incipit tomus alter.

Digitized by Google

Paulum metropolitam Hamesanum ad Cyrillum patriarcham Alexandrinum miserunt : quem cum accepisset atque perlegisset Cyrillus, cum ipsis de rebus in eo contentis consentiens hoc illis quod ad eum responsum reddidit :

Eamdem ego quam vos in libello vestro descripsistis fidem amplector ; atque hoc pacto fuit inter Cyrillum et Orientales concordia. Quod autem dicunt nonnulli Cyrillum cum libellum Orientalium accepisset ipsum improbasse, nec dixisse duas naturas et hypostasim unam, in eo falsi sunt. Omnes enim Cyrilli libri illud diserte asserunt. Porro transmisit Cyrillus exemplar libelli Orientalium ad Hilarium, episcopum urbis Corinthi, et ad Acacium, episcopum Malatensem, et ad alios episcopos plures, certiores illos faciens Orientales ad veram fidem rediisse, neque Nestorio assensum præbere, verum sententiam amplecti concilii secundi episcoporum centum quinquaginta, qui Constantinopoli convenientes Macedonio maledixerunt. Jam a concilio secundo, quod diximus, ad tertium hoc concilium **12** episcoporum ducentorum qui in urbe Ephesi congregati sunt et Nestorium anathemati devoverunt, anni sunt quinquaginta unus, idque anno regni Theodosii Junioris, imperatoris Romanorum vicesimo primo. Nestorius autem ubi pulsus fuerat Ægyptum tendens, in ea ejus parte quæ Said dicitur, loco Echmim appellato, septem annos substitit, dein mortuus est, ac sepultus in vico Saklan dicto, in quo æstus ingens contigit, ac præcipue in valle in qua ipse sepultus fuerat, adeo ut nemo in ea incedere vel per eam transire tempore æstivo posset. Atque ita oblitterata est sententia Nestorii donec illam longo post ipsum temporis spatio resuscitaret Barsuma metropolita Nisibinensis tempore Justini Romanorum imperatoris et Kobadi Phiruzi filii regis Persarum, eamque in Oriente, ac præcipue apud Persarum incolas astrueret ; unde est quod multi sint Nestoriani in Oriente, scilicet Iraco, Al Musal, circa Euphratem, et in Mesopotamia, qui Nestoriani appellati sunt, titulo a Nestorii nomine deducto. Post Nestorium constitutus est Maximus patriarcha Constantinopolitanus, qui tres annos sedit, dein mortuus est ; ipsoque nondum sepulto factus est Proclus ibidem patriarcha, qui super Maximo oravit, eumque sepelivit ; cumque post ipsum tredecim annos sedisset, mortuus est.

Inquit Said, patricii **13-15** filius, medicus : Visum est mihi hoc libri mei istius loco Nestorianis responsum reddere, et sententiæ ipsorum falsitatem atque absurditatem demonstrare, cum error sit, ipsique tempore hoc nostro a Nestorii antiqui dictis in diversum abierunt, autumantes Nestorium asseruisse Christum duas substantias ac duas personas esse, Deum perfectum in persona et substantia sua, atque hominem perfectum in persona et substantia sua, ac Mariam peperisse Christum ex parte humanitatis, non ex parte divinitatis suæ ; utpote cum Pater, juxta ipsos, genuerit Deum, at non hominem ; Maria vero hominem pepererit, non autem Deum.

Dicetur ergo illis : Si ita res se habeat uti vos dicitis, erit Christus duo Christi, duoque Filii. Erit ergo Christus Deus verus, et Filius verus Deus, et Christus verus homo, et Filius verus homo, cum necessario dicendum sit vel Mariam peperisse Christum, vel non peperisse. Si peperit, necessario erit partus vel spiritualis vel corporalis ; si corporalis, alius erit ab eo quem genuit Pater, unde necessario sequetur duos esse Christos ; quod si spiritualis fuerit, erit Christus Filius unus et Persona una, et Christus unus. Probatur hoc [exemplo] laminæ ferreæ cui unitur ignis, utpote quæ sit gladius unus qui et urat, et scindat, et luceat, et coruscet ; nec concedi **16** potest partem ferream eam esse quæ urit, et lucet, cum ferrum cui non inest ignis non urat ; neque partem candentem quæ secat ignem esse, cum ignis natura sua luceat et urat. Atque hoc [exemplo] verum esse constat et confirmatur quod profitemur nos Melchitæ, Christum esse unam personam, Deum perfectum, hominemque perfectum, et confutatur quod asserunt Nestoriani, esse Christum personas duas. Quin etiam dici illis poterit, dicite nobis de humanitate cui unita est divinitas, atque nominata est Christus [An] non desierit esse Christum ex quo fuerit in utero matris suæ Mariæ usque dum ipsum pareret et lactaret, et adoleverit, et crucifixus, et passus fuerit ? An donec triginta annos compleret, fuerit unus ex numero hominum, ac tum demum unitus fuerit humanitati, ac factus sit Messias ? Quod si dixerint non fuisse Christum quandiu fuit in utero matris suæ Mariæ, verum Mariam peperisse hominem, ac ipsum donec triginta annos compleret unum fuisse ex hominibus, deinde unitam fuisse divinitatem cum humanitate, ac factum fuisse Christum, certe sententiam suam astruxerunt, at Evangelio mendacium impegerunt, nec non Paulo, omnibusque quos Ecclesia recipit libris, et a sententia Christiana recesserunt. Sin dixerint divinitatem humanitati unitam **17-19** fuisse dum adhuc in utero gestaretur, ipsumque [tum] Christum fuisse, ac in utero gestatum fuisse ; ac natum et educatum donec crucifigeretur et interficeretur, tum confitentur Mariam Virginem peperisse Deum, Christum unum, et personam unam.

Dicetur rursus illis : Quando unitum est verbum homini ? ante partum, aut antequam conciperetur, an momento partus ? Quod si dixerint, ante partum : reponemus illis : Num ante partum, et ante conceptionem ? aut ante partum postquam conceptus est ? Quod si dixerint, tum ante nativitatem cum ante conceptionem, autumant unitum fuisse ipsum antequam esset homo, et antequam formaretur, et antequam nasceretur ; quæ si ita se habeant absurditatis arguitur sententia Nestoriano-

Digitized by Google

rum, quo Æternus unitus fuerit homini se ex parte tantum ita habenti. Homo enim ex parte sic se habens talis fuit cum forma humana induceretur; unde necesse est illis ut autument divinitatem solam, cum humanitate fuisse novem menses aut circiter ab initio conceptionis, una cum eadem manens in loco quo gestari solet infans; deinde simul natas fuisse; quod contradicit illi quod dicunt, Mariam peperisse Christum ex parte humanitatis suæ, non ex parte divinitatis suæ. Sin dixerint, unitam fuisse cum eo postquam conceptus esset ac forma **20** perfecta indutus; regeremus ipsis: Tum Deus in utero gestatus est ante partum; quod si concedi possit utero gestatum fuisse, concedi etiam potest, nasci potuisse. Si dixerint unionem factam tempore nativitatis, dicimus: Tum ergo peperit Maria Verbum una cum homine; Verbum autem tum apud nos tum apud vos Deus est. Peperit ergo Maria Deum. Si dixerint, Ita est; reponemus: Cum concedi possit nasci potuisse, cur non concedatur, in utero gestari potuisse? Quod si concesserint, jam sententiæ suæ valedixerunt, sin haud concesserint, dicimus: Quænam est inter hæc discrepantia, ut in utero gestetur, et ut nascatur? Si dixerint Deum natum non esse, nec fuisse unionem ante nativitatem, nec statu isto durante, sed fuisse tempore nativitatis, dicimus destruit hoc illud quod asseritis, Mariam peperisse Christum. Siquidem non est vobis Christus homo solus. Cum ergo Christus non sit homo solus, Maria autem ex sententia vestra hominem nudum pepererit ante unionem, sequitur ipsam peperisse illud quod non erat Christus, postquam autem fuerit, factum esse Christum per unionem, ac fuisse unionem post nativitatem, ac proinde Christum evasisse post nativitatem. Quod si hoc vobis absurdum videatur, ac Maria Christum pepererit, ipsa ergo non peperit hominem solum, **21-23** atque hoc necessario infert peperisse ipsam Deum cum homine, nec non fuisse unionem ante nativitatem: atque ita manifesta facta est absurditas ejus quod asserunt Nestoriani, scilicet Mariam peperisse Christum ex parte humanitatis suæ, non ex parte divinitatis; et veritas ejus quod confitentur Melchitæ, Mariam peperisse Deum, Christum unum, et personam unam, et substantiam æternam, et substantiam de novo productam.

Dicetur etiam illis: Si asseratis Christum duas esse substantias, unam æternam, alteram de novo productam, dein Mariam peperisse Christum, jam confitemini Mariam duas has substantias, quæ sunt Christus, peperisse; Christus ergo constat duabus naturis, quas cum peperit, una earum Deus est, peperit ergo Deum æternum. Deinde, non potest concedi peperisse nisi quod in utero gestatum fuerat, hinc ergo necessario sequitur ipsam Deum illum in utero gestasse. Atque ita ostensa est etiam absurditas sententiæ Nestorianorum asserentium, Mariam nec in utero tulisse, nec peperisse Deum,

A et confirmata veritas ejus quod profitentur Melchitæ, scilicet Mariam peperisse Deum, et Christum unum, et filium unum, et personam unam. Inquit Said Patricii filius, medicinæ studiosus: Antistites erroris, videlicet Nestorius, Eutychius, Dioscorus, Severus, et Jacobus Baradiensis, **24** cum ipsorum sequacibus aliisque heterodoxis, qui astruere voluerunt imaginationes suas a timore Dei alienas, atque a via Dei declinarunt juxta sententiæ suæ pravitatem, in Deum audaces, quosque malæ intentiones suæ et corruptæ cogitationes mari erroris ingurgitarunt, illi (inquam) omnes illos quibus se immiscuerunt errores mordicus retinuerunt, eo quod ignorarent unionem divinitatis Domini nostri Christi cum humanitate ipsius, dum unusquisque

B ipsorum in aliquem e diversis mistionis modis impingens ei adhæserit. Visum est autem mihi ostendere [diversos] mistionis modos, eosque explicare, ut ita absurditatem eorum quæ dicunt percipias. Deo autem potentia est. Pro magna Dei providentia, justitia perfecta, et misericordia eximia, misit ipse Verbum suum creans, quo omnia creavit iisque esse dedit, quod e substantia est increata, verum a Patre ante omnia sæcula genitum, cum non esset unquam Deus sine Verbo et Spiritu, neque Verbum unquam ab ipso separatum, neque a Spiritu ipsius creante, aut a substantia ipsius; ac descendit Verbum Dei creans cum subsistentia sua permanente, perpetua, durabili, quæ nunquam non fuit, nec esse desinit, et incarnatum est a Maria Virgine,

C puella sancta, **25-27** electa, e stirpe benedicta, e progenie Abrahami; prole Israelis, tribu Judæ, familia Davidis, quam ad hanc œconomiam elegit Dominus ex omnibus mundi feminis, ipsamque Spiritu sancto mundavit, Spiritu [inquam] suo substantiali, adeo ut ipsam idoneam redderet in quam descenderet Verbum Dei substantiale, atque ita obvelatum est Verbum creans homine creato, quem sibi voluntate Dei Patris, et consilio Spiritus sancti creavit, creaturam novam absque semine virili, ut nec in ipsam caderet peccatum, nec cum homine consuetudinem haberet aut congressum, aut violaretur puellæ sanctissimæ virginitas, hominem perfectum cum corpore suo et anima sanguinali, et

D spiritu intellectivo, rationali, qui est imago Dei in homine, et similitudo ipsius. Cum fuerit ipse inter creaturas Dei maxime idoneus in quo habitaret Deus, ac descenderet, sibique in velum sumeret, pro ea qua cæteras quotquot sunt creaturas antecellit puritate. Scias enim rem naturæ puræ haud cerni, nisi in eo quod sit naturæ crassioris; neque cerni posse quod omnium maxime purum est, nisi cum eo quod ipso crassius sit [conjunctum] in eo, quod appareat e materia constantibus, naturæ crassioris. Invenimus autem spiritum hominis intellectivum, rationalem **28** puriorem esse eo quod purissimum est in cæteris creaturis, ideoque ex omnibus Dei creaturis maxime idoneus fuit qui Deo velum esset, ideoque factum est illi velum; ipsique

Digitized by Google

interim anima, in sanguine sedem habens, velum; ut et corpus crassum, velum ei quod ipso purius sit: atque hac ratione assumpsit Verbum Dei creans substantiam hominis integram cum corpore ipsius et sanguine, spirituque intellectivo rationali, fuitque Verbum Dei cum subsistentia sua, subsistentia humanitatis istius, cujus substantia perfecta fuit, eo quod subsistentia Verbi Dei ipsam subsistere fecit. Neque enim ipsa creata fuit, vel omnino quidquam fuit, nisi per subsistentiam Verbi Dei, quod ipsam creavit, et subsistere fecit de nihilo quod in utero Virginis antea subsisteret, et sine causa aliqua a qua ipsa principium esset, sive semine virili, sive aliquo quopiam, excepta substantia Verbi creantis quæ una est e Trinitate divina; atque illa subsistentia cum hominibus numerata, et nota est ob eam cui conjuncta est, quamque creavit eique copulata est, substantiam humanam, atque ipse unitate subsistentiæ istius unius, subsistentiæ (inquam) Verbi Dei creatoris, unus est in Trinitate substantia divinitatis suæ, et unus inter homines substantia humanitatis suæ, non **29-31** duo, verum unus cum Patre et Spiritu, atque ipse idem unus simul cum hominibus, comprehendens duas substantias diversas, e substantia [nempe] divinitatis creante, et substantia humanitatis creata, in unitate subsistentiæ unius, subsistentiæ [inquam] Verbi, quod est Filius genitus a Patre ante tempora et sæcula omnia, idemque natus ex Maria Virgine in fine temporis, ita ut non separaretur vel a Patre, vel a Spiritu sancto.

Verum sicut radius solaris qui genitus est ab ipso sole, cujus lux totum illud inter cœlum et terram [spatium] lumine implet, conspicitur in domo aliqua, atque in ipsa vere est luce et calore suo, ita tamen ut revera minime separetur a fonte quo genitus est, cum nec ab ipsius corpore nec luce abscindatur, ita etiam habitavit Filius Dei in humanitate, ita ut minime a Patre separaretur, fuitque in humanitate vere, idemque vere cum Patre et Spiritu sancto. Ac sicut verbum hominis qui ab intellectu ipsius gignitur chartæ inscribitur, adeoque totum vere est in charta ita ut interim ab intellectu a quo genitum est haudquaquam separetur, neque ab eo separetur intellectus a quo genitum est, quoniam intellectus per verbum dignoscitur, cum ei insit, atque verbum totum sit in intellectu qui ipsum genuit, totumque in seipso, ac totum in charta cui **32** unitum est: similiter Verbum Dei totum est in Patre a quo genitum est, et totum in seipso, totumque in Spiritu, ac totum in humanitate, in qua resedit, cuique unitum est. Quamvis enim omnis similitudo creata longe absit ab eo ut creatorem referat, non desiit tamen Deus similitudines servis suis in omnibus libris suis proponere, ut ea quæ non cernunt ex iis quæ cernunt intelligerent, eaque quæ ipsis non sunt manifesta, ex iis quæ manifesta sunt dignoscerent. Non est autem habitatio Verbi Dei creatoris, ejusque cum substan-

A tia humanitatis conjunctio, vel translatio vel alteratio, vel mutatio unius e duabus substantiis a natura sua. Non est mutata natura divina, ut [cessaret esse] divina, creatrix, neque humana ut haud amplius sit humana creata: atque hoc istiusmodi est quod non absurdum videatur intelligenti. Jam alteratio et mutatio necessario requirit mistionem, cum fuerit e duabus naturis e materia constantibus, crassis, instar aquæ et vini, mellis et aceti, auri et argenti, æris et plumbi, aut his similium; quæ omnia e materia constant et crassa sunt. Omne autem materiale quod cum alio materiali miscetur, necessario infert mutationem qua aliud evadat quam utraque ista e materia constantia prius fuerant, neque [maneat] vinum vinum, nec aqua aqua, post-
B quam commista fuerint, **33-35** neque aurum aurum, nec argentum argentum, nec æs æs, nec plumbum plumbum, post factam mistionem, sed utraque alterata sint a substantia sua et res alia diversa evaserint, quæ neutra penitus earum sit, nec utravis ipsarum immunis sit a corruptione, et alteratione ab eo quo fuerat statu. Quod si fuerit mistio e natura subtili, et natura crassa, non infert mistio ista alterationem aut conversionem, exempli gratia: In mistione animæ et corporis [ex quibus constat] homo unus, unitur alterum alteri ut nec mutetur vel alteretur anima a substantia sua ne sit anima quæ actionibus suis dignoscatur, neque corpus a statu et actionibus suis mute-
C tur et alteretur; aut quemadmodum ubi unitur ignis cum ferro ipsumque subtilitate sua penetrat, simulque conjuncta una fiunt pruna, ita ut nec alteretur ignis vel mutetur a substantia sua ne sit ignis lucens, urens; neque alteretur ferrum aut mutetur, ne sit ferrum materiatum quod vulneret et scindat: eodem modo fit in omni mistura quæ composita est e rebus duabus diversis, quarum altera sit spiritualis, subtilis, altera materialis et crassa; veluti anima et corpus; ignis et ferrum; vel ut sol, qui se immiscet aquæ, luto, omnique materiæ humidæ, et putidæ, neque mutatur vel alteratur a luce munditie et puritate sua, licet cum omni re nigra, et sordida **36** putida, et immunda misceatur; quia non fit unquam mistura nisi tribus mo-
D dis, quorum unus est cum miscentur duæ naturæ materiales, quæ mutantur et corrumpuntur; ut in mistura aquæ et vini, aceti et mellis; auri et argenti; æris et plumbi; hæ enim omnes, cum id genus aliis, alteratio sunt et corruptio; quia quod ex vino et aqua mistum est, nec vinum est nec aqua, quod utrumque eorum a natura sua mutatum sit, ac commistio ipsorum facta sit cum corruptione ipsorum et mutatione a statu suo: atque ita quod mistum est ex aceto et melle, factum est neque acetum, neque mel, quod utrumque eorum a statu suo mutatum sit: ita et in mistura auri et argenti, plumbi et æris, haud purum manet utrumlibet eorum. Atque hic unus est e tribus mistionis modis. Secundus est mistio quæ fit seorsim

Digitized by Google

manentibus duabus naturis materialibus, ita ut earum subsistentia dignoscatur. In istiusmodi mistura utraque duarum naturarum ab altera distinguitur subsistentia sua, et ratione sua; atque ita se habet ut oleum et aqua in eadem lampade, aut linum et sericum in eadem veste, utpote quæ e lino contexta, serico striata sit; aut instar statuæ æneæ cui caput sit aureum, aliorumque ejusmodi; quam non decet appellare misturam, cum distinctæ maneant duæ naturæ et consistentiæ, **37-39** sicut non oportet ut sit inter aquam et amphoram in qua est, mistio; cum natura vasis illius sit, testa; constitutio, [quod sit] amphora; adeo ut non sit inter eam et aquam mistio, sed quanta fieri potest maxima discrepantia. Ita et aqua et oleum, nisi vas lampadis in quo sunt ea conjungeret, nequaquam unirentur; at non est [communitas] vasis inter ea mistio [censenda.] Similiter nec inter linum et sericum mistura est, cum non invicem adhæreant, etiamsi in eadem sint veste; nec inter æs et aurum ubi conflata non fuerint, commistio, etiamsi ea conjungat una statua. Hæ autem misturæ nunquam sunt nisi e materia corporea crassa: cujus si pars parti conjungatur, exempli gratia si liquefacta æs et aurum simul effundantur, eveniet ratione mistionis mutatio et corruptio; neque enim est massula ista vel aurum purum, vel æs purum: ac nisi copularentur ac unum alteri adjungeretur, ut cum torquis ex ære auroque conficitur, esset mistionis modus separationi obnoxius, qui nomine mistionis indignus est.

Atque in hos duos modos impegerunt Nestorius ejusque asseclæ, et Jacobus et Severus et Dioscorus, et Eutychius eorumque sequaces. Jacobus quidem, atque quorum nomina recensui, mistionem mutationis et corruptionis amplexi, asseruerunt naturam divinam et naturam humanam **40** in uno Christo commistas fuisse, ipsumque habuisse subsistentiam unam in natura una compositam ex duabus naturis diversis, divina scilicet et humana; professi ergo sunt eas mutatas esse: mutatio autem corruptio est. Atque hoc dicto impio Dei naturam accidentibus et morti necessario obnoxiam reddunt, ac Christum nec Deum verum, nec verum hominem constituunt, instar massulæ ex auro et ære conflatæ. Nestorius vero ejusque sequaces mistionem quæ separari atque divelli possit affingunt, autumantes Christum unum esse duabus naturis diversis constantem, divina et humana, duasque habentem subsistentias notas, divinam atque humanam, ac mistionem statuerunt quæ separatio sit, instar torquis e duobus filis quorum alterum aureum sit alterum æneum confecti; aut vestis duplicis, cujus pars exterior sit serica interior gossypina, inter quas nulla est mistura sive naturæ sive subsistentiæ: neque hac ratione ad illos spectat Christum unum credere; siquidem est torquis complicatus, torques bini, et vestis duplex, binæ vestes; eodemque modo [esset]

A Christus, duo Christi, [quorum] unus natura et subsistentia sua divinus esset, instar fili aurei in torque plicatili, aut partis exterioris sericæ in veste duplici; alter humanus, instar fili ænei in torque, vel partis **41-43** interioris e gossypio in veste. Summopere autem mirandum est quomodo non percipiant utriusque generis dissentientes ac discrepantes, neque intelligant esse duo ista mistionis [genera] misturas materiæ corporeæ, crassæ; cui nihil inest spiritalis, subtilis, tenuis; adeoque non posse materiam crassam, duos istos mistionis modos vitare: si enim mista fuerit mistione quæ coalitionem ac compositionem [infert] ad mutationem et corruptionem vergit; sin eodem quo fuerat statu permaneat, neque coalescit, neque B contemperantur partes ipsius, adeoque non alia ratione miscentur quam ea quæ facile separantur atque divelluntur, etiamsi ea conjunxerit status una, vestis una, vel vas unum. Neque reperitur unquam in re aliqua materiali corporea alius quis misturæ modus præter istos duos, vel qui corruptionem [infert] vel separationem, nisi cum mistio duorum sit quorum alterum materiale corporeum, alterum tenue sit et spiritale. Hic autem tertius est mistionis modus, quæ et vere mistio est [in alio exemplari est, mistio naturæ] absque confusione, conversione, corruptione, aut separatione partitionis; verum est mistura qua penetrat natura spiritalis, subtilis, naturam materialem corpoream, C donec per ipsam totam diffundatur, totaque commisceatur, neque remaneat locus **44** ullus naturæ materialis vacuus natura spiritali, sine mutatione qua mutetur vel spiritalis a natura sua spiritali subtili, vel corporea materialis a natura sua crassa, materiali, ac sine alteratione aut corruptione utriusvis, instar mistionis animæ et corporis aut ignis et ferri in eadem pruna, quæ una est subsistentia, e natura ignis conjuncta ac commista cum natura ferri sine separatione aut divisione, ac sine confusione, conversione aut corruptione, diffusus est interim ignis per universum ferrum, totumque induit; communicavit etiam ferro potentiam suam et lucem suam, et vim comburendi, adeo ut et D luceat ferrum, et urat; at nihil sibi de impotentia ferri assumpsit, sive nigredinem, sive frigus. Atque secundum hunc mistionis modum disposuit Verbum Dei creans, mistionem suam cum natura humana, estque Christus unus, Filius Dei unicus, a Patre ante omnia sæcula genitus, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, genitus non creatus, de substantia et natura Patris sui, atque ipse idem natus ex Maria Virgine in fine temporis, in subsistentia una, [videlicet] subsistentia Filii Dei unici quæ comprehendit duas simul naturas; divinam quæ nunquam non fuit, in principio, et ante omne principium; et humanam, quæ facta est in fine temporis, subsistere facta per subsistentiam æternam, estque is **45-47** Christus unus subsistentia una æterna, duas habens naturas, divinam, quæ nunquam non

Digitized by Google

fuit; et humanam, quam sibi creavit, ut ei uniretur, ex Maria Virgine. Estque subsistentia illa ipsius subsistentia naturæ divinæ et naturæ humanæ, utramque comprehendens sine mistione alterationi, aut corruptione separationi et divisioni obnoxia.

Non desiit subsistentia naturæ divinæ esse subsistentia naturæ humanæ cum ipsam crearet, et faceret per subsistentiam suam sine qua non subsistit, quaque excepta non est alii cognita. Estque ipse Christus unus ante incarnationem, et post incarnationem, ipse idem genitus a Patre in unitate personæ filiationis, habens substantiam divinam simplicem, ante omnia sæcula, sine matre; idemque natus ex Maria ultimis temporibus sine Patre, in unitate ejusdem ipsius personæ, e duabus simul substantiis constans, divina et humana, in illa persona conjunctis, Christus unus, et filius unus, quem allocutus est Pater e cœlis duobus in locis, scilicet fluvio Jordanis die baptismi, et monte Thabor die transfigurationis, dicens: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui* [1], cumque compellavit Maria, [dicens]: Fili mi, non est filius Patris, alius; et filius Mariæ, alius; absit ut hoc dicatur! non enim nascuntur naturæ; nam si pareret mulier naturam, necesse esset ut **48** omnes mulieres parerent, cum una natura omnes homines comprehendat; sed nascuntur personæ: nec parit mulier duas personas partu uno, nisi cum unicuique personæ sit partus seorsim, ut in gemellis. Nec convenit ut sint uni unquam rei binæ subsistentiæ mistæ; natura enim comprehendit subsistentias. Quomodo ergo fiat ut subsistentiæ natura diversæ simul conjungantur in Christo uno cum subsistentiarum differentia? Subsistentia autem actus est superioritatis. Si ergo Christus duas habeat naturas diversas, sicut verum est, ac simul haberet duas subsistentias diversas, tum illud quod ipsum conjungeret [quo unus esset] aliud esset præter duas naturas, ac duas subsistentias; quale nihil omnino reperitur. Scimus autem non esse naturam absque persona; nec tamen est natura in una [tantum] persona. Natura enim una comprehendit plures personas, at persona una non comprehendit naturam. Natura autem Christi divina æterna nunquam subsistentia sua caruit; jam subsistentia ista ea est quæ humanitatis naturam sibi assumptam adjunxit, fuitque ipsi subsistentia ab eo usque tempore quo non fuit ante habitationem personæ istius divinæ in Maria in qua ubi habitavit fecit ex ipsa essentiam, videlicet naturam humanam, quam subsistentia sua subsistere fecit, et deificavit dum ipsi essentiam tribuit, **49-51** hæc autem, scilicet quod ipsam assumpserit, esse fecerit ac deificaverit, omnia simul fuerunt, dum humanitatem Christi habentem subsistentiam, quam notum est esse subsistentiam Filii Dei, assumptam

A subsistere fecit subsistentia sua, sibique in templum creavit, cum non esset humanitas ista antequam resideret Verbum Dei in Maria, neque crearetur, neque ulla ipsius subsistentia nota esset, donec in ipsam resideret subsistentia Filii Dei, quæ facta est ipsi subsistentia. Neque unquam fuit caro ista, ex quo fuit, alia quam caro Verbi Dei; neque unquam, ex quo fuit caro anima intelligenti rationali prædita, aliter habuit quam caro Verbi Dei, neque aliter nota est unquam quam per subsistentiam Verbi Dei; est igitur ipse Filius Dei unicus a Patre sine matre genitus, a matre [natus] sine Patre, idemque Filius Dei, et Filius Mariæ.

B Unitas autem ob subsistentiam est cum Christus duas habens naturas perfectas, substantia differentes, quarum utraque ex suis seorsim actionibus et voluntate sua cognita est, cum ipsarum utraque voluntate sua velit, et actionibus suis agat. Quod si Christus unus esset sine unitate personæ, cum ea qua præditus est naturarum discrepantia non conveniret ut unus haberetur, nisi naturam ipsius complecteretur subsistentia una. Siquidem numerus cadit in personas, etsi fuerit natura una; secus **52** enim non caderet numerus in unitatem substantiæ Dei [ut esset] Trinitas, cum sit ipse unus Deus. Trinitas vero in personas cadit. Neque caderet numerus in homines, qua multi reputentur ob multitudinem, cum eos comprehendat natura una; siquidem omnes unus homo essent; verum personarum distinctio in causa est ut multi numerentur.
C Quod si Christo duæ personæ tribuendæ essent, competeret illi numerus binarius, ac Trinitati divinitatis quadruplicitas cum a Trinitate ad numerum quaternarium promoveretur atque in ea auctio locum haberet. Neque perficeretur baptismus trina immersione, quam præcepit Christus apostolis suis, videlicet ut baptizarent eum qui crederet in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Deceret enim eos qui autumant Christum duas esse subsistentias, quater inter baptizandum intingere, cum nomina trina, sint personæ Patris et Filii et Spiritus sancti, quorum nomine ter aqua tingitur. Quod si quatuor essent personæ, necesse esset
D quater immergi, secus non in totum Christum, quem duas esse personas dicit, baptizaretur, sed in dimidium ipsius, omissa scilicet altera subsistentiarum ipsius in quam haud fuerit baptizatus, jam ergo manifestum est Christum unum esse, ante quem non fuerit Christus alius, neque post ipsum futurus sit alius. Verbum enim Dei nunquam **53-55** non fuit ex quo nunquam non fuit Pater ipsius, neque unquam fuit Deus sine Verbo, neque unquam separationem passus est, sicut dicit Evangelium: *In principio fuit Verbum, et Verbum nunquam non fuit apud Deum, et Deus nunquam non fuit Verbum, omnia per ipsum facta sunt, et absque eo non factum est vel unum eorum quæ facta sunt* [2]. Deinde

[1] Matth. III, 17; Luc. III, 22. [2] Joan. I, 1 sqq.

sanctus; et quodcunque vult Spiritus sanctus, idem etiam vult Pater et Filius; non est inter ipsos contrarietas aut differentia. Atque ita etiam voluntas humanitatis, generis est non individui: ideoque omnibus hominibus communiter insitum est appetere bonum, nec quisquam est fidelis vel infidelis, bonus vel malus, qui non appetat bonum, ipsumque accipere desideret, tum in hoc mundo, tum in futuro; nec quisquam est qui respuat bonum, aut cui non insit appetitus cibi, potus, indumenti, somni, quietis, tranquillitatis, prosperitatis, sanitatis et vitæ; et odium eorum quæ **64** his contraria sunt, videlicet famis, sitis, nuditatis, insomniæ, laboris, molestiæ, adversitatis, ægritudinis, mortis. Illud autem quod discrepant homines præter appetitum universalem quod ad res quas alii contra ac alii velint, non est a voluntate naturali quæ generi competit, sed desiderium singulare quod quibusdam tantum hominum accidit, ac appetitui naturali contrarium; utpote quod aliud a bono appetat, ideoque discrepant in desideriis istis accidentalibus quæ ab affectibus oriuntur, unoquoque illud volente quod desiderat ob voluptatem quæ ipsi inde contingit. Neque tamen interim exuit quispiam appetitum communem quo incitantur homines ad bonum volendum ipsumque amplectendum, tam in hac vita quam in futura. Ideoque Christo competunt binæ voluntates naturales integræ, divina et humana, duoque genera integra, creans et creatum, conjuncta sine mistura in una persona quæ duas naturas comprehendit unione sibi propria, inseparabiliter, [adeo ut] loquatur proprietate personæ suæ unius sermone duarum naturarum, divinæ et humanæ, nec sit qui loquitur sermone humano alius, et qui sermone divino alius, verum Christus unus qui utroque simul sermone loquatur, et utrasque actiones agat duabus voluntatibus, et duabus simul **65-67** naturis; cum velit voluntate divina faciens opera Deitatis, quæ facit quandocunque vult, et quomodo vult, non præcedente voluntate actiones ipsius, cum penes ipsum sit ut faciat quidquid vult, quandocunque vult, nulla intercedente petitione, prece, aut rogatu, juxta illud quod dixit ipsi leprosus: *Domine, si vis potes mundare*; et respondit ipse, *Volo, mundare* [a], itaque a lepra sua, ipsius voluntate, mundatus est: juxta etiam mandatum ipsius ad dæmonia, ut e dæmoniacis exirent, cum rogarent ipsum dæmonia ut juberet ipsos porcos ingredi (neque enim illud sine ipsius permissu facere potuerunt) atque ipse illos permitteret. Postea etiam, ventum et mare quiescere jussit, idque sine prece aut petitione. Atque hujusmodi multa in Evangelio facta memorantur, quibus divinitatem suam confirmavit, ideoque credunt fideles ipsum esse Deum perfectum, dum faceret opera divinitatis quæ nulla unquam creatura fecit, nec unquam facere potest, cum sint opera soli

A Deo propria, quæ nemo alius faciendi potestatem habet, neque ulli unquam e creaturis ipsius concessa sunt. Idque quia ipse creat quodcunque vult et abscondita novit, perspiciens quæ tegunt pectora, et peccata remittit, quæ nemo præter ipsum remittere potest. Estque in omni loco æque præsens nulla re terminatus, et in sepulcris **68** conditos die resurrectionis resuscitaturus est potentia sua, cum sit Dominus diei judicii, thronum occupans et regnum et ratiocinium severum, qui unicuique secundum ea quæ fecit retribuit; idemque qui de cœlo descendens incarnatus est, et corpus in cœlum sustulit.

Cum autem faceret opera humanitatis, ea quæ B opera sunt generica et naturalia (qualia sunt edere, bibere, indui, somnus, sudor, tristitia, perpessiones, mors), his humanitatem suam adstruxit, seque hominem natura perfectum esse. Est ergo Christus Filius Dei genere et essentia divina; idemque filius hominis genere et essentia humana, ipseque Christus unus unitate peculiari, personæ suæ unius propria; personæ scilicet filiationis æternæ, quæ genita est a Patre sine Matre, ante sæcula; eademque persona filiationis humanæ, quæ nata est ultimis temporibus ex Maria Virgine, sine patre; estque ipse persona una, æterna, quod ad divinitatem; temporalis, quod ad humanitatem: idemque duabus simul naturis loquitur, ac duorum generum actiones edit. Ubi dixit, *Ego sum Filius* C *Dei*, de divinitate loquitur; at ubi dixit, *Ego sum Filius hominis*, de humanitate. Ipse miracula ratione divinitatis suæ fecit, idemque afflictiones pertulit ratione humanitatis: crucifixus et mortuus est ratione humanitatis suæ, nec crucifixus nec mortuus ratione **69-71** divinitatis. Mutatio enim et perpessiones et mors humanitatis propria sunt, non divinitatis, quæ ab omnibus istis immunis est. Non autem patitur aliquid ab accidentibus quæ ipsius naturæ non conveniunt: exempli gratia, securi scindi non cadit in solem, quia scindi, solis naturæ non competit. Ideoque securi scinditur arbor cui sol affulget, at non una cum arbore scinditur sol: ferro enim scindi in lignum cadit, at non in solem. Ac sicut, cum ferrum igne ca- D lefactum aquæ immergitur, occupans frigus aquæ ignis calorem, ipsum exstinguit, ita tamen ut nulla ab eo noxa in ferrum cadat, quia passio ab aqua [illata] igni competit ut ab ipsa exstinguatur, at non competit ferro eadem madefacto. Eodem modo cadunt passiones in animam humanam et ad ipsam pertingunt, totumque corpus, quia in ipso passiones locum habent, at non cadit in divinitatem quidquam. Porro credimus Christum Filium Dei unicum esse post incarnationem, necnon filium hominis, ipsum non alium, Christum unum, Dominum unum, duas habentem generationes, genitum a Patre ante sæcula, supra omnem causam,

[a] Matth. VIII, 2, 3.

Digitized by Google

sermonem, cogitationem, et tempus, necnon natum a Matre fine temporis, propter salutem nostram, eodem modo quo nos nati sumus, et supra nativitatem nostram, videlicet eo modo quo nos nati sumus, **72** quod homo fuerit et ex muliere; et quod ad tempus nativitatis, post novem menses: at supra nativitatem nostram, quod non fuerit ex semine, verum ex Spiritu sancto, et Maria Virgine illibata, supra legem nativitatis humanæ, quod illæsa manserit virginitas Matris suæ postquam ab ipsa natus fuit. Estque idem Deus perfectus et homo perfectus; totus ipse Deus perfectus, cum humanitate sua, et totus homo perfectus cum divinitate sua. Verbum enim incarnatum est absque mutatione, minoratione, aut defectu; et deificata est humanitas, ita tamen ut terminos suos non excesserit, permanente utraque natura statu suo in Christo uno, et agnita voluntatibus suis et actionibus suis in unitate personæ Verbi Dei, quæ utramque comprehendit proprietate sua una qua subsistit Christus unus, in quo sunt duæ naturæ, scilicet creans, quæ manet creans; et creata, quæ manet creata; et quæ mortalis fuit, mortalis: quæ immortalis, immortalis; et quæ terminata, terminis circumscripta; et quæ termini non capax, interminata; et quæ videri potest, visibilis; quæ videri non potest, invisibilis, quarum altera miraculis fulget, altera afflictiones perfert. Ita suscepit Verbum Dei passiones, quoniam ipsi sunt passiones carnis suæ sanctæ, et administravit caro miracula, ad confirmandam mistionem in **73-75** persona una, atque esse ipsum Christum unum, qui edit miracula divinitatis suæ una cum humanitate sua; et perfert passiones humanitatis, una cum divinitate.

Quod si dixerit quispiam: Quomodo (factum est) ut non dixerit Christus in Evangelio se Deum esse, quo ita omne de eo dubium tolleretur? Respondeo Christum, si dixisset se Deum esse, inducturum fuisse eos qui in ipsum credunt, in errorem magnum. Qui enim dixerit se Deum esse, nominat totam substantiam divinam, et naturam unam, atque hoc dicto suo tres personas comprehendit, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, Deum unum. Si ergo dixisset Christus, se Deum esse, sibi tribuisset, se esse Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sibique tres esse personas, ac se, et Patrem esse, et genitum a Patre ante sæcula, nec non procedentem: hoc autem periculosum est, et quod fieri non potest, scilicet ut in Deum (cujus nomen glorificetur) cadat mutatio, fiatque qui genuit, genitus; et qui genitus, gignens; et qui procedit, Pater et Filius. Quod si dixerimus fuisse substantiam totam in corpore, [sequetur] Patrem, Filium et Spiritum sanctum una incarnatos, natumque esse Patrem in corpore ex Maria, necnon illum qui procedit, atque ita Patrem translatum fuisse a paternitate ad filiationem quæ est conversio et mutatio, blasphemat autem quicunque mutationem Deo attribuit. **76** Verum dixit [ipse] veritatem qua intelligant homines, et se esse Filium Dei, et genitum a Patre ante omnia sæcula, proprietate filiationis et substantiæ divinitatis sine carne et sine matre, nec non natum etiam ultimis temporibus ex Maria Virgine isto respectu peculiari, filiationis scilicet et duabus substantiis conjunctim, substantia divinitatis æternæ, et substantia humanitatis eidem conjuncta mistione quæ utramque substantiam comprehendit, unitate proprietatis filiationis, quæ duplicem habet nativitatem, alteram ex Patre, æternam, sine carne, et alteram ex matre, in tempore, cum carne. Estque ipse filius unus, Filius Dei, et Filius Mariæ, ideoque non destitit dicere ac palam facere se esse Filium Dei, quod et apostolis cæterisque hominibus inculcavit, non uno in loco, dicens: *Ideo Deus dilexit mundum, cum dederit pro ipsis Filium suum unicum, ne pereat quisquis in eum crediderit, verum habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut condemnaret mundum, sed ut salvaret mundum. Quicunque ergo credit in Filium non condemnatur. At quicunque non crediderit in Filium judicio obnoxius est, quia non credit in nomen Dei unius.*

Sufficiat autem quod diximus quodque explicavimus de unione divinitatis Domini nostri Christi cum **77-79** humanitate sua, deque unitate filiationis ipsius ejusque quo Dominus est respectus, atque ostensum est cuivis intellectu et judicio prædito Christum unum esse unitate subsistentiæ unius videlicet subsistentiæ Verbi æterni, duabus præditum naturis, divina, quæ æterna est, et humana, quam sibi creavit, ac manifesta facta absurditas eorum quæ profitentur tam Nestoriani quam Jacobitæ. Ac nisi hoc sedulo vitaremus ne æquo longior esset liber noster, neve ab instituto nobis proposito digrederemur plura ad hanc sententiam explicandam atque elucidandam adderemus. Qui autem eam distincte explicatam scire desiderat consulat librum meum qui *Liber disputationis inter heterodoxum et Christianum*, insignitur. Eo enim libro, sententiam christianam, id est Melchitarum, confirmavi, et heterodoxis respondi.

Jam vero ut ad institutum nostrum, et in qua prosequenda fuimus, historiam revertamur Yazdejerd Bahrami filius, Al Athim [scelestus] cognominatus, Persarum rex, rigidus atque austerus fuit, malæ conversationis, adeo ut ægre ipsos haberet quod ipsum ipsi sibi præfecissent, timuerunt tamen ipsum occidere, nolentes illud de ipsorum Regibus in morem cedere. Asserunt autem visum esse equum qui usque dum ad portam regis staret, procederet, quem circumdederunt homines formæ **80** ipsius pulchritudinem ac structuræ perfectionem mirati: cumque nuntiatum de eo regi esset prodiisse ipsum ad eum conspiciendum magnaque ob eum lætitia

a Joan. III, 16 sqq.

Digitized by Google

affectum, jussisse sellam imponi quo ipsum conscenderet, propius accedentem faciem ipsi demulsisse et cirrum ac jubam contrectasse, dein et clunes ipsi detergere voluisse; at cum pone ipsum recta staret ictum ipsi calcibus impegisse [equum] quo jecur ejus læsum est adeo ut moreretur. Tum concitato cursu fugisse adeo ut nemo ipsum assequi posset. Dixisse ergo homines hoc e Dei beneficentia et misericordia in nos fuit. Regnavit autem Yazdejerd Al Athim annos viginti unum, menses quinque et dies octodecim.

Mortuo Yazdejerdo convenientes Persarum magnates, dixerunt: Ne præficiamus nobis e progenie ipsius aliquem, ne eadem apud nos via incedat. Fuit autem Yazdejerdo filius nomine Bahram, quem in nullum secum negotium admiserunt: ille ergo eorum quibusdam, Non decet (inquit) ut quemquam vobis regem præficiatis, nisi cui insint septem istæ proprietates, videlicet quod cæteros antecellat, in rebus administrandis præstantia, consilio, veracitate linguæ, fortitudine, eloquentia, lenitate inter regendum, insidiarum ab hostibus struendarum peritia. Dixerunt ergo ipsi, At ubi ita comparatum reperiemus? Ille, Fidem (inquit) mihi facite vos si talem vobis indicavero **81-83** ipsum regem constituturos. Hoc ergo cum ipso pacti sunt, tum ille (ubi ipsis confideret) Ego (inquit) is sum. Regem ergo ipsum constituerunt. Regnavitque Bahram Yazdejerdi filius (qui et Bahram jaur cognominatus est) in Persas, annos octodecim cum mensibus undecim, idque anno imperii Theodosii Junioris regis Romæorum duodecimo. Imperavit ergo Persis ac se optime inter eos gessit, adeo ut ipsum amarent, dein haud destitit se rebus juvenilibus ac lusui indulgere, adeo ut ipsum vituperarent homines, ac regnum ipsius facile diripiendi spem conciperent reges vicini. Aggressus ergo ipsum Chakan Maximus, Turcarum rex, cum viginti quinque armatorum myriadibus (quilibet autem Turcarum rex Chakan insignitur), profectus est usque dum in Alsaid castra figeret. Dixerunt ergo Bahramo: O rex, accidit nobis res quæ et nos et te occupatos a ludo distineat; prospice ergo et tibi ipsi et genti huic, ejusque res curans et ipsam propugnans, a metu securam præstes. Ille autem verba ipsorum minime moratus profectus est in partes Aderbijani atque Armeniæ ad cultum in templo ibidem igni dicato præstandum. Quod cum non dubitarent homines ipsum fecisse quo fuga se subduceret, ipsi, cum ad consilium ineundum consedissent, dixerunt, Non sunt nobis contra Chakanum **84** vires, tributum ergo ipsi offeramus quo nos et patriam nostram redimamus, exceptis tantum Morsa fratre Bahrami et Azduaro Judice qui dixerunt: Nos vobis in hoc assensum non præbebimus. Cum vero Chakano nuntiatum esset submittere se Persas, securus factus arma deposuit. Accedens ergo quidam ad Bahramum ipsum de securitate et negligentia ipsius certiorem fecit, qui igitur profectus noctuque in

A illos irruens Chakanum manu sua occidit, et in exercitum ipsius stragem immisit, qui ergo terga dederunt. Deinde Bahramus incolumis reversus, captos qui in ipsius potestate erant e Chakani subditis et militibus, una cum uxoribus ipsorum, hominibus libere distribuit; cumque in regionem Turcarum delatum esset nuntium eorum quæ Chakano obtigissent, fugerunt ipsi ad extremos terræ suæ limites. Bahramus autem, fratrem suum Morsa Chorasano, præficiens, ipsi Aderbijanum reversus est, nullum omnino locum relinquens in quo non aliquod devotionis opus præstitit, sacrificia ibi immolans ad gratias Deo reddendas, donec ubi ad ignis ædem quæ Aderbijani fuerat pervenisset, ex

B equo descendens pedibus incesserit, donec ipsam ingressus esset, in honoris eidem deferendi signum, et ad gratias Deo testandas. Tum uniones, hyacinthos et gemmas pretiosas quæ in Chakani diademate fuerant ad portam ejusdem **85-87** ædis appendi jussit. Eidemque igni Chakani ensem unionibus ornatum donavit. Dein Erakum profectus, ibi ad dies aliquot substitit. Inde contra Græcos ad illos invadendos profectus est.

Quod ubi audivisset Theodosius Græcorum imperator, virum quemdam nomine Estratium misit ad regnum Bahrami lustrandum, qui reversus ipsi nuntiavit, illud parum munitum esse. Quo audito, ille Bahramo occurrere expetivit. Instructis ergo copiis, cum contra ipsum cum exercitu suo profectus esset,

C conflictus inter ipsos vehemens fuit, cæsique sunt ex utroque exercitu complures, adeo ut utrique se in fugam darent, reverso Theodosio rege Constantinopolim. Bahramus vero profectus Indiam petiit, dissimulato habitu, ibique ad tempus mansit ipsis incognitus. Robur autem et insignem ipsius fortitudinem conspexerunt, interfectis ab ipso feris quas mira audacia aggressus est, adeo ut cum ad ipsum pervenisset fama elephanti in ipsorum regione qui vias infestaret, hominesque complures occidisset, rogaret ut ipsi ubinam esset indicarent; qui illi dixerunt: Ipse cum peregrinus sis nolumus te periculo exponere. Regi autem cum illud nuntiassent, misit ipse cum illo quemdam qui locum in quo esset elephas iste ipsi ostenderet;

D quem ubi vidit Bahramus sagitta, quæ inter oculos ipsius fixa **88** hæreret, eum petiit, deinde alia post aliam confossum interemit, caputque ipsi præcisum regi detulit: qui ipsum admiratus, quisnam esset rogavit. Ille, Sum (inquit) e magnatibus Persarum qui quod mihi iratus esset rex noster ad te confugi, potentia et clementia tua fretus. Porro fuit regi inimicus qui propius accedens, misit qui ab ipso tributum peterent, a quo cum metueret rex, animavit ipsum Bahramus dicens: Ne terreat te quod de ipso [audis:] ego siquidem te a malo quod ab ipso [timere poteras] incolumen præstabo. Regem igitur et exercitum ipsius ad inimicum istum oppugnandum equo conscenso comitatus est Bahramus. Qui Indiæ-

Digitized by Google

equites allocutus, Tergum (inquit) meum custodite, A et quid ego faciam observate. Irruens ergo in ipsos, eorum ordines cum dissipasset, viri scapulæ ictum impegit qui ad dorsum ipsius pertingens medium eum dissecuit; et utrumque labium elephanto gladio discindens ipsum prostravit: correptumque de equo suo equitem terræ illidens, ipsum interfecit; quin et bina hominum capita, alterum dextra alterum sinistra, prehendens invicem collisit adeo ut utrique cerebri medulla efflueret. Irruentes etiam Bahrami comites, magnam eorum stragem ediderunt, ac spolia diripuerunt. Reversis ergo **81-83** * rege et Bahramo rex illi filiam suam nuptum dedit, nec non ipsi Daibal et Mocran terrasque circum jacentes in regione Sindiæ donavit. Rogavit autem ipsum Bahramus ut B conscripta syngrapha et adhibitis facti sui testibus [ratum] illud ipsi faceret. Quod cum fecisset rex, reversus in regnum suum Bahramus, jussit regionum istarum, quas ipsi donaverat rex, vectigal sibi reddi. Neque desierunt earum opes in Persiam asportari. Ferunt autem Persarum quidam Bahram Jaur in tutelam Nomani Ebnil Mandari Lachamiensis regis Arabum in deserto fuisse; ipsumque, cum ad Bahramum pervenisset mortis Yazdejerdi patris sui fama, cum Arabibus qui ipsum secuti sunt profectum donec in Alsawad castra figeret, ibi cum Persarum proceribus de regno contendisse, donec jus illius confessi regno ipsum præficerent.

Regnavit ergo Bahram Jaur, post patrem suum Yazdejerdum F. Bahrami, in Persas octodecim C annos, idque anno Theodosii junioris Græcorum imperatoris tricesimo. Anno autem vicesimo septimo regni Theodosii Romanorum imperatoris constitutus est Sextus patriarcha Romanus; annos octo sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem tricesimo quinto factus est Leo patriarcha Romanus, qui annos viginti unum sedit, dein mortuus est. Ejus præfecturæ anno nono fuit concilium quartum in urbe **84** * Chalcedone. Anno vicesimo octavo regni Theodosii constitutus est Domnius patriarcha Antiochenus qui annos viginti unum sedit, dein mortuus est. Anno regni ejusdem tricesimo nono constitutus est Flavianus patriarcha Constantinopolitanus, qui cum biennio sedisset mortuus est. D Hoc etiam anno factus est Dioscorus Jacobita patriarcha Alexandrinus, qui cum sex annos sedisset anathemate devotus, et in exsilium pulsus est. Fuit vero Constantinopoli monachus quidam medicus nomine Eutyches qui asseruit non esse Christo corpus ejusdem cum corporibus nostris naturæ, Christumque ante incarnationem e duabus constitisse naturis, post incarnationem autem unam [habuisse] naturam. (Atque hæc sententia Jacobitarum, cujus auctor fuit monachus iste Eutyches.)

Quod ubi audiisset Eusebius Doraliæ episcopus ad ipsum profectus, ac cum eo disputans valida contra ipsum argumenta protulit quibus sententiam ejus refutavit. Dein ad Flavianum patriarcham Constantinopolitanum profectus ipsum de Eutychete et sententiæ ipsius falsitate certiorem fecit, nec non ipsum Constantinopolitanos in falsas opiniones traxisse. Flavianus ergo patriarcha Constantinopolitanus ad Eutychetem mittens ipsum accersivit convocatoque Constantinopoli concilio disputationem cum ipso habuit. Dixit **85-87** * autem Eutyches: Si dixerimus Christo duas esse naturas idem asseremus cum Nestorio; verum dicimus nos Christum esse naturam unam, et personam, unam cum consistat duabus naturis quæ [duæ] erant ante unionem: at ubi assumptum est corpus recessit dualitas ista ac factus est natura una, unaque persona. Cui respondit Flavianus patriarcha Constantinopolitanus: Si esset Christus (uti asseritis) natura una, tum esset natura quæ æterna fuit de novo facta; quod si qui æternus fuit, de novo ortus sit, tum et qui nunquam non fuit, idem aliquando non fuit. Quod si admitti possit ut quod æternum fuit, idem de novo fuerit, erit idem qui stat sedens; quod calidum est frigidum; quod tenebrosum, lucidum; cum id genus impossibilibus quæ fieri non potest ut conjungantur in eadem [rei] parte. Noluit tamen ille a sententia sua recedere; quare anathemate illum percussit, at Constantinopoli non expulit, quod cum medicus esset eo homines opus haberent. Porro Theodosius rex idem cum Eutychete sensit. Eutyches ergo se apud Theodosium regem defendens dixit Flavianum ipsum injuria excommunicasse, regem rogans ut scriptis ad omnes patriarchas litteris, convenire et de eo quod ipsi contigisset disquirere [juberet]. Scripsit ergo rex tum ad Dioscorum patriarcham Alexandrinum, tum ad Domnium patriarcham **88** * Antiochenum, nec non Leonem patriarcham Romanum, et Juvenalium patriarcham Hierosolymitanum ut una cum episcopis suis accederent ut de Eutychetis negotio disquirerent. Qui ergo Ephesi convenerunt. Atque est hoc concilium secundum Ephesi habitum, cujus præsides erant Dioscorus patriarcha Alexandrinus, Domnius patriarcha Antiochenus, Juvenalius patriarcha Hierosolymitanus, et deputati Leonis patriarchæ Romani. Disceptarunt ergo de eo quod inter Eutychetem et Eusebium Doraliæ episcopum atque Flavianum patriarcham Constantinopolitanum intercesserat. Dioscorus autem Alexandriæ patriarcha Eutychetis sententiam confirmans Flavianum patriarcham Constantinopolitanum et Eusebium Doraliæ episcopum excommunicavit.

Obstiterunt vero Domnius patriarcha Antioche-

(*) Has paginas eisdem numeris perperam prænotatas quibus præcedentes distinctionis ergo asterisco, tum hic tum alias in Indice subsignavimus. Idem in numeris 145-152 commissum similiter indicavimus. Quod semel monuisse satis sit.

Digitized by Google

nus, Juvenalius Hierosolymitanus, Mordastus Ancyræ episcopus, et Asa Robensis, cum multis aliis episcopis, nec non deputatis Leonis patriarchæ Romani, Dioscoro patriarchæ Alexandrino in eo quod fecit, et sententiam ipsius ut absurdam damnarunt. Excommunicavit ergo ipsos Dioscorus, et ad Leonem patriarcham Romanum et ad sacerdotes complures scripsit quo ipsos excommunicaret et sacramento interdiceret nisi Eutychetis opinionem amplecterentur, atque in hac sententia ab urbe Epheso reversus est, idque anno regni Theodosii **89-91** Junioris quadragesimo, unde corrupta est fides; fuitque fides et sententia [quæ obtinuit] sententia Eutychetis, præcipue in Ægypto et Alexandria; eamdemque Eutychetis sententiam amplexus est Theodosius imperator. Cujus imperii anno quadragesimo mortuus est Flavianus patriarcha Constantinopolitanus, quem excommunicaverat Dioscorus: cui in patriarchatu Constantinopolitano suffectus est Athanasius, qui cum annos novem sedisset, mortuus est. Ejus præfecturæ anno quarto fuit concilium quartum in urbe Chalcedone. Porro anno regni Theodosii quadragesimo primo mortuus est Domnius patriarcha Antiochenus quem excommunicaverat Dioscorus, constitutusque est post ipsum patriarcha ibidem Maximus, qui annos quatuor sedit, dein mortuus est. Ejus præfecturæ anno tertio fuit concilium quartum Chalcedoni. Fuit autem Theodosio imperatori uxor nomine Eudocia; cumque imperatori donatum esset pomum tempore quo non reperirentur poma, ipse illud Eudociæ uxori dedit, at cum postea die quodam domum patricii cujusdam ingressus, ibi pomum istud reperisset, ægre admodum illud habuit, tristitiaque affectus est, suspicatus uxorem suam Eudociam patricio isti amiciorem esse. Ipsam ergo Hierosolyma relegavit.

Mortuo Theodosio Juniore Græcorum imperatore, **92** imperavit ipsis Marcianus annos sex, idque anno regni Yazdejerdis f. Bahrami Persarum regis decimo quarto. Ubi autem regno potitus est Marcianus, convenientes ex omnibus regionibus episcopi, ipsique imperium faustum comprecati, notum ipsi fecerunt quam inique egisset concilium secundum Ephesinum, et quid fecisset Dioscorus patriarcha Alexandrinus, excommunicatis injuria patriarchis qui mortui fuerant, et sententiam Eutychetis infidelis amplexus eamque ut veram confirmans, et quomodo fidem et traditiones corrupisset, adeo ut Eutychetis sententia apud homines invalesceret. Jussit ergo Marcianus rex scribi litteras ad Leonem patriarcham Romanum, Maximum patriarcham Antiochenum et Buflavium [Juvenalium] patriarcham Hierosolymitanum, ut una cum metropolitis et episcopis suis accederent; dari etiam litteras ad episcopos qui e Græcorum territorio essent ut omnes Chalcedoni convenirent, quo de sententia Eutychetis dispicerent disquirerentque, et de facto Dioscori patriarchæ Alexandrini

A quod ejusdem doctrinam amplexus esset, et patriarchas demortuos excommunicasset, et quo fidem confirmarent quam ediderant tria concilia sancta. Convenerunt igitur Chalcedoni episcopi sexcenti triginta. Primas in concilio obtinuerunt Anatolius patriarcha **93-95** Constantinop, Maxim. Antiochenus, et Buflavius [Juvenalius] Hierosolymitanus. Leo autem patriarcha Romanus ad Marcianum imperatorem de fide orthodoxa, fide Melchitarum, scribens, epistolam per sacerdotem e discipulis suis quemdam nomine Bonifacium misit, quam deinde Marcianus imperator per Bonifacium sacerdotem Chalcedonem misit ad episcopos ibi congregatos, qui Bonifacium numero sexcentorum triginta accensuerunt. Fueruntque in concilio discipuli
B Euthymii sancti Stephanus episcopus Barabiæ, et Joannes episcopus Barbarorum. Ubi ergo convenerant, in falsitatem sententiæ Dioscori patriarchæ Alexandrini inquisiverunt, et quid de facto ipsius quod Eutychetis sententiam amplexus fuerat, et in ipsum, unaque in Eutychetem, anathema denuntiarunt, statuentes, Dominum nostrum Jesum Christum Deum esse et hominem, ipsumque ejusdem esse essentiæ cum Patre quod ad divinitatem, ejusdemque cum nobis quod ad humanitatem, utraque natura agnitum, perfectum in divinitate sua, et perfectum in humanitate sua, Christum unum. Confirmaruntque doctrinam episcoporum trecentorum octodecim qui Nicææ convenerunt, amplexi dictam ipsorum; esse scilicet Filium Patri coessentialem,
C lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, anathema etiam dixerunt **96** Ario, et confirmarunt doctrinam concilii secundi centum quinquaginta episcoporum qui Constantinopoli contra Macedonium convenerant, asserentes Spiritum sanctum esse Deum, esseque Patrem Filium et Spiritum sanctum Deum unum, unam naturam, tres personas, et tres hypostases. Macedonium etiam anathematizarunt. Confirmarunt etiam doctrinam concilii tertii, eorum nempe qui Ephesi prima vice convenerant, videlicet episcoporum ducentorum, contra Nestorium; dicentes Mariam Virginem peperisse Deum, Dominum nostrum Jesum Christum qui ejusdem est cum Patre suo naturæ divinæ,
D ejusdem cum hominibus naturæ humanæ, ac confessi duas esse Christo naturas, personam unam, hypostasin unam; et Nestorium anathemate devoverunt, nec non Dioscorum, et quisquis ipsius sententiam amplecteretur, ipsumque loco abdicarunt anathema etiam dixerunt concilio secundo Ephesino. Adfuitque huic concilio archidiaconus Alexandrinus nomine Proterius, quem patriarcham Alexandriæ loco Dioscori infidelis, maledicti, præfecerunt.

Jam a concilio tertio, Ephesino scilicet episcoporum ducentorum qui prima vice Ephesi convenientes Nestorium anathemate percusserunt, ad quartum hoc concilium quod Chalcedoni habitum est, anni sunt viginti unus, hoc nempe in **97-99** quo convenerunt episcopi sexcenti triginta,

Digitized by Google

qui Dioscorum et Eutychetem anathemate devoverunt. Ægyptii vero et Alexandriæ incolæ Dioscori et Eutychetis sententiam amplexi fuerant, et Dioscorum injuria anathemate percussum autumarunt; metu autem Marciani regis sententiam suam palam proferre ausi non sunt. Dioscorus vero loco abdicatus Palæstinam et Hierosolyma profectus omnium ibi degentium fidem corrupit, adeo ut idem cum ipso assererent, conciliavit etiam sibi episcopos eorum, et Eudocia Theodosii imperatoris uxor audita Dioscori sententia ei assensum præbuit, multaque ipsi donaria misit. Sanctus autem Euthymius, Hierosolymis fidem orthodoxam propugnabat et tuebatur, qui et ad Eudociam mittens dixit: *Ne recipias Dioscori sententiam, utpote qui loco pulsus, et anathemate percussus sit una cum omnibus qui sententiam ipsius amplectuntur. Revertere ergo ad eam quam professa eras veritatem.* Auscultans ergo Eudocia dicto sancti Euthymii, abdicata Dioscori sententia ad veritatem reversa est, multis illi missis muneribus. Condidit etiam Eudocia Hierosolymis multas ecclesias, et cœnobia. Porro, anno tertio regni Marciani constitutus est Anastasius patriarcha Hierosolymitanus, qui Jacobita fuit: sedit annos novemdecim, dein mortuus est. Eodem anno **100** factus est Basilius patriarcha Antiochenus; duos annos sedit, dein mortuus est. Anno regni ejusdem quinto, constitutus est Martyrius patriarcha Antiochenus, qui octo annos sedit, dein mortuus est. Anno regni ipsius sexto constitutus est Gennadius patriarcha Constantinopolitanus, qui decem annos sedit, dein mortuus est. Tempore Marciani fuit Symeon seclusus, qui in columna stetit [Stylita]. Fuit ille monachorum qui in cellam se recepit primus fuitque hoc in territorio Antiochiæ in monte, qui mons Mirabilis dicitur. Eodem tempore sanctus Theodosius præfectus cœnobio Al Dawakesi e patria sua profectus, donec ad Simeonem seclusum Antiochiæ pervenisset, cum eo diebus aliquot permansit, tum Hierosolyma accedens monachus factus est. Porro, anno sexto imperii Marciani regis Romanorum mortuus est Yazdejerd Bahrami filius rex Persarum. Quo e medio sublato de regno contenderunt duo ipsius filii Phiruz et Hormos, aliis a partibus Phiruzi, aliis ab Hormozi stantibus, unde conflagravit inter ipsos bellum, donec Hormoz una cum tribus e domesticis suis occideretur. Regnavit ergo Phiruz Yazdejerdi filius in Persas viginti septem annos, idque anno imperii Marciani regis Romanorum sexto. Fuit autem Marcianus rex orthodoxus, quique fidem Melchitarum tueretur et propugnaret.

Ipso vero **101-103** mortuo, post ipsum Romanis annos sexdecim imperavit Leo Magnus, idque anno regni Phiruzi filii. Yazdejerdi Persarum regis secundo. Fuitque etiam Leo orthodoxus, Melchita. Alexandrini audito mortuum esse Marcianum imperatorem Proterium patriarcham Alexandrinum adorti ipsum interfecerunt in ec- A clesia Cyrini; dein corpus ipsius camelo in Hippodromum magnum, quod exstruxit Ptolomæus appellatus Lagus, gestatum, igne cremarunt. Porro, apparuit in cœlo nubes ignea, cum tonitru, et fulgure, ac terræmotu magno diebus quadraginta. Sederat Proterius sex annos cum interfectus est. Post ipsum suffectus est Timotheus Anatolii frater, qui Janurius audit, in patriarchatum Alexandriæ qui Jacobita fuit. Hic cum annos tres sedisset, dux quidam nomine Balaus Constantinopoli Alexandriam perveniens ipsum relegavit in locum dictum Marsuphin; qui vicus est ad littus maris quod Pontus audit. Præfectusque est patriarcha Alexandriæ Timotheus alter, qui Surus appellatus est, B qui etiam Jacobita fuit; annos quindecim sedit, dein mortuus est. Porro, anno imperii Leonis Magni decimo sexto, factus est Martinus patriarcha Hierosolymitanus; Jacobita erat: annos octo sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem regni decimo constitutus est Acacius patriarcha Constantinopolitanus, qui cum tredecim annos **104** sedisset mortuus est. Anno ejusdem duodecimo constitutus est Joannes patriarcha Antiochenus, qui unum annum sedit, dein mortuus est. Ejusdem decimo tertio factus est Julianus patriarcha Antiochenus, annos quinque sedit, dein mortuus est. Anno regni ipsius octavo creatus est Hilarius patriarcha Romanus, qui, cum sex annos sedisset, mortuus est. Ejusdem anno decimo sexto constitutus est Sile- C nus patriarcha Romanus, qui quatuordecim annos sedit, dein mortuus est. Atque hic Timotheum Anatolii fratrem patriarcham Alexandrinum anathemate percussit.

Mortuo Leone Magno Romanorum imperatore, regnavit post ipsum in Romanos annum unum Leo Parvus, qui Jacobita erat, idque anno regni Phiruzi filii Yazdejerdi Persarum regis decimo octavo. Mortuo deinde Leone Parvo Romanorum imperatore imperavit iisdem post ipsum filius ipsius Zenon, qui etiam Jacobita fuit. Idque anno regni Phiruzi Persarum regis decimo nono. Profecto autem Zenone in locum appellatum Surab oblectationis causa, vir quidam nomine Basilicus una cum filio suo Marco, mensibus viginti regnum occupavit: D quos post continuum inter ipsos bellum superavit Zeno, ac Constantinopolim ingressus Basilico, et filio ipsius interfectis ædes ipsorum et opes diripuit; eorum etiam sequaces interemit. **105-107** Eodem tempore accidit Constantinopoli terræmotus ingens. Eclipsim etiam passus est sol, adeo ut stellæ interdiu apparerent. Domus etiam quam plurimæ corruerunt, ac magna hominum multitudo terræmotu periit; idque anno imperii Zenonis imperatoris Romanorum nono. Regni ipsius anno secundo fugit Timotheus cognomento Surus patriarcha Alexandrinus in vallem Habib, reversusque Timotheus Anatolii frater a Marsuphin ad patriarchatum Alexandriæ, ibidem biennio sedit, dein mortuus est. Factusque est post ipsum Petrus

Digitized by Google

(qui archidiaconus fuerat) patriarcha ibidem; Jacobita fuit; sedit annos sex et dies triginta, dein Constantinopolim fugit reversusque est Timotheus cognomine Surus a valle Habib (vel secundum aliud exemplar, monasterio Habib, quod sine dubio verius est), et cum in cathedra patriarchali quatuor annis sedisset mortuus est. Anno regni ejusdem Zenonis nono Alexandriæ quidam ipsius nomine præfectus Ebn Gustus Joannem ibidem patriarcham constituit, qui Jacobita fuit, ibique sex menses sedit. Deinde alius Alexandriam a Zenone præfectus nomine Augustalius missus est, unaque cum ipso Petrus patriarcha qui Constantinopolim fugerat. Ebn Gustus vero præfectus ab Augustalio fuga se proripuit, una etiam fugiente Joanne patriarcha. Reversusque **108** Petrus patriarcha qui fugerat, in locum suum, annos octo sedit, dein mortuus est. Anno decimo sexto imperii Zenonis factus est Abinas patriarcha Alexandrinus, qui Jacobita fuit, septem annos sedit, dein mortuus est. Multas Alexandriæ ecclesias exstruxit, multaque monumenta. Eo tempore conflagravit Hippodromus magnus qui a Ptolomæo qui cognominatus est Lagus Alexandriæ exstructus fuerat, in quo crematus fuerat Proterius patriarcha. Anno septimo imperii Zenonis constitutus est Melitus patriarcha Hierosolymitanus, qui Jacobita fuit, octo annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem decimo sexto creatus est Elia patriarcha Hierosolymitanus qui annos viginti quatuor sedit (vel secundum aliud exemplar quatuordecim) struxitque ecclesias [inter cæteras] ecclesiam Helenæ, quam non perfecit: relegatusque est illam. Eo tempore Hierosolymis fuit Anba Theodosius cœnobii Aldawacesi, Anba Charitan cœnobii Al Saiki veteris, Anba Saba Alsaiki novi, præpositi. Anno sexto imperii Zenonis factus est Euphuitus patriarcha Constantinopolitanus, quinque annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem undecimo (vel secundum aliud exemplar vicesimo primo) constitutus est Euthymius patriarcha Constantinopolitanus, qui decem annos sedit, dein mortuus est. Anno **109-111** primo imperii Zenonis Antiochiæ patriarcha præfectus est Petrus, cognomento Fullo, Jacobita fuit, sex annos sedit, dein relegatus est (vel secundum aliud exemplar duos annos), in quem anathema dixit Basilius patriarcha Romanus, ipsumque sede ejecit.

Quo pulso, Antiochiæ patriarcha post ipsum constitutus est Stephanus; qui cum annum unum sedisset, mortuus est. Ipsi ibidem successit Stephanus alter, qui sex menses sedit, dein mortuus est. Post ipsum ibidem patriarcha constitutus est Clidion, qui Nestorianus fuit: annos quatuor sedit, dein mortuus est. Tum reversus Petrus Fullo patriarcha Antiochenus, octo annos sedit, dein mortuus est (vel secundum aliud exemplar tres annos). Post ipsum ibidem patriarcha factus est Paladius, qui decem annos sedit, dein mortuus est, idque anno imperii Zenonis imperatoris Rom. undecimo. Anno decimo tertio imperii ejusdem constitutus est Felix patriarcha Romanus, qui annos octo sedit, dein mortuus est. Porro Phiruz Yazdejerdi filius, Persarum rex, duas in Cascar urbes condidit, quarum una Duris Firuz, altera Ram Firuz; deinde copias suas Chorasanum versus eduxit ad invadendum Chashnawar: quod cum Chashnawar Hiyatelæ rex Belchi audisset, metu perculsus convocatis suorum maxime fidis consilium ab ipsis petiit. Quorum ergo unus ipsum **112** ita affatus est: Si pactum mecum firmum inieris, cui tuto confidere possim, te familiæ et liberorum meorum alendorum curam gesturum, meaque vice ipsis futurum, ostendam tibi rem qua Deus Phiruzum in potestatem tuam rediget. Cumque hoc rex ipsi pactus esset: Colligatis, inquit mihi manibus et pedibus, (at in alio exemplari abscissis, quod sine dubio rectius est) me in via Phiruzo objicias, ita ego te ab ipsius incursu immunem præstabo. Quod cum illi fecisset sublatus est, atque in locum quem jusserat projectus, redeuntibus [qui illum eo deduxerant]. Ubi ergo Phiruz illac transiret, ipsumque quid ipsi evenisset rogaret: Ego (inquit) e proceribus fui Hitalensium, qui cum accessus tui fama ad nos pervenisset a rege Chashnawar inter reliquos ipsius comites sententiam rogatus, palam dixi non posse ipsum Phiruzo pro insigni ipsius fortitudine obsistere, quare satius (inquam) tibi est ut ipsum tributo et pretio quo te redimas aggrediaris. Ille ergo ira in me accensus, ita me uti vides tractari jussit, illum (inquiens) quem tantopere laudas adeas: accersitisque e militibus suis quibusdam: Profecti (inquit) hunc ad Phiruzum deferte. Misericordiam ergo et clementiam tuam mihi extendens me tecum abduci jubeas ne a feris hoc in deserto dilanier. Ego enim vobis **113-115** viam ista breviorem indicabo qua Achashnawarum in iis ubi se maxime tutum putat, locis adoriamini ut vindictam mihi Deus de ipso sumat. Via autem quam vobis ostensurus sum bidui tantum iter est, quo eo quo vultis perveniatis. Hæc ubi audiissent qui Phiruzo a consiliis erant, dolum ab Achshanwaro structum percipientes, dixerunt ipsi: Vir iste in consilium vocatus pro scientiæ et prudentiæ suæ modo, consilium dedit, quod ab ipso dolo factum. Quod si ita illum Acshanwar ira commotus multasset nequaquam ipsum nobis in hoc deserto objecisset. Ne igitur dictis ipsius credas. Ac forsan Achshanwar cum comitatu suo ad istum locum pervenit quem descripsit vir iste, ac ibi quot satis sint, milites reliquit. Noluit autem Phiruz ipsis auscultare. Secuti sunt ergo virum istum qua ipsos duceret, biduo, necdum desertum transierunt. Qua de re a Phiruzo interrogatus: Fefellit me (inquit) viæ spatium, hodie autem ipsum pertransibitis. Cumque præteriisset et dies iste, quotiescunque ipsum quantum sibi viæ reliquum esset interrogarent, pro brevi admodum ac facili venditare, donec ubi

Digitized by Google

penitus defecisse videret quidquid apud ipsos esset viatici et aquæ, atque in locum pervenisse ipsos unde redire nequirent, verum ipsis fateretur. Tum Phiruzi comites, verum (inquiunt), o rex, **116** tibi diximus, at aurem nobis præbere noluisti, jam autem consilium est ut recta pergamus, forsan aquam reperturi sumus. Profecti sunt ergo dextrorsum ac sinistrorsum sparsim aquam quæsitum, maximaque ipsorum pars siti periit, haud evadentibus una cum Phiruzo exceptis paucis aliquot e comitum fortissimis, qui ipsum comitati sunt, donec ab hostibus prope abessent, quos eadem nocte, eoque quo erant statu aggressi, superarunt. Tum Achshanwarum, rogavit Phiruz ut ipsi et comitibus qui supererant suis gratiam faciens ipsos in patriam suam dimitteret, seque cum ipso fœdus initurum haud unquam se posthac dum viveret ipsum bello aggressurum, constitutio inter ipsos et regnum suum termino quem nunquam esset transiturus. Cui cum annuisset Achshanwar, scripto hoc ipsi confirmavit Phiruz ascitis testibus, juramentoque se obstringens nullam se illi fraudem facturum, atque ita in regnum suum reversus est.

Ubi postquam ad tempus aliquod substitisset, in memoriam ipsi subiit quid sibi ab Achshanwaro dudum evenisset. Cujus cum illum puderet, metuit tamen cum ipso dolose agere. Impulit ergo ipsum hoc ut eum rursus bello aggrederetur. Dixerunt autem ipsi consiliarii ipsius: **117-119** Fœdus cum ipso iniisti, metuimus ne male tibi fraus et injuria succedant. Respondit illis Phiruz: Pactus sum cum ipso me lapidem [designatum] haud transiturum. Lapidem ergo plaustro impositum coram nobis feram, neque a tergo unquam relinquam. At illi: Fœdus (inquiunt) non prout tu interpretatus es, sed juxta manifestum [verborum sensum] intelligendum est. Phiruz autem, spreto ipsorum consilio, ad bellum Achshanwaro inferendum profectus est. Quo audito magnopere miratus Achshanwar, nec dubitans fraude usurum Phiruz scriptis ad ipsum litteris, pactum secum initum illi in memoriam revocavit, rogans ut reverteretur; at ille nequaquam hæc moratus perrexit, donec Hiyatela perveniret: cumque vallum inter suam et Phiruzi ditionem effoderat Achshanwar, super illo pontes extrui jussit Phiruz, quibus transiret: impositis etiam pontibus vexillis quæ redeunti in signa essent. Cum ergo jam in procinctu essent exercitus mittens ad Phiruzum Achshanwar, rogavit ut ad ipsum medio inter exercitus spatio ad colloquium prodiret. Qui cum prodiisset, dixit illi Achshanwar: Credo equidem ego non aliud te ad locum istum evocasse, quam pudorem ob reditum tuum eo quo reversus es modo. Ac per vitam meam si nos tibi hoc modo fraudem fecissemus, majus aliquid a nobis petiisses. Fœderis **120** autem a te pacti violatio res est cujus magis pudere debet, quam ejus quod tibi contigit. Hoc ergo animo perpende, atque hæc duo inter se confer ut videas, utrum majori

A opprobrio cedat, sive et dicatur: Quidam aliquid aggressus illi perficiendo non fuit, hostis autem ipsius ipso iisque qui cum ipso erant superior factus gratiam ipsis præstans illos inito pacto dimisit; sive [ut dicatur]: Fœdus ac pactum violavit, et pro bono malum rependit. Norunt autem comites tui te ipsos ad iniquum aliquid præstandum adigere. Quibus adde nec te victoriæ certum esse, sed ejusmodi rem sperare, quæ et de te speretur. Quod si viceris nec bona erit fama tua, nec quod feceris laude dignum. Quod si victus fueris, et teipsum et exercitus tuos infames reddis. Penes ergo arbitrium tuum res est. Ego te admonui, neque me ad hæc quæ audis dicenda movet imbecillitas, cujus vel ex mea, vel ex copiarum mearum B parte conscius sum, verum ut fortiori apud te utar argumento, nec incolumitati quidquam quod penes me est præfero. Respondit Phiruz: Non sum ego is quem minæ præ metu ab iis quæ cupio avertant. Quod si videretur mihi illi quod aggredior, fraus inesse, non alius illud magis indigne quam ipse a me ego, ferret. Ego autem haud aliis tecum conditionibus fœdus **121-123** percussi quam quas ipse in pectore celavi. Ne ergo te decipiat illa quam primo de nobis concepisti, paucitatis et impotentiæ opinio: verum scias me haudquaquam te derelicturum, donec illud de te obtineam quod tu de me obtinueras. Dixit Achshanwar: Ne te decipiat, illud quo te ipsum fallis, dum coram te lapidem C gestandum cures. Pacta siquidem et fœdera, secundum verborum sonum ineuntur, non secundum illud quod occultum retinetur: rerumque omnium turpissimum est fœderum et pactorum violatio. Ille vero ipsi auscultare noluit. Statim ergo reversi sunt. Dixit autem Phiruz comitibus suis: Erat Achshanwar congressu egregius; nunquam autem vidi equo, cui insidebat, inter jumenta similem. Pedes enim haud omnino movit, neque ungulas loco sustulit, neque hinnivit, neque excidit ipsi aliquid quod colloquium interrumperet toto quo simul fuimus tempore. Achshanwar vero suis: Conveni, prout mihi vobisque visum est, Phiruzum integre armatum, nunquam autem se in equo suo movit, nec unquam pedem de sta- D pede subduxit, neque tergum inflexit, nec se dextrorsum vel sinistrorsum convertit. Ego interim sæpius femori innixus sum equo insistens, ac subinde respexi, dein in ea quæ ante posita erant oculos conjeci, ipso fixo ac quieto manente. **124** Id autem voluerunt Phiruz [et] Achshanwar bis narrandis, ut sermones isti per exercitus suos spargerentur, quo iis occupati homines haud inquirerent in ea quæ mutuo collocuti fuerant. Mane ergo jam facto syngrapham quam ipsi scripserat Phiruz productam hastæ imposuit Achshanwar, quo ab exercitu conspiceretur, ac victoria in Phiruzum potitus est; qui cum in fugam conversus a loco signorum, quæ ad pontes qua eundum erat ipsi fixerat, aberrans, ad fossam se recepit, ubi comi-

Digitized by Google

tes ipsius alii in alios irruerunt. Cepit ergo Achshanwar quidquid Phiruzo fuit una cum ipsius liberis, opesque ejus exercitus ducibus distribuit, iisque qui Phiruzum comitati sunt, Quare (inquit) non dedistis Phiruzo consilium eumque admonuistis? Illi vero : Fecimus (inquit), at nobis auscultare noluit.

Præerat autem Sejestano vir quidam ex Azdashiri amicis, nomine Suchran, e Persiæ proceribus, apud quem erant et e ducibus ipsius amicis, nonnulli. Hic delata ad ipsum eorum quæ Phiruzo acciderant fama, statim una cum comitibus suis Hiyatelam versus profectus ad se Phiruzi copias colligit, adeo ut ad magnam potentiam cresceret. Cum ergo prope jam ab Achshanwar castris abesset, misit qui ipsi dicerent : Non ideo veni ego ut te bello lacessam, verum eum in finem ut illud quod de **125-127** Phiruzi facultatibus in manus tuas pervenit, reddas, et qui apud te sunt captivos dimittas, ut sit hoc inter nos pacis [conditio] nosque a te impetum nostrum avertamus; quod si volueris, illo a te accepto revertemur; sin nolueris, vereor ne te pœniteat. Annuens ergo Achshanwar Suchrano in eo quod petiit, captivos eorum dimisit, spoliaque reddita remisit, adeo ut inter ipsum atque illos componerentur res. Tum reversus est Suchran ad Al Madyen, observantibus Persis quidquid petiit, ipsique ideo gratias agentibus.

Mortuus est ergo Phiruz cum regnasset annos viginti septem. Contenderuntque inter se de regno filii ipsius Kobad et Balabes, donec Balabes victum Kobadum eo abdicaret, qui Chorasanum ergo petiit auxilium a Chakano Turcarum imperatore contra fratrem suum petitum. Regnavitque Balabes bene se in omnibus gerens, conditaque urbe ipsam Balasur appellavit. At cum quatuor annos regnasset fato functus est, idque anno imperii Zenonis Romanorum imperatoris decimo. Cum autem proficisceretur Kobad Chorasanum ipsum comitatus est Zormahar Suchrani filius; eo igitur cum pervenissent diversati sunt apud quemdam e ducibus ipsorum primoribus, quem negotium suum celarunt. Dixit autem Zormaharo Kobad : Quære **128** mihi aliquam melioris sortis mulierem. Feminæ enim desiderio teneor, metuo autem ne in ignobilem aliquam si incidam quæ pepererit nobis in ignominiam cedet. Fuit ergo domus in qua diversati sunt domino filia virgo, cujus matrem adiens Zormahar ipsam ut et patrem allocutus est, quibus cum placeret illud quod ab ipsis petiit, ipsi annuerunt. Pernoctavit ergo postea femina ista cum Kobado, atque ex eo gravida facta est. Quoties autem ad ipsam accedere vellet jussit eam relectam esse. Interrogante autem matre ipsius de statu Kobadi, cum illi indicaret vidisse se femoralia ipsius holoserica auro intertexta, cognovit mater ipsum e familia regia esse, ac læiata est. Accedens autem Kobad ad Chachanum : Ego (inquit) filius sum regis Persarum, at post

A obitum patris adversatus mihi frater regnum occupavit : ac pollicitus illi se opem ipsi laturum regnumque recuperaturum, quatuor annis apud illum substitit, quibus ipsum distulit. Postea exercitu forti ab illo instructus profectus Kobad donec Abrahasahrum perveniret, ac eodem loco [quo antea] diversatus de muliere ista sciscitatus est, quæ ad illum accessit una cum filio quem pepererat jam trienni ipsum manu tenens. Rogaatque Kobado : Quisnam est hic puer? Tuus (inquit) filius est. Certior **129-131** ergo a Zormaharo factus esse illam patris familiæ filiam, lætatus est, ipsamque una cum filio, cui nomen erat Babudacht secum assumpsit. Cum autem Al Madayen pervenisset, fratrem suum interiisse reperit, regnoque potitus

B est. Regnavit ergo Kobad Phiruzi filius annos quadraginta tres, idque anno imperii Zenonis Romanorum imperatoris decimo quarto. Regnum autem Suchrano filioque ipsius Zormaharo administrandum commisit, urbemque inter Abwaz et Persidem condidit, quam Kobad Chorab appellavit, quæ et Al Rajan est, in qua captivos Hamdanenses collocavit, urbem etiam prope AlMahat, quæ Harawan appellatur, nec non aliam in Azdshir Chorab, quæ Kobad Chorab audit; multasque præterea urbes vicosque condidit, amnesque effodit, arcusque et pontes exstruxit.

Obiit autem Zenon Romanorum imperator postquam annos septemdecim imperasset, idque anno

C regni Kobadis filii Phiruzi regis Persarum quinto, imperante post ipsum Romanis Anastasio annos viginti septem. Fuit hic Jacobita, Melchitarum doctrinæ adversus; natus in urbe Hama, quam ædificari ac muniri jussit, arce biennii spatio condita. Postquam vero decem jam annis imperasset, contigit hominibus in Oriente fames gravis, magnaque locustarum copia. Porro **132** Kobades Persarum rex [urbem] Amedum aggressus ipsam vastavit,' missoque Alexandriam exercitu magno quidquid extra urbem fuit incendit. Multaque et gravia prælia, pugnæque frequentes, inter Kobadis regis Persarum et Anastasii Romanorum imperatoris comites acciderunt. Fuit autem Alexandriæ præfectus ex parte Anastasii imperatoris Eustatius.

D Accidit etiam post illud in Alexandria et Ægypto fames gravis, adeo ut inedia morerentur homines, desolatæque essent Alexandria et Ægyptus præ peste et morte quæ homines invasit. Erat autem Alexandriæ Judæus quidam opulentus nomine Urbib (qui postea christianismum amplexus est), qui pauperibus mortuis involucra præstitit. Idem die Paschatis Dominico magnas distribuit eleemosynas in Ecclesia Arcadii [quo tempore] turba compressi mortui sunt viri trecenti. Porro anno imperii Anastasii Romanorum imperatoris sexto constitutus est Joannes monachus patriarcha Alexandrinus, qui Jacobita fuit : sedit annos novem, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem decimo quinto factus est Joannes alter patriarcha

Digitized by Google

quiunt) Severi sententiam amplecti, sed concilium Chalcedonense propugna: [quod si feceris], nos omnes a partibus tuis stabimus. Quod ille ipsis pollicitus, contrarium ei quod ipsi mandaverat imperator fecit. Cujus rei certior factus imperator, e ducibus suis quemdam misit, qui Joannem patriarcham Hierosolymitanum, illud facere quod promiserat moneret, utque concilii Chalcedonensis mentionem facere desisteret, sin minus, cathedra abdicaret. Accedens ergo dux iste Joannem patriarcham prehensum in carcerem conjecit. Quem ibi adeuntes monachi ei suaserunt ut idem duci se facturum polliceretur, quod imperatori pollicitus fuerat, cum autem adesset omnes illos anathemate feriret quos anathematizaverant monachi. Quod cum fecisset, convenientes monachi, numero circiter decies mille inter quos Theodosius, Charitan, et Saba cœnobiorum præpositi, in Dioscorum, Eutychium, Severum et quicunque concilium Chalcedonense **144** non reciperent anathema dixerunt. Metuit autem imperatoris legatus a monachis. Aderat etiam una imperatoris cognatus, cui cum id grave esset, promisit ipse monachis reversurum imperatorem ab altera ista ad ipsorum sententiam et ad veritatem. Cum ergo Constantinopolim pervenisset imperatoris cognatus iste, quid factum esset ipsi nuntiavit. Cumque in animo haberet imperator etiam Joannem patriarcham Hierosolymitanum in exsilium mittere, congregati monachi et episcopi ad ipsum scripserunt, se Severi vel heterodoxi alicujus sententiam haudquaquam amplexuros, etiamsi sanguinem ipsorum funderet; rogantes etiam ipsum, ut a malo ipsis inferendo desisteret. Cum etiam audiisset Symmachus patriarcha Romanus quid fecisset Anastasius, scriptis ad ipsum litteris factum ejus vituperavit, ipsique anathema denuntiavit.

Mortuusque est Symmachus patriarcha cum annos quatuordecim sedisset. Post quem constitutus est ibidem patriarcha Hormisda, qui Severo patriarchæ Antiocheno et quotquot idem cum ipso assererent maledixit, idque anno imperii Anastasii Romanorum imperatoris vicesimo tertio. Sedit autem Hormisda patriarcha Romanus annos septem, dein mortuus est. Porro, fuit Severo discipulus nomine Jacobus, cui amictus erat e segminibus Albaradei seu dorsualium **145-147** quæ jumentis insterni solent consutis, unde cognomen Jacobi Albaradiensis accepit, cujus doctrina erat esse Christo naturam unam e duabus naturis [compositam,] substantiam e substantiis duabus, et voluntatem unam, secundum sententiam Severi, Dioscori et Eutychii maledictorum. Profectus hic versus Mesopotamiam, Gizam, Taçritum, Haranum et Armeniam fidem hominum corrupit, suamque illos doctrinam amplecti fecit. Inde qui Jacobi fidei consenserunt, idemque cum ipso asseruere Jacobitæ appellati sunt, ab ipsius homine Jacobo. Inquit Said Ebn Batrik medicus : Visum est mihi hoc loco Jacobitis respondere, et doctrinæ ipsorum falsitatem et absurditatem ostendere. Dicatur illis : Dicite nobis [quid sentiatis] de persona Verbi Dei, quæ fieri non potest, quin vel sumpserit quid de substantia humanitatis eique unita fuerit, vel non sumpserit. Si dixeritis nihil accepisse, falsum est personam quam Christo attribuitis compositam esse ex divinitate et humanitate. Quod si quid sumpserit, necesse est ut, quod sumptum fuerit ex Maria Virgine, sit substantia vel communis vel particularis ; si communis fuerit, inde sequetur esse substantiam divinam et substantias humanas, compositas, multas; quod impossibile est. Quod si substantia particularis quæ indicari potest, **148** tum sunt Christo substantiæ duæ, divina nempe et humana, at subsistentia una, et unicuique substantiæ natura sua : atque hæ duæ substantiæ, naturæ duæ, subsistentia una, et necesse erit ut dum unitæ fuerint duæ substantiæ, mutatæ fuerint : quod si a substantia sua mutatæ fuerint, fieri non potest quin ut vel mutata fuerit substantia divina in substantiam humanam, et facta sit homo ; vel substantia humana in divinam, factaque sit Deus ; aut ut utræque ab essentia sua in aliam mutatæ sint essentiam, ut ita ex iis facta sit substantia alia, et natura alia. Quod si ita se habuerit res, et conversa fuerit divinitas in humanitatem, tum natura Christi homo est, non Deus ; et necessario attribuetur pœna substantiæ divinitatis, et invadet ipsam corruptio ; hoc autem impossibilium absurdissimum est. Sin conversa fuerit substantia humanitatis in substantiam divinitatis, erit Christus Deus, non homo, et sequitur fuisse ipsum de novo ortum, et factum esse æternum, quod et inter impossibilia summe absurdum est. Quod si utræque simul a substantia sua mutatæ fuerint, et a natura ac essentia sua conversæ in substantiam aliam ac naturam aliam, jam Christus nec Deus erit, nec homo, ut orichalcum quod nec æs est nec plumbum, aut natura muli quæ nec asini nec equi natura **149-151** est. Quod si naturæ binæ a substantia sua post unionem conversæ non fuerint, nec ab essentia sua mutatæ, sed utraque in natura ac substantia sua stabilis permaneat cum subsistentia una, quæ est subsistentia Verbi, jam manifestum est ac certum Christum esse personam unam, duas [habentem naturas], duas voluntates, duasque actiones, cum unitate subsistentiæ unius, videlicet subsistentiæ Verbi quod est Filius æternus, atque hoc modo evertitur fides Jacobitarum [dicentium] esse Christum substantiam unam et naturam unam.

Dicetur etiam illis : Dicite nobis, hæc natura una quam Christo tribuitis, estne ea divina an humana ? aut divina simul et humana ? aut nec divina nec humana ? Si dixerint nec divinam esse nec humanam, jam ad infidelitatem delapsi Christum statuerunt nec Deum esse nec hominem, quod impossibile est : quod si divinam esse non humanam,

Digitized by Google

A mittens, Theodosium **152** patriarcham Constantinopolim accersitum jussit Jacobitarum sententiæ renuntiare, et ad veritatem redire; quod cum facere recusaret, in animo habuit ipsum morte mulctare, at eum ab ipso impetratum, uxor ipsius, nomine Theodora, dimisit; qui ergo Ægyptum reversus loco quodam dicto Masil et Lamidis, e provinciis Ægypti occidentalibus, delituit; doctrinæ, quam amplexus fuerat Jacobitarum adhærens: cumque ad ipsum congregarentur homines ejusque rei fama ad imperatorem pervenisset, mittens ille ipsum exsulare jussit præfecto Alexandriæ patriarcha cui nomen Paulus, qui Melchita fuit, cumque biennio sedisset irruentes in ipsum Jacobitæ morte ipsum affecerunt: in cujus locum substitutus est patriarcha, B nomine Dalmius, qui et Melchita fuit, seditque annos quinque, magnas molestias et mala passus a Jacobitis, qui et ipsum e medio tollere studuerunt; qui ergo fugiens, cum quinque annos in fuga perstitisset mortuus est. Delato ergo nuntio ad imperatorem Justinianum, Jacobitas Alexandriam et Ægyptum occupasse, et patriarchas quotquot ipsis præficerentur trucidare; ipse ira percitus ducem e suis quemdam patriarcham Alexandriæ constituit, adjunctoque ipsi exercitu numeroso, eo ipsum misit: nomen ipsi Apollinarius fuit. Dux ergo iste Alexandriam perveniens eam ingressus est, habitu militari **153-155** indutus, utpote ei ex parte imperatoris præfectus. Ad ecclesiam autem ubi venisset, exutis vestibus istis habitumque patriarchalem induens, C accedens sacra celebravit. Cœperunt ergo Alexandrini ex omni angulo ac parte ipsum saxis et lapidibus petere, adeo ut fere ab ipsis interficeretur. Statim ergo ab ipsis se subtrahens, post triduum obtendit perlatas esse ad se ab imperatore litteras quæ coram populo legendæ essent. Campana ergo pulsata populum monuit ut die Dominico in ecclesiam convenirent quo imperatoris litteras audirent. Cum ergo adesset dies Dominicus, non relictus est quispiam qui non accederet. De hoc autem inter Apollinarium patriarcham et comites suos convenerat, ut cum signum sibi ipsisque notum daret, gladio omnes in ecclesia præsentes ferirent. Ipse ergo ascenso suggesto, Heus (inquit) D Alexandriæ inquilini, si ad veritatem revertamini, et a sententia Jacobitica recedatis, [bene est,] sin minus, timeo vobis, ne mittat ad vos imperator qui sanguinem vestrum effundi permittat, uxores prostitui et liberos orphanos fieri. His dum illos alloqueretur, ipsi lapidibus eum petere, adeo ut vitæ suæ timeret: quare signum illud sociis suis dedit, qui gladio quotquot in ecclesia fuerant aggressi sunt: interfectique sunt intra et extra ecclesiam homines innumeri, adeo ut occisorum sanguis **156** usque ad militum genua pertingeret. Magna vero hominum multitudo ab ipsis fuga prolapsi sunt in vallem Habib ad monasterium Abu Makarii. Exinde palam obtinuit Melchitarum sententia, ipsique templa, quæ invaserant Jacobitæ, ceperunt atque occuparunt. Itaque composita est urbs.

Fuit autem hoc anno imperii Justiniani imperatoris decimo quinto. Atque ex isto tempore fuit Jacobitarum cathedra in monasterio Abu Makarii ad diem usque hodiernum. Jam a tempore quo interfectus est Proterius Alexandriæ patriarcha atque igne crematus, ad hoc quo Jacobitæ ab Apollinario occisi sunt et sententia orthodoxorum publice obtinuit, anni sunt triginta quinque, vel secundum aliud exemplar, anni octoginta quinque. Invaluerat siquidem in Alexandria totaque Ægypto Jacobitarum sententia; fuerantque patriarchæ Alexandrini Jacobitæ, ut et ex imperatoribus Romanis inter cæteros, Leo Parvus, Zeno, Anastasius, aliique quos in præcedentibus recensuimus. Porro anno imperii Justiniani vicesimo primo Samaritani in Palæstina impetu facto ecclesias omnes diruerunt, et in eas ignem injecerunt, Christianos etiam non paucos interfecerunt, gravibusque cruciatibus affecerunt, et episcopum Neopolitanum trucidarunt. Quo audito Justinianus imperator misso exercitu grandi magnam Samaritanorum multitudinem occidit. **157-159** Eo tempore rogavit Petrus patriarcha Hierosolymitanus Mar Sabam ut Constantinopolim profectus, ab imperatore peteret remitti de tributo quod penderent Palæstinæ incolæ aliquid, respectu ejus quam in ea fecerant Samaritani desolationem. Profectus est ergo Mar Saba Constantinopolim, quem lætus excepit imperator, cumque ab ipso litteras patriarchæ Hierosolymitani accepisset, rogavit, quidnam ipsi negotii esset. Cui Mar Saba: Peto (inquit) ut de tributo Palæstinæ remittas. Siquidem Samaritani ejus incolis interfectis ipsam vastarunt: jubeatque imperator exstrui ecclesias quas cremarunt Samaritani, nec non fabricari Hierosolymis pro peregrinis nosocomium; utque perficiatur Helenæ templum quod exstruere cœperat Elia patriarcha Hierosolymitanus. In quibus omnibus annuit ipsi imperator; nec non in cæteris quæcunque ab ipso peteret ac rogaret. Misitque eum in finem imperator una cum ipso legatum, multis instructum opibus, scripsitque ad Palæstinæ præfectum, ut Palæstinæ tributum legato traderet ad ea quæ ipsi in mandatis dederat imperator exstruenda. Jussit etiam imperator legatum ecclesiam Bethleemiticam quæ parva fuit diruere, aliamque amplam, magnam et pulchram fabricare; adeo ut non esset Hierosolymis templum ipsa pulchrius. Perveniens ergo legatus Hierosolyma, nosocomium **160** peregrinis condidit, et ecclesiam Helenæ perfecit, templaque quæ incenderant Samaritani instauravit, nec non monasteria quamplurima exstruxit, dirutaque ecclesia Bethleemitica eamdem eo quo jam se habet modo ædificavit. Cumque his omnibus absolutis ad imperatorem reversus esset, ille, Describe mihi (inquit) quomodo ecclesiam Bethleemiticam exstruxisti. Quam cum [illegible] descri-

Digitized by Google

psisset, haud probavi — imperator descriptionem istam, nec ullatenus ipsi placuit; quare valde ipsi iratus : Acceptos, inquit, nummos tibi ipsi congessisti, ædificium autem exstruxisti male compactum, et ecclesiam tenebrosam confecisti, nullatenus ex mente mea fabricatam, nec consilium meum secutus es. Capiteque ipsum plecti jussit. Struxit etiam Justinianus imperator Constantinopoli templum Sanctæ Sophiæ, fabrica admodum eleganti.

Porro mortuus est Mar Saba annos natus nonaginta quatuor. Cum autem audiissent monachi montis Sinæ de bona imperatoris Justiniani intentione, quamque condendis ecclesiis et monasteriis struendis delectaretur, ad ipsum profecti, conquesti sunt Arabes Ismaelitas ipsis damnum inferre, penum ipsorum devorando locaque diruendo, cellasque ingredientes quidquid ibi esset diripere, et in ecclesias irruentes Eucharistiam deglutire. Rogante ergo imperatore, quid vellent, **161-163** : Rogamus, inquiunt, o rex, ut nobis monasterium exstruas in quo muniamur. (Neque enim ante illud tempus ullum fuit in monte Sina cœnobium in quo convenirent monachi, sed in montibus ac vallibus circa rubum e quo Deus Mosen allocutus est, sparsim degerunt. Fuit tantum ipsis supra rubum turris magna, quæ et hodie superest, atque in ea templum Sanctæ Mariæ, ad quam monachi, accedente quopiam a quo timerent, confugientes, in eadem munire se solebant. Misit ergo imperator una cum ipsis legatum opibus multis instructum, scriptis etiam ad Ægypti præfectum litteris, ut eidem quantum vellet nummorum traderet, ac viros etiam suppeditaret, ipsique annonam ex Ægypto deferendam curaret ; legato in mandatis dato ut ecclesiam in Kalzem exstrueret, necnon monasterium Rayæ, utque in monte Sina monasterium ædificaret, idemque permuniret, adeo ut non alibi in toto mundo magis munitum reperiretur adeoque firmatum daret, ut non alicubi locus aliquis esset unde vel monasterio vel monachis damnum inferendum metueretur. Cum ergo Kalzemum pervenisset legatus iste condidit ibi ecclesiam S. Athanasii ; exstruxitque monasterium Rayæ tum ad montem Sinam profectus ibi rubum invenit in loco inter duos montes angusto, ibidemque turrim prope rubum exstructam, necnon **164** aquæ fontes prope eumdem scaturientes, at monachos per valles dispersos. In animo ergo habuit monasterium supra montem exstruere relicto rubi et turris loco. Quod tamen rursus aquæ gratia improbavit, ideo quod nulla esset supra montem aqua. Exstruxit ergo monasterium juxta rubum loco turris, turri in monasterio inclusa. Fuitque monasterium inter duos montes loco angusto, adeo ut si quis montis fastigium septentrionale conscendens lapidem jaceret, in medium decidens monasterium monachis noceret. Et monasterium quidem in loco isto angusto juxta rubum et monumenta

A illustria ac aquas ædificavit ; at templum in montis vertice supra locum in quo Moses legem accepit : nomen præfecto monasterii erat Doula. Reversus autem ad Justinianum imperatorem legatus narravit ipsi quasnam ecclesias et quæ monasteria exstruxerat ; descripsit etiam ipsi quo modo monasterium montis Sinæ ædificaverat. Cui imperator : Errasti, inquit, et monachis injuriam fecisti, quos in inimicorum manus tradidisti. Quare autem non in montis vertice monasterium exstruxisti ? Respondit legatus : Ipsum juxta rubum et prope aquas posui ; quod si in montis fastigio exstructum fuisset, caruissent monachi aqua, adeo ut si obsessis aliquando ipsis interclusa esset aqua, præ siti morerentur ; longius **165-167** insuper ab ipsis abB fuisset rubus. Dixit imperator : Æquandus ergo tibi cum terra fuit mons iste qui a septentrione monasterio imminet. Cui legatus : Si totas terræ Romanorum, Ægypti, et Syriæ opes impendissemus, haud possemus montem istum absolvere. Iratus ergo imperator caput ipsi amputari jussit. Deinde alium misit legatum, unaque cum ipso, e vernis Romanorum una cum liberis et uxoribus ipsorum centum viros, jubens etiam ut ex Ægypto alios centum una cum ipsorum uxoribus et liberis acciperet, quibus extra montem Sinam domos exstrueret in quibus ibi degerent, quo monasterium et monachos custodirent ; et victum ipsis suppeditandum curaret, ipsisque et monasterio ex Ægypto annonæ quantum sufficeret, deferendum. C Cum ergo ad montem Sinam pervenisset legatus extra monasterium Orientem versus multa exstruxit domicilia, eademque arce communivit, in quibus servos istos collocavit quo monasterium custodirent, idemque tuerentur ; qui locus ad hoc usque tempus Dir ol Abid, seu, monasterium servorum appellatur. Cum vero genitis liberis multiplicati, diu ibi substitissent, ac Mohammedanismus obtineret (quod sub Chalifa Abdil Malec Ebn Merwan accidit) alii in alios irruentes mutuis se cædibus sustulerunt, cæsis aliis, aliis fugientibus, aliis Mohammedanismum amplexis, quorum liberi ad **168** hunc usque diem in monasteriis, illam religionem profitentes Banu Salehi, appellantur, et pueri [seu D servi] monasterii audiunt ; suntque ex ipsis Lachmienses. Diruerunt autem monachi domicilia servorum postquam Mohammedis religionem amplexi sunt ne quis ea incoleret, quæ ergo et hodie desolata manent.

Porro anno imperii Justiniani secundo constitutus est Bonifacius patriarcha Romanus ; cumque duos annos sedisset mortuus est. Anno imperii ejusdem quarto constitutus est ibidem patriarcha Joannes, qui et duos annos sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem sexto, factus est ibidem patriarcha Agapetus, qui cum unum annum sedisset mortuus est. Anno ejusdem septimo constitutus est ibi patriarcha Sylverius ; annos quinque sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem decimo ter-

Digitized by Google

tio constitutus est ibidem patriarcha Vigilius; qui A octodecim annos sedit, dein mortuus est; cujus præfecturæ anno decimo quinto fuit concilium quintum. Anno imperii ejusdem (Justiniani scilicet,) decimo, constitutus est Epiphanius patriarcha Constantinopolitanus, qui Jacobita fuit: sedit annos sex, dein mortuus est. Scripsit autem Justinianus imperator epistolam magnam quæ jura multa et leges contineret. Anno imperii ejusdem decimo septimo factus est Eutychius patriarcha Constantinopolitanus; qui postquam duodecim annos sedisset in **169-171** exsilium missus est. Anno præfecturæ ejus undecimo fuit concilium quintum. Anno imperii Justiniani decimo quarto constitutus est Macarius patriarcha Hierosolymitanus; qui duos annos sedit, dein mortuus est. B Anno imperii ejusdem decimo septimo factus est Eutychius patriarcha Hierosolymitanus, qui duodecim annos sedit, dein mortuus est: cujus præfecturæ anno undecimo fuit concilium quintum. Anno imperii ejusdem decimo quinto factus est Domnus patriarcha Antiochenus, qui quatuordecim annos sedit, dein mortuus est. Ejus præfecturæ anno decimo tertio fuit concilium quintum. Porro tempore Justiniani imperatoris apparuit in cœlo stella magna quæ quatuordecim dies duravit: ac postea apparuit in cœlo hasta ignea quæ dies aliquot mansit. Fuit etiam tempore Justiniani Origenes episcopus Manbagensis qui metempsychosin asseruit, resurrectionem negans. Fuerunt etiam C Ibas episcopus Rohensis, Thaddæus episcopus Massisensis, et Theodoritus episcopus Ancyrensis, qui asseruerunt corpus Domini nostri Christi, phantasticum fuisse, nihil in se veri habens: quorum sententia audita, mittens imperator ipsos Constantinopolim accersivit, ipsis ac Eutychio patriarcha Constantinopolitano convenire jussis. Quibus **172** patriarcha, Si fuerit (inquit) corpus Christi phantasia, (uti autumatis vos,) erunt etiam actiones et sermo ipsius phantasia, ac proinde quodvis corpus quod alicui hominum tribuimus, aut factum, aut dictum, eodem modo se habebit. Dixit etiam episcopo Manbagensi: Surrexit Dominus noster Christus a mortuis, eodemque modo scimus die judicii homines resurrecturos. Dixit enim nobis D in Evangelio suo sancto: Veniet hora quando omnes qui sunt in sepulcris audientes vocem Filii Dei victuri sint. Quomodo ergo dicitis non futuram resurrectionem? Quare ipsos excommunicavit et anathemate devovit. Jussit etiam imperator indici ipsis concilium, in quo anathemate ferirentur. Scriptis ergo ad quatuor patriarchas litteris eos convenire jussit; videlicet ad Apollinarium patriarcham Alexandrinum, Domnum patriarcham Antiochenum, Eutychium patriarcham Hierosolymitanum, et Vigilium patriarcham Romanum; ut Constantinopolim accederent, qui istorum episcoporum anathematizationi adessent. Qui ergo accesserunt. Interfuit etiam huic concilio Eutychius patriarcha Constantinopolitanus. Non adfuit quidem patriarcha Hierosolymitanus, sed deputatos suos misit. Ita nec interfuit patriarcha Romanus, nec fuit ipsi deputatus; cum ipsis tamen consensit, eorumque sententiam amplexus est. **173-175** Fuitque numerus episcoporum qui in hoc concilio quinto convenerunt centum sexaginta quatuor, quo in episcopos istos et omnes qui idem cum ipsis assererent anathema dixerunt: (scilicet in Origenem episcopum, Manbagensem, Thaddæum episcopum Massisiensem, Ibam episcopum Rohensem et Theodoritum episcopum Ancyritanum: astruentes corpus Christi Domini nostri verum fuisse, non phantasticum; esseque ipsum Deum perfectum, et hominem perfectum, naturis duabus, voluntatibus duabus, duorum generum actionibus, at persona una agnitum. Confirmarunt etiam sententiam quatuor conciliorum præcedentium, esseque mundum hunc caducum, et resurrectionem necessario futuram, venturumque Dominum nostrum Christum cum gloria magna, et judicaturum vivos et mortuos quemadmodum affirmarunt trecenti octodecim [Patres] Dein honorati redierunt.

Jam a concilio quarto sexcentorum triginta eorum qui Chalcedoni convenerunt, ac anathema in Jacobitas denuntiarunt, ad concilium istud quintum centum sexaginta quatuor episcoporum, qui Constantinopoli convenerunt, anni sunt centum et tres; fuitque hoc anno imperii Justiniani imperatoris Romanorum vicesimo septimo. Quod ad Kobadem Phiruzi filium Persarum regem, ipsum aversati homines e medio tollere studuerunt, **176** nisi quod a vicario ipsius Soachero timerent. Non destiterunt ergo ipsum contra vicarium suum Soacherum dolo incitare donec ipsum interficeret; quem ubi interfecisset, aggressus ipsum quidam nomine Mazdek cum sociis suis, dixit ipsi: Constituit Deus [hominum] dimensa in terra ut tu ea æqualiter ipsis distribuas, ne sit cuipiam plus quam alteri; verum homines injuria inter se agunt, unoquoque se fratri suo præferente: nos ergo hac de re dispicientes, pauperibus [debita] a divitibus accipiemus, et ab iis quibus plus satis est [detracta] indigentibus reddemus; et si cui plus quam par est fuerit opum, mulierum, servorum, et supellectilis, illud ipsi eripiemus, quo ipsum et alios inter se pares faciamus, nec quis præ aliis ad rem aliquam jus habeat. Cœperunt igitur hominum domos, mulieres et opes invadere. Cumque invaluissent, Kobaden Phiruzi filium loco quodam includentes ubi nemini ipsum adire permissum, quemdam nomine Ramasph ipsius avunculum in locum ejus suffecerunt. Quo conspecto ipsos adortus Bazarmahr cum aliquot Persarum nobilibus, multis e Mazdeki comitibus interfectis, Kobaden Phiruzi filium loco regnoque suo restituit, ejecto Ramaspho. At non destiterunt qui superarant e Mazdekianis Kobaden pellicere, donec

Digitized by Google

Bazar Mahrum morte mulctasset. Inde commotum A est contra **177-179** ipsum regnum ipsius, et prodierunt qui rebellionem concitarent. Cum ergo videret quo pervenissent res suæ, pœnitentia ob Soacherem filiique ipsius cædem ductus est. Dein mortuus est Kobades, cum esset totum quo regnavit spatium, una cum annis quibus regnum occupavit Ramasph, annorum quadraginta trium. Successit ipsi filius ipsius Cesra Kobadis filius idem qui appellatus est etiam Anusherwan ; qui annos quadraginta septem et sex menses regnavit ; idque anno imperii Justiniani Romanorum imperatoris quarto. Cesra autem Mazdekianorum principibus regno suo pulsis, opes quas vi eripuerant, accipiens dominis reddidit ; et si cuipiam non superesset hæres [cui redderentur] eas apud se detinuit B ad reparandum quod corruptum, et ædificandum quod dirutum fuerat. Et si cui vi ablata fuerat domus, vel ager, re perspecta ea ipsi restituit ; ac si quis mulierem sibi vi ceperat, eamdem ipsi auferens dotem una, duplo dote ipsius majorem, sumpsit, nisi cum ei par esset, eamque ab ipso in uxorem obtineret : quod si ei maritus esset, marito dotis tantum, quantum, cum eam primo duceret acceperat, dedit ; eamque maritus, si ea ipsi opus esset, sibi habuit. Illud autem quod ipsum movit quominus supplicium iis qui nefaria commiserant inferret, fuit, quod populi **180** curam haberet, quem penitus perdere noluit. Jussit etiam numerari liberos patrumfamilias et nobilium qui, cum periissent qui eorum curam gerere deberent, ad inopiam C redacti sunt, et in ipsorum orphanos qui superessent et viduas [inquiri], ipsisque quod sufficeret suppeditari, nec non edoceri filios ipsorum artes quibus idonei essent, filias autem paribus suis e ditioribus nuptum dari. Jussit etiam inquiri in loca et prædia quorum Domini cum tenuioris sortis essent iis colendis non erant, ut effossis alveis et canalibus derivarentur ad ea fluvii, ipsorumque dominis suppeditari quod erogarent in agris serendis ac pecore curando, rationem etiam haberi vicorum qui desolati fuerant ; ac exstrui arces unde metus esse posset. Tum consiliarios, præfectos et judices electos in provinciis collocavit. In medium etiam prolatis Azdshiri libris qui ipsius instituta D quæ observare solebat continerent, ad ea observanda homines adegit, idque scripto provinciis significavit. Deinde postquam novem annos regnasset, annoque imperii Justiniani Romanorum imperatoris duodecimo, copias suas Antiochiam versus eduxit, ubi Justiniani exercitum obvium habens, prælio cum ipsis decertavit, urbemque cepit : jubensque depingi sibi urbem secundum mensuram suam ac domiciliorum numerum, **181-183** tam superius quam inferius, ipsiusque vias ac omnia quæ in ipsa essent, figuram istam ad deputatum suum in Al Madayen mittens, jussit eum urbem sibi ad eam prorsus formam et rationem condere, adeo ut nulla omnino inter eam et Antiochiam discrepantia esset quæ oculo percipi posset : qualis ubi exstructa esset ipsam Romiam appellavit, eoque Antiochiæ incolas transtulit, ad eam incolendam. Qui ubi ad ipsam pervenientes urbis portam ingressi essent, abierunt singulæ familiæ in ædes suis similes, ac si Antiochia egressi in eamdem reversi essent.

Porro anno imperii Justiniani Romanorum imper. tricesimo primo constitutus est Pelagius patriarcha Romanus, qui cum quatuor annos sedisset mortuus est. Anno imperii ejusdem tricesimo quinto constitutus est Joannes patriarcha Romanus, duodecim annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ipsius tricesimo constitutus est Anastasius magnus patriarcha Antiochenus, qui cum sex annos sedisset ab Antiochenis stupri accusatus est. Fuga ergo se ab illis subripiens vestes quibus sacra peragere solitus fuerat, sepelivit, ac dissimulato habitu Hierosolyma profectus est ; ubi in templo Resurrectionis candelapta factus, lucernas accendit ; eoque munere viginti quatuor annis functus est, Ecclesiæ isti **184** inserviens, lucernas in ipsa accendendo, nemine interim ipsum patriarchatu functum esse dignoscente : in locum autem ipsius substitutus est Gregorius patriarcha Antiochenus, qui viginti quatuor annos sedit, dein mortuus est. Anno autem imperii Justiniani vicesimo nono constitutus est Macarius secundus patriarcha Hierosolymitanus, qui quatuor annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem tricesimo tertio constitutus est ibidem patriarcha Joannes, qui decem annos sedit, dein mortuus est. Anno vero imperii sui vicesimo octavo certior factus Eutychium patriarcham Constantinopolitanum veritati contradicere ac Jacobitam factum esse, ipsum in exsilium ejecit, cujus in locum suffectus est ibi Joannes ut patriarchatus Constantinopolitani munere fungeretur, qui septem annos sedit dein mortuus est. Tum Eutychius patriarcha revocatus imperatorem aggressus est ope consiliariorum et ducum, qui ipsum rogarunt ut eum cathedræ restitueret, siquidem falsum fuisse quod de eo dictum fuerat. Cathedræ ergo ab imperatore restitutus est : quam cum quadriennio occupaverat mortuus est. Anno ejusdem tricesimo nono, constitutus est Joannes patriarcha Constantinopolitanus : annos tredecim sedit, dein mortuus est. Obiit autem Apollinarius **185-187** patriarcha Alexandrinus cum novemdecim annos munere illo functus fuerat, cujus præfecturæ anno decimo tertio celebratum est concilium quintum. Cui in patriarchatu Alexandrino successit Joannes, qui Manichæus fuit, annosque tres sedit dein mortuus est. Anno imperii ejusdem Justiniani tricesimo septimo constitutus est Petrus patriarcha ibidem, qui Jacobita fuit. Annos duos sedit, dein obiit. Fuit autem Justinianus imperator fide orthodoxus, boni amans, Jacobitarum doctrinæ infestus, sententiæ Melchitarum propugnator. Mortuus est post-

Digitized by Google

quam imperium annos triginta novem occupasset. A

Post ipsum Romanis imperavit Justinus Junior annos tredecim, idque anno regni Cesræ fil. Kobadis regis Persarum tricesimo septimo. Fuit etiam Justinus Junior fide orthodoxus, bonitate insignis, animo in Jacobitarum et Nestorianorum doctrinam infenso, in Melchitarum vero propenso. Anno imperii ipsius primo constitutus est Athanasius patriarcha Alexandrinus qui Manichæus fuit; quinque annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem sexto constitutus est ibidem patriarcha Joannes, orthodoxus; qui undecim annos sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem octavo factus est Benedictus patriarcha Romanus, qui cum quatuor annos sedisset, mortuus est. Anno ejusdem duodecimo factus est Pelagius patriarcha Romanus, B qui sex annos sedit, dein mortuus **188** est. Porro Cesra fil. Kobadis Persarum rex, qui Anusherwan appellatus est, copias suas versus Hiatelitas duxit, vindictam de ipsis ob avum suum Phiruzum sumpturus. Jam vero antehac cum Chakano affinitatem contraxerat. Scriptis ergo ad Chakanum litteris eumque adventus sui certiorem faciens, rogavit ut Hiatelitas aggrederetur, antequam ipse eo perveniret. Ad ipsos igitur perveniens regem ipsorum interfecit, traditaque Anusherwano Belcha cum ea Chorasani parte quæ et in ipsa et pone ipsam est; qui in Phargana castra ponens filiam Chakani Maximi in uxorem duxit. Cum autem Chorasano reversus esset, accedens ad ipsum Saif filius Dyyazar Hamyarita, Yamanensium princeps, auxilium C ab ipso contra Æthiopes petiit; quorum cum ducem e suis quemdam cum exercitu e Dilamo misisset, illi Yamano capto ibi substiterunt. Semper autem quocunque exercitus suos mitteret Anusherwan prosperitatem et victoriam consecutus est, adeo ut in optimum statum subditorum suorum res redigeret. Cumque ad vitæ jam terminum pervenisset, rerum cura filio suo Hormozo legata, diem obiit. Fuit autem regni Anusherwani spatium annorum quadraginta septem et sex mensium. Regnavit post ipsum filius ipsius Hormoz fil. Anusherwani, annos undecim et sex menses; idque anno imperii Justini Romanorum imperatoris duodecimo.

189-191 Tum mortuo Justino Juniore Romanorum imperatore, post ipsum Romanis imperavit D Tiberius annos quatuor; idque anno regni Hormozi filii Anusherwani Persarum regis tertio: Anno imperii Tiberii Romanorum imperatoris primo constitutus est Cyriakus patriarcha Constantinopolitanus, qui annos sexdecim sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem secundo factus est Anus patriarcha Hierosolymitanus; qui cum octo annos sedisset, mortuus est. Porro obiit Tiberius Romanorum imperator, imperavitque post ipsum Mauricius Romanis annos viginti, idque anno regni Hormozi filii Anusherwani regis Persarum septimo.

Fuit tempore Mauricii imperatoris Romanorum monachus quidam nomine Marun, qui asseruit Domino nostro Christo duas esse naturas et voluntatem unam, operationem et personam unam, fidemque hominum corrupit. Maxima autem eorum qui doctrinam ipsius amplexi et se discipulos illi præbentes eamdem professi sunt, pars erant incolæ urbis Hamah et Kennesrin et Awasem, cum Romanorum nonnullis; appellatique sunt ipsius assectæ, qui idem cum ipso assererent, Maronitæ, nomine ab ipsius nomine Marone deducto. Mortuoque ipso incolæ [urbis] Hamah monasterium ibi exstructum Dir Marun [monasterium Maronis] appellarunt, ejusque fidem professi sunt. Anno imperii Mauricii quinto, contigit Antiochiæ **192** terræ motus ingens quo diruta est maxima urbis pars, pereuntibus incolis. Anno ejusdem decimo nono fuit etiam terræ motus gravis in regione Romanorum et Syria Damascena circiter horam diei tertiam, quo corruerunt in Syria et Romanorum ditione urbes multæ, perieruntque homines non pauci. Anno imperii ejusdem septimo constitutus est Isaacus patriarcha Hierosolymitanus, qui octo annos sedit, dein mortuus est. Eodem anno mortuus est Gregorius patriarcha Antiochenus. Profecti ergo Antiocheni Hierosolyma virum petierunt quem sibi patriarcham præficerent. Dixit igitur ipsis Isaacus patriarcha Hierosolymitanus: Commendo vobis senem istum *Candelapten* qui ecclesiæ Resurrectionis inservit. Quem ergo probantes cum accepissent, ut ipsum Antiochiam deducerent, dixit ipse illis: Mene cognoscitis? Respondentibus illis, Non: dixit: Sum ego Anastasius qui patriarcha vester fui, at cum me stupri accusaretis a vobis fuga me subtrahens ex eo tempore ecclesiæ Resurrectionis servus fui: vestes autem meas loco tali in Antiochia sepelivi. Antiochiam ergo ab ipsis deductus, duxit ipsos ad locum in quo vestes suas sepelierat, quibus extractis ipsum cathedræ restituerunt; cumque novem annos ipsis præfuisset, diem obiit. Anno autem imperii Mauricii decimo septimo constitutus est Anastasius alter patriarcha Antiochenus qui sex **193-195** annos sedit, dein mortuus est. Post ejus mortem absque patriarcha mansit cathedra Antiochena annos viginti duos. Anno imperii ejusdem Mauricii decimo quinto constitutus est Zacharia patriarcha Hierosolymitanus; qui septem annos sedit donec captivus factus est. Anno imperii ejusdem quinto constitutus est Gregorius patriarcha Romanus qui tredecim annos sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem decimo octavo factus est Sabinianus patriarcha Romanus, qui cum annum unum sedisset mortuus est. Anno ejusdem decimo nono constitutus est Bonifacius patriarcha Romanus, qui sex annos sedit, dein mortuus est. Anno imperii ejusdem decimo quarto constitutus est Thomas patriarcha Constantinopolitanus; qui quatuordecim annos sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem secundo constitutus est Eulogius patriarcha Ale-

Digitized by Google

fem equites monasterium circumdederunt, ad quos ascendens Nabda, Dicit vobis (inquit) Cesra, Sumus nos in manibus vestris **204** quod si placeat vobis nobis permittere ut reliquam hujus diei partem hic transigamus, facite : illis hoc concedentibus, adveniente nocte rursum ascendens atque ips's appropinquans, Dicit (inquit) vobis Cesra : Magnas vobis gratias ago, quod si visum vobis fuerit et tenebrarum nocturnarum moram nobis concedere usque ad auroram, tum egressi ad vos una profecturi sumus : quod etiam concedentibus ipsis, non destitit Nabda eodem modo cum illis agere donec sciret Cesram ipsiusque comites multum in itinere promovisse, et ad terram aliquam longinquam pertigisse. Tum vero Bahrami milites quomodo cum ipsis res haberet certiores fecit. Qui ergo ipsum vinctum ad Bahramum deferentes, quid ipsis contigisset narrarunt. Ipse vero valde illum miratus in carcere detineri jussit apud generum quemdam suum nomine Bahram Ebn Siachusi ; ille vero pertrahere cœpit Bahramum prædictum ad obsequium Cesræ, ab amicitia vero Suniri abstrahere, dicens ipsi : Suaserim ego tibi ut per insidias Sunirum e medio tollas, quo pacto magnam apud Cesram gratiam initurus es : nec destitit hac de re nuntium post nuntium mittere donec cor ipsius flexisset, adeo ut Sunirum interficere conaretur ; quod cum percepisset Sunirus occidi ipsum jussit. Fugit autem Nabda adeo ut ipsum assequi non posset. Cum vero accessisset **205-207** Cesra ad Mauricium imperatorem, ille ipsum excepit, misitque cum ipso exercitum ingentem qui auxilium ipsi ferret. Profectus est ergo Cesra una cum copiis quas cum ipso miserat Mauricius per viam Armeniæ usque dum in Aderbijan castra ponerent, obviam etiam veniente ipsi Bahramo Sunir donec ipsi eo in loco occurreret. Ubi prælio inter ipsos gravi commisso, in fugam conversus Sunir usque ad Turcas perrexit. Non destitit autem Cesra per insidias agere donec ibi interficiendum curasset.

Regnum ergo occupavit Cesra filius Hormozi, qui Aperwiz cognominatus est, annos triginta novem, idque anno imperii Mauricii, Romanorum imperatoris, septimo. Stabilito autem jam penes Cesram regno, remisit ille Mauricio imperatori copias suas, eas donis et muneribus, e præstantissimis eorum quæ a tali in tales conferri solent, instructas dimitti jubens. Scripsit insuper ad Mauricium imperatorem filiam ipsius, nomine Mariam, ab ipso in uxorem petens : cui rescripsit Mauricius : Non licet mihi filiam meam tibi in uxorem dare, nisi religionem Christianam amplectaris : cui annuens Cesra Christianismum amplexus est, culpantibus ipsum comitibus, consiliariis, ac ducibus suis, et dicentibus : Hoc et nobis tibique una in opprobrium cedet ; nec ita fecit ante te quispiam e Persarum regibus ab Azdashiro hoc usque tempus : **208** ne autem te ad hæc

A impellat hujus mulieris ducendæ amor, ut deseras illud quod professi sunt patres tui, cum præterea nec sit religio Christiana ea quam ut amplectaris probare possumus : cum Christiani fœdifragi sint, nec verbo ipsorum fides adhiberi possit. Ille vero ubi Christianus factus est, scriptis litteris ad Mauricium ipsum ejus rei certiorem fecit, qui ergo filiam suam ad ipsum misit cum auri et argenti copia quæ dici non potest, unaque cum supellectilis et famulorum ac ancillarum comitatu qualem a tali ad talem mitti deceret. Aperwiz Cesra autem illos qui patrem suum interfecerant prehendens, ipsos e medio sustulit. Interfecit Nabdam et Nostamum avunculos suos, tum et subditos suos tyrannice regere maleque tractare incepit ; congessitque opum

B plus quam patrum ipsius quispiam congesserat, sumptibusque pepercit, depositis nobilibus, ac principibus ad ignominiam redactis. Porro quod ad Mauricium Romanorum imperatorem, fuit ipsi famulus, quem amavit et ad dignitatem erexit, nomine Theodorus, aliquando tamen ipsi iratus graviter percussit, unde in illum iram animo concepit. Fuit eidem [imperatori] inter duces ipsius quidam nomine Phocas, cui iratus fuit. Dixit ergo Phocas puero Theodoro, postquam magnam ipsi pecuniæ summam dedisset : Arte aliqua utaris qua Mauricium interficere possis. **209-211** Puer ergo, præ ira quam in ipsum corde retinuerat, noctu ingressus ipsum interfecit. Imperium autem occupavit Pho-

C cas.

Imperavit ergo Phocas Romanis octo annos, idque anno regni Cesræ Persarum regis decimo quinto. In Mauricii etiam liberos cum manus injiciens Phocas eos trucidaret, nutrix ipsorum unum eorum prehensum abscondens, filium ejus vice occidendum tradidit. Puer iste cum adolevisset, monachus factus in monte Sina, mortuus est. At Cesra, Hormozi filius, audito Mauricium cum omnibus ipsius filiis interfectum esse, convocatis comitibus suis dixit ipsis : Necesse mihi est ut sanguinem soceri mei requiram, ipsumque ulciscar (instigante ad hoc ipsum conjuge ipsius Maria, Mauricii filia). Cui responderunt consiliarii ipsius : Nos certe tibi diximus Christianis nec pactum

D esse nec fidem, nec fœdus : tu vero nobis aurem præbere noluisti : quod si ulla ipsis fœderis cura vel fides fuisset, regem suum non occidissent. Jam vero regi illud indicabimus, quod si fecerit, corda ipsis inflectet, fundamentum concutiet, et religionem ipsorum ad nihilum rediget ; quod hoc est ; ut cum sit ipsis domus Hierosolymis quam magni faciunt, mittens ipsam diruas, utpote qua diruta infirmabuntur ipsorum vires, et in contemptum redigetur imperium. **212** Misit ergo e ducibus suis quemdam nomine Chorawazaihum Hierosolyma, qui ipsa vastaret : alium etiam in Ægyptum et Alexandriam qui Romanos ibi conquisitos interficeret. Ipse Cesra Constantinopolim profectus eam quatuordecim annis obsidet. Jam vero Cho-

Digitized by Google

raw zaibus Damascum profectus ipsam vastavit ac incolarum bona diripuit : deinde cum Hierosolyma tenderet congregati sunt ad ipsum Judæi (quotquot in Tiberiade, monte Galilææ, Nazaretha, partibusque adjacentibus erant), ac Hierosolyma profecti Persis in templis diruendis Christianisque trucidandis opem tulerunt. Hierosolyma igitur ubi pervenisset, primo omnium ecclesiam Gesmaniticam diruit, nec non Ecclesiam Helenæ, quarum utraque in hunc usque diem desolata manet. Diruit etiam ecclesias Constantini, Cranii, et Sepulcri ; in Cranium et Sepulcrum injecto igne, maximam etiam urbis partem diruit, Judæis una cum Persis Christianos innumeros occidentibus : sunt illi occisi qui Hierosolymis jacent in loco Hamela appellato. Persæ autem postquam incendissent, vastassent et occidissent, reversi Zachariam patriarcham Hierosolymitanum una cum aliis multis captivum abduxerunt. Lignum etiam crucis, quod loco illo reliquerat Helena imperatrix, abstulerunt (fuit autem pali crucis pars) ; quod et una cum **213-215** captivis deportatum est in Persiam. Dono igitur dari sibi a Cesra petens Maria, Mauricii filia, lignum crucis et Zachariam patriarcham, multosque ex iis qui captivi abducti sunt, ipsos ad se domum suam recepit, ubi manserunt. Mortuusque est Zacharias, patriarcha in captivitate. Postquam autem captivus abductus est Zacharias cathedra Hierosolymitana absque patriarcha mansit annos quindecim.

Porro anno imperii Phocæ quarto factus est Sergius patriarcha Constantinopolitanus, qui Maronita fuit. Sedit annos viginti duos. Anno imperii ejusdem secundo constitutus est Theodorus patriarcha Alexandrinus; qui cum duos annos sedisset, mortuus est. Anno imperii ejusdem quarto constitutus est Joannes Misericors patriarcha Alexandrinus; annos decem sedit, dein mortuus est. Cognominatus est autem Misericors ideo quod (ut narratur), cum genere Cypriota esset, viderit in insomnio, annos tum natus quindecim, mulierem quæ pulchritudine solem referret, astantem. Quæ (inquit) latus mihi pupugit ; quam cum expergefactus intuerer, dixi : Tu, quænam es? et quomodo ausa es ad me hoc tempore accedere? fuit autem ipsi in capite corona oleagina, Dixitque : Sum ego regis filia, quod si me tibi amicam feceris ad regem te introducam; neque enim quisquam ad ipsum viam æque monstrare potest ac ego ; **216** ideo scilicet quia ego ipsum in terram traxi ; per me enim veniens incarnatus est, ac homines liberavit. Tum a me discessit. Ego vero, Re vera (inquam) est hæc Misericordia. Statimque surgens ecclesiam petii ; quo dum tenderem, ecce in via occurrit mihi peregrinus quidam nudus : fuit autem frigus vehemens, tempusque hibernum ; quare amiculum quo indutus eram exuens ipsi dedi ; tum mecum animo dixi : Jam sciam utrum verum fuerit hoc quod vidi visum, an a diabolo fuerit. Nondum au- A tem ad ecclesiam pertigeram cum assecutus me quidam, cui vestes candore niveo erant, mihi centum aureos traderet (in aliquo exemplari dicitur, mille), dicens : His aureis acceptis, quomodo tibi libuerit utere. Cumque conversus essem ut eos ipsi redderem, neminem vidi. Dixi ergo : Revera non est hoc falsum. Joannes autem Misericors quodcunque possedit in eleemosynam erogare solitus est, adeo ut vestes, quibus indutus erat, exuens pauperibus distribueret, imo et aliquando vestes sacras in quibus sacra celebraret, præ summa qua erat misericordia ipsis daret ; appellatusque est Joannes Misericors.

Porro anno imperii Phocæ sexto constitutus est Theodorus patriarcha Romanus ; qui tres annos sedit, dein mortuus est. Cum autem vastassent B Persæ ecclesias Hierosolymitanas, iisque **217-218** igne succensis rediissent, monachus quidam, qui in monasterio Duwakesi (quod idem est monasterium Theodosii) fuit, nomine Modestus, ejusdemque præfectus, reversis illis, Ramlam, Tiberiadem, Tyrum, et Damascum profectus Christianos et aliquid donantes opem ipsi ferrent quo ecclesias Hierosolymitanas quas diruerant Persæ instauraret, rogavit : quibus donantibus magnaque opum vi collecta Hierosolyma reversus, ecclesias Resurrectionis, Sepulcri, Cranii et Sancti Constantini exstruxit, ea quæ jam exstat fabrica. Cumque audiisset Joannes Misericors Alexandriæ patriarcha Modestum ecclesias a Persis dirutas instaurare, misit ipsi C jumenta mille, saccos frumenti mille, leguminum mille, muriæ amphoras mille, vini mille, ferri libras mille, cum operariis mille. Charawazaih autem, ubi Hierosolyma vastasset, Ægyptum et Alexandriam petiit. Joannes ergo Misericors audita Persas Alexandriam tendere, præ metu una cum patricio, qui Alexandriæ præfuit, nomine Niceta, Cyprum fugit. Cumque Cyprum pervenissent, rogavit ipsum Nicetas ut una secum Constantinopolim ad Phocam imperatorem profectus ipsum salutaret, rogaretque [Deum] ut obsidione qua a Persis urgebatur ipsum liberaret. Dum autem in mari navigarent, vidit Joannes Misericors in insomnio astantem sibi **220** servum dicere : Rex cœlestis tibi propior est quam rex terrestris. Joan- D nes ergo experrectus dixit Nicetæ : Redeas mecum in Cyprum, ego enim moriturus sum. Cumque reversi essent Cyprum diem obiit, postquam cathedram decem annis occupasset ; sepultusque est in vico quodam Cypri dicto Asatancta. Post mortem autem Joannis Misericordis mansit Alexandria sine patriarcha, annos septem. Ubi vero obsedisset Cesra Constantinopolim, vacua mansit Syria exercitu Romanorum. Fuerunt autem Tyri quatuor Judæorum millia. Hi ad Judæos qui Hierosolymis, Cypri, Damasci, et in monte Galilææ et Tiberiade erant, scripserunt, ut omnes nocte Paschatis Christianorum congregati, Christianos qui Tyri essent occiderent, deinde Hierosolyma profecti omnes qui ibi essent e medio tollerent, urbemque occuparent.

Digitized by Google

Hoc autem cum patricio qui Tyri substitit, urbisque illius incolis innotuisset, ipsi Judæos qui ibi erant captos, et catenis ferreis vinctos in carcerem conjecerunt, clausisque urbis portis machinas bellicas et ballistas juxta ipsas collocarunt. Cum ergo advenisset nox Paschatis Christianorum, Judæi ex omnibus regionibus, congregati sunt Tyrum, prout ad ipsos scripserant Judæi atque ipsis inter se convenerat: fueruntque numero ultra vicies **221-223** sexies mille viros, quos strenue ab arcis fastigio oppugnarunt [Tyrii]. Diruerunt autem Judæi omnes ecclesias quæ extra Tyri arcem erant, at quotiescunque ecclesiam aliquam diruerent, Tyri incolæ e Judæis qui apud ipsos vincti erant centum viris prehensis et in arcis summitate positis capita absciderunt, eaque extra projecerunt; atque hoc modo bis mille viros capite truncarunt. Deinde Judæi orto inter ipsos clamore, in fugam dati sunt, quos egressi Tyri incolæ terga dantes insecuti sunt, magnamque eorum stragem ediderunt: reliqui ad regiones quique suas confusi fugerunt. Porro in urbe Salonica Juvenis fuit nomine Heraclius*, cum quibusdam urbis illius patriciis. Patricii autem sumptas naves hordeoque, tritico, et leguminibus impletas per Heraclium Constantinopolim miserunt ipsis in subsidium et alimentum, cum obsidione in angustias redacti essent. Cum ergo Constantinopolim appulisset Heraclius, gaudio ob ejus adventum affecti sunt homines, tritico isto, hordeo et leguminibus ab ipso allatis recreati. Fuit vero Heraclius juvenis fortitudinis eximiæ, prudens, consilii sagax, nequam; qui ergo consiliariis et ducibus dixit: Phocas imperator regiminis pessimi est, Romanisque universis infaustus; nam ex quo imperio præfectus est ad hoc usque **224** tempus octo annorum spatio obsidione cincti estis, regionesque Græcorum, Ægypti, et Syriæ pessime tractatæ. Persæ enim regiones et terras vestras universas occuparunt; consilium ergo meum est ut interfecto illo alium vobis præficiatis. Quibus annuentibus, adortus Heraclius Phocam, ipsum interfecit. Convenientibusque consiliariis et ducibus, ut e stirpe regia aliquem eligerent quem sibi præficerent: Non expedit, inquit, Heraclius, ut vobis imperatorem præficiatis nisi qui his præditus sit dotibus, scilicet ut sit eximie temperans, rerum ad religionem spectantium peritus, sagax, linguæ veracis, strenuus, eloquens, inter gubernandum clemens, insidiarum hostibus struendarum callens. Respondentibus illis: Quis nobis talem sistet? Paciscimini, inquit, mecum si talem vobis indicavero, vos ipsum vobis præfecturos; ac promittentibus illis, se id præstituros adeo ut ipsis fidem adhibere posset. Ego, inquit, is sum. Quare ipsum sibi præfecerunt. Imperavit ergo Heraclius Romanis, idque anno regni Cesaræ filii Hormuzi Aperwizi, regis Persarum, vicesimo tertio.

225-227 *INITIUM HEIRÆ.*

Anno primo imperii Heraclii Romanorum A imperatoris, fuit fuga [Mohammedis, quem sibi prophetam sumpserunt Arabes, Medinam] mense Rabiæ prioris, in qua exsul substitit annos decem, quorum anno octavo suggestum exstruxit. Jam a Diocletiano ad Heiram [seu fugam Mohammedis] anni sunt trecenti triginta octo, a Domino Christo ad eamdem sexcenti quatuordecim. Ab Alexandro ad eamdem nongenti triginta tres. A captivitate Babylonica ad eamdem mille centum nonaginta sex. A Davide ad eamdem mille sexcenti septuaginta tres. Ab exitu Israelitarum ex Ægypto ad eamdem bis mille ducenti septuaginta novem. Ab Abrahamo ad eamdem bis mille septingenti octoginta sex. A Phalego ad eamdem ter mille trecenti viginti septem. A diluvio ad eamdem ter mille octingenti B quinquaginta octo. Ab Adamo ad eamdem sexies mille centum et quatuordecim. Heraclius autem postquam imperio Constantinopolitano præfectus est sex annos obsidionem gravem passus est. In angustias ergo præ obsidione redacti Constantinopolitani, cum maxima ipsorum pars fame periisset, in animo habuerunt urbem Cesræ aperire. Quod cum scivisset Heraclius, metueretque ne urbem apertam Cesræ traderent, ipse ad Cesram mittens dixit ipsi: **228** Quodcunque mihi imposueris faciendum, ego ad illud præstandum me tibi obstringam, modo a me discesseris. Cui rescribens Cesra: Si vis (inquit) ut a te discedam, afferas mihi in redemptionis pretium pro te, et regione tua mille C auri talenta, argenti totidem, puellas virgines mille, equos mille, vestes holosericas mille; atque hoc tibi tributum sit quotannis pendendum; hujus autem anni tributum statim mihi afferas, idque subito sine mora, quo a te discedam. Rescripsit Heraclius: Regi clementi in eo quod petiit annuo, at non est inpræsentiarum penes me totum quod in redemptionis pretium a me petiit; cum rex clemens me ab omnibus ditionibus meis cohibuerit. Quod si rex clemens mihi in regiones meas potestatem concesserit, ut egressus opes colligam, totum quod a me petiit ipsi afferam postquam sex menses me exspectaverit; mihique securitatem præstiterit quo ditiones meas peragrans opes colligam, sententiæ ipsius obsequentem habebit. D Annuit ergo Cesra votis ipsius. Tum Heraclius convocatis consiliariis ac ducibus suis, Ego, inquit, Cesræ me submisi quo ipsum ac comites ipsius securos redderem, jam vero in Persarum regionem profecturus sum. Confido autem in Domino nostro Jesu Christo, ipsum mihi in Persas auxilium præbiturum, nosque a Cesræ **229-231** ac comitum ipsius negotio immunes præstiturum. Quod si moras trahens ad vos intra sex menses reversus non fuero, blanditiis Cesram demulcete, ac spem ei facite, et annum usque integrum ipsum deferte. Tum si ego ad vos rediero [bene]; sin minus, quid vobis visum fuerit facite: fratrem autem meum Constantinum vicarium meum apud vos statuo, vosque his quæ vobis dixi acquiescite. Ipsi ergo, acceptum

Digitized by Google

illud habentes, successum ipsi felicem comprecati A sunt.

Heraclius ergo selectis e ducum exercitus Constantinopolitani fortissimis ac præstantissimis, ultra quinquies mille viros, quos secum assumeret, paratisque navibus quibus tam homines quam equos veheret Constantinopoli Trapezuntium profectus, ibi substitit. Collectisque copiis ac datis mandatis opem a rege Chozarorum petiit, pactus illi solium cui insideret cum consessui palatii interesset; nec non a rege Al Anjaz, collato illi diademate quo quoties ad consessum eumdem accederet ornaretur; et a rege Al Sanariæ, cui et pacto solium concessit quo in eodem consessu sederet; unde ex eo tempore appellatus est rex Al Sanariæ, rex Solii [dominus]. Atque ita comparatus profectus B est in regionem montanam Asphahanum usque et Mord et Saporis urbem, quamcunque ingrederetur urbem datis mandatis, et collectis copiis. **232** Ubicunque autem in via obvium haberet Persam aliquem virum, feminam, vel puerum, colla ipsis præcidit. Urbis vero Saporis incolæ visis Heraclii copiis, cum metu magno perterriti essent, se munientes ad portas machinas et ballistas statuerunt: quos aliquot diebus bello lacessivit Heraclius, dein pugna adortus non ante destitit quam urbem cepisset, omnibus qui in ipsa fuerant, tam viris quam feminis puerisque, internecione deletis, qu'n et gravidarum uteris dissectis extractos inde embryones saxis illiserunt. Quo conspecto: Ego C (inquit Heraclius) sum de quo vaticinatus est David propheta ubi, psalmo CXXXVI, dicit: *Beatus qui parvulos tuos accipiens petræ ipsos alliserit.* Deinde igne urbi injecto magnaque captivorum multitudine abducta, una cum pecuniis gemmisque innumeris totam Persiæ regionem devastavit. Deinde via sua reversus per regiones Halwan, et Sharuz, et A Madayen, ingressus est Miyapharekin, et [trajecto] Tigri in Armeniam transiit usque ad fluvium Arsenas. Secum autem inter captivos habuit filium Cesræ nomine Kobadem (qui et Sirawaih appellatus est), natum Maria filia imperatoris Mauricii, cujus causa gesta sunt hæc bella. Cum ergo Miyapharekin pervenisset, accersito Kobade Cesræ filio, caput ipsi et barbam rasit; deinde traditis ei D quas ferret, litteris, ad **233-235** patrem suum Cesram misit, asino clitellis instrato impositum, una cum turma, cui in mandatis dederat ipsum ad patrem suum deducere. Epistolæ autem quam scripsit hoc exemplar est: A servo Christi Heraclio opem [a Deo] consecuto ad Cesram contemptibilem, perplexum, ope destitutum. His præmissis: Collegi ego tibi in redemptionis mei et ditionum mearum pretium quod potui, sunt autem Persarum capita, quibus [datis] quod tibi promisi persolvam. Statim ergo ubi litteras meas perlegeris, antequam eas e manu tua deposueris mittas qui ea ad te proferant. Vale. Ubi igitur ad patrem suum Cesram pervenisset Kobades, cumque, capite et barba rasis, asinoque clitellis instrato vectum conspexisset. Quid, inquit, nuntii affers? Cui ille, Vastavit, inquit, Heraclius omnes Persiæ urbes, viris, feminis puerisque trucidatis, urbem vero regiam dirutam incendit, omnibus qui in ea fuerunt interfectis, opumque et gemmarum quantum haud poterit quis recensere reportavit. Hæc autem ipsius epistola est. Cum ergo Heraclii *epistolam* perlegisset Cesra magna tristitia affecti sunt tum ipse tum ipsius comites, multisque familias et liberos suos lacrymis defleverunt. Cesra ergo convocatis consiliariis et ducibus suis, Quid (inquit) sentitis, siquidem interfecti **236** sunt conjuges et liberi nostri, et vastata domicilia et habitacula nostra? Responderunt illi duces et consiliarii ipsius: Nihil proderit nobis hic sedere, verum abeuntes eam inquiramus viam quam tenet Heraclius quo ipsi obviam eamus. Cesra igitur missa Constantinopolis obsidione profectus est ad Heraclium quærendum. Dum autem in via pergeret, narratum illi est Heraclium Tigrim jam transisse, ac necessario ipsi fluvium Arsanam vadandum esse. Accelerantes igitur, inquiunt, vada ante ipsum occupemus, quo minus illi transire liceat. Speramus enim Deum nobis in ipsum victoriam concessurum quo captivos ipsi eripiamus, et omnia quæ secum duxit capiamus; siquidem viros Persarum perdidit, feminasque communes fecit. Perveniens ergo Cesra ad fluvium Arsanam ad vadum castrametatus est, Heraclium præstolans. Cum vero Heraclius ab Arsana fluvio unius tantum diei itinere jam abesset, nuntiatum ipsi est Cesram ad vadum sedentem ipsum exspectare: ille ergo, relicto exercitu suo, quæque secum habuit, impedimentis, assumptisque comitum suorum nonnullis stramen secum et jumentorum fimum accepit, quæ, cum adverso flumine unius diei itinere ascendisset, in fluvium conjecit. Aqua ergo stramen et fimum secum delata juxta Cesram et **237-239** ipsius socios transvexit, quibus in fluvio conspectis, illi, Heraclium alibi superius fluvium trajecisse rati, relicto vado profecti sunt ad locum ubi transiret Heraclius quærendum. Deinde Heraclio ad suos reverso nuntiatum est Cesram ipsiusque comites relicto vado loca superiora petiisse. Ipse ergo cum sociis suis pergens fluvium trajecit, profectusque est donec Trapezuntium perveniret. Dein conscensis navibus Constantinopolim adiit, cujus incolæ ipsi cum gaudio et exsultatione occurrerunt, ac septem dies edendo, bibendo, et lætitiæ insumpserunt. Nuntiatum autem est Cesræ Heraclium ad vadum reversum trajecisse, stramen autem et fimum in fluvium dolo ac fraude ab ipso injectum fuisse. Ille ergo ad urbem suam profectus ipsam desolatam invenit, ut nec in ea puer esset, nec qui vocaret, nec qui responderet.

Atque ex eo tempore infirmari Persarum regnum, idque anno imperii Heraclii septimo, eodemque Heiræ septimo. Anno imperii Heraclii secundo constitutus est Yusatius [Bonifacius] patriarcha Ro-

Digitized by Google

manus, qui annos quinque sedit, dein mortuus est anno nono imperii ejusdem, qui et Heiræ nonus, Constantinopoli egressus Heraclius Hierosolyma tendebat, quo videret quid in ipsa devastassent Persæ. Ubi autem Hemsum pervenisset noluerunt ejus incolæ ipsum recipere, **240** dicentes ipsi: Maronita tu es ac religioni nostræ adversus. Illis ergo relictis ad monasterium Maronis abiit, in quo qui erant monachi egressi obviam ipsi profecti sunt. Fuit autem Heraclius Maronita, multasque ipsis opes contulit, agris etiam donato monasterio adeo ut prospere se haberent res eorum. Inde Damascum profectus est. Fuit autem Damasci vir quidam nomine Mansur Serjuni filius, tributis exigendis nomine Mauricii imperatoris præfectus, a quo cum pecunias peteret Heraclius toto annorum quo obsessi erant Constantinopoli Romani spatio [debitas,] atque ille Damasci tributum se ad Cesram detulisse responderet, graviter in eum inquisivit verberibus et incarceratione, donec ab ipso centies mille aureos extorqueret; dein ipsi præfecturam istam confirmavit: quam ob causam Mansurus iram pectore suo in Heraclium fovit. Inde profectus Heraclius Hierosolyma petiit. Cumque Tiberiadem pervenisset, egressi ad ipsum Judæi Tiberiadis incolæ, nec non regionis Galilææ montanæ et Nazarethi omniumque istius partis oppidorum, ipsi cum muneribus occurrerunt, fausta comprecantes, rogantesque ut securitatem ipsis concederet; quam concessit, fœdusque cum ipsis litteris obsignavit. Ubi autem Hierosolyma pervenisset obviam ipsi facti sunt [monasterii] **241-243** Al Sik monachi, urbisque Hierosolymitanæ incolæ, comitante ipsos Modesto, cum thuribulis et suffitu. Cum vero urbem ingressus ea quæ diruerant ac succenderant Persæ vidisset, magna affectus est tristitia. Dein cum ea conspexerat Modestus, videlicet templum Resurrectionis, Cranii, et Mar Constantini, rursum, gaudio affectus Modesto ob ea quæ fecerat gratias egit. Narrarunt autem ipsi monachi et Hierosolymorum incolæ Judæos qui circa Hierosolyma degerent, una cum iis qui Galilææ montana incolerent, quo tempore venerunt Persæ, ipsis se adjunxisse, opemque tulisse, ipsosque Christianos cæde magis quam Persæ persecutos, et ecclesias vastasse, iisque flammas injecisse, ostensis ipsi cæsis qui in Mamela conjecti fuerant. Certiorem etiam ipsum fecerunt eorum quæ Judæi Tyri perpetraverant, quod ad cædem Christianorum, et ecclesiarum demolitionem. Quibus Heraclius: Quid ergo, inquit, vultis? Responderunt: Ut gratum nobis faciens omnes qui circa Hierosolyma et in monte Galilææ sunt Judæos e medio tollas, cum certi non simus quin advenïente gente aliqua nobis inimica illi rursus contra nos auxilium ipsis ferant, ut jam Persis tulerunt. Respondit Heraclius: Quomodo interfici ipsos permittam, cum jam securitatem ipsis concesserim, eoque fine pactum litteris consignaverim? **244** vos autem scitis quid fœdifrago debitum sit. Quod

A si pactum et juramentum violaverim cedet hoc mihi in opprobrium, famamque mihi malam conciliabit; nec certus sum si alii cuipiam præter Judæos pactum scripto confirmaverim, illud ipsum a me accepturum. Si ergo hoc non præstitero, mendax, fallax et minime fide dignus, apud omnes passim homines habebor, ultra peccatum magnum et scelus cujus reus ero apud Dominum nostrum Christum, cum populum cui fidem feceram, eamque pacto litteris consignato (confirmaveram interfecerim.) Cui illi: Novit Dominus Christus cædem ipsorum tibi peccatorum expiationem conciliaturum, et iniquitatum tuarum remissionem, excusatum etiam te habebunt homines, quod quo tempore ipsis securitatem concessisti, non noveris,

B nec perspectum habueris, quam Christianorum stragem ediderant, quas ecclesias diruerant cum tibi obviam egressi muneribus te exceperint; quod dolo ab ipsis factum, et ad culpam quam commiserant abolendam. Jam vero cædes eorum, sacrificium erit a te Deo oblatum: nos autem peccatum hoc a te [in nos] transferemus, tibique ipsum expiabimus, rogantes Dominum nostrum Jesum Christum ne ipsum tibi imputet, ac septimanam qua ova et caseus comeduntur, illam [nempe] quæ jejunium magnum præcedit, statuemus jejunium **245-247** purum quod jejunio magno accenseatur, quo in tui gratiam jejunemus, ovorum et casei esu omisso quandiu durabit religio Christiana.

C Melchitæ enim hebdomada ista ab esu carnis abstinebant, ova et caseum et pisces in ipsa comedentes, uti e Typico sancti Mar Sabæ liquet. Dixerunt autem illi: Nos ea tui gratia jejunabimus, omnis rei pinguis esum omittentes, atque hoc canone, excommunicatione, et anathemate sancimus, ne unquam mutetur, de eodem in omnes regiones litteras mittentes, ut in propitiationem [cedat] ei quod a te impetravimus. Annuens ergo hac in re ipsis Heraclius, e Judæis qui circa Hierosolyma et montem Galilææ erant, quos prehendere potuit, innumeros occidit. Ex ipsis enim alii latuerunt, alii fuga se in deserta, montes et valles et Ægyptum subduxerunt. Primam ergo jejunii septimanam, in qua Melchitæ a carnis tantum esu abstinent, jeju-

D nium absolutum statuerunt, in qua imperatoris Heraclii gratia jejunarent, quo remitteretur ipsi fœderis sui violatio et Judæorum cædes, ab ovorum, casei et piscium esu in eadem abstinentes, eaque de re in omnes regiones litteras scripserunt: ac Ægypti Cophtitæ in hunc usque diem jejunium illud observant. Syriæ vero Damascenæ incolæ, et Græci Melchitæ post mortem Heraclii iterum hebdomada ista ova, caseum, et pisces comederunt. **248** In eadem etiam jejunant diebus Mercurii et Veneris usque ad Nonam, dein ovis, caseo, et piscibus, vescentes, secundum canonem a sancto Nicephoro patriarcha Constantinopolitano, martyre et confessore, positum; quemadmodum ostensum est in typico Ecclesiæ, videlicet orthodoxos ista septi-

Digitized by Google

...busque inter se dissentientibus, octo
...no autem præfectus est anno chalifatus
... primo : idque anno imperii Heraclii
... imperatoris undecimo.
...rus chalifatum obtinens Arabes defi-
...llo oppugnavit donec ad Islamismum
...ur. Dein Chaledum Ebn Walid magno
... exercitu Eracum misit, qui cum in Me-
... castra posuisset, progressos ad ipsum
...llius primores in fidem recepit, **257**-
...m cum illis pactus summa nummorum se-
...illies, qui primum erant vectigal quod
...olutum est, ac primi nummi qui ex ea
... ad Abubecrum pervenerunt. Dein scripsit
...s Yamanum, Al Tayif, Meccam, aliasque
...ribus, opem ab ipsis petens ad Romanos
...dos. Cumque ad ipsum pervenissent, Oma-
...ol Asi, Sharjabilum Ebn Hasnab Abao-
...Ebnol Iarahi, Yazidum Ebn Abi Sofyan,
...structos misit, imperatore constituto
...Ebnol Asi, jussitque in Syriam per viam
...dere, in mandatis dans ne vel senem ætate
...m, vel infantem minorennem, vel mulie-
...mpiam occiderent, vel arborem frugife-
...cciderent, vel locum cultum vastarent, vel
... succenderent aut succiderent, vel ovem,
... aut hædum jugularent. Illi ergo profecti
...ec castra ponerent in pago Tadun dicto,
...agis Gazæ est, qua Hejazum respicit; ubi
... delatum est nuntium Heraclii exercitus
...Gazah congregatos fuisse. Heraclius enim
...oris Damasci fuit. Scripsit ergo Omar
...i ad Abu Becrum opem ab ipso petitum,
...e certiorem fecit, in unum convenisse He-
...opias. Abu Becrus igitur ad Chaledum Ebn
...cripsit, ut ipse cum copiis suis ad Oma-
...nol Asi proficisceretur, quo subsidio ipsi
...Profectus **260** ergo Chaled Ebn Walid a
...er viam deserti ad Omarum Ebnol Asi
.... Copiæ autem Heraclii se Gazæ munive-
...m ergo Gazam accessissent misit Patri-
...ercitui Heraclii præfectus, ad Muslemino-
...rcitum, rogans ut ad ipsum ducem e suis
...m mitterent quo internuntio uteretur.
...itur Chalid Omaro Ebnol Asi : Adeas tu
...Profectus igitur Omarus aperta ipsi Gazæ
...gressus est, quem Patricius, ubi ad ipsum
...sset, salutavit, dein dixit ipsi : Quid est
...s in regionem nostram adduxit, et quid
... vultis? Respondit Omar Ebnol Asi : Jussit
...ninus noster vos oppugnare, nisi vel reli-
... nostram amplectamini quo vobis sit quod
...t contra vos quod contra nos, sitisque fra-
...tri, ut nec liceat nobis vobis damnum in-
...ut contrarios esse, vel si hoc nolitis, tri-
...de quo inter nos et vos convenerit, nobis
...is in perpetuum quandiu superstites utri-
...rimus, pendatis; quo oppugnemus vestri
...mnes qui vos aggressi fuerint, aut vobis

A adversos se præbuerint in re aliqua quæ vel terras vestras, vel sanguines, vel opes, vel liberos spectet, [malumque] illud a vobis repellamus, quandiu confœderati nobis fueritis, idque pacto a nobis confirmatum habueritis. Quod si abnueritis, non est inter nos **261-263** et vos [...]ter; quam gladio res dijudicanda, donec vel omnes ad unum moriamur, aut quod volumus a vobis consequamur. Patricius ergo ubi Omari Ebnol Asi verba audivisset, et quantillam ipsius rationem haberet, dixit comitibus suis : Suspicor hunc populi illius imperatorem esse, ipsisque in mandatis dedit, ut ubi ad portam urbis exiturus perveniret, collum ipsi præciderent. Fuit autem cum Omaro puer, nomine Wardan, qui linguam Romaicam callebat, cum natione Græcus esset. Narrans ergo Omaro Wardanus quid audierat; Dolo, inquit, utere quo egrediaris. Dicente igitur patricio Omaro Ebnol Asi :
B Estne inter socios tuos qui tibi par sit aliquis? Respondit Omar : Sum ego e comitibus meis lingua maxime rudis, et consilio minime pollens, siquidem ipse non alius sum quam legatus, qui quid illi mihi dixerunt ad te pertulerim : sunt autem decem viri me præstantiores, qui exercitum regunt, ac voluerunt quidem ipsa una mecum ad te accedere, nisi quod me miserint, ut quid dicturus sis audiam : quod si tibi visum fuerit ut ipsos adducam, quo eorum verba audias, sciasque me verum tibi dixisse, hoc fecero. Cui patricius : Facias, inquit. Secum enim mente cogitavit dixitque patricius : Satius est mihi ut plures quam ut unum
C interficiam. Misit ergo ad illos quos jusserat interficere **264** Omarum, ne ipsum morte ullove malo afficerent, sperans accessuros decem ipsius comites quo ipsos e medio tolleret. Omar ergo porta egressus sociis suis quomodo se res haberet narrans : Ego (inquit) nunquam ad talem revertar. Tum, Deus maximus est, exclamavit, ac prodeuntibus Romanis prælium inter ipsos commissum est, in quo versis in fugam Romanis magnam eorum stragem edidit, quorum vestigia insecuti Moslemini ipsos Palæstina et Ordonno Hierosolyma et Cæsaream fugarunt; in quibus cum se munivissent homines illos reliquerunt, in partes Bathniæ tendentes, eaque de re litteras ad Abu Becrum scri-
D pserunt : at cum ad ipsum adveniret nuntius, ipse vita excesserat, Omaro Ebnil Chetabi successore constituto, Abu Becrus siquidem ægrotans testamento Omarum Ebnil Chetabi designavit. Scriptum autem erat testamentum manu Othmani Ebn Affani. Obiit Abu Becr die penultimo mensis Iomadæ posterioris, anni Heiræ decimi tertii : oravit pro ipso Omar Ebnol Chetabi; sepultus est in iisdem ædibus quibus Mohammed. Fuit chalifatus ipsius annorum duorum, mensium trium, dierum viginti duorum. Eo quo mortuus est die annorum fuit sexaginta trium. Fuit autem Abu Becrus procerus, candidus, candore tamen ad flavedinem vergente, macilentus, mystacibus raris, facie macra

Digitized by Google

265-267 oculis subsidentibus, barbam suam hinna et cetamo tingere solitus, raro tegumentum sibi astrictum retinens. Consiliarius ipsius erat Abu Kahafæ Alsuidus janitoris munere ipsi fungebatur servus ipsius Sadid.

Chalifatus Omari Ebnil Chetabi.

Chalifatum obtinuit Omar (Ebno-l Chetabi, Ebn Nofail, Ebn Abdil azis, Ebn Riyah, Ebn Ada, Ebn Caab, cui mater fuit Cathima filia Hashami Ebni-l Mogayaræ, Ebn Abdillahi, Ebn Omari, Ebn Machzum) die Martis eodem quo mortuus est Abu Beer, idque anno imperii Heraclii imperatoris Romanorum decimo tertio, initio chalifatus ejus constitutus est Georgius patriarcha Alexandrinus; qui quatuor annos sedit, dein audito Mosleminos devictis Romanis Palæstinam occupasse eosdemque Ægyptum tendere, mari se committens Alexandria Palæstinam fugit, mansitque post ipsum cathedra Alexandrina absque patriarcha Melchita annos nonaginta septem. Post ipsius vero fugam constitutus est Cyrus patriarcha Alexandrinus, qui Maronita fuit, ejusdem cum Heraclio religionis. Fuit autem Alexandriæ monachus quidam nomine Sophronius qui Cyri patriarchæ doctrinam improbavit. Asseruit Cyrus esse Domino nostro Christo naturas duas, voluntatem unam, operationem unam, personam unam, quæ est Maroni sententia. **268** Accedens ergo Sophronius ad Cyrum patriarcham, cum ipso disputatione habita, Si, inquit, ita res haberet quomodo tu asseris, essetque Christo voluntas una, operatio una, necessario esset ipsi natura una, non duæ naturæ, quod asserunt Jacobitæ. At nos ei duas voluntates, duasque operationes, prout sunt ipsi duæ naturæ, attribuimus, cum impossibile sit, ut sit voluntas una duas habenti naturas. Si unicam haberet voluntatem, certe et unicam haberet naturam. Cum ergo duas habeat naturas, duas etiam habet voluntates. Cui Cyrus: Tam Theodorus [al. Horius] inquit, patriarcha Rom. quam Sergius Constantinopolitanus in hanc sententiam conspirarunt. Profectus ergo Sophronius Constantinopolim, occurrenti ibi ipsi Sergio patriarchæ narravit quid inter se ac Cyrum patriarcham Alexandrinum intercessisset. Quod miratus est Sergius patriarcha Constantinopolitanus: at cum post biduum ad ipsum a Cyro delata essent munera, mutata sententia sua, adversus Sophronio factus in Cyri sententiam abiit. Theodorus etiam patriarcha Romanus perverse sentiens, ipsis assensum præbuit, asserens naturam solam Christi duplicem esse. Quod improbans Sophronius: Haud ita, inquit, res est. Siquidem quælibet res, [in ipso] duplex est nisi quod ad personam pertinet. Dein dixerunt: Nec duas voluntates dicimus, nec voluntatem unam: mansitque sententia Ecclesiæ annis circiter **269-271** quadraginta sex indecisa. Dein Sophronius Constantinopoli Hierosolyma perveniens, obviam ipsi factis monachis urbisque Hierosolymitanæ incolis,

A narravit ipsis quid sibi contigisset ejusque historiam exposuit. Cumque non esset Hierosolymis patriarcha, muneri patriarchali præfectus est Sophronius ob fidei suæ sinceritatem: scripsitque de fide libellum quem in omnes regiones misit, acceptumque habuerunt [totius] mundi incolæ, ibique anno chalifatus Omari Ebnil Chetabi secundo. Anno chalifatus ejusdem quinto constitutus est Macedonius patriarcha Antiochenus in urbe Constantinopolitana, qui Maronita fuit. Constantinopoli sex annos substitit, dein e vivis excessit, antequam Antiochiam vel ingressus esset vel vidisset.

Anno chalifatus Omari Ebnil Chetabi sexto, imperii vero Heraclii decimo octavo, constitutus est
B Syrus patriarcha Constantinopolitanus, qui et Maronita fuit. Annos octo sedit (vel secundum aliud exemplar, duos), verum a Martina uxore Heraclii, quæ orthodoxa fuit, in exsilium pulsus est, quæ et loco ejus Paulum patriarcham Constantinopoli præfecit: hic etiam Maronita fuit, annos sex sedit, dein mortuus est. Post ejus obitum restituit Heraclius Syrum, qui a conjuge ipsius relegatus fuerat, cathedræ, quam septem annos occupavit, dein mortuus est. Obsidione autem cinxerant Moslemini Damascum. Cumque chalifatui præfectus esset Omar Ebno'l Chetab scriptis litteris, **272** quibus Omarum Ebnol Asi præfectura abdicavit, eam Chaledo Ebnil Walidi commisit. Heraclius autem Ro-
C manorum imperator, qui Damasco Hemsum recesserat, ubi Mosleminos captis Palæstina et Ordonno Bathniam profectos esse audivisset, Hemso Antiochiam descendens, mandata edixit, et congregatis Most Arabibus e tribu Gasan, Iedan, Calb, Lachano reliquisque qui sub arbitrio ipsius erant Arabibus, ducem ipsis præposuit e suis quemdam nomine Mahanum, eosque Damascum misit, scriptis ad Mansurum præfectum suum litteris quo datis pecuniis viros (istos) sibi retineret. Cum autem Mahan et quæ cum ipso essent copiæ, Damascum pervenissent, dixit ipsis Mansur: Haud opus est imperatori ingenti hoc exercitu; Arabes enim gens sunt bellicosa, et si qui contra ipsos prodierint pugna ipsos lacessitum, exercitibus eorum stragem
D illaturi sunt; huic autem exercitui multis opus est pecuniis; ac Damasci non sunt quas ipsis erogemus (quod ad ipsos differendos, ac, dolo malo ab ipso factum autumant nonnulli, quo homines, audientes non esse Damasci quas ipsis elargiretur pecunias, dissiparentur, ac Damascus Mosleminis traderetur.) Cui Mahan, Trade nobis (inquit) quæ penes te sunt pecunias, nos autem ad imperatorem scribentes certiorem eum faciemus non esse Damasci nummos, ut si ipsi **273-275** viris opus fuerit, aliquam pecunias acquirendi rationem excogitet, easque ad illos quocunque tandem modo mittat. Cum autem audivisset Mahan, Arabes Tiberiade egressos Damascum tendere, collectis copiis suis Damasco profectus bidui iter emensus est, dein

Digitized by Google

castrametatus est ad vadum quoddam magnum Wadil' Ramad dictum, loco cui nomen Aljaulan; ac vulgo Yakusah, fuitque vadum inter ipsum et Arabes instar fossæ. Ibi igitur diebus aliquot substiterunt, Arabibus ipsis ex adverso positis. At post dies aliquot Mansurus præfectus, Damasco egressus, Mahani exercitum petiit, pecunias secum afferens quas ibi collegerat, ut militibus easdem distribueret. Noctu autem ad exercitum pervenit, multis ipsum e Damasci incolis comitantibus qui lucernas gestarent, cumque ad exercitum propius accessissent, tympana pulsarent, et buccinis clangerent, ac clamorem ederent. Quod etiam a Mansuro mala fraude factum. Romani autem visis pone se lucernis, auditoque tympanorum et tubarum strepitu, suspicati Arabes a tergo ipsos aggressuros ac circumdaturos, in fugam conversi omnes in torrentem istum, scilicet Wadil Remad, qui torrens est valde magnus, incidentes, perierunt; paucis admodum ex ipsis evadentibus, quorum aliqui in loca diversa fuga se proripuerunt; alii Damascum reversi sunt; alii Hierosolyma, alii Cæsaream Palæstinæ **276** fugerunt. Qui autem Damascum abierunt e Romanis, timentes ne a Mosleminis obsidione cingerentur, cibis atque opsoniis, et id genus aliis quæcunque potuerunt intro receptis, ad portas ballistas et machinas statuerunt, quibus milites præfecerunt; dein ad Heraclium imperatorem scribentes opem ab ipso petierunt, ipsumque certiorem fecerunt quid ipsis fecerat Mansurus, ac quibus erga ipsos insidiis usus virorum stragem edidisset. Mahan vero ad Heraclium imperatorem redire veritus, ne ab ipso interficeretur, fuga se in montem Sina recipiens, vitam monasticam amplexus est, ascito sibi nomine Anastasio. Estque ipse auctor sermonis quo Psalmum e Davidicis sextum interpretatus est. Ubi autem Damascum pervenissent Moslemini, castra posuit Chaled Ebnol' Walid, ad portam Orientalem, Abu Obaida Ebnol Jarahi, ad portam Jabiæ; Amrus Ebnol Asi, ad portam Thomæ; Yazid Ebn Abi Sofyan, ad portam parvam, usque ad portam Cisan. Urbem ergo obsidione cinxerunt sex mensibus, unico excepto die, prodeuntibus quotidie Græcis e portis, pugnaque eos lacessentibus. Qua de re cum per litteras Omarum Ebnol Chetabi certiorem fecissent, ille rescriptis litteris Chaledum Ebnal Walid imperio abdicavit, rebus Abu Obaidam Ebn Jarrahi præficiens.

Cum vero obsidione arctarentur Damasceni, profectus Mansur Damasci **277-279** præfectus ad portam orientalem, Chaledum Ebn Walid rogavit, ut sibi suisque, et qui cum ipso essent, nec non Damasci incolis, exceptis Romanis, securitatem concederet, qui ipsi Damasci portas aperiret. Cui in eo quod petiit annuens Chaled, litteras securitatis ipsi perscripsit, quarum hoc est exemplar: Libellus iste [datus] est a Chaledo Ebn Walid, urbis Damasci incolis; [Notum sit] me vobis secu-

A ritatem præstitisse quod ad vitas vestras, domosque, ac opes, et ecclesias vestras, ne diruantur, vel inhabitentur, sed pacifice vobis concedantur. Quam cum Mansuro chartam tradidisset ipse Chaledo portam orientalem adaperuit, qui ergo urbem ingressus socios suos inclamans, Gladios (inquit) vestros recondite. Ingressi autem Chaledi Ebn Waledi milites urbem, Deum [optimum maximum [voce alta] celebrarunt. Milites igitur Græci qui ad portas constituti fuerant, cum, audita celebratione ista, nossent Mansurum aperta porta Arabes in urbem intromisisse, desertis portis fugerunt. Ingressus est ergo Abu Obaidah Ebnol Iarahi urbem gladio stricto ad portam Iabiæ; Iazid Ebn Abi

B Sofyan, gladio etiam stricto, porta parva; Omar Ebnol Asi, gladio stricto, porta Thomæ: ubi tempus acri pugna dimicavit, cæsa ex utroque exercitu ad portam Thomæ magna hominum **280** multitudine, nec desierunt Mohammedani cædere, et captivos facere. Occurrerunt autem Chaled Ebnol' Walid, Abu Obaidah, Ebnol Jarahi, Yazid Ebn Abi Sofyan, et Amrus Ebnol' Asi, [loco dicto] Al Ziyanain. Fuitque in manu Mansuri libellus expansus. Narravit ergo illis Chaled Ebnol Walid, quam [Damascenis] securitatem concessisset. Diceuteque Yazido Ebn Abi Sofyan: Hoc securitatis [pactum] ratum non habemus; responderunt Abu Obaidah et Omar Ebnol' Asi: Nos ipsum ratum habemus, comitibus suis exclamantes: Gladios

C recondite; Yazadus vero sociis suis: Ne recondatis. Dixit Amrus Ebnol Asi: Consentiamus deditione captam esse urbem; quod cum omnibus placeret, dixit illis Mansur: Hoc mihi statim testatum facite: libelloque ergo inscriptum est: Testati sunt, Abu Obaidah Ebnol Iarahi, Yazid Ebn Abi Sofyan, Amrus Ebnol Asi, et Sarjabil Ebn Hajanæ: accepitque Mansur libellum. Militum autem Græcorum quotquot evaserunt, ad Heraclium imperatorem, Antiochiam accesserunt. Heraclius autem imperator audito captam esse Damascum: Vale (inquit) o Syria, id est, Vale, Damasce Syriæ, Constantinopolim usque profectus est, idque anno chalifatus Omari Ebnil Chetabi tertio; Mansurum autem Damasci præfectum ob mala ipsius facta,

D quodque Græcis in causa fuit ut occiderentur, et **281-283** Mohammedanis contra ipsos opem tulisset, anathemate percusserunt omnes patriarchæ et episcopi per universum terrarum orbem. Post dies autem septem pervenit ad Omarum Ebnil Chetabi nuntius, certiorem ipsum faciens captam esse Damascum. Scripsit ergo Omar Ebnol Chetabi ad Amrum Ebnol Asi, ut exercitum suum Palæstinam abduceret; scripsitque Yazidum Ebn Abi Sofyan Damasco præfici; Serjabilum filium Hasanæ, Oroddano [regioni Jordanis]; Abu Obaidæ Ebnol Iarahi, Hamso.

Profectus est ergo Amrus Ebnol Asi, Palæstinam; Sarjabil. Oroddanum; Abu Obaidæ Ebnol Iarahi,

Digitized by Google

Baalbeccum [cujus incolæ] ipsi dixerunt: Nos easdem conditiones, quas Damascenis pacti estis, sine contradictione amplectimur; quare securitatem ipsis scripto concessit. Tum Hamsum profectus est, cujus etiam incolæ dixerunt: Et nos easdem quibus cum Damascenis pacem fecistis, conditiones amplectimur: quibus etiam [libellum] securitatis scribens urbem ingressus est. Urbis etiam Halebi incolis libellum securitatis scripsit; omnesque passim urbes ut se deditione acciperet petierunt. Deinde, cum ad Mohammedanos pervenisset [nuntius] de Omari Ebnil Chetab adventu, Abu Obaidæ Ebno'l Iarahi comitibus suis Aiyad Ebn Ganam præfecit; Yazid Ebn Abi Sofyan suis Mawian Ebn Abi Sofyan: Amrus Ebnol Asi suis filium suum Abdollahum: ipsi **284** Omaro Ebnil Chetabi, obviam euntes: tum omnes Hierosolyma profecti obsidione urbem cinxerunt. Prodiit ergo ad Omarum Ebnil Chetabi Sophronius patriarcha Hierosolymitanus, cui securitatem concessit Omar, ipsique libellum scripsit, cujus hoc exemplar est: In nomine Dei misericordis, miseratoris. Ab Omaro Ebnil Chetabi, urbis Æliæ incolis. Securos fore ipsos quod ad vitas suas, et liberos, opes, et ecclesias suas; illas scilicet nec dirutum iri, nec habitatum: testesque adhibuit. Aperta ergo ipsi porta urbem ingressus Omar cum comitibus suis, sedit in penetrali [templi] Resurrectionis. Cumque adesset tempus precationis, dixit Sophronio patriarchæ: Orare cupio. Cui patriarcha: O imperator fidelium, eo quo es loco ora. Dixit Omar: Nolo hic orare. Educto ergo ad templum Constantini tegetem projecit in templi medio; at Omar, Nec hic, inquit, orare volo. Egressusque ad gradus qui sunt ad portam ecclesiæ sancti Constantini qua Orientem respicit, ibi solus super gradus oravit: dein considens dixit Sophronio patriarchæ: Nostin', o patriarcha, quare intra templum non oraverim? Respondit ille: Haud equidem novi, o imperator fidelium. Dixit illi Omar: Si intra templum orassem, periisset tibi illud, ac e manibus tuis exiret, Mohammedanis post discessum meum tibi illud eripientibus; ac jam **285-287** dicturi sunt: Hic oravit Omar. Verum affer mihi chartam, quo tibi syngrapham scribam. Scripsit ergo Omar syngrapham [qua jussit] ne oraret Mohammedanorum aliquis super gradus, nisi singulatim; neve ibi ad preces convenirent; neque super ipsis ad preces præconis voce convocarentur: hac de re conscriptam syngrapham patriarchæ tradidit. Tum et illi dixit Omar: Est quod mihi a te fœderis jure debeatur; locum ergo mihi concede in quo templum exstruam. Cui patriarcha: Ego, inquit, locum imperatori fidelium concedam in quo templum exstruat (cui exstruendo Græcorum imperatores impares fuerunt, videlicet petram in qua Deus Jacobum allocutus est, quam appellavit Jacobus Por- A tam cœli; Israelitæ autem Sanctum sanctorum. Estque ipsa in terræ medio, fuitque sacrarium Israelitis; qui magna ipsam in veneratione habent, atque ubicunque fuerint, inter orandum facies suas ad ipsam conversas), hac conditione ut mihi syngrapham scribas, ne intra Hierosolyma exstruatur præter illud adoratorium [Mohammedicum]. Scripsit ergo Omar Ebnol Chetabi hac de re syngrapham quam ipsi tradidit. Siquidem cum Romani religionem Christianam amplexi essent, ædificaretque Helena Constantini mater, Hierosolymis ecclesias; fuerunt Petræ locus ipsique adjacentia vastata, ideoque **288** relicta. Petræ autem pulverem injecerant adeo ut super ipsam grande esset sterquilinium, ideoque ipsam neglectui habuerunt B Romani, neque ipsi eum quem solebant Israelitæ honorem detulerunt, neque supra ipsam ecclesiam struxerunt, eo quod dictum sit a Domino nostro Christo in Evangelio sancto: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta* [6]; nec non, *Non relinquetur hic lapis super lapidem qui non diruatur ac vastetur* [7]. Hanc ob causam reliquerunt Christiani ipsam desertam, nulla super ipsam exstructa ecclesia. Sophronius ergo patriarcha Omarum Ebnol Chetabi manu prehensum ad sterquilinium deduxit. Omar autem vestis suæ ora prehensa ipsam pulvere implevit, quem in vallem Gehennæ projecit. Mohammedani ergo conspicientes Omarum Ebnol Chetabi gremio suo pulverem gestasse, ipsi seposita mora C omnes gremiis etiam suis, vestibus, clypeis, corbibus, atque urceis asportarunt, donec mundato ac purgato loco appareret petra. Tum dicentibus nonnullis: Ædificemus templum ita ut petram ad Keblah statuamus; dixit Omar: Nequaquam, verum ita templum struemus ut petram ad partem ipsius posteriorem collocemus. Struxit ergo Omar templum cujus in parte posteriore petram statuit. Deinde Bethlehem ad eam visendam profectus, cum adesset orationis tempus, intra ecclesiam **289-291** oravit ad arcum australem. Erat autem arcus totus opere tessellato variegatus. Scripsitque Omar patriarchæ syngrapham ne orarent loco isto Mohammedani nisi singuli, alius post alium, neve ad orandum ibi coirent, neque ad preces præconis D voce convocarentur; neque mutaretur in eo quidquam. At tempore hoc nostro contra ierunt Mahommedani Omari Ebnol Chetabi scripto. Nam et sublato opere variegato ab arcu, quidquid ipsis visum fuit ibidem scripserunt, et ad preces coierunt, hominibus præconis voce convocatis. Idemque fecerunt etiam in gradibus qui juxta portam ecclesiæ Constantini fuerant, super quos oravit Omar, sibique sumentes dimidium vestibuli ecclesiæ in ipso oratorium exstruxerunt, quod oratorium Omari vocitarunt.

Porro mortuus est Sophronius patriarcha Hierosolymitanus, postquam munere illo quatuor annis

[6] Matth. XXIII, 38. [7] Matth. XXIV, 2.

Digitized by Google

functus esset. Post mortem autem ipsius ex quo A decessit manserunt Hierosolyma absque patriarcha annos viginti novem. Jussit autem Omar Ebnol Asi paratis copiis Ægyptum proficisci; præcepitque ei ut si cum ad ipsum pervenirent litteræ ipsius in ditione Syriæ esset, subsisteret nec ulterius pergeret; sin ad ipsum perferrentur postquam Ægypti fines ingressus esset, progrederetur. Tum reversus est Omar Ebnol Chetabi ab Hierosolymis Medinam. Abu **292** Obaidah autem Ebnol Iarahi Hamsum; dein Hamso Kenasrinum profectus est. Scripsitque ad ipsum Kenasrini patricius, sibi unius anni inducias petens, quo ad Heraclium imperatorem accederent homines, utque qui ibi manerent in fœdus et pactum reciperentur. Cui cum annuisset Abu Obaidah, rogavit patricius Abu Obaidam ut colum- B nam statueret inter Græcos et Mohammedanos erectam, quam neque transire Mohammedanis ad Græcos liceret, nec Græcis ad Mohammedanos, qua in columna effigiem Heraclii imperatoris [throno] regio insidentis pinxerant. Quod et acceptum habuit Abu Obaidæ. Dum autem equis conscensis e Mohammedanis quidam equitandi arte se exercerent, ecce Abu Handali Ebn Amri pleno impetu equo suo vectus, manu hastam tenens columnam istam atque effigiem transiit, ferrumque quod ad inferiorem hastæ suæ partem esset, oculo effigiei, haud data opera, infigens ipsi oculum confodit. Patricius ergo Kenasrini accedens dixit Abi Obaidæ: Fraudem nobis fecistis, o turba Moslemorum, violata pace, atque induciis quæ inter nos C erant solutis. Dicente Abu Obaidah: Et quisnam ipsum violavit? Respondit Patricius: Ille qui regis nostri oculum confixit. Dixit Abu Obaidah: Quid ergo vultis? Responderunt: Non aliter placabimur quam si regis vestri oculus eruatur. Dixit Abu Obaidah: Statuam meam ponite loco istius; deinde **293-295** quid vobis libuerit ac visum fuerit facite. Responderunt: Non alia nobis imago placebit quam regis vestri maximi, in quo annuente ipsis Abu Obaida cum fecissent Græci statuam Omari Ebnil Chetabi accedens ex ipsis quidam hasta oculum ipsi confixit. Tum Patricius: Nunc, inquit, juste nobiscum egistis. Anno igitur exacto pacem et fœdus observarunt. Cepit autem Aiyad D Ebe Ganam, Mesopotamiam, Rakkam et Roham, securitate ipsis et pace pacta. Almogirah autem Aderbijanum gladio expugnavit. Primus autem fuit Almogirah qui Omarum Ebnil' Chetabi, Amirol Mumenin, seu imperatorem fidelium appellavit. Homines siquidem mortuo Mahummede Abu Becrum, Chalifam, seu vicarium nuntii Dei vocitabant. Cumque ad ipsum scriberent ipsius præfecti scribere solebant: Vicario nuntii Dei, a N. etc. Cum ergo imperium obtinuisset Omar Ebnol' Chetabi, ipsum vicarium vicarii nuntii Dei insigniverunt: et cum ad ipsum litteras darent, scribebant præfecti ipsius: Vicario vicarii nuntii Dei a N. etc. At cum Al Magiram Ebn Shaabæ Basoræ præfecisset, ita ille ipsi scripsit: Servo Dei, Omaro Ebn Chetabi, fidelium imperatori; quod ægre [primo] tulit Omar Ebnol Chetabi, neque agnovit. Dein dixit: Ego sum servus Dei, ego Omar Ebnol Chetabi, ego fidelium imperator; verum dixit Al Mogirah Ebn Shaabæ. Appellatus est **296** ergo Omar Ebnol Chetabi Amirol Mumenin, seu imperator fidelium: atque ex eo tempore insigniti sunt chalifæ titulo, Amirol Mumenin.

Yazdejird autem Persarum rex auditu certior factus de adventu Saadi Ebn Abi Wakkasi, familiam suam ac thesauros in Sinam deportari jussit; copiis numero paucis, ac facultatibus modicis retentis; præfectoque Al Madayeno Chorado Al Uzdi fratre Rostami, Rostamum misit oppugnatum Saadum Ebn Abi Wakkasi. Ille ergo Kadesiæ sedem figens ibi permansit, donec occideretur. Quod ubi Yazdejirdo nuntiatum esset, videretque quam erga ipsum obliqui essent populus atque exercitus sui, quamque immorigeri, ac periisse exercitus sui primarios, atque inter ipsos discordiam esse, pro certo habuit retro ire regnum suum. Quare in Persiam profectus inde Meran versus per viam Sejestani perrexit, donec ibi interficeretur; neque unquam bellorum et dissensionum expers fuit usque dum occideretur. Regnavit autem annos viginti. Omar autem Chetabi filius ubi Medinam pervenisset, scriptis litteris Omarum Ebnol Asi Palæstinæ præfectura abdicavit, jussum collectis copiis Ægyptum tendere. Moawiam vero Ebn Abi Sofyan Askelano, Cæsareæ, et Palæstinæ præfecit, qui Cæsaream et Askelanum gladio cepit, idque anno chalifatus Omari Ebnil Chetabi septimo. Tum accedenti Othmano Ebnil Aphano ad Omarum **297-299** Ebnil Chetabi, cum dixisset Omar, scriptis ad Amrum Ebnol Asi litteris ipsum Palæstina et Cæsarea abdicatum, Ægyptum adire jussi, Moawia Ebn Abi Sofyan Palæstinæ et Cæsareæ præfecto. Othmanus, Nosti (inquit), o imperator fidelium, Omarum audacem esse, ac præcipitem, imperiique amantem, metuo ergo ne profectus sine iis quibus confidere possit, vel sine copiis, Moslemios perditioni exponat, opportunitatem sperans, quæ nesciat, pro ipso an contra ipsum faciat. Pœnituit ergo Omarum Ebnol Chetabi, quod ad Amrum Ebnol Asi scripsisset, ejus quod dixerat Othmanus metuens. Rursum ergo ad ipsum scribens: Si pervenerint (inquit) ad te litteræ istæ antequam Ægypti ditionem ingressus fueris, eo unde profectus es, redeas; quod si ingressus fueris, perge qua cœpisti. Assecutis autem litteris Amrum, cum Raphachi esset, metuens ille ne si acceptas eas aperiret inveniret in ipsis [mandatum] redeundi, litteras a nuntio accipere renuens, ipsumque repellens, eo quo erat statu perrexit, donec in vico quodam inter Raphacum et Arishum castra poneret. De quo cum interrogans responsum tulisset: Est hic e ditione Ægypti; accersito nuntio litteras ab ipso acceptas, una cum iis qui secum aderant Mosleminis, perle-

Digitized by Google

git, dixitque iis : An non nostis vicum hunc e ditione Ægypti esse? et respondentibus : Imo, Imperator (inquit) fidelium jussit, præcepitque **300** ut si assequerentur me litteræ ipsius nondum terram Ægyptiacam ingressum, reverterer; quod si eam jam ingressum, pergerem : pergite ergo cum benedictione Dei et auxilio ipsius. Ferunt alii Amrum, cum in Palæstina esset, Ægyptum cum comitibus suis profectum esse non impetrata venia, scripsisseque ad ipsum Omarum Ebnol Chetabi cum adhuc citra Arishum esset; ipsum vero litteras apud se retentas non legisse donec Arishum perveniret; ac tum eas legisse; in quibus scriptum fuit : Ab Omaro Ebnol Chetabi ad Amrum Ebnol Asi. His præmissis : Profectus es tu Ægyptum cum iis qui tecum sunt : in qua magna est e Romanorum copiis multitudo, cum tecum homines sint numero pauci. Si ergo nondum Ægyptum attigeris, fac redeas. Dixisse ergo Omarum : Quænam est hæc terra? Cumque responderent : Ægyptus : profectum perrexisse. Alii autem Amrum cum exercitu suo juxta Cæsaream fuisse, una cum cæteris quæ ibi essent copiis ipsam obsidione cingentes; atque Omarum Ebnol Chetabi, qui Jabiæ tum fuit, clam ad ipsum litteras misisse. Ipsum ergo Ægyptum contendisse, eove jubente comites ipsius profectos esse instar eorum qui a loco ad locum propinquum proficiscuntur, dein noctu iter fecisse. Cumque jam longius profecti essent, ægre tulisse præfectos exercitus illud quod fecisset, se ab ipso **301-303** deceptos videntes. Eoque cognito ad Omarum Ebnol Chetabi ipsum detulisse. Qui ad ipsum scripsit Amro Ebnol Asi, his præmissis : Decepisti eos qui tecum sunt; si ergo pervenerint ad te litteræ nostræ, antequam Ægyptum ingressus fueris, revertere : sin postquam eam ingressus fueris ad te perlatæ fuerint, pergas, sciasque me opem tibi laturum.

Profectus ergo Pharmam usque, mensem tibi substitit, donec ipsam obsidione cinctam caperet. Dein Mesrum profectus, ubi Romani arce se muniverant, quam etiam vallo undique cinxerant, in quod clavos ferreos conjecerant; arcem istam septem mensibus obsidentes, graviter ipsos oppugnarunt. At cum differretur ejus expugnatio, scriptis litteris ab Omaro opem petiit, qui et ipsi in auxilium quater mille viros misit, et quibus erant AlZobair Ebnol Arami, Abadah Ebnol Sameti, et Mosallema Ebn Mokalladi; fueruntque Amro antea quatuor virorum millia, adeo ut jam octies mille evaserint. Præfectus autem vectigali Ægypti, nomine Heraclii imperatoris, fuit Almokaukas, qui et Jacobita fuit, Græcos odio habens, nisi quod sententiam suam Jacobiticam palam facere ipsi visum non esset, ne ab ipsis occideretur. Quin et Ægypti redditus detinuerat ex quo obsedit Cesra Constantinopolim, adeo ut timeret in Heraclii imperatoris manus incidere ne ipsum morte multaret. Dolo **304** igitur erga Romanos usus,

A dixit ipsis : Pervenit ad Arabes auxilium, cumque haud simus iis oppugnandis, securi esse non possumus, ne arcem capientes nos trucident; quocirca obstructis arcis portis, pugna ipsos lacessamus; atque ex arce in insulam egressi ibi subsistamus, fluvio nos munientes. Egressi ergo Græci una cum Mokaukaso et cœtu primorum Cophtitarum ex porta australi, comitante hominum turba qui cum Arabibus pugnarent, conscensis navibus in insulam venerunt eo loco ubi est hodie Exclusorium, pontemque resciderunt : eo autem tempore fuit quo auctior fluit Nilus. Tum Mokaukas ad Amrum Ebnol Asi, ac ipsius comites mittens : Vos (inquit) gens estis qui regionem nostram ingressi, pugna nos ursistis diuque in terra nostra substitistis. Jam autem

B cinxit vos Nilus iste, factique estis protinus captivi. Mittite ergo ad nos nomine vestro aliquem a quo quid dicatis audiamus; forsan eo recident inter nos et vos res quo utrique velimus; atque isti inter nos certamini finis imponetur. Cum ergo ad Amrum Ebnol Asi pervenissent Mokaukasi nuntii, misit ille cum ipsis Abadah Ebnol Sameti, (erat autem Abadah Niger) qui ubi ad Mokaukasum ingressus esset, illo prope sibi sedere jusso : Quid est, inquit, quod a nobis vultis? indica nobis. Cui Abadah : Non est (inquit) inter nos ac **305-307** vos nisi e tribus rebus una, quarum utram mavis elige; ita enim mihi in mandatis dedit dux, atque idem ipse ab imperatore fidelium mandatum accepit; nempe, ut vel religionem nostram isla-

C miticam amplectamini, atque ita fratres nobis evadatis, idemque pro vobis et pro nobis, idem contra vos ac contra nos faciat; [hoc pacto] a pugna vobis inferenda desistemus, neque damnum vobis inferri, vel ut quis in vos incursum faciat permittemus. Quod si abnuatis, tributum nobis, quod nobis visum fuerit, quotannis pendatis perpetuum, quamdiu utrique superfuturi sumus, atque hoc pacto vos ab omnibus qui vos aggressi fuerint, vel qui quod in aliquam regionis vestræ partem, vel vitas vel facultates vestras damnum intulerit, defendemus, atque hoc vobis præstituri sumus, cum in fœdus a nobis recepti fueritis, atque ad idem pacto vobis obstricti erimus. Si hoc abnuatis, non

D superest inter nos et vos præter gladii judicium, donec vel ad unum omnes moriamur, vel illud quod volumus consequamur. Cui Almokaukas : Ut religionem vestram amplectamur, hoc res est quæ fieri nequit. Quod ad fœdus autem, illud quod ad me et comites meos Cophtitas, acceptum habeo : abnuerunt autem Græci fœderi ineundo assensum præbere, dicentes: Nunquam hoc faciemus. Hoc autem fecit Al Mokaukas fraude ac dolo, ut ita Græcos ex arce educeret : **308** dein pacem amplexus est, quo opes quas occupaverat sibi salvas retineret. Reversus ergo Abadah Ebnol Sameti Amro indicavit quid factum esset. Dein Mohammedani certo jam scientes paucos tantum in arce superesse, ipsam pugna aggressi ea parte qua nunc est Sukol

Digitized by Google

Hamam [forum Balnei] machinis ac ballistis petierunt. Tum AlZabair scala lateri arcis admota, ea quæ forum istud respicit parte, ascendit, non animadvertentibus ipsis donec occupato arcis fastigio exclamaret : Allah Acbar, seu, Deus maximus est : cum scalam certatim scandentibus hominibus, Græci a pugna desistentes, conscensis navigiis in insulam ad socios suos se receperunt : atque ita Mahommedani, arce capta, cædere, vincire, diripere. Græci igitur, viso quid fecerat AlMokaukas eumque, ipsis fraude ex arce abductis, eamdem Mahommedanis tradidisse, ex parte ipsius metuentes navigia conscenderunt, atque in Ceram ol Shoraik [Shoraiki vinea] se in exercitus modum composuerunt. AlMokaukas autem cum Amrum de fœdere inter ipsos pangendo adiisset, de hoc inter ipsos convenit, ut omnibus Mesrumum a superiori ejus parte usque ad inferiorem incolentibus, imponerentur duo aurei a singulis pendendi tam nobilibus quam plebeiis, videlicet quotquot ad ætatem pervenissent; at nec a senio confectis, nec pueris minorennibus qui annos pubertatis non attigissent, **309-311** nec a mulieribus postularetur quidquam. Numerum etiam inierunt eorum e Coptitis præsertim, qui tributo pendendo obnoxii essent; fueruntque qui numerati sunt, homines sexies millies mille, quorum census duodecies millies aureorum millia; binos autem aureos istis imposuit, pro illis immunitatem ipsis pollicitus fide firma.

Tum ad Amrum Ebnol Asi accedens AlMokaukas : Nihil (inquit) mihi est cum Græcis, neque eadem mihi cum illis religio, neque communis sententia. Verum metu ne ab ipsis morte multarer, religionem et meam de ipsorum opinione sententiam celavi, ac clam habui. Peto autem a te ut tria mihi postulata concedas. Quænam (inquit Amrus) sunt ista? Respondit : Ne me a Coptitis separes; sed me in eorum numero habeas, idemque mihi quod illis imponas, siquidem cum ipsis assero, atque illis in iis, quæ ad me spectant, fidem habeo. Porro Coptitæ fœdus quod cum ipsis iniisti ac pepigisti observaturi sunt. Secundum, ut si posthac a te petierint Græci, ut cum illis pacem facias, ne illud facias donec ipsos disperdideris, et in servitutem redegeris : siquidem hoc digni sunt. Tertium, ut si moriar, jubeas ipsos me in ecclesia Abi Joannis Alexandriæ sepelire. Atque hæc concessit ei Amrus hoc pacto, ut in se susciperent pontes duos reficiendos, ac diversoria ipsis et hospitia, et fora ac pontes ubique **312** inter Phastatum et Alexandriam pararent : quod et fecerunt, prodeuntibus Coptitarum primoribus ad viam illis parandam; pontesque, ac fora et diversoria ipsis curanda : quin et auxilium ipsis tulerunt Coptitæ quacunque in re voluerunt ad Græcos oppugnandos. Profectus est ergo cum suis Amrus donec Græcis universis in Ceramo Shoraih occurreret; ubi per triduum pugna decertarunt; post

A quod in fugam versi recesserunt Græci : dein Salstano obviam facti novemdecim diebus dimicarunt, deinde et ad Ceryaun sibi invicem occurrentes gravi prælio conflixerunt, unde in fugam conversi Græci Alexandriam se receperunt, atque in ipsa se muniverunt. Unde leoninos animos sumentes Arabes, Alexandrinos pugna lacessiverunt, atque acri certamine ipsos aggressi sunt. Græci autem quotidie e portis egressi dimicarunt, adeo ut ex utroque exercitu magna occideret multitudo. Die autem quodam acriter adeo certatum est, ut Arabes aperta arce Alexandrina intra ipsam gravi cum ipsis pugna conflixerint; dein in ipsos irruentes Græci, cæteris pulsis, Amrum Ebnol Asi, Muslemah Ebnol Mochalledi et Wardanum Amri servum, B cum alio quodam, captivos ceperunt, nescientes interim quinam essent. Quibus Patricius : Jam, inquit, in manibus nostris captivi estis; indicate nobis quid est quod a nobis velitis. Cui Amrus : **313-315** Hoc, vel, ut religionem nostram amplectamini, vel nobis tributum pendatis; alias nunquam vos oppugnare desistemus, donec vel nos e medio tollatis, vel ipsi penitus tollamini. Dixit ergo e Græcis quidam Patricio : Suspicor hunc populi imperatorem esse, collum ergo ipsi præcidas; Amro scilicet Ebnol Asi. Wardanus autem, quid diceret animadverso, cum græce calleret, ipsi vi attracto colaphum inflixit, dicens : Quid tibi ut hæc loquaris inter principes, cum non sit in exercitu qui te inferior sit, vel minor; alium C loqui sine; tu præ vilitate tua te cohibe. Dixit ergo apud se Patricius : Si esset ille imperator ipsorum, fieri non posset ut hic ipsum hoc modo traheret, ac colaphis cæderet. Dixit Muslemah Ebn Mochalledi : In animo habuit imperator noster a vobis oppugnandis recedere, atque hunc in finem scripsit ad ipsum imperatorem fidelium, Omar Ebnol Chetabi; idque quod statuerat decem e suis duces ad vos mittere, e præcipuis scilicet eorum qui consilio pollerent, quo inter vos et ipsos conveniret de re aliqua, quæ utrisque grata esset, adeoque a vobis reverteremur. Si ergo hoc vobis arrideat, dimittite nos quo ad imperatorem nostrum accedentes certiorem ipsum faciamus quanta nos D cum humanitate tractaveritis, mittatque ad vos decem duces, atque ita composito inter nos et vos negotio, **316** eo modo qui utrisque gratus sit, a vobis recedamus. Ratus Patricius verum esse quod dixerat, dimisit ipsos, sperans accessuros duces decem quos occidere posset, atque ita Arabes in potestatem suam redigere : abire ergo ipsos permisit. Illi vero ubi egressi essent, dixit Moslemah Amro Ebnil Asi : Heus Amre! liberavit te Wardani colaphus. Dein Deum maximum celebrarunt.

Norunt ergo Romani Amrum fuisse qui captivus fuerat : pœnituitque illos quod ipsum dimisissent. Tum accedentibus ipsis ac Romanos clamore evocantibus gravi certamine pugnatum est : Romani

Digitized by Google

autem in fugam conversi, alii ad mare se recipientes navigia conscenderunt, alii per terram abierunt, ac ingressi sunt Moslemini Alexandriam, postquam in ipsius obsidione menses quatuordecim insumpsissent. Captaque jam urbe atque fuga dilapsis qui e Romanis fugerant, profectus est Amrus Ebnol Asi eos qui per terram fugerant quæsitum. Illi autem ex ipsis qui per mare fugerant Alexandriam reversi, Mosleminos qui in ea reperti sunt occiderunt. Cumque, eo audito reversus esset Amrus acri ipsum pugna juxta arcem exceperunt; qua ab ipso capta rursum ad naves confugerunt Romani. Scripsit ergo Amrus Ebnol Asi ad Omarum Ebnil Chetabi : Urbem cepi in qua quid sit non describam, nisi quod in ipsa repererim palatia quater mille; balnea quater mille; Judæorum qui tributum solvunt quadraginta **317-319** millia, circos regios quadringentos, olitores qui olera vendunt duodecies mille. Ipsam vero vi cepi, nullo inito pacto. Certiorem etiam ipsum fecit, poscere Mosleminos ipsam sibi dividendam. Cui rescribens Omar Ebnol' Chetabi, consilium ipsius improbavit, jussitque ne ipsam illis [spoliandam] permitteret aut divideret, verum vectigal ipsius in ipsa Mosleminis relinqueret, quo subsidio ipsis in oppugnandis hostibus esset. Eam ergo quo erat statu confirmavit Amrus, numeratisque incolis tributum ipsis imposuit. Porro Ægyptus universa in fœdus recepta fuit, tributo binorum aureorum a singulis pendendo; neque cuipiam amplius pro capite suo solvendum imponebatur (nisi ubi adjiceretur aliquid, eique imponeretur ratione terrarum et frugum quas haberet), exceptis Alexandriæ incolis : illi enim vectigal ac tributum ad arbitrium ejus qui ipsis præficiebatur pendebant. Capta est siquidem Alexandria vi, sine promisso aut pactis conventis, nullo cum ipsis inito fœdere aut sponsione. Capta autem est die Veneris mensis Moharram novilunio, anno Heiræ vicesimo, nec non imperii Heraclii vicesimo, qui chalifatus Omari Ebnol Chetabi octavus fuit. Porro misit Amrus Ebnol Asi, Bokbam Ebn Naphei Zawilam usque, atque ita quidquid inter Barkam et Zawilam est penes Moslemios fuit, ac tunc temporis
320 non ingrediebatur Barkam qui tributum exigeret, verum tempore præstituto tributum mittebant. Occupavit autem homines calamitas magna Medinæ præ annonæ caritate. Scripsit ergo Omar Ebnol Chetabi ad Amrum Ebnol Asi certiorem ipsum faciens quanta premerentur homines angustia ac annonæ caritate. Misitque Amrus camelos tritico onustos, quorum primi Medinam pertigerunt, dum ultimi adhuc in Ægypto essent, serie continua. Scripsit ergo Omar Ebnol Chetabi ad Amrum Ebnol Asi ut fodiendum curaret alveum qui Kolzamum pertingeret, quo facilius apportaretur frumentum. Fodit ergo Amrus flumen illud quod sub ponte est, quod *Flumen imperatoris* fidelium appellatur : per quod naves triticum, hordeum et legu-
A mina Phustato Kolzamum deferebant, quæ dein per mare Salsum Medinam deferebantur. Cepit etiam Amrus Ebnol Asi Tripolim occidentalem anno Heiræ vicesimo secundo, nec non imperii Heraclii vicesimo secundo, chalifatus Omari Ebnol Chetabi decimo. Exstruxitque Amrus Phustati templum magnum. Porro interfectus est Omar Ebnol Chetabi Medinæ, interficiente ipsum Abu Luluæ servo Mogiræ Ebn Shaabæ. Obiit die Dil Hojjæ vicesimo septimo, anno Heiræ vicesimo tertio, nec non imperii Heraclii vicesimo tertio cum annorum esset sexaginta trium, tempore **321-323** orationis matutinæ. Jam autem in consilium vocandos [de successore eligendo] statuerat sex Moham comites, Othmanum Ebn Affan, Alim Ebn Abi
B Talebi, Talbum AlZobair Ebnol Aram, Abdorrahman Ebn Orfi, AlZahari et Saadum Ebn Abil Wakkas. Oravit pro eo Sahib AlRumi : sepultus est eadem domo in qua sepultus fuerat Mahommed. Chalifatus ipsius annorum erat decem, [et novem mensium. Novies chalifatus sui tempore peregre religionis ergo peregrinatus est. Fuscus erat, scæva, calvus, caput et barbam hinna tingens : spiculatorum ipsi præfectus fuit Abdallah Ebn Abbasi, janitor Barka servus ipsius.

Chalifatus Othmani Ebn Affani.

In chalifatum suffectus est Othman Ebn Affani Ebn Abil Asi, Ebn Ommiæ, Ebn Abdishemsi. Mater ipsi fuit Ommaiab filia Cubaræ, Ebn Rabiæ, tribus post Omari obitum diebus finiente Dil Hojja. Fui-
C que [initium] chalifatus ejus novilunium mensis Moharram anni Heiræ vicesimo quarto, idque anno imperii Heraclii imperatoris Romanorum vicesimo quarto. Chalifatum obtinuit annis duodecim. Anno chalifatus ejus tertio constitutus est Iaribus patriarcha Antiochenus, qui Maronita fuit. Constantinopoli autem [ei muneri] præfectus est, **324** ubi quinque annos substitit, neque Antiochiam pervenit. Mortuus autem est Constantinopoli, ibique sepultus. Anno chalifatus ejusdem decimo factus est Macarius patriarcha Antiochenus, qui et Maronita fuit. Hic etiam Constantinopoli creatus, cum ibi octo annos permansisset, neque Antiochiam accessisset, mortuus est, ibique sepultus. Anno chali-
D fatus ejusdem nono constitutus est Petrus patriarcha Constantinopolitanus, qui et Maronita fuit : annos sex sedit, dein mortuus est. Anno chalifatus ejusdem quarto creatus est Petrus patriarcha Alexandrinus; Maronita fuit; cum annos novem sedisset, mortuus est. Anno ejusdem octavo mortuus est Honorius patriarcha Romanus, qui etiam Maronis doctrinam amplexus fuit, atque per ipsum divisa est Ecclesiæ sententia. Post ipsius obitum electus est quidam nomine Severinus, qui Romæ patriarcha constitutus, ubi sex menses sedisset, mortuus est. Post quem electus est vir præstans, nomine Joannes, ad quem cum delata esset istius dubii causa, imperante tunc temporis Constantinopoli Heraclio cum fratre suo Constantino, scripsit ipse

Digitized by Google

ad illos epistolam in qua dubii istius causam [exposuit,] apologiam edens pro prædecessore suo Honorio patriarcha Romano. Epistolæ autem initium ita se habuit : A Joanne papa, patriarcha Romano, ad Heraclium et Constantinum fratres imperatores **325-327** quibus concredita est Ecclesia Christi Dei veri, cujus lux in tenebris splenduit; qui nos a potestate tenebrarum luce sua mira liberavit, luce vera cui nullæ admistæ sunt tenebræ; qui sanguine crucis suæ pacem fecit inter cœlum et terram; qui Ecclesiæ faciem semper intuetur. Ille est qui vobis hanc gratiam fecit, o imperatores, ut opiniones optimas ac nobilissimas in Ecclesia profiteremini, fidemque perfectissimam ac ipsi proximam amplecteremini. Accidit hic res quæ necessario narranda est, ut ipsam intelligant qui æquitatem colunt, atque in ipsam inquirunt, quo veritas superior evadat; cum ad me pervenerit quænam sint apud Occidentis etiam incolas discrepantiæ et dubia, atque ad me perlatum sit illud una cum fratris nostri Pyrrhi patriarchæ Constantinopolitani, aliorumque litteris. Necesse est ergo ut explicetur res ista, quo tota dignoscatur. Initium ipsius sic se habet, quod ante annos circiter octodecim dicatur Cyrus patriarcha Alexandrinus Maronis sententiam amplexus : videlicet, Domino Christo esse naturas duas, voluntatem unam, atque operationem unam. Quod cum audivisset Sophronius qui patriarcha Hierosolymitanus fuit, cum ipso disputans argumentis ipsum vicit. Tum Sophronius ad Sergium patriarcham Constantinopolitanum profectus, cum ipsum idem cum Cyro docere reperiret, atque dicere, Honorium etiam patriarcham Romanum idem affirmare **328** a Constantinopoli Hierosolyma reversus est. Cumque patriarcha esset (eum siquidem, propter orthodoxiam ipsius acceptum, Hierosolymis patriarcham præfecerunt, urbis ejus incolæ), librum de fide scripsit, quem totius mundi incolæ acceptum habuerunt. Hoc cum scivisset Honorius patriarcha Romanus, nec non Sergium patriarcham Constantinopolitanum falso dixisse ipsum Maronitam esse, librum scripsit in quo asserit, Dominum nostrum Christum, qui est princeps vitæ, natum esse sine peccato. Siquidem Verbum per quod fuerunt omnia, cum e cœlo descenderet, assumpsisse de Maria virgine corpus, ac natura nobis simile factum esse, nequaquam autem voluntate peccati. Dicere enim Paulum, accepisse ipsum similitudinem nostrum peccatorum; nempe corpus sine peccato cum anima rationali, intellectuali, atque ita unam voluntatem ipsi visum esse assumere, quæ humanitati ipsius esset, non sicut nos scimus nobis esse duas voluntates contrarias, quarum voluntatum altera plantata sit in intellectu, altera in corpore, sintque inter se contrariæ; quod universo generi humano contingit, cum sub peccato sit, nec sit quispiam a peccato rebellionis immunis : at corpori Domini nostri Christi non fuisse voluntates duas contrarias neque contradixisse voluntatem intellectus ipsius voluntati **329-331** corporis, neque fuisse peccatum illi qui venit, ut tolleret peccatum mundi (absit! fieri non potest). Neque fuisse Domino nostro Christo peccatum vel unum, neque in ipsius nativitate, neque temperamento. Verum dicimus (inquit) ac confitemur voluntatem unam qua dirigeretur ipsius humanitas sancta : non autem asserimus voluntates duas contrarias, quæ intellectui ipsius et corpori fuerint. Hoc scripsit Honorius patriarcha Romanus ad Sergium patriarcham Constantinopolitanum. Nos siquidem confitemur duas voluntates contrarias, intellectus et corporis : quod transferentes nonnulli ad sententias suas falsas, putarunt Honorium patriarcham Romanum asseruisse voluntatem unam in Domini nostri Christi divinitate et humanitate : quod qui autumant, rogarem ego, in qua natura dicunt unam esse Christo Deo voluntatem? Si in divinitate tantum, tum non est in humanitate ipsius voluntas, ac proinde non est homo perfectus. Sin dixerint in humanitate Christi esse hanc voluntatem, dicimus ipsis : Quomodo erit Deus perfectus? Quodsi, duabus naturis esse voluntatem unam; hoc est quod fieri non potest. Verum confitemur incarnationem Christi unius, ideoque nec negamus duas voluntates quæ sunt duabus naturis, ne proprietates ipsarum corrumpamus. Verum dicimus utrique duarum naturarum **332** Christi in incarnatione personæ unius, esse voluntatem; at non esse duas personas, quemadmodum [asserit] Nestorius maledictus. Qui autem asserunt duas esse naturas et voluntatem unam divinitati Christi et humanitati ipsius, nec non operationem unam, errant illi instar Maronis maledicti : et qui aiunt, unam naturam, voluntatem unam et operationem unam, peccant instar Eutychii et Dioscori et Severi hæreticorum : atque hæc est sententia Jacobitarum. Verum doctrina sana et veritas manifesta illa est quam protulerunt doctores, videlicet : Esse Domino nostro Christo duas naturas, duas voluntates, operationes duas et personam unam : cum impossibile sit ut sit duabus naturis voluntas una : quod si unam haberet voluntatem, unam etiam haberet naturam; cum autem duas habeat naturas, duas etiam habet voluntates. Rogamus ergo vos ut jubeatis comburi chartam quæ calumnias in Leonem patriarcham Romanum continet, nec non in concilium Chalcedonense, ne legatur et ab intellectu minus valentibus probetur, fidemque ipsorum corrumpat : rogamusque Dominum nostrum Christum ut vos cum misericordia, clementia, atque auxilio respiciat, subdatque imperio vestro gentes potentia ipsius insuperabili. Epistolam hanc cum absolvisset Joannes patriarcha Romanus, ipsam misit per virum præstantem, nomine Barsicam, Ecclesiæ Romanæ archidiaconum, qui ad Heraclium **333-335** et Constantinum impera

Digitized by Google

autem in fugam conversi, alii ad mare se recipientes navigia conscenderunt, alii per terram abierunt, ac ingressi sunt Moslemini Alexandriam, postquam in ipsius obsidione menses quatuordecim insumpsissent. Captaque jam urbe atque fuga dilapsis qui e Romanis fugerant, profectus est Amrus Ebnol Asi eos qui per terram fugerant quæsitum. Illi autem ex ipsis qui per mare fugerant Alexandriam reversi, Mosleminos qui in ea reperti sunt occiderunt. Cumque, eo audito reversus esset Amrus acri ipsum pugna juxta arcem exceperunt; qua ab ipso capta rursum ad naves confugerunt Romani. Scripsit ergo Amrus Ebnol Asi ad Omarum Ebnil Chetabi: Urbem cepi in qua quid sit non describam, nisi quod in ipsa repererim palatia quater mille; balnea quater mille; Judæorum qui tributum solvunt quadraginta **317-319** millia, circos regios quadringentos, olitores qui olera vendunt duodecies mille. Ipsam vero vi cepi, nullo inito pacto. Certiorem etiam ipsum fecit, poscere Mosleminos ipsam sibi dividendam. Cui rescribens Omar Ebnol' Chetabi, consilium ipsius improbavit, jussitque ne ipsam illis [spoliandam] permitteret aut divideret, verum vectigal ipsius in ipsa Mosleminis relinqueret, quo subsidio ipsis in oppugnandis hostibus esset. Eam ergo quo erat statu confirmavit Amrus, numeratisque incolis tributum ipsis imposuit. Porro Ægyptus universa in fœdus recepta fuit, tributo binorum aureorum a singulis pendendo; neque cuipiam amplius pro capite suo solvendum imponebatur (nisi ubi adjiceretur aliquid, eique imponeretur ratione terrarum et frugum quas haberet), exceptis Alexandriæ incolis: illi enim vectigal ac tributum ad arbitrium ejus qui ipsis præficiebatur pendebant. Capta est siquidem Alexandria vi, sine promisso aut pactis conventis, nullo cum ipsis inito fœdere aut sponsione. Capta autem est die Veneris mensis Moharram novilunio, anno Heiræ vicesimo, nec non imperii Heraclii vicesimo, qui chalifatus Omari Ebnol Chetabi octavus fuit. Porro misit Amrus Ebnol Asi, Bokbam Ebn Naphei Zawilam usque, atque ita quidquid inter Barkam et Zawilam est penes Moslemios fuit, ac tunc temporis **320** non ingrediebatur Barkam qui tributum exigeret, verum tempore præstituto tributum mittebant. Occupavit autem homines calamitas magna Medinæ præ annonæ caritate. Scripsit ergo Omar Ebnol Chetabi ad Amrum Ebnol Asi certiorem ipsum faciens quanta premerentur homines angustia ac annonæ caritate. Misitque Amrus camelos tritico onustos, quorum primi Medinam pertigerunt, dum ultimi adhuc in Ægypto essent, serie continua. Scripsit ergo Omar Ebnol Chetabi ad Amrum Ebnol Asi ut fodiendum curaret alveum qui Kolzamum pertingeret, quo facilius apportaretur frumentum. Fodit ergo Amrus flumen illud quod sub ponte est, quod *Flumen imperatoris* fidelium appellatur · per quod naves triticum, hordeum et legu-

A mina Phustato Kolzamum deferebant, quæ dein per mare Salsum Medinam deferebantur. Cepit etiam Amrus Ebnol Asi Tripolim occidentalem anno Heiræ vicesimo secundo, nec non imperii Heraclii vicesimo secundo, chalifatus Omari Ebnol Chetabi decimo. Exstruxitque Amrus Phustati templum magnum. Porro interfectus est Omar Ebnol Chetabi Medinæ, interficiente ipsum Abu Lulux servo Mogiræ Ebn Shaabæ. Obiit die Dil Hojjæ vicesimo septimo, anno Heiræ vicesimo tertio, nec non imperii Heraclii vicesimo tertio cum annorum esset sexaginta trium, tempore **321-323** orationis matutinæ. Jam autem in consilium vocandos [de successore eligendo] statuerat sex Mohami comites, Othmanum Ebn Affan, Alim Ebn Abi B Talebi, Talbum AlZobair Ebnol Aram, Abdorrahman Ebn Orfi, AlZahari et Saadum Ebn Abil Wakkas. Oravit pro eo Sahib AlRumi: sepultus est eadem domo in qua sepultus fuerat Mahommed. Chalifatus ipsius annorum erat decem, [et novem mensium. Novies chalifatus sui tempore peregre religionis ergo peregrinatus est. Fuscus erat, scæva, calvus, caput et barbam hinna tingens: spiculatorum ipsi præfectus fuit Abdallah Ebn Abbasi, janitor Barka servus ipsius.

Chalifatus Othmani Ebn Affani.

In chalifatum suffectus est Othman Ebn Affani Ebn Abil Asi, Ebn Ommiæ, Ebn Abdishemsi. Mater ipsi fuit Ommaiah filia Cubaræ, Ebn Rabiæ, tribus post Omari obitum diebus finiente Dil Hojja. Fuit- C que [initium] chalifatus ejus novilunium mensis Moharram anni Heiræ vicesimo quarto, idque anno imperii Heraclii imperatoris Romanorum vicesimo quarto. Chalifatum obtinuit annis duodecim. Anno chalifatus ejus tertio constitutus est Iaribus patriarcha Antiochenus, qui Maronita fuit. Constantinopoli autem [ei muneri] præfectus est, **324** ubi quinque annos substitit, neque Antiochiam pervenit. Mortuus autem est Constantinopoli, ibique sepultus. Anno chalifatus ejusdem decimo factus est Macarius patriarcha Antiochenus, qui et Maronita fuit. Hic etiam Constantinopoli creatus, cum ibi octo annos permansisset, neque Antiochiam accessisset, mortuus est, ibique sepultus. Anno chali- D fatus ejusdem nono constitutus est Petrus patriarcha Constantinopolitanus, qui et Maronita fuit: annos sex sedit, dein mortuus est. Anno chalifatus ejusdem quarto creatus est Petrus patriarcha Alexandrinus; Maronita fuit; cum annos novem sedisset, mortuus est. Anno ejusdem octavo mortuus est Honorius patriarcha Romanus, qui etiam Maronis doctrinam amplexus fuit, atque per ipsum divisa est Ecclesiæ sententia. Post ipsius obitum electus est quidam nomine Severinus, qui Romæ patriarcha constitutus, ubi sex menses sedisset, mortuus est. Post quem electus est vir præstans, nomine Joannes, ad quem cum delata esset istius dubii causa, imperante tunc temporis Constantinopoli Heraclio cum fratre suo Constantino, scripsit ipse

Digitized by Google

ad illos epistolam in qua dubii istius causam [exposuit,] apologiam edens pro prædecessore suo Honorio patriarcha Romano. Epistolæ autem initium ita se habuit: A Joanne papa, patriarcha Romano, ad Heraclium et Constantinum fratres imperatores **325-327** quibus concredita est Ecclesia Christi Dei veri, cujus lux in tenebris splendnit; qui nos a potestate tenebrarum luce sua mira liberavit, luce vera cui nullæ admistæ sunt tenebræ; qui sanguine crucis suæ pacem fecit inter cœlum et terram; qui Ecclesiæ faciem semper intuetur. Ille est qui vobis hanc gratiam fecit, o imperatores, ut opiniones optimas ac nobilissimas in Ecclesia profiteremini, fidemque perfectissimam ac ipsi proximam amplecteremini.

A

B

Accidit hic res quæ necessario narranda est, ut ipsam intelligant qui æquitatem colunt, atque in ipsam inquirunt, quo veritas superior evadat; cum ad me pervenerit quænam sint apud Occidentis etiam incolas discrepantiæ et dubia, atque ad me perlatum sit illud una cum fratris nostri Pyrrhi patriarchæ Constantinopolitani, aliorumque litteris. Necesse est ergo ut explicetur res ista, quo tota dignoscatur. Initium ipsius sic se habet, quod ante annos circiter octodecim dicatur Cyrus patriarcha Alexandrinus Maronis sententiam amplexus: videlicet, Domino Christo esse naturas duas, voluntatem unam, atque operationem unam. Quod cum audivisset Sophronius

C

qui patriarcha Hierosolymitanus fuit, cum ipso disputans argumentis ipsum vicit. Tum Sophronius ad Sergium patriarcham Constantinopolitanum profectus, cum ipsum idem cum Cyro docere reperiret, atque dicere, Honorium etiam patriarcham Romanum idem affirmare **328** a Constantinopoli Hierosolyma reversus est. Cumque patriarcha esset (eum siquidem, propter orthodoxiam ipsius acceptum, Hierosolymis patriarcham præfecerunt, urbis ejus incolæ), librum de fide scripsit, quem totius mundi incolæ acceptum habuerunt. Hoc cum scivisset Honorius patriarcha Romanus, nec non Sergium patriarcham Constantinopolitanum falso dixisse ipsum Maronitam esse, librum scripsit in quo asserit, Dominum nostrum

D

Christum, qui est princeps vitæ, natum esse sine peccato. Siquidem Verbum per quod fuerunt omnia, cum e cœlo descenderet, assumpsisse de Maria virgine corpus, ac natura nobis simile factum esse, nequaquam autem voluntate peccati. Dicere enim Paulum, accepisse ipsum similitudinem nostrum peccatorum; nempe corpus sine peccato cum anima rationali, intellectuali, atque ita unam voluntatem ipsi visum esse assumere, quæ humanitati ipsius esset, non sicut nos scimus nobis esse duas voluntates contrarias, quarum voluntatum altera plantata sit in intellectu, altera in corpore, sintque inter se contrariæ; quod universo generi humano contingit, cum sub peccato sit, nec sit quispiam a peccato rebellionis immunis: at corpori Domini nostri Christi non fuisse voluntates duas contrarias neque contradixisse voluntatem intellectus ipsius voluntati **329-331** corporis, neque fuisse peccatum illi qui venit, ut tolleret peccatum mundi (absit! fieri non potest). Neque fuisse Domino nostro Christo peccatum vel unum, neque in ipsius nativitate, neque temperamento. Verum dicimus (inquit) ac confitemur voluntatem unam qua dirigeretur ipsius humanitas sancta: non autem asserimus voluntates duas contrarias, quæ intellectui ipsius et corpori fuerint. Hoc scripsit Honorius patriarcha Romanus ad Sergium patriarcham Constantinopolitanum. Nos siquidem confitemur duas voluntates contrarias, intellectus et corporis: quod transferentes nonnulli ad sententias suas falsas, putarunt Honorium patriarcham Romanum asseruisse voluntatem unam in Domini nostri Christi divinitate et humanitate: quod qui autumant, rogarem ego, in qua natura dicunt unam esse Christo Deo voluntatem? Si in divinitate tantum, tum non est in humanitate ipsius voluntas, ac proinde non est homo perfectus. Sin dixerint in humanitate Christi esse hanc voluntatem, dicimus ipsis: Quomodo erit Deus perfectus? Quodsi, duabus naturis esse voluntatem unam; hoc est quod fieri non potest. Verum confitemur incarnationem Christi unius, ideoque nec negamus duas voluntates quæ sunt duabus naturis, ne proprietates ipsarum corrumpamus. Verum dicimus utrique duarum naturarum **332** Christi in incarnatione personæ unius, esse voluntatem; at non esse duas personas, quemadmodum [asserit] Nestorius maledictus. Qui autem asserunt duas esse naturas et voluntatem unam divinitati Christi et humanitati ipsius, nec non operationem unam, errant illi instar Maronis maledicti: et qui aiunt, unam naturam, voluntatem unam et operationem unam, peccant instar Eutychii et Dioscori et Severi hæreticorum: atque hæc est sententia Jacobitarum. Verum doctrina sana et veritas manifesta illa est quam protulerunt doctores, videlicet: Esse Domino nostro Christo duas naturas, duas voluntates, operationes duas et personam unam: cum impossibile sit ut sit duabus naturis voluntas una: quod si unam haberet voluntatem, unam etiam haberet naturam; cum autem duas habeat naturas, duas etiam habet voluntates. Rogamus ergo vos ut jubeatis comburi chartam quæ calumnias in Leonem patriarcham Romanum continet, nec non in concilium Chalcedonense, ne legatur et ab intellectu minus valentibus probetur, fidemque ipsorum corrumpat: rogamusque Dominum nostrum Christum ut vos cum misericordia, clementia, atque auxilio respiciat, subdatque imperio vestro gentes potentia ipsius insuperabili. Epistolam hanc cum absolvisset Joannes patriarcha Romanus, ipsam misit per virum præstantem, nomine Barsicam, Ecclesiæ Romanæ archidiaconum, qui ad Heraclium **333 335** et Constantinum impera-

Digitized by Google

tores perfereus, invenit Constantinum diem obiisse, nec non Heraclium a consiliariis, qui in ipsum impetum fecerant, occisum; quod scilicet ipsum pro inauspicato haberent, cum Ægyptus et Syria ipsis ereptæ essent, quodque Maronita esset; ipsosque imperio præfecisse fratris ejus Constantini demortui filium, quem et de nomine patris sui Constantinum appellarunt.

Fuit autem Constantinus iste imperator pius, cui cum Barsika nuntius epistolam quæ a Joanne patriarcha Romano ad imperatorem missa fuit tradidisset, ipse acceptam perlegit, ac patriarchæ intellectum miratus, rescribi jussit responsum, ad hunc modum: Accepimus, sancte excellens, mandatum tuum. Nos autem confitemur ac credimus naturas duas, voluntates duas, atque operationes duas Domino Christo esse, ac personam unam, et qui his contradixerit anathematizamus. Credimus etiam illud quod asseruerunt episcopi sexcenti triginta qui in urbe Chalcedonensi convenerunt, et anathemate devovemus illos qui illud anathemate devovent. Atque illud quod de charta comburenda, in qua calumniæ essent in Leonem patriarcham Romanum sanctum, et in concilium Chalcedonense, ratum habuimus, et ipsam igni tradidimus. Nos autem doctrinam tuam, quæ doctrina vera est, firmiter retinemus: rogamusque ut nobis pacem preceris, atque **336** ab omnibus malis incolumes servemur. Barsika igitur, acceptis imperatoris Constantini litteris, cum iis profectus est ad Joannem patriarcham Romanum, ad cujus litteras responsum continebant. At cum Romam appelleret invenit Joannem patriarcham mortuum esse. Post quem sedit vir quidam egregius nomine Theodorus, ad quem accedens Barsika, certiorem eum fecit quid ipsi dixisset imperator, quamque orthodoxus esset, unaque ipsi litteras tradidit imperatoris Constantini ad epistolam Joannis, quam ad imperatores scripserat, responsorias: quas acceptas legit Theodorus patriarcha, et orthodoxiam ipsius miratus responsum ad ipsas hoc modo scripsit: Ad Constantinum imperatorem fidei sinceræ [professorem] unicum: a Theodoro patriarcha Romano. Gratificatus est nobis Dominus Deus omnipotens, qui Ecclesiam suam moderamine misericordiæ suæ respicit in pietate tua, deditque nobis locum te alloquendi cum gaudio et hilaritate, quo gratiam hanc palam faciamus. Vos siquidem potestatem vestram accepistis vice apostolorum sanctorum ut fidem orthodoxam propugnetis, et religionem veram manifestetis: non ut Heraclius, qui ob infidelitatem suam quodque veritatem deseruerit, dignus non est qui rex appelletur; nec ut Sergius, Honorius, Paulus, et Petrus patriarchæ Constantinopolitani, **337-339** qui veritati contradixerunt, atque anathemate digni sunt, quique de Ecclesiæ gradu dejiciantur ob sententiarum suarum falsitatem, eosque quos in hominum [animas] injecerunt scrupulos. Tu autem, præstantissime rex, A scias fidem veram orthodoxam fructum esse paradisi, tibique incumbere ut ipsam tuearis ac propugnes, eamque hominibus notam facias. Christum autem Dominum precamur ut tibi in hoc pro bonitate sua auxilium ferat. Epistolam hanc obsignatam misit Theodorus patriarcha ad Constantinum imperatorem, ad litteras quas ad Joannem patriarcham Romanum miserat, responsum. Quæ ubi ad Constantinum pervenit dolore affectus est ob Joannis mortem, apertis autem litteris mire placuit ipsi bonitas responsi quod ipsi reddiderat Theodorus patriarcha vice Joannis, qui ante ipsum decesserat; jussitque scribi responsum. At cum Romam perveniret nuntius imperatoris, Theodorum etiam mortuum invenit, post quem Romæ B præfectus est Martinus.

Porro tempore Othmani Ebn Affani misit Constantinus imperator servum quemdam nomine Manuelem eunuchum, cum exercitu ingenti per mare, qui Alexandriam cepit. Fuitque eo tempore in Ægypto Amrus Ebnol Asi. Contra ipsum ergo profectus Amrus una cum Mesri incolis Copititis aliisque, comitante **340** etiam Amokaukaso qui ipsos opibus, hospitio, et viatico instruxit, pugna ipsos gravi excepit ad portam Alexandriæ; quæ et per dies aliquot continuata est; dein in fugam conversus est Manuel eunuchus cum omnibus qui cum ipso fuerant Romanis, qui conscensis navibus Constantinopolim reversi sunt. Diebus etiam Othmani C Ebn Affani captæ sunt Africa, Armenia et Chorasan. Præfuit Damasco, nomine Othmanis, Moawias Ebn Aby Sofyan. Moawias iste cum Cypri incolis fœdus pepigit anno Heiræ vicesimo octavo, idque anno chalifatus Othmani quarto, tributo aureorum septies mille ducentorum quotannis ab ipsis in perpetuum Mosleminis pendendo, ac tanto etiam Romanorum imperatori. Porro collegit Othman Alkoranum, longa longis, brevia brevibus componens: atque hoc libris septem fecit, abolitis cæteris anno Heiræ tricesimo secundo. Dein discordantibus cum ipso hominibus interfectus est Othman Ebn Affani. Interfecerunt ipsum Mahommed Ebn Abi Becri Ammar Ebn Yaseri, et Canana Ebn Bashari, die Dil Hajjæ octavo (vel secundum aliud exem- D plar, decimo octavo); anno Heiræ tricesimo quinto, annos tum natum octoginta duos; per triduum insepultus mansit. Fuit [staturæ] quadratæ, facie pulchra, fuscus, barba ampla quam plicabat, dentes auro constringebat. Plurimum cum eo potuit **341-343** Merwan Ebn Hacem; sepultus est Medinæ loco dicto Iasar Caucab [pons stellæ]: Satellitum princeps ipsi fuit Abdallah Ebn Phahd Adawensis. Janitor, Hamdanus ipsius servus.

Chalifatus Alis Ebn Abi Talebi.

Chalifatum post Othmanum obtinuit Ali Ebn Ab Talebi, (Ebn Abdil Motallabi, Ebn Hashemi, Ebni Abdil Manaphi; cui mater Phatemah filia Asadi, Ebn Hashemi, Ebn Abdil Manaphi) mense Dil Hajjæ anni Heiræ tricesimi quinti, idque anno im-

Digitized by Google

perii Constantini filii Constantini quarto. Profecto eo Basram fuit prælium Cameli ; deinde cum Cufam petens in Syriam tenderet, commissum est prælium Choruziense in Nabrawan. Dein Cufam rediit, ubi ipsum interfecit Abdorrahman Ebn Melhami Almazadiensis, decem ante finitum mensem Ramadanum diebus, anno Heiræ quadragesimo. Erat cum occideretur annorum sexaginta trium. Oravit pro ipso filius ipsius Hasan. Fuit chalifatus ipsius annorum quatuor et decem mensium. Fuscus fuit, ventre prominente, barba promissa adeo ut totum ipsi pectus operiret. Canitiem suam non mutabat. Sepultus est in Garriyan, vel secundum nonnullos in Thawiah. Controversum enim est de loco sepulturæ ipsius. Satellitum ipsi præfectus **344** fuit Maaka Ebn Kisi Al Zabajensis. Janitor, Kanbar servus ipsius.

Chalifatus Moawiæ Abi Sofyan.

Profectus Moawias Ebn Abi Sofyan Damasco Erakum, ibi præstitis juramentis chalifa renuntiatus est ; nomen ipsi fuit Sachr Ebn Harbi Ebn Ommiæ Ebn Abdi Shemsi ; mater ipsius Henda filia Atbæ Ebn Rabiæ, Ebn Abd Shamsi. Inauguratus est mense Rabiæ prioris, anno Heiræ quadragesimo primo, qui fuit imperii Constantini filii Constantini imperatoris Romanorum decimus ; præfuit annos novemdecim et quinque menses. Anno Chalifatus ejus secundo constitutus est Georgius patriarcha Constantinopolitanus : qui annos decem sedit, dein mortuus est. Ejus præfecturæ anno secundo fuit concilium sextum, fuitque tum Romæ patriarcha Martinus. Occidentis autem præfectus nomine Constantini imperatoris erat quidam nomine Constans, qui cum Maronita esset, Martinum patriarcham Romanum jussit eamdem profiteri sententiam; cumque nollet, ipsum ad urbem quamdam longinquam relegavit. Erat autem tunc temporis monachus quidam sanctus nomine Maximus, cui duo erant discipuli. Hic ad Constantem præfectum accedens ipsum ob sententiæ suæ et cultus pravitatem, **345-347** heterodoxiam atque gravem infidelitatem redarguit. Jussit ergo Constans Maximo manus ac pedes amputari, linguamque extrahi, atque ipsum in locum longinquum ablegavit. Jussit etiam discipulorum ipsius alterum prehendi, idemque ipsi fieri : alter flagris cæsus est : dein utrumque in locum ab altero longe remotum expulit. Cumque Martino patriarchæ, ac Maximo discipulisque ipsius duobus hoc fecisset Constans, Romæ patriarcham constituit virum quemdam eximium nomine Diyanum. Cum autem certior factus esset Constantinus imperator fidelis de obitu Theodori patriarchæ Romani, quidque fecisset Constans Martino patriarchæ Maximoque monacho et ipsius discipulis, constitutumque esse Diyanum patriarcham Romanum, ægre hæc tulit, scripsitque ad ipsum litteras cum diplomate, rogans ut e præstantissimis, qui ad altare ipsius [communicarent] episcopis ad ipsum mitteret, fidem ipsi faciens ne timeret quidquam, verum [esse hoc] quo sciret Constantinus causam prætextus

A istius sententiæ quæ Ecclesiæ contraria esset, et quid initium ipsi dederat ; ut in concilio Patrum sanctorum anathema diceretur in illum qui eo dignus esset. Perveniens autem legatus imperatoris Romam, Diyanum obiisse reperit. Et patriarcham post ipsum Romæ constitutum esse Agabium : cui cum litteras tradidisset, **348** ille quotquot aderant episcopos convocavit, qui numero erant centum viginti quatuor, cum tribus diaconis, ex iis qui ad altare ipsius communicarent, eosque una cum legatis imperatoris misit. Cum ergo Constantinopolim pervenissent episcopi, ad Constantinum imperatorem ingressi, ipsi salutem ac benedictionem comprecati sunt. Constantinus autem imperator episcopos centum sexaginta octo convocavit, ita ut

B jam numero essent ducenti nonaginta duo, at rejectis tribus diaconis, qui ab Agabio patriarcha Romano missi fuerant, manserunt episcopi ducenti octoginta novem : atque ita in diptycho recensentur. Bonitate ergo auxilii divini, ac mansuetudinis Constantini imperatoris fidelis præstantia, peractum est hoc negotium quo in unius voluntatis assertores statutum est, quos anathemate percusserunt : fuitque hujus concilii sexti præses Georgius patriarcha Constantinopolitanus, et Theophanes patriarcha Antiochenus : utpote qui in ipso hoc concilio patriarcha renuntiatus est, cum Macarius, qui ante ipsum fuit, in eo anathemate percussus est. Alexandriæ autem et Hierosolymis patriarcha tunc

C temporis non fuit, utraque sede vacante. Anathema ergo dixerunt in Macarium, Macedonium et Chazjum patriarchas Antiochenos, Stephanumque Macarii discipulum ; nec non Cyrrum, et Petrum patriarchas Alexandrinos, **349-351** et Honorium patriarcham Romanum, Theodorumque Paulum, et Petrum patriarchas Constantinopolitanos : quinetiam in Theodorum, Parani episcopum, et Hochronium qui Simon Magus cognominatus est.

Fuit hic siquidem sacerdos Syrus heterodoxus, qui autumavit Christum ipsi in somno apparentem indicasse, istorum qui unam voluntatem assererent veram esse sententiam. Constantinopolim ergo accedens postquam contra heterodoxos statutum esset decretum, hæc narrans conatus est

D tueri sententiam Monothelitarum ; quare ipsum anathemate devoverunt una cum sociis ipsius et sententiam ejus falsam rejecerunt, appellaruntque ipsum hominem Simonem Magum. Cumque jam anathemate Monothelitas feriendi finem fecissent, consederunt, ut fidei Symbolum rectum, orthodoxum, sincerum, inculpatum ipsi componerent ; dixeruntque : Credimus unam e [personis] Trinitatis esse Filium unicum qui est Verbum antiquum, æternum, Patri æqualis, Deus in persona una et hypostasi una ; qui agnoscitur perfectus esse quod ad humanitatem suam, et perfectus quod ad divinitatem, in ea substantia quæ est Dominus noster Jesus Christus, duas habens naturas perfectas, duas operationes, et duas voluntates in persona una.

Digitized by Google

idemque professi sunt cum concilio Chalcedonensi, videlicet Deum Filium ultimis temporibus assumpsisse ex Virgine, Domina **352** Maria sancta corpus humanum cum anima rationali, intellectiva: idque ex misericordia Dei in homines propitii: neque hoc pacto contigisse ipsi confusionem, nec corruptionem, nec separationem, nec divisionem; sed esse ipsum unum facientem, quæ hominem facere decet, in natura ipsius, et quæ Deum facere decet in natura ipsius, qui est Filius unicus, Verbum sempiternum, incorporatum, quod revera factum est caro, sicut dicit Evangelium sanctum: ita interim ut non recedat a gloria sua æterna, neque ipsam mutet, verum sit cum duabus operationibus, duabus voluntatibus, et duabus naturis, Deus et homo, quibus perficitur sermo verus: et utramque naturam operari cum communione alterius, duabus voluntatibus minime inter se contrariis, aut pugnantibus, altera aliud amplectente; verum manere voluntatem humanam in voluntate divina omnipotente. Quod nisi Verbum Dei, cum descenderet, assumpsisset hominem undique perfectum, fuisset salus nostra imago et phantasia. Quomodo autem conveniret beneficentiam præstanti, qui est medicus sapiens, revera sanitatem dans (secundum illud quod dicit Malachias propheta: Orietur Sol justitiæ, cujus nomen timebunt, qui sanabit ipsos, gestabitque ipsos alis suis), illud assumere in quo creaturæ antiquitus **353-355** noxa fuit, ut esset peccatum primum in homine penes arbitrium, voluntatem, et potestatem suam? Ac quomodo non esset hoc necessarium? Cum docuerit nos Dominus, qui est in sinu Patris, Filius qui solus est liber, non servus, verum seipsum servum fecit propter salutem nostram, dederitque nobis victoriam in illos qui loquentes dicant Adamum necessario peccasse; ac fuisse peccatum absque voluntate ipsius, neque fuisse in natura ipsius potestatem liberam, qua a lapsu cavere posset. Quo ipsorum dicto crimen et defectum impingunt Creatori, qui longe supra hæc est, atque Adamum in peccando excusant. Jam vero vi sententiæ eorum præcipue qui hoc asserunt, omniumque qui iis assensum præbent, necessario competit peccatum toti hominum generi. Nos autem dicimus in potestate Adami fuisse ut Creatoris mandatum servaret, nec non ut consilium mulieris rejiceret; verum non ita voluisse, sed cibum ex arbore et e manu mulieris accepisse, quemadmodum et mulier consilium serpentis secuta est, non necessitate naturæ, sed imbecillitate intellectus: fuitque hoc prima voluntate creaturarum videlicet Adami et Evæ, unde acceperunt plagam dolorificam, atque unde etiam medelam. Siquidem Dominus noster Jesus Christus morbos nostros et dolores nostros suscepit, sicut dixit Isaias propheta: Aspeximus eum nec **356** fuit ipsi species, nec pulchritudo, fuitque contemptibilis, cujus nulla habita est ratio. Ipse est qui portavit morbos no-

A stros, et dolores nostros suscepit; cujus vulnere omnes sanati sumus. Fuit enim ut ovis quæ ducta est ad mactationem, et ut agnus qui coram tondente ipsum tacebat, ita nec os aperuit. In humiliatione ipsius sublatum est judicium ejus. Jam vero intelligant filii Ecclesiæ Dei pie [ipsum] colentes, Jesu Christo Domino et Deo nostro esse duas naturas perfectas, duas voluntates et duas operationes revera, personam autem unam. Hoc est testimonium et fides concilii sexti sancti. Confirmarunt etiam quod confirmaverunt quinque concilia sancta priora; et anathemate devoverunt qui illud anathematizaret, et rejecerunt qui ipsum rejiceret. Quinetiam fidem Sophronii patriarchæ Hierosolymitani in medium prolatam receperunt et confirma-

B runt. Peracta sunt autem hæc negotia auxiliante Deo, et præsente Constantino imperatore fideli, cui bene precati reversi sunt ad loca sua; idque imperii Constantini anno decimo tertio, chalifatus Moawiæ Ebn Abi Sofyani quarto. A concilio autem quinto episcoporum centum sexaginta quatuor, qui Constantinopoli convenerunt tempore Justiniani imperatoris Romanorum, ad sextum hoc ducentorum octoginta novem episcoporum, qui ibidem convenerunt tempore **357-359** Constantini imperatoris, centum sunt anni. Cumque peractum fuerit hoc negotium, tempore Agabii patriarchæ Romani sancti, mentionem fecerunt Damasci et Ægypti incolæ nominis Agabii patriarchæ Romani in diptycho, ab eo ad hoc usque tempus.

C Mortuus est autem Constantinus imperator fidelis postquam sexdecim annos regno potitus esset; regnavitque post ipsum in Romanos filius ipsius Justinianus annos duodecim: idque anno chalifatus Moawiæ Ebn Aby Sofyan octavo.

Accedentes autem quidam ad Justinianum imperatorem Romanum dixerunt: Sunt e Constantinopolitanis quidam qui concilium sextum, quod fuit tempore patris tui Constantini, vituperent, ad falsum (confirmandum) convenisse eos asserentes. Mittens ergo Justinianus imperator episcopos centum triginta convocavit, qui concilii sexti sententiam confirmarunt, et diris eos devoverunt, qui ipsi maledicerent, vel contradicerent; nec non

D sententiam quinque conciliorum priorum confirmarunt, et in eos qui ea anathematizarent, anathema dixerunt, dein reversi sunt.

Porro anno chalifatus Moawiæ septimo constitutus est Joannes patriarcha Hierosolymitanus, qui annos quadraginta sedit, dein mortuus est. Manserat autem sedes Hierosolymitana post mortem Sophronii usque dum sufficeretur Joannes sine patriarcha **360** annos viginti novem. Mortuus est etiam Georgius patriarcha Constantinopolitanus, cum annos decem eo munere functus esset. Anno chalifatus Moawiæ duodecimo creatus est Thomas patriarcha Constantinopolitanus, qui annos decem sedit (vel juxta aliud exemplar, viginti), dein mortuus est. Anno chalifatus ejusdem

Digitized by Google

vicesimo tertio addidit Molsemah Ebn Mochalled A Ansartensis structuræ templi quod est Phustati Mesri, post Amrum Ebnol Asi, turrim, cui nomen suum inscripsit. Porro imperante Moawiah capta est Rhodos e terra Romanorum. Sub eodem chalifa eclipsin passus est sol, adeo ut apparerent stellæ, anno Heiræ quinquagesimo. Mortuus est autem Moawiah Ebn Abi Sofyan mense Rajeb anni Heiræ sexagesimi, octogenarius. Fuit autem obesus, clunibus magnis, statura brevis, voce elata, oculis exstantibus, pectore lato, barba prolixa, quam succo AlNil tingebat. Sepultus est Damasci. Satellitum præfectus ipsi fuit Yazid Ebnol Horri Al Abasiensis. Dein Kais Ebn Hamzah Hamadanensis. Tum Dahak Ebn Kais Pharensis. Janitor, B Riyahus servus ipsius.

Chalifatus Yazidi Ebn Moawiæ.

Præstitis ipsi juramentis inauguratus est Yazid Ebn Moawiæ Ebn Abi Sofyani cui mater fuit Misua, filia **361-363** Yahdaki Calbensis; mense Rajeb anni Heiræ sexagesimi. Porro interfectus est Hosain, filius Alis Ebn Abi Talebi Carbalæ e ditione Eraki, die decimo Moharra anni Hejræ sexagesimi primi, annos habens sexagiuta tres, caputque ipsius Damascum delatum circa urbem gestatum est. Occiso autem Hosaino Ebn Ali Ebn Abi Talebi, prodiens Abdallah Ebnol Zobair Ebnol Awami Meccæ, imperium sibi vindicavit. Mater ipsi fuit Asma filia Abi Becri justi. Hic cum litem suam excitasset, mortuus est Yazid Moawiæ filius, cum præ- C fuisset annos tres et menses 8. Post ipsum [imperio] substituitur filius ipsius Moawias Ebn Yazid Ebn Moawiæ quadraginta dies. Fuit ipsi satellitum præfectus, Hamid, Ebn Charbat Ebn Yahdac Calbiensis; dein Amer Ebn Abdollahi Hamadanensis. Janitor, Safwan libertus ipsius.

Chalifatus Merwani Ebnil Hacemi.

Inauguratus est Merwan Ebnol Hacemi Ebn Abil' Asi, Ebn Ommaiæ, Ebn Abd-Shemsi, cui mater erat Amenah filia Alkemæ, Ebn Safwan Alcattani, mense Rajeb anni sexagesimi quarti: Abdollah autem Ebn Zobair Meccæ se continebat; neque permissum erat Damasci aut Palæstinæ incolis peregrinationes obire, impediente ipsos Merwano, Ebno'l Hacemi, propter Abdollahum Ebnol' Zobair. D Commissumque **364** est prælium Marj [prati] Rahet cum Dadako Ebn Kais Pharensi. Mortuusque est Merwan Ebnol Hacemi, mense Rabiæ prioris anni sexagesimi quinti, cum fuisset præfectura ipsius novem mensium. Obiit annos natus sexaginta unum. Fuit autem procerus, rufus, oculis glaucis. Sepultus est Damasci. Satellitio ejus præfuit Yaya Ebn Kais Asanensis. Janitor ipsi fuit Abusahel Niger, libertus matris ipsius.

Chalifatus Abdil Maleci Ebn Merwan.

Inauguratus est Abdil Maleci Ebn Merwan Ebnol-Acemi, Ebn Abil' Asi, cui mater Ayesshah filia Moawiæ, Ebn Mogiræ Ebn Abil Asi, Ebn Ommaiæ Ebn Abd Shemsi, anno sexagesimo quinto. Mittens hic Hierosolyma templum auxit donec petram in ipsum inferret hominesque Hierosolyma peregrinari jussit, Meccham vero adire vetuit propter Abdollaum Ebn Zobair. Idem Abdol Malech Ebn Marwan convocatis Damasci Christianis petiit ab ipsis Ecclesiam Sancti Johannis, quod juxta templum magnum erat. Qui cum Chaledi Ebnil Walidi scriptum attulissent, multum illis pecuniæ obtulit, quo similem sibi ecclesiam quacunque Damasci parte vellent, exstruerent: cumque hoc nollent, dimisit ipsos. Porro mortuus est Thomas patriarcha **365-367** Antiochenus, cum munus illud viginti annos obiisset. Anno ergo chalifatus ipsius primo, constitutus est Georgius patriarcha Antiochenus, qui annos viginti quatuor sedit, dein mortuus est. Eodem anno creatus est Joannes patriarcha Constantinopolitanus, qui cum annos triginta quinque sedisset, mortuus est. Et mortuus est Justinianus imperator Romanus: post quem regnavit Leo tres annos, dein mortuus est; post quem imperavit Tiberius Romanis septem annos, idque anno chalifatus Abdil Malech filii Merwani decimo tertio. Misit autem Abdol Malech Hejajium Ebn Yuseph, Meccham, oppugnatum Abdollahum Ebn Zobair in templo Mecchano, in quod saxa projiciens Hejajius ipsius fastigium dejecit. Metuens ergo Abdollah ne in ipsum corrueret ædes, egressus est. Dixitque ipsi mater ipsius: Fili mi, si veritatem propugnas, veritas in manu tua erit, prodi ergo ad ipsos: siquidem occisus fueris, martyr eris, cum veritatis gratia interfectus sis. Cui ille: Mater, non timeo ego cædem, ægre autem fero ut ignominiæ exponar. Respondit illa: Fili mi, ovis ubi jugulata fuerit non timet excoriationem. Fertur etiam mater ipsi musci libram bibendam dedisse. Tum ad Hejajium prodiens pugnavit donec interficeretur, crucique Mecchæ affixus est. Olfaciebantque homines e corpore ipsius musci odorem diebus multis.

Occisus est autem **368** Abdollah Ebn Zobair mense Iomada priori, anni Hejræ septuagesimi tertii, in chalifatu Abdil' Malec Ebn Merwan. Porro eclipsin passus est sol adeo ut apparerent stellæ die lunæ, ultimo Iomadæ prioris, anni Heiræ septuagesimi quarti. Fuit autem in Ægypto Abdol Aziz Ebn Merwan frater Abdil Maleci, qui templum magnum quod Phustati fuit dirutum [de novo] exstruxit. Apparere autem in ipso cœperat lepra, quare urbem Holwan ipsi elegerunt medici: in qua ergo loca consessus ædificavit, nec non piscinam grandem quæ ibidem est, atque ad ipsam, aquam e fontibus qui in monte, Al Mokattam appellato, sunt, derivavit per fornices, quos usque ad piscinam exstruxit: super quibus et solium vitreum fecit. Erogavitque Holwani aureos millies millenos: plantavitque in ea dactylos: singulis autem diebus Jovis inde Phustatum equitans, ibi reliquum diei istius cum nocte insumpsit, dein oratione diei Veneris peracta revertebatur Holwanam. Struxit etiam

Digitized by Google

ibidem columnam qua mensuratur aquæ Nili Ægyptiaci incrementum. Fuerunt autem ipsi duo cubicularii Christiani Melchitæ, quibus petentibus ut sibi exstruendæ ecclesiæ copiam faceret, illud concessit. Struxerunt ergo ecclesiam Sancti Joannis, Holwani; quæ ecclesia parva est, atque appellata fuit ecclesia Duorum Cubiculariorum. Statuit idem ut Ægypti **369-371** tributum [diversis] vicibus penderetur, singulis scilicet diebus Veneris pars, metu ne lite aliqua suboriente regi pecuniis opus esset; neque ita facere destitit donec interficeretur Abdollah Ebnol Zobair, et absolutum esset Abdil Maleco Ebn Merwani imperium. Profectus autem Abdol Aziz Alexandriam anno septuagesimo quarto, viros regionis istius primarios prehensos in vicos et villas distribuit; unicuique villæ, secundum rationem ædium ac vinearum, ac generum frugum, certam pecuniæ summam imponens. Pontem etiam exstruxit qui supra rivum Amiril Mumenin [imperatoris fidelium] extenditur. Fuitque illi in animo ponte qui Phustati est inutili reddito illum Holwani figere. Portus etiam abolitos eo transferre, nec non fora et mercatores, quo Phustatum nihili redderet; quod tamen perficere non potuit. Scriba ipsi fuit Jacobita quidam nomine Athanasius, cui roganti ut ipsum ecclesiam exstruere in Kasril Shamaa [arce candelæ] permitteret, annuit. Exstruxit ergo ecclesiam Sancti Georgii, nec non ecclesiam Abukiri quæ intra arcem est, juxta Ashabol Rabiat [al. Rebat]. Fertur ecclesia Abukiri, reliquiis ecclesiæ Sancti Georgii exstructa. Obiit autem eo tempore Abdol Aziz Phustati, atque in ea sepultus est die lunæ mensis Iamadæ prioris duodecimo, anni octogesimi sexti, annos natus viginti duos. Obiit autem Abdollah Ebn Merwan, **372** mensis Shawali decimo, anni Heiræ octogesimo sexto, annos natus sexaginta duos. Chalifatus ipsius annorum fuit viginti. Fuscus fuit, staturæ quadratæ, barba prolixa, ventre prominenti. Sepultus est Damasci. Satellitum ipsi præfectus fuit Yazid Ebn Abi Jalsæ Sacsacencis : dein Abdolol Ebn Yazid Hacemencis. Janitor, Abul Rogairaga servus ipsius.

Chalifatus Al Walid Ebn Abdil Malec.

Juramentis illi præstitis inauguratus est Al Walid Ebn Abdil Malec Ebn Merwan ; cui mater fuit Waladah filia Abbasi Ebn Harbæ, Ebn Hareth Abasita, eo tempore quo decessit Abdolol Malec Ebn Merwani : imperavitque annos novem et menses novem. Mittens hic Hierosolyma templum Hierosolymitanum exstruxit, atque opere albario ornavit, petra in medio templi collocata, quam etiam ædificio cinxit, quod marmore incrustavit; quin et testudinem, quæ Christianis erat in ecclesia quam Baal Beci habuerunt et ex ære conflata, ac deaurata erat, dirutam petræ superimposuit; ad petram peregrinationes ab hominibus institui jussit. Mittens etiam ad Korram Ebn Shebali, Abbasidam, qui tunc temporis ipsius nomine Ægypto præfuit, templum A magnum totum diruit, atque **373-375** illud quod jam ibi est exstruxit aut ornavit ; columnarumque quæ in consessu Kaisi sunt capita deauravit; neque est in templo columna aliqua capite deaurato nisi in loco isto. Transtulit etiam suggestum dum templum dirueret, in [locum dictum] Kaisariatol 'Asal, ibique orabant homines, ibique diebus Veneris conveniebant, donec fabricam suam perfecisset : manet autem testudo in Kaisaria in hunc usque diem. Voluit etiam Walid templum quod Damasci est exstruere ; Christianis ergo accersitis dixit : In animo nobis est templo nostro addere ecclesiam hanc, Sancti Joannis scilicet (erat autem ecclesia valde pulchra, cui in tota ditione Damascena par alia non fuit), vobis autem pecuniam dabimus qua etiam B ipsi similem ubicunque velitis ædificare possitis : vel, si velitis, pretium ejus vobis numerabimus : obtulitque ipsis quadragies mille aureos. Illi autem abnuentes dixerunt : Nobis pactum est ; ac Chaledi Ebn Walidi libellum in medium protulerunt. Quamobrem iratus Walid ipse surgens trabem manu sua rescidit, nec non laterem, unaque cum ipso [ecclesiæ] diruendæ operam dederunt : itaque a parte orientali templum et adytum totum auxit [parte] ecclesiæ ipsorum, eo quo se habet modo. Anno chalifatus ipsius tertio constitutus est Theodorus patriarcha Hierosolymitanus ; annos **376** triginta quinque sedit, dein mortuus est. Eo tempore imperavit Romanis Justinianus, qui cum sex C annos regnasset, mortuus est. Obiitque Walid Ebn Abdil Malec mense Iomada posteriori anni nonagesimi sexti Heiræ, annos natus quadraginta tres. Corporis [statura] perfecta fuit, barba grandi, cui cani admisti erant : sepultus est Damasci. Satellitum ipsi præfectus fuit Caab Ebn Hazen Abasensis. Janitor, Saad libertus ipsius.

Chalifatus Solimani Ebn Abdil Malech.

Inauguratus Soliman Ebn Abdil Malech Ebn Merwan, cui mater Waladah filia Al Abasi Ebn Bahræ Abasensis mense Iomada posteriore anni Heiræ nonagesimi sexti. Fuitque imperium ipsius annorum duorum et sex mensium. Ejus tempore fuit Philippus imperator Romanorum, qui Maronita fuit. Annos duos cum dimidio imperavit. In D Ægypto vectigali, nomine Solimani Ebn Abdil Maleci, præfectus fuit Asamah Ebn Zaid Tannuchiensis. Hic ad Solimanum scribens, certiorem ipsum fecit columnam mensurandæ aquæ quam Holwani erexerat Abdol. Aziz Ebn Merwan nulli usui inservire; ad quem ergo rescribens jussit ipsum columnam exstruere in insula quæ inter fluvium Fustati et fluvium Allizæ interjacet. Exstruxit ergo Asamah anno nonagesimo septimo columnam quæ ad introitum **377-379** Jizi est, qua hodie metiuntur, vocaturque Alkadim [antiqua]. Anno chalifatus Solimani tertio constitutus est Stephanus patriarcha Antiochenus, qui annos triginta septem sedit, dein mortuus est. Obiit autem Soliman Ebn Adil Malec mense Safar anni Heiræ nonagesimi noni, annos natus triginta novem :

Digitized by Google

plexa est Nubia; et quotiescunque moreretur in aliqua Ægypti urbe episcopus, alium ipsis constituebat Jacobitarum patriarcha. Adeoque facta est Ægyptus tam superior quam inferior Jacobitica, excepta ecclesia Michaelis, quæ in Kasril Shamai [Arce candelæ] fuit. Illam scilicet retinuerunt Melchitæ, atque in ea orabant. Cumque moreretur ipsis episcopus, ad **388** Tyri metropolitam mittebant qui ipsis episcopum ordinaret. Neque ita se habere desiit Melchitarum in Ægypto et Alexandria status usque ad Kozmam patriarcham. Porro anno chalifatus Heshami decimo septimo constitutus est Elias patriarcha Hierosolymitanus, ubi annos triginta quatuor sedit, dein mortuus est. Obiit autem Heshamus mense Rabia posteriori anni Hejræ centesimi vicesimi quinti, cum annorum esset quinquaginta trium: sepultus est Rosafæ in ditione Al Rakkæ. Rufus fuit, strabus, facie deformi, indolis pravæ, avarus, opum corrasor. Satellitum ipsius præfectus fuit Caab Ebn Hamed. Janitor, Galeb, libertus ipsius. Qui maxima apud ipsum gratia pollebat Said Ebnol Walid Al Abrash, Calbensis. Scriba, Salem Ebn Abdil Aziz.

Chalifatus Alwalidi Ebn Yazidi.

Inauguratus est Al Walid Ebn Yazidi, Ebn abdil-Malec, Ebn Merwan, cui mater Ommol' Hajaji, filia Mohammedis Ebn Yusef, Ebnol' Hacemi, Ebn Abi Okail, Thakafensis. Fuit hic stolidus, fatuus, lusui deditus: imperavit annum et tres menses, dein convenientes homines qui facta ejus improbarent ipsum interfecerunt Jomada posteriori, anni centesimi vicesimi sexti; projectusque est in Bohaira regione Damascena; **389-391** annorum fuit quadraginta. Accidit ergo in Syria contentio et motus. Facie erat pulchra, lingua eloquenti, statura perfecta. Satellitum ipsi præfectus fuit Abdorrahman Ebn Homaidi, Calbensis. Janitor, Katrus libertus ipsius.

Chalifatus Yazidi Ebnol' Walidi.

Inauguratus est Yazid Ebnol' Walid Alnakes, qui est Yazid Ebnol Walid Ebn Abdil Malec, Ebn Merwan; cui mater Persa fuit, videlicet Shahkud, filia Phiruzi Cesræ regis Persarum, filii Yazdejerdi, filii Shariar; cui avia fuit filia Mauricii imperatoris Romanorum: atque ita dicere solebat: Sum ego filius Cesræ et filius Merwani, mihique avus Mauricius, et avus Sasan. Præfectus imperio fuit, mense Rajeb, imperavitque menses quinque, dein mortuus est fine mensis Dulkaadæ anni Hejræ centesimi vicesimi sexti, annos habens triginta; sepultus est Damasci. Satellitum ipsi præfectus fuit Yazid Ebnol' Sammadjy chmensis: Janitor Salam libertus ipsius.

Chalifatus Merwani Ebn Mohammed [cognominati Al Jaadi].

Mortuo Yazido Alnakes, juramento fidelitatis præstito [chalifam renuntiarunt] homines in **392** Syria Abrahimum filium Al Walidi Ebn Abdil Maleci; at cum quatuor menses imperasset, imperio exuerunt. Venitque Merwan Ebn Mohammed, Ebnol Hacemi Ebn Armenihi (cui mater erat Arina, quæ uxor fuerat Mosabi Ebnil Zobair, at postquam ille interficeretur Mohammedi Ebn Merwani, Ebnil Hacemi). Merwanus iste cum in Syriam venisset juramentum fidelitatis ipsi præstiterunt e Damascenis quidam, contradicente Solimano Ebn Heshami, Ebn Abdil Malec, aliisque Ommaidarum. Tum congregatis contra ipsum Syriæ incolis, et plerisque eorum qui ab Hashemidarum partibus starent in Chorasano, fugerunt ipsius copiæ, cæsique sunt exercitus ejus, interficientibus Chorasanis incolis magnam e Syriæ Damascenæ et Eraki incolis multitudinem, quorum et opes diripuerunt, mulieresque ac liberos captivos duxerunt. Imperavit Merwan annos quinque: bellis interim, oppugnantibus undique ipsum regionum [diversarum] incolis, vexatus. Deinde, cum ab Al Zab Musilam fugeret, inde in Mesopotamiam, deinde per Syriam transiens, donec in Ægyptum perveniret, missi post ipsum Saldum usque Hashemidarum exercitus ipsum quæsitum assecuti sunt eum in vico quodam Ashmuri, cui nomen Busir Kurindes, ubi occisus est, cum annorum esset sexaginta novem. Cædis ipsius cura commissa fuit Amero Ebn Ismael Salmensis. **393-395** Cognominatus autem est Merwan Al Jaadi, quia in ipsum resque ipsius potestatem præcipue habuit Al Jaad Ebn Darhami. Satellitio ipsius præfuit Al Cauthar Ebn Al Aswad, Anawensis. Janitor ejus fuit, Saklab libertus.

Chalifæ Abbasidæ.

Chalifatus Abil' Abbas AlSaffahi. Fuitque juramentum fidelitatis præstitum Abil' Abbaso (qui est Abdollah Ebn Mohammed, Ebn Ali, Ebn Abdollahi, Ebnol Abbasi, Ebn Abdil Motallabi, cui mater Radiah filia Abdollahi, Ebn Obaidollahi, Ebnil Abbasi, Ebn Abdil Maddeni, Ebnil Daiani, Harethensis), Cusæ die Mercurii, undecimo mensis Rabiæ posterioris anni Hejræ centesimi tricesimi secundi. Hic equo ad templum vectus die Veneris ad homines, pedibus stans sermonem habuit, cum Ommaidæ sedentes orationes suas habere solerent. Misit hic exercitus contra Yazidum Ebn Omar Ebn Abi Horairæ Wasetum: misit etiam patruum suum Abdollahum Ebn Ali contra Merwanem Ebn Mohammed, quem in fugam dedit, donec ipsum Mesopotamia et Syria expelleret. Tum Salehum Ebn Ali misit, qui eumdem in Ægyptum insecutus est, primæ ejus aciei præfecto Abu Auno, donec ipsum interfecisset. Romani autem cum mortuo imperatore Leone multi **396** illos male tractarent, ac turbatæ essent ipsius imperii res, virum quemdam e Marashi incolis nomine Artabatum sibi præfecerunt, cujus imperium turbis plenum fuit tempore Abil Abbasi et Mansoris. Condidit autem Abul Abbas in Anbaro urbem quam Hashemiam appellavit. Fuit chalifatus ipsius annorum quatuor, et novem mensium: mortuus est in Anbaro, die Dominico, mensis Dil Hujjæ duodecimo, anni Hejræ centesimi tricesimi sexti, sepultus in

Digitized by Google

urbe Hashemia. Fuit Abul Abbas procerus, facie A pulchra, statura perfecta. Satellitum ipsi præfectus fuit Abdol Iabbar Ebn Abdor-Rahmani, Azdensis: Janitor, Ebn Gaffan libertus ipsius.

Chalifatus Iaafari Almansuri.

Confecerat Abul Abbas testamentum in quo hæredem constituerat fratrem suum Abi Iaafar, Abdollahum Ebn Mohammed, Ebn Ali, Ebn Abdollahi, Ebnol Abbasi (cujus mater concubina fuit, nomine Salamah filia Bashari, quæque Basoræ nata fuit), eodemque patruo suo Isæ Ebn Ali, Ebn Abdollahi Ebnol Abbasi tradito; Ubi (inquit) mortuus fuero, homines fidem juramento obstringere facias illi cujus in hoc testamento mentio facta est. Ubi ergo e vivis excesserat Abul Abbasi, fidem dare fecit Isa Ebn Ali Hashemidas, qui Anbari B erant, ducesque **397-399** Abi Iaafaro Abdollaho Ebn Mohammedi. Iaafar autem tunc temporis peregrinationem religionis ergo instituerat, comitante ipsum Abu Moslemino. Litteris ergo scriptis hujus rei certiorem ipsum fecerunt, cujus ubi notitia ad ipsum pervenit, juramentum ipsi præstiterunt Abu Moslem, cæterique, qui cum ipso erant duces. Anbarum ergo tendit. Fuit autem Abdollah Ebn Ali, Ebn Abdollahi, Ebnol Abbasi in Mesopotamia [ibique] sibi imperium vendicavit; ad quem mittens Abu Iaafar Abu Moslemum, ipsum profligavit. Reversusque est AlMansur Cufam. Tum Bagdadum urbem condidit, quam Medinatol' Salam [id est urbem pacis] appellavit. Vocata est C autem urbs Bagdad ideo quod in ea esset monachus quidam nomine Bagdad; cui claustrum erat in terræ amplæ ac pulchræ medio, qui locus cum Abi Iaafaro placeret, ipso delineato, in eo urbem condidit, quæ Bagdad appellata est nomine monachi; quasi dicat: Exstruxit Abu Iaafar urbem in loco Bagdadi monachi. Anno chalifatus Abi Iaafari AlMansuri primo, constitutus est Prophylactus patriarcha Antiochenus, qui annos octodecim sedit, dein mortuus est. Ejusdem anno vicesimo constitutus est Theodorus patriarcha Antiochenus, qui annos viginti tres sedit, dein mortuus est. Anno chalifatus ejusdem quarto constitutus est Balatianus patriarcha Alexandrinus, **400** qui et medicus fuit: D annos quadraginta sex sedit, dein mortuus est. Anno ejusdem primo constitutus est Theodorus patriarcha Constantinopolitanus; qui annos viginti sex sedit, dein obiit. Non autem mihi scire contigit nomina patriarcharum Constantinopolitanorum a tempore quo mortuus est Theodorus ad hoc usque quo hunc librum composui, ut nec patriarcharum Romanorum, a tempore Agabii patriarchæ Romani; nec quid de ipsis narretur. Anno chalifatus ejusdem AlMansuri vicesimo constitutus est Georgius patriarcha Hierosolymitanus; qui annos triginta sex sedit, dein mortuus est. Mortuus est etiam Artabatus Romanorum imperator, post quem iisdem imperavit Constantinus filius Leonis. Porro peregrinationem instituit AlMansur anno Hejræ centesimo quinquagesimo octavo, obiitque Mecchæ mensis Dil Hajjæ nono, annos natus sexaginta octo, cum chalifatu functus esset annos viginti duos. Oravit pro ipso filius ipsius Salehus; sepultusque est Mechæ juxta puteum Maimonis. Fuit Abu Iaafar AlMansur procerus, fuscus, raris mystacibus, barbæ parte anteriori prolixa. Satellitio ipsius præfuerunt Abdol Iabbar Ebn Abdir'rahman, Azdensis, Ebn Caab, Ebn Musa, Tamimensis et AlMosaiyeb AlZahari, Dabbensis. Janitor ejus fuit Abul Chatib Marzuc libertus ipsius et, post ipsum AlRabius libertus ipsius.

401-403 *Chalifatus AlMohdii.*

Mortuo Mecchæ Almansuro fidem obstrinxerunt Saleb Ebnol Mansur; et Isa Ebn Musa, AlMohdio Ebn Mohammed, Ebn Abdollah, Ebn Mohammed, Ebn Ali, Ebn Abdollahi, Ebnol Abbasi; cui mater erat Omno Musa, filia AlMansuri, Ebn Abdollah[1], Ebn Sahwi Hamyarensis, Ebn AlRoaini. Peregrinationis ergo [ritus] hominibus perfecit Saleb Ebn AlMansuri: vel referentibus quibusdam, Mohammed, Ebn Yahya, Ebn Mohammed, Ebn Ali, Ebn Abdollahi, Ebnol Abbasi: et ad AlMohdii obsequium invitavit. Nuntium autem ad AlMohdium, qui Bagdadi tunc erat, pertulit Monarah AlMansuri servus. Præstita ergo sunt illi juramenta Bagdadi, ultimo DilHajjæ, anno centesimo quinquagesimo octavo. Porro mortuus est Constantinus Leonis filius Romanorum imperator, succedente ipsi in imperio filio ipsius Leone, filio Constantini, filii Leonis. Fuit autem AlMehdii chalifatus annorum decem cum mense et sexdecim diebus. Obiit mense Moharram anni Hejræ centesimi sexagesimi noni, cum annorum esset triginta novem, idque in vico dicto AlRud e terra Masabdan, ubi et sepultus est. Fuit idem facie, corpore, et statura pulchris, in oculo dextro albuginem **404** habens. Satellitibus ipsius præfectus fuit Nas Ebn Nosair, Ebn Malec, Chozaensis; eoque mortuo Hamzah Ebn Malec, Ebn Abdollahi, Ebn Malec. Janitor ipsius AlRabius libertus ipsius: dein AlHosaia Ebn Rashed libertus ipsius.

Chalifatus Musæ AlHadi.

Mortuo AlMohdio in AlRud regionis Mosabdan oppido, suffectus est Musa Ebnol Mohdi, cui mater concubina, nomine Alchizaram, filia Atæ natus Jorfæ e regione Yaman. Fuit autem Musa AlHadii in regione Jurjan bello Madar Hormozo domino Tabarestani inferendo occupatus. Juramentum ergo fidelitatis erga fratrem suum ab iis qui aderant Hashemidis, ducibusque suis exegit Harun Mohdii filius, misso Salmatol Wasiph Mohdii liberto, qui veredis præfectus erat, quo nuntium ad Musam perferret, reversusque est Harun Ebnol Mohdi cum ducibus Bagdadum, donec adveniret Musa AlHadi. Fuit chalifatus ipsius mensium quatuordecim. Obiit autem Musa AlHadi extra Bagdadum loco quem Isabad vocant; ibidemque sepultus, cum annorum esset viginti quinque: pulcher fuit, eques, corpore

Digitized by Google

valens. Satellitibus ipsius præfectus fuit Abdollah Ebn Hazem, Ebn Hozaimah, Tamimensis : deinde ipso abdicato Abdollah Ebn Malec, Chozaensis.
405-407 Janitor ipsius Al Rabius; tum eo mortuo munere illo functus est AlFadlus Ebnol Rabii.

Chalifatus Haruni AlRashidi.

Tum præstito juramento fidelitatis evectus est AlRashid, AlMohdii filius, cui mater fuit AlChaizaran, ad chalifatum eadem nocte qua obiit Musa AlHadi, nempe die Veneris decimo quarto mensis Rabii prioris, anno centesimo septuagesimo, qua etiam nocte natus est ipsi filius AlMamun. Hic rerum gerendarum curam commisit Yahyæ Ebn Chaled, ebn Bormac : novies in chalifatu suo peregrinationem obiit : octies Romanorum ditiones bello aggressus est. Tum in Bormacidas iram concepit mense Sasar anni Hejræ centesimi octogesimi septimi. Fuit chalifatus ipsius annorum viginti trium cum duobus mensibus et diebus sexdecim. Porro mortuus est Leo Constantini filius Romanorum imperator, succedente ipsi in imperio Nicephoro Stiraki filio, qui cum inducias ab AlRashido peteret, ipse cum eo ad triennium inducias fecit. Ægypto, nomine AlRashidi, præfuit Musa Ebn Isa Hashemida; qui templi magni, quod Mesri est, partem posteriorem ædificiis auxit, eo quo nunc se habet modo. AlRashid autem cum Musam Ebn Isæ loco abdicasset
408 Abdollahum Ebnol Mohdii præfecit. Porro dono dedit Abdollahus AlRashindo puellam ex Yamanensibus, qui inferiorem terræ Ægyptiacæ partem [incolunt], quam, cum forma excellens et formosa esset, valde amavit AlRashid, eadem cum morbo gravi laboraret, nec prodesset ipsi ulla medendi ratio quam adhibuerunt medici, AlRashido dixerunt : Ad Abdollahum deputatum Ægypti tuum mittas, quo ad te aliquem e medicis Ægyptiacis mittat : talis siquidem huic puellæ medendæ magis idoneus erit quam medici Erakenses. Misit ergo AlRashid ad Abdollahum Ebn AlMohdi, ut medicorum Ægyptiacorum peritissimum exquirens eum ad ipsum mitteret, atque insuper, quomodo se haberet atque affecta esset puella, ipsi indicavit. Accersens ergo Abdollahus Balatianum patriarcham Alexandriæ, Melchitam, qui rei medicæ peritus fuit, quomodo se haberet puella, qualique morbo affecta, ipsi indicavit et ad AlRasidum misit. Qui ergo secum tortas Ægyptiacas duras et muriam assumens, ubi Bagdadum pervenisset, ad puellam ingressus ipsi tortam rusticam, et muriam comedendam dedit. Unde ad temperamentum suum primum rediit, recedente ab ipsa morbo : quare ab eo tempore ex Ægypto ad penarium regium portari solent tortæ asperæ et muria. AlRashid autem Balatianum patriarcham multis nummis donavit. Scriptis etiam
409-411 litteris mandatoriis [quibus] omnes ecclesias in regione Jacobitarum quas [Melchitis] ablatas possederant, reddi [jussit]. Reversus ergo Bala-

A tianus in Ægyptum ecclesias repetit : mortuusque est cum munere patriarchali functus esset annis quadraginta sex. Constitutus est post ipsum patriarcha Alexandrinus Eustatius, idque anno chalifatus AlRashidi decimo sexto. Fuerat autem Eustatius iste linarius, qui cum in domo in qua linum contundere solebant, thesaurum invenisset, monachatum in monasterio AlKosairi amplexus est, factusque monasterii præfectus in eo ecclesiam duorum Apostolorum exstruxit; episcopo etiam cubiculum fabricavit, ac postea Alexandriæ patriarcha constitutus est; ubi cum quatuor annos sedisset, mortuus est. Successitque ipsi in eodem patriarchatu Christophorus : idque anno chalifatus AlRashidi vicesimo. Deinde paralysi correptus est
B Christophorus patriarcha, adeo ut hominum manibus gestaretur; quare quidam nomine Petrus episcopus constitutus, cathedræ patriarchali insidens ipsius vice episcopos ordinavit. Sedit autem Christophorus annos triginta duos, dein mortuus est. Porro anno chalifatus AlRashidi octavo constitutus est Theodoritus patriarcha Antiochenus, qui annos septemdecim sedit, dein mortuus est. Chalifatum etiam tenente AlRashindo eclipsim passus est 412 sol post preces pomeridianas, adeo ut apparerent stellæ; quare Deum cujus nomen gloriosum est, inclamarunt homines, eique supplicarunt. Quinetiam contra AlRashidum in Chorasano prodiens Rapheus Ebn Lithi eam occu-
C pavit : quamobrem cum Chosaranum tenderet AlRashid, Georjani morbo correptus, Tusum se recepit, AlMamune cum exercitu magno Merawum misso. Obiitque AlRashid mense Jomada posteriori anni centesimi nonagesimi tertii, annos habens quadraginta sex. Sepultus est Tusi in urbe AlTiran. Juramentum autem fidelitatis præstiterunt qui aderant ex ipsius filiis, domesticis ac ducibus, Mohammedi Ebn Zobaidæ filio ipsius, reversusque est AlPhadlus Ebnol Rabii cum hominibus Bagdadum. Fuit AlRashid statura perfecta, facie venusta, barba nigra, coma spissiori, quam, cum peregrinaretur, radebat. Satellitibus ipsius præfuit AlKajem Ebn Nasri, Ebn Maleci, tum Hamzah Ebn Hazemi, Ebn Chaidillahi, Ebn Maleci; deinde Ha-
D phedh Ebn Omari Ebnol Shojairi. Janitor ipsius fuit Bashar Ebn Maimum, Ebn Mohammed, Ebn Chaled, Ebn Barmaci. Tum rediit AlPhadl Ebnol Rabii ad Janitoris munus.

413-415 *Chalifatus Mohammedis AlAmini.*

Perlatum est nuntium mortis AlRashidi Bagdadum die Mercurii, qui duodecimus fuit ante finitum mensem Jomadæ posteriorem. Cum convenisset ergo populus, filius ejus Mohammed ascenso suggesto illud publicavit. Ipsumque eodem die chalifam salutarunt homines. Orta est autem inter ipsum et AlMamunem dissensio. Mater Mohammedis AlAmini nomine erat Ommo Jaafar, filia Abi Jaafar AlMansoris. Misit ergo Mohammed AlAmin in Chorasani regionem Alim Ebnlsæ,

Digitized by Google

Ebn Mahan, bellum AlMamuni illatum; Mamu vero Marwa misit Tdhaherum Ebnol Hosain Ebn Saab AlRusjensem, qui Ali Ebn Isæ cæso, Mohammedis AlAmini copias in fugam vertit; Bagdadumque profectus adjungentibus se ei Hazimah Ebn Ayoni et Homaido Ebn Abdil' Hamid Tusensi. Salutatusque est AlMamun chalifa Chorasani anno centesimo nonagesimo sexto, ac pertingente dissensione Bagdadum usque occisus est ibi Mohammed AlAmin die Sabbati, quinto ante finitum mensem AlMoharram anno centesimo nonagesimo octavo. Fuit chalifatus ipsius usque ad cædem ipsius annorum quatuor cum octo mensibus ac sex diebus. Annos tunc natus fuit viginti octo. Porro mortuus **416** est Nicephorus Estabraki filius Romanorum imperator, imperante post ipsum Romanis Estabrako Nicephori, filii Estabraki, filio. Anno chalifatus Mohammedis AlAmini tertio constitutus est Thomas (cui cognomen Tamrikus) patriarcha Hierosolymitanus; ubi annos decem sedit. Fuit Mohammed AlAmin facie pulchra, corpore integro, colore candido, pinguis, corpore robusto, digitis elegantibus. Sepultum est corpus ipsius Bagdadi, caput autem Chorosanum perlatum. Satellitibus ipsius præfuit Ali Ebn Isæ, Ebn Mahan. Janitor ipsius, AlFadlus Ebnol Rabiæ; maxima apud ipsum gratia pollebat AlFadlus Ebnol Rabiæ.

Chalifatus AlMamunis.

Præstitis juramentis chalifa renuntiatus est AlMamun in Chorasan (estque ipse Abdollah, Ebn Harun AlRashidi, Ebn Mohammed AlMohdi, Ebn Abdollah, Ebn Harun, Ebnol Mansur, cui mater fuit Marajel AlBadegisensis) anno centesimo nonagesimo sexto. Interfectus est autem Mohammed Afi-Amin, frater AlMamunis Bagdadi sub fine mensis Almoharram, anno centesimo nonagesimo octavo occupante Tdhahero Ebnol Hosain urbis partem orientalem, Hozaima occidentalem, atque Homaido Ebn AbdilHamid Tusensi quatuor ab eadem parasangis sedente. **417-419** Præfectusque est AlHosain Ebn Sabl Erako, in cujus potestatem venerunt Eraki ditiones unaque aliæ. Fuerunt autem regiones omnes dissidiis plenæ, cum in singulis essent qui sibi imperium vendicarent tam ex Ali prognatis quam aliis. Discedens autem AlMamun e Chorasano Bagdadum pervenit, mense Saphar anni ducentesimi quarti, satellitibus suis præfecto Tdhahero Ebnol Hosain, hominesque ad unum omnes securos esse jussit. Superavit etiam Abrahimum Ebnol Mohdi, qui Ebn Shaklah audiit, qui imperium sibi vindicaverat, atque imperator fidelium appellatus fuerat. In cæteras etiam regiones cum copias mitteret, subjugatæ sunt ditiones omnes, eoque audito manus dederunt quotquot sibi potestatem arripuerant, et seditionibus finis impositus est. Dixit Abu Isaac Abrahim Ebn ol Mohdi, qui Ebn Shaclah appellatus est. Non desierunt epistolæ inter homines hac forma inscribi, Ab N. Ebn N. ad N. Ebn N. aut ab Abi N. ad Abi N. aut ad Abi N. ab Abi N. aut ad Abi N. ab N. Ebn N., sine ulla in titulis comprecatione, usque ad cædem Mohammedis AlAmini; meminitque cursorum Bagdadi præfectum litteras ad ipsum a Dil' Riyasataini [duos principatus habente] AlPhadlo curasse sic inscriptas: Abi Isaaco quem conservet Deus excelsus ab Abi Abbaso. Quarum (inquit Abu Isaac) **420** ubi inscriptionem viderem, ipsas ad patruum meum Solimanum misi, quo ipsi ut novum quid ostenderem, cumque ad ipsum pervenissent litteræ meæ, attulit mihi janitor ipsius alias a Dil-Riyasatain ad ipsum missas, eodemque modo quo quas ad me dederat inscriptas. Atque ex eo tempore in inscriptionibus litterarum suarum comprecationes adhibere consueverunt. Porro in Ægypto fuit Mohammed Ebnol Sarii, Ebnol Hacemi, qui rebellis factus, seque ab AlMamunis obsequio subducens, Ægyptum occupavit, quam et ante ipsum occupaverat pater ipsius AlSarius: misit ergo AlMamun, Obaidallahum Ebn Tdhaheri in Ægyptum; qui eo perveniens Ebnol Sarium salutavit, utpote qui eo tempore quo Ægyptum ingressus est Obaidallah, præfectus fuerat. Hic ergo Ægyptum ingressus collectas opes Bagdadum ad AlMamunem abduxit. Idemque, copia per litteras ab AlMamune scriptas ipsi concessa, templum commune quod Mesri est, [palatio] Paril' Ramli toto auxit, excepta, quam reliquit, monetariorum domo. Porro vacillavit Hierosolymis ecclesiæ Resurrectionis testudo, adeo ut parum abesset quin decideret. Accidit autem in Palæstina atque Hierosolymis fames gravis, cum locustarum multitudine, adeo ut fame perirent homines, fugerentque Moslemini Hierosolymis præ annonæ caritate, neque eorum ibidem aliqui superessent **421-423** paucis admodum exceptis. Thomas ergo patriarcha (qui Tamrik audit) opportunitatem hanc, qua Moslemnis vacua esset urbs, lucratus, Cyprum mittens cædi curavit cedrorum et abietum quinquaginta truncos, eosque Hierosolyma adduci. Fuitque vir quidam ex Buræ in Ægypto incolis nomine Bocam opibus abundans, Hic ad Thomam patriarcham Hierosolymitanum magnam pecuniæ vim mittens, qua testudinem instauraret, jussit a nemine mortalium quidquam accipere: quod si pluribus adhuc pecuniis opus haberet, se ad ipsum esse missurum. Thomas ergo patriarcha testudinem paulatim diruens, lignis istis intromissis superstruxit. Vidit autem in insomnio, e columna quadam ex iis quibus sustentabatur testudo [templi] Resurrectionis prodeuntes quadraginta viros qui testudinem sustinerent, ne caderet, [e] columna scilicet quæ domui supposita est: experrectus ergo dixit: Sunt quadraginta illi qui testudinem sustinent, quadraginta martyres: quadraginta ergo tigna in testudinem immisit, quorum unumquodque sinu compleeteretur homo ad numerum quadraginta martyrum. Estque columna ista quæ sita est e regione pulpiti secus altare ad latus australe, juxta quam,

Digitized by Google

quoties fuerit festum quadraginta martyrum, festum iis celebrant. Cumque jam perfecisset Thomas patriarcha instaurationem **424** testudinis [immissis] tignis, eamque et superius et inferius incrustasset, ædificavit supra testudinem istam e lignis et aliam, eo inter ipsas relicto spatio quo incedere quis possit.

Cum ergo ex Ægypto reverteretur Obaid Allah Ebn Tdhaher Bagdadum tendens, querelam ad ipsum detulerunt Moslemini, Christianos transgressos, illud quod non liceret ipsis fecisse, testudinem ecclesiæ Resurrectionis diruentes; eamque cum parva esset, augentes, adeo ut quam antea fuerat major evaderet et testudinem Petræ altitudine superaret. Obaidallah ergo accersitum Thomam patriarcham, aliosque cum eo multos, in carcerem conjecit, hanc in rem inquisiturus, ut si verum comperiretur illud cujus insimulati sunt, flagris ipsos cæderet. Ad quos ergo carcere inclusos noctu accedens senex quidam Mohammedita, Thomæ patriarchæ sic dixit: Ego edocturus sum te argumentum, quo et tu et comites tui evasuri estis, auxiliante Deo, nec non et testudo; eo pacto, si mihi spondeas daturum te mihi mille aureos, mihique et liberis meis liberorumque liberis, donec deficiant, in perpetuum exhibitum iri demensum ex hujus testudinis reditibus, quemadmodum sacerdotibus et diaconis. Promisit ergo ipsi Thomas patriarcha omnia quæ petiit, idemque scripto suo ipsi testatus est. Dixit igitur illi: Ubi te accersiverint ac testimonia contra te protulerint, **425-427** sic dicas: Servet Deus imperatorem, certe reparatione opus habuit locus quidam in testudine, egoque eum instauravi, ita ut nihil interim diruerim, nihil addiderim. Illi autem qui testimonium perhibent contra me testantur testudinem minorem fuisse quam nunc est, meque ei addidisse; interroget ergo ipsos imperator, quanta fuerit testudinis parvæ quam, uti autumant, dirui, crassities quantaque hujus quam exstruxi atque ampliorem feci, quo sciat imperator quantum sit inter utramque a me additum. Neque enim unquam hoc scire possunt. Die ergo crastino accersitis Thoma patriarcha et comitibus ipsius, aderant etiam Moslemii, qui testati sunt auctam fuisse testudinem, contra quos eo usus est argumento Thomas. Dixit igitur ipsis Obaidollah Ebn Tdhaheri: Verum est quod prætendit, quod et nos ipsi confirmabimus. Indicate mihi quanta erat testudinis antequam diruta fuit, crassities? quantaque hoc tempore? Respondentibus ipsis: Nos hoc explorabimus, dissolutus est consessus, profectusque est Obaidallah Ebn Tdhaher Damascum: Thomas autem patriarcha, et comites ipsius Hierosolymam reversi sunt gaudio affecti. Dedit ergo Thomas patriarcha (seni isti Mohammedano mille aureos; nec desierunt exhiberi ipsi demensa et post ipsum liberis ipsius, nec non liberorum liberis, donec haud superesset ex ipsis **428**

A quispiam una excepta filia, quam demenso isto privavit Elias Ebn Mansur patriarcha Hierosolymitanus. Mortuo autem Thoma patriarcha, præfectus est post ipsum discipulus ipsius, nomine Basilah, Hierosolymis patriarcha: idque anno chalifatus AlMamunis septimo; cathedram autem occupavit Basilah annos viginti quinque, dein obiit. Anno primo chalifatus AlMamunis constitutus Iob patriarcha Antiochenus, qui annos triginta unum sedit.

Reversus autem Obaidollah Ebn Tdhaheri Bagdadum, ad Almamunem, quomodo se haberent res in Ægypto, quidque ibi egisset quo eam in ordinem redigeret, ipsi indicavit. Post hæc tumultuati sunt Al Bimaidæ, ut Cophtitice dicuntur, cujus interpretatio est Progenies quadragenorum, siquidem
B Romani cum Ægypto discederent occupante eam religione Mohammedica, relicti sunt ex ipsis viri quadraginta, qui liberis ibi genitis multiplicati sunt; atque in inferiore terræ Ægyptiacæ parte progenie aucti, appellati sunt Bimai, id est Quadraginta virorum progenies. Hi igitur rebelles facti vectigal et tributum pendere noluerunt. Quod cum Al Mamuni nuntiatum esset, misit ille Almotasemum copiis instructum in Ægyptum, quem pugna exceperunt Al Bimaidæ, ut et ipse illos; quos et magna ipsorum strage edita in fugam dedit feminasque ipsorum, et liberos Bagdadum captivos abduxit, quo **429-431** reversus est postquam Ægyptum in ordinem redegerat. Tum et ipse Al Mamun comi-
C tante Al Motasemo in Ægyptum profectus est, eamque ingressus die Veneris, mensis Al Maharram nono, anno Hejræ ducentesimo decimo septimo, ac primo mensis Saphar ad Al Bimaidas profectus est; dein ab ipsis reversus Metsram et Phustatum ingressus est die Sabbati, mensis Saphar decimo quarto, atque ex Ægypto discessit mense Al Rabia priori ejusdem anni. Cum autem in Ægyptum venisset Al Mamun, turrim sibi exstruxit in monte Al Mokattam, in qua sedit, appellataque est Kobbatol Hawa [turris desiderii]. Aderant autem Al Mamuni cubicularii duo Christiani, qui cum longe abessent ecclesiæ quæ in palatio erant, copiam ab Al Mamune impetrarunt ecclesiam in qua orare poterant, ædificandi, quæ a Kobbatil Hawa prope
D abesset: quod illo ipsis concedente, exstruxerunt ecclesiam Sanctæ Mariæ, quæ juxta pontem est, atque hodie appellatur Ecclesia Romanorum, cum antea vocaretur Ecclesia duorum cubiculariorum. Fertur ipsos eam exstruxisse reliquiis ædificii Kobbatil Hawa. Exstruxit etiam Al Mamun in Said regione Ægyptiaca columnam, quo dignoscatur Nili incrementum, loco qui Shurat appellatur in vico Babanudah dicto. Instauravit idem mensuram in Achmim. Ad Al Mamunem **432** autem accedens, Bocamus Christianus e Buræ incolis, ille qui nummos misit ad instaurandam ecclesiam Resurrectionis, ab illo petiit ut Buræ præficeretur (dives autem admodum fuit), cui Al Mamun, Religionem (inquit) Mohammedicam amplectere, erisque mihi servus,

Digitized by Google

ac te præficiam; respondet Bocamus, Imperatori fidelium servorum Mohammedanorum myrias est, annon erit unus servus Christianus? Ridens ergo Al Mamun ipsi præfecturam Buræ et locorum adjacentium commisit.

Condidit ergo Buræ multas ecclesias pulchras. Juxta januam autem ædium ipsius erat templum [Mohammedicum] commune. Dixit ergo Buræ incolis Mohammedanis: Ædificabo vobis templum commune aliud, si templum hoc, quod juxta januam domus meæ est, dirueritis. Cui Moslemini: Exstrue templum aliud, nos [interim] hoc in templo orabimus, at cum templum illud absolveris, in eo orabimus, atque hoc diruemus. Exstruxit ergo templum magnum, pulchrum; quod cum absolvisset, dixit: Solvite mihi quod promisistis, ac templum quod ad januam meam est, diruite: cui illi: Haud permissum est nobis religione nostra, ut templum in quo oravimus, ad preces convocavimus, et convenimus, diruamus, nequaquam hoc permittit religio nostra: eo ergo quo se habuit statu relictum est **433-435** templum; atque ita Buræ duo fuerunt templa in quibus convenirent, quorum in hoc una die Veneris, in illo altera orabant. Bocamus vero, cum esset dies Veneris, vestibus nigris indutus, gladioque ac balteo cinctus equo vehebatur, comitibus suis stipatus, cumque ad templum venisset ibi sustinebat, ingrediente deputato ipsius, qui Mohammedanus fuit, ut cum populo oraret, et chalifæ nomine memorato concionem haberet; ac tum ad ipsum egrediente. Neque desierunt Christiani vestes nigras induere, ac equis vehi, usque ad tempus Al Motawacceli. Reversusque est Al Mamun Bagdadum. Constantinus autem, Nicephorum Estabraki filium superatum cum in potestatem suam redegisset, Romanis imperavit. Porro Al Mamun, tres in hostes expeditiones suscepit, quarum ultima fuit anno ducentesimo decimo octavo, et cum Albadandunam pervenisset, ibi ægrotavit, diemque obiit. Gestatus est ergo ac in urbe Tarso sepultus. Chalifatus ejus ex quo in Chorasan chalifa salutatus est annorum fuit viginti duorum: obiit annos natus quadraginta octo, mense Rajeb, anno ducentesimo decimo octavo. Candidus erat admista flavedine, facie venusta, barba promissa ac multum canescente. Satellitibus ipsius præfectus fuit Zobair Ebn Masaiyeb Dobbensis. Deinde Tdhaher Ebnol Hosain; in eos etiam potestatem habuit
436 Isaac Ebn Abrahim. Janitor ipsius fuit cum in Chorasano esset, Al Hosain Ebn Abi Said, tum Ali Ebn Abi Salehi Saheb Al Mosailæ. Plurimum apud eum potuit, initio chalifatus ipsius, Dul Riyasatain Al Phadlus Ebn Sahali. Tum post eum multi, e quibus, Al Hosain Ebn Sahali, Omar Ebn Saidi, et Ahmed Ebn Abi Chaledi.

Chalifatus Al Motasemi.

Chalifa renuntiatus est Al Motasem, qui idem est Abu Isaac Mohammed Ebn Haruni 'lRashidi (cui mater concubina nomine Maredah), Tarsi, pro-

A pendentibus e ducibus Al Mamunis nonnullis ad hoc ut Al Abbasum Al Mamunis filium ad chalifatum proveherent. At cum ad obsequium illius se fide data obstrinxerat Al Abbas, idem etiam præstiterunt reliqui duces; perlataque est inauguratio Bagdadum, ubi fidem ei pollicitus est Abu Isaac Abrahim Ebnol Hosain, Ebn Mosaabi qui tunc temporis Bagdadi fuit, nec non quicunque Bagdadi erant Hashemidæ ac duces. Ad obsequium etiam ejus se obstrinxit Abdollah Ebn Tdhaheri in Chorasano, eumque Al Motasemum appellavit. Pervenit autem Al Motasem Bagdadum initio mensis Ramadani, anno ducentesimo decimo octavo, a qua non discessit usque ad annum ducentesimum **437-439** tricesimum secundum. Tum Sarmanraiam profectus eam muro cinxit, ibique cum exercitibus suis sedem fixit; misso Aphshino Condarao Ebn Causi contra Tabacum Iormensem: cujus urbe expugnata ipsum vinctum cum sociis suis abduxit. Fuit expugnatio ista mense Ramadano anni ducentesimi vicesimi secundi. Misit etiam Ajifum Ebn Anbasæ contra Al Zottos, qui in Al Batayeh [paludibus inter Waset et Basram] fuerunt, quos captivos secum abduxit. Al Maziad etiam vi occupavit Tabarestanum. Misit ergo Abdollahum Ebn Tdhaheri cum patruo suo Al Hasen Ebnol Hosain, qui ipsum compedibus vinctum ad Al Motasemum adduxit. Intravit etiam Al Motasem Romanorum regiones ipsas expugnatum, secumque abduxit Iobum Antiochiæ patriarcham, et obsidione cinxit urbem Ancyram; ubi Iobus patriarcha Romanos lingua Romana allocutus: Obedite, inquit, regi, ipsique tributum pendite. Melius hoc est quam ut occidamini, et captivi fiatis. Romani ergo conviciis ipsum ac lapidibus petierunt. Al Motasem autem captam urbem Ancyram incendit. Tum Amuriam profectus, ipsam etiam mensis spatio (vel secundum aliud exemplar, pluribus mensibus) obsedit. Iobus autem patriarcha quotidie ad arcem solus accedens Romanos lingua Romana allocutus, metum illis incutere ac rogare, ut tributum Al Motasemo **440** darent quo ab ipsis recederet; at illi et convicia et lapides in ipsum jacere. Neque ita facere destiterunt, donec Al Motasem capta Amuria multos in ipsa trucidaret; idque mense Radamano anno ducentesimo vicesimo tertio. Reversusque est Al Motasem postquam Amuriam cepisset; atque inter redeundum mortuus est Al Abbas Al Mamunis filius. Iram etiam in Al Aphshin concepit anno ducentesimo vicesimo quinto. Porro mortuus est Constantinus Romanorum imperator, quibus post ipsum imperavit Theophilus. Anno chalifatus Al Motasemi quarto constitutus est Sophronius patriarcha Alexandrinus, qui annos tredecim sedit; philosophus fuit ac sapiens. Anno chalifatus ejusdem septimo constitutus est Joannes patriarcha Hierosolymitanus; contra quem insurgentes Hierosolymitani de ipso omnia mala dixerunt: quare ab ipsis metuens, scriptoque ipsis

Digitized by Google

ubera pertingeret, eique tubulo plumbeo tenui ac gracili immisso, locum luto ac calce ne appareret obduxisse, cumque adesset festum sanctæ Mariæ, foramini isti lac infundere solitum, cujus guttula e mamma imaginis destillaret : quare peregrinationes ad ecclesiam istam instituentibus hominibus, multum pecuniæ lucratus est hac de causa æditus. Mittens ergo Theophilus imperator imagine ista diruta locum refecit, jussitque nullas omnino in ecclesiis imagines retineri. Æditum autem ecclesiæ istius capite truncavit et ex ecclesiis imagines sustulit, dicens, imagines instar idolorum esse; et qui imaginem coluerit, perinde esse ac si idola coleret. Hinc ortum est inter Romanos dissidium in iis quæ ad imagines spectant, adeo ut alii alios infidelitatis damnarent, dicentibus aliis : Qui imaginem coluerit infidelitatis reus est; aliis : Qui eas non coluerit, infidelis est. Quod cum audisset Sophronius patriarcha Alexandrinus, orationem longam scripsit in qua imaginum cultum defendit, hoc in ea argumento usus, dicens : Deus, cujus fama gloriosa, et nomen sanctum, Mosi præcepit ut in tabernaculo temporis imagines Cherubinorum aureas formaret, quas intra sanctuarium statueret, deinde, quod **452** Salomo Davidis filius cum templum exstrueret, in ipso imagines Cherubinorum aureas reposuerit. Dicens insuper : Cum perlatæ fuerint a rege litteræ ad præfectum ipsius aliquem sigillo regio signatæ, dictumque fuerit id scienti : Est hoc sigillum regis : hæ ipsius litteræ : annon assurgens stabit donec litteras manu acceptas osculatus fuerit, easdemque capiti et oculis suis admoverit? neque interim ideo assurgit aut litteras osculatur, quod chartam veneretur, aut ceram chartæ obductam, aut atramentum intra chartam, aut quod litteris assurgat easque veneretur. Non, per vitam meam, ob rerum istarum aliquam, verum inde hoc est quod regem veneretur, ejusque nomen, cum ipsius sint litteræ istæ. Hac igitur ex parte decet nos imaginem istam deosculari ac venerari, non quod ita eam osculamur ac idola coli soleant, verum hoc fit quod veneratione atque honore prosequimur nomen martyris istius, cujus imago coloribus istis depingitur. Atque hanc epistolam ad regem Theophilum misit, qua accepta lætatus est ille, atque ab eo quo imagines prosecutus erat odio conversus est. Fuit etiam Abu Korræ inter eos qui imaginum cultum defenderunt, eaque de re librum scripsit, quem appellavit : Sermones de cultu imaginum. Obiit autem Sophronius patriarcha Alexandrinus hydropisi affectus (ob quam **453-455** cum lac mandragoræ bibisset, nihil ei profuit), anno ducentesimo tricesimo tertio, constituto post ipsum patriarcha Alexandrino Michaele, qui annos viginti quatuor sedit. Fuit ille e filiis Bacami, Burensis. Porro fuit chalifatus AlMotawacceli annorum quatuordecim, novem mensium, et novem dierum. Anno chalifatus ejus decimo consti-

A tutus est Salmun Zaikuni filius patriarcha Hierosolymitanus, ubi annos quinque sedit, dein mortuus est. Interfectus est autem AlIMotawaccel in palatio suo in urbe quam condiderat, Allaafaria appellata. Fuit cædes ipsius die Martis mensis Shawali tertio, anno ducentesimo quadragesimo septimo, cum annorum esset quadraginta quatuor : sepultusque est Iaafariæ. Fuit fuscus, colore ad flavedinem vergente, facie venusta, mystacibus raris, oculis grandioribus. Satellitum ipsius præfectus fuit Isaac Ebn Abrahim; eoque mortuo accedens Mohammed Ebn Abdollahi, Ebn Tdhaher, e Chorasano, iisdem præfectus est. Janitor ipsius Wasif Turca; ac post ipsum Said Ebn Saleh; nec
B non Bagaus Turca. Janitor ordinarius Jacob Ebn Abrahim : deinde Kausarah, et Atab Ebn Atab. Plurimum apud eum poterat AlPhatah Ebn Chakan, et Obaid Allah Ebn Yahyæ Ebn Chakan secretarius.

456 *Chalifatus AlMontaseri Billahi.*

Inauguratus est AlMontasar Billahi Mohammed Ebnol Motawacceli (cui mater fuit concubina, nomine Habashiah) eodem die quo occisus est AlMotawaccel : quinto postquam chalifa renuntiatus est die e Iaafaria se Sarramanraiam contulit, diruitque Iaafariam et Allausakum deseruit. Fratres etiam suos Abu Abdollahum AlMotaz Billahi, et Abrahimum AlMoayad billahi hæreditatis jure exuit, ea de re litteris passim in provincias missis. Fuit
C chalifatus ipsius unius, anni, sex mensium, et trium dierum. Obiit annos natus viginti octo. Sepultusque est Sarramanraiæ; sepulcrum ejus opere albario ornavit mater ipsius, quo non antea cuipiam chalifarum sepulcrum obductum fuit. Fuit AlMontaser staturæ quadratæ, corpore decoro, fuscus, pinguis. Satellitum ipsius præfectus fuit Mohammed Ebn Abdollah Ebn Tdhaher. Janitor Abu Naser Turca nec non Ahmed Ebn Chasab.

Chalifatus AlMostaini.

Convenientes Turcarum duces ad eligendum quem chalifam renuntiarent, abnuerunt ex AlMotawacceli filiis cuipiam obsequium pacisci. Cecidit **457-459** ergo electio ipsorum in Ahmedem Ebn Mohammedis AlMotasami, cui mater concubina
D fuit nomine Machareck; quem chalifam fide ipsi data constitutum, Almostain billahi nominarunt. Tum orto in exercitu dissidio, atque inter libertos tumultu, fugit Almostain in navicula, comitantibus ipsum Wasipho et Bagoa Turcis, Bagdadum. Servi autem et exercitus, qui Sarramanraiæ fuerunt, Abu Abdallah Ebnol'Motazzi Ebnol Motawacceli, cui mater fuit concubina nomine Kabihab, throno collocantes chalifam salutarunt, initio mensis Moharram anni ducentesimi quinquagesimi. Fuitque contentio et bellum inter Almostaini et Almotazzi asseclas. Res autem bellicas Almotazzi nomine administrabat Abu Ahmed Ebnol Motawaccel, neque cessarunt bella exercere usque ad initium mensis AlMoharram anni ducentesimi

Digitized by Google

quinquagesimi secundi : tum enim loco se abdicante Almostaino, facta est pax, scriptis testante AlMostaino se hoc sponte facere, et securitatis libellum illi scribente AlMotazzo adhibitis testibus. Deinde Wasetum Eraki urbem descendit. Fuit chalifatus ipsius, donec se ipsum imperio abdicavit, annorum trium cum octo mensibus. Primo chalifatus ipsius anno constitutus est Theodorus (qui AlMoklati audit) patriarcha Hierosolymitanus, qui annos novemdecim sedit, dein mortuus est. Fuit autem Almostainus pinguis, **460** corpore venusto, barba nigra; satellitum ipsius præfectus fuit Mohammed Ebn Abdollæ, Ebn Tdhaheri. Janitores ipsius, Wasif et Boga, Turcæ.

Chalifatus AlMotazzi.

Omnes qui Sarramantaiæ fuerunt tam Turcæ quam alii, AlMotazzam chalifam fide data inaugurarunt, mense AlMoharram anni ducentesimi quinquagesimi primi, cum esset AlMostain Bagdadi, ac provinciæ turbatæ, majori hominum parte Al Mostaino adhærentibus. At cum se imperio abdicaverat Al Mostain initio mensis AlMoharram, anni ducentesimi quinquagesimi secundi, hoc audito homines obsecuti sunt. AlMotazzus autem cum successionis jus Abrahimo Al Moayad billahi restituisset, eodem rursus ipsum exuit, qui deinde mortuus est : quod cum ægre ferret Abu Ahmed fratri suo accidisse, ipsum Basoram relegavit AlMotazzus : interfecti sunt etiam Wasiphus et Boga. Mortuusque est Mohammed Ebn Abdollahi, Ebn Tdhaheri satellitum præfectus. Al Mostainum autem Waseto accersitum, cum salutasset Said Ebn Saleh janitor, ipsum interfecit. Porro mortuus est Theophilus Michaelis filii Theophili filius Romanorum imperator, succedente ipsi in imperio filio ipsius Michaele Theophili, filii Michaelis filio. Fuit autem dux quidam **461-463** nomine Basilius quem accersitum omnibus ducibus ac comitibus suis præfecerat. Die autem quodam, cum se oblectandi gratia prodiisset Michael imperator in insulam quamdam, quæ e regione Constantinopoli sita est in mari quod Pontus appellatur, irruens in ipsum Basilius dux, intra ecclesiam quæ in insula est, interfecit, nec non et eos qui in insula erant, et imperium in potestatem suam redegit, cum non esset ipse e stirpe regia, utpote qui genere Siciliota fuit. Cumque ipsi dictum esset : Quid est quod imperatorem occidere fas tibi duxisti? respondit : Michael cum mulierem deperiret, me eam ducere jussit, ad ipsam tamen non accedere; ut nomine mihi esset mulier ista, ille vero cum ipsa cubaret; metu scilicet uxoris suæ, ne ipsa illud resciret, et quod non liceret ipsi aliam ultra uxorem suam ducere : quod cum fecissem, postea pœnitenia ductus, Deum timui : cæde ergo ipsum tollere fas duxi : retinuitque Basilius imperium in Romanos.

Chalifatus Al Motazzi et Almohtadi et pars chalifatus Almotamedi.

Præfecit AlMotazzus Bacbacum Turcam Ægypto,

A qui Ahmedem Ebn Tolun deputatum sibi constituens, ipsum in Ægyptum misit. Bacbacus vero **464** Ahmedi Ebn Toluni filiam suam in uxorem dederat. Ingressus est autem Ahmed Ebn Tolun Ægyptum mense Ramadano anno ducentesimo quinquagesimo quarto. Turbatæ sunt autem res inter AlMotazzum et libertos. Obiitque Almotazzus die Martis tertio ante finitum mensem Rajeb, anno ducentesimo quinquagesimo quinto. Fuit chalifatus ipsius post AlMostaini abdicationem annorum trium cum mensibus novem, diebus octo. Erat, cum moreretur, annorum viginti duorum. Sepultus est Sarra Manraiæ : sepulcrum ejus opere albario ornavit mater ipsius juxta sepulcrum AlMontasari. Fuit AlMontazzus candidus, facie pulchra, coma

B eleganti, corpore decoro, adeo ut haud ipsi par forma et pulchritudine reperiretur. Satellitibus ipsius præfectus fuit Mohammed Ebn Abdillahi, Ebn Tdhaheri : dein, eo mortuo, Obaidallah Ebn Abdillahi, Ebn Tdaheri : tum iisdem præpositus est Soliman Ebn Abdillahi Ebn Tdhaheri, qui [munus] illud obtinuit, quod deinde Obaidallahi Ebn Abdillahi, Ebn Tdhaheri redditum est. Janitores ipsius fuerunt VVasiph et Boga : deinde Salehus in locum patris sui suffectus est; et in locum Bogai, Bacbac Turca.

465-467 *Chalifatus Almohtadi.*

Inauguratus est Almohtadi, videlicet Mohammed Ebn Harun Alwathek billahi, Ebnol' Motasam bil-

C lahi, cui mater fuit concubina nomine Korb. Fuit inauguratio ipsius die Martis, tertio ante finitum mensem Rajeb, anno ducentesimo quinquagesimo quinto. Erat chalifatus ipsius anni unius. Trucidatus est cum annorum esset triginta novem : sepultus est Sarramanraiæ. Fuit statura media, facie pulchra, corpore eleganti, barba implexa et nigra. Satellitum ipsius præfectus fuit Obaidollahi Ebn Abdillahi. Janitor Saleh Ebn Wasiph; tum, occiso Salebo, Tacin Turca.

Chalifatus Almotammed billahi.

Inauguratus est Almotammed billahi (nempe, Ahmed Ebn Jaafari Almotawacceli, cui mater concubina fuit nomine Knyai), mense Rajeb, anno

D ducentesimo quinquagesimo sexto. Consiliarium suum constituit Abdollahum Ebn Yahyæ Ebn Chacan, qui Motawacceli consiliarius fuerat. Continuatis autem bellis et dissidiis turbatæ sunt regiones et provinciæ; et ubique terrarum multi sibi imperium vindicarunt, adeo ut totum chalifatus ipsius tempus dissidiis perpetuis et bellis continuis **468** plenum fuerit. Rerum gerendarum curam habuit Abu Ahmed Almowaffek billahi, Almotammedi frater. Almotammed vero homines filio suo Iaafaro, ut successori suo fidem dare adegit, ipsi nomen Almophawed Allallahi imponens; ac post eum Abu Ahmedi Ebnil Motawaccel fratri suo; quem Almowaffec billahi appellavit. Abu Ahmed autem ipse bella gerere, atque in provincias proficisci, seque curis ac laboribus exer-

Digitized by Google

cere, dum Almotammed voluptatibus et lusui indulgeret; contra quem rebellavit, Basoræ, Ali Ebn Mohammed, Ebn Ahmed, Ebn Ali, Ebn Yazid, Ebn Ali, Ebnol' Hosain, Ebn Ali, Ebn Abi Taleb, die lunæ, duobus ante finitum mensem Ramadan diebus; ac cæsis omnibus Basoræ incolis, opes ipsorum diripuit, mulieres et liberos captivos abduxit, mulieribus, pueris, et puellis et opibus Nabechi arbitrio permissis, ac vastata Basora, territoria et ditiones ejus occupavit. Contra quem Basoram profectus est Abu Ahmed Almowaffec; neque inter eos bella geri desierunt quatuordecim annis. Cæsus est autem Aliensis iste Basoræ ad fluvium Abi Sofyan, pone fluvium Abil Chasib, illum nempe juxta quem urbem suam, quam Almochtarah vocitavit, condiderat, die Mercurii prope vesperam, mensis Safar quarto, anno ducentesimo septuagesimo. Totum autem tempus ex quo, insurgente ipso, erectum est vexillum ipsius usque ad **469-471** diem quo occisus est, anni sunt quatuordecim, quatuor menses et sex dies. Quin et Ahmed Ebn Tolun Ægyptum et Damascum occupavit, capta etiam Antiochia, a quo detentus fuit Ahmed Almowaffec bellum contra Aliensem Basoræ gerendo. Anno chalifatus Almotammedi primo constitutus est Stephanus patriarcha Antiochenus, qui uno tantum die sedit, eodem et consecratus et mortuus, constituto post ipsum Taduso ibidem patriarcha, qui annos viginti sedit, dein mortuus est. Anno chalifatus ejusdem decimo constitutus est Elias, Mansuri (qui Mosleminis in capienda Damasco opem tulit, ideoque per totum mundum diris devotus est) filius, patriarcha Hierosolymitanus; ubi cum annos viginti novem sedisset, mortuus est. Porro obiit Michael Bicami filius, patriarcha Alexandrinus anno ducentesimo quinquagesimo sexto, atque in urbe Burah sepultus est. Constitutus est post ipsum Michael natione Romanus (vel secundum aliud exemplar Azzensis) patriarcha Alexandrinus, anno chalifatus Almotammedi tertio, qui est ducentesimus quinquagesimus octavus: annos triginta quatuor sedit, dein obiit, videlicet anno ducentesimo nonagesimo secundo, atque Alexandriæ sepultus.

Mortuus est etiam Basilius Romanorum imperator, succedente ipsi filio ipsius Leone, qui sapiens fuit et philosophus. Porro anno chalifatus Almotammedi octavo, natus est **472** Said Ebn Batrik, medicus, die Dominico, tertio ante finitum mensem Dil Hajjæ anno [Hejræ] ducentesimo sexagesimo tertio lunari. Ab Hejra igitur ad ipsius natalem anni sunt ducenti quinquaginta quatuor solares (iis autem in historia tempora computat). A Diocletiano vero ad ejusdem Saidi Ebn Batriki medici natalem anni quingenti sexaginta octo (vel secundum aliud exemplar quingenti nonaginta duo). A Domino nostro Jesu Christo ad eumdem natum octingenti sexaginta octo. Ab Alexandro mille centum octoginta novem. A captivitate Ba-

A bylonica mille quadringenti quinquaginta. A Davide mille nongenti viginti septem. Ab exitu Israelitarum ex Ægypto bis mille quingenti triginta tres. Ab Abrahamo ter mille quadraginta. A Phaleko ter mille quingenti octoginta unus. A diluvio quater mille centum duodecim. Ab Adamo sexies mille trecenti sexaginta octo. Cumque annos jam sexaginta natus esset, constitutus fuit patriarcha Alexandrinus, atque Anba Eutychius appellatus. Ahmed autem Ebn Tolun, capta Antiochia, in Ægyptum reversus est, ubi templum commune exstruxit illud quod piscinæ imminet, nec non Nosocomium. Canalem etiam fabricavit in quo fluit aqua a piscina quæ AlHabash [Abyssinarum] appellatur ad Amaaphe. Morbo autem correptus,
B quo mortuus est, videlicet alvi profluvio, jussit **473-475** Mosleminos tum Christianos et Judæos, monte qui Almokattam appellatur, conscenso, preces pro ipso fundere: quod et fecerunt, montem in classes suas distributi ascendentes, atque pro eo orantes. Mortuus est autem morbo isto die Dominico decimo ante finitum mensem Dilkaada anno ducentesimo septuagesimo. Sepultusque est in Almokattam.

Convenientes ergo duces, filio ipsius AlAbbaso, qui natu maximus fuit, occiso, sibi filium ipsius natu minorem Chamarawaihum Ebn Ahmed Ebn Tolun præfecerunt, annos habentem viginti. Hic cum in Syriam Damascenam copias duxisset, atque
C in occursum ipsi prodiisset Abu AlAbbas Ebnol Mowaffeki, commissum est inter ipsos prælium in AlT'awahain e ditione Palæstinæ, ubi in fugam versus Chamarawaihus Ebn Ahmed Ebn Tolun solus in Ægyptum reversus est, lassatis in via quinque jumentis, magna autem sociorum ejus strages edita est, potito Abul Abbaso omnibus quæ exercitui ejus fuerunt. Fuerunt autem Chamarawaiho milites in insidiis positi qui fugæ cæterorum nescii erant. Horum ubi signa apparuerunt iis conspectis Abul Abbas et ipsius comites, omnibus quæ consecuti fuerant relictis, in fugam se dederunt atque inter fugiendum multi ex iis cæsi: quare redeuntibus Chamarawaihi sociis collectæ sunt item copiæ atque in Ægyptum reversæ, cum
D Chamarawaiho substiterunt. Rediit **476** autem Abul Abbas Bagdadum fugiens, atque a patre suo Almowaffeko ob illud quod fecerat culpatus est. Fuere autem Chamarawaiho Damasci copiæ multæ. Porro anno chalifatus AlMotammedi decimo octavo, qui Hejræ ducentesimus septuagesimus fuit, accidit in Ægypto terræ motus ingens, adeo ut multæ corruerent ædes, et magna hominum multitudo periret. Eodem anno venit frumenti mensura [Macuc] nummo aureo, mortuique sunt homines fame præ annonæ caritate, adeo ut lini semen comederent, implerenturque Mesri plateæ mortuis, quos camelis avehebant, octo singulis camelis impositos, magnaque ipsis fovea effossa in ipsam eos conjicerent. Tum Chamorawaih audito Mohamme-

Digitized by Google

dem Ebn Diudad (qui idem Abalsaj dicitur) Damascum cum exercitu grandi pervenisse, copiis suis collectis obviam ipsi profectus est, commissumque est inter ipsos prælium grave loco dicto Bathnia, ditionis Damascenæ; atque in fugam datus Mohammed Ebnol Diudad, cæsis ipsius comitibus, quorum plerique securitatem petierunt perrexitque Chamarawaih donec ad Euphratem perveniret, ingressique sunt comites ipsius AlRaccam, in eadem ementes ac vendentes, adeo ut ab eo metueret Almowaffek. Reversus est autem Chomarawaihus in Ægyptum, imperium jam obtinens ab Euphrate usque ad regionem Nubiæ, in singulis **477-479** provinciis deputatum e comitibus suis aliquem constituens; idque anno ducentesimo septuagesimo sexto. Obiit autem Almowaffek mense Safar, anno ducentesimo septuagesimo octavo, vices eas supplente filio ipsius Abul Abbaso, qui et in chalifatu successor renuntiatus est, abdicato Jaafaro Ebnol Motammed ea dignitate. Rebus ergo gerendis præfectus est Abul Abbas Ebnol Mowaffek, atque appellatus AlMotadad. Obiitque AlMotammed Bagdadi die Dominico, undecimo ante finitum mensem Rajeb, anno ducentesimo septuagesimo nono. Fuit chalifatus ipsius annorum viginti trium et sex dierum. Annorum, cum moreretur, fuit quadraginta sex : portatusque Sarramanraiam, ibi sepultus est.

Chalifatus Al Motadedi.

Inauguratus est Al Motaded billahi Abul Abbas (qui idem Ahmed Ebn Abi Ahmed Al Mowaffek billaei Ebn Jaafar Almotawachel alallahi, cui mater concubina fuit nomine Darar) eodem die, quo obiit Al Motammed, undecimo ante finitum mensem Rajeb, ducentesimo septuagesimo nono, cessaruntque lites, ac pax in provinciis facta est, sublatis bellis, pacemque amplectente omni rebelle, et vili pretio expositæ sunt res venales. Misitque Al Motaded **480** ad Chamarawaihum Ebn Ahmed Ebn Tolun, filiam ipsius sibi in uxorem petens, quam ipsi concedens Chamarawaih ad ipsum eam deducendam curavit, multasque simul opes, servos et ancillas; atque ita pace inter ipsos facta in ordinem redactæ sunt res. Chamarawaihus autem ex Ægypto in Syriam profectus, Damasci sedem fixit, atque ibi extra urbem sub monasterio Marran, juxta fluvium Taurah, arcem condidit in qua habitavit. Interfectusque est Chamarawaihus, in hac quam Damasci condidit arce, die Dominico, tertio ante finitum mensem Dilkaada, anno ducentesimo octogesimo secundo : cædem ipsius procurarunt e famulorum ipsius præcipuis sex, quorum nomina Tdhaber, Sabur, Lula, Natif, Shafio pocillator, et Ganayem : quorum interfectorum capita Ægyptum portata sunt, corpora autem Damasci patibulo affixa. Chamarawaihus in arca Damasco in Ægyptum perlatus in monte Almokattam sepultus est. Turbata est autem Ægyptus ob Chamawaihum ejusque mortem. Præfectus est post ipsum Jaish Chamara-

A waihi filius, qui Damasco in Ægyptum reversus, cum ibi octo menses sedisset, turbatis inter ipsum ac duces rebus, ipsum adorti trucidarunt, præfectusque est ejus loco frater ipsius Harun Ebn Chamarawaihi, annos natus decem; idque mense Rajeb anno ducentesimo octogesimo tertio. Quin et litteras ad Harunem dedit **481-483** Al Motaded, quibus ipsi Ægypti præfecturam contulit. Rebus ipsis administrandis præfuit Abu Jaafar, Ebn Mohammed, Ebn Abæ, Turca. Porro mirum quid in Ægypto contigit die Jovis duobus ante finitum mensem Rabiam priorem diebus, qui Christianorum festum erat quod ob ascensum Domini nostri Christi in cœlos celebrant, anno ducentesimo octogesimo
B quarto. Flantibus ventis admodum vehementibus a vespera usque ad mediam noctem, circa mediam noctem factæ sunt tenebræ valde graves, adeo ut non posset quis digitum suum inter oculos positum cernere, tum concitati sunt venti graves prioribus vehementiores, quibus dejectæ sunt domus multæ; injecta est etiam hominum intra domus suas capitibus arena rubra, videruntque in quatuor cœli plagis columnas ignis flammantes, neque ita se habere desiit donec appropinquaret mane. Tum remittente paululum vento rubuit admodum cœlum instar flammæ ignis, cum vento frigido : quin et terra, montes, arbores, homines, nec non vestes ipsorum, et quidquid ubique cerneres, rubescere præ summa cœli rubedine, quæ
C duas horas duravit; deinde in flavedinem conversa est usque ad meridiem; dein evanescente flavedine nigrum evasit cœlum, toto die isto usque ad crastini meridiem, antequam dissolveretur nigredo, neque per sesquidiem apparuit sol, ex quo **484** concitati sunt venti, donec evanesceret nubes illa nigra. Rursum anno ducentesimo octogesimo octavo in Ægypto, ineunte die Mercurii mensis Dilkaadæ nono, factum est ut a media nocte usque ad auroram valde concitatæ sint stellæ [meteora] quas stellas cadentes vocant, adeo ut iis repleretur cœlum ad orientem, occidentem, austrum, et septentrionem dispersis, nec posset quis cœlum intueri præ stellis istis. Jam anno primo chalifatus Al Mo-
D tadedi constitutus est Simeon Zarnaki filius, patriarcha Antiochenus, qui annos duodecim sedit, dein mortuus est. Porro cum Leoni imperatori Romano mortua esset uxor nulla relicta prole, aliam ille uxorem ducere voluit; at prohibuit ipsum Nicolaus patriarcha Constantinopolitanus, dicens : Non est tibi licitum uxorem ducere; siquidem anagnostes es et precibus sacerdotum consecratus; quod si uxorem duxeris non licet tibi ad altare accedere. Cui Leo : Uxorem ducere cupio quo sit mihi filius qui post me regnum hæreditario possideat. At non permisit ipsi patriarcha conjugium. Scripsit ergo Leo imperator ad patriarcham Romanum, Michaelem patriarcham Alexandrinum, Eliam Mansuri filium patriarcham Hierosolymitanum, et Simeonem Zarnaki filium, Antiochenum,

Digitized by Google

rogans ut ad ipsum accederent, quo dispicerent, liceret necne ipsi uxorem ducere : at noluit eorum quispiam ad ipsum accedere, nisi quod singuli nomine suo **485-487** legatum mitterent. Ac legatis se adjungentes episcopi quidam Constantinopoli, de negotio imperatoris dispicientes, matrimonium ipsi licitum pronuntiarunt ; quare uxorem duxit, natusque est ipsi filius quem Constantinum appellavit. Cumque Nicolaum patriarcham cathedra abdicasset, constitutus est ipsius loco Anthimus patriarcha Constantinopolitanus. Obiit autem Almotaded Billahi die Dominico nono ante Rabiam posteriorem finitum, anno ducentesimo octogesimo nono. Fuit chalifatus ipsius annorum novem, cum mensibus novem, dierum duorum. Annos cum moreretur habuit quadraginta septem. Præcipuam in res ipsius potestatem habuere Badar libertus ipsius, et Ghaidallah Ebn Solimani, cujus in locum successit filius ipsius Al Kasem Ebn Obaidallahi. Fuit Almotaded pulcher, facie et corpore decorus, strenuus, opum tenax.

Chalifatus Al Moctafi billahi.

Inauguratus est Al Moctafi (qui idem est Abu Mohammed, Ebn Ahmet Almotaded,) Bagdadi eodem die quo obiit Almotaded. Erat tunc autem Almoctafi Raccæ, missæque sunt ad ipsum litteræ et epistolæ, ut Bagdadum accederet, quo cum pervenisset, sedem ibi fixit. Mater ejus nomine Bachtajaenah fuit, filia Alkasemi Ebn Obaidallahi **488** Ebn Solimani, Ebn Wahabi. Abbasum Ebhol Hasun Maderanensem scribam adscivit atque illi res in ordinem redactæ sunt. Anno Chalifatus Almoctafi secundo, qui est ducentesimus nonagesimus, pertigit Nilus Ægyptiacus cubitos tantum tredecim cum duobus digitis. Quare egressi sunt Moslemini, Christiani, et Judæi ad aquam precibus impetrandam, nec tamen crevit aqua ultra illud quod diximus ; deinde recessit. Anno tertio chalifatus Al Moctafi constitutus est Elias patriarcha Antiochenus ; qui scriptor fuit ; annos sedit viginti octo, dein mortuus est. Capta est urbs Seleucia e terra Romanorum mense Rabia posteriori, unde captivos in Ægyptum attulerunt mense Rajeb, anno ducentesimo nonagesimo. Anno chalifatus ejusdem secundo mortuus est Michael patriarcha Alexandrinus die Dominico, sexto ante finitum mensem Ramadan, anno ducentesimo nonagesimo ; patriarchatu functus triginti quatuor annis : vacavitque post ipsum cathedra Alexandrina patriarcha quatuor annos. Anno quinto chalifatus ejusdem constitutus est Christodulus Halebensis patriarcha Alexandrinus ; creatus est Hierosolymis die Sabbati magni, quinto mensis Nisan, Barmudæ septimo. Die autem Iomadæ posterioris decimo nono consecravit ipsum Elias filius Mansoris patriarcha Hierosolymitanus. Cumque Alexandriam venisset, dixerunt urbis illius incolæ : Nolumus hunc, nisi repetitis **489-491** precibus [quibus consecratur] patriarcha : quare preces patriarchales rursum adhibuerunt :

A idque mensis Ramadani quarto, anno ducentesimo nonagesimo quarto : sedit annos viginti sex, et sex menses, dein obiit : sepultusque est in ecclesia Michaelis, Phostati Ægyptiacæ. Anno chalifatus ejusdem sexto constitutus est Georgius, Daajani filius, patriarcha Hierosolymitanus, qui annos quatuor et sex menses sedit, dein mortuus est. Porro prodiit in Syria rebellis, nomine Ismael Karmatianus, cum Damasci esset nomine Chamarawaihi Ebn Ahmed, Ebn Toluni, Toguj Ebn Ioffi Pharganensis; qui ab Ismaele Karmatiano in fugam versus est post multa inter ipsos commissa prælia, cæsis e comitibus ejus multis. Scribens ergo Toguj ad Harunem Chamarawaihi filium ipsum rei certiorem fecit. Misit ergo ad ipsum Harun exercitum B magnum, in quo erant omnes Tolonensium nomine insignes ; commissumque est prælium inter exercitus ipsorum in vico Canacar dicto, ditionis Damascenæ, loco quem Al Ascapham vocant, mense Rajeb, anno ducentesimo octogesimo nono : et post frequentes inter ipsos pugnas interfectus est Karmatianus, cæsis ex utroque exercitu viginti circiter hominum millibus, quorum et utrique in fugam se dederunt ; petentibus qui ex Harumis copiis superstites fuerunt, Damascum et Tiberiadem; qui e Karmatiani, **492** Hamsum [Emissam], manseruntque Damasci ex Haruni copiis quidam cum BadroAljamami dicto. Fuit autem Karmatiano frater Al Najem appellatus; qui congregatis qui e fratris C sui exercitu reliqui erant, copias collegit, et in partes Emissæ prodiit. Al Moktaphi igitur audito Karmatianum Ægypti exercitus fugasse atque infirmasse, cæsis Ægyptiorum fortissimis quibusque, spem concepit capiendæ Ægypti, missoque Mohammed Ebn Soliman, cui præstantissimos ducum suorum cum exercitu magno adjunxit, prodiit ipse Baccam, ibique substitit. Mohammed autem Ebn Soliman ubi Emissam pervenisset Alnajemi Karmatiani copias fudit, captis e comitibus ipsius septingentis ; Karmatianus vero fugiens, loco Al Dalia appellato repertus est, quem cum comitibus septingentis ad Al Moctafium Al Rakkam misit Mohammed Ebn Soliman, cui Bagdadum perducto collum super tabulato præcidit Al Moctafius, ipsumque D patibulo affixit prius cruciatum : quin et comites ipsius septingentos morte affecit, quorum aliis colla super tabulato præcidit, ipsosque patibulo affixit; alios manibus pedibusque truncavit. Profecti sunt Almoctafii exercitus cum Mohammede Ebn Soliman Damascum, ubi in Mohammedis fidem se dedit Badrus Aljamami una cum iis quæ ipsi adfuerunt copiis : hinc profectus est Mohammed Palæstinam, quo in Ægyptum iret.

Harun Ebn Chamarawaihi igitur, audito copias atque exercitus **493-495** ipsum versus tendere, egressus in locum qui Al Abbasia dicitur, ea terræ Ægyptiacæ parte quæ Alhauph [audit,] ibi cum ducibus suis magnaque virorum multitudine substitit, Mohammedi Ebn Soliman occursurus, et cum

Digitized by Google

eo bello decreturus. Naves interim Almoctafi, A flexo in mari cursu, ex parte Tennisi ditiones Ægypti ejusque villas ingressæ sunt. Navibus præfectus fuit Damianus Græcus. Profecti ergo quidam e ducibus Harunis, Damiano in vico Tanubah dicto occurrerunt, ubi concurrentes, cum pugna certassent, terga dederunt duces Harunis. Shiban etiam Ebn Mohammed, Ebn Tolun, Harunis Ebn Chamarawaihi patruus, Harunem adortus ipsum interfecit die Dominico, mensis Safar decimo octavo, anno ducentesimo nonagesimo secundo, atque ipse ad dies aliquas rerum potitus est. Duces autem Harunis ad Mohammedem Ebn Soliman scribentes, immunitatem ab ipso petierunt; qua in re ipsis annuit, atque securos esse jussit. Ingressusque est B Mohammed Ebn Solyman Ægyptum, nemine impediente vel repellente, die Jovis, duobus ante finitum mensem Safar diebus, anno ducentesimo nonagesimo secundo. Quod videntes Shiban et fratres ipsius, postquam aciem ad eos pugna excipiendos instruxerat Mohammed Ebn Solyman, loco qui Al-Riyab dicitur, juxta urbis Mesri portam, petierunt et ipsi immunitatem sibi et facultatibus **496** suis; in qua cum ipsis annuisset, dispersæ sunt Shibani copiæ. Jussit autem Mohammed Ebn Solyman omnes quotquot ipsi aderant ex Harunis comitibus duces et scribas Bagdadum se conferre, quo ergo profecti sunt; ipse in Ægypto sex menses moratus est: collegitque a scribis et ducibus nummorum circiter millies mille aureos: tum Eracum abiit, C relicto in Ægypto, postquam ipse ibi sex menses insumpsisset, Isa Nusherensi; collegit etiam imperatori nummorum e provinciis millies mille aureos. Almoctafi autem Mohammedem Ebn Soliman prehensum in vincula conjecit, ob opes quas in Ægypto collegerat in rationem eum vocans. Prodiens autem in Syria quidam e ducibus Harunis, Mohammed Ebn Ali Al Chalij appellatus, ex iis qui in Syria cum Mohammede Ebn Soliman manserunt, collecta sibi turba hominum mista, in urbe Ramlah sedem fixit. Quod cum Isæ Nusherensi nuntiatum esset, ipse cum Al Hosaino Ebn Ahmed Maderaensi, cui cognomen Abu Zinua, et quæ in Ægypto essent copiis contra Mohammedem Ebn Ali Chalij D ipsum oppugnatum prodiit; at cum nuntiatum esset illis, magna ipsum multitudine instructum fuisse, reversi sunt, una cum ducum cœtu, Phostatum; inde in Al Jizam se recipientes, pontes duos succisos combusserunt, ne ipsos assequeretur Mohammed Ebn Ali Al Chalij. Cumque alias subinde alio **497-499** proficiscerentur, nunc in Alexandriam, tunc in Al Saidum, relicta fuit urbs Phostat sine imperatore, aliove quodam, custodiebantque e populo alii alios per quinque dies. Tum urbem Mesri ingressus est Mohammed Ebn Ali Chalij die Jovis decimo quarto ante finitum mensem Dil Kaadæ, anno ducentesimo nonagesimo secundo, ibique octo menses substitit, opes colligens; crevitque potentia ipsius. Tum adventantibus AlMoctafi copiis cum Phateco ipsius liberto, ducumque cœtu, obviam ipsis prodiit Mohammed Ebn Ali Ebn Al Chalij, dein cum comitibus suis Phostatum reversus est; cumque acri certamine dimicassent, in fugam versus Mohammed Ebn Ali Phostatum reversus latebras captavit. Phatec ergo, cum iis qui ipsi aderant præfectis, Phostatum ingressus est. Accedens autem vir apud quem delituit Mohammed Al Chalij, Isæ Nusherensi indicavit illum apud se esse. Qui ergo mittens, ipsum prehendit, idque mense Rajeb anno ducentesimo nonagesimo tertio, unaque cum comitibus, affinibus, ducibusque ac scribis suis, et qui ipsi auxilium tulerant, Eracum abduxit. Porro obiit Al Moctafi die Dominico mensis Dil Kaadæ decimo tertio, anno ducentesimo nonagesimo quinto. Fuit chalifatus ipsius annorum sex, novem mensium et bidui. Maxime apud ipsum in gratia fuerunt, resque ejus curabant, Al Abbas Ebnol Hasain consiliarius, et Phatec libertus ipsius.

500 *Chalifatus AlMoktaderi billahi.*

Inauguratus est AlMoktader billahi Jaafar Ebn Ahmed AlMotaded billahi, eodem die quo obiit frater ipsius Almoctafi, videlicet die Dominico, decimo tertio mensis Dilkadæ, anno ducentesimo nonagesimo quinto. Mater ipsius concubina fuit, nomine Shaab. Hic AlAbbasum, fratris sui consiliarium, eo quo fuit loco ac dignitate confirmavit, ipsumque rebus suis præposuit. Coierunt autem duces aliqui quo Abdollahum Ebnol Motazzi in imperio collocarent; unde Bagdadi dies aliquot ortum est bellum: cæsique sunt AlAbbas Ebn Hosain consiliarius et Phatec, mense Rabia posteriore, anno ducentesimo nonagesimo nono. Prehensus etiam est Abdollah Ebnol Motazzi et in vincula conjectus. Consiliarium autem constituit AlMoktadar, Alim Ebn Mohammed, Ebn Musa Ebnol Phorat. Porro prodiit in occidente vir quidam nomine Abdollah AlMohtaseb billahi, qui, fusis Ebnil Aglabi copiis, cæsisque ipsius comitibus, Occidentem occupavit. A quo fugiens Zayadatollahi Ebn Mohammed Ebn Abrahim, Ebnol Aglab, assumptis sibi domesticis ac necessariis suis, in Ægyptum se contulit, quam ingressus est mense Ramadan, anno ducentesimo nonagesimo sexto; tum ad Ramlam profectus, **501-503** ibi donec diem obiret se continuit. Abu Abdollah Almohtaseb vero, qui in occidente rebellavit, quemdam qui se Aliensem prædicavit, nomine Obaidallah assumptum in solio collocavit, fideque illi data [homines] ad ipsius obsequium invitavit. Ali Obaidallah vero Abu Abdollahum AlMohtaseb adortus ipsum interfecit, atque ipse occidentem occupavit, anno ducentesimo nonagesimo octavo. Porro AlMoktader, Ali Ebn Mohammed Ebnol Phorato iratus, mense DilHajjæ, anno ducentesimo nonagesimo nono, ipsum in carcerem conjecit, consiliario sibi constituto Mohammede Ebn Abdollahi, Ebn Yahyæ, Ebn Chakano, qui cognomentum habuit Dakka Sedraho [pulsans pectus, nempe

Digitized by Google

quod cum quis ab eo aliquid peteret pectus sibi pulsare soleret ac dicere: Imo, exhibito tibi honore. Anno chalifatus AlMoktaderi tertio constitutus est Leo patriarcha Hierosolymitanus, qui annos septemdecim sedit, dein mortuus est. Quin et conflagravit Alexandriæ ecclesia magna quæ Al-Kaisaria [Cæsaria] appellata est, templumque fuerat quod Cleopatra regina Saturno sacrum exstruxerat, die lunæ, tertio mensis Shawali, anno trecentesimo.

Eo anno mense Rabia posteriore misit Obaidallah quemdam e ducibus suis, nomine Habbasa, multis instructum copiis, qui Barkam cepit; terga illi dantibus Al Moktaderi, qui ibi erant copiis.
504 Tum Alexandriam profectum pugna ibi exceperunt Al Mokatderi exercitus, quibus in fugam versis Alexandriam cepit. Misit etiam e suis exercitum quemdam Al Phayumum et Al Bahnasam easque cepit. Cujus rei cum per litteras Obaidallahum certiorem fecessit, misit ipse ad eum filium suum Abulkasemum (in alio exemplari dicitur Abdorrahmanum, cum exercitu magno in suppetias Habbasæ). Fuit autem præfectus Ægypti Taccin Chaselensis, ad quem misit Al Moktader Al Kasem Ebn Sama, una cum ducibus aliquam multis, nec non Munasum eunuchum, et Hawaum, opem illi laturos. Hi in Allizab profecti populum ad auxilium convocarunt, quorum ad ipsos armis instructi convenerunt circiter centies mille. Quibus cum [Habbasah] cum copiis suis in occursum venisset, ipsi, acie instructa, pugna ipsum exceperunt, commissumque est inter ipsos prælium loco quodam insulæ quæ Ardol' Chamsin [terra quinquagenorum] audit. In fugam autem versus est Habbasa cæsis comitibus ipsius peditibus, quos insecutus est populus: at illi in populum denuo conversi quoscunque obvios habuerunt interfecere. Quod cum tempore vespertino contigisset, diremit eos nox. Cæsi autem sunt e populo circiter vicies mille; ex Habbasæ militibus decies mille: reversique sunt Obaidallahi socii noctu; populum **505-507** vero convocarunt præcones. Rediit ergo AbulKasem cum comitibus et copiis suis in occidentem. Porro Al Moktader Ali Ebn Mohammed Ebn Obaidallah, Ebn Yahyyæ, Ebn Chakano iratus, die Moharrami decimo anno trecentesimo, primo [vizierum] sibi adscivit Alim Ebnol Iarrahi, quo rursus abdicato, mense Dill Hajjæ anno trecentesimo tertio, Alim Ebn Mohammed, Ebnol Hosani, Ebnol Phorat, e carcere eductum vizierum constituit; deinde abdicatum rursum in carcerem conjecit, mense Iomada priori, anno trecentesimo quarto, in munus illud suffecto Hamed Ebnol Abbasi. Anno trecentesimo septimo, veniens ex occidente Abulkasem Obaidallahi filius cum centies mille viris Alexandriam cepit, unde metu consternati sunt Ægypti incolæ. Cepit etiam Al Phayumum et Al Bahnasam, et insulam Al Ahsmarin. Cujus rei fama cum ad Al Moktaderum pervenisset, misit ille Munesum eunuchum magno

A instructum exercitu. Castra igitur posuerunt exercitus in Al Iizab; tunc autem ab Obaidallaho centum naves bellicis usibus paratæ; quarum octoginta earum quas Al Homul [onerarias] vocant, viginti earum quas Ashareni: quæ ad Rashidi mœnia appulerunt. Cujus rei cum scriptis litteris Al Moktaderum certiorem fecisset Munes, misit ille Thamalum eunuchum cum navibus bellicis quinquaginta. Occurrens ergo ipsis Thamalus
508 naves eorum confractas incendit, plurimis ipsorum cæsis et submersis, multis etiam in fidem recipi se petentibus, eos autem qui in fidem recepti fuerant, in Ægyptum misit: quibus dixit populus: Quisquis fuerit e vobis Cethamensis, se a Siciliotis, Africanis et Tripolitanis segreget.
B Cum secessissent ergo Al Cetamenses, qui numero ultra quingentos erant, irruens in ipsos populus, illos loco qui Amakas dicitur, cæde turpissima ac fœdissima simul e medio sustulit. Mansit autem Munes eunuchus cum copiis suis in Al Iizab biennio, vallo exercitum munitum habens. AbulKasem autem Alexandriæ mansit, atque inde Al Phaymum profectus est. Scripsit ergo Munes eunuchus ad Thamalum eunuchum, ut cum navibus suis Alexandriam adiens (neque enim Alexandriæ erant e copiis AbulKasemi, præter trecentos circiter viros), ejus incolas asportaret, nec quemquam ibi habitare sineret. Alexandriam ergo naves suas adducens Thamalus, per præconem monuit, si maneret
C Alexandriæ post triduum quispiam, se illi caput amputaturum. Homines ergo relicta supellectile sua, et quæ possederunt omnibus, clausisque ostiis suis, egressi sunt Alexandria instar eorum qui se oblectandi gratia egrediuntur: abduxitque ipsos Thamalus navibus in insulam, quæ insula Abukir appellatur: submersi autem sunt ex ipsis in Nilo multi.
509-511 Perierunt etiam eorum fame et siti, in pagis et Phostati, ultra ducenta virorum puerorum et mulierum millia. Mansitque locus desolatus, nemine in ipso manente. Fecit autem hoc Thamalus, ne Al Phayumo rediens AbulKasem locum inveniret ubi hospitio exciperetur. Deinde Munes eunuchus collectis copiis, contra illum Al Phayumi manentem prodiens, ipsum in fugam vertit,
D cæsis ipsius comitibus, et direptis eorum opibus cæterisque quæ habebant omnibus.

Fugiens ergo AbulKasem cum amicis suis Kirawanum se contulit; idque mense Dil Hajjæ, anno trecentesimo octavo, post quod cum duos menses substitisset Munes eunuchus, Bagdadum petiit, relicto in Ægypto Heialo Ebn Badar. Alexandria autem, cum reversi essent quotquot superfuerunt ex ipsius incolis, ea iterum culta est. Porro Leo imperator morbo gravi correptus, cum moriturum se timeret, mittens, Nicolaum patriarcham, quem loco moverat, accersivit, ipsius gratiam ambiens, ac ipsum cathedræ restituit, semoto Anthimo patriarcha, quem ad monasterium quoddam Constantinopolitanum se recipere jussit; in quo cum

Digitized by Google

biennio mansisset, mortuus est. Superfuit autem A illi Leo imperator, morbo, quo affectus erat, laborans menses aliquot, dein obiit. Imperavitque post ipsum Romanis frater ipsius Alexander septem annos, dein **512** mortuus est, succedente ipsi Constantino Leonis filio, qui annos tunc natus erat viginti tres (vel secundum aliud exemplar tredecim). Cujus mater, nomine Augusta, imperium administrabat. Misit autem rex Bulgarorum ad Constantinum Romanorum imperatorem, sororem ipsius filio suo in uxorem poscens; in quo, cum, non annueret ipsi Constantinus, multa inter ipsos commissa sunt prælia. Cum ergo bella inter ipsos continuari videret Nicolaus patriarcha, metuens ne se mutuo perderent, ducem quemdam nomine Domitium, adscitum Constantino in imperio administrando adjunxit; filiamque Domitii acceptam, Constantino in uxorem dedit : factumque est ut tres, scilicet Constantinus, Domitius, et Christophorus Domitii filius, Romanorum imperatores salutarentur, ac simul imperium moderarentur. Domitioque filiam suam Bulgarorum regi in uxorem dante, cessarunt inter ipsos bella. Porro Almoctader viziero [consiliario] suo Hamedo Ebnol Abasi, iratus, ipsum morte multavit mense Rabia priore, anno trecentesimo decimo primo, et Alim Ebn Ahmed Ebnol Phorat e carcere eductum, vizierum constituit, nono ante finitum Rabiam posteriorem, anno trecentesimo undecimo, tertia jam vice. Moslemini autem Ramlæ tumultuati, duas Melchitarum ecclesias diruerunt, videlicet Sancti Kozmæ, et Sancti Cyriaci nec non ecclesiam **513-515** Askelanensem et Cæsariensem, idque mense Iomada posteriore, anno trecentesimo undecimo. Qua de re cum Christiani querelam ad Almoctaderum detulissent, jussit eos instaurare quod ipsis dirutum fuerat. Concitati etiam Moslemini Tennisi ecclesiam Melchitarum, quæ fuit extra arcem Tennisi, quæ appellatur ecclesia Buthaur, diruerunt, mense Rajeb : dein exstruentibus Christianis ibidem ecclesiam, cum eam prope absolvissent, denuo concitati Mosemini illud quod fabricaverant dirutum incenderunt, at rex Christianis opem tulit adeo ut ecclesiam suam exstruerent. Porro iratus Al-Moctaderus viziero suo Ali Ebn Al-Phorat, ipsum morte multavit, ut et filium ipsius Mohsenum, mense Rabia priori, anno trecentesimo duodecimo, in munus illud suffecto Abdillaho, mense Iomada posteriore, anno trecentesimo decimo quarto. Concitati etiam Moslemini Damasci ecclesiam Sanctæ Mariæ catholicam diruerunt (quæ ampla admodum, magna ac pulchra fuit, in quam erogata fuerant ducenta aureorum millia), direptis quæ in ea erant vasis cæterisque ornamentis ac velis. Spoliata sunt etiam monasteria, ac præcipue monasterium feminarum quæ juxta ecclesiam fuit. Dejeceruntque ecclesias Melchitarum multas : diruerunt etiam Nestorianorum ecclesiam ; idque medio mense Rajeb anno trecentesimo **516** duodecimo.

Porro fuit Ali Ebn Isæ Meechæ ad quem scripsit Abdollah vizierus ut in Ægyptum profectus in statum ejus inquireret. Ali ergo Ebu Isæ Ægyptum ingressus est initio mensis Rajeb : ubi prehensis monachis et episcopis, tributum ab ipsis exegit : nempe, ab omnibus tam monachis quam infirmis et pauperibus, nec non monasteriis omnibus quæ in inferiori parte regionis Said erant, atque ab episcopis et monachis qui in monasterio Mina. Monachorum ergo quidam Erakum profecti ab Al Moktadero opem petierunt, qui scripsit ipsis litteras [jubens] ne ab ipsis exigeretur tributum, atque eodem quo solerent pridem cursu fluerent res eorum. Semotoque a vizieri munere Abdollaho Ebn Mohammed, Ebn Chakan, idem delegavit Abi Abbaso Ahmedi B Ebn Abdollahi Ebn Ahmed Al-Chasib, anno trecentesimo decimo tertio.

Porro mortuus est Nicolaus patriarcha Constantinopolitanus, cum cathedram occupasset annos triginta tres, constituto post ipsum Stephano qui eunuchus fuit, qui cum tres annos sedisset mortuus est. Apparuit autem in Ægypto stella magna radiis diffusis, cursu veloci, et scintillis ipsam sequentibus, nec non flamma terribili, magno corpore, colore admodum rubente, a septentrione orientem versus tendens, hastas pene triginta longa, binas lata, instar serpentis; idque occidente sole die Mercurii **517-519** Rabiæ posterioris quinto, anno trecentesimo decimo tertio; C cum tres horas durasset exstincta est. Vizieri munere abdicato Abul Abbaso Ebnol Chasib, in idem suffectus est Ali Ebn Isæ, Ebnol Iarahi; quo deinde semoto vizierum sibi constituit [chalifa] Abu Ali Ebn Mohammed, Ebn Ali, die Jovis medio Rabii posterioris anno trecentesimo decimo sexto. Commoti autem sunt duces Bagdadi in Al Moktaderum, ut ipsum e medio tollerent, e quibus fuerunt Abul Hijah, Nazuk, aliique. Al Moktader ergo, metuens ne interficeretur, seipsum chalifatu abdicavit, die Sabbati medio Al Moharram, anno trecentesimo decimo septimo : cujus loco statuerunt fratrem ipsius Mohammed Ebn Ahmeh, qui diebus Sabbati et Dominico sedit. Die lunæ autem con- D gregati pedites, Al Mosaphii appellati, Narukum et Abul Hija interimentes Al Moktaderum chalifatui restituerunt, doposito Mohammede Ebn Ahmed, quem honoratum domum suam remiserunt. Porro acciderunt in Ægypto locustæ innumeræ, adeo ut præ multitudine impedirent radios solares ne ad terram pertingerent, quales haud alias unquam viderunt Ægypti incolæ : quæ et ipsorum vites, fructus, palmas et porra devorarunt, adeo ut perderentur horti et vineæ, idque mense Rabia priori, anno trecentesimo vicesimo septimo, vel (secundum aliud exemplar) trecentesimo **520** decimo septimo).

Porro in Al Yamamah, et Al Bahrain prodiit rebellis quidam nomine Soliman Ebnol Hasan, qui

Digitized by Google

et Abi Said Al Iannabi vulgo audit, qui Pasoram perveniens, eam captam devastavit, et magnam hominum stragem in ea edidit, atque inde Cusam profectus, ea etiam capta, incolas occidit, multosque inde captivos abduxit, et multas avexit opes. Dein pergens prope Bagdadum castra posuit loco qui TelArkuph audit; multaque inter ipsum et AlMoktaderi copias commissa sunt prælia : at cum non assequeretur quæ voluit, Cusam rediit, idque anno trecentesimo decimo tertio : quin et aquæ puteos, in via quæ Meccham ducit, obstructos atque impletos exsiccavit, adeo ut metu ipsius a peregrinationibus abstinerent Bagdadi et Chorasani incolæ, Ægypti interim et Syriæ incolis eas instituentibus. Cumque anno tricentesimo decimo septimo homines in peregrinationis [religiosæ ritibus observandis] essent, die Martis, DilHajjæ septimo, Meccham perveniens AlIannabi cum copiis suis, eamdemque ingressus, homines tum circa ædem, tum intra oratorium sacrum et in plateis, innumeros occidit, adeo ut cæsis impleretur puteus Zamzam, nec non valles, viæ, domus, et deserta : quod si qui fuga se cæde eriperent, et ipsos interfecerunt Arabes, opes ipsorum diripientes. Erant autem et qui Ioddum fugientes mari **521-523** se committerent. Cepit ergo AlIannabius opum et supellectilis majorem quam quæ recenseri possit copiam. Quidquid etiam intra ædem sacram esset auri atque argenti abstulit. Laminas etiam argenteas quæ in janua templi erant avulsas abstulit. Fuitque in angulo ædis exteriori lapis niger, quem magnopere venerati homines et benedictionem inde captantes deosculari solebant, quem etiam loco motum secum abduxit; septemque diebus Mecchæ, ei diripiendæ, insumpsit : dein patriam suam reversus est peregrinationibus abolitis. Porro obiit Elias patriarcha Antiochenus die Sabbati Iomadæ posterioris decimo tertio, anno trecentesimo decimo septimo [postquam] in cathedra sedisset annos viginti octo. Vizieri etiam munere privatus est Mohammed Ebn Ali, Ebn Moklah die Martis, ante finitum Iomada priorem undecimo, cum in illud adscitus esset Soliman Ebnol Hasan Ebn Mochalled die Jovis, decimo tertio ante finitum eumdem mensem, anno trecentesimo decimo octavo; qui et rursum eodem semotus est die Jovis ante finitum Rajeb, anno trecentesimo decimo septimo, viziero constituto Obaidallah Ebn Mohammed Cadanensi, die Sabbati, sexto ante eumdem mensem finitum anno trecentesimo decimo nono : quo deinde semoto suffectus est AlHasan Ebnol' Kasem **524** Ebn Obaid oddin Soliman, Ebn Wahad, die Sabbati, tertio ante finitum mensem Shawal, anno trecentesimo decimo nono, cognominatusque est Omaidol'dulah, Ebn Walii'ldulahi a quo deinde sublata dignitate ista, eam obtinuit Abul Fadl Ebn Iaafar, Ebnol' Forat, Ebn Chazaranah die Dominico, tertio ante finitum Rabiam posteriorem, anno trecentesimo vicesimo, qui a

A matre sua, cui nomen fuit Chaizaranah, denominatus est. Quod ad Romanos, mortuo Christophoro Domnii filio, monachatum amplexus est Domnius, solusque mansit Constantinus in imperii regimine. Mortuus est etiam Stephanus patriarcha Constantinopolitanus, postquam cathedram triennio occupaverat : constitutusque est ibidem patriarcha Atranphinus. Obiit etiam Christodulus patriarcha Alexandrinus die Mercurii, undecimo ante finitum Dil Kaada, anno trecentesimo vicesimo, qui est Tishrin secundi vicesimus quintus, anni Diocletiani sexcentesimi quadragesimi noni : sepultusque Phostati Ægyptiacæ, cum in cathedra sedisset annos viginti sex, et sex menses. Sepultus autem est in ecclesia Michaelis. Porro duces una cum Munaso eunucho

B Bagdadi in AlMoktaderum insurgentes, ipsum aggressi sunt, ad quos pugna excipiendos cum egressus esset, ipsum interfecerunt, caputque hastæ impositum circa urbem **525-527** gestarunt; idque die Mercurii, ante finitum mensem Shawa secundo, anno trecentesimo vicesimo. Fuit chalifatus ipsius annorum viginti quatuor, mensium undecim, et dierum quindecim : fuit vizierus ipsius Alphadlus Ebn Iaafar, Ebnol Phorat. Mortuus est Trikonis patriarcha Constantinopolitanus cum cathedram quinquennio occupasset, constituitque Domnius filium suum nomine Theophylactum, qui eunuchus fuit, patriarcham eum, juvenis esset annorum viginti duorum.

Chalifatus AlKaheri.

C Inauguratus est AlKaher billahi Mohammed Ebn Ahmed Al Motadedi, die Jovis, mensis Shawali penultimo, anno trecentesimo vicesimo. Hic vizierum sibi adscivit Mohammedem Ebn Moklah. Primo chalifatus ipsius anno constitutus est Said Ebn Batrik, medicus e Phostati Ægyptiacæ incolis, patriarcha Alexandrinus, appellatusque Anka Eutychius : idque die Jovis, mensis Amshir, qui est Shebat, anni Diocletiani sexcentesimi quadragesimi noni, octavo mensis Saphar, anno [Hejræ] lunari trecentesimo vicesimo primo.

528 *Chalifatus Al Radii.*

Inauguratus est Al Radi, qui idem est Abul Abbas Mohammed Ebnol Moktaderi, die Mercurii, Iomadæ

D prioris sexto, anno trecentesimo vicesimo secundo. Vizierum sibi adscivit Mohammedem Ebn Moklah. Anno chalifatus ejus primo constitutus est Anba Theodosius, qui idem est Stephanus, scriba, qui Bagdadi fuerat cum Munes eunucho Antiochiæ Syriæ patriarcha, mense Ramadan, anno trecentesimo vicesimo tertio. Fuit autem in Ægypto terræ motus ingens, tertio DilKaadæ ejusdem anni. Valde etiam agitatæ sunt stellæ cadentes. Porro Mohammed Ebn Teguj et ducum vulgarium aliquot Barkam fugientes, cum ibi copias collegissent Alexandriam reversi sunt, unde qui ibi fuerant ad rivum Rashidi fugerunt : ad quos Ebn Toguj cum AbilThbafaro fratre suo exercitum mittens ipsos in fugam vertit, cæsis aliis, aliis captis, idque anno trecente-

Digitized by Google

simo vicesimo quarto; reversique sunt homines A Alexandriam. Iratus Al Radi Mohammedi Ebn Ali viziero, in munus illud sufficit Abderrahman Ebn Isæ anno trecentesimo vicesimo quarto. Tumultum concitantes Moslemini in ecclesia Hierosolymitana die Hosannæ, ecclesiæ Constantini portas **530-531** australes incenderunt, nec non dimidium porticus, anno trecentesimo vicesimo quinto. Fuit tunc patriarcha Askelanensis quidam, cui bini erant filii, et totidem filiæ, nomine Christophorus: fuit autem incendium primo Paschatis, ipso patriarchatu fungente. Cranii etiam locum cum [templo] Resurrectionis vastarunt. Porro Al Radi, Ali Abderrahmano Ebn Isæ iratus ipsum loco movit, viziero sibi adscito Al Phadio Ebn Iaafar, anno trecentesimo vicesimo quinto. Factaque est inter Romanos et Moslemines pax omnibus grata, anno trecentesimo vicesimo sexto. Eodem anno Theophylactus patriarcha Constantinopolitanus nuntium misit ad patriarchas Alexandrinum et Antiochenum, rogans ut nominis sui in ipsorum precationibus et sacris peragendis mentio fieret. Siquidem desierat hoc fieri a tempore Ommiadarum. Qua in re ipsi annuerunt.

Huc usque pertingit historia Said Ebn Batrik medici, qui idem est Anba Eutychius, secta Melchita: qui urbis Alexandrinæ patriarcha constitutus est anno trecentesimo vicesimo primo Hejræ Moslemiticæ, annos tunc natus lunares sexaginta. Si igitur epocham hujus libri scire aveas, et ante quos annos compositus sit, computum tuum ab **532** *hac æra ordire, videlicet die quo constitutus est Said Ebn Batrik patriarcha; qui fuit octavus mensis Sefar, anni Hejræ Mohammedicæ trecentesimi vicesimi primi. Deus nobis] finem ad bonum dirigat.*

Soli Deo Gloria.

ANNO DOMINI CMLVI.

GEORGII MONACHI

HISTORIA BYZANTINA.

Vide *Patrologiæ Græcæ* tom. CIX, inter scriptores post Theophanem.

CHRONOLOGIÆ EUTYCHIANÆ PARAPEGMATA,

SIVE

EPOCHARUM, QUÆ AB AUCTORE SUBINDE MEMORANTUR, INSIGNIORUM INTERVALLA.

—

Tom. I.												Tom. II**.	
Pag. *	30	48	56	64	104	150	248	280	311	345	403	237	472
Anni sunt.	Ad diluvium.	Ad Phalecum.	Ad Babelem.	Ad Abrahamum.	Ad Exodum.	Ad Davidem regem.	Ad capt. Babyl.	Ad Alexandrum.	Ad Christum.	Ad excid. Hierosolym.	Ad Diocletian. imp.	Ad Hejram Moham.	Ad Eutych. natum.
Ab Adami condita.	2256	2787	2834	3328	3835	4441	4918	5181	5500	5570	5776	6114	6348
A Diluvio.		531	578	1072	1579	2185	2662	2925	3244	3314	3520	3858	4112
A Phaleco nato.			47	541	1048	1654	2131	2394	2713	2783	2989	3327	3561
A Babele, sive Turre condita.				494	1001	1607	2084	2347	2666	2736	2942	3280	3534
Ab Abrahamo nato					507	1113	1590	1853	2172	2242	2448	2786	3040
Ab exodo Israelitarum ex Ægypto.						606	1083	1346	1665	1735	1941	2279	2513
A Davide rege inaugurato.							477	740	1059	1129	1335	1673	1907
A capt. Babyl. per Bochtanasserem (sive Nabuchod.).								263	582	652	858	1196	1430
Ab Alexandro.									319	389	595	933	1187
A Christo nato.										70	276	614	848
Ab excidio Hierosolymitano per Titum.											206	544	778
A Diocletiano imperatore renuntiato.												338	592
Ab Hejra (sive Mohammedis ad Medinam fuga).													234

* Numeri paginas indicant editionis Oxoniensis, quas typis grandioribus expressas textui inseruimus.
** Qui apud nos incipit a columna 1031.

Digitized by Google

EPOCHA I,

Ab Adamo ad Diluvium, annorum 2256.

	Anni.	Collectio annorum.	Pag.
Adam genuit Seth anno ætatis suæ.	230	230	16
Seth genuit	205	435	19
Enos gen.	190	625	20
Cainan gen.	170	795	23
Mahlaliel gen.	165	960	23,24
Jared gen.	162	1122	24
Enoch gen.	165	1287	24
Methusalah gen.	187	1474	28
Lamec gen.	182	1656	28
Noah gen.	500	2156	31
Diluvium post (Noachi ann. 600.)			
Semi vero	100	2256	39

EPOCHA II,

A diluvio ad Phalecum, annorum 531.

Arphaxad nascitur post diluvium an.	2	2	44,77
Id. genuit.	135	137	47
Kainan gen.	130	267	47
Selah gen.	130	397	47
Eber gen.	134	531	47

EPOCHA III,

A Phaleco ad Abrahamum, annorum 511.

Phaleg gen.	130	130	56
Rehu gen.	132	262	56
Serug gen.	130	392	60
Nachor gen.	79	471	60
Thare gen.	70	541	63,64

EPOCHA IV,

Ab Abrahamo ad E·· dum, annorum 507.

Abraham gen. an. ætatis	100	100	71,72
Isaac	60	160	76
Jacob	87	247	83
Levi	40	287	83
Kahat	60	347	95
Amram	80	427	95
Moses vixit ante exodum	80	507	100

EPOCHA V,

Ab Exodo ad Davidem regem, annorum 606.

Moses vixit post exodum	40	40	108
Josua præfuit	31	71	108
Phineas	25	96	119
Servitus 1. sub Cushan	8	104	119
Othoniel Jud.	40	144	119
Servitus 2. sub Eklon	18	162	119
Ehud Jud.	55	217	120
Samaan	25	242	120
Servitus 3. sub Jabin	20	262	120
Debora Jud.	40	302	123
Servitus 4. sub Oreb et Zeb	7	309	123
Gideon	40	349	127
Abimelech	3	352	127
Joas	23	375	128
Jair	22	397	128
Servitus 5. sub Amoritis	18	415	128
Jephtah	6	421	132
Ephsan	7	428	132
Eblan	10	438	132
Abdon	8	446	133
Servitus 6.	40	486	133
Sampson	20	506	138
Anarchia annorum	40	546	140
Eli sacerdos	20	566	143
Samuel propheta	20	586	143
Saul rex	20	606	159

EPOCHA VI,

A Davide ad Captivitatem Babylonicam, annorum 477.

Reges Judæ.

Pag.		an.	mens.	Collectio an.	Collectio m.	Quoto anno regum Israel regnare ceperunt reges Judæ.
159	David,	40	6	40	6	
172	Salomon,	40	0	80	6	
183	Rehoboam,	16	0	96	6	3
188	Abias,	6	0	102	6	18
188	Asa,	41	0	143	6	74
192	Josaphat,	25	0	168	6	4
211	Joram,	8	0	176	6	5
216	Ahazias,	1	0	177	6	12
219	Athalia,	7	0	184	6	1
220	Joash,	40	0	224	6	7
224	Amasia,	29	0	253	6	2
227	Uzzia,	52	0	305	6	15
228	Jotham,	16	0	321	6	2
231	Achaz,	16	0	337	6	17
232	Hezekiah,	29	0	366	6	3
239	Manasses,	55	0	421	6	
240	Amnon,	2	0	423	6	
240	Josias,	31	0	454	6	
243	Joachaz,	0	3	454	9	
243	Eliakin,	11	0	465	9	
244	Jehonakim,	0	3	468	0	
247	Zedekiah,	11	0	477	0	

Reges Israelis.

Quoto anno regum Judæ regnare ceperunt reges Israel.		an.	mens.	Collectio an.	Collectio m.	Pag.
30	Jeroboam,	24	0	4	0	186
2	Nabat,	2	0	26	0	188
3	Baasha,	24	0	50	0	188
26	Ela,	2	0	52	0	191
27	Omri,	12	0	64	0	192
38	Ahab,	21	0	85	0	192
19	Ahaziah,	2	0	87	0	207
22	Joram,	12	0	99	0	208
1	Jehu,	28	0	127	0	219
23	Achaz,	17	0	144	0	223
30	Joash,	17	0	161	0	224
15	Jeroboam,	41	0	202	0	227
30	Zachariah,	0	6	202	6	227
19	Shallum,	0	1	202	7	227
30	Menachem,	20	0	222	7	228
50	Pekahia,	2	0	224	7	228
52	Pekah,	23	0	257	7	228
12	Hoshea,	9	0	261	7	232

Regni Israelis finis, et decem tribuum in captivitatem deductio per Salmanasser regem Musal et Mesopotamiæ.

Digitized by Google

EPOCHA VII,

A Captivitate Babylonica ad Alexandrum, annorum 263.

	Ann	Collect.	Pag.
Bochtanasser (qui et Nabuchodonosor), rex Babyloniæ, regnavit ante captivitatem annos 19; post captivitatem.	26	26	253, 255
Evil-Mardoch (Evilmerodach),	23	49	255
Beltazar,	3	52	255
Darius Medus, Asriri fil.,	1	53	256
Cyrus, Persa,	3	56	260
Achashavirosh,	12	68	260
Cyrus qui et Darius, anno ejus secundo templum Hierosolymæ recondi cœptum,	30	98	260, 263
Canysus (Cambyses),	9	107	263
Samardius, Magus (Smerdis),	1	108	263
Dara primus (Darius, Hystaspis fil.),	20	128	263
Artachshast (Artaxerxes) Longimanus,	24	152	263
Artachshast Magnus,	31	183	264
Saadianus (Sogdianus),	3	186	264
Dara II, Al-Naceth (Darius Nothus, qui et Ochus),	17	203	267
Artachshast, Darii II nepos,	22	225	267
Artachshast Achus (Ochus),	20	245	267
Arses qui et Nacet et Narses),	11	256	267
Darius (qui et Codomanus),	7	263	267

EPOCHA VIII,

Ab excessu Alexandri ad Christum natum, annorum 319.

Philippus (qui et Ptolomæus) Aridæus,	7	7	293
Ptolomæus Alexander, qui et Galeb-Or (Nicanor),	21	28	296
Ptolomæus Lagus,	29	57	299
Ptolomæus Philadelphus,	26	83	299
Ptolomæus Evergetes I,	25	108	299
Ptolomæus Philopator,	17	125	299
Ptolomæus Epiphanes,	24	149	299
Ptolomæus Philometor,	20	169	299
Ptolomæus Evergetes II,	23	192	299
Ptolomæus Soter I,	20	212	299
Ptolomæus Soter II,	15	227	299
Ptolomæus Alexander qui et Jasphis Philopator 12, vel	10	237	299
Ptolomæus Phosas dies 18; pro quibus putatur an.	1	238	300
Ptolomæus Dionysus,	29	267	300
Cleopatra,	22	289	300, 307
Inde ad Christum,	30	319	308, 311

EPOCHA IX,

A Christo ad Diocletianum, annorum 276.

	An.	m.	an.	m.	Pag.
Christus nascitur,					
Die 25 Canun primi,					308
29 Cahaci,					311
An. Augusti Cæsaris 42,					308
Herodis f. Antipatri 33.					
Imperavit Augustus,	56	6			
Adeoque post natum Christum,	14	6	14	6	315
Tiberius,	22	1	36	7	324
Caius,	4	3	40	10	324
Claudius,	14	0	54	10	328
Nero,	13	0	67	10	333
Galba,	0	7	68	5	339
Otho,	0	3	68	8	339
Vitellius,	0	8	69	4	340
Vespasianus,	9	7	78	11	344
Anno ejus 2, Hierosolyma capta post Christum natum an. 70,					345
Titus,	3	2	82	1	344
Domitianus,	15	0	97	1	344
Nerva (qui et Rarastius Cæsar),	1	5	98	6	348
Trajanus (qui et Adrianus Cæsar),	19	0	117	6	348
Ælius Adrianus Cæsar,	20	0	137	6	352
Anno ejus 8. Hierosolyma denuo destructa post primum sub Tito excidium annis 55.					353
Antoninus Pius,	22	0	159	6	354
M. Aurelius Antoninus, et (Verus),	19	0	178	6	360
Commodus,	12	0	190	6	365
Pertinax,	0	3	190	9	372
Julianus,	0	2	190	11	372
Severus,	17	0	207	11	372
Antonius (Antoninus) Caracalla,	6	0	213	11	376, 379
Marcianus (Macrinus),	1	2	215	1	379
Antoninus (Alagabalus),	3	9	218	10	379
Alexander (Mammææ),	13	0	231	10	383
Maximinus,	2	0	234	10	384
Pupienus, qui et Julianus (Pupienus et Balbinus),	0	3	235	1	387
Gordianus,	4	0	239	1	387
Philippus (Arabs),	7	0	246	1	390
Decius,	2	0	248	1	390
Galius et Julianus (Gallus et Volusianus),	2	0	250	1	393
Galitius, qui et Arelianus, i. e. Gallienus, et Valerianus,	15	0	265	1	398
Claudius,	1	0	266	1	398
Aurelius (i. e. Aurelianus),	5	0	271	1	399
Tacitus, et Kurianus (Florianus),	0	9	271	1	400
Maruaus (M. Aurelius Probus),	6	0	277	1	400
Carus, et filii Carius (Carinus) et Numerianus,	2	0	279	10	400
A Christo igitur ad Diocletianum,			279	1	
Numero rotundo,			280		
Excessus ultra hypothesin auctoris,	4	0			

EPOCHA X,

A Diocletiano ad Hejram, annorum 338.

	An.	m.	Collect.	Pag.
Diocletianus, et Maximianus Curius (Herculius),	21		21	403
Maxentius, et Maximianus Galerianus (Galerius), et Constans (Constantius Clorus),	9	*	30	407, 408
Constantinus,	32		62	427, 471
Constantinus (Constantius),	24		86	471, 480
Julianus,	2		88	480
Jovianus,	1		89	487
Valens aut Valentius (Valentinianus),	12		101	487
Valens,	3		104	491
Valentinianus et Gratianus,	3		107	492
Interregnum,	0	6	107	495
Theodosius Magnus,	17		124	502
Arcadius (et Honorius),	13		137	538, 548
Theodosius Junior,	42		179	548
				Tom. II.
Marcianus,	6		185	93
Leo Magnus,	16		201	103
Leo Parvus,	1		202	104
Zeno,	17		219	104, 131
Anastasius,	27		246	131
Justinus Thrax,	4		253	148*
Justinianus,	39		294	151*, 187
Justinus Junior,	13		307	187
Tiberius,	4		311	191
Mauritius,	20		331	191
Phocas,	8		339	211

* Excessus anni unius et sex mensium.

EPOCHA XI,

Ab Heraclio imp. ad auctoris natales, suppleta et continuata.

Imp. Rom.	Cœpit anno Æræ Christi vulgaris. An.			Regnavit. An.	m.	d.	Pag.
Heraclius,	610	Oct.	5	30	5	7	224
Constantinus,	641	Mar.	11	0	2	23	
Heracleonas,	641	Jun.	2	0	7	2	

Constans,	641	Dec.	31	26	6	10	
Constantinus (Eutyc. Constans),	668	Jul.	8	17	2	11	355, 359
Justinianus primum,	685	Sep.	17	10	0	0	359
Leontius (Eutyc. Leo),	695			3	0	0	367
Tiberius,	698			7	0	0	367
Justinianus iter.,	705			6	0	0	376
Philippicus (Eut. Philippus),	711			1	8	20	376
Anastasius,	713	Jun.	4	1	11	29	379
Theodosius,	715	Apr.	29	1	11	0	384
Leo Isaurus,	717	Mar.	25	24	2	25	384
Artabasdes (Eut. Artabatus),	741	Jun.	18	2	2	28	395
Constantinus,	743	Sep.	14	32	0	0	400
Leo Chazaræus,	775			5	12	0	403
Constantinus et Irene,	780	Sept.	8	16	11	22	
Irene sola,	797	Au.	26	5	2	6	
Nicephorus, fil. Stauracii,	802	Oct.	31	8	8	28	407
Stauracius, f. Nicephori (Eut. Stiracus et Estabracus),	811	Jul.	26	0	2	11	416
Michael Rangabe (Eut. Constantinus),	811	Oct.	3	1	8	29	435
Leo Armenus (Eut. Theophilus),	813	Jul.	11	7	5	27	440
Michael balbus,	820	Dec.	25	8	9	10	444
Theophilus, f. Michaelis,	829	Oct.	1	12	3	21	448
Michael, fil. Theophili,	842	Ja.	20	25*	3	3	460
Basilius Macedo,	867	Ap.	23	18	10	12	463
Leo Philosoph.,	886	Mar.	1	25	3	12	471
Alexander,	911	Jun.	11	0	12	2	511
Constantinus f. Leonis,	912	Jul.	7	47	4	5	512
Scil. cum Zoe matre,				7	2	19	
Cum Romano (Lecapeno) socero qui Eutychio est Domnius et Domitius) et Christophoro f. Romani,				25	2	25	
Solus,				14	10	26	

Regum Persarum successio juxta Eutychium.

Regum nomina.	Regni spatium. An.	m.	Dies.	A. imp. Rom. quibus dicuntur	Excessus.	Pag.
Ardashir (Ardashir. Artaxeres vel Artaxerxes), f. Baberi, filii Asani,	14	6	10	Commodi		367, 375
Sabur I (Sapores), fil. Ardashir,	30	1	12	Maximini Severi	2	375
Hormoz I (Hormisda), vocatus Al-Horri,	1	10	2	Maximini		384
Bahram I (Varanes), f. Hormozi,	3	3	3	Maximini	3	384
Bahram II (qui et Arareuches), fil. Bahrami,	17	0	3	Gordiani Gordiani Galieni	5	387
Bahram III, qui et Shahan-Shah, f. Bahrami,	0	4	3	Galieni		395
Narsa (Narses), f. Bahrami II.	9	0	3	Galieni		395
Hormoz II, fil. Narsæ,	7	5	14	Galieni Aureliani	5	396 399
Sabur II, fil. Hormozi cognomine Dul-Ectaf, coronatus antequam natus,	72	0	3	Aureliani		399 472
Ardshir (Artaxer.) II, f. Saporis,	4	0	1	Constantii		472
Sabur III, f. Saporis**,	50	4	5	Constantii Constantii	4	472
Bahram IV, f. Saporis,	11	0	10	Theodosii Theodosii	10	536
Yazdejerd I, dictus Al-Athim, f. Bahrami,	21	5 18 d.	4	Arcadii Et tom. II.		536 548 80
Bahram Jaur. V, fil. Yazdejerdis,	18	11	11	Theodosii minori 50*		85 85
Yazdejerdes II, fil. Bahrami,	21	0	30	Ejusdem 92, Marciani	6	100
Phiruz (Peroses vel Peroxes),	27	0	6	Marciani		100
Balabes (Valas. et Hobalus), f. Phiruzi,	4	0	10	Zenonis		127 127
Kobades f. Phiruzi connumeratis annis Rasmasphi (Zamasphis), avunculi,	45	0	14	Zenonis		134 179
Kesra (Chosroes), qui et Anusharwan (et Shariat), f. Kobadis,	47	6	4	Justiniani		179 188 193
Hormoz, fil. Anusherwani,	11	6	12	Justini		188
Kesra II, qui et Aperwiz (Perozes), fil. Hormozi,	39	0	7	Mauritii		207 232 301
Kobades II, qui et Shirawaih (Siroes), f. Kesræ,	0	8	7	Heraclii		232
Azdshir (Adeser), f. Shirawaihi,	0	5				232
Jorhan Cod. Cot. Jorhad, Cant. Jorman, regnum occupat 22 dies ***,	0	0				232
Kesra III, fil. Kobadis regnat 3 menses **,	0	0				233
Murla ms. Cant. Buram, Cott. Buran, (Borane),	1	6	8	Heraclii		233
Hoshnastadah (Al. Jashansedah), Kesræ Sobrinus,		2				
Arzmondacht Kesræ filia, ms. Cant. Armondocht. Cot. Aramandocht. (Al. Azurmi),	1	4	9	Heraclii		233
Pharacorad coshra ms. Cant. Phucra (Pharochzad fil. Kesræ) ***,	0	1				233
Yazdejerd III f. Kesræ II,	20	0	11	Heraclii		236, 236

* E quibus cum matre Theodora 14 primos.

** Sic mss. Cant. et Cott. Male Seldd. 5, 4. Sed et Theophanes Arsabelo non nisi annos 3 tribuit.

*** Regibus non accensentur.

Digitized by Google

[illegible]; *et annorum Arabicorum quos regnarunt ad annos Julianos æræ Christi vulgaris reductio.*

	Cœpit An.	mens.	di.	Desiit An.	mens.	di.	Imperavit An.	mens.	di.	Tom. II. Pag.
[illegible]	[illegible]	Jul.	15	633	Ma.	28	10	2	2	227, 251
[illegible]	[illegible]	[illegible]	28	634	Aug.	28	2	3	3	251, 261, 267
[illegible]	[illegible]	Aug.	28	644	Nov.	4	10	2	9	267, 300, 303
[illegible]	[illegible]	Nov.	6	656	Oct.	13	11	11	13	325, 340
[illegible]	[illegible]	Oct.	13	661	Jan.	26	4	3	16	343
[illegible]	[illegible]	Aug.	3	680	Mart.	7	18	8	0	344, 360
[illegible]	[illegible]	Mart.	7	683	Nov.	9	3	8	18	363
[illegible]	[illegible]	Dec.	18	684	Jan.	16	0	1	10	363
[illegible]	[illegible]	Feb.	19	685	Oct.	14	0	8	16	363, 364
[illegible]	[illegible]	Oct.	14	705	Oct.	8	19	11	24	364, 372
[illegible]	705	Oct.	3	715	Feb.	24	9	3	24	372, 376
[illegible]	715	Feb.	24	717	Oct.	2	2	7	11	376
[illegible]	717	Oct.	2	720	Feb.	9	2	3	11	379, 383
[illegible]	720	Feb.	9	724	Jan.	25	3	11	11	383, 384
[illegible]	724	Jan.	25	743	Jan.	6	18	11	17	384
[illegible]	743	Jan.	6	744	Mar.	16	1	2	11	388
[illegible]	744	Mar.	16	744	Sept.	13	0	5	1	391
[illegible]	774	Sept.	24	744	Dec.	1	0	2	9	392
[illegible]	744	Nov.	24	719	Oct.	30	4	11	11	392
[illegible]	710	Nov.	28	754	Jun.	9	3	6	14	395, 396
[illegible]	754	Jun.	9	775	Oct.	6	21	4	0	400
[illegible]	775	Oct.	6	785	Aug.	3	9	10	1	403
[illegible]	785	Aug.	3	786	Sept.	15	1	1	14	404
[illegible]	786	Sept.	13	809	Mar.	26	22	6	12	407, 412
[illegible]	[illegible]	Apr.	12	813	Sept.	21	4	5	15	415, 416
[illegible]	1. 813	Mart.	28	833	Jul.	30	21	4	5	416, 436
	2. [illegible]	Sept.	24				19	4	5	
[illegible]	[illegible]	Jul.	31	842	Jan.	4	8	3	8	436, 440
[illegible]	[illegible]	Jan.	4	847	Aug.	10	4	10	19	443, 447
[illegible]	847	Aug.	10	861	Dec.	9	14	4	2	447, 455
[illegible]	[illegible]	Dec.	9	862	Jun.	6	0	6	0	456
[illegible]	[illegible]	Jun.	7	866	Jan.	24	3	7	22	459
[illegible]	[illegible]	Nov.	13	869	Jul.	12	3	8	2	459, 460
[illegible]	[illegible]	Jul.	12	870	Jun.	17	0	11	11	467
[illegible]	870	Jun.	17	892	Oct.	14	23	4	0	467, 479
[illegible]	[illegible]	Oct.	14	903	Apr.	4	9	5	25	479, 487
[illegible]	[illegible]	Apr.	4	908	Aug.	13	6	4	12	487, 499
[illegible]	[illegible]	Aug.	13	932	Oct.	31	24	2	20	500, 519, 527
[illegible]	[illegible]	Nov.	1	934	Apr.	25	1	5	24	527
[illegible]	934	Apr.	22	940	Dec.	18	6	8	0	536

Successio patriarcharum Hierosolymorum.

[illegible]			
Capito,	4	1 Severi,	372
Maximus,	3	6 Severi,	375
Antonius (Antoninus),	5	10 Severi,	375
Valens,	3	1 Caracallæ,	376
Dolitianus (Dulichianus),	4	4 Caracallæ,	376
Narcissus, ante fug.,	12	2 Alexandri Mammeæ,	383
Dius,	3	2 Maximini,	384
Germanus (Germanio),	4	2 Gordiani,	387
Gordianus,	5	1 Philip. Arab.	393
Narcissus redux, cum Gord.	1		
post Gord.	10	4 Philippi,	398
Alexander, martyr,	7	5 Gallieni et Valeriani,	395
Marzaban (Mazabanes),	21	14 Gallieni et Valeriani.	395
Hamunes (Hymenæus),	13	5 Diocletiani,	404
Zebedæus (Zabdas),	10	18 Diocletiani,	404
Ason (Hermo),	9	3 Constantini Magni,	422
Macarius,	19	10 Constantini,	433
Maximianus (Maximus),	23	29 Constantini,	455
Cyrillus ante fugam,	5	20 Constantii,	475
Heraclius,	3	1 Juliani,	483
Arsis (Arsenius),	3	1 Valentiniani,	488
Ilarius,	4	7 Valentiniani,	488
Cyrillus redux,	16	11 Valentiniani,	488
Joannes,	16	8 Theodos. Magni,	536
Porilius (Praylius),[1]	12	12 Arcad. et Hon.,	518
Flavius vel Rufinus (Juvenalis),	38	7 Theodosii min.,	551

Digitized by Google

		Tom. II,	7, 88
Anastasius,	19	3 Marciani,	99
Martinus (Martyrius),	8	16 Leonis Magni,	103
Elias,	24	16 Zenonis,	108, 143, 147
Joannes,	7	23 Anastasii,	143, 151
Petrus,	20	3 Justini, Thracis,	151
Macarius,	2	14 Justiniani,	171
Eutychius (Eustochius),	12	17 Justiniani,	171
Macarius secundo,	4	29 Justiniani,	184
Joannes,	10	33 Justiniani,	184
Anus (Amos),	8	2 Tiberii,	191
Isaac,	8	7 Mauricii,	192
Zacharias, quo in captiv. abducto,	7	15 Mauricii,	195
vacat,	15	3 Phocæ,	215
Modestus, 9 mens.		9 Heraclii,	248
Vacat,	6	10 Heraclii,	248
Sophronius,	4	16 Heraclii,	271, 291
Vacat,	29	21 Heraclii,	291, 360
		Chalifatus.	
Joannes,	40	7 Moawiæ I,	359
Theodorus,	35	5 Walidis I,	375, 376
Elias,	34	17 Heshami,	388
Georgius,	36	20 Al-Mansuris,	400
Thomas, Tamrikus,	10	3 Al-Aminis,	416
Basilab,	25	7 Al-Mamunis,	428
Joannes,	3	7 Al-Motasemis,	440
Sergius,	16	2 Al-Wathekis.	444
Salmun, fil. Zarkuni,	5	10 Al-Mota-Wakkelis,	445
Theodorus Al-Moklati,	19	1 Al-Motazzi,	459
Elias, fil. Mansuris,	29	10 Al Motammedis,	471
Georgius, fil. Dujani,	4	3 Al-Moktasi,	491
Leo,	17	3 Al-Moktaderis,	503
Christophorus Askelamensis,		4 Al-Radis,	531

Successio patriarcharum Antiochiæ.

A S. Petro constitutus.	Sedit An.	An. Imp. quibus inier.	Pag.
Arcadius (Evodius),	27	1 Caligulæ,	327, 336
Ignatius,	32	1 Trajani,	348
Jeron (Hero),	20	6 Trajani,	351
Cornelius,	16	9 Adriani,	354
Erus,	13	3 Antonini,	359
Theophilus,	21	16 Antonini,	359
Maximus (Maximianus),	9	13 Marci Aurelii,	363
Serapio,	10	5 Commodi,	367
Asclepiades,	9	3 Severi,	372
Philemon (Philetas),	13	12 Severi,	372
Rabunas (Zebenus),	9	2 Antonini Alagabali,	379
Babylas Mart.,	8	8 Alex. Mamææ,	383, 384
Flavianus (Flavius),	11	1 Gordiani,	387
Demetrius (Demetrianus),	8	1 Galli et Volus.,	392
Dominus,	3	8 Galieni,	392
Timotheus,	3	14 Galieni,	395
Paulus Samosatenus,	8	1 Claudii,	396
Cyrillus,	15	2 Macrini,	400
Euris (tyrannus),	11	10 Diocletiani,	404
Vitellius (Vitalius),	6	2 Maxentii,	412
Philonicus (Philogenes),	5	3 Constantini,	431
Apollinius (Paulus),	5	9 Constantini,	451
Eustathius,	8	15 Constantini,	452
Valerius (Eulalius),	11	23 Constantini,	455
Cyprianus (Euphronius),	2	2 Constantii,	476
Blasius (Phacellius),	4	4 Constantii,	476
Estatius (Stephanus),	5	8 Constantii,	476
Leo (Leontius),	9	13 Constantii,	476
Eudoxius,	2	21 Constantii,	479
Athanasius (Anianus),	4	22 Constantii,	479
Meletianus (Mesetius),	25	2 Juliani,	483
Flavianus,	6	6 Theodosii Magni,	536
Barkunus (Porphyrius),	10	12 Theodosii,	536
Paulinus,	4	5 Arcadii,	548
Evagrius (Euzoius),	5	9 Arcadii,	548
Alexander,	4	1 Theodosii Minoris,	551
Theodotus,	6	5 Theodosii,	551
Joannes,	17	10 Theodosii,	551
		Tom. II.	
Domnius,	21	28 Theodosii,	84
Maximus,	4	41 Theodosii,	91
Basilius,	2	3 Marciani,	100
Martyrius,	8	5 Marciani,	100
Joannes,	1	12 Leonis Mag.,	104
Julianus,	5	13 Leonis,	104
Petrus fullo ante exsilium,	2	1 Zenonis,	111
Stephanus,	1	3 Zenonis,	111
Stephanus alter. 6 mens.		4 Zenonis,	111
Clidio (Celandio),	4	4 Zenonis,	111
Petrus fullo redux,	3	8 Zenonis,	111
Palladius,	10	11 Zenonis,	111
Flavianus,	14	4 Anastasii,	133
Severus,	7	18 Anastasii,	140
Paulus,	2	25 Anastasii,	152
Euphrasius,	5	27 Anastasii.	152
Ephraim,	18	5 Justini Thracis,	151
Domnus,	14	15 Justiniani,	171
Anastasius ante fugam,	6	13 Justiniani,	183
Gregorius,	24	37 Justiniani,	184
Anastasius redux,	9	7 Mauricii.	192
Anastasius alter,	6	17 Mauricii,	192
Vacat sedes,	22	3 Phocæ,	195
		Chalifatus.	
Macedonius.	8	3 Omaris,	271
Jaribus (f. Macarius),	5	5 Othmanis,	323, 348
Theophanes,	2	2 Moawiæ,	348
Thomas,	20	4 Moawiæ,	364
Georgius,	24	1 Abdil-Malekis,	367
Stephanus,	37	3 Solymanis,	379
Prophylactus,	18	1 Al-Mansuris,	399
Theodotus,	23	20 Al-Mansuris,	399
Theodoritus,	17	8 Haranis,	411
Job,	31	1 Al-Mamunis,	428
Nicolaus,	23	2 Al-Wathekis,	444
Stephanus 1 diem,		1 Al-Motammedis,	471
Tadusus,	20	1 Al-Motammedis,	471
Simeon f. Zarnaki,	12	1 Al-Motadedis,	488
Elias,	28	3 Al-Moctafi,	488
Vacat,	4	25 Al-Moctaderi,	523
Theodosius qui et Stephanus,		1 Al-Radi,	528

Successio patriarcharum Romæ.

	Sedit. An.	Cœpit.	Pag.
Petrus,	19	2 Caii,	327, 336
Linus,	12		336
Dacletius (Anacletus),	2	2 Vespasiani,	344
Clemens,	9	5 Vespasiani,	344
Evaristus,	8	2 Domitiani,	347
Alexander,	10	10 Domitiani,	347
Xystus,	10	4 Trajani,	351
Telesphorus,	11	14 Trajani,	351
Eugenius (Hyginus),	4	6 Adriani,	355
Marcus (Pius),	15	10 Adriani,	355
Anicetus,	11	5 Anton. Pii,	359
Soterichus (Soter),	8	8 Antonini Pii,	359
Eleutherius,	15	2 Marci Aurel.,	360
Victor,	10	17 Marci Aurel.,	360
Zepherinus,	18	8 Commodi,	367
Calistus,	6	14 Severi,	372
Aurianus (Urbanus),	4	3 Caracallæ,	375
Bitianus (Pontianus),	5	1 Abagabali,	379
Anteros,	12	3 Alexandri Mamææ,	383
Flavianus (Fabianus),	13	3 Maximini,	384
Cornelius,	2	1 Galli et Volusiani,	392

Digitized by Google

Lucius,	8 mens.	1 Galieni,	392
Estatius (Stephanus),	6	2 Galieni,	392
Zystus,	9	8 Galieni,	392
Dionysius,	8	1 Aureliani,	399
Philetus (Felix),	5	3 Macrini,	400
Eutychius (Eutychianus),	1	8 Diocletiani	401
Gabius (Caius),	12	9 Diocletiani,	404
Marcellus,	2	3 Galerii,	412
Eusebius,	6	1 Constantini,	431
Meletianus (Miltiades),	4	7 Constantini,	431
Silvester,	28	11 Constantini,	431
Marcus,	2	7 Constantii,	472
Julius,	15	9 Constantii,	475
Linarius (Liberius),	6	24 Constantii,	475
Damasus,	28	3 Valentiniani,	487
Siricius,	12	13 Theodosii Magni,	535
Anastasius,	3	8 Arcadii,	548
Innocentius,	15	11 Arcadii,	548
Zosimus,	1	13 Theodosii Junioris,	551
Bonifacius,	3	14 Theodosii,	551
Cœlestinus,	10	17 Theodosii,	551
		Tom. II.	
Sextus (Xystus),	8	27 Theodosii,	83
Leo,	21	35 Theodosii,	83
Ilarius (Hilarius),	6	8 Leonis Magni,	104
Silenus (Simplicius),	14	16 Leonis,	104
Felix,	8	13 Zenonis,	111
Pelagius (Gelasius),	4	4 Anastasii,	135
Anastasius,	1	8 Anastasii,	135
Symmachus,	14	9 Anastasii,	135
Ormisda,	7	23 Anastasii,	144
Joannes,	2	5 Justini,	148
Felix,	4	7 Justini,	148
Bonifacius,	2	2 Justiniani,	168
Joannes,	2	4 Justiniani,	168
Agapetus,	1	6 Justiniani,	168
Sylverius,	5	7 Justiniani,	168
Vigilius,	18	13 Justiniani,	168
Pelagius,	4	31 Justiniani,	183
Joannes,	12	35 Justiniani,	183
Benedictus,	4	8 Justini Jun.,	187
Pelagius,	6	12 Justini,	187
Gregorius,	13	5 Mauricii,	195
Sabinianus,	1	18 Mauricii,	195
Bonifacius,	6	19 Mauricii,	195
Theodorus (Deusdedit),	3	6 Phocæ,	216
Yufatius (Bonifacius),	5	2 Heraclii,	239
Oborudus (Honorius),	18	11 Heraclii,	251
Severinus,	6 mens.	8 Chalifatus Othmanis,	325
Joannes,		8 Othmanis,	324
Theodorus,			336
Martius (Martinus),			339, 344
Diyanus (Donus),			347
Agabius (Agatho),			347, 359
De reliquis sibi non liquere agnoscit auctor,			400

Successio patriarcharum Alexandriæ.

	Sedit an.	Inter.	An. Imp. quibus	cœss.	Pag.
S. Marcus Alexandriam venit, patitur,			9 Claudii,		328
			Neronis,	1	336
Hananias (Ananias),	22		9 Claudii,		331, 333
Philetius (Abilius),	13		9 Vespasiani,		334
Gordius (Cerdo),	10		5 Domitiani,		347
Barmius (Primus),	12		15 Domitiani,		348
Justus (Justinus),	10		11 Trajani,		351
Eumenius (Eumenes),	12		2 Adriani,		353
Marcianus (Marcus),	10		14 Adriani,		333
Clarius (Celadio),	11		4 Antonini Pii,		359
Agrabius (Agrippinus),	12		15 Antonini Pii,		360
Julianus,	10		3 Marci Antonini,		360
Demetrius,	43		15 Marci Antonini,		363
Heraclius (Heraclas),	13		2 Alexandri Mammææ,		383
Dionysius,	17		2 Maximini,		384
Maximus (Maximian.),	18		1 Valeriani,		392
Neron (Theon. vel Theonas),	19		4 Aureliani,		392
Petrus,	10		10 Diocletiani,		401
Achillas,	6		4 Maxentii,		407
Alexander,	16		5 Constantini,		432
Athanasius, 46 videlicet ante fugam,	10		21 Constantini,		455, 480, 488
Gregorius,	10		1 Constantii,		480
Athanasius, redux,	3		10 Constantii,		480
Georgius,	6		13 Constantii,		480
Athanasius tertium,			24 Constantii,		480
Lucius 6 mens.					488
Athanasius ultimum,					488
Petrus,	6		8 Valentiani,		488
Timotheus,	7		2 Valentis,		491
Theophilus,	28		2 Theodosii Magni,		527
Cyrillus,	33		1 Theodosii Junioris,		551
			Tom. II.		
Dioscorus,	6		39 Theodosii,		84
Proterius,	6		1 Marciani,		96, 103
Timotheus Janurius (Ælurus),	3		1 Leonis Magni,		103
Timotheus Surus (Leucus),	13		4 Leonis,		105
Timotheus Ælurus,	2		2 Zenonis,		107
Petrus Mongus, 6 et dies,	30		3 Zenonis,		107
Timotheus Leucus,	4		5 Zenonis,		107
Joannes,	6 mens.		9 Zenonis,		107
Petrus Mongus,	8		9 Zenonis,		107
Abinas (Athanasius),	7		16 Zenonis,		108
Joannes Monachus,	9		6 Anastasii,		132
Joannes alter,	11		15 Anastasii,		132
Dioscorus,	1		26 Anastasii,		132
Timotheus,	2		27 Anastasii,		135
Theodosius,	3		2 Justini Thracis,		148
Caius (Gaianus),	2		5 Justini,		148
Theodosius iterum,	5		7 Justini,		151
Paulus,	2		5 Justiniani,		152
Dalmius (Zoilus),	5		7 Justiniani,		152
Apolinarius,	19		15 Justiniani,		152, 156, 187
Joannes,	3		33 Justiniani,		187
Petrus,	2		37 Justiniani,		187
Athanasius,	5		1 Justini Junioris,		187
Eulogius,	20		1 Mauricii,		195
Theodorus,	2		2 Phocæ,		215
Joannes Eleemon.,	10		4 Phocæ,		215, 220
Georgius,	4		13 Heraclii,		267
Cyrus, Maronita,			16 Heraclii,		267
			Chalif.		
Petrus,	9		4 Othmanis,		324
Cosmas,	28		7 Heshamis,		384
Balatianus,	46		4 Al-Mansuris,		399
Eustatius,	4		16 Haranis,		411
Christophorus, cui coadjutor Petrus,	32		20 Haranis,		411
Sophronius,	13		4 Al-Motasemis,		440
Michael e filiis Bacami,	24		1 Al-Motawakkelis,		455, 471
Michael Romanus, vel Azzensis,	34		3 Al-Motammedis,		471
Christodul. Halebensis,	26		5 Al-Moktafis,		488

SAID FILIUS PATRICII, QUI ET EUTYCHIUS.
PATRIARCHA ALEXANDRIÆ.

		Ann.	mens.	d.	feria.	Pag.
Nascitur	Hejræ,	263	Dilhajjæ	26	1	472
	Christi,	877	Septemb.	8		
Patriarcha fit.	Hejræ,	321	Saphar.	8	5	527
	Christi,	933	Febr.	7		
Obiit	Hejræ,	328	Rajeb.	24		
	Christi,	940	Maii.	4		

		An.	mens.	dies.
Adeoque : Sedit	lunares,	7	5	14
	solares,	7	2	28
Vixit	lunares,	64	6	28
	solares,	62	9	0

Digitized by Google

Successio patriarcharum Constantinopolitanorum.

	Sedit an.	Cœpit.	Pag.
Metrophanes,	3	19 Constantini Magni,	444, 456
Alexander,	8	22 Constantini,	456
Eusebius,	2	30 Constantini,	456, 464
Paulus ante exsilium,	4	32 Constantini,	467, 479
Eusebius,	3	1 Constantii,	479
Paulus redux,	3	4 Constantii,	479
Macedonius,	10	10 Constantii,	479
Eudoxius,	10	22 Constantii,	479
Democlius (Demophilus),	11	4 Valentiniani,	487
Evagrius, · 4 mens.		2 Valentis,	492
Gregorius Nazianzenus,	4	2 Valentis,	492
Victorius (Nectarius),	16	2 Theodosii Magni,	512, 435
Joannes Chrysost., 10 mens.	5	17 Theodosii,	535
Joannes alter,	1	7 Arcadii,	547
Gennadius (f. Arsacius),	8	8 Arcadii,	547
Atticus,	15	1 Arcadii,	547
			Tom. II.
Sisinius,	3	14 Theodosii Junioris,	4
Nestorius, 4, 2 mens.		17 Theodosii,	4
Maximus (Maximianus),	3	21 Theodosii,	12
Proclus,	13	25 Theodosii,	12
Flavianus,	2	39 Theodosii,	84
Athanasius (Anatolius),	9	40 Theodosii,	91, 92
Gennadius,	10	6 Marciani,	100
cacius,	10	10 Leonis Magni,	103
Euphuitus,	5	6 Zenonis,	108
Euthymius,	10	11 Zenonis,	108
Macedonius (f. Euphemius),	6	4 Anastasii,	135
Timotheus,	6	9 Anastasii,	135
Joannes, Cappadox,	9	15 Anastasii,	135
Anthimus,	5	24 Anastasii,	135
Menna,	8	1 Justini Thracis,	151
Epiphanius,	6	10 Justiniani,	168
Eutychius,	12	17 Justiniani,	168
Joannes,	7	28 Justiniani,	184
Eutychius iterum,	4	35 Justiniani,	184
Joannes Jejunator,	13	39 Justiniani,	184
Cyriacus,	16	1 Tiberii,	191
Thomas,	14	14 Mauricii,	195
Sergius,	22	4 Phocæ,	215
Pyrrhus I,	2	5 Omaris, chal.,	271
Paulus,	6	7 Omaris,	271
Pyrrhus rursus,	7	2 Othmanis,	271
Petrus,	6	9 Othmanis,	324
Georgius,	10	2 Moaviæ,	344, 360
Thomas,	10	12 Moaviæ,	360, 367
Joannes,	35	1 Abdol-Malek,	367
Constantinus,	28	5 Heshamis,	384
Theodorus,	26	1 Al-Mansuris,	400

De reliquis non ita sibi constare fatetur auctor. Memorantur tamen nonnulli, videlicet :

Nicolaus a Leone depositus, 10.	484
Anthimus (Euthimius), 5.	487
Nicolaus iterum, 13.	511, 516
Stephanus Eunuchus, 3.	516
Theophylactus, fil. Domnii (Romani), auctori σύγχρονος,	527

Conciliorum œcumenicorum juxta Eutychium epochæ et intervalla.

Concilium		An.		Pag.	Intervall.	Pag.
I. Nicænum.	Constantini Magni imp.,	20		440, 444		
	Alexandri p. Alexandrini,	15	præsideb.	432		
	Eustathii p. Antiocheni,	5	præsideb.	432		
	Macarii p. Hierosolym.	10	præsideb.	432		
	Sylvestri pp. Romani,	9		431	58 an.	515
II. Constantinopolitanum I.	Theodosii Magni,	2		508, 511		
	Timothei pat. Alexan.,	6	præsideb.	491		
	Meletii Antiocheni,	21	præsideb.	485		
	Cyrilli Hierosolymitani,	27	præsideb.	488		
	Damasi pp. Rom.,	17		487		Tome II.
	Nectarii patr. CP.,	1		512	51 an.	Pag. 11.
III. Ephesinum.	Theodosii Junioris,	21		II. 7, 12.		
	Cyrilli Alexandr.,	21	præsideb.	I. 551		
	Celestini pp. Rom.,	5	præsideb.	551		
	Juvenalis Hierosolym.	14	præsideb.	551		
	Joannis Antiocheni,	11		551	21 an.	96
IV. Chalcedonense.	Marciani,	1		II. 92, 95.		
	Anatolii patr. CP.,	4	præsideb.	91		
	Maximi Antiocheni,	3	præsideb.	91		
	Juvenalis Hierosolym.,	37	præsideb.	I. 551		
	Leonis pp. Rom.,	9		II. 83		
	Dioscori Alexandrini,	5		84	103 an.	175
V. Constantinopolitanum II	Justiniani.	27		172, 175		
	Apollinarii Alexandr.,	13		187		
	Domni Antiocheni,	13		171		
	Eutychii Hierosolym.,	11		171		
	Vigilii Romani,	15		168		
	Eutichii CP.,	11		171	100 an.	356, 359
VI. Constantinopolitanum III.	Constantini (Pogonati).	13		356, 348		
	Georgii patr. CP.,	2	præs.	344		
	Theophanis Antiocheni,	1	præs.	318		
	Agathonis pp. Romani,	3		347, 348		
VII. Constantinopolitanum IV.	(In Trullo),					
	Justiniani (Rhinotmeti,					
	Secundum imperantis,	2		359		

Digitized by Google

INDICES

AD EUTYCHII ANNALES.

Revocatur Lector ad numeros grandiores textui insertos; littera *b* operis partem alteram indicat, quæ apud nos incipit a columna 1031.

—

INDEX RERUM ET VERBORUM.

—

A

Abba (Pater), sic olim episcopus Alexandrinus appellari solebat, 332.

Æditiuus, miraculi falsarius, capite plexus, b 431.

Æraria, a Kainitis inventa, 20.

Algoran (liber legis Mohammedanæ) recensetur per Othmanem califam, b 340. Creatum fuisse docuit Al-Watbek califa; et Moslemios contra sentientes vexat, b 443. Quos successor ejus Al-Motawaccel absolvit, b 447.

Alla-Acbar (Deus maximus est), acclamatio Sarracenorum, b 308.

Amirol' Mumenin (imperator fidelium), titulus impp. Sarracenicorum : cui, et a quo, primum delatus, b 295, 296.

Anba prænomen Ægyptiacum (forte idem quod Abuna, id est, avus), 481, b 527, 528.

Angeli, cum feminis coire nequeunt, 27. Angelus Semem patriarcham ad medium terræ deducit, 48.

Anima rationalis, imago Dei in homine, b 27. Ejus sedes in sanguine, b 28.

Annulus Pharaonis (insigne imperii), Josepho patri datus, 87.

Aquæ lotione Græci quare abstineant, 520.

Arcæ Noachi materia et fabrica. 35. Arca, in qua Moses infans exponitur, unde confecta, 69. Arca fœderis a Philistæis capta, 144. Remittitur, 147. Hierosolyma cum pompa deducitur, 163, 164. In Templo collocatur, 176.

Ars arte deluditur, b 316.

Ascensio Christi, 323. Festum ejus in Ægypto, b 483.

Astrologorum ex Genesi de Alexandri Magni morte prædictio, 287. Astrologi Constantino, nondum Magno, imperium portendunt, 411. A Maximiano imp. quare cæsi, 427.

Astronomia a Zoroastre inventa, 63, 263. A Græcis exculta, 63.

Aurum, myrrha, et thus, una cum Adami corpore in Al-canuz condita, 19. Simulque inde translata, 36. Eique in arca Noachi superimposita, 39.

B

Baba [papa], avus, patriarchis Alexandrinis titulus unde primum inditus, 332, 333.

Balnea Quatuor martyrum Alexandriæ, b 316

Bani Elohim (filii Dei), gigantes quare dicti, 27.

Baptismus Joannis, 316. In Baptismo trina mersio, b 52.

Belli inferendi rationes quas Saraceni justas præ se ferunt, b 304, 307.

Biblia sacra, per LXX interpretes Græce versa, 296, et in Serapidis templo per Ptolomæum recondita, *ibid.*

Brachthan. *Vid.* Lapis niger.

C

Cameli prælium (sic dictum), ubi et quando commissum, b 343.

Campana convocantur operæ Noachi ad arcam fabricandam. Persis etiam in usu, 420. Ad concionem vocantur Alexandrini ævo Justiniani, b 153.

Captivitas decem tribuum Israelitarum per Salman-Assurem, 232. Judæorum reliquorum Babylonica, 247, 248.

Carnium esu Manichæi penitus abstinebant, 513. Olim etiam et clerici, *ibid.* Quod quatenus liceat quæritur, 519. Quibus diebus a Melchitis abstinetur, 523.

Casei esu in jejuniis quatenus abstentum, b 247.

Cedri a Cypro subvectæ ad reparandum ecclesiam Resurrectionis Hierosolymis, b 425.

Census Israelitarum, per Mosem in deserto conditus, 107. Per Davidem regem, 171. Subditorum per orbem Romanum ab Augusto imp., Cyreno per Syriam censum agente, 308.

Chalifæ titulus quid designet, b 295.

Cherubinorum in templo et tabernaculo usum ad imaginum in ecclesiis tuendum usurpat Sophronius, b 452.

Christus Dominus nascitur, 308. A Magis adoratur, 311. Ægyptum deportatur, 312. Inde redux, 315. Nazarenus quare dictus, *ibid.* In templo disputat, *ibid.* Patitur, 316, 319. Sepelitur, 320. Resurgit, *ibid.* In cœlos ascendit, 323. De eo in deorum numerum referendo Romæ in senatu agitur, 324. Cognati ejus coram Domitiano affectati regni rei absolvuntur, 347. Corpus ejus anima rationali non caruisse, contra Apollinarem decernit concil. CP. I, 512. Divinitas ejus probatur, b 67. De naturis ejus et persona, adversus Nestorianos, auctoris disputatio, b 15, 16, etc. De duabus item ejus voluntatibus disputatio ejusdem contra Jacobitas, b 147, etc. Corpus ei non nisi phantasticum qui tribuerint, b 171. De ejus naturis, persona, voluntate, operationibus, sententia orthodoxorum explicata, b 332.

Christiani. (*Vid.* persecutio.) Hierosolymis ob persecutionem cedunt, 339. Eorum sub Alexandro Mammææ imp. status florens, 383. In Palæstina a Samaritanis patiuntur, b 156. In Persia, ex conjugio Cestæ regis incrementa capiunt, b 207. Quibus Persæ objiciebant quod sint fœdifragi, 208. Et Regicidæ, 211. Ad Garam a Sarracenis vincuntur, b 264. In Ægypto vestibus nigris utuntur, b 435. Ab Al-Motawaccele califa ignominiose tractantur, b 448.

Ciborum mundorum ab immundis discrimen per Christum sublatum, 467.

Circi CD. Alexandriæ, b 319.

Circumcisio instituta, 71. Per annos XL in deserto intermissa, 111. Per Josuam, cultris lapideis peracta, renovatur, *ibid.* Quod Æthiopum nonnullis in exemplum abiit, *ibid.* Etiam post Christum episcopi plures Hierosolymitani circumcisi, 359.

Clavis, ex interpretamento Theodosii, potestatem imperatoris in Ecclesiæ pastore constituendo designat, 507.

Clericorum a tributis immunitas inter Sarracenos, b 516.

Cœlibatus, episcopis olim permissus, in concil Nicæno præcipitur, 448. Qui in Patriarchis etiam antea requirebatur, 431.

Cœli facies varia in Ægypto, 483, 484.

Columna limitanea inter fines imperii Romani et Sarracenici, b 292. Columnæ Nili mensoriæ variæ. *Vide* Nilus.

Cometa conspectus imperante Justiniano, b 171. In Ægypto plures, b 484, 516, 528. De computo Paschali scribit Demetrius P. Al. 363.

Concilia (synodi), Concil. Ægyptiacum, per Demetrium Patr. Alex. convocatum, in causa Ammonii qui a Christianismo defecerat, 332. Concil. Antiochenum Patrum XI, qui Pauli Samosateni jam nuper defuncti hæresim condemnant, 396. Concil. Nicænum œcumenicum I, 431, 432.

Digitized by Google

A Constantino magno indictum, 439, 440, 444. Numerus Patrum ibidem præsentium, 2048, 440. e quibus 318 in sententiam orthodoxam contra Arium consentiunt, 443. In eo præsident patriarchæ Alex., Antioch. et episcopus Hieros., 444. Symbolum fidei condunt, *ibid*. Et XI libros Constitutionum. *ibid*. De Paschate celebrando decretum edunt, 444, 448. Et de solutione jejunii quadragesimalis, 448. Et de cœlibatu episcoporum, 448. Solvitur anno xix Constantini, 451.

Fides Nicæna in sequentibus conciliis confirmatur: Constantinopolitano I, 512. Chalcedonensi, b 95. Constantinop. III, 356. Constantinop. Trullano, 359.

Concilium Tyrium. Qui patriarchæ ei interfuerunt, 459. Athanasii cum Eumenio Ariano disputatio, *ibid*., ubi Athanasius rationibus, Ariani viribus victores, 464. Concil. Hierosolymitanum a Constantino Magno ad dedicationem ecclesiarum ab Helena matre conditarum indictum, 456, 464. Concil. Constantinop. I, (sive œcumenicum II) 485, 487, 488, 491. A Theodosio magno indictum, 508. In quo Patres CL, 511, 515, b 11, 96, quibus præsidebant patriarchæ præsentes: Alex., Antioch. et episc. Hier. ib. In eo concilio, confessio fidei Damasi P. Rom. confirmatur, 511. Macedonii et Sabellii hæresis condemnatur. *ibid*., et Apollinarii, 512. Symbolum Nicænum additamento facto explicatur, *ibid*. Quod in concil. Chalcedon. confirmatur, b 96; et CP. II, b 175; et III, b 356; et CP. Trullano, b 359. Sedes Hierosolymitana fit patriarchalis, 512. Taxis patriarcharum ordinatur, *ibid*. Concil. Ephesinum (quod est œcumen. III), 531, a Cyrillo patr. Alex. indictum, b 7; in quo episcopi 200, b 7, 12; præsidentibus patriarchis tribus qui aderant, Alex., Rom. et Hieros., *ibid*. Ubi Nestorii, citati, nec comparentis hæresis damnatur, b 8. B. Virgo Maria Deipara declaratur, *ibid*. Dissentiente post adventum suum Joanne Antiocheno, *ibid*. Unde dissidia et rixæ, b 8, 11. Orientalium libellus contra Nestorium exhibetur, b 8. Et a Cyrillo probatur, b 11. Hoc concilium a Chalcedonensi confirmatur, b 95, et Cptano II, b 175; et III, b 356, et Trullano, b 359. Concil. CP. a Flaviano patriarcha adversus Eutychetem indictum, b 84. Ubi Eutyches disputando victus excommunicatur. b 87. Concil. Ephesinum ληστρικόν a Theodosio Jun. imp. in favorem Eutychetis indictum, b 87. In quo præsidebant patriarchæ Alex., Ant., Hier., et deputati P. Romani, b 88. Ubi Dioscorus Alex. Eutychetis sententiam ratam pronuntiat, reliquos Patres dissentientes excommunicat, *ibid*. Solvitur anno XI Theodosii Junioris, *ibid*. Damnatur in sequenti concilio Chalcedonensi b 96. Concilium Chalcedonense (quod est œcumenicum IV), 551, b 83, b 91. A Marciano imp. ut de causa Eutychetis et Dioscori cognoscatur indictum, b 92. Numerus Patrum, *ibid*., 630, *ibid*. b 139, 140, 145. 148. Quibus præsidebant patriarchæ CP. Antioch. et Hieros., 95. Ubi Dioscori acta, et Eutychetis dogmata damnantur, *ibid*. Fides Nicæna confirmatur, *ibid*. Uti et concilia CP. primum, et Ephesinum, b 96. Ephesinum vero ληστρικόν improbatur, *ibid*. Dioscorus Patr. Alex. abdicatur, *ibid*. Proterio successore dato, *ibid*. Concilium hoc a Severo hæretico postea impetitur, b 139. Et eo adnitente ab Anastasio imp. refigitur, b 140. Sed a monachis Palæstinæ propugnatur, b 143. Nec sine successu, b 148. Accedente Justini Thracis imp. edicto ratificante, b 151. Et postea etiam Joannis P. Romani, b 152. Et Concilii CP secundi auctoritate, b 175 Et Constantis Augusti, filii Heraclii, b 335. Et Concilii CP. tertii confirmatione, b 351, 356. Et Trullani, b 359. Concilium Hierosolymitanum, ab Elia patriarcha indictum, b 1040. In quo Severus patr. Ant. hæreticus a monachis excommunicatur, *ibid*. Concil. Hierosol. alterum, in quo monachi decies mille qui Severum, Dioscorum, Eutychetem, et eorum sequaces excommunicant, b 143. Ut et omnes concilium Chalcedonense non recipientes, b 144. Concil. CP. II (quod est œcum. V), b 168, 171, 187. A Justiniano imp. indictum, b 172. Cui reliqui patriarchæ qui aderant præsidebant, absente penitus, sed consentiente postea P. Romano, *ibid*. Numerus Patrum, *ibidem* 164, b 175. Qui Originem episcopum Manbagensem, Ibam, Thaddæum, Theodorum, et Theodoritum ut hæreticos damnant, b 173. Quatuor concilia præcedentia confirmant, *ibid*. Ipsumque in sequenti CP. tertio confirmatur, b 356, et in Trullano, b 359. Concil. CP. III (quod et œcum. VI), b 344, 347, 348. A Constantino (Pogonato) imp. et Agabio (Agathone) P. Romano indictum, 347, 348. Cui intererant episcopi 289, b 348, 356. Præerant patriarchæ CP. et Ant. *ibid*. Ubi Monothelitæ damnantur, b 351. Et inter eos Honorius P. Romanus, *ibid*. Symbolum fidei conditur, *ibid*. Et concil. Chalced. reliquaque priora quatuor confirmantur, 352, 356. Uti et Sophronii Patr. Hier. ecthesis fidei. b 356. Solvitur anno XIII Constantini, *ibid*.

Confirmatur in concilio Trullano, *ibid*., 359. Concilium CP. in Trullo habitum, a Justiniano imp. indictum, b 359. Patrum numerus 230. *ibid*. In quo concilia sex priora confirmantur. *ibid*. Concil. CP. a Leone philosopho imp. indictum, b 484. In quo secundæ ipsius nuptiæ approbantur, b 487. Pro consecratione ecclesiarum a matre conditarum concilium edixit Constantinus Magnus, 456. Quas Athanasius patr. Alex. consecravit, 464.

Coronam primus gestavit Nimrod, 65. Corona cœlitus in Theodosii caput delapsa imperium ei portendit, 507.

Corrodium e reditibus ecclesiæ Hierosolymitanæ seni Mohammedano ob consilium concessum, 424, 427.

Corvi Eliam prophetam pascunt, 196.

Coturnices de cœlo pluunt, 104.

Cranium locus sepulcri Dominici, 452. A Saracenis incensus, b 531.

Creationis historia. 15, quomodo Christo tribuitur, 460.

Crucis signum Constantino cœlitus apparet, 423. Ad cujus similitudinem sibi labarum confecit, 424. In quo Maximianum vincit, *ibid*. Festum Romæ septemdiale in honorem ejus, *ibid*. Crucis Dominicæ investigatio a Constantino Magno indicitur, 451. Quæ ab Helena matre invenitur, 452. Et a reliquis latronum per miraculum dignoscitur, 455. Crux cœlitus apparuit in Golgotha, 475. Cyrilli Hieros. ad Constantinum imp. de ea litteræ. *ibid*. Crux supra portam Ephesi collocata, 531. Crucis lignum, Hierosolymis captis, a Persis ablatum, b 212.

Cubicularii duo Al-Mamunis chalifæ, Christiani ecclesiam condunt, b 431.

D

Dagon idolum Gazæorum, 140, 144.

Decimæ, Melchisedecho ab Abrahamo datæ, 67. Regibus suis ab Ægyptiis ex ordinatione Josephi solutæ, 88. Et regibus Israelitarum, 148.

Dedicatio ecclesiarum. *Vide* Consecratio. Festum Dedicationis ecclesiarum Hierosol. celebratum anno XXX Constantini Magni, 464.

Deipara declaratur B. Virgo in concilio Ephesino, b 8.

Demensum sacerdotum et diaconorum e reditibus ecclesiæ Hierosolymitanæ, b 424, 427.

Dei invocatio per auctorem initio operis, 7.

Dei filii appellati gigantes Sethiadæ, et quare, 20, 27.

Deuteronomium Israelitis per Josuam descriptum, 112.

Diabolorum imagines Christianorum ædium portis appingi jubet Al Motawaccel califa, b 448.

Diaconi tres legati Agathonis ad concilium CP. III missi, a Patribus in numerum suum non admissi, b 318.

Diaconi in Ecclesia Hieros. e reditibus ecclesiæ procurantur, b 424, 427,

Diademate uti, regibus ab imp. indultum, b 231.

Dies Veneris a Sarracenis sacris destinatur, b 375 etc.

Diluvium denuntiatur, 35. Infertur, 39. Subsidit, 40.

Diptycha, tabulæ ecclesiasticæ, b 348, 359.

Dominus Solii, titulus regis Al-Sanariæ, b 231.

Septem Dormientium, sub Decio imp. spelunca Ephesi inclusorum, 391. Sub Theodosio Juniore post annos 372 experrectorum legenda, 531, 532. 533.

Draco Babyloniæ pro Deo habitus, a Daniele propheta interemptus. 259.

Duellum inter Davidem et Goliam, 132.

E

Ecclesiæ plures a Constantino Magno suis sumptibus erectæ, 451. Aliæ jussu ejus, 451. Aliæ ab Helena matre, 455. Ad quas consecrandas concilium Hierosolymis indixit, 456. Ecclesiæ Christianorum a Samaritanis in Palæstina dirutæ, b 156, a Justiniano imp., b 159. Ecclesiæ Ægypti, a Jacobitis occupatæ, Melchitis restituuntur, b 411. Ecclesias Ægypti, Palæstinæ, et Syriæ Saraceni diruunt, b 512, 515. Quas ut restaurarent, imperat Al-Moctader califa, b 515.

Alexandriæ ecclesias plures struxerunt patriarchæ Alexandrini: Timotheus, 491, Theophilus 528. Athanasius Jacobita, b 108.

Alexandrinæ ecclesiæ: Arcadii, a Theophilo patriarcha condita, 548, b 152. S. Joannis ab eodem, 528, quæ et Abi Joannis; ubi Al-Mokaukas proditor sepeliri se voluit, b 311. Al-kaisariah [Cæsarea] olim Saturni templum a Cleopatra conditum. Deinde ecclesia Michaelis archangeli 500, b 505. A Jacobitis occupata, Melchitis restituitur, b 387. Igne conflagravit, b 505. B. Mariæ a Theophilo patr condita, 528. S. Michaelis. *Vide*, Al Kaisariah. S. Sabæ, quæ sola Melchitis relicta, b 384. Theodosii, a Theophilo patr. condita, 528. Bethlemitica ecclesia a Justiniano imp.

Digitized by Google

restaurata, b 159. Quam minus magnifice quam pro voto imperatoris structam legatus capite luit, b 160. Eam postea Sarraceni (contra pacta conventa Omaris Califæ) in templum Moslemiticum converterunt, b 288, 291. Bual Beci (juxta Hierosol.) ecclesia splendida, a Walide Califa partim diruta, b 372. Buræ ecclesias plures condit Bocamus, b 432. Constantinopoli, ecclesia S. Sophiæ a Justiniano imp. condita, b 160. Damasci ecclesiis in redditione urbis Sarracenis facta ex pacto cavetur, b 279. S. Joannis ibidem a Christianis redimere frustra tentat Abdol Malech califa, ut inde templum Moslemium augeret, b 364. Uti et Walid Califa pro ea offerens cccc aureos, b 375. In qua licitatione repulsam passus, partem abstulit, *ibid.* Sed quam Omar II califa restituit, b 380. Quod cum Mosleminos ægre haberet, de re tota transigitur, b 383. B. Mariæ ecclesia Damasci (quæ ccм aureis constitit) a Moslemiis direpta, b 515. Prope Ephesum, ecclesia VII Dormientium a Theodosio imp. condita, 535. Hierosolymorum ecclesiæ a Persis dirutæ, 536. Per Modestum monachum partim restauratæ, 219. Urbe Saracenis dedita ecclesiis cavetur, b 284. Quæ postea tamen, contra pacta, dirutæ, b 528. Constantini ecclesia Hierosolymis ab Helena condita, 455. A Persis diruta, b 212. A Modesto abbate reparata, b 219, 245. Quantum ei detulerit Omar califa urbe dedita, b 284. Postea tamen a Mohammedanis in oratorium conversa, b 291. Etiam cremata, b 528, 531. Cranii ecclesia ibidem eamdem habuit conditricem Helenam, 455. Eversores Persas, b 212. Restauratorem Modestum, b 219, 245. Incensores Saracenos, b 528, 531. Gesmaniæ (vel Jesmaniæ) ecclesia ibidem, a Theodosio Magno condita, 536. A Persis diruta, b 212. Helenæ ecclesia, *ibid.*, ab Elia patriarcha condi cœpta, b 108. A Justiniano imp. absoluta, b 159. A Persis diruta, b 212. Ecclesia Resurrectionis, *ibid.* Ab Helena condita, 455, b 185, 192. A Modesto abbate reparata, 219, 245. Ab Omare califa, urbe dedita, conservata, b 284. Cum testudo ejus ruinam minaretur, reparatur, b 420, 425. Unde litem intendunt Saraceni, *ibid.* A quibus demum incensa, b 531. Holwanæ Ægypti, ecclesia duorum cubiculariorum (sive S. Joannis) condita, b 268. Kalzemi Ægypti, ecclesia S. Athanasii per Justinianum imp. condita, b 165. Kasril' Shamaæ, ad Phostatum Ægypti, ecclesia Abuciri ab Athanasio Jacobita condita, b 371. Quæ postea Melchitis cessit, b 387. Ecclesia Georgii ab eodem condita, b 371. Ad Kobbatil Hawam Ægypti, ecclesia Romanorum a duobus cubiculariis condita, b 431. Phostati Ægyptiæ, ecclesia S. Michaelis, locus sepulturæ, b 491, 524. Ecclesia S. Theodori ibidem (olim templum igni sacrum), 267. Ramlæ, ecclesia S. Cyriaci a Saracenis diruta, b 512. Uti et ecclesia S. Kosmæ, *ibid.* Rohæ [Edessæ] ecclesia ab Helena condita, 456. In Sina m. ecclesia B. Mariæ a Justiniano imp. condita, b 163. Tennisi Ægypti ecclesia Buthaur a Moslemiis diruta, b 515. Tyri ecclesiæ a Judæis dirutæ, b 223. *Vide* Monasterium et Templum.

Eclipsis solis, patiente Christo, 319. Constantinopoli, Zenonis imp. IX, b 107. Alia sub Al-rashide califa, b 411, 412.

Eleemosynarum largitio, quam bene cesserit, Theodosio (postea imperatori) et Theophilo (postea patr. CP.), 496. Et Joanni Misericordi patr. Alex., b 216.

Elephantus a Bahrame Jaur, rege Persiæ, interemptus, b 87.

Epicedia philosophorum in morte Alexandri Magni, 288, 291, 293.

Epiphaniæ festum, 428, 523, 524.

Episcopi in Ægypto a Demetrio patr. Alex. primum ordinati, 332, 363. Ab apostolicis temporibus usque concil. Nicænum uxoratis esse licuit, 448. Nubienses a patriarchis Alexandrinis, etiam Jacobitis, ordinari soliti, b 387. Ordinati etiam per episcopum patriarchæ paralytici vices obeuntem, b 411. Eos tributis eximit Al-Moctader califa, b 516.

Epistolas inscribendi formulæ apud Arabes variæ, b 419.

Equus Yazdejerdem Persiæ regem calcibus occidit, b 80. Equis vehi Christianis interdictum ab Al-Motawaccele califa, b 448.

Evangelium quale Davides necem Saulis referenti persolverit, 159. Evangelium Matthæi, ab ipso Hebraice scriptum, a Joanne Græce versum, 528. Marci, ipso dictante, lingua Romana a Petro scriptum, 555. Lucæ, Græce scriptum, et Theophilo Romano inscriptum, *ibid.* Joannis, Græce in Patmo insula scriptum, 548.

Excommunicationis sententiam, in Arianos quosdam a concilio Nicæno latam, Constantinus Magnus, ipsis resipiscentibus, relaxat, 456.

Exodus Israelitarum ab Ægypto, 104.

F

Fames ingens in Ægypto et Syria, 88. Alia postea, b 476. Una cum peste in Græcia, 132. Samariæ obsessæ, 212. Hierosolymis, per Nabuzaradanem obsessis, 247. Et per Titum obsessis, 310. Et sub Al-Mamune califa, b 420. Per imperium Romanum, sub Claudio imp., 328. Et sub. M. Aurelio, 360.

Ferraria, a Kainitis inventa, 20.

Festa varia a Christianis antiquitus celebrata, videlicet festum Ascensionis Dominicæ, b 483. Ob concilium Chalcedonense confirmatum, b 148. Dedicationis ecclesiarum a Constantino Magno indictum, 464. VII Dormientium a Theodosio imp. institutum, 535. Epiphaniæ, 448, 523, 524. XL Martyrum, b 425. Michaelis archangeli (Alexandriæ), 435. Natalis Domini, cum jejuniis etiam præcedaneis, 523, 524. Nativitas B. Virginis, *ibid.* Passionis Dominicæ, a Constantino Mag. præceptum, 451. Planctus, a Jephta ob filiam institutum, 132.

Filii Dei, qui, et quare dicti, 27.

Fœderis non impune violati exemplum, b 116, 119. Cum Judæis ab Heraclio initum, b 240. Exemplo et eventu pessimo violatum, 247. De violato fœdere ob læsam Heraclii imp. statuam institutæ querelæ quomodo satisfactum, b 292, 293.

Formulæ epistolas inscribendi apud Saracenos variantes, b 419.

Fornax Babylonica, 248.

Fora et hospitia de novo struere Ægyptiis devictis imperatum, b 512.

Fraus Nisibensibus quam male cesserit, b 376, 379.

Fundamenta scientiarum, 8.

Funus Dario ab Alexandro Mag. more militari ductum, 276, 279.

G

Genealogicæ Judæorum tabulæ ab Herode igne sublatæ, 308.

Gentium dispersio post diluvium, 52, 56.

Gigantes primi 16, ex filiis Sethis, et filiabus Kainis orti, 27. Multiplicantur, 60.

H

Hæmorrhœa corripiuntur Gazæi, 144.

Hejra, (æra Mohammedanorum), b 237.

Hippodromus Alexandriæ conflagrat, b 108.

Honoris adversus reges indicium, litteras ejus osculari, etc., b 452.

Honorarii tituli regibus nonnullis ab imperatore Heraclio indulti, b 231.

Hosannæ dies Hierosolymis celebratur primo Paschatis, b 528, 531.

Hydropicis, lac Mandragoræ utile, b 455.

I

Idololatriæ initia et incrementa, 56. Cui imprimis addicti Ægyptii, Babylonii, et Franci. *ibid.* Etiam et Israelitæ, 108, 119.

Idola et idolea terræ motu confracta, 60. Edicto Constantini Magni sublata, 451. Idolorum aliquot nomina : Ashtaroth, 119, 127, 128. Astera (Palma), 199. Baal et Baalim, Bael, *ibid.* Baelis templum a Gideone dirutum, 124. A Jezabele Samariæ conditum, 195. (Prophetæ ejus, 199.) Mox dirutum a Jehu, 219. Bel Babyloniorum, Danielis opera destructum, 236, 259. Dagon Gazæorum, 140. Michael, Alexandrinorum, 425. Sin, in Harrana Chaldææ a Chayebab regina conditum ; a Talbe regina cum templo exustum, 72.

Ignis templa a Zoradasht (Zoroastre) primum sacrata, 265. Quod Phostati erat, in ecclesiam postea conversum, 267. Ea cum æditiuis Darius moriens Alexandro victori commendatas habuit, 276. A Bahrame Jaur R. Persiæ summopere culta, b 83, 84, 87.

Imago Dei in homine, anima, b 27. Imago quam Bochtanasser per insomnium vidit, 233. Imagines ab ecclesiis tolli præcipit Theophilus imp. b 448. Quarum cultum idololatricum esse contendit, b 451. Sophronio P. Al. et Abukorra contra suadentibus, b 452.

Imperator fidelium (titulus califarum). *Vide* Amrol' Mumenin.

Imperii partitio post excessum Alexandri Magni, 295. Et per Constantinum Magn. inter filios, 471.

Imprecationes mutuæ Chrysostomi et Epiphanii, 544.

Inventa nova, et primæ rerum origines, videlic. Inventio

Digitized by Google

Ærariæ, per Kainitas, 20. Astronomiæ, per Zoroastrem, 63, 263. Campanarum, per Noachum, 36. Coronæ, per Nimrodem, 63. Ferrariæ, per Kainitas, 20. Idololatriæ, 48, 59, 56. Imaginum cultus, 47. (Ignis, sacerdos primus Adeshan, 64.) Lapidum, viarum indicum, per Josephum patriarch., 88. Magiæ, per Zoroastrem, 265. Mensurarum et ponderum per Hadem, Semis nepotem, 60. Mensoriarum Nili columnarum per Josephum patriarch., 88. Monachatus. In Ægypto, Antonius, 481. In Syria, Hilario, qui in cellam se receperunt, Symeon Stylites, b 100. Musicæ instrumentalis, per Kainitas, 20. Moris immolandi filios, et præstigiarum, 59. Picturæ, 47. Purpuræ, per opilionem Tyrium, 172. (Sacerdos primus, Melchisedech), 32, 44. Sacrificiorum, per Kainem et Abelem, 16. Sepulcrorum, ex occasione pestis immane grassantis, 132. Tabernaculorum, per Kainitas, 20. Vinearum, per filios Noachi, 43. Urbis primæ conditor Kain, 16. Infanticidium, Herodis jussu perpetratum, 313.

Interpretes Bibliorum LXX, 295. Inter quos Symeon Justus, *ibid.*

Islamismus, religio Mohammedana, b 256, 259.

J

Jejunio (de) celebrando scripsit Demetrius patr. Alex., 363. Quadragesimale quo tempore olim servatum, 448. Quando solvendum, ex decreto conc. Nicæni, 447. Jejunia stata Manichæorum, 520. Itemque Nestorianorum, Jacobitarum, et Maronitarum, 523. Jejunant Melchitæ diebus Mercurii et Veneris, et vigiliis festorum nonnullorum, 523. Jejunium solvunt ad horam nonam, b 248. Jejunium septimanæ τῆς τυροφάγου quando et qua occasione institutum, b 244, 247. A Cophtitis ad auctoris usque tempora servatum, b 247. A Melchitis non item, b 258. Jejunare hominis gratia fas non esse, *ibid.*

Juramentum per sanguinem Abelis, Sethiadis solemne, 20, 23. Juramenti interpres quis, is qui juraverit, an cui juratum, b 119, 123. Juramenti per fraudem temerata religio a Phiruze rege Persarum, b 119.

K (*vide et* C)

Kancelica scriptura, 55.

Kebla, locus versus quem faciem obvertunt orantes, b 287, 288. Mohammedanorum ea in re ritus, *ibid.*

L

Labarum Constantini Magni, 423.

Lacrymis pœnitentis quantum instar insit, b 196, 199.

Lapis niger (Bracthan) templi Meccani angularis, quanta in veneratione Saracenis habetur, b 523. Ab Al Jannabio rebelle deportatur, *ibid.*

Laterum in turre Babelis moles, 52.

Latrone (de) Afro pœnitente Legenda, b 195, 196.

Levitæ in deserto censiti, 107.

Lex Mosi data in Sina monte, 107. Per Joshuam denuo descripta, 112. Cæremonialis, quod ad ciborum discrimen, per Christum abrogata, 467.

Liberum arbitrium in Adamo ante lapsum, b 335.

Lingua primæva quæ fuerit disquiritur, 51. Græcæ primas tribuit auctor, *ibid.* Linguarum confusio, 52. Donum, per Spiritum S., 323.

Litteræ principum cum osculo excipi solitæ, b 452.

Locustæ, Palæstinæ infestæ, b 420. Ægypto etiam, b 519.

Longævus, Symeon Justus, 296.

Luctus centennalis ob mortem Abelis, 16 dierum CXL, ob mortem Adami, 19. Quadragintidialis ob mortem reliquorum patriarcharum, scilicet, Sethis, 28. Enosh, *ibid.* Kainanis, 31. Mahlalielis, *ibid.* Jaredis, 32. Lamechis, *ibid.* Mathusalechis, 35. Noachi, 47.

Lumen solis, umbra Christi, 31, 59.

Lux primigenia, ante solem creatum, b 59.

M

Magia, per Zoroastrem inventa, 263.

Magi, ignis cultores, 64. Incesti eorum concubitus, *ibid.* Magi Christum adorant, 312.

Mandragoræ lac contra hydropisin valet, b 485.

Mani, Tekel, Phares. Scriptura quam vidit Balthasar rex Babyloniæ, 256.

Manna de cœlo pluit, 104.

Mares a feminis in arca Noachi segreges egisse, 39.

Martyres Ephesi sub Decio imp., 388. Martyres XL expressi in testudine ecclesiæ Resurrectionis Hierosolymis, b 423. Festum eorum, *ibid.*

Masculi fœtus in utero indicia, 399.

Al-Mawareck, morbus Persis epidemicus, 261.

Medici Ægyptii præ aliis in pretio habiti, b 408.

Medium terræ. De salute humani generis inde oriturum Adami vaticinium, 19. De eo Lamechis ad filium præceptum, 32. Noachi ad Sethem præmonitio, 44. Sem ab angelo eo deducitur, 48. Ubi Adami corpus ab eo conditum, videlicet in Jaljalah [Golgotha] seu Cranii loco, Hierosolymis, 48, 51. Ubi postea Sanctum sanctorum, b 287.

Melchitæ, Christiani Alexandriæ et in Ægypto orthodoxi, b 16, 23, 79, 95, 100, 103, 131, 133, 152, 187, 247, 267. Ejectis Jacobitis Alexandriam obtinent, b 155. Sede Alex. vacante, a metropolita Tyri episcopos ordinandos curant, b 87, 388. Georgium, patriarch. Arianum, ab ipsis interfectum cremant, b 480. Lucium patr. Arianum, excommunicatum pellunt, b 488. Eorum jejunia, 523.

Meteora ignita in Ægypto, b 483, 484. Michael, idolum Alexandrinum, 435. Ab Alexandro patriarcha in crucem funditur, *ibid.* Et templum ejus Michaeli angelo sacratum, *ibid.* Cui festum instituitur, *ibid.*

Miracula: Lapides in ignem versi, 27. Terra sponte dehiscens ad corpus Adami suscipiendum, et mox suscepto, se recludens, 48. Rubus ardens nec consumptus, 100. Muri Jerichuntis ad clangorem tubarum collapsi, 111. Grando lapideus, 112. Solstitium tempore Joshuæ, 112. Oleum et farina viduæ Sareptensis inexhausta, 199. Ignis e cœlo per Eliam devocatus, 200. Fons S Iwan (Siloah) Eliæ sitienti apertus, 259. Manassis regis e Babylone Hierosolyma per angelum deportatio, 259. Urbs Nisibis precibus expugnata, 379. Fumus suaveolens e fimeto halans, 452. Ægrotus, tactu recens inventæ crucis sanatus, 455. Imago B. Mariæ lac ex uberibus stillans, mendax ab imp. Theophilo deprehensum, 448, 451.

Ministrorum Ecclesiæ Hierosolymitanæ victus e reditibus Ecclesiæ, b 424, 427.

Misericordiæ apparitio, b 215, 216.

Missio discipulorum Christi, 325.

Mistionis modi varii, quorum ignoratio Nestorianis erroris occasionem præbuit, b 24, 32, 35, 36.

Monachorum in Ægypto primus Antonius, 484. In Syria, Hilario. Qui in cellam se abdidit Symeon Stylites, b 100. Monachi Palæstini Anastasium imp. anathematizant, b 140. Nec non Dioscorum, Eutychetem, et Severum hæreticos, b 143. Monachi montis Sinæ a Justiniano imp. impetrant ut monasterium ipsis exstrueret, b 160. Qui dispersi antea agebant, b 163. Quibus partem annonæ Ægypti assignavit, b 167. Uti et servis eorum, *ibid.* Monachi Hierosolymitani Judæos apud Heraclium imp. deferunt, b 243. Cui ut, contra fœdus factum, eos e medio tolleret, obtentu religionis persuadent, b 244. Monachos a tributis immunes esse voluit Al-Mociader califa, b 516.

Monasteria in Palæstina, Ægypto, et monte Sina erexit Justinianus imp., b 160, 163, 164. Monasteria Damasci a Moslemiis direpta, b 515.

Monasteria varia, videlicet, As-Kit Ægypti, 539, 540. In valle Hobaib. *Vide* Abu-Makarii. Al-Dawakesi, in Palæstina, b 100, 108, 248. Cujus præfectus Theodosius, b 136, 148. Unde et Theodosii dictum, b 219. Dir Al-kasir, super tumulum Arsenii jussu Arcadii imp. in monte Al-Kattam Ægypti conditum, 539, 540, b 411. Abu-Makarii in valle Habib, ubi Jacobitarum cathedra fixa, b 135, 107. Maronis in Hamah Ægypti a civibus Maronitis conditum, b 191. Ab Heraclio imp. ditatum, b 240. Marran prope Damascum, b 480. Minæ in Æg., b 516. Rayæ in Æg. a Justiniano imp. conditum, b 163. Al-Saik, vetus et novum. (f. Lauræ.) in Palæstina, b 108, 136, 243. Servorum, in monte Sina a Justiniano imp. conditum, b 167. Qui ex mutuo dissidio postea dissipati, *ibid.* Forum liberi Banu Salehi dicuntur, b 168. Simeonis in ditione Emisæ, b 383. In Sina monte a Justiniano imp. conditum, b 160, 163.

Morte (de), philosophorum gnomæ variæ in funere Alexandri Magni, 288, 291, 292.

Mortalium neminem semper felicem experitur Olympias, Alexandri Magni mater, 287.

Mosaphii (al-), pedites sic dicti, Moctaderem chalifatui restituunt, b 519.

Moslemini quibus de causis bella se movere obtendunt, b 260.

Mundi et immundi discrimen per Christum sublatum, 467.

Muriæ et tortarum in re medica præstantia, b 408.

Muri vetulæ, in Ægypto a Cleopatra conditi, 300, 303.

Muscæ Gazæis infestæ, 144.

Digitized by Google

Lucius,	8 mens.	1 Galieni,	392
Estatius (Stephanus),	6	2 Galieni,	392
Zystus,	9	8 Galieni,	392
Dionysius,	8	1 Aureliani,	399
Philetus (Felix),	5	3 Macrini,	400
Eutychius (Eutychianus),	1	8 Diocletiani	404
Gabius (Caius),	12	9 Diocletiani,	404
Marcellus,	2	3 Galerii,	412
Eusebius,	6	1 Constantini,	431
Meletianus (Miltiades),	4	7 Constantini,	431
Silvester,	28	11 Constantini,	431
Marcus,	2	7 Constantii,	472
Julius,	15	9 Constantii,	475
Linarius (Liberius),	6	24 Constantii,	475
Damasus,	28	3 Valentiniani,	487
Siricius,	12	13 Theodosii Magni,	535
Anastasius,	3	8 Arcadii,	548
Innocentius,	15	11 Arcadii,	548
Zosimus,	1	13 Theodosii Junioris,	551
Bonifacius,	3	14 Theodosii,	551
Cœlestinus,	10	17 Theodosii,	551
		Tom. II.	
Sextus (Xystus),	8	27 Theodosii,	83
Leo,	21	35 Theodosii,	83
Ilarius (Hilarius),	6	8 Leonis Magni,	104
Silenus (Simplicius),	14	16 Leonis,	104
Felix,	8	13 Zenonis,	111
Pelagius (Gelasius),	4	4 Anastasii,	135
Anastasius,	1	8 Anastasii,	135
Symmachus,	14	9 Anastasii,	135
Ormisda,	7	25 Anastasii,	144
Joannes,	2	5 Justini,	148
Felix,	4	7 Justini,	148
Bonifacius,	2	2 Justiniani,	168
Joannes,	2	4 Justiniani,	168
Agapetus,	1	6 Justiniani,	168
Sylverius,	5	7 Justiniani,	168
Vigilius,	18	13 Justiniani,	168
Pelagius,	4	31 Justiniani,	183
Joannes,	12	35 Justiniani,	183
Benedictus,	4	8 Justini Jun.,	187
Pelagius,	6	12 Justini,	187
Gregorius,	13	5 Mauricii,	195
Sabinianus,	1	18 Mauricii,	195
Bonifacius,	6	19 Mauricii,	195
Theodorus (Deusdedit),	3	6 Phocæ,	216
Yufatius (Bonifacius),	5	2 Heraclii,	239
Oborudus (Honorius),	18	11 Heraclii,	251
Severinus,	6 mens.	8 Chalifatus Othmanis,	325
Joannes,		8 Othmanis,	324
Theodorus,			336
Martius (Martinus),			339, 344
Diyanus (Donus),			347
Agabius (Agatho),			347, 359
De reliquis sibi non liquere agnoscit auctor,			400

Successio patriarcharum Alexandriæ.

	Sedit an.	inter. An. Imp. quibus	exces.	Pag.
S. Marcus Alexandriam venit, patitur,		9 Claudii,		328
		Neronis,	1	336
Hananias (Ananias),	22	9 Claudii,		331, 335
Philetius (Abilius),	13	9 Vespasiani,		334
Gordius (Cerdo),	10	5 Domitiani,		347
Barmius (Primus),	12	15 Domitiani,		348
Justus (Justinus),	10	11 Trajani,		351
Eumenius (Eumenes),	12	2 Adriani,		353
Marcianus (Marcus),	10	14 Adriani,		355
Clarius (Celadio),	11	4 Antonini Pii,		359
Agrabius (Agrippiuus),	12	15 Antonini Pii,		360
Julianus,	10	3 Marci Antonini,		360
Demetrius,	43	15 Marci Antonini,		365
Heraclius (Heraclas),	13	2 Alexandri Mammææ,		385
Dionysius,	17	2 Maximini,		384
Maximus (Maximian.),	18	1 Valeriani,		392
Neron (Theon. vel Theonas),	19	4 Aureliani,		392
Petrus,	10	10 Diocletiani,		404
Achillas,	6	4 Maxentii,		407
Alexander,	16	5 Constantini,		422
Athanasius, 46 videlicet ante fugam,	10	21 Constantini,		455, 480, 488
Gregorius,	10	1 Constantii,		480
Athanasius, redux,	3	10 Constantii,		480
Georgius,	6	13 Constantii,		480
Athanasius tertium,		24 Constantii,		480
Lucius 6 mens.				488
Athanasius ultimum,				488
Petrus,	6	8 Valentiani,		488
Timotheus,	7	2 Valentis,		491
Theophilus,	28	2 Theodosii Magni,		527
Cyrillus,	33	1 Theodosii Junioris,		551
		Tom. II.		
Dioscorus,	6	39 Theodosii,		84
Proterius,	6	1 Marciani,		96, 105
Timotheus Janurius (Ælurus),	3	1 Leonis Magni,		105
Timotheus Surus (Leucus),	15	4 Leonis,		105
Timotheus Ælurus,	2	2 Zenonis,		107
Petrus Mongus, 6 et dies,	30	3 Zenonis,		107
Timotheus Leu us,	4	5 Zenonis,		107
Joannes,	6 mens.	9 Zenonis,		107
Petrus Mongus,	8	9 Zenonis,		107
Abinas (Athanasius),	7	16 Zenonis,		108
Joannes Monachus,	9	6 Anastasii,		132
Joannes alter,	11	15 Anastasii,		132
Dioscorus,	1	26 Anastasii,		132
Timotheus,	2	27 Anastasii,		135
Theodosius,	3	2 Justini Thracis,		148
Caius (Gaianus),	2	5 Justini,		148
Theodosius iterum,	5	7 Justini,		151
Paulus,	2	5 Justiniani,		152
Dalmius (Zoilas),	5	7 Justiniani,		152
Apolinarius,	19	15 Justiniani,		152, 156, 187
Joannes,	3	33 Justiniani,		187
Petrus,	2	37 Justiniani,		187
Athanasius,	5	1 Justini Junioris,		187
Eulogius,	20	1 Mauricii,		195
Theodorus,	2	2 Phocæ,		215
Joannes Eleemon.,	10	4 Phocæ,		215, 220
Georgius,	4	13 Heraclii,		267
Cyrus, Maronita,		16 Heraclii,		267
		Chalif.		
Petrus,	9	4 Othmanis,		324
Cosmas,	28	7 Heshamis,		384
Balatianus,	46	4 Al-Mansuris,		399
Eustatius,	4	16 Haranis,		411
Christophorus, cui coadjutor Petrus,	32	20 Haranis,		411
Sophronius,	13	4 Al-Motasemis,		440
Michael e filiis Bacami,	24	1 Al-Motawakkelis,		455, 471
Michael Romanus, vel Azzensis,	34	3 Al-Motammedis,		471
Christodul. Halebensis,	26	5 Al-Moktafis,		488

SAID FILIUS PATRICII, QUI ET EUTYCHIUS.
PATRIARCHA ALEXANDRIÆ.

		Ann.	mens.	d.	feria.	Pag.
Nascitur	Hejræ,	263	Dilhajjæ	26	1	472
	Christi,	877	Septemb.	8		
Patriarcha fit.	Hejræ,	321	Saphar.	8	5	527
	Christi,	933	Febr.	7		
Obiit	Hejræ,	328	Rajeb.	24		
	Christi,	940	Maii.	4		

	An.	mens.	dies.
Adeoque : Sedit lunares,	7	5	14
solares,	7	2	28
Vixit lunares,	64	6	28
solares,	62	9	0

Digitized by Google

Successio patriarcharum Constantinopolitanorum.

	Sedit an.	Cœpit.	Pag.
Metrophanes,	3	19 Constantini Magni,	444, 456
Alexander,	8	22 Constantini.	456
Eusebius,	2	30 Constantini,	456, 464
Paulus ante exsilium,	4	32 Constantini,	467, 479
Eusebius,	3	1 Constantii,	479
Paulus redux,	3	4 Constantii,	479
Macedonius,	10	10 Constantii,	479
Eudoxius,	10	22 Constantii,	479
Democlius (Demophilus),	11	4 Valentiniani,	487
Evagrius, · 4 mens.		2 Valentis,	492
Gregorius Nazianzenus,	4	2 Valentis,	492
Victorius (Nectarius),	16	2 Theodosii Magni,	512, 435
Joannes Chrysost., 10 mens.	5	17 Theodosii,	535
Joannes alter,	1	7 Arcadii,	547
Gennadius (f. Arsacius),	8	8 Arcadii,	547
Atticus,	15	1 Arcadii,	547
		Tom. II.	
Sisinius,	3	14 Theodosii Junioris,	4
Nestorius, 4, 2 mens.		17 Theodosii,	4
Maximus (Maximianus),	3	21 Theodosii,	12
Proclus,	13	25 Theodosii,	12
Flavianus,	2	39 Theodosii,	84
Athanasius (Anatolius),	9	40 Theodosii,	91, 92
Gennadius,	10	6 Marciani,	100
cacius,	10	10 Leonis Magni,	103
Euphuitus,	3	6 Zenonis,	108
Euthymius,	10	11 Zenonis,	108
Macedonius (f. Euphemius),	6	4 Anastasii,	135
Timotheus,	6	9 Anastasii,	135
Joannes, Cappadox,	9	18 Anastasii,	135
Anthimus,	5	24 Anastasii,	135
Menna,	8	1 Justini Thracis,	151
Epiphanius,	6	10 Justiniani,	168
Eutychius,	12	17 Justiniani,	168
Joannes,	7	28 Justiniani,	184
Eutychius iterum,	4	35 Justiniani,	184
Joannes Jejunator,	13	39 Justiniani,	184
Cyriacus,	16	1 Tiberii,	191
Thomas,	14	14 Mauricii,	195
Sergius,	23	4 Phocæ,	215
Pyrrhus I,	2	8 Omaris, chal.,	271
Paulus,	6	7 Omaris,	271
Pyrrhus rursus,	7	2 Othmanis,	271
Petrus,	6	9 Othmanis,	324
Georgius,	10	2 Moaviæ,	344, 360
Thomas,	10	12 Moaviæ,	360, 367
Joannes.	35	1 Abdol-Malek,	367
Constantinus.	28	5 Heshamis,	384
Theodorus,	26	1 Al-Mansuris,	400

De reliquis non ita sibi constare fatetur auctor.
Memorantur tamen nonnulli, videlicet :

Nicolaus a Leone depositus, 10.	484
Anthimus (Euthimius), 5.	487
Nicolaus iterum, 13.	811, 816
Stephanus Eunuchus, 3.	516
Theophylactus, fil. Domnii (Romani), auctori σύγχρονος,	527

Conciliorum œcumenicorum juxta Eutychium epochæ et intervalla.

Concilium		An.		Pag.	Intervall.	Pag.
I. Nicænum.	Constantini Magni imp.,	20	præsideb.	410, 444		
	Alexandri p. Alexandrini,	15		432		
	Eustathii p. Antiocheni,	5		432		
	Macarii p. Hierosolym.	10		432		
	Sylvestri pp. Romani,	9		431	58 an.	Pag. 515
II. Constantinopolitanum I.	Theodosii Magni,	2	præsideb.	508, 511		
	Timothei pat. Alexan.,	6		491		
	Meletii Antiocheni,	21		483		
	Cyrilli Hierosolymitani,	27		488		
	Damasi pp. Rom.,	17		487		Tome II.
	Nectarii patr. CP.,	1		512	51 an.	Pag. 11.
III. Ephesinum.	Theodosii Junioris,	21	præsideb.	II. 7, 12.		
	Cyrilli Alexandr.,	21		I. 551		
	Celestini pp. Rom.,	8		551		
	Juvenalis Hierosolym.	14		551		
	Joannis Antiocheni,	11		551	21 an.	
IV. Chalcedonense.	Marciani,	1	præsideb.	II. 92, 95.		96
	Anatolii patr. CP.,	4		91		
	Maximi Antiocheni,	3		91		
	Juvenalis Hierosolym.,	37		I. 551		
	Leonis pp. Rom.,	9		II. 83		
	Dioscori Alexandrini,	8		84	103 an.	175
V. Constantinopolitanum II	Justiniani.	27		172, 175		
	Apollinarii Alexandr.,	13		187		
	Domni Antiocheni,	13		171		
	Eutychii Hierosolym.,	11		171		
	Vigilii Romani,	15		168		
	Eutichii CP.,	11		171	100 an.	
VI. Constantinopolitanum III.	Constantini (Pogonati),	13		356, 348		356, 359
	Georgii patr. CP.,	2	præs.	344		
	Theophanis Antiocheni,	1		318		
	Agathonis pp. Romani,	3		347, 348		
VII. Constantinopolitanum IV.	(In Trullo), Justiniani (Rhinotmeti, Secundum imperantis,	2		359		

Digitized by Google

INDICES

AD EUTYCHII ANNALES.

Revocatur Lector ad numeros grandiores textui insertos; littera *b* operis partem alteram indicat, quæ apud nos incipit a columna 1051.

—

INDEX RERUM ET VERBORUM.

—

A

Abba (Pater), sic olim episcopus Alexandrinus appellari solebat, 332.

Æditυus, miraculi falsarius, capite plexus, b 451.

Æraria, a Kainitis inventa, 20.

Algoran (liber legis Mohammedanæ) recensetur per Othmanem califam, b 340. Creatum fuisse docuit Al-Watbek califa; et Moslemios contra sentientes vexat, b 445. Quos successor ejus Al-Motawaccel absolvit, b 447.

Alla-Acbar (Deus maximus est), acclamatio Sarracenorum, b 308.

Amirol' Mumenin (imperator fidelium), titulus impp. Sarracenicorum; cui, et a quo, primum delatus, b 295, 296.

Anba prænomen Ægyptiacum (forte idem quod Abuna, id est, avus), 481, b 527, 528.

Angeli, cum feminis coire nequeunt, 27. Angelus Semem patriarcham ad medium terræ deducit, 48.

Anima rationalis, imago Dei in homine, b 27. Ejus sedes in sanguine, b 28.

Annulus Pharaonis (insigne imperii), Josepho patri datus, 87.

Aquæ lotione Græci quare abstineant, 520.

Arcæ Noachi materia et fabrica. 35. Arca, in qua Moses infans exponitur, unde confecta, 69. Arca fœderis a Philistæis capta, 144. Remittitur, 147. Hierosolyma cum pompa deducitur, 163, 164. In Templo collocatur, 176.

Ars arte deluditur, b 316.

Ascensio Christi, 323. Festum ejus in Ægypto, b 485.

Astrologorum ex Genesi de Alexandri Magni morte prædictio, 287. Astrologi Constantino, nondum Magno, imperium portendunt, 411. A Maximiano imp. quare cæsi, 427.

Astronomia a Zoroastre inventa, 63, 265. A Græcis exculta, 63.

Aurum, myrrha, et thus, una cum Adami corpore in Al-canuz condita, 19. Simulque inde translata, 36. Eique in arca Noachi superimposita, 59.

B

Baba [papa], avus, patriarchis Alexandrinis titulus unde primum inditus, 332, 333.

Balnea Quatuor martyrum Alexandriæ, b 316

Bani Elohim (filii Dei), gigantes quare dicti, 27.

Baptismus Joannis, 316. In Baptismo trina mersio, b 52.

Belli inferendi rationes quas Saraceni justas præ se ferunt, b 304, 307.

Biblia sacra, per LXX interpretes Græce versa, 296, et in Serapidis templo per Ptolomæum recondita, *ibid.*

Brachthan. *Vid.* Lapis niger.

C

Cameli prælium (sic dictum), ubi et quando commissum, b 343.

Campana convocantur operæ Noachi ad arcam fabricandam. Persis etiam in usu, 420. Ad concionem vocantur Alexandrini ævo Justiniani, b 153.

Captivitas decem tribuum Israelitarum per Salman-Assurem, 232. Judæorum reliquorum Babylonica, 247, 248.

Carnium esu Manichæi penitus abstinebant, 515. Olim etiam et clerici, *ibid.* Quod quatenus liceat quæritur, 519. Quibus diebus a Melchitis abstinetur, 523.

Casei esu in jejuniis quatenus abstentum, b 247.

Cedri a Cypro subvectæ ad reparandum ecclesiam Resurrectionis Hierosolymis, b 423.

Census Israelitarum, per Mosem in deserto conditus, 107. Per Davidem regem, 171. Subditorum per orbem Romanum ab Augusto imp., Cyreno per Syriam censum agente, 308.

Chalifæ titulus quid designet, b 295.

Cherubinorum in templo et tabernaculo usum ad imaginum in ecclesiis tuendum usurpat Sophronius, b 452.

Christus Dominus nascitur, 308. A Magis adoratur, 311. Ægyptum deportatur, 312. Inde redux, 315. Nazareus quare dictus, *ibid.* In templo disputat, *ibid.* Petitur, 316, 319. Sepelitur, 320. Resurgit, *ibid.* In cœlos ascendit, 323. De eo in deorum numerum referendo Romæ in senatu agitur, 324. Cognati ejus coram Domitiano affectati regni rei absolvuntur, 347. Corpus ejus anima rationali non caruisse, contra Apollinarem decernit concil. CP. I, 512. Divinitas ejus probatur, b 67. De naturis ejus et persona, adversus Nestorianos, auctoris disputatio, b 15, 16, etc. De duabus item ejus voluntatibus disputatio ejusdem contra Jacobitas, b 147, etc. Corpus ei non nisi phantasticum qui tribuerint, b 171. De ejus naturis, persona, voluntate, operationibus, sententia orthodoxorum explicata, b 332.

Christiani. (*Vid.* persecutio.) Hierosolymis ob persecutionem cedunt, 339. Eorum sub Alexandro Mammææ imp. status florens, 383. In Palæstina a Samaritanis patiuntur, b 156. In Persia, ex conjugio Cestæ regis incrementa capiunt, b 207. Quibus Persæ objiciebant quod sint fœdifragi, 208. Et Regicidæ, 211. Ad Garam a Sarracenis vincuntur, b 264. In Ægypto vestibus nigris utuntur, b 435. Ab Al-Motawaccele califa ignominiose tractantur, b 448.

Ciborum mundorum ab immundis discrimen per Christum sublatum, 467.

Circi. CD. Alexandriæ, b 319.

Circumcisio instituta, 71. Per annos XL in deserto intermissa, 111. Per Josuam, cultris lapideis peracta, renovatur, *ibid.* Quod Æthiopum nonnullis in exemplum abiit, *ibid.* Etiam post Christum episcopi plures Hierosolymitani circumcisi, 339.

Clavis, ex interpretamento Theodosii, potestatem imperatoris in Ecclesiæ pastore constituendo designat, 507.

Clericorum a tributis immunitas inter Sarracenos, b 516.

Cœlibatus, episcopis olim permissus, in concil Nicæno præcipitur, 448. Qui in Patriarchis etiam antea requirebatur, 451.

Cœli facies varia in Ægypto, 483, 484.

Columna limitanea inter fines imperii Romani et Sarracenici, b 292. Columnæ Nili mensoriæ variæ. *Vide* Nilus.

Cometa conspectus imperante Justiniano, b 171. In Ægypto plures, b 484, 516, 528. De computo Paschali scribit Demetrius P. Al. 383.

Concilia (synodi), Concil. Ægyptiacum, per Demetrium Patr. Alex. convocatum, in causa Ammonii qui a Christianismo defecerat, 332. Concil. Antiochenum Patrum XI, qui Pauli Samosateni jam nuper defuncti hæresim condemnant, 396. Concil. Nicænum œcumenicum I, 431, 432.

Digitized by Google

A Constantino magno indictum, 439, 440, 441. Numerus Patrum ibidem præsentium, 2048, 440. e quibus 318 in sententiam orthodoxam contra Arium consentiunt, 443. In eo præsident patriarchæ Alex., Antioch. et episcopus Hieros., 444. Symbolum fidei condunt, *ibid*. Et XI libros Constitutionum. *ibid*. De Paschate celebrando decretum edunt, 444, 448. Et de solutione jejunii quadragesimalis, 448. Et de cælibatu episcoporum, 448. Solvitur anno XIX Constantini, 451.

Fides Nicæna in sequentibus conciliis confirmatur: Constantinopolitano I, 512. Chalcedonensi, b 95. Constantinop. III, 356. Constantinop. Trullano, 359.

Concilium Tyrium. Qui patriarchæ ei interfuerunt, 459. Athanasii cum Eumenio Ariano disputatio, *ibid.*, ubi Athanasius rationibus. Ariani viribus victores, 464. Concil. Hierosolymitanum a Constantino Magno ad dedicationem ecclesiarum ab Helena matre conditarum indictum, 456, 461. Concil. Constantinop. I, (sive œcumenicum II) 485, 487, 488, 491. A Theodosio magno indictum, 508. In quo Patres CL, 511, 515, b 11, 96, quibus præsidebant patriarchæ præsentes: Alex., Antioch. et episc. Hier. ib. In eo concilio, confessio fidei Damasi P. Rom. confirmatur, 511. Macedonii et Sabellii hæresis condemnatur, *ibid.*, et Apollinarii, 512. Symbolum Nicænum additamento facto explicatur, *ibid*. Quod in concil. Chalcedon. confirmatur, b 96; et CP. II, b 175; et III, b 356; et CP. Trullano, b 359. Sedes Hierosolymitana fit patriarchalis, 512. Taxis patriarcharum ordinatur, *ibid*. Concil. Ephesinum (quod est œcumen. III), 551, a Cyrillo patr. Alex. indictum, b 7; in quo episcopi 200, b 7, 12; præsidentibus patriarchis tribus qui aderant, Alex., Rom. et Hieros., *ibid*. Ubi Nestorii, citati, nec comparentis hæresis damnatur, b 8. B. Virgo Maria Deipara declaratur, *ibid*. Dissentiente post adventum suum Joanne Antiocheno, *ibid*. Unde dissidia et rixæ, b 8, 11. Orientalium libellus contra Nestorium exhibetur, b 8. Et a Cyrillo probatur, b 11. Hoc concilium a Chalcedonensi confirmatur, b 95, et Cptano II, b 175; et III, b 356, et Trullano, b 359. Concil. CP. a Flaviano patriarcha adversus Eutychetem indictum, b 84. Ubi Eutyches disputando victus excommunicatur. b 87. Concil. Ephesinum ληστρικόν a Theodosio Jun. imp. in favorem Eutychetis indictum, b 87. In quo præsidebant patriarchæ Alex., Ant., Hier., et deputati P. Romani, b 88. Ubi Dioscorus Alex. Eutychetis sententiam ratam pronuntiat, reliquos Patres dissentientes excommunicat, *ibid*. Solvitur anno XI Theodosii Junioris, *ibid*. Damnatur in sequenti concilio Chalcedonensi b 96. Concilium Chalcedonense (quod est œcumenicum IV), 551, b 83, b 91. A Marciano imp. ut de causa Eutychetis et Dioscori cognoscatur indictum, b 92. Numerus Patrum, *ibid.*, 630, *ibid*. b 139, 140, 143. 148. Quibus præsidebant patriarchæ CP. Antioch. et Hieros., 95. Ubi Dioscori acta, et Eutychetis dogmata damnantur, *ibid*. Fides Nicæna confirmatur, *ibid*. Uti et concilia CP. primum, et Ephesinum, b 96. Ephesinum vero ληστρικόν improbatur, *ibid*. Dioscorus Patr. Alex. abdicatur, *ibid*. Proterio successore dato, *ibid*. Concilium hoc a Severo hæretico postea impetitur, b 139. Et eo adnitente ab Anastasio imp. refigitur, b 140. Sed a monachis Palæstinæ propugnatur, b 143. Nec sine successu, b 148. Accedente Justini Thracis imp. edicto ratificante, b 151. Et postea etiam Joannis P. Romani, b 152. Et Concilii CP secundi auctoritate, b 175 Et Constantis Augusti, filii Heraclii, b 335. Et Concilii CP. tertii confirmatione, b 351, 356. Et Trullani, b 359. Concilium Hierosolymitanum, ab Elia patriarcha indictum, b 1040. In quo Severus patr. Ant. hæreticus a monachis excommunicatur, *ibid*. Concil. Hierosol. alterum, in quo monachi decies mille qui Severum, Dioscorum, Eutychetem, et eorum sequaces excommunicant, b 143. Ut et omnes concilium Chalcedonense non recipientes, b 144. Concil. CP. II (quod est œcum. V), b 168, 171, 187. A Justiniano imp. indictum, b 172. Cui reliqui patriarchæ qui aderant præsidebant, absente penitus, sed consentiente postea P. Romano, *ibid*. Numerus Patrum, *ibidem* 164, b 175. Qui Originem episcopum Manbagensem, Ibam, Thaddæum, Theodorum, et Theodoritum ut hæreticos damnant, b 173. Quatuor concilia præcedentia confirmant, *ibid*. Ipsumque in sequenti CP. tertio confirmatur, b 356, et in Trullano, b 359. Concil. CP. III (quod et œcum. VI), b 344, 347, 348. A Constantino (Pogonato) imp. et Agabio (Agathone) P. Romano indictum, 347, 348. Cui intererant episcopi 289, b 348, 356. Præerant patriarchæ CP. et Ant. *ibid*. Ubi Monothelitæ damnantur, b 351. Et inter eos Honorius P. Romanus, *ibid*. Symbolum fidei conditur, *ibid*. Et concil. Chalced. reliquaque priora quatuor confirmantur, 352, 356. Uti et Sophronii Patr. Hier. ecthesis fidei. b 356. Solvitur anno XIII Constantini, *ibid*. Confirmatur in concilio Trullano, *ibid.*, 359. Concil. unn CP. in Trullo habitum, a Justiniano imp. indictum, b 359. Patrum numerus 230, *ibid*. In quo concilia sex priora confirmantur. *ibid*. Concil. CP. a Leone philosopho imp. indictum, b 484. In quo secundæ ipsius nuptiæ approbantur, b 487. Pro consecratione ecclesiarum a matre conditarum concilium edixit Constantinus Magnus, 456. Quas Athanasius patr. Alex. consecravit, 464.

Coronam primus gestavit Nimrod, 63. Corona cœlitus in Theodosii caput delapsa imperium ei portendit, 507.

Corrodium e reditibus ecclesiæ Hierosolymitanæ seni Mohammedano ob consilium concessum, 424, 427.

Corvi Eliam prophetam pascunt, 196.

Coturnices de cœlo pluunt, 104.

Cranium locus sepulcri Dominici, 452. A Saracenis incensus, b 531..

Creationis historia, 15, quomodo Christo tribuitur, 460.

Crucis signum Constantino cœlitus apparet, 423. Ad cujus similitudinem sibi labarum confecit, 424. In quo Maximianum vincit, *ibid*. Festum Romæ septemdiale in honorem ejus, *ibid*. Crucis Dominicæ investigatio a Constantino Magno indicitur, 451. Quæ ab Helena matre invenitur, 452. Et a reliquis latronum per miraculum dignoscitur, 453. Crux cœlitus apparuit in Golgotha, 475. Cyrilli Hieros. ad Constantinum imp. de ea litteræ. *ibid*. Crux supra portam Ephesi collocata, 531. Crucis lignum, Hierosolymis captis, a Persis ablatum, b 212.

Cubicularii duo Al-Mamunis chalifæ, Christiani ecclesiam condunt, b 431.

D

Dagon idolum Gazæorum, 140, 144.

Decimæ, Melchisedecho ab Abrahamo datæ, 67. Regibus suis ab Ægyptiis ex ordinatione Josephi solutæ, 88. Et regibus Israelitarum, 148.

Dedicatio ecclesiarum. *Vide* Consecratio. Festum Dedicationis ecclesiarum Hierosol. celebratum anno XXX Constantini Magni, 464.

Deipara declaratur B. Virgo in concilio Ephesino, b 8.

Demensum sacerdotum et diaconorum e reditibus ecclesiæ Hierosolymitanæ, b 424, 427.

Dei invocatio per auctorem initio operis, 7.

Dei filii appellati gigantes Sethiadæ, et quare, 20, 27.

Deuteronomium Israelitis per Josuam descriptum, 112.

Diabolorum imagines Christianorum ædium portis appingi jubet Al Motawaccel califa, b 418.

Diaconi tres legati Agathonis ad concilium CP. III missi, a Patribus in numerum suum non admissi, b 348.

Diaconi in Ecclesia Hieros. e reditibus ecclesiæ procurantur, b 424, 427,

Diademate uti, regibus ab imp. indultum, b 231.

Dies Veneris a Sarracenis sacris destinatur, b 375 etc.

Diluvium denuntiatur, 33. Infertur, 39. Subsidit, 40.

Diptycha, tabulæ ecclesiasticæ, b 348, 359.

Dominus Solii, titulus regis Al-Sanariæ, b 231.

Septem Dormientium, sub Decio imp. spelunca Ephesi inclusorum, 391. Sub Theodosio Juniore post annos 372 experrectorum legenda, 531, 532, 533.

Draco Babyloniæ pro Deo habitus, a Daniele propheta interemptus. 259.

Duellum inter Davidem et Goliam, 152.

E

Ecclesiæ plures a Constantino Magno suis sumptibus erectæ, 451. Aliæ jussu ejus, 451. Aliæ ab Helena matre. 453. Ad quas consecrandas concilium Hierosolymis indixit, 456. Ecclesiæ Christianorum a Samaritanis in Palæstina dirutæ, b 156, a Justiniano imp., b 159. Ecclesiæ Ægypti, a Jacobitis occupatæ, Melchitis restituuntur, b 411. Ecclesias Ægypti, Palæstinæ, et Syriæ Saraceni diruunt, b 512, 515. Quas ut restaurarent, imperat Al-Moctader califa, b 515.

Alexandriæ ecclesias plures struxerunt patriarchæ Alexandrini: Timotheus. 491, Theophilus 528. Athanasius Jacobita, b 108.

Alexandrinæ ecclesiæ: Arcadii, a Theophilo patriarcha condita, 548, b 152. S. Joannis ab eodem, 528, quæ et Abi Joannis; ubi Al-Mokaukas proditor sepeliri se voluit, b 311. Al-kaisariah [Cæsarea] olim Saturni templum a Cleopatra conditum. Deinde ecclesia Michaelis archangeli 300, b 503. A Jacobitis occupata, Melchitis restituitur, b 387. Igne conflagravit, b 503. B. Mariæ a Theophilo patr condita, 528. S. Michaelis, *Vide*, Al Kaisariah. S. Sabæ, quæ sola Melchitis relicta, b 384. Theodosii, a Theophilo patr. condita, 528. Bethlemitica ecclesia a Justiniano imp.

Digitized by Google

restaurata, b 159. Quam minus magnifice quam pro voto imperatoris structam legatus capite luit, b 160. Eam postea Sarraceni (contra pacta conventa Omaris Califæ) in templum Moslemiticum converterunt, b 288, 291. Bual Beci (juxta Hierosol.) ecclesia splendida, a Walide Califa partim diruta, b 372. Buræ ecclesias plures condit Bocamus, b 432. Constantinopoli, ecclesia S. Sophiæ a Justiniano imp. condita, b 160. Damasci ecclesiis in redditione urbis Sarracenis facta ex pacto cavetur, b 279. S. Joannis ibidem a Christianis redimere frustra tentat Abdol Malech califa, ut inde templum Moslemium augeret, b 364. Uti et Walid Califa pro ea offerens cccc*m* aureos, b 375. In qua licitatione repulsam passus, partem abstulit, *ibid.* Sed quam Omar II califa restituit, b 380. Quod cum Mosleminos ægre haberet, de re tota transigitur, b 383. B. Mariæ ecclesia Damasci (quæ ccm aureis constitit) a Moslemiis direpta, b 515. Prope Ephesum, ecclesia VII Dormientium a Theodosio imp. condita, 535. Hierosolymorum ecclesiæ a Persis dirutæ, 536. Per Modestum monachum partim restauratæ, 219. Urbe Saracenis dedita ecclesiis cavetur, b 284. Quæ postea tamen, contra pacta, dirutæ, b 528. Constantini ecclesia Hierosolymis ab Helena condita, 455. A Persis diruta, b 212. A Modesto abbate reparata, b 219, 245. Quantum ei detulerit Omar califa urbe dedita, b 284. Postea tamen a Mohammedanis in oratorium conversa, b 291. Etiam cremata, b 528, 531. Cranii ecclesia ibidem eamdem habuit conditricem Helenam, 455. Eversores Persas, b 212. Restauratorem Modestum, b 219, 245. Incensores Saracenos, b 528, 531. Gesmaniæ (vel Jesmaniæ) ecclesia ibidem, a Theodosio Magno condita, 536. A Persis diruta, b 212. Helenæ ecclesia, *ibid.*, ab Elia patriarcha condi cœpta, b 108. A Justiniano imp. absoluta, b 159. A Persis diruta, b 212. Ecclesia Resurrectionis, *ibid.* Ab Helena condita, 455, b 183, 192. A Modesto abbate reparata, 219, 245. Ab Omare califa, urbe dedita, conservata, b 284. Cum testudo ejus ruinam minaretur, reparatur, b 420, 425. Unde litem intendunt Saraceni, *ibid.* A quibus demum incensa, b 531. Holwanæ Ægypti, ecclesia duorum cubiculariorum (sive S. Joannis) condita, b 268. Kalzemi Ægypti, ecclesia S. Athanasii per Justinianum imp. condita, b 165. Kasril' Shamaæ, ad Phostatum Ægypti, ecclesia Abuciri ab Athanasio Jacobita condita, b 371. Quæ postea Melchitis cessit, b 387. Ecclesia Georgii ab eodem condita, b 371. Ad Kobbatil Hawam Ægypti, ecclesia Romanorum a duobus cubiculariis condita, b 431. Phostati Ægyptiæ, ecclesia S. Michaelis, locus sepulturæ, b 491, 524. Ecclesia S. Theodori ibidem (olim templum igni sacrum), 267. Ramlæ, ecclesia S. Cyriaci a Saracenis diruta, b 512. Uti et ecclesia S. Kosmæ, *ibid.* Rohæ [Edessæ] ecclesia ab Helena condita, 456. In Sina m. ecclesia B. Mariæ a Justiniano imp. condita, b 163. Tennisi Ægypti ecclesia Buthaur a Moslemiis diruta, b 515. Tyri ecclesiæ a Judæis dirutæ, b 225. *Vide* Monasterium et Templum.

Eclipsis solis, patiente Christo, 319. Constantinopoli, Zenonis imp. IX, b 107. Alia sub Al-rashide califa, b 411, 412.

Eleemosynarum largitio, quam bene cesserit, Theodosio (postea imperatori) et Theophilo (postea patr. CP.), 496. Et Joanni Misericordi patr. Alex., b 216.

Elephantus a Bahrame Jaur, rege Persiæ, interemptus, b 87.

Epicedia philosophorum in morte Alexandri Magni, 288, 291, 293.

Epiphaniæ festum, 428, 523, 524.

Episcopi in Ægypto a Demetrio patr. Alex. primum ordinati, 332, 363. Ab apostolicis temporibus usque concil. Nicænum uxoratis esse licuit, 448. Nubienses a patriarchis Alexandrinis, etiam Jacobitis, ordinari soliti, b 387. Ordinati etiam per episcopum patriarchæ paralytici vices obeuntem, b 411. Eos tributis eximit Al-Moctader califa, b 516.

Epistolas inscribendi formulæ apud Arabes variæ, b 419.

Equus Yazdejerdem Persiæ regem calcibus occidit, b 80. Equis vehi Christianis interdictum ab Al-Motawaccele califa, b 448.

Evangelium quale Davides necem Saulis referenti persolverit, 159. Evangelium Matthæi, ab ipso Hebraice scriptum, a Joanne Græce versum, 328. Marci, ipso dictante, lingua Romana a Petro scriptum, 333. Lucæ, Græce scriptum, et Theophilo Romano inscriptum, *ibid.* Joannis, Græce in Patmo insula scriptum, 348.

Excommunicationis sententiam, in Arianos quosdam a concilio Nicæno latam, Constantinus Magnus, ipsis resipiscentibus, relaxat, 456.

Exodus Israelitarum ab Ægypto, 104.

F

Fames ingens in Ægypto et Syria, 88. Alia postea, b 476. Una cum peste in Græcia, 132. Samariæ obsessæ, 212. Hierosolymis, per Nabuzaradanem obsessis, 247. Et per Titum obsessis, 340. Et sub Al-Mamune califa, b 420. Per imperium Romanum, sub Claudio imp., 328. Et sub. M. Aurelio, 360.

Ferraria, a Kainitis inventa, 20.

Festa varia a Christianis antiquitus celebrata, videlicet festum Ascensionis Dominicæ, b 483. Ob concilium Chalcedonense confirmatum, b 148. Dedicationis ecclesiarum a Constantino Magno indictum, 464. VII Dormientium a Theodosio imp. institutum, 535. Epiphaniæ, 448, 523, 524. XL Martyrum, b 423. Michaelis archangeli (Alexandriæ), 435. Natalis Domini, cum jejuniis etiam præcedaneis, 523, 524. Nativitas B. Virginis, *ibid.* Passionis Dominicæ, a Constantino Mag. præceptum, 451. Planctus, a Jephta ob filiam institutum, 132.

Filii Dei, qui, et quare dicti, 27.

Fœderis non impune violati exemplum, b 116, 119. Cum Judæis ab Heraclio initum, b 240. Exemplo et eventu pessimo violatum, 247. De violato fœdere ob læsam Heraclii imp. statuam institutæ querelæ quomodo satisfactum, b 292, 293.

Formulæ epistolas inscribendi apud Saracenos variantes, b 419.

Fornax Babylonica, 248.

Fora et hospitia de novo struere Ægyptiis devictis imperatum, b 312.

Fraus Nisibensibus quam male cesserit, b 376, 379.

Fundamenta scientiarum, 8.

Funus Dario ab Alexandro Mag. more militari ductum, 276, 279.

G

Genealogicæ Judæorum tabulæ ab Herode igne sublatæ, 308.

Gentium dispersio post diluvium, 52, 56.

Gigantes primi 16, ex filiis Sethis, et filiabus Kainis orti, 27. Multiplicantur, 60.

H

Hæmorrhœa corripiuntur Gazæi, 114.

Hejra, (æra Mohammedanorum), b 227.

Hippodromus Alexandriæ conflagrat, b 108.

Honoris adversus reges indicium, litteras ejus osculari, etc., b 452.

Honorarii tituli regibus nonnullis ab imperatore Heraclio indulti, b 231.

Hosannæ dies Hierosolymis celebratur primo Paschatis, b 528, 531.

Hydropicis, lac Mandragoræ utile, b 455.

I

Idololatriæ initia et incrementa, 56. Cui imprimis addicti Ægyptii, Babylonii, et Franci. *ibid.* Etiam et Israelitæ, 108, 119.

Idola et idolea terræ motu confracta, 60. Edicto Constantini Magni sublata, 451. Idolorum aliquot nomina: Ashtaroth, 119, 127, 128. Astera (Palma), 199. Baal et Baalim, Bael, *ibid.* Baelis templum a Gideone dirutum, 124. A Jezabele Samariæ conditum, 193. (Prophetæ ejus, 199.) Mox dirutum a Jehu, 219. Bel Babyloniorum, Danielis opera destructum, 236, 259. Dagon Gazæorum, 140. Michael, Alexandrinorum, 425. Sin, in Harrana Chaldææ a Chayebab regina conditum; a Talbe regina cum templo exustum, 72.

Ignis templa a Zoradasht (Zoroastre) primum sacrata, 263. Quod Phostati erat, in ecclesiam postea conversum, 267. Ea cum ædituis Darius moriens Alexandro victori commendatas habuit, 276. A Bahrame Jaur R. Persiæ summopere culta, b 83, 84, 87.

Imago Dei in homine, anima, b 27. Imago quam Bochtanasser per insomnium vidit, 253. Imagines ab ecclesiis tolli præcipit Theophilus imp. b 448. Quarum cultum idololatricum esse contendit, b 451. Sophronio P. Al. et Abukorra contra suadentibus, b 452.

Imperator fidelium (titulus califarum). *Vide* Amrol' Mumenin.

Imperii partitio post excessum Alexandri Magni, 295. Et per Constantinum Magn. inter filios, 471.

Imprecationes mutuæ Chrysostomi et Epiphanii, 514.

Inventa nova, et primæ rerum origines, videlic. Inventio

Digitized by Google

Ærariæ, per Kainitas, 20. Astronomiæ, per Zoroastrem, 63, 263. Campanarum, per Noachum, 36, Coronæ, per Nimrodem, 63. Ferrariæ, per Kainitas, 20. Idololatriæ, 48, 59, 56. Imaginum cultus, 47. (Ignis, sacerdos primus Adeshan, 64.) Lapidum, viarum indicum, per Josephum patriarch., 88. Magiæ, per Zoroastrem, 263. Mensurarum et ponderum per Hadem, Semis nepotem, 60. Mensoriarum Nili columnarum per Josephum patriarch., 88. Monachatus. In Ægypto, Antonius, 481. In Syria, Hilario, qui in cellam se receperunt, Symeon Stylites, b 100. Musicæ instrumentalis, per Kainitas, 20. Moris immolandi filios, et præstigiarum, 59. Picturæ, 47. Purpuræ, per opilionem Tyrium, 172. (Sacerdos primus, Melchisedech), 32, 44 Sacrificiorum, per Kainem et Abelem, 16. Sepulcrorum, ex occasione pestis immane grassantis, 132. Tabernaculorum, per Kainitas, 20. Vinearum, per filios Noachi, 43. Urbis primæ conditor Kain, 16. Infanticidium, Herodis jussu perpetratum, 313.

Interpretes Bibliorum LXX, 293. inter quos Symeon Justus, *ibid*.

Islamismus, religio Mohammedana, b 256, 259.

J

Jejunio (de) celebrando scripsit Demetrius patr. Alex., 363. Quadragesimale quo tempore olim servatum, 448. Quando solvendum, ex decreto conc. Nicæni, 447. Jejunia stata Manichæorum, 520. Itemque Nestorianorum, Jacobitarum, et Maronitarum, 523. Jejunant Melchitæ diebus Mercurii et Veneris, et vigiliis festorum nonnullorum, 523. Jejunium solvunt ad horam nonam, b 248. Jejunium septimanæ τῆς τυροφάγου quando et qua occasione institutum, b 244, 247. A Cophtitis ad auctoris usque tempora servatum, b 247. A Melchitis non item, b 258. Jejunare hominis gratia fas non esse, *ibid*.

Juramentum per sanguinem Abelis, Sethiadis solemne, 20, 23. Juramenti interpres quis, is qui juraverit, an cui juratum, b 119, 123. Juramenti per fraudem temerata religio a Phiruze rege Persarum, b 119.

K (*vide et* C)

Kancelica scriptura, 55.

Kebla, locus versus quem faciem obvertunt orantes, b 287, 288. Mohammedanorum ea in re ritus, *ibid*.

L

Labarum Constantini Magni, 423.

Lacrymis pœnitentis quantum instar insit, b 196, 199.

Lapis niger (Bracthan) templi Meccani angularis, quanta in veneratione Saracenis habetur, b 523. Ab Al Jannabio rebelle deportatur, *ibid*.

Laterum in turre Babelis moles, 52.

Latrone (de) Afro pœnitente Legenda, b 195, 196.

Levitæ in deserto censiti, 107.

Lex Mosi data in Sina monte, 107. Per Joshuam denuo descripta, 112. Cæremonialis, quod ad ciborum discrimen, per Christum abrogata, 467.

Liberum arbitrium in Adamo ante lapsum, b 355.

Lingua primæva quæ fuerit disquiritur, 51. Græcæ primas tribuit auctor, *ibid*. Linguarum confusio, 52. Donum, per Spiritum S., 323.

Litteræ principum cum osculo excipi solitæ, b 452.

Locustæ, Palæstinæ infestæ, b 420. Ægypto etiam, b 519.

Longævus, Symeon Justus, 296.

Luctus centennalis ob mortem Abelis, 16 dierum CXL, ob mortem Adami, 19. Quadragintidialis ob mortem reliquorum patriarcharum, scilicet, Sethis, 28. Enosh, *ibid*. Kainanis, 31. Mahlalielis. *ibid*. Jaredis, 32. Lamechis, *ibid*. Mathusalechis, 35. Noachi, 47,

Lumen solis, umbra Christi, 31, 59.

Lux primigenia, ante solem creatum, b 59.

M

Magia, per Zoroastrem inventa, 263.

Magi, ignis cultores, 64. Incesti eorum concubitus, *ibid*. Magi Christum adorant, 312.

Mandragoræ lac contra hydropisin valet, b 455.

Mani, Tekel, Phares. Scriptura quam vidit Balthasar rex Babyloniæ, 256.

Manna de cœlo pluit, 104.

Mares a feminis in arca Noachi segreges egisse, 39.

Martyres Ephesi sub Decio imp., 388. Martyres XL expressi in testudine ecclesiæ Resurrectionis Hierosolymis, b 423, Festum eorum, *ibid*.

Masculi fœtus in utero indicia, 399.

Al-Mawareck, morbus Persis epidemicus, 261.

Medici Ægyptii præ aliis in pretio habiti, b 408.

Medium terræ. De salute humani generis inde oriturа Adami vaticinium, 19. De eo Lamechis ad filium præceptum, 32. Noachi ad Sethem præmonitio, 44. Sem ab angelo eo deducitur, 48. Ubi Adami corpus ab eo conditum, videlicet in Jaljalah [Golgotha] seu Cranii loco, Hierosolymis, 48, 51. Ubi postea Sanctum sanctorum, b 287.

Melchitæ, Christiani Alexandriæ et in Ægypto orthodoxi, b 16, 23, 79, 95, 100, 103, 131, 133, 152, 187, 247, 267. Ejectis Jacobitis Alexandriam obtinent, b 155. Sede Alex. vacante, a metropolita Tyri episcopos ordinandos curant, b 87, 388. Georgium, patriarch. Arianum, ab ipsis interfectum cremant, b 480. Lucium patr. Arianum, excommunicatum pellunt, b 488. Eorum jejunia, 523.

Meteora ignita in Ægypto, b 483, 484. Michael, idolum Alexandrinum, 435. Ab Alexandro patriarcha in crucem funditur. *ibid*. Et templum ejus Michaeli angelo sacratum, *ibid*. Cui festum instituitur, *ibid*.

Miracula: Lapides in ignem versi, 27. Terra sponte dehiscens ad corpus Adami suscipiendum, et mox suscepto, se recludens, 48. Rubus ardens nec consumptus, 100. Muri Jerichuntis ad clangorem tubarum collapsi, 111. Grando lapideus, 112. Solstitium tempore Joshuæ, 112. Oleum et farina viduæ Sareptensis inexhausta, 199. Ignis e cœlo per Eliam devocatus, 200. Fons Silwan (Siloah) Eliæ sitienti apertus, 239. Manassis regis e Babylone Hierosolyma per angelum deportatio, 239. Urbs Nisibis precibus expugnata, 379. Fumus suaveolens e fimeto halans, 452. Ægrotus, tactu recens inventæ crucis sanatus, 453 Imago B. Mariæ lac ex uberibus stillans, mendax ab imp. Theophilo deprehensum, 448, 451.

Ministrorum Ecclesiæ Hierosolymitanæ victus e reditibus Ecclesiæ, b 424, 427.

Misericordiæ apparitio, b 215, 216.

Missio discipulorum Christi, 325.

Mistionis modi varii, quorum ignoratio Nestorianis erroris occasionem præbuit, b 24, 32, 35, 36.

Monachorum in Ægypto primus Antonius, 484. In Syria, Hilario. Qui in cellam se abdidit Symeon Stylites, b 100. Monachi Palæstini Anastasium imp. anathematizant, b 140. Nec non Dioscorum, Eutychetem, et Severum hæreticos, b 143. Monachi montis Sinæ a Justiniano imp. impetrant ut monasterium ipsis exstrueret, b 160. Qui dispersi antea agebant, b 163. Quibus partem annonæ Ægypti assignavit, b 167. Uti et servis eorum, *ibid*. Monachi Hierosolymitani Judæos apud Heraclium imp. deferunt, b 243. Cui ut, contra fœdus factum, eos e medio tolleret, obtentu religionis persuadent, b 244. Monachos a tributis immunes esse voluit Al-Mociader califa, b 516.

Monasteria in Palæstina, Ægypto, et monte Sina erexit Justinianus imp., b 160, 163, 164. Monasteria Damasci a Moslemiis direpta, b 515.

Monasteria varia, videlicet, As-Kit Ægypti, 539, 540. In valle Hobaib. *Vide* Abu-Makarii. Al-Dawakesi, in Palæstina, b 100, 105, 248. Cujus præfectus Theodosius, b 136, 148. Unde et Theodosii dictum, b 219. Dir Al-kasir, super tumulum Arsenii jussu Arcadii imp. in monte Al-Kattam Ægypti conditum, 539, 540, b 411. Abu-Makarii in valle Habib, ubi Jacobitarum cathedra fixa, b 155, 107. Maronis in Hamah Ægypti a civibus Maronitis conditum, b 191. Ab Heraclio imp. ditatum, b 240. Marran prope Damascum, b 480. Minæ in Æg., b 516. Rayæ in Æg. a Justiniano imp. conditum, b 163. Al-Saik, vetus et novum. (f. Lauræ.) in Palæstina, b 108, 136, 243. Servorum, in monte Sina a Justiniano imp. conditum, b 167. Qui ex mutuo dissidio postea dissipati, *ibid*. Eorum liberi Banu Salehi dicuntur, b 168. Simeonis in ditione Emisæ, b 583. In Sina monte a Justiniano imp. conditum, b 160, 163.

Morte (de), philosophorum gnomæ variæ in funere Alexandri Magni, 288, 291, 292.

Mortalium neminem semper felicem experitur Olympias, Alexandri Magni mater, 287.

Mosaphii (al-), pedites sic dicti, Moctaderem chalifatui restituunt, b 519.

Moslemini quibus de causis bella se movere obtendunt, b 260.

Mundi et immundi discrimen per Christum sublatum, 467.

Muriæ et tortarum in re medica præstantia. b 408.

Muri vetulæ, in Ægypto a Cleopatra conditi, 300, 303.

Muscæ Gazæis infestæ, 144.

Digitized by Google

Musci libra Abdollæ mox ante obitum propinata, suaveolentiam mortuo conciliavit, b 367.
Musica instrumenta a Kainitis inventa, 20, 21.
Myrrha. *Vide* Aurum.

N

Natali Christi (de) die, auctoris disquisitio, 417.
Nativitatis Christi festum. *Vide* Festum. De duabus in Christo naturis sententia concilii Ephesini, b 8. De eisdem, auctoris disputatio contra Nestorianos, b 13, 72. Et contra Jacobitas, b 147, etc.
Necessitatem peccandi nullam hominibus incumbere, b 233.
Nigris vestibus utebantur Christiani Al-Mamune Chalifa, b 435.
Nominis mutati, postquam patriarcha factus est, in auctore exemplum, b 472.
Nonam (ad) horam jejunii solutio, b 218.
Nosocomium pro peregrinis a Justiniano imp. Hierosolymis conditum, b 160.
Notarii non nisi Christiani asciscendi, ex decreto Constantini Magni, 451.
Nummus Decii, Theodosio imperante conspectus, quasi miræ antiquitatis habitus, 332.
Nuptiæ secundæ Leoni imper. qui anagnosta fuerat, a Patriarcha CP. prohibitæ, per synodum ea de re coactum permissæ, b 487.
Nutrix liberorum Mauricii imper. ut alumnum eriperet filium proprium Phocæ tyranno necandum præbuit, b 211.

O

Obstetrices Ægyptiæ, 96.
Oleum, in consecratione ecclesiarum ab Athanasio peracta usurpatum, 464.
Olitores Alexandriæ 12000, b 319.
Opilio Davidis, 171.
Orare solebant Ommaidæ sedentes, Abbasidæ stantes, b 395.
Ordinatio presbyterorum in ecclesia Alexandrina, 331.
Osculo regum litteras excipi solere, b 452.
Oshanan, nox festa apud Persas, 419.
Ovorum esu in jejuniis quatenus abstentum, b 217.

P

Pactis (de) in redditione Damasci quæstio de novo suscitata, b 280.
Palatia 4,000 in Alexandria, b 316.
Panem et vinum offerre Melchisedeko præscriptum, 32. Oblata Abrahamo, 67.
Papæ (id est avi) appellatio patriarchæ Alex. quando, et quare, primum tributa, 332, 335, 383.
Παραμονή, festorum vigilia, 523.
Pascha Judaicum a Joshua post captam Jerichuntem celebratum, 111. Solenne tempore Ezechiæ regis, 233. Et Josiæ regis, 240. Pascha Christianum quando celebrandum ex decreto concilii Nicæni, 444. Ex mente Demetrii patr. Alex. 363. Quam varie olim observatum, 364.
Passionis Dominicæ dies sacer ex edicto Constantini Magni, 451. In patriam pietatis, et fidei in regem exemplum illustre, in consiliario regis Hiyatelæ, b 112.
Patriarchæ, non nisi cœlibes constituti, 451. Patriarchæ Antiocheni (post Syriam a Saracenis occupatam) Constantinopoli fieri soliti, ibique subsistere, b 324. Patriarchæ Alexandrini e presbyteris antiquitus juxta ordinem senioritatis succedebant, 131. Mos iste quando desierit, *ibid.* Patriarcharum Ecclesiæ Orientalis mentio in precibus communibus fieri solita, b 531.
Pax inter Romanos et Moslemios, b 551.
Peccatum non committi ex necessitate, b 353.
Pensio perpetua. *Vide* Corrodium.
Peregrinationibus ad Meccam impense deditus Omar chalifa, b 323. Quæ a Merwane (al. interdictæ, b 363. Uti et ab Abdol Maleche, b 364. Qui Hierosolymitanos earum vice subrogavit, *ibid.* Al ab Jannabio, f. Hasanis, rebelle, ad tempus interruptæ, b 520, 525. A Christianis ad imaginem B. Mariæ (æditui fraude lac stillantem) susceptæ, b 451.
Persecutiones Christianorum variæ, videlicet: sub imp. Nerone, 336. Domitiano, 347. Trajano, 348. Adriano, 352. M. Aurelio, 360. Severo, 372. Maximino, 384. Decio, 388. Gallieno, 393. Caro, 400. Diocletiano, 403. Maxentio et Maximiniano, 408. Licinio, 427. Juliano Apostata, 483.
Personas duas in Christo unitas docuit Nestorius, b 8. Contra quem disputat auctor, b 13. Quæ et Sabellii hæresis in concilio CP. I damnatur, 512.
Pestis grassatur in Græcia, 132. In Judæa, tempore Davidis, 171. In imperio Romano tempore Maximiani Aug., 420. Alexandriæ et in Ægypto, b 132. In Palæstina, post exilium Eliæ patriarchæ Hier., b 147. In Persia, quæ reges duos sustulit, b 252.
Petra, templum Mohammedanum Hierosolymis (quod ibi loci Deus Jacobum allocutus), b 287, 424, et alibi.
Philosophi Arsi (Artaxerxi) Persarum regi coævi, 267. Alexandro magno coætanei, 280, 288, etc. Eorum super morte ipsius gnomæ, *ibid.* 292.
Picturæ (ut videtur) prima origo, 47.
Piscibus solum vescebantur Manichæi, 56. Eorum esus in jejuniis quousque permissus, b 217.
Pistor Pharaonis, 84, 87.
Platanus Indica, arcæ Noachi materies, 33. Et campanæ, 56.
Pluvia Christianorum precibus impetrata, 360.
Pocillator Pharaonis, 84, 87.
Pomum contentionis a Theodosio Jun. imp. Eudociæ conjugi datum, b 91.
Pontes reficere, et de novo construere, Ægyptiis victis ab Amro injunctum, b 312.
Porcinas carnes edere sub Evangelio licere, 467. Quas qui recusabant Constantini Magni jussu occisi, 471.
Potestas imperatoris circa sacra, 507.
Prælium Cameli. *Vide* Camelus.
Præputia alienigenarum, dos Michol uxoris Davidis, 156.
Prærogativa (de) regia et prophetica Jephtam inter et Phineasum contestatio, 132.
Precum quanta efficacia, nempe precibus pluvia impetrata, 360. Nisibis expugnata, 376. Maximianus imp. a morbo convalescit, 412. Imperator quæsitus, et impetratus, 495, 507.
Presbyterorum XII collegium a S. Marco in Ecclesia Alexandrina constitutum, 331.
Processio solemnis cum Heraclius imp. Hierosolyma intraret, b 243.
Prophetæ Israelitarum: in Ægypto ante Exodum, 100. In deserto, 107. Tempore Joshuæ, 116. Davidis, 171. Rehoboamis, 188. Regum Judæ: Asæ, 192. Jehosophati, 195. Joramis, 211. Ahaziæ, 216. Joashi, 223. Amasiæ, 224. Uziæ, 227. Jothamis, 231. Achazis, 231. Hezekiæ, 232. Josiæ, 240. Jehojakimis, 243. Zedekiæ, 247. Captivitatis Babylonicæ, 252. Zorobabelis, 260.
Proverb. Ovis jugulata non timet excoriationem, b 367.
Pueri tres Babyloniæ in fornacem conjecti, 244. Divinitus liberantur, 248.
Pulpiti situs in ecclesia Hierosol. ad latus boreum altaris, b 423.
Purpuræ inventio, 172.

Q

Quadragesimalis jejunii observatio varia, 363, 364. *Vide* Jejunium.

R

Reditus ad testudinem ecclesiæ Resurrectionis Hierosolymis pertinentes, b 424.
Regem sibi deposcunt Israelitæ, 148. Jus regium obtenditur, ut quidquid calcaverit pes ipsius ejus sit, 543. Dotes in rege requisitæ, juxta Bahramem Jaur, Persam, b 80, et juxta Heraclium, b 224.
Religionem (ad) profitendam subditos cogit Constantinus Magn., 467.
Resurrectio Christi, 320.
Resurrectionem corporum negavit Origenes episcopus Manbagensis, b 171, 172.
Rubus, unde Deus Mosem alloquebatur, ubi sit, b 162.

S

Sacerdotis primi (Melchisedekis) designatio; et vitæ ratio a Lameche et Noacho præscripta, 32, 44.
Sacerdotium Judaicum ab Herode venum exponitur, 308.
Sacrarium tabernaculi, 108.
Sacrificia prima, 16.
Sanctum sanctorum, Judæorum Kibla, b 287.
Sanguis animæ sedes, b 28.
Scientiarum fundamenta, 8.
Scripturæ genera octo apud posteros Semis, 52. Sex apud Hamiadas, et sex apud Sethiadas, 53.

Digitized by Google

Senatus Rom. Christum Deum esse noluit, 324.
Septuaginta interpretes Bibliorum, 296.
Sepulcrorum fossitiorum origo prima, 132. Sepulcrum Christi a Judæis in fimetum conversum, 323. Ubi templum Veneris a gentibus exstructum, 355. Ejus et crucis Dominicæ investigatio a Constantino Magn. indicta, 451. Cui reperto ecclesia superstruitur, b 219, 243. Sepulcrum Al-Montaseris califæ operæ albario obductum, b 436.
Serapis, idolum Ægyptium, 296.
Serpentes Israelitis in deserto infensi, 108. Unde serpens æneus in auxilium erectus, *ibid.* Ab Hezechia rege postea comminutus, 255.
Servitus Israelitarum in Ægyto annorum ducentorum septemdecim, 100. Quare per quadringentos annos servisse dicuntur, 103.
Servus dominum periculo liberat, b 260.
Sesamorum modius a Dario ad Alexandrum missus, 263.
Siccitas triennalis Eliæ prophetæ precibus Judææ immissa, 196, 199. Quinquennalis ibidem, post exsilium Eliæ patriarchæ Hieros., b 147.
Sin, idolum in Harran Chaldææ, 73.
Sinapi saccus ab Alexandro ad Darium missus, 272.
Solis eclipsis patiente Christo, 319. *Vide* Eclipsis.
Solio uti regibus nonnullis ab imp. Heraclio concessum, b 231.
Somnium pistoris et pocillatoris Pharaonis, 84. Pharaonis, 87. Theodosii ante imperium, 496, 499.
Spiritus sancti in Christi discipulos illapsus, 323. Divinitas ejus a Macedonio impugnatur, 479. Cujus hæresis in concil. CP. I damnatur, 511. Ubi et processio Spiritus sancti a Patre asseritur, 512.
Statua a Bochtanassere ut adoraretur erecta, 218. Statua Heraclii imp. a Saraceno violata, b 292.
Stella, Magorum ad Christum dux, 311.
Stelliones in Gazæos immissi, 144.
Stratagema Heraclii, quo flumen eluso hoste trajecit, b 236.
Symbolum Nicænum conditum, 444. Cum additamento in concilio CP. I, confirmatum, 512. Utrumque in concilio Chalcedonensi confirmatur, b 95.
Symbolum Constantinopolitanum, b 331.

T

Tabernacula, a Kainitis inventa, 20.
Tabernaculum fœderis a Mose constructum, 108.
Tabulæ Legis per Mosem fractæ, *ibid.* Earum fragmina in Arca ab ipso reposita, *ibid.*
Taxis patriarcharum in concilio CP. I constituta, 12.
Tempestas magna in Ægypto, b 483.
Templum Judæorum Hierosolymis, a Salomone r. conditum, 172. Quoto anno ab initio regni Davidis, 176. Descriptio ejus, 175. Ærarium ejus a Senacherib direptum, 335. Spolia ejus per Bochtanasserem Babylonem deportata, 244. Per Nabuzaradanem deletum, 247. Vasa ejus profanata Baltazari regi exitio fuere, 255. Cyri II decreto recondi cœptum, 260. A Tito funditus destructum, 343.
Templum deorum gentilium Alexandriæ a Severo imp. conditum, 372. Templum Serapidis, *ibid.* In quo Biblia ex versione τῶν LXX recondita, 296. Templum Saturni, *ibid.* A Cleopatra conditum, 300. Ubi Michaelis idolum coli solebat, 435. Deinde in ecclesiam Michaeli archangelo sacram conversum, *ibid.* Quæ flammis conflagravit, b 503.
Templa sua Mohammedani quam sacra habeant, b 432. Ea Alexandriæ, Damasci et Hierosolymis, a Walide chalifa ampliata, b 372, 373. Templum Mohammedanis commune in Ægypto ab Ahmede f. Telunis constructum, b 472. Alexandriæ de novo condi cœptum, b 374, 375. Hierosolymis. *Vide* Petra. Meccæ celeberrimum, ex parte dirutum, b 367. Mesri, ampliatum, b 407. Et palatio auctum, b 420. Phostati de novo conditum, b 368. *Vide* Ecclesia.
Terræmotus in orbe primus idolorum templa prostravit, 60. In Egypto varii, b 476, 528. Alexandriæ, post cædem Proterii patriarchæ, b 103. Antiochiæ, b 147, 192. Constantinopoli post cædem Joan. Chrysostomi, 547. Alius IX Zenonis, b 107.
Tetrarchæ Judææ, 315.
Θ Θ Θ, Alexandriæ in pavimento descripta, quomodo interpretatus sit Theophilus patriarcha, 527.
Theriaca Andromachi, 339.
Thesaurus Alexandriæ inventus, 527.
Thronus. *Vide* Solium.
Thus. *Vide* Aurum.
Titulus successorum Mohammedis quam variaverit, b 295, 296.
Tortarum in medicina usus, b 408.
Tributum Palæstinis remittit Justinianus imp., b 159. Et clericis Al-Moctader califa, b 516. Mesrumi a Saracenis captæ quo temperamento indictum, b 211. Septimanatim ab Ægyptiis solvendum decernit Abdol-Aziz, b 371.
Trina immersio in baptismo Trinitatem designat, b 52.
Trinitas in divinis explicatur, b 52. In concilio CP. I exponitur, 512.
Typicon, Sabæ, b 247. Ecclesiæ, b 218.

U

Ultio justa, accusatorum Danielis, 256. Percussorum Darii per Alex. Magnum exaltatorum, 279. Filiæ regis Al-Sawadis, 368, 371.
Unione (de) duarum naturarum in Christo, b 21, 43, 44.
Unitas in divinis explicatur, b 8.
Uxores olim episcopis permissæ, 448. Patriarchis non item, 451.

V

Veneris dies Mohammedanis sacris destinatur, b 375, 395, 435, etc. Veneris templum, in loco ubi Christus sepultus, a gentibus conditum, 355.
Venti et procellæ in Ægypto, b 483.
Versio τῶν LXX, quando et quomodo facta, 296.
Vestes quales Christianis injunxerit Al-Motawaccel califa b 448.
Vidua Sareptensis Eliam prophetam excipit, 196.
Vini et panis oblatio Melchisedeko injuncta, 44.
Visio medici Constantinopolitani, b 196, 199. Joannis Misericordis patr. Alex., b 215, 216, 219.
Vitulus aureus ab Israelitis cultus, 108. Vituli aurei a Jerobeamo r. conflati, 187.
Voluntatibus (de) in Christo duabus, b 51, 64. Contra Jacobitas disputatur, b 151, etc., b 2 8. Ea controversia per 46 annos indecisa, b 271. De Monothelitarum sententia, b 327, 328. Damnata in concilio CP. III, b 351, 352.
Votum Jephtæ, 131.

INDEX TOPOGRAPHICUS,

SIVE LOCORUM,

Videlicet r, *Regionum; u, Urbium; g,* nominum *gentilium* inde ductorum; *p, populorum; ins. insularum (fluviorum, et montium* indiculo ad calcem subdito). — Nomina propria, sive ea locorum (ut in præsenti) sive *personarum* fuerint (ut in sequenti indice), quotquot ab *Al* (articulo *Arabico*) incipiunt (qui, pro arbitrio lectoris vel omitti poterit, vel apponi, et ab auctore ipso sæpius insuper habetur), ad sua primitiva, prout alphabeti ratio postulabat, neglecto quasi articulo, revocavimus.

—

A

Aanab, u. Palestinæ : villa uvarum (sed legend. forsan Anat, scilicet Anathoth), 242.
Aazar. (Gezer) u. Palæst., 180.
Al-Abbasia, u. Ægypti in Al-Huph b 495.
Al-Abbasiensis, forte gent. b 284, 360, 376.
Abasita. g., b 372.
Abdad. u. Palæst., 116.
Abrahasahr. u. (al. Abrashahr) eadem secundum nonnullos, quæ Naisabur. u. Chorasani, b 128.
Abukair, ins. Ægypt. b 508.

Digitized by Google

Achmim, u. Ægypt., 300, b 131.
Achshaph. u. Palæst. per Joshuam capta, 115.
Adawensis, gen., b 343.
Aderbijan. (vel ut alii Adhrabijan) u. Pers. (a Nimrode condita, 64), b 83, 200, 207. Ubi templum igni sacrum, b 84. A Sarracenis expugnatur, b 293.
Adrianopolis, u. Thraciæ, 492.
Adullam, u. Palæst., 116.
Africa, r., b 193. A Sarracenis debellata, b 340.
Ægyptus, r. passim. Servitus Israelitarum ibidem quomodo putanda, 100, 103. Reges ejus post Alexandrum magnum, 296, 299. A Sarazenis debellatur, b 203. Vectigalis ipsis fit, b 319. Ab Ahmede f. Tolunis occupatur, b 471. Ab Almoktafe chalifa recuperatur, b 495. Ab Obaidalla Aliense rursus occupatur, b 593. Ægyptii idololatriæ imprimis dediti, 56. Arianismo et Manichæismo infecti, 479, 515. Ad Eutychianismum deficiunt, b 91, 99. Ægyptiaca scriptura, 53.
Ælia, u. e ruinis Hierosolymorum ab Ælio Adriano imp. condita, 323, b 284.
Æthiopes, pop. 53, 111 b 188.
Æthiopica scriptura, 53.
Ahwaz, r. Persiæ finitima, 293, 419, b 131.
Alexandria (Ægypti metropolis ab Alex. Magno condita, et sedes imperii constituta, 280. a Ptolemæo Lagi hippodromo aucta, 299, b 103. (qui imperante Zenone conflagravit, *ibid.*, b 108.) inundationem patitur, 480. Suburbana ejus a Kobade Persa incensa, b 132. a Saracenis obsessa, b 312. Et post menses quatuordecim vi capta, b 319. Quantum cujusque rei in ea tum repertum, *ibid.* Captæ parcendum censuit Omar chalifa, sed tributariam fecit, *ibid.* A Manuele eunucho recuperatur, b 339. Sed mox deperditur, *ibid.*, b 340. Ab Obaidalla Aliense capitur, b 503. Et AbulKaseme f. Obaidallæ, b 507. Cives urbe pulsi a Thamalo eunucho AbuKairum insulam deportantur, b 503. Quorum ultra ducenta millia fame pereunt, b 511. Reliqui urbem repetunt, *ibid.* Alexandria ad fidem Christi per S. Marcum convertitur, 328. Politia Ecclesiæ ibidem antiqua, 331. Per Alexandrum patriarcham novatur, *ibid.* Patriarchæ ibidem quando et quare papæ (avi) dicti, 383. Locum tertium eis decernit concilium CP. 1, 512.
Alexandrini, tempore persecutionis, in speluncis, sacris operantur, 399. Arianismum et Manichaismum imbibunt, 479. Et Eutychianismum, b 91, 99. Inde partium studia inter Melchitas (orthodoxos), et Jacobitas (hæreticos), b 384. Qui Proterium patriarcham misere laniatum cremant, b 103. Sed Apollinario pat. vim inferentes trucidantur, b 155. Unde Melchitæ cathedram obtinent, *ibid.* Ita tamen ut sedes sæpe vacaverit, b 220, 348, 488. Etiam per 97 annos continuos, b 267, 387.
Amaaphe. (Al-Maapher.) l. Ægypti, b 472.
Almakas. *Vide* Al-Maks.
Amalekitæ. pop., ab Esavo oriundi, 80. Occisioni a Deo devoti, 132.
Amedus, vel. Amidus, u. Assyriæ 268, 232. A Persis occupata, 367. Vastata, b 132.
Ammonitæ, p. servitute premunt Israelitas, 128. Per Jephtam fusi, 131. Strages eorum θεήλατος, 20?.
Amorræi, p. 67, 68.
Amuria, u. Asiæ minoris, ab Al Motaseme capta, b 439, 440.
Anawensis, gent., b 393.
Anbar u. ad ripam Euphratis orientalem (Alia est ejusdem nominis prope Belcham), b 396, 399.
Al-Anchaz, r., 53.
Al Ancirdah, r., 53.
Ancyra, u. Phrygiæ, b 88. Ab Al Motasemo chalifa capta et incensa, b 439.
Ancyrensis (Cyrensis. gent. a Cyro urbe Syriæ), b 171.
Ani (Al-), u. Palæst. Per Joshuam capta, 111, 116.
Al-Arjaz, regi ejus diademate uti ab Heraclio imp. indultum, b 231.
Ansariensis, g., b 360.
Ansena, u. Ægypt., 500.
Antiochia. u. Syriæ (prius Riblah), 53, 247. Ab Antiocho conditore denominata, 299. Terræ motu bis collapsa, b 147, 192. A Kesra r. Persarum capta, b 180. Ab Ahmede f. Tolunis occupatur, b 471. Arianismo laborat, 470. Sedes ibidem vacat per annos duo et viginti, b 195. Patriarchæ ibidem locum quartum decernunt patres concilii CP. 1, b 512.
Aphlagunia (forte Paphlagonia), r., 55.
Arabes, p. a Kahtan f. Eberis oriundi, 47. Eorum tribus aliquot recensitæ, b 272. Monachis Sinæ montis infesti, b 160. Ab Abubecr chalifa ad Islamismum coguntur, b 256.
Arabica Scriptura, 53.
Arad, u. Palæst., 116.
Aram (Syria), r., 116.
Ardeshir Achorba vel potius, ut alii Ardshir-Chorra, u. Persiæ, 375, b 131.
Ardol' Chamsin, locus ins. Ægyptiacæ, b 504.
Ariodomus. (l. Ordonnus), r. a Sarracenis capta, b 272.
Arish, vicus Ægypti limitaneus, b 299.
Armenia, major, et minor, rr., 53. A Sarracenis devicta, b 240. A Jacobo Barradiensi in hæresim seducta, b 147.
Armeniaca scriptura, 55.
Arsagena. (Carthago), u. Africæ, 593.
Asatenata. vicus Cypri, b 220.
Ascapha (Al-), locus ditionis Damascenæ, b 491.
Ashanensis (l. Asanensis) g., b 364.
Ashmur, r. Ægypt., b 392. (forte Ashmum, vel Ashmun) Asia, r., 348. Askelon. (Eglon) u. Palæst., 133. 147. Per Joshuam capta, 112, 115. Et a Saracenis, b 296.
Askelanensis, g., b 515, 392.
Asphahan, u. Persiæ, b 231.
Astarabad, u., quæ et Coreh-Misanis, (l. Bisan.) ab Asdasbire Persa condita, 375.
Asyutus (Lycopolis), u. Æg., 432.
Athenæ, u. Atticæ, 267.
Awabitæ, p. Palæst., 115.
Awasem, regio inter Antiochiam et Alepum, Maronitismo addicta, b 191.
Ayela (Al-), u. (forte Al-Abollab), 375.
Azaria (Abiezer.), u. 127.
Azdensis, g., b 396, 400.
Adzshir Chorab, u. b 131. (*Vide* Ardshir Achorba.) 375.
Azekab, u. Palæst., 112, 184.
Azzensis, gent., b 471.

B

Baalbec, u. Syriæ, Obaidæ deditur, b 285.
Babandum (Al-), u. Ciliciæ, b, 435.
Babamudah (fort. Abnud.), vicus Saidis in Æg. b 431.
Babel (Babylon), u. (a Nimrode condita, 64) 35, 52, 232, etc. De turre ibidem condenda consulunt Noachidæ LXXII. 51. Videlicet. Semiadæ XXV, 52. Hamiadæ XXXII. 53. Japhetidæ, XV, 53. Situs et magnitudo ejus, 52.
Babel (Babylonia), r. a Persis occupata, 367. Captivitas Israelitarum Babylonica, 247, 248.
Babylonica scriptura, 52.
Babylonii, p. idololatræ, 56. Arianismo dediti, 476.
Bacca. (leg. Racca) u., b 492.
Badeisensis (Al-) (l. Al-Badegisensis.) g., b 416.
Bagdad, u. ab Al-Mansure chalifa condita, a Bagdado anachoreta nomen sortita, b 399.
Babar Samer, u. Camaraniæ, 375.
Babman Azdashir (vel Ardshir), u. Euphratæ Basoræ. 375.
Babnas (Al-), r. Æg. (eadem forte quæ aliis Ahnas; Ægypti provincia.), Abul-Kaseme capta, b 504, 507.
Bahrain (Al-) (Mesopotamia), r. 52, 119. b 520.
Bajaitæ (Al-), p. 55.
Bajtac (Al-) r. 53.
Baknasa (Al-), (Al-Bahnasa. aliis, Ahnas), r. Æg., b 504, 507.
Bal (forte Dan, u. Palæst.), 194.
Balasur, u. Persiæ a Balabe r. condita, b 127.
Bani Omar, r. (Armeniæ), 40.
Banu Salebis. *Vide* Lachmienses.
Baniasus, (Bethshan), u. Palæst., 136.
Barabia (Jamnea), u. Palæst., b 95.
Barbart, pop. 53
Barka, r. Æg. 427, b 319. Ab Obaidalla Aliense capta, b 503. S. Marcus ibidem prædicavit, 335, 336.
Barmus, u. Palæst., 106.
Basra, (vel Basora), u. Eraki, 375 b 295, 396. *Vide* Euphrata. u. b 343, 439. Ab Ali rebelle vastata, b 468. A Solimane rebelle capta, b 520.
Batayeh, (Al-), paludes inter Waset et Basram, b 439.
Batendun, u. Palæst., 116.
Bathnia, pars ditionis Damascenæ, b 264, 272, 476.
Batshur, (Betzhur) u. Palæst., 184.
Becrah, u. Palæst., 127.
Beersheba, u. Palæst., 148,
Beitshemsus (Betshemesh), u. Palæst., 147, 221, 227.

Digitized by Google

Belcha, r. b 111, 188.
Bethel, u. Palæst., 111 120.
Bethleem, u. Palæst. 184. Christi natalis, 311, 312. Ab Omare Chalifa invisitur, b 288.
Birseba, (Beer-sheba), u. Palæst., 225.
Bithynia, r., 431.
Bobairab, r. Damascena, b 588.
Bolgari, (Bulgari), pop., 55, b 512. Eorum rex Leonis imp. sororem filio suo in uxorem ambit. Repudium passus bellum Romanis infert. Accepta Domitii filia pacatur, *ibid*.
Burah, u. Æg., b 425, 432, 471.
Busiensis (Al-) gent., 415.
Busir Kuriudes, vicus Ashmuris (fors. Ashmumis, vel Ashmunis), in Æg., b 392.
Byzantium, u. Thraciæ, 53, 408. In Constantinopolim erecta, 471

C

Cæsarea, u. Cappadociæ, 485. Cæsarea, u. Palæst., b 264, 300, 395, 515. A Saracenis capta, b 296.
Calb. Most-Arabum tribus. b 272. Inde Calhensis, b 365, 388, 391.
Canacar, vicus Damasci, b 491.
Canaanæa, (Palæstina), r, 53.
Canaanitæ, pop., 116.
Canuz (Al-) spelunca in monte sacro, in qua sepultus Adam, 19, 25. Et reliqui ad Noachum patriarchæ Sethiadæ, 28, 31, 32, 35
Canum spelunca (l. Celab. q. d. spelunca Canum), a Zedekiah rege Judæ in perfugium sibi frustra parata, 347.
Cappadocia, r., 53, 383, 412.
Caphar Phacar, vicus Rohæ. (Edessæ), Helenæ Const. Magni matris natalis, 408.
Caramania, r., 375.
Carbala, loc. in ditione Eraki, b 565.
Carsa (Tirzah), u. Palæst., 116.
Carthago, u. Africæ, 388.
Caryun (l. Ceryaun), loc. Ægyp. b 512.
Cescar (Cascar), r. b 111.
Cetamensis, vel Cethamensis, gent., b 508.
Chaldæi, pop. incolæ Babyloniæ, 52.
Chaldæa scriptura, *ibid*.
Charsenab, r., 55.
Chalediah, (Al-), r., 55.
Chaselensis, gen., b 604.
Chat (Al-), u. Transoxiana, 375.
Cattanus (Al-), (l. Al Cannani), gen., b 365.
Choat-Sabur, u. Persiæ (Susa), a Sapore rege condita, 471.
Chorasan, r., 52, b 84, 111, 127, 188, 309, 255, 376, 392, 415, 436, 520. A Saracenis debellata, b 340. A Rapheo, f. Lithi occupatur, b 412.
Choruziensis, g., b 343.
Chowarezmia, r., b 447.
Chozaensis, g., b 404.
Chozar, (Al-), r., 55,
Chozari, pop. (Abares).
Claudia, u. a Cyro Prisco condita, 72. (Quam, nomine Claudio decepti Ptolomæi geographi patriam autumant.)
Constantinopolis, u. Thraciæ. a Constantino Magno muris cincta, et ab eo CP. denominata, 471. A Persis obsessa per annos quatuordecim, b 212, 225, 239. Obsidio solvitur, b 226. CPtana sedes in patriarchatum erigitur per concil. Nicænum, 441. Arianismo infecta, 476. Patriarcha CP. ordine secundus ex decreto concilii CP. primi, 512.
Cophtitæ, pop. 55. Christiani Ægyptii, (nomen primo topicum, deinde sectæ), Jacobitæ, 433, b 304, 307, 428, Saracenis ad Græcos Ægypto pellendos opem ferunt, b 311, 512, 340.
Corch Choab Sabur, u. a Sapore Persiæ rege condita (Susa), 471, 472.
Corch Misan (al. Bisan), r., 373.
Corinthus, u. Græciæ, b 11.
Cos, u. Coinsulæ, 264.
Creta, ins., 55.
Cyprus ins., 55, b 215, 219, 220, 536. Cedri, ad reparandam ecclesiam Resurrectionis Hierosolymis, inde subvectæ, b 423.
Cyprii, g., fœdus ineunt cum Saracenis. b 340.
Cusa, u., b 343, 395, 399. A Solimane rebelle capta, b 520.
Cushæi, qui et Nigritæ (Æthiopes), pop., 191,

D

Dabbensis, vel Dobbensis, gent., b 400, 435.
Daibal, u. Sindiæ, b 85.
Dalia, (Al-) l. Syriæ (ab occident. Euphratis), b 492.
Dalmitatia, (l. Dalmitia), (Dalmatiæ urbem) Salonas, vult, 407.
Damascus u. Syriæ, 68, b 219, 220, 240. Capta et combusta per Salman-Asurem regem Assyriæ, 131. A Persis vastata, b 212. A Saracenis per sex menses obsessa, b 276. Deditionis pacta a Chalide uno ducum obsidentium concessa, reliquis insciis, quousque valida, b 279, 280. Ab Ahmede f. Tolunis occupata, b 471. Portæ ejus Cisan, et Thomæ, et Jabia, et parva, b 276, 279.
Damasceni ecclesiarum suarum immunitates ab Omare II chalifa confirmari impetrant, b 280. Ecclesiam S. Joannis Abdol-Malechi chalifæ vendere recusant, b 464 Quam Walid chalifa partim diruit, b 575.
Dares (l. Dades, intellige Dadastana), vicus Bithyniæ et Galatiæ conterminus, 487.
Debir, u. Palæst., per Josuam capta, 115, 116.
Destar (l. Radestar), (Ellasar), u. Palæst., 67.
Dhan, u. Ægypti 96.
Dilam, (Al-) r., 55, b 188.
Dorylæum, u. Phrygiæ, b 84.
Duriz Phiruz, u. in Cescar, a Phiruze rege Persiæ condita, b 111.
Diyar Rabia (vel Diarrabia), r., 40, 52.

E

Ebræi pop. ab Ebere patriarcha oriundi, 52.
Ebraica scriptura, *ibid*.
Echmim, locus in Saide Ægyptiaca, b 12.
Edom, r., 68.
Einshemes (quæ et On) (Heliopolis), u. Ægypt., 87.
Ekron (Ephron), u. Palæst., 147, 148.
Eracus, r. (Babylonica, seu Chaldaica), b 12, 87, 200, 256, 365, 392, 495, 516. Ubi urbs cognominis a Cyro Prisco condita, 72. Tributaria fit Abubecri chalifæ, b 259.
Esthaol, u. Palæst., 140.
Estochrita, gent., 367.
Evei (Hivitæ), pop. Palæst., 116.
Euphrata (vel Euphrataa), Basora, r. (ideo sic dicta, quod ex Euphrate aquam hauriant), 375.

F (*vide et* Ph)

Franci, pop. Europæus, 55. Imprimis idololatræ, 56.
Francica scriptura, 55.

G

Gabaa, arx Palæst., 147.
Gatlath, u. Palæst., 67.
Galaad, u. Palæst., 151.
Galgal (Gilgal), u. Palæst., 151.
Galilæa, r., 319, 323. A Vespasiano imp. vastata, 359. Montana ejus a Judæis postea habitata, b 212, 230, 240, 245.
Garriyan (vel Gerayan), .. prope Cusam, b 343.
Gasan, tribus Most-Arabum, b 272.
Gath, u. Palæst., 184, 223.
Gath-Haphar (II *Reg*. XIV, 25), u., 227.
Gaur (Al-), r. (f. Parthia), 304, 343, 355. Ab Arabibus habitata, 316.
Gaza (quæ et Gezir), u. Palæst., 115, 136, b 259. Præfectus de deditione ejus cum Omare colloquitur, b 260.
Geder, u. Palæst., 116.
Gehenna, vallis ad Hierosolyma, b 288.
Georjan, u. inter Chorasanum et Tabarestanum, b 412.
Gerar, u. Palæst., 67.
Gergesæi, pop. Palæst., 116.
Geshur, r., 168.
Gibeon, u. Palæst., 111. In societatem a Josua admissa, 112.
Gibbethon, u., 188.
Giiun (leg. Gibeon), u., 112.
Gilead, u. Palæst., 128.
Gilgal, l. Palæst., ubi Judæi a Josua circumcisi, 116.
Giza, r. a Jacobo Barradiense hæresi afflata, b 147.
Golgotha, locus Cranii, ad Hierosolyma, ubi Christus sepultus, 475.
Gomorrha, u. divinitus excisa, 67, 71.
Goutah, vallis prope Damascum, b 280, 283.
Græci, pop., 55. Astronomiæ cultores, 63. Quare a lotione aqua abstinent, 520. Græca scriptura, 55.

H

Habash (Al-), Abyssinarum piscina in Ægypt., b 472.
Habib, vel Hobaib (Wadi Hobaib), vallis Ægypt., 539, b 107, 155.

Digitized by Google

Haremensis, g., b 372.
Haleb (Alepo), u. Syriæ, Obaidæ deditur, b 283.
Halebensis, g., b 488.
Halwan (*Vide* Holwana), tria loca hoc nomine gaudent : 1° u. Eraki; 2° vicus Ægypti; 3° r. Chorasani, b 232.
Hamah, u. Syriæ, ab Anastasio imp. munita, b 131. Maronitismo imbuta, b 191. Ubi Maroni mortuo monasterium ædificatum, *ibid.*
Hamdanensis, gen., b 131, 360.
Hamesa et Hamsus, u. *Vide* Hemsus.
Hamyaritæ, p., b 188.
Hamyarensis scriptura, 52.
Hanacensis, g., b 443. Qui et Jabalensis, b 44.
Hauran (l. Hauran), r., 55.
Hanyarensis, g., b 403.
Hapher, u. Palæst., 116.
Haraab, u.
Haran, r., a Jacobo Barradiensi hæresim bibit, b 147.
Harawan, u. a Kobade rege Persiæ condita, b 131.
Harethensis, g., b 395.
Harran, u. Chaldææ, 64, 76. Idololatriæ dedita, incendio conflagravit, 72.
Harranitæ, p., 115.
Haruni (Al-), arx ab Al-Watheke Harune chalifa condita, b. 443.
Hashemia, u. in Anbaro ab Abu Abbase chalifa condita, b 396.
Hasir (vel Hasur), u. Palæst. per Josuam capta, 115, 116, 120.
Haur (l. Jaur), u. Persiæ, 375.
Hayet Al-Ajuz, muri Ægyptii, 303.
Hebron, u. Palæst., 116, 155, 159. Per Josuam capta, 115.
Hejaz, r. ditionis Madianitarum, 99, b 259.
Hems (vel Hemsus, Hamesa, vel Hamsus) (Emisa), u. Syriæ inter Damascum et Halebum media, b 11, 259, 272, 292, 383, 492. Obaidæ deditur, b 283.
Heshbon, u. Palæst., 107.
Hierosolyma, urbs regia Melchisedekis, 68, 112. A Salomone rege muro cincta, 172. A Joasho rege Israel capta et direpta, 224. A Pharaone Nahu rege Ægypt. tributaria facta, 243. A Bochtanassere rege Babyloniæ capta, 244. Post obsidionem triennalem per Nabuzaradanem capta et deleta, 247. A Peto (Pompeio) Romano capta, 303. A Judæis defectionem meditantibus triplici muro cincta, 339. A Vespasiano et Tito obsessa, *ibid.*, et 340. Et capta, 343. Ab Adriano imp. excisa, 352. Et loco ejus Ælia condita, 355. Ea Judæos incolere a Constantino Magno prohibitum. 467. A Persis vastata, et ecclesiæ ibidem dirutæ, b 212. Omari chalifæ dedita, b 284. Peregrinationes eo fieri præcepit Abdol Malech chalifa, b 364. Ubi et templum Mahumedanum ampliavit, *ibid.* Uti et Walid chalifa, b 372. Episcopus ibidem in patriarcham ordine quintum erigitur per concil. CP. I, 512, 515. Ecclesiæ et Nosocomium ibidem a Justiniano imp. structa, b 159. Cathedra ibidem vacat per annos, nunc quindecim, b 215, nunc sex, b 248.
Hispania, r., 324.
Hispani, p., 55.
Hispanica scriptura, 55.
Hiula (Havilah), u. Palæst., 152.
Hiyateli (al. Haitale), r. Transoxiana, 111, 119, b 188.
Hobaib, vallis Ægypt. *Vide* Habib.
Holwan, u. Ægypt., ubi ecclesia S. Joannis per duos cubicularios Abdol-Azizis condita, b 368.
Horma, u. Palæst., 116.
Huph (Al-) (l. Al-Hauph), Ægypti pars, b 495.

I

Ilah, u. ad littus maris Rubri, b 143, 147, 259.
Ilan (Elam), u., 67.
India, r., 52. Eam invadere cogitabat Alexander Magn., 279, 280. Rex ejus Bahramo Persarum regi filiam nuptam collocat, b 83.
Indica scriptura, 52.
Irac, Iracus. *Vide* Eracus.
Isabad, loc. extra Bagdadum, b 404.
Ismaelitici, pop. Saraceni, b 304.
Israelitæ, p., in Ægypto oppressi, 96. Quot ibi annos egerint, 100, 104. Exitus inde, 104. In deserto censiti, 107.

J

Jaapharieh (Al-), u. propo Sarramanraiam, ab Al-Motawakkele chalifa condita, b. 448, 455. Ab Al-Montasere eversa, b 456.
Jabalensis, g. (forte idem qui et Hanacensis), b 443, 444.
Jabia, u. Syriæ Damascenæ, b 300.
Jabin, u., 151.
Jabrin, castellum inter Hierosol. et Askelonem, b 151.
Jacobi petra, Hierosolymis in medio terræ, b 287.
Jaljalah, locus Cranii in Jerusalem, ubi Christus sepultus. Medium terræ, 48, 51.
Jalsatini (Al-), p., 55.
Jarmakani, p., 52.
Jarmut, u. Palæst., 116.
Jarzan (l. Jorzan), r. Armeniæ, 55.
Jarzanica scriptura, 55.
Jazar Caucab (*Pons stellæ*), locus ad Medinam, b 545.
Jaulan (Al-). *Vide* Yakusah, l. in reg. Damascena.
Jaur. *Vide* Haur.
Jausak (Al-), u. ditionis Bagdadicæ (eodem nomine et alia appellantur loca), b 456.
Jazra (Al-Jazirah), Mesopotamia, b 260.
Jebusæi, pop. Palæst., 67, 115, 116.
Jedan, tribus Mostarabum, b 272.
Jericho, u. Palæst., a VII regibus condita tempore Isaaci patriarchæ, 79, 80. A Joshua obsessa, capta et deleta, 111.
Jermana (Germania), r., 479.
Jerusalem, u. *Vide* Hierosolyma.
Jezreel, u. Palæst., 216.
Jizah (Al-), r. Ægypti, prope Phostatum, b 376, 379, 496, 504, 507. Ubi nova mensura Niliaca constructa, b 448.
Joddus (vel pot. Jaddah), u. maritima Arabiæ, b 520.
Jondi-Sabur, u. Persiæ, 419. A Maximiano imp. frustra oppugnata, 420.
Joppe, u., 468, 516.
Jorjan, u. inter Tabarestanum et Chorasanum, b 404.
Jormensis, gent., b 439.
Jorsa, u. Yamana, b 404.
Judæi, p., ab Antiocho Epiphane misere habiti et Syria pulsi, 299. Tumultuantes, a Claudio imp. male mulati, 328. Christianos persequuntur, 336, 339. Defensionem adversus Romanos parant, 339. Hierosolymis profugi, urbe capta redeunt, 343. Ubi Trajano imperante occisi, 351. Ab Adriano imp. urbem restauratam petunt, 352. Et obsessi pereunt, *ibid.* Hierosolyma incolere a Constantino Magn. prohibiti, Christianismum metu simulant, 467. Porcinam edere recusantes ejusdem jussu occiduntur, 471. Persis, in Christianorum templis diruendis, et Christianis opprimendis, opem ferunt, b 212. In Christianos Tyri conjurant, b 220. Quibuscum fœdus init Heraclius imp., b 240. Quod mox, suasu monachorum violat, 244. Unde, contra fidem datam, trucidantur, 247. Inter orandum, ad Sanctum sanctorum faciem obvertunt, b 287. Eorum quadraginta millia Alexandriæ, b 316.

K (*Vide et* C.)

Kades, u. Palæst., 116.
Kadesia, u. (prope Cusam), b 298. Alius est ejusdem nominis locus prope Sarramanraiam.
Kaisaria et Kaisariatol'Asal, loca Alexandriæ, b 575.
Kalonia, r. (Græcorum), 383.
Kalzem, vel potius Kolzom, u. ad litus maris Rubri, unde et mari isti nomen Mare Kolzom, 163, 320.
Kamara (Camon), u. Palæst., 128.
Kanaanitæ, p., 116.
Kararæi, p. Palæst., 115, 116.
Karmatianus, sectæ nomen, de qua in *Spec. Hist. Arab.*, b 491.
Karrani, p., 55.
Kasr Ol-Shamaa (Arx Candelæ), Phostati Ægypti ab Ocho rege Persarum condita, 267, b 371, 387.
Kenasrin, vel Kennesrin, u. prope Halebum, b 292. Maronitismo infecta, b 191.
Kirawan, u. Africæ, f. Cyrene, b. 511.
Kiriat-Anab (Kiriat Jearib), u. Palæst., 147.
Kobad Chorah, u. Persiæ, a Kobade rege Persiæ condita, quæ et Al-Rajan, b 131. Alia item cognominis, *ibid.*
Kobbatol Hawa (Turris desiderii), ab Al-Mamune chalifa in Ægypt. condita, b 431.
Kolzom. *Vide* Kalzem.
Komos, r. (Babyloniæ), ubi Alexander morbo qui ei extremus, correptus, 284.
Kophtitæ. *Vide* Cophtitæ.
Koræi, pop. Esavo oriundi, 80.
Korda, provincia regionis Al-Musal, 256.
Korda, vicus ibidem ubi arca Noachi resedit, 60.

L

Lachamus, tribus Most Arabum, b 272.

Digitized by Google

Lachmensis, gen., b 83, 391.
Lachmenses, qui et Banu Saleh (servi monasterii), b 168.
Lachish, u. Palæst. (per Josuam capta), 112, 116, 184, 227.
Lalam, u. Palæst., 116.
Lam (Elath), u. Syriæ, 231.
Lamides, provincia Ægypti occidentalis, b 152.
Lan (Al-), p. (Alani), 55.
Lybna, u. Palæst., per Josuam capta, 112, 116.
Libya, r., 511.

M

Maapher (Al-). *Vide* Amaaphe.
Macedonia, u., 267.
Machzumensis, g., b 384.
Madanenses, familia, unde Darius Medus, 256.
Madaranenses, g., f. a Madaran, quod est castelli nomen prope Hamadanum, b 496.
Madyan, u. Hejazis, 99, b 127, 183, 296.
Madayen (Al-), r., b 131, 232.
Madianitæ, vel Madayenitæ, p. ex Ismaele sati, iidem et Arabes, 84, 123.
Mageddo (Megiddo), u., 219, 243.
Mahat (Al-), u. (forte Mahan), b 131.
Majuj, p., 55.
Makedah, u. Palæst., 112.
Maks (Al-), locus Ægypti, b 508.
Malatensis, g. (Melitenus a Melitene urbe, Armeniæ metropoli), b 11.
Malta, ins., 55.
Mamela, locus Hierosolymis, ubi Christiani, a Persis occisi, sepulti sunt, b 212, 243.
Mananenses (Al-), p. Amorrhæorum, 67.
Marash, r., Syriæ Damasc. contermina, unde Artabasdes imp. oriundus, b 396.
Mardut, u. Palæst., 116.
Mari Rahet, pratum Rahet, prope Damascum, b 364.
Marisii, pop., 55.
Maron (Madon), u. Palæst., 115.
Marsuphin (forte Cherson), vicus ad Ponti littus, 105, 107.
Marwa (u.) Chorasani, b 415.
Masabdan, r., b 403, 404.
Mascen, l. in r. Awana, 368.
Masil, vicus Ægypti occidentalis, b 152.
Massisa (Mopsuestia, u. Ciliciæ), b 171.
Mazadiensis (Al-), g., b 343.
Mecca, vel Meccha, u. Arabiæ, quo Mohumedani peregrinationes suscipere solent, b 259, 365. Ab Al Jannabio rebelle direpta. Templum ibidem spoliatum. Et peregrinationes abolitæ, b 520, 523.
Medina, u. Arabiæ, b 227, 291, 296. Fame laboranti, annona ab Alexandria subvecta, succurritur, b 520.
Medinatol' Salam (urbs pacis), id est, Bagdat, condita, b 399.
Memphis, u. Ægypti, ubi Josephus patriarcha columnas Nili mensorias struxit, 88. *Vide* Mesri.
Menbaj, u. (Megiddo), 243.
Menha, sinus Ægyptiacus a Josepho patriarcha defossus, 88.
Meraw, quod rectius, Marwa, b 296, 412.
Mesopotamia, r., 52, 232, 272, 408, b 12, 256, 392. Saracenis dedita, b 295. A Jacobo Barradiensi hæretica facta, b 117.
Mesri, Mesar, vel Metzra, u. Ægypti (olim Memphis, nunc Al Cair), ad Nilum sita, b 407, 420, 451, 499. A Saracenis obsessa, b 303. Proditione Al-Mokaukisis expugnata, b 308. Incolis captis tributum in capita imponitur, *ibid.* Exceptis senibus, minorennibus, feminis, b 311. Fame laborat, b 176.
Midian, u. a Mose capta, et cives occidione occisi, 107.
Miyapharekin, u. Mesopotamiæ, b 252.
Moabitæ, pop., 115, 116.
Mochtarah (Al-), urbs prope Basoram, ab Ali rebelle condita, b 468.
Mocran, u. Sindiæ, b 83.
Mogrebini (Al-), p. Barbariæ, q. d. Occidentales, 55.
Mord, u., b 231.
Musal (Al-), u. et r. Mesopotamiæ, 40, 52, 72, 228, 231, 236, 240, 252, 268, b 12, 392.

N

Nables (Shechem), u. Palæst. (ab Abimelecho incensa), 127, 184.
Nahrawan, r., b 343.
Najah (Al-), gens Æthiopum, quæ cultris lapideis circumcisionem peragunt, 111.
Nazareth, u. Judææ, 515, b 212. Judæorum, post excidium gentis, receptaculum, b 240.
Naziazu (Nazianzus), u. Cappadociæ, 485.
Neapolis, u. (*Vide* Nables), b 156.
Nesos, ins., 347.
Nicia (Nicæa), u. Bithyniæ, ubi concilium primum œcumenicum habitum, 431, 475.
Nicomedia, u. Bithyniæ, 431, 456.
Nigritæ, pop. (Æthiopes, Ægyptii, Mauri, etc.), 55, 191.
Niniveh, u. a Nimrode condita, 64, 236.
Nisibis, u. a Chayebab regina condita, 72. A Sapore rege Persiæ obsessa, 376. Pacto de obsidione solvenda eluso rursus obsidetur, 379. Et precibus expugnatur, *ibid.*
Nubia, vel Nubah, r. Ægypto ad Austrum contermina, 300, b 387, 476. Episcopi ejus suberant patriarchæ Alex., sed ad Jacobitas defecerunt, b 387.
Nubienses, pop., 55. Nubiensis scriptura, *ibid.*
Nud, u. prima, a Kaire condita, 16.
Nusherensis, g., b 496.

O

Ophrah, u. Palæst., 127.
Omri, u., 192.
Ordonnus, vel Oroddanus, r. ad Jordanem, b 264, 272, 283.

P

Palæstina, r., 128, 403, b 264. A Saracenis debellata, b 272.
Patmos, ins. ubi Joannes Evangelium scripsit, 348.
Persis vel Persia, r., 252, 268, b 131. Post excessum Alexandri Magni Ashaganidis regnata, 295. Ab Azdashire (imperante Commodo) occupatur, 367. Ab Heraclio imp. ferro flammaque vastatur, b 232, 235. Per quadriennium, mutatis subinde regibus, varie turbata, 255, 256. Nestorianismo infecta, b 12.
Persæ, pop., 52. A regicidio abhorrent, b 200, 211. Regi suo Cesræ, ob Christianismum ab eo susceptum, infensi, b 207, 208.
Persici imperii amplitudo, 268; ruina, per Saracenos, b 256, 296. Persica scriptura, 52.
Phanuel (in Arab. Phathuel, male), u., 184.
Pharos, turris Alexandriæ in usum navigantium ab Alex. Magno exstructa, 290.
Pharensis, gent., b 360, 364.
Phargana, u. Transoxianæ, 52, b 188.
Pharganensis, gent., b 491.
Pharma, u. Ægypt., 303, ab Amro capta, b 303.
Phayum (Al-), u. Ægypt., b 504. Ab Abulkaseme capta, b 507, 508.
Phik (Aphek), u. Palæst., 115, 119.
Phila. *Vide* Eusebius.
Philistæi, pop., 55, 104.
Phiruz Sabur, u. Sawadis a Sapore Persa condita, 471.
Phostat (vel Phustat), u. Ægypti, 267, b 312, 360, 451, 499, 524. Aquæductus, *ibid.*, b 520. Forum et portum inde Holwanam transferre cogitabat Abdol Aziz, b 571. Auctoris patria, b 527.
Punica scriptura, 55.

R

Rabah (Al-) vel Rabbah, u., 68, 76.
Rabiat vel Rebat. *Vide* Ashabol, b 371.
Racca (Al-), u. ad ripam Euphratis Orientalem, b 388, 476, 487, 492. Saracenis dedita, b 295.
Raheb, u. Palæst, 116.
Rahet Pratum, b 364.
Rajan (Al-), u. Persiæ, a Kobade rege condita, b 131.
Ramah, u. Palæst., 115, 120, 148.
Ramayain, u., 142.
Ram Firuz, u. Cescaris, a Phiruze rege Persiæ condita, b 111.
Ramla (Saftoddinus, urbem Palæstinæ vocat), 204, 507, b 219, 500. Ecclesiæ ibidem a Saracenis dirutæ, b 512.
Ramoth Gilead, u. Palæst., 204, 216.
Raphah vel Rapdach (Gath), u. Palest. 147, 148, 234, 235. Limes imperii Babylonici, 244. In confinio Ægypti et Palæstinæ, b 299.
Rases, u. a Nimrode condita, 64.
Riyah (Al-), locus ad Mesri Ægyptiæ portam, b 495.
Rhodus, ins., 55. A Sarracenis capta, b 360.
Roha (Edessa), u. Syriæ, b 88, 171. A Chayebab condita, 72. Helenæ, Constantini Magni matris, natalis, 408, Saracenis dedita, b 295.

Digitized by Google

Roma, u. (Italiæ) condita, 256. Patriarchæ ibidem primas defert concil. CP. I, 312.
Romana scriptura, 54.
Romæi (Idumæi), pop., 211, 216, 252.
Romæi (Romani), pop. (Græci), 55, b 83.
Romæorum terra. Asia, 348.
Romia, u. Al-Madayen, ad formam Antiochiæ a Kesra Persarum rege condita, b 185.
Rosafa, u. ditionis Al-Raccæ, b 388.
Rud (Al-), vicus Masabdanis, b 403, 404.
Rumæi, pop. 472. *Vide* Romæi.
Rutheni, pop., 55.

S

Saarah (Zorah), u. Palæst., 140.
Saba, u. condita tempore Ragu patriarchæ (ubi nonnisi feminæ imperitabant), 59. Regina ejus Salomonem invisit, 180.
Saba, u. Palæst. prope Bethel, 116.
Saccasensis, leg. Sacsacensis, gent., b 372, 383.
Sacwensis, g., b 387.
Sadum, u. Palæst., 116.
Said, Ægypti provincia (olim Thebais), 539, b 12, 83, 392, 431, 499, 516.
Sair, u. a Jeroboamo rege Israelis condita, 180, 183.
Saklan, vicus in Saide Ægypti, b 12. Ubi Nestorius hæresiarcha sepultus, æstu postea infamis, *ibid.*
Salmensis, g., b 393.
Salonica (Thessalonica, u. Macedoniæ), b 223.
Salstam (lege Salstas), loc. Ægypti, b 312.
Samaria, u. Judææ, 192. Ex obsidione fame laborat, 212. Mox copia, 215.
Samaritani impetum faciunt in Christianos, b 156. A Justiniano imp. propterea puniti, *ibid.*
Samir, u. Palæst., 128.
Samos, ins., 55.
Sanaria (Al-), r., rex ejus, rex Solii, quare dictus, b 231.
Sanerebah (Al-), r., 55.
Saporis, urbs (in Persia), b 231.
Saraceni, p., quas regiones subjugaverint tempore Othmanis chalifæ, b 340.
Sardinia, ins., 55.
Sarephtah (Sareptah), u. Sidonis, 196.
Sarramanraia, u., b 440, 456. 467. Per Motasemem (Al-) chalifam murata, b 439. Sedes imperii Saracenici et locus sepulturæ chalifarum aliquot, b 479.
Saturni urbs in Al-Sawide, ab Azdahire reg. Persiæ capta, 368.
Sawad (Al-), r., 368, 471, b 83. Regis ejus filia patrem prodit, 368.
Sclavi, pop., 55.
Sebastia (Sebaste), u. Armeniæ minoris, 428.
Sechair (Sorek), u. Palæst., 139.
Sejestan, r., b 124, 296, 471.
Sekim (Sechem), u. Palæst., 132.
Seleucia, u. condita, 299, a Saracenis capta, b 488.
Shamaa. *Vide* Kasr.
Shahrazur, r. (inter Arbelem et Hamadanum), ubi Alexander Mag. obiit, 287.
Sham (Al-), pars terræ Chanaanææ, 64.
Shamrun, u. Palæst., 16.
Shanabæi vel Sanabæi, pop. Palæst., 115, 116.
Sharah (Zair), u. Palæst., 211, 216.
Sharuz, r., b 232.
Shilum, u., 143.
Shimron, u. Palæst., 115.
Shoraikis vinea, locus prope Mesrim Ægyptiacam, b 308, 312.
Shuccut (Succoth), u. Palæst. a Gideone deleta, 124, 125, 127.
Shurat, locus in Saide Ægypti, b 431.
Sicilia, ins., 55.
Siciliota, gent., b 463.
Sidon, u. et r., 115, 128.
Sihon, urbs Davidis, 160. Cœnaculum ejus, 325.
Siklaa (Ziglag), u. Palæst., 156.
Sikom, u. Palæst., 116.
Sin, peninsula, 52.
Sina, r., b 296.
Sinensis scriptura, 52.
Sindia (Indiæ provincia), 52, 471. Cujus pars Bahrami Persarum regi in dotem cessit, b 83.
Sirus (l. Syrus, Tyrus), r. 165.
Sodom, u., 67. Excidium ejus, 71.
Soba (Zobah), r., 164.
Somaisat (Samosata), u. Syriæ a Cyro Prisco condita, 72.
Soraah (Zorah), u. Palæst., 135
Sok ol Ahwaz, u. in Ahwaz, 375.
Sur, u., 152.
Surah (Isauria), r., b 104. Ubi Basiliscus opprimitur, *ibid.*
Susa, u. vel r. Persiæ, 471.
Syria, r., 55, 128, 254, 383, b 220.
Syria Damascena, r., b 192. Ab Ahmede, f. Tolunis, occupatur, b 471.
Syri, pop., 52.
Syriaca scriptura, *ibid.*

T

Tabarestan, r., b 404, 439.
Tacritus, r., inter Bagdadum et Musal, a Jacobo Barradiensi hæresim trahit, b 147.
Tadun, pagus Gazæ, 259.
Taiman (Al-), u. vel r., 68.
Tamimensis, g., b 400, 404.
Tanuhah, vicus Ægypt., b 495.
Taraka (Thracia), r., 492.
Tarnut, loc. Ægypt., 539.
Tarsus, u. Ciliciæ, 407, b 435, 436.
Tawahain (Al-), loc. Palæst., b 475.
Tayef (Al-), r. Arabiæ, 52, b 259.
Tekoa, u. Judææ, unde Habakuk propheta, 259.
Tel Aakuph, locus prope Bagdadum, b 520.
Tennis, insula Ægypt., b 493, 515.
Thakafensis, g., b 388.
Thamanin, r. ubi Noah ab arca egreditur, 40, 43.
Thawiah, l. prope Cufam, b 343.
Themnana (Timnath), u. Palæst., 133.
Thessalonica, u. Thessaliæ, 431.
Tiberias, u. Judææ, ab Herode tetrarcha condita, 321, 480, b 275, 491. Judæorum post captivitatem secessus, b 212, 219, 220, 210.
Tiran (Al-), urbs Tusi, b 411.
Tirza, u. Palæst., 188, 228.
Tob, r., 131. 128.
Tobt (Al-), Altobt, r., 55.
Togargar (Al-), r., 55.
Tora, vicus Ægypt., 539.
Trapezuntium (Trapezus), u., b 231, 259.
Tripolis, u. Phœniciæ, a Saracenis capta, b 320.
Turcæ, pop., b 127, 207, 253. A Bahramo rege Persiæ fusi, b 83. Nomen regibus eorum commune, Chakan, b 81. Eorum plures ab Al-Motaseme chalifa (aliisque) in officiarios allecti, b 443.
Tusus, u. decem parasangis a Nisabur distans, b 412.
Tusensis, g., b 415, 416.
Tyrus, u. Phœniciæ, 52, b 219. Ubi Judæi adversus Christianos conspirant, b 220. Irrito conatu, b 223.

U

Ukinin, urbs a Karone rege condita, et lateribus aureis cooperta, 60.
Usha (Jebus), urbs Sihon, id est Jerusalem, 160.

W

Waset, u. Eraki, b 439, 459.

Y

Yajuj, pop., 53.
Yakusah, loc. Syriæ Damascenæ. *Vide.* Jaulan, b 273.
Yamamah (Al-), 52, b 320.
Yaman, r., 52, b 404. Ubi Ismael egit, 72.
Yaman, Arabum tribus, b 259.
Yaman, u., b 188.
Yamanenses, pop. inferiorem Ægypti partem incolentes, b 408.
Yarmuth, u. Palæst., 112.
Yas (Al-), u. Græciæ, 63.
Yathreb, r. ubi Ismael habitavit (Medina), 72.
Yazdod (Ashdod), u. Palæst., 144, 147.
Yumnu (l. Yunu) (Geba), arx Palæst., 151.

Z

Zab (Al-), u., f. quæ et Al-Zab Al-Aala, id est, superior, inter Musal et Arbel; sunt enim et aliæ cognomines, b 392.
Zabeji (Al-), p., 55.
Zabajensis (Al-), g., b 344.
Zaglai, u. Palæst., 67.
Zajajensis, gent., b 447.
Zaitunah (Al-), u. Atticæ, 63.
Zawila, loc. Ægypt., b 319.
Zenji (Al-), p., 53.
Ziph, u. Palæst., 184.
Ziyanain (Al-), loc. Damasci, b 280
Zoar, u. Palæst., 67.
Zotti (Al-), pop. Ægypti incolæ, 55, b 430

Digitized by Google

INDEX FLUVIORUM ET MONTIUM.

Fluviorum Indiculus.

Abil Chasib, prope Basoram, b 468.
Abi Sofyan, b 458.
Amiril Mumenin (imperatoris fidelium), rivus in Ægypto fossitius, b 371.
Arsanas Armeniæ, b 232, 236.
Balch, 55.
Euphrates, 52, 55.
Jordanes Palæst., 108, 128, b 47. Ad quem primi monachi Palæstini degebant, 484.
Kison torrens, 200.
Maimonis puteus, ad urbem Meccham, b 400.
Nilus Ægypti, 55, 96, b 504. Ad incrementa ejus dignoscenda (unde de fertilitate regionis constaret) columnas mensorias exstruxerunt Josephus patriarcha, 88, Cleopatra regina, 300, Abdol Aziz, præfectus, b 368, Asamah, quæstor Ægypt., b 376, Al-Mamun Chalifa, b 451, Al Motawaccel chalifa, b 448. Cum non ultra cubitos 13 1/6 incresceret, aqua incolarum precibus oratur, nec exoratur, b 488. Alveus ejus perfossus, b 320.
Pontus mare, b 103, 463.
Silwan, Silowan (Siloah), fons Hierosolymis: origo ejus miraculosa, b 236. Exsiccatur, b 147.
Thaurah, prope Damascum, b 480.
Tigris Armeniæ, 55, 56, 375, b 232, 236.
Wadil' Ramad, fl. Syriæ Damascenæ, b 275.
Zamzam, puteus Meccæ, b 520.

Montium Indiculus.

Ararat (in quo arca Noachi resedit), ubi locorum situs, 40.
Carmel, 207, 252.
Chaos, ad orientem Ephesi, 390.
Eitam, rupes Palæst., 135, 136.
Galilæi mons (urbs Gilgal), 116.
Gilead (Gaash), Palæst., 116.
Hor (ubi Aaron sepelitur), 108.
Horeb (qui et Sinai), 196.
Juda (al-), qui et Ararat, 40.
Mons mirabilis, prope Antiochiam, b 100.
Mokattam (al-) Ægypt., b 368, 431, 539, 540. Ubi chalifæ aliquot Ægypti conditi, b 475, 481.
Olivarum mons, prope Hierosolyma, 475.
Parathon, Palæst., 135.
Samer, 192.
Sina, Arabiæ, ubi lex Mosi data, 107. Monachorum receptaculum, b 160, 211.
Sina, m. qui et Horeb dicitur, 196.
Tabor, m. Palæst., 125, b 27.

INDEX PERSONARUM,

In suas quarumque classes distributarum, videlicet I. Patriarcharum, ab Adamo ad Mosem inclusive. II. Regum, imperatorum et ethnarcharum. III. Feminarum principum, aut alias illustrium. IV. Virorum illustrium. V. Philosophorum, medicorum, etc. VI. Prophetarum. VII. Patriarcharum, Episcoporum, Sacerdotum. VIII. Virorum sanctorum, Martyrum, etc. IX. Hæreticorum. X. Auctorum.

CLASSIS I. *Patriarchæ.*

A

Aad, Semi nepos, sub quo mensuræ et pondera inventa, 60.
Aaron (Abron) nascitur, 93. Sacerdos constituitur, 108. Obit, *ibid*.
Abel, nascitur, 15. A Kaine fratre quare occisus, 16. Sanguis ejus Sethiadis adjurari solitus, 20, 23.
Abraham, nascitur, 63. Ab Harran proficiscitur, 64. Obit, 80. Quot annos vixerit, 76.
Adam, creatur die Veneris, hora nona, 15. Paradiso pellitur die Veneris, *ibid*., hora nona, 19. Pulsus in montem Indiæ (Sarandib) secedit, 15. Moribundi ejus ad liberos mandata: de corporis pollinctura; et prophetia de Messia, 19. Moritur, 25. Die Veneris, hora nona, sexto mensis Nisan, 19. Defuncti corpus a monte sacro transfertur, 36. Et in Arca Noachi collocatur, 39. Inde a Semo translatum in medio terræ sepelitur, 48. Adamum non peccasse ex necessitate, b 355.
Amos, pater Jobi, 88.
Amram, pater Mosis, nascitur, 93. Moritur, 100.
Arphachsad nascitur, 43. Quot annos vixerit, 47. Obit, 51.

B

Bathuel, pater Rebeccæ, 76.

C (*Vide et* K.)

Cain. *Vide* Kain.
Canaan, f. Hami, unde terra Canaanæa dicta, 53.

E

Eber (unde Hebræi), nascitur, 47. Quandiu vixerit, 51. Obit, 60. Idem qui Arabibus Hud, 47.
Edris, Arabibus idem qui Enoch, 31.
Enoch nascitur, 24. Transfertur, 31.
Enosh, nascitur, 19. Quot annos vixerit, 23. Quo die et hora obierit, 28
Ephraim, 81. Josephi, 88.
Esavus, nascitur, 76. Uxores ejus, 80. Obit, 80, 84.

H

Ham, f. Noachi, nascitur, 31. Cui a patre maledictum, et quare, 45. Posteri ejus, *ibid*. Quas terras incoluerint, 55.
Hud, Arabibus idem qui Eber, 47.

I

Isaac, nascitur, 72. Ætatis anno tricesimo septimo immolari præcipitur, 75. Unde Sarah mater præ mœrore interiit, *ibid*. Quadragenarius Rebeccam ducit, 76. Obit, 84.
Ismael, nascitur, 71. Domo paterna pellitur, 72. Quot annos vixerit, *ibid*. Moritur, 80.
Israel, nomen Jacobo a Deo inditum, 85.

J

Jacob, nascitur, 76. Esavo benedictionem paternam præripit, 79. Labani avunculo servit, 80, 83. Filii ejus, 83. In Ægypto moritur, in Canaanæa sepelitur, 95.
Japhet, nascitur, 31.
Jared, nascitur, 23. Extrema moribundi ad suos mandata, 28. Quibus die et hora obierit, 32.
Job, Josepho patriarchæ coætaneus ponitur, 88. Genealogia ejus ad Esavum deducta, *ibid*.
Joseph, Jacobi patris deliciæ, 83. Septemdecennis a fratribus in Ægyptum venditur, 84. Ejus ibidem sors varia, *ibid*. Somnia interpretatur, unde Ægypto præficitur, 87. Ubi trigintennis uxorem ducit, *ibid*. Varia ejus opera et instituta, 88. Fratres quomodo tractaverit, 91. Patrem cum suis, numero septuaginta, in Ægyptum accersit, 95, 100. Obit, 95. De corpore vita functo quid factum variantes sententiæ, *ibid*.

K

Kahat (Kohath), f. Levi, nascitur, 88. Moritur, 96.
Kahtan, f. Eberi, Arabum genarcha, 47.
Kain, nascitur, 15. Abelem fratrem quare interfecerit, 16. A Lamecho ipse sagitta interfectus, 23. Posteri ejus in valle ubi Abel occisus egerunt, 20. Eorum inventa, 24. Et mores impudici, 24
Kain, idem qui et Jethro, socer Mosis, 123.
Kainan, f. Enoshi, nascitur, 19, 20. Quandiu vixerit, 23. Obit, *ibid*. Dies et hora obitus, 31.
Kainan alter (insititius, Arphaxadis f.), nascitur, 47. Quandiu vixerit, *ibid*. Obit, 56

Digitized by Google

Kenan (Ken z), pater Chalebis, 119.
Koreh, Mosi rebellis, cum suis a terra absorptus, 107.

L

Laban, Jacobi avunculus, 79.
Lamech. e Kaini posteris, Kainem interfecit, 23.
Lamech, f. Methusalæ, nascitur, 28. Quandiu vixerit, 31, 32. Morientis ad filium Noachum mandata, 32. Dies et hora emortualis, *ibid*.
Levi, quando natus, 85, et quare id sacris Litteris consignatum, *ibid*. Obit. 95.
Lot, Abrahami ex fratre nepos, 67. Ab exitio Sodomæ servatur, 71.

M

Mahlaliel, nascitur, 23. Quot annos vixerit, 24. Quo die et hora mortuus, 31.
Manasses, fil. Josephi, 88.
Mathusalech nascitur, 23. Quot annos vixerit, *ibid*. Quo die et hora obierit, 35.
Melchisedek, f. Phaleki. Ejus vitæ, victus, et vestitus ratio, antequam nasceretur, a Lamecho et Noacho præscripta, 32, 34. Nascitur, 48. A Semo tritavo suo in sacerdotem ordinatur, 51. Ejus et Abrahami congressus, 67. Cui benedicens, panem et vinum obtulit, et decimas ab eo recepit, *ibid*. Reges gentium ad eum confluunt, 67. Et regem supremum agnoscunt, eique urbem, imperii sedem, construunt quam ille Jerusalem appellavit, 68. Ipse nempe rex pacis, 68. Quare nec initium nec finem dierum habuisse dicitur, *ibid*., et ἀγενεαλόγητος audit, 71. Rebeccæ gravidæ eum consulenti quid prædixerit, 76.
Moses nascitur, 95. Infans exponitur, 96. A Siyun filia Pharaonis servatur, 99. Res ejus gestæ, *ibid*. et 100. Octogenarium e rubo Deus ipsum alloquitur, *ibid*. Israelitas Ægypto educit, 104. Moritur annorum centum et viginti, 108. Dies obitus, *ibid*.

N

Nachor, f. Sarugi, nascitur, 60. Quandiu vixerit, 63. Obiit anno Abrahæ quinquagesimo nono, 72.
Namusa, f. Enochi, socer Noachi, 35.
Noah nascitur, 28. Quot annos vixerit, 31. Arcam fabricat, 35. Quam diluvio ingruente ingreditur, 39, cessante egreditur, 43. Urbem Thamanin condit, *ibid*. Vineam plantat, *ibid*. Moribundi ad Semum filium mandata, 44. Dies et hora ejus emortualis, *ibid*.

P

Phalek, nascitur, 47. Quoto anno mundi, 48. Unde ei nomen inditum, 47. Quandiu vixerit, 56. Obit, 60.

R

Ragu (Reu), f. Phaleki, nascitur, 56. Quandiu vixerit, 60. Quo mense obiit, 63.
Raguel, Esavi fil., Jobi proavus, 88.

Shalech, f. Kainanis, nascitur, 47. Quot annos vixit, *ibid*. Quo mense obiit, 60.
Sharua (Sarug), f. Ragui, nascitur, 56. Ejus tempore idola coli cœpta, *ibid*. Quot annos natus, et quo mense obiit, 71.
Sem, nascitur, 31. Quot annos vixit, 47. Adami corpus in medio terræ, angelo præmonstrante, recondit, 48. Quibus mense et die obiit, 51. Posteri ejus quas terras incoluere, 52.
Seth, nascitur, 16. Cum suis, a Kainitis in montem sanctum secedit, 19. Quo ne descenderent, moriturus eos adjurat, 20. Quot annos vixit, *ibid*. Quo die et hora obiit, 28.
Sethiadæ, Gigantes audiunt, 16, 24, 27. Eorum vitæ ratio, 20. Quare filii Dei appellati, *ibid*. Eorum aliqui, contra mandatum paternum, ad Kainitas descendunt, et cum filiabus Kainis scortantes male pereunt, 24. Reliquis in montem receptus igne præcluditur, 27.

T

Tharech (Terah) nascitur, 60. Obit ducentorum et quinque annorum, 64, 76. Quo mense, *ibid*.

Z

Zarach, Esavi nepos, Jobi avus, 88.

Classis II. *Reges et viri principes.*

§ I. Ægypti. § II. Assyriæ, Babyloniæ, et Persiæ. § III. Judææ. § IV. Impp. Romani et Græci. § V. Saracenici chalifæ. § VI. Reges alii sparsim memorati.

§ I. *Reges Ægypti, Pharaones et Ptolomæi.* (*Chalifas Ægyptios vide inter impp. Saracenicos.*)

Amius. *Vide* Pharoah.
Galeb-Ur, id est, vincens Ur, forte (Seleucus) Nicanor. *Vide* Ptol. Alexander, 296.
Jasphis. *Vide* Ptolomæus.
Pharoah, Josepho patriarchæ σύγχρονος, 84. Somnium ejus, 87.
Pharoah Amius, quocum Mosi res erat, 104. Mari absorptus perit, *ibid*.
Pharoah Nabu (Necho), id est claudus, 240. Josiam regem Judæ interficit, et Hierosolyma capit, 243.
Pharoah Shanak, ab Artaxerxe Ocho rege Persarum devictus, 267.
Philippus, qui et Ptolomæus Aridæus, primus post Alexandri Magni excessum Ægypti rex, 295, 296.
Ptolomæus Alexander, cognomento Galeb-Ur, 296. LXX seniores ad vertenda Biblia accersisse dicitur, *ibid*.
Ptolomæus Alexander, cognomento Jasphis Philopater, 299.
Ptolomæus Dionysus, 300.
Ptolomæus Evergetes I, 299.
Ptolomæus Lagi, 299. Hippodromum struxit Alexandriæ, *ibid*., b 103, 108.
Ptolomæus Philadelphus, 299.
Ptolomæus Philometor, 299.
Ptolomæus Philopator, I, 299.
Ptolomæus Philopator, II, 299.
Ptolomæus Phosas, 300.
Ptolomæus Soter I, 299.
Ptolomæus Soter II, 299.
Shishak, 164. Socer Salomonis, 180. A quo Jeroboamum fugientem recipit, 183. Hierosolyma, regnante Rehoboamo, spoliat, 180, 187.

II. *Reges Assyriæ et Babyloniæ antiquiores, Persiæ etiam recentiores.*

Achashavirosh (Ahasuerus), rex Persiæ, 260.
Achus. *Vide* Artachshast.
Al-Aitham. *Vide* Yazdejerdes, 548.
Alexander (Magnus) in regno Macedoniæ Philippo patri succedit sedecennis, 268. Litteræ ejus ad Darium responsoriæ, 271. Quibuscum una mittit saccum sinapis, 272. Ad suos oratio priusquam bellum in Darium moveret, *ibid*. A quo vel pugnandi vel revertendi copiam postulat, 293. Qua negata percussores in Darium submittit, *ibid*. Quos postea (ut proditores decuit) in crucem exaltavit, 279. Darii moribundi filiam Roshtac in uxorem petit, 276. Cujus relictam, et filias reliquas, perhumaniter tractavit, 279. Uti et Persas nobiles, *ibid*. Imperium in vii climata protendit, 280. Quas urbes condidit, *ibid*. Babylone, veneno a suis dato, perit, 280, 283. Ejus ad matrem litteræ supremæ, 282, et in imperio administrando politia, 293. In mortem ejus philosophorum epicedia, 288, 291, etc. Jeremiæ prophetæ corpus Alexandriam transtulisse dicitur, 255,
Anushirwan. *Vide* Cesra I.
Aperwiz. *Vide* Cesra II.
Ardshir, f. Saporis, 472. *Vide* Azdashir.
Arses (vel Narses), cognomento Nacet, rex Pers., 267.
Artachshast (Artaxerxes) Longimanus, rex Pers., 265. Hippocratem medicum accersens repulsam passus est, 264. Obit, *ibid*.
Artachshast (Artaxerxes Magnus), rex Pers., 264.
Artachshast (Artaxerxes), nepos Cyri II, rex Pers., 267.

Digitized by Google

Artachshast. Achus (Ochus) pronepos Cyri II, rex Pers., 267. Ægyptum occupat, et Fustati arcem condit, *ibid.* Ubi temptum igni dedicavit, *ibid.*

Azdashir I (Artaxares, vel Artaxerxes) regnum Persiæ occupat, imperante Commodo, 367. Regem Al Sawadis captum interficit, 371. Filiam ejus, proditricem patris, primo uxorem ducit; mox equis raptatam discerpit, *ibid.* Quas urbes condidit, 375. Obit, *ibid.* De regimine Persico libros scripsit, b 180.

Azdashir II (vel Ardshir), f. Saporis II, 472. Obiit, *ibid.*

Azdshir III (Adezer), f. Shirawaih, rex Pers., b 252. Occiditur, *ibid.*

Azdashir. Sic appellari videtur Phiruz, rex Persiæ, b 124.

Bahram I (Varanes), fil. Hormozis, rex Persiæ, 384. Obit, 387.

Bahram II (qui et Ararcuches). f. Bahramis, patri succedit, *ibid.* In Manichæos animadvertit. *ibid.* Filium Gallieni imp. Rom. obtruncat, 393. Obit, *ibid.*

Bahram III, qui et Shaban Shah, f. Bahramis, patri in regno Persiæ succedit, 393. Obit, *ibid.*

Bahram IV, f. Saporis, rex Pers., 336, Obit. *ibid.*

Bahram V (qui et Bahram Jaur), fil. Yazdejerdis, rex Persiæ inauguratur, b 83. Ope Nomanis regis Lachamiensis, b 83. A Chakane R. Turcarum bello petitus peregrinationem simulat, *ibid.* Unde redux ex improviso Chakanem adortus opprimit, b 84. Unde opima spolia igni consecrat, *ibid.*, 87. Imperium Romanum invadit, b 87. Ancipiti prælio cum Theodosio imp. juniore decernit, *ibid.* Indiam proficiscitur sub habitu ignoti, ubi elephantem obtruncat, *ibid.* Sub rege Indorum meruit, b 88. Et hostem in prælio medium dissecuit, b 88. Regis Indiæ filiam uxorem ducit, et Persiam redit, b 83. Obit, *ibid.*

Bahram Sunir, adversus Hormozem regem Persiæ rebellis, b 200. Chakanem regem Turcarum opprimit, *ibid.* Cesram Hormozis f. persequitur, b 203. A quo victus occiditur, b 207.

Beltazar, rex Babyl., 255. Visio ejus, *ibid.*, 356. Interficitur, *ibid.*

Bochtanasser (Nabuchodonosor), rex Babyl., Judæam subjugat, 243, 244. Templi spolia Babylonem deportat, 244. Statuam publice adorandam erigit, 248. Ejus insomnium, 251. Amplitudo imperii, 252. Reges Ægypti interficit, *ibid.* Obit, 255.

Cambyses. *Vide* Kamysus, 263.

Cesra I, vel Kesra, Chosroes, qui et Anusherwan (et Shariat), rex Persiæ, b 179. Mazdekianorum primores regno pellit, reliquis ob multitudinem parcit, *ibid.* Antiochiam capit, et cives Romiam deportat, b 180, 183. Instituta Persica renovat, b 180. Expeditionem adversus Hyiatalitas suscipit, 188. Cum Chakane Magno, filia ejus in uxorem ducta, affinitatem contrahit, *ibid.* In Æthiopes movet, et rebus prospere gestis obit, *ibid.*

Cesra II, qui et Aperwiz (sive Perozes), b 207. Hormozi patri, a suis deposito, auxilium ferre parat, b 200. Quem propterea persequitur Bahram Sunir, b 203. A Mauricio imp. auxilia impetrat, b. 207. Sunire victo, rex fit, *ibid.* Maria, Mauricii imp. filia, in uxorem ducta, Christianus fit, b 207. Patris sui interfectores tollit, b 208. Nobiles deprimit, *ibid.* In Romanos ob cædem soceri bellum movet, b 211, 212. Hierosolyma vastat, *ibid.* Constantinopolim obsidet, b 212. 223. Per annos quatuordecim, b 227. Conditiones obsidionis solvendæ quas proposuerit, b 228. Quam, ut Persiæ periclitanti succurreret, demum solvit, b 236. A suis abdicatus, peste exstinguitur, b 252.

Cesra III, f. Kobadis, rex Persarum, post tres menses interfectus, b 255. Regibus non accensetur, *ibid.*

Cobades. *Vide* Kobades.

Cyrus Persa, 256. Idolum Bel et draconem, suasu Danielis prophetæ, tollit, 259. Quem, apud ipsum delatum, in lacum ferarum conjicit, *ibid.* Mox eductum pristinæ dignitati restituit, 260.

Cyrus II (qui et Darius), Israelitidem uxorem ducit, 260. Inde decretum de templo Hierosolymitano recondendo, et Judæis patriam remittendis edit, *ibid.* Obit, 263.

Darius, Medus, f. Asriris, rex Persarum, 256. Danielem prophetam regno præficit, *ibid.*

Darius. *Vide* Cyrus II, 260, 263.

Dara I (qui et Darius Hystaspis), 263.

Dara II, cognomento Al-Naceth (qui et Darius Nothus, idemque Ochus), rex Persiæ, 267.

Darius (qui et Codomanus), extremus regum Persarum antiquiorum, 267. Alexandrum Macedonum regem, per litteras superbe scriptas, in se provocat, 268. Cui Sesamorum modium dono misit, *ibid.* Bellum in Alexandrum quomodo ordinaverit, 271. Duo Græcorum capita dietim sibi offerri præcipit, 272. Alexandro pugnandi, vel revertendi copiam petenti denegat, 275. A suis in prælio confoditur, *ibid.* Moribundus ab Alexandro tria postulat, impetratque, 276. Funus ei ab Alexandro ductum, 276, 279.

Dul Ectaf cognomen Sapori regi Persarum unde inditum, 400.

Evil Mardoch, rex Babyl., 255. Jehonakim regem, et Israelitas captivos, mollius habuit, *ibid.* Obit, *ibid.*

Hormoz (Hormisda) I, f. Saporis, cognomento Al-Horri, rex Pers., 384. Obit, *ibid.*

Hormoz II, f. Narsæ, 396. Uxore gravida relicta obit, 399.

Hormoz III, f. Anusherwanis, b 188. Tyrannidem exercet, b 200. A Chakane Turca bello petitus, *ibid.* Bahram Sunir in eum rebellis, *ibid.* Imperio abdicatur, *ibid.* A leviris suis interficitur, b 203.

Hoshnastadah regem Persiæ agit, sed inter reges non censetur, b 255.

Jorhan regnum Persiæ occupat; nec ipse in censum regum veniens, b 252. Ab Arzmandocht, femina regia stirpe oriunda, occiditur, b 255.

Kamysus (Cambyses), rex Persiæ, 263.

Kobades I et Balabes, filii Phiruzis, de paterno Persiæ regno contendunt, b 127. Kobades a fratre pulsus auxilium a Chakane petit, *ibid.* Cum hospitis filia in itinere rem habet, b 128. Quæ filium Babudacht ei peperit, b 131. Mortuo fratre regno potitur, *ibid.* Quas urbes condiderit, *ibid.* Bellum contra Romanos gerit, b 132. A Mazdekianis turbonibus deponitur, b 176. A proceribus restituitur, *ibid.* Obit, b 179.

Kobades II (qui et Sirawaih, Siroes), fil. Cesræ regis Persarum et Mariæ filiæ Mauricii imp. ab Heraclio imp. captus ludibrio habetur, b 232. Patri a suis abdicato succedit, b 252. Fratres XVIII interficit, *ibid.*, 256. Peste exstinguitur, b 252.

Nabuchadnezzar (vel Nabuchodonosor). *Vide* Bochtanasser.

Nacet. *Vide* Arses.

Naceth (Al-). *Vide* Dara II.

Narses. *Vide* Arses.

Nimrod, rex Babelis, 63. Corona ejus quare cœlo dilapsa creditur, *ibid.* Primus ignem coluit, 64. Quas urbes condidit, *ibid.*

Ochus. *Vide* Artachshast, *et* Dara II.

Pharacosadcoshra (Pharochzad, f. Cesræ), regem Persiæ egit, sed mox occisus inter reges non refertur, b 255, 256.

Phiruz (Peroses, vel Perozes), et Hormoz, filii Yazdejerdis regis Persarum de regno contendunt, b 100. Qui, occiso fratre, regnat, *ibid.* Quas urbes condidit, b 111. In Achshanwarem regem Hiyatelæ ducit, *ibid.* A quo captus, pacto fœdere, dimittitur, b 116. Eoque, non impune violato, rursus vincitur, b 124. Obit, b 127.

Phiruz Kesra ponitur filius Yazdejerdis, filii Shariaris, regis Persarum, b 391.

Ramasph (vel Zamasph), rex Persiæ, a Mazdekianis suffectus, b 176, 179.

Saadianus (Sogdianus), rex Pers., 264.

Sabur (Sapores) I, fil. Artaxerxis, rex Pers., 373. Nisibin obsidet, 376. Obsidionem inito pacto solvit, 379. Rursus oppugnat et expugnat, 379, 380. Civium fraudem ulciscitur, *ibid.* Obit, 384.

Sabur II (cognomento Dul Ectaf), f. Hormozis, coronatus prius quam natus, 399, 400. Clam fines Romanorum exploratum proficiscitur, 414. In aula Maximiani imp. sub habitu mendici dum interest, a physiognomo dignoscitur, *ibid.* A Maximiano vaccæ coriaceæ includitur, 419. Unde, negligentius custoditus, ad suos evadit, 420. Urbem Jondi Sabur obsessam liberat; et fines Romanorum invadit, *ibid.* Urbes ab ipso conditæ, aliaque opera publica, 471. Senio morboque gravatus a medico Indo sanatur, *ibid.* Obit, 472.

Sabur III, f. Saburis, 472. Bello a Juliano Apostata impetitus, eum cum suis prælio fundit, 484. Obit, 536

Samardius (Smerdis), rex Pers., quare Magnus dictus, 363.

Shirawaih (Siroes). *Vide* Kobades II, b 252, 255, 256.

Shaban Shah *Vide* Bahram III.

Shariar, rex Pers., pater Yazdejerdis, avus Phiruzis Cesræ ponitur, b 391.

Sunir. *Vide* Bahram Sunir.

Tachmurt, rex Persarum antiquissimus, 63.

Yazdejerd I cognomento Al-Athim (id est, scelestus), f. Bahramis, rex Pers., 548. Eum inter et Theodosium imp. bellum anceps, *ibid.* Moribus efferus, b 79. Ab equo calcitrone θεηλάτῳ interemptus, b 80.

Yazdejerd II, f. Bahramis Jaur, b 92. Obit, b 100. Unde inter filios de regno contenditur, *ibid.*

Digitized by Google

Yazdejerd III, f. Cesræ, regnare incipit, b 296. Persiam Saracenis invadentibus, fugit, b 296. Et post annos regni viginti occiditur, ibid. (In quo regnum Persiæ desiit).
Yazdejerd, pater Phiruzis Cesræ memoratur, b 391.

§ III. *Reges, judices et ethnarchæ Judæorum.*

Abdon judex, 135.
Abiah, rex Judæ, nascitur, 187. Regnare incipit, 188. Obit, *ibid.*
Abimelech judex. Gesta ejus, 127. Mors, 128.
Achia, rex Jud. *Vide* Jehonakim.
Achaz, rex Israelis, 223. Hadadem regem Syriæ vincit, 224. Obit, *ibid.*
Achaz, rex Judæ, 231. Obit, 232.
Agrianus (Agrippa) I, rex Judæorum, 324. (*Vide* Irudus.) Ejus in discipulos Christi crudelitas, 327. Mors, *ibid.*
Agrianus (Agrippa) II, rex Judæorum, 327. Romam profecturus Festum Judææ præficit, 328. Judæos apud Claudium imp. defert, *ibid.*
Ahab, rex Israel, 192. Izbelem ducit uxorem, 195. Gesta ejus scelerata, 198. Sagitta ictus occumbit, 207. Stirps ejus funditus deleta, 219.
Ahaziah, rex Israel, 207. Eliam prophetam accersit, *ibid.* Obit, 208.
Ahaziah, rex Judæ, 216. Joramum regem Israel invisit, quod utrique exitio fuit, 219.
Abia *Vide* Jehonakim.
Amasiah, rex Judæ, 224. A Joasho reg. Israel superatur, *ibid.* A Jeroboamo rege Israel, filio Joashi, occiditur, 227.
Amnon (Amon), rex Judæ, idololatra, 240. A servis suis interficitur, *ibid.*
Archelaus, f. Herodis, tetrarcha, 315. Obit, *ibid.*
Aristobulus sacerdos et Judæorum ethnarcha, 303. Romam vinctus ducitur, *ibid.*
Arkan (Hyrcanus) sacerdos, et ethnarcha Judæorum, 303.
Asa, rex Judæ, 188. Obit, 192.
Azariah, rex, Judæ. *Vide* Uzziah.
Baasha, rex Israel, 188. Contra Asam regem Judæ bellum movet, 191. Ramam condit, *ibid.* Obit, *ibid.*
David a Samuele in regem inungitur, 152. Goliathem singulari prælio prosternit, 153. Michol ei in uxorem data, *ibid.* Regnum capessit, 159. Urbs ejus Usha, quæ et Sihon, 160. Quo arcam fœderis deduxit, 163. Reges Sobæ et Damasci subigit, 164. Cum Berseba Uriæ adulterium committit, *ibid.* Quam viro cæso, uxorem ducit, 167. Ab Abishalome filio Hierosolymis pellitur, 168. Censum populi condit, 171. Unde pestis, *ibid.* Obit, 172. Sacrarium ejus, arx Hierosolymorum, 355.
Eblan (Elon), jud., 132. Obit 133.
Ehud jud., 119. Regem Moabitarum occidit, urbemque capit, 120.
Ela, f. Baashæ, rex Israel, 191. Ab Omri cæsus, 192.
Eli sacerdos, judex Israel, 143. Obit, 144.
Eliakim, rex Judæ (qui et Joakim), 243. Tributarius fit Pharaoni Nahu, deinde et Bochtanasseri, *ibid.* Obit, 244.
Ephsan (Ibzan), judex, 132. Cui triginta uxores, totidem filii, filiæque, *ibid.*
Gideon judex, 124. Madianitarum reges fundit, *ibid.* Urbem Succoth delet, 127. Obit, *ibid.*
Herodes (Magnus), f. Antipatri Alkalonitæ, ab Hyrcano viarum præfectus constituitur, 303. Augusti Cæsaris amicitiam captat, 304. A quo rex Judæorum renuntiatur, 307. In quos tyrannidem exercet, *ibid.* Et libros eorum genealogicos comburit, 308. Infanticidium, nato Christo, præcipit, 312. Obit, *ibid.*
Herodes, f. Herodis Magni natu secundus, tetrarcha, 315. Areta uxore dimissa, Herodiadem Philippi fratris uxorem ducit, 316. Joannem Baptistam decollat, *ibid.* Ab Arabum rege, ob repudium filiæ, bellum ei inferente superatur, *ibid.* A Tiberio imp. Hispaniam (an Viennam) relegatur, 324.
Herodes Agrippa. *Vide* Agrianus *et* Irudus, 324, 328.
Hezechiah rex Jud., 232. Idola tollit, et serpentem æneum comminuit, 235. Pascha solemne celebrat, *ibid.* Thesaurum templi Sennacheribi, tributi loco, mittit, 236. Quem mox bello vincit, *ibid.* Anni quindecim vitæ ipsius adjecti, *ibid.* Obit, 239.
Hoshea, interfecto Pekah, rex Israel ultimus, 231. A Salmanassare, Samaria capta, Babylonem captivus abducitur, 232.
Irudus Agrianus, 324. (Herodes Agrippa.) *Vide* Herodes.
Jair, f. Al-Gadi (Gileadita), judex, 128.
Jehonæchim (Jehojakim) qui et Abia, rex Judæ, Bochtanasseri rebellis Babylonem vinctus abducitur, 244. Ab Evil-Mardoch carcere liberatus mollius tractatur, 255.
Jehu, f. Nimshi, in regem Isrel a Jona propheta inungitur, 216. Reges Israel et Judæ una occidit, 219. Stirpem Ahabis penitus exscindit, *ibid.* Obit, 223.
Jephtah, judex, 128. Ammonitas vincit, 131. Votum temere emissum, filia immolata, solvit, 132. Sirbemitas subjugat, *ibid.* Obit, *ibid.*
Jeroboam, f. Nabat (auctori Reboam), Salomonis servus; cui suspectus in Ægyptum fugit, 180. Ei Ahia propheta regnum prædixit, 182. Cum Shishako rege Ægypti affinitatem contrahit, *ibid.* Rex decem tribuum Israeli constituitur, 184. Vitulos aureos conflat, 187. Obit, 188.
Jeroboam, f. Joashi, rex Israel, 227. Amaziam, regem Judæ, interficit, *ibid.* Obit, *ibid.*
Joachaz (Jehoaaz), rex Judæ, in Ægyptum captivus abducitur, 243.
Joakim Obit, *ibid.* (Jehojakim), rex Judæ *Vide* Eliakim.
Joas (Tolah), judex, 128.
Joash, rex Israel, 224. Amasiam regem Judæ prælio vincit, et Hierosolyma capit, *ibid.* Obit, *ibid.*
Joash, f. Achaziæ, a Jehoshua amita, ab Athaliæ tyrannide servatur, 220. Rex Judæ salutatur, *ibid.* a servis suis occiditur, 224.
Joram, rex Israel., 208. Moabitas vincit, 211. In prælio cum Hazaele Syro commisso vulneratur, 216. A Jehu occiditur, 219.
Joram, rex Judæ, 211. Obit, 216.
Josaphat, rex Judæ, 192. Cum Ahabe, rege Israel, affinitatem contrahit, 204. Unaque ad prælium tendit, *ibid.* Ab hostibus Ammonitis divinitus liberatur, 208. Obit, 211.
Josias, rex Judæ, 240. Idololatriam tollit, *ibid.* Pascha solemne celebrat, *ibid.* Occisus obit, 243.
Josua, judex, 108. Gesta ejus, 111 etc. *Deuteronomium* populo describit, 112. Terram tributim dividit, 116. Reges Chanaanæos triginta quinque occidit, *ibid.* Obit, *ibid.*
Jotham, rex Judæ, 228. Obit, 231.
Lusanius (Lysanias), tetrarcha Judææ, 315.
Manasses, rex Judæ, nascitur, 236. Regnare incipit, 239. Idololatria infamis, *ibid.* Captivus deportatur; vitulo æneo cremandus includitur; unde per angelum liberatur, 239.
Matania, rex Jud. *Vide* Zedekiah.
Menachem, rex Israel, 227. Obit, 228.
Nabat, f. Jeroboami, rex Israel, 188.
Omri, rex Israel, 192.
Othoniel, judex, 110.
Pakah, rex Israel, 228. Interficitur, 231.
Pekahia, rex Israel, 228. Cæsus obit, *ibid.*
Philippus, f. Herodis Magni, tetrarcha, 315. Maritus Herodiadis, 316.
Phineas sacerdos, idemque judex Israelis, 119.
Reboam. *Vide* Jeroboam.
Rehoboam Salomoni patri succedit, 183. Feminarum consilio audiens regni parte excidit, 184. Suasu matris ad idololatriam inclinat, *ibid.* A Shishake rege Ægypti Hierosolymis spoliatis fugatur, 187. Uxores et liberi ejus, *ibid.* Obit, 188.
Salomon, nascitur, 167. Davidi patri in regno succedit, 172. Templum condit, *ibid.* Palatium item, 176. Reditus ejus annui, 176. Et dimensum quotidianum, 179. Vasa etiam aurea, *ibid.* Et judicium sagax inter feminas de filiis litigantes, *ibid.* Uxores ejus et concubinæ, 179, 180. Ad idololatriam deficiens prophetia excidit, 180. Equitum ejus numerus, *ibid.* Obit, 183.
Samaan (Shamgar), judex, 120. Obit, *ibid.*
Samson, judex. Ortus ejus, 135. Et res gestæ, *ibid.*, 136, 139. Obitus, 140.
Samuel propheta, judex Israelis, 148. Obit, 156.
Saul in regem a Samuele præsignatur, 148. Et inungitur, 151. Res ab eo gestæ, *ibid.*, 152. Mors, 156.
Shallum, rex Israel, 227.
Tibni, partem regni Israelitici occupat, 192.
Tolah. *Vide* Joas.
Uzziah (qui et Azariah), rex Judæ, 227. Lepra, ministerio sacro invocatus se ingerens, percussus, obit, 228.
Zachariah, rex Israel, 227, quem occidit Shallum, *ibid.*
Zedekiah (qui et Mataniah), rex Judæ a Bochtanassere constituitur, 247. In quem postea rebellis, regno oculisque orbatus, Babylonem captivus ducitur, *ibid.*

§ IV. *Imperatores Romani.*

Adrianus, cognomen Trajani, 348.
Ælius Adrianus, 351. Hierosolyma reædificat, 352. Obit, 356.

Digitized by Google

Alerianus (Valerianus), 392.

Alexander, f. Mamææ, 383.

Alexander frater Leonis Philosophi, b 511.

Anastasius I, secta Jacobita, b 151, 155, 156. Cum Kobade rege Persarum bellum gerit, b 152. Ab abbate Saba ad rectam fidem convertitur, b 159. A Severo hæretico seductus, ad Eutychianismum deficit, *ibid*. Cujus impulsu concilii Chalcedonensis decreta abrogat, b 140. Eaque propter ab Elia patr. Hier. et monachis excommunicatur, *ibid*. Uti et a Symmacho P. Rom., b. 144. Mors ejus Eliæ patr. Hier. revelata, b 147. Obiit scil. ἐμβρόντητος, *ibid*.

Anastasius II, b 379.

Antoninus (Pius), 356.

Antonius (Antoninus) Caracalla, 375. Obit, 379.

Antoninus (Alagabalus), 379.

Antonius Severus (Antoninus Verus), M. Aurelius, philosophus, 360.

Arcadius, f. Theodosii, nascitur, 528. Arsenio instituendus traditur, *ibid*. A quo verberibus afficitur, *ibid*. Inauguratur, 536. Arsenium præceptorem neci destinat, 539. Obit, 548.

Artabatus (Artabasdes). Eo imperante res turbatæ, b 396. Obit, b 400.

Augustus Cæsar. 300. Cleopatræ inhiat, 303. Judæos rebelles subjugat, *ibid*. M. Antonium vincit, 304. Per orbem Romanum censum agit, 308. Obit, 315.

Aurelius (Aurelianus), 399. Obit, 400.

Barastius, cognomen Nervæ imp, 348.

Basilius (Basiliscus), imperium occupat, b 104. A Zenone mox oppressus, *ibid*.

Basilius Macedo, imperium occupat, b 460. Quam causam cædis Michaelis imp. per ipsum perpetratæ prætenderit? b 463. Obit, b 471.

Caius Cæsar (Caligula), 324.

Caracalla (παραμηνεύεται Calvus), 375. *Vide* Antonius.

Carius (Carinus) fil. Cari, 400.

Carus, 400. Christianorum persecutor, *ibid*.

Christophorus, f. Domitii (Romani), consors imperii a patre et Constantino Porphyrogenneto impp. ascitus, b 512.

Claudius, 328. Judæos tumultuantes compescit, *ibid*. Obit, 333. Atavus Constantini Magni fuisse dicitur, 427.

Claudius, Gallieni successor, 396. Obit, 399.

Commodus, 364.

Constans (Constantius Chlorus), 408, 427. Maxentii et Maximiani in imperio collega, 408. Byzantio imperat, *ibid*. Christianorum fautor. Helenam Rohanam uxorem ducit, quæ Constantinum ei peperit, *ibid*. Cui imperium moribundus tradit, 411.

Constans (qui auctori etiam Constantius dicitur), Constantini Magni filius natu tertius, 471. Cui in divisione imperii Roma cessit, *ibid*. A Magnentio tyranno interficitur, 472.

Constans, nepos Heraclii, obiter memoratus, b 324, 335.

Constans. *Vide* Constantius.

Constantinus (postea Magnus), Helena matre nascitur, Rohæ, 408. Institutio ejus, *ibid*. A Maximiani insidiis fuga sibi consulens Byzantium abit, 411. Ubi moribundus pater successorem eum designat, *ibid*. Signum crucis cœlitus ei apparet, 423. In quo signo Maxentium, jam Christianus factus, fundit, *ibid*. Uti et Maximianum Galerium, 424. Christianos Romam revocat, *ibid*. Imperium solus capessit, 427. Genealogia ejus, *ibid*. Cum Licinio affinitatem contrahit, *ibid*. Quem palam rebellem vincit: iterum novas res molientem capite plectit, 431. Baptizatum fuisse Nicomediæ innuitur, 431. Erga ecclesias quam liberalis, *ibid*. Concilium Nicænum convocat, 439, 440. Ubi ipse inter trecentos et octodecim Patres orthodoxos medius consedit, 443. Eisque privilegia in rebus ad religionem spectantibus concedit, *ibid*., 444. A quibus gladio cinctus fidei defensor declaratur, 444. Cuique quadraginta libros canonum et constitutionum obtulerunt, *ibid*. Ejus edicta tria: 1. De idolis et idololatris tollendis. 2. De solis Christianis in notarios asciscendis. 3. De celebratione diei passionis Dominicæ, 451. Ecclesias erigi præcipit, *ibid*. Sepulcri Dominici locum, et crucem investiganda mandat, *ibid*. Eusebio Nicomediensi, propter Arianismum a concilio Nicæno maledicto, veram fidem profitenti maledictionem relaxat, 456. Concilium Hierosolymis pro ecclesiarum consecratione indicit, *ibid*. Ne quis Judæus Hierosolyma incoleret vel adiret, edicit, 457. Quibus omnibus, uti et gentilibus, Christianismum non profiteri capitale fore sancit, *ibid*. Judæos porcinam edere recusantes morte multat, 471. Constantinopolim condit, *ibid*. Obit, *ibid*. Cujus filii tres Constantinus, Constantius, et Constans, imperium inter se partiuntur, *ibid*.

Constantinus, f. natu maximus Constantini Magni, post obitum patris CP. imperat, 471.

Constantinus, fil. Heraclii, b 324, 335.

Constantinus (Pogonatus), fil. Constantini, nepos Heraclii, b 335. Ejus, ad litteras Joannis PP. Romani in causa Honorii decessoris sui, responsoriæ, *ibid*. Quem in rescripto suo ab orthodoxia prædicat Theodorus PP. Romanus, b 336. Concilium CP. III indicit, b 347. Obit, b 339.

Constantinus, f. Leonis (Isaurici, vulgo Copronymus), b 400. Obit, b 405.

Constantinus (Michael Rangabe), devicto Nicephoro, f. Stauracii, imperat, b 435. Obit, b 440.

Constantinus (Porphyrogennetus), f. Leonis Philosophi, nascitur, b 487. Imperare incipit, b 512. Mater ejus (Zoe) Augusta imperium administrat, *ibid*. Domitii vel Domnii (id est, Romani Lecapeni) filiam uxorem ducit, *ibid*. Ipsumque et filium ejus Christophorum consortem imperii habet, *ibid*. Quorum illo mortuo, et hoc ad monachatum transeunte, solus imperat, b 524.

Constantius (auctori Constans), f. Constantini Magni natu secundus, Syriæ et Ægypti post obitum patris imp., 471. Cædem Constantis fratris sui a Magnentio perpetratam ulciscitur, 472. Arianis favet, 475. Cyrilli Hierosolymitani litteris ad saniorem mentem reducitur, 476. Obit, 480.

Curius (Al-). *Vide* Maximianus.

Decius, 388. Christianorum persecutor, *ibid*. Obit, 392.

Diocletianus, 400. In Christianos sævit, 403. Tibiriasi exstinguitur, 407.

Domitianus, f. Vespasiani, Barbaros subjugat, 440. Imperium capessit, 344. In Judæos et Christianos persecutionem exercet, 347. Mox remittit, *ibid*. Obit, 348.

Domitius (qui et Domnius) [Romanus Lecapenus], collega imperii cum Constantino Porphyrogenneto genero, b 512. Renuntiat imperio, et fit monachus, b 524.

Estabracus (Stauracius), f. Nicephori, filii Estabraki, b 416.

(Florianus). *Vide* Kurianus.

Galba, 339.

Galerianus (Galerius). *Vide* Maximianus, 407.

Galitenus (Gallienus), 395. In Christianos sævit; sed cæso a Persis filio desævit, *ibid*.

Galitius, qui et Alerianus, Gallienus et Valerianus Augg., 392.

Galius et Julianus (Gallus et Volusianus) impp., 392. Obeunt, *ibid*.

Gordianus, 387. Obit, *ibid*.

Heraclius (Heracleonas), b 324. Secta Maronita (ubi cum patre confundi videtur), b 335. A consiliariis occiditur, *ibid*.

Heraclius, CPoli a Persis obsessæ annonam infert, b 223. Phoca imp. occiso, ipse imp. eligitur, b 224. Ad Cesram regem Persiæ de obsidione solvenda legatio, b 227, 228. A quo venia impetrata urbe excedendi, obtentu tributi colligendi, Persiam invadit, b 228, 231. Quos sibi reges in bello Persico auxiliares habuerit, *ibid*. Urbem Saporis expugnat, et in captivos crudeliter se gerit, b 232. Cesræ per litteras insultat, b 233. Arsenam fil. per stratagema deluso Cesra trajicit, b 236. CPolim victor redit, b 239. Hierosolyma invisurus, pro Maronita habitus repellitur, b 239. Erga sectam illam quam liberalis, b 240. Cum Judæis in itinere paciscitur, *ibid*. Hierosolyma adeunti a populo et monachis obviam proceditur, b 243. Erga Judæos fœdifragus, b 244. Saracenis Syriam invadentibus, cedit, b 272. Arabes auxiliarios conducit, *ibid*. Verba ejus, capta a Saracenis Damasco, b 280. Statua ejus, limes imperii, a Saraceno violata, b 292. Maronita obiit, b 248. Quo nomine a Theodoro PP. Rom. male audit, b 336.

Honorius, f. Theodosii, nascitur, 528. Arsenio præceptori instituendus committitur, *ibid*. Imperator Occidentis constituitur, 536.

Jovianus, imp. orthodoxus, 487. Obit, *ibid*.

Julianus (Didius), 372.

Julianus (Balbinus), collega Pupieni, 387.

Julianus apostata, 480. Christianorum persecutor, 483. Expeditione in Persas suscepta, a Mercurio martyre interfectus creditur, 484, 487.

Julianus (Volusianus), Galli collega, 388.

Julius (C.) Cæsar, Romæ imperat, 300.

Justinianus Justino succedit, b 151. Theodosium patr. Alex. exsulare jubet, b 152. Samaritanos coercet, b 156. Hierosolymis quantum contulerit, b 165. Ædificia ab eo ibidem constructa, *ibid*. Et CPoli, b 169. Monasteria in Ægypti deserto condit, b 163. Legatos suos binos, quos ecclesiis et monasteriis struendis præfecerat, ob ædificia minus ad mentem suam facta, capite plectit, b 160, 167. Epistola ejus (sive Codex legum), b 168. Concilium CP. II ab eo indictum, b 172. Orthodoxus obit, b 187.

Digitized by Google

Justinianus II (qui et Rhinotmetos), b 359. Concilium CP. in Trullo convocat, *ibid*. Obiisse dicitur, b 376. Sed idem plane est, iterato imperium capessens, qui quasi alius memoratur, b 376.

Justinus Thrax, imp. orthodoxus, b 148. Ob fidem exsulantes revocat, *ibid*. Concilium Chalcedonense edicto firmat, b 151. Obit, *ibid*.

Justinus junior, orthodoxus, b 187. Obit, b 191.

Kurianus (Florianus), Taciti in imperio collega, 400.

Leo magnus, b 103. Obit, b 104.

Leo parvus Jacobita, b 104, b 156. Obit, b 105.

Leo Armenus. *Vide* Theophilus.

Leo (Leontius), b 367.

Leo Isaurus, b 384. Eo exstincto, res Romanæ turbatæ, b 395.

Leo Chavaræus, f. Constantini Copronymi, b 405. Obit, b 407.

Leo Sapiens, et Philosophus, b 471. Etiam lector fuerat, unde ei quasi in ordinibus sacris constituto, nuptiæ secundæ a Nicolao patriarcha CP. prohibitæ, b 284. Sed a reliquis, in synodo CP. ea de re congregata permissæ, b 487. Morti proprior, Anthimo (Euthymio) deposito, Nicolaum patriarcham restituit, b 511.

Licinius, a Constantino Magno Romæ præfectus, in Christianos sævit, 427. Unde Constantinus ei infensus, 428. Prælio decernit et vincit, 428. Victum Thessalonicam relegat, 431. Ubi res novas molientem obtruncat, *ibid*.

Magentius, qui et Maxentius (Magnentius), tyrannus, Constantem imp. interfecit; ipse a Constantio victus, 472.

Marcianus, b 92. Concilium Chalced. indicit, *ibid*. Obit, b 100.

Marcus Aurelius Cæsar, qui et Antonius Severus dictus perhibetur, 360. Obit, 364.

Marunus (M. Aurelius Probus), 400.

Mauricius, b 191. Cesræ, Persæ profugo auxilium fert, b 204. Cui Mariam filiam desponsat, b 207. A Theodoro per Phocam tyrannum submisso trucidatur, b 208, 211. E filiis ejus unus per nutricem servatus, postea monachus fit, *ibid*. Cædes Mauricii initium præbuit bello Persico, et ruinæ imperii Romani causam, b 252. Ad Mauricium genus maternum refert Yazid III chalifa, b 391

Maxentius (Maximiani collega), 407. Imp Occidentis, 408. Christianos persequitur, *ibid*. Mores ejus efferi, 423. Romanis exosus, a Constantino Magno ad pontem Milvium vincitur, *ibid*. Submergitur, 424.

Maximianus Curius (Herculius), Diocletiani collega, 405. Misere perit, 407.

Maximianus Galerianus (Galerius), imp. Orientis (Maxentii collega), 407. Christianorum persecutor, 408. Moribus infamis, 411. Constantinum (magnum futurum) tollere statuit, *ibid*. In morbum fœdum incidens, persecutionem in Christianos remittit, 412. Quorum precibus convalescens ad crudelitatem pristinam redit, *ibid*. Persiam invadit, 410. A Constantino Magno superatur, 424. Misere perit, 417.

Michael, (Balbus), f. Theophili (forte Leonis Armenii), b 441. Obit, 448.

Michael f. Theophili, b 460. A Basilio Macedone quare cæsus, b 463.

Nero, 535. Christianos et Judæos persequitur, 536. Vespasiano præcipit ut Judæos internecione tolleret, 339. Cæsus obit, *ibid*.

Nerva qui et Barastius Cæsar, 348.

Nicephorus, f. Estabraki (Stauracii), b 407, 416. A Constantino (potius Michaele Curopalate, Rangabe) imperio abdicatur, b 435. Obit, b 416.

Numerianus, Cari patris et Cariani fratris collega, 400.

Otho, 339. Deponitur, 340.

Pertinax, 372. Interfectus, *ibid*.

Philippus (Arabs), 387. Christianus, 388. A Decio cæsus, *ibid*.

Philippus (Philippicus), secta Maronita, b 376.

Phocas, in Mauricium conspirat, b 208. Quo sublato imperium occupat, b 211. Mauricii liberos trucidat, *ibid*. Ipse ab Heraclio interfectus, b 224.

Pupienus, qui et Julianus (potius Pupienus et Balbinus impp.), 387.

Romæus (Romulus), urbem Romam condit tempore Hezekiæ regis Judæ, 256. Regnavit viginti et octo annos, 259.

Rangabe. *Vide* Constantinus.

Severus, 372. Christianos persequitur, *ibid*.

Stiracus (Stauracius). *Vide* Estabracus.

Tacitus et Kurianus (Florianus), impp., 400.

Theodosius Magnus. Quis et qualis ante imperium, 496. De eo adhuc privato, et Theophilo postea patriarcha CP. narratio importuna, 496. Corona cœlitus demissa ad imperium designatur, 597. Divinitus motus Theophilum amicum accersit, 525. Obit, 536.

Theodosius Junior, f. Arcadii nascitur, 530. Patri succedit, 548. Cum Yazdejerde Persa ancipiti prælio decernit, *ibid*. Et cum Bahrame Jaur similiter, b 87. Eutychetis fautor, b 87. Concilium Ephesinum II, ληστρικὸν indicit, b 88. Eutychianus, fit, b 91. Eudociam uxorem zelotypus Hierosolyma relegat, *ibid*. Obit, *ibid*.

Theodosius (Adramyttenus), b 384.

Theophilus, pater Michaelis (poni videtur pro Leone Armeno), b 440. Obit, b 444.

Theophilus, f. Michaelis, filii Theophili, b 448. Iconoclasta, et quare, *ibid*., b 451. Obit, b 460.

Tiberius, 315. Christum in numerum deorum referri voluit, 324. Obit, *ibid*.

Tiberius Thrax, Justino Juniori succedit, b 191.

Tiberius Apsimarus, b 367.

Titus, f. Vespasiani, Hierosolyma obsidet, 340. Imper. inauguratur, 344. Obit, *ibid*.

Trajanus (qui et Adrianus Cæsar), 548. In Christianos persecutionem exercet, sed post remittit, *ibid*. Judæos Hierosolyma reduces interficit, 351. In prælio cæsus obit, *ibid*.

Valens, 491. Victus et vulneratus in Thracia una cum domo conflagravit, 492.

Valens, aut Valentius (Valentinus), 487. Obit, 491.

Valentianus (Valentinianus junior) et Gratianus impp., 492. Quibus mortuis de successore eligendo dissensione orta, imperium per sex menses vacat, *ibid*.

Vespasianus a Nerone in mandatis habet Judæos funditus exstirpare, 339. Galilæam vastat, et Hierosolyma obsidet, *ibid*. Imperator renuntiatur, 340. Obit, 344.

Vitellius imper. occisus, 340.

Zeno imp, b 104. Secta Jacobita, *ibid*., b 156. Obit, b 131.

§ V. *Impp. Saracenici, sive chalifæ, tum Asiatici cum Ægyptii; aliique qui imperium occuparunt.*

Abbas (Al-) f. Mamunis, jus suum ad chalifatum cedit Motasemi, b 436.

Abdollah, prænomen chalifarum variorum. *Vide* Abu-Becr, et Abul-Abbas, Al-Mamun, et Al-Mansur et Al-Mohtaseb.

Abdollah, f. Alis, patruus Mansuris chalifæ, imperium occupat in Mesopotamia, b 399.

Abdollah, f. Al Motazis, chalifa a ducibus quibusdam Bagdadi acclamatur, b 500. Ubi captus vinctusque, *ibid*.

Abdollah, f. Zobairis chalifatum occupat Meccæ, b 365. Ubi in templo obsessus occiditur, postea crucifigitur, et pro martyre habetur, b 367.

Abdol Malec, f. Mervanis, chalifa, b 167, 364. Pactorum antea a decessoribus initorum cum Christianis servantissimus, *ibid*. Templum Mohammedanum Hierosolymis amplavit. Damasci aliud condit, *ibid*. Obit, 371, 372.

Abrahim. *Vide* Al-Moayad

Abrahim, f. Mohdis (qui et Abu Isaac, f. Shaklæ) sub Mamune imperium occupat, b 419.

Arabim, f. Walidis I, chalifa renuntiatus; mox deponitur, b 392.

Abu-Abdollah. *Vide* Al-Motaz.

Abul Abbas. *Vide* Motaded.

Abul Abbas Al-Saffah (qui et Abdollah) chalifa, b 395. Hashemiam urbem condit, b 396. Mansurem fratrem ex testamento hæredem et successorem scribit, *ibid*. Obit, *ibid*.

Abul Abbas. *Vide* Al-Motaded. Et *Vide* Al-Radi.

Abu Becr (cui nomen Abdollah) Mohammedi pseudoprophetæ mortuo, ex electione proxime succedit, b 251. Cognomento Justus, b 363. Arabes ad islamismum bello cogit, b 256. Mesopotamiam subjugat, *ibid*. Eracum vectigalem facit, b 259. Syriam invadit. Leges militares exercitui præscribit, *ibid*. In Palæstinam copias mittit, b 264. Obit, *ibid*.

Abul Mohammed. *Vide* Al-Moctafi.

Abu Jaafar. *Vide* Al-Mansur.

Abu-Isaac. *Vide* Abrahim, f. Mohdis, et *vide* Al-Motisem.

Abu Said. *Vide* Solyman.

Aglabis filius ab Al-Mohtasabe rebelle occidente pulsus, b 500.

Ahmed, f. Tolunis, (chalifa Ægypti) Damascum, Antiochiam, et Ægyptum occupat, b 471. Ubi templum, nosocomium, et aquæductum construit, b 472. Ægrotans supplicationes Christianorum, Moslemiorum et Judæorum pro ipso fieri præcipit, b 475. Obit, *ibid*.

Ahmed. *Vide* Al-Mostain, et *vide* Al-Motaded.

Al-Allan. *Vide* Al-Mophrwed, et Al-Motawacel.

Ali f. Abu Talibis, e comitibus Mohammedis pseudo-

Digitized by Google

prophetæ, b 325. Chalifa inauguratur, b 345. Interficitur. ibid. Apud Ommaidas, Abu Torab, (id est, pater pulveris) audiebat, b 379. Cui et in suggestis maledicere solebant, ibid. Quem morem sustulit Omar II, ibid. Posteri ejus imperium occupare satagunt. b 419, 468.

Ali, f. Mohammedis, filii Ahmedis, contra Motasemem rebellis, Basoræ imperium occupat, b 468. Post annos quatuordecim superatus occiditur, b 471.

Ali. Vide Al-Mohtaseb. et Obaidallah.

Amin (Al-) Mohammed, chalifa, b 415. Eum inter et fratrem Al-Mamunem de imperio contentio, ibid. Interficitur, b 516.

Billah (in Deo), cognomen plurium chalifarum. Vide Al-Kaher et Mosyad, et Moctader, et Mohtaseb, et Montaser et Mostain, et Motaded, et Motammed, et Motasem, et Wathek.

Chamarawaih, f. Ahmedis, chalifæ Ægypti, patri succedit, b 475. Cum Abul Abbase ancipiti Marte confligit, ibid. Abul Sajum in Syria prælio fundit, b 476. Eracum victor ingreditur, ibid. Imperii pomœria late profert, ibid. 479. Filiam Motadedi chalifæ Bagdadensi nuptam locat, b 480. Unde pax, ibid. Arcem extra Damascum condit; ubi a famulis suis interfectus est, ibid. Qui omnes ideo capite plexi, ibid.

Di-Riyasatain. Vide Al-Phadl.

Hadi (Al-) Vide Musa.

Harun, f. Chamarawaihis, Jais' i fratri interfecto, in chalifatu Ægypti succedit, b 480. Consentiente etiam Motadede chalifa Bagdadensi, b 483. Ismaelem Karmatianum rebellem, in Syria opprimit dubia victoria, b 491. In quem Al-Moctafi chalifa per Mohammedem f. Solymanis bellum movens Syriam eripit, b 492. Mox Ægyptum invadit; et Harunis copias fundit, b 496. Harun a patruo Shibane interficitur, ibid.

Harun. Vide al-Rashid, et Vide Al-Wathek.

Hesham f. Abdol Malecis chalifa, b 384. Ecclesias Alexandrinas, quas Jacobitæ occupaverant, Melchitis restituit, b 387. Obit, b 383.

Jaad (Al-). Vide Merwan II.

Jaafar. Vide Al-Moctader, et Al-Mophawe.l, et Al-Motaded. et Al-Motawaccel.

Jaafar, f. Mohammedis chalifæ, a patre successor imperii designatus, rejicitur, b 479.

Jaish, f. Chamarawaihis, in chalifatu Ægypti patri succedit, sed mox a ducibus suis tollitur, b 480.

Jannabi (Al-). Vide Solyman.

Kaher Billah Mohammed, f. Al-Motadedis, abdicante præ metu fratre Moctadere, ad biduum chalifa fit, b 519. Cui postea succedit, b 527.

Mamun (Abdollah Al), f. Harunis Al Rashidis, eadem nocte nascitur, qua pater chalifa renuntiatus est, b 401. Al-Amine fratre devicto chalifa ipse salutatur, b 415. Imperium capessit, b 416. Sub cujus initio res turbatæ, b 419. Erga Christianos faventior cubicularii suis ecclesiam condendi licentiam facit, b 431. Bocamum item, Christianum, Buræ præfectum ordinat, b 432. Ægyptum invisit, ubi turrim et columnam Nili mensoriam exstruit, b 434. Obit, b 435.

Al-Mansur (Abu Jaafar Al) Abdollah, ex testamento fratris Abul-Abbasis Al-Saffæ, chalifa inauguratur, b 396. Urbem Bagdadem condit, b 399. Meccæ in peregrinatione obit, b 400.

Merwan I, fil. Haccemis, b 363. Peregrinationes Meccam fieri interdicit. ibid. Obit, b 364.

Merwan II, f. Mohammedis filii Haccemis, chalifa, b 392. Syria pulsus Ægyptum fugit, ibid. Ubi occiditur, b 393. Cognomen Al-Jaad unde ei inditum, ibid.

Moawiah I (qui et Sachir), f. Abu Sofyanis, chalifa, b 360.

Moawiah II, f. Yazidis I, per quadraginta dies chalifa, b 363.

Mosyad (Abrahim Al) Billah, f. Motawaccelis, a patre ad partem imperii cum fratribus designatus, b 447. Ab Al Montasere fratre exutus, b 456. Ab Al Motaze fratre restitutus, b 460. Mox ab eodem etiam depositus, ibid.

Moctader (Al-) Billah Jaafar, chalifa, 500. Copiæ ejus in Ægypto per Obaidallam Aliensem fusæ, b 503, 505. Christianis, de Moslemiorum in ecclesias vi facta querentibus, opem fert, b 513. Officiarios suos subinde mutat, ponit, deponit, passim in vita ejus. Ducibus suis in ipsum conspirantibus, imperio cedit, b 519. Post biduum a proditibus restituitur, ibid. A suis demum interficitur, b 524.

Moctafi (Al-) Billah, qui et Abul Mohammed, chalifa, b 487. Ex occasione turbarum inibi civilium Syriam, Ægyptumque recuperat, b 492, 495, 499. Obit, b 491.

Mohammed (pseudopropheta) imperii Sarracenici auctor, b 227. Hejra ejus, sive ad Medinam fuga, ubi decem annos exsul egit, ibid Obit, b 251.

Mohammed, f. Abu Al-Chaiu, e ducibus Harunis filii Chamarawaihis Ægypti chalifæ, post Ægyptum a Mohammede filio Solymanis, sub Al-Moctafe recuperatam, in Syria rebellat, b 496. Ægyptum occupat, ibid. Ubi a Thateere victus Eracum abducitur, b 499.

Mohammed, cognomen aliis etiam chalifis commune. Vide Al Amin. et Al-Mohtadi, et Al-Motasem, et Al-Radi. et Al-Montaser.

(Al-) Mohsi, f. Mohammedis, chalifa, b 403. Obit, ibid.

(Al-) Mohtadi qui et Mohammed, f. Harunis, chalifa, b 407. Occisus, ibid.

Mohtaseb (Ali Abdollah Al) Billah, chalifæ Moctaderi rebellis, Occidentem occupat, b 500.

Montaser (Al-) Billah Mohammed, chalifa, b 456, Obit, ibid.

Mophawed (Jaafar Al-) Al-Allah, f. Mohammedis, vivente patre successor destinatur, b 468.

Mostain (Al) Billah, qui et Ahmed, f. Motasemis; a Turcis chalifa electus, b 456, 459. Imperio se abdicat, b 459. Interficitur, b 460.

Motaded (Al-) Billah, qui et Abul-Abbas, f. Mowafferis, filii Motawaccelis chalifæ; cum Chamarawaihe, Ægypti chalifa, prælium committit, b 475. Ubi incerta Martis alea, fugat fugitque, ibid. Post obitum patris, res imperii sub Mohammede patruo chalifa, administrat, b 479. Cui defuncto (Jaafare filio Motammedis abdicato) succedit, b 479. Cum Chamarawaihe, filia ejus in uxorem ducta, pacem init, b 480. Obit, b 487.

Motammed (Al-) Billah, qui et Ahmed f. Motawaccelis, chalifa b 467. Cujus imperium bellis continuis implicitum; ipso interim genio indulgente, b 418. Contra quem Ali f. Mohammedis rebellat, ibid.. Obit, b 279.

Motasem (Al-) (qui et Abu Isaac Mohammed), fil. Harunis Al-Rashidis, chalifa. b 436. Imperii Romani fines invadit, b 430. Obit, b 440.

Motawaccel (Jaafar Al-) (qui et Al Allah, b 479) chalifa factus, b 447. Creationem Al-Corani asserentibus infensus, ibid. Juramentum fidelitatis filiis suis tribus, ipsi in imperio successuris, a subditis præstari exigit, ibid. Columnas Nili mensorias reficit, ibid. Jaafariam urbem condit, b 448. Ubi postea interfectus obit, b 453.

Motaz (Abu Abdollah Al-) Billah, f. Motawaccelis, a patre in imperii partem successor designatur, b 447. Sed a fratre Al Montasere exuitur, b 456. Chalifa nuntiatur, b 459. Ubi perperam vocari videtur (Ebnol) filius Al-Motazi.), unde inter Al-Mostainem ipsumque bellum biennale, ibid. Illo se abdicante imperium integre obtinet, b 460. Mosyadi fratri jus imperii primo restituit; mox aufert, ibid. Obit, b 464.

Musa (id est, Moses) Al-Hadi, fil. Mohdis, chalifa, b 404. Obit, ibid.

Nakes (Al). Vide. Yazid II.

Obeidallah (Ali-) (qui se Aliensem præf. rebat) ab Al-Motasebe rebelle ad Occidentis imperium promotus, Motasebem ipsum interficit, b 503.

Omar I, f. Chetabis, e Mohammedis pseudoprophetæ comitibus. Abu Becrum ad imperium promovet, b 251. Quem Abu-Becr testamento successorem dixit, b 261. Unde ipse chalifa, b 267. Hierosolyma deditione capit, b 264. Ubi erga Christianos captos moderate se gessit, b 264, 267. Suis ibidem templum exstruit, b 298. Et Oratorium, b 291. Titulum, Imperatoris fidelium, sibi delatum primo recusat, b 295. Qui tamen ad successores transiit, b 296. Victoria in Alexandriam captam moderate utitur, b 319. Peregrinationibus deditissimus, b 323. Interfectus obit, b 320.

Omar II, fil. Abdol Azizis (cujus avus maternus, Omar I), chalifa, b 379. Execrationem in Aliam filium Abu Calibis denuntiari solitam sustulit. ibid. Cum Christianis Damasci de ecclesiarum immunitatibus transigit, b 283. Obit, ibid.

Otman, f. Affanis, socius Mohammedis, in Abu Becris electionem con entit, b 251. Unus e ducibus Omaris I, b 296, 299. Successor ejus eligitur, b 323. Al-Coranum recenset, b 340. A Mohammede f. Abu Becris interficitur, ibid.

Phadl (Al-), dictus Dil Riyasatain, quod duos principatus haberet, b 419, 420, 566.

Radi (Al-), qui et Abul-Abbas Mohammed, f. Moctaderis, chalifa, b 528.

Rashid (Harun Al-), f. Mohdis chalifæ, b 404. Chalifa ipse, 6, 407 Novice peregrinatus est, ibid. Obit, b 412.

Saffah. Vide Abul (Al-) Abbas.

Shiban, f. Mohammedis, filii Telunis, Harunem nepotem suum, Ægypti chalifam interficit, b 493. Ipseque ad dies aliquot rerum potitus, mox Mohammedi, f. Solymanis. duci copiarum Al-Moctafæ chalifæ Bagdadensis. se dedit, b 496.

Solyman, f. Abdol Malecis, chalifa, b 376. Colonnam

Nili mensoriam exstruendam curat, *ibid.* Omari sobrino imperium ex testamento legat, b 376. Obit, *ibid.*
Solyman, f. Al-Hasenis (qui et Abu Said Al Jannabi), contra Mocladerem chalifam rebellat, b 520. Urbes Basorum et Cusam captas devastat, *ibid.* Meccam diripit, *ibid.* Peregrinationes eo tollit, *ibid.* Templum ibidem spoliat, b 523. Lapidem nigrum (Bracihan), inde secum abvehit, *ibid.*
Walid I, f. Abdol Maleceis, chalifa, b 372. Templa Mohammedana Hierosolymis et Damasci, cum dispendio ecclesiarum Christianorum, ampliat, b 372, 375. Obit, b 376.
Walid II (fil. Yazidis secundi), qui et Al-Nakes, chalifa, b 388, 391. A suis interfectus; unde turbæ in Syria obortæ, *ibid.*
Wathek (Al-) qui et Harun, fil. Motasemis, chalifa, 413. Al-Coranum creatum esse asserebat, aliosque Moslemios ut idem profiterentur per vim adegit, *ibid.* Obit, b 414.
Yazid I, f. Moawiæ I, chalifa, b 300. Cujus tempore Abdollah, f. Zobairis, chalifatum Meccæ invasit, b 363. Obit, *ibid.*
Yazid II, f. Abdol Maleccis, b 383, primus psaltriam sibi in concubinam sumpsit, *ibid.* Obit, *ibid.*
Yazid III, f. Walidis II, matre Persa, avia Romana, Maria filia Mauricii imperatoris, oriundus, b 391. Obit, *ibid.*

§ VI. *Reges alii, quorum sparsim apud auctorem mentio occurrit.*

Agag, rex Amalek, a Samuele propheta decollatus, 132.
Abimelech, rex Gerar, cum aliis Melchisedekum invisit, 67.
Acshanwar (vel Chasnawar) rex Hiyatelæ, Phiruzem regem Persiæ bello captum inito fœdere dimittit, b 116. Rursus invadentem ad fidem servandam frustra hortatur, b 119. Quocum prælio commissurus chartam fœderis hastæ præfixam gerit, b 134. Victoria potitus moderate utitur, *ibid.*
Alexander Magnus, rex Macedoniæ. *Vide* supra § 2.
Antiochus, Syriæ rex, Judæos persequitur, 299. Antiochiam condit, *ibid.*
Ariush (Arioch), r. Destar (Ellasar), 67.
Asarhaddon, rex Musal, 256.
Baal Samin, rex Al-Iraki. Talbin reginam uxorem regis Musal deperit, 72.
Baar, rex Galath. Melchisedekum regem supremum agnoscit, 97. Uti et Bactar, rex Rabbæ, 68. Qui pater Koturæ, socer Abrahami, 76.
Baubu, rex Damasci, 68.
Barsha (Birsha), rex Gomorrhæ, Melchisedekum itidem agnoscunt, 67.
Benhadad. *Vide* Hadad.
Bera. *Vide* Taez.
Chakan, (quod Turcarum seu Tartarorum regibus nomen est commune) Persiam invadit, b 83. Ubi a Bahrame Jaur rege interficitur, b 84. Diadema e us quam pretiosum, *ibid.* A Chakane altero Kobad, f. Phiruzis regis Persarum adversus fratrem B labem auxilia petit, b 127.
Chakan alius regem Hiyatelæ in prælio cædit, b 188. Cesræ regi Persarum filiam nuptum locat, *ibid.*
Chakan alius contra Hormozem regem Persiæ expeditionem suscipit, b 200. In qua perit, *ibid.*
Chasnawar. *Vide* Acshanwar.
Chedorlaomer. *Vide* Jardaomer.
Cushan Rishathaim, rex Aram, Tyri, et Sidonis, Israelitas servitute premit, 119. Ab Othoniele interfectus, *ibid.*
Cyrus priscus, rex Orientis, Abrahamo σύγχρονος, quas urbes condiderit, 72.
Dil Riyasatain. *Vide* Al-Phadl.
Eglon, rex Moab, Israelitas servitute premit, 119. Ab Ehud occiditur 120.
Gabir (Jabin), rex Hasuris, a Josua cæsus, 115.
Hadad (Ben Hadad), rex Damasci, 191. Bellum Ahabi rex Israel indicit, infertque, 103. Terrore panico consternatus fugit, *ibid.* Victus facile veniam impetrat, 204. Samariam per triennium obsessam, re infecta, deserit, vinciturque, 212,
Hadad-Ezer, rex Sobæ, 164.
Hazael R. Syriæ Damascenæ, 216. Judæam invadit, 123. A quo pacem redimit Joash, rex Judæ, vasis sacris, *ibid.* Obit, 224.
Hiram, rex Tyri, 163. Primus purpuram gestavit, 172.
Hyatelensium rex, a Chakine cæsus, b 188.
Hormoz. *Vide* Madar.
Jabin, rex Canaan, 120. A Debora et Baruke victus, 123.
Jardaomer (Chedorlaomer), rex Ilan (Elam), 68.
Machal, rex Al-Timanis, Melchisedekum honorifice invisit, 68.
Madar Hormoz, dominus Tabarestanis, b 401.
Mahesh, (Nahash), rex Ammonitarum, Saulem, regem Israel, bello agressus, vincitur, 151.
Markal, rex Zoar, Melchisedekum agnoscit superiorem, 67, 68.
Mesha, rex Moab, filium suum immolat, 211.
Nisedek Adonai-Sedek rex Jerusalem a Joshua victus, et suspensus, 12.
Neman, f. Mondaris, rex Arabum, Bahrami Jaur ad regnum Persicum recuperandum auxilium fert, b 83.
Og, rex Basan, a Mose cæsus, 107.
Oreb, rex Madianitarum, 123. A Gideone cæsus, 124.
Philippus, rex Macedoniæ, pater Alexandri Magni, 267.
Pul, rex Musal, Judæam invadit, a quo Menachem regem Israelis pacem redimit, 228.
Rezin, rex Damasci, Hierosolyma obsedit, Lam urbem Syriæ cepit; ubi ejectis Judæis, Romæos (Edomæos) ad incolendum induxit, 231. Interficitur, *ibid.*
Rishathain. *Vide* Cushan.
Saif, princeps Yamanensium, Annsherwanis regis Persarum auxiliis, in Æthiopes movet, b 188. Yamanem urbem capit, *ibid.*
Salmanai, rex Madianitarum, a Gideone cæsus, 124.
Salman-Assur, rex Musal et Mesopotamiæ, auxilio veniens Achazio regi Judæ Damascum capit, 231. Post etiam Samariam, unde Hosheam, regem Israelis, et decem tribus captivas abduxit, 232.
Samaan, rex Amorræorum, Melchisedekum agnoscit regem supremum, 68, uti et Sebath, rex Edom, 68.
Senacherib, rex Musal, Judæam invadit, 235. Unde repulsus, a filiis obtruncatur, 236.
Sihon, rex Heshbon, a Mose cæsus, 107.
Suras, rex Damasci, a Davide in servitutem redigitur, 164.
Targali (Tadal), rex Zaglai, Melchisedekum agnoscit, 67.
Thalman (Ethbaal), rex Sidonis, pater Jezabelis reginæ, 193.
Thalmanai (Thalmai), rex Geshur, Abishalomem profugum recipit, 168.
Thamur, rex Musal, cujus uxorem Talbin deperibat, Baal Samin rex, 72.
Tiglat Pileser, rex Musal, terram Israelis depopulatur, 231.
Yaez (Bera), rex Sodom, inter alios regulos Melchisekum agnoscit supremum, 67.
Zabai, rex Madianitarum, a Gideone cæsus, 124.
Zeib, rex Madian, 123. Eadem Gideonis dextra cadit, 124.
Zarah, rex Coshæorum, Judæam invadens, ab Asa rege victus, fugatur, 191.

CLASSIS III. *Feminæ principes, aut alias illustres.*

Abra, Cleopatræ ancilla, aspide exstincta, 301.
Amenah, mater Merwanis I chalifæ, b 363.
Ammo Hashemi (forte, Fatima, f. Heshamis), mater Heshamis chalifæ, b 384.
Areta, filia regis Arabum, uxor Herodis tetrarchæ; repudium a viro passa, 316. Unde bellum, *ibid.*
Arina, mater Merwanis II, chalifæ, b 392.
Arisisah, uxor Japhetis patriarchæ, 33.
Arzmandocht, e regia Persarum familia, Jorhanem regni occupatorem tollit, b 235. Regina ipsa Persiæ facta veneno tollitur, *ibid.*
Asinath, uxor Josephi patriarchæ, filia sacerdotis urbis Einshemes, 87.
Asma, filia Abu-Becris usti, mater Abdollæ chalifæ, b 363.
Atecah, mater Yazidis II chalifæ, b 383.
Athaliah, soror Ahabis regis Israel, uxor Joramis regis Judæ, 204, 216. Regnum occupat, 219. In liberos proprios sævit, quo regnum in familiam suam paternam transferret, 220. Cæsa obit, *ibid.*
Atu, soror uxoris Shishakis regis Ægypti; eademque uxor Jeroboami regis Israel, 185.

Digitized by Google

Augusta (Zoe) mater Constantini Porphyrogenneti imperium, filio impubere, administrat, b 512.
Azrun, filia Adami primogenita, 15. Uxor Kainis, 16.
Bactajaenah, mater Moctasis Chal., b 487.
Barsheba, uxor, primo Uriæ, dein Davidis, 164.
Bilha, ancilla Rachelis, uxoris Jacobi patriarchæ, 83.
Borane. *Vide* Murla.
Chayebab (vel Chabib), uxor Sini sacerdotis, Nisibin et Roham urbes condidit. Idolum Sin in Harrane, templo ei dicato, statuit, 72.
Chathima, mater Omaris I chalifæ, b 267.
Chizarana (Al-) (alias Al-Hinzarana), mater Musæ, et Haranis chalifarum, b 401, 407.
Cleopatra, Ægypti regina, 300. Ratio nominis, ἀπὸ τοῦ κλαίειν τὴν πέτραν, *ibid*. Ædificia ejus, *ibid*. Saturno templum Alexandriæ struxit, *ibid*. Quod in ecclesiam S. Michaelis postea conversum, conflagravit, 435 b 503. Ægyptum muris, ab ipsa, Vetulæ dictis, munivit, 300, 303. Ab Augusto Cæsare metuens, mortem sibi, admota aspide, consciscit, 304. Experimento prius in ancillis facto, 304, 305. Obiit anno Augusti duodecimo, 307.
Constantinia (Constantia), soror Constantini Magni, Licinio in uxorem data, 427.
Dalilah, uxor Samsonis, virum Philistæis prodit, 139.
Darar, mater Motadedis chalifæ, b 479.
Deborah, uxor Al-Kindun (Lapidoth), prophetissa, Israelitas judicat, 120. Obit, 123.
Eva. Creatur, 15. A diabolo decepta, virum decipit, *ibid*.
Eudocia Augusta, uxor Theodosii Junioris, ob pomum (Paulino) patricio datum, adulterii suspecta, a viro zelotypo ablegatur, b 91. Dioscori hæresi afflata, ab Euthymio ad fidem orthodoxam revocatur, 99.
Eudoxia, Augusta, Arcadii imp. conjux (Jesabelis instar), Theognostis vineam occupat. Unde a Joanne Chrysostomo Ecclesia exclusa, ei infesta redditur, 543.
Hababah, puella cantatrix, apud Yazidem II chalifam præpotens, b 383.
Habashah, concubina Motawaccelis, mater Montaseris chalifarum, b 456.
Hagar, ancilla Saræ mater Ishmaelis, 71.
Haical, filia Namusæ, filii Enochi, uxor Noachi patriarchæ, 35.
Hannah, mater Samuelis prophetæ, 143.
Helena, mater Constantini Magni, 408, b 412. Patria Robensis, a Barsica episcopo ad fidem conversa, 408. Profectionem Hierosolymitanam ad crucem Dominicam investigandam ex voto suscipit, 451. Quam, indicio Judæ Judæi, invenit, 452. Ecclesias Hierosolymis alias ipsa condit, alias a Macario episcopo condendas curat, 452, b 287. Obit octogenaria, 471.
Hevana (Peninnah), uxor Helkanæ patris Samuelis, 143.
Henda, mater Moawiæ I chalifæ, b 344.
Herodias, uxor Philippi tetrarchæ, ab Herode, viro marito, per vim abducta, 316. Joanni Baptistæ necis causa, *ibid*.
Izbel (Jesebel), uxor Ahabi regis Israel, 193. Nabothum tollit, 196. Misere perit, 220.
Jael, uxor Heberis, Kenæi, Siseram interimit, 223.
Jehoshuba, amita Joashi regis Judæ, quem Athaliæ tyrannidi ereptum servat, 220.
Jochabad, mater Mosis, 96.
Karatis, mater Wathekis chalifæ, b 443.
Knyai (Kuyan, vel Finan), mater Motammedis chalifæ, b 467.
Korb, mater Mohtadis chalifæ, b 467.
Leah, uxor Jacobi patriarchæ, 80. Filii ejus, 83.
Laphura, Adami filia. *Vide* Owain.
Macha, uxor Rehoboami, regis Israel, 187.
Macharek, mater Al-Mostainis chalifæ, b 459.
Malchat, soror Zorobabelis, Judæi, uxor Cyri II regis Persarum, 260. A viro suo Judæis in patriam reditum impetrat, *ibid*.
Mama (Mamæa), mater Alexandri imper., erga Christianos optime affecta, 383.
Marajel, mater Al-Mamunis chalifæ, b 416.
Maredah, mater Motasemis chalifæ, b 436.
Maria (B.) virgo post partum, b 72. Annuntiatio ei facta anno Augusti quadragesimo secundo, 308. Sepulta Hierosolymis in Gethsemane, 536.
Maria, filia Mauricii imper., Cesræ regi Persarum nubit, b 207, 211. Zachariam patriarch. Hieros. et lignum crucis captos, a marito dono obtinet, b 215.
Martina, Heraclii imper. conjux, orthodoxa; patriarcham CP. unum expellit, alterum sufficit, b 271.
Matra, Cleopatræ ancilla, prætentato aspidis veneno, a domina interfecta, 304.
Michol, uxor Davidis, 153.
Miriam, soror Mosis, nascitur, 95. Obit, 108.
Murlah, (Borane), Persarum regina, b 255.
Naemah (Maachah), mater Asæ regis Judæ, 188.
Nahalat (Mahalath), uxor Esavi, 80.
Nahlat, uxor Hami, filii Noachi, 35.
Nanak (Naamah), mater Rehoboami regis Israel idololatrica, 184.
Olympias, mater Alexandri Magni, (Antipatrum) Macedoniæ præfectum apud filium deferi, 280. Mortem Alexandri filii quam dolenter tulerit, 287. Quæ verba in funere ejus habuerit, 295.
Ommaiah, mater Othmanis chalifæ, b 323.
Ommo Asemi, mater Omaris II chalifæ, b 379.
Ommol' Hajaji, mater Walidis II, chalifæ, b 388.
Ommo Jaafar, mater Al-Aminis chalifæ, b 415.
Ommo Musa, mater Al Mohdis chalifæ, b 403.
Owain (quæ Græcis, Laphura), Adami filia natu secunda, 15. Kaini a patre in uxorem destinata, *ibid*. Setho nubit, 19.
Phatema, filia Mohammedis pseudoprophetæ, b 251.
Phatema, filia Asadis, mater Alis chalifæ, b. 345.
Rachel, uxor Jacobi, 80. Filii ejus, 84.
Radiah, mater Abu-Abbasis chalifæ, b. 395.
Rebecca, uxor Isaaci, gravida Melchisedekum consulit, 78.
Risphah, concubina Saulis regis, 160.
Rushtac (aliis Statira), filia Darii, uxor Alexandri Magni, 276. Verba ejus ad philosophos de morte Alexandri, 292, 293.
Salamah, mater Al-Mansuris chalifæ, b 396.
Salit, uxor Semis patriarchæ, 35.
Salma, mater Abu-Becri chalifæ, b 51.
Sarah, Abrahami soror et conjux, 67. Ex mœrore obit, 75, 76.
Sebia (Zibeah), mater Joashi regis Judæ, 223.
Shaab, mater Moctaderis chalifæ, b 500.
Shaeub (alias Shaferendah), filia Phiruzis Cesræ regis Persarum; mater Yazidis III chalifæ, b 391.
Shajaa, mater Motawaccelis chalifæ, b 447.
Siphura (Zipporah), uxor Mosis, 99.
Sisera (Zerua), mater Jeroboami regis Israel, 180.
Siyun, filia Pharaonis, Mosem adoptat, 99.
Talbia, uxor Thamuræ regis Musal, idoleum Harrani incendit, 72.
Tamar, filia Davidis, a fratre Abshalome vitiata, 168.
Theodora, conjux Justiniani imp., fautrix Theodosii patriarch. Alex. Jacobitæ, b 152.
Tohwait, uxor secunda Tarachi patriarchæ, mater Saræ, 67.
Waladah, mater Walidis I chalifæ, b 372.
Yuna, uxor prima Tarachi, mater Abrahami, 67.
Zilpha, ancilla Leæ, 83.

Classis IV. *Viri genere, vel rebus gestis illustres.*

§ I. *Non Saraceni.*

Abia, f. Samuelis prophetæ, 148.
Abimelech, pater Abiatharis sacerdotis, 172.
Abinadab, pater Gazai, 147.
Abinadam, f. Saulis regis, 156.
Abner, f. Ner, 159. Ad Davidem deficit, 160. A Joabo interficitur, *ibid*.
Abshalom, f. Davidis, in patrem rebellis, male perit, 168.
Achlic, (Ahilud), pater Josaphatis consiliarii Davidis, 163.
Adarbacht, pater Chesnephis et Adarshist, proditorum et interfectorum Darii, 275.
Adarshist. *Vide* Chesneph.
Adoniram (Adoram), Rehoboami regis quæstor, 184.
Agricola (Agricolaus), præfectus Sebastes in Armenia. Acta ejus in martyres Cappadoces imperante Licinio, 428.
Abias, pater Baashæ, 188.
Abnous, vel Abiu. Custos arcæ fœderis, 147, 163.
Amnon, f. Davidis, ob Tamar sororem stupratam, ab Abshalomo fratre cæsus, 168.
Amyal (Amiud), fil. Talmanai regis Geshur, 168.

Digitized by Google

Anbiel (Abiel), avus Saulis regis, 148.
Antipater, Ephesi præfectus sub Theodosio Magno, 532.
Antipater Ascalonita, Herodis Magni pater, 303. Genus ejus, *ibid*.
Antonius (M.) Cleopatræ reginæ in Ægypto vicarius, 303.
Anzar Malach (Adramelech), f. Sennacheribis parricida, 236.
Azinar, judex Persar., b 84.
Aristobulus, pater Herodis Agrippæ, 324.
Arsisus, proavus Constantini Magni, 427.
Artetinus (forte Al-Cecinas, sive Cecina), dux Romanus tempore Vitellii imp., 340.
Ashael (Hazael), frater Joabis, 159.
Ashganidæ, familia Persarum rega, penes quam summa rerum stetit etiam post excessum Alexandri Magni, 295.
Baana, et Rechab, Isboshethi interfecti pœnas luunt, 160.
Babec, pater Azdashiri I, regis Persarum, 367, 372, 395.
Babudacht, f. Kobadis regis Persarum, b 128, 131.
Bahram, f. Siachis, gener Suniris Persæ, b 204.
Balaus (Stylas), dux CP. a Leone imp. Alexandriam mittitur, b 103.
Barachias, pater Zachariæ prophetæ, 232.
Barjuzius (Barchochebas), Judæorum rebellium dux, 352.
Batrik (Patricius), auctoris pater, b 472, 527.
Bazar Mahr, nobilis Persa, f. Soacheris, b 176. A Kobade rege interemptus, b 179.
Bileam et Shallum in Zachariam regem Israel conspirant, 227.
Bimaidæ (vel Bimai). Quadraginti viri, et eorum posteri, qui, Græcis aliis post occupatam a Saracenis patriam fugientibus, Ægypti interiora coluerunt, b 428. Contra Mamunem rebellantes, profligantur, *ibid*. b 431.
Bocam, Christianus Ægyptius, ecclesiam Resurrectionis Hierosolymis suis sumptibus reparandam curat, b 423. Ab Al Mamune chalifa Buræ præficitur, b 432. Ubi etiam ecclesias condit, *ibid*. Filium habuit Michaelem Alexandriæ patriarcham, b 435.
Canaanah, pater Sedekiæ pseudoprophetæ, 195.
Cesra (Chosroes), f. Kobadis regis Persarum, occiditur, b 235.
Chesneph et Adarshist (forte Bessus et Nabarzanes), Darii regis percussores, 275. Ab Alexandro Magno quomodo exaltati (in crucem), 279.
Chorad Aluzdi, Persa, præfectus Al-Madayen, b 296.
Chorawizahab, dux Cesræ regis Persarum, Hierosolyma vastat, b 219.
Cleopas, Josephi sponsi Deiparæ frater, 344.
Constans, præfectus Occidentis, Maronita, Martinum PP. Rom. exsulare jubet, b 344. Maximum monachum misere habet, b 347.
Constantinus, frater Heraclii imper., præfectus CP., b 231.
Cyrenus (Quirinus), Judæ præfectus censum agit, 308.
Damianus Græcus, navarcha copiarum Moctasis chalifæ, prospere rem gerit, b 493.
Decius, abavus Constantini Magni, 427.
Delmatinus (Delmatianus, vel Delmatius), nepos Constantini Magni, concilio Tyrio adest, 459.
Dudaya (Dodava), pater Eleazaris prophetæ, 195.
Ebn Gustus, Alexandriæ præfectus sub Zenone imp., b 107.
Eli (Yamla), pater Michæ prophetæ, 195.
Elah, pater Hosheæ regis Israel, 231.
Elial (Eliam) pater Barshabæ, 164.
Elyazer, f. Mosis, 99.
Estratius, a Theodosio Juniore in regnum Persiæ speculatum mittitur, b 87.
Eustasius, Alexandriæ præfectus sub Anastasio imp., b 132.
Festus, Judææ præfectus, sub Claudio imp. 382. Obit, 336.
Gad (Al-) (Gilead), pater Jairis, judicis Israel, 128.
Gadi, (Jadi), pater Menachemis regis Israel, 227.
Gaiath (l. Gainath), pater Tibni, 192.
Gazaus (for. Uzza), arcæ custodiendæ præfectus, 147, 163.
Gershom, f. Mosis, 99.
Gilead, pater Jephtæ judicis Israel., 128, 131.
Goliath, gigas Philistæus, a Davide cæsus, 155.
Hadad, f. Hazaelis, regis Syriæ, 223
Hajaliah (leg. Hachaliah), pater Nahthaniæ (Nehemiæ), 263.
Halat (Dodo), avus Tolæ judicis Israel, 128.
Hananiah (qui et Sidrach), in fornacem Babyloni conjectus, 244, 248.
Heber, Kenæus, e posteris Jethro soceri Mosis, 123.
Helkanah, pater Samuelis prophetæ, 143.
Hillel, pater Abdonis judicis Israel, 135.
Hophni, fil. Eli sacerdotis, 143. In prælio cæsus, 144.
Hormoz, f. Yazdejerdis regis Persarum, imperii æmulus a fratre victus occumbit, b 100.
Isa. (id est, Joshua, vel Jesus), auctoris frater, 3.
Ishbosheth, f. Saulis regis, 159. Occiditur, 160.
Jazael, (Tahrimon), pater Hadadis regis Damasci, 191.
Jerakliusus (forte Heraclius), pater Yunanis primi auctoris sectæ Sabiorum, 63.
Jehad, pater Josuæ prophetæ, 227.
Jesse, pater Davidis regis, 152.
Joab, f. Zerviæ, dux primarius copiarum Davidis, 159. Interficitur, 172.
Joel, f. Samuelis prophetæ, 148.
Jonathan, f. Saulis regis, 151. Cæsus obit, 156.
Josaphat, f. Achlici, consiliarius Davidis, 163.
Joshaphat (Shaphat), pater Elishæ prophetæ, 200.
Jotham, f. Gideonis, solus fratrum Abimelechi parricidum evadit, 127.
Judas Iscariota, Christi Domini traditor, 319.
Judas, Judæus, S. Helenæ locum sepulchri Dominici indicat, 451. Unde miraculo edito ad fidem convertitur, *ibid*.
Junan (vel Yunan), primus auctor sectæ Sabiorum, 63.
Karon, conditor urbis Ukinin, 60.
Kindun (Al-) (Lapidoth.), maritus Deboræ, 120.
Madar Hormoz, dominus Tabarestanis, ab Al-Hadi chalifa bello petitus, b 404.
Mahan, dux Most-Arabum, popularibus suis ab Heraclio imp. contra Saracenos præficitur, b 472. A Mansure præfecto Damasci proditur, b 275.
Manoah, pater Samsonis judicis, 135.
Mansur, præfectus Damasci sub Mauricio imp. ad rationes ab Heraclio vocatur, b 240. Unde ei infensus, *ibid*. Utpote qui pecunias ab eo exegerat, b 248. Syriam Saracenis prodit, b 272, 275. Et cum Chalide de urbe Damasco reddenda paciscitur, b 279. Ideoque ut proditor per orbem Christianum ei passim maledicitur, b 283, 444, 471.
Manuel eunuchus Alexandriam a Saracenis captam recuperat, b 337. Sed protinus fugatur, b 340.
Marcus f. Basilii (Basilisci) imper., una cum patre a Zenone CPoli opprimitur, b 104.
Mattatai, vel Mittai (Amittai), pater Jonæ prophetæ, 216, 227.
Mazdik, imperii Persici turbo, complanator, et pestis, b 176. Cum suis, ἰσομοιρίαν inducere satagentibus, Kobadem regem carcere concludit, et Ramasphem sufficit, *ibid*. Mazdikianorum primarii a Kesra rege exsilio pelluntur, reliquis ob multitudinem parcitum, b 179.
Mehishus (Melchishua), f. Saulis regis, 159.
Mokaukas, Jacobita, ab Heraclio imp. Ægypto præfectus, Mesrum urbem Saracenis tradit, b 303, 304. A quibus tria postulat, b 311. Iisque ad Græcos Ægypto pellendos opem fert, b 340.
Morsa, frater Bahramis Jaur regis Persarum, præfectus Chorasanis, b 84.
Nabda, avunculus Cesræ regis Persarum, Hormozem regem interficit, b 203. Ejus in Cesram fides, *ibid*. Suniri insidias struit, b 204. A Cesra rege interfectus, b 208.
Naboth Israelita, vineæ ergo a Jezabele cæsus, 166.
Nabuzaradan præfectus Bochtanasseris, Hierosolyma capit, 247.
Nasim, præfectus Yumnu, Philistæus, a Jonathane occisus, 151.
Nathania (Nehemiah), Cyri II, regis Persiæ, œconomus; princeps captivitatis israeliticæ; templum Hierosol. restaurat, 263.
Nicetas, præfectus Alexandriæ, Persis adventantibus Cyprum fugit, b 219.
Nustam, avunculus Cesræ regis Persarum, Hormozem regem interficit, b 203. Id propter a Cesra interemptus, b 208.
Obed, pater Azariæ prophetæ, 192.
Pætus (forte Pompeius), Hierosolyma capit, 303.
Perennius, ad necem a Commodo imp. quæsitus, 364.
Phanuel (Pethuel), pater Joelis prophetæ, 231.

Digitized by Google

Philemon, Alexandri magni consiliarius, 284. Cujus exstincti funus curat, 287.
Phinehas, f. Eli sacerdotis, 143. In prælio cadit, 144.
Pilatus, Judææ præfectus, unde dictus Pontius, 315. In Christum Dominum sententiam fert, 319. De cujus et discipulorum miraculis ad Tiberium imper. scribit, 324. A Caio imp. occiditur, *ibid*.
Rechab, et Baana, proditores Isbbosethi, a Davide rege quomodo excepti, 160.
Rehob, pater Hadadezeris regis Damasci, 161.
Remaliah, pater Pekæ regis Israel, 228.
Rostam, nobilis Persa, Kadesiæ occisus, b 296.
Salatiel, pater Zorobabelis, 265.
Salum (Shallum), maritus Huldæ prophetissæ, 240.
Sareser (Sharezer), f. Senacheribis, parricida, 236.
Sasan, avus Azdashiris regis Persarum, 365, 395.
Semaiah, pater Uriæ prophetæ, 244.
Seraias, pater Esdræ sacerdotis, 263.
Shariar, pater Yazdejerdis regis Persarum, b 391.
Simon Coriarius, Petri apostoli hospes, 468, 516.
Sisera, præfectus Jabinis regis Canaan, 120. A Jaele cæsus, 123.
Soacher, vicarius Kobadis regis Persarum, b 176. A rege interficitur, b 179.
Solon, legislator Atheniensium, 267.
Suchran, nobilis Persa, ab Achshauware rege Hiyatele populares suos captos reddi impetrat, b 124. Imperium Persicum sub Kobade rege administrat, b 231.
Syrianus, præfectus Alexandriæ, secta Arianus, Athanasium patriarcham pellit, 480.
Theodorus, a secretis Mauricio imper., in dominum suum conspirat, b 208.
Theognostes, apud Arcadium imper. delatus, exsulare jubetur, 543. Vinea ejus ab Eudoxia Augusta occupatur, *ibid*.
Valentius, avus Constantini Magni ponitur, 427.
Urbib, ex-Judæus Alexandrinus erga pauperes quam munificus, b 132.
Urias, maritus Barshabæ, 164. Davidis jussu mortem subit, 167.
Usia (Joshua) Bethshemita, 147.
Zorobabel, dux Israelitarum e captivitate reducum, 260. Filius Salatielis, filii Johonakim regis Judæ, 265.
Zoradasht (Zoroaster), Persa, auctor sectæ Sabiorum, inventor magiæ et astronomiæ; et qui primus ædes sacras igni dicavit, 65, 263.
Zormahar, nobilis Persa, b 127. Kobadis regis in fuga comes, b 128. Sub quo et imperium administrat, b 131.

§ II. *Viri illustres Saraceni.*

Abadah, f. Sametis, e ducibus Omaris I, chalifæ, b 303. Cum Mokaukase de Mesro Sarracenis tradenda transigit, b 304, 307.
Abbas, f. Abdol Motallabis (patruus Mohammedis pseudoprophetæ), abavus Abul Abbasis chalifæ, et Abbasidarum genarcha, b 372, 395, 396. Quibus in more positum stantes orare, b 295.
Abbas (Al-), f. Ahmedis chalifæ Ægypti natu maximus, post obitum patris a ducibus interficitur, b 475.
Abdollah, f. Amri (Omaris), filii Asis, copiis paternis præficitur, b 475.
Abdollah, f. Jiyanis, præfectus Ægypti sub Helhame chalifa, b 387.
Abdollah, f. Mohdis, præfectus Ægypti sub Rashide chalifa, b 408.
Abdol Aziz, f. Merwanis, pater Omaris II chalifæ. Alexandriæ sub Abdol-Malece fratre, quæ in Ægypto ædificia effecerit, vel affecerit, b 368. Tributum septimanatim solvendum decernit, b 371. Cives Alex. in villas distribuit, *ibid*. Erga Christianos favorabilemjse præbet, *ibid*. Obit, *ibid*.
Abdol Rahman. *Vide* Abulkasem.
Abdol Rahman, f. Orsis, e comitibus Mohammedis pseudoprophetæ, b 323.
Abdor Rahman, f. Melhamis, Alim chalifam interficit, b 343.
Abu Ahmed. *Vide* Mowaffek.
Abu Aun, e ducibus Abul Abbasis contra Merwanem II destinatus, b 395.
Abu Edris, litem movet Damascenis de pactis in redditione urbis factis, b 280.
Abu Handali, statuam limitaneam Heraclii imp. violat, b 292.
Abul Hijah, e ducibus qui in Moctaderem conjurarunt, b 519. Occiditur, *ibid*.
Abu Jaafar, f. Mohammedis, Turca, administer imperii in Ægypto, sub Harune filio Chamarawaihis impubere, b 485.
Abul Kasem (vel Abdor Rahman), f. Obaidallæ Aliensis, b 504. In Ægyptum, Habbasæ duci auxilio, mittitur, *ibid*. Re infecta revertitur, b 507. Alexandriam capit, *ibid*. A Thamalo eunucho mari terraque vincitur, b 508, 511.
Abul Sai (qui et Mohammed f. Diudadis), dux exercitus Motammedis chalifæ, a Chamarawaihe in fugam vertitur, b 476.
Abul-Tdhafar e ducibus Radis chalifæ Alexandrinos urbe profugos persequitur, b 528.
Abul Lulua, servus Mogiræ, Omaris I chalifæ interfector, b 320.
Abu Moslem, Mansuris ante chalifatum in peregrinatione comes, b 399. Abdollam imperium sibi vindicantem profligat, *ibid*.
Abu Obaidah, f. Jaræ, ab Omare I exercitui præficitur, b 276. Urbes Baalbecum, Hamesam et Halebum capit, b 283. Cum Kenasrini incolis fœdus init, b 292.
Abu Said. *Vide* Jannabi.
Ahmed, f. Abu Chalidis, apud Mamunem chalifam potens, b 436.
Ahmed, f. Abu Dawudis, judex supremus sub Motaseme, b 443. Al Coranum creatum docuit, *ibid*. Unde ei infensus Motawaccel, b 447.
Ahmed, f. Telunis, vicarius Ægypti præfectus sub Al-Motaze, b 463. Gener Bacbacis Turcæ, b 464. *Vide* class. II, § 5.
Ajif, f. Ambasæ, e ducibus Motasemis, Al Zottos subjugat, b 439.
Aiyad f. Ganamis, e ducibus Omaris I, b 283. Mesopotamiam ex deditione capit, b 293.
Ali f. Isæ, præfectus prætorio Amini chalifæ, b 416. Contra Al-Mamunem ducens cæditur, b 415.
Ali f. Isæ, sub Moctadere chalifa, clero Ægyptiaco in tributis imponendis et exigendis gravis, b 516.
Amer (Amrus, vel Omar), f. Asis, imperator exercitus sub Abu Becro chalifa Syriam invadit, b 259. Fraudem præfecti Gazæi eludit, b 263. Christianos prælio fundit, b 264. Præfectura sua per Omarum I chalifam deponitur, b 271. Ita tamen ut e ducibus primarius esset, qui Damascum ceperunt, b 276. Unde Palæstinam ducit, b 283. Et Ægyptum, b 291, 303. Ubi Græcos variis præliis fundit, b 312. Dum Alexandriam oppugnat captivus factus, *ibid*. Etiam tunc in locis privata loqui, b 315. Wadanis servi sui ingenio liberatur, *ibid*. Fostati Mesri, templum Mohammedanum construit, b 360.
Amer (Omar), f. Ismaelis, interficit Merwanem II, chalifam, b 392, 395.
Aphsin Condara, e ducibus Motasemis chalifæ Tabacum Jo mensam victum capit, b 459.
Asamah, f. Zaidis, quæstor Ægypti, sub Solymane chalifa, b 376. Columnam Nili mensoriam condit, *ibid*.
Bacbac, Turca, Ægypti præfectus sub Al-Motazze, b 163, 464.
Bader Al amam, dux copiarum Harunis filii Chamarawahis chalifæ Ægypti, b 492. Urbe Damasco dedita ad Moctasim deficit, *ibid*.
Baga (vel Boga), Turca, officiarius chalifarum Motasemis, b 443. Et Wathekis, b 444. Et Motavaccelis, b 455. Et Mostainis, b 460. Et Motazis, b 461. A quo interficitur b 463.
Barmac (vel Bormac), avus Tabiæ administratoris imperii sub Harune chalifa, b 407, 412. (A quo Bormacidæ.)
Ganana, f. Bashanis, ex interfectoribus Omaris I, chalifæ, b 340.
Chaled, f. Walidis, e ducibus Abu Becri chalifæ, Erakam subjugat, b 256. Sub Omare I chalifa, exercitui præest, b 272. Cui successor datus, b 276. Cum Mansuro de Damasci deditione paciscitur, b 279. Cujus pacta, quod ad ecclesias, rata postea habuit Abdol Malech chalifa, b 364. At Walid chalifa non sine temperamento, b 373.
Dakka Sedraho (pulsans pectus), cognomentum Alis f. Mohammedis, 503. Unde inditum, *ibid*., b 507.
F. *Vide* Ph.
Ganayem, ex iis qui Chamarawaihem Ægypti chalifam interemerunt, b 480.
Habbasah, e ducibus Obaidallæ Aliensis, Alexandriam expugnat, b 503. Cum Moctaderis chalifæ copiis confligit, b 504.
Hasen (Al-), e ducibus Motasemis chalifæ, b 449.
Hashem (vel Hesham), f. Abdol Manaphis, proavus

Digitized by Google

Alis chalifæ (uti et Mohammedis pseudoprophetæ), b 343. Unde Hashemidæ nomen et ortum ducunt, b 392, 396, 404, 436.
Hazimah (vel Hozaimah), e ducibus Mamunis chalifæ, b 415, 416.
Hejajus, e ducibus Abdol Malechis, qui Abdollam, filium Zobairis, chalifam sustulit, b 367.
Helat, f. Badaris, Ægypti præfectus, b 511.
Homaid, e ducibus Mamunis chalifæ, b 415, 416.
Hosain Abu Zinua, e ducibus Moctasis chalifæ, 496.
Hosain, f. Alis, nepos Abu alibis, interficitur, b 363.
Hosain, f. Sahelis, apud Mamunem chalifam potens, b 436.
Hosain, pater Tdhaberis, Eraki præfectus, b 415, 419.
Isa Nusherensis, Ægypti præfectus sub Moctase chalifa, contra Mohammedem, f. Alis Al Chalii ducit, b 496.
Isa, pater Alis, Ægyptum veniens, clericis tributum indicit, b 516.
Isaac, f. Abrahimis, apud Mamunem chalifam præpotens, b 436.
Ismael Karmatianus, in Syria rebellat, Togujium Damasci præfectum vincit, mox ipse victus interficitur, b 491.
Jaad, f. Darhamis apud Merwanem II, chalifam præpotens, b 395.
Kasem, f. Obaidallæ, apud Motadedem Chalifam præpotentis, patri in potentia succedit, b 487. Avus maternus Moctasis chalifæ, *ibid*.
Kasem, f. Samæ, e ducibus Moctaderis chalifæ, b 504.
Korrah, Ægypti præfectus sub Walide I, chalifa, b 37.
Lula, unus ex interfectoribus Chamarawaihis Ægypti chalifæ, b 480.
Maziad (Al-) in Motasemem chalifam rebellis, Tabarestanum occupat, ubi victus, vinctusque chalifæ sistitur, b 439.
Mogirah (Al-) a ducibus Omaris I chalifæ, Aderbjan expugnat, b 295. Basbræ præficitur, *ibid*. Primus chalifam titulo imperatoris fidelium salutavit, *ibid*. Servus ejus Omarem interficit, b 320.
Mohammed, f. Abdel-Malecis ex iis qui Al Coranum creatum docuerunt, b 447.
Mohammed, f. Abu-Becri, ex Othmanis chalifæ interfectoribus, b 340.
Mohammed cognomento Dakka Sedrabo, id est, pulsans pectus, b 503.
Mohammed, f. Diudadis, qui et Abu-Saj, a Chamarawaihe prælio funditur, b 476.
Mohammed, f. Hammadis, Al-Coranum creatum docuit, b 463.
Mohammed, f. Sarii, Ægypti præfectus, adversus Mamunem chalifam rebellat, b 420.
Mohammed, f. Solymanis, a ducibus Moctasis chalifæ, Al-Najemem Karmatianum rebellem profligat, b 492. Damascum in fidem recipit, *ibid*. Ægyptum recuperat, b 495. Nummos indidem aliundeque corradit, b 496. Unde ad rationes a chalifa vocatur, *ibid*.
Mosailema (vel Moslemah), Ægypti præfectus sub Omare I chalifa, b 303. Templum Mohammedanum Fustati amplia[illegible], b 360.
Abu Ahmed Al-Mowaffek Billah, dux exercitus Motazis chalifæ, b 59. A quo relegatur, b 460. Res bellicas sub Motammede fratre administrat, b 468. Alim rebellem vincit, *ibid*. Obit, b 479.
Mones, eunuchus Moctaderis chalifæ, b 504, 507, 528. Abul-Kasemem vincit, b 511. In Moctaderem insurgens eum interficit, b 524.
Musa, f. Isæ, Ægypti præfectus sub Harune chalifa, abdicatur, b 407.
Nabech, sub Ali rebello merens, Basoram vastat, b 468.
Najem (Al-) Karmatianus rebellis, cum suis fusus, captus, crucifixus, b 492.
Natif, unus ex interfectoribus Chamarawaihis, b 480.
Nazuk, e ducibus qui in Moctaderem chal. conspirabant, occiditur, b 519.
Obaidah, f. Faræ e ducibus Omaris I, chalifæ qui Damascum ceperunt, b 276, 279.
Obaidollah (vel Obaid Abdollah), f. Tdaheris, Ægypti præfectus sub Mamune chalifa, templum Mesri, addito palatio, auget, b 420. Thomam Patr. Hier. amplitatæ testudinis ecclesiæ Resurrectionis accusatum, incarcerat, b 424. Causam dicentem absolvit, b 427. Alexandriam capit, b 503, 504.
Okbam (leg. Bokhat), f. Naphei, e ducibus Omaris I, chalifæ, b 319.
Omar. *Vide* Amer, vel Amrus.
Ommiah, f. Abd-Shemsis, proavus Othmanis I et Merwanis I, chalifarum, et Ommiadarum genarcha, b 323, 363, 379, 392, 393.
Phadl (Al-), Dil Riyasatain (id est, duas præfecturas habens) primus apprecationum formulas in epistolarum inscriptionibus adhibuit, b 419, 420.
Phatec, Moctasis chalifæ libertus, Mohammedem filium Alis, in Ægypto fugat, capitque, b 499. Cæsus, b 500.
Rapheus f. Lithis, tempore Rashidis chalifæ, Chorasanem occupat, b 412.
Saab (vel Sabal), pater Tdaheris Ægypti præfecti, b 415, 419.
Saad, f. Abu-Wakkasis, Persiam expugnat, b 296.
Sabur (Sapores) cum complicibus, Chamarawaihem Ægypti chal. interficit, b 480.
Saleh, f. Mansuris chalifæ, et in peregrinatione Mecchana comes, b 400. Defuncto patri justa persolvit, b 403.
Al-Sarius, Ægypti præfectus contra Mamunem chalifam rebellat, b 420.
Sarjabil, f. Hasanæ (vel Hasnæ, vel Hajanæ) e ducibus Omaris chalifæ, b 279. Regioni Oroddani (Jordanis) præficitur, b 283. Captioni Damasci interfuit, *ibid*., 288.
Shasio, pocillator Chamarawaihis, idemque ex interfectoribus ejus unus, b 480.
Solyman, f. Wahabis, procurandæ novæ columnæ Niliacæ præficitur, b 448.
Tabac Formensis, ab Al-Motaseme vincitur, b 439.
Tacinus, (vel Tacein) Ægypti præfectus sub Moctadere chalifa, b 504.
Talhus, unus e comitibus Mohammedis pseudoprophetæ, b 323.
Tdaher, f. Hosainis, a partibus Mamunis contra Al-Aminem stetit, b 415. Alim vincit, b 416. Ex iis qui Chamarawaihem occiderunt, b 480.
Thamalus eunuchus, et rei navali præfectus sub Moctadere chalifa, b 507. Abul-Kasemis copias navales superat, 508. Alexandriæ incolas Abu-Kairum insulam deportat, *ibid*.
Toguj, vicarius Damasci præfectus, sub Chamarawaihe et Harune Ægypti chalifis, ab Ismaele Karmatiano victus, b 491.
Wardan, servus Omaris f. Asis, dominum suum de vita periclitantem semel Gazæ, b 265, iterum Alexandriæ, impacto colapho liberat, b 312, 315.
Waset, dux copiarum Abul-Abbasis chalifæ, b 395.
Yahiah, f. Chalidis, administrator imperii sub Harune chalifa, 407.
Yazid, f. Abu-sofyanis, e ducibus Abu-Becri et Omaris chalifarum, b 259, 276. Damasco captæ præficitur, b 283.
Yazid, f. Omaris filii Horairæ, ab Abul-Abbase chalifa profligatur, b 395.
Zahar (Al-), e comitibus Mohammedis pseudoprophetæ, b 233.
Zayadot-Ollah, pronepos Aglabis, a Motasebe rebelle ab Occidente pulsus, Ægyptum fugit, b 500. Ubi obit, b 503.
Zobair (Al-), f. Aramis, e ducibus Omaris I, b 303, 323. Mesri urbis oppugnatæ arcem primus conscendit, b 308.

Classis V. *Viri eruditione insignes, puta, philosophi, medici, mathematici, poetæ.*

Andromachus, medicus, Neroni Augusto Theriacam conficit, 339.
Apollonius, philosophus, Pythagoræ σύγχρονος, 267.
Aristoteles, philosophus, 11. Alexandri Magni præceptor, 280. Gnome ejus in funere Alexandri, 283.
Bachtishua medicus Christianus, cui Motawaccel chalifa infensus, Christianos universim indigne habet, b 448.
Balatianus, patriarch. Alexandr., medicus insignis b 408.
Censalon (Xenophon) philosophus, 267.
Commodus, e patriciis Romanis, philos. sub Trajano imper., 351.
Demetrius, philosophus, 291.
Democrates philosophus, imperante Commodo, 367.
Democritus, philosophus, 267.

Digitized by Google

Diogenes, philosophus, 280.
Empedocles, philosophus, 267.
Galenus, medicus, 265. Commodo imper. ad sanitatem curandam præfectus, 364.
Georgius, medicus Indus, Saporem regem Persarum sanitati restituit, 472.
Hercules, inter philosophos Græciæ censetur, 267.
Hippocrates Cous, medicus, ab Artaxerxe rege ad Persas sanandos accersitus, ire recusat, 264.
Homerus poeta Salomoni coætaneus statuitur, 183.
Honain, f. Isaaki, medicus, Galeni opera Arabice vertit, 264.
Lotas, philosophus, 288.
Magnius, philosophus, sub M. Aurelio imper., 360.
Malus, philosophus, 267.
Metron, philosophus, 288.
Mohammed, filius Musæ, astrologus Eracensis, b 447.
Naren, philosophus, 288.
Nilo, philosophus, 288.
Philemon, philosophus, 288.
Philokato, philosophus, 291.
Plato, philosophus, 11, 267, 288.
Pythagoras, philosophus, 257.
Said, f. Patricii, medicus. Quo nomine auctor se passim venditat, 7, 234, 447.
Sis, philosophus, 291.
Socrates, philosophus, 267.
Taddusus, Decii imper. Patricius, auctor Legendæ de septem dormientibus, 533.
Xenophon. *Vide* Censalon.
Yazid, f. Abdollæ filii Badanis, geometra, b 447.
Zeno, philosophus, 267.

Classis VI. *Prophetæ Israelitici.*

Abiathar, in Ægypto ante Exodum prophetavit, 100.
Achia, Shilonita, 171. Ejus et Jeroboami occursus, 183.
Aggæus, 260.
Amos, 324.
Amsaph, f. Koræ, rebellis, 107.
Asaph, 171.
Ashir, f. Koræ, 107.
Azariah, f. Obed, 192.
Baruch, f. Neriæ, 252.
Beltasar. *Vide* Daniel.
Buzi, pater Ezekielis, 245, 247.
Chadr (Al-), Arabibus idem qui Elias, 119, 195, 296.
Chalda, (Huldah), uxor Salumis, prophetissa, 240.
Daniel (qui et Beltasar), puer adhuc Babylonem captivus deducitur, 244. Ubi somnium Bachtanasseris regis interpretatur, unde ab eo promovetur, 252. Visionem Beltasari regi factam interpretatur, 256. A quo propterea honore afficitur, *ibid.* Ubi et a Dario Medo, apud quem delatus, in lacum leonum conjicitur, sed divinitus liberatur, *ibid.* A Cyro Persa exercitui præficitur. *ibid.* Idolum Bel confringendum curat, et Draconem necat, 259. Unde rursus in lacum ferarum conjectus, *ibid.* Ab Habakuk, angelo deferente, cibatur, *ibid.* Liberatur, 260. Obit, *ibid.*
Darda, in Ægypto ante Exodum propheta, 100.
Dul-Nun. *Vide* Jonah.
Eleazar, f. Aaronis, 116.
Eleazar, f. Dudayæ, 195.
Elias (Arabibus El-Chadr), 119, 195, 196. A Jezabelis furore fuga sibi consulit, 195. A corvis pascitur, *ibid.* A vidua Sareptensi, cujus filium mortuum suscitavit, excipitur. *ibid.* Ejus et Ahabi regis congressus, 199. Pseudoprophetas per miraculum convincit, 200. Precibus cœlum claudit, reseratque, 199. Unde et ignem devocat, 267. In cœlum curru igneo avehitur, 208.
Elisha, 195, 223. Ab Elia in societatem prophetici muneris assumitur, 200. Aquarum in deserto copiam prædicit, 211. Et victoriam in Moabitas, *ibid.* Et in Syros, 212. Jonam discipulum habuit, 216.
Elkanah, f. Koræ, rebellis, 107.
Ezekiel, ab Israelitis idololatris Babyloni interficitur, 252.
Ezra, tempore captivitatis, 252.
Gad, Davidi iram Dei, ob populum ab ipso numeratum denuntiat, 171.
Habbakuk Simeonita, captis Hierosolymis, Ægyptum fugit, 247, 252. E Judæa Babylonem per angelum deportatur ad Danielem cibandum, 259. Mox eodem vectore relatus, 260.
Hacai, propheta tempore captivitatis, 252.
Haiman, in Ægypto ante Exodum, 100.
Haiman alter, tempore Davidis, 171.
Halcuc. ante Exodum, 100.
Hanani, pater Jehu, 192.
Hananiah, pseudopropheta, 264.
Helkana, pater Samuelis, 143.
Hosens, 231, 232.
Huldah. *Vide* Chalda.
Isaiah, familia Davidis, 227, 231, 232. Sitienti fons Silwan apertus, 239. Serra dissectus a Manasse rege, obit, *ibid.*
Jehu, f. Hanani, 192, 195.
Jeremias, 247. Arcam fœderis in petra abscondit, 240. Post captivitatem in Ægypto prophetavit, 252. Ubi lapidibus obrutus obit, 255. Corpus ejus ab Alexandro Magno Alexandriam postea translatum fertur, *ibid.*
Joab, f. Zerviæ, prophetis accensetur, 171.
Joel, f. Phanuelis, 231.
Jonah, f. Matattæ (Amittai), 227. Dul-Nun (id est Dominus Piscis) audit, 216. Ab Elisha missus, Jehu in regem Israelis ungit, *ibid.*
Joshua, f. Jehadis, 227.
Malachias, sub captivitate, 252.
Micha (Michaiah), f Elæ (Imlæ), 195.
Micha, Ephraimita, 232.
Micha, Morashita, 231.
Mordechai, Benjamita, 252.
Moses, prophetis annumeratur, 100.
Nahum, tempore captivitatis, 252.
Nathan, 167. Parabola quam Davidi proposuit, *ibid.*
Obadiah, regis Ahabi vicarius, 199. Idemque propheta, 195, 211, 216.
Obed; eo prophetante scissum est altare Betheli, 188.
Phineas, nepos Aaronis, 116, 131, 132. Qui Judæis Elias esse putatur, 119.
Samuel, nascitur, 143. Israelem judicat, 148. Saulem in regem ungit, 151. Aagum r. Ammonitarum decollat, 152. Davidem in regem ungit, 155. Obit, 156.
Saras (Seraiah), f. Neriæ, 252.
Sedekiah, f. Cananæ, pseudopropheta, 195.
Semaiah, Machlamita, 188.
Sophonias, 240.
Uria, 253.
Uria, f. Semaiæ, ex urbe Annah, 245.
Yaduthun, levita, 171.
Zacharia, f. Barachiæ, 252
Zachariah, f. Jehojadæ sacerdotis, 223. Lapidatus obit, *ibid.*
Zacharias, 260.
Zamri, ante Exodum, 108.
Zarach, e tribu Judæ, ante Exodum ab Æpypto, 100.

Classis VII. *Viri ordinis archieratici*, videlicet : *sacerdotes Judaici, patriarchæ quinque primariarum sedium Christiani ; episcopi alii*, etc.

§ 1. *Summi sacerdotes Judaici.*

Aaron, 100. Obit, 108.
Abiathar, 172.
Annas, tempore Christi Domini, 319.
Aristobulus, sacerdos et ethnarcha, Romam vinctus abducitur, 303.
Arkan. *Vide* Hyrcanus.
Caiphas, in Christum Dominum sententiam fert, 319.
Eleazar, f. Aaronis, 116.
Eli, 143. Arca capta consternatus, ex casu obit, nonagenarius 144.
Ezra, f. Seraiæ, summi sacerdotis vicarium agit, 263.
Hilkia, pater Jeremiæ prophetæ, 240.
Hyrcanus, (auctori Arkan). Aristobulo fratri in sacerdotio et imperio succedit, 303. Antipatrum Ascalonitam familiariter habet, *ibid.* Cujus filium Herodem viarum præfectum constituit, *ibid.* Ab Al-Gauri rege captivus abducitur, 304.
Jeojada, deposita Athalia regina, Joashum Judæ re-

Digitized by Google

Timotheus III, cognomento Sûfûs (aliis Λευκὸς et Sophaciolus), Jacobita, b 103. In eremum fugit, b 107. Ad sedem suam revertitur, *ibid.*
Timotheus IV, b 133.
Zoilas. *Vide* Dalmius.

§ III. *Patriarchæ Antiocheni.*

Alexander, 331.
Anastasius Magnus. Stupri falso delatus, Hierosolyma clam fugit, 183. Vestes patriarchales fugiens sepelit, *ibid.* Quas post annos 24 reversus reperit, 192. In Ecclesia Hierosol. candelaptam agit, 183. Postea sedi suæ restituitur, 192.
Anastasius II, b 192.
Anatolius, frater Timothei Æluri patriarch. Alexandrini, b 103, 104.
Anianus. *Vide* Athanasius
Apollinius (Paulus), 431.
Arcadius (Evodius), a S. Petro constitutus, 327.
Asclepiades, 372.
Athanasius (Anianus), Manichæus, 279.
Babilas, 383. Martyr, 384.
Basilius, b 100.
Barkunus (Prophyrius), 536.
Barodotus (Thordotus), 551.
Blasius (Phacellius), Arianus, 476.
Clidion (Celandion), Nestorianus, b 111, 553.
Cornelius, 355.
Cyprianus (Euphronius), Arianus, 476.
Cyrillus, 400.
Demetrius (Demetrianus), 392.
Dominus (Domnius vel Domnus I), 392.
Dominus II, b 84. In conciliabulo Ephesino per Dioscorum Alex. excommunicatur, b 88. Obit, b 91.
Domnus III, b 171.
Elias, b 488. Obit, b 525.
Ephraim, b 151.
Erus, 339.
Estasius (Stephanus), Arianus, 476.
Evagrius (Euzoius,) 548.
Eudoxius, Manichæus, 479, CPolim translatus, *ibid.*
Eutalius. *Vide* Valerius.
Evodius. *Vide* Arcadius.
Euphrasius, b 152.
Euphronius. *Vide* Cyprianus.
Euris, Tyrannus, 404.
Eustathius, 452.
Euzoius. *Vide* Evagrius.
Flavianus, Flavius, 387.
Flavianus I, 556.
Flavianus II, b 133. Post annos quatuordecim exsulat, *ibid.* Synodi Chalcedonensis abrogationi intercedens, ab Anastasio imper. abdicatur, b 140.
Georgius I (at in ms. Cott. Chazejus) in concilio CP. III excommunicatur, b 548.
Georgius, b 357.
Gregorius, b 184. Obit, 192.
Hero. *Vide* Jeron.
Jarihus, Maronita, 323. CPoli consecratur, nec Antiochiam postea unquam vidit, b 324.
Ignatius, martyr, 348.
Jeron (Hero), 351.
Job, b 428. A Sarracenis captus populares suos Græcos ad deditionem suadet, b 439.
Joannes I, 551. Concilio Ephesino abest, b 7. Adeoque acta ibidem improbavit, et a partibus Nestorii stetit, b 8.
Joannes II, b 104.
Julianus, b 104.
Leo (Leontinus), Arianus, 476.
Macarius, Maronita, CPoli creatur, Antiochiam nunquam adiit, b 324. Damnatur et deponitur in concilio CP. III, 848.
Macedonius, et ipse Maronita, patr. CPoli itidem factus, Antiochiam nunquam pervenit, b 271. In concilio CP. III anathematizatur, b 348.
Martyrius, b 100.
Maximus (Maximianus), 363. Constitutio ejus de Paschate et jejunio quadragesimali, 447.
Maximus, b 91. Concilio Chalced. inter alios præsidet, b 93.
Meletianus (Meletius), 483. Ad concilium CP. I ab imper. Theodosio magno citatur, 508.
Nicolaus, b 444.
Palladius, b 111.
Paulinus, 548.
Paulus, vel Paulinus. *Vide* Apollinius.
Paulus II Samosatenus, hæresiarcha, 396. In synodo Antiochena damnatur, *ibid.*
Paulus III, b 152.
Petrus Fullo, Jacobita, b 111. Excommunicatur et ejicitur, *ibid.* Redit, et octo annos sedit, *ibid.*
Phacellius vel Phlacitus. *Vide* Blasius.
Philemon (Philetas), 372.
Philonicus (Philogenes), 431.
Porphyrius. *Vide* Barkunus.
Prophylactus (vel Theophylactus), b 399.
Rabunas (Zebenus), 379.
Serapio, 367.
Severus hæreticus pulso Flaviano succedit, b 140. Ab Elia patriarch. Hieros. et monachis excommunicatur, *ibid.* Nec non a monachis Palæstinæ, b 143. Et Hormisda P. Romano, b 144. Obit, b 152.
Stephanus I. *Vide* Estatius.
Stephanus II, b 111.
Stephanus III, b 111.
Stephanus IV sedit annos septem et triginta. Cœpit anno tertio Solymanis chalifæ, b 379.
Stephanus V, patriarcha dialis, eodem quippe die quo consecratus, obiit, b 471.
Stephanus VI (qui et Theodosius), b 528.
Simeon, fil. Zarnakis, b 484.
Tadusus, b 471.
Theodoritus, b 411.
Theodorus, b 399.
Theodosius (qui et Stephanus), b 528.
Theodotus. *Vide* Barodotus, 551.
Theophanes, ejecto Macario), per Concilium CP. III constituitur, b 348. In quo præsidebat, *ibid.*
Theophylactus. *Vide* Prophylactus.
Thomas (an Theophanes?) postquam viginti annos sederat, obiit, b 364.
Theophilus, 359.
Timotheus, 395.
Tyrannus. *Vide* Euris.
Valerius (Eulalius), Arianus, 455. Conciliabulo Tyrio interest, 459.
Vitellius (Vitalius), 412
Zebenus. *Vide* Rabunas.

§ IV. *Patriarchæ Constantinopolitani.*

Acacius, b 105.
Alexander, 456.
Anatolius (qui et Athanasius), b 91, 92. Concilio Chalcedonensi cum aliis præsidet, b 93.
Anthimus, Jacobita, b 135. Post quinquennium a Justino imper. abdicatur, b 131.
Anthymus (Euthymius), b 487. A Leone imper. deponitur, b 511. In monasterio obit, *ibid.*
Ardomius. *Vide* Theophylactus.
Arsacius. *Vide* Gennadius.
Athanasius, b 91, 92. *Vide* Anatolius.
Atranphinus, b 524. Aliis Tricouis, b 527.
Atticus, 547.
Constantinus, b 384.
Cyriacus, b 191.
Damoclius (Demophilus), 487.
Echtearius. *Vide* Honorius.
Epiphanius, Jacobita, b 160.
Evagrius, Melchita, 491. Exsulat, 492.
Eudoxius, Manichæus, Antiochia CPolim translatus, 479.
Euphemius. *Vide* Macedonius.
Euphuitus, b 108.
Eusebius Nicomediensis, Arii fautor, 436. Cum Arianismo ad speciem renuntiasset, per Constantinum Magn. fit patriarcha CP., 456. Arianus perstat, 459. Unde Constantinum imper. facti pœnitet, 464. Excommunicatus obit, *ibid.*
Eusebius, II, Manichæus, 479.
Euthymius, b 108.
Eutychius, b 168. Cum Origene Manbagensi, Iba, Theodoro, et Theodorito disputando congreditur, b 171. Quos excommunicat, b 172. Unde concilium CP. II indictum, *ibid.* Idque anno ejus undecimo, b 171. Mox ipse exsulare jubetur, *ibid.* Utpote Jacobitismi suspectus, b 184. Postea cathedræ restituitur, *ibid.*
Flavianus, b 84. Concilium CP. contra Eutychetem convocat, *ibid.* Quocum ibidem disputat, b 87. In Conciliabulo Ephesino per Dioscorum Alexandrinum excommunicatur, b 88. Obit, b 91.
Gennadius (forte, Arsacius), 517.
Gennadius, b 100.
Georgius, b 344. Concilio CP. III præsidet, b 348. Obit, b 360.
Gregorius, Nazianzi episc. 483. Contra Sabios binas orationes habet, *ibid.* 484. Fit patriarcha CP., 492.

Digitized by Google

Honorius, b 327. (Ubi ms Cott. habet Echtcarius, ms. Cant. Seurius, forte Pyrrhus. Cujus cum Maximo disputatio habita ibidem citatur.) Monothelita, b 336.

Joannes I, cognomento Chrysostomus, 533. Unde sic appellatus, 547. Monachos a Theophilo Alexandrino abstentos ad Eucharistiæ communionem admittit, 540. Unde mutuæ simultates ortæ, *ibid*. Eudoxia Augusta quamobrem ei infensa, 543. Eum inter et Epiphanium simultates, *ibid*. Et imprecationes mutuæ, 544. Cathedra pellitur, *ibid*. In exsilium pergens moritur, 547, 536. Corpus ejus CPolim relatum honorifice tumulatur, 547.

Joannes II, Chrysostomi successor proximus, 547.

Joannes III, Cappadox, b 135.

Joannes IV, b 184.

Joannes V, jejunator, b 184.

Joannes VI, b 367.

Maximus (Maximianus), b 12.

Macedonius Πνευματομάχος, 479. In Concilio CP. I damnatur, 411.

Macedonius (forte Euphemius), b 135.

Menna, b 151.

Metrophanes primus patriarcha CP., in concilio Nicæno constitutus, 444. Obit, 457.

Nectarius. *Vide* Victorius.

Nestorius, hæresiarcha, b 4. *Vide* Class. IX.

Nicephorus, martyr et confessor; de jejunio constitutionem edidit, b 248.

Nicolaus, Leoni Philosopho imper. secundas nuptias quare prohibuerit, b 484. Unde depositus, b 487. Sed ab imper. in extremis posito, restituitur, b 511. Domitium consortem imperii Constantino filio Leonis ordinat, b 512. Obit, b 516.

Paulus I, 467. Post quadriennium a Constantino Magno relegatur, *ibid*. Ciborum discrimen per Christum sublatum docet, *ibid*. A Constantino imper. in exsilium mittitur, 479. Revocatur, *ibid*.

Paulus II, a Martina Augusta constituitur, b 271. Secta Monothelita, b 336. Quo nomine in concilio CP. III damnatur, b 351.

Petrus, Maronita, sive Monothelita, b 324, 336. In concilio CP. III damnatur, b 351.

Proclus, b 12.

Pyrrhus. *Vide* Syrus.

Sergius, b 215, 326. Muneribus corruptus a Cyro patriarcha Alexandrino Monothelita, in sententiam ejus concedit, b 268. In concilio CP. III anathematizatur, b 350.

S s nnius, 551, b 4.

Stephanus eunuchus, b 516. Obit, b 524.

Syrus (Pyrrhus) Maronita, b 271. A Martina Augusta in exsilium agitur, *ibid*. Ab Heraclio imper. revocatur, *ibid*.

Theodorus I, Monothelita, in concilio CP. III anathematizatur, b 351.

Theodorus II, b 400.

Theophylactus (cod. Cott. Theophilus.) (prænomine in codd. Cant. et Cott. Ardomius) filius Domnii (vel Domitii) Romani imper. eunuchus, b 527. In precibus Ecclesiæ Orientalis memoratus, b 531.

Thomas I, b 195.

Thomas II, b 360.

Timotheus, b 135.

Triconis, in codd. Cant. et Cott. oblisse dicitur, b 327. Idem videtur cum Atranphino, b 324.

Victorius (Nectarius) per concilium CP. I constituitur, 512. Obit, 533.

§ V. *Episcopi et patriarchæ Hierosolymitani.*

Alexander, 395. Martyrium sub Galieno passus, *ibid*.

Anastasius, Jacobita, b 99.

Antonius (Antoninus), 375.

Aous (Amos), b 191.

Arsanius (Joseph), 358.

Aruis (Arsenius), Manichæus, 488.

Ason (Hermo), 432.

Basilah, b 428.

Benjamin, 356.

Berillus (Praulius), 548.

Bustavius, vel Flavius (Juvenalis), 551. Concilio Ephesino λῃστρικῷ interest, b 7, 88. A Dioscoro Alex. excommunicatur. *ibid*. Chalcedonensi præest, b 95.

Capito, 372.

Cassianus, 360.

Christophorus Askelanensis, quatuor liberorum parens, b 531.

Cyrillus, 475. Post quinquennium fugit, *ibid*. Ejus ad Constantium imp. litteræ de cruce cœlitus conspecta, *ibid*. Ab Arianis ad necem quæsitus, fugit, 483. Ad concilium CP. I citatur, 508. Ad Ecclesiam suam redux, obit, 488.

Delitianus (Dulichianus), 376.

Dius, 384.

Elias I, 367.

Elias II, b 108. Helenæ ecclesiam construit, *ibid*. Litteræ et legatio ejus ad Anastasium imper. Jacobitam, b 136. Quem convocatis Ægypti monachis excommunicat, b 140. A quo Alam relegatur, b 108, 143. Post cujus exsilium pestis in Ægypto grassatur, b 147. Exsul mortem suam simul et imperatoris prænuntiat, b 147. Obit, *ibid*.

Elias III, b 368.

Elias IV, f. Mansuris maledicti proditoris Damasceni, b 471 Filiam Senis Saracenici, de Ecclesia sua optime meriti, contra formam doni, pensione sua spoliat, b 438.

Ephræm, 359.

Eraclius (Heraclius).

Eusebius (Publius), 364.

Eutychius (Eustochius), b 171.

Flavius. *Vide* Bustavius.

Gabianus (Gaius), 367.

Gabius (Gaianus), 263. Constitutio ejus de Paschate et jejunio quadragesimali celebrandis, 447.

Georgius I, b 400.

Georgius II, f. Duyani, b 491.

Germanus (Germanio), 387.

Gordianus, 388.

Heraclius, Arianus, 484.

Hermo. *Vide* Ason.

Hilarius. *Vide* Ilarius.

Hymenæus. *Vide* Mamunes.

Ilarius, Arianus, 488.

Isaac, b 152.

Jacobus, frater Domini, primus Hieros. episcopus, 327. A Judæis lapidatus, obit, 336.

Joannes I, 356.

Joannes II, 556.

Joannes III, fil. Marciani, b 143. Primo Eutychianus, deinde orthodoxus, monachorum suasu hæresim simulat, *ibid*. Obit, b 151.

Joannes IV, b 184.

Joannes V (per errorem in laterculo patriarch. Hierosolym. irrepsit Thomas), b 339.

Joannes VI, b 440. Civibus convitiantibus sedi renuntiat, *ibid*.

Joseph. *Vide* Arsanius.

Judas (Justus I), 331.

Judas, 359.

Julianus I, 365.

Julianus II, 367.

Julius 365.

Justus I. *Vide* Judas.

Justus II, 336.

Juvenalis. *Vide* Bustavius.

Leo, b 503.

Levi, 359.

Macarius I, 432. In sepulcro Dominico investigando operam navat, 451.

Macarius II, b 171.

Macarius III, b 184.

Mamunes (Hymenæus), 404.

Marcus, 360.

Martinus (Martyrius), Jacobita, b 103.

Marzaban (Mazabanes), 393.

Matathæus (Matthæus), 356.

Maximus I, 363.

Maximus II, 375.

Maximianus (Maximus III), monoculus, 453. Concilio Tyrio interest, 459.

Melitus, Jacobita, sedit octo annos; cœpit anno septimo Zenonis imp., b 108.

Modestus, antea abbas, b 248.

Moklati (Al-). *Vide* Theodorus.

Narcissus, 383. Tempore persecutionis fugit, 384. Postea redit, 388. Obit, *ibid*.

Petrus, b 151. Sabam abbatem ad Justinianum Aug. legatum mittit, b 159.

Philippus, 356.

Praulius. *Vide* Berillus.

Publius. *Vide* Eusebius.

Salmun, fil. Zarkunis, b 453.

Seneca, 356.

Sergius, fil. Mansuris traditoris Damasci, b 444.

Sophronius, monachus Alexandrinus, CP. adit, b 268. Unde, a Sergio patriarcha delusus, Hierosolyma concu

Digitized by Google

dit, b 271. Ubi patriarcha factus, libellum de confessione fidei edit, *ibid*. Qui passim ab orthodoxis receptus, b 328. Et postea in concilio CP. III confirmatus, b 336. Cyrum patriarch. Alex. Maronitam refutasse dicitur, b 327. Quas conditiones ab Omare I chalifa captis Hierosolymis impetraverit, b 284. Obit, b 394.
Symeon, fil. Cleopatræ,344. A Trajano imp. Romæ crucifixus, centum et viginti annos natus, 348.
Symmachus, 367.
Tamrik. *Vide* Thomas.
Theodorus I, b 375. Obit, b 376.
Theodorus II, qui et Al-Moklati, b 439.
Thomas, cognomento Tamrik, b 416. Testudinem ecclesiæ Resurrectionis reparandam et ampliandam curat, b 423. Unde a Mosleminis accusatur, b 424. Consilio senis Saracenici usus, absolvitur, b 437. Obit, b 428.
Tobias, 356.
Valens, 376.
Zacchæus (Zacharias I),351.
Zacharias II, b 195. A Persis, urbe capta, captivus abducitur, b 212. Quem Mariæ reginæ petenti dono dedit rex Kesra, b 215. Obit, b 215.
Zebedæus (Zabdas), 404.

§ VI. *Patriarchæ Romani.*

Adeodatus. *Vide* Theodorus.
Agabius (Agatho), b 347. Ad concilium œcumenicum sex legatos, episcopos centum viginti unum, diaconos tres mittit, b 348. In diptycha Christianorum Damasci et Ægypti refertur, b 359.
Agapetus, b 168.
Agatho. *Vide* Agabius.
Alexander, 347.
Anacletus. *Vide* Dacletius.
Anastasius I, 548.
Anastasius II, b 135.
Anicetus, 356, 359.
Anteros, 383.
Aurianus (Urbanus), 375.
Basilius (Simplicius), Petrum Fullonem, patriarch. Antioch. excommunicat et expellit, b 111.
Benedictus, b 187.
Bitianus (Pontianus), 379.
Bonifacius I, 531.
Bonifacius II, b 168.
Bonifacius III, b 195.
Bonifacius IV. *Vide* Yufatius.
Carus. *Vide* Gabius.
Calistus,372.
Celestinus, 551. Concilio Ephesino I cum aliis præsidet, b 7.
Clemens, 344.
Cornelius, 392.
Dacletius (Anacletus), 344.
Damasius (Damasus), 487. Ab imper. Theodosio ad concilium CP. citatur, 508. Ad quem confessionem fidei suæ mittit, 511.
Deusdedit. *Vide* Theodorus.
Dionysius, 399.
Diyanus (Donus), b 347.
Eleutherius, 360.
Estatius (Stephanus), 392.
Evaristus, 347.
Eugenius (Hyginus), 355.
Eusebius, 431.
Eutychius (Eutychianus), 404.
Flavianus (Fabianus), 384. Sub Decio imper. martyr, 388.
Felix. *Vide* Philetus.
Felix I, b 111.
Felix II, b 148.
Gabius (Caius), 404.
Gelasius. *Vide* Pelagius.
Gregorius, b 195.
Ilarius (Hilarius), b 104.
Honorius (auctori sæpius Oborudus), b 251. Monothelita, b 268, b 268, b 327. Occasionem schismati in Ecclesia præbuit, b 324. Quem scripto apologetico purgare satagit Joannes successor ejus, b 324, 328. Ulpote qui duas in Christo voluntates non simpliciter negaverit, sed duas contrarias, b 328, 331. In concilio tamen CP. III (inter alios) anathematizatur, b 331.
Hormisda. *Vide* Ormisda.
Hyginus. *Vide* Eugenius.
Innocentius, 548.
Joannes I, b 148.
Joannes II, b 168.
Joannes III, b 183.
Joannes IV, b 324. Litteræ ejus pro Honorio decessore suo apologeticæ, ad Heracleonam et Constantinum Augg., b *ibid*., 332, 336.
Julius, 472, 475.
Leo, b 83. Synodo Ephesinæ ληστρικῇ per deputatos suos interest, b 88. Qui a Dioscoro Alex. excommunicatur, *ibid*. Confessionem fidei suæ ad Marcianum imper. transmittit, b 95. Quæ in concilio Chalced (cui per Bonifacium vicarium suum interfuit) approbatur, *ibid*. A Joanne IV, in litteris ad Constantinum imper., f. Heraclii, defenditur, b 332. Cujus rogatu libellus in eum editus igni ab imper. damnatur, b 333.
Linarius (Liberius), 475, 483.
Linus, 336.
Lucius, 392.
Marcellus, 412.
Marcus (Pius), 355.
Marcus, 472.
Martius (Martinus), b 339. A Constante, præfecto Occidentis, Maronita, relegatur, b 344.
Meletianus (Miltiades), 431.
Oborudus. *Vide* Honorius.
Ormisda (Hormisda), b 144. Severum Antiochenum et sequaces ejus excommunicat, *ibid*.
Pelagius (Gelasius), b 135.
Pelagius I, b 183.
Pelagius II, b 177.
Pius. *Vide* Marcus.
Philetus (Felix), 400.
Pontianus. *Vide* Bitianus.
Sabinianus, b 195.
Severinus, b 324.
Sextus (Xistus), b 83.
Silenus (Simplicius), b 104. Timotheum Ælurum, patriarch. Alexandrinum, excommunicat, *ibid*.
Silvester, 451.
Siricius, 535.
Soterichus (Soter), 359.
Stephanus. *Vide* Estatius.
Sylverius, b 168.
Symmachus, b 135. Anastasium imper. Eutychianum excommunicat, b 144. Obit, *ibid*.
Telesphorus, 351.
Theodorus (Deusdedit), b 216.
Theodorus, b 336. Ejus ad litteras Constantini filii Heraclii imper. in causa Monothelitarum responsoriæ, *ibid*. Obit, b 339.
Theodorus (A Deo datus), b 346.
Victor, b 360. Constitutio ejus de Paschate et jejunio quadragesimali, 447.
Victor, b 368. Concilio CP. II consentit, b 172.
Urbanus. *Vide* Aurianus.
Xystus I, 351.
Xystus II, 392.
Xystus III. *Vide* Sextus.
Yufatius (Bonifacius IV), b 239.
Zephyrinus, 367.
Zosimus, 551.

§ VII. *Episcopi obiter memorati.*

Acacius episcopus Malatensis (Melitenus). Ad eum Cyrillus Alex. libellum adversus Nestorium mittit, b 11.
Ammonius, Ægypti episcopus (eumdem suspicor cum Ammonio philosopho Alexandrino), ab apostasia ad fidem reducitur per Demetrium Alex., 332.
Asa, episc. Rohensis (id est, Ibas, Edessenus) per Dioscorum Alex. in synodo Ephesina ληστρικῇ excommunicatur, b 88.
Hæreticis accensetur, b 171. In concilio CP. II excommunicatur, b 175.
Barsikas, episc. Rohæ (Edessæ), Helenam Constantini Magni matrem ad fidem convertit, et instituendam curat, 408.
Barsika, archidiaconus Romanus, Joannis PP. IV ad impp. CP. in causa Honorii papæ, nuntius, b 332, 336.
Barsuma, metropolita Nisibensis, Nestorianismi restaurator, b 12.
Basilius (Magnus) Cæsareæ Cappadociæ episc., 485. De Juliani apostatæ nece relatio ejus, 483.
Bonifacius, Leonis PP. Rom. vicarius, concilio Chalcedonensi interest, b 95.
Cyrus, quidam episcopus, post excessum Valentiniani et Gratiani, de imper. creando sequester eligitur, 493. Qui ea de causa supplicationes CPoli indicit, miro eventu, *ibid*.
Epiphanius, Cypri episc., 536. Eum inter et Joannem

Digitized by Google

Chrysostomum simultates. 645. Et imprecationes mutuæ, 544. Nec eventu irrito, 547. Obit, *ibid.*
Eumenius, Arianus, in concilio Tyrio litem movet Athanasio Alexandrino, 459.
Eusebius, Ancyranus episc. *Vide* Mordastus.
Eusebius, Dorilæi episc. Eutychetem refellit, b 84. In conci io Ephesino latrocinali per Dioscorum Alex. excommunicatur, b 88.
Eusebius, Nicomediensis. *Vide* supra, § 4.
Eusebius Philæ (forte, Pamphili) Arii fautoribus accensetur, 437.
Gregorius Nazianzenus. *Vide* § 4.
Ilarius, vel Hilarius, Corinthi episc., b 11.
Ibas. *vide* Asa.
Jethro (sacerdos Madianitarum), e posteris Ismaelis, socer Mosis, 99, 123. *Vide* Shoa, *ibid.*
Ilochronius (Polychronius) sacerdos Syrus; Monothelita, dictus Simon Magus, in concilio CP. III anathematizatur, b 351.
Joannes episc. barbarorum (Sarracenorum), concilio Chalced. interest, b 93.
Lun, sacerdos coloniæ Assyriorum, in terram Israeliticam post captivitatem deductæ, auctor sectæ Samaritanorum, 232.
Marcus, episc. Ephesinus, tempore Theodosii Magni, 552.
Meletius, Asyati (Lycopoleos) in Ægypto episc. Arianus, 432. Ab Alexandro patriarch. Alex. excommunicatur, 433.
Mordastus (Eusebius), episc. Ancyranus, per Dioscorum Alexandrinum, in synodo Ephesina λῃστρικῇ, excommunicatur, b 88.
Neapolitanus quidam episc. a Samaritanis occiditur, b 156.
Origenes, episcopus Manb... sis (quem non Origenem Adamantium, hæresis Origenistarum auctorem facere videtur hic noster), pro hæretico habetur, b 171. Quo nomine in concilio CP. II excommunicatur, b 175.
Paulus metropolita Emesenus, ad Cyrillum Alex. in causa Nestorii legatus, b 11.
Petrus episcopus, Christophori Patriarch. Alexandrini paralytici vicarium agens, episcopos ordinat, b 411.
Shoaib (Jobab, vel Shobab) Arabibus idem qui et Jethro socer Mosis, 99.
Simon episc. Ephesi, a Joanne Antiocheno injuste excommunicatur, b 8.
Simon Magus. *Vide* Ilochronius
Sin, sacerdos montis, Chayebabis maritus, 72.
Stephanus episc. Barabiæ (Jamneæ), concilio Chalced. interest, b 93.
Thaddæus episc. Massisensis (forte, Theodorus Mopsuestenus), hæreticis accensetur, b 171. In concilio CP. II excommunicatur, b 175.
Theodoritus, Ancyræ (imo Cyri) episc. et ipse inter hæreticos censetur, b 171. Et in concilio CP. II excommunicatur, b 175.
Theodorus episc. Parani, Monothelita, in concilio CP. III anathematizatur, b 351.
Victor et Vicentius sacerdotes, Sylvestri PP. Romani in concilio Nicæno vicarii, in Arii condemnationem consentiunt, 444.
Uzza, levita, arcam temere tactam, morte luit, 163.

Classis VIII. *Viri sancti, martyres, et ascetæ.*

§ I. *Apostoli, viri apostolici, evangelistæ, aliique etiam sub vetere fœdere sanctitate conspicui.*

Azariah, qui et Abd-Nagu, in fornacem Babyloni conjectus, 244, 248.
Hananiah, qui et Sidrach, similiter, *ibid.*
Jacobus, f. Zebedæi, ab Herode Agrippa gladio cæsus, 327.
Joannes apostolus, Matthæi Evangelium Græce vertit, 328. Grassante sub Domitiano persecutione, Ephesum fugit, 347. Evangelium suum scribit, 348.
Joannes Baptista, ab Herode decollatur, 315.
Josephus Arimathæensis, Christum sepelit, 320.
Josephus, B. Mariæ sponsus, 312. Obit, 315.
Judas, fil. Josephi, frater Domini, 317. Filii ejus majestatis a Domitiano postulati, absolvuntur, *ibid.*
Lucas, medicus, Evangelium suum Græce scribit, 335, 336. Uti et Acta apostolorum, *ibid.*
Marcus, Alexandriæ prædicat, 328. Hananiæ sutoris ibidem digitum sanat, 331. Quem et patriarcham ordinat, addito duodecim presbyterorum collegio. *ibid.* Inde Barcam profectus, prædicat, 335. Evangelium suum sancto Petro lingua Romana dictavit, *ibid.* Martyrium Alexandriæ, corpore cremato, patitur, anno decimo Neronis, 336.
Matthæus Evangelium suum Hebraice scripsit, tempore Claudii imper., quod Græce vertit S. Joannes, 328.
Misael, qui et Misach, in fornacem Babyloni conjectus, 244, 248.
Paulus, a Nerone gladio cæsus, 336.
Petrus, Herodis Agrippæ persecutionem declinans, Antiochiam se recipit, 327. Ubi primum patriarcham constituit Arcadium (Evodium), *ibid.* Romam proficiscitur, *ibid.* Evangelium, Marco lingua Romana dictante, Græce scribit, 333. A Nerone, inverso capite, crucifigitur, 336. Apostolorum princeps audit, 445.
Sidrach. *Vide* Hananiah.
Stephanus, protomartyr, 327.
Symeon justus, unus e LXX Bibliorum interpretibus, cujus ob incredulitatem vita ad trecentos et quinquaginta annos producta, ut Christum videret, 296.
Symeon, fil. Cleophæ, annos natus centum et viginti Romæ sub Trajano crucifixus, 348.
Theophilus, Romanus, cui Lucas Evangelium suum et Acta apostolorum dicavit, 335.
Zacharias, pater Joannis Baptistæ, 315.

§ II. *Martyres.*

Abimachus (forte, Epimachus) martyr sub Diocletiano, 404.
Alexander, episc. Hierosol. sub Galieno, 393.
Amlichus (Malchus), unus e septem dormientibus, 391.
Antonius (forte Constantinus), alius e septem dormientibus, 391.
Mar Astasius (Eustachius), cum uxore et duobus filiis in olla coctus Alexandriæ sub Adriano, 352.
Babylas, patriarch. Antioch., 384.
Bacchus, martyrium patitur Cappadociæ, 412.
Backensis metropolita, martyr sub Licinio, 428.
Barbara, mart., 412.
Cappadoces quadraginta martyres sub Licinio passi, 428.
Cosmas, Kozmus, et Damianus mart. sub Caro, 400.
Cyprianus Carthaginensis, patitur anno septimo Galieni, 393.
Damianus. *Vide* Cosmas. Dianus (aliis Serapio), et Dionysius, e septem dormientibus, 391.
Ephesii martyres sub Decio, 388.
Eustachius. *Vide* Astatius.
Euthymius, nascitur, 492. In Palæstina abbas fit, b 93. Hierosolymis Dioscoro se opponit, et Eudociam Augustam ad orthodoxam fidem revocat, b 99.
Fabianus. PP. Rom. sub Decio imper. 388.
Georgius, Cappadox, mart. sub Diocletiano, 405.
Ignatius, Antiochenus, Romæ sub Trajano patitur, 348.
Jacobus, frater Domini, a Judæis lapidibus obrutus, 336.
Joannes, e septem dormientibus unus, 391.
Martymus (Martinianus) similiter, *ibid.*
Maximianus, similiter, *ibid.*
Mercurius, sub Diocletiano patitur, 404. Juliano apostatæ necem conscivisse creditus, 484, 487.
Minas (Mimas) mart. sub Diocletiano, 405.
Phicinitus, sub eodem, 404.
Sergius, Cappadociæ, sub Adriano patitur, 412.
Symeon, fil. Cleophæ, Romæ sub Trajano crucifixus, 348.
Theodorus, miles, sub Licinio patitur, 427.
Theodorus alius, Alexandriæ ab Arianis equis discerptus, 404.
Victor, sub Diocletiano patitur, 404.

§ III. *Ascetæ, sive ordinis monastici viri celebres.*

Anastasius, Sinaita, monachus. *Vide* Mahan.
Anba Antonius, primus monachatus in Ægypto auctor, 484.
Arsanes (Arsenius) Arcadii et Honorii Cæsarum præceptor, 528. Quo stantes ipse sedens docere solebat, *ibid.* Arcadium quare durius verberaverit, *ibid.* A quo postea Augusto ad necem quæsitus Ægyptum fugit, et

monachus fit, 539. Unde ab Arcadio ad Theodosium filium instruendum accersitus, in eremum secedens, obiit, *ibid.* Super cujus tumulo monasterium, Dir Al-Kasin dictum, erectum, 540.

Charitan (Charito), abbas Al-Kias veteris, b 108, 136. Ad Anastasium imper. legatione fungitur, b 143.

Doula, præfectus monasterii in monte Sina conditi, b 164.

Anba Ilarius (Hilario), primus monachatus in Syria institutor, 484.

Mahan, dux copiarum Heraclii adversus Sarracenos (Mansuris proditoris fraude, re male gesta) ad monachatum se recipit in monte Sina, et nomen sibi sumit Anastasii, b 276.

Maximus, monachus, cum duobus discipulis suis, a Constante præfecto Occidentis male habitus, et in exsilium actus, b 317.

Modestus, abbas monasterii Theodosii, b 240. Ecclesias Hierosolymis a Persis vastatas restaurandas curat, b 219, 243.

Mar Saba (vel Sabas) abbas Al Saiki novi, b 108. Ab Elia patriarch. Hierosolym. ad Anastasium imper. in causa religionis legatus mittitur, b 136. Quem ad orthodoxiam convertit, et muneribus ab eo donatus remittitur, b 119. Dioscorum, Eutychetem, et Severum hæreticos excommunicat, b 143. Joannem patriarcham Hierosolym. ab Eutychianismo convertit, *ibid.* Eliam patriarch. Hierosolym. exsulantem invisit, b 147. Ad Justinianum imper. legatus, tributi remissionem impetrat, b 159. Obit, b 160. Typicon ejus, b 247.

Sophronius, monach. Alexandrinus, Cyrum patriarcham Maronitam impugnat, b 267, 267. *Vide* class. VII, § 2.

Symeon Stylita, primus monachorum qui in cellam se recondidit, b 100.

Theodosius, abbas Al-Dawakesi, b 200, 108, 136. Symeonem Stylitam invisit, b 100. Fit monachus Hierosolymis, *ibid.* Ad Anastasium imper. in causa fidei legatus mittitur, b 143. A quo exsilio destinatur, b 148.

Trasius (Tarasius) monachus, ab Arcadio imp. mittitur ad monasterium super Arsenii sepulcro exstruendum, 539, 540.

Classis IX. *Hæresiarchæ, et eorum sequaces.*

Apollinaris. Sententia ejus, corpus Christi anima rationali caruisse statuentis, in concilio CP. I damnatur, 512.

Arius. Christi Domini divinitatem æternam negavit, 404. Cui propterea Petrus patriarch. Alexandrinus maledixit, *ibid.*, 407. Resipiscentiam simulans ab Achilla postea presbyter ordinatur, 407. At ab Alexandro patriarcha rejectus ad Constantinum Magnum imper. provocat, 436. Coram quo confessionem fidei suæ emittit, *ibid.* Ab Alexandro confutatur, 439. In concilio Nicæno damnatur, 441. Itemque Chalcedonensi, b 96. Cujus tamen hæresis Constantinopoli, Antiochiæ, Baheli, Ægypto et Alexandriæ imprimis late grassatur, 476, 479, 483.

Ariani, Christum patri ὁμοούσιον negantes, Constantium imper. in partes suas pelliciunt, 473. In Cyrillum patriarch. Hierosol. grassantur, 493. Orthodoxos ad necem quærunt, Athanasium, 480, et Petrum, patriarchas Alex. 488. Theodorum etiam equis discerpunt, 491. Quorum factio præpotens, 492, concilio CP. primo originem dedit, 508.

Ariani audiunt, Constantius imper. 471. E patriarchis Alexandrinis, Georgius I et Lucius, class. VII, § 2. Antiochenis, Phacellius, Euphronius, Stephanus, Leontius, et Eulalius, *ibid.*, § 3. CPolitanis, Eusebius I. *ibid.*, § 4. Hierosolymitanis, Heraclius et Ilarius, *ibid.* § 4. Episcopi, Eumenius. Eusebius, et Meletius, *ibid.* § 7.

Cophtitæ, Christianorum in Ægypto secta (jejunii septimanæ τῆς τυροφάγου servantissimi, b 247), 304, 307.

Elianus. *Vide* Valentinus.

Eutychius (Eutyches), b 23, 39. Monachus primo, et medicus CPolitanus, b 84. Qui corpus Christi nostris dissimile, unamque solum in eo naturam fuisse docuit, *ibid.* 332. Ab Eusebio Dorilæi episcopo refutatur, *ibid.* A Flaviano patriarch. CP. in synodo per ipsum convocata disputando victus, et excommunicatus, ad Theodosium imper. provocat, b 87. Unde concilium Ephesi indictum, *ibid.* 88. Hæresis ejus in Ægypto et Alexandriæ invalescit, b 91. Necnon Palæstinam et Hierosolyma pervadit, b 99. In concilio tamen Chalcedonensi damnatur, b 95. Uti et a monachis Palæstinis, b 143.

Eutychianorum propagines erant Severiani, Jacobitæ, et Monothelitæ.

Eutychianis accensentur, impp. Anastasius, b 139. Et Theodosius Junior, b 87, 91. E patriarchis CPolitanis, Paulus II, Pyrrhus, Sergius, et Theodorus II. *Vide* class. VII, § 4. Hierosolymitanis, Joannes III, *ibid.*, § 5. Romanis, Honorius, *ibid.*, § 6. Ex episcopis, Theodorus Parani, b 351. Et Polychronius Syrus sacerdos, *ibid.* Et Stephanus Macarii discipulus, b 358.

Jacobus, sectæ Jacobitarum auctor, b 23, 39. Quare Baradiensis appellatus, b 144, 147. Severi hæretici Antiocheni discipulus, b 144. In Christo naturam unam e duabus compositam, et unam voluntatem docuit, b 147. Quas regiones in errorem seduxerit, *ibid.*

Jacobitæ, b 79, 84, 268. Quod ad jejunia, cum Manichæis Sadikinis consentiunt, 523. Quod ad dogmata, cum Eutychianis et Severianis, b 84, 147, 332. Adversus quos disputationem singularem scripserat auctor, b 79. Et sententiam eorum de una Christi natura pluribus impugnat, b 147, 148, etc. Alexandriæ quas tragœdias dederint, Paulum patriarcham interficiendo, b 152. Dalmium (Zoilam) in fugam dando, *ibid.* Apollinario vim inferendo, b 155. Quod cum ipsis male cessserat, in fugam versi catholicorum ... [cont.] dram constituunt in monasterio Abu-Macarii, *ibid.* Sed mox incrementa capiunt, b 156. Et ecclesias postmodum Ægypti omnes (una excepta) occupant, b 384, 387. Quas post annos demum septem et nonaginta recuperat Cosmas patriarcha, b 367, 387.

Jacobitæ censentur, impp. Anastasius I, Leo Parvus, et Zeno, b 136. E patriarchis Alexandrinis, Athanasius II, Dioscorus I et II, Joannes II, Petrus Mongus, Petrus IV, Theodosius, Timotheus Ælurus, et Timotheus Solaphaciolus, class. VII, § 2. Ex Antiochenis, Petrus Fullo, *ibid.*, § 3. CPolitanis, Anthimus, Epiphanius, et Eutychius, *ibid.*, § 4. Hierosolymitanis, Anastasius, Martyrius, et Melitus, *ibid.*, § 5.

Junan (vel Yunan), Græcus, primus juxta nonnullos sectæ Sabiorum auctor, 63.

Macedonius, patriarcha CP. πνευματομάχος qui Spiritum sanctum creatum asseruit, 479. *Vide* class. VII, § 4. Unde concilium CP. I convocatum, 508. In quo hæresis ista damnatur, 511. Uti et in concilio Chalced., b 96.

Macedonianorum factio quam præpotens, 492.

Mani (vel Manes) Persa, auctor sectæ Manichæorum. Prophetam se ferens, a Bahrame II, Persarum rege, medius dissecatur, 387, 515.

Manichæorum aliquot, a Bahrame rege Persarum, capitibus luto immersis, e medio sublati, 387. Hæresis eorum in Ægypto et Alexandriæ maxime prævalet, 479, 515. Mactatione animalium et carnium esu abstinebant, 515. Etiam lotionem aquæ improbabant, 520. Eorum sectæ duæ, Sadikini et Samakini, 520. Pro Manichæis habentur, inter patriarchas Alexandrinos, Athanasius III, Gaianus, Gregorius, et Joannes III, class. VII, § 2. Antiochenos, Athanasius, et Eudoxius, *ibid.* § 3. CPolitanos, Eudoxius, idem, et Eusebius, *ibid.*, § 4. Hierosolymitanos, Arsenius, *ibid.* § 5.

Marcion, cum suis, tres deos (sive tria principia) ponebat, bonum, malum, medium, 443. Princeps apostolorum a suis habitus, *ibid.*

Mariamitæ, Christum et matrem ejus duos esse deos præter Deum summum asserebant, 440.

Maron, monachus tempore Mauricii imper. sectæ Maronitarum auctor, nonnisi unam in Christo voluntatem agnovit, b 191, 267, 332. Cui mortuo orbis Hamæ incolæ monasterium cognomine struxerunt, ubi maxime hæresis ejus invaluit, *ibid.*

Maronitarum jejunia, 523. Maronitæ erant impp. Heracleonas, b 335. Et Heraclius, b 240., 248. Et Philippicus, b 37. Patriarchæ Alexandrini, Cyrus, et Petrus V. *Vide* class. VII, § 2. Antiocheni, Jaribus, Macarius, et Macedonius, *ibid.* § 3. CPolitani, Petrus et Pyrrhus, *ibid.* § 4.

Monothelitæ, unam in Christo solum voluntatem statuentes, in concilio CP. III damnantur, b 348, 351. Hoc nomine veniunt Eutychiani, Jacobitæ, Nestoriani, etiam et Maronitæ, b 268, etc.

Nestorius, patriarcha CP., hæretici dogmatis auctor, b 332. Mariam Deiparam negans, in Christo duas personas statuens, etc. b 4. Quem Cyrillus Alexandrinus et Joannes Antiochenus per litteras ad sanam fidem frustra reducere tentant, *ibid.* Unde concilium Ephesi indictum, 551. Ubi comparere recusat, b 7. Ideoque excommunicatur et deponitur, b 8. Unde CPoli exactus, Ægyptum se recipit, ibique obit, b 12. Cujus hæresis ad tempus

Digitized by Google

suppressa, postea invalescit, *ibid*. Quibus potissimum regionibus incubuit, *ibid*.

Nestoriani recentiores a Nestorii sententia nonnihil recesserunt, b 13. Contra quos auctor disputationem instituit, *ibid*. Ex mistionis modis ignoratis in errorem inciderunt, b 24, 31, 35, 36. Qualem in Christo naturarum mistionem statuebat Nestorius, b 40. Nestorianorum jejunia, 523. Eorum ecclesia quæ Damasci erat, a Saracenis direpta, b 515. Pro Nestorianis habentur Celandion, Eudoxius, et Joannes I, patriarchæ Antiocheni. *Vide* class. VII, § 4, et Barsuma Nisibensis, b 12.

Paulus Samosatenus, 396, 440, 443. Unicam in divinis personam asseruit; divinitatem Filii et Spiritus sancti negavit: unde Pauliciani (sive Samosateni), *ibid*.

Sabellius, Libyæ episc. unam in divinis personam docet, 440. Quod in concilio CP. I damnatur, 511, 512.

Sabii, secta gentilium; eorum origo, 63. Junani Græco juxta quosdam ascribitur, *ibid*. Cum Nazianzi invalescerent, a Gregorio episcopo confutantur, 483, 484.

Sadikini (Piscarii), secta Manichæorum, 515. Qui per totam vitam jejunabant, 520.

Samakini, altera Manichæorum secta, 520.

Samaritanorum sectæ origo, 232. Et dogmata, *ibid*.

Severus, b 23, 59. Unam solam in Christo naturam agnoscit, b 332. Anastasium imp. in Eutychetis sententiam pellicit, b 139. Concilium Chalced. impugnat, *ibid*.

Thaddæus (Theodorus Mopsuestenus), in concilio CP. I damnatur, b 340.

Valentinus (Elianus), Christum per Virginem tanquam per canalem transiisse docuit, 340.

Classis X. *Auctores Eutychio memorati.*

Abu-Korrah (Abucaras), de cultu imaginum, b 452.

Anastasius Sinaita, b 276 (antea dictus Mahun) auctor homiliæ in psalm. VI, b 276.

Aristoteles, in Dialecticis, 11.

Athanasius, patr. Alex., 455.

Clemens, Romanus, 544.

Cyrillus Hieros., 475.

Demetrius Alexandrinus, De computo Paschali, 562. De jejunio celebrando, 365.

Dionysius Alex. patriarch., b 488.

Eutychius (auctor) lectorem ad disputationem suam inter hæreticum et orthodoxum remittit, b 79.

Galenus, in expositione juramenti Hippocratis, 264. In Indice librorum suorum, 364. Lib. I de animi morbis, *ibid*.

Gregor. Naz. Orationes contra Sabios binæ recitantur. Eæ scil. quæ in editis Paris. habentur, 38, 39, 483, 484.

Hippocratis juramentum, 264.

Honain, f. Isaaki, Galeni interpres in Arabicum, 264.

Honorius, PP. Rom., de una Christi voluntate, b 328, 331. *Vide* Pyrrhus.

Plato, in Dialecticis, 11.

Pyrrhi CP. (non Honorii) disputatio cum Maximo, etc. b. 327.

Sabæ Typicon, b 246.

Said, f. Patricii. *Vide* Eutychius.

Sophronius P. Alexandrinus, de cultu imaginum, b 452.

Sophron, P. Hierosolym. Ecthesis fidei, b 271, 328, 336.

Tadiusus, Decii imper. patricius, De septem dormientibus Ephesi, 555.

Theodosius, patriarch. Alex., b 148.

Typicon Ecclesiæ, b 248.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

—

NICOLAUS PATRIARCHA CP.

Ang. Mai Monitum. 9

Notitia. 21

EPISTOLÆ. 29

I. — Ad Ameram Cretæ. 29
II. — Ad eumdem. 35
III. — Ad Simeonem Bulgariæ principem. 39
IV. — Ad archiepiscopum Bulgariæ. 43
V. — Ad Simeonem Bulgariæ principem. 46
VI. — Ad eumdem. 55
VII. — Ad eumdem. 59
VIII. — Ad eumdem. 62
IX. — Ad eumdem. 67
X. — Ad eumdem 79
XI. — Ad eumdem. 83
XII. — Ad archiepiscopum Bulgariæ. 90
XIII. — Ad primum Simeonis hominem. 95
XIV. — Ad Simeonem Bulgarum. 98
XV. — Ad eumdem. 106
XVI. — Ad eumdem. 107
XVII. — Ad eumdem. 114
XVIII. — Ad eumdem. 122
XIX. — Ad eumdem. 126
XX. — Ad eumdem. 127
XXI. — Ad eumdem. 134
XXII. — Ad eumdem. 147
XXIII. — Ad eumdem. 150
XXIV. — Ad eumdem. 158
XXV. — Ad eumdem. 162
XXVI. — Ad eumdem. 167
XXVII. — Ad eumdem. 171
XXVIII. — Ad eumdem. 175
XXIX. — Ad eumdem. 182
XXX. — Ad eumdem. 186
XXXI. — Ad eumdem. 187
XXXII. — SS. Papæ antiquæ Romæ, de quartis nuptiis perperam acceptis apud Romanos. 195
XXXIII. — Tryphoni monacho. 219
XXXIV. — Duci Græciæ. 219
XXXV. — Duci Strymonis. 222
XXXVI. — Curatoris Strongylizontis. 223
XXXVII. — Styliano monacho. 226
XXXVIII. — Phileto monacho. 226
XXXIX. — Gregorio Ephesi metropolitæ. 227
XL. — Malacino patricio. 227
XLI. — Gregorio Ephesi metropolitæ. 230
XLII. — Eidem. 230
XLIII. — Andreæ Patrarum metropolitæ. 231
XLIV. — Ad ducem. 234
XLV. — Arsenio monacho. 234
XLVI. — Illustri Abasgiæ regionis principi. 235
XLVII. — Constantino vicino consolatoriæ litteræ de sorore defuncta. 235
XLVIII. — Gregorio Ephesi metropolitæ. 239
XLIX. — Episcopis extra communionem exsistentibus. 239
L. — Ignatio Cyzici metropolitæ. 242
LI. — Illustri Abasgiæ principi. 242
LII. — Petro Alaniæ archiepiscopo. 243
LIII. — Joanni SS. antiquæ Romæ papæ 247
LIV. — Incerto. 251
LV. — Incerto. 254
LVI. — SS. Papæ antiquæ Romæ. 255

Digitized by Google

LVII. — Episcopo Synadæ 258
LVIII. — Iconii episcopo. 258
LIX. - Incerto. 259
LX. — Œconomo Magnæ ecclesiæ. 259
LXI. - Incerto. 259
LXII. — Petro solitario. 262
LXIII. — Epiphanio solitario. 262
LXIV. — Tryphoni monacho. 263
LXV. — Joanni episcopo Amisi. 263
LXVI. — Incerto. 263
LXVII. — Incerto. 267
LXVIII. — Incerto. 267
LXIX. — Davidi Camuliano protospathario. 270
LXX. — Eidem. 270
LXXI. — Alexandro Nicæno. 271
LXXII. — Incerto. 271
LXXIII. — Incerto. 274
LXXIV. — Incerto. 274
LXXV. — Incerto. 274
LXXVI. — Incerto. 278
LXXVII. — Incerto. 279
LXXVIII. — Monachis. 282
LXXIX. — Incertis. 282
LXXX. — Incerto. 283
LXXXI. — Incerto. 283
LXXXII. — Landulpho proconsuli. 286
LXXXIII. — Idrontis episcopo. 287
LXXXIV. — Gedoni imperatoris protospathario. 290
LXXXV. — Antistitibus et sacerdotibus et magistratibus et cæteræ Longobardorum plebi. 290
LXXXVI. — Imperatori pro Ecclesiæ œconomo. 291
LXXXVII. — Incerto. 291
LXXXVIII. Incerto. 294
LXXXIX. — Gregorio Ephesi episcopo. 294
XC. — Incertis. 295
XCI. — Illustri Coropo. 295
XCII — Incerto. 298
XCIII. Theoctisto, Claudiopoleos episcopo. 299
XCIV. Gregorio Ephesi episcopo. 299
XCV. — Romano Cæsari. 302
XCVI. — Ignatio Nicomediæ episcopo. 303
XCVII — Eidem. 303
XCVIII. — SS. fratri et collegæ. 306
XCIX. — Incerto. 306
C. — Ad metropolitam Nicææ. 307
CI. — Incerto. 307
CII. — Duci Saracenorum. 310
CIII. — Godino imperatoris protospathario et duci. 319
CIV. Constantino metropolitæ Laodiceæ. 319
CV Incerto. 322
CVI. — Chersonis episcopo. 322
CVII. — In Cyzici episcopum. 323
CVIII. — Ad Pissenuntium episcopum. 325
CIX. — Incerto. 326
CX. — Ad Pissenuntium episcopum. 327
CXI. — Incerto. 327
CXII. — Theoctisto Claudiopoleos episcopo. 327
CXIII. — Nicetæ Atheniensi. 330
CXIV. — Basilio Chaldiæ metropolitæ. 330
CXV. — Euthymio Antiochiæ metropolitæ. 331
CXVI. — Philippo Larissensi episcopo. 331
CXVII. — Leoni Sylæi episcopo. 334
CXVIII. — Petro Alaniæ archiepiscopo. 335
CXIX. — Andreæ Patrensi episcopo. 338
CXX. — Tryphoni monacho. 338
CXXI. — Leoni patricio et Anatolico duci. 339
CXXII — Ambrosio episcopo. 339
CXXIII. — Andreæ Patrensi episcopo. 339
CXXIV. — Gregorio Ephesi episcopo. 342
CXXV. — Incerto. 343
CXXVI. — Ignatio magistro in Magno Agro vitam monasticam degenti. 343
CXXVII. — Leoni spathario et Paphlagoniæ judici. 346
CXXVIII. — Basilio Chaldiensi. 346
CXXIX. — Leoni Sylæi episcopo. 347
CXXX. — Ignatio Cyzici episcopo. 350
CXXXI. — Tryphoni monacho. 350
CXXXII. — Gregorio Ephesi episcopo et Photio Heraclæoti peregrinantibus. 350
CXXXIII. — Petro Alanorum archiepiscopo. 351
CXXXIV. — Eidem. 354
CXXXV. — Eidem. 355
CXXXVI. — Stephano, Michaeli et Constantino, fratribus. 359
CXXXVII. — Ignatio Cyzicenorum metropolitæ. 362
CXXXVIII. — Eidem. 362
CXXXIX. — Principi principum. 363
CXL. — Michaeli patricio et Thessalonicæ duci. 366
CXLI. — Solis aræ præposito. 367
CXLII. — Antonio Sardium metropolitæ. 370
CXLIII. — Ignatio magistro in Magno Agro monasticam vitam obeunti. 370
CXLIV. — Nicolao Longobardiæ duci. 371
CXLV. — Principi Amalphiæ. 371
CXLVI. — Constantino protoasecretis. 371
CXLVII. — Incerto. 374
CXLVIII. — Euthymio monacho. 375
CXLIX. — Thracionum duci. 375
CL. — Philotheo patricio. 375
CLI. — Gregorio Ephesi episcopo. 378
CLII. — Incerto. 379
CLIII. — Theodosio monacho et cubiculario. 379
CLIV. — Gregorio Ephesi episcopo. 382
CLV. — Incerto. 382
CLVI. — Romano imperatori. 383
CLVII. — Demetrio Cyziceno. 386
CLVIII. — Constantino Laodicensi metropolitæ. 386
CLIX. — Eidem. 387
CLX. — Gregorio Ephesi episcopo. 387
CLXI. — Duci Peloponnesi. 390
CLXII. — Georgio Abasgiæ despotæ. 390
CLXIII. — Antiocho monacho. 391

OPUS AD PRÆPOSITUM SACRI MONTIS, UT TYPUS IN ORDINE VITÆ. 391

ANONYMUS.

Ang. Mai Monitum. 406
DE PAPIS, EX CHRONICO. 407

BASILIUS NEOPATRENSIS METROPOLITA.

PROLOGUS INTERPRETATIONIS SS. XII PROPHETARUM. 411

BASILIUS CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ EPISCOPUS.

COMMENTARIA AD S. GREGORII NAZIANZENI ORATIONES, etc. (*Remittitur Lector ad tomum* Patrol. Græcæ XXXVI.) 417

GREGORIUS CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ PRESBYTER.

VITA S. GREGORII NAZIANZ. EPISC. (*Cf. ejusdem* Patrol. *tom.* XXXV.) 418
ORATIO IN CCCXVIII DEIFEROS PATRES ET IN CONSTANTINUM IMPERATOREM. 419

JOSEPHUS GENESIUS.

CHRONOGRAPHIA. (*Memoratur tantum, utpote data in hujusce* Patrol. *tom.* CIX.) 439

ANONYMUS.

Monitum. 441
VITA S. LUCÆ JUNIORIS, IN HELLADE SEPULTI. 441

LEO GRAMMATICUS.

ANNALES. (*Memorantur tantum. Exstant ejusdem* Patrol. *tom.* CIX). 479

ANONYMUS.

VITA S. CLEMENTIS BULGARORUM EPISCOPI. (*Remittitur Lector* Patrologiæ *ejusdem tomo* CXXVI). 479

MOSES BAR-CEPHA, SYRUS,

EPISC. IN BETH-RAMAM ET BETH-CENO AC RERUM SACRARUM CURATOR IN MOZAL.

Notitia. 479
Lectori Andreas Masius. 481
COMMENTARIA DE PARADISO, AD IGNATIUM FRATREM. 481

THEODORUS DAPHNOPATA.

Notitia. 607
ENCOMIUM S. JOANNIS BAPTISTÆ. (*Memoratur tantum. Remittitur Lector hujusce* Patrol. *tom.* LXXXIV.) 611
ORATIO IN TRANSLATIONEM MANUS S. PRÆCURSORIS ANTIOCHIA CONSTANTINOPOLIM. 611

NICEPHORUS PRESBYTER CP.

Commentarius Prævius Conr. JANNINGHI *S. J., in Vitam S. Andreæ Sali.* (Ex *Act. SS. Boll.*) 621
VITA S. ANDREÆ SALI. 627
PROLOGUS. 627

Digitized by Google